CORPUS
POETARUM LATINORUM.

EDIDIT

DR. GULIELMUS ERNESTUS WEBER.

FASCICULUS II.

FRANCOFURTI AD MŒNUM,
SUMPTIBUS ET TYPIS H. L. BRŒNNERI.

MDCCCXXXI.

P. OVIDII NASONIS

H E R O I D E S.

EPISTOLA I.

Hanc tua Penelope lento tibi mittit, Ulixe,
Nil mihi rescribas, attamen ipse veni.
Troia iacet certe, Danais invisa puellis:
Vix Priamus tanti totaque Troia fuit.
O utinam tunc, quum Lacedaemona classe petebat,
Obrutus insanis esset adulter aquis!
Non ego deserto iacuissem frigida lecto,
Nec quererer tardos ire relicta dies:
Nec mihi, quaerenti spatiosam fallere noctem,
Lassaret viduas pendula tela manus.
Quando ego non timui graviora pericula veris?
Res est solliciti plena timoris amor.
In te fingebam violentos Troas ituros:
Nomine in Hectoreo pallida semper eram.
Sive quis Antilochum narrabat ab Hectore victum;
Antilochus nostri causa timoris erat:
Sive Menoetiaden falsis cecidisse sub armis;
Flebam successu posse carere dolos.
Sanguine Tlepolemus Lyciam tepefecerat hastam;
Tlepolemi leto cura novata mea est.
Denique, quisquis erat castris iugulatus Achivis,
Frigidius glacie pectus amantis erat.
Sed bene consuluit casto deus aequus amori:
Versa est in cineres sospite Troia viro.
Argolici rediere duces; altaria fumant:
Ponitur ad patrios barbara praeda deos.
Grata ferunt nymphae pro salvis dona maritis:
Illi victa suis Troica fata canunt.
Mirantur iustique senes trepidaeque puellae:
Narrantis coniux pendet ab ore viri.
Atque aliquis posita monstrat fera proelia mensa;
Pingit et exiguo Pergama tota mero.
Hac ibat Simois, hac est Sigeia tellus,
Hic steterat Priami regia celsa senis.
Illic Aeacides, illic tendebat Ulixes:
Hic lacer admissos terruit Hector equos.
Omnia namque tuo senior, te quaerere misso,
Retulerat nato Nestor; at ille mihi.
Retulit et ferro Rhesumque Dolonaque caesos:
Utque sit hic somno proditus, ille dolo.
Ausus es, o nimium nimiumque oblite tuorum,
Thracia nocturno tangere castra dolo;
Totque simul mactare viros, adiutus ab uno.
At bene cautus eras, et memor ante mei?
Usque metu micuere sinus, dum victor amicum
Dictus es Ismariis isse per agmen equis.
Sed mihi quid prodest vestris disiecta lacertis
Ilios? et, murus quod fuit ante, solum?
Si maneo, qualis Troia durante manebam;
Virque mihi, dempto fine carendus, abes?
Diruta sunt aliis, uni mihi Pergama restant:
Incola captivo quae bove victor arat.
Iam seges est, ubi Troia fuit, resecandaque falce
Luxuriat Phrygio sanguine pinguis humus.
Semisepulta virum curvis feriuntur aratris
Ossa: ruinosas occulit herba domos.
Victor abes; nec scire mihi, quae causa morandi,
Aut in quo lateas ferreus orbe, licet.
Quisquis ad haec vertit peregrinam litora puppim,
Ille mihi de te multa rogatus abit.
Quamque tibi reddat, si te modo viderit usquam,
Traditur huic digitis charta notata meis.
Nos Pylon, antiqui Neleia Nestoris arva,
Misimus: incerta est fama remissa Pylo.
Misimus et Sparten: Sparte quoque nescia veri.
Quas habitas terras aut ubi lentus abes?
Utilius starent etiam nunc moenia Phoebi.
Irascor votis heu levis ipsa meis!
Scirem, ubi pugnares; et tantum bella timerem;
Et mea cum multis iuncta querela foret.
Quid timeam, ignoro: timeo tamen omnia demens;
Et patet in curas area lata meas.
Quaecumque aequor habet, quaecumque pericula tellus,
Tam longae causas suspicor esse morae.
Haec ego dum stulte meditor, quae vestra libido est,
Esse peregrino captus amore potes.
Forsitan et narres, quam sit tibi rustica coniux:
Quae tantum lanas non sinat esse rudes.
Fallar; et hoc crimen tenues vanescat in auras,
Neve, revertendi liber, abesse velis.
Me pater Icarius viduo discedere lecto
Cogit, et immensas increpat usque moras.
Increpet usque licet: tua sum, tua dicar oportet
Penelope; coniux semper Ulixis ero.
Ille tamen pietate mea precibusque pudicis
Frangitur, et vires temperat ipse suas.
Dulichii, Samiique, et quos tulit alta Zacynthos,
Turba ruunt in me luxuriosa, proci,
Inque tua regnant, nullis prohibentibus, aula;
Viscera nostra, tuae dilacerantur opes.
Quid tibi Pisandrum, Polybumque, Medontaque dirum
Eurymachique avidas Antinoique manus,
Atque alios referam, quos omnes turpiter absens
Ipse tuo partis sanguine rebus alis?
Irus egens, pecorisque Melanthius actor edendi,
Ultimus accedunt in tua damna pudor.
Tres sumus imbelles numero; sine viribus uxor,
Laertesque senex, Telemachusque puer.
Ille per insidias paene est mihi nuper ademptus,
Dum parat invitis omnibus ire Pylon.
Di, precor, hoc iubeant, ut, euntibus ordine fatis,
Ille meos oculos comprimat, ille tuos.
Huc faciunt custosque boum longaevaque nutrix;
Tertius, immundae cura fidelis harae.

Ovid. Heroid. I, 2 rescribas *ut tamen*: ipse I. F. Gronov. 27 *ferunt nuptae* e. Heinsii. Sed v. IX, 50. 103. XVI, 126; Met. IV, 244. V. etiam ad Tibull. III, 1, 21. 103 *Hoc* faciunt. Em. Lennep. Est a nostra parte stant.

Sed neque Laertes, ut qui sit inutilis armis,
  Hostibus in mediis regna tenere valet.
Telemacho veniet, vivat modo, fortior aetas;
  Nunc erat auxiliis illa tuenda patris.
Nec mihi sunt vires inimicos pellere tectis:
  Tu citius venias, portus et ara tuis.
Est tibi, sitque, precor, natus, qui mollibus annis
  In patrias artes erudiendus erat.
Respice Laerten, ut iam sua lumina condas:
  Extremum fati sustinet ille diem.
Certe ego, quae fueram te discedente puella,
  Protinus ut redeas, facta videbor anus.

EPISTOLA II.

Hospita, Demophoon, tua te Rhodopeia Phyllis
  Ultra promissum tempus abesse queror.
Cornua quum Lunae pleno semel orbe coissent,
  Litoribus nostris anchora pacta tua est.
Luna quater latuit; toto quater orbe recrevit;
  Nec vehit Actaeas Sithonis unda rates.
Tempora si numeres, bene quae numeramus amantes;
  Non venit ante suam nostra querela diem.
Spes quoque lenta fuit. Tarde, quae credita laedunt,
  Credimus: invita nunc et amante nocent.
Saepe fui mendax pro te mihi: saepe putavi
  Alba procellosos vela referre Notos.
Thesea devovi, quia te dimittere nollet;
  Nec tenuit cursus forsitan ille tuos.
Interdum timui, ne, dum vada tendis ad Hebri,
  Mersa foret cana naufraga puppis aqua.
Saepe deos supplex, ut tu, scelerate, valeres,
  Sum prece turicremis devenerata focis.
Saepe, videns ventos coelo pelagoque faventes,
  Ipsa mihi dixi: Si valet ille, venit.
Denique fidus amor, quidquid properantibus obstat,
  Finxit; et ad causas ingeniosa fui.
At tu lentus abes, nec te iurata reducunt
  Numina; nec nostro motus amore redis.
Demophoon, ventis et verba et vela dedisti:
  Vela queror reditu, verba carere fide.
Dic mihi, quid feci, nisi non sapienter amavi?
  Crimine te potui demeruisse meo.
Unum in me scelus est, quod te, scelerate, recepi;
  Sed scelus hoc meriti pondus et instar habet.
Iura, fides, ubi nunc, commissaque dextera dextrae?
  Quique erat in falso plurimus ore deus?
Promissus socios ubi nunc Hymenaeus in annos,
  Qui mihi coniugii sponsor et obses erat?
Per mare, quod totum ventis agitatur et undis,
  Per quod saepe ieras, per quod iturus eras;
Perque tuum mihi iurasti, nisi fictus et ille est,
  Concita qui ventis aequora mulcet, avum;
Per Venerem, nimiumque mihi facientia tela,
  Altera tela arcus, altera tela faces;
Iunonemque, toris quae praesidet alma maritis,
  Et per taediferae mystica sacra deae.
Si de tot laesis sua numina quisque deorum
  Vindicet; in poenas non satis unus eris.
At laceras etiam puppes furiosa refeci;
  Ut, qua desererer, firma carina foret.
Remigiumque dedi, quo me fugiturus abires:
  Heu patior telis vulnera facta meis!
Credidimus blandis, quorum tibi copia, verbis;
  Credidimus generi, nominibusque tuis;
Credidimus lacrimis: an et hae simulare docentur?
  Hae quoque habent artes, quaque iubentur, eunt?
Dis quoque credidimus: quid iam tot pignora nobis?
  Parte satis potui qualibet inde capi.
Nec moveor, quod te iuvi portuque locoque;
  Debuit hoc meriti summa fuisse mei:
Turpiter hospitium lecto cumulasse iugali
  Poenitet, et lateri conseruisse latus.
Quae fuit ante illam, mallem suprema fuisset
  Nox mihi, dum potui Phyllis honesta mori.
Speravi melius, quia me meruisse putavi:
  Quaecumque ex merito spes venit, aequa venit.
Fallere credentem non est operosa puellam
  Gloria; simplicitas digna favore fuit.
Sum decepta tuis et amans et femina verbis:
  Di faciant, laudis summa sit ista tuae.
Inter et Aegidas media statuaris in urbe,
  Magnificus titulis stet pater ante suis.
Quum fuerit Sciron lectus, torvusque Procrustes,
  Et Sinis, et tauri mistaque forma viri;
Et domitae bello Thebae, fusique Bimembres,
  Et pulsata nigri regia caeca dei;
Hoc tua post illos titulo signetur imago:
  Hic est, cuius amans hospita capta dolo est.
De tanta rerum turba, factisque parentis,
  Sedit in ingenio Cressa relicta tuo.
Quod solum excusat, solum miraris in illo:
  Heredem patriae, perfide, fraudis agis.
Illa, nec invideo, fruitur meliore marito,
  Inque capistratis tigribus alta sedet.
At mea despecti fugiunt connubia Thraces,
  Quod feror externum praeposuisse meis.
Atque aliquis: Doctas iam nunc eat, inquit, Athenas!
  Armiferam Thracen, qui regat, alter erit.
Exitus acta probat! Careat successibus opto,
  Quisquis ab eventu facta notanda putat.
At si nostra tuo spumescant aequora remo,
  Iam mihi, iam dicar consuluisse meis.
Sed neque consului, nec te mea regia tangit,
  Fessave Bistonia membra lavabis aqua.
Illa meis oculis species abeuntis inhaeret,
  Quum premeret portus classis itura meos.
Ausus es amplecti, colloque infusus amantis
  Oscula per longas iungere pressa moras,
Cumque tuis lacrimis lacrimas confundere nostras,
  Quodque foret velis aura secunda, queri;
Et mihi discedens suprema dicere voce:
  Phylli, face exspectes Demophoonta tuum.
Exspectem, qui me nunquam visurus abisti?
  Exspectem pelago vela negata meo?
Et tamen exspecto: redeas modo serus amanti,
  Ut tua sit solo tempore lapsa fides.
Quid precor infelix? iam te tenet altera coniux
  Forsitan, et, nobis qui male favit, amor.
Utque tibi excidimus, nullam, puto, Phyllida nosti.
  Hei mihi! si, quae sim Phyllis, et unde, rogas.
Quae tibi, Demophoon, longis erroribus acto
  Threicios portus, hospitiumque dedi.
Cuius opes auxere meae; cui dives egenti
  Munera multa dedi, multa datura fui.
Quae tibi subieci latissima regna Lycurgi,
  Nomine femineo vix satis apta regi:
Qua patet umbrosum Rhodope glacialis ad Haemum,
  Et sacer admissas exigit Hebrus aquas.
Cui mea virginitas avibus libata sinistris,
  Castaque fallaci zona recincta manu.

II, 35 agitatur *iniquis*. 50 *numinibusque* codd. Km. Ubertin. Cleric. Alterum retinuit Iahn. 56 *haec* meriti, quod est ex P. IV, 1, 4. Sic Rem. Am. 10 et 84 pro *quod* in nonnull. codd. est *quae*; cf. etiam ad Amor. III, 10, 43 sq. 85 *Exit. acta probat*: hoc Phyllis ironice dicit ex mente Thracum. 98 *fac*, quod tamen solet produci.

Pronuba' Tisiphone thalamis ululavit in illis,
Et cecinit maestum devia carmen avis.
Adfuit Alecto, brevibus torquata colubris:
Suntque sepulcrali lumina mota face.
Maesta tamen scopulos fruticosaque litora calco:
Quaque patent oculis aequora lata meis,
Sive die laxatur humus, seu frigida lucent
Sidera, prospicio, quis freta ventus agat.
Et quaecumque procul venientia lintea vidi,
Protinus illa meos auguror esse deos.
In freta procurro, vix me retinentibus undis,
Mobile qua primas porrigit aequor aquas.
Quo magis accedunt, minus et minus utilis adsto:
Linquor, et ancillis excipienda cado.
Est sinus, adductos modice falcatus in arcus,
Ultima praerupta cornua mole rigent.
Hinc mihi suppositas immittere corpus in undas
Mens fuit; et, quoniam fallere pergis, erit.
Ad tua me fluctus proiectam litora portent,
Occurramque oculis intumulata tuis.
Duritia ferrum ut superes, adamantaque, teque:
Non tibi sic, dices, Phylli, sequendus eram.
Saepe venenorum sitis est mihi: saepe cruenta
Traiectam gladio morte perire iuvat.
Colla quoque, infidis quia se nectenda lacertis
Praebuerunt, laqueis implicuisse libet.
Stat nece matura tenerum pensare pudorem,
In necis electum parva futura mora est.
Inscribere meo causa invidiosa sepulcro;
Aut hoc, aut simili carmine notus eris:
Phyllida Demophoon leto dedit, hospes amantem:
Ille neci causam praebuit, ipsa manum.

EPISTOLA III.

Quam legis, a rapta Briseide littera venit,
Vix bene barbarica Graeca notata manu.
Quascumque adspicies, lacrimae fecere lituras;
Sed tamen et lacrimae pondera vocis habent.
Si mihi pauca queri de te dominoque viroque
Fas est; de domino pauca viroque querar.
Non, ego poscenti quod sum cito tradita regi,
Culpa tua est: quamvis hoc quoque culpa tua est.
Nam simul Eurybates me Talthybiusque vocarunt;
Eurybati data sum Talthybioque comes.
Alter in alterius iactantes lumina vultum,
Quaerebant taciti, noster ubi esset amor.
Differri potui: poenae mora grata fuisset.
Hei mihi! discedens oscula nulla dedi.
At lacrimas sine fine dedi, rupique capillos,
Infelix iterum sum mihi visa capi.
Saepe ego decepto volui custode reverti;
Sed, me qui timidam prenderet, hostis erat.
Si progressa forem, caperer ne forte timebam,
Quamlibet ad Priami munus itura nurum.
Sed data sum, quia danda fui! Tot noctibus absum,
Nec repetor. Cessas, iraque lenta tua est.
Ipse Menoetiades tunc, cum tradebar, in aurem,
Quid fles? hic parvo tempore, dixit, eris.
Non repetisse parum est: pugnas, ne reddar, Achille.
I nunc, et cupidi nomen amantis habe.
Venerunt ad te Telamone et Amyntore nati;
Ille gradu propior sanguinis, ille comes,
Laertaque satus; per quos comitata redirem.
Auxerunt blandae grandia dona preces:
Viginti fulvos operoso ex aere lebetas,
Et tripodas septem, pondere et arte pares.
Addita sunt illis auri bis quinque talenta:
Bis sex, assueti vincere semper, equi:
Quodque supervacuum, forma praestante puellae
Lesbides, eversa corpora capta domo.
Cumque tot his, sed non opus est tibi coniuge, coniux
Ex Agamemnoniis una puella tribus.
Si tibi ab Atrida pretio redimenda fuissem,
Quae dare debueras, accipere illa negas?
Qua merui culpa fieri tibi vilis, Achille?
Quo levis a nobis tam cito fugit amor?
An miseros tristis Fortuna tenaciter urguet?
Nec venit inceptis mollior aura meis?
Diruta Marte tuo Lyrnesia moenia vidi:
Et fueram patriae pars ego magna meae.
Vidi consortes pariter generisque necisque
Tres cecidisse: tribus, quae mihi, mater erat.
Vidi, quantus erat, fusum tellure cruenta,
Pectora iactantem sanguinolenta, virum.
Tot tamen amissis te compensavimus unum:
Tu dominus, tu vir, tu mihi frater eras.
Tu mihi, iuratus per numina matris aquosae,
Utile dicebas ipse fuisse capi.
Scilicet ut, quamvis veniam dotata, repellar;
Et mecum fugias, quae tibi dentur, opes.
Quin etiam fama est, cum crastina fulserit Eos,
Te dare nubiferis linea vela Notis.
Quod scelus ut pavidas miserae mihi contigit aures,
Sanguinis atque animi pectus inane fuit.
Ibis! et o miseram cui me, violente, relinques?
Quis mihi desertae mite levamen erit?
Devorer ante, precor, subito telluris hiatu,
Aut rutilo missi fulminis igne cremer,
Quam sine me Phthiis canescant aequora remis,
Et videam puppes ire relicta tuas.
Si tibi iam reditusque placent, patriique Penates,
Non ego sum classi sarcina magna tuae.
Victorem captiva sequar, non nupta maritum:
Est mihi, quae lanas molliat, apta manus.
Inter Achaiadas longe pulcherrima matres
In thalamos coniux ibit, eatque, tuos;
Digna nurus socero, Iovis Aeginaeque nepote,
Cuique senex Nereus prosocer esse velit.
Nos humiles famulaeque tuae data pensa trahemus:
Et minuent plenas stamina nostra colos.
Exagitet ne me tantum tua, deprecor, uxor,
Quae mihi nescio quo non erit aequa modo.
Neve meos coram scindi patiare capillos,
Et leviter dicas: Haec quoque nostra fuit.
Vel patiare licet; dum ne contempta relinquar.
Hic mihi vae miserae concutit ossa metus.
Quid tamen exspectas? Agamemnona poenitet irae,
Et iacet ante tuos Graecia maesta pedes.
Vince animos, iramque tuam, qui cetera vincis.
Quid lacerat Danaas impiger Hector opes?
Arma cape, Aeacide, sed me tamen ante recepta:
Et preme turbatos Marte favente viros.
Propter me mota est, propter me desinat ira,
Simque ego tristitiae causa modusque tuae.
Nec tibi turpe puta precibus succumbere nostris:
Coniugis Oenides versus in arma prece est.
Res audita mihi, nota est tibi: fratribus orba
Devovit nati spemque caputque parens.

122 *litora* lata. Sic I. cum codd. plurim. III, 55 *repellas*. 58 *nimbiferis* cod. Deinde *lintea*, lintea *plena*. 80 *Leniter* et cod. 87 *Aeacida*. Sic H. Utraque quidem ap. poetas forma obtinuit, et quidem, ut etiam, ubi longa syllaba requiritur, vocativus in *a* haud raro obvius sit. Ap. Ovid. tamen maior pars codicum alteram formam in *e* praefert, quorum auctoritati parend. videtur.

Bellum erat; ille ferox positis secessit ab armis,
Et patriae rigida mente negavit opem.
Sola virum coniux flexit, felicior illa!
At mea pro nullo pondere verba cadunt.
Nec tamen indignor: nec me pro coniuge gessi,
Saepius in domini serva vocata torum.
Me quaedam, memini, dominam captiva vocabat:
Servitio, dixi, nominis addis onus.
Per tamen ossa viri, subito male tecta sepulcro,
Semper iudiciis ossa verenda meis;
Perque trium fortes animas, mea numina, fratrum,
Qui bene pro patria, cum patriaque, iacent,
Perque tuum nostrumque caput, quae iunximus una,
Perque tuos enses, cognita tela meis,
Nulla Mycenaeum sociasse cubilia mecum
Iuro: fallentem deseruisse velis.
Si tibi nunc dicam: Fortissime, tu quoque iura,
Nulla tibi sine me gaudia facta, neges.
At Danai maerere putant. Tibi plectra moventur,
Te tenet in tepido mollis amica sinu.
Et si quis quaerat, quare pugnare recuses:
Pugna nocet citharae, noxque Venusque iuvant.
Tutius est iacuisse toro, tenuisse puellam,
Threiciam digitis increpuisse lyram,
Quam manibus clipeos, et acutae cuspidis hastam,
Et galeam pressa sustinuisse coma.
Sed tibi pro tutis insignia facta placebant,
Partaque bellando gloria dulcis erat.
An tantum, dum me caperes, fera bella probabas?
Cumque mea patria laus tua victa iacet?
Di melius: validoque, precor, vibrata lacerto
Transeat Hectoreum Pelias hasta latus.
Mittite me, Danai: dominum legata rogabo,
Multaque mandatis oscula mista feram.
Plus ego quam Phoenix, plus quam facundus Ulixes,
Plus ego quam Teucri, credite, frater agam.
Est aliquid, collum solitis tetigisse lacertis,
Praesentique oculos admonuisse sinu.
Sis licet immitis, matrisque ferocior undis;
Ut taceam, lacrimis comminuere meis.
Nunc quoque, sic omnes Peleus pater impleat annos,
Sic eat auspiciis Pyrrhus ad arma tuis:
Respice sollicitam Briseida, fortis Achille,
Nec miseram lenta ferreus ure mora.
Aut, si versus amor tuus est in taedia nostri;
Quam sine te cogis vivere, coge mori.
Utque facis, coges; abiit corpusque colorque.
Sustinet hoc animae spes tamen una tui.
Qua si destituar, repetam fratresque virumque;
Nec tibi magnificum femina iussa mori.
Cur autem iubeas? stricto pete corpora ferro:
Est mihi, qui fosso pectore sanguis eat.
Me petat ille tuus, qui, si dea passa fuisset,
Ensis in Atridae pectus iturus erat.
At potius serves nostram, tua munera, vitam:
Quod dederas hosti victor, amica rogo.
Perdere quos melius possis, Neptunia praebent
Pergama; materiam caedis ab hoste pete.
Me modo, sive paras impellere remige classem,
Sive manes, domini iure venire iube.

EPISTOLA IV.

Qua, nisi tu dederis, caritura est ipsa, salutem
Mittit Amazonio Cressa puella viro.
Perlege quodcumque est: quid epistola lecta nocebit?
Te quoque, in hac aliquid, quod iuvet, esse potest.
His arcana notis terra pelagoque feruntur;
Inspicit acceptas hostis ab hoste notas.
Ter tecum conata loqui, ter inutilis haesit
Lingua, ter in primo destitit ore sonus.
Qua licet et sequitur, pudor est miscendus amori;
Dicere quae puduit, scribere iussit Amor.
Quidquid Amor iussit, non est contemnere tutum:
Regnat, et in dominos ius habet ille deos.
Ille mihi primo dubitanti scribere dixit:
Scribe; dabit victas ferreus ille manus.
Adsit, et, ut nostras avido fovet igne medullas,
Figat sic animos in mea vota tuos.
Non ego nequitia socialia foedera rumpam:
Fama, velim quaeras, crimine nostra vacat.
Venit Amor gravius, quo serius. Urimur intus;
Urimur; et caecum pectora vulnus habent.
Scilicet ut teneros laedunt iuga prima iuvencos,
Frenaque vix patitur de grege captus equus:
Sic male vixque subit primos rude pectus amores;
Sarcinaque haec animo non sedet apta meo.
Ars fit, ubi a teneris crimen condiscitur annis:
Quae venit exacto tempore, peius amat.
Tu nova servatae carpes libamina famae,
Et pariter nostrum fiet uterque nocens.
Est aliquid, plenis pomaria carpere ramis,
Et tenui primam deligere ungue rosam.
Si tamen ille prior, quo me sine crimine gessi,
Candor ab insolita labe notandus erat;
At bene successit, digno quod adurimur igni:
Peius adulterio turpis adulter obest.
Si mihi concedat Iuno fratremque virumque;
Hippolytum videor praepositura Iovi.
Iam quoque, vix credas, ignotas mittor in artes:
Est mihi per saevas impetus ire feras.
Iam mihi prima dea est, arcu praesignis adunco
Delia; iudicium subsequor ipsa tuum.
In nemus ire libet, pressisque in retia cervis
Hortari celeres per iuga summa canes;
Aut tremulum excusso iaculum vibrare lacerto;
Aut in graminea ponere corpus humo.
Saepe iuvat versare leves in pulvere currus,
Torquentem frenis ora fugacis equi.
Nunc feror, ut Bacchi furiis Eleleides actae,
Quaeque sub Idaeo tympana colle movent;
Aut quas semideae Dryades Faunique bicornes
Numine contactas attonuere suo.
Namque mihi referunt, quum se furor ille remisit,
Omnia; me tacitam conscius urit Amor.
Forsitan hunc generis fato reddamus amorem,
Et Venus e tota gente tributa petat.
Iupiter Europen, prima est ea gentis origo,
Dilexit, tauro dissimulante deum.
Pasiphae mater, decepto subdita tauro,
Enixa est utero crimen onusque suo.
Perfidus Aegides, ducentia fila secutus,
Curva meae fugit tecta sororis ope.
En ego nunc, ne forte parum Minoia credar,
In socias leges ultima gentis eo.
Hoc quoque fatale est: placuit domus una duabus;
Me tua forma capit, capta parente soror.
Thesides Theseusque duas rapuere sorores,
Ponite de nostra bina tropaea domo.

116 Pugna nocet; citharae, noxque; al. citharae *vox*. Ne idem dici videatur, quod v. 113, Iahnii interpunctionem adoptavi. Mollitia manuum, citharae apta, pugnando perit. 132 *Praesentisque — sui*. Heins. partim e codd. 136 *in* arma. 154 domini *more* e XX, 82. Sic I. IV, 16 *Fingat*. In graviore verbo noli c. Iahnio cogitare de arcu. 26 Quae venit, ad amandum. 27 *capies*. De fama Phaedrae sermo est. 34 *abest*. Explicant: quod peius est adulterio, turpis adulter, id abest. 37 *mutor*, ita mutor, ut ignotas artes exerceam; eleganter. Alt. tamen impetum amoris expressius indicat. 46 *sequacis* e XIX 12. 47 Elel. Bacchae. Met. IV 15.

Tempore, quo vobis inita est Cerealis Eleusin,
  Gnosia me vellem detinuisset humus.
Tunc mihi praecipue, nec non tamen ante, placebas:
  Acer in extremis ossibus haesit amor.
Candida vestis erat, praecincti flore capilli,
  Flava verecundus tinxerat ora rubor.
Quemque vocant aliae vultum rigidumque trucemque,
  Pro rigido, Phaedra iudice, fortis erat.
Sint procul a nobis iuvenes ut femina compti.
  Fine coli modico forma virilis amat.
Te tuus iste rigor, positique sine arte capilli,
  Et levis egregio pulvis in ore decet.
Sive ferocis equi luctantia colla recurvas,
  Exiguo flexos miror in orbe pedes;
Seu vastum valido torques hastile lacerto,
  Ora ferox in se versa lacertus habet;
Sive tenes lato venabula cornea ferro:
  Denique nostra iuvat lumina quidquid agis:
Tu modo duritiem silvis depone iugosis:
  Non sum materia digna perire tua.
Quid iuvat incinctae studia exercere Dianae,
  Et Veneri numeros eripuisse suos?
Quod caret alterna requie, durabile non est:
  Haec reparat vires, fessaque membra novat.
Arcus (et arma tuae tibi sunt imitanda Dianae)
  Si nunquam cesses tendere, mollis erit.
Clarus erat silvis Cephalus, multaeque per herbas
  Conciderant, illo percutiente, ferae;
Nec tamen Aurorae male se praebebat amandum,
  Ibat ad hunc sapiens a sene diva viro.
Saepe sub ilicibus Venerem Cinyraque creatum
  Sustinuit positos quaelibet herba duos.
Arsit et Oenides in Maenalia Atalanta:
  Illa ferae spolium pignus amoris habet.
Nos quoque iam primum turba numeremur in ista!
  Si Venerem tollas, rustica silva tua est.
Ipsa comes veniam, nec me salebrosa movebunt
  Saxa, nec obliquo dente timendus aper.
Aequora bina suis oppugnant fluctibus Isthmon,
  Et tenuis tellus audit utrumque mare:
Hic tecum Troezena colam, Pittheia regna;
  Iam nunc est patria gratior illa mea.
Tempore abest, aberitque diu, Neptunius heros;
  Illum Pirithoi detinet ora sui.
Praeposuit Theseus, nisi nos manifesta negamus,
  Pirithoum Phaedrae, Pirithoumque tibi.
Sola nec haec ad nos iniuria venit ab illo;
  In magnis laesi rebus uterque sumus.
Ossa mei fratris clava perfracta trinodi
  Sparsit humi: soror est praeda relicta feris.
Prima securigeras inter virtute puellas
  Te peperit, nati digna vigore parens.
Si quaeras, ubi sit: Theseus latus ense peregit;
  Nec tanto mater pignore tuta fuit.
At ne nupta quidem, taedaque accepta iugali:
  Cur? nisi ne caperes regna paterna nothus?
Addidit et fratres ex me tibi: quos tamen omnes
  Non ego tollendi causa, sed ille fuit.
O! utinam nocitura tibi, pulcherrime rerum,
  In medio nisu viscera rupta forent!
I nunc, et meriti lectum reverere parentis;
  Quem fugit, et factis abdicat ille suis.
Nec, quia privigno videar coitura noverca,
  Terruerint animos nomina vana tuos.
Ista vetus pietas, aevo moritura futuro,
  Rustica Saturno regna tenente fuit.
Iupiter esse pium statuit, quodcumque iuvaret:
  Et fas omne facit fratre marita soror.
Illa coit firma generis iunctura catena,
  Imposuit nodos cui Venus ipsa suos.
Nec labor est; celare licet: pete munus ab illa;
  Cognato poterit nomine culpa tegi.
Viderit amplexos aliquis; laudabimur ambo:
  Dicar privigno fida noverca meo.
Non tibi per tenebras duri reseranda mariti
  Ianua, non custos decipiendus erit:
Ut tenuit domus una duos, domus una tenebit;
  Oscula aperta dabas, oscula aperta dabis.
Tutus eris mecum, laudemque merebere culpa,
  Tu licet in lecto conspiciare meo.
Tolle moras tantum, properataque foedera iunge,
  Qui mihi nunc saevit, sic tibi parcat Amor.
Non ego dedignor supplex humilisque precari.
  Heu! ubi nunc fastus, altaque verba iacent?
Et pugnare diu, nec me submittere culpae
  Certa fui, certi si quid haberet Amor.
Victa precor, genibusque tuis regalia tendo
  Brachia: quid deceat, non videt ullus amans.
Depuduit, profugusque pudor sua signa relinquit;
  Da veniam fassae, duraque corda doma.
Quid mihi, quod genitor, qui possidet aequora, Minos?
  Quod veniant proavi fulmina torta manu?
Quod sit avus, radiis frontem vallatus acutis,
  Purpureo tepidum qui movet axe diem?
Nobilitas sub Amore iacet: miserere priorum,
  Et, mihi si non vis parcere, parce meis.
Est mihi dotalis tellus Iovis insula, Crete;
  Serviat Hippolyto regia tota meo.
Flecte feros animos; potuit corrumpere taurum
  Mater: eris tauro saevior ipse truci?
Per Venerem, parcas, oro, quae plurima mecum est:
  Sic nunquam, quae te spernere possit, ames.
Sic tibi secretis agilis dea saltibus adsit,
  Silvaque perdendas praebeat alta feras;
Sic faveant Satyri, montanaque numina Panes,
  Et cadat adversa cuspide fossus aper.
Sic tibi dent Nymphae, quamvis odisse puellas
  Diceris, arentem quae levet unda sitim.
Addimus hic lacrimas precibus quoque: verba precantis
  Perlegis, et lacrimas finge videre meas.

EPISTOLA V.

Perlegis, an coniux prohibet nova? perlege; non est
  Ista Mycenaea littera facta manu.
Pegasis Oenone, Phrygiis celeberrima silvis,
  Laesa queror de te, si sinis ipse, meo.
Quis deus opposuit nostris sua numina votis?
  Ne tua permaneam, quod mihi crimen obest?
Leniter, ex merito quidquid patiare, ferendum est:
  Quae venit indignae poena, dolenda venit.
Nondum tantus eras, quum te contenta marito
  Edita de magno flumine Nympha fui.
Qui nunc Priamides, adsit reverentia vero,
  Servus eras; servo nubere Nympha tuli.
Saepe greges inter requievimus arbore tecti;
  Mistaque cum foliis praebuit herba torum.
Saepe super stramen faenoque iacentibus alto
  Defensa est humili cana pruina casa.
Quis tibi monstrabat saltus venatibus aptos,
  Et tegeret catulos qua fera rupe suos?

81 Seu *lentum*. Sic I. 103 *latebrosa*. Sic I. 121 Hippolyti indignationem eo incendere studet, ut concubinae tantum loco habitam a Theseo matrem demonstret. 126 viscera, Phaedrae ipsius in pariendo. 127 *sic mariti*. 155 *reliquit*. Sic I. V, 8 Pegasis i. q. Nais. Est Cebrenis fluvii filia. 8 *indigne*. Sic I. Met. I, 631. 11 abest. Sic I.

Retia saepe comes maculis distincta tetendi;
  Saepe citos egi per iuga longa canes.
Incisae servant a te mea nomina fagi:
  Et legor Oenone, falce notata, tua.
Et quantum trunci, tantum mea nomina crescunt:
  Crescite, et in titulos surgite rite meos.
Populе, vive, precor, quae consita margine ripae
  Hoc in rugoso cortice carmen habes:
Quum Paris Oenone poterit spirare relicta,
  Ad fontem Xanthi versa recurret aqua.
Xanthe, retro propera, versaeque recurrite lymphae!
  Sustinet Oenonen deseruisse Paris.
Illa dies fatum miserae mihi duxit, ab illa
  Pessima mutati coepit amoris hiems;
Qua Venus et Iuno, sumptisque decentior armis
  Venit in arbitrium nuda Minerva tuum.
Attoniti micuere sinus, gelidusque cucurrit,
  Ut mihi narrasti, dura per ossa tremor.
Consului, neque enim modice terrebar, anusque,
  Longaevosque senes: constitit esse nefas.
Caesa abies, sectaeque trabes, et, classe parata,
  Caerula ceratas accipit unda rates.
Flesti discedens: hoc saltem parce negare;
  Praeterito magis est iste pudendus amor.
Et flesti, et nostros vidisti flentis ocellos;
  Miscuimus lacrimas maestus uterque suas.
Non sic appositis vincitur vitibus ulmus,
  Ut tua sunt collo brachia nexa meo.
Ah! quoties, vento quum te quererere teneri,
  Riserunt comites: ille secundus erat.
Oscula dimissae quoties repetita dedisti!
  Quam vix sustinuit dicere lingua, Vale!
Aura levis rigido pendentia lintea malo
  Suscitat; et remis eruta canet aqua.
Prosequor infelix oculis abeuntia vela,
  Qua licet; et lacrimis humet arena meis.
Utque celer venias, virides Nereidas oro;
  Scilicet ut venias in mea damna celer.
Votis ergo meis alii rediture redisti?
  Hei mihi, pro dira pellice blanda fui!
Adspicit immensum moles nativa profundum;
  Mons fuit; aequoreis illa resistit aquis:
Hinc ego vela tuae cognovi prima carinae,
  Et mihi per fluctus impetus ire fuit.
Dum moror, in summa fulsit mihi purpura prora:
  Pertimui, cultus non erat ille tuus.
Fit propior, terrasque cita ratis attigit aura:
  Femineas vidi corde tremente genas.
Non satis id fuerat: quid enim furiosa morabar?
  Haerebat gremio turpis amica tuo.
Tunc vero rupique sinus, et pectora planxi,
  Et secui madidas ungue rigente genas,
Implevique sacram querulis ululatibus Iden:
  Illinc has lacrimas in mea saxa tuli.
Sic Helene doleat, desertaque coniuge ploret,
  Quaeque prior nobis intulit, ipsa ferat.
Nunc tibi conveniunt, quae te per aperta sequantur
  Aequora, legitimos destituantque toros.
At quum pauper eras, armentaque pastor agebas,
  Nulla, nisi Oenone, pauperis uxor erat.
Non ego miror opes, nec me tua regia tangit,
  Nec de tot Priami dicar ut una nurus.
Non tamen, ut Priamus Nymphae socer esse recuset,
  Aut Hecubae fuerim dissimulanda nurus,
Dignaque sum, et cupio fieri matrona potentis:
  Sunt mihi, quas possint sceptra decere, manus.
Nec me, faginea quod tecum fronde iacebam,
  Despice: purpureo sum magis apta toro.
Denique tutus amor meus est tibi: nulla parantur
  Bella, nec ultrices advehit unda rates.
Tyndaris infestis fugitiva reposcitur armis,
  Hac venit in thalamos dote superba tuos.
Quae si sit Danais reddenda, vel Hectora fratrem,
  Vel cum Deiphobo Polydamanta roga.
Quid gravis Antenor, Priamus quid suadeat ipse,
  Consule: quis aetas longa magistra fuit.
Turpe rudimentum, patriae praeponere raptam:
  Causa pudenda tua est; iusta vir arma movet.
Nec tibi, si sapias, fidam promitte Lacaenam,
  Quae sit in amplexus tam cito versa tuos.
Ut minor Atrides temerati foedera lecti
  Clamat, et externo laesus amore dolet,
Tu quoque clamabis. Nulla reparabilis arte
  Laesa pudicitia est, deperit illa semel.
Ardet amore tui: sic et Menelaon amavit;
  Nunc iacet in viduo credulus ille toro.
Felix Andromache, certo bene nupta marito!
  Uxor ad exemplum fratris habenda fui.
Tu levior foliis, tunc quum, sine pondere suci,
  Mobilibus ventis arida facta, volant;
Et minus est in te, quam summa pondus arista,
  Quae levis assiduis solibus usta riget.
Hoc tua, nam recolo, quondam germana canebat,
  Sic mihi diffusis vaticinata comis;
Quid facis, Oenone? quid arenae semina mandas?
  Non profecturis litora bubus aras.
Graia iuvenca venit, quae te, patriamque, domumque
  Perdat: io prohibe; Graia iuvenca venit.
Dum licet, obscaenam ponto, di, mergite puppim:
  Heu, quantum Phrygii sanguinis illa vehit!
Dixerat; in cursu famulae rapuere furentem,
  At mihi flaventes diriguere comae.
Ah, nimium vates miserae mihi vera fuisti!
  Possidet en! saltus illa iuvenca meos.
Sit facie quamvis insignis, adultera certe est;
  Deseruit socios, hospite capta, deos.
Illam de patria Theseus, nisi nomine fallor,
  Nescio quis Theseus, abstulit ante sua.
A iuvene et cupido credatur reddita virgo!
  Unde hoc compererim tam bene, quaeris? amo.
Vim licet appelles, et culpam nomine veles;
  Quae toties rapta est, praebuit ipsa rapi.
At manet Oenone fallenti casta marito:
  Et poteras falli legibus ipse tuis.
Me Satyri celeres, silvis ego tecta latebam,
  Quaesierunt rapido, turba proterva, pede;
Cornigerumque caput pinu praecinctus acuta
  Faunus, in immensis qua tumet Ida iugis.
Me fide conspicuus Troiae munitor amavit,
  Ille meae spolium virginitatis habet.
Id quoque luctando; rupi tamen ungue capillos:
  Oraque sunt digitis aspera facta meis.
Nec pretium stupri gemmas aurumque poposci:
  Turpiter ingenuum munera corpus emunt.

24 *recta* meos. Post hunc versum infertur distichon aperte spurium: *Populus est, memini, fluviali consita ripa, Est in qua nostri littera scripta memor.* 81 sqq. Non tamen et digna sum, ut Priam. recuset rel. et ita (indigna eo matrimonio) cupio fieri cet. Interpunctione locum levavit I. Antea v. 82 puncto claudebatur. 114 *bobus.* Sic I. Idem tamen *bubus* A. A. III, 120. 139 sq. *tamen* ad illud respicit, quod non, ut impudicae mulieres, statim se Apollini subiecerit, sed antea capillum et faciem eius (non suam, ut I.) in certamine amatorio dilaceraverit.

Ipse, ratus dignam, medicas mihi tradidit artes,
Admisitque meas ad sua dona manus.
Quaecumque herba potens ad opem, radixque medendi
Utilis in toto nascitur orbe, mea est.
Me miseram, quod amor non est medicabilis herbis!
Deficior prudens artis ab arte mea.
Ipse repertor opis vaccas pavisse Pheraeas
Fertur, et e nostro saucius igne fuit.
Quod neque graminibus tellus fecunda creandis,
Nec deus, auxilium tu mihi ferre potes.
Et potes, et merui; dignae miserere puellae;
Non ego cum Danais arma cruenta fero;
Sed tua sum, tectumque fui puerilibus annis,
Et tua, quod superest temporis, esse precor.

EPISTOLA VI.

Litora Thessaliae reduci tetigisse carina
Diceris, auratae vellere dives ovis.
Gratulor incolumi, quantum sinis; hoc tamen ipso
Debueram scripto certior esse tuo.
Nam, ne pacta tibi praeter mea regna redires,
Quum cuperes, ventos non habuisse potes.
Quamlibet adverso signetur epistola vento;
Hypsipyle missa digna salute fui.
Cur mihi fama prior, quam nuntia littera, venit,
Isse sacros Marti sub iuga panda boves?
Seminibus iactis segetes adolesse virorum,
Inque necem dextra non eguisse tua?
Pervigilem spolium pecudis servasse draconem,
Rapta tamen forti vellera fulva manu?
Haec ego si possem timide credentibus, Ista
Ipse mihi scripsit, dicere, quanta forem!
Quid queror officium lenti cessasse mariti?
Obsequium, maneo si tua, grande tuli.
Barbara narratur venisse venefica tecum,
In mihi promissi parte futura tori.
Credula res amor est; utinam temeraria dicar
Criminibus falsis insimulasse virum!
Nuper ab Haemoniis hospes mihi Thessalus oris
Venerat et tactum vix bene limen erat:
Aesonides, dixi, quid agit meus? Ille pudore
Haesit, in opposita lumina fixus humo.
Protinus exsilui; tunicisque a pectore ruptis,
Vivit? an, exclamo, me quoque fata trahunt?
Vivit, ait; timidum, quod ait, iurare coegi.
Vix mihi, teste deo, credita vita tua est.
Ut rediit animus, tua facta requirere coepi;
Narrat, aenipedes Martis arasse boves:
Vipereos dentes in humum pro semine iactos,
Et subito natos arma tulisse viros:
Terrigenas populos, civili Marte peremptos,
Implesse aetatis fata diurna suae.
Devictus serpens: iterum, si vivat Iason,
Quaerimus; alternant spesque timorque fidem.
Singula dum narrat, studio cursuque loquendi
Detegit ingenio vulnera facta suo.
Heu! ubi pacta fides? ubi connubialia iura?
Faxque sub arsuros dignior ire rogos?
Non ego sum furtim tibi cognita; pronuba Iuno
Adfuit, et sertis tempora vinctus Hymen.
At mihi nec Iuno, nec Hymen, sed tristis Erinnys
Praetulit infaustas sanguinolenta faces.
Quid mihi cum Minyis? quid cum Tritonide pinu?
Quid tibi cum patria, navita Tiphy, mea?
Non erat hic aries villo spectabilis aureo:
Nec senis Aeetae regia Lemnos erat.
Certa fui primo, sed me mala fata trahebant,
Hospita feminea pellere castra manu.
Lemniadesque viros nimium quoque vincere norunt;
Milite tam forti vita tuenda fuit.
Urbe virum vidi, tectoque animoque recepi:
Hic tibi bisque aestas, bisque cucurrit hiems.
Tertia messis erat, quum tu, dare vela coactus,
Implesti lacrimis talia verba tuis:
Abstrahor, Hypsipyle: sed, dent modo fata recursus,
Vir tuus hinc abeo, vir tibi semper ero.
Quod tamen e nobis gravida celatur in alvo,
Vivat, et eiusdem simus uterque parens.
Hactenus: et, lacrimis in falsa cadentibus ora,
Cetera te memini non potuisse loqui.
Ultimus e sociis sacram conscendis in Argo;
Illa volat, ventus concava vela tenet.
Caerula propulsae subducitur unda carinae:
Terra tibi, nobis adspiciuntur aquae.
In latus omne patens turris circumspicit undas:
Huc feror; et lacrimis osque sinusque madent.
Per lacrimas specto, cupidaeque faventia menti
Longius assueto lumina nostra vident.
Adde preces castas, immistaque vota timori,
Nunc quoque te salvo persoluenda mihi.
Vota ego persolvam? votis Medea fruetur!
Cor dolet; atque ira mistus abundat amor.
Dona feram templis, vivum quod Iasona perdo?
Hostia pro damnis concidet icta meis!
Non equidem secura fui; semperque verebar,
Ne pater Argolica sumeret urbe nurum.
Argolicas timui: nocuit mihi barbara pellex;
Non exspectato vulnus ab hoste tuli.
Nec facie meritisque placet; sed carmine movit,
Diraque cantata pabula falce metit.
Illa reluctantem curru deducere Lunam
Nititur, et tenebris abdere Solis equos.
Illa refrenat aquas, obliquaque flumina sistit:
Illa loco silvas, vivaque saxa movet.
Per tumulos errat passis discincta capillis,
Certaque de tepidis colligit ossa rogis.
Devovet absentes, simulacraque cerea figit,
Et miserum tenues in iecur urget acus;
Et quae nescierim melius: male quaeritur herbis,
Moribus et forma conciliandus, amor.
Hanc potes amplecti, thalamoque relictus in uno
Impavidus somno, nocte silente, frui?
Scilicet ut tauros, ita te iuga ferre coegit;
Quaque feros angues, te quoque mulcet, ope.
Adde, quod adscribi factis procerumque tuisque
Se facit, et titulo coniugis uxor obest;
Atque aliquis Peliae de partibus acta venenis
Imputat, et populum, qui sibi credat, habet:
Non haec Aesonides, sed Phasias Aeetine
Aurea Phryxeae terga revellit ovis.
Non probat Alcimede mater tua; consule matrem:
Non pater, a gelido cui venit axe nurus.
Illa sibi Tanai, Scythiaeque paludibus udae
Quaerat, et a patria Phasidos usque, virum.
Mobilis Aesonide, vernaque incertior aura,
Cur tua polliciti pondere verba carent?

VI, 3 *ipsum* cod. Facilius sane currat oratio. 17 officium scribendi. 29 *timidumque mihi* iurare. 32 *aeripedes* codd. Em. Heins. 40 ingenio, ingenuitate. 41 connubialia tert. et quart. syll. in un. confundit. Fortasse poeta scrips. *coniugialia*, quod est in Met. 51 *mea* fata. Sic I. 54 *ripa* H. e cod. De vita dimicandum erat, [illegible] Argonautas admittebant in insulam. 81 *Argolidas* H. e duob. codd. 82 *exspectata* cod. [illegible] *fingit* codd. praeter un. Sic I. 100 tit. coni. laudi tuae. 110 *pollicito* H. e codd.

Vir meus hinc ieras, vir non meus inde redisti.
Sim reducis coniux, sicut euntis eram.
Si te nobilitas generosaque nomina tangunt;
En ego Minoo nata Thoante feror.
Bacchus avus, Bacchi coniux redimita corona
Praeradiat stellis signa minora suis.
Dos tibi Lemnos erit, terra ingeniosa colenti:
Me quoque res tales inter habere potes.
Nunc etiam peperi; gratare ambobus Iason:
Dulce mihi gravidae fecerat auctor onus.
Felix in numero quoque sum; prolemque gemellam
Pignora Lucina bina favente dedi.
Si quaeris, cui sint similes; cognosceris illis:
Fallere non norunt, cetera patris habent.
Legatos quos paene dedi pro matre ferendos:
Sed tenuit coeptas saeva noverca vias.
Medeam timui: plus est Medea noverca;
Medeae faciunt ad scelus omne manus.
Spargere quae fratris potuit lacerata per agros
Corpora, pignoribus parceret illa meis?
Hanc tamen, o demens, Colchisque ablate venenis,
Diceris Hypsipyles praeposuisse toro.
Turpiter illa virum cognovit adultera virgo:
Me tibi, teque mihi taeda pudica dedit.
Prodidit illa patrem; rapui de caede Thoanta.
Deseruit Colchos: me mea Lemnos habet.
Quid refert, scelerata piam si vincit, et ipso
Crimine dotata est emeruitque virum?
Lemniadum facinus culpo, non miror, Iason:
Quamlibet iratis ipse dat arma dolor.
Dic age, si ventis, ut oportuit, actus iniquis
Intrasses portus, tuque comesque, meos:
Obviaque exissem fetu comitata gemello:
Hiscere nempe tibi terra roganda foret.
Quo vultu natos, quo me, scelerate, videres?
Perfide quo pretio, qua nece dignus eras?
Ipse quidem per me tutus sospesque fuisses:
Non quia tu dignus, sed quia mitis ego.
Pellicis ipsa meos implessem sanguine vultus,
Quosque veneficiis abstulit illa suis.
Medeae Medea forem. Quod si quid ab alto
Iustus adest votis Iupiter ipse meis;
Quod gemit Hypsipyle, lecti quoque subnuba nostri
Maereat, et leges sentiat ipsa suas.
Utque ego destituor coniux materque duorum;
A totidem natis orba sit, aque viro;
Nec male parta diu teneat; peiusque relinquat!
Exsulet, et toto quaerat in orbe fugam.
Quam fratri germana fuit, miseroque parenti
Filia; tam natis, tam sit acerba viro.
Quum mare, quum terras consumpserit, aera tentet;
Erret inops, exspes, caede cruenta sua.
Haec ego coniugio fraudata Thoantias oro;
Vivite devoto nuptaque virque toro.

EPISTOLA VII.

Sic, ubi fata vocant, udis abiectus in herbis,
Ad vada Maeandri concinit albus olor.
Nec, quia te nostra sperem prece posse moveri,
Alloquor: adverso movimus ista deo.
Sed merita et famam, corpusque animumque pudicum
Quum male perdiderim, perdere verba leve est.
Certus es ire tamen, miseramque relinquere Dido,
Atque idem venti vela fidemque ferent.
Certus es, Aenea, cum foedere solvere naves,
Quaeque ubi sint nescis, Itala regna sequi.
Nec nova Carthago, nec te crescentia tangunt
Moenia, nec sceptro tradita summa tuo.
Facta fugis; facienda petis: quaerenda per orbem
Altera, quaesita est altera terra tibi.
Ut terram invenias, quis eam tibi tradet habendam?
Quis sua non notis arva tenenda dabit?
Alter habendus amor tibi restat, et altera Dido,
Quamque iterum fallas, altera danda fides.
Quando erit, ut condas instar Carthaginis urbem,
Et videas populos altus ab arce tuos?
Omnia ut eveniant, nec te tua vota morentur;
Unde tibi, quae te sic amet, uxor erit?
Uror, ut inducto ceratae sulphure taedae;
Ut pia fumosis addita tura focis.
Aeneas oculis semper vigilantis inhaeret:
Aenean animo noxque diesque refert.
Ille quidem male gratus, et ad mea munera surdus,
Et quo, si non sim stulta, carere velim:
Non tamen Aenean, quamvis male cogitat, odi;
Sed queror infidum, questaque peius amo.
Parce, Venus, nurui, durumque amplectere fratrem,
Frater Amor: castris militet ille tuis!
Aut, ego quem coepi, neque enim dedignor, amare,
Materiam curae praebeat ille meae.
Fallor; et ista mihi falso iactatur imago.
Matris ab ingenio dissidet ille suae.
Te lapis et montes, innataque rupibus altis
Robora, te saevae progenuere ferae;
Aut mare, quale vides agitari nunc quoque ventis:
Quo tamen adversis fluctibus ire paras.
Quo fugis, obstat hiems; hiemis mihi gratia prosit:
Adspice, ut eversas concitet Eurus aquas.
Quod tibi maluerim, sine me debere procellis;
Iustior est animo ventus et unda tuo.
Non ego sum tanti (quamvis merearis, inique),
Ut pereas, dum me per freta longa fugis.
Exerces pretiosa odia et constantia magno,
Si, dum me careas, est tibi vile mori.
Iam venti ponent, strataque aequaliter unda
Caeruleis Triton per mare curret equis.
Tu quoque cum ventis utinam mutabilis esses!
Et nisi duritia robora vincis, eris.
Quid? si nescieris, insana quid aequora possint?
Expertae toties tam male credis aquae?
Ut pelago suadente etiam retinacula solvas,
Multa tamen latus tristia pontus habet.
Nec violasse fidem tentantibus aequora prodest:
Perfidiae poenas exigit ille locus;
Praecipue quum laesus Amor, quia mater Amoris
Nuda Cytheriacis edita fertur aquis.
Perdita ne perdam, timeo, noceamve nocenti;
Neu bibat aequoreas naufragus hostis aquas.
Vive, precor: sic te melius, quam funere, perdam:
Tu potius leti causa ferare mei.
Finge, age, te rapido (nullum sit in omine pondus!)
Turbine deprendi: quid tibi mentis erit?
Protinus occurrent falsae periuria linguae,
Et Phrygia Dido fraude coacta mori.
Coniugis ante oculos deceptae stabit imago
Tristis, et effusis sanguinolenta comis.
Quidquid id est, totum merui! Concedite! dicas:
Quaeque cadent, in te fulmina missa putes.
Da breve saevitiae spatium pelagique tuaeque:
Grande morae pretium tuta futura via est.
Nec mihi tu parcas; puero parcatur Iulo:
Te satis est titulum mortis habere meae.

140 *Quaelibet*. Sic I. Pro *iratis* Fr. Heusinger. c. *infirmis*. 146 *Perfidiae* pretio qua. 153 *succuba*. 154 *sanciat* H. e duob. codd. VII, 34 Ipse se praebeat curae meae materiam, se amari sinat. Amor. I, 3, 2. 53 *nescires*. Sic I. Certe tum scribend. *possent*. 71 Concedite, in me: ventos et fulmina alloqui cogitatur. *Dices*. Sic I.

Quid puer Ascanius, quid di meruere Penates?
  Ignibus ereptos obruet unda deos.
Sed neque fers tecum, nec, quae mihi, perfide, iactas,
  Presserunt humeros sacra paterque tuos.
Omnia mentiris; nec enim tua fallere lingua
  Incipit a nobis, primaque plector ego.
Si quaeras, ubi sit formosi mater Iuli:
  Occidit, a duro sola relicta viro.
Haec mihi narraras, nec me movere: merentem
  Ure, minor culpa poena futura mea est.
Nec mihi mens dubia est, quin te tua numina damnent:
  Per mare, per terras septima iactat hiems.
Fluctibus eiectum tuta statione recepi,
  Vixque bene audito nomine, regna dedi.
His tamen officiis utinam contenta fuissem,
  Et mihi concubitus fama sepulta foret!
Illa dies nocuit, qua nos declive sub antrum
  Caeruleus subitis compulit imber aquis.
Audieram vocem; Nymphas ululasse putavi:
  Eumenides fatis signa dedere meis.
Exige, laese pudor, poenas, violate Sichaeo,
  Ad quas, me miseram! plena pudoris eo.
Est mihi marmorea sacratus in aede Sichaeus:
  Appositae frondes velleraque alba tegunt.
Hinc ego me sensi noto quater ore citari;
  Ipse sono tenui dixit: Elissa, veni.
Nulla mora est, venio; venio tibi debita coniux,
  Sed tamen admissi tarda pudore mei.
Da veniam culpae, decepit idoneus auctor;
  Invidiam noxae detrahit ille meae.
Diva parens, seniorque pater, pia sarcina nati,
  Spem mihi mansuri rite dedere viri.
Si fuit errandum, causas habet error honestas;
  Adde fidem: nulla parte pigendus erit.
Durat in extremum, vitaeque novissima nostrae
  Prosequitur fati, qui fuit ante, tenor.
Occidit internas coniux mactatus ad aras,
  Et sceleris tanti praemia frater habet.
Exsul agor, cineresque viri patriamque relinquo,
  Et feror in duras, hoste sequente, vias.
Applicor ignotis, fratrique elapsa fretoque,
  Quod tibi donavi, perfide, litus emo.
Urbem constitui, lateque patentia fixi
  Moenia, finitimis invidiosa locis.
Bella tument: bellis peregrina et femina tentor,
  Vixque rudes portas urbis et arma paro.
Mille procis placui, qui me coiere, querentes,
  Nescio quem thalamis praeposuisse suis.
Quid dubitas vinctam Gaetulo tradere Iarbae?
  Praebuerim sceleri brachia nostra tuo.
Est etiam frater; cuius manus impia possit
  Respergi nostro, sparsa cruore viri.
Pone deos, et quae tangendo sacra profanas:
  Non bene coelestes impia dextra colit.
Si tu cultor eras elapsis igne futurus,
  Poenitet elapsos ignibus esse deos.
Forsitan et gravidam Dido, scelerate, relinquas,
  Parsque tui lateat corpore clausa meo.
Accedet fatis matris miserabilis infans;
  Et nondum nato funeris auctor eris
Cumque parente sua frater morietur Iuli;
  Poenaque connexos auferet una duos.
Sed iubet ire deus. Vellem vetuisset adire,
  Punica nec Teucris pressa fuisset humus.
Hoc duce nempe deo ventis agitaris iniquis,
  Et teris in rapido tempora longa freto.
Pergama vix tanto tibi erant repetenda labore,
  Hectore si vivo, quanta fuere, forent.
Non patrium Simoenta petis; sed Thybridas undas:
  Nempe, ut pervenias, quo cupis, hospes eris.
Utque latet, vitatque tuas obstrusa carinas,
  Vix tibi continget terra petita seni.
Hos potius populos in dotem, ambage remissa,
  Accipe, et advectas Pygmalionis opes.
Ilion in Tyriam transfer felicius urbem,
  Hicque locum regis sceptraque sacra tene.
Si tibi mens avida est belli, si quaerit Iulus,
  Unde suo partus Marte triumphus eat;
Quem superet, ne quid desit, praebebimus hostem:
  Hic pacis leges, hic locus arma capit.
Tu modo, per matrem, fraternaque tela, sagittas,
  Perque fugae comites, Dardana sacra, deos:
Sic superent, quoscumque tua de gente reportas,
  Mars ferus et damni sit modus ille tui,
Ascaniusque suos feliciter impleat annos,
  Et senis Anchisae molliter ossa cubent:
Parce, precor, domui, quae se tibi tradit habendam.
  Quod crimen dicis, praeter amasse, meum?
Non ego sum Phthias, magnisve oriunda Mycenis;
  Nec steterunt in te virque paterque meus.
Si pudet uxoris: non nupta, sed hospita dicar;
  Dum tua sit Dido, quodlibet esse feret.
Nota mihi freta sunt Afrum frangentia litus;
  Temporibus certis dantque negantque viam.
Quum dabit aura viam, praebebis carbasa ventis.
  Nunc levis eiectam continet alga ratem.
Tempus ut observem, manda mihi; certius ibis:
  Nec te, si cupies, ipsa manere sinam.
Et socii requiem poscunt, laniataque classis
  Postulat exiguas semirefecta moras.
Pro meritis, et si qua tibi debebimus ultra,
  Pro spe coniugii tempora parva peto.
Dum freta mitescunt, et amor dum temperat usum,
  Fortiter ediscam tristia posse pati.
Sin minus, est animus nobis effundere vitam:
  In me crudelis non potes esse diu.
Adspicias utinam, quae sit scribentis imago!
  Scribimus: et gremio Troicus ensis adest:
Perque genas lacrimae strictum labuntur in ensem,
  Qui iam pro lacrimis sanguine tinctus erit.
Quam bene conveniunt fato tua munera nostro!
  Instruis impensa nostra sepulcra brevi.
Nec mea nunc primo feriuntur pectora telo:
  Ille locus saevi vulnus Amoris habet.
Anna soror, soror Anna, meae male conscia culpae,
  Iam dabis in cineres ultima dona meos.
Nec, consumpta rogis, inscribar Elissa Sichaei:
  Hoc tamen in tumuli marmore carmen erit:
Praebuit Aeneas et causam mortis et ensem;
  Ipsa sua Dido concidit usa manu.

85 sq. Haec (de morte Creusae, quam cupide et iracunde ipsum Aeneam machinatum esse fingit) narraveras mihi, nec tamen me moverunt, ut a tuo mihi amore caverem. Ure igitur et torque eam, quae sane imprudentiae suae poenam meretur; nec poena culpam aequabit. *Nec me* Burmanni est; codd. fere *at me*. 86 *Illa* minor. Sic codd. plurimi. 139 adire, te ad me. 145 Thybrides undae, Tiberinae. Vulg. *Thybridis*. Sic l. 147 obstrusa. 152 *Inque loco — sceptra sacrata*. Secutus sum l. 166 in te, adversus te. 179 sq. et amor, dum tempore et usu — ediscam Salmas. partim e codd. *Dum amor temperat usum* est dum tempore fit lenior.

EPISTOLA VIII.

Pyrrhus Achillides, animosus imagine patris,
  Inclusam contra iusque piumque tenet.
Quod potui, renui; ne non invita tenerer:
  Cetera femineae non valuere manus.
Quid facis, Aeacide? non sum sine vindice, dixi:
  Haec tibi sub domino, Pyrrhe, puella suo est.
Surdior ille freto clamantem nomen Orestis
  Traxit inornatis in sua tecta comis.
Quid gravius capta Lacedaemone serva tulissem,
  Si raperet Graias barbara turba nurus?
Parcius Andromachen vexavit Achaia victrix,
  Quum Danaus Phrygias ureret ignis opes.
At tu, cura mei si te pia tangit, Oreste,
  Iniice non timidas in tua iura manus.
An, si quis rapiat stabulis armenta reclusis,
  Arma feras: rapta coniuge, lentus eris?
Sit socer exemplo, nuptae repetitor ademptae:
  Cui pia militiae causa puella fuit.
Si socer ignavus vidua stercisset in aula,
  Nupta foret Paridi mater, ut ante fuit.
Nec tu mille rates sinuosaque vela pararis,
  Nec numerum Danai militis; ipse veni.
Sic quoque eram repetenda tamen: nec turpe marito,
  Aspera pro caro bella tulisse toro.
Quid? quod avus nobis idem Pelopeius Atreus,
  Et, si non esses vir mihi, frater eras?
Vir, precor, uxori, frater succurre sorori:
  Instant officio nomina bina tuo.
Me tibi Tyndareos, vita gravis auctor et annis,
  Tradidit: arbitrium neptis habebat avus.
At pater Aeacidae promiserat inscius acti;
  Plus quoque, qui prior est ordine, possit avus.
Quum tibi nubebam, nulli mea taeda nocebat:
  Si iungar Pyrrho, tu mihi laesus eris.
Et pater ignoscet nostro Menelaus amori:
  Succubuit telis praepetis ipse dei.
Quem sibi permisit, genero permittet amorem;
  Proderit exemplo mater amata suo.
Tu mihi, quod matri pater, es: quas egerat olim
  Dardanius partes advena, Pyrrhus agit.
Ille licet patriis sine fine superbiat actis:
  Et tu, quae referas, acta parentis habes.
Tantalides omnes, ipsumque regebat Achillem;
  Hic pars militiae, dux erat ille ducum.
Tu quoque habes proavum Pelopem, Pelopisque parentem:
  Si melius numeres, a Iove quintus eris.
Nec virtute cares; arma invidiosa tulisti:
  Sed tu quid faceres? induit illa pater.
Materia vellem fortis meliore fuisses:
  Non lecta est, operi sed data causa tuo.
Hanc tamen implesti; iuguloque Aegisthus aperto
  Tecta cruentavit, quae pater ante tuus.
Increpat Aeacides, laudemque in crimina vertit;
  Et tamen adspectus sustinet ille meos.
Rumpor, et ora mihi pariter cum mente tumescunt:
  Pectoraque inclusis ignibus usta dolent.
Hermione coram quidquamne obiectet Oresti?
  Nec mihi sunt vires; nec ferus ensis adest.
Flere licet certe: flendo diffundimus iram,
  Perque sinum lacrimae, fluminis instar, eunt.
Has solas habeo semper, semperque profundo;
  Hument incultae fonte perenne genae.
Hoc generis fato, quod nostros errat in annos,
  Tantalides matres apta rapina sumus.
Non ego fluminei referam mendacia cygni,
  Nec querar in plumis delituisse Iovem.
Qua duo porrectus longe freta distinet Isthmos,
  Vecta peregrinis Hippodamia rotis.
Castori Amyclaeo et Amyclaeo Polluci
  Reddita Mopsopia Taenaris urbe soror.
Taenaris, Idaeo trans aequor ab hospite rapta,
  Argolicas pro se vertit in arma manus.
Vix equidem memini; memini tamen: omnia luctus,
  Omnia solliciti plena timoris erant.
Flebat avus, Phoebeque soror, fratresque gemelli:
  Orabat superos Leda, suumque Iovem.
Ipsa ego, non longos etiam nunc scissa capillos,
  Clamabam: sine me, me sine, mater, abis?
Nam coniux aberat. Ne non Pelopeia credar,
  Ecce Neoptolemo praeda parata fui.
Pelides utinam vitasset Apollinis arcus!
  Damnaret nati facta proterva pater.
Nec quondam placuit, nec nunc placuisset Achilli,
  Abducta viduum coniuge flere virum.
Quae mea coelestes iniuria fecit iniquos?
  Quod mihi, vae miserae! sidus obesse querar?
Parva mea sine matre fui; pater arma ferebat:
  Et, duo quum vivant, orba duobus eram.
Non tibi blanditias primis, mea mater, in annis
  Incerto dictas ore puella tuli.
Non ego captavi brevibus tua colla lacertis,
  Nec gremio sedi sarcina grata tuo.
Non cultus tibi cura mei; nec pacta marito
  Intravi thalamos, matre parante, novos.
Obvia prodieram reduci tibi; vera fatebor:
  Nec facies nobis nota parentis erat.
Te tamen esse Helenen, quod eras pulcherrima, sensi;
  Ipsa requirebas, quae tua nata foret.
Pars haec una mihi coniux bene cessit Orestes:
  Is quoque, ni pro se pugnet, ademptus erit.
Pyrrhus habet captam, reduce et victore parente;
  Munus et hoc nobis diruta Troia dedit.
Quum tamen altus equis Titan radiantibus instat,
  Perfruor infelix liberiore malo.
Nox ubi me thalamis ululantem et acerba gementem
  Condidit, in maesto procubuique toro;
Pro somno lacrimis oculi funguntur obortis:
  Quaque licet fugio sicut ab hoste viro.
Saepe malis stupeo; rerumque oblita locique
  Ignara tetigi Scyria membra manu.
Utque nefas sensi, male corpora tacta relinquo,
  Et mihi pollutas credor habere manus.
Saepe Neoptolemi pro nomine nomen Orestis
  Exit: et errorem vocis, ut omen, amo.
Per genus infelix iuro, generisque parentem,
  Qui freta, qui terras, qui sua regna quatit;
Per patris ossa tui, patrui mihi; quae tibi debent,
  Quod se sub tumulo fortiter ulta iacent:
Aut ego praemoriar primoque exstinguar in aevo;
  Aut ego Tantalidae Tantalis uxor ero.

VIII, init. legitur distichon ex uno cod. *Alloquor Hermione nuper fratremque virumque, Nunc fratrem; nomen coniugis alter habet.* Singulis epistolar. aliena quaedam manus introductionis veluti causa singula dist. praeposuerat: intpp. hoc reliquerunt, quum mancum iis hui. epist. videretur initium. 7 *Orestae* H. Ovid. declinav. *Orestes, Orestis, ut* Achilles, Achillis, Ulixes, Ulixis. 19 *sedisset.* 22 ad Met. VII, 8. 48 induit, tibi. 70 Mopsopia *urbe, Athenae.* 75 *Phoebe* Eurip. *Iphig.* Aul. 50. 108 fugio, sic. ab hoste, *virum.*

EPISTOLA IX.

Gratulor Oechaliam titulis accedere nostris:
  Victorem victae succubuisse queror.
Fama Pelasgiadas subito pervenit in urbes
  Decolor, et factis infitianda tuis:
Quem nunquam Iuno, seriesque immensa laborum
  Fregerit, huic Iolen imposuisse iugum.
Hoc velit Eurystheus, velit hoc germana Tonantis;
  Laetaque sit vitae labe noverca tuae.
At non ille velit, cui nox, si creditur, una
  Non tanta, ut tantus conciperere, fuit.
Plus tibi, quam Iuno, nocuit Venus: illa premendo
  Sustulit; haec humili sub pede colla tenet.
Respice vindicibus pacatum viribus orbem,
  Qua latam Nereus caerulus ambit humum.
Se tibi pax terrae, tibi se tota aequora debent;
  Implesti meritis Solis utramque domum.
Quod te laturum est, coelum prior ipse tulisti;
  Hercule supposito sidera fulsit Atlas.
Quid nisi notitia est misero quaesita pudori,
  Si cumulas stupri facta priora nota?
Tene ferunt geminos pressisse tenaciter angues,
  Quum tener in cunis iam Iove dignus eras?
Coepisti melius, quam desinis: ultima primis
  Cedunt; dissimiles hic vir et ille puer.
Quem non mille ferae, quem non Stheneleius hostis,
  Non potuit Iuno vincere, vincit Amor.
At bene nupta feror, quia nominer Herculis uxor,
  Sitque socer, rapidis qui tonat altus equis.
Quam male inaequales veniant ad aratra iuvenci,
  Tam premitur magno coniuge nupta minor.
Non honor est, sed onus, species laesura ferentem:
  Si qua voles apte nubere, nube pari.
Vir mihi semper abest, et coniuge notior hospes
  Monstraque terribiles persequiturque feras.
Ipsa domo vidua, votis operata pudicis,
  Torqueor, infesto ne vir ab hoste cadat.
Inter serpentes aprosque avidosque leones
  Iactor, et haesuros cerno per ossa canes.
Me pecudum fibrae, simulacraque inania somni,
  Ominaque arcana nocte petita movent.
Aucupor infelix incertae murmura famae,
  Speque timor dubia, spesque timore cadit.
Mater abest, queriturque deo placuisse potenti:
  Nec pater Amphitryon, nec puer Hyllus adest.
Arbiter Eurystheus irae Iunonis iniquae
  Sentitur nobis, iraque longa deae.
Haec mihi ferre parum est: peregrinos addis amores,
  Et mater de te quaelibet esse potest.
Non ego Partheniis temeratam vallibus Augen,
  Nec referam partus, Ormeni nympha, tuos.
Non tibi crimen erunt Theutrantia turba sorores,
  Quarum de populo nulla relicta tibi.
Una, recens crimen, referetur adultera nobis;
  Unde ego sum Lydo facta noverca Lamo.
Maeandros, toties qui terris errat in isdem,
  Qui lassas in se saepe retorquet aquas,
Vidit in Herculeo suspensa monilia collo,
  Illo, cui coelum sarcina parva fuit.
Non puduit fortes auro cohibere lacertos,
  Et solidis gemmas apposuisse toris.
Nempe sub his animam pestis Nemeaea lacertis
  Edidit: unde humerus tegmina laevus habet.
Ausus es hirsutos mitra redimire capillos:
  Aptior Herculeae populus alba comae.
Nec te Maeonia, lascivae more puellae,
  Incingi zona dedecuisse pudet.
Non tibi succurrit crudi Diomedis imago,
  Efferus humana qui dape pavit equas?
Si te vidisset cultu Busiris in isto;
  Huic victor victo nempe pudendus eras.
Detrahat Antaeus duro redimicula collo,
  Ne pigeat molli succubuisse viro.
Inter Ioniacas calathum tenuisse puellas
  Diceris, et dominae pertimuisse minas.
Non fugis, Alcide, victricem mille laborum
  Rasilibus calathis imposuisse manum?
Crassaque robusto deducis pollice fila,
  Aequaque formosae pensa rependis herae?
Ah! quoties, digitis dum torques stamina duris,
  Praevalidae fusos comminuere manus!
Crederis, infelix, scuticae tremefactus habenis,
  Ante pedes dominae procubuisse tuae.
Eximiis pompis praeconia summa triumphi,
  Factaque narrabas dissimulanda tibi.
Scilicet immanes elisis faucibus hydros
  Infantem cunis involuisse manum;
Ut Tegeaeus aper cupressifero Erymantho
  Incubet, et vasto pondere laedat humum.
Non tibi Threiciis affixa Penatibus ora,
  Non hominum pingues caede tacentur equae.
Prodigiumque triplex, armenti dives Iberi
  Geryones, quamvis in tribus unus erat;
Inque canes totidem trunco digestus ab uno
  Cerberos, implicitis angue minante comis;
Quaeque redundabat fecundo vulnere serpens
  Fertilis, et damnis dives ab ipsa suis;
Quique inter laevumque latus laevumque lacertum
  Praegrave compressa fauce pependit onus;
Et male confisum pedibus formaque bimembri
  Pulsum Thessalicis agmen equestre iugis.
Haec tu Sidonio potes insignitus amictu
  Dicere? non cultu lingua retenta silet?
Se quoque nympha tuis ornavit Iardanis armis,
  Et tulit e capto nota tropaea viro.
I nunc, tolle animos, et fortia gesta recense:
  Quod tu non esses iure, vir illa fuit.
Qua tanto minor es, quanto te, maxime rerum,
  Quam quos vicisti, vincere maius erat.
Illi procedit rerum mensura tuarum:
  Cede bonis; heres laudis amica tuae.
Proh pudor! hirsuti costas exuta leonis
  Aspera texerunt vellera molle latus.
Falleris et nescis: non sunt spolia ista leonis,
  Sed tua, tuque feri victor es, illa tui.
Femina tela tulit Lernaeis atra venenis.
  Ferre gravem lana vix satis apta colum;
Instruxitque manum clava domitrice ferarum,
  Vidit et in speculo coniugis arma sui.
Haec tamen audieram: licuit non credere famae;
  Et venit ad sensus mollis ab aure dolor.
Ante meos oculos adducitur advena pellex,
  Nec mihi, quae patior, dissimulare licet.
Non sinis averti; mediam captiva per urbem
  Invitis oculis adspicienda venit.
Nec venit incultis, captarum more, capillis,
  Fortunam vultu fassa decente suam.

IX, 10 *tanti*, ut. 16 Met. I, 338; III, 151 sq. 20 *turpi* facta H. 27 *nominer*. Sic I. 31 *ferentes*. Sic I. 38 *esuros terna* per *ora* canes. H. partim e codd. Debebat certe esse *esurum* — *canem*. 81 sq. spurii videntur, nec in omnib. codd. comparent. 83 corruptus videtur. Douza protulit: *Exuviis positis immania* semina laudum. 103 Iardanus pater Omphalae. 126 Fortunam *vultus fassa tegendo suos* et similes corruptelas codd. E multis emendationib. e. iabulo elegi Lennepianam.

Ingreditur late lato spectabilis auro:
  Qualiter in Phrygia tu quoque cultus eras.
Dat vultum populo sublimis, ut Hercule victo
  Oechaliam vivo stare parente putes.
Forsitan et, pulsa Aetolide Deianira,
  Nomine deposito pellicis, uxor erit:
Eurytidosque Ioles, atque insani Alcidae
  Turpia famosus corpora iunget Hymen.
Mens fugit admonitu, frigusque perambulat artus,
  Et iacet in gremio languida facta manus.
Me quoque cum multis, sed me sine crimine, amasti:
  Ne pigeat, pugnae bis tibi causa fui.
Cornua flens legit ripis Achelous in udis,
  Truncaque limosa tempora mersit aqua.
Semivir occubuit in letifero Eveno
  Nessus; et infecit sanguis equinus aquas.
Sed quid ego haec refero? scribenti nuntia venit
  Fama, virum tunicae tabe perire meae.
Hei mihi! quid feci? quo me furor egit amantem?
  Impia quid dubitas Deianira mori?
An tuus in media coniux lacerabitur Oeta?
  Tu, sceleris tanti causa, superstes eris?
Si quid adhuc habeo facti, cur Herculis uxor
  Credar; coniugii mors mihi pignus erit.
Tu quoque cognosces in me, Meleagre, sororem:
  Impia quid dubitas Deianira mori?
Heu devota domus! solio sedet Agrios alto:
  Oenea desertum nuda senecta premit.
Exsulat ignotis Tydeus germanus in oris;
  Alter fatali vivus in igne fuit.
Exegit ferrum sua per praecordia mater:
  Impia quid dubitas Deianira mori?
Deprecor hoc unum, per iura sacerrima lecti,
  Ne videar fatis insidiata tuis.
Nessus, ut est avidum percussus arundine pectus,
  Hic, dixit, vires sanguis amoris habet.
Illita Nesseo misi tibi texta veneno:
  Impia quid dubitas Deianira mori?
Iamque vale, seniorque pater, germanaque Gorge,
  Et patria, et patriae frater adempte tuae.
Et tu lux oculis hodierna novissima nostris,
  Virque, sed o possis! et puer Hylle, vale.

EPISTOLA X.

Mitius inveni, quam te, genus omne ferarum:
  Credita non ulli. quam tibi, peius eram.
Quae legis, ex illo, Theseu, tibi litore mitto,
  Unde tuam sine me vela tulere ratem.
In quo me somnusque meus male prodidit, et tu,
  Per facinus somnis insidiate meis.
Tempus erat, vitrea quo primum terra pruina
  Spargitur, et tectae fronde queruntur aves.
Incertum vigilans, a somno languida, movi
  Thesea prensuras semisupina manus.
Nullus erat: referoque manus, iterumque retento,
  Perque torum moveo brachia; nullus erat.
Excussere metus somnum; conterrita surgo,
  Membraque sunt viduo praecipitata toro.
Protinus adductis sonuerunt pectora palmis,
  Utque erat e somno turbida, rapta coma est.
Luna fuit: specto, si quid, nisi litora, cernam;
  Quod videant oculi, nil nisi litus habent.
Nunc huc, nunc illuc, et utroque sine ordine curro;
  Alta puellares tardat arena pedes:
Interea toto clamanti litore: Theseu,
  Reddebant nomen concava saxa tuum;
Et quoties ego te, toties locus ipse vocabat;
  Ipse locus miserae ferre volebat opem.
Mons fuit; apparent frutices in vertice rari;
  Hinc scopulus raucis pendet adesus aquis.
Adscendo; vires animus dabat: atque ita late
  Aequora prospectu metior alta meo.
Inde ego, nam ventis quoque sum crudelibus usa,
  Vidi praecipiti carbasa tenta Noto.
Ut vidi, aut etiam, quum me vidisse putarem,
  Frigidior glacie semianimisque fui.
Nec languere diu patitur dolor: excitor illo,
  Excitor, et summa Thesea voce voco.
Quo fugis? exclamo: scelerate, revertere, Theseu;
  Flecte ratem, numerum non habet illa suum.
Haec ego, quod voci deerat, plangore replebam;
  Verbera cum verbis mista fuere meis.
Si non audires, ut saltem cernere posses,
  Iactatae late signa dedere manus.
Candidaque imposui longae velamina virgae,
  Scilicet oblitos admonitura mei.
Iamque oculis ereptus eras: tum denique flevi;
  Torpuerant molles ante dolore genae.
Quid potius facerent, quam me mea lumina flerent,
  Postquam desierant vela videre tua?
Aut ego diffusis erravi sola capillis,
  Qualis ab Ogygio concita Baccha deo:
Aut mare prospiciens in saxo frigida sedi,
  Quamque lapis sedes, tam lapis ipsa fui.
Saepe torum repeto, qui nos acceperat ambos,
  Sed non acceptos exhibiturus erat.
Et tua, quae possum, pro te vestigia tango,
  Strataque, quae membris intepuere tuis.
Incumbo; lacrimisque toro manante profusis,
  Pressimus, exclamo, te duo: redde duos!
Venimus huc ambo: cur non discedimus ambo?
  Perfide, pars nostri, lectule, maior ubi est?
Quid faciam? quo sola ferar? vacat insula cultu,
  Non hominum video, non ego facta boum.
Omne latus terrae cingit mare: navita nusquam,
  Nulla per ambiguas puppis itura vias.
Finge dari comitesque mihi, ventosque, ratemque;
  Quid sequar? accessus terra paterna negat.
Ut rate felici pacata per aequora labar;
  Temperet ut ventos Aeolus: exsul ero.
Non ego te, Crete, centum digesta per urbes,
  Adspiciam, puero cognita terra Iovi.
Nam pater, et tellus iusto regnata parenti,
  Prodita sunt facto nomina cara meo:
Quum tibi, ne victor tecto morerere recurvo,
  Quae regerent passus, pro duce fila dedi;
Quum mihi dicebas: per ego ipsa pericula iuro,
  Te fore, dum nostrum vivet uterque, meam.
Vivimus, et non sum, Theseu, tua: si modo vivis,
  Femina, periuri fraude sepulta viri.
Me quoque, qua fratrem, mactasses, improbe, clava;
  Esset, quam dederas, morte soluta fides.
Nunc ego non tantum, quae sum passura, recordor,
  Sed quaecumque potest ulla relicta pati.
Occurrunt animo pereundi mille figurae;
  Morsque minus poenae, quam mora mortis, habet.
Iam iam venturos aut hac, aut suspicor illac,
  Qui lanient avido viscera dente, lupos.
Forsitan et fulvos tellus alat ista leones;
  Quis scit, an haec saevas tigridas insula habet?
Et freta dicuntur magnas expellere phocas;
  Quid vetat et gladios per latus ire meum?

129 sublimis *al* Hercule victo. 149 *Et* quid. Sic I. ut interrogatio fiat. Velim *Ecquid*. 153 sq. Agrius fratrem Oenea regno eiecerat. 155 germanus, meus. X, 31 *Aut* vidi codd. Em. Heusinger. 53 *qua* possum. Sic. H. 86 insula *tigres* habet multi codd. Quod iure offendit intpp. Sed sine causa indicativum *habet* amoliri tentarunt. *Quis scit an adverbialiter est pro fortasse.* Sic *nescio quid* indic. secum ducit Amor. III, 6, 104.

Tantum ne religer dura captiva catena,
Neve traham serva grandia pensa manu:
Cui pater est Minos, cui mater filia Phoebi;
Quodque magis memini, quae tibi pacta fui.
Si mare, si terras, porrectaque litora vidi:
Multa mihi terrae, multa minantur aquae.
Coelum restabat: timeo simulacra deorum!
Destituor rabidis praeda cibusque feris.
Sive colunt habitantque viri, diffidimus illis:
Externos didici laesa timere viros.
Viveret Androgeos utinam, nec facta luisses
Impia funeribus, Cecropi terra, tuis!
Nec tua mactasset nodoso stipite, Theseu,
Ardua parte virum dextera, parte bovem!
Nec tibi, quae reditus monstrarent, fila dedissem,
Fila per adductas saepe recepta manus!
Non equidem miror, si stat victoria tecum,
Strataque Cretaeam bellua tinxit humum:
Non poterant figi praecordia ferrea cornu;
Ut te non tegeres, pectore tutus eras.
Illic tu silices, illic adamanta tulisti:
Illic, qui silices, Thesea, vincat, habes.
Crudeles somni, quid me tenuistis inertem?
At semel aeterna nocte premenda fui.
Vos quoque, crudeles venti, nimiumque parati,
Flaminaque in lacrimas officiosa meas;
Dextera crudelis, quae me fratremque necavit,
Et data poscenti, nomen inane, fides!
In me iurarunt somnus ventusque fidesque:
Prodita sum causis una puella tribus.
Ergo ego nec lacrimas matris moritura videbo,
Nec, mea qui digitis lumina condat, erit?
Spiritus infelix peregrinas ibit in auras,
Nec positos artus unguet amica manus?
Ossa superstabunt volucres inhumata marinae?
Haec sunt officiis digna sepulcra meis?
Ibis Cecropios portus, patriaque receptus
Quum steteris turbae celsus in ore tuae,
Et bene narraris letum taurique virique,
Sectaque per dubias saxea tecta vias;
Me quoque narrato sola tellure relictam,
Non ego sum titulis surripienda tuis!
Nec pater est Aegeus; nec tu Pittheidos Aethrae
Filius: auctores saxa fretumque tui.
Di facerent, ut me summa de puppe videres!
Movisset vultus maesta figura tuos.
Nunc quoque non oculis, sed, qua potes, adspice mente
Haerentem scopulo, quem vaga pulsat aqua.
Adspice demissos lugentis more capillos;
Et tunicas lacrimis, sicut ab imbre, graves.
Corpus, ut impulsae segetes Aquilonibus, horret:
Litteraque articulo pressa tremente labat.
Non te per meritum, quoniam male cessit, adoro:
Debita sit facto gratia nulla meo;
Sed nec poena quidem: si non ego causa salutis,
Non tamen est, cur sis tu mihi causa necis.
Has tibi, plangendo lugubria pectora lassas,
Infelix tendo trans freta longa manus.
Hos tibi, qui superant, ostendo maesta capillos.
Per lacrimas oro, quas tua facta movent:
Flecte ratem, Theseu, versoque relabere velo;
Si prius occidero, tu tamen ossa leges.

EPISTOLA XI.

Si qua tamen caecis errabunt scripta lituris:
Oblitus a dominae caede libellus erit.
Dextra tenet calamum; strictum tenet altera ferrum,
Et iacet in gremio charta soluta meo.
Haec est Aeolidos fratri scribentis imago:
Sic videor duro posse placere patri.
Ipse necis cuperem nostrae spectator adesset,
Auctorisque oculis exigeretur opus.
Ut ferus est, multoque suis truculentior Euris:
Spectasset siccis vulnera nostra genis.
Scilicet est aliquid, cum saevis vivere ventis:
Ingenio populi convenit ille sui.
Ille Noto Zephyroque, et Sithonio Aquiloni
Imperat et pennis, Eure proterve, tuis.
Imperat heu! ventis; tumidae non imperat irae:
Possidet et vitiis regna minora suis.
Quid iuvat admotam per avorum nomina coelo
Inter cognatos posse referre Iovem?
Num minus infestum, funebria munera, ferrum
Feminea teneo, non mea tela, manu?
O utinam, Macareu, quae nos commisit in unum,
Venisset leto serior hora meo!
Cur unquam plus me, frater, quam frater, amasti,
Et tibi, non debet quod soror esse, fui?
Ipsa quoque incalui: qualemque audire solebam,
Nescio quem sensi corde tepente deum.
Fugerat ore color; macies adduxerat artus:
Sumebant minimos ora coacta cibos.
Nec somni faciles, et nox erat annua nobis,
Et gemitum nullo laesa dolore dabam.
Nec, cur haec facerem, poteram mihi reddere causam:
Nec noram, quid amans esset: at illud eram.
Prima malum nutrix animo praesensit anili:
Prima mihi nutrix, Aeoli, dixit, amas.
Erubui, gremioque pudor deiecit ocellos;
Haec satis in tacita signa fatentis erant.
Iamque tumescebant vitiati pondera ventris,
Aegraque furtivum membra gravabat onus.
Quas mihi non herbas, quae non medicamina nutrix
Attulit, audaci supposuitque manu,
Ut penitus nostris (hoc te celavimus unum)
Visceribus crescens excuteretur onus!
Ah! nimium vivax admotis restitit infans
Artibus, et tecto tutus ab hoste fuit.
Iam novies erat orta soror pulcherrima Phoebi,
Denaque luciferos Luna movebat equos.
Nescia, quae faceret subitos mihi causa dolores,
Et rudis ad partus, et nova miles eram.
Nec tenui vocem: Quid, ait, tua crimina prodis?
Oraque clamantis conscia pressit anus.
Quid faciam infelix? gemitus dolor edere cogit;
Sed timor et nutrix et pudor ipse vetant.
Contineo gemitus, elapsaque verba reprendo;
Et cogor lacrimas combibere ipsa meas.
Mors erat ante oculos; et opem Lucina negabat:
Et grave, si morerer, mors quoque crimen erat.
Quum superincumbens, scissa tunicaque comaque,
Pressa refovisti pectora nostra tuis,
Et mihi: vive, soror, soror o carissima, dixti,
Vive; nec unius corpore perde duos.
Spes bona det vires: fratri nam nupta futura es;
Illius, es de quo mater, et uxor eris.
Mortua, crede mihi, tamen ad tua verba revixi,
Et positum est uteri crimen onusque mei.

126 *urbis* celsus in *arce*. 129 *solam*. Sic I. 137 lugentis *in ore* H. e codd. Sed v. Met. VI, 531. 148 [illegible] *vento*. Sic I. XI, 27 *obduxerat*. Sic I. 44 tecto, [illegible]. 62 Illius, de quo, [illegible]. Sic I.

Quid tibi grataris? media sedet Aeolus aula:
 Crimina sunt oculis surripienda patris.
Frugibus infantem, ramisque albentis olivae,
 Et levibus vittis sedula celat anus;
Fictaque sacra facit, dicitque precantia verba:
 Dat populus sacris, dat pater ipse viam.
Iam prope limen erat: patrias vagitus ad aures
 Venit, et indicio proditur ille suo.
Eripit infantem, mentitaque sacra revelat
 Aeolus, insana regia voce sonat.
Ut mare fit tremulum, tenui quum stringitur aura;
 Ut quatitur tepido fraxina virga Noto:
Sic mea vibrari pallentia membra videres;
 Quassus ab imposito corpore lectus erat.
Irruit, et nostrum vulgat clamore pudorem,
 Et vix a misero continet ore manus.
Ipsa nihil, praeter lacrimas, pudibunda profudi:
 Torpuerat gelido lingua retenta metu.
Iamque dari parvum canibusque avibusque nepotem
 Iusserat, in solis destituique locis.
Vagitus dedit ille miser; sensisse putares:
 Quaque suum poterat voce rogabat avum.
Quid mihi tunc animi credas, germane, fuisse;
 Nam potes ex animo colligere ipse tuo:
Quum mea me coram silvas inimicus in altas
 Viscera montanis ferret edenda lupis?
Exierat thalamo: tunc demum pectora plangi
 Contigit, inque meas unguibus ire genas.
Interea patrius vultu maerente satelles
 Venit, et indignos edidit ore sonos:
Aeolus hunc ensem mittit tibi (tradidit ensem),
 Et iubet ex merito scire, quid iste velit.
Scimus! et utemur violento fortiter ense;
 Pectoribus condam dona paterna meis.
His mea muneribus, genitor, connubia donas?
 Hac tua dote, pater, filia dives erit?
Tolle procul decepte faces, Hymenaee, maritas:
 Et fuge turbato tecta nefanda pede.
Ferte faces in me, quas fertis, Erinnyes atrae:
 Ut meus ex isto luceat igne rogus.
Nubite felices Parca meliore, sorores:
 Admissi memores sed tamen este mei.
Quid puer admisit tam paucis editus horis?
 Quo laesit facto, vix bene natus, avum?
Si potuit meruisse necem, meruisse putetur:
 Ah! miser admisso plectitur ille meo!
Nate, dolor matris, rabidarum praeda ferarum,
 Hei mihi! natali dilacerate tuo:
Nate, parum fausti miserabile pignus amoris,
 Haec tibi prima dies, haec tibi summa fuit!
Non mihi te licuit lacrimis perfundere iustis,
 In tua non tonsas ferre sepulcra comas.
Non superincubui, non oscula frigida carpsi;
 Diripiunt avidae viscera nostra ferae.
Ipsa quoque infantes cum vulnere prosequar umbras:
 Nec mater fuero dicta, nec orba diu.
Tu tamen, o! frustra miserae sperate sorori,
 Sparsa, precor, nati collige membra tui,
Et refer ad matrem, socioque impone sepulcro;
 Urnaque nos habeat, quamlibet arta, duos.
Vive memor nostri, lacrimasque in vulnera funde,
 Neve reformida corpus amantis amans.

EPISTOLA XII.

At tibi Colchorum, memini, regina vacavi,
 Ars mea, quum peteres, ut tibi ferret opem.
Tunc, quae dispensant mortalia fila, sorores
 Debuerant fusos evoluisse meos!
Tunc potui Medea mori bene; quidquid ab illo
 Produxi vitae tempore, poena fuit.
Hei mihi! cur unquam iuvenilibus acta lacertis
 Phryxeam petiit Pelias arbor ovem?
Cur unquam Colchi Magnetida vidimus Argo,
 Turbaque Phasiacam Graia bibistis aquam?
Cur mihi plus aequo flavi placuere capilli,
 Et decor, et linguae gratia ficta tuae?
Aut, semel in nostras quoniam nova puppis arenas
 Venerat, audaces attuleratque viros,
Isset anhelatos non praemedicatus in ignes
 Immemor Aesonides, oraque adunca boum.
Semina iecisset; totidem sensisset et hostes:
 Et caderet cultu cultor ab ipse suo.
Quantum perfidiae tecum, scelerate, perisset!
 Dempta forent capiti quam mala multa meo!
Est aliqua ingrato meritum exprobrare voluptas:
 Hac fruar, haec de te gaudia sola feram.
Iussus inexpertam Colchos advertere puppim,
 Intrasti patriae regna beata meae.
Hoc illic Medea fui, nova nupta quod hic est;
 Quam pater est illi, tam mihi dives erat.
Hic Ephyren bimarem, Scythia tenus ille nivosa
 Omne tenet, Ponti qua plaga laeva iacet.
Accipit hospitio iuvenes Aeeta Pelasgos,
 Et premitis pictos corpora Graia toros.
Tunc ego te vidi, tunc coepi scire, quid esses:
 Illa fuit mentis prima ruina meae.
Et vidi, et perii: nec notis ignibus arsi,
 Ardet ut ad magnos pinea taeda deos.
Et formosus eras, et me mea fata trahebant;
 Abstulerant oculi lumina nostra tui.
Perfide, sensisti: quis enim bene celat amorem?
 Eminet indicio prodita flamma suo.
Dixerat interea tibi rex, ut dura ferorum
 Insolito premeres vomere colla boum.
Martis erant tauri plus, quam per cornua, saevi;
 Quorum terribilis spiritus ignis erat.
Aere pedes solidi, praetentaque naribus aera:
 Nigra per afflatus haec quoque facta suos.
Semina praeterea populos genitura iuberis
 Spargere devota lata per arva manu;
Qui peterent natis secum tua corpora telis:
 Illa est agricolae messis iniqua suo.
Lumina custodis, succumbere nescia somno,
 Ultimus est aliqua decipere arte labor.
Dixerat Aeetes: maesti consurgitis omnes:
 Mensaque purpureos deserit alta toros.
Quam tibi tunc longe regnum dotale Creusae,
 Et socer, et magni nata Creontis erant?
Tristis abis; oculis abeuntem prosequor udis:
 Et dixit tenui murmure lingua: vale.
Ut positum tetigi thalamo male saucia lectum;
 Acta est per lacrimas nox mihi, quanta fuit.
Ante oculos taurique meos, segetesque nefandae;
 Ante meos oculos pervigil anguis erat.
Hinc amor, hinc timor est; ipsum timor auget amorem.
 Mane erat, et thalamo cara recepta soror

72 *ipse* suo. Sic I. 119 *infantis*. Sic I. Cf. Met. IV, 518. XII, 11 sq. Werferus insequenti disticho postponebat. 17 Semina *sensisset*; deinde al. codd. *sumpsisset* et hostes. Hoc I. 18 *Ut* caderet. Sic I. 33 *Ut* vidi, *ut* perii correxerunt e Virgil. Ecl. VIII, 41. 39 *Dicitur* (e cod.) — *lex* H. V. Met. VII, 8.

Disiectamque comas aversaque in ora iacentem
Invenit, et lacrimis omnia plena meis.
Orat opem Minyis: petit altera, et altera habebat;
Aesonio iuveni, quod rogat illa, damus.
Est nemus et piceis et frondibus ilicis atrum,
Vix illud radiis solis adire licet.
Sunt in eo, fuerantque diu, delubra Dianae:
Aurea barbarica stat dea facta manu.
Nostin'? an exciderunt mecum loca? Venimus illuc;
Orsus es infido sic prior ore loqui:
Ius tibi et arbitrium nostrae Fortuna salutis
Tradidit; inque tua vitaque morsque manu.
Perdere posse sat est, si quem iuvat ista potestas;
Sed tibi servatus gloria maior ero.
Per mala nostra precor, quorum potes esse levamen,
Per genus et numen cuncta videntis avi;
Per triplicis vultus arcanaque sacra Dianae,
Et si forte aliquos gens habet ista deos:
O virgo, miserere mei; miserere meorum!
Effice me meritis tempus in omne tuum.
Quod si forte virum non dedignare Pelasgum
(Sed mihi tam faciles unde meosque deos?),
Spiritus ante meus tenues vanescat in auras,
Quam thalamo, nisi tu, nupta sit ulla meo.
Conscia sit Iuno, sacris praefecta maritis;
Et dea, marmorea cuius in aede sumus.
Haec animum, et quota pars haec sunt? movere puellae
Simplicis; et dextrae dextera iuncta meae.
Vidi etiam lacrimas: an pars est fraudis in illis?
Sic cito sum verbis capta puella tuis.
Iungis et aeripedes inadusto corpore tauros,
Et solidam iusso vomere findis humum;
Arva venenatis pro semine dentibus imples:
Nascitur, et gladios scutaque miles habet.
Ipsa ego, quae dederam medicamina, pallida sedi;
Quum vidi subitos arma tenere viros.
Donec terrigenae, facinus miserabile! fratres
Inter se strictas conseruere manus.
Pervigil ecce draco squamis crepitantibus horrens
Sibilat; et torto pectore verrit humum.
Dotis opes ubi erat? ubi erat tibi regia coniux?
Quique maris gemini distinet Isthmos aquas?
Illa ego, quae tibi sum nunc denique barbara facta,
Nunc tibi sum pauper, nunc tibi visa nocens,
Flammea subduxi medicato lumina somno:
Et tibi, quae raperes, vellera tuta dedi.
Proditus est genitor: regnum patriamque reliqui,
Munus in exsilio quodlibet esse tuli.
Virginitas facta est peregrini praeda latronis;
Optima cum cara matre relicta soror.
At non te fugiens sine me, germane, reliqui!
Deficit hoc uno littera nostra loco.
Quod facere ausa mea est, non audet scribere dextra:
Sic ego, sed tecum, dilaceranda fui.
Nec tamen extimui, quid enim post illa timerem?
Credere me pelago femina, iamque nocens.
Numen ubi est? ubi di? meritas subeamus in alto,
Tu fraudis poenas, credulitatis ego.
Compressos utinam Symplegades elisissent,
Nostraque adhaererent ossibus ossa tuis!
Aut nos Scylla rapax canibus misisset edendos!
Debuit ingratis Scylla nocere viris.
Quaeque vomit fluctus totidem, totidemque resorbet,
Nos quoque Trinacriae supposuisset aquae.
Sospes ad Haemonias victorque reverteris urbes;
Ponitur ad patrios aurea lana deos.
Quid referam Peliae natas pietate nocentes,
Caesaque virginea membra paterna manu?
Ut culpent alii, tibi me laudare necesse est,
Pro quo sum toties esse coacta nocens.
Ausus es, o! iusto desunt sua verba dolori,
Ausus es, Aesonia, dicere, cede domo.
Iussa domo cessi, natis comitata duobus;
Et, qui me sequitur semper, amore tui.
Ut subito nostras Hymen cantatus ad aures
Venit, et accenso lampades igne micant,
Tibiaque effundit socialia carmina vobis,
At mihi funerea flebiliora tuba:
Pertimui; nec adhuc tantum scelus esse putabam:
Sed tamen in toto pectore frigus erat.
Turba ruunt; et, Hymen! clamant, Hymenaee! frequentant;
Quo propior vox haec, hoc mihi peius erat.
Diversi flebant servi, lacrimasque tegebant:
Quis vellet tanti nuntius esse mali?
Me quoque, quidquid erat, potius nescire iuvabat:
Sed tanquam scirem, mens mea tristis erat.
Quum minor e pueris, iussus, studioque videndi,
Constitit ad geminae limina prima foris:
Hic mihi, Mater, abi: pompam pater, inquit, Iason
Ducit, et adiunctos aureus urget equos.
Protinus abscissa planxi mea pectora veste,
Tuta nec a digitis ora fuere meis.
Ire animus mediae suadebat in agmina turbae,
Sertaque compositis demere rapta comis.
Vix me continui, quin sic laniata capillos
Clamarem: meus est! iniiceremque manus.
Laese pater, gaude; Colchi gaudete relicti:
Inferias, umbrae fratris, habete, mei.
Deseror, amissis regno patriaque domoque,
Coniuge, qui nobis omnia solus erat.
Serpentes igitur potui, taurosque furentes,
Unum non potui perdomuisse virum?
Quaeque feros pepuli doctis medicatibus ignes,
Non valeo flammas effugere ipsa meas?
Ipsi me cantus herbaeque artesque relinquunt;
Nil dea, nil Hecates sacra potentis agunt?
Non mihi grata dies: noctes vigilantur amarae:
Nec tenero miseram pectore somnus habet.
Quae me non possum, potui sopire draconem;
Utilior cuivis, quam mihi, cura mea est.
Quos ego servavi, pellex amplectitur artus,
Et nostri fructus illa laboris habet.
Forsitan et, stultae dum te iactare maritae
Quaeris, et iniustis auribus apta loqui,
In faciem moresque meos nova crimina fingas;
Rideat, et vitiis laeta sit illa meis.
Rideat, et Tyrio iaceat sublimis in ostro;
Flebit: et ardores vincet adusta meos.
Dum ferrum flammaeque aderunt sucusque veneni,
Hostis Medeae nullus inultus erit.
Quodsi forte preces praecordia ferrea tangunt:
Nunc animis audi verba minora meis.
Tam tibi sum supplex, quam tu mihi saepe fuisti;
Nec moror ante tuos procubuisse pedes.
Si tibi sum vilis, communes respice natos:
Saeviet in partus dira noverca meos.
Et nimium similes tibi sunt et imagine tangor,
Et, quoties video, lumina nostra madent.
Per superos oro, per avitae lumina flammae,
Per meritum, et natos, pignora nostra, duos;
Redde torum, pro quo tot res insana reliqui,
Adde fidem dictis, auxiliumque refer.

80 *alios*. 103 ubi *tunc*? ubi *tunc* H. e lect. duor. codd. concinnav. 149 iussu. 170 tener in misero — adest.

Non ego te imploro contra taurosque virosque,
Utque tua serpens victa quiescat ope.
Te peto, quem merui, quem nobis ipse dedisti;
Cum quo sum pariter facta parente parens.
Dos ubi sit, quaeris: campo numeravimus illo,
Qui tibi, laturo vellus, arandus erat.
Aureus ille aries villo spectabilis aureo,
Dos mea: quam, dicam si tibi, redde! neges.
Dos mea tu sospes; dos est mea Graia iuventus:
I nunc, Sisyphias, improbe, confer opes,
Quod vivis, quod habes nuptam socerumque potentem,
Hoc ipsnm, ingratus quod potes esse, meum est.
Quos equidem actutum—sed quid praedicere poenam
Attinet? ingentes parturit ira minas.
Quo feret ira, sequar: facti fortasse pigebit;
At piget infido consuluisse viro.
Viderit ista deus, qui nunc mea pectora versat;
Nescio quid certe mens mea maius agit.

EPISTOLA XIII.

Mittit, et optat amans, quo mittitur, ire salutem,
Haemonis Haemonio Laodamia viro,
Aulide te fama est vento retinente morari:
Ah! me quum fugeres, hic ubi ventus erat?
Tunc freta debuerant vestris obsistere remis,
Illud erat saevis utile tempus aquis.
Oscula plura viro, mandataque plura dedissem,
Et sunt quae volui dicere plura tibi.
Raptus es hinc praeceps, et, qui tua vela vocaret,
Quem cuperent nautae, non ego, ventus erat.
Ventus erat nautis aptus, non aptus amanti:
Solvor ab amplexu, Protesilae, tuo;
Linguaque mandantis verba imperfecta relinquit!
Vix illud potui dicere triste Vale.
Incubuit Boreas, abreptaque vela tetendit,
Iamque meus longe Protesilaus erat.
Dum potui spectare virum, spectare iuvabat;
Sumque tuos oculos usque secuta meis.
Ut te non poteram, poteram tua vela videre:
Vela diu vultus detinuere meos.
At postquam nec te, nec vela fugacia vidi,
Et quod spectarem, nil nisi pontus erat:
Lux quoque tecum abiit; tenebris exsanguis obortis
Succiduo dicor procubuisse genu.
Vix socer Iphiclus, vix me grandaevus Acastus,
Vix mater gelida maesta refecit aqua.
Officium fecere pium, sed inutile nobis:
Indignor, miserae non licuisse mori.
Ut rediit animus, pariter rediere dolores;
Pectora legitimus casta momordit amor.
Nec mihi pectendos cura est praebere capillos;
Nec libet aurata corpora veste tegi.
Ut quas pampinea tetigisse Bicorniger hasta
Creditur; huc illuc, quo furor egit, eo.
Conveniunt matres Phylaceides et mihi clamant:
Indue regales, Laodamia, sinus.
Scilicet ipsa geram saturatas murice vestes:
Bella sub Iliacis moenibus ille gerat?
Ipsa comas pectar: galea caput ille prematur?
Ipsa novas vestes: dura vir arma ferat?
Qua possum, squalore tuos imitata labores
Dicar, et haec belli tempora tristis agam.
Dux Pari Priamide, damno formose tuorum,
Tam sis hostis iners, quam malus hospes eras.
Aut te Toenariae faciem culpasse maritae,
Aut illi vellem displicuisse tuam.
Tu, qui pro rapta nimium, Menelae, laboras,
Hei mihi! quam multis flebilis ultor eris!
Di, precor, a nobis omen removete sinistrum,
Et sua det reduci vir meus arma Iovi.
Sed timeo; quotiesque subit miserabile bellum,
More nivis lacrimae sole madentis eunt.
Ilion et Tenedos, Simoisque et Xanthus et Ide,
Nomina sunt ipso paene timenda sono.
Nec rapere ausurus, nisi se defendere posset,
Hospes erat: vires noverat ille suas.
Venerat, ut fama est, multo spectabilis auro,
Quique suo Phrygias corpore ferret opes,
Classe virisque potens; per quae fera bella geruntur:
Et sequitur regni pars quota quemque sui?
His ego te victam, consors Ledaea gemellis,
Suspicor: haec Danais posse nocere puto.
Hectora nescio quem timeo: Paris Hectora dixit
Ferrea sanguinea bella movere manu.
Hectora, quisquis is est, si sum tibi cara, caveto;
Signatum memori pectore nomen habe.
Hunc ubi vitaris, alios vitare memento,
Et multos illic Hectoras esse puta.
Et facito dicas, quoties pugnare parabis:
Parcere me iussit Laodamia sibi.
Si cadere Argolico fas est sub milite Troiam;
Te quoque non ullum vulnus habente cadat.
Pugnet, et adversos tendat Menelaus in hostes,
Ut rapiat Paridi, quam Paris ante sibi.
Irruat, et causa quem vincit, vincat et armis:
Hostibus e mediis nupta petenda viro est.
Causa tua est dispar: tu tantum vivere pugna,
Inque pios dominae posse redire sinus.
Parcite, Dardanidae, de tot, precor, hostibus uni,
Ne meus ex illo corpore sanguis eat.
Non est, quem deceat nudo concurrere ferro,
Saevaque in oppositos pectora ferre viros.
Fortius ille potest multo, quam pugnat, amare:
Bella gerant alii; Protesilaus amet.
Nunc fateor, volui revocare animusque ferebat;
Substitit auspicii lingua timore mali.
Quum foribus velles ad Troiam exire paternis,
Pes tuus offenso limine signa dedit.
Ut vidi, ingemui; tacitoque in pectore dixi:
Signa reversuri sint, precor, ista viri.
Haec tibi nunc refero, ne sis animosus in armis:
Fac meus in ventos hic timor omnis eat.
Sors quoque nescio quem fato designat iniquo,
Qui primus Danaum Troada tangat humum.
Infelix, quae prima virum lugebit ademptum!
Di faciant, ne tu strenuus esse velis!
Inter mille rates tua sit millesima puppis,
Iamque fatigatas ultima verset aquas.
Hoc quoque praemoneo: de nave novissimus exi;
Non est, quo properes, terra paterna tibi.
Quum venies, remoque move veloque carinam,
Inque tuo celerem litore siste gradum.
Sive latet Phoebus, seu terris altior exstat,
Tu mihi luce dolor, tu mihi nocte venis.
Nocte tamen, quam luce, magis: nox grata puellis,
Quarum suppositus colla lacertus habet.
Aucupor in lecto mendaces caelibe somnos;
Dum careo veris, gaudia falsa iuvant.

XIII, 25 Acastus, pater. 35 *Phylleides* H. Phyllus et Phylace oppida Thessal. 60 *quotaquaeque*, *quotacumque*. Classe ille si potens virisque Lacedaemonem venit, quantas eum belli opes par est domi reliquisse? Nam quota pars totius regni et subditorum principem in peregrinas terras proficiscentem sequitur? 105 sq. nox grata iis tantum puellis, quae in amplexibus viri dormiunt.

Sed tua cur nobis pallens occurrit imago?
Cur venit a verbis multa querela tuis?
Excutior somno, simulacraque noctis adoro;
Nulla caret fumo Thessalis ara meo.
Tura damus, lacrimamque super; qua sparsa relucet,
Ut solet affuso surgere flamma mero.
Quando ego, te reducem cupidis amplexa lacertis,
Languida laetitia solvar ab ipsa mea?
Quando erit, ut lecto mecum bene iunctus in uno
Militiae referas splendida facta tuae?
Quae mihi dum referes, quamvis audire iuvabit,
Multa tamen capies oscula, multa dabis.
Semper in his apte narrantia verba resistunt;
Promptior est dulci lingua referre mora.
Sed quum Troia subit, subeunt ventique fretumque;
Spes bona sollicito victa timore cadit.
Hoc quoque, quod venti prohibent exire carinas,
Me movet: invitis ire paratis aquis.
Quis velit in patriam vento prohibente reverti?
A patria pelago vela vetante datis.
Ipse suam non praebet iter Neptunus ad urbem:
Quo ruitis? vestras quisque redite domos.
Quo ruitis, Danai? ventos audite vetantes:
Non subiti casus, numinis ista mora est.
Quid petitur tanto, nisi turpis adultera, bello?
Dum licet, Inachiae vertite vela rates.
Sed quid ego revoco haec? omen revocantis abesto,
Blandaque compositas aura secundet aquas.
Troasin invideo, quae sic lacrimosa suorum
Funera conspicient, nec procul hostis erit.
Ipsa suis manibus forti nova nupta marito
Imponet galeam, barbaraque arma dabit;
Arma dabit: dumque arma dabit, simul oscula sumet
(Hoc genus officii dulce duobus erit!),
Producetque virum; dabit et mandata reverti,
Et dicet: Referas ista, fac, arma Iovi.
Ille, ferens dominae mandata recentia secum,
Pugnabit caute, respicietque domum.
Exuet haec reduci clipeum, galeamque resolvet,
Excipietque suo pectora lassa sinu.
Nos sumus incertae, nos anxius omnia cogit,
Quae possunt fieri, facta putare timor.
Dum tamen arma geris diverso miles in orbe,
Quae referat vultus est mihi cera tuos.
Illi blanditias, illi tibi debita verba
Dicimus, amplexus accipit illa meos.
Crede mihi: plus est, quam quod videatur, imago:
Adde sonum cerae, Protesilaus erit.
Hanc specto, teneoque sinu pro coniuge vero,
Et, tanquam possit verba referre, queror.
Per reditus, corpusque tuum, mea numina, iuro;
Perque pares animi coniugiique faces;
Perque, quod ut videam canis albere capillis,
Quod tecum possis ipse referre, caput:
Me tibi venturam comitem, quocumque vocaris;
Sive, quod heu timeo! sive superstes eris.
Ultima mandato claudetur epistola parvo:
Si tibi cura mei, sit tibi cura tui.

EPISTOLA XIV.

Mittit Hypermnestra de tot modo fratribus uni:
Cetera nuptarum crimine turba iacet.
Clausa domo teneor, gravibusque coercita vinclis:
Est mihi supplicii causa, fuisse piam.
Quod manus extimuit iugulo demittere ferrum,
Sum rea; laudarer, si scelus ausa forem.
Esse ream praestat, quam sic placuisse parenti;
Non piget immunes caedis habere manus.
Me pater igne licet, quem non violavimus, urat;
Quaeque aderant sacris, tendat in ora faces;
Aut illo iugulet, quem non bene tradidit, ense,
Ut, qua non cecidit vir nece, nupta cadam:
Non tamen ut dicant morientia, Poenitet, ora,
Efficiet: non sum, quam piget esse piam.
Poeniteat sceleris Danaum, saevasque sorores.
Hic solet eventus facta nefanda sequi.
Cor pavet admonitu temeratae sanguine noctis;
Et subitus dextrae praepedit ossa tremor.
Quam tu caede putes fungi potuisse marita,
Scribere de facta non sibi caede timet.
Sed tamen experiar. Modo facta crepuscula terris;
Ultima pars lucis primaque noctis erat:
Ducimur Inachides magni sub tecta Pelasgi,
Et socer armatas accipit ille nurus.
Undique collucent praecinctae lampades auro,
Dantur in invitos impia tura focos.
Vulgus, Hymen, Hymenaee, vocant; fugit ille vocantes;
Ipsa Iovis coniux cessit ab urbe sua.
Ecce mero dubii, comitum clamore frequentes,
Flore novo madidas impediente comas,
In thalamos laeti, thalamos, sua busta, feruntur;
Strataque corporibus, funere digna, premunt.
Iamque cibo vinoque graves somnoque iacebant,
Securumque quies alta per Argos erat;
Circum me gemitus morientum audire videbar:
Et tamen audieram; quodque verebar, erat.
Sanguis abit, mentemque calor corpusque relinquit;
Inque novo iacui frigida facta toro.
Ut leni Zephyro graciles vibrantur aristae,
Frigida populeas ut quatit aura comas:
Aut sic, aut etiam tremui magis. Ipse iacebas;
Quaeque tibi dederam vina, soporis erant.
Excussere metum violenti iussa parentis:
Erigor, et capio tela tremente manu.
Non ego falsa loquar: ter acutum sustulit ensem;
Ter male sublato recidit ense manus.
Admovi iugulo; sine me tibi vera fateri;
Admovi iugulo tela paterna tuo!
Sed timor et pietas crudelibus obstitit ausis,
Castaque mandatum dextra refugit opus.
Purpureos laniata sinus, laniata capillos,
Exiguo dixi talia verba sono.
Saevus, Hypermnestra, pater est tibi: iussa parentis
Effice; germanis sit comes iste suis.
Femina sum et virgo, natura mitis et annis:
Non faciunt molles ad fera tela manus.
Quin, age, dumque iacet, fortes imitare sorores;
Credibile est caesos omnibus esse viros.
Si manus haec aliquam posset committere caedem,
Morte foret dominae sanguinolenta suae.
Quid meruere necem, patruelia regna tenendo,
Quae tamen externis danda forent generis?

113 sparsa, flamma. 137 *Troas* cod. unde Salmas. dativum petiit. Vulg. *Troadas*. Sic I. Deinde quae *si* cod. 166 *Sit* tibi — *sit* tibi. Sic I. XIV, 1 *Hypermnestre* cod. hic, et 53. Sed quum in utramque vocalem haec nomina poetae terminaverint, codd. ubique audiendi sunt. Sic de A. A. I, 511 duo tantum praebent *Phaedra*, rel. *Phaedre*; at Rem. Am. 743 nulla varietas notatur in forma *Phaedra*, terminatione longa, quum de A. A. I, 744 eadem brevis sit. 23 tecta *tyranni*. 24 *aede* nurus. 53 sqq. soliloquium virginis continent, quae quum ad caedem metu patris excitare se ipsa vult, propositum interpellat femineae temeritatis cogitatione, quae ad sanguinem profundendum minus nata est. Male de permutandis inter se distichor. v. 55 sq. et v. 57 sq. locis intpp. cogitaverunt.

Finge viros meruisse mori: quid fecimus ipsae?
Quo mihi commisso non licet esse piae?
Quid mihi cum ferro? quo bellica tela puellae?
Aptior est digitis lana colusque meis.
Haec ego; dumque queror, lacrimae sua verba sequuntur,
Deque meis oculis in tua membra cadunt.
Dum petis amplexus, sopitaque brachia iactas,
Paene manus telo saucia facta tua est.
Iamque patrem, famulosque patris, lucemque timebam;
Expulerunt somnos haec mea dicta tuos:
Surge age, Belide, de tot modo fratribus unus!
Nox tibi, ni properas, ista perennis erit.
Territus exsurgis; fugit omnis inertia somni;
Adspicis in timida fortia tela manu.
Quaerenti causam, Dum nox sinit, effuge, dixi.
Dum nox atra sinit, tu fugis: ipsa moror.
Mane erat: et Danaus generos ex caede iacentes
Dinumerat; summae criminis unus abes.
Fert male cognatae iacturam mortis in uno;
Et queritur facti sanguinis esse parum.
Abstrahor a patriis pedibus; raptamque capillis
(Haec meruit pietas praemia!) carcer habet.
Scilicet ex illo Iunonia permanet ira,
Quo bos ex homine est, ex bove facta dea.
At satis est poenae, teneram mugisse puellam,
Nec, modo formosam, posse placere Iovi.
Adstitit in ripa liquidi nova vacca parentis,
Cornuaque in patriis non sua vidit aquis;
Conatoque queri mugitus edidit ore,
Territaque est forma, territa voce sua.
Quid furis, infelix? quid te miraris in umbra?
Quid numeras factos ad nova membra pedes?
Illa Iovis magni pellex metuenda sorori,
Fronde levas nimiam caespitibusque famem.
Fonte bibis, spectasque tuam stupefacta figuram;
Et, te ne feriant, quae geris, arma times.
Quaeque modo, ut posses etiam Iove digna videri,
Dives eras; nuda nuda recumbis humo.
Per mare, per terras, cognataque flumina curris;
Dat mare, dant amnes, dat tibi terra viam.
Quae tibi causa fugae? quid, Io, freta longa pererras?
Non poteris vultus effugere ipsa tuos.
Inachi, quo properas? eadem sequerisque fugisque,
Tu tibi dux comiti, tu comes ipsa duci.
Per septem Nilus portus emissus in aequor
Exuit insanae pellicis ora bovis.
Ultima quid referam, quorum mihi cana senectus
Auctor? dant anni quod querar, ecce! mei.
Bella pater patruusque gerunt: regnoque domoque
Pellimur; eiectos ultimus orbis habet.
Ille ferox solus solio sceptroque potitur:
Cum sene nos inopi turba vagamur inops.
De fratrum populo pars exiguissima restas;
Quique dati leto, quaeque dedere, fleo.
Nam mihi quot fratres, totidem periere sorores:
Accipiat lacrimas utraque turba meas.
En! ego, quod vivis, poenae crucianda reservor;
Quid fiet sonti, quum rea laudis agar,
Et consanguineae quondam centesima turbae
Infelix, uno fratre manente, cadam.
At tu, si qua piae, Lynceu, tibi cura sororis,
Quaeque tibi tribui munera, dignus habes:
Vel fer opem, vel dede neci; defunctaque vita
Corpora furtivis insuper adde rogis.
Et sepeli lacrimis perfusa fidelibus ossa,
Scriptaque sint titulo nostra sepulcra brevi:
Exsul Hypermnestra pretium pietatis iniquum,
Quam mortem fratri depulit, ipsa tulit.
Scribere plura libet: sed pondere lassa catenae
Est manus, et vires subtrahit ipse timor.

EPISTOLA XV.

Ecquid, ut inspecta est studiosae littera dextrae,
Protinus est oculis cognita nostra tuis?
An, nisi legisses auctoris nomina Sapphus,
Hoc breve nescires unde veniret opus?
Forsitan et, quare mea sint alterna, requiras,
Carmina, quum lyricis sim magis apta modis.
Flendus amor meus est: elegeia flebile carmen;
Non facit ad lacrimas barbitos ulla meas.
Uror, ut, indomitis ignem exercentibus Euris,
Fertilis accensis messibus ardet ager.
Arva Phaon celebrat diversa Typhoidos Aetnae:
Me calor Aetnaeo non minor igne coquit.
Nec mihi, dispositis quae iungam carmina nervis,
Proveniunt; vacuae carmina mentis opus.
Nec me Pyrrhiades Methymniadesve puellae,
Nec me Lesbiadum cetera turba iuvant.
Vilis Anactorie, vilis mihi candida Cydno,
Non oculis grata est Atthis, ut ante, meis;
Atque aliae centum, quas non sine crimine amavi:
Improbe, multarum quod fuit, unus habes.
Est in te facies, sunt apti lusibus anni;
O facies oculis insidiosa meis!
Sume fidem et pharetram: fies manifestus Apollo;
Accedant capiti cornua: Bacchus eris.
Et Phoebus Daphnen, et Gnosida Bacchus amavit,
Nec norat lyricos illa, vel illa, modos.
At mihi Pegasides blandissima carmina dictant;
Iam canitur toto nomen in orbe meum.
Nec plus Alcaeus, consors patriaeque lyraeque,
Laudis habet, quamvis grandius ille sonet.
Si mihi difficilis formam natura negavit,
Ingenio formae damna rependo meae.
Sum brevis: at nomen, quod terras impleat omnes,
Est mihi; mensuram nominis ipsa fero.
Candida si non sum: placuit Cepheia Perseo
Andromede, patriae fusca colore suae.
Et variis albae iunguntur saepe columbae,
Et niger a viridi turtur amatur ave.
Si, nisi quae facie poterit te digna videri,
Nulla futura tua est; nulla futura tua est.
At me quum legeres, etiam formosa videbar:
Unam iurabas usque decere loqui.
Cantabam: memini (meminerunt omnia amantes)
Oscula cantanti tu mihi rapta dabas.
Haec quoque laudabas, omnique a parte placebam;
Sed tunc praecipue, quum fit Amoris opus.
Tunc te plus solito lascivia nostra iuvabat,
Crebraque mobilitas, aptaque verba ioco;
Et quod, ubi amborum fuerat confusa voluptas,
Plurimus in lasso corpore languor erat.
Nunc tibi Sicelides veniunt, nova praeda, puellae!
Quid mihi cum Lesbo? Sicelis esse volo.
At vos erronem tellure remittite nostrum,
Nisiades matres, Nisiadesque nurus.

107 *portas* cod. Cf. Amor. II, 13, 10. 108 *bovi* vulg. e cod. Per inversionem explicant. Alterum ita construe: Exuit insanae (Ioni) ora bovis pellicis. XV, 48 *membra* ioco. 49 *Quique*, ubi *iam* H. ultima e codd. 54 Nisiades dictae videntur a Niso, rege Megarensium, qui colonias in Sicilia plures condidere.

Neu vos decipiant blandae mendacia linguae:
Quae dicit vobis, dixerat ante mihi.
Tu quoque, quae montes celebras, Erycina, Sicanos,
Nam tua sum, vati consule, diva, tuae.
An gravis inceptum peragit Fortuna tenorem,
Et manet in cursu semper acerba suo?
Sex mihi natales ierant; quum lecta parentis
Ante diem lacrimas ossa bibere meas.
Arsit inops frater, victus meretricis amore;
Mistaque cum turpi damna pudore tulit.
Factus inops agili peragit freta caerula remo;
Quasque male amisit, nunc male quaerit opes.
Me quoque, quod monui bene multa fideliter, odit.
Hoc mihi libertas, hoc pia lingua dedit.
Et tanquam desint, quae me sine fine fatigent,
Accumulat curas filia parva meas.
Ultima tu nostris accedis causa querelis:
Non agitur vento nostra carina suo.
Ecce! iacent collo sparsi sine lege capilli;
Nec premit articulos lucida gemma meos.
Veste tegor vili; nullum est in crinibus aurum;
Non Arabum noster dona capillus olet.
Cui colar infelix, aut cui placuisse laborem?
Ille mei cultus unicus auctor abest.
Molle meum levibusque cor est violabile telis,
Et semper causa est, cur ego semper amem.
Sive ita nascenti legem dixere Sorores,
Nec data sunt vitae fila severa meae;
Sive abeunt studia in mores, artesque, magistrae,
Ingenium nobis molle Thalia facit.
Quid mirum, primae si me lanuginis aetas
Abstulit, atque anni, quos vir amare potest?
Hunc ne pro Cephalo raperes, Aurora, timebam:
Et faceres; sed te prima rapina tenet.
Hunc si conspiciat, quae conspicit omnia, Phoebe,
Iussus erit somnos continuare Phaon.
Hunc Venus in coelum curru vexisset eburno;
Sed videt et Marti posse placere suo.
O, nec adhuc iuvenis, nec iam puer: utilis aetas!
O, decus, atque aevi gloria magna tui!
Huc ades, inque sinus, formose, relabere nostros:
Non ut ames, oro, verum ut amare sinas.
Scribimus, et lacrimis oculi rorantur obortis:
Adspice, quam sit in hoc multa litura loco.
Si tam certus eras hinc ire, modestius isses,
Si modo dixisses: Lesbi puella, vale.
Non tecum lacrimas, non oscula nostra tulisti;
Denique non timui, quod dolitura fui.
Nil de te mecum est, nisi tantum iniuria; nec tu,
Admoneat quod te, pignus amantis habes. [105
Non mandata dedi: neque enim mandata dedissem
Ulla, nisi ut nolles immemor esse mei.
Per tibi, qui nunquam longe discedit, Amorem,
Perque novem iuro, numina nostra, deas:
Quum mihi nescio quis, Fugiunt tua gaudia, dixit,
Nec me flere diu, nec potuisse loqui.
Et lacrimae deerant oculis, et verba palato:
Adstrictum gelido frigore pectus erat.
Postquam se dolor invenit, nec pectora plangi,
Nec puduit scissis exululare comis.
Non aliter, quam si gnati pia mater adempti
Portet ad exstructos corpus inane rogos.
Gaudet, et e nostro crescit maerore Charaxus
Frater; et ante oculos itque reditque meos.
Utque pudenda mei videatur causa doloris:
Quid dolet haec? certe filia vivit, ait.
Non veniunt in idem pudor atque amor: omne videbat
Vulgus; eram lacero pectus aperta sinu.
Tu mihi cura, Phaon: te somnia nostra reducunt,
Somnia formoso candidiora die.
Illic te invenio, quanquam regionibus absis:
Sed non longa satis gaudia somnus habet.
Saepe tuos nostra cervice onerare lacertos,
Saepe tuae videor supposuisse meos.
Oscula cognosco, quae tu committere linguae,
Aptaque consueras accipere, apta dare.
Blandior interdum, verisque simillima verba
Eloquor; et vigilant sensibus ora meis.
Ulteriora pudet narrare: sed omnia fiunt,
Et iuvat, et sine te non licet esse mihi.
At quum se Titan ostendit, et omnia secum,
Tam cito me somnos destituisse queror.
Antra nemusque peto; tanquam nemus antraque prosint!
Conscia deliciis illa fuere tuis.
Illuc mentis inops, ut quam furialis Erichtho
Impulit, in collo crine iacente, feror.
Antra vident oculi scabro pendentia topho,
Quae mihi Mygdonii marmoris instar erant.
Invenio silvam, quae saepe cubilia nobis
Praebuit, et multa texit opaca coma:
Sed non invenio dominum silvaeque meumque:
Vile solum locus est: dos erat ille loci.
Cognovi pressas noti mihi caespitis herbas;
De nostro curvum pondere gramen erat.
Incubui, tetigique locum, qua parte fuisti;
Grata prius lacrimas combibit herba meas.
Quin etiam rami positis lugere videntur
Frondibus; et nullae dulce queruntur aves.
Sola virum non ulta pie maestissima mater
Concinit Ismarium Daulias ales Ityn.
Ales Ityn, Sappho desertos cantat amores.
Hactenus; ut media cetera nocte silent.
Est nitidus, vitroque magis perlucidus omni,
Fons sacer; hunc multi numen habere putant;
Quem supra ramos extendit aquatica lotos;
Una nemus; tenero caespite terra viret.
Hic ego cum lassos posuissem fletibus artus,
Constitit ante oculos Naias una meos.
Constitit, et dixit: Quoniam non ignibus aequis
Ureris, Ambracias terra petenda tibi. [165
Phoebus ab excelso, quantum patet, adspicit aequor;
Actiacum populi Leucadiumque vocant.
Hinc se Deucalion Pyrrhae succensus amore
Misit, et illaeso corpore pressit aquas.
Nec mora: versus amor fugit lentissima mersi
Pectora; Deucalion igne levatus erat.
Hanc legem locus ille tenet: pete protinus altam
Leucada; nec saxo desiluisse time.
Ut monuit, cum voce abiit; ego frigida surgo:
Nec gravidae lacrimas continuere genae. [175
Ibimus, o! Nymphae, monstrataque saxa petemus:
Sit procul insano victus amore timor.
Quidquid erit, melius, quam nunc, erit: aura, subito!
Et mea non magnum corpora pondus habent.
Tu quoque, mollis Amor, pennas suppone cadenti:
Ne sim Leucadiae mortua crimen aquae.

63 inops h. l. inopem consilii videtur indicare; sed propter 65 suspecta vox est. 76 *Arabo* noster *rore*. 103 sq. nec *te Admonuit*, quod *tu*. Alt. Burm. e codic. vestigiis. 107 Per, tibi qui — *discedat*. 113 dolor *imminuit*. Sic I. 129 sq. H. disticho 131 sq. postposuerat. 134 non *libet*. Alt. est: non sine te somnia me esse sinunt. 139 Erichtho Lucan. VI, 507 sqq. 157 *vitreoque* — *amni* vel *amne* codd. Em. H. 169 Amor *tetigit* lentiss. Pyrrham H. partim e codd. 173 *territa* surgo. Sic I.

Inde chelyn Phoebo, communia munera, ponam;
Et sub ea versus unus et alter erunt:
Grata lyram posui tibi, Phoebe, poetria Sappho;
Convenit illa mihi, convenit illa tibi.
Cur tamen Actiacas miseram me mittis ad oras,
Quum profugum possis ipse referre pedem?
Tu mihi Leucadia potes esse salubrior unda;
Et forma et meritis tu mihi Phoebus eris.
An potes, o! scopulis undaque ferocior illa,
Si moriar, titulum mortis habere meae?
At quanto melius iungi mea pectora tecum,
Quam poterant saxis praecipitanda dari!
Haec sunt illa, Phaon, quae tu laudare solebas,
Visaque sunt toties ingeniosa tibi.
Nunc vellem facunda forem! dolor artibus obstat;
Ingeniumque meis substitit omne malis.
Non mihi respondent veteres in carmina vires:
Plectra dolore tacent; muta dolore lyra est.
Lesbides aequoreae, nupturaque nuptaque proles;
Lesbides, Aeolia nomina dicta lyra;
Lesbides, infamem quae me fecistis amatae:
Desinite ad citharas turba venire meas.
Abstulit omne Phaon, quod vobis ante placebat:
Me miseram! dixi quam modo paene, meus!
Efficite, ut redeat: vates quoque vestra redibit;
Ingenio vires ille dat, ille rapit.
Ecquid ago precibus, pectusque agreste movetur?
An riget, et Zephyri verba caduca ferunt?
Qui mea verba ferunt, vellem tua vela referrent:
Hoc te, si saperes, lente, decebat opus.
Sive redis, puppique tuae votiva parantur
Munera: quid laceras pectora nostra mora?
Solve ratem: Venus orta mari, mare praestat amanti,
Aura dabit cursum; tu modo solve ratem!
Ipse gubernabit residens in puppe Cupido:
Ipse dabit tenera vela legetque manu.
Sive iuvat longe fugisse Pelasgida Sappho
(Non tamen invenies, cur ego digna fuga):
Hoc saltem miserae crudelis epistola dicat:
Ut mihi Leucadiae fata petantur aquae.

EPISTOLA XVI.

Hanc tibi Priamides mitto, Ledaea, salutem;
Quae tribui sola te mihi dante potest.
Eloquar? an flammae non est opus indice notae,
Et plus, quam vellem, iam meus exstat amor?
Ille quidem, lateat malim, dum tempora dentur
Laetitiae, mistos non habitura metus.
Sed male dissimulo: quis enim celaverit ignem,
Lumine qui semper proditur ipse suo?
Si tamen exspectas, vocem quoque rebus ut addam;
Uror: habes animi nuntia verba mei.
Parce, precor, fasso; nec vultu cetera duro
Perlege, sed formae conveniente tuae.
Iamdudum gratum est, quod epistola nostra recepta
Spem facit, hoc recipi me quoque posse modo.
Quae rata sit; nec te frustra promiserit, opto,
Hoc mihi quae suasit, mater Amoris, iter.
Namque ego divino monitu, ne nescia pecces,
Advehor; et coepto non leve numen adest.
Praemia magna quidem, sed non indebita, posco;
Pollicita est thalamo te Cytherea meo.
Hac duce Sigeo dubias a litore feci
Longa Phereclea per freta puppe vias.
Illa dedit faciles auras ventosque secundos:
In mare nimirum ius habet orta mari.
Perstet: et, ut pelagi, sic pectoris adiuvet aestum,
Deferat in portus et mea vota suos.
Attulimus flammas, non hic invenimus, illas;
Hae mihi tam longae causa fuere viae.
Nam neque tristis hiems, neque nos huc appulit error:
Taenaris est classi terra petita meae.
Nec me crede fretum merces portante carina
Findere; quas habeo, di tueantur, opes.
Nec venio Graias, veluti spectator, ad urbes;
Oppida sunt regni divitiora mei.
Te peto, quam pepigit lecto Venus aurea nostro,
Te prius optavi, quam mihi nota fores.
Ante tuos animo vidi, quam lumine, vultus:
Prima fuit vultus nuntia fama tui.
Nec tamen est mirum, si, sicut oporteat, arcu
Missilibus telis eminus ictus, amo.
Sic placuit fatis: quae ne convellere tentes,
Accipe cum vera dicta relata fide.
Matris adhuc utero, partu remorante, tenebar;
Iam gravidus iusto pondere venter erat:
Illa sibi ingentem visa est sub imagine somni
Flammiferam pleno reddere ventre facem.
Territa consurgit, metuendaque noctis opacae
Visa seni Priamo, vatibus ille refert.
Arsurum Paridis vates canit Ilion igni:
Pectoris, ut nunc est, fax fuit illa mei.
Forma vigorque animi, quamvis de plebe videbar,
Indicium tectae nobilitatis erant.
Est locus in mediae nemorosis vallibus Idae
Devius, et piceis ilicibusque frequens;
Qui nec ovis placidae, nec amantis saxa capellae,
Nec patulo tardae carpitur ore bovis.
Hinc ego Dardaniae muros, excelsaque tecta,
Et freta prospiciens, arbore nixus eram.
Ecce! pedum pulsu visa est mihi terra moveri:
Vera loquar, veri vix habitura fidem.
Constitit ante oculos, actus velocibus alis,
Atlantis magni Pleionesque nepos
(Fas vidisse fuit; fas sit mihi visa referre:),
Inque dei digitis aurea virga fuit.
Tresque simul divae, Venus et cum Pallade Iuno,
Graminibus teneros imposuere pedes.
Obstupui, gelidusque comas erexerat horror;
Quum mihi, Pone metum, nuntius ales ait.
Arbiter es formae: certamina siste dearum;
Vincere quae forma digna sit una duas.
Neve recusarem, verbis Iovis imperat, et se
Protinus aetheria tollit in astra via.
Mens mea convaluit, subitoque audacia venit,
Nec timui vultu quamque notare meo.
Vincere erant omnes dignae; iudexque verebar,
Non omnes causam vincere posse suam.
Sed tamen ex illis iam tunc magis una placebat:
Hanc esse ut scires, unde movetur amor.
Tantaque vincendi cura est; ingentibus ardent
Iudicium donis sollicitare meum.
Regna Iovis coniux, virtutem filia iactat:
Ipse potens dubito, fortis an esse velim.
Dulce Venus risit: Nec te, Pari, munera tangant;
Utraque suspensi plena timoris, ait.
Nos dabimus, quod ames: et pulchrae filia Ledae
Ibit in amplexus, pulchrior ipsa, tuos.

XVI, 49 *Arsuram* H. Cf. XVII, 240 var. lect. Post 50 excidisse ea putanda sunt, quib. Paris se expositum et a pastorib. educatum fuisse narraverat. Quod post 96 in codd. nonnullis legitur distichon: *Quas super Oenonen facies mutarer* (coniecerim *vulgabat*) *in orbem, Nec Priamo est a te dignior ulla nurus* (Nec ulla nurus, post te, Priamo dignior est, quam Oenone), ab homine illatum videtur, cui mentio Nymphar. v. 96 videbatur requirere exemplum Oenones. Nam e XVII, 195 sqq. nihil videtur ad nostrum locum posse colligi.

Dixit; et ex aequo donis formaque probata,
  Victorem coelo retulit illa pedem.
Interea, credo, versis ad prospera fatis,
  Regius agnoscor per rata signa puer.
Laeta domus nato per tempora longa recepto;
  Addit et ad festos hunc quoque Troia diem.
Utque ego te cupio, sic me cupiere puellae;
  Multarum votum sola tenere potes.
Nec tantum regum natae petiere ducumque;
  Sed Nymphis etiam curaque amorque fui.
At mihi cunctarum subeunt fastidia, postquam
  Coniugii spes est, Tyndari, facta tui.
Te vigilans oculis, animo te nocte videbam,
  Lumina quum placido victa sopore iacent.
Quid facies praesens, quae nondum visa placebas?
  Ardebam, quamvis hic procul ignis erat.
Nec potui debere mihi spem longius istam,
  Caerulea peterem quin mea vota via.
Troia caeduntur Phrygia pineta securi,
  Quaeque erat aequoreis utilis arbor aquis;
Ardua proceris spoliantur Gargara silvis,
  Innumerasque mihi longa dat Ida trabes.
Fundatura citas flectuntur robora naves;
  Texitur et costis panda carina suis.
Addimus antennas et vela sequentia malos;
  Accipit et pictos puppis adunca deos.
Qua tamen ipse vehor, comitata Cupidine parvo
  Sponsor coniugii stat dea picta sui.
Imposita est factae postquam manus ultima classi,
  Protinus Aegaeis ire iubebat aquis.
Et pater et genitrix inhibent mea vota rogando,
  Propositumque viae voce morantur iter;
Et soror effusis, ut erat, Cassandra capillis,
  Quum vellent nostrae iam dare vela rates,
Quo ruis? exclamat: referes incendia tecum!
  Quanta per has, nescis, flamma petatur aquas.
Vera fuit vates: dictos invenimus ignes;
  Et ferus in molli pectore flagrat amor.
Portubus egredior, ventisque ferentibus usus
  Applicor in terras, Oebali nympha, tuas.
Excipit hospitio vir me tuus; hoc quoque factum
  Non sine consilio numinibusque deum.
Ille quidem ostendit, quidquid Lacedaemone tota
  Ostendi dignum conspicuumque fuit:
Sed mihi laudatam cupienti cernere formam,
  Lumina, nil aliud, quo caperentur, erat.
Ut vidi, obstupui; praecordiaque intima sensi
  Attonitus curis incaluisse novis.
His similes vultus, quantum reminiscor, habebat,
  Venit in arbitrium quum Cytherea meum.
Si tu venisses pariter certamen in illud,
  In dubium Veneris palma futura fuit.
Magna quidem de te rumor praeconia fecit,
  Nullaque de facie nescia terra tua est;
Nec tibi par usquam Phrygia, nec solis ab ortu
  Inter formosas altera nomen habet.
Credis et hoc nobis? minor est tua gloria vero;
  Famaque de forma paene maligna tua est.
Plus hic invenio, quam quod promiserit illa;
  Et tua materia gloria victa sua est.
Ergo arsit merito, qui noverat omnia, Theseus:
  Et visa es tanto digna rapina viro:
More tuae gentis nitida dum nuda palaestra
  Ludis, et es nudis femina mista viris.
Quod rapuit, laudo: miror, quod reddidit unquam,
  Tam bona constanter praeda tenenda fuit.
Ante recessisset caput hoc cervice cruenta,
  Quam tu de thalamis abstraherere meis.
Tene manus unquam nostrae dimittere vellent?
  Tene meo paterer vivus abire sinu?
Si reddenda fores, aliquid tamen ante tulissem;
  Nec Venus ex toto nostra fuisset iners.
Vel mihi virginitas esset libata, vel illud,
  Quod poterat salva virginitate rapi.
Da modo te; quae sit Paridis constantia, nosces.
  Flamma rogi flammas finiet una meas.
Praeposui regnis ego te, quae maxima quondam
  Pollicita est nobis nupta sororque Iovis.
Dumque tuo possem circumdare brachia collo,
  Contempta est virtus, Pallade dante, mihi.
Nec piget, aut unquam stulte legisse videbor;
  Permanet in voto mens mea firma suo.
Spem modo ne nostram fieri patiare caducam,
  Deprecor, o! tanto digna labore peti.
Non ego coniugium generosae degener opto:
  Nec mea, crede mihi, turpiter uxor eris.
Pliada, si quaeres, in nostra gente, Iovemque
  Invenies; medios ut taceamus avos.
Sceptra parens Asiae, qua nulla beatior ora,
  Finibus immensis vix obeunda, tenet.
Innumeras urbes atque aurea tecta videbis;
  Quaeque suos dicas templa decere deos.
Ilion adspicies, firmataque turribus altis
  Moenia, Phoebeae structa canore lyrae.
Quid tibi de turba narrem numeroque virorum?
  Vix populum tellus sustinet illa suum.
Occurrent denso tibi Troades agmine matres,
  Nec capient Phrygias atria nostra nurus.
O! quoties dices: Quam pauper Achaia nostra est!
  Una domus quaevis urbis habebit opes.
Nec mihi fas fuerit Sparten contemnere vestram:
  In qua tu nata es, terra beata mihi est.
Parca sed est Sparte: tu cultu divite digna es;
  Ad talem formam non facit iste locus.
Hanc faciem largis sine fine paratibus uti,
  Deliciisque decet luxuriare novis.
Quum videas cultum nostra de gente virorum;
  Qualem Dardanidas credis habere nurus?
Da modo te facilem; nec dedignare maritum,
  Rure Therapnaeo nata puella, Phrygem.
Phryx erat et nostro genitus de sanguine, qui nunc
  Cum dis potandas nectare miscet aquas.
Phryx erat Aurorae coniux: tamen abstulit illum
  Extremum noctis quae dea finit iter.
Phryx etiam Anchises, volucrum cui mater Amorum
  Gaudet in Idaeis concubuisse iugis.
Nec, puto, collatis forma Menelaus et annis,
  Iudice te, nobis anteferendus erit.
Non dabimus certe socerum tibi clara fugantem
  Lumina, qui trepidos a dape vertat equos.
Nec pater est Priamo soceri de caede cruentus,
  Et qui Myrtoas crimine signet aquas.
Nec proavo Stygia nostro captantur in unda
  Poma, nec in mediis quaeritur humor aquis.
Quid tamen hoc refert, si te tenet ortus ab illis,
  Cogitur huic domui Iupiter esse socer?
Heu facinus! totis indignus noctibus ille
  Te tenet, amplexu perfruiturque tuo.
Et mihi conspiceris posita vix denique mensa:
  Multaque, quae laedant, hoc quoque tempus habet.
Hostibus eveniant convivia talia nostris,
  Experior posito qualia saepe mero.

116 *iubebar*. In alt. Venerem intellige. 118 *pia* voce H. 124 *intonuisse* codd. plurimi, unde Micyll. *intremuisse*. Alt. est e duob. codd.

Poenitet hospitii, quum, me spectante, lacertos
Imponit collo rusticus iste tuo.
Rumpor et invideo, quid enim non omnia narrem?
Membra superiecta quum tua veste fovet.
Oscula quum vero coram non dura daretis:
Ante oculos posui pocula sumpta meos.
Lumina demitto, cum te tenet artius ille:
Crescit et invito lentus in ore cibus.
Saepe dedi gemitus; et te, lasciva, notavi
In gemitu risum non tenuisse meo.
Saepe mero volui flammam compescere: at illa
Crevit, et ebrietas ignis in igne fuit.
Multaque ne videam, versa cervice recumbo:
Sed revocas oculos protinus ipsa meos.
Quid faciam, dubito; dolor est meus ista videre:
Sed dolor a facie maior abesse tua.
Qua licet et possum, luctor celare furorem,
Sed tamen apparet dissimulatus amor.
Nec tibi verba damus: sentis mea vulnera, sentis:
Atque utinam soli sint ea nota tibi!
Ah! quoties lacrimis venientibus ora reflexi,
Ne causam fletus quaereret ille mei!
Ah! quoties iuvenum narravi potus amores,
Ad vultus referens singula verba tuos!
Indiciumque mei ficto sub nomine feci:
Ille ego, si nescis, verus amator eram.
Quin etiam, ut possem verbis petulantius uti,
Non semel ebrietas est simulata mihi.
Prodita sunt, memini, tunica tua pectora laxa
Atque oculis aditum nuda dedere meis:
Pectora vel puris nivibus, vel lacte, tuamque
Complexo matrem candidiora Iove.
Dum stupeo visis, nam pocula forte tenebam,
Tortilis a digitis excidit ansa meis.
Oscula si natae dederas; ego protinus illa
Hermiones tenero laetus ab ore tuli.
Et modo cantabam veteres resupinus amores,
Et modo per nutum signa tegenda dabam;
Et comitum primas, Clymenen Aethramque, tuarum
Ausus sum blandis nuper adire sonis:
Quae mihi non aliud, quam formidare, locutae,
Orantis medias deseruere preces.
Di facerent, magni pretium certaminis esses,
Teque suo victor posset habere toro.
Ut tulit Hippomenes Schoeneida praemia cursus,
Venit ut in Phrygios Hippodamia sinus;
Ut ferus Alcides Acheloia cornua fregit,
Dum petit amplexus, Deianira, tuos.
Nostra per has leges audacia fortior isset;
Teque mei scires esse laboris opus.
Nunc mihi nil superest, nisi te, formosa, precari,
Amplectique tuos, si patiare, pedes.
O decus, o praesens geminorum gloria fratrum;
O Iove digna viro, ni Iove nata fores!
Aut ego Sigeos repetam te coniuge portus:
Aut hic Taenaria contegar exsul humo.
Non mea sunt summa leviter districta sagitta
Pectora: descendit vulnus ad ossa meum.
Hoc mihi, nam repeto, fore ut a coeleste sagitta
Figar, erat verax vaticinata soror.
Parce datum fatis, Helene, contemnere amorem:
Sic habeas faciles in tua vota deos.
Multa quidem subeunt: sed coram ut plura loquamur,
Excipe me lecto, nocte silente, tuo.
An pudet, et metuis Venerem temerare maritam,
Castaque legitimi fallere iura tori?
Ah! nimium simplex, Helene, ne rustica dicam,
Hanc faciem culpa posse carere putas.
Aut faciem mutes, aut sis non dura, necesse est:
Lis est cum forma magna pudicitiae.
Iupiter his gaudet, gaudet Venus aurea furtis;
Haec tibi nempe patrem furta dedere Iovem.
Vix fieri, si sunt vires in semine avorum,
Et Iovis et Ledae filia, casta potes.
Casta tamen tum sis, quum te mea Troia tenebit;
Et tua sim, quaeso, crimina solus ego.
Nunc ea peccemus, quae corrigat hora iugalis,
Si modo promisit non mihi vana Venus.
Sed tibi et hoc suadet rebus, non voce, maritus,
Neve sui furtis hospitis obstet, abest.
Non habuit tempus, quo Cressia regna videret,
Aptius: o mira calliditate virum!
Ivit, et, Idaei mando tibi, dixit iturus,
Curam pro nobis hospitis, uxor, agas.
Negligis absentis, testor, mandata mariti,
Cura tibi non est hospitis ulla tui.
Hunccine tu speres hominem sine pectore dotes
Posse satis formae, Tyndari, nosse tuae?
Falleris, ignorat: nec, si bona magna putaret,
Quae tenet, externo crederet ille viro.
Ut te nec mea vox, nec te meus incitet ardor,
Cogimur ipsius commoditate frui;
Aut erimus stulti, sic ut superemus et ipsum,
Si tam securum tempus abibit iners.
Paene suis ad te manibus deducit amantem:
Utere mandantis simplicitate viri.
Sola iaces viduo tam longa nocte cubili:
In viduo iaceo solus et ipse toro.
Te mihi, meque tibi communia gaudia iungant;
Candidior medio nox erit illa die.
Tunc ego iurabo quaevis tibi numina, meque
Adstringam verbis in sacra iura tuis.
Tunc ego, si non est fallax fiducia nostri,
Efficiam praesens, ut mea regna petas.
Si pudet, et metuis, ne me videare secuta:
Ipse reus sine te criminis huius agar.
Nam sequar Aegidae factum, fratrumque tuorum,
Exemplo tangi non propiore potes.
Te rapuit Theseus; geminas Leucippidas illi:
Quartus in exemplis annumerabor ego.
Troia classis adest, armis instructa virisque:
Iam facient celeres remus et aura vias.
Ibis Dardanias ingens regina per urbes,
Teque novam credet vulgus adesse deam.
Quaeque feres gressus, adolebunt cinnama flammae,
Caesaque sanguineam victima planget humum.
Dona pater, fratresque, et cum genitrice sorores,
Iliadesque omnes, totaque Troia dabit.
Hei mihi! pars a me vix dicitur ulla futuri:
Plura feres, quam quae littera nostra refert.
Nec tu rapta time, ne nos fera bella sequantur,
Concitet et vires Graecia magna suas.
Tot prius abductis, ecquae repetita per arma est?
Crede mihi, vanos res habet ista metus.
Nomine ceperunt Aquilonis Erechthida Thraces,
Et tuta a bello Bistonis ora fuit.
Phasida puppe nova vexit Pagasaeus Iason,
Laesa nec est Colcha Thessala terra manu.
Te quoque qui rapuit, rapuit Minoida Theseus,
Nulla tamen Minos Cretas ad arma vocat.
Terreor in his ipso maior solet esse periclo;
Quaeque timere libet, pertimuisse pudet.

241 quoties *aliquem* narr. pot. *amorem*, quod vix potest latine dici; *iuvenum — amorem* I. 247 *lapsa* cod. 252 e digitis H. 262 habere *sinu*; unde Heusing. 264 correx. Hippodamia *toros*. 274 Aut *ego*. 275 *destricta* *Caperi c.* 314 Utere *non vafri* H. e cod. 336 *dabunt* H. e duob. codd.

Finge tamen, si vis, ingens consurgere bellum:
Et mihi sunt vires; et mea tela nocent.
Nec minor est Asiae, quam vestrae copia terrae:
Illa viris dives, dives abundat equis.
Nec plus Atrides animi Menelaus habebit,
Quam Paris, aut armis anteferendus erit.
Paene puer caesis abducta armenta recepi
Hostibus, et causam nominis inde tuli.
Paene puer vario iuvenes certamine vici,
In quibus Ilioneus, Deiphobusque fuit.
Neve putes, non me, nisi comminus, esse timendum;
Figitur in iusso nostra sagitta loco.
Num potes haec illi primae dare facta iuventae?
Instruere Atriden num potes arte mea?
Omnia si dederis: numquid dabis Hectora fratrem?
Unus is innumeri militis instar habet.
Quid valeam, nescis: et te mea robora fallunt;
Ignoras, cui sis nupta futura viro.
Aut igitur nullo belli repetere tumultu,
Aut cedent Marti Dorica castra meo.
Nec tamen indigner pro tanta sumere ferrum
Coniuge: certamen praemia magna movent.
Tu quoque, si de te totus contenderit orbis,
Nomen ab aeterna posteritate feres.
Spe modo non timida, dis hinc egressa secundis,
Exige cum plena munera pacta fide.

EPISTOLA XVII.

Nunc oculos tua quum violarit epistola nostros;
Non rescribendi gloria visa levis.
Ausus es, hospitii temeratis, advena, sacris,
Legitimam nuptae sollicitare fidem?
Scilicet idcirco ventosa per aequora vectum
Excepit portu Taenaris ora suo?
Nec tibi, diversa quamvis e gente venires,
Oppositas habuit regia nostra fores,
Esset ut officii merces iniuria tanti?
Qui sic intrabas, hospes an hostis eras?
Nec dubito, quin haec, quum sit tam iusta, vocetur
Rustica iudicio nostra querela tuo.
Rustica sim sane, dum non oblita pudoris;
Dumque tenor vitae sit sine labe meae.
Si non est ficto tristis mihi vultus in ore,
Nec sedeo duris torva superciliis:
Fama tamen clara est; et adhuc sine crimine vixi,
Et laudem de me nullus adulter habet.
Quo magis admiror, quae sit fiducia coepti,
Spemque tori dederit quae tibi causa mei.
An, quia vim nobis Neptunius attulit heros,
Rapta semel, videor bis quoque digna rapi?
Crimen erat nostrum, si delenita fuissem;
Quum sim rapta, meum quid, nisi nolle, fuit?
Non tamen e facto fructum tulit ille petitum:
Excepto, redii passa, timore, nihil.
Oscula luctanti tantummodo pauca protervus
Abstulit: ulterius nil habet ille mei.
Quae tua nequitia est, non his contenta fuisset;
Di melius! similis non fuit ille tui.
Reddidit intactam, minuitque modestia crimen:
Et iuvenem facti poenituisse patet.
Thesea poenituit, Paris ut succederet illi,
Ne quando nomen non sit in ore meum?
Nec tamen irascor: quis enim succenset amanti?
Si modo, quem praefers, non simulatur amor.
Hoc quoque enim dubito: non quo fiducia desit,
Aut mea sit facies non bene nota mihi;
Sed quia credulitas damno solet esse puellis,
Verbaque dicuntur vestra carere fide.
At peccant aliae; matronaque rara pudica est:
Quid prohibet raris nomen inesse meum?
Nam mea quod visa est tibi mater idonea, cuius
Exemplo flecti me quoque posse putes:
Matris in admisso, falsa sub imagine lusae,
Error inest; pluma tectus adulter erat.
Nil ego, si peccem, possum nescisse; nec ullus
Error, qui facti crimen obumbret, erit.
Illa bene erravit, vitiumque auctore redemit:
Felix in culpa quo Iove dicar ego?
Quod genus et proavos et regia nomina iactas:
Clara satis domus haec nobilitate sua est.
Iupiter ut soceri proavus taceatur, et omne
Tantalidae Pelopis Tyndareique decus:
Dat mihi Leda Iovem cygno decepta parentem,
Quae falsam gremio credula fovit avem.
I nunc, et Phrygiae late primordia gentis,
Cumque suo Priamum Laomedonte refer.
Quos ego suspicio: sed, qui tibi gloria magna est
Quintus, is a nostro nomine primus erit.
Sceptra tuae quamvis rear esse potentia Troiae,
Non tamen haec illis esse minora puto.
Si iam divitiis locus hic numeroque virorum
Vincitur: at certe barbara terra tua est.
Munera tanta quidem promittit epistola dives,
Ut possint ipsas illa movere deas:
Sed si iam fines vellem transire pudoris,
Tu melior culpae causa futurus eras.
Aut ego perpetuo famam sine labe tenebo,
Aut ego te potius, quam tua dona, sequar.
Utque ea non sperno, sic acceptissima semper
Munera sunt, auctor quae pretiosa facit.
Plus multo est, quod amas; quod sum tibi causa laboris;
Quod per tam longas spes tua venit aquas.
Illa quoque, apposita quae nunc facis, improbe, mensa,
Quamvis experiar dissimulare, noto.
Quum modo me spectas oculis, lascive, protervis,
Quos vix instantes lumina nostra ferunt;
Et modo suspiras; modo pocula proxima nobis
Sumis; quaque bibi, tu quoque parte bibis.
Ah, quoties digitis, quoties ego tecta notavi
Signa supercilio paene loquente dari!
Et saepe extimui, ne vir meus illa videret,
Non satis occultis erubuique notis.
Saepe vel exiguo, vel nullo murmure dixi:
Nil pudet hunc; nec vox haec mea falsa fuit.
Orbe quoque in mensae legi sub nomine nostro,
Quod deducta mero littera fecit, amo.
Credere me tamen hoc oculo renuente negavi:
Hei mihi! iam didici sic quoque posse loqui.
Hic ego blanditiis, si peccatura fuissem,
Flecterer: his poterant pectora nostra capi.
Est quoque, confiteor, facies tibi rara; potestque
Velle sub amplexus ire puella tuos.
Altera sed potius felix sine crimine fiat,
Quam cadat externo noster amore pudor.
Disce meo exemplo formosis posse carere;
Est virtus placitis abstinuisse bonis.
Quam multos credas iuvenes optare, quod optas,
Qui sapiant? oculos an Paris unus habes?
Non tu plus cernis, sed plus temerarius audes;
Nec tibi plus cordis, sed magis oris adest.
Tunc ego te vellem celeri venisse carina,
Quum mea virginitas mille petita procis.

358 nominis, Alexandri. XVII, 37 non quod. Sic I. 44 putas. Sic I. 54 genus. Sic I. 100 habet. 102 tacet. Sic R.

Si te vidissem, primus de mille fuisses;
Iudicio veniam vir dabit ipse meo.
Ad possessa venis praeceptaque gaudia serus;
Spes tua lenta fuit: quod petis, alter habet.
Ut tamen optarem fieri tibi Troica coniux,
Invitam sic me nec Menelaus habet.
Desine molle, precor, verbis convellere pectus;
Neve mihi, quam te dicis amare, noce.
Sed sine, quam tribuit sortem Fortuna, tueri;
Nec spolium nostri turpe pudoris habe.
At Venus hoc pacta est; et in altae vallibus Idae
Tres tibi se nudas exhibuere deae:
Unaque quum regnum, belli daret altera laudem;
Tyndaridos coniux, tertia dixit, eris.
Credere vix equidem coelestia corpora possum
Arbitrio formam supposuisse tuo.
Utque sit hoc verum: certe pars altera ficta est,
Iudicii pretium qua data dicor ego.
Non est tanta mihi fiducia corporis, ut me
Maxima, teste dea, dona fuisse putem.
Contenta est oculis hominum mea forma probari,
Laudatrix Venus est invidiosa mihi.
Sed nihil infirmo; faveo quoque laudibus istis:
Nam mea vox quare, quod cupit, esse neget?
Nec tu succense, nimium mihi creditus aegre:
Tarda solet magnis rebus inesse fides.
Prima mea est igitur Veneri placuisse voluptas;
Proxima, me visam praemia summa tibi;
Nec te Palladios, nec te Iunonis honores
Auditis Helenae praeposuisse bonis.
Ergo ego sum virtus? ego sum tibi nobile regnum?
Ferrea sim, si non hoc ego pectus amem.
Ferrea, crede mihi, non sum: sed amare repugno
Illum, quem fieri vix puto posse meum.
Quid bibulum curvo proscindere litus aratro,
Spemque sequi coner, quam locus ipse neget?
Sum rudis ad Veneris furtum; nullaque fidelem,
Di mihi sint testes, lusimus arte virum.
Nunc quoque, quod tacito mando mea verba libello,
Fungitur officio littera nostra novo.
Felices, quibus usus adest! ego, nescia rerum,
Difficilem culpae suspicor esse viam.
Ipse malo metus est. Iam nunc confundor, et omnes
In nostris oculos vultibus esse reor.
Nec reor hoc falso. Sensi mala murmura vulgi;
Et quasdam voces retulit Aethra mihi.
At tu dissimula: nisi si desistere mavis.
Sed cur desistas? dissimulare potes.
Lude, sed occulte: maior, non maxima, nobis
Est data libertas, quod Menelaus abest.
Ille quidem procul est, ita re cogente, profectus:
Magna fuit subitae iustaque causa viae;
Aut mihi sic visum est: ego, quum dubitaret, an iret,
Quamprimum, dixi, fac rediturus eas.
Omine laetatus dedit oscula: Resque, domusque,
Et tibi sit curae Troicus hospes, ait.
Vix tenui risum; quem dum compescere luctor,
Nil illi potui dicere, praeter, Erit.
Vela quidem Creten ventis dedit ille secundis:
Sed tu non ideo cuncta licere puta.
Sic meus hinc vir abest, ut me custodiat absens.
An nescis longas regibus esse manus?
Fama quoque est oneri: nam quo constantius ore
Laudamur vestro, iustius ille timet.
Quae iuvat, ut nunc est, eadem mihi gloria damno est;
Et melius famae verba dedisse fuit.
Nec, quod abest, hic me tecum mirare relictam:
Moribus et vitae credidit ille meae.
De facie metuit, vitae confidit; et illum
Securum probitas, forma timere facit.
Tempora ne pereant ultro data, praecipis, utque
Simplicis utamur commoditate viri.
Et libet, et timeo: nec adhuc exacta voluntas
Est satis; in dubio pectora nostra labant.
Et vir abest nobis, et tu sine coniuge dormis;
Inque vicem tua me, te mea forma capit.
Et longae noctes, et iam sermone coimus;
Et tu, me miseram! blandus; et una domus.
Et peream, si non invitant omnia culpam:
Nescio quo tardor sed tamen ipsa metu.
Quam male persuades, utinam bene cogere possis!
Vi mea rusticitas excutienda foret.
Utilis interdum est ipsis iniuria passis;
Sic certe felix esse coacta velim.
Dum novus est, potius coepto pugnemus amori:
Flamma recens parva sparsa resedit aqua.
Certus in hospitibus non est amor; errat, ut ipsi:
Quumque nihil speres firmius esse, fuit.
Hypsipyle testis, testis Minoia virgo est,
In non exhibitis utraque lusa toris.
Tu quoque dilectam multos, infide, per annos
Diceris Oenonen destituisse tuam.
Nec tamen ipse negas; et nobis omnia de te
Quaerere, si nescis, maxima cura fuit.
Adde, quod, ut cupias constans in amore manere,
Non potes: expediunt iam tua vela Phryges.
Dum loqueris mecum, dum nox sperata paratur,
Qui ferat in patriam, iam tibi ventus erit.
Cursibus in mediis novitatis plena relinques
Gaudia: cum ventis noster abibit amor.
An sequar, ut suades, laudataque Pergama visam,
Pronurus et magni Laomedontis ero?
Non ita contemno volucris praeconia Famae,
Ut probris terras impleat illa meis.
Quid de me poterit Sparte, quid Achaia tota,
Quid gentes Asiae, quid tua Troia loqui?
Quid Priamus de me, Priami quid sentiet uxor,
Totque tui fratres, Dardanidesque nurus?
Tu quoque, qui poteris tibi me sperare fidelem,
Et non exemplis anxius esse tuis?
Quicumque Iliacos intraverit advena portus,
Is tibi solliciti causa timoris erit.
Ipse mihi quoties iratus, Adultera, dices!
Oblitus, nostro crimen inesse tuum.
Delicti fies idem reprehensor et auctor.
Terra, precor, vultus obruat ante meos!
At fruar Iliacis opibus cultuque beato;
Donaque promissis uberiora feram.
Purpura nempe mihi, pretiosaque texta dabuntur;
Congestoque auri pondere dives ero.
Da veniam fassae: non sunt tua munera tanti.
Nescio quo tellus me tenet ipsa modo.
Quid mihi, si laedar, Phrygiis succurrat in oris?
Unde petam fratres, unde parentis opem?
Omnia Medeae fallax promisit Iason:
Pulsa est Aesonia num minus illa domo?
Non erat Aeetes, ad quem despecta rediret;
Non Ipsea parens, Chalciopeque soror.
Tale nihil timeo: sed nec Medea timebat;
Fallitur augurio spes bona saepe suo.
Omnibus invenies, quae nunc iactantur in alto,
Navibus a portu lene fuisse fretum.

186 *fuit*. Sic H. 232 *Idyia* parens H. et Delrius e. Ita enim mater Medeae a mythograph, appellatur.

Fax quoque me terret, quam se peperisse cruentam,
Ante diem partus est tua visa parens.
Et vatum timeo monitus, quos igne Pelasgo
Ilion arsurum praemonuisse ferunt.
Utque favet Cytherea tibi, quia vicit, habetque
Parta per arbitrium bina tropaea tuum:
Sic illas vereor, quae, si tua gloria vera est,
Iudice te causam non tenuere duae.
Nec dubito, quin, te si prosequar, arma parentur.
Ibit per gladios, hei mihi! noster amor.
An fera Centauris indicere bella coegit
Atracis Haemonios Hippodamia viros?
Tu fore tam iusta lentum Menelaon in ira,
Et geminos fratres, Tyndareumque putas?
Quod bene te iactas et fortia facta recenses:
A verbis facies dissidet ista suis.
Apta magis Veneri, quam sunt tua corpora Marti;
Bella gerant fortes: tu, Pari, semper ama.
Hectora, quem laudas, pro te pugnare iubeto:
Militia est operis altera digna tui.
His ego, si saperem pauloque audacior essem,
Uterer; utetur, si qua puella sapit.
Aut ego deposito faciam fortasse pudore;
Et dabo coniunctas tempore victa manus.
Quod petis, ut furtim praesentes plura loquamur:
Scimus, quid captes, colloquiumque voces.
Sed nimium properas, et adhuc tua messis in herba est:
Haec mora sit voto forsan amica tuo.
Hactenus arcanum furtivae conscia mentis
Littera, iam lasso pollice, sistat opus.
Cetera per socias Clymenen Aethramque loquamur,
Quae mihi sunt comites consiliumque duae.

EPISTOLA XVIII.

Mittit Abydenus, quam mallet ferre, salutem,
Si cadat ira maris, Sesti puella, tibi.
Si mihi di faciles et sunt in amore secundi,
Invitis oculis haec mea verba leges.
Sed non sunt faciles: nam cur mea vota morentur?
Currere me nota non patiantur aqua?
Ipsa vides coelum pice nigrius, et freta ventis
Turbida, perque cavas vix obeunda rates.
Unus, et hic audax, a quo tibi littera nostra
Redditur, e portu navita movit iter.
Adscensurus eram: nisi quod, cum vincula prorae
Solveret, in speculis omnis Abydos erat.
Non poteram celare meos, velut ante, parentes;
Quemque tegi volumus, non latuisset amor.
Protinus haec scribens, Felix, i, littera, dixi:
Iam tibi formosam porrigit illa manum.
Forsitan admotis etiam tangere labellis,
Rumpere dum niveo vincula dente volet.
Talibus exiguo dictis mihi murmure verbis.
Cetera cum charta dextra locuta mea est.
At quanto mallem, quam scriberet, illa nataret,
Meque per assuetas sedula ferret aquas!
Aptior illa quidem placido dare verbera ponto:
Est tamen et sensus apta ministra mei.
Septima nox agitur, spatium mihi longius anno,
Sollicitum raucis ut mare fervet aquis.
His ego si vidi mulcentem pectora somnum
Noctibus, insani sit mora longa freti.
Rupe sedens aliqua specto tua litora tristis;
Et quo non possum corpore, mente feror.
Lumina quin etiam summa vigilantia turre
Aut videt, aut acies nostra videre putat.
Ter mihi deposita est in sicca vestis arena;
Ter grave tentavi carpere nudus iter.
Obstitit inceptis tumidum iuvenilibus aequor;
Mersit et adversis ora natantis aquis.
At tu de rapidis immansuetissime ventis,
Quid mecum certa proelia mente geris?
In me, si nescis, Borea, non aequora, saevis!
Quid faceres, esset ni tibi notus amor?
Tam gelidus quum sis, non te tamen, improbe, quondam
Ignibus Actaeis incaluisse negas.
Gaudia rapturo si quis tibi claudere vellet
Aerios aditus, quo paterere modo?
Parce, precor, facilemque move moderatius auram:
Imperet Hippotades sic tibi triste nihil.
Vana peto, precibusque meis obmurmurat ipse,
Quasque quatit, nulla parte coercet aquas.
Nunc daret audaces utinam mihi Daedalus alas,
Icarium quamvis hic prope litus adest!
Quidquid erit, patiar: liceat modo corpus in auras
Tollere, quod dubia saepe pependit aqua.
Interea, dum cuncta negant ventique fretumque,
Mente agito furti tempora prima mei.
Nox erat incipiens; namque est meminisse voluptas:
Quum foribus patriis egrediebar amans.
Nec mora, deposito pariter cum veste timore,
Iactabam liquido brachia lenta mari.
Luna fere tremulum praebebat lumen eunti,
Ut comes in nostras officiosa vias.
Hanc ego suspiciens, Faveas, dea candida, dixi;
Et subeant animo Latmia saxa tuo.
Non sinat Endymion te pectoris esse severi,
Flecte, precor, vultus ad mea furta tuos.
Tu, dea, mortalem coelo delapsa petebas;
Vera loqui liceat: quam sequor, ipsa dea est.
Neu referam mores coelesti pectore dignos;
Forma nisi in veras non cadit illa deas.
A Veneris facie non est prior ulla tuaque;
Neve meis credas vocibus, ipsa vide.
Quanto, quum fulges radiis argentea puris,
Concedunt flammis sidera cuncta tuis:
Tanto formosis formosior omnibus illa est.
Si dubitas, caecum, Cynthia, lumen habes.
Haec ego, vel certe non his diversa, locutus
Per mihi cedentes nocte ferebar aquas.
Unda repercussae radiabat imagine Lunae,
Et nitor in tacita nocte diurnus erat;
Nullaque vox usquam, nullum veniebat ad aures
Praeter dimotae corpore murmur aquae.
Alcyones solae, memores Ceycis amati,
Nescio quid visae sunt mihi dulce queri.
Iamque, fatigatis humero sub utroque lacertis,
Fortiter in summas erigor altus aquas.
Ut procul adspexi lumen, Meus ignis in illo est;
Illa meum, dixi, litora lumen habent.
Et subito lassis vires rediere lacertis,
Visaque, quam fuerat, mollior unda mihi.
Frigora ne possim gelidi sentire profundi,
Qui calet in cupido pectore, praestat amor.
Quo magis accedo, propioraque litora fiunt,
Quoque minus restat, plus libet ire mihi.
Quum vero possum cerni quoque, protinus addis
Spectatrix animos, ut valeamque facis.

240 *arsuram* H. e duob. codd. 248 Atrax Thessal. urbs. 251 *iactes — loquaris*. Sic I. XVIII, 2 *Sesta* codd. Em. H. 45 *moderantius*. Sic etiam Amor. II, 17, 3; A. A. II, 353 et al. 67 *Nec referam* cod. Velim *Ne*.

Nunc etiam nando dominae placuisse laboro,
Atque oculis iacto brachia nostra tuis.
Te tua vix prohibet nutrix descendere in altum:
Hoc quoque enim vidi; nec mihi verba dabas.
Nec tamen effecit, quamvis retinebat euntem,
Ne fieret prima pes tuus udus aqua.
Excipis amplexu, feliciaque oscula iungis:
Oscula, Di magni! trans mare digna peti.
Eque tuis demptos humeris mihi tradis amictus;
Et madidam siccas aequoris imbre comam.
Cetera nox et nos, et turris conscia novit,
Quodque mihi lumen per vada monstrat iter.
Nec magis illius numerari gaudia noctis,
Hellespontiaci quam maris alga potest.
Quo brevius spatium nobis ad furta dabatur,
Hoc magis est cautum, ne foret illud iners.
Iamque, fugatura Tithoni coniuge noctem,
Praevius Aurorae Lucifer ortus erat.
Oscula congerimus properata, sine ordine, raptim,
Et querimur parvas noctibus esse moras.
Atque ita cunctatus, monitu nutricis amaro
Frigida deserta litora turre peto.
Digredimur flentes; repetoque ego Virginis aequor,
Respiciens dominam, dum licet, usque meam.
Si qua fides vero est, veniens huc esse natator;
Quum redeo, videor naufragus esse mihi.
Hoc quoque si credis, ad te via prona videtur:
A te quum redeo, clivus inertis aquae.
Invitus repeto patriam: quis credere possit?
Invitus certe nunc moror urbe mea.
Hei mihi! cur animis iuncti secernimur undis;
Unaque mens, tellus non habet una duos?
Vel tua me Sestos, vel te mea sumat Abydos:
Tam tua terra mihi, quam tibi nostra, placet.
Cur ego confundor, quoties confunditur aequor?
Cur mihi causa levis, ventus, obesse potest?
Iam nostros curvi norunt delphines amores,
Ignotum nec me piscibus esse reor.
Iam patet attritus solitarum limes aquarum,
Non aliter, multa quam via pressa rota.
Quod mihi non esset nisi sic iter, ante querebar:
At nunc per ventos hoc quoque deesse queror.
Fluctibus immodicis Athamantidos aequora canent,
Vixque manet portu tuta carina suo.
Hoc mare, quum primum de Virgine nomina mersa,
Quae tenet, est nactum, tale fuisse puto.
Et satis amissa locus hic infamis ab Helle est;
Utque mihi parcat, crimine nomen habet.
Invideo Phryxo, quem per freta tristia tutum
Aurea lanigero vellere vexit ovis.
Nec tamen officium pecoris navisve requiro:
Dummodo, quas findam corpore, dentur aquae.
Arte egeo nulla: fiat modo copia nandi;
Idem navigium, navita, vector ero.
Nec sequar aut Helicen, aut, qua Tyros utitur, Arcton:
Publica non curat sidera noster amor.
Andromeden alius spectet, claramque Coronam,
Quaeque micat gelido Parrhasis Ursa polo.
At mihi, quod Perseus et cum Iove Liber amarunt,
Indicium dubiae non placet esse viae.
Est aliud lumen, multo mihi certius istis;
Non erit in tenebris quo duce noster amor.
Hoc ego dum spectem, Colchos, et in ultima Ponti,
Quaque viam fecit Thessala pinus, eam;
Et iuvenem possim superare Palaemona nando,
Miraque quem subito reddidit herba deum.
Saepe per assiduos languent mihi brachia motus,
Vixque per immensas fessa trahuntur aquas.
His ego quum dixi, Pretium non vile laboris
Iam dominae vobis colla tenenda dabo:
Protinus illa valent atque ad sua praemia tendunt,
Ut celer Eleo carcere missus equus.
Ipse meos igitur servo, quibus uror, amores;
Teque, magis coelo digna puella, sequor.
Digna quidem coelo, sed adhuc tellure morare:
Aut dic, ad superos et mihi qua sit iter.
Hic es, et exiguum misero contingis amanti;
Cumque mea fiunt turbida mente freta.
Quid mihi, quod lato non separor aequore, prodest?
Num minus hoc nobis tam brevis obstat aqua?
An malim, dubito, toto procul orbe remotus
Cum domina longe spem quoque habere meam.
Quo propior nunc es, flamma propiore calesco;
Et res non semper, spes mihi semper adest.
Paene manu, quod amo, tanta est vicinia, tango:
Saepe sed, heu! lacrimas hoc mihi paene movet.
Velle quid est aliud fugientia prendere poma,
Spemque suo refugi fluminis ore sequi?
Ergo ego te nunquam, nisi quum volet unda, tenebo?
Et me felicem nulla videbit hiems?
Quumque minus firmum nil sit, quam ventus et unda,
In ventis et aqua spes mea semper erit?
Aestus adhuc tamen est: quid quum mihi laeserit aequor
Plias et Arctophylax Oleniumque pecus?
Aut ego non novi, quam sit temerarius: aut me
In freta non cautus tunc quoque mittet Amor.
Neve putes id me, quod abest, promittere tempus:
Pignora polliciti non tibi tarda dabo.
Sit tumidum paucis etiam nunc noctibus aequor:
Ire per invitas experiemur aquas.
Aut mihi continget felix audacia salvo,
Aut mors solliciti finis amoris erit.
Optabo tamen, ut partes expellar in illas,
Et teneant portus naufraga membra tuos.
Flebis enim, tactuque meum dignabere corpus;
Et, Mortis, dices huic ego causa fui.
Scilicet interitus offenderis omine nostri;
Litteraque invisa est hac mea parte tibi.
Desino; parce queri: sed et ut mare finiat iram,
Accedant, quaeso, fac tua vota meis.
Pace brevi nobis opus est, dum transferor isto:
Quum tua contigero litora, perstet hiems.
Istic est aptum nostrae navale carinae;
Et melius nulla stat mea puppis aqua.
Illic me claudat Boreas, ubi dulce morari:
Tunc piger ad nandum, tunc ego cautus ero.
Nec faciam surdis convicia fluctibus ulla,
Triste nataturo nec querar esse fretum.
Me pariter venti teneant, tenerique lacerti,
Per causas istic impediarque duas.
Quum patietur hiems, remis ego corporis utar;
Lumen in adspectu tu modo semper habe.
Interea pro me pernoctet epistola tecum;
Quam, precor, ut minima prosequar ipse mora.

EPISTOLA XIX.

Quam mihi misisti verbis, Leandre, salutem,
Ut possim missam rebus habere, veni.
Longa mora est nobis omnis, quae gaudia differt.
Da veniam fassae: non patienter amo.
Urimur igne pari; sed sum tibi viribus impar:
Fortius ingenium suspicor esse viris.

107 *Non magis.* Sic I. 119 huc, in mare, ad navigandum. 151 *Andromedan*, quod praeferebat H. 171 In terra es, et exiguum tamen tempus amanti concederis. 187 *cluserit* aequor. Burm. e. 190 *cautum.* 213 *pariterque* lacerti.

Ut corpus, teneris ita mens infirma puellis:
  Deficiam; parvi temporis adde moram.
Vos, modo venando, modo rus geniale colendo,
  Ponitis in varia tempora longa mora.
Aut fora vos retinent, aut unctae dona palaestrae;
  Flectitis aut freno colla sequacis equi.
Nunc volucrem laqueo, nunc piscem ducitis hamo:
  Diluitur posito serior hora mero.
His mihi submotae, vel si minus acriter urar,
  Quod faciam, superest, praeter amare, nihil.
Quod superest, facio: teque, o! mea sola voluptas,
  Plus quoque, quam reddi quod mihi possit, amo.
Aut ego cum cara de te nutrice susurro,
  Quaeque tuum, miror, causa moretur iter;
Aut mare prospiciens, odioso concita vento
  Corripio verbis aequora paene tuis;
Aut, ubi saevitiae paulum gravis unda remisit,
  Posse quidem, sed te nolle venire, queror.
Dumque queror, lacrimae per amantia lumina manant,
  Pollice quas tremulo conscia siccat anus.
Saepe tui, specto, si sint in litore passus,
  Impositas tanquam servet arena notas;
Utque rogem de te, et scribam tibi, si quis Abydo
  Venerit, aut, quaero, si quis Abydon eat.
Quid referam, quoties dem vestibus oscula, quas tu
  Hellespontiaca ponis iturus aqua?
Sic ubi lux acta est, et noctis amicior hora
  Exhibuit pulso sidera clara die:
Protinus in summo vigilantia lumina tecto
  Ponimus, assuetae signa notamque viae.
Tortaque versato ducentes stamina fuso
  Feminea tardas fallimus arte moras.
Quid loquar interea tam longo tempore, quaeris?
  Nil, nisi Leandri nomen, in ore meo est.
Iamne putas exisse domo mea gaudia, nutrix?
  An vigilant omnes, et timet ille suos?
Iamne suas humeris illum deponere vestes,
  Pallade iam pingui tingere membra putas?
Annuit illa fere; non nostra quod oscula curet:
  Sed movet obrepens somnus anile caput.
Postque morae minimum, Iam certe navigat, inquam;
  Lentaque dimotis brachia iactat aquis.
Paucaque quum tacta perfeci stamina tela,
  An medio possis, quaerimus, esse freto.
Et modo prospicimus, timida modo voce precamur,
  Ut tibi det faciles utilis aura vias.
Auribus interdum voces captamus, et omnem
  Adventus strepitum credimus esse tui.
Sic ubi deceptae pars est mihi maxima noctis
  Acta, subit furtim lumina fessa sopor.
Forsitan invitus, mecum tamen, improbe, dormis;
  Et, quanquam non vis ipse venire, venis.
Nam modo te videor prope iam spectare natantem;
  Brachia nunc humeris humida ferre meis;
Nunc dare, quae soleo, madidis velamina membris;
  Pectora nunc iuncto nostra fovere sinu.
Multaque praeterea lingua reticenda modesta,
  Quae fecisse iuvat, facta referre pudet.
Me miseram! brevis est haec et non vera voluptas:
  Nam tu cum somno semper abire soles.
Firmius o! cupidi tandem coeamus amantes;
  Nec careant vera gaudia nostra fide.
Cur ego tot viduas exegi frigida noctes?
  Cur toties a me, lente natator, abes?
Est mare, confiteor, nondum tractabile nanti:
  Nocte sed hesterna lenior aura fuit.
Cur ea praeterita est? cur non ventura timebas?
  Tam bona cur periit, nec tibi rapta via est?
Protinus ut similis detur tibi copia cursus;
  Hoc melior certe, quo prior, illa fuit.
At cito mutata est iactati forma profundi:
  Tempore, quum properas, saepe minore venis.
Hic, puto, deprensus nil, quod querereris, haberes;
  Meque tibi amplexo nulla noceret hiems.
Certe ego tum ventos audirem lenta sonantes;
  Et nunquam placidas esse precarer aquas.
Quid tamen evenit, cur sis metuentior undae,
  Contemptumque prius nunc vereare fretum?
Nam memini, quum te saevum veniente minaxque
  Non minus, aut multo non minus, aequor erat;
Quum tibi clamabam, Sic tu temerarius esto,
  Ne miserae virtus sit tua flenda mihi.
Unde novus timor hic? quoque illa audacia fugit?
  Magnus ubi est spretis ille natator aquis?
Sis tamen hoc potius, quam quod prius esse solebas,
  Et facias placidum per mare tutus iter:
Dum modo sis idem; dum sic, ut scribis, amemur;
  Flammaque non fiat frigidus illa cinis.
Non ego tam ventos timeo, mea vota morantes,
  Quam, similis vento ne tuus erret amor:
Ne non sim tanti, superentque pericula causam;
  Et videar merces esse labore minor.
Interdum metuo, patria ne laedar, et impar
  Ducar Abydeno Thressa puella toro.
Ferre tamen possum patientius omnia, quam si
  Otia, nescio qua pellice captus, agas;
In tua si veniant alieni colla lacerti,
  Sitque novus nostri finis amoris amor.
Ah! potius peream, quam crimine vulnerer isto,
  Fataque sint culpa nostra priora tua!
Nec, quia venturi dederis mihi signa doloris,
  Haec loquor, aut fama sollicitata nova;
Omnia sed vereor: quis enim securus amavit?
  Cogit et absentes plura timere locus.
Felices illas, sua quas praesentia nosse
  Crimina vera iubet, falsa timere vetat!
Nos tam vana movet, quam facta iniuria fallit,
  Incitat et morsus error uterque pares.
O, utinam venias! aut ut ventusve paterve,
  Causaque sit certe femina nulla morae!
Quodsi quam sciero, moriar, mihi crede, dolendo:
  Iamdudum peccas, si mea fata petis.
Sed neque peccabis, frustraque ego terreor istis;
  Quoque minus venias, invida pugnat hiems.
Me miseram, quanto planguntur litora fluctu,
  Et latet obscura condita nube dies!
Forsitan ad pontum mater pia venerit Helles,
  Mersaque roratis nata fleatur aquis:
An mare ab inviso privignae nomine dictum
  Vexat in aequoream versa noverca deam?
Non favet, ut nunc est, teneris locus iste puellis.
  Hac Helle periit; hac ego laedor aqua.
At tibi flammarum memori, Neptune, tuarum
  Nullus erat ventis impediendus amor,

XIX, 8 Cadent mihi animi vires; quare fac ne nimium temporis moreris. 12 *fugacis*, quod est IV, 48. 21 Aut *freta*. 22 *saeva* tuis H. c. 63 *linguae — modestae* H. e codd. 76 sqq. Illa certe occasio veniendi hoc fuit melior, quo prior fuit. Sed, obiicias, cito mutata est forma maris. Verum; attamen, si properasses, ante istam mutationem ad me salvus pervenisses, nam saepe breviori tempore ad me tranas. 118 *pecca* Heusing. coni. H. versum suspectum habebat: sed *iamdudum*, ut Graecor. *αὐτίκα*, hanc habet vim, ut morae quandam impatientiam cum ironia vel indignatione significet. Est igitur huius loci sententia: non moraberis, quin amicam tibi aliam coniunges, vel

Si neque Amymone, nec laudatissima forma
  Criminis est Tyro fabula vana tui:
Leucothoeque Alcyone, Circeque et Alymone nata,
  Et nondum nexis angue Medusa comis.
Flavaque Laodice, caeloque recepta Celaeno,
  Et quarum memini nomina lecta mihi.
Has certe pluresque canunt, Neptune, poetae
  Molle latus lateri composuisse tuo.
Cur igitur, totiens vires expertus amoris,
  Assuetum nobis turbine claudis iter?
Parce, ferox, latoque mare tuo proelia misce,
  Seducit terras haec brevis unda duas.
Te decet aut magnas magnum iactare carinas,
  Aut etiam totis classibus esse trucem.
Turpe deo pelagi iuvenem terrere natantem,
  Gloriaque est stagni quolibet ista minor.
Nobilis ille quidem est, et clarus origine; sed non
  A tibi suspecto ducit Ulixe genus.
Da veniam, servaque duos! natat ille: sed idem
  Corpus Leandri, spes mea, pendet aquis.
Sternuit et lumen, posito nam scribimus illo;
  Sternuit, et nobis prospera signa dedit.
Ecce! merum nutrix faustos instillat in ignes;
  Crasque erimus plures, inquit, et ipsa bibit.
Effice nos plures, evicta per aequora lapsus,
  O, penitus toto corde recepte mihi!
In tua castra redi, socii desertor Amoris:
  Ponuntur medio cur mea membra toro?
Quod timeas, non est: auso Venus ipsa favebit:
  Sternet et aequoreas, aequore nata, vias.
Ire libet medias ipsi mihi saepe per undas:
  Sed solet hoc maribus tutius esse fretum.
Nam cur, hoc vectis Phryxo Phryxique sorore,
  Sola dedit vastis femina nomen aquis?
Forsitan ad reditum metuas ne tempora desint,
  Aut gemini nequeas ferre laboris onus:
At nos diversi medium coeamus in aequor;
  Obviaque in summis oscula demus aquis!
Atque ita quisque suas iterum redeamus ad urbes:
  Exiguum, sed plus quam nihil, illud erit.
Vel pudor hic utinam, qui nos clam cogit amare,
  Vel timidus famae cedere vellet amor!
Nunc male res iunctae, calor et reverentia, pugnant;
  Quid sequar, in dubio est: haec decet; ille iuvat.
Ut semel intravit Colchos Pagasaeus Iason,
  Impositam celeri Phasida puppe tulit.
Ut semel Idaeus Lacedaemona venit adulter,
  Cum praeda rediit protinus ille sua.
Tu, quam saepe petis quod amas, tam saepe relinquis;
  Et quoties grave fit puppibus ire, natas.
Sic tamen, o! iuvenis, tumidarum victor aquarum,
  Sic facito spernas, ut vereare, fretum.
Arte laboratae merguntur ab aequore puppes:
  Tu tua plus remis brachia posse putas?
Quod cupis, hoc nautae metuunt, Leandre, natare;
  Exitus hic fractis puppibus esse solet.
Me miseram! cupio non persuadere, quod hortor;
  Sisque, precor, monitis fortior ipse meis.
Dummodo pervenias, excussaque saepe per undas
  Inicias humeris brachia lassa meis.
Sed mihi, caeruleas quoties obvertor ad undas,
  Nescio quae pavidum frigora pectus habent.
Nec minus hesternae confundor imagine noctis,
  Quamvis est sacris illa piata meis.
Namque sub Aurora, iam dormitante lucerna,
  Somnia quo cerni tempore vera solent;
Stamina de digitis cecidere sopore remissis,
  Collaque pulvino nostra ferenda dedi.
Hic ego ventosas nantem delphina per undas
  Cernere non dubia sum mihi visa fide.
Quem, postquam bibulis illisit fluctus arenis,
  Unda simul miserum vitaque deseruit.
Quidquid id est, timeo: nec tu mea somnia ride,
  Nec nisi tranquillo brachia crede mari.
Si tibi non parcis, dilectae parce puellae,
  Quae numquam, nisi te sospite, sospes ero.
Spes tamen est fractis vicinae pacis in undis:
  Tum placidas tuto pectore finde vias.
Interea, nanti quoniam freta pervia non sunt,
  Leniat invisas littera missa moras.

EPISTOLA XX.

Pone metum, nihil hic iterum iurabis amanti:
  Promissam satis est te semel esse mihi.
Perlege: discedat sic corpore languor ab isto,
  Qui meus est, ulla parte dolente, dolor.
Quid pudor ora subit? nam, sicut in aede Dianae,
  Suspicor ingenuas erubuisse genas.
Coniugium pactamque fidem, non crimina, posco;
  Debitus ut coniux, non ut adulter, amo.
Verba licet repetas, quae demptus ab arbore fetus
  Pertulit ad castas, me iaciente, manus;
Invenies illic id te spondere, quod opto,
  Si tibi cum verbis excidit illa fides.
Id metui, ut divae diffusa est ira: decebat
  Te potius, virgo, quam meminisse deam.
Nunc quoque idem timeo: sed idem tamen acrius illud
  Assumpsit vires; auctaque flamma mora est.
Quique fuit nunquam parvus, nunc tempore longo
  Et spe, quam dederas tu mihi, crevit amor.
Spem mihi tu dederas: meus hic tibi credidit ardor:
  Non potes hoc factum teste negare dea.
Adfuit, et praesens, ut erat, tua verba notavit;
  Et visa est mota dicta probasse coma.
Deceptam dicas nostra te fraude licebit;
  Dum fraudis nostrae causa feratur amor.
Fraus mea quid petiit, nisi quo tibi iungerer uni?
  Id me, quod quereris, conciliare potest.
Non ego natura, nec sum tam callidus usu:
  Sollertem tu me, crede, puella, facis.
Te mihi compositis, si quid tamen egimus arte,
  Adstrinxit verbis ingeniosus Amor.
Dictatis ab eo feci sponsalia verbis,
  Consultoque fui iuris Amore vafer.
Sit fraus huic nomen facto, dicarque dolosus:
  Si tamen est, quod ames velle tenere, dolus.
En! iterum scribo, mittoque rogantia verba:
  Altera fraus haec est; quodque queraris habes.
Si noceo, quod amo, fateor, sine fine nocebo;
  Teque petam: caveas tu licet, usque petam.
Per gladios alii placitas rapuere puellas:
  Scripta mihi caute littera crimen erit?
Di faciant, possim plures imponere nodos!
  Ut tua sit nulla libera parte fides.
Mille doli restant: clivo sudamus in imo:
  Ardor inexpertum nil sinet esse meus.
Sit dubium, possisne capi: captabere certe;
  Exitus in dis est, sed capiere tamen.
Ut partem effugias, non omnia retia falles,
  Quae tibi, quam credis, plura tetendit Amor.
Si non proficiant artes, veniemus ad arma,
  Inque tui cupido rapta ferere sinu.

133 Alymonem patrem volunt esse Iphimediae, quae Otum et Ephialt. Neptuno peperit. 184 *putes*. XX Fabulam de Acontio et Cydippe tractav. Buttmann. Mythol. II, p. 115 sqq. 4 Qui dolor ad me pertinet, etiamsi ulla (una quaedam) tantum pars, nec totum tibi corpus doleat. 25 nisi *uti* tibi. 26 Id, quod quereris, videlicet te fraude mea deceptam, conciliare me tibi potest, quod in amando ingeniosus fui. 38 tu licet *ipsa peti* H.

Non sum, qui soleam Paridis reprehendere factum,
  Nec quenquam, qui, vir possit ut esse, fuit.
Nos quoque — sed taceo: mors huius poena rapinae
  Ut sit, erit, quam te non habuisse, minor.
Aut esses formosa minus: peterere modeste;
  Audaces facie cogimur esse tua.
Tu facis hoc, oculique tui, quibus ignea cedunt
  Sidera, qui flammae causa fuere meae.
Hoc flavi faciunt crines, et eburnea cervix;
  Quaeque, precor, veniant in mea colla manus;
Et decor, et vultus sine rusticitate pudentes;
  Et, Thetidis quales vix rear esse, pedes.
Cetera si possem laudare, beatior essem:
  Nec dubito, totum quin sibi par sit opus.
Hac ego compulsus, non est mirabile, forma,
  Si pignus volui vocis habere tuae.
Denique, dum captam tu te cogare fateri,
  Insidiis esto capta puella meis.
Invidiam patiar: passo sua praemia dentur:
  Cur suus a tanto crimine fructus abest?
Hesionen Telamon, Briseida cepit Achilles,
  Utraque victorem victa secuta virum.
Quamlibet accuses, et sis irata licebit:
  Irata liceat dum mihi posse frui.
Idem, qui facimus, factam tenuabimus iram,
  Copia placandae sit modo parva tui.
Ante tuos flentem liceat consistere vultus,
  Et liceat lacrimis addere verba suis;
Utque solent famuli, quum verbera saeva verentur,
  Tendere submissas ad tua crura manus.
Ignoras tua iura: voca; cur arguor absens?
  Iamdudum dominae more venire iube.
Ipsa meos scindas licet imperiosa capillos,
  Oraque sint digitis livida nostra tuis:
Omnia perpetiar; tantum fortasse timebo,
  Corpore laedatur ne manus ista meo.
Sed neque compedibus, nec me compesce catenis:
  Servabor firmo vinctus amore tui.
Quum bene se, quantumque volet, satiaverit ira,
  Ipsa tibi dices: Quam patienter amat!
Ipsa tibi dices, ubi videris omnia ferre:
  Tam bene qui servit, serviat iste mihi.
Nunc reus infelix absens agor; et mea, quum sit
  Optima, non ullo causa tuente perit.
Hoc, quod Amor iussit, scriptum est iniuria nostri:
  Quod de me solo nempe queraris, habes.
Non meruit falli mecum quoque Delia: si non
  Vis mihi promissum reddere, redde deae.
Adfuit et vidit, quum tu decepta rubebas;
  Et vocem memori condidit aure tuam.
Omina re careant! nihil est violentius illa,
  Quum sua, quod nolim, numina laesa videt.
Testis erit Calydonis aper: nam scimus, ut illo
  Sit magis in natum saeva reperta parens.
Testis et Actaeon, quondam fera creditus illis,
  Ipse dedit leto cum quibus ante feras.
Quaeque superba parens, saxo per corpus oborto,
  Nunc quoque Mygdonia flebilis adstat humo.
Hei! mihi, Cydippe! timeo tibi dicere verum,
  Ne videar causa falsa monere mea:
Dicendum tamen est; hoc est, mihi crede, quod aegra
  Ipso nubendi tempore saepe iaces.
Consulit ipsa tibi: neu sis periura, laborat;
  Et salvam salva te cupit esse fide.
Inde fit, ut, quoties exsistere perfida tentas,
  Peccatum toties corrigat illa tuum.
Parce movere feros animosae Virginis arcus:
  Mitis adhuc fieri, si patiare, potest.
Parce, precor, teneros corrumpere febribus artus:
  Servetur facies ista fruenda mihi.
Serventur vultus ad nostra incendia nati;
  Quique subest niveo lenis in ore rubor.
Hostibus, et si quis, ne fias nostra, repugnat,
  Sic sit, ut invalida te solet esse mihi.
Torqueor ex aequo, vel te nubente, vel aegra;
  Dicere nec possum, quid minus ipse velim.
Maceror interdum, quod sim tibi causa dolendi,
  Teque mea laedi calliditate puto.
In caput haec nostrum dominae periuria, quaeso,
  Eveniant: poena tuta sit illa mea.
Ne tamen ignorem, quid agas: ad limina crebro
  Anxius huc illuc dissimulanter eo.
Subsequor ancillam furtim famulumque, requirens,
  Profuerint somni quid tibi, quidve cibi.
Me miserum! quod non medicorum iussa ministro,
  Effingoque manus, insideoque toro.
Et rursus miserum, quod, me procul inde remoto,
  Quem minime vellem, forsitan alter adest,
Ille manus istas effingit, et assidet aegrae,
  Invisus superis, cum superisque mihi.
Dumque suo tentat salientem pollice venam,
  Candida per causam brachia saepe tenet;
Contrectatque sinus, et forsitan oscula iungit:
  Officio merces plenior ista suo est.
Quis tibi permisit nostras praecerpere messes?
  Ad saepem alterius quis tibi fecit iter?
Iste sinus meus est; mea turpiter oscula sumis:
  A mihi promisso corpore tolle manus.
Improbe, tolle manus: quam tangis, nostra futura est:
  Postmodo si facias illud, adulter eris.
Elige de vacuis, quam non sibi vindicet alter:
  Si nescis, dominum res habet ista suum.
Nec mihi credideris: recitetur formula pacti.
  Neu falsam dicas esse; face ipsa legat.
Alterius thalamo, tibi nos, tibi diximus, exi!
  Quid facis hic? exi: non vacat iste torus.
Nam quod habes et tu humani verba altera pacti,
  Non erit idcirco par tua causa meae.
Haec mihi se pepigit: pater hanc tibi, primus ab illa:
  Sed propior certe, quam pater, ipsa sibi est.
Promisit pater hanc: haec et iuravit amanti;
  Ille homines, haec est testificata deam.
Hic metuit mendax, timet haec periura vocari:
  Num dubites, hic sit maior, an ille metus?
Denique, ut amborum conferre pericula possis,
  Respice ad eventus: haec cubat, ille valet.
Nos quoque dissimili certamina mente subimus;
  Nec spes par nobis, nec timor aequus adest.
Tu petis ex tuto: gravior mihi morte repulsa est;
  Idque ego iam, quod tu forsan amabis, amo.
Si tibi iustitiae, si recti cura fuisset,
  Cedere debueras ignibus ipse meis.
Nunc quoniam ferus hic pro causa pugnat iniqua,
  Ad quid, Cydippe, littera nostra redit?
Hic facit, ut iaceas, et sis suspecta Dianae:
  Hunc tu, si sapias, limen adire vetes.
Hoc faciente, subis tam saeva pericula vitae;
  Atque utinam pro te, qui movet illa, cadat!
Quem si repuleris, nec, quem dea damnat, amaris:
  Et tu continuo, certe ego salvus ero.
Siste metum, virgo; stabili potiere salute!
  Fac modo polliciti conscia templa colas.

55 Aut *si esses*, e glossa. 62 *Thetidi* H. 95 Hoc *quoque*, quod *ius est*, *sit* scriptum iniuria *nostrum* H. Codd. maxime variant. 103 sq. nonnulli damnabant tanquam librarior. pannum. V. ad Propert. III, IV, 33. 108 exulat. 123 Hostibus e si quis. 136 et 139 effingere manus est demulcendo fovere.

Nec bove mactato coelestia numina gaudent:
Sed, quae praestanda est et sine teste, fide.
Ut valeant aliae, ferrum patiuntur et ignes;
Fert aliis tristem sucus amarus opem.
Nil opus est istis: tantum periuria vita;
Teque simul serva, meque, datamque fidem.
Praeteritae veniam dabit ignorantia culpae:
Exciderint animo foedera tecta tuo.
Admonita es modo voce mea, modo casibus istis,
Quos, quoties tentas fallere, ferre soles.
His quoque vitatis, in partu nempe rogabis,
Ut tibi luciferas offerat illa manus.
Audiet; et, repetens quae sint audita, requiret
Ipsa, tibi de quo coniuge partus eat.
Promittes votum: scit, te promittere falso!
Iurabis: scit, te fallere posse deos!
Non agitur de me; cura maiore laboro:
Anxia sunt vitae pectora nostra tuae.
Cur modo te dubiam pavidi flevere parentes,
Ignaros culpae quos facis esse tuae?
Et cur ignorent? matri licet omnia narres:
Nil tua, Cydippe, facta ruboris habent.
Ordine fac referas, ut sis mihi cognita primum,
Sacra pharetratae dum facis ipsa deae.
Ut, te conspecta, subito, si forte notasti,
Restiterim fixis in tua membra genis.
Ut, te dum nimium miror, nota certa furoris,
Deciderint humero pallia lapsa meo.
Postmodo nescio qua venisse volubile malum,
Verba ferens doctis insidiosa notis.
Quod quia sit lectum sancta praesente Diana,
Esse tuam vinctam, numine teste, fidem.
Ne tamen ignoret, quae sit sententia scripto:
Lecta tibi quondam nunc quoque verba refer.
Nube, precor, dicet, cui te bona numina iungunt;
Quem fore iurasti, sit gener ille mihi.
Quisquis is est, placeat; quoniam placet ante Dianae.
Talis erit mater, si modo mater erit.
Si tamen et quaerat, qui sim quantusque, videto:
Inveniet vobis consuluisse deam.
Insula, Coryciis quondam celeberrima Nymphis,
Cingitur Aegaeo, nomine Cea, mari.
Illa mihi patria est; nec, si generosa probatis
Nomina, despectis arguor ortus avis.
Sunt et opes nobis; sunt et sine crimine mores;
Amplius utque nihil, me tibi iungit amor.
Appeteres talem vel non iurata maritum:
Iuratae vel non talis habendus erat.
Haec tibi me in somnis iaculatrix scribere Phoebe,
Haec tibi me vigilem scribere iussit Amor.
E quibus alterius mihi iam nocuere sagittae;
Alterius noceant ne tibi tela, cave.
Iuncta salus nostra est; miserere meique tuique:
Quid dubitas unam ferre duobus opem?
Quod si contigerit, quum iam data signa sonabunt,
Tinctaque votivo sanguine Delos erit:
Aurea ponetur mali felicis imago,
Causaque versiculis scripta duobus erit:
Effigie pomi testatur Acontius huius,
Quae fuerint in eo scripta, fuisse rata.
Longior infirmum ne lasset epistola corpus,
Clausaque consueto sit tibi fine: vale.

EPISTOLA XXI.

Pertimui, scriptumque tuum sine murmure legi,
Iuraret ne quos inscia lingua deos.
Et, puto, captasses iterum: nisi, ut ipse fateris,
Promissam scires me satis esse semel.
Nec lectura fui, sed si tibi dura fuissem,
Aucta foret saevae forsitan ira deae.
Omnia quum faciam, quum dem pia tura Dianae,
Illa tamen iusta plus tibi parte favet,
Utque cupis credi, memori te vindicat ira:
Talis in Hippolyto vix fuit illa suo.
At melius virgo favisset virginis annis,
Quos vereor paucos ne velit esse mihi.
Languor enim, causis non apparentibus, haeret,
Adiuvor et nulla fessa medentis ope.
Quam tibi nunc gracilem vix haec rescribere, quamque
Pallida vix cubito membra levare putas?
Huc timor accedit, ne quis, nisi conscia nutrix,
Colloquii nobis sentiat esse vices.
Ante fores sedet haec; quid agamque, rogantibus, intus,
Ut possim tuto scribere, Dormit, ait.
Mox ubi, secreti longi causa optima, somnus
Credibilis tarda desinit esse mora,
Iamque venire videt, quos non admittere durum est,
Exscreat, et ficta dat mihi signa nota.
Sicut eram, properans verba imperfecta relinquo;
Et tegitur trepido littera cauta sinu.
Inde meos digitos iterum repetita fatigat:
Quantus sit nobis, adspicis ipse, labor.
Quo, peream, si dignus eras, ut vera loquamur;
Sed melior iusto, quamque mereris, ego.
Ergo te propter toties incerta salutis
Commentis poenas doque dedique tuis?
Haec nobis formae te laudatore superbae
Contingit merces? et placuisse nocet?
Si tibi deformis, quod mallem, visa fuissem,
Culpatum nulla corpus egeret ope.
Nunc laudata gemo; nunc me certamine vestro
Proditis; et proprio vulneror ipsa bono.
Dum neque tu cedis, nec se putat ille secundum;
Tu votis obstas illius, ille tuis.
Ipsa, velut navis, iactor; quam certus in altum
Propellit Boreas, aestus et unda refert.
Quumque dies caris optata parentibus instat,
Immodicus pariter corporis ardor inest;
Et mihi coniugii tempus crudelis ad ipsum
Persephone nostras pulsat acerba fores.
Iam pudet, et timeo, quamvis mihi conscia non sim,
Offensos videar ne meruisse deos.
Accidere hoc aliquis casu contendit: et alter
Acceptum superis hunc negat esse virum.
Neve nihil credas iu te quoque dicere famam,
Facta veneficiis pars putat ista tuis.
Causa latet: mala nostra patent; vos pace movetis
Aspera submota proelia: plector ego.
Dic age nunc, solitoque tibi me decipe more:
Quid facies odio, sic ubi amore noces?
Si laedis, quod amas, hostem sapienter amabis:
Me, precor, ut serves, perdere velle velis.
Aut tibi iam nulla est speratae cura puellae,
Quam ferus indigna tabe perire sinis:

206 *facit* cod. et Cuperi c. 221 *Sic* tamen — *iubeto.* 223 nondum inducor, ut cum Buttmanno Mythol. II, p.128 *Carthaeciis* legam, de quo iam Micyll. cogitabat propter Met. X. 109. Vocab. *quondam* ad vetustatem spectat. Coryciae sane Nymphae in Cilicia et in Parnasso quaeruntur. XXI, 17 *Nunc* timor codd. et I. Em. Heins. 29 *Quae* peream codd. Em. Heins. 30 mereris, *ero* codd. Em. Nauger. 55 *Dicam* nunc codd. Em. Lennep.

Aut dea si frustra pro me tibi saeva rogatur,
  Quid mihi te iactas? gratia nulla tua est.
Elige, quid fingas; non vis placare Dianam:
  Immemor es nostri; non potes: illa tui est.
Vel nunquam mallem, vel non mihi tempore in illo
  Esset in Aegaeis cognita Delos aquis.
Tunc mea difficili deducta est aequore navis,
  Et fuit ad coeptas hora sinistra vias.
Quo pede processi! quo me pede limine movi!
  Picta citae tetigi quo pede texta ratis!
Bis tamen adverso redierunt carbasa vento.
  Mentior ah demens! ille secundus erat.
Ille secundus erat, qui me referebat euntem,
  Quique parum felix impediebat iter.
Atque utinam constans contra mea vela fuisset!
  Sed stultum est venti de levitate queri.
Mota loci fama properabam visere Delon;
  Et facere ignava puppe videbar iter.
Quam saepe, ut tardis, feci convicia remis;
  Questaque sum vento lintea parca dari!
Et iam transieram Myconon, iam Tenon et Andron;
  Inque meis oculis candida Delos erat.
Quam procul ut vidi, Quid me fugis, insula, dixi?
  Laberis in magno numquid, ut ante, mari?
Institeram terrae, quum iam, prope luce peracta,
  Demere purpureis Sol iuga vellet equis:
Quos idem solitos postquam revocavit ad ortus,
  Comuntur nostrae, matre iubente, comae.
Ipsa dedit gemmas digitis, et crinibus aurum;
  Et vestes humeris induit ipsa meis.
Protinus egressae superis, quibus insula sacra est,
  Flava salutatis tura merumque damus.
Dumque parens aras votivo sanguine tingit,
  Festaque fumosis ingerit exta focis:
Sedula me nutrix alias quoque ducit in aedes,
  Erramusque vago per loca sacra pede.
Et modo porticibus spatior, modo munera regum
  Miror, et in cunctis stantia signa locis.
Miror et innumeris structam de cornibus aram,
  Et de qua pariens arbore nixa dea est.
Et quae praeterea, neque enim meminive libetve,
  Quidquid ibi vidi, dicere, Delos habet.
Forsitan haec spectans, a te spectabar, Aconti;
  Visaque simplicitas est mea posse capi.
In templum redeo gradibus sublime Dianae:
  Tutior hoc ecquis debuit esse locus?
Mittitur ante pedes malum cum carmine tali —
  Hei mihi! iuravi nunc quoque paene tibi.
Sustulit hoc nutrix, mirataque, Perlege, dixit:
  Insidias legi, magne poeta, tuas.
Nomine coniugii dicto, confusa pudore
  Sensi me totis erubuisse genis;
Luminaque in gremio, veluti defixa, tenebam:
  Lumina propositi facta ministra tui.
Improbe, quid gaudes? aut quae tibi gloria parta est?
  Quidve vir elusa virgine laudis habes?
Non ego constiteram sumpta peltata securi,
  Qualis in Iliaco Penthesilea solo.
Nullus Amazonio caelatus balteus auro,
  Sicut ab Hippolyte, praeda relata tibi est.
Verba, quid exsultas, tua si mihi verba dederunt;
  Sumque parum prudens capta puella dolis?
Cydippen pomum, pomum Schoeneida cepit:
  Tu nunc Hippomenes scilicet alter eris.
At fuerat melius, si te puer iste tenebat,
  Quem tu nescio quas dicis habere faces,
More bonis solito spem non corrumpere fraude;
  Exoranda tibi, non capienda fui.
Cur, me quum peteres, ea non profitenda putabas,
  Propter quae nobis ipse petendus eras?
Cogere cur potius, quam persuadere, volebas,
  Si poteram audita conditione capi?
Quid tibi nunc prodest iurandi formula iuris,
  Linguaque praesentem testificata deam?
Quae iurat, mens est: nil coniuravimus illa;
  Illa fidem dictis addere sola potest.
Consilium prudensque animi sententia iurat;
  Et, nisi iudicii, vincula nulla valent.
Si tibi coniugium volui promittere nostrum,
  Exige polliciti debita iura tori:
Sed si nil dedimus, praeter sine pectore vocem;
  Verba suis frustra viribus orba tenes.
Non ego iuravi: legi iurantia verba;
  Vir mihi non isto more legendus eras.
Decipe sic alias: succedat epistola pomo!
  Si valet hoc; magnas divitis aufer opes.
Fac, iurent reges sua se tibi regna daturos,
  Sitque tuum, toto quidquid in orbe placet.
Maior es hac ipsa multo, mihi crede, Diana,
  Si tua tam praesens littera numen habet.
Quum tamen haec dixi, quum me tibi firma negavi,
  Quum bene promissi causa peracta mei est:
Confiteor, timeo saevae Latoidos iram,
  Et corpus laedi suspicor inde meum.
Nam quare, quoties socialia sacra parantur,
  Nupturae toties languida membra cadunt?
Ter mihi iam veniens positas Hymenaeus ad aras
  Fugit, et e thalami limine terga dedit.
Vixque manu pigra toties infusa resurgunt
  Lumina, vix moto corripit igne faces.
Saepe coronatis stillant unguenta capillis,
  Et trahitur multo splendida palla croco.
Quum tetigit limen, lacrimas mortisque timorem
  Cernit, et a cultu multa remota suo.
Proiicit ipse sua deductas fronte coronas,
  Spissaque de nitidis tergit amoma comis.
Et pudet in tristi laetum consurgere turba;
  Quique erat in palla, transit in ora rubor.
At mihi, vae miserae! torrentur febribus artus,
  Et gravius iusto pallia pondus habent.
Nostraque plorantes video super ora parentes,
  Et face pro thalami, fax mihi mortis adest.
Parce laboranti, picta dea laeta pharetra;
  Daque salutiferam iam mihi fratris opem.
Turpe tibi est, illum causas depellere leti,
  Te contra titulum mortis habere meae.
Numquid, in umbroso quum velles fonte lavari,
  Imprudens vultus ad tua labra tuli?
Praeteriine tuas de tot coelestibus aras,
  Aque tua est nostra spreta parente parens?
Nil ego peccavi, nisi quod periuria legi,
  Inque parum fausto carmine docta fui.
Tu quoque pro nobis, si non mentiris amorem,
  Tura feras; prosint, quae nocuere, manus.
Cur, quae succenset, quod adhuc tibi pacta puella
  Non tua sit, fieri ne tua possit, agit?
Omnia de viva tibi sunt speranda: quid aufert
  Saeva mihi vitam, spem tibi diva mei?

Ad 107 Anton. Volscus hoc affert distichon: *Me tibi nupturam, felix est omen,* [illegible] *nomina magna deae.* 129 *quum me.* Sic I. 157 ad *aures* codd. Em. Schlichtenh[illegible] turbae sunt. Codd nihil afferunt auxilii. Pro *infusa* Heins. *incussa.* 165 *suas* [illegible] lavacra. 180 *Atque tua* codd. et I. Em. Bersmann.

Nec tu credideris illum, cui destinor uxor,
Aegra superposita membra fovere manu.
Assidet ille quidem, quantum permittitur ipsi,
Sed meminit, nostrum virginis esse torum.
Iam quoque nescio quid de me sensisse videtur:
Nam lacrimae causa saepe latente cadunt;
Et minus audacter blanditur, et oscula rara
Accipit, et timido me vocat ore suam.
Nec miror sensisse, notis cum prodar apertis;
In dextrum versor, quum venit ille, latus.
Nec loquor, et tecto simulatur lumine somnus,
Captantem tactus reiicioque manum.
Ingemit et tacito suspirat pectore, meque
Offensam, quamvis non mereatur, habet.
Hei mihi, quod gaudes, et te iuvat ista voluptas!
Hei mihi, quod sensus sum tibi fassa meos!
Si mihi lingua foret, tu nostra iustius ira,
Qui mihi tendebas retia, dignus eras.
Scribis, ut invalidum liceat tibi visere corpus:
Es procul a nobis; et tamen inde noces.
Mirabar, quare tibi nomen Acontius esset:
Quod faciat longe vulnus, acumen habes.
Certe ego convalui nondum de vulnere tali,
Ut iaculo, scriptis eminus icta tuis.
Quid tamen huc venias? Sane miserabile corpus,
Ingenii videas bina tropaea tui.
Concidimus macie; color est sine sanguine: qualem
In pomo refero mente fuisse tuo;
Candida nec misto sublucent ora rubore:
Forma novi talis marmoris esse solet.
Argenti color est inter convivia talis,
Quod tactum gelidae frigore pallet aquae.
Si me nunc videas, visam priùs esse negabis,
Arte nec est, dices, ista petenda mea;
Promissique fidem, ne sim tibi iuncta, remittes,
Et cupies illud non meminisse deam.
Forsitan et facies, iurem ut contraria rursus,
Quaeque legam, mittes altera verba mihi.
Sed tamen adspiceres vellem, prout ipse rogabas,
Et discas sponsae languida membra tuae.
Durius et ferro quum sit tibi pectus, Aconti;
Tu veniam nostris vocibus ipse petas.
Ne tamen ignores, ope qua revalescere possim?
Quaeritur a Delphis fata canente deo.
Is quoque nescio quam nunc, ut vaga fama susurrat,
Neglectam queritur tectis habere fidem.
Hoc deus et vates, hoc et mea carmina dicunt:
At desunt voto carmina nulla tuo.
Unde tibi favor hic? nisi quod nova forte reperta est,
Quae capiat magnos littera lecta deos.
Teque tenente deos, numen sequor ipsa deorum,
Doque libens victas in tua vota manus.
Fassaque sum matri deceptae foedera linguae,
Lumina fixa tenens, plena pudoris, humo.
Cetera cura tua est: plus hoc quoque virgine factum,
Non timuit tecum quod me charta loqui.
Iam satis invalidos calamo lassavimus artus,
Et manus officium longius aegra negat.
Quid, nisi quod cupio me iam coniungere tecum,
Restat, ut adscribat littera nostra: vale?

203 sq. utroquè loco *Si* mihi. Em. I. F. Gronov. 214 *bina* tropaea versu sq. explicantur. 230 vocibus, ad Dianam in iurando editis.

P. OVIDII NASONIS
AMORUM
LIBRI TRES.

EPIGRAMMA NASONIS
IN AMORES SUOS.

Qui modo Nasonis fueramus quinque libelli,
  Tres sumus: hoc illi praetulit auctor opus.
Ut iam nulla tibi nos sit legisse voluptas:
  At levior demptis poena duobus erit.

LIBER PRIMUS.

ELEGIA I.

Arma gravi numero violentaque bella parabam
  Edere, materia conveniente modis.
Par erat inferior versus: risisse Cupido
  Dicitur atque unum surripuisse pedem.
Quis tibi, saeve puer, dedit hoc in carmina iuris?
  Pieridum vates, non tua turba, sumus.
Quid? si praeripiat flavae Venus arma Minervae,
  Ventilet accensas flava Minerva faces?
Quis probet in silvis Cererem regnare iugosis?
  Lege pharetratae Virginis arva coli?
Crinibus insignem quis acuta cuspide Phoebum
  Instruat, Aoniam Marte movente lyram?
Sunt tibi magna, puer, nimiumque potentia regna:
  Cur opus affectas, ambitiose, novum?
An, quod ubique tuum, tua sunt Heliconia Tempe?
  Vix etiam Phoebo iam lyra tuta sua est?
Quum bene surrexit versu nova pagina primo,
  Attenuat nervos proximus ille meos.
Nec mihi materia est numeris levioribus apta,
  Aut puer, aut longas compta puella comas.
Questus eram, pharetra quum protinus ille soluta
  Legit in exitium spicula facta meum,
Lunavitque genu sinuosum fortiter arcum;
  Quodque canas, vates, accipe, dixit, opus.
Me miserum! certas habuit puer ille sagittas.
  Uror, et in vacuo pectore regnat Amor.
Sex mihi surgat opus numeris; in quinque residat.
  Ferrea cum vestris bella valete modis.
Cingere litorea flaventia tempora myrto,
  Musa, per undenos emodulanda pedes.

ELEGIA II.

Esse quid hoc dicam, quod tam mihi dura videntur
  Strata, neque in lecto pallia nostra sedent,
Et vacuus somno noctem, quam longa, peregi,
  Lassaque versati corporis ossa dolent?
Nam, puto, sentirem, si quo tentarer amore.
  An subit, et tacita callidus arte nocet?
Sic erat: haeserunt tenues in corde sagittae,
  Et possessa ferus pectora versat Amor.
Cedimus, an subitum luctando accendimus ignem?
  Cedamus: leve fit, quod bene fertur, onus.
Vidi ego iactatas mota face crescere flammas;
  Et vidi nullo concutiente mori.
Verbera plura ferunt, quam quos iuvat usus aratri,
  Detrectant pressi dum iuga prima boves.
Asper equus duris contunditur ora lupatis;
  Frena minus sentit, quisquis ad arma facit.
Acrius invitos multoque ferocius urget,
  Quam qui servitium ferre fatentur, Amor.
En ego confiteor: tua sum nova praeda, Cupido;
  Porrigimus victas ad tua iura manus.
Nil opus est bello: pacem veniamque rogamus;
  Nec tibi laus, armis victus inermis, ero.
Necte comam myrto; maternas iunge columbas,
  Qui deceat, currum vitricus ipse dabit;
Inque dato curru, populo clamante triumphum,
  Stabis et adiunctas arte movebis aves.
Ducentur iuvenes capti, captaeque puellae:
  Haec tibi magnificus pompa triumphus erit.
Ipse ego, praeda recens, factum modo vulnus habebo,
  Et nova captiva vincula mente feram.
Mens Bona ducetur manibus post terga retortis,
  Et Pudor, et castris quidquid Amoris obest.
Omnia te metuent: ad te sua brachia tendens
  Vulgus, Io, magna voce, triumphe! canet.
Blanditiae comites tibi erunt, Errorque, Furorque,
  Assidue partes turba secuta tuas.
His tu militibus superas hominesque deosque:
  Haec tibi si demas commoda, nudus eris.
Laeta triumphanti de summo mater Olympo
  Plaudet, et appositas sparget in ora rosas.
Tu, pennas gemma, gemma variante capillos,
  Ibis in auratis aureus ipse rotis.
Tum quoque non paucos, si te bene novimus, ures;
  Tum quoque praeteriens vulnera multa dabis.
Non possunt, licet ipse velis, cessare sagittae;
  Fervida vicino flamma vapore nocet.

Amor. Lib. I, El. I, 15 An, quod ubique, tuum? Sic ante I. interpungebatur. 18 protinus. Eadem variatio in loco minus dubio est III, 2, 70.

Talis erat domita Bacchus Gangetide terra:
  Tu gravis alitibus, tigribus ille fuit.
Ergo, ego quum possim sacri pars esse triumphi,
  Parce tuas in me perdere, victor, opes.
Adspice cognati felicia Caesaris arma:
  Qua vicit, victos protegit ille manu.

ELEGIA III.

Iusta precor: quae me nuper praedata puella est,
  Aut amet, aut faciat, cur ego semper amem.
Ah, nimium volui; tantum patiatur amari!
  Audierit nostras tot Cytherea preces.
Accipe, per longos tibi qui deserviat annos;
  Accipe, qui pura norit amare fide.
Si me non veterum commendant magna parentum
  Nomina; si nostri sanguinis auctor eques;
Nec meus innumeris renovatur campus aratris;
  Temperat et sumptus parcus uterque parens:
At Phoebus, comitesque novem, vitisque repertor
  Hoc faciant; et, me qui tibi donat, Amor;
Et nulli cessura fides; sine crimine mores;
  Nudaque simplicitas, purpureusque pudor.
Non mihi mille placent; non sum desultor Amoris:
  Tu mihi, si qua fides, cura perennis eris.
Tecum, quos dederint annos mihi fila Sororum,
  Vivere contingat; teque dolente mori.
Te mihi materiem felicem in carmina praebe:
  Provenient causa carmina digna sua.
Carmine nomen habent exterrita cornibus Io,
  Et quam fluminea lusit adulter ave;
Quaeque, super pontum simulato vecta iuvenco,
  Virginea tenuit cornua vara manu.
Nos quoque per totum pariter cantabimur orbem
  Iunctaque semper erunt nomina nostra tuis.

ELEGIA IV.

Vir tuus est epulas nobis aditurus easdem:
  Ultima coena tuo sit, precor, illa viro!
Ergo ego dilectam tantum conviva puellam
  Adspiciam; tangi quem iuvet, alter erit?
Alteriusque sinus apte subiecta fovebis;
  Iniiciet collo, quum volet, ille manum?
Desine mirari, posito quod candida vino
  Atracis ambiguos traxit in arma viros.
Nec mihi silva domus, nec equo mea membra cohaerent:
  Vix a te videor posse tenere manus.
Quae tibi sint facienda tamen, cognosce; nec Euris
  Da mea, nec tepidis verba ferenda Notis.
Ante veni, quam vir; nec, quid, si veneris ante,
  Possit agi, video: sed tamen ante veni.
Quum premit ille torum, vultu comes ipsa modesto
  Ibis ut accumbas, clam mihi tange pedem.
Me specta, nutusque meos, vultumque loquacem;
  Excipe furtivas, et refer ipsa, notas.
Verba superciliis sine voce loquentia dicam;
  Verba leges digitis, verba notata mero.
Quum tibi succurrit Veneris lascivia nostrae,
  Purpureas tenero pollice tange genas.
Si quid erit, de me tacita quod mente queraris,
  Pendeat extrema mollis ab aure manus.
Quum tibi, quae faciam, mea lux, dicamve, placebunt,
  Versetur digitis annulus usque tuis.
Tange manu mensam, quo tangunt more precantes,
  Optabis merito quum mala multa viro.
Quod tibi miscuerit, sapias, bibat ipse, iubeto:
  Tu puerum leviter posce, quod ipsa velis.
Quae tu reddideris, ego primus pocula sumam;
  Et qua tu biberis, hac ego parte bibam.
Si tibi forte dabit, quos praegustaverit ipse,
  Reiice libatos illius ore cibos.
Nec premat impositis sinito tua colla lacertis;
  Mite nec in rigido pectore pone caput;
Nec sinus admittat digitos, habilesve papillae;
  Oscula praecipue nulla dedisse velis.
Oscula si dederis, fiam manifestus amator;
  Et dicam, Mea sunt; iniiciamque manus.
Haec tamen adspiciam: sed quae bene pallia celant,
  Illa mihi caeci causa timoris erunt.
Nec femori committe femur, nec crure cohaere,
  Nec tenerum duro cum pede iunge pedem.
Multa miser timeo, quia feci multa proterve,
  Exemplique metu torqueor ipse mei.
Saepe mihi dominaeque meae properata voluptas
  Veste sub iniecta dulce peregit opus.
Hoc tu non facies: sed ne fecisse puteris,
  Conscia de gremio pallia deme tuo.
Vix bibat usque roga: precibus tamen oscula desint.
  Dumque bibit, furtim, si potes, adde merum.
Si bene compositus somno vinoque iacebit,
  Consilium nobis resque locusque dabunt.
Quum surges abitura domum, surgemus et omnes;
  In medium turbae fac memor agmen eas.
Agmine me invenies, aut invenieris, in illo;
  Quidquid ibi poteris tangere, tange mei.
Me miserum! paucas monui quod prosit in horas;
  Separor a domina, nocte iubente, mea.
Nocte vir includet; lacrimis ego maestus obortis,
  Qua licet, ad saevas prosequar usque fores.
Oscula iam sumet; iam non tantum oscula sumet:
  Quod mihi das furtim, iure coacta dabis.
Verum invita dato, potes hoc, similisque coactae:
  Blanditiae taceant, sitque maligna Venus.
Si mea vota valent, illum quoque nil iuvet, opto;
  Sin minus; at certe te iuvet inde nihil.
Sed quaecumque tamen noctem fortuna sequatur:
  Cras mihi constanti voce dedise nega.

ELEGIA V.

Aestus erat, mediamque dies exegerat horam;
  Apposui medio membra levanda toro.
Pars adaperta fuit, pars altera clausa fenestrae:
  Quale fere silvae lumen habere solent.
Qualia sublucent fugiente crepuscula Phoebo;
  Aut ubi nox abiit, nec tamen orta dies.
Illa verecundis lux est praebenda puellis,
  Qua timidus latebras speret habere pudor.
Ecce Corinna venit, tunica velata recincta,
  Candida dividua colla tegente coma:
Qualiter in thalamos formosa Semiramis isse
  Dicitur, et multis Lais amata viris.
Deripui tunicam; nec multum rara nocebat:
  Pugnabat tunica sed tamen illa tegi.
Quumque ita pugnaret, tanquam quae vincere nollet,
  Victa est non aegre proditione sua.
Ut stetit ante oculos, posito velamine, nostros,
  In toto nusquam corpore menda fuit.
Quos humeros, quales vidi tetigique lacertos!
  Forma papillarum quam fuit apta premi!
Quam castigato planus sub pectore venter!
  Quantum et quale latus! quam iuvenile femur!

II, 52 *vincit*. III, 18 te *moriente* mori cod. IV, 15 ad vultu rel. supple alterum *quum*. Est asyndeton. 21 Quum intelliges, quae notis meis velim. 50 de *tergo*.

Singula quid referam? nil non laudabile vidi;
  Et nudam pressi corpus ad usque meum.
Cetera quis nescit? lassi requievimus ambo.
  Proveniant medii sic mihi saepe dies.

ELEGIA VI.

Ianitor, indignum! dura religate catena,
  Difficilem moto cardine pande forem.
Quod precor, exiguum est: aditu fac ianua parvo
  Obliquum capiat semiadaperta latus.
Longus Amor tales corpus tenuavit in usus,
  Aptaque subducto pondere membra dedit.
Ille per excubias custodum leniter ire
  Monstrat; inoffensos dirigit ille pedes.
At quondam noctem simulacraque vana timebam;
  Mirabar, tenebris si quis iturus erat.
Risit, ut audirem, tenera cum matre Cupido;
  Et leviter, Fies tu quoque fortis, ait.
Nec mora, venit amor: non umbras nocte volantes,
  Non timeo strictas in mea fata manus.
Te nimium lentum timeo; tibi blandior uni:
  Tu, me quo possis perdere, fulmen habes.
Adspice, et, ut videas, immitia claustra relaxa,
  Uda sit ut lacrimis ianua facta meis.
Certe ego, quum posita stares ad verbera veste,
  Ad dominam pro te verba tremente tuli.
Ergo, quae valuit pro te quoque gratia quondam,
  Heu facinus! pro me nunc valet illa parum?
Redde vicem meritis: grato licet esse. Quod optas,
  Tempora noctis eunt: excute poste seram.
Excute: sic unquam longa relevere catena;
  Nec tibi perpetuo serva bibatur aqua.
Ferreus orantem nequidquam, ianitor, audis:
  Roboribus duris ianua fulta riget.
Urbibus obsessis clausae munimina portae
  Prosint; in media pace quid arma times?
Quid facies hosti, qui sic excludis amantem?
  Tempora noctis eunt: excute poste seram.
Non ego militibus venio comitatus et armis;
  Solus eram, si non saevus adesset Amor.
Hunc ego, si cupiam, nusquam dimittere possim;
  Ante vel a membris dividar ipse meis.
Ergo Amor, et modicum circa mea tempora vinum
  Mecum est, et madidis lapsa corona comis.
Arma quis haec timeat? quis non eat obvius illis?
  Tempora noctis eunt: excute poste seram.
Lentus es? an somnus, qui se male praebet amanti,
  Verba dat in ventos aure repulsa tua?
At, memini, primo, quum te celare solebam,
  Pervigil in mediae sidera noctis eras.
Forsitan et tecum tua nunc requiescit amica:
  Heu! melior quanto sors tua sorte mea!
Dummodo sic, in me durae transite catenae.
  Tempora noctis eunt: excute poste seram.
Fallimur? an verso sonuerunt cardine postes,
  Raucaque concussae signa dedere fores?
Fallimur: impulsa est animoso ianua vento.
  Hei mihi! quam longe spem tulit aura meam!
Si satis es raptae, Borea, memor Orithyiae,
  Huc ades, et surdas flamine tunde fores.
Urbe silent tota, vitreoque madentia rore
  Tempora noctis eunt: excute poste seram.
Aut ego iam ferroque ignique paratior ipse,
  Quem face sustineo, tecta superba petam.
Nox et Amor vinumque nihil moderabile suadent:
  Illa pudore vacat; Liber Amorque metu.
Omnia consumpsi: nec te precibusve minisve
  Movimus: o foribus durior ipse tuis!
Non te formosae decuit servare puellae
  Limina: sollicito carcere dignus eras.
Iamque pruinosos molitur Lucifer axes;
  Inque suum miseros excitat ales opus.
At tu, non laetis detracta corona capillis,
  Dura super tota limina nocte iace.
Tu dominae, quum te proiectam mane videbit,
  Temporis absumpti tam male testis eris.
Qualiscumque vale, sentique abeuntis amorem,
  Lente, nec admisso turpis amante: vale.
Vos quoque crudeles rigido cum limine postes,
  Duraque conservae ligna valete fores.

ELEGIA VII.

Adde manus in vincla meas, meruere catenas,
  Dum furor omnis abit, si quis amicus ades.
Nam furor in dominam temeraria brachia movit
  Flet mea vesana laesa puella manu.
Tunc ego vel caros potui violare parentes,
  Saeva vel in sanctos verbera ferre deos.
Quid? non et clipei dominus septemplicis Aiax
  Stravit deprensos lata per arva greges?
Et, vindex in matre patris, malus ultor Orestes,
  Ausus in arcanas poscere tela deas?
Ergo ego digestos potui laniare capillos!
  Nec dominam motae dedecuere comae:
Sic formosa fuit; talem Schoeneida dicunt
  Maenalias arcu sollicitasse feras.
Talis periuri promissaque velaque Thesei
  Flevit praecipites Cressa tulisse Notos.
Sic, nisi vittatis quod erat, Cassandra, capillis,
  Procubuit templo, casta Minerva, tuo.
Quis mihi non, Demens, quis non mihi, Barbare, dixit?
  Ipsa nihil: pavido lingua retenta metu.
Sed taciti fecere tamen convicia vultus;
  Egit me lacrimis, ore silente, reum.
Ante meos humeris vellem cecidisse lacertos;
  Utilius potui parte carere mei.
In mea vesanas habui dispendia vires;
  Et valui poenam fortis in ipse meam.
Quid mihi vobiscum, caedis scelerumque ministrae?
  Debita sacrilegae vincla subite manus.
An, si pulsassem minimum de plebe Quiritem,
  Plecterer; in dominam ius mihi maius erit?
Pessima Tydides scelerum monumenta reliquit;
  Ille deam primus perculit, alter ego.
Sed minus ille nocens: mihi, quam profitebar amari,
  Laesa est; Tydides saevus in hoste fuit.
I nunc, magnificos victor molire triumphos;
  Cinge comam lauro, votaque redde Iovi;
Quaeque tuos currus comitantum turba sequetur,
  Clamet: Io forti victa puella viro!
Ante eat effuso tristis captiva capillo,
  Si sinerent laesae, candida tota, genae.
Aptius impressis erat os livere labellis,
  Et collo blandi dentis habere notam.
Denique, si tumidi ritu torrentis agebar,
  Caecaque me praedam fecerat ira suam:
Nonne satis fuerat timidae inclamasse puellae,
  Nec nimium rigidas intonuisse minas?
Aut tunicam summa deducere turpiter ora
  Ad mediam? mediae zona tulisset opem.

VI, 31 *faceres*. Sic I. 62 *surdior*. 71 sq. Vale tu ianitor, qualiscumque es (videlicet nec merens meam salutationem), acerbumque abeuntis amorem ipse experire, tu qui non admisso amante turpem te et immanem praestitisti. VII, 37 *comitatus*.

At nunc sustinui raptis a fronte capillis
Ferreus ingenuas ungue notare genas.
Adstitit illa amens, albo et sine sanguine vultu,
Caeduntur Pariis qualia saxa iugis.
Exanimes artus et membra trementia vidi,
Ut quum populeas ventilat aura comas;
Ut leni Zephyro gracilis vibratur arundo,
Summave quum tepido stringitur unda Noto.
Suspensaeque diu lacrimae fluxere per ora,
Qualiter abiecta de nive manat aqua.
Tunc ego me primum coepi sentire nocentem:
Sanguis erant lacrimae, quas dabat illa, meus.
Ter tamen ante pedes volui procumbere supplex;
Ter formidatas repulit illa manus.
At tu ne dubita, minuet vindicta dolorem,
Protinus in vultus unguibus ire meos.
Nec nostris oculis, nec nostris parce capillis:
Quamlibet infirmas adiuvet ira manus.
Neve mei sceleris tam tristia signa supersint,
Pone recompositas in statione comas.

ELEGIA VIII.

Est quaedam (quicumque volet cognoscere lenam,
Audiat!); est quaedam, nomine Dipsas, anus.
Ex re nomen habet: nigri non illa parentem
Memnonis in roseis sobria vidit equis.
Illa magas artes, Aeaeaque carmina novit,
Inque caput rapidas arte recurvat aquas.
Scit bene, quid gramen, quid torto concita rhombo
Licia, quid valeat virus amantis equae.
Quum voluit, toto glomerantur nubila coelo;
Quum voluit, puro fulget in orbe dies.
Sanguine, si qua fides, stillantia sidera vidi;
Purpureus Lunae sanguine vultus erat.
Hanc ego nocturnas versam volitare per umbras
Suspicor, et pluma corpus anile tegi.
Suspicor; et fama est. Oculis quoque pupula duplex
Fulminat, et gemino lumen ab orbe venit.
Evocat antiquis proavos atavosque sepulcris;
Et solidam longo carmine findit humum.
Haec sibi proposuit thalamos temerare pudicos;
Nec tamen eloquio lingua nocente caret.
Fors me sermoni testem dedit: illa monebat
Talia; me duplices occuluere fores:
Scis here te, mea lux, iuveni placuisse beato:
Haesit, et in vultu constitit usque tuo.
Et cui non placeas? nulli tua forma secunda est;
Me miseram! dignus corpore cultus abest.
Tam felix esses, quam formosissima, vellem:
Non ego, te facta divite, pauper ero.
Stella tibi oppositi nocuit contraria Martis.
Mars abiit: signo nunc Venus apta tuo.
Prosit ut adveniens, en! adspice: dives amator
Te cupit; et curae, quid tibi desit, habet.
Est etiam facies, quae se tibi comparet, illi:
Si te non emptam vellet, emendus erat.
Erubuit. Decet alba quidem pudor ora: sed iste,
Si simules, prodest: verus obesse solet.
Quum bene deiectis gremium spectabis ocellis,
Quantum quisque ferat, respiciendus erit.
Forsitan immundae, Tatio regnante, Sabinae
Noluerint habiles pluribus esse viris.
Nunc Mars externis animos exercet in armis;
At Venus Aeneae regnat in urbe sui.
Ludite, formosae! casta est, quam nemo rogavit:
Aut, si rusticitas non vetat, ipsa rogat.
Has quoque, quas frontis rugas in vertice portas,
Excute: de rugis crimina multa cadent.
Penelope iuvenum vires tentabat in arcu:
Qui latus argueret, corneus arcus erat.
Labitur occulte, fallitque volatilis aetas,
Ut celer admissis labitur amnis aquis.
Aera nitent usu; vestis bona quaerit haberi;
Canescunt turpi tecta relicta situ:
Forma, nisi admittas, nullo exercente senescit;
Nec satis effectus unus et alter habent:
Certior e multis, nec tam invidiosa, rapina est;
Plena venit canis de grege praeda lupis.
Ecce! quid iste tuus praeter nova carmina vates
Donat? amatoris millia multa leges.
Ipse deus vatum, palla spectabilis aurea,
Tractat inauratae consona fila lyrae.
Qui dabit, ille tibi magno sit maior Homero:
Crede mihi, res est ingeniosa dare.
Nec tu, si quis erit capitis mercede redemptus,
Despice: gypsati crimen inane pedis.
* Nec te decipiant veteris quinquatria cerae:
Tolle tuos tecum, pauper amator, avos.
Qui, quia pulcher erit, poscet sine munere noctem,
Quod det, amatorem flagitet ante suum.
Parcius exigito pretium, dum retia tendis,
Ne fugiant: captos legibus ure tuis.
Nec nocuit simulatus amor: sine credat amari;
Sed cave, ne gratis hic tibi constet amor.
Saepe nega noctes: capitis modo finge dolorem;
Et modo, quae causas praebeat, Isis erit.
Mox recipe, ut nullum patiendi colligat usum,
Neve relentescat saepe repulsus amor.
Surda sit oranti tua ianua, laxa ferenti;
Audiat exclusi verba receptus amans.
Et, quasi laesa prior, nonnunquam irascere laeso:
Vanescat culpa culpa repensa tua.
Sed nunquam dederis spatiosum tempus in iram:
Saepe simultates ira morata facit.
Quin etiam discant oculi lacrimare coacti;
Et faciant udas illa vel illa genas.
Nec, si quem falles, tu periurare timeto:
Commodat in lusus numina surda Venus.
Servus, et ad partes sollers ancilla, parentur,
Qui doceant, apte quid tibi possit emi.
Et sibi pauca rogent: multos si pauca rogabunt,
Postmodo de stipula grandis acervus erit.
Et soror, et mater, nutrix quoque carpat amantem:
Fit cito per multas praeda petita manus.
Quum te deficient poscendi munera causae,
Natalem libo testificare tuum.
Ne securus amet, nullo rivale, caveto:
Non bene, si tollas proelia, durat amor.

67 tam *rustica* signa ed. princeps. VIII, 16 *geminum*. 19 sibi propos. hoc negotium exercet. 35 Decet rel. pergit anus. 45 sq. Si veram habent poetae manum, levissime cogitationes et sine ordine putandus est effudisse. Sensit id. Burm. qui coniecit: *quae — portant*, ut *excute* sit *examina*. Ad sententiar. ordinem egregie. *Additur enim exemplum Penelopae, quae ne ipsa quidem tam casta fuerit, quam voluerit videri, nec ad obtinendam moram nuptiar. sed ad tentandas vires procor. certamen illud arcus proposuerit. 58 millia multa, nummor. Est lusus verbor. in verbo *leges*. 63 capitis mercede, libertatis pretio. 65 Vox *quinquatria*, nisi forte altius latet corruptela, ex epitheto aliquo atrior. videtur conflata; si inferre huic loco synizesin audaciorem licuisset, *pinguia atria* legendo locus emendatus foret. Inter emendationes intpp. *plena atria* ad sensum verissima, ad sonum et litterar. ductus, et ipsa valde improbabilis est. 67 *Quid?* quia — noctem? Burm. e cod. 86 *illusis*. 87 ancilla sollers ad partes agendas. 89 *multi* si pauca. Sic I.

Ille viri toto videat vestigia lecto,
  Factaque lascivis livida colla notis.
Munera praecipue videat, quae miserit alter;
  Si tibi nil dederit, sacra roganda via est.
Quum multa abstuleris, ut non tamen omnia donet,
  Quod nunquam reddas, commodet usque roga.
Lingua iuvet, mentemque tegat: blandire, noceque;
  Impia sub dulci melle venena latent.
Haec si praestiteris usu mihi cognita longo,
  Nec tulerint voces ventus et aura meas,
Saepe mihi dices vivae bene; saepe rogabis,
  Ut mea defunctae molliter ossa cubent.
Vox erat in cursu, quum me mea prodidit umbra:
  At nostrae vix se continuere manus,
Quin albam raramque comam, lacrimosaque vino
  Lumina, rugosas distraherentque genas.
Di tibi dent nullosque Lares, inopemque senectam,
  Et longas hiemes, perpetuamque sitim!

ELEGIA IX.

Militat omnis amans, et habet sua castra Cupido:
  Attice, crede mihi; militat omnis amans.
Quae bello est habilis, Veneri quoque convenit, aetas:
  Turpe senex miles, turpe senilis amor.
Quos petiere duces annos in milite forti,
  Hos petit in socio bella puella toro.
Pervigilant ambo; terra requiescit uterque;
  Ille fores dominae servat, at ille ducis.
Militis officium longa est via: mitte puellam;
  Strenuus, exempto fine, sequetur amans.
Ibit in adversos montes, duplicataque nimbo
  Flumina; congestas exteret ille nives.
Nec freta pressurus tumidos causabitur Euros,
  Aptaque verrendis sidera quaeret aquis.
Quis, nisi vel miles, vel amans, et frigora noctis,
  Et denso mixtas perferet imbre nives?
Mittitur infestos alter speculator in hostes:
  In rivale oculos alter, ut hoste, tenet.
Ille graves urbes, hic durae limen amicae
  Obsidet; hic portas frangit, at ille fores.
Saepe soporatos invadere profuit hostes,
  Caedere et armata vulgus inerme manu.
Sic fera Threicii ceciderunt agmina Rhesi,
  Et dominum capti deseruistis equi.
Nempe maritorum somnis utuntur amantes,
  Et sua sopitis hostibus arma movent.
Custodum transire manus, vigilumque catervas,
  Militis et miseri semper amantis opus.
Mars dubius, nec certa Venus: victique resurgunt,
  Quosque neges unquam posse iacere, cadunt.
Ergo desidiam quicumque vocabit amorem,
  Desinat: ingenii est experientis amor.
Ardet in abducta Briseide magnus Achilles:
  Dum licet, Argolicas frangite Troes opes.
Hector ab Andromaches complexibus ibat in arma,
  Et, galeam capiti quae daret, uxor erat.
Summa ducum Atrides, visa Priameide, fertur
  Maenadis effusis obstupuisse comis.
Mars quoque deprensus fabrilia vincula sensit,
  Notior in coelo fabula nulla fuit.
Ipse ego segnis eram, discinctaque in otia natus;
  Mollierant animos lectus et umbra meos.
Impulit ignavum formosae cura puellae,
  Iussit et in castris aera merere suis.
Inde vides agilem, nocturnaque bella gerentem:
  Qui nolet fieri desidiosus, amet.

ELEGIA X.

Qualis ab Eurota Phrygiis avecta carinis
  Coniugibus belli causa duobus erat;
Qualis erat Lede, quam plumis abditus albis
  Callidus in falsa lusit adulter ave;
Qualis Amymone siccis errabat in agris,
  Quum premeret summi verticis urna comam:
Talis eras; aquilamque in te taurumque timebam,
  Et quidquid magno de Iove fecit Amor.
Nunc timor omnis abest, animique resanuit error;
  Nec facies oculos iam capit ista meos.
Cur sim mutatus, quaeris? Quia munera poscis:
  Haec te non patitur causa placere mihi.
Donec eras simplex, animum cum corpore amavi:
  Nunc mentis vitio laesa figura tua est.
Et puer est et nudus Amor; sine sordibus annos,
  Et nullas vestes, ut sit apertus, habet.
Quid puerum Veneris pretio prostare iubetis?
  Quo pretium condat, non habet ille sinum.
Nec Venus apta feris, Veneris nec filius, armis:
  Non decet imbelles aera merere deos.
Stat meretrix certo cuivis mercabilis aere,
  Et miseras iusso corpore quaerit opes.
Devovet imperium tamen haec lenonis avari,
  Et, quod vos facitis sponte, coacta facit.
Sumite in exemplum pecudes ratione carentes:
  Turpe erit ingenium mitius esse feris.
Non equa munus equum, non taurum vacca poposcit;
  Non aries placitam munere captat ovem.
Sola viro mulier spoliis exsultat ademptis:
  Sola locat noctes; sola locanda venit.
Et vendit, quod utrumque iuvat, quod uterque petebat;
  Et pretium, quanti gaudeat ipsa, facit.
Quae Venus ex aequo ventura est grata duobus,
  Altera cur illam vendit, et alter emit?
Cur mihi sit damno, tibi sit lucrosa voluptas,
  Quam socio motu femina virque ferunt?
Non bene conducti vendunt periuria testes;
  Non bene selecti iudicis arca patet.
Turpe, reos empta miseros defendere lingua;
  Quod faciat magnas, turpe, tribunal opes.
Turpe, tori reditu census augere paternos,
  Et faciem lucro prostituisse suam.
Gratia pro rebus merito debetur inemptis:
  Pro male conducto gratia nulla toro.
Omnia conductor solvit: mercede soluta
  Non manet officio debitor ille tuo.
Parcite, formosae, pretium pro nocte pacisci:
  Non habet eventus sordida praeda bonos.
Non fuit armillas tanti pepigisse Sabinas,
  Ut premerent sacrae virginis arma caput.
E quibus exierat, traiecit viscera ferro
  Filius; et poenae causa monile fuit.
Nec tamen indignum est, a divite munera posci:
  Munera poscenti quod dare possit, habet.
Carpite de plenis pendentes vitibus uvas;
  Praebeat Alcinoi poma benignus ager.
Officium pauper numeret, studiumque, fidemque;
  Quod quis habet, dominae conferat omne suae.
Est quoque, carminibus meritas celebrare puellas,
  Dos mea: quam volui, nota fit arte mea.
Scindentur vestes, gemmae frangentur, et aurum:
  Carmina quam tribuent, fama perennis erit.
Nec dare, sed pretium posci dedignor et odi:
  Quod nego poscenti, desine velle: dabo.

100 de A. A. II, 266 IX, 33 *maestus* Achilles. X, 9 *revenuit* (*evanuit*) *ardor*. Cf. ad II, 9, 27. 50 sacrae, nefandae. 51 sq. Eriphylen matrem filius Alcmaeon occidit, quod patrem Amphiaraum pretio corrupta prodiderat.

ELEGIA XI.

Colligere incertos, et in ordine ponere crines
  Docta, neque ancillas inter habenda, Nape;
Inque ministeriis furtivae cognita noctis
  Utilis, et dandis ingeniosa notis;
Saepe venire ad me dubitantem hortata Corinnam;
  Saepe laboranti fida reperta mihi:
Accipe, et ad dominam peraratas mane tabellas
  Perfer; et obstantes sedula pelle moras.
Nec silicum venae, nec durum in pectore ferrum,
  Nec tibi simplicitas ordine maior inest.
Credibile est, et te sensisse Cupidinis arcus;
  In me militiae signa tuere tuae.
Si quaeret, quid agam: Spe noctis vivere, dices;
  Cetera fert blanda cera notata manu.
Dum loquor, hora fugit: vacuae bene redde tabellas;
  Verum continuo fac tamen illa legat.
Adspicias oculos mando, frontemque legentis;
  Et tacito vultu scire futura licet.
Nec mora; perlectis rescribat multa iubeto:
  Odi, quum late splendida cera vacat.
Comprimat ordinibus versus, oculosque moretur
  Margine in extremo littera rasa meos.
Quid digitos opus est graphio lassare tenendo?
  Hoc habeat scriptum tota tabella, Veni.
Non ego victrices lauro redimire tabellas,
  Nec Veneris media ponere in aede morer;
Subscribam: Veneri fidas sibi Naso ministras
  Dedicat; at nuper vile fuistis acer.

ELEGIA XII.

Flete meos casus: tristes rediere tabellae;
  Infelix hodie littera posse negat.
Omina sunt aliquid: modo quum discedere vellet,
  Ad limen digitos restitit icta Nape.
Missa foras iterum limen transire memento
  Cautius; atque alte sobria ferre pedem.
Ite hinc, difficiles, funebria ligna, tabellae,
  Tuque negaturis cera referta notis,
Quam, puto, de longae collectam flore cicutae
  Melle sub infami Corsica misit apis.
At, tanquam minio, penitus medicata rubebas:
  Ille color vere sanguinolentus erat.
Proiectae triviis iaceatis, inutile lignum,
  Vosque rotae frangat praetereuntis onus.
Illum etiam, qui vos ex arbore vertit in usum,
  Convincam puras non habuisse manus.
Praebuit illa arbor misero suspendia collo;
  Carnifici diras praebuit illa cruces.
Illa dedit turpes raucis bubonibus umbras;
  Vulturis in ramis et strigis ova tulit.
His ego commisi nostros insanus amores,
  Molliaque ad dominam verba ferenda dedi?
Aptius hae capiant vadimonia garrula cerae,
  Quas aliquis duro cognitor ore legat.
Inter ephemeridas melius tabulasque iacerent,
  In quibus absumptas fleret avarus opes.
Ergo ego vos rebus duplices pro nomine sensi?
  Auspicii numerus non erat ipse boni.
Quid precer iratus: nisi, vos cariosa senectus
  Rodat, et immundo cera sit alba situ!

ELEGIA XIII.

Iam super Oceanum venit a seniore marito,
  Flava pruinoso quae vehit axe diem.
Quo properas, Aurora? mane: sic Memnonis umbrae
  Annua sollemni caede parentet avis.
Nunc iuvat in teneris dominae iacuisse lacertis;
  Si quando, lateri nunc bene iuncta meo est.
Nunc etiam somni pingues, nunc frigidus humor;
  Et liquidum tenui gutture cantat avis.
Quo properas, ingrata viris, ingrata puellis?
  Roscida purpurea supprime lora manu.
Ante tuos ortus melius sua sidera servat
  Navita, nec media nescius errat aqua.
Te surgit, quamvis lassus, veniente viator;
  Miles et armiferas aptat ad arma manus.
Prima bidente vides oneratos arva colentes;
  Prima vocas tardos sub iuga panda boves.
Tu pueros somno fraudas, tradisque magistris,
  Ut subeant tenerae verbera saeva manus.
Atque eadem sponsum consulti ante atria mittis,
  Unius ut verbi grandia damna ferat.
Nec tu causidico, nec tu iucunda diserto;
  Cogitur ad lites surgere uterque novas.
Tu, quum feminei possint cessare labores,
  Lanificam revocas ad sua pensa manum.
Omnia perpeterer: sed surgere mane puellas,
  Quis, nisi cui non est ulla puella, ferat?
Optavi quoties, ne nox tibi cedere vellet,
  Neu fugerent vultus sidera mota tuos!
Optavi quoties, aut ventus frangeret axem,
  Aut caderet spissa nube retentus equus!
Invida, quo properas? quod erat tibi filius ater,
  Materni fuerat pectoris ille color.
Tithono vellem de te narrare liceret:
  Femina non coelo turpior ulla foret.
Illum dum refugis, longo quia frigidus aevo,
  Surgis ad invisas a sene mane rotas.
At si, quem malles, Cephalum complexa teneres:
  Clamares, Lente currite noctis equi.
Cur ego plectar amans, si vir tibi marcet ab annis?
  Num me nupsisti conciliante seni?
Adspice, quot somnos iuveni donarit amato
  Luna: neque illius forma secunda tuae.
Ipse deum genitor, ne te tam saepe videret,
  Commisit noctes in sua vota duas.
Iurgia finieram: scires audisse; rubebat.
  Nec tamen assueto tardius orta dies.

ELEGIA XIV.

Dicebam, Medicare tuos desiste capillos!
  Tingere quam possis, iam tibi nulla coma est.
At, si passa fores, quid erat spatiosius illis?
  Contigerant imum, qua patet usque, latus.
Quid? quod erant tenues, et quos ornare timeres,
  Vela colorati qualia Seres habent;
Vel pede quod gracili deducit aranea filum,
  Quum leve deserta sub trabe nectit opus?
Nec tamen ater erat, nec erat tamen aureus illis,
  Sed, quamvis neuter, mistus uterque color.
Qualem clivosae madidis in vallibus Idae
  Ardua direpto cortice cedrus habet.
Adde, quod et dociles, et centum flexibus apti,
  Et tibi nullius causa doloris erant.

XI, 22 littera rasa, ita in margine coartata, ut labente graphio rasura fiat. Met. IX, 565. 23 Quid tamen rel. 25 sq. Tum ego non cunctabor rel. XII, 27 nomine, *δίπτυχα*. 28 velim *iste*. XIII, 3 *umbras* codd. Em. H. Al. *umbris*. Sic I. Met. XIII, 604 sqq. 15 *colla colonos* cod. 19 sponsum, supinum. Post 32 infertur distichon, ab hoc loco alien. *Quid, si non Cephali quondam flagrasset amore? An putat ignotam nequitiam esse suam?* 34 *Fabula* H. e duob. codd. XIV, 12 *derepta* H.

Non acus abrupit, non vallus pectinis, illos;
  Ornatrix tuto corpore semper erat.
Quum graciles essent tamen, et lanuginis instar:
  Heu! male vexatae quanta tulere comae!
Quam se praebuerunt ferro patienter et igni,
  Ut fieret torto flexilis orbe sinus!
Clamabam, Scelus est, istos scelus urere crines:
  Sponte decent; capiti, ferrea, parce tuo.
Vim procul hinc remove; non est, qui debeat uri;
  Erudit admotas ipse capillus acus.
Formosae periere comae: quas vellet Apollo,
  Quas vellet capiti Bacchus inesse suo.
Illis contulerim, quas quondam nuda Dione
  Pingitur humenti sustinuisse manu.
Quid male dispositos quereris periisse capillos?
  Quid speculum maesta ponis, inepta, manu?
Non bene consuetis a te spectaris ocellis:
  Ut placeas, debes immemor esse tui.
Non te cantatae laeserunt pellicis herbae;
  Non anus Haemonia perfida lavit aqua;
Nec tibi vis morbi nocuit; procul omen abesto!
  Nec minuit densas invida lingua comas:
Facta manu culpaque tua dispendia sentis!
  Ipsa dabas capiti mixta venena tuo.
Nunc tibi captivos mittet Germania crines;
  Culta triumphatae munere gentis eris.
O! quam saepe, comas aliquo mirante, rubebis;
  Et dices: Empta nunc ego merce probor!
Nescio quam pro me laudat nunc iste Sygambram;
  Fama tamen, memini, quum fuit ista mei.
Me miserum! lacrimas male continet; oraque dextra
  Protegit, ingenuas picta rubore genas.
Sustinet antiquos gremino spectare capillos,
  Hei mihi! non illo munera digna loco.
Collige cum vultu mentem: reparabile damnum est;
  Postmodo nativa conspiciere coma.

ELEGIA XV.

Quid mihi, Livor edax, ignavos obiicis annos;
  Ingeniique vocas carmen inertis opus?
Non me more patrum, dum strenua sustinet aetas,
  Praemia militiae pulverulenta sequi;
Nec me verbosas leges ediscere; nec me
  Ingrato vocem prostituisse foro?
Mortale est, quod quaeris, opus: mihi fama perennis
  Quaeritur, in toto semper ut orbe canar.
Vivet Maeonides, Tenedos dum stabit et Ide;
  Dum rapidas Simois in mare volvet aquas.
Vivet et Ascraeus, dum mustis uva tumebit,
  Dum cadet incurva falce resecta Ceres.
Battiades semper toto cantabitur orbe:
  Quamvis ingenio non valet, arte valet.
Nulla Sophocleo veniet iactura cothurno;
  Cum Sole et Luna semper Aratus erit.
Dum fallax servus, durus pater, improba lena
  Vivent, dum meretrix blanda: Menandros erit.
Ennius arte carens, animosique Accius oris,
  Casurum nullo tempore nomen habent.
Varronem primamque ratem quae nesciat aetas,
  Aureaque Aesonio terga petita duci?
Carmina sublimis tunc sunt peritura Lucreti,
  Exitio terras cum dabit una dies.
Tityrus, et fruges, Aeneiaque arma legentur,
  Roma triumphati dum caput orbis erit.
Donec erunt ignes arcusque Cupidinis arma,
  Discentur numeri, culte Tibulle, tui.
Gallus et Hesperiis, et Gallus notus Eois,
  Et sua cum Gallo nota Lycoris erit.
Ergo, quum silices, quum dens patientis aratri
  Depereant aevo, carmina morte carent.
Cedant carminibus reges, regumque triumphi;
  Cedat et auriferi ripa beata Tagi.
Vilia miretur vulgus: mihi flavus Apollo
  Pocula Castaliae plena ministret aquae.
Sustineamque coma metuentem frigora myrtum,
  Atque a sollicito multus amante legar.
Pascitur in vivis Livor: post fata quiescit;
  Tum suus ex merito quemque tuetur honos.
Ergo etiam, quum me supremus adederit ignis,
  Vivam; parsque mei multa superstes erit.

LIBER SECUNDUS.

ELEGIA I.

Hoc quoque composui, Pelignis natus aquosis,
  Ille ego nequitiae Naso poeta meae,
Hoc quoque iussit Amor: procul hinc, procul este, severae!
  Non estis teneris apta theatra modis.
Me legat in sponsi facie non frigida virgo,
  Et rudis ignoto tactus amore puer.
Atque aliquis iuvenum, quo nunc ego, saucius arcu
  Agnoscat flammae conscia signa suae;
Miratusque diu, Quo, dicat, ab indice doctus
  Composuit casus iste poeta meos?
Ausus eram, memini, coelestia dicere bella,
  Centimanumque Gyan, et satis oris erat;
Quum male se Tellus ulta est, ingestaque Olympo
  Ardua devexum Pelion Ossa tulit;
In manibus nimbos, et cum Iove fulmen habenti,
  Quod bene pro coelo mitteret ille suo,
Clausit amica fores — Ego cum Iove fulmen omisi,
  Excidit ingenio Iupiter ipse meo.
Iupiter, ignoscas: nil me tua tela iuvabant;
  Clausa tuo maius ianua fulmen erat.
Blanditias elegosque leves, mea tela, resumpsi;
  Mollierunt duras lenia verba fores.
Carmina sanguineae deducunt cornua Lunae,
  Et revocant niveos Solis euntis equos;
Carmine dissiliunt, abruptis faucibus, angues,
  Inque suos fontes versa recurrit aqua:
Carminibus cessere fores, insertaque posti,
  Quamvis robur erat, carmine victa sera est.
Quid mihi profuerit velox cantatus Achilles?
  Quid pro me Atrides alter et alter agant?

16 Sequuntur hic in vulgatis edd. versus sex elegantissimi: *Ante meos saepe est oculos ornata, nec unquam Brachia derepta saucia fecit acu. Saepe etiam nondum digestis mane capillis Purpureo iacuit semisupina toro. Tum quoque erat neglecta decens, ut Thracia Bacche, Quum temere in viridi gramine lassa iacet.* Apparet autem hos versus, descriptionem mitis et amabilis puellae continentes, propter speciem similitudinis, quia et ipsi in ornatione capilli versantur, ab aliquo librario antiqui aevi ex aliqua Ovidii elegia fuisse adscriptos. 47 *spectatque*, quod vehementer arridet, sed glossema sapit. XV, 25 et *segetes*. 26 Roma, triumph. — *eris*. 40 Quum suus. Alt. I. e codicum *Tunc*.

Lib. II, El. I, 30 Quid pro me *Aiaces*.

Quique tot errando, quot bello, perdidit annos?
  Raptus et Haemoniis flebilis Hector equis?
At, facie tenerae laudata saepe puellae,
  Ad vatem, pretium carminis, ipsa venit.
Magna datur merces: heroum clara valete
  Nomina, non apta est gratia vestra mihi.
Ad mea formosae vultus adhibete puellae
  Carmina, purpureus quae mihi dicat Amor.

ELEGIA II.

Quem penes est dominam servandi cura, Bagoe,
  Dum perago tecum pauca, sed apta, vaca.
Hesterna vidi spatiantem luce puellam,
  Illa, quae Danai porticus agmen habet.
Protinus, ut placuit, misi, scriptoque rogavi:
  Rescripsit trepida, Non licet, illa manu.
Et, cur non liceat, quaerenti reddita causa est:
  Quod nimium dominae cura molesta tua est.
Si sapis, o custos! odium, mihi crede, mereri
  Desine; quem metuit quisque, perisse cupit.
Vir quoque non sapiens: quid enim servare laboret,
  Unde nihil, quamvis non tueare, perit?
Sed gerat ille suo morem furiosus amori;
  Et castum, multis quod placet, esse putet:
Huic furtiva tuo libertas munere detur;
  Quam dederis illi, reddat ut illa tibi.
Conscius esse velis: domina est obnoxia servo;
  Conscius esse times: dissimulare licet.
Scripta leget secum: matrem misisse putato;
  Venerit ignotus: postmodo notus erat.
Ibit ad affectam, quae non languebit, amicam
  Visere: iudiciis aegra sit illa tuis.
Si faciet tarde, ne te mora longa fatiget,
  Imposita gremio stertere fronte potes.
Nec tu, linigeram fieri quid possit ad Isin,
  Quaesieris; nec tu curva theatra time.
Conscius assiduos commissi tollet honores:
  Quis minor est autem, quam tacuisse, labor?
Ille placet, versatque domum, neque verbera sentit:
  Ille potens; alii, sordida turba, iacent.
Huic verae ut lateant causae, finguntur inanes,
  Atque ambo domini, quod probat una, probant.
Quum bene vir traxit vultum, rugasque coegit,
  Quod voluit fieri blanda puella, facit.
Sed tamen interdum tecum quoque iurgia nectat,
  Et simulet lacrimas, carnificemque vocet.
Tu contra obiiciens, quae tuto diluat illa,
  In vero falso crimine deme fidem.
Sic tibi semper honos, sic alta peculia crescent;
  Haec face, et exiguo tempore liber eris.
Adspicis indicibus nexas per colla catenas;
  Squalidus orba fide pectora carcer habet.
Quaerit aquas in aquis, et poma fugacia captat
  Tantalus: hoc illi garrula lingua dedit.
Dum nimium servat custos Iunonius Io,
  Ante suos annos occidit, illa dea est.
Vidi ego compedibus liventia crura gerentem,
  Unde vir incestum scire coactus erat.
Poena minor merito; nocuit mala lingua duobus:
  Vir doluit, famae damna puella tulit.
Crede mihi, nulli sunt crimina grata marito,
  Nec quenquam, quamvis audiat illa, iuvant.
Seu tepet, indicium securas prodis ad aures:
  Sive amat, officio fit miser ille tuo.
Culpa nec ex facili, quamvis manifesta, probatur;
  Iudicis illa sui tuta favore venit.
Viderit ipse licet: credet tamen ille neganti;
  Damnabitque oculos, et sibi verba dabit.
Adspiciat dominae lacrimas: plorabit et ipse;
  Et dicet, Poenas garrulus iste dabit.
Quam dispar certamen inis: tibi verbera victo
  Adsunt; in gremio iudicis illa sedet.
Non scelus aggredimur, non ad miscenda coimus
  Toxica, non stricto fulminat ense manus.
Quaerimus, ut tuto per te possimus amare;
  Quid precibus nostris mollius esse potest?

ELEGIA III.

Hei mihi, quod dominam nec vir nec femina servas,
  Mutua nec Veneris gaudia nosse potes!
Qui primus pueris genitalia membra recidit,
  Vulnera, quae fecit, debuit ipse pati.
Mollis in obsequium, facilisque rogantibus esses,
  Si tuus in quavis praetepuisset amor.
Non tu natus equo, non fortibus utilis armis;
  Bellica non dextrae convenit hasta tuae.
Ista mares tractent: tu spes depone viriles;
  Sint tibi cum domina signa ferenda tua.
Hanc imple meritis; huius tibi gratia prosit:
  Si careas illa, quis tuus usus erit?
Est etiam facies, sunt apti lusibus anni,
  Indigna est pigro forma perire situ.
Fallere te potuit, quamvis habeare molestus:
  Non caret effectu, quod voluere duo.
Aptius ut fuerit precibus tentasse, rogamus,
  Dum bene ponendi munera tempus habes.

ELEGIA IV.

Non ego mendosos ausim defendere mores,
  Falsaque pro vitiis arma movere meis.
Confiteor; si quid prodest delicta fateri:
  In mea nunc demens crimina fassus eo.
Odi, nec possum cupiens non esse, quod odi.
  Heu! quam, quae studeas ponere, ferre grave est!
Nam desunt vires ad me mihi iusque regendum;
  Auferor, ut rapida concita puppis aqua.
Non est certa meos quae forma irritet amores:
  Centum sunt causae, cur ego semper amem.
Sive aliqua est oculos in se deiecta modestos;
  Uror, et insidiae sunt pudor ille meae.
Sive procax aliqua est; capior, quia rustica non est,
  Spemque dat in molli mobilis esse toro.
Aspera si visa est, rigidasque imitata Sabinas;
  Velle, sed ex alto dissimulare, puto.
Sive es docta, places raras dotata per artes:
  Sive rudis, placita es simplicitate tua.
Est, quae Callimachi prae nostris rustica dicat
  Carmina; cui placeo, protinus ipsa placet.
Est etiam, quae me vatem et mea carmina culpet;
  Culpantis cupiam sustinuisse femur.
Molliter incedit; motu capit; altera dura est:
  At poterit tacto mollior esse viro.
Haec quia dulce canit, flectitque facillima vocem,
  Oscula cantanti rapta dedisse velim.
Haec querulas agili percurrit pollice chordas;
  Tam doctas quis non possit amare manus?
Illa placet gestu, numerosaque brachia ducit,
  Et tenerum molli torquet ab arte latus:

33 At *facies* tenerae *laudataque* codd. Em. H. II, 38 In vero crimine fidem deme falso crimine. *In facto veri* ed. princ. Al. aliter. 39 *certa* peculia H. c. III, 13 etiam, etiamnum. De domina sermo est. 17 sq. non satis commode habent, nec tamen satisfacit, quod H. voluit *at* fuerit, vel quod Burm. *pretio tentare*. IV, 17 est docta, placet. 18 *est* — *sua*. Al. *capior* simpl. 22 *femen* cod.

Ut taceam de me, qui causa tangor ab omni,
  Illic Hippolytum pone: Priapus erit.
Tu, quia tam longa es, veteres Heroidas aequas,
  Et potes in toto multa iacere toro.
Haec habilis brevitate sua: corrumpor utraque;
  Conveniunt voto longa brevisque meo.
Non est culta; subit, quid cultae accedere possit:
  Ornata est; dotes exhibet illa suas.
Candida me capiet; capiet me flava puella;
  Est etiam fusco grata colore Venus.
Seu pendent nivea pulli cervice capilli;
  Leda fuit nigra conspicienda coma.
Seu flavent; placuit croceis Aurora capillis.
  Omnibus historiis se meus aptat amor.
Me nova sollicitat, me tangit serior aetas:
  Haec melior specie corporis, illa sapit.
Denique quas tota quisquam probat urbe puellas,
  Noster in has omnes ambitiosus amor.

ELEGIA V.

Nullus amor tanti est (abeas, pharetrate Cupido!),
  Ut mihi sint toties maxima vota mori.
Vota mori mea sunt, quum te peccasse recordor:
  Hei mihi, perpetuum nata puella malum!
Non mihi deceptae nudant tua facta tabellae;
  Non data furtive munera crimen habent.
O, utinam arguerem sic, ut non vincere possem!
  Me miserum, quare tam bona causa mea est?
Felix, qui, quod amat, defendere fortiter audet;
  Cui sua, Non feci, dicere amica potest.
Ferreus est, nimiumque suo favet ille dolori,
  Cui petitur victa palma cruenta rea.
Ipse miser vidi, quum me dormire putares,
  Sobrius apposito crimina vestra mero.
Multa supercilio vidi vibrante loquentes;
  Nutibus in vestris pars bona voçis erat.
Non oculi tacuere tui, conscriptaque vino
  Mensa; nec in digitis littera nulla fuit.
Sermonem agnovi, quod non videatur, agentem,
  Verbaque pro certis iussa valere notis.
Iamque frequens ierat mensa conviva remota;
  Compositi iuvenes unus et alter erant.
Improba tum vero iungentes oscula vidi;
  Illa mihi lingua nexa fuisse liquet.
Qualia nec fratri tulerit germana severo,
  Sed tulerit cupido mollis amica viro;
Qualia credibile est, nec Phoebum ferre Dianae,
  Sed Venerem Marti saepe tulisse suo.
Quid facis? exclamo; quo nunc mea gaudia defers?
  Iniiciam dominas in mea iura manus.
Haec tibi sunt mecum, mihi sunt communia tecum:
  In bona cur quisquam tertius ista venit?
Hoc ego; quaeque dolor linguae dictavit: at illi
  Conscia purpureus venit in ora pudor.
Quale coloratum Tithoni coniuge coelum
  Subrubet, aut sponso visa puella novo;
Quale rosae fulgent inter sua lilia mixtae,
  Aut ubi cantatis Luna laborat equis;
Aut quod, ne longis flavescere possit ab annis,
  Maeonis Assyrium femina tinxit ebur.
His erat, aut alicui color ille simillimus horum;
  Et nunquam casu pulchrior illa fuit.
Spectabat terram: terram spectare decebat;
  Maesta erat in vultu: maesta decenter erat.
Sicut erant (et erant culti) laniare capillos,
  Et fuit in teneras impetus ire genas.
Ut faciem vidi, fortes cecidere lacerti:
  Defensa est armis nostra puella suis.
Qui modo saevus eram, supplex ultroque rogavi,
  Oscula ne nobis deteriora daret.
Risit, et ex animo dedit optima, qualia possent
  Excutere irato tela trisulca Iovi.
Torqueor infelix, ne tam bona sumpserit alter;
  Et volo non ex hac illa fuisse nota.
Haec quoque, quam docui, multo meliora fuerunt;
  Et quiddam visa est addidicisse novi.
Quod nimium placuere, malum est; quod tota labellis
  Lingua tua est nostris, nostra recepta tuis.
Nec tamen hoc unum doleo; non oscula tantum
  Iuncta queror; quamvis haec quoque iuncta queror:
Illa, nisi in lecto, nusquam potuere doceri;
  Nescio quis pretium grande magister habet!

ELEGIA VI.

Psittacus, Eois imitatrix ales ab Indis,
  Occidit: exsequias ite frequenter, aves.
Ite, piae volucres, et plangite pectora pennis;
  Et rigido teneras ungue notate genas.
Horrida pro maestis lanietur pluma capillis;
  Pro longa resonent carmina vestra tuba.
Quid scelus Ismarii quereris, Philomela, tyranni?
  Expleta est annis ista querela suis.
Alitis in rarae miserum devertere funus;
  Magna, sed antiqui causa doloris Itys.
Omnes, quae liquido libratis in aere cursus;
  Tu tamen ante alias, turtur amice, dole.
Plena fuit vobis omni concordia vita,
  Et stetit ad finem longa tenaxque fides.
Quod fuit Argolico iuvenis Phoceus Oresti,
  Hoc tibi, dum licuit, Psittace, turtur erat.
Quid tamen ista fides? quid rari forma coloris?
  Quid vox mutandis ingeniosa sonis?
Quid iuvat, ut datus es, nostrae placuisse puellae?
  Infelix avium gloria, nempe iaces.
Tu poteras virides pennis hebetare zmaragdos,
  Tincta gerens rubro Punica rostra croco.
Non fuit in terris vocum simulantior ales,
  Reddebas blaeso tam bene verba sono.
Raptus es invidia! non tu fera bella movebas:
  Garrulus, et placidae pacis amator eras.
Ecce, coturnices inter sua proelia vivunt:
  Forsitan et fiant inde frequenter anus.
Plenus eras minimo; nec prae sermonis amore
  In multos poteras ora vacare cibos.
Nux erat esca tibi, causaeque papavera somni;
  Pellebatque sitim simplicis humor aquae.
Vivit edax vultur, ducensque per aera gyros
  Miluus, et pluviae graculus auctor aquae;
Vivit et armiferae cornix invisa Minervae,
  Illa quidem saeclis vix moritura novem:
Occidit ille loquax, humanae vocis imago,
  Psittacus, extremo munus ab orbe datum.
Optima prima fere manibus rapiuntur avaris,
  Implentur numeris deteriora suis.
Tristia Phylacidae Thersites funera vidit;
  Iamque cinis, vivis fratribus, Hector erat.
Quid referam timidae pro te pia vota puellae,
  Vota procelloso per mare rapta Noto?

V, 5 *decepto* cod. quod probat Burm. Al. *deletae*. *Deceptas* interpretantur *interceptas*, vix vere. Videntur esse litterae, quae quum ad suum locum non perlatae sunt, auctoris consilium fefellerunt. 25 et 27 *non*. 45 *compti*. 51 *oscula*. VI, 9 *devertite* codd. Sic I. Em. H. 15 *Orestae* H. et I. e duob. codd. 19 ex quo dona datus eras. 30 *poterant*. 41 Phylas. Protesilaus.

Septima lux aderat, non exhibitura sequentem,
  Et stabat vacua iam tibi Parca colo.
Nec tamen ignavo stupuerunt verba palato;
  Clamavit moriens lingua: Corinna vale!
Colle sub Elysio nigra nemus ilice frondens,
  Udaque perpetuo gramine terra viret.
Si qua fides dubiis: volucrum locus ille piarum
  Dicitur, obscaenae quo prohibentur aves.
Illic innocui late pascuntur olores,
  Et vivax Phoenix, unica semper avis.
Explicat ipsa suas ales Iunonia pennas,
  Oscula dat cupido blanda columba mari.
Psittacus has inter, nemorali sede receptus,
  Convertit volucres in sua verba pias.
Ossa tegit tumulus, tumulus pro corpore parvus,
  Quo lapis exiguus par sibi carmen habet:
Colligor ex ipso dominae placuisse sepulcro;
  Ora fuere mihi plus ave docta loqui.

ELEGIA VII.

Ergo ego sufficiam reus in nova crimina semper?
  Ut vincam, toties dimicuisse piget.
Sive ego marmorei respexi summa theatri,
  Eligis e multis, unde dolere velis.
Candida seu tacito me vidit femina vultu,
  In vultu tacitas arguis esse notas.
Si quam laudavi, miseros petis ungue capillos;
  Si culpo, crimen dissimulare putas.
Sive bonus color est, in te quoque frigidus esse;
  Seu malus, alterius dicor amore mori.
Atque ego peccati vellem mihi conscius essem:
  Aequo animo poenam, qui meruere, ferunt.
Nunc temere insimulas, credendoque omnia frustra,
  Ipsa vetas iram pondus habere tuam.
Adspice, ut auritus miserandae sortis asellus
  Assiduo domitus verbere lentus eat.
Ecce, novum crimen, sollers ornare Cypassis
  Obiicitur dominae contemerasse torum!
Di melius, quam me, si sit peccasse libido,
  Sordida contemptae sortis amica iuvet!
Quis Veneris famulae connubia liber inire,
  Tergaque complecti verbere secta velit?
Adde, quod ornandis illa est operata capillis,
  Et tibi per doctas grata ministra manus.
Scilicet ancillam, quae tam tibi fida, rogarem?
  Quid? nisi ut indicio iuncta repulsa foret?
Per Venerem iuro, puerique volatilis arcus,
  Me non admissi criminis esse reum.

ELEGIA VIII.

Ponendis in mille modos perfecta capillis,
  Comere sed solas digna, Cypassi, deas;
Et mihi iucundo non rustica cognita furto;
  Apta quidem dominae, sed magis apta mihi:
Quis fuit inter nos sociati corporis index?
  Sensit concubitus unde Corinna tuos?
Num tamen erubui, num, verbo lapsus in ullo,
  Furtivae Veneris conscia signa dedi?
Quid, quod in ancilla si quis delinquere posset,
  Illum ego contendi mente carere bona?
Thessalus ancillae facie Briseidos arsit;
  Serva Mycenaeo Phoebas amata duci.
Non ego Tantalide maior, nec maior Achille:
  Quod decuit reges, cur mihi turpe putem?
Ut tamen iratos in te defixit ocellos,
  Vidi te totis erubuisse genis.
At quanto, si forte refers, praesentior ipse
  Per Veneris feci numina magna fidem!
Tu, dea, tu iubeas animi periuria nostri
  Carpathium tepidos per mare ferre Notos!
Pro quibus officiis pretium mihi dulce repende
  Concubitus hodie, fusca Cypassi, tuos.
Quid renuis, fingisque novos, ingrata, timores?
  Unum est e dominis emeruisse satis.
Quod si stulta negas, index anteacta fatebor,
  Et veniam culpae proditor ipse meae.
Quoque loco tecum fuerim, quotiesque, Cypassi,
  Narrabo dominae, quotque quibusque modis.

ELEGIA IX.

O, nunquam pro me satis indignate Cupido!
  O, in corde meo desidiose puer!
Quid me, qui miles nunquam tua signa reliqui,
  Laedis, et in castris vulneror ipse meis?
Cur tua fax urit, figit tuus arcus amicos?
  Gloria pugnantes vincere maior erat.
Quid, non Haemonius, quem cuspide perculit, heros
  Confossum medica postmodo iuvit ope?
Venator sequitur fugientia, capta relinquit,
  Semper et inventis ulteriora petit.
Nos tua sentimus, populus tibi deditus, arma;
  Pigra reluctanti cessat in hoste manus.
Quid iuvat in nudis hamata retundere tela
  Ossibus? ossa mihi nuda reliquit amor.
Tot sine amore viri, tot sunt sine amore puellae:
  Hinc tibi cum magna laude triumphus eat.
Roma, nisi immensum vires promosset in orbem,
  Stramineis esset nunc quoque densa casis.
Fessis in acceptos miles deducitur agros;
  Mittitur in saltus carcere liber equus;
Longaque subductam celant navalia pinum;
  Tutaque deposito poscitur ense rudis.
Me quoque, qui toties merui sub amore puellae,
  Defunctum placide vivere tempus erat.
Vive deus, posito, si quis mihi dicat, amore:
  Deprecer; usque adeo dulce puella malum est.
Quum bene pertaesum est, animoque relanguit ardor:
  Nescio quo miserae turbine mentis agor.
Ut rapit in praeceps dominum, spumantia frustra
  Frena retentantem, durior oris equus;
Ut subitus, prope iam prensa tellure, carinam
  Tangentem portus ventus in alta rapit:
Sic me saepe refert incerta Cupidinis aura,
  Notaque purpureus tela resumit Amor.
Fige, puer; positis nudus tibi praebeor armis.
  Hic tibi sint vires; hic tua dextra facit.
Huc, tanquam iussae, veniunt iam sponte sagittae.
  Vix illis prae me nota pharetra sua est.
Infelix, tota quicumque quiescere nocte
  Sustinet, et somnos praemia magna vocat.
Stulte, quid est somnus, gelidae nisi mortis imago?
  Longa quiescendi tempora fata dabunt.
Me modo decipiant voces fallacis amicae:
  Sperando certe gaudia magna feram.
Et modo blanditias dicat, modo iurgia nectat;
  Saepe fruar domina, saepe repulsus eam.
Quod dubius Mars est: per te, privigne Cupido, est;
  Et movet exemplo vitricus arma tuo.
Tu levis es, multoque tuis ventosior alis,
  Gaudiaque ambigua dasque negasque fide.

VII, 17 Ecce *tuum* sollers *caput exornare.* Sollers ornare est circumscriptio vocis ornatrix. 21 Venerem famulam coniunge. VIII, 14 *Tantalida* H. c. 15 *vile* putem cod. 20 periuria *puri.* IX, 1 pro *re* Burm. c. 27 *revanuit* (un. cod. *revanuit* ex I, 10, 9).

Si tamen exaudis, pulchra cum matre, rogantem,
  Indeserta meo pectore regna tene.
Accedant regno, nimium vaga turba, puellae:
  Ambobus populis sic venerandus eris.

ELEGIA X.

Tu mihi, tu certe, memini, Graecine, negabas,
  Uno posse aliquem tempore amare duas.
Per te ego decipior, per te deprensus inermis,
  Ecce! duas uno tempore turpis amo.
Utraque formosa est; operosae cultibus ambae:
  Artibus, in dubio est, haec sit, an illa prior.
Pulchrior hac illa est; haec est quoque pulchrior illa:
  Et magis haec nobis, et magis illa placet.
Errant, ut ventis discordibus acta phaselos,
  Dividuumque tenent alter et alter amor.
Quid geminas, Erycina, meos sine fine dolores?
  Nonne erat in curas una puella satis?
Quid folia arboribus, quid pleno sidera coelo,
  In freta collectas alta quid addis aquas?
Sed tamen hoc melius, quam si sine amore iacerem:
  Hostibus eveniat vita severa meis!
Hostibus eveniat viduo dormire cubili,
  Et medio laxe ponere membra toro!
At mihi saevus amor somnos abrumpat inertes,
  Simque mei lecti non ego solus onus.
Me mea disperdat, nullo prohibente, puella,
  Si satis una potest: si minus una, duae.
Sufficiam; graciles, sed non sine viribus, artus;
  Pondere, non nervis, corpora nostra carent:
Et lateri dabit in vires alimenta voluptas;
  Decepta est opera nulla puella mea.
Saepe ego, lascivae consumpto tempore noctis,
  Utilis et forti corpore mane fui.
Felix, quem Veneris certamina mutua rumpunt!
  Di faciant, leti causa sit ista mei!
Induat adversis contraria pectora telis
  Miles, et aeternum sanguine nomen emat.
Quaerat avarus opes; et quae lassarit arando,
  Aequora, periuro naufragus ore bibat:
At mihi contingat Veneris languescere motu,
  Quum moriar; medium solvar et inter opus.
Atque aliquis, nostro lacrimans in funere, dicat:
  Conveniens vitae mors fuit ista tuae.

ELEGIA XI.

Prima malas docuit, mirantibus aequoris undis,
  Peliaco pinus vertice caesa vias,
Quae concurrentes inter temeraria cautes
  Conspicuam fulvo vellere vexit ovem.
O utinam, remo ne quis freta longa moveret,
  Argo funestas pressa bibisset aquas!
Ecce, fugit notumque torum sociosque Penates,
  Fallacesque vias ire Corinna parat!
Quid tibi, me miserum! Zephyros Eurosque timebo,
  Et gelidum Borean, egelidumque Notum?
Non illic urbes, non tu mirabere silvas:
  Una est iniusti caerula forma maris.
Nec medius tenues conchas, pictosque lapillos
  Pontus habet: bibuli litoris illa mora est.
Litora marmoreis pedibus signate, puellae!
  Hactenus est tutum: cetera caeca via est;
Et vobis alii ventorum proelia narrent,
  Quas Scylla infestet, quasve Charybdis aquas;
Et quibus emineant violenta Ceraunia saxis;
  Quo lateant Syrtes, quove Malea sinu.
Haec alii referant; at vos, quod quisque loquetur,
  Credite: credenti nulla procella nocet.
Sero respicitur tellus, ubi fune soluto
  Currit in immensum panda carina salum;
Navita sollicitus quum ventos horret iniquos,
  Et prope tam letum, quam prope cernit aquam.
Quid, si concussas Triton exasperet undas?
  Quam tibi nunc toto nullus in ore color!
Tum generosa voces fecundae sidera Ledae;
  Et, Felix, dicas, quam sua terra tenet!
Tutius est fovisse torum, legisse libellos,
  Threiciam digitis increpuisse lyram.
At, si vana ferunt volucres mea dicta procellae,
  Aequa tamen puppi sit Galatea tuae.
Vestrum crimen erit talis iactura puellae,
  Nereidesque deae, Nereidumque pater!
Vade memor nostri, vento reditura secundo;
  Impleat illa tuos fortior aura sinus.
Tum mare in haec magnus proclinet litora Nereus;
  Huc venti spirent; huc agat aestus aquas.
Ipsa roges, Zephyri veniant in lintea pleni;
  Ipsa tua moveas turgida vela manu.
Primus ego adspiciam notam de litore pinum,
  Et dicam: Nostros advehit illa deos;
Excipiamque humeris, et multa sine ordine carpam
  Oscula; pro reditu victima vota cadet:
Inque tori formam molles sternentur arenae,
  Et tumulus mensae quilibet instar erit.
Illic apposito narrabis multa Lyaeo,
  Paene sit ut mediis obruta navis aquis;
Dumque ad me properas, nec iniquae tempora noctis,
  Nec te praecipites extimuisse Notos.
Omnia pro veris credam, sint ficta licebit:
  Cur ego non votis blandiar ipse meis?
Haec mihi quamprimum coelo nitidissimus alto
  Lucifer admisso tempora portet equo.

ELEGIA XII.

Ite triumphales circum mea tempora lauri:
  Vicimus, in nostro est ecce, Corinna sinu!
Quam vir, quam custos, quam ianua firma, tot hostes
  Servabant, ne qua posset ab arte capi!
Haec est pracipuo victoria digna triumpho,
  In qua, quaecumque est, sanguine praeda caret.
Non humiles muri, non parvis oppida fossis
  Cincta, sed est ductu capta puella meo.
Pergama quum caderent bello superata bilustri,
  Ex tot in Atrida pars quota laudis erat?
At mea seposita est, et ab omni milite dissors
  Gloria; nec titulum muneris alter habet.
Me duce ad hanc voti finem, me milite veni:
  Ipse eques, ipse pedes, signifer ipse fui.
Nec casum fortuna meis immiscuit actis.
  Huc ades, o cura parte triumphe mea!
Nec belli nova causa mei: nisi rapta fuisset
  Tyndaris, Europae pax Asiaeque foret.
Femina silvestres Lapithas, populumque bimembrem
  Turpiter apposito vertit in arma mero;
Femina Troianos iterum fera bella movere
  Impulit in regno, iuste Latine, tuo;
Femina Romanis, etiam nunc Urbe recenti,
  Immisit soceros, armaque saeva dedit.

52 regna *gere* (*geras* cod.) X, 23 *Sufficiant* graciles. Putat. propter 25 requiritur; reliqua parenthetice accipienda. XI, 10 *Egelidum* Borean. Sed particula copulativa aegre desideretur. Eadem est diversitas Met. VI, 710. 13 *viridesque. variosque.* 15 *signanda* puellae. 21 *loquatur.* Sic I. Al. *loquentur.* 25 *iam* ventos. H. c. *qua.* 28 *tunc* toto Markl. c. 43 plurimi codd. *puppim.* 45 *ulnis.*

Vidi ego pro nivea pugnantes coniuge tauros;
  Spectatrix animos ipsa iuvenca dabat.
Me quoque cum multis, sed me sine caede, Cupido
  Iussit militiae signa movere suae.

ELEGIA XIII.

Dum labefactat onus gravidi temeraria ventris,
  In dubio vitae lassa Corinna iacet.
Illa quidem, clam me tantum molita pericli,
  Ira digna mea: sed cadit ira metu.
Et tamen aut ex me conceperat, aut ego credo:
  Est mihi pro facto saepe, quod esse potest.
Isi, Paraetonium genialiaque arva Canopi
  Quae colis, et Memphin palmiferamque Pharon;
Quaque celer Nilus lato delapsus in alveo
  Per septem portus in maris exit aquas:
Per tua sistra precor, per Anubidis ora verendi;
  Sic tua sacra pius semper Osiris amet,
Pigraque labatur circa donaria serpens,
  Et comes in pompa corniger Apis eat!
Huc adhibe vultus, et in una parce duobus:
  Nam vitam dominae tu dabis; illa mihi.
Saepe tibi sedit certis operata diebus,
  Qua cingit lauros Gallica turma tuas.
Tuque laborantes utero miserata puellas,
  Quarum tarda latens corpora tendit onus:
Lenis ades, precibusque meis fave, Ilithyia:
  Digna est, quam iubeas muneris esse tui.
Ipse ego tura dabo fumosis candidus aris;
  Ipse feram ante tuos munera vota pedes.
Adiiciam titulum: Servata Naso Corinna;
  Tu modo fac titulo muneribusque locum.
Si tamen in tanto fas est monuisse timore;
  Hac tibi sit pugna dimicuisse satis.

ELEGIA XIV.

Quid iuvat immunes belli cessare puellas,
  Nec fera peltatas agmina velle sequi;
Si sine Marte suis patiuntur vulnera telis,
  Et caecas armant in sua fata manus?
Quae prima instituit teneros convellere fetus,
  Militia fuerat digna perire sua.
Scilicet, ut careat rugarum crimine venter,
  Sternatur pugnae tristis arena tuae?
Si mos antiquis placuisset matribus idem,
  Gens hominum vitio deperitura fuit;
Quique iterum generis iaceret primordia nostri
  In vacuo lapides orbe, parandus erat.
Quis Priami fregisset opes, si numen aquarum
  Iusta recusasset pondera ferre Thetis?
Illa si tumido geminos in ventre necasset,
  Casurus dominae conditor Urbis erat.
Si Venus Aenean gravida temerasset in alvo,
  Caesaribus tellus orba futura fuit.
Tu quoque, quum posses nasci, formosa, perisses,
  Tentasset, quod tu, si tua mater opus.
Ipse ego, quum fuerim melius periturus amando,
  Vidissem nullos, matre necante, dies.
Quid plenam fraudas vitem crescentibus uvis;
  Pomaque crudeli vellis acerba manu?
Sponte fluent matura sua: sine crescere nata;
  Est pretium parvae non leve vita morae.
Vestra quid effoditis subiectis viscera telis,
  Et nondum natis dira venena datis?
Colchida respersam puerorum sanguine culpant,
  Aque sua caesam matre queruntur Ityn:
Utraque saeva parens; sed tristibus utraque causis
  Iactura socii sanguinis ulta virum.
Dicite, quis Tereus, quis vos irritet Iason
  Figere sollicita corpora vestra manu?
Hoc neque in Armeniis tigres fecere latebris,
  Perdere nec fetus ausa leaena suos.
At tenerae faciunt, sed non impune, puellae:
  Saepe, suos utero quae necat, ipsa perit.
Ipsa perit, ferturque toro resoluta capillos,
  Et clamant, Merito, qui modo cumque vident.
Ista sed aetherias vanescant dicta per auras;
  Et sint ominibus pondera nulla meis.
Di faciles, peccasse semel concedite tuto:
  Id satis est; poenam culpa secunda ferat.

ELEGIA XV.

Annule, formosae digitum vincture puellae,
  In quo censendum nil, nisi dantis amor:
Munus eas gratum; te laeta mente receptum
  Protinus articulis induat illa suis.
Tam bene convenias, quam mecum convenit illi,
  Et digitum iusto commodus orbe teras.
Felix, a domina tractaberis, annule, nostra:
  Invideo donis iam miser ipse meis.
O! utinam fieri subito mea munera possim
  Artibus Aeaeis, Carpathiive senis!
Tunc ego te dominae cupiam tetigisse papillas,
  Et laevam tunicis inseruisse manum.
Elabar digito, quamvis angustus et haerens;
  Inque sinum mira laxus ab arte cadam.
Idem ego, ut arcanas possim signare tabellas,
  Neve tenax ceram siccave gemma trahat;
Humida formosae tangam prius ora puellae:
  Tantum ne signem scripta dolenda mihi.
Si dabor, ut condar loculis, exire negabo,
  Adstringens digitos orbe minore tuos.
Non ego dedecori tibi sim, mea vita, futurus,
  Quodve tener digitus ferre recuset, onus.
Me gere, quum calidis perfundes imbribus artus;
  Damnaque sub gemma perfer euntis aquae.
Sed, puto, te nuda mea membra libidine surgent,
  Et peraget partes annulus ille viri.
Irrita quid voveo? parvum proficiscere munus:
  Illa datam tecum sentiat esse fidem.

ELEGIA XVI.

Pars me Sulmo tenet Peligni tertia ruris,
  Parva, sed irriguis ora salubris aquis.
Sol licet admoto tellurem sidere findat,
  Et micet Icarii stella proterva canis:
Arva pererrantur Peligna liquentibus undis;
  Et viret in tenero fertilis herba solo.
Terra ferax Cereris, multoque feracior uvis;
  Dat quoque bacciferam Pallada rarus ager;
Perque resurgentes rivis labentibus herbas
  Gramineus madidam caespes obumbrat humum.
At meus ignis abest: verbo peccavimus uno;
  Quae movet ardores, est procul; ardor adest.
Non ego, si medius Polluce et Castore ponar,
  In coeli sine te parte fuisse velim.
Solliciti iaceant, terraque premantur iniqua,
  In longas orbem qui secuere vias!

XII, 27 *qui multos*. XIII, 9 *ab* alveo. 10 *portas* duo codd. 17 tibi *meruit* vel *dedit* codd. Em. H. 18 ad quid alludat, non satis liquet. Pro *Qua* multi codd. *Quis* (quibus). Deinde *turba*. 21 precibusque meis, *Lucina*, *faveto*; precibusque fave, *Lucina*, *puellae*. 22 *numinis* esse. 27 sq. ad Corinnam; cf. XIV, 43 sq. XIV, 39 *rego*. 40 Et, *Meruit*, clamant. XV, 10 Carp. senex, Proteus. 14 mira *calliditate*. 20 alii codd. *peragam* — *ille*, al. *peraget* — *ipse*. Prius cum Heinsio I. Sed prima persona hic non coit cum pronomine *ille*.

At iuvenum comites iussissent ire puellas,
Si fuit in longas terra secanda vias.
Tum mihi, si premerem ventosas horridus Alpes,
Dummodo cum domina, molle fuisset iter.
Cum domina Libycas ausim perrumpere Syrtes,
Et dare non aequis vela ferenda Notis.
Non, quae virgineo portenta sub inguine latrant,
Nec timeam vestros, curva Malea, sinus;
Non, qua submersis ratibus saturata Charybdis
Fundit, et effusas ore resorbet aquas.
Quodsi Neptunum ventosa potentia vincet,
Et subventuros auferet unda deos:
Tu nostris niveos humeris impone lacertos,
Corpore nos facili dulce feremus onus.
Saepe petens Hero iuvenis tranaverat undas:
Tunc quoque tranasset, sed via caeca fuit.
At sine te, quamvis operosi vitibus agri
Me teneant, quamvis amnibus arva natent,
Et vocet in rivos parentem rusticus undam,
Frigidaque arboreas mulceat aura comas:
Non ego Pelignos videor celebrare salubres;
Non ego natalem, rura paterna, locum;
Sed Scythiam, Cilicasque feros, viridesque Britannos,
Quaeque Prometheo saxa cruore rubent.
Ulmus amat vitem, vitis non deserit ulmum;
Separor a domina cur ego saepe mea?
At mihi te comitem iuraras usque futuram,
Per me, perque oculos, sidera nostra, tuos.
Verba puellarum, foliis leviora caducis,
Irrita, qua visum est, ventus et unda ferunt.
Si qua mei tamen est in te pia cura relicti,
Incipe pollicitis addere facta tuis;
Parvaque quamprimum rapientibus esseda mannis,
Ipsa per admissas concute lora iubas.
At vos, qua veniet, tumidi subsidite montes,
Et faciles curvis vallibus este viae!

ELEGIA XVII.

Si quis erit, qui turpe putet servire puellae,
Illo convincar iudice turpis ego.
Sim licet infamis; dum me moderatius urat,
Quae Paphon, et fluctu pulsa Cythera tenet.
Atque utinam dominae miti quoque praeda fuissem,
Formosae quoniam praeda futurus eram!
Dat facies animos: facie violenta Corinna est;
Me miserum! cur est tam bene nota sibi?
Scilicet a speculi sumuntur imagine fastus,
Nec nisi compositam se prius illa videt.
Non tibi si facies nimium dat in omnia regni,
O, facies oculos nata tenere meos!
Collatum idcirco tibi me contemnere debes:
Aptari magnis inferiora licet.
Creditur et Nymphe mortalis amore Calypso
Capta reluctantem detinuisse virum.
Creditur aequoream Phthio Nereida regi,
Egeriam iusto concubuisse Numae;
Vulcano Venerem, quamvis, incude relicta,
Turpiter obliquo claudicet ille pede.
Carminis hoc ipsum genus impar: sed tamen apte
Iungitur herous cum breviore modo.
Tu quoque me, mea lux, in quaslibet accipe leges:
Te deceat medio iura dedisse toro.
Non tibi crimen ero, nec quo laetere remoto;
Non erit hic nobis infitiandus amor.
Sunt mihi pro magno felicia carmina censu,
Et multae per me nomen habere volunt.
Novi aliquam, quae se circumferat esse Corinnam:
Ut fiat, quid non illa dedisse velit?
Sed neque diversi ripa labuntur eadem
Frigidus Eurotas, populiferque Padus;
Nec, nisi tu, nostris cantabitur ulla libellis:
Ingenio causas tu dabis una meo.

ELEGIA XVIII.

Carmen ad iratum dum tu perducis Achillen,
Primaque iuratis induis arma viris;
Nos, Macer, ignavae Veneris cessamus in umbra,
Et tener ausuros grandia frangit Amor.
Saepe meae, Tandem, dixi, discede puellae:
In gremio sedit protinus illa meo.
Saepe, Pudet, dixi: lacrimis vix illa retentis,
Me miseram! iam te, dixit, amare pudet?
Implicuitque suos circum mea colla lacertos;
Et, quae me perdunt, oscula mille dedit.
Frangor, et ingenium sumptis revocatur ab armis;
Resque domi gestas et mea bella cano.
Sceptra tamen sumpsi, curaque Tragoedia nostra
Crevit, et huic operi quamlibet aptus eram.
Risit Amor pullamque meam, pictosque cothurnos,
Sceptraque privata tam bene sumpta manu.
Hinc quoque me dominae numen deduxit iniquae,
Deque cothurnato vate triumphat Amor.
Quod licet, aut Artes teneri profitemur Amoris
(Hei mihi, praeceptis urgeor ipse meis!),
Aut, quod Penelopes verbis reddatur Ulixi,
Scribimus, aut lacrimas, Phylli relicta, tuas;
Quod Paris, et Macareus, et quod male gratus Iason,
Hippolytique parens, Hippolytusque legant;
Quodque tenens strictum Dido miserabilis ensem
Dicat, et Aeoliae Lesbis amica lyrae.
Quam celer e toto rediit meus orbe Sabinus,
Scriptaque diversis retulit ille locis!
Candida Penelope signum cognovit Ulixis;
Legit ab Hippolyto scripta noverca suo.
Iam pius Aeneas miserae rescripsit Elissae;
Quodque legat Phyllis, si modo vivit, habet.
Tristis ad Hypsipylen ab Iasone littera venit;
Det votam Phoebo Lesbis amata lyram.
Nec tibi, qua tutum vati, Macer, arma canenti,
Aureus in medio Marte tacetur Amor.
Et Paris est illic, et adultera nobile crimen;
Et comes exstincto Laodamia viro.
Si bene te novi, non bella libentius istis
Dicis; et a vestris in mea castra redis.

ELEGIA XIX.

Si tibi non opus est servata, stulte, puella;
At mihi fac serves, quo magis ipse velim.
Quod licet, ingratum est; quod non licet, acrius urit:
Ferreus est, si quis, quod sinit alter, amat.
Speremus pariter, pariter metuamus amantes;
Et faciat voto rara repulsa locum.
Quo mihi fortunam, quae nunquam fallere curet?
Nil ego, quod nullo tempore laedat, amo.
Viderat hoc in me vitium versuta Corinna,
Quaque capi possem, callida norat opem.
Ah, quoties sani capitis mentita dolores,
Cunctantem tardo iussit abire pede!

XVI, 26 *receptat.* 27 *Neptuni.* 39 virid. Brit. quod glasto sive isatide pingebantur. Caes. B. G. V, 14. 44 oculos, *qui rapuere*; nonnulli rapuere *meos.* XVII, 26 *vobis.* XVIII, 3 *ignava.* 11 *Vincor.* Alt. un. cod. Vulgat. retinuit I. 27 Quam *cito de.* Sic I. 29 *Callida* Burm. c. XIX, 1 sq. Si ipse custodire coniugem non curas tui causa, at certe ita custodi, ut ego zelotypus fiam, mihi unice eam reservare impellar.

Ah, quoties finxit culpam, quantumque libebat,
  Insontis speciem praebuit ipsa nocens!
Sic ubi vexarat, tepidosque refoverat ignes,
  Rursus erat votis comis et apta meis.
Quas mihi blanditias, quam dulcia verba parabat!
  Oscula, di magni, qualia quotque dabat!
Tu quoque, quae nostros rapuisti nuper ocellos,
  Saepe time insidias, saepe rogata nega;
Et sine me, ante tuos proiectum in limine postes,
  Longa pruinosa frigora nocte pati.
Sic mihi durat amor, longosque adolescit in usus:
  Hoc iuvat; haec animi sunt alimenta mei.
Pinguis amor, nimiumque patens, in taedia nobis
  Vertitur, et stomacho, dulcis ut esca, nocet.
Si nunquam Danaen habuisset aenea turris,
  Non esset Danae de Iove facta parens.
Dum servat Iuno sinuatam cornibus Io,
  Facta est, quam fuerat, gratior illa Iovi.
Quod licet et facile est, quisquis cupit, arbore frondes
  Carpat, et e medio flumine potet aquam.
Si qua volet regnare diu, deludat amantem:
  Hei mihi, ne monitis torquear ipse meis!
Quidlibet eveniat, nocet indulgentia nobis:
  Quod sequitur, fugio; quod fugit, usque sequor.
At tu formosae nimium secure puellae,
  Incipe iam prima claudere nocte domum.
Incipe, quis toties furtim tua limina pulset,
  Quaerere; quid latrent nocte silente canes;
Quo ferat et referat sollers ancilla tabellas;
  Cur toties vacuo secubet ipsa toro.
Mordeat ista tuas aliquando cura medullas,
  Daque locum nostris materiamque dolis.
Ille potest vacuo furari litore arenas,
  Uxorem stulti si quis amare potest.
Iamque ego praemoneo: nisi tu servare puellam
  Incipis, incipiet desinere esse mea.
Multa diuque tuli; speravi saepe futurum,
  Quum bene servasses, ut bene verba darem.
Lentus es, et pateris nulli patienda marito.
  At mihi concessi finis amoris erit.
Scilicet infelix nunquam prohibebor adire?
  Nox mihi sub nullo vindice semper erit?
Nil metuam? per nulla traham suspiria somnos?
  Nil facies, cur te iure perisse velim?
Quid mihi cum facili, quid cum lenone marito?
  Corrumpis vitio gaudia nostra tuo.
Quin alium, quem tanta iuvet patientia, quaeras:
  Me tibi rivalem si iuvat esse, veta.

LIBER TERTIUS.

ELEGIA I.

Stat vetus et multos incaedua silva per annos;
  Credibile est illi numen inesse loco:
Fons sacer in medio, speluncaque pumice pendens,
  Et latere ex omni dulce queruntur aves.
Hic ego dum spatior tectus nemoralibus umbris,
  Quod mea, quaerebam, Musa moveret opus.
Venit odoratos Elegeia nexa capillos,
  Et, puto, pes illi longior alter erat.
Forma decens, vestis tenuissima, vultus amantis;
  In pedibus vitium causa decoris erat.
Venit et ingenti violenta Tragoedia passu:
  Fronte comae torva; palla iacebat humi.
Laeva manus sceptrum late regale tenebat,
  Lydius alta pedum vincla cothurnus erat;
Et prior, Ecquis erit, dixit, tibi finis amandi?
  O, argumenti lente poeta tui!
Nequitiam vinosa tuam convivia narrant;
  Narrant in multas compita secta vias.
Saepe aliquis digito vatem designat euntem,
  Atque ait, Hic ille est, quem ferus urit Amor.
Fabula, nec sentis, tota iactaris in urbe,
  Dum tua praeterito facta pudore refers.
Tempus erat thyrso pulsum graviore moveri;
  Cessatum satis est: incipe maius opus.
Materia premis ingenium, cane facta virorum:
  Haec animo, dices, area digna meo est.
Quod tenerae cantent, lusit tua Musa, puellae,
  Primaque per numeros acta iuventa suos.
Nunc habeam per te Romana Tragoedia nomen:
  Implebit leges spiritus iste meas.
Hactenus; et movit pictis innixa cothurnis
  Densum caesarie terque quaterque caput.
Altera, si memini, limis subrisit ocellis.
  Fallor, an in dextra myrtea virga fuit?
Quid gravibus verbis, animosa Tragoedia, dixit,
  Me premis? an nunquam non gravis esse potes?
Imparibus tamen es numeris dignata moveri;
  In me pugnasti versibus usa meis.
Non ego contulerim sublimia carmina nostris,
  Obruit exiguas regia vestra fores.
Sum levis, et mecum levis est, mea cura, Cupido;
  Non sum materia fortior ipsa mea.
Rustica fit sine me lascivi mater Amoris;
  Huic ego proveni lena comesque deae.
Quam tu non poteras duro reserare cothurno,
  Haec est blanditiis ianua laxa meis.
Et tamen emerui plus quam tu posse, ferendo
  Multa, supercilio non patienda tuo.
Per me decepto didicit custode Corinna
  Liminis adstricti sollicitare fidem,
Delabique toro tunica velata recincta,
  Atque impercussos nocte movere pedes.
Vel quoties foribus duris incisa pependi,
  Non verita a populo praetereunte legi!
Quin ego me memini, dum custos saevus abiret,
  Ancillae missam delituisse sinu.
Quid, quum me munus natali mittis; at illa
  Rumpit, et apposita barbara mersit aqua?
Prima tuae movi felicia semina mentis;
  Munus habes, quod te iam petit ista, meum.
Desierant; coepi: Per vos utramque rogamus,
  In vacuas aures verba timentis eant.
Altera me sceptro decoras altoque cothurno;
  Iam nunc contacto magnus in ore sonor.
Altera das nostro victurum nomen amori:
  Ergo ades, et longis versibus adde breves.
Exiguum vati concede, Tragoedia, tempus:
  Tu labor aeternus; quod petit illa, breve est.
Mota dedit veniam: teneri properentur amores,
  Dum vacat; a tergo grandius urget opus.

32 *e magno*. Sic I. Sed v. Rem. Am. 534. Magnum flumen est potius exemplo difficultatis: Hor. Sat. I, 1, 55. 34 *quod — torqueor*. Sic H.

Lib. III, El. I, 8 *cultus*. 13 *movebat*. 23 thyrso pulsum Lucret. I. 914. 45 *poteris*. Sed v. II, 1, 20. 53 *infixa* cod. 57 *misit*. 60 *habet*, quod — petit, ista meum H. 64 sonor subest.

ELEGIA II.

Non ego nobilium sedeo studiosus equorum,
  Cui tamen ipsa faves, vincat ut ille, precor.
Ut loquerer tecum, veni, tecumque sederem,
  Ne tibi non notus, quem facis, esset amor.
Tu cursus spectas, ego te: spectemus uterque,
  Quod iuvat; atque oculos pascat uterque suos.
O, cuicumque faves, felix agitator equorum!
  Ergo illi curae contigit esse tuae?
Hoc mihi contingat: sacro de carcere missis
  Insistam forti mente vehendus equis.
Et modo lora dabo, modo verbere terga notabo,
  Nunc stringam metas interiore rota.
Si mihi currenti fueris conspecta, morabor,
  Deque meis manibus lora remissa fluent.
Ah, quam paene Pelops Pisaea concidit hasta,
  Dum spectat vultus, Hippodamia, tuos!
Nempe favore suae vicit tamen ille puellae:
  Vincamus dominae quisque favore suae.
Quid frustra refugis? cogit nos linea iungi:
  Haec in lege loci commoda Circus habet.
Tu tamen, a dextra quicumque es, parce puellae:
  Contactu lateris laeditur ista tui.
Tu quoque, qui spectas post nos, tua contrahe crura,
  Si pudor est, rigido nec preme terga genu.
Sed nimium demissa iacent tibi pallia terrae:
  Collige, vel digitis en! ego tollo meis.
Invida vestis eras, quae tam bona crura tegebas;
  Quoque magis spectes — invida vestis eras.
Talia Milanion Atalantes crura fugacis
  Optavit manibus sustinuisse suis.
Talia succinctae pingitur crura Dianae,
  Quum sequitur fortes, fortior ipsa, feras.
His ego non visis arsi: quid fiet ab istis?
  In flammam flammas, in mare fundis aquas.
Suspicor ex istis, et cetera posse placere,
  Quae bene sub tenui condita veste latent.
Vis tamen interea faciles arcessere ventos,
  Quos faciat nostra mota tabella manu?
An magis hic meus est animi, non aeris, aestus,
  Captaque femineus pectora torret amor?
Dum loquor, alba nigro sparsa est tibi pulvere vestis:
  Sordide de niveo corpore pulvis abi!
Sed iam pompa venit: linguis animisque favete;
  Tempus adest plausus, aurea pompa venit.
Prima loco fertur passis Victoria pennis:
  Huc ades; et meus hic fac, dea, vincat amor.
Plaudite Neptuno, nimium qui creditis undis:
  Nil mihi cum pelago; me mea terra capit.
Plaude tuo, miles, Marti: nos odimus arma;
  Pax iuvat, et media pace repertus Amor.
Auguribus Phoebus, Phoebe venantibus adsit;
  Artifices in te verte, Minerva, manus.
Ruricolae Cereri, teneroque assurgite Baccho;
  Pollucem pugiles, Castora placet eques.
Nos tibi, blanda Venus, puerique potentibus arcu
  Plaudimus: inceptis annue, diva, meis.
Daque novae mentem dominae, patiatur amari:
  Annuit, et motu signa secunda dedit.
Quod dea promisit, promittas ipsa, rogamus;
  Pace loquar Veneris: tu dea maior eris.
Per tibi tot iuro testes, pompamque deorum,
  Te dominam nobis tempus in omne peti.
Sed pendent tibi crura: potes, si forte iuvabit,
  Cancellis primos inseruisse pedes.
Maxima iam vacuo praetor spectacula Circo
  Quadriiuges aequo carcere misit equos.
Cui studeas, video: vincet, cuicumque favebis;
  Quid cupias, ipsi scire videntur equi.
Me miserum! metam spatioso circuit orbe:
  Quid facis? admoto proximus axe subit.
Quid facis, infelix? perdis bona vota puellae;
  Tende, precor, valida lora sinistra manu.
Favimus ignavo. Sed enim revocate, Quirites,
  Et date iactatis undique signa togis.
En! revocant: at, ne turbet toga mota capillos,
  In nostros abdas te licet usque sinus.
Iamque patent iterum reserato carcere postes:
  Evolat admissis discolor agmen equis.
Nunc saltem supera, spatioque insurge patenti;
  Sint mea, sint dominae fac rata vota meae.
Sunt dominae rata vota meae: mea vota supersunt.
  Ille tenet palmam: palma petenda mihi est.
Risit, et argutis quiddam promisit ocellis:
  Hoc satis hic; alio cetera redde loco.

ELEGIA III.

Esse deos credamne? Fidem iurata fefellit:
  Et facies illi, quae fuit ante, manet.
Quam longos habuit nondum iurata capillos,
  Tam longos, postquam numina lusit, habet.
Candida candorem roseo suffusa rubore
  Ante stetit: niveo lucet in ore rubor.
Pes erat exiguus: pedis est aptissima forma.
  Longa decensque fuit: longa decensque manet.
Argutos habuit: radiant ut sidus ocelli,
  Per quos mentita est perfida saepe mihi.
Scilicet aeterno falsum iurare puellis
  Di quoque concedunt, formaque numen habet?
Perque suos illam nuper iurasse recordor,
  Perque meos oculos: et doluere mei.
Dicite, di, si vos impune fefellerit illa,
  Alterius meritis cur ego damna tuli?
At non invidiae vobis Cepheia virgo est
  Pro male formosa iussa parente mori?
Non satis est, quod vos habui sine pondere testes,
  Et mecum lusos ridet inulta deos:
Ut sua per nostram redimat periuria poenam,
  Victima deceptus decipientis ero?
Aut sine re nomen deus est, frustraque timetur,
  Et stulta populos credulitate movet:
Aut, si quis deus est, teneras amat ille puellas,
  Et nimium solas omnia posse iubet.
Nobis fatifero Mavors accingitur ense;
  Nos petit invicta Palladis hasta manu;
Nobis flexibiles curvantur Apollinis arcus;
  In nos alta Iovis dextera fulmen habet.
Formosas superi metuunt offendere laesi;
  Atque ultro, quae se non timuere, timent.
Et quisquam pia tura focis imponere curat?
  Certe plus animi debet inesse viris.
Iupiter igne suos lucos iaculatur et arces,
  Missaque periuras tela ferire vetat.
Tot meruere peti. Semele miserabilis arsit:
  Officio est illi poena reperta suo.
At si venturo se subduxisset amanti,
  Non pater in Baccho matris haberet onus.
Quid queror, et toti facio convicia coelo?
  Di quoque habent oculos; di quoque pectus habent.

II, 5 *cursum*. Sic I. 25 *terra*, ut V, 20. 38 *faciant* — *flabella*, ut de A. A. I, 161 *flabello*. Sic I. Sed flabellum ap. bon. poetas prim. habet long. Alt. idem est. 55 *puerisque* cod. III, 1 deos, *i crede* H. e duor. codd. *hic crede*. 3 nond. *periura*. 9 Arg. habuit, rad. ut sidus, *ocellos*.

Si deus ipse forem, numen sine fraude liceret
  Femina mendaci falleret ore meum.
Ipse ego iurarem, verum iurare puellas;
  Et non de tetricis dicerer esse deus.
Tu tamen illorum moderatius utere dono:
  Aut oculis certe parce, puella, meis.

ELEGIA IV.

Dure vir, imposito tenerae custode puellae,
  Nil agis: ingenio quaeque tuenda suo.
Si qua metu dempto casta est, ea denique casta est;
  Quae, quia non liceat, non facit, illa facit.
Ut iam servaris bene corpus, adultera mens est;
  Nec custodiri, ni velit, illa potest.
Nec mentem servare potes, licet omnia claudas:
  Omnibus exclusis intus adulter erit.
Cui peccare licet, peccat minus; ipsa potestas
  Semina nequitiae languidiora facit.
Desine, crede mihi, vitia irritare vetando:
  Obsequio vinces aptius illa tuo.
Vidi ego nuper equum, contra sua vincla tenacem,
  Ore reluctanti fulminis ire modo.
Constitit, ut primum concessas sensit habenas,
  Frenaque in effusa laxa iacere iuba.
Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata;
  Sic interdictis imminet aeger aquis.
Centum fronte oculos, centum cervice gerebat
  Argus: et hos unus saepe fefellit Amor.
In thalamum Danae saxo ferroque perennem
  Quae fuerat virgo tradita, mater erat.
Penelope mansit, quamvis custode carebat,
  Inter tot iuvenes intemerata procos.
Quidquid servatur, cupimus magis; ipsaque furem
  Cura vocat: pauci, quod sinit alter, amant.
Nec facie placet illa sua, sed amore mariti:
  Nescio quid, quod te ceperit, esse putant.
Non proba sit, quam vir servat, sed adultera: cara est;
  Ipse timor pretium corpore maius habet.
Indignere licet: iuvat inconcessa voluptas.
  Sola placet, Timeo, dicere si qua potest.
Nec tamen ingenuam ius est servare puellam;
  Hic metus externae corpora gentis agat.
Scilicet ut possit custos, Ego, dicere, feci.
  In laudem servi casta sit illa tui?
Rusticus est nimium, quem laedit adultera coniux,
  Et notos mores non satis urbis habet,
In qua Martigenae non sunt sine crimine nati
  Romulus Iliades Iliadesque Remus.
Quo tibi formosam, si non nisi casta placebat?
  Non possunt ullis ista coire modis.
Si sapis, indulge dominae, vultusque severos
  Exue, nec rigidi iura tuere viri;
Et cole, quos dederit (multos dabit) uxor amicos:
  Gratia sic minimo magna labore venit.
Sic poteris iuvenum convivia semper inire,
  Et, quae non dederis, multa videre domi.

ELEGIA V.

Nox erat, et somnus lassos submisit ocellos;
  Terruerunt animum talia visa meum.
Colle sub aprico celeberrimus ilice lucus
  Stabat, et in ramis multa latebat avis.
Area gramineo suberat viridissima prato,
  Uvida de guttis lene sonantis aquae.
Ipse sub arboreis vitabam frondibus aestum:
  Fronde sub arborea sed tamen aestus erat.
Ecce! petens variis immixtas floribus herbas,
  Constitit ante oculos candida vacca meos;
Candidior nivibus, tunc quum ceciderе recentes,
  In liquidas nondum quas mora vertit aquas;
Candidior, quod adhuc spumis stridentibus albet,
  Et modo siccatam, lacte, relinquit ovem.
Taurus erat comes huic, feliciter ille maritus,
  Cumque sua teneram coniuge pressit humum.
Dum iacet, et lente revocatas ruminat herbas,
  Atque iterum pasto pascitur ante cibo:
Visus erat, somno vires adimente ferendi,
  Cornigerum terrae deposuisse caput.
Huc levibus cornix pennis delapsa per auras
  Venit, et in viridi garrula sedit humo.
Terque bovis niveae petulanti pectora rostro
  Fodit, et albentes abstulit ore iubas.
Illa locum taurumque diu cunctata relinquit;
  Sed niger in vaccae pectore livor erat.
Utque procul vidit carpentes pabula tauros
  (Carpebant tauri pabula laeta procul),
Illuc se rapuit, gregibusque immiscuit illis,
  Et petiit herbae fertilioris humum.
Dic, age, nocturnae, quicumque es, imaginis augur,
  Si quid habent veri, visa quid ista ferant?
Sic ego; nocturnae sic dixit imaginis augur,
  Expendens animo singula visa suo:
Quem tu mobilibus foliis vitare volebas,
  Sed male vitabas, aestus amoris erat.
Vacca puella tua est, aptus color ille puellae:
  Tu vir, et in vacca compare taurus eras.
Pectora quod rostro cornix fodiebat acuto,
  Ingenium dominae lena movebit anus.
Quod cunctata diu taurum sua vacca reliquit,
  Frigidus in viduo destituere toro.
Livor, et adverso maculae sub pectore nigrae,
  Pectus adulterii labe carere negant.
Dixerat interpres; gelido mihi sanguis ab ore
  Fugit; et ante oculos nox stetit alta meos.

ELEGIA VI.

Amnis, arundinibus limosas obsite ripas,
  Ad dominam propero: siste parumper aquas.
Nec tibi sunt pontes, nec quae sine remigis ictu
  Concava traiecto cymba rudente vehat.
Parvus eras, memini: nec te transire refugi;
  Summaque vix talos contigit unda meos.
Nunc ruis opposito nivibus de monte solutis,
  Et turpi crassas gurgite volvis aquas.
Quid properasse iuvat? quid parca dedisse quieti
  Tempora? quid nocti conseruisse diem?
Si tamen hic standum; si non datur artibus ullis
  Ulterior nostro ripa premenda pedi:
Nunc ego, quas habuit pennas Danaeius heros,
  Terribili densum quum tulit angue caput;
Nunc opto currum, de quo Cerealia primum
  Semina venerunt in rude missa solum.
Prodigiosa loquor veterum mendacia vatum:
  Nec tulit haec, nec fert, nec feret ulla dies.
Tu potius, ripis effuse capacibus amnis,
  (Sic aeternus eas!) labere fine tuo.
Non eris invidiae, torrens, mihi crede, ferendae,
  Si dicar per te forte retentus amans.
Flumina debebant iuvenes in amore iuvare;
  Flumina senserunt ipsa, quid esset amor.
Inachus in Melie Bithynide pallidus isse
  Dicitur, et gelidis incaluisse vadis.

IV, 8 *occlusis*. 16 *effusas — iubas*. V, 19 *ferenti*. Un. cod. *virenti*. 46 *atra* cod. VI, 8 turpi *emissas* cod. 15 *optem* H. c. 22 *deberent*. Alt. un. cod.

Nondum Troia fuit lustris obsessa duobus,
  Quum rapuit vultus, Xanthe, Neaera tuos.
Quid, non Alpheon diversis currere terris
  Virginis Arcadiae certus adegit amor?
Te quoque promissam Xantho, Penee, Creusam
  Phthiotum terris occuluisse ferunt.
Quid referam Asopon, quem cepit Martia Thebe,
  Natarum Thebe quinque futura parens?
Cornua si tua nunc ubi sint, Acheloe, requiram:
  Herculis irata fracta querere manu.
Nec tanti Calydon, nec tota Aetolia tanti,
  Una tamen tanti Deianira fuit.
Ille fluens dives septena per ostia Nilus,
  Qui patriam tantae tam bene celat aquae,
Fertur in Evadne collectam Asopide flammam
  Vincere gurgitibus non potuisse suis.
Siccus ut amplecti Salmonida posset Enipeus,
  Cedere iussit aquam: iussa recessit aqua.
Nec te praetereo, qui per cava saxa volutans
  Tiburis Argei spumifer arva rigas;
Ilia cui placuit, quamvis erat horrida cultu,
  Ungue notata comas, ungue notata genas.
Illa, gemens patruique nefas delictaque Martis,
  Errabat nudo per loca sola pede.
Hanc amnis rapidis animosus vidit ab undis;
  Raucaque de mediis sustulit ora vadis,
Atque ita, Quid nostras, inquit, teris anxia ripas,
  Ilia, ab Idaeo Laomedonte genus?
Quo cultus abiere tui? quid sola vagaris?
  Vitta nec evinctas impedit alba comas?
Quid fles, et madidos lacrimis corrumpis ocellos,
  Pectoraque insana plangis aperta manu?
Ille habet et silices, et vivum in pectore ferrum,
  Qui tenero lacrimas lentus in ore videt.
Ilia, pone metus: tibi regia nostra patebit,
  Teque colent amnes; Ilia, pone metus.
Tu centum aut plures inter dominabere Nymphas:
  Nam centum aut plures flumina nostra tenent.
Ne me sperne, precor, tantum, Troiana propago:
  Munera promissis uberiora feres.
Dixerat; illa oculos in humum deiecta modestos
  Spargebat tepidos flebilis imbre sinus.
Ter molita fugam, ter ad altas restitit undas,
  Currendi vires eripiente metu.
Sera tamen scindens inimico pollice crinem,
  Edidit indignos ore tremente sonos:
O, utinam mea lecta forent, patrioque sepulcro
  Condita, dum poterant virginis ossa legi!
Cur modo Vestalis taedas invitor ad ullas
  Turpis, et Iliacis infitianda focis?
Quid moror? en, digitis designor adultera vulgi:
  Desit famosus, qui notet ora, pudor.
Hactenus; et vestem tumidis praetendit ocellis,
  Atque ita se in rapidas perdita misit aquas.
Supposuisse manus ad pectora lubricus amnis
  Dicitur, et socii iura dedisse tori.
Te quoque credibile est aliqua caluisse puella:
  Sed nemora et silvae crimina vestra tegunt.
Dum loquor, increvit latis spatiosius undis,
  Nec capit admissas alveus altus aquas.
Quid mecum, furiose, tibi? quid mutua differs
  Gaudia? quid coeptum, rustice, rumpis iter?
Quid, si legitimum flueres, si nobile flumen;
  Si tibi per terras maxima fama foret?
Nomen habes nullum, rivis collecte caducis;
  Nec tibi sunt fontes, nec tibi certa domus.
Fontis habes instar pluviamque nivesque solutas,
  Quas tibi divitias pigra ministrat hiems.
Aut lutulentus agis brumali tempore cursus,
  Aut premis arentem pulverulentus humum.
Quis te tum potuit sitiens haurire viator?
  Quis grata dixit voce, Perennis eas?
Damnosus pecori curris, damnosior agris:
  Forsitan haec alios; me mea damna movent.
Huic ego, vae! demens narrabam fluminum amores?
  Iactasse indigno nomina tanta pudet.
Nescio quid spectans Acheloon et Inachon amnes,
  Et potui nomen, Nile, referre tuum?
At tibi pro meritis opto, non candide torrens,
  Sint rapidi soles, siccaque semper hiems.

ELEGIA VII.

At non formosa est, at non bene culta puella,
  At, puto, non votis saepe petita meis!
Hanc tamen in nullos tenui male languidus usus,
  Sed iacui pigro crimen onusque toro;
Nec potui cupiens, pariter cupiente puella,
  Inguinis effeti parte iuvante frui.
Illa quidem nostro subiecit eburnea collo
  Brachia, Sithonia candidiora nive;
Osculaque inseruit cupidae luctantia linguae:
  Lascivum femori supposuitque femur;
Et mihi blanditias dixit, dominumque vocavit;
  Et quae praeterea publica verba iuvant:
Tacta tamen veluti gelida mea membra cicuta,
  Segnia propositum destituere suum.
Truncus iners iacui, species et inutile pondus,
  Nec satis exactum est, corpus an umbra forem.
Quae mihi ventura est, siquidem ventura, senectus,
  Quum desit numeris ipsa iuventa suis?
Ah, pudet annorum: quod me iuvenemque virumque,
  Nec iuvenem, nec me sensit amica virum!
Sic flammas aditura pias aeterna sacerdos
  Surgit, et a caro fratre verenda soror.
At nuper bis flava Chlide, ter candida Pitho,
  Ter Libas officio continuata meo.
Exigere a nobis angusta nocte Corinnam,
  Me memini numeros sustinuisse novem.
Num mea Thessalico languent devota veneno
  Corpora? num misero carmen et herba nocent?
Sagave punicea defixit nomina cera,
  Et medium tenues in iecur egit acus?
Carmine laesa Ceres sterilem vanescit in herbam;
  Deficiunt laesae carmine fontis aquae;
Ilicibus glandes, cantataque vitibus uva
  Decidit; et nullo poma movente fluunt.
Quid vetat et nervos magicas torpere per artes?
  Forsitan impatiens sit latus inde meum.
Huc pudor accessit facti: pudor ipse nocebat;
  Ille fuit vitii causa secunda mei.
At qualem vidi tantum tetigique puellam!
  Sic etiam tunica tangitur ipsa sua!
Illius ad tactum Pylius iuvenescere possit,
  Tithonusque annis fortior esse suis.
Haec mihi contigerat; sed vir non contigit illi.
  Quas nunc concipiam per nova vota preces?
Credo etiam magnos, quo sum tam turpiter usus,
  Muneris oblati poenituisse deos.

32 *Phthiada sub* terris H. e. 51 *in* undis. Cf. ad I[1], 13, 9. 58 *tundis* e IX, 10. Sic tamen I. 78 *famosis* cod. 79 *timidis*. Sic I. VII, 3 gelida veluti edd. vett. quod arridet. 17 siquidem *est* ventura. 19 *quo me* cod. Sic H. 29 nomina tabulae inscripta devovit; tabular. autem cera plerumque rubra. 37 accessit: facti pudor interpungunt. Melius I. 42 *Tithonosque* cod. Sic I.

Optabam certe recipi: sum nempe receptus;
  Oscula ferre: tuli; proximus esse: fui.
Quo mihi fortunae tantum? quo regna sine usu?
  Quid nisi possedi dives avarus opes?
Sic aret mediis taciti vulgator in undis,
  Pomaque, quae nullo tempore tangat, habet.
A tenera quisquam sic surgit mane puella,
  Protinus ut sanctos possit adire deos.
Sed non blanda, puto, non optima perdidit in me
  Oscula; non omni sollicitavit ope?
Illa graves potuit quercus, adamantaque durum,
  Surdaque blanditiis saxa movere suis.
Digna movere fuit certe vivosque virosque:
  Sed neque tunc vixi, nec vir, ut ante, fui.
Quid iuvat, ad surdas si cantet Phemius aures?
  Quid miserum Thamyran picta tabella iuvat?
At quae non tacita formavi gaudia mente!
  Quos ego non finxi disposuique modos!
Nostra tamen iacuere, velut praemortua, membra
  Turpiter, hesterna languidiora rosa.
Quae nunc, ecce! rigent intempestiva, valentque,
  Nunc opus exposcunt, militiamque suam.
Quin istic pudibunda iaces, pars pessima nostri,
  Sic sum pollicitis captus ut ante tuis.
Tu dominam fallis, per te deprensus inermis
  Tristia cum magno damna pudore tuli.
Hanc etiam non est mea dedignata puella
  Molliter admota sollicitare manu.
Sed postquam nullas consurgere posse per artes,
  Immemoremque sui procubuisse, videt:
Quid me ludis, ait? quis te, male sane, iubebat
  Invitum nostro ponere membra toro?
Aut te traiectis Aeaea venefica lanis
  Devovet, aut alio lassus amore venis.
Nec mora: desiluit tunica velata recincta;
  Et decuit nudos proripuisse pedes.
Neve suae possent intactam scire ministrae,
  Dedecus hoc sumpta dissimulavit aqua.

ELEGIA VIII.

Et quisquam ingenuas etiamnum suspicit artes,
  Aut tenerum dotes carmen habere putat?
Ingenium quondam fuerat pretiosius auro:
  At nunc barbaries grandis, habere nihil.
Quum pulchre nostri dominae placuere libelli:
  Quo licuit libris, non licet ire mihi.
Quum bene laudavit, laudato ianua clausa est;
  Turpiter huc illuc ingeniosus eo.
Ecce, recens dives, parto per vulnera censu,
  Praefertur nobis sanguine pastus eques!
Hunc potes amplecti formosis, vita, lacertis?
  Huius in amplexus, vita, venire potes?
Si nescis, galeam caput hoc portare solebat;
  Ense latus cinctum, quod tibi servit, erat.
Laeva manus, cui nunc serum male convenit aurum,
  Scuta tulit; dextram tange: cruenta fuit.
Qua periit aliquis, potes hanc contingere dextram?
  Heu! ubi mollities pectoris illa tui?
Cerne cicatrices, veteris vestigia pugnae:
  Quaesitum est illi corpore, quidquid habet.
Forsitan et, quoties hominem iugulaverit, ille
  Indicet: hoc fassas tangis, avara, manus?
Ille ego Musarum purus Phoebique sacerdos
  Ad rigidas canto carmen inane fores.
Discite, qui sapitis, non quae nos scimus inertes,
  Sed trepidas acies, et fera castra sequi;
Proque bono versu primum deducite pilum:
  Hoc tibi, si velles, posset, Homere, dari.
Iupiter, admonitus, nihil esse potentius auro,
  Corruptae pretium virginis ipse fuit.
Dum merces aberat, durus pater, ipsa severa,
  Aerati postes, ferrea turris erat:
Sed postquam sapiens in munera venit adulter,
  Praebuit ipsa sinus, et, dare iussa, dedit.
At quum regna senex coeli Saturnus haberet,
  Omne lucrum tenebris alta premebat humus,
Aeraque et argentum, cumque auro pondera ferri
  Manibus admorat, nullaque massa fuit.
At meliora dabat: curvo sine vomere fruges,
  Pomaque, et in quercu mella reperta cava.
Nec valido quisquam terras findebat aratro;
  Signabat nullo limite mensor humum.
Non freta demissi verrebant eruta remi;
  Ultima mortali tunc via litus erat.
Contra te sollers, hominum Natura, fuisti,
  Et nimium damnis ingeniosa tuis.
Quo tibi, turritis incingere moenibus urbes?
  Quo tibi, discordes addere in arma manus?
Quid tibi cum pelago? terra contenta fuisses.
  Cur non et coelum, tertia regna, petis?
Qua licet, affectas coelum quoque: templa Quirinus,
  Liber, et Alcides, et modo Caesar habent.
Eruimus terra solidum pro frugibus aurum;
  Possidet inventas sanguine miles opes.
Curia pauperibus clausa est, dat census honores:
  Inde gravis iudex, inde severus eques.
Omnia possideant: illis Campusque forumque
  Serviat, hi pacem crudaque bella gerant.
Tantum ne nostros avidi praedentur amores;
  Et satis est: aliquid pauperis esse sinant.
At nunc, exaequet tetricas licet illa Sabinas,
  Imperat ut captae, qui dare multa potest.
Me prohibet custos; in me timet illa maritum:
  Si dederim, tota cedet uterque domo.
O, si neglecti quisquam deus ultor amantis
  Tam male quaesitas pulvere mutet opes!

ELEGIA IX.

Memnona si mater, mater ploravit Achillem,
  Et tangunt magnas tristia fata deas:
Flebilis indignos, Elegeia, solve capillos;
  Ah, nimis ex vero nunc tibi nomen erit!
Ille tui vates operis, tua fama, Tibullus,
  Ardet in exstructo, corpus inane, rogo.
Ecce, puer Veneris fert eversamque pharetram,
  Et fractos arcus, et sine luce facem!
Adspice, demissis ut eat miserabilis alis,
  Pectoraque infesta tundat aperta manu.
Excipiunt sparsi lacrimas per colla capilli,
  Oraque singultu concutiente sonant.
Fratris in Aeneae sic illum funere dicunt
  Egressum tectis, pulcher Iule, tuis.
Nec minus est confusa Venus, moriente Tibullo,
  Quam iuveni rupit cum ferus inguen aper.
At sacri vates, et divum cura vocamur;
  Sunt etiam, qui nos numen habere putent!
Scilicet omne sacrum mors importuna profanat,
  Omnibus obscuras iniicit illa manus.
Quid pater Ismario, quid mater profuit Orpheo?
  Carmine quid pictas obstupuisse feras?
Aelinon in silvis idem pater, Aelinon altis
  Dicitur invita concinuisse lyra.

49 *Quid* — *quid*. 62 *Thamyrin*. 69 sq. nostri? — *et* ante H. VIII, 20 *sanguine*. 27 *deducere* cod. 28 Hoc, hoc pretio. *Vella* et *dare* amatorii lusus sunt. 42 *fossor* humum. 61 *rigidas* cod. IX, 14 *castris*.

Adiice Maeoniden, a quo, ceu fonte perenni,
  Vatum Pieriis ora rigantur aquis:
Hunc quoque summa dies nigro submersit Averno;
  Diffugiunt avidos carmina sola rogos.
Durat opus vatum, Troiani fama laboris,
  Tardaque nocturno tela retexta dolo.
Sic Nemesis longum, sic Delia nomen habebunt:
  Altera cura recens, altera primus amor.
Quid vos sacra iuvant? quid nunc Aegyptia prosunt
  Sistra? quid in vacuo secubuisse toro?
Quum rapiant mala fata bonos, ignoscite fasso,
  Sollicitor nullos esse putare deos.
Vive pius: moriere; pius cole sacra: colentem
  Mors gravis a templis in cava busta trahet.
Carminibus confide bonis: iacet, ecce! Tibullus;
  Vix manet e toto parva quod urna capit.
Tene, sacer vates, flammae rapuere rogales,
  Pectoribus pasci nec timuere tuis?
Aurea sanctorum potuissent templa deorum
  Urere, quae tantum sustinuere nefas.
Avertit vultus, Erycis quae possidet arces;
  Sunt quoque, qui lacrimas continuisse negant.
Sed tamen hoc melius, quam si Phaeacia tellus
  Ignotum vili supposuisset humo.
Hinc certe madidos fugientis pressit ocellos
  Mater, et in cineres ultima dona tulit.
Hinc soror in partem misera cum matre doloris
  Venit, inornatas dilaniata comas.
Cumque tuis sua iunxerunt Nemesisque priorque
  Oscula; nec solos destituere rogos.
Delia discedens, Felicius, inquit, amata
  Sum tibi: vixisti, dum tuus ignis eram.
Cui Nemesis, Quid, ait, tibi sunt mea damna dolori?
  Me tenuit moriens deficiente manu.
Si tamen e nobis aliquid, nisi nomen et umbra,
  Restat, in Elysia valle Tibullus erit.
Obvius huic venias, hedera iuvenilia cinctus
  Tempora, cum Calvo, docte Catulle, tuo.
Tu quoque, si falsum est temerati crimen amici,
  Sanguinis atque animae prodige Galle tuae.
His comes umbra tua est: si quid modo corporis umbra est,
  Auxisti numeros, culte Tibulle, pios.
Ossa quieta precor tuta requiescere in urna,
  Et sit humus cineri non onerosa tuo.

ELEGIA X.

Annua venerunt Cerealis tempora sacri:
  Secubat in vacuo sola puella toro.
Flava Ceres, tenues spicis redimita capillos,
  Cur inhibes sacris commoda nostra tuis?
Te, dea, munificam gentes ubicumque loquuntur,
  Nec minus humanis invidet ulla bonis.
Ante nec hirsuti torrebant farra coloni,
  Nec notum terris area nomen erat.
Sed glandem quercus, oracula prima, ferebant;
  Haec erat, et teneri caespitis herba, cibus.
Prima Ceres docuit turgescere semen in agris,
  Falce coloratas subsecuitque comas.
Prima iugis tauros supponere colla coegit,
  Et veterem curvo dente revellit humum.
Hanc quisquam lacrimis laetari credit amantum,
  Et bene tormentis secubituque coli?
Nec tamen est, quamvis agros amet illa feraces,
  Rustica; nec viduum pectus amoris habet.
Cretes erunt testes: nec fingunt omnia Cretes;
  Cretes, nutrito terra superba Iove.
Illic, sideream mundi qui temperat arcem,
  Exiguus tenero lac bibit ore puer.
Magna fides testi; testis laudatur alumno.
  Fassuram Cererem crimina nota puto.
Viderat Iasium Cretaea diva sub Ida
  Figentem certa terga ferina manu.
Vidit, et ut tenerae flammam rapuere medullae,
  Hinc pudor, ex alia parte trahebat amor.
Victus amore pudor: sulcos arere videres,
  Et sata cum minima parte redire sui.
Quum bene iactati pulsarant arva ligones,
  Ruperat et duram vomer aduncus humum,
Seminaque in latos ierant aequaliter agros:
  Irrita decepti vota colentis erant.
Diva, potens frugum, silvis cessabat in altis;
  Deciderant longae spicea serta comae.
Sola fuit Crete fecundo fertilis anno:
  Omnia, qua tulerat se dea, messis erant.
Ipse locus nemorum canebat frugibus Ide,
  Et ferus in silva farra metebat aper.
Optavit Minos similes sibi legifer annos;
  Optavit, Cereris longus ut esset amor.
Qui tibi secubitus tristes, dea flava, fuissent,
  Hos cogor sacris nunc ego ferre tuis.
Cur ego sim tristis, quum sit tibi nata reperta,
  Regnaque, quam Iuno, sorte minora regat?
Festa dies Veneremque vocat, cantusque merumque:
  Haec decet ad dominos munera ferre deos.

ELEGIA XI.

Multa diuque tuli: vitiis patientia victa est.
  Cede fatigato pectore, turpis Amor.
Scilicet asserui iam me, rupique catenas;
  Et quae depuduit ferre, tulisse pudet.
Vicimus, et domitum pedibus calcamus Amorem;
  Venerunt capiti cornua sera meo.
Perfer, et obdura, dolor hic tibi proderit olim:
  Saepe tulit lassis sucus amarus opem.
Ergo ego sustinui, foribus tam saepe repulsus,
  Ingenuum dura ponere corpus humo?
Ergo ego nescio cui, quem tu complexa tenebas,
  Excubui clausam, servus ut, ante domum?
Vidi ego, quum foribus lassus prodiret amator,
  Invalidum referens emeritumque latus?
Hoc tamen est levius, quam quod sum visus ab illo.
  Eveniat nostris hostibus ille pudor!
Quando ego non fixus lateri spatiantis adhaesi,
  Ipse tuus custos, ipse vir, ipse comes?
Scilicet et populo per me cantata placebas;
  Causa fuit multis noster amoris amor.
Turpia quid referam vanae mendacia linguae,
  Et periuratos in mea damna deos?
Quid iuvenum tacitos inter convivia nutus,
  Verbaque compositis dissimulata notis?
Dicta erat aegra mihi; praeceps amensque cucurri:
  Veni; et rivali non erat aegra meo.
His, et quae taceo, duravi saepe ferendis.
  Quaere alium, pro me qui queat ista pati.
Iam mea votiva puppis redimita corona,
  Lenta tumescentes aequoris audit aquas.
Desine blanditias et verba, potentia quondam,
  Perdere: non ego sum stultus, ut ante fui.

31 *habebit.* Vid. ad Horat. Carm. I, 13, 6. 37 moriere pius. Interpunction. mutav. I. 57 Quid *ais?* Deinde *sint*. Quid ita, inquit, mortem Tibulli ploras, ut me non felicem fuisse in eo amando significes? 63 sq. inimicitiam Tibullo cum Gallo intercessisse demonstrant. 67 *requiescite.* Alt. unius margo codicis, quod admisi. X, 8 *in* terris. 10 Haec *cibus* et t. c. h. *torus.* 43 sq. *Quod* tibi — *Hoc* cogor. XI, 19 comitata.

Luctantur, pectusque leve in contraria tendunt,
Hac amor, hac odium: sed, puto, vincit amor.
Odero, si potero: si non, invitus amabo:
Nec iuga taurus amat: quae tamen odit, habet.
Nequitiam fugio: fugientem forma reducit.
Aversor morum crimina: corpus amo.
Sic ego nec sine te, nec tecum vivere possum;
Et videor voti nescius esse mei.
Aut formosa fores minus, aut minus improba, vellem.
Non facit ad mores tam bona forma malos.
Facta merent odium: facies exorat amorem.
Me miserum! vitiis plus valet illa suis.
Parce, per o! lecti socialia iura, per omnes,
Qui dant fallendos se tibi saepe, deos,
Perque tuam faciem, magni mihi numinis instar,
Perque tuos oculos, qui rapuere meos:
Quidquid eris, mea semper eris: tu selige tantum,
Me quoque velle velis, anne coactus amem?
Lintea dem potius, ventisque ferentibus utar,
Ut, quamvis nolim, cogar amare tamen.

ELEGIA XII.

Quis fuit ille dies, quo tristia semper amanti
Omina non albae concinuistis aves?
Quodve putem sidus nostris occurrere fatis?
Quosve deos in me bella movere querar?
Quae modo dicta mea est, quam coepi solus amare,
Cum multis vereor ne sit habenda mihi.
Fallimur, an nostris innotuit illa libellis?
Sic erat: ingenio prostitit illa meo.
Et merito, quid enim formae praeconia feci?
Vendibilis culpa facta puella mea est.
Me lenone placet, duce me perductus amator,
Ianua per nostras est adaperta manus.
An prosint, dubium; nocuerunt carmina certe:
Invidiae nostris illa fuere bonis.
Quum Thebae, quum Troia forent, quum Caesaris acta;
Ingenium movit sola Corinna meum.
Aversis utinam tetigissem carmina Musis,
Phoebus et inceptum destituisset opus!
Nec tamen, ut testes mos est audire poetas,
Malueram verbis pondus abesse meis.
Per nos Scylla, patri canos furata capillos,
Pube premit rabidos inguinibusque canes.
Nos pedibus pennas dedimus, nos crinibus angues;
Victor Abantiades alite fertur equo.
Idem per spatium Tityon porreximus ingens;
Et tria vipereo fecimus ora cani.
Fecimus Enceladon iaculantem mille lacertis;
Ambiguae captos virginis ore viros.
Aeolios Ithacis inclusimus utribus Euros;
Proditor in medio Tantalus amne sitit.
De Niobe silicem, de virgine fecimus ursam;
Concinit Odrysium Cecropis ales Ityn.
Iupiter aut in aves, aut se transformat in aurum,
Aut secat imposita virgine taurus aquas.
Protea quid referam, Thebanaque semina dentes?
Qui vomerent flammas ore, fuisse boves?
Flere genis electra tuas, auriga, sorores?
Quaeque rates fuerint, nunc maris esse deas?
Aversumque diem mensis furialibus Atrei?
Duraque percussam saxa secuta lyram?
Exit in immensum fecunda licentia vatum;
Obligat historica nec sua verba fide.
Et mea debuerat falso laudata videri
Femina: credulitas nunc mihi vestra nocet.

ELEGIA XIII.

Quum mihi pomiferis coniux foret orta Faliscis,
Moenia contigimus victa, Camille, tibi.
Casta sacerdotes Iunoni festa parabant
Per celebres ludos, indigenamque bovem.
Grande morae pretium, ritus cognoscere: quamvis
Difficilis clivis huc via praebet iter.
Stat vetus, et densa praenubilus arbore lucus.
Adspice: concedas numen inesse loco.
Accipit ara preces, votivaque tura piorum;
Ara per antiquas facta sine arte manus.
Hinc ubi praesonuit sollemni tibia cantu,
It per velatas annua pompa vias.
Ducuntur niveae, populo plaudente, iuvencae,
Quas aluit campis herba Falisca suis;
Et vituli, nondum metuenda fronte minaces;
Et minor ex humili victima porcus hara;
Duxque gregis cornu per tempora dura recurvo
Invisa est dominae sola capella deae.
Illius indicio silvis inventa sub altis
Dicitur inceptam destituisse fugam.
Nunc quoque per pueros iaculis incessitur index,
Et pretium auctori vulneris ipsa datur.
Qua ventura dea est, iuvenes timidaeque puellae
Praeverrunt latas veste iacente vias.
Virginei crines auro gemmaque premuntur,
Et tegit auratos palla superba pedes.
More patrum Graio velatae vestibus albis
Tradita supposito vertice sacra ferunt.
Ore favent populi, tunc quum venit aurea pompa,
Ipsa sacerdotes subsequiturque suas.
Argiva est pompae facies: Agamemnone caeso,
Et scelus et patrias fugit Halesus opes.
Iamque pererratis profugus terraque fretoque,
Moenia felici condidit alta manu.
Ille suos docuit Iunonia sacra Faliscos.
Sint mihi, sint populo semper amica suo!

ELEGIA XIV.

Non ego, ne pecces, quum sis formosa, recuso;
Sed ne sit misero scire necesse mihi.
Nec te nostra iubet fieri censura pudicam;
Sed tamen ut tentes dissimulare, rogat.
Non peccat, quaecumque potest peccasse negare,
Solaque deformem culpa professa facit.
Quis furor est, quae nocte latent, sub luce fateri,
Et quae clam facias, facta referre palam?
Ignoto meretrix corpus iunctura Quiriti
Apposita populum submovet ante sera.
Tu tua prostitues famae peccata sinistrae,
Commissi perages indiciumque tui?
Sit tibi mens melior, saltemve imitere pudicas,
Teque probam, quamvis non eris, esse putem.
Quae facis, haec facito: tantum fecisse negato;
Nec pudeat coram verba modesta loqui.
Est qui nequitiam locus exigat: omnibus illum
Deliciis imple, stet procul inde pudor.
Hinc simul exieris; lascivia protinus omnis
Absit, et in lecto crimina pone tuo.
Illic nec tunicam tibi sit posuisse rubori;
Nec femori impositum sustinuisse femur;

A 33 commodius novum carmen incipiat. 34 *vincet.* Sic I. 35 sq. H. spurios indicav. 46 *dent* cod. Sequitur H. XII, 15 *Thebe.* Deinde *foret.* 21 *caros* (i. e. pretiosos). 24 Victor Ab. Met. V, 236. 25 Idem, iidem. 28 Sphingem intelligit Burm. XIII, 3 *Iunonia.* 19 sq. ad Iunonem, quum virgo insidias Iovis, qui in cuculum se converterat, devitaret, Micyll. refert. 26 *terit* cod. 32 Halesus Fast. IV, 74 sq. Virg. Aen. VII, 723 sqq. XIV, 4 *Sed tantum tentes.* 5 *famosam*, e glossa.

Illic purpureis condatur lingua labellis;
  Inque modos Venerem mille figuret amor;
Illic nec voces, nec verba iuvantia cessent;
  Spondaque lasciva mobilitate tremat.
Indue cum tunicis metuentem crimina vultum;
  Et pudor obscaenum diffiteatur opus.
Da populo, da verba mihi; sine nescius errem,
  Et liceat stulta credulitate frui.
Cur toties video mitti recipique tabellas?
  Cur pressus prior est interiorque torus?
Cur plus, quam somno, turbatos esse capillos,
  Collaque, conspicio, dentis habere notam?
Tantum non oculos crimen deducis ad ipsos:
  Si dubitas famae parcere, parce mihi.
Mens abit, et morior, quoties peccasse fateris,
  Perque meos artus frigida gutta fluit.
Tunc amo; tunc odi frustra, quod amare necesse est;
  Tunc ego, sed tecum, mortuus esse velim.
Nil equidem inquiram, nec, quae celare parabis,
  Insequar, et falsi criminis instar erit.
Si tamen in media deprensa tenebere culpa,
  Et fuerint oculis probra videnda meis:
Quae bene visa mihi fuerint, bene visa negato;
  Concedent verbis lumina nostra tuis.
Prona tibi vinci cupientem vincere palma est:
  Sit modo, Non feci, dicere lingua memor.
Quum tibi contingat verbis superare duobus,
  Etsi non causa, iudice vince tuo.

ELEGIA XV.

Quaere novum vatem, tenerorum mater Amorum:
  Raditur hic Elegis ultima meta meis;
Quos ego composui, Peligni ruris alumnus
  (Nec me deliciae dedecuere meae!),
Si quid id est, usque a proavis vetus ordinis heres,
  Non modo militiae turbine factus eques.
Mantua Virgilio gaudet, Verona Catullo;
  Pelignae dicar gloria gentis ego,
Quam sua libertas ad honesta coegerat arma,
  Quum timuit socias anxia Roma manus.
Atque aliquis spectans hospes Sulmonis aquosi
  Moenia, quae campi iugera pauca tenent,
Quae tantum, dicet, potuistis ferre poetam,
  Quantulacumque estis, vos ego magna voco.
Culte puer, puerique parens Amathusia culti,
  Aurea de campo vellite signa meo!
Corniger increpuit thyrso graviore Lyaeus:
  Pulsanda est magnis area maior equis.
Imbelles Elegi, genialis Musa, valete,
  Post mea mansurum fata superstes opus!

42 *facti muneris* cod. *Muneris* etiam plures. XV, 10 *Martia* Roma cod.

P. OVIDII NASONIS

DE ARTE AMANDI

LIBRI TRES.

LIBER PRIMUS.

Si quis in hoc artem populo non novit amandi,
Me legat, et lecto carmine doctus amet.
Arte citae veloque rates remoque moventur;
Arte leves currus, arte regendus Amor.
Curribus Automedon, lentisque erat aptus habenis;
Tiphys in Haemonia puppe magister erat.
Me Venus artificem tenero praefecit Amori:
Tiphys et Automedon dicar Amoris ego.
Ille quidem ferus est, et qui mihi saepe repugnet:
Sed puer est; aetas mollis et apta regi.
Phillyrides puerum cithara perfecit Achillen,
Atque animos placida contudit arte feros.
Qui toties socios, toties exterruit hostes,
Creditur annosum pertimuisse senem.
Quas Hector sensurus erat, poscente magistro,
Verberibus iussas praebuit ille manus.
Aeacidae Chiron, ego sum praeceptor Amoris:
Saevus uterque puer; natus uterque dea.
Sed tamen et tauri cervix oneratur aratro,
Frenaque magnanimi dente teruntur equi.
Et mihi cedet Amor; quamvis mea vulneret arcu
Pectora, iactatas excutiatque faces.
Quo me fixit Amor, quo me violentius ussit,
Hoc melior facti vulneris ultor ero.
Non ego, Phoebe, datas a te mihi mentior artes;
Nec nos aeriae voce monemur avis;
Nec mihi sunt visae Clio Cliusque sorores
Servanti pecudes vallibus, Ascra, tuis.
Usus opus movet hoc: vati parete perito;
Vera canam: coeptis, mater Amoris, ades.
Este procul vittae tenues, insigne pudoris,
Quaeque tegis medios, instita longa, pedes.
Nos Venerem tutam, concessaque furta canemus;
Inque meo nullum carmine crimen erit.
Principio, quod amare velis, reperire labora,
Qui nova nunc primum miles in arma venis.
Proximus huic labor est, placitam exorare puellam;
Tertius, ut longo tempore duret amor.
Hic modus, haec nostro signabitur area curru;
Haec erit admissa meta terenda rota.
Dum licet, et loris passim potes ire solutis,
Elige, cui dicas: Tu mihi sola places.
Haec tibi non tenues veniet delapsa per auras;
Quaerenda est oculis apta puella tuis.
Scit bene venator, cervis ubi retia tendat,
Scit bene, qua frendens valle moretur aper.
Aucupibus noti frutices; qui sustinet hamos,
Novit, quae multo pisce natentur aquae.
Tu quoque, materiam longo qui quaeris amori,
Ante frequens quo sit disce puella loco.
Non ego quaerentem vento dare vela iubebo,
Nec tibi, ut invenias, longo terenda via est.
Andromeden Perseus nigris portarit ab Indis,
Raptaque sit Phrygio Graia puella viro:
Tot tibi namque dabit formosas Roma puellas;
Haec habet, ut dicas, quidquid in orbe fuit.
Gargara quot segetes, quot habet Methymna racemos;
Aequore quot pisces, fronde teguntur aves;
Quot coelum stellas, tot habet tua Roma puellas,
Mater et Aeneae constat in urbe sui.
Seu caperis primis et adhuc crescentibus annis;
Ante oculos veniet vera puella tuos:
Sive cupis iuvenem; iuvenes tibi mille placebunt,
Cogeris voti nescius esse tui.
Seu te forte iuvat sera et sapientior aetas;
Hoc quoque, crede mihi, plenius agmen erit.
Tu modo Pompeia lentus spatiare sub umbra,
Quum sol Herculei terga leonis adit;
Aut ubi muneribus nati sua munera mater
Addidit, externo marmore dives opus.
Nec tibi vitetur, quae, priscis sparsa tabellis,
Porticus auctoris Livia nomen habet;
Quaque parare necem miseris patruelibus ausae
Belides, et stricto stat ferus ense pater.
Nec te praetereat Veneri ploratus Adonis,
Cultaque Iudaeo septima sacra Syro.
Neu fuge linigerae Memphitica templa iuvencae;
Multas illa facit, quod fuit ipsa Iovi.
Et fora conveniunt, quis credere possit? amori,
Flammaque in arguto saepe reperta foro.
Subdita qua Veneris facto de marmore templo
Appias expressis aere pulsat aquis;
Illo saepe loco capitur consultus Amori,
Quique aliis cavit, non cavet ipse sibi.
Illo saepe loco desunt sua verba diserto,
Resque novae veniunt, causaque agenda sua est.
Hunc Venus e templis, quae sunt confinia, ridet:
Qui modo patronus, nunc cupit esse cliens.
Sed tu praecipue curvis venare theatris:
Haec loca sunt voto fertiliora tuo.
Illic invenies, quod ames, quod ludere possis,
Quodque semel tangas, quodque tenere velis.
Ut redit itque frequens longum formica per agmen,
Granifero solitum quum vehit ore cibum;
Aut ut apes, saltusque suos et olentia nactae
Pascua, per flores et thyma summa volant:

De A. A. Lib. I, 55 *tamque* H. e cod. 59 sq. H. suspectos habuit, pentam. ex Amor. I, 8, 42 confictum. 60 Mater *in* Aen. *constitit* urbe cod. 69 portic. Octaviae ad theatr. Marcelli. 76 *viro*. Eadem diversitas redit 416. 66 *sui* est cod. Sic H.

Sic ruit in celebres cultissima femina ludos,
Copia, iudicium saepe morata meum.
Spectatum veniunt, veniunt, spectentur ut ipsae:
Ille locus casti damna pudoris habet,
Primus sollicitos fecisti, Romule, ludos,
Quum iuvit viduos rapta Sabina viros.
Tunc neque marmoreo pendebant vela theatro,
Nec fuerant liquido pulpita rubra croco.
Illic, quas tulerant nemorosa Palatia, frondes
Simpliciter positae, scena sine arte fuit.
In gradibus sedit populus de caespite factis,
Qualibet hirsutas fronde tegente comas.
Respiciunt, oculisque notat sibi quisque puellam,
Quam velit, et tacito pectore multa movent.
Dumque, rudem praebente modum tibicine Tusco,
Ludius aequatam ter pede pulsat humum:
In medio plausu (plausus tunc arte carebat!)
Rex populo praedae signa petenda dedit.
Protinus exsiliunt, animum clamore fatentes,
Virginibus cupidas iniiciuntque manus.
Ut fugiunt aquilam, timidissima turba, columbae,
Utque fugit visos agna novella lupos;
Sic illae timuere viros sine more ruentes:
Constitit in nulla, qui fuit ante, color.
Nam timor unus erat, facies non una timoris:
Pars laniat crines; pars sine mente sedet;
Altera maesta silet, frustra vocat altera matrem;
Haec queritur, stupet haec, haec manet, illa fugit.
Ducuntur raptae, genialis praeda, puellae,
Et potuit multas ipse decere timor.
Si qua repugnarat nimium, comitemque negarat,
Sublatam cupido vir tulit ipse sinu.
Atque ita: Quid teneros lacrimis corrumpis ocellos?
Quod matri pater est, hoc tibi, dixit, ero.
Romule, militibus scisti dare commoda solus:
Haec mihi si dederis commoda, miles ero.
Scilicet ex illo sollemnia more theatra
Nunc quoque formosis insidiosa manent.
Nec te nobilium fugiat certamen equorum:
Multa capax populi commoda Circus habet.
Nil opus est digitis, per quos arcana loquaris,
Nec tibi per nutus accipienda nota est.
Proximus a domina, nullo prohibente, sedeto,
Iunge tuum lateri, quam potes, usque latus;
Et bene, quod cogit, si nolit, linea iungi,
Quod tibi tangenda est lege puella loci.
Hic tibi quaeratur socii sermonis origo,
Et moveant primos publica verba sonos.
Cuius equi veniant, facito, studiose, requiras;
Nec mora: quisquis erit, cui favet illa, fave.
At quum pompa frequens coelestibus ibit eburnis,
Tu Veneri dominae plaude favente manu.
Utque fit, in gremium pulvis si forte puellae
Deciderit, digitis excutiendus erit;
Et, si nullus erit pulvis, tamen excute nullum:
Quaelibet officio causa sit apta tuo.
Pallia si terrae nimium demissa iacebunt,
Collige, et immunda sedulus effer humo.
Protinus officii pretium, patiente puella,
Contingent oculis crura videnda tuis.
Respice praeterea, post vos quicumque sedebit,
Ne premat opposito mollia terga genu,
Parva leves capiunt animos: fuit utile multis,
Pulvinum facili composuisse manu;
Profuit et tenui ventum movisse tabella,
Et cava sub tenerum scamna dedisse pedem.
Hos aditus Circusque novo praebebit amori,
Sparsaque sollicito tristis arena foro.
Illa saepe puer Veneris pugnavit arena,
Et qui spectavit vulnera, vulnus habet.
Dum loquitur, tangitque manum, poscitque libellum,
Et quaerit, posito pignore, vincat uter:
Saucius ingemuit, telumque volatile sensit;
Et pars spectati muneris ipse fuit.
Quid? modo quum belli navalis imagine Caesar
Persidas induxit Cecropidasque rates?
Nempe ab utroque mari iuvenes, ab utroque puellae
Venere, atque ingens orbis in Urbe fuit.
Quis non invenit, turba quod amaret in illa?
Heu, heu! quam multos advena torsit Amor!
Ecce! parat Caesar domito, quod defuit, orbi
Addere: nunc, Oriens ultime, noster eris.
Parthe, dabis poenas! Crassi gaudete sepulti,
Signaque barbaricas non bene passa manus.
Ultor adest, primisque ducem profitetur in armis,
Bellaque non puero tractat agenda puer.
Parcite natales timidi numerare deorum:
Caesaribus virtus contigit ante diem.
Ingenium coeleste suis velocius annis
Surgit, et ignavae fert male damna morae.
Parvus erat, manibusque duos Tirynthius angues
Pressit, et in cunis iam Iove dignus erat.
Nunc quoque qui puer es, quantus tunc, Bacche, fuisti,
Quum timuit thyrsos India victa tuos!
Auspiciis animisque patris, puer, arma movebis,
Et vinces animis auspiciisque patris.
Tale rudimentum tanto sub nomine debes,
Nunc iuvenum princeps, deinde future senum.
Quum tibi sint fratres, fratres ulciscere laesos;
Quumque pater tibi sit, iura tuere patris.
Induit arma tibi genitor patriaeque tuusque;
Hostis ab invito regna parente rapit.
Tu pia tela feres, sceleratas ille sagittas:
Stabunt pro signis iusque piumque tuis.
Vincuntur causa Parthi; vincantur et armis:
Eoas Latio dux meus addat opes.
Marsque pater, Caesarque pater, date numen eunti:
Nam deus e vobis alter es, alter eris.
Auguror en! vinces, votivaque carmina reddam;
Et magno nobis ore sonandus eris.
Consistes, aciemque meis hortabere verbis:
O, desint animis ne mea verba tuis!
Tergaque Parthorum, Romanaque pectora dicam;
Telaque, ab averso quae iacit hostis equo.
Qui fugis, ut vincas, quid victo, Parthe, relinquis?
Parthe, malum iam nunc Mars tuus omen habet.
Ergo erit illa dies, qua tu, pulcherrime rerum,
Quatuor in niveis aureus ibis equis.
Ibunt ante duces onerati colla catenis,
Ne possint tuti, qua prius, esse fuga.
Spectabunt laeti iuvenes, mistaeque puellae,
Diffundetque animos omnibus ista dies.
Atque aliqua ex illis cum regum nomina quaeret,
Quae loca, qui montes, quaeve ferantur aquae:
Omnia responde: nec tantum si qua rogabit;
Et quae nescieris, ut bene nota refer.
Hic est Euphrates, praecinctus arundine frontem;
Cui coma dependet caerula, Tigris erit.

108 *Quamlibet* cod. 117 *aquilas*. Sic I. Alt. un. cod. 120 Constitit *et nulli* cod. 125 genialis, felix, a Genio data. 138 per *nictus* cod. Sic Met. III, 458 Burm. *nictu* dedit e cod. eademque varietas unius cod. est Fast. I, 418. 139 *ad dominam*. 145 *placido sermone* requiras cod. 147 *certantibus* ibit *ephebis*. 167 tang. manum poscitque libellum, in sponsione facienda. 171 sq. Sueton. Octavian. 43 Facta res a. U. 752. 173 utrumque mare superum et inferum. 179 Crassi, gen. sing. 181 Ultor, C. Caesar. 195 fratr. L. Caesar et Agrippa Posthumus. 200 Stabit. Sic I. Alt. un. cod. 202 dux *novus* cod. 211 *Quid* fugis, ut vincas codd. et I. Em. H. Visto, tibi.

Hos facito Armenios: haec est Danaeia Persis;
  Urbs in Achaemeniis vallibus ista fuit.
Ille, vel ille, duces; et erunt, quae nomina dicas:
  Si poteris, vere: si minus, apta tamen.
Dant etiam positis aditum convivia mensis:
  Est aliquid, praeter vina, quod inde petas.
Saepe illic positi teneris adducta lacertis
  Purpureus Bacchi cornua pressit Amor.
Vinaque quum bibulas sparsere Cupidinis alas,
  Permanent, et capto stat gravis ille loco.
Ille quidem pennas velociter excutit udas,
  Sed tamen et spargi pectus amore nocet.
Vina parant animos, faciuntque caloribus aptos;
  Cura fugit multo diluiturque mero.
Tunc veniunt risus, tunc pauper cornua sumit,
  Tunc dolor et curae, rugaque frontis abit.
Tunc aperit mentes, aevo rarissima nostro,
  Simplicitas, artes excutiente deo.
Illic saepe animos iuvenum rapuere puellae,
  Et Venus in vinis, ignis in igne fuit.
Hic tu fallaci nimium ne crede lucernae:
  Iudicio formae noxque merumque nocent.
Luce deas coeloque Paris spectavit aperto
  Cum dixit Veneri: Vincis utramque, Venus!
Nocte latent mendae, vitioque ignoscitur omni,
  Horaque formosam quamlibet illa facit.
Consule de gemmis, de tincta murice lana,
  Consule de facie corporibusque diem.
Quid tibi femineos coetus, venatibus aptos,
  Enumerem? numero cedet arena meo.
Quid referam Baias, praetextaque litora velis,
  Et, quae de calido sulphure fumat, aquam?
Hinc aliquis vulnus referens in pectore, dixit:
  Non haec, ut fama est, unda salubris erat.
Ecce, suburbanae templum nemorale Dianae.
  Partaque per gladios regna nocente manu.
Illa, quod est virgo, quod tela Cupidinis odit,
  Multa dedit populo vulnera, multa dabit.
Hactenus, unde legas quod ames, ubi retia ponas,
  Praecipit imparibus vecta Thalia rotis.
Nunc tibi, quae placuit, quas sit capienda per artes,
  Dicere praecipuae molior artis opus.
Quisquis ubique, viri, dociles advertite mentes,
  Pollicitisque favens, vulgus, adeste meis.
Prima tuae menti veniat fiducia, cunctas
  Posse capi; capies: tu modo tende plagas.
Vere prius volucres taceant, aestate cicadae,
  Maenalius lepori det sua terga canis;
Femina quam iuveni, blande tentata, repugnet:
  Haec quoque, quam poteris credere nolle, volet.
Utque viro furtiva Venus, sic grata puellae:
  Vir male dissimulat; tectius illa cupit.
Conveniat maribus, ne quam nos ante rogemus:
  Femina iam partes victa rogantis agat.
Mollibus in pratis admugit femina tauro,
  Femina cornipedi semper adhinnit equo.
Parcior in nobis, nec tam furiosa libido:
  Legitimum finem flamma virilis habet.
Byblida quid referam, vetito quae fratris amore
  Arsit, et est laqueo fortiter ulta nefas?
Myrrha patrem, sed non quo filia debet, amavit,
  Et nunc obducto cortice pressa latet.
Illius et lacrimis, quas arbore fundit odora,
  Ungimur, et dominae nomina gutta tenet.
Forte sub umbrosis nemorosae vallibus Idae
  Candidus, armenti gloria, taurus erat,
Signatus tenui media inter cornua nigro;
  Una fuit labes: cetera lactis erant.
Illum Gnosiadesque Cydoneaeque iuvencae
  Optarunt tergo sustinuisse suo.
Pasiphae fieri gaudebat adultera tauri;
  Invida formosas oderat illa boves.
Nota cano: non hoc, centum quae sustinet urbes,
  Quamvis sit mendax, Creta negare potest.
Ipsa novas frondes et prata tenerrima tauro
  Fertur inassueta subsecuisse manu.
It comes armentis, nec iturum cura moratur
  Coniugis, et Minos a bove victus erat.
Quo tibi, Pasiphae, pretiosas sumere vestes?
  Ille tuus nullas sentit adulter opes.
Quid tibi cum speculo montana armenta petenti?
  Quid toties positas fingis, inepta, comas?
Crede tamen speculo, quod te negat esse iuvencam,
  Quam cuperes fronti cornua nata tuae!
Sive placet Minos: nullus quaeratur adulter;
  Sive virum mavis fallere: falle viro.
In nemus et saltus thalamo regina relicto
  Fertur, ut Aonio concita Baccha deo.
Ah, quoties vaccam vultu spectavit iniquo,
  Et dixit: Domino cur placet ista meo?
Adspice, ut ante ipsum teneris exsultet in herbis,
  Nec dubito, quin se stulta decere putet.
Dixit; et ingenti iamdudum de grege duci
  Iussit, et immeritam sub iuga panda trahi;
Aut cadere ante aras commentaque sacra coegit,
  Et tenuit laeta pellicis exta manu.
Pellicibus quoties placavit numina caesis,
  Atque ait, exta tenens, Ite, placete meo!
Et modo se Europen fieri, modo postulat Io:
  Altera quod bos est, altera vecta bove.
Hanc tamen implevit, vacca deceptus acerna.
  Dux gregis, et partu proditus auctor erat.
Cressa Thyesteo si se abstinuisset amore,
  (O quantum est, uni posse placere viro!),
Non medium rupisset iter, curruque retorto
  Auroram versis Phoebus adisset equis.
Filia purpureos Niso furata capillos
  Pube premit rabidos inguinibusque canes.
Qui Martem terra, Neptunum effugit in undis,
  Coniugis Atrides victima dira fuit.
Cui non defleta est Ephyraeae flamma Creusae,
  Et nece natorum sanguinolenta parens?
Flevit Amyntorides per inania lumina Phoenix;
  Hippolytum rabidi diripuistis equi.
Quid fodis immeritis, Phineu, sua lumina natis?
  Poena reversura est in caput ista tuum.
Omnia feminea sunt ista libidine mota;
  Acrior est nostra, plusque furoris habet.
Ergo age, ne dubita cunctas superare puellas,
  Vix erit e multis quae neget una tibi.
Quae dant, quaeque negant, gaudent tamen esse rogatae:
  Ut iam fallaris, tuta repulsa tua est.
Sed cur fallaris, quum sit nova grata voluptas,
  Et capiant animos plus aliena suis?
Fertilior seges est alienis semper in agris,
  Vicinumque pecus grandius uber habet.
Sed prius ancillam captandae nosse puellae
  Cura sit; accessus molliet illa tuos.
Proxima consiliis dominae sit ut illa videto,
  Neve parum tacitis conscia fida iocis.
Hanc tu pollicitis, hanc tu corrumpe rogando:
  Quod petis, e facili, si volet illa, feres.

231 sq. ad artis aliquod opus elegans videntur spectare. 236 nocet: stimulum aliquem in pectore relinquit amor inter pocula conceptus. 250 Fast. III, 263 sqq. 281 *Fortior*. 299 *per* prata. 313 *succos* cod. 327 Creusa, Aerope. 337 Hom. Il. IX, 547 sqq. coll. c. Propert. II, 1, 60. 338 *pavidi*.

Illa legat tempus (medici quoque tempora servant!),
Quo facilis dominae mens sit, et apta capi.
Mens erit apta capi tunc, quum laetissima rerum
Ut seges in pingui luxuriabit humo.
Pectora dum gaudent, nec sunt adstricta dolore,
Ipsa patent: blanda tum subit arte Venus.
Tunc, quum tristis erat, defensa est Ilios armis;
Militibus gravidum laeta recepit equum.
Tunc quoque tentanda est, quum pellice laesa dolebit;
Tunc facias opera, ne sit inulta, tua.
Hanc matutinos pectens ancilla capillos
Incitet, et velo remigis addat opem.
Et, secum tenui suspirans murmure, dicat:
Ut puto, non poteris ipsa referre vicem.
Tum de te narret, tum persuadentia verba
Addat, et insano iuret amore mori.
Sed propera, ne vela cadant, auraeque residant:
Ut fragilis glacies, interit ira mora.
Quaeris, an hanc ipsam prosit violare ministram?
Talibus admissis alea grandis inest.
Haec a concubitu fit sedula, tardior illa;
Haec dominae munus te parat, illa sibi.
Casus in eventu est: licet haec indulgeat ausis,
Consilium tamen est abstinuisse meum.
Non ego per praeceps et acuta cacumina vadam,
Nec iuvenum quisquam, me duce, captus erit.
Si tamen illa tibi, dum dat recipitque tabellas,
Corpore, non tantum sedulitate, placet;
Fac domina potiare prius: comes illa sequatur,
Non tibi ab ancilla est incipienda Venus.
Hoc unum moneo, si quid modo creditur arti,
Nec mea dicta rapax per mare ventus agit:
Aut non tentaris, aut perfice: tollitur index,
Quum semel in partem criminis ipsa venit.
Non avis utiliter viscatis effugit alis;
Non bene de laxis cassibus exit aper;
Saucius arrepto piscis teneatur ab hamo.
Perprime tentatam; nec nisi victor abi.
Tum neque te prodet communi noxia culpa,
Factaque erunt dominae dictaque nota tibi.
Sed bene celetur: bene si celabitur index,
Notitiae suberit semper amica tuae.
Tempora qui solis operosa colentibus arva,
Fallitur, et nautis adspicienda putat.
Nec semper credenda Ceres fallacibus arvis,
Nec semper viridi concava puppis aquae;
Nec teneras semper tutum capture puellas:
Saepe dato melius tempore fiet idem.
Sive dies suberit natalis; sive Calendae,
Quas Venerem Marti continuasse iuvat;
Sive erit ornatus, non ut fuit ante, sigillis,
Sed regum positas Circus habebit opes;
Differ opus: tunc tristis hiems, tunc Pliades instant;
Tunc tener aequorea mergitur Haedus aqua.
Tunc bene desinitur: tunc, si quis creditur alto,
Vix tenuit lacerae naufraga membra ratis.
Tu licet incipias, qua flebilis Allia luce
Vulneribus Latiis sanguinolenta fuit;
Quaque die redeunt, rebus minus apta gerendis,
Culta Palaestino septima festa Syro.
Magna superstitio tibi sit natalis amicae;
Quaque aliquid dandum est, illa sit atra dies.
Quum bene vitaris, tamen auferet: invenit artem
Femina, qua cupidi carpat amantis opes.
Institor ad dominam veniet discinctus emacem,
Expediet merces teque sedente suas.
Quas illa, inspicias, sapere ut videare, rogabit;
Oscula deinde dabit: deinde rogabit, emas.
Hoc fore contentam multos iurabit in annos;
Nunc opus esse sibi, nunc bene dicet emi.
Si non esse domi, quos des, causabere nummos;
Littera poscetur, nec didicisse iuvat.
Quid? quasi natali quum poscit munera libo,
Et quoties opus est, nascitur ipsa sibi?
Quid? quum mendaci damno maestissima plorat,
Elapsusque cava fingitur aure lapis?
Multa rogant utenda dari; data reddere nolunt:
Perdis, et in damno gratia nulla tuo.
Non mihi, sacrilegas meretricum ut persequar artes,
Cum totidem linguis sint satis ora decem.
Cera vadum tentet, rasis infusa tabellis:
Cera tuae primum nuntia mentis eat.
Blanditias ferat illa tuas imitataque amantum
Verba; nec exiguas, quisquis es, adde preces.
Hectora donavit Priamo prece motus Achilles,
Flectitur iratus voce rogante deus.
Promittas facito: quid enim promittere laedit?
Pollicitis dives quilibet esse potest.
Spes tenet in tempus, semel est si credita, longum;
Illa quidem fallax, sed tamen apta dea est.
Si dederis aliquid, poteris ratione relinqui:
Praeteritum tulerit, perdideritque nihil.
At quod non dederis, semper videare daturus!
Sic dominum sterilis saepe fefellit ager;
Sic, ne perdiderit, non cessat perdere lusor,
Et revocat cupidas alea blanda manus.
Hoc opus, hic labor est, primo sine munere iungi:
Ne dederit gratis, quae dedit, usque dabit.
Ergo eat, et blandis peraretur littera verbis,
Exploretque animos, primaque tentet iter.
Littera Cydippen pomo perlata fefellit,
Insciaque est verbis capta puella suis.
Disce bonas artes, moneo, Romana iuventus,
Non tantum, trepidos ut tueare reos:
Quam populus, iudexque gravis, lectusque senatus,
Tam dabit eloquio victa puella manus.
Sed lateant vires, nec sis in fronte disertus;
Effugiant cerae verba molesta tuae.
Quis, nisi mentis inops, tenerae declamet amicae?
Saepe valens odii littera causa fuit.
Sit tibi credibilis sermo, consuetaque verba:
Blanda tamen, praesens ut videare loqui.
Si non accipiet scriptum, illectumque remittet,
Lecturam spera, propositumque tene.
Tempore difficiles veniunt ad aratra iuvenci;
Tempore lenta pati frena docentur equi.

357 *leget*. Sic I. 381 acuta *Ceraunia* fortasse e Rem. Am. 739 cod. nunc amissus. 397 sq. Sed bene colatur tua cum ancilla familiaritas; quod si fiat, amica, i. e. domina, semper subiecta erit notitiae tuae, i. e. nihil faciet, quod tibi non prodatur. 405 sq. Cal. Mart. ad Hor. Carm. III, 8, 1. Ceterum eiusmodi diebus puellas ne tentare velint amatores propterea dehortatur poeta, quia tam in aliis reb. occupatae sint. 407 sq. Sive novis ornamentis Circus instructus est, quae perlustrandi cupidae sunt. 409 sq. metaphorice accipe. 413 sqq. tristes potius et otiosos dies exhilarare studeo puellae de rebus amatoriis loquendo. 417 sq. Ante omnia superstitioni duxeris appropinquare amicae die natali, quia tunc mos poscit, ut donum ei des, neque ulla res tam vitanda, quam primum munus (versus 453). 428 Littera, syngrapha Neque alius tibi, nisi amarus fructus ex eo capitur, quod scribere didicisti; videlicet ut pecuniam tuam per litteras obligare cogaris. 448 Id quod praeteritum est, nihil tibi nec fructus feret, nec damni: in futuro meretricibus omnis posita est et spes, et timor. 453 sine primo munere, ne alterum, tertium, reliqua sequantur. 463 eloquentiae fastum prae te ne feras. 464 *voces* verba. Sic I. Cerae i. e. epistolae tuae fugiant verba ambitiosa et reconditae eruditionis. 466 valens causa odii.

Ferreus assiduo consumitur annulus usu;
  Interit assidua vomer aduncus humo.
Quid magis est saxo durum, quid mollius unda?
  Dura tamen molli saxa cavantur aqua.
Penelopen ipsam, persta modo, tempore vinces;
  Capta vides sero Pergama: capta tamen.
Legerit, et nolit rescribere: cogere noli;
  Tu modo blanditias fac legat usque tuas.
Quae voluit legissse, volet rescribere lectis;
  Per numeros venient ista gradusque suos.
Forsitan et primo veniet tibi littera tristis,
  Quaeque roget, ne se sollicitare velis.
Quod rogat illa, timet; quod non rogat, optat, ut instes:
  Insequere, et voti postmodo compos eris.
Interea, sive illa toro resupina feretur,
  Lecticam dominae dissimulanter adi;
Neve aliquis verbis odiosas afferat aures,
  Quam potes, ambiguis callidus abde notis:
Seu pedibus vacuis illi spatiosa teretur
  Porticus, hic socias tu quoque iunge moras;
Et modo praecedas facito, modo terga sequaris,
  Et modo festines, et modo lentus eas.
Nec tibi de mediis aliquot transire columnas
  Sit pudor, aut lateri continuasse latus.
Nec sine te curvo sedeat spatiosa theatro;
  Quod spectes, humeris afferet illa suis.
Illam respicias, illam mirere licebit;
  Multa supercilio, multa loquare notis.
Et plaudas, aliquam mimo saltante puellam,
  Et faveas illi, quisquis agatur amans.
Quum surget, surges; donec sedet illa, sedebis:
  Arbitrio dominae tempora perde tuae.
Sed tibi nec ferro placeat torquere capillos,
  Nec tua mordaci pumice crura teras.
Ista iube faciant, quorum Cybeleia mater
  Concinitur Phrygiis exululata modis.
Forma viros neglecta decet: Minoida Theseus
  Abstulit, a nulla tempora comptus acu.
Hippolytum Phaedre, nec erat bene cultus, amavit;
  Cura deae silvis aptus Adonis erat.
Munditiae placeant, fuscentur corpora Campo,
  Sit bene conveniens, et sine labe toga;
Linguaque ne rigeat, careant rubigine dentes,
  Nec vagus in laxa pes tibi pelle natet;
Nec male deformet rigidos tonsura capillos,
  Sit coma, sit docta barba resecta manu;
Et nihil emineant, et sint sine sordibus ungues,
  Inque cava nullus stet tibi nare pilus;
Nec male odorati sit tristis anhelitus oris,
  Nec laedat nares virque paterque gregis:
Cetera lascivae faciant, concede, puellae,
  Et si quis male vir quaerit habere virum.
Ecce, suum vatem Liber vocat! hic quoque amantes
  Adiuvat, et flammae, qua calet ipse, favet.
Gnosis in ignotis amens errabat arenis,
  Qua brevis aequoreis Dia feritur aquis.
Utque erat a somno tunica velata recincta,
  Nuda pedem, croceas irreligata comas;
Thesea crudelem surdas clamabat ad undas,
  Indigno teneras imbre rigante genas.
Clamabat, flebatque simul; sed utrumque decebat,
  Nec facta est lacrimis turpior illa suis.
Iamque iterum tundens mollissima pectora palmis,
  Perfidus ille abiit; quid mihi fiet? ait.
Quid mihi fiet? ait: sonuerunt cymbala toto
  Litore, et attonita tympana pulsa manu.
Excidit illa metu, rupitque novissima verba,
  Nullus in exanimi corpore sanguis erat.
Ecce, Mimallonides sparsis in terga capillis!
  Ecce, leves Satyri, praevia turba dei!
Ebrius ecce, senex pando Silenus asello
  Vix sedet, et pressas continet arte iubas.
Dum sequitur Bacchas, Bacchae fugiuntque petuntque,
  Quadrupedem ferula dum malus urget eques.
In caput aurito cecidit delapsus asello:
  Clamarunt Satyri, Surge age, surge, pater.
Iam deus e curru, quem summum texerat uvis,
  Tigribus adiunctis aurea lora dabat.
Et color, et Theseus, et vox abiere puellae;
  Terque fugam petiit, terque retenta metu
Horruit, ut steriles, agitat quas ventus, aristae,
  Ut levis in madida canna palude tremit.
Cui deus, En! adsum tibi cura fidelior, inquit;
  Pone metum: Bacchi, Gnosias, uxor eris.
Munus habe coelum; coelo spectabile sidus
  Saepe reges dubiam Cressa Corona ratem.
Dixit, et e curru, ne tigres illa timeret,
  Desilit; imposito cessit arena pedi;
Implicitamque sinu, neque enim pugnare valebat,
  Abstulit, ut facile est omnia posse deo.
Pars, Hymenaee, canunt: pars clamant, Evie evoe!
  Sic coeunt sacro nupta deusque toro.
Ergo ubi contigerint positi tibi munera Bacchi,
  Atque erit in socii femina parte tori:
Nycteliumque patrem, nocturnaque sacra precare,
  Ne iubeant capiti vina nocere tuo.
Hic tibi multa licet sermone licentia tecto
  Dicere, quae dici sentiat illa sibi;
Blanditiasque leves tenui perscribere vino,
  Ut dominam in mensa se legat illa tuam;
Atque oculos oculis spectare fatentibus ignem:
  Saepe tacens vocem verbaque vultus habet.
Fac primus rapias illius tacta labellis
  Pocula, quaque bibet parte puella, bibas.
Et quodcumque cibi digitis libaverit illa,
  Tu pete, dumque petes, sit tibi tacta manus.
Sint etiam tua vota, viro placuisse puellae:
  Utilior vobis factus amicus erit.
Huic, si sorte bibes, sortem concede priorem;
  Huic detur capiti dempta corona tuo.
Sive sit inferior, seu par, prior omnia sumat;
  Neu dubites illi verba secunda loqui.
Tuta frequensque via est, per amicum fallere nomen:
  Tuta frequensque licet sit via, crimen habet.
Inde procurator nimium quoque multa procurat,
  Et sibi mandatis plura videnda putat.
Certa tibi a nobis dabitur mensura bibendi:
  Officium praestent mensque pedesque suum.
Iurgia praecipue vino stimulata caveto,
  Et nimium faciles ad fera bella manus.
Occidit Eurytion stulte data vina bibendo:
  Aptior est dulci mensa merumque ioco.
Si vox est, canta; si mollia brachia, salta;
  Et, quacumque potes dote placere, place.
Ebrietas ut vera nocet, sic ficta iuvabit:
  Fac titubet blaeso subdola lingua sono;
Ut, quidquid facias dicasve protervius aequo,
  Credatur nimium causa fuisse merum.
Et bene dic dominae, bene, cum quo dormiat illa;
  Sed, male sit, tacita mente precare, viro.
At, quum discedet mensa convivia remota,
  Ipsa tibi accessus turba locumque dabit:

495 sq. Omisso itinere recto ut per transversum amator inter columnas porticus intret, incedentique puellae a facie obvius fiat, hortatur. 581 Hor. Carm. I, 4, 18. Vulg. Si *forte*. Sic I. 585 *amici*. Sic I. 588 videnda, circumspicienda, curanda. 590 *servent* cod.

Insere te turbae, leviterque admotus eunti
  Velle latus digitis, et pede tange pedem.
Colloquii iam tempus adest: fuge rustice longe
  Hinc pudor: audentem Forsque Venusque iuvant.
Non tua sub nostras veniat facundia leges:
  Fac tantum incipias; sponte disertus eris.
Est tibi agendus amans, imitandaque vulnera verbis:
  Hinc tibi quaeratur qualibet arte fides.
Nec credi labor est: sibi quaeque videtur amanda;
  Pessima sit: nulli non sua forma placet.
Saepe tamen vere coepit simulator amare;
  Saepe, quod incipiens finxerat esse, fuit.
Quo magis o, faciles imitantibus este puellae;
  Fiet amor verus, qui modo falsus erat.
Blanditiis animum furtim deprendere nunc sit,
  Ut pendens liquida ripa subitur aqua.
Nec faciem, nec te pigeat laudare capillos,
  Et teretes digitos, exiguumque pedem.
Delectant etiam castas praeconia formae:
  Virginibus curae grataque forma sua est.
Nam cur in Phrygiis Iunonem et Pallada silvis
  Nunc quoque iudicium non tenuisse pudet?
Laudatas ostentat avis Iunonia pennas:
  Si tacitus spectes, illa recondit opes.
Quadrupedes inter rapidi certamina cursus
  Depexaeque iubae plausaque colla iuvant.
Nec timide promitte: trahunt promissa puellas;
  Pollicito testes quoslibet adde deos.
Iupiter ex alto periuria ridet amantum,
  Et iubet Aeolios irrita ferre Notos.
Per Styga Iunoni falsum iurare solebat
  Iupiter: exemplo nunc favet ipse suo.
Expedit esse deos: et, ut expedit, esse putemus;
  Dentur in antiquos tura merumque focos.
Nec secura quies illos similisque sopori
  Detinet: innocue vivite, numen adest.
Reddite depositum, pietas sua foedera servet,
  Fraus absit, vacuas caedis habete manus.
Ludite, si sapitis, solas impune puellas:
  Hac magis est una fraude pudenda fides.
Fallite fallentes: ex magna parte profanum
  Sunt genus; in laqueos, quos posuere, cadant.
Dicitur Aegyptos caruisse iuvantibus arva
  Imbribus, atque annos sicca fuisse novem:
Quum Thrasius Busirin adit, monstratque piari
  Hospitis effuso sanguine posse Iovem.
Illi Busiris, Fies Iovis hostia primus,
  Inquit, et Aegypto tu dabis hospes aquam.
Et Phalaris tauro violenti membra Perilli
  Torruit; infelix imbuit auctor opus.
Iustus uterque fuit; neque enim lex aequior ulla,
  Quam necis artifices arte perire sua.
Ergo, ut periuras merito periuria fallant,
  Exemplo doleat femina lusa suo.
Et lacrimae prosunt: lacrimis adamanta movebis;
  Fac madidas videat, si potes, illa genas.
Si lacrimae (neque enim veniunt in tempore semper)
  Deficient, uda lumina tange manu,
Quis sapiens blandis non misceat oscula verbis?
  Illa licet non det: non data sume tamen.
Pugnabit primo fortassis, et, Improbe, dicet:
  Pugnando vinci se tamen illa volet.
Tantum, ne noceant teneris male rapta labellis,
  Neve queri possit, dura fuisse, cave.
Oscula qui sumpsit, si non et cetera sumet:
  Haec quoque, quae data sunt, perdere dignus erit.
Quantum defuerat pleno post oscula voto!
  Hei mihi, rusticitas, non pudor ille fuit.
Vim licet appellent: grata est vis ista puellis;
  Quod iuvat, invitae saepe dedisse volunt.
Quaecumque est subita Veneris violata rapina,
  Gaudet; et improbitas muneris instar habet.
At quae, quum cogi posset, non tacta recessit,
  Ut simulet vultu gaudia, tristis erit.
Vim passa est Phoebe; vis est allata sorori:
  Et gratus raptae raptor uterque fuit.
Fabula nota quidem, sed non indigna referri,
  Scyrias Haemonio iuncta puella viro.
Iam dea laudatae dederat sua praemia formae,
  Colle sub Idaeo vincere digna duas.
Iam nurus ad Priamum diverso venerat orbe,
  Graiaque in Iliacis moenibus uxor erat.
Iurabant omnes in laesi verba mariti:
  Nam dolor unius publica causa fuit.
Turpe, nisi hoc matris precibus tribuisset, Achilles
  Veste virum longa dissimulatus erat.
Quid facis, Aeacide? non sunt tua munera lanae:
  Tu titulos alia Palladis arte petas.
Quid tibi cum calathis? clipeo manus apta tenendo est;
  Pensa quid in dextra, qua cadat Hector, habes?
Reiice succinctos operoso stamine fusos:
  Quassanda est ista Pelias hasta manu.
Forte erat in thalamo virgo regalis eodem:
  Haec illum stupro comperit esse virum.
Viribus illa quidem victa est; ita credere oportet:
  Sed voluit vinci viribus illa tamen.
Saepe, Mane, dixit, quum iam properaret Achilles:
  Fortia nam posita sumpserat arma colo.
Vis ubi nunc illa est? quid blanda voce moraris
  Auctorem stupri, Deidamia, tui?
Scilicet, ut pudor est quandam coepisse priorem,
  Sic alio gratum est incipiente pati.
Ah, nimia est iuveni propriae fiducia formae,
  Exspectat si quis, dum prior illa roget!
Vir prior accedat; vir verba precantia dicat:
  Excipiet blandas comiter illa preces.
Ut potiare, roga: tantum cupit illa rogari;
  Da causam voti principiumque tui.
Iupiter ad veteres supplex Heroidas ibat:
  Corripuit magnum nulla puella Iovem.
Si tamen a precibus tumidos accedere flatus
  Senseris, incepto parce, referque pedem.
Quod refugit, multae cupiunt: odere, quod instat;
  Lenius instando taedia tolle tui.
Nec semper Veneris spes est profitenda roganti;
  Intret amicitiae nomine tectus amor.
Hoc aditu vidi tetricae data verba puellae;
  Qui fuerat cultor, factus amator erat.
Candidus in nauta turpis color; aequoris unda
  Debet et a radiis sideris esse niger.
Turpis et agricolae, qui vomere semper adunco
  Et gravibus rastris sub Iove versat humum.
Et tibi, Palladiae petitur cui palma coronae,
  Candida si fuerint corpora, turpis eris.
Palleat omnis amans: hic est color aptus amanti;
  Hic decet, hoc vultu non valuisse putent.
Pallidus in Lyrice silvis errabat Orion;
  Pallidus in lenta Naide Daphnis erat.

644 *minus est — tuenda.* 658 *laesa.* Sic I. 673 *appelles.* 679 Leucippi filiae. 730 *Hoc* decet, *hunc multi* I. e codd. Praetuli Heinsian. loci constitutionem, quae et ipsa codd. debetur. Ex hoc vultu colligant puellae, te prae amore aegrotare. 731 *Lyrice* nomen ab Aldo conflatum e codd. corruptelis *licea*, *licie*, *litie*, aliis: Uxor Orionis ap. Apollodor. commemoratur *Side*, unde coniicere possis Pallidus in *Side*; postmodum *Meropen* deperivit, Oenopionis Chii filiam, quam Parthenius dicit *Haero*.

Arguat et macies animum, nec turpe putaris,
Palliolum nitidis imposuisse comis.
Attenuent iuvenum vigilatae corpora noctes,
Curaque, et e magno qui fit amore dolor.
Ut voto potiare tuo, miserabilis esto;
Ut, qui te videat, dicere possit: Amas.
Conquerar, an moneam, mixtum fas omne nefasque?
Nomen amicitia est, nomen inane fides.
Hei mihi, non tutum est, quod ames, laudare sodali!
Quum tibi laudanti credidit, ipse subit.
At non Actorides lectum temeravit Achillis:
Quantum ad Pirithoum, Phaedra pudica fuit.
Hermionen Pylades, quo Pallada Phoebus, amabat;
Quodque tibi geminus, Tyndari, Castor erat.
Si quis idem sperat, iacturas poma myricas
Speret, et e medio flumine mella petat.
Nil, nisi turpe iuvat; curae est sua cuique voluptas:
Haec quoque ab alterius grata dolore venit.
Heu facinus! non est hostis metuendus amanti:
Quos credis fidos, effuge, tutus eris.
Cognatum fratremque cave, carumque sodalem:
Praebebit veros haec tibi turba metus.
Finiturus eram; sed sunt diversa puellis
Pectora, mille animos excipe mille modis.
Nec tellus eadem parit omnia: vitibus illa
Convenit; haec oleis; hac bene farra virent.
Pectoribus mores tot sunt, quot in orbe figurae:
Qui sapit, innumeris moribus aptus erit,
Utque leves Proteus modo se tenuabit in undas,
Nunc leo, nunc arbor, nunc erit hirtus aper.
Hi iaculo pisces, illi capiuntur ab hamis;
Hos cava contento retia fune trahunt.
Nec tibi conveniat cunctos modus unus ad annos:
Longius insidias cerva videbit anus.
Si doctus videare rudi, petulansve pudenti,
Diffidet miserae protinus illa sibi.
Inde fit, ut, quae se timuit committere honesto,
Vilis in amplexus inferioris eat.
Pars superat coepti, pars est exhausta laboris:
Hic teneat nostras anchora iacta rates.

LIBER SECUNDUS.

Dicite io Paean, et io, bis dicite, Paean!
Decidit in casses praeda petita meos.
Laetus amans donat viridi mea carmina palma;
Praeferor Ascraeo Maeonioque seni.
Talis ab armiferis Priameius hospes Amyclis
Candida cum rapta coniuge vela dedit.
Talis erat, qui te curru victore ferebat,
Vecta peregrinis Hippodamia rotis.
Quid properas, iuvenis? mediis tua pinus in undis
Navigat, et longe, quem peto, portus abest.
Non satis est venisse tibi me vate puellam:
Arte mea capta est; arte tenenda mea est.
Nec minor est virtus, quam quaerere, parta tueri:
Casus inest illic, hic erit artis opus.
Nunc mihi, si quando, puer et Cytherea, favete:
Nunc Erato: nam tu nomen amoris habes.
Magna paro: quas possit Amor remanere per artes,
Dicere, tam vasto pervagus orbe puer.
Et levis est, et habet geminas, quibus avolet, alas:
Difficile est illis imposuisse modum.
Hospitis effugio, praestruxerat omnia Minos;
Audacem pennis reperit ille viam.
Daedalus ut clausit conceptum crimine matris
Semibovemque virum semivirumque bovem:
Sit modus exsilio, dixit, iustissime Minos;
Accipiat cineres terra paterna meos.
Et quoniam in patria, fatis agitatus iniquis,
Vivere non potui, sit mihi posse mori.
Da reditum puero, senis est si gratia vilis:
Si non vis puero parcere, parce seni.
Dixerat haec; sed et haec, et multo plura licebat
Dicere: regressus non dabat ille viro.
Quod simul ac sensit, Nunc, o! nunc, Daedale, dixit,
Materiam, qua sis ingeniosus, habes.
Possidet en, terras, et possidet aequora Minos:
Nec tellus nostrae, nec patet unda fugae.
Restat iter coelo: coelo tentabimus ire!
Da veniam coepto, Iupiter alte, meo.
Non ego sidereas affecto tangere sedes,
Qua fugiam dominum, nulla, nisi ista, via est.
Per Styga detur iter: Stygias tranabimus undas!
Sunt mihi naturae iura novanda meae;
Ingenium mala saepe movent. Quis crederet unquam,
Aerias hominem carpere posse vias?
Remigium volucres disponit in ordine pennas,
Et leve per lini vincula nectit opus;
Imaque pars ceris adstringitur igne solutis,
Finitusque novae iam labor artis erat.
Tractabat ceramque puer pennasque renidens,
Nescius haec humeris arma parata suis.
Cui pater, His, inquit, patria est adeunda carinis;
Hac nobis Minos effugiendus ope.
Aera non potuit Minos, alia omnia clausit:
Quem licet, inventis aera rumpe meis.
Sed tibi nec virgo Tegeaea, comesque Bootae
Ensiger Orion adspiciendus erit:
Me pennis sectare datis, ego praevius ibo:
Sit tua cura sequi, me duce tutus eris.
Nam sive aetherias vicino sole per auras
Ibimus, impatiens cera caloris erit.
Sive humiles propiore freto iactabimus alas,
Mobilis aequoreis penna madescet aquis.
Inter utrumque vola; ventos quoque, nate, timeto;
Quaque ferent aurae, vela secunda dato.
Dum monet, aptat opus puero, monstratque moveri,
Erudit infirmas ut sua mater aves.
Inde sibi factas humeris accommodat alas,
Perque novum timide corpora librat iter.
Iamque volaturus parvo dedit oscula nato,
Nec patriae lacrimas continuere genae.
Monte minor collis, campis erat altior aequis:
Hinc data sunt miserae corpora bina fugae.
Et movet ipse suas, et nati respicit alas
Daedalus, et cursus sustinet usque suos.
Iamque novum delectat iter, positoque timore
Icarus audaci fortius arte volat.
Hos aliquis, tremula dum captat arundine pisces,
Vidit, et inceptum dextra reliquit opus.
Iam Samos a laeva fuerant Naxosque relictae,
Et Paros, et Clario Delos amata deo;

Lib. II. 3 *donet*, unde Heins. v. 4 *Praeferar* e c. 35 *et terras*. Sic I. 42 *Sint* nonnulli codd. Sic I. Sint *modo* — *mihi* Francius e. Liceat mihi volucrem pro humana naturam induere. Met. VIII, 185 sqq. 54 *Qua* licet. 55 virgo Teg. Ursa.

Dextra Lebynthos erant, silvisque umbrosa Calymne,
  Cinctaque piscosis Astypalaea vadis:
Quum puer, incautis nimium temerarius annis,
  Altius egit iter, deseruitque ducem.
Vincla labant, et cera deo propiore liquescit;
  Nec tenues ventos brachia mota tenent.
Territus e summo despexit in aequora coelo,
  Nox oculis pavido venit oborta metu.
Tabuerant cerae, nudos quatit ille lacertos;
  Et trepidat, nec, quo sustineatur, habet.
Decidit, atque cadens, Pater, o! pater, auferor, inquit.
  Clauserunt virides ora loquentis aquae.
At pater infelix, nec iam pater, Icare, clamat,
  Icare, clamat, ubi es? quove sub axe volas?
Icare, clamabat: pennas adspexit in undis:
  Ossa tegit tellus; aequora nomen habent.
Non potuit Minos hominis compescere pennas:
  Ipse deum volucrem detinuisse paro.
Fallitur, Haemonias si quis decurrit ad artes,
  Datque, quod a teneri fronte revellat equi.
Non facient, ut vivat amor, Medeides herbae,
  Mixtaque cum magicis naenia Marsa sonis.
Phasias Aesoniden, Circe tenuisset Ulixen,
  Si modo servari carmine posset amor.
Nec data profuerint pallentia philtra puellis:
  Philtra nocent animis, vimque furoris habent.
Sit procul omne nefas; ut ameris, amabilis esto:
  Quod tibi non facies solave forma dabit.
Sis licet antiquo Nireus adamatus Homero,
  Naiadumque tener crimine raptus Hylas:
Ut dominam teneas, nec te mirere relictum,
  Ingenii dotes corporis adde bonis.
Forma bonum fragile est, quantumque accedit ad annos,
  Fit minor, et spatio carpitur ipsa suo.
Nec violae semper, nec hiantia lilia florent;
  Et riget amissa spina relicta rosa.
Et tibi iam cani venient, formose, capilli;
  Iam venient rugae, quae tibi corpus arent.
Iam molire animum, qui duret, et adstrue formae:
  Solus ad extremos permanet ille rogos.
Nec levis, ingenuas pectus coluisse per artes,
  Cura sit, et linguas edidicisse duas.
Non formosus erat, sed erat facundus Ulixes;
  Et tamen aequoreas torsit amore deas.
O quoties illum doluit properare Calypso,
  Remigioque aptas esse negavit aquas!
Haec Troiae casus iterumque iterumque rogabat;
  Ille referre aliter saepe solebat idem.
Litore constiterant: illic quoque pulchra Calypso
  Exigit Odrysii fata cruenta ducis.
Ille levi virga, virgam nam forte tenebat,
  Quod rogat, in spisso litore pingit opus.
Haec, inquit, Troia est: muros in litore fecit;
  Hic tibi sit Simois; haec mea castra puta.
Campus erat (campumque facit), quem caede Dolonis
  Sparsimus, Haemonios dum vigil optat equos.
Illic Sithonii fuerant tentoria Rhesi;
  Hac ego sum raptis nocte revectus equis.
Pluraque pingebat, subitus quum Pergama fluctus
  Abstulit, et Rhesi cum duce castra suo.
Tum dea, Quas, inquit, fidas tibi credis ituro,
  Perdiderint undae nomina quanta, vides?
Ergo age, fallaci timide confide figurae,
  Quisquis es, aut aliquid corpore pluris habe.

Dextera praecipue capit indulgentia mentes;
  Asperitas odium, saevaque verba, movent.
Odimus accipitrem, qui semper vivit in armis,
  Et pavidum solitos in pecus ire lupos:
At caret insidiis hominum, quia mitis, hirundo;
  Quasque colat turres, Chaonis ales habet.
Este procul, lites, et amarae proelia linguae:
  Dulcibus est verbis mollis alendus amor.
Lite fugent nuptaeque viros, nuptasque mariti,
  Inque vicem credant res sibi semper agi.
Hoc decet uxores; dos est uxoria lites:
  Audiat optatos semper amica sonos.
Non legis iussu lectum venistis in unum,
  Fungitur in vobis munere legis amor.
Blanditias molles, auremque iuvantia verba
  Affer, ut adventu laeta sit illa tuo.
Non ego divitibus venio praeceptor Amoris:
  Nil opus est illi, qui dabit, arte mea.
Secum habet ingenium, qui, quum libet, Accipe, dicit:
  Cedimus; inventis plus placet ille meis.
Pauperibus vates ego sum, quia pauper amavi;
  Quum dare non possem munera, verba dabam.
Pauper amet caute: timeat maledicere pauper;
  Multaque, divitibus non patienda, ferat.
Me memini iratum dominae turbasse capillos:
  Haec mihi quam multos abstulit ira dies!
Nec puto, nec sensi tunicam laniasse; sed ipsa
  Dixerat, et pretio est illa redempta meo.
At vos, si sapitis, vestri peccata magistri
  Effugite, et culpae damna timete meae.
Proelia cum Parthis, cum culta pax sit amica,
  Et iocus, et causas quidquid amoris habet.
Si nec blanda satis, nec erit tibi comis amanti:
  Perfer, et obdura; postmodo mitis erit.
Flectitur obsequio curvatus ab arbore ramus:
  Frangis, si vires experiere tuas.
Obsequio tranantur aquae, nec vincere possis
  Flumina, si contra, quam rapit unda, nates.
Obsequium tigresque domat Numidasque leones;
  Rustica paulatim taurus aratra subit.
Quid fuit asperius Nonacrina Atalanta?
  Succubuit meritis trux tamen illa viri.
Saepe suos casus nec mitia facta puellae
  Flesse sub arboribus Milaniona ferunt.
Saepe tulit iusso fallacia retia collo,
  Saepe fera torvos cuspide fixit apros.
Sensit et Hylaei contentum saucius arcum;
  Sed tamen hoc arcu notior alter erat.
Non te Maenalias armatum scandere silvas,
  Nec iubeo collo retia ferre tuo;
Pectora nec missis iubeo praebere sagittis:
  Artis erunt cauto mollia iussa meae.
Cede repugnanti: cedendo victor abibis;
  Fac modo, quas partes illa iubebit, agas.
Arguet: arguito; quidquid probat illa, probato;
  Quod dicet, dicas; quod negat illa, neges.
Riserit: arride; si flebit, flere memento:
  Imponat leges vultibus illa tuis.
Seu ludet, numerosque manu iactabit eburnos:
  Tu male iactato, tu male iacta dato.
Seu iacies talos: victam ne poena sequatur,
  Damnosi facito stent tibi saepe canes.
Sive latrocinii sub imagine calculus ibit:
  Fac pereat vitreo miles ab hoste tuus.

83 *ausis*. 100 *revellit*. Sic I. 122 *addidicisse* cod. Eadem varietas Met. II, 639. 146 saevaque *bella movet*. Sic I. 150 Chaon. ales, columba. 154 res agi, causas. 173 *qui* sapitis. 191 Hylaeum et Rhoecum, centauros quum vim sibi afferre voluissent, Atalante interfecerat. 196 *cautae* codd. Em. H. 203 sq. III, 363 sqq. 205 *tu* ed. Bersm.

Ipse tene distenta suis umbracula virgis;
  Ipse face in turba, qua venit illa, locum.
Nec dubita tereti scamnum producere lecto,
  Et tenero soleam deme, vel adde, pedi.
Saepe etiam dominae, quamvis horrebis et ipse,
  Algentis manus est calfacienda sinu.
Nec tibi turpe puta (quamvis tibi turpe, placebit!),
  Ingenua speculum sustinuisse manu.
Ille, fatigatae perimendo monstra novercae,
  Qui meruit coelum, quod prior ipse tulit,
Inter Ioniacas calathum tenuisse puellas
  Creditur, et lanas excoluisse rudes.
Paruit imperio dominae Tirynthius heros:
  I nunc, et dubita ferre, quod ille tulit.
Iussus adesse foro, iussa maturius hora
  Fac semper venias; nec nisi serus abi.
Occurras aliquo, tibi dixerit: omnia differ;
  Curre, nec inceptum turba moretur iter.
Nocte domum repetens epulis perfuncta redibit:
  Tunc quoque pro servo, si vocat illa, veni.
Rure eris, et dicet, Venias: Amor odit inertes;
  Si rota defuerit, tu pede carpe viam.
Nec grave te tempus sitiensque Canicula tardet,
  Nec via per iactas candida facta nives.
Militiae species amor est: discedite, segnes!
  Non sunt haec timidis signa tuenda viris.
Nox, et hiems, longaeque viae, saevique dolores
  Mollibus his castris, et labor omnis inest.
Saepe feres imbrem coelesti nube solutum,
  Frigidus et nuda saepe iacebis humo.
Cynthius Admeti vaccas pavisse Pheraeas
  Fertur, et in parva delituisse casa:
Quod Phoebum decuit, quem non decet? exue fastus,
  Curam mansuri quisquis amoris habes.
Si tibi per tutum planumque negabitur ire,
  Atque erit apposita ianua fulta sera:
At tu per praeceps tecto delabere aperto;
  Det quoque furtivas alta fenestra vias.
Laeta erit, ut causam tibi se sciet esse pericli;
  Hoc dominae certi pignus amoris erit.
Saepe tua poteras, Leandre, carere puella:
  Tranabas, animum nosset ut illa tuum.
Nec pudor ancillas, ut quaeque erit ordine prima,
  Nec tibi sit servos demeruisse pudor.
Nomine quemque suo, nulla est iactura, saluta;
  Iunge tuis humiles, ambitiose, manus.
Sed tamen et servo, levis est impensa, roganti
  Porrige fortunae munera parva tuae.
Porrige et ancillae, qua poenas luce pependit
  Lusa maritali Gallica veste manus.
Fac plebem, mihi crede, tuam: sit semper in illa
  Ianitor, et thalami qui iacet ante fores.
Nec dominam iubeo pretioso munere dones:
  Parva, sed e parvis callidus apta dato.
Dum bene dives ager, dum rami pondere nutant,
  Afferat in calatho rustica dona puer.
Rure suburbano poteris tibi dicere missa:
  Illa vel in sacra sint licet empta via.
Afferat aut uvas, aut quas Amaryllis amabat,
  At nunc castaneas non amat illa nuces.
Quin etiam turdoque licet missaque columba
  Te memorem dominae testificere tuae.
Turpiter his emitur spes mortis, et orba senectus:
  Ah pereant, per quos munera crimen habent!
Quid tibi praecipiam teneros quoque mittere versus?
  Hei mihi! non multum carmen honoris habet.
Carmina laudantur: sed munera magna petuntur.
  Dummodo sit dives, barbarus ipse placet.
Aurea sunt vere nunc saecula: plurimus auro
  Venit honos; auro conciliatur amor.
Ipse licet Musis venias comitatus, Homere:
  Si nihil attuleris, ibis, Homere, foras.
Sunt tamen et doctae, rarissima turba, puellae:
  Altera non doctae turba, sed esse volunt.
Utraque laudentur per carmina: carmina lector
  Commendet dulci qualiacumque sono.
His ergo aut illis vigilatum carmen in ipsas
  Forsitan exigui muneris instar erit.
At, quod eris per te facturus, et utile credis,
  Id tua te facito semper amica roget.
Libertas alicui fuerit promissa tuorum:
  Hanc tamen a domina fac petat ille tua.
Si poenam servo, si vincula saeva remittis:
  Quod facturus eras, debeat illa tibi.
Utilitas tua sit: titulus donetur amicae.
  Perde nihil; partes illa potentis agat.
Sed te, cuicumque est retinendae cura puellae,
  Attonitum forma fac putet esse sua.
Sive erit in Tyriis: Tyrios laudabis amictus;
  Sive erit in Cois: Coa decere puta.
Aurata est: ipso tibi sit pretiosior auro;
  Gausapa si sumpsit: gausapa sumpta proba.
Adstiterit tunicata: Moves incendia! clama;
  Sed timida, caveat frigora, voce roga.
Compositum discrimen erit: discrimina lauda;
  Torserit igne comam: torte capille, place.
Brachia saltantis, vocem mirare canentis;
  Et, quod desierit, verba querentis habe.
Ipsos concubitus, ipsum venerere licebit,
  Quod iuvat; et querula gaudia voce notes.
Ut fuerit torva violentior illa Medusa:
  Fiet amatori lenis et aequa suo.
Tantum, ne pateas verbis simulator in illis,
  Effice; nec vultu destrue dicta tuo.
Si latet ars, prodest: affert deprensa pudorem;
  Atque adimit merito tempus in omne fidem.
Saepe sub auctumno, quum formosissimus annus,
  Plenaque purpureo subrubet uva mero;
Quum modo frigoribus premimur, modo solvimur aestu,
  Aere non certo corpora languor habet.
Illa quidem valeat: sed si male firma cubarit,
  Et vitium coeli senserit aegra sui:
Tunc amor et pietas tua sit manifesta puellae;
  Tunc sere, quod plena postmodo falce metas.
Nec tibi morosi veniant fastidia morbi,
  Perque tuas fiant, quae sinet ipsa, manus.
Et videat flentem; nec taedeat oscula ferre;
  Et sicco lacrimas combibat ore tuas.
Multa vove; sed cuncta palam: quotiesque libebit,
  Quae referas illi, somnia laeta vide.
Et veniat, quae lustret anus lectumque locumque,
  Praeferat et tremula sulphur et ova manu.

211 producere, appropinquare, quum decubitura est. 231 *sitiensve*. Sic hic I. 247 tibi *sentiet esse*. 254 tuis, manib. 257 Nonis Caprotinis, ancillar. sollemni; ancillae enim olim Retana matronas virginesque Romanas a stupro Gallor. defenderat, quum servas eis tradere habitu matronali senatui persuasisset. Iam quum voluptati suae dediti essent hostes, impetu facto a Romanis ex insidiis caesi sunt. 280 mortuo Virgilio. 283 sq. lector (ipse poeta) carmina sua commendet dulci sono in praelegendo, quo ardorem amoris et admirationem puellae dilectae exprimat. 308 in codd. maxime variatur. Quod dedimus est Naugerii. I. e. cod. Heinsii: et *quaedam* gaud. voce not. Vulg. et *quaedam* gaudia *vocis habe*. 330 *Ter ferat* cod. Deinde *sulphura viva;* sed ovis suae in lustrationib. partes erant.

Omnibus his inerunt gratae vestigia curae;
In tabulas multis haec via fecit iter.
Ne tamen officiis odium quaeratur ab aegra,
Sit suus in blanda sedulitate modus.
Neve cibo prohibe, nec amari pocula suci
Porrige: rivalis misceat illa tuus.
Sed non, cui dederis a litore carbasa, vento
Utendum, medio quum potiere freto.
Dum novus errat amor, vires sibi colligat usu:
Si bene nutrieris, tempore firmus erit.
Quem taurum metuis, vitulum mulcere solebas;
Sub qua nunc recubas arbore, virga fuit.
Nascitur exiguus, sed opes acquirit eundo,
Quaque venit, multas accipit amnis aquas.
Fac tibi consuescat; nil assuetudine maius:
Quam tibi dum capias, taedia nulla fuge.
Te semper videat, tibi semper praebeat aures,
Exhibeat vultus noxque diesque tuos.
Quum tibi maior erit fiducia, posse requiri;
Tum procul, absenti cura futurus, abi.
Da requiem: requietus ager bene credita reddit;
Terraque coelestes arida sorbet aquas.
Phyllida Demophoon praesens moderatius ussit:
Exarsit velis acrius illa datis.
Penelopen absens sollers torquebat Ulixes,
Phylacides aberat, Laodamia, tuus.
Sed mora tuta brevis: lentescunt tempore curae;
Vanescitque absens, et novus intrat amor.
Dum Menelaus abest, Helene, ne sola iaceret,
Hospitis est tepido nocte recepta sinu.
Qui stupor hic, Menelae, fuit? tu solus abibas:
Isdem sub tectis hospes et uxor erant.
Accipitri timidas credis, furiose, columbas?
Plenum montano credis ovile lupo?
Nil Helene peccat, nil hic committit adulter:
Quod tu, quod faceret quilibet, ille facit.
Cogis adulterium, dando tempusque locumque;
Quo, nisi consilio est usa puella tuo?
Quid faciat? vir abest; et adest non rusticus hospes,
Et timet in vacuo sola cubare toro.
Viderit Atrides: Helenen ego crimine solvo;
Usa est humani commoditate viri.
Sed neque fulvus aper media tam saevus in ira,
Fulmineo rabidos quum rotat ore canes;
Nec lea, quum catulis lactentibus ubera praebet;
Nec brevis ignaro vipera laesa pede:
Femina quam, socii deprensa pellice lecti,
Ardet, et in vultu pignora mentis habet.
In ferrum flammasque ruit: positoque decore
Fertur, ut Aonii cornibus icta dei.
Coniugis admissum, violataque iura maritae,
Barbara per natos Phasias ulta suos.
Altera dira parens haec est, quam cernis, hirundo:
Adspice, signatum sanguine pectus habet.
Hoc bene compositos, hoc firmos solvit amores:
Crimina sunt cautis ista timenda viris.
Nec mea vos uni damnat censura puellae:
Di melius! vix hoc nupta tenere potest.
Ludite: sed furto celetur culpa modesto;
Gloria peccati nulla petenda sui.
Nec dederis munus, cognosse quod altera possit:
Nec sint nequitiae tempora certa tuae.
Et, ne te latebris capiat sibi femina notis,
Non uno est omnis convenienda loco.
Et quoties scribes, totas prius ipse tabellas
Inspice: plus multae, quam sibi missa, legunt.
Laesa Venus iusta arma movet, telumque remittit,
Et, modo quod questa est, ipse querare facit.
Dum fuit Atrides una contentus, et illa
Casta fuit; vitio est improba facta viri.
Audierat, laurumque manu vittasque ferentem
Pro nata Chrysen non valuisse sua.
Audierat, Lyrnesi, tuos, abducta, dolores;
Bellaque per turpes longius isse moras.
Haec tamen audierat; Priameida viderat ipsa:
Victor erat praedae praeda pudenda suae.
Inde Thyestiaden thalamoque animoque recepit,
Et male peccantem Tyndaris ulta virum est.
Quae bene celaris, si qua tamen acta patebunt,
Illa licet pateant, tu tamen usque nega.
Tum neque subiectus, solito nec blandior esto:
Haec animi multum signa nocentis habent.
Sed lateri nec parce tuo: pax omnis in uno
Concubitu; prior hoc infitianda Venus.
Sunt, qui praecipiant herbas, satureia, nocentes
Sumere: iudiciis ista venena meis.
Aut piper urticae mordacis semine miscent,
Tritaque in annoso flava pyrethra mero.
Sed dea non patitur sic ad sua gaudia cogi,
Colle sub umbroso quam tenet altus Eryx.
Candidus, Alcathoi qui mittitur urbe Pelasga,
Bulbus, et, ex horto quae venit, herba salax,
Ovaque sumantur, sumantur Hymettia mella,
Quasque tulit folio pinus acuta nuces.
Docta, quid ad medicas, Erato, diverteris artes?
Interior curru meta terenda meo est.
Qui modo celabas monitu tua crimina nostro,
Flecte iter, et monitu detege furta meo.
Nec levitas culpanda mea est: non semper eodem
Impositos vento panda carina vehit.
Nam modo Threicio Boreo, modo currimus Euro;
Saepe tument Zephyro lintea, saepe Noto.
Adspice, ut in curru modo det fluitantia rector
Lora, modo admissos arte retentet equos.
Sunt, quibus ingrate timida indulgentia servit,
Et, si nulla subest aemula, languet amor.
Luxuriant animi rebus plerumque secundis,
Nec facile est aequa commoda mente pati.
Ut levis absumptis paulatim viribus ignis
Ipse latet, summo canet in igne cinis;
Sed tamen exstinctas admoto sulphure flammas
Invenit, et lumen, quod fuit ante, redit:
Sic, ubi pigra situ securaque pectora torpent,
Acribus est stimulis eliciendus amor.
Fac timeat de te, tepidamque recalface mentem;
Palleat indicio criminis illa tui.
O quater, et quoties numero comprendere non est,
Felicem, de quo laesa puella dolet!
Quae, simul invitas crimen pervenit ad aures,
Excidit; et miserae voxque colorque fugit.
Ille ego sim, cuius laniet furiosa capillos;
Ille ego sim, teneras cui petat ungue genas;
Quem videat lacrimans, quem torvis spectet ocellis;
Quo sine non possit vivere, posse velit.
Si spatium quaeras; breve sit, quo laesa queratur,
Ne lenta vires colligat ira mora.
Candida iamdudum cingantur colla lacertis,
Inque tuos flens est accipienda sinus.

332 In *thalamos*. Tabulas testamenti, non quidem puellar. sed alior. (271 sq.) interpretantur; melius Burm. de tabulis sponsalior. Iuvenal. II, 119. 338 *potiare*. Sic L. 355 sq. Heinsio spur. videbantur. 366 *Hoc etenim faceres, quod Paris* ille facit cod. 382 *Et* sint. 405 *ipsam*. 406 *eras — tuae* cod. probante H. 421 Megara. 425 *deverteris* cod. Sic H. Sed ab interiore meta diversum aliquis abit, non deorsum.

Oscula da flenti, Veneris da gaudia flenti:
  Pax erit; hoc uno solvitur ira modo.
Quum bene saevierit, quum certa videbitur hostis:
  Tum pete concubitus foedera: mitis erit.
Illic depositis habitat Concordia telis;
  Illo, crede mihi, Gratia nata loco est.
Quae modo pugnarunt, iungunt sua rostra columbae,
  Quarum blanditias verbaque murmur habet.
Prima fuit rerum confusa sine ordine moles,
  Unaque erant facies sidera, terra, fretum.
Mox coelum impositum terris, humus aequore cincta est,
  Inque suas partes cessit inane chaos.
Silva feras, volucres aer accepit habendas;
  In liquida pisces delituistis aqua.
Tum genus humanum solis errabat in agris,
  Idque merae vires, et rude pectus erat.
Silva domus fuerat, cibus herba, cubilia frondes,
  Iamque diu nulli cognitus alter erat.
Blanda truces animos fertur mollisse voluptas;
  Constiterant uno femina virque loco:
Quid facerent, ipsi nullo didicere magistro;
  Arte Venus nulla dulce peregit opus.
Ales habet, quod amet; cum quo sua gaudia iungat,
  Invenit in media femina piscis aqua;
Cerva parem sequitur, serpens serpente tenetur,
  Haeret adulterio cum cane nexa canis;
Laeta salitur ovis, tauro quoque laeta iuvenca est,
  Sustinet immundum sima capella marem;
In furias agitantur equae, spatioque remotos
  Per loca dividuos amne sequuntur equos:
Ergo age, et iratae medicamina fortia praebe;
  Illa feri requiem sola doloris habent.
Illa Machaonios superant medicamina sucos,
  His, ubi peccaris, restituendus eris.
Haec ego quum canerem, subito manifestus Apollo
  Movit inauratae pollice fila lyrae.
In manibus laurus, sacris inducta capillis
  Laurus erat: vates ille videndus agit.
Is mihi, Lascivi, dixit, praeceptor Amoris,
  Duc, age, discipulos ad mea templa tuos.
Est tibi diversum fama celebrata per orbem
  Littera, cognosci quae sibi quemque iubet.
Qui sibi notus erit, solus sapienter amabit,
  Atque opus ad vires exiget omne suas.
Cui faciem natura dedit, spectetur ab illa;
  Cui color est, humero saepe patente cubet.
Qui sermone placet, taciturna silentia vitet;
  Qui canit arte, canat; qui bibit arte, bibat.
Sed neque declament medio sermone diserti;
  Nec sua non sanus scripta poeta legat.
Sic monuit Phoebus: Phoebo parete monenti;
  Certa dei sacro est huius in ore fides.
Ad propiora vocor: quisquis sapienter amabit,
  Vincet, et e nostra, quod petet, arte feret.
Credita nec semper sulci cum fenore reddunt,
  Nec semper dubias adiuvat aura rates.
Quod iuvat, exiguum; plus est, quod laedit amantes:
  Proponant animo multa ferenda suo.
Quot lepores in Atho, quot apes pascuntur in Hybla,
  Caerula quot baccas Pallados arbor habet;
Litore quot conchae: tot sunt in amore dolores;
  Quae patimur, multo spicula felle madent.
Dicta erit isse foras, quam tu fortasse videbis:
  Isse foras, et te falsa videre, puta.
Clausa tibi fuerit promissa ianua nocte:
  Perfer et immunda ponere corpus humo.
Forsitan et vultu mendax ancilla superbo
  Dicet, Quid nostras obsidet iste fores?
Postibus et durae supplex blandire puellae;
  Et capiti demptas in fore pone rosas.
Quum volet, accedes; quum te vitabit, abibis:
  Dedecet ingenuos taedia ferre sui.
Effugere hunc non est, quare tibi possit amica
  Dicere? non omni tempore sensus adest.
Nec maledicta puta, nec verbera ferre puellae
  Turpe, nec ad teneros oscula ferre pedes.
Quid moror in parvis? animus maioribus instet!
  Magna canam: toto pectore, vulgus, ades.
Ardua molimur; sed nulla, nisi ardua, virtus:
  Difficilis nostra poscitur arte labor.
Rivalem patienter habe: victoria tecum
  Stabit; eris magni victor in arce Iovis.
Haec tibi non hominem, sed quercus crede Pelasgas
  Dicere: nil istis ars mea maius habet.
Innuet illa: feras; scribet: ne tange tabellas.
  Unde volet, veniat; quoque libebit, eat.
Hoc in legitima praestant uxore mariti,
  Quum, tener, ad partes tu quoque, somne, venis:
Hac ego, confiteor, non sum perfectus in arte!
  Quid faciam? monitis sum minor ipse meis.
Mene palam nostrae det quisquam signa puellae,
  Et patiar; nec me quolibet ira ferat?
Oscula vir dederat, memini, suus: oscula questus
  Sum data: barbarie noster abundat amor.
Non semel hoc vitium nocuit mihi: doctior ille est,
  Quo veniunt alii conciliante viro.
Sed melius nescisse fuit: sine furta tegantur,
  Ne fugiat victo fassus ab ore pudor.
Quo magis, o iuvenes, deprendere parcite vestras!
  Peccent: peccantes verba dedisse putent.
Crescit amor prensis; ubi par fortuna duorum est,
  In causa damni perstat uterque sui.
Fabula narratur toto notissima coelo,
  Mulciberis capti Marsque Venusque dolis.
Mars pater, insano Veneris turbatus amore,
  De duce terribili factus amator erat;
Nec Venus oranti (neque enim dea mollior ulla est)
  Rustica Gradivo difficilisque fuit.
Ah, quoties lasciva pedes risisse mariti
  Dicitur, et duras igne vel arte manus!
Marte palam simulat Vulcanum imitata: decebat,
  Multaque cum forma gratia mista fuit.
Sed bene concubitus primos celare solebant;
  Plena verecundi culpa pudoris erat.
Indicio Solis, quis Solem fallere possit?
  Cognita Vulcano coniugis acta suae.
Quam mala, Sol, exempla moves? pete munus ab illa:
  Et tibi, si taceas, quod dare possit, habet.
Mulciber obscuros lectum circaque superque
  Disponit laqueos: lumina fallit opus.
Fingit iter Lemnon: veniunt ad foedus amantes:
  Impliciti laqueis nudus uterque iacent.
Convocat ille deos; praebent spectacula capti;
  Vix lacrimas Venerem continuisse putant.
Non vultus texisse suos, non denique possunt
  Partibus obscaenis opposuisse manus.
His aliquis ridens, In me, fortissime Mavors,
  Si tibi sunt oneri, vincula transfer, ait.

488 *erat*. Cf. Fast. I, 106. 496 poetas ille visu adspectabilis incitat. 505 silentia *rumpat*. 508 *vesanus*. 526 *Quis* nostras cod. 531 *hinc* cod. Em. H. Non potest fieri, ut hunc effugiam? 532 sensus, amandi. 545 *praestent* duo codd. quasi ex ore interlocutoris. Ad rem Iuvenal. I, 54 sqq. 552 *barb. nost. ab. amor* ex mente amicae dicitur, impatientem Ovidii zelotypiam aegre ferentis. 554 Quo conciliante puellae in amplexum alius viri (alii viro) veniunt. 561 Met. IV, 189. 562 *Mulciberi*. Alt. Priscian. confirmat.

Vix precibus, Neptune, tuis captiva resolvit
Corpora: Mars Threcen occupat; illa Paphon.
Hoc tibi profectum, Vulcane: quod ante tegebant,
Liberius faciunt, et pudor omnis abest.
Saepe tamen demens stulte fecisse fateris,
Teque ferunt irae poenituisse tuae.
Hoc vetui; vos ecce! vetat deprensa Dione
Insidias illas, quas tulit ipsa, dare:
Nec vos rivali laqueos disponite, nec vos
Excipite arcana verba notata manu.
Ista viri captent, si iam captanda putabunt,
Quos faciunt iustos ignis et unda viros.
En iterum testor: nihil hic, nisi lege remissum
Luditur, in nostris instita nulla iocis.
Quis Cereris ritus ausit vulgare profanis,
Magnaque Threicia sacra reperta Samo?
Exigua est virtus, praestare silentia rebus;
At contra gravis est culpa, tacenda loqui.
O bene, quod frustra captatis arbore pomis
Garrulus in media Tantalus aret aqua!
Praecipue Cytherea iubet sua sacra taceri;
Admoneo, veniat ne quis ad illa loquax.
Condita si non sunt Veneris mysteria cistis,
Nec cava vesanis ictibus aera sonant:
Attamen inter nos medio versantur in usu
Et sic, inter nos ut latuisse velint.
Ipsa Venus pubem, quoties velamina ponit,
Protegitur laeva semireducta manu.
In medio passimque coit pecus: hoc quoque viso
Avertit vultus saepe puella suos.
Conveniunt thalami furtis et ianua nostris,
Parsque sub iniecta veste pudenda latet,
Et si non tenebras, at quiddam nubis opacae
Quaerimus, atque aliquid luce patente minus.
Tunc quoque, quum solem nondum prohibebat et imbrem
Tegula, sed quercus tecta cibumque dabat;
In nemore atque antris, non sub Iove, iuncta voluptas:
Tanta rudi populo cura pudoris erat.
At nunc nocturnis titulos imponimus actis,
Atque emitur magno nil, nisi posse loqui.
Scilicet excuties omnes ubicumque puellas,
Cuilibet ut dicas: Haec quoque nostra fuit?
Ne desint, quas tu digitis ostendere possis,
Ut quamque attigeris, fabula turpis erit?
Parva queror: fingunt quaedam, quae vera negarent,
Et nulli non se concubuisse ferunt.
Corpora si nequeunt, quae possunt, nomina tractant,
Famaque, non tacto corpore, crimen habet.
I nunc, claude fores, custos odiose, puellae,
Et centum duris postibus adde seras.
Quid tuti superest, quum nominis exstat adulter,
Et credi, quod non contigit esse, cupit?
Nos etiam veros parce profitemur amores,
Tectaque sunt solida mystica furta fide.
Parcite praecipue vitia exprobrare puellae,
Utile quae multis dissimulasse fuit.
Nec suus Andromedae color est obiectus ab illo,
Mobilis in gemino cui pede penna fuit.
Omnibus] Andromache visa est spatiosior aequo:
Unus, qui modicam diceret, Hector erat.
Quod male fers, assuesce: feres bene; multa vetustas
Lenit, at incipiens omnia sentit amor.
Dum novus in viridi coalescit cortice ramus,
Concutiat tenerum quaelibet aura, cadet.
Mox eadem ventis, spatio durata, resistet,
Firmaque adoptivas arbor habebit opes.
Eximet ipsa dies omnes e corpore mendas,
Quodque fuit vitium, desinit esse mora.
Ferre novae nares taurorum terga recusant;
Assiduo domitas tempore fallit odor.
Nominibus mollire licet mala: fusca vocetur,
Nigrior Illyrica cui pice sanguis erit.
Si paeta est, Veneri similis; si flava, Minervae;
Sit gracilis, macie quae male viva sua est.
Dic habilem, quaecumque brevis; quae turgida plenam,
Et lateat vitium proximitate boni.
Nec quotus annus eat, nec quo sit nata require
Consule; quae rigidus munera Censor habet:
Praecipue, si flore caret, meliusque peractum
Tempus, et albentes iam legit illa comas.
Utilis, o iuvenes, aut haec, aut serior aetas:
Iste feret segetes; iste serendus ager.
Dum vires annique sinunt, tolerate labores:
Iam veniet tacito curva senecta pede.
Aut mare remigiis, aut vomere findite terras,
Aut fera belligeras addite in arma manus;
Aut latus, et vires, operamque afferte puellis:
Hoc quoque militiae est, hoc quoque quaerit opes.
Adde, quod est illis operum prudentia maior:
Solus et, artifices qui facit, usus adest.
Illae munditiis annorum damna rependunt,
Et faciunt cura, ne videantur anus.
Utque velis, Venerem iungunt per mille figuras:
Inveniat plures nulla tabella modos.
Illis sentitur non irritata voluptas:
Quod iuvat, ex aequo femina virque ferunt.
Odi concubitus, qui non utrumque resolvunt:
Hoc est, cur pueri tangar amore minus.
Odi quae praebet, quia sit praebere necesse;
Siccaque de lana cogitat ipsa sua.
Quae datur officio, non est mihi grata voluptas;
Officium faciat nulla puella mihi.
Me voces audire iuvat sua gaudia fassas;
Utque morer, memet, sustineamque, roget.
Adspiciam dominae victos amentis ocellos;
Langueat et tangi se vetet illa diu.
Haec bona non primae tribuit natura iuventae,
Quae cito post septem lustra venire solent.
Qui properant, nova musta bibant: mihi fundat avitum
Consulibus priscis condita testa merum!
Nec platanus, nisi sera, potest obsistere Phoebo;
Et laedunt nudos prata novella pedes.
Scilicet Hermionen Helenae praeponere posses,
Et melior Gorge, quam sua mater, erat?
Ad Venerem quicumque voles attingere seram:
Si modo duraris, praemia digna feres.
Conscius ecce! duos accepit lectus amantes:
Ad thalami clausas, Musa, resiste fores.
Sponte sua sine te celeberrima verba loquentur,
Nec manus in lecto laeva iacebit iners.
Invenient digiti, quod agant in partibus illis,
In quibus occulte spicula tingit Amor.
Fecit in Andromache prius hoc fortissimus Hector,
Nec solum bellis utilis ille fuit;

588 *Thracem* unus, *Creten* rel. codd. Em. Casp. Barth. 592 *artis* poenit. duo codd. 593 Hoc ego vetui, et ecce vetat vos Venus. Quid vetet uterque, v. 595 sq. exponitur, unde post 594 puncto edd. substitui colon. 611 sq. Attamen et sic, videl. quanquam non condita cistis, ita inter nos medio usu versantur, ut rel. Adoptavi lection. cod. Palat. pro *Sed* sic. Quum vulgo in secundo hoc versu esset Sic *tamen*, I. e. Sic *tantum*. Vulg. tamen retinuit. 631 *quidam*. 648 *Leniet*; inc. 666 *ligat*. 682 *iuvat* — *ferant*. At non est praeceptum, sed quid in senioris puellae amplexu gratum sit, indicatur. *Ferunt*, afferunt. 694 Quae *nisi* post Burm. c. 700 Gorge Heroid. IX, 165. 708 prius, quam veniret ad rem.

Fecit et in capta Lyrneside magnus Achilles,
Quum premeret mollem lassus ab hoste torum.
Illis te tangi manibus, Brisei, sinebas,
Imbutae Phrygia quae nece semper erant?
An fuit hoc ipsum, quod te, lasciva, iuvaret,
Ad tua victrices membra venire manus?
Crede mihi, non est Veneris properanda voluptas,
Sed sensim tarda prolicienda mora.
Quum loca repereris, quae tangi femina gaudet,
Non obstet, tangas quo minus illa, pudor.
Adspicies oculos tremulo fulgore micantes,
Ut sol a liquida saepe refulget aqua.
Accedent questus, accedet amabile murmur,
Et dulces gemitus, aptaque verba ioco.
Sed neque tu dominam velis maioribus usus
Desine; nec cursus anteat illa tuos.
Ad metam properate simul: tum plena voluptas,
Quum pariter victi femina virque iacent.
Hic tibi servandus tenor est, quum libera dantur
Otia, furtivum nec timor urget opus:
Quum mora non tuta est, totis incumbere remis
Utile, et admisso subdere calcar equo.
Finis adest operi: palmam date, grata iuventus,
Sertaque odoratae myrtea ferte comae!
Quantus apud Danaos Podalirius arte medendi,
Aeacides dextra, pectore Nestor erat;
Quantus erat Calchas extis, Telamonius armis,
Automedon curru: tantus amator ego.
Me vatem celebrate, viri, mihi dicite laudes,
Cantetur toto nomen in orbe meum.
Arma dedi vobis; dederat Vulcanus Achilli:
Vincite muneribus, vicit ut ille, datis.
Sed quicumque meo superarit Amazona ferro,
Inscribat spoliis: Naso magister erat.
Ecce, rogant tenerae, sibi dem praecepta, puellae:
Vos eritis chartae proxima cura meae!

LIBER TERTIUS.

Arma dedi Danais in Amazonas: arma supersunt,
Quae tibi dem, et turmae, Penthesilea, tuae!
Ite in bella pares: vincant, quibus alma Dione
Faverit, et, toto qui volat orbe, puer.
Non erat armatis aequum concurrere nudas;
Sic etiam vobis vincere turpe, viri.
Dixerit e multis aliquis, Quid virus in anguem
Adiicis, et rabidae tradis ovile lupae?
Parcite paucarum diffundere crimen in omnes;
Spectetur meritis quaeque puella suis.
Si minor Atrides Helenen, Helenesque sororem
Quo premat Atrides crimine maior habet;
Si scelere Oeclides Talaioniae Eriphyles
Vivus, et in vivis ad Styga venit equis:
Est pia Penelope, lustris errante duobus
Et totidem lustris bella gerente viro.
Respice Phylaciden, et quae comes isse marito
Fertur, et ante annos occubuisse suos.
Fata Pheretiadae coniux Pagasaea redemit,
Proque sui est uxor funere lata viri.
Accipe me, Capaneu! cineres miscebimus, inquit
Iphias, in medios desiluitque rogos.
Ipsa quoque et cultu est et nomine femina Virtus:
Non mirum, populo si favet illa suo.
Nec tamen hae mentes nostra poscuntur ab arte;
Conveniunt cymbae vela minora meae.
Nil nisi lascivi per me discuntur amores;
Femina, praecipiam, quo sit amanda modo.
Femina nec flammas, nec saevos discutit arcus:
Parcius haec video tela nocere viris.
Saepe viri fallunt, tenerae non saepe puellae;
Paucaque, si quaeras, crimina fraudis habent.
Phasida, iam matrem, fallax dimisit Iason:
Venit in Aesonios altera nupta sinus.
Quantum in te, Theseu, volucres Ariadna marinas
Pavit, in ignoto sola relicta loco.
Quaere, novem cur isse vices dicatur, et audi,
Depositis silvas Phyllida flesse comis.
Et famam pietatis habet: tamen hospes et ensem
Praebuit, et causam mortis, Elissa, tuae.
Quid vos perdiderit, dicam? nescistis amare;
Defuit ars vobis, arte perennat amor.
Nunc quoque nescirent: sed me Cytherea docere
Iussit, et ante oculos constitit ipsa meos.
Tum mihi, Quid miserae, dixit, meruere puellae?
Traditur armatis vulgus inerme viris.
Illos artifices gemini fecere libelli;
Haec quoque pars monitis erudienda tuis.
Probra Therapnaeae qui dixerat ante maritae,
Mox cecinit laudes prosperiore lyra.
Si bene te novi, cultas ne laede puellas:
Gratia, dum vivis, ista petenda tibi.
Dixit; et e myrto (myrto nam vincta capillos
Constiterat) folium granaque pauca dedit.
Sensimus acceptis numen quoque: purior aether
Fulsit, et e toto pectore cessit onus.
Dum facit ingenium, petite hinc praecepta, puellae,
Quas pudor, et leges, et sua iura sinunt.
Venturae memores iam nunc estote senectae:
Sic nullum vobis tempus abibit iners.
Dum licet, et vernos etiam nunc editis annos,
Ludite; eunt anni more fluentis aquae.
Nec, quae praeteriit, iterum revocabitur unda;
Nec, quae praeteriit, hora redire potest.
Utendum est aetate; cito pede labitur aetas,
Nec bona tam sequitur, quam bona prima fuit.
Hos ego, qui canent frutices, violaria vidi;
Hac mihi de spina grata corona data est.
Tempus erit, quo tu, quae nunc excludis amantes,
Frigida deserta nocte iacebis anus:
Nec tua nocturna frangetur ianua rixa,
Sparsa nec invenies limina mane rosa.
Quam cito, me miserum, laxantur corpora rugis,
Et perit, in nitido qui fuit ore, color!
Quasque fuisse tibi canas a virgine iures,
Spargentur subitae per caput omne comae.
Anguibus exuitur tenui cum pelle vetustas,
Nec faciunt cervos cornua iacta senes.
Nostra sine auxilio fugiunt bona: carpite florem;
Qui, nisi carptus erit, turpiter ipse cadet.

726 *Desere.*
Lib. III, 13 vulg. *Talaoniae*, quod ad verum ducebat. Al. et I. *Talaionidae*, quod de femina dici non potest. 34 nupta *toros* cod. 37 *vias.* Notae ἐννέα ὁδοί. Herodot. VII, 114. Thucyd. I, 100. 38 Arbores a parentib. in tumulo Phyllidis plantatae certo tempore inarescentes mortem eius videbantur lugere; quod item de ulmis in sepulchro Protesilai traditur. 39 *At* famam H. e duob. codd. 45 *Tunc* duo codd. 51 *nosti.* 53 *Dixerat et myrti.* 75 ab *origine* cod.

Adde, quod et partus faciunt breviora iuventae
  Tempora; continua messe senescit ager.
Latmius Endymion non est tibi, Luna, rubori,
  Nec Cephalus roseae praeda pudenda deae.
Ut Veneri, quem luget adhuc, donetur Adonis:
  Unde habet Aenean Harmonienque suos?
Ite per exemplum, genus o mortale, dearum,
  Gaudia nec cupidis vestra negate viris.
Ut iam decipiant, quid perditis? omnia constant:
  Mille licet sumant; deperit inde nihil.
Conteritur ferrum, silices tenuantur ab usu;
  Sufficit, et damni pars caret illa metu.
Quid vetet apposito lumen de lumine sumi;
  Quisve cavo vastas in mare servet aquas?
Et tamen ulla viro mulier, Non expedit, inquit?
  Quid, nisi quam sumes, dic mihi, perdis aquam?
Nec vos prostituit mea vox: sed vana timere
  Damna vetat; damnis munera vestra carent.
Sed me flaminibus venti maioris iturum,
  Dum sumus in portu, provehat aura levis.
Ordiar a cultu: cultis bene Liber ab uvis
  Provenit, et culto stat seges alta solo.
Forma dei munus; forma quota quaeque superbit?
  Pars vestrum tali munere magna caret.
Cura dabit faciem; facies neglecta peribit,
  Idaliae similis sit licet illa deae.
Corpora si veteres non sic coluere puellae,
  Nec veteres cultos sic habuere viros.
Si fuit Andromache tunicas induta valentes:
  Quid mirum? duri militis uxor erat.
Scilicet Aiaci coniux ornata venires,
  Cui tegumen septem terga fuere boum!
Simplicitas rudis ante fuit: nunc aurea Roma
  Edomiti magnas possidet orbis opes.
Adspice, quae nunc sunt Capitolia, quaeque fuerunt:
  Alterius dicas illa fuisse Iovis.
Curia, concilio quae nunc dignissima tanto est,
  De stipula, Tatio regna tenente, fuit.
Quae nunc sub Phoebo ducibusque Palatia fulgent,
  Quid nisi araturis pascua bubus erant?
Prisca iuvent alios: ego me nunc denique natum
  Gratulor; haec aetas moribus apta meis.
Non quia nunc terrae lentum subducitur aurum,
  Lectaque diverso litore concha venit;
Nec quia decrescunt effosso marmore montes;
  Nec quia caeruleae mole fugantur aquae:
Sed quia cultus adest, nec nostros mansit in annos
  Rusticitas priscis illa superstes avis.
Vos quoque non caris aures onerate lapillis,
  Quos legit in viridi decolor Indus aqua;
Nec prodite graves insuto vestibus auro:
  Per quas nos petitis, saepe fugatis, opes.
Munditiis capimur: non sint sine lege capilli;
  Admotae formam dantque negantque manus.
Nec genus ornatus unum est; quod quamque decebit,
  Eligat, et speculum consulat ante suum.
Longa probat facies capitis discrimina puri;
  Sic erat ornatis Laodamia comis.
Exiguum summa nodum sibi fronte relinqui,
  Ut pateant aures, ora rotunda volunt.
Alterius crines humero iactentur utroque;
  Talis es assumpta, Phoebe canore, lyra.
Altera succinctae religetur more Dianae,
  Ut solet, attonitas cum petit illa feras.
Huic decet inflatos laxe iacuisse capillos;
  Illa sit adstrictis impedienda comis.
Hanc placet ornari testudine Cyllenea;
  Sustineat similes fluctibus illa sinus.
Sed neque ramosa numerabis in ilice glandes,
  Nec quot apes Hyble, nec quot in Alpe ferae:
Nec mihi tot positus numero comprendere fas est,
  Adiicit ornatus proxima quaeque dies.
Et neglecta decet multas coma: saepe iacere
  Hesternam credas; illa repexa modo est.
Ars casum simulet: sic capta vidit ut urbe
  Alcides Iolen, Hanc ego, dixit, amo.
Talem te Bacchus, Satyris clamantibus Evoe,
  Sustulit in currus, Gnosi relicta, suos.
O, quantum indulget vestro Natura decori,
  Quarum sunt multis damna pianda modis!
Nos male detegimur, raptique aetate capilli
  Ut Borea frondes excutiente cadunt.
Femina canitiem Germanis inficit herbis,
  Et melior vero quaeritur arte color.
Femina procedit densissima crinibus emptis,
  Proque suis alios efficit aere suos.
Nec rubor est emisse palam: venire videmus
  Herculis ante oculos, virgineumque chorum.
Quid de veste loquar? nec vos, segmenta, requiro,
  Nec quae bis Tyrio murice lana rubes.
Quum tot prodierint pretio leviore colores,
  Quis furor est, census corpore ferre suo?
Aeris ecce, color, tum quum sine nubibus aer,
  Nec tepidus pluvias concitat Auster aquas;
Ecce, tibi similis, qui quondam Phryxon et Hellen
  Diceris Inois eripuisse dolis:
Hic undas imitatus, habet quoque nomen ab undis;
  Crediderim Nymphas hac ego veste tegi.
Ille crocum simulat: croceo velatur amictu,
  Roscida luciferos quum dea iungit equos;
Hic Paphias myrtos; hic purpureas amethystos,
  Albentesve rosas, Threiciamve gruem.
Nec glandes, Amarylli, tuae, nec amygdala desunt;
  Et sua velleribus nomina cera dedit.
Quot nova terra parit flores, quum vere tepenti
  Vitis agit gemmas, pigraque cedit hiems:
Lana tot, aut plures sucos bibit; elige certos:
  Nam non conveniens omnibus omnis erit.
Pulla decent niveas; Briseida pulla decebant:
  Quum rapta est, pulla tum quoque veste fuit.
Alba decent fuscas; albis, Cephei, placebas.
  Sic tibi vestitae pressa Seriphos erat.
Quam paene admonui, ne trux caper iret in alas;
  Neve forent duris aspera crura pilis!
Sed non Caucasea doceo de rupe puellas,
  Quaeque bibant undas, Myse Caice, tuas.
Quid? si praecipiam, ne fuscet inertia dentes,
  Oraque suscepta mane laventur aqua?
Scitis et inducta candorem quaerere creta:
  Sanguine quae vero non rubet, arte rubet.
Arte supercilii confinia nuda repletis,
  Parvaque sinceras velat aluta genas.
Nec pudor est oculos tenui signare favilla,
  Vel prope te nato, lucide Cydne, croco.
Est mihi, quo dixi vestrae medicamina formae,
  Parvus, sed cura grande libellus opus.
Hinc quoque praesidium laesae petitote figurae,
  Non est pro vestris ars mea rebus iners.
Non tamen expositas mensa deprendat amator
  Pyxidas: ars faciem dissimulata iuvat.
Quem non offendat toto faex illita vultu,
  Quum fluit in tepidos pondere lapsa sinus?

85 *Ut taceam de te, quem nunc quoque luget, Adoni.* Sic I. Certe tum versu sq. debebat accipere cum Ciofano *Venus* pro *suos*. Alt. H. e cod. nisi quod hic *ponetur*. 95 *Det* tamen — *inquis*. H. 120 *bobus*. Alt. hic etiam I. Cf. Heroid. V, 114. 145 *Hanc* decet. But. ad *iacuisse*. 155 vidit *in* urbe. Sic I. 168 ante aedem Herculis Musagetae. 173 *aether*. 175 galbinus color sive aureus. 177 vestes undulatae, colore thalassino.

Oesypa quid redolent? quamvis mittantur Athenis,
Demptus ab immundo vellere sucus ovis?
Nec coram mistas cervae sumpsisse medullas,
Nec coram dentes defricuisse probem.
Ista dabunt faciem, sed erunt deformia visu;
Multaque, dum fiunt, turpia, facta placent.
Quae nunc nomen habent operosi signa Myronis,
Pondus iners quondam duraque massa fuit.
Annulus ut fiat, primo colliditur aurum;
Quas geritis vestes, sordida lana fuit.
Quum fieret, lapis asper erat: nunc nobile signum
Nuda Venus madidas exprimit imbre comas.
Tu quoque dum coleris, nos te dormire putemus:
Aptius a summa conspiciere manu.
Cur mihi nota tui causa est candoris in ore?
Claude forem thalami; quid rude prodis opus?
Multa viros nescire decet: pars maxima rerum
Offendat, si non interiora tegas.
Aurea quae pendent ornato signa theatro,
Inspice, quam tenuis bractea ligna tegat.
Sed neque ad illa licet populo, nisi facta, venire,
Nec nisi submotis forma paranda viris.
At non pectendos coram praebere capillos,
Ut iaceant fusi per tua terga, vetem.
Illo praecipue, ne sis morosa, caveto
Tempore, nec lapsas saepe resolve comas.
Tuta sit ornatrix: odi, quae sauciat ora
Unguibus, et rapta brachia figit acu.
Devovet, et dominae tangit caput illa; simulque
Plorat ad invisas sanguinolenta comas.
Quae male crinita est, custodem in limine ponat;
Orneturve Bonae semper in aede deae.
Dictus eram cuidam subito venisse puellae:
Turbida perversas induit illa comas.
Hostibus eveniat tam foedi causa pudoris;
Inque nurus Parthas dedecus illud eat.
Turpe pecus mutilum; turpe est sine gramine campus;
Et sine fronde frutex; et sine crine caput.
Non mihi venistis, Semele Ledeve, docendae;
Perque fretum falso, Sidoni, vecta bove;
Aut Helene, quam non stulte, Menelae, reposcis,
Tu quoque non stulte, Troice raptor, habes:
Turba docenda venit, pulchrae turpesque puellae;
Pluraque sunt semper deteriora bonis.
Formosae minus artis opem praeceptaque curant;
Est illis sua dos, forma sine arte potens.
Quum mare compositum est, securus navita cessat;
Quum tumet, auxiliis assidet ille suis.
Rara tamen mendo facies caret: occule mendas,
Quaque potes, vitium corporis abde tui.
Si brevis es, sedeas, ne stans videare sedere,
Inque tuo iaceas quantulacumque toro.
Hic quoque ne possit fieri mensura cubantis,
Iniecta lateant fac tibi veste pedes.
Quae nimium gracilis, pleno velamina filo
Sumat, et ex humeris laxus amictus eat.
Pallida purpureis tingat sua corpora virgis;
Nigrior, ad Pharii confuge piscis opem.
Pes malus in nivea semper celetur aluta,
Arida nec vinclis crura resolve suis.
Conveniunt tenues scopulis analectrides altis;
Inflatum circa fascia pectus eat.
Exiguo signet gestu, quodcumque loquetur,
Cui digiti pingues et scaber unguis erunt.
Cui gravis oris odor, nunquam ieiuna loquatur,
Et semper spatio distet ab ore viri.
Si niger, aut ingens, aut non erit ordine natus
Dens tibi, ridendo maxima damna feres.
Quis credat? discunt etiam ridere puellae,
Quaeritur atque illis hac quoque parte decor.
Sint modici rictus, sint parvae utrimque lacunae,
Et summos dentes ima labella tegant.
Nec sua perpetuo contendant ilia risu,
Sed leve nescio quid femineumque sonent.
Est, quae perverso distorqueat ora cachinno;
Quum risu laeta est altera, flere putes.
Illa sonat raucum, quiddamque inamabile ridet,
Ut rudit ad scabram turpis asella molam.
Quo non ars penetrat? discunt lacrimare decenter,
Quoque volunt plorant tempore, quoque modo.
Quid, quum legitima fraudatur littera voce,
Blaesaque fit iusso lingua coacta sono?
In vitio decor est, quaedam male reddere verba:
Discunt posse minus, quam potuere, loqui.
Omnibus his, quoniam prosunt, impendite curam.
Discite femineo corpora ferre gradu.
Est et in incessu pars non temnenda decoris;
Allicit ignotos ille, fugatque viros.
Haec movet arte latus, tunicisque fluentibus auras
Excipit, extensos fertque superba pedes.
Illa velut coniux Umbri rubicunda mariti
Ambulat, ingentes varica fertque gradus.
Sed sit, ut in multis, modus hic quoque: rusticus alter
Motus, in incessu mollior alter erit.
Pars humeri tamen ima tui, pars summa lacerti
Nuda sit, a laeva conspicienda manu.
Hoc vos praecipue, niveae, decet: hoc ubi vidi,
Oscula ferre humero, qua patet, usque libet.
Monstra maris Sirenes erant, quae voce canora
Quamlibet admissas detinuere rates,
His sua Sisyphides auditis paene resolvit
Corpora: nam sociis illita cera fuit.
Res est blanda canor: discant cantare puellae;
Pro facie multis vox sua lena fuit.
Et modo marmoreis referant audita theatris,
Et modo Niliacis carmina lusa modis.
Nec plectrum dextra, citharam tenuisse sinistra
Nesciat arbitrio femina docta meo.
Saxa ferasque lyra movit Rhodopeius Orpheus,
Tartareosque lacus, tergeminumque canem.
Saxa tuo cantu, vindex iustissime matris,
Fecerunt muros officiosa novos.
Quamvis mutus erat, voci favisse putatur
Piscis: Arioniae fabula nota lyrae.
Disce etiam duplici genialia naulia palma
Verrere: conveniunt dulcibus illa iocis.
Sit tibi Callimachi, sit Coi nota poetae,
Sit quoque vinosi Teia Musa senis.
Nota sit et Sappho: quid enim lascivius illa?
Cuive pater vafri luditur arte Getae.
Et teneri possis carmen legisse Properti;
Sive aliquid Galli, sive, Tibulle, tuum;
Dictaque Varroni fulvis insignia villis
Vellera, germanae, Phryxe, querenda tuae:
Et profugum Aenean, altae primordia Romae,
Quo nullum Latio clarius exstat opus.
Forsitan et nostrum nomen miscebitur istis,
Nec mea Lethaeis scripta dabuntur aquis;

213 *mittatur* H. e cod. 214 *immundae*. 236 *colla*. 250 *transit*. 260 ad Valer. Flacc. II, 159. 273 *anal.* interpretantur pulvillos modicos, qui vestibus aptari solebant, ne humeri altiores viderentur. E multis, quae afferuntur codicum varietatib. *analectides* et *analeptides* in censum veniunt. 289 *stridet* H. 290 *a scabra — mola*. 295 male verba *recidere* quaedam duo codd. 302 extensos, proiectos, alte incedentes. Comparat Burm. ingressum equi Virg. Ge. III, 76. 323 matris, Antiopae. 332 ad Menandrum probabilius, quam Terentium spectat.

Atque aliquis dicet: Nostri lege culta magistri
Carmina, quis partes instruit ille duas;
Deve tribus libris, titulus quos signat Amorum,
Elige, quod docili molliter ore legas;
Vel tibi composita cantetur Epistola voce:
Ignotum hoc aliis ille novavit opus.
O ita, Phoebe, velis; ita vos, pia numina vatum,
Insignis cornu Bacche, novemque deae!
Quis dubitet, quin scire velim saltare puellam,
Ut moveat posito brachia iussa mero?
Artifices lateris, scenae spectacula, amantur:
Tantum mobilitas illa decoris habet.
Parva monere pudet: talorum ducere iactus
Ut sciat, et vires, tessera missa, tuas;
Et modo tres iactet numeros, modo cogitet, apte
Quam subeat partem callida, quamque vocet.
Cautaque non stulte latronum proelia ludat:
Unus cum gemino calculus hoste perit,
Bellatorque sua prensus sine compare bellat
Aemulus, et coeptum saepe recurrit iter.
Reticuloque pilae leves fundantur aperto,
Nec, nisi quam tolles, ulla movenda pila est.
Est genus in totidem tenui ratione redactum
Scriptula, quot menses lubricus annus habet:
Parva tabella capit ternos utrimque lapillos,
In qua vicisse est, continuasse suos.
Mille facesse iocos: turpe est nescire puellam
Ludere; ludendo saepe paratur amor.
Sed minimus labor est, sapienter iactibus uti:
Maius opus, mores composuisse suos.
Dum sumus incauti, studioque aperimur in ipso,
Nudaque per lusus pectora nostra patent;
Ira subit, deforme malum, lucrique cupido,
Iurgiaque, et rixae, sollicitusque dolor.
Crimina dicuntur, resonat clamoribus aether,
Invocat iratos et sibi quisque deos.
Nulla fides tabulis, quae non per vota petuntur;
Et lacrimis vidi saepe madere genas.
Iupiter a vobis tam turpia crimina pellat,
In quibus est ulli cura placere viro.
Hos ignava iocos tribuit Natura puellis:
Materia ludunt uberiore viri.
Sunt illis celeresque pilae, iaculumque, trochique,
Armaque, et in gyros ire coactus equus.
Nec vos Campus habet, nec vos gelidissima Virgo,
Nec Tuscus placida devehit amnis aqua.
At licet, et prodest, Pompeias ire per umbras,
Virginis aetheriis quum caput ardet equis.
Visite laurigero sacrata Palatia Phoebo,
Ille Paraetonias mersit in alta rates;
Quaeque soror coniuxque ducis monumenta pararunt,
Navalique gener cinctus honore caput,
Visite turicremas vaccae Memphitidos aras,
Visite conspicuis terna theatra locis.
Spectentur tepido maculosae sanguine arenae,
Metaque ferventi circueunda rota.
Quod latet, ignotum est; ignoti nulla cupido:
Fructus abest, facies quum bona teste caret.
Tu licet et Thamyran superes, et Amoebea cantu;
Non erit ignotae gratia magna lyrae.
Si Venerem Cous nusquam posuisset Apelles,
Mersa sub aequoreis illa lateret aquis.
Quid petitur sacris, nisi tantum fama, poetis?
Hoc votum nostri summa laboris habet.
Cura ducum fuerunt olim regumque poetae,
Praemiaque antiqui magna tulere chori;
Sanctaque maiestas, et erat venerabile nomen
Vatibus, et largae saepe dabantur opes.
Ennius emeruit, Calabris in montibus ortus,
Contiguus poni, Scipio magne, tibi:
Nunc hederae sine honore iacent, operataque doctis
Cura vigil Musis nomen inertis habet.
Sed famae vigilare iuvet: quis nosset Homerum,
Ilias aeternum si latuisset opus?
Quis Danaen nosset, si semper clausa fuisset,
Inque sua turri perlatuisset anus?
Utilis est vobis, formosae, cura, puellae;
Saepe vagos ultra limina ferre pedes.
Ad multas lupa tendit oves, praedetur ut unam;
Et Iovis in multas devolat ales aves.
Se quoque det populo mulier speciosa videndam:
Quem trahat, e multis forsitan unus erit.
Omnibus illa locis maneat studiosa placendi,
Et curam tota mente decoris agat.
Casus ubique valet: semper tibi pendeat hamus;
Quo minime credis gurgite, piscis erit.
Saepe canes frustra nemorosis montibus errant,
Inque plagam nullo cervus agente cadit.
Quid minus Andromedae fuerat sperare revinctae,
Quam lacrimas ulli posse placere suas?
Funere saepe viri vir quaeritur: isse solutis
Crinibus, et fletus non tenuisse decet.
Sed vitate viros cultum formamque professos,
Quique suas ponunt in statione comas.
Quae vobis dicunt, dixerunt mille puellis;
Errat, et in nulla sede moratur amor.
Femina quid faciat, quum sit vir levior ipsa,
Forsitan et plures possit habere viros?
Vix mihi credetis; sed credite: Troia maneret,
Praeceptis Priami si foret usa sui.
Sunt qui mendaci specie grassentur amoris,
Perque aditus tales lucra pudenda petant.
Nec coma vos fallat liquida nitidissima nardo;
Nec brevis in rugas cingula pressa suas.
Nec toga decipiat filo tenuissima; nec si
Annulus in digitis alter et alter erit.
Forsitan ex horum numero cultissimus ille
Fur sit, et uratur vestis amore tuae.
Redde meum, clamant spoliatae saepe puellae;
Redde meum, toto voce boante foro.
Has, Venus, e templis, multo radiantibus auro,
Lenta vides lites, Appiadesque deae.
Sunt quoque non dubia quaedam mala nomina fama;
Deceptae a multis crimen amantis habent.
Discite ab alterius vestris timuisse querelis,
Ianua fallaci nec sit aperta viro.
Parcite, Cecropides, iuranti credere Theseo:
Quos faciet testes, fecit et ante, deos.
Et tibi, Demophoon, Thesei criminis heres,
Phyllide decepta nulla relicta fides.
Si bene promittant, totidem promittite verbis;
Si dederint, et vos gaudia pacta date.
Illa potest vigiles flammas exstinguere Vestae,
Et rapere e templis, Inachi, sacra tuis,

355 Trist. II, 475 sq. 359 *bellet*. Sic I. Alt. e cod. 360 *recurrat* codd. Em. Micyll. 364 *Spicula* codd. Em. Scaliger. 365 sq. Trist. II, 481 sq. 375 *resonant — aedes* Markl. c. 377 fides *talis;* Nulla fides; *tabulaeque novae* per rel. Burm. e cod. In loco obscuro, si quid video, tabulae sunt rationum, quum perscriberentur singuli lusorum iactus; quae non per vota, non votorum causa, petuntur, accersuntur ad testimonium singulor. iactuum constituendum. Sed nihil affirmo. 388 aeth. equis, Solis. 399 Amoebeus citharoed. Atheniens. 409 sq. *hortos Contiguos poene* codd. Em. Parrhas. 413 *invigilare.* 417 formosae, *turba*, pu. H. e codd. Unde versu sq. scribe *ferte.* 419 *In multas*; deinde al. *lupus exit.* 434 Amor. I, 7, 69. 444 rugas, plicas. 454 Qui homines multi minis a multis puellis crimen habent amantis deceptae.

Et dare mista viro tritis aconita cicutis;
  Accepto Venerem munere si qua negat.
Fert animus propius consistere: supprime habenas,
  Musa, nec admissis excutiare rotis.
Verba vadum tentent abiegnis scripta tabellis:
  Accipiat missas apta ministra notas.
Inspice; quodque leges, ex ipsis collige verbis,
  Fingat, an ex animo sollicitusque roget.
Postque brevem rescribe moram: mora semper amantes
  Incitat, exiguum si modo tempus habet.
Sed neque te facilem iuveni promitte roganti,
  Nec tamen eduro, quod petit, ore nega.
Fac timeat speretque simul, quotiesque remittes,
  Spesque magis veniat certa, minorque metus.
Munda, sed e medio, consuetaque verba, puellae,
  Scribite: sermonis publica forma placet.
Ah, quoties dubius scriptis exarsit amator;
  Et nocuit formae barbara lingua bonae!
Sed quoniam, quamvis vittae careatis honore,
  Est vobis vestros fallere cura viros:
Ancillae puerive manus ferat apta tabellas,
  Pignora nec puero credite vestra novo.
Vidi ego pallentes isto terrore puellas
  Servitium miseras tempus in omne pati.
Perfidus ille quidem, qui talia munera servat;
  Sed tamen Aetnaei fulminis instar habet.
Iudice me fraus est concessa repellere fraudem,
  Armaque in armatos sumere iura sinunt:
Ducere consuescat multas manus una figuras.
  Ah pereant, per quos ista monenda mihi!
Nec nisi deletis tutum rescribere ceris,
  Ne teneat geminas una tabella manus.
Femina dicatur scribenti semper amator;
  Illa sit in vestris, qui fuit ille, notis.
Sed libet a parvis animum ad maiora referre,
  Plenaque curvato pandere vela sinu.
Pertinet ad faciem rabidos compescere mores:
  Candida pax homines, trux decet ira feras.
Ora tument ira, nigrescunt sanguine venae,
  Lumina Gorgoneo saevius igne micant.
I procul hinc, dixit, non es mihi, tibia, tanti!
  Ut vidit vultus Pallas in amne suos.
Vos quoque si media speculum spectetis in ira,
  Cognoscet faciem vix satis ulla suam.
Nec minus in vultu damnosa superbia vestro:
  Comibus est oculis alliciendus amor.
Odimus immodicos, experto credite! fastus:
  Saepe tacens odii semina vultus habet.
Spectantem specta; ridenti mollia ride:
  Innuet; acceptas tu quoque redde notas.
Sic ubi prolusit, rudibus puer ille relictis
  Spicula de pharetra promit acuta sua.
Odimus et maestas: Tecmessam diligat Aiax;
  Nos, hilarem populum, femina laeta capit.
Nunquam ego te, Andromache, nec te, Tecmessa, rogarem,
  Ut mea de vobis altera amica foret.
Credere vix videor, quum cogar credere partu,
  Vos ego cum vestris concubuisse viris.
Scilicet Aiaci mulier maestissima dixit:
  Lux mea, quaeque solent verba iuvare viros?
Quid vetat a magnis ad res exempla minores
  Sumere, nec nomen pertimuisse ducis?
Dux bonus huic centum commisit vite regendos;
  Huic equites; illi signa tuenda dedit.
Vos quoque, de nobis quem quisque sit aptus ad usum,
  Inspicite, et certo ponite quemque loco.
Munera det dives; ius qui profitebitur, adsit;
  Facundus causam saepe clientis agat.
Carmina qui facimus, mittamus carmina tantum:
  Hic chorus ante alios aptus amare sumus.
Nos facimus placitae late praeconia formae:
  Nomen habet Nemesis, Cynthia nomen habet.
Vesper et Eoae novere Lycorida terrae,
  Et multi, quae sit nostra Corinna, rogant.
Adde, quod insidiae sacris a vatibus absunt,
  Et facit ad mores ars quoque nostra suos.
Nec nos ambitio, nec amor nos tangit habendi:
  Contempto colitur lectus et umbra foro.
Sed facile haeremus, validoque perurimur aestu,
  Et nimium certa scimus amare fide.
Scilicet ingenium placida mollimur ab arte,
  Et studio mores convenienter eunt.
Vatibus Aoniis faciles estote, puellae:
  Numen inest illis, Pieridesque favent.
Est deus in nobis, et sunt commercia coeli:
  Sedibus aetheriis spiritus ille venit.
A doctis pretium scelus est sperare poetis:
  Me miserum! scelus hoc nulla puella timet.
Dissimulate tamen, nec prima fronte rapaces
  Este: novus viso casse resistet amans.
Sed neque vector equum, qui nuper sensit habenas,
  Comparibus frenis, artificemque reget:
Nec stabiles annis animos, viridemque iuventam
  Ut capias, idem limes agendus erit.
Hic rudis et castris nunc primum notus Amoris,
  Qui tetigit thalamos praeda novella tuos,
Te solam norit, tibi semper inhaereat uni:
  Cingenda est altis saepibus ista seges.
Effuge rivalem: vinces, dum sola tenebis;
  Non bene cum sociis regna Venusque manent.
Ille vetus miles sensim et sapienter amabit,
  Multaque tironi non patienda feret.
Nec franget postes, nec saevis ignibus uret,
  Nec dominae teneras appetet ungue genas.
Nec scindet tunicasve suas tunicasve puellae,
  Nec raptus flendi causa capillus erit.
Ista decent pueros, aetate et amore calentes:
  Hic fera composita vulnera mente feret.
Ignibus hic lentis uretur, ut humida taeda,
  Ut modo montanis silva recisa iugis.
Certior hic amor est; brevis et fecundior ille:
  Quae fugiunt, celeri carpite poma manu.
Omnia tradantur; portas reserabimus hosti,
  Et sit in infida proditione fides.
Quod datur ex facili, longum male nutrit amorem:
  Miscenda est laetis rara repulsa iocis.
Ante fores iaceat: Crudelis ianua, dicat;
  Multaque submisse, multa minanter agat.
Dulcia non ferimus; suco renovamur amaro;
  Saepe perit ventis obruta cymba suis.
Hoc est, uxores quod non patiatur amari:
  Conveniunt illas, quum voluere, viri.
Obde forem, et duro dicat tibi ianitor ore:
  Non potes; exclusum te quoque tanget amor.
Ponite iam gladios hebetes; pugnetur acutis.
  Nec dubito, telis quin petar ipse meis.
Dum cadit in laqueos captus quoque nuper amator,
  Solum se thalamos speret habere tuos.
Postmodo rivalem, partitaque foedera lecti
  Sentiat: has artes tolle, senescit amor.

485 ferat, ita ut reportent. 486 *faveni* H. e codd. Sed de servo imperito sermo est. 487 sq. Ad amatorem scribite tanquam ad feminam, ut v. c. quum Caius dicatur, Caiam eum appelletis. 505 non *est*. 540 *bonos*. Alt. quod magis est Ovidianum, e codd. protulit H. 577 tradantur, a me poeta. Mox *reserabimus* H. e codd. 561 sq. *iaceant — clament — agant*.

Tum bene fortis equus reserato carcere currit,
Quum, quos praetereat, quosque sequatur, habet.
Quamlibet exstinctos iniuria suscitat ignes:
En! ego, confiteor, non nisi laesus amo.
Causa tamen nimium non sit manifesta doloris,
Pluraque sollicitus, quam sciat, esse putet.
Incitet et ficti tristis custodia servi,
Et nimium duri cura molesta viri.
Quae venit ex tuto, minus est accepta voluptas:
Ut sis liberior Thaide, finge metus.
Quum melius foribus possis, admitte fenestra,
Inque tuo vultu signa timentis habe.
Callida prosiliat, dicatque ancilla: Perimus!
Tu iuvenem trepidum quolibet abde loco.
Admiscenda tamen Venus est secura timori,
Ne tanti noctes non putet esse tuas.
Qua vafer eludi possit ratione maritus,
Quaque vigil custos, praeteriturus eram.
Nupta virum timeat: rata sit custodia nuptae:
Hoc decet, hoc leges iusque pudorque iubent.
Te quoque servari, modo quam vindicta redemit,
Quis ferat? ut fallas ad mea sacra veni.
Tot licet observent, adsit modo certa voluntas,
Quot fuerant Argo lumina; verba dabis.
Scilicet obstabit custos, ne scribere possis,
Sumendae detur quum tibi tempus aquae?
Conscia quum possit scriptas portare tabellas,
Quas tegat in tepido fascia lata sinu?
Quum possit sura chartas celare ligatas,
Et vincto blandas sub pede ferre notas?
Caverit haec custos; pro charta conscia tergum
Praebeat, inque suo corpore verba ferat.
Tuta quoque est, fallitque oculos e lacte recenti
Littera: carbonis pulvere tange; leges.
Fallet et, humiduli quae fiet acumine lini,
Et feret occultas pura tabella notas.
Adfuit Acrisio servandae cura puellae:
Hunc tamen illa suo crimine fecit avum.
Quid faciat custos, quum sint tot in Urbe theatra?
Quum spectet iunctos illa libenter equos?
Quum sedeat Phariae sistris operata iuvencae,
Quoque sui comites ire vetentur, eat?
Quum fuget e templis oculos Bona diva virorum,
Praeterquam si quos illa venire iubet;
Quum, custode foris tunicas servante puellae,
Celent furtivos balnea tuta viros;
Quum, quoties opus est, fallax aegrotet amica,
Et cedat lecto quamlibet aegra suo;
Nomine quum doceat, quid agamus, adultera clavis,
Quasque petas, non det ianua sola, vias.
Fallitur et multo custodis cura Lyaeo;
Illa vel Hispano lecta sit uva iugo.
Sunt quoque, quae faciant altos medicamina somnos,
Victaque Lethaea lumina nocte premant.
Nec male deliciis odiosum conscia tardis
Detinet, et longa iungitur ipsa mora.
Quid iuvat ambages praeceptaque parva movere,
Quum minimo custos munere possit emi?
Munera, crede mihi, capiunt hominesque deosque:
Placatur donis Iupiter ipse datis.
Quid sapiens faciat? stultus quoque munere gaudet;
Ipse vir, accepto munere, mutus erit.
Sed semel est custos longum redimendus in annum:
Saepe dabit, dederit quas semel, ille manus.
Questus eram, memini, metuendos esse sodales:
Non tangit solos ista querela viros.
Credula si fueris, aliae tua gaudia carpent,
Et lepus hic aliis exagitatus erit.
Haec quoque, quae praebet lectum studiosa locumque,
Crede mihi, mecum non semel illa fuit.
Nec nimium vobis formosa ancilla ministret:
Saepe vicem dominae praestitit illa mihi.
Quo feror insanus? Quid aperto pectore in hostem
Nitor, et indicio prodor ab ipse meo?
Non avis aucupibus monstrat, qua parte petatur;
Non docet infestos currere cerva canes.
Viderit utilitas: praecepta fideliter edam;
Lemniasi gladios in mea fata dabo.
Efficite, et facile est, ut nos credamus amari:
Prona venit cupidis in sua vota fides.
Spectet amabilius iuvenem, suspiret ab imo
Femina, tam sero cur veniatque roget.
Accedant lacrimae, dolor et de pellice fictus,
Et laniet digitis illius ora suis.
Iamdudum persuasus erit: miserebitur ultro,
Et dicet, Cura carpitur ista mei.
Praecipue, si cultus erit, speculoque placebit,
Posse suo tangi credet amore deas.
Sed te, quaecumque es, moderate iniuria turbet,
Neu sis audita pellice mentis inops.
Nec cito credideris: quantum cito credere laedat,
Exemplum vobis non leve Procris erit.
Est prope purpureos colles florentis Hymetti
Fons sacer, et viridi caespite mollis humus.
Silva nemus non alta facit: tegit arbutus herbam,
Ros maris, et lauri, nigraque myrtus olent;
Nec densae foliis buxi, fragilesque myricae,
Nec tenues cytisi, cultaque pinus abest.
Lenibus impulsae Zephyris auraque salubri
Tot generum frondes, herbaque summa, tremunt.
Grata quies Cephalo: famulis canibusque relictis
Lassus in hac iuvenis saepe resedit humo.
Quaeque meos releves aestus, cantare solebat,
Accipienda sinu, mobilis Aura, veni.
Coniugis ad timidas aliquis male sedulus aures
Auditos memori detulit ore sonos.
Procris ut accepit nomen, quasi pellicis, Aurae:
Excidit; et subito muta dolore fuit.
Palluit ut serae, lectis de vite racemis,
Pallescunt frondes, quas nova laesit hiems;
Quaeque suos curvant matura cydonia ramos,
Cornaque adhuc nostris non satis apta cibis:
Ut rediit animus, tenues a pectore vestes
Rumpit, et indignas sauciat ungue genas.
Nec mora; per medias passis furibunda capillis
Evolat, ut thyrso concita Baccha, vias.
Ut prope perventum, comites in valle relinquit;
Ipsa nemus tacito clam pede fortis init.
Quid tibi mentis erat, quum sic male sana lateres,
Procri? quis attoniti pectoris ardor erat?
Iam iam venturam, quaecumque erat Aura, putabas
Scilicet, atque oculis probra videnda tuis.
Nunc venisse piget; neque enim deprendere velles:
Nunc iuvat; incertus pectora versat amor.
Credere quae iubeant, locus est, et nomen, et index,
Et quia amans semper, quod timet, esse putat.
Vidit ut oppressam, vestigia corporis, herbam:
Pulsantur trepidi corde micante sinus.

606 *verba* timentis. 629 corrupt. Pro *acum.* H. recte videtur coniecisse *alumine*; in reliquis, a tentavit *nitri* vel *limi* a vero haud dubie aberravit. 646 etiam generosissimo vino non esse in tali re — 651 *monere.* 655 *Quid faciat stultus, sapiens si munere gaudet?* cod. probante Burm. 661 facile sua secreta credit. 671 Num utile sit, me iam omnia nostra puellis aperire, non ipsa viderit, quomodo se ex earum extricet plagis. 672 *Lemniasin* H. e. 720 quia meum.

Iamque dies medius tenues contraxerat umbras,
  Inque pari spatio vesper et ortus erant.
Ecce! redit Cephalus silvis, Cyllenia proles,
  Oraque fontana fervida pulsat aqua.
Anxia, Procri, lates: solitas iacet ille per herbas;
  Et Zephyri molles, Auraque, dixit, ades!
Ut patuit miserae iucundus nominis error,
  Et mens, et rediit verus in ora color.
Surgit, et oppositas agitato corpore frondes
  Movit, in amplexus uxor itura viri.
Ille feram sonuisse ratus, iuveniliter arcus
  Corripit, in dextra tela fuere manu.
Quid facis, infelix? non est fera: supprime tela!
  Me miserum, iaculo fixa puella tuo est.
Hei mihi! conclamat, fixisti pectus amicum;
  Hic locus a Cephalo vulnera semper habet.
Ante diem morior, sed nulla pellice laesa:
  Hoc faciet positae te mihi, terra, levem.
Nomine suspectas iam spiritus exit in auras:
  Labor, io cara lumina conde manu!
Dixit, et incauto paulatim pectore lapsus
  Excipitur miseri spiritus ore viri.
Ille sinu dominae morientia corpora maesto
  Sustinet, et lacrimis vulnera saeva lavat.
Sed repetamus iter: nudis mihi rebus agendum est,
  Ut tangat portus fessa carina suos.
Scilicet exspectes, dum te in convivia ducam,
  Et quaeras monitus hac quoque parte meos?
Sera veni, positaque decens incede lucerna:
  Grata mora est Veneri; maxima lena mora est.
Etsi turpis eris, formosa videbere potis,
  Et latebras vitiis nox dabit ipsa tuis.
Carpe cibos digitis: est quiddam gestus edendi;
  Ora nec immunda tota perunge manu.
Neve domi praesume dapes; et desine, citra
  Quam cupias paulo, quam potes esse, minus.
Priamides Helenen avide si spectet edentem,
  Oderit, et dicat, Stulta rapina mea est.
Aptius est, deceatqué magis potare puellas:
  Cum Veneris puero non male, Bacche, facis.
Hoc quoque, qua patiens caput est: animusque pedesque
  Constent; nec, quae sint singula, bina vide.
Turpe iacens mulier, multo madefacta Lyaeo:
  Digna est concubitus quoslibet illa pati.
Nec somnis posita tutum succumbere mensa:
  Per somnos fieri multa pudenda solent.
Ulteriora pudet docuisse; sed alma Dione,
  Praecipue nostrum est, quod pudet, inquit, opus.
Nota sibi sint quaeque; modos a corpore certos
  Sumite: non omnes una figura decet.
Quae facie praesignis eris, resupina iaceto;
  Spectentur tergo, quis sua terga placent.
Milanion humeris Atalantes crura ferebat:
  Si bona sunt, hoc sunt accipienda modo.
Parva vehatur equo: quod erat longissima, nunquam
  Thebais Hectoreo nupta resedit equo.
Strata premat genibus, paulum cervice reflexa,
  Femina per longum conspicienda latus.
Cui femur est iuvenile, carent cui pectora menda,
  Stet vir, in obliquo fusa sit ipsa toro.
Nec tibi turpe puta crinem, ut Phylleia mater,
  Solvere, et effusis colla reflecte comis.
Tu quoque, cui rugis uterum Lucina notavit,
  Ut celer aversis utere Parthus equis.
Mille modi Veneris: simplex minimique laboris,
  Quum iacet in dextrum semisupina latus.
Sed neque Phoebei tripodes, nec corniger Ammon
  Vera magis vobis, quam mea Musa, canent;
Si qua fides arti, quam longo fecimus usu,
  Credite; praestabunt carmina nostra fidem:
Sentiat ex imis Venerem resoluta medullis
  Femina, et ex aequo res iuvet illa duos.
Nec blandae voces, iucundaque murmura cessent;
  Nec taceant mediis improba verba iocis.
Tu quoque, cui Veneris sensum natura negavit,
  Dulcia mendaci gaudia finge sono.
Infelix, cui torpet hebes locus ille, puella,
  Quo pariter debent femina virque frui.
Tantum, quum finges, ne sis manifesta, caveto:
  Effice per motum luminaque ipsa fidem.
Quod iuvet, et voces et anhelitus arguat oris.
  Ah pudet! arcanas pars habet ista notas.
Gaudia post Veneris quae poscet munus amantem,
  Ipsa suas nolet pondus habere preces.
Nec lucem in thalamos totis admitte fenestris:
  Aptius in vestro corpore multa latent.
Lusus habet finem: cycnis descendere tempus,
  Duxerunt collo qui iuga nostra suo.
Ut quondam iuvenes, ita nunc, mea turba, puellae
  Inscribant spoliis: Naso magister erat.

726 *spargit*. 743 sq. H. e codd. insequenti disticho postposuit, unde 743 correxit *Exit* et. 745 *morientia pectora*. 753 *Et si* codd. Coninnx. H. 757 sq. Neque nihil edendo, te iam domi cibum cepisse prodas, neque tantum ede, quantum potes, sed ita desine, ut intra appetitum cibus tibi constet. Locus difficilis structurae, ut vix possit sanus haberi. Codd. praebent *cupias*, *cupies*, *capias*, *capies*. 763 Hoc quoque fac, quatenus rel. 764 *Constant*, ut colon verum antec. post est in comma transferendum esset. 771 *sit*. 783 *Phylaceia* mater cod. Laodamiam H. intellig. pulchris comis insignem. Cf. ad Heroid. XIII, 35. 784 *replere* H. e. 789 puella *es* H. e cod. 811 *mea cura*. Cf. ad 417.

P. OVIDII NASONIS

REMEDIORUM AMORIS

LIBER.

Legerat huius Amor titulum nomenque libelli:
  Bella mihi, video, bella parantur, ait.
Parce tuum vatem sceleris damnare, Cupido,
  Tradita qui toties, te duce, signa tuli.
Non ego Tydides, a quo tua saucia mater
  In liquidum rediit aethera Martis equis.
Saepe tepent alii iuvenes: ego semper amavi;
  Et si, quid faciam nunc quoque, quaeris: amo.
Quin etiam docui, qua posses arte parari,
  Et quod nunc ratio est, impetus ante fuit.
Nec te, blande puer, nec nostras prodimus artes,
  Nec nova praeteritum Musa retexit opus.
Si quis amat, quod amare iuvat, feliciter ardet;
  Gaudeat, et vento naviget ille suo.
At, si quis male fert indignae regna puellae,
  Ne pereat, nostrae sentiat artis opem.
Cur aliquis, collum laqueo nodatus ab arto,
  E trabe sublimi triste pependit onus?
Cur aliquis rigido fodiat sua viscera ferro?
  Invidiam caedis, pacis amator, habes.
Qui, nisi desierit, misero periturus amore est,
  Desinat; et nulli funeris auctor eris.
Et puer es; nec te quicquam, nisi ludere, oportet:
  Lude; decent annos mollia regna tuos.
Nam poteras uti nudis ad bella sagittis,
  Sed tua letifero sanguine tela carent.
Vitricus et gladiis et acuta dimicet hasta,
  Et victor multa caede cruentus eat:
Tu cole maternas, tuto quibus utimur, artes,
  Et quarum vitio nulla fit orba parens.
Effice nocturna frangatur ianua rixa,
  Et tegat ornatas multa corona fores.
Fac coeant furtim iuvenes, timidaeque puellae,
  Verbaque dent capto qualibet arte viro.
Et modo blanditias, rigido modo iurgia posti
  Dicat, et exclusus flebile cantet amans.
His lacrimis contentus eris sine crimine mortis:
  Non tua fax avidos digna subire rogos.
Haec ego; movit Amor gemmatas aureus alas,
  Et mihi, Propositum perfice, dixit, opus.
Ad mea, decepti iuvenes, praecepta venite,
  Quos suus ex omni parte fefellit amor.
Discite sanari, per quem didicistis amare,
  Una manus vobis vulnus opemque feret.
Terra salutares herbas, eademque nocentes
  Nutrit, et urticae proxima saepe rosa est.
Vulnus in Herculeo quae quondam fecerat hoste,
  Vulneris auxilium Pelias hasta tulit.
Sed quaecumque viris, vobis quoque dicta, puellae,
  Credite: diversis partibus arma damus.
E quibus ad vestros si quid non pertinet usus,
  Attamen exemplo multa docere potest.
Utile propositum, saevas exstinguere flammas,
  Nec servum vitii pectus habere sui.
Vixisset Phyllis, si me foret usa magistro,
  Et per quod novies, saepius isset iter.
Nec moriens Dido summa vidisset ab arce
  Dardanias vento vela dedisse rates.
Nec dolor armasset contra sua viscera matrem,
  Quae socii damno sanguinis ulta virum est.
Arte mea Tereus, quamvis Philomela placeret,
  Per facinus fieri non meruisset avis.
Da mihi Pasiphaen: tauri deponet amorem;
  Da Phaedram: Phaedrae turpis abibit amor.
Redde Parin nobis: Helenen Menelaus habebit,
  Nec manibus Danais Pergama victa cadent.
Impia si nostros legisset Scylla libellos,
  Haesisset capiti purpura, Nise, tuo.
Me duce damnosas, homines, compescite curas,
  Rectaque cum sociis, me duce, navis eat.
Naso legendus erat, tunc quum didicistis amare:
  Idem nunc vobis Naso legendus erit.
Publicus assertor damnis suppressa levabo
  Pectora; vindictae quisque favete suae.
Te precor incipiens, adsit tua laurea nobis,
  Carminis et medicae, Phoebe, repertor opis!
Tu pariter vati, pariter succurre medenti:
  Utraque tutelae subdita cura tuae.
Dum licet, et modici tangunt praecordia motus,
  Si piget, in primo limine siste pedem.
Opprime, dum nova sunt, subiti mala semina morbi,
  Et tuus incipiens ire resistat equus.
Nam mora dat vires: teneras mora percoquit uvas,
  Et validas segetes, quod fuit herba, facit.
Quae praebet latas arbor spatiantibus umbras,
  Quo posita est primum tempore, virga fuit.
Tunc poterat manibus summa tellure revelli:
  Nunc stat in immensum viribus aucta suis.
Quale sit id, quod amas, celeri circumspice mente,
  Et tua laesuro subtrahe colla iugo.
Principiis obsta: sero medicina paratur,
  Quum mala per longas convaluere moras.
Sed propera, nec te venturas differ in horas;
  Qui non est hodie, cras minus aptus erit.
Verba dat omnis amor, reperitque alimenta morando;
  Optima vindictae proxima quaeque dies.
Flumina pauca vides magnis de fontibus orta;
  Plurima collectis multiplicantur aquis.
Si cito sensisses, quantum peccare parares,
  Non tegeres vultus cortice, Myrrha, tu[illegible]

Rem. Am. 10 *quae* nunc. Ad Heroid. II, 56. 13 sq. *ardens* Gaudeat H. e cod. 17 [illegible] *amator*. Sic I. Alt. H. e trib. codd. ubi erat *collo laqueum*. Id. edidit ab *arto*. 18 *A* trabe [illegible] 23 *cupidaeque* cod. 34 *cauto*. Alt. est decepto, neque, ut Burm. voluit, ad amantum, [illegible] 47 Vulnus *Achilleo*. Telephus Herculis erat ex Auge fil. 73 *dominis*. Unde H. [illegible] *vates*. 93 *profer* in horas cod.

Vidi ego, quod primo fuerat sanabile, vulnus
  Dilatum longae damna tulisse morae.
Sed, quia delectat Veneris decerpere flores,
  Dicimus assidue: Cras quoque fiet idem.
Interea tacitae serpunt in viscera flammae,
  Et mala radices altius arbor agit.
Si tamen auxilii perierunt tempora primi,
  Et vetus in capto pectore sedit amor:
Maius opus superest; sed non, quia serior aegro
  Advocor, ille mihi destituendus erit.
Quam laesus fuerat partem Poeantius heros,
  Certa debuerat praesecuisse manu.
Post tamen hic multos sanatus creditur annos
  Supremam bellis imposuisse manum.
Qui modo nascentes properabam pellere morbos,
  Admoveo tardam nunc tibi lentus opem.
Aut nova, si possis, sedare incendia tentes;
  Aut ubi per vires procubuere suas.
Quum furor in cursu est, currenti cede furori;
  Difficiles aditus impetus omnis habet.
Stultus, ab obliquo qui quum descendere possit,
  Pugnat in adversas ire natator aquas.
Impatiens animus, nec adhuc tractabilis arte,
  Respuit atque odio verba monentis habet.
Aggrediar melius tunc, quum sua vulnera tangi
  Iam sinet, et veris vocibus aptus erit.
Quis matrem, nisi mentis inops, in funere nati
  Flere vetet? non hoc illa monenda loco.
Quum dederit lacrimas, animumque impleverit aegrum,
  Ille dolor verbis emoderandus erit.
Temporis ars medicina fere est: data tempore prosunt,
  Et data non apto tempore vina nocent.
Quin etiam accendas vitia, irritesque vetando,
  Temporibus si non aggrediare suis.
Ergo, ubi visus eris nostrae medicabilis arti,
  Fac monitis fugias otia prima meis.
Haec, ut ames, faciunt; haec, ut fecere, tuentur.
  Haec sunt iucundi causa cibusque mali.
Otia si tollas, periere Cupidinis arcus;
  Contemptaeque iacent, et sine luce, faces.
Quam platanus vino gaudet, quam populus unda,
  Et quam limosa canna palustris humo:
Tam Venus otia amat; qui finem quaeris amoris,
  Cedit amor rebus: res age; tutus eris.
Languor, et immodici sub nullo vindice somni,
  Aleaque, et multo tempora quassa mero,
Eripiunt omnes animis sine vulnere nervos;
  Affluit incautis insidiosus Amor.
Desidiam puer ille sequi solet, odit agentes;
  Da vacuae menti, quo teneatur, opus.
Sunt fora, sunt leges, sunt, quos tuearis, amici;
  Vade per urbanae candida castra togae.
Vel tu sanguinei iuvenilia munera Martis
  Suscipe, deliciae iam tibi terga dabunt.
Ecce! fugax Parthus, magni nova causa triumphi,
  Iam videt in campis Caesaris arma suis.
Vince Cupidineas pariter Parthasque sagittas:
  Et refer ad patrios bina tropaea deos.
Ut semel Aetola Venus est a cuspide laesa,
  Mandat amatori bella gerenda suo.
Quaeritis, Aegisthus quare sit factus adulter?
  In promptu causa est: desidiosus erat.
Pugnabant alii tardis apud Ilion armis;
  Transtulerat vires Graecia tota suas:
Sive operam bellis vellet dare, nulla gerebat;
  Sive foro, vacuum litibus Argos erat.
Quod potuit, fecit: ne nil ageretur, amavit;
  Sic venit ille puer, sic puer ille manet.
Rura quoque oblectant animos, studiumque colendi:
  Quaelibet huic curae cedere cura potest.
Colla iube domitos oneri supponere tauros,
  Sauciet ut duram vomer aduncus humum.
Obrue versata Cerealia semina terra,
  Quae tibi cum multo fenore reddat ager.
Adspice curvatos pomorum pondere ramos,
  Ut sua, quod peperit, vix ferat arbor onus.
Adspice iucundo labentes murmure rivos,
  Adspice tondentes fertile gramen oves.
Ecce! petunt rupes praeruptaque saxa capellae;
  Iam referent haedis ubera plena suis.
Pastor inaequali modulatur arundine carmen,
  Nec desunt comites, sedula turba, canes.
Parte sonant alia silvae mugitibus altae,
  Et queritur vitulum mater abesse suum.
Quid, quum suppositas fugiunt examina fumos,
  Ut relevent dempti vimina curva favi?
Poma dat auctumnus, formosa est messibus aestas,
  Ver praebet flores, igne levatur hiems.
Temporibus certis maturam rusticus uvam
  Deligit, et nudo sub pede musta fluunt.
Temporibus certis desectas alligat herbas,
  Et tonsam raro pectine verrit humum.
Ipse potes riguis plantam deponere in hortis;
  Ipse potes rivos ducere lenis aquae.
Venerit insitio: fac ramum ramus adoptet,
  Stetque peregrinis arbor operta comis.
Cum semel haec animum coepit mulcere voluptas,
  Debilibus pennis irritus exit Amor.
Vel tu venandi studium cole: saepe recessit
  Turpiter a Phoebi victa sorore Venus.
Nunc leporem pronum catulo sectare sagaci,
  Nunc tua frondosis retia tende iugis.
Aut pavidos terre varia formidine cervos,
  Aut cadat adversa cuspide fossus aper.
Nocte fatigatum somnus, non cura puellae,
  Excipit, et pingui membra quiete levat.
Lenius est studium, studium tamen, alite capta,
  Aut lino, aut calamis praemia parva sequi;
Vel, quae piscis edax avido male devoret ore,
  Abdere supremis aera recurva cibis.
Aut his, aut aliis, donec dediscis amare,
  Ipse tibi furtim decipiendus eris.
Tu tantum i, quamvis firmis retinebere vinclis,
  I procul, et longas carpere perge vias.
Flebis, ut occurret desertae nomen amicae,
  Stabit et in media pes tibi saepe via.
Sed quanto minus ire voles, magis ire memento;
  Perfer, et invitos currere coge pedes.
Nec pluvias opta, nec te peregrina morentur
  Sabbata, nec damnis Allia nota suis.
Nec quot transieris, sed quot tibi, quaere, supersint
  Millia; nec, maneas ut prope, finge moras.
Tempora nec numera, nec crebro respice Romam,
  Sed fuge; tutus adhuc Parthus ab hoste fuga est.
Dura aliquis praecepta vocet mea; dura fatemur
  Esse: sed, ut valeas, multa dolenda feres.
Saepe bibi sucos, quamvis invitus, amaros
  Aeger, et oranti mensa negata mihi.
Ut corpus redimas, ferrum patieris et ignes,
  Arida nec sitiens ora levabis aqua:

103 *fructum* vel *fructus*. 112 Debuerat *celeri*. 137 haec, *quae* fecere. 171 *indomitos*. 185 *taxos* e Virg. Ecl. IX, 30. 186 *torta* favi cod. 193 *defigere*. 207 *prodest* tamen. 213 Tu *tamen* i, tamen *et*, *tantum et*. Constituit loc. H. 219 pluvias *vites*. 225 *Iure aliquis mea dura vocat praecepta: fatemur* cod.

Ut valeas animo, quidquam tolerare negabis?
  At pretium pars haec corpore maius habet.
Sed tamen est artis strictissima ianua nostrae,
  Et labor est unus tempora prima pati.
Adspicis, ut prensos urant iuga prima iuvencos?
  Ut nova velocem cingula laedat equum?
Forsitan a Laribus patriis exire pigebit;
  Sed tamen exibis; deinde redire voles.
Nec te Lar patrius, sed amor revocabit amicae,
  Praetendens culpae splendida verba suae.
Quum semel exieris, centum solatia curae
  Et rus, et comites, et via longa dabunt.
Nec satis esse puta discedere: lentus abesto,
  Dum perdat vires, sitque sine igne cinis.
Si nisi firmata properabis mente reverti,
  Inferet arma tibi saeva rebellis Amor;
Quidquid et abfueris, avidus sitiensque redibis,
  Et spatium damno cesserit omne tuo.
Viderit, Haemoniae si quis mala pabula terrae,
  Et magicas artes posse iuvare putat.
Ista veneficii vetus est via; noster Apollo
  Innocuam sacro carmine monstrat opem.
Me duce non tumulo prodire iubebitur umbra,
  Non anus infami carmine rumpet humum;
Non seges ex aliis alios transibit in agros,
  Nec subito Phoebi pallidus orbis erit:
Ut solet, aequoreas ibit Tiberinus in undas,
  Ut solet, in niveis Luna vehetur equis.
Nulla recantatas deponent pectora curas,
  Nec fugiet vivo sulphure victus amor.
Quid te Phasiacae iuverunt gramina terrae,
  Quum cuperes patria, Colchi, manere domo?
Quid tibi profuerunt, Circe, Perseides herbae,
  Quum sua Neritias abstulit aura rates?
Omnia fecisti, ne callidus hospes abiret;
  Ille dedit certae lintea plena fugae.
Omnia fecisti, ne te ferus ureret ignis;
  Longus at invito pectore sedit amor.
Vertere tu poteras homines in mille figuras,
  Non poteras animi vertere iura tui.
Diceris his etiam, quum iam discedere vellet,
  Dulichium verbis detinuisse ducem:
Non ego, quod primo, memini, sperare solebam,
  Iam precor, ut coniux tu meus esse velis.
Et tamen, ut coniux essem tua, digna videbar,
  Quod dea, quod magni filia Solis eram.
Ne properes, oro: spatium pro munere posco.
  Quid minus optari per mea vota potest?
Et freta mota vides, et debes illa timere:
  Utilior velis postmodo ventus erit.
Quae tibi causa fugae? non hic nova Troia resurgit;
  Non alius socios Rhesus ad arma vocat.
Hic amor, hic pax est; in qua male vulneror una,
  Totaque sub regno terra futura tuo est.
Illa loquebatur, navem solvebat Ulixes:
  Irrita cum velis verba tulere Noti.
Ardet, et assuetas Circe decurrit ad artes,
  Nec tamen est illis attenuatus amor.
Ergo age, quisquis opem nostra tibi poscis ab arte,
  Deme veneficiis carminibusque fidem.
Si te causa potens domina retinebit in Urbe,
  Accipe, consilium quod sit in Urbe meum.
Optimus ille fuit vindex, laedentia pectus
  Vincula qui rupit, dedoluitque semel.
Si cui tantum animi est, illum mirabor et ipse,
  Et dicam: Monitis non eget iste meis.
Tu mihi, qui, quod amas, aegre dediscis amare,
  Nec potes, et velles posse, docendus eris.
Saepe refer tecum sceleratae facta puellae,
  Et pone ante oculos omnia damna tuos.
Illud et illud habet; nec ea contenta rapina est;
  Sub titulum nostros misit avara Lares.
Sic mihi iuravit; sic me iurata fefellit;
  Ante suam quoties passa iacere forem!
Diligit ipsa alios: a me fastidit amari;
  Institor heu! noctes, quas mihi non dat, habet.
Haec tibi per totos inacescant omnia sensus:
  Haec refer; hinc odii semina quaere tui.
Atque utinam possis etiam facundus in illis
  Esse! dole tantum: sponte disertus eris.
Haeserat in quadam nuper mea cura puella;
  Conveniens animo non erat illa meo.
Curabar propriis aeger Podalirius herbis,
  Et, fateor, medicus turpiter aeger eram.
Profuit assidue vitiis insistere amicae,
  Idque mihi factum saepe salubre fuit.
Quam mala sunt nostrae, dicebam, crura puellae!
  Nec tamen, ut vere confiteamur, erant.
Brachia quam non sunt nostrae formosa puellae!
  Et tamen, ut vere confiteamur, erant.
Quam brevis est! nec erat; quam multum poscit amantem!
  Hinc odio venit maxima causa meo.
Et mala sunt vicina bonis: errore sub illo
  Pro vitio virtus crimina saepe tulit.
Quam potes, in peius dotes reflecte puellae,
  Iudiciumque brevi limite falle tuum.
Turgida, si plena est; si fusca est, nigra vocetur;
  In gracili macies crimen habere potest.
Et poterit dici petulans, quae rustica non est;
  Et poterit dici rustica, si qua proba est.
Quin etiam, quacumque caret tua femina dote,
  Hanc moveat, blandis usque precare sonis.
Exige quod cantet, si qua est sine voce puella;
  Fac saltet, nescit si qua movere manum.
Barbara sermone est: fac tecum multa loquatur;
  Non didicit chordas tangere; posce lyram.
Durius incedit: face inambulet; omne papillae
  Pectus habent tumidae: fascia nulla tegat.
Si male dentata est: narra, quod rideat, illa;
  Mollibus est oculis: quod fleat illa, refer.
Proderit et subito, quum se non finxerit ulli,
  Ad dominam celeres mane tulisse gradus.
Auferimur cultu: gemmis auroque teguntur
  Omnia; pars minima est ipsa puella sui.
Saepe, ubi sit, quod ames, inter tam multa requiras;
  Decipit hac oculos aegide dives Amor.
Improvisus ades; deprendes tutus inermem:
  Infelix vitiis excidet illa suis.
Nec tamen huic nimium praecepto credere tutum est:
  Fallit enim multos forma sine arte decens.
Tunc quoque, quum positis sua collinet ora venenis,
  Ad dominae vultus, nec pudor obstet, eas.
Pyxidas invenies, et rerum mille colores;
  Et fluere in tepidos oesypa lapsa sinus.
Illa tuas redolent, Phineu, medicamina mensas:
  Non semel hinc stomacho nausea facta meo.
Nunc tibi, quae medio Veneris praestr[illegible]
  Eloquar: ex omni parte fug[illegible]
Multa quidem ex illis pudor est [illegible]
  Ingenio verbis concipe

247 *Quid? quod ut* abfueris H. e cod. 255 *exibit* cod. 290 quae [illegible] metro excidisse veri est simile. 302 sq. rapina Sub, omisso est H. [illegible]

Nuper enim nostros quidam carpsere libellos,
Quorum censura Musa proterva mea est.
Dummodo sic placeam, dum toto canter in orbe,
Quam volet, impugnent unus et alter opus.
Ingenium magni detrectat livor Homeri:
Quisquis es, ex illo, Zoile, nomen habes.
Et tua sacrilegae laniarunt carmina linguae,
Pertulit huc victos quo duce Troia deos.
Summa petit livor: perflant altissima venti;
Summa petunt dextra fulmina missa Iovis.
At tu, quicumque es, quem nostra licentia laedit,
Si sapis, ad numeros exige quidque suos.
Fortia Maeonio gaudent pede bella referri:
Deliciis illic quis locus esse potest?
Grande sonant tragici; tragicos decet ira cothurnos:
Usibus e mediis soccus habendus erit.
Liber in adversos hostes stringatur iambus,
Seu celer, extremum seu trahet ille pedem.
Blanda pharetratos elegeia cantet Amores,
Et levis arbitrio ludat amica suo.
Callimachi numeris non est dicendus Achilles;
Cydippe non est oris, Homere, tui.
Quis ferat Andromaches peragentem Thaida partes?
Peccat, in Andromache Thaida si quis agat.
Thais in arte mea: lascivia libera nostra est;
Nil mihi cum vitta: Thais in arte mea est.
Si mea materiae respondet Musa iocosae,
Vicimus, et falsi criminis acta rea est.
Rumpere, Livor edax: iam magnum nomen habemus;
Maius erit: tantum, quo pede coepit, eat.
Sed nimium properas: vivam modo; plura dolebis,
Et capiunt animi carmina multa mei.
Nam iuvat, et studium famae mihi crescit honore:
Principio clivi noster anhelat equus.
Tantum se nobis elegi debere fatentur,
Quantum Virgilio nobile debet epos.
Hactenus invidiae respondimus: attrahe lora
Fortius, et gyro curre, poeta, tuo.
Ergo ubi concubitus et opus iuvenile petetur,
Et prope promissae tempora noctis erunt;
Gaudia ne dominae, pleno si pectore sumes,
Te capiant, ineas quamlibet ante velim.
Quamlibet invenias, in qua tibi prima voluptas
Desinat; a prima proxima segnis erit.
Sustentata Venus gratissima: frigore soles,
Sole iuvant umbrae; grata fit unda siti.
Et pudet, et dicam, Venerem quoque iunge figura,
Qua minime iungi quamque decere putes.
Nec labor efficere est: rarae sibi vera fatentur,
Et nihil est, quod se dedecuisse putent.
Tunc etiam iubeo totas aperire fenestras,
Turpiaque admisso membra notare die.
At, simul ad metas venit finita voluptas,
Lassaque cum tota corpora mente iacent;
Dum piget, et nullam malles tetigisse puellam,
Tacturusque tibi non videare diu:
Tunc animo signa, quodcumque in corpore mendae est,
Luminaque in vitiis illius usque tene.
Forsitan haec aliquis (nam sunt quoque) parva vocabit:
Sed, quae non prosunt singula, multa iuvant.
Parva necat morsu spatiosum vipera taurum;
A cane non magno saepe tenetur aper.
Tu tantum numero pugna; praeceptaque in unum
Contrahe; de multis grandis acervus erit.
Sed quoniam mores totidem, totidemque figurae,
Non sunt iudiciis omnia danda meis.
Quo tua non possunt offendi pectora facto,
Forsitan hoc alio iudice crimen erit.
Ille quod obscaenas in aperto corpore partes
Viderat, in cursu qui fuit, haesit amor;
Ille quod, a Veneris rebus surgente puella,
Vidit in immundo signa pudenda toro.
Luditis o! si quos potuerunt ista movere:
Afflarant tepidae pectora vestra faces.
Attrahat ille puer contentos fortius arcus:
Saucia maiorem turba petetis opem.
Quid? qui clam latuit reddente obscaena puella,
Et vidit, quae mos ipse videre vetat?
Di melius, quam nos moneamus talia quenquam!
Ut prosint, non sunt experienda tamen.
Hortor et, ut pariter binas habeatis amicas:
Fortior est, plures si quis habere potest.
Secta bipartito quum mens discurrit utroque,
Alterius vires subtrahit alter amor.
Grandia per multos tenuantur flumina rivos,
Magnaque subducto stipite flamma perit.
Non satis una tenet ceratas ancora puppes;
Non satis est liquidis unicus hamus aquis.
Qui sibi iam pridem solatia bina paravit,
Iam pridem summa victor in arce fuit.
At tibi, qui dominae fueris male creditus uni,
Nunc saltem novus est inveniendus amor.
Pasiphaes Minos in Procride perdidit ignes;
Cessit ab Idaea coniuge victa prior.
Amphilochi frater ne Phegida semper amaret,
Callirhoe fecit parte recepta tori.
Et Parin Oenone summos tenuisset ad annos,
Si non Oebalia pellice laesa foret.
Coniugis Odrysio placuisset forma tyranno;
Sed melior clausae forma sororis erat.
Quid moror exemplis, quorum me turba fatigat?
Successore novo vincitur omnis amor.
Parcius e multis mater desiderat unum,
Quam cui flens clamat: Tu mihi solus eras!
Ac ne forte putes, nova me tibi condere iura
(Atque utinam inventi gloria nostra foret!):
Vidit id Atrides; quid enim non ille videret,
Cuius in arbitrio Graecia tota fuit?
Marte suo captam Chryseida victor amabat;
At senior stulte flebat ubique parens.
Quid lacrimas, odiose senex? bene convenit illis;
Officio natam laedis, inepte, tuo.
Quam postquam reddi Calchas, ope tutus Achillis,
Iusserat, et patria est illa recepta domo:
Est, ait Atrides, illi quam proxima forma,
Et, si prima sinat syllaba, nomen idem.
Hanc mihi, si sapiat, per se concedat Achilles;
Sin minus, imperium sentiat ille meum.
Quod si quis vestrum factum hoc incusat, Achivi:
Est aliquid valida sceptra tenere manu.
Nam, si rex ego sum, nec mecum dormiet illa,
In mea Thersites regna, licebit, eat.
Dixit; et hanc habuit solatia magna prioris,
Et prior est cura cura sepulta nova:
Ergo assume novas, auctore Agamemnone, flammas,
Ut tuus in bivio detineatur amor.
Quaeris, ubi invenias? Artes, i, perlege nostras,
Plena puellarum iam tibi navis eat.

364 *Quod* volet. Sic H. 380 amica. Amorib. 392 *capiant*. Sic I. 393 *amore* H. e codd. 396 debet *opus*. Alt. Ciofan. coni. quum in cod. invenisset *opus*. I. vulg. servav. 425 *quot in orbe* figurae duo codd. ex A. A. I, 759. 434 *Afflarunt*. Sic I. 446 *Cassaque seducto* H. e cod. 454 Idaea, Phinei altera coniux; prior Cleopatra. 455 Alcmaeonis prior uxor Alphesiboea, Phegei fil.; altera Callirhoe Acheloi. 463 *Fortius* H. e codicis *Fortius*.

Quod si quid praecepta valent mea, si quid Apollo
Utile mortales perdocet ore meo:
Quamvis infelix media torreberis Aetna,
Frigidior glacie fac videare tuae.
Et sanum simula: ne, si quid forte dolebis,
Sentiat; et ride, quum tibi flendus eris.
Non ego te iubeo medias abrumpere curas:
Non sunt imperii tam fera iussa mei.
Quod non es, simula: positosque imitare furores:
Sic facies vere, quod meditatus eris.
Saepe ego, ne biberem, volui dormire videri:
Dum videor, somno lumina victa dedi.
Deceptum risi, qui se simulabat amare,
In laqueos auceps decideratque suos.
Intrat amor mentes usu; dediscitur usu.
Qui poterit sanum fingere, sanus erit.
Dixerit, ut venias pacta tibi nocte: venito;
Veneris, et fuerit ianua clausa: feras.
Nec dic blanditias, nec fac convicia posti,
Nec latus in duro limine pone tuum.
Postera lux aderit: careant tua verba querelis;
Et nulla in vultu signa dolentis habe.
Iam ponet fastus, quum te languere videbit:
Hoc etiam nostra munus ab arte feres.
Te quoque falle tamen, nec sit tibi finis amandi:
Propositis frenis saepe repugnat equus.
Utilitas lateat: quod non profitebere, fiet;
Quae nimis apparent retia, vitat avis.
Ne sibi tam placeat, quo te contemnere possit,
Sume animos; animis cedat ut illa tuis.
Ianua forte patet: quamvis revocabere, transi;
Est data nox: dubita nocte venire data.
Posse pati facile est, tibi ni patientia desit;
Promptius e facili gaudia ferre licet.
Et quisquam praecepta potest mea dura vocare?
En! etiam partes conciliantis ago.
Nam, quoniam variant animi, variamus et artes:
Mille mali species, mille salutis erunt.
Corpora vix ferro quaedam sanantur acuto;
Auxilium multis sucus et herba fuit.
Mollior es, nec abire potes, vinctusque teneris,
Et tua saevus Amor sub pede colla premit:
Desine luctari; referant tua carbasa venti,
Quaque vocant fluctus, hac tibi remus eat.
Explenda est sitis ista tibi, qua perditus ardes:
Cedimus; e medio iam licet amne bibas.
Sed bibe plus etiam, quam quod praecordia poscunt;
Gutture fac pleno sumpta redundet aqua.
Perfruere usque tua, nullo prohibente, puella,
Illa tibi noctes auferat, illa dies.
Taedia quaere mali; faciunt et taedia finem.
Iam quoque, quum credas posse carere, mane;
Dum bene te cumules, et copia tollat amorem,
Et fastidita non iuvet esse domo.
Fit quoque longus amor, quem diffidentia nutrit:
Hunc tu si quaeres ponere, pone metum.
Qui timet, ut sua sit, neu quis sibi detrahat illam;
Ille Machaonia vix ope sanus erit.
Plus amat e natis mater plerumque duobus,
Pro cuius reditu, quod gerit arma, timet.
Est prope Collinam templum venerabile portam:
Imposuit templo nomina celsus Eryx.
Est illic Lethaeus Amor, qui pectora sanat,
Inque suas gelidam lampadas addit aquam.
Illic et iuvenes votis oblivia poscunt,
Et si qua est duro capta puella viro.
Is mihi sic dixit (dubito, verusne Cupido,
An somnus fuerit; sed puto somnus erat):
O, qui sollicitos modo das, modo demis, amores,
Adiice praeceptis haec quoque, Naso, tuis:
Ad mala quisque animum referat sua; ponet amorem:
Omnibus illa deus plusve minusve dedit.
Qui Puteal Ianumque timet, celeresque Calendas,
Torqueat hunc aeris mutua summa sui.
Cui pater est durus, votis ut cetera cedant,
Huic pater ante oculos durus habendus erit.
Hic male dotata pauper cum coniuge vivit:
Uxorem fato credat obesse suo.
Est tibi rure bono generosae fertilis uvae
Vinea: ne nascens uva sit usta, time.
Ille habet in reditu navim: mare semper iniquum
Cogitet, et damno litora foeda suo.
Filius hunc miles, te filia nubilis angant;
Et quis non causas mille doloris habet?
Ut posses odisse tuam, Pari, funera fratrum
Debueras oculis sustinuisse tuis.
Plura loquebatur; placidum puerilis imago
Destituit somnum: si modo somnus erat.
Quid faciam? media navim Palinurus in unda
Deserit: ignotas cogor inire vias.
Quisquis amas, loca sola nocent: loca sola caveto.
Quo fugis? in populo tutior esse potes.
Non tibi secretis, augent secreta furores,
Est opus: auxilio turba futura tibi est.
Tristis eris, si solus eris, dominaeque relictae
Ante oculos facies stabit, ut ipsa, tuos.
Tristior idcirco nox est, quam tempora Phoebi:
Quae relevet luctus, turba sodalis abest.
Nec fuge colloquium, nec sit tibi ianua clausa,
Nec tenebris vultus flebilis abde tuos.
Semper habe Pyladen aliquem, qui curet Oresten:
Hic quoque amicitiae non levis usus erit.
Quid nisi secretae laeserunt Phyllida silvae?
Certa necis causa est: incomitata fuit.
Ibat, ut Edono referens trieterica Baccho
Ire solet fusis barbara turba comis.
Et modo, qua poterat, longum spectabat in aequor,
Nunc in arenosa lassa iacebat humo.
Perfide Demophoon! surdas clamabat ad undas,
Ruptaque singultu verba loquentis erant.
Limes erat tenuis longa subnubilus umbra,
Quo tulit illa suos ad mare saepe pedes.
Nona terebatur miserae via: Videris, inquit;
Et spectat zonam pallida facta suam.
Adspicit et ramos: dubitat, refugitque quod audet;
Et timet, et digitos ad sua colla refert.
Sithoni, tunc certe vellem non sola fuisses:
Non fleres positis Phyllida, silva, comis.
Phyllidis exemplo nimium secreta timete,
Laese vir a domina, laesa puella viro.
Praestiterat iuvenis, quidquid mea Musa iubebat,
Inque suae portu paene salutis erat:
Recidit, ut cupidos inter devenit amantes;
Et, quae condiderat, tela resumpsit Amor.
Si quis amas, nec vis: facito contagia vites:
Haec etiam pecori saepe nocere solent.
Dum spectant oculi laesos, laeduntur et ipsi,
Multaque corporibus transitione nocent.

496 *iura* H. e codd. 510 signa *pudoris*. 514 *Praepositis*. 521 facile est tibi: ni — desit. interp- *pientia* devit H. e codd. 539 quaere: *malis* faciunt H. 540 *credes*. 542 *E* fastid. — *isse* domo H tera ex votis eius cedant. 571 *angat*. Sic I. Alt. H. e duob. codd. 574 *substituisse*. 589 Pyladen, Sic H. 593 *Edonio* codd. Em. H. 598 *dolentis*.

In loca nonnunquam siccis arentia glebis
  De prope currenti flumine manat aqua.
Manat amor tectus, si non ab amante recedas,
  Turbaque in hoc omnes ingeniosa sumus.
Alter item iam sanus erat; vicinia laesit:
  Occursum dominae non tulit ille suae;
Vulnus in antiquum rediit male sana cicatrix,
  Successumque artes non habuere meae.
Proximus a tectis ignis defenditur aegre:
  Utile finitimis abstinuisse locis.
Nec, quae ferre solet spatiantem porticus illam,
  Te ferat, officium neve colatur idem.
Quid iuvat admonitu tepidam recalescere mentem?
  Alter, si possis, orbis habendus erit.
Non facile esuriens posita retinebere mensa,
  Et multum saliens incitat unda sitim.
Non facile est visa taurum retinere iuvenca,
  Fortis equus visae semper adhinnit equae.
Haec ubi praestiteris, ut tandem litora tangas,
  Non satis est ipsam deseruisse tibi.
Et soror, et mater valeant, et conscia nutrix,
  Et quisquis dominae pars erit ulla tuae.
Nec veniat servus, nec flens ancillula fictum
  Suppliciter dominae nomine dicat: Ave.
Nec, si scire voles, quid agat tamen illa, rogabis;
  Perfer: erit lucro lingua retenta suo.
Tu quoque qui causam finiti reddis amoris,
  Deque tua domina multa querenda refers;
Parce queri: melius sic ulciscere tacendo;
  Dum desideriis effluat illa tuis.
Et malim taceas, quam te desisse loquaris:
  Qui nimium multis, Non amo, dicit; amat.
Sed meliore fide paulatim exstinguitur ignis,
  Quam subito: lente desine; tutus eris.
Flumine perpetuo torrens solet acrius ire;
  Sed tamen haec brevis est, illa perennis aqua.
Fallat, et in tenues evanidus exeat auras,
  Perque gradus molles emoriatur amor.
Sed modo dilectam scelus est odisse puellam:
  Exitus ingeniis convenit iste feris.
Non curare sat est: odio qui finit amorem,
  Aut amat, aut aegre desinet esse miser.
Turpe vir et mulier, iuncti modo, protinus hostes:
  Non illas lites Appias ipsa probat.
Saepe reas faciunt, et amant: ubi nulla simultas
  Incidit, admonitu liber aberrat amor.
Forte aderam iuveni: dominam lectica tenebat;
  Horrebant saevis omnia verba minis.
Iamque vadaturus, Lectica prodeat, inquit.
  Prodierat: visa coniuge mutus erat.
Et manus, et manibus duplices cecidere tabellae:
  Venit in amplexus, atque ita, Vincis, ait.
Tutius est, aptumque magis, discedere pace,
  Quam petere a thalamis litigiosa fora.
Munera quae dederis, habeat sine lite iubeto:
  Esse solent magno damna minora bono.
Quod si vos aliquis conducet casus in unum,
  Mente memor tota, quae damus arma, tene.
Nunc opus est armis: hic, o fortissime! pugna;
  Vincenda est telo Penthesilea tuo.
Nunc tibi rivalis, nunc durum limen amanti,
  Nunc mediis subeant irrita verba deis.
Nec compone comas, quia sis venturus ad illam;
  Nec toga sit laxo conspicienda sinu.
Nulla sit ut placeas alienae cura puellae:
  Iam face ut e multis una sit illa tibi.
Sed quid praecipue nostris conatibus obstet,
  Eloquar, exemplo quemque docente suo.
Desinimus tarde, quia nos speramus amari;
  Dum sibi quisque placet, credula turba sumus.
At tu nec voces, quid enim fallacius illis?
  Crede, nec aeternos pondus habere deos.
Neve puellarum lacrimis moveare caveto:
  Ut flerent, oculos erudiere suos.
Artibus innumeris mens oppugnatur amantum,
  Ut lapis aequoreis undique pulsus aquis.
Nec causas aperi, quare divortia malis;
  Nec dic, quid doleas; clam tamen usque dole.
Nec peccata refer, ne diluat: ipse favebis,
  Ut melior causa causa sit illa tua.
Qui silet, est firmus; qui dicit multa puellae
  Probra, satisfieri postulat ille sibi.
Non ego Dulichio furiales more sagittas,
  Nec rapidas ausim tingere in amne faces:
Nec nos purpureas pueri resecabimus alas;
  Nec sacer arte mea laxior arcus erit.
Consilium est, quodcumque cano: parete canenti,
  Utque facis, coeptis, Phoebe saluber, ades.
Phoebus adest: sonuere lyrae; sonuere pharetrae;
  Signa deum nosco per sua: Phoebus adest.
Confer Amyclaeis medicatum vellus ahenis
  Murice cum Tyrio: turpius illud erit.
Vos quoque formosis vestras conferte puellas:
  Incipiet dominae quemque pudere suae.
Utraque formosae Paridi potuere videri;
  Sed sibi collatam vicit utramque Venus.
Nec solam faciem, mores quoque confer et artes:
  Tantum iudicio ne tuus obsit amor.
Exiguum est, quod deinde canam; sed profuit illud
  Exiguum multis, in quibus ipse fui.
Scripta cave relegas blandae servata puellae:
  Constantes animos scripta relecta movent.
Omnia pone feros, quamvis invitus, in ignes,
  Et dic, Ardoris sit rogus iste mei.
Thestias absentem succendit stipite natum:
  Tu timide flammae perfida verba dabis?
Si potes, et ceras remove; quid imagine muta
  Carperis? hoc periit Laodamia modo.
Et loca multa nocent: fugito loca conscia vestri
  Concubitus; causas mille doloris habent.
Hic fuit; hic cubuit; thalamo dormivimus isto;
  Hic mihi lasciva gaudia nocte dedit.
Admonitu refricatur amor, vulnusque novatum
  Scinditur; infirmis causa pusilla nocet.
Ut paene exstinctum cinerem si sulphure tangas,
  Vivet, et e minimo maximus ignis erit:
Sic, nisi vitaris, quidquid renovabit amorem,
  Flamma redardescet, quae modo nulla fuit.
Argolides cuperent fugisse Capharea puppes,
  Teque, senex, luctus ignibus ulte tuos.
Praeterita cautus Niseide navita gaudet:
  Tu loca, quae nimium grata fuere, cave.
Haec tibi sint Syrtes, haec Acroceraunia vita;
  Hic vomit epotas dira Charybdis aquas.
Sunt, quae non possint aliquo cogente iuberi:
  Saepe tamen casu facta iuvare solent.
Perdat opes Phaedre: parces, Neptune, nepoti,
  Nec faciet pavidos taurus avitus equos.

623 male *firma*. 632 *multam* 638 *quicquid*. 651 *altius*. 662 amor paulatim desinit liber omni re, quae admonitu (recordatione) sui favillam excitare possit. 669 sq. H. spurios habuit. 682 *facito* e H. e cod. 683 *obstat* I. cum codd. 699 Non cito abruperim amorem ut Ulysses in Circe et Calypsone. 741 sq. Neminem iubere possum, pauper ut esse velit (750); verum casu si est, multum id proderit ad amoris libidinem infringendam. 744 velim *rabidos*, ut de A. A. I, 338.

Gnosida fecisses inopem: sapienter amasset.
  Divitiis alitur luxuriosus amor.
Cur nemo est, Hecalen, nulla est, quae ceperit Iron?
  Nempe quod alter egens, altera pauper erat.
Non habet, unde suum paupertas pascat amorem.
  Non tamen hoc tanti est, pauper ut esse velis:
At tibi sit tanti, non indulgere theatris,
  Dum bene de vacuo pectore cedat amor.
Enervant animos citharae, lotosque, lyraeque,
  Et vox, et numeris brachia mota suis.
Illic assidue ficti saltantur amantes:
  Quid caveas actor, quid iuvet, arte docet.
Eloquar invitus: teneros ne tange poetas;
  Submoveo dotes impius ipse meas.
Callimachum fugito; non est inimicus Amori;
  Et cum Callimacho tu quoque, Coe, noces.
Me certe Sappho meliorem fecit amicae,
  Nec rigidos mores Teia Musa dedit.
Carmina quis potuit tuto legisse Tibulli,
  Vel tua, cuius opus Cynthia sola fuit?
Quis potuit lecto durus discedere Gallo?
  Et mea nescio quid carmina dulce sonant.
Quod nisi dux operis vatem frustratur Apollo,
  Aemulus est nostri maxima causa mali.
At tu rivalem noli tibi fingere quenquam,
  Inque suo solam crede iacere toro.
Acrius Hermionen ideo dilexit Orestes,
  Esse quod alterius coeperat illa viri.
Quid, Menelae, doles? ibas sine coniuge Creten,
  Et poteras nupta lentus abesse tua.
Ut Paris hanc rapuit, nunc demum uxore carere
  Non potes: alterius crevit amore tuus.
Hoc et in abducta Briseide flebat Achilles,
  Illam Plisthenio gaudia ferre toro.
Nec frustra flebat, mihi credite: fecit Atrides,
  Quod si non faceret, turpiter esset iners.
Certe ego fecissem, nec sum sapientior illo;
  Invidiae fructus maximus ille fuit.
Nam sibi quod nunquam tactam Briseida iurat
  Per sceptrum: sceptrum non putat esse deos.
Di faciant, dominae possis transire relictae
  Limina, proposito sufficiantque pedes.
Et poteris: modo velle tene; nunc fortiter ire,
  Nunc opus est celeri subdere calcar equo.
Illo Lotophagos, illo Sirenas in antro
  Esse puta; remis adiice vela tuis.
Hunc quoque, quo quondam nimium rivale dolebas,
  Vellem desineres hostis habere loco.
At certe, quamvis odio remanente, saluta;
  Oscula quum poteris iam dare, sanus eris.
Ecce, cibos etiam, medicinae fungar ut omni
  Munere, quos fugias, quosve sequare, dabo.
Daunius, an Libycis bulbus tibi missus ab oris,
  An veniat Megaris, noxius omnis erit.
Nec minus erucas aptum est vitare salaces,
  Et quidquid Veneri corpora nostra parat.
Utilius sumas acuentes lumina rutas,
  Et quidquid Veneri corpora nostra negat.
Quid tibi praecipiam de Bacchi munere, quaeris?
  Spe brevius monitis expediere meis.
Vina parant animum Veneri, nisi plurima sumas,
  Et stupeant multo corda sepulta mero.
Nutritur vento, vento restinguitur ignis;
  Lenis alit flammas, grandior aura necat.
Aut nulla ebrietas, aut tanta sit, ut tibi curas
  Eripiat: si qua est inter utrumque, nocet.
Hoc opus exegi; fessae date serta carinae:
  Contigimus portum, quo mihi cursus erat.
Postmodo reddetis sacro pia vota poetae,
  Carmine sanati femina virque meo.

810 *utramque*. Sic H.

P. OVIDII NASONIS
MEDICAMINUM FACIEI
FRAGMENTUM.

Discite, quae faciem commendet cura, puellae,
Et quo sit vobis forma tuenda modo.
Cultus humum sterilem Cerealia pendere iussit
Munera; mordaces interiere rubi.
Cultus et in pomis sucos emendat acerbos,
Fissaque adoptivas accipit arbor opes.
Culta placent: auro sublimia tecta linuntur,
Nigra sub imposito marmore terra latet.
Vellera saepe eadem Tyrio medicantur aheno;
Sectile deliciis India praebet ebur.
Forsitan antiquae, Tatio sub rege, Sabinae
Maluerint, quam se, rura paterna coli:
Quum matrona, premens altum rubicunda sedile,
Assiduo durum pollice nebat opus,
Ipsaque claudebat, quos filia paverat, agnos,
Ipsa dabat virgas caesaque ligna foco.
At vestrae teneras matres peperere puellas;
Vultis inaurata corpora veste tegi;
Vultis odoratos positu variare capillos,
Conspicuam gemmis vultis habere manum.
Induitis collo lapides Oriente paratos,
Et quantos onus est aure tulisse duos.
Nec tamen indignum, si vobis cura placendi,
Quum comptos habeant saecula nostra viros.
Feminea vestri potiuntur lege mariti,
Et vix ad cultus nupta, quod addat, habet.
Pro se quaeque parat; nec, quos venetur amores,
Refert: munditiae crimina nulla merent.
Rure latent, finguntque comas; licet arduus illas
Celet Athos, cultas altus habebit Athos.
Est etiam placuisse sibi quaecumque voluptas;
Virginibus cordi grataque forma sua est.
Laudatas homini volucris Iunonia pennas
Explicat, et forma muta superbit avis.
Sic potius nos urget amor, quam fortibus herbis,
Quas maga terribili subsecat arte manus.
Nec vos graminibus, nec misto credite suco,
Nec tentate nocens virus amantis equae.
Nec mediae Marsis finduntur cantibus angues,
Nec redit in fontes unda supina suos.
Et quamvis aliquis Temesaea removerit aera,
Nunquam Luna suis excutietur equis.
Prima sit in vobis morum tutela, puellae:
Ingenio facies conciliante placet.
Certus amor morum est: formam populabitur aetas,
Et placitus rugis vultus aratus erit.
Tempus erit, quo vos speculum vidisse pigebit,
Et veniet rugis altera causa dolor.
Sufficit, et longum probitas perdurat in aevum,
Perque suos annos hinc bene pendet amor.
Disce, age, quum teneros somnus dimiserit artus,
Candida quo possint ora nitere modo.
Hordea, quae Libyci ratibus misere coloni,
Exue de palea tegminibusque suis.
Par ervi mensura decem madefiat ab ovis;
Sed cumulent libras hordea nuda duas.
Haec ubi ventosas fuerint siccata per auras,
Lenta iube scabra frangat asella mola;
Et, quae prima cadunt vivaci cornua cervo,
Contere: in haec solidi sexta face assis eat.
Iamque ubi pulvereae fuerint confusa farinae,
Protinus in cribris omnia cerne cavis.
Adiice narcissi bis sex sine cortice bulbos,
Strenua quos puro marmore dextra terat;
Sextantemque trahat gummi cum semine Tusco;
Huc novies tanto plus tibi mellis eat.
Quaecumque afficiet tali medicamine vultum,
Fulgebit speculo levior ipsa suo.
Nec tu pallentes dubita torrere lupinos,
Et simul inflantes corpora frige fabas.
Utraque sex habeant aequo discrimine libras;
Utraque da nigris comminuenda molis.
Nec cerussa tibi, nec nitri spuma rubentis
Desit, et Illyrica quae venit iris humo.
Da validis iuvenum pariter subigenda lacertis;
Sed iustum tritis uncia pondus erit.
Addita de querulo volucrum medicamina nido
Ore fugant maculas: Halcyonea vocant.
Pondere, si quaeris, quo sim contentus in illis:
Quod trahit in partes uncia sexta duas.
Ut coeant, apteque lini per corpora possint,
Adiice de flavis Attica mella favis.
Quamvis tura deos irataque numina placent,
Non tamen accensis omnia danda focis.
Tus ubi miscueris radenti tubera nitro,
Ponderibus iustis fac sit utrimque triens.
Parte minus quarta dereptum cortice gummi,
Et modicum e myrrhis pinguibus adde cubum.
Haec ubi contriris, per densa foramina cerne,
Pulvis ab infuso melle premendus erit.
Profuit et marathros bene olentibus addere myrrhis:
Quinque trahant marathri scrupula, myrrha novem.
Arentisque rosae quantum manus una prehendat,
Cumque Ammoniaco mascula tura sale.
Hordea quem faciunt, illis infunde, cremorem;
Aequent expensas cum sale tura rosas.
Tempore sis parvo molles licet illita vultus,
Haerebit toto multus in ore color.
Vidi quae gelida madefacta papavera lympha
Contereret, teneris illineretque genis: —

Med. Fac. 11 rege, *puellae* cod. 25 *poliuntur* H. 27 *Per* se. Deinde *et* quos *veneretur*. *Nec* indux. H. Locus nondum persanatus. 31 *quotacumque* Micyll. 34 *multa*. Sic I. 35 *uret*. Al. *tanget*. 50 *Fertque* suos annos: hinc H. 56 nuda, a palea; Fast. III, 557. 87 *direptum* codd. et I. Em. H.

P. OVIDII NASONIS

HALIEUTICON

FRAGMENTUM.

Accepit mundus legem; dedit arma per omnes,
Admonuitque sui: vitulus sic namque minatur,
Qui nondum gerit in tenera iam cornua fronte;
Sic damae fugiunt, pugnant virtute leones,
Et morsu canis, et caudae sic scorpios ictu,
Concussisque levis pennis sic evolat ales.
Omnibus ignotae mortis timor; omnibus hostem,
Praesidiumque datum sentire, et noscere teli
Vimque modumque sui: sic et scarus arte sub undis
Incidit, assumptamque dolo tandem pavet escam.
Non audet radiis obnixa occurrere fronte,
Aversus crebro vimen sed verbere caudae
Laxans subsequitur, tutumque evadit in aequor.
Quin etiam si forte aliquis, dum pone nataret,
Mitis luctantem scarus hunc in vimine vidit,
Aversi caudam morsu tenet, atque ita *
* Uber servato, quem texit in * resultet.
Sepia tarda fugae, tenui quum forte sub unda
Deprensa est, iam iamque manus timet illa rapaces,
Inficiens aequor nigrum vomit ore cruorem,
Avertitque vias, oculos frustrata sequentes.
Clausus rete lupus, quamvis immanis et acer,
Dimotis cauda submissus sidit arenis.
* * * * * * in auras
Emicat, atque dolos saltu deludit inultus.
Et murena ferox, teretis sibi conscia tergi,
Ad laxata magis conversa foramina retis,
Tandem per multos evadit lubrica flexus,
Exemploque nocens cunctis intervenit una.
At contra scopulis crinali corpore segnis
Polypus haeret, et hac eludit retia fraude,
Et sub lege loci sumit mutatque colorem,
Semper ei similis, quem contigit; atque ubi praedam
Pendentem setis avidus rapit, hic quoque fallit
Elato calamo, quum demum emersus in auras
Brachia dissolvit, populatumque exspuit hamum.
At mugil cauda pendentem everberat escam,
Excussamque legit. Lupus acri concitus ira
Discursu fertur vario, fluctusque ferentes
Prosequitur, quassatque caput, dum vulnere saevus
Laxato cadat hamus, et ora patentia linquat.
Nec proprias vires nescit murena nocendi,
Auxilioque sibi morsu nec comminus acri
Deficit, aut animos ponit captiva minaces.
Anthias his, tergo quae non videt, utitur armis,
Vim spinae novitque suae, versoque supinus
Corpore, lina secat, fixumque intercipit hamum.
Cetera quae densas habitant animalia silvas,
Aut vani quatiunt semper lymphata timores,
Aut trahit in praeceps non sana ferocia mentis.
Ipsa sequi Natura monet, vel comminus ire.
Impiger ecce leo venantum sternere pergit
Agmina, et adversis infert sua pectora telis.
Quoque venit, fidens magis et sublatior ardet,
Concussitque toros, et viribus addidit iram.
Prodidit, atque suo properat sibi robore letum.
Foedus Lucanis provolvitur ursus ab antris,
Quid nisi pondus iners, stolidaeque ferocia mentis?
Actus aper setis iram denuntiat hirtis,
Et ruit oppositi nitens in vulnera ferri,
Pressus et emisso moritur per viscera telo.
Altera pars fidens pedibus dat terga sequenti,
Ut pavidi lepores, ut fulvo tergore damae,
Et capto fugiens cervus sine fine timore.
Hic generosus honos, et gloria maior equorum:
Nam capiunt animis palmam, gaudentque triumpho.
Seu septem spatiis Circo meruere coronam;
Nonne vides, victor quanto sublimius altum
Attollat caput, et vulgi se venditet aurae?
Celsave quum caeso decoratur terga leone,
Quam tumidus, quanto veniat spectabilis actu,
Compescatque solum generoso concita pulsu
Ungula sub spoliis graviter redeuntis opimis?
Quae laus prima canum? quibus est audacia praeceps,
Venandique sagax virtus, viresque sequendi.
Quae nunc elatis rimantur naribus auras,
Et nunc demisso quaerunt vestigia rostro,
Et produnt clamore feram, dominumque vocando
Increpitant; quem si collatis effugit armis,
Insequitur tumulosque canis camposque per omnes.
Noster in arte labor positus: spes omnis in illa.
Nec tamen in medias pelagi te pergere sedes
Admoneam, vastique maris tentare profundum.
Inter utrumque loci melius moderabere funem.
Aspera num saxis loca sint: nam talia lentos
Deposcunt calamos; at purum retia litus:
Num mons horrentes demittat celsior umbras
In mare; nam varie quidam fugiuntque petuntque:
Num vada subnatis imo viridentur ab herbis.
* * *
Oblectetque moras, et molli serviat algae.
Descripsit sedes varie Natura profundi,
Nec cunctos una voluit consistere pisces.
Nam gaudent pelago, quales scombrique, bovesque,
Hippuri celeres, et nigro tergore milvi,
Et pretiosus helops, nostris incognitus undis,
Ac durus xiphias, ictu non mitior ensis,
Et pavidi magno fugientes agmini thunni.
Parva echeneis adest, mirum! mora puppibus ingens;
Tuque comes ratium tractique per aequora sulci,
Qui semper spumas sequeris, pompile, nitentes,
Cercyrosque ferox scopulorum fine moratus;

Hal. 45 quae *concutit* H. c. 56 non cohaeret cum 55; itaque neque Heinsii *Proruit*, nec Burmanni *Procidit* admitto. 71 *quantoque venit* codd. Em. H. 84 *finem* cod. 90 *Obiectetque* H. 93 *squali* (sed cf. 122) vel *squatinae* \ lit. c.

Cantharus ingratus suco; tum concolor illi
Orphas, caeruleaque rubens erythinus in unda,
Insignis sargusque notis, insignis et alis,
Et superaurata sparulus cervice refulgens,
Et rutilus pagur, et fulvi synodontes, et ex se
Concipiens channe, gemino fraudata parente.
Tum viridis squamis parvo saxatilis ore,
Et rarus faber, et pictae mormyres, et auri
Chrysophrys imitata decus; tum corporis umbrae
Liventis, rapidique lupi, percaque, tragique.
Quin laude insignis caudae melanurus et ardens
Auratis murena notis, merulaeque virentes,
Immitisque suae conger per vulnera gentis,
Et capitis duro nociturus scorpios ictu,
Ac nunquam aestivo conspectus sidere glaucus.
At contra herbosa pisces laxantur arena,
Ut scarus, epastas solus qui ruminat escas,
Fecundumque genus maenae, lamyrosque, smarisque,
Atque immunda chromis, merito vilissima salpa,
Atque avium dulces nidos imitata sub undis,
Et squalus, et tenui suffusus sanguine mullus,
Fulgentes soleae candore, et concolor illis
Passer, et Adriaco mirandus litore rhombus,
Tunc epodes lati, tum molles tergore ranae.
Extremi parent * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
Lubricus et spina nocuus non gobius ulla,
Et nigrum niveo portans in corpore virus
Loligo, durique sues, sinuosaque caris,
Et tam deformi non dignus nomine asellus,
Tuque peregrinus, acipenser, nobilis undis.

103 *Orphus* Vlit   110 *Chrysophorus* codd. Em. Vl.   121 phycidem significat. Sed non c. Vlitio legend. phycis nides.   125 velim *Tunque* epodes.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER PRIMUS.

In nova fert animus mutatas dicere formas
Corpora: Di coeptis, nam vos mutastis et illas,
Adspirate meis, primaque ab origine mundi
Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.
Ante mare et terras, et, quod tegit omnia, coelum,
Unus erat toto Naturae vultus in orbe,
Quem dixere Chaos; rudis indigestaque moles,
Nec quidquam, nisi pondus iners, congestaque eodem
Non bene iunctarum discordia semina rerum.
Nullus adhuc mundo praebebat lumina Titan,
Nec nova crescendo reparabat cornua Phoebe,
Nec circumfuso pendebat in aere tellus
Ponderibus librata suis, nec brachia longo
Margine terrarum porrexerat Amphitrite;
Quaque fuit tellus, illic et pontus et aer.
Sic erat instabilis tellus, innabilis unda,
Lucis egens aer: nulli sua forma manebat,
Obstabatque aliis aliud; quia corpore in uno
Frigida pugnabant calidis, humentia siccis,
Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.
Hanc deus et melior litem Natura diremit:
Nam coelo terras, et terris abscidit undas,
Et liquidum spisso secrevit ab aere coelum,
Quae postquam evolvit, caecoque exemit acervo,
Dissociata locis concordi pace ligavit.
Ignea convexi vis et sine pondere coeli
Emicuit, summaque locum sibi legit in arce;
Proximus est aer illi levitate, locoque;
Densior his tellus, elementaque grandia traxit,
Et pressa est gravitate sui; circumfluus humor
Ultima possedit, solidumque coercuit orbem.
Sic ubi dispositam, quisquis fuit ille deorum,
Congeriem secuit, sectamque in membra redegit;
Principio terram, ne non aequalis ab omni
Parte foret, magni speciem glomeravit in orbis.
Tum freta diffudit, rabidisque tumescere ventis
Iussit, et ambitae circumdare litora terrae.
Addidit et fontes, immensaque stagna, lacusque,
Fluminaque obliquis cinxit declivia ripis:
Quae, diversa locis, partim sorbentur ab ipsa;
In mare perveniunt partim, campoque recepta
Liberioris aquae, pro ripis litora pulsant.
Iussit et extendi campos, subsidere valles,
Fronde tegi silvas, lapidosos surgere montes.
Utque duae dextra coelum, totidemque sinistra
Parte secant Zonae, quinta est ardentior illis;
Sic onus inclusum numero distinxit eodem
Cura dei, totidemque plagae tellure premuntur.
Quarum quae media est, non est habitabilis aestu;
Nix tegit alta duas; totidem inter utramque locavit,
Temperiemque dedit, mista cum frigore flamma.
Imminet his aer, qui, quanto est pondere terrae
Pondus aquae levius, tanto est onerosior igni.
Illic et nebulas, illic consistere nubes
Iussit, et humanas motura tonitura mentes,
Et cum fulminibus facientes frigora ventos.
His quoque non passim mundi fabricator habendum
Aera permisit: vix nunc obsistitur illis,
Quum sua quisque regant diverso flamina tractu,
Quin lanient mundum: tanta est discordia fratrum!
Eurus ad Auroram, Nabataeaque regna recessit,
Persidaque, et radiis iuga subdita matutinis.
Vesper, et occiduo quae litora Sole tepescunt,
Proxima sunt Zephyro: Scythiam Septemque trionem
Horrifer invasit Boreas: contraria tellus
Nubibus assiduis pluvioque madescit ab Austro.
Haec super imposuit liquidum, et gravitate carentem,
Aethera, nec quidquam terrenae faecis habentem.
Vix ea limitibus dissaepserat omnia certis,
Quum, quae pressa diu massa latuere sub illa,
Sidera coeperunt toto effervescere coelo.
Neu regio foret ulla suis animantibus orba,
Astra tenent coeleste solum, formaeque deorum;
Cesserunt nitidis habitandae piscibus undae;
Terra feras cepit, volucres agitabilis aer.
Sanctius his animal, mentisque capacius altae
Deerat adhuc, et quod dominari in cetera posset:
Natus homo est, sive hunc divino semine fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris origo;
Sive recens tellus, seductaque nuper ab alto
Aethere, cognati retinebat semina coeli,
Quam satus Iapeto, mistam fluvialibus undis,
Finxit in effigiem moderantum cuncta deorum;
Pronaque quum spectent animalia cetera terram,
Os homini sublime dedit, coelumque tueri
Iussit, et erectos ad sidera tollere vultus.
Sic, modo quae fuerat rudis et sine imagine, tellus
Induit ignotas hominum conversa figuras.
Aurea prima sata est aetas, quae, vindice nullo,
Sponte sua, sine lege, fidem rectumque colebat.
Poena metusque aberant, nec verba minacia fixo
Aere legebantur, nec supplex turba timebant
Iudicis ora sui; sed erant sine iudice tuti.
Nondum caesa suis, peregrinum ut viseret orbem,
Montibus, in liquidas pinus descenderat undas,
Nullaque mortales, praeter sua, litora norant.
Nondum praecipites cingebant oppida fossae,
Non tuba directi, non aeris cornua flexi,
Non galeae, non ensis erant: sine militis usu
Mollia securae peragebant otia gentes.
Ipsa quoque immunis, rastroque intacta, nec ullis
Saucia vomeribus, per se dabat omnia tellus;
Contentique cibis, nullo cogente, creatis,
Arbuteos fetus, montanaque fraga legebant,
Cornaque, et in duris haerentia mora rubetis,
Et quae deciderant patula Iovis arbore glandes.

Met. Lib. I, 2 nam et vos fuistis, qui mutastis. 27 sibi *fecit*. 36 *diffundi* H. e duob. codd. [illegible] sine vindice.

Ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
Mulcebant Zephyri natos sine semine flores.
Mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
Nec renovatus ager gravidis canebat aristis.
Flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
Flavaque de viridi stillabant ilice mella.
Postquam, Saturno tenebrosa in Tartara misso,
Sub Iove mundus erat: subiit argentea proles,
Auro deterior, fulvo pretiosior aere.
Iupiter antiqui contraxit tempora veris,
Perque hiemes, aestusque, et inaequales auctumnos,
Et breve ver, spatiis exegit quatuor annum.
Tum primum siccis aer fervoribus ustus
Canduit, et ventis glacies adstricta pependit.
Tum primum subiere domos. Domus antra fuerunt,
Et densi frutices, et vinctae cortice virgae.
Semina tum primum longis Cerealia sulcis
Obruta sunt, pressique iugo gemuere iuvenci.
Tertia post illas successit aenea proles,
Saevior ingeniis, et ad horrida promptior arma:
Nec scelerata tamen. De duro est ultima ferro.
Protinus irrumpit venae peioris in aevum
Omne nefas: fugere pudor, verumque, fidesque;
In quorum subiere locum fraudesque, dolique,
Insidiaeque, et vis, et amor sceleratus habendi.
Vela dabant ventis, nec adhuc bene noverat illos
Navita: quaeque diu steterant in montibus altis,
Fluctibus ignotis insultavere carinae;
Communemque prius, ceu lumina Solis et auras,
Cautus humum longo signavit limite mensor.
Nec tantum segetes alimentaque debita dives
Poscebatur humus, sed itum est in viscera terrae;
Quasque recondiderat, Stygiisque admoverat umbris,
Effodiuntur opes, irritamenta malorum.
Iamque nocens ferrum, ferroque nocentius aurum
Prodierant: prodit bellum, quod pugnat utroque,
Sanguineaque manu crepitantia concutit arma.
Vivitur ex rapto; non hospes ab hospite tutus,
Non socer a genero, fratrum quoque gratia rara est.
Imminet exitio vir coniugis, illa mariti;
Lurida terribiles miscent aconita novercae;
Filius ante diem patrios inquirit in annos.
Victa iacet Pietas, et Virgo caede madentes,
Ultima coelestum, terras Astraea reliquit.
Neve foret terris securior arduus aether,
Affectasse ferunt regnum coeleste Gigantas,
Altaque congestos struxisse ad sidera montes.
Tum pater omnipotens misso perfregit Olympum
Fulmine, et excussit subiecto Pelion Ossae.
Obruta mole sua quum corpora dira iacerent,
Perfusam multo natorum sanguine Terram
Incaluisse ferunt, calidumque animasse cruorem:
Et, ne nulla suae stirpis monumenta manerent,
In faciem vertisse hominum. Sed et illa propago
Contemptrix superum, saevaeque avidissima caedis,
Et violenta fuit: scires e sanguine natos.
Quae pater ut summa vidit Saturnius arce,
Ingemit, et, facto nondum vulgata recenti
Foeda Lycaoniae referens convivia mensae,
Ingentes animo et dignas Iove concipit iras;
Conciliumque vocat. Tenuit mora nulla vocatos.
Est via sublimis, coelo manifesta sereno,
Lactea nomen habet, candore notabilis ipso.
Hac iter est superis ad magni tecta Tonantis,
Regalemque domum. Dextra laevaque deorum
Atria nobilium valvis celebrantur apertis.
Plebs habitant diversa locis: a fronte potentes
Coelicolae clarique suos posuere penates.
Hic locus est, quem, si verbis audacia detur,
Haud timeam magni dixisse palatia coeli.
Ergo ubi marmoreo superi sedere recessu,
Celsior ipse loco, sceptroque innixus eburno,
Terrificam capitis concussit terque quaterque
Caesariem, cum qua terram, mare, sidera, movit.
Talibus inde modis ora indignantia solvit:
Non ego pro mundi regno magis anxius illa
Tempestate fui, qua centum quisque parabant
Iniicere anguipedum captivo brachia coelo.
Nam, quanquam ferus hostis erat, tamen illud ab uno
Corpore, et ex una pendebat origine bellum.
Nunc mihi, qua totum Nereus circumsonat orbem,
Perdendum mortale genus. Per flumina iuro
Infera, sub terras Stygio labentia luco,
Cuncta prius tentanda: sed immedicabile vulnus
Ense recidendum, ne pars sincera trahatur.
Sunt mihi semidei, sunt rustica numina, Nymphae,
Faunique, Satyrique, et monticolae Silvani:
Quos quoniam coeli nondum dignamur honore,
Quas dedimus, certe terras habitare sinamus.
An satis, o superi, tutos fore creditis illos,
Quum mihi, qui fulmen, qui vos habeoque, regoque,
Struxerit insidias notus feritate Lycaon?
Confremuere omnes: studiisque ardentibus ausum
Talia deposcunt. Sic, quum manus impia saevit
Sanguine Caesareo Romanum exstinguere nomen,
Attonitum tanto subitae terrore ruinae
Humanum genus est, totusque perhorruit orbis.
Nec tibi grata minus pietas, Auguste, tuorum,
Quam fuit illa Iovi. Qui postquam voce manuque
Murmura compressit, tenuere silentia cuncti.
Substitit ut clamor, pressus gravitate regentis,
Iupiter hoc iterum sermone silentia rumpit:
Ille quidem poenas, curam hanc dimittite, solvit;
Quod tamen admissum, quae sit vindicta, docebo.
Contigerat nostras infamia temporis aures;
Quam cupiens falsam, summo delabor Olympo,
Et deus humana lustro sub imagine terras.
Longa mora est, quantum noxae sit ubique repertum,
Enumerare: minor fuit ipsa infamia vero.
Maenala transieram, latebris horrenda ferarum,
Et cum Cyllene gelidi pineta Lycaei.
Arcados hinc sedes et inhospita tecta tyranni
Ingredior, traherent quum sera crepuscula noctem.
Signa dedi venisse deum, vulgusque precari
Coeperat: irridet primo pia vota Lycaon;
Mox ait, Experiar, deus hic, discrimine aperto,
An sit mortalis; nec erit dubitabile verum.
Nocte gravem somno nec opina perdere morte
Me parat; haec illi placet experientia veri.
Nec contentus eo, missi de gente Molossa
Obsidis unius iugulum mucrone resolvit,
Atque ita semineces partim ferventibus artus
Mollit aquis, partim subiecto torruit igni.
Quos simul imposuit mensis, ego vindice flamma
In domino dignos everti tecta Penates.
Territus ille fugit, nactusque silentia ruris
Exululat, frustraque loqui conatur; ab ipso
Colligit os rabiem, solitaeque cupidine caedis
Vertitur in pecudes, et nunc quoque sanguine gaudet.
In villos abeunt vestes, in crura lacerti;
Fit lupus, et veteris servat vestigia formae:
Canities eadem est, eadem violentia vultu,
Idem oculi lucent, eadem feritatis imago.

142 *Prodierat*. Alt. un. cod. 165 referens, animo. 187 *circumtonat* H. e codd. 190 *tentata* id. e cod. 217 *Cyllene* codd. Em. H.

Occidit una domus: sed non domus una perire
Digna fuit; qua terra patet, fera regnat Erinnys.
In facinus iurasse putes: dent ocius omnes,
Quas meruere pati, sic stat sententia, poenas.
Dicta Iovis pars voce probant, stimulosque furenti
Adiiciunt: alii partes assensibus implent.
Est tamen humani generis iactura dolori
Omnibus, et, quae sit terrae mortalibus orbae
Forma futura, rogant: quis sit laturus in aras
Tura? ferisne paret populandas tradere terras?
Talia quaerentes, sibi enim fore cetera curae,
Rex superum trepidare vetat; sobolemque priori
Dissimilem populo promittit origine mira.
Iamque erat in totas sparsurus fulmina terras;
Sed timuit, ne forte sacer tot ab ignibus aether
Conciperet flammas, longusque ardesceret axis.
Esse quoque in fatis reminiscitur, affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaque regia coeli
Ardeat, et mundi moles operosa laboret.
Tela reponuntur manibus fabricata Cyclopum:
Poena placet diversa, genus mortale sub undis
Perdere, et ex omni nimbos dimittere coelo.
Protinus Aeoliis Aquilonem claudit in antris,
Et quaecumque fugant inductas flamina nubes,
Emittitque Notum. Madidis Notus evolat alis,
Terribilem picea tectus caligine vultum.
Barba gravis nimbis, canis fluit unda capillis,
Fronte sedent nebulae, rorant pennaeque, sinusque.
Utque manu lata pendentia nubila pressit,
Fit fragor; hinc densi funduntur ab aethere nimbi.
Nuntia Iunonis, varios induta colores,
Concipit Iris aquas, alimentaque nubibus affert.
Sternuntur segetes, et deplorata colonis
Vota iacent, longique labor perit irritus anni.
Nec coelo contenta suo Iovis ira; sed illum
Caeruleus frater iuvat auxiliaribus undis.
Convocat hic amnes. Qui postquam tecta tyranni
Intravere sui, Non est hortamine longo
Nunc, ait, utendum: vires effundite vestras.
Sic opus est; aperite domos, ac, mole remota,
Fluminibus vestris totas immittite habenas.
Iusserat. Hi redeunt, ac fontibus ora relaxant,
Et defrenato volvuntur in aequora cursu.
Ipse tridente suo terram percussit, at illa
Intremuit, motuque sinus patefecit aquarum.
Exspatiata ruunt per apertos flumina campos,
Cumque satis arbusta simul, pecudesque, virosque,
Tectaque, cumque suis rapiunt penetralia sacris.
Si qua domus mansit, potuitque resistere tanto
Indeiecta malo; culmen tamen altior huius
Unda tegit, pressaeque labant sub gurgite turres.
Iamque mare et tellus nullum discrimen habebant:
Omnia pontus erant, deerant quoque litora ponto.
Occupat hic collem; cymba sedet alter adunca,
Et ducit remos illic, ubi nuper ararat.
Ille supra segetes, aut mersae culmina villae,
Navigat; hic summa piscem deprendit in ulmo.
Figitur in viridi, si fors tulit, ancora prato;
Aut subiecta terunt curvae vineta carinae.
Et, modo qua graciles gramen carpsere capellae,
Nunc ibi deformes ponunt sua corpora phocae.
Mirantur sub aqua lucos, urbesque, domosque
Nereides, silvasque tenent delphines, et altis
Incursant ramis, agitataque robora pulsant.
Nat lupus inter oves; fulvos vehit unda leones,
Unda vehit tigres: nec vires fulminis apro,
Crura nec ablato prosunt velocia cervo;
Quaesitisque diu terris, ubi sidere detur,
In mare lassatis volucris vaga decidit alis.
Obruerat tumulos immensa licentia ponti,
Pulsabantque novi montana cacumina fluctus.
Maxima pars unda rapitur: quibus unda pepercit,
Illos longa domant inopi ieiunia victu.
Separat Aonios Actaeis Phocis ab arvis,
Terra ferax, dum terra fuit; sed tempore in illo
Pars maris, et latus subitarum campus aquarum.
Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus,
Nomine Parnassus, superatque cacumine nubes.
Hic ubi Deucalion, nam cetera texerat aequor,
Cum consorte tori parva rate vectus adhaesit;
Corycidas Nymphas, et numina montis adorant,
Fatidicamque Themin, quae tunc oracla tenebat.
Non illo melior quisquam, nec amantior aequi
Vir fuit, aut illa metuentior ulla deorum.
Iupiter ut liquidis stagnare paludibus orbem,
Et superesse videt de tot modo millibus unum,
Et superesse videt de tot modo millibus unam,
Innocuos ambo, cultores numinis ambo;
Nubila disiecit, nimbisque Aquilone remotis,
Et coelo terras ostendit, et aethera terris.
Nec maris ira manet, positoque tricuspide telo
Mulcet aquas rector pelagi; supraque profundum
Exstantem, atque humeros innato murice tectum,
Caeruleum Tritona vocat, conchaeque sonanti
Inspirare iubet, fluctusque et flumina signo,
Iam revocare dato. Cava buccina sumitur illi
Tortilis, in latum quae turbine crescit ab imo:
Buccina, quae medio concepit ut aera ponto,
Litora voce replet sub utroque iacentia Phoebo.
Tunc quoque, ut ora dei madida rorantia barba
Contigit, et cecinit iussos inflata receptus,
Omnibus audita est telluris et aequoris undis:
Et quibus est undis audita, coercuit omnes.
Iam mare litus habet; plenos capit alveus amnes;
Flumina subsidunt; colles exire videntur,
Surgit humus, crescunt loca decrescentibus undis;
Postque diem longam nudata cacumina silvae
Ostendunt, limumque tenent in fronde relictum.
Redditus orbis erat. Quem postquam vidit inanem,
Et desolatas agere alta silentia terras;
Deucalion lacrimis ita Pyrrham affatur obortis:
O soror, o coniux, o femina sola superstes,
Quam commune mihi genus, et patruelis origo,
Deinde torus iunxit, nunc ipsa pericula iungunt:
Terrarum, quascumque vident occasus et ortus,
Nos duo turba sumus; possedit cetera pontus.
Nunc quoque adhuc vitae non est fiducia nostrae
Certa satis, terrent etiamnunc nubila mentem.
Quid tibi, si sine me fatis erepta fuisses,
Nunc animi, miseranda, foret? quo sola timorem
Ferre modo posses? quo consolante doleres?
Namque ego, crede mihi, si te modo pontus haberet,
Te sequerer, coniux, et me quoque pontus haberet.
O utinam possem populos reparare paternis
Artibus, atque animas formatae infundere terrae!
Nunc genus in nobis restat mortale duobus;
Sic visum superis, hominumque exempla manemus.
Dixerat, et flebant. Placuit coeleste precari
Numen, et auxilium per sacras quaerere sortes.
Nulla mora est; adeunt pariter Cephisidas undas,

272 *coloni* H. e codd. Alt. tuetur Sen. N. Q. III, 28. 284 motuque *vias*. Alt. tres codd. [illegible] cul- cod. quod praeferebat Burm. 327 *ambos* bis codd. Em. Burm. 333 *senect*, quod est ex Apuleii [illegible] Heroid. IX, 16.

Ut nondum liquidas, sic iam vada nota secantes.
Inde ubi libatos irroravere liquores
Vestibus et capiti, flectunt vestigia sanctae
Ad delubra deae; quorum fastigia turpi
Pallebant musco, stabantque sine ignibus arae.
Ut templi tetigere gradus, procumbit uterque
Pronus humi, gelidoque pavens dedit oscula saxo.
Atque ita, Si precibus, dixerunt, numina iustis
Victa remollescunt, si flectitur ira deorum;
Dic, Themi, qua generis damnum reparabile nostri
Arte sit, et mersis fer opem, mitissima, rebus!
Mota dea est, sortemque dedit: Discedite templo
Et velate caput, cinctasque resolvite vestes,
Ossaque post tergum magnae iactate parentis.
Obstupuere diu; rumpitque silentia voce
Pyrrha prior, iussisque deae parere recusat;
Detque sibi veniam, timido rogat ore, pavetque
Laedere iactatis maternas ossibus umbras.
Interea repetunt caecis obscura latebris
Verba datae sortis secum, inter seque volutant.
Inde Promethides placidis Epimethida dictis
Mulcet, et, Aut fallax, ait, est sollertia nobis,
Aut pia sunt, nullumque nefas oracula suadent.
Magna parens terra est: lapides in corpore terrae
Ossa reor dici: iacere hos post terga iubemur.
Coniugis augurio quanquam Titania mota est,
Spes tamen in dubio est; adeo coelestibus ambo
Diffidunt monitis. Sed quid tentare nocebit?
Discedunt, velantque caput, tunicasque recingunt,
Et iussos lapides sua post vestigia mittunt.
Saxa, quis hoc credat, nisi sit pro teste vetustas?
Ponere duritiem coepere, suumque rigorem,
Mollirique mora, mollitaque ducere formam.
Mox, ubi creverunt, naturaque mitior illis
Contigit, ut quaedam, sic non manifesta, videri
Forma potest hominis; sed uti de marmore coepto
Non exacta satis, rudibusque simillima signis.
Quae tamen ex illis aliquo pars humida suco,
Et terrena fuit, versa est in corporis usum.
Quod solidum est, flectique nequit, mutatur in ossa;
Quod modo vena fuit, sub eodem nomine mansit;
Inque brevi spatio, superorum munere, saxa
Missa viri manibus faciem traxere virorum,
Et de femineo reparata est femina iactu.
Inde genus durum sumus, experiensque laborum,
Et documenta damus, qua simus origine nati.
Cetera diversis tellus animalia formis
Sponte sua peperit, postquam vetus humor ab igne
Percaluit Solis, coenumque, udaeque paludes
Intumuere aestu; fecundaque semina rerum
Vivaci nutrita solo, ceu matris in alvo,
Creverunt, faciemque aliquam cepere morando.
Sic ubi deseruit madidos septemfluus agros
Nilus, et antiquo sua flumina reddidit alveo,
Aetherioque recens exarsit sidere limus:
Plurima cultores versis animalia glebis
Inveniunt, et in his quaedam modo coepta, sub ipsum
Nascendi spatium; quaedam imperfecta, suisque
Trunca vident numeris; et eodem in corpore saepe
Altera pars vivit, rudis est pars altera tellus.
Quippe ubi temperiem sumpsere humorque calorque;
Concipiunt, et ab his oriuntur cuncta duobus.
Cumque sit ignis aquae pugnax, vapor humidus omnes
Res creat, et discors concordia fetibus apta est.
Ergo ubi diluvio tellus lutulenta recenti
Solibus aetheriis altoque recanduit aestu;
Edidit innumeras species, partimque figuras
Retulit antiquas, partim nova monstra creavit.
Illa quidem nollet, sed te quoque, maxime Python,
Tunc genuit, populisque novis, incognita serpens,
Terror eras: tantum spatii de monte tenebas.
Hunc deus arcitenens, et nunquam talibus armis
Ante, nisi in damis capreisque fugacibus, usus,
Mille gravem telis, exhausta paene pharetra,
Perdidit, effuso per vulnera nigra veneno;
Neve operis famam possit delere vetustas,
Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia, de domitae serpentis nomine dictos.
His iuvenum quicumque manu, pedibusve, rotave
Vicerat, aesculeae capiebat frondis honorem.
Nondum laurus erat, longoque decentia crine
Tempora cingebat de qualibet arbore Phoebus.
Primus amor Phoebi Daphne Peneia; quem non
Fors ignara dedit, sed saeva Cupidinis ira.
Delius hunc nuper, victa serpente superbus,
Viderat adducto flectentem cornua nervo;
Quidque tibi, lascive puer, cum fortibus armis?
Dixerat; ista decent humeros gestamina nostros,
Qui dare certa ferae, dare vulnera possumus hosti;
Qui modo, pestifero tot iugera ventre prementem,
Stravimus innumeris tumidum Pythona sagittis.
Tu face nescio quos esto contentus amores
Irritare tua; nec laudes assere nostras.
Filius huic Veneris: Figat tuus omnia, Phoebe,
Te meus arcus, ait; quantoque animalia cedunt
Cuncta tibi, tanto minor est tua gloria nostra.
Dixit, et eliso percussis aere pennis
Impiger umbrosa Parnassi constitit arce;
Eque sagittifera prompsit duo tela pharetra
Diversorum operum: fugat hoc, facit illud amorem.
Quod facit, auratum est, et cuspide fulget acuta;
Quod fugat, obtusum est, et habet sub arundine plumbum.
Hoc deus in Nympha Peneide fixit; at illo
Laesit Apollineas traiecta per ossa medullas.
Protinus alter amat; fugit altera nomen amantis,
Silvarum latebris, captivarumque ferarum
Exuviis gaudens, innuptaeque aemula Phoebes.
Vitta coercebat positos sine lege capillos.
Multi illam petiere: illa aversata petentes,
Impatiens expersque viri, nemorum avia lustrat,
Nec quid Hymen, quid Amor, quid sint connubia, curat.
Saepe pater dixit: Generum mihi, filia, debes;
Saepe pater dixit: Debes mihi, nata, nepotes.
Illa, velut crimen, taedas exosa iugales,
Pulchra verecundo suffunditur ora rubore,
Inque patris blandis haerens cervice lacertis,
Da mihi perpetua, genitor carissime, dixit,
Virginitate frui; dedit hoc pater ante Dianae.
Ille quidem obsequitur: sed te decor iste, quod optas,
Esse vetat; votoque tuo tua forma repugnat.
Phoebus amat, visaeque cupit connubia Daphnes;
Quaeque cupit, sperat, suaque illum oracula fallunt.
Utque leves stipulae demptis adolentur aristis;
Ut facibus saepes ardent, quas forte viator
Vel nimis admovit, vel iam sub luce reliquit:
Sic deus in flammas abiit; sic pectore toto
Uritur, et sterilem sperando nutrit amorem.
Spectat inornatos collo pendere capillos,
Et, Quid, si comantur? ait: videt igne micantes

374 *Squalebant* edd. contra codd. 386 *pavido* rogat. Alt. un. cod. 398 *Descendunt* H. e codd. 412 *virilem* H. e duob. codd. 493 *nocte* viator H. c.

Sideribus similes oculos: videt oscula, quae non
Est vidisse satis! Laudat digitosque, manusque,
Brachiaque, et nudos media plus parte lacertos.
Si qua latent, meliora putat. Fugit ocior aura
Illa levi, neque ad haec revocantis verba resistit:
Nympha, precor, Penei, mane: non insequor hostis;
Nympha, mane! sic agna lupum, sic cerva leonem,
Sic aquilam penna fugiunt trepidante columbae;
Hostes quaeque suos: amor est mihi causa sequendi.
Me miserum! ne prona cadas, indignave laedi
Crura secent sentes, et sim tibi causa doloris.
Aspera, qua properas, loca sunt: moderatius, oro,
Curre, fugamque inhibe; moderatius insequar ipse.
Cui placeas, inquire tamen: non incola montis,
Non ego sum pastor; non hic armenta, gregesve
Horridus observo. Nescis, temeraria, nescis,
Quem fugias, ideoque fugis. Mihi Delphica tellus,
Et Claros, et Tenedos, Pataraeaque regia servit.
Iupiter est genitor. Per me, quod eritque, fuitque,
Estque, patet: per me concordant carmina nervis.
Certa quidem nostra est; nostra tamen una sagitta
Certior, in vacuo quae vulnera pectore fecit.
Inventum medicina meum est, opiferque per orbem
Dicor, et herbarum subiecta potentia nobis.
Hei mihi, quod nullis amor est medicabilis herbis,
Nec prosunt domino, quae prosunt omnibus artes!
Plura locuturum timido Peneia cursu
Fugit, cumque ipso verba imperfecta reliquit.
Tum quoque visa decens: nudabant corpora venti,
Obviaque adversas vibrabant flamina vestes,
Et levis impulsos retro dabat aura capillos;
Auctaque forma fuga est. Sed enim non sustinet ultra
Perdere blanditias iuvenis deus; utque movebat
Ipse Amor, admisso sequitur vestigia passu.
Ut canis in vacuo leporem quum Gallicus arvo
Vidit, et hic praedam pedibus petit, ille salutem;
Alter inhaesuro similis, iam iamque tenere
Sperat, et extento stringit vestigia rostro:
Alter in ambiguo est, an sit deprensus, et ipsis
Morsibus eripitur, tangentiaque ora relinquit:
Sic deus, et virgo est; hic spe celer, illa timore.
Qui tamen insequitur, pennis adiutus Amoris
Ocior est, requiemque negat, tergoque fugaci
Imminet, et crinem sparsum cervicibus afflat.
Viribus absumptis expalluit illa; citaeque
Victa labore fugae, spectans Peneidas undas:
Fer, pater, inquit, opem! si flumina numen habetis;
Qua nimium placui, tellus, aut hisce, vel istam,
Quae facit, ut laedar, mutando perde figuram!
Vix prece finita, torpor gravis alligat artus;
Mollia cinguntur tenui praecordia libro.
In frondem crines, in ramos brachia crescunt;
Pes, modo tam velox, pigris radicibus haeret.
Ora cacumen obit; remanet nitor unus in illa.
Hanc quoque Phoebus amat, positaque in stipite dextra
Sentit adhuc trepidare novo sub cortice pectus:
Complexusque suis ramos, ut membra, lacertis,
Oscula dat ligno; refugit tamen oscula lignum.
Cui deus, At coniux quoniam mea non potes esse,
Arbor eris certe, dixit, mea. Semper habebunt
Te coma, te citharae, te nostrae, Laure, pharetrae.
Tu ducibus Latiis aderis, quum laeta triumphum
Vox canet, et longas visent Capitolia pompas.
Postibus Augustis eadem fidissima custos
Ante fores stabis, mediamque tuebere quercum.
Utque meum intonsis caput est iuvenile capillis;
Tu quoque perpetuos semper gere frondis honores.
Finierat Paean. Factis modo laurea ramis
Annuit; utque caput, visa est agitasse cacumen.
Est nemus Haemoniae, praerupta quod undique claudit
Silva; vocant Tempe, per quae Peneus, ab imo
Effusus Pindo, spumosis volvitur undis;
Deiectuque gravi tenues agitantia fumos
Nubila conducit, summasque adspergine silvas
Impluit, et sonitu plus quam vicina fatigat.
Haec domus, haec sedes, haec sunt penetralia magni
Amnis; in hoc, residens facto de cautibus antro,
Undis iura dabat, Nymphisque colentibus undas.
Conveniunt illuc popularia flumina primum,
Nescia gratentur, consolenturne parentem:
Populifer Spercheos, et irrequietus Enipeus,
Apidanusque senex, lenisque Amphrysos, et Aeas;
Moxque amnes alii, qui, qua tulit impetus illos,
In mare deducunt fessas erroribus undas.
Inachus unus abest, imoque reconditus antro
Fletibus auget aquas, natamque miserrimus Io
Luget, ut amissam. Nescit, vitane fruatur,
An sit apud Manes: sed quam non invenit usquam,
Esse putat nusquam, atque animo peiora veretur.
Viderat a patrio redeuntem Iupiter Io
Flumine, et, O virgo Iove digna, tuoque beatum
Nescio quem factura toro, pete, dixerat, umbras
Altorum nemorum (et nemorum monstraverat umbras),
Dum calet, et medio Sol est altissimus orbe.
Quod si sola times latebras intrare ferarum,
Praeside tuta deo nemorum secreta subibis.
Nec de plebe deo, sed qui coelestia magna
Sceptra manu teneo, sed qui vaga fulmina mitto.
(Ne fuge me) fugiebat enim! Iam pascua Lernae,
Consitaque arboribus Lyrcea reliquerat arva;
Quum deus inducta latas caligine terras
Occuluit, tenuitque fugam, rapuitque pudorem.
Interea medios Iuno despexit in agros;
Et noctis faciem nebulas fecisse volucres
Sub nitido mirata die, non fluminis illas
Esse, nec humenti sentit tellure remitti:
Atque, suus coniux ubi sit, circumspicit; ut quae
Deprensi toties iam nosset furta mariti.
Quem postquam coelo non reperit; Aut ego fallor,
Aut ego laedor, ait; delapsaque ab aethere summo
Constitit in terris, nebulasque recedere iussit.
Coniugis adventum praesenserat, inque nitentem
Inachidos vultus mutaverat ille iuvencam.
Bos quoque formosa est. Speciem Saturnia vaccae,
Quanquam invita, probat: nec non et cuius, et unde,
Quove sit armento, veri quasi nescia, quaerit.
Iupiter e terra genitam mentitur, ut auctor
Desinat inquiri. Petit hanc Saturnia munus.
Quid faciat? crudele, suos addicere amores:
Non dare, suspectum. Pudor est, qui suadeat illinc;
Hinc dissuadet amor. Victus pudor esset amore:
Sed, leve si munus sociae generisque torique
Vacca negaretur, poterat non vacca videri.
Pellice donata, non protinus exuit omnem
Diva metum, timuitque Iovem, et fuit anxia furti;
Donec Arestoridae servandam tradidit Argo.
Centum luminibus cinctum caput Argus habebat:
Inde suis vicibus capiebant bina quietem;
Cetera servabant, atque in statione manebant.

529 *impexos* H. e codd. 560 ducibus *laetis* codd. Em. B. 585 *Nec scit* cod.

[illegible] partu
[illegible] Argum.
[illegible] potenti
[illegible] capillis.
[illegible] Iove natus ab arce
[illegible] tegumenque removit,
[illegible] virga retenta est.
[illegible] devia rura capellas,
[illegible] structis cantat avenis.
[illegible] Iunonius, At tu,
[illegible] mecum considere saxo,
[illegible] pecori fecundior ullo
[illegible] vides pastoribus umbram.
[illegible] multa loquendo
[illegible] iunctisque canendo
[illegible] servantia lumina tentat.
[illegible] pugnat molles evincere somnos:
[illegible] oculorum parte receptus,
[illegible] Quaerit quoque, namque reperta
[illegible] qua sit ratione reperta.

Tum deus, Arcadiae gelidis sub montibus, inquit,
Inter Hamadryadas celeberrima Nonacrinas
Naias una fuit, Nymphae Syringa vocabant.
Non semel et Satyros eluserat illa sequentes,
Et quoscumque deus umbrosave silva, feraxve
Rus habet. Ortygiam studiis ipsaque colebat
Virginitate deam. Ritu quoque cincta Dianae
Falleret, et credi posset Latonia, si non
Corneus huic arcus, si non foret aureus illi.
Sic quoque fallebat. Redeuntem colle Lycaeo
Pan videt hanc, pinuque caput praecinctus acuta,
Talia verba refert. - Restabat verba referre,
Et precibus spretis fugisse per avia Nympham,
Donec arenosi placidum Ladonis ad amnem
Venerit: hic illam cursum impedientibus undis,
Ut se mutarent, liquidas orasse sorores;
Panaque, quum prensam sibi iam Syringa putaret,
Corpore pro Nymphae calamos tenuisse palustres;
Dumque ibi suspirat, motos in arundine ventos
Effecisse sonum tenuem, similemque querenti:
Arte nova vocisque deum dulcedine captum,
Hoc mihi colloquium tecum, dixisse, manebit;
Atque ita disparibus calamis compagine cerae
Inter se iunctis nomen tenuisse puellae.
Talia dicturus vidit Cyllenius omnes
Succubuisse oculos, adopertaque lumina somno.
Supprimit extemplo vocem, firmatque soporem,
Languida permulcens medicata lumina virga.
Nec mora, falcato nutantem vulnerat ense,
Qua collo est confine caput; saxoque cruentum
Deiicit, et maculat praeruptam sanguine cautem.
Arge, iaces; quodque in tot lumina lumen habebas,
Exstinctum est, centumque oculos nox occupat una.
Excipit hos, volucrisque suae Saturnia pennis
Collocat, et gemmis caudam stellantibus implet.
Protinus exarsit, nec tempora distulit irae;
Horriferamque oculis animoque obiecit Erinnyn
Pellicis Argolicae, stimulosque in pectora caecos
Condidit, et profugam per totum terruit orbem.
Ultimus immenso restabas, Nile, labori.
Quem simul ac tetigit, positisque in margine ripae
Procubuit genibus, resupinoque ardua collo,
Quos potuit, solos tollens ad sidera vultus,
Et gemitu, et lacrimis, et luctisono mugitu
Cum Iove visa queri est, finemque orare malorum.
Coniugis ille suae complexus colla lacertis,
Finiat ut poenas tandem, rogat: inque futurum
Pone metus, inquit, nunquam tibi causa doloris
Haec erit; et Stygias iubet hoc audire paludes.
Ut lenita dea est, vultus capit illa priores,
Fitque, quod ante fuit. Fugiunt e corpore setae;
Cornua decrescunt; fit luminis artior orbis;
Contrahitur rictus; redeunt humerique manusque;
Ungulaque in quinos dilapsa absumitur ungues.
De bove nil superest, formae nisi candor, in illa;
Officioque pedum Nymphe contenta duorum
Erigitur, metuitque loqui, ne more iuvencae
Mugiat, et timide verba intermissa retentat.
Nunc dea linigera colitur celeberrima turba.
Huic Epaphus magni genitus de semine tandem
Creditur esse Iovis, perque urbes iuncta par[illegible]
Templa tenet. Fuit huic animis aequalis et an[illegible]
Sole satus Ph[illegible] em quondam magna [illegible] tem,
Nec sibi c[illegible] oque parente su[illegible]

[illegible] sal speculetur H. e cod. 683 in m [illegible] codd. 719

Non tulit Inachides; matrique, ait, omnia demens
Credis, et es tumidus genitoris imagine falsi.
Erubuit Phaethon, iramque pudore repressit;
Et tulit ad Clymenen Epaphi convicia matrem.
Quoque magis doleas, genetrix, ait: ille ego liber,
Ille ferox tacui. Pudet haec opprobria nobis
Et dici potuisse, et non potuisse repelli.
At tu, si modo sum coelesti stirpe creatus,
Ede notam tanti generis, meque assere coelo.
Dixit, et implicuit materno brachia collo,
Perque suum, Meropisque caput, taedasque sororum,
Traderet, oravit, veri sibi signa parentis.
Ambiguum, Clymene precibus Phaethontis, an ira
Mota magis dicti sibi criminis, utraque coelo
Brachia porrexit, spectansque ad lumina Solis,
Per iubar hoc, inquit, radiis insigne coruscis,
Nate, tibi iuro, quod nos auditque videtque:
Hoc te, quem spectas, hoc te, qui temperat orbem,
Sole satum. Si ficta loquor, neget ipse videndum
Se mihi, sitque oculis lux ista novissima nostris.
Nec longus labor est, patrios tibi nosse Penates:
Unde oritur, domus est terrae contermina nostrae.
Si modo fert animus, gradere, et scitabere ab ipso.
Emicat extemplo laetus post talia matris
Dicta suae Phaethon, et concipit aethera mente:
Aethiopasque suos, positosque sub ignibus Indos
Sidereis transit, patriosque adit impiger ortus.

LIBER SECUNDUS.

Regia Solis erat sublimibus alta columnis,
Clara micante auro, flammasque imitante pyropo;
Cuius ebur nitidum fastigia summa tenebat;
Argenti bifores radiabant lumine valvae.
Materiem superabat opus: nam Mulciber illic
Aequora caelarat, medias cingentia terras,
Terrarumque orbem, coelumque, quod imminet orbi.
Caeruleos habet unda deos, Tritona canorum,
Proteaque ambiguum, balaenarumque prementem
Aegaeona suis immania terga lacertis,
Doridaque, et natas: quarum pars nare videntur,
Pars in mole sedens virides siccare capillos,
Pisce vehi quaedam. Facies non omnibus una,
Nec diversa tamen: qualem decet esse sororum.
Terra viros, urbesque gerit, silvasque, ferasque,
Fluminaque, et Nymphas, et cetera numina ruris.
Haec super imposita est coeli fulgentis imago,
Signaque sex foribus dextris, totidemque sinistris.
Quo simul acclivo Clymeneia limite proles
Venit, et intravit dubitati tecta parentis;
Protinus ad patrios sua fert vestigia vultus,
Consistitque procul; neque enim propiora ferebat
Lumina. Purpurea velatus veste sedebat
In solio Phoebus, claris lucente zmaragdis.
A dextra, laevaque Dies, et Mensis, et Annus,
Saeculaque, et positae spatiis aequalibus Horae,
Verque novum stabat, cinctum florente corona.
Stabat nuda Aestas, et spicea serta gerebat;
Stabat et Auctumnus, calcatis sordidus uvis;
Et glacialis Hiems, canos hirsuta capillos.
Inde loco medius rerum novitate paventem
Sol oculis iuvenem, quibus adspicit omnia, vidit;
Quaeque viae tibi causa? quid hac, ait, arce petisti,
Progenies, Phaethon, haud infitianda parenti?
Ille refert: O lux immensi publica mundi,
Phoebe pater, si das huius mihi nominis usum,
Nec falsa Clymene culpam sub imagine celat;
Pignora da, genitor, per quae tua vera propago
Credar, et hunc animis errorem detrahe nostris.
Dixerat. At genitor circum caput omne micantes
Deposuit radios, propiusque accedere iussit;
Amplexuque dato, Nec tu meus esse negari
Dignus es, et Clymene veros, ait, edidit ortus:
Quoque minus dubites, quodvis pete munus, ut illud,
Me tribuente, feras. Promissis testis adesto
Dis iuranda palus, oculis incognita nostris.
Vix bene desierat; currus rogat ille paternos,
que diem alipedum ius et moderamen equorum.
Poenituit iurasse patrem, qui terque quaterque
Concutiens illustre caput, Temeraria, dixit,
Vox mea facta tua est. Utinam promissa liceret
Non dare! confiteor, solum hoc tibi, nate, negarem.
Dissuadere licet. Non est tua tuta voluntas;
Magna petis, Phaethon, et quae nec viribus istis
Munera conveniant, nec tam puerilibus annis.
Sors tua mortalis; non est mortale, quod optas.
Plus etiam, quam quod superis contingere fas sit,
Nescius affectas. Placeat sibi quisque licebit;
Non tamen ignifero quisquam consistere in axe
Me valet excepto. Vasti quoque rector Olympi,
Qui fera terribili iaculatur fulmina dextra,
Non agat hos currus; et quid Iove maius habemus?
Ardua prima via est, et qua vix mane recentes
Enitantur equi; medio est altissima coelo,
Unde mare et terras ipsi mihi saepe videre
Fit timor, et pavida trepidat formidine pectus;
Ultima prona via est, et eget moderamine certo.
Tunc etiam, quae me subiectis excipit undis,
Ne ferar in praeceps, Tethys solet ipsa vereri.
Adde, quod assidua rapitur vertigine coelum,
Sideraque alta trahit, celerique volumine torquet.
Nitor in adversum; nec me, qui cetera, vincit
Impetus et rapido contrarius evehor orbi.
Finge datos currus. Quid ages? poterisne rotatis
Obvius ire polis, ne te citus auferat axis?
Forsitan et lucos illic urbesque domosque
Concipias animo, delubraque ditia donis
Esse. Per insidias iter est, formasque ferarum.
Utque viam teneas, nulloque errore traharis;
Per tamen adversi gradieris cornua Tauri,
Haemoniosque arcus, violentique ora Leonis,
Saevaque circuitu curvantem brachia longo
Scorpion, atque aliter curvantem brachia Cancrum.
Nec tibi quadrupedes animosos ignibus illis,
Quos in pectore habent, quos ore et naribus efflant,
In promptu regere est. Vix me patiuntur, ut acres
Incaluere animi, cervixque repugnat habenis.
At tu, funesti ne sim tibi muneris auctor,
Nate, cave; dum resque sinit, tua corrige vota.
Scilicet, ut nostro genitum te sanguine credas,
Pignora certa petis; do pignora certa timendo,
Et patrio pater esse metu probor. Adspice vultus
Ecce, meos; utinamque oculos in pectora posses
Inserere, et patrias intus deprendere curas!
Denique quidquid habet dives, circumspice, mundus,
Eque tot ac tantis coeli, terraeque, marisque ,

Lib. II, 38 *sibi* vera cod.

Posce bonis aliquid; nullam patiere repulsam.
Deprecor hoc unum, quod vero nomine poena,
Non honor est. Poenam, Phaethon, pro munere poscis.
Quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis?
Ne dubita; dabitur, Stygias iuravimus undas,
Quodcumque optaris: sed tu sapientius opta.
Finierat monitus. Dictis tamen ille repugnat,
Propositumque tenet, flagratque cupidine currus.
Ergo, qua licuit, genitor cunctatus, ad altos
Deducit iuvenem, Vulcania munera, currus.
Aureus axis erat, temo aureus, aurea summae
Curvatura rotae, radiorum argenteus ordo.
Per iuga chrysolithi, positaeque ex ordine gemmae
Clara repercusso reddebant lumina Phoebo.
Dumque ea magnanimus Phaethon miratur, opusque
Perspicit; ecce, vigil rutilo patefecit ab ortu
Purpureas Aurora fores, et plena rosarum
Atria. Diffugiunt stellae; quarum agmina cogit
Lucifer, et coeli statione novissimus exit.
At pater, ut terras mundumque rubescere vidit,
Cornuaque extremae velut evanescere Lunae;
Iungere equos Titan velocibus imperat Horis.
Iussa deae celeres peragunt; ignemque vomentes
Ambrosiae suco saturos, praesaepibus altis
Quadrupedes ducunt, adduntque sonantia frena.
Tum pater ora sui sacro medicamine nati
Contigit, et rapidae fecit patientia flammae;
Imposuitque comae radios, praesagaque luctus
Pectore sollicito repetens suspiria, dixit:
Si potes hic saltem monitis parere paternis,
Parce, puer, stimulis, et fortius utere loris:
Sponte sua properant; labor est inhibere volentes.
Nec tibi directos placeat via quinque per arcus:
Sectus in obliquum lato curvamine limes
Zonarumque trium contentus fine, polumque
Effugit Australem, iunctamque Aquilonibus Arcton:
Hac sit iter; manifesta rotae vestigia cernes.
Utque ferant aequos et coelum et terra calores,
Nec preme, nec summum molire per aethera currum.
Altius egressus coelestia tecta cremabis;
Inferius terras: medio tutissimus ibis.
Neu te dexterior tortum declinet in Anguem,
Neve sinisterior pressam rota ducat ad Aram:
Inter utrumque tene. Fortunae cetera mando;
Quae iuvet, et melius, quam tu tibi, consulat, opto.
Dum loquor, Hesperio positas in litore metas
Humida nox tetigit: non est mora libera nobis;
Poscimur. Effulget tenebris Aurora fugatis.
Corripe lora manu; vel, si mutabile pectus
Est tibi, consiliis, non curribus, utere nostris,
Dum potes, et solidis etiamnum sedibus adstas,
Dumque male optatos nondum premis inscius axes.
Quae tutus spectes, sine me dare lumina terris.
Occupat ille levem iuvenili corpore currum,
Statque super, manibusque datas contingere habenas
Gaudet, et invito grates agit inde parenti.
Interea volucres Pyrois, Eous, et Aethon,
Solis equi, quartusque Phlegon, hinnitibus auras
Flammiferis implent, pedibusque repagula pulsant.
Quae postquam Tethys, fatorum ignara nepotis,
Repulit, et facta est immensi copia mundi;
Corripuere viam, pedibusque per aera motis
Obstantes findunt nebulas, pennisque levati
Praetereunt ortos isdem de partibus Euros.
Sed leve pondus erat, nec quod cognoscere possent
Solis equi; solitaque iugum gravitate carebat.
Utque labant curvae iusto sine pondere naves,
Perque mare, instabiles nimia levitate, feruntur;
Sic onere assueto vacuos dat in aera saltus,
Succutiturque alte, similisque est currus inani.
Quod simulac sensere, ruunt, tritumque relinquunt
Quadriiugi spatium, nec, quo prius, ordine currunt.
Ipse pavet, nec qua commissas flectat habenas,
Nec scit, qua sit iter; nec, si sciat, imperet illis.
Tum primum radiis gelidi caluere Triones,
Et vetito frustra tentarunt aequore tingi.
Quaeque polo posita est glaciali proxima Serpens,
Frigore pigra prius, nec formidabilis ulli,
Incaluit, sumpsitque novas fervoribus iras.
Te quoque turbatum memorant fugisse, Boote,
Quamvis tardus eras, et te tua plaustra tenebant.
Ut vero summo despexit ab aethere terras
Infelix Phaethon, penitus penitusque iacentes,
Palluit, et subito genua intremuere timore;
Suntque oculis tenebrae per tantum lumen obortae.
Et iam mallet equos nunquam tetigisse paternos;
Iamque agnosse genus piget, et valuisse rogando;
Iam Meropis dici cupiens ita fertur, ut acta
Praecipiti pinus Borea, cui victa remisit
Frena suus rector, quam dis votisque reliquit.
Quid faciat? multum coeli post terga relictum;
Ante oculos plus est: animo metitur utrumque,
Et modo, quos illi fato contingere non est,
Prospicit occasus; interdum respicit ortus.
Quidque agat ignarus, stupet, et nec frena remittit,
Nec retinere valet, nec nomina novit equorum.
Sparsa quoque in vario passim miracula coelo,
Vastarumque videt trepidus simulacra ferarum.
Est locus, in geminos ubi brachia concavat arcus
Scorpios, et cauda flexisque utrimque lacertis
Porrigit in spatium signorum membra duorum.
Hunc puer ut nigri madidum sudore veneni
Vulnera curvata minitantem cuspide vidit;
Mentis inops, gelida formidine lora remisit.
Quae postquam summum tetigere iacentia tergum;
Exspatiantur equi, nulloque inhibente per auras
Ignotae regionis eunt: quaque impetus egit,
Hac sine lege ruunt, altoque sub aethere fixis
Incursant stellis, rapiuntque per avia currum,
Et modo summa petunt, modo per decliva viasque
Praecipites spatio terrae propiore feruntur;
Inferiusque suis fraternos currere Luna
Admiratur equos: ambustaque nubila fumant.
Corripitur flammis, ut quaeque altissima, tellus,
Fissaque agit rimas, et sucis aret ademptis.
Pabula canescunt; cum frondibus uritur arbos;
Materiamque suo praebet seges arida damno.
Parva queror! magnae pereunt cum moenibus urbes,
Cumque suis totas populis incendia gentes
In cinerem vertunt. Silvae cum montibus ardent:
Ardet Athos, Taurusque Cilix, et Tmolus, et Oete,
Et nunc sicca, prius celeberrima fontibus, Ide,
Virgineusque Helicon, et nondum Oeagrius Haemus.
Ardet in immensum geminatis ignibus Aetne,
Parnassusque biceps, et Eryx, et Cynthus, et Othrys,
Et tandem Rhodope nivibus caritura, Mimasque,
Dindymaque, et Mycale, natusque ad sacra Cithaeron,
Nec prosunt Scythiae sua frigora: Caucasus ardet,
Ossaque cum Pindo, maiorque ambobus Olympus,
Aeriaeque Alpes, et nubifer Apenninus.
Tunc vero Phaethon cunctis e partibus orbem

105 *quam* licuit. 116 Ut *pariter* terras H. c. 130 obliquum *est* codd. et edd. 132 *Effugito* H. e codd. 165 *vacuus* Wakef. c. 189 *fatum*. Alt. H. e cod. 220 *viribus*.

Adspicit accensum, nec tantos sustinet aestus;
Ferventesque auras, velut e fornace profunda,
Ore trahit, currusque suos candescere sentit.
Et neque iam cineres eiectatamque favillam
Ferre potest, calidoque involvitur undique fumo;
Quoque eat, aut ubi sit, picea caligine tectus,
Nescit, et arbitrio volucrum raptatur equorum.
Sanguine tunc credunt in corpora summa vocato
Aethiopum populos nigrum traxisse colorem.
Tunc facta est Libye, raptis humoribus aestu,
Arida; tunc Nymphae passis fontesque lacusque
Deflevere comis; quaerit Boeotia Dircen,
Argos Amymonen, Ephyre Pirenidas undas.
Nec sortita loco distantes flumina ripas
Tuta manent: mediis Tanais fumavit in undis,
Peneosque senex, Teuthranteusque Caicus,
Et celer Ismenos, cum Phocaico Erymantho,
Arsurusque iterum Xanthus, flavusque Lycormas,
Quique recurvatis ludit Maeandros in undis,
Mygdoniusque Melas, et Taenarius Eurotas.
Arsit et Euphrates Babylonius, arsit Orontes,
Thermodonque citus, Gangesque, et Phasis, et Ister.
Aestuat Alpheos, ripae Spercheides ardent,
Quodque suo Tagus amne vehit, fluit ignibus, aurum;
Et, quae Maeonias celebrarant carmine ripas,
Flumineae volucres medio caluere Caystro.
Nilus in extremum fugit perterritus orbem,
Occuluitque caput, quod adhuc latet; ostia septem
Pulverulenta vacant, septem sine flumine valles.
Fors eadem Ismarios Hebrum cum Strymone siccat,
Hesperiosque amnes, Rhenum, Rhodanumque, Padumque,
Cuique fuit rerum promissa potentia, Thybrin.
Dissilit omne solum, penetratque in Tartara rimis
Lumen, et infernum terret cum coniuge regem.
Et mare contrahitur, siccaeque est campus arenae;
Quod modo pontus erat, quosque altum texerat aequor,
Exsistunt montes, et sparsas Cycladas augent.
Ima petunt pisces; nec se super aequora curvi
Tollere consuetas audent delphines in auras.
Corpora phocarum summo resupina profundo
Exanimata iacent. Ipsum quoque Nerea fama est,
Doridaque, et natas, tepidis latuisse sub antris.
Ter Neptunus aquis cum torvo brachia vultu
Exserere ausus erat: ter non tulit aeris aestus.
Alma tamen Tellus, ut erat circumdata ponto,
Inter aquas pelagi, contractosque undique fontes,
Qui se condiderant in opacae viscera matris,
Sustulit omniferos collo tenus arida vultus,
Oppositque manum fronti, magnoque tremore
Omnia concutiens paulum subsedit, et infra,
Quam solet esse, fuit; siccaque ita voce locuta est:
Si placet hoc, meruique, quid o tua fulmina cessant,
Summe deum? liceat periturae viribus ignis
Igne perire tuo, clademque auctore levare.
Vix equidem fauces haec ipsa in verba resolvo
(Presserat ora vapor); tostos en! adspice crines,
Inque oculis tantum, tantum super ora favillae.
Hosne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem
Officiique refers; quod adunci vulnera aratri,
Rastrorumque fero, totoque exerceor anno?
Quod pecori frondes, alimentaque mitia, fruges,
Humano generi, vobis quod tura ministro?
Sed tamen exitium fac me meruisse: quid undae,
Quid meruit frater? cur illi tradita sorte
Aequora decrescunt, et ab aethere longius absunt?
Quod si nec fratris, nec te mea gratia tangit;
At coeli miserere tui. Circumspice utrumque;
Fumat uterque polus: quos si vitiaverit ignis,
Atria vestra ruent. Atlas en! ipse laborat,
Vixque suis humeris candentem sustinet axem.
Si freta, si terrae pereunt, si regia coeli;
In chaos antiquum confundimur. Eripe flammis,
Si quid adhuc superest, et rerum consule summae.
Dixerat haec Tellus: neque enim tolerare vaporem
Ulterius potuit, nec dicere plura; suumque
Retulit os in se, propioraque Manibus antra.
At pater omnipotens, superos testatus, et ipsum,
Qui dederat currus, nisi opem ferat, omnia fato
Interitura gravi; summam petit arduus arcem,
Unde solet latis nubes inducere terris,
Unde movet tonitrus, vibrataque fulmina iactat.
Sed neque, quas posset terris inducere, nubes
Tunc habuit; nec, quos coelo dimitteret, imbres.
Intonat, et dextra libratum fulmen ab aure
Misit in aurigam, pariterque animaque rotisque
Expulit, et saevis compescuit ignibus ignes.
Consternantur equi; et saltu in contraria facto
Colla iugo eripiunt, abruptaque lora relinquunt.
Illic frena iacent, illic temone revulsus
Axis, in hac radii fractarum parte rotarum;
Sparsaque sunt late laceri vestigia currus.
At Phaethon, rutilos flamma populante capillos,
Volvitur in praeceps, longoque per aera tractu
Fertur; ut interdum de coelo stella sereno,
Etsi non cecidit, potuit cecidisse videri.
Quem procul a patria diverso maximus orbe
Excipit Eridanus, spumantiaque abluit ora.
Naides Hesperiae trifida fumantia flamma
Corpora dant tumulo, signantque hoc carmine saxum:
Hic situs est Phaethon, currus auriga paterni:
Quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis.
Nam pater obductos, luctu miserabilis aegro,
Condiderat vultus; et si modo credimus, unum
Isse diem sine Sole ferunt. Incendia lumen
Praebebant, aliquisque malo fuit usus in illo.
At Clymene postquam dixit, quaecumque fuerunt
In tantis dicenda malis; lugubris et amens,
Et laniata sinus totum percensuit orbem,
Exanimesque artus primo, mox ossa requirens,
Reperit ossa tamen, peregrina condita ripa,
Incubuitque loco, nomenque in marmore lectum
Perfudit lacrimis, et aperto pectore fovit.
Nec minus Heliades fletus, et, inania morti
Munera, dant lacrimas, et caesae pectora palmis
Non auditurum miseras Phaethonta querelas
Nocte dieque vocant, adsternunturque sepulcro.
Luna quater iunctis implerat cornibus orbem:
Illae more suo, nam morem fecerat usus,
Plangorem dederant. E quis Phaethusa, sororum
Maxima, quum vellet terrae procumbere, questa est
Diriguisse pedes: ad quam conata venire
Candida Lampetie, subita radice retenta est.
Tertia, quum crinem manibus laniare pararet,
Avellit frondes. Haec stipite crura teneri,
Illa dolet fieri longos sua brachia ramos.
Dumque ea mirantur, complectitur inguina cortex,
Perque gradus uterum, pectusque, humerosque, manusque
Ambit, et exstabant tantum ora vocantia matrem.
Quid faciat mater, nisi, quo trahit impetus illam,
Huc eat, atque illuc, et, dum licet, oscula iungat?
Non satis est; truncis avellere corpora tentat,

239 *queritur* Boeot. 313 *Exult.* 315 *excutiunt.* Sic H. 342 *miseris — querelis.* 356 *trahat* H. a codd.

Et teneros manibus ramos abrumpere: at inde
Sanguineae manant, tanquam de vulnere, guttae.
Parce, precor, mater, quaecumque est saucia, clamat:
Parce, precor; nostrum laniatur in arbore corpus.
Iamque vale. Cortex in verba novissima venit.
Inde fluunt lacrimae; stillataque sole rigescunt
De ramis electra novis: quae lucidus amnis
Excipit, et nuribus mittit gestanda Latinis.
Adfuit huic monstro proles Sthenelcia Cycnus;
Qui tibi materno quamvis a sanguine iunctus,
Mente tamen, Phaethon, propior fuit. Ille relicto,
Nam Ligurum populos, et magnas rexerat urbes,
Imperio ripas virides, amnemque querelis
Eridanum impleral, silvamque sororibus auctam:
Quum vox est tenuata viro, canaeque capillos
Dissimulant plumae; collumque a pectore longum
Porrigitur, digitosque ligat iunctura rubentes.
Penna latus vestit, tenet os sine acumine rostrum:
Fit nova Cycnus avis, nec se coeloque Iovique
Credit, ut iniuste missi memor ignis ab illo.
Stagna petit, patulosque lacus: ignemque perosus
Quae colat, elegit contraria flumina flammis.
Squalidus interea genitor Phaethontis, et expers
Ipse sui decoris, qualis, quum deficit orbem,
Esse solet, lucemque odit, seque ipse diemque;
Datque animum in luctus, et luctibus adiicit iram,
Officiumque negat mundo. Satis, inquit, ab aevi
Sors mea principiis fuit irrequieta, pigetque
Actorum sine fine mihi, sine honore, laborum.
Quilibet alter agat portantes lumina currus.
Si nemo est, omnesque dei non posse fatentur:
Ipse agat; ut saltem, dum nostras tentat habenas,
Orbatura patres aliquando fulmina ponat.
Tum sciet, ignipedum vires expertus equorum,
Non meruisse necem, qui non bene rexerit illos.
Talia dicentem circumstant omnia Solem
Numina; neve velit tenebras inducere rebus,
Supplice voce rogant. Missos quoque Iupiter ignes
Excusat, precibusque minas regaliter addit.
Colligit amentes, et adhuc terrore paventes.
Phoebus equos; stimuloque domans et verbere saevit:
Saevit enim, natumque obiectat, et imputat illis.
At pater omnipotens ingentia moenia coeli
Circuit, et, ne quid labefactum viribus ignis
Corruat, explorat. Quae postquam firma, suique
Roboris esse videt; terras, hominumque labores
Perspicit. Arcadiae tamen est impensior illi
Cura suae; fontesque, et nondum audentia labi
Flumina restituit: dat terrae gramina, frondes
Arboribus, laesasque iubet revirescere silvas.
Dum redit, itque frequens, in virgine Nonacrina
Haesit, et accepti caluere sub ossibus ignes.
Non erat huius opus lanam mollire trahendo,
Nec positu variare comas. Ubi fibula vestem,
Vitta coercuerat neglectos alba capillos,
Et modo leve manu iaculum, modo sumpserat arcum;
Miles erat Phoebes: nec Maenalon attigit ulla
Gratior hac Triviae. Sed nulla potentia longa est.
Ulterius medio spatium Sol altus habebat;
Quum subit illa nemus, quod nulla ceciderat aetas.
Exuit hic humero pharetram, lentosque retendit
Arcus; inque solo, quod texerat herba, iacebat,
Et pictam posita pharetram cervice premebat.
Iupiter ut vidit fessam, et custode vacantem:
Hoc certe coniux furtum mea nesciet, inquit;
Aut si rescierit, sunt o, sunt iurgia tanti?
Protinus induitur faciem cultumque Dianae,
Atque ait, O comitum, virgo, pars una mearum,
In quibus es venata iugis? De caespite virgo
Se levat; et, Salve numen, me iudice, dixit,
Audiat ipse licet, maius Iove. Ridet, et audit,
Et sibi praeferri se gaudet, et oscula iungit,
Nec moderata satis, nec sic a virgine danda.
Qua venata foret, silva narrare parantem
Impedit amplexu; nec se sine crimine prodit.
Illa quidem contra, quantum modo femina possit
(Adspiceres utinam, Saturnia, mitior esses!),
Illa quidem pugnat: sed quae superare puella,
Quisve Iovem poterat? Superum petit aethera victor
Iupiter. Huic odio nemus est, et conscia silva.
Unde pedem referens paene est oblita pharetram
Tollere cum telis, et, quem suspenderat, arcum.
Ecce, suo comitata choro Dictynna per altum
Maenalon ingrediens, et caede superba ferarum,
Adspicit hanc, visamque vocat: clamata refugit,
Et timuit primo, ne Iupiter esset in illa.
Sed postquam pariter Nymphas incedere vidit,
Sensit abesse dolos, numerumque accessit ad harum.
Heu, quam difficile est, crimen non prodere vultu!
Vix oculos attollit humo; nec, ut ante solebat,
Iuncta deae lateri, nec toto est agmine prima:
Sed silet, et laesi dat signa rubore pudoris.
Et, nisi quod virgo est, poterat sentire Diana
Mille notis culpam. Nymphae sensisse feruntur.
Orbe resurgebant Lunaria cornua nono;
Quum Dea venatrix, fraternis languida flammis,
Nacta nemus gelidum, de quo cum murmure labens
Ibat, et attritas versabat rivus arenas;
Ut loca laudavit, summas pede contigit undas.
His quoque laudatis, Procul est, ait, arbiter omnis;
Nuda superfusis tingamus corpora lymphis.
Parrhasis erubuit. Cunctae velamina ponunt:
Una moras quaerit; dubitanti vestis adempta est:
Qua posita nudo patuit cum corpore crimen.
Attonitae, manibusque uterum celare volenti,
I procul hinc, dixit, nec sacros pollue fontes,
Cynthia; deque suo iussit secedere coetu.
Senserat hoc olim magni matrona Tonantis,
Distuleratque graves in idonea tempora poenas.
Causa morae nulla est; et iam puer Arcas (id ipsum
Indoluit Iuno) fuerat de pellice natus.
Quo simul obvertit saevam cum lumine mentem;
Scilicet hoc unum restabat, adultera, dixit,
Ut fecunda fores, fieretque iniuria partu
Nota, Iovisque mei testatum dedecus esset.
Haud impune feres! adimam tibi nempe figuram,
Qua tibi, quaque places nostro, importuna, marito.
Dixit; et, adversa prensis a fronte capillis,
Stravit humi pronam. Tendebat brachia supplex:
Brachia coeperunt nigris horrescere villis,
Curvarique manus, et aduncos crescere in ungues,
Officioque pedum fungi, laudataque quondam
Ora Iovi, lato fieri deformia rictu.
Neve preces animos, et verba potentia flectant,
Posse loqui eripitur. Vox iracunda, minaxque,
Plenaque terroris rauco de gutture fertur.
Mens antiqua tamen facta quoque mansit in ursa;
Assiduoque suos gemitu testata dolores,
Qualescumque manus ad coelum et sidera tollit,
Ingratumque Iovem, nequeat quum dicere, sentit.
Ah quoties, sola non ausa quiescere silva,
Ante domum, quondamque suis erravit in agris!

429 *ut* audit Bothe coni. 461 *luctanti* Burm. e. 482 verba *precantia* codd. Em. Burm. *truces animos per verba prec. flectat* H. e.

Ah quoties per saxa canum latratibus acta est,
Venatrixque metu venantum territa fugit!
Saepe feris latuit visis, oblita quid esset,
Ursaque conspectos in montibus horruit ursos;
Pertimuitque lupos; quamvis pater esset in illis.
Ecce Lycaoniae proles, ignara parentis,
Arcas adest, ter quinque fere natalibus actis;
Dumque feras sequitur, dum saltus eligit aptos,
Nexilibusque plagis silvas Erymanthidas ambit;
Incidit in matrem: quae restitit Arcade viso,
Et cognoscenti similis fuit: ille refugit,
Immotosque oculos in se sine fine tenentem
Nescius extimuit, propiusque accedere aventi
Vulnifico fuerat fixurus pectora telo.
Arcuit Omnipotens, pariterque ipsosque nefasque
Sustulit; et celeri raptos per inania vento
Imposuit coelo, vicinaque sidera fecit.
Intumuit Iuno, postquam inter sidera pellex
Fulsit; et ad canam descendit in aequora Tethyn,
Oceanumque senem: quorum reverentia movit
Saepe deos; causamque viae scitantibus infit:
Quaeritis, aetheriis quare regina deorum
Sedibus huc adsim? pro me tenet altera coelum.
Mentior, obscurum, nisi, nox quum fecerit orbem,
Nuper honoratas summo, mea vulnera, coelo
Videritis stellas illic, ubi circulus axem
Ultimus extremum, spatioque brevissimus, ambit.
Est vero, cur quis Iunonem laedere nolit,
Offensamque tremat, quae prosum sola nocendo?
En, ego quantum egi! quam vasta potentia nostra est!
Esse hominem vetui: facta est dea. Sic ego poenas
Sontibus impono; sic est mea magna potestas.
Vindicet antiquam faciem, vultusque ferinos
Detrahat; Argolica quod et ante Phoronide fecit:
Cur non et pulsa ducat Iunone, meoque
Collocet in thalamo, socerumque Lycaona sumat?
At vos si laesae contemptus tangit alumnae,
Gurgite caeruleo septem prohibete Triones,
Sideraque in coelo stupri mercede recepta
Pellite, ne puro tingatur in aequore pellex.
Di maris annuerant. Habili Saturnia curru
Ingreditur liquidum pavonibus aera pictis:
Tam nuper pictis caeso pavonibus Argo,
Quam tu nuper eras, quum candidus ante fuisses,
Corve loquax, subito nigrantes versus in alas.
Nam fuit haec quondam niveis argentea pennis
Ales, ut aequaret totas sine labe columbas,
Nec servaturis vigili Capitolia voce
Cederet anseribus, nec amanti flumina cycno.
Lingua fuit damno: lingua faciente loquaci,
Cui color albus erat, nunc est contrarius albo.
Pulchrior in tota, quam Larissaea Coronis.
Non fuit Haemonia. Placuit tibi, Delphice, certe,
Dum vel casta fuit, vel inobservata. Sed ales
Sensit adulterium Phoebeius; utque latentem
Detegeret culpam non exorabilis index,
Ad dominum tendebat iter. Quem garrula motis
Consequitur pennis, scitetur ut omnia, cornix;
Auditaque viae causa, Non utile carpis,
Inquit, iter: ne sperne meae praesagia linguae.
Quid fuerim, quid simque, vide, meritumque require:
Invenies nocuisse fidem. Nam tempore quodam
Pallas Erichthonium, prolem sine matre creatam,
Clauserat Actaeo texta de vimine cista;
Virginibusque tribus, gemino de Cecrope natis,
Hanc legem dederat, sua ne secreta viderent.
Abdita fronde levi densa speculabar ab ulmo,
Quid facerent. Commissa duae sine fraude tuentur,
Pandrosos atque Herse. Timidas vocat una sorores
Aglauros, nodosque manu diducit: at intus
Infantemque vident, apporrectumque draconem.
Acta deae refero: pro quo mihi gratia talis
Redditur, ut dicar tutela pulsa Minervae,
Et ponar post noctis avem. Mea poena volucres
Admonuisse potest, ne voce pericula quaerant.
At, puto, non ultro, nec quidquam tale rogantem
Me petiit. Ipsa licet hoc a Pallade quaeras;
Quamvis irata est, non hoc irata negabit.
Nam me Phocaica clarus tellure Coroneus
(Nota loquor) genuit, fueramque ego regia virgo;
Divitibusque procis, ne me contemne, petebar.
Forma mihi nocuit: nam quum per litora lentis
Passibus, ut soleo, summa spatiarer arena,
Vidit, et incaluit pelagi deus: utque precando
Tempora cum blandis consumpsit inania verbis;
Vim parat, et sequitur. Fugio, densumque relinquo
Litus, et in molli nequidquam lassor arena.
Inde deos, hominesque voco; nec contigit ullum
Vox mea mortalem. Mota est pro virgine virgo,
Auxiliumque tulit. Tendebam brachia coelo:
Brachia coeperunt levibus nigrescere pennis.
Reiicere ex humeris vestem molibar: at illa
Pluma erat, inque cutem radices egerat imas.
Plangere nuda meis conabar pectora palmis:
Sed neque iam palmas, nec pectora nuda gerebam.
Currebam: nec, ut ante, pedes retinebat arena,
Sed summa tollebar humo; mox acta per auras
Evehor, et data sum comes inculpata Minervae.
Quid tamen hoc prodest, si diro facta volucris
Crimine Nyctimene nostro successit honori?
An, quae per totam res est notissima Lesbon,
Non audita tibi est? patrium temerasse cubile
Nyctimenen? avis illa quidem: sed conscia culpae
Conspectum lucemque fugit, tenebrisque pudorem
Celat, et a cunctis expellitur aethere toto.
Talia dicenti, Tibi, ait, revocamina, corvus,
Sint precor ista malo: nos vanum spernimus omen.
Nec coeptum dimittit iter; dominoque iacentem
Cum iuvene Haemonio vidisse Coronida narrat.
Laurea delapsa est, audito crimine, amanti;
Et pariter vultusque deo, plectrumque, colorque
Excidit. Utque animus tumida fervebat ab ira,
Arma assueta rapit, flexumque a cornibus arcum
Tendit, et illa suo toties cum pectore iuncta
Indevitato traiecit pectora telo.
Icta dedit gemitum, tractoque a vulnere ferro,
Candida puniceo perfudit membra cruore,
Et dixit, Potui poenas tibi, Phoebe, dedisse;
Sed peperisse prius: duo nunc moriemur in una.
Hactenus; et pariter vitam cum sanguine fudit.
Corpus inane animae frigus letale secutum est.
Poenitet heu! sero poenae crudelis amantem;
Seque, quod audierit, quod sic exarserit, odit:
Odit avem, per quam crimen causamque dolendi
Scire coactus erat, nervumque, arcumque, manumque
Odit, cumque manu temeraria tela, sagittas;

514 *Mentiar*, et 519 *prosim* H. e singul. codd. 531 *agili* cod. Construe curru, habili pavonib. 541 *Qui* color. Probat I. 555 geminus Cecrops, διφυής, hominis et draconis corpore. 566, At, credo, invita invitam sibi adiunxit? 590 sqq. Nyctim. Epopei vel Nyctei, Lesbior. regis filia, a patre per vim compressa, vel ipsa scelerata, eius amore incensa, quum voti compos facta esset, prae pudore in silvas aufugit, et a Pallade in noctuam est mutata. 600 *amantis*. Alt. H. e cod.

Collapsamque fovet, seraque ope vincere fata
Nititur, et medicas exercet inaniter artes.
Quae postquam frustra tentata, rogumque parari
Vidit, et arsuros supremis ignibus artus;
Tunc vero gemitus, neque enim coelestia tingi
Ora licet lacrimis, alto de corde petitos
Edidit: haud aliter, quam quum, spectante iuvenca,
Lactentis vituli, dextra libratus ab aure,
Tempora discussit claro cava malleus ictu.
Ut tamen ingratos in pectora fudit odores,
Et dedit amplexus, iniustaque iusta peregit;
Non tulit in cineres labi sua Phoebus eosdem
Semina: sed natum flammis uteroque parentis
Eripuit, geminique tulit Chironis in antrum;
Sperantemque sibi non falsae praemia linguae.
Inter aves albas vetuit considere corvum.
Semivir interea divinae stirpis alumno
Laetus erat, mistoque oneri gaudebat honore.
Ecce, venit rutilis humeros protecta capillis
Filia Centauri: quam quondam Nympha Chariclo,
Fluminis in rapidi ripis enixa, vocavit
Ocyrhoen. Non haec artes contenta paternas
Edidicisse fuit: fatorum arcana canebat.
Ergo ubi vaticinos concepit mente furores,
Incaluitque deo, quem clausum pectore habebat;
Adspicit infantem, Totique salutifer orbi
Cresce puer, dixit; tibi se mortalia saepe
Corpora debebunt: animas tibi reddere ademptas
Fas erit; idque semel dis indignantibus ausus,
Posse dare hoc iterum flamma prohibere avita,
Eque deo corpus fies exsangue; deusque,
Qui modo corpus eras: et bis tua fata novabis.
Tu quoque, care pater, non iam mortalis, et aevis
Omnibus ut maneas, nascendi lege creatus:
Posse mori cupies tunc, quum cruciabere dirae
Sanguine serpentis, per saucia membra recepto;
Teque ex aeterno patientem numina mortis
Efficient, triplicesque deae tua fila resolvent.
Restabat fatis aliquid: suspirat ab imis
Pectoribus, lacrimaeque genis labuntur obortae;
Atque ita, Praevertunt, inquit, me fata, vetorque
Plura loqui, vocisque meae praecluditur usus.
Non fuerant artes tanti, quae numinis iram
Contraxere mihi; mallem nescisse futura.
Iam mihi subduci facies humana videtur;
Iam cibus herba placet; iam latis currere campis
Impetus est; in equam, cognataque corpora vertor.
Tota tamen quare? pater est mihi nempe biformis.
Talia dicenti pars est extrema querelae
Intellecta parum, confusaque verba fuerunt.
Mox nec verba quidem, nec equae sonus ille videtur,
Sed simulantis equam: parvoque in tempore certos
Edidit hinnitus, et brachia movit in herbas.
Tum digiti coeunt, et quinos alligat ungues
Perpetuo cornu levis ungula; crescit et oris,
Et colli spatium; longae pars maxima pallae
Cauda fit. Utque vagi crines per colla iacebant,
In dextras abiere iubas, pariterque novata est
Et vox, et facies; nomen quoque monstra dederunt.
Flebat, opemque tuam frustra Philyreius heros,
Delphice, poscebat; nam nec rescindere magni
Iussa Iovis poteras, nec, si rescindere posses,
Tunc aderas. Elin Messaniaque arva colebas.
Illud erat tempus, quo te pastoria pellis
Texit, onusque fuit dextrae silvestris oliva,
Alterius dispar septenis fistula cannis.
Dumque amor est curae, dum te tua fistula mulcet,
Incustoditae Pylios memorantur in agros
Processisse boves. Videt has Atlantide Maia
Natus, et arte sua silvis occultat abactas.
Senserat hoc furtum nemo, nisi notus in illo
Rure senex; Battum vicinia tota vocabant.
Divitis hic saltus herbosaque pascua Nelei,
Nobiliumque greges custos servabat equarum.
Hunc timuit, blandaque manu seduxit; et illi,
Quisquis es, hospes, ait, si forte armenta requiret
Haec aliquis, vidisse nega: neu gratia facto
Nulla rependatur, nitidam cape praemia vaccam.
Et dedit. Accepta voces has reddidit hospes:
Tutus eas: lapis iste prius tua furta loquatur;
Et lapidem ostendit. Simulat Iove natus abire.
Mox redit, et, versa pariter cum voce figura,
Rustice, vidisti si quas hoc limite, dixit,
Ire boves; fer opem, furtoque silentia deme.
Iuncta suo pretium dabitur tibi femina tauro.
At senior, postquam merces geminata, Sub illis
Montibus, inquit, erunt: et erant sub montibus illis.
Risit Atlantiades, et, Me mihi, perfide, prodis?
Me mihi prodis? ait: periuraque pectora vertit
In durum silicem; qui nunc quoque dicitur Index,
Inque nihil merito vetus est infamia saxo.
Hinc se sustulerat paribus Caducifer alis;
Munychiosque volans agros, gratamque Minervae
Despectabat humum, cultique arbusta Lycei.
Illa forte die castae de more puellae
Vertice supposito festas in Palladis arces
Pura coronatis portabant sacra canistris.
Inde revertentes deus adspicit ales, iterque
Non agit in rectum, sed in orbem curvat eundem.
Ut volucris visis rapidissima milvus extis,
Dum timet, et densi circumstant sacra ministri,
Flectitur in gyrum, nec longius audet abire,
Spemque suam motis avidus circumvolat alis;
Sic super Actaeas agilis Cyllenius arces
Inclinat cursus, et easdem circinat auras.
Quanto splendidior, quam cetera sidera, fulget
Lucifer, et quanto te, Lucifer, aurea Phoebe;
Tanto virginibus praestantior omnibus Herse
Ibat; eratque decus pompae, comitumque suarum.
Obstupuit forma Iove natus, et aethere pendens
Non secus exarsit, quam quum Balearica plumbum
Funda iacit; volat illud, et incandescit eundo,
Et quos non habuit, sub nubibus invenit, ignes.
Vertit iter, coeloque petit diversa relicto:
Nec se dissimulat; tanta est fiducia formae.
Quae quanquam iusta est, cura tamen adiuvat illam;
Permulcetque comas, chlamydemque, ut pendeat apte,
Collocat, ut limbus, totumque appareat aurum:
Ut teres in dextra, qua somnos ducit, et arcet,
Virga sit: ut tersis niteant talaria plantis.
Pars secreta domus ebore et testudine cultos
Tres habuit thalamos: quorum tu, Pandrose, dextrum,
Aglauros laevum, medium possederat Herse.
Quae tenuit laevum, venientem prima notavit
Mercurium; nomenque dei scitarier ausa est,
Et causam adventus. Cui sic respondit Atlantis
Pleionesque genus: Ego sum, qui iussa per auras

633 *Semifer* codd. Secutus sum coni. Burm. Secundi. Debebat esse semiferus, quod versus non capit. 664 Quare tamen tota mutor, nec bicorporem, ut pater, naturam accipio? Nam Nymphae filiam Ocyrhoen humanam tantum, nec Centaurea formam habuisse, aperte demonstrat v. 672 sq. 706 Indicem singularis haud dubie formae in Messenia saxum habes, qualia etiam apud nos passim cernuntur, quae popularibus quibusd. fabulis ansam dederunt. 734 *textumque* cod. 743 *nepos*.

Verba patris porto; pater est mihi Iupiter ipse.
Nec fingam causas: tu tantum fida sorori
Esse velis, prolisque meae matertera dici.
Herse causa viae; faveas oramus amanti.
Adspicit hunc oculis isdem, quibus abdita nuper
Viderat Aglauros flavae secreta Minervae,
Proque ministerio magni sibi ponderis aurum
Postulat. Interea tectis excedere cogit.
Vertit ad hanc torvi dea bellica luminis orbem,
Et tanto penitus traxit suspiria motu,
Ut pariter pectus, positamque in pectore forti
Aegida concuteret. Subit, hanc arcana profana
Detexisse manu tunc, quum sine matre creatam
Lemnicolae stirpem contra data foedera vidit;
Et gratamque deo fore iam, gratamque sorori,
Et ditem sumpto, quod avara poposcerit, auro.
Protinus Invidiae, nigro squalentia tabo,
Tecta petit. Domus est imis in vallibus antri
Abdita, sole carens, non ulli pervia vento;
Tristis, et ignavi plenissima frigoris, et quae
Igne vacet semper, caligine semper abundet.
Huc ubi pervenit belli metuenda virago;
Constitit ante domum, neque enim succedere tectis
Fas habet, et postes extrema cuspide pulsat.
Concussae patuere fores. Videt intus edentem
Vipereas carnes, vitiorum alimenta suorum,
Invidiam; visaque oculos avertit. At illa
Surgit humo pigre, semesarumque relinquit
Corpora serpentum, passuque incedit inerti.
Utque deam vidit, formaque armisque decoram;
Ingemuit, vultumque ima ad suspiria duxit.
Pallor in ore sedet; macies in corpore toto;
Nusquam recta acies; livent rubigine dentes;
Pectora felle virent; lingua est suffusa veneno.
Risus abest, nisi quem visi movere dolores.
Nec fruitur somno, vigilacibus excita curis;
Sed videt ingratos, intabescitque videndo,
Successus hominum: carpitque et carpitur una,
Suppliciumque suum est. Quamvis tamen oderat illam,
Talibus affata est breviter Tritonia dictis;
Infice tabe tua natarum Cecropis unam;
Sic opus est. Aglauros ea est. Haud plura locuta
Fugit, et impressa tellurem reppulit hasta.
Illa, deam obliquo fugientem lumine cernens,
Murmura parva dedit, successurumque Minervae
Indoluit; baculumque capit, quod spinea totum
Vincula cingebant: adopertaque nubibus atris,
Quacumque ingreditur, florentia proterit arva,
Exuritque herbas, et summa cacumina carpit;
Afflatuque suo populos, urbesque, domosque
Polluit; et tandem Tritonida conspicit arcem,
Ingeniis, opibusque, et festa pace virentem;
Vixque tenet lacrimas, quia nil lacrimabile cernit.
Sed postquam thalamos intravit Cecrope natae;
Iussa facit, pectusque manu ferrugine tincta
Tangit, et hamatis praecordia sentibus implet;
Inspiratque nocens virus, piceumque per ossa
Dissipat, et medio spargit pulmone venenum.
Neve mali spatium causae per latius errent,
Germanam ante oculos, fortunatumque sororis
Coniugium, pulchraque deum sub imagine ponit:
Cunctaque magna facit, quibus irritata dolore
Cecropis occulto mordetur, et anxia nocte,
Anxia luce gemit; lentaque miserrima tabe
Liquitur, ut glacies incerto saucia sole:
Felicisque bonis non secius uritur Herses,
Quam quum sphoosis ignis supponitur herbis,
Quae neque dant flammas, lenique vapore cremantur.
Saepe mori voluit, ne quidquam tale videret;
Saepe, velut crimen, rigido narrare parenti.
Denique in adverso venientem limine sedit
Exclusura deum. Cui blandimenta, precesque,
Verbaque iactanti mitissima, Desine, dixit;
Hinc ego me non sum nisi te motura repulso.
Stemus, ait, pacto, velox Cyllenius, isto;
Caelatasque fores virga patefecit. At illi
Surgere conanti partes, quascumque sedendo
Flectimus, ignava nequeunt gravitate moveri.
Illa quidem recto pugnat se attollere trunco:
Sed genuum iunctura riget, frigusque per artus
Labitur, et pallent amisso sanguine venae.
Utque malum late solet immedicabile cancer
Serpere, et illaesas vitiatis addere partes;
Sic letalis hiems paulatim in pectora venit,
Vitalesque vias, et respiramina clausit.
Nec conata loqui est; nec, si conata fuisset,
Vocis haberet iter. Saxum iam colla tenebat,
Oraque duruerant, signumque exsangue sedebat.
Nec lapis albus erat; sua mens infecerat illam.
Has ubi verborum poenas mentisque profanae
Cepit Atlantiades; dictas a Pallade terras
Linquit, et ingreditur iactatis aethera pennis.
Sevocat hunc genitor; nec causam fassus amoris,
Fide minister, ait, iussorum, nate, meorum,
Pelle moram, solitoque celer delabere cursu;
Quaeque tuam matrem tellus a parte sinistra
Suspicit, indigenae Sidonida nomine dicunt,
Hanc pete: quodque procul montano gramine pasci
Armentum regale vides, ad litora verte.
Dixit; et expulsi iamdudum monte iuvenci
Litora iussa petunt, ubi magni filia regis
Ludere, virginibus Tyriis comitata, solebat.
Non bene conveniunt, nec in una sede morantur
Maiestas et amor. Sceptri gravitate relicta
Ille pater rectorque deum, cui dextra trisulcis
Ignibus armata est, qui nutu concutit orbem,
Induitur tauri faciem; mistusque iuvencis
Mugit, et in teneris formosus obambulat herbis.
Quippe color nivis est, quam nec vestigia duri
Calcavere pedis, nec solvit aquaticus Auster.
Colla toris extant; armis palearia pendent;
Cornua parva quidem, sed quae contendere possis
Facta manu, puraque magis perlucida gemma.
Nullae in fronte minae, nec formidabile lumen:
Pacem vultus habet. Miratur Agenore nata,
Quod tam formosus, quod proelia nulla minetur.
Sed, quamvis mitem, metuit contingere primo:
Mox adit, et flores ad candida porrigit ora.
Gaudet amans, et, dum veniat sperata voluptas,
Oscula dat manibus; vix, ah, vix cetera differt!
Et nunc alludit, viridique exultat in herba;
Nunc latus in fulvis niveum deponit arenis.
Paulatimque metu dempto modo pectora praebet
Virginea plaudenda manu, modo cornua sertis
Impedienda novis. Ausa est quoque regia virgo,
Nescia quem premeret, tergo considere tauri.
Quum deus a terra, siccoque a litore, sensim
Falsa pedum primis vestigia ponit in undis.
Inde abit ulterius, mediique per aequora ponti
Fert praedam: pavet haec, litusque ablata relictum
Respicit, et dextra cornum tenet, altera dorso
Imposita est; tremulae sinuantur flamine vestes.

752 *orbes*, quod praefert Burm. 771 humo *pigra* H. e codd. 774 vultum ad susp. duxit, suspirantis habitum vultu ostendit. 778 *fovere*. quod praefert Ciofan. 795 *nitentem* id. e codd. 809 non *lentius*, *aliter* non codd. P- altero, quod glossema sapit, H. lectionem constituit. 821 *Flectimur* H. e cod. Sequuntur edd. recentior. Graecism saepe incommodis locis indux. H. Sic Amor. II, 15, 23 *perfunderis*, sic Art. Am. III. 21 [illegible] libris edidit.

LIBER TERTIUS.

Iamque deus, posita fallacis imagine tauri,
Se confessus erat, Dictaeaque rura tenebat;
Quum pater ignarus Cadmo perquirere raptam
Imperat, et poenam, si non invenerit, addit
Exsilium, facto pius et sceleratus eodem.
Orbe pererrato, quis enim deprendere possit
Furta Iovis? profugus patriamque iramque parentis
Vitat Agenorides; Phoebique oracula supplex
Consulit, et, quae sit tellus habitanda, requirit.
Bos tibi, Phoebus ait, solis occurret in arvis,
Nullum passa iugum, curvique immunis aratri.
Hac duce carpe vias, et, qua requieverit herba,
Moenia fac condas, Boeotiaque illa vocato.
Vix bene Castalio Cadmus descenderat antro;
Incustoditam lente videt ire iuvencam,
Nullum servitii signum cervice gerentem.
Subsequitur, pressoque legit vestigia gressu,
Auctoremque viae Phoebum taciturnus adorat.
Iam vada Cephissi, Panopesque evaserat arva:
Bos stetit, et tollens spatiosam cornibus altis
Ad coelum frontem, mugitibus impulit auras;
Atque ita, respiciens comites sua terga sequentes,
Procubuit, teneraque latus submisit in herba.
Cadmus agit grates, peregrinaeque oscula terrae
Figit, et ignotos montes agrosque salutat.
Sacra Iovi facturus erat: iubet ire ministros,
Et petere e vivis libandas fontibus undas.
Silva vetus stabat, nulla violata securi,
Et specus in medio, virgis ac vimine densus,
Efficiens humilem lapidum compagibus arcum,
Uberibus fecundus aquis; ubi conditus antro
Martius anguis erat, cristis praesignis et auro:
Igne micant oculi; corpus tumet omne veneno;
Tresque vibrant linguae; triplici stant ordine dentes.
Quem postquam Tyria lucum de gente profecti
Infausto tetigere gradu, demissaque in undas
Urna dedit sonitum; longum caput extulit antro
Caeruleus serpens, horrendaque sibila misit.
Effluxere urnae manibus, sanguisque relinquit
Corpus, et attonitos subitus tremor occupat artus.
Ille volubilibus squamosos nexibus orbes
Torquet, et immensos saltu sinuatur in arcus;
Ac media plus parte leves erectus in auras
Despicit omne nemus: tantoque est corpore, quanto,
Si totum spectes, geminas qui separat Arctos.
Nec mora; Phoenicas, sive illi tela parabant,
Sive fugam, sive ipse timor prohibebat utrumque,
Occupat; hos morsu, longis amplexibus illos,
Hos necat afflatu, funesta hos tabe veneni.
Fecerat exiguas iam sol altissimus umbras:
Quae mora sit sociis, miratur Agenore natus,
Vestigatque viros. Tegimen derepta leoni
Pellis erat; telum splendenti lancea ferro,
Et iaculum, teloque animus praestantior omni.
Ut nemus intravit, letataque corpora vidit,
Victoremque supra spatiosi corporis hostem
Tristia sanguinea lambentem vulnera lingua;
Aut ultor vestrae, fidissima corpora, mortis,
Aut comes, inquit, ero. Dixit, dextraque molarem
Sustulit, et magnum magno conamine misit.
Illius impulsu quum turribus ardua celsis
Moenia mota forent, serpens sine vulnere mansit;
Loricaeque modo squamis defensus, et atrae
Duritia pellis, validos cute repulit ictus.
At non duritia iaculum quoque vincit eadem,
Quod medio lentae fixum curvamine spinae
Constitit, et toto descendit in ilia ferro.
Ille, dolore ferox, caput in sua terga retorsit,
Vulneraque adspexit, fixumque hastile momordit.
Idque, ubi vi multa partem labefecit in omnem,
Vix tergo eripuit; ferrum tamen ossibus haeret.
Tum vero, postquam solitas accessit ad iras
Plaga recens, plenis tumuerunt guttura venis,
Spumaque pestiferos circumfluit albida rictus,
Terraque rasa sonat squamis; quique halitus exit
Ore niger Stygio, vitiatas inficit auras.
Ipse modo immensum spiris facientibus orbem
Cingitur; interdum longa trabe rectior exit.
Impete nunc vasto, ceu concitus imbribus amnis,
Fertur, et obstantes proturbat pectore silvas.
Cedit Agenorides paulum, spolioque leonis
Sustinet incursus, instantiaque ora retardat
Cuspide praetenta. Furit ille, et inania duro
Vulnera dat ferro, frangitque in acumine dentes.
Iamque venenifero sanguis manare palato
Coeperat, et virides adspergine tinxerat herbas;
Sed leve vulnus erat: quia se retrahebat ab ictu,
Laesaque colla dabat retro, plagamque sedere
Cedendo arcebat nec longius ire sinebat.
Donec Agenorides coniectum in gutture ferrum
Usque sequens pressit, dum retro quercus eunti
Obstitit, et fixa est pariter cum robore cervix.
Pondere serpentis curvata est arbor, et imae
Parte flagellari gemuit sua robora caudae.
Dum spatium victor victi considerat hostis;
Vox subito audita est, neque erat cognoscere promptum,
Unde, sed audita est; Quid, Agenore nate, peremptum
Serpentem spectas? et tu spectabere serpens.
Ille diu pavidus, pariter cum mente colorem
Perdiderat, gelidoque comae terrore rigebant.
Ecce, viri fautrix, superas delapsa per auras
Pallas adest; motaeque iubet supponere terrae
Vipereos dentes, populi incrementa futuri.
Paret, et, ut presso sulcum patefecit aratro,
Spargit humi iussos, mortalia semina, dentes.
Inde, fide maius, glebae coepere moveri,
Primaque de sulcis acies apparuit hastae.
Tegmina mox capitum picto nutantia cono,
Mox humeri pectusque, onerataque brachia telis
Exsistunt, crescitque seges clipeata virorum.
Sic, ubi tolluntur festis aulaea theatris,
Surgere signa solent, primumque ostendere vultum,
Cetera paulatim, placidoque educta tenore
Tota patent, imoque pedes in margine ponunt.
Territus hoste novo Cadmus capere arma parabat:
Ne cape, de populo, quem terra creaverat, unus
Exclamat, nec te civilibus insere bellis!
Atque ita terrigenis rigido de fratribus unum
Comminus ense ferit; iaculo cadit eminus ipse.
Hic quoque, qui leto dederat, non longius illo
Vivit, et exspirat, modo quas acceperat, auras;
Exemploque pari furit omnis turba, suoque
Marte cadunt subiti per mutua vulnera fratres.
Iamque brevis spatium vitae sortita iuventus
Sanguineam trepido plangebant pectore matrem:
Quinque superstitibus; quorum fuit unus Echion.

Lib. III, 31 *hoc* conditus H. e cod. 48 *complexib.* 49 *afflatos funesti* tabe H. Illud particip. cod. Medic. praebebat. 73 *Causa* recens. Alt. Burm. e duob. codd. 101 *fautor* cod. 102 *matrique* cod.

Is sua iecit humi, monitu Tritonidis, arma,
Fraternaeque fidem pacis petiitque, deditque.
Hos operis comites habuit Sidonius hospes,
Quum posuit iussam Phoebeis sortibus urbem.
Iam stabant Thebae; poteras iam, Cadme, videri
Exsilio felix: soceri tibi Marsque Venusque
Contigerant. Huc adde genus de coniuge tanta,
Tot natos, natasque, et, pignora cara, nepotes;
Hos quoque iam iuvenes. Sed, scilicet, ultima semper
Exspectanda dies homini, dicique beatus
Ante obitum nemo supremaque funera debet.
Prima nepos inter tot res tibi, Cadme, secundas
Causa fuit luctus, alienaque cornua fronti
Addita, vosque canes satiatae sanguine herili.
At bene si quaeras, Fortunae crimen in illo,
Non scelus invenies; quod enim scelus error habebat?
Mons erat, infectus variarum caede ferarum:
Iamque dies rerum medias contraxerat umbras,
Et Sol ex aequo meta distabat utraque;
Quum iuvenis placido per devia lustra vagantes
Participes operum compellat Hyantius ore:
Lina madent, comites, ferrumque cruore ferarum,
Fortunamque dies habuit satis. Altera lucem
Quum croceis invecta rotis Aurora reducet,
Propositum repetamus opus. Nunc Phoebus utraque
Distat idem terra, finditque vaporibus arva:
Sistite opus praesens, nodosaque tollite lina.
Iussa viri faciunt, intermittuntque laborem.
Vallis erat, piceis et acuta densa cupressu,
Nomine Gargaphie, succinctae cura Dianae;
Cuius in extremo est antrum nemorale recessu,
Arte laboratum nulla: simulaverat artem
Ingenio natura suo; nam pumice vivo,
Et levibus tophis nativum duxerat arcum.
Fons sonat a dextra, tenui perlucidus unda,
Margine gramineo patulos incinctus hiatus.
Hic dea silvarum, venatu fessa, solebat
Virgineos artus liquido perfundere rore.
Quo postquam subiit, Nympharum tradidit uni
Armigerae iaculum, pharetramque, arcusque retentos;
Altera depositae subiecit brachia pallae;
Vincla duae pedibus demunt; nam doctior illis
Ismenis Crocale sparsos per colla capillos
Colligit in nodum; quamvis erat ipsa solutis.
Excipiunt laticem Nepheleque, Hyaleque, Rhanisque,
Et Psecas, et Phiale, funduntque capacibus urnis.
Dumque ibi perluitur solita Titania lympha;
Ecce nepos Cadmi, dilata parte laborum,
Per nemus ignotum non certis partibus errans,
Pervenit in lucum: sic illum fata ferebant.
Qui simul intravit rorantia fontibus antra;
Sicut erant, viso nudae sua pectora Nymphae
Percussere viro, subitisque ululatibus omne
Implevere nemus, circumfusaeque Dianam
Corporibus texere suis. Tamen altior illis
Ipsa dea est, colloque tenus supereminet omnes.
Qui color infectis adversi Solis ab ictu
Nubibus esse solet, aut purpureae Aurorae;
Is fuit in vultu visae sine veste Dianae.
Quae quanquam comitum turba est stipata suarum,
In latus obliquum tamen adstitit, oraque retro
Flexit; et ut vellet promptas habuisse sagittas,
Quas habuit, sic hausit aquas, vultumque virilem
Perfudit, spargensque comas ultricibus undis,
Addidit haec cladis praenuntia verba futurae:
Nunc tibi me posito visam velamine narres:
Si poteris narrare, licet. Nec plura minata,
Dat sparso capiti vivacis cornua cervi;
Dat spatium collo, summasque cacuminat aures;
Cum pedibusque manus, cum longis brachia mutat
Cruribus, et velat maculoso vellere corpus.
Additus et pavor est. Fugit Autonoeius heros,
Et se tam celerem cursu miratur in ipso.
Ut vero vultus et cornua vidit in undis,
Me miserum! dicturus erat: vox nulla secuta est.
Ingemuit; vox illa fuit: lacrimaeque per ora
Non sua fluxerunt; mens tantum pristina mansit.
Quid faciat? repetatne domum, regalia tecta;
An lateat silvis? timor hoc, pudor impedit illud.
Dum dubitat, videre canes, primusque Melampus,
Ichnobatesque sagax latratu signa dedere,
Gnosius Ichnobates, Spartana gente Melampus.
Inde ruunt alii rapida velocius aura,
Pamphagus, et Dorceus, et Oribasus, Arcades omnes,
Nebrophonosque valens, et trux cum Laelape Theron,
Et pedibus Pterelas, et naribus utilis Agre,
Hylaeusque ferox nuper percussus ab apro,
Deque lupo concepta Nape, pecudesque secuta
Poemenis, et natis comitata Harpyia duobus,
Et substricta gerens Sicyonius ilia Ladon,
Et Dromas, et Canace, Sticteque, et Tigris, et Alce,
Et niveis Leucon, et villis Asbolus atris,
Praevalidusque Lacon, et cursu fortis Aello,
Et Thous, et Cyprio velox cum fratre Lycisce,
Et nigram medio frontem distinctus ab albo
Harpalos et Melaneus, hirsutaque corpore Lachne,
Et patre Dictaeo, sed matre Laconide nati,
Labros, et Agriodos, et acutae vocis Hylactor:
Quosque referre mora est. Ea turba cupidine praedae
Per rupes, scopulosque, adituque carentia saxa,
Qua via difficilis, quaque est via nulla, feruntur.
Ille fugit, per quae fuerat loca saepe secutus:
Heu, famulos fugit ipse suos! clamare libebat:
Actaeon ego sum, dominum cognoscite vestrum:
Verba animo desunt; resonat latratibus aether.
Prima Melanchaetes in tergo vulnera fecit;
Proxima Theridamas; Oresitrophos haesit in armo.
Tardius exierant, sed per compendia montis
Anticipata via est. Dominum retinentibus illis,
Cetera turba coit, confertque in corpore dentes.
Iam loca vulneribus desunt. Gemit ille, sonumque,
Et, si non hominis, quem non tamen edere possit
Cervus, habet: maestisque replet iuga nota querelis.
Et genibus supplex positis, similisque roganti,
Circumfert tacitos, tanquam sua brachia, vultus.
At comites rapidum solitis hortatibus agmen
Ignari instigant, oculisque Actaeona quaerunt,
Et velut absentem certatim Actaeona clamant.
Ad nomen caput ille refert, et abesse queruntur,
Nec capere oblatae segnem spectacula praedae!
Vellet abesse quidem, sed adest: velletque videre,
Non etiam sentire canum fera facta suorum.
Undique circumstant, mersisque in corpore rostris
Dilacerant falsi dominum sub imagine cervi;
Nec nisi finita per plurima vulnera vita
Ira pharetratae fertur satiata Dianae.
Rumor in ambiguo est: aliis violentior aequo
Visa dea est; alii laudant, dignamque severa
Virginitate vocant; pars invenit utraque causas.
Sola Iovis coniux non tam culpetne probetne

144 *medius*. Alt. H. e cod. 150 *evecta*. 155 *cupresso* nonnulli codd. quod praeferam propter 157. 200 solitis sua cornua H. e cod. Videtur esse e 197. 213 *fero* H. 245 *ut abesse* H.

Eloquitur, quam clade domus ab Agenore ductae
Gaudet, et a Tyria collectum pellice transfert
In generis socios odium. Subit ecce priori
Causa recens, gravidamque dolet de semine magni
Esse Iovis Semelen. Tum linguam ad iurgia solvit.
Effeci quid enim toties per iurgia? dixit:
Ipsa petenda mihi est, ipsam, si maxima Iuno
Rite vocor, perdam: si me gemmantia dextra
Sceptra tenere decet, si sum regina, Iovisque
Et soror et coniux; certe soror. At puto, furto est
Contenta, et thalami brevis est iniuria nostri?
Concipit, id deerat! manifestaque crimina pleno
Fert utero, et mater, quod vix mihi contigit uni,
De Iove vult fieri; tanta est fiducia formae.
Fallat eam faxo: nec sim Saturnia, si non
Ab Iove mersa suo Stygias penetrarit in undas.
Surgit ab his solio, fulvaque recondita nube
Limen adit Semeles. Nec nubes ante removit,
Quam simulavit anum, posuitque ad tempora canos,
Sulcavitque cutem rugis, et curva trementi
Membra tulit passu: vocem quoque fecit anilem;
Ipsaque fit Beroe, Semeles Epidauria nutrix.
Ergo ubi, captato sermone, diuque loquendo,
Ad nomen venere Iovis; suspirat, et, Optem
Iupiter ut sit, ait: metuo tamen omnia. Multi
Nomine divorum thalamos iniere pudicos.
Nec tamen esse Iovem satis est: det pignus amoris,
Si modo verus is est; quantusque, et qualis ab alta
Iunone excipitur, tantus, talisque rogato
Det tibi complexus, suaque ante insignia sumat.
Talibus ignaram Iuno Cadmeida dictis
Formarat. Rogat illa Iovem sine nomine munus.
Cui deus, Elige, ait; nullam patiere repulsam:
Quoque magis credas, Stygii quoque conscia sunto
Numina torrentis: timor et deus ille deorum.
Laeta malo, nimiumque potens, perituraque amantis
Obsequio Semele, Qualem Saturnia, dixit,
Te solet amplecti, Veneris quum foedus initis,
Da mihi te talem. Voluit deus ora loquentis
Opprimere: exierat iam vox properata sub auras.
Ingemuit; neque enim non haec optasse, neque ille
Non iurasse potest. Ergo maestissimus altum
Aethera conscendit, nutuque sequentia traxit
Nubila, quis nimbos, immistaque fulgura ventis
Addidit, et tonitrus, et inevitabile fulmen.
Qua tamen usque potest, vires sibi demere tentat:
Nec, quo centimanum deiecerat igne Typhoea,
Nunc armatur eo: nimium feritatis in illo.
Est aliud levius fulmen, cui dextra Cyclopum
Saevitiae, flammaeque minus, minus addidit irae:
Tela secunda vocant superi. Capit illa; domumque
Intrat Agenoream. Corpus mortale tumultus
Non tulit aetherios, donisque iugalibus arsit.
Imperfectus adhuc infans genetricis ab alvo
Eripitur, patrioque tener, si credere dignum,
Insuitur femori, maternaque tempora complet.
Furtim illum primis Ino matertera cunis
Educat: inde datum Nymphae Nyseides antris
Occuluere suis, lactisque alimenta dedere.
Dumque ea per terras fatali lege geruntur,
Tutaque bis geniti sunt incunabula Bacchi;
Forte Iovem memorant, diffusum nectare, curas
Seposuisse graves, vacuaque agitasse remissos
Cum Iunone iocos, et, Maior vestra profecto est,
Quam quae contingat maribus, dixisse, voluptas.
Illa negat. Placuit, quae sit sententia docti,
Quaerere, Tiresiae. Venus huic erat utraque nota.
Nam duo magnorum viridi coeuntia silva
Corpora serpentum baculi violaverat ictu;
Deque viro factus, mirabile, femina, septem
Egerat auctumnos. Octavo rursus eosdem
Vidit, et, Est vestrae si tanta potentia plagae,
Dixit, ut auctoris sortem in contraria mutet;
Nunc quoque vos feriam. Percussis anguibus isdem
Forma prior rediit, genitivaque rursus imago.
Arbiter hic igitur sumptus de lite iocosa,
Dicta Iovis firmat. Gravius Saturnia iusto,
Nec pro materia fertur doluisse; suique
Iudicis aeterna damnavit lumina nocte.
At pater omnipotens, neque enim licet irrita cuiquam
Facta dei fecisse deo, pro lumine adempto
Scire futura dedit, poenamque levavit honore.
Ille per Aonias, fama celeberrimus, urbes
Irreprehensa dabat populo responsa petenti.
Prima fide vocisque ratae tentamina sumpsit
Caerula Liriope: quam quondam flumine curvo
Implicuit, clausaeque suis Cephissos in undis
Vim tulit. Enixa est utero pulcherrima pleno
Infantem, Nymphis iam nunc qui posset amari;
Narcissumque vocat. De quo consultus, an esset
Tempora maturae visurus longa senectae,
Fatidicus vates, Si se non viderit, inquit.
Vana diu visa est vox auguris. Exitus illam,
Resque probat, letique genus, novitasque furoris.
Iamque ter ad quinos unum Cephissius annum
Addiderat, poteratque puer, iuvenisque videri.
Multi illum iuvenes, multae cupiere puellae.
Sed fuit in tenera tam dira superbia forma:
Nulli illum iuvenes, nullae tetigere puellae.
Adspicit hunc, trepidos agitantem in retia cervos,
Vocalis Nymphe, quae nec reticere loquenti,
Nec prior ipsa loqui didicit, resonabilis Echo.
Corpus adhuc Echo, non vox erat; et tamen usum
Garrula non alium, quam nunc habet, oris habebat,
Reddere de multis ut verba novissima posset.
Fecerat hoc Iuno, quia, quum deprendere posset
Sub Iove saepe suo Nymphas in monte iacentes,
Illa deam longo prudens sermone tenebat,
Dum fugerent Nymphae. Postquam Saturnia sensit;
Huius, ait, linguae, qua sum delusa, potestas
Parva tibi dabitur, vocisque brevissimus usus;
Reque minas firmat. Tamen haec in fine loquendi
Ingeminat voces, auditaque verba reportat.
Ergo ubi Narcissum per devia lustra vagantem
Vidit, et incaluit: sequitur vestigia furtim.
Quoque magis sequitur, flamma propiore calescit;
Non aliter, quam quum summis circumlita taedis
Admotam rapiunt vivacia sulphura flammam.
O, quoties voluit blandis accedere dictis,
Et molles adhibere preces! natura repugnat,
Nec sinit incipiat; sed, quod sinit, illa parata est
Exspectare sonos, ad quos sua verba remittat.
Forte puer, comitum seductus ab agmine fido,
Dixerat, Ecquis adest? et, Adest, responderat Echo.
Hic stupet: utque aciem partes dimisit in omnes;
Voce, Veni, clamat magna. Vocat illa vocantem.
Respicit: et nullo rursus veniente, Quid, inquit,
Me fugis? et totidem, quot dixit, verba recepit.
Perstat, et alternae deceptus imagine vocis,
Huc coeamus, ait: nullique libentius unquam
Responsura sono, Coeamus, retulit Echo;
Et verbis favet ipsa suis, egressaque silvis

262 *Profeci.* Alt. Burm. e cod. 272 *ad* undas. 282 *subiere.* Ead. varietas IV, 328. Probat *sub.* Burm. 283 esse *Iovis.* 341 fide, fidei. 362 *quae*, quum. 363 *Cum* love. 368 *Tantum* haec Bothe c. 381 *divisit* cod. probante H.

Ibat, ut iniiceret sperato brachia collo.
Ille fugit, fugiensque, Manus complexibus aufer;
Ante, ait, emoriar, quam sit tibi copia nostri.
Retulit illa nihil, nisi, Sit tibi copia nostri.
Spreta latet silvis, pudibundaque frondibus ora
Protegit; et solis ex illo vivit in antris.
Sed tamen haeret amor, crescitque dolore repulsae.
Attenuant vigiles corpus miserabile curae,
Adducitque cutem macies; et in aera sucus
Corporis omnis abit: vox tantum, atque ossa supersunt.
Vox manet. Ossa ferunt lapidis traxisse figuram.
Sic hanc, sic alias, undis aut montibus ortas,
Luserat hic Nymphas; sic coetus ante viriles.
Inde manus aliquis despectus ad aethera tollens,
Sic amet iste licet, sic non potiatur amato,
Dixerat. Assensit precibus Rhamnusia iustis.
Fons erat illimis, nitidis argenteus undis,
Quem neque pastores, neque pastae in monte capellae
Contigerant, aliudve pecus: quem nulla volucris,
Nec fera turbarat, nec lapsus ab arbore ramus.
Gramen erat circa, quod proximus humor alebat,
Silvaque, sole lacum passura tepescere nullo.
Hic puer, et studio venandi lassus et aestu,
Procubuit, faciemque loci, fontemque secutus.
Dumque sitim sedare cupit, sitis altera crevit;
Dumque bibit, visae correptus imagine formae,
Spem sine corpore amat: corpus putat esse, quod umbra est.
Adstupet ipse sibi, vultuque immotus eodem
Haeret, ut e Pario formatum marmore signum.
Spectat humi positus geminum, sua lumina, sidus,
Et dignos Baccho, dignos et Apolline crines,
Impubesque genas, et eburnea colla, decusque
Oris, et in niveo mistum candore ruborem;
Cunctaque miratur, quibus est mirabilis; ipse
Se cupit imprudens; et, qui probat, ille probatur;
Dumque petit, petitur; pariterque incendit, et ardet.
Irrita fallaci quoties dedit oscula fonti!
In medias quoties, visum captantia collum,
Brachia mersit aquas; nec se deprendit in illis!
Quid videat, nescit; sed, quod videt, uritur illo:
Atque oculos idem, qui decipit, incitat error.
Credule, quid frustra simulacra fugacia captas?
Quod petis, est nusquam: quod amas, avertere, perdes.
Ista repercussae, quam cernis, imaginis umbra est.
Nil habet ista sui, tecum venitque, manetque:
Tecum discedet, si tu discedere possis.
Non illum Cereris, non illum cura quietis
Abstrahere inde potest: sed opaca fusus in herba
Spectat inexpleto mendacem lumine formam,
Perque oculos perit ipse suos, paulumque levatus,
Ad circumstantes tendens sua brachia silvas;
Ecquis, io silvae, crudelius, inquit, amavit?
Scitis enim, et multis latebra opportuna fuistis!
Ecquem, quum vestrae tot agantur saecula vitae,
Qui sic tabuerit, longo meministis in aevo?
Et placet, et video: sed quod videoque, placetque,
Non tamen invenio; tantus tenet error amantem.
Quoque magis doleam; nec nos mare separat ingens,
Nec via, nec montes, nec clausis moenia portis.
Exigua prohibemur aqua. Cupit ipse teneri.
Nam quoties liquidis porreximus oscula lymphis;
Hic toties ad me resupino nititur ore.
Posse putes tangi: minimum est, quod amantibus obstat.
Quisquis es, huc exi: quid me, puer unice, fallis?
Quove petitus abis? certe nec forma, nec aetas
Est mea, quam fugias: et amarunt me quoque Nymphae.
Spem mihi nescio quam vultu promittis amico;
Quumque ego porrexi tibi brachia, porrigis ultro:
Quum risi, arrides; lacrimas quoque saepe notavi,
Me lacrimante, tuas; nutu quoque signa remittis:
Et, quantum motu formosi suspicor oris,
Verba refers, aures non pervenientia nostras.
Ipse ego sum, sensi; nec me mea fallit imago.
Uror amore mei: flammas moveoque feroque.
Quid faciam? roger, anne rogem? quid deinde rogabo?
Quod cupio mecum est: inopem me copia fecit.
O, utinam nostro secedere corpore possem!
Votum in amante novum; vellem, quod amamus, abesset.
Iamque dolor vires adimit: nec tempora vitae
Longa meae superant, primoque exstinguor in aevo.
Nec mihi mors gravis est, posituro morte dolores.
Hic, qui diligitur, vellem diuturnior esset!
Nunc duo concordes anima moriemur in una.
Dixit, et ad faciem rediit male sanus eandem,
Et lacrimis turbavit aquas; obscuraque moto
Reddita forma lacu est. Quam quum vidisset abire;
Quo fugis? o remane; nec me, crudelis, amantem
Desere, clamavit: liceat, quod tangere non est,
Adspicere, et misero praebere alimenta furori.
Dumque dolet, summa vestem deduxit ab ora,
Nudaque marmoreis percussit pectora palmis.
Pectora traxerunt tenuem percussa ruborem,
Non aliter, quam poma solent, quae candida parte,
Parte rubent; aut ut variis solet uva racemis
Ducere purpureum, nondum matura, colorem.
Quae simul adspexit liquefacta rursus in unda,
Non tulit ulterius; sed, ut intabescere flavae
Igne levi cerae, matutinaeve pruinae
Sole tepente solent, sic attenuatus amore
Liquitur, et caeco paulatim carpitur igni.
Et neque iam color est misto candore rubori,
Nec vigor, et vires, et quae modo visa placebant,
Nec corpus remanet, quondam quod amaverat Echo.
Quae tamen ut vidit, quamvis irata memorque,
Indoluit; quotiesque puer miserabilis, Heu, heu!
Dixerat: haec resonis iterabat vocibus, Heu, heu!
Quumque suos manibus percusserat ille lacertos,
Haec quoque reddebat sonitum plangoris eundem.
Ultima vox solitam fuit haec spectantis in undam:
Heu frustra dilecte puer! totidemque remisit
Verba locus; dictoque Vale, Vale inquit et Echo.
Ille caput viridi fessum submisit in herba;
Lumina nox claudit, domini mirantia formam.
Tum quoque se, postquam est inferna sede receptus,
In Stygia spectabat aqua. Planxere sorores
Naides, et sectos fratri posuere capillos.
Planxere et Dryades; plangentibus assonat Echo.
Iamque rogum, quassasque faces, feretrumque parabant:
Nusquam corpus erat; croceum pro corpore florem
Inveniunt, foliis medium cingentibus albis.
Cognita res meritum vati per Achaidas urbes
Attulerat famam, nomenque erat auguris ingens.
Spernit Echionides tamen hunc ex omnibus unus,
Contemptor superum, Pentheus; praesagaque ridet

390 *aufert* codd. Rm. H. 393 *iacet* Bothe c. Nam post 399 legebantur olim duo versus hi: *Inde latet silvis, nulloque in monte videtur; Omnibus auditur: sonus est, qui vivit in illa.* Fetus inepti hominis. 415 Rem sine. 433 *tecumque.* 434 *discedat.* 452 puer *invide* tres codd. 458 *nictu* Burm. e cod. 463 In te ego a. H. e cod.

Verba senis, tenebrasque et cladem lucis ademptae
Obiicit. Ille movens albentia tempora canis,
Quam felix esses, si tu quoque luminis huius
Orbus, ait, fieres, ne Bacchica sacra videres!
Iamque dies aderit, iamque haud procul auguror esse,
Quo novus huc veniat, proles Semeleia, Liber.
Quem nisi templorum fueris dignatus honore;
Mille lacer spargere locis, et sanguine silvas
Foedabis, matremque tuam, matrisque sorores.
Evenient; neque enim dignabere numen honore,
Meque sub his tenebris nimium vidisse quereris.
Talia dicentem proturbat Echione natus.
Dicta fides sequitur, responsaque vatis aguntur.
Liber adest; festisque fremunt ululatibus agri:
Turba ruunt, mistaeque viris matresque nurusque,
Vulgusque, proceresque, ignota ad sacra feruntur.
Quis furor, anguigenae, proles Mavortia, vestras
Attonuit mentes? Pentheus ait; aerane tantum
Aere repulsa valent, et adunco tibia cornu,
Et magicae fraudes? ut, quos non belliger ensis,
Non tuba terruerint, non strictis agmina telis,
Femineae voces, et mota insania vino,
Obscaenique greges, et inania tympana vincant?
Vosne, senes, mirer? qui longa per aequora vecti
Hac Tyron, hac profugos posuistis sede Penates;
Nunc sinitis sine Marte capi? vosne, acrior aetas,
O iuvenes, propiorque meae: quos arma tenere,
Non thyrsos; galeaque tegi, non fronde, decebat?
Este, precor, memores, qua sitis stirpe creati,
Illiusque animos, qui multos perdidit unus,
Sumite serpentis. Pro fontibus ille lacuque
Interiit; at vos pro fama vincite vestra.
Ille dedit leto fortes; vos pellite molles,
Et patrium revocate decus. Si fata vetabant
Stare diu Thebas; utinam tormenta virique
Moenia diruerent, ferrumque ignisque sonarent!
Essemus miseri sine crimine, sorsque querenda,
Non celanda foret, lacrimaeque pudore carerent.
At nunc a puero Thebae capientur inermi,
Quem neque bella iuvant, nec tela, nec usus equorum;
Sed madidus myrrha crinis, mollesque coronae,
Purpuraque, et pictis intextum vestibus aurum?
Quem quidem ego actutum, modo vos absistite, cogam
Assumptumque patrem commentaque sacra fateri.
An satis Acrisio est animi, contemnere vanum
Numen, et Argolicas venienti claudere portas;
Penthea terrebit cum totis advena Thebis?
Ite citi (famulis hoc imperat), ite, ducemque
Attrahite huc vinctum: iussis mora segnis abesto.
Hunc avus, hunc Athamas, hunc cetera turba suorum
Corripiunt dictis, frustraque inhibere laborant.
Acrior admonitu est, irritaturque retenta
Et crescit rabies; remoraminaque ipsa nocebant.
Sic ego torrentem, qua nil obstabat eunti,
Lenius, et modico strepitu decurrere vidi;
At, quacumque trabes obstrusaque saxa tenebant,
Spumeus, et fervens, et ab obiice saevior ibat.
Ecce, cruentati redeunt: et, Bacchus ubi esset,
Quaerenti domino, Bacchum vidisse negarunt.
Hunc, dixere, tamen comitem, famulumque sacrorum
Cepimus; et tradunt manibus post terga ligatis,
Sacra dei quondam Tyrrhena gente secutum.
Adspicit hunc oculis Pentheus, quos ira tremendos
Fecerat, et, quanquam poenae vix tempora differt,
O periture, tuaque aliis documenta dature
Morte, ait, ede tuum nomen, nomenque parentum,
Et patriam; morisque novi cur sacra frequentes.
Ille metu vacuus, Nomen mihi, dixit, Acoetes,
Patria Maeonia est, humili de plebe parentes.
Non mihi, quae duri colerent, pater, arva iuvenci,
Lanigerosve greges, non ulla armenta reliquit.
Pauper et ipse fuit; linoque solebat et hamis
Decipere et calamo salientes ducere pisces.
Ars illi sua census erat. Quum traderet artem;
Accipe, quas habeo, studii successor et heres,
Dixit, opes: moriensque mihi nihil ille reliquit,
Praeter aquas; unum hoc possum appellare paternum.
Mox ego, ne scopulis haererem semper in isdem,
Addidici regimen, dextra moderante, carinae
Flectere, et Oleniae sidus pluviale capellae,
Taygetenque, Hyadasque oculis Arctonque notavi,
Ventorumque domos, et portus puppibus aptos.
Forte petens Delon, Chiae telluris ad oras
Applicor, et dextris adducor litora remis;
Doque leves saltus, udaeque innitor arenae.
Nox ubi consumpta est Aurora rubescere primum
Coeperat; exsurgo, laticesque inferre recentes
Admoneo, monstroque viam, quae ducat ad undas.
Ipse, quid aura mihi tumulo promittat ab alto,
Prospicio; comitesque voco, repetoque carinam.
Adsumus en! inquit sociorum primus Opheltes;
Utque putat, praedam deserto nactus in agro,
Virginea puerum ducit per litora forma.
Ille, mero somnoque gravis, titubare videtur,
Vixque sequi. Specto cultum, faciemque, gradumque:
Nil ibi, quod posset credi mortale, videbam.
Et sensi, et dixi sociis, Quod numen in isto
Corpore sit, dubito: sed corpore numen in isto est.
Quisquis es, o faveas, nostrisque laboribus adsis:
His quoque des veniam. Pro nobis mitte precari,
Dictys ait: quo non alius conscendere summas
Ocior antennas, prensoque rudente relabi,
Hoc Libys, hoc flavus, prorae tutela, Melanthus,
Hoc probat Alcimedon, et, qui requiemque modumque
Voce dabat remis, animorum hortator Epopeus:
Hoc omnes alii; praedae tam caeca cupido est.
Non tamen hanc sacro violari pondere pinum
Perpetiar, dixi: pars hic mihi maxima iuris;
Inque aditu obsisto. Furit audacissimus omni
De numero Lycabas, qui Tusca pulsus ab urbe
Exsilium, dira poenam pro caede, luebat.
Is mihi, dum resto, iuvenili guttura pugno
Rupit, et excussum misisset in aequora, si non
Haesissem, quamvis amens, in fune retentus.
Impia turba probant factum. Tum denique Bacchus,
Bacchus enim fuerat, veluti clamore solutus
Sit sopor, aque mero redeant in pectora sensus;
Quid facitis? quis clamor? ait: qua, dicite, nautae,
Huc ope perveni? quo me deferre paratis?
Pone metum, Proreus, et quos contingere portus
Ede velis, dixit; terra sistere petita.
Naxon, ait Liber, cursus advertite vestros.
Illa mihi domus est: vobis erit hospita tellus.
Per mare fallaces, perque omnia numina iurant
Sic fore, meque iubent pictae dare vela carinae.
Dextera Naxos erat: dextra mihi lintea danti,
Quid facis, o demens? quis te furor, inquit, Acoete,
Pro se quisque, tenet? laevam pete. Maxima nutu
Pars mihi significat; pars, quid velit, aure susurrat.
Obstupui, Capiatque alius moderamina, dixi,
Meque ministerio scelerisque artisque removi.
Increpor a cunctis, totumque immurmurat agmen.
E quibus Aethalion, Te scilicet omnis in uno

516 *Bacchia* H. e codd. 568 *obstructaque*. 574 *quondam* I. c. 595 *Ceae*, *Diae*. Res incerta.

Nostra salus posita est! ait, et subit ipse, meumque
Explet opus; Naxoque petit diversa relicta.
Tum deus illudens, tanquam modo denique fraudem
Senserit, e puppi pontum prospectat adunca.
Et flenti similis, Non haec mihi litora, nautae,
Promisistis, ait: non haec mihi terra rogata est.
Quo merui poenam facto? quae gloria vestra est,
Si puerum iuvenes, si multi fallitis unum?
Iamdudum flebam. Lacrimas manus impia nostras
Ridet, et impellit properantibus aequora remis.
Per tibi nunc ipsum, nec enim praesentior illo
Est deus, adiuro, tam me tibi vera referre,
Quam veri maiora fide. Stetit aequore puppis
Haud aliter, quam si siccum navale teneret.
Illi admirantes remorum in verbere perstant,
Velaque deducunt, geminaque ope currere tentant.
Impediunt hederae remos, nexuque recurvo
Serpunt, et gravidis distringunt vela corymbis.
Ipse, racemiferis frontem circumdatus uvis,
Pampineis agitat velatam frondibus hastam.
Quem circa tigres, simulacra immania lyncum,
Pictarumque iacent fera corpora pantherarum.
Exsiluere viri, sive hoc insania fecit,
Sive timor; primusque Medon nigrescere pinnis
Corpore depresso, et spinae curvamina flecti
Incipit: huic Lycabas, In quae miracula, dixit,
Verteris? et lati rictus, et panda loquenti
Naris erat, squamamque cutis durata trahebat.
At Libys, obstantes dum vult obvertere remos,
In spatium resilire manus breve vidit, et illas
Iam non esse manus, iam pinnas posse vocari.
Alter, ad intortos cupiens dare brachia funes,
Brachia non habuit, truncoque repandus in undas
Corpore desiluit: falcata novissima cauda est,
Qualia dividuae sinuantur cornua Lunae.
Undique dant saltus, multaque adspergine rorant,
Emerguntque iterum, redeuntque sub aequora rursus,
Inque chori ludunt speciem, lascivaque iactant
Corpora, et acceptum patulis mare naribus efflant.
De modo viginti, tot enim ratis illa ferebat,
Restabam solus. Pavidum, gelidumque trementi
Corpore, vixque meum firmat deus, Excute, dicens,
Corde metum, Diamque tene. Delatus in illam
Accensis aris Baccheia sacra frequento.
Praebuimus longis, Pentheus, ambagibus aures,
Inquit: ut ira mora vires absumere posset.
Praecipitem famuli rapite hunc, cruciataque diris
Corpora tormentis Stygiae demittite nocti.
Protinus abstractus solidis Tyrrhenus Acoetes
Clauditur in tectis; et dum crudelia iussae
Instrumenta necis, ferrumque ignisque parantur;
Sponte sua patuisse fores, lapsasque lacertis
Sponte sua fama est, nullo solvente, catenas.
Perstat Echionides; nec iam iubet ire, sed ipse
Vadit, ubi, electus facienda ad sacra, Cithaeron
Cantibus et clara bacchantum voce sonabat.
Ut fremit acer equus, quum bellicus aere canoro
Signa dedit tubicen, pugnaeque assumit amorem;
Penthea sic ictus longis ululatibus aether
Movit, et audito clangore recanduit ira.
Monte fere medio est, cingentibus ultima silvis,
Purus ab arboribus, spectabilis undique campus.
Hic oculis illum cernentem sacra profanis
Prima videt, prima est insano concita motu,
Prima suum misso violavit Penthea thyrso
Mater: Io, geminae, clamavit, adeste sorores.
Ille aper, in nostris errat qui maximus agris,
Ille mihi feriendus aper. Ruit omnis in unum
Turba furens: cunctae coeunt, cunctaeque sequuntur
Iam trepidum, iam verba minus violenta loquentem,
Iam se damnantem, iam se peccasse fatentem.
Saucius ille tamen, Fer opem, matertera, dixit,
Autonoe: moveant animos Actaeonis umbrae.
Illa, quid Actaeon, nescit; dextramque precanti
Abstulit: Inoo lacerata est altera raptu.
Non habet infelix quae matri brachia tendat:
Trunca sed ostendens disiectis corpora membris,
Adspice, mater, ait. Visis ululavit Agave,
Collaque iactavit, movitque per aera crinem;
Avulsumque caput digitis complexa cruentis
Clamat, Io comites, opus haec victoria nostrum est.
Non citius frondes auctumno frigore tactas,
Iamque male haerentes alta rapit arbore ventus;
Quam sunt membra viri manibus direpta nefandis.
Talibus exemplis monitae nova sacra frequentant,
Turaque dant, sanctasque colunt Ismenides aras.

LIBER QUARTUS.

At non Alcithoe Minyeias orgia censet
Accipienda dei; sed adhuc temeraria Bacchum
Progeniem negat esse Iovis, sociasque sorores
Impietatis habet. Festum celebrare sacerdos,
Immunesque operum dominas famulasque suorum
Pectora pelle tegi, crinales solvere vittas,
Serta coma, manibus frondentes sumere thyrsos
Iusserat, et saevam laesi fore numinis iram
Vaticinatus erat. Parent matresque nurusque;
Telasque, calathosque, infectaque pensa reponunt,
Turaque dant, Bacchumque vocant, Bromiumque, Lyaeumque,
Ignigenamque, satumque iterum, solumque bimatrem.
Additur his Nyseus, indetonsusque Thyoneus,
Et cum Lenaeo genialis consitor uvae,
Nycteliusque, Eleleusque parens, et Iacchus, et Evan;
Et quae praeterea per Graias plurima gentes
Nomina, Liber, habes. Tibi enim inconsumpta iuventas;
Tu puer aeternus, tu formosissimus alto
Conspiceris coelo; tibi, quum sine cornibus adstas,
Virgineum caput est: Oriens tibi victus, ad usque
Decolor extremo qua tingitur India Gange.
Penthea tu, venerande, bipenniferumque Lycurgum
Sacrilegos mactas, Tyrrhenaque mittis in aequor
Corpora; tu biiugum pictis insignia frenis
Colla premis lyncum; Bacchae Satyrique sequuntur,
Quique senex ferula titubantes ebrius artus
Sustinet, et pando non fortiter haeret asello.
Quacumque ingrederis, clamor iuvenilis, et una
Femineae voces, impulsaque tympana palmis,
Concavaque aera sonant, longoque foramine buxus.

664 *umbris* Schol. ad Stat. 666 *simulacraque inania.* 688 Diam, Naxon. 711 Io, *Ogcone* cum glossa: a loco *dictae* cod. Med. unde H. c. *Ogygiae.*
Lib. IV, 21 *cingitur* codd. plurimi. 27 *aut* pando.

Pacatus mitisque, rogant Ismenides, adsis;
Iussaque sacra colunt. Solae Minyeides intus,
Intempestiva turbantes festa Minerva,
Aut ducunt lanas, aut stamina pollice versant,
Aut haerent telae, famulasque laboribus urgent.
E quibus una levi deducens pollice filum,
Dum cessant aliae, commentaque sacra frequentant,
Nos quoque, quas Pallas, melior dea, detinet, inquit,
Utile opus manuum vario sermone levemus:
Perque vices aliquid, quod tempora longa videri
Non sinat, in medium vacuas referamus ad aures.
Dicta probant, primamque iubent narrare sorores.
Illa, quid e multis referat, nam plurima norat,
Cogitat; et dubia est, de te, Babylonia, narret,
Derceti, quam versa squamis velantibus artus
Stagna Palaestini credunt celebrasse figura:
An magis ut sumptis illius filia pennis
Extremos albis in turribus egerit annos:
Nais an ut cantu, nimiumque potentibus herbis,
Verterit in tacitos iuvenilia corpora pisces,
Donec idem passa est: an, quae poma alba ferebat,
Ut nunc nigra ferat contactu sanguinis arbor.
Haec placet; hanc, quoniam vulgaris fabula non est,
Talibus orsa modis, lana sua fila sequente:
Pyramus et Thisbe, iuvenum pulcherrimus alter,
Altera, quas Oriens habuit, praelata puellis,
Contiguas habuere domos, ubi dicitur altam
Coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.
Notitiam, primosque gradus vicinia fecit;
Tempore crevit amor: taedae quoque iure coissent;
Sed vetuere patres. Quod non potuere vetare,
Ex aequo captis ardebant mentibus ambo.
Conscius omnis abest: nutu, signisque loquuntur;
Quoque magis tegitur, tectus magis aestuat ignis.
Fissus erat tenui rima, quam duxerat olim,
Quum fieret, paries domui communis utrique.
Id vitium nulli per saecula longa notatum,
Quid non sentit amor? primi sensistis amantes,
Et voci fecistis iter; tutaeque per illud
Murmure blanditiae minimo transire solebant.
Saepe, ut constiterant, hinc Thisbe, Pyramus illinc,
Inque vicem fuerat captatus anhelitus oris;
Invide, dicebant, paries, quid amantibus obstas?
Quantum erat, ut sineres nos toto corpore iungi?
Aut hoc si nimium, vel ad oscula danda pateres!
Nec sumus ingrati: tibi nos debere fatemur,
Quod datus est verbis ad amicas transitus aures.
Talia diversa nequidquam sede locuti,
Sub noctem dixere Vale: partique dedere
Oscula quisque suae, non pervenientia contra.
Postera nocturnos Aurora removerat ignes,
Solque pruinosas radiis siccaverat herbas:
Ad solitum coiere locum. Tum murmure parvo
Multa prius questi, statuunt, ut nocte silenti
Fallere custodes, foribusque excedere tentent;
Quumque domo exierint, urbis quoque claustra relinquant:
Neve sit errandum lato spatiantibus arvo,
Conveniant ad busta Nini, lateantque sub umbra
Arboris. Arbor ibi, niveis uberrima pomis,
Ardua morus, erat, gelido contermina fonti.
Pacta placent: et lux, tarde decedere visa,
Praecipitatur aquis, et aquis nox surgit ab isdem.
Callida per tenebras, versato cardine, Thisbe
Egreditur, fallitque suos; adopertaque vultum
Pervenit ad tumulum, dictaque sub arbore sedit.
Audacem faciebat amor. Venit ecce! recenti
Caede leaena boum spumantes oblita rictus,
Depositura sitim vicini fontis in unda.
Quam procul ad Lunae radios Babylonia Thisbe
Vidit, et obscurum timido pede fugit in antrum;
Dumque fugit, tergo velamina lapsa relinquit.
Ut lea saeva sitim multa compescuit unda,
Dum redit in silvas, inventos forte sine ipsa
Ore cruentato tenues laniavit amictus.
Serius egressus vestigia vidit in alto
Pulvere certa ferae, totoque expalluit ore
Pyramus. Ut vero vestem quoque sanguine tinctam
Reperit; Una duos nox, inquit, perdet amantes!
E quibus illa fuit longa dignissima vita.
Nostra nocens anima est: ego te, miseranda, peremi,
In loca plena metus qui iussi nocte venires,
Nec prior huc veni. Nostrum divellite corpus,
Et scelerata fero consumite viscera morsu,
O, quicumque sub hac habitatis rupe, leones!
Sed timidi est optare necem. Velamina Thisbes
Tollit, et ad pactae secum fert arboris umbram.
Utque dedit notae lacrimas, dedit oscula, vesti:
Accipe nunc, inquit, nostri quoque sanguinis haustus!
Quoque erat accinctus, demittit in ilia ferrum.
Nec mora, ferventi moriens e vulnere traxit.
Ut iacuit resupinus humi, cruor emicat alte;
Non aliter, quam quum vitiato fistula plumbo
Scinditur, et tenues stridente foramine longe
Eiaculatur aquas, atque ictibus aera rumpit.
Arborei fetus adspergine caedis in atram
Vertuntur faciem, madefactaque sanguine radix
Puniceo tingit pendentia mora colore.
Ecce, metu nondum posito, ne fallat amantem,
Illa redit; iuvenemque oculis, animoque requirit,
Quantaque vitarit narrare pericula gestit.
Utque locum, et versam cognovit in arbore formam;
Sic facit incertam pomi color; haeret, an haec sit.
Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
Membra solum, retroque pedem tulit, oraque buxo
Pallidiora gerens, exhorruit, aequoris instar,
Quod tremit, exigua quum summum stringitur aura.
Sed postquam remorata suos cognovit amores,
Percutit indignos claro plangore lacertos;
Et laniata comas, amplexaque corpus amatum,
Vulnera supplevit lacrimis, fletumque cruori
Miscuit: et gelidis in vultibus oscula figens,
Pyrame, clamavit, quis te mihi casus ademit?
Pyrame, responde: tua te carissima Thisbe
Nominat: exaudi, vultusque attolle iacentes.
Ad nomen Thisbes oculos iam morte gravatos
Pyramus erexit, visaque recondidit illa.
Quae postquam vestemque suam cognovit, et ense
Vidit ebur vacuum; Tua te manus, inquit, amorque
Perdidit, infelix. Est et mihi fortis in unum
Hoc manus; est et amor, dabit hic in vulnera vires.
Prosequar exstinctum, letique miserrima dicar
Causa, comesque tui: quique a me morte revelli
Heu! sola poteras, poteris nec morte revelli.
Hoc tamen amborum verbis estote rogati,
O, multum miseri, meus illiusque, parentes,
Ut, quos serus amor, quos hora novissima iunxit,
Componi tumulo non invideatis eodem.
At tu, quae ramis arbor miserabile corpus
Nunc tegis unius, mox es tectura duorum;
Signa tene caedis, pullosque, et luctibus aptos
Semper habe fetus, gemini monumenta cruoris.

47 Dercetidis sive Dercetonis filia Semiramis, in columbam denique mutata. 48 albis Trist. I, 9, 7 sq. Vulg. *altis*. 57 *tenuere* H. e codd. Emendatio librarii. 124 *pulsat* cod. 127 *candentia*. 143 *carissime*.

Dixit; et aptato pectus mucrone sub imum
Incubuit ferro, quod adhuc a caede tepebat.
Vota tamen tetigere deos, tetigere parentes.
Nam color in pomo est, ubi permaturuit, ater:
Quodque rogis superest, una requiescit in urna.
Desierat; mediumque fuit breve tempus, et orsa est
Dicere Leuconoe, vocem tenuere sorores:
Hunc quoque, siderea qui temperat omnia luce,
Cepit amor Solem. Solis referemus amores.
Primus adulterium Veneris cum Marte putatur
Hic vidisse deus: videt hic deus omnia primus.
Indoluit facto, Iunonigenaeque marito
Furta tori, furtique locum monstravit. At illi
Et mens, et quod opus fabrilis dextra tenebat,
Excidit. Extemplo graciles ex aere catenas,
Retiaque, et laqueos, quae lumina fallere possint,
Elimat. Non illud opus tenuissima vincant
Stamina, non summo quae pendet aranea tigno.
Utque leves tactus, momentaque parva sequantur,
Efficit, et lecto circumdata collocat apte.
Ut venere torum coniux et adulter in unum;
Arte viri, vinclisque nova ratione paratis,
In mediis ambo deprensi amplexibus haerent.
Lemnius extemplo valvas patefecit eburnas,
Admisitque deos. Illi iacuere ligati
Turpiter. Atque aliquis de dis non tristibus optat
Sic fieri turpis. Superi risere: diuque
Haec fuit in toto notissima fabula coelo.
Exigit indicii memorem Cythereia poenam;
Inque vices illum, tectos qui laesit amores,
Laedit amore pari. Quid nunc, Hyperione nate,
Forma, calorque tibi, radiataque lumina prosunt?
Nempe tuis omnes qui terras ignibus uris,
Ureris igne novo; quique omnia cernere debes,
Leucotheen spectas, et virgine figis in una,
Quos mundo debes, oculos. Modo surgis Eoo
Temperius coelo; modo serius incidis undis,
Spectandique mora brumales porrigis horas.
Deficis interdum, vitiumque in lumina mentis
Transit: et obscurus mortalia pectora terres.
Nec, tibi quod Lunae terris propioris imago
Obstiterit, palles: facit hunc amor iste colorem.
Diligis hanc unam; nec te Clymeneve, Rhodosve,
Nec tenet Aeaeae genitrix pulcherrima Circes,
Quaeque tuos Clytie, quamvis despecta, petebat
Concubitus, ipsoque illo grave vulnus habebat
Tempore. Leucothee multarum oblivia fecit,
Gentis odoriferae quam formosissima partu
Edidit Eurynome; sed postquam filia crevit,
Quam mater cunctas, tam matrem filia vicit.
Rexit Achaemenias urbes pater Orchamus, isque
Septimus a prisci numeratur origine Beli.
Axe sub Hesperio sunt pascua Solis equorum:
Ambrosiam pro gramine habent. Ea fessa diurnis
Membra ministeriis nutrit, reparatque labori.
Dumque ibi quadrupedes coelestia pabula carpunt,
Noxque vicem peragit; thalamos deus intrat amatos,
Versus in Eurynomes faciem genitricis: et inter
Bis sex Leucotheen famulas ad limina cernit
Levia versato ducentem stamina fuso.
Ergo ubi, ceu mater, carae dedit oscula natae;
Res, ait, arcana est: famulae, discedite, neve
Eripite arbitrium matri secreta loquendi.
Paruerant; thalamoque deus sine teste relicto,
Ille ego sum, dixit, qui longum metior annum,
Omnia qui video, per quem videt omnia tellus;
Mundi oculus. Mihi, crede, places. Pavet illa: metuque
Et colus, et fusus digitis cecidere remissis.
Ipse timor decuit. Nec longius illa moratus,
In veram rediit faciem, solitumque nitorem.
At virgo, quamvis inopino territa visu,
Victa nitore dei, posita vim passa querela est.
Invidit Clytie, neque enim moderatus in illa
Solis amor fuerat, stimulataque pellicis ira
Vulgat adulterium, diffamatumque parenti
Indicat. Ille ferox immansuetusque precantem,
Tendentemque manus ad lumina Solis, et, Ille
Vim tulit invitae, dicentem, defodit alta
Crudus humo, tumulumque super gravis addit arenae.
Dissipat hunc radiis Hyperione natus, iterque
Dat tibi, quo possis defossos promere vultus:
Nec tu iam poteras enectum pondere terrae
Tollere, nympha, caput, corpusque exsangue iacebas.
Nil illo fertur volucrum moderator equorum
Post Phaethonteos vidisse dolentius ignes.
Ille quidem gelidos radiorum viribus artus,
Si queat, in vivum tentat revocare calorem;
Sed, quoniam tantis fatum conatibus obstat,
Nectare odorato spargit corpusque locumque,
Multaque praequestus, Tanges tamen aethera, dixit.
Protinus imbutum coelesti nectare corpus
Delicuit, terramque suo madefecit odore;
Virgaque per glebas sensim radicibus actis
Turea surrexit, tumulumque cacumine rupit.
At Clytien, quamvis amor excusare dolorem,
Indiciumque dolor poterat, non amplius auctor
Lucis adit, Venerisque modum sibi fecit in illa.
Tabuit ex illo dementer amoribus usa,
Nympharum impatiens; et sub Iove, nocte dieque,
Sedit humo nuda, nudis incompta capillis.
Perque novem luces expers undaeque cibique,
Rore mero, lacrimisque suis ieiunia pavit,
Nec se movit humo: tantum spectabat euntis
Ora dei, vultusque suos flectebat ad illum.
Membra ferunt haesisse solo, partemque coloris
Luridus exsangues pallor convertit in herbas.
Est in parte rubor; violaeque simillimus ora
Flos tegit. Illa suum, quamvis radice tenetur,
Vertitur ad Solem, mutataque servat amorem.
Dixerat, et factum mirabile ceperat aures.
Pars fieri potuisse negant, pars omnia veros
Posse deos memorant; sed non est Bacchus in illis.
Poscitur Alcithoe, postquam siluere sorores:
Quae radio stantis percurrens stamina telae,
Vulgatos taceo, dixit, pastoris amores
Daphnidis Idaei, quem Nymphe pellicis ira
Contulit in saxum: tantus dolor urit amantes.
Nec loquor, ut quondam naturae iure novato
Ambiguus fuerit modo vir, modo femina, Scython.
Te quoque, nunc adamas, quondam fidissime parvo,
Celmi, Iovi, largoque satos Curetas ab imbri,
Et Crocon in parvos versum cum Smilace flores,
Praetereo; dulcique animos novitate tenebo.
Unde sit infamis, quare male fortibus undis
Salmacis enervet, tactosque remolliat artus,
Discite. Causa latet: vis est notissima fontis.
Mercurio puerum diva Cythereide natum
Naides Idaeis enutrivere sub antris;
Cuius erat facies, in qua materque paterque
Cognosci possent; nomen quoque traxit ab illis.
Is tria quum primum fecit quinquennia, montes

167 mediumque *subit* cod. 187 Atque Heroid. I, 31. 193 *colorque.* 224 *loquenti.* Alt. H. e codd. 225 [illegible] Sed v. VIII, 564.

Deseruit patrios; Idaque altrice relicta
Ignotis errare locis, ignota videre
Flumina gaudebat, studio minuente laborem.
Ille etiam Lycias urbes, Lyciaeque propinquos
Caras adit. Videt hic stagnum lucentis ad imum
Usque solum lymphae. Non illic canna palustris,
Nec steriles ulvae, nec acuta cuspide iunci;
Perspicuus liquor est. Stagni tamen ultima vivo
Caespite cinguntur, semperque virentibus herbis.
Nympha colit, sed nec venatibus apta, nec arcus
Flectere quae soleat, nec quae contendere cursu;
Solaque Naiadum celeri non nota Dianae.
Saepe suas illi fama est dixisse sorores:
Salmaci, vel iaculum, vel pictas sume pharetras,
Et tua cum duris venatibus otia misce.
Nec iaculum sumit, nec pictas illa pharetras,
Nec sua cum duris venatibus otia miscet.
Sed modo fonte suo formosos perluit artus;
Saepe Cytoriaco deducit pectine crines,
Et quid se deceat, spectatas consulit undas.
Nunc perlucenti circumdata corpus amictu,
Mollibus aut foliis, aut mollibus incubat herbis.
Saepe legit flores; et tunc quoque forte legebat,
Quum puerum vidit, visumque optavit habere.
Nec tamen ante adiit, etsi properabat adire,
Quam se composuit, quam circumspexit amictus,
Et finxit vultum, et meruit formosa videri.
Tunc sic orsa loqui: Puer o dignissime credi
Esse deus; seu tu deus es, potes esse Cupido:
Sive es mortalis, qui te genuere, beati:
Et frater felix, et fortunata profecto
Si qua tibi soror est, et, quae dedit ubera, nutrix.
Sed longe cunctis, longeque potentior illis,
Si qua tibi sponsa est, si quam dignabere taeda.
Haec tibi sive aliqua est, mea sit furtiva voluptas:
Seu nulla est, ego sim, thalamumque ineamus eundem.
Nais ab his tacuit: pueri rubor ora notavit,
Nescia quid sit amor; sed et erubuisse decebat.
Hic color aprica pendentibus arbore pomis,
Aut ebori tincto est, aut sub candore rubenti,
Quum frustra resonant aera auxiliaria, Lunae,
Poscenti Nymphae sine fine sororia saltem
Oscula, iamque manus ad eburnea colla ferenti,
Desinis? aut fugio, tecumque, ait, ista relinquo.
Salmacis extimuit; Locaque haec tibi libera trado,
Hospes, ait: simulatque gradu discedere verso.
Tum quoque respiciens, fruticumque recondita silva
Delituit, flexumque genu submisit. At ille,
Ut puer, et vacuis ut inobservatus in herbis,
Huc it, et hinc illuc; et in alludentibus undis
Summa pedum, taloque tenus vestigia tingit.
Nec mora; temperie blandarum captus aquarum,
Mollia de tenero velamina corpore ponit.
Tum vero obstupuit, nudaeque cupidine formae
Salmacis exarsit: flagrant quoque lumina Nymphes,
Non aliter, quam quum puro nitidissimus orbe
Opposita speculi referitur imagine Phoebus.
Vixque moram patitur: vix iam sua gaudia differt;
Iam cupit amplecti: iam se male continet amens.
Ille, cavis velox applauso corpore palmis,
Desilit in latices; alternaque brachia ducens
In liquidis translucet aquis: ut eburnea si quis
Signa tegat claro, vel candida lilia, vitro.
Vicimus, en meus est! exclamat Nais; et omni
Veste procul iacta mediis immittitur undis,
Pugnacemque tenet, luctantiaque oscula carpit,
Subiectatque manus, invitaque pectora tangit,
Et nunc hac iuveni, nunc circumfunditur illac.
Denique nitentem contra, elabique volentem
Implicat, ut serpens, quam regia sustinet ales,
Sublimemque rapit: pendens caput illa pedesque
Alligat, et cauda spatiantes implicat alas;
Utque solent hederae longos intexere truncos;
Utque sub aequoribus deprensum polypus hostem
Continet, ex omni dimissis parte flagellis.
Perstat Atlantiades, sperataque gaudia Nymphae
Denegat. Illa premit, commissaque corpore toto
Sicut inhaerebat, Pugnes licet, improbe, dixit,
Non tamen effugies: ita di iubeatis, et istum
Nulla dies a me, nec me diducat ab isto.
Vota suos habuere deos: nam mista duorum
Corpora iunguntur, faciesque inducitur illis
Una; velut si quis conducta cortice ramos
Crescendo iungi, pariterque adolescere cernat.
Sic ubi complexu coierunt membra tenaci,
Nec duo sunt, et forma duplex, nec femina dici,
Nec puer ut possint: neutrumque, et utrumque videntur.
Ergo ubi se liquidas, quo vir descenderat, undas
Semimarem fecisse videt, mollitaque in illis
Membra; manus tendens, sed iam non voce virili,
Hermaphroditus ait, Nato date munera vestro,
Et pater et genetrix, amborum nomen habenti:
Quisquis in hos fontes vir venerit, exeat inde
Semivir, et tactis subito mollescat in undis.
Motus uterque parens nati rata verba biformis
Fecit, et incerto fontem medicamine tinxit.
Finis erat dictis; et adhuc Minyeia proles
Urget opus, spernitque deum, festumque profanat;
Tympana quum subito non apparentia raucis
Obstrepuere sonis, et adunco tibia cornu,
Tinnulaque aera sonant. Redolent myrrhaeque, crocique;
Resque fide maior, coepere virescere telae,
Inque hederae faciem pendens frondescere vestis.
Pars abit in vites; et quae modo fila fuerunt,
Palmite mutantur: de stamine pampinus exit;
Purpura fulgorem pictis accommodat uvis.
Iamque dies exactus erat, tempusque subibat,
Quod tu nec tenebras, nec possis dicere lucem;
Sed cum luce tamen dubiae confinia noctis.
Tecta repente quati, pinguesque ardere videntur
Lampades, et rutilis collucere ignibus aedes,
Falsaque saevarum simulacra ululare ferarum.
Fumida iamdudum latitant per tecta sorores,
Diversaeque locis ignes ac lumina vitant.
Dumque petunt latebras; parvos membrana per artus
Porrigitur, tenuesque includunt brachia pennae.
Nec, qua perdiderint veterem ratione figuram,
Scire sinunt tenebrae. Non illas pluma levavit:
Sustinuere tamen se perlucentibus alis.
Conataeque loqui, minimam pro corpore vocem
Emittunt, peraguntque levi stridore querelas.
Tectaque, non silvas, celebrant: lucemque perosae
Nocte volant, seroque trahunt a vespere nomen.
Tum vero totis Bacchi memorabile Thebis
Numen erat; magnasque novi matertera vires
Narrat ubique dei: de totque sororibus expers
Una doloris erat, nisi quem fecere sorores.
Adspicit hanc natis, thalamoque Athamantis habentem
Sublimes animos, et alumno numine, Iuno;
Nec tulit: et secum, Potuit de pellice natus
Vertere Maeonios, pelagoque immergere, nautas,
Et laceranda suae nati dare viscera matri,

352 *pectore*, quod probat H. 408 *tenuique induxit* — *penna* H. partim e codd.

Et triplices operire novis Minyeidas alis:
Nil poterit Iuno, nisi inultos flere dolores:
Idque mihi satis est? haec una potentia nostra est?
Ipse docet, quid agam; fas est et ab hoste doceri:
Quidque furor valeat, Penthea caede satisque
Ac super ostendit. Cur non stimuletur, eatque
Per cognata suis exempla furoribus Ino?
Est via declivis funesta nubila taxo;
Ducit ad infernas per muta silentia sedes.
Styx nebulas exhalat iners; umbraeque recentes
Descendunt illac, simulacraque functa sepulcris.
Pallor Hiemsque tenent late loca senta: novique,
Qua sit iter, Manes, Stygiam quod ducit ad urbem,
Ignorant; ubi sit nigri fera regia Ditis.
Mille capax aditus, et apertas undique portas
Urbs habet. Utque fretum de tota flumina terra,
Sic omnes animas locus accipit ille; nec ulli
Exiguus populo est, turbamve accedere sentit.
Errant exsangues sine corpore et ossibus umbrae:
Parsque forum celebrant, pars imi tecta tyranni;
Pars alias artes, antiquae imitamina vitae
Exercent; aliam partem sua poena coercet.
Sustinet ire illuc, coelesti sede relicta,
Tantum odiis iraeque dabat, Saturnia Iuno.
Quo simul intravit, sacroque a corpore pressum
Ingemuit limen; tria Cerberus extulit ora,
Et tres latratus simul edidit. Illa Sorores
Nocte vocat genitas, grave et implacabile numen.
Carceris ante fores clausas adamante sedebant,
Deque suis atros pectebant crinibus angues.
Quam simul agnorunt inter caliginis umbras,
Surrexere deae: sedes scelerata vocatur.
Viscera praebebat Tityos lanianda, novemque
Iugeribus distentus erat. Tibi, Tantale, nullae
Deprenduntur aquae: quaeque imminet, effugit arbos.
Aut petis, aut urges ruiturum, Sisyphe, saxum.
Volvitur Ixion, et se sequiturque fugitque.
Molirique suis letum patruelibus ausae,
Assiduae repetunt, quas perdant, Belides undas.
Quos omnes acie postquam Saturnia torva
Vidit, et ante omnes Ixiona; rursus ab illo
Sisyphon adspiciens, Cur hic e fratribus, inquit,
Perpetuas patitur poenas; Athamanta superbum
Regia dives habet, qui me cum coniuge semper
Sprevit? et exponit causas odiique viaeque;
Quidque velit. Quod vellet, erat, ne regia Cadmi
Staret, et in facinus traherent Athamanta Sorores.
Imperium, promissa, preces confundit in unum,
Sollicitatque deas. Sic haec Iunone locuta,
Tisiphone canos, ut erat, turbata capillos
Movit, et obstantes reiecit ab ore colubras.
Atque ita, Non longis opus est ambagibus, inquit:
Facta puta, quaecumque iubes; inamabile regnum
Desere, teque refer coeli melioris ad auras.
Laeta redit Iuno: quam coelum intrare parantem
Roratis lustravit aquis Thaumantias Iris.
Nec mora; Tisiphone madefactam sanguine sumit
Importuna facem, fluidoque cruore rubentem
Induitur pallam, tortoque incingitur angue,
Egrediturque domo. Luctus comitantur euntem,
Et Pavor, et Terror, trepidoque Insania vultu.
Limine constiterat: postes tremuisse feruntur
Aeolii, pallorque fores infecit acernas;
Solque locum fugit. Monstris exterrita coniux,
Territus est Athamas; tectoque exire parabant.
Obstitit infelix, aditumque obsedit, Erinnys,
Nexaque vipereis distendens brachia nodis,
Caesariem excussit. Motae sonuere colubrae;
Parsque iacens humeris, pars circum tempora lapsae,
Sibila dant, saniemque vomunt, linguasque coruscant.
Inde duos mediis abrumpit crinibus angues,
Pestiferaque manu raptos immisit. At illi
Inoosque sinus, Athamanteosque pererrant,
Inspirantque graves animas; nec vulnera membris
Ulla ferunt: mens est, quae diros sentiat ictus.
Attulerat secum liquidi quoque monstra veneni,
Oris Cerberei spumas, et virus Echidnae,
Erroresque vagos, caecaeque oblivia mentis,
Et scelus, et lacrimas, rabiemque, et caedis amorem;
Omnia trita simul: quae sanguine mista recenti
Coxerat aere cavo, viridi versata cicuta.
Dumque pavent illi; vertit furiale venenum
Pectus in amborum, praeccordiaque intima movit.
Tum face iactata per eundem saepius orbem,
Consequitur motos velociter ignibus ignes.
Sic victrix, iussique potens, ad inania magni
Regna redit Ditis, sumptumque recingitur anguem.
Protinus Aeolides media furibundus in aula
Clamat, Io, comites, his retia tendite silvis:
Hic modo cum gemina visa est mihi prole leaena.
Utque ferae, sequitur vestigia coniugis amens:
Deque sinu matris ridentem et parva Learchum
Brachia tendentem rapit, et bis terque per auras
More rotat fundae, rigidoque infantia saxo
Discutit ossa ferox. Tum denique concita mater,
Seu dolor hoc fecit, seu sparsi causa veneni,
Exululat, passisque fugit male sana capillis:
Teque ferens parvum nudis, Melicerta, lacertis,
Euoe, Bacche, sonat. Bacchi sub nomine Iuno
Risit, et, Hos usus praestet tibi, dixit, alumnus.
Imminet aequoribus scopulus: pars ima cavatur
Fluctibus, et tectas defendit ab imbribus undas;
Summa riget, frontemque in apertum porrigit aequor.
Occupat hunc, vires insania fecerat, Ino,
Seque super pontum, nullo tardata timore,
Mittit, onusque suum. Percussa recanduit unda.
At Venus immeritae neptis miserata labores,
Sic patruo blandita suo est: O numen aquarum,
Proxima cui coelo cessit, Neptune, potestas;
Magna quidem posco; sed tu miserere meorum,
Iactari quos cernis in Ionio immenso,
Et dis adde tuis. Aliqua et mihi gratia ponto est;
Si tamen in medio quondam concreta profundo
Spuma fui, Graiumque manet mihi nomen ab illa.
Annuit oranti Neptunus, et abstulit illis,
Quod mortale fuit; maiestatemque verendam
Imposuit, nomenque simul faciemque novavit,
Leucotheeque deum cum matre Palaemona dixit.
Sidoniae comites, quantum valuere, secutae
Signa pedum, primo videre novissima saxo;
Nec dubium de morte ratae, Cadmeida palmis
Deplanxere domum, scissae cum veste capillos:
Utque parum iustae, nimiumque in pellice saevae,
Invidiam fecere deae. Convicia Iuno
Non tulit, et, Faciam vos ipsas maxima, dixit,
Saevitiae monumenta meae. Res dicta secuta est.
Nam quae praecipue fuerat pia, Prosequar, inquit,
In freta reginam: saltumque datura, moveri
Haud usquam potuit, scopuloque affixa cohaesit.
Altera, dum solito tentat plangore ferire

476 *infit* H. e cod. 487 *eburnas* duo codd. 498 grav. an. pestiferum halitum. 509 describitur orbis continuus, quem mota celerrime in circulum face ignes efficiebant. Comparat Gierig. Claudian. R. P. II, 25, ubi hasta, quam Minerva in gyrum movet, *instar habet silvae*. 524 *praestat*, quod probat H. 537 *dio* H. e duob. codd. quod vereor ne tantum mutilatio verae sit vocis.

Pectora, tentatos sentit riguisse lacertos.
Illa, manus ut forte tetenderat in maris undas,
Saxea facta manus in easdem porrigit undas:
Huius, ut arreptum laniabat vertice crinem,
Duratos subito digitos in crine videres.
Quo quaeque in gestu deprenditur, haesit in illo.
Pars volucres factae; quae nunc quoque gurgite in illo
Aequora destringunt sumptis Ismenides alis.
Nescit Agenorides, natam parvumque nepotem
Aequoris esse deos. Luctu serieque laborum
Victus, et ostentis, quae plurima viderat, exit
Conditor urbe sua: tanquam Fortuna locorum,
Non sua se premeret; longisque erratibus actus
Contigit Illyricos profuga cum coniuge fines.
Iamque malis annisque graves, dum prima retractant
Fata domus, relegruntque suos sermone labores;
Num sacer ille mea traiectus cuspide serpens,
Cadmus ait, fuerat, tunc, quum Sidone profectus
Vipereos sparsi per humum, nova semina, dentes?
Quem si cura deum tam certa vindicat ira;
Ipse precor serpens in longum porrigar alvum.
Dixit; et ut serpens in longam tenditur alvum,
Durataeque cuti squamas increscere sentit,
Nigraque caeruleis variari corpora guttis:
In pectusque cadit pronus, commissaque in unum
Paulatim tereti sinuantur acumine crura.
Brachia iam restant: quae restant, brachia tendit;
Et lacrimis per adhuc humana fluentibus ora,
Accede, o coniux, accede, miserrima, dixit:
Dumque aliquid superest de me, me tange, manumque
Accipe, dum manus est; dum non totum occupat anguis.
Ille quidem vult plura loqui; sed lingua repente
In partes est fissa duas. Nec verba volenti
Sufficiunt; quotiesque aliquos parat edere questus,
Sibilat: hanc illi vocem Natura relinquit.
Nuda manu feriens exclamat pectora coniux?
Cadme, mane; teque his, infelix, exue monstris.
Cadme, quid hoc? ubi pes? ubi sunt humerique, manusque?
Et color, et facies, et, dum loquor, omnia? cur non
Me quoque, coelestes, in eandem vertitis anguem?
Dixerat. Ille suae lambebat coniugis ora,
Inque sinus caros, veluti cognosceret, ibat,
Et dabat amplexus, assuetaque colla petebat.
Quisquis adest (aderant comites) terretur. At illa
Lubrica permulcet cristati colla draconis;
Et subito duo sunt, iunctoque volumine serpunt,
Donec in appositi nemoris subiere latebras.
Nunc quoque nec fugiunt hominem, nec vulnere laedunt;
Quidque prius fuerint, placidi meminere dracones.
Sed tamen ambobus versae solatia formae
Magna nepos fuerat: quem debellata colebat
India, quem positis celebrabat Achaia templis.
Solus Abantiades ab origine cretus eadem
Acrisius superest, qui moenibus arceat urbis
Argolicae, contraque deum ferat arma; genusque
Non putet esse Iovis: neque enim Iovis esse putabat
Persea, quem pluvio Danae conceperat auro.
Mox tamen Acrisium, tanta est praesentia veri,
Tam violasse deum, quam non agnosse nepotem,
Poenitet. Impositus iam coelo est alter; at alter,
Viperei referens spolium memorabile monstri,
Aera carpebat tenerum stridentibus alis.
Quumque super Libycas victor penderet arenas,
Gorgonei capitis guttae cecidere cruentae:
Quas humus exceptas varios animavit in angues;
Unde frequens illa est infestaque terra colubris.
Inde per immensum ventis discordibus actus
Nunc huc, nunc illuc, exemplo nubis aquosae,
Fertur; et ex alto seductas aethere longe
Despectat terras, totumque supervolat orbem.
Ter gelidas Arctos, ter Cancri brachia vidit:
Saepe sub occasus, saepe est ablatus in ortus.
Iamque cadente die veritus se credere nocti,
Constitit Hesperio, regnis Atlantis, in orbe;
Exiguamque petit requiem, dum Lucifer ignes
Evocet Aurorae, currus Aurora diurnos.
Hic hominum cunctos ingenti corpore praestans
Iapetionides Atlas fuit. Ultima tellus
Rege sub hoc, et pontus erat, qui Solis anhelis
Aequora subdit equis, et fessos excipit axes.
Mille greges illi, totidemque armenta per herbas
Errabant, et humum vicinia nulla premebat.
Arboreae frondes, auro radiante virentes,
Ex auro ramos, ex auro poma tegebant.
Hospes, ait Perseus illi, seu gloria tangit
Te generis magni; generis mihi Iupiter auctor:
Sive es mirator rerum; mirabere nostras.
Hospitium, requiemque peto. Memor ille vetustae
Sortis erat; Themis hanc dederat Parnassia sortem:
Tempus, Atla, veniet, tua quo spoliabitur auro
Arbor; et hunc praedae titulum Iove natus habebit.
Id metuens, solidis pomaria clauserat Atlas
Moenibus, et vasto dederat servanda draconi,
Arcebatque suis externos finibus omnes.
Huic quoque, Vade procul, ne longe gloria rerum,
Quas mentiris, ait, longe tibi Iupiter absit;
Vimque minis addit, foribusque expellere tentat
Cunctantem, et placidis miscentem fortia dictis.
Viribus inferior (quis enim par esset Atlanti
Viribus?), At quoniam parvi tibi gratia nostra est,
Accipe munus, ait: laevaque a parte Medusae
Ipse retroversus squalentia prodidit ora.
Quantus erat, mons factus Atlas: iam barba comaeque
In silvas abeunt; iuga sunt humerique manusque;
Quod caput ante fuit, summo est in monte cacumen;
Ossa lapis fiunt. Tum partes auctus in omnes
Crevit in immensum; sic di statuistis: et omne
Cum tot sideribus coelum requievit in illo.
Clauserat Hippotades aeterno carcere ventos,
Admonitorque operum coelo clarissimus alto
Lucifer ortus erat. Pennis ligat ille resumptis
Parte ab utraque pedes, teloque accingitur unco,
Et liquidum motis talaribus aera findit.
Gentibus innumeris circumque infraque relictis,
Aethiopum populos, Cepheia conspicit arva.
Illic immeritam maternae pendere linguae
Andromeden poenas immitis iusserat Ammon.
Quam simul ad duras religatam brachia cautes
Vidit Abantiades (nisi quod levis aura capillos
Moverat, et trepido manabant lumina fletu,
Marmoreum ratus esset opus), trahit inscius ignes,
Et stupet: eximiae correptus imagine formae
Paene suas quatere est oblitus in aere pennas.
Ut stetit, O! dixit, non istis digna catenis,
Sed quibus inter se cupidi iungantur amantes;

572 *fuerit* H. e codd. Est a manu emendatrice. 607 Abas filius Lyncei, atque ita nepos Danai, qui filius Beli, qui e. Cadmo fil. Agenoris. 636 premebat, coartabat. H. e trib. codd. *premebant.* Sed alia res est in locis, quibus utitur, Met. II, 688; Fast. II, 657. 656 *protulit.* Alt. H. e cod. 674 *tepido.* 676 *et visae* correptus H.

Pande requirenti nomen terraeque tuumque,
Et cur vincla geras. Primo silet illa, nec audet
Appellare virum virgo; manibusque modestos
Celasset vultus, si non religata fuisset.
Lumina, quod potuit, lacrimis implevit obortis.
Saepius instanti, sua ne delicta fateri
Nolle videretur, nomen terraeque suumque,
Quantaque maternae fuerit fiducia formae,
Indicat: et nondum memoratis omnibus unda
Insonuit, veniensque immenso bellua ponto
Eminet, et latum sub pectore possidet aequor.
Conclamat virgo: genitor lugubris, et amens
Mater adest, ambo miseri, sed iustius illa.
Nec secum auxilium, sed dignos tempore fletus,
Plangoremque ferunt, vinctoque in corpore adhaerent;
Quum sic hospes ait: Lacrimarum longa manere
Tempora vos poterunt; ad opem brevis hora ferendam est.
Hanc ego si peterem Perseus, Iove natus et illa,
Quam clausam implevit fecundo Iupiter auro;
Gorgonis anguicomae Perseus superator, et alis
Aetheriis ausus iactatis ire per auras;
Praeferrer cunctis certe gener. Addere tantis
Dotibus et meritum, faveant modo numina, tento.
Ut mea sit, servata mea virtute, paciscor.
Accipiunt legem, quis enim dubitaret? et orant
Promittuntque super regnum dotale parentes.
Ecce, velut navis, praefixo concita rostro,
Sulcat aquas, iuvenum sudantibus acta lacertis;
Sic fera, dimotis impulsu pectoris undis,
Tantum aberat scopulis, quantum Balearica torto
Funda potest plumbo medii transmittere coeli:
Quum subito iuvenis, pedibus tellure repulsa,
Arduus in nubes abiit. Ut in aequore summo
Umbra viri visa est, visam fera saevit in umbram.
Utque Iovis praepes, vacuo quum vidit in arvo
Praebentem Phoebo liventia terga draconem,
Occupat aversum, neu saeva retorqueat ora,
Squamigeris avidos figit cervicibus ungues:
Sic celeri fissum praeceps per inane volatu
Terga ferae pressit, dextroque frementis in armo
Inachides ferrum curvo tenus abdidit hamo.
Vulnere laesa gravi modo se sublimis in auras
Attollit; modo subdit aquis; modo more ferocis
Versat apri, quem turba canum circumsona terret.
Ille avidos morsus velocibus effugit alis;
Quaque patent, nunc terga cavis super obsita conchis,
Nunc laterum costas, nunc qua tenuissima cauda
Desinit in piscem, falcato verberat ense.
Bellua puniceo mistos cum sanguine fluctus
Ore vomit. Maduere graves adspergine pennae.
Nec bibulis ultra Perseus talaribus ausus
Credere, conspexit scopulum, qui vertice summo
Stantibus exit aquis, operitur ab aequore moto.
Nixus eo, rupisque tenens iuga prima sinistra,
Ter quater exegit repetita per ilia ferrum.
Litora cum plausu clamor superasque deorum
Implevere domos. Gaudent, generumque salutant,
Auxiliumque domus servatoremque fatentur
Cassiope Cepheusque pater. Resoluta catenis
Incedit virgo, pretiumque et causa laboris.
Ipse manus hausta victrices abluit unda,
Anguiferumque caput dura ne laedat arena,
Mollit humum foliis, natasque sub aequore virgas
Sternit, et imponit Phorcynidos ora Medusae.
Virga recens, bibulaque etiamnum viva medulla
Vim rapuit monstri, tactuque induruit huius,
Percepitque novum ramis et fronde rigorem.
At pelagi Nymphae factum mirabile tentant
Pluribus in virgis, et idem contingere gaudent;
Seminaque ex illis iterant iactata per undas.
Nunc quoque curaliis eadem natura remansit,
Duritiem tacto capiant ut ab aere, quodque
Vimen in aequore erat, fiat super aequora saxum.
Dis tribus ille focos totidem de caespite ponit;
Laevum Mercurio, dextrum tibi, bellica virgo;
Ara Iovis media est. Mactatur vacca Minervae,
Alipedi vitulus, taurus tibi, summe deorum.
Protinus Andromeden, et tanti praemia facti
Indotata rapit. Taedas Hymenaeus Amorque
Praecutiunt; largis satiantur odoribus ignes:
Sertaque dependent tectis, lotique, lyraeque,
Tibiaque, et cantus, animi felicia laeti
Argumenta, sonant. Reseratis aurea valvis
Atria tota patent, pulchroque instructa paratu
Cephenum proceres ineunt convivia regis.
Postquam epulis functi generosi munere Bacchi
Diffudere animos; cultusque habitusque locorum
Quaerit Abantiades: quaerenti protinus unus
Narrat Lyncides moresque habitumque virorum.
Quae simul edocuit, Nunc, o fortissime, dixit,
Fare precor, Perseu, quanta virtute, quibusque
Artibus abstuleris crinita draconibus ora.
Narrat Agenorides, gelido sub Atlante iacentem
Esse locum, solidae tutum munimine molis;
Cuius in introitu geminas habitasse sorores
Phorcydas unius partitas luminis usum:
Id se sollerti furtim, dum traditur, astu
Supposita cepisse manu, perque abdita longe,
Deviaque, et silvis horrentia saxa fragosis
Gorgoneas tetigisse domos; passimque per agros,
Perque vias vidisse hominum simulacra, ferarumque,
In silicem ex ipsis visa conversa Medusa:
Se tamen horrendae clipei, quod laeva gerebat,
Aere repercusso formam aspexisse Medusae;
Dumque gravis somnus colubrasque ipsamque tenebat,
Eripuisse caput collo. Pennisque fugacem
Pegason, et fratrem, matris de sanguine natos,
Addidit, et longi non falsa pericula cursus:
Quae freta, quas terras sub se vidisset ab alto,
Et quae iactatis tetigisset sidera pennis.
Ante exspectatum tacuit tamen. Excipit unus
E numero procerum, quaerens, cur sola sororum
Gesserit alternis immistos crinibus angues.
Hospes ait: Quoniam scitaris digna relatu,
Accipe quaesiti causam. Clarissima forma,
Multorumque fuit spes invidiosa procorum
Illa; nec in tota conspectior ulla capillis
Pars fuit. Inveni, qui se vidisse referret.
Hanc pelagi rector templo vitiasse Minervae
Dicitur. Aversa est, et castos aegide vultus
Nata Iovis texit; neve hoc impune fuisset,
Gorgoneum turpes crinem mutavit in hydros.
Nunc quoque, ut attonitos formidine terreat hostes,
Pectore in adverso, quos fecit, sustinet angues.

680 et 696 *patriaeque*, quod alterutro loco recipiend. videtur Bothio. 718 *missum* codd. Em. H. Vulg. *missus*. 760 *et ubique* lyraeque codd. Em. Gronov. 763 *patrioque* cod. quod eleganter convenit cum 766. 764 *Cephenis* (ad *regis*). 766 sqq. corruptela laborant. Quum in nonnullis codd. desint hemistichia: *Quaerenti protinus unus Narrat Lyncides*, vide num poeta ita ordinem sententiar. duxerit: Diffudere animos, *cultusque habitusque locorum* Quaerit Abantiades, *moresque habitumque* (vel etiam *animosque*. quod legitur in nonnullis) *virorum*. Iam illa duo hemistichia num unum versum confecerint an e duob. conflata sint, non diiudico. Certe locus sic erat post 763. 770 *qua tu* virtute H. e. 772 Agenorid. ad 807. 786 fratrem, Chrysaora. Post h. v. male vulg. punct. habebant. 803 fecit, Minerva.

LIBER QUINTUS.

Dumque ea Cephenum medio Danaeius heros
Agmine commemorat, fremitu regalia turbae
Atria complentur: nec coniugialia festa
Qui canat, est clamor; sed qui fera nuntiet arma.
Inque repentinos convivia versa tumultus
Assimulare freto possis, quod saeva quietum
Ventorum rabies motis exasperat undis.
Primus in his Phineus, belli temerarius auctor,
Fraxineam quatiens aeratae cuspidis hastam,
En, ait, en, adsum praereptae coniugis ultor.
Nec mihi te pennae, nec falsum versus in aurum
Iupiter, eripient. Conanti mittere Cepheus,
Quid facis? exclamat: quae te, germane, furentem
Mens agit in facinus? meritisne haec gratia tantis
Redditur? hac vitam servatae dote rependis?
Quam tibi non Perseus, verum si quaeris, ademit:
Sed grave Nereidum numen, sed corniger Ammon,
Sed quae visceribus veniebat bellua ponto
Exsaturanda meis. Illo tibi tempore rapta est,
Quo peritura fuit. Nisi si, crudelis, id ipsum
Exigis, ut pereat, luctuque levabere nostro.
Scilicet haud satis est, quod, te spectante, revincta est,
Et nullam quod opem patruus sponsusve tulisti;
Insuper, a quoquam quod sit servata, dolebis,
Praemiaque eripies? quae si tibi magna videntur;
Ex illis scopulis, ubi erant affixa, petisses:
Nunc sine, qui petiit, per quem haec non orba senectus,
Ferre, quod et meritis et voce est pactus; eumque
Non tibi, sed certae praelatum intellige morti.
Ille nihil contra; sed et hunc, et Persea vultu
Alterno spectans, petat hunc ignorat, an illum:
Cunctatusque brevi, contortam viribus hastam,
Quantas ira dabat, nequidquam in Persea misit.
Ut stetit illa toro; stratis tum denique Perseus
Exsiluit, teloque ferox inimica remisso
Pectora rupisset, nisi post altaria Phineus
Isset; et, indignum! scelerato profuit ara.
Fronte tamen Rhoeti non irrita cuspis adhaesit:
Qui postquam cecidit, ferrumque ex osse revulsum est,
Palpitat, et positas adspergit sanguine mensas.
Tum vero indomitas ardescit vulgus in iras,
Telaque coniiciunt; et sunt, qui Cephea dicant
Cum genero debere mori. Sed limine tecti
Exierat Cepheus, testatus iusque, fidemque,
Hospitiique deos, ea se prohibente moveri.
Bellica Pallas adest et protegit aegide fratrem,
Datque animos. Erat Indus Athis, quem, flumine Gange
Edita, Limnate vitreis peperisse sub antris
Creditur, egregius forma, quam divite cultu
Augebat, bis adhuc octonis integer annis,
Indutus chlamydem Tyriam, quam limbus obibat
Aureus: ornabant aurata monilia collum,
Et madidos myrrha curvum crinale capillos.
Ille quidem iaculo quamvis distantia misso
Figere doctus erat; sed tendere doctior arcus.
Tunc quoque lenta manu flectentem cornua Perseus
Stipite, qui media positus fumabat in aula,
Perculit; et fractis confudit in ossibus ora.
Hunc ubi laudatos iactantem in sanguine vultus
Assyrius vidit Lycabas, iunctissimus illi
Et comes, et veri non dissimulator amoris:
Postquam exhalantem sub acerbo vulnere vitam
Deploravit Athin; quos ille tetenderat, arcus
Arripit, et, Mecum tibi sint certamina, dixit:
Nec longum pueri fato laetabere, quo plus
Invidiae, quam laudis, habes. Haec omnia nondum
Dixerat; emicuit nervo penetrabile telum,
Vitatumque, tamen sinuosa veste pependit.
Vertit in hunc harpen, spectatam caede Medusae,
Acrisioniades, adigitque in pectus. At ille
Iam moriens, oculis sub nocte natantibus atra,
Circumspexit Athin, seque acclinavit in illum,
Et tulit ad Manes iunctae solatia mortis.
Ecce Syenites, genitus Methione, Phorbas,
Et Libys Amphimedon, avidi committere pugnam,
Sanguine, quo tellus late madefacta tepebat,
Conciderant lapsi: surgentibus obstitit ensis,
Alterius costis, iugulo Phorbantis adactus.
At non Actoriden Erithon, cui lata bipennis
Telum erat, hamato Perseus petit ense; sed altis
Exstantem signis, multaeque in pondere massae,
Ingentem manibus tollit cratera duabus,
Infregitque viro. Rutilum vomit ille cruorem,
Et resupinus humum moribundo vertice pulsat.
Inde Semiramio Polydaemona sanguine cretum,
Caucasiumque Abarin, Sperchionidenque Lycetum,
Intonsumque comas Elycen, Phlegiamque, Clytumque
Sternit, et adstructos morientum calcat acervos.
Nec Phineus ausus concurrere comminus hosti,
Intorquet iaculum; quod detulit error in Idan,
Expertem frustra belli, et neutra arma secutum.
Ille tuens oculis immitem Phinea torvis,
Quandoquidem in partes, ait, attrahor, accipe, Phineu,
Quem fecisti hostem, pensaque hoc vulnere vulnus.
Iamque remissurus tractum de corpore telum
Sanguine defectos cecidit collapsus in artus.
Hic quoque Cephenum post regem primus Odites
Ense iacet Clymeni: Prothoenora perculit Hypseus:
Hypsea Lyncides. Fuit et grandaevus in illis
Emathion, aequi cultor, timidusque deorum:
Quem quoniam prohibent anni bellare, loquendo
Pugnat, et incessit, scelerataque devovet arma.
Huic Chromis amplexo tremulis altaria palmis
Demetit ense caput, quod protinus incidit arae;
Atque ibi semanimi verba exsecrantia lingua
Edidit, et medios animam exspiravit in ignes.
Hinc gemini fratres, Broteasque et caestibus Ammon
Invicti, vinci si possent caestibus enses,
Phinea cecidere manu; Cererisque sacerdos
Ampycus, albenti velatus tempora vitta.
Tu quoque, Iapetide, non hos adhibendus in usus;
Sed qui, pacis opus, citharam cum voce moveres:
Iussus eras celebrare dapes festumque canendo.
Quem procul adstantem, plectrumque imbelle tenentem
Pettalus irridens, Stygiis cane cetera, dixit,
Manibus! et laevo mucronem tempore figit.
Concidit, et digitis morientibus ille retentat
Fila lyrae, casuque canit miserabile carmen.
Non sinit hunc impune ferox cecidisse Lycormas;
Raptaque de dextro robusta repagula posti
Ossibus illidit mediae cervicis. At ille
Procubuit terrae, mactati more iuvenci.

Lib. V, 18 *ponti* Quinctil. IX, 3, 48. 80 *admoto* codd. Em. H. ex unius cod. diversitate. 86 *Sperchetadenque*. 97 *post reg. primus*, dignitate. 114 *Cui procul adstanti — tenenti* H. e codd.

Demere tentabat laevi quoque robora postis
Cinyphius Pelates: tentanti dextera fixa est
Cuspide Marmaridae Corythi, lignoque cohaesit.
Haerenti latus hausit Abas, nec corruit ille,
Sed retinente manum moriens e poste pependit.
Sternitur et Menaleus, Perseia castra secutus,
Et Nasamoniaci Dorylas ditissimus agri;
Dives agri Dorylas: quo non possederat alter
Latius, aut totidem tollebat farris acervos.
Huius in obliquo missum stetit inguine ferrum:
Letifer ille locus. Quem postquam vulneris auctor
Singultantem animam et versantem lumina vidit
Bactrius Halcyoneus, Hoc, quod premis, inquit, habeto
De tot agris terrae, corpusque exsangue reliquit.
Torquet in hunc hastam calido de vulnere raptam
Ultor Abantiades, media quae nare recepta
Cervice exacta est, in partesque eminet ambas.
Dumque manum Fortuna iuvat, Clytiumque, Claninque,
Matre satos una, diverso vulnere fudit.
Nam Clytii per utrumque gravi librata lacerto
Fraxinus acta femur; iaculum Clanis ore momordit.
Occidit et Celadon Mendesius; occidit Astreus,
Matre Palaestina, dubio genitore creatus;
Aethionque sagax quondam, ventura videre,
Nunc ave deceptus falsa: regisque Thoactes
Armiger, et caeso genitore infamis Agyrtes.
Plus tamen exhausto superest: namque omnibus unum
Opprimere est animus. Coniurata undique pugnant
Agmina pro causa meritum impugnante fidemque.
Hac pro parte socer frustra pius, et nova coniux
Cum genetrice favent, ululatuque atria complent:
Sed sonus armorum superat, gemitusque cadentum;
Pollutosque semel multo Bellona Penates
Sanguine perfundit, renovataque proelia miscet.
Circueunt unum Phineus, et mille secuti
Phinea. Tela volant hiberna grandine plura
Praeter utrumque latus, praeterque et lumen, et aures.
Applicat hinc humeros ad magnae saxa columnae;
Tutaque terga gerens, adversaque in agmina versus,
Sustinet instantes. Instabant parte sinistra
Chaonius Molpeus, dextra Nabataeus Ethemon.
Tigris ut, auditis diversa valle duorum
Exstimulata fame mugitibus armentorum,
Nescit, utro potius ruat, et ruere ardet utroque;
Sic dubius Perseus, dextra laevane feratur,
Molpea traiecti submovit vulnere cruris,
Contentusque fuga est: neque enim dat tempus Ethemon;
Sed furit, et, cupiens alto dare vulnera collo,
Non circumspectis exactum viribus ensem
Fregit, et extrema percussae parte columnae
Lamina dissiluit, dominique in gutture fixa est.
Non tamen ad letum causas satis illa valentes
Plaga dedit: trepidum Perseus, et inermia frustra
Brachia tendentem Cyllenide confodit harpe.
Verum ubi virtutem turbae succumbere vidit,
Auxilium, Perseus, quoniam sic cogitis ipsi,
Dixit, ab hoste petam. Vultus avertite vestros,
Si quis amicus adest! et Gorgonis extulit ora.
Quaere alium, tua quem moveant miracula, dixit
Thescelus, utque manu iaculum fatale parabat
Mittere, in hoc haesit signum de marmore gestu.
Proximus huic Ampyx animi plenissima magni
Pectora Lyncidae gladio petit; inque petendo
Dextera diriguit, nec citra mota, nec ultra.
At Nileus, qui se genitum septemplice Nilo
Ementitus erat, clipeo quoque flumina septem
Argento partim, partim caelaverat auro,
Adspice, ait, Perseu, nostrae primordia gentis:
Magna feres tacitas solatia mortis ad umbras,
A tanto cecidisse viro. Pars ultima vocis
In medio suppressa sono est; adapertaque velle
Ora loqui credas, nec sunt ea pervia verbis.
Increpat hos, Vitioque animi, non crinibus, inquit,
Gorgoneis torpetis, Eryx: incurrite mecum,
Et prosternite humi iuvenem magica arma moventem.
Incursurus erat: tenuit vestigia tellus;
Immotusque silex, armataque mansit imago.
Hi tamen ex merito poenas subiere: sed unus
Miles erat Persei, pro quo dum pugnat, Aconteus,
Gorgone conspecta saxo concrevit oborto.
Quem ratus Astyages etiamnum vivere, longo
Ense ferit: sonuit tinnitibus ensis acutis.
Dum stupet Astyages; naturam traxit eandem,
Marmoreoque manet vultus mirantis in ore.
Nomina longa mora est media de plebe virorum
Dicere. Bis centum restabant corpora pugnae;
Gorgone bis centum riguerunt corpora visa.
Poenitet iniusti nunc denique Phinea belli.
Sed quid agat? simulacra videt diversa figuris,
Agnoscitque suos, et nomine quemque vocatum
Poscit opem; credensque parum, sibi proxima tangit
Corpora: marmor erant. Avertitur, atque ita supplex,
Confessasque manus, obliquaque brachia tendens,
Vincis, ait, Perseu: remove fera monstra, tuaeque
Saxificos vultus, quaecumque ea, tolle Medusae.
Tolle, precor; non nos odium regnive cupido
Compulit ad bellum: pro coniuge movimus arma.
Causa fuit meritis melior tua, tempore nostra.
Non cessisse piget. Nihil, o fortissime, praeter
Hanc animam concede mihi: tua cetera sunto.
Talia dicenti, neque eum, quem voce rogabat,
Respicere audenti, Quod, ait, timidissime Phineu,
Et possum tribuisse, et magnum munus inerti est,
Pone metum, tribuam: nullo violabere ferro.
Quin etiam mansura dabo monumenta per aevum;
Inque domo soceri semper spectabere nostri,
Ut mea se sponsi soletur imagine coniux.
Dixit: et in partem Phorcynida transtulit illam,
Ad quam se trepido Phineus obverterat ore.
Tunc quoque conanti sua flectere lumina cervix
Diriguit, saxoque oculorum induruit humor.
Sed tamen os timidum, vultusque in marmore supplex,
Submissaeque manus, faciesque obnoxia mansit.
Victor Abantiades patrios cum coniuge muros
Intrat, et immeriti vindex ultorque parentis
Aggreditur Proetum: nam fratre per arma fugato
Acrisioneas Proetus possederat arces.
Sed nec ope armorum, nec, quam male ceperat, arce
Torva colubriferi superavit lumina monstri.
Te tamen, o parvae rector, Polydecta, Seriphi,
Nec iuvenis virtus, per tot spectata labores,
Nec mala mollierant: sed inexorabile durus
Exerces odium; nec iniqua finis in ira est.
Detrectas etiam laudes, fictamque Medusae
Arguis esse necem. Dabimus tibi pignora veri;
Parcite luminibus, Perseus ait: oraque regis
Ore Medusaeo silicem sine sanguine fecit.
Hactenus aurigenae comitem Tritonia fratri
Se dedit. Inde cava circumdata nube Seriphon
Deserit, a dextra Cythno Gyaroque relictis;

207 media plebs, promiscua. VII, 422; IX, 306; XI, 283. 212 vocatos H. 252 Cypro Gyaroque codd. Rm. Nauger.

Quaque super pontum via visa brevissima, Thebas,
Virgineumque Helicona petit; quo monte potita
Constitit, et doctas sic est affata sorores:
Fama novi fontis nostras pervenit ad aures,
Dura Medusaei quem praepetis ungula rupit.
Is mihi causa viae: volui mirabile monstrum
Cernere; vidi ipsum materno sanguine nasci.
Excipit Uranie: Quaecumque est causa videndi
Has tibi, diva, domos, animo gratissima nostro es.
Vera tamen fama est, et Pegasus huius origo
Fontis; et ad latices deducit Pallada sacros.
Quae mirata diu factas pedis ictibus undas,
Silvarum lucos circumspicit antiquarum,
Antraque, et innumeris distinctas floribus herbas;
Felicesque vocat pariter studiique, locique
Mnemonidas. Quam sic affata est una sororum:
O, nisi te virtus opera ad maiora tulisset,
In partem ventura chori Tritonia nostri,
Vera refers, meritoque probas artesque locumque;
Et gratam sortem, tutae modo simus, habemus.
Sed, vetitum est adeo sceleri nihil, omnia terrent
Virgineas mentes; dirusque ante ora Pyreneus
Vertitur, et nondum me tota mente recepi.
Daulia Threicio Phoceaque milite rura
Ceperat ille ferox, iniustaque regna tenebat.
Templa petebamus Parnassia. Vidit euntes,
Nostraque fallaci veneratus numina cultu,
Mnemonides (cognorat enim), consistite, dixit,
Nec dubitate, precor, tecto grave sidus et imbrem
(Imber erat), vitare meo: subiere minores
Saepe casas superi. Dictis et tempore motae
Annuimusque viro, primasque intravimus aedes.
Desierant imbres, victoque Aquilonibus Austro,
Fusca repurgato fugiebant nubila coelo.
Impetus ire fuit: claudit sua tecta Pyreneus,
Vimque parat; quam nos sumptis effugimus alis.
Ipse secuturo similis stetit arduus arce:
Quaque via est vobis, erit et mihi, dixit, eadem:
Seque iacit vecors e summae culmine turris,
Et cadit in vultus, discussisque ossibus oris
Tundit humum moriens scelerato sanguine tinctam.
Musa loquebatur. Pennae sonuere per auras:
Voxque salutantum ramis veniebat ab altis.
Suspicit, et linguae, quaerit, tam certa loquentes
Unde sonent, hominemque putat Iove nata locutum.
Ales erat; numeroque novem, sua fata querentes,
Institerant ramis imitantes omnia picae.
Miranti sic orsa deae dea: Nuper et istae
Auxerunt volucrem victae certamine turbam.
Pieros has genuit Pellaeis dives in arvis:
Paeonis Euippe mater fuit. Illa potentem
Lucinam novies, novies paritura, vocavit.
Intumuit numero stolidarum turba sororum,
Perque tot Haemonias, et per tot Achaidas urbes
Huc venit, et tali committunt proelia voce:
Desinite indoctum vana dulcedine vulgus
Fallere; nobiscum, si qua est fiducia vocis,
Thespiades certate deae: nec voce, nec arte
Vincemur; totidemque sumus. Vel cedite victae
Fonte Medusaeo, et Hyantea Aganippe:
Vel nos Emathiis ad Paeonas usque nivosos
Cedamus campis; dirimant certamina Nymphae.
Turpe quidem contendere erat; sed cedere visum
Turpius. Electae iurant per flumina Nymphae,
Factaque de vivo pressere sedilia saxo.
Tunc, sine sorte prior, quae se certare professa est,
Bella canit superum; falsoque in honore Gigantas
Ponit, et extenuat magnorum facta deorum;
Emissumque ima de sede Typhoea terrae
Coelitibus fecisse metum, cunctosque dedisse
Terga fugae: donec fessos Aegyptia tellus
Ceperit, et septem discretus in ostia Nilus.
Huc quoque terrigenam venisse Typhoea narrat,
Et se mentitis superos celasse figuris:
Duxque gregis, dixit, fit Iupiter; unde recurvis
Nunc quoque formatus Libys est cum cornibus Ammon:
Delius in corvo, proles Semeleia capro,
Fele soror Phoebi, nivea Saturnia vacca,
Pisce Venus latuit, Cyllenius ibidis alis.
Hactenus ad citharam vocalia moverat ora.
Poscimur Aonides: sed forsitan otia non sint,
Nec nostris praebere vacet tibi cantibus aures.
Ne dubita, vestrumque mihi refer ordine carmen,
Pallas ait: nemorisque levi consedit in umbra.
Musa refert: Dedimus summam certaminis uni.
Surgit, et immissos hedera collecta capillos
Calliope querulas praetentat pollice chordas,
Atque haec percussis subiungit carmina nervis:
Prima Ceres unco glebas dimovit aratro;
Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris;
Prima dedit leges; Cereris sunt omnia munus.
Illa canenda mihi est: utinam modo dicere possem
Carmina digna deae! certe dea carmine digna est.
Vasta Giganteis iniecta est insula membris
Trinacris, et magnis subiectum molibus urget
Aetherias ausum sperare Typhoea sedes.
Nititur ille quidem, pugnatque resurgere saepe;
Dextra sed Ausonio manus est subiecta Peloro:
Laeva, Pachyne, tibi: Lilybaeo crura premuntur:
Degravat Aetna caput: sub qua resupinus arenas
Eiectat, flammamque fero vomit ore Typhoeus.
Saepe remoliri luctatur pondera terrae,
Oppidaque, et magnos evolvere corpore montes.
Inde tremit tellus, et rex pavet ipse silentum,
Ne pateat, latoque solum retegatur hiatu;
Immissusque dies trepidantes terreat umbras.
Hanc metuens cladem tenebrosa sede tyrannus
Exierat; curruque atrorum vectus equorum
Ambibat Siculae cautus fundamina terrae.
Postquam exploratum satis est, loca nulla labare,
Depositique metus: videt hunc Erycina vagantem
Monte suo residens, natumque amplexa volucrem;
Arma manusque meae, mea, nate, potentia, dixit,
Illa, quibus superas omnes, cape tela, Cupido,
Inque dei pectus celeres molire sagittas,
Cui triplicis cessit fortuna novissima regni.
Tu superos, ipsumque Iovem, tu numina ponti
Victa domas, ipsumque, regit qui numina ponti.
Tartara quid cessant? cur non matrisque tuumque
Imperium profers? agitur pars tertia mundi.
Et tamen in coelo, quae iam patientia nostra est,
Spernimur, ac mecum vires tenuantur Amoris.
Pallada nonne vides, iaculatricemque Dianam
Abscessisse mihi? Cereris quoque filia virgo,
Si patiamur, erit: nam spes affectat easdem.
At tu, pro socio si qua est mea gratia regno,
Iunge deam patruo. Dixit Venus: ille pharetram
Solvit, et arbitrio matris de mille sagittis
Unam seposuit, sed qua nec acutior ulla,
Nec minus incerta est, nec quae magis audiat arcum:
Oppositoque genu curvavit flexile cornu,
Inque cor hamata percussit arundine Ditem.

292 *discussique* H. e cod. Sed non ossibus oris funditur humus, quum aliquis cervicem fregit, sed toto corpore. 313 *sumus* omnia H. e duob. codd. 378 *mihi* gratia. 383 *cornum* Priscian. 384 In cor percussit Fast. I, 576.

Haud procul Hennaeis lacus est a moenibus altae,
Nomine Pergus, aquae: non illo plura Caystros
Carmina cycnorum labentibus audit in undis.
Silva coronat aquas, cingens latus omne, suisque
Frondibus, ut velo, Phoebeos submovet ictus.
Frigora dant rami, varios humus humida flores.
Perpetuum ver est. Quo dum Proserpina luco
Ludit, et aut violas, aut candida lilia carpit;
Dumque puellari studio calathosque sinumque
Implet, et aequales certat superare legendo;
Paene simul visa est, dilectaque, raptaque Diti:
Usque adeo properatur amor. Dea territa maesto
Et matrem, et comites, sed matrem saepius, ore
Clamat; et, ut summa vestem laniarat ab ora,
Collecti flores tunicis cecidere remissis.
Tantaque simplicitas puerilibus adfuit annis;
Haec quoque virgineum movit iactura dolorem.
Raptor agit currus, et nomine quemque vocatos
Exhortatur equos: quorum per colla, iubasque
Excutit obscura tinctas ferrugine habenas.
Perque lacus altos, et olentia sulphure fertur
Stagna Palicorum, rupta ferventia terra,
Et qua Bacchiadae, bimari gens orta Corintho,
Inter inaequales posuerunt moenia portus.
Est medium Cyanes, et Pisaeae Arethusae,
Quod coit angustis inclusum cornibus, aequor.
Hic fuit, a cuius stagnum quoque nomine dictum est,
Inter Sicelidas Cyane celeberrima Nymphas;
Gurgite quae medio summa tenus exstitit alvo,
Agnovitque deam: Nec longius ibitis, inquit.
Non potes invitae Cereris gener esse: roganda,
Non rapienda fuit. Quod si componere magnis
Parva mihi fas est, et me dilexit Anapis:
Exorata tamen, nec, ut haec, exterrita nupsi.
Dixit, et, in partes diversas brachia tendens,
Obstitit. Haud ultra tenuit Saturnius iram;
Terribilesque hortatus equos, in gurgitis ima
Contortum valido sceptrum regale lacerto
Condidit. Icta viam tellus in Tartara fecit,
Et pronos currus medio cratere recepit.
At Cyane, raptamque deam, contemptaque fontis
Iura sui maerens, inconsolabile vulnus
Mente gerit tacita, lacrimisque absumitur omnis:
Et, quarum fuerat magnum modo numen, in illas
Extenuatur aquas. Molliri membra videres;
Ossa pati flexus; ungues posuisse rigorem;
Primaque de tota tenuissima quaeque liquescunt,
Caerulei crines, digitique, et crura, pedesque:
Nam brevis in gelidas membris exilibus undas
Transitus est. Post haec tergumque, humerique, latusque,
Pectoraque in tenues abeunt evanida rivos.
Denique pro vivo vitiatas sanguine venas
Lympha subit, restatque nihil, quod prendere possis.
Interea pavidae nequidquam filia matri
Omnibus est terris, omni quaesita profundo.
Illam non rutilis veniens Aurora capillis
Cessantem vidit, non Hesperus; illa duabus
Flammifera pinus manibus succendit ab Aetna,
Perque pruinosas tulit irrequieta tenebras.
Rursus, ubi alma dies hebetarat sidera, natam
Solis ad occasus, Solis quaerebat ab ortu.
Fessa labore sitim collegerat, oraque nulli
Colluerant fontes; quum tectam stramine vidit
Forte casam, parvasque fores pulsavit: at inde
Prodit anus, divamque videt, lymphamque roganti
Dulce dedit, tosta quod coxerat ante polenta.
Dum bibit illa datum, duri puer oris et audax
Constitit ante deam, risitque, avidamque vocavit.
Offensa est: neque adhuc epota parte, loquentem
Cum liquido mista perfudit Diva polenta.
Combibit os maculas, et, qua modo brachia gessit,
Crura gerit: cauda est mutatis addita membris;
Inque brevem formam, ne sit vis magna nocendi,
Contrahitur, parvaque minor mensura lacerta est.
Mirantem, flentemque, et tangere monstra parantem
Fugit anum, latebramque petit; aptumque colori
Nomen habet, variis stellatus corpora guttis.
Quas dea per terras, et quas erraverit undas,
Dicere longa mora est. Quaerenti defuit orbis.
Sicaniam repetit: dumque omnia lustrat eundo,
Venit et ad Cyanen. Ea, ni mutata fuisset,
Omnia narrasset; sed et os et lingua volenti
Dicere non aderant, nec, quo loqueretur, habebat.
Signa tamen manifesta dedit, notamque parenti:
Illo forte loco delapsam gurgite sacro,
Persephones zonam summis ostendit in undis.
Quam simul agnovit, tanquam tum denique raptam
Scisset, inornatos laniavit diva capillos,
Et repetita suis percussit pectora palmis.
Nec scit adhuc, ubi sit; terras tamen increpat omnes,
Ingratasque vocat, nec frugum munere dignas:
Trinacriam ante alias, in qua vestigia damni
Reperit. Ergo illic saeva vertentia glebas
Fregit aratra manu, parilique irata colonos
Ruricolasque boves leto dedit; arvaque iussit
Fallere depositum, vitiataque semina fecit.
Fertilitas terrae, latum vulgata per orbem,
Falsa iacet: primis segetes moriuntur in herbis,
Et modo sol nimius, nimius modo corripit imber.
Sideraque, ventique nocent; avidaeque volucres
Semina iacta legunt, lolium, tribulique fatigant
Triticeas messes, et inexpugnabile gramen.
Tum caput Eleis Alpheias extulit undis,
Rorantesque comas a fronte removit ad aures,
Atque ait, O toto quaesitae virginis orbe,
Et frugum genetrix, immensos siste labores:
Neve tibi fidae violenta irascere Terrae.
Terra nihil meruit, patuitque invita rapinae.
Nec sum pro patria supplex: huc hospita veni.
Pisa mihi patria est, et ab Elide ducimus ortum.
Sicaniam peregrina colo; sed gratior omni
Haec mihi terra solo est. Hoc nunc Arethusa penates,
Hanc habeo sedem; quam tu, mitissima, serva.
Mota loco cur sim, tantique per aequoris undas
Advehar Ortygiam, veniet narratibus hora
Tempestiva meis; quum tu curisque levata,
Et vultus melioris eris. Mihi pervia tellus
Praebet iter: subterque imas ablata cavernas
Hic caput attollo, desuetaque sidera cerno.
Ergo, dum Stygio sub terris gurgite labor,
Visa tua est oculis illic Proserpina nostris:
Illa quidem tristis, nec adhuc interrita vultu;
Sed regina tamen, sed opaci maxima mundi,
Sed tamen inferni pollens matrona tyranni.
Mater ad auditas stupuit, ceu saxea, voces,
Attonitaeque diu similis fuit. Utque dolore
Pulsa gravi gravis est amentia; curribus auras
Exit in aetherias: ibi toto nubila vultu
Ante Iovem passis stetit invidiosa capillis;
Proque meo supplex venio tibi, Iupiter, inquit,
Sanguine, proque tuo. Si nulla est gratia matris,
Nata patrem moveat; neu sit tibi cura, precamur,
Vilior illius, quod nostro est edita partu.

390 *Tyrios* H. e codd. 411 *deum* H. e codd. 482 Cassa H. e cod.

En! quaesita diu tandem mihi nata reperta est;
Si reperire vocas amittere certius; aut si
Scire, ubi sit, reperire vocas! Quod rapta, feremus;
Dummodo reddat eam: neque enim praedone marito
Filia digna tua est; si iam mea filia digna est.
Iupiter excepit. Commune est pignus onusque
Nata mihi tecum; sed, si modo nomina rebus
Addere vera placet, non hoc iniuria factum,
Verum amor est; neque erit nobis gener ille pudori.
Tu modo, diva, velis. Ut desint cetera, quantum est
Esse Iovis fratrem! quid quod nec cetera desunt,
Nec cedit nisi forte mihi? Sed tanta cupido
Si tibi discidii est, repetat Proserpina coelum,
Lege tamen certa, si nullos contigit illic
Ore cibos: nam sic Parcarum foedere cautum est.
Dixerat. At Cereri certum est educere natam.
Non ita fata sinunt, quoniam ieiunia virgo
Solverat, et, cultis dum simplex errat in hortis,
Puniceum curva decerpserat arbore pomum,
Sumptaque pallenti septem de cortice grana
Presserat ore suo. Solusque ex omnibus illud
Viderat Ascalaphus: quem quondam dicitur Orphne,
Inter Avernales haud ignotissima Nymphas,
Ex Acheronte suo furvis peperisse sub antris.
Vidit, et indicio reditum crudelis ademit.
Ingemuit regina Erebi, testemque profanam
Fecit avem, sparsumque caput Phlegethontide lympha
In rostrum, et plumas, et grandia lumina vertit.
Ille sibi ablatus fulvis amicitur ab alis,
Inque caput crescit, longosque reflectitur ungues,
Vixque movet natas per inertia brachia pennas;
Foedaque fit volucris, venturi nuntia luctus,
Ignavus bubo, dirum mortalibus omen.
Hic tamen indicio poenam linguaque videri
Commeruisse potest. Vobis, Acheloides, unde
Pluma pedesque avium, quum virginis ora geratis?
An quia, quum legeret vernos Proserpina flores,
In comitum numero mistae, Sirenes, eratis?
Quam postquam toto frustra quaesistis in orbe,
Protinus ut vestram sentirent aequora curam,
Posse super fluctus alarum insistere remis
Optastis; facilesque deos habuistis, et artus
Vidistis vestros subitis flavescere pennis.
Ne tamen ille canor, mulcendas natus ad aures,
Tantaque dos oris linguae deperderet usum,
Virginei vultus, et vox humana remansit.
At medius fratrisque sui maestaeque sororis
Iupiter ex aequo volventem dividit annum.
Nunc dea regnorum numen commune duorum
Cum matre est totidem, totidem cum coniuge menses.
Vertitur extemplo facies, et mentis, et oris:
Nam, modo quae poterat Diti quoque maesta videri,
Laeta deae frons est; ut Sol, qui tectus aquosis
Nubibus ante fuit, victis ubi nubibus exit.
Exigit alma Ceres, nata secura reperta,
Quae tibi causa viae? cur sis, Arethusa, sacer fons?
Conticuere undae; quarum dea sustulit alto
Fonte caput, viridesque manu siccata capillos
Fluminis Elei veteres narravit amores.
Pars ego Nympharum, quae sunt in Achaide, dixit,
Una fui; nec me studiosius altera saltus
Legit, nec posuit studiosius altera casses.
Sed, quamvis formae nunquam mihi fama petita est,
Quamvis fortis eram, formosae nomen habebam.
Nec mea me facies nimium laudata iuvabat;
Quaque aliae gaudere solent, ego rustica dote
Corporis erubui, crimenque placere putavi.
Lassa revertebar, memini, Stymphalide silva:
Aestus erat, magnumque labor geminaverat aestum.
Iuvenio sine vortice aquas, sine murmure euntes,
Perspicuas ad humum, per quas numerabilis alte
Calculus omnis erat; quas tu vix ire putares.
Cana salicta dabant, nutritaque populus unda,
Sponte sua natas ripis declivibus umbras.
Accessi, primumque pedis vestigia tinxi:
Poplite deinde tenus; neque eo contenta, recingor,
Molliaque impono salici velamina curvae,
Nudaque mergor aquis: quas dum ferioque, trahoque
Mille modis labens, excussaque brachia iacto;
Nescio quod medio sensi sub gurgite murmur,
Territaque insisto propioris margine ripae.
Quo properas, Arethusa? suis Alpheus ab undis,
Quo properas? iterum rauco mihi dixerat ore.
Sicut eram, fugio sine vestibus; altera vestes
Ripa meas habuit. Tanto magis instat, et ardet,
Et quia nuda fui, sum visa paratior illi.
Sic ego currebam, sic me ferus ille premebat;
Ut fugere accipitrem penna trepidante columbae,
Ut solet accipiter trepidas agitare columbas.
Usque sub Orchomenon, Psophidaque, Cyllenenque,
Maenaliosque sinus, gelidumque Erymanthon, et Elin
Currere sustinui; nec me velocior ille.
Sed tolerare diu cursus ego, viribus impar,
Non poteram: longi patiens erat ille laboris.
Per tamen et campos, per opertos arbore montes,
Saxa quoque, et rupes, et qua via nulla, cucurri.
Sol erat a tergo: vidi praecedere longam
Ante pedes umbram; nisi si timor illa videbat.
Sed certe sonituque pedum terrebar; et ingens
Crinales vittas afflabat anhelitus oris.
Fessa labore fugae, Fer opem, deprendimur, inquam,
Armigerae, Dictynna, tuae, cui saepe dedisti
Ferre tuos arcus, inclusaque tela pharetra.
Mota dea est, spissisque ferens e nubibus unam
Me super iniecit. Lustrat caligine tectam
Amnis; et ignarus circum cava nubila quaerit,
Bisque locum, quo me dea texerat, inscius ambit,
Et bis, Io Arethusa, Io Arethusa, vocavit.
Quid mihi tunc animi miserae fuit? anne quod agnae est,
Si qua lupos audit circum stabula alta frementes?
Aut lepori, qui vepre latens hostilia cernit
Ora canum, nullosque audet dare corpore motus?
Non tamen abscedit; neque enim vestigia cernit
Longius ire pedum: servat nubemque locumque.
Occupat obsessos sudor mihi frigidus artus,
Caeruleaeque cadunt toto de corpore guttae,
Quaque pedem movi, manat lacus, eque capillis
Ros cadit: et citius, quam nunc tibi facta renarro,
In laticem mutor. Sed enim cognoscit amatas
Amnis aquas, positoque viri, quod sumpserat, ore,
Vertitur in proprias, ut se mihi misceat, undas.
Delia rumpit humum. Caecis ego mersa cavernis
Advehor Ortygiam; quae me cognomine divae
Grata meae superas eduxit prima sub auras.
Hac Arethusa tenus. Geminos dea fertilis angues
Curribus admovit, frenisque coercuit ora,
Et medium coeli terraeque per aera vecta est:
Atque levem currum Tritonida misit in arcem
Triptolemo, partimque rudi data semina iussit
Spargere humo, partim post tempora longa recultae.

535 *irriguis* tres codd. Interpungend. foret: Solverat: irrig. rel. 546 *in* alis. 588 ad *imum* nonnulli cod. unde H. Perspicuas *imo*. 644 aera *fertur* cod.

Iam super Europen sublimis et Asida terras
Vectus erat iuvenis; Scythias advertitur oras.
Rex ibi Lyncus erat. Regis subit ille penates.
Qua veniat, causamque viae, nomenque rogatus,
Et patriam, Patria est clarae mihi, dixit, Athenae;
Triptolemus nomen: veni nec puppe per undas
Nec pede per terras; patuit mihi pervius aether.
Dona fero Cereris, latos quae sparsa per agros
Frugiferas messes, alimentaque mitia reddant.
Barbarus invidit: tantique ut muneris auctor
Ipse sit, hospitio recipit; somnoque gravatum
Aggreditur ferro. Conantem figere pectus
Lynca Ceres fecit; rursusque per aera misit
Mopsopium iuvenem sacros agitare iugales.
Finierat dictos e nobis maxima cantus.
At Nymphae vicisse deas, Helicona colentes,
Concordi dixere sono. Convicia victae
Quum iacerent, Quoniam, dixi, certamine vobis
Supplicium meruisse parum est, maledictaque culpae
Additis, et non est patientia libera nobis;
Ibimus in poenas, et, quo vocat ira, sequemur.
Rident Emathides, spernuntque minacia verba;
Conataeque loqui, et magno clamore protervas
Intentare manus, pennas exire per ungues
Adspexere suos, operiri brachia plumis:
Alteraque alterius rigido concrescere rostro
Ora vident, volucresque novas accedere silvis.
Dumque volunt plangi; per brachia mota levatae
Aere pendebant, nemorum convicia, picae.
Nunc quoque in alitibus facundia prisca remansit,
Raucaque garrulitas, studiumque immane loquendi.

LIBER SEXTUS.

Praebuerat dictis Tritonia talibus aures,
Carminaque Aonidum, iustamque probaverat iram.
Tum secum, Laudare parum est; laudemur et ipsae,
Numina nec sperni sine poena nostra sinamus.
Maeoniaeque animum fatis intendit Arachnes,
Quam sibi lanificae non cedere laudibus artis
Audierat. Non illa loco, nec origine gentis
Clara, sed arte, fuit. Pater huic Colophonius Idmon
Phocaico bibulas tingebat murice lanas.
Occiderat mater: sed et haec de plebe, suoque
Aequa viro fuerat. Lydas tamen illa per urbes
Quaesierat studio nomen memorabile; quamvis
Orta domo parva, parvis habitabat Hypaepis.
Huius ut adspicerent opus admirabile, saepe
Deseruere sui Nymphae vineta Tymoli,
Deseruere suas Nymphae Pactolides undas.
Nec factas solum vestes spectare iuvabat;
Tunc quoque, quum fierent: tantus decor affuit arti.
Sive rudem primos lanam glomerabat in orbes:
Seu digitis subigebat opus, repetitaque longo
Vellera mollibat nebulas aequantia tractu:
Sive levi teretem versabat pollice fusum:
Seu pingebat acu; scires a Pallade doctam.
Quod tamen ipsa negat: tantaque offensa magistra,
Certet, ait, mecum; nihil est, quod victa recusem.
Pallas anum simulat, falsosque in tempora canos
Addit, et infirmos baculo quoque sustinet artus.
Tum sic ora loqui: Non omnia grandior aetas,
Quae fugiamus, habet; seris venit usus ab annis.
Consilium ne sperne meum. Tibi fama petatur
Inter mortales faciendae maxima lanae.
Cede deae, veniamque tuis temeraria dictis
Supplice voce roga: veniam dabit illa roganti.
Adspicit hanc torvis, inceptaque fila relinquit;
Vixque manum retinens, confessaque vultibus iram,
Talibus obscuram resecuta est Pallada dictis:
Mentis inops, longaque venis confecta senecta,
Et nimium vixisse diu nocet. Audiat istas,
Si qua tibi nurus est, si qua est tibi filia, voces.
Consilii satis est in me mihi: neve monendo
Profecisse putes; eadem sententia nobis.
Cur non ipsa venit? cur haec certamina vitat?
Tum dea, Venit, ait; formamque removit anilem,
Palladaque exhibuit. Venerantur numina Nymphae,
Mygdonidesque nurus: sola est non territa virgo.
Sed tamen erubuit, subitusque invita notavit
Ora rubor, rursusque evanuit: ut solet aer
Purpureus fieri, quum primum Aurora movetur,
Et breve post tempus candescere Solis ab ortu.
Perstat in incepto, stolidaeque cupidine palmae
In sua fata ruit. Neque enim Iove nata recusat,
Nec monet ulterius, nec iam certamina differt.
Haud mora; consistunt diversis partibus ambae,
Et gracili geminas intendunt stamine telas.
Tela iugo vincta est: stamen secernit arundo:
Inseritur medium radiis subtemen acutis;
Quod digiti expediunt, atque inter stamina ductum
Percusso feriunt insecti pectine dentes.
Utraque festinant, cinctaeque ad pectora vestes
Brachia docta movent, studio fallente laborem.
Illic et Tyrium quae purpura sensit aenum
Texitur, et tenues parvi discriminis umbrae.
Qualis ab imbre solet percussus solibus arcus
Inficere ingenti longum curvamine coelum;
In quo diversi niteant quum mille colores,
Transitus ipse tamen spectantia lumina fallit:
Usque adeo quod tangit idem est, tamen ultima distant.
Illic et lentum filis immittitur aurum,
Et vetus in tela deducitur argumentum.
Cecropia Pallas scopulum Mavortis in arce
Pingit, et antiquam de terrae nomine litem.
Bis sex coelestes, medio Iove, sedibus altis
Augusta gravitate sedent. Sua quemque deorum
Inscribit facies. Iovis est regalis imago.
Stare deum pelagi, longoque ferire tridente
Aspera saxa facit, medioque e vulnere saxi
Exsiluisse fretum, quo pignore vindicet urbem.
At sibi dat clipeum, dat acutae cuspidis hastam:
Dat galeam capiti; defenditur aegide pectus:
Percussamque sua simulat de cuspide terram
Prodere cum baccis fetum canentis olivae,
Mirarique deos. Operi victoria finis.
Ut tamen exemplis intelligat aemula laudis,
Quod pretium speret pro tam furialibus ausis;
Quatuor in partes certamina quatuor addit
Clara colore suo, brevibus distincta sigillis.

660 *iussit*. Alt. H. e trib. codd. 665 *dixit*.
Lib. VI, 11 *Lydias*, *Lycias* codd. Em. Constantiu. Fanens. 34 *remisit* duo codd. Reliquorum remittere fortuitum. 37 *defessa* senecta duo codd. Sed cf. verbi causa VII, 80. 58 *inserti*. ab imbre intell. *post* imbrem. 67 quod tangit, quae proxima sunt inter se; tamen, et tamen.

Threiciam Rhodopen habet angulus unus, et Haemon,
Nunc gelidos montes, mortalia corpora quondam,
Nomina summorum sibi qui tribuere deorum.
Altera Pygmaeae fatum miserabile matris
Pars habet. Hanc Iuno victam certamine iussit
Esse gruem, populisque suis indicere bellum.
Pingit et Antigonen, ausam contendere quondam
Cum magni consorte Iovis; quam regia Iuno
In volucrem vertit, nec profuit Ilion illi,
Laomedonve pater; sumptis quin candida pennis
Ipsa sibi plaudat crepitante ciconia rostro.
Qui superest solus Cinyran habet angulus orbum:
Isque gradus templi, natarum membra suarum,
Amplectens, saxoque iacens, lacrimare videtur.
Circuit extremas oleis pacalibus oras.
Is modus est; operique sua facit arbore finem.
Maeonis elusam designat imagine tauri
Europen: verum taurum, freta vera putares.
Ipsa videbatur terras spectare relictas,
Et comites clamare suas, tactumque vereri
Assilientis aquae, timidasque reducere plantas.
Fecit et Asterien aquila luctante teneri;
Fecit olorinis Ledam recubare sub alis:
Addidit, ut Satyri celatus imagine pulchram
Iupiter implerit gemino Nycteida fetu;
Amphitryon fuerit, quum te, Tirynthia, cepit;
Aureus ut Danaen, Asopida luserit igneus;
Mnemosynen pastor, varius Deoida serpens.
Te quoque mutatum torvo, Neptune, iuvenco
Virgine in Aeolia posuit. Tu visus Enipeus
Gignis Aloidas; aries Bisaltida fallis.
Et te flava comas, frugum mitissima mater,
Sensit equum; te sensit avem crinita colubris
Mater equi volucris; sensit delphina Melantho.
Omnibus his faciemque suam, faciemque locorum
Reddidit. Est illic agrestis imagine Phoebus,
Utque modo accipitris pennas, modo terga leonis
Gesserit: ut pastor Macareida luserit Issen;
Liber ut Erigonen falsa deceperit uva;
Ut Saturnus equo geminum Chirona crearit.
Ultima pars telae, tenui circumdata limbo,
Nexilibus flores hederis habet intertextos.
Non illud Pallas, non illud carpere Livor
Possit opus. Doluit successu flava virago,
Et rupit pictas, coelestia crimina, vestes.
Utque Cytoriaco radium de monte tenebat;
Ter quater Idmoniae frontem percussit Arachnes.
Non tulit infelix, laqueoque animosa ligavit
Guttura. Pendentem Pallas miserata levavit,
Atque ita, Vive quidem, pende tamen, improba, dixit:
Lexque eadem poenae, ne sis secura futuri,
Dicta tuo generi, serisque nepotibus esto.
Post ea discedens sucis Hecateidos herbae
Spargit; et extemplo tristi medicamine tactae
Defluxere comae, cumque his et naris et auris,
Fitque caput minimum, totoque in corpore parva est.
In latere exiles digiti pro cruribus haerent:
Cetera venter habet; de quo tamen illa remittit
Stamen, et antiquas exercet aranea telas.
Lydia tota fremit, Phrygiaeque per oppida facti
Rumor it, et magnum sermonibus occupat orbem.
Ante suos Niobe thalamos cognoverat illam,
Tunc quum Maeoniam virgo Sipylumque colebat:
Nec tamen admonita est poena popularis Arachnes
Cedere coelitibus, verbisque minoribus uti.
Multa dabant animos. Sed enim nec coniugis artes,
Nec genus amborum, magnique potentia regni,
Sic placuere illi, quamvis ea cuncta placebant,
Ut sua progenies; et felicissima matrum
Dicta foret Niobe, si non sibi visa fuisset.
Nam sata Tiresia, venturi praescia, Manto
Per medias fuerat, divino concita motu,
Vaticinata vias: Ismenides, ite frequentes,
Et date Latonae, Latonigenisque duobus,
Cum prece tura pia, lauroque innectite crinem:
Ore meo Latona iubet. Paretur; et omnes
Thebaides iussis sua tempora frondibus ornant,
Turaque dant sanctis, et verba precantia, flammis.
Ecce venit comitum Niobe celeberrima turba,
Vestibus intexto Phrygiis spectabilis auro;
Et, quantum ira sinit, formosa, movensque decoro
Cum capite immissos humerum per utrumque capillos,
Constitit: utque oculos circumtulit alta superbos;
Quis furor auditos, inquit, praeponere visis
Coelestes? aut cur colitur Latona per aras,
Numen adhuc sine ture meum est? mihi Tantalus auctor,
Cui licuit soli superorum tangere mensas;
Pleiadum soror est genetrix mihi; maximus Atlas
Est avus, aetherium qui fert cervicibus axem;
Iupiter alter avus: socero quoque glorior illo.
Me gentes metuunt Phrygiae; me regia Cadmi
Sub domina est: fidibusque mei commissa mariti
Moenia cum populis a meque viroque reguntur.
In quamcumque domus adverto lumina partem,
Immensae spectantur opes. Accedit eodem
Digna dea facies; huc natas adiice septem,
Et totidem iuvenes, et mox generosque nurusque.
Quaerite nunc, habeat quam nostra superbia causam,
Nescio quoque audete satam Titanida Coeo
Latonam praeferre mihi; cui maxima quondam
Exiguam sedem pariturae terra negavit:
Nec coelo, nec humo, nec aquis dea vestra recepta est.
Exsul erat mundi; donec miserata vagantem,
Hospita tu terris erras, ego, dixit, in undis,
Instabilemque locum Delos dedit. Illa duobus
Facta parens: uteri pars est haec septima nostri.
Sum felix; quis enim neget hoc? felixque manebo.
Hoc quoque quis dubitet? tutam me copia fecit.
Maior sum, quam cui possit Fortuna nocere;
Multaque ut eripiat, multo mihi plura relinquet.
Excessere metum mea iam bona. Fingite demi
Huic aliquid populo natorum posse meorum;
Non tamen ad numerum redigar spoliata duorum
Latonae, turba quae quantum distat ab orba?

90 Oenoe sive Gerane Pygmaeor. regina fuerat. 98 Etiam Cinyrae huius filiae Iunoni se praetulerant. 101 *baccalibus* Gron. e. et sic cod. 108 Ast. Coei et Phoebes Titanum filia, quum Iovis amplexus fugeret, in coturnicem mutata est. 111 Nyct. Antiope, 113 Asopis Aegina, 114 Deois Proserp. 116 Aeoli filia Arne, aliis Canace. 117 Aloid. ex Iphimedia. 117 Bisaltis filia Theophane. Hanc in avem mutatam Neptunus aries inivit, unde aries ille velleris aurei natus, qui Phryxum ad Colchos pervexit. 119 pro *avem* multi codd. iterum *equum*. 120 Melantho Deucalion. filia. 124 Issa (urbs Lesbi) soror Methymnae et Mytilenes. 146 *fremit* de rumore, non de indignatione quadam accipe. 152 *arces*; videl. iisdem illis *artib*. aedificatae. 163 *festis* sua schol. ms. ad Senec. trag. 174 mater Niobae Dio, Hyadum una. 185 Nescio *quo audetis genitam* l. c. partim e codicum ductib. 191 *duorum*. Alt. H. e cod. In versib. 199 sqq. turbae sunt. Codd. 200 habent post 203, ut *numen Latonae* coniungatur. Sed tunc reliqua verba versus 200 non satis cohaerent, et tamen 212 docet, ea ad orationem Niobae pertinere. Mutav. igitur versuum ordin. Gronov. 200 turba orba (abl.) coniunge. L. turba *qua* ex c. Gronovii, ut orba separetur: qua turba liberor. quantum distat ab orba muliere? Sed quis unquam duos turbam dixit?

Ite sacris, propere a sacris, laurumque capillis
Ponite. Deponunt, infectaque sacra relinquunt;
Quodque licet, tacito venerantur murmure numen.
Indignata dea est; summoque in vertice Cynthi
Talibus est dictis gemina cum prole locuta:
En ego vestra parens, vobis animosa creatis,
Et, nisi Iunoni, nulli cessura dearum,
An dea sim, dubitor; perque omnia saecula cultis
Arceor, o nati, nisi vos succurritis, aris.
Nec dolor hic solus: diro convicia facto
Tantalis adiecit, vosque est postponere natis
Ausa suis, et me, quod in ipsam recidat, orbam
Dixit, et exhibuit linguam scelerata paternam.
Adiectura preces erat his Latona relatis;
Desine, Phoebus ait, poenae mora longa querela est.
Dixit idem Phoebe; celerique per aera lapsu
Contigerant tecti Cadmeida nubibus arcem.
Planus erat lateque patens prope moenia campus,
Assiduis pulsatus equis; ubi turba rotarum,
Duraque mollierant subiectas ungula glebas.
Pars ibi de septem genitis Amphione fortes
Conscendunt in equos, Tyrioque rubentia fuco
Terga premunt, auroque graves moderantur habenas.
E quibus Ismenos, qui matri sarcina quondam
Prima suae fuerat, dum certum flectit in orbem
Quadrupedes cursus, spumantiaque ora coercet;
Hei mihi! conclamat; medioque in pectore fixus
Tela gerit, frenisque manu moriente remissis
In latus a dextro paulatim defluit armo.
Proximus, audito sonitu per inane pharetrae,
Frena dabat Sipylus: veluti quum praescius imbris
Nube fugit visa, pendentiaque undique rector
Carbasa deducit, ne qua levis effluat aura.
Frena dabat: dantem non evitabile telum
Consequitur; summaque tremens cervice sagitta
Haesit, et exstabat nudum de gutture ferrum.
Ille, ut erat pronus, per colla admissa iubasque
Volvitur, et calido tellurem sanguine foedat.
Phaedimus infelix, et aviti nominis heres
Tantalus, ut solito finem imposuere labori,
Transierant ad opus nitidae iuvenile palaestrae:
Et iam contulerant arto luctantia nexu
Pectora pectoribus; quum tento concita cornu,
Sicut erant iuncti, traiecit utrumque sagitta.
Ingemuere simul; simul incurvata dolore
Membra solo posuere; simul suprema iacentes
Lumina versarunt; animam simul exhalarunt.
Adspicit Alphenor, laniataque pectora plangens
Advolat, ut gelidos complexibus allevet artus;
Inque pio cadit officio. Nam Delius illi
Intima fatifero rumpit praecordia ferro.
Quod simul eductum, pars est pulmonis in hamis
Eruta; cumque anima cruor est effusus in auras.
At non intonsum simplex Damasichthona vulnus
Afficit. Ictus erat, qua crus esse incipit, et qua
Mollia nervosus facit internodia poples:
Dumque manu tentat trahere exitiabile telum,
Altera per iugulum pennis tenus acta sagitta est.
Expulit hanc sanguis, seque eiaculatus in altum
Emicat, et longe terebrata prosilit aura.
Ultimus Ilioneus non profectura precando
Brachia sustulerat, dique o communiter omnes,
Dixerat, ignarus non omnes esse rogandos,
Parcite! Motus erat, quum i[illegible]ile telum
Non fuit, Arcitenens: mini[illegible]dit ille
Vulnere, non alte percusso [illegible] sagitta.
Fama mali, populique dolor, lacrimaeque suorum
Tam subitae matrem certam fecere ruinae,
Mirantem potuisse, irascentemque, quod ausi
Hoc essent superi, quod tantum iuris haberent.
Nam pater Amphion ferro per pectus adacto
Finierat moriens pariter cum luce dolorem.
Heu, quantum haec Niobe Niobe distabat ab illa,
Quae modo Latois populum submoverat aris,
Et mediam tulerat gressus resupina per urbem,
Invidiosa suis! at nunc miseranda vel hosti
Corporibus gelidis incumbit, et ordine nullo
Oscula dispensat natos suprema per omnes.
A quibus ad coelum liventia brachia tendens,
Pascere, crudelis, nostro, Latona, dolore,
Corque ferum satia, dixit: per funera septem
Efferor; exsulta, victrixque inimica triumpha.
Cur autem victrix? miserae mihi plura supersunt,
Quam tibi felici: post tot quoque funera vinco.
Dixerat: insonuit contento nervus ab arcu;
Qui, praeter Nioben unam, conterruit omnes.
Illa malo est audax. Stabant cum vestibus atris
Ante toros fratrum demisso crine sorores.
E quibus una, trahens haerentia viscere tela,
Imposito fratri moribunda relanguit ore.
Altera, solari miseram conata parentem,
Conticuit subito, duplicataque vulnere caeco est,
Oraque non pressit, nisi postquam spiritus exit.
Haec frustra fugiens collabitur; illa sorori
Immoritur; latet haec; illam trepidare videres.
Sexque datis leto, diversaque vulnera passis,
Ultima restabat: quam toto corpore mater,
Tota veste tegens, Unam minimamque relinque;
De multis minimam posco, clamavit, et unam.
Dumque rogat, pro qua rogat, occidit. Orba resedit
Exanimes inter natos, natasque, virumque:
Diriguitque malis. Nullos movet aura capillos.
In vultu color est sine sanguine: lumina maestis
Stant immota genis: nihil est in imagine vivi.
Ipsa quoque interius cum duro lingua palato
Congelat, et venae desistunt posse moveri.
Nec flecti cervix, nec brachia reddere gestus,
Nec pes ire potest; intra quoque viscera saxum est.
Flet tamen, et validi circumdata turbine venti
In patriam rapta est; ubi fixa cacumine montis
Liquitur, et lacrimas etiamnum marmora manant.
Tum vero tanti manifestam numinis iram
Femina virque timent; cultuque impensius omnes
Magna gemelliparae venerantur numina divae.
Utque fit, a facto propiore priora renarrant.
E quibus unus ait: Lyciae quoque fertilis agris
Haud impune deam veteres sprevere coloni.
Res obscura quidem est ignobilitate virorum;
Mira tamen. Vidi praesens stagnumque locumque
Prodigio notum; nam me iam grandior aevo,
Impatiensque viae genitor deducere lectos
Iusserat inde boves, gentisque illius eunti
Ipse ducem dederat: cum quo dum pascua lustro;

201 *propere sacris*, *properete*, *properate* codd. Quod dedi, requiri videbatur a loci sententia. Nam *ite sacris*, *properate sacris* non est *discedite* a sacris, verum *accedite*. Sed ne sic quidem a Latinitate versus commendatur. 214 *Deiectura* codd. Em. Const. Fanens. Un. cod. *Admixtura*, quod prob. Burm. 215 longa querela est mora poenae. *Poenae mora longa* H. parenthetice accipit, et legit *querelas*. Post 280 legebatur versus hic: *Pascere ait*, *satiaque meo tua pectora luctu*, qui si Ovidianus est, tota loci constitutio aliter olim habebat. Damnant alii versum sq. quia prima eius pars est IX, 178; sed illa verba: *per funera septem* non possunt commode abesse. Pro *satia* h. l. multi codd. *satura*, quod praeferam. 292 duplicari est gr. πτύσσεσθαι, ἰδνοῦσθαι, incurvari. 293 H. spur. censuit. Multi codd. *compressit*, quod sane insulsum. 311 *lacrimis*. 315 *retractant* duo codd.

Ecce lacu medio sacrorum nigra favilla
Ara vetus stabat, tremulis circumdata cannis.
Restitit, et pavido, Faveas mihi, murmure dixit
Dux meus; et simili, Faveas, ego murmure dixi.
Naiadum Fauninae foret tamen ara, rogabam,
Indigenaene dei; quum talia reddidit hospes:
Non haç, o iuvenis, montanum numen in ara est.
Illa suam vocat hanc, cui quondam regia Iuno
Orbem interdixit: quam vix erratica Delos
Orantem accepit, tunc quum levis insula nabat.
Illic incumbens cum Palladis arbore palmae,
Edidit invita geminos Latona noverca.
Hinc quoque Iunonem fugisse puerpera fertur,
Inque suo portasse sinu, duo numina, natos.
Iamque Chimaeriferae, quum Sol gravis ureret arva,
Finibus in Lyciae longo dea fessa labore
Sidereo siccata sitim collegit ab aestu,
Uberaque ebiberant avidi lactantia nati.
Forte lacum mediocris aquae prospexit in imis
Vallibus: agrestes illic fruticosa legebant
Vimina cum iuncis, gratamque paludibus ulvam.
Accessit, positoque genu Titania terram
Pressit, ut hauriret gelidos potura liquores.
Rustica turba vetat. Dea sic affata vetantes:
Quid prohibetis aquis? usus communis aquarum.
Nec Solem proprium Natura, nec aera fecit,
Nec tenues undas: ad publica munera veni.
Quae tamen, ut detis, supplex peto. Non ego nostros
Abluere hic artus, lassataque membra parabam:
Sed relevare sitim. Caret os humore loquentis,
Et fauces arent, vixque est via vocis in illis.
Haustus aquae mihi nectar erit, vitamque fatebor
Accepisse simul: vitam dederitis in unda.
Hi quoque vos moveant, qui nostro brachia tendunt
Parva sinu: et casu tendebant brachia nati.
Quem non blanda deae potuissent verba movere?
Hi tamen orantem perstant prohibere, minasque,
Ni procul abscedat, conviciaque insuper addunt.
Nec satis hoc; ipsos etiam pedibusque manuque
Turbavere lacus, imoque e gurgite mollem
Huc illuc limum saltu movere maligno.
Distulit ira sitim. Neque enim iam filia Coei
Supplicat indignis, nec dicere sustinet ultra
Verba minora dea; tollensque ad sidera palmas,
Aeternum stagno, dixit, vivatis in isto.
Eveniunt optata deae: iuvat isse sub undas;
Et modo tota cava submergere membra palude;
Nunc proferre caput; summo modo gurgite nare;
Saepe super ripam stagni considere; saepe
In gelidos resilire lacus. Sed nunc quoque turpes
Litibus exercent linguas, pulsoque pudore,
Quamvis sint sub aqua, sub aqua maledicere tentant.
Vox quoque iam rauca est, inflataque colla tumescunt,
Ipsaque dilatant patulos convicia rictus.
Terga caput tangunt; colla intercepta videntur:
Spina viret; venter, pars maxima corporis, albet:
Limosoque novae saliunt in gurgite ranae.
Sic ubi nescio quis Lycia de gente virorum
Retulit exitium; Satyri reminiscitur alter,
Quem Tritoniaca Latous arundine victum
Affecit poena. Quid me mihi detrahis? inquit.
Ah piget, ah non est, clamabat, tibia tanti!
Clamanti cutis est summos derepta per artus;
Nec quidquam, nisi vulnus, erat: cruor undique manat;
Detectique patent nervi, trepidaeque sine ulla
Pelle micant venae; salientia viscera possis
Et perlucentes numerare in pectore fibras.
Illum ruricolae, silvarum numina, Fauni,
Et Satyri fratres, et tunc quoque clarus Olympus,
Et Nymphae flerunt, et quisquis montibus illis
Lanigerosque greges, armentaque bucera pavit.
Fertilis immaduit, madefactaque terra caducas
Concepit lacrimas, ac venis perbibit imis.
Quas ubi fecit aquam, vacuas emisit in auras.
Inde petens rapidum ripis declivibus aequor,
Marsya nomen habet, Phrygiae liquidissimus amnis.
Talibus extemplo redit ad praesentia dictis
Vulgus; et exstinctum cum stirpe Amphiona lugent.
Mater in invidia est. Tamen hanc quoque dicitur unus
Flesse Pelops, humeroque, suas ad pectora postquam
Deduxit vestes, ebur ostendisse sinistro.
Concolor hic humerus, nascendi tempore, dextro,
Corporeusque fuit. Manibus mox caesa paternis
Membra ferunt iunxisse deos; aliisque repertis,
Qui locus est iuguli medius, summique lacerti,
Defuit. Impositum est non comparentis in usum
Partis ebur, factoque Pelops fuit integer illo.
Finitimi proceres coeunt: urbesque propinquae
Oravere suos ire ad solatia reges,
Argosque, et Sparte, Pelopeiadesque Mycenae,
Et nondum torvae Calydon invisa Dianae,
Orchomenosque ferax, et nobilis aere Corinthos
Messeneque ferox, Patraeque, humilesque Cleonae,
Et Nelea Pylos, neque adhuc Pittheia Troezen,
Quaeque urbes aliae bimari clauduntur ab Isthmo,
Exteriusque sitae bimari spectantur ab Isthmo,
Credere quis possit? solae cessastis Athenae.
Obstitit officio bellum, subvectaque ponto
Barbara Mopsopios terrebant agmina muros.
Threicius Tereus haec auxiliaribus armis
Fuderat, et clarum vincendo nomen habebat.
Quem sibi Pandion opibusque virisque potentem,
Et genus a magno ducentem forte Gradivo,
Connubio Procnes iunxit. Non pronuba Iuno,
Non Hymenaeus adest, non illi Gratia lecto.
Eumenides tenuere faces de funere raptas:
Eumenides stravere torum; tectoque profanus
Incubuit bubo, thalamique in culmine sedit.
Hac ave sunt iuncti Procne-Tereusque; parentes
Hac ave sunt facti. Gratata est scilicet illis
Thracia; disque ipsi grates egere, diemque,
Quaque data est claro Pandione nata tyranno,
Quaque erat ortus Itys, festam iussere vocari:
Usque adeo latet utilitas. Iam tempora Titan
Quinque per auctumnos repetiti duxerat anni;
Quum blandita viro Procne, Si gratia, dixit,
Ulla mea est, vel me visendae mitte sorori;
Vel soror huc veniat. Redituram tempore parvo
Promittes socero: magni mihi numinis instar
Germanam vidisse dabis. Iubet ille carinas
In freta deduci, veloque et remige portus
Cecropios intrat, Piraeaque litora tangit.
Ut primum soceri data copia, dextera dextrae
Iungitur, et fausto committitur omine sermo.
Coeperat, adventus causam, mandata referre
Coniugis, et celeres missae spondere recursus.
Ecce, venit magno dives Philomela paratu;
Divitior forma: quales audire solemus
Naidas et Dryadas mediis incedere silvis,
Si modo des illis cultus, similesque paratus.
Non secus exarsit conspecta virgine Tereus,

342 *meliorts* H. e cod. Mediocris aquae lacus est parvus. 369 esse codd. Em. H.

Quam si quis canis ignem supponat aristis,
Aut frondem, positasque cremet faenilibus herbas.
Digna quidem facies: sed et hunc innata libido
Exstimulat; pronumque genus regionibus illis
In Venerem est: flagrat vitio gentisque suoque.
Impetus est illi, comitum corrumpere curam,
Nutricisque fidem; nec non ingentibus ipsam
Sollicitare datis, totumque impendere regnum:
Aut rapere, et saevo raptam defendere bello;
Et nihil est, quod non effreno captus amore
Ausit, nec capiunt inclusas pectora flammas.
Iamque moras male fert, cupidoque revertitur ore
Ad mandata Procnes, et agit sua vota sub illis.
Facundum faciebat amor: quotiesque rogabat
Ulterius iusto, Procnen ita velle ferebat.
Addidit et lacrimas, tanquam mandasset et illas.
Pro superi, quantum mortalia pectora caecae
Noctis habent! ipso sceleris molimine Tereus
Creditur esse pius, laudemque a crimine sumit.
Quid, quod idem Philomela cupit, patriosque lacertis
Blanda tenens humeros, ut eat visura sororem,
Perque suam, contraque suam, petit usque salutem.
Spectat eam Tereus, praecontrectatque videndo;
Osculaque, et collo circumdata brachia cernens,
Omnia pro stimulis, facibusque, ciboque furoris
Accipit; et quoties amplectitur illa parentem,
Esse parens vellet: neque enim minus impius esset.
Vincitur ambarum genitor prece: gaudet, agitque
Illa patri grates, et successisse duabus
Id putat infelix, quod erit lugubre duabus.
Iam labor exiguus Phoebo restabat, equique
Pulsabant pedibus spatium declivis Olympi;
Regales epulae mensis, et Bacchus in auro
Ponitur: hinc placido dantur sua corpora somno.
At rex Odrysius, quamvis secessit, in illa
Aestuat; et repetens faciem, motusque manusque,
Qualia vult fingit, quae nondum vidit, et ignes
Ipse suos nutrit, cura removente soporem.
Lux erat; et generi dextram complexus euntis,
Pandion comitem lacrimis commendat obortis:
Hanc ego, care gener, quoniam pia causa coegit,
Ut voluere ambae, voluisti tu quoque, Tereu,
Do tibi: perque fidem, cognataque pectora supplex,
Per superos oro, patrio tuearis amore;
Et mihi sollicitae lenimen dulce senectae
Quam primum, omnis erit nobis mora longa, remittas.
Tu quoque quam primum, satis est procul esse sororem,
Si pietas ulla est, ad me, Philomela, redito.
Mandabat, pariterque suae dabat oscula natae:
Et lacrimae mites inter mandata cadebant,
Utque fide pignus dextras utriusque poposcit,
Inter seque datas iunxit; natamque, nepotemque,
Absentes memori pro se iubet ore salutent,
Supremumque vale, pleno singultibus ore,
Vix dixit, timuitque suae praesagia mentis.
At simul imposita est pictae Philomela carinae,
Admotumque fretum remis, tellusque repulsa;
Vicimus, exclamat: mecum mea vota feruntur!
Exsultatque animo, vix et sua gaudia differt
Barbarus, et nusquam lumen detorquet ab illa.
Non aliter, quam quum pedibus praedator obuncis
Deposuit nido leporem Iovis ales in alto:
Nulla fuga est capto; spectat sua praemia raptor.
Iamque iter effectum: iamque in sua litora fessis
Puppibus exierant: quum rex Pandione natam
In stabula alta trahit, silvis obscura vetustis;
Atque ibi pallentem, trepidamque, et cuncta timentem,
Et iam cum lacrimis, ubi sit germana, rogantem,
Includit: fassusque nefas, et virginem, et unam
Vi superat; frustra clamato saepe parente,
Saepe sorore sua, magnis super omnia divis.
Illa tremit, velut agna pavens, quae saucia cani
Ore excussa lupi, nondum sibi tuta videtur;
Utque columba, suo madefactis sanguine plumis,
Horret adhuc, avidosque timet, quibus haeserat, ungues.
Mox ubi mens rediit; passos laniata capillos,
Lugenti similis, caesis plangore lacertis,
Intendens palmas, Proh diris, barbare, factis,
Proh crudelis, ait; nec te mandata parentis
Cum lacrimis movere piis, nec cura sororis,
Nec mea virginitas, nec coniugialia iura!
Omnia turbasti: pellex ego facta sororis;
Tu geminus coniux; non haec mihi debita poena.
Quin animam hanc, ne quod facinus tibi, perfide, restet,
Eripis? atque utinam fecisses ante nefandos
Concubitus! vacuas habuissem criminis umbras.
Si tamen haec superi cernunt; si numina divum
Sunt aliquid; si non perierunt omnia mecum;
Quandocumque mihi poenas dabis. Ipsa, pudore
Proiecto, tua facta loquar. Si copia detur,
In populos veniam: si silvis clausa tenebor,
Implebo silvas, et conscia saxa movebo.
Audiat haec aether, et si deus ullus in illo est!
Talibus ira feri postquam commota tyranni,
Nec minor hac metus est; causa stimulatus utraque,
Quo fuit accinctus, vagina liberat ensem,
Arreptamque coma, flexis post terga lacertis,
Vincla pati cogit. Iugulum Philomela parabat,
Spemque suae mortis viso conceperat ense.
Ille indignanti, et nomen patris usque vocanti,
Luctantique loqui, compressam forcipe linguam
Abstulit ense fero; radix micat ultima linguae:
Ipsa iacet, terraeque tremens immurmurat atrae;
Utque salire solet mutilatae cauda colubrae,
Palpitat, et moriens dominae vestigia quaerit.
Hoc quoque post facinus, vix ausim credere, fertur
Saepe sua lacerum repetisse libidine corpus.
Substinet ad Procnen post talia facta reverti;
Coniuge quae viso germanam quaerit. At ille
Dat gemitus fictos, commentaque funera narrat.
Et lacrimae fecere fidem. Velamina Procne
Deripit ex humeris, auro fulgentia lato,
Induiturque atras vestes, et inane sepulcrum
Constituit; falsisque piacula manibus infert,
Et luget non sic lugendae fata sororis.
Signa deus bis sex acto lustraverat anno.
Quid faciat Philomela? fugam custodia claudit:
Structa rigent solido stabulorum moenia saxo:
Os mutum facti caret indice. Grande dolori
Ingenium est, miserisque venit sollertia rebus.
Stamina barbarica suspendit callida tela;
Purpureasque notas filis intexuit albis,
Indicium sceleris: perfectaque tradidit uni,
Utque ferat dominae gestu rogat. Ille rogata
Pertulit ad Procnen, nec scit, quid tradat in illis.
Evolvit vestes saevi matrona tyranni,
Germanaeque suae carmen miserabile legit,
Et, mirum potuisse, silet; dolor ora repressit,

464 *inopino* Priscian. 484 *erat*. Alt. un. cod. 496 *Et* voluere. 505 fide genit. 511 *Emotumque* Burm. e. Sed recte Gierig. observat, ut terra navigantibus repellatur et recedat, ita mare remis admoveri. 531 H. spur. habet.

Verbaque quaerenti satis indignantia linguae
Defuerunt: nec flere vacat; sed fasque nefasque
Confusura ruit, poenaeque in imagine tota est.
Tempus erat, quo sacra solent Trieterica Bacchi
Sithoniae celebrare nurus. Nox conscia sacris.
Nocte sonat Rhodope tinnitibus aeris acuti:
Nocte sua est egressa domo regina, deique
Ritibus instruitur, furialiaque accipit arma.
Vite caput tegitur; lateri cervina sinistro
Vellera dependent; humero levis incubat hasta.
Concita per silvas, turba comitante suarum,
Terribilis Procne, furiisque agitata doloris,
Bacche, tuas simulat. Venit ad stabula avia tandem,
Exululatque, Evoeque sonat, portasque refringit,
Germanamque rapit: raptaeque insignia Bacchi
Induit, et vultus hederarum frondibus abdit,
Attonitamque trahens intra sua limina ducit.
Ut sentit tetigisse domum Philomela nefandam;
Horruit infelix, totoque expalluit ore.
Nacta locum Procne sacrorum pignora demit,
Oraque develat miserae pudibunda sorori,
Amplexuque petit. Sed non attollere contra
Sustinet haec oculos, pellex sibi visa sororis;
Deiectoque in humum vultu, iurare volenti,
Testarique deos, per vim sibi dedecus illud
Illatum, pro voce manus fuit. Ardet, et iram
Non capit ipsa suam Procne, fletumque sororis
Corripiens, Non est lacrimis hoc, inquit, agendum;
Sed ferro, sed si quid habes, quod vincere ferrum
Possit! in omne nefas ego me, germana, paravi.
Aut ego, quum facibus regalia tecta cremaro,
Artificem mediis immittam Terea flammis:
Aut linguam, aut oculos, aut quae tibi membra pudorem
Abstulerunt, ferro rapiam: aut per vulnera mille
Sontem animam expellam. Magnum quodcumque paravi;
Quid sit, adhuc dubito. Peragit dum talia Procne,
Ad matrem veniebat Itys. Quid possit, ab illo
Admonita est: oculisque tuens immitibus, Ah quam
Es similis patri! dixit. Nec plura locuta,
Triste parat facinus, tacitaque exaestuat ira.
Ut tamen accessit natus, matrique salutem
Attulit, et parvis adduxit colla lacertis,
Mistaque blanditiis puerilibus oscula iunxit;
Mota quidem est genetrix, infractaque constitit ira,
Invitique oculi lacrimis maduere coactis:
Sed simul ex nimia matrem pietate labare
Sensit; ab hoc iterum est ad vultus versa sororis:
Inque vicem spectans ambos, Cur admovet, inquit,
Alter blanditias, rapta silet altera lingua?
Quam vocat hic matrem, cur non vocat illa sororem?
Cui sis nupta, vide, Pandione nata, marito.
Degeneras: scelus est pietas in coniuge Tereo.
Nec mora; traxit Ityn: veluti Gangetica cervae
Lactentem fetum per silvas tigris opacas.
Utque domus altae partem tenuere remotam;
Tendentemque manus, et iam sua fata videntem,
Et, mater, mater, clamantem, et colla petentem
Ense ferit Procne, lateri qua pectus adhaeret.
Nec vultum avertit. Satis illi ad fata vel unum
Vulnus erat: iugulum ferro Philomela resolvit,
Vivaque adhuc, animaeque aliquid retinentia membra
Dilaniant. Pars inde cavis exsultat aenis;
Pars verubus stridet: manant penetralia tabo.
His adhibet coniux ignarum Terea mensis,
Et patrii moris sacrum mentita, quod uni
Fas sit adire viro, comites famulosque removit.
Ipse sedens solio Tereus sublimis avito
Vescitur, inque suam sua viscera congerit alvum.
Tantaque nox animi est: Ityn huc arcessite, dixit.
Dissimulare nequit crudelia gaudia Procne,
Iamque suae cupiens exsistere nuntia cladis:
Intus habes, quod poscis, ait. Circumspicit ille,
Atque ubi sit, quaerit. Quaerenti, iterumque vocanti,
Sicut erat sparsis furiali caede capillis;
Prosiluit, Ityosque caput Philomela cruentum
Misit in ora patri: nec tempore maluit ullo
Posse loqui, et meritis testari gaudia dictis.
Thracius ingenti mensas clamore repellit,
Vipereasque ciet Stygia de valle sorores:
Et modo, si possit, reserato pectore diras
Egerere inde dapes, demersaque viscera gestit;
Flet modo, seque vocat bustum miserabile nati;
Nunc sequitur nudo genitas Pandione ferro.
Corpora Cecropidum pennis pendere putares:
Pendebant pennis. Quarum petit altera silvas;
Altera tecta subit. Neque adhuc de pectore caedis
Excessere notae, signataque sanguine pluma est.
Ille dolore suo, poenaeque cupidine velox,
Vertitur in volucrem, cui stant in vertice cristae,
Prominet immodicum pro longa cuspide rostrum.
Nomen epops volucri; facies armata videtur.
Hic dolor ante diem longaeque extrema senectae
Tempora Tartareas Pandiona misit ad umbras.
Sceptra loci rerumque capit moderamen Erechtheus,
Iustitia dubium, validisne potentior armis.
Quatuor ille quidem iuvenes, totidemque crearat
Femineae sortis; sed erat par forma duarum.
E quibus Aeolides Cephalus te coniuge felix,
Procri fuit; Boreae Tereus Thracesque nocebant,
Dilectaque diu caruit deus Orithyia,
Dum rogat, et precibus mavult, quam viribus, uti.
Ast ubi blanditiis agitur nihil; horridus ira,
Quae solita est illi, nimiumque domestica, vento:
Et merito! dixit; quid enim mea tela reliqui,
Saevitiam, et vires, iramque, animosque minaces;
Admovique preces, quarum me dedecet usus?
Apta mihi vis est: vi tristia nubila pello;
Vi freta concutio, nodosaque robora verto:
Induroque nives, et terras grandine pulso.
Idem ego, quum fratres coelo sum nactus aperto,
Nam mihi campus is est, tanto molimine luctor,
Ut medius nostris concursibus insonet aether,
Exsiliantque cavis elisi nubibus ignes.
Idem ego, quum subii convexa foramina terrae,
Supposuique ferox imis mea terga cavernis;
Sollicito Manes, totumque tremoribus orbem.
Hac ope debueram thalamos petiisse; socerque
Non orandus erat, sed vi faciendus, Erechtheus.
Haec Boreas, aut his non inferiora locutus,
Excussit pennas. Quarum iactatibus omnis
Afflata est tellus, latumque perhorruit aequor.
Pulvereamque trahens per summa cacumina pallam,
Verrit humum, pavidamque metu caligine tectus
Orithyian amans fulvis amplectitur alis.
Dum volat, arserunt agitati fortius ignes.
Nec prius aerii cursus suppressit habenas,
Quam Ciconum tenuit populos, sua moenia, raptor.
Illic et gelidi coniux Actaea tyranni,
Et genetrix facta est, partus enixa gemellos,
Cetera qui matris, pennas genitoris haberent.
Non tamen has una memorant cum corpore natas;
Barbaque dum rutilis aberat submissa capillis,

610 *hic* H. e cod. 613 *cremabo* codd. Em. H. 669 *Effluxere* cod. 694 *intonet* H. e codd. 710 *egelidi.*

Implumes Calaisque puer Zetesque fuerunt.
Mox pariter ritu pennae coepere volucrum
Cingere utrumque latus, pariter flavescere malae.
Ergo, ubi concessit tempus puerile iuventae,
Vellera cum Minyis nitido radiantia villo
Per mare non notum prima petiere carina.

LIBER SEPTIMUS.

Iamque fretum Minyae Pagasaea puppe secabant,
Perpetuaque trahens inopem sub nocte senectam
Phineus visus erat; iuvenesque Aquilone creati
Virgineas volucres miseri senis ore fugarant;
Multaque perpessi claro sub Iasone, tandem
Contigerant rapidas limosi Phasidos undas.
Dumque adeunt regem, Phryxeaque vellera poscunt,
Lexque datur numeris magnorum horrenda laborum;
Concipit interea validos Aeetias ignes:
Et luctata diu, postquam ratione furorem
Vincere non poterat; Frustra, Medea, repugnas;
Nescio quis deus obstat, ait: mirumque, nisi hoc est,
Aut aliquid certe simile huic, quod amare vocatur.
Nam cur iussa patris nimium mihi dura videntur?
Sunt quoque dura nimis. Cur, quem modo denique vidi,
Ne pereat, timeo? quae tanti causa timoris?
Excute virgineo conceptas pectore flammas,
Si potes, infelix. Si possem, sanior essem.
Sed trahit invitam nova vis; aliudque Cupido,
Mens aliud suadet. Video meliora, proboque;
Deteriora sequor. Quid in hospite, regia virgo,
Ureris? et thalamos alieni concipis orbis?
Haec quoque terra potest, quod ames, dare. Vivat, an ille
Occidat, in dis est. Vivat tamen; idque precari
Vel sine amore licet. Quid enim commisit Iason?
Quem, nisi crudelem, non tangat Iasonis aetas,
Et genus, et virtus? quem non, ut cetera desint,
Forma movere potest? certe mea pectora movit.
At, nisi opem tulero, taurorum afflabitur ore,
Concurretque suae segeti, tellure creatis
Hostibus; aut avido dabitur fera praeda draconi.
Hoc ego si patiar, tum me de tigride natam,
Tum ferrum et scopulos gestare in corde fatebor.
Cur non et specto pereuntem, oculosque videndo
Conscelero? cur non tauros exhortor in illum,
Terrigenasque feros, insopitumque draconem?
Di meliora velint! Quanquam non ista precanda,
Sed facienda mihi. Prodamne ego regna parentis,
Atque ope nescio quis servabitur advena nostra,
Ut per me sospes, sine me, det lintea ventis,
Virque sit alterius; poenae Medea relinquar?
Si facere hoc, aliamve potest praeponere nobis,
Occidat ingratus. Sed non is vultus in illo,
Non ea nobilitas animo est, ea gratia formae,
Ut timeam fraudem, meritique oblivia nostri.
Et dabit ante fidem; cogamque in foedera testes
Esse deos. Quid tuta times? accingere, et omnem
Pelle moram. Tibi se semper debebit Iason,
Te face sollemni iunget sibi, perque Pelasgas
Servatrix urbes matrum celebrabere turba.
Ergo ego germanam, fratremque, patremque, deosque,
Et natale solum, ventis ablata, relinquam?
Nempe pater saevus, nempe est mea barbara tellus.
Frater adhuc infans: stant mecum vota sororis.
Maximus intra me deus est. Non magna relinquam;
Magna sequar: titulum servatae pubis Achivae,
Notitiamque loci melioris, et oppida, quorum
Hic quoque fama viget, cultusque, artesque virorum:
Quemque ego cum rebus, quas totus possidet orbis,
Aesoniden mutasse velim; quo coniuge felix,
Et dis cara ferar, et vertice sidera tangam.
Quid, quod nescio qui mediis concurrere in undis
Dicuntur montes, ratibusque inimica Charybdis
Nunc sorbere fretum, nunc reddere; cinctaque saevis
Scylla rapax canibus Siculo latrare profundo?
Nempe tenens, quod amo, gremioque in Iasonis haerens
Perfreta longa trahar. Nihil, illum amplexa, verebor:
Aut, si quid metuam, metuam de coniuge solo.
Coniugiumne vocas, speciosaque nomina culpae
Imponis, Medea, tuae? quin adspice, quantum
Aggrediare nefas: et, dum licet, effuge crimen.
Dixit; et ante oculos rectum, pietasque, pudorque
Constiterant, et victa dabat iam terga Cupido.
Ibat ad antiquas Hecates Perseidos aras,
Quas nemus umbrosum, secretaque silva tegebant.
Et iam fortis erat, pulsusque resederat ardor;
Quum videt Aesoniden: exstinctaque flamma revixit,
Et rubuere genae, totoque recanduit ore.
Ut solet a ventis alimenta assumere, quaeque
Parva sub inducta latuit scintilla favilla,
Crescere, et in veteres agitata resurgere vires;
Sic iam lentus amor, iam quem languere putares,
Ut vidit iuvenem, specie praesentis inarsit.
Et casu solito formosior Aesone natus
Illa luce fuit. Posses ignoscere amanti.
Spectat, et in vultu, veluti tunc denique viso,
Lumina fixa tenet: nec se mortalia demens
Ora videre putat; nec se declinat ab illo.
Ut vero coepitque loqui, dextramque prehendit
Hospes, et auxilium submissa voce rogavit,
Promisitque torum; lacrimis ait illa profusis:
Quid faciam video; nec me ignorantia veri
Decipiet, sed amor. Servabere munere nostro:
Servatus promissa dato. Per sacra triformis
Ille deae, lucoque foret quod numen in illo,
Perque patrem soceri, cernentem cuncta, futuri,
Eventusque suos, et tanta pericula iurat.
Creditus accepit cantatas protinus herbas,
Edidicitque usum; laetusque in castra recessit.
Postera depulerat stellas Aurora micantes;
Conveniunt populi sacrum Mavortis in arvum,
Consistuntque iugis. Medio rex ipse resedit
Agmine purpureus, sceptroque insignis eburno.
Ecce adamanteis Vulcanum naribus efflant
Aeripedes tauri, tactaeque vaporibus herbae
Ardent. Utque solent pleni resonare camini,
Aut ubi terrena silices fornace soluti
Concipiunt ignem liquidarum adspergine aquarum;
Pectora sic intus clausas volventia flammas,
Gutturaque usta sonant. Tamen illis Aesone natus

Lib. VII, 8 *Vexque datur Minyis*. Alt. H. *Lexque* nn. *numeris* plur. codd. Numeri autem etiam plur multitudinem signif. Amor. III, 9, 66. Nam Heroid. VIII, 24 pauci tant. codd. *numeros*, quod H. rec- hoc codd. Em. H. 26 et 27 *Quam* H. e codd. Sed *quis* collective utrumque sexum complectitur. 107 silices, calx.

Obvius it. Vertere truces venientis ad ora
Terribiles vultus, praefixaque cornua ferro,
Pulvereumque solum pede pulsavere bisulco,
Fumificisque locum mugitibus implevere.
Diriguere metu Minyae. Subit ille, nec ignes
Sentit anhelatos: tantum medicamina possunt;
Pendulaque audaci mulcet palearia dextra,
Suppositoque iugo pondus grave cogit aratri
Ducere, et insuetum ferro proscindere campum.
Mirantur Colchi: Minyae clamoribus implent,
Adiiciuntque animos. Galea tum sumit aena
Vipereos dentes, et aratos spargit in agros.
Semina mollit humus, valido praetincta veneno,
Et crescunt, fiuntque sati nova corpora dentes.
Utque hominis speciem materna sumit in alvo,
Perque suos intus numeros componitur infans,
Nec nisi maturus communes exit in auras;
Sic ubi visceribus gravidae telluris imago
Effecta est hominis, feto consurgit in arvo,
Quodque magis mirum, simul edita concutit arma.
Quos ubi viderunt praeacutae cuspidis hastas
In caput Haemonii iuvenis torquere parantes;
Demisere metu vultumque animumque Pelasgi.
Ipsa quoque extimuit, quae tutum fecerat illum;
Utque peti iuvenem tot vidit ab hostibus unum,
Palluit, et subito sine sanguine frigida sedit.
Neve parum valeant a se data gramina, carmen
Auxiliare canit, secretasque advocat artes.
Ille gravem medios silicem iaculatus in hostes,
A se depulsum Martem convertit in ipsos.
Terrigenae pereunt per mutua vulnera fratres,
Civilique cadunt acie. Gratantur Achivi,
Victoremque tenent, avidisque amplexibus haerent.
Tu quoque victorem complecti, barbara, velles;
Obstitit incepto pudor: et complexa fuisses;
Sed te, ne faceres, tenuit reverentia famae.
Quod licet, affectu tacito laetaris, agisque
Carminibus grates, et dis auctoribus horum.
Pervigilem superest herbis sopire draconem,
Qui crista linguisque tribus praesignis, et uncis
Dentibus horrendus, custos erat arietis aurei.
Hunc postquam sparsit Lethaei gramine suci,
Verbaque ter dixit placidos facientia somnos,
Quae mare turbatum, quae concita flumina sistant;
Somnus in ignotos oculos advenit, et auro
Heros Aesonius potitur: spolioque superbus,
Muneris auctorem secum, spolia altera, portans,
Victor Iolciacos tetigit cum coniuge portus.
Haemoniae matres pro gnatis dona receptis,
Grandaevique ferunt patres: congestaque flamma
Tura liquefiunt, inductaque cornibus aurum
Victima vota cadit. Sed abest gratantibus Aeson,
Dum propior leto, fessusque senilibus annis.
Tum sic Aesonides: O cui debere salutem
Confiteor, coniux, quanquam mihi cuncta dedisti,
Excessitque fidem meritorum summa tuorum;
Si tamen hoc possunt: quid enim non carmina possint?
Deme meis annis, et demptos adde parenti.
Nec tenuit lacrimas. Mota est pietate rogantis,
Dissimilemque animum subiit Aeeta relictus.
Non tamen affectus tales confessa, Quod, inquit,
Excidit ore pio, coniux, scelus? ergo ego cuiquam
Posse tuae videar spatium transscribere vitae?
Nec sinat hoc Hecate, nec tu petis aequa; sed isto,
Quod petis, experiar maius dare munus, Iason.
Arte mea soceri longum tentabimus aevum,
Non annis revocare tuis. Modo diva triformis
Adiuvet, et praesens ingentibus annuat ausis.
Tres aberant noctes, ut cornua tota coirent,
Efficerentque orbem. Postquam plenissima fulsit,
Ac solida terras spectavit imagine Luna;
Egreditur tectis, vestes induta recinctas,
Nuda pedem, nudos humeris infusa capillos:
Fertque vagos mediae per muta silentia noctis
Incomitata gradus. Homines, volucresque, ferasque
Solverat alta quies: nullo cum murmure saepes,
Immotaeque silent frondes, silet humidus aer;
Sidera sola micant. Ad quae sua brachia tendens
Ter se convertit; ter sumptis flumine crinem
Irroravit aquis; ternis ululatibus ora
Solvit; et in dura submisso poplite terra,
Nox, ait, arcanis fidissima, quaeque diurnis
Aurea cum Luna succeditis ignibus, astra,
Tuque triceps Hecate, quae coeptis conscia nostris
Adiutrixque venis, cantusque, artesque magarum,
Quaeque magas, Tellus, pollentibus instruis herbis,
Auraeque, et venti, montesque, amnesque, lacusque,
Dique omnes nemorum, dique omnes noctis adeste:
Quorum ope, quum volui, ripis mirantibus, amnes
In fontes rediere suos, concussaque sisto
Stantia concutio cantu freta; nubila pello,
Nubilaque induco; ventos abigoque, vocoque;
Vipereas rumpo verbis et carmine fauces;
Vivaque saxa, sua convulsaque robora terra,
Et silvas moveo; iubeoque tremiscere montes,
Et mugire solum, Manesque exire sepulcris:
Te quoque, Luna, traho, quamvis Temesaea labores
Aera tuos minuant; currus quoque carmine nostro
Pallet avi, pallet nostris Aurora venenis —
Vos mihi taurorum flammas hebetastis, et unco
Haud patiens oneris collum pressistis aratro.
Vos serpentigenis in se fera bella dedistis;
Custodemque rudem somni sopistis, et aurum.
Vindice decepto, Graias misistis in urbes.
Nunc opus est sucis, per quos renovata senectus
In florem redeat, primosque recolligat annos.
Et dabitis: neque enim micuerunt sidera frustra;
Nec frustra volucrum tractus cervice draconum
Currus adest. Aderat demissus ab aethere currus.
Quo simul adscendit, frenataque colla draconum
Permulsit, manibusque leves agitavit habenas;
Sublimis rapitur, subiectaque Thessala Tempe
Despicit, Oetaeis regionibus applicat angues,
Et quas Ossa tulit, quas altus Pelion herbas,
Othrysque, Pindusque, et Pindo maior Olympus,
Perspicit, et placitas partim radice revellit,
Partim succidit curvamine falcis aenae.
Multa quoque Apidani placuerunt gramina ripis,
Multa quoque Amphrysi, neque eras immunis, Enipeu;
Nec non Peneae, nec non Spercheides undae
Contribuere aliquid, iuncosaque litora Boebes.
Carpit et Euboica vivax Anthedone gramen,
Nondum mutato vulgatum corpore Glauci.
Et iam nona dies curru pennisque draconum,
Nonaque nox omnes lustrantem viderat agros;
Quum rediit: neque erant tacti, nisi odore, dracones,
Et tamen annosae pellem posuere senectae.
Constitit adveniens citra limenque, foresque;
Et tantum coelo tegitur; refugitque viriles
Contactus; statuitque aras e caespite binas,

120 implent ad Virg. Aen. XI, 896. 151 *arboris aureae*. Em. H. e cod. 209 *Pallent aut* (*ac, et*) pallet codd. Em. H. 223 *et cretis* regionib. codd. Em. Burm. Possint quidem in magica arte suum locum habere *cretae*, i. e. destinatae sacraeque, *regiones*; sed quum poeta iam singulas in specie regiones enumerare incepisset, generalis eiusmodi observatio sera veniebat. 231 *Phoebes* codd. Em. Regius. 226 *pasti*, e glossa.

Dexteriore Hecates, at laeva parte Iuventae.
Quas ubi verbenis, silvaque incinxit agresti;
Haud procul egesta scrobibus tellure duabus
Sacra facit, cultrosque in guttura velleris atri
Coniicit, et patulas perfundit sanguine fossas.
Tum super invergens liquidi carchesia Bacchi,
Alteraque invergens tepidi carchesia lactis,
Verba simul fundit, terrenaque numina poscit,
Umbrarumque rogat rapta cum coniuge regem,
Ne properent artus anima fraudare seniles.
Quos ubi placavit precibusque, et murmure longo;
Aesonis effetum proferri corpus ad aras
Iussit; et in plenos resolutum carmine somnos,
Exanimi similem, stratis porrexit in herbis.
Hinc procul Aesoniden, procul hinc iubet ire ministros,
Et monet arcanis oculos removere profanos.
Diffugiunt iussi. Sparsis Medea capillis,
Bacchantum ritu, flagrantes circuit aras,
Multifidasque faces in fossa sanguinis atri
Tingit, et intinctas geminis accendit in aris,
Terque senem flamma, ter aqua, ter sulphure lustrat.
Interea validum posito medicamen aeno
Fervet, et exsultat, spumisque tumentibus albet.
Illic Haemonia radices valle resectas,
Seminaque, floresque, et sucos incoquit acres.
Adiicit extremo lapides Oriente petitos,
Et, quas Oceani refluum mare lavit, arenas.
Addit et exceptas Luna pernocte pruinas,
Et strigis infames, ipsis cum carnibus, alas,
Inque virum soliti vultus mutare ferinos
Ambigui prosecta lupi. Nec defuit illic
Squamea Cinyphii tenuis membrana chelydri,
Vivacisque iecur cervi; quibus insuper addit
Ora caputque novem cornicis saecula passae.
His et mille aliis postquam sine nomine rebus
Propositum instruxit mortali barbara munus;
Arenti ramo iampridem mitis olivae
Omnia confudit, summisque immiscuit ima.
Ecce vetus calido versatus stipes aeno
Fit viridis primo: nec longo tempore frondem
Induit, et subito gravidis oneratur olivis.
At quacumque cavo spumas eiecit aeno
Ignis, et in terram guttae cecidere calentes;
Vernat humus, floresque, et mollia pabula surgunt.
Quod simul ac vidit; stricto Medea recludit
Ense senis iugulum, veteremque exire cruorem
Passa, replet sucis. Quos postquam combibit Aeson
Aut ore acceptos, aut vulnere; barba, comaeque
Canitie posita nigrum rapuere colorem.
Pulsa fugit macies; abeunt pallorque, situsque,
Adiectoque cavae supplentur sanguine venae,
Membraque luxuriant. Aeson miratur, et olim
Ante quater denos hunc se reminiscitur annos.
Viderat ex alto tanti miracula monstri
Liber; et admonitus iuvenes nutricibus annos
Posse suis reddi, petit hoc a Colchide munus.
Neve doli cessent; odium cum coniuge falsum
Phasias assimulat, Peliaeque ad limina supplex
Confugit; atque illam, quoniam gravis ipse senecta,
Excipiunt natae. Quas tempore callida parvo
Colchis amicitiae mendacis imagine cepit.
Dumque refert, inter meritorum maxima, demptos
Aesonis esse situs, atque hac in parte moratur;
Spes est virginibus Pelia subiecta creatis,
Arte suum parili revirescere posse parentem.
Iamque petunt, pretiumque iubent sine fine pacisci.
Illa brevi spatio silet, et dubitare videtur;
Suspenditque animos ficta gravitate rogantes.
Mox ubi pollicita est, Quo sit fiducia maior
Muneris huius, ait; qui vestras maximus aevo est
Dux gregis inter oves, agnus medicamine fiet.
Protinus innumeris effetus laniger annis
Attrahitur, flexo circum cava tempora cornu:
Cuius ut Haemonio marcentia guttura cultro
Fodit, et exiguo maculavit sanguine ferrum;
Membra simul pecudis, validosque venefica sucos
Mergit in aere cavo. Minuuntur corporis artus,
Cornuaque exuitur, nec non cum cornibus annos,
Et tener auditur medio balatus aeno:
Nec mora; balatum mirantibus, exsilit agnus,
Lascivitque fuga, lactantiaque ubera quaerit.
Obstupuere satae Pelia, promissaque postquam
Exhibuere fidem; tum vero impensius instant.
Ter iuga Phoebus equis, in Ibero gurgite mersis,
Dempserat, et quarta radiantia nocte micabant
Sidera; quum rapido fallax Aeetias igni
Imponit purum laticem, et sine viribus herbas.
Iamque neci similis, resoluto corpore, regem,
Et cum rege suo custodes somnus habebat,
Quem dederant cantus, magicaeque potentia linguae.
Intrarant iussae cum Colchide limina natae,
Ambierantque torum. Quid nunc dubitatis inertes?
Stringite, ait, gladios, veteremque haurite cruorem;
Ut repleam vacuas iuvenili sanguine venas.
In manibus vestris vita est, aetasque parentis.
Si pietas ulla est, nec spes agitastis inanes;
Officium praestate patri, telisque senectam
Exigite, et saniem coniecto emittite ferro.
His, ut quaeque pia est, hortatibus impia prima est;
Et ne sit scelerata, facit scelus. Haud tamen ictus
Ulla suos spectare potest, oculosque reflectunt,
Caecaque dant saevis aversae vulnera dextris.
Ille, cruore fluens, cubito tamen allevat artus,
Semilacerque toro tentat consurgere; et inter
Tot medius gladios pallentia brachia tendens,
Quid facitis, gnatae? quid vos in fata parentis
Armat, ait? cecidere illis animique manusque.
Plura locuturo cum verbis guttura Colchis
Abstulit, et calidis laniatum mersit aenis.
Quod nisi pennatis serpentibus isset in auras;
Non exempta foret poenae. Fugit alta superque
Pelion umbrosum, Philyreia tecta, superque
Othryn, et eventu veteris loca nota Cerambi.
Hic ope Nympharum sublatus in aera pennis,
Quum gravis infuso tellus foret obruta ponto,
Deucalioneas effugit inobrutus undas.
Aeoliam Pitanen a laeva parte relinquit,
Factaque de saxo longi simulacra draconis,
Idaeumque nemus: quo, nati furta, iuvencum
Occuluit Liber falsi sub imagine cervi;
Quaque pater Corythi parva tumulatur arena;
Et quos Maera novo latratu terruit agros:
Eurypylique urbem, qua Coae cornua matres
Gesserunt, tunc quum discederet Herculis agmen:
Phoebeamque Rhodon, et Ialysios Telchinas,
Quorum oculos ipso vitiantes omni visu

259 *atra*. 296 *cepit* hoc duo codd. quod arridet Iahnio. Pro *a Colch.* H. e ductib. codicum quorund. *Aeetida*. 305 *iuvenescere*. 324 *flumine*, quod defendunt e Tibull. II, 5, 60; III, 4, 18. Sed vix Oceanum poeta Iberum flumen dixisset, quod potius foret fluvius Hispanus; et praeiv. nostro Virgil. Aen. XI, 913. 349 *in undis*. 354 Cerambus in scarabaeum cornigerum eiusd. nominis mutatus. 358 XI, 56 sqq. 359 sq. Thyoneus, Bacchi fil. Phrygio [illegible] iuvencam abegerat. 361 Corythi patrem volunt Paridem, qui ex Oenone illum susceperit. Certe Paris [illegible] temporib. ibi poterat esse sepultus. 363 Coae a Venere, cuius formae suam praetulerunt, in [illegible] vitiantes, fascinantes.

Iupiter exosus, fraternis subdidit undis:
Transit et antiquae Cartheia moenia Ceae,
Qua pater Alcidamas placidam de corpore natae
Miraturus erat nasci potuisse columbam:
Inde lacus Hyries videt, et Cycneia Tempe,
Quae subitus celebravit olor. Nam Phyllius illic
Imperio pueri volucresque ferumque leonem
Tradiderat domitos; taurum quoque vincere iussus
Vicerat, et, spreto toties iratus amore,
Praemia poscenti taurum suprema negarat.
Ille indignatus, Cupies dare, dixit, et alto
Desiluit saxo. Cuncti cecidisse putabant:
Factus olor niveis pendebat in aera pennis.
At genetrix Hyrie, servati nescia, flendo
Delicuit, stagnumque suo de nomine fecit.
Adiacet his Pleuron: in qua trepidantibus alis
Ophias effugit natorum vulnera Combe.
Inde Calaureae Letoïdos adspicit arva,
In volucrem versi cum coniuge conscia regis.
Dextera Cyllene est: in qua cum matre Menephron
Concubiturus erat, saevarum more ferarum.
Cephisson procul hinc deflentem fata nepotis
Respicit in tumidam phocen ab Apolline versi:
Eumelique domum lugentis in aere natam.
Tandem vipereis Ephyren Pirenida pennis
Contigit. Hic aevo veteres mortalia primo
Corpora vulgarunt pluvialibus edita fungis.
Sed postquam Colchis arsit nova nupta venenis,
Flagrantemque domum regis mare vidit utrumque,
Sanguine natorum perfunditur impius ensis;
Ultaque se male mater, Iasonis effugit arma.
Hinc Titaniacis ablata draconibus, intrat
Palladias arces: quae te, iustissima Phene,
Teque, senex Periphа, pariter videre volantes,
Innixamque novis neptem Polypemonis alis.
Excipit hanc Aegeus, facto damnandus in uno:
Nec satis hospitium est, thalami quoque foedere iungit.
Iamque aderat Theseus, proles ignara parenti,
Qui virtute sua bimarem pacaverat Isthmon.
Huius in exitium miscet Medea, quod olim
Attulerat secum Scythicis aconiton ab oris.
Illud Echidneae memorant e dentibus ortum
Esse canis. Specus est tenebroso caecus hiatu,
Et via declivis, per quam Tirynthius heros
Restantem, contraque diem radiosque micantes
Obliquantem oculos, nexis adamante catenis,
Cerberon abstraxit: rabida qui concitus ira
Implevit pariter ternis latratibus auras,
Et sparsit virides spumis albentibus agros.
Has concresse putant, nactasque alimenta feracis
Fecundique soli, vires cepisse nocendi.
Quae, quia nascuntur dura vivacia caute,
Agrestes aconita vocant. Ea coniugis astu
Ipse parens Aegeus nato porrexit, ut hosti.
Sumpserat ignara Theseus data pocula dextra;
Quum pater in capulo gladii cognovit eburno
Signa sui generis, facinusque excussit ab ore.
Effugit illa necem, nebulis per carmina motis.
At genitor, quanquam laetatur sospite nato,
Attonitus tantum, leti discrimine parvo,
Committi potuisse nefas, fovet ignibus aras,
Muneribusque deos implet; feriuntque secures
Colla torosa boum, vinctorum cornua vittis.
Nullus Erechthidis fertur celebratior illo
Illuxisse dies. Agitant convivia patres,
Et medium vulgus: nec non et carmina, vino
Ingenium faciente, canunt. Te, maxime Theseu,
Mirata est Marathon Cretaei sanguine tauri;
Quodque suis securus arat Cromyona colonus,
Munus opusque tuum est. Tellus Epidauria per te
Clavigeram vidit Vulcani occumbere prolem;
Vidit et immitem Cephissias ora Procrusten;
Cercyonis letum vidit Cerealis Eleusin.
Occidit ille Sinis, magnis male viribus usus;
Qui poterat curvare trabes, et agebat ab alto
Ad terram late sparsuras corpora pinus.
Tutus ad Alcathoen, Lelegeia moenia, limes,
Composito Scirone, patet; sparsique latronis
Terra negat sedem, sedem negat ossibus unda:
Quae iactata diu fertur durasse vetustas
In scopulos; scopulis nomen Scironis inhaeret.
Si titulos, annosque tuos numerare velimus;
Facta premant annos. Pro te, fortissime, vota
Publica suscipimus: Bacchi tibi sumimus haustus.
Consonat assensu populi, precibusque faventum
Regia, nec tota tristis locus ullus in urbe est.
Nec tamen (usque adeo nulla est sincera voluptas,
Sollicitique aliquid laetis intervenit!) Aegeus
Gaudia percepit nato secura recepto.
Bella parat Minos: qui quanquam milite, quanquam
Classe valet; patria tamen est firmissimus ira,
Androgeique necem iustis ulciscitur armis.
Ante tamen bello vires acquirit amicas,
Quaque potens habitus, volucri freta classe pererrat.
Hinc Anaphen sibi iungit, et Astypaleia regna,
Promissis Anaphen, regna Astypaleia bello:
Hinc humilem Myconon, cretosaque rura Cimoli,
Florentemque Cythnon, Scyron, planamque Seriphon,
Marmoreamque Paron, quamque impia prodidit Arne
Sithonis accepto, quod avara poposcerat, auro.
Mutata est in avem, quae nunc quoque diligit aurum;
Nigra pedem, nigris velata monedula pennis.
At non Oliaros, Didymaeque, et Tenos, et Andros,
Et Gyaros, nitidaeque ferax Peparethos olivae,
Gnosiacas iuvere rates. Latere inde sinistro
Oenopiam Minos petit, Aeacideia regna.
Oenopiam veteres appellavere: sed ipse
Aeacus Aeginam genetricis nomine dixit.
Turba ruit, tantaeque virum cognoscere famae
Expetit. Occurrunt illi Telamonque, minorque,
Quam Telamon, Peleus, et proles tertia Phocus.
Ipse quoque egreditur, tardus gravitate senili,
Aeacus, et quae sit veniendi causa requirit.
Admonitus patrii luctus suspirat, et illi
Dicta refert rector populorum talia centum:
Arma iuves oro pro gnato sumpta, piaeque
Pars sis militiae; tumulo solatia posco.
Huic Asopiades, Petis irrita, dixit, et urbi
Haud facienda meae: neque enim coniunctior ulla

371 Cycn. Tempe ad Teumessum, Boeotiae montem. 379 pendeb. in aera (sublatus) VIII, 145. Cf. ad VIII, 201. 383 nator. Curetum. Pleraeque istae fabulae obscurae sunt. 394 Omisit poeta ex historia Medeae, quae ad argumentum mutatar. formar. minus pertinebant. 399 *iustissime Phineu* codd. Schraderus em. *Phini*; sed quum argumentum hui. fabulae Lactantianum nomen habeat *Phene* (certe in uno cod.), hoc reposui. Periphas, rex Atticae a Iove in aquilam mutatus est; cuius uxor, quum a marito separari nollet, ipsa formam accepit φήνης, i. e. falconia ossifragi. 401 nept. Polypemonis, Scironis filia Halcyone, quae quum corpus vulgasset, a patre in mare deiecta, avis sui nominis facta est. 410 *Est* via. 418 dura cautes graece ἀκόνη. 435 *suum*. Sus illa Phaea. 437 Periphetes. 453 *nulli* sincera H. e duab. codd. 461 a mult. codd. abest. In versib. sqq. nomina, ut fit, varie corrupta. 464 Florentemque *auro Siphnon*, planamque Micyll. Videlicet in 466 e. *Cythnon*, *et*, acc. — auro, Mutata est rel. Pro quo nomine H. hic substituit *Siphnon*, aurifodinis divitem.

Cecropidis hae est tellus: ea foedera nobis.
Tristis abit, Stabuntque tibi tua foedera magno,
Dixit; et utilius bellum putat esse minari,
Quam gerere, atque suas ibi praeconsumere vires.
Classis ab Oenopiis etiamnum Lyctia muris
Spectari poterat; quum pleno concita velo
Attica puppis adest, in portusque intrat amicos,
Quae Cephalum, patriaeque simul mandata ferebat.
Aeacidae longo iuvenes post tempore visum
Agnovere tamen Cephalum, dextrasque dedere,
Inque patris duxere domum. Spectabilis heros,
Et veteris retinens etiamnum pignora formae,
Ingreditur, ramumque tenens popularis olivae,
A dextra laevaque duos aetate minores
Maior habet, Clyton et Buten, Pallante creatos.
Postquam congressus primi sua verba tulerunt;
Cecropidum Cephalus peragit mandata, rogatque
Auxilium; foedusque refert, et iura parentum,
Imperiumque peti totius Achaidos addit.
Sic ubi mandatam iuvit facundia causam;
Aeacus in capulo sceptri nitente sinistra,
Ne petite auxilium, sed sumite, dixit, Athenae.
Nec dubie vires, quas haec habet insula, vestras
Ducite, et omnis eat rerum status iste meorum.
Robora non desunt; superat mihi miles, et hosti.
Gratia dis; felix et inexcusabile tempus.
Immo ita sit, Cephalus, crescat tua civibus opto
Res! ait. Adveniens equidem modo gaudia cepi;
Quum tam pulchra mihi, tam per aetate iuventus
Obvia processit. Multos tamen inde requiro,
Quos quondam vidi vestra prius urbe receptos.
Aeacus ingemuit, tristique ita voce locutus:
Flebile principium melior fortuna sequuta est.
Hanc utinam possem vobis memorare sine illo!
Ordine nunc repetam: neu longa ambage morer vos;
Ossa cinisque iacent, memori quos mente requiris.
Et quota pars illi rerum periere mearum!
Dira lues ira populis Iunonis iniquae
Incidit, exosae dictas a pellice terras.
Dum visum mortale malum, tantaeque latebat
Causa nocens cladis; pugnatum est arte medendi.
Exitium superabat opem, quae victa iacebat.
Principio coelum spissa caligine terras
Pressit, et ignavos inclusit nubibus aestus.
Dumque quater iunctis implevit cornibus orbem
Luna, quater plenum tenuata retexuit orbem;
Letiferis calidi spirarunt flatibus Austri.
Constat et in fontes vitium venisse, lacusque,
Milliaque incultos serpentum multa per agros
Errasse, atque suis fluvios temerasse venenis.
Strage canum prima, volucrumque, oviumque, boumque
Inque feris subiti deprensa potentia morbi.
Concidere infelix validos miratur arator
Inter opus tauros, medioque recumbere sulco.
Lanigeris gregibus, balatus dantibus aegros,
Sponte sua lanaeque cadunt, et corpora tabent.
Acer equus quondam, magnaeque in pulvere famae,
Degenerat palmas; veterumque oblitus honorum,
Ad praesaepe gemit, morbo moriturus inerti.
Non aper irasci meminit; non fidere cursu
Cerva; nec armentis incurrere fortibus ursi.
Omnia languor habet; silvisque, agrisque, viisque
Corpora foeda iacent: vitiantur odoribus aurae.
Mira loquor: non illa canes, avidaeque volucres,
Non cani tetigere lupi; dilapsa liquescunt,
Afflatuque nocent, et agunt contagia late.
Pervenit ad miseros damno graviore colonos
Pestis, et in magnae dominatur moenibus urbis.
Viscera torrentur primo: flammaeque latentis
Indicium rubor est, et ductus anhelitus aegre.
Aspera lingua tumet; tepidisque arentia ventis
Ora patent, auraeque graves captantur hiatu.
Non stratum, non ulla pati velamina possunt;
Dura sed in terra ponunt praecordia: nec fit
Corpus humo gelidum, sed humus de corpore fervet.
Nec moderator adest; inque ipsos saeva medentes
Erumpit clades, obsuntque auctoribus artes.
Quo propior quisque est, servitque fidelius aegro;
In partem leti citius venit. Utque salutis
Spes abiit, finemque vident in funere morbi;
Indulgent animis, et nulla, quid utile, cura est:
Utile enim nihil est. Passim, positoque pudore,
Fontibus, et fluviis, puteisque capacibus haerent:
Nec prius est exstincta sitis, quam vita, bibendo.
Inde graves multi nequeunt consurgere, et ipsis
Immoriuntur aquis: aliquis tamen haurit et illas.
Tantaque sunt miseris invisi taedia lecti;
Prosiliunt: aut, si prohibent consistere vires,
Corpora devolvunt in humum; fugiuntque Penates
Quisque suos: sua cuique domus funesta videtur,
Et quia causa latet, locus est in crimine. Notis
Semianimes errare viis, dum stare valebant,
Adspiceres; flentes alios, terraeque iacentes,
Lassaque versantes supremo lumina motu.
Membraque pendentis tendunt ad sidera coeli,
Hic, illic ubi mors deprenderat, exhalantes.
Quid mihi tunc animi fuit? an, quod debuit esse,
Ut vitam odissem, et caperem pars esse meorum?
Quo se cumque acies oculorum flexerat; illic
Vulgus erat stratum: veluti quum putria motis
Poma cadunt ramis, agitataque ilice glandes.
Templa vides contra, gradibus sublimia longis:
Iupiter illa tenet. Quis non altaribus illis
Irrita tura tulit? quoties pro coniuge coniux,
Pro gnato genitor, dum verba precantia dicit,
Non exoratis animam finivit in aris,
Inque manu turis pars inconsumpta reperta est!
Admoti quoties templis, dum vota sacerdos
Concipit, et fundit purum inter cornua vinum,
Haud exspectato ceciderunt vulnere tauri!
Ipse ego sacra Iovi pro me, patriaque, tribusque
Quum facerem natis; mugitus victima diros
Edidit, et subito collapsa sine ictibus ullis
Exiguo tinxit subiectos sanguine cultros.
Fibra quoque aegra notas veri, monitusque deorum
Perdiderat: tristes penetrant ad viscera morbi.
Ante sacros vidi proiecta cadavera postes:
Ante ipsas, quo mors foret invidiosior, aras.
Pars animam laqueo claudunt, mortisque timorem
Morte fugant, ultroque vocant venientia fata.
Corpora missa neci nullis de more feruntur
Funeribus; neque enim capiebant funera portae.
Aut inhumata premunt terras: aut dantur in altos
Indotata rogos. Et iam reverentia nulla est;
Deque rogis pugnant, alienisque ignibus ardent.
Qui lacriment, desunt: indefletaeque vagantur
Natarum matrumque animae, iuvenumque senumque.
Nec locus in tumulos, nec sufficit arbor in ignes.
Attonitus tanto miserarum turbine rerum,
Iupiter o! dixi, si te non falsa loquuntur

508 sq. a verbis *et omnis* corruptela laborat, quam nondum sustulerunt interpp. 554 primo, *flammaeque latescunt*. 571 et illas, mortuor. corporib. foedatas. 578 terrae iacentes V, 122; 181.

Dicta sub amplexus Aeginae Asopidos isse:
Nec te, magne pater, nostri pudet esse parentem;
Aut mihi redde meos, aut me quoque conde sepulcro.
Ille notam fulgore dedit, tonitruque secundo.
Accipio, sintque ista precor felicia mentis
Signa tuae, dixi: quod das mihi, pigneror, omen.
Forte fuit iuxta patulis rarissima ramis
Sacra Iovi quercus de semine Dodonaeo.
Hic nos frugilegas adspeximus agmine longo
Grande onus exiguo formicas ore gerentes,
Rugosoque suum servantes cortice callem.
Dum numerum miror, Totidem, pater optime, dixi,
Tu mihi da cives, et inania moenia supple.
Intremuit, ramisque sonum sine flamine motis
Alta dedit quercus. Pavido mihi membra timore
Horruerant, stabantque comae. Tamen oscula terrae,
Roboribusque dedi: nec me sperare fatebar;
Sperabam tamen, atque animo mea vota fovebam.
Nox subit: et curis exercita corpora somnus
Occupat. Ante oculos eadem mihi quercus adesse,
Et ramos totidem, totidemque animalia ramis
Ferre suis visa est, pariterque tremiscere motu,
Graniferumque agmen subiectis spargere in arvis:
Crescere quod subito, et maius maiusque videri,
Ac se tollere humo, rectoque assistere trunco;
Et maciem, numerumque pedum, nigrumque colorem
Ponere, et humanam membris inducere formam.
Somnus abit. Damno vigilans mea visa, querorque,
In superis opis esse nihil. At in aedibus ingens
Murmur erat, vocesque hominum exaudire videbar,
Iam mihi desuetas. Dum suspicor has quoque somni;
Ecce, venit Telamon properus: foribusque reclusis,
Speque fideque, pater, dixit, maiora videbis,
Egredere. Egredior: qualesque in imagine somni
Visos eram vidisse viros, ex ordine tales
Adspicio, agnoscoque. Adeunt, regemque salutant.
Vota Iovi solvo, populisque recentibus urbem
Partior, et vacuos priscis cultoribus agros;
Myrmidonasque voco, nec origine nomina fraudo.
Corpora vidisti. Mores, quos ante gerebant,
Nunc quoque habent; parcumque genus, patiensque laborum,
Quaesitique tenax, et qui quaesita reservent.
Hi te ad bella, pares annis animisque, sequentur,
Quum primum, qui te feliciter attulit, Eurus
(Eurus enim attulerat) fuerit mutatus in Austros.
Talibus atque aliis longum sermonibus illi
Implevere diem. Lucis pars ultima mensae
Est data, nox somnis. Iubar aureus extulerat Sol;
Flabat adhuc Eurus, redituraque vela tenebat.
Ad Cephalum Pallante sati, cui grandior aetas,
Ad regem Cephalus, simul et Pallante creati
Conveniunt. Sed adhuc regem sopor altus habebat.
Excipit Aeacides illos in limine Phocus;
Nam Telamon fraterque viros ad bella legebant.
Phocus in interius spatium pulchrosque recessus
Cecropidas ducit; cum quis simul ipse resedit.
Adspicit Aeoliden ignota ex arbore factum
Ferre manu iaculum, cuius fuit aurea cuspis.
Pauca prius mediis sermonibus ille locutus,
Sum nemorum studiosus, ait, caedisque ferinae;
Qua tamen e silva teneas hastile recisum,
Iamdudum dubito: certe, si fraxinus esset,
Fulva colore foret; si cornus, nodus inesset.
Unde sit ignoro; sed non formosius isto
Viderunt oculi telum iaculabile nostri.
Excipit Actaeis e fratribus alter, et, Usum
Maiorem specie mirabere, dixit, in isto.
Consequitur, quodcumque petit; Fortunaque missum
Non regit; et revolat, nullo referente, cruentum.
Tum vero iuvenis Nereius omnia quaerit;
Cur sit, et unde datum; quis tanti muneris auctor.
Quae petit, ille refert, sed, quae narrare pudori est,
Qua tulerit mercede, silet; tactusque dolore
Coniugis amissae, lacrimis ita fatur obortis:
Hoc me, nate dea, quis possit credere? telum
Flere facit, facietque diu, si vivere nobis
Fata diu dederint. Hoc me cum coniuge cara
Perdidit; hoc utinam caruissem munere semper!
Procris erat, si forte magis pervenit ad aures
Orithyia tuas, raptae soror Orithyiae.
Si faciem moresque velis conferre duarum;
Dignior ipsa rapi. Pater hanc mihi iunxit Erechtheus,
Hanc mihi iunxit Amor. Felix dicebar, eramque
(Non ita dis visum est!) ac nunc quoque forsitan essem.
Alter agebatur post sacra iugalia mensis;
Quum me cornigeris tendentem retia cervis
Vertice de summo semper florentis Hymetti
Lutea mane videt pulsis Aurora tenebris,
Invitumque rapit. Liceat mihi vera referre
Pace deae, quod sit roseo spectabilis ore,
Quod teneat lucis, teneat confinia noctis,
Nectareis quod alatur aquis; ego Procrin amabam:
Pectore Procris erat, Procris mihi semper in ore.
Sacra tori, coitusque novos, thalamosque recentes,
Primaque deserti referebam foedera lecti.
Mota dea est: et, Siste tuas, ingrate, querelas;
Procrin habe, dixit. Quod si mea provida mens est,
Non habuisse voles; meque illi irata remisit.
Dum redeo, mecumque deae memorata retracto;
Esse metus coepit, ne iura iugalia coniux
Non bene servasset. Faciesque aetasque iubebant
Credere adulterium; prohibebant credere mores.
Sed tamen abfueram: sed et haec erat, unde redibam
Criminis exemplum: sed cuncta timemus amantes.
Quaerere, quod doleam, studeo, donisque pudicam
Sollicitare fidem. Favet huic Aurora timori,
Immutatque meam, videor sensisse, figuram.
Palladias ineo non cognoscendus Athenas,
Ingrediorque domum. Culpa domus ipsa carebat,
Castaque signa dabat, dominoque erat anxia rapto.
Vix aditu per mille dolos ad Erechthida facto,
Ut vidi, obstupui, meditataque paene reliqui
Tentamenta fide; male me, quin vera faterer,
Continui; male quin, ut oportuit, oscula ferrem.
Tristis erat; sed nulla tamen formosior illa
Esse potest tristi; desiderioque calebat
Coniugis abrepti. Tu collige, qualis in illa,
Phoce, decor fuerit; quam sic dolor ipse decebat.
Quid referam, quoties tentamina nostra pudici
Repulerint mores? quoties, Ego, dixerit, uni
Servor, ubicumque est: uni mea gaudia servo?
Cui non ista fide satis experientia sano
Magna foret? non sum contentus, et in mea pugno
Vulnera, dum census dare me pro nocte paciscor.
Muneraque augendo tandem dubitare coegi.
Exclamo: Male tectus ego en! male pactus adulter,
Verus eram coniux: me, perfida, teste teneris.
Illa nihil; tacito tantummodo victa pudore
Insidiosa malo cum coniuge limina fugit:
Offensaque mei genus omne perosa virorum

685 Nereius Phocus dicitur, e Psamathe Nereide ab Aeaco susceptus. 726 *aditus — factus.* 728 fide, fidei, ut 737.

Montibus errabat, studiis operata Dianae.
Tum mihi deserto violentior ignis ad ossa
Pervenit; orabam veniam, et peccasse fatebar,
Et potuisse datis simili succumbere culpae
Me quoque muneribus, si munera tanta darentur.
Hoc mihi confesso, laesum prius ulta pudorem,
Redditur, et dulces concorditer egimus annos.
Dat mihi praeterea, tanquam se parva dedisset
Dona, canem munus: quem quum sua traderet illi
Cynthia, Currendo superabit, dixerat, omnes.
Dat simul et iaculum, manibus quod, cernis, habemus.
Muneris alterius quae sit fortuna requiris?
Accipe: mirandi novitate movebere facti.
Carmina Laiades non intellecta priorum
Solverat ingeniis; et praecipitata iacebat,
Immemor ambagum, vates obscura, suarum.
Scilicet alma Themis non talia linquit inulta.
Protinus Aoniis immittitur altera Thebis
Pestis; et exitio multi pecorumque suoque
Rurigenae pavere feram. Vicina iuventus
Venimus, et latos indagine cinximus agros.
Illa levi velox superabat retia saltu,
Summaque transibat positarum lina plagarum.
Copula detrahitur canibus, quas illa sequentes
Effugit, et volucri non segnius alite ludit.
Poscor et ipse meum consensu Laelapa magno.
Muneris hoc nomen. Iamdudum vincula pugnat
Exuere ipse sibi, colloque morantia tendit.
Vix bene missus erat; nec iam poteramus, ubi esset,
Scire: pedum calidus vestigia pulvis habebat;
Ipse oculis ereptus erat. Non ocior illo
Hasta; nec excussae contorto verbere glandes,
Nec Gortyniaco calamus levis exit ab arcu.
Collis apex medii subiectis imminet arvis:
Tollor eo, capioque novi spectacula cursus;
Quo modo deprendi, modo se subducere ab ipso
Vulnere visa fera est. Nec limite callida recto,
In spatiumque fugit; sed decipit ora sequentis,
Et redit in gyrum, ne sit suus impetus hosti.
Imminet hic, sequiturque parem, similisque tenenti
Non tenet, et vacuos exercet in aera morsus.
Ad iaculi vertebar opem: quod dextera librat
Dum mea, dum digitos amentis indere tento;
Lumina deflexi, revocataque rursus eodem
Retuleram: medio, mirum! duo marmora campo
Adspicio; fugere hoc, illud latrare putares.
Scilicet invictos ambo certamine cursus
Esse deus voluit, si quis deus adfuit illis.
Hactenus: et tacuit. Iaculo quod crimen in ipso?
Phocus ait. Iaculi sic crimina reddidit ille:
Gaudia principium nostri sunt, Phoce, doloris.
Illa prius referam. Iuvat o! meminisse beati
Temporis, Aeacide, quo primos rite per annos
Coniuge eram felix; felix erat illa marito.
Mutua cura duos, et amor socialis habebat.
Nec Iovis illa meo thalamos praeferret amori:
Nec, me quae caperet, non si Venus ipsa veniret,
Ulla erat; aequales urebant pectora flammae.
Sole fere radiis feriente cacumina primis,
Venatum in silvas iuveniliter ire solebam:
Nec mecum famulos, nec equos, nec naribus acres
Ire canes, nec lina sequi nodosa sinebam;
Tutus eram iaculo. Sed quum satiata ferinae
Dextera caedis erat; repetebam frigus, et umbras,
Et, quae de gelidis halabat vallibus, auram.
Aura petebatur medio mihi lenis in aestu:
Auram exspectabam: requies erat illa labori.
Aura, recordor enim, venias, cantare solebam;
Meque iuves, intresque sinus, gratissima, nostros,
Utque facis, relevare velis, quibus urimur, aestus.
Forsitan addiderim, sic me mea fata trahebant,
Blanditias plures, et, Tu mihi magna voluptas,
Dicere sim solitus: tu me reficisque, fovesque;
Tu facis, ut silvas, ut amem loca sola, meoque
Spiritus iste tuus semper captatur ab ore.
Vocibus ambiguis deceptam praebuit aurem
Nescio quis, nomenque aurae tam saepe vocatum
Esse putans Nymphae, Nympham mihi credit amari.
Criminis extemplo ficti temerarius auctor
Procrin adit, linguaque refert audita susurra.
Credula res amor est. Subito collapsa dolore,
Ut sibi narratur, cecidit; longoque refecta
Tempore, se miseram, se fati dixit iniqui:
Deque fide questa est; et crimine concita vano,
Quod nihil est, metuit; metuit sine corpore nomen,
Et dolet infelix veluti de pellice vera.
Saepe tamen dubitat, speratque miserrima falli,
Indicioque fidem negat; et, nisi viderit ipsa,
Damnatura sui non est delicta mariti.
Postera depulerant Aurorae lumina noctem:
Egredior, silvasque peto; victorque per herbas,
Aura veni, dixi, nostroque medere laboi.
Et subito gemitus inter mea verba videbar
Nescio quos audisse. Veni, tamen, optima, dixi.
Fronde levem rursus strepitum faciente caduca,
Sum ratus esse feram, telumque volatile misi.
Procris erat: medioque tenens in pectore vulnus,
Hei mihi! conclamat. Vox est ubi cognita fidae
Coniugis; ad vocem praeceps amensque cucurri.
Semianimem, et sparsas foedantem sanguine vestes,
Et sua, me miserum! de vulnere dona trahentem
Invenio; corpusque meo mihi carius ulnis
Sontibus attollo: scissaque a pectore veste
Vulnera saeva ligo: conorque inhibere cruorem:
Neu me morte sua sceleratum deserat, oro.
Viribus illa carens, et iam moribunda, coegit
Haec se pauca loqui: Per nostri foedera lecti,
Perque deos supplex oro, superosque, meosque;
Per si quid merui de te bene; perque manentem
Nunc quoque, quum pereo, causam mihi mortis, amorem;
Ne thalamis Auram patiare innubere nostris.
Dixit; et errorem tum denique nominis esse,
Et sensi, et docui. Sed quid docuisse iuvabat?
Labitur, et parvae fugiunt cum sanguine vires.
Dumque aliquid spectare potest, me spectat; et in me
Infelicem animam nostroque exhalat in ore.
Sed vultu meliore mori secura videtur.
Flentibus haec lacrimans heros memorabat; et ecce
Aeacus ingreditur duplici cum prole, novoque
Milite, quem Cephalus cum fortibus accipit armis.

752 *exigit* annos. Sic H. 764 Pestis, Teumessia vulpes. Ipsa vox *Pestis* est Gronovii, codd. *Caesii*.

LIBER OCTAVUS.

Iam nitidum retegente diem, noctisque fugante
Tempora Lucifero, cadit Eurus; et humida surgunt
Nubila. Dant placidi cursum redeuntibus Austri
Aeacidis, Cephaloque; quibus feliciter acti
Ante exspectatum portus tenuere petitos.
Interea Minos Lelegeia litora vastat:
Praetentatque sui vires Mavortis in urbe
Alcathoi, quam Nisus habet; cui splendidus ostro
Inter honoratos medio de vertice canos
Crinis inhaerebat, magni fiducia regni.
Sexta resurgebant orientis cornua Phoebes,
Et pendebat adhuc belli Fortuna, diuque
Inter utrumque volat dubiis Victoria pennis.
Regia turris erat vocalibus addita muris,
In quibus auratam proles Letoia fertur
Deposuisse lyram: saxo sonus eius inhaesit.
Saepe illuc solita est adscendere filia Nisi,
Et petere exiguo resonantia saxa lapillo
Tunc quum pax esset. Bello quoque saepe solebat
Spectare ex illa rigidi certamina Martis.
Iamque mora belli procerum quoque nomina norat,
Armaque, equosque, habitusque, Cydoneasque pharetras.
Noverat ante alios faciem ducis Europaei
Plus etiam, quam nosse sat est. Hac iudice Minos,
Seu caput abdiderat cristata casside pennis,
In galea formosus erat: seu sumpserat auro
Fulgentem clipeum, clipeum sumpsisse decebat.
Torserat adductis hastilia lenta lacertis;
Laudabat virgo iunctam cum viribus artem.
Imposito patulos calamo sinuaverat arcus;
Sic Phoebum sumptis iurabat stare sagittis.
Quum vero faciem dempto nudaverat aere,
Purpureusque albi stratis insignia pictis
Terga premebat equi, spumantiaque ora regebat;
Vix sua, vix sanae virgo Niseia compos
Mentis erat. Felix iaculum, quod tangeret ille,
Quaeque manu premeret, felicia frena vocabat.
Impetus est illi, liceat modo, ferre per agmen
Virgineos hostile gradus; est impetus illi,
Turribus e summis in Gnosia mittere corpus
Castra; vel aeratas hosti recludere portas;
Vel si quid Minos aliud velit. Utque sedebat
Candida Dictaei spectans tentoria regis;
Laeter, ait, doleamne geri lacrimabile bellum,
In dubio est. Doleo, quod Minos hostis amanti est.
Sed nisi bella forent, numquid mihi cognitus esset?
Me tamen accepta poterat deponere bellum
Obside: me comitem, me pacis pignus habere.
Si, quae te genuit, talis, pulcherrime rerum,
Qualis es ipse, fuit; merito deus arsit in illa.
O ego ter felix, si pennis lapsa per auras
Gnosiaci possim castris insistere regis;
Fassaque me, flammasque meas, qua dote, rogarem,
Vellet emi! tantum patrias ne posceret arces.
Nam pereant potius sperata cubilia, quam sim
Proditione potens: quamvis saepe utile vinci
Victoris placidi fecit clementia multis.
Iusta gerit certo pro nato bella perempto,
In causaque valet; causamque tuentibus armis,
Ut puto, vincemur. Quid si manet exitus urbem,
Cur suus haec illi reserabit moenia Mavors,
Et non noster amor? melius sine caede, moraque,
Impensaque sui poterit superare cruoris.
Nam metuo certe, ne quis tua pectora, Minos,
Vulneret imprudens! quis enim tam durus, ut in te
Dirigere immitem, nisi nescius, audeat hastam?
Coepta placent, et stat sententia tradere mecum
Dotalem patriam, finemque imponere bello.
Verum velle parum est. Aditus custodia servat,
Claustraque portarum genitor tenet; hunc ego solem
Infelix timeo; solus mea vota moratur.
Di facerent, sine patre forem! sibi quisque profecto
Est deus: ignavis precibus Fortuna repugnat.
Altera iamdudum succensa Cupidine tanto
Perdere gauderet, quodcumque obstaret amori.
Et cur ulla foret me fortior? ire per ignes,
Per gladios ausim. Neque in hoc tamen ignibus ullis,
Aut gladiis opus est: opus est mihi crine paterno.
Illa mihi est auro pretiosior; illa beatam
Purpura me, votique mei factura potentem.
Talia dicenti, curarum maxima nutrix,
Nox intervenit; tenebrisque audacia crevit.
Prima quies aderat, qua curis fessa diurnis
Pectora somnus habet. Thalamos taciturna paternos
Intrat, et, heu facinus! fatali nata parentem
Crine suum spoliat: praedaque potita nefanda
Fert secum spolium celeris; progressaque porta
Per medios hostes, meriti fiducia tanta est,
Pervenit ad regem; quem sic affata paventem est:
Suasit amor facinus. Proles ego regia Nisi
Scylla, tibi trado patriosque, meosque Penates.
Praemia nulla peto, nisi te. Cape pignus amoris
Purpureum crinem: nec me nunc tradere crinem,
Sed patrium tibi crede caput. Scelerataque dextra
Munera porrexit. Minos porrecta refugit;
Turbatusque novi, respondit, imagine facti:
Di te submoveant, o nostri infamia saecli,
Orbe suo: tellusque tibi pontusque negentur.
Certe ego non patiar, Iovis incunabula, Creten,
Quae meus est orbis, tantum contingere monstrum.
Dixit; et, ut leges captis iustissimus auctor
Hostibus imposuit, classis retinacula solvi
Iussit, et aeratas impelli remige puppes.
Scylla, freto postquam deductas nare carinas,
Nec praestare ducem sceleris sibi praemia vidit;
Consumptis precibus violentam transit in iram,
Intendensque manus, sparsis furibunda capillis,
Quo fugis, exclamat, meritorum auctore relicta,
O, patriae praelate meae, praelate parenti?
Quo fugis, immitis? cuius victoria nostrum
Et scelus et meritum est. Nec te data munera, nec te
Noster movit amor; nec quod spes omnis in unum
Te mea congesta est? Nam quo deserta revertar?
In patriam? superata iacet. Sed finge manere:
Proditione mea clausa est mihi. Patris ad ora?
Quae tibi donavi. Cives odere merentem:
Finitimi exemplum metuunt. Obstruximus orbem
Terrarum, nobis ut Crete sola pateret.
Hac quoque si prohibes, et nos, ingrate, relinquis;
Non genetrix Europa tibi, sed inhospita Syrtis,
Armeniae tigres, Austroque agitata Charybdis.
Nec Iove tu natus; nec mater imagine tauri;
Ducta tua est: generis falsa est ea fabula vestri,
Et ferus, et captus nullius amore iuvencae,
Qui te progenuit, taurus fuit. Exige poenas,
Nise pater. Gaudete malis modo prodita nostris
Moenia: nam fateor, merui; et sum digna perire!

Lib. VIII, 87 *sceleris*. Alt. Priscian. qui inde docet, *celer* feminin. facere *celeris*. 123 sq. turbatus locus, quem sic constituit H. Vulg. *Lusa* est. l. c. ea fabula: *verus* Et ferus est.

Sed tamen ex illis aliquis, quos impia laesi,
Me perimat. Cur, qui vicisti crimine nostro,
Insequeris crimen? scelus hoc patriaeque patrique,
Officium tibi sit. Te vere coniuge digna est,
Quae torvum ligno decepit adultera taurum,
Discordemque utero fetum tulit. Ecquid ad aures
Perveniunt mea dicta tuas? an inania venti
Verba ferunt, idemque tuas, ingrate, carinas?
Iam iam Pasiphaen non est mirabile taurum
Praeposuisse tibi: tu plus feritatis habebas.
Me miseram! properare iuvat: divulsaque remis
Unda sonat. Mecum simul ah! mea terra recedit.
Nil agis, o frustra meritorum oblite meorum.
Insequar invitum: puppimque amplexa recurvam,
Per freta longa trahar. Vix dixerat; insilit undis,
Consequiturque rates, faciente Cupidine vires,
Gnosiacaeque haeret comes invidiosa carinae.
Quam pater ut vidit, nam iam pendebat in auras,
Et modo factus erat fulvis haliaeetos alis;
Ibat, ut haerentem rostro laniaret adunco..
Illa metu puppim dimittit: at aura cadentem
Sustinuisse levis, ne tangeret aequora, visa est.
Pluma fuit; plumis in avem mutata vocatur
Ciris; et a tonso est hoc nomen adepta capillo.
Vota Iovi Minos taurorum corpora centum
Solvit, ut egressus ratibus Curetida terram
Contigit: et spoliis decorata est regia fixis.
Creverat opprobrium generis: foedumque patebat
Matris adulterium monstri novitate biformis.
Destinat hunc Minos thalami removere pudorem,
Multiplicique domo, caecisque includere tectis.
Daedalus ingenio fabrae celeberrimus artis
Ponit opus; turbatque notas, et lumina flexum
Ducit in errorem variarum ambage viarum.
Non secus ac liquidus Phrygiis Maeandros in arvis
Ludit, et ambiguo lapsu refluitque fluitque,
Occurrensque sibi venturas adspicit undas;
Et nunc ad fontes, nunc in mare versus apertum,
Incertas exercet aquas: ita Daedalus implet
Innumeras errore vias, vixque ipse reverti
Ad limen potuit; tanta est fallacia tecti.
Quo postquam tauri geminam iuvenisque figuram
Clausit, et Actaeo bis pastum sanguine monstrum
Tertia sors annis domuit repetita novenis;
Utque ope virginea, nullis iterata priorum
Ianua difficilis filo est inventa relecto;
Protinus Aegides, rapta Minoide, Diam
Vela dedit: comitemque suam crudelis in illo
Litore deseruit. Desertae, et multa querenti,
Amplexus et opem Liber tulit. Utque perenni
Sidere clara foret, sumptam de fronte coronam
Immisit coelo. Tenues volat illa per auras;
Dumque volat, gemmae subitos vertuntur in ignes,
Consistuntque loco, specie remanente Coronae,
Qui medius nixique genu est, anguemque tenentis.
Daedalus interea Creten longumque perosus
Exsilium, tactusque soli natalis amore,
Clausus erat pelago. Terras licet, inquit, et undas
Obstruat; at coelum certe patet: ibimus illac.
Omnia possideat; non possidet aera Minos.
Dixit; et ignotas animum dimittit in artes,
Naturamque novat. Nam ponit in ordine pennas,
A minima coeptas, longam breviore sequenti;
Ut clivo crevisse putes. Sic rustica quondam
Fistula disparibus paulatim surgit avenis.
Tum lino medias, et ceris alligat imas,
Atque ita compositas parvo curvamine flectit,
Ut veras imitentur aves. Puer Icarus una
Stabat; et, ignarus sua se tractare pericla,
Ore renidenti, modo quas vaga moverat aura,
Captabat plumas: flavam modo pollice ceram
Mollibat; lusuque suo mirabile patris
Impediebat opus. Postquam manus ultima coeptis
Imposita est; geminas opifex libravit in alas
Ipse suum corpus, motaque pependit in aura.
Instruit et natum: Medioque ut limite curras,
Icare, ait, moneo, ne, si demissior ibis,
Unda gravet pennas; si celsior, ignis adurat.
Inter utrumque vola. Nec te spectare Booten,
Aut Helicen iubeo, strictumque Orionis ensem:
Me duce carpe viam. Pariter praecepta volandi
Tradit, et ignotas humeris accommodat alas.
Inter opus monitusque genae maduere seniles,
Et patriae tremuere manus. Dedit oscula nato
Non iterum repetenda suo, pennisque levatus
Ante volat, comitique timet: velut ales, ab alto
Quae teneram prolem produxit in aera nido,
Hortaturque sequi, damnosasque erudit artes;
Et movet ipse suas, et nati respicit alas.
Hos aliquis, tremula dum captat arundine pisces,
Aut pastor baculo, stivaeque innixus arator,
Vidit; et obstupuit, quique aethera carpere possent,
Credidit esse deos. Et iam Iunonia laeva
Parte Samos: fuerant Delosque Parosque relictae;
Dextra Lebynthos erant, fecundaque melle Calymne;
Quum puer audaci coepit gaudere volatu,
Deseruitque ducem, coelique cupidine tactus
Altius egit iter. Rapidi vicinia Solis
Mollit odoratas, pennarum vincula, ceras.
Tabuerant cerae: nudos quatit ille lacertos,
Remigioque carens non ullas percipit auras.
Oraque caerulea, patrium clamantia nomen,
Excipiuntur aqua: quae nomen traxit ab illo.
At pater infelix, nec iam pater, Icare, dixit,
Icare, dixit, ubi es? qua te regione requiram?
Icare, dicebat: pennas conspexit in undis,
Devovitque suas artes; corpusque sepulcro
Condidit; et tellus a nomine dicta sepulti.
Hunc miseri tumulo ponentem corpora nati
Garrula ramosa prospexit ab ilice perdix;
Et plausit pennis, testataque gaudia cantu est:
Unica tunc volucris, nec visa prioribus annis,
Factaque nuper avis, longum tibi, Daedale, crimen.
Namque huic tradiderat, fatorum ignara, docendam
Progeniem germana suam, natalibus actis
Bis puerum senis, animi ad praecepta capacis.
Ille etiam medio spinas in pisce notatas
Traxit in exemplum: ferroque incidit acuto
Perpetuos dentes, et serrae reperit usum.
Primus et ex uno duo ferrea brachia nodo
Vinxit, ut, aequali spatio distantibus illis,
Altera pars staret, pars altera duceret orbem.
Daedalus invidit, sacraque ex arce Minervae
Praecipitem mittit, lapsum mentitus. At illum,
Quae favet ingeniis, excepit Pallas, avemque
Reddidit, et medio velavit in aere pennis.

138 *dirisaque*. 142 *undas* H. e codd. 157 *thalamo*, *thalamis*. Hoc H. 162 *liquidos* — in *arvos* cod. 164 *prospicit* cod. 182 nixus genu Manil. V, 645 sq. 201 *geminis* — *alis*, quod male probatur Iahnio. *Librare corpus in alas* est committere corpus alis, diciturque sic ut *pendere in aera* (de quo ad VII, 379), quod haud dubie differt a *pendere in aere* sive, quod est 202, *aura*. Alia res est in versu Fastor. I, 429. 218 *stivaeve* H. quia iuncta ap. nostrum c. abl. soleat coniungi. 221 *Samos fuerant*, *Delosque* vulgo interpungunt, quod quum [illegible] phicae repugnaret, l. mutav. V. etiam A. A. II, 79 sqq. 247 sqq. circini descriptio.

Sed vigor ingenii quondam velocis in alas,
Inque pedes abiit: nomen, quod et ante, remansit.
Non tamen haec alte volucris sua corpora tollit,
Nec facit in ramis, altoque cacumine, nidos:
Propter humum volitat, ponitque in saepibus ova;
Antiquique memor metuit sublimia casus.
Iamque fatigatum tellus Aetnaea tenebat
Daedalon, et sumptis pro supplice Cocalus armis
Mitis habebatur. Iam lamentabile Athenae
Pendere desierant, Thesea laude, tributum.
Templa coronantur, bellatricemque Minervam
Cum Iove disque vocant aliis: quos sanguine voto,
Muneribusque datis, et acerris turis adorant.
Sparserat Argolicas nomen vaga Fama per urbes
Theseos, et populi, quos dives Achaia cepit,
Huius opem magnis imploravere periclis:
Huius opem Calydon, quamvis Meleagron haberet,
Sollicita supplex petiit prece. Causa petendi
Sus erat, infestae famulus vindexque Dianae.
Oenea namque ferunt pleni successibus anni
Primitias, frugum Cereri, sua vina Lyaeo,
Palladios flavae latices libasse Minervae.
Coeptus ab agricolis superos pervenit ad omnes
Ambitiosus honos: solas sine ture relictas
Praeteritae cessasse ferunt Letoidos aras.
Tangit et ira deos. At non impune feremus;
Quaeque inhonoratae, non et dicemur inultae,
Inquit; et Oeneos ultorem spreta per agros
Misit aprum: quanto maiores herbida tauros
Non habet Epiros, sed habent Sicula arva minores.
Sanguine et igne micant oculi, riget ardua cervix,
Et setae densis similes hastilibus horrent.
Fervida cum rauco latos stridore per armos
Spuma fluit: dentes aequantur dentibus Indis.
Fulmen ab ore venit, frondes afflatibus ardent.
Is modo crescentes segetes proculcat in herba;
Nunc matura metit fleturi vota coloni,
Et Cererem in spicis intercipit. Area frustra,
Et frustra exspectant promissas horrea messes.
Sternuntur gravidi longo cum palmite fetus,
Baccaque cum ramis semper frondentis olivae.
Saevit et in pecudes. Non has pastorve canesve,
Non armenta truces possunt defendere tauri.
Diffugiunt populi, nec se, nisi moenibus urbis,
Esse putant tutos: donec Meleagros, et una
Lecta manus iuvenum coiere cupidine laudis.
Tyndaridae gemini, spectatus caestibus alter,
Alter equo; primaeque ratis molitor Iason,
Et cum Pirithoo, felix concordia, Theseus,
Et duo Thestiadae, prolesque Aphareia Lynceus,
Et velox Idas, et iam non femina Caeneus,
Leucippusque ferox, iaculoque insignis Acastus,
Hippothoosque, Dryasque, et cretus Amyntore Phoenix,
Actoridaeque pares, et missus ab Elide Phyleus.
Nec Telamon aberat, magnique creator Achillis;
Cumque Pheretiade et Hyanteo Iolao
Impiger Eurytion, et cursu invictus Echion,
Naryciusque Lelex, Panopeusque, Hyleusque, feroxque
Hippasus, et primis etiamnum Nestor in annis.
Et quos Hippocoon antiquis misit Amyclis;
Penelopesque socer, cum Parrhasio Ancaeo,
Ampycidesque sagax, et adhuc a coniuge tutus
Oeclides, nemorisque decus Tegeaea Lycaei.
Rasilis huic summam mordebat fibula vestem;
Crinis erat simplex, nodum collectus in unum;
Ex humero pendens resonabat eburnea laevo
Telorum custos; arcum quoque laeva tenebat.
Talis erat cultus: facies, quam dicere vere
Virgineam in puero, puerilem in virgine possis.
Hanc pariter vidit, pariter Calydonius heros
Optavit, renuente deo; flammasque latentes
Hausit, et O felix! si quem dignabitur, inquit,
Ista virum; nec plura sinunt tempusque, pudorque
Dicere: maius opus magni certaminis urget.
Silva frequens trabibus, quam nulla ceciderat aetas,
Incipit a plano, devexaque prospicit arva.
Quo postquam venere viri; pars retia tendunt:
Vincula pars adimunt canibus: pars pressa sequuntur
Signa pedum: cupiuntque suum reperire periclum.
Concava vallis erat, quo se demittere rivi
Assuerant pluvialis aquae; tenet ima lacunae
Lenta salix, ulvaeque leves, iuncique palustres,
Viminaque, et longa parvae sub arundine cannae.
Hinc aper excitus medios violentus in hostes
Fertur, ut excussis elisi nubibus ignes.
Sternitur incursu nemus, et propulsa fragorem
Silva dat. Exclamant iuvenes, praetentaque forti
Tela tenent dextra, lato vibrantia ferro.
Ille ruit, spargitque canes, ut quisque ruenti
Obstat, et obliquo latrantes dissipat ictu.
Cuspis Echionio primum contorta lacerto
Vana fuit, truncoque dedit leve vulnus acerno.
Proxima, si nimiis mittentis viribus usa
Non foret, in tergo visa est haesura petito:
Longius it; auctor teli Pagasaeus Iason.
Phoebe, ait Ampycides, si te colouique, coloque;
Da mihi, quod petitur, certo contingere telo.
Qua potuit, precibus deus annuit. Ictus ab illo,
Sed sine vulnere, aper; ferrum Diana volanti
Abstulerat iaculo: lignum sine acumine venit.
Ira feri mota est; nec fulmine lenius arsit:
Lux micat ex oculis, spiratque e pectore flamma.
Utque volat moles, adducto concita nervo,
Quum petit aut muros, aut plenas milite turres;
In iuvenes vasto sic impete vulnificus sus
Fertur; et Eupalamon Pelagonaque, dextra tuentes
Cornua, prosternit. Socii rapuere iacentes.
At non letiferos effugit Enaesimus ictus,
Hippocoonte satus. Trepidantem, et terga parantem
Vertere, succiso liquerunt poplite nervi.
Forsitan et Pylius citra Troiana perisset
Tempora; sed sumpto posita conamine ab hasta,
Arboris insiluit, quae stabat proxima, ramis;
Despexitque, loco tutus, quem fugerat, hostem.
Dentibus ille ferox in querno stipite tritis
Imminet exitio, fidensque recentibus armis
Actoridae magni rostro femur hausit adunco.
At gemini, nondum coelestia sidera, fratres,
Ambo conspicui, nive candidioribus ambo
Vectabantur equis: ambo vibrata per auras
Hastarum tremulo quatiebant spicula motu.
Vulnera fecissent; nisi setiger inter opacas
Nec iaculis isset, nec equo loca pervia, silvas.
Persequitur Telamon, studioque incautus eundi,

274 *frugem* H. e duob. codd. 277 *Invidiosus* id. e duob. 283 *et* habent. Alterum gradation. indicat: Epirus non maiores habet, Sicilia etiam minores. 284 *horrida*. Alt. Burm. e codd. Ceterum inde mature factum, quum *horrida* cervix, setae *horrent* in duob. versib. continuis aegre tolerarentur, ut alium librarius pro 285 versum procuderet satis absurdum: *Stantque velut vallum, velut alta hastilia setae*, qui in vulg. post illum legitur. 312 *armis* H. e codd. 333 *qua se*. 319 *Oeclides*. Alter Mopsus, alter Amphiaraus; uterque, ut vates, Phoebum poterat invocare. 355 *Emicat* ex sc. spir. *quoque pectore flammas*, ut sus emicare flammas dicatur. Alt. H. conquisivit e codd. 369 *frendensque* cod.

Pronus ab arborea cecidit radice retentus.
Dum levat hunc Peleus, celerem Tegeaea sagittam
Imposuit nervo, sinuatoque expulit arcu.
Fixa sub aure feri summum destringit arundo
Corpus, et exiguo rubefecit sanguine setas.
Nec tamen illa sui successu laetior ictus,
Quam Meleagros erat. Primus vidisse putatur,
Et primus sociis visum ostendisse cruorem:
Et, Meritum, dixisse, feres virtutis honorem.
Erubuere viri, seque exhortantur, et addunt
Cum clamore animos, iaciuntque sine ordine tela.
Turba nocet iactis, et, quos petit, impedit ictus.
Ecce furens contra sua fata bipennifer Arcas,
Discite, femineis quid tela virilia praestent,
O iuvenes, operique meo concedite, dixit.
Ipsa suis licet hunc Latonia protegat armis;
Hunc tamen invita perimet mea dextra Diana.
Talia magniloquo tumidus memoraverat ore,
Ancipitemque manu tollens utraque securim,
Institerat digitis, primos suspensus in artus.
Occupat audacem, quaque est via proxima leto,
Summa ferus geminos direxit in inguina dentes.
Concidit Ancaeus: glomerataque sanguine multo
Viscera lapsa fluunt, madefactaque terra cruore est.
Ibat in adversum, proles Ixionis, hostem
Pirithous, valida quatiens venabula dextra.
Cui procul Aegides, O me mihi carior, inquit,
Pars animae consiste meae: licet eminus esse
Fortibus; Ancaeo nocuit temeraria virtus.
Dixit; et aerata torsit grave cuspide cornum:
Quo bene librato, votique potente futuro,
Obstitit aesculea frondosus ab arbore ramus.
Misit et Aesonides iaculum: quod casus ab illo
Vertit in immeriti fatum latrantis, et, inter
Ilia coniectum, tellure per ilia fixum est.
At manus Oenidae variat: missisque duobus,
Hasta prior terra, medio stetit altera tergo.
Nec mora: dum saevit, dum corpora versat in orbem,
Stridentemque novo spumam cum sanguine fundit;
Vulneris auctor adest, hostemque irritat ad iram,
Splendidaque adversos venabula condit in armos.
Gaudia testantur socii clamore secundo,
Victricemque petunt dextrae coniungere dextram;
Immanemque ferum, multa tellure iacentem
Mirantes spectant: neque adhuc contingere tutum
Esse putant; sed tela tamen sua quisque cruentat.
Ipse pede imposito caput exitiabile pressit;
Atque ita, Sume mei spolium, Nonacria, iuris,
Dixit, et in partem veniat mihi gloria tecum.
Protinus exuvias, rigidis horrentia setis
Terga, dat, et magnis insignia dentibus ora.
Illi laetitiae est cum munere muneris auctor.
Invidere alii; totoque erat agmine murmur.
E quibus, ingenti tendentes brachia voce,
Pone age, nec titulos intercipe, femina, nostros,
Thestiadae clamant: nec te fiducia formae
Decipiat, ne sit longe tibi captus amore
Auctor. Et huic adimunt munus, ius muneris illi.
Non tulit, et tumida frendens Mavortius ira,
Discite raptores alieni, dixit, honoris,
Facta minis quantum distent: hausitque nefando
Pectora Plexippi, nil tale timentia, ferro.
Toxea, quid faciat, dubium, pariterque volentem
Ulcisci fratrem, fraternaque fata timentem,
Haud patitur dubitare diu; calidumque priori
Caede recalfecit consorti sanguine telum.
Dona deum templis, nato victore, ferebat,
Quum videt exstinctos fratres, Althaea, referri.
Quae, plangore dato, maestis ululatibus urbem
Implet, et auratas mutavit vestibus atris.
At simul est auctor necis editus; excidit omnis
Luctus, et a lacrimis in poenae versus amorem est.
Stipes erat, quem, quum partus enixa iaceret
Thestias, in flammam triplices posuere Sorores:
Staminaque impresso fatalia pollice nentes,
Tempora, dixerunt, eadem lignoque tibique,
O modo nate, damus. Quo postquam carmine dicto
Excessere deae; flagrantem mater ab igne
Eripuit torrem, sparsitque liquentibus undis.
Ille diu fuerat penetralibus abditus imis,
Servatusque tuos, iuvenis, servaverat annos.
Protulit hunc genetrix, taedasque in fragmina poni
Imperat, et positis inimicos admovet ignes.
Tum conata quater flammis imponere ramum,
Coepta quater tenuit. Pugnant materque sororque,
Et diversa trahunt unum duo nomina pectus.
Saepe metu sceleris pallebant ora futuri:
Saepe suum fervens oculis dabat ira ruborem.
Et modo nescio quid similis crudele minanti
Vultus erat; modo quem misereri credere posses.
Quumque ferus lacrimas animi siccaverat ardor;
Inveniebantur lacrimae tamen. Utque carina,
Quam ventus, ventoque rapit contrarius aestus,
Vim geminam sentit, paretque incerta duobus;
Thestias haud aliter dubiis affectibus errat,
Inque vicem ponit, positamque resuscitat iram.
Incipit esse tamen melior germana parente:
Et, consanguineas ut sanguine leniat umbras,
Impietate pia est. Nam postquam pestifer ignis
Convaluit; Rogus iste cremet mea viscera, dixit.
Utque manu dira lignum fatale tenebat,
Ante sepulcrales infelix adstitit aras:
Poenarumque deae triplices, furialibus, inquit,
Eumenides, sacris vultus advertite vestros.
Ulciscor, facioque nefas: mors morte pianda est:
In scelus addendum scelus est, in funera funus:
Per concervatos pereat domus impia luctus.
An felix Oeneus nato victore fruetur,
Thestius orbus erit? melius lugebitis ambo.
Vos modo, fraterni manes, animaeque recentes,
Officium sentite meum: magnoque paratas
Accipite inferias, uteri mala pignora nostri.
Hei mihi! quo rapior? fratres ignoscite matri.
Deficiunt ad coepta manus. Meruisse fatemur
Illum, cur pereat: mortis mihi displicet auctor.
Ergo impune feret; vivusque, et victor, et ipso
Successu tumidus regnum Calydonis habebit?
Vos cinis exiguus gelidaeque iacebitis umbrae?
Haud equidem patiar. Pereat sceleratus et ille,
Spemque patris, regnique trahat, patriaeque ruinam.
Mens ubi materna est? ubi nunc pia vota parentum?
Et, quos sustinui, *bis mensum* quinque labores?
O utinam primis arsisses ignibus infans,
Idque ego passa forem! Vixisti munere nostro:
Nunc merito moriere tuo. Cape praemia facti,
Bisque datam, primum partu, mox stipite rapto,
Redde animam: vel me fraternis adde sepulcris.
Et cupio, et nequeo. Quid agam? modo vulnera fratrum
Ante oculos mihi sunt, et tantae caedis imago:
Nunc animum pietas, maternaque nomina frangunt.

407 sq. *contorsit* cusp. corn. *Qua* bene *librata — futura* Burm. c. Nam sane quaeri notant. num ... genere sic dici potuerit. 421 *feram.* 423 *cruentant* H. e codd. 433 ss. Minantur hic nimis confidere tuae formositati, eaque freta praemium victoriae tibi tibi (a nobis per insidias occisus) eripiatur. 459 taedasque et fragmina.

Me miseram, male vincetis: sed vincite, fratres!
Dummodo, quae dedero vobis solatia, vosque
Ipsa sequar. Dixit, dextraque aversa trementi
Funeream torrem medios coniecit in ignes.
Aut dedit, aut visus gemitus est ille dedisse
Stipes; et invitis correptus ab ignibus arsit.
Inscius atque absens flamma Meleagros ab illa
Uritur, et caecis torreri viscera sentit
Ignibus; at magnos superat virtute dolores.
Quod tamen ignavo cadat et sine sanguine leto,
Maeret, et Ancaei felicia vulnera dicit:
Grandaevumque patrem, fratremque, piasque sorores
Cum gemitu, sociamque tori vocat ore supremo;
Forsitan et matrem. Crescunt ignisque dolorque,
Languescuntque iterum: simul est exstinctus uterque,
Inque leves abiit paulatim spiritus auras,
Paulatim cana prunam velante favilla.
Alta iacet Calydon: lugent iuvenesque senesque:
Vulgusque, proceresque gemunt: scissaeque capillos
Planguntur matres Calydonides Eueninae.
Pulvere canitiem genitor, vultusque seniles
Foedat humi fusus, spatiosumque increpat aevum.
Nam de matre manus, diri sibi conscia facti,
Exegit poenas, acto per viscera ferro.
Non mihi si centum deus ora sonantia linguis,
Ingeniumque capax, totumque Helicona dedisset;
Tristia persequerer miserarum dicta sororum.
Immemores decoris liventia pectora tundunt:
Dumque manet corpus, corpus refoventque foventque;
Oscula dant ipsi, posito dant oscula lecto.
Post cinerem, cineres haustos ad pectora pressant,
Affusaeque iacent tumulo; signataque saxo
Nomina complexae, lacrimas in nomina fundunt.
Quas, Parthaoniae tandem Letoia clade
Exsatiata domus, praeter Gorgenque, nurumque
Nobilis Alcmenae, natis in corpore pennis
Adlevat, et longas per brachia porrigit alas;
Corneaque ora facit, versasque per aera mittit.
Interea Theseus, sociati parte laboris
Functus, Erechtheas Tritonidos ibat ad arces.
Clausit iter, fecitque moras Achelous eunti,
Imbre tumens. Succede meis, ait, inclite, tectis,
Cecropide; nec te committe rapacibus undis.
Ferre trabes solidas, obliquaque volvere magno
Murmure saxa solent. Vidi contermina ripae
Cum gregibus stabula alta trahi, nec fortibus illic
Profuit armentis, nec equis velocibus esse.
Multa quoque hic torrens, nivibus de monte solutis,
Corpora turbineo iuvenilia vortice mersit.
Tutior est requies, solito dum flumina currant
Limite, dum tenues capiat suus alveus undas.
Annuit Aegides, Utarque, Acheloe, domoque,
Consilioque tuo, respondit: et usus utroque est.
Pumice multicavo, nec levibus atria tophis
Structa subit; molli tellus erat humida musco.
Summa lacunabant alterno murice conchae.
Iamque duas lucis partes Hyperione menso,
Discubuere toris Theseus comitesque laborum:
Hac Ixionides, illa Troezenius heros
Parte Lelex, raris iam sparsus tempora canis;
Quosque alios parili fuerat dignatus honore
Amnis Acarnanum, laetissimus hospite tanto.
Protinus appositis nudae vestigia Nymphae
Instruxere epulis mensas, dapibusque remotis
In gemma posuere merum. Tum maximus heros,
Aequora prospiciens oculis subiecta, Quis, inquit,
Ille locus? digitoque ostendit, et, Insula nomen
Quod gerat illa, doce: quanquam non una videtur.
Amnis ad haec, Non est, inquit, quod cernimus, unum.
Quinque iacent terrae: spatium discrimina fallit.
Quoque minus spretae factum mirere Dianae;
Naides hae fuerant: quae quum bis quinque iuvencos
Mactassent, rurisque deos ad sacra vocassent;
Immemores nostri festas duxere choreas.
Intumui, quantusque feror, quum plurimus unquam,
Tantus eram; pariterque animis immanis, et undis
A silvis silvas, et ab arvis arva revelli,
Quumque loco Nymphas, memores tum denique nostri,
In freta provolvi. Fluctus nosterque marisque
Continuam diduxit humum, partesque resolvit
In totidem, mediis quot cernis Echinadas undis.
Ut tamen ipse vides, procul, en! procul una recessit
Insula grata mihi: Perimelen navita dicit.
Huic ego virgineum dilectae nomen ademi.
Quod pater Hippodamas aegre tulit, inque profundum
Propulit e scopulo parturae corpora natae.
Excepi; nantemque ferens, o proxima coelo
Regna vagae, dixi, sortite, Tridentifer, undae,
In quo desinimus, quo sacri currimus amnes,
Huc ades, atque audi placidus, Neptune, precantem.
Huic ego, quam porto, nocui. Si mitis, et aequus,
Si pater Hippodamas, aut si minus impius esset;
Debuit illius misereri, ignoscere nobis.
Affer opem; mersaeque, precor, feritate paterna
Da, Neptune, locum: vel sit locus ipsa, licebit;
Hunc quoque complectar. Movit caput aequoreus rex,
Concussitque suis omnes assensibus undas.
Extimuit Nymphe; nabat tamen. Ipse natantis
Pectora tangebam trepido salientia motu:
Dumque ea contrecto, totum durescere sensi
Corpus, et inducta condi praecordia terra.
Dum loquor; amplexa est artus nova terra natantes,
Et gravis increvit mutatis insula membris.
Amnis ab his tacuit. Factum mirabile cunctos
Moverat. Irridet credentes, utque deorum
Spretor erat, mentisque ferox Ixione natus,
Ficta refers, nimiumque putas, Acheloe, potentes
Esse deos, dixit, si dant adimuntque figuras.
Obstupuere omnes, nec talia dicta probarunt:
Ante omnesque Lelex, animo maturus et aevo,
Sic ait: Immensa est, finemque potentia coeli
Non habet; et quidquid superi voluere, peractum est.
Quoque minus dubites; tiliae contermina quercus
Collibus est Phrygiis, modico circumdata muro.
Ipse locum vidi: nam me Pelopeia Pittheus
Misit in arva, suo quondam regnata parenti.
Haud procul hinc stagnum; tellus habitabilis olim,
Nunc celebres mergis, fulicisque palustribus undae.
Iupiter huc, specie mortali, cumque parente
Venit Atlantiades positis caducifer alis.
Mille domos adiere, locum requiemque petentes:
Mille domos clausere serae. Tamen una recepit,
Parva quidem, stipulis et canna tecta palustri;
Sed pia Baucis anus, parilique aetate Philemon
Illa sunt annis iuncti iuvenilibus; illa
Consenuere casa: paupertatemque fatendo
Effecere levem, nec iniqua mente ferendam.
Nec refert, dominos illic, famulosve requiras;
Tota domus duo sunt: idem parentque iubentque.
Ergo ubi Coelicolae parvos tetigere penates,
Submissoque humiles intrarunt vertice postes;

514 *in* illa Burm. e codd. 538 *versant* codd. plurimi. 539 sq. *saxo Nomine — nomine* Burm. e duob. codd. Recte I. observ. lacrimas *in nomine* fundere esse flere ad nomen auditum. 610 sq. ab H. damnantur, immemori, Ovidium operi suo limam non adhibuisse.

Membra senex posito iussit relevare sedili,
Quo superiniecit textum rude sedula Baucis.
Inde foco tepidum cinerem dimovit, et ignes
Suscitat hesternos, foliisque et cortice sicco
Nutrit, et ad flammas anima producit anili;
Multifidasque faces, ramaliaque arida tecto
Detulit, et minuit, parvoque admovit aeno;
Quodque suus coniux riguo collegerat horto,
Truncat olus foliis. Furca levat ille bicorni
Sordida terga suis, nigro pendentia tigno:
Servatoque diu resecat de tergore partem
Exiguam, sectamque domat ferventibus undis.
Interea medias fallunt sermonibus horas,
Sentirique moram prohibent. Erat alveus illic
Fagineus, curva clavo suspensus ab ansa:
Is tepidis impletur aquis, artusque fovendos
Accipit. In medio torus est de mollibus ulvis
Impositus lecto, sponda pedibusque salignis.
Vestibus hunc velant, quas non nisi tempore festo
Sternere consuerant; sed et haec vilisque vetusque
Vestis erat, lecto non indignanda saligno.
Accubuere dei. Mensam succincta tremensque
Ponit anus; mensae sed erat pes tertius impar:
Testa parem fecit. Quae postquam subdita clivum
Sustulit; aequatam menthae tersere virentes.
Ponitur hic bicolor sincerae bacca Minervae,
Conditaque in liquida corna auctumnalia faece,
Intubaque, et radix, et lactis massa coacti,
Ovaque, non acri leviter versata favilla;
Omnia fictilibus. Post haec caelatus eadem
Sistitur argilla crater, fabricataque fago
Pocula, qua cava sunt, flaventibus illita ceris.
Parva mora est; epulasque foci misere calentes:
Nec longae rursus referuntur vina senectae,
Dantque locum mensis paulum seducta secundis.
Hic nux, hic mista est rugosis carica palmis,
Prunaque, et in patulis redolentia mala canistris,
Et de purpureis collectae vitibus uvae.
Candidus in medio favus est. Super omnia vultus
Accessere boni, nec iners pauperque voluntas.
Interea, quoties haustum cratera repleri
Sponte sua, per seque vident succrescere vina,
Attoniti novitate pavent, manibusque supinis
Concipiunt Baucisque preces timidusque Philemon,
Et veniam dapibus, nullisque paratibus orant.
Unicus anser erat, minimae custodia villae,
Quem dis hospitibus domini mactare parabant:
Ille celer penna tardos aetate fatigat,
Eluditque diu; tandemque est visus ad ipsos
Confugisse deos. Superi vetuere necari;
Dique sumus, meritasque luet vicinia poenas
Impia, dixerunt: vobis immunibus huius
Esse mali dabitur; modo vestra relinquite tecta,
Ac nostros comitate gradus, et in ardua montis
Ite simul. Parent, et dis praeeuntibus ambo
Membra levant baculis; tardique senilibus annis
Nituntur longo vestigia ponere clivo.
Tantum aberant summo, quantum semel ire sagitta
Missa potest: flexere oculos, et mersa palude
Cetera prospiciunt; tantum sua tecta manere.
Dumque ea mirantur, dum deflent fata suorum;
Illa vetus, dominis etiam casa parva duobus,
Vertitur in templum: furcas subiere columnae;
Stramina flavescunt; adopertaque marmore tellus,
Caelataeque fores, aurataque tecta videntur.
Talia tum placido Saturnius edidit ore:
Dicite, iuste senex, et femina coniuge iusto
Digna, quid optetis. Cum Baucide pauca locutus,
Iudicium superis aperit commune Philemon:
Esse sacerdotes, delubraque vestra tueri
Poscimus; et quoniam concordes egimus annos,
Auferat hora duos eadem: nec coniugis unquam
Busta meae videam, neu sim tumulandus ab illa.
Vota fides sequitur: templi tutela fuere,
Donec vita data est. Annis aevoque soluti
Ante gradus sacros quum starent forte, locique
Inciperent casus; frondere Philemona Baucis,
Baucida conspexit senior frondere Philemon.
Iamque super geminos crescente cacumine vultus,
Mutua, dum licuit, reddebant dicta; Valeque,
O coniux, dixere simul, simul abdita texit
Ora frutex. Ostendit adhuc Tyaneius illic
Incola de gemino vicinos corpore truncos.
Haec mihi non vani, neque erat cur fallere vellent,
Narravere senes. Equidem pendentia vidi
Serta super ramos; ponensque recentia, dixi,
Cura pii dis sunt, et, qui coluere, coluntur.
Desierat: cunctosque et res et moverat auctor;
Thesea praecipue; quem facta audire volentem
Mira deum, nixus cubito Calydonius amnis
Talibus alloquitur: Sunt, o fortissime, quorum [
Forma semel mota est, et in hoc renovamine mansit;
Sunt, quibus in plures ius est transire figuras,
Ut tibi, complexi terram maris incola, Proteu.
Nam modo te iuvenem, modo te videre leonem;
Nunc violentus aper, nunc, quem tetigisse timerent,
Anguis eras; modo te faciebant cornua taurum.
Saepe lapis poteras, arbor quoque saepe videri.
Interdum, faciem liquidarum imitatus aquarum,
Flumen eras: interdum undis contrarius ignis.
Nec minus Autolyci coniux, Erisichthone nata,
Iuris habet. Pater huius erat, qui numina divum
Sperneret, et nullos aris adoleret honores.
Ille etiam Cereale nemus violasse securi
Dicitur, et lucos ferro temerasse vetustos.
Stabat in his ingens annoso robore quercus;
Una nemus: vittae mediam, memoresque tabellae,
Sertaque cingebant, voti argumenta potentis.
Saepe sub hac Dryades festas duxere choreas:
Saepe etiam, manibus nexis ex ordine, trunci
Circuiere modum; mensuraque roboris ulnas
Quinque ter implebat: nec non et cetera tanto
Silva sub hac, silva quanto iacet herba sub omni.
Non tamen idcirco ferrum Triopeius illa
Abstinuit, famulosque iubet succidere sacrum
Robur; et ut iussos cunctari vidit, ab uno
Edidit haec rapta sceleratus verba securi:
Non dilecta deae solum, sed et ipsa licebit
Sit dea, iam tanget frondente cacumine terram.
Dixit; et, obliquos dum telum librat in ictus,
Contremuit, gemitumque dedit Deoia quercus;
Et pariter frondes, pariter pallescere glandes
Coepere, ac longi pallorem ducere rami.
Cuius ut in trunco fecit manus impia vulnus;
Haud aliter fluxit, discussa cortice, sanguis,
Quam solet, ante aras ingens ubi victima taurus
Concidit, abrupta cruor e cervice profusus.
Obstupuere omnes: aliquisque ex omnibus audet
Deterrere nefas, saevamque inhibere bipennem.
Adspicit hunc, Mentisque piae cape praemia, dixit
Thessalus; inque virum convertit ab arbore ferrum,
Detruncatque caput, repetitaque robora caedit:

662 clivum, inaequalitatem. 720 Tyana urbe Cappadociae remotior a Phrygiae finib. et videtur lectio esse ex emendatione. Codd. non nisi corrupta nomina exhibent. 752 *Dryopeius* codd. Triopas pater Erisichthonis.

Editus e medio sonus est quum robore talis:
Nympha sub hoc ego sum, Cereri gratissima, ligno;
Quae tibi factorum poenas instare tuorum
Vaticinor moriens, nostri solatia leti.
Persequitur scelus ille suum: labefactaque tandem
Ictibus innumeris, adductaque funibus arbor
Corruit, et multam prostravit pondere silvam.
Attonitae Dryades damno nemorisque, suoque,
Omnes germanae, Cererem cum vestibus atris
Maerentes adeunt, poenamque Erisichthonis orant.
Annuit his, capitisque sui pulcherrima motu
Concussit gravidis oneratos messibus agros:
Moliturque genus poenae miserabile, si non
Ille suis esset nulli miserabilis actis,
Pestifera lacerare Fame. Quae quatenus ipsi
Non adeunda deae est, neque enim Cereremque Famemque
Fata coire sinunt, montani numinis unam
Talibus agrestem compellat Oreada dictis:
Est locus extremis Scythiae glacialis in oris,
Triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore, tellus;
Frigus iners illic habitant, Pallorque, Tremorque,
Et ieiuna Fames: ea se in praecordia condat
Sacrilegi scelerata, iube; nec copia rerum
Vincat eam, superetque meas certamine vires.
Neve viae spatium te terreat accipe currus,
Accipe, quos frenis alte moderere, dracones.
Et dedit. Illa dato subvecta per aera curru
Devenit in Scythiam; rigidique cacumine montis
(Caucason appellant) serpentum colla levavit,
Quaesitamque Famem lapidoso vidit in agro,
Unguibus, et raras vellentem dentibus herbas.
Hirtus erat crinis, cava lumina, pallor in ore,
Labra incana situ, scabri rubigine dentes;
Dura cutis, per quam spectari viscera possent;
Ossa sub incurvis exstabant arida lumbis;
Ventris erat pro ventre locus; pendere putares
Pectus, et a spinae tantummodo crate teneri.
Auxerat articulos macies, genuumque rigebat
Orbis, et immodico prodibant tubere tali.
Hanc procul ut vidit, neque enim est accedere iuxta
Ausa, refert mandata deae; paulumque morata,
Quanquam aberat longe, quanquam modo venerat illuc,
Visa tamen sensisse Famem; retroque dracones
Egit in Haemoniam, versis sublimis habenis.
Dicta Fames Cereris, quamvis contraria semper
Illius est operi, peragit; perque aera vento
Ad iussam delata domum est: et protinus intrat
Sacrilegi thalamos; altoque sopore solutum
(Noctis erat tempus) geminis amplectitur alis,
Seque viro inspirat, faucesque, et pectus, et ora
Afflat, et in vacuis spargit ieiunia venis.
Functaque mandato fecundum deserit orbem,
Inque domos inopes, assueta revertitur arva.
Lenis adhuc somnus placidis Erisichthona pennis
Mulcebat. Petit ille dapes sub imagine somni,
Oraque vana movet, dentemque in dente fatigat,
Exercetque cibo delusum guttur inani,
Proque epulis tenues nequidquam devorat auras.
Ut vero est expulsa quies; furit ardor edendi,
Perque avidas fauces, immensaque viscera regnat.
Nec mora: quod pontus, quod terra, quod educat aer,
Poscit; et appositis queritur ieiunia mensis,
Inque epulis epulas quaerit: quodque urbibus esse,
Quodque satis populo poterat, non sufficit uni.
Plusque cupit, quo plura suam demittit in alvum.
Utque fretum recipit de tota flumina terra,
Nec satiatur aquis, peregrinosque ebibit amnes;
Utque rapax ignis non unquam alimenta recusat,
Innumerasque trabes cremat, et, quo copia maior
Est data, plura petit, turbaque voracior ipsa est;
Sic epulas omnes Erisichthonis ora profani
Accipiunt, poscuntque simul. Cibus omnis in illo
Causa cibi est, semperque locus fit inanis edendo.
Iamque fame patrias altique voragine ventris
Attenuarat opes: sed inattenuata manebat
Tum quoque, dira fames; implacataeque vigebat
Flamma gulae. Tandem, demisso in viscera censu,
Filia restabat, non illo digna parente.
Hanc quoque vendit inops. Dominum generosa recusat;
Et vicina suas tendens super aequora palmas,
Eripe me domino, qui raptae praemia nobis
Virginitatis habes, ait: haec Neptunus habebat;
Qui prece non spreta, quamvis modo visa sequenti
Esset hero, formamque novat, vultumque virilem
Induit, et cultus piscem capientibus aptos.
Hanc dominus spectans, O qui pendentia parvo
Aera cibo celas, moderator arundinis, inquit,
Sic mare compositum, sic sit tibi piscis in unda
Credulus, et nullos, nisi fixus, sentiat hamos;
Quae modo cum vili turbatis veste capillis
Litore in hoc steterat, nam stantem in litore vidi,
Dic ubi sit: neque enim vestigia longius exstant.
Illa dei munus bene cedere sentit, et a se
Se quaeri gaudens, his est resecuta rogantem:
Quisquis es, ignoscas; in nullam lumina partem
Gurgite ab hoc flexi, studioque operatus inhaesi.
Quoque minus dubites, sic has deus aequoris artes
Adiuvet, ut nemo iamdudum litore in isto,
Me tamen excepto, nec femina constitit ulla.
Credidit, et verso dominus pede pressit arenam;
Elususque abiit. Illi sua reddita forma est.
Ast ubi habere suam transformia corpora sentit,
Saepe pater dominis Triopeida vendit. At illa
Nunc equa, nunc ales, modo bos, modo cervus abibat,
Praebebatque avido non iusta alimenta parenti.
Vis tamen illa mali postquam consumpserat omnem
Materiam, dederatque gravi nova pabula morbo;
Ipse suos artus lacero divellere morsu
Coepit, et infelix minuendo corpus alebat.
Quid moror externis? etiam mihi saepe novandi
Corporis, o iuvenes, numero finita potestas.
Nam modo, quod nunc sum, videor, modo flector in anguem,
Armenti modo dux vires in cornua sumo,
Cornua, dum potui: nunc pars caret altera telo
Frontis, ut ipse vides. Gemitus sunt verba secuti.

821 *peragit* ieiun. probante Burm. 872 *satam* Bothe e.

LIBER NONUS.

Quae gemitus, truncaeque deo Neptunius heros
Causa rogat frontis: quum sic Calydonius amnis
Coepit, inornatos redimitus arundine crines:
Triste petis munus; quis enim sua proelia victus
Commemorare velit? referam tamen ordine. Nec tam
Turpe fuit vinci, quam contendisse decorum est;
Magnaque dat nobis tantus solatia victor.
Nomine si qua suo tandem pervenit ad aures
Deianira tuas: quondam pulcherrima virgo,
Multorumque fuit spes invidiosa procorum.
Cum quibus ut soceri domus est intrata petiti;
Accipe me generum, dixi, Parthaone nate.
Dixit et Alcides. Alii cessere duobus.
Ille Iovem socerum dare se, famamque laborum,
Et superata suae referebat iussa novercae.
Contra ego, Turpe deum mortali cedere, dixi
(Nondum erat ille deus); dominum me cernis aquarum
Cursibus obliquis inter tua regna fluentem.
Nec gener externis hospes tibi missus ab oris,
Sed popularis ero, et rerum pars una tuarum.
Tantum ne noceat, quod me nec regia Iuno
Odit, et omnis abest iussorum poena laborum.
Nam quo te iactas Alcmena matre creatum?
Iupiter aut falsus pater est, aut crimine verus.
Matris adulterio patrem petis. Elige, fictum
Esse Iovem malis, an te per dedecus ortum.
Talia dicentem iamdudum lumine torvo
Spectat; et accensae non fortiter imperat irae,
Verbaque tot reddit: Melior mihi dextera lingua:
Dummodo pugnando superem; tu vince loquendo.
Congrediturque ferox. Puduit modo magna locutum
Cedere. Reieci viridem de corpore vestem,
Brachiaque opposui, tenuique a pectore varas
In statione manus, et pugnae membra paravi.
Ille cavis hausto spargit me pulvere palmis,
Inque vicem fulvae tactu flavescit arenae.
Et modo cervicem, modo crura micantia captat,
Aut captare putes: omnique a parte lacessit.
Me mea defendit gravitas, frustraque petebar.
Haud secus ac moles, quam magno murmure fluctus
Oppugnat: manet illa, suoque est pondere tuta.
Digredimur paulum: rursumque ad bella coimus;
Inque gradu stetimus, certi non cedere; eratque
Cum pede pes iunctus: totoque ego pectore pronus
Et digitos digitis, et frontem fronte premebam.
Non aliter fortes vidi concurrere tauros,
Quum pretium pugnae, toto nitidissima saltu,
Expetitur coniux. Spectant armenta, paventque
Nescia quem maneat tanti victoria regni.
Ter sine profectu voluit nitentia contra
Reiicere Alcides a se mea pectora; quarto
Excutit amplexus, adductaque brachia solvit,
Impulsumque manu, certum mihi vera fateri,
Protinus avertit, tergoque onerosus inhaesit.
Si qua fides; neque enim ficta mihi gloria voce
Quaeritur: imposito pressus mihi monte videbar.
Vix tamen exserui sudore fluentia multo
Brachia; vix solvi duros a pectore nexus.
Instat anhelanti, prohibetque resumere vires,
Et cervice mea potitur. Tum denique tellus
Pressa genu nostro est, et arenas ore momordi.
Inferior virtute, meas devertor ad artes;
Elaborque viro, longum formatus in anguem.
Qui postquam flexos sinuavi corpus in orbes,
Cumque fero movi linguam stridore bisulcam;
Risit, et illudens nostras Tirynthius artes,
Cunarum labor est angues superare mearum,
Dixit; et, ut vincas alios, Acheloe, dracones,
Pars quota Lernaeae serpens eris unus Echidnae?
Vulneribus fecunda suis erat illa, nec ullum
De comitum numero caput est impune recisum,
Quin gemino cervix herede valentior esset.
Hanc ego ramosam natis e caede colubris,
Crescentemque malo, domui, domitamque peremi.
Quid fore te credis, falsum qui versus in anguem
Arma aliena moves? quem forma precaria celat?
Dixerat; et summo digitorum vincula collo
Iniicit. Angebar, ceu guttura forcipe pressus,
Pollicibusque meas pugnabam evellere fauces.
Sic quoque devicto restabat tertia tauri
Forma trucis: tauro mutatus membra rebello.
Induit ille toris a laeva parte lacertos,
Admissumque trahens sequitur, deprensaque dura
Cornua figit humo; meque alta sternit arena.
Nec satis id fuerat; rigidum fera dextera cornu
Dum tenet, infregit, truncaque a fronte revellit.
Naides hoc, pomis et odoro flore repletum,
Sacrarunt; divesque meo bona Copia cornu est.
Dixerat. At Nymphe, ritu succincta Dianae,
Una ministrarum, fusis utrimque capillis,
Incessit, totumque tulit praedivite cornu
Auctumnum, et mensas, felicia poma, secundas.
Lux subit: et, primo feriente cacumina Sole,
Discedunt iuvenes; neque enim, dum flumina pacem
Et placidos habeant lapsus, motaeque residant,
Opperiuntur, aquae. Vultus Achelous agrestes,
Et lacerum cornu mediis caput abdidit undis.
Hunc tantum ablati domuit iactura decoris;
Cetera sospes erat. Capitis quoque fronde saligna
Aut super imposita celatur arundine damnum:
At te, Nesse ferox, eiusdem virginis ardor
Perdiderat, volucri traiectum terga sagitta.
Namque, nova repetens patrios cum coniuge muros,
Venerat Eueni rapidas Iove natus ad undas.
Uberior solito, nimbis hiemalibus auctus,
Vorticibusque frequens erat, atque impervius, amnis.
Intrepidum pro se, curam de coniuge agentem
Nessus adit, membrisque valens, scitusque vadorum;
Officioque meo ripa sistetur in illa
Haec, ait, Alcide: tu viribus utere nando.
Pallentemque metu fluviumque, ipsumque timentem
Tradidit Aonius pavidam Calydonida Nesso.
Mox, ut erat, pharetraque gravis, spolioque leonis
(Nam clavam, et curvos trans ripam miserat arcus),
Quandoquidem coepi, superentur flumina, dixit.
Nec dubitat; nec qua sit clementissimus amnis
Quaerit, et obsequio deferri spernit aquarum.
Iamque tenens ripam, missos quum tolleret arcus,
Coniugis agnovit vocem; Nessoque parante
Fallere depositum, Quo te fiducia, clamat,

Lib. IX, 16 *duxi* H. ex cod. 18 *fluentum* duo codd. *meantem* un. 23 *quod* te. Alt. I. e cod. 36 *tactu*. 56 *Exuit* H. e cod. 57 *inserui* plurimi codd. Posait videri ita collum Acheloi amplexus esse Hercules, ut manus manerent liberae; quas nodo illi inserere, atque ita eum solvere, labor erat. Sed poeticae narrationi convenientius, duplex momentum rei cogitare: primum Achelous brachia sua *exserit* sive educit, deinde pectus liberat. 71 De *centum*. 85 *totaeque*. Praefert I. 98 *Huic* — *doluit* Markl. c. Alterum verbum vim suam accipit ex contraposita historia Nessi. Recte igitur post v. 100 I. colo interpunx. quum antea punctum figeretur. 111 in mult. codd. post 112 collocatur, quod probat I. Spur. habuit H.

Vana pedum, violente, rapit? tibi, Nesse biformis,
Dicimus, exaudi, nec res intercipe nostras.
Si te nulla mei reverentia movit; at orbes
Concubitus vetitos poterant inhibere paterni.
Haud tamen effugies, quamvis ope fidis equina.
Vulnere, non pedibus te consequar. Ultima dicta
Re probat: et missa fugientia terga sagitta
Traiicit. Exstabat ferrum de pectore aduncum.
Quod simul evulsum est, sanguis per utrumque foramen
Emicuit, mistus Lernaei tabe veneni.
Excipit hunc Nessus: Neque enim moriemur inulti,
Secum ait; et calido velamina tincta cruore
Dat munus raptae, velut irritamen amoris.
Longa fuit medii mora temporis; actaque magni
Herculis implerant terras, odiumque novercae.
Victor ab Oechalia Cenaeo sacra parabat
Vota Iovi; quum Fama loquax praecessit ad aures,
Deianira, tuas, quae veris addere falsa
Gaudet et e minima sua per mendacia crescit,
Amphitryoniaden Ioles ardore teneri.
Credit amans; Venerisque novae perterrita fama
Indulsit primo lacrimis, flendoque dolorem
Diffudit miseranda suum: mox deinde, Quid autem
Flemus, ait? pellex lacrimis laetabitur istis.
Quae quoniam adventat, properandum, aliquidque novandum est,
Dum licet, et nondum thalamos tenet altera nostros.
Conquerar, an sileam? repetam Calydona, morerne?
Excedam tectis? an, si nihil amplius, obstem?
Quid si, me, Meleagre, tuam memor esse sororem,
Forte paro facinus; quantumque iniuria possit,
Femineusque dolor, iugulata pellice testor?
Incursus animus varios habet: omnibus illi
Praetulit imbutam Nesseo sanguine vestem
Mittere, quae vires defecto reddat amori.
Ignaroque Lichae, quid tradat nescia, luctus
Ipsa suos tradit: blandisque miserrima verbis
Dona det illa viro, mandat. Capit inscius heros,
Induiturque humeris Lernaeae virus Echidnae.
Tura dabat primis, et verba precantia, flammis;
Vinaque marmoreas patera fundebat in aras:
Incaluit vis illa mali; resolutaque flammis
Herculeos abiit, late diffusa, per artus.
Dum potuit, solita gemitum virtute repressit.
Victa malis postquam patientia, repulit aras,
Implevitque suis nemorosam vocibus Oeten.
Nec mora; letiferam conatur scindere vestem:
Qua trahitur, trahit illa cutem; foedumque relatu,
Aut haeret membris frustra tentata revelli,
Aut laceros artus, et grandia detegit ossa.
Ipse cruor, gelido ceu quondam lamina candens
Tincta lacu, stridet, coquiturque ardente veneno.
Nec modus est: sorbent avidae praecordia flammae,
Caeruleusque fluit toto de corpore sudor,
Ambustique sonant nervi; caecaque medullis
Tabe liquefactis, tollens ad sidera palmas,
Cladibus, exclamat, Saturnia, pascere nostris:
Pascere, et hanc pestem specta, crudelis, ab alto,
Corque ferum satia; vel si miserandus et hostis,
Hostis enim tibi sum, diris cruciatibus aegram,
Invisamque animam, natamque laboribus, aufer.
Mors mihi munus erit: decet haec dare dona novercam.
Ergo ego foedantem peregrino templa cruore
Busirin domui? saevoque alimenta parentis
Antaeo eripui? nec me pastoris Iberi
Forma triplex, nec forma triplex tua, Cerbere, movit?
Vosne, manus, validi pressistis cornua tauri?
Vestrum opus Elis habet, vestram Stymphalides undae,
Partheniumque nemus; vestra virtute relatus
Thermodontiaco caelatus balteus auro,
Pomaque ab insomni non custodita dracone.
Nec mihi Centauri potuere resistere, nec mi
Arcadiae vastator aper; nec profuit Hydrae
Crescere per damnum, geminasque resumere vires.
Quid? quod Thracas equos, humano sanguine pingues,
Plenaque corporibus laceris praesaepia vidi,
Visaque deieci, dominumque, ipsosque peremi?
His elisa iacet moles Nemeaea lacertis:
Hac coelum cervice tuli? Defessa iubendo est
Saeva Iovis coniux; ego sum indefessus agendo.
Sed nova pestis adest: cui nec virtute resisti,
Nec telis armisque potest. Pulmonibus errat
Ignis edax imis, perque omnes pascitur artus.
At valet Eurystheus: et sunt, qui credere possint
Esse deos? Dixit; perque altam saucius Oeten
Haud aliter graditur, quam si venabula tigris
Corpore fixa gerat, factique refugerit auctor.
Saepe illum gemitus edentem, saepe frementem
Saepe retentantem totas refringere vestes,
Sternentemque trabes, irascentemque videres
Montibus, aut patrio tendentem brachia coelo.
Ecce Lichan trepidum, et latitantem rupe cavata
Adspicit: utque dolor rabiem collegerat omnem;
Tune, Licha, dixit, feralia dona tulisti?
Tune meae necis auctor eris? Tremit ille, pavetque
Pallidus, et timide verba excusantia dicit.
Dicentem, genibusque manus adhibere parantem
Corripit Alcides, et terque quaterque rotatum
Mittit in Euboicas, tormento fortius, undas.
Ille per aerias pendens induruit auras.
Utque ferunt imbres gelidis concrescere ventis,
Inde nives fieri, nivibus quoque mole rotatis
Adstringi, et spissa glomerari grandine corpus;
Sic illum validis actum per inane lacertis,
Exsanguemque metu, nec quidquam humoris habentem,
In rigidos versum silices prior edidit aetas.
Nunc quoque in Euboico scopulus brevis emicat alto
Gurgite, et humanae servat vestigia formae.
Quem, quasi sensurum, nautae calcare verentur;
Appellantque Lichan. At tu, Iovis inclita proles,
Arboribus caesis, quas ardua gesserat Oete,
Inque pyram structis, arcus, pharetramque capacem,
Regnaque visuras iterum Troiana sagittas,
Ferre iubes Poeante satum: quo flamma ministro
Subdita; dumque avidis comprenditur ignibus agger,
Congeriem silvae Nemeaeo vellere summam
Sternis, et imposita clavae cervice recumbis,
Haud alio vultu, quam si conviva iaceres
Inter plena meri redimitus pocula sertis.
Iamque valens, et in omne latus diffusa sonabat,
Securosque artus, contemptoremque petebat
Flamma suum. Timuere dei pro vindice terrae.
Quos ita, sensit enim, laeto Saturnius ore
Iupiter alloquitur: Nostra est timor iste voluptas,
O superi; totoque libens mihi pectore grator,
Quod memoris populi dicor rectorque paterque,
Et mea progenies vestro quoque tuta favore est.
Nam quanquam ipsius datur hoc immanibus actis;

124 orbes paterni, rota Ixionis. 165 *nemorosum*, ut 204 *altum*. Sic H. Sed v. 220. 171 *stridit* H. e codd. 175 *tendens*. 178 *et hosti*. Adoptavi emendation. Bothii. 190 *male* cust. H. 205 *pardus*, *cervus*, *taurus*. 213 *dedisti*. Alt. H. e duob codd. 221 *molle* Bersm. et H. 241 *mundi*.

Obligor ipse tamen. Sed enim, ne pectora vano
Fida metu paveant, Oetaeas spernite flammas.
Omnia qui vicit, vincet, quos cernitis, ignes:
Nec nisi materna Vulcanum parte potentem
Sentiet. Aeternum est, a me quod traxit, et expers
Atque immune necis, nullaque domabile flamma.
Idque ego defunctum terra coelestibus oris
Accipiam, cunctisque meum laetabile factum
Dis fore confido. Si quis tamen Hercule, si quis
Forte deo doliturus erit; data praemia nolet:
Sed meruisse dari sciet, invitusque probabit.
Assensere dei: coniux quoque regia visa est
Cetera non duro, duro tamen ultima vultu
Dicta tulisse Iovis, seque indoluisse notatam.
Interea, quodcumque fuit populabile flammae,
Mulciber abstulerat; nec cognoscenda remansit
Herculis effigies; nec quidquam ab imagine ductum
Matris habet, tantumque Iovis vestigia servat.
Utque novus serpens, posita cum pelle senecta,
Luxuriare solet, squamaque virere recenti;
Sic, ubi mortales Tirynthius exuit artus,
Parte sui meliore viget, maiorque videri
Coepit, et augusta fieri gravitate verendus.
Quem pater omnipotens, inter cava nubila raptum,
Quadriiugo curru radiantibus intulit astris.
Sensit Atlas pondus. Neque adhuc Stheneleius iras
Solverat Eurystheus; odiumque in prole paternum
Exercebat atrox. At longis anxia curis
Argolis Alcmene, questus ubi ponat aniles,
Cui referat nati testatos orbe labores,
Cuive suos casus, Iolen habet. Herculis illam
Imperiis thalamoque animoque receperat Hyllus,
Impleratque uterum generoso germine. Cui sic
Incipit Alcmene: Faveant tibi numina saltem,
Corripiantque moras tunc quum matura vocabis
Praepositam timidis parientibus Ilithyiam;
Quam mihi difficilem Iunonis gratia fecit.
Namque laboriferi quum iam natalis adesset
Herculis, et decimum premeretur sidere signum;
Tendebat gravitas uterum mihi: quodque ferebam,
Tantum erat, ut posses auctorem dicere tecti
Ponderis esse Iovem. Nec iam tolerare labores
Ulterius poteram: quin nunc quoque frigidus artus,
Dum loquor, horror habet, parsque est meminisse doloris.
Septem ego per noctes, totidem cruciata diebus,
Fessa malis, tendensque ad coelum brachia, magno
Lucinam, Nixosque pares, clamore vocabam.
Illa quidem venit, sed praecorrupta, meumque
Quae donare caput Iunoni vellet iniquae.
Utque meos audit gemitus; subsedit in illa
Ante fores ara: dextroque a poplite laevum
Pressa genu, digitis inter se pectine iunctis,
Sustinuit nixus. Tacita quoque carmina voce
Dixit, et inceptos tenuerunt carmina partus.
Nitor, et ingrato facio convicia demens
Vana Iovi, cupioque mori, moturaque duras
Verba queror silices. Matres Cadmeides adsunt,
Votaque suscipiunt, exhortanturque dolentem.
Una ministrarum, media de plebe, Galanthis,
Flava comas, aderat, faciendis strenua iussis,
Officiis dilecta suis. Ea sensit iniqua
Nescio quid Iunone geri: dumque exit, et intrat
Saepe fores; divam residentem vidit in ara,
Brachiaque in genibus digitis connexa tenentem;
Et, Quaecumque es, ait, dominae gratare: levata est
Argolis Alcmene, potiturque puerpera voto.
Exsiluit, iunctasque manus pavefacta remisit
Diva potens uteri. Vinclis levor ipsa remissis.
Numine decepto risisse Galanthida fama est.
Ridentem, prensamque ipsis dea saeva capillis
Traxit, et e terra corpus relevare volentem
Arcuit, inque pedes mutavit brachia primos.
Strenuitas antiqua manet: nec terga colorem
Amisere suum; forma est diversa priori.
Quae, quia mendaci parientem iuverat ore,
Ore parit, nostrasque domos, ut et ante, frequentat.
Dixit; et, admonita veteris commota ministrae,
Ingemuit; quam sic nurus est affata dolentem:
Te tamen, o genetrix, alienae sanguine vestro
Rapta movet facies. Quid si tibi mira sororis
Fata meae referam? quanquam lacrimaeque dolorque
Impediunt, prohibentque loqui. Fuit unica matri
(Me pater ex alia genuit), notissima forma
Oechalidum Dryope: quam virginitate carentem,
Vimque dei passam, Delphos Delonque tenentis,
Excipit Andraemon, et habetur coniuge felix.
Est lacus, acclivi devexo margine formam
Litoris efficiens: summum myrteta coronant.
Venerat huc Dryope fatorum nescia, quoque
Indignere magis, Nymphis latura coronas.
Inque sinu puerum, qui nondum impleverat annum,
Dulce ferebat onus, tepidique ope lactis alebat.
Haud procul a stagno, Tyrios imitata colores,
In spem baccarum florebat aquatica lotos.
Carpserat hinc Dryope, quos oblectamina nato
Porrigeret, flores: et idem factura videbar;
Namque aderam. Vidi guttas e flore cruentas
Decidere, et tremulo ramos horrore moveri
Scilicet, ut referunt tardi nunc denique agrestes,
Lotis in hanc Nymphe, fugiens obscaena Priapi,
Contulerat versos, servato nomine, vultus.
Nescierat soror hoc; quae quum perterrita retro
Ire, et adoratis vellet discedere Nymphis;
Haeserunt radice pedes. Convellere pugnat:
Nec quidquam, nisi summa, movet. Succrescit ab imo,
Totaque paulatim lentus premit inguina cortex.
Ut vidit; conata manu laniare capillos,
Fronde manum implevit: frondes caput omne tenebant.
At puer Amphissos, namque hoc avus Eurytus illi
Addiderat nomen, materna rigescere sentit
Ubera: nec sequitur ducentem lacteus humor.
Spectatrix aderam fati crudelis, opemque
Non poteram tibi ferre, soror: quantumque valebam,
Crescentem truncum, ramosque amplexa, morabar,
Et, fateor, volui sub eodem cortice condi.
Ecce, vir Andraemon, genitorque miserrimus adsunt,
Et quaerunt Dryopen: Dryopen quaerentibus illis
Ostendi loton. Tepido dant oscula ligno,
Affusique suae radicibus arboris haerent.
Nil, nisi iam faciem, quod non foret arbor, habebas,
Cara soror. Lacrimae misero de corpore factis
Irrorant foliis; ac dum licet, oraque praestant
Vocis iter, tales effundit in aera questus:
Si qua fides miseris, hoc me per numina iuro
Non meruisse nefas; patior sine crimine poenam.
Viximus innocuae: si mentior, arida perdam,
Quas habeo, frondes, et caesa securibus urar.
Hunc tamen infantem maternis demite ramis,
Et date nutrici: nostraque sub arbore saepe
Lac facitote bibat; nostraque sub arbore ludat.

261 *notata.* 277 testatos orbe, orbis testimonio. 294 Nixi dii tria signa appellantur in Capitolio ante cellam Minervae, genibus nixa, velut praesidentes parientium nixibus. Sic Festus. Al. *Nexosque.* 300 tenuerunt partus plurimi. 318 *parantem.* Galanthis in mustelam, *γαλῆν.* 324 *gementem.*

Quumque loqui poterit, matrem facitote salutet,
Et tristis dicat, Latet hoc sub stipite mater.
Signa tamen timeat, nec carpat ab arbore flores:
Et frutices omnes corpus putet esse dearum.
Care, vale, coniux, et tu germana, paterque,
Quis si qua est pietas, ab acutae vulnere falcis,
A pecoris morsu, frondes defendite nostras.
Et quoniam mihi fas ad vos incumbere non est;
Erigite huc artus, et ad oscula nostra venite,
Dum tangi possum, parvumque attollite natum.
Plura loqui nequeo: nam iam per candida mollis
Colla liber serpit, summoque cacumine condor.
Ex oculis removete manus. Sine munere vestro
Contegit inductus morientia lumina cortex.
Desierant simul ora loqui, simul esse: diuque
Corpore mutato rami caluere recentes.
Dumque refert Iole factum miserabile, dumque
Eurytidos lacrimas admoto pollice siccat
Alcmene, flet et ipsa tamen; compescuit omnem
Res nova tristitiam. Nam limine constitit alto
Paene puer, dubiaque tegens lanugine malas,
Ora reformatus primus Iolaus in annos.
Hoc illi dederat Iunonia muneris Hebe,
Victa viri precibus. Quae quum iurare pararet,
Dona tributuram post hunc se talia nulli;
Non est passa Themis. Nam iam discordia Thebae
Bella movent, dixit; Capaneusque nisi ab Iove vinci
Haud poterit, ibuntque pares in vulnera fratres;
Subductaque suos manes tellure videbit
Vivus adhuc vates, ultusque parente parentem
Natus erit facto pius et sceleratus eodem;
Attonitusque malis, exsul mentisque domusque,
Vultibus Eumenidum, matrisque agitabitur umbris;
Donec eum coniux fatale poposcerit aurum,
Cognatumque latus Phegeius hauserit ensis.
Tum demum magno petet hoc Acheloia supplex
Ab Iove Callirhoe, natis infantibus annos
Addat, neve necem sinat esse ultoris inultam.
Iupiter his motus, privignae dona nurusque
Praecipiet, facietque viros impubibus annis.
Haec ubi faticano venturi praescia dixit
Ore Themis; vario superi sermone fremebant;
Et, cur non aliis eadem dare dona liceret,
Murmur erat. Queritur veteres Pallantias annos
Coniugis esse sui; queritur canescere mitis
Iasiona Ceres; repetitum Mulciber aevum
Poscit Erichthonio: Venerem quoque cura futuri
Tangit, et Anchisae renovare paciscitur annos.
Cui studeat, deus omnis habet: crescitque favore
Turbida seditio; donec sua Iupiter ora
Solvit, et, O, nostri si qua est reverentia, dixit,
Quo ruitis? tantumne sibi quis posse videtur,
Fata quoque ut superet? Fatis Iolaus in annos,
Quos egit, rediit: fatis iuvenescere debent
Callirhoe geniti; non ambitione, nec armis.
Vos etiam, quoque hoc animo meliore feratis,
Me quoque fata regunt; quae si mutare valerem,
Nec nostrum seri curvarent Aeacon anni,
Perpetuumque aevi florem Rhadamanthus haberet
Cum Minoe meo: qui propter amara senectae
Pondera despicitur, nec, quo prius, ordine regnat.
Dicta Iovis movere deos: nec sustinet ullus,
Quum videant fessos Rhadamanthon et Aeacon annis
Et Minoa, queri. Qui, dum fuit integer aevi,
Terruerat magnas ipso quoque nomine gentes:
Tunc erat invalidus, Deionidenque iuventae
Robore Miletum Phoeboque parente superbum,
Pertimuit; credensque suis insurgere regnis,
Haud tamen est patriis arcere penatibus ausus.
Sponte fugis, Milete, tua; celerique carina
Aegaeas metiris aquas, et in Aside terra
Moenia constituis, positoris habentia nomen.
Hic tibi, dum sequitur patriae curvamina ripae,
Filia Maeandri, toties redeuntis eodem,
Cognita Cyanee, praestanti corpore Nympha,
Byblida cum Cauno prolem est enixa gemellam.
Byblis in exemplo est, ut ament concessa puellae.
Byblis Apollinei correpta cupidine fratris,
Non soror ut fratrem, nec qua debebat, amavit.
Illa quidem primo nullos intelligit ignes;
Nec peccare putat, quod saepius oscula iungat,
Quod sua fraterno circumdet brachia collo;
Mendacique diu pietatis fallitur umbra.
Paulatim declinat amor; visuraque fratrem
Culta venit, nimiumque cupit formosa videri,
Et, si qua est illic formosior, invidet illi.
Sed nondum manifesta sibi est, nullumque sub illo
Igne facit votum; verumtamen aestuat intus.
Iam dominum appellat: iam nomina sanguinis odit:
Byblida iam mavult, quam se vocet ille sororem.
Spes tamen obscaenas animo demittere non est
Ausa suo vigilans. Placida resoluta quiete
Saepe videt, quod amat. Visa est quoque iungere fratri
Corpus; et erubuit, quamvis sopita iacebat.
Somnus abit; silet illa diu, repetitque quietis
Ipsa suae speciem, dubiaque ita mente profatur:
Me miseram! tacitae quid vult sibi noctis imago?
Quam nolim rata sit! cur haec ego somnia vidi?
Ille quidem est oculis quamvis formosus iniquis;
Et placet, et possum, si non sit frater, amare:
Et me dignus erat. Verum nocet esse sororem.
Dummodo tale nihil vigilans committere tentem;
Saepe licet simili redeat sub imagine somnus.
Testis abest somno, nec abest imitata voluptas.
Proh Venus, et tenera volucer cum matre Cupido,
Gaudia quanta tuli! quam me manifesta libido
Contigit! ut iacui totis resoluta medullis!
Ut meminisse iuvat! quamvis brevis illa voluptas,
Noxque fuit praeceps, et coeptis invida nostris.
O ego, si liceat mutato nomine iungi,
Quam bene, Caune, tuo poteram nurus esse parenti!
Quam bene, Caune, meo poteras gener esse parenti!
Omnia, di facerent, essent communia nobis,
Praeter avos! Tu me vellem generosior esses.
Nescio quam facies igitur, pulcherrime, matrem;
At mihi, quae male sum, quos tu, sortita parentes,
Nil nisi frater eris. Quod obest, id habebimus unum.
Quid mihi significant ergo mea visa? quod autem
Somnia pondus habent? an habent et somnia pondus?
Di melius! di nempe suas habuere sorores:
Sic Saturnus Opim, iunctam sibi sanguine, duxit,
Oceanus Tethyn, Iunonem rector Olympi.
Sunt superis sua iura. Quid ad coelestia ritus
Exigere humanos, diversaque foedera tento?
Aut nostro vetitus de corde fugabitur ardor:
Aut, hoc si nequeo, peream, precor, ante, toroque
Mortua componar, positaeque det oscula frater.
Attamen arbitrium quaerit res ista duorum.
Finge placere mihi: scelus esse videbitur illi.
At non Aeolidae thalamos timuere sororum.

380 *Stagna*. Matris eum exemplum terreat. 390 manus, morientis oculos comprimere paratas. 391 *Contegat* H. e codd. 405 *flentque* pares codd. Em. H. 443 Deione mater Mileti. 452 Cognita *Creneis* duo codd. 453 *corpora forma*, ad sq. versum Sic H. 476 Ille quidem formosus est etiam iniquorum et inimicor. oculis.

Unde sed hos novi? cur haec exempla paravi?
Quo feror? obscaenae procul hinc discedite flammae,
Nec, nisi qua fas est germanae, frater ametur.
Si tamen ipse mei captus prior esset amore,
Forsitan illius possem indulgere furori.
Ergo ego, quem fueram non reiectura petentem,
Ipsa petam? poterisne loqui? poterisne fateri?
Coget amor; potero. Vel, si pudor ora tenebit,
Littera celatos arcana fatebitur ignes.
Haec placet, haec dubiam vincit sententia mentem.
In latus erigitur; cubitoque innixa sinistro,
Viderit: insanos, inquit, fateamur amores.
Hei mihi! quo labor? quem mens mea concipit ignem?
Et meditata manu componit verba trementi.
Dextra tenet ferrum: vacuam tenet altera ceram.
Incipit, et dubitat: scribit, damnatque tabellas;
Et notat, et delet: mutat, culpatque, probatque;
Inque vicem sumptas ponit, positasque resumit.
Quid velit, ignorat: quidquid factura videtur,
Displicet. In vultu est audacia mista pudori.
Scripta soror fuerat; visum est delere sororem,
Verbaque correctis incidere talia ceris:
Quam, nisi tu dederis, non est habitura salutem,
Hanc tibi mittit amans: pudet, ah pudet, edere nomen!
Et si, quid cupiam, quaeris; sine nomine vellem
Posset agi mea causa meo: nec cognita Byblis
Ante forem, quam spes votorum certa fuisset.
Esse quidem laesi poterant tibi pectoris index,
Et color, et macies, et vultus, humida saepe
Lumina, nec causa suspiria moda patenti,
Et crebri amplexus, et quae, si forte notasti,
Oscula sentiri non esse sororia possent.
Ipsa tamen, quamvis animo grave vulnus habebam,
Quamvis intus erat furor igneus, omnia feci,
Sunt mihi di testes, ut tandem sanior essem:
Pugnavique diu violenta Cupidinis arma
Effugere infelix; et plus, quam ferre puellam
Posse putes, ego dura tuli. Superata fateri
Cogor, opemque tuam timidis exposcere votis.
Tu servare potes, tu perdere solus amantem.
Elige, utrum facias. Non hoc inimica precatur;
Sed quae, quum tibi sit iunctissima, iunctior esse
Expetit, et vinclo tecum propiore ligari.
Iura senes norint, et quid liceatque, nefasque,
Fasque sit, inquirant, legumque examina servent;
Conveniens Venus est annis temeraria nostris.
Quid liceat, nescimus adhuc: et cuncta licere
Credimus; et sequimur magnorum exempla deorum.
Nec nos aut durus pater, aut reverentia famae,
Aut timor impediet; tantum absit causa timendi.
Dulcia fraterno sub nomine furta tegemus.
Est mihi libertas tecum secreta loquendi,
Et damus amplexus, et iungimus oscula coram.
Quantum est, quod desit! miserere fatentis amorem,
Et non fassurae, nisi cogeret ultimus ardor:
Neve merere, meo subscribi causa sepulcro.
Talia nequidquam perarantem plena reliquit
Cera manum, summusque in margine versus adhaesit.
Protinus impressa signat sua crimina gemma;
Quam tinxit lacrimis; linguam defecerat humor.
Deque suis unum famulis pudibunda vocavit,
Et pavidum blandita, Fer has, fidissime, nostro,
Dixit, et adiecit longo post tempore, fratri.
Quum daret, elapsae manibus cecidere tabellae.
Omine turbata est; misit tamen. Apta minister
Tempora nactus adit, traditque latentia verba.
Attonitus subita iuvenis Maeandrius ira,
Proiicit acceptas, lecta sibi parte, tabellas:
Vixque manus retinens trepidantis ab ore ministri,
Dum licet, o vetitae scelerate libidinis auctor,
Effuge, ait: qui, si nostrum tua fata pudorem
Non traherent secum, poenas mihi morte dedisses.
Ille fugit pavidus, dominaeque ferocia Cauni
Dicta refert. Palles audita, Bybli, repulsa:
Et pavet obsessum glaciali frigore pectus.
Mens tamen ut rediit; pariter rediere furores,
Linguaque vix tales icto dedit aere voces:
Et merito! quid enim temeraria vulneris huius
Indicium feci? quid, quae celanda fuerunt,
Tam cito commisi properatis verba tabellis?
Ante erat ambiguis animi sententia dictis
Praetentanda mihi. Ne non sequeretur euntem,
Parte aliqua veli, qualis foret aura, notare
Debueram, tutoque mari decurrere: quae nunc
Non exploratis implevi lintea ventis.
Auferor in scopulos igitur, submersaque toto
Obruor Oceano; neque habent mea vela recursus.
Quid? quod et ominibus certis prohibebar amori
Indulgere meo, tunc quum mihi ferre iubenti
Excidit, et fecit spes nostras cera caducas?
Nonne vel illa dies fuerat, vel tota voluntas,
Sed potius mutanda dies? Deus ipse monebat,
Signaque certa dabat: si non male sana fuissem.
Et tamen ipsa loqui, nec me committere cerae
Debueram, praesensque meos aperire furores.
Vidisset lacrimas: vultus vidisset amantis;
Plura loqui poteram, quam quae cepere tabellae.
Invito potui circumdare brachia collo,
Amplectique pedes, affusaque poscere vitam:
Et, si reiicerer, potui moritura videri.
Omnia fecissem; quorum si singula duram
Flectere non poterant, potuissent omnia, mentem.
Forsitan et missi sit quaedam culpa ministri.
Non adiit apte: non legit idonea, credo,
Tempora: nec petiit horamque animumque vacantem.
Haec nocuere mihi. Neque enim de tigride natus;
Nec rigidas silices, solidumve in pectore ferrum,
Aut adamanta gerit, nec lac bibit ille leaenae.
Vincetur. Repetendus erit: nec taedia coepti
Ulla mei capiam, dum spiritus iste manebit.
Nam primum, si facta mihi revocare liceret,
Non coepisse fuit: coepta expugnare, secundum est.
Quippe nec ille potest, ut iam mea vota relinquam,
Non tamen ausorum semper memor esse meorum.
Et, quia desierim, leviter voluisse videbor;
Aut etiam tentasse illum, insidiisque petisse;
Vel certe non hoc, qui plurimus urit et urit
Pectora nostra, deo, sed victa libidine credar.
Denique iam nequeo nil commisisse nefandum.
Et scripsi, et petii: temerata est nostra voluntas.
Ut nihil adiiciam, non possum innoxia dici.
Quod superest, multum est in vota, in crimina parvum.
Dixit; et, incertae tanta est discordia mentis,
Quum pigeat tentasse, libet tentare: modumque
Exit, et infelix committit saepe repelli.
Mox ubi finis abest; patriam fugit ille, nefasque:
Inque peregrina ponit nova moenia terra.
Tum vero maestam tota Miletida mente
Defecisse ferunt: tum vero a pectore vestem
Deripuit, planxitque suos furibunda lacertos.

557 causa timendi, si imprudentius amorem manifestemus. 564 reliquit, non sufficit. 565 summaque. [illegible] *terant tamen* omnia.

Iamque palam est demens, inconcessamque fatetur
Spem Veneris, sine qua patriam, invisosque Penates
Deserit, et profugi sequitur vestigia fratris.
Utque tuo motae, proles Semeleia, thyrso
Ismariae celebrant repetita triennia Bacchae;
Byblida non aliter latos ululasse per agros
Bubasides videre nurus: quibus illa relictis
Caras, et armiferos Lelegas, Lyciamque pererrat.
Iam Cragon, et Lymiren, Xanthique reliquerat undas,
Quoque Chimaera iugo mediis in partibus ignem,
Pectus et ora leae, caudam serpentis habebat.
Deficiunt silvae: quum tu lassata sequendo
Procidis, et, dura positis tellure capillis,
Bybli, iaces, frondesque tuo premis ore caducas.
Saepe etiam Nymphae teneris Lelegeides ulnis
Tollere conantur: saepe, ut moderetur amori,
Praecipiunt: surdaeque adhibent solatia menti.
Muta iacet, viridesque suis terit unguibus herbas
Byblis, et humectat lacrimarum gramina rivo.
Naidas his venam, quae nunquam arescere posset,
Supposuisse ferunt: quid enim dare maius habebant?
Protinus, ut secto piceae de cortice guttae,
Utque tenax gravida manat tellure bitumen;
Utque sub adventum spirantis lene Favoni
Sole remollescit, quae frigore constitit unda;
Sic lacrimis consumpta suis Phoebeia Byblis
Vertitur in fontem, qui nunc quoque vallibus illis
Nomen habet dominae, nigraque sub ilice manat.
Fama novi centum Cretaeas forsitan urbes
Implesset monstri; si non miracula nuper
Iphide mutata Crete propiora tulisset.
Proxima Gnosiaco nam quondam Phaestia regno
Progenuit tellus. ignotum nomine Ligdum,
Ingenua de plebe virum. Nec census in illo
Nobilitate sua maior: sed vita fidesque
Inculpata fuit. Gravidae qui coniugis aures
Vocibus his movit, quum iam prope partus adesset:
Quae voveam duo sunt: minimo ut relevere labore;
Utque marem parias. Onerosior altera sors est,
Et vires Fortuna negat. Quod abominor, ergo
Edita forte tuo fuerit si femina partu;
Invitus mando; Pietas, ignosce! necetur.
Dixerat; et lacrimis vultum lavere profusis,
Tam qui mandabat, quam cui mandata dabantur.
Sed tamen usque suum vanis Telethusa maritum
Sollicitat precibus, ne spem sibi ponat in arto.
Certa sua est Ligdo sententia. Iamque ferendo
Vix erat illa gravem maturo pondere ventrem;
Quum medio noctis spatio, sub imagine somni,
Inachis ante torum, pompa comitata suorum,
Aut stetit, aut visa est. Inerant lunaria fronti
Cornua, cum spicis nitido flaventibus auro,
Et regale decus; cum qua latrator Anubis,
Sanctaque Bubastis, variusque coloribus Apis;
Quique premit vocem, digitoque silentia suadet;
Sistraque erant, nunquamque satis quaesitus Osiris,
Plenaque somniferi serpens peregrina veneni.
Quum, velut excussam somno, et manifesta videntem
Sic affata dea est: Pars o Telethusa mearum,
Pone graves curas, mandataque falle mariti.
Nec dubita, quum te partu Lucina levarit,
Tollere quidquid erit. Dea sum auxiliaris, opemque
Exorata fero; nec te coluisse quereris
Ingratum numen. Monuit, thalamoque recessit.
Laeta toro surgit, purasque ad sidera supplex
Cressa manus tollens, rata sint sua visa precatur.
Ut dolor increvit, seque ipsum pondus in auras
Expulit, et nata est ignaro femina patri;
Iussit ali mater, puerum mentita: fidemque
Res habuit; neque erat facti nisi conscia nutrix.
Vota pater solvit, nomenque imponit avitum;
Iphis avus fuerat. Gavisa est nomine mater,
Quod commune foret, nec quenquam falleret illo.
Intercepta pia mendacia fraude latebant
Cultus erat pueri: facies, quam sive puellae,
Sive dares puero, fieret formosus uterque.
Tertius interea decimo successerat annus;
Quum pater, Iphi, tibi flavam despondet Ianthen,
Inter Phaestiadas quae laudatissima formae
Dote fuit virgo, Dictaeo nata Teleste.
Par aetas, par forma fuit: primasque magistris
Accepere artes, elementa aetatis, ab isdem.
Hinc amor ambarum tetigit rude pectus, et aequum
Vulnus utrique tulit; sed erat fiducia dispar.
Coniugii pactaeque exspectat tempora taedae,
Quemque virum putat esse, suum fore credit Ianthe.
Iphis amat, qua posse frui desperat, et auget
Hoc ipsum flammas: ardetque in virgine virgo.
Vixque tenens lacrimas, Quis me manet exitus, inquit,
Cognita quam nulli, quam prodigiosa, novaeque
Cura tenet Veneris? Si di mihi parcere vellent,
Perdere debuerant: si non et perdere vellent;
Naturale malum saltem et de more dedissent.
Nec vaccam vaccae, nec equas amor urit equarum.
Urit oves aries; sequitur sua femina cervum.
Sic et aves coeunt: interque animalia cuncta
Femina femineo correpta cupidine nulla est.
Vellem nulla forem. Ne non tamen omnia Crete
Monstra ferat, taurum dilexit filia Solis:
Femina nempe marem. Meus est furiosior illo,
Si verum profitemur, amor. Tamen illa secuta est
Spem Veneris: tamen illa dolis et imagine vaccae
Passa bovem est: et erat, qui deciperetur, adulter.
Huc licet e toto sollertia confluat orbe,
Ipse licet revolet ceratis Daedalus alis;
Quid faciet? num me puerum de virgine doctis
Artibus efficiet? num te mutabit, Ianthe?
Quin animum firmas, teque ipsa recolligis, Iphi,
Consiliique inopes et stultos excutis ignes?
Quid sis nata, vides: nisi te quoque decipis ipsam!
Et pete quod fas est, et ama, quod femina debes.
Spes est, quae capiat: spes est, quae pascat amorem.
Hanc tibi res adimit: non te custodia caro
Arcet ab amplexu, nec cauti cura mariti;
Non patris asperitas, non se negat ipsa roganti.
Nec tamen est potiunda tibi: nec, ut omnia fiant,
Esse potes felix, ut dique hominesque laborent.
Nunc quoque votorum pars nulla est vana meorum;
Dique mihi faciles, quidquid valuere, dederunt.
Quodque ego, vult genitor, vult ipsa, socerque futurus:
At non vult natura, potentior omnibus istis;
Quae mihi sola nocet. Venit ecce, optabile tempus;
Luxque iugalis adest, et iam mea fiet Ianthe;
Nec mihi continget: mediis sitiemus in undis.
Pronuba quid Iuno, quid ad haec, Hymenaee, venitis
Sacra; quibus qui ducat abest, ubi nubimus ambae?
Pressit ab his vocem. Nec lenius altera virgo
Aestuat; utque celer venias, Hymenaee, precatur.
Quod petit haec, Telethusa timens, modo tempora differt:

647 partib. *hircum.* 651 *taces* H. e cod. 695 *Tunc*, velut cod. Sed v. XII, 100. 723 *Quemque* H. e cod. Sed feminin. non convenit insequenti *suum.* 747 *vide* H. e codd. 760 *ut* iam mea *fiat.*

Nunc ficto languore moram trahit. Omina saepe,
Visaque causatur. Sed iam consumpserat omnem
Materiam ficti, dilataque tempora taedae
Institerant, unusque dies restabat. At illa
Crinalem capiti vittam nataeque sibique
Detrahit, et passis aram complexa capillis,
Isi, Paraetonium, Mareoticaque arva, Pharonque
Quae colis, et septem digestum in cornua Nilum;
Fer, precor, inquit, opem, nostroque medere timori.
Te, dea, te quondam, tuaque haec insignia vidi:
Cunctaque cognovi, comitesque, facesque, sonumque
Sistrorum, memorique animo tua iussa notavi.
Quod videt haec lucem, quod non ego punior ipsa;
Consilium, monitumque tuum est. Miserere duarum,
Auxilioque iuva. Lacrimae sunt verba secutae.
Visa dea est movisse suas, et moverat, aras:
Et templi tremuere fores, imitataque Lunam
Cornua fulserunt, crepuitque sonabile sistrum.
Non secura quidem, fausto tamen omine laeta
Mater abit templo. Sequitur comes Iphis euntem,
Quam solita est, maiore gradu: nec candor in ore
Permanet, et vires augentur: et acrior ipse est
Vultus: et incomptis brevior mensura capillis:
Plusque vigoris adest, habuit quam femina. Iam, quae
Femina nuper eras, puer es. Date munera templis:
Nec timida gaudete fide. Dant munera templis:
Addunt et titulum; titulus breve carmen habebat:
Dona puer solvit, quae femina voverat, Iphis.
Postera lux radiis latum patefecerat orbem;
Quum Venus, et Iuno, sociesque Hymenaeus ad ignes
Conveniunt, potiturque sua puer Iphis Ianthe.

LIBER DECIMUS.

Inde per immensum croceo velatus amictu
Aera digreditur, Ciconumque Hymenaeus ad oras
Tendit; et Orphea nequidquam voce vocatur.
Adfuit ille quidem; sed nec sollemnia verba,
Nec laetos vultus, nec felix attulit omen.
Fax quoque, quam tenuit, lacrimoso stridula fumo
Usque fuit, nullosque invenit motibus ignes.
Exitus auspicio gravior: nam nupta, per herbas
Dum nova Naiadum turba comitata vagatur,
Occidit, in talum serpentis dente recepto.
Quam satis ad superas postquam Rhodopeius auras
Deflevit vates; ne non tentaret et umbras,
Ad Styga Taenaria est ausus descendere porta:
Perque leves populos, simulacraque functa sepulcris,
Persephonen adiit, inamoenaque regna tenentem
Umbrarum dominum; pulsisque ad carmina nervis
Sic ait: O positi sub terra numina mundi,
In quem recidimus, quidquid mortale creamur;
Si licet, et, falsi positis ambagibus oris,
Vera loqui sinitis; non huc, ut opaca viderem
Tartara, descendi; nec uti villosa colubris
Terna Medusaei vincirem guttura monstri.
Causa viae coniux, in quam calcata venenum
Vipera diffudit, crescentesque abstulit annos.
Posse pati volui, nec me tentasse negabo:
Vicit Amor. Supera deus hic bene notus in ora est:
An sit et hic, dubito; sed et hic tamen auguror esse.
Famaque si veterum non est mentita rapinam,
Vos quoque iunxit Amor. Per ego haec loca plena timoris,
Per Chaos hoc ingens, vastique silentia regni,
Eurydices, oro, properata retexite fata.
Omnia debentur vobis: paulumque morati,
Serius aut citius sedem properamus ad unam.
Tendimus huc omnes, haec est domus ultima, vosque
Humani generis longissima regna tenetis.
Haec quoque, quum iustos matura peregerit annos,
Iuris erit vestri. Pro munere poscimus usum.
Quod si fata negant veniam pro coniuge, certum est
Nolle redire mihi. Leto gaudete duorum.
Talia dicentem, nervosque ad verba moventem,
Exsangues flebant animae. Nec Tantalus undam
Captavit refugam, stupuitque Ixionis orbis.
Nec carpsere iecur volucres, urnisque vacarunt
Belides; inque tuo sedisti, Sisyphe, saxo.
Tunc primum lacrimis victarum carmine fama est
Eumenidum maduisse genas: nec regia coniux
Sustinet oranti, nec qui regit ima, negare:
Eurydicenque vocant. Umbras erat illa recentes
Inter, et incessit passu de vulnere tardo.
Hanc simul, et legem Rhodopeius accipit heros,
Ne flectat retro sua lumina, donec Avernas
Exierit valles: aut irrita dona futura.
Carpitur acclivis per muta silentia trames,
Arduus, obscurus, caligine densus opaca:
Nec procul abfuerunt telluris margine summae.
Hic, ne deficeret, metuens avidusque videndi,
Flexit amans oculos, et protinus illa relapsa est:
Brachiaque intendens, prendique et prendere certans
Nil nisi cedentes infelix arripit auras.
Iamque iterum moriens non est de coniuge quidquam
Questa suo: quid enim nisi se quereretur amatam?
Supremumque vale, quod iam vix auribus ille
Acciperet, dixit; revolutaque rursus eodem est.
Non aliter stupuit gemina nece coniugis Orpheus,
Quam tria qui timidus, medio portante catenas,
Colla canis vidit: quem non pavor ante reliquit,
Quam natura prior, saxo per corpus oborto;
Quique in se crimen traxit, voluitque videri
Olenos esse nocens: tuque o confisa figurae,
Infelix Lethaea, tuae; iunctissima quondam
Pectora, nunc lapides, quos humida sustinet Ide.
Orantem, frustraque iterum transire parantem,
Portitor arcuerat. Septem tamen ille diebus
Squalidus in ripa, Cereris sine munere, sedit.
Cura dolorque animi, lacrimaeque alimenta fuere.
Esse deos Erebi crudeles questus, in altam
Se recipit Rhodopen, pulsumque Aquilonibus Haemon.
Tertius aequoreis inclusum Piscibus annum
Finierat Titan: omnemque refugerat Orpheus
Femineam Venerem; seu quod male cesserat illi,
Sive fidem dederat. Multas tamen ardor habebat
Iungere se vati; multae doluere repulsae.
Ille etiam Thracum populis fuit auctor, amorem

779 quod *nunc* ego.
Lib. X, 32 *debemur* H. e duob. codd. 58 *captans*. Hoc prob. Burm. 65 sqq. ad tres alludunt formis suis mutatos, unum, qui Cerbero viso lapis factus est; Olenon quendam, et amatam eius, ut videtur, Lethaeam [illegible] deabus se praetulisset, tantae Olenos culpam superbiae in se suscepit, quo facto ambo itidem in [illegible]
72 *volentem*. Alt. duo codd.

In teneros transferre mares: citraque iuventam
Aetatis breve ver, et primos carpere flores.
Collis erat, collemque super planissima campi
Area, quam viridem faciebant graminis herbae.
Umbra loco deerat. Qua postquam parte resedit
Dis genitus vates, et fila sonantia movit;
Umbra loco venit. Non Chaonis abfuit arbos,
Non nemus Heliadum, non frondibus aesculus altis,
Nec tiliae molles, nec fagus, et innuba laurus,
Et coryli fragiles, et fraxinus utilis hastis,
Enodisque abies, curvataque glandibus ilex,
Et platanus genialis, acerque coloribus impar,
Amnicolaeque simul salices, et aquatica lotos,
Perpetuoque virens buxus, tenuesque myricae,
Et bicolor myrtus, et baccis caerula tinus.
Vos quoque flexipedes hederae venistis, et una
Pampineae vites, et amictae vitibus ulmi:
Ornique, et piceae, pomoque onerata rubenti
Arbutus, et lentae, victoris praemia, palmae;
Et succincta comas, hirsutaque vertice pinus,
Grata deum matri: siquidem Cybeleius Attis
Exuit hac hominem, truncoque induruit illo.
Adfuit huic turbae, metas imitata, cupressus,
Nunc arbor, puer ante deo dilectus ab illo,
Qui citharam nervis, et nervis temperat arcus.
Namque sacer Nymphis Carthaea tenentibus arva
Ingens cervus erat: lateque patentibus altas
Ipse suo capiti praebebat cornibus umbras.
Cornua fulgebant auro, demissaque in armos
Pendebant tereti gemmata monilia collo.
Bulla super frontem parvis argentea loris
Vincta movebatur; parilique ex aere nitebant
Auribus in geminis circum cava tempora baccae.
Isque metu vacuus, naturalique pavore
Deposito, celebrare domos, mulcendaque colla
Quamlibet ignotis manibus praebere solebat:
Sed tamen ante alios, Ceae pulcherrime gentis,
Gratus erat, Cyparisse, tibi. Tu pabula cervum
Ad nova, tu liquidi ducebas fontis ad undam:
Tu modo texebas varios per cornua flores:
Nunc, eques in tergo residens, huc latus et illuc
Mollia purpureis frenabas ora capistris.
Aestus erat, mediusque dies: Solisque vapore
Concava litorei fervebant brachia Cancri.
Fessus in herbosa posuit sua corpora terra
Cervus, et arborea ducebat frigus ab umbra.
Hunc puer imprudens iaculo Cyparissus acuto
Fixit; et, ut saevo morientem vulnere vidit,
Velle mori statuit. Quae non solatia Phoebus
Dixit? et ut leviter, pro materiaque doleret,
Admonuit. Gemit ille tamen: munusque supremum
Hoc petit a superis, ut tempore lugeat omni.
Iamque, per immensos egesto sanguine fletus,
In viridem verti coeperunt membra colorem;
Et modo, qui nivea pendebant fronte capilli,
Horrida caesaries fieri: sumptoque rigore
Sidereum gracili spectare cacumine coelum.
Ingemuit, tristisque deus, Lugebere nobis,
Lugebisque alios, aderisque dolentibus, inquit.
Tale nemus vates attraxerat, inque ferarum
Concilio medius, turba volucrumque sedebat.
Ut satis impulsas tentavit pollice chordas,
Et sensit varios, quamvis diversa sonarent,
Concordare modos; hoc vocem carmine rupit:
Ab Iove, Musa parens, cedunt Iovis omnia regno,
Carmina nostra move. Iovis est mihi saepe potestas
Dicta prius. Cecini plectro graviore Gigantas,
Sparsaque Phlegraeis victricia fulmina campis.
Nunc opus est leviore lyra: puerosque canamus
Dilectos superis, inconcessisque puellas
Ignibus attonitas meruisse libidine poenam.
Rex superum Phrygii quondam Ganymedis amore
Arsit; et inventum est aliquid, quod Iupiter esse,
Quam quod erat, mallet. Nulla tamen alite verti
Dignatur, nisi quae possit sua fulmina ferre.
Nec mora: percusso mendacibus aere pennis
Abripit Iliaden, qui nunc quoque pocula miscet,
Invitaque Iovi nectar Iunone ministrat.
Te quoque, Amyclide, posuisset in aethere Phoebus;
Tristia si spatium ponendi fata dedissent.
Qua licet, aeternus tamen es: quotiesque repellit
Ver hiemem, Piscique Aries succedit aquoso;
Tu toties oreris, viridique in caespite flores.
Te meus ante alios genitor dilexit, et orbe
In medio positi caruerunt praeside Delphi,
Dum deus Eurotan, immunitamque frequentat
Sparten; nec citharae, nec sunt in honore sagittae.
Immemor ipse sui non retia ferre recusat,
Non tenuisse canes, non per iuga montis iniqui
Ire comes: longaque alit assuetudine flammas.
Iamque fere medius Titan venientis et actae
Noctis erat, spatioque pari distabat utrimque;
Corpora veste levant, et suco pinguis olivi
Splendescunt, latique ineunt certamina disci.
Quem prius aerias libratum Phoebus in auras
Misit, et oppositas disiecit pondere nubes.
Recidit in solidam longo post tempore terram
Pondus, et exhibuit iunctam cum viribus artem.
Protinus imprudens, actusque cupidine ludi,
Tollere Taenarides orbem properabat; at illum
Dura repercussum subiecit in aera tellus,
In vultus, Hyacinthe, tuos. Expalluit aeque,
Ac puer, ipse deus, collapsosque excipit artus:
Et modo te refovet, modo tristia vulnera siccat;
Nunc animam admotis fugientem sustinet herbis.
Nil prosunt artes: erat immedicabile vulnus.
Ut si quis violas, riguove papaver in horto,
Liliaque infringat, fulvis haerentia virgis;
Marcida demittant subito caput illa gravatum,
Nec se sustineant, spectentque cacumine terram;
Sic vultus moriens iacet, et defecta vigore
Ipsa sibi est oneri cervix, humeroque recumbit.
Laberis, Oebalide, prima fraudate iuventa,
Phoebus ait; videoque tuum, mea crimina, vulnus.
Tu dolor es, facinusque meum: mea dextera leto
Inscribenda tuo est: ego sum tibi funeris auctor.
Quae mea culpa tamen? nisi si lusisse vocari
Culpa potest; nisi culpa potest et amasse vocari.
Atque utinam pro te vitam, tecumve liceret
Reddere! Sed quoniam fatali lege tenemur;
Semper eris mecum, memorique haerebis in ore.
Te lyra, pulsa manu, te carmina nostra sonabunt,
Flosque novus scripto gemitus imitabere nostros.
Tempus et illud erit, quo se fortissimus heros
Addat in hunc florem, folioque legatur eodem.
Talia dum vero memorantur Apollinis ore,
Ecce cruor, qui fusus humi signaverat herbam,
Desinit esse cruor, Tyrioque nitentior ostro
Flos oritur, formamque capit, quam lilia; si non
Purpureus color huic, argenteus esset in illis.
Non satis hoc Phoebo est, is enim fuit auctor honoris;
Ipse suos gemitus foliis inscribit: et ai ai

93 *pinus* codd. Em. H. 115 *parilesque*. 147 *movit* codd. praeter un. Probat I. 166 caespite *vernas* Burm. e cod. 173 *Isse* H. e codd.

Flos habet inscriptum, funestaque littera ducta est.
Nec genuisse pudet Sparten Hyacinthon: honorque
Durat in hoc aevi; celebrandaque more priorum
Annua praelata redeunt Hyacinthia pompa.
At si forte roges fecundam Amathunta metalli,
An genuisse velit Propoetidas; abnuat aeque,
Atque illos, gemino quondam quibus aspera cornu
Frons erat; unde etiam nomen traxere Cerastae.
Ante fores horum stabat Iovis Hospitis ara,
Lugubris sceleris; quam si quis sanguine tinctam
Advena vidisset, mactatos crederet illic
Lactentes vitulos, Amathusiadasque bidentes:
Hospes erat caesus. Sacris offensa nefandis,
Ipsa suas urbes, Ophiusiaque arva parabat
Deserere alma Venus. Sed quid loca grata, quid urbes
Peccavere meae? quod crimen, dixit, in illis?
Exsilio poenam potius gens impia pendat,
Vel nece, vel si quid medium mortisque fugaeque.
Idque quid esse potest, nisi versae poena figurae?
Dum dubitat, quo mutet eos; ad cornua vultum
Flexit, et admonita est haec illis posse relinqui:
Grandiaque in torvos transformat membra iuvencos.
Sunt tamen obscaenae Venerem Propoetides ausae
Esse negare deam: pro quo sua, numinis ira,
Corpora cum forma primae vulgasse feruntur;
Utque pudor cessit, sanguisque induruit oris,
In rigidum parvo silicem discrimine versae.
Quas quia Pygmalion aevum per crimen agentes
Viderat, offensus vitiis, quae plurima menti
Femineae Natura dedit; sine coniuge caelebs
Vivebat, thalamique diu consorte carebat.
Interea niveum mira feliciter arte
Sculpit ebur, formamque dedit, qua femina nasci
Nulla potest; operisque sui concepit amorem.
Virginis est verae facies, quam vivere credas,
Et, si non obstet reverentia, velle moveri.
Ars adeo latet arte sua. Miratur, et haurit
Pectore Pygmalion simulati corporis ignes.
Saepe manus operi tentantes admovet, an sit
Corpus, an illud ebur: nec ebur tamen esse fatetur.
Oscula dat, reddique putat; loquiturque, tenetque,
Et credit tactis digitos insidere membris,
Et metuit, pressos veniat ne livor in artus.
Et modo blanditias adhibet; modo, grata puellis
Munera, fert illi conchas, teretesque lapillos,
Et parvas volucres, et flores mille colorum,
Liliaque, pictasque pilas, et ab arbore lapsas
Heliadum lacrimas; ornat quoque vestibus artus:
Dat digitis gemmas, longoque monilia collo.
Aure leves baccae, redimicula pectore pendent.
Cuncta decent: nec nuda minus formosa videtur.
Collocat hanc stratis concha Sidonide tinctis,
Appellatque tori sociam; acclinataque colla
Mollibus in plumis, tanquam sensura, reponit.
Festa dies Veneri, tota celeberrima Cypro,
Venerat: et pandis inductae cornibus aurum
Conciderant ictae nivea cervice iuvencae;
Turaque fumabant: quum munere functus ad aras
Constitit, et timide, Si di dare cuncta potestis;
Sit coniux opto (non ausus, eburnea virgo,
Dicere Pygmalion) similis mea, dixit, eburnae.
Sensit, ut ipsa suis aderat Venus aurea festis,
Vota quid illa velint; et, amici numinis omen,
Flamma ter accensa est, apicemque per aera duxit.
Ut rediit, simulacra suae petit ille puellae,
Incumbensque toro dedit oscula. Visa tepere est.
Admovet os iterum, manibus quoque pectora tentat:
Tentatum mollescit ebur; positoque rigore
Subsidit digitis, ceditque: ut Hymettia sole
Cera remollescit, tractataque pollice multas
Flectitur in facies, ipsoque fit utilis usu.
Dum stupet, et timide gaudet, fallique veretur;
Rursus amans rursusque manu sua vota retractat.
Corpus erat: saliunt tentatae pollice venae.
Tum vero Paphius plenissima concipit heros
Verba, quibus Veneri grates agat; oraque tandem
Ore suo non falsa premit: dataque oscula virgo
Sensit, et erubuit; timidumque ad lumina lumen
Attollens, pariter cum coelo vidit amantem.
Coniugio, quod fecit, adest dea. Iamque coactis
Cornibus in plenum novies lunaribus orbem,
Illa Paphon genuit: de quo tenet insula nomen.
Editus hac ille est, qui, si sine prole fuisset,
Inter felices Cinyras potuisset haberi.
Dira canam; procul hinc natae, procul este parentes:
Aut, mea si vestras mulcebunt carmina mentes,
Desit in hac mihi parte fides; nec credite factum:
Vel, si credetis, facti quoque credite poenam.
Si tamen admissum sinit hoc Natura videri;
Gentibus Ismariis, et nostro gratulor orbi;
Gratulor huic terrae, quod abest regionibus illis,
Quae tantum genuere nefas. Sit dives amomo,
Cinnamaque, costumque suam, sudataque ligno
Tura ferat, floresque alios Panchaia tellus;
Dum ferat et Myrrham: tanti nova non fuit arbos.
Ipse negat nocuisse tibi sua tela Cupido,
Myrrha, facesque suas a crimine vindicat isto.
Stipite te Stygio, tumidisque afflavit Echidnis
E tribus una soror. Scelus est odisse parentem:
Hic amor est odio maius scelus. Undique lecti
Te cupiunt proceres, totoque Oriente iuventus
Ad thalami certamen adest. Ex omnibus unum
Elige, Myrrha, tibi; dum ne sit in omnibus unus.
Illa quidem sentit, foedoque repugnat amori,
Et secum, Quo mente feror? quid molior? inquit.
Di, precor, et Pietas, sacrataque iura parentum,
Hoc prohibete nefas, scelerique resistite tanto;
Si tamen hoc scelus est. Sed enim damnare negatur
Hanc Venerem pietas; coeuntque animalia nullo
Cetera delectu: nec habetur turpe iuvencae
Ferre patrem tergo: fit equo sua filia coniux:
Quasque creavit, init pecudes, caper: ipsaque, cuius
Semine concepta est, ex illo concipit ales.
Felices, quibus ista licent! humana malignas
Cura dedit leges: et quod Natura remittit,
Invida iura negant. Gentes tamen esse feruntur,
In quibus et nato genetrix, et nata parenti
Iungitur, et pietas geminato crescit amore.
Me miseram, quod non nasci mihi contigit illic,
Fortunaque loci laedor! Quid in ista revolvor?
Spes interdictae discedite. Dignus amari
Ille, sed ut pater, est. Ergo si filia magni
Non essem Cinyrae, Cinyrae concumbere possem.
Nunc quia iam meus est, non est meus; ipsaque damno
Est mihi proximitas: aliena potentior essem.
Ire libet procul hinc, patriosque relinquere fines,
Dum scelus effugiam. Retinet malus error amantem,
Ut praesens spectem Cinyram, tangamque, loquarque,
Osculaque admoveam, si nil conceditur ultra.
Ultra autem sperare aliquid potes, impia virgo?
Nec, quot confundas et iura et nomina, sentis?

227 *Amathusiacaeve*. Alt. est e cod. qui habet *Amathusiadesque*. 241 sanguis indur. oris, erubescere desiverunt. 308 *suum*. 318 unus, pater. 339 *tam* meus H. e cod. Satis abblanditur.

Tune eris et matris pellex, et adultera patris?
Tune soror gnati, genetrixque vocabere fratris?
Nec metues atro crinitas angue Sorores,
Quas, facibus saevis oculos atque ora petentes,
Noxia corda vident? At tu, dum corpore non es
Passa, nefas animo ne concipe: neve potentis
Concubitu vetito Naturae pollue foedus.
Velle puta: res ipsa vetat. Pius ille, memorque est
Iuris; et o vellem similis furor esset in illo!
Dixerat; at Cinyras, quem copia digna procorum,
Quid faciat, dubitare facit, scitatur ab ipsa,
Nominibus dictis, cuius velit esse mariti.
Illa silet primo: patriisque in vultibus haerens,
Aestuat, et tepido suffundit lumina rore.
Virginei Cinyras haec credens esse timoris,
Flere vetat, siccatque genas, atque oscula iungit.
Myrrha datis nimium gaudet: consultaque, qualem
Optet habere virum, Similem tibi, dixit. At ille
Non intellectam vocem collaudat, et, Esto
Tam pia semper, ait. Pietatis nomine dicto
Demisit vultus, sceleris sibi conscia, virgo.
Noctis erat medium, curasque, et pectora somnus
Solverat. At virgo Cinyreia pervigil igni
Carpitur indomito, furiosaque vota retractat.
Et modo desperat, modo vult tentare: pudetque,
Et cupit; et, quid agat, non invenit. Utque securi
Saucia trabs ingens, ubi plaga novissima restat,
Quo cadat, in dubio est, omnique a parte timetur;
Sic animus vario labefactus vulnere nutat
Huc levis, atque illuc, momentaque sumit utroque.
Nec modus aut requies, nisi mors, reperitur amoris.
Mors placet. Erigitur; laqueoque innectere fauces
Destinat: et, zona summo de poste revincta,
Care vale Cinyra, causamque intellige mortis,
Dixit, et aptabat pallenti vincula collo.
Murmura verborum fidas nutricis ad aures
Pervenisse ferunt, limen servantis alumnae.
Surgit anus, reseratque fores: mortisque paratae
Instrumenta videns, spatio conclamat eodem,
Seque ferit, scinditque sinus, ereptaque collo
Vincula dilaniat. Tum denique flere vacavit;
Tum dare complexus, laqueique requirere causam.
Muta silet virgo, terramque immota tuetur,
Et deprensa dolet tardae conamina mortis.
Instat anus; canosque suos, et inania nudans
Ubera, per cunas alimentaque prima precatur,
Ut sibi committat, quidquid dolet. Illa rogantem
Aversata gemit. Certa est exquirere nutrix,
Nec solam spondere fidem. Dic, inquit, opemque
Me sine ferre tibi; non est mea pigra senectus.
Seu furor est; habeo, quae carmine sanet et herbis.
Sive aliquis nocuit; magico lustrabere ritu.
Sive est ira deum; sacris placabimus iram.
Quid rear ulterius? certe fortuna domusque
Sospes, et in cursu est; vivunt genetrixque, paterque.
Myrrha, patre audito, suspiria duxit ab imo
Pectore. Nec nutrix etiamnum concipit ullum
Mente nefas: aliquemque tamen praesentit amorem.
Propositique tenax, quodcumque sit, orat, ut ipsi
Indicet, et gremio lacrimantem tollit anili:
Atque ita complectens infirmis membra lacertis,
Sensimus, inquit, amas: et in hoc mea, pone timorem,
Sedulitas erit apta tibi; nec sentiet unquam
Hoc pater. Exsiluit gremio furibunda, torumque
Ore premens, Discede, precor, miseroque pudori
Parce, ait. Instanti, Discede, aut desine, dixit,
Quaerere quid doleam. Scelus est, quod scire laboras.
Horret anus; tremulasque manus annisque metuque
Tendit, et ante pedes supplex procumbit alumnae;
Et modo blanditur, modo, si non conscia fiat,
Terret, et indicium laquei, coeptaeque minatur
Mortis, et officium commisso spondet amori.
Extulit illa caput, lacrimisque implevit obortis
Pectora nutricis: conataque saepe fateri,
Saepe tenet vocem pudibundaque vestibus ora
Texit: et, O, dixit, felicem coniuge matrem!
Hactenus: et gemuit. Gelidos nutricis in artus,
Ossaque, sensit enim, penetrat tremor: albaque toto
Vertice canities rigidis stetit hirta capillis.
Multaque, ut excuteret diros, si posset, amores
Addidit. At virgo scit se non falsa moneri,
Certa mori tamen est, si non potiatur amato.
Vive, ait haec, potiere tuo; non ausa, parente,
Dicere, conticuit: promissaque numine firmat.
Festa piae Cereris celebrabant annua matres
Illa, quibus nivea velatae corpora veste
Primitias frugum dant, spicea serta, suarum,
Perque novem noctes Venerem tactusque viriles
In vetitis numerant. Turba Cenchreis in illa
Regis abest coniux, arcanaque sacra frequentat.
Ergo legitima vacuus dum coniuge lectus,
Nacta gravem vino Cinyram male sedula nutrix,
Nomine mentito, veros exponit amores,
Et faciem laudat. Quaesitis virginis annis,
Par, ait, est Myrrhae. Quam postquam adducere iussa est,
Utque domum rediit, Gaude mea, dixit, alumna:
Vicimus. Infelix non toto corpore sentit
Laetitiam virgo, praesagaque pectora maerent.
Sed tamen et gaudet: tanta est discordia mentis.
Tempus erat, quo cuncta silent, interque Triones
Flexerat obliquo plaustrum temone Bootes:
Ad facinus venit illa suum. Fugit aurea coelo
Luna, tegunt nigrae latitantia sidera nubes;
Nox caret igne suo: primos tegis, Icare, vultus,
Erigoneque pio sacrata parentis amore.
Ter pedis offensi signo est revocata, ter omen
Funereus bubo letali carmine fecit:
It tamen; et tenebrae minuunt, noxque atra pudorem:
Nutricisque manum laeva tenet; altera motu
Caecum iter explorat. Thalami iam limina tangit,
Iamque fores aperit, iam ducitur intus: at illi
Poplite succiduo genua intremuere; fugitque
Et color, et sanguis: animusque relinquit euntem.
Quoque suo propior sceleri, magis horret, et ausi
Poenitet, et vellet non cognita posse reverti.
Cunctantem longaeva manu deducit, et alto
Admotam lecto quum traderet, Accipe, dixit;
Ista tua est, Cinyra; devotaque corpora iunxit.
Accipit obscaeno genitor sua viscera lecto,
Virgineosque metus levat, hortaturque timentem.
Forsitan aetatis quoque nomine, Filia, dixit:
Dixit et illa, Pater; sceleri ne nomina desint.
Plena patris thalamis excedit, et impia diro
Semina fert utero, conceptaque crimina portat.
Postera nox facinus geminat: nec finis in illa est;
Quum tandem Cinyras, avidus cognoscere amantem
Post tot concubitus, illato lumine vidit
Et scelus, et natam, verbisque dolore retentis,
Pendenti nitidum vagina deripit ensem.
Myrrha fugit, tenebris et caecae munere noctis

354 *Moris.* 374 *minatur* cod. 399 *placabilis ira* H. e codd. duob. 401 Sospes *ab incursu* est. 467 *dicat* H. e codd. Sic etiam versu sq.

Intercepta neci: latosque vagata per agros,
Palmiferos Arabas, Panchaeaque rura relinquit,
Perque novem erravit redeuntis cornua Lunae;.
Quum tandem terra requievit fessa Sabaea,
Vixque uteri portabat onus. Tum nescia voti,
Atque inter mortisque metus, et taedia vitae,
Est tales exorsa preces: O si qua patetis
Numina confessis; merui, nec triste recuso
Supplicium. Sed, ne violem vivosque superstes,
Mortuaque exstinctos, ambobus pellite regnis:
Mutataeque mihi vitamque necemque negate.
Numen confessis aliquod patet. Ultima certe
Vota suos habuere deos; nam crura loquentis
Terra supervenit: ruptosque obliqua per ungues
Porrigitur radix, longi firmamina trunci;
Ossaque robur agunt, mediaque manente medulla
Sanguis it in sucos, in magnos brachia ramos,
In parvos digiti: duratur cortice pellis.
Iamque gravem crescens uterum praestrinxerat arbor
Pectoraque obruerat, collumque operire parabat;
Non tulit illa moram: venientique obvia ligno
Subsedit, mersitque suos in cortice vultus.
Quae, quanquam amisit veteres cum corpore sensus,
Flet tamen, et tepidae manant ex arbore guttae.
Est honor et lacrimis: stillataque cortice myrrha
Nomen herile tenet, nulloque tacebitur aevo.
At male conceptus sub robore creverat infans,
Quaerebatque viam, qua se, genetrice relicta,
Exsereret. Media gravidus tumet arbore venter;
Tendit onus matrem: nec habent sua verba dolores;
Nec Lucina potest parientis voce vocari.
Nitenti tamen est similis, curvataque crebros
Dat gemitus arbor, lacrimisque cadentibus humet.
Constitit ad ramos mitis Lucina dolentes,
Admovitque manus, et verba puerpera dixit.
Arbor agit rimas, et fissa cortice vivum
Reddit onus; vagitque puer: quem mollibus herbis
Naides impositum lacrimis unxere parentis.
Laudaret faciem Livor quoque. Qualia namque
Corpora nudorum tabula pinguntur Amorum,
Talis erat: sed, ne faciat discrimina cultus,
Aut huic adde leves, aut illis deme pharetras.
Labitur occulte, fallitque volatilis aetas,
Et nihil est annis velocius. Ille sorore
Natus avoque suo, qui conditus arbore nuper,
Nuper erat genitus, modo formosissimus infans,
Iam iuvenis, iam vir, iam se formosior ipso est:
Iam placet et Veneri, matrisque ulciscitur ignes.
Namque pharetratus dum dat puer oscula matri,
Inscius exstanti destrinxit arundine pectus.
Laesa manu natum dea repulit; altius actum
Vulnus erat specie, primoque fefellerat ipsam.
Capta viri forma non iam Cythereia curat
Litora; non alto repetit Paphon aequore cinctam,
Piscosamque Cnidon, gravidamque Amathunta metallis;
Abstinet et coelo: coelo praefertur Adonis.
Hunc tenet, huic comes est; assuetaque semper in umbra
Indulgere sibi, formamque augere colendo,
Per iuga, per silvas, dumosaque saxa vagatur
Nuda genu, vestem ritu succincta Dianae;
Hortaturque canes, tutaeque animalia praedae,
Aut pronos lepores, aut celsum in cornua cervum,
Aut agitat damas: a fortibus abstinet apris;
Raptoresque lupos, armatosque unguibus ursos
Vitat, et armenti saturatos caede leones.
Te quoque, ut hos timeas, si quid prodesse monendo
Possit, Adoni, monet, Fortisque fugacibus esto,
Inquit; in audaces non est audacia tuta.
Parce meo, iuvenis, temerarius esse periclo,
Neve feras, quibus arma dedit Natura, lacesse:
Stet mihi ne magno tua gloria. Non movet aetas,
Nec facies, nec quae Venerem movere, leones,
Setigerosque sues, oculosque animosque ferarum.
Fulmen habent acres in aduncis dentibus apri;
Impetus est fulvis, et vasta leonibus ira:
Invisumque mihi genus est. Quae causa, roganti,
Dicam, ait; et veteris monstrum mirabere culpae.
Sed labor insolitus iam me lassavit; et ecce
Opportuna sua blanditur populus umbra,
Datque torum caespes. Libet hac requiescere tecum.
Et requievit humo, pressitque et gramen et ipsum:
Inque sinu iuvenis, posita cervice, renidens
Sic ait, ac mediis interserit oscula verbis:
Forsitan audieris aliquam certamine cursus
Veloces superasse viros. Non fabula rumor
Ille fuit; superabat enim: nec dicere possis,
Laude pedum, formaene bono praestantior esset.
Scitanti deus huic de coniuge, Coniuge, dixit,
Nil opus est, Atalanta, tibi. Fuge coniugis usum:
Nec tamen effugies; teque ipsa viva carebis.
Territa sorte dei per opacas innuba silvas
Vivit, et instantem turbam violenta procorum
Conditione fugat; Nec sum potiunda, nisi, inquit,
Victa prius cursu: pedibus contendite mecum.
Praemia veloci coniux thalamique dabuntur,
Mors pretium tardis: ea lex certaminis esto.
Illa quidem immitis: sed, tanta potentia formae est,
Venit ad hanc legem temeraria turba procorum.
Sederat Hippomenes cursus spectator iniqui,
Et, Petitur cuiquam per tanta pericula coniux?
Dixerat, ac nimios iuvenum condemnat amores.
Ut faciem, et posito corpus velamine vidit,
Quale meum, vel quale tuum, si femina fias;
Obstupuit, tollensque manus, Ignoscite, dixit,
Quos modo culpavi: nondum mihi praemia nota,
Quae peteretis, erant. Laudando concipit ignem;
Et, ne quis iuvenum currat velocius, optat,
Invidiaque timet. Sed cur certaminis huius
Intentata mihi fortuna relinquitur? inquit.
Audentes deus ipse iuvat. Dum talia secum
Exigit Hippomenes; passu volat alite virgo.
Quae quanquam Scythica non segnius ire sagitta
Aonio visa est iuveni; tamen ille decorem
Miratur magis: et cursus facit ipse decorem.
Aura refert oblata citis talaria plantis,
Tergaque iactantur crines per eburnea, quaeque
Poplitibus suberant picto genualia limbo,
Inque puellari corpus candore ruborem
Traxerat: haud aliter, quam quum super atria velum
Candida purpureum simulatas inficit umbras.
Dum notat haec hospes, decursa novissima meta est,
Et tegitur festa victrix Atalanta corona.
Dant gemitum victi, penduntque ex foedere poenas.
Non tamen eventu iuvenum deterritus horum
Constitit in medio; vultuque in virgine fixo,
Quid facilem titulum superando quaeris inertes?
Mecum confer, ait. Seu me Fortuna potentem
Fecerit; a tanto non indignabere vinci.
Namque mihi genitor Megareus Onchestius; illi
Est Neptunus avus; pronepos ego regis aquarum:

493 *amplexa* plurimi codd. 495 *perstrinxerat.* 502 *nullique* H. e codd. duob. 577 *damnarat.* Sic H. 578 velamen, vestis superior; tunicam enim retinebat, v. 591.

Nec virtus citra genus est. Seu vincar, habebis
Hippomene victo magnum et memorabile nomen.
Talia dicentem molli Schoeneia vultu
Adspicit, et dubitat, superari an vincere malit.
Atque ita, Quis deus hunc formosis, inquit, iniquus
Perdere vult, caraeque iubet discrimine vitae
Coniugium petere hoc? non sum, me iudice, tanti.
Nec forma tangor, poteram tamen hac quoque tangi,
Sed quod adhuc puer est; non me movet ipse, sed
aetas.
Quid, quod inest virtus, et mens interrita leti?
Quid, quod ab aequorea numeratur origine quartus?
Quid, quod amat, tantique putat connubia nostra,
Ut pereat, si me Fors illi dura negarit?
Dum licet, hospes, abi, thalamosque relinque cruentos.
Coniugium crudele meum est. Tibi nubere nulla
Nolet, et optari potes a sapiente puella.
Cur tamen est mihi cura tui, tot iam ante peremptis?
Viderit: intereat, quoniam tot caede procorum
Admonitus non est, agiturque in taedia vitae.
Occidet hic igitur, voluit quia vivere mecum?
Indignamque necem pretium patietur amoris?
Non erit invidiae victoria nostra ferendae.
Sed non culpa mea est. Utinam desistere velles!
Aut, quoniam es demens, utinam velocior esses!
At quam virgineus puerili vultus in ore est!
Ah, miser Hippomene, nollem tibi visa fuissem!
Vivere dignus eras. Quod si felicior essem,
Nec mihi coniugium fata importuna negarent;
Unus eras, cum quo sociare cubilia possem.
Dixerat; utque rudis, primoque Cupidine tacta,
Quod facit ignorans, amat, et non sentit amorem.
Iam solitos poscunt cursus populusque paterque;
Quum me sollicita proles Neptunia voce
Invocat Hippomenes. Cythereia, comprecor, ausis
Adsit, ait, nostris, et, quos dedit, adiuvet ignes.
Detulit aura preces ad me non invida blandas,
Motaque sum, fateor, nec opis mora longa dabatur.
Est ager, indigenae Tamaseum nomine dicunt,
Telluris Cypriae pars optima: quem mihi prisci
Sacravere senes, templisque accedere dotem
Hanc iussere meis. Medio nitet arbor in arvo,
Fulva comam, fulvo ramis crepitantibus auro.
Hinc tria forte mea veniens decerpta ferebam
Aurea poma manu, nullique videnda, nisi ipsi,
Hippomenen adii, docuique, quis usus in illis.
Signa tubae dederant; quum carcere pronus uterque
Emicat, et summam celeri pede libat arenam.
Posse putes illos sicco freta radere passu,
Et segetis canae stantes percurrere aristas.
Adiiciunt animos iuveni clamorque favorque,
Verbaque dicentum, Nunc, nunc incumbere tempus,
Hippomene: propera. Nunc viribus utere totis.
Pelle moram; vinces. Dubium Megareius heros
Gaudeat an virgo magis his Schoeneia dictis.
O quoties, quum iam posset transire, morata est;
Spectatosque diu vultus invita reliquit!
Aridus e lasso veniebat anhelitus ore:
Metaque erat longe. Tum denique de tribus unum
Fetibus arboreis proles Neptunia misit.
Obstupuit virgo; nitidique cupidine pomi
Declinat cursus, aurumque volubile tollit.
Praeterit Hippomenes. Resonant spectacula plausu.
Illa moram celeri, cessataque tempora, cursu
Corrigit, atque iterum iuvenem post terga relinquit.
Et rursus pomi iactu remorata secundi,
Consequitur transitque virum. Pars ultima cursus
Restabat; Nunc, inquit, ades, dea muneris auctor:
Inque latus campi, quo tardius illa rediret,
Iecit ab obliquo nitidum iuveniliter aurum.
An peteret, virgo visa est dubitare: coegi
Tollere, et adieci sublato pondera malo,
Impediique oneris pariter gravitate moraque.
Neve meus sermo cursu sit tardior illo;
Praeterita est virgo, duxit sua praemia victor.
Dignane, cui grates ageret, cui turis honorem
Ferret, Adoni, fui? Nec grates immemor egit,
Nec mihi tura dedit. Subitam convertor in iram,
Contemnique dolens, ne sim spernenda futuris,
Exemplo caveo, meque ipsa exhortor in ambos.
Templa deum matri, quae quondam clarus Echion
Fecerat ex voto, nemorosis abdita silvis,
Transibant; et iter longum requiescere suasit.
Illic concubitus intempestiva cupido
Occupat Hippomenen, a numine concita nostro.
Luminis exigui fuerat prope templa recessus,
Speluncae similis, nativo pumice tectus,
Religione sacer prisca: quo multa sacerdos
Lignea contulerat veterum simulacra deorum.
Hunc init et vetito temerat sacraria probro.
Sacra retorserunt oculos: turritaque Mater,
An Stygia sontes, dubitavit, mergeret unda.
Poena levis visa est. Ergo modo levia fulvae
Colla iubae velant; digiti curvantur in ungues;
Ex humeris armi fiunt; in pectora totum
Pondus abit; summae cauda verruntur arenae.
Iram vultus habet; pro verbis murmura reddunt:
Pro thalamis celebrant silvas; aliisque timendi
Dente premunt domito Cybeleia frena leones.
Hos tu, care mihi, cumque his genus omne ferarum,
Quae non terga fugae, sed pugnae pectora praebent,
Effuge, ne virtus tua sit damnosa duobus.
Illa quidem monuit, iunctisque per aera cycnis
Carpit iter; sed stat monitis contraria virtus.
Forte suem latebris, vestigia certa secuti,
Excivere canes, silvisque exire parantem
Fixerat obliquo iuvenis Cinyreius ictu.
Protinus excussit pando venabula rostro,
Sanguine tincta suo; trepidumque, et tuta petentem
Trux aper insequitur, totosque sub inguine dentes
Abdidit, et fulva moribundum stravit arena.
Vecta levi curru medias Cytherea per auras
Cypron olorinis nondum pervenerat alis.
Agnovit longe gemitum morientis, et albas
Flexit aves illuc. Utque aethere vidit ab alto
Exanimem, inque suo iactantem sanguine corpus;
Desiluit, pariterque sinus, pariterque capillos
Rupit, et indignis percussit pectora palmis.
Questaque cum fatis, At non tamen omnia vestri
Iuris erunt, inquit: luctus monumenta manebunt
Semper, Adoni, mei; repetitaque mortis imago
Annua plangoris peraget simulamina nostri.
At cruor in florem mutabitur. An tibi quondam
Femineos artus in olentes vertere menthas,
Persephone, licuit? nobis Cinyreius heros
Invidiae mutatus erit? Sic fata, cruorem
Nectare odorato spargit; qui tactus ab illo
Intumuit, sic, ut pluvio perlucida coelo
Surgere bulla solet. Nec plena longior hora
Facta mora est, quum flos de sanguine concolor ortus,
Qualem, quae lento celant sub cortice granum,
Punica ferre solent: brevis est tamen usus in illo.
Namque male haerentem et nimia levitate caducum
Excutiunt idem, qui praestant nomina, venti.

615 *Quid, quod* adhuc H. e duob. codd. 673 *ipse.*

LIBER UNDECIMUS.

Carmine dum tali silvas, animosque ferarum
Threicius vates, et saxa sequentia ducit;
Ecce nurus Ciconum, tectae lymphata ferinis
Pectora velleribus, tumuli de vertice cernunt
Orphea percussis sociantem carmina nervis.
E quibus una, levem iactato crine per auram,
En ait, en hic est nostri contemptor: et hastam
Vatis Apollinei vocalia misit in ora;
Quae foliis praesuta notam sine vulnere fecit.
Alterius telum lapis est: qui missus, in ipso
Aere concentu victus vocisque lyraeque est,
Ac veluti supplex pro tam furialibus ausis
Ante pedes iacuit. Sed enim temeraria crescunt
Bella, modusque abiit, insanaque regnat Erinnys.
Cunctaque tela forent cantu mollita; sed ingens
Clamor, et inflato Berecynthia tibia cornu,
Tympanaque et plausus, et Bacchei ululatus
Obstrepuere sono citharae. Tum denique saxa
Non exauditi rubuerunt sanguine vatis.
At primum attonitas etiamnum voce canentis
Innumeras volucres, anguesque, agmenque ferarum,
Maenades Orphei titulum rapuere theatri;
Inde cruentatis vertuntur in Orphea dextris:
Et coeunt, ut aves, si quando luce vagantem
Noctis avem cernunt; structoque utrimque theatro
Ceu matutina cervus periturus arena
Praeda canum est; vatemque petunt, et fronde virenti
Coniiciunt thyrsos, non haec in munera factos.
Hae glebas, illae dereptos arbore ramos,
Pars torquent silices. Neu desint tela furori:
Forte boves presso subigebant vomere terram;
Nec procul hinc, multo fructum sudore parantes,
Dura lacertosi fodiebant arva coloni;
Agmine qui viso fugiunt, operisque relinquunt
Arma sui, vacuosque iacent dispersa per agros
Sarculaque, rastrique graves, longique ligones.
Quae postquam rapuere ferae, cornuque minaces
Divellere boves; ad vatis fata recurrunt,
Tendentemque manus, atque illo tempore primum
Irrita dicentem, nec quidquam voce moventem,
Sacrilegae perimunt: perque os proh Iupiter! illud,
Auditum saxis, intellectumque ferarum
Sensibus, in ventos anima exhalata recessit.
Te maestae volucres, Orpheu, te turba ferarum,
Te rigidae silices, tua carmina saepe secutae
Fleverunt silvae: positis te frondibus arbos,
Tonsa comas, luxit: lacrimis quoque flumina dicunt
Increvisse suis: obscuraque carbasa pullo
Naides et Dryades, passosque habuere capillos.
Membra iacent diversa locis. Caput, Hebre, lyramque
Excipis; et, mirum, medio dum labitur amne,
Flebile nescio quid queritur lyra, flebile lingua
Murmurat exanimis: respondent flebile ripae.
Iamque mare invectae flumen populare relinquunt,
Et Methymnaeae potiuntur litore Lesbi.
Hic ferus expositum peregrinis anguis arenis
Os petit, et sparsos stillanti rore capillos.
Tandem Phoebus adest, morsusque inferre parantem
Arcet, et in lapidem rictus serpentis apertos
Congelat, et patulos, ut erant, indurat hiatus.
Umbra subit terras: et, quae loca viderat ante,
Cuncta recognoscit; quaerensque per arva piorum
Invenit Eurydicen, cupidisque amplectitur ulnis.
Hic modo coniunctis spatiantur passibus ambo:
Nunc praecedentem sequitur, nunc praevius anteit,
Eurydicenque suam iam tuto respicit Orpheus.
Non impune tamen scelus hoc sinit esse Lyaeus:
Amissoque dolens sacrorum vate suorum,
Protinus in silvis matres Edonidas omnes,
Quae fecere nefas, torta radice ligavit.
Quippe pedum digitos, in quantum quaeque secuta est,
Traxit, et in solidam detrusit acumine terram.
Utque suum laqueis, quos callidus abdidit auceps,
Crus ubi commisit volucris, sensitque teneri;
Plangitur, ac trepidans adstringit vincula motu:
Sic, ut quaeque solo defixa cohaeserat harum,
Exsternata fugam frustra tentabat; at illam
Lenta tenet radix, exsultantemque coercet;
Dumque ubi sint digiti, dum pes ubi quaerit, et ungues,
Adspicit in teretes lignum succedere suras;
Et conata femur maerenti plangere dextra,
Robora percussit. Pectus quoque robora fiunt:
Robora sunt humeri; porrectaque brachia veros
Esse putes ramos, et non fallare putando.
Nec satis hoc Baccho est: ipsos quoque deserit agros,
Cumque choro meliore sui vineta Tymoli,
Pactolonque petit; quamvis non aureus illo
Tempore, nec caris erat invidiosus arenis.
Hunc assueta cohors Satyri, Bacchaeque frequentant:
At Silenus abest. Titubantem annisque meroque
Ruricolae cepere Phryges, vinctumque coronis
Ad regem traxere Midan, cui Thracius Orpheus
Orgia tradiderat cum Cecropio Eumolpo.
Qui simul agnovit socium, comitemque sacrorum,
Hospitis adventu festum genialiter egit
Per bis quinque dies, et iunctas ordine noctes.
Et iam stellarum sublime coegerat agmen
Lucifer undecimus, Lydos quum laetus in agros
Rex venit, et iuveni Silenum reddit alumno.
Huic deus optandi gratum, sed inutile, fecit
Muneris arbitrium, gaudens altore recepto.
Ille male usurus donis, ait, Effice, quidquid
Corpore contigero, fulvum vertatur in aurum.
Annuit optatis, nocituraque munera solvit
Liber; at indoluit, quod non meliora petisset.
Laetus abit, gaudetque malo Berecynthius heros,
Pollicitamque fidem tangendo singula tentat.
Vixque sibi credens, non alta fronde virentem
Ilice detraxit virgam: virga aurea facta est.
Tollit humo saxum: saxum quoque palluit auro.
Contigit et glebam: contactu gleba potenti
Massa fit. Arentes Cereris decerpsit aristas:
Aurea messis erat. Demptum tenet arbore pomum:
Hesperidas donasse putes. Si postibus altis
Admovit digitos, postes radiare videntur.
Ille etiam liquidis palmas ubi laverat undis,
Unda fluens palmis Danaen eludere posset.
Vix spes ipse suas animo capit, aurea fingens
Omnia. Gaudenti mensas posuere ministri,
Exstructas dapibus, nec tostae frugis egentes.

Lib. XI. 9 *praecincta*, al. interpretamenta. 20 sqq. Prius autem animalia, sono lyrae incantata ac defixa, quae gloriosam Orpheo canenti quasi coronam faciebant, dilaniarunt. Res nota, concitas furore Bacchas pecora dilacerare solitas. Catull. LXII, 257. 25 sq. vel (hic enim velim *structove*) sicut Romae in amphitheatro bene mane cervus a canib. dilaceratur. Nam etiam ad feras venatione ludicra agitandas amphitheatris utebantur. Cf. Fast. V, 371 sq. 37 *minaci* H. e codd. 38 Divellere, dilaceravere. 47 *comam*. 91 *catenis*. Sed v. Virg. Ecl. VI, 19.

Tum vero, sive ille sua Cerealia dextra
Munera contigerat, Cerealia dona rigebant:
Sive dapes avido convellere dente parabat,
Lamina fulva dapes, admoto dente, nitebant.
Miscuerat puris auctorem muneris undis;
Fusile per rictus aurum fluitare videres.
Attonitus novitate mali, divesque, miserque
Effugere optat opes, et, quae modo voverat, odit.
Copia nulla famem relevat: sitis arida guttur
Urit, et inviso meritus torquetur ab auro.
Ad coelumque manus, et splendida brachia tollens,
Da veniam, Lenaee pater, peccavimus, inquit;
Sed miserere, precor, speciosoque eripe damno.
Mite deum numen Bacchus peccasse fatentem
Restituit, pactamque fidem, data munera, solvit.
Neve male optato maneas circumlitus auro,
Vade, ait, ad magnis vicinum Sardibus amnem;
Perque iugum montis labentibus obvius undis
Carpe viam, donec venias ad fluminis ortus;
Spumiferoque tuum fonti, qua plurimus exit,
Subde caput: corpusque simul, simul elue crimen.
Rex iussae succedit aquae. Vis aurea tinxit
Flumen, et humano de corpore cessit in amnem.
Nunc quoque iam veteris percepto semine venae
Arva rigent, auro madidis pallentia glebis.
Ille, perosus opes, silvas et rura colebat,
Panaque montanis habitantem semper in antris.
Pingue sed ingenium mansit: nocituraque, ut ante,
Rursus erant domino stolidae praecordia mentis.
Nam, freta prospiciens, late riget arduus alto
Tmolus in adscensu: clivoque extentus utroque,
Sardibus hinc, illinc parvis finitur Hypaepis.
Pan ibi dum teneris iactat sua carmina Nymphis,
Et leve cerata modulatur arundine carmen;
Ausus Apollineos prae se contemnere cantus,
Iudice sub Tmolo certamen venit ad impar.
Monte suo senior iudex consedit, et aures
Liberat arboribus. Quercu coma caerula tantum
Cingitur, et pendent circum cava tempora glandes.
Isque deum pecoris spectans, In iudice, dixit,
Nulla mora est. Calamis agrestibus insonat ille,
Barbaricoque Midan (aderat nam forte canenti)
Carmine delenit. Post hunc sacer ora retorsit
Tmolus ad os Phoebi: vultum sua silva secuta est.
Ille caput flavum lauro Parnasside vinctus
Verrit humum Tyrio saturata murice palla,
Instructamque fidem gemmis et dentibus Indis
Sustinet a laeva: tenuit manus altera plectrum.
Artificis status ipse fuit. Tum stamina docto
Pollice sollicitat: quorum dulcedine captus
Pana iubet Tmolus citharae submittere cannas.
Iudicium sanctique placet sententia montis
Omnibus. Arguitur tamen, atque iniusta vocatur
Unius sermone Midae. Nec Delius aures
Humanam stolidas patitur retinere figuram;
Sed trahit in spatium, villisque albentibus implet,
Instabilesque imo facit, et dat posse moveri.
Cetera sunt hominis: partem damnatur in unam,
Induiturque aures lente gradientis aselli.
Ille quidem celat, turpique onerata pudore
Tempora purpureis tentat velare tiaris.
Sed, solitus longos ferro resecare capillos,
Viderat hoc famulus. Qui, quum nec prodere visum
Dedecus auderet, cupiens efferre sub auras,
Nec posset reticere tamen; secedit, humumque
Effodit, et, domini quales adspexerit aures,
Voce refert parva, terraeque immurmurat haustae;
Indiciumque suae vocis tellure regesta
Obruit, et scrobibus tacitus discedit opertis.
Creber arundinibus tremulis ibi surgere lucus
Coepit; et, ut primum pleno maturuit anno,
Prodidit agricolam. Leni nam motus ab Austro
Obruta verba refert; dominique coarguit aures.
Ultus abit Tmolo, liquidumque per aera vectus
Angustum citra pontum Nepheleidos Helles
Laomedonteis Letoius adstitit arvis.
Dextera Sigei, Rhoetei laeva profundi
Ara Panomphaeo vetus est sacrata Tonanti.
Inde novae primum moliri moenia Troiae
Laomedonta videt, susceptaque magna labore
Crescere difficili, nec opes exposcere parvas.
Cumque tridentigero tumidi genitore profundi
Mortalem induitur formam; Phrygioque tyranno
Aedificant muros, pacto pro moenibus auro.
Stabat opus: pretium rex infitiatur, et addit,
Perfidiae cumulum, falsis periuria verbis.
Non impune feres, rector maris inquit; et omnes
Inclinavit aquas ad avarae litora Troiae.
Inque freti formam terras convertit, opesque
Abstulit agricolis, et fluctibus obruit arva.
Poena neque haec satis est: regis quoque filia monstro
Poscitur aequoreo. Quam dura ad saxa revinctam
Vindicat Alcides, promissaque munera, dictos
Poscit equos: tantique operis mercede negata,
Bis periura capit superatae moenia Troiae.
Nec pars militiae, Telamon, sine honore recessit,
Hesioneque data potitur. Nam coniuge Peleus
Clarus erat diva: nec avi magis ille superbit
Nomine, quam soceri. Siquidem Iovis esse nepotem
Contigit haud uni: coniux dea contigit uni.
Namque senex Thetidi Proteus, dea, dixerat, undae,
Concipe: mater eris iuvenis, qui fortibus actis
Acta patris vincet, maiorque vocabitur illo.
Ergo, ne quidquam mundus Iove maius haberet,
Quamvis haud tepidos sub pectore senserat ignes,
Iupiter aequoreae Thetidis connubia vitat;
Inque suo Aeaciden succedere vota nepotem
Iussit, et amplexus in virginis ire marinae.
Est sinus Haemoniae curvos falcatus in arcus:
Brachia procurrunt; ubi, si foret altior unda,
Portus erat: summis inductum est aequor arenis.
Litus habet solidum, quod nec vestigia servet,
Nec remoretur iter, nec opertum pendeat alga.
Myrtea silva subest, bicoloribus obsita baccis.
Est specus in medio, natura factus, an arte,
Ambiguum, magis arte tamen; quo saepe venire
Frenato delphine sedens, Theti nuda, solebas.
Illic te Peleus, ut somno vincta iacebas,
Occupat; et quoniam precibus tentata repugnas,
Vim parat, innectens ambobus colla lacertis.
Quod nisi venisses, variatis saepe figuris,
Ad solitas artes; auso foret ille potitus.
Sed modo tu volucris: volucrem tamen ille tenebat;
Nunc gravis arbor eras: haerebat in arbore Peleus.
Tertia forma fuit maculosae tigridis: illa
Territus Aeacides a corpore brachia solvit.
Inde deos pelagi, vino super aequora fuso,
Et pecoris fibris, et fumo turis adorat;
Donec Carpathius medio de gurgite vates,

134 *deum* numen certissime corrupt. est. Coniicias Mite *suis* numen. H. *reum*, quod ab hac sententia alien. Burm. *deus*. 156 Tmolo, deo montis. 167 *Distinctamque*. 169 stamina, chordas. 177 *illas* facit. 208 *moenia* Tr. 219 *nepoti* H. e trib. codd.

Aeacide, dixit, thalamis potiere petitis.
Tu modo, quum gelido sopita quiescet in antro,
Ignaram laqueis vincloque innecte tenaci.
Nec te decipiat centum mentita figuras:
Sed preme, quidquid erit, dum, quod fuit ante, reformet.
Dixerat haec Proteus, et condidit aequore vultum,
Admisitque suos in verba novissima fluctus.
Pronus erat Titan, inclinatoque tenebat
Hesperium temone fretum; cum pulchra relicto
Nereis ingreditur consueta cubilia ponto.
Vix bene virgineos Peleus invaserat artus;
Illa novat formas, donec sua membra teneri
Sentit, et in partes diversas brachia tendi.
Tum demum ingemuit, Neque, ait, sine numine vincis;
Exhibita estque Thetis. Confessam amplectitur heros,
Et potitur votis, ingentique implet Achille.
Felix et nato, felix et coniuge Peleus,
Et cui, si demas iugulati crimina Phoci,
Omnia contigerant. Fraterno sanguine sontem,
Expulsumque domo patria Trachinia tellus
Accipit. Hic regnum sine vi, sine caede, tenebat
Lucifero genitore satus, patriumque nitorem
Ore ferens Ceyx; illo qui tempore maestus,
Dissimilisque sui, fratrem lugebat ademptum.
Quo postquam Aeacides fessus curaque viaque
Venit, et intravit, paucis comitantibus, urbem;
Quosque greges pecorum, quae secum armenta trahebat,
Haud procul a muris sub opaca valle reliquit:
Copia quum facta est adeundi prima tyranni,
Velamenta manu praetendens supplice, qui sit,
Quoque satus, memorat: tantum sua crimina celat.
Mentitusque fugae causam, petit urbe, vel agro
Se iuvet. Hunc contra placido Trachinius ore
Talibus alloquitur: Mediae quoque commoda plebi
Nostra patent, Peleu, nec inhospita regna tenemus.
Adiicis huic animo momenta potentia, clarum
Nomen, avumque Iovem. Nec tempora perde precando;
Quod petis, omne feres: tuaque haec pro parte videto,
Qualiacumque vides. Utinam meliora videres!
Et flebat. Moveat quae tantos causa dolores,
Peleusque comitesque rogant. Quibus ille profatur:
Forsitan hanc volucrem, rapto quae vivit, et omnes
Terrêt aves, semper pennas habuisse putetis.
Vir fuit: et tanta est animi constantia, quantum
Acer erat, belloque ferox, ad vimque paratus,
Nomine Daedalion; illo genitore creatus,
Qui vocat Auroram, coeloque novissimus exit.
Culta mihi pax est; pacis mihi cura tuendae,
Coniugiique fuit: fratri fera bella placebant.
Illius virtus reges, gentesque subegit,
Quae nunc Thisbaeas agitat mutata columbas.
Nata erat huic Chione: quae dotatissima forma
Mille procos habuit, bis septem nubilis annis.
Forte revertentes Phoebus, Maiaque creatus,
Ille suis Delphis, hic vertice Cylleneo,
Videre hanc pariter, pariter traxere calorem.
Spem Veneris differt in tempora noctis Apollo:
Non tulit ille moras, virgaque movente soporem
Virginis os tangit. Tactu iacet illa potenti,
Vimque dei patitur. Nox coelum sparserat astris;
Phoebus anum simulat, praeceptaque gaudia sumit.
Ut sua maturus complevit tempora venter;
Alipedis de stirpe dei, versuta propago,
Nascitur Autolycus, furtum ingeniosus ad omne,
Qui facere assuerat, patriae non degener artis,
Candida de nigris, et de candentibus atra.
Nascitur e Phoebo, namque est enixa gemellos,
Carmine vocali clarus, citharaque Philammon.
Quid peperisse duos, et dis placuisse duobus,
Et forti genitore, et progenitore Tonanti
Esse satam prodest? an obest quoque gloria multis?
Obfuit huic certe: quae se praeferre Dianae
Sustinuit, faciemque deae culpavit. At illi
Ira ferox mota est, Factisque placebimus, inquit.
Nec mora; curvavit cornu, nervoque sagittam
Impulit, et meritam traiecit arundine linguam.
Lingua iacet, nec vox, tentataque verba sequuntur,
Conantemque loqui cum sanguine vita reliquit.
Quem, misera o pietas! ego tum patruoque dolorem
Corde tuli, fratrique pio solatia dixi.
Quae pater haud aliter, quam cautes murmura ponti,
Accipit, et natam delamentatur ademptam.
Ut vero ardentem vidit, quater impetus illi
In medios fuit ire rogos; quater inde repulsus
Concita membra fugae mandat, similisque iuvenco,
Spicula crabronum pressa cervice gerenti,
Qua via nulla, ruit. Iam tunc mihi currere visus
Plus homine est, alasque pedes sumpsisse putares.
Effugit ergo omnes, veloxque cupidine leti
Vertice Parnassi potitur. Miseratus Apollo,
Quum se Daedalion saxo misisset ab alto,
Fecit avem, et subitis pendentem sustulit alis,
Oraque adunca dedit, curvos dedit unguibus hamos,
Virtutem antiquam, maiores corpore vires.
Et nunc accipiter, nullis satis aequus, in omnes
Saevit aves, aliisque dolens fit causa dolendi,
Quae dum Lucifero genitus miracula narrat
De consorte suo; cursu festinus anhelo
Advolat armenti custos Phoceus Anetor,
Et, Peleu, Peleu, magnae tibi nuntius adsum
Cladis, ait. Quodcumque ferat, iubet edere Peleus.
Pendet, et ipse metu trepidat Trachinius heros.
Ille refert: Fessos ad litora curva iuvencos
Appuleram, medio quum Sol altissimus orbe
Tantum respiceret, quantum superesse videret:
Parsque boum fulvis genua inclinarat arenis,
Latarumque iacens campos spectabat aquarum:
Pars gradibus tardis illuc errabat, et illuc:
Nant alii, celsoque exstant super aequora collo.
Templa mari subsunt, nec marmore clara, nec auro,
Sed trabibus densis, lucoque umbrosa vetusto.
Nereides Nereusque tenent. Hos navita templi
Edidit esse deos, dum retia litore siccat.
Iuncta palus huic est, densis obsessa salictis,
Quam restagnantis fecit maris unda paludem.
Inde, fragore gravi strepitans, loca proxima terret
Bellua vasta, lupus; silvisque palustribus exit,
Oblitus et spumis, et spisso sanguine rictus
Fulmineos, rubra suffusus lumina flamma.
Qui, quanquam saevit pariter rabieque fameque,
Acrior est rabie. Neque enim ieiunia curat
Caede boum diramque famem satiare, sed omne
Vulnerat armentum, sternitque hostiliter omnes.
Pars quoque de nobis funesto saucia morsu,
Dum defensamus, leto est data. Sanguine litus,
Undaque prima rubent, demugitaeque paludes.

278 *tecta* tyranni. 302 *procis placuit* H. e duob. codd. Heroid. VII, 123. 310 *praereptaque*. Praec. g. sunt quae animo, quum primum virgin. vidisset, praeceperat. 326 *tacet*. Alt. quod plurimor. codd. auctoritate nititur, de inertia et impotentia linguae recte videtur posse dici. 335 *laesa* cerv. 354 Tantum, vias. 368 Fulmineus: etiam sic *rictus* versu antec. accus. 371 *finire*, *lenire*, *sedare*. 372 omne. Singulas pecudes intellige.

Sed mora damnosa est, nec res dubitare remittit.
Dum superest aliquid, cuncti coeamus, et arma,
Arma capessamus, coniunctaque tela feramus.
Dixerat agrestis. Nec Pelea damna movebant;
Sed, memor admissi, Nereida colligit orbam
Damna sua inferias exstincto mittere Phoco.
Induere arma viros, violentaque sumere tela
Rex iubet Oetaeus: cum quis simul ipse parabat
Ire; sed Halcyone coniux excita tumultu
Prosilit, et, nondum totos ornata capillos,
Disiicit hos ipsos: colloque infusa mariti,
Mittat ut auxilium sine se, verbisque precatur,
Et lacrimis, animasque duas ut servet in una.
Aeacides illi, Pulchros, Regina, piosque
Pone metus: plena est promissi gratia vestri.
Non placet arma mihi contra nova monstra moveri;
Numen adorandum pelagi est. Erat ardua turris,
Arce patens summa, fessis loca grata carinis.
Adscendunt illuc, stratosque in litore tauros
Cum gemitu adspiciunt, vastatoremque cruento
Ore ferum, longos infectum sanguine villos.
Inde manus tendens in aperti litora ponti,
Caeruleam Peleus Psamathen, ut finiat iram,
Orat, opemque ferat. Nec vocibus illa rogantis
Flectitur Aeacidae: Thetis hanc pro coniuge supplex
Accepit veniam. Sed enim revocatus ab acri
Caede lupus perstat, dulcedine sanguinis asper;
Donec inhaerentem lacerae cervice iuvencae
Marmore mutavit. Corpus, praeterque colorem
Omnia servavit: lapidis color indicat, illum
Iam non esse lupum, iam non debere timeri.
Nec tamen hac profugum consistere Pelea terra
Fata sinunt: Magnetas adit vagus exsul, et illic
Sumit ab Haemonio purgamina caedis Acasto.
Interea fratrisque sui, fratremque secutis
Anxia prodigiis turbatus pectora Ceyx,
Consulat ut sacras, hominum oblectamina, sortes,
Ad Clarium parat ire deum: nam templa profanus
Invia cum Phlegyis faciebat Delphica Phorbas.
Consilii tamen ante sui, fidissima, certam
Te facit, Halcyone. Cui protinus intima frigus
Ossa receperunt, buxoque simillimus ora
Pallor obit, lacrimisque genae maduere profusis.
Ter conata loqui, ter fletibus ora rigavit;
Singultuque pias interrumpente querelas,
Quae mea culpa tuam, dixit, carissime, mentem
Vertit? ubi est, quae cura mei prius esse solebat?
Iam potes Halcyone securus abesse relicta:
Iam via longa placet: iam sum tibi carior absens.
At, puto, per terras iter est; tantumque dolebo,
Non etiam metuam; curaeque timore carebunt.
Aequora me terrent, et ponti tristis imago.
Et laceras nuper tabulas in litore vidi;
Et saepe in tumulis sine corpore nomina legi.
Neve tuum fallax animum fiducia tangat,
Quod socer Hippotades tibi sit, qui carcere fortes
Contineat ventos, et, quum velit, aequora placet.
Quum semel emissi tenuerunt aequora venti,
Nil illis vetitum est, incommendataque tellus
Omnis, et omne fretum. Coeli quoque nubila vexant,
Excutiuntque feris rutilos concursibus ignes.
Quo magis hos novi, nam novi, et saepe paterna
Parva domo vidi, magis hos reor esse timendos.
Quod tua si flecti precibus sententia nullis,
Care, potest, coniux, nimiumque es certus eundi;
Me quoque tolle simul. Certe iactabimur una:
Nec, nisi quae patiar, metuam; pariterque feremus,
Quidquid erit: pariter super aequora lata feremur.
Talibus Aeolidos dictis lacrimisque movetur
Sidereus coniux; neque enim minor ignis in ipso est.
Sed neque propositos pelagi dimittere cursus,
Nec vult Halcyonen in partem adhibere pericli.
Multaque respondit, timidum solantia pectus;
Nec tamen idcirco causam probat. Addidit illis
Hoc quoque lenimen, quo solo flexit amantem:
Longa quidem nobis omnis mora; sed tibi iuro
Per patrios ignes, si me modo fata remittent,
Ante reversurum, quam Luna bis impleat orbem.
His ubi promissis spes est admota recursus;
Protinus eductam navalibus aequore tingi,
Aptarique suis pinum iubet armamentis.
Qua rursus visa, veluti praesaga futuri,
Horruit Halcyone, lacrimasque emisit obortas,
Amplexusque dedit, tristique miserrima tandem
Ore, Vale, dixit, collapsaque corpore tota est.
Ast iuvenes, quaerente moras Ceyce, reducunt
Ordinibus geminis ad fortia pectora remos,
Aequalique ictu scindunt freta. Sustulit illa
Humentes oculos; stantemque in puppe recurva,
Concussaque manu dantem sibi signa maritum
Prima videt, redditque notas. Ubi terra recessit
Longius, atque oculi nequeunt cognoscere vultus;
Dum licet, insequitur fugientem lumine pinum.
Haec quoque ut haud poterat, spatio submota, videri;
Vela tamen spectat summo fluitantia malo.
Ut nec vela videt; vacuum petit anxia lectum,
Seque toro ponit. Renovat lectusque locusque
Halcyones lacrimas, et quae pars, admonet, absit.
Portubus exierant, et moverat aura rudentes;
Obvertit lateri pendentes navita remos,
Cornuaque in summa locat arbore, totaque malo
Carbasa deducit, venientesque accipit auras.
Aut minus, aut certe medium non amplius aequor
Puppe secabatur, longeque erat utraque tellus;
Quum mare sub noctem tumidis albescere coepit
Fluctibus, et praeceps spirare valentius Eurus.
Ardua iamdudum demittite cornua, rector
Clamat, et antennis totum subnectite velum.
Hic iubet: impediunt adversae iussa procellae,
Nec sinit audiri vocem fragor aequoris ullam.
Sponte tamen properant alii subducere remos;
Pars munire latus; pars ventis vela negare.
Egerit hic fluctus, aequorque refundit in aequor;
Hic rapit antennas. Quae dum sine lege geruntur,
Aspera crescit hiems, omnique e parte feroces
Bella gerunt venti, fretaque indignantia miscent.
Ipse pavet, nec se, qui sit status, ipse fatetur
Scire ratis rector, nec quid iubeatve, vetetve:
Tanta mali moles, totaque potentior arte est.
Quippe sonant clamore viri, stridore rudentes,
Undarum incursu gravis unda, tonitribus aether.
Fluctibus erigitur, coelumque aequare videtur
Pontus, et inductas adspergine tangere nubes;
Et modo, quum fulvas ex imo verrit arenas,
Concolor est illis, Stygia modo nigrior unda:
Sternitur interdum, spumisque sonantibus albet.
Ipsa quoque his agitur vicibus Trachinia puppis,
Et modo sublimis, veluti de vertice montis,
Despicere in valles, imumque Acheronta videtur:
Nunc, ubi demissam curvum circumstetit aequor,
Suspicere inferno summum de gurgite coelum.

381 *suo*. 449 probat, coniugi. 454 admota, propius. 477 *excipit*. Quinctil. Declam. XII, 16. 498 *tingere* cod. Sic Burm.

Saepe dat ingentem fluctu latus icta fragorem,
Nec levius pulsata sonat, quam ferreus olim
Quum laceras aries ballistave concutit arces.
Utque solent, sumptis in cursu viribus, ire
Pectore in arma feri, praetentaque tela leones;
Sic ubi se ventis admiserat unda coortis,
Ibat in arma ratis, multoque erat altior illis.
Iamque labant cunei, spoliataque tegmine cerae
Rima patet, praebetque viam letalibus undis.
Ecce cadunt largi resolutis nubibus imbres;
Inque fretum credas totum descendere coelum,
Inque plagas coeli tumefactum scandere pontum.
Vela madent nimbis; et cum coelestibus undis
Aequoreae miscentur aquae. Caret ignibus aether;
Caecaque nox premitur tenebris hiemisque suisque.
Discutiunt tamen has, praebentque micantia lumen
Fulmina: fulmineis ardescunt ignibus undae.
Dat quoque iam saltus intra cava texta carinae
Fluctus: et, ut miles, numero praestantior omni,
Quum saepe assiluit defensae moenibus urbis,
Spe potitur tandem, laudisque accensus amore
Inter mille viros, murum tamen occupat unus;
Sic ubi pulsarunt acres latera ardua fluctus,
Vastius insurgens decimae ruit impetus undae:
Nec prius absistit fessam oppugnare carinam,
Quam velut in captae descendat moenia navis.
Pars igitur tentabat adhuc invadere pinum,
Pars maris intus erat. Trepidant haud secius omnes,
Quum solet urbs, aliis murum fodientibus extra,
Atque aliis murum, trepidare, tenentibus intus.
Deficit ars, animique cadunt; totidemque videntur,
Quod veniant fluctus, ruere atque irrumpere mortes.
Non tenet hic lacrimas; stupet hic; vocat ille beatos,
Funera quos maneant; hic votis numen adorat,
Brachiaque ad coelum, quod non videt, irrita tollens
Poscit opem; subeunt illi fratresque parensque;
Huic cum pignoribus domus, et quod cuique relictum est.
Halcyone Ceyca movet: Ceycis in ore
Nulla nisi Halcyone est; et, quum desideret unam,
Gaudet abesse tamen. Patriae quoque vellet ad oras
Respicere, inque domum supremos vertere vultus.
Verum, ubi sit, nescit: tanta vertigine pontus
Fervet, et, inducta piceis e nubibus umbra,
Omne latet coelum, duplicataque noctis imago est.
Frangitur incursu nimbosi turbinis arbos;
Frangitur et regimen; spoliisque animosa superstans
Unda, velut victrix, sinuatas despicit undas:
Nec levius, quam si quis Athon, Pindumve, revulsos
Sede sua, totos in apertum everterit aequor,
Praecipitata ruit: pariterque et pondere et ictu
Mergit in ima ratem; cum qua pars magna virorum
Gurgite pressa gravi, neque in aera reddita, fato
Functa suo est. Alii partes et membra carinae
Trunca tenent. Tenet ipse manu, qua sceptra solebat,
Fragmina navigii Ceyx: socerumque patremque
Invocat, heu! frustra. Sed plurima nantis in ore
Halcyone coniux. Illam meminitque refertque:
Illius ante oculos ut agant sua corpora fluctus,
Optat, et exanimis manibus tumuletur amicis.
Dum natat, absentem, quoties sinit hiscere fluctus,
Nominat Halcyonen, ipsisque immurmurat undis.
Ecce super medios fluctus niger arcus aquarum
Frangitur, et rupta mersum caput obruit unda.
Lucifer obscurus, nec quem cognoscere posses,
Illa nocte fuit; quoniamque excedere Olympo
Non licuit, densis texit sua nubibus ora.
Aeolis interea tantorum ignara malorum
Dinumerat noctes; et iam, quas induat ille,
Festinat vestes, iam quas, ubi venerit ille,
Ipsa gerat: reditusque sibi promittit inanes.
Omnibus illa quidem superis pia tura ferebat;
Ante tamen cunctos Iunonis templa colebat,
Proque viro, qui nullus erat, veniebat ad aras,
Utque foret sospes coniux suus, utque rediret,
Optabat, nullamque sibi praeferret. At illi
Hoc de tot votis poterat contingere solum.
At dea non ultra pro functo morte rogari
Sustinet; utque manus funestas arceat aris,
Iri, meae, dixit, fidissima nuntia vocis,
Vise soporiferam Somni velociter aulam,
Exstinctique iube Ceycis imagine mittat
Somnia ad Halcyonen, veros narrantia casus.
Dixerat. Induitur velamina mille colorum
Iris, et arquato coelum curvamine signans
Tecta petit iussi sub rupe latentia regis.
Est prope Cimmerios longo spelunca recessu,
Mons cavus, ignavi domus et penetralia Somni:
Quo nunquam radiis oriens, mediusve, cadensve
Phoebus adire potest. Nebulae caligine mistae
Exhalantur humo, dubiaeque crepuscula lucis.
Non vigil ales ibi cristati cantibus oris
Evocat Auroram; nec voce silentia rumpunt
Sollicitive canes, canibusve sagacior anser.
Non fera, non pecudes, non moti flamine rami,
Humanaeve sonum reddunt convicia linguae.
Muta quies habitat. Saxo tamen exit ab imo
Rivus aquae Lethes, per quem cum murmure labens
Invitat somnos crepitantibus unda lapillis,
Ante fores antri fecunda papavera florent,
Innumeraeque herbae; quarum de lacte soporem
Nox legit, et spargit per opacas humida terras.
Ianua, quae verso stridorem cardine reddat,
Nulla domo tota; custos in limine nullus.
At medio torus est, ebeno sublimis in atra,
Plumeus, unicolor, pullo velamine tectus;
Quo cubat ipse deus, membris languore solutis.
Hunc circa passim, varias imitantia formas,
Somnia vana iacent totidem, quod messis aristas,
Silva gerit frondes, eiectas litus arenas.
Quo simul intravit, manibusque obstantia virgo
Somnia dimovit; vestis fulgore reluxit
Sacra domus: tardaque deus gravitate iacentes
Vix oculos tollens, iterumque iterumque relabens
Summaque percutiens nutanti pectora mento,
Excussit tandem sibi se; cubitoque levatus,
Quid veniat (cognorat enim) scitatur. At illa:
Somne, quies rerum, placidissime, Somne, deorum,
Pax animi, quem cura fugit, qui corda diurnis
Fessa ministeriis mulces, reparasque labori;
Somnia, quae veras aequent imitamine formas,
Herculea Trachine iube, sub imagine regis,
Halcyonen adeant, simulacraque naufraga fingant.
Imperat hoc Iuno. Postquam mandata peregit
Iris, abit: neque enim ulterius tolerare vaporis
Vim poterat; labique ut Somnum sensit in artus,
Effugit, et remeat per quos modo venerat arcus.
At pater e populo natorum mille suorum
Excitat artificem, simulatoremque figurae
Morphea. Non illo iussos sollertius alter
Exprimit incessus, vultumque sonumque loquendi,
Adiicit et vestes, et consuetissima cuique
Verba. Sed hic solos homines imitatur: at alter
Fit fera, fit volucris, fit longo corpore serpens.

534 *segnius* codd. Em. H. 552 *superstes*, quod revocand. putat L.

Hunc Icelon superi, mortale Phobetora vulgus
Nominat. Est etiam diversae tertius artis
Phantasos. Ille in humum, saxumque, undamque, trabemque,
Quaeque vacant anima, fallaciter omnia transit.
Regibus hi, ducibusque suos ostendere vultus
Nocte solent: populos alii plebemque pererrant.
Praeterit hos senior: cunctisque e fratribus unum
Morphea, qui peragat Thaumantidos edita, Somnus
Eligit; et rursus molli languore solutus
Deposuitque caput, stratoque recondidit alto.
Ille volat, nullos strepitus facientibus alis,
Per tenebras, intraque morae breve tempus in urbem
Pervenit Haemoniam; positisque e corpore pennis
In faciem Ceycis abit, sumptaque figura
Luridus, exsangui similis, sine vestibus ullis,
Coniugis ante torum miserae stetit. Uda videtur
Barba viri, madidisque gravis fluere unda capillis.
Tum lecto incumbens, fletu super ora refuso,
Haec ait: Agnoscis Ceyca, miserrima coniux?
An mea mutata est facies nece? respice; nosces,
Inveniesque tuo pro coniuge coniugis umbram.
Nil opis, Halcyone, nobis tua vota tulerunt:
Occidimus; falsae tibi me promittere noli.
Nubilus Aegaeo deprendit in aequore navim
Auster, et ingenti iactatam flamine solvit;
Oraque nostra, tuum frustra clamantia nomen,
Implerunt fluctus. Non haec tibi nuntiat auctor
Ambiguus: non ista vagis rumoribus audis:
Ipse ego fata tibi praesens mea naufragus edo.
Surge, age, da lacrimas, lugubriaque indue, nec me
Indeploratum sub inania Tartara mitte.
Adiicit his vocem Morpheus, quam coniugis illa
Crederet esse sui. Fletus quoque fundere veros
Visus erat, gestumque manus Ceycis habebant.
Ingemit Halcyone lacrimans, motatque lacertos
Per somnum, corpusque petens amplectitur auras,
Exclamatque, Mane. Quo te rapis? ibimus una.
Voce sua, specieque viri turbata soporem
Excutit; et primo si sit circumspicit illic,
Qua modo visus erat: nam moti voce ministri
Intulerant lumen. Postquam non invenit usquam;
Percutit ora manu, laniatque a pectore vestes,
Pectoraque ipsa ferit. Nec crines solvere curat;
Scindit: et altrici, quae luctus causa, roganti,
Nulla est Halcyone, nulla est, ait: occidit una
Cum Ceyce suo. Solantia tollite verba.
Naufragus interiit. Vidi, agnovique, manusque
Ad discedentem, cupiens retinere, tetendi.
Umbra fuit: sed et umbra tamen manifesta, virique
Vera mei. Non ille quidem, si quaeris, habebat
Assuetos vultus, nec, quo prius ore, nitebat.
Pallentem, nudumque, et adhuc humente capillo
Infelix vidi. Stetit hoc miserabilis ipso
Ecce loco (et quaerit, vestigia si qua supersint)!
Hoc erat, hoc, animo quod divinante timebam,
Et ne, me fugiens, ventos sequerere, rogabam.
At certe vellem, quoniam periturus abibas,
Me quoque duxisses. Tecum fuit utile, tecum
Ire mihi. Neque enim de vitae tempore quidquam
Non simul egissem; nec mors discreta fuisset.
Nunc absens perii, iactor quoque fluctibus absens,
Et sine me te pontus habet. Crudelior ipso
Sit mihi mens pelago, si vitam ducere nitar
Longius, et tanto pugnem superesse dolori.
Sed neque pugnabo, nec te, miserande, relinquam;
Et tibi nunc saltem veniam comes. Inque sepulcro,
Si non urna, tamen iunget nos littera: si non
Ossibus ossa meis, at nomen nomine tangam.
Plura dolor prohibet, verboque intervenit omni
Plangor, et attonito gemitus e corde trahuntur.
Mane erat: egreditur tectis ad litus, et illum
Maesta locum repetit, de quo spectarat euntem.
Dumque, Moratus ibi; dumque, Hic retinacula solvit,
Hoc mihi discedens dedit oscula litore, dicit,
Dumque notata oculis reminiscitur acta, fretumque
Prospicit; in liquida, spatio distante, tuetur
Nescio quid, quasi corpus, aqua; primoque, quid illud
Esset, erat dubium. Postquam paulo appulit unda,
Et quamvis aberat, corpus tamen esse liquebat;
Qui foret, ignorans, quia naufragus, omine mota est:
Et, tanquam ignoto lacrimam daret, Heu miser, inquit,
Quisquis es, et si qua est coniux tibi! Fluctibus actum
Fit propius corpus. Quod quo magis illa tuetur,
Hoc minus et minus est amens sua. Iamque propinquae
Admotum terrae, iam quod cognoscere posset,
Cernit: erat coniux. Ille est, exclamat, et una
Ora, comas, vestem lacerat; tendensque trementes
Ad Ceyca manus, Sic, o carissime coniux,
Sic ad me, miserande, redis? ait. Adiacet undis
Facta manu moles, quae primas aequoris iras
Frangit, et incursus quae praedelassat aquarum.
Insilit huc; mirumque fuit potuisse: volabat,
Percutiensque levem modo natis aera pennis,
Stringebat summas ales miserabilis undas.
Dumque volat, maesto similem, plenumque querelae
Ora dedere sonum, tenui crepitantia rostro.
Ut vero tetigit mutum et sine sanguine corpus;
Dilectos artus amplexa recentibus alis,
Frigida nequidquam duro dedit oscula rostro.
Senserit hoc Ceyx, an vultum motibus undae
Tollere sit visus, populus dubitabat: at ille
Senserat. Et tandem, superis miserantibus, ambo
Alite mutantur. Fatis obnoxius isdem
Tunc quoque mansit amor, nec coniugiale solutum
Foedus in alitibus. Coeunt, fiuntque parentes:
Perque dies placidos, hiberno tempore, septem
Incubat Halcyone pendentibus aequore nidis.
Tunc via tuta maris: ventos custodit, et arcet
Aeolus egressu, praestatque nepotibus aequor.
Hos aliquis senior circum freta lata volantes
Spectat, et ad finem servatos laudat amores.
Proximus, aut idem, si fors tulit, Hic quoque, dixit,
Quem mare carpentem substrictaque crura gerentem
Adspicis (ostendens spatiosum guttura mergum),
Regia progenies; et, si descendere ad ipsum
Ordine perpetuo quaeris, sunt huius origo
Ilus, et Assaracus, raptusque Iovi Ganymedes,
Laomedonque senex, Priamusque novissima Troiae
Tempora sortitus. Frater fuit Hectoris iste;
Qui nisi sensisset prima nova fata iuventa,
Forsitan inferius non Hectore nomen haberet,
Quamvis est illum proles enixa Dymantis.
Aesacon umbrosa furtim peperisse sub Ida
Fertur Alexirhoe, Granico nata bicorni.
Oderat hic urbes: nitidaque remotus ab aula
Secretos montes, et inambitiosa colebat
Rura; nec Iliacos coetus, nisi rarus, adibat.
Non agreste tamen, nec inexpugnabile Amori

643 *feliciter* H. e codd. trib. 653 *formaque sub illa*. 662 *falsa* codd. Em. H. 674 *lacrimas* (unus solum *lacrimans*) *movet atque* lacertos codd. Em. Gronov. 700 *pereo*; iactor *nunc* H. e codd. 712 *moratur* codd. Em. H. 723 *est mentis iam* iamque plerique codd. Em. H. partim e ductib. corruptis. 753 *in* guttura, *in gutture* codd. *Em. H.* 763 *gracili renata* hic. codd. Em. Pierius. Gracili cognata hic. i. e. soror Satyri, Satyra, Sprengel. e.

Pectus habens, silvas captatam saepe per omnes
Adspicit Eperien patria Cebrenida ripa,
Iniectos humeris siccantem sole capillos.
Visa fugit Nymphe, veluti perterrita fulvum
Cerva lupum, longeque lacu deprensa relicto
Accipitrem fluvialis anas. Quam Troius heros
Insequitur, celeremque metu celer urget amore.
Ecce latens herba coluber fugientis adunco
Dente pedem strinxit, virusque in corpore liquit.
Cum vita suppressa fuga est. Amplectitur amens
Exanimem, clamatque, Piget, piget esse secutum:
Sed non hoc timui; nec erat mihi vincere tanti.
Perdidimus miseram nos te duo. Vulnus ab angue,
A me causa data est. Ego sim sceleratior illo,
Ni tibi morte mea mortis solatia mittam.
Dixit; et e scopulo, quem rauca subederat unda,
Se dedit in pontum. Tethys miserata cadentem
Molliter excepit, nantemque per aequora pennis
Texit, et optatae non est data copia mortis.
Indignatur amans invitum vivere cogi,
Obstarique animae, misera de sede volenti
Exire. Utque novas humeris assumpserat alas,
Subvolat, atque iterum corpus super aequora mittit.
Pluma levat casus. Furit Aesacos, inque profundum
Pronus abit, letique viam sine fine retentat.
Fecit amor maciem; longa internodia crurum,
Longa manet cervix, caput est a corpore longe.
Aequor amat, nomenque tenet, quia mergitur illo.

LIBER DUODECIMUS.

Nescius assumptis Priamus pater Aesacon alis
Vivere, lugebat: tumulo quoque nomen habenti
Inferias dederat cum fratribus Hector inanes.
Defuit officio Paridis praesentia tristi,
Postmodo qui rapta longum cum coniuge bellum
Attulit in patriam: coniurataeque sequuntur
Mille rates, gentisque simul commune Pelasgae.
Nec dilata foret vindicta, nisi aequora saevi
Invia fecissent venti, Boeotaque tellus
Aulide piscosa puppes tenuisset ituras.
Hic patrio de more Iovi cum sacra parassent,
Ut vetus accensis incanduit ignibus ara;
Serpere caeruleum Danai videre draconem
In platanum, coeptis quae stabat proxima sacris.
Nidus erat volucrum bis quatuor arbore summa;
Quas simul, et matrem circum sua damna volantem,
Corripuit serpens, avidaque recondidit alvo.
Obstupuere omnes: at veri providus augur
Thestorides, Vincemus, ait; gaudete, Pelasgi.
Troia cadet; sed erit nostri mora longa laboris.
Atque novem volucres in belli digerit annos.
Ille, ut erat, virides amplexus in arbore ramos,
Fit lapis, et servat serpentis imagine saxum.
Permanet Aoniis Nereus violentus in undis,
Bellaque non transfert; et sunt, qui parcere Troiae
Neptunum credant, quia moenia fecerat urbi.
At non Thestorides. Nec enim nescitve tacetve,
Sanguine virgineo placandam virginis iram
Esse deae. Postquam pietatem publica causa,
Rexque patrem vicit, castumque datura cruorem
Flentibus ante aram stetit Iphigenia ministris;
Victa dea est, nubemque oculis obiecit, et inter
Officium turbamque sacri, vocesque precantum,
Supposita fertur mutasse Mycenida cerva.
Ergo ubi, qua decuit, lenita est caede Diana,
Et pariter Phoebes, pariter maris ira recessit;
Accipiunt ventos a tergo mille carinae,
Multaque perpessae Phrygia potiuntur arena.
Orbe locus medio est inter terrasque, fretumque,
Coelestesque plagas, triplicis confinia mundi:
Unde quod est usquam, quamvis regionibus absit,
Inspicitur, penetratque cavas vox omnis ad aures.
Fama tenet, summaque domum sibi legit in arce:
Innumerosque aditus, ac mille foramina tectis
Addidit, et nullis inclusit limina portis.
Nocte dieque patent. Tota est ex aere sonanti;
Tota fremit, vocesque refert, iteratque, quod audit.
Nulla quies intus, nullaque silentia parte.
Nec tamen est clamor, sed parvae murmura vocis;
Qualia de pelagi, si quis procul audiat, undis
Esse solent, qualemve sonum, quum Iupiter atras
Increpuit nubes, extrema tonitrua reddunt.
Atria turba tenent: veniunt leve vulgus, euntque,
Mistaque cum veris passim commenta vagantur
Millia rumorum, confusaque verba volutant.
E quibus hi vacuas implent sermonibus aures;
Hi narrata ferunt alio; mensuraque ficti
Crescit, et auditis aliquid novus adiicit auctor.
Illic Credulitas, illic temerarius Error,
Vanaque Laetitia est, consternatique Timores,
Seditioque repens, dubioque auctore Susurri.
Ipsa, quid in coelo rerum, pelagoque geratur,
Et tellure, videt, totumque inquirit in orbem.
Fecerat haec notum, Graias cum milite forti
Adventare rates: neque inexspectatus in armis
Hostis adest. Prohibent aditu, litusque tuentur
Troes, et Hectorea primus fataliter hasta,
Protesilae, cadis, commissaque proelia magno
Stant Danais; fortisque animae nece cognitus Hector;
Nec Phryges exiguo, quid Achaia dextera posset,
Sanguine senserunt. Et iam Sigea rubebant
Litora; iam leto, proles Neptunia, Cycnus
Mille viros dederat; iam curru instabat Achilles,
Totaque Peliacae sternebat cuspidis ictu
Agmina, perque acies aut Cycnum aut Hectora quaerens
Congreditur Cycno: decimum dilatus in annum
Hector erat. Tum colla iugo candentia pressos
Exhortatus equos, currum direxit in hostem;
Concutiensque suis vibrantia tela lacertis,
Quisquis es, o iuvenis, solatia mortis habeto,
Dixit, ab Haemonio quod sis iugulatus Achille.
Hactenus Aeacides. Vocem gravis hasta secuta est.
Sed quanquam certa nullus fuit error in hasta;
Nil tamen emissi profecit acumine ferri:
Utque hebeti pectus tantummodo contudit ictu,
Nate dea, nam te fama praenovimus, inquit
Ille, quid a nobis vulnus miraris abesse
(Mirabitur enim)? non haec, quam cernis, equinis
Fulva iubis cassis, neque onus cava parma sinistrae
Auxilio mihi sunt; decor est quaesitus ab istis.

769 *Hesperien.*
Lib. XII, 46 *ex ore.* Sed non Fama ipsa, verum eius domus describitur. 61 *recens* codd. Em. H. 68 *[illegible]*. 69 *fortesque* codd. Em. Hugenius. 71 *signata* rub. 74 *Troesque* H. e cod.

Mars quoque ob hoc capere arma solet. Removebitur omne
Tegminis officium; tamen indestrictus abibo.
Est aliquid, non esse satum Nereide, sed qui
Nereaque, et natas, et totum temperat aequor.
Dixit; et haesurum clipei curvamine telum
Misit in Aeaciden, quod et aes, et proxima rupit
Terga novena boum, decimo tamen orbe moratum.
Excutit hoc heros, rursusque trementia forti
Tela manu torsit; rursus sine vulnere corpus,
Sincerumque fuit, nec tertia cuspis apertum
Et se praebentem valuit destringere Cycnum.
Haud secus exarsit, quam Circo taurus aperto,
Quum sua terribili petit irritamina cornu,
Puniceas vestes, elusaque vulnera sentit.
Num tamen exciderit ferrum, considerat, hastae:
Haerebat ligno. Manus est mea debilis ergo,
Quasque, ait, ante habuit vires, effudit in uno.
Nam certe valuit, vel quum Lyrnesia primus
Moenia deieci; vel quum Tenedonque suoque
Eetioneas implevi sanguine Thebas;
Vel quum purpureus populari caede Caycus
Fluxit, opusque meae bis sensit Telephus hastae.
Hic quoque tot caesis, quorum per litus acervos
Et feci, et video, valuit mea dextra, valetque.
Dixit; et, ante actis veluti male crederet, hastam
Misit in adversum Lycia de plebe Menoeten;
Loricamque simul, subiectaque pectora rupit.
Quo plangente gravem moribundo vertice terram,
Extrahit illud idem calido de vulnere telum,
Atque ait, Haec manus est, haec, qua modo vicimus, hasta.
Utar in hunc isdem: sit in hoc precor exitus idem.
Sic fatur, Cycnumque petit, nec fraxinus errat,
Inque humero sonuit non evitata sinistro.
Inde, velut muro, solidave a caute, repulsa est.
Qua tamen ictus erat, signatum sanguine Cycnum
Viderat, et frustra fuerat gavisus, Achilles:
Vulnus erat nullum; sanguis erat ille Menoetae.
Tum vero praeceps curru fremebundus ab alto
Desilit, et nitido securum comminus hostem
Ense petens, parmam gladio, galeamque cavari
Cernit, et in duro laedi quoque corpore ferrum.
Haud tulit ulterius; clipeoque adversa reducto
Ter, quater ora viri, capulo cava tempora pulsat,
Cedentique sequens instat, turbatque, ruitque,
Attonitoque negat requiem. Pavor occupat illum,
Ante oculosque natant tenebrae; retroque ferenti
Aversos passus medio lapis obstitit arvo:
Quem super impulsum resupino pectore Cycnum
Vi multa vertit, terraeque affixit Achilles.
Tum, clipeo genibusque premens praecordia duris,
Vincla trahit galeae; quae presso subdita mento
Elidunt fauces, et respiramen, iterque
Eripiunt animae. Victum spoliare parabat;
Arma relicta videt: corpus deus aequoris albam
Contulit in volucrem, cuius modo nomen habebat.
Hic labor, haec requiem multorum pugna dierum
Attulit, et positis pars utraque substitit armis.
Dumque vigil Phrygios servat custodia muros,
Et vigil Argolicas servat custodia fossas;
Festa dies aderat, qua Cycni victor Achilles
Pallada vittatae placabat sanguine vaccae.
Cuius ut imposuit prosecta calentibus aris,
Et dis acceptus penetravit in aethera nidor;
Sacra tulere suam, pars est data cetera mensis.
Discubuere toris proceres, et corpora tosta
Carne replent, vinoque levant curasque sitimque.
Non illos citharae, non illos carmina vocum,
Longaque multifori delectat tibia buxi;
Sed noctem sermone trahunt, virtusque loquendi
Materia est. Pugnam referunt hostisque suamque
Inque vices adita atque exhausta pericula saepe
Commemorare iuvat. Quid enim loqueretur Achilles?
Aut quid apud magnum potius loquerentur Achillem?
Proxima praecipue domiti victoria Cycni
In sermone fuit. Visum mirabile cunctis,
Quod iuveni corpus nullo penetrabile telo,
Invictumque ad vulnera erat, ferrumque terebat.
Hoc ipse Aeacides, hoc mirabantur Achivi.
Quum sic Nestor ait: Vestro fuit unicus aevo
Contemptor ferri, nulloque forabilis ictu
Cycnus. At ipse olim patientem vulnera mille,
Corpore non laeso, Perrhaebum Caenea vidi:
Caenea Perrhaebum, qui, factis inclitus, Othryn
Incoluit. Quoque id mirum magis esset in illo,
Femina natus erat. Monstri novitate moventur,
Quisquis adest, narretque rogant. Quos inter Achilles,
Dic age, nam cunctis eadem est audire voluntas,
O facunde senex, aevi prudentia nostri,
Quis fuerit Caeneus, cur in contraria versus:
Qua tibi militia, cuius certamine pugnae
Cognitus; a quo sit victus, si victus ab ullo est.
Tum senior: Quamvis obstet mihi longa vetustas,
Multaque me fugiant, primis spectata sub annis;
Plura tamen memini: nec, quae magis haereat, ulla
Pectore res nostro est, inter bellique domique
Acta tot. Ac si quem potuit spatiosa senectus
Spectatorem operum multorum reddere; vixi
Annos bis centum: nunc tertia vivitur aetas.
Clara decore fuit proles Elateia Caenis,
Thessalidum virgo pulcherrima, perque propinquas,
Perque tuas urbes, tibi enim popularis, Achille,
Multorum frustra votis optata procorum.
Tentasset Peleus thalamos quoque forsitan illos;
Sed iam aut contigerant illi connubia matris,
Aut fuerant promissa, tuae. Nec Caenis in ullos
Denupsit thalamos: secretaque litora carpens
Aequorei vim passa dei est; ita fama ferebat.
Utque novae Veneris Neptunus gaudia cepit;
Sint tua vota licet, dixit, secura repulsae:
Elige quid voveas; eadem hoc quoque fama ferebat.
Magnum, Caenis ait, facit haec iniuria votum,
Tale pati iam posse nihil; da, femina ne sim:
Omnia praestiteris. Graviore novissima dixit
Verba sono, poteratque viri vox illa videri;
Sicut erat. Nam iam voto deus aequoris alti
Annuerat, dederatque super, ne saucius ullis
Vulneribus fieri, ferrove occumbere posset.
Munere laetus abit, studiisque virilibus aevum
Exigit Atracides, Peneiaque arva pererrat.
Duxerat Hippodamen audaci Ixione natus,
Nubigenasque feros, positis ex ordine mensis,
Arboribus tecto discumbere iusserat antro.
Haemonii proceres aderant, aderamus et ipsi;
Festaque confusa resonabat regia turba.
Ecce, canunt Hymenaeon, et ignibus atria fumant,
Cinctaque adest virgo matrum nuruumque caterva,
Praesignis facie. Felicem dicimus illa
Coniuge Pirithoum: quod paene fefellimus omen.
Nam tibi, saevorum saevissime Centaurorum,
Euryte, quam vino pectus, tam virgine visa

109 *disieci.* 127 sanguis *fuit*. Alt. duo codd. 151 *mactatae*. Alt. duo codd. 164 *domito — Cycno*. 168 *ipsum* H. e codd. 182 *tarda* vet. 185 *domusque*. 202 pati *nil* posse, *mihi* H. e codd. 209 Atrax Thessaliae urbe.

Ardet, et ebrietas geminata libidine regnat.
Protinus eversae turbant convivia mensae,
Raptaturque comis per vim nova nupta prehensis.
Eurytus Hippodamen, alii, quam quisque probarant,
Aut poterant, rapiunt; captaeque erat urbis imago.
Femineo clamore sonat domus. Ocius omnes
Surgimus, et primus, Quae te vecordia, Theseus,
Euryte, pulsat, ait, qui, me vivente, lacessas
Pirithoum, violesque duos ignarus in uno?
Neve ea magnanimus frustra memoraverit heros,
Submovet instantes, raptamque furentibus aufert.
Ille nihil contra: neque enim defendere verbis
Talia facta potest; sed vindicis ora protervis
Insequitur manibus, generosaque pectora pulsat.
Forte fuit iuxta signis exstantibus asper
Antiquus crater, quem vastum vastior ipse
Sustulit Aegides, adversaque misit in ora.
Sanguinis ille globos pariter, cerebrumque, merumque,
Vulnere et ore vomens, madida resupinus arena,
Calcitrat. Ardescunt germani caede bimembres,
Certatumque omnes uno ore, Arma, arma, loquuntur.
Vina dabant animos; et prima pocula pugna
Missa volant, fragilesque cadi, curvique lebetes,
Res epulis quondam, nunc bello et caedibus aptae.
Primus Ophionides Amycus penetralia donis
Haud timuit spoliare suis et primus ab aede
Lampadibus densum rapuit funale coruscis;
Elatumque alte, veluti qui candida tauri
Rumpere sacrifica molitur colla securi,
Illisit fronti Lapithae Celadontis, et ossa
Non agnoscendo confusa reliquit in ore.
Exsiluere oculi, disiectisque ossibus oris
Acta retro naris, medioque infixa palato est.
Hunc pede convulso mensae Pellaeus acernae
Stravit humi Pelates, disiecto in pectora mento,
Cumque atro mistos sputantem sanguine dentes
Vulnere Tartareas geminato mittit ad umbras.
Proximus ut steterat, spectans altaria vultu
Fumida terribili, Cur non, ait, utimur istis?
Cumque suis Gryneus immanem sustulit aram
Ignibus, et medium Lapitharum iecit in agmen,
Depressitque duos, Brotean, et Orion. Orio
Mater erat Mycale: quam deduxisse canendo
Saepe reluctantis constabat cornua Lunae.
Non impune feres, teli modo copia detur,
Dixerat Exadius; telique habet instar, in alta
Quae fuerant pinu, votivi cornua cervi.
Figitur huic duplici Gryneus in lumina ramo,
Eruiturque oculos: quorum pars cornibus haeret,
Pars fluit in barbam, concretaque sanguine pendet.
Ecce rapit mediis flagrantem Rhoetus ab aris
Prunitium torrem, dextraque a parte Charaxi
Tempora perfringit fulvo protecta capillo.
Correpti rapida, veluti seges arida, flamma
Arserunt crines, et vulnere sanguis inustus
Terribilem stridore sonum dedit; ut dare ferrum
Igne rubens plerumque solet, quod forcipe curva
Quum faber eduxit, lacubus demittit: at illud
Stridet, et in trepida submersum sibilat unda.
Saucius hirsutis avidum de crinibus ignem
Excutit, inque humeros limen tellure revulsum
Tollit, onus plaustri; quod ne permittat in hostem,
Ipsa facit gravitas; socium quoque saxea moles
Oppressit spatio stantem propriore Cometen.
Gaudia nec retinet Rhoetus. Sic comprecor, inquit,
Cetera sit fortis castrorum turba tuorum!
Semicremoque novat repetitum stipite vulnus,
Terque quaterque gravi iuncturas verticis ictu
Rupit, et in liquido sederunt ossa cerebro.
Victor ad Euagrum, Corythumque, Dryantaque transit.
E quibus ut prima tectus lanugine malas
Procubuit Corythus; Puero quae gloria fuso
Parta tibi est? Euagros ait. Nec dicere Rhoetus
Plura sinit; rutilasque ferox in aperta loquentis
Condidit ora viri, perque os in pectora misit.
Te quoque, saeve Drya, circum caput igne rotato
Insequitur; sed non in te quoque constitit idem
Exitus: assiduae successu caedis ovantem,
Qua iuncta est humero cervix, sude figis obusta.
Ingemuit, duroque sudem vix osse revellit
Rhoetus, et ipse suo madefactus sanguine fugit.
Fugit et Orneus, Lycabasque, et saucius armo
Dexteriore Medon, et cum Pisenore Thaumas;
Quique pedum nuper certamine vicerat omnes
Mermeros, accepto tunc vulnere tardius ibat;
Et Pholus, et Melaneus, et Abas praedator aprorum;
Quique suis frustra bellum dissuaserat augur
Astylos. Ille etiam metuenti vulnera Nesso,
Ne fuge, ad Herculeos, inquit, servaberis arcus.
At non Eurynomus, Lycidasque, et Areos, et Imbreus
Effugere necem: quos omnes dextra Dryantis
Perculit adversos. Adversum tu quoque, quamvis
Terga fugae dederis, vulnus, Crenaee, tulisti.
Nam grave, respiciens, inter duo lumina ferrum,
Qua naris fronti committitur, accipis, imae.
In tanto fremitu ductis sine fine iacebat
Sopitus vinis, et inexperrectus Aphidas,
Languentique manu carchesia mista tenebat,
Fusus in Ossaeae villosis pellibus ursae.
Quem procul ut vidit frustra nulla arma moventem,
Inserit amento digitos, Miscendaque, dixit,
Cum Styge vina bibas, Phorbas: nec plura moratus
In iuvenem torsit iaculum; ferrataque collo
Fraxinus, ut casu iacuit resupinus, adacta est.
Mors caruit sensu, plenoque e gutture fluxit
Inque toros, inque ipsa niger carchesia sanguis.
Vidi ego Petraeum, conantem tollere terra
Glandiferam quercum: quam dum complexibus ambit,
Et quatit huc illuc, labefactaque robora pulsat,
Lancea Pirithoi, costis immissa Petraei,
Pectora cum duro luctantia robore fixit.
Pirithoi virtute Lycum cecidisse ferebant,
Pirithoi cecidisse Chromin. Sed uterque minorem
Victori titulum, quam Dictys, Helopsque, dederunt.
Fixus Helops iaculo, quod pervia tempora fecit,
Et missum a dextra laevam penetravit ad aurem.
Dictys, ab ancipiti delapsus acumine montis,
Dum fugit instantem trepidans Ixione natum
Decidit in praeceps, et pondere corporis ornum
Ingentem fregit, suaque induit ilia fractae.
Ultor adest Aphareus, saxumque e monte revulsum
Mittere conatur. Mittentem stipite querno
Occupat Aegides, cubitique ingentia frangit
Ossa: nec ulterius dare corpus inutile leto
Aut vacat, aut curat; tergoque Bianoris alti
Insilit, haud solito quenquam portare, nisi ipsum;
Opposuitque genu costis, prensamque sinistra

255 *Belates*. Alt. sex codd. 262 Ὀρεῖος. H. malebat *Oreon*, *Oreo*, e cod. coll. 302, 310. 316 sq. *cunctis — venis* codd. Em. H. Revocand. censet vulg. I. 319 *obscaenae*. Frustra huc advocant Lucan. VII, 828, ubi obscaenae dicuntur canes, non ursae. Turpitudo autem ursorum notatur Trist. III, 5, 35; Stat. Theb. VI, 868. 327 *evellere*. 329 *iactat*. 336 *in aurem*. 342 *Conantem* H. e trib. codd. Etiam alterum de conatu accipiendum.

Caesariem retinens, vultum, minitantiaque ora
Robore nodoso, praeduraque tempora, fregit.
Robore Nedymnum, iaculatoremque Lycotan
Steruit, et immissa protectum pectora barba
Hippason, et summis exstantem Riphea silvis,
Tereaque, Haemoniis qui prensos montibus ursos
Ferre domum vivos, indignantesque solebat.
Haud tulit utentem pugnae successibus ultra
Thesea Demoleon, solidoque revellere trunco
Annosam pinum magno molimine tentat.
Quod quia non potuit, praefractam misit in hostem.
Sed procul a telo Theseus veniente recessit,
Palladis admonitu; credi sic ipse volebat.
Non tamen arbor iners cecidit: nam Crantoris alti
Abscindit iugulo pectusque, humerumque sinistrum.
Armiger ille tui fuerat genitoris, Achille:
Quem Dolopum rector, bello superatus, Amyntor
Aeacidae dederat pacis pignusque, fidemque.
Hunc procul ut foede disiectum vulnere Peleus
Vidit, At inferias, iuvenum gratissime Crantor,
Accipe, ait; validoque in Demoleonta lacerto
Fraxineam misit, mentis quoque viribus, hastam,
Quae laterum cratem perrumpit, et ossibus haerens
Intremuit. Trahit ille manu sine cuspide lignum:
Id quoque vix sequitur; cuspis pulmone retenta est.
Ipse dolor vires animo dabat: aeger in hostem
Erigitur, pedibusque virum proculcat equinis.
Excipit ille ictus galea clipeoque sonantes,
Defensatque humeros, praetentaque sustinet arma,
Perque armos uno duo pectora perforat ictu.
Ante tamen leto dederat Phlegraeon, et Hylen,
Eminus: Iphinoum collato Marte, Claninque.
Additur his Dorylas, qui tempora tecta gerebat
Pelle lupi, saevique vicem praestantia teli
Cornua dura boum multo rubefacta cruore.
Huic ego, nam vires animus dabat, Adspice, dixi,
Quantum concedant nostro tua cornua ferro;
Et iaculum torsi: quod cum vitare nequiret,
Opposuit dextram passurae vulnera fronti.
Affixa est cum fronte manus: fit clamor; at illum
Haerentem Peleus, et acerbo vulnere victum,
Stabat enim propior, mediam ferit ense sub alvum.
Prosiluit, terraque ferox sua viscera traxit,
Tractaque calcavit, calcataque rupit, et illis
Crura quoque impediit, et inani concidit alvo.
Nec te pugnantem tua, Cyllare, forma redemit,
Si modo naturae formam concedimus illi.
Barba erat incipiens; barbae color aureus; aurea
Ex humeris medios coma dependebat in armos.
Gratus in ore vigor: cervix, humerique, manusque,
Pectoraque artificum laudatis proxima signis;
Et quacumque vir est. Nec equi mendosa sub illa
Deteriorque viro facies. Da colla, caputque;
Castore dignus erit: sic tergum sessile, sic stant
Pectora celsa toris; totus pice nigrior atra;
Candida cauda tamen, color est quoque cruribus albus.
Multae illum petiere sua de gente; sed una
Abstulit Hylonome, qua nulla decentior inter
Semiferos altis habitavit femina silvis.
Haec et blanditiis, et amando, et amare fatendo
Cyllaron una tenet. Cultus quoque, quantus in illis
Esse potest membris; ut sit coma pectine levis:
Ut modo rore maris, modo se violave, rosave
Implicet; interdum canentia lilia gestet:
Bisque die lapsis Pagasaeae vertice silvae
Fontibus ora lavet, bis flumine corpora tingat:
Nec, nisi quae deceant, electarumque ferarum
Aut humero, aut lateri praetendat vellera laevo.
Par amor est illis: erant in montibus una;
Antra simul subeunt; et tunc Lapitheia tecta
Intrarant pariter, pariter fera bella gerebant.
Auctor in incerto est; iaculum de parte sinistra
Venit, et inferius, quam collo pectora subsunt,
Cyllare, te fixit: parvo cor vulnere laesum
Corpore cum toto post tela educta refrixit.
Protinus Hylonome morientes excipit artus,
Impositaque manu vulnus fovet, oraque ad ora
Admovet, atque animae fugienti obsistere tentat.
Ut videt exstinctum, dictis, quae clamor ad aures
Arcuit ire meas, telo, quod inhaeserat illi,
Incubuit, moriensque suum complexa maritum est.
Ante oculos stat et ille meos, qui sena leonum
Vinxerat inter se connexis vellera nodis,
Phaeocomes, hominemque simul protectus equumque:
Caudice qui misso, quem vix iuga bina moverent
Tectamon Oleniden a summo vertice fregit.
Fracta volubilitas capitis latissima; perque os,
Perque cavas nares, oculosque, auresque, cerebrum
Molle fluit: veluti concretum vimine querno
Lac solet, utque liquor rari sub pondere cribri
Manat, et exprimitur per densa foramina spissus.
Ast ego, dum parat hunc armis nudare iacentem,
Scit tuus hoc genitor, gladium spoliantis in ima
Ilia demisi. Chthonius quoque, Teleboasque
Ense iacent nostro. Ramum prior ille bifurcum
Gesserat; hic iaculum. Iaculo mihi vulnera fecit.
Signa vides: apparet adhuc vetus ecce cicatrix.
Tunc ego debueram capienda ad Pergama mitti;
Tunc poteram magni, si non superare, morari
Hectoris arma meis. Illo sed tempore nullus,
Aut puer Hector erat. Nunc me mea deficit aetas.
Quid tibi victorem gemini Periphanta Pyreti;
Ampyca quid referam? qui quadrupedantis Oecli
Fixit in adverso cornum sine cuspide vultu.
Vecte Pelethronium Macareus in pectus adacto
Stravit Erigdupum. Memini et venabula condi
Inguine, Nesseis manibus coniecta, Cymeli.
Nec tu credideris tantum cecinisse futura
Ampyciden Mopsum. Mopso iaculante biformis
Occubuit, frustraque loqui tentavit Oditea,
Ad mentum lingua, mentoque ad guttura fixo.
Quinque neci Caeneus dederat, Styphelumque Bromumque,
Antimachumque, Helimumque, securiferumque Pyracmon.
Vulnera non memini: numerum, nomenque notavi.
Provolat Emathii spoliis armatus Halesi,
Quem dederat leto, membris et corpore Latreus
Maximus. Huic aetas inter iuvenemque, senemque;
Vis iuvenilis erat: variabant tempora cani.
Qui clipeo, galeaque, Macedoniaque sarissa
Conspicuus, faciemque obversus in agmen utrumque,
Armaque concussit, certumque equitavit in orbem,
Verbaque tot fudit vacuas animosus in auras:
Et te, Caeni, feram? nam tu mihi femina semper,
Tu mihi Caenis eris: nec te natalis origo
Comminuit, mentemque subit, quo praemia facto,
Quaque viri falsam speciem mercede pararis?
Vel quid nata vide, vel quid sis passa: columque,
I, cape cum calathis, et stamina pollice torque;

356 solido trunco, una cum s. t. ut gr. *αὐτῷ τῷ πρέμνῳ*. Vulg. *dumo* Alt. cod. un. 379 *Hiphineum* codd. Rm. Bothe. 382 *curva*, duo *rara*, un. *cava*, unde H. *vara*. 396 *descendebat* Burm. e codd. 399 *Ex qua*, Et *qua parte* vir, *viri est*. In genit. e 400 supplent *facies*. 411 *candentia*. 420 *qua* collo. 433 *Iuncta Phonoleniden* vulg. Quum in codd. haec sint corrupta, adoptavi coni. Bothii. Nam *Tecta*, *Tectum* pro *Iuncta* certe in quibusd. est.

Bella relinque viris. Iactanti talia Caeneus
Extentum cursu missa latus eruit hasta,
Qua vir equo commissus erat. Furit ille dolore,
Nudaque Phyllei iuvenis ferit ora sarissa.
Non secus haec resilit, quam tecti a culmine grando,
Aut si quis parvo feriat cava tympana saxo.
Comminus aggreditur, laterique recondere duro
Luctatur gladium; gladio loca pervia non sunt.
Haud tamen effugies: medio iugulaberis ense,
Quandoquidem mucro est hebes, inquit; et in latus ensem
Obliquat, longaque amplectitur ilia dextra.
Plaga facit gemitus, ceu corpore marmoris icti,
Fractaque dissiluit percusso lamina collo.
Ut satis illaesos miranti praebuit artus:
Nunc age, ait Caeneus, nostro tua corpora ferro
Tentemus; capuloque tenus demisit in armos
Ensem fatiferum, caecamque in viscera movit,
Versavitque manum, vulnusque in vulnere fecit.
Ecce ruunt vasto rabidi clamore bimembres,
Telaque in hunc omnes unum mittuntque, feruntque.
Tela retusa cadunt; manet imperfossus ab omni,
Inque cruentatus Caeneus Elateius ictu.
Fecerat attonitos nova res. Heu dedecus ingens!
Monychus exclamat: populus superamur ab uno,
Vixque viro; quanquam ille vir est: nos segnibus actis,
Quod fuit ille, sumus. Quid membra immania prosunt?
Quid geminae vires? quid, quod fortissima rerum
In nobis duplex Natura animalia iunxit?
Nec nos matre dea, nec nos Ixione natos
Esse reor; qui tantus erat, Iunonis ut altae
Spem caperet: nos semimari superamur ab hoste.
Saxa, trabesque super, totosque involvite montes,
Vivacemque animam missis elidite silvis.
Silva premat fauces; et erit pro vulnere pondus.
Dixit; et insani deiectam viribus Austri
Forte trabem nactus, validum coniecit in hostem,
Exemplumque fuit; parvoque in tempore nudus
Arboris Othrys erat, nec habebat Pelion umbras.
Obrutus immani cumulo, sub pondere Caeneus
Aestuat arboreo, congestaque robora duris
Fert humeris. Sed enim postquam super ora caputque
Crevit onus, neque habet, quas ducat, spiritus auras,
Deficit interdum: modo se super aera frustra
Tollere conatur, iactasque evolvere silvas;
Interdumque movet: veluti, quam cernimus, ecce
Ardua si terrae quatiatur motibus Ide.
Exitus in dubio est: alii sub inania corpus
Tartara detrusum silvarum mole ferebant;
Abnuit Ampycides, medioque ex aggere fulvis
Vidit avem pennis liquidas exire sub auras,
Quae mihi tunc primum, tunc est conspecta supremum.
Hanc ubi lustrantem leni sua castra volatu
Mopsus, et ingenti circum clangore sonantem
Adspexit, pariter animo est oculisque secutus:
O salve, dixit, Lapithaeae gloria gentis,
Maxime vir quondam, sed nunc avis unica, Caeneu.
Credita res auctore suo est. Dolor addidit iram,
Oppressumque aegre tulimus tot ab hostibus unum;
Nec prius abstitimus ferrum exercere cruore,
Quam data pars leto, partem fuga noxque diremit.
Haec inter Lapithas, et semihomines Centauros
Proelia, Tlepolemus, Pylio referente, dolorem
Praeteriti Alcidae tacito non pertulit ore,
Atque ait, Herculeae mirum est oblivia laudis
Acta tibi, senior; certe mihi saepe referre
Nubigenas domitos a se pater ipse solebat.
Tristis ad haec Pylius: Quid me meminisse malorum
Cogis, et obductos annis rescindere luctus,
Inque tuum genitorem odium, offensasque fateri?
Ille quidem maiora fide, di! gessit, et orbem
Implevit meritis, quod mallem posse negari;
Sed neque Deiphobum, nec Polydamanta, nec ipsum
Hectora laudamus. Quis enim laudaverit hostem?
Ille tuus genitor Messania moenia quondam
Stravit, et immeritas urbes Elinque, Pylonque
Diruit, inque meos ferrum flammamque Penates
Impulit. Utque alios taceam, quos ille peremit;
Bis sex Nelidae fuimus, conspecta iuventus:
Bis sex Herculeis ceciderunt, me minus uno,
Viribus. Atque alios vinci potuisse ferendum est;
Mira Periclymeni mors est: cui posse figuras
Sumere quas vellet, rursusque reponere sumptas
Neptunus dederat, Nelei sanguinis auctor.
Hic, ubi nequidquam est formas variatus in omnes,
Vertitur in faciem volucris, quae fulmina curvis
Ferre solet pedibus, divum gratissima regi.
Viribus usus avis, pennis rostroque redunco,
Hamatisque viri laniaverat unguibus ora.
Tendit in hunc nimium certos Tirynthius arcus,
Atque inter nubes sublimia membra ferentem,
Pendentemque ferit, lateri qua iungitur ala.
Nec grave vulnus erat; sed rupti vulnere nervi
Deficiunt, motumque negant viresque volandi.
Decidit in terram, non concipientibus auras
Infirmis pennis: et qua levis haeserat alae,
Corporis affixi pressa est gravitate sagitta,
Perque latus summum iugulo est exacta sinistro.
Num videor debere tui praeconia rebus
Herculis, o Rhodiae rector pulcherrime classis?
Nec tamen ulterius, quam fortia facta silendo,
Ulciscar fratres: solida est mihi gratia tecum.
Haec postquam dulci Neleius edidit ore;
A sermone senis, repetito munere Bacchi,
Surrexere toris: nox est data cetera somno.
At deus, aequoreas qui cuspide temperat undas,
In volucrem corpus nati Stheneleida versum
Mente dolet patria: saevumque perosus Achillem
Exercet memores, plus quam civiliter, iras.
Iamque fere tracto duo per quinquennia bello,
Talibus intonsum compellat Sminthea dictis:
O mihi de fratris longe gratissime natis,
Irrita qui mecum posuisti moenia Troiae,
Ecquid, ut has iam iam casuras adspicis arces,
Ingemis? aut ecquid tot defendentia muros
Millia caesa doles? ecquid, ne persequar omnes,
Hectoris umbra subit circum sua Pergama tracti?
Quum tamen ille ferox, belloque cruentior ipso,
Vivit adhuc, operis nostri populator, Achilles.
Det mihi se: faxo, triplici quid cuspide possim,
Sentiat. At quoniam concurrere comminus hosti
Non datur; occulta necopinum perde sagitta.
Annuit, atque animo pariter patruoque suoque
Delius indulgens, nebula velatus in agmen
Pervenit Iliacum, mediaque in caede virorum
Rara per ignotos spargentem cernit Achivos
Tela Parin; fassusque deum, Quid spicula perdis
Sanguine plebis? ait; si qua est tibi cura tuorum,

514 *tumulo*. 529 *pariterque oculis animoque* secutus. 545 fide *digessit* codd. Em. H. 574 *ductor*. 581 Sthenel. in quam quondam Cycnus, Stheneli fil. mutat. erat. II, 367 sqq. Plerique libri *Phaethontida*. 585 *Cynthia* codd. Em. Berold. 597 *patruique*. Sed alt. adiective accipiend. XI, 328 sq.

Vertere in Aeaciden, caesosque ulciscere fratres.
Dixit; et ostendens sternentem Troica ferro
Corpora Peliden, arcus obvertit in illum,
Certaque letifera direxit spicula dextra.
Quod Priamus gaudere senex post Hectora posset,
Hoc fuit. Ille igitur tantorum victor, Achille,
Vinceris a timido Graiae raptore maritae!
At si femineo fuerat tibi Marte cadendum;
Thermodontiaca malles cecidisse bipenni.
Iam timor ille Phrygum, decus et tutela Pelasgi
Nominis, Aeacides, caput insuperabile bello,
Arserat; armarat deus idem, idemque cremarat.
Iam cinis est; et de tam magno restat Achille
Nescio quid, parvam quod non bene compleat urnam.
At vivit, totum quae gloria compleat orbem.
Haec illi mensura viro respondet, et hac est
Par sibi Pelides; nec inania Tartara sentit.
Ipse etiam, ut, cuius fuerit, cognoscere possis,
Bella movet clipeus, deque armis arma feruntur.
Non ea Tydides, non audet Oileos Aiax,
Non minor Atrides, non bello maior et aevo
Poscere, non alii: soli Telamone creato,
Laertaque fuit tantae fiducia laudis.
A se Tantalides onus invidiamque removit,
Argolicosque duces mediis considere castris
Iussit, et arbitrium litis traiecit in omnes.

LIBER TERTIUS DECIMUS.

Consedere duces, et, vulgi stante corona,
Surgit ad hos clipei dominus septemplicis Aiax.
Utque erat impatiens irae, Sigeia torvo
Litora respexit, classemque in litore, vultu;
Intendensque manus, Agimus, proh Iupiter, inquit,
Ante rates causam, et mecum confertur Ulixes!
At non Hectoreis dubitavit cedere flammis,
Quas ego sustinui, quas hac a classe fugavi.
Tutius est igitur fictis contendere verbis,
Quam pugnare manu. Sed nec mihi dicere promptum,
Nec facere est isti: quantumque ego Marte feroci,
Quantum acie valeo, tantum valet iste loquendo.
Nec memoranda tamen vobis mea facta, Pelasgi,
Esse reor, vidistis enim: sua narret Ulixes,
Quae sine teste gerit, quorum nox conscia sola est.
Praemia magna peti fateor; sed demit honorem
Aemulus. Aiaci non est tenuisse superbum,
Sit licet hoc ingens, quidquid speravit Ulixes.
Iste tulit pretium iam nunc certaminis huius;
Quo quum victus erit, mecum certasse feretur.
Atque ego, si virtus in me dubitabilis esset,
Nobilitate potens essem, Telamone creatus,
Moenia qui forti Troiana sub Hercule cepit,
Litoraque intravit Pagasaea Colcha carina.
Aeacus huic pater est, qui iura Silentibus illic
Reddit, ubi Aeoliden saxum grave Sisyphon urget.
Aeacon agnoscit summus, prolemque fatetur
Iupiter esse suam. Sic ab Iove tertius Aiax.
Nec tamen haec series in causa prosit, Achivi,
Si mihi cum magno non est communis Achille.
Frater erat: fraterna peto. Quid sanguine cretus
Sisyphio, furtisque, et fraude simillimus illi,
Inserit Aeacidis alienae nomina gentis?
An quod in arma prior, nulloque sub indice veni,
Arma neganda mihi? potiorque videbitur ille,
Ultima qui cepit, detrectavitque furore
Militiam ficto; donec sollertior isto,
Sed sibi inutilior, timidi commenta retexit
Naupliades animi, vitataque traxit in arma?
Optima nunc sumat, qui sumere noluit ulla;
Nos inhonorati, et donis patruelibus orbi,
Obtulimus qui nos ad prima pericula, simus?
Atque utinam aut verus furor ille, aut creditus esset;
Nec comes hic Phrygias unquam venisset ad arces
Hortator scelerum! non te, Poeantia proles,
Expositum Lemnos nostro cum crimine haberet:
Qui nunc, ut memorant, silvestribus abditus antris
Saxa moves gemitu, Laertiadaeque precaris,
Quae meruit; quae, si di sunt, non vana precaris.
Et nunc ille eadem nobis iuratus in arma,
Heu! pars una ducum, quo successore sagittae
Herculis utuntur, fractus morboque fameque,
Velaturque, aliturque avibus; volucresque petendo
Debita Troianis exercet spicula fatis.
Ille tamen vivit, quia non comitatus Ulixen.
Mallet et infelix Palamedes esse relictus:
Viveret, aut certe letum sine crimine haberet.
Quem male convicti nimium memor iste furoris
Prodere rem Danaam finxit, fictumque probavit
Crimen, et ostendit, quod iam praefoderat, aurum.
Ergo aut exsilio vires subduxit Achivis,
Aut nece. Sic pugnat, sic est metuendus Ulixes.
Qui, licet eloquio fidum quoque Nestora vincat,
Haud tamen efficiet, desertum ut Nestora crimen
Esse rear nullum: qui, quum imploraret Ulixen
Vulnere tardus equi, fessusque senilibus annis,
Proditus a socio est. Non haec mihi crimina fingi,
Scit bene Tydides, qui nomine saepe vocatum
Corripuit, trepidoque fugam exprobravit amico.
Adspiciunt oculis superi mortalia iustis.
En eget auxilio, qui non tulit: utque reliquit,
Sic linquendus erat. Legem sibi dixerat ipse.
Conclamat socios. Adsum; videoque trementem,
Pallentemque metu, et trepidantem morte futura.
Opposui molem clipei, texique iacentem;
Servavique animam, minimum est hoc laudis, inertem.
Si perstas certare, locum redeamus in illum;
Redde hostem, vulnusque tuum, solitumque timorem,
Post clipeumque late, et mecum contende sub illo.
At postquam eripui, cui standi vulnera vires
Non dederant, nullo tardatus vulnere fugit.
Hector adest, secumque deos in proelia ducit:
Quaque ruit, non tu tantum terreris, Ulixe,
Sed fortes etiam; tantum trahit ille timoris.
Hunc ego sanguineae successu caedis ovantem
Comminus ingenti resupinum pondere fudi;
Hunc ego poscentem, cum quo concurreret, unus
Sustinui; sortemque meam vovistis, Achivi,
Et vestrae valuere preces. Si quaeritis huius
Fortunam pugnae; non sum superatus ab illo.
Ecce ferunt Troes ferrumque, ignemque, Iovemque
In Danaas classes: ubi nunc facundus Ulixes?
Nempe ego mille meo protexi pectore puppes,
Spem vestri reditus. Date tot pro navibus arma.
Quod si vera licet mihi dicere, quaeritur istis,

Lib. XIII, 20 *Quod* quum. 38 *Et* sibi. Alt. H. e cod. 49 *di* (quod dupliciter ponend. vidit H.) *dent* — *precaris*. 55 *comitavit* H. e trib. codd.

Quam mihi, maior honos, coniunctaque gloria nostra est;
Atque Aiax armis, non Aiaci arma petuntur.
Conferat his Ithacus Rhesum, imbellemque Dolona,
Priamideaque Helenum rapta cum Pallade captum;
Luce nihil gestum, nihil est Diomede remoto.
Si semel ista datis meritis tam vilibus arma;
Dividite, et maior pars sit Diomedis in illis.
Quo tamen haec Ithaco? qui clam, qui semper inermis
Rem gerit, et furtis incautum decipit hostem?
Ipse nitor galeae, claro radiantis ab auro,
Insidias prodet, manifestabitque latentem.
Sed neque Dulichius sub Achillis casside vertex
Pondera tanta feret: nec non onerosa, gravisque
Pelias esse potest imbellibus hasta lacertis.
Nec clipeus, vasti caelatus imagine mundi,
Conveniet timidae, nataeque ad furta sinistrae.
Debilitaturum quid te petis, improbe, munus?
Quod tibi si populi donaverit error Achivi;
Cur spolieris, erit, non, cur metuaris ab hoste.
Et fuga, qua sola cunctos, timidissime, vincis,
Tarda futura tibi est, gestamina tanta trahenti.
Adde, quod iste tuus, tam raro proelia passus,
Integer est clipeus: nostro, qui tela ferendo
Mille patet plagis, novus est successor habendus.
Denique, quid verbis opus est? spectemur agendo;
Arma viri fortis medios mittantur in hostes:
Inde iubete peti, et referentem ornate relatis.
Finierat Telamone satus, vulgique secutum
Ultima murmur erat; donec Laertius heros
Adstitit, atque oculos paulum tellure moratos
Sustulit ad proceres, exspectatoque resolvit
Ora sono; neque abest facundis gratia dictis.
Si mea cum vestris valuissent vota, Pelasgi;
Non foret ambiguus tanti certaminis heres,
Tuque tuis armis, nos te poteremur, Achille.
Quem quoniam non aequa mihi vobisque negarunt
Fata (manuque simul veluti lacrimantia tersit
Lumina), quis magno melius succedat Achilli,
Quam per quem magnus Danais successit Achilles?
Huic modo ne prosit, quod, ut est, hebes esse videtur;
Neve mihi noceat, quod vobis semper, Achivi,
Profuit ingenium: meaque haec facundia, si qua est,
Quae nunc pro domino, pro vobis saepe locuta est,
Invidia careat; bona nec sua quisque recuset.
Nam genus, et proavos, et quae non fecimus ipsi,
Vix ea nostra voco. Sed enim, quia retulit Aiax
Esse Iovis pronepos, nostri quoque sanguinis auctor
Iupiter est, totidemque gradus distamus ab illo.
Nam mihi Laertes pater est, Arcesius illi,
Iupiter huic: neque in his quisquam damnatus, et exsul.
Est quoque per matrem Cyllenius addita nobis
Altera nobilitas. Deus est in utroque parente.
Sed neque materno quod sum generosior ortu,
Nec mihi, quod pater est fraterni sanguinis insons,
Proposita arma peto: meritis expendite causam.
Dummodo quod fratres Telamon, Peleusque fuerunt,
Aiacis meritum non sit; nec sanguinis ordo,
Sed virtutis honos spoliis quaeratur in istis.
Aut si proximitas, primusque requiritur heres;
Est genitor Peleus, est Pyrrhus filius illi.
Quis locus Aiaci? Phthiam Scyronve ferantur.
Nec minus est isto Teucer patruelis Achilli.
Num petit ille tamen, num si petat, auferat arma?
Ergo operum quoniam nudum certamen habetur;
Plura quidem feci, quam quae comprendere dictis
In promptu mihi sit: rerum tamen ordine ducar.
Praescia venturi genitrix Nereia leti
Dissimulat cultu natum; deceperat omnes,
In quibus Aiacem, sumptae fallacia vestis.
Arma ego femineis, animum motura virilem,
Mercibus inserui. Neque adhuc proiecerat heros
Virgineos habitus, quum parmam hastamque tenenti,
Nata dea, dixi, tibi se peritura reservant
Pergama. Quid dubitas ingentem evertere Troiam?
Iniecique manum, fortemque ad fortia misi.
Ergo opera illius mea sunt. Ego Telephon hasta
Pugnantem domui; victum orantemque refeci.
Quod Thebae cecidere, meum est. Me credite Lesbon,
Me Tenedon, Chrysenque, et Cillan, Apollinis urbes,
Et Syron cepisse: mea concussa putate
Procubuisse solo Lyrnesia moenia dextra.
Utque alias taceam; qui saevum perdere posset
Hectora, nempe dedi: per me iacet inclitus Hector.
Illis haec armis, quibus est inventus Achilles,
Arma peto; vivo dederam, post fata reposco.
Ut dolor unius Danaos pervenit ad omnes,
Aulidaque Euboicam complerunt mille carinae;
Exspectata diu, nulla, aut contraria classi,
Flamina sunt, duraeque iubent Agamemnona sortes
Immeritam saevae natam mactare Dianae.
Denegat hoc genitor, divisque irascitur ipsis,
Atque in rege tamen pater est. Ego mite parentis
Ingenium verbis ad publica commoda verti.
Nunc equidem fateor, fassoque ignoscat Atrides;
Difficilem tenui sub iniquo iudice causam.
Hunc tamen utilitas populi, fraterque, datique
Summa movet sceptri, laudem ut cum sanguine penset.
Mittor et ad matrem, quae non hortanda, sed astu
Decipienda fuit. Quo si Telamonius isset,
Orba suis essent etiamnum lintea ventis.
Mittor et Iliacas audax orator ad arces;
Visaque, et intrata est altae mihi curia Troiae,
Plenaque adhuc erat illa viris. Interritus egi,
Quam mihi mandarat communis Graecia, causam,
Accusoque Parin, praedamque, Helenamque reposco,
Et moveo Priamum, Priamoque Antenora iunctum.
At Paris, et fratres, et qui rapuere sub illo,
Vix tenuere manus, scis hoc, Menelae, nefandas;
Primaque lux nostri tecum fuit illa pericli.
Longa referre mora est, quae consilioque, manuque
Utiliter feci spatiosi tempore belli.
Post acies primas, urbis se moenibus hostes
Continuere diu, nec aperti copia Martis
Ulla fuit; decimo demum pugnavimus anno.
Quid facis interea, qui nil, nisi proelia, nosti?
Quis tuus usus erat? nam si mea facta requiris;
Hostibus insidior; fossas munimine cingo;
Consolor socios, ut longi taedia belli
Mente ferant placida; doceo, quo simus alendi,
Armandique modo; mittor, quo postulat usus.
Ecce Iovis monitu, deceptus imagine somni,
Rex iubet incepti curam dimittere belli.
Ille potest auctore suam defendere causam.
Non sinat hoc Aiax, delendaque Pergama poscat,
Quodque potest, pugnet. Cur non remoratur ituros?
Cur non arma capit? det, quod vaga turba sequatur!
Non erat hoc nimium nunquam nisi magna loquenti.
Quid? quod et ipse fugis? vidi, puduitque videre,
Quum tu terga dares, inhonestaque vela parares.
Nec mora; Quid facitis? quae vos dementia, dixi,

102 sit *melior* cod. 158 num *sperat*, ut H. e codd. 189 *Hanc* equid. 221 dat H. e trib. codd.

Concitat, o socii, captam dimittere Troiam?
Quidve domum fertis decimo, nisi dedecus, anno?
Talibus atque aliis, in quae dolor ipse disertum
Fecerat, aversos profuga de classe reduxi.
Convocat Atrides socios terrore paventes:
Nec Telamoniades etiam nunc hiscere quidquam
Audet; et ausus erat reges incessere dictis
Thersites, etiam per me haud impune, protervis.
Erigor, et trepidos cives exhortor in hostem,
Amissamque mea virtutem voce reposco.
Tempore ab hoc, quodcumque potest fecisse videri
Fortiter iste, meum est; qui dantem terga retraxi.
Denique de Danais quis te laudatve petitve?
At sua Tydides mecum communicat acta;
Me probat, et socio semper confidit Ulixe.
Est aliquid, de tot Graiorum millibus, unum
A Diomede legi. Nec me sors ire iubebat:
Sic tamen et spreto noctisque hostisque periclo,
Ausum eadem, quae nos, Phrygia de gente Dolona
Interimo; non ante tamen, quam cuncta coegi
Prodere, et edidici, quid perfida Troia pararet.
Omnia cognoram, nec, quid specularer, habebam,
Et iam promissa poteram cum laude reverti.
Haud contentus ea, petii tentoria Rhesi,
Inque suis ipsum castris comitesque peremi;
Atque ita captivo victor votisque potitus,
Ingredior curru laetos imitante triumphos.
Cuius equos pretium pro nocte poposcerat hostis,
Arma negate mihi; fueritque benignior Aiax.
Quid Lycii referam Sarpedonis agmina ferro
Devastata meo? quum multo sanguine fudi
Coeranon Iphitiden, et Alastoraque, Chromiumque,
Alcandrumque, Haliumque, Noemonaque, Prytaninque,
Exitioque dedi cum Chersidamante Thoona,
Et Charopem, fatisque immitibus Ennomon actum,
Quique minus celebres nostra sub moenibus urbis
Procubuere manu. Sunt et mihi vulnera, cives,
Ipso pulchra loco: nec vanis credite verbis.
Adspicite en (vestemque manu diducit), et, Haec sunt
Pectora semper, ait, vestris exercita rebus.
At nihil impendit per tot Telamonius annos
Sanguinis in socios, et habet sine vulnere corpus.
Quid tamen hoc refert, si se pro classe Pelasga
Arma tulisse refert contra Troasque, Iovemque?
Confiteorque, tulit; neque enim benefacta maligne
Detrectare meum est: sed nec communia solus
Occupet, atque aliquem vobis quoque reddat honorem.
Repulit Actorides, sub imagine tutus Achillis,
Troas ab arsuris cum defensore carinis.
Ausum etiam Hectoreo solum concurrere Marti
Se putat, oblitus regisque, ducumque, meique,
Nonus in officio, et praelatus munere sortis.
Sed tamen eventus vestrae, fortissime, pugnae
Quis fuit? Hector abit violatus vulnere nullo.

Me miserum, quanto cogor meminisse dolore
Temporis illius, quo, Graium murus, Achilles
Procubuit! nec me lacrimae, luctusque, timorque
Tardarunt, quin corpus humo sublime referrem.
His humeris, his, inquam, humeris ego corpus Achillis,
Et simul arma tuli, quae nunc quoque ferre laboro.
Sunt mihi, quae valeant in talia pondera, vires;
Est animus vestros certe sensurus honores.
Scilicet idcirco pro gnato caerula mater
Ambitiosa suo fuit, ut coelestia dona,
Artis opus tantae, rudis et sine pectore miles
Indueret? neque enim clipei caelamina novit,
Oceanum, et terras, cumque alto sidera coelo,
Pleiadasque, Hyadasque, immunemque aequoris Arcton,
Diversasque urbes, nitidumque Orionis ensem.
Postulat, ut capiat, quae non intelligit, arma?
Quid, quod me, duri fugientem munera belli,
Arguit incepto serum accessisse labori;
Nec se magnanimo maledicere sentit Achilli?
Si simulasse vocat crimen; simulavimus ambo.
Si mora pro culpa est; ego sum maturior illo.
Me pia detinuit coniux; pia mater Achillem,
Primaque sunt illis data tempora, cetera vobis.
Haud timeo, si iam nequeo defendere crimen
Cum tanto commune viro. Deprensus Ulixis
Ingenio tamen ille; at non Aiacis Ulixes.
Neve in me stolidae convicia fundere linguae
Admiremur eum; vobis quoque digna pudore
Obiicit. An falso Palameden crimine turpe
Accusasse mihi, vobis damnasse decorum est?
Sed neque Naupliades facinus defendere tantum,
Tamque patens, valuit: nec vos audistis in illo
Crimina; vidistis, pretioque obiecta patebant.
Nec Poeantiaden quod habet Vulcania Lemnos,
Esse reus merui: factum defendite vestrum.
Consensistis enim, nec me suasisse negabo,
Ut se subtraheret bellique viaeque labori,
Tentaretque feros requie lenire dolores.
Paruit; et vivit. Non haec sententia tantum
Fida, sed et felix; quum sit satis, esse fidelem.
Quem quoniam vates delenda ad Pergama poscunt;
Ne mandate mihi; melius Telamonius ibit,
Eloquioque virum morbis iraque furentem
Molliet, aut aliqua producet callidus arte.
Ante retro Simois fluet, et sine frondibus Ide
Stabit, et auxilium promittet Achaia Troiae;
Quam, cessante meo pro vestris pectore rebus,
Aiacis stolidi Danais sollertia prosit.
Sis licet infestus sociis, regique, mihique,
Dure Philoctete; licet exsecrere, meumque
Devoveas sine fine caput, cupiasque dolenti
Me tibi forte dari, nostrumque haurire cruorem;
Te tamen aggrediar, nec inultus, spero, relinquar;
Tamque tuis potiar, faveat Fortuna, sagittis,
Quam sum Dardanio, quem cepi, vate potitus:

232 *Ausit; at* H. partim e codd. 237 *quem* dantem. 247 *quod* spec. Sed v. Virg. Ecl. II, 2. 257 Coeranon, *Hippasiden* e coni. Accursii. Sed eiusmodi patronymicon appellativis nominib. non poterat intermisceri nisi in appositione. Hippasid. est autem Charops, Soci frater, Iliad. XI, 426; quem noster intulit versui 260. Coeranon habes Il. V, 677. Unde Ovid. Iphitiden eum dicat, nescimus, nec tamen propterea vetus est lectio eiicienda. Particulam *et* ante *Alastoraque* H. intulit ex plerisque ut ait, vett. libr. Ita *et* coniungendi, *que* illae post *Alastora* rel. subiungendi vices sustinent. Ante H. legebatur aut *Iphitiden*, *Alastoraque*, aut *Iphitidenque*, *Alastoraque*. 260 *Charopen*. quod falsum esse non animadverterunt intpp. 276 *ducisque* codd. Em. H. 291 *norit* H. e codd. 295 vulg. puncto claudunt, qua re versus fit otiosus. 312 obiectaque crimina e pretio ap. enim reperto patebant. 323 *perducet*. Post 331 maximae in codd. turbae. Legitur, nec tamen in omnibus, versus: *Utque tui mihi, sic fiat tibi copia nostri*, quem alii ante. alii post 332 habent, ego autem, ut et rhythmis Ovidio indignum, et a sententia insulsum, plane eieci. 332 plerumque editur: Te tam. agg. *mecumque reducere nitar*, qui est pannus librarii alicuius inepti; nam vera res, quam propter Ulixes aggressurus est Philocteten, longe gravius significatur versu. 333 sq. Nec maioris pretii alia huius versus complementa sunt: *castrisque reducere nitar; longe formidine pulsa; sollerti pectore fidus* (quod ne latinum quidem, quum debeat esse *confisus*). Reduxi verba multor. teste Heinsio codicum, quae veram Ovidii manum prae se videntur ferre. Hoc autem dicit Ulixes: Etsi tu, Philoctete, vehementissime mihi irasceris, te tamen aggrediar, neque, si forte tibi succubuerim, inultus, spero, destituar: tam autem certus *sum propositi mei, ut etiamsi* ultima mihi patienda sint, telis illis fatalibus potiturum me confidam. 334 vate, Heleno.

Quam responsa deum, Troianaque fata retexi:
Quam rapui Phrygiae signum penetrale Minervae
Hostibus e mediis. Et se mihi comparat Aiax?
Nempe capi Troiam prohibebant fata sine illo.
Fortis ubi est Aiax? ubi sunt ingentia magni
Verba viri? cur hic metuis? cur audet Ulixes
Ire per excubias, et se committere nocti?
Perque feros enses, non tantum moenia Troum,
Verum etiam summas arces intrare, suaque
Eripere aede deam, raptamque efferre per hostes?
Quae nisi fecissem, frustra Telamone creatus
Gestasset laeva taurorum tergora septem.
Illa nocte mihi Troiae victoria parta est;
Pergama tunc vici, quum vinci posse coegi.
Desine Tydiden vultuque et murmure nobis
Ostentare meum; pars est sua laudis in illis.
Nec tu, quum socia clipeum pro classe tenebas,
Solus eras: tibi turba comes, mihi contigit unus;
Qui, nisi pugnacem sciret sapiente minorem
Esse, nec indomitae deberi praemia dextrae,
Ipse quoque haec peteret; peteret moderatior Aiax,
Eurypylusque ferox, claroque Andraemone natus;
Nec minus Idomeneus, patriaque creatus eadem
Meriones; peteret maioris frater Atridae.
Quippe manu fortes, nec sunt tibi Marte secundi;
Consiliis cessere meis. Tibi dextera bello
Utilis; ingenium est, quod eget moderamine nostri.
Tu vires sine mente geris; mihi cura futuri est.
Tu pugnare potes; pugnandi tempora mecum
Eligit Atrides. Tu tantum corpore prodes;
Nos animo. Quantoque ratem qui temperat, anteit
Remigis officium, quanto dux milite maior;
Tantum ego te supero. Nec non in corpore nostro
Pectora sunt potiora manu: vigor omnis in illis.
At vos, o proceres, vigili date praemia vestro,
Proque tot annorum cura, quos anxius egi,
Hunc titulum meritis pensandum reddite nostris.
Iam labor in fine est; obstantia fata removi;
Altaque, posse capi faciendo, Pergama cepi.
Per spes nunc socias, casuraque moenia Troum,
Perque deos oro, quos hosti nuper ademi;
Per, si quid superest, quod sit sapienter agendum,
Si quid adhuc audax, ex praecipitique petendum est;
Si Troiae fatis aliquid restare putatis;
Este mei memores: aut si mihi non datis arma,
Huic date. Et ostendit signum fatale Minervae.
Mota manus procerum est; et, quid facundia posset,
Re patuit: fortisque viri tulit arma disertus.
Hectora qui solus, qui ferrum, ignemque, Iovemque
Sustinuit toties, unam non sustinet iram:
Invictumque virum vincit dolor. Arripit ensem,
Et, Meus hic certe est. An et hunc sibi poscet Ulixes?
Hoc, ait, utendum est in me mihi: quique cruore
Saepe Phrygum maduit, domini nunc caede madebit;
Ne quisquam Aiacem possit superare, nisi Aiax.
Dixit; et in pectus, tunc denique vulnera passum,
Qua patuit ferro, letalem condidit ensem.
Nec valuere manus infixum educere telum:
Expulit ipse cruor; rubefactaque sanguine tellus
Purpureum viridi genuit de caespite florem,
Qui prius Oebalio fuerat de vulnere natus.
Littera communis mediis pueroque viroque
Inscripta est foliis: haec nominis, illa querelae.
Victor ad Hypsipyles patriam, clarique Thoantis,
Et veterum terras infames caede virorum,
Vela dat, ut referat, Tirynthia tela, sagittas.
Quae postquam ad Graios, domino comitante, revexit;
Imposita est sero tandem manus ultima bello.
Troia simul Priamusque cadunt: Priameia coniux
Perdidit infelix hominis post omnia formam,
Externasque novo latratu terruit auras.
Longus in angustum qua clauditur Hellespontus,
Ilion ardebat, neque adhuc consederat ignis,
Exiguumque senis Priami Iovis ara cruorem
Combiberat. Tractata comis antistita Phoebi
Non profecturas tendebat ad aethera palmas.
Dardanidas matres patriorum signa deorum,
Dum licet, amplexas, succensaque templa tenentes
Invidiosa trahunt victores praemia Graii.
Mittitur Astyanax illis de turribus, unde
Pugnantem pro se, proavitaque regna tuentem,
Saepe videre patrem monstratum a matre solebat.
Iamque viam suadet Boreas; flatuque secundo
Carbasa mota sonant; iubet uti navita ventis.
Troia, vale: rapimur, clamant, dantque oscula terrae
Troades, et patriae fumantia tecta relinquunt.
Ultima conscendit classem, miserabile visu,
In mediis Hecube natorum inventa sepulcris.
Prensantem tumulos, atque ossibus oscula dantem
Dulichiae traxere manus. Tamen unius hausit,
Inque sinu cineres secum tulit Hectoris haustos.
Hectoris in tumulo canum de vertice crinem,
Inferias inopes, crinem, lacrimasque relinquit.
Est, ubi Troia fuit, Phrygiae contraria tellus,
Bistoniis habitata viris. Polymestoris illic
Regia dives erat, cui te commisit alendum
Clam, Polydore, pater, Phrygiisque removit ab armis.
Consilium sapiens, sceleris nisi praemia magnas
Adiecisset opes, animi irritamen avari.
Ut cecidit Fortuna Phrygum, capit impius ensem
Rex Thracum, iuguloque sui defigit alumni;
Et tanquam tolli cum corpore crimina possent,
Exanimem e scopulo subiectas misit in undas.
Litore Threicio classem religarat Atrides,
Dum mare pacatum, dum ventus amicior esset.
Hic subito, quantus, quum viveret, esse solebat,
Exit humo late rupta, similisque minanti,
Temporis illius vultum referebat Achilles,
Quo ferus iniusto petiit Agamemnona ferro:
Immemoresque mei disceditis, inquit, Achivi,
Obrutaque est mecum virtutis gratia nostrae?
Ne facite: utque meum non sit sine honore sepulcrum,
Placet Achilleos mactata Polyxena manes.
Dixit; et, immiti sociis parentibus umbrae,
Rapta sinu matris, quam iam prope sola fovebat,
Fortis, et infelix, et plus quam femina, virgo
Ducitur ad tumulum, diroque fit hostia busto.
Quae memor ipsa sui, postquam crudelibus aris
Admota est, sensitque sibi fera sacra parari;
Utque Neoptolemum stantem, ferrumque tenentem,
Inque suo vidit figentem lumina vultu;
Utere iamdudum generoso sanguine, dixit:
Nulla mora est. At tu iugulo vel pectore telum
Conde meo: iugulumque simul, pectusque retexit.
Scilicet aut ulli servire Polyxena ferrem,
Aut per tale sacrum numen placabitur ullum.

339 *es*. 340 *metuit*. 350 *in illo*. Alt. H. e cod. Sua, ut interdum ap. poetas, pro eius. Illa sunt gesta communia. Id. tamen H. c. *et illi*. 356 *Andremone* unde sit in edit. Burm. nescio; certe IX, 333; 363 *Andraemona* dedit. Est autem ἀνδρῶν αἵμων. Al. res est in Achemenide XIV, 161 sqq. de quo v. ad Virg. Aen. III, 614. 423 *Hecube* in vulg. etiam 549, 556 et ap. Sabin. Epist. 1, 63 obtinet, forma, quam recte observat Bothius neque graecam esse nec latinam. 424 hausit, effodit. 435 *demisit*. 457 *Aut* tu. Alt. H. e quatuor codd. 459 sq. indi- Polyxenae sententiam, se, etiamsi non immolanda esset, servitutem non fuisse toleraturam. [illegible] essem animi, neque latura captivitatem, ac proinde indigna, quae liberale sacrificium numini [illegible] est; aut ego gratum diis munus occidam.

Mors tantum vellem matrem mea fallere posset.
Mater obest, minuitque necis mihi gaudia; quamvis
Non mea mors illi, verum sua vita gemenda est.
Vos modo, ne Stygios adeam non libera Manes,
Este procul, si iusta peto; tactuque viriles
Virgineo removete manus. Acceptior illi,
Quisquis is est, quem caede mea placare paratis,
Liber erit sanguis. Si quos tamen ultima nostri
Vota movent oris; Priami vos filia regis,
Non captiva, rogat: genetrici corpus inemptum
Reddite; neve auro redimat ius triste sepulcri,
Sed lacrimis: tunc, quum poterat, redimebat et auro.
Dixerat. At populus lacrimas, quas illa tenebat,
Non tenet. Ipse etiam flens invitusque sacerdos
Praebita coniecto rupit praecordia ferro.
Illa, super terram defecto poplite labens,
Pertulit intrepidos ad fata novissima vultus.
Tunc quoque cura fuit partes velare tegendas,
Quum caderet, castique decus servare pudoris.
Troades excipiunt; deploratosque recensent
Priamidas, et quid dederit domus una cruoris.
Teque gemunt, virgo, teque, o modo regia coniux,
Regia dicta parens, Asiae florentis imago,
Nunc etiam praedae mala sors; quam victor Ulixes
Esse suam nollet, nisi quod tamen Hectora partu
Edideras: dominum matri vix reperit Hector.
Quae corpus complexa animae tam fortis inane,
Quas toties patriae dederat, natisque, viroque,
Huic quoque dat lacrimas; lacrimas in vulnera fundit,
Osculaque ore petit, consuetaque pectora plangit,
Canitiemque suam concreto in sanguine verrens,
Plura quidem, sed et haec laniato pectore dixit:
Nata, tuae, quid enim superest? dolor ultime matri,
Nata, iaces; videoque tuum, mea vulnera, vulnus.
En, ne perdiderim quenquam sine caede meorum,
Tu quoque vulnus habes. At te, quia femina, rebar
A ferro tutam: cecidisti et femina ferro;
Totque tuos idem fratres, te perdidit idem,
Exitium Troiae nostrique orbator, Achilles.
At postquam Paridis cecidit, Phoebique sagittis:
Nunc certe, dixi, non est metuendus Achilles.
Nunc quoque mi metuendus erat. Cinis ipse sepulti
In genus hoc saevit; tumulo quoque sensimus hostem
Aeacidae fecunda fui. Iacet Ilion ingens,
Eventuque gravi finita est publica clades;
Si finita tamen. Soli mihi Pergama restant,
In cursuque meus dolor est. Modo maxima rerum,
Tot generis natisque potens, nuribusque, viroque,
Nunc trahor exsul, inops, tumulis avulsa meorum,
Penelopae munus: quae me data pensa trahentem
Matribus ostendens Ithacis, Haec Hectoris illa est
Clara parens, haec est, dicet, Priameia coniux.
Postque tot amissos tu nunc, quae sola levabas
Maternos luctus, hostilia busta piasti.
Inferias hosti peperi. Quo ferrea resto?
Quidve moror? quo me servas, damnosa senectus?
Quid, di crudeles, nisi quo nova funera cernam,
Vivacem differtis anum? quis posse putaret
Felicem Priamum, post diruta Pergama, dici?
Felix morte sua nec te, mea nata, peremptam
Adspicit, et vitam pariter regnumque reliquit.
At, puto, funeribus dotabere, regia virgo,
Condeturque tuum monumentis corpus avitis.
Non haec est Fortuna domus. Tibi munera matris
Contingent fletus, peregrinaeque haustus arenae.
Omnia perdidimus: superest, cur vivere tempus
In breve sustineam, proles gratissima matri,
Nunc solus, quondam minimus de stirpe virili,
Has datus Ismario regi Polydorus in oras.
Quid moror interea crudelia vulnera lymphis
Abluere, et sparsos immiti sanguine vultus?
Dixit; et ad litus passu processit anili.
Albentes laniata comas. Date, Troades, urnam,
Dixerat infelix, liquidas hauriret ut undas:
Adspicit eiectum Polydori in litore corpus,
Factaque Threiciis ingentia vulnera telis.
Troades exclamant: obmutuit illa dolore;
Et pariter vocem, lacrimasque introrsus obortas
Devorat ipse dolor, duroque simillima saxo
Torpet, et adversa figit modo lumina terra;
Interdum torvos extollit ad aethera vultus;
Nunc positi spectat vultum, nunc vulnera nati,
Vulnera praecipue; seque armat et instruit ira.
Qua simul exarsit, tanquam regina maneret,
Ulcisci statuit, poenaeque in imagine tota est.
Utque furit catulo lactente orbata leaena;
Signaque nacta pedum sequitur, quem non videt, hostem;
Sic Hecabe, postquam cum luctu miscuit iram,
Non oblita animorum, annorum oblita suorum,
Vadit ad artificem dirae, Polymestora, caedis,
Colloquiumque petit: nam se monstrare relictum
Velle latens illi, quod nato redderet, aurum.
Credidit Odrysius, praedaeque assuetus amore
In secreta venit; quum blando callidus ore,
Tolle moras, Hecabe, dixit, da munera nato.
Omne fore illius quod das, quod et ante dedisti,
Per superos iuro. Spectat truculenta loquentem,
Falsaque iurantem; tumidaque exaestuat ira.
Atque ita correptum captivarum agmine matrum
Involat, et digitos in perfida lumina condit,
Exspoliatque genas oculis, facit ira valentem,
Immergitque manus, foedataque sanguine sonti
Non lumen, neque enim superest, loca luminis haurit.
Clade sui Thracum gens irritata tyranni
Troada telorum lapidumque incessere iactu
Coepit. At haec missum rauco cum murmure saxum
Morsibus insequitur: rictuque ad verba parato
Latravit, conata loqui. Locus exstat, et ex re
Nomen habet; veterumque diu memor illa malorum,
Tunc quoque Sithonios ululavit maesta per agros.
Illius Troasque suos hostesque Pelasgos,
Illius Fortuna deos quoque moverat omnes;
Sic omnes, ut et ipsa Iovis coniuxque, sororque,
Eventus Hecubam meruisse negaverit illos.
Non vacat Aurorae, quanquam isdem faverat armis,
Cladibus et casu Troiaeque Hecubaeque moveri.
Cura deam propior, luctusque domesticus angit
Memnonis amissi: Phrygiis quem lutea campis
Vidit Achillea pereuntem cuspide mater.
Vidit; et ille color, qua matutina rubescunt
Tempora, palluerat, latuitque in nubibus aether.
At non impositos supremis ignibus artus
Sustinuit spectare parens; sed crine soluto,
Sicut erat, magni genibus procumbere non est
Dedignata Iovis, lacrimisque has addere voces:
Omnibus inferior, quas sustinet aureus aether,
Nam mihi sunt totum rarissima templa per orbem,

474 *deflero*. 486 *Ediderat* codd. Em. H. 490 *tegit*, quod frustra retinet Gierig; *legit* H. e codd. Sed *legere oscula* amantis potius foret lascive ludentis, quam matris afflictae. Potest enim legere oscula nihil esse quam carpere ea cum delicata quadam voluptate. Offert porro se, quod legitur; atque ita recte Latini dixerunt *legere morientis halitum*. Iam vero oscula mortuae non offerunt se, sed petuntur. Dedi lection. optimi cod. Thuan. 516 *annosa*. 541 *sustollit* H. e paucis, ut videtur, codd. 568 Locus, Cynossema.

Diva tamen venio, non ut delubra, diesque
Des mihi sacrificos, caliturasque ignibus aras.
Si tamen adspicias, quantum tibi femina praestem,
Tunc quum luce nova noctis confinia servo;
Praemia danda putes. Sed non ea cura, neque hic est
Nunc status Aurorae, meritos ut poscat honores.
Memnonis orba mei venio: qui fortia frustra
Pro patruo tulit arma suo, primisque sub annis
Occidit a forti, sic vos voluistis, Achille.
Da, precor, huic aliquem, solatia mortis, honorem,
Summe deum rector, maternaque vulnera leni.
Iupiter annuerat, quum Memnonis arduus alto
Corruit igne rogus, nigrique volumina fumi
Infecere diem; veluti quum flumina natas
Exhalant nebulas, nec Sol admittitur infra.
Atra favilla volat, glomerataque corpus in unum
Densatur, faciemque capit, sumitque calorem
Atque animam ex igni; levitas sua praebuit alas.
Et primo similis volucri, mox vera volucris
Insonuit pennis; pariter sonuere sorores
Innumerae, quibus est eadem natalis origo.
Terque rogum lustrant, et consonus exit in auras
Ter clangor: quarto seducunt castra volatu.
Tum duo diversa populi de parte feroces
Bella gerunt, rostrisque, et aduncis unguibus iras
Exercent, alasque, adversaque pectora lassant,
Inferiaeque cadunt cineri cognata sepulto
Corpora, seque viro forti meminere creatas.
Praepetibus subitis nomen facit auctor; ab illo
Memnonides dictae, quum Sol duodena peregit
Signa, parentali periturae Marte rebellant.
Ergo aliis latrasse Dymantida flebile visum;
Luctibus est Aurora suis intenta, piasque
Nunc quoque dat lacrimas, et toto rorat in orbe.
Nec tamen eversam Troiae cum moenibus esse
Spem quoque fata sinunt. Sacra, et sacra altera, patrem
Fert humeris venerabile onus Cythereius heros.
De tantis opibus praedam pius eligit illam,
Ascaniumque suum; profugaque per aequora classe
Fertur ab Antandro, scelerataque limina Thracum,
Et Polydoreo manantem sanguine terram
Linquit; et utilibus ventis aestuque secundo
Intrat Apollineam, sociis comitantibus, urbem.
Hunc Anius, quo rege homines, antistite Phoebus
Rite colebatur, temploque, domoque recepit;
Urbemque ostendit, delubraque nota, duasque
Latona quondam stirpes pariente retentas.
Ture dato flammis, vinoque in tura profuso,
Caesorumque boum fibris de more crematis,
Regia tecta petunt, positique tapetibus altis
Munera cum liquido capiunt Cerealia Baccho.
Tum pius Anchises: O Phoebi lecte sacerdos,
Fallor? an et natum, quum primum haec moenia vidi,
Bisque duas natas, quantum reminiscor, habebas?
Huic Anius, niveis circumdata tempora vittis
Concutiens et tristis, ait: Non falleris, heros
Maxime; natorum vidisti quinque parentem,
Quem nunc, tanta homines rerum inconstantia versat,
Paene vides orbum. Quid enim mihi filius absens
Auxilii? quem dicta suo de nomine tellus
Andros habet, pro patre locumque et regna tenentem.
Delius augurium dedit huic: dedit altera Liber
Femineae sorti voto maiora fideque
Munera; nam tactu natarum cuncta mearum
In segetem, laticemque meri, baccamque Minervae
Transformabantur, divesque erat usus in illis.
Hoc ubi cognovit, Troiae populator, Atrides;
Ne non ex aliqua vestram sensisse procellam
Nos quoque parte putes, armorum viribus usus
Abstrahit invitas gremio genitoris, alantque,
Imperat, Argolicam coelesti munere classem.
Effugiunt quo quaeque potest. Euboea duabus,
Et totidem natis Andros fraterna petita est.
Miles adest, et, ni dedantur, bella minatur.
Victa metu pietas consortia pectora poenae
Dedit; et ut timido possis ignoscere fratri,
Non hic Aeneas, non, qui defenderet Andron,
Hector erat, per quos decimum durastis in annum.
Iamque parabantur captivis vincla lacertis:
Illae tollentes etiamnum libera coelo
Brachia, Bacche pater, fer opem, dixere; tulitque
Muneris auctor opem: si miro perdere more
Ferre vocatur opem. Nec, qua ratione figuram
Perdiderint, potui scire, aut nunc dicere possim.
Summa mali nota est: pennas sumpsere, tuaeque
Coniugis in volucrem, niveas abiere columbas.
Talibus atque aliis postquam convivia dictis
Implerunt, mensa somnum petiere remota.
Cumque die surgunt, adeuntque oracula Phoebi,
Qui petere antiquam matrem, cognataque iussit
Litora. Prosequitur rex, et dat munus ituris,
Anchisae sceptrum, chlamydem, pharetramque nepoti,
Cratera Aeneae, quem quondam miserat illi
Hospes ab Aoniis Therses Ismenius oris.
Miserat hunc illi Therses, fabricaverat Alcon
Myleus, et longo caelaverat argumento.
Urbs erat, et septem posses ostendere portas:
Hae pro nomine erant, et, quae foret illa, docebant.
Ante urbem exsequiae, tumulique, ignesque, rogique,
Effusaeque comas, et apertae pectora matres
Significant luctum: Nymphae quoque flere videntur,
Siccatosque queri fontes; sine frondibus arbos
Nuda riget; rodunt arentia saxa capellae.
Ecce facit mediis natas Orione Thebis,
Hanc non femineum iugulo dare pectus aperto,
Illam, demisso per fortia vulnera telo,
Pro populo cecidisse suo; pulchrisque per urbem
Funeribus ferri, celebrique in parte cremari;
Tum de virginea geminos exire favilla,
Ne genus intereat, iuvenes, quos fama Coronas
Nominat, et cineri materno ducere pompam.
Hactenus antiquo signis fulgentibus aere,
Summus inaurato crater erat asper acantho.
Nec leviora datis Troiani dona remittunt;
Dantque sacerdoti, custodem turis, acerram,
Dant pateram, claramque auro gemmisque coronam.
Inde recordati Teucros a sanguine Teucri
Ducere principium, Creten tenuere, locique
Ferre diu nequiere Iovem; centumque relictis
Urbibus, Ausonios optant contingere portus,
Saevit hiems, iactatque viros, Strophadumque receptos
Portubus infidis exterruit ales Aello.
Et iam Dulichios portus, Ithacamque, Samenque,
Neritiasque domos, regnum fallacis Ulixis
Praeter erant vecti; certatam lite deorum
Ambraciam, versique vident sub imagine saxum

627 *litora.* 631 homines coluntur, fideli cura. VIII, 725. 632 *colebantur* H. e codd. 633 vota id. e codd. 650 *stirpi.* 673 *volucres.* 686 luctum, pestis causa. Qua occasione, quum duar. morte virginum iram deor. placatum iri respondissent vates, Metioche et Menippe, Orionis filiae, ultro se ad patriam a malo liberand. obtulerunt. 712 sqq. De Ambracia Apollo, Diana et Hercules inter se certaverant; quam quum electus iudex Craga[illegible] culi asseruisset, ab Apoll. in saxum mutat. est.

Iudicis, Actiaco quae nunc ab Apolline nota est;
Vocalemque sua terram Dodonida quercu,
Chaoniosque sinus, ubi nati rege Molosso
Impia subiectis fugere incendia pennis.
Proxima Phaeacum felicibus obsita pomis
Rura petunt. Epiros ab his, regnataque vati
Buthrotos Phrygio, simulataque Troia tenetur.
Inde futurorum certi, quae cuncta fideli
Priamides Helenus monitu praedixerat, intrant
Sicaniam. Tribus haec excurrit in aequora linguis;
E quibus imbriferos obversa Pachynos ad Austros;
Mollibus expositum Zephyris Lilybaeon, at Arcton
Aequoris expertem spectat Boreanque Peloros.
Hac subeunt Teucri, remisque aestuque secundo
Sub noctem potitur Zanclaea classis arena.
Scylla latus dextrum, laevum irrequieta Charybdis
Infestant. Vorat haec raptas, revomitque carinas;
Illa feris atram canibus succingitur alvum,
Virginis ora gerens, et, si non omnia vates
Ficta reliquerunt, aliquo quoque tempore virgo.
Hanc multi petiere proci: quibus illa repulsis
Ad pelagi Nymphas, pelagi gratissima Nymphis,
Ibat, et elusos iuvenum narrabat amores.
Cui dum pectendos praebet Galatea capillos,
Talibus alloquitur, repetens suspiria, dictis:
Te tamen, o virgo, genus haud immite virorum
Expetit; utque facis, potes his impune negare.
At mihi, cui pater est Nereus, quam caerula Doris
Enixa est, quae sum turba quoque tuta sororum,
Non nisi per fluctus licuit Cyclopis amorem
Effugere; et lacrimae vocem impediere loquentis.
Quas ubi marmoreo detersit pollice virgo,
Et solata deam est; refer, o carissima, dixit,
Neve tui causam tege, sum tibi fida, doloris.
Nereis his contra resecuta Crataeide natam:
Acis erat, Fauno Nymphaque Symaethide cretus,
Magna quidem patrisque sui, matrisque voluptas,
Nostra tamen maior. Nam me sibi iunxerat uni
Pulcher, et, octonis iterum natalibus actis,
Signarat dubia teneras lanugine malas.
Hunc ego, me Cyclops nullo cum fine petebat;
Nec, si quaesieris, odium Cyclopis, amorne
Acidis in nobis fuerit praesentior, edam:
Par utrumque fuit. Proh quanta potentia regni
Est, Venus alma, tui! nempe ille immitis, et ipsis
Horrendus silvis, et visus ab hospite nullo
Impune, et magni cum dis contemptor Olympi,
Quid sit amor, sentit, nostrique cupidine captus
Uritur, oblitus pecorum, antrorumque suorum.
Iamque tibi formae, iamque est tibi cura placendi;
Iam rigidos pectis rastris, Polypheme, capillos;
Iam libet hirsutam tibi falce recidere barbam,
Et spectare feros in aqua, et componere, vultus.
Caedis amor, feritasque, sitisque immensa cruoris
Cessant, et tutae veniuntque, abeuntque carinae.
Telemus interea Siculam delatus ad Aetnen,
Telemus Eurymides, quem nulla fefellerat ales,
Terribilem Polyphemon adit, Lumenque, quod unum
Fronte geris media, rapiet tibi, dixit, Ulixes.
Risit, et, O vatum stolidissime, falleris, inquit:
Altera iam rapuit. Sic frustra vera monentem
Spernit, et aut gradiens ingenti litora passu
Degravat, aut fessus sub opaca revertitur antra.
Prominet in pontum cuneatus acumine longo
Collis: utrumque latus circumfluit aequoris unda.
Huc ferus adscendit Cyclops, mediamque resedit.
Lanigerae pecudes, nullo ducente, secutae.
Cui postquam pinus, baculi quae praebuit usum,
Ante pedes posita est, antennis apta ferendis,
Sumptaque arundinibus compacta est fistula centum;
Senserunt toti pastoria sibila montes;
Senserunt undae. Latitans ego rupe, meique
Acidis in gremio residens, procul auribus hausi
Talia dicta meis, auditaque mente notavi:
Caudidior nivei folio, Galatea, ligustri;
Floridior pratis; longa procerior alno;
Splendidior vitro; tenero lascivior haedo;
Levior assiduo detritis aequore conchis;
Solibus hibernis, aestiva gratior umbra;
Nobilior palmis; platano conspectior alta;
Lucidior glacie; matura dulcior uva;
Mollior et cycni plumis, et lacte coacto;
Et, si non fugias, riguo formosior horto;
Saevior indomitis eadem Galatea iuvencis;
Durior annosa quercu; fallacior undis;
Lentior et salicis virgis, et vitibus albis;
His immobilior scopulis; violentior amne;
Laudato pavone superbior; acrior igni;
Asperior tribulis; feta truculentior ursa;
Surdior aequoribus; calcato immitior hydro;
Et, quod praecipue vellem tibi demere posse,
Non tantum cervo, claris latratibus acto,
Verum etiam ventis, volucrique fugacior aura;
At, bene si noris, pigeat fugisse: morasque
Ipsa tuas damnes, et me retinere labores.
Sunt mihi, pars montis, vivo pendentia saxo
Antra, quibus nec Sol medio sentitur in aestu,
Nec sentitur hiems: sunt poma gravantia ramos:
Sunt auro similes longis in vitibus uvae:
Sunt et purpureae: tibi et has servamus, et illas.
Ipsa tuis manibus, silvestri nata sub umbra,
Mollia fraga leges: ipsa auctumnalia corna,
Prunaque, non solum nigro liventia suco,
Verum etiam generosa, novasque imitantia ceras.
Nec tibi castaneae, me coniuge, nec tibi deerunt
Arbutei fetus: omnis tibi serviet arbos.
Hoc pecus omne meum est: multae quoque vallibus errant;
Multas silva tegit; multae stabulantur in antris.
Nec, si forte roges, possim tibi dicere, quot sint.
Pauperis est numerare pecus. De laudibus harum
Nil mihi credideris: praesens potes ipsa videre,
Ut vix sustineant distentum cruribus uber.
Sunt, fetura minor, tepidis in ovilibus agni:
Sunt quoque, par aetas, aliis in ovilibus haedi.
Lac mihi semper adest niveum. Pars inde bibenda
Servatur; partem liquefacta coagula durant.
Nec tibi deliciae faciles, vulgataque tantum
Munera contingent, damae, leporesque, capraeque,
Parque columbarum, demptusve cacumine nidus;
Inveni geminos, qui tecum ludere possint,
Inter se similes, vix ut dignoscere possis,
Villosae catulos in summis montibus ursae;
Inveni, et dominae, dixi, servabimus istos.
Iam modo caeruleo nitidum caput exsere ponto:
Iam, Galatea, veni; nec munera despice nostra.
Certe ego me novi, liquidaeque in imagine vidi
Nuper aquae; placuitque mihi mea forma videnti.
Adspice, sim quantus. Non est hoc corpore maior
Iupiter in coelo: nam vos narrare soletis

716 sq. Munichi, Molossor. regis, filii tres cum sorore in aves mutati ignem a latronum turba iniectum aedib. effugere. 737 *Quam* H. e codd. Ipsam autem Scyllam crinem Galateae pexuisse fidem faciunt versus 745 sq. 769 *Siculum* — in *aequor*. Etiam *Siculum* — *Aetnen*. Cf. vero ad IX, 165. 793 *pomis*. Alt. cod. 804 *possem*. 819 *Arborei*, quod quum I, 104 delevisset, hic perperam retinuit Gierig. Aliud est in XIV, 625.

Nescio quem regnare Iovem. Coma plurima torvos
Prominet in vultus, humerosque, ut lucus, obumbrat.
Nec mihi quod rigidis horrent densissima setis
Corpora, turpe puta. Turpis sine frondibus arbos:
Turpis equus, nisi colla iubae flaventia velent.
Pluma tegit volucres; ovibus sua lana decori est;
Barba viros, hirtaeque decent in corpore setae.
Unum est in media lumen mihi fronte, sed instar
Ingentis clipei. Quid? non haec omnia magno
Sol videt e coelo? Soli tamen unicus orbis.
Adde, quod in vestro genitor meus aequore regnat.
Hunc tibi do socerum. Tantum miserere, precesque
Supplicis exaudi; tibi enim succumbimus uni.
Quique Iovem et coelum sperno, et penetrabile fulmen,
Nerei, te vereor: tua fulmine saevior ira est.
Atque ego contemptus essem patientior huius,
Si fugeres omnes. Sed cur, Cyclope repulso,
Acin amas, praefersque meis amplexibus Acin?
Ille tamen placeatque sibi, placeatque licebit,
Quod nollem, Galatea, tibi: modo copia detur,
Sentiet esse mihi tanto pro corpore vires.
Viscera viva traham, divulsaque membra per agros,
Perque tuas spargam, sic se tibi misceat, undas.
Uror enim, laesusque exaestuat acrius ignis;
Cumque suis videor translatam viribus Aetnen
Pectore ferre meo: nec tu, Galatea, moveris.
Talia nequidquam questus, nam cuncta videbam,
Surgit; et ut taurus, vacca furibundus adempta,
Stare nequit, silvaque et notis montibus errat;
Quum ferus ignaros, nec quidquam tale timentes,
Me videt atque Acin, Videoque, exclamat, et ista
Ultima sit, faciam, Veneri concordia vestrae.
Tantaque vox, quantam Cyclops iratus habere
Debuit, illa fuit. Clamore perhorruit Aetne.
Ast ego vicino pavefacta sub aequore mergor.
Terga fugae dederat conversa Symaethius heros,
Et, Fer opem, Galatea, precor, mihi; ferte parentes,
Dixerat, et vestris periturum admittite regnis.
Insequitur Cyclops, partemque e monte revulsam
Mittit; et extremus quamvis pervenit ad illum
Angulus e saxo, totum tamen obruit Acin.
At nos, quod solum fieri per fata licebat,
Fecimus, ut vires assumeret Acis avitas.
Puniceus de mole cruor manabat, et intra
Temporis exiguum rubor evanescere coepit;
Fitque color primo turbati fluminis imbre,
Purgaturque mora. Tum moles fracta dehiscit,
Vivaque per rimas, proceraque surgit arundo;
Osque cavum saxi sonat exsultantibus undis;
Miraque res, subito media tenus exstitit alvo
Incinctus iuvenis flexis nova cornua cannis,
Qui, nisi quod maior, quod toto caerulus ore est,
Acis erat. Sed quidquid erat, tamen Acis in amnem
Versus, et antiquum tenuerunt flumina nomen.
Desierat Galatea loqui; coetuque solato
Discedunt, placidisque natant Nereides undis.
Scylla redit: neque enim medio se credere ponto
Audet; et aut bibula sine vestibus errat arena,
Aut, ubi lassata est, seductos nacta recessus
Gurgitis, inclusa sua membra refrigerat unda.
Ecce fretum findens alti novus incola ponti,
Nuper in Euboica versis Anthedone membris,
Glaucus adest, visaeque cupidine virginis haeret,
Et, quaecumque putat fugientem posse morari,
Verba refert. Fugit illa tamen, veloxque timore
Pervenit in summum positi prope litora montis.
Ante fretum est ingens, apicem collectus in unum,
Longa sine arboribus convexus ad aequora vertex.
Constitit hic; et tuta loco, monstrumne, deusne
Ille sit, ignorans, admiraturque colorem,
Caesariemque, humeros subiectaque terga tegentem,
Ultimaque excipiat quod tortilis inguina piscis.
Sentit; et innitens, quae stabat proxima, moli,
Non ego prodigium, non sum fera bellua, virgo,
Sum deus, inquit, aquae: nec maius in aequore Proteus
Ius habet, aut Triton, Athamantiadesque Palaemon.
Ante tamen mortalis eram: sed scilicet altis
Deditus aequoribus, iam tum exercebar in illis.
Nam modo ducebam ducentia retia pisces:
Nunc in mole sedens moderabar arundine linum.
Sunt viridi prato confinia litora, quorum
Altera pars undis, pars altera cingitur herbis;
Quas neque cornigerae morsu laesere iuvencae,
Nec placidae carpsistis oves, hirtaeve capellae.
Non apis inde tulit collectos sedula flores:
Non data sunt capiti genialia serta: nec unquam
Falciferae secuere manus. Ego primus in illo
Caespite consedi, dum lina madentia sicco.
Utque recenserem captivos ordine pisces;
Insuper exposui, quos aut in retia casus,
Aut sua credulitas in aduncos egerat hamos.
Res similis fictae: sed quid mihi fingere prodest?
Gramine contacto coepit mea praeda moveri,
Et mutare latus, terraque, ut in aequore, niti.
Dumque moror, mirorque simul, fugit omnis in undas
Turba suas, dominumque novum, litusque relinquunt.
Obstupui, dubiusque diu, quae causa, requiro:
Num deus hoc aliquis, num sucus fecerit herbae.
Quae tamen has, inquam, vires habet herba? manuque
Pabula decerpsi, decerptaque dente momordi.
Vix bene combiberant ignotos guttura sucos;
Quum subito trepidare intus praecordia sensi,
Alteriusque rapi naturae pectus amore.
Nec potui restare loco, Repetendaque nunquam
Terra, vale, dixi, corpusque sub aequora mersi.
Di maris exceptum socio dignantur honore,
Utque mihi quaecumque feram, mortalia demant,
Oceanum, Tethynque rogant. Ego lustror ab illis,
Et purgante nefas novies mihi carmine dicto
Pectora fluminibus iubeor supponere centum.
Nec mora: diversis lapsi de fontibus amnes.
Totaque vertuntur supra caput aequora nostrum.
Hactenus acta tibi possum memoranda referre;
Hactenus et memini: nec mens mea cetera sensit.
Quae postquam rediit; alium me corpore toto,
Ac fueram nuper, nec eundem mente, recepi.
Hanc ego tunc primum viridem ferrugine barbam,
Caesariemque meam, quam longa per aequora verro,
Ingentesque humeros, et caerula brachia vidi,
Cruraque pinnigero curvata novissima pisce.
Quid tamen haec species, quid dis placuisse marinis,
Quid iuvat esse deum, si tu non tangeris istis?
Talia dicentem, dicturum plura, reliquit
Scylla deum. Furit ille, irritatusque repulsa
Prodigiosa petit Titanidos atria Circes.

895 *et sic quoque erat, sic quidq. erat.*

LIBER QUARTUS DECIMUS.

Iamque Giganteis iniectam faucibus Aetnen,
Arvaque Cyclopum, quid rastra, quid usus aratri
Nescia, nec quidquam iunctis debentia bubus,
Liquerat Euboicus tumidarum cultor aquarum:
Liquerat et Zanclen, adversaque moenia Rhegi,
Navifragumque fretum, gemino quod litore pressum
Ausoniae Siculaeque tenet confinia terrae.
Inde, manu magna Tyrrhena per aequora lapsus,
Herbiferos adiit colles atque atria Glaucus
Sole satae Circes, variarum plena ferarum.
Quam simul adspexit; dicta, acceptaque salute,
Diva, dei miserere, precor: nam sola levare
Tu potes hunc, dixit, videar modo dignus, amorem.
Quanta sit herbarum, Titani, potentia nulli,
Quam mihi, cognitius, qui sum mutatus ab illis.
Neve mei non nota tibi sit causa furoris;
Litore in Italico, Messania moenia contra,
Scylla mihi visa est. Pudor est promissa, precesque,
Blanditiasque meas, contemptaque verba referre.
At tu, sive aliquid regni est in carmine, carmen
Ore move sacro; sive expugnantior herba est,
Utere tentatis operosae viribus herbae.
Nec medeare mihi, sanesque haec vulnera mando,
Fineque nil opus est: partem ferat illa caloris.
At Circe, neque enim flammis habet aptius ulla
Talibus ingenium, seu causa est huius in ipsa,
Seu Venus indicio facit hoc offensa paterno,
Talia verba refert: Melius sequerere volentem,
Optantemque eadem, parilique cupidine captam.
Dignus eras; ultro poteras certeque rogari,
Et, si spem dederis, mihi crede, rogaberis ultro.
Neu dubites, adsitque tuae fiducia formae:
En ego, quum dea sim, nitidi quum filia Solis,
Carmine quum tantum, tantum quum gramine possim,
Ut tua sim, voveo. Spernentem sperne, sequenti
Redde vices, unoque duos ulciscere facto.
Talia tentanti, Prius, inquit, in aequore frondes,
Glaucus, et in summis nascentur montibus algae;
Sospite quam Scylla nostri mutentur amores.
Indignata dea est: et laedere quatenus ipsum
Non poterat, nec vellet amans; irascitur illi,
Quae sibi praelata est, Venerisque offensa repulsa,
Protinus horrendis infamia pabula sucis
Conterit, et tritis Hecateia carmina miscet;
Caerulaque induitur velamina, perque ferarum
Agmen adulantum media procedit ab aula;
Oppositumque petens contra Zancleia saxa
Rhegion ingreditur, ferventes aestibus undas;
In quibus ut solida ponit vestigia ripa,
Summaque decurrit pedibus super aequora siccis.
Parvus erat gurges, curvos sinuatus in arcus,
Grata quies Scyllae: quo se referebat ab aestu
Et maris et coeli, medio quum plurimus orbe
Sol erat, et minimas a vertice fecerat umbras.
Hunc dea praevitiat, portentiferisque venenis
Inquinat; huic fusos latices radice nocenti
Spargit, et obscurum verborum ambage novorum
Ter novies carmen magico demurmurat ore.
Scylla venit, mediaque tenus descenderat alvo;
Quum sua foedari latrantibus inguina monstris
Adspicit, ac primo non credens corporis illas
Esse sui partes, refugitque, abigitque, timetque
Ora proterva canum. Sed quos fugit, attrahit una.
Et corpus quaerens femorum, crurumque, pedumque,
Cerbereos rictus pro partibus invenit illis.
Statque canum rabies; subiectaque terga ferarum
Inguinibus truncis, uteroque exstante coercet.
Flevit amans Glaucus, nimiumque hostiliter usae
Viribus herbarum fugit connubia Circes.
Scylla loco mansit; quumque est data copia primum
In Circes odium sociis spoliavit Ulixen.
Mox eadem Teucras fuerat mersura carinas,
Ni prius in scopulum, qui nunc quoque saxeus exstat,
Transformata foret; scopulum quoque navita vitat.
Hanc ubi Troianae remis, avidamque Charybdin
Evicere rates; quum iam prope litus adessent
Ausonium, Libycas vento referuntur ad oras.
Excipit Aenean illic animoque, domoque,
Non bene discidium Phrygii latura mariti,
Sidonis; inque pyra sacri sub imagine facta
Incubuit ferro, deceptaque decipit omnes.
Rursus arenosae fugiens nova moenia terrae,
Ad sedemque Erycis fidumque relatus Acesten
Sacrificat, tumulumque sui genitoris honorat.
Quasque rates Iris Iunonia paene cremarat,
Solvit, et Hippotadae regnum, terrasque calenti
Sulphure fumantes, Acheloiadumque relinquit
Sirenum scopulos; orbataque praeside pinus
Inarimen, Prochytenque legit, sterilique locatas
Colle Pithecusas, habitantum nomine dictas.
Quippe deum genitor fraudem et periuria quondam
Cercopum exosus, gentisque admissa dolosae,
In deforme viros animal mutavit: ut idem
Dissimiles homini possent, similesque videri;
Membraque contraxit, naresque a fronte resimas
Contudit, et rugis peraravit anilibus ora;
Totaque velatos flaventi corpora villo
Misit in has sedes; nec non prius abstulit usum
Verborum, et natae dira in periuria linguae:
Posse queri tantum rauco stridore relinquit.
Has ubi praeteriit, et Parthenopeia dextra
Moenia deseruit, laeva de parte canori
Aeolidae tumulum, et loca feta palustribus ulvis;
Litora Cumarum, vivacisque antra Sibyllae
Intrat, et, ut Manes adeat per Averna paternos,
Orat. At illa diu vultus tellure moratos
Erexit; tandemque deo furibunda recepto,
Magna petis, dixit, vir factis maxime, cuius
Dextera per ferrum, pietas spectata per ignes.
Pone tamen, Troiane, metum: potiere petitis,
Elysiasque domos, et regna novissima mundi
Me duce, cognosces, simulacraque cara parentis.
Invia virtuti nulla est via. Dixit, et auro
Fulgentem ramum silva Iunonis Avernae
Monstravit, iussitque suo divellere trunco.
Paruit Aeneas, et formidabilis Orci
Vidit opes, atavosque suos, umbramque senilem
Magnanimi Anchisae: didicit quoque iura locorum,
Quaeque novis essent adeunda pericula bellis.
Inde ferens lassos averso tramite passus,
Cum duce Cumaea fallit sermone laborem.
Dumque iter horrendum per opaca crepuscula carpit,
Seu dea tu praesens, seu dis gratissima, dixit:
Numinis instar eris semper mihi, meque fatebor

Lib. XIV, 21 *expugnatior* codd. Bm. Micyll. Quod H. dedit, *expugnacior*, latinum non est. 25 nulla tam est ad amorem proclivis. 32 *absitque* H. e codd. Quod dicendum erat *abstiter*. 47 *Oppositamque* H. e duob. codd. 66 Stat, manet, non evanescit, quasi phantasma; cf. 61 sq. 67 coercet, Scylla: continet, sibi affixa sentit. Male H. e paucis codd. *cohaerent*. Neque plural. *coercent*, quem al. codd. habent, admittendus est.

Muneris esse tui, quae me loca mortis adire,
Quae loca me visae voluisti evadere mortis.
Pro quibus aerias meritis evectus ad auras
Templa tibi statuam, tribuam tibi turis honorem.
Respicit hunc vates, et suspiratibus haustis,
Nec dea sum, dixit, nec sacri turis honore
Humanum dignare caput. Neu nescius erres;
Lux aeterna mihi, carituraque fine dabatur,
Si mea virginitas Poebo patuisset amanti.
Dum tamen hanc sperat, dum praecorrumpere donis
Me cupit; Elige, ait, virgo Cumaea, quid optes:
Optatis potiere tuis. Ego pulveris hausti
Ostendens cumulum, quot haberet corpora pulvis,
Tot mihi natales contingere vana rogavi;
Excidit, optarem iuvenes quoque protinus annos.
Hos tamen ille mihi dabat, aeternamque iuventam,
Si Venerem paterer. Contempto munere Phoebi
Innuba permaneo. Sed iam felicior aetas
Terga dedit, tremuloque gradu venit aegra senectus,
Quae patienda diu est. Nam iam mihi saecula septem
Acta vides; superest, numeros ut pulveris aequem,
Tercentum messes, tercentum musta videre.
Tempus erit, quum me de tanto corpore parvam
Longa dies faciat, consumptaque membra senecta
Ad minimum redigantur onus. Nec amata videbor,
Nec placuisse deo. Phoebus quoque forsitan ipse
Vel non agnoscet, vel dilexisse negabit.
Usque adeo mutata ferar; nullique videnda,
Voce tamen noscar: vocem mihi fata relinquent.
Talia convexum per iter memorante Sibylla,
Sedibus Euboicam Stygiis emergit in urbem
Troius Aeneas; sacrisque e more litatis,
Litora adit, nondum nutricis habentia nomen.
Hic quoque substiterat post taedia longa laborum
Neritius Macareus, comes experientis Ulixis;
Desertum quondam mediis qui rupibus Aetnae
Noscit Achemeniden, improvisoque repertum
Vivere miratus, Qui te casusve deusve
Servat, Achemenide? cur, inquit, barbara Graium
Prora vehit? petitur vestrae quae terra carinae?
Talia quaerenti iam non hirsutus amictu,
Iam suus, et spinis conserto tegmine nullis,
Fatur Achemenides: Iterum Polyphemon, et illos
Adspiciam fluidos humano sanguine rictus;
Hac mihi si potior domus est Ithaceque carina,
Si minus Aenean veneror genitore; nec unquam
Esse satis potero, praestem licet omnia, gratus.
Quod loquor, et spiro, coelumque, et sidera Solis
Respicio, possimne ingratus, et immemor esse?
Ille dedit, quod non anima haec Cyclopis in ora
Venit: et ut lumen iam nunc vitale relinquam,
Aut tumulo, aut certe non illa condar in alvo.
Quid mihi tunc animi, nisi si timor abstulit omnem
Sensum animumque, fuit, quum vos petere alta relictus
Aequora prospexi? volui inclamare; sed hosti
Prodere me timui: vestrae quoque clamor Ulixis
Paene rati nocuit. Vidi, quum monte revulso
Immanem scopulum medias permisit in undas.
Vidi iterum, veluti tormenti viribus acta,
Vasta giganteo iaculantem saxa lacerto.
Et, ne deprimeret fluctusve lapisve carinam,
Pertimui, iam me non esse oblitus in illa.
Ut vero fuga vos ab acerba morte removit;
Ille quidem totam fremebundus obambulat Aetnen,
Praetentatque manu silvas, et luminis orbus
Rupibus incursat, foedataque brachia tabo
In mare protendens, gentem exsecratur Achivam,
Atque ait: O si quis referat mihi casus Ulixen,
Aut aliquem e sociis, in quo mea saeviat ira,
Viscera cuius edam, cuius viventia dextra
Membra mea laniem, cuius mihi sanguis inundet
Guttur, et elisi trepident sub dentibus artus;
Quam nullum, aut leve sit damnum mihi lucis ademptae!
Haec, et plura ferox. Me luridus occupat horror,
Spectantem vultus etiamnum caede madentes,
Crudelesque manus, et inanem luminis orbem,
Membraque, et humano concretam sanguine barbam.
Mors erat ante oculos; minimum tamen illa malorum.
Et iam prensurum, iamiam mea viscera rebar
In sua mersurum: mentique haerebat imago
Temporis illius, quo vidi bina meorum
Ter quater affligi sociorum corpora terrae;
Quae super ipse iacens, hirsuti more leonis,
Visceraque, et carnes, cumque albis ossa medullis,
Semianimesque artus avidam condebat in alvum.
Me tremor invasit: stabam sine sanguine maestus;
Mandentemque videns eiectantemque cruentas
Ore dapes, et frusta mero glomerata vomentem,
Talia fingebam misero mihi fata parari.
Perque dies multos latitans, omnemque tremiscens
Ad strepitum, mortemque timens, cupidusque moriri,
Glande famem pellens, et mista frondibus herba,
Solus, inops, exspes, leto poenaeque relictus,
Haud procul adspexi longo post tempore navim,
Oravique fugam gestu, ad litusque cucurri:
Et movi, Graiumque ratis Troiana recepit.
Tu quoque pande tuos, comitum gratissime, casus,
Et ducis, et turbae, quae tecum credita ponto est.
Aeolon ille refert Tusco regnare profundo,
Aeolon Hippotaden, cohibentem carcere ventos;
Quos bovis inclusos tergo, memorabile munus,
Dulichium sumpsisse ducem: flatuque secundo
Lucibus isse novem, et terram adspexisse petitam;
Proxima post nonam quum sese Aurora moveret,
Invidia socios, praedaeque cupidine ductos,
Esse ratos aurum, dempsisse ligamina ventis;
Cum quibus isse retro, per quas modo venerat undas,
Aeoliique ratem portus repetisse tyranni.
Inde Lami veterem Laestrygonis, inquit, in urbem
Venimus. Antiphates terra regnabat in illa.
Missus ad hunc ego sum, numero comitante duorum;
Vixque fuga quaesita salus, comitique, mihique.
Tertius e nobis Laestrygonis impia tinxit
Ora cruore suo: fugientibus instat, et agmen
Concitat Antiphates. Coeunt, et saxa trabesque
Continuant, merguntque viros, merguntque carinas.
Una tamen, quae nos ipsumque vehebat Ulixen,
Effugit. Amissa sociorum parte, dolentes
Multaque conquesti terris allabimur illis
Quas procul hinc cernis. Procul hinc, mihi crede, videnda est
Insula, visa mihi; tuque, o iustissime Troum,
Nate dea, neque enim finito Marte vocandus
Hostis es, Aenea, moneo, fuge litora Circes.
Nos quoque Circaeo religata in litore pinu
Antiphatae memores, immansuetique Cyclopis,

139 *ut peterem.* 160 mediis *in* rup. 172 *lumina.* Eadem varietas est Ibid. 32. Audacius quidem *Natum Sidera Solis,* verumtamen quum uterque Phoebus (oriens et occidens) toties frequentetur [illegible] dubitare vix licet. 177 nisi *quod.* 188 *tota — Aetna.* II, 851. 193 in *quem.* Sed — plur. 215 *moriri* et 219 *fuga* pro *effugio* festinantem vatis nostri manum [illegible] denda est H. Videnda est insula, non adeunda.

Ire negabamus, et tecta ignota subire.
Sorte sumus lecti; sors me, fidumque Politen,
Eurylochumque simul, nimiique Elpenora vini,
Bisque novem socios Circaea ad moenia misit.
Quae simul attigimus, stetimusque in limine tecti;
Mille lupi, mistaeque lupis ursaeque, leaeque
Occursu fecere metum: sed nulla timenda,
Nullaque erat nostro factura in corpore vulnus.
Quin etiam blandas movere per aera caudas,
Nostraque adulantes comitant vestigia; donec
Excipiunt famulae, perque atria marmore tecta
Ad dominam ducunt. Pulchro sedet illa recessu,
Sublimis solio, pallamque induta nitentem
Insuper aurato circumvelatur amictu;
Nereides Nymphaeque simul, quae vellera motis
Nulla trahunt digitis, nec fila sequentia ducunt,
Gramina disponunt, sparsosque sine ordine flores
Secernunt calathis, variasque coloribus herbas.
Ipsa, quod hae faciunt, opus exigit: ipsa, quis usus
Quoque sit in folio, quae sit concordia mistis,
Novit, et advertens pensas examinat herbas
Haec ubi nos vidit, dicta acceptaque salute,
Diffudit vultus, et reddidit omnia votis.
Nec mora; misceri tosti iubet hordea grani,
Mellaque, vimque meri, et cum lacte coagula passo;
Quique sub hac lateant furtim dulcedine, succos
Adiicit. Accipimus sacra data pocula dextra.
Quae simul arenti sitientes hausimus ore,
Et tetigit summos virga dea dira capillos;
Et pudet, et referam, setis horrescere coepi,
Nec iam posse loqui; pro verbis edere raucum
Murmur, et in terram toto procumbere vultu;
Osque meum sensi pando occallescere rostro,
Colla tumere toris, et qua modo pocula parte
Sumpta mihi fuerant, illa vestigia feci.
Cumque eadem passis, tantum medicamina possunt!
Claudor hara; solumque suis caruisse figura
Vidimus Eurylochum: solus data pocula fugit.
Quae nisi vitasset, pecoris pars una manerem
Nunc quoque setigeri, nec tantae cladis ab illo
Certior ad Circen ultor venisset Ulixes.
Pacifer huic dederat florem Cyllenius album;
Moly vocant superi: nigra radice tenetur.
Tutus eo, monitisque simul coelestibus intrat
Ille domum Circes, et ad insidiosa vocatus
Pocula, conantem virga mulcere capillos
Repulit, et stricto pavidam deterruit ense.
Inde fides, dextraeque datae; thalamoque receptus
Coniugii dotem, sociorum corpora, poscit.
Spargimur innocuae succis melioribus herbae,
Percutimurque caput conversae verbere virgae,
Verbaque dicuntur dictis contraria verbis.
Quo magis illa canit, magis hoc tellure levati
Erigimur: setaeque cadunt, bifidosque relinquit
Rima pedes; redeunt humeri, subiecta lacertis
Brachia sunt. Flentem flentes amplectimur illum,
Haeremusque ducis collo, nec verba locuti
Ulla priora sumus, quam nos testantia gratos.
Annua nos illic tenuit mora, multaque praesens
Tempore tam longo vidi, multa auribus hausi;
Hoc quoque cum multis, quod clam mihi retulit una
Quatuor e famulis, ad talia sacra paratis.
Cum duce namque meo Circe dum sola moratur,
Illa mihi niveo factum de marmore signum
Ostendit iuvenile, gerens in vertice picum,
Aede sacra positum, multisque insigne coronis.
Quis foret, et quare sacra coleretur in aede,
Cur hanc ferret avem, quaerenti, et scire volenti,
Accipe, ait, Macareu, dominaeque potentia quae sit,
Hinc quoque disce meae: tu dictis adiice mentem.
Picus in Ausoniis, proles Saturnia, terris
Rex fuit, utilium bello studiosus equorum.
Forma viro, quam cernis, erat. Licet ipse decorem
Adspicias, fictaque probes ab imagine veram.
Par animus formae: nec adhuc spectasse per annos
Quinquennem poterat Graia quater Elide pugnam.
Ille suos Dryadas, Latiis in montibus ortas,
Verterat in vultus; illum fontana petebant
Numina, Naiades, quas Albula, quasque Numici,
Quasque Anienis aquae, cursuque brevissimus Almo,
Narque tulit praeceps, et amoenae Farfarus umbrae,
Quaeque colunt Scythicae regnum nemorale Dianae,
Finitimosque lacus. Spretis tamen omnibus unam
Ille fovet Nymphen, quam quondam in colle Palati
Dicitur ancipiti peperisse Venilia Iano.
Haec, ubi nubilibus primum maturuit annis,
Praeposito cunctis Laurenti tradita Pico est;
Rara quidem facie, sed rarior arte canendi:
Unde Canens dicta est. Silvas, et saxa movere,
Et mulcere feras, et flumina longa morari
Ore suo, volucresque vagas retinere solebat.
Quae dum feminea modulatur carmina voce,
Exierat tecto Laurentes Picus in agros,
Indigenas fixurus apros: tergumque premebat
Acris equi, laevaque hastilia bina ferebat,
Puniceam fulvo chlamydem comprensus ab auro.
Venerat in silvas et filia Solis easdem:
Utque novas legeret fecundis collibus herbas,
Nomine dicta suo Circaea reliquerat antra.
Quae simul ac iuvenem, virgultis abdita, vidit;
Obstupuit: cecidere sinu, quas legerat herbas,
Flammaque per totas visa est errare medullas.
Ut primum valido mentem collegit ab aestu;
Quid cuperet, fassura fuit. Ne posset adire,
Cursus equi fecit, circumfususque satelles.
Non tamen effugies, vento rapiare licebit,
Si modo me novi; si non evanuit omnis
Herbarum virtus, et me mea carmina fallunt.
Dixit; et effigiem, nullo cum corpore, falsi
Finxit apri, praeterque oculos transcurrere regis
Iussit, et in densum trabibus nemus ire videri,
Plurima qua silva est, et equo loca pervia non sunt.
Haud mora; continuo praedae petit inscius umbram
Picus, equique celer fumantia terga relinquit,
Spemque sequens vanam, silva pedes errat in alta.
Concipit illa preces, et verba venefica dicit,
Ignotosque deos ignoto carmine adorat,
Quo solet et niveae vultum confundere Lunae,
Et patrio capiti bibulas subtexere nubes.
Tunc quoque cantato densetur carmine coelum,
Et nebulas exhalat humus, caecisque vagantur
Limitibus comites, et abest custodia regi.
Nacta locum tempusque, Per o tua lumina dixit,
Quae mea ceperunt, perque hanc, pulcherrime, formam,
Quae facit ut supplex tibi sim dea, consule nostris
Ignibus, et socerum, qui pervidet omnia, Solem

272 Diffud. II, 318. Redd. omn. vot. votis nostris similia reddidit. 274 c. lacte coag. passo, coagula lactis passi; facile apparet, *et* h. l. non, quod Iahnio videbatur, abesse posse. 324 nec adhuc tot annos habebat, ut posset certamen Olympicum quater spectasse, i. e. nondum viginti annos natus erat. 330 *opacae* Farf. *undae*. Alt. Serv. ad Aen. VII, 715, ubi fluvius iste dicitur Fabaris. 331 *stagnum*. Alt. H. e cod. Pontifex illius templi *rex* Nemorensis dicebatur. 348 *arva*. 350 *herbae*. 357 *nec* mo mea.

Accipe, nec durus Titanida despice Circen.
Dixerat. Ille ferox ipsamque precesque repellit,
Et, Quaecumque es, ait, non sum tuus: altera captum
Me tenet, et teneat per longum, comprecor, aevum,
Nec Venere externa socialia foedera laedam,
Dum mihi Ianigenam servabunt fata Canentem.
Saepe retentatis precibus Titania frustra,
Non impune feres, neque enim reddere Canenti,
Laesaque quid faciat, quid amans, quid femina, disces
Rebus, ait: sed amans, et laesa, et femina Circe.
Tum bis ad occasum, bis se convertit ad ortum;
Ter iuvenem baculo tetigit, tria carmina dixit.
Ille fugit; sed se solito velocius ipse
Currere miratus, pennas in corpore vidit;
Seque novam subito Latiis accedere silvis
Indignatus avem, duro fera robora rostro
Figit, et iratus longis dat vulnera ramis.
Purpureum chlamydis pennae traxere colorem;
Fibula quod fuerat vestemque momorderat aurum,
Pluma fit; et fulvo cervix praecingitur auro:
Nec quidquam antiquum Pico, nisi nomina, restat.
Interea comites, clamato saepe per agros
Nequidquam Pico, nullaque in parte reperto,
Inveniunt Circen; nam iam tenuaverat auras,
Passaque erat nebulas ventis ac sole resolvi;
Criminibusque premunt veris, regemque reposcunt,
Vimque ferunt, saevisque parant incessere telis.
Illa nocens spargit virus, sucosque veneni,
Et Noctem Noctisque deos Ereboque Chaoque
Convocat, et longis Hecaten ululatibus orat.
Exsiluere loco, dictu mirabile, silvae,
Ingemuitque solum, vicinaque palluit arbos,
Sparsaque sanguineis rubuerunt pabula guttis,
Et lapides visi mugitus edere raucos,
Et latrare canes, et humus serpentibus atris
Squalere, et tenues animae volitare silentum.
Attonitum monstris vulgus pavet. Illa paventum
Ora venenata tetigit mirantia virga;
Cuius ab attactu variarum monstra ferarum
In iuvenes veniunt: nulli sua mansit imago.
Presserat occiduus Tartessia litora Phoebus,
Et frustra coniux oculis animoque Canentis
Exspectatus erat. Famuli populusque per omnes
Discurrunt silvas, atque obvia lumina portant.
Nec satis est Nymphae flere, et lacerare capillos,
Et dare plangorem: facit haec tamen omnia; sese
Proripit, ac Latios errat vesana per agros.
Sex illam noctes, totidem redeuntia Solis
Lumina viderunt, inopem somnique cibique,
Per iuga, per valles, qua fors ducebat, euntem.
Ultimus adspexit fessam luctuque viaque
Thybris, et in gelida ponentem corpora ripa.
Illic cum lacrimis ipsa modulata dolore
Verba, sono tenui maerens, fundebat; ut olim
Carmina iam moriens canit exsequialia cycnus.
Luctibus extremum tenues liquefacta medullas
Tabuit, inque leves paulatim evanuit auras.
Fama tamen signata loco est; quem rite Canentem
Nomine de Nymphae veteres dixere Camenae.
Talia multa mihi longum narrata per annum
Visaque sunt. Resides, et desuetudine tardi
Rursus inire fretum, rursus dare vela iubemur;
Ancipitesque vias, et iter Titania vastum
Dixerat, et saevi restare pericula ponti.
Pertimui, fateor, nactusque hoc litus adhaesi.
Finierat Macareus; urnaque Aeneia nutrix
Condita marmorea, tumulo breve carmen habebat:
Hic me Caietam notae pietatis alumnus,
Argolico ereptam, quo debuit, igne cremavit.
Solvitur herboso religatus ab aggere funis,
Et procul insidias infamataeque relinquunt
Tecta deae: lucosque petunt, ubi nubilus umbra
In mare cum fulva prorumpit Thybris arena;
Faunigenaeque domo potitur nataque Latini,
Non sine Marte tamen. Bellum cum gente feroci
Suscipitur; pactaque furit pro coniuge Turnus.
Concurrit Latio Tyrrhenia tota, diuque
Ardua sollicitis victoria quaeritur armis.
Auget uterque suas externo robore vires,
Et multi Rutulos, multi Troiana tuentur
Castra: neque Aeneas Evandri ad limina frustra,
At Venulus magnam profugi Diomedis ad urbem
Venerat. Ille quidem sub Iapyge maxima Dauno
Moenia condiderat, dotaliaque arva tenebat.
Sed Venulus Turni postquam mandata peregit,
Auxiliumque petit; vires Aetolius heros
Excusat: nec se soceri committere pugnae
Velle sui populos, nec, quos e gente suorum
Armet, habere viros. Neve haec commenta putetis;
Admonitu quanquam luctus renovantur amaro
Perpetiar memorare tamen. Postquam alta cremata est
Ilion, et Danaas paverunt Pergama flammas;
Naryciusque heros, a Virgine, virgine rapta,
Quam meruit solus poenam, digessit in omnes;
Spargimur, et ventis inimica per aequora rapti,
Fulmina, noctem, imbres, iram coelique marisque
Perpetimur Danai, cumulumque Capharea cladis.
Neve morer referens tristes ex ordine casus;
Graecia tunc potuit Priamo quoque flenda videri.
Me tamen armiferae servatum cura Minervae
Fluctibus eripuit. Patriis sed rursus ab agris
Pellor, et antiquo memores de vulnere poenas
Exigit alma Venus; tantosque per alta labores
Aequora sustinui, tantos terrestribus armis,
Ut mihi felices sint illi saepe vocati,
Quas communis hiems, importunusque Caphareus
Mersit aquis, vellemque horum pars una fuisse.
Ultima iam passi comites belloque fretoque,
Deficiunt, finemque rogant erroris. At Acmon
Fervidus ingenio, tunc vero et cladibus asper,
Quid superest, quod iam patientia vestra recuset
Ferre, viri? dixit. Quid habet Cytherea, quod ultra
(Velle puta), faciat? nam dum peiora timentur,
Est in vota locus; sors autem ubi pessima rerum,
Sub pedibus timor est, securaque summa malorum.
Audiat ipsa, licet; licet, ut facit, oderit omnes
Sub Diomede viros; odium tamen illius omnes
Spernimus, et parvo stat magna potentia nobis.
Talibus invitam Venerem Pleuronius Acmon
Instimulat verbis, veteremque resuscitat iram.
Dicta placent paucis. Numeri maioris amici
Acmona corripimus; cui respondere paranti
Vox pariter, vocisque via est tenuata: comaeque
In plumas abeunt, plumis nova colla teguntur,
Pectoraque, et tergum; maiores brachia pennas
Accipiunt, cubitique leves sinuantur in alas.
Magna pedum digitos pars occupat, oraque cornu
Indurata rigent, finemque in acumine ponunt.
Hunc Lycus, hunc Idas, et cum Rhethenore Nycteus,

388 *sese* solito H. e cod. 404 ab Erebo Chaoque. 408 *maduerunt*. 443 *Caieton* H. 448 cum *flava* H. e codd. 462 sq. soceri Adrasti populi Argivi sunt, gens suor. Aetoli. 494 *iratam*. Alt. H. e duob. codd. Neque tamen satis id accommodatum videtur. Num *invitam*? 493 parvo nobis, quibus nihil iam, quod Fortuna adimat, superest, Veneris magna potentia constat.

Hunc mirantur Abas; et dum mirantur, eandem
Accipiunt faciem, numerusque ex agmine maior
Subvolat, et remos plausis circumsonat alis.
Si volucrum quae sit subitarum forma requiris;
Ut non cycnorum, sic albis proxima cycnis.
Vix equidem has sedes, et Iapygis arida Dauni
Arva gener teneo, minima cum parte meorum.
Hactenus Oenides. Venulus Calydonia regna,
Peucetiosque sinus, Messapiaque arva relinquit.
In quibus antra videt, quae, multa nubila silva,
Et levibus guttis manantia, semicaper Pan
Nunc tenet; at quodam tenuerunt tempore Nymphae.
Appulus has illa pastor regione fugatas
Terruit, et primo subita formidine movit:
Mox, ubi mens rediit, et contempsere sequentem,
Ad numerum motis pedibus duxere choreas.
Improbat has pastor, saltuque imitatus agresti
Addidit obscaenis convicia rustica dictis;
Nec prius obticuit, quam guttura condidit arbor.
Arbor enim est, sucoque licet cognoscere mores.
Quippe notam linguae baccis oleaster amaris
Exhibet: asperitas verborum cessit in illas.
Hinc ubi legati rediere, negata ferentes
Arma Aetola sibi, Rutuli sine viribus illis
Bella instructa gerunt: multumque ab utraque cruoris
Parte datur. Fert ecce avidas in pinea Turnus
Texta faces; ignesque timent, quibus unda pepercit.
Iamque picem, et ceras, alimentaque cetera flammae
Mulciber urebat, perque altum ad carbasa malum
Ibat, et incurvae fumabant transtra carinae;
Quum memor has pinus Idaeo vertice caesas
Sancta deum genetrix, tinnitibus aera pulsi
Aeris, et inflati complevit murmure buxi.
Perque leves domitis invecta leonibus auras,
Irrita sacrilega iactas incendia dextra,
Turne, ait. Eripiam, nec me patiente cremabit
Ignis edax nemorum partes et membra meorum.
Intonuit dicente dea; tonitrumque secuti
Cum saliente graves ceciderunt grandine nimbi;
Aeraque, et tumidum subitis concursibus aequor
Astraei turbant, et eunt in proelia, fratres.
E quibus alma parens unius viribus usa,
Stuppea praerumpit Phrygiae retinacula classis,
Fertque rates pronas, imoque sub aequore mergit.
Robore mollito, lignoque in corpora verso,
In capitum faciem puppes mutantur aduncae.
In digitos abeunt, et crura natantia, remi,
Quodque prius fuerat, latus est: mediisque carina
Subdita navigiis, spinae mutatur in usum;
Lina comae molles, antennae brachia fiunt.
Caerulus, ut fuerat, color est. Quasque ante timebant,
Illas virgineis exercent lusibus undas,
Naides aequoreae; durisque in montibus ortae
Molle fretum celebrant, nec eas sua tangit origo.
Non tamen oblitae, quam multa pericula saevo
Pertulerint pelago, iactatis saepe carinis
Supposuere manus, nisi si qua vehebat Achivos.
Cladis adhuc Phrygiae memores, odere Pelasgos,
Neritiaeque ratis viderunt fragmina laetis
Vultibus, et laetae videre rigescere puppim
Cantibus Alcinoi, saxumque increscere ligno.
Spes erat, in Nymphas animata classe marinas
Posse metu monstri Rutulum desistere bello.
Perstat; habetque deos pars utraque, quique, deorum
Instar, habent animos. Nec iam dotalia regna,
Nec soceri sceptrum, nec te, Lavinia virgo,
Sed vicisse petunt, deponendique pudore
Bella gerunt. Tandemque Venus victricia nati
Arma videt, Turnusque cadit; cadit Ardea, Turni
Sospite dicta potens. Quam postquam barbarus igni
Abstulit, et tepida latuerunt tecta favilla;
Congerie e media tunc primum cognita praepes
Subvolat, et cineres plausis everberat alis.
Et sonus, et macies, et pallor, et omnia, captam
Quae deceant urbem, nomen quoque mansit in illa
Urbis, et ipsa suis deplangitur Ardea pennis.
Iamque deos omnes, ipsamque Aeneia virtus
Iunonem veteres finire coegerat iras;
Quum, bene fundatis opibus crescentis Iuli,
Tempestivus erat coelo Cythereius heros;
Ambieratque Venus superos: colloque parentis
Circumfusa sui, Nunquam mihi, dixerat, ullo
Tempore dure pater, nunc sis mitissimus oro,
Aeneaeque meo, qui te de sanguine nostro
Fecit avum, quamvis parvum des, optime, numen,
Dum modo des aliquod. Satis est inamabile regnum
Adspexisse semel, Stygios semel isse per amnes.
Assensere dei; nec coniux regia vultus
Inmotos tenuit, placatoque annuit ore.
Tum pater, Estis, ait, coelesti munere digni,
Quaeque petis, pro quoque petis. Cape, nata, quod optas.
Fatus erat. Gaudet, gratesque agit illa parenti;
Perque leves auras iunctis invecta columbis
Litus adit Laurens, ubi tectus arundine serpit
In freta flumineis vicina Numicius undis.
Hunc iubet Aeneae, quaecumque obnoxia morti,
Abluere, et tacito deferre sub aequora cursu.
Corniger exsequitur Veneris mandata, suisque,
Quidquid in Aenea fuerat mortale, repurgat
Et respergit aquis. Pars optima restitit illi.
Lustratum genetrix divino corpus odore
Unxit, et ambrosia cum dulci nectare mista
Contigit os, fecitque deum; quem turba Quirini
Nuncupat Indigetem, temploque arisque recepit.
Inde sub Ascanii ditione binominis Alba
Resque Latina fuit; succedit Silvius illi;
Quo satus antiquo tenuit repetita Latinus
Nomina cum sceptro: clarum subit Alba Latinum.
Epytos ex illo. Post hunc Capetusque, Capysque;
Sed Capys ante fuit. Regnum Tiberinus ab illis
Cepit; et in Tusci demersus fluminis undis
Nomina fecit aquae. De quo Remulusque, feroxque
Acrota sunt geniti. Remulus maturior annis
Fulmineo periit, imitator fulminis, ictu.
Fratre suo sceptrum moderatior Acrota forti
Tradit Aventino: qui, quo regnarat, eodem
Monte iacet positus, tribuitque vocabula monti.
Iamque Palatinae summam Proca gentis habebat.
Rege sub hoc Pomona fuit: qua nulla Latinas
Inter Hamadryadas coluit sollertius hortos,
Nec fuit arborei studiosior altera fetus:
Unde tenet nomen. Non silvas illa, nec amnes;
Rus amat, et ramos felicia poma ferentes.
Nec iaculo gravis est, sed adunca dextera falce:
Qua modo luxuriem premit, et spatiantia passim
Brachia compescit; fissa modo cortice virgam
Inserit, et sucos alieno praestat alumno:
Nec patitur sentire sitim, bibulaeque recurvas
Radicis fibras labentibus irrigat undis.
Hic amor, hoc studium; Veneris quoque nulla cupido.
Vim tamen agrestum metuens, pomaria claudit
Intus, et accessus prohibet refugitque viriles.

508 volucres e procellariar. specie Diomedeae vocabuntur. 545 Astr. fratres, venti. Hes. Theog. 378. 553 curvatur.

Quid non et Satyri, saltatibus apta iuventus,
Fecere, et pinu praecincti cornua Panes,
Silvanusque, suis semper iuvenilior annis,
Quique deus fures vel falce, vel inguine terret,
Ut poterentur ea? sed enim superabat amando
Hos quoque Vertumnus; neque erat felicior illis.
O quoties habitu duri messoris aristas
Corbe tulit, verique fuit messoris imago!
Tempora saepe gerens faeno religata recenti,
Delectum poterat gramen versasse videri.
Saepe manu stimulos rigida portabat, ut illum
Iurares fessos modo disiunxisse iuvencos.
Falce data frondator erat, vitisque putator.
Induerat scalas; lecturum poma putares.
Miles erat gladio, piscator arundine sumpta;
Denique per multas aditum sibi saepe figuras
Reperit, ut caperet spectatae gaudia formae.
Ille etiam picta redimitus tempora mitra,
Innitens baculo, positis ad tempora canis,
Assimulavit anum, cultosque intravit in hortos,
Pomaque mirata est, Tantoque potentior! inquit,
Paucaque laudatae dedit oscula, qualia nunquam
Vera dedisset anus: glebaque incurva resedit,
Suspiciens pandos auctumni pondere ramos.
Ulmus erat contra spatiosa tumentibus uvis:
Quam socia postquam pariter cum vite probavit,
At si staret, ait, caelebs sine palmite truncus,
Nil praeter frondes, quare peteretur, haberet.
Haec quoque, quae iuncta vitis requiescit in ulmo,
Si non nupta foret, terrae acclinata iaceret.
Tu tamen exemplo non tangeris arboris huius,
Concubitusque fugis, nec te coniungere curas.
Atque utinam velles! Helene non pluribus esset
Sollicitata procis, nec quae Lapitheia movit
Proelia, nec coniux timidis audacis Ulixis.
Nunc quoque, quum fugias averserisque petentes,
Mille viri cupiunt, et semideique, deique,
Et quaecumque tenent Albanos numina montes.
Sed tu, si sapies, si te bene iungere, anumque
Hanc audire voles, quae te plus omnibus illis,
Plus quam credis, amo, vulgares reiice taedas,
Vertumnumque tori socium tibi selige: pro quo
Me quoque pignus habe; neque enim sibi notior ille est,
Quam mihi. Nec toto passim vagus errat in orbe;
Haec loca sola colit: nec, uti pars magna procorum,
Quam modo vidit, amat; tu primus, et ultimus illi
Ardor eris, solique suos tibi devovet annos.
Adde, quod est iuvenis, quod naturale decoris
Munus habet, formasque apte fingetur in omnes,
Et, quod erit iussus, iubeas licet omnia, fiet.
Quid, quod amatis idem? quod, quae tibi poma coluntur,
Primus habet, laetaque tenet tua munera dextra?
Sed neque iam fetus desiderat arbore demptos,
Nec, quas hortus alit, cum sucis mitibus herbas;
Nec quidquam, nisi te. Miserere ardentis, et ipsum,
Qui petit, ore meo praesentem crede precari;
Ultoresque deos, et pectora dura perosam
Idalien, memoremque time Rhamnusidis iram.
Quoque magis timeas, etenim mihi multa vetustas
Scire dedit, referam tota notissima Cypro
Facta, quibus flecti facile et mitescere possis.
Viderat a veteris generosam sanguine Teucri
Iphis Anaxareten, humili de stirpe creatus;
Viderat, et totis perceperat ossibus aestum.
Luctatusque diu, postquam ratione furorem
Vincere non potuit, supplex ad limina venit,
Et modo nutrici miserum confessus amorem,
Ne sibi dura foret, per spes oravit alumnae;
Et modo de multis blanditus cuique ministris,
Sollicita petiit propensum voce favorem.
Saepe ferenda dedit blandis sua verba tabellis:
Interdum madidas lacrimarum rore coronas
Postibus intendit, posuitque in limine duro
Molle latus, tristique serae convicia fecit.
Surdior illa freto surgente, cadentibus Haedis,
Durior et ferro, quod Noricus excoquit ignis,
Et saxo, quod adhuc viva radice tenetur,
Spernit, et irridet; factisque immitibus addit
Verba superba ferox, et spe quoque fraudat amantem.
Non tulit impatiens longi tormenta doloris
Iphis, et ante fores haec verba novissima dixit:
Vincis, Anaxarete, neque erunt tibi taedia tandem
Ulla ferenda mei. Laetos molire triumphos,
Et Paeana voca, nitidaque incingere lauro.
Vincis enim, moriorque libens: age, ferrea, gaude.
Certe aliquid laudare mei cogeris, eritque,
Quo tibi sim gratus, meritumque fatebere nostrum.
Non tamen ante tui curam excessisse memento,
Quam vitam, geminaque simul mihi luce carendum.
Nec tibi Fama mei ventura est nuntia leti;
Ipse ego, ne dubites, adero, praesensque videbor,
Corpore ut exanimi crudelia lumina pascas.
Si tamen, o superi, mortalia fata videtis,
Este mei memores, nihil ultra lingua precari
Sustinet, et longo facite ut narremur in aevo,
Et, quae dempsistis vitae, date tempora famae.
Dixit; et ad postes, ornatos saepe coronis,
Humentes oculos, et pallida brachia tendens,
Quum foribus laquei religaret vincula summi;
Haec tibi serta placent, crudelis et impia? dixit,
Inseruitque caput, sed tunc quoque versus ad illam,
Atque onus infelix elisa fauce pependit.
Icta pedum motu trepidantum ut multa gementem
Visa dedisse sonum est, adapertaque ianua factum
Prodidit; exclamant famuli: frustraque levatum,
Nam pater occiderat, referunt ad limina matris.
Accipit illa sinu, complexaque frigida nati
Membra sui, postquam miserorum verba parentum
Edidit, et matrum miserarum facta peregit;
Funera ducebat mediam lacrimosa per urbem,
Luridaque arsuro portabat membra feretro.
Forte viae vicina domus, qua flebilis ibat
Pompa, fuit; duraeque sonus plangoris ad aures
Venit Anaxaretes: quam iam deus ultor agebat.
Mota tamen, Videamus, ait, miserabile funus;
Et patulis iniit tectum sublime fenestris.
Vixque bene impositum lecto prospexerat Iphin;
Deriguere oculi, calidusque e corpore sanguis,
Inducto pallore, fugit; conataque retro
Ferre pedes, haesit: conata avertere vultus,
Hoc quoque non potuit: paulatimque occupat artus,
Quod fuit in duro iam pridem pectore, saxum.
Neve ea ficta putes, dominae sub imagine signum
Servat adhuc Salamis: Veneris quoque nomine templum
Prospicientis habet. Quorum memor, o mea, lentos
Pone, precor, fastus, et amanti iungere, Nymphe.

657 *Tanto potentior* ambitiose laudantis est, qui divitias hortorum accedere ad pulchram [illegible] captiosa quadam adulatione praedicat. 673 Mille *proci* cod.

Sic tibi nec vernum nascentia frigus adurat
Poma, nec excutiant rapidi florentia venti.
Haec ubi nequidquam formas deus aptus in omnes
Edidit, in iuvenem rediit, et anilia demit
Instrumenta sibi; talisque apparuit illi,
Qualis ubi oppositas nitidissima Solis imago
Evicit nubes, nullaque obstante reluxit,
Vimque parat; sed vi non est opus, inque figura
Capta dei Nymphe est, et mutua vulnera sentit.
Proximus Ausonias iniusti miles Amuli
Rexit opes; Numitorque senex amissa nepotum
Munera regna capit, festisque Palilibus urbis
Moenia conduntur. Tatiusque, patresque Sabini
Bella gerunt; arcisque via Tarpeia reclusa
Digna animam poena congestis exuit armis.
Inde sati Curibus, tacitorum more luporum,
Ore premunt voces; et corpora victa sopore
Invadunt, portasque petunt, quas obiice firma
Clauserat Iliades. Unam tamen ipsa recludit,
Nec strepitum verso Saturnia cardine fecit.
Sola Venus portae cecidisse repagula sensit;
Et clausura fuit, nisi quod rescindere nunquam
Dis licet acta deum. Iano loca iuncta tenebant
Naides Ausoniae, gelido rorantia fonte.
Has rogat auxilium: nec Nymphae iusta petentem
Sustinuere deam, venasque et flumina fontis
Elicuere sui. Nondum tamen invia Iani
Ora patentis erant, neque iter praecluserat unda.
Lurida supponunt fecundo sulphura fonti,
Incenduntque cavas fumante bitumine venas.
Viribus his aliisque vapor penetravit ad ima
Fontis; et Alpino modo quae certare rigori
Audebatis aquae, non ceditis ignibus ipsis.
Flammifera gemini fumant adspergine postes,
Portaque, nequidquam rigidis permissa Sabinis,
Fonte fuit praestructa novo; dum Martius arma
Indueret miles. Quem postquam Romulus ultro
Obtulit, et strata est tellus Romana Sabinis
Corporibus, strata estque suis, generique cruorem
Sanguine cum soceri permiscuit impius ensis;
Pace tamen sisti bellum, nec in ultima ferro
Decertare, placet, Tatiumque accedere regno.
Occiderat Tatius, populisque aequata duobus,
Romule, iura dabas; posita quum casside Mavors
Talibus affatur divumque hominumque parentem:
Tempus adest, genitor, quoniam fundamine magno
Res Romana valet, nec praeside pendet ab uno,
Praemia, quae promissa mihi dignoque nepoti,
Solvere, et ablatum terris imponere coelo.
Tu mihi concilio quondam praesente deorum,
Nam memoro, memorique animo pia verba notavi,
Unus erit, quem tu tolles in caerula coeli,
Dixisti; rata sit verborum summa tuorum.
Annuit Omnipotens, et nubibus aera caecis
Occuluit, tonitruque et fulgure terruit Urbem.
Quae sibi promissae sensit data signa rapinae,
Innixusque hastae, pressos temone cruento
Impavidus conscendit equos Gradivus, et ictu
Verberis increpuit: pronumque per aera lapsum,
Constitit in summo nemorosi colle Palati;
Reddentemque suo iam regia iura Quiriti
Abstulit Iliaden. Corpus mortale per auras
Dilapsum tenues: ceu lata plumbea funda
Missa solet medio glans intabescere coelo.
Pulchra subit facies, et pulvinaribus altis
Dignior, et qualis trabeati forma Quirini.
Flebat ut amissum coniux, quum regia Iuno
Irin ad Hersiliam descendere limite curvo
Imperat, et vacuae sua sic mandata referre:
O et de Latia, o et de gente Sabina
Praecipuum, matrona, decus, dignissima tanti
Ante fuisse viri, coniux nunc esse Quirini,
Siste tuos fletus; et, si tibi cura videndi
Coniugis est, duce me lucum pete, colle Quirino
Qui viret, et templum Romani regis obumbrat.
Paret, et in terram pictos delapsa per arcus,
Hersiliam iussis compellat vocibus Iris.
Illa verecundo vix tollens lumina vultu,
O dea, namque mihi, nec quae sis dicere promptum est,
Et liquet esse deam, duc, o duc, inquit, et offer
Coniugis ora mihi: quae si modo posse videre
Fata semel dederint, coelum accepisse fatebor.
Nec mora, Romuleos cum virgine Thaumantea
Ingreditur colles. Ibi sidus ab aethere lapsum
Decidit in terras; a cuius lumine flagrans
Hersiliae crinis cum sidere cessit in auras.
Hanc manibus notis Romanae conditor urbis
Excipit, et priscum pariter cum corpore nomen
Mutat, Heramque vocat; quae nunc dea iuncta Quirino est.

LIBER QUINTUS DECIMUS.

Quaeritur interea, qui tantae pondera molis
Sustineat, tantoque queat succedere regi.
Destinat imperio clarum praenuntia veri
Fama Numam. Non ille satis cognosse Sabinae
Gentis habet ritus: animo maiora capaci
Concipit, et quae sit rerum natura requirit.
Huius amor curae, patria, Curibusque relictis,
Fecit, ut Herculei penetraret ad hospitis urbem.
Graia quis Italicis auctor posuisset in oris
Moenia quaerenti, sic e senioribus unus
Retulit indigenis, veteris non inscius aevi:
Dives ab Oceano bubus Iove natus Iberis
Litora felici tenuisse Lacinia cursu
Fertur, et, armento teneras errante per herbas,
Ipse domum magni nec inhospita tecta Crotonis
Intrasse, et requie longum relevasse laborem;
Atque ita discedens, Aevo, dixisse, nepotum
Hic locus urbis erit; promissaque vera fuerunt.
Nam fuit Argolico generatus Alemone quidam
Myscelos, illius dis acceptissimus aevi.
Hunc super incumbens pressum gravitate soporis
Claviger alloquitur: Patrias, age, desere sedes;
I, pete diversi lapidosas Aesaris undas.
Et, nisi paruerit, multa ac metuenda minatur.
Post ea discedunt pariter somnusque deusque.
Surgit Alemonides, tacitaque recentia mente

779 sq. *ut — Invadant — petant*, quas obi. *fultas* Priscian. 789 *Quae*. Sic H. 814 Ennii est versus; sed is plene dixerat *caerula coeli Templa*. Ovid. Lucretii exempl. secutus est. Unde non videtur opus esse, ut scribatur *sidera*, quod hic et Fast. II, 485 codd. habent sane multi. Hauserunt librarii ex Virg. Aen. I, 259; XII, 795. 836 *Quirini* plerique codd. 851 *Horamque*. Alt. Bothius e cod.
Lib. XV, 8 urbe Herc. hospit. Croton.

Visa refert, pugnatque diu sententia secum.
Numen abire iubet: prohibent discedere leges,
Poenaque mors posita est patriam mutare volenti.
Candidus Oceano nitidum caput abdiderat Sol,
Et caput extulerat densissima sidereum Nox;
Visus adesse idem deus est, eademque monere,
Et, nisi paruerit, plura et graviora minari.
Pertimuit, patriamque simul transferre parabat
In sedes penetrale novas; fit murmur in urbe,
Spretarumque agitur legum reus: utque peracta est
Causa prior, crimenque patet sine teste probatum,
Squalidus ad superos tollens reus ora manusque,
O cui ius coeli bis sex fecere labores,
Fer precor, inquit, opem: nam tu mihi criminis auctor.
Mos erat antiquus, niveis atrisque lapillis,
His damnare reos, illis absolvere culpae.
Nunc quoque sic lata est sententia tristis; et omnis
Calculus immitem demittitur ater in urnam.
Quae simul effudit numerandos versa lapillos;
Omnibus e nigro color est mutatus in album,
Candidaque Herculeo sententia munere facta
Solvit Alemoniden. Grates agit ille parenti
Amphitryoniadae, ventisque faventibus aequor
Navigat Ionium, Lacedaemoniumque Tarentum
Praeterit, et Sybarin, Salentinumque Neretum,
Thurinosque sinus, Temesenque, et Iapygis arva.
Vixque pererratis, quae spectant litora, terris,
Invenit Aesarei fatalia fluminis ora,
Nec procul hinc tumulum, sub quo sacrata Crotonis
Ossa tegebat humus; iussaque ibi moenia terra
Condidit, et nomen tumulati traxit in urbem.
Talia constabat certa primordia fama
Esse loci, positaeque Italis in finibus urbis.
Vir fuit hic, ortu Samius: sed fugerat una
Et Samon, et dominos, odioque tyrannidis exsul
Sponte erat. Isque, licet coeli regione remotos,
Mente deos adiit; et, quae natura negabat
Visibus humanis, oculis ea pectoris hausit.
Cumque animo, et vigili perspexerat omnia cura,
In medium discenda dabat, coetusque silentum,
Dictaque mirantum, magni primordia mundi,
Et rerum causas, et quid natura, docebat:
Quid deus: unde nives: quae fulminis esset origo:
Iupiter, an venti, discussa nube, tonarent:
Quid quateret terras: qua sidera lege mearent;
Et quodcumque latet. Primusque animalia mensis
Arcuit imponi; primus quoque talibus ora
Docta quidem solvit, sed non et credita, verbis:
Parcite, mortales, dapibus temerare nefandis
Corpora: sunt fruges, sunt deducentia ramos
Pondere poma suo, tumidaeque in vitibus uvae:
Sunt herbae dulces: sunt, quae mitescere flamma,
Mollirique queant. Nec vobis lacteus humor
Eripitur, nec mella thymi redolentia florem.
Prodiga divitias, alimentaque mitia tellus
Suggerit, atque epulas sine caede et sanguine praebet.
Carne ferae sedant ieiunia, nec tamen omnes;
Quippe equus, et pecudes, armentaque gramine vivunt.
At quibus ingenium est immansuetumque ferumque,
Armeniae tigres, iracundique leones,
Cumque lupis ursi, dapibus cum sanguine gaudent.
Heu quantum scelus est, in viscera viscera condi,
Congestoque avidum pinguescere corpore corpus,
Alteriusque animantem animantis vivere leto!
Scilicet in tantis opibus, quas optima matrum
Terra parit, nil te nisi tristia mandere saevo
Vulnera dente iuvat, ritusque referre Cyclopum?
Nec, nisi perdideris alium, placare voracis
Et male morati poteris ieiunia ventris?
At vetus illa aetas, cui fecimus aurea nomen,
Fetibus arboreis, et, quas humus educat, herbis
Fortunata fuit, nec polluit ora cruore.
Tunc et aves tutas movere per aera pennas;
Et lepus impavidus mediis erravit in agris;
Nec sua credulitas piscem suspenderat hamo:
Cuncta sine insidiis, nullamque timentia fraudem,
Plenaque pacis erant. Postquam non utilis auctor
Victibus invidit, quisquis fuit ille virorum,
Corporeasque dapes avidam demersit in alvum;
Fecit iter sceleri: primaque e caede ferarum
Incaluisse putem maculatum sanguine ferrum.
Idque satis fuerat; nostrumque petentia letum
Corpora missa neci salva pietate fatemur:
Sed quam danda neci, tam non epulanda fuerunt.
Longius inde nefas abiit, et prima putatur
Hostia sus meruisse mori, quia semina pando
Eruerit rostro, spemque interceperit anni.
Vite caper morsa Bacchi mactandus ad aras
Ducitur ultoris. Nocuit sua culpa duobus.
Quid meruistis, oves, placidum pecus, inque tuendos
Natum homines, pleno quae fertis in ubere nectar,
Mollia quae nobis vestras velamina lanas
Praebetis, vitaque magis, quam morte iuvatis?
Quid meruere boves, animal sine fraude dolisque,
Innocuum, simplex, natum tolerare labores?
Immemor est demum, nec frugum munere dignus,
Qui potuit curvi dempto modo pondere aratri
Ruricolam mactare suum; qui trita labore
Illa, quibus toties durum renovaverat arvum,
Tot dederat messes, percussit colla securi.
Nec satis est, quod tale nefas committitur: ipsos
Inscripsere deos sceleri, numenque supernum
Caede laboriferi credunt gaudere iuvenci.
Victima labe carens, et praestantissima forma,
Nam placuisse nocet, vittis praesignis et auro,
Sistitur ante aras, auditque ignara precantem,
Imponique suae videt inter cornua fronti,
Quas coluit, fruges; percussaque sanguine cultros
Inficit in liquida praevisos forsitan unda.
Protinus ereptas viventi pectore fibras
Inspiciunt, mentesque deum scrutantur in illis.
Unde fames homini vetitorum tanta ciborum?
Audetis vesci, genus o mortale? quod, oro,
Ne facite, et monitis animos advertite nostris;
Cumque boum dabitis caesorum membra palato,
Mandere vos vestros scite, et sentite colonos.
Et quoniam deus ora movet, sequar ora moventem
Rite deum, Delphosque meos, ipsumque recludam
Aethera, et augustae reserabo oracula mentis.
Magna, nec ingeniis evestigata priorum,
Quaeque diu latuere, canam. Iuvat ire per alta
Astra: iuvat, terris et inerti sede relictis,
Nube vehi, validique humeris insistere Atlantis;
Palantesque animos passim, ac rationis egentes
Despectare procul, trepidosque, obitumque timentes
Sic exhortari, seriemque evolvere fati:
O genus attonitum gelidae formidine mortis!
Quid Styga, quid tenebras, quid nomina vana timetis,
Materiem vatum, falsique piacula mundi?

31 *sideribus* Nox cod. Arguta librarii correctio. 41 *culpa*. Alt. H. e duob. codd. 66 *coetumque*. 99 *tutae*; 100 *arvis*. 112 *meruisse necem* Probus ad Virg. 113 *Eruerat — interceperat*. 116 *tegendos*. 135 Fast. I, 327. 155 *pericula*. Alt. H. e duob. codd. Intellige poenas, quib. Tantal. Sisyph. reliqui mortalis vitae scelera ap. inferos dicebantur expiare.

Corpora, sive rogus flamma, seu tabe vetustas
Abstulerit, mala posse pati non ulla putetis:
Morte carent animae; semperque, priore relicta
Sede, novis domibus habitant, vivuntque receptae.
Ipse ego, nam memini, Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
Sedit in adverso gravis hasta minoris Atridae.
Cognovi clipeum, laevae gestamina nostra,
Nuper Abanteis templo Iunonis in Argis.
Omnia mutantur: nihil interit. Errat, et illinc
Huc venit, hinc illuc, et quoslibet occupat artus
Spiritus, eque feris humana in corpora transit,
Inque feras noster, nec tempore deperit ullo.
Utque novis facilis signatur cera figuris,
Nec manet, ut fuerat, nec formas servat easdem,
Sed tamen ipsa eadem est: animam sic semper eandem
Esse, sed in varias doceo migrare figuras.
Ergo, ne pietas sit victa cupidine ventris,
Parcite, vaticinor, cognatas caede nefanda
Exturbare animas, nec sanguine sanguis alatur.
Et quoniam magno feror aequore, plenaque ventis
Vela dedi; nihil est toto quod perstet in orbe.
Cuncta fluunt, omnisque vagans formatur imago.
Ipsa quoque assiduo volvuntur tempora motu,
Non secus ac flumen. Neque enim consistere flumen,
Nec levis hora potest; sed ut unda impellitur unda,
Urgeturque prior veniente, urgetque priorem:
Tempora sic fugiunt pariter, pariterque sequuntur,
Et nova sunt semper: nam quod fuit ante, relictum est,
Fitque, quod haud fuerat; momentaque cuncta novantur.
Cernis et emersas in lucem tendere noctes,
Et iubar hoc nitidum nigrae succedere nocti.
Nec color est idem coelo, quum lassa quiete
Cuncta iacent media, quumque albo Lucifer exit
Clarus equo; rursumque alius, quum praevia luci
Tradendum Phoebo Pallantias inficit orbem.
Ipse dei clipeus, terra quum tollitur ima,
Mane rubet, terraque, rubet, quum conditur ima:
Candidus in summo est; melior natura quod illic
Aetheris est, terraeque procul contagia vitat.
Nec par aut eadem nocturnae forma Dianae
Esse potest unquam: semperque hodierna sequente,
Si crescit, minor est; maior, si contrahit orbem.
Quid? non in species succedere quatuor annum
Adspicis, aetatis peragentem imitamina nostrae?
Nam tener, et lactens, puerique simillimus aevo
Vere novo est. Tunc herba nitens, et roboris expers
Turget, et insolida est, et spe delectat agrestem.
Omnia tunc florent, florumque coloribus almus
Ridet ager; neque adhuc virtus in frondibus ulla est.
Transit in Aestatem post Ver, robustior Annus,
Fitque valens iuvenis: neque enim robustior aetas
Ulla, nec uberior, nec, quae magis aestuet, ulla est.
Excipit Auctumnus, posito fervore iuventae
Maturus, mitisque, inter iuvenemque senemque
Temperie medius, sparsis per tempora canis.
Inde senilis Hiems tremulo venit horrida passu,
Aut spoliata suos, aut, quos habet, alba capillos.
Nostra quoque ipsorum semper, requieque sine ulla,
Corpora vertuntur; nec quod fuimusve, sumusve,
Cras erimus. Fuit illa dies, qua semina tantum,
Spesque hominum primae materna habitavimus alvo
Artifices Natura manus admovit, et angi
Corpora visceribus distentae condita matris
Noluit, eque domo vacuas emisit in auras.
Editus in lucem iacuit sine viribus infans;
Mox quadrupes, rituque tulit sua membra ferarum,
Paulatimque tremens, et nondum poplite firmo
Constitit, adiutis aliquo conamine nervis.
Inde valens veloxque fuit; spatiumque iuventae
Transit, et, emensis medii quoque temporis annis,
Labitur occiduae per iter declive senectae.
Subruit haec aevi, demoliturque prioris
Robora: fletque Milon senior, quum spectat inanes
Illos, qui fuerant solidorum mole tororum
Herculeis similes, fluidos pendere lacertos.
Flet quoque, ut in speculo rugas adspexit aniles,
Tyndaris, et secum, cur sit bis rapta, requirit.
Tempus edax rerum, tuque invidiosa vetustas,
Omnia destruitis, vitiataque dentibus aevi
Paulatim lenta consumitis omnia morte.
Haec quoque non perstant, quae nos Elementa vocamus;
Quasque vices peragant, animos adhibete, docebo.
Quatuor aeternus genitalia corpora mundus
Continet: ex illis duo sunt onerosa, suoque
Pondere in inferius, tellus atque unda, feruntur;
Et totidem gravitate carent, nulloque premente
Alta petunt, aer, atque aere purior ignis.
Quae quanquam spatio distant, tamen omnia fiunt
Ex ipsis, et in ipsa cadunt, resolutaque tellus
In liquidas rorescit aquas; tenuatus in auras
Aeraque humor abit; dempto quoque pondere, rursus
In superos aer tenuissimus emicat ignes.
Inde retro redeunt, idemque retexitur ordo.
Ignis enim densum spissatus in aera transit:
Hic in aquas: tellus glomerata cogitur unda.
Nec species sua cuique manet, rerumque novatrix
Ex aliis alias reparat Natura figuras.
Nec perit in tanto quidquam, mihi credite, mundo,
Sed variat, faciemque novat; nascique vocatur,
Incipere esse aliud, quam quod fuit ante: morique,
Desinere illud idem; quum sint huc forsitan illa,
Haec translata illuc, summa tamen omnia constant.
Nil equidem durare diu sub imagine eadem
Crediderim. Sic ad ferrum venistis ab auro,
Saecula; sic toties versa est Fortuna locorum.
Vidi ego, quod fuerat quondam solidissima tellus,
Esse fretum; vidi factas ex aequore terras:
Et procul a pelago conchae iacuere marinae,
Et vetus inventa est in montibus ancora summis;
Quodque fuit campus, vallem decursus aquarum
Fecit, et eluvie mons est deductus in aequor;
Eque paludosa siccis humus aret arenis,
Quaeque sitim tulerant, stagnata paludibus hument.
Hic fontes Natura novos emisit, at illic
Clausit, et antiqui tam multa tremoribus orbis
Flumina prosiliunt, aut excaecata residunt.
Sic ubi terreno Lycus est epotus hiatu,
Exsistit procul hinc, alioque renascitur ore.
Sic modo combibitur, tecto modo gurgite lapsus
Redditur Argolicis ingens Erasinus in arvis.
Et Mysum capitisque sui ripaeque prioris
Poenituisse ferunt, alia nunc ire Caicum.
Nec non Sicanias volvens Amenanus arenas

158 sqq. Quid enim? corpora quum aut flammis aut putredine intereant, fieri non potest, ut malum amplius pati ea putetis posse; anima autem immortalis est et de alia in aliam sedem migrat. 179 *labuntur*. Retinuit H. 185 *emensae*. Fast. III, 399. 190 *lucis*. 226 *emeritis*. 230 lection. H. constituit, quum in codd. scribendi essent errores. *Tororum* e c. dedit *ferorum*. 254 *toto*. 271 pro *tam multa* cod. *concussa*. 279 *Amasenus* codd. Em. Fulv. Ursin.

Nunc fluit, interdum suppressis fontibus aret.
Ante bibebatur, nunc, quas contingere nolis,
Fundit Anigros aquas, postquam, nisi vatibus omnis
Eripienda fides, illic lavere Bimembres
Vulnera, clavigeri quae fecerat Herculis arcus.
Quid, non et Scythicis Hypanis de montibus ortus,
Qui fuerat dulcis, salibus vitiatur amaris?
Fluctibus ambitae fuerant Antissa, Pharosque,
Et Phoenissa Tyros: quarum nunc insula nulla est.
Leucada continuam veteres habuere coloni:
Nunc freta circueunt. Zancle quoque iuncta fuisse
Dicitur Italiae, donec confinia pontus
Abstulit, et media tellurem repulit unda.
Si quaeras Helicen et Burin, Achaidas urbes,
Invenies sub aquis; et adhuc ostendere nautae
Inclinata solent cum moenibus oppida mersis.
Est prope Pittheam tumulus Troezena, sine ullis
Arduus arboribus, quondam planissima campi
Area, nunc tumulus: nam, res horrenda relatu,
Vis fera ventorum, caecis inclusa cavernis,
Exspirare aliqua cupiens, luctataque frustra
Liberiore frui coelo, quum carcere rima
Nulla foret toto, nec pervia flatibus esset,
Extentam tumefecit humum; ceu spiritus oris
Tendere vesicam solet, aut derepta bicorni
Terga capro. Tumor ille loci permansit, et alti
Collis habet speciem, longoque induruit aevo.
Plurima quum subeant, audita aut cognita vobis,
Pauca super referam. Quid, non et lympha figuras
Datque capitque novas? medio tua, corniger Ammon,
Unda die gelida est: ortuque obituque calescit.
Admotis Athamanes aquis accendere lignum
Narrantur, minimos quum Luna recessit in orbes.
Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.
Crathis, et hic Sybaris nostris conterminus arvis,
Electro similes faciunt auroque capillos.
Quodque magis mirum, sunt qui non corpora tantum,
Verum animos etiam valeant mutare, liquores.
Cui non audita est obscaenae Salmacis undae,
Aethiopesque lacus? quos si quis faucibus hausit,
Aut furit, aut mirum patitur gravitate soporem.
Clitorio quicumque sitim de fonte levarit,
Vina fugit, gaudetque meris abstemius undis;
Seu vis est in aqua calido contraria vino:
Sive, quod indigenae memorant, Amythaone natus,
Proetidas attonitas postquam per carmen et herbas
Eripuit furiis, purgamina mentis in illas
Misit aquas, odiumque meri permansit in undis.
Huic fluit effectu dispar Lyncestius amnis,
Quem quicumque parum moderato gutture traxit,
Haud aliter titubat, quam si mera vina bibisset.
Est locus Arcadiae, Pheneon dixere priores,
Ambiguis suspectus aquis; quas nocte timeto:
Nocte nocent potae; sine noxa luce bibuntur.
Sic alias aliasque lacus et flumina vires
Concipiunt. Tempusque fuit, quo navit in undis,
Nunc sedet Ortygie. Timuit concursibus Argo
Undarum sparsas Symplegadas elisarum;
Quae nunc immotae perstant, ventisque resistunt.
Nec, quae sulphureis ardet fornacibus, Aetne
Ignea semper erit: neque enim fuit ignea semper.
Nam sive est animal Tellus, et vivit, habetque
Spiramenta, locis flammam exhalantia multis;
Spirandi mutare vias, quotiesque movetur,
Has finire potest, illas aperire cavernas:
Sive leves imis venti cohibentur in antris,
Saxaque cum saxis, et habentem semina flammae
Materiem iactant; ea concipit ictibus ignem;
Antra relinquentur sedatis frigida ventis:
Sive bitumineae rapiunt incendia vires,
Luteave exiguis ardescunt sulphura fumis;
Nempe ubi terra cibos, alimentaque pinguia flammae
Non dabit, absumptis per longum viribus aevum,
Naturaeque suum nutrimen deerit edaci;
Non feret illa famem, desertaque deseret ignes.
Esse viros fama est in Hyperborea Pallene,
Qui soleant levibus velari corpora plumis,
Quum Tritoniacam novies subiere paludem.
Haud equidem credo, sparsae quoque membra veneno
Exercere artes Scythides memorantur easdem.
Si qua fides rebus tamen est addenda probatis,
Nonne vides, quaecumque mora fluidoque calore
Corpora tabuerint, in parva animalia verti?
I quoque, delectos mactatos obrue tauros;
Cognita res usu, de putri viscere passim
Florilegae nascuntur apes, quae more parentum
Rura colunt, operique favent, in spemque laborant.
Pressus humo bellator equus crabronis origo est.
Concava litoreo si demas brachia cancro,
Cetera supponas terrae: de parte sepulta
Scorpius exibit, caudaque minabitur unca.
Quaeque solent canis frondes intexere filis
Agrestes tineae, res observata colonis,
Ferali mutant cum papilione figuram.
Semina limus habet virides generantia ranas,
Et generat truncas pedibus, mox apta natando
Crura dat; utque eadem sint longis saltibus apta,
Posterior partes superat mensura priores.
Nec catulus partu, quem reddidit ursa recenti,
Sed male viva caro est: lambendo mater in artus
Fingit, et in formam, quantam capit ipsa, reducit.
Nonne vides, quos cera tegit sexangula, fetus
Melliferarum apium sine membris corpora nasci,
Et serosque pedes, serasque assumere pennas?
Iunonis volucrem, quae cauda sidera portat,
Armigerumque Iovis, Cythereiadasque columbas,
Et genus omne avium, mediis e partibus ovi
Ni sciret fieri, fieri quis posse putaret?
Sunt qui, quum clauso putrefacta est spina sepulcro,
Mutari credunt humanas angue medullas.
Haec tamen ex aliis ducunt primordia rebus:
Una est, quae reparet seque ipsa reseminet, ales;
Assyrii Phoenica vocant. Non fruge, neque herbis,
Sed turis lacrimis, et suco vivit amomi.
Haec ubi quinque suae complevit saecula vitae,
Ilicis in ramis, tremulaeve cacumine palmae,
Unguibus et pando nidum sibi construit ore.
Quo simul ac casias, et nardi lenis aristas,
Quassaque cum fulva substravit cinnama myrrha;
Se superimponit, finitque in odoribus aevum.
Inde ferunt, totidem qui vivere debeat annos,
Corpore de patrio parvum Phoenica renasci.
Quum dedit huic aetas vires, onerique ferendo est;
Ponderibus nidi ramos levat arboris altae,
Fertque pius cunasque suas, patriumque sepulcrum,

281 *bibebantur* H. e trib. codd. 304 sq. *bicornis — capri.* 311 sq. *Athamantis — Narratur* codd. Accepi em. Tan. Fabri cum Bothio. *Athamanis* (aqua) Regius. Fons est prope Dodonam. 315 *hinc*, *huic*. Alt. un. cod. Neque enim fluvius alteri potest dici conterminus, ut *huic* stare possit. 325 Am. nat. Melampus. 326 Virg. Ecl. VI. 48. 329 Lync. amn. Epiri. 348 a verbis *ea concip.* apodosin incipe; versus sq. asyndeton habet: Antra autem 364 non ab omni parte sanus habetur. Puto tamen corruptelam non in *delectos* latere, sed in [illegible] mactabantur, sed fustibus caedebantur ad mortem. 381 *qualem* capit.

Perque leves auras Hyperionis urbe potitus,
Ante fores sacras Hyperionis aede reponit.
Si tamen est aliquid mirae novitatis in istis;
Alternare vices, et quae modo femina tergo
Passa marem est, nunc esse marem miremur hyaenam.
Id quoque, quod ventis animal nutritur et aura,
Protinus assimulat tactu quoscumque colores.
Victa racemifero lyncas dedit India Baccho:
E quibus, ut memorant, quidquid vesica remisit,
Vertitur in lapides, et congelat aere tacto.
Sic et coralium, quo primum contigit auras
Tempore, durescit: mollis fuit herba sub undis.
Deseret ante dies, et in alto Phoebus anhelos
Aequore tingit equos, quam consequar omnia dictis,
In species translata novas. Sic tempore verti
Cernimus, atque illas assumere robora gentes;
Concidere has. Sic magna fuit censuque virisque,
Perque decem potuit tantum dare sanguinis annos;
Nunc humilis veteres tantummodo Troia ruinas,
Et pro divitiis tumulos ostendit avorum.
Clara fuit Sparte: magnae viguere Mycenae:
Nec non Cecropiae, nec non Amphionis arces.
Vile solum Sparte est: altae cecidere Mycenae.
Oedipodioniae quid sunt, nisi fabula, Thebae?
Quid Pandioniae restant, nisi nomen, Athenae?
Nunc quoque Dardaniam fama est consurgere Romam:
Apenninigenae quae proxima Thybridis undis
Mole sub ingenti rerum fundamina ponit.
Haec igitur formam crescendo mutat, et olim
Immensi caput orbis erit. Sic dicere vates,
Faticinasque ferunt sortes; quantumque recordor,
Priamides Helenus flenti dubioque salutis
Dixerat Aeneae, quum res Troiana labaret:
Nate dea, si nota satis praesagia nostrae
Mentis habes; non tota cadet, te sospite, Troia.
Flamma tibi ferrumque dabunt iter. Ibis, et una
Pergama rapta feres, donec Troiaeque tibique
Externum patrio contingat amicius arvum.
Urbem et iam cerno Phrygios debere nepotes,
Quanta nec est, nec erit, nec visa prioribus annis.
Hanc alii proceres per saecula longa potentem,
Sed dominam rerum de sanguine natus Iuli
Efficiet; quo, quum tellus erit usa, fruentur
Aetheriae sedes, coelumque erit exitus illi.
Haec Helenum cecinisse Penatigero Aeneae,
Mente memor refero, cognataque moenia laetor
Crescere, et utiliter Phrygibus vicisse Pelasgos.
Ne tamen oblitis ad metam tendere longe
Exspatiemur equis; coelum, et quodcumque sub illo est,
Immutat formas, tellusque, et quidquid in illa est.
Nos quoque pars mundi, quoniam non corpora solum,
Verum etiam volucres animae sumus, inque ferinas
Possumus ire domos, pecudumque in pectora condi;
Corpora, quae possunt animas habuisse parentum,
Aut fratrum, aut aliquo iunctorum foedere nobis,
Aut hominum certe, tuta esse et honesta sinamus:
Neve Thyesteis cumulemur viscera mensis.
Quam male consuescit, quam se parat ille cruori
Impius humano, vituli qui guttura cultro
Rumpit, et immotas praebet mugitibus aures!
Aut qui vagitus similes puerilibus haedum
Edentem iugulare potest; aut alite vesci,
Cui dedit ipse cibos! quantum est, quod desit in istis
Ad plenum facinus! quo transitus inde paratur!
Bos aret, aut mortem senioribus imputet annis:
Horriferum contra Borean ovis arma ministret:
Ubera dent saturae manibus pressanda capellae.
Retia cum pedicis, laqueosque, artesque dolosas
Tollite, nec volucrem viscata fallite virga;
Nec formidatis cervos includite pinnis;
Nec celate cibis uncos fallacibus hamos.
Perdite, si qua nocent, verum haec quoque perdite tantum:
Ora vacent epulis, alimentaque congrua carpant.
Talibus atque aliis instructo pectore dictis
In patriam remeasse ferunt, ultroque petitum
Accepisse Numam populi Latialis habenas.
Coniuge qui felix Nympha, ducibusque Camenis,
Sacrificos docuit ritus, gentemque, feroci
Assuetam bello, pacis traduxit ad artes.
Qui, postquam senior regnumque, aevumque peregit,
Exstinctum Latiaeque nurus, populusque, Patresque,
Deflevere Numam. Nam coniux, urbe relicta,
Vallis Aricinae densis latet abdita silvis,
Sacraque Oresteae gemitu questuque Dianae
Impedit. Ah quoties Nymphae nemorisque lacusque,
Ne faceret, monuere, et consolantia verba
Dixerunt; quoties flenti Theseius heros,
Siste modum, dixit; neque enim fortuna querenda
Sola tua est; similes aliorum respice casus:
Mitius ista feres. Utinamque exempla dolentem,
Non mea te possent relevare! sed et mea possunt.
Fando aliquem Hippolytum vestras si contigit aures,
Credulitate patris, sceleratae fraude novercae,
Occubuisse neci. Mirabere, vixque probabo:
Sed tamen ille ego sum. Me Pasiphaeia quondam
Tentatum frustra patrium temerare cubile,
Quod voluit, voluisse infelix crimine verso,
Indiciine metu magis, offensane repulsae,
Arguit: immeritumque pater proiecit ab urbe,
Hostilique caput prece detestatur euntis,
Pittheam profugo curru Troezena petebam;
Iamque Corinthiaci carpebam litora ponti,
Quum mare surrexit, cumulusque immanis aquarum
In montis speciem curvari et crescere visus,
Et dare mugitus, summoque cacumine findi.
Corniger hinc taurus ruptis expellitur undis,
Pectoribusque tenus molles erectus in auras,
Naribus et patulo partem maris evomit ore.
Corda pavent comitum: mihi mens interrita mansit,
Exsiliis contenta suis: quum colla feroces
Ad freta convertunt, arrectisque auribus horrent
Quadrupedes, monstrique metu turbantur, et altis
Praecipitant currum scopulis. Ego ducere vana
Frena manu, spumis albentibus oblita, luctor,
Et retro lentas tendo resupinus habenas.
Nec vires tamen has rabies superasset equorum,
Ni rota perpetuum qua circumvertitur axem,
Stipitis occursu fracta ac disiecta fuisset.
Excutior curru; lorisque tenentibus artus
Viscera viva trahi, nervos in stirpe teneri,
Membra rapi partim, partim reprensa relinqui,
Ossa gravem dare fracta sonum, fessamque videres
Exhalari animam, nullasque in corpore partes,
Noscere quas posses; unumque erat omnia vulnus.
Num potes, aut audes cladi componere nostrae,
Nympha, tuam? vidi quoque luce carentia regna,
Et lacerum fovi Phlegethontide corpus in unda.
Nec, nisi Apollineae valido medicamine prolis,
Reddita vita foret. Quam postquam fortibus herbis

406 Hyp. urbe, Heliopolis. 478 alim. *mitia* codd. plurimi. 485 *Quem* cod. 489 Oresteae, Tauricae, ab Oreste illuc translatae. 497 vestras, *puto*, cont. e correctione. 502 Quod vul. *finxit* voluisse, *et* cr. Hac tantum lectione admissa stare potest, quod plur. ut videtur codd. 504 praebent: *Damnavit*, *meritumque nihil* pater *eiicit* urbe. 509 visus pro visus est, ut saepe ap. poetas partic. pro tempore finito. 515 contenta, occupata. 525 in *vepre* H. e.

Atque ope Paeonia, Dite indignante, recepi;
Tum mihi, ne praesens augerem muneris huius
Invidiam, densas obiecit Cynthia nubes:
Utque forem tutus, possemque impune videri,
Addidit aetatem; nec cognoscenda reliquit
Ora mihi: Creteuque diu dubitavit habendam
Traderet, an Delon. Delo Cretaque relictis
Hic posuit, nomenque simul, quod possit equorum
Admonuisse, iubet deponere, Quique fuisti
Hippolytus, dixit, nunc idem Virbius esto.
Hoc nemus inde colo, de disque minoribus unus
Numine sub dominae lateo, atque accenseor illi.
Non tamen Egeriae luctus aliena levare
Damna valent, montisque iacens radicibus imis
Liquitur in lacrimas; donec, pietate dolentis
Mota, soror Phoebi gelidum de corpore fontem
Fecit, et aeternas artus tenuavit in undas.
At Nymphas tetigit nova res: et Amazone natus
Haud aliter stupuit, quam quum Tyrrhenus arator
Fatalem glebam mediis adspexit in arvis
Sponte sua primum, nulloque agitante, moveri;
Sumere mox hominis, terraeque amittere formam,
Oraque venturis aperire recentia fatis:
Indigenae dixere Tagen; qui primus Etruscam
Edocuit gentem casus aperire futuros:
Utque Palatinis haerentem collibus olim
Quum subito vidit frondescere Romulus hastam,
Quae radice nova, non ferro stabat adacto,
Et iam non telum, sed lenti viminis arbor
Non exspectatas dabat admirantibus umbras:
Aut sua fluminea quum vidit Cipus in unda
Cornua, vidit enim, falsumque in imagine credens
Esse fidem, digitis ad frontem saepe relatis,
Quae vidit, tetigit: nec iam sua lumina damnans
Restitit, ut victor domito remeabat ab hoste,
Ad coelumque oculos, et eodem brachia tollens,
Quidquid, ait, superi, monstro portenditur isto,
Seu laetum est, patriae laetum populoque Quirini:
Sive minax, mihi sit; viridique e caespite factas
Placat odoratis herbosas ignibus aras,
Vinaque dat pateris, mactatarumque bidentum,
Quid sibi significent, trepidantia consulit exta.
Quae simul inspexit Tyrrhenae gentis haruspex,
Magna quidem rerum molimina vidit in illis,
Non manifesta tamen. Quum vero sustulit acre
A pecudis fibris ad Cipi cornua lumen:
Rex, ait, o salve; tibi enim, tibi, Cipe, tuisque
Hic locus, et Latiae parebunt cornibus arces.
Tu modo rumpe moram, portasque intrare patentes
Appropera: sic fata iubent. Namque Urbe receptus
Rex eris, et sceptro tutus potiere perenni.
Retulit ille pedem, torvamque a moenibus Urbis
Avertens faciem, Procul, ah procul omina, dixit,
Talia di pellant, multoque ego iustius aevum
Exsul agam, quam me videant Capitolia regem.
Dixit; et extemplo populumque gravemque Senatum
Convocat: ante tamen pacali cornua lauro
Velat, et aggeribus factis a milite forti
Insistit, priscoque deos e more precatus,
Est, ait, hic unus, quem vos ni pellitis urbe,
Rex erit. Is qui sit, signo, non nomine dicam.
Cornua fronte gerit, quem vobis indicat augur,
Si Romam intrarit, famularia iura daturum.
Ille quidem potuit portas irrumpere apertas;
Sed nos obstitimus, quamvis coniunctior illo
Nemo mihi est. Vos urbe virum prohibete, Quirites:
Vel, si dignus erit, gravibus vincite catenis;
Aut finite metum fatalis morte tyranni.
Qualia succinctis, ubi trux insibilat Eurus,
Murmura pinetis fiunt; aut qualia fluctus
Aequorei faciunt, si quis procul audiat illos;
Tale sonat populus. Sed per confusa frementis
Verba tamen vulgi vox eminet una, Quis ille?
Et spectant frontes, praedictaque cornua quaerunt.
Rursus ad hos Cipus, Quem poscitis, inquit, habetis:
Et dempta capiti, populo prohibente, corona,
Exhibuit gemino praesignia tempora cornu.
Demisere oculos omnes, gemitumque dedere,
Atque illud meritis clarum, quis credere possit?
Inviti videre caput; nec honore carere
Ulterius passi, festam imposuere coronam.
At proceres, quoniam muros intrare vetaris,
Ruris honorati tantum tibi, Cipe, dedere,
Quantum depresso subiectis bubus aratro
Complecti posses ad finem lucis ab ortu;
Cornuaque aeratis, miram referentia formam,
Postibus insculpunt, longum mansura per aevum.
Pandite nunc, Musae, praesentia numina vatum,
Scitis enim, nec vos fallit spatiosa vetustas,
Unde Coroniden circumflua Thybridis alveo
Insula Romuleae sacris adsciverit urbis.
Dira lues quondam Latias vitiaverat auras,
Pallidaque exsangui squalebant corpora tabo.
Funeribus fessi postquam mortalia cernunt
Tentamenta nihil, nihil artes posse medentum;
Auxilium coeleste petunt: mediamque tenentes
Orbis humum Delphos adeunt, oracula Phoebi,
Utque salutifera miseris succurrere rebus
Sorte velit, tantaeque urbis mala finiat, orant.
Et locus, et laurus, et, quas habet illa, pharetrae,
Intremuere simul; cortinaque reddidit imo
Hanc adyto vocem, pavefactaque pectora movit:
Quod petis hinc, propiore loco, Romane, petisses;
Et pete nunc propiore loco: nec Apolline vobis,
Qui minuat luctus, opus est, sed Apolline nato.
Ite bonis avibus, prolemque arcessite nostram.
Iussa dei prudens postquam accepere Senatus,
Quam colat, explorant, iuvenis Phoebeius urbem,
Quique petant ventis Epidauria litora mittunt.
Quae simul incurva missi tetigere carina,
Concilium Graiosque patres adiere, darentque,
Oravere, deum, qui praesens funera gentis
Finiat Ausoniae: certas ita dicere sortes.
Dissidet, et variat sententia; parsque negandum
Non putat auxilium; multi renuere, suamque
Non emittere opem, nec numina tradere suadent.
Dum dubitant, seram pepulere crepuscula lucem,
Umbraque telluris tenebras induxerat orbi;
Quum deus in somnis opifer consistere visus
Ante tuum, Romane, torum, sed qualis in aede
Esse solet, baculumque tenens agreste sinistra,
Caesariem longae dextra deducere barbae,
Et placido tales emittere pectore voces:
Pone metus, veniam, simulacraque nostra relinquam.
Hunc modo serpentem, baculum qui nexibus ambit,
Perspice, et usque nota visu, ut cognoscere possis.
Vertar in hunc; sed maior ero, tantusque videbor,
In quantum verti coelestia corpora debent.
Extemplo cum voce deus, cum voce deoque
Somnus abit, somnique fugam lux alma secuta est.

541 *Creteque.* Ablativum graecor. nominum, quo careat declinatio graeca, latine solere formari observ. H. 565 Val. Max. V, 6, 3. 603 succinct. X, 103. 616 *vetaris* cod. Sic Burm. 619 *Solis.* 620 sq. porta raudusculana i. e. aerata, dicebatur, per quam Cipus excesserat.

Postera sidereos Aurora fugaverat ignes:
Incerti quid agant proceres ad templa petiti
Conveniunt operosa dei, quaque ipse morari
Sede velit, signis coelestibus indicet, orant.
Vix bene desierant, quum cristis aureus altis
In serpente deus praenuntia sibila misit;
Adventuque suo signumque, arasque, foresque,
Marmoreumque solum, fastigiaque aurea movit:
Pectoribusque tenus media sublimis in aede
Constitit, atque oculos circumtulit igne micantes.
Territa turba pavet; cognovit numina castos
Evinctus vitta crines albente sacerdos:
Et, deus en, deus en, linguisque animisque favete,
Quisquis ades, dixit. Sis, o pulcherrime, visus
Utiliter, populosque iuves tua sacra colentes.
Quisquis adest, iussum venerantur numen, et omnes
Verba sacerdotis referunt geminata, piumque
Aeneadae praestant et mente et voce favorem.
Annuit his, motisque deus rata pignora cristis,
Ter repetita dedit vibrata sibila lingua.
Tum gradibus nitidis delabitur, oraque retro
Flectit, et antiquas abiturus respicit aras,
Assuetasque domos, habitataque templa salutat.
Inde per iniectis adopertam floribus ingens
Serpit humum, flectitque sinus, mediamque per urbem
Tendit ad incurvo munitos aggere portus.
Restitit hic, agmenque suum, turbaeque sequentis
Officium placido visus dimittere vultu,
Corpus in Ausonia posuit rate. Numinis illa
Sensit onus: pressaque dei gravitate carina
Aeneadae gaudent, caesoque in litore tauro
Torta coronatae solvunt retinacula puppis.
Impulerat levis aura ratem. Deus eminet alte;
Impositaque premens puppim cervice recurvam
Caeruleas despectat aquas: modicisque per aequor
Ionium Zephyris sexto Pallantidos ortu
Italiam tenuit, praeterque Lacinia templo
Nobilitata deae Scylaceaque litora fertur.
Linquit Iapygiam, laevaque Amphissia remis
Saxa fugit; dextra praerupta Ceraunia parte,
Romechiumque legit, Caulonaque, Naryciamque,
Evincitque fretum, Siculique angusta Pelori,
Hippotadaeque domos regis, Temesesque metalla,
Leucosiamque petit, tepidique rosaria Paesti.
Inde legit Capreas, promontoriumque Minervae,
Et Surrentino generosos palmite colles,
Herculeamque urbem, Stabiasque, et in otia natam
Parthenopen, et ab hac Cumaeae templa Sibyllae.
Hinc calidi fontes, lentisciferumque tenentur
Liternum, multamque trahens sub gurgite arenam
Vulturnus, niveisque frequens Sinuessa columbis,
Minturnaeque graves, et quam tumulavit alumnus,
Antiphataeque domos, Trachasque obsessa palude,
Et tellus Circaea, et spissi litoris Antium.
Huc ubi veliferam nautae advertere carinam,
Asper enim iam pontus erat, deus explicat orbes,
Perque sinus crebros et magna volumina labens,
Templa parentis init, flavum tangentia litus.
Aequore pacato patrias Epidaurius aras
Linquit, et hospitio iuncti sibi numinis usus,
Litoream tractu squamae crepitantis arenam
Sulcat, et, innixus moderamine navis, in alta
Puppe caput posuit; donec Castrumque, sacrasque
Lavini sedes, Tiberinaque ad ostia venit.
Huc omnes populi passim, matrumque patrumque
Obvia turba ruit, quaeque ignes, Troica, servant,
Vesta, tuos; laetoque deum clamore salutant.
Quaque per adversas navis cita ducitur undas,
Tura super ripas, aris ex ordine factis,
Parte ab utraque sonant, et odorant aera fumis;
Ictaque coniectos incalfacit hostia cultros.
Iamque caput rerum, Romanam intraverat urbem;
Erigitur serpens, summoque acclinia malo
Colla movet, sedesque sibi circumspicit aptas.
Scinditur in geminas partes circumfluus amnis:
Insula nomen habet; laterumque a parte duorum
Porrigit aequales media tellure lacertos.
Huc se de Latia pinu Phoebeius anguis
Contulit, et finem, specie coeleste resumpta,
Luctibus imposuit, venitque salutifer Urbi.
Hic tamen accessit delubris advena nostris;
Caesar in urbe sua deus est: quem Marte, togaque
Praecipuum, non bella magis finita triumphis,
Resque domi gestae, properataque gloria rerum
In sidus vertere novum, stellamque comantem,
Quam sua progenies. Neque enim de Caesaris actis
Ullum maius opus, quam quod pater exstitit huius.
Scilicet aequoreos plus est domuisse Britannos,
Perque papyriferi septemflua flumina Nili
Victrices egisse rates, Numidasque rebelles,
Cinyphiumque Iubam, Mithridateisque tumentem
Nominibus Pontum, populo adiecisse Quirini,
Et multos meruisse, aliquos egisse triumphos;
Quam tantum genuisse virum, quo praeside rerum
Humano generi, superi, cavistis abunde!
Ne foret hic igitur mortali semine cretus,
Ille deus faciendus erat. Quod ut aurea vidit
Aeneae genetrix, vidit quoque triste parari
Pontifici letum, et coniurata arma moveri;
Palluit, et cunctis, ut cuique erat obvia, divis,
Adspice, dicebat, quanta mihi mole parentur
Insidiae, quantaque caput cum fraude petatur,
Quod de Dardanio solum mihi restat Iulo.
Solane semper ero iniustis exercita curis?
Quam modo Tydidae Calydonia vulneret hasta,
Nunc male defensae confundant moenia Troiae;
Quae videam natum longis erroribus actum,
Iactarique freto, sedesque intrare silentum,
Bellaque cum Turno gerere, aut, si vera fatemur,
Cum Iunone magis. Quid nunc antiqua recordor
Damna mei generis? timor hic meminisse priorum
Non sinit: in me acui sceleratos cernitis enses.
Quos prohibete, precor, facinusque repellite; neve
Caede sacerdotis flammas exstinguite Vestae
Talia nequidquam toto Venus anxia coelo
Verba iacit, superosque movet: qui rumpere quanquam
Ferrea non possunt veterum decreta Sororum,
Signa tamen luctus dant haud incerta futuri.
Arma ferunt nigras inter crepitantia nubes,
Terribilesque tubas, auditaque cornua coelo
Praemonuisse nefas. Phoebi quoque tristis imago
Lurida sollicitis praebebat lumina terris.
Saepe faces visae mediis ardere sub astris:
Saepe inter nimbos guttae cecidere cruentae:
Caerulus et vultum ferrugine Lucifer atra
Sparsus erat, sparsi lunares sanguine currus.
Tristia mille locis Stygius dedit omina bubo:
Mille locis lacrimavit ebur, cantusque feruntur
Auditi, sanctis et verba minacia lucis,
Victima nulla litat, magnosque instare tumultus
Fibra monet, caesumque caput reperitur in extis,

715 *colubris*. Alt. H. e duob. codd. 717 Trachas, Tarracina. 727 castrum Inui, Rutulor. 728 Lavini, Lavinii. 768 *iustis*. Sic H.

Inque foro, circumque domos, et templa deorum
Nocturnos ululasse canes, umbrasque silentum
Erravisse ferunt, motamque tremoribus urbem.
Non tamen insidias, venturaque vincere fata
Praemonitus potuere deum: strictique feruntur
In templum gladii: neque enim locus ullus in Urbe
Ad facinus, diramque placet, nisi Curia, caedem.
Tunc vero Cytherea manu percussit utraque
Pectus, et aetheria molitur condere nube,
Qua prius infesto Paris est ereptus Atridae,
Et Diomedeos Aeneas fugerat enses.
Talibus hanc genitor: Sola insuperabile fatum,
Nata, movere paras? intres licet ipsa Sororum
Tecta trium; cernes illic molimine vasto
Ex aere et solido rerum tabularia ferro:
Quae neque concursum coeli, neque fulminis iram,
Nec metuunt ullas tuta atque aeterna ruinas.
Invenies illic inclusa adamante perenni
Fata tui generis: legi ipse, animoque notavi,
Et referam, ne sis etiamnum ignara futuri.
Hic sua complevit, pro quo, Cytherea, laboras,
Tempora, perfectis, quos terrae debuit, annis.
Ut deus accedat coelo, templisque colatur,
Tu facies, natusque suus; qui nominis heres,
Impositum feret Urbis onus, caesique parentis
Nos in bella suos fortissimus ultor habebit.
Illius auspiciis obsessae moenia pacem
Victa petent Mutinae: Pharsalia sentiet illum,
Emathiaque iterum madefient caede Philippi:
Et magnum Siculis nomen superabitur undis:
Romanique ducis coniux Aegyptia, taedae
Non bene fisa, cadet: frustraque erit illa minata
Servitura suo Capitolia nostra Canopo.
Quid tibi Barbariem, gentes ab utroque iacentes
Oceano, numerem? quodcumque habitabile tellus
Sustinet, huius erit: pontus quoque serviet illi.
Pace data terris, animum ad civilia vertet
Iura suum, legesque feret iustissimus auctor;
Exemploque suo mores reget, inque futuri
Temporis aetatem venturorumque nepotum
Prospiciens, prolem sancta de coniuge natam
Ferre simul nomenque suum curasque iubebit.
Nec, nisi quum senior similes aequaverit annos,
Aetherias sedes cognataque sidera tanget.
Hanc animam interea caeso de corpore raptam
Fac iubar, ut semper Capitolia nostra Forumque
Divus ab excelsa prospectet Iulius aede.
Vix ea fatus erat, media quum sede Senatus
Constitit alma Venus, nulli cernenda, suique
Caesaris eripuit membris, nec in aera solvi
Passa recentem animam, coelestibus intulit astris.
Dumque tulit, lumen capere, atque ignescere sensit;
Emisitque sinu. Luna volat altius illa,
Flammiferumque trahens spatioso limite crinem
Stella micat, natique videns benefacta, fatetur
Esse suis maiora, et vinci gaudet ab illo.
Hic sua praeferri quanquam vetat acta paternis;
Libera fama tamen, nullisque obnoxia iussis,
Invitum praefert, unaque in parte repugnat.
Sic magni cedit titulis Agamemnonis Atreus;
Aegea sic Theseus, sic Pelea vincit Achilles.
Denique, ut exemplis ipsos aequantibus utar,
Sic et Saturnus minor est Iove. Iupiter arces
Temperat aetherias, et mundi regna triformis;
Terra sub Augusto: pater est et rector uterque.
Di, precor, Aeneae comites, quibus ensis, et ignis
Cesserunt, dique Indigetes, genitorque, Quirine,
Urbis, et invicti genitor, Gradive, Quirini,
Vestaque Caesareos inter sacrata Penates,
Et cum Caesarea tu, Phoebe domestice, Vesta,
Quique tenes altus Tarpeias Iupiter arces,
Quosque alios vati fas appellare piumque:
Tarda sit illa dies, et nostro serior aevo,
Qua caput Augustum, quem temperat, orbe relicto,
Accedat coelo, faveatque precantibus absens.
Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.
Quum volet, illa dies, quae nil, nisi corporis huius
Ius habet, incerti spatium mihi finiat aevi:
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar, nomenque erit indelebile nostrum;
Quaque patet domitis Romana potentia terris,
Ore legar populi, perque omnia saecula fama,
Si quid habent veri vatum praesagia, vivam.

803 *suum* percussit multi codd. 804 et *interdum*. 820 *orbis* H. e. quod paene praeferam. 824 *madefacti*. Sic H. 838 senior *Pylios* H. e. Vulgatum a consilio poetae abhorrere, negari vix potest. 855 *magnus*.

P. OVIDII NASONIS

FASTORUM

LIBER PRIMUS.

Tempora cum causis Latium digesta per annum,
  Lapsaque sub terras, ortaque signa, canam.
Excipe pacato, Caesar Germanice, vultu
  Hoc opus, et timidae dirige navis iter;
Officiique levem non aversatus honorem,
  In tibi devoto numere dexter ades.
Sacra recognosces annalibus eruta priscis,
  Et quo sit merito quaeque notata dies.
Invenies illic et festa domestica vobis:
  Saepe tibi pater est, saepe legendus avus.
Quaeque ferunt illi pictos signantia fastos,
  Tu quoque cum Druso praemia fratre feres.
Caesaris arma canant alii; nos Caesaris aras,
  Et quoscumque sacris addidit ille dies.
Annue conanti per laudes ire tuorum,
  Deque meo pavidos excute corde metus.
Da mihi te placidum: dederis in carmina vires;
  Ingenium vultu statque caditque tuo.
Pagina iudicium docti subitura movetur
  Principis, ut Clario missa legenda deo.
Quae sit enim culti facundia sensimus oris,
  Civica pro trepidis quum tulit arma reis.
Scimus et, ad nostras quum se tulit impetus artes,
  Ingenii currant flumina quanta tui.
Si licet, et fas est, vates rege vatis habenas,
  Auspice te felix totus ut annus eat.
Tempora digereret quum conditor urbis, in anno
  Constituit menses quinque bis esse suo.
Scilicet arma magis, quam sidera, Romule, noras,
  Curaque finitimos vincere maior erat.
Est tamen et ratio, Caesar, quae moverit illum;
  Erroremque suum quo tueatur, habet.
Quod satis est, utero matris dum prodeat infans,
  Hoc anno statuit temporis esse satis.
Per totidem menses a funere coniugis uxor
  Sustinet in vidua tristia signa domo.
Hoc igitur vidit trabeati cura Quirini,
  Quum rudibus populis annua iura daret.
Martis erat primus mensis, Venerisque secundus.
  Haec generis princeps, ipsius ille pater.
Tertius a senibus, iuvenum de nomine quartus:
  Quae sequitur, numero turba notata fuit.
At Numa nec Ianum, nec avitas praeterit umbras;
  Mensibus antiquis apposuitque duos.
Ne tamen ignores variorum iura dierum:
  Non habet officium Lucifer omnis idem.
Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur:
  Fastus erit, per quem lege licebit agi.
Neu toto perstare die sua iura putaris;
  Qui iam fastus erit, mane nefastus erat.
Nam simul exta deo data sunt, licet omnia fari;
  Verbaque honoratus libera Praetor habet.
Est quoque, quo populum ius est includere septis:
  Est quoque, qui nono semper ab orbe redit.
Vindicat Ausonias Iunonis cura Kalendas;
  Idibus alba Iovi grandior agna cadit.
Nonarum tutela deo caret. Omnibus istis,
  Ne fallare cave, proximus ater erit.
Omen ab eventu est: illis nam Roma diebus
  Damna sub adverso tristia Marte tulit.
Haec mihi dicta semel, totis haerentia fastis,
  Ne seriem rerum scindere cogar, erunt.
Ecce tibi faustum, Germanice, nuntiat annum,
  Inque meo primus carmine Ianus adest.
Iane biceps, anni tacite labentis origo,
  Solus de superis qui tua terga vides;
Dextes ades ducibus, quorum secura labore
  Otia terra ferax, otia pontus habet.
Dexter ades Patribusque tuis, populoque Quirini:
  Et resera nutu condita templa tuo.
Prospera lux oritur: linguisque animisque favete.
  Nunc dicenda bono sunt bona verba die.
Lite vacent aures, insanaque protinus absint
  Iurgia; differ opus, livida lingua, tuum.
Cernis, odoratis ut luceat ignibus aether,
  Et sonet accensis spica Cilissa focis?
Flamma nitore suo templorum verberat aurum,
  Et tremulum summa spargit in aede iubar.
Vestibus intactis Tarpeias itur ad arces,
  Et populus festo concolor ipse suo est.
Iamque novi praeeunt fasces, nova purpura fulget,
  Et nova conspicuum pondera sentit ebur.
Colla rudes operum praebent ferienda iuvenci,
  Quos aluit campis herba Falisca suis.
Iupiter, arce sua totum quum spectet in orbem,
  Nil nisi Romanum quod tueatur, habet.
Salve, laeta dies, meliorque revertere semper,
  A populo rerum digna potente coli.
Quem tamen esse deum te dicam, Iane biformis?
  Nam tibi par nullum Graecia numen habet.
Ede simul causam, cur de coelestibus unus,
  Sitque quod a tergo, sitque quod ante, vides.
Haec ego quum sumptis agitarem mente tabellis;
  Lucidior visa est, quam fuit ante, domus.
Tum sacer, ancipiti mirandus imagine, Ianus
  Bina repens oculis obtulit ora meis.
Obstupui, sensique metu riguisse capillos,
  Et gelidum subito frigore pectus erat.
Ille tenens dextra baculum, clavemque sinistra,
  Edidit hos nobis ore priore sonos:
Disce, metu posito, vates operose dierum,
  Quod petis, et voces percipe mente meas.
Me Chaos antiqui, nam res sum prisca, vocabant:
  Adspice, quam longi temporis acta canam.

Fastor. Lib. I, 5 sq. *Officioque — Huic* tibi dev. *numine.* Alt. H. e cod. vetustiss. Vatic. nisi quod ibi est En tibi dev. 44 *praeposuitque.* Sed vid. II, 47 sqq. 47 tria verba, do, dico, addico. 53 Est quoque, fastus. 75 spica Cil. croci.

Lucidus hic aer, et, quae tria corpora restant,
  Ignis, aquae, tellus, unus acervus erant.
Ut semel haec rerum secessit lite suarum,
  Inque novas abiit massa soluta domos;
Flamma petit altum: propior locus aera cepit:
  Sederunt medio terra fretumque solo.
Tunc ego, qui fueram globus, et sine imagine moles,
  In faciem redii dignaque membra deo.
Nunc quoque, confusae quondam nota parva figurae,
  Ante quod est me, postque videtur idem.
Accipe, quaesitae quae causa sit altera formae,
  Hanc simul ut noris, officiumque meum.
Quidquid ubique vides, coelum, mare, nubila, terras,
  Omnia sunt nostra clausa patentque manu.
Me penes est unum vasti custodia mundi,
  Et ius vertendi cardinis omne meum est.
Quum libuit Pacem placidis emittere tectis;
  Libera perpetuas ambulat illa vias.
Sanguine letifero totus miscebitur orbis,
  Ni teneant rigidae condita bella serae.
Praesideo foribus coeli cum mitibus Horis:
  It, redit officio Iupiter ipse meo.
Inde vocor Ianus. Cui quum Cereale sacerdos
  Imponit libum, farraque mista sale:
Nomina ridebis; modo namque Patulcius idem,
  Et modo sacrifico Clusius ore vocor.
Scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
  Nomine diversas significare vices.
Vis mea narrata est: causam nunc disce figurae.
  Iam tamen hanc aliqua tu quoque parte vides.
Omnis habet geminas, hinc atque hinc, ianua frontes;
  E quibus haec populum spectat, at illa Larem.
Utque sedens vester primi prope limina tecti
  Ianitor egressus introitusque videt:
Sic ego perspicio coelestis ianitor aulae
  Eoas partes, Hesperiasque simul.
Ora vides Hecates in tres vergentia partes,
  Servet ut in ternas compita secta vias.
Et mihi, ne flexu cervicis tempora perdam,
  Cernere non moto corpore bina licet.
Dixerat; et vultu, si plura requirere vellem,
  Se mihi difficilem non fore, fassus erat.
Sumpsi animum, gratesque deo non territus egi;
  Verbaque sum spectans pauca locutus humum.
Dic, age, frigoribus quare novus incipit annus,
  Qui melius per ver incipiendus erat?
Omnia tunc florent; tunc est nova temporis aetas,
  Et nova de gravido palmite gemma tumet.
Et modo formatis operitur frondibus arbos;
  Prodit et in summum seminis herba solum:
Et tepidum volucres concentibus aera mulcent,
  Ludit et in pratis, luxuriatque pecus.
Tunc blandi soles, ignotaque prodit hirundo,
  Et luteum celsa sub trabe fingit opus;
Tunc patitur cultus ager, et renovatur aratro:
  Haec anni novitas iure vocanda fuit.
Quaesieram multis; non multis ille moratus,
  Contulit in versus sic sua verba duos:
Bruma novi prima est, veterisque novissima solis:
  Principium capiunt Phoebus et annus idem.
Post ea mirabar, cur non sine litibus esset
  Prima dies. Causam percipe, Ianus ait.
Tempora commisi nascentia rebus agendis;
  Totus ab auspicio ne foret annus iners.
Quisque suas artes ob idem delibat agendo,
  Nec plus quam solitum testificatur opus.
Mox ego: Cur, quamvis aliorum numina placem,
  Iane, tibi primo tura merumque fero?
Ut per me possis aditum, qui limina servo,
  Ad quoscumque voles, inquit, habere deos.
At cur laeta tuis dicuntur verba Kalendis,
  Et damus alternas accipimusque preces?
Tum deus incumbens baculo, quem dextra gerebat,
  Omnia principiis, inquit, inesse solent.
Ad primam vocem timidas advertitis aures,
  Et visam primum consulit augur avem.
Templa patent auresque deum: nec lingua caducas
  Concipit ulla preces; dictaque pondus habent.
Desierat Ianus: nec longa silentia feci;
  Sed tetigi verbis ultima verba meis:
Quid vult palma sibi, rugosaque carica, dixi,
  Et data sub niveo candida mella favo?
Omen, ait, causa est, ut res sapor ille sequatur,
  Et peragat coeptum dulcis ut annus iter.
Dulcia cur dentur, video: stipis adiice causam,
  Pars mihi de festo ne labet ulla tuo.
Risit; et, O quam te fallunt tua saecula, dixit,
  Qui stipe mel sumpta dulcius esse putes!
Vix ego Saturno quenquam regnante videbam,
  Cuius non animo dulcia lucra forent.
Tempore crevit amor, qui nunc est summus, habendi;
  Vix ultra, quo iam progrediatur, habet.
Pluris opes nunc sunt, quam prisci temporis annis,
  Dum populus pauper, dum nova Roma fuit;
Dum casa Martigenam capiebat parva Quirinum,
  Et dabat exiguum fluminis ulva torum.
Iupiter angusta vix totus stabat in aede;
  Inque Iovis dextra fictile fulmen erat.
Frondibus ornabant, quae nunc Capitolia gemmis,
  Pascebatque suas ipse senator oves,
Nec pudor, in stipula placidam cepisse quietem,
  Nec faenum capiti supposuisse, fuit.
Iura dabat populis posito modo consul aratro,
  Et levis argenti lamina crimen erat.
At postquam Fortuna loci caput extulit huius,
  Et tetigit summos vertice Roma deos;
Creverunt et opes, et opum furiosa cupido,
  Et, quum possideant plurima, plura volunt.
Quaerere, ut absumant, absumpta requirere certant,
  Atque ipsae vitiis sunt alimenta vices.
Sic, quibus intumuit suffusa venter ab unda,
  Quo plus sunt potae, plus sitiuntur aquae.
In pretio pretium nunc est: dat census honores,
  Census amicitias: pauper ubique iacet.
Tu tamen, auspicium si sit stipis utile, quaeris,
  Curque iuvent nostras aera vetusta manus.
Aera dabant olim; melius nunc omen in auro est,
  Victaque concedit prisca moneta novae.
Nos quoque templa iuvant, quamvis antiqua probemus,
  Aurea; maiestas convenit ista deo.
Laudamus veteres, sed nostris utimur annis.
  Mos tamen est aeque dignus uterque coli.
Finierat monitus. Placidis ita rursus, ut ante,
  Clavigerum verbis alloquor ipse deum:
Multa quidem didici; sed cur navalis in aere
  Altera signata est, altera forma biceps?
Noscere me duplici posses in imagine, dixit,
  Ni vetus ipsa dies extenuaret opus.

106 *erat.* Dubitari nequit, quin recte utrumque dicatur, ut ne ipsum quidem poetam in his constitisse sibi diras. Nam v. Met. I, 6, ubi nihil variant codd. 109 petit, petiit. 114 Quod in me est ante, idem etiam videtur post. 122 *per tutas.* 128 *mistaque farra sali.* Sic Burm. 139 *prospicio.* Retinuit Burm. 153 *amicitur* H. 158 *figit, nectit.* 174 *velim, prorsus* habere H. e cod. Vatic. Sed non quorum velit, servat limina Ianus, sed 183 Des. *paucis* H. ex uno cod. 185 Martial. XIII, 27. 186 *cado.* 212 petunt. 215 cur [illegible]

Causa ratis superest: Tuscum rate venit in amnem
  Ante pererrato falcifer orbe deus.
Hac ego Saturnum memini tellure receptum;
  Coelitibus regnis ab Iove pulsus erat.
Inde diu genti mansit Saturnia nomen:
  Dicta quoque est Latium terra, latente deo.
At bona posteritas puppim servavit in aere,
  Hospitis adventum testificata dei.
Ipse solum colui, cuius placidissima laevum
  Radit arenosi Thybridis unda latus.
Hic, ubi nunc Roma est, incaedua silva virebat,
  Tantaque res paucis pascua bubus erat.
Arx mea collis erat, quem cultrix nomine nostro
  Nuncupat haec aetas, Ianiculumque vocat,
Tunc ego regnabam, patiens quum terra deorum
  Esset, et humanis numina mista locis.
Nondum Iustitiam facinus mortale fugarat;
  Ultima de superis illa reliquit humum.
Proque metu populum sine vi pudor ipse regebat;
  Nullus erat, iustis reddere iura, labor.
Nil mihi cum bello: pacem postesque tuebar;
  Et clavem ostendens, Haec, ait, arma gero.
Presserat ora deus. Tunc sic ego nostra resolvo,
  Voce mea voces eliciente dei:
Quum tot sint Iani, cur stas sacratus in uno,
  Hic ubi templa foris iuncta duobus habes?
Ille manu mulcens propexam ad pectora barbam,
  Protinus Oebalii retulit arma Titi,
Utque levis custos, armillis capta Sabinis,
  Ad summae Tatium duxerit arcis iter.
Inde, velut nunc est, per quem descenditis, inquit,
  Arduus in valles et fora clivus erat.
Et iam contigerat portam, Saturnia cuius
  Dempserat oppositas insidiosa seras.
Cum tanto veritus committere numine pugnam,
  Ipse meae movi callidus artis opus;
Oraque, qua pollens ope sum, fontana reclusi,
  Sumque repentinas eiaculatus aquas.
Ante tamen calidis subieci sulphura venis,
  Clauderet ut Tatio fervidus humor iter.
Cuius ut utilitas pulsis percepta Sabinis,
  Quae fuerat, tuto reddita forma loco est;
Ara mihi posita est, parvo coniuncta sacello;
  Haec adolet flammis cum strue farra suis.
At cur pace lates, motisque recluderis armis?
  Nec mora; quaesiti reddita causa mihi.
Ut populo reditus pateant ad bella profecto,
  Tota patet dempta ianua nostra sera.
Pace fores obdo, ne qua discedere possit;
  Caesareoque diu nomine clausus ero.
Dixit; et, attollens oculos diversa tuentes,
  Adspexit toto quidquid in orbe fuit.
Pax erat; et vestri, Germanice, causa triumphi
  Tradiderat famulas iam tibi Rhenus aquas.
Iane, face aeternos pacem pacisque ministros,
  Neve suum, praesta, deserat auctor opus.
Quod tamen ex ipsis licuit mihi discere fastis;
  Sacravere patres hac duo templa die.
Accepit Phoebo Nymphaque Coronide natum
  Insula, dividua quam premit amnis aqua.
Iupiter in parte est. Cepit locus unus utrumque,
  Iunctaque sunt magno templa nepotis avo.
Quid vetat et stellas, ut quaeque oriturque caditque,
  Dicere? promissi pars fuit ista mei.
Felices animos, quibus haec cognoscere primis,
  Inque domos superas scandere cura fuit!
Credibile est illos pariter vitiisque iocisque
  Altius humanis exseruisse caput.
Non Venus et Vinum sublimia pectora fregit,
  Officiumque fori, militiaeque labor;
Nec levis ambitio, perfusaque gloria fuco,
  Magnarumve fames sollicitavit opum.
Admovere oculis distantia sidera terris,
  Aetheraque ingenio supposuere suo.
Sic petitur coelum; non ut ferat Ossan Olympus,
  Summaque Peliacus sidera tangat apex.
Nos quoque sub ducibus coelum metabimur illis,
  Ponemusque suos ad stata signa dies.
Ergo ubi nox aderit venturis tertia Nonis,
  Sparsaque coelesti rore madebit humus;
Octipedis frustra quaeruntur brachia Cancri:
  Praeceps occiduas ille subivit aquas.
Institerint Nonae; missi tibi nubibus atris
  Signa dabunt imbres, exoriente Lyra.
Quatuor adde dies ductos ex ordine Nonis;
  Ianus Agonali luce piandus erit.
Nominis esse potes succinctus causa minister,
  Hostia coelitibus quo feriente cadit:
Qui calido strictos tincturus sanguine cultros,
  Semper, Agone? rogas; nec nisi iussus agis.
Pars, quia non veniant pecudes, sed agantur, ab actu
  Nomen Agonalem credit habere diem.
Pars putat hoc festum priscis Agnalia dictum,
  Una sit ut proprio littera dempta loco.
An, quia praevisos in aqua timet hostia cultros,
  A pecoris lux est ista notata metu?
Pars etiam, fieri solitis aetate priorum
  Nomina de ludis Graeca tulisse diem.
Et pecus antiquus dicebat Agonia sermo,
  Veraque iudicio est ultima causa meo.
Utque ea non certa est; ita rex placare sacrorum
  Numina lanigerae coniuge debet ovis.
Victima, quae dextra cecidit victrice, vocatur;
  Hostibus a motis hostia nomen habet.
Ante, deos homini quod conciliare valeret,
  Far erat, et puri lucida mica salis.
Nondum pertulerat lacrimatas cortice myrrhas
  Acta per aequoreas hospita navis aquas.
Tura nec Euphrates, nec miserat India costum,
  Nec fuerant rubri cognita fila croci.
Ara dabat fumos, herbis contenta Sabinis,
  Et non exiguo laurus adusta sono.
Si quis erat, factis prati de flore coronis
  Qui posset violas addere, dives erat.
Hic, qui nunc aperit percussi viscera tauri,
  In sacris nullum culter habebat opus.
Prima Ceres avidae gavisa est sanguine porcae,
  Ulta suas merita caede nocentis opes.
Nam sata, vere novo, teneris lactentia sucis,
  Eruta setigerae comperit ore suis.

233 superest, explicanda. 245 *vulgus* nomine; tum versu sq. post *Nuncupat* comma ponend. foret, ut *aetas vocat* coniungerentur. Alt. H. e trib. codd. Cultrix, incolens montem. 255 sic nostra *ora* H. e codd. 258 foris duob. boario et piscario. 260 Sabini a Lacedaemoniis originem suam repeteb. 261 sq. *Sabinos* Ad summ. *Tatius* vel *Tatios* codd. Alt. excerpta Ios. Scalig. 271 *gelidis* H. 274 *Quaeque fuit* H. e cod. 282 *numine*. Alt. H. e trib. codd. optim. 287 *magistros* cod. Vat. 296 pars *sit et* ista H. e codd. 297 *animae*, 299 *illas*. 306 *sidera nostris* codd. praeter un. Admov. oculis (suis, dat.) sid. a terris dist. 311 *aberit* Pfaffius (de ortib. sider.) e. 317 *ductis*, quod cum Latinitate conciliari non potest. Et alt. plures codd. Nonis adde quat. dies, duct. ex ordine. 319 *potest;* alt. H. ex uno cod. 322 pro tertia pers. secundam duodecim codd. habent. Pro *Agone* plurimi *Agnine*, quod intolerabilem efficit sonum. 328 metu, ἀγωνίᾳ. 333 nunc certa H. e codd. Sed non poterat certum dicere Ovid. quod suo tantum iudicio verum erat. Vulg. explica: Ut causa nominis in dubio est, ita ritus certe constat; rex sacror. rel. 336 *amotis* H. e duob. codd. quod Krebsius seiunx. Reliqui codd. *e domitis*. 351 *sulcis*. Sic H.

Sus dederat poenas. Exemplo territus huius
  Palmite debueras abstinuisse, caper.
Quem spectans aliquis dentes in vitae prementem,
  Talia non tacito dicta dolore dedit:
Rode, caper, vitem: tamen hinc, quum stabis ad aram,
  In tua quod spargi cornua possit, erit.
Verba fides sequitur: noxae tibi deditus hostis
  Spargitur affuso cornua, Bacche, mero.
Culpa sui nocuit: nocuit quoque culpa capellae:
  Quid bos, quid placidae commeruistis oves?
Flebat Aristaeus, quod apes cum stirpe necatas
  Viderat inceptos destituisse favos.
Caerula quem genetrix aegre solata dolentem,
  Addidit haec dictis ultima verba suis:
Siste, puer, lacrimas; Proteus tua damna levabit,
  Quoque modo repares, quae periere, dabit.
Decipiat ne te versis tamen ille figuris,
  Impediant geminas vincula firma manus.
Pervenit ad vatem iuvenis, resolutaque somno
  Alligat aequorei brachia capta senis.
Ille sua faciem transformis adulterat arte:
  Mox domitus vinclis in sua membra redit.
Oraque caerulea tollens rorantia barba,
  Qua, dixit, repares arte, requiris, apes?
Obrue mactati corpus tellure iuvenci;
  Quod petis a nobis, obrutus ille dabit.
Iussa facit pastor. Fervent examina putri
  De bove: mille animas una necata dedit.
Poscit ovem fatum: verbenas improba carpsit,
  Quas pia dis ruris ferre solebat anus.
Quid tuti superest, animam quum ponat in aris
  Lanigerumque pecus, ruricolaeque boves?
Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum,
  Ne detur celeri victima tarda deo.
Quod semel est triplici pro virgine caesa Dianae,
  Nunc quoque pro nulla virgine cerva datur.
Exta canum vidi Triviae libare Sapacos,
  Et quicumque tuas accolit, Haeme, nives.
Caeditur et rigido custodi ruris asellus.
  Causa pudenda quidem est, huic tamen apta deo.
Festa corymbiferi celebrabas, Graecia, Bacchi,
  Tertia quae solito tempore bruma refert.
Di quoque cultores in idem venere Lyaei,
  Et, quicumque ioci non alienus erat:
Panes, et in Venerem Satyrorum prona iuventus,
  Quaeque colunt amnes solaque rura deae.
Venerat et senior pando Silenus asello,
  Quique rubro pavidas inguine terret aves.
Dulcia qui dignum nemus in convivia nacti
  Gramine vestitis accubuere toris.
Vina dabat Liber: tulerat sibi quisque coronam;
  Miscendas parce rivus agebat aquas.
Naides effusis aliae sine pectinis usu,
  Pars aderant positis arte manuque comis.
Illa super suras tunicam collecta ministrat;
  Altera dissuto pectus aperta sinu.
Exserit haec humerum; vestem trahit illa per herbas.
  Impediunt teneros vincula nulla pedes.
Hinc aliae Satyris incendia mitia praebent:
  Pars tibi, qui pinu tempora nexa geris.
Te quoque, inexstinctae Silene libidinis, urunt;
  Nequitia est, quae te non sinit esse senem.
At ruber, hortorum decus et tutela, Priapus
  Omnibus ex illis Lotide captus erat.
Hanc cupit, hanc optat, sola suspirat in illa,
  Signaque dat nutu, sollicitatque notis.
Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam:
  Irrisum vultu despicit illa deum.
Nox erat; et, vino somnum faciente, iacebant
  Corpora, diversis victa sopore locis.
Lotis in herbosa, sub acernis ultima ramis,
  Sicut erat lusu fessa, quievit humo.
Surgit amans, animamque tenens, vestigia furtim
  Suspenso digitis fert taciturna gradu.
Ut tetigit niveae secreta cubilia Nymphae,
  Ipsa sui flatus ne sonet aura, cavet.
Et etiam finitima corpus librabat in herba:
  Illa tamen multi plena soporis erat.
Gaudet; et, a pedibus tracto velamine, vota
  Ad sua felici coeperat ire via.
Ecce rudens rauco Sileni vector asellus
  Intempestivos edidit ore sonos.
Territa consurgit Nymphe, manibusque Priapum
  Relicit, et fugiens concitat omne nemus.
At deus, obscaena nimium quoque parte paratus,
  Omnibus ad Lunae lumina risus erat.
Morte dedit poenas auctor clamoris, et hinc est
  Hellespontiaco victima grata deo.
Intactae fueratis aves, solatia ruris,
  Assuetum silvis, innocuumque genus:
Quae facitis nidos, et plumis ova fovetis,
  Et facili dulces editis ore modos.
Sed nihil ista iuvant, quia linguae crimen habetis,
  Dique putant mentes vos aperire suas.
Nec tamen id falsum. Nam, dis ut proxima quaeque,
  Nunc penna veras, nunc datis ore notas.
Tuta diu volucrum proles, tunc denique caesa est,
  Iuveruntque deos indicis exta sui.
Ergo saepe suo coniux abducta marito
  Uritur in calidis alba columba focis.
Nec defensa iuvant Capitolia, quo minus anser
  Det iecur in lances, Inachi lauta, tuas.
Nocte deae Nocti cristatus caeditur ales,
  Quod tepidum vigili provocat ore diem,
Interea Delphin clarum super aequora sidus
  Tollitur, et patriis exserit ora vadis.
Postera lux hiemem medio discrimine signat,
  Aequaque praeteritae, quae superabit, erit.
Proxima prospiciet Tithono nupta relicto
  Arcadiae sacrum pontificale deae.
Te quoque lux eadem, Turni soror, aede recepit;
  Hic ubi Virginea Campus obitur aqua.
Unde petam causas horum moremque sacrorum?
  Diriget in medio quis mea vela freto?
Ipsa mone, quae nomen habes a carmine ductum,
  Propositoque fave, ne tuus erret honos.
Orta prior Luna, de se si creditur ipsi,
  A magno tellus Arcade nomen habet.
Hic fuit Evander: qui, quanquam clarus utroque,
  Nobilior sacrae sanguine matris erat.
Quae simul aetherios animo conceperat ignes,
  Ore dabat vero carmina, plena dei.
Dixerat haec, nato motus instar sibique,
  Multaque praeterea, tempore nacta fidem.
Nam iuvenis, vera nimium cum matre fugatus,
  Deserit Arcadium Parrhasiumque Larem.
Cui genetrix flenti, Fortuna viriliter, inquit,
  Siste, puer, lacrimas, ista ferenda tibi est.

357 *huic* H. e cod. 359 *noxa* tibi *debitus*. 363 cum *prole* cod. 381 post *fatum* punctum olim figebant. Additur causa cum quadam ironia, cur ovis immoletur. 395 *gelidi* venere *Lycaei* H. e codd. 404 *large* codd. plurimi. 420 *suo* codd. praet. un. quem sequi malui. 425 *consurgens* H. e duob. codd. 443 *quae plumis* id. e trib. codd. 455 *Noctis* codd. praeter un. Vatic. 463 Turni sor. Iuturna. 465 *moresque* codd. plurimi. [illegible] Alt. non impedit, quo minus *petam* versu antec. pro coniunct. praes. habeamus.

Sic erat in fatis; nec te tua culpa fugavit,
  Sed deus: offenso pulsus es urbe deo.
Non meriti poenam pateris, sed numinis iram.
  Est aliquid magnis crimen abesse malis.
Conscia mens ut cuique sua est, ita concipit intra
  Pectora pro facto spemque metumque suo.
Nec tamen ut primus maere mala talia passus:
  Obruit ingentes ista procella viros.
Passus idem, Tyriis qui quondam pulsus ab oris,
  Cadmus, in Aonia constitit exsul humo.
Passus idem Tydeus, et idem Pagasaeus Iason;
  Et quos praeterea longa referre mora est.
Omne solum forti patria est; ut piscibus aequor,
  Ut volucri, vacuo quidquid in orbe patet.
Nec fera tempestas toto tamen horret in anno:
  Et tibi, crede mihi, tempora veris erunt.
Vocibus Evander firmata mente parentis
  Nave secat fluctus, Hesperiamque tenet.
Iamque ratem doctae monitu Carmentis in amnem
  Egerat, et Tuscis obvius ibat aquis:
Fluminis illa latus, cui sunt vada iuncta Terenti,
  Adspicit, et sparsas per loca sola casas;
Utque erat, immissis puppim stetit ante capillis,
  Continuitque manum torva regentis iter;
Et procul in dextram tendens sua brachia ripam,
  Pinea non sano ter pede texta ferit;
Neve daret saltum properans insistere terrae,
  Vix est Evandri vixque retenta manu.
Dique petitorum, dixit, salvete locorum,
  Tuque novos coelo terra datura deos:
Fluminaque, et Fontes, quibus utitur hospita tellus,
  Et nemorum Nymphae, Naiadumque chori;
Este bonis avibus visi natoque mihique,
  Ripaque felici tacta sit ista pede.
Fallor; an hi fient ingentia moenia colles?
  Iuraque ab hac terra cetera terra petet?
Montibus his olim totus promittitur orbis.
  Quis tantum fati credat habere locum?
Et iam Dardaniae tangent haec litora pinus.
  Hic quoque causa novi femina Martis erit.
Care nepos, Palla, funesta quid induis arma?
  Indue: non humili vindice caesus eris.
Victa tamen vinces, eversaque Troia resurges;
  Obruet hostiles ista ruina domos.
Urite victrices Neptunia Pergama flammae;
  Num minus hic toto est altior orbe cinis?
Iam pius Aeneas sacra, et, sacra altera, patrem,
  Afferet: Iliacos excipe, Vesta, deos.
Tempus erit, quum vos, orbemque tuebitur idem,
  Et fient ipso sacra colente deo;
Et penes Augustos patriae tutela manebit:
  Hanc fas imperii frena tenere domum.
Inde nepos natusque dei, licet ipse recuset,
  Pondera coelesti mente paterna feret.
Utque ego perpetuis olim sacrabor in aris,
  Sic Augusta novum Iulia numen erit.
Talibus ut nostros dictis descendit in annos,
  Substitit in medios praescia lingua sonos.
Puppibus egressus Latia stetit exsul in herba.
  Felix, exsilium cui locus ille fuit!
Nec mora longa fuit; stabant nova tecta, nec alter
  Montibus Ausoniis Arcade maior erat:
Ecce boves illuc Erytheidas applicat heros,
  Emensus longi claviger orbis iter;
Dumque huic hospitium domus est Tegeaea, vagantur
  Incustoditae laeta per arva boves.
Mane erat; excussus somno Tirynthius hospes
  De numero tauros sentit abesse duos.
Nulla videt taciti quaerens vestigia furti:
  Traxerat aversos Cacus in antra ferox;
Cacus, Aventinae timor atque infamia silvae,
  Non leve finitimis hospitibusque malum.
Dira viro facies: vires pro corpore; corpus
  Grande: pater monstri Mulciber huius erat;
Proque domo longis spelunca recessibus ingens
  Abdita, vix ipsis invenienda feris.
Ora super postes affixaque brachia pendent,
  Squalidaque humanis ossibus albet humus.
Servata male parte boum Iove natus abibat:
  Mugitum rauco furta dedere sono.
Accipio revocamen, ait; vocemque secutus
  Impia per silvas ultor ad antra venit.
Ille aditum fracti praestruxerat obiice montis:
  Vix iuga movissent quinque bis illud opus.
Nititur hic humeris (coelum quoque sederat illis!),
  Et vastum motu collabefactat onus.
Quod simul evulsum est, fragor aethera terruit ipsum,
  Ictaque subsedit pondere molis humus.
Prima movet Cacus collata praelia dextra,
  Remque ferox saxis stipitibusque gerit.
Quis ubi nil agitur; patrias male fortis ad artes
  Confugit, et flammas ore sonante vomit.
Quas quoties proflat, spirare Typhoea credas,
  Et rapidum Aetnaeo fulgur ab igne iaci.
Occupat Alcides; adductaque clava trinodis
  Ter quater adversi sedit in ore viri.
Ille cadit, mistosque vomit cum sanguine fumos;
  Et lato moriens pectore plangit humum.
Immolat ex illis taurum tibi, Iupiter, unum
  Victor, et Evandrum ruricolasque vocat.
Constituitque sibi, quae Maxima dicitur, aram,
  Hic ubi pars Urbis de bove nomen habet.
Nec tacet Evandri mater, prope tempus adesse,
  Hercule quo tellus sit satis usa suo.
At felix vates, ut dis gratissima vixit,
  Possidet hunc Iani sic dea mense diem.
Idibus in magni castus Iovis aede sacerdos
  Semimaris flammis viscera libat ovis:
Redditaque est omnis populo provincia nostro;
  Et tuus Augusto nomine dictus avus.
Perlege dispositas generosa per atria ceras;
  Contigerunt nulli nomina tanta viro.
Africa victorem de se vocat: alter Isauras,
  Aut Cretum domitas testificatur opes.
Hunc Numidae faciunt, illum Messana superbum;
  Ille Numantina traxit ab urbe notam.
Et mortem et nomen Druso Germania fecit:
  Me miserum, virtus quam brevis illa fuit!
Si petat a victis; tot sumat nomina Caesar,
  Quot numero gentes maximus orbis habet.
Ex uno quidam celebres, aut torquis ademptae,
  Aut corvi titulos auxiliaris habent.
Magne, tuum nomen rerum mensura tuarum est:
  Sed qui te vicit, nomine maior erat.
Nec gradus est ultra Fabios cognominis ullus;
  Illa domus meritis Maxima dicta suis.
Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes;
  Hic socium summo cum Iove nomen habet.

487 *maeres.* 501 Terentum locus in campo Martio. 512 quum codd. multi haberent *silvae*, H. dedit Et *Nemora et Silvae*. 521 Pallas Aen. X. 530 Iul. Caesar indicatur, qui pontif. max. fuit. 550 *feros* H. e cod. quod de bovib. vix commode dicitur. 564 *onus.* Alt. Burm. e trib. codd. Est gr. χρῆμα. 595 App. Claud. Caudex Mamertinos, Messanam tenentes, obsidione liberaverat.

Sancta vocant augusta patres: augusta vocantur
Templa, sacerdotum rite dicata manu.
Huius et augurium dependet origine verbi,
Et quodcumque sua Iupiter auget ope.
Augeat imperium nostri ducis, augeat annos,
Protegat et vestras querna corona fores.
Auspicibusque deis tanti cognominis heres
Omine suscipiat, quo pater, orbis onus.
Respiciet Titan actas ubi tertius Idus,
Fient Parrhasiae sacra relata deae.
Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant
(Haec quoque ab Evandri dicta parente reor);
Mox honor eripitur, matronaque destinat omnis
Ingratos nulla prole novare viros:
Neve daret partus, ictu temeraria caeco
Visceribus crescens excutiebat onus.
Corripuisse Patres ausas immitia nuptas,
Ius tamen exemptum restituisse, ferunt.
Binaque nunc pariter Tegeaeae sacra parenti
Pro pueris fieri virginibusque iubent.
Scortea non illi fas est inferre sacello,
Ne violent puros exanimata focos.
Si quis amas ritus veteres, assiste precanti:
Nomina percipies non tibi nota prius.
Porrima placatur Postvertaque, sive sorores,
Sive fugae comites, Maenali Nympha, tuae.
Altera, quod porro fuerat, cecinisse putatur;
Altera, versurum postmodo quidquid erat.
Candida te niveo posuit lux proxima templo,
Qua fert sublimes alta Moneta gradus:
Nunc bene prospicies Latium, Concordia, turbam:
Nunc te sacratae restituere manus.
Furius antiquum populi superator Hetrusci
Voverat, et voti solverat ante fidem.
Causa, quod a patribus sumptis secesserat armis
Vulgus, et ipsa suas Roma timebat opes.
Causa recens melior: passos Germania crines
Porrigit auspiciis, dux venerande, tuis.
Inde triumphatae libasti munera gentis;
Templaque fecisti, quam colis ipse, deae.
Haec tua constituit genetrix et rebus et ara,
Sola toro magni digna reperta Iovis.
Haec ubi transierint, Capricorno, Phoebe, relicto,
Per iuvenis curres signa gerentis aquam.
Septimus hinc Oriens quum se demiserit undis,
Fulgebit toto iam Lyra nulla polo.
Sidere ab hoc, ignis venienti nocte, Leonis
Qui micat in medio pectore, mersus erit.
Ter quater evolvi signantes tempora fastos,
Nec Sementiva est ulla reperta dies;
Quum mihi (sensit enim), Lux haec indicitur, inquit,
Musa; quid a fastis non stata sacra petis?
Utque dies incerta sacro, sic tempora certa;
Seminibus iactis est ubi fetus ager.
State coronati plenum ad praesaepe iuvenci:
Cum tepido vestrum vere redibit opus.
Rusticus emeritum palo suspendat aratrum:
Omne reformidat frigida vulnus humus.
Villice, da requiem terrae, semente peracta:
Da requiem, terram qui coluere, viris.
Pagus agat festum: pagum lustrate, coloni,
Et date paganis annua liba focis.
Placentur matres frugum, Tellusque Ceresque,
Farre suo, gravidae visceribusque suis.
Officium commune Ceres et Terra tuentur:
Haec praebet causam frugibus, illa locum.
Consortes operum, per quas correcta vetustas,
Quernaque glans victa est utiliore cibo;
Frugibus immensis avidos satiate colonos,
Ut capiant cultus praemia digna sui.
Vos date perpetuos teneris sementibus auctus;
Nec nova per gelidas herba sit usta nives.
Quum serimus, coelum ventis aperite serenis:
Quum latet, aetheria spargite semen aqua;
Neve graves cultis Cerealia dona cavete
Agmine laesuro depopulentur aves.
Vos quoque subiectis, formicae, parcite granis:
Post messem praedae copia maior erit.
Interea crescat scabrae robiginis expers,
Nec vitio coeli palleat aegra seges;
Et neque deficiat macie, neque pinguior aequo
Divitiis pereat luxuriosa suis;
Et careant loliis, oculos vitiantibus, agri,
Nec sterilis culto surgat avena solo.
Triticeos fetus, passuraque farra bis ignem,
Hordeaque ingenti fenore reddat ager.
Hoc ego pro vobis, hoc vos optate coloni;
Efficiatque ratas utraque diva preces.
Bella diu tenuere viros: erat aptior ensis
Vomere, cedebat taurus arator equo.
Sarcula cessabant, versique in pila ligones,
Factaque de rastri pondere cassis erat.
Gratia dis, domuique tuae: religata catenis
Iampridem nostro sub pede bella iacent.
Sub iuga bos veniat, sub terras semen aratas:
Pax Cererem nutrit, pacis alumna Ceres.
At quae venturas praecedet sexta Kalendas,
Hac sunt Ledaeis templa dicata deis.
Fratribus illa deis fratres de gente deorum
Circa Iuturnae composuere lacus.
Ipsum nos carmen deducit Pacis ad aram.
Haec erit a mensis fine secunda dies.
Frondibus Actiacis comptos redimita capillos,
Pax ades, et toto mitis in orbe mane.
Dum desunt hostes, desit quoque causa triumphi.
Tu ducibus bello gloria maior eris.
Sola gerat miles, quibus arma coerceat, arma;
Canteturque fera, nil nisi pompa, tuba.
Horreat Aeneadas et primus et ultimus orbis:
Si qua parum Romam terra timebit, amet.
Tura, sacerdotes, pacalibus addite flammis,
Albaque percussa victima fronte cadat;
Utque domus, quae praestat eam, cum Pace perennet,
Ad pia propensos vota rogate deos.
Sed iam prima mei pars est exacta laboris,
Cumque suo finem mense libellus habet.

615 heres, Tiberius. 618 relata, repetita. 623 caeco, clandestino. 635 quod porro fuerat, iam longius praeteritum. 636 *venturum* codd. praeter duos; ex glossemate. 641 *antiquam* codd. plerique, quod ad ipsam deam referri potest. 646 dux ven. Tiberius. Sueton. Tib. 20. 649 *Hanc* nonnulli codd. 658 *Sementina* 672 viscerib. gravidae porcae. 707 fratres, Tiber. et Drusus. Ille templum dedicav. a. U. 759. 709 ara Pacis in Curia dedicata est a. U. 741. 711 comas redim.

LIBER SECUNDUS.

Ianus habet finem: cum carmine crescit et annus;
Alter ut hic mensis, sic liber alter eat.
Nunc primum velis, Elegi, maioribus itis:
Exiguum, memini, nuper eratis opus.
Ipse ego vos habui faciles in amore ministros,
Quum lusit numeris prima iuventa suis.
Idem sacra cano, signataque tempora fastis.
Ecquis ad haec illinc crederet esse viam?
Haec mea militia est: gerimus, quae possumus, arma,
Dextraque non omni munere nostra vacat.
Si mihi non valido torquentur pila lacerto,
Nec bellatoris terga premuntur equi;
Nec galea tegimur, nec acuto cingimur ense;
His habilis telis quilibet esse potest:
At tua prosequimur studioso pectore, Caesar,
Nomina, per titulos ingredimurque tuos.
Ergo ades, et placido paulum mea munera vultu
Respice, pacando si quid ab hoste vacas.
Februa Romani dixere piamina patres:
Nunc quoque dant verbo plurima signa fidem.
Pontifices ab Rege petunt et Flamine lanas,
Quis veteri lingua februa nomen erat.
Quaeque capit lictor domibus purgamina certis,
Torrida cum mica farra, vocantur idem.
Nomen idem ramo, qui, caesus ab arbore pura,
Casta sacerdotum tempora fronde tegit.
Ipse ego Flaminicam poscentem februa vidi:
Februa poscenti pinea virga data est.
Denique quodcumque est, quo pectora nostra piamur,
Hoc apud intonsos nomen habebat avos.
Mensis ab his dictus, secta quia pelle Luperci
Omne solum lustrant, idque piamen habent;
Aut quia placatis sunt tempora pura sepulcris,
Tunc quum ferales praeteriere dies.
Omne nefas, omnemque mali purgamina causam
Credebant nostri tollere posse senes.
Graecia principium moris fuit. Illa nocentes
Impia lustratos ponere facta putat.
Actoriden Peleus, ipsum quoque Pelea Phoci
Caede per Haemonias solvit Acastus aquas.
Vectam frenatis per inane draconibus Aegeus
Credulus immerita Phasida iuvit ope.
Amphiaraides Naupactoo Acheloo,
Solve nefas, dixit. Solvit et ille nefas.
Ah nimium faciles, qui tristia crimina caedis
Fluminea tolli posse putatis aqua!
Sed tamen, antiqui ne nescius ordinis erres,
Primus, ut est, Iani mensis et ante fuit.
Qui sequitur Ianum, veteris fuit ultimus anni.
Tu quoque sacrorum, Termine, finis eras.
Primus enim Iani mensis, quia ianua prima est;
Qui sacer est imis Manibus, imus erat.
Postmodo creduntur spatio distantia longo
Tempora bis quini continuasse Viri.
Principio mensis, Phrygiae contermina Matri,
Sospita delubris dicitur aucta novis.
Nunc ubi sint illis, quaeris, sacrata Kalendis
Templa deae? longe procubuere die.
Cetera ne simili caderent labefacta ruina,
Cavit sacrati provida cura ducis;
Sub quo delubris sentitur nulla senectus.
Nec satis est homines, obligat ille deos.
Templorum positor, templorum sancte repostor,
Sit superis, opto, mutua cura tui.
Dent tibi coelestes, quos tu coelestibus, annos,
Proque tua maneant in statione domo.
Tunc quoque vicini lucus celebratur Asyli,
Qua petit aequoreas advena Thybris aquas.
Ad penetrale Numae, Capitolinumque Tonantem,
Inque Iovis summa caeditur arce bidens.
Saepe graves pluvias adopertus nubibus aether
Concitat, aut posita sub nive terra latet.
Proximus Hesperias Titan abiturus in undas
Gemmea purpureis quum iuga demet equis;
Illa nocte aliquis, tollens ad sidera vultus,
Dicet, Ubi est hodie, quae Lyra fulsit heri?
Dumque Lyram quaerit, medii quoque terga Leonis
In liquidas subito mersa notabit aquas.
Quem modo caelatum stellis Delphina videbas,
Is fugiet visus nocte sequente tuos.
Seu fuit occultis felix in amoribus index:
Lesbida cum domino seu tulit ille lyram.
Quod mare non novit, quae nescit Ariona tellus!
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Saepe, sequens agnam, lupus est hac voce retentus:
Saepe avidum fugiens restitit agna lupum:
Saepe canes leporesque umbra iacuere sub una,
Et stetit in saxo proxima cerva leae:
Et sine lite loquax cum Palladis alite cornix
Sedit, et accipitri iuncta columba fuit.
Cynthia saepe tuis fertur, vocalis Arion,
Tanquam fraternis obstupuisse modis.
Nomen Arionium Siculas impleverat urbes;
Captaque erat lyricis Ausonis ora sonis.
Inde domum repetens puppim conscendit Arion,
Atque ita quaesitas arte ferebat opes.
Forsitan, infelix, ventos undasque timebas:
At tibi nave tua tutius aequor erat.
Namque gubernator destricto constitit ense,
Ceteraque armata conscia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rege, navita, pinum;
Non sunt haec digitis arma tenenda tuis.
Ille metu vacuus, Mortem non deprecor, inquit:
Sed liceat sumpta pauca referre lyra.
Dant veniam, ridentque moram. Capit ille coronam,
Quae possit crines, Phoebe, decere tuos.
Induerat Tyrio bis tinctam murice pallam:
Reddidit icta suos pollice chorda sonos;
Flebilibus veluti numeris canentia dura
Traiectus penna tempora cantat olor.
Protinus in medias ornatus desilit undas;
Spargitur impulsa caerula puppis aqua.
Inde, fide maius, tergo delphina recurvo
Se memorant oneri supposuisse novo.
Ille sedens citharamque tenet, pretiumque vehendi,
Cantat, et aequoreas carmine mulcet aquas.
Di pia facta vident. Astris delphina recepit
Iupiter, et stellas iussit habere novem.
Nunc mihi mille sonos, quoque est memoratus Achilles,
Vellem, Maeonide, pectus inesse tuum,

Lib. II, 2 ut *it* mens. nonnulli codd. ut *hinc* H. 5 *Certe* ego H. e duob. codd. 34 ferales dies 567 sqq. 35 *purgamine.* 55 *Matris* Priscian. Iunon. Sospitam versu sq. intell. 65 *quot* H. e cod. 71 *Auster* H. e codd. 81 index, Neptuno in amore Amphitrites. 85 *a* voce codd praeter un. 87 *cubuere* H. e codd. 101 *puppim.* Alt. H. e duob. codd. 103 *pavidus* codd. Alt. H. e var. lect. unius. Defendit Krebs. vulg. inde, quod Herodot. et Gell. tradant, Arionem vere fuisse perterritum; id quod unusquisque facile credet. Sed hic non conveniebat poetae, consortis sui demonstrare pavorem, sed animum magnum; neque verba illa: *Mortem non deprecor*, eius sunt, qui metu paveat. 115 pretium vehendi parenthetice accipe, ut sit: idque facit, quod pretium est vehendi, videlic. cantat.

Dum canimus sacras alterno carmine Nonas;
Maximus hinc fastis accumulatur honos.
Deficit ingenium, maioraque viribus urgent:
Haec mihi praecipuo est ore canenda dies.
Quid volui demens Elegis imponere tantum
Ponderis? heroi res erat ista pedis.
Sancte Pater patriae, tibi Plebs, tibi Curia nomen
Hoc dedit; hoc dedimus nos tibi nomen Eques.
Res tamen ante dedit. Sero quoque vera tulisti
Nomina: iam pridem tu Pater orbis eras.
Hoc tu per terras, quod in aethere Iupiter alto,
Nomen habes. Hominum tu pater, ille deum.
Romule, concedas: facit hic tua magna tuendo
Moenia; tu dederas transilienda Remo.
Te Tatius, parvique Cures, Caeninaque sensit;
Hoc duce Romanum est solis utrumque latus.
Tu breve nescio quid victae telluris habebas;
Quodcumque est alto sub Iove, Caesar habet.
Tu rapis; hic castas duce se iubet esse maritas.
Tu recipis luco, submovet ille nefas.
Vis tibi grata fuit; florent sub Caesare leges.
Tu Domini nomen, Principis ille tenet.
Te Remus incusat; veniam dedit hostibus ille.
Coelestem fecit te pater; ille patrem.
Iam puer Idaeus media tenus eminet alvo,
Et liquidas misto nectare fundit aquas.
En etiam, si quis Borean horrere solebat,
Gaudeat; a Zephyris mollior aura venit.
Quintus ab aequoreis nitidum iubar extulit undis
Lucifer, et primi tempora veris erunt.
Ne fallare tamen; restant tibi frigora, restant,
Magnaque discedens signa reliquit hiems.
Tertia nox veniat: Custodem protinus Ursae
Adspicies geminos exseruisse pedes.
Inter Hamadryadas, iaculatricemque Dianam,
Callisto sacri pars fuit una chori.
Illa deae tangens arcus, Quos tangimus, arcus,
Este meae testes virginitatis, ait.
Cynthia laudavit, Promissaque foedera serva,
Et comitum princeps tu mihi, dixit, eris.
Foedera servasset, si non formosa fuisset;
Cavit mortales: de Iove crimen habet.
Mille feras Phoebe silvis venata redibat,
Aut plus, aut medium sole tenente diem.
Ut tetigit lucum: densa niger ilice lucus,
In medio gelidae fons erat altus aquae;
Hac, ait, in silva, virgo Tegeaea, lavemur.
Erubuit falso virginis illa sono.
Dixerat et Nymphis: Nymphae velamina ponunt.
Hanc pudet, et tardae dat mala signa morae.
Exuerat tunicas: uteri manifesta tumore
Proditur indicio ponderis ipsa sui.
Cui dea, Virgineos, periura Lycaoni, coetus
Desere, nec castas pollue, dixit, aquas.
Luna novum decies implerat cornibus orbem:
Quae fuerat virgo credita, mater erat.
Laesa furit Iuno, formam mutatque puellae.
Quid facis? invito pectore passa Iovem est!
Utque ferae vidit turpes in pellice vultus;
Huius in amplexus Iupiter, inquit, eat.
Ursa per incultos errabat squalida montes,
Quae fuerat summo nuper amata Iovi.
Iam tria lustra puer furto conceptus agebat;
Quum mater nato est obvia facta suo.
Illa quidem, tanquam cognosceret, adstitit amens,
Et gemuit: gemitus verba parentis erant.
Hanc puer ignarus iaculo fixisset acuto;
Ni foret in superas raptus uterque domos.
Signa propinqua micant. Prior est, quam dicimus Arcton:
Arctophylax formam terga sequentis habet.
Saevit adhuc, canamque rogat Saturnia Tethyn,
Maenalium tactis ne lavet Arcton aquis.
Idibus agrestis fumant altaria Fauni,
Hic ubi discretas insula rumpit aquas.
Haec fuit illa dies, in qua Veientibus arvis
Ter centum Fabii, ter cecidere duo.
Una domus vires, et onus susceperat urbis:
Sumunt gentiles arma professa manus.
Egreditur castris miles generosus ab isdem,
E quis dux fieri quilibet aptus erat.
Carmentis portae dextro via proxima Iano est.
Ire per hanc noli, quisquis es; omen habet.
Illa fama refert Fabios exisse trecentos.
Porta vacat culpa: sed tamen omen habet.
Ut celeri passu Cremeram tetigere rapacem
(Turbidus hibernis ille fluebat aquis);
Castra loco ponunt, destrictis ensibus ipsi
Tyrrhenum valido Marte per agmen eunt.
Non aliter, quam quum Libyca de rupe leones
Invadunt sparsos lata per arva greges.
Diffugiunt hostes, inhonestaque vulnera tergo
Accipiunt: Tusco sanguine terra rubet.
Sic iterum, sic saepe cadunt. Ubi vincere aperte
Non datur, insidias armaque caeca parant.
Campus erat; campi claudebant ultima colles,
Silvaque montanas occulere apta feras.
In medio paucos, armentaque rara relinquunt:
Cetera virgultis abdita turba latet.
Ecce, velut torrens undis pluvialibus auctus,
Aut nive, quae Zephyro victa tepente fluit,
Per sata perque vias fertur, nec, ut ante solebat,
Riparum clausas margine finit aquas:
Sic Fabii latis vallem discursibus implent,
Quosque vident, sternunt; nec metus alter inest.
Quo ruitis, generosa domus? male creditur hosti.
Simplex nobilitas, perfida tela cave.
Fraude perit virtus. In apertos undique campos
Prosiliunt hostes, et latus omne tenent.
Quid faciant pauci contra tot millia fortes?
Si Quidve, quod in misero tempore restet, habent?
Sicut aper, silvis longe Laurentibus actus,
Fulmineo celeres dissipat ore canes;
Mox tamen ipse perit: sic non moriuntur inulti;
Vulneraque alterna dantque feruntque manu.
Una dies Fabios ad bellum miserat omnes:
Ad bellum missos perdidit una dies.
Ut tamen Herculeae superessent semina gentis,
Credibile est ipsos consuluisse deos.
Nam puer impubes, et adhuc non utilis armis,
Unus de Fabia gente relictus erat.
Scilicet ut posses olim tu, Maxime, nasci;
Cui res cunctando restituenda foret.
Continuata loco tria sidera, Corvus et Anguis,
Et medius Crater inter utrumque iacet.
Idibus illa latent: oriuntur nocte sequenti.
Quae sibi cur tria sint consociata, canam.
Forte Iovi festum Phoebus sollemne parabat:
Non faciet longas fabula nostra moras.

121 *pectine*. Sic H. 150 *eunt* H. e trib. codd. 152 *relinquet*, *relinquit*. Reliquit est relinquere — *amanda* H. e quat. codd. Gravius tamen est, si non diversitas praesentis formae a priori, sed magis in tota virginis conditione indicatur. 195 *Veientibus* cod. Vat. Deinde codd. plurimi arvis; quae alils nonnull. codd. abest.

I mea, dixit, avis, ne quid pia sacra moretur,
Et tenuem vivis fontibus affer aquam.
Corvus inauratum pedibus cratera recurvis
Tollit, et aerium pervolat altus iter.
Stabat adhuc duris ficus densissima pomis;
Tentat eam rostro: non erat apta legi.
Immemor imperii sedisse sub arbore fertur,
Dum fierent tarda dulcia poma mora.
Iamque satur nigris longum rapit unguibus hydrum,
Ad dominumque redit, fictaque verba refert:
Hic mihi causa morae vivarum obsessor aquarum:
Hic tenuit fontes officiumque meum.
Addis, ait, culpae mendacia, Phoebus, et audes
Fatidicum verbis fallere velle deum?
At tibi, dum lactens haerebit in arbore ficus,
De nullo gelidae fonte bibantur aquae.
Dixit; et antiqui monumenta perennia facti
Anguis, Avis, Crater, sidera iuncta micant.
Tertia post Idus nudos Aurora Lupercos
Adspicit, et Fauni sacra bicornis erunt.
Dicite, Pierides, sacrorum quae sit origo;
Attigerint Latias unde petita domos.
Pana deum pecoris veteres coluisse feruntur
Arcades; Arcadiis plurimus ille iugis.
Testis erit Pholoe, testes Stymphalides undae,
Quique citis Ladon in mare currit aquis;
Cinctaque pinetis nemoris iuga Nonacrini,
Altaque Cyllene, Parrhasiaeque nives.
Pan erat armenti custos, Pan numen equarum:
Munus ob incolumes ille ferebat oves.
Transtulit Evander silvestria numina secum.
Hic, ubi nunc urbs est, tunc locus urbis erat.
Inde deum colimus, devectaque sacra Pelasgis;
Flamen ad haec prisco more Dialis erat.
Cur igitur currant; et cur, sic currere mos est,
Nuda ferant posita corpora veste, rogas?
Ipse deus velox discurrere gaudet in altis
Montibus, et subitas concitat ille feras.
Ipse deus nudus nudos iubet ire ministros;
Nec satis ad cursum commoda vestis erat.
Ante Iovem genitum terras habuisse feruntur
Arcades, et Luna gens prior illa fuit.
Vita feris similis, nullos agitata per usus:
Artis adhuc expers, et rude vulgus erat.
Pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas:
Nectar erat palmis hausta duabus aqua.
Nullus anhelabat sub adunco vomere taurus;
Nulla sub imperio terra colentis erat;
Nullus adhuc erat usus equi: se quisque ferebat.
Ibat ovis lana corpus amicta sua.
Sub Iove durabant, et corpora nuda gerebant,
Docta graves imbres et tolerare Notos.
Nunc quoque detecti referunt monumenta vetusti
Moris, et antiquas testificantur opes.
Sed cur praecipue fugiat velamina Faunus,
Traditur antiqui fabula plena ioci.
Forte comes dominae iuvenis Tirynthius ibat:
Vidit ab excelso Faunus utrumque iugo.
Vidit, et incaluit, Montanaque numina, dixit,
Nil mihi vobiscum est: haec meus ardor erit.
Ibat odoratis humeros perfusa capillis
Maeonis, aurato conspicienda sinu.
Aurea pellebant rapidos umbracula soles;
Quae tamen Herculeae sustinuere manus.
Iamque nemus Bacchi, Tmoli vineta, tenebat,
Hesperus et fusco roscidus ibat equo.
Antra subit, tophis laqueataque pumice vivo.
Garrulus in primo limine rivus erat.
Dumque parant epulas potandaque vina ministri;
Cultibus Alciden instruit illa suis.
Dat tenues tunicas, Gaetulo murice tinctas;
Dat teretem zonam, qua modo cincta fuit.
Ventre minor zona est; tunicarum vincla relaxat,
Ut possit vastas exseruisse manus.
Fregerat armillas non illa ad brachia factas;
Scindebant magnos vincula parva pedes.
Ipsa capit clavamque gravem, spoliumque leonis,
Conditaque in pharetra tela minora sua.
Sic epulis functi, sic dant sua corpora somno,
Et positis iuxta secubuere toris.
Causa, repertori vitis pia sacra parabant,
Quae facerent pure, quum foret orta dies.
Noctis erat medium: quid non amor improbus audet?
Roscida per tenebras Faunus ad antra venit.
Utque videt somno comites vinoque solutos,
Spem capit in dominis esse soporis idem.
Intrat, et huc illuc temerarius errat adulter,
Et praefert cautas subsequiturque manus.
Venerat ad strati captata cubilia lecti;
Et prima felix sorte futurus erat.
Ut tetigit fulvi setis hirsuta leonis
Vellera, pertimuit, sustinuitque manum;
Attonitusque metu rediit, ut saepe viator
Turbatum viso retulit angue pedem.
Inde tori, qui iunctus erat, velamina tangit
Mollia, mendaci decipiturque nota.
Adscendit, spondaque sibi propiore recumbit;
Et rigido cornu durius inguen erat.
Interea tunicas ora subducit ab ima:
Horrebant densis aspera crura pilis.
Cetera tentantem cubito Tirynthius heros
Repulit, et summo decidit ille toro.
Fit sonus: inclamat comites, et lumina poscit
Maeonis. Illatis ignibus acta patent.
Ille gemit lecto graviter deiectus ab alto,
Membraque de dura vix sua tollit humo.
Ridet et Alcides, et qui videre iacentem:
Ridet amatorem Lyda puella suum.
Veste deus lusus fallentes lumina vestes
Non amat, et nudos ad sua sacra vocat.
Adde peregrinis causas, mea Musa, Latinas,
Inque suo noster pulvere currat equus.
Cornipedi Fauno caesa de more capella
Venit ad exiguas turba vocata dapes.
Dumque sacerdotes verubus transsuta salignis
Exta parant, medias sole tenente vias;
Romulus, et frater, pastoralisque inventus,
Solibus et campo corpora nuda dabant:
Pastor ab excelso, Per devia rura iuvencos,
Romule, praedones, eripe, dixit, agunt.
Longum erat armari. Diversis exit uterque
Partibus. Accursu praeda recepta Remi.
Ut rediit, verubus stridentia detrahit exta:
Atque ait, Haec certe non nisi victor edet.
Dicta facit, Fabiique simul. Venit irritus illuc
Romulus, et mensas ossaque nuda videt.
Risit, et indoluit Fabios potuisse Remumque
Vincere, Quinctilios non potuisse suos.

249 *moretur*. 264 *bibentur*, quod sane vaticinanti convenit. 265 *patentia* cod. Vat. Cf VI, 195, et ad IV, 780. 281 sq. in Vat. et duob. al. desunt. 291 *ferae* H. ex uno cod. Sic etiam 292 *erant*. 313 Iam Bacchi nemus *et* Tmoli. Alt. Burm. e cod. 313 *tenebant*, quod propter 315 stare non potest. 324 *Stringebant* H. e codd. 326 non satis dilucid. est, neque tamen corrupt. videtur. 341 *riguit*. Sic Krebs. 359 *peregrinae causam* — *Latinam* H. et Burm. e pauc. codd. Post 366 hoc in vulg. sequitur distichon, quod tamen non omn. habent codd. *Caestibus et taeniis, et missi pondere saxi Brachia per lusus experienda dabant.*

Fama manet facti; posito velamine currunt,
  Et memorem famam, quod bene cessit, habet.
Forsitan et quaeras, cur sit locus ille Lupercal,
  Quaeve diem tali nomine causa notet.
Silvia Vestalis coelestia semina partu
  Ediderat, patruo regna tenente suo.
Is iubet auferri parvos, et in amne necari:
  Quid facis? ex istis Romulus alter erit.
Iussa recusantes peragunt lacrimosa ministri;
  Flent tamen, et geminos in loca iussa ferunt.
Albula, quem Thybrin mersus Tiberinus in unda
  Reddidit, hibernis forte tumebat aquis.
Hic, ubi nunc fora sunt, lintres errare videres,
  Quaque iacent valles, Maxime Circe, tuae.
Huc ubi venerunt, neque enim procedere possunt
  Longius, ex illis unus et alter, ait:
At quam sunt similes! at quam formosus uterque!
  Plus tamen ex illis iste vigoris habet.
Si genus arguitur vultu, nisi fallit imago,
  Nescio quem vobis suspicor esse deum.
At si quis vestrae deus esset originis auctor,
  In tam praecipiti tempore ferret opem.
Ferret opem certe, si non ope mater egeret:
  Quae facta est uno mater et orba die.
Nata simul, moritura simul, simul ite sub undas
  Corpora. Desierat; deposuitque sinu.
Vagierunt clamore pari: sentire putares;
  Hi redeunt udis in sua tecta genis.
Sustinet impositus summa cavus alveus unda:
  Heu quantum fati parva tabella tulit!
Alveus in limo silvis appulsus opacis,
  Paulatim fluvio deficiente, sedet.
Arbor erat: remanent vestigia; quaeque vocatur
  Rumina nunc ficus, Romula ficus erat.
Venit ad expositos, mirum, lupa feta gemellos:
  Quis credat pueris non nocuisse feram?
Non nocuisse parum est: prodest quoque; quos lupa nutrit,
  Prodere cognatae sustinuere manus.
Constitit, et cauda teneris blanditur alumnis,
  Et fingit lingua corpora bina sua.
Marte satos scires: timor abfuit: ubera ducunt,
  Nec sibi promissi lactis aluntur ope.
Illa loco nomen fecit, locus ipse Lupercis;
  Magna dati nutrix praemia lactis habet.
Quid vetat Arcadio dictos a monte Lupercos?
  Faunus in Arcadia templa Lycaeus habet.
Nupta, quid exspectas? non tu pollentibus herbis,
  Nec prece, nec magico carmine mater eris.
Excipe fecundae patienter verbera dextrae:
  Iam socer optatum nomen habebit avi.
Nam fuit illa dies, dura quum sorte maritae
  Reddebant uteri pignora rara sui.
Quid mihi, clamabat, prodest rapuisse Sabinas?
  Romulus; hoc illo sceptra tenente fuit:
Si mea non vires, sed bellum iniuria fecit,
  Utilius fuerat non habuisse nurus.
Monte sub Exquilio, multis incaeduus annis,
  Iunonis magnae nomine lucus erat.
Huc ubi venerunt, pariter nuptaeque virique
  Suppliciter posito procubuere genu:
Quum subito motae tremuere cacumina silvae,
  Et dea per lucos mira locuta suos.
Italidas matres, inquit, caper hirtus inito.
  Obstupuit dubio territa turba sono.
Augur erat: nomen longis intercidit annis;
  Nuper ab Hetrusca venerat exsul humo.
Ille caprum mactat: iussae sua terga puellae
  Pellibus exsectis percutienda dabant.
Luna resumebat decimo nova cornua motu,
  Virque pater subito, nuptaque mater erat.
Gratia Lucinae: dedit haec tibi nomina lucus;
  Aut quia principium tu, dea, lucis habes.
Parce, precor, gravidis, facilis Lucina, puellis,
  Maturumque utero molliter effer onus.
Orta dies fuerit; tu desine credere ventis.
  Perdidit illius temporis aura fidem.
Flamina non constant, et sex reserata diebus
  Carceris Aeolii ianua laxa patet.
Iam levis obliqua subsedit Aquarius urna;
  Proximus aetherios excipe, Piscis, equos.
Te memorant fratremque tuum, nam iuncta micatis
  Signa, duos tergo sustinuisse deos.
Terribilem quondam fugiens Typhona Dione,
  Tunc quum pro coelo Iupiter arma tulit,
Venit ad Euphraten comitata Cupidine parvo,
  Inque Palaestinae margine sedit aquae.
Populus, et cannae riparum summa tenebant;
  Spemque dabant salices, hos quoque posse tegi.
Dum latet, insonuit vento nemus. Illa timore
  Pallet, et hostiles credit adesse manus.
Utque sinu natum tenuit, Succurrite, Nymphae,
  Et dis auxilium ferte duobus, ait.
Nec mora; prosiluit. Pisces subiere gemelli:
  Pro quo nunc dignum sidera munus habent.
Inde nefas dicunt genus hoc imponere mensis,
  Nec violant timidi piscibus ora Syri.
Proxima lux vacua est, at tertia dicta Quirino;
  Qui tenet hoc nomen, Romulus ante fuit.
Sive quod hasta curis priscis est dicta Sabinis
  (Bellicus a telo venit in astra deus);
Sive suum regi nomen posuere Quirites;
  Seu quia Romanis iunxerat ille Cures.
Nam pater armipotens, postquam nova moenia vidit,
  Multaque Romulea bella peracta manu,
Iupiter, inquit, habet Romana potentia vires:
  Sanguinis officio non eget illa mei.
Redde patri natum: quamvis intercidit alter,
  Pro se, proque Remo, qui mihi restat, erit.
Unus erit, quem tu tolles in caerula coeli,
  Tu mihi dixisti; sint rata dicta Iovis.
Iupiter annuerat. Nutu tremefactus uterque
  Est polus, et coeli pondera sensit Atlas.
Est locus, antiqui Capreae dixere paludem;
  Forte tuis illic, Romule, iura dabas.
Sol fugit, et removent subeuntia nubila coelum,
  Et gravis effusis decidit imber aquis.
Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus aether;
  Fit fuga: rex patriis astra petebat equis.
Luctus erat, falsaeque Patres in crimine caedis,
  Haesissetque animis forsitan illa fides:
Sed Proculus Longa veniebat Iulius Alba;
  Lunaque fulgebat, nec facis usus erat:
Quum subito motu nubes crepuere sinistrae;
  Retulit ille gradus, horrueruntque comae:
Pulcher, et humano maior, trabeaque decorus
  Romulus in media visus adesse via;
Et dixisse simul, Prohibe lugere Quirites,
  Ne violent lacrimis numina nostra suis.

381 *Ilia* H. e codd. Vid. III, 45. 383 *pueros* e pauc. codd. Burm. Statuunt videlicet parvos [illegible] quenti tantum aetate fuisse dictos; quod secus est. 392 en alter H. e duob. codd. [illegible] H. e trib. codd. 475 *quiris*. 486 *novit* Atl. [illegible] Capream H. e cod.

Tura ferant, placentque novum pia turba Quirinum,
Et patrias artes militiamque colant.
Iussit; et in tenues oculis evanuit auras:
Convocat hic populos, iussaque verba refert.
Templa deo fiunt; collis quoque dictus ab illo,
Et referunt certi sacra paterna dies.
Lux quoque cur eadem stultorum festa vocetur,
Accipe: parva quidem causa, sed apta subest.
Non habuit tellus doctos antiqua colonos;
Lassabant agiles aspera bella viros.
Plus erat in gladio, quam curvo laudis aratro;
Neglectus domino pauca ferebat ager.
Farra tamen veteres iaciebant, farra metebant:
Primitias Cereri farra resecta dabant.
Usibus admoniti flammis torrenda dederunt,
Multaque peccato damna tulere suo.
Nam modo verrebant nigras pro farre favillas;
Nunc ipsas ignes corripuere casas.
Facta dea est Fornax: laeti Fornace coloni
Orant, ut fruges temperet illa suas.
Curio legitimis nunc Fornacalia verbis
Maximus indicit, nec stata sacra facit;
Inque Foro, multa circum pendente tabella,
Signatur certa Curia quaeque nota:
Stultaque pars populi, quae sit sua Curia, nescit,
Sed facit extrema sacra relicta die.
Est honor et tumulis. Animas placate paternas;
Parvaque in exstinctas munera ferte pyras.
Parva petunt Manes: pietas pro divite grata est
Munere; non avidos Styx habet ima deos.
Tegula porrectis satis est velata coronis,
Et sparsae fruges, parcaque mica salis,
Inque mero mollita Ceres, violaeque solutae.
Haec habeat media testa relicta via.
Nec maiora veto: sed et his placabilis umbra est;
Adde preces positis et sua verba focis.
Hunc morem Aeneas, pietatis idoneus auctor,
Attulit in terras, iuste Latine, tuas.
Ille patris Genio sollemnia dona ferebat;
Hinc populi ritus edidicere pios.
At quondam, dum longa gerunt pugnacibus armis
Bella, parentales deseruere dies.
Non impune fuit: nam dicitur omine ab isto
Roma suburbanis incaluisse rogis.
Vix equidem credo: bustis exisse feruntur,
Et tacitae questi tempore noctis avi;
Perque vias urbis, Latiosque ululasse per agros
Deformes animas, vulgus inane, ferunt.
Post ea praeteriti tumulis redduntur honores,
Prodigiisque venit funeribusque modus.
Dum tamen haec fiunt, viduae cessate puellae:
Exspectet puros pinea taeda dies.
Nec tibi, quae cupidae matura videbere matri,
Comat virgineas hasta recurva comas.
Conde tuas, Hymenaee, faces, et ab ignibus atris
Aufer; habent alias maesta sepulcra faces.
Di quoque templorum foribus celentur opertis;
Ture vacent arae, stentque sine igne foci.
Nunc animae tenues, et corpora functa sepulcris
Errant: nunc posito pascitur umbra cibo.
Nec tamen haec ultra, quam tot de mense supersint
Luciferi, quot habent carmina nostra pedes.
Hanc, quia iusta ferunt, dixere Feralia lucem;
Ultima placandis Manibus illa dies.
Ecce anus in mediis residens annosa puellis,
Sacra facit Tacitae: vix tamen ipsa tacet.
Et digitis tria tura tribus sub limine ponit,
Qua brevis occultum mus sibi fecit iter.
Tum cantata ligat cum fusco licia plumbo,
Et septem nigras versat in ore fabas.
Quodque pice adstrinxit, quod acu traiecit aena,
Obsutum maenae torret in igne caput.
Vina quoque instillat. Vini quodcumque relictum est,
Aut ipsa, aut comites, plus tamen ipsa, bibit.
Hostiles linguas, inimicaque vinximus ora,
Dicit discedens, ebriaque exit anus.
Protinus a nobis, quae sit dea Muta, requires:
Disce, per antiquos quae mihi nota senes.
Iupiter, indomito Iuturnae captus amore,
Multa tulit, tanto non patienda deo.
Illa modo in silvis inter coryleta latebat:
Nunc in cognatas desiliebat aquas.
Convocat hic Nymphas, Latium quaecumque tenebant,
Et iacit in medio talia verba choro:
Invidet ipsa sibi, vitatque, quod expedit illi,
Vestra soror, summo iungere membra deo.
Consulite ambobus: nam quae mea magna voluptas,
Utilitas vestrae magna sororis erit.
Vos illi in prima fugienti obsistite ripa,
Ne sua fluminea corpora mergat aqua.
Dixerat; annuerunt Nymphae Tiberinides omnes,
Quaeque colunt thalamos, Ilia diva, tuos.
Forte fuit Nais, Lara nomine: prima sed illi
Dicta bis antiquum syllaba nomen erat,
Ex vitio positum. Saepe illi dixerat Almo,
Nata, tene linguam; nec tamen illa tenet.
Quae, simul ac tetigit Iuturnae stagna sororis,
Effuge, ait, ripas; dicta refertque Iovis.
Illa etiam Iunonem adiit, miserataque nuptas,
Naida Iuturnam vir tuus, inquit, amat.
Iupiter intumuit: quaque est non usa modeste,
Eripuit linguam: Mercuriumque vocat,
Duc hanc ad Manes: locus ille silentibus aptus;
Nympha, sed infernae Nympha paludis erit.
Iussa Iovis fiunt: accepit lucus euntes.
Dicitur illa duci tunc placuisse deo.
Vim parat hic: vultu pro verbis illa precatur;
Et frustra muto nititur ore loqui.
Fitque gravis, geminosque parit, qui compita servant,
Et vigilant nostra semper in urbe, Lares.
Proxima cognati dixere Caristia cari,
Et venit ad socias turba propinqua dapes.
Scilicet a tumulis, et, qui periere, propinquis,
Protinus ad vivos ora referre iuvat;
Postque tot amissos, quidquid de sanguine restat,
Adspicere, et generis dinumerare gradus.
Innocui veniant: procul hinc, procul impius esto
Frater, et in partus mater acerba suos;
Cui pater est vivax, qui matris digerit annos,
Quae premit invisam socrus iniqua nurum.
Tantalidae fratres absint, et Iasonis uxor,
Et quae ruricolis semina tosta dedit;
Et soror, et Procne, Tereusque duabus iniquus,
Et quicumque suas per scelus auget opes.

530 *relata* H. e codd. Sed relata non possunt esse dilata, sed repetita; v. ad I, 618. 532 *exstructas*. Alt. H. e duob. codd. 535 *proiectis* H. e cod. Porricere sacrum vocabulum esse coll. Virg. Aen. V, 238 observ. Krebs. 551 *latosque* codd. plurimi. 555 sqq. V, 487 sq. 573 *rhombo* H. e duob. codd. 581 *Forsitan a — requiras* H. e duob. codd. 585 *iacebat* plurimi codd. 587 Latium. *quotcumque tenebas* H. e cod. 599 Lala, loquax. 605 sq. miserata sermone suo sortem nuptarum, utpote quibus inconstantia marit. metuenda esset, tandem, ut garrulae eiusmodi mulierculae faciunt, ipsius casum Iunonis refert. Male H. e nonnll. codd. praetulit *nuptam*. 607 Duc, *ait*, ad M. Burm. 614 in *aede*. Sed nostra in aede foret in aedib. poetae, non in uniuscuiusque civis. 626 III, 861 sqq.

Dis generis date tura boni. Concordia fertur
Illa praecipue mitis adesse die.
Et libate dapes: ut grati pignus honoris
Nutriat incinctos missa patella Lares.
Iamque ubi suadebit placidos nox humida somnos,
Larga precaturi sumite vina manu;
Et, Bene nos Patriae, bene te, Pater, optime Caesar,
Dicite, suffuso per sacra verba mero.
Nox ubi transierit, solito celebretur honore,
Separat indicio qui deus arva suo.
Termine, sive lapis, sive es defossus in agro
Stipes ab antiquis, sic quoque numen habes.
Te duo diversa domini pro parte coronant,
Binaque serta tibi, binaque liba ferunt.
Ara fit: huc ignem curto fert rustica testu
Sumptum de tepidis ipsa colona focis.
Ligna senex minuit, concisaque construit alte,
Et solida ramos figere pugnat humo.
Dum sicco primas irritat cortice flammas,
Stat puer, et manibus lata canistra tenet.
Inde, ubi ter fruges medios immisit in ignes,
Porrigit incisos filia parva favos.
Vina tenent alii: libantur singula flammis;
Spectant, et linguis candida turba favent.
Spargitur et caeso communis Terminus agno;
Nec queritur, lactens quum sibi porca datur.
Conveniunt, celebrantque dapes vicinia supplex,
Et cantant laudes, Termine sancte, tuas.
Tu populos, urbesque, et regna ingentia finis;
Omnis erit sine te litigiosus ager.
Nulla tibi ambitio est, nullo corrumperis auro;
Legitima servas credita rura fide.
Si tu signasses olim Thyreatida terram,
Corpora non leto missa trecenta forent;
Nec foret Othryades congestis lectus in armis:
O quantum patriae sanguinis ille dedit!
Quid, nova quum fierent Capitolia? nempe deorum
Cuncta Iovi cessit turba, locumque dedit.
Terminus, ut veteres memorant, inventus in aede
Restitit: et m gno cum Iove templa tenet.
Nunc quoque, se supra ne quid nisi sidera cernat,
Exiguum templi tecta foramen habent.
Termine, post illud levitas tibi libera non est;
Qua positus fueris in statione, mane.
Nec tu vicino quidquam concede roganti,
Ne videare hominem praeposuisse Iovi;
Et, seu vomeribus, seu tu pulsabere rastris;
Clamato, Meus est hic ager, ille tuus.
Est via, quae populum Laurentes ducit in agros,
Quondam Dardanio regna petita duci.
Illa lanigeri pecoris tibi, Termine, fibris
Sacra videt fieri sextus ab Urbe lapis.
Gentibus est aliis tellus data limite certo;
Romanae spatium est urbis et orbis idem.
Nunc mihi dicenda est Regis fuga. Traxit ab illa
Sextus ab extremo nomina mense dies.
Ultima Tarquinius Romanae gentis habebat
Regna, vir iniustus, fortis ad arma tamen.
Ceperat hic alias, alias everterat urbes;
Et Gabios turpi fecerat arte suos.
Namque trium minimus, proles manifesta Superbi,
In medios hostes nocte silente venit.
Nudarant gladios; Occidite, dixit, inermem:
Hoc cupiant fratres, Tarquiniusque pater;
Qui mea crudeli laceravit verbere terga.
Dicere ut hoc posset, verbera passus erat.
Luna fuit. Spectant iuvenem, gladiosque recondunt;
Tergaque, deducta veste, notata vident.
Flent quoque, et, ut secum tueatur bella, precantur.
Callidus ignaris annuit ille viris.
Iamque potens, misso genitorem appellat amico,
Prodendi Gabios quod sibi monstret iter?
Hortus odoratis suberat cultissimus herbis,
Sectus humum rivo lene sonantis aquae.
Illic Tarquinius mandata latentia nati
Accipit, et virga lilia summa metit.
Nuntius ut rediit, decussaque lilia dixit;
Filius, Agnosco iussa parentis, ait.
Nec mora; principibus caesis ex urbe Gabina,
Traduntur ducibus moenia nuda suis.
Ecce, nefas visu, mediis altaribus anguis
Exit, et exstinctis ignibus exta rapit.
Consulitur Phoebus. Sors est ita reddita: Matri
Qui dederit princeps oscula, victor erit.
Oscula quisque suae matri properata tulerunt,
Non intellecto credula turba deo.
Brutus erat stulti sapiens imitator, ut esset
Tutus ab insidiis, dire Superbe, tuis.
Ille, iacens pronus, matri dedit oscula Terrae,
Creditus offenso procubuisse pede.
Cingitur interea Romanis Ardea signis,
Et patitur lentas obsidione moras.
Dum vacat, et metuunt hostes committere pugnam,
Luditur in castris: otia miles agit.
Tarquinius iuvenis socios dapibusque meroque
Accipit; ex illis rege creatus ait:
Dum nos difficilis pigro tenet Ardea bello,
Nec sinit ad patrios arma referre deos;
Ecquid in officio torus est socialis? et ecquid
Coniugibus nostris mutua cura sumus?
Quisque suam laudat: studiis certamina crescunt,
Et fervent multo linguaque corque mero.
Surgit cui clarum dederat Collatia nomen;
Non opus est verbis, credite rebus, ait.
Nox superest: tollamur equis, Urbemque petamus.
Dicta placent; frenis impediuntur equi.
Pertulerant dominos. Regalia protinus illi
Tecta petunt: custos in fore nullus erat.
Ecce nurum regis fusis per colla coronis
Inveniunt posito pervigilare mero.
Inde cito passu petitur Lucretia. Nebat:
Ante torum calathi, lanaque mollis erant.
Lumen ad exiguum famulae data pensa trahebant,
Inter quas tenui sic ait ipsa sono:
Mittenda est domino, nunc, nunc properate, puellae,
Quamprimum nostra facta lacerna manu.
Quid tamen audistis? nam plura audire soletis:
Quantum de bello dicitur esse super?
Postmodo victa cades: melioribus, Ardea, restas,
Improba, quae nostros cogis abesse viros!
Sint tantum reduces. Sed enim temerarius ille
Est meus, et stricto qualibet ense ruit.
Mens abit, et morior, quoties pugnantis imago
Me subit, et gelidum pectora frigus habet.
Desinit in lacrimas, intentaque fila remittit,
In gremio vultum deposuitque suum.
Hoc ipsum decuit: lacrimae decuere pudicam,
Et facies animo dignaque parque fuit.

629 *bonis*. Sic H. 632 H. constituit; pro *incinctos* codd. plerique *intinctos*, pro *Lares* deinde *cibos*. [illegible] *ultima* H. e codd. 634 *Parca* H. e duob. codd. 653 *caeso — agno*. H. e cod. 655 *simplex* H. e cod. [illegible] codd. Em. Casp. Barth. 667 *conventus* H. e codd. 672 *fueras — manes*. 724 ex ill. post illos, [illegible] Burm. e sex codd. *atque* illis. 742 *illa* sono. Sed ipse eleganter de dominis et [illegible] *libet* H. e codd.

Pone metum, venio, coniux ait. Illa revixit,
Deque viri collo dulce pependit onus.
Interea iuvenis furiales regius ignes
Concipit, et caeco raptus amore furit.
Forma placet, niveusque color, flavique capilli,
Quique aderat nulla factus ab arte decor.
Verba placent, et vox, et quod corrumpere non est:
Quoqûe minor spes est, hoc magis ille cupit,
Iam dederat cantum lucis praenuntius ales;
Quum referunt iuvenes in sua castra pedem.
Carpitur attonitos absentis imagine sensus
Ille; recordanti plura magisque placent.
Sic sedit: sic culta fuit: sic stamina nevit:
Neglectae collo sic iacuere comae:
Hos habuit vultus: haec illi verba fuere:
Hic decor, haec facies, hic color oris erat.
Ut solet a magno fluctus languescere flatu,
Sed tamen a vento, qui fuit, unda tumet;
Sic, quamvis aberat placitae praesentia formae,
Quem dederat praesens forma, manebat amor.
Ardet; et iniusti stimulis agitatus amoris
Comparat indigno vimque dolumque toro.
Exitus in dubio est: audebimus ultima, dixit.
Viderit; audentes Forsque deusque iuvant.
Cepimus audendo Gabios quoque. Talia fatus
Ense latus cinxit, tergaque pressit equi.
Accipit aerata iuvenem Collatia porta,
Condere iam vultus sole parante suos.
Hostis, ut hospes, init penetralia Collatini:
Comiter excipitur; sanguine iunctus erat.
Quantum animis erroris inest! parat inscia rerum
Infelix epulas hostibus illa suis.
Functus erat dapibus: poscunt sua tempora somni.
Nox erat, et tota lumina nulla domo.
Surgit, et auratum vagina liberat ensem,
Et venit in thalamos, nupta pudica, tuos.
Utque torum pressit: Ferrum, Lucretia, mecum est:
Natus, ait, regis, Tarquiniusque loquor.
Illa nihil: neque enim vocem viresque loquendi,
Aut aliquid toto pectore mentis habet.
Sed tremit, ut quondam stabulis deprensa relictis,
Parva sub infesto quum iactet agna lupo.
Quid faciat? pugnet? vincetur femina pugna.
Clamet? at in dextra, qui necet, ensis adest.
Effugiat? positis urgentur pectora palmis,
Tunc primum externa pectora tacta manu.
Instat amans hostis precibus, pretioque, minisque;
Nec prece, nec pretio, nec movet ille minis.
Nil agis; eripiam, dixit, pro crimine vitam:
Falsus adulterii testis adulter erit.
Interimam famulum, cum quo deprensa fereris!
Succubuit famae victa puella metu.
Quid, victor, gaudes? haec te victoria perdet.
Heu quanto regnis nox stetit una tuis!
Iamque erat orta dies: passis sedet illa capillis,
Ut solet ad nati mater itura rogum;
Grandaevumque patrem fido cum coniuge castris
Evocat: et posita venit uterque mora.
Utque vident habitum; quae luctus causa, requirunt,
Cui paret exsequias, quove sit icta malo?
Illa diu reticet, pudibundaque celat amictu
Ora; fluunt lacrimae more perennis aquae.
Hinc pater, hinc coniux lacrimas solantur, et orant,
Indicet et caeco flentque paventque metu.
Ter conata loqui, ter destitit; ausaque quarto,
Non oculos adeo sustulit illa suos.
Hoc quoque Tarquinio debebimus? eloquar, inquit,
Eloquar infelix dedecus ipsa meum.
Quaeque potest narrat. Restabant ultima: flevit;
Et matronales erubuere genae.
Dant veniam facto genitor coniuxque coactae:
Quam, dixit, veniam vos datis, ipsa nego.
Nec mora; celato figit sua pectora ferro,
Et cadit in patrios sanguinolenta pedes.
Tunc quoque, iam moriens, ne non procumbat honeste,
Respicit; haec etiam cura cadentis erat.
Ecce super corpus communia damna gementes,
Obliti decoris, virque paterque iacent.
Brutus adest; tandemque animo sua nomina fallit,
Fixaque semianimi corpore tela rapit;
Stillantemque tenens generoso sanguine cultrum,
Edidit impavidos ore minante sonos:
Per tibi ego hunc iuro fortem castumque cruorem,
Perque tuos Manes, qui mihi numen erunt,
Tarquinium poenas profuga cum stirpe daturum;
Iam satis est virtus dissimulata diu.
Illa iacens ad verba oculos sine lumine movit,
Visaque concussa dicta probare coma.
Fertur in exsequias animi matrona virilis,
Et secum lacrimas, invidiamque trahit.
Vulnus inane patet. Brutus clamore Quirites
Concitat, et regis facta nefanda refert.
Tarquinius cum prole fugit. Capit annua Consul
Iura. Dies regnis illa suprema fuit.
Fallimur? an veris praenuntia venit hirundo;
Nec metuit, ne qua versa recurrat hiems?
Saepe tamen, Procne, nimium properasse quereris;
Virque tuo Tereus frigore laetus erit.
Iamque duae restant noctes de mense secundo,
Marsque citos iunctis curribus urget equos.
Ex vero positum permansit Equiria nomen:
Quae deus in campo prospicit ipse suo.
Iure venis Gradive; locum tua tempora poscunt,
Signatusque tuo nomine mensis adest.
Venimus in portum, libro cum mense peracto:
Naviget hinc alia iam mihi linter aqua.

LIBER TERTIUS.

Bellice, depositis clipeo paulisper et hasta,
Mars, ades, et nitidas casside solve comas.
Forsitan ipse roges, quid sit cum Marte poetae?
A te, qui canitur, nomina mensis habet.
Ipse vides manibus peragi fera bella Minervae:
Num minus ingenuis artibus illa vacat?
Palladis exemplo ponendae tempora sume
Cuspidis. Invenies et quod inermis agas.
Tunc quoque inermis eras, quum te Romana sacerdos
Cepit, ut huic Urbi semina magna dares.
Silvia Vestalis, quid enim vetat inde moveri?
Sacra lavaturas mane petebat aquas.

759 *furiatus*. 780 Forsque *Venusque*; Forsque *metusque*. H. confecit *Forsne deusne iuvet*, quod nihili est. 785 *Collatina* H. e cod. 805 pro crim. ad crimen tibi inde movendum. 806 *ero*. 827 *coacto*. Sic H. 852 Et metuit omnes edd. quod emendand. duxi.
Lib. III, 10 *digna* H. e trib. codd.

Ventum erat ad molli declivem tramite ripam:
Ponitur e summa fictilis urna coma.
Fessa resedit humi, ventosque accepit aperto
Pectore, turbatas restituitque comas.
Dum sedet; umbrosae salices, volucresque canorae
Fecerunt somnos, et leve murmur aquae.
Blanda quies victis furtim subrepsit ocellis,
Et cadit a mento languida facta manus.
Mars videt hanc, visamque cupit, potiturque cupita,
Et sua divina furta fefellit ope.
Somnus abit: iacet illa gravis. Iam scilicet intra
Viscera Romanae conditor Urbis erat.
Languida consurgit, nec scit cur languida surgat,
Et peragit tales arbore nixa sonos:
Utile sit faustumque, precor quod imagine somni
Vidimus. An somno clarius illud erat?
Ignibus Iliacis aderam, quum lapsa capillis
Decidit ante sacros lanea vitta focos:
Inde duae pariter, visu mirabile, palmae
Surgunt. Ex illis altera maior erat,
Et gravibus ramis totum protexerat orbem,
Contigeratque nova sidera summa coma.
Ecce meus ferrum patruus molitur in illas;
Terreor admonitu, corque timore micat.
Martia, picus, avis gemino pro stipite pugnat,
Et lupa. Tuta per hos utraque palma fuit.
Dixerat; et plenam non firmis viribus urnam
Sustulit. Implerat, dum sua visa refert.
Interea crescente Remo, crescente Quirino,
Coelesti tumidus pondere venter erat.
Quo minus emeritis exiret cursibus annus,
Restabant nitido iam duo signa deo.
Silvia fit mater: Vestae simulacra feruntur
Virgineas oculis opposuisse manus.
Ara deae certe tremuit, pariente ministra;
Et subiit cineres territa flamma suos.
Haec ubi cognovit contemptor Amulius aequi:
Nam raptas fratri victor habebat opes;
Amne iubet mergi geminos. Scelus unda refugit;
In sicca pueri destituuntur humo.
Lacte quis infantes nescit crevisse ferino,
Et picum expositis saepe tulisse cibos?
Non ego te, tantae nutrix Larentia gentis,
Nec taceam vestras, Faustule pauper, opes;
Vester honos veniet, quum Larentalia dicam:
Acceptus Geniis illa December habet.
Martia ter senos proles adoleverat annos,
Et suberat flavae iam nova barba comae.
Omnibus agricolis armentorumque magistris
Iliadae fratres iura petita dabant.
Saepe domum veniunt praedonum sanguine laeti,
Et redigunt actos in sua rura boves.
Ut genus audierunt, animos pater editus auget,
Et pudet in paucis nomen habere casis;
Romuleoque cadit traiectus Amulius ense,
Regnaque longaevo restituuntur avo.
Moenia conduntur: quae, quamvis parva fuerunt,
Non tamen expediit transiluisse Remo.
Iam, modo qua fuerant silvae, pecorumque recessus,
Urbs erat, aeternae quum pater Urbis ait:
Arbiter armorum, de cuius sanguine natus
Credor, et ut credar, pignora certa dabo;
A te principium Romano ducimus anno:
Primus de patrio nomine mensis eat.
Vox rata fit: patrioque vocat de nomine mensem.
Dicitur haec pietas grata fuisse deo.
Et tamen ante omnes Martem coluere priores.
Hoc dederat studiis bellica turba suis.
Pallada Cecropidae, Minoia Creta Dianam,
Vulcanum tellus Hypsipylea colit:
Iunonem Sparte, Pelopeiadesque Mycenae:
Pinigerum Fauni Maenalis ora caput.
Mars Latio venerandus erat, quia praesidet armis.
Arma ferae genti remque decusque dabant.
Quod si forte vacat, peregrinos inspice fastos:
Mensis in his etiam nomine Martis erit.
Tertius Albanis, quintus fuit ille Faliscis;
Sextus apud populos, Hernica terra, tuos.
Inter Aricinos, Albanaque tempora constant
Factaque Telegoni moenia celsa manu.
Quintum Laurentes, bis quintum Aequiculus asper,
A tribus hunc primum turba Curensis habet.
Et tibi cum proavis, miles Peligne, Sabinis
Convenit: hic genti quartus utrique deus.
Romulus, hos omnes ut vinceret ordine saltem,
Sanguinis auctori tempora prima dedit.
Nec totidem veteres, quot nunc, habuere Kalendas.
Ille minor geminis mensibus annus erat.
Nondum tradiderat victas victoribus artes
Graecia, facundum, sed male forte genus.
Qui bene pugnabat, Romanam noverat artem:
Mittere qui poterat pila, disertus erat.
Quis tunc aut Hyadas, aut Pliadas Atlanteas
Senserat, aut geminos esse sub axe polos?
Esse duas Arctos; quarum Cynosura petatur
Sidoniis, Helicen Graia carina notet?
Signaque, quae longo frater percenseat anno,
Ire per haec uno mense sororis equos?
Libera currebant, et inobservata per annum
Sidera: constabat sed tamen esse deos.
Non illi coelo labentia signa movebant,
Sed sua, quae magnum perdere crimen erat.
Illa quidem faeno; sed erat reverentia faeno,
Quantam nunc aquilas cernis habere tuas.
Pertica suspensos portabat longa maniplos;
Unde maniplaris nomina miles habet.
Ergo animi indociles et adhuc ratione carentes
Mensibus egerunt lustra minora decem.
Annus erat, decimum quum Luna repleverat orbem;
Hic numerus magno tunc in honore fuit,
Seu quia tot digiti, per quos numerare solemus;
Seu quia bis quino femina mense parit;
Seu quod adusque decem numero crescente venitur,
Principium spatiis sumitur inde novis.
Inde pares centum denos secrevit in orbes
Romulus, hastatos instituitque decem;
Et totidem princeps, totidem pilanus habebat
Corpora, legitimo quique merebat equo.
Quin etiam partes totidem Titiensibus idem,
Quosque vocant Ramnes, Luceribusque dedit.
Assuetos igitur numeros servavit in anno.
Hoc luget spatio femina maesta virum.
Neu dubites, primae fuerint quin ante Kalendae
Martis; ad haec animum signa referre potes.
Laurea Flaminibus, quae toto perstitit anno,
Tollitur, et frondes sunt in honore novae.
Ianua nunc Regis posita viret arbore Phoebi:
Ante tuas fit idem, Curia prisca, fores.

21 *cupitam* H. e duob codd. et Diomede gramm. 24 *eras* H. e trib. codd. 29 Ignes II. sacra Vestae; 142; 418; VI, 456. 34 *sua* codd. plurimi. 36 admonitu, recordatione. 55 *Laurentia*. 103 *pugnarat* H. e trib. codd. 113 movebant, motum eor. curabant. 115 *Illaque de* faeno H. e duob. codd. 127 *patres*. Sed Patrum decurias instituisse Romulus non legitur; de exercitu sermo est, cuius ille singulas centurias in denas distribuerit decurias.

Vesta quoque ut follo niteat velata recenti,
  Cedit ab Iliacis laurea cana focis.
Adde, quod arcana fieri novus ignis in aede
  Dicitur, et vires flamma refecta capit.
Nec mihi parva fides, annos hinc isse priores,
  Anna quod hoc coepta est mense Perenna coli.
Hinc etiam veteres initi memorantur honores
  Ad spatium belli, perfide Poene, tui.
Denique quintus ab hoc fuerat Quinctilis, et inde
  Incipit, a numero nomina quisquis habet.
Primus, oliviferis Romam deductus ab arvis,
  Pompilius menses sensit abesse duos;
Sive hoc a Samio doctus, qui posse renasci
  Nos putat; Egeria sive monente sua.
Sed tamen errabant etiam tunc tempora, donec
  Caesaris in multis haec quoque cura fuit.
Non haec ille deus tantaeque propaginis auctor
  Credidit officiis esse minora suis;
Promissumque sibi voluit praenoscere coelum,
  Nec deus ignotas hospes inire domos.
Ille moras Solis, quibus in sua signa rediret,
  Traditur exactis disposuisse notis.
Is decies senos tercentum et quinque diebus
  Iunxit, et e pleno tempora quarta die.
Hic anni modus est. In lustrum accedere debet,
  Quae consummatur partibus, una dies.
Si licet occultos monitus audire deorum
  Vatibus, ut certe fama licere putat;
Quum sis officiis, Gradive, virilibus aptus,
  Dic mihi, matronae cur tua festa colant.
Sic ego: sic posita dixit mihi casside Mavors;
  Sed tamen in dextra missilis hasta fuit:
Nunc primum studiis pacis, deus utilis armis,
  Advocor, et gressus in nova castra fero.
Nec piget incepti. Iuvat hac quoque parte morari,
  Hoc solam ne se posse Minerva putet.
Disce, Latinorum vates operose dierum,
  Quod petis, et memori pectore dicta nota.
Parva fuit, si prima velis elementa referre,
  Roma, sed in parva spes tamen huius erat.
Moenia iam stabant, populis angusta futuris,
  Credita sed turbae tunc nimis ampla suae.
Quae fuerit nostri, si quaeris, regia nati,
  Adspice de canna straminibusque domum.
In stipula placidi carpebat munera somni;
  Et tamen ex illo venit in astra toro.
Iamque loco maius nomen Romanus habebat,
  Nec coniux illi, nec socer ullus erat.
Spernebat generos inopes vicinia dives,
  Et male credebar sanguinis auctor ego.
In stabulis habitasse, boves pavisse, nocebat,
  Iugeraque inculti pauca tenere soli.
Cum pare quaeque suo coeunt volucresque, feraeque,
  Atque aliquam, de qua procreet, anguis habet.
Extremis dantur connubia gentibus: at, quae
  Romano vellet nubere, nulla fuit.
Indolui; patriamque dedi tibi, Romule, mentem.
  Tolle preces, dixi: quod petis, arma dabunt.
Festa para Conso (Consus tibi cetera dicet
  Illo facta die, quum sua sacra canes).
Intumuere Cures, et quos dolor attigit idem;
  Tunc primum generis intulit arma socer.
Iamque fere raptae matrum quoque nomen habebant,
  Tractaque erant longa bella propinqua mora:
Conveniunt nuptae dictam Iunonis in sedem;
  Quas inter mea sic est nurus orsa loqui:
O pariter raptae, quoniam hoc commune tenemus,
  Non ultra lente possumus esse piae.
Stant acies: sed ultra di sint pro parte regni,
  Eligite. Hinc coniux, hinc pater arma tenet.
Quaerendum, viduae fieri malimus, an orbae.
  Consilium vobis forte piumque dabo.
Consilium dederat. Parent, crinemque resolvunt,
  Maestaque funerea corpora veste tegunt.
Iam steterant acies ferro mortique paratae,
  Iam lituus pugnae signa daturus erat;
Quum raptae veniunt inter patresque virosque,
  Inque sinu natos pignora cara ferunt.
Ut medium campi passis tetigere capillis,
  In terram posito procubuere genu.
Et, quasi sentirent, blando clamore nepotes
  Tendebant ad avos brachia parva suos.
Qui poterat, clamabat avum, tunc denique visus;
  Et qui vix poterat, posse coactus erat.
Tela viris animique cadunt, gladiisque remotis
  Dant soceri generis, accipiuntque manus;
Laudatasque tenent natas, scutoque nepotem
  Fert avus: hic scuti dulcior usus erat.
Inde diem, quae prima, meas celebrare Kalendas
  Oebalides matres non leve munus habent:
Aut quia, committi strictis mucronibus ausae,
  Finierant lacrimis Martia bella suis;
Vel, quod erat de me feliciter Ilia mater,
  Rite colunt matres sacra, diemque meum.
Quid? quod hiems, adoperta gelu, nunc denique cedit,
  Et pereunt victae sole tepente nives.
Arboribus redeunt detonsae frigore frondes,
  Vividaque e tenero palmite gemma tumet.
Quaeque diu latuit, nunc se qua tollat in auras,
  Fertilis occultas invenit herba vias.
Nunc fecundus ager; pecoris nunc hora creandi;
  Nunc avis in ramo tecta laremque parat.
Tempora iure colunt Latiae fecunda parentes,
  Quarum militiam votaque partus habet.
Adde, quod excubias ubi rex Romanus agebat,
  Qui nunc Exquilias nomina collis habet;
Illic a nuribus Iunoni templa Latinis
  Hac sunt, si memini, publica facta die.
Quid moror, et variis onero tua pectora causis?
  Eminet ante oculos, quod petis, ecce tuos:
Mater amat nuptas; matris me turba frequentat.
  Haec nos praecipue tam pia causa decet.
Ferte deae flores: gaudet florentibus herbis
  Haec dea; de tenero cingite flore caput.
Dicite, Tu lucem nobis, Lucina, dedisti;
  Dicite, Tu voto parturientis ades.
Si qua tamen gravida est, resoluto crine precetur;
  Ut solvat partus molliter illa suos.
Quis mihi nunc dicet, quare coelestia Martis
  Arma ferant Salii, Mamuriumque canant?
Nympha, mone, nemori stagnoque operata Dianae:
  Nympha, Numae coniux, ad tua facta veni.
Vallis Aricinae silva praecinctus opaca
  Est lucus, antiqua religione sacer.
Hic latet Hippolytus furiis distractus equorum:
  Unde nemus nullis illud initur equis.
Licia dependent, longas velantia saepes,
  Et posita est meritae multa tabella deae.

180 huius, qualis nunc est. 200 Illo *festa*. Deinde *dum* sua, quod em. Gronov. Consualia a. d. XV. Kal. Sept. 229 Inde, ex eo tempore. 231 *An* quia H. e pauc. codd. Post 231 interrogandi sign. semicolo mutavi. 234 matres non subiecti sed appositionis loco habe. 238 *Uvidaque*, et deinde *gravido*. 245 sq. *regi* Rom. e duob. codd. et *Qua* nunc e coni. H. 262 *festa* H. e codd.

Saepe potens voti, frontem redimita coronis,
  Femina lucentes portat ab Urbe faces.
Regna tenent fortesque manu, pedibusque fugaces;
  Et perit exemplo postmodo quisque suo.
Defluit incerto lapidosus murmure rivus:
  Saepe, sed exiguis haustibus, inde bibi.
Egeria est, quae praebet aquas, dea grata Camenis;
  Illa Numae coniux consiliumque fuit.
Principio nimium promptos ad bella Quirites
  Molliri placuit iure, deumque metu.
Inde datae leges, ne firmior omnia posset,
  Coeptaque sunt pure tradita sacra coli.
Exuitur feritas, armisque potentius aequum est,
  Et cum cive pudet conseruisse manus.
Atque aliquis, modo trux, visa iam vertitur ara,
  Vinaque dat tepidis salsaque farra focis.
Ecce deum genitor rutilas per nubila flammas
  Spargit, et effusis aethera siccat aquis.
Non alias missi cecidere frequentius ignes;
  Rex pavet, et vulgi pectora terror habet.
Cui dea, Ne nimium terrere; piabile fulmen
  Est, ait, et saevi flectitur ira Iovis;
Sed poterunt ritum Picus Faunusque piandi
  Prodere, Romani numen uterque soli.
Nec sine vi tradent; adhibeto vincula captis;
  Atque ita, qua possint, erudit, arte capi.
Lucus Aventino suberat niger ilicis umbra,
  Quo posses viso dicere, Numen inest.
In medio gramen, muscoque adoperta virenti
  Manabat saxo vena perennis aquae.
Inde fere soli Faunus Picusque bibebant:
  Huc venit, et fonti rex Numa mactat ovem;
Plenaque odorati disponit pocula Bacchi;
  Cumque suis antro conditus ipse latet.
Ad solitos veniunt silvestria numina fontes,
  Et relevant multo pectora sicca mero.
Vina quies sequitur: gelido Numa prodit ab antro,
  Vinclaque sopitas addit in arta manus.
Somnus ut abscessit, tentando vincula pugnant
  Rumpere; pugnantes fortius illa tenent.
Tum Numa, di nemorum, factis ignoscite nostris,
  Si scelus ingenio scitis abesse meo;
Quoque modo possit fulmen, monstrate, piari.
  Sic Numa; sic quatiens cornua Faunus ait:
Magna petis, nec quae monitu tibi discere nostro
  Fas sit; habent fines numina nostra suos.
Di sumus agrestes, et qui dominemur in altis
  Montibus; arbitrium est in sua tela Iovi.
Hunc tu non poteris per te deducere coelo:
  At poteris nostra forsitan usus ope.
Dixerat haec Faunus: par est sententia Pici.
  Deme tamen nobis vincula, Picus ait.
Iupiter huc veniet, valida deductus ab arte.
  Nubila promissi Styx mihi testis erit.
Emissi quid agant laqueis, quae carmina dicant,
  Quaque trahant superis sedibus arte Iovem,
Scire nefas homini. Nobis concessa canantur,
  Quaeque pio dici vatis ab ore licet.
Eliciunt coelo te, Iupiter, unde minores
  Nunc quoque te celebrant, Eliciumque vocant.
Constat Aventinae tremuisse cacumina silvae,
  Terraque subsedit pondere pressa Iovis.
Corda micant regis; totoque e pectore sanguis
  Fugit; et hirsutae diriguere comae.
Ut rediit animus, Da certa piamina, dixit,
  Fulminis, altorum rexque paterque deum:
Si tua contigimus manibus donaria puris;
  Hoc quoque, quod petitur, si pia lingua rogat.
Annuit oranti: sed verum ambage remota
  Abdidit, et dubio terruit ore virum.
Caede caput, dixit. Cui rex, Parebimus, inquit:
  Caedenda est hortis eruta cepa meis.
Addidit hic, Hominis: summos, ait ille, capillos.
  Postulat hic animam: cui Numa, Piscis, ait.
Risit, et, his, inquit, facito mea tela procures,
  O vir colloquio non abigende deum.
Sed tibi, protulerit quum totum crastinus orbem
  Cynthius, imperii pignora certa dabo.
Dixit, et ingenti tonitru super aethera motum
  Fertur, adorantem destituitque Numam.
Ille redit laetus, memoratque Quiritibus acta;
  Tarda venit dictis difficilisque fides.
At certe credemus, ait, si verba sequatur
  Exitus. En audi crastina, quisquis ades.
Protulerit terris quum totum Cynthius orbem,
  Iupiter imperii pignora certa dabit.
Discedunt dubii, promissaque tarda videntur,
  Dependetque fides a veniente die.
Mollis erat tellus, rorataque mane pruina;
  Ante sui populus limina regis adest.
Prodit, et in solio medius consedit acerno,
  Innumeri circa stantque silentque viri.
Ortus erat summo tantummodo margine Phoebus:
  Sollicitae mentes speque metuque pavent.
Constitit, atque caput niveo velatus amictu
  Iam bene dis notas sustulit ille manus.
Atque ita, Tempus adest promissi muneris, inquit:
  Pollicitam dictis, Iupiter, adde fidem.
Dum loquitur, totum iam Sol emoverat orbem:
  Et gravis aetherio venit ab axe fragor.
Ter tonuit sine nube deus, tria fulgura misit.
  Credite dicenti, mira, sed acta, loquor.
A media coelum regione dehiscere coepit;
  Submisere oculos cum duce turba suos.
Ecce levi scutum versatum leniter aura
  Decidit. A populo clamor ad astra venit.
Tollit humo munus caesa prius ille iuvenca,
  Quae dederat nulli colla premenda iugo;
Idque ancile vocat, quod ab omni parte recisum est,
  Quaque notes oculis, angulus omnis abest.
Tum, memor imperii sortem consistere in illo,
  Consilium multae calliditatis init.
Plura iubet fieri simili caelata figura,
  Error ut ante oculos insidiantis eat.
Mamurius, morum fabraeve exactior artis,
  Difficile est, illud, dicere, clausit opus.
Cui Numa munificus, Facti pete praemia, dixit;
  Si mea nota fides, irrita nulla petes.
Iam dederat Saliis, a saltu nomina ducunt,
  Armaque, et ad certos verba canenda modos.
Tum sic Mamurius, Merces mihi gloria detur,
  Nominaque extremo carmine nostra sonent.
Inde sacerdotes operi promissa vetusto
  Praemia persolvunt, Mamuriumque vocant.
Nubere si qua voles, quamvis properabitis ambo,
  Differ; habent parvae commoda magna morae.
Arma movent pugnam, pugna est aliena maritis;
  Condita quum fuerint, aptius omen erit.

274 *bibes* H. e duob. codd. 301 *dis ponit* H. 316 *tecta, regna.* 337 sq. Annuit quidem Iupiter optatis Numae, sed veram sententiam ambagibus remotis inclusit, ambiguisque effatis illum terruit. 342 Piscis, maena. 344 meo H. e trib. codd. 351 *credemur* H. e trib. codd. 367 *evolverat* quinque codd. inter quos Vat. *emoverat* H. e duob. Cf. 353. 384 Diff. est *ulli* dicere. Alt. cod. Vat.

His etiam coniux apicati cincta Dialis
Lucibus impexas debet habere comas.
Tertia nox emersa suos ubi moverit ignes;
Conditus e geminis Piscibus alter erit.
Nam duo sunt: Austris hic est, Aquilonibus ille
Proximus; a vento nomen uterque tenet.
Quum croceis rorare genis Tithonia coniux
Coeperit, et quintae tempora lucis aget;
Sive est Arctophylax, sive est piger ille Bootes,
Mergetur, visus effugietque tuos.
At non effugiet Vindemitor. Hoc quoque causam
Unde trahat sidus, parva referre mora est.
Ampelon intonsum Satyris Nymphaque creatum
Fertur in Ismariis Bacchus amasse iugis.
Tradidit huic vitem pendentem e frondibus ulmi,
Quae nunc de pueri nomine nomen habet.
Dum legit in ramo pictas temerarius uvas,
Decidit: amissum Liber in astra vehit.
Sextus ubi Oceano clivosum scandit Olympum
Phoebus, et alatis aethera carpit equis;
Quisquis ades, canaeque colis penetralia Vestae,
Cratera Iliacis turaque pone focis.
Caesaris innumeris, quem maluit ille mereri,
Accessit titulis pontificalis honos.
Ignibus aeternis aeterni numina praesunt
Caesaris. Imperii pignora iuncta vides.
De veteris Troiae dignissima praeda favilla,
Qua gravis Aeneas tutus ab hoste fuit;
Ortus ab Aenea tangit cognata sacerdos
Numina; cognatum, Vesta, tuere caput.
Quos sancta fovet ille manu, bene vivitis ignes;
Vivite inexstincti, flammaque, duxque, precor.
Una nota est Martis Nonis; sacrata quod illis
Templa putant lucos Veiovis ante duos.
Romulus ut saxo locum circumdedit alto,
Quilibet huc, inquit, confuge, tutus eris.
O quam de tenui Romanus origine crevit!
Turba vetus quam non invidiosa fuit!
Ne tamen ignaro novitas tibi nominis obstet;
Disce, quis iste deus, curque vocetur ita.
Iupiter est iuvenis: iuveniles adspice vultus.
Adspice deinde manum: fulmina nulla tenet.
Fulmina post ausos coelum affectare Gigantas,
Sumpta Iovi: primo tempore inermis erat.
Ignibus Ossa novis, et Pelion altior Ossa
Arsit, et in solida fixus Olympus humo.
Stat quoque capra simul: Nymphae pavisse feruntur
Cretides; infanti lac dedit illa Iovi.
Nunc vocor ad nomen. Vegrandia farra colonae,
Quae male creverunt, vescaque parva vocant.
Vis ea si verbi est; cur non ego Veiovis aedem
Aedem non magni suspicer esse Iovis?
Iamque, ubi caeruleum variabunt sidera coelum,
Suspice: Gorgonei colla videbis equi.
Creditur hic caesae gravida cervice Medusae
Sanguine respersis prosiluisse iubis.
Huic supra nubes et subter sidera lapso
Coelum pro terra, pro pede penna fuit.
Iamque indignanti nova frena receperat ore,
Quum levis Aonias ungula fodit aquas.
Nunc fruitur coelo, quod pennis ante petebat,
Et nitidus stellis quinque decemque micat.

Protinus adspicies venienti nocte Coronam
Gnosida; Theseo crimine facta dea est.
Iam bene periuro mutarat coniuge Bacchum,
Quae dedit ingrato fila legenda viro.
Sorte tori gaudens, Quid flebam rustica, dixit?
Utiliter nobis perfidus ille fuit.
Interea Liber depexos crinibus Indos
Vincit, et Eoo dives ab orbe venit.
Inter captivas facie praestante puellas
Grata nimis Baccho filia regis erat.
Flebat amans coniux, spatiataque litore curvo
Edidit incultis talia verba comis:
En iterum similes, fluctus, audite querelas;
En iterum lacrimas accipe, arena, meas!
Dicebam, memini, periure et perfide Theseu;
Ille abiit: eadem crimina Bacchus habet.
Nunc quoque nulla viro, clamabo, femina credat;
Nomine mutato causa relata mea est.
O utinam mea sors, qua primum coeperat, isset!
Iamque ego praesenti tempore nulla forem!
Quid me desertis perituram, Liber, arenis
Servabas? potui dedoluisse semel.
Bacche levis, leviorque tuis quae tempora cingunt,
Frondibus, in lacrimas cognite Bacche meas,
Ausus es ante oculos adducta pellice nostros
Tam bene compositum sollicitare torum?
Heu ubi pacta fides? ubi, quae iurare solebas?
Me miseram, quoties haec ego verba loquor!
Thesea culpabas, fallacemque ipse vocabas;
Iudicio peccas turpius ipse tuo.
Ne sciat hoc quisquam, tacitisque doloribus urar!
Ne toties falli digna fuisse puter.
Praecipue cupiam celari Thesea; ne te
Consortem culpae gaudeat esse suae.
At, puto, praeposita est fuscae mihi candida pellex!
Eveniat nostris hostibus ille color.
Quid tamen hoc refert? vitio tibi gratior ipso est!
Quid facis? amplexus inquinat illa tuos.
Bacche, fidem praesta; nec praefer amoribus ullam
Coniugis, assuetae semper amare virum.
Ceperunt matrem formosi cornua tauri:
Me tua; me laudant, ille pudendus amor.
Ne noceat, quod amo: neque enim tibi, Bacche, secebat,
Quod flammas nobis fassus es ipse tuas.
Nec, quod nos uris, mirum facis. Ortus in igne
Diceris, et patria raptus ab igne manu.
Illa ego sum, cui tu solitus promittere coelum:
Heu mihi, pro coelo qualia dona fero!
Dixerat: audibat iamdudum verba querentis
Liber, ut a tergo forte secutus erat.
Occupat amplexu, lacrimasque per oscula siccat,
Et, Pariter coeli summa petamus, ait.
Tu mihi iuncta toro, mihi iuncta vocabula sumes;
Iam tibi mutatae Libera nomen erit:
Sintque tuae tecum faciam monumenta coronae,
Vulcanus Veneri quam dedit, illa tibi.
Dicta facit, gemmasque novem transformat in ignes.
Aurea per stellas nunc micat illa novem.
Sex ubi sustulerit, totidem demerserit orbes,
Purpureum rapido qui vehit axe diem;
Altera gramineo spectabis Equiria campo,
Quem Tiberis curvis in latus urget aquis.

409 *Satyro*. Sed alt. quod vix librar. mutasset, optimi codd. Observ. Burm. iniquiorem nostrum Nymphis esse, ut quas impudicitiae saepius arguat. 423 *Di* vet. Tr. digniss. pro *ferenti* codd. praeter tres. 445 *coloni*. 456 *fudit*. 465 *depexus*. Etiamsi autem Bacchi crines haud raro memorantur, quisque videt, hic Indorum potius quam Bacchi epitheton requiri. Et optimi codd. alterum habent. Indor. autem illo epitheto mollities describitur. 490 *Ne* consequentiae habe, non optationis. 500 quum in codd. passim esset corruptus, H. dedit: Me tua: *et hic laudi est*, ille. Nostrum Krebs. e trib. codd. 514 illa *mihi* Burm. e cod. 517 *demiserit*; nostr. H. ex unius cod. *dimeserit*.

Qui tamen eiecta si forte tenebitur unda;
  Coelius accipiet pulverulentus equos.
Idibus est Annae festum geniale Perennae,
  Haud procul a ripis, advena Thybri, tuis.
Plebs venit, ac virides passim disiecta per herbas
  Potat, et accumbit cum pare quisque sua.
Sub Iove pars durat, pauci tentoria ponunt;
  Sunt, quibus e ramis frondea facta casa est:
Pars ibi pro rigidis calamos statuere columnis,
  Desuper extentas imposuere togas.
Sole tamen vinoque calent, annosque precantur,
  Quot sumant cyathos, ad numerumque bibunt.
Invenies illic, qui Nestoris ebibat annos;
  Quae sit per calices facta Sibylla suos.
Illic et cantant, quidquid didicere theatris,
  Et iactant faciles ad sua verba manus;
Et ducunt posito duras cratere choreas,
  Cultaque diffusis saltat amica comis.
Quum redeunt, titubant; et sunt spectacula vulgo,
  Et fortunatos obvia turba vocat.
Occurri nuper; visa est mihi digna relatu
  Pompa: senem potum pota trahebat anus.
Quae tamen haec dea sit, quoniam rumoribus errat,
  Fabula proposito nulla tacenda meo.
Arserat Aeneae Dido miserabilis igne;
  Arserat exstructis in sua fata rogis;
Compositusque cinis, tumulique in marmore carmen
  Hoc breve, quod moriens ipsa reliquit, erat:
Praebuit Aeneas et causam mortis et ensem;
  Ipsa sua Dido concidit usa manu.
Protinus invadunt Numidae sine vindice regnum,
  Et potitur capta Maurus Iarba domo;
Seque memor spretum, Thalamis tamen, inquit, Elissae
  En ego, quem toties repulit illa, fruor.
Diffugiunt Tyrii, quo quemque agit error, ut olim
  Amisso dubiae rege vagantur apes.
Tertia nudandas acceperat area messes,
  Inque cavos ierant tertia musta lacus;
Pellitur Anna domo: lacrimansque sororia linquit
  Moenia. Germanae iusta dat ante suae.
Mista bibunt molles lacrimis unguenta favillae,
  Vertice libatas accipiuntque comas;
Terque, Vale, dixit: cineres ter ad ora relatos
  Pressit, et est illis visa subesse soror.
Nacta ratem comitesque fugae, pede labitur aequo,
  Moenia respiciens, dulce sororis opus.
Fertilis est Melite, sterili vicina Cosyrae
  Insula, quam Libyci verberat unda freti.
Hanc petit, hospitio regis confisa vetusto;
  Hospes opum dives rex ibi Battus erat:
Qui postquam didicit casus utriusque sororis,
  Haec, inquit, tellus quantulacumque tua est.
Et tamen hospitii servasset ad ultima munus;
  Sed timuit magnas Pygmalionis opes.
Signa recensuerat bis Sol sua: tertius ibat
  Annus, et exsilio terra petenda nova est.
Frater adest, belloque petit. Rex arma perosus,
  Nos sumus imbelles, tu fuge sospes, ait.
Iussa fugit, ventoque ratem committit et undis:
  Asperior quovis aequore frater erat.
Est prope piscosos lapidosi Crathidis amnes
  Purus ager; Cameren incola turba vocant.
Illuc cursus erat. Nec longius abfuit inde,
  Quam quantum novies mittere funda potest.
Vela cadunt primo, et dubia librantur ab aura;
  Findite remigio, navita dixit, aquas.
Dumque parant torto subducere carbasa lino,
  Percutitur rapido puppis adunca Noto;
Inque patens aequor, frustra pugnante magistro,
  Fertur, et ex oculis visa refugit humus.
Assiliunt fluctus, imoque a gurgite pontus
  Vertitur, et canas alveus haurit aquas.
Vincitur ars vento; nec iam moderator habenis
  Utitur, at votis is quoque poscit opem.
Iactatur tumidas exsul Phoenissa per undas,
  Humidaque opposita lumina veste tegit.
Tunc primum Dido felix est dicta sorori,
  Et quaecumque aliquam corpore pressit humum.
Figitur ad Laurens ingenti flamine litus
  Puppis, et, expositis omnibus, hausta perit.
Iam pius Aeneas regno nataque Latini
  Auctus erat, populos miscueratque duos.
Litore dotali, solo comitatus Achate,
  Secretum nudo dum pede carpit iter,
Adspicit errantem, nec credere sustinet Annam
  Esse. Quid in Latios illa veniret agros?
Dum secum Aeneas, Anna est! exclamat Achates:
  Ad nomen vultus sustulit illa suos.
Quo fugiat? quid agat? quos terrae quaerat hiatus?
  Ante oculos miserae fata sororis erant.
Sensit, et alloquitur trepidam Cythereius heros;
  Flet tamen admonitu mortis, Elissa, tuae:
Anna, per hanc iuro, quam quondam audire solebas
  Tellurem fato prosperiore dari;
Perque deos comites, hac nuper sede locatos;
  Saepe meas illos increpuisse moras.
Nec timui de morte tamen: metus abfuit iste;
  Hei mihi! credibili fortior illa fuit.
Ne refer. Adspexi non illo pectore digna
  Vulnera, Tartareas ausus adire domos.
At tu, seu ratio te nostris appulit oris,
  Sive deus; regni commoda carpe mei.
Multa tibi memores, nil non debemus Elissae;
  Nomine grata tuo, grata sororis, eris.
Talia dicenti, neque enim spes altera restat,
  Credidit, errores exposuitque suos.
Utque domum intravit Tyrios induta paratus,
  Incipit Aeneas; cetera turba silet:
Hanc tibi cur tradam, pia causa, Lavinia coniux,
  Est mihi: consumpsi naufragus huius opes.
Orta Tyro, regnum Libyca possedit in ora;
  Quam precor ut carae more sororis ames.
Omnia promittit, falsumque Lavinia vulnus
  Mente premit tacita, dissimulatque fremens;
Donaque quum videat praeter sua lumina ferri
  Multa palam; mitti clam quoque multa putat.
Non habet exactum, quid agat. Furialiter odit;
  Praeparat insidias, et cupit ulta mori.
Nox erat: ante torum visa est adstare sororis
  Squalenti Dido sanguinolenta coma;
Et fuge, ne dubita, maestum, fuge, dicere, tectum.
  Sub verbum querulas impulit aura fores.
Exsilit; et velox humili super arva fenestra
  Se iacit. Audacem fecerat ipse timor.
Quaque metu rapitur, tunica velata recincta,
  Currit, ut auditis territa dama lupis.
Corniger hanc cupidis rapuisse Numicius undis
  Creditur, et stagnis occuluisse suis.

Post 542 versus nonnulli videntur olim a librariis esse omissi. 557 *nudatas.* Alt. H. e duob. codd. 565 *comitemque.* Sic H. Videlic. collective. Pedes navigii sunt funes quidam velor. Cic. ad Att. XVI 6 Utrumq. sinum *pedib. aequis* transmisimus. 573 *Et tamen* respicere videtur ad illud, quod deinde in Ital. Anna pervenit; nisi ante hunc versum distichon intercidit. 576 *exsulib.* Sic H. Exsilio est dat. 594 *hic* quoq. H. e duob. codd. 607 Dum Aeneas secum dicit: Anna est! idem Achates clara voce exclamat. 619 *corpore.* 637 Non *tamen.* Sic H. 638 *Et parat.* Sic H.

Sidonis interea magno clamore per agros
  Quaeritur. Apparent signa notaeque pedum.
Ventum erat ad ripas; inerant vestigia ripis.
  Sustinuit tacitas conscius amnis aquas.
Ipsa loqui visa est, Placidi sum Nympha Numici,
  Amne perenne latens Anna Perenna vocor.
Protinus erratis laeti vescuntur in agris;
  Et celebrant largo seque diemque mero.
Sunt quibus haec Luna est, quia mensibus impleat annum;
  Pars Themin, Inachiam pars putat esse bovem.
Invenies, qui te Nymphen Atlantida dicant,
  Teque Iovi primos, Anna, dedisse cibos.
Haec quoque, quam referam, nostras pervenit ad auras
  Fama, nec a vera dissidet illa fide.
Plebs vetus, et nullis etiam tunc tuta tribunis,
  Fugit; et in sacri vertice montis erat.
Iam quoque, quem secum tulerant, defecerat illos
  Victus, et humanis usibus apta Ceres.
Orta suburbanis quaedam fuit Anna Bovillis
  Pauper, sed multae sedulitatis, anus.
Illa, levi mitra canos redimita capillos,
  Fingebat tremula rustica liba manu;
Atque ita per populum fumantia mane solebat
  Dividere. Haec populo copia grata fuit.
Pace domi facta signum posuere Perennae,
  Quod sibi defectis illa tulisset opem.
Nunc mihi, cur cantent, superest, obscaena puellae,
  Dicere: nam coeunt, certaque probra canunt.
Nuper erat dea facta; venit Gradivus ad Annam,
  Et cum seducta talia verba facit:
Mense meo coleris; iunxi mea tempora tecum:
  Pendet ab officio spes mihi magna tuo.
Armifer armiferae correptus amore Minervae
  Uror, et hoc longo tempore vulnus alo.
Effice, di studio similes coeamus in unum;
  Conveniunt partes hae tibi, comis anus.
Dixerat. Illa deum promisso ludit inani,
  Et stultam dubia spem trahit usque mora;
Saepius instanti, Mandata peregimus, inquit:
  Evicta est; precibus vix dedit illa manus.
Gaudet amans, thalamosque parat. Deducitur illuc
  Anna tegens vultus, ut nova nupta, suos.
Oscula sumpturus subito Mars adspicit Annam;
  Nunc pudor elusum, nunc subit ira deum.
Ridet amatorem carae nova diva Minervae:
  Nec res hac Veneri gratior ulla fuit.
Inde ioci veteres obscaenaque dicta canuntur,
  Et iuvat hanc magno verba dedisse deo.
Praeteriturus eram gladios in principe fixos;
  Quum sic a castis Vesta locuta focis:
Ne dubita meminisse; meus fuit ille sacerdos;
  Sacrilegae telis me petiere manus.
Ipsa virum rapui, simulacraque nuda reliqui;
  Quae cecidit ferro, Caesaris umbra fuit.
Ille quidem coelo positus Iovis atria servat,
  Et tenet in magno templa dicata foro.
At quicumque nefas ausi, prohibente deorum
  Numine, polluerant pontificale caput;
Morte iacent merita. Testes estote Philippi;
  Et quorum sparsis ossibus albet humus.
Hoc opus, haec pietas, haec prima elementa fuerunt
  Caesaris, ulcisci iusta per arma patrem.
Postera quum teneras Aurora refecerit herbas,
  Scorpios a prima parte videndus erit.

Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho.
  Bacche, fave vati, dum tua festa cano.
Nec referam Semelen: ad quam nisi fulmina secum
  Iupiter afferret, parvus inermis erat;
Nec, puer ut posses maturo tempore nasci,
  Expletum patrio corpore matris onus.
Sithonas, et Scythicos longum est narrare triumphos,
  Et domitas gentes, turifer Inde, tuas.
Tu quoque Thebanae mala praeda tacebere matris,
  Inque tuum Furiis acte, Lycurge, genu.
Ecce libet subitos pisces Tyrrhenaque monstra
  Dicere. Sed non est carminis huius opus.
Carminis huius opus, causas expromere, quare
  Vilis anus populos ad sua liba vocet.
Ante tuos ortus arae sine honore fuerunt,
  Liber, et in gelidis herba reperta focis.
Te memorant, Gange totoque Oriente subacto,
  Primitias magno seposuisse Iovi.
Cinnama tu primus captivaque tura dedisti,
  Deque triumphato viscera tosta bove.
Nomine ab auctoris ducunt libamina nomen,
  Libaque; quod sacris pars datur inde focis.
Liba deo fiunt, sucis quia dulcibus ille
  Gaudet, et a Baccho mella reperta ferunt.
Ibat arenoso Satyris comitatus ab Hebro:
  Non habet ingratos fabula nostra iocos;
Iamque erat ad Rhodopen, Pangaeaque florida ventum:
  Aeriferae comitum concrepuere manus.
Ecce novae coeunt volucres tinnitibus actae,
  Quaque movent sonitus aera, sequuntur apes.
Colligit errantes, et in arbore claudit inani
  Liber, et inventi praemia mellis habet.
Ut Satyri levisque senex tetigere saporem,
  Quaerebant flavos per nemus omne favos.
Audit in exesa stridorem examinis ulmo,
  Adspicit et ceras, dissimulatque senex,
Utque piger pandi tergo residebat aselli,
  Applicat hunc ulmo corticibusque cavis.
Constitit ipse super ramoso stipite nixus,
  Atque avide trunco condita mella petit.
Millia crabronum coeunt, et vertice nudo
  Spicula defigunt, oraque summa notant.
Ille cadit praeceps, et calce feritur aselli,
  Inclamatque suos, auxiliumque rogat.
Concurrunt Satyri, turgentiaque ora parentis
  Rident. Percusso claudicat ille genu.
Ridet et ipse deus, limumque inducere monstrat.
  Hic paret monitis, et linit ora luto.
Melle pater fruitur; liboque infusa calenti
  Iure repertori candida mella damus.
Femina cur praestet, non est rationis opertae.
  Femineos thyrso concitat ille choros.
Cur anus hoc faciat, quaeris? vinosior aetas
  Haec est, et gravidae munera vitis amans.
Cur hedera cincta est? hedera est gratissima Baccho.
  Hoc quoque cur ita sit, dicere nulla mora est:
Nysiades Nymphae, puerum quaerente noverca,
  Hanc frondem cunis opposuere novis.
Restat, ut inveniam, quare toga libera detur
  Lucifero pueris, candide Bacche, tuo.
Sive, quod ipse puer semper iuvenisque videris,
  Et media est aetas inter utrumque tibi:
Seu quia tu pater es; patres, sua pignora, natos
  Commendant curae numinibusque tuis:

668 *mundae* H. e trib. codd. 688 *Evictas* precib. vix H. e duob. codd. 716 *eras.* Alt. Krebs. e codd. 717 sq. Nec referam onus matr. expletum corpore patrio rel. 722 Lyc. ipse crura sibi falce amputav. 761 pater, Bacchus

Sive, quod es Liber, vestis quoque libera per te
Sumitur, et vitae liberioris iter.
An quia, quum prisci colerent studiosius agros,
Et patrio faceret rure senator opus,
Et caperet fasces a curvo consul aratro,
Nec crimen duras esset habere manus;
Rusticus ad ludos populus veniebat in Urbem
(Sed dis, non studiis ille dabatur honos);
Luce sua ludos uvae commentor habebat,
Quos cum taedifera nunc habet ipse dea —
Ergo, ut tironem celebrare frequentia posset,
Visa dies dandae non aliena togae.
Mite, Pater, caput huc placataque cornua vertas,
Et des ingenio vela secunda meo.
Itur ad Argeos (qui sint, sua pagina dicet)
Hac, si commemini, praeteritaque die.
Stella Lycaoniam vergit proclivis ad Arcton
Miluus. Haec illa nocte videnda venit.
Quid dederit volucri, si vis cognoscere, coelum;
Saturnus regnis ab Iove pulsus erat.
Concitat iratus validos Titanas in arma,
Quaeque fuit fatis debita, poscit opem.
Matre satus Terra, monstrum mirabile, taurus
Parte sui serpens posteriore fuit.
Hunc triplici muro lucis incluserat atris
Parcarum monitu Styx violenta trium.
Viscera qui tauri flammis adolenda dedisset,
Sors erat, aeternos vincere posse deos.
Immolat hunc Briareus facta ex adamante securi,
Et iam iam flammis exta daturus erat:
Iupiter alitibus rapere imperat. Attulit illi
Miluus, et meritis venit in astra suis.
Una dies media est, et fiunt sacra Minervae,
Nomina quae a iunctis quinque diebus habent.
Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro.
Causa, quod est illa nata Minerva die.
Altera tresque super strata celebrantur arena;
Ensibus exsertis bellica laeta dea est.
Pallada nunc pueri, teneraeque ornate puellae.
Qui bene placarit Pallada, doctus erit.
Pallade placata, lanam mollire puellae
Discant, et plenas exonerare colos.
Illa etiam stantes radio percurrere telas
Erudit, et rarum pectine denset opus.
Hanc cole, qui maculas laesis de vestibus aufers:
Hanc cole, velleribus quisquis ahena paras.
Nec quisquam invita faciat bene vincula plantae
Pallade, sit Tychio doctior ille licet;
Et licet antiquo manibus collatus Epeo
Sit prior: irata Pallade mancus erit.
Vos quoque, Phoebea morbos qui pellitis arte,
Munera de vestris pauca referte deae.
Nec vos, turba fere censu fraudata, magistri
Spernite; discipulos attrahit illa novos.
Quique moves coelum, tabulamque coloribus uris,
Quique facis docta mollia saxa manu.
Mille dea est operum: certe dea carminis illa est:
Si mereor, studiis adsit amica meis.
Coelius ex alto qua mons descendit in aequum,
Hic ubi non plana est, sed prope plana via est;
Parva licet videas captae delubra Minervae,
Quae dea natali coepit habere suo.
Nominis in dubio causa est. Captitale vocamus
Ingenium sollers: ingeniosa dea est.
An, quia de capitis fertur sine matre paterni
Vertice cum clipeo prosiluisse suo?
An, quia perdomitis ad nos captiva Faliscis
Venit, et hoc ipsum littera prisca docet?
An, quod habet legem, capitis quae pendere poenas
Ex illo iubeat furta reperta loco?
A quacumque trahis ratione vocabula, Pallas;
Pro ducibus nostris aegida semper habe.
Summa dies e quinque tubas lustrare canoras
Admonet, et forti sacrificare deae.
Nunc potes ad Solem sublato dicere vultu:
Hic here Phrixeae vellera pressit ovis.
Seminibus tostis sceleratae fraude novercae
Sustulerat nullas, ut solet, herba comas.
Mittitur ad tripodas, certa qui sorte reportet,
Quam sterili terrae Delphicus edat opem.
Hic quoque corruptus cum semine nuntiat Helles
Et iuvenis Phrixi funera sorte peti.
Usque recusantem cives, et tempus, et Ino
Compulerant regem iussa nefanda pati;
Et soror, et Phrixus velati tempora ramis,
Stant simul ante aras, iunctaque fata gemunt.
Adspicit hos, ut forte pependerat aethere, mater,
Et ferit attonita pectora nuda manu;
Inque draconigenam nimbis comitantibus urbem
Desilit, et natos eripit inde suos:
Utque fugam capiant, aries nitidissimus auro
Traditur. Ille vehit per freta longa duos.
Dicitur infirma cornu tenuisse sinistra
Femina, quum de se nomina fecit aquae.
Paene simul periit, dum vult succurrere lapsae,
Frater, et extentas porrigit usque manus.
Flebat, ut amissa gemini consorte pericli,
Caeruleo iunctam nescius esse deo.
Litoribus tactis aries fit sidus; at huius
Pervenit in Colchas aurea lana domos.
Tres ubi Luciferos veniens praemiserit Eos;
Tempora nocturnis aequa diurna feres.
Inde quater pastor saturos ubi clauserit haedos,
Canuerint herbae rore recente quater;
Ianus adorandus, cum quo Concordia mitis,
Et Romana Salus, araque Pacis erit.
Luna regit menses. Huius quoque tempora mensis
Finit Aventino Luna colenda iugo.

LIBER QUARTUS.

Alma, fave, dixi, geminorum mater Amorum!
Ad vatem vultus retulit illa suos:
Quid tibi, ait, mecum? certe maiora canebas;
Num vetus in molli pectore vulnus habes?
Scis dea, respondi, de vulnere. Risit, et aether
Protinus ex illa parte serenus erat.
Saucius aut sanus, numquid tua signa reliqui?
Tu mihi propositum, tu mihi semper opus.

791 V, 621 sqq. 793 *proclinis* duo codd. 823 sq. sutores indicat. Tych. Il. VII, 220 sq. 829 *feri* codd. Em. F. C. Matthiae. Gierig. *deam*, censu e trib. codd. 831 sq. Sculptores, pictores (encaustae), marmorarii. 857 *pro semine* Burm. e cod. *Cum s.* est similiter ut semen. 859 *Utque* H. e duob. codd. 861 *vittis*. 864 IV, 454. 878 *feret*. 881 *cumque hoc*.
Lib. IV, 1 fave *vati*. Sic H. 5 *aer*.

Quae decuit, primis sine crimine lusimus annis:
 Nunc teritur nostris area maior equis.
Tempora cum causis, annalibus eruta priscis,
 Lapsaque sub terras, ortaque signa cano.
Venimus ad quartum, quo tu celeberrima, mensem;
 Et vatem, et mensem scis, Venus, esse tuos.
Mota Cytheriaca leviter mea tempora myrto
 Contigit, et, Coeptum perfice, dixit, opus.
Sensimus; et subito causae patuere dierum.
 Dum licet, et spirant flamina, navis eat.
Si qua tamen pars te de fastis tangere debet,
 Caesar, in Aprili, quo tenearis, habes.
Hic ad te magna descendit imagine mensis,
 Et fit adoptiva nobilitate tuus.
Hoc pater Iliades, quum longum scriberet annum,
 Vidit, et auctores retulit ipse suos;
Utque fero Marti primam dedit ordine sortem,
 Quod sibi nascenti proxima causa fuit:
Sic Venerem, gradibus multis in gente repertam,
 Alterius voluit mensis habere locum;
Principiumque sui generis, revolutaque quaerens
 Saecula, cognatos venit ad usque deos.
Dardanon Electra nesciret Atlantide cretum?
 Scilicet Electram concubuisse Iovi?
Huius Erichthonius; Tros est generatus ab illo:
 Assaracum creat hic, Assaracusque Capyn.
Proximus Anchisen, cum quo commune parentis
 Non dedignata est nomen habere Venus.
Hinc satus Aeneas, pietas spectata per ignes,
 Sacra, patremque humeris, altera sacra, tulit.
Venimus ad felix aliquando nomen Iuli:
 Unde domus Teucros Iulia tangit avos.
Postumus huic; qui, quod silvis fuit ortus in altis,
 Silvius in Latia gente vocatus erat,
Isque, Latine, tibi pater est; subit Alba Latinum;
 Proximus est titulis Epytos, Alba, tuis.
Ille dedit Capyi recidiva vocabula Troiae:
 Et tuus est idem, Calpete, factus avus.
Quumque patris regnum post hunc Tiberinus haberet,
 Dicitur in Tuscae gurgite mersus aquae.
Iam tamen Agrippam genitum, Remulumque nepotem
 Viderat: in Remulum fulmina missa ferunt.
Venit Aventinus post hos: locus inde vocatus,
 Mons quoque. Post illum tradita regna Procae.
Quem sequitur diri Numitor germanus Amuli:
 Ilia cum Lauso de Numitore sati.
Ense cadit patrui Lausus: placet Ilia Marti,
 Teque parit, gemino iuncte Quirine Remo.
Ille suos semper Venerem Martemque parentes
 Dixit, et emeruit vocis habere fidem.
Neve secuturi possent nescire nepotes,
 Tempora dis generis continuata dedit.
Sed Veneris mensem Graio sermone notatum
 Auguror; a spumis est dea dicta maris.
Nec tibi sit mirum Graeco rem nomine dici,
 Itala nam tellus Graecia maior erat.
Venerat Evander plena cum classe suorum:
 Venerat Alcides, Graius uterque genus.
Hospes Aventinis armentum pavit in herbis
 Claviger, et tanto est Albula pota deo.
Dux quoque Neritius. Testes Laestrygones exstant,
 Et quod adhuc Circes nomina litus habet.
Et iam Telegoni, iam moenia Tiburis udi
 Stabant, Argolicae quod posuere manus.
Venerat Atridae fatis agitatus Halesus,
 A quo se dictam terra Falisca putat.
Adiice Troianae suasorem Antenora pacis,
 Et generum Oeniden, Appule Daune, tuum.
Serus ab Iliacis, et post Antenora, flammis
 Attulit Aeneas in loca nostra deos.
Huius erat Solymus Phrygia comes unus ab Ida,
 A quo Sulmonis moenia nomen habent;
Sulmonis gelidi, patriae, Germanice, nostrae.
 Me miserum, Scythico quam procul illa solo est!
Ergo ego tam longe — sed supprime, Musa, querelas;
 Non tibi sunt maesta sacra canenda lyra.
Quo non livor abit? sunt qui tibi mensis honorem
 Eripuisse velint, invideantque, Venus.
Nam, quia ver aperit tunc omnia, densaque cedit
 Frigoris asperitas, fetaque terra patet;
Aprilem memorant ab aperto tempore dictum:
 Quem Venus iniecta vindicat alma manu.
Illa quidem totum dignissima temperat orbem:
 Illa tenet nullo regna minora deo;
Iuraque dat coelo, terrae, natalibus undis,
 Perque suos initus continet omne genus.
Illa deos omnes, longum est narrare, creavit:
 Illa satis causas arboribusque dedit:
Illa rudes animos hominum contraxit in unum,
 Et docuit iungi cum pare quemque sua.
Quid genus omne creat volucrum, nisi blanda voluptas?
 Nec coeant pecudes, si levis absit amor.
Cum mare trux aries cornu decertat; at idem
 Frontem dilectae laedere parcit ovis.
Deposita taurus sequitur feritate iuvencam,
 Quem toti saltus, quem nemus omne tremit.
Vis eadem, lato quodcumque sub aequore vivit,
 Servat, et innumeris piscibus implet aquas.
Prima feros habitus homini detraxit; ab illa
 Venerunt cultus mundaque cura sui.
Primus amans carmen vigilatum nocte negata
 Dicitur ad clausas concinuisse fores:
Eloquiumque fuit duram exorare puellam;
 Proque sua causa quisque disertus erat.
Mille per hanc artes motae, studioque placendi,
 Quae latuere prius, multa reperta ferunt.
Hanc quisquam titulo mensis spoliare secundi
 Audeat? a nobis sit procul iste furor.
Quid, quod ubique potens, templisque frequentibus aucta,
 Urbe tamen nostra ius dea maius habet!
Pro Troia, Romane, tua Venus arma ferebat,
 Quum gemuit teneram cuspide laesa manum;
Coelestesque duas Troiano iudice vicit
 (Ah, nolim victas hoc meminisse deas!),
Assaracique nurus dicta est; ut scilicet olim
 Magnus Iuleos Caesar haberet avos.
Nec Veneri tempus, quam ver, erat aptius ullum.
 Vere nitent terrae: vere remissus ager.
Tunc herbae rupta tellure cacumina tollunt;
 Tunc tumido gemmas cortice palmes agit.
Et formosa Venus formoso tempore digna est,
 Utque solet, Marti continuata suo.
Vere monet curvas materna per aequora puppes
 Ire, nec hibernas iam timuisse minas.
Rite deam Latiae colitis matresque nurusque,
 Et vos, quis vittae longaque vestis abest.
Aurea marmoreo redimicula solvite collo;
 Demite divitias: tota lavanda dea est.
Aurea siccato redimicula reddite collo;
 Nunc alii flores, nunc nova danda rosa est.
Vos quoque sub viridi myrto iubet illa lavari,
 Causaque, cur iubeat, discite, certa subest.
Litore siccabat rorantes nuda capillos.
 Viderunt Satyri, turba proterva, deam.

21 *origine*, e glossa. 26 *nascendi*. 79 *exul* ab Ida H. e cod. 83 tam *longas*. 127 sq. *Nunc*.

Sensit, et opposita texit sua corpora myrto.
Tuta fuit facto; vosque referre iubet.
Discite nunc, quare Fortunae tura Virili
Detis eo, calida qui locus humet aqua.
Accipit ille locus posito velamine cunctas,
Et vitium nudi corporis omne patet.
Ut tegat hoc, celetque viros, Fortuna Virilis
Praestat; et hoc parvo ture rogata facit.
Nec pigeat niveo tritum cum lacte papaver
Sumere, et expressis mella liquata favis.
Quum primum cupido Venus est deducta marito;
Hoc bibit. Ex illo tempore nupta fuit.
Supplicibus verbis illam placate: sub illa
Et forma, et mores, et bona fama manet.
Roma pudicitia proavorum tempore lapsa est,
Cumaeam, veteres, consuluistis anum.
Templa iubet Veneri fieri; quibus ordine factis,
Inde Venus verso nomina corde tenet.
Semper ad Aeneadas placido, pulcherrima, vultu
Respice, totque tuas, diva, tuere nurus.
Dum loquor, elatae metuendus acumine caudae
Scorpios in virides praecipitatur aquas.
Nox ubi transierit, coelumque rubescere primo
Coeperit, et tactae rore querentur aves;
Semustamque facem vigilata nocte viator
Ponet, et ad solitum rusticus ibit opus;
Pliades incipiunt humeros relevare paternos,
Quae septem dici, sex tamen esse solent.
Seu quod in amplexum sex hinc venere deorum;
Nam Steropen Marti concubuisse ferunt,
Neptuno Halcyonen, et te, formosa Celaeno,
Maian, et Electran, Taygetenque Iovi;
Septima mortali Merope tibi, Sisyphe, nupsit,
Poenitet, et facti sola pudore latet:
Sive quod Electra Troiae spectare ruinas
Non tulit, ante oculos opposuitque manum.
Ter sine perpetuo coelum versetur in axe;
Ter iungat Titan, terque resolvat equos:
Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
Flabit, et Idaeae festa Parentis erunt.
Ibunt semimares, et inania tympana tundent;
Aeraque tinnitus aere repulsa dabunt.
Ipsa sedens molli comitum cervice feretur
Urbis per medias exululata vias.
Scena sonat, ludique vocant. Spectate, Quirites;
Et fora Marte suo litigiosa vacent.
Quaerere multa libet: sed me sonus aeris acuti
Terret, et horrendo lotos adunca sono.
Da, dea, quas sciter, doctas, Cybeleia, neptes.
Audit; et has curae iussit adesse meae.
Pandite, mandati memores, Heliconis alumnae,
Gaudeat assiduo cur dea magna sono.
Sic ego; sic Erato (mensis Cythereius illi
Cessit, quod teneri nomen Amoris habet):
Reddita Saturno sors haec erat: Optime regum,
A nato sceptris excutiere tuis,
Ille suam metuens, ut quaeque erat edita, prolem
Devorat, immersam visceribusque tenet.
Saepe Rhea questa est toties fecunda, nec unquam
Mater, et indoluit fertilitate sua.
Iupiter ortus erat. Pro magno teste vetustas
Creditur. Acceptam parce movere fidem.
Veste latens saxum coelesti gutture sedit;
Sic genitor fatis decipiendus erat.
Ardua iamdudum resonat tinnitibus Ide,
Tutus ut infanti vagiat ore puer.
Pars clipeos rudibus, galeas pars tundit inanes:
Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus.
Res latuit patrem; priscique imitamina facti
Aera deae comites raucaque terga movent.
Cymbala pro galeis, pro scutis tympana pulsant:
Tibia dat Phrygios, ut dedit ante, modos.
Desierat. Coepi: Cur huic genus acre leonum
Praebent insolitas ad iuga curva iubas?
Desieram. Coepit: Feritas mollita per illam
Creditur; id curru testificata suo est.
At cur turrifera caput est ornata corona?
An primis turres urbibus illa dedit?
Annuit. Unde venit, dixi, sua membra secandi
Impetus? Ut tacui, Pieris orsa loqui:
Phryx puer in silvis facie spectabilis, Attis,
Turrigeram casto vinxit amore deam.
Hunc sibi servari voluit, sua templa tueri,
Et dixit: Semper fac puer esse velis.
Ille fidem iussis dedit; et, Si mentiar, inquit,
Ultima, qua fallam, sit Venus illa mihi.
Fallit; et in Nympha Sagaritide desinit esse,
Quod fuit. Hinc poenas exigit ira deae.
Naida vulneribus succidit in arbore factis.
Illa perit; fatum Naidos arbor erat.
Hic furit; et, credens thalami procumbere tectum,
Effugit, et cursu Dindyma summa petit;
Et modo, Tolle faces; Remove, modo, verbera, clamat;
Saepe Palaestinas iurat adesse deas.
Ille etiam saxo corpus laniavit acuto,
Longaque in immundo pulvere tracta coma est;
Voxque fuit, Merui: meritas do sanguine poenas.
Ah pereant partes, quae nocuere mihi!
Ah pereant! dicebat adhuc. Onus inguinis aufert,
Nullaque sunt subito signa relicta viri.
Venit in exemplum furor hic, mollesque ministri
Caedunt iactatis vilia membra comis.
Talibus Aoniae facunda voce Camenae
Reddita quaesiti causa furoris erat.
Hoc quoque, dux operis, moneas, precor, unde petita
Venerit; an nostra semper in Urbe fuit?
Dindymon, et Cybelen, et amoenam fontibus Iden
Semper, et Iliacas Mater amavit opes.
Quum Troiam Aeneas Italos portaret in agros,
Est dea sacriferas paene secuta rates.
Sed nondum fatis Latio sua numina posci
Senserat, assuetis substiteratque locis.
Post, ut Roma potens opibus iam saecula quinque
Vidit, et edomito sustulit orbe caput;
Carminis Euboici fatalia verba sacerdos
Inspicit. Inspectum tale fuisse ferunt:
Mater abest; Matrem iubeo, Romane, requiras.
Quum veniet, casta est accipienda manu.
Obscurae sortis Patres ambagibus errant,
Quaeve parens absit, quove petenda loco.
Consulitur Paean; Divumque arcessite Matrem,
Inquit: in Idaeo est invenienda iugo.
Mittuntur proceres. Phrygiae tunc sceptra tenebat
Attalus; Ausoniis rem negat ille viris.
Mira canam: longe tremuit cum murmure tellus,
Et sic est adytis diva locuta suis:
Ipsa peti volui: ne sit mora, mitte volentem;
Dignus Roma locus, quo deus omnis eat.
Ille soni terrore pavens, Proficiscere, dixit;
Nostra eris, in Phrygios Roma refertur avos.
Protinus innumerae caedunt pineta secures
Illa, quibus fugiens Phryx pius usus erat.

148 *videt.* 160 Venus Verticordia; dedicata a. U. 640. 195 Erato ab ἔρως. 205 *viscere* H. e cod. 215 *leones* H. e trib. codd. Lucret. V, 859. 219 *turrita.* Sic H. Deinde multi codd. *onerata.* 220 *Phrygiis* H. e duob. codd. 236 Furias intelligunt, sed nomen Pal. corruptum putant. 239 *dem* H. e codicis *dum.* Ceteri *de.*

Mille manus coeunt, et picta coloribus ustis
  Coelestum Matrem concava puppis habet.
Illa sui per aquas fertur tutissima nati,
  Longaque Phrixeae stagna sororis adit;
Rhoeteumque rapax, Sigeaque litora transit,
  Et Tenedum, et veteres Eetionis opes.
Cyclades excipiunt, Lesbo post terga relicta,
  Quaque Carysteis frangitur unda vadis.
Transit et Icarium, lapsas ubi perdidit alas
  Icarus, et vastae nomina fecit aquae.
Tum laeva Creten, dextra Pelopeidas undas
  Deserit, et Veneri sacra Cythera petit.
Hinc mare Trinacrium, candens ubi tingere ferrum
  Brontes, et Steropes, Acmonidesque solent:
Aequoraque Afra legit, Sardoaque regna sinistris
  Prospicit a remis, Ausoniamque tenet.
Ostia contigerat, qua se Tiberinus in altum
  Dividit, et campo liberiore natat.
Omnis Eques, mistaque gravis cum Plebe Senatus
  Obvius ad Tusci fluminis ora venit.
Procedunt pariter matres, nataeque, nurusque,
  Quaeque colunt sanctos virginitate focos.
Sedula fune viri contento brachia lassant;
  Vix subit adversas hospita navis aquas.
Sicca diu tellus fuerat: sitis usserat herbas;
  Sedit limoso pressa carina vado.
Quisquis adest operi, plus quam pro parte laborat,
  Adiuvat et fortes voce sonante manus.
Illa velut medio stabilis sedet insula ponto:
  Attoniti monstro stantque paventque viri.
Claudia Quinta genus Clauso referebat ab alto;
  Nec facies impar nobilitate fuit.
Casta quidem, sed non et credita. Rumor iniquus
  Laeserat, et falsi criminis acta rea est.
Cultus, et ornatis varie prodisse capillis,
  Obfuit ad rigidos promptaque lingua senes.
Conscia mens recti famae mendacia risit:
  Sed nos in vitium credula turba sumus.
Haec ubi castarum processit ab agmine matrum,
  Et manibus puram fluminis hausit aquam;
Ter caput irrorat, ter tollit in aethera palmas:
  Quicumque adspiciunt, mente carere putant;
Submissoque genu, vultus in imagine divae
  Figit, et hos edit, crine iacente, sonos:
Supplicis, alma, tuae, genetrix fecunda deorum,
  Accipe sub certa conditione preces.
Casta negor. Si tu damnas, meruisse fatebor;
  Morte luam poenas iudice victa dea.
Sed, si crimen abest, tu nostrae pignora vitae
  Re dabis, et castas casta sequere manus.
Dixit; et exiguo funem conamine traxit.
  Mira, sed et scena testificata loquar.
Mota dea est; sequiturque ducem, laudatque sequendo.
  Index laetitiae fertur in astra sonus.
Fluminis ad flexum veniunt: Tiberina priores
  Ostia dixerunt, unde sinister abit.
Nox aderat: querno religant a stipite funem,
  Dantque levi somno corpora functa cibo.
Lux aderat: querno solvunt a stipite funem;
  Ante tamen posito tura dedere foco;
Ante coronatam puppim sine labe iuvencam
  Mactarunt, operum coniugiique rudem.
Est locus, in Tiberin qua lubricus influit Almo,
  Et nomen magno perdit ab amne minor.
Illic purpurea canus cum veste sacerdos
  Almonis dominam sacraque lavit aquis.
Exululant comites, furiosaque tibia flatur,
  Et feriunt molles taurea terga manus.
Claudia praecedit laeto celeberrima vultu,
  Credita vix tandem teste pudica dea.
Ipsa sedens plaustro porta est invecta Capena,
  Sparguntur iunctae flore recente boves.
Nasica accepit: templi non perstitit auctor.
  Augustus nunc est: ante Metellus erat.
Substitit hic Erato. Mora sit, si cetera quaeram:
  Dic, inquam, parva cur stipe quaerat opes?
Contulit aes populus; de quo delubra Metellus
  Fecit, ait. Dandae mos stipis inde manet.
Cur vicibus factis ineant convivia, quaero,
  Tunc magis, indictas concelebrentque dapes.
Quod bene mutarit sedem Berecynthia, dixit,
  Captant mutatis sedibus omen idem.
Institeram, quare primi Megalesia ludi
  Urbe forent nostra: quum dea, sensit enim,
Illa deos, inquit, peperit. Cessere parenti,
  Principiumque dati Mater honoris habet.
Cur igitur Gallos, qui se excidere, vocamus,
  Quum tanto Phrygia Gallica distet humus?
Inter, ait, viridem Cybelen altasque Celaenas
  Amnis it insana, nomine Gallus, aqua.
Qui bibit inde, furit. Procul hinc discedite, quis est
  Cura bonae mentis: qui bibit inde, furit.
Non pudet herbosum, dixi, posuisse moretum
  In dominae mensis: an sua causa subest?
Lacte mero veteres usi memorantur, et herbis,
  Sponte sua si quas terra ferebat, ait.
Candidus elisae miscetur caseus herbae,
  Cognoscat priscos ut dea prisca cibos.
Postera quum coelo motis Pallantias astris
  Fulserit, et niveos Luna levarit equos;
Qui dicet, Quondam sacrata est colle Quirini
  Hac Fortuna die Publica; verus erit.
Tertia lux, memini, ludis erat. At mihi quidam
  Spectanti senior, contiguusque loco,
Haec, ait, illa dies, Libycis qua Caesar in oris
  Perfida magnanimi contudit arma Iubae.
Dux mihi Caesar erat, sub quo meruisse tribunus
  Glorior. Officio praefuit ille meo.
Hanc ego militia sedem, tu pace parasti,
  Inter bis quinos usus honore Viros.
Plura locuturi subito seducimur imbre:
  Pendula coelestes Libra movebat aquas.
Ante tamen, quam summa dies spectacula sistat,
  Ensifer Orion aequore mersus erit.
Proxima victricem quum Romam inspexerit Eos,
  Et dederit Phoebo stella fugata locum:
Circus erit pompa celeber numeroque deorum,
  Primaque ventosis palma petetur equis.
Hi Cereris ludi: non est opus indice causae;
  Sponte deae munus promeritumque patet.
Messis erant primis virides mortalibus herbae,
  Quas tellus nullo sollicitante dabat.
Et modo carpebant vivaci caespite gramen;
  Nunc epulae tenera fronde cacumen erat.
Postmodo glans nata est. Bene erat iam glande reperta,
  Duraque magnificas quercus habebat opes.

280 Et *Tenedon*, veteres. Sed Eetion Thebis regnaverat. 306 *impar* c. abl. ut *par* VI, 804. 309 sq. Cultus rel. Obfuit ei ad (apud) senes rig. Sic *ad* Trist. II, 472. 329 sq. Rutil. Itinerar. I, 179 sqq. 347 *tunc exstitit* H. e codd. Alt. est *non unus mansit.* 349 sq. Longum est reliqua omnia quaerere; itaque nonnulla tantum respondet. 353 sqq. Ludis Megal. principes civitatis mutua inter se convivia celebrabant. 377 ludis, illis ipsis Megalensib. 393 *Hinc*, *Hic* codd. Em. H. Idem *causa*. Sed recte Krebs. adducit I, 91, 465; IV, 191.

Prima Ceres homini, ad meliora alimenta vocato,
Mutavit glandes utiliore cibo.
Illa iugo tauros collum praebere coegit;
Tunc primum soles eruta vidit humus.
Aes erat in pretio: Chalybeia massa latebat;
Heu, heu perpetuo debuit illa tegi!
Pace Ceres laeta est. Et vos optate, coloni,
Perpetuam pacem, perpetuumque ducem.
Farra deae micaeque licet salientis honorem
Detis, et in veteres turea grana focos.
Et, si tura aberunt, unctas accendite taedas:
Parva bonae Cereri, sint modo casta, placent.
A bove succincti cultros removete ministri:
Bos aret; ignavam sacrificate suem.
Apta iugo cervix non est ferienda securi;
Vivat, et in dura saepe laboret humo.
Exigit ipse locus, raptus ut virginis edam.
Plura recognosces: pauca docendus eris.
Terra tribus scopulis vastum procurrit in aequor
Trinacris, a positu nomen adepta loci;
Grata domus Cereri. Multas ibi possidet urbes,
In quibus est culto fertilis Henna solo.
Frigida coelestum matres Arethusa vocarat;
Venerat ad sacras et dea flava dapes.
Filia, consuetis ut erat comitata puellis,
Errabat nudo per sua prata pede.
Valle sub umbrosa locus est, adspergine multa
Uvidus ex alto desilientis aquae.
Tot fuerant illic, quot habet natura, colores,
Pictaque dissimili flore nitebat humus.
Quam simul adspexit; Comites, accedite, dixit,
Et mecum plenos flore referte sinus.
Praeda puellares animos prolectat inanis,
Et non sentitur sedulitate labor.
Haec implet lento calathos e vimine textos:
Haec gremium, laxos degravat illa sinus.
Illa legit calthas; huic sunt violaria curae:
Illa papavereas subsecat ungue comas.
Has, hyacinthe, tenes; illas, amarante, moraris:
Pars thyma, pars casiam, pars meliloton amant.
Plurima lecta rosa est; et sunt sine nomine flores.
Ipsa crocos tenues, liliaque alba legit.
Carpendi studio paulatim longius itur;
Et dominam casu nulla secuta comes.
Hanc videt, et visam patruus velociter aufert,
Regnaque caeruleis in sua portat equis.
Illa quidem clamabat, Io, carissima mater,
Auferor, ipsa suos absciderat que sinus.
Panditur interea Diti via: namque diurnum
Lumen inassueti vix patiuntur equi.
At chorus aequalis, cumulatis flore canistris,
Persephone, clamant, ad tua dona veni.
Ut clamata silet, montes ululatibus implent,
Et feriunt maesta pectora nuda manu.
Attonita est plangore Ceres; modo venerat Hennam:
Nec mora, Me miseram filia, dixit, ubi es?
Mentis inops rapitur, quales audire solemus
Threicias passis Maenadas ire comis.
Ut vitulo mugit sua mater ab ubere rapto,
Et quaerit fetus per nemus omne suos:
Sic dea, nec retinet gemitus, et concita cursu
Fertur; et a campis incipit, Henna, tuis.
Inde puellaris nacta est vestigia plantae,
Et pressam noto pondere vidit humum.
Forsitan illa dies erroris summa fuisset,
Si non turbassent signa reperta sues.
Iamque Leontinos, Amenanaque flumina cursu
Praeterit, et ripas, herbifer Aci, tuas:
Praeterit et Cyanen, et fontem lenis Anapi,
Et te, verticibus non adeunde Gela.
Liquerat Ortygien, Megareaque, Pantagienque,
Quaque Symaetheas accipit aequor aquas;
Antraque Cyclopum, positis exusta caminis,
Quique locus curvae nomina falcis habet:
Himeraque, et Didymen, Acragantaque, Tauromenonque,
Sacrorumque Melan pascua laeta boum.
Hinc Camerinan adit, Thapsonque et Heloria Tempe,
Quaque patet Zephyro semper apertus Eryx.
Iamque Peloriaden, Lilybaeaque, iamque Pachynon
Lustrarat, terrae cornua prima suae:
Quacumque ingreditur, miseris loca cuncta querelis
Implet, ut amissum quum gemit ales Ityn;
Perque vices modo, Persephone, modo, Filia, clamat;
Clamat, et alternis nomen utrumque ciet:
Sed neque Persephone Cererem, neque filia matrem
Audit, et alternis nomen utrumque perit;
Unaque, pastorem vidisset an arva colentem,
Vox erat, Hac gressus si qua puella tulit?
Iam color unus inest rebus; tenebrisque teguntur
Omnia: iam vigiles conticuere canes.
Alta iacet vasti super ora Typhoeos Aetne,
Cuius anhelatis ignibus ardet humus.
Illic accendit geminas pro lampade pinus:
Hinc Cereris sacris nunc quoque taeda datur.
Est specus exesi structura pumicis asper,
Non homini regio, non adeunda ferae:
Quo simul advenit, frenatos curribus angues
Iungit, et aequoreas sicca pererrat aquas.
Effugit et Syrtes, et te, Zanclaea Charybdi,
Et vos, Nisaei, naufraga monstra, canes;
Adriacumque patens late, bimaremque Corinthon.
Sic venit ad portus, Attica terra, tuos.
Hic primum sedit gelido maestissima saxo;
Illud Cecropidae nunc quoque triste vocant.
Sub Iove duravit multis immota diebus,
Et lunae patiens, et pluvialis aquae.
Fors sua cuique loco est. Quo nunc Cerealis Eleusin,
Dicitur hoc Celei rura fuisse senis.
Ille domum glandes excussaque mora rubetis
Portat, et arsuris arida ligna focis.
Filia parva duas redigebat rupe capellas,
Et tener in cunis filius aeger erat.
Mater, ait virgo; mota est dea nomine matris:
Quid facis in solis incomitata iugis?
Restitit et senior, quamvis onus urget, et orat
Tecta suae subeat quantulacumque casae.
Illa negat: simularat anum, mitraque capillos
Presserat; instanti talia dicta refert:
Sospes eas, semperque parens; mihi filia rapta est.
Heu melior quanto sors tua sorte mea!
Dixit; et, ut lacrimae, neque enim lacrimare deorum est,
Decidit in tepidos lucida gutta sinus.
Flent pariter, molles animi, virgoque senexque;
E quibus haec iusti verba fuere senis:
Sic tibi, quam raptam quereris, sit filia sospes,
Surge, nec exiguae despice tecta casae.
Cui dea, Duc, inquit: scisti, qua cogere posses;
Seque levat saxo, subsequiturque senem.
Dux comiti narrat, quam sit sibi filius aeger,
Nec capiat somnos, invigiletque malis.

406 Heu *quam* H. e codd. 407 *At* vos id. e codd. 408 *pacificumque.* 432 *vestros* flore *replete.* 433 *oblectat.* 448 sinus vestium deripiens disciderat. 449 *iamque* H. e cod. Eleganter. 454 Trist. I, 3, 78. 462 *e campis* 497 *ac venit.* 511 *monte* codd. plurimi.

Illa soporiferum, parvos initura penates,
  Colligit agresti lene papaver humo.
Dum legit, oblito fertur gustasse palato,
  Longamque imprudens exsoluisse famem.
Quae quia principio posuit ieiunia noctis,
  Tempus habent mystae sidera visa cibi.
Limen ut intravit, luctus videt omnia plena.
  Iam spes in puero nulla salutis erat.
Matre salutata, mater Metanira vocatur,
  Iungere dignata est os puerile suo.
Pallor abit, subitaeque vigent in corpore vires:
  Tantus coelesti venit ab ore vigor.
Tota domus laeta est, hoc est materque paterque
  Nataque: tres illi tota fuere domus.
Mox epulas ponunt, liquefacta coagula lacte,
  Pomaque, et in ceris aurea mella suis.
Abstinet alma Ceres, somnique papavera causas
  Dat tibi cum tepido lacte bibenda, puer.
Noctis erat medium, placidique silentia somni;
  Triptolemum gremio sustulit illa suo.
Terque manu permulsit eum: tria carmina dixit;
  Carmina mortali non referenda sono,
Inque foco pueri corpus vivente favilla
  Obruit, humanam purget ut ignis onus.
Excutitur somno stulte pia mater, et amens,
  Quid facis? exclamat; membraque ab igne rapit
Cui dea, Dum non es, dixit, scelerata fuisti:
  Irrita materno sunt mea dona metu.
Iste quidem mortalis erit: sed primus arabit,
  Et seret, et culta praemia tollet humo.
Dixit; et egrediens nubem trahit, inque dracones
  Transit, et aligero tollitur axe Ceres.
Sunion expositum, Piraeaque tuta recessu
  Linquit, et in dextrum quae iacet ora latus.
Hinc init Aegaeum, quo Cycladas adspicit omnes;
  Ioniumque rapax, Icariumque legit.
Perque urbes Asiae longum petit Hellespontum,
  Diversumque locis alta pererrat iter.
Nam modo turilegos Arabas, modo despicit Indos;
  Hinc Libys, hinc Meroe, siccaque terra subest.
Nunc adit Hesperios, Rhenum, Rhodanumque, Padumque,
  Teque future parens, Thybri, potentis aquae.
Quo feror? immensum est erratas dicere terras:
  Praeteritus Cereri nullus in orbe locus.
Errat et in coelo, liquidique immunia ponti
  Alloquitur gelido proxima signa polo:
Parrhasides stellae, namque omnia nosse potestis,
  Aequoreas nunquam quum subeatis aquas:
Persephonen miserae natam monstrate parenti.
  Dixerat. Huic Helice talia verba refert:
Crimine nox vacua est. Solem de virgine rapta
  Consule, qui late facta diurna videt.
Sol aditus, Quam quaeris, ait, ne vana labores,
  Nupta Iovis fratri tertia regna tenet.
Questa diu secum sic est affata Tonantem,
  Maximaque in vultu signa dolentis erant:
Si memor es, de quo mihi sit Proserpina nata,
  Dimidium curae debet habere tuae.
Orbe pererrato, sola est iniuria facti
  Cognita; commissi praemia raptor habet.
At neque Persephone digna est praedone marito,
  Nec gener hoc nobis more parandus erat.
Quid gravius victore Gya captiva tulissem,
  Quam nunc, te coeli sceptra tenente, tuli?
Verum impune ferat; nos haec patiamur inultae:
  Reddat, et emendet facta priora novis.
Iupiter hanc lenit, factumque excusat amore.
  Nec gener est nobis ille pudendus, ait.
Non ego nobilior. Posita est mihi regia coelo;
  Possidet alter aquas, alter inane Chaos.
Sed si forte tibi non est mutabile pectus,
  Statque semel iuncti rumpere vincla tori;
Hoc quoque tentemus, siquidem ieiuna remansit:
  Sin minus, inferni coniugis uxor erit.
Tartara iussus adit sumptis Caducifer alis,
  Speque redit citius, visaque certa refert.
Rapta tribus, dixit, solvit ieiunia granis,
  Punica quae in lento cortice poma tegunt.
Haud secus indoluit, quam si modo rapta fuisset,
  Maesta parens, longa vixque refecta mora est.
Atque ita, Nec nobis coelum est habitabile, dixit:
  Taenaria recipi me quoque valle iube.
Et factura fuit; pactus nisi Iupiter esset,
  Bis tribus ut coelo mensibus illa foret.
Tum demum vultumque Ceres animumque recepit,
  Imposuitque suae spicea serta comae.
Largaque provenit cessatis messis in arvis,
  Et vix congestas area cepit opes.
Alba decent Cererem: vestes Cerealibus albas
  Sumite; nunc pulli velleris usus abest.
Occupat Apriles Idus cognomine Victor
  Iupiter: hac illi sunt data templa die.
Hac quoque, ni fallor, populo dignissima nostro
  Atria Libertas coepit habere sua.
Luce secutura tutos pete, navita, portus:
  Ventus ab occasu grandine mistus erit.
Scilicet, ut fuerit, tamen hac Mutinensia Caesar
  Grandine militia contudit arma sua.
Tertia post Veneris quum lux surrexerit Idus,
  Pontifices forda sacra litate bove.
Forda ferens bos est fecundaque, dicta ferendo.
  Hinc etiam fetus nomen habere putant.
Nunc gravidum pecus est: gravidae nunc semine terrae;
  Telluri plenae victima plena datur.
Pars cadit arce Iovis: ter denas Curia vaccas
  Accipit, et largo sparsa cruore madet.
Ast ubi visceribus vitulos rapuere ministri,
  Sectaque fumosis exta dedere focis;
Igne cremat vitulos, quae natu maxima Virgo est,
  Luce Palis populos purget ut ille cinis.
Rege Numa, fructu non respondente labori,
  Irrita decepti vota colentis erant.
Nam modo siccus erat gelidis Aquilonibus annus;
  Nunc ager assidua luxuriabat aqua.
Saepe Ceres primis dominum fallebat in herbis,
  Et levis obsesso stabat avena solo;
Et pecus ante diem partus edebat acerbos,
  Agnaque nascendo saepe necabat ovem.
Silva vetus, nullaque diu violata securi
  Stabat, Maenalio sacra relicta deo.
Ille dabat tacitis animo responsa quieto
  Noctibus. Hic geminas rex Numa mactat oves.
Prima cadit Fauno; leni cadit altera Somno.
  Sternitur in duro vellus utrumque solo.
Bis caput intonsum fontana spargitur unda;
  Bis sua faginea tempora fronde premit.
Usus abest Veneris: nec fas animalia mensis
  Ponere; nec digitis annulus ullus inest.
Veste rudi tectum supra nova vellera corpus
  Ponit, adorato per sua verba deo.
Interea placidam redimita papavere frontem
  Nox venit, et secum somnia nigra trahit.

540 *Tangere.* 548 in *teneris* a. m. *favis.* 593 *Gyge* codd. Iam Scalig. emendaverat *Gye.* V. ad Hor. Carm. II, 17, 14. 627 e diversitate codicum constituit H. *Sit licet, et* fuerit al.

Faunus adest; oviumque premens pede vellera duro,
  Edidit a dextro talia dicta toro:
Morte boum tibi, rex, Tellus placanda duarum;
  Det sacris animas una necata duas.
Excutitur terrore quies; Numa visa revolvit,
  Et secum ambages caecaque iussa refert.
Expedit errantem nemori gratissima coniux,
  Et dixit, Gravidae posceris exta bovis.
Exta bovis dantur gravidae; felicior annus
  Provenit, et fructum terra pecusque ferunt.
Hanc quondam Cytherea diem properantius ire
  Iussit, et aetherios praecipitavit equos;
Ut titulum imperii quam primum luce sequenti
  Augusto iuveni prospera bella darent.
Sed iam praeteritas quartus ubi Lucifer Idus
  Respicit, hac Hyades Dorida nocte petunt.
Tertia post Hyadas quum lux erit orta remotas;
  Carcere partitos Circus habebit equos.
Cur igitur missae vinctis ardentia taedis
  Terga ferant vulpes, causa docenda mihi.
Frigida Carseolis, nec olivis apta ferendis,
  Terra, sed ad segetes ingeniosus ager.
Hac ego Pelignos, natalia rura, petebam,
  Parva, sed assiduis humida semper aquis.
Hospitis antiqui solitas intravimus aedes:
  Dempserat emeritis iam iuga Phoebus equis.
Is mihi multa quidem, sed et haec, narrare solebat,
  Unde meum praesens instrueretur opus:
Hoc, ait, in campo, campumque ostendit, habebat
  Rus breve cum duro parca colona viro.
Ille suam peragebat humum, sive usus aratri,
  Sive cavae falcis, sive bidentis erat.
Haec modo verrebat stantem tibicine villam:
  Nunc matris plumis ova fovenda dabat;
Aut virides malvas, aut fungos colligit albos,
  Aut humilem grato calfacit igne focum:
Et tamen assiduis exercet brachia telis,
  Adversumque minas frigoris arma parat.
Filius huius erat primo lascivus in aevo,
  Addideratque annos ad duo lustra duos.
Is capit extremi vulpem convalle salicti:
  Abstulerat multas illa cohortis aves.
Captivam stipula faenoque involvit, et ignes
  Admovet. Urentes effugit illa manus.
Qua fugit, incendit vestitos messibus agros.
  Damnosis vires ignibus aura dabat.
Factum abiit: monumenta manent. Nam vivere captam
  Nunc quoque lex vulpem Carseolana vetat.
Utque luat poenas gens haec, Cerealibus ardet;
  Quoque modo segetes perdidit, ipsa perit.
Postera quum veniet, terras visura patentes,
  Memnonis in roseis lutea mater equis;
E duce lanigeri pecoris, qui prodidit Hellen,
  Sol abit: egresso victima maior adest.
Vacca sit an taurus, non est cognoscere promptum:
  Pars prior apparet; posteriora latent.
Seu tamen et taurus, sive est hoc femina signum,
  Iunone invita munus amoris habet.
Nox abiit, oriturque Aurora. Palilia poscor.
  Non poscor frustra, si favet alma Pales.
Alma Pales, faveas pastoria sacra canenti;
  Persequor officio si tua festa pio.
Certe ego de vitulo cinerem, stipulasque fabales,
  Saepe tuli plena, februa casta, manu.
Certe ego transilui positas ter in ordine flammas;
  Udaque roratas laurea misit aquas.
Mota dea est, operique favet. Navalibus exit
  Puppis: habent ventos iam mea vela suos.
I, pete virginea, populus, suffimen ab ara;
  Vesta dabit, Vestae munere purus eris.
Sanguis equi suffimen erit, vitulique favilla;
  Tertia res, durae culmen inane fabae.
Pastor, oves saturas ad prima crepuscula lustra:
  Unda prius spargat, virgaque verrat humum.
Frondibus, et fixis decorentur ovilia ramis;
  Et tegat ornatas longa corona fores.
Caerulei fiant vivo de sulphure fumi,
  Tactaque fumanti sulphure balet ovis.
Ure maris rores, taedamque, herbasque Sabinas,
  Et crepet in mediis laurus adusta focis;
Libaque de milio milii fiscella sequatur:
  Rustica praecipue est hoc dea laeta cibo.
Adde dapes mulctramque suas; dapibusque resectis
  Silvicolam tepido lacte precare Palen.
Consule, dic, pecori pariter pecorisque magistris:
  Effugiat stabulis noxa repulsa meis.
Sive sacro pavi, sedive sub arbore sacra,
  Pabulaque in bustis inscia carpsit ovis;
Seu nemus intravi vetitum, nostrisque fugatae
  Sunt oculis Nymphae, semicaperque deus;
Seu mea falx ramo lucum spoliavit opaco,
  Unde data est aegrae fiscina frondis ovi:
Da veniam culpae; nec, dum degrandinat, obsit
  Agresti fano supposuisse pecus.
Nec noceat turbasse lacus. Ignoscite, Nymphae,
  Mota quod obscuras ungula fecit aquas.
Tu, dea, pro nobis Fontes fontanaque placa
  Numina; tu sparsos per nemus omne deos.
Nec Dryadas, nec nos videamus labra Dianae;
  Nec Faunum, medio quum premit arva die.
Pelle procul morbos. Valeant hominesque gregesque;
  Et valeant vigiles, provida turba, canes.
Neve minus multas redigam, quam mane fuerunt,
  Neve gemam referens vellera rapta lupo.
Absit iniqua fames. Herbae frondesque supersint;
  Quaeque lavent artus, quaeque bibantur, aquae.
Ubera plena premam. Referat mihi caseus aera;
  Dentque viam liquido vimina rara sero;
Sitque salax aries; conceptaque semina coniux
  Reddat, et in stabulo multa sit agna meo;
Lanaque proveniat nullas laesura puellas,
  Mollis, et ad teneras quamlibet apta manus.
Quae precor, eveniant: et nos faciamus ad annum
  Pastorum dominae grandia liba Pali.
His dea placanda est: haec tu conversus ad ortus
  Dic ter, et in vivo perlue rore manus.
Tum licet, apposita, veluti cratere, camella,
  Lac niveum potes, purpureamque sapam;
Moxque per ardentes stipulae crepitantis acervos
  Traiicias celeri strenua membra pede.
Expositus mos est. Moris mihi restat origo.
  Turba facit dubium, coeptaque nostra tenet.
Omnia purgat edax ignis, vitiumque metallis
  Excoquit: idcirco cum duce purgat oves.
An, quia cunctarum contraria semina rerum
  Sunt duo discordes, ignis et unda, dei;
Iunxerunt elementa patres, aptumque putarunt
  Ignibus et sparsa tangere corpus aqua?

677 quartus *tibi* H. e codd. 694 *Seu curvae*. Glossa est. 695 veterem et ruinosam villam. Tibicines fulcra sunt. 703 *sub valle* H. e duob. codd. 721 *Parilia*. 728 *Virgaque* ror. H. 729 sq. *exi* (e coni.) — *tua* vela e trib. codd. H. 745 *refectis, relictis, remotis*. 756 *Fauno*, pro templo Fauni. 761 lavra, lavpera. 778 prolem. Ex— e cod. V. ad V, 435. 779 sq. camella, vas ligneum; sapa, mustum ad tert. partem mensurae decoctum.

An, quod in his vitae causa est, haec perdidit exsul,
His nova fit coniux; haec duo magna putant?
Vix equidem credo. Sunt qui Phaethonta referri
Credant, et nimias Deucalionis aquas.
Pars quoque, quum saxis pastores saxa feribant,
Scintillam subito prosiluisse ferunt.
Prima quidem periit; stipulis excepta secunda est.
Hoc argumentum flamma Palilis habet.
An magis hunc morem pietas Aeneia fecit,
Innocuum victo cui dedit ignis iter?
Hoc tamen est vero propius: quum condita Roma est,
Transferri iussos in nova tecta Lares;
Mutantesque domum tectis agrestibus, ignem
Et cessaturae supposuisse casae:
Per flammas saluisse pecus, saluisse colonos;
Quod fit natali nunc quoque, Roma, tuo.
Ipse locus causas vati facit. Urbis origo
Venit. Ades factis, magne Quirine, tuis.
Iam luerat poenas frater Numitoris, et omne
Pastorum gemino sub duce vulgus erat.
Contrahere agrestes, et moenia ponere utrique
Convenit. Ambigitur, moenia ponat uter.
Nil opus est, dixit, certamine, Romulus, ullo.
Magna fides avium est: experiamur aves.
Res placet. Alter init nemorosi saxa Palati;
Alter Aventinum mane cacumen init.
Sex Remus, hic volucres bis sex videt ordine: pacto
Statur, et arbitrium Romulus urbis habet.
Apta dies legitur, quae moenia signet aratro.
Sacra Palis suberant: inde movetur opus.
Fossa fit ad solidum: fruges iaciuntur in ima,
Et de vicino terra petita solo.
Fossa repletur humo, plenaeque imponitur ara,
Et novus accenso fungitur igne focus.
Inde premens stivam designat moenia sulco:
Alba iugum niveo cum bove vacca tulit.
Vox fuit haec regis: Condenti, Iupiter, urbem,
Et genitor Mavors, Vestaque mater ades;
Quosque pium est adhibere deos, advertite cuncti:
Auspicibus vobis hoc mihi surgat opus.
Longa sit huic aetas, dominaeque potentia terrae,
Sitque sub hac oriens occiduusque dies.
Ille precabatur. Tonitru dedit omina laevo
Iupiter, et laevo fulmina missa polo.
Augurio laeti iaciunt fundamina cives,
Et novus exiguo tempore murus erat.
Hoc Celer urget opus, quem Romulus ipse vocarat;
Sintque, Celer, curae, dixerat, ista tuae.
Neve quis aut muros, aut factam vomere fossam
Transeat; audentem talia dede neci.
Quod Remus ignorans, humiles contemnere muros
Coepit, et, His populus, dicere, tutus erit?
Nec mora, transiluit. Rutro Celer occupat ausum.
Ille premit duram sanguinolentus humum.
Haec ubi rex didicit; lacrimas introrsus obortas
Devorat, et clausum pectore vulnus habet.
Flere palam non vult, exemplaque fortia servat;
Sicque meos muros transeat hostis, ait.
Dat tamen exsequias; nec iam suspendere fletum
Sustinet; et pietas dissimulata patet.
Osculaque applicuit posito suprema feretro,
Atque ait, Invito frater adempte, vale.
Arsurosque artus unxit: fecere, quod ille,
Faustulus, et maestas Acca soluta comas.
Tum iuvenem nondum facti flevere Quirites;
Ultima plorato subdita flamma rogo est.
Urbs oritur, quis tunc hoc ulli credere posset?
Victorem terris impositura pedem.
Cuncta regas: et sis magno sub Caesare semper;
Saepe etiam plures nominis huius habe.
Et quoties steteris domito sublimis in orbe;
Omnia sint humeris inferiora tuis.
Dicta Pales nobis. Idem Vinalia dicam.
Una tamen media est inter utramque dies.
Numina vulgares Veneris celebrate puellae;
Multa professarum quaestibus apta Venus.
Poscite ture dato formam, populique favorem,
Poscite blanditias, dignaque verba ioco;
Cumque sua dominae date grata sisymbria myrto,
Textaque composita iuncea vincla rosa.
Templa frequentari Collinae proxima portae
Nunc decet; a Siculo nomina colle tenent;
Utque Syracusas Arethusidas abstulit armis
Claudius, et bello te quoque cepit, Eryx.
Carmine vivacis Venus est translata Sibyllae,
Inque suae stirpis maluit urbe coli.
Cur igitur Veneris festum Vinalia dicant,
Quaeritis, et quare sit Iovis ista dies?
Turnus, an Aeneas Latiae gener esset Amatae,
Bellum erat. Etruscas Turnus adoptat opes.
Clarus erat, sumptisque ferox Mezentius armis,
Et vel equo magnus, vel pede maior erat.
Quem Rutuli Turnusque suis adsciscere tentant
Partibus. Haec contra dux ita Tuscus ait:
Stat mihi non parvo virtus mea. Vulnera testor,
Armaque, quae sparsi sanguine saepe meo.
Qui petis auxilium, non grandia divide mecum
Praemia, de lacubus proxima musta tuis.
Nulla mora est operae. Vestrum dare, vincere nostrum est.
Quam velit Aeneas ista negata mihi!
Annuerant Rutuli. Mezentius induit arma;
Induit Aeneas, alloquiturque Iovem:
Hostica Tyrrheno vota est vindemia regi;
Iupiter, e Latio palmite musta feres.
Vota valent meliora; cadit Mezentius ingens,
Atque indignanti pectore plangit humum.
Venerat Auctumnus calcatis sordidus uvis:
Redduntur merito debita vina Iovi.
Dicta dies hinc est Vinalia. Iupiter illam
Vindicat et festis gaudet inesse suis.
Sex ubi, quae restent, luces Aprilis habebit;
In medio cursu tempora veris erunt;
Et frustra pecudem quaeres Athamantidos Helles,
Signaque dant imbres, exoriturque Canis.
Hac mihi Nomento Romam quum luce redirem,
Obstitit in media candida pompa via.
Flamen in antiquae lucum Robiginis ibat,
Exta canis flammis, exta daturus ovis.
Protinus accessi, ritus ne nescius essem.
Edidit haec Flamen verba, Quirine, tuus:
Aspera Robigo, parcas Cerealibus herbis,
Et tremat in summa leve cacumen humo.
Tu sata sideribus coeli nutrita secundi
Crescere, dum fiant falcibus apta, sinas.
Vis tua non levis est. Quae tu frumenta notasti,
Maestus in amissis illa colonus habet.
Nec venti tantum Cereri nocuere, nec imbres,
Nec sic marmoreo pallet adusta gelu;
Quantum, si culmos Titan incalfacit udos.
Tunc locus est irae, Diva timenda, tuae.
Parce, precor, scabrasque manus a messibus aufer,
Neve noce cultis: posse nocere sat est.

807 *Ipse locum casus*. 815 *adit*. 821 ad solidum, ita profunda, ut omnis humus mollior exhauriretur. [illegible] rutrum, rastrum, a ruenda tellure. [illegible] *Culta* H. e.

Nec teneras segetes, sed durum amplectere ferrum,
  Quodque potest alios perdere, perde prior.
Utilius gladios et tela nocentia carpes.
  Nil opus est illis: otia mundus agit.
Sarcula nunc, durusque bidens, et vomer aduncus,
  Ruris opes niteant: inquinet arma situs;
Conatusque aliquis vagina ducere ferrum,
  Adstrictum longa sentiat esse mora.
At tu ne viola Cererem, semperque colonus
  Absenti possit solvere vota tibi.
Dixerat. A dextra villis mantele solutis,
  Cumque meri patera turis acerra fuit.
Tura focis vinumque dedit, fibrasque bidentis,
  Turpiaque obscaenae, vidimus, exta canis.
Tum mihi, Cur detur sacris nova victima, quaeris?
  Quaesieram: causam percipe, Flamen ait:
Est Canis, Icarium dicunt, quo sidere moto
  Tosta sitit tellus, praecipiturque seges.
Pro cane sidereo canis hic imponitur arae,
  Et, quare pereat, nil nisi nomen habet.
Quum Phrygis Assaraci Titania fratre relicto
  Sustulit immenso ter iubar orbe suum;
Mille venit variis florum dea nexa coronis:
  Scena ioci morem liberioris habet.
Exit et in Maias sacrum Florale Kalendas.
  Tunc repetam: nunc me grandius urget opus.
Aufert Vesta diem: cognato Vesta recepta est
  Limine; sic iusti constituere senes.
Phoebus habet partem, Vestae pars altera cessit;
  Quod superest illis, tertius ipse tenet.
State Palatinae laurus, praetextaque quercu
  Stet domus. Aeternos tres habet una deos.

LIBER QUINTUS.

Quaeritis, unde putem Maio data nomina mensi?
  Non satis est liquido cognita causa mihi.
Ut stat, et incertus qua sit sibi nescit eundum,
  Quum videt ex omni parte viator iter;
Sic, quia posse datur diversas reddere causas,
  Qua ferar, ignoro; copiaque ipsa nocet.
Dicite, quae fontes Aganippidos Hippocrenes
  Grata Medusaei signa tenetis equi.
Dissensere deae. Quarum Polyhymnia coepit
  Prima. Silent aliae; dictaque mente notant:
Post chaos, ut primum data sunt tria corpora mundo,
  Inque novas species omne recessit opus;
Pondere terra suo subsedit, et aequora traxit,
  At coelum levitas in loca summa tulit.
Sed quoque cum stellis nulla gravitate retentus,
  Et vos Lunares exsiluistis equi.
Sed neque Terra diu Coelo, nec cetera Phoebo
  Sidera cedebant: par erat omnis honos.
Saepe aliquis solio, quod tu, Saturne, tenebas,
  Ausus de media plebe sedere deus;
Et latus Oceano quisquam deus advena iunxit,
  Tethys et extremo saepe recepta loco est;
Donec Honor, placidoque decens Reverentia vultu
  Corpora legitimis imposuere toris.
Hinc sata Maiestas, quae mundum temperat omnem,
  Quaque die partu est edita, magna fuit.
Nec mora: consedit medio sublimis Olympo,
  Aurea, purpureo conspicienda sinu.
Consedere simul Pudor et Metus. Omne videres
  Numen ad hanc vultus composuisse suos.
Protinus intravit mentes suspectus honorum:
  Fit pretium dignis; nec sibi quisque placet.
Hic status in coelo multos permansit in annos,
  Dum senior fatis excidit arce deus.
Terra feros partus, immania monstra, Gigantas
  Edidit, ausuros in Iovis ire domum.
Mille manus illis dedit, et pro cruribus angues,
  Atque ait, In magnos arma movete deos.
Exstruere hi montes ad sidera summa parabant,
  Et magnum bello sollicitare Iovem.
Fulmina de coeli iaculatus Iupiter arce,
  Vertit in auctores pondera vasta suos.
His bene Maiestas armis defensa deorum
  Restat, et ex illo tempore firma manet.
Assidet illa Iovi: Iovis est fidissima custos,
  Et praestat sine vi sceptra tenenda Iovi.
Venit et in terras: coluerunt Romulus illam
  Et Numa, mox alii, tempore quisque suo.
Illa patres in honore pio matresque tuetur;
  Illa comes pueris virginibusque venit.
Illa datos fasces commendat, eburque curule;
  Illa coronatis alta triumphat equis.
Finierat voces Polyhymnia. Dicta probarunt
  Clioque, et curvae scita Thalia lyrae.
Excipit Uranie: fecere silentia cunctae;
  Et vox audiri nulla, nisi illa, potest:
Magna fuit quondam capitis reverentia cani,
  Inque suo pretio ruga senilis erat.
Martis opus iuvenes animosaque bella gerebant,
  Et pro dis aderant in statione suis.
Viribus illa minor, nec habendis utilis armis,
  Consilio patriae saepe ferebat opem;
Nec nisi post annos patuit tunc Curia seros,
  Nomen et aetatis mite Senatus habet.
Iura dabat populo senior, finitaque certis
  Legibus est aetas, unde petatur honos.
Et medius iuvenum, non indignantibus ipsis,
  Ibat, et interior, si comes unus erat.
Verba quis auderet coram sene digna rubore
  Dicere? censuram longa senecta dabat.
Romulus hoc vidit, selectaque pectora Patres
  Dixit. Ad hos Urbis summa relata novae.
Hinc sua maiores posuisse vocabula Maio
  Tangor, et aetati consuluisse suae.
Et Numitor dixisse potest, Da, Romule, mensem
  Hunc senibus; nec avum sustinuisse nepos.
Nec leve praepositi pignus successor honoris
  Iunius, a iuvenum nomine dictus, adest.
Tum sic, neglectos hedera redimita capillos,
  Prima sui coepit Calliopea chori:
Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn,
  Qui terram liquidis, qua patet, ambit aquis.
Hinc sata Pleione cum coelifero Atlante
  Iungitur, ut fama est, Pleiadasque parit;
Quarum Maia suas forma superasse sorores
  Traditur, et summo concubuisse Iovi.
Haec enixa iugo cupressiferae Cyllenes,
  Aetherium volucri qui pede carpit iter.

942 quare *fiat*, i. e. immoletur. 943 *Tithonia*. Alt Burm. e duob. codd. 950 *patres*.
Lib. V, 25 Maiestas; *hos est dea censa parentes* H. e codd. Est *hos habuit parentes*. 30 *cultus* cod. Vat. Sic H. 61 illa, κατ' ἐννοούμενον, senectus. 64 *erat*. Sic H. 77 *praeposito — honori*. Sic H. 78 *habet*. Sic id.

Arcades hunc, Ladonque rapax, et Maenalos ingens
  Rite colunt, Luna credita terra prior.
Exsul ab Arcadia Latios Evander in agros
  Venerat, impositos attuleratque deos.
Hic, ubi nunc Roma est orbis caput, arbor et herbae,
  Et paucae pecudes, et casa rara fuit.
Quo postquam ventum; Consistite, praescia mater,
  Nam locus imperii rus erit istud, ait.
Et matri et vati paret Nonacrius heros,
  Inque peregrina constitit hospes humo;
Sacraque multa quidem, sed Fauni prima bicornis
  Has docuit gentes, alipedisque dei.
Semicaper, coleris cinctutis, Faune, Lupercis,
  Quum lustrant celebres vellera secta vias.
At tu materno donasti nomine mensem,
  Inventor curvae, furibus apte, fidis.
Nec pietas haec prima tua est: septena putaris,
  Pleiadum numerum, fila dedisse lyrae.
Haec quoque desierat; laudata est voce sororum.
  Quid faciam? turbae pars habet omnis idem.
Gratia Pieridum nobis aequaliter adsit,
  Nullaque laudetur plusve minusve mihi.
Ab Iove surgat opus. Prima mihi nocte videnda
  Stella est in cunas officiosa Iovis.
Nascitur Oleniae signum pluviale Capellae:
  Illa dati coelum praemia lactis habet.
Nais Amalthea, Cretaea nobilis Ida,
  Dicitur in silvis occuluisse Iovem.
Huic fuit haedorum mater formosa duorum,
  Inter Dictaeos conspicienda greges,
Cornibus aeriis, atque in sua terga recurvis,
  Ubere, quod nutrix posset habere Iovis.
Lac dabat illa deo: sed fregit in arbore cornu,
  Truncaque dimidia parte decoris erat.
Sustulit hoc Nymphe, cinxitque recentibus herbis,
  Et plenum pomis ad Iovis ora tulit.
Ille, ubi res coeli tenuit, solioque paterno
  Sedit, et invicto nil Iove maius erat,
Sidera nutricem, nutricis fertile cornu
  Fecit; quod dominae nunc quoque nomen habet.
Praestitibus Maiae Laribus videre Kalendae
  Aram constitui, signaque parva deum.
Voverat illa quidem Curius; sed multa vetustas
  Destruit: et saxo longa senecta nocet.
Causa tamen positi fuerat cognominis illis,
  Quod praestant oculis omnia tuta suis.
Stant quoque pro nobis, et praesunt moenibus Urbis,
  Et sunt praesentes, auxiliumque ferunt.
At canis ante pedes, saxo fabricatus eodem.
  Stabat. Quae standi cum Lare causa fuit?
Servat uterque domum, domino quoque fidus uterque.
  Compita grata deo: compita grata cani.
Exagitant et Lar et turba Diania fures:
  Pervigilantque Lares, pervigilantque canes.
Bina gemellorum quaerebam signa deorum,
  Viribus annosae facta caduca morae:
Mille Lares, Geniumque ducis, qui tradidit illos,
  Urbs habet; et vici numina trina colunt.
Quo feror? Augustus mensis mihi carminis huius
  Ius dabit. Interea diva canenda Bona est.
Est moles nativa: loco res nomina fecit.
  Appellant saxum: pars bona montis ea est.
Huic Remus institerat frustra, quo tempore fratri
  Prima Palatinae regna dedistis aves.
Templa Patres illic, oculos exosa viriles,
  Leniter acclivi constituere iugo.
Dedicat haec veteris Clausorum nominis heres,
  Virgineo nullum corpore passa virum.
Livia restituit, ne non imitata maritum
  Esset, et ex omni parte secuta virum.
Postera quum roseam pulsis Hyperionis astris
  In matutinis lampada tollit equis;
Frigidus Argestes summas mulcebit aristas,
  Candidaque a Calabris vela dabuntur aquis.
At simul inducunt obscura crepuscula noctem;
  Pars Hyadum toto de grege nulla latet.
Ora micant Tauri septem radiantia flammis,
  Navita quas Hyadas Graius ab imbre vocat.
Pars Bacchum nutrisse putat: pars credidit esse
  Tethyos has neptes, Oceanique senis.
Nondum stabat Atlas, humeros oneratus Olympo,
  Quum satus est forma conspiciendus Hyas.
Hunc stirps Oceani maturis nisibus Aethra
  Edidit, et Nymphas: sed prior ortus Hyas.
Dum nova lanugo, pavidos formidine cervos
  Terret, et est illi praeda benigna lepus.
At postquam virtus annis adolevit, in apros
  Audet, et hirsutas comminus ire feras;
Dumque petit latebras fetae catulosque leaenae,
  Ipse fuit Libycae praeda cruenta leae.
Mater Hyan, et Hyan maestae flevere sorores,
  Cervicemque polo suppositurus Atlas.
Victus uterque parens tamen est pietate sororum;
  Illa dedit coelum: nomina fecit Hyas.
Mater, ades, florum, ludis celebrata iocosis:
  Distuleram partes mense priore tuas.
Incipis Aprili; transis in tempora Maii.
  Alter te fugiens, quum venit alter, habet.
Quum tua sint, cedantque tibi confinia mensum;
  Convenit in laudes ille vel iste tuas.
Circus in hunc exit, clamataque palma theatris:
  Hoc quoque cum Circi munere carmen eat.
Ipsa doce quae sis: hominum sententia fallax.
  Optima tu proprii nominis auctor eris.
Sic ego, sic nostris respondit diva rogatis;
  Dum loquitur, vernas efflat ab ore rosas:
Chloris eram, quae Flora vocor. Corrupta Latino
  Nominis est nostri littera Graeca sono.
Chloris eram, Nymphe campi felicis, ubi audis
  Rem fortunatis ante fuisse viris.
Quae fuerit mihi forma, grave est narrare modestae:
  Sed generum matri reperit illa deum
Ver erat: errabam. Zephyrus conspexit; abibam.
  Insequitur; fugio. Fortior ille fuit:
Et dederat fratri Boreas ius omne rapinae,
  Ausus Erechthea praemia ferre domo.
Vim tamen emendat dando mihi nomina nuptae,
  Inque meo non est ulla querela toro.
Vere fruor semper: vere est nitidissimus annus,
  Arbor habet frondes, pabula semper humus.
Est mihi fecundus dotalibus hortus in agris,
  Aura fovet; liquidae fonte rigatur aquae.
Hunc meus implevit generoso flore maritus,
  Atque ait, Arbitrium tu, dea, floris habe.
Saepe ego digestos volui numerare colores;
  Nec potui. Numero copia maior erat.
Roscida quum primum foliis excussa pruina est,
  Et variae radiis intepuere comae;

91 *Arcadiis.* Sic H. 108 pars omnis idem turbae habet, i. e. singulis trium sororum binae assentiuntur, ut cui accedendum sit, nescias. 123 *cinctumque* H. e cod. 131 *Ara erat* illa quidem *Curibus.* Sane Varro scribit, *Tatium* Lares fovisse. Alt. cod. Vat. 132 post *Destruit* commate interpungebatur, ut *et* copulando inserviret. Nunc est pro *etiam*, ut sententia fiat. 143 sqq. Quaerebam illa bina signa Larum, et iam Urbs mille habet ab Augusto *sibi tradita, et vici* una cum Larib. Genium principis colunt. Cf. Sueton. Aug. 31. 152 *signa* H. e trib. codd. [illegible] *passa nefas* cod. pro diversa lect.

Conveniunt pictis incinctae vestibus Horae,
Inque leves calathos munera nostra legunt.
Protinus arripiunt Charites; nectuntque coronas,
Sertaque, coelestes implicitura comas.
Prima per immensas sparsi nova semina gentes:
Unius tellus ante coloris erat.
Prima Therapnaeo feci de sanguine florem,
Et manet in folio scripta querela suo.
Tu quoque nomen habes cultos, Narcisse, per hortos:
Infelix, quod non alter et alter eras!
Quid Crocon, aut Attin referam, Cinyraque creatum;
De quorum per me vulnere surgit honor?
Mars quoque, si nescis, per nostras editus artes.
Iupiter hoc ut adhuc nesciat, usque precor.
Sancta Iovem Iuno, nata sine matre Minerva,
Officio doluit non eguisse suo.
Ibat, ut Oceano quereretur facta mariti;
Restitit ad nostras fessa labore fores.
Quam simul adspexi; Quid te, Saturnia, dixi,
Attulit? Exponit, quem petat, illa locum.
Addidit et causam. Verbis solabar amicis.
Non, inquit, verbis cura levanda mea est.
Si pater est factus neglecto coniugis usu
Iupiter, et nomen solus utrumque tenet;
Cur ego desperem fieri sine coniuge mater,
Et parere intacto, dummodo casta, viro?
Omnia tentabo latis medicamina terris,
Et freta, Tartareos excutiamque sinus.
Vox erat in cursu: vultum dubitantis habebam.
Nescio quid, Nymphe, posse videris, ait.
Ter volui promittere opem, ter lingua retenta est:
Ira Iovis magni causa timoris erat.
Fer, precor, auxilium, dixit; celabitur auctor:
Et Stygiae numen testificatur aquae.
Quod petis, Oleniis, inquam, mihi missus ab arvis
Flos dabit. Est hortis unicus ille meis.
Qui dabat, Hoc, dixit, sterilem quoque tange iuvencam;
Mater erit. Tetigit; nec mora, mater erat.
Protinus haerentem decerpsi pollice florem,
Tangitur: et tacto concipit illa sinu.
Iamque gravis Thracen, et laeva Propontidos intrat:
Fitque potens voti; Marsque creatus erat.
Qui memor accepti per me natalis, Habeto
Tu quoque Romulea, dixit, in Urbe locum.
Forsitan in teneris tantum mea regna coronis
Esse putes. Tangunt numen et arva meum.
Si bene floruerint segetes, erit area dives;
Si bene floruerit vinea, Bacchus erit.
Si bene floruerint oleae, nitidissimus annus,
Pomaque proventum temporis huius habent.
Flore semel laeso pereunt viciaeque fabaeque,
Et pereunt lentes, advena Nile, tuae.
Vina quoque in magnis operose condita cellis
Florent, et nebulae dolia summa tegunt.
Mella meum munus. Volucres ego mella daturas
Ad violam, et cytisos, et thyma cana voco.
Nos quoque idem facimus tunc quum iuvenilibus annis
Luxuriant animi, corporaque ipsa virent.
Talia dicentem tacitus mirabar. At illa,
Ius tibi discendi, si qua requiris, ait.
Dic, dea, ludorum, respondi, quae sit origo.
Vix bene desieram; retulit illa mihi.
Cetera luxuriae nondum instrumenta vigebant:
Aut pecus, aut latam dives habebat humum.
Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est:
Sed iam de vetito quisque parabat opes.
Venerat in morem populi depascere saltus,
Idque diu licuit, poenaque nulla fuit.
Vindice servabat nullo sua publica vulgus,
Iamque in privato pascere inertis erat.
Plebis ad aediles perducta licentia talis
Publicios: animus defuit ante viris.
Rem populus recipit: mulctam subiere nocentes.
Vindicibus laudi publica cura fuit.
Mulcta data est ex parte mihi; magnoque favore
Victores ludos instituere novos.
Parte locant clivum, qui tunc erat ardua rupes,
Utile nunc iter est; Publiciumque vocant.
Annua credideram spectacula facta: negavit;
Addidit et dictis altera verba suis:
Nos quoque tangit honor: festis gaudemus, et aris,
Turbaque coelestes ambitiosa sumus.
Saepe deos aliquis peccando fecit iniquos,
Et pro delictis hostia blanda fuit.
Saepe Iovem vidi, quum iam sua mittere vellet
Fulmina, ture dato sustinuisse manum.
At si negligimur, magnis iniuria poenis
Solvitur, et iustum praeterit ira modum.
Respice Thestiaden; flammis absentibus arsit:
Causa est, quod Phoebes ara sine igne fuit.
Respice Tantaliden; eadem dea vela tenebat.
Virgo est, et spretos bis tamen ulta focos.
Hippolyte infelix, velles coluisse Dionen,
Quum consternatis diripereris equis!
Longa referre mora est correcta oblivia damnis.
Me quoque Romani praeteriere Patres.
Quid facerem? per quod fierem manifesta doloris?
Exigerem nostrae qualia damna notae?
Excidit officium tristi mihi. Nulla tuebar
Rura, nec in pretio fertilis hortus erat.
Lilia deciderant, violas arere videres
Filaque punicei languida facta croci.
Saepe mihi Zephyrus, Dotes corrumpere noli
Ipsa tuas, dixit; dos mihi vilis erat.
Florebant oleae; venti nocuere protervi.
Florebant segetes; grandine laesa Ceres.
In spe vitis erat; coelum nigrescit ab Austris,
Et subita frondes decutiuntur aqua.
Nec volui fieri, nec sum crudelis in ira:
Cura repellendi sed mihi nulla fuit.
Convenere Patres: et, si bene floreat annus,
Numinibus nostris annua festa vovent.
Annuimus voto. Consul cum consule ludos
Postumio Laenas persoluere mihi.
Quaerere conabar, quare lascivia maior
His foret in ludis, liberiorque iocus;
Sed mihi succurrit, numen non esse severum,
Aptaque deliciis munera ferre deam.
Tempora sutilibus cinguntur tota coronis,
Et latet iniecta splendida mensa rosa.
Ebrius incinctis philyra conviva capillis
Saltat, et imprudens vertitur arte meri.
Ebrius ad durum formosae limen amicae
Cantat; habent unctae mollia serta comae.
Nulla coronata peraguntur seria fronte,
Nec liquidae vinctis flore bibuntur aquae.
Donec eras mistus nullis, Acheloe, racemis,
Gratia sumendae non erat ulla rosae.
Bacchus amat flores: Baccho placuisse coronam,
Ex Ariadnaeo sidere nosse potes.
Scena levis decet hanc; non est, mihi credite, non est
Illa cothurnatas inter habenda deas.

254 *Tetigi*. Sic H. 287 *deleta*. Res facta a. U. 513. Cf. Tacit. Ann. II, 49. 326 repellendi, ventos, grandinem est. 343 Virg. Ge. I, 9.

Turba quidem cur hos celebret meretricia ludos,
  Non ex difficili causa petita subest.
Non est de tetricis, non est de magna professis:
  Vult sua plebeio sacra patere choro;
Et monet aetatis specie, dum floreat, uti,
  Contemni spinam, quum cecidere rosae.
Cur tamen, ut dantur vestes Cerealibus albae,
  Sic haec est cultu versicolore decens?
An quia maturis albescit messis aristis,
  Et color et species floribus omnis inest?
Annuit; et motis flores cecidere capillis,
  Accidere in mensas ut rosa missa solet.
Lumina restabant, quorum me causa latebat;
  Quum sic errores abstulit illa meos.
Vel quia purpureis collucent floribus agri,
  Lumina sunt nostros visa decere dies:
Vel quia nec flos est hebeti, nec flamma, colore,
  Atque oculos in se splendor uterque trahit:
Vel quia deliciis nocturna licentia nostris
  Convenit. A vero tertia causa venit.
Est breve praeterea, de quo mihi quaerere restat,
  Si liceat, dixi. Dixit et illa, Licet.
Cur tibi pro Libycis claudantur rete leaenis
  Imbelles capreae, sollicitusque lepus.
Non sibi, respondit, silvas cessisse, sed hortos,
  Arvaque pugnaci non adeunda ferae.
Omnia finierat: tenues secessit in auras.
  Mansit odor: posses scire fuisse deam.
Floreat ut toto carmen Nasonis in aevo;
  Sparge, precor, donis pectora nostra tuis.
Nocte minus quarta promet sua sidera Chiron
  Semivir, et flavi corpore mistus equi.
Pelion Haemoniae mons est obversus in Austros:
  Summa virent pinu; cetera quercus habet.
Phillyrides tenuit. Saxo stant antra vetusto,
  Quae iustum memorant incoluisse senem.
Ille manus, olim missuras Hectora leto,
  Creditur in lyricis detinuisse modis.
Venerat Alcides exhausta parte laborum,
  Iussaque restabant ultima paene viro.
Stare simul casu Troiae duo fata videres:
  Hinc puer Aeacides, hinc Iove natus erat.
Excipit hospitio iuvenem Philyreius heros,
  Et causam adventus hic rogat, ille docet.
Perspicit interea clavam spoliumque leonis:
  Virque, ait, his armis, armaque digna viro.
Nec se, quin horrens auderent tangere setis
  Vellus, Achilleae continuere manus;
Dumque senex tractat squalentia tela venenis,
  Excidit, et laevo fixa sagitta pede est.
Ingemuit Chiron, traxitque e corpore ferrum:
  Adgemit Alcides, Haemoniusque puer.
Ipse tamen lectas Pagasaeis collibus herbas
  Temperat, et varia vulnera mulcet ope.
Virus edax superabat opem; penitusque recepta
  Ossibus, et toto corpore pestis erat.
Sanguine Centauri Lernaeae sanguis Echidnae
  Mistus ad auxilium tempora nulla dabant.
Stabat, ut ante patrem, lacrimis perfusus Achilles:
  Sic flendus Peleus, si moreretur, erat.
Saepe manus aegras manibus fingebat amicis;
  Morum, quos fecit, praemia doctor habet.
Oscula saepe dedit. Dixit quoque saepe iacenti:
  Vive, precor, nec me, care, relinque, pater.
Nona dies aderat; quum tu, iustissime Chiron,
  Bis septem stellis corpora cinctus eras.
Hunc lyra curva sequi cuperet; sed idonea nondum
  Est via. Nox aptum tertia tempus erit.
Scorpius in coelo, quum cras lucescere Nonas
  Dicimus, a media parte notandus erit.
Hinc ubi protulerit formosa ter Hesperus ora,
  Ter dederint Phoebo sidera victa locum;
Ritus erit veteris, nocturna Lemuria, sacri,
  Inferias tacitas Manibus illa dabunt.
Annus erat brevior; nec adhuc pia februa norant:
  Nec tu dux mensum, Iane biformis, eras.
Iam tamen exstincto cineri sua dona ferebant,
  Compositique nepos busta piabat avi.
Mensis erat Maius, maiorum nomine dictus,
  Qui partem prisci nunc quoque moris habet.
Nox ubi iam media est, somnoque silentia praebet,
  Et canis, et variae conticuistis aves;
Ille memor veteris ritus, timidusque deorum,
  Surgit: habent gemini vincula nulla pedes;
Signaque dat digitis medio cum pollice iunctis,
  Occurrat tacito ne levis umbra sibi;
Quumque manus puras fontana perluit unda,
  Vertitur, et nigras accipit ore fabas,
Aversusque iacit: sed dum iacit, Haec ego mitto;
  His, inquit, redimo meque meosque fabis.
Hoc novies dicit, nec respicit. Umbra putatur
  Colligere, et nullo terga vidente sequi.
Rursus aquam tangit, Temesaeaque concrepat aera,
  Et rogat, ut tectis exeat umbra suis.
Quum dixit novies, Manes exite paterni;
  Respicit, et pure sacra peracta putat.
Dicta sit unde dies, quae nominis exstet origo,
  Me fugit. Ex aliquo est invenienda deo.
Pleiade nate, mone, virga venerande potenti:
  Saepe tibi Stygii regia visa Iovis.
Venit adoratus Caducifer. Accipe causam
  Nominis; ex ipso cognita causa deo est:
Romulus ut tumulo fraternas condidit umbras,
  Et male veloci iusta soluta Remo;
Faustulus infelix, et passis Acca capillis
  Spargebant lacrimis ossa perusta suis.
Inde domum redeunt sub prima crepuscula maesti,
  Utque erat, in duro procubuere toro.
Umbra cruenta Remi visa est assistere lecto,
  Atque haec exiguo murmure verba loqui:
En ego dimidium vestri parsque altera voti,
  Cernite, sim qualis; qui modo qualis eram!
Qui modo, si volucres habuissem regna iubentes,
  In populo potui maximus esse meo.
Nunc sum elapsa rogi flammis, et inanis imago:
  Haec est ex illo forma relicta Remo;
Heu ubi Mars pater est? si vos modo vera locuti,
  Uberaque expositis ille ferina dedit.
Quem lupa servavit, manus hunc temeraria civis
  Perdidit. O quanto mitior illa fuit!
Saeve Celer, crudelem animam per vulnera reddas,
  Utque ego, sub terras sanguinolentus eas.
Noluit hoc frater. Pietas aequalis in illo est.
  Quod potuit, lacrimas in mea fata dedit.
Hunc vos per lacrimas, per vestra alimenta rogate,
  Ut celebrem nostro signet honore diem.
Mandantem amplecti cupiunt, et brachia tendunt:
  Lubrica prensantes effugit umbra manus.
Ut secum fugiens somnos abduxit imago;
  Ad regem voces fratris uterque ferunt.
Romulus obsequitur, lucemque Remuria dixit
  Illam, qua positis iusta feruntur avis.

387 *exacta*. Sic H. 435 *Terque* manus H. e codd. Porro *proluit* al. codd. al. *perluit*; hoc est penitus purgare, illud leviter adspergere: utrum ad sacrum illud requisitum fuerit, difficile est dicere. 472 lacrimas Manibus illa. 474 *festo* duo codd. Sic H.

Aspera mutata est in lenem tempore longo
Littera, quae toto nomine prima fuit.
Mox etiam Lemures animas dixere silentum:
Hic verbi sensus, vix ea vocis erat.
Fana tamen veteres illis clausere diebus,
Ut nunc ferali tempore operta vides.
Nec viduae taedis eadem, nec virginis apta
Tempora. Quae nupsit, non diuturna fuit.
Hac quoque de causa, si te proverbia tangunt,
Mense malas Maio nubere vulgus ait.
Sed tamen haec tria sunt sub eodem tempore festa
Inter se nullo continuata die.
Quorum si mediis Boeotum Oriona quaeres;
Falsus eris. Signi causa canenda mihi.
Iupiter, et, lato qui regnat in aequore, frater
Carpebant socias, Mercuriusque, vias.
Tempus erat, quo versa iugo referuntur aratra,
Et pronum saturae lac bibit agnus ovis.
Forte senex Hyrieus, angusti cultor agelli,
Hos videt, exiguam stabat ut ante casam.
Atque ita, Longa via est, nec tempora longa supersunt,
Dixit; et hospitibus ianua nostra patet.
Addidit et vultum verbis; iterumque rogavit.
Parent promissis, dissimulantque deos.
Tecta senis subeunt, nigro deformia fumo:
Ignis in extremo stipite parvus erat.
Ipse genu nixus flammas exsuscitat aura,
Et promit quassas comminuitque faces.
Stant calices, minor inde fabas, olus alter habebat,
Et fumant testu pressus uterque suo:
Dumque mora est, tremula dat vina rubentia dextra;
Accipit aequoreus pocula prima deus.
Quae simul exhausit; Da nunc bibat ordine, dixit,
Iupiter. Audito palluit ille Iove.
Ut rediit animus, cultorem pauperis agri
Immolat, et magno torret in igne bovem;
Quaeque puer quondam primis diffuderat annis,
Prodit famoso condita vina cado.
Nec mora: flumineam lino celantibus ulvam,
Sic quoque non altis, discubuere toris.
Nunc dape, nunc posito mensae nituere Lyaeo
Terra rubens crater, pocula fagus erant.
Verba fuere Iovis: Si quid fert impetus, opta;
Omne feres. Placidi verba fuere senis:
Cara fuit coniux, primae mihi cura iuventae
Cognita: nunc ubi sit quaeritis? urna tegit.
Huic ego iuratus, vobis in verba vocatis,
Coniugio, dixi, sola fruere meo.
Et dixi, et servo. Sed enim diversa voluntas
Est mihi: nec coniux, sed pater esse volo.
Annuerant omnes: omnes ad terga iuvenci
Consisterant — pudor est ulteriora loqui.
Tum superiniecta texere madentia terra;
Iamque decem menses, et puer ortus erat.
Hunc Hyrieus, quia sic genitus, vocat Uriona.
Perdidit antiquum littera prima sonum.
Creverat immensum: comitem sibi Delia sumpsit.
Ille deae custos, ille satelles erat.
Verba movent iras non circumspecta deorum.
Quam nequeam, dixit, vincere, nulla fera est.
Scorpion immisit Tellus. Fuit impetus illi
Curva gemelliparae spicula ferre deae.
Obstitit Orion. Latona nitentibus astris
Addidit, et, Meriti praemia, dixit, habe.
Sed quid et Orion, et cetera sidera mundo
Cedere festinant, noxque coartat iter?
Quid solito citius liquido iubar aequore tollit
Candida, Lucifero praeveniente, dies?
Fallor? an arma sonant? non fallimur: arma sonabant.
Mars venit; et veniens bellica signa dedit.
Ultor ad ipse suos coelo descendit honores,
Templaque in Augusto conspicienda Foro.
Et deus est ingens, et opus. Debebat in Urbe
Non aliter nati Mars habitare sui.
Digna Giganteis haec sunt delubra tropaeis;
Hinc fera Gradivum bella movere decet:
Seu quis ab Eoo nos impius orbe lacesset,
Seu quis ab occiduo Sole domandus erit.
Prospicit armipotens operis fastigia summi,
Et probat invictos summa tenere deos.
Prospicit in foribus diversae tela figurae,
Armaque terrarum milite victa suo.
Hinc videt Aenean oneratum pondere caro,
Et tot Iuleae nobilitatis avos.
Hinc videt Iliaden humeris ducis arma ferentem,
Claraque dispositis acta subesse viris.
Spectat et Augusto praetextum nomine templum,
Et visum, lecto Caesare, maius opus.
Voverat hoc iuvenis tunc, quum pia sustulit arma.
A tantis Princeps incipiendus erat.
Ille manus tendens, hinc stanti milite iusto,
Hinc coniuratis, talia dicta dedit:
Si mihi bellandi pater est, Vestaeque sacerdos
Auctor, et ulcisci numen utrumque paro;
Mars, ades, et satia scelerato sanguine ferrum,
Stetque favor causa pro meliore tuus.
Templa feres, et, me victore, vocaberis Ultor.
Voverat; et fuso laetus ab hoste redit.
Nec satis est meruisse semel cognomina Marti:
Persequitur Parthi signa retenta manu.
Gens fuit et campis, et equis, et tuta sagittis,
Et circumfusis invia fluminibus.
Addiderant animos Crassorum funera genti,
Quum periit miles, signaque, duxque simul.
Signa, decus belli, Parthus Romana tenebat,
Romanaeque aquilae signifer hostis erat.
Isque pudor mansisset adhuc, nisi fortibus armis
Caesaris Ausoniae protegerentur opes.
Ille notas veteres, et longi dedecus aevi
Sustulit. Agnorunt signa recepta suos.
Quid tibi nunc solitae mitti post terga sagittae,
Quid loca, quid rapidi profuit usus equi?
Parthe, refers aquilas: victos quoque porrigis arcus.
Pignora iam nostri nulla pudoris habes.
Rite deo templumque datum, nomenque bis ulto:
Et meritus votis debita solvit honos.
Sollemnes ludos Circo celebrate, Quirites:
Non visa est fortem scena decere deum.
Pliadas adspicies omnes, totumque sororum
Agmen, ubi ante Idus nox erit una super.
Tunc mihi non dubiis auctoribus incipit aestas,
Et tepidi finem tempora veris habent.
Idibus ora prior stellantia tollere Taurum
Indicat: huic signo fabula nota subest.

491 sq. Lemuria trib. dieb. ita celebrantur, ut alterni dies sacri sint, videl. VII, V. III. Id. Mai. 506 *hesterno* codd. opt. Verum hesternus ignis ad mane pertinet, non ad vesperam. Vid. Met. VIII, 642. Virg. Aen. VIII, 407 sqq. 542 sq. coll. c. 466 sqq. 510 *spumant* et *fumat* codd. Em. H. Posset quidem sing. tolerari, sed elegantius versus coniungitur c. verbis *stant calices*; unde etiam punct. quod vulgo post haec verba ponunt, in colonem mutavi. 525 *prima* mihi *cura iuventa*. 531 sq. Omnes ad immolati bovis pellem constiterant, in eamque urinam fecerunt. Hygin. Poet. Astron. II, 34. 535 *οὐρῆσαι* est urinare. 543 Obstitit, ut ipse tamen [illegible] periret. [illegible] duob. codd. 566 subesse, in titulis statuar. descripta. 568 Et visum Augusti [illegible] illud opus videtur.

Praebuit, ut taurus, Tyriae sua terga puellae
  Iupiter, et falsa cornua fronte tulit.
Illa iubam dextra, laeva retinebat amictus,
  Et timor ipse novi causa decoris erat.
Aura sinus implet: flavos movet aura capillos;
  Sidoni, sic fueras adspicienda Iovi.
Saepe puellares subduxit ab aequore plantas,
  Et metuit tactus assilientis aquae;
Saepe deus prudens tergum demisit in undas,
  Haereat ut collo fortius illa suo.
Litoribus tactis stabat sine cornibus ullis
  Iupiter, inque deum de bove versus erat.
Taurus init coelum. Te, Sidoni, Iupiter implet.
  Parsque tuum terrae tertia nomen habet.
Hoc alii signum Phariam dixere iuvencam;
  Quae bos ex homine est, ex bove facta dea.
Tunc quoque priscorum virgo simulacra virorum
  Mittere roboreo scirpea ponte solet.
Corpora post decies senos qui credidit annos
  Missa neci, sceleris crimine damnat avos.
Fama vetus; tunc quum Saturnia terra vocata est,
  Talia fatidici dicta fuere dei:
Falcifero libata seni duo corpora, gentes,
  Mittite, quae Tuscis excipiantur aquis.
Donec in haec venit Tirynthius arva, quotannis
  Tristia Leucadio sacra peracta modo.
Illum stramineos in aquam misisse Quirites;
  Herculis exemplo corpora falsa iaci.
Pars putat, ut ferrent iuvenes suffragia soli,
  Pontibus infirmos praecipitasse senes.
Thybri, doce verum: tua ripa vetustior Urbe.
  Principium ritus tu bene nosse potes.
Thybris arundiferum medio caput extulit alveo;
  Raucaque dimovit talibus ora sonis:
Haec loca desertas vidi sine moenibus herbas:
  Pascebat sparsos utraque ripa boves;
Et quem nunc gentes Tiberin noruntque timentque,
  Tunc etiam pecori despiciendus eram.
Arcadis Evandri nomen tibi saepe refertur:
  Ille meas remis advena torsit aquas.
Venit et Alcides, turba comitatus Achiva;
  Albula, si memini, tunc mihi nomen erat.
Excipit hospitio iuvenem Pallantius heros,
  Et tandem Caco debita poena venit.
Victor abit, secumque boves, Erytheida praedam,
  Abstrahit. At comites longius ire negant;
Magnaque pars horum desertis venerat Argis:
  Montibus his ponunt spemque Laremque suum.
Saepe tamen patriae dulci tanguntur amore,
  Atque aliquis moriens hoc breve mandat opus:
Mittite me in Tiberin: Tiberinis vectus ut undis
  Litus ad Inachium pulvis inanis eam.
Displicet heredi mandati cura sepulcri:
  Mortuus Ausonia conditur hospes humo.
Scirpea pro domino Tiberi iactatur imago,
  Ut repetant Graias per freta longa domos.
Hactenus: ut vivo subiit rorantia saxo
  Antra, leves cursum sustinuistis aquae.
Clare nepos Atlantis, ades: quem montibus olim
  Edidit Arcadiis Pleias una Iovi.
Pacis et armorum superis imisque deorum
  Arbiter, alato qui pede carpis iter;
Laete lyrae pulsu, nitida quoque laete palaestra,
  Quo didicit culte lingua docente loqui:
Templa tibi posuere Patres spectantia Circum
  Idibus. Ex illo est haec tibi festa dies.
Te, quicumque suas profitentur vendere merces,
  Ture dato, tribuas ut sibi lucra, rogant.
Est aqua Mercurii portae vicina Capenae;
  Si iuvat expertis credere, numen habet.
Huc venit incinctus tunica mercator; et urna
  Purus suffita, quam ferat, haurit aquam.
Uda fit hinc laurus: lauro sparguntur ab uda
  Omnia, quae dominos sunt habitura novos.
Spargit et ipse suos lauro rorante capillos,
  Et peragit solita fallere voce preces.
Ablue praeteriti periuria temporis, inquit;
  Ablue praeterita perfida verba die:
Sive ego te feci testem, falsove citavi
  Non audituri numina magna Iovis;
Sive deum prudens alium divamve fefelli,
  Abstulerint celeres improba dicta Noti,
Et pereant veniente die periuria nobis;
  Nec curent superi, si qua locutus ero.
Da modo lucra mihi, da facto gaudia lucro,
  Et face, ut emptori verba dedisse iuvet.
Talia Mercurius poscentem ridet ab alto,
  Se memor Ortygias surripuisse boves.
At mihi pande, precor, tanto meliora petenti,
  In Geminos ex quo tempore Phoebus eat?
Quum totidem de mense dies superesse videbis,
  Quot sunt Herculei facta laboris, ait.
Dic, ego respondi, causam mihi sideris huius.
  Causam facundo reddidit ore deus:
Abstulerant raptas Phoeben Phoebesque sororem
  Tyndaridae fratres, hic eques, ille pugil.
Bella parant, repetuntque suas et frater et Idas;
  Leucippo fieri pactus uterque gener.
His amor, ut repetant, illis, ut reddere nolint,
  Suadet, et ex causa pugnat uterque pari.
Effugere Oebalidae cursu potuere sequentes;
  Sed visum celeri vincere turpe fuga.
Liber ab arboribus locus est, apta area pugnae.
  Constiterant illic: nomen Aphidna loco.
Pectora traiectus Lynceo Castor ab ense
  Non exspectato vulnere pressit humum.
Ultor adest Pollux, et Lyncea perforat hasta,
  Qua cervix humeros continuata premit.
Ibat in hunc Idas, vixque est Iovis igne repulsus:
  Tela tamen dextrae fulmine rapta negant.
Iamque tibi coelum, Pollux, sublime patebat;
  Quum, Mea, dixisti, percipe verba, pater.
Quod mihi das uni, coelum partire duobus:
  Dimidium toto munere maius erit.
Dixit, et alterna fratrem statione redemit;
  Utile sollicitae sidus uterque rati.
Ad Ianum redeat, qui quaerit, Agonia quid sint;
  Quae tamen in fastis hoc quoque tempus habent.
Nocte sequente diem canis Erigoneius exit.
  Est alio signi reddita causa loco.
Proxima Vulcani lux est; Tubilustria dicunt.
  Lustrantur purae, quas facit ille, tubae.
Quatuor inde notis locus est; quibus ordine lectis
  Vel mos sacrorum, vel Fuga Regis inest.

611 *subducit* et 613 *demittit* H. e duob. codd. Reliqui hoc loco *dimisit*, quod emendavi. Altero loco perf. alterum praes. admisit Krebsius, non satis concinne. 646 *sic* mem. cod. 651 *agris* codd. Em. H. 660 *repetat* H. e paucis codd. 668 *favente* H. e codd. 675 *tunicas* id. e codd. 676 *suffitas* pauci codd. Em. H. Alii veram lect. ... ctionib. habent obscuratam. 687 *pereant*, non puniantur. Al. *pateant*. 720 *utrumque*. 727 Q. R. C. F. i. e. vel Quando Rex (sacror.) Comitiavit (in comitio, quo tunc semel ei licebat ire, fuit, i. e. discessit), Fas (nam quando in comitio est, nefas; v. Auson. Popm. ad Varron. de L. L. V, pag. 60); vel Quando Rex Comitio Fugit, quod idem *est*.

Nec te praetereo, populi Fortuna potentis
  Publica; cui templum luce sequente datum.
Hanc ubi dives aquis acceperit Amphitrite;
  Grata Iovi fulvae rostra videbis avis.
Auferet ex oculis veniens Aurora Booten:
  Continuaque die sidus Hyantis erit.

LIBER SEXTUS.

Hic quoque mensis habet dubias in nomine causas:
  Quae placeant, positis omnibus, ipse leges.
Facta canam; sed erunt, qui me finxisse loquantur,
  Nullaque mortali numina visa putent.
Est deus in nobis, agitante calescimus illo;
  Impetus hic sacrae semina mentis habet.
Fas mihi praecipue vultus vidisse deorum:
  Vel quia sum vates; vel quia sacra cano.
Est nemus arboribus densum, secretus ab omni
  Voce locus, si non obstreperetur aquis.
Hic ego quaerebam, coepti quae mensis origo
  Esset, et in cura nominis huius eram.
Ecce deas vidi: non quas praeceptor arandi
  Viderat, Ascraeas quum sequeretur oves:
Nec quas Priamides in aquosae vallibus Idae
  Contulit. Ex illis sed tamen una fuit.
Ex illis fuit una, sui germana mariti.
  Haec erat, agnovi, quae stat in arce Iovis.
Horrueram, tacitoque animum pallore fatebar;
  Quum dea, quos fecit, sustulit ipsa metus.
Namque ait, O vates, Romani conditor anni,
  Ause per exiguos magna referre modos;
Ius tibi fecisti numen coeleste videndi,
  Quum placuit numeris condere festa tuis.
Ne tamen ignores, vulgique errore traharis;
  Iunius a nostro nomine nomen habet.
Est aliquid nupsisse Iovi, Iovis esse sororem.
  Fratre magis, dubito, glorier, anne viro.
Si genus adspicitur; Saturnum prima parentem
  Feci. Saturni sors ego prima fui.
A patre dicta meo quondam Saturnia Roma est:
  Haec illi a coelo proxima terra fuit.
Si torus in pretio est; dicor matrona Tonantis,
  Iunctaque Tarpeio sunt mea templa Iovi.
An potuit Maio pellex dare nomina mensi?
  Hic honor in nobis invidiosus erit?
Cur igitur regina vocor, princepsque dearum?
  Aurea cur dextrae sceptra dedere meae?
An faciant mensem luces, Lucinaque ab illis
  Dicar, et a nullo nomina mense traham?
Tunc me poeniteat posuisse fideliter iras
  In genus Electrae, Dardaniamque domum.
Causa duplex irae. Rapto Ganymede dolebam;
  Forma quoque Idaeo iudice victa mea est.
Poeniteat, quod non fovi Carthaginis arces,
  Quum mea sint illo currus et arma loco.
Poeniteat, Sparten, Argosque, measque Mycenas,
  Et veterem Latio supposuisse Samon.
Adde senem Tatium, Iunonicolasque Faliscos;
  Quos ego Romanis succubuisse tuli.
Sed neque poeniteat; nec gens mihi carior ulla est.
  Hic colar, hic teneam cum Iove templa meo.
Ipse mihi Mavors, Commendo moenia, dixit,
  Haec tibi: tu pollens urbe nepotis eris.
Dicta fides sequitur. Centum celebramur in aris:
  Nec levior quovis est mihi mensis honor.
Nec tamen hunc nobis tantummodo praestat honorem
  Roma; suburbani dant mihi munus idem.
Inspice, quos habeat nemoralis Aricia fastos,
  Et populus Laurens, Lanuviumque meum.
Est illic mensis Iunonius. Inspice Tibur,
  Et Praenestinae moenia sacra deae;
Iunonale leges tempus. Nec Romulus illas
  Condidit: at nostri Roma nepotis erat.
Finierat Iuno. Respeximus. Herculis uxor
  Stabat; et in vultu signa dolentis erant.
Non ego, si toto mater me cedere coelo
  Iusserit, invita matre morabor, ait.
Nunc quoque non luctor de nomine temporis huius.
  Blandior, et partes paene rogantis ago.
Remque mei iuris malim tenuisse precando,
  Et faveas causae forsitan ipse meae.
Aurea possedit posito Capitolia templo
  Mater; et ut debet, cum Iove summa tenet.
At decus omne mihi contingit origine mensis.
  Unicus est, de quo sollicitamur, honor.
Quid grave, si titulum mensis, Romane, dedisti
  Herculis uxori, posteritasque memor?
Haec quoque terra aliquid debet mihi nomine magni
  Coniugis. Huc captas appulit ille boves.
Hic male defensus flammis et dote paterna
  Cacus Aventinam sanguine tinxit humum.
Ad propiora vocor. Populum digessit ab annis
  Romulus, in partes distribuitque duas.
Haec dare consilium, pugnare paratior illa est:
  Haec aetas bellum suadet, at illa gerit.
Sic statuit, mensesque nota secrevit eadem.
  Iunius est iuvenum; qui fuit ante, senum.
Dixit; et in litem studio certaminis issent,
  Atque ira pietas dissimulata foret:
Venit Apollinea longas Concordia lauro
  Nexa comas, placidi numen opusque ducis.
Haec ubi narravit Tatium, fortemque Quirinum,
  Binaque cum populis regna coisse suis,
Et lare communi soceros generosque receptos;
  His nomen iunctis Iunius, inquit, habet.
Dicta triplex causa est. At vos ignoscite, divae:
  Res est arbitrio non dirimenda meo.
Ite pares a me. Perierunt iudice formae
  Pergama; plus laedunt, quam iuvet una, duae.
Prima dies tibi, Carna, datur. Dea cardinis haec est.
  Numine clausa aperit, claudit aperta suo.
Unde datas habeat vires, obscurior aevo
  Fama; sed e nostro carmine certus eris.
Adiacet antiquus Tiberino lucus Helerni:
  Pontifices illuc nunc quoque sacra ferunt.
Inde sata est Nymphe, Cranen dixere priores,
  Nequidquam multis saepe petita procis.
Rura sequi, iaculisque feras agitare solebat,
  Nodosasque cava tendere valle plagas.
Non habuit pharetram: Phoebi tamen esse sororem
  Credebant. Nec erat, Phoebe, pudenda tibi.
Huic aliquis iuvenum dixisset amantia verba;
  Reddebat tales protinus illa sonos:
Haec loca lucis habent nimis, et cum luce pudoris.
  Si secreta magis ducis in antra, sequor.

Lib. VI, 39 *faciant* codd. plurimi. 45 *fov-* H. e trib. codd. 107 *Granen.*

Credulus ante subit. Frutices haec nacta resistit,
Et latet, et nullo est invenienda loco.
Viderat hanc Ianus, visaeque cupidine captus,
Ad duram verbis mollibus usus erat.
Nympha iubet quaeri de more remotius antrum,
Utque comes sequitur, destituitque ducem.
Stulta, videt Ianus, quae post sua terga geruntur.
Nil agis, en! latebras respicit ille tuas.
Nil agis, en! dixi. Nam te sub rupe latentem
Occupat amplexu, speque potitus ait:
Ius pro concubitu nostro tibi cardinis esto;
Hoc pretium positae virginitatis habe.
Sic fatus, virgam, qua tristes pellere posset
A foribus noxas, haec erat alba, dedit.
Sunt avidae volucres: non quae Phineia mensis
Guttura fraudabant; sed genus inde trahunt.
Grande caput, stantes oculi, rostra apta rapinae:
Canities pennis, unguibus hamus inest.
Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes,
Et vitiant cunis corpora rapta suis.
Carpere dicuntur lactentia viscera rostris,
Et plenum poto sanguine guttur habent.
Est illis strigibus nomen: sed nominis huius
Causa, quod horrenda stridere nocte solent.
Sive igitur nascuntur aves, seu carmine fiunt,
Neniaque in volucres Marsa figurat anus;
In thalamos venere Procae. Proca natus in illis
Praeda recens avium quinque diebus erat;
Pectoraque exsorbent avidis infantia linguis.
At puer infelix vagit, opemque petit.
Territa voce sui nutrix accurrit alumni,
Et rigido sectas invenit ungue genas.
Quid faceret? color oris erat, qui frondibus olim
Esse solet seris, quas nova laesit hiems.
Pervenit ad Cranen, et rem docet. Illa, Timorem
Pone, tuus sospes, dixit, alumnus erit.
Venerat ad cunas; flebant materque paterque.
Sistite vos lacrimas, ipsa medebor, ait.
Protinus arbutea postes ter in ordine tangit
Fronde: ter arbutea limina fronde notat.
Spargit aquis aditus, et quae medicamen habebant;
Extaque de porca cruda bimestre tenet.
Atque ita, Noctis aves, extis puerilibus, inquit,
Parcite: pro parvo victima parva cadit.
Cor pro corde, precor, pro fibris sumite fibras.
Hanc animam vobis pro meliore damus.
Sic ubi libavit, prosecta sub aethere ponit,
Quique sacris adsunt, respicere illa vetat;
Virgaque Ianalis de spina ponitur alba,
Qua lumen thalamis parva fenestra dabat.
Post illud nec aves cunas violasse feruntur;
Et rediit puero, qui fuit ante, color.
Pinguia cur illis gustentur larda Kalendis,
Mistaque cum calido sit faba farre, rogas?
Prisca dea est; aliturque cibis, quibus ante solebat,
Nec petit adscitas luxuriosa dapes.
Piscis adhuc illi populo sine fraude natabat,
Ostreaque in conchis tuta fuere suis.
Nec Latium norat, quam praebet Ionia dives,
Nec, quae Pygmaeo sanguine gaudet, avem;
Et praeter pennas nihil in pavone placebat,
Nec tellus captas miserat ante feras.
Sus erat in pretio: caesa sue festa colebant.
Terra fabas tantum, duraque farra dabat.
Quae duo mista simul sextis quicumque Kalendis
Ederit, huic laedi viscera posse negant.
Arce quoque in summa Iunoni templa Monetae
Ex voto memorant facta, Camille, tuo.
Ante domus Manli fuerant: qui Gallica quondam
A Capitolino repulit arma Iove.
Quam bene, di magni, pugna cecidisset in illa
Defensor solii, Iupiter alte, tui!
Vixit, ut occideret damnatus crimine regni.
Hunc illi titulum longa senecta dabat.
Lux eadem Marti festa est; quem prospicit extra
Appositum Tectae porta Capena viae.
Te quoque, Tempestas, meritam delubra fatemur;
Quum paene est Corsis obruta classis aquis. [
Haec hominum monumenta patent. Si quaeritis astra;
Tunc oritur magni praepes adunca Iovis.
Postera lux Hyadas, Taurinae cornua frontis,
Evocat, et multa terra madescit aqua.
Mane ubi bis fuerit, Phoebusque iteraverit ortus,
Factaque erit posito rore bis uda seges;
Hac sacrata die Tusco Bellona duello
Dicitur, et Latio prospera semper adest.
Appius est auctor, Pyrrho qui pace negata
Multum animo vidit; lumine captus erat.
Prospicit a templo summum brevis area Circum.
Est ibi non parvae parva columna notae.
Hinc solet hasta manu, belli praenuntia, mitti,
In regem et gentes quum placet arma capi.
Altera pars Circi custode sub Hercule tuta est;
Quod deus Euboico carmine munus habet.
Muneris est tempus, qui Nonas Lucifer ante est.
Si titulos quaeris: Sulla probavit opus.
Quaerebam Nonas Sanco Fidione referrem,
An tibi, Semo pater; quum mihi Sancus ait:
Cuicumque ex illis dederis, ego munus habebo.
Nomina trina fero: sic voluere Cures.
Hunc igitur veteres donarunt aede Sabini,
Inque Quirinali constituere iugo.
Est mihi, sitque, precor, nostris diuturnior annis,
Filia: qua felix sospite semper ero.
Hanc ego quum vellem genero dare; tempora taedis
Apta requirebam, quaeque cavenda forent.
Tum mihi post sacras monstratur Iunius Idus
Utilis et nuptis, utilis esse viris;
Primaque pars huius thalamis aliena reperta est.
Nam mihi sic coniux sancta Dialis ait:
Donec ab Iliaca placidus purgamina Vesta
Detulerit flavis in mare Thybris aquis;
Non mihi detonsos crines depectere buxo,
Non ungues ferro subsecuisse licet:
Non tetigisse virum; quamvis Iovis ille sacerdos,
Quamvis perpetua sit mihi lege datus.
Tu quoque ne propera; melius tua filia nubet,
Ignea quum pura Vesta nitebit humo.
Tertia post Nonas removere Lycaona Phoebe
Fertur, et a tergo non habet Ursa metum.
Tunc ego me memini ludos in gramine Campi
Adspicere, et didici, lubrice Thybri, tuos.
Festa dies illis, qui lina madentia ducunt,
Quique tegunt parvis aera recurva cibis.
Mens quoque numen habet. Menti delubra videmus
Vota metu belli, perfide Poene, tui.
Poene, rebellaras: et leto consulis omnes
Attoniti Mauras pertimuere manus.

117 *entra* subit. 129 *spinam* H. 130 Krebs. c. *spina* erat alba. 157 et *aquae*. Alt. Krebs. e duob. codd. et quaecumque res medic. hab. 176 *quae* — *avis*. Sed alt. inter al. cod. Vat. 190 Ut appetiti regni notatus infamia ad posteritatis memoriam deferretur, longa eius aetas effecit. 193 sq. Inscriptio monumenti Scipionum ap. Orell. Vol. I. p. 149, No. 552 L. Scipionem docet, Barbati f. Corsica capta aedem Tempestatib. dedicasse. 227 sq. Stercus *ex aede Vestae XVII* Kal. Iul. deferebatur. Vid. 713 sq. 235 Lycaon pro Lycaonide: eleganter Krebs. absurde sic *Hyperionem proprie esse* Hyperionidem. 243 consulem, C. Flamin.

Spem metus expulerat; quum Menti vota senatus
Suscipit, et melior protinus illa venit.
Adspicit instantes mediis sex lucibus Idus
Illa dies, qua sunt vota soluta deae.
Vesta, fave: tibi nunc operata resolvimus ora;
Ad tua si nobis sacra venire licet.
In prece totus eram. Coelestia numina sensi,
Laetaque purpurea luce refulsit humus.
Non equidem vidi, valeant mendacia vatum,
Te, dea; nec fueras adspicienda viro.
Sed, quae nescieram, quorumque errore tenebar,
Cognita sunt, nullo praecipiente, mihi.
Dena quater memorant habuisse Palilia Romam,
Quum flammae custos aede recepta sua est.
Regis opus placidi, quo non metuentius ullum
Numinis ingenium terra Sabina tulit.
Quae nunc aere vides, stipula tunc tecta videres,
Et paries lento vimine textus erat.
Hic locus exiguus, qui sustinet atria Vestae,
Tunc erat intonsi regia magna Numae.
Forma tamen templi, quae nunc manet, ante fuisse
Dicitur; et formae causa probanda subest.
Vesta eadem est, et Terra: subest vigil ignis utrique;
Significant sedem terra focusque suam.
Terra pilae similis, nullo fulcimine nixa,
Aere subiecto tam grave pendet onus.
Ipsa volubilitas libratum sustinet orbem,
Quique premat partes, angulus omnis abest.
Quumque sit in media rerum regione locata,
Et tangat nullum plusve minusve latus;
Ni convexa foret, parti vicinior esset,
Nec medium terram mundus haberet onus.
Arte Syracosia suspensus in aere clauso
Stat globus, immensi parva figura poli;
Et quantum a summis, tantum secessit ab imis
Terra. Quod ut fiat, forma rotunda facit.
Par facies templi: nullus procurrit in illo
Angulus. A pluvio vindicat imbre tholus.
Cur sit virgineis, quaeris, dea culta ministris?
Inveniam causas hac quoque parte suas.
Ex Ope Iunonem memorant Cereremque creatas
Semine Saturni; tertia Vesta fuit.
Utraque nupserunt; ambae peperisse feruntur:
De tribus impatiens restitit una viri.
Quid mirum, virgo si virgine laeta ministra
Admittit castas in sua sacra manus?
Nec tu aliud Vestam, quam vivam intellige flammam:
Nataque de flamma corpora nulla vides.
Iure igitur virgo est, quae semina nulla remittit,
Nec capit: et comites virginitatis habet.
Esse diu stultus Vestae simulacra putavi:
Mox didici curvo nulla subesse tholo.
Ignis inexstinctus templo celatur in illo.
Effigiem nullam Vesta, nec ignis, habent.
Stat vi terra sua: vi stando Vesta vocatur,
Causaque par Graii nominis esse potest.
At focus a flammis, et, quod fovet omnia, dictus;
Qui tamen in primis aedibus ante fuit.
Hinc quoque vestibulum dici reor: inde precando
Affamur Vestam, quae loca prima tenes.
Ante focos olim longis considere scamnis
Mos erat, et mensae credere adesse deos.
Nunc quoque, quum fiunt antiquae sacra Vacunae,
Ante Vacunales stantque sedentque focos.
Venit in hos annos aliquid de more vetusto:
Fert missos Vestae pura patella cibos.
Ecce coronatis panis dependet asellis,
Et velant scabras florida serta molas.
Sola prius furnis torrebant farra coloni;
Et Fornacali sunt sua sacra deae.
Suppositum cineri panem focus ipse parabat,
Strataque erat tepido tegula quassa solo.
Inde focum servat pistor, dominamque focorum,
Et quae pumiceas versat asella molas.
Praeteream, referamne tuum, rubicunde Priape,
Dedecus? est multi fabula plena ioci.
Turrigera frontem Cybele redimita corona
Convocat aeternos ad sua festa deos.
Convocat et Satyros, et rustica numina, Nymphas.
Silenus, quamvis nemo vocarat, adest.
Nec licet, et longum est epulas narrare deorum:
In multo nox est pervigilata mero.
Hi temere errabant in opacae vallibus Idae:
Pars iacet, et molli gramine membra levat.
Hi ludunt, hos somnus habet: pars brachia nectit,
Et viridem celeri ter pede pulsat humum.
Vesta iacet, placidamque capit secura quietem,
Sicut erat positum caespite fulta caput.
At ruber hortorum custos Nymphasque deasque
Captat, et errantes fertque refertque pedes.
Adspicit et Vestam; dubium, Nymphamne putarit,
An scierit Vestam; scisse sed ipse negat.
Spem capit obscaenam, furtimque accedere tentat,
Et fert suspensos, corde micante, gradus.
Forte senex, quo vectus erat, Silenus asellum
Liquerat ad ripas lene sonantis aquae.
Ibat, ut inciperet longi deus Hellesponti:
Intempestivo quum rudit ille sono.
Territa voce gravi surgit dea. Convolat omnis
Turba. Per infestas effugit ille manus.
Lampsacos hoc animal solita est mactare Priapo:
Apta asini flammis indicis exta damus.
Quem tu, diva memor, de pane monilibus ornas.
Cessat opus: vacuae conticuere molae.
Nomine quam pretio celebratior, arce Tonantis,
Dicam, Pistoris quid velit ara Iovis.
Cincta premebantur trucibus Capitolia Gallis:
Fecerat obsidio iam diuturna famem.
Iupiter, ad solium superis regale vocatis,
Incipe, ait Marti. Protinus ille refert:
Scilicet ignotum est, quae sit fortuna meorum,
Et dolor hic animi voce querentis eget?
Si tamen, ut referam breviter mala iuncta pudori,
Exigis; Alpino Roma sub hoste iacet.
Haec est, cui fuerat promissa potentia rerum,
Iupiter? hanc terris impositurus eras?
Iamque suburbanos, Etruscaque contudit arma:
Spes erat in cursu; nunc Lare pulsa suo est.
Vidimus ornatos, aerata per atria, picta
Veste, triumphales occubuisse senes.
Vidimus Iliacae transferri pignora Vestae
Sede. Putant aliquos scilicet esse deos.
At si respicerent, qua vos habitatis in arce,
Totque domos vestras obsidione premi;
Nil opis in cura scirent superesse deorum,
Et data sollicita tura perire manu.
Atque utinam pugnae pateat locus! arma capessant;
Et, si non poterunt exsuperare, cadant.
Nunc inopes victus, ignavaque fata timentes
Monte suo clausos barbara turba premit.
Tum Venus, et lituo pulcher trabeaque Quirinus,
Vestaque pro Latio multa locuta suo.

261 *nitent, virent.* 267 *quae* Terra. Sic Vat. 310 in sacro Vacunae. 311 sqq. in sacris Vestae. 318 *puniceas.* 327 *collibus* codd. plurimi. 341 In eo erat, ut inciperet.

Publica, respondit, cura est pro moenibus istis,
  Iupiter: et poenas Gallia victa dabit.
Tu modo, quae desunt fruges, superesse putentur,
  Effice; nec sedes desere, Vesta, tuas.
Quodcumque est Cereris solidae, cava machina frangat,
  Mollitamque manu duret in igne focus.
Iusserat, et fratris virgo Saturnia iussis
  Annuit; et mediae tempora noctis erant.
Iam ducibus somnum dederat labor. Increpat illos
  Iupiter, et sacro, quid velit, ore docet:
Surgite, et in medios de summis arcibus hostes
  Mittite, quam minime tradere vultis, opem.
Somnus abit, quaeruntque novis ambagibus acti,
  Tradere quam nolint, et iubeantur, opem.
Ecce Ceres visa est. Iaciunt Cerealia dona.
  Iacta super galeas scutaque longa sonant.
Posse fame vinci spes excidit. Hoste repulso,
  Candida Pistori ponitur ara Iovi.
Forte revertebar festis Vestalibus illac,
  Qua nova Romano nunc via iuncta Foro est.
Huc pede matronam vidi descendere nudo;
  Obstupui, tacitus sustinuique gradum.
Sensit anus vicina loci; iussumque sedere
  Alloquitur, quatiens, voce tremente, caput.
Hoc, ubi nunc fora sunt, udae tenuere paludes:
  Amne redundatis fossa madebat aquis.
Curtius ille lacus, siccas qui sustinet aras,
  Nunc solida est tellus, sed lacus ante fuit.
Qua Velabra solent in Circum ducere pompas,
  Nil praeter salices cassaque canna fuit.
Saepe suburbanas rediens conviva per undas
  Cantat, et ad nautas ebria verba iacit.
Nondum conveniens diversis iste figuris
  Nomen ab averso ceperat amne deus.
Hic quoque lucus erat, iuncis et arundine densus,
  Et pede velato non adeunda palus.
Stagna recesserunt, et aquas sua ripa coercet:
  Siccaque nunc tellus; mos tamen inde manet.
Reddiderat causam. Valeas, anus optima, dixi:
  Quod superest aevi, molle sit omne, tui.
Cetera iam pridem didici puerilibus annis,
  Non tamen idcirco praetereunda mihi.
Moenia Dardanides nuper nova fecerat Ilus:
  Ilus adhuc Asiae dives habebat opes.
Creditur armiferae signum coeleste Minervae
  Urbis in Iliacae desiluisse iuga.
Cura videre fuit: vidi templumque locumque.
  Hoc superest illi: Pallada Roma tenet.
Consulitur Smintheus, lucoque obscurus opaco,
  Hos non mentito reddidit ore sonos:
Aetheriam servate deam; servabitis Urbem:
  Imperium secum transferet illa loci.
Servat, et inclusam summa tenet Ilus in arce,
  Curaque ad heredem Laomedonta venit.
Sub Priamo servata parum. Sic ipsa volebas,
  Ex quo iudicio forma revicta tua est.
Seu genus Adrasti, seu furtis aptus Ulixes,
  Seu pius Aeneas eripuisse datur.
Auctor in incerto: res est Romana; tuetur
  Vesta, quod assiduo lumine cuncta videt.
Heu quantum timuere Patres, quo tempora Vesta
  Arsit, et est adytis obruta paene suis!
Flagrabant sancti sceleratis ignibus ignes,
  Mistaque erat flammae flamma profana piae.
Attonitae flebant, demisso crine, ministrae,
  Abstulerat vires corporis ipse timor.
Provolat in medium, et magna, Succurrite, voce,
  Non est auxilium flere, Metellus ait.
Pignora virgineis fatalia tollite palmis,
  Non ea sunt voto, sed rapienda manu.
Me miserum! dubitatis? ait. Dubitare videbat,
  Et pavidas posito procubuisse genu.
Haurit aquas; tollensque manus, Ignoscite, dixit,
  Sacra: vir intrabo non adeunda viro.
Si scelus est; in me commissi poena redundet.
  Sit capitis damno Roma soluta mei.
Dixit, et irrupit; factum dea rapta probavit,
  Pontificisque sui munere tuta fuit.
Nunc bene lucetis sacrae sub Caesare flammae:
  Ignis in Iliacis nunc erit, estque, focis.
Nullaque dicetur vittas temerasse sacerdos
  Hoc duce, nec viva defodietur humo.
Sic incesta perit, quia quam violavit, in illam
  Conditur; et Tellus Vestaque numen idem est.
Tum sibi Callaico Brutus cognomen in hoste
  Fecit, et Hispanam sanguine tinxit humum.
Scilicet interdum miscentur tristia laetis;
  Ne populum toto pectore festa iuvent.
Crassus ad Euphraten aquilas, natumque, suosque
  Perdidit, et leto est ultimus ipse datus.
Parthe, quid exsultas? dixit dea; signa remittes:
  Quique necem Crassi vindicet, ultor erit.
At simul auritis violae demuntur asellis,
  Et Cereris fruges aspera saxa terent;
Navita puppe sedens, Delphina videbimus, inquit,
  Humida quum pulso nox erit orta die.
Iam, Phryx, a nupta quereris, Tithone, relinqui,
  Et vigil Eois Lucifer exit aquis.
Ite, bonae matres, vestrum Matralia festum,
  Flavaque Thebanae reddite liba deae.
Pontibus et magno iuncta est celeberrima Circo
  Area, quae posito de bove nomen habet.
Hac ibi luce ferunt Matutae sacra parenti
  Sceptriferas Servi templa dedisse manus.
Quae dea sit, quare famulas a limine templi
  Arceat (arcet enim), libaque tosta petat;
Bacche, racemiferos hedera redimite capillos,
  Si domus illa tua est, dirige navis iter.
Arserat obsequio Semele Iovis. Accipit Ino
  Te, puer, et summa sedula nutrit ope.
Intumuit Iuno, raptum quod pellice natum
  Educet. At sanguis ille sororis erat.
Hinc agitur Furiis Athamas, et imagine falsa,
  Tuque cadis patria, parve Learche, manu.
Maesta Learcheas mater tumulaverat umbras,
  Et dederat miseris omnia iusta rogis.
Haec quoque, funestos ut erat laniata capillos,
  Prosilit, et cunis te, Melicerta, rapit.
Est spatio contracta brevi, freta bina repellit,
  Unaque pulsatur terra duabus aquis.
Huc venit insanis natum complexa lacertis,
  Et secum e celso mittit in alta iugo.
Excipit illaesos Panope, centumque sorores,
  Et placido lapsu per sua regna ferunt.
Nondum Leucothee, nondum puer ille Palaemon
  Vorticibus densis Thybridis ora tenent.
Lucus erat: dubium, Semelae, Stimulaene vocetur;
  Maenadas Ausonias incoluisse ferunt.

388 *mittere* (inter al. cod. Vat.), *perdere*. 409 Vertumn. 424 *illic*. 431 sq. *volebat — sua est*. 434 *datur*, *Stat. Theb. VII, 315. Claudian* R. P. III, 336 sq. 461 *Gallaeco* un. cod. ad formam historicor. Strabo *Καλλαϊκὸν dicit*. *478 forum boar.* 487 *rapta*. Sic H. 498 Et se de celso cod. 502 *denset* H.

Quaerit ab his Ino, quae gens foret. Arcadas esse
Audit, et Evandrum sceptra tenere loci.
Dissimulata deam Latias Saturnia Bacchas
Instimulat fictis insidiosa sonis:
O nimium faciles, o toto pectore captae,
Non venit haec nostris hospes amica choris.
Fraude petit, sacrique parat cognoscere ritum.
Quo possit poenas pendere, pignus habet.
Vix bene desierat; complent ululatibus auras
Thyades effusis per sua colla comis:
Iniiciuntque manus, puerumque avellere pugnant.
Quos ignorat adhuc, invocat illa deos:
Dique, virique loci, miserae succurrite matri!
Clamor Aventini saxa propinqua ferit.
Appulerat ripae vaccas Oetaeus Iberas.
Audit; et ad vocem concitus urget iter.
Herculis adventu, quae vim modo ferre parabant,
Turpia femineae terga dedere fugae.
Quid petis hinc, cognorat enim, matertera Bacchi?
An numen, quod me, te quoque vexat, ait?
Illa docet partim; partim praesentia nati
Continet: et Furiis in scelus isse pudet.
Rumor, ut est velox, agitatis pervolat alis,
Estque frequens, Ino, nomen in ore tuum.
Hospita Carmentis fidos intrasse penates
Diceris, et longam deposuisse famem.
Liba sua properata manu Tegeaea sacerdos
Traditur in subito cocta dedisse foco.
Nunc quoque liba iuvant festis Matralibus illam.
Rustica sedulitas gratior arte fuit.
Nunc, ait, o vates, venientia fata resigna,
Qua licet; hospitiis hoc, precor, adde meis.
Parva mora est; coelum vates ac numina sumit,
Fitque sui toto pectore plena dei.
Vix illam subito posses cognoscere; tanto
Sanctior, et tanto, quam modo, maior erat.
Laeta canam: gaude defuncta laboribus, Ino,
Dixit, et huic populo prospera semper ades.
Numen eris pelagi: natum quoque pontus habebit.
In nostris aliud sumite nomen aquis.
Leucothee Graiis, Matuta vocabere nostris.
In portus nato ius erit omne tuo.
Quem nos Portunum, sua lingua Palaemona dicet.
Ite, precor, nostris aequus uterque locis.
Annuerat: promissa fides; posuere labores.
Nomina mutarunt: hic deus, illa dea est.
Cur vetet ancillas accedere, quaeritis? Odit;
Principiumque odii, si sinat ipsa, canam.
Una ministrarum solita est, Cadmei, tuarum
Saepe sub amplexus coniugis ire tui.
Improbus hanc Athamas furtim dilexit; ab illa
Comperit agricolis semina tosta dari.
Ipsa quidem fecisse negat, sed fama recepit.
Hoc est, cur odio sit tibi serva manus.
Non tamen hanc pro stirpe sua pia mater adoret;
Ipsa parum felix visa fuisse parens.
Alterius prolem melius mandabitis illi;
Utilior Baccho quam fuit ipsa suis.
Hanc tibi, Quo properas, memorant dixisse, Rutili?
Luce mea Marso Consul ab hoste cades.
Exitus accessit verbis, flumenque Toleni
Purpureum mistis sanguine fluxit aquis.
Proximus annus erat: Pallantide caesus eadem
Didius hostiles ingeminavit opes.
Lux eadem, Fortuna, tua est, auctorque, locusque.
Sed superiniectis quis latet aede togis?
Servius est: hoc constat enim; sed causa latendi
Discrepat, et dubium me quoque mentis habet.
Dum dea furtivos timide profitetur amores,
Coelestemque homini concubuisse pudet;
Arsit enim magno correpta cupidine regis,
Caecaque in hoc uno non fuit illa viro;
Nocte domum parva solita est intrare fenestra:
Unde Fenestellae nomina porta tenet.
Nunc pudet, et vultus velamine celat amatos;
Oraque sunt multa regia tecta toga.
An magis est verum, post Tulli funera plebem
Confusam placidi morte fuisse ducis?
Nec modus ullus erat: crescebat imagine luctus;
Donec eam positis occuluere togis.
Tertia causa mihi spatio maiore canenda est:
Nos tamen adductos intus agemus equos.
Tullia, coniugio, sceleris mercede, peracto,
His solita est dictis exstimulare virum:
Quid iuvat esse pares, te nostrae caede sororis,
Meque tui fratris, si pia vita placet?
Vivere debuerant et vir meus, et tua coniux,
Si nullum ausuri maius eramus opus.
Et caput et regnum facio dotale parentis:
Si vir es, i, dictas exige dotis opes.
Regia res scelus est. Socero cape regna necato,
Et nostras patrio sanguine tinge manus.
Talibus instinctus solio privatus in alto
Sederat. Attonitum vulgus ad arma ruit.
Hinc cruor, hinc caedes; infirmaque vincitur aetas.
Sceptra gener socero rapta Superbus habet.
Ipse sub Exquiliis, ubi erat sua regia, caesus
Concidit in dura sanguinolentus humo.
Filia carpento, patrios initura Penates,
Ibat per medias alta feroxque vias.
Corpus ut adspexit, lacrimis auriga profusis
Restitit. Hunc tali corripit illa sono:
Vadis? an exspectas pretium pietatis amarum?
Dux, inquam, invitas ipsa per ora rotas.
Certa fides facti est: dictus sceleratus ab illa
Vicus, et aeterna res ea pressa nota.
Post tamen hoc ausa est templum, monumenta parentis,
Tangere; mira quidem, sed tamen acta loquar.
Signum erat in solio residens sub imagine Tulli:
Dicitur hoc oculis opposuisse manum.
Et vox audita est, Vultus abscondite nostros,
Ne natae videant ora nefanda meae.
Veste data tegitur: vetat hanc Fortuna moveri;
Et sic e templo est ipsa locuta suo:
Ore revelato qua primum luce patebit
Servius; haec positi prima pudoris erit.
Parcite, matronae, vetitas attingere vestes:
Sollemni satis est voce movere preces;
Sitque caput semper Romano tectus amictu,
Qui rex in nostra septimus Urbe fuit.
Arserat hoc templum: signo tamen ille pepercit
Ignis; opem nato Mulciber ipse tulit.
Namque pater Tulli Vulcanus, Ocresia mater,
Praesignis facie, Corniculana fuit.
Hanc secum Tanaquil, sacris de more peractis,
Iussit in ornatum fundere vina focum.
Hic inter cineres obscaeni forma virilis
Aut fuit, aut visa est: sed fuit illa magis.

515 *revellere.* Sic H. 517 Met. II, 578. Un. cod. Dique *deaeque.* 542 *dextera.* Sic H. 544 *vestris.* [illegible] 549 *Annuerant* H. e trib. codd. 557 recepit, rei fidem habuit, 565 *Tolenum* H. e trib. codd. 568 [illegible] e cod. 569 locus, for. boar. 575 *magna.* Alt. Vat. 583 *facile.* Sic Vat. 624 *Sextus* in U. non regem Ovid. in numerum putandus est contulisse. 629 *paratis* H. e duob. codd.

Iussa loco captiva fovet. Conceptus ab illa
Servius a coelo semina gentis habet.
Signa dedit genitor, tunc quum caput igne corusco
Contigit, inque coma flammeus arsit apex.
Te quoque magnifica, Concordia, dedicat aede
Livia, quam caro praestitit illa viro.
Disce tamen, veniens aetas, ubi Livia nunc est
Porticus, immensae tecta fuisse domus.
Urbis opus domus una fuit: spatiumque tenebat,
Quo brevius muris oppida multa tenent.
Haec aequata solo est, nullo sub crimine regni,
Sed quia luxuria visa nocere sua.
Sustinuit tantas operum subvertere moles,
Totque suas heres perdere Caesar opes.
Sic agitur censura, et sic exempla parantur,
Quum vindex, alios quod monet, ipse facit.
Nulla nota est, veniente die quam dicere possis.
Idibus invicto sunt data templa Iovi.
Et iam Quinquatrus iubeor narrare minores.
Nunc ades o coeptis, flava Minerva, meis.
Cur vagus incedit tota tibicen in Urbe?
Quid sibi personae, quid stola longa, volunt?
Sic ego; sic posita Tritonia cuspide dixit
(Possem utinam doctae verba referre deae!):
Temporibus veterum tibicinis usus avorum
Magnus, et in magno semper honore fuit.
Cantabat fanis, cantabat tibia ludis;
Cantabat maestis tibia funeribus.
Dulcis erat mercede labor: tempusque secutum,
Quod subito Graiae frangeret artis opus.
Adde quod aedilis, pompam qui funeris irent,
Artifices solos iusserat esse decem.
Exsilio mutant Urbem, Tiburque recedunt;
Exsilium quodam tempore Tibur erat.
Quaeritur in scena cava tibia; quaeritur aris;
Ducit supremos nenia nulla toros.
Servierat quidam, quantolibet ordine dignus,
Tibure; sed longo tempore liber erat.
Rure dapes parat ille suo; turbamque canoram
Convocat. Ad festas convenit illa dapes.
Nox erat, et vinis oculique animique natabant;
Quum praecomposito nuntius ore venit.
Atque ita, Quid cessas convivia solvere? dixit;
Auctor vindictae iam venit ecce tuae.
Nec mora; convivae valido titubantia vino
Membra movent: dubii stantque labantque pedes.
At dominus, Discedite, ait: plaustroque morantes
Sustulit. In plaustro scirpea lata fuit.
Alliciunt somnos tempus, motusque, merumque;
Potaque se Tibur turba redire putat.
Iamque per Exquilias Romanam intraverat urbem;
Et mane in medio plaustra fuere foro.
Plautius, ut possent specie numeroque senatum
Fallere, personis imperat ora tegi;
Admiscetque alios: et, ut hunc tibicina coetum
Augeat, in longis vestibus ire iubet.
Sic reduces bene posse tegi: ne forte notentur
Contra collegae iussa redisse sui.
Res placuit; cultuque novo libet Idibus uti,
Et canere ad veteres verba iocosa modos.
Haec ubi perdocuit, Superest mihi discere, dixi,
Cur sit Quinquatrus illa vocata dies.
Martius, inquit, agit tali mea nomine festa,
Estque sub inventis haec quoque turba meis.
Prima terebrato per rara foramina buxo,
Ut daret, effeci, tibia longa sonos.
Vox placuit; liquidis faciem referentibus undis
Vidi virgineas intumuisse genas.
Ars mihi non tanti est; valeas, mea tibia, dixi.
Excipit abiectam caespite ripa suo.
Inventam Satyrus primum miratur: at usum
Nescit, et inflatam sentit habere sonum;
Et modo dimittit digitis, modo concipit auras:
Iamque inter Nymphas arte superbus erat.
Provocat et Phoebum. Phoebo superante pependit:
Caesa recesserunt a cute membra sua.
Sum tamen inventrix auctorque ego carminis huius.
Hoc est cur nostros ars colat ista dies.
Tertia lux veniat, qua tu, Dodoni Thyene,
Stabis Agenorei fronte videnda bovis.
Haec est illa dies, qua tu purgamina Vestae,
Thybri, per Etruscas in mare mittis aquas.
Si qua fides ventis, Zephyro date carbasa, nautae;
Cras veniet vestris ille secundus aquis.
At pater Heliadum radios ubi tinxerit undis,
Et cinget geminos stella serena polos;
Tollet humo validos proles Hyriea lacertos:
Continua Delphin nocte videndus erit.
Scilicet hic olim Volscos Aequosque fugatos
Viderat in campis, Algida terra, tuis.
Unde suburbano clarus, Tuberte, triumpho,
Vectus es in niveis, Postume, victor, equis.
Iam sex et totidem luces de mense supersunt;
Huic unum numero tu tamen adde diem.
Sol abit e Geminis, et Cancri signa rubescunt;
Coepit Aventina Pallas in arce coli.
Iam tua, Laomedon, oritur nurus; ortaque noctem
Pellit, et e pratis uda pruina fugit.
Reddita, quisquis is est, Summano templa feruntur,
Tunc quum Romanis, Pyrrhe, timendus eras.
Hanc quoque quum patriis Galatea receperit undis,
Plenaque securae terra quietis erit;
Surgit humo iuvenis telis afflatus avitis,
Et gemino nexas porrigit angue manus.
Notus amor Phaedrae, nota est iniuria Thesei:
Devovit natum credulus ille suum.
Non impune pius iuvenis Troezena petebat;
Dividit obstantes pectore taurus aquas.
Solliciti terrentur equi; frustraque retenti
Per scopulos dominum duraque saxa trahunt.
Exciderat curru, lorisque morantibus artus
Hippolytus lacero corpore raptus erat,
Reddideratque animam, multum indignante Diana.
Nulla, Coronides, causa doloris, ait:
Namque pio iuveni vitam sine vulnere reddam,
Et cedent arti tristia fata meae.
Gramina continuo loculis depromit eburnis;
Profuerant Glauci Manibus illa prius,
Tunc, quum observatas augur descendit in herbas,
Usus et auxilio est anguis ab angue dato.
Pectora ter tetigit, ter verba salubria dixit:
Depositum terra sustulit ille caput.
Lucus eum, nemorisque sui Dictynna recessu
Celat; Aricino Virbius ille lacu.

636 *exit* apex codd. plurimi. 641 Vedii Pollionis, hominis luxuriosiss. domum sibi legatam propter nimiam Aug. magnitudinem solo aequaverat. 649 *possim* duo codd. Inepte multi *ducere*, quod H. admisit. 656 *Pace velim doctae* H. e cod. 661 mercede, quod in aede Iovis Capitol. vesci eis licebat, quo iure quum a. U. 442 a Censorib. prohiberentur, Tibur emigrarunt. 662 Graiae artis, tibiae. 685 *Callidus*, *Cautius* codd. Em. Pighius. Collega App. Claud. 696 Haec quoque tibicinum turba sub inventis meis, i. e. sub inventor. meor. legibus est. Cf. 709 sq. 711 Thyene, Hyadum una. Dodonides Nymphae Hyades, Bacchi secund. Pherecyden nutrices. 721 sqq. Liv. IV, 26 seqq. 750 *Glaucus*, *Minois fil*. *Hygin*. *Poet*. *Astr*. II, 14. 755 *nemorisque tui*, Dict. *recessus* H. utrumque e singulis codd.

At Clymenus Clothoque dolent, haec, fila reneri,
  Hic, fieri regni iura minora sui.
Iupiter, exemplum veritus, direxit in illum
  Fulmina, qui nimiae moverat artis opem.
Phoebe, querebaris. Deus est: placare parenti.
  Propter te, fieri quod vetat, ipse facit.
Non ego te, quamvis properabis vincere, Caesar,
  Si vetet auspicium, signa movere velim.
Sunt tibi Flaminius Trasimenaque litora testes,
  Per volucres aequos multa monere deos.
Tempora si veteris quaeris temeraria damni;
  Quartus ab extremo mense bis ille dies.
Postera lux melior. Superat Masinissa Syphacem,
  Et cecidit telis Hasdrubal ipse suis.
Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis;
  Et fugiunt, freno non remorante, dies.
Quam cito venerunt Fortunae Fortis honores!
  Post septem luces Iunius actus erit.
Ite, deam laeti Fortem celebrate, Quirites:
  In Tiberis ripa munera regis habet.
Pars pede, pars etiam celeri decurrite cymba,
  Nec pudeat potos inde redire domum.
Ferte coronatae iuvenum convivia lintres;
  Multaque per medias vina bibantur aquas.
Plebs colit hanc: quia, qui posuit, de plebe fuisse
  Fertur, et ex humili sceptra tulisse loco.
Convenit et servis: serva quia Tullius ortus
  Constituit dubiae templa propinqua deae.
Ecce suburbana rediens male sobrius aede
  Ad stellas aliquis talia verba iacit:
Zona latet tua nunc, et cras fortasse latebit;
  Dehinc erit, Orion, adspicienda mihi.
At si non esset potus; dixisset eadem
  Venturum tempus solstitiale die.
Lucifero subeunte Lares delubra tulerunt,
  Hic ubi fit docta multa corona manu.
Tempus idem Stator aedis habet, quam Romulus olim
  Ante Palatini condidit ora iugi.
Tot restant de mense dies, quot nomina Parcis,
  Quum data sunt trabeae templa, Quirine, tuae.
Tempus Iuleis cras est natale Kalendis:
  Pierides, coeptis addite summa meis.
Dicite, Pierides, quis vos adiunxerit isti,
  Cui dedit invitas victa noverca manus?
Sic ego; sic Clio: Clari monumenta Philippi
  Adspicis, unde trahit Marcia casta genus;
Marcia, sacrifico deductum nomen ab Anco,
  In qua par facies nobilitate sua.
Nec quod laudamus formam, tam turpe putaris;
  Laudamus magnas hac quoque parte deas.
Nupta fuit quondam matertera Caesaris illi.
  O decus, o sacra femina digna domo!
Sic cecinit Clio; doctae assensere sorores.
  Annuit Alcides, increpuitque lyram.

801 Suet. Aug. 29. Post 804 inserebatur distichon aperte spurium, quod eieci: *Par animo quoque forma suo respondet in illa, Et genus, et facies ingeniumque simul.*

P. OVIDII NASONIS

TRISTIUM

LIBER PRIMUS.

ELEGIA I.

Parve, nec invideo, sine me, liber, ibis in Urbem,
  Hei mihi! quo domino non licet ire tuo.
Vade, sed incultus, qualem decet exsulis esse;
  Infelix, habitum temporis huius habe.
Nec te purpureo velent vaccinia fuco;
  Non est conveniens luctibus ille color.
Nec titulus minio, nec cedro charta notetur;
  Candida nec nigra cornua fronte geras.
Felices ornent haec instrumenta libellos:
  Fortunae memorem te decet esse meae.
Nec fragili geminae poliantur pumice frontes:
  Hirsutus passis ut videare comis.
Neve liturarum pudeat: qui viderit illas,
  De lacrimis factas sentiet esse meis.
Vade, liber, verbisque meis loca grata saluta;
  Contingam certe, quo licet, illa pede.
Si quis, ut in populo, nostri non immemor illic,
  Si quis, qui, quid agam, forte requirat, erit:
Vivere me dices, salvum tamen esse negabis;
  Id quoque, quod vivam, munus habere dei.
Atque ita te tacitus quaerenti plura legendum,
  Ne, quae non opus est, forte loquare, dabis.
Protinus admonitus repetet mea crimina lector,
  Et peragar populi publicus ore reus.
Neu, cave, defendas, quamvis mordebere dictis;
  Causa patrocinio non bona peior erit.
Invenies aliquem, qui me suspiret ademptum,
  Carmina nec siccis perlegat ista genis;
Et tacitus secum, ne quis malus audiat, optet,
  Sit mea, lenito Caesare, poena minor.
Nos quoque, quisquis erit, ne sit miser ille, precamur,
  Placatos misero qui volet esse deos;
Quaeque volet, rata sint: ablataque principis ira
  Sedibus in patriis det mihi posse mori.
Ut peragas mandata, liber, culpabere forsan,
  Ingeniique minor laude ferere mei:
Iudicis officium est, ut res, ita tempora rerum
  Quaerere: quaesito tempore tutus eris.
Carmina proveniunt animo deducta sereno:
  Nubila sunt subitis tempora nostra malis.
Carmina secessum scribentis et otia quaerunt:
  Me mare, me venti, me fera iactat hiems.
Carminibus metus omnis abest: ego perditus ensem
  Haesurum iugulo iam puto iamque meo.
Haec quoque quod facio, iudex mirabitur aequus,
  Scriptaque cum venia qualiacumque leget.
Da mihi Maeoniden, et tot circumspice casus;
  Ingenium tantis excidet omne malis.
Denique securus famae, liber, ire memento,
  Nec tibi sit lecto displicuisse pudor.
Non ita se nobis praebet Fortuna secundam,
  Ut tibi sit ratio laudis habenda tuae.
Donec eram sospes, tituli tangebar amore,
  Quaerendique mihi nominis ardor erat.
Carmina nunc si non studiumque, quod obfuit, odi,
  Sit satis: ingenio sic fuga parta meo.
Tu tamen i, pro me tu, cui licet, adspice Romam:
  Di facerent, possem nunc meus esse liber!
Nec te, quod venias magnam peregrinus in urbem,
  Ignotum populo posse venire puta:
Ut titulo careas, ipso noscere colore;
  Dissimulare velis: te liquet esse meum.
Clam tamen intrato, ne te mea carmina laedant;
  Non sunt, ut quondam plena favoris erant.
Si quis erit, qui te, quia sis meus, esse legendum
  Non putet, e gremio reiiciatque suo:
Inspice, dic, titulum; non sum praeceptor amoris!
  Quas meruit, poenas iam dedit illud opus.
Forsitan exspectes, ut in alta Palatia missum
  Scandere te iubeam, Caesareamque domum:
Ignoscant augusta mihi loca, dique locorum!
  Venit in hoc illa fulmen ab arce caput.
Esse quidem memini mitissima sedibus illis
  Numina; sed timeo, qui nocuere, deos.
Terretur minimo pennae stridore columba,
  Unguibus, accipiter, saucia facta tuis.
Nec procul a stabulis audet secedere, si qua
  Excussa est avidi dentibus agna lupi.
Vitaret coelum Phaethon, si viveret, et, quos
  Optaret stulte, tangere nollet equos.
Me quoque, quae sensi, fateor Iovis arma timere:
  Me reor infesto, quum tonat, igne peti.
Quicumque Argolica de classe Capharea fugit,
  Semper ab Euboicis vela retorquet aquis.
Et mea cymba, semel vasta percussa procella,
  Ilium, quo laesa est, horret adire locum.
Ergo, care liber, timida circumspice mente,
  Et satis a media sit tibi plebe legi.
Dum petit infirmis nimium sublimia pennis
  Icarus, Icariis nomina fecit aquis.
Difficile est tamen hic, remis utaris an aura,
  Dicere; consilium resque locusque dabunt.
Si poteris vacuo tradi; si cuncta videbis
  Mitia; si vires fregerit ira suas;

Trist. Lib. I, El. 1, 2 *Heu* mihi. Sed *heu* c. accus. *hei* cum dat. coniungunt poetae. 5 *suco*. Fucus colorem omnino significat. Suco tinguntur res, imbuuntur, non teguntur vel velantur. 17 ut in populo, fieri solet. Heind. ad Hor. Sat. I, 6, 79. 23 Novum, quod venturum sit libello, additur: statim, viso te, lector criminum meor. recordabitur; cave, ne me velis excusare. 25 *Tu* cave cod. 31 miser *ipse*. Sic Klein. 32 *miseris*. 52 Ut *mihi* sit. 56 *si* fuga cod. *sit* fuga ed. princeps. 57 *I* tamen, i, pro Heins. Et sic un. cod. 59 *venies* Heins. c. 63 *crimina*, quod hic fortasse non ex consueta est librarior. permutatione. 81 *qui* sensi. 87 Ergo *age*, care Heins. c. 91 *tamen hinc*.

Si quis erit, qui te dubitantem et adire timentem
Tradat, et ante tamen pauca loquatur: adi.
Luce bona dominoque tuo felicior ipse
Pervenias illuc et mala nostra leves.
Namque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,
Solus Achilleo tollere more potest.
Tantum, ne noceas, dum vis prodesse, videto:
Nam spes est animo nostra timore minor;
Quaeque quiescebat, ne mota resaeviat ira,
Et poenae tu sis altera causa, cave.
Quum tamen in nostrum fueris penetrale receptus,
Contigerisque tuam, scrinia curva, domum;
Adspicies illic positos ex ordine fratres,
Quos studium cunctos evigilavit idem.
Cetera turba palam titulos ostendet apertos,
Et sua detecta nomina fronte geret:
Tres procul obscura latitantes parte videbis;
Hi quoque, quod nemo nescit, amare docent.
Hos tu vel fugies, vel, si satis oris habebis,
Oedipodas facito, Telegonosque voces.
Deque tribus, moneo, si quae tibi cura parentis,
Ne quenquam, quamvis ipse docebit, ames.
Sunt quoque mutatae ter quinque volumina formae
Nuper ab exsequiis carmina rapta meis.
His mando dicas, inter mutata referri
Fortunae vultum corpora posse meae.
Namque ea dissimilis subito est effecta priori:
Flendaque nunc, aliquo tempore laeta fuit.
Plura quidem mandare tibi, si quaeris, habebam;
Sed vereor tardae causa fuisse morae.
Quod si, quae subeunt, tecum, liber, omnia ferres;
Sarcina laturo magna futurus eras.
Longa via est: propera. Nobis habitabitur orbis
Ultimus, a terra terra remota mea.

ELEGIA II.

Di maris et coeli, quid enim nisi vota supersunt?
Solvere quassatae parcite membra ratis;
Neve, precor, magni subscribite Caesaris irae:
Saepe, premente deo, fert deus alter opem.
Mulciber in Troiam, pro Troia stabat Apollo;
Aequa Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.
Oderat Aenean propior Saturnia Turno;
Ille tamen Veneris numine tutus erat.
Saepe ferox cautum petiit Neptunus Ulixem;
Eripuit patruo saepe Minerva suo.
Et nobis aliquod, quamvis distamus ab illis,
Quid vetat irato numen adesse deo?
Verba miser frustra non proficientia perdo:
Ipsa graves spargunt ora loquentis aquae;
Terribilisque Notus iactat mea dicta, precesque,
Ad quos mittuntur, non sinit ire, deos.
Ergo idem Venti, ne causa laedar in una,
Velaque nescio quo, votaque nostra ferunt?
Me miserum, quanti montes volvuntur aquarum!
Iam iam tacturos sidera summa putes.
Quantae diducto subsidunt aequore valles!
Iam iam tacturas Tartara nigra putes.
Quocumque adspicias, nihil est nisi pontus et aer;
Fluctibus hic tumidis, nubibus ille minax.
Inter utrumque fremunt immani turbine Venti;
Nescit, cui domino pareat, unda maris.
Nam modo purpureo vires capit Eurus ab ortu:
Nunc Zephyrus sero vespere missus adest:
Nunc gelidus sicca Boreas bacchatur ab Arcto:
Nunc Notus adversa proelia fronte gerit.
Rector in incerto est, nec quid fugiatve petatve,
Invenit; ambiguis ars stupet ipsa malis.
Scilicet occidimus, nec spes, nisi vana, salutis;
Dumque loquor, vultus obruit unda meos.
Opprimet hanc animam fluctus, frustraque precanti
Ore necaturas accipiemus aquas.
At pia nil aliud quam me dolet exsule coniux:
Hoc unum nostri scitque gemitque mali.
Nescit in immenso iactari corpora ponto;
Nescit agi ventis; nescit adesse necem.
Di bene, quod non sum mecum conscendere passus,
Ne mihi mors misero bis patienda foret!
At nunc, ut peream, quoniam caret illa periclo,
Dimidia certe parte superstes ero.
Hei mihi, quam celeri micuerunt nubila flamma!
Quantus ab aetherio personat axe fragor!
Nec levius laterum tabulae feriuntur ab undis,
Quam grave balistae moenia pulsat onus.
Qui venit hic fluctus, fluctus supereminet omnes:
Posterior nono est, undecimoque prior.
Nec letum timeo: genus est miserabile leti;
Demite naufragium: mors mihi munus erit.
Est aliquid, fatoque suo ferroque cadentem
In solida moriens ponere corpus humo;
Et mandare suis aliquid, sperare sepulcra,
Et non aequoreis piscibus esse cibum.
Fingite me dignum tali nece: non ego solus
Hic vehor; immeritos cur mea poena trahit?
Pro superi, viridesque dei, quibus aequora curae!
Utraque iam vestras sistite turba minas;
Quamque dedit vitam mitissima Caesaris ira,
Hanc sinite infelix in loca iussa feram.
Si, quam promerui, poenam me pendere vultis;
Culpa mea est, ipso iudice, morte minor.
Mittere me Stygias si iam voluisset ad undas
Caesar, in hoc vestra non eguisset ope.
Est illi nostri non invidiosa cruoris
Copia; quodque dedit, quum volet, ipse feret.
Vos modo, quos nullo certe puto crimine laesos,
Contenti nostris, di, precor, este malis.
Nec tamen, ut cuncti miserum servare velitis,
Quod periit, salvum iam caput esse potest.
Ut mare considat ventisque ferentibus utar;
Ut mihi parcatis: non minus exsul ero.
Non ego divitias avidus sine fine parandi
Latum mutandis mercibus aequor aro;
Nec peto, quas quondam petii studiosus, Athenas;
Oppida non Asiae, non loca visa prius;
Non ut, Alexandri claram delatus in urbem,
Delicias videam, Nile iocose, tuas.
Quod faciles opto Ventos, quis credere possit?
Sarmatis est tellus, quam mea vota petunt.
Obligor, ut tangam laevi fera litora Ponti:
Quodque sit a patria tam fuga tarda, queror.

96 *ut* ante Francius c. 106 *curta* Heins. c. 112 *quoque* librar. illor. vel potius auctoris infaustam sedulitatem indicare videtur: hi libri, quum nemo nesciat, quid sit amare, eiusque igitur rei innumeri exstent magistri, suam quoque operam interposuerunt. 126 *laturi* opt. codd. Sed ea vox nihili est. II, 1 Observat vir doct. in ephemeridib. scholast. 1828, pag. 220 *supersunt* a poeta dictum, quod vis cogitationis sit in vocabulo *vota*; *superest* dicend. fuisse, si illa vis esset in *quid*. Inde indicandus locus IV, 10, 86; Met. XIV, 306. Sed ex [illegible] IV, 2 45 [illegible] contra sing. 17 idem, iidem. 19 *tolluntur* Burm. c. ab versu 21. 29 *sicca*, [illegible] spes est ulla sal. Alt. un. cod. 45 *sidera* flamma. 53 *fatove suo ferrove* Heins. [illegible] Est sane Ovidianum. 81 Quod *facile est* codd. Em. Heins. 83 *saevi*. Sed v. [illegible]

Nescio quo videam positos ut in orbe Tomitas,
Exilem facio per mea vota viam.
Seu me diligitis, tantos compescite fluctus,
Pronaque sint nostrae numina vestra rati:
Seu magis odistis, iussae me advertite terrae;
Supplicii pars est in regione mei.
Ferte, quid hic facio? rapidi mea carbasa Venti:
Ausonios fines cur mea vela vident?
Noluit hoc Caesar: quid, quem fugat ille, tenetis?
Adspiciat vultus Pontica terra meos.
Et iubet, et merui: nec, quae damnaverit ille,
Crimina defendi fasve piumve puto.
Si tamen acta deos nunquam mortalia fallunt;
A culpa facinus scitis abesse mea.
Immo ita, vos scitis; si me meus abstulit error,
Stultaque mens nobis, non scelerata, fuit;
Quamlibet e minimis, domui si favimus illi;
Si satis Augusti publica iussa mihi;
Hoc duce si dixi felicia saecula, proque
Caesare tura pius Caesaribusque dedi;
Si fuit hic animus nobis: ita parcite, divi;
Sin minus; alta cadens obruat unda caput.
Fallor? an incipiunt gravidae vanescere nubes,
Victaque mutati frangitur ira maris?
Non casus, sed vos sub conditione vocati,
Fallere quos non est, hanc mihi fertis opem.

ELEGIA III.

Quum subit illius tristissima noctis imago,
Quae mihi supremum tempus in Urbe fuit:
Quum repeto noctem, qua tot mihi cara reliqui,
Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.
Iam prope lux aderat, qua me discedere Caesar
Finibus extremae iusserat Ausoniae.
Nec mens, nec spatium fuerant satis apta paranti;
Torpuerant longa pectora nostra mora.
Non mihi servorum, comitis non cura legendi,
Non aptae profugo vestis opisve fuit.
Non aliter stupui, quam qui Iovis ignibus ictus
Vivit, et est vitae nescius ipse suae.
Ut tamen hanc animo nubem dolor ipse removit,
Et tandem sensus convaluere mei;
Alloquor extremum maestos abiturus amicos,
Qui modo de multis unus et alter erant.
Uxor amans flentem flens acrius ipsa tenebat,
Imbre per indignas usque cadente genas.
Nata procul Libycis aberat diversa sub oris,
Nec poterat fati certior esse mei.
Quodcumque adspiceres, luctus gemitusque sonabant,
Formaque non taciti funeris intus erat.
Femina, virque, meo pueri quoque funere maerent,
Inque domo lacrimas angulus omnis habet.
Si licet exemplis in parvo grandibus uti;
Haec facies Troiae, quum caperetur, erat.
Iamque quiescebant voces hominumque canumque,
Lunaque nocturnos alta regebat equos.
Hanc ego suspiciens, et ab hac Capitolia cernens,
Quae nostro frustra iuncta fuere Lari;
Numina vicinis habitantia sedibus, inquam,
Iamque oculis nunquam templa videnda meis;
Dique relinquendi, quos Urbs habet alta Quirini,
Este salutati tempus in omne mihi.
Et quanquam sero clipeum post vulnera sumo,
Attamen hanc odiis exonerate fugam;
Coelestique viro, quis me deceperit error,
Dicite; pro culpa ne scelus esse putet.
Ut, quod vos scitis, poenae quoque sentiat auctor:
Placato possum non miser esse deo.
Hac prece adoravi superos ego; pluribus uxor,
Singultu medios praepediente sonos.
Illa etiam ante Lares passis prostrata capillis
Contigit exstinctos ore tremente focos;
Multaque in adversos effudit verba Penates,
Pro deplorato non valitura viro.
Iamque morae spatium nox praecipitata negabat,
Versaque ab axe suo Parrhasis Arctos erat.
Quid facerem? blando patriae retinebar amore;
Ultima sed iussae nox erat illa fugae.
Ah quoties aliquo dixi properante, Quid urges?
Vel, quo festines ire, vel unde, vide.
Ah quoties certam me sum mentitus habere
Horam, propositae quae foret apta viae.
Ter limen tetigi; ter sum revocatus; et ipse
Indulgens animo pes mihi tardus erat.
Saepe, Vale dicto, rursus sum multa locutus,
Et quasi discedens oscula summa dedi.
Saepe eadem mandata dedi, meque ipse fefelli,
Respiciens oculis pignora cara meis.
Denique, Quid propero? Scythia est, quo mittimur, inquam:
Roma relinquenda est; utraque iusta mora est.
Uxor in aeternum vivo mihi viva negatur,
Et domus, et fidae dulcia membra domus,
Quosque ego fraterno dilexi more sodales:
O mihi Thesea pectora iuncta fide!
Dum licet, amplectar: nunquam fortasse licebit
Amplius; in lucro, quae datur hora, mihi est.
Nec mora; sermonis verba imperfecta relinquo,
Complectens animo proxima quaeque meo.
Dum loquor, et flemus, coelo nitidissimus alto,
Stella gravis nobis, Lucifer ortus erat.
Dividor haud aliter, quam si mea membra relinquam,
Et pars abrumpi corpore visa suo est.
Sic Mettus doluit tunc, quum in contraria versus
Ultores habuit proditionis equos.
Tum vero exoritur clamor gemitusque meorum;
Et feriunt maestae pectora nuda manus.
Tum vero coniux humeris abeuntis inhaerens
Miscuit haec lacrimis tristia dicta suis:
Non potes avelli! simul ah simul ibimus, inquit:
Te sequar, et coniux exsulis exsul ero.
Et mihi facta via est; et me capit ultima tellus:
Accedam profugae sarcina parva rati.
Te iubet a patria discedere Caesaris ira;
Me pietas; pietas haec mihi Caesar erit.
Talia tentabat: sic et tentaverat ante;
Vixque dedit victas utilitate manus.
Egredior, sive illud erat sine funere ferri,
Squalidus immissis hirta per ora comis.
Illa dolore amens tenebris narratur obortis
Semianimis media procubuisse domo;
Utque resurrexit, foedatis pulvere turpi
Crinibus, et gelida membra levavit humo:
Se modo, desertos modo complorasse Penates,
Nomen et erepti saepe vocasse viri;

86 *Exsilii* codd. nonnulli; unde Burm. c. *Exsilio*. 90 in regione *mori* codd. Em. Heins. 99 *si scitis*. 102 Si Augusti publica iussa satis mihi sunt. nec requiro vetera reip. tempora. Vel Si Augusti auctoritas in exsilio [illegible] me pronuntiando satis mihi est, neque reniti ego poenae tam durae ullo modo cogito. Lectio pariter atque interpretatio incerta est. III, 9 *comites*. 21 *Quocumque* Klein e cod. 29 ab hac, post hanc. 44 codd. opt. [illegible] *externos*, unde Heins. c. *hesternos*. Id. tamen observat, ignem exstingui solitum in exsil. ituris. 46 in *Heins*. 75 sq. *Sic Priamus* doluit — *equus* vulg. Alt. Vinctus e codd. Mettus Fufetius in contraria [illegible] *ptus. Heins. distichon uncis inclus.* 85 e patria. Sic Heins. 93 sicut tentav.

Nec gemuisse minus, quam si nataeve meumve
  Vidisset structos corpus habere rogos,
Et voluisse mori, et moriendo ponere sensus;
  Respectuque tamen non posuisse mei.
Vivat, et absentem, quoniam sic fata tulerunt,
  Vivat, et auxilio sublevet usque suo.

ELEGIA IV.

Tingitur Oceano custos Erymanthidos Ursae;
  Aequoreasque suo sidere turbat aquas.
Nos tamen Ionium non nostra findimus aequor
  Sponte; sed audaces cogimur esse metu.
Me miserum! quantis increscunt aequora ventis;
  Erutaque ex imis fervet arena vadis!
Monte nec inferior prorae puppique recurvae
  Insilit, et pictos verberat unda deos.
Pinea texta sonant; pulsi stridore rudentes;
  Adgemit et nostris ipsa carina malis.
Navita confessus gelido pallore timorem
  Iam sequitur victam, non regit arte, ratem.
Utque parum validus non proficientia vector
  Cervicis rigidae frena remittit equo;
Sic non quo voluit, sed quo rapit impetus undae,
  Aurigam video vela dedisse rati.
Quod nisi mutatas emiserit Aeolus auras;
  In loca iam nobis non adeunda ferar.
Nam procul, Illyriis laeva de parte relictis,
  Interdicta mihi cernitur Italia.
Desinat in vetitas quaeso contendere terras,
  Et mecum magno pareat aura deo.
Dum loquor, et cupio pariter timeoque revelli,
  Increpuit quantis viribus unda latus!
Parcite, caerulei, vos parcite, numina ponti,
  Infestumque mihi sit satis esse Iovem.
Vos animam saevae fessam subducite morti.
  Si modo, qui periit, non periisse potest.

ELEGIA V.

O mihi post ullos nunquam memorande sodales,
  O cui praecipue sors mea visa sua est;
Attonitum qui me, memini, carissime, primus
  Ausus es alloquio sustinuisse tuo;
Qui mihi consilium vivendi mite dedisti,
  Quum foret in misero pectore mortis amor;
Scis bene, cui dicam, positis pro nomine signis,
  Officium nec te fallit, amice, tuum.
Haec mihi semper erunt imis infixa medullis,
  Perpetuusque animae debitor huius ero;
Spiritus et vacuas prius hic tenuandus in auras
  Ibit, et in tepido deseret ossa rogo;
Quam subeant animo meritorum oblivia nostro,
  Et longa pietas excidat ista die.
Di tibi sint faciles, et opis nullius egentem
  Fortunatam praestent, dissimilemque meae.
Si tamen haec navis vento ferretur amico;
  Ignoraretur forsitan ista fides.
Thesea Pirithous non tam sensisset amicum,
  Si non infernas vivus adisset aquas.
Ut foret exemplum veri Phocaeus amoris,
  Fecerunt Furiae, tristis Oresta, tuae.
Si non Euryalus Rutulos cecidisset in hostes,
  Hyrtacidae Niso gloria nulla foret.
Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
  Tempore sic duro est inspicienda fides.
Dum iuvat, et vultu ridet Fortuna sereno,
  Indelibatas cuncta sequuntur opes.
At simul intonuit, fugiunt: nec noscitur ulli,
  Agminibus comitum qui modo cinctus erat.
Atque haec exemplis quondam collecta priorum
  Nunc mihi sunt propriis cognita vera malis.
Vix duo tresve mihi de tot superestis amici:
  Cetera Fortunae, non mea, turba fuit.
Quo magis, o pauci, rebus succurrite lapsis,
  Et date naufragio litora tuta meo;
Neve metu falso nimium trepidate, timentes,
  Hac offendatur ne pietate deus.
Saepe fidem adversis etiam laudavit in armis,
  Inque suis amat hanc Caesar, in hoste probat.
Causa mea est melior, qui non contraria fovi
  Arma; sed hanc merui simplicitate fugam.
Invigiles igitur nostris pro casibus oro;
  Deminui si qua numinis ira potest.
Scire meos si quis casus desideret omnes,
  Plus, quam quod fieri res sinit, ille petat.
Tot mala sum passus, quot in aethere sidera lucent,
  Parvaque quot siccus corpora pulvis habet.
Multaque credibili tulimus maiora, ratamque,
  Quamvis acciderint, non habitura fidem.
Pars etiam quaedam mecum moriatur oportet,
  Meque velim possit dissimulante tegi.
Si vox infragilis, pectus mihi firmius aere,
  Pluraque cum linguis pluribus ora forent;
Non tamen idcirco complecterer omnia verbis,
  Materia vires exsuperante meas.
Pro duce Neritio docti mala nostra poetae
  Scribite: Neritio nam mala plura tuli.
Ille brevi spatio multis erravit in annis
  Inter Dulichias Iliacasque domos:
Nos, freta sideribus notis distantia mensos,
  Sors tulit in Geticos Sarmaticosque sinus.
Ille habuit fidamque manum, sociosque fideles:
  Me profugum comites deseruere mei.
Ille suam laetus patriam victorque petebat:
  A patrio fugio victus et exsul ego.
Nec mihi Dulichium domus est, Ithaceve, Sameve,
  Poena quibus non est grandis abesse locis:
Sed quae de septem totum circumspicit orbem
  Montibus, imperii Roma deumque locus.
Illi corpus erat durum patiensque laborum:
  Invalidae vires ingenuaeque mihi.
Ille erat assidue saevis agitatus in armis:
  Assuetus studiis mollibus ipse fui.
Me deus oppressit, nullo mala nostra levante:
  Bellatrix illa diva ferebat opem.
Quumque minor Iove sit, tumidis qui regnat in undis:
  Illum Neptuni, me Iovis ira premit.
Adde, quod illius pars maxima ficta laborum est;
  Ponitur in nostris fabula nulla malis.
Denique quaesitos tetigit tamen ille penates,
  Quaeque diu petiit, contigit arva tamen.
At mihi perpetuo patria tellure carendum est,
  Ni fuerit laesi mollior ira dei.

ELEGIA VI.

Nec tantum Clario Lyde dilecta poetae,
  Nec tantum Coo Battis amata suo est;
Pectoribus quantum tu nostris, uxor, inhaeres,
  Digna minus misero, non meliore viro.

100 *voluisse* nonnulli codd. unde Heins. e. *voluisse*. 102 *Tutet* et aux. Scalig. c. *Vita atque* aux. vir doct. in Archiv für Philol. 1824, III. IV, 5 *nigrescunt* codd. 11 *gelidum*. 15 quo *trahit*. V, 1 post *nullos unquam*. 11 Spiritus *hic* vacuas prius [illegible] [illegible] *Nisi*. 44 *Diminui*. 63 *fidosque sodales*. 72 *exiguaeque* mihi. Ingenuae v[illegible] [illegible] servus, corporis robore censetur. 74 Assuetus studiis.

Te mea, supposita veluti trabe, fulta ruina est :
Si quid adhuc ego sum, muneris omne tui est.
Tu facis, ut spolium ne sim, neu nuder ab illis,
Naufragii tabulas qui petiere mei.
Utque rapax, stimulante fame, cupidusque cruoris
Incustoditum captat ovile lupus;
Aut ut edax vultur corpus circumspicit, ecquod
Sub nulla positum cernere possit humo:
Sic mea nescio quis, rebus male fidus acerbis,
In bona venturus, si paterere, fuit.
Hunc tua per fortes virtus submovit amicos,
Nulla quibus reddi gratia digna potest.
Ergo quam misero, tam vero, teste probaris;
Hic aliquod pondus si modo testis habet:
Nec probitate tua prior est aut Hectoris uxor,
Aut comes exstincto Laodamia viro.
Tu si Maeonium vatem sortita fuisses,
Penelopes esset fama secunda tuae
Sive tibi hoc debes, nulla pia facta magistra,
Cumque nova mores sunt tibi luce dati:
Femina seu princeps, omnes tibi culta per annos,
Te docet exemplum coniugis esse bonae,
Assimilemque sui longa assuetudine fecit:
Grandia si parvis assimilare licet
Hei mihi, non magnas quod habent mea carmina vires,
Nostraque sunt meritis ora minora tuis;
Si quid et in nobis vivi fuit ante vigoris,
Exstinctum longis occidit omne malis!
Prima locum sanctas heroidas inter haberes;
Prima bonis animi conspicerere tui.
Quantumcumque tamen praeconia nostra valebunt,
Carminibus vives tempus in omne meis.

ELEGIA VII.

Si quis habes nostri similes in imagine vultus,
Deme meis hederas, Bacchica serta, comis.
Ista decent laetos felicia signa poetas;
Temporibus non est apta corona meis.
Haec tibi dissimulas, sentis tamen, optime, dici,
In digito qui me fersque refersque tuo;
Effigiemque meam fulvo complexus in auro
Cara relegati, qua potes, ora vides.
Quae quoties spectas, subeat tibi dicere forsan,
Quam procul a nobis Naso sodalis abest!
Grata tua est pietas: sed carmina maior imago
Sunt mea, quae mando qualiacumque legas:
Carmina mutatas hominum dicentia formas,
Infelix domini quod fuga rupit opus.
Haec ego discedens, sicut bene multa meorum,
Ipse mea posui maestus in igne manu.
Utque cremasse suum fertur sub stipite natum
Thestias, et melior matre fuisse soror;
Sic ego non meritos mecum peritura libellos
Imposui rapidis viscera nostra rogis;
Vel quod eram Musas, ut crimina nostra, perosus;
Vel quod adhuc crescens et rude carmen erat.
Quae quoniam non sunt penitus sublata, sed exstant;
Pluribus exemplis scripta fuisse reor.
Nunc precor ut vivant, et non ignava legentum
Otia delectent, admoneantque mei.
Nec tamen illa legi poterunt patienter ab ullo,
Nesciet his summam si quis abesse manum.
Ablatum mediis opus est incudibus istud,
Defuit et scriptis ultima lima meis.
Et veniam pro laude peto; laudatus abunde,
Non fastiditus si tibi, lector, ero.
Hos quoque sex versus, in prima fronte libelli
Si praeponendos esse putabis, habe:
Orba parente suo quicumque volumina tangis;
His saltem vestra detur in Urbe locus.
Quoque magis faveas, non sunt haec edita ab ipso,
Sed quasi de domini funere rapta sui.
Quidquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
Emendaturus, si licuisset, erat.

ELEGIA VIII.

In caput alta suum labentur ab aequore retro
Flumina, conversis Solque recurret equis.
Terra feret stellas, coelum findetur aratro;
Unda dabit flammas, et dabit ignis aquas.
Omnia naturae praepostera legibus ibunt,
Parsque suum mundi nulla tenebit iter.
Omnia iam fient, fieri quae posse negabam,
Et nihil est, de quo non sit habenda fides.
Haec ego vaticinor, quia sum deceptus ab illo,
Laturum misero quem mihi rebar opem.
Tantane te, fallax, cepere oblivia nostri?
Afflictumne fuit tantus adire pudor?
Ut neque respiceres, nec solarere iacentem,
Dure, neque exsequias prosequerere meas?
Illud amicitiae sanctum ac venerabile nomen
Re tibi pro vili sub pedibusque iacet?
Quid fuit, ingenti prostratum mole sodalem
Visere, et alloquii parte levare tui?
Inque meos si non lacrimam dimittere casus,
Pauca tamen ficto verba dolore queri?
Idque, quod ignoti faciunt, valedicere saltem,
Et vocem populi publicaque ora sequi?
Denique lugubres vultus, nunquamque videndos
Cernere supremo, dum licuitque, die?
Dicendumque semel toto non amplius aevo
Accipere, et parili reddere voce Vale?
At fecere alii nullo mihi foedere iuncti,
Et lacrimas animi signa dedere sui.
Quid? nisi convictu causisque valentibus essem
Temporis et longi vinctus amore tibi?
Quid? nisi tot lusus et tot mea seria nosses,
Tot nossem lusus seriaque ipse tua?
Quid? si duntaxat Romae mihi cognitus esses,
Adscitus toties in genus omne loci?
Cunctane in aequoreos abierunt irrita ventos?
Cunctane Lethaeis mersa feruntur aquis?
Non ego te placida genitum reor urbe Quirini;
Urbe, meo quae iam non adeunda pede est:
Sed scopulis, Ponti quos haec habet ora sinistri,
Inque feris Scythiae Sarmaticisque iugis;
Et tua sunt silicis circum praecordia venae,
Et rigidum ferri semina pectus habent;
Quaeque tibi quondam tenero ducenda palato
Plena dedit nutrix ubera, tigris erat.
At mala nostra minus, quam nunc, aliena putasses,
Duritiaeque mihi non agerere reus!
Sed quoniam accedit fatalibus hoc quoque damnis,
Ut careant numeris tempora prima suis;
Effice, peccati ne sim memor huius, et illo
Officium laudem, quo queror, ore tuum.

ELEGIA IX.

Detur inoffensae metam tibi tangere vitae,
Qui legis hoc nobis non inimicus opus.
Atque utinam pro te possint mea vota valere,
Quae pro me duros non tetigere deos!

VI, 23 *nullo — magistro.* VII, 1 *nostris.* 10 *abes* cod. 25 *legentes* codd. Em. Scalig. 40 *eram.* VIII, 1 *solventur* cod. 12 *timor.* 19 *sicco* cod. 41 *stant* silices Francius c. p. 45 sq. At etiam si tigris ubera tibi praebuisset, *mala nostra minus putasses* a te aliena, quam nunc putas.

Donec eris felix, multos numerabis amicos:
 Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Adspicis ut veniant ad candida tecta columbae,
 Accipiat nullas sordida turris aves?
Horrea formicae tendunt ad inania nunquam,
 Nullus ad amissas ibit amicus opes;
Utque comes radios per Solis euntibus umbra,
 Quum latet hic pressus nubibus, illa fugit:
Mobile sic sequitur Fortunae lumina vulgus,
 Quae simul inducta nube teguntur, abit.
Haec precor ut semper possint tibi falsa videri:
 Sunt tamen eventu vera fatenda meo.
Dum stetimus, turbae quantum satis esset, habebat
 Nota quidem, sed non ambitiosa domus.
At simul impulsa est, omnes timuere ruinam;
 Cautaque communi terga dedere fugae.
Saeva nec admiror metuunt si fulmina, quorum
 Ignibus afflari proxima quaeque solent.
Sed tamen in duris remanentem rebus amicum
 Quamlibet inviso Caesar in hoste probat;
Nec solet irasci, neque enim moderatior alter,
 Quum quis in adversis, si quid amavit, amat.
De comite Argolici postquam cognovit Orestae,
 Narratur Pyladen ipse probasse Thoas.
Quae fuit Actoridae cum magno semper Achille,
 Laudari solita est Hectoris ore fides.
Quod pius ad Manes Theseus comes isset amico,
 Tartareum dicunt indoluisse deum.
Euryali Nisique fide tibi, Turne, relata,
 Credibile est lacrimis immaduisse genas.
Est etiam miseris pietas, et in hoste probatur:
 Hei mihi, quam paucos haec mea dicta movent!
Hic status, haec rerum nunc est fortuna mearum,
 Debeat ut lacrimis nullus adesse modus.
At mea sunt, proprio quamvis maestissima casu,
 Pectora processu facta serena tuo.
Hoc eventurum iam tunc, carissime, vidi,
 Ferret adhuc istam quum minor aura ratem.
Sive aliquod morum, seu vitae labe carentis
 Est pretium; nemo pluris habendus erit.
Sive per ingenuas aliquis caput extulit artes;
 Quaelibet eloquio fit bona causa tuo.
His ego commotus, dixi tibi protinus ipsi:
 Scena manet dotes grandis, amice, tuas.
Haec mihi non ovium fibrae, tonitrusve sinistri,
 Linguave servatae pennave dixit avis:
Augurium ratio est, et coniectura futuri;
 Hac divinavi, notitiamque tuli.
Quae quoniam vera est, tota mihi mente tibique
 Gratulor, ingenium non latuisse tuum.
At nostrum tenebris utinam latuisset in imis!
 Expediit studio lumen abesse meo;
Utque tibi prosunt artes, facunde, severae,
 Dissimiles illis sic nocuere mihi.
Vita tamen tibi nota mea est: scis artibus illis
 Auctoris mores abstinuisse sui.
Scis vetus hoc iuveni lusum mihi carmen, et istos,
 Ut non laudandos, sic tamen esse iocos.
Ergo ut defendi nullo mea posse colore,
 Sic excusari crimina posse puto.
Qua potes, excusa; nec amici desere causam:
 Quo bene coepisti, sic pede semper eas.

ELEGIA X.

Est mihi, sitque, precor, flavae tutela Minervae
 Navis, et a picta casside nomen habet.
Sive opus est velis; minimam bene currit ad auram:
 Sive opus est remo; remige carpit iter.
Nec comites volucri contenta est vincere cursu;
 Occupat egressas quamlibet ante rates.
Et patitur fluctus, fertque assilientia longe
 Aequora, nec saevis icta fatiscit aquis.
Illa, Corinthiacis primum mihi cognita Cenchreis,
 Fida manet trepidae duxque comesque fugae.
Perque tot eventus, et iniquis concita ventis
 Aequora, Palladio numine tuta fuit.
Nunc quoque tuta precor vasti secet ostia Ponti;
 Quasque petit, Getici litoris intret aquas.
Quae simul Aeoliae mare me deduxit in Helles,
 Et longum tenui limite fecit iter;
Fleximus in laevum cursus: et ab Actoris urbe
 Venimus ad portus, Imbria terra, tuos.
Inde levi vento Zerynthia litora nactis
 Threiciam tetigit fessa carina Samon.
Saltus ab hac terra brevis est Tempyra petenti:
 Hac dominum tenus est illa secuta suum
Nam mihi Bistonios placuit pede carpere campos:
 Hellespontiacas illa relegit aquas;
Dardaniamque petit auctoris nomen habentem,
 Et te, ruricola Lampsace tuta deo;
Quaque per angustas vectae male virginis undas
 Seston Abydena separat urbe fretum;
Hincque Propontiacis haerentem Cyzicon oris,
 Cyzicon, Haemoniae nobile gentis opus;
Quaque tenent Ponti Byzantia litora fauces
 (Hic locus est gemini ianua vasta maris):
Haec precor evincat, propulsaque fortibus Austris
 Transeat instabiles strenua Cyaneas:
Thyniacosque sinus, et ab his per Apollinis urbem
 Alta sub Anchiali moenia tendat iter.
Inde Mesembriacos portus, et Odesson, et arces
 Praetereat dictas nomine, Bacche, tuo;
Et quos Alcathoi memorant a moenibus ortos
 Sedibus his profugum constituisse Larem.
A quibus adveniat Miletida sospes ad urbem,
 Offensi quo me compulit ira dei
Hanc si contigerit, meritae cadet agna Minervae.
 Non facit ad nostras hostia maior opes.
Vos quoque Tyndaridae, quos haec colit insula, fratres,
 Mite, precor, duplici numen adeste viae.
Altera namque parat Symplegadas ire per artas,
 Scindere Bistonias altera puppis aquas.
Vos facite, ut ventos, loca quum diversa petamus,
 Illa suos habeat, nec minus illa suos.

ELEGIA XI.

Littera quaecumque est toto tibi lecta libello,
 Est mihi sollicitae tempore facta viae.
Aut hanc me, gelido tremerem quum mense Decembris,
 Scribentem mediis Hadria vidit aquis:
Aut, postquam bimarem cursu superavimus Isthmon:
 Alteraque est nostrae sumpta carina fugae.
Quod facerem versus inter fera murmura ponti,
 Cycladas Aegaeas obstupuisse puto.
Ipse ego nunc miror, tantis animique marisque
 Fluctibus ingenium non cecidisse meum.

IX, 11 nocte. Sic contra III, 6, 32 pro nocte al. codd. habent nube. 42 minor aura, lenior. X, 9 Cenchris. Alt. Klein ex em. Heinsii. Synizesin hic statuendam iam observav. [illegible] (Heraclea ad Propontidem). Actoris urbem Lemnum interpretantur. 19 [illegible] 11. 4. 26 male vulgo interpungunt Et te ruricola, Lampsace, tuta de- [illegible] 33 flatibus Austri cod. 43 Haec si contigerint. [illegible]

Seu stupor huic studio, sive est insania nomen;
  Omnis ab hac cura mens relevata mea est.
Saepe ego nimbosis dubius iactabar ab Haedis:
  Saepe minax Steropes sidere pontus erat;
Fuscabatque diem custos Erymanthidos Ursae;
  Aut Hyadas saevis auxerat Auster aquis:
Saepe maris pars intus erat; tamen ipse trementi
  Carmina ducebam qualiacumque manu.
Nunc quoque contenti stridunt Aquilone rudentes,
  Inque modum tumuli concava surgit aqua.
Ipse gubernator tollens ad sidera palmas
  Exposcit votis, immemor artis, opem.
Quocumque adspicio, nihil est, nisi mortis imago,
  Quam dubia timeo mente, timensque precor.
Attigero portum, portu terrebor ab ipso:
  Plus habet infesta terra timoris aqua.
Nam simul insidiis hominum pelagique laboro,
  Et faciunt geminos ensis et unda metus.
Ille meo vereor ne speret sanguine praedam,
  Haec titulum nostrae mortis habere velit.
Barbara pars laeva est, avidaeque instructa rapinae,
  Quam cruor et caedes bellaque semper habent.
Quumque sit hibernis agitatum fluctibus aequor,
  Pectora sunt ipso turbidiora mari.
Quo magis his debes ignoscere, candide lector,
  Si spe sunt, ut sunt, inferiora tua.
Non haec in nostris, ut quondam, scribimus hortis,
  Nec, consuete, meum, lectule, corpus habes.
Iactor in indomito brumali luce profundo,
  Ipsaque caeruleis charta feritur aquis.
Improba pugnat hiems, indignaturque, quod ausim
  Scribere, se rigidas incutiente minas.
Vincat hiems hominem: sed eodem tempore, quaeso,
  Ipse modum statuam carminis, illa sui.

LIBER SECUNDUS.

Quid mihi vobiscum est, infelix cura, libelli,
  Ingenio perii qui miser ipse meo?
Cur modo damnatas repeto, mea crimina, Musas?
  An semel est poenam commeruisse parum?
Carmina fecerunt, ut me cognoscere vellent
  Omine non fausto femina virque, mea.
Carmina fecerunt, ut me moresque notaret
  Iam demum visa Caesar ab Arte meos.
Deme mihi studium; vitae quoque crimina demes:
  Acceptum refero versibus, esse nocens.
Hoc pretium curae vigilatorumque laborum
  Cepimus; ingenio poena reperta meo.
Si saperem, doctas odissem iure Sorores,
  Numina cultori perniciosa suo.
At nunc, tanta meo comes est insania morbo,
  Saxa malum refero rursus ad icta pedem.
Scilicet et victus repetit gladiator arenam,
  Et redit in tumidas naufraga puppis aquas.
Forsitan, ut quondam Teuthrantia regna tenenti,
  Sic mihi res eadem vulnus opemque feret;
Musaque, quam movit, motam quoque leniet iram:
  Exorant magnos carmina saepe deos.
Ipse quoque Ausonias Caesar matresque nurusque
  Carmina turrigerae dicere iussit Opi.
Iusserat et Phoebo dici; quo tempore ludos
  Fecit, quos aetas adspicit una semel.
His precor exemplis tua nunc, mitissime Caesar,
  Fiat ab ingenio mollior ira meo.
Illa quidem iusta est, nec me meruisse negabo;
  Non adeo nostro fugit ab ore pudor.
Sed, nisi peccassem, quid tu concedere posses?
  Materiam veniae sors tibi nostra dedit.
Si, quoties homines peccant, sua fulmina mittat
  Iupiter, exiguo tempore inermis erit.
Hic ubi detonuit, strepituque exterruit orbem,
  Purum discussis aera reddit aquis.
Iure igitur genitorque deum rectorque vocatur;
  Iure capax mundus nil Iove maius habet.
Tu quoque, quum patriae rector dicare, paterque,
  Utere more dei nomen habentis idem.
Idque facis: nec te quisquam moderatius unquam
  Imperii potuit frena tenere sui.
Tu veniam parti superatae saepe dedisti,
  Non concessurus quam tibi victor erat.
Divitiis etiam multos et honoribus auctos
  Vidi, qui tulerant in caput arma tuum;
Quaeque dies bellum, belli tibi sustulit iram,
  Parsque simul templis utraque dona tulit.
Utque tuus gaudet miles, quod vicerit hostem,
  Sic, victum cur se gaudeat, hostis habet.
Causa mea est melior, qui nec contraria dicor
  Arma, nec hostiles esse secutus opes.
Per mare, per terras, per tertia numina iuro,
  Per te, praesentem conspicuumque deum;
Hunc animum favisse tibi, vir maxime, meque,
  Qua sola potui, mente fuisse tuum.
Optavi peteres coelestia sidera tarde,
  Parsque fui turbae parva precantis idem.
Et pia tura dedi pro te: cumque omnibus unus
  Ipse quoque adiuvi publica vota meis.
Quid referam libros, illos quoque, crimina nostra,
  Mille locis plenos nominis esse tui?
Inspice maius opus, quod adhuc sine fine reliqui,
  In non credendos corpora versa modos;
Invenies vestri praeconia nominis illic:
  Invenies animi pignora multa mei.
Non tua carminibus maior fit gloria, nec quo,
  Ut maior fiat, crescere possit, habet.
Fama Iovi superest: tamen hunc sua facta referri,
  Et se materiam carminis esse, iuvat;
Quumque Gigantei memorantur proelia belli,
  Credibile est laetum laudibus esse suis.
Te celebrant alii quanto decet ore, tuasque
  Ingenio laudes uberiore canunt.
Sed tamen, ut fuso taurorum sanguine centum,
  Sic capitur minimo turis honore deus.
Ah ferus, et nobis nimium crudeliter hostis,
  Delicias legit qui tibi cumque meas;
Carmina ne nostris sic te venerantia libris
  Iudicio possint candidiore legi!

14 Sterope Plias. 15 *Atlantidos*. 16 *seris*. 32 semper *agunt*. 36 spe *sint*. 39 in *immenso*.
Lib II, 16 *Laesum* saxa pedem *rursus* ad icta *fero* cod. *Icta* interpretor *impulsa*, *ad quae illisi*; Heins. e. *iata*. 24 Opalia Macrab. Sat. I, 10. 35 *Nunc* ubi. 40 nomen idem, patris. 53 tertia numina Amor. III, 8, 49 sqq. 65 illic *vestrae* praeconia *laudis* cod. 72 est *alacrem* cod. 79 sq. nonnullis depravati videntur. Versu 80 *malim possent*. Exclamandi signum, quod post hunc versum posui, antea legebatur post 78.

Esse sed irato quis te mihi posset amicus?
Vix tunc ipse mihi non inimicus eram.
Quum coepit quassata domus subsidere, partes
In proclinatas omne recumbit onus,
Cunctaque Fortuna rimam faciente dehiscunt;
Ipsa suo quondam pondere tecta ruunt.
Ergo hominum quaesitum odium mihi carmine, quaque
Debuit, est vultus turba secuta tuos.
At, memini, vitamque meam moresque probabas
Illo, quem dederas, praetereuntis equo.
Quod si non prodest, et honesti gratia nulla
Redditur; at nullum crimen adeptus eram.
Nec male commissa est nobis fortuna reorum,
Lisque decem decies inspicienda viris.
Res quoque privatas statui sine crimine iudex,
Deque mea fassa est pars quoque victa fide.
Me miserum! potui, si non extrema nocerent,
Iudicio tutus non semel esse tuo.
Ultima me perdunt: imoque sub aequore mergit
Incolumem toties una procella ratem.
Nec mihi pars nocuit de gurgite parva; sed omnes
Pressere hoc fluctus, Oceanusque caput.
Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi?
Inscius Actaeon vidit sine veste Dianam:
Praeda fuit canibus non minus ille suis.
Scilicet in superis etiam fortuna luenda est;
Nec veniam, laeso numine, casus habet.
Illa namque die, qua me malus abstulit error,
Parva quidem periit, sed sine labe, domus:
Sic quoque parva tamen, patrio dicatur ut aevo
Clara, nec ullius nobilitate minor;
Et neque divitiis, nec paupertate notanda:
Unde fit in neutrum conspiciendus eques.
Sic quoque nostra domus vel censu parva, vel ortu;
Ingenio certe non latet illa meo.
Quo videar quamvis nimium iuveniliter usus,
Grande tamen toto nomen ab orbe fero;
Turbaque doctorum Nasonem novit, et audet
Non fastiditis annumerare viris.
Corruit haec igitur Musis accepta, sub uno,
Sed non exiguo, crimine lapsa domus:
Atque ea sic lapsa est, ut surgere, si modo laesi
Ematuruerit Caesaris ira, queat.
Cuius in eventu poenae clementia tanta est,
Ut fuerit nostro lenior illa metu.
Vita data est, citraque necem tua constitit ira,
O Princeps, parce viribus use tuis!
Insuper accedunt, te non adimente, paternae,
Tanquam vita parum muneris esset, opes.
Nec mea decreto damnasti facta Senatus,
Nec mea selecto iudice iussa fuga est.
Tristibus invectus verbis, ita Principe dignum est,
Ultus es offensas, ut decet, ipse tuas.
Adde, quod edictum, quamvis immane minaxque,
Attamen in poenae nomine lene fuit.
Quippe relegatus, non exsul dicor in illo,
Parcaque fortunae sunt data verba meae.
Nulla quidem sano gravior mentisque potenti
Poena est, quam tanto displicuisse viro.
Sed solet interdum fieri placabile numen;
Nube solet pulsa candidus ire dies.
Vidi ego pampineis oneratam vitibus ulmum,
Quae fuerat saevi fulmine tacta Iovis.
Ipse licet sperare vetes; sperabimus, atque
Hoc unum fieri, te prohibente, potest.
Spes mihi magna subit, quum te, mitissime Princeps;
Spes mihi, respicio quum mea facta, cadit.
Ac veluti ventis agitantibus aequora non est
Aequalis rabies, continuusque furor;
Sed modo subsidunt, intermissique silescunt,
Vimque putes illos deposuisse suam:
Sic abeunt, redeuntque mei, variantque timores,
Et spem placandi dantque negantque tui
Per superos igitur, qui dent tibi longa, dabuntque,
Tempora, Romanum si modo nomen amant:
Per patriam, quae te tuta et secura parente est;
Cuius, ut in populo, pars ego nuper eram:
Sic tibi, quem semper factis animoque mereris,
Reddatur gratae debitus Urbis amor:
Livia sic tecum sociales compleat annos,
Quae, nisi te, nullo coniuge digna fuit;
Quae si non esset, caelebs te vita deceret,
Nullaque, cui posses esse maritus, erat:
Sospite sic te sit natus quoque sospes, et olim,
Imperium regat hoc cum seniore senex:
Utque tui faciunt, sidus iuvenile, nepotes,
Per tua perque sui facta parentis eant:
Sic assueta tuis semper Victoria castris
Nunc quoque se praestet, notaque signa petat;
Ausoniumque ducem solitis circumvolet alis,
Ponat et in nitida laurea serta coma;
Per quem bella geris, cuius nunc corpore pugnas,
Auspicium cui das grande, deosque tuos,
Dimidioque tui praesens hanc respicis Urbem;
Dimidio procul es, saevaque bella geris —
Hic tibi sic redeat superato victor ab hoste,
Inque coronatis fulgeat altus equis:
Parce, precor, fulmenque tuum, fera tela reconde,
Heu nimium misero cognita tela mihi!
Parce, pater patriae, nec nominis immemor huius
Olim placandi spem mihi tolle tui.
Nec precor, ut redeam; quamvis maiora petitis
Credibile est magnos saepe dedisse deos:
Mitius exsilium si das, propiusque roganti,
Pars erit e poena magna levata mea.
Ultima perpetior, medios proiectus in hostes,
Nec quisquam patria longius exsul abest.
Solus ad egressus missus septemplicis Istri,
Parrhasiae gelido virginis axe premor.
Iazyges, et Colchi, Metereaque turba, Getaeque,
Danubii mediis vix prohibentur aquis.
Quumque alii causa tibi sint graviore fugati,
Ulterior nulli, quam mihi, terra data est.
Longius hac nihil est, nisi tantum frigus et hostis,
Et maris adstricto quae coit unda gelu.
Hactenus Euxini pars est Romana sinistri:
Proxima Basternae Sauromataeque tenent.
Haec est Ausonio sub iure novissima, vixque
Haeret in imperii margine terra tui.
Unde, precor supplex, ut nos in tuta releges,
Ne sit cum patria pax quoque dempta mihi.
Ne timeam gentes, quas non bene submovet Ister,
Neve tuus possim civis ab hoste capi.
Fas prohibet Latio quenquam de sanguine natum,
Caesaribus salvis, barbara vincla pati.
Perdiderint quum me duo crimina, carmen et error;
Alterius facti culpa silenda mihi.

84 declinatas. 91 sq. Heins. uncis inclus 94 *Usque*, *Utque*, *Visque* decem [illegible] Heins. c. 114 Ut neque invidiam, neque contemptum excitet. 118 *in* orbe. 12[illegible] parcentia. 141 *saevo*. 148 *fata*. 158 Cuius *et* in. 165 sic tecum sit natus [illegible] berium intellige. 189 *egressum* Heins. e. 195 hac *terra* nihil est nisi frig.

Nam non sum tanti, ut renovem tua vulnera, Caesar,
Quem nimio plus est indoluisse semel.
Altera pars superest: qua turpi carmine factus
Arguor obscaeni doctor adulterii.
Fas ergo est aliqua coelestia pectora falli,
Et sunt notitia multa minora tua;
Utque deos coelumque simul sublime tuenti
Non vacat exiguis rebus adesse Iovi:
A te pendentem sic dum circumspicis orbem,
Effugiunt curas inferiora tuas.
Scilicet imperii, princeps, statione relicta
Imparibus legeres carmina facta modis?
Non ea te moles Romani nominis urget,
Inque tuis humeris tam leve fertur onus;
Lusibus ut possis advertere numen ineptis,
Excutiasque oculis otia nostra tuis!
Nunc tibi Pannonia est, nunc Illyris ora domanda:
Raetica nunc praebent Thraciaque arma metum.
Nunc petit Armenius pacem: nunc porrigit arcus
Parthus eques timida, captaque signa, manu.
Nunc te prole tua iuvenem Germania sentit,
Bellaque pro magno Caesare Caesar obit.
Denique, ut in tanto, quantum non exstitit unquam,
Corpore pars nulla est, quae labet, imperii:
Urbs quoque te et legum lassat tutela tuarum,
Et morum, similes quos cupis esse tuis;
Nec tibi contingunt, quae gentibus otia praestas,
Bellaque cum multis irrequieta geris.
Mirer in hoc igitur tantarum pondere rerum
Nunquam te nostros evoluisse iocos?
At si, quod mallem, vacuus fortasse fuisses,
Nullum legisses crimen in Arte mea.
Illa quidem fateor fronti non esse severae
Scripta, nec a tanto principe digna legi:
Non tamen idcirco legum contraria iussis
Sunt ea, Romanas erudiuntque nurus.
Neve, quibus scribam, possis dubitare, libellus
Quatuor hos versus e tribus unus habet:
Este procul, vittae tenues, insigne pudoris,
Quaeque tegis medios instita longa pedes;
Nil, nisi legitimum, concessaque furta, canemus,
Inque meo nullum carmine crimen erit.
Ecquid ab hac omnes rigide submovimus Arte,
Quas stola contingi vittaque sumpta vetat?
At matrona potest alienis artibus uti,
Quoque trahat, quamvis non doceatur, habet!
Nil igitur matrona legat: quia carmine ab omni
Ad delinquendum doctior esse potest.
Quodcumque attigerit, si qua est studiosa sinistri,
Ad vitium mores instruet inde suos.
Sumpserit Annales; nihil est hirsutius illis:
Facta sit unde parens Ilia, nempe leget.
Sumpserit Aeneadum genitrix ubi prima: requiret,
Aeneadum genitrix unde sit alma Venus?
Persequar inferius, modo si licet ordine ferri,
Posse nocere animis carminis omne genus.
Non tamen idcirco crimen liber omnis habebit:
Nil prodest, quod non laedere possit idem.
Igne quid utilius? Si quis tamen urere tecta
Comparat, audaces instruit igne manus.
Eripit interdum, modo dat medicina salutem,
Quaeque iuvans monstrat, quaeque sit herba nocens.
Et latro, et cautus praecingitur ense viator:
Ille sed insidias, hic sibi portat opem.
Discitur, innocuas ut agat, facundia, causas:
Protegit haec sontes, immeritosque premit.
Sic igitur carmen, recta si mente legatur,
Constabit nulli posse nocere meum.
At quiddam vitii quicumque hinc concipit, errat,
Et nimium scriptis abrogat ille meis.
Ut tamen hoc fatear: ludi quoque semina praebent
Nequitiae. Tolli tota theatra iube:
Peccandi causam quae multis saepe dederunt,
Martia quum durum sternit arena solum.
Tollatur Circus; non tuta licentia Circi:
Hic sedet ignoto iuncta puella viro.
Quum quaedam spatientur in hac, ut amator eadem
Conveniat, quare porticus ulla patet?
Quis locus est templis augustior? Haec quoque vitet,
In culpam si qua est ingeniosa suam.
Quum steterit Iovis aede: Iovis succurret in aede,
Quam multas matres fecerit ille deus.
Proxima adoranti Iunonia templa subibit,
Pellicibus multis hanc doluisse deam.
Pallade conspecta, natum de crimine virgo
Sustulerit quare, quaeret, Erichthonium.
Venerit in magni templum, tua munera, Martis:
Stat Venus Ultori iuncta viro ante fores.
Isidis aede sedens, cur hanc Saturnia, quaeret,
Egerit Ionio Bosporioque mari.
In Venere Anchises, in Luna Latmius heros,
In Cerere Iasion, qui referatur, erit.
Omnia perversas possunt corrumpere mentes.
Stant tamen illa suis omnia tuta locis.
At procul ab scripta solis meretricibus Arte
Submovet ingenuas pagina prima nurus.
Quaecumque irrumpit, quo non sinit ire sacerdos,
Protinus hoc vetiti criminis acta rea est.
Nec tamen est facinus molles evolvere versus:
Multa licet castae non facienda legant.
Saepe supercilii nudas matrona severi
Et Veneris stantes ad genus omne videt.
Corpora Vestales oculi meretricia cernunt:
Nec domino poenae res ea causa fuit.
At cur in nostra nimia est lascivia Musa?
Curve meus cuiquam suadet amare liber?
Nil nisi peccatum manifestaque culpa fatendum est:
Poenitet ingenii iudiciique mei.
Cur non Argolicis potius quae concidit armis,
Vexata est iterum carmine Troia meo?
Cur tacui Thebas, et mutua vulnera fratrum,
Et septem portas, sub duce quamque suo?
Nec mihi materiam bellatrix Roma negabat:
Et pius est, patriae facta referre, labor.
Denique, quum meritis impleveris omnia, Caesar,
Pars mihi de multis una canenda fuit.
Utque trahunt oculos radiantia lumina solis,
Traxissent animum sic tua facta meum.
Arguor immerito. Tenuis mihi campus aratur:
Illud erat magnae fertilitatis opus.

211 *crimine;* unde Heins. crimine *tactus*. 223 *lumen;* quod etiam c. Guil. Canter; sine causa. 229 prole tua, Tiberio. 230 *agit* codd. plur. 236 cum *vitiis* Withof. c. quod recipiend. videtur. 239 *vacuum tibi forte fuisset*. 241 *frontis* codd. praeter un. 253 sq. obiectio est, quam ipse sibi facit poeta, vel adversantis nomine profert. 254 Quo trahat, alienas illas artes. 259 Annales (nihil est hirsutius) *Enni* Heins. c. 261 ad initium Lucretii quin alludatur, non dubito. 277 Heins. e vestigiis plurium codd. constituit. 278 *detrahit*, ex interpretatione. 285 in *hoc* (ad eum finem) Burm. c. 286 *manet* cod. 296 *Stet* — iuncta *quid* ante fores? Burm. c. 299 sq. In *Venerem* — *Lunam* — *Cererem* codd. Em. Heins. 300 *Iasius*. Utrumque Ovidianum. 306 hoc, hac ipsa re. Al *hace*, *hinc*. 310 Et videt genus omne (meretricum) stantes ad Veneris (aedem). Floralia indicantur. 312 domino, Iovi. 314 *quenquam* cod.

Non ideo debet pelago se credere, si qua
Audet in exiguo ludere cymba lacu.
Forsan (et hoc dubitem!), numeris levioribus aptus
Sim satis, in parvos sufficiamque modos.
At si me iubeas domitos Iovis igne Gigantas
Dicere, conantem debilitabit onus.
Divitis ingenii est immania Caesaris acta
Condere, materia ne superetur opus.
Et tamen ausus eram: sed detrectare videbar,
Quodque nefas, damno viribus esse tuis.
Ad leve rursus opus, iuvenilia carmina, veni,
Et falso movi pectus amore meum.
Non equidem vellem: sed me mea fata trahebant,
Inque meas poenas ingeniosus eram.
Hei mihi, quod didici! quod me docuere parentes,
Litteraque est oculos ulla morata meos!
Haec tibi me invisum lascivia fecit, ob Artes,
Quas ratus es vetitos sollicitasse toros.
Sed neque me nuptae didicerunt furta magistro,
Quodque parum novit, nemo docere potest.
Sic ego delicias, et mollia carmina feci,
Strinxerit ut nomen fabula nulla meum.
Nec quisquam est adeo media de plebe maritus,
Ut dubius vitio sit pater ille meo.
Crede mihi, mores distant a carmine nostro:
Vita verecunda est, Musa iocosa mihi;
Magnaque pars operum mendax et ficta meorum
Plus sibi permisit compositore suo.
Nec liber indicium est animi, sed honesta voluptas,
Plurima mulcendis auribus apta ferens.
Accius esset atrox; conviva Terentius esset;
Essent pugnaces, qui fera bella canunt.
Denique composui teneros non solus amores:
Composito poenas solus amore dedi.
Quid nisi cum multo Venerem confundere vino
Praecepit Lyrici Teia Musa senis?
Lesbia quid docuit Sappho, nisi amare, puellas?
Tuta tamen Sappho, tutus et ille fuit.
Nec tibi, Battiade, nocuit, quod saepe legenti
Delicias versu fassus es ipse tuas.
Fabula iucundi nulla est sine amore Menandri:
Et solet hic pueris virginibusque legi.
Ilias ipsa quid est, nisi turpis adultera, de qua
Inter amatorem pugna virumque fuit?
Quid prius est illi flamma Chryseidos? utque
Fecerit iratos rapta puella duces?
Aut quid Odyssea est, nisi femina, propter amorem,
Dum vir abest, multis una petita procis?
Quid nisi Maeonides Venerem Martemque ligatos
Narrat, in obscaeno corpora prensa toro?
Unde nisi indicio magni sciremus Homeri,
Hospitis igne duas incaluisse deas?
Omne genus scripti gravitate Tragoedia vincit:
Haec quoque materiam semper amoris habet.
Nam quid in Hippolyto, nisi caecae flamma novercae?
Nobilis est Canace fratris amore sui.
Quid? non Tantalides, agitante Cupidine currus,
Pisaeam Phrygiis vexit eburnus equis?
Tingeret ut ferrum natorum sanguine mater,
Concitus a laeso fecit amore dolor.
Fecit amor subitas volucres, cum pellice regem,
Quaeque suum luget nunc quoque mater Ityn.
Si non Aeropen frater sceleratus amasset,
Aversos Solis non legeremus equos.
Impia nec tragicos tetigisset Scylla cothurnos,
Ni patrium crinem desecuisset amor.
Qui legis Electran, et egentem mentis Oresten,
Aegisthi crimen Tyndaridosque legis.
Nam quid de tetrico referam domitore Chimaerae,
Quem leto fallax hospita paene dedit?
Quid loquor Hermionen? quid te, Schoeneia virgo?
Teque, Mycenaeo Phoebas amata duci?
Quid Danaen, Danaesque nurum, matremque Lyaei?
Haemonaque, et noctes cui coiere duae?
Quid generum Peliae? quid Thesea? quidve Pelasgum,
Iliacam tetigit qui rate primus humum?
Huc Iole, Pyrrhique parens; huc Herculis uxor,
Huc accedat Hylas, Iliadesque puer.
Tempore deficiar, tragicos si persequar ignes,
Vixque meus capiat nomina nuda liber.
Est et in obscaenos deflexa Tragoedia risus,
Multaque praeteriti verba pudoris habet.
Nec nocet auctori, mollem qui fecit Achillem,
Infregisse suis fortia facta modis.
Iunxit Aristides Milesia crimina secum:
Pulsus Aristides nec tamen urbe sua.
Nec qui descripsit corrumpi semina matrum,
Eubius, impurae conditor historiae;
Nec qui composuit nuper Sybaritida, fugit,
Nec quae concubitus non tacuere suos.
Suntque ea doctorum monumentis mista virorum,
Muneribusque ducum publica facta patent.
Neve peregrinis tantum defendar ab armis:
Et Romanus habet multa iocosa liber.
Utque suo Martem cecinit gravis Ennius ore;
Ennius ingenio maximus, arte rudis:
Explicat ut causas rapidi Lucretius ignis,
Casurumque triplex vaticinatur opus:
Sic sua lascivo cantata est saepe Catullo
Femina, cui falsum Lesbia nomen erat.
Nec contentus ea, multos vulgavit amores,
In quibus ipse suum fassus adulterium est.
Par fuit exigui simlilisque licentia Calvi,
Detexit variis qui sua furta modis.
Quid referam Ticidae, quid Memmi carmen, apud quos
Rebus abest omnis nominibusque pudor?
Cinna quoque his comes est, Cinnaque procacior Anser,
Et leve Cornifici, parque Catonis opus;
Et quorum libris modo dissimulata Perillae
Nomine, nunc legitur dicta, Metelle, tuo.
Is quoque, Phasiacas Argo qui duxit in undas,
Non potuit Veneris furta tacere suae.
Nec minus Hortensi, nec sunt minus improba Servi
Carmina. Quis dubitet nomina tanta sequi?
Vertit Aristiden Sisenna, nec obfuit illi
Historiae turpes inseruisse iocos.
Nec fuit opprobrio celebrasse Lycorida Gallo,
Sed linguam nimio non tenuisse mero.
Credere iuranti durum putat esse Tibullus;
Sic etiam de se quod neget illa viro.

337 *detrectare* (deterere). Sic Klein. Sed alterum idem est. 357 Nec libri scribuntur animi aperiendi causa, sed ad otium honeste collocandum. 401 Danaes nurus, Andromeda. 402 cui, Alcmenae. 406 Iliad. puer, Ganymed. 409 drama Satyricum indicatur. 413 Aristides et crimina (amores obscaeni) Miles. in perpetuum una nominabuntur. 417 Hemitheon Sybarita Lucian. adv. Indoct. 23. 418 Philaenis et Elephantis. 420 in bibliothecis. 426 triplex opus, mundum; mare, tellurem, coelum. 431 exigui, staturae brevis. 433 Weichert. Poetar. Latinor Hostii rel. Reliquiae p. 361, not. 20. 434 abest nomen codd. Em. Rottendorph. Vulg. frustra defendit Bentl. ad Horat. Carm. II, 12, 13. 436 Weichert l. l. p. 165, not. 11. 437 sq. Heinsio videbantur superiori disticho praeponendi, quum ex Apuleio discamus, Metellam Perillae nomine a Ticida celebratam fuisse. Locus obscurus est; nunc 438 pro secundo modo esse videtur. Ibid. Heins. dicta *Metella* suo. 439 Varro Atacinus. 441 Weichert l. l. p. [illegible] 448 *Hic*, *Haec*, *Hoc* etiam codd. Em. Dousa.

Fallere custodem demum docuisse fatetur,
  Seque sua miserum nunc ait arte premi.
Saepe velut gemmam dominae signumve probaret,
  Per causam meminit se tetigisse manum.
Utque refert, digitis saepe est nutuque locutus,
  Et tacitam mensae duxit in orbe notam.
Et quibus e sucis abeat de corpore livor,
  Impresso fieri qui solet ore, docet.
Denique ab incauto nimium petit ille marito,
  Se quoque uti servet, peccet ut illa minus.
Scit cui latretur, quum solus obambulat ipse;
  Cur toties clausas exscreet ante fores.
Multaque dat talis furti praecepta, docetque,
  Qua nuptae possint fallere ab arte viros.
Nec fuit hoc illi fraudi; legiturque Tibullus,
  Et placet, et iam te principe notus erat.
Invenies eadem blandi praecepta Properti;
  Districtus minima nec tamen ille nota est.
His ego successi, quoniam praestantia candor
  Nomina vivorum dissimulare iubet.
Non timui, fateor, ne, qua tot iere carinae,
  Naufraga, servatis omnibus, una foret.
Sunt aliis scriptae, quibus alea luditur, artes:
  Haec est ad nostros non leve crimen avos.
Quid valeant tali; quo possis plurima iactu
  Fingere, damnosos effugiasve canes.
Tessera quot numeros habeat; distante vocato
  Mittere quo deceat, quo dare missa modo.
Discolor ut recto grassetur limite miles,
  Quum medius gemino calculus hoste perit.
Ut mage velle sequi sciat, et revocare priorem,
  Ne tuto fugiens incomitatus eat.
Parva sedet ternis instructa tabella lapillis,
  In qua vicisse est, continuisse suos.
Quique alii lusus (neque enim nunc persequar omnes)
  Perdere rem caram, tempora nostra, solent.
Ecce canit formas alius iactusque pilarum;
  Hic artem nandi praecipit, ille trochi.
Composita est aliis fucandi cura coloris;
  Hic epulis leges hospitioque dedit.
Alter humum, de qua fingantur pocula, monstrat,
  Quaeque docet liquido testa sit apta mero.
Talia fumosi luduntur mense Decembris;
  Quae damno nulli composuisse fuit.
His ego deceptus non tristia carmina feci;
  Sed tristis nostros poena secuta iocos.
Denique nec video de tot scribentibus unum,
  Quem sua perdiderit Musa; repertus ego.
Quid? si scripsissem mimos, obscaena iocantes,
  Qui semper vetiti crimen amoris habent;
In quibus assidue cultus procedit adulter,
  Verbaque dat stulto callida nupta viro?
Nubilis hos virgo, matronaque, virque, puerque
  Spectat, et e magna parte Senatus adest.
Nec satis, incestis temerari vocibus aures:
  Assuescunt oculi multa pudenda pati;
Quumque fefellit amans aliqua novitate maritum,
  Plauditur, et magno palma favore datur.
Quo mimis prodest, scena est lucrosa poetae,
  Tantaque non parvo crimina praetor emit.

Inspice ludorum sumptus, Auguste, tuorum:
  Empta tibi magno talia multa leges.
Haec tu spectasti, spectandaque saepe dedisti;
  Maiestas adeo comis ubique tua est.
Luminibusque tuis, totus quibus utimur orbis,
  Scenica vidisti lentus adulteria.
Scribere si fas est imitantes turpia mimos,
  Materiae minor est debita poena meae.
An genus hoc scripti faciunt sua pulpita tutum,
  Quodque libet, mimis scena licere dedit?
Et mea sunt populo saltata poemata saepe;
  Saepe oculos etiam detinuere tuos.
Scilicet in domibus vestris ut prisca virorum
  Artifici fulgent corpora picta manu;
Sic quae concubitus varios Venerisque figuras
  Exprimat, est aliquo parva tabella loco.
Utque sedet vultu fassus Telamonius iram,
  Inque oculis facinus barbara mater habet:
Sic madidos siccat digitis Venus uda capillos,
  Et modo maternis tecta videtur aquis.
Bella sonant alii, telis instructa cruentis,
  Parsque tui generis, pars tua facta canunt.
Invida me spatio natura coercuit arto,
  Ingenio vires exiguasque dedit.
Et tamen ille, tuae felix Aeneidos auctor,
  Contulit in Tyrios arma virumque toros;
Nec legitur pars ulla magis de corpore toto,
  Quam non legitimo foedere iunctus amor.
Phyllidis hic idem teneroque Amaryllidis ignes
  Bucolicis iuvenis luserat ante modis.
Nos quoque iam pridem scripto peccavimus uno;
  Supplicium patitur non nova culpa novum.
Carminaque edideram, quum te delicta notantem
  Praeterii toties iure quietus eques.
Ergo, quae iuveni mihi non nocitura putavi
  Scripta parum prudens, nunc nocuere seni?
Sera redundavit veteris vindicta libelli,
  Distat et a meriti tempore poena sui.
Nec tamen omne meum credas opus esse remissum;
  Saepe dedi nostrae grandia vela rati.
Sex ego Fastorum scripsi totidemque libellos,
  Quumque suo finem mense volumen habet;
Idque tuo nuper scriptum sub nomine, Caesar,
  Et tibi sacratum sors mea rupit opus.
Et dedimus tragicis scriptum regale cothurnis;
  Quaeque gravis debet verba cothurnus habet.
Dictaque sunt nobis, quamvis manus ultima coepto
  Defuit, in facies corpora versa novas.
Atque utinam revoces animum paulisper ab ira,
  Et vacuo iubeas hinc tibi pauca legi!
Pauca, quibus prima surgens ab origine mundi,
  In tua deduxi tempora, Caesar, opus:
Adspicias, quantum dederis mihi pectoris ipse,
  Quoque favore animi teque tuosque canam.
Non ego mordaci destrinxi carmine quemquam,
  Nec meus ullius crimina versus habet.
Candidus a salibus suffusis felle refugi,
  Nulla venenato littera mista ioco est.
Inter tot populi, tot scripti millia nostri,
  Quem mea Calliope laeserit, unus ego.

466 Districtus, notatus. 475 sq. distante (numero), contrario ei, quem adversarius iecit, atque ita ad vincendum necessario; vocato, exoptato verbis (Art. Am. III, 353 sqq.); dare missa, tradere adversario ita, ut is, si imperitus sit, damnosum iactum faciat. Vid. Klein. 479 Ut *male*, Ut *mage*; deinde *sequens*. Heinsio locus videtur esse mendosus. 486 artem *disci* cod. probante Kleinio. 498 *ficti* crimen. Sic Kl. 507 *Quodque*, *Quoque* minus prodest, *poena* est lucr. codd. nisi quod un. *mimis* prodest. Heins. *Quae* mimis prod. *scena* (hoc vocab. is primus coni.) Sic Kl. *Quod* ego dedi est: Quib. rebus (obscaenis plausum excitantib.) scena prodest mimis, iisd. lucrosa est poetae. 519 sq. Weichert Poet. Lat. p. 286. 528 *nata*. *orta* videtur. Sed urget poeta Veneris nuditatem; cernitur maternis modo (solum) aquis tecta: quae quum perlucidae sint, tegumen non praebent. 542 *irrequietum* codd. Em. Heins. 551 sub *numine Caesar* e. Etenim Germanico dedicatum hodie opus illud legitur. 553 *sceptrum* regale Francius e. Amor. III, 1, 14. 561 *Aspicias* codd. Em. Heins.

Non igitur nostris ullum gaudere Quiritem
  Auguror, at multos indoluisse, malis.
Nec mihi credibile est quenquam insultare iacenti,
  Gratia candori si qua relata meo est.
His precor, atque aliis possint tua numina flecti,
  O pater, o patriae cura salusque tuae.
Non ut in Ausoniam redeam, nisi forsitan olim,
  Quum longo poenae tempore victus eris:
Tutius exsilium, pauloque quietius, oro,
  Ut par delicto sit mea poena suo.

LIBER TERTIUS.

ELEGIA I.

Missus in hanc venio timide liber exsulis urbem:
  Da placidam fesso, lector amice, manum;
Neve reformida, ne sim tibi forte pudori:
  Nullus in hac charta versus amare docet.
Nec domini fortuna mei est, ut debeat illam
  Infelix ullis dissimulare iocis.
Id quoque, quod viridi quondam male lusit in aevo,
  Heu nimium sero damnat et odit opus.
Inspice quid portem: nihil hic nisi triste videbis,
  Carmine temporibus conveniente suis.
Clauda quod alterno subsidunt carmina versu,
  Vel pedis hoc ratio, vel via longa facit.
Quod neque sum cedro flavus, nec pumice levis:
  Erubui domino cultior esse meo.
Littera suffusas quod habet maculosa lituras:
  Laesit opus lacrimis ipse poeta suum.
Si qua videbuntur casu non dicta Latine:
  In qua scribebat, barbara terra fuit.
Dicite, lectores, si non grave, qua sit eundum,
  Quasque petam sedes hospes in Urbe liber.
Haec ubi sum lingua furtim titubante locutus,
  Qui mihi monstraret, vix fuit unus, iter.
Di tibi dent, nostro quod non tribuere parenti,
  Molliter in patria vivere posse tua. [25
Duc age, namque sequor; quamvis terraque marique
  Longinquo referam lassus ab orbe pedem,
Paruit; et ducens, Haec sunt fora Caesaris, inquit:
  Haec est a sacris quae via nomen habet.
Hic locus est Vestae, qui Pallada servat et ignem:
  Hic fuit antiqui regia parva Numae.
Inde petens dextram, Porta est, ait, ista Palati:
  Hic Stator: hoc primum condita Roma loco est.
Singula dum miror, video fulgentibus armis
  Conspicuos potes, tectaque digna deo.
An Iovis, haec, dixi, domus est? Quod ut esse putarem,
  Augurium menti querna corona dabat.
Cuius ut accepi dominum, Non fallimur, inquam:
  Et magni verum est hanc Iovis esse domum.
Cur tamen apposita velatur ianua lauro,
  Cingit et augustas arbor opaca fores?
Num quia perpetuos meruit domus ista triumphos?
  An quia Leucadio semper amata deo?
Ipsane quod festa est, an quod facit omnia festa?
  Quam tribuit terris, Pacis an ista nota est?
Utque viret semper laurus, nec fronde caduca
  Carpitur; aeternum sic habet illa decus?
Causa, superpositae scripto testata coronae,
  Servatos cives indicat huius ope.
Adiice servatis unum, pater optime, civem,
  Qui procul extremo pulsus in orbe iacet;
In quo poenarum, quas se meruisse fatetur,
  Non facinus causam, sed suus error habet.
Me miserum, vereorque locum, vereorque potentem,
  Et quatitur trepido littera nostra metu.
Adspicis exsangui chartam pallere colore?
  Adspicis alternos intremuisse pedes?
Quandocumque, precor, nostros placata parenti
  Isdem sub dominis adspiciare domus.
Inde tenore pari gradibus sublimia celsis
  Ducor ad intonsi candida templa dei;
Signa peregrinis ubi sunt alterna columnis
  Belides, et stricto barbarus ense pater;
Quaeque viri docto vèteres cepere novique
  Pectore, lecturis inspicienda patent.
Quaerebam fratres, exceptis scilicet illis,
  Quos suus optaret non genuisse parens.
Quaerentem frustra custos me, sedibus illis
  Praepositus, sancto iussit abire loco.
Altera templa peto, vicino iuncta theatro:
  Haec quoque erant pedibus non adeunda meis.
Nec me, quae doctis patuerunt prima libellis,
  Atria Libertas tangere passa sua est.
In genus auctoris miseri fortuna redundat,
  Et patimur nati, quam tulit ipse fugam.
Forsitan et nobis olim minus asper, et illi
  Evictus longo tempore Caesar erit.
Di, precor, atque adeo, neque enim mihi turba roganda est,
  Caesar, ades voto, maxime dive, meo.
Interea, statio quoniam mihi publica clausa est,
  Privato liceat delituisse loco.
Vos quoque, si fas est, confusa pudore repulsae
  Sumite plebeiae carmina nostra manus.

ELEGIA II.

Ergo erat in fatis Scythiam quoque visere nostris,
  Quaeque Lycaonio terra sub axe iacet?
Nec vos, Pierides, nec stirps Latonia, vestro
  Docta sacerdoti turba tulistis opem?
Nec mihi, quod lusi vero sine crimine, prodest,
  Quodque magis vita Musa iocosa mea est?
Plurima sed pelago terraque pericula passum
  Ustus ab assiduo frigore Pontus habet.
Quique fugax rerum, securaque in otia natus,
  Mollis et impatiens ante laboris eram;
Ultima nunc patior. Nec me mare portubus orbum
  Perdere, diversae nec potuere viae.
Suffecitque malis animus. Nam corpus ab illo
  Accepit vires, vixque ferenda tulit.
Dum tamen et ventis dubius iactabar et undis;
  Fallebat curas aegraque corda labor.
Ut via finita est, et opus requievit eundi,
  Et poenae tellus est mihi tacta meae:

571 *insultasse.* 577 *Mitius.*

Lib. III, El. I, 1 *timidi* Heins. 7 *dudum* male. 11 *haec* ratio. 18 *scribebar* cod. probante Heinsio. 23 tribuere *poetae*, e glossemate. 29 Hic *focus* cod. 35 *Et*, *En* Iovis codd. praeter un. 41 domus *una* cod. 60 templum Herculis Musagetae recte videtur Micyllus intelligere. II, 3 *Letoia* Heins. e quat. codd. Debebat saltem esse *Letoia*: est enim Λητώ, nec, praeter Aeolice, Λατώ. 15 et *terris* dub.

Nil nisi flere libet; nec nostro parcior imber
  Lumine, de verna quam nive manat aqua.
Roma domusque subit, desideriumque locorum,
  Quidquid et amissa restat in Urbe mei.
Hei mihi quod nostri toties pulsata sepulchri
  Ianua, sed nullo tempore aperta fuit!
Cur ego tot gladios fugi, totiesque minata
  Obruit infelix nulla procella caput?
Di, quos experior nimium constanter iniquos,
  Participes irae quos deus unus habet;
Exstimulate, precor, cessantia fata, meique
  Interitus clausas esse vetate fores.

ELEGIA III.

Haec mea, si casu miraris, epistola quare
  Alterius digitis scripta sit: aeger eram.
Aeger in extremis ignoti partibus orbis,
  Incertusque meae paene salutis eram.
Quem mihi nunc animum, dira regione iacenti,
  Inter Sauromatas esse Getasque putas?
Nec coelum patimur, nec aquis assuevimus istis,
  Terraque nescio quo non placet ipsa modo.
Non domus apta satis; non hic cibus utilis aegro;
  Nullus, Apollinea qui levet arte malum.
Non qui soletur, non qui labentia tarde
  Tempora narrando fallat, amicus adest.
Lassus in extremis iaceo populisque locisque,
  Et subit affecto nunc mihi, quidquid abest.
Omnia quum subeant, vincis tamen omnia, coniux,
  Et plus in nostro pectore parte tenes.
Te loquor absentem, te vox mea nominat unam,
  Nulla venit sine te nox mihi, nulla dies.
Quin etiam sic me dicunt aliena locutum,
  Ut foret amentis nomen in ore tuum.
Si iam deficiat suppresso lingua palato,
  Vix instillato restituenda mero;
Nuntiet huc aliquis dominam venisse, resurgam,
  Spesque tui nobis causa vigoris erit.
Ergo ego sum vitae dubius: tu forsitan illic
  Iucundum, nostri nescia, tempus agis?
Non agis, affirmo; liquet, o carissima nobis,
  Tempus agi sine me non nisi triste tibi.
Si tamen implevit mea sors, quos debuit, annos,
  Et mihi vivendi tam cito finis adest;
Quantum erat, o magni, perituro parcere, divi,
  Ut saltem patria contumularer humo!
Vel poena in mortis tempus dilata fuisset,
  Vel praecepisset mors properata fugam.
Integer hanc potui nuper bene reddere lucem;
  Exsul ut occiderem, nunc mihi vita data est.
Tam procul ignotis igitur moriemur in oris,
  Et fient ipso tristia fata loco?
Nec mea consueto languescent corpora lecto?
  Depositum nec me qui fleat, ullus erit?
Nec dominae lacrimis in nostra cadentibus ora
  Accedent animae tempora parva meae?
Nec mandata dabo? nec cum clamore supremo
  Labentes oculos condet amica manus?
Sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulcri
  Indeploratum barbara terra teget?
Ecquid, ut audieris, tota turbabere mente,
  Et feries pavida pectora fida manu?
Ecquid, in has frustra tendens tua brachia partes,
  Clamabis miseri nomen inane viri?
Parce tamen lacerare genas; nec scinde capillos:
  Non tibi nunc primum, lux mea, raptus ero.
Quum patriam amisi, tunc me periisse putato,
  Et prior et gravior mors fuit illa mihi.
Nunc, si forte potes, sed non potes, optima coniux,
  Finitis gaude tot mihi morte malis.
Quam potes, extenua forti mala corde ferendo;
  Ad quae iampridem non rude pectus habes.
Atque utinam pereant animae cum corpore nostrae,
  Effugiatque avidos pars mihi nulla rogos!
Nam si morte carens vacuam volat altus in auram
  Spiritus, et Samii sunt rata dicta senis;
Inter Sarmaticas Romana vagabitur umbras,
  Perque feros Manes hospita semper erit.
Ossa tamen facito parva referantur in urna;
  Sic ego non etiam mortuus exsul ero.
Nec vetat hoc quisquam. Fratrem Thebana peremptum
  Supposuit tumulo, rege vetante, soror.
Atque ea cum foliis et amomi pulvere misce,
  Inque suburbano condita pone solo.
Quosque legat versus oculo properante viator,
  Grandibus in tumuli marmore caede notis:
Hic ego qui iaceo, tenerorum lusor amorum,
  Ingenio perii Naso poeta meo.
At tibi qui transis, ne sit grave, quisquis amasti,
  Dicere, Nasonis molliter ossa cubent.
Hoc satis in titulo est. Etenim maiora libelli,
  Et diuturna magis sunt monumenta mei.
Quos ego confido, quamvis nocuere, daturos
  Nomen, et auctori tempora longa suo.
Tu tamen exstincto feralia munera ferto,
  Deque tuis lacrimis humida serta dato.
Quamvis in cinerem corpus mutaverit ignis,
  Sentiet officium maesta favilla pium.
Scribere plura libet, sed mox mihi fessa loquendo
  Dictandi vires, siccaque lingua negat.
Accipe supremo dictum mihi forsitan ore,
  Quod, tibi qui mittit, non habet ipse, Vale.

ELEGIA IV.

O mihi care quidem semper, sed tempore duro
  Cognite, res postquam procubuere meae:
Usibus edocto si quidquam credis amico,
  Vive tibi, et longe nomina magna fuge.
Vive tibi, quantumque potes praelustria vita;
  Saevum praelustri fulmen ab arce venit.
Nam quanquam soli possunt prodesse potentes,
  Non prosit potius, si quis obesse potest.
Effugit hibernas demissa antenna procellas
  Lataque plus parvis vela timoris habent.
Adspicis, ut summa cortex levis innatet unda,
  Quum grave nexa simul retia mergat onus.
Haec ego si monitor monitus prius ipse fuissem,
  In qua debueram, forsitan Urbe forem.
Dum tecum vixi, dum me levis aura ferebat,
  Haec mea per placidas cymba cucurrit aquas.
Qui cadit in plano (vix hoc tamen evenit ipsum!),
  Sic cadit, ut tacta surgere possit humo.
At miser Elpenor tecto delapsus ab alto
  Occurrit regi debilis umbra suo.
Quid fuit, ut tutas agitarit Daedalus alas,
  Icarus immensas nomine signet aquas?

25 *Ergo* ego cod. III, 1 si, *coniux*, mir. 5 *Quid* mihi nunc *animi* Heins. e cod. 6 *putes*. Sic Heins. 7 aquas — *tatas* tres codd. 9 *ampla* satis cod. 20 *amenti* Heins. 21 *deficiam suppressaque* codd. Em. Heins. Suppresso, occluso. 47 *ubi* audieris. 52 raptus *ego* Heins. c. 57 *Qua*, *Quod* potes. 63 *Sauromatas*, eleganter, nisi quod ex versu 6. Praeferebat Ciofan. Deinde *umbra*. 78 *mihi*. Videlicet metuebant, ne quis *mei* traheret ad libellos versu superiori. 82 *suis* cod. Et sic volebat Heins. IV, 15 Dum *mecum* Heins. c. 22 Icarus *Icarias* Bentl. ad Hor. e codd. nonnull., ubi orat *Icarcas*. Vid. I, 1, 90.

Nempe quod hic alte, demissius ille volabat:
  Nam pennas ambo non habuere suas.
Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit; et intra
  Fortunam debet quisque manere suam.
Non foret Eumedes orbus, si filius eius
  Stultus Achilleos non adamasset equos.
Nec natum in flamma vidisset, in arbore natas,
  Cepisset genitor si Phaethonta Merops.
Tu quoque formida nimium sublimia semper,
  Propositique memor contrahe vela tui.
Nam pede inoffenso spatium decurrere vitae
  Dignus es, et fato candidiore frui.
Quae pro te ut voveam, miti pietate mereris,
  Haesuraque mihi tempus in omne fide.
Vidi ego te tali vultu mea fata gementem,
  Qualem credibile est ore fuisse meo.
Nostra tuas vidi lacrimas super ora cadentes,
  Tempore quas uno fidaque verba bibi.
Nunc quoque submotum studio defendis amicum,
  Et mala, vix ulla parte levanda, levas.
Vive sine invidia, mollesque inglorius annos
  Erige, amicitias et tibi iunge pares;
Nasonisque tui, quod adhuc non exsulat unum,
  Nomen ama: Scythicus cetera Pontus habet.
Proxima sideribus tellus Erymanthidos Ursae
  Me tenet, adstricto terra perusta gelu.
Bosporos et Tanais superant, Scythicaeque paludes,
  Vixque satis noti nomina pauca loci.
Ulterius nihil est, nisi non habitabile frigus:
  Heu quam vicina est ultima terra mihi!
At longe patria est, longe carissima coniux,
  Quidquid et haec nobis post duo dulce fuit.
Sic tamen haec absunt, ut, quae contingere non est
  Corpore, sint animo cuncta videnda meo.
Ante oculos errat domus, Urbs, et forma locorum,
  Succeduntque suis singula facta locis.
Coniugis ante oculos, sicut praesentis, imago est;
  Illa meos casus ingravat, illa levat.
Ingravat hoc, quod abest; levat hoc, quod praestat amorem,
  Impositumque sibi firma tuetur onus.
Vos quoque pectoribus nostris haeretis, amici,
  Dicere quos cupio nomine quemque suo.
Sed timor officium cautus compescit, et ipsos
  In nostro poni carmine nolle puto.
Ante volebatis, gratique erat instar honoris,
  Versibus in nostris nomina vestra legi.
Quod quoniam est anceps; intra mea pectora quemque
  Alloquar, et nulli causa timoris ero.
Nec meus indicio latitantes versus amicos
  Protrahet: occulte, si quis amavit, amet.
Scite tamen, quamvis longa regione remotus
  Absim, vos animo semper adesse meo;
Et, quam quisque potest, aliqua mala nostra levate,
  Fidam proiecto neve negate manum.
Prospera sic vobis maneat Fortuna, nec unquam
  Contacti simili sorte rogetis opem.

ELEGIA V.

Usus amicitiae tecum mihi parvus, ut illum
  Non aegre posses dissimulare, fuit:
Ni me complexus vinclis propioribus esses,
  Nave mea vento forsan eunte suo.
Ut cecidi, cunctique metu fugere ruinae,
  Versaque amicitiae terga dedere meae;
Ausus es igne Iovis percussum tangere corpus,
  Et deploratae limen adire domus.
Idque recens praestas, nec longa cognitus usu,
  Quod veterum misero vix duo tresve mihi.
Vidi ego confusos vultus, visusque notavi,
  Osque madens fletu, pallidiusque meo:
Et lacrimas cernens in singula verba cadentes,
  Ore meo lacrimas, auribus illa bibi;
Brachiaque accepi maesto pendentia collo,
  Et singultatis oscula mista sonis.
Sum quoque, Care, tuis defensus viribus absens:
  Scis Carum veri nominis esse loco.
Multaque praeterea manifesti signa favoris
  Pectoribus teneo non abitura meis.
Di tibi, posse tuos, tribuant, defendere semper,
  Quos in materia prosperiore iuves.
Si tamen interea, quid in his ego perditus oris,
  Quod te credibile est quaerere, quaeris, agam?
Spe trahor exigua, quam tu mihi demere noli,
  Tristia leniri numina posse dei.
Seu temere exspecto, sive id contingere fas est;
  Tu mihi, quod cupio, fas, precor, esse proba.
Quaeque tibi linguae est facundia, confer in illud,
  Ut doceas votum posse valere meum.
Quo quis enim maior, magis est placabilis irae,
  Et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni;
  Pugna suum finem, quum iacet hostis, habet.
At lupus et turpes instant morientibus ursi,
  Et quaecumque minor nobilitate fera est.
Maius apud Troiam forti quid habemus Achille?
  Dardanii lacrimas non tulit ille senis.
Quae ducis Emathii fuerit clementia, Poros
  Praeclarique docent funeris exsequiae.
Neve hominum referam flexas ad mitius iras:
  Iunonis gener est, qui prius hostis erat.
Denique non possum nullam sperare salutem,
  Quum poenae non sit causa cruenta meae.
Non mihi, quaerenti pessumdare cuncta, petitum
  Caesareum caput est, quod caput orbis erat.
Non aliquid dixi, violentaque lingua locuta est,
  Lapsaque sunt nimio verba profana mero.
Inscia quod crimen viderunt lumina, plector,
  Peccatumque oculos est habuisse meum.
Non equidem totam possum defendere culpam;
  Sed partem nostri criminis error habet.
Spes igitur superest, facturum, ut molliat ipse
  Mutati poenam conditione loci.
Hunc utinam nitidi Solis praenuntius ortum
  Afferat admisso Lucifer albus equo.

ELEGIA VI.

Foedus amicitiae nec vis, carissime, nostrae,
  Nec, si forte velis, dissimulare potes.
Donec enim licuit, nec te mihi carior alter,
  Nec tibi me tota iunctior Urbe fuit.
Isque erat usque adeo populo testatus, ut esset
  Paene magis quam tu, quamque ego, notus amor.
Quique erat in caris animi tibi candor amicis,
  Cognitus est illi, quem colis ipse, viro.
Nil ita celabas, ut non ego conscius essem;
  Pectoribusque dabas multa tegenda meis.

30 Si Merops genitor suffecisset Phaethonti. 35 *Quod* pro te voveam. 38 Qualem, vultum. Post 47 in nonnull. codd. nova incipitur Elegia, quod proband. videtur. 73 sq. inclusit uncis Heins. 78 Contacti, velut fulmine. V, 3 sq. Nisi forte artiori familiaritate mecum usurus eras, si domi manere mihi licuisset. 5 cunctique *meam fugere ruinam*. 40 *Praeclaraeque*. 47 *violataque* lingua *loquendo* est cod. 53 superest, ut molliat ipse, *futurum* Heins. s. partim e codd.

Cuique ego narrabam, secreti quidquid habebam,
Excepto quod me perdidit, unus eras.
Id quoque si scisses, salva fruerere sodali,
Consilioque forem sospes, amice, tuo.
Sed mea me in poenam nimirum fata trahebant:
Omne bonae claudunt utilitatis iter.
Sive malum potui tamen hoc vitare cavendo;
Seu ratio fatum vincere nulla valet:
Tu tamen, o nobis usu iunctissime longo,
Pars desiderii maxima paene mei,
Sis memor; et si quas fecit tibi gratia vires,
Illas pro nobis experiare rogo,
Numinis ut laesi fiat mansuetior ira;
Mutatoque minor sit mea poena loco.
Idque ita, si nullum scelus est in pectore nostro,
Principiumque mei criminis error habet.
Nec leve, nec tutum est, quo sint mea, dicere, casu
Lumina funesti conscia facta mali;
Mensque reformidat, veluti sua vulnera, tempus
Illud, et admonitu fit novus ipse dolor.
Et quaecumque adeo possunt afferre pudorem,
Illa tegi caeca condita nocte decet.
Nil igitur referam, nisi me peccasse: sed illo
Praemia peccato nulla petita mihi;
Stultitiamque meum crimen debere vocari,
Nomina si facto reddere vera velis.
Quae si non ita sunt, alium, quo longius absim,
Quaere, suburbana hic sit mihi terra, locum.

ELEGIA VII.

Vade salutatum subito perarata Perillam
Littera, sermonis fida ministra mei.
Aut illam invenies dulci cum matre sedentem,
Aut inter libros Pieridasque suas.
Quidquid aget, quum te scierit venisse, relinquet:
Nec mora; quid venias, quidve, requiret, agam.
Vivere me dices; sed sic ut vivere nolim,
Nec mala tam longa nostra levata mora;
Et tamen ad Musas, quamvis nocuere, reverti,
Aptaque in alternos cogere verba pedes.
Tu quoque, dic, studiis communibus ecquid inhaeres,
Doctaque non patrio carmina more canis?
Nam tibi cum Fatis mores Natura pudicos,
Et raras dotes ingeniumque dedit.
Hoc ego Pegasidas deduxi primus ad undas,
Ne male facundae vena periret aquae.
Primus id adspexi teneris in virginis annis,
Utque patet, venae duxque comesque fui.
Ergo, si remanent ignes tibi pectoris idem,
Sola tuum vates Lesbia vincet opus.
Sed vereor, ne te mea nunc Fortuna retardet,
Postque meos casus sit tibi pectus iners.
Dum licuit, tua saepe mihi, tibi nostra legebam;
Saepe tui iudex, saepe magister eram.
Aut ego praebebam factis modo versibus aures,
Aut ubi cessaras, causa ruboris eram.
Forsitan exemplo, quia me laesere libelli,
Tu quoque sis poenae fata secuta meae.
Pone, Perilla, metum, tantummodo femina non sit
Devia, nec scriptis discat amare tuis.
Ergo desidiae remove, doctissima, causas,
Inque bonas artes et tua sacra redi.
Ista decens facies longis vitiabitur annis,
Rugaque in antiqua fronte senilis erit;
Iniicietque manum formae damnosa senectus,
Quae strepitum passu non faciente venit.
Quumque aliquis dicet, Fuit haec formosa; dolebis,
Et speculum mendax esse querere tuum.
Sunt tibi opes modicae, quum sis dignissima magnis;
Finge sed immensis censibus esse pares:
Nempe dat id cuicumque libet Fortuna, rapitque,
Irus et est subito, qui modo Croesus erat.
Singula quid referam? nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis ingeniique bonis.
En ego, quum patria caream, vobisque, domoque,
Raptaque sint, adimi quae potuere, mihi;
Ingenio tamen ipse meo comitorque fruorque:
Caesar in hoc potuit iuris habere nihil.
Quilibet hanc saevo vitam mihi finiat ense,
Me tamen exstincto fama superstes erit;
Dumque suis victrix omnem de montibus orbem
Prospiciet domitum Martia Roma, legar.
Tu quoque, quam studii maneat felicior usus,
Effuge venturos, qua potes, usque rogos.

ELEGIA VIII.

Nunc ego Triptolemi cuperem conscendere currus,
Misit in ignotam qui rude semen humum:
Nunc ego Medeae vellem frenare dracones,
Quos habuit fugiens arce, Corinthe, tua:
Nunc ego iactandas optarem sumere pennas,
Sive tuas, Perseu, Daedale, sive tuas:
Ut, tenera nostris cedente volatibus aura,
Adspicerem patriae dulce repente solum,
Desertaeque domus vultum, memoresque sodales,
Caraque praecipue coniugis ora mihi.
Stulte, quid o frustra votis puerilibus optas,
Quae non ulla tulit, fertque, feretque, dies?
Si semel optandum est: Augustum numen adora,
Et quem laesisti, rite precare, deum.
Ille tibi pennasque potest currusque volucres
Tradere: det reditum; protinus ales eris.
Si precor haec (neque enim possim maiora precari),
Ne mea sint, timeo, vota modesta parum.
Forsitan hoc olim, quum se satiaverit ira,
Tunc quoque sollicita mente rogandus erit.
Quod minus interea est, instar mihi numeris ampli;
Ex his me iubeat quolibet ire locis.
Nec coelum, nec aquae faciunt, nec terra, nec aurae,
Et mihi perpetuus corpora languor habet.
Seu vitiant artus aegrae contagia mentis,
Sive mei causa est in regione mali;
Ut tetigi Pontum, vexant insomnia, vixque
Ossa tegit macies; nec iuvat ora cibus.
Quique per auctumnum percussis frigore primo
Est color in foliis, quae nova laesit hiems;
Is mea membra tenet, nec viribus allevor ullis,
Et nunquam queruli causa doloris abest.
Nec melius valeo, quam corpore, mente; sed aegra est
Utraque pars aeque, binaque damna fero.
Haeret, et ante oculos veluti spectabile corpus
Adstat Fortunae forma legenda meae.

VI, 15 sq. Heins. ab interpolatore procusos censet. 16 Omne *bonum* cod. Unde Dousa c. Omne bonum haec. 27 breve codd. praeter un. Eadem discrepantia est ex Ponto I, 6, 21. VII, 19 idem, iidem. 23 tua saepe *tibi* Heins. c. 27 sq. Forsitan te poenae meae exemplum a poesi deterret. 29 sq. femina *nulla*. *Neve vir* a scriptis. 37 *rubebis* cod. Ineptissime vulgo post 40 puncto pleno distinguunt. 47 comitor passive. 51 *septem* de montib. 54 *quam* potes; hic certe plane absurdo modo. VIII, 9 *vultus* codd. Em. Heins. 12 ulla *tibi* fertque. Alt. cod. opt. Non ad illud haec lectio referenda est, quod domum suam invisere optat Ovidius, sed ad illud, quod Triptolemi Medeaeve curru, vel Persei Daedalive alis Romam deferri cupit: quas fabulas esse aniles ille versu indicat. 27 Ut, ex quo. 36 *legenda* num ab omni parte verum sit, dubitari potest; praestat tamen reliquis, quae afferuntur, lecti.

Quumque locum, moresque hominum, cultusque, sonumque,
Cernimus, et quid sim, quid fuerimque subit;
Tantus amor necis est, querar ut cum Caesaris ira,
Quod non offensas vindicet ense suas.
At quoniam semel est odio civiliter usus,
Mutato levior sit fuga nostra loco.

ELEGIA IX.

Hic quoque sunt igitur Graiae, quis crederet? urbes,
Inter inhumanae nomina barbariae.
Huc quoque Mileto missi venere coloni,
Inque Getis Graias constituere domos.
Sed vetus huic nomen, positaque antiquius urbe,
Constat ab Absyrti caede fuisse loco.
Nam rate, quae cura pugnacis facta Minervae,
Per non tentatas prima cucurrit aquas,
Impia desertum fugiens Medea parentem,
Dicitur his remos applicuisse vadis.
Quem procul ut vidit tumulo speculator ab alto
Hospes, ait, nosco, Colchide, vela, venit.
Dum trepidant Minyae, dum solvitur aggere funis,
Dum sequitur celeres anchora tracta manus;
Conscia percussit meritorum pectora Colchis
Ausa atque ausura multa nefanda manu:
Et, quanquam superest ingens audacia menti,
Pallor in attonito virginis ore sedet.
Ergo ubi prospexit venientia vela; Tenemur,
Et pater est aliqua fraude morandus, ait.
Dum, quid agat, quaerit, dum versat in omnia vultus,
Ad fratrem casu lumina flexa tulit.
Cuius ut oblata est praesentia; Vicimus, inquit:
Hic mihi morte sua causa salutis erit.
Protinus ignari, nec quidquam tale timentis,
Innocuum rigido perforat ense latus.
Atque ita divellit, divulsaque membra per agros
Dissipat, in multis invenienda locis.
Neu pater ignoret, scopulo proponit in alto
Pallentesque manus, sanguineumque caput;
Ut genitor luctuque novo tardetur, et artus
Dum legit exstinctos, triste moretur iter.
Inde Tomis dictus locus hic, quia fertur in illo
Membra soror fratris consecuisse sui.

ELEGIA X.

Si quis adhuc istic meminit Nasonis adempti,
Et superest sine me nomen in Urbe meum;
Suppositum stellis nunquam tangentibus aequor
Me sciat in media vivere barbarie.
Sauromatae cingunt, fera gens, Bessique, Getaeque:
Quam non ingenio nomina digna meo!
Dum tamen aura tepet, medio defendimur Istro;
Ille suis liquidus bella repellit aquis.
At quum tristis hiems squalentia protulit ora,
Terraque marmoreo candida facta gelu est:
Dum patet et Boreas et nix, iniecta sub Arcto;
Tunc liquet has gentes axe tremente premi.
Nix iacet, et iactam nec Sol pluviaeve resolvant;
Indurat Boreas, perpetuamque facit.
Ergo, ubi delicuit nondum prior, altera venit,
Et solet in multis bima manere locis.
Tantaque commoti vis est Aquilonis, ut altas
Aequet humo turres, tectaque rapta ferat.
Pellibus, et sutis arcent male frigora braccis,
Oraque de toto corpore sola patent.
Saepe sonant moti glacie pendente capilli,
Et nitet inducto candida barba gelu.
Nudaque consistunt, formam servantia testae,
Vina, nec hausta meri, sed data frusta bibunt.
Quid loquar, ut vincti concrescant frigore rivi,
Deque lacu fragiles effodiantur aquae?
Ipse, papyrifero qui non angustior amne
Miscetur vasto multa per ora freto,
Caeruleos ventis latices durantibus Ister
Congelat, et tectis in mare serpit aquis;
Quaque rates ierant, pedibus nunc itur, et undas
Frigore concretas ungula pulsat equi;
Perque novos pontes subter labentibus undis
Ducunt Sarmatici barbara plaustra boves.
Vix equidem credar: sed quum sint praemia falsi
Nulla, ratam testis debet habere fidem.
Vidimus ingentem glacie consistere pontum,
Lubricaque immotas testa premebat aquas.
Nec vidisse sat est: durum calcavimus aequor,
Undaque non udo sub pede summa fuit.
Si tibi tale fretum quondam, Leandre, fuisset,
Non foret angustae mors tua crimen aquae.
Tunc neque se pandi possunt delphines in auras
Tollere; conantes dura coercet hiems:
Et quamvis Boreas iactatis insonet alis,
Fluctus in obsesso gurgite nullus erit;
Inclusaeque gelu stabunt, ut marmore, puppes,
Nec poterit rigidas findere remus aquas.
Vidimus in glacie pisces haerere ligatos,
Et pars ex illis tunc quoque viva fuit.
Sive igitur nimii Boreae vis saeva marinas,
Sive redundatas flumine cogit aquas;
Protinus aequato siccis Aquilonibus Istro,
Invehitur celeri barbarus hostis equo:
Hostis equo pollens, longeque volante sagitta,
Vicinam late depopulatur humum.
Diffugiunt alii, nullisque tuentibus agros
Incustoditae diripiuntur opes:
Ruris opes parvae, pecus, et stridentia plaustra;
Et quas divitias incola pauper habet.
Pars agitur victis post tergum capta lacertis,
Respiciens frustra rura Laremque suum.
Pars cadit hamatis misere confixa sagittis;
Nam volucri ferro tinctile virus inest.
Quaenequeunt secum ferre aut abducere, perdunt,
Et cremat insontes hostica flamma casas.
Tunc quoque, quum pax est, trepidant formidine belli,
Nec quisquam presso vomere sulcat humum.
Aut videt, aut metuit locus hic, quem non videt, hostem;
Cessat iners rigido terra relicta situ.
Non hic pampinea dulcis latet uva sub umbra,
Nec cumulant altos fervida musta lacus.
Poma negat regio; nec haberet Acontius, in quo
Scriberet hic dominae verba legenda suae.
Adspiceres nudos sine fronde, sine arbore, campos:
Heu loca felici non adeunda viro!
Ergo, tam late pateat quum maximus orbis,
Haec est in poenam terra reperta meam?

ELEGIA XI.

Si quis es, insultes qui casibus, improbe, nostris,
Meque reum, dempto fine, cruentus agas:

IX, 12 *Colchidi* (Medeae, dat.) Heins. c. Malo. Speculator ait: Hospes venit Colchide, nosco vela (Colchica). 23 *Vincimus.* Sic Heins. 29 *praeponit.* 33 *Tomi* Scalig. Alt. forma est etiam Ex P. IV, 14, 59. Gr. Τόμις, Τόμοι. X. 11 sq. Heinsio spurii videbantur; emendabat tamen: *Tunc pariter* — nox *habitare* sub A. Burm. vero: Tunc pariter *Borean* et *noctem* abitare sub A. — axe *rigente* (vel *fremente*) premi. 23 *Udaque* Heins. [illegible] marmore Heins. c. 48 *stringere* duo codd. 71 sub *ulmo* cod. 75 *Aspicere* est Heins. c.

Natus es e scopulis, nutritus lacte ferino,
  Et dicam silices pectus habere tuum.
Quis gradus ulterior, quo se tua porrigat ira,
  Restat? quidve meis cernis abesse malis?
Barbara me tellus, et inhospita litora Ponti,
  Cumque suo Borea Maenalis ursa videt.
Nulla mihi cum gente fera commercia linguae;
  Omnia sollicitl sunt loca plena metus.
Utque fugax avidis cervus deprensus ab ursis,
  Cinctave montanis ut pavet agna lupis;
Sic ego belligeris a gentibus undique saeptus
  Terreor, hoste meum paene premente latus.
Utque sit exiguum poenae, quod coniuge cara,
  Quod patria careo, pignoribusque meis;
Ut mala nulla feram, nisi nudam Caesaris iram;
  Nuda parum nobis Caesaris ira mali est?
Et tamen est aliquis, qui vulnera cruda retractet,
  Solvat et in mores ora diserta meos.
In causa facili cuivis licet esse diserto,
  Et minimae vires frangere quassa valent.
Subruere est arces et stantia moenia virtus:
  Quamlibet ignavi praecipitata premunt.
Non sum ego quod fueram: quid inanem proteris umbram?
  Quid cinerem saxis bustaque nostra premis?
Hector erat, tunc quum bello certabat; at idem
  Vinctus ad Haemonios non erat Hector equos.
Me quoque, quem noras olim, non esse memento;
  Ex illo superant haec simulacra viro.
Quid simulacra, ferox, dictis incessis amaris?
  Parce, precor, manes sollicitare meos.
Omnia vera puta mea crimina; nil sit in illis,
  Quod magis errorem, quam scelus, esse putes:
Pendimus en profugi, satia tua pectora, poenas,
  Exsilioque graves, exsiliique loco.
Carnifici Fortuna potest mea flenda videri:
  Te tamen est uno iudice maesta parum.
Saevior es tristi Busiride; saevior illo,
  Qui falsum lento torruit igne bovem,
Quique bovem Siculo fertur donasse tyranno,
  Et dictis artes conciliasse suas:
Munere in hoc, rex, est usus, sed imagine maior,
  Nec sola est operis forma probanda mei.
Adspicis a dextra latus hoc adapertile tauri?
  Huc tibi, quem perdes, coniiciendus erit.
Protinus inclusum lentis carbonibus ure:
  Mugiet, et veri vox erit illa bovis.
Pro quibus inventis, ut munus munere penses,
  Da, precor, ingenio praemia digna meo.
Dixerat. At Phalaris, Poenae mirande repertor,
  Ipse tuum praesens imbue, dixit, opus.
Nec mora; monstratis crudeliter ignibus ustus
  Exhibuit querulos ore tremente sonos.
Quid mihi cum Siculis inter Scythiamque Getasque?
  Ad te, quisquis is es, nostra querela redit.
Utque sitim nostro possis explere cruore,
  Quantaque vis, avido gaudia corde feras;
Tot mala sum fugiens tellure, tot aequore passus,
  Te quoque ut auditis posse dolere putem.
Crede mihi, si sit nobis collatus Ulixes,
  Neptuni minor est, quam Iovis ira fuit.
Ergo quicumque es, rescindere vulnera noli,
  Deque gravi duras ulcere tolle manus;
Utque meae famam tenuent oblivia culpae,
  Fata cicatricem ducere nostra sine;
Humanaeque memor sortis, quae tollit eosdem,
  Et premit; incertas ipse verere vices.
Et quoniam, fieri quod nunquam posse putavi,
  Est tibi de rebus maxima cura meis;
Non est quod timeas; fortuna miserrima nostra est;
  Omne trahit secum Caesaris ira malum.
Quod magis ut liqueat, neve hoc tibi fingere credar;
  Ipse velim poenas experiare meas.

ELEGIA XII.

Frigora iam Zephyri minuunt, annoque peracto
  Longior antiquis visa Maeotis hiems;
Impositamque sibi qui non bene pertulit Hellen,
  Tempora nocturnis aequa diurna facit.
Iam violam puerique legunt, hilaresque puellae,
  Rustica quam nullo terra serente gerit;
Prataque pubescunt variorum flore colorum,
  Indocilique loquax gutture vernat avis.
Utque malae crimen matris deponat hirundo,
  Sub trabibus cunas parvaque tecta facit.
Herbaque, quae latuit Cerealibus obruta sulcis,
  Exserit e tepida molle cacumen humo.
Quoque loco est vitis, de palmite gemma movetur:
  Nam procul a Getico litore vitis abest.
Quoque loco est arbor, turgescit in arbore ramus:
  Nam procul a Geticis finibus arbor abest.
Otia nunc illic, iunctisque ex ordine ludis
  Cedunt verbosi garrula bella fori.
Usus equi nunc est, levibus nunc luditur armis:
  Nunc pila, nunc celeri volvitur orbe trochus.
Nunc, ubi perfusa est oleo labente iuventus,
  Defessos artus Virgine tingit aqua.
Scena viget, studiisque favor distantibus ardet,
  Proque tribus resonant terna theatra foris.
O quater, et quoties non est numerare beatum,
  Non interdicta cui licet Urbe frui!
At mihi sentitur nix verno sole soluta,
  Quaeque lacu duro vix fodiantur aquae.
Nec mare concrescit glacie, nec, ut ante, per Istrum
  Stridula Sauromates plaustra bubulcus agit.
Incipient aliquae tamen huc adnare carinae,
  Hospitaque in Ponti litore puppis erit.
Sedulus occurram nautae, dictaque salute,
  Quid veniat, quaeram, quisve, quibusve locis.
Ille quidem, mirum, ni de regione propinqua
  Non nisi vicinas tutus ararit aquas.
Rarus ab Italia tantum mare navita transit;
  Litora rarus in haec portubus orba venit.
Sive tamen Graia scierit, sive ille Latina
  Voce loqui; certe gratior huius erit.
Fas quoque ab ore freti longaeque Propontidos undis
  Huc aliquem certo vela dedisse Noto:
Quisquis is est, memori rumorem voce referre,
  Et fieri famae parsque gradusque potest.
Is precor auditos possit narrare triumphos
  Caesaris, et Latio reddita voto Iovi;
Teque rebellatrix tandem, Germania, magni
  Triste caput pedibus supposuisse ducis.
Haec mihi qui referet, quae non vidisse dolebo,
  Ille meae domui protinus hospes erit.

XI, 24 *ruunt* duo codd. transitive. 25 *qui* fueram. 26 *petis*. Sed dum premit saxis tumulum, quo minus terra sit levis mortuo, impedit. 52 tuum *princeps* Heins. c. 63 rescindere *crimina*. 66 *Facta*. XII, 2 *Maeotis* prima brevi offendit intpp. Totus vero locus scabritie quadam laborat. Et perquam est ieiuna sententia, quam extricant: Anno peracto hiems Maeotica (Scythica) tardior mihi visa est, quam praeteritor. annor. 5 *violas*, 6 *quas*. 17 *istic*. Respicitur ad Megalesia, Cerealia et Floralia, quae invicem se excipiunt. 19 *Lusus equis*. 28 *fodiuntur*. 36 *Quanquam quid* quaeram, unde veniat, quum non possit esse dubium, quin e loco propinquo huc navigarit. 37 *tantum, tam magnum*. 40 *huius* (Latinae vocis) omisso usus explicant. Est potius genit. causal. a gratior.

Hei mihi! iamne domus Scythico Nasonis in orbe,
Iamque suum mihi dat pro Lare poena locum?
Di faciant, Caesar non hic penetrale domumque,
Hospitium poenae sed velit esse meae.

ELEGIA XIII.

Ecce supervacuus, quid enim fuit utile gigni?
Ad sua natalis tempora noster adest.
Dure, quid ad miseros veniebas exsulis annos?
Debueras illis imposuisse modum.
Si tibi cura mei, vel si pudor ullus inesset,
Non ultra patriam me sequerere meam.
Quoque loco primum tibi sum male cognitus infans,
Illo tentasses ultimus esse mihi.
Iamque relinquenda, quod idem fecere sodales,
Tu quoque dixisses tristis in Urbe, Vale.
Quid tibi cum Ponto? num te quoque Caesaris ira
Extremam gelidi misit in orbis humum?
Scilicet exspectas soliti tibi moris honorem,
Pendeat ex humeris vestis ut alba meis?
Fumida cingatur florentibus ora coronis?
Micaque sollemni turis in igne sonet?
Libaque dem pro me genitale notantia tempus?
Concipiamque bonas ore favente preces?
Non ita sum positus, nec sunt ea tempora nobis,
Adventu possim laetus ut esse tuo.
Funeris ara mihi, ferali cincta cupresso,
Convenit, et structis flamma parata rogis.
Nec dare tura libet nihil exorantia divos,
In tantis subeunt nec bona verba malis.
Si tamen est aliquid nobis hac luce petendum,
In loca ne redeas amplius ista, precor:
Dum me terrarum pars paene novissima, Pontus,
Euxini falso nomine dictus, habet.

ELEGIA XIV.

Cultor et antistes doctorum sancte virorum,
Qui facis ingenio semper, amice, meo;
Ecquid, ut incolumem quondam celebrare solebas,
Nunc quoque, ne videar totus abesse, caves?
Suscipis, exceptis, ecquid mea carmina, solis
Artibus, artifici quae nocuere suo?
Immo ita fac, vatum, quaeso, studiose novorum,
Quaque potes, retine corpus in Urbe meum.
Est fuga dicta mihi, non est fuga dicta libellis,
Qui domini poenam non meruere sui.
Saepe per extremas profugus pater exsulat oras,
Urbe tamen natis exsulis esse licet.
Palladis exemplo, de me sine matre creata
Carmina sunt; stirps haec progeniesque mea est.
Haec tibi commendo, quae, quo magis orba parente,
Hoc tibi tutori sarcina maior erit.
Tres mihi sunt nati contagia nostra secuti:
Cetera fac curae sit tibi turba palam.
Sunt quoque mutatae ter quinque volumina formae,
Carmina de domini funere rapta sui.
Illud opus potuit, si non prius ipse perissem,
Certius a summa nomen habere manu.
Nunc incorrectum populi pervenit in ora,
In populi quidquam si tamen ore meum est.
Hoc quoque nescio quid nostris appone libellis,
Diverso missum quod tibi ab orbe venit.
Quod quicumque leget, si quis leget, aestimet ante,
Compositum quo sit tempore, quoque loco.
Aequus erit scriptis, quorum cognoverit esse
Exsilium tempus, barbariemque locum;
Inque tot adversis carmen mirabitur ullum
Ducere me tristi sustinuisse manu.
Ingenium fregere meum mala; cuius et ante
Fons infecundus parvaque vena fuit.
Sed quaecumque fuit, nullo exercente refugit,
Et longo periit arida facta situ.
Non hic librorum, per quos inviter alarque,
Copia; pro libris arcus et arma sonant.
Nullus in hac terra, recitem si carmina, cuius
Intellecturis auribus utar, adest.
Nec, quo secedam, locus est. Custodia muri
Submovet infestos, clausaque porta, Getas.
Saepe aliquod verbum quaero, nomenque, locumque,
Nec quisquam est, a quo certior esse queam.
Dicere saepe aliquid conanti, turpe fateri!
Verba mihi desunt, dedidicique loqui.
Threicio Scythicoque fere circumsonor ore,
Et videor Geticis scribere posse modis.
Crede mihi, timeo, ne sint immista Latinis,
Inque meis scriptis Pontica verba legas.
Qualemcumque igitur venia dignare libellum,
Sortis et excusa conditione meae.

LIBER QUARTUS.

ELEGIA I.

Si qua meis fuerint, ut erunt, vitiosa libellis,
Excusata suo tempore, lector, habe.
Exsul eram, requiesque mihi, non fama petita est;
Mens intenta suis ne foret usque malis.
Hoc est, cur cantet vinctus quoque compede fossor,
Indocili numero quum grave mollit opus;
Cantet et, innitens limosae pronus arenae,
Adverso tardam qui trahit amne ratem.
Quique refert pariter lentos ad pectora remos,
In numerum pulsa brachia versat aqua.
Fessus ut incubuit baculo, saxove resedit
Pastor, arundineo carmine mulcet oves.
Cantantis pariter, pariter data pensa trahentis
Fallitur ancillae decipiturque labor.
Fertur et abducta Lyrnesside tristis Achilles
Haemonia curas attenuasse lyra.
Quum traheret silvas Orpheus et dura canendo
Saxa, bis amissa coniuge maestus erat.
Me quoque Musa levat Ponti loca iussa petentem:
Sola comes nostrae perstitit illa fugae.
Sola nec insidias hominum, nec Thracia tela,
Nec mare, nec ventos, barbariemque timet.
Scit quoque, quum perii, quis me deceperit error,
Et culpam in facto, non scelus, esse meo;
Scilicet hoc ipso nunc aequa, quod obfuit ante,
Quum mecum iuncti criminis acta rea est.

XIII, 13 soliti *mihi* Heins. c. XIV, 11 *externas.* 24 *mei est.* 34 *parcaque* Heins. c.

Lib. IV, El. I, 9 Quique *ferens* pariter Micyll. quem omnes deinde secuti sunt; ut distichon cum antecedenti coniungatur. Sed etiam antiquae lectioni suus sensus constat: Et is, qui parili motu lentos remos ad pectora refert (repetitis vicib. adducit), aquam impellens brachia versat ad numerum, i. e. modulationem, melodiam; sive illa, ut fieri solet, murmuris cuiusdam unisoni, sive iusti carminis. 21 insidias *inter*, nec; [illegible] *litis ensem* (hoc vulgator. est). Nostrum un. cod. probante iam Burm.

Non equidem vellem, quoniam nocitura fuerunt,
  Pieridum sacris imposuisse manum.
Sed nunc quid faciam? vis me tenet ipsa Sororum,
  Et carmen demens, carmine laesus, amo.
Sic nova Dulichio lotos gustata palato,
  Illo, quo nocuit, grata sapore fuit.
Sensit amans sua damna fere; tamen haeret in illis,
  Materiam culpae persequiturque suae.
Nos quoque delectant, quamvis nocuere, libelli,
  Quodque mihi telum vulnera fecit, amo.
Forsitan hoc studium possit furor esse videri;
  Sed quiddam furor hic utilitatis habet.
Semper in obtutu mentem vetat esse malorum,
  Praesentis casus immemoremque facit.
Utque suum Bacchis non sentit saucia vulnus,
  Dum stupet Edonis exululata iugis;
Sic, ubi mota calent viridi mea pectora thyrso,
  Altior humano spiritus ille malo est.
Ille nec exsilium, Scythici nec litora ponti,
  Ille nec iratos sentit adesse deos.
Utque soporiferae biberem si pocula Lethes,
  Temporis adversi sic mihi sensus abest.
Iure deas igitur veneror mala nostra levantes,
  Sollicitae comites ex Helicone fugae;
Et partim pelago, partim vestigia terra,
  Vel rate dignatas, vel pede nostra sequi.
Sint precor hae saltem faciles mihi; namque deorum
  Cetera cum magno Caesare turba facit,
Meque tot adversis cumulant, quot litus arenas,
  Quotque fretum pisces, ovaque piscis habet.
Vere prius flores, aestu numerabis aristas,
  Poma per auctumnum, frigoribusque nives,
Quam mala, quae toto patior iactatus in orbe,
  Dum miser Euxini litora saeva peto.
Nec tamen, ut veni, levior fortuna malorum est:
  Huc quoque sunt nostras fata secuta vias.
His quoque cognosco natalis stamina nostri;
  Stamina de nigro vellere facta mihi.
Utque nec insidias, capitisque pericula narrem,
  Vera quidem, vera sed graviora fide:
Vivere quam miserum est inter Bessosque Getasque
  Illi, qui populi semper in ore fuit!
Quam miserum, porta vitam muroque tueri,
  Vixque sui tutum viribus esse loci!
Aspera militiae iuvenis certamina fugi,
  Nec nisi lusura movimus arma manu.
Nunc senior gladioque latus, scutoque sinistram,
  Canitiem galeae subiicioque meam.
Nam dedit e specula custos ubi signa tumultus,
  Induimur trepida protinus arma manu.
Hostis, habens arcus imbutaque tela veneno,
  Saevus anhelanti moenia lustrat equo.
Utque rapax pecudem, quae se non texit ovili,
  Per sata, per silvas, fertque trahitque lupus;
Sic, si quem nondum portarum saepe receptum
  Barbarus in campis reperit hostis, agit.
Aut sequitur captus, coniectaque vincula collo
  Accipit; aut telo virus habente cadit.
Hic ego sollicitae iaceo novus incola sedis:
  Heu nimium fati tempora longa mei!
Et tamen ad numeros antiquaque sacra reverti
  Sustinet in tantis hospita Musa malis.
Sed neque, cui recitem, quisquam est, mea carmina, nec qui
  Auribus accipiat verba Latina suis.
Ipse mihi, quid enim faciam? scriboque legoque,
  Tutaque iudicio litera nostra suo est.
Saepe tamen dixi, Cui nunc haec cura laborat?
  An mea Sauromatae scripta Getaeque legent?
Saepe etiam lacrimae me sunt scribente profusae,
  Humidaque est fletu litera facta meo;
Corque vetusta meum, tanquam nova, vulnera sentit;
  Inque sinum maestae labitur imber aquae.
Quum vice mutata quid sim fuerimque recorder,
  Et tulerit quo me casus, et unde, subit;
Saepe manus demens, studiis irata malignis,
  Misit in arsuros carmina nostra focos.
Atque ita de multis, quoniam non multa supersunt,
  Cum venia facito, quisquis es, ista legas.
Tu quoque non melius, quam sunt mea tempora, carmen
  Interdicta mihi, consule, Roma, boni.

ELEGIA II.

Iam fera Caesaribus Germania, totus ut orbis,
  Victa potes flexo procubuisse genu;
Altaque velentur fortasse Palatia sertis,
  Turaque in igne sonent, inficiantque diem;
Candidaque adducta collum percussa securi
  Victima purpureo sanguine tingat humum;
Donaque amicorum templis promissa deorum
  Reddere victores Caesar uterque parent,
Et qui Caesareo iuvenes sub nomine crescunt,
  Perpetuo terras ut domus ista regat:
Cumque bonis nuribus pro sospite Livia nato
  Munera det meritis, saepe datura, deis;
Et pariter matres, et quae sine crimine castos
  Perpetua servant virginitate focos.
Plebs pia, cumque pia laetentur Plebe Senatus,
  Parvaque cuius eram pars ego nuper, Eques.
Nos procul expulsos communia gaudia fallunt,
  Famaque tam longe non nisi parva venit.
Ergo omnis poterit populus spectare triumphos,
  Cumque ducum titulis oppida capta leget;
Vinclaque captiva reges cervice gerentes
  Ante coronatos ire videbit equos,
Et cernet vultus aliis pro tempore versos,
  Terribiles aliis, immemoresque sui.
Quorum pars causas, et res, et nomina quaeret;
  Pars referet, quamvis noverit ipsa parum:
Is, qui Sidonio fulget sublimis in ostro,
  Dux fuerat belli; proximus ille duci.
Hic, qui nunc in humo lumen miserabile figit,
  Non isto vultu, quum tulit arma, fuit.
Ille ferox, oculis et adhuc hostilibus ardens,
  Hortator pugnae consiliumque fuit.
Perfidus hic nostros inclusit fraude locorum,
  Squalida promissis qui tegit ora comis.
Illo, qui sequitur, dicunt mactata ministro
  Saepe recusanti corpora capta deo.
Hic lacus, hi montes, haec tot castella, tot amnes,
  Plena ferae caedis, plena cruoris erant.
Drusus in his quondam meruit cognomina terris,
  Quae bona progenies, digna parente, fuit.

41 *Bacche.* 42 *Idaeis, Idonis* codd. Em. Heins. Exululata, quod A. A. I, 508; Fast. IV, 186 est passiv. his deponentis loco habe. 46 sentit *habere.* 48 sensus *habet* Burm. e cod. 60 *scaeva, laeva.* 66 quidem *vidi,* sed. 67 quam *durum* est. 76 *Induimus.* Alt. Heins. e cod. 78 *cingit* equo (obequitat). 82 hostis, *habet.* Sic etiam Trist. V. 10, 20. 86 *lenta.* II, 2 *potest.* 6 *pulset* humum. 9 Germanicus et Drusus Tiberii. 20 oppida *scripta.* 30 *renitenti* cod. 40 Quae (cognomina) bona prog. digna parente (sine commatib.) *tulit* Heins. e. Nova prog. — tulit Burm. e.

Cornibus hic fractis viridi male tectus ab ulva,
  Decolor ipse suo sanguine, Rhenus erit.
Crinibus en etiam fertur Germania passis,
  Et ducis invicti sub pede maesta sedet;
Collaque Romanae praebens animosa securi
  Vincula fert illa, qua tulit arma, manu.
Hos super in curru, Caesar, victore veheris
  Purpureus populi rite per ora tui;
Quaque ibis, manibus circumplaudere tuorum,
  Undique iactato flore tegente vias.
Tempora Phoebea lauro cingetur, Ioque,
  Miles, Io, magna voce, Triumphe, canet.
Ipse sono plausuque simul fremituque canentum
  Quadriiugos cernes saepe resistere equos.
Inde petes arcem, delubra faventia votis,
  Et dabitur merito laurea vota Iovi.
Haec ego submotus, qua possum, mente videbo:
  Erepti nobis ius habet illa loci.
Illa per immensas spatiatur libera terras,
  In coelum celeri pervenit illa via.
Illa meos oculos mediam deducit in Urbem,
  Immunes tanti nec sinit esse boni,
Invenietque viam, qua currus spectet eburnos;
  Sic certe in patria per breve tempus ero.
Vera tamen populus capiet spectacula felix,
  Laetaque erit praesens cum duce turba suo.
At mihi fingenti tantum, longeque remoto,
  Auribus hic fructus percipiendus erit.
Atque procul Latio diversum missus in orbem
  Qui narret cupido, vix erit, ista mihi.
Is quoque iam serum referet veteremque triumphum:
  Quo tamen audiero tempore, laetus ero.
Illa dies veniet, mea qua lugubria ponam,
  Causaque privata publica maior erit.

ELEGIA III.

Magna minorque ferae, quarum regis altera Graias,
  Altera Sidonias, utraque sicca, rates:
Omnia quum summo positae videatis in axe,
  Et maris occiduas non subeatis aquas,
Aetheriamque suis cingens amplexibus arcem
  Vester ab intacta circulus exstet humo;
Adspicite illa, precor, quae non bene moenia quondam
  Dicitur Iliades transiluisse Remus;
Inque meam nitidos dominam convertite vultus,
  Sitque memor nostri necne, referte mihi.
Hei mihi! cur, nimium quae sunt manifesta, requiro?
  Cur labat ambiguo spes mihi mista metu?
Crede quod est, quod vis; ac desine tuta vereri,
  Deque fide certa sit tibi certa fides.
Quodque polo fixae nequeunt tibi dicere flammae,
  Non mentitura tu tibi voce refer:
Esse tui memorem, de quo tibi maxima cura est,
  Quodque potest, secum nomen habere tuum.
Vultibus illa tuis, tanquam praesentis, inhaeret,
  Teque remota procul, si modo vivit, amat.
Ecquid, ut incubuit iusto mens aegra dolori,
  Lenis ab admonito pectore somnus abit?
Tunc subeunt curae, dum te lectusque locusque
  Tangit, et oblitam non sinit esse mei?
Et veniunt aestus, et nox immensa videtur,
  Fessaque iactati corporis ossa dolent?
Non equidem dubito, quin haec et cetera fiant,
  Detque tuus casti signa doloris amor;
Nec cruciere minus, quam quum Thebana cruentum
  Hectora Thessalico vidit ab axe rapi.
Quid tamen ipse precer, dubito: nec dicere possum,
  Affectum quem te mentis habere velim.
Tristis es? indignor, quod sum tibi causa doloris:
  Non es? ut amisso coniuge digna fores.
Tu vero tua damna dole, mitissima coniux,
  Tempus et a nostris exige triste malis,
Fleque meos casus. Est quaedam flere voluptas:
  Expletur lacrimis egeriturque dolor.
Atque utinam lugenda tibi non vita, sed esset
  Mors mea; morte fores sola relicta mea!
Spiritus hic per te patrias exisset in auras!
  Sparsissent lacrimae pectora nostra piae!
Supremoque die notum spectantia coelum
  Texissent digiti lumina nostra tui!
Et cinis in tumulo positus iacuisset avito,
  Tactaque nascenti corpus haberet humus!
Denique et, ut vixi, sine crimine mortuus essem!
  Nunc mea supplicio vita pudenda suo est.
Me miserum, si tu, quum diceris exsulis uxor,
  Avertis vultus, et subit ora rubor!
Me miserum, si turpe putas mihi nupta videri!
  Me miserum, si te iam pudet esse meam!
Tempus ubi est illud, quo te iactare solebas
  Coniuge, nec nomen dissimulare viri?
Tempus ubi est, quo te, nisi si fugis illa referre,
  Et dici memini, iuvit et esse meam?
Utque probae dignum est, omni tibi dote placebam:
  Addebat veris multa faventis amor:
Nec quem praeferres, ita res tibi magna videbar,
  Quemve tuum malles esse, vir alter erat.
Nunc quoque ne pudeat, quod sis mihi nupta, tuusque
  Non dolor hinc debet; debet abesse pudor.
Quum cecidit Capaneus subito temerarius ictu,
  Num legis Evadnen erubuisse viro?
Nec, quia rex mundi compescuit ignibus ignes,
  Ipse tuis, Phaethon, infitiandus eras.
Nec Semele Cadmo facta est aliena parenti,
  Quod precibus periit ambitiosa suis.
Nec tibi, quod saevis ego sum Iovis ignibus ictus,
  Purpureus molli fiat in ore rubor;
Sed magis in nostri curam consurge tuendi,
  Exemplumque mihi coniugis esto bonae,
Materiamque tuis tristem virtutibus imple:
  Ardua per praeceps gloria vadat iter.
Hectora quis nosset, si felix Troia fuisset?
  Publica virtuti per mala facta via est.
Ars tua, Tiphy, iacet, si non sit in aequore fluctus;
  Si valeant homines, ars tua, Phoebe, iacet.
Quae latet, inque bonis cessat non cognita rebus,
  Apparet virtus arguiturque malis.
Dat tibi nostra locum tituli Fortuna, caputque,
  Conspicuum pietas qua tua tollat, habet.
Utere temporibus, quorum nunc munere freta es:
  En patet in laudes area lata tuas.

ELEGIA IV.

O qui, nominibus quum sis generosus avitis,
  Exsuperas morum nobilitate genus:
Cuius inest animo patrii candoris imago,
  Non careat nervis candor ut iste suis:
Cuius in ingenio patriae facundia linguae est,
  Quo prior in Latio non fuit ulla foro:

51 *cingeris* cod. Sic Klein. 56 ius *dabit* Burm. e. III, 17 de *qua*. Alt. Klein e cod. Propert. V, 2, 41. 29 Thebana, Andromache. 36 Tempus exige lugendis malis nostris. 44 *Clausissent*. 55 ubi est *illud*, quo *non* fugis, quo *ni* fugis, quo *te* nisi *non* fugis, et al. codd. Em. Heins. Referre est recordari. 62 *Non debet dolor hinc*. 67 *virtutis*. Alt. un. cod. 83 codd. in diversa abeunt; Burm. e nonnullor. vestigiis c. quor. *non munere spreta* (quorum occasione, videlicet pietatis coniugalis ostendendae, non spreta).

Quod minime volui, positis pro nomine signis
  Dictus es; ignoscas laudibus ista tuis.
Nil ego peccavi; tua te bona cognita produnt:
  Si, quod es, appares, culpa soluta mea est.
Nec tamen officium nostro tibi carmine factum,
  Principe tam iusto, posse nocere puta.
Ipse pater patriae, quid enim civilius illo?
  Sustinet in nostro carmine saepe legi.
Nec prohibere potest, quia res est publica Caesar;
  Et de communi pars quoque nostra bono est.
Iupiter ingeniis praebet sua numina vatum,
  Seque celebrari quolibet ore sinit,
Causa tua exemplo superorum tuta duorum est:
  Quorum hic conspicitur, creditur ille deus.
Ut non debuerim, tamen hoc ego crimen amabo:
  Non fuit arbitrii littera nostra tui.
Nec nova, quod tecum loquor, est iniuria nostra;
  Incolumis cum quo saepe locutus eram.
Quo vereare minus, ne sim tibi crimen amicus,
  Invidiam, si qua est, auctor habere potest.
Nam tuus est primis cultus mihi semper ab annis,
  Hoc noli certe dissimulare, pater;
Ingeniumque meum (potes hoc meminisse) probabat,
  Plus etiam, quam me iudice dignus eram.
Deque meis illo referebat versibus ore,
  In quo pars altae nobilitatis erat.
Non igitur tibi nunc, quod me domus ista recepit,
  Sed prius auctori sunt data verba tuo.
Nec data sunt, mihi crede, tamen; sed in omnibus actis,
  Ultima si demas, vita tuenda mea est.
Hanc quoque, qua perii, culpam scelus esse negabis,
  Si tanti series sit tibi nota mali.
Aut timor, aut error nobis — prius obfuit error:
  Ah sine me fati non meminisse mei!
Neve retractando nondum coeuntia rumpam
  Vulnera; vix illis proderit ipsa quies.
Ergo ut iure damus poenas; sic abfuit omne
  Peccato facinus consiliumque meo.
Idque deus sentit: pro quo nec lumen ademptum est,
  Nec mihi detractas possidet alter opes.
Forsitan hanc ipsam, vivat modo, finiet olim,
  Tempore quum fuerit lenior ira, fugam.
Nunc precor hinc alio iubeat discedere, si non
  Nostra verecundo vota pudore carent.
Mitius exsilium, pauloque propinquis, opto,
  Quique sit a saevo longius hoste, locum.
Quantaque in Augusto clementia, si quis ab illo
  Hoc peteret pro me, forsitan ille daret.
Frigida me cohibent Euxini litora Ponti:
  Dictus ab antiquis Axenus ille fuit.
Nam neque iactantur moderatis aequora ventis,
  Nec placidos portus hospita navis adit.
Sunt circa gentes, quae praedam sanguine quaerunt;
  Nec minus infida terra timetur aqua.
Illi, quos audis hominum gaudere cruore,
  Paene sub eiusdem sideris axe iacent.
Nec procul a nobis locus est, ubi Taurica dira
  Caede pharetratae pascitur ara deae.
Haec prius, ut memorant, non invidiosa nefandis,
  Nec cupienda bonis, regna Thoantis erant.
Hic pro supposita virgo Pelopeia cerva
  Sacra deae coluit qualiacumque suae.
Quo postquam, dubium pius an sceleratus, Orestes
  Exactus Furiis venerat ipse suis,
Et comes exemplum veri Phoceus amoris,
  Qui duo corporibus, mentibus unus erant;
Protinus evincti Triviae ducuntur ad aram,
  Quae stabat geminas ante cruenta fores.
Nec tamen hunc sua mors, nec mors sua terruit illum:
  Alter ob alterius funera maestus erat.
Et iam constiterat stricto mucrone sacerdos,
  Cinxerat et Graias barbara vitta comas;
Quum vice sermonis fratrem cognovit, et illi
  Pro nece complexus Iphigenia dedit.
Laeta deae signum, crudelia sacra perosae,
  Transtulit ex illis in meliora locis.
Haec igitur regio, magni pars ultima mundi,
  Quam fugere homines dique, propinqua mihi est.
Atque meam terram prope sunt funebria sacra,
  Si modo Nasoni barbara terra sua est.
O utinam venti, quibus est ablatus Orestes,
  Placato referant et mea vela deo!

ELEGIA V.

O mihi dilectos inter sors prima sodales,
  Unica fortunis ara reperta meis;
Cuius ab alloquiis anima haec moribunda revixit,
  Ut vigil infusa Pallade flamma solet:
Qui veritus non es portus aperire fideles,
  Fulmine percussae confugiumque rati:
Cuius eram censu non me sensurus egentem,
  Si Caesar patrias eripuisset opes:
Temporis oblitum dum me rapit impetus huius,
  Excidit heu nomen quam mihi paene tuum!
Te tamen agnoscis; tactusque cupidine laudis,
  Ille ego sum, cuperes dicere posse palam.
Certe ego, si sineres, titulum tibi reddere vellem,
  Et raram famae conciliare fidem.
Ne noceam grato, vereor, tibi carmine, neve
  Intempestivus nominis obstet honos.
Quod licet et tutum est, intra tua pectora gaude,
  Meque tui memorem, teque fuisse mei.
Utque facis, remis ad opem luctare ferendam,
  Dum veniat placido mollior aura deo;
Et tutare caput nulli servabile, si non,
  Qui mersit Stygia, sublevet illud, aqua.
Teque, quod est rarum, praesta constanter ad omne
  Indeclinatae munus amicitiae.
Sic tua processus habeat Fortuna perennes:
  Sic ope non egeas ipse, iuvesque tuos.
Sic aequet tua nupta virum bonitate perenni,
  Incidat et vestro rara querela toro.
Diligat et semper socius te sanguinis illo,
  Quo pius affectu Castora frater amat.
Sic iuvenis, similisque tibi sit natus, et illum
  Moribus agnoscat quilibet esse tuum.
Sic socerum faciat taeda te nata iugali,
  Nec tardum iuveni det tibi nomen avi.

ELEGIA VI.

Tempore ruricolae patiens fit taurus aratri,
  Praebet et incurvo colla premenda iugo.
Tempore paret equus lentis animosus habenis,
  Et placido duros accipit ore lupos.
Tempore Poenorum compescitur ira leonum,
  Nec feritas animo, quae fuit ante, manet.

IV, 15 publica, omnib. communis. 21 sq. Ut non debuerim tibi scribere, libenter tamen hoc, quod in me crimen suscipio; neque enim penes te erat, ut me tibi scribere vetares 23 sq. iniuria; *nostro* Heins. c. Quod male admiserunt Burm. et Klein. 34 auctori, patri. 39 *plus* obfuit. 51 pauloque *quieti*. 58 hospita *puppis habet*. 59 *quaerant*. Sic post Heins. Klein. Est sane elegantius; nam *sunt qui quaerunt*: *sunt qui quaerant*, qui *sustinent quaerere*. Sed codicum debet valere auctoritas. 86 Duo *distich. Heins. non sine specie* veritatis. V, 11 Tu tamen codd. Em. Heins. VI, 4 lupos, lupata.

Quaeque sui monitis obtemperat Inda magistri
  Bellua, servitium tempore victa subit.
Tempus, ut extentis tumeat, facit, uva racemis,
  Vixque merum capiant grana, quod intus habent.
Tempus et in canas semen producit aristas;
  Et, ne sint tristi poma sapore, facit.
Hoc tenuat dentem terras renovantis aratri,
  Hoc rigidas silices, hoc adamanta terit.
Hoc etiam saevas paulatim mitigat iras,
  Hoc minuit luctus, maestaque corda levat.
Cuncta potest igitur tacito pede lapsa vetustas
  Praeterquam curas attenuare meas.
Ut patria careo, bis frugibus area trita est,
  Dissiluit nudo pressa bis uva pede.
Nec quaesita tamen spatio patientia longo est,
  Mensque mali sensum nostra recentis habet.
Scilicet et veteres fugiunt iuga curva iuvenci,
  Et domitus freno saepe repugnat equus.
Tristior est etiam praesens aerumna priore:
  Ut sit enim sibi par, crevit, et aucta mora est.
Nec tam nota mihi, quam sunt, mala nostra fuerunt;
  Sed magis hoc, quo sunt cognitiora, gravant.
Est quoque non minimum, vires afferre recentes,
  Nec praeconsumptum temporis esse malis.
Fortior in fulva novus est luctator arena,
  Quam cui sunt tarda brachia fessa mora.
Integer est melior nitidis gladiator in armis,
  Quam cui tela suo sanguine tincta rubent.
Fert bene praecipites navis modo facta procellas:
  Quamlibet exiguo solvitur imbre vetus.
Nos quoque, quae ferimus, tulimus patientius ante,
  Et mala sunt longo multiplicata die.
Credite, deficio, nostroque a corpore quantum
  Auguror, accedent tempora parva malis.
Nam neque sunt vires, neque qui color ante solebat,
  Vixque habeo tenuem, quae tegat ossa, cutem.
Corpore sed mens est aegro magis aegra, malique
  In circumspectu stat sine fine sui.
Urbis abest facies, absunt, mea cura, sodales;
  Et, qua nulla mihi carior, uxor abest.
Vulgus adest Scythicum, braccataque turba Getarum:
  Sic mala, quae video non videoque, nocent.
Una tamen spes est, quae me soletur in istis,
  Haec fore morte mea non diuturna mala.

ELEGIA VII.

Bis me Sol adiit gelidae post frigora brumae,
  Bisque suum tacto Pisce peregit iter.
Tempore tam longo cur non tua dextera versus
  Quamlibet in paucos officiosa fuit?
Cur tua cessavit pietas, scribentibus illis,
  Exiguus nobis cum quibus usus erat?
Cur, quoties alicui chartae sua vincula dempsi,
  Illam speravi nomen habere tuum?
Di faciant, ut saepe tua sit epistola dextra
  Scripta, sed e multis reddita nulla mihi!
Quod precor, esse liquet. Credam prius ora Medusae
  Gorgonis anguineis cincta fuisse comis;
Esse canes utero sub virginis; esse Chimaeram,
  A truce quae flammis separet angue leam;
Quadrupedesque hominum cum pectore pectora iunctos;
  Tergeminumque virum, tergeminumque canem;
Sphingaque, et Harpyias, serpentipedesque Gigantas;
  Centimanumque Gyan, semibovemque virum:
Haec ego cuncta prius, quam te, carissime, credam
  Mutatum curam deposuisse mei.
Innumeri montes inter me teque, viaeque,
  Fluminaque, et campi, nec freta pauca, iacent.
Mille potest causis, a te quae littera saepe
  Missa sit, in nostras rara venire manus.
Mille tamen causas scribendo vince frequenter,
  Excusem ne te semper, amice, mihi.

ELEGIA VIII.

Iam mea cygneas imitantur tempora plumas,
  Inficit et nigras alba senecta comas;
Iam subeunt anni fragiles, et inertior aetas;
  Iamque parum firmo me mihi ferre grave est.
Nunc erat, ut posito deberem fine laborum
  Vivere, me nullo sollicitante metu,
Quaeque meae semper placuerunt otia menti,
  Carpere, et in studiis molliter esse meis;
Et parvam celebrare domum, veteresque Penates,
  Et quae nunc domino rura paterna carent;
Inque sinu dominae, carisque nepotibus, inque
  Securus patria consenuisse mea.
Haec mea sic quondam peragi speraverat aetas:
  Hos ego sic annos ponere dignus eram.
Non ita dis visum! qui me terraque marique
  Actum Sarmaticis exposuere locis.
In cava ducuntur quassae navalia puppes,
  Ne temere in mediis dissolvantur aquis.
Ne cadat, et multas palmas inhonestet adeptas,
  Languidus in pratis gramina carpit equus.
Miles, ut emeritis non est satis utilis annis,
  Ponit ad antiquos, quae tulit arma, Lares.
Sic igitur, tarda vires minuente senecta,
  Me quoque donari iam rude, tempus erat.
Tempus erat, nec me peregrinum ducere coelum,
  Nec siccam Getico fonte levare sitim;
Sed modo, quos habui, vacuum secedere in hortos,
  Nunc hominum visu rursus et Urbe frui.
Sic animo quondam non divinante futura
  Optabam placide vivere posse senex.
Fata repugnarunt: quae, quum mihi tempora prima
  Mollia praebuerint, posteriora gravant.
Iamque, decem lustris omni sine labe peractis,
  Parte premor vitae deteriore meae;
Nec procul a metis, quas paene tenere videbar,
  Curriculo gravis est facta ruina meo.
Ergo illum demens in me saevire coegi,
  Mitius immensus quo nihil orbis habet?
Ipsaque delictis victa est clementia nostris?
  Nec tamen errori vita negata meo;
Vita procul patria peragenda sub axe Boreo,
  Qua maris Euxini terra sinistra iacet.
Hoc mihi si Delphi, Dodonaque diceret ipsa,
  Esse videretur vanus uterque locus.
Nil adeo validum est, adamas licet alliget illud,
  Ut maneat rapido firmius igne Iovis.
Nil ita sublime est, supraque pericula tendit,
  Non sit ut inferius suppositumque deo.
Nam quanquam vitio pars est contracta malorum,
  Plus tamen exitii numinis ira dedit.
At vos admoniti nostris quoque casibus este,
  Aequantem superos emeruisse virum.

7 *iussis.* 13 terras *patientis* cod. Multi *terram findentis.* 16 *saevaque* corda *domat* duo codd. 38 *Quam* mala sunt. Hoc placebat Gronovio. *At* mala Platzius. 41 color *esse.* 48 *mala* Heins. c. VII, 17 *serpentigerosque.* 18 *Gygen.* 24 [illegible] venire Heins. e duob. codd. Alterum antithesis requirit. VIII, 11 *sodalibus.* 16 *Iactum.* 18 *destituantur.* 19 [illegible] palmas inhonestet *ademptis* egregie e Withof. In uno cod. est *adeptis.* 43 *Delphos* codd. al corr[illegible] nam al. *Delphis* praebent. 44 *viderentur* Heins. e cod. 49 sq. Nam quanquam pars malorum vitio [illegible] meo attribuenda est, ira tamen Caesaris maior quam pro mea culpa fuit.

ELEGIA IX.

Si licet, et pateris, nomen facinusque tacebo,
Et tua Lethaeis acta dabuntur aquis;
Nostraque vincetur lacrimis clementia seris:
Fac modo te pateat poenituisse tui;
Fac modo te damnes, cupiasque eradere vitae
Tempora, si possis, Tisiphonea tuae.
Sin minus, et flagrant odio tua pectora nostro,
Induet infelix arma coacta dolor.
Sim licet extremum, sicut sum, missus in orbem;
Nostra suas istuc porriget ira manus.
Omnia, si nescis, Caesar mihi iura reliquit,
Et sola est patria poena carere mea.
Et patriam, modo sit sospes, speramus ab illo:
Saepe Iovis telo quercus adusta viret.
Denique vindictae si sit mihi nulla facultas,
Pierides vires et sua tela dabunt.
Ut Scythicis habitem longe submotus in oris,
Siccaque sint oculis proxima signa meis;
Nostra per immensas ibunt praeconia gentes,
Quodque querar, notum, qua patet orbis, erit.
Ibit ad occasum, quidquid dicemus, ab ortu,
Testis et Hesperiae vocis Eous erit.
Trans ego tellurem, trans latas audiar undas,
Et gemitus vox est magna futura mei.
Nec tua te sontem tantummodo saecula norint:
Perpetuae crimen posteritatis eris.
Iam feror in pugnas, necdum mihi cornua sumpsi:
Nec mihi sumendi causa sit ulla velim.
Circus adhuc cessat: spargit tamen acer arenam
Taurus, et infesto iam pede pulsat humum.
Hoc quoque, quam volui, plus est. Cane, Musa, receptus,
Dum licet huic nomen dissimulare suum.

ELEGIA X.

Ille ego, qui fuerim, tenerorum lusor amorum,
Quem legis, ut noris, accipe, Posteritas.
Sulmo mihi patria est, gelidis uberrimus undis,
Millia qui novies distat ab Urbe decem.
Editus hic ego sum: nec non, ut tempora noris,
Quum cecidit fato Consul uterque pari.
Si quid id est, usque a proavis vetus ordinis heres;
Non modo Fortunae munere factus eques.
Nec stirps prima fui; genito iam fratre creatus,
Qui tribus ante quater mensibus ortus erat.
Lucifer amborum natalibus adfuit idem:
Una celebrata est per duo liba dies.
Haec est armiferae festis de quinque Minervae,
Quae fieri pugna prima cruenta solet.
Protinus excolimur teneri, curaque parentis
Imus ad insignes Urbis ab arte viros.
Frater ad eloquium viridi tendebat ab aevo,
Fortia verbosi natus ad arma fori.
At mihi iam puero coelestia sacra placebant,
Inque suum furtim Musa trahebat opus.
Saepe pater dixit: Studium quid inutile tentas?
Maeonides nullas ipse reliquit opes.
Motus eram dictis, totoque Helicone relicto,
Scribere conabar verba soluta modis.
Sponte sua numeros carmen veniebat ad aptos,
Et, quod tentabam dicere, versus erat.
Interea, tacito passu labentibus annis,
Liberior fratri sumpta mihique toga est;
Induiturque humeros cum lato purpura clavo,
Et studium nobis, quod fuit ante, manet.
Iamque decem vitae frater geminaverat annos,
Quum perit, et coepi parte carere mei.
Cepimus et tenerae primos aetatis honores,
Eque viris quondam pars tribus una fui.
Curia restabat: clavi mensura coacta est;
Maius erat nostris viribus illud onus.
Nec patiens corpus, nec mens fuit apta labori,
Sollicitaeque fugax ambitionis eram;
Et petere Aoniae suadebant tuta sorores
Otia iudicio semper amata meo.
Temporis illius colui fovique poetas,
Quotque aderant vates, rebar adesse deos.
Saepe suas volucres legit mihi grandior aevo,
Quaeque necet serpens, quae iuvet herba, Macer.
Saepe suos solitus recitare Propertius ignes,
Iure sodalitio qui mihi iunctus erat.
Ponticus heroo, Battus quoque clarus iambo
Dulcia convictus membra fuere mei.
Et tenuit nostras numerosus Horatius aures,
Dum ferit Ausonia carmina culta lyra.
Virgilium vidi tantum: nec avara Tibullo
Tempus amicitiae fata dedere meae.
Successor fuit hic tibi, Galle, Propertius illi:
Quartus ab his serie temporis ipse fui.
Utque ego maiores, sic me coluere minores,
Notaque non tarde facta Thalia mea est.
Carmina quum primum populo iuvenilia legi,
Barba resecta mihi bisve semelve fuit.
Noverat ingenium totam cantata per Urbem
Nomine non vero dicta Corinna mihi.
Multa quidem scripsi: sed quae vitiosa putavi,
Emendaturis ignibus ipse dedi.
Tunc quoque, quum fugerem, quaedam placitura cremavi,
Iratus studio carminibusque meis.
Molle, Cupidineis nec inexpugnabile telis
Cor mihi, quodque levis causa moveret, erat.
Quum tamen hoc essem, minimoque accenderer igni,
Nomine sub nostro fabula nulla fuit.
Paene mihi puero nec digna, nec utilis uxor
Est data: quae tempus perbreve nupta fuit.
Illi successit, quamvis sine crimine, coniux,
Non tamen in nostro firma futura toro.
Ultima, quae mecum seros permansit in annos,
Sustinuit coniux exsulis esse viri.
Filia me mea bis prima fecunda iuventa,
Sed non ex uno coniuge, fecit avum.
Et iam complerat genitor sua fata, novemque
Addiderat lustris altera lustra novem:
Non aliter flevi, quam me fleturus ademptum
Ille fuit. Matri proxima iusta tuli.
Felices ambo, tempestiveque sepultos,
Ante diem poenae quod periere meae!
Me quoque felicem, quod non viventibus illis
Sum miser, et de me quod doluere nihil!
Si tamen exstinctis aliquid, nisi nomina, restat,
Et gracilis structos effugit umbra rogos;
Fama, parentales, si vos mea contigit, umbrae,
Et sunt in Stygio crimina nostra foro:
Scite, precor, causam, nec vos mihi fallere fas est,
Errorem iussae, non scelus, esse fugae.
Manibus id satis est: ad vos studiosa revertor
Pectora, qui vitae quaeritis acta meae.

IX, 10 *isthinc* cod. probante Burm. 27 *et nondum* cornua. Alt. primus praetulit Klein. X, 46 [illegible] 47 *Bassus.* Vid. Osann. ad Apulei. de Orthogr. p. 66 sq. 49 *Detinuit.* 51 *amara.* 79 *adempto.* 92 [illegible] *plurimi.*

Iam mihi canities, pulsis melioribus annis,
Venerat, antiquas miscueratque comas;
Postque meos ortus Pisaea vinctus oliva,
Abstulerat decies praemia victor equus:
Quum maris Euxini positos ad laeva Tomitas
Quaerere me laesi principis ira iubet.
Causa meae cunctis nimium quoque nota ruinae
Indicio non est testificanda meo.
Quid referam comitumque nefas, famulosque nocentes?
Ipsa multa tuli non leviora fuga.
Indignata malis mens est succumbere, seque
Praestitit invictam viribus usa suis;
Oblitusque togae, ductaeque per otia vitae,
Insolita cepi temporis arma manu.
Totque tuli terra casus pelagoque, quot inter
Occultum stellae conspicuumque polum.
Tacta mihi tandem longis erroribus acto
Iuncta pharetratis Sarmatis ora Getis.
Hic ego, finitimis quamvis circumsoner armis,
Tristia, quo possum, carmine fata levo.
Quod, quamvis nemo est, cuius referatur ad aures,
Sic tamen absumo decipioque diem.
Ergo, quod vivo, durisque laboribus obsto,
Nec me sollicitae taedia lucis habent;
Gratia, Musa, tibi: nam tu solatia praebes;
Tu curae requies, tu medicina mali;
Tu dux, tu comes es; tu nos abducis ab Istro,
In medioque mihi das Helicone locum.
Tu mihi, quod rarum, vivo sublime dedisti
Nomen, ab exsequiis quod dare Fama solet.
Nec, qui detrectat praesentia, Livor iniquo
Ullum de nostris dente momordit opus.
Nam tulerint magnos quum saecula nostra poetas;
Non fuit ingenio Fama maligna meo;
Quumque ego praeponam multos mihi, non minor illis
Dicor, et in toto plurimus orbe legor.
Si quid habent igitur vatum praesagia veri;
Protinus ut moriar, non ero, terra, tuus.
Sive favore tuli, sive hanc ego carmine famam,
Iure tibi grates, candide lector, ago.

LIBER QUINTUS.

ELEGIA I.

Hunc quoque de Getico, nostri studiose, libellum
Litore, praemissis quatuor adde meis.
Hic quoque talis erit, qualis fortuna poetae:
Invenies toto carmine dulce nihil.
Flebilis ut noster status est, ita flebile carmen,
Materiae scripto conveniente suae.
Integer et laetus laeta et iuvenilia lusi:
Illa tamen nunc me composuisse piget.
Ut cecidi, perago subiti praeconia casus,
Sumque argumenti conditor ipse mei.
Utque iacens ripa deflere Caystrius ales
Dicitur ore suam deficiente necem:
Sic ego Sarmaticas longe proiectus in oras
Efficio, tacitum ne mihi funus eat.
Delicias si quis lascivaque carmina quaerit,
Praemoneo nunquam scripta quod ista legat.
Aptior huic Gallus, blandique Propertius oris,
Aptior, ingenium come, Tibullus erit.
Atque utinam numero non nos essemus in isto!
Hei mihi! cur unquam Musa iocata mea est?
Sed dedimus poenas, Scythicique in finibus Istri
Ille pharetrati lusor Amoris abest.
Quod superest, animos ad publica carmina flexi,
Et memores iussi nominis esse sui.
Si tamen e vobis aliquis tam multa requiret,
Unde dolenda canam: multa dolenda tuli.
Non haec ingenio, non haec componimus arte:
Materia est propriis ingeniosa malis.
Et quota fortunae pars est in carmine nostrae?
Felix, qui patitur, quae numerare valet!
Quot frutices silvae, quot flavas Thybris arenas,
Mollia quot Martis gramina campus habet:
Tot mala pertulimus; quorum medicina quiesque
Nulla, nisi in studio, Pieridumque mora est.
Quis tibi, Naso, modus lacrimosi carminis? inquis:
Idem, fortunae qui modus huius erit.
Quod querar, illa mihi pleno de fonte ministrat;
Nec mea sunt, fati verba sed ista mei.
At mihi si cara patriam cum coniuge reddas,
Sint vultus hilares, simque quod ante fui.
Lenior invicti si sit mihi Caesaris ira,
Carmina laetitiae iam tibi plena dabo.
Nec tamen ut lusit, rursus mea littera ludet;
Sit semel illa ioco luxuriata suo.
Quod probet ipse, canam; poenae modo parte levata
Barbariem, rigidos effugiamque Getas.
Interea nostri quid agant, nisi triste, libelli?
Tibia funeribus convenit ista meis.
At poteras, inquis, melius mala ferre silendo,
Et tacitus casus dissimulare tuos.
Exigis, ut nulli gemitus tormenta sequantur,
Acceptoque gravi vulnere flere vetas?
Ipse Perilleo Phalaris permisit in aere
Edere mugitus, et bovis ore queri.
Quum Priami lacrimis offensus non sit Achilles,
Tu fletus inhibes, durior hoste, meos?
Quum faceret Nioben orbam Latonia proles,
Non tamen et siccas iussit habere genas.
Est aliquid, fatale malum per verba levare:
Hoc querulam Procnen Halcyonenque facit.
Hoc erat, in gelido quare Poeantius antro
Voce fatigaret Lemnia saxa sua.
Strangulat inclusus dolor, atque exaestuat intus,
Cogitur et vires multiplicare suas.
Da veniam potius; vel totos tolle libellos,
Hoc, mihi quod prodest, si tibi, lector, obest.
Sed neque obesse potest, ulli nec scripta fuerunt
Nostra, nisi auctori perniciosa suo.
At mala sunt, fateor: quis te mala sumere cogit?
Aut quis deceptum ponere sumpta vetat?
Ipse nec emendo, sed ut hic deducta legantur;
Non sunt illa suo barbariora loco.
Nec me Roma suis debet conferre poetis:
Inter Sauromatas ingeniosus ero.

96 eques codd. Em. Bentleius. 105 Oblitusque mei codd. praeter un.
Lib. V, El. I, 16 potest Getica magis quam Romana videri Latinitas. Defendit tamen locum [illegible] ad Sanctii Minerv. III, 14, not. 19, quanquam exempla eius non omnia sunt idonea. 19 ne [illegible] 44 illa meo lux. *malo*. Post 52 et 56 vulg. punctum. 57 *Latoia* Heins. 66 *Si*, mihi — [illegible] cod. 71 sed legantur tanquam ea, quae hic, i. e. loco barbaro, deducta sint.

Denique nulla mihi captatur gloria, quaeque
  Ingenio stimulos subdere fama solet.
Nolumus assiduis animum tabescere curis;
  Quae tamen irrumpunt, quoque vetantur, eunt.
Cur scribam, docui: cur mittam, quaeritis, istos?
  Vobiscum cupiam quolibet esse modo.

ELEGIA II.

Ecquid, ut e Ponto nova venit epistola, palles,
  Et tibi sollicita solvitur illa manu?
Pone metum; valeo, corpusque, quod ante laborum
  Impatiens nobis invalidumque fuit,
Sufficit, atque ipso vexatum induruit usu!
  An magis infirmo non vacat esse mihi?
Mens tamen aegra iacet, nec tempore robora sumpsit,
  Affectusque animi, qui fuit ante, manet;
Quaeque mora spatioque suo coitura putavi
  Vulnera, non aliter, quam modo facta, dolent.
Scilicet exiguis prodest annosa vetustas,
  Grandibus accedunt tempore damna malis.
Paene decem totis aluit Poeantius annis
  Pestiferum tumido virus ab angue datum.
Telephus aeterna consumptus tabe perisset,
  Si non, quae nocuit, dextra tulisset opem.
Et mea, si facinus nullum commisimus, opto
  Vulnera qui fecit, facta levare velit;
Contentusque mei iam tandem parte laboris,
  Exiguum pleno de mare demat aquae.
Detrahat ut multum, multum restabit acerbi,
  Parsque meae poenae totius instar erit.
Litora quot conchas, quot amoena rosaria flores,
  Quotve soporiferum grana papaver habet;
Silva feras quot alit, quot piscibus unda natatur;
  Quot tenerum pennis aera pulsat avis;
Tot premor adversis: quae si comprendere coner,
  Icariae numerum dicere coner aquae.
Utque viae casus, ut amara pericula ponti,
  Ut taceam strictas in mea fata manus;
Barbara me tellus, orbisque novissima magni
  Sustinet, et saevo cinctus ab hoste locus.
Hinc ego traiicerer (neque enim mea culpa cruenta est),
  Esset, quae debet, si tibi cura mei.
Ille deus, bene quo Romana potentia nixa est,
  Saepe suo victor lenis in hoste fuit.
Quid dubitas, et tuta times? accede, rogaque:
  Caesare nil ingens mitius orbis habet.
Me miserum! quid agam, si proxima quaeque relinquunt?
  Subtrahis effracto tu quoque colla iugo?
Quo ferar? unde petam lapsis solatia rebus?
  Anchora iam nostram non tenet ulla ratem.
Viderit: ipse sacram, quamvis invisus, ad aram
  Confugiam; nullas submovet ara manus.
Alloquor en absens praesentia numina supplex,
  Si fas est homini cum Iove posse loqui:
Arbiter imperii, quo certum est sospite cunctos
  Ausoniae curam gentis habere deos;
O decus, o patriae per te florentis imago,
  O vir non ipso, quem regis, orbe minor;
Sic habites terras, sic te desideret aether!
  Sic ad pacta tibi sidera tardus eas!
Parce, precor, minimamque tuo de fulmine partem
  Deme: satis poenae, quod superabit, erit.
Ira quidem moderata tua est, vitamque dedisti;
  Nec mihi ius civis, nec mihi nomen abest.
Nec mea concessa est aliis fortuna, nec exsul
  Edicti verbis nominor ipse tui.
Omniaque haec timui, quia me meruisse videbar;
  Sed tua peccato lenior ira meo est.
Arva relegatum iussisti visere Ponti,
  Et Scythicum profuga findere puppe fretum.
Iussus ad Euxini deformia litora veni
  Aequoris: haec gelido terra sub axe iacet.
Nec me tam cruciat nunquam sine frigore coelum,
  Glebaque canenti semper obusta gelu;
Nesciaque est vocis quod barbara lingua Latinae,
  Graiaque quod Getico victa loquela sono:
Quam quod finitimo cinctus premor undique Marte,
  Vixque brevis tutos murus ab hoste facit.
Pax tamen interdum, pacis fiducia nunquam est;
  Sic nunc hic patitur, nunc timet arma, locus.
Hinc ego dum muter, vel me Zanclaea Charybdis
  Devoret, aque suis ad Styga mittat aquis;
Vel rapidae flammis urar patienter in Aetnae;
  Vel freta Leucadii mittar in alta dei.
Quod petitur, poena est: neque enim miser esse recuso;
  Sed precor, ut possim tutius esse miser.

ELEGIA III.

Illa dies haec est, qua te celebrare poetae,
  Si modo non fallunt tempora, Bacche, solent;
Festaque odoratis innectunt tempora sertis,
  Et dicunt laudes ad tua vina tuas.
Inter quos, memini, dum me mea fata sinebant,
  Non invisa tibi pars ego saepe fui.
Quem nunc suppositum stellis Cynosuridos Ursae
  Iuncta tenet crudis Sarmatis ora Getis.
Quique prius mollem vacuamque laboribus egi
  In studiis vitam, Pieridumque choro;
Nunc procul a patria Geticis circumsonor armis,
  Multa prius pelago, multaque passus humo.
Sive mihi casus, sive hoc dedit ira deorum,
  Nubila nascenti seu mihi Parca fuit;
Tu tamen e sacris hederae cultoribus unum
  Numine debueras sustinuisse tuo.
An dominae fati quidquid cecinere Sorores,
  Omne sub arbitrio desinit esse dei?
Ipse quoque aetherias meritis invectus es arces;
  Qua non exiguo facta labore via est.
Nec patria est habitata tibi; sed ad usque nivosum
  Strymona venisti, Marticolamque Geten:
Persidaque, et lato spatiantem flumine Gangen,
  Et quascumque bibit decolor Indus aquas.
Scilicet hanc legem nentes fatalia Parcae
  Stamina bis genito bis cecinere tibi.
Me quoque, si fas est exemplis ire deorum,
  Ferrea sors vitae difficilisque premit.
Illo nec levius cecidi, quem magna locutum
  Repulit a Thebis Iupiter igne suo.
Ut tamen audisti percussum fulmine vatem,
  Admonitu matris condoluisse potes.
Et potes, adspiciens circum tua sacra poetas,
  Nescio quis nostri, dicere, cultor abest.
Fer, bone Liber, opem: sic altam degravet ulmum
  Vitis, et incluso plena sit uva mero.

76 *Ingenii* codd. melior. Unde Heins. e. *Ingeniis.* 79 istos, libellos. II, 6 An potius sic se res habet, ut aegrotare non mihi vacet? 14 *vulnus.* 20 mare pro mari Art. am. III, 94; ex P. IV, 6, 46; Ibis 200. 37 *quid tuta* Heins. e trib. codd. 43 Viderit, Augustus, qui arae imagine repraesentatur. 66 *adusta* codd. plurimi. 68 *finitima — morte.* 70 *tutum* Heins. e duob. codd. IV, 1, 70. 74 *atque, inque* suis codd. Em. Heins. III, 1 *Liberalia.* 7 *Erymanthides.*

Sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnava iuventus
Adsit, et attonito non taceare sono.
Ossa bipenniferi sic sint male pressa Lycurgi,
Impia nec poena Pentheos umbra vacet.
Sic micet aeternum, vicinaque sidera vincat
Coniugis in coelo Cressa corona tuae.
Huc ades, et casus releves, pulcherrime, nostros,
Unum de numero me memor esse tuo.
Sunt dis inter se commercia; flectere tenta
Caesareum numen numine, Bacche, tuo.
Vos quoque, consortes studii, pia turba, poetae,
Haec eadem sumpto quisque rogate mero.
Atque aliquis vestrum, Nasonis nomine dicto,
Deponat lacrimis pocula mista suis:
Admonitusque mei, quum circumspexerit omnes,
Dicat, Ubi est nostri pars modo Naso chori?
Idque ita, si vestrum merui candore favorem,
Nullaque iudicio littera laesa meo est.
Si, veterum digne veneror quum scripta virorum,
Proxima non illis esse minora reor.
Sic igitur dextro faciatis Apolline carmen:
Quod licet, inter vos nomen habete meum.

ELEGIA IV.

Litore ab Euxino Nasonis epistola veni,
Lassaque facta mari, lassaque facta via.
Qui mihi flens dixit, Tu, cui licet, adspice Romam.
Heu quanto melior sors tua sorte mea!
Flens quoque me scripsit; nec qua signabar, ad os est
Ante, sed ad madidas gemma relata genas.
Tristitiae causam si quis cognoscere quaerit,
Ostendi solem postulat ille sibi;
Nec frondem in silvis, nec aperto mollia prato
Gramina, nec pleno flumine cernit aquas;
Quid Priamus doleat, mirabitur, Hectore rapto,
Quidve Philoctetes ictus ab angue gemat.
Di facerent utinam, talis status esset in illo,
Ut non tristitiae causa dolenda foret.
Fert tamen, ut debet, casus patienter amaros:
More nec indomiti frena recusat equi.
Nec fore perpetuam sperat sibi numinis iram,
Conscius in culpa non scelus esse sua.
Saepe refert, sit quanta dei clementia; cuius
Se quoque in exemplis annumerare solet.
Nam quod opes teneat patrias, quod nomina civis,
Denique quod vivat, munus habere dei.
Te tamen, o si quid credis mihi carior, ille,
Omnibus, in toto pectore semper habet.
Teque Menoetiaden, te qui comitavit Oresten,
Te vocat Aegiden, Euryalumque suum.
Nec patriam magis ille suam desiderat, et quae
Plurima cum patria sentit abesse sua;
Quam vultus, oculosque tuos, o dulcior illo
Melle, quod in ceris Attica ponit apis!
Saepe etiam maerens tempus reminiscitur illud,
Quod non praeventum morte fuisse dolet.
Quumque alii fugerent subitae contagia cladis,
Nec vellent ictae limen adire domus;
Te sibi cum paucis meminit mansisse fidelem,
Si paucos aliquis tresve duosve vocat.
Quamvis attonitus, sensit tamen omnia; nec te
Se minus adversis indoluisse suis.
Verba solet, vultumque tuum, gemitusque referre,
Et te flente suos demaduisse sinus,
Quam sibi praestiteris, qua consolatus amicum
Sis ope, solandus cum simul ipse fores.
Pro quibus affirmat fore se memoremque piumque,
Sive diem videat, sive tegatur humo;
Per caput ipse suum solitus iurare tuumque,
Quod scio non illi vilius esse suo.
Plena tot ac tantis referetur gratia factis;
Nec sinit ille tuos litus arare boves.
Fac modo constanter profugum tueare; quod ille,
Qui bene te novit, non rogat, ipsa rogo.

ELEGIA V.

Annuus assuetum dominae Natalis honorem
Exigit: ite manus ad pia sacra meae.
Sic quondam festum Laertius egerit heros
Forsan in externo coniugis orbe diem.
Lingua favens adsit, longorum oblita malorum;
Quae, puto, dedidicit iam bona verba loqui.
Quaeque semel toto vestis mihi sumitur anno,
Sumatur fatis discolor alba meis.
Araque gramineo viridis de caespite fiat,
Et velet tepidos nexa corona focos.
Da mihi tura, puer, pingues facientia flammas,
Quodque pio fusum stridat in igne merum.
Optime Natalis, quamvis procul absumus, opto
Candidus huc venias, dissimilisque meo;
Sique quod instabat dominae miserabile vulnus,
Sit perfuncta meis tempus in omne malis;
Quaeque gravi nuper plus quam quassata procella est,
Quod superest, tutum per mare navis eat.
Illa domo, nataque sua, patriaque fruatur;
Erepta haec uni sit satis esse mihi;
Quatenus et non est in caro coniuge felix,
Pars vitae tristi cetera nube vacet.
Vivat, ametque virum, quoniam sic cogitur, absens,
Consumatque annos, sed diuturna, suos.
Adiicerem et nostros: sed ne contagia fati
Corrumpant timeo, quos agit ipsa, mei.
Nil homini certum est; fieri quis posse putaret,
Ut facerem in mediis haec ego sacra Getis?
Adspice ut aura tamen fumos e ture coortos
In partes Italas et loca dextra ferat.
Sensus inest igitur nebulis, quas exigit ignis:
Consilium fugiunt cetera paene meum.
Consilio, commune sacrum quum fiat in ara
Fratribus, alterna qui periere manu,
Ipsa sibi discors, tanquam mandetur ab illis,
Scinditur in partes atra favilla duas.
Hoc, memini, quondam fieri non posse loquebar,
Et me Battiades iudice falsus erat:
Omnia nunc credo, quum tu non stultus ab Arcto
Terga vapor dederis, Ausoniamque petas.
Haec igitur lux est; quae si non orta fuisset,
Nulla fuit misero festa videnda mihi.
Edidit haec mores illis heroisin aequos,
Quis erat Eetion Icariusque pater.
Nata pudicitia est, mores, probitasque, fidesque:
At non sunt ista gaudia nata die;
Sed labor, et curae, fortunaque moribus impar,
Iustaque de viduo paene querela toro.
Scilicet adversis probitas exercita rebus
Tristi materiam tempore laudis habet.
Si nihil infesti durus vidisset Ulixes,
Penelope felix, sed sine laude, foret.
Victor Echionias si vir penetrasset in arces,
Forsitan Evadnen vix sua nosset humus.
Quum Pelia tot sint genitae, cur nobilis una est?
Nupta fuit misero nempe quod una viro.

42 *clara* corona codd. praeter nu. 44 *sis* memor, e glossemate. IV, 9 *frondes* [illegible]. 40 *emaduisse*, [illegible]*duisse*. V, 5 *nostrorum*. 32 codd. nonnulli *tuum*, unde Heins. e. *suum*. 53 Capaneus.

Effice, ut Iliacas tangat prior alter arenas,
Laodamia, nihil, cur referatur, erit.
Et tua, quod mallem, pietas ignota maneret,
Implessent venti si mea vela sui.
Di tamen, et Caesar dis accessure, sed olim,
Aequarint Pylios quam tua fata dies;
Non mihi, qui poenam fateor meruisse, sed illi
Parcite, quae nullo digna dolore dolet.

ELEGIA VI.

Tu quoque, nostrarum quondam fiducia rerum,
Qui mihi confugium, qui mihi portus eras;
Tu quoque suscepti causam dimittis amici,
Officiique pium tam cito ponis onus?
Sarcina sum, fateor; quam si tu tempore duro
Depositurus eras, non subeunda fuit.
Fluctibus in mediis navem, Palinure, relinquis?
Ne fuge; neve tua sit minor arte fides.
Numquid Achilleos inter fera proelia fidi
Deseruit levitas Automedontis equos?
Quem semel excepit, numquid Podalirius aegro
Promissam medicae non tulit artis opem?
Turpius eicitur, quam non admittitur hospes:
Quae patuit, dextrae firma sit ara meae.
Nil, nisi me solum, primo tutatus es; at nunc
Me pariter serva, iudiciumque tuum.
Si modo non aliqua est in me nova culpa, tuamque
Mutarunt subito crimina nostra fidem.
Spiritus hic, Scythica quem non bene ducimus aura,
Quod cupio, membris exeat ante meis;
Quam tua delicto stringantur pectora nostro,
Et videar merito vilior esse tibi.
Non adeo toti fatis urgemur iniquis,
Ut mea sit longis mens quoque mota malis.
Finge tamen motam: quoties Agamemnone natum
Dixisse in Pyladen verba proterva putas?
Nec procul a vero est, quod vel pulsarit amicum:
Mansit in officiis non minus ille suis.
Hoc est cum miseris solum commune beatis,
Ambobus tribui quod solet obsequium.
Ceditur et caecis, et quos praetexta verendos,
Virgaque cum verbis imperiosa facit.
Si mihi non parcis, fortunae parcere debes:
Non habet in nobis ullius ira locum.
Elige nostrorum minimum minimumque laborum:
Isto, quo reris, grandius illud erit.
Quam multa madidae celebrantur arundine fossae,
Florida quam multas Hybla tuetur apes;
Quam multae gracili terrena sub horrea ferre
Limite formicae grana reperta solent:
Tam me circumstant densorum turba malorum;
Crede mihi, vero est nostra querela minor.
His qui contentus non est, in litus arenas,
In segetem spicas, in mare fundat aquas.
Intempestivos igitur compesce timores,
Vela nec in medio desere nostra mari.

ELEGIA VII.

Quam legis, ex illa tibi venit epistola terra,
Latus ubi aequoreis additur Ister aquis.
Si tibi contingit cum dulci vita salute,
Candida Fortunae pars manet una meae.
Scilicet, ut semper, quid agam, carissime, quaeris,
Quamvis hoc vel me scire tacente potes.
Sum miser! haec brevis est nostrorum summa malorum:
Quisquis et offenso Caesare vivet, erit.
Turba Tomitanae quae sit regionis, et inter
Quos habitem mores, discere cura tibi est?
Mista sit haec quamvis inter Graiosque Getasque,
A male pacatis plus trahit ora Getis.
Sarmaticae maior Geticaeque frequentia gentis
Per medias in equis itque reditque vias.
In quibus est nemo, qui non coryton, et arcum,
Telaque vipereo lurida felle gerat.
Vox fera, trux vultus, verissima Martis imago:
Non coma, non ulla barba resecta manu.
Dextera non segnis fixo dare vulnera cultro,
Quem vinctum lateri barbarus omnis habet.
Vivit in his, eheu! tenerorum oblitus amorum,
Hos videt, hos vates audit, amice, tuus!
Atque utinam vivat, sed non moriatur in illis;
Absit ab invisis et tamen umbra locis!
Carmina quod pleno saltari nostra theatro,
Versibus et plaudi scribis, amice, meis;
Nil equidem feci, tu scis hoc ipse, theatris,
Musa nec in plausus ambitiosa mea est.
Nec tamen ingratum est, quodcumque oblivia nostri
Impedit, et profugi nomen in ora refert.
Quamvis interdum, quae me laesisse recorder,
Carmina devoveo, Pieridasque meas;
Quum bene devovi, nequeo tamen esse sine illis,
Vulneribusque meis tela cruenta sequor;
Quaeque modo Euboicis lacerata est fluctibus, audet
Graia Caphaream currere puppis aquam.
Nec tamen, ut lauder, vigilo, curamque futuri
Nominis, utilius quod latuisset, ago.
Detineo studiis animum, falloque dolores,
Experior curis et dare verba meis.
Quid potius faciam desertis solus in oris,
Quamve malis aliam quaerere coner opem?
Sive locum specto; locus est inamabilis, et quo
Esse nihil toto tristius orbe potest.
Sive homines; vix sunt homines hoc nomine digni,
Quamque lupi, saevae plus feritatis habent.
Non metuunt leges, sed cedit viribus aequum,
Victaque pugnaci iura sub ense iacent.
Pellibus et laxis arcent male frigora braccis,
Oraque sunt longis horrida tecta comis.
In paucis remanent Graiae vestigia linguae,
Haec quoque iam Getico barbara facta sono.
Unus in hoc populo nemo est, qui forte Latine
Quaelibet e medio reddere verba queat.
Ille ego Romanus vates, ignoscite, Musae,
Sarmatico cogor plurima more loqui.
En pudet, et fateor; iam desuetudine longa
Vix subeunt ipsi verba Latina mihi.
Nec dubito, quin sint et in hoc non pauca libello
Barbara: non hominis culpa, sed ista loci.
Ne tamen Ausoniae perdam commercia linguae,
Et fiat patrio vox mea muta sono,
Ipse loquor mecum, desuetaque verba retracto,
Et studii repeto signa sinistra mei.
Sic animum tempusque traho, meque ipse reduco
A comtemplatu submoveoque mali.
Carminibus quaero miserarum oblivia rerum,
Praemia si studio consequar ista, sat est.

VI, 3 Tu *modo* susc. Sic Burm. Deinde codd. praeter un. *curam*. 11 *accepit*. 23 *totis* codd. Em. Naugen. 24 mens mota, in furorem, ut delicti in te alicuius cogitationem concipiat. 32 verbis, lictorum obvios de via submoventium. 41 *circumstat*. VII, 15 coryton, pharetram. 20 *functum* codd. plurimi. 21 in his *igitur*. 23 *et non* mor. codd. Em. Burm. 25 Weichert Poetar. Lat. p. 298. 47 *Nec* metuunt; unde Heins. deinde *et* cedit iusti. 52 *paucis exstant*. 57 *Et* pudet. 66 *consequor* Heins. e duob. codd.

ELEGIA VIII.

Non adeo cecidi, quamvis abiectus, ut infra
Te quoque sim; inferius quo nihil esse potest.
Quae tibi res animos in me facit, improbe? curve
Casibus insultas, quos potes ipse pati?
Nec mala te reddunt mitem placidumve iacenti
Nostra, quibus possint illacrimare ferae?
Nec metuis dubio Fortunae stantis in orbe
Numen, et exosae verba superba deae?
Exiget at dignas ultrix Rhamnusia poenas,
Imposito calcas quod mea fata pede!
Vidi ego naufragiumque, viros et in aequore mergi,
Et, Nunquam, dixi, iustior unda fuit.
Vilia qui quondam miseris alimenta negarat,
Nunc mendicato pascitur ipse cibo.
Passibus ambiguis Fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo certa tenaxque loco.
Sed modo laeta manet, vultus modo sumit acerbos,
Et tantum constans in levitate sua est.
Nos quoque floruimus, sed flos erat ille caducus,
Flammaque de stipula nostra brevisque fuit.
Neve tamen tota capias fera gaudia mente;
Non est placandi spes mihi nulla dei.
Vel quia peccavi citra scelus, utque pudore
Non caret, invidia sic mea culpa caret:
Vel quia nil ingens ad finem solis ab ortu,
Illo, cui paret, mitius orbis habet.
Scilicet ut non est per vim superabilis ulli,
Molle cor ad timidas sic habet ille preces.
Exemploque deum, quibus accessuras et ipse est,
* * * * *
Si numeres anno soles et nubila toto,
Invenies nitidum saepius isse diem.
Ergo, ne nostra nimium laetere ruina,
Restitui quondam me quoque posse puta.
Posse puta fieri, lenito principe, vultus
Ut videas media tristis in Urbe meos,
Utque ego te videam causa graviore fugatum;
Haec sunt a primis proxima vota mihi.

ELEGIA IX.

O tua si sineres in nostris nomina poni
Carminibus, positus quam mihi saepe fores!
Te solum meriti canerem memor, inque libellis
Crevisset sine te pagina nulla meis.
Quid tibi deberem, tota sciretur in Urbe,
Exsul in amissa si tamen Urbe legor.
Te praesens mitem, te nosset serior aetas,
Scripta vetustatem si modo nostra ferent.
Nec tibi cessaret doctus bene dicere lector:
Hic tibi servato vate maneret honor.
Caesaris est primum munus, quod ducimus auras;
Gratia post magnos est tibi habenda deos.
Ille dedit vitam; tu, quam dedit ille, tueris,
Et facis accepto munere posse frui.
Cumque perhorruerit casus pars maxima nostros,
Pars etiam credi pertimuisse velit,
Naufragiumque meum tumulo spectarit ab alto,
Nec dederit nanti per freta saeva manum;
Seminecem Stygia revocasti solus ab unda: [20
Hoc quoque, quod memores possumus esse, tuum est.
Di tibi se tribuant cum Caesare semper amicos:
Non potuit votum plenius esse meum.
Haec meus argutis, si tu paterere, libellis
Poneret in multa luce videnda labor.
Nunc quoque se, quamvis est iussa quiescere, quin te
Nominet invitum, vix mea Musa tenet.
Utque canem pavidae nactum vestigia cervae
Luctantem frustra copula dura tenet;
Utque fores nondum reserati carceris acer
Nunc pede, nunc ipsa fronte, lacessit equus:
Sic mea, lege data vincta atque inclusa, Thalia
Per titulum vetiti nominis ire cupit.
Ne tamen officio memoris laedaris amici,
Parebo iussis, parce timere, tuis.
At non parerem, nisi si meminisse putares:
Hoc quod non prohibet vox tua, gratus ero;
Dumque, quod o breve sit! lumen solare videbo,
Serviet officio spiritus iste tuo.

ELEGIA X.

Ut sumus in Ponto, ter frigore constitit Ister,
Facta est Euxini dura ter unda maris.
At mihi iam videor patria procul esse tot annis,
Dardana quot Graio Troia sub hoste fuit.
Stare putes, adeo procedunt tempora tarde,
Et peragit lentis passibus annus iter.
Nec mihi solstitium quidquam de noctibus aufert,
Efficit angustos nec mihi bruma dies.
Scilicet in nobis rerum natura novata est,
Cumque meis curis omnia longa facit.
Non peragunt solitos communia tempora motus,
Suntque magis vitae tempora dura meae;
Quem tenet Euxini mendax cognomine litus,
Et Scythici vere terra sinistra freti.
Innumerae circa gentes fera bella minantur,
Quae sibi non rapto vivere turpe putant.
Nil extra tutum est: tumulus defenditur aegre
Moenibus exiguis, ingenioque loci.
Quum minime credas, ut aves, densissimus hostis
Advolat, et praedam vix bene visus agit.
Saepe intra muros clausis venientia portis
Per medias legimus noxia tela vias.
Est igitur rarus, qui rus colere audeat, isque
Hac arat infelix, hac tenet arma manu.
Sub galea pastor iunctis pice cantat avenis,
Proque lupo pavidae bella verentur oves.
Vix ope castelli defendimur, et tamen intus
Mista facit Graiis barbara turba metum.
Quippe simul nobis habitat discrimine nullo
Barbarus, et tecti plus quoque parte tenet.
Quos ut non timeas, possis odisse videndo
Pellibus et longa tempora tecta coma.
Hos quoque, qui geniti Graia creduntur ab urbe,
Pro patrio cultu Persica bracca tegit.
Exercent illi sociae commercia linguae:
Per gestum res est significanda mihi.
Barbarus hic ego sum, quia non intelligor ulli,
Et rident stolidi verba Latina Getae;
Meque palam de me tuto mala saepe loquuntur,
Forsitan obiiciunt exsiliumque mihi.
Utque fit, in me aliquid, si quid dicentibus illis
Abnuerim, quoties annuerimque, putant.

VIII, 9 *ab* dign. Heins. quum in nonnullis codd. esset *a dignis*. 10 *quid* mea fata pede? Sic Heins. 17 laeta *venit* Heins. laeta *favet* Burm. c. Post 29 excidit pentameter, cui. loco librarius aliquis vulgatis libris obtrusit commentum suum hoc: *Cum poenae venia plura roganda petam.* IX, 8 *ferunt* codd. plurimi. 16 Pars etiam simulat tantum se pertimuisse, videlicet ut speciem praetexat indolentiae suae in casib. amici. 25 *Se quoque nunc* Heins. 35 nisi *non*, nisi *me*, ex corruptela. X, 11 sq. *Num peragunt — meae?* ut interrogatio fiat, quae satis est inepta. Sic tamen etiam Klein. 17 tumulus, in quo sita erat Tomi civitas. 32 *pectora*. 39 *mala*. 41 corrupti esse videntur. In pentametro Pontanus c. *notant*.

Adde, quod iniustum rigido ius dicitur ense,
Dantur et in medio vulnera saepe foro.
O duram Lachesin, quae tam grave sidus habenti
Fila dedit vitae non breviora meae!
Quod patriae vultu, vestroque caremus, amici,
Quodque hic in Scythicis finibus esse queror;
Utraque poena gravis: merui tamen Urbe carere;
Non merui tali forsitan esse loco.
Quod loquor ah demens? ipsam quoque perdere vitam
Caesaris offenso numine dignus eram.

ELEGIA XI.

Quod te nescio quis per iurgia dixerit esse
Exsulis uxorem, littera questa tua est.
Indolui; non tam mea quod fortuna male audit,
Qui iam consuevi fortiter esse miser:
Quam quia, cui minime vellem, sim causa pudoris,
Teque rear nostris erubuisse malis.
Perfer, et obdura: multo graviora tulisti,
Eripuit quum me principis ira tibi.
Fallitur iste tamen, quo iudice nominor exsul:
Mollior est culpam poena secuta meam.
Maxima poena mihi est, ipsum offendisse, priusque
Venisset mallem funeris hora mihi.
Quassa tamen nostra est, non fracta, nec obruta puppis;
Utque caret portu, sic tamen exstat aquis.
Nec vitam, nec opes, nec ius mihi civis ademit;
Quae merui vitio perdere cuncta meo.
Sed quia peccato facinus non adfuit illi,
Nil nisi me patriis iussit abesse focis.
Utque aliis, numerum quorum comprendere non est,
Caesareum numen, sic mihi mite fuit.
Ipse relegati, non exsulis, utitur in me
Nomine: tuta suo iudice causa mea est.
Iure igitur laudes, Caesar, pro parte virili
Carmina nostra tuas qualiacumque canunt.
Iure deos, ut adhuc coeli tibi limina claudant,
Teque velint sine se, comprecor, esse deum.
Optat idem populus: sed ut in mare flumina vastum,
Sic solet exiguae currere rivus aquae.
At tu fortunam, cuius vocor exsul ab ore,
Nomine mendaci parce gravare meam.

ELEGIA XII.

Scribis, ut oblectem studio lacrimabile tempus,
Ne pereant turpi pectora nostra situ.
Difficile est, quod, amice, mones: quia carmina laetum
Sunt opus, et pacem mentis habere volunt.
Nostra per adversas agitur fortuna procellas,
Sorte nec ulla mea tristior esse potest.
Exigis, ut Priamus natorum funere ludat,
Et Niobe festos ducat ut orba choros.
Luctibus, an studio videor debere teneri,
Solus in extremos iussus abire Getas?
Des licet hic valido pectus mihi robore fultum,
Fama refert Anyti quale fuisse reo;
Fracta cadet tantae sapientia mole ruinae:
Plus valet humanis viribus ira dei.
Ille senex, dictus sapiens ab Apolline, nullum
Scribere in hoc casu sustinuisset opus.
Ut patriae veniant, veniant oblivia vestri;
Omnis ut admissi sensus abesse queat:
At timor officio fungi vetat ipse quieto,
Cinctus ab innumero me tenet hoste locus.
Adde, quod ingenium longa rubigine laesum
Torpet, et est multo, quam fuit ante, minus.
Fertilis, assiduo si non renovetur aratro,
Nil, nisi cum spinis gramen, habebit ager.
Tempore qui longo steterit, male curret, et inter
Carceribus missos ultimus ibit equos.
Vertitur in teneram cariem, rimisque dehiscit,
Si qua diu solitis cymba vacavit aquis.
Me quoque despero, fuerim quum parvus et ante,
Illi, qui fueram, posse redire parem.
Contudit ingenium patientia longa laborum,
Et pars antiqui magna vigoris abest.
Saepe tamen nobis, ut nunc quoque, sumpta tabella est,
Inque suos volui cogere verba pedes:
Carmina scripta mihi sunt nulla, aut qualia cernis,
Digna sui domini tempore, digna loco.
Denique non parvas animo dat gloria vires,
Et fecunda facit pectora laudis amor.
Nominis et famae quondam fulgore trahebar,
Dum tulit antennas aura secunda meas.
Non adeo est bene nunc, ut sit mihi gloria curae:
Si liceat, nulli cognitus esse velim,
An, quia cesserunt primo bene carmina, suades
Scribere, successus ut sequar ipse meos?
Pace, novem, vestra liceat dixisse, Sorores;
Vos estis nostrae maxima causa fugae.
Utque dedit iustas tauri fabricator aeni,
Sic ego do poenas artibus ipse meis.
Nil mihi debuerat cum versibus amplius esse;
Sed fugerem merito naufragus omne fretum.
At, puto, si demens studium fatale retentem,
Hic mihi praebebit carminis arma locus.
Non liber hic ullus, non qui mihi commodet aurem,
Verbaque significent quid mea norit, adest.
Omnia barbariae loca sunt, vocisque ferinae,
Omnia sunt Getici plena timore soni.
Ipse mihi videor iam dedidicisse Latine,
Iam didici Getice Sarmaticeque loqui.
Nec tamen, ut verum fatear tibi, nostra teneri
A componendo carmine Musa potest.
Scribimus, et scriptos absumimus igne libellos,
Exitus est studii parva favilla mei.
Nec possum, et cupio non ullos ducere versus:
Ponitur idcirco noster in igne labor.
Nec nisi pars casu flammis erepta dolove
Ad vos ingenii pervenit ulla mei.
Sic utinam, quae nil metuentem tale magistrum
Perdidit, in cineres Ars mea versa foret.

ELEGIA XIII.

Hanc tuus e Getico mittit tibi Naso salutem,
Mittere rem si quis, qua caret ipse, potest.
Aeger enim traxi contagia corpore mentis,
Libera tormento pars mihi ne qua vacet.
Perque dies multos lateris cruciatibus uror,
Sed quod non modico frigore laesit hiems.
Si tamen ipse vales, aliqua nos parte valemus,
Quippe mea est humeris fulta ruina tuis.
Qui mihi quum dederis ingentia pignora, quumque
Per numeros omnes hoc tueare caput;
Quod tua me raro solatur epistola, peccas,
Remque piam praestas, et mihi verba negas.
Hoc precor emenda; quod si correxeris unum,
Nullus in egregio corpore naevus erit.
Pluribus accusem, fieri nisi possit, ut ad me
Littera non veniat, missa sit illa tamen.

XI, 8 Quum me *surripuit* Heins. ex uno cod. 13 non *mersa*. 18 *abire* focis. XII, 7 *plaudat*. 8 *in urbe*. 35 Carmina *coepta* Burm. c. 49 *debebat*. 50 *revelli*. XIII, 1 Getico, ut Tusculano, vid. rure. 6 *Et quod.* Alt. *Burm. e codd.* Sed eius lateris, quod insuper immodica laesit hiems. 15 *posset*.

Di faciant, ut sit temeraria nostra querela,
Teque putem falso non meminisse mei.
Quod precor, esse liquet: neque enim mutabile robur
Credere me fas est pectoris esse tui.
Cana prius gelido desint absinthia Ponto,
Et careat dulci Trinacris Hybla thymo;
Immemorem quam te quisquam convincat amici:
Non ita sunt fati stamina nigra mei.
Tu tamen, ut falsae possis quoque pellere culpae
Crimina, quod non es, ne videare, cave;
Utque solebamus consumere longa loquendo
Tempora, sermonem deficiente die:
Sic ferat ac referat tacitas nunc littera voces,
Et peragant linguae charta manusque vices.
Quod fore ne nimium videar diffidere, sitque
Versibus hoc paucis admonuisse satis;
Accipe, quo semper finitur epistola verbo,
Aque meis distent ut tua fata, Vale.

ELEGIA XIV.

Quanta tibi dederint nostri monumenta libelli,
O mihi me coniux carior, ipsa vides.
Detrahat auctori multum Fortuna licebit,
Tu tamen ingenio clara ferere meo;
Dumque legar, mecum pariter tua fama legetur,
Non potes in maestos omnes abire rogos.
Quumque viri casu possis miseranda videri,
Invenies aliquas, quae, quod es, esse velint:
Quae te, nostrorum quum sis in parte malorum,
Felicem dicant, invideantque tibi.
Non ego divitias dando tibi plura dedissem:
Nil feret ad Manes divitis umbra suos.
Perpetui fructum donavi nominis, idque
Quo dare nil potui munere maius, habes.
Adde, quod, ut rerum sola es tutela mearum,
Ad te non parvi venit honoris onus;
Quod nunquam vox est de te mea muta, tuique
Iudiciis debes esse superba viri.
Quae ne quis possit temeraria dicere, persta,
Et pariter serva meque piamque fidem.
Nam tua, dum stetimus, turpi sine crimine mansit,
Et laudem probitas irreprehensa tulit.
Par eadem nostra nunc est tibi facta ruina;
Conspicuum virtus hic tua ponat opus.
Esse bonam facile est, ubi, quod vetet esse, remotum est,
Et nihil officio nupta quod obstet habet.
Quum deus intonuit, non se subducere nimbo,
Id demum pietas, id socialis amor.
Rara quidem virtus, quam non Fortuna gubernet,
Quae maneat stabili, quum fugit illa, pede.
Si qua tamen pretii sibi merces ipsa petiti,
Inque parum laetis ardua rebus adest;
Ut tempus numeres, per saecula nulla tacetur,
Et loca mirantur qua patet orbis iter.
Adspicis, ut longo teneat laudabilis aevo
Nomen inexstinctum Penelopea fides?
Cernis, ut Admeti cantetur, ut Hectoris uxor,
Ausaque in accensos Iphias ire rogos?
Ut vivat fama coniux Phylaceia, cuius
Iliacam celeri vir pede pressit humum?
Nil opus est leto pro me, sed amore fideque:
Non ex difficili fama petenda tibi est.
Nec te credideris, quia non facis, ista moneri:
Vela damus, quamvis remige puppis eat.
Qui monet, ut facias, quod iam facis, ille monendo
Laudat, et hortatu comprobat acta suo.

28 *sermoni* codd. plurimi contra consuetudin. bonor. scriptor. 32 *hic* Heins. e cod. XIV, 6 *Nec* potes. 15 quod *et* rerum codd. Em. Heins. 19 *praesta*. Sic post Burm. Klein. 22 Et *tandem* codd. Em. Burm. 31 sq. Si tamen virtus ipsa sibi merces aliqua est pretii petiti, et si ardua (excelsa) adest in reb. par. laet. In hexametro codd. turbant, neque tamen satisfaciunt coniecturae doctor. 35 *maneat* Heins. e cod. ut deinde 36 Nom. inexstinct. appositio sit, et commate distinguatur.

P. OVIDII NASONIS
EPISTOLARUM
EX PONTO
LIBER PRIMUS.

EPISTOLA I.

Naso Tomitanae iam non novus incola terrae
  Hoc tibi de Getico litore mittit opus.
Si vacat, hospitio peregrinos, Brute, libellos
  Excipe, dumque aliquo, quolibet abde loco.
Publica non audent inter monumenta venire,
  Ne suus hoc illis clauserit auctor iter.
Ah quoties dixi, certe nil turpe docetis!
  Ite: patet castis versibus ille locus.
Non tamen accedunt; sed, ut adspicis ipse, latere
  Sub Lare privato tutius esse putant.
Quaeris, ubi hos possis nullo componere laeso?
  Qua steterant Artes, pars vacat illa tibi.
Quid veniant, novitate roges fortasse sub ipsa;
  Accipe, quodcumque est, dummodo non sit amor.
Invenies quamvis non est miserabilis index,
  Non minus hoc illo triste, quod ante dedi.
Rebus idem, titulo differt, et epistola cui sit
  Non occultato nomine missa docet.
Nec vos hoc vultis, sed nec prohibere potestis,
  Musaque ad invitos officiosa venit.
Quidquid id est, adiunge meis; nihil impedit ortos
  Exsule, servatis legibus, Urbe frui.
Quod metuas non est: Antoni scripta leguntur,
  Doctus et in promptu scrinia Brutus habet.
Nec me nominibus furiosus confero tantis;
  Saeva deos contra non tamen arma tuli.
Denique Caesareo, quod non desiderat ipse,
  Non caret e nostris ullus honore liber.
Si dubitas de me, laudes admitte deorum,
  Et carmen dempto nomine sume meum.
Adiuvat in bello pacatae ramus olivae:
  Proderit auctorem pacis habere nihil?
Quum foret Aeneae cervix subiecta parenti,
  Dicitur ipsa viro flamma dedisse viam.
Fert liber Aeneaden, et non iter omne patebit?
  At patriae pater hic, ipsius ille fuit.
Ecquis ita est audax, ut limine cogat abire
  Iactantem Pharia tinnula sistra manu?
Ante deum Matrem cornu tibicen adunco
  Quum canit, exiguae quis stipis aera neget?
Scimus ab imperio fieri nil tale Dianae:
  Unde tamen vivat vaticinator habet.
Ipsa movent animos superorum numina nostros,
  Turpe nec est tali credulitate capi.
En ego pro sistro, Phrygiique foramine buxi,
  Gentis Iuleae nomina sancta fero.
Vaticinor, moneoque: locum date sacra ferenti;
  Non mihi, sed magno poscitur ille deo.
Nec, quia vel merui, vel sensi principis iram,
  A nobis ipsum nolle putate coli.
Vidi ego linigerae numen violasse fatentem
  Isidis Isiacos ante sedere focos.
Alter ob huic similem privatus lumine culpam,
  Clamabat media se meruisse via.
Talia coelestes fieri praeconia gaudent,
  Ut, sua quid valeant numina, teste probent.
Saepe levant poenas, ereptaque lumina reddunt,
  Quum bene peccati poenituisse vident.
Poenitet o, si quid miserorum creditur ulli,
  Poenitet, et facto torqueor ipse meo!
Quumque sit exsilium, magis est mihi culpa dolori,
  Estque pati poenas, quam meruisse, minus.
Ut mihi di faveant, quibus est manifestior ipse,
  Poena potest demi, culpa perennis erit.
Mors faciet certe, ne sim, quum venerit, exsul!
  Ne non peccarim, Mors quoque non faciet.
Nil igitur mirum, si mens mihi tabida facta
  De nive manantis more liquescit aquae.
Estur ut occulta vitiata teredine navis;
  Aequorei scopulos ut cavat unda salis;
Roditur ut scabra positum rubigine ferrum;
  Conditus ut tineae carpitur ore liber:
Sic mea perpetuos curarum pectora morsus,
  Fine quibus nullo conficiantur, habent;
Nec prius hi mentem stimuli, quam vita, relinquent,
  Quique dolet citius, quam dolor, ipse cadet.
Hoc mihi si superi, quorum sumus omnia, credent,
  Forsitan exigua dignus habebor ope;
Inque locum Scythico vacuum mutabor ab arcu:
  Plus isto, dari, si precer, oris ero.

EPISTOLA II.

Maxime, qui tanti mensuram nominis imples,
  Et geminas animi nobilitate genus;
Qui nasci ut posses, quamvis cecidere trecenti,
  Non omnes Fabios abstulit una dies;
Forsitan haec a quo mittatur epistola quaeras:
  Quique loquar tecum, certior esse velis.
Hei mihi! quid faciam? vereor, ne nomine lecto
  Durus et aversa cetera mente legas.

Ex Ponto Lib. I, Ep. I, 5 *non audent* notionem timendi includit, unde versu 6 *Ne* sequitur. *Monumenta publica* sunt bibliotheca Palatina, quae 8 indicatur voce *ille locus*. 11 componere, in scriniis tuis. 13 *Qui veniant* (quales, lascivi an severi) duo codd. 16 quod ante dedi, Tristia. 23 Antoni, triumviri. 24 Et doctus Brutus (Caesaris percussor) scrinia palam obtinet. Weichert Poetar. Lat. p. 126. 31 *baccatae* duo codd. 36 *auctor ille fuit* cod. 41 Dianae, in Aricino nemore cultae. *Nil tale* non ad antecedentia, sed ad sqq. spectat, videl. ut *vaticinatores stipem colligant*. 47 Ego ipse eiusmodi sum vaticinator.

Videris: audebo tibi me scripsisse fateri;
Audebo propriis ingemuisse malis.
Qui, quum me poena dignum graviore fuisse
Confitear, possum vix graviora pati.
Hostibus in mediis interque pericula versor,
Tanquam cum patria pax sit adempta mihi.
Qui, mortis saevo geminent ut vulnere causas,
Omnia vipereo spicula felle linunt.
His eques instructus perterrita moenia lustrat,
More lupi clausas circueuntis oves.
At semel intentus nervo levis arcus equino
Vincula semper habens irresoluta manet.
Tecta rigent fixis veluti vallata sagittis,
Portaque vix firma submovet arma sera.
Adde loci faciem, nec fronde, nec arbore laeti,
Et quod iners hiemi continuatur hiems.
Hic me pugnantem cum frigore, cumque sagittis,
Cumque meo fato, quarta fatigat hiems.
Fine carent lacrimae, nisi quum stupor obstitit illis,
Et similis morti pectora torpor habet.
Felicem Nioben, quamvis tot funera vidit,
Quae posuit sensum, saxea facta, mali!
Vos quoque felices, quarum clamantia fratrem
Cortice velavit populus ora novo.
Ille ego sum, lignum qui non admittar in ullum,
Ille ego sum, frustra qui lapis esse velim.
Ipsa Medusa oculis veniat licet obvia nostris,
Amittat vires ipsa Medusa suas.
Vivimus, ut sensu nunquam careamus amaro,
Et gravior longa fit mea poena mora.
Sic inconsumptum Tityi semperque renascens
Non perit, ut possit saepe perire, iecur.
At puto, quum requies medicinaque publica curae
Somnus adest, solitis nox venit orba malis.
Somnia me terrent, veros imitantia casus,
Et vigilant sensus in mea damna mei.
Aut ego Sarmaticas videor vitare sagittas,
Aut dare captivas ad fera vincla manus.
Aut ubi decipior melioris imagine somni,
Adspicio patriae tecta relicta meae;
Et modo vobiscum, quos sum veneratus, amici,
Et modo cum cara coniuge multa loquor.
Sic, ubi percepta est brevis et non vera voluptas,
Peior ab admonitu fit status iste boni.
Sive dies igitur caput hoc miserabile cernit,
Sive pruinosi Noctis aguntur equi;
Sic mea perpetuis liquefiunt pectora curis,
Ignibus admotis ut nova cera solet.
Saepe precor mortem, mortem quoque deprecor idem,
Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.
Quum subit, Augusti quae sit clementia, credo
Mollia naufragiis litora posse dari.
Quum video, quam sint mea fata tenacia, frangor,
Spesque levis magno victa timore cadit.
Nec tamen ulterius quidquam sperove precorve,
Quam male mutato posse carere loco.
Aut hoc, aut nihil est, pro me tentare modeste
Gratia quod salvo vestra pudore queat.
Suscipe, Romanae facundia, Maxime, linguae,
Difficilis causae mite patrocinium.
Est mala, confiteor; sed te bona fiet agente:
Lenia pro misera fac modo verba fuga.
Nescit enim Caesar, quamvis deus omnia norit,
Ultimus hic qua sit conditione locus.
Magna tenent illud rerum molimina numen:
Haec est coelesti pectore cura minor.
Nec vacat, in qua sint positi regione Tomitae,
Quaerere, finitimo vix loca nota Getae;
Aut quid Sauromatae faciant, quid Iazyges acres,
Cultaque Oresteae Taurica terra deae;
Quaeque aliae gentes, ubi frigore constitit Ister,
Dura meant celeri terga per amnis equo.
Maxima pars hominum nec te, pulcherrima, curat,
Roma nec Ausonii militis arma timet.
Dant animos arcus illis, plenaeque pharetrae,
Quamque libet longis cursibus aptus equus;
Quodque sitim didicere diu tolerare famemque,
Quodque sequens nullas hostis habebit aquas.
Ira dei mitis non me misisset in istam,
Si satis haec illi nota fuisset, humus.
Nec me, nec quenquam Romanum gaudet ab hoste,
Meque minus, vitam cui dedit ipse, premi.
Noluit, ut poterat, minimo me perdere nutu;
Nil opus est ullis in mea fata Getis.
Sed neque, cur morerer, quidquam mihi comperit actum,
Nec minus infestus, quam fuit, esse potest.
Tunc quoque nil fecit, nisi quod facere ipse coegi,
Paene etiam merito parcior ira meo.
Di faciant igitur, quorum mitissimus ipse est,
Alma nihil maius Caesare terra ferat;
Utque diu sub eo sit publica sarcina rerum,
Perque manus huius tradita gentis eat.
At tu tam placido, quam nos quoque sensimus illum,
Iudice pro lacrimis ora resolve meis.
Non petito ut bene sit, sed uti male tutius, utque,
Exsilium saevo distet ab hoste meum.
Quamque dedere mihi praesentia numina vitam,
Non adimat stricto squalidus ense Getes.
Denique, si moriar, subeant pacatius arvum
Ossa, nec a Scythica nostra premantur humo.
Nec male compositos, ut scilicet exsule dignum,
Bistonii cineres ungula pulset equi.
Et ne, si superest aliquis post funera sensus,
Terreat hic manes Sarmatis umbra meos.
Caesaris haec animum poterant audita movere,
Maxime, movissent si tamen ante tuum.
Vox precor, Augustas pro me tua molliat aures,
Auxilio trepidis quae solet esse reis;
Assuetaque tibi doctae dulcedine linguae
Aequandi superis pectora flecte viri.
Non tibi Theromedon, crudusve rogabitur Atreus,
Quique suis homines pabula fecit equis;
Sed piger ad poenas princeps, ad praemia velox,
Quique dolet, quoties cogitur esse ferox;
Qui vicit semper, victis ut parcere posset,
Clausit et aeterna civica bella sera;
Multa metu poenae, poena qui pauca coercet,
Et iacit invita fulmina rara manu.
Ergo tam placidas orator missus ad aures,
Ut propior patriae sit fuga nostra, roga.
Ille ego sum, qui te colui, quem festa solebat
Inter convivas mensa videre tuos;

II, 9 sq. Heins. si unquam verum vidit. Locus, quem ex eius emend. dedi, quatuor olim sciolor. librarior. versib. extendebatur: *Viderit haec si quis*, tibi me scripsisse fateri Audebo, *et* propriis ingemuisse malis; *Viderit*, audebo tibi me scripsisse fateri, *Atque modum culpae notificare meae.* 23 arbore *tecti.* Alt. Heins. e cod. 46 *in* fera. 64 Quam posse transferri e loco infortunio meo cum patria mutato, videl. in locum saniorem. 88 *humum* Heins. *e*, Sic Burm. 99 in codd. turbatus. Nonnulli sarcina *mundi.* Potest displicere locutio *sarcina est sub aliquo*; sed meminisse debemus, omnib. his libris, quos in exsilio poeta scripserit, ultimam deesse manum. 103 Non *petis*, Non *petit* codd. Em. Heins. 111 *aliquid* Heins. e duob. codd. 119 *Therodamas* nonnulli legebant propter Ibis versum 385. Numidiae vel Scythiae rex fuisse dicitur, qui hominum cruore leones paverit.

Ille ego, qui dixi vestros Hymenaeon ad ignes,
Et cecini fausto carmina digna toro;
Cuius te solitum memini laudare libellos,
Exceptis, domino qui nocuere suo;
Cui tua nonnunquam miranti scripta legebas;
Ille ego, de vestra cui data nupta domo.
Hanc probat, et primo dilectam semper ab aevo
Est inter comites Marcia censa suas;
Inque suis habuit matertera Caesaris ante:
Quarum iudicio si qua probata, proba est.
Ipsa sua melior fama, laudantibus istis,
Claudia divina non eguisset ope.
Nos quoque praeteritos sine labe peregimus annos;
Proxima pars vitae transilienda meae.
Sed de me ut sileam, coniux mea sarcina vestra est:
Non potes hanc salva dissimulare fide.
Confugit haec ad vos, vestras amplectitur aras;
Iure venit cultos ad sibi quisque deos:
Flensque rogat, precibus lenito Caesare vestris,
Busta sui fiant ut propriora viri.

EPISTOLA III.

Hanc tibi Naso tuus mittit, Rufine, salutem,
Qui miser est, ulli si suus esse potest.
Reddita confusae nuper solatia menti
Auxilium nostris spemque tulere malis.
Utque Machaoniis Poeantius artibus heros
Lenito medicam vulnere sensit opem;
Sic ego mente iacens, et acerbo saucius ictu,
Admonitu coepi fortior esse tuo.
Et iam deficiens sic ad tua verba revixi,
Ut solet infuso vena redire mero.
Non tamen exhibuit tantas facundia vires,
Ut mea sint dictis pectora sana tuis.
Ut multum nostrae demas de gurgite curae;
Non minus exhausto, quod superabit, erit.
Tempore ducetur longo fortasse cicatrix:
Horrent admotas vulnera cruda manus.
Non est in medico semper, relevetur ut aeger;
Interdum docta plus valet arte malum.
Cernis, ut e molli sanguis pulmone remissus
Ad Stygias certo limite ducat aquas.
Afferat ipse licet sacras Epidaurius herbas,
Sanabit nulla vulnera cordis ope.
Tollere nodosam nescit medicina podagram,
Nec formidatis auxiliatur aquis.
Cura quoque interdum nulla medicabilis arte;
Aut, ut sit, longe est extenuanda mora.
Quum bene firmarunt animum praecepta iacentem,
Sumptaque sunt nobis pectoris arma tui;
Rursus amor patriae, ratione valentior omni,
Quod tua texuerunt scripta, retexit opus.
Sive pium vis hoc, sive hoc muliebre vocari;
Confiteor misero molle cor esse mihi.
Non dubia est Ithaci prudentia: sed tamen optat
Fumum de patriis posse videre focis.
Nescio qua natale solum dulcedine captos
Ducit, et immemores non sinit esse sui.
Quid melius Roma? Scythico quid frigore peius?
Huc tamen ex illa barbarus urbe fugit.
Quum bene sit clausae cavea Pandione natae;
Nititur in silvas illa redire suas.
Assuetos tauri saltus, assueta leones,
Nec feritas illos impedit, antra petunt.
Tu tamen exsilii morsus e pectore nostro
Fomentis speras cedere posse tuis.
Effice, vos ipsi ne tam mihi sitis amandi,
Talibus ut levius sit caruisse malum.
At, puto, qua fueram genitus, tellure carenti,
In tamen humano contigit esse loco.
Orbis in extremi iaceo desertus arenis,
Fert ubi perpetuas obruta terra nives.
Non ager hic pomum, non dulces educat uvas;
Non salices ripa, robora monte virent.
Neve fretum terra laudes magis; aequora semper
Ventorum rabie, solibus orba, tument.
Quocumque adspicias, campi cultore carentes,
Vastaque, quae nemo vindicet, arva iacent.
Hostis adest dextra laevaque a parte timendus,
Vicinoque metu terret utrumque latus.
Altera Bistonias pars est sensura sarissas,
Altera Sarmatica spicula missa manu.
I nunc, et veterum nobis exempla virorum,
Qui forti casum mente tulere, refer;
Et grave magnanimi robor mirare Rutili,
Non usi reditus conditione dati.
Smyrna virum tenuit, non Pontus et hostica tellus;
Paene minus nullo Smyrna petenda loco.
Non doluit patria Cynicus procul esse Sinopeus:
Legit enim sedes, Attica terra, tuas.
Arma Neoclides qui Persica contudit armis,
Argolica primam sensit in urbe fugam.
Pulsus Aristides patria Lacedaemona fugit,
Inter quas dubium, quae prior esset, erat.
Caede puer facta Patroclus Opunta relinquit,
Thessalicamque adiit hospes Achillis humum.
Exsul ab Haemonia Pirenida cessit ad undam,
Quo duce trabs Colchas sacra cucurrit aquas.
Liquit Agenorides Sidonia moenia Cadmus,
Poneret ut muros in meliore loco.
Venit ad Adrastum Tydeus Calydone fugatus,
Et Teucrum Veneri grata recepit humus.
Quid referam veteres Romanae gentis, apud quos
Exsulibus tellus ultima Tibur erat?
Persequar ut cunctos; nulli datus omnibus aevis
Tam procul a patria est, horridiorve locus.
Nec tamen infitior, si possint nostra coire
Vulnera, praeceptis posse coire tuis.
Sed vereor, ne me frustra servare labores,
Neu iuver admota perditus aeger ope.
Nec loquor haec, quia sit maior prudentia nobis;
Sed sum, quam medico, notior ipse mihi.
Ut tamen hoc ita sit, munus tua grande voluntas
Ad me pervenit, consuliturque boni.

EPISTOLA IV.

Iam mihi deterior canis adspergitur aetas,
Iamque meos vultus ruga senilis arat:
Iam vigor, et quasso languent in corpore vires,
Nec, iuveni lusus qui placuere, iuvant.
Nec, si me subito videas, agnoscere possis:
Aetatis facta est tanta ruina meae.
Confiteor facere haec annos; sed et altera causa est,
Anxietas animi, continuusque labor.

131 *duxi;* quod non conveniebat Ovidio. 137 dilectam est acc. graec. rei, qua censa sit Martia, videl. a populo; ne quis passivum *Est censa* 138 deponentis loco habeat. III, 4 *dedere* malis. 13 demas *nostro* de *pectore*. 24 hydrophobiae. 26 *ubi fit* cod. quod male probabat Burm. 30 *fecerunt, texerunt* codd. Em. Barth. 35 dulc. *cunctos*. Alt. Heins. e duob. codd. 39 *sint* clausae — natae, vel sit *clausa* — *nata* codd. Em. Micyll. 51 educat *herbas*. 61 *reorum* Heins. e. 63 *Rutuli* codd. Em. Micyll. 70 *num quam* sensit Burm. e. quia sentire in mal. partem capere soleat Ovid. Post 84 delevi, auctore Baumgartenio, distichon insulsum, nec ulla medicina levandum: *Quo magis ignoscat sapientia vestra dolenti, Qui facit ex dictis non ita multa tuis.* Quum in cod. aliquo esset *commoda* multa, Burm. coni. Qui *capit* ex dictis commoda *nulla* tuis. 90 Sed *sim*. Alt. codd. opt. IV, 4 placuere, *placent* Heins. e cod.

Nam mea per longos si quis mala digerat annos,
Crede mihi, Pylio Nestore maior ero.
Cernis ut in duris, et quid bove firmius? arvis
Fortia taurorum corpora frangat opus.
Quae nunquam vacuo solita est cessare novali,
Fructibus assiduis lassa senescit humus.
Occidet, ad Circi si quis certamina semper,
Non intermissis cursibus, ibit equus.
Firma sit illa licet, solvetur in aequore navis,
Quae nunquam liquidis sicca carebit aquis.
Me quoque debilitat series immensa malorum,
Ante meum tempus cogit et esse senem.
Otia corpus alunt; animus quoque pascitur illis.
Immodicus contra carpit utrumque labor.
Adspice, in has partes quod venerit Aesone natus,
Quam laudem a sera posteritate ferat.
At labor illius nostro leviorque minorque,
Si modo non verum nomina magna premunt.
Ille est in Pontum, Pelia mittente. profectus,
Qui vix Thessaliae fine timendus erat.
Caesaris ira mihi nocuit; quem Solis ab ortu
Solis ad occasus utraque terra tremit.
Iunctior Haemonia est Ponto, quam Roma, sinistro,
Et brevius, quam nos, ille peregit iter.
Ille habuit comites primos telluris Achivae;
At nostram cuncti destituere fugam.
Nos fragili vastum ligno sulcavimus aequor;
Quae tulit Aesoniden firma carina fuit.
Nec Tiphys mihi rector erat, nec Agenore natus
Quas sequerer, docuit, quas fugeremque vias.
Illum tutata est cum Pallade regia Iuno;
Defendere meum numina nulla caput.
Illum furtivae iuvere Cupidinis artes;
Quas a me vellem non didicisset Amor.
Ille domum rediit; nos his moriemur in arvis,
Persliterit laesi si gravis ira dei.
Durius est igitur nostrum, fidissima coniux,
Illo, quod subiit Aesone natus, onus.
Te quoque, quam iuvenem discedens Urbe reliqui,
Credibile est nostris insenuisse malis.
O ego, di faciant, talem te cernere possim,
Caraque mutatis oscula ferre genis;
Amplectique meis corpus non pingue lacertis,
Et, Gracile hoc fecit, dicere, cura mei;
Et narrare meos flenti flens ipse labores,
Sperato nunquam colloquioque frui;
Turaque Caesaribus cum coniuge Caesare digna,
Dis veris, memori debita ferre manu!
Memnonis hanc utinam, lenito principe, mater
Quamprimum roseo provocet ore diem!

EPISTOLA V.

Ille tuos quondam non ultimus inter amicos,
Ut sua verba legas, Maxime, Naso rogat;
In quibus ingenium desiste requirere nostrum,
Nescius exsilii ne videare mei.
Cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus;
Ut capiant vitium, ni moveantur, aquae.
Et mihi, si quis erat, ducendi carminis usus
Deficit, estque minor factus inerte situ.
Haec quoque, quae legitis, si quid mihi, Maxime, credis,
Scribimus invita vixque coacta manu.
Non libet in tales animum contendere curas,
Nec venit ad duros Musa vocata Getas.
Ut tamen ipse vides, luctor deducere versum;
Sed non fit fato mollior ille meo.
Quum relego, scripsisse pudet; quia plurima cerno,
Me quoque, qui feci, iudice digna lini.
Nec tamen emendo: labor hic quam scribere maior,
Mensque pati durum sustinet aegra nihil.
Scilicet incipiam lima mordacius uti,
Et sub iudicium singula verba vocem?
Torquet enim Fortuna parum, nisi Nilus in Hebrum
Confluat, et frondes Alpibus addat Athos?
Parcendum est animo miserabile vulnus habenti;
Subducunt oneri colla perusta boves.
At, puto, fructus adest, iustissima causa laborum,
Et sata cum multo fenore reddit ager.
Tempus ad hoc nobis, repetas licet omnia, nullum
Profuit, atque utinam non nocuisset! opus.
Cur igitur scribam miraris? miror et ipse,
Et mecum quaero saepe, quid inde feram.
An populus vere sanos negat esse poetas,
Sumque fides huius maxima vocis ego?
Qui, sterili toties quum sim deceptus ab arvo,
Damnosa persto condere semen humo.
Scilicet est cupidus studiorum quisque suorum;
Tempus et assueta ponere in arte iuvat.
Saucius eiurat pugnam gladiator, et idem
Immemor antiqui vulneris arma capit.
Nil sibi cum pelagi dicit fore naufragus undis,
Et ducit remos, qua modo navit aqua.
Sic ego constanter studium non utile servo,
Et repeto, nollem quas coluisse, deas.
Quid potius faciam? non sum, qui segnia ducam
Otia: mors nobis tempus habetur iners.
Nec iuvat in lucem nimio marcescere vino;
Nec tenet incertas alea blanda manus.
Quum dedimus somno, quas corpus postulat, horas,
Quo ponam vigilans tempora longa modo?
Moris an oblitus patrii contendere discam
Sarmaticos arcus, et trahar arte loci?
Hoc quoque me studium prohibent assumere vires,
Mensque magis gracili corpore nostra valet.
Quum bene quaesieris, quid agam; magis utile nil est
Artibus his, quae nil utilitatis habent.
Consequor ex illis casus oblivia nostri:
Hanc satis est messem si mea reddit humus.
Gloria vos acuat, vos, ut recitata probentur
Carmina, Pieriis invigilate choris.
Quod venit ex facili, satis est componere nobis,
Et nimis intenti causa laboris abest.
Cur ego sollicita poliam mea carmina cura?
An verear, ne non approbet illa Getes?
Forsitan audacter faciam, sed glorior, Istrum
Ingenio nullum maius habere meo.
Hoc, ubi vivendum, satis est si consequor arvo,
Inter inhumanos esse poeta Getas.
Quid mihi diversum fama contendere in orbem?
Quem Fortuna dedit, Roma sit ille locus.
Hoc mea contenta est infelix Musa theatro:
Sic merui; magni sic voluere dei.
Nec reor hinc illuc nostris iter esse libellis,
Quo Boreas penna deficiente venit.
Dividimur coelo; quaeque est procul urbe Quirini,
Adspicit hirsutos comminus Ursa Getas.
Per tantum terrae, tot aquas vix credere possum
Indicium studii transiluisse mei.
Finge legi; quodque est mirabile, finge placere:
Auctorem certe res iuvat ista nihil.

25 *breviorque* Burm. e. 37 *Agenore natus*, Phineus. V, 22 *et montes* cod. Placebat Burmanno. 24 [illegible] *cent* H. contra libros. 37 *evitat* codd. praeter un. 41 *carpo*. Sic H. Un. cod. *cura*. 64 *Ingenium*. Sic [illegible] Sic H. Eadem discrepantia est 79, et saepius ap. poetas. Vid. A. A. I, 363; Pers. I, 21. 75 *possim*. Sic H. [illegible]

Quo tibi, si calida positus laudere Syene,
  Aut ubi Taprobanen Indica cingit aqua?
Altius ire libet? si te distantia longe
  Pleiadum laudent signa, quid inde feras?
Sed neque pervenio scriptis mediocribus istuc,
  Famaque cum domino fugit ab Urbe suo.
Vosque, quibus perii, tunc quum mea fama sepulta est,
  Nunc quoque de nostra morte tacere reor.

EPISTOLA VI.

Ecquid ut audisti, nam te diversa tenebat
  Terra, meos casus, cor tibi triste fuit?
Dissimules, metuasque licet, Graecine, fateri;
  Si bene te novi, triste fuisse liquet.
Non cadit in mores feritas inamabilis istos,
  Nec minus a studiis dissidet illa tuis.
Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura est,
  Pectora mollescunt, asperitasque fugit.
Nec quisquam meliore fide complectitur illas,
  Qua sinit officium, militiaeque labor.
Certe ego, quum primum potui sentire quid essem
  (Nam fuit attonito mens mihi nulla diu);
Hoc quoque Fortunam sensi, quod amicus abesses,
  Qui mihi praesidium grande futurus eras.
Tecum tunc aberant aegrae solatia mentis,
  Magnaque pars animae consiliique mei.
At nunc, quod superest, fer opem, precor, eminus unam,
  Alloquioque iuva pectora nostra tuo;
Quae, non mendaci si quidquam credis amico,
  Stulta magis dici, quam scelerata, decet.
Nec leve, nec tutum, peccati quae sit origo,
  Scribere: tractari vulnera nostra timent.
Qualiacumque modo mihi sint ea facta, rogare
  Desine: non agites, si qua coire velis.
Quidquid id est, ut non facinus, sic culpa, vocandum est;
  Omnis an in magnos culpa deos, scelus est?
Spes igitur menti poenae, Graecine, levandae
  Non est ex toto nulla relicta meae.
Haec dea, quum fugerent sceleratas numina terras,
  In dis invisa sola remansit humo.
Haec facit, ut vivat vinctus quoque compede fossor,
  Liberaque a ferro crura futura putet.
Haec facit, ut, videat quum terras undique nullas,
  Naufragus in mediis brachia iactet aquis.
Saepe aliquem sollers medicorum cura reliquit;
  Nec spes huic vena deficiente cadit.
Carcere dicuntur clausi sperare salutem,
  Atque aliquis pendens in cruce vota facit.
Haec dea quam multos laqueo sua colla ligantes
  Non est proposita passa perire nece!
Me quoque conantem gladio finire dolorem
  Arcuit, iniecta continuitque manu;
Quidque facis? lacrimis opus est, non sanguine, dixit:
  Saepe per has flecti principis ira solet.
Quamvis est igitur meritis indebita nostris,
  Magna tamen spes est in bonitate dei.
Qui ne difficilis mihi sit, Graecine, precare,
  Confer et in votum tu quoque verba meum;
Inque Tomitana iaceam tumulatus arena,
  Si te non nobis ista vovere liquet.
Nam prius incipiant turres vitare columbae,
  Antra' ferae, pecudes gramina, mergus aquas;
Quam male se praestet veteri Graecinus amico,
  Non ita sunt fatis omnia versa meis.

EPISTOLA VII.

Littera pro verbis tibi, Messaline, salutem,
  Quam legis, a saevis attulit usque Getis.
Indicat auctorem locus? an, nisi nomine lecto,
  Haec me Nasonem scribere verba latet?
Ecquis in extremo positus iacet orbe tuorum,
  Me tamen excepto, qui precor esse tuus?
Di procul a cunctis, qui te venerantur amantque,
  Huius notitiam gentis abesse velint.
Nos satis est inter glaciem Scythicasque sagittas
  Vivere: si vita est mortis habenda genus.
Nos premat aut bello tellus, aut frigore coelum,
  Truxque Getes armis, grandine pulset hiems;
Nos habeat regio, nec pomo feta, nec uvis,
  Et cuius nullum cesset ab hoste latus.
Cetera sit sospes cultorum turba tuorum,
  In quibus, ut populo, pars ego parva fui.
Me miserum, si tu verbis offenderis istis,
  Nosque negas ulla parte fuisse tuos!
Idque sit ut verum, mentito ignoscere debes:
  Nil demit laudi gloria nostra tuae.
Quis se Caesaribus notus non fingit amicum?
  Da veniam fasso; tu mihi Caesar eris.
Nec tamen irrumpo, quo non licet ire, satisque est,
  Atria si nobis non patuisse negas.
Utque tibi fuerit mecum nihil amplius; uno
  Nempe salutaris, quam prius, ore minus.
Nec tuus est genitor nos infitiatus amicos,
  Hortator studii causaque faxque mei.
Cui nos et lacrimas, supremum in funere munus,
  Et dedimus medio scripta canenda foro.
Adde quod est frater tanto tibi iunctus amore,
  Quantus in Atridis Tyndaridisque fuit.
Is me nec comitem nec dedignatus amicum est:
  Si tamen haec illi non nocitura putas.
Si minus, hac quoque me mendacem parte fatebor;
  Clausa mihi potius tota sit ista domus.
Sed neque claudenda est, et nulla potentia vires
  Praestandi, ne quid peccet amicus, habet.
Et tamen ut cuperem, culpam quoque posse negari,
  Sic facinus nemo nescit abesse mihi.
Quod nisi delicti pars excusabilis esset,
  Parva relegari poena futura fuit.
Ipse sed hoc vidit, qui pervidet omnia, Caesar,
  Stultitiam dici crimina posse mea.
Quaque ego permisi, quaque est res passa, pepercit,
  Usus et est modice fulminis igne sui.
Nec vitam, nec opes, nec ademit posse reverti,
  Si sua per vestras victa sit ira preces.
At graviter cecidi: quid enim mirabile, si quis
  A Iove percussus non leve vulnus habet?
Ipse suas ut iam vires inhiberet Achilles,
  Missa graves ictus Pelias hasta tulit.
Iudicium nobis igitur quum vindicis adsit,
  Non est cur tua me ianua nosse neget.
Culta quidem, fateor, citra, quam debuit, illa;
  Sed fuit in fatis hoc quoque, crede, meis.
Nec tamen officium sensit magis altera nostrum:
  Hic, illic, vestro sub Lare semper eram.
Quaeque tua est pietas, ut te non excolat ipsum,
  Ius aliquod tecum fratris amicus habet.

80 *tingit* codd. praeter. un. VI, 13 *Fortunae* Heins. e duob. codd. Sed *Hoc* est *Hac in re*. 17 unam Heins. e 26 *ad* magnos Heins. e. 47 Graecine, *labora* cod. probante Heinsio. VII, 4 Haec *tibi* Nas. Heins. e. 21 [illegible] (ap. notas). Probat Burm. 30 medio foro canenda sunt honestissima et ab omni turpitudine remota, ita ut te pudere mei non opus sit. 43 praevidet, providet codd. Em. Scalig. 51 Ipse suas etiam codd. Em. Heins. 56 [illegible]

Quid, quod, ut emeritis referenda est gratia semper,
Sic est fortunae promeruisse tuae?
Quod si permittis nobis suadere, quid optes:
Ut des, quam reddas, plura, precare deos.
Idque facis, quantumque licet meminisse, solebas,
Officii causam pluribus esse dati.
Quo libet in numero me, Messaline, repone:
Sim modo pars vestrae non aliena domus;
Et mala Nasonem, quoniam meruisse videtur,
Si non ferre doles, at meruisse dole.

EPISTOLA VIII.

A tibi dilecto missam Nasone salutem
Accipe, pars animae magna, Severe, meae.
Neve roga, quid agam: si persequar omnia, flebis;
Summa satis nostri si tibi nota mali.
Vivimus assiduis expertes pacis in armis,
Dura pharetrato bella movente Geta.
Deque tot expulsis sum miles in exsule solus,
Tuta, nec invideo, cetera turba iacet.
Quoque magis nostros venia dignere libellos,
Haec in procinctu carmina facta leges.
Stat vetus urbs, ripae vicina binominis Istri,
Moenibus et positu vix adeunda loci.
Caspius Aegypsos, de se si credimus ipsis,
Condidit, et proprio nomine dixit opus.
Hanc ferus, Odrysiis inopino Marte peremptis,
Cepit, et in regem sustulit arma Getes.
Ille memor magni generis, virtute quod auget,
Protinus innumero milite cinctus adest.
Nec prius abscessit, merita quam caede nocentum
Se nimis ulciscens exstitit ipse nocens.
At tibi, rex aevo, detur, fortissime nostro,
Semper honorata sceptra tenere manu.
Teque, quod et praestat, quid enim tibi plenius optem?
Martia cum magno Caesare Roma probet.
Sed memor unde abii, queror, o iucunde sodalis,
Accedant nostris saeva quod arma malis.
Ut careo vobis, Scythicas detrusus in oras,
Quatuor auctumnos Pleias orta facit.
Nec tu credideris urbanae commoda vitae
Quaerere Nasonem; quaerit et illa tamen.
Nam modo vos animo, dulces, reminiscor, amici;
Nunc mihi cum cara coniuge nata subit;
Eque domo rursus pulchrae loca vertor ad Urbis,
Cunctaque mens oculis pervidet illa suis.
Nunc fora, nunc aedes, nunc marmore tecta theatra,
Nunc subit aequata porticus omnis humo.
Gramina nunc Campi pulchros spectantis in hortos,
Stagnaque et Euripi, Virgineusque liquor.
At, puto, sic Urbis misero est erepta voluptas,
Quolibet ut saltem rure frui liceat.
Non meus amissos animus desiderat agros,
Ruraque Peligno conspicienda solo;
Nec quos piniferis positos in collibus hortos
Spectat Flaminiae Clodia iuncta viae:
Quos ego nescio cui colui; quibus ipse solebam
Ad sata fontanas, nec pudet, addere aquas.
Sunt ibi, si vivunt, nostra quoque consita quondam,
Sed non et nostra poma legenda manu.
Pro quibus amissis utinam contingere possit
Hic saltem profugo gleba colenda mihi!
Ipse ego pendentes, liceat modo, rupe capellas,
Ipse velim baculo pascere nixus oves.
Ipse ego, ne solitis insistant pectora curis,
Ducam ruricolas sub iuga panda boves;
Et discam Getici quae norunt verba iuvenci,
Assuetas illis adiiciamque minas.
Ipse manu capulum pressi moderatus aratri
Experiar mota spargere semen humo.
Nec dubitem longis purgare ligonibus arva,
Et dare iam, sitiens quas bibat hortus, aquas.
Unde sed hoc nobis, minimum quos inter et hostem
Discrimen murus clausaque porta facit?
At tibi nascenti, quod toto pectore laetor,
Nerunt fatales fortia fila deae.
Te modo Campus habet, densa modo porticus umbra:
Nunc, in quo ponis tempora rara, forum.
Umbria nunc revocat; nec non Albana petentem
Appia ferventi ducit in arva rota.
Forsitan hic optes, ut iustam supprimat iram
Caesar, et hospitium sit tua villa meum.
Ah nimium est, quod, amice, petis! moderatius opta,
Et voti, quaeso, contrahe vela tui.
Terra velim propior, nullique obnoxia bello
Detur: erit nostris pars bona dempta malis.

EPISTOLA IX.

Quae mihi de rapto tua venit epistola Celso,
Protinus est lacrimis humida facta meis.
Quodque nefas dictu, fieri nec posse putavi,
Invitis oculis littera lecta tua est.
Nec quidquam ad nostras pervenit acerbius aures,
Ut sumus in Ponto, perveniatque precor.
Ante meos oculos tanquam praesentis imago
Haeret, et exstinctum vivere fingit amor.
Saepe refert animus lusus gravitate carentes;
Seria cum liquida saepe peracta fide.
Nulla tamen subeunt mihi tempora densius illis,
Quae vellem vitae summa fuisse meae:
Quum domus ingenti subito mea lapsa ruina
Concidit, in domini procubuitque caput.
Adfuit ille mihi, quum pars me magna reliquit,
Maxime, Fortunae nec fuit ipse comes.
Illum ego non aliter flentem mea funera vidi,
Ponendus quam si frater in igne foret.
Haesit in amplexu, consolatusque iacentem est,
Cumque meis lacrimis miscuit usque suas.
O quoties vitae custos invisus amarae
Continuit promptas in mea fata manus!
O quoties dixit, Placabilis ira deorum est;
Vive, nec ignosci tu tibi posse nega.
Vox tamen illa fuit celeberrima, Respice quantum
Debeat auxilium Maximus esse tibi.
Maximus incumbet; quaque est pietate, rogabit,
Ne sit ad extremum Caesaris ira tenax.
Cumque sui fratris vires adhibebit, et omnem,
Quo levius doleas, experietur opem.
Haec mihi verba malae minuerunt taedia vitae;
Quae tu, ne fuerint, Maxime, vana, cave.
Huc quoque venturum mihi se iurare solebat,
Non nisi te longae ius sibi dante viae.
Nam tua non alio coluit penetralia ritu,
Terrarum dominos quam colis ipse deos.
Crede mihi; multos habeas quum dignus amicos,
Non fuit e multis quolibet ille minor.
Si modo non census, nec clarum nomen avorum,
Sed probitas magnos ingeniumque facit.
Iure igitur lacrimas Celso libamus adempto,
Quum fugerem, vivo quas dedit ille mihi.
Carmina iure damus, raros testantia mores,
Ut tua venturi nomina, Celse, legant.

66 *causa*, ex emendatione. Versus suspectus est. VIII, 13 sqq. IV, 6 21 sqq. 27 *Stygias*. Sic Heins. 33 *Deque domo* codd. plur. 55 *norint* Heins. e cod. 57 *premo*. 59 ligonib. *herbas*. 60 Et dare quas sitiens iam, vel hyperbaton. IX, 9 *ludos*. 26 *auxilii* Heins. e cod.

Hoc est, quod possum Geticis tibi mittere ab arvis:
  Hoc solum est istic, quod liquet esse meum.
Funera nec potui comitare, nec ungere corpus,
  Aque tuis toto dividor orbe rogis.
Qui potuit, quem tu pro numine vivus habebas,
  Praestitit officium Maximus omne tibi.
Ille tibi exsequias, et magni funus honoris
  Fecit, et in gelidos versit amoma sinus;
Diluit et lacrimis maerens unguenta profusis,
  Ossaque vicina condita texit humo.
Qui quoniam exstinctis, quae debet, praestat amicis,
  Et nos exstinctis annumerare potest.

EPISTOLA X.

Naso suo profugus mittit tibi, Flacce, salutem,
  Mittere rem si quis, qua caret ipse, potest.
Longus enim curis vitiatum corpus amaris
  Non patitur vires languor habere suas.
Nec dolor ullus adest, nec febribus uror anhelis,
  Et peragit soliti vena tenoris iter.
Os hebes est, positaeque movent fastidia mensae,
  Et queror, invisi quum venit hora cibi.
Quod mare, quod tellus, appone, quod educat aer;
  Nil ibi, quod nobis esuriatur, erit.
Nectar et ambrosiam, latices epulasque deorum,
  Det mihi formosa nava Iuventa manu;
Non tamen exacuet torpens sapor ille palatum,
  Stabit et in stomacho pondus inerte diu.
Haec ego non ausim, quum sint verissima, cuivis
  Scribere; delicias ne mala nostra vocent.
Scilicet is status est, ea rerum forma mearum,
  Deliciis etiam possit ut esse locus!
Delicias illi precor has contingere, si quis,
  Ne mihi sit levior Caesaris ira, timet.
Is quoque, qui gracili cibus est in corpore, somnus
  Non alit officio corpus inane suo.
Sed vigilo, vigilantque mei sine fine dolores;
  Quorum materiam dat locus ipse mihi.
Vix igitur possis visos agnoscere vultus,
  Quoque ierit, quaeras, qui fui ante, color.
Parvus in exiles sucus mihi pervenit artus,
  Membraque sunt cera pallidiora nova.
Non haec immodico contraxi damna Lyaeo;
  Scis mihi quam solae paene bibantur aquae.
Non epulis oneror; quarum si tangar amore,
  Est tamen in Geticis copia nulla locis.
Nec vires adimit Veneris damnosa voluptas;
  Non solet in maestos illa venire toros.
Unda locusque nocent, et causa valentior istis,
  Anxietas animi, quae mihi semper adest.
Hanc nisi tu pariter simili cum fratre levares,
  Vix mens tristitiae maesta tulisset onus.
Vos estis fractae tellus non dura phaselo,
  Quamque negant multi, vos mihi fertis opem.
Ferte, precor, semper, quia semper egebimus illa,
  Caesaris offensum dum mihi numen erit.
Qui meritam nobis minuat, non finiat iram,
  Suppliciter vestros quisque rogate deos.

LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA I.

Huc quoque Caesarei pervenit fama triumphi,
  Languida quo fessi vix venit aura Noti.
Nil fore dulce mihi Scythica regione putavi:
  Iam minus hic odio est, quam fuit ante, locus.
Tandem aliquid pulsa curarum nube serenum
  Vidi, Fortunae verba dedique meae.
Nolit ut ulla mihi contingere gaudia Caesar,
  Velle potest cuivis haec tamen una dari.
Di quoque, ut a cunctis hilari pietate colantur,
  Tristitiam poni per sua festa iubent.
Denique, quod certus furor est audere fateri,
  Hac ego laetitia, si vetet ipse, fruar.
Iupiter utilibus quoties iuvat imbribus agros,
  Mista tenax segeti crescere lappa solet.
Nos quoque frugiferum sentimus inutilis herba
  Numen, et invita saepe iuvamur ope.
Gaudia Caesareae mentis pro parte virili
  Sunt mea: privati nil habet illa domus.
Gratia, Fama, tibi; per quam spectata triumphi
  Incluso mediis est mihi pompa Getis.
Indice te didici, nuper visenda coisse
  Innumeras gentes ad ducis ora sui;
Quaeque capit vastis immensum moenibus orbem,
  Hospitiis Romam vix habuisse locum.
Tu mihi narrasti, quum multis lucibus ante
  Fuderit assiduas nubilus Auster aquas,
Lumine coelesti Solem fulsisse serenum,
  Cum populi vultu conveniente die.
Atque ita victorem, quum magno vocis honore,
  Bellica laudatis dona dedisse viris;
Claraque sumpturum pictas insignia vestes,
  Tura prius sanctis imposuisse focis;
Iustitiamque sui caste placasse parentis,
  Illo quae templum pectore semper habet;
Quaque ierit, felix adiectum plausibus omen,
  Saxaque iactatis erubuisse rosis.
Protinus argento veros imitantia muros
  Barbara cum victis oppida lata viris;
Fluminaque, et montes, et in altis pascua silvis,
  Armaque cum telis in strue mista suis;
Deque triumphato, quod Sol incenderit, auro
  Aurea Romani tecta fuisse fori;
Totque tulisse duces captivis addita collis
  Vincula, paene hostes quot satis esse fuit.
Maxima pars horum vitam veniamque tulerunt,
  In quibus et belli summa caputque Bato.
Cur ego posse negem minui mihi numinis iram,
  Quum videam mites hostibus esse deos?
Pertulit huc idem nobis, Germanice, rumor,
  Oppida sub titulo nominis isse tui;
Atque ea te contra nec muri mole nec armis,
  Nec satis ingenio tuta fuisse loci.
Di tibi dent annos! a te nam cetera sumes;
  Sint modo virtuti tempora longa tuae.

16 *licet* codd. Em. Heins. 52 *vertit*, *fudit* codd. Em. Heins. Est a vergendo. X, 11 *ambrosium*. 16 *nocet* codd. praeter duos. 38 *nostra* tulisset. 39 *fragili* Heins e cod.

Lib. II, Ep. I. est ad Caesar. Germanic devictis a Tiberio Pannoniis. Sueton. Tib. 16 sqq. 14 *surgere* cod. quod praeferebat Burm. 17 *gentis* Heins. et Casp. Barth. c. 25 *flatib.* duo codd. 36 *roratis* in vett. libris esse contendit Ciofan. Sic Burm. 41 *trophaeorum*, *triumphor.* codd. praeter un.

Quod precor, eveniet: sunt quiddam oracula vatum;
 Nam deus optanti prospera signa dedit.
Te quoque victorem Tarpeias scandere in arces
 Laeta coronatis Roma videbit equis;
Maturosque pater nati spectabit honores,
 Gaudia percipiens, quae dedit ipse suis.
Iam nunc haec a me, iuvenum belloque togaque
 Maxime, dicta tibi vaticinante nota.
Hunc quoque carminibus referam fortasse triumphum,
 Sufficiet nostris si modo vita malis;
Imbuero Scythicas si non prius ipse sagittas,
 Abstuleritque ferox hoc caput ense Getes.
Quod si, me salvo, dabitur tibi laurea templis,
 Omina bis dices vera fuisse mea.

EPISTOLA II.

Ille domus vestrae primis venerator ab annis
 Pulsus ad Euxini Naso sinistra freti;
Mittit ab indomitis hanc, Messaline, salutem,
 Quam solitus praesens est tibi ferre, Getis.
Hei mihi, si lecto vultus tibi nomine non est,
 Qui fuit, et dubitas cetera perlegere!
Perlege, nec mecum pariter mea verba relega:
 Urbe licet vestra versibus esse meis.
Non ego concepi, si Pelion Ossa tulisset,
 Clara mea tangi sidera posse manu;
Nec nos, Enceladi dementia castra secuti,
 In rerum dominos movimus arma deos;
Nec, quod Tydidae temeraria dextera fecit,
 Numina sunt telis ulla petita meis.
Est mea culpa gravis, sed quae me perdere solum
 Ausa sit, et nullum maius adorta nefas.
Nil nisi non sapiens possum timidusque vocari:
 Haec duo sunt animi nomina vera mei.
Esse quidem fateor, meritam post Caesaris iram,
 Difficilem precibus te quoque iure meis;
Quaeque tua est pietas in totum nomen Iuli,
 Te laedi, quum quis laeditur inde, putas.
Sed licet arma feras, et vulnera saeva mineris,
 Non tamen efficies, ut timeare mihi.
Puppis Achemeniden Graium Troiana recepit,
 Profuit et Myso Pelias hasta duci.
Confugit interdum templi violator ad aram,
 Nec petere offensi numinis horret opem.
Dixerit hoc aliquis tutum non esse; fatemur:
 Sed non per placidas it mea puppis aquas.
Tuta petant alii: fortuna miserrima tuta est;
 Nam timor eventus deterioris abest.
Qui rapitur spumante salo, sua brachia cauti
 Porrigit, et spinas duraque saxa capit.
Accipitrem metuens pennis trepidantibus ales
 Audet ad humanos fessa venire sinus.
Nec se vicino dubitat committere tecto,
 Quae fugit infestos territa cerva canes.
Da, precor, accessum lacrimis, mitissime, nostris,
 Nec timidis rigidam vocibus obde forem;
Verbaque nostra favens Romana ad numina perfer,
 Non tibi Tarpeio culta Tonante minus;
Mandatique mei legatus suscipe causam,
 Nulla meo quamvis nomine causa bona est.
Iam prope depositus, certe iam frigidus aeger,
 Servatus per te, si modo server, ero.
Nunc tua pro lapsis nitatur gratia rebus,
 Principis aeterni quam tibi praestat amor.
Nunc tibi et eloquii nitor ille domesticus adsit,
 Quo poteras trepidis utilis esse reis.
Vivit enim in vobis facundi lingua parentis,
 Et res heredem reperit illa suum.
Hanc ego non, ut me defendere tentet, adoro:
 Non est confessi causa tuenda rei.
Num tamen excuses erroris imagine factum,
 An nihil expediat tale movere, vide.
Vulneris id genus est, quod quum sanabile non sit,
 Non contrectari tutius esse puto.
Lingua, sile: non est ultra narrabile quidquam;
 Posse velim cineres obruere ipse meos.
Sic igitur, quasi me nullus deceperit error,
 Verba face, ut vita, quam dedit ipse, fruar.
Quumque serenus erit, vultusque remiserit illos,
 Qui secum terras imperiumque movent;
Exiguam ne me praedam sinat esse Getarum,
 Detque solum miserae mite, precare, fugae.
Tempus adest aptum precibus: valet ipse, videtque
 Quas fecit vires, Roma, valere tuas.
Incolumis coniux sua pulvinaria servat,
 Promovet Ausonium filius imperium.
Praeterit ipse suos animo Germanicus annos,
 Nec vigor est Drusi nobilitate minor.
Adde nurus, neptesque pias, natosque nepotum,
 Ceteraque Augustae membra valere domus.
Adde triumphatos modo Paeonas, adde quieti
 Subdita montanae brachia Dalmatiae.
Nec dedignata est abiectis Illyris armis
 Caesareum famulo vertice ferre pedem.
Ipse super currum placido spectabilis ore
 Tempora Phoebea virgine nexa tulit.
Quem pia vobiscum proles comitavit euntem,
 Digna parente suo, nominibusque datis;
Fratribus assimilis, quos proxima templa tenentes
 Divus ab excelsa Iulius aede videt.
His Messalinus, quibus omnia cedere debent,
 Primum laetitiae non negat esse iocum.
Quidquid ab his superest, venit in certamen amoris:
 Hac hominum nulli parte secundus eris.
Hunc colis, ante diem per quem decreta merenti
 Venit honoratis laurea digna comis.
Felices, quibus hos licuit spectare triumphos,
 Et ducis ore deos aequiparante frui.
At mihi Sauromatae pro Caesaris ore videndi,
 Terraque pacis inops, undaque vincta gelu.
Si tamen haec audis, et vox mea pervenit istuc,
 Sit tua mutando gratia blanda loco.
Hoc pater ille tuus, primo mihi cultus ab aevo,
 Si quid habet sensus umbra diserta, petit.
Hoc petit et frater, quamvis fortasse veretur,
 Servandi noceat ne tibi cura mei.
Tota domus petit hoc; nec tu potes ipse negare,
 Et nos in turbae parte fuisse tuae.
Ingenii certe, quo nos male sensimus usos,
 Artibus exceptis, saepe probator eras.

55 *quaedam* codd. Em. Heins. 62 nota, observa, manda memoriae. II, 18 *crimina* Burm. c. Post 32 expunxi dist. ab Heinsio iam damnatum: *Qui rapitur fatis, quid praeter fata requirat? Saepe creat molles aspera spina rosas.* Apertum est, duos hos versus a librario assutos esse nescio unde, quum eorum admoneret initium hexametri insequentis, et imago spinae in pentametro. Neque ex uno eodemque loco esse corrasos credas. 49 *Nunc mihi* Heins. c. 55 *origine.* 58 *putem* Heins. e cod. 75 sq. quieti subdere terram al. num latinum esset, dubitabant Heins. et Burm. Hic coni. *Reddita*; male. 82 *ratis* Heins. c. Est autem Germanicus cum Druso. 83 Castori et Polluci. 86 laetitia, ob felicitatem Augusti. 87 sq. Quicumque post ipsos Augusti nepotes reliqui sunt, inter se possunt certare de suo in Caesarem amore: tu tamen omnes vinces. 89 *Hanc solit* ante diem *quanquam.* In alt. lect. *Hunc* refer ad Augustum; totus autem locus spectare videtur ad sacerdotium Messalini, qui in XVvirorum sacris faciundis numerum adolescens cooptatus est. Tibull. II, 5.

Nec mea, si tantum peccata novissima demas,
  Esse potest domui vita pudenda tuae.
Sic igitur vestrae vigeant penetralia gentis,
  Curaque sit superis Caesaribusque tui:
Mite, sed iratum merito mihi numen, adora,
  Eximat ut Scythica me feritate loci.
Difficile est, fateor, sed tendit in ardua virtus,
  Et talis meriti gratia maior erit.
Nec tamen Aetnaeus vasto Polyphemus in antro
  Accipiet voces Antiphatesve tuas:
Sed placidus facilisque parens, veniaeque paratus,
  Et qui fulmineo saepe sine igne tonat.
Qui, quum triste aliquid statuit, fit tristis et ipse,
  Cuique fere poenam sumere poena sua est.
Victa tamen vitio est huius clementia nostro,
  Venit et ad vires ira coacta suas.
Qui quoniam patria toto sumus orbe remoti,
  Nec licet ante ipsos procubuisse deos;
Quos colis, ad superos haec fer mandata sacerdos,
  Adde sed et proprias in mea verba preces.
Sic tamen haec tenta, si non nocitura putabis:
  Ignoscas, timeo naufragus omne fretum.

EPISTOLA III.

Maxime, qui claris nomen virtutibus aequas,
  Nec sinis ingenium nobilitate premi;
Culte mihi (quid enim status hic a funere differt?)
  Supremum vitae tempus adusque meae:
Rem facis, afflictum non aversatus amicum,
  Qua non est aevo rarior ulla tuo.
Turpe quidem dictu, sed, si modo vera fatemur,
  Vulgus amicitias utilitate probat.
Cura quid expediat prius est, quam quid sit honestum,
  Et cum Fortuna statque caditque Fides.
Nec facile invenias multis e millibus unum,
  Virtutem pretium qui putet esse sui.
Ipse decor, recte facti si praemia desint,
  Non movet, et gratis poenitet esse probum.
Nil, nisi quod prodest, carum est: i, detrahe menti
  Spem fructus avidae, nemo petendus erit.
At reditus iam quisque suos amat, et sibi quid sit
  Utile, sollicitis supputat articulis.
Illud Amicitiae quondam venerabile numen
  Prostat, et in quaestu pro meretrice sedet.
Quo magis admiror, non, ut torrentibus undis,
  Communis vitii te quoque labe trahi.
Diligitur nemo, nisi cui Fortuna secunda est;
  Quae, simul intonuit, proxima quaeque fugat.
En ego, non paucis quondam munitus amicis,
  Dum flavit velis aura secunda meis:
Ut fera nimboso tumuerunt aequora vento,
  In mediis lacera puppe relinquor aquis;
Quumque alii nolint etiam me nosse videri,
  Vix duo proiecto tresve tulistis opem.
Quorum tu princeps! nec enim comes esse, sed auctor,
  Nec petere exemplum, sed dare dignus eras.
Te nihil exacto, nisi nos peccasse, fatentem
  Sponte sua probitas officiumque iuvant.
Iudice te mercede caret, per seque petenda est
  Externis virtus incomitata bonis.
Turpe putas abigi, quia sit miserandus, amicum,
  Quodque sit infelix, desinere esse tuum.
Mitius est lasso digitum supponere mento,
  Mergere quam liquidis ora natantis aquis.
Cerne, quid Aeacides post mortem praestet amico,
  Instar et hanc vitam mortis habere puta.
Pirithoum Theseus Stygias comitavit ad undas:
  A Stygiis quantum sors mea distat aquis!
Adfuit insano iuvenis Phoceus Oresti:
  Et mea non minimum culpa furoris habet.
Tu quoque magnorum laudes admitte virorum,
  Utque facis, lapso, quam potes, affer opem.
Si bene te novi, si, quod prius esse solebas,
  Nunc quoque es, atque animi non cecidere tui;
Quo Fortuna magis saevit, magis ipse resistis,
  Utque decet, ne te vicerit illa, caves.
Et bene uti pugnes, bene pugnans efficit hostis:
  Sic eadem prodest causa, nocetque mihi.
Scilicet indignum, iuvenis rarissime, ducis,
  Te fieri comitem stantis in orbe deae.
Firmus es; et quoniam non sunt ea, qualia velles,
  Vela regis quassae qualiacumque ratis;
Quaeque ita concussa est, ut iam casura putetur,
  Restat adhuc humeris fulta ruina tuis.
Ira quidem primo fuerat tua iusta, nec ipso
  Lenior, offensus qui mihi iure fuit;
Quique dolor pectus tetigisset Caesaris alti,
  Illum iurabas protinus esse tuum.
Ut tamen audita est nostrae tibi cladis origo,
  Diceris erratis ingemuisse meis.
Tunc tua me primum solari littera coepit,
  Et laesum flecti spem dare posse deum.
Movit amicitiae tunc te constantia longae,
  Ante tuos ortus quae mihi coepta fuit;
Et quod eras aliis factus, mihi natus amicus,
  Quodque tibi in cunis oscula prima dedi.
Quod, quum vestra domus teneris mihi semper ab annis
  Culta sit, esse vetus nunc tibi cogor onus.
Me tuus ille pater, Latiae facundia linguae,
  Quae non inferior nobilitate fuit,
Primus ut auderem committere carmina Famae,
  Impulit: ingenii dux fuit ille mei.
Nec, quo sit primum nobis a tempore cultus,
  Contendo fratrem posse referre tuum.
Te tamen ante omnes ita sum complexus, ut unus
  Quolibet in casu gratia nostra fores.
Ultima me tecum vidit, maestisque cadentes
  Excepit lacrimas Italis ora genis.
Quum tibi quaerenti, num verus nuntius esset,
  Attulerat culpae quem mala fama meae;
Inter confessum dubie dubieque negantem
  Haerebam, pavidas dante timore notas:
Exemploque nivis, quam solvit aquaticus Auster,
  Gutta per attonitas ibat oborta genas.
Haec igitur referens, et quod mea crimina primi
  Erroris venia posse latere vides;
Respicis antiquum lapsis in rebus amicum,
  Fomentisque iuvas vulnera nostra tuis.
Pro quibus optandi si nobis copia fiat,
  Tam bene promerito commoda mille precer.
Sed si sola mihi dentur tua vota; precabor,
  Ut tibi sit salvo Caesare salva parens.
Haec ego, quum faceres altaria pinguia ture,
  Te solitum memini primo rogare deos.

EPISTOLA IV.

Accipe colloquium gelido Nasonis ab Istro,
  Attice, iudicio non dubitande meo.

III, 1 virtutib. *imples.* 25 *vallatus* margo un. codicis. 27 *tonuerunt* cod. 33 nihil *ex acto*, nisi non peccasse, *ferentem* Burm. Certe locus, ut est, sanus esse nequit; num quae Baumgartenius ad eum explicand. affert, ea vereor, ut satis consideraverit vir doctiss. 37 *obici* codd. Em. Heins. 42 hanc, meam. 47 admitte, in te. 55 *iuvenum.* 74 *me* tibi *cogit.* 80 referre, meminisse; affirmat, se iam in cunis puellam coluisse. 89 *mollit aquas.* Alt. Heins. e cod.

Ecquid adhuc remanes memor infelicis amici?
Deserit an partes languida cura suas?
Non ita di tristes mihi sunt, ut credere possim,
Fasque putem iam te non meminisse mei.
Ante meos oculos tua stat, tua semper imago est,
Et videor vultus mente videre tuos.
Seria multa mihi tecum collata recordor,
Nec data iucundis tempora pauca iocis.
Saepe citae longis visae sermonibus horae;
Saepe fuit brevior, quam mea verba, dies.
Saepe tuas factum venit modo carmen ad aures,
Et nova iudicio subdita Musa tuo est.
Quod tu laudaras, populo placuisse putabam:
Hoc pretium curae dulce recentis erat;
Utque meus lima rasus liber esset amici,
Non semel admonitu facta litura tuo est.
Nos fora viderunt pariter, nos porticus omnis,
Nos via, nos iunctis curva theatra locis.
Denique tantus amor nobis, carissime, semper,
Quantus in Aeacide Actorideque fuit.
Non ego, securae biberes si pocula Lethes,
Excidere haec credam pectore posse tuo.
Longa dies citior brumali sidere, noxque
Tardior hiberna solstitialis erit;
Nec Babylon aestum, nec frigora Pontus habebit,
Calthaque Paestanas vincet odore rosas;
Quam tibi nostrarum veniant oblivia rerum:
Non ita pars fati candida nulla mei.
Nec tamen haec dici possit fiducia mendax,
Stultaque credulitas nostra fuisse, cave;
Constantique fide veterem tutare sodalem,
Qua licet, et quantum non onerosus ero.

EPISTOLA V.

Condita disparibus numeris ego Naso Salano
Praeposita misi verba salute meo.
Quae rata sit cupio, rebusque ut comprobet omen,
Te precor a salvo possit, amice, legi.
Candor, in hoc aevo res intermortua paene,
Exigit, ut faciam talia vota, tuus.
Nam fuerim quamvis modico tibi cognitus usu,
Diceris exsiliis ingemuisse meis;
Missaque ab extremo legeres quum carmina Ponto,
Illa tuus iuvit qualiacumque favor;
Optastique brevem fieri mihi Caesaris iram;
Quod tamen optari, si sciat, ipse sinat.
Moribus ista tuis tam mitia vota dedisti,
Nec minus idcirco sunt ea grata mihi;
Quoque magis moveare malis, doctissime, nostris,
Credibile est fieri conditione loci.
Vix hac invenias totum, mihi crede, per orbem,
Quae minus Augusta Pace fruatur, humum.
Tu tamen hic structos inter fera proelia versus
Et legis, et lectos ore favente probas;
Ingenioque meo, vena quod paupere manat,
Plaudis, et e rivo flumina magna facis.
Grata quidem sunt haec animo suffragia nostro,
Vix sibi quum miseros posse placere putes.
Dum tamen in rebus tentamus carmina parvis,
Materiae gracili sufficit ingenium.
Nuper, ut huc magni pervenit Fama triumphi,
Ausus sum tantae sumere molis opus.
Obruit audentem rerum gravitasque nitorque,
Nec potui coepti pondera ferre mei.
Illic, quam laudes, erit officiosa voluntas;
Cetera materia debilitata iacent.
Quod si forte liber vestras pervenit ad aures,
Tutelam, mando, sentiat ille tuam.
Hoc tibi facturo, vel si non ipse rogarem,
Accedat cumulus gratia nostra levis.
Non ego laudandus, sed sunt tua pectora lacte
Et non calcata candidiora nive.
Mirarisque alios, quum sis mirabilis ipse,
Nec lateant artes, eloquiumque tuum.
Te iuvenum princeps, cui dat Germania nomen,
Participem studii Caesar habere solet.
Tu comes antiquus, tu primis iunctus ab annis,
Ingenio mores aequiparante, places.
Te dicente prius fit protinus impetus illi,
Teque habet, elicias qui sua verba tuis.
Quum tu desisti, mortaliaque ora quierunt,
Clausaque non longa conticuere mora;
Surgit Iuleo iuvenis cognomine dignus,
Qualis ab Eois Lucifer ortus aquis.
Dumque silens adstat, status est vultusque diserti,
Spemque decens doctae vocis amictus habet.
Mox, ubi pulsa mora est, atque os coeleste solutum,
Hoc superos iures more solere loqui.
Atque, Haec est, dicas, facundia principe digna:
Eloquio tantum nobilitatis inest.
Huic tu quum placeas, et vertice sidera tangas,
Scripta tamen profugi vatis habenda putas.
Scilicet ingeniis aliqua est concordia iunctis,
Et servat studii foedera quisque sui.
Rusticus agricolam, miles fera bella gerentem,
Rectorem dubiae navita puppis amat.
Tu quoque Pieridum studio, studiose, teneris,
Ingenioque faves, ingeniose, meo.
Distat opus nostrum, sed fontibus exit ab isdem,
Artis et ingenuae cultor uterque sumus.
Thyrsus enim vobis, gestata est laurea nobis;
Sed tamen ambobus debet inesse calor.
Utque meis numeris tua dat facundia nervos,
Sic venit a nobis in tua verba nitor.
Iure igitur studio confinia carmina vestro,
Et commilitii sacra tuenda putas.
Pro quibus ut maneat, de quo censeris, amicus,
Comprecor ad vitae tempora summa tuae,
Succedatque tuis orbis moderator habenis;
Quod mecum populi vota precantur idem.

EPISTOLA VI.

Carmine Graecinum, qui praesens voce solebat,
Tristis ab Euxinis Naso salutat aquis.
Exsulis haec vox est, praebet mihi littera linguam:
Et, si non liceat scribere, mutus ero.
Corripis, ut debes, stulti peccata sodalis,
Et mala me meritis ferre minora doces.
Vera facis, sed sera, meae convicia culpae;
Aspera confesso verba remitte reo.
Quum poteram recto transire Ceraunia velo,
Ut fera vitarem saxa, monendus eram.
Nunc mihi naufragio quid prodest discere facto,
Quam mea debuerit currere cymba viam?
Brachia da lasso potius prendenda natanti,
Nec pigeat mento supposuisse manum.
Idque facis, faciasque precor: sic mater et uxor,
Sic tibi sint fratres, totaque salva domus.

IV, 25 *citius*. Sic Heins. Est glossa ad explicand. v. 29. V, 11 *salvi* mihi. Sic Heins. 19 *ductos* Heins. e. 34 *precor ut* sentiat. 42 *studiis*, quod non videtur contemnend. 47 *desistis*. 50 *exit* aquis Burm. e trib. codd. Fast. VI, 474. 52 *decens* doctae vocis *amicus* codd. plurimi. Secundam vocem corruptam emendav. Heins. 54 *ora*. 67 Thyrsum facultatem orator. significare volunt. Burm. e. Thyrsus enim *nobis*, gestata est laurea [illegible] III, 1, 75. Amicus ille Germanicus. VI, 3 *praestat* Burm. e cod. 6 *doles* codd. Em. Tann. Heber.

Quodque soles animo, quod semper voce precari,
Omnia Caesaribus sic tua facta probes.
Turpe erit in miseris veteri tibi rebus amico
Auxilium nulla parte tulisse tuum.
Turpe referre pedem, nec passu stare tenaci;
Turpe laborantem deseruisse ratem.
Turpe sequi casum, et Fortunae cedere, amicum
Et, nisi sit felix, esse negare suum.
Non ita vixerunt Strophio atque Agamemnone nati:
Non haec Aegidae Pirithoique fides.
Quos prior est mirata, sequens mirabitur aetas:
In quorum plausus tota theatra sonant.
Tu quoque, per durum servato tempus amico,
Dignus es in tantis nomen habere viris.
Dignus es; et, quoniam laudem pietate mereris,
Non erit officii gratia surda tui.
Crede mihi, nostrum si non mortale futurum
Carmen, in ore frequens posteritatis eris.
Fac modo permaneas lapso, Graecine, fidelis,
Duret et in longas impetus iste moras.
Quae tu quum praestes, remo tamen utor in aura:
Nil nocet admisso subdere calcar equo.

EPISTOLA VII.

Esse salutatum vult te mea littera primum
A male pacatis, Attice, missa Getis.
Proxima subsequitur, quid agas, audire voluptas,
Et si, quicquid agas, sit tibi cura mei.
Nec dubito quin sit: sed me timor ipse malorum
Saepe supervacuos cogit habere metus.
Da veniam, quaeso, nimioque ignosce timori;
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
Qui semel est laesus fallaci piscis ab hamo,
Omnibus unca cibis aera subesse putat.
Saepe canem longe visum fugit agna, lupumque
Credit, et ipsa suam nescia vitat opem.
Membra reformidant mollem quoque saucia tactum,
Vanaque sollicitis incutit umbra metum.
Sic ego Fortunae telis confixus iniquis,
Pectore concipio nil nisi triste meo.
Iam mihi fata liquet, coeptos servantia cursus,
Per sibi consuetas semper itura vias.
Observare deos, ne quid mihi cedat amice,
Verbaque Fortunae vix puto posse dari.
Est illi curae me perdere, quaeque solebat
Esse levis, constans et bene certa nocet.
Crede mihi, si sum veri tibi cognitus oris,
Nec fraus in nostris casibus esse potest;
Cinyphiae segetis citius numerabis aristas,
Altaque quam multis floreat Hybla thymis;
Et quot aves motis nitantur in aera pennis;
Quotque natent pisces aequore, certus eris:
Quam tibi nostrorum statuatur summa laborum,
Quos ego sum terra, quos ego passus aqua.
Nulla Getis toto gens est truculentior orbe:
Sed tamen hi nostris ingemuere malis.
Quae tibi si memori coner perscribere versu,
Ilias est fatis longa futura meis.
Non igitur vereor, quo te rear esse verendum,
Cuius amor nobis pignora mille dedit:
Sed quia res timida est omnis miser, et quia longo
Tempore laetitiae ianua clausa meae est.
Iam dolor in morem venit meus; utque caducis
Percussu crebro saxa cavantur aquis,
Sic ego continuo Fortunae vulneror ictu,
Vixque habet in nobis iam nova plaga locum.
Nec magis assiduo vomer tenuatur ab usu,
Nec magis est curvis Appia trita rotis;
Pectora quam mea sunt serie caecata laborum,
Et nihil inveni, quod mihi ferret opem.
Artibus ingenuis quaesita est gloria multis:
Infelix perii dotibus ipse meis.
Vita prior vitio caret, et sine labe peracta:
Auxilii misero nil tulit illa mihi.
Culpa gravis precibus donatur saepe suorum:
Omnis pro nobis gratia muta fuit.
Adiuvat in duris alios praesentia rebus:
Obruit hoc absens vasta procella caput.
Quae non horruerint tacitam quoque Caesaris iram!
Addita sunt poenis aspera verba meis.
Fit fuga temporibus levior: proiectus in aequor
Arcturum subii, Pleiadumque minas.
Saepe solent hiemem placidam sentire carinae:
Non Ithacae puppi saevior unda fuit.
Recta fides comitum poterat mala nostra levare:
Ditata est spoliis perfida turba meis.
Mitius exsilium faciunt loca: tristior ista
Terra sub ambobus non iacet ulla polis.
Est aliquid, patriis vicinum finibus esse:
Ultima me tellus, ultimus orbis habet.
Praestat et exsulibus pacem tua laurea, Caesar:
Pontica finitimo terra sub hoste iacet.
Tempus in agrorum cultu consumere dulce est:
Non patitur verti barbarus hostis humum.
Temperie coeli corpusque animusque iuvatur:
Frigore perpetuo Sarmatis ora riget.
Est in aqua dulci non invidiosa voluptas:
Aequoreo bibitur cum sale mista palus.
Omnia deficiunt; animus tamen omnia vincit:
Ille etiam vires corpus habere facit.
Sustineas ut onus, nitendum vertice pleno est;
At flecti nervos si patiare, cadet.
Spes quoque, posse mora mitescere principis iram,
Vivere ne nolim deficiamque, cavet.
Nec vos parva datis pauci solatia nobis,
Quorum spectata est per mala nostra fides.
Coepta tene, quaeso, nec in aequore desere navem,
Meque simul serva, iudiciumque tuum.

EPISTOLA VIII.

Redditus est nobis Caesar cum Caesare nuper,
Quos mihi misisti, Maxime Cotta, deos;
Utque tuum munus numerum, quem debet, haberet,
Est ibi Caesaribus Livia iuncta suis.
Argentum felix, omnique beatius auro,
Quod, fuerat pretium quum rude, numen habet.
Non mihi divitias dando maiora dedisses,
Coelitibus missis nostra sub ora tribus.
Est aliquid, spectare deos, et adesse putare,
Et quasi cum vero numine posse loqui.
Praemia quanta, dei! nec me tenet ultima tellus,
Utque prius media sospes in Urbe moror.
Caesareos video vultus, velut ante videbam;
Vix huius voti spes fuit ulla mihi.
Utque salutabam, numen coeleste saluto:
Quod reduci tribuas, nil, puto, maius habes.
Quid nostris oculis nisi sola Palatia desunt?
Qui locus, ablato Caesare, vilis erit.

VII, 19 Puto, observare deos rel. 33 *destringere* cod. 35 Non igitur vereor mala tibi mea perscribere, quasi te repugnaturum rear, quo minus illa cognoscas. Al. *quod* te rear. 41 *verberor* duo codd. 42 *Vix* habet. 44 magis *a* curvis. 45 *calcata*, sine auctoritate, ut videtur, libror. vulgatae edd. 55 *Quem* non *obruerit taciti* quoque Caesaris *ira?* Alt. Heins. e cod. in quo tamen erat *horruerit*. VIII, 11 *Quantum ad me redit* et alia codd. praeter un.

Hanc ego quum spectem, videor mihi cernere Romam;
Nam patriae faciem sustinet ille suae.
Fallor? an irati mihi sunt in imagine vultus,
Torvaque nescio quid forma minantis habet?
Parce, vir immenso maior virtutibus orbe,
Iustaque vindictae supprime lora tuae.
Parce, precor, saecli decus indelebile nostri,
Terrarum dominum quem sua cura facit.
Per patriae nomen, quae te tibi carior ipso est;
Per nunquam surdos in tua vota deos;
Perque tori sociam, quae par tibi sola reperta est,
Et cui maiestas non onerosa tua est;
Perque tibi similem virtutis imagine natum,
Moribus agnosci qui tuus esse potest;
Perque tuos, vel avo, vel dignos patre nepotes,
Qui veniunt magno per tua vota gradu:
Parte leva minima, nostras et contrahe poenas,
Daque, procul Scythico qui sit ab hoste, locum!
Et tua, si fas est, a Caesare proxime Caesar,
Numina sint precibus non inimica meis:
Sic fera quamprimum pavido Germania vultu
Ante triumphantes serva feratur equos;
Sic pater in Pylios, Cumaeos mater in annos
Vivant, et possis filius esse diu!
Tu quoque, conveniens ingenti nupta marito,
Accipe non dura supplicis aure preces:
Sic tibi vir sospes, sic sunt cum prole nepotes,
Cumque bonis nuribus quas peperere nurus;
Sic, quem dira tibi rapuit Germania, Drusus
Pars fuerit partus sola caduca tui;
Sic tibi fraterni mature funeris ultor
Purpureus niveis filius instet equis!
Annuite o timidis, mitissima numina, votis;
Praesentes aliquid prosit habere deos!
Caesaris adventu tota gladiator arena
Exit, et auxilium non leve vultus habet:
Nos quoque, vestra, iuvet, quod, qua licet, ora videmus:
Intrata est superis quod domus una tribus!
Felices illi, qui non simulacra, sed ipsos,
Quique deum coram corpora vera vident.
Quod quoniam nobis invidit inutile fatum;
Quos dedit ars votis, effigiemque colo.
Sic homines novere deos, quos arduus aether
Occulit; et colitur pro Iove forma Iovis.
Denique, quae mecum est, et erit sine fine, cavete,
Ne sit in inviso vestra figura loco.
Nam caput e nostra citius cervice recedet,
Et patiar fossis lumen abire genis;
Quam caream raptis, o publica numina, vobis:
Vos eritis nostrae portus et ara fugae.
Vos ego complectar, Geticis si cingar ab armis;
Vosque meas aquilas, vos mea signa sequar.
Aut ego me fallo, nimiaque cupidine ludor;
Aut spes exsilii commodioris adest.
Nam minus et minus est facies in imagine tristis,
Visaque sunt dictis annuere ora meis.
Vera precor fiant timidae praesagia mentis,
Iustaque quamvis est, sit minor ira dei!

EPISTOLA IX.

Regia progenies, cui nobilitatis origo
Nomen in Eumolpi pervenit usque, Coty:
Fama loquax vestras si iam pervenit ad aures,
Me tibi finitimi parte iacere soli;
Supplicis exaudi, iuvenum mitissime, vocem,
Quamque potes profugo (nam potes!) affer opem.
Me Fortuna tibi, de qua ne conquerar, hoc est,
Tradidit, hoc uno non inimica mihi.
Excipe naufragium non duro litore nostrum,
Ne fuerit terra tutior unda tua.
Regia, crede mihi, res est, succurrere lapsis;
Convenit et tanto, quantus es ipse, viro.
Fortunam decet hoc istam: quae maxima quum sit,
Esse potest animo vix tamen aequa tuo.
Conspicitur nunquam meliore potentia causa,
Quam quoties vanas non sinit esse preces.
Hoc nitor ille tui generis desiderat; hoc est
A superis ortae nobilitatis opus.
Hoc tibi et Eumolpus, generis clarissimus auctor,
Et prior Eumolpo suadet Erichthonius.
Hoc tecum commune deo, quod uterque rogati
Supplicibus vestris ferre soletis opem.
Nam quid erit, quare solito dignemur honore
Numina, si demas velle iuvare deos?
Iupiter oranti surdas si praebeat aures,
Victima pro templo cur cadat icta Iovis?
Si pacem nullam pontus mihi praestet eunti,
Irrita Neptuno cur ego tura feram?
Vana laborantis si fallat vota coloni,
Accipiat gravidae cur suis exta Ceres?
Nec dabit intonso iugulum caper hostia Baccho,
Musta sub adducto si pede nulla fluant.
Caesar ut imperii moderetur frena precamur,
Tam bene quo patriae consulit ille suae.
Utilitas igitur magnos hominesque deosque
Efficit, auxiliis quoque favente suis.
Tu quoque fac prosis intra tua castra iacenti,
O Coty, progenies digna parente tuo.
Conveniens homini est, hominem servare, voluptas,
Et melius nulla quaeritur arte favor.
Quis non Antiphaten Laestrygona devovet? aut quis
Munifici mores improbat Alcinoi?
Non tibi Cassandreus pater est, gentisve Pheraeae,
Quive repertorem torruit arte sua;
Sed quam Marte ferox, et vinci nescius armis,
Tam nunquam, facta pace, cruoris amans.
Adde, quod ingenuas didicisse fideliter artes,
Emollit mores, nec sinit esse feros.
Nec regum quisquam magis est instructus ab illis,
Mitibus aut studiis tempora plura dedit.
Carmina testantur; quae, si tua nomina demas,
Threicium iuvenem composuisse negem.
Neve sub hoc tractu vates foret unicus Orpheus,
Bistonis ingenio terra superba tuo est.
Utque tibi est animus, quum res ita postulat, arma
Sumere, et hostili tingere caede manum;
Atque, ut es, excusso iaculum torquere lacerto,
Collaque velocis flectere doctus equi:
Tempora sic data sunt studiis ubi iusta paternis,
Utque suis numeris forte quievit opus;

24 *frena.* 34 per tua *iussa.* Alt. un. cod. 46 *quos.* 49 Sic tibi *Marte suo* fraterni fun. duo codd. Sic Burm. 53 *tuta.* 54 *vulnus.* 56 *Facta* quod est superis; unde Heins. c. *Tacta.* 65 *recidi* Heins. c. 76 Iustaque *quantumvis*, sit Heins. c. IX, 7 *quod non queror, non conqueror, non* conquerar codd. Em. Heins. 24 *deis* Burm. c. 29 *fallant.* 31 *immerito.* 34 *quam, quod* codd. Em. Heins. Ad imperium refer. 37 *claustra.* Praeferebat Burm. 43 Cassandreus, Apollodorus, Cassandriae tyrannus immanies. ab Antigono, Macedoniae rege, oppress. Alexander Pheraeus Ibis 321. Inepte vulg. *durusve Caphareus.* Alt. Heins. e cod. 60 *tuis* vel suis *humeris* codd. Em. Heins quam emendation. in textum admittere non dubitavi.

Ne tua marcescant per inertes otia somnos,
  Lucida Pieria tendis in astra via.
Haec quoque res aliquid tecum mihi foederis affert:
  Eiusdem sacri cultor uterque sumus.
Ad vatem vates orantia brachia tendo,
  Terra sit exsiliis ut tua fida meis.
Non ego caede nocens in Pontica litora veni,
  Mistave sunt nostra dira venena manu;
Nec mea subiecta convicta est gemma tabella
  Mendacem linis imposuisse notam.
Nec quidquam, quod lege veter committere, feci:
  Et tamen his gravior noxa fatenda mihi est.
Neve roges quid sit, stultam conscripsimus Artem;
  Innocuas nobis haec vetat esse manus.
Ecquid praeterea peccarim, quaerere noli,
  Ut lateat sola culpa sub Arte mea.
Quidquid id est, habui moderatam vindicis iram:
  Qui nisi natalem nil mihi dempsit humum.
Hac quoniam careo, tua nunc vicinia praestet,
  Inviso possim tutus ut esse loco.

EPISTOLA X.

Ecquid ab impressae cognoscis imagine cerae
  Haec tibi Nasonem scribere verba, Macer?
Auctorisque sui si non est annulus index,
  Cognitane est nostra littera facta manu?
An tibi notitiam mora temporis eripit horum?
  Nec repetunt oculi signa vetusta tui?
Sis licet oblitus pariter gemmaeque manusque,
  Exciderit tantum ne tibi cura mei.
Quam tu vel longi debes convictibus aevi,
  Vel mea quod coniux non aliena tibi;
Vel studiis, quibus es, quam nos, sapientius usus,
  Utque decet, nulla factus es Arte nocens.
Tu canis aeterno quidquid restabat Homero,
  Ne careant summa Troica bella manu.
Naso parum prudens, Artem dum tradit amandi,
  Doctrinae pretium triste magister habet.
Sunt tamen inter se communia sacra poetis,
  Diversum quamvis quisque sequamur iter.
Quorum te memorem, quanquam procul absumus, esse
  Suspicor, et casus velle levare meos.
Te duce, magnificas Asiae perspeximus urbes:
  Trinacris est oculis, te duce, nota meis.
Vidimus Aetnaea coelum splendescere flamma,
  Suppositus monti quam vomit ore gigas;
Hennaeosque lacus, et olentia stagna Palici,
  Quaque suis Cyanen miscet Anapus aquis.
Nec procul hinc Nymphen, quae, dum fugit Elidis amnem,
  Tecta sub aequorea nunc quoque currit aqua.
Hic mihi labentis pars anni magna peracta est:
  Heu heu quam dispar est locus ille Getis!
Et quota pars haec sunt rerum, quas vidimus ambo,
  Te mihi iucundas efficiente vias;
Seu rate caeruleas picta sulcavimus undas,
  Esseda nos agili sive tulere rota!
Saepe brevis nobis vicibus via visa loquendi;
  Pluraque, si numeres, verba fuere gradu.
Saepe dies sermone minor fuit, inque loquendum
  Tarda per aestivos defuit hora dies.
Est aliquid, casus pariter timuisse marinos,
  Iunctaque ad aequoreos vota tulisse deos:
Et modo res egisse simul; modo rursus ab illis,
  Quorum non pudeat, posse referre iocos.
Haec tibi si subeant, absim licet, omnibus horis
  Ante tuos oculos, ut modo visus, ero.
Ipse quidem extremi quum sim sub cardine mundi,
  Qui semper liquidis altior exstat aquis;
Te tamen intueor, quo solo pectore possum,
  Et tecum gelido saepe sub axe loquor.
Hic es, et ignoras, et ades celeberrimus absens,
  Inque Getas media visus ab Urbe venis.
Redde vicem, et, quoniam regio felicior ista est,
  Illic me memori pectore semper habe.

EPISTOLA XI.

Hoc tibi, Rufe, brevi properatum tempore mittit
  Naso, parum faustae conditor Artis, opus:
Ut, quanquam longe toto sumus orbe remoti,
  Scire tamen possis nos meminisse tui.
Nominis ante mei venient oblivia nobis,
  Pectore quam pietas sit tua pulsa meo.
Et prius hanc animam vacuas reddemus in auras,
  Quam fiat meriti gratia vana tui.
Grande voco lacrimas meritum, quibus ora rigabas,
  Quum mea concreto sicca dolore forent.
Grande voco meritum, maestae solatia mentis,
  Quum pariter nobis illa tibique dares.
Sponte quidem, per seque mea est laudabilis uxor;
  Admonitu melior fit tamen illa tuo.
Namque quod Hermionae Castor fuit, Hector Iuli,
  Hoc ego te laetor coniugis esse meae.
Quae, ne dissimilis tibi sit probitate, laborat,
  Seque tui vita sanguinis esse probat.
Ergo, quod fuerat stimulis factura sine ullis,
  Plenius auctorem te quoque nacta facit.
Acer, et ad palmae per se cursurus honores,
  Si tamen horteris, fortius ibit equus.
Adde, quod absentis cura mandata fideli
  Perficis, et nullum ferre gravaris onus.
O referant grates, quoniam non possumus ipsi,
  Di tibi; qui referent, si pia facta vident;
Sufficiatque diu corpus quoque moribus istis,
  Maxima Fundani gloria, Rufe, soli.

X, 1 imagine *gemmae* Burm. e duob. codd. Sed *imprimi* est pro *premi*. Pers. I, 37. 22 *visa* meis. 27 *Nymphe* codd. Em. Heins. 28 *manat* aqua. 41 res, seria; ab illis, illis exactis et depositis. 50 *missus*; *fusus*. XI, 8 *surda*. 15 *Hermiones* Heins. e codd. duob. Ex altero factum est, ut librarii scribend. putarent *Iulo*, quod in vulg. obtinet. Genit. restituit Heins. e codicis unius Hector *illi*. 28 *Fundane* — *solo* Burm. e. quam *solo* esset in ed.

LIBER TERTIUS.

EPISTOLA I.

Aequor, Iasonio pulsatum remige primum,
  Quaeque nec hoste fero, nec nive, terra, cares;
Ecquod erit tempus, quo vos ego Naso relinquam,
  In minus hostilem iussus abire locum?
An mihi barbaria vivendum semper in ista?
  Inque Tomitana condar oportet humo?
Pace tua, si pax ulla est tibi, Pontica tellus,
  Finitimus rapido quam terit hostis equo;
Pace tua dixisse velim: tu pessima duro
  Pars es in exsilio, tu mala nostra gravas.
Tu neque ver sentis cinctum florente corona,
  Tu neque messorum corpora nuda vides.
Nec tibi pampineas auctumnus porrigit uvas,
  Cuncta sed immodicum tempora frigus habent.
Tu glacie freta vincta tenes, et in aequore piscis,
  Inclusus tecta saepe natavit aqua.
Nec tibi sunt fontes, laticis nisi paene marini;
  Qui potus dubium sistat alatne sitim.
Rara, neque haec felix, in apertis eminet arvis
  Arbor, et in terra est altera forma maris.
Non avis obloquitur, silvis nisi si qua remotis,
  Aequoreas rauco gutture potat aquas.
Tristia per vacuos horrent absinthia campos,
  Conveniensque suo messis amara loco.
Adde metus, et quod murus pulsatur ab hoste,
  Tinctaque mortifera tabe sagitta madet;
Quod procul haec regio est, et ab omni devia cursu,
  Nec pede quo quisquam, nec rate, tutus eat.
Non igitur mirum, finem quaerentibus horum
  Altera si nobis usque rogatur humus.
Te magis est mirum non hoc evincere, coniux,
  Inque meis lacrimas posse tenere malis.
Quid facias, quaeris? quaeras hoc scilicet ipsum;
  Invenies, vere si reperire voles.
Velle parum est: cupias, ut re potiaris, oportet,
  Et faciat somnos haec tibi cura breves.
Velle reor multos: quis enim mihi tam sit iniquus,
  Optet ut exsilium pace carere meum?
Pectore te toto, cunctisque incumbere nervis,
  Et niti pro me nocte dieque decet.
Utque iuvent alii, tu debes vincere amicos,
  Uxor, et ad partes prima venire tuas.
Magna tibi imposita est nostris persona libellis;
  Coniugis exemplum diceris esse bonae.
Hanc cave degeneres: ut sint praeconia nostra
  Vera, vide, Famae quo tuearis onus.
Ut nihil ipse querar; tacito me Fama queretur,
  Quae debet, fuerit ni tibi cura mei.
Exposuit mea me populo Fortuna videndum,
  Et plus notitiae, quam fuit ante, dedit.
Notior est factus Capaneus a fulminis ictu;
  Notus humo mersis Amphiaraus equis.
Si minus errasset, notus minus esset Ulixes;
  Magna Philoctetae vulnere fama suo est.
Si locus est aliquis tanta inter nomina parvis,
  Nos quoque conspicuos nostra ruina facit.
Nec te nesciri patitur mea pagina; qua non
  Inferius Coa Battide nomen habes.
Quidquid ages igitur, magna spectabere scena,
  Et pia non parvis testibus uxor eris.
Crede mihi; quoties laudaris carmine nostro,
  Qui legit has laudes, an mereare, rogat.
Utque favere reor plures virtutibus istis,
  Sic tua non paucae carpere facta volent.
Quare tu praesta, ne Livor dicere possit:
  Haec est pro miseri lenta salute viri.
Quumque ego deficiam, nec possim ducere currum,
  Fac tu sustineas debile sola iugum.
Ad medicum specto, venis fugientibus, aeger:
  Ultima pars animae dum mihi restat, ades;
Quodque ego praestarem, si te magis ipse valerem,
  Id mihi, quum valeas fortius, ipsa refer.
Exigit hoc socialis amor, foedusque maritum,
  Moribus hoc, coniux, exigis ipsa tuis.
Hoc domui debes, de qua censeris, ut illam
  Non magis officiis, quam probitate, colas.
Cuncta licet facias; nisi sis laudabilis, uxor,
  Non poterit credi Marcia culta tibi.
Nec sumus indigni; nec, si vis vera fateri,
  Debetur meritis gratia nulla meis.
Redditur illa quidem grandi cum fenore nobis,
  Nec te, si cupiat laedere, Livor habet.
Sed tamen hoc factis adiunge prioribus unum,
  Pro nostris ut sis ambitiosa malis.
Ut minus infesta iaceam regione, labora;
  Clauda nec officii pars erit ulla tui.
Magna peto, sed non tamen invidiosa roganti;
  Utque ea non teneas, tuta repulsa tua est.
Nec mihi succense, toties si carmine nostro,
  Quod facis, ut facias, teque imitere, rogo.
Fortibus assuevit tubicen prodesse, suoque
  Dux bene pugnantes incitat ore viros.
Nota tua est probitas, testataque tempus in omne:
  Sit virtus etiam non probitate minor.
Non tibi Amazonia est pro me sumenda securis,
  Aut excisa levi pelta gerenda manu.
Numen adorandum est; non ut mihi fiat amicum,
  Sed sit ut iratum, quam fuit ante, minus.
Gratia si nulla est, lacrimae tibi gratia fient;
  Hac potes, aut nulla, parte movere deos.
Quae tibi ne desint, bene per mala nostra cavetur,
  Meque viro flendi copia dives adest.
Utque meae res sunt, omni, puto, tempore flebis;
  Has Fortuna tibi nostra ministrat opes.
Si mea mors redimenda tua, quod abominor, esset:
  Admeti coniux, quam sequereris, erat.
Aemula Penelopes fieres, si fraude pudica
  Instantes velles fallere nupta procos.
Si comes exstincti manes sequerere mariti,
  Esset dux facti Laodamia tui.
Iphias ante oculos tibi erat ponenda, volenti
  Corpus in accensos mittere forte rogos.
Morte nihil opus est, nil Icariotide tela:
  Caesaris at coniux ore precanda tuo.
Quae praestat virtute sua, ne prisca vetustas
  Laude pudicitiae saecula nostra premat.
Quae Veneris formam, mores Iunonis habendo,
  Sola est coelesti digna reperta toro.
Quid trepidas, et adire times? non impia Procne,
  Filiave Aeetae voce movenda tua est;
Nec nurus Aegypti, nec saeva Agamemnonis uxor,
  Scyllave, quae Siculas inguine terret aquas,

Lib. III, Ep. I, 7 ulla est tua. 21 relictis Burm. e. 31 haec codd. plur. [illegible] e. Heinsii. 49 memet populis, meme prop. codd. Em. Heins. [illegible] 86 Surda cod. 94 Sed virtus tibi sit non Burm. e. 111 [illegible] [illegible]

Telegonive parens vertendis nata figuris,
  Nexave nodosas angue Medusa comas:
Femina sed princeps, in qua Fortuna videre
  Se probat, et caecae crimina falsa tulit.
Qua nihil in terris, ad finem solis ab ortu,
  Clarius, excepto Caesare, mundus habet.
Eligito tempus, captatum saepe, rogandi,
  Exeat adversa ne tua navis aqua.
Non semper sacras reddunt oracula sortes,
  Ipsaque non omni tempore fana patent.
Quum status Urbis erit, qualem nunc auguror esse,
  Et nullus populi contrahet ora dolor;
Quum domus Augusti, Capitoli more colenda,
  Laeta, quod est, et sit, plenaque pacis erit;
Tunc tibi, di faciant, adeundi copia fiat,
  Profectura aliquid tunc tua verba puta.
Si quid aget maius, differ tua coepta, caveque
  Spem festinando praecipitare meam.
Nec rursus iubeo, dum sit vacuissima, quaeras:
  Corporis ad cultum vix vacat illa sui.
Curia quum patribus fuerit stipata verendis,
  Per rerum turbam tu quoque oportet eas.
Quum tibi contigerit vultum Iunonis adire,
  Fac sis personae, quam tueare, memor.
Nec factum defende meum: mala causa silenda est;
  Nil nisi sollicitae sint tua verba preces.
Tunc lacrimis demenda mora est, submissaque terrae
  Ad non mortales brachia tende pedes.
Tunc pete nil aliud, saevo nisi ab hoste recedam:
  Hostem Fortunam sit satis esse mihi.
Plura quidem subeunt: sed iam turbata timore
  Haec quoque vix poteris ore tremente loqui.
Suspicor hoc damno tibi non fore; sentiat illa
  Te maiestatem pertimuisse suam.
Nec, tua si fletu scindentur verba, nocebit:
  Interdum lacrimae pondera vocis habent.
Lux etiam coeptis facito bona talibus adsit,
  Horaque conveniens, auspiciumque favens.
Sed prius imposito sanctis altaribus igni,
  Tura fer ad magnos vinaque pura deos.
E quibus ante omnes Augustum numen adora,
  Progeniemque piam, participemque tori.
Sint utinam mites solito sibi more, tuasque
  Non duris lacrimas vultibus adspiciant.

EPISTOLA II.

Quam legis a nobis missam tibi, Cotta, salutem,
  Missa sit ut vere, perveniatque, precor.
Namque meis sospes multum cruciatibus aufers,
  Atque sit ut nostri pars bona salva, facis.
Quumque labent alii, iactataque vela relinquant,
  Tu lacerae remanes ancora sola rati.
Grata tua est igitur pietas: ignoscimus illis,
  Qui cum Fortuna terga dedere fugae.
Quum feriant unum, non unum fulmina terrent,
  Iunctaque percusso turba pavere solet;
Quumque dedit paries venturae signa ruinae,
  Sollicito vacuus fit locus ille metu.
Quis non e timidis aegri contagia vitat,
  Vicinum metuens ne trahat inde malum?
Me quoque amicorum nimio terrore metuque,
  Non odio, quidam destituere mei.
Non illis pietas, non officiosa voluntas
  Defuit: adversos extimuere deos;
Utque magis cauti possunt timidique videri,
  Sic appellari non meruere mali.
At meus excusat caros ita candor amicos,
  Utque habeant de me crimina nulla, favet.
Sint hac contenti venia, signentque licebit,
  Purgari factum me quoque teste suum.
Pars estis pauci potior, qui rebus in artis
  Ferre mihi nullam turpe putastis opem.
Tunc igitur meriti morietur gratia vestri,
  Quum cinis absumpto corpore factus ero.
Fallor, et illa meae superabit tempora vitae.
  Si tamen a memori posteritate legar.
Corpora debentur maestis exsanguia bustis:
  Effugiunt structos nomen honorque rogos.
Occidit et Theseus, et qui comitavit Oresten;
  Sed tamen in laudes vivit uterque suas.
Vos etiam seri laudabunt saepe nepotes,
  Claraque erit scriptis gloria vestra meis.
Hic quoque Sauromatae vos iam novere Getaeque,
  Et tales animos barbara turba probat:
Quumque ego de vestra nuper probitate referrem
  (Nam didici Getice Sarmaticeque loqui!),
Forte senex quidam, coetu quum staret in illo,
  Reddidit ad nostros talia verba sonos:
Nos quoque amicitiae nomen bene novimus, hospes,
  Quos procul a vobis frigidus Ister habet.
Est locus in Scythia, Tauros dixere priores,
  Qui Getica longe non ita distat humo.
Hac ego sum terra, patriae nec poenitet, ortus;
  Consortem Phoebi gens colit illa deam.
Templa manent hodie vastis innixa columnis,
  Perque quater denos itur in illa gradus.
Fama refert illic signum coeleste fuisse:
  Quoque minus dubites, stat basis orba dea;
Araque, quae fuerat natura candida saxi,
  Decolor affuso tincta cruore rubet.
Femina sacra facit, taedae non nota iugali,
  Quae superat Scythicas nobilitate nurus.
Sacrifici genus est, sic instituere priores,
  Advena virgineo caesus ut ense cadat.
Regna Thoas habuit, Maeotide clarus in ora,
  Nec fuit Euxinis notior alter aquis.
Sceptra tenente illo, liquidas fecisse per auras
  Nescio quam dicunt Iphigenian iter.
Quam levibus ventis sub nube per aera vectam
  Creditur his Phoebe deposuisse locis.
Praefuerat templo multos ea rite per annos,
  Invita peragens tristia sacra manu;
Quum duo velifera iuvenes venere carina,
  Presseruntque suo litora nostra pede.
Par fuit his aetas, et amor: quorum alter Orestes,
  Alter erat Pylades. Nomina fama tenet.
Protinus immitem Triviae ducuntur ad aram,
  Evincti geminas ad sua terga manus.
Spargit aqua captos lustrali Graia sacerdos,
  Ambiat ut fulvas infula longa comas.
Dumque parat sacrum, dum velat tempora vittis,
  Dum tardae causas invenit usque morae;
Non ego crudelis, iuvenes ignoscite, dixit:
  Sacra suo facio barbariora loco.
Ritus is est gentis. Qua vos tamen urbe venitis?
  Quove parum fausta puppe petistis iter?
Dixit; et, audito patriae pia nomine virgo,
  Consortes urbis comperit esse suae.

130 *Haereat* Heins. e cod. 142 *curam*. Placebat Heinsio; nec immerito. 144 Per *matrum* Burm. c. 153 sed tu turb. 165 *piasque* cod. II, 4 *Utque sit e nobis* pars Heins. e codd. composuit. Dedi lect. cod. Francof. celeberrimi. 8 dedere *mea* Heins. c. 23 Sint *hi*. Deinde Burm. c. *fingantque*. 27 *gloria*. 29 *Fallar* Heins. e cod. 44 frigidus *orbis*, *axis*; *ultimus* orbis; *barbara terra; Ponticus* Ister, alii alia. 55 *taeda* non nota, non *nata*, non *nupta*. Heins. probabat *taedae non nata*. Sacrifici, sacrificii. 63 per *aequora*.

Alter at e vobis, inquit, cadat hostia sacri;
Ad patrias sedes nuntius alter eat.
Ire iubet Pylades carum periturus Oresten;
Hic negat, inque vicem pugnat uterque mori.
Exstitit hoc unum, quo non convenerit illis;
Cetera par concors et sine lite fuit.
Dum peragunt pulchri iuvenes certamen amoris;
Ad fratrem scriptas exarat illa notas.
Ad fratrem mandata dabat, cuique illa dabantur,
Humanos casus adspice, frater erat.
Nec mora; de templo rapiunt simulacra Dianae,
Clamque per immensas puppe feruntur aquas.
Mirus amor iuvenum, quamvis abiere tot anni,
In Scythica magnum nunc quoque nomen habet.
Fabula narrata est postquam vulgaris ab illo,
Laudarunt omnes facta piamque fidem.
Scilicet hac etiam, qua nulla ferocior, ora
Nomen amicitiae barbara corda movet.
Quid facere Ausonia geniti debetis in Urbe,
Quum tangant diros talia facta Getas?
Adde, quod est animus semper tibi mitis, et altae
Indicium mores nobilitatis habet;
Quos Volesus patrii cognoscat nominis auctor,
Quos Numa maternus non neget esse suos:
Adiectique probent genitiva ad nomina Cottae,
Si tu non esses, interitura domus.
Digne vir hac serie, lapso succurrere amico
Conveniens istis moribus esse puta.

EPISTOLA III.

Si vacat exiguum profugo dare tempus amico,
O sidus Fabiae, Maxime, gentis, ades;
Dum tibi, quae vidi, referam, seu corporis umbra,
Seu veri species, seu fuit ille sopor.
Nox erat, et bifores intrabat Luna fenestras,
Mense fere medio quanta nitere solet.
Publica me requies curarum somnus habebat,
Fusaque erant toto languida membra toro;
Quum subito pennis agitatus inhorruit aer,
Et gemuit parvo mota fenestra sono.
Territus in cubitum relevo mea membra sinistrum,
Pulsus et e trepido pectore somnus abit.
Stabat Amor vultu, non quo prius esse solebat,
Fulcra tenens laeva tristis acerna manu;
Nec torquem collo, nec habens crinale capillis,
Nec bene dispositas comptus, ut ante, comas.
Horrida pendebant molles super ora capilli,
Et visa est oculis horrida penna meis;
Qualis in aeriae tergo solet esse columbae,
Tractantum multae quam tetigere manus.
Hunc simul agnovi (neque enim mihi notior alter),
Talibus affata est libera lingua sonis:
O puer, exsilii decepto causa magistro,
Quem fuit utilius non docuisse mihi;
Huc quoque venisti, pax est ubi tempore nullo,
Et coit adstrictis barbarus Ister aquis?
Quae tibi causa viae? nisi uti mala nostra videres?
Quae sunt, si nescis, invidiosa tibi.
Tu mihi dictasti iuvenilia carmina primus;
Apposui senis, te duce, quinque pedes.
Nec me Maeonio consurgere carmine, nec me
Dicere magnorum passus es acta ducum.
Forsitan exiguas, aliquas tamen, arcus et ignis
Ingenii vires comminuere mei.
Namque ego dum canto tua regna, tuaeque parentis,
In nullum mea mens grande vacavit opus.
Nec satis id fuerat; stultus quoque carmina feci,
Artibus ut posses non rudis esse meis.
Pro quibus exsilium misero mihi reddita merces:
Id quoque in extremis, et sine pace, locis.
At non Chionides Eumolpus in Orphea talis,
In Phryga nec Satyrum talis Olympus erat;
Praemia nec Chiron ab Achilli talia cepit,
Pythagoraeque ferunt non nocuisse Numam.
Nomina neu referam longum collecta per aevum,
Discipulo perii solus ab ipse meo.
Dum damus arma tibi, dum te, lascive, docemus;
Haec te discipulo dona magister habet.
Scis tamen, ut liquido iuratus dicere possis,
Non me legitimos sollicitasse toros.
Scripsimus haec istis, quarum nec vitta pudicos
Contingit crines, nec stola longa pedes.
Dic, precor, ecquando didicisti fallere nuptas,
Et facere incertum per mea iussa genus?
An sit ab his omnis rigide submota libellis,
Quam lex furtivos arcet habere viros?
Quid tamen hoc prodest, vetiti si lege severa
Credor adulterii composuisse notas?
At tu, sic habeas ferientes cuncta sagittas;
Sic nunquam rapido lampades igne vacent;
Sic regat imperium, terrasque coerceat omnes
Caesar, ab Aenea qui tibi fratre nepos:
Effice, sit nobis non implacabilis ira,
Meque loco plecti commodiore velit.
Haec ego visus eram puero dixisse volucri;
Hos visus nobis ille dedisse sonos:
Per, mea tela, faces, et per, mea tela, sagittas,
Per matrem iuro, Caesareumque caput;
Nil, nisi concessum, nos te didicisse magistro,
Artibus et nullum crimen inesse tuis.
Utque hoc, sic utinam defendere cetera posses!
Scis aliud, quod te laeserit, esse magis.
Quidquid id est, neque enim debet dolor ille referri,
Non potes, a culpa, dicere, abesse tua.
Tu licet erroris sub imagine crimen obumbres,
Non gravior merito vindicis ira fuit.
Ut tamen adspicerem, consolarerque iacentem,
Lapsa per immensas est mihi penna vias.
Haec loca tunc primum vidi, quum matre rogante
Phasias est telis fixa puella meis.
Quae nunc cur iterum post saecula longa revisam,
Tu facis, o castris miles amice meis.
Pone metus igitur; mitescet Caesaris ira,
Et veniet votis mollior hora tuis.
Neve moram timeas, tempus, quod quaerimus, instat,
Cunctaque laetitiae plena triumphus habet.
Dum domus, et nati, dum mater Livia gaudet;
Dum gaudes, patriae magne ducisque pater:
Dum sibi gratatur populus, totamque per Urbem
Omnis odoratis ignibus ara calet;
Dum faciles aditus praebet venerabile templum,
Sperandum nostras posse valere preces.
Dixit; et aut ille est tenues dilapsus in auras,
Coeperunt sensus aut vigilare mei.
Si dubitem, quin his faveas, o Maxime, dictis,
Memnonio cygnos esse colore putem.
Sed neque mutatur nigra pice lacteus humor,
Nec, quod erat candens, fit terebinthus, ebur.
Conveniens animo genus est tibi, nobile namque
Pectus, et Herculeae simplicitatis habes.
Livor, iners vitium, mores non exit in altos,
Utque latens ima vipera serpit humo.

83 Alter *ut*, Alter *et* codd. Em. Burm. 87 *quod* non codd. Em. Heins. III, 14 *Sceptra*, ex interpretatione. 41 Chionides, Chiones fil. 52 *Constringit*. 84 *aura*. 88 *ducumque* tres codd. 89 Dum *tibi*. 100 Fabii genus ab Hercule ducebant. 101 in *istos*. Praeferebat Heins.

Mens tua sublimis supra genus eminet ipsum;
  Grandius ingenio nec tibi nomen inest.
Ergo alii noceant miseris, optentque timeri,
  Tinctaque mordaci spicula felle gerant.
At tua supplicibus domus est assueta iuvandis,
  In quorum numero me precor esse velis.

EPISTOLA IV.

Haec tibi non vanam portantia verba salutem
  Naso Tomitana mittit ab urbe tuus;
Utque suo faveas mandat, Rufine, Triumpho:
  In vestras venit si tamen ille manus.
Est opus exiguum, vastisque paratibus impar:
  Quale tamen cumque est, ut tueare, rogo.
Firma valent per se, nullumque Machaona quaerunt;
  Ad medicam dubius confugit aeger opem.
Non opus est magnis placido lectore poetis:
  Quamlibet invitum difficilemque tenent.
Nos, quibus ingenium longi minuere labores,
  (Aut etiam nullum forsitan ante fuit),
Viribus infirmi, vestro candore valemus;
  Quem mihi si demas, omnia rapta putem.
Cunctaque quum mea sint propenso nixa favore,
  Praecipuum veniae ius habet ille liber.
Spectatum vates alii scripsere triumphum:
  Est aliquid memori visa notare manu.
Nos ea vix avidam vulgo captata per aurem
  Scripsimus, atque oculi fama fuere mei.
Scilicet affectus similes, aut impetus idem,
  Rebus ab auditis conspicuisque venit?
Nec nitor argenti, quem vos vidistis, et auri,
  Quod mihi defuerit, purpuraque illa, queror.
Sed loca, sed gentes formatae mille figuris
  Nutrissent carmen, proeliaque ipsa, meum:
Et regum vultus, certissima pignora mentis,
  Iuvissent aliqua forsitan illud opus.
Plausibus ex ipsis populi, laetoque favore,
  Ingenium quodvis incaluisse potest.
Tamque ego sumpsissem tali clamore vigorem,
  Quam rudis audita miles ad arma tuba.
Pectora sint nobis nivibus glacieque licebit,
  Atque hoc, quem patior, frigidiora loco:
Illa ducis facies, in curru stantis eburno,
  Excuteret frigus sensibus omne meis.
His ego defectus, dubiisque auctoribus usus,
  Ad vestri venio iure favoris opem.
Nec mihi nota ducum, nec sunt mihi nota locorum
  Nomina: materiam vix habuere manus.
Pars quota de tantis rebus, quam Fama referre,
  Aut aliquis nobis scribere posset, erat?
Quo magis, o lector, debes ignoscere, si quid
  Erratum est illic, praeteritumve mihi.
Adde, quod, assiduam domini meditata querelam,
  Ad laetum carmen vix mea versa lyra est.
Vix bona post tanto quaerenti verba subibant;
  Et gaudere aliquid, res mihi visa nova est.
Utque reformidant insuetum lumina solem,
  Sic ad laetitiam mens mea segnis erat.
Est quoque cunctarum novitas carissima rerum,
  Gratiaque officio, quod mora tardat, abest.
Cetera certatim de magno scripta triumpho
  Iam pridem populi suspicor ore legi.
Illa bibit sitiens lector, mea pocula plenus:
  Illa recens pota est, nostra tepescit aqua.
Non ego cessavi, nec fecit inertia serum:
  Ultima me vasti sustinet ora freti.
Dum venit huc rumor, properataque carmina fiunt,
  Factaque eunt ad vos, annus abisse potest.
Nec minimum refert, intacta rosaria primus,
  An sera carpas paene relicta manu.
Quid mirum, lectis exhausto floribus horto,
  Si duce non facta est digna corona suo?
Deprecor, haec vatum contra sua carmina ne quis
  Dicta putet: pro se Musa locuta mea est.
Sunt mihi vobiscum communia sacra, poetae;
  In vestro miseris si licet esse choro.
Magnaque pars animae mecum vixistis, amici:
  Hac ego vos absens nunc quoque parte colo.
Sint igitur vestro mea commendanda favori
  Carmina, non possum pro quibus ipse loqui.
Scripta placent a morte fere, quia laedere vivos
  Livor, et iniusto carpere dente solet.
Si genus est mortis male vivere; terra moratur,
  Et desunt fatis sola sepulcra meis.
Denique opus nostrae culpetur ut undique curae,
  Officium, nemo, qui reprehendat, erit.
Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas:
  Hac ego contentos auguror esse deos.
Haec facit, ut veniat pauper quoque gratus ad aras,
  Et placeat caeso non minus agna bove.
Res quoque tanta fuit, quantae subsistere summo
  Aeneidos vati grande fuisset onus.
Ferre etiam molles elegi tam vasta triumphi
  Pondera disparibus non potuere rotis.
Quo pede nunc utar, dubia est sententia nobis;
  Alter enim de te, Rhene, triumphus adest.
Irrita verorum non sunt praesagia vatum:
  Danda Iovi laurus, dum prior illa viret.
Nec mea verba legis, qui sum submotus ad Istrum,
  Non bene pacatis flumina pota Getis;
Ista dei vox est: deus est in pectore nostro;
  Haec duce praedico vaticinorque deo.
Quid cessas currum pompamque parare triumphis,
  Livia? iam nullas dant tibi bella moras.
Perfida damnatas Germania proiicit hastas;
  Iam pondus dices omen habere meum.
Crede, brevique fides aderit; geminabit honorem
  Filius, et iunctis, ut prius, ibit equis.
Prome, quod iniicias humeris victoribus, ostrum;
  Ipsa potest solitum nosse corona caput.
Scuta, sed et galeae gemmis radientur et auro,
  Stentque super vinctos trunca tropaea viros.
Oppida turritis cingantur eburnea muris,
  Fictaque res vero more putetur agi.
Squalidus immissos fracta sub arundine crines
  Rhenus, et infectas sanguine portet aquas.
Barbara iam capti poscunt insignia reges,
  Textaque fortuna divitiora sua.
Et quae praeterea virtus invicta tuorum
  Saepe parata tibi, saepe paranda facit.
Di, quorum monitu sumus eventura locuti,
  Verba, precor, celeri nostra probate fide.

EPISTOLA V.

Quam legis, unde tibi mittatur epistola, quaeris?
  Hinc, ubi caeruleis iungitur Ister aquis.
Ut regio dicta est, succurrere debet et auctor,
  Laesus ab ingenio Naso poeta suo.
Qui tibi, quam mallet praesens afferre salutem,
  Mittit ab hirsutis, Maxime Cotta, Getis.
Legimus, o iuvenis, patrii non degener oris,
  Dicta tibi pleno verba diserta foro.

IV, 3 Rufine, *libello*; e glossa. 19 *vulgi*. 24 *defuerint* Heins. e cod. 27 *gentis* codd. plur. 46 vix mea *Musa venit*. 51 *gratissima*. 62 *poma* relicta duo codd. 70 Hac quoque non abs. vos ego cod. Placebat Burm. V, 5 *deferre* Burm. e cod.

Quae, quanquam lingua mihi sunt properante per horas
Lecta satis multas, pauca fuisse queror.
Plura sed haec feci relegendo saepe; nec unquam
Non mihi, quam primo, grata fuere magis.
Quumque nihil toties lecta e dulcedine perdant,
Viribus illa suis, non novitate, placent.
Felices, quibus haec ipso cognoscere in actu,
Et tam facundo contigit ore frui!
Nam quanquam sapor est allata dulcis in unda,
Gratius ex ipso fonte bibuntur aquae;
Et magis adducto pomum decerpere ramo,
Quam de caelata sumere lance iuvat.
At nisi peccassem, nisi me mea Musa fugasset,
Quod legi, tua vox exhibuisset opus.
Utque fui solitus, sedissem forsitan unus
De centum iudex in tua verba viris;
Maior et implesset praecordia nostra voluptas,
Quum traherer dictis annueremque tuis.
Quem quoniam fatum, vobis patriaque relictis,
Inter inhumanos maluit esse Getas:
Quod licet, ut videar tecum magis esse legendo,
Saepe, precor, studii pignora mitte tui;
Exemploque meo, nisi dedignaris id ipsum,
Utere, quod nobis rectius ipse dares.
Namque ego, qui perii iam pridem, Maxime, vobis,
Ingenio nitor non periisse meo.
Redde vicem, nec rara tui monumenta laboris
Accipiant nostrae, grata futura, manus.
Dic tamen, o iuvenis studiorum plene meorum,
Ecquid ab his ipsis admoneare mei?
Ecquid ubi aut recitas factum modo carmen amicis,
Aut, quod saepe soles, exigis ut recitent,
Interdum queritur tua mens, oblita quid absit;
Nescio quid certe sentit abesse sui?
Utque loqui de me multum praesente solebas,
Nunc quoque Nasonis nomen in ore tuo est?
Ipse quidem Getico peream violatus ab arcu;
Et sit periuri quam prope poena vides;
Te nisi momentis video paene omnibus absens!
Gratia dis, menti quolibet ire licet.
Hac ubi perveni, nulli cernendus, in Urbem,
Saepe loquor tecum, saepe loquente fruor.
Tunc mihi difficile est, quam sit bene, dicere, quamque
Candida iudiciis hora sit illa meis.
Tunc me, si qua fides, coelesti sede receptum
Cum fortunatis suspicor esse deis.
Rursus, ut huc redii, coelum superosque relinquo,
A Styge nec longe Pontica distat humus.
Unde ego si fato nitor prohibente reverti,
Spem sine profectu, Maxime, tolle mihi.

EPISTOLA VI.

Naso suo, nomen posuit cui paene, sodali
Mittit ab Euxinis hoc breve carmen aquis.
At si cauta parum scripsisset dextra, quis esses,
Forsitan officio parta querela foret.
Cur tamen, hoc aliis tutum credentibus, unus,
Appellent ne te carmina nostra, rogas?
Quanta sit in media clementia Caesaris ira,
Ex me, si nescis, certior esse potes.
Huic ego, quam patior, nil possem demere poenae,
Si iudex meriti cogerer esse mei.
Non vetat ille sui quenquam meminisse sodalis,
Nec prohibet tibi me scribere, teque mihi.
Nec scelus admittas, si consoleris amicum,
Mollibus et verbis aspera fata leves.
Cur, dum tuta times, facis ut reverentia talis
Fiat in Augustos invidiosa deos?
Fulminis afflatos interdum vivere telis
Vidimus, et refici, non prohibente Iove.
Nec, quia Neptunus navem lacerarat Ulixis,
Leucothee nanti ferre negavit opem.
Crede mihi, miseris coelestia numina parcunt,
Nec semper laesos, et sine fine, premunt.
Principe nec nostro deus est moderatior ullus;
Iustitia vires temperat ille suas.
Nuper eam Caesar, facto de marmore templo,
Iampridem posuit mentis in aede suae.
Iupiter in multos temeraria fulmina torquet,
Qui poenam culpa non meruere pari.
Obruerit saevis quum tot deus aequoris undis,
Ex illis mergi pars quota digna fuit?
Quum pereant acie fortissima quaeque, vel ipso
Iudice, delectus Martis iniquus erit.
At, si forte velis in nos inquirere, nemo est,
Qui se, quod patitur, commeruisse neget.
Adde, quod exstinctos vel aqua, vel Marte, vel igni
Nulla potest iterum restituisse dies.
Restituit multos, aut poenae parte levavit
Caesar; et in multis me velit esse precor.
An tu, quum tali populus sub principe simus,
Alloquio profugi credis inesse metum?
Forsitan haec domino Busiride iure timeres,
Aut solito clausos urere in aere viros.
Desine mitem animum vano infamare timore:
Saeva quid in placidis saxa vereris aquis?
Ipse ego, quod primo scripsi sine nomine vobis,
Vix excusari posse mihi videor.
Sed pavor attonito rationis ademerat usum,
Cesserat omne novis consiliumque malis.
Fortunamque meam metuens, non vindicis iram,
Terrebar titulo nominis ipse mei.
Hactenus admonitus memori concede poetae,
Ponat ut in chartis nomina cara suis.
Turpe erit ambobus, longo mihi proximus usu
Si nulla libri parte legere mei.
Ne tamen iste metus somnos tibi rumpere possit,
Non ultra, quam vis, officiosus ero;
Teque tegam, qui sis, nisi quum permiseris ipse:
Cogetur nemo munus habere meum.
Tu modo, quem poteras vel aperte tutus amare,
Si res est anceps ista, latenter ama.

EPISTOLA VII.

Verba mihi desunt eadem tam saepe roganti,
Iamque pudet vanas fine carere preces.
Taedia consimili fieri de carmine vobis,
Quidque petam, cunctos edidicisse reor.
Nostra quid apportet iam nostis epistola, quamvis
Charta sit a vinclis non labefacta suis.
Ergo mutetur nostri sententia scripti,
Ne toties contra, quam rapit amnis, eam.
Quod bene de vobis speravi, ignoscite, amici:
Talia peccandi iam mihi finis erit.
Nec gravis uxori dicar; quae scilicet in me
Quam proba, tam timida est, experiensque parum.
Haec quoque, Naso, feres: etenim peiora tulisti!
Iam tibi sentiri sarcina nulla potest.

11 sed *effeci* Heins. Sane versu sq. multi codd. *Haec* mihi, quam primo, grata fuere *minus*. Burm. e c. dedit *legenda* (pignora mitte). 41 sq. mutavi interpunctionem, quum antea interrogatio fini 42 autem parenthesis haberetur loco. VI, 17 *afflictos* duo codd. quod praeferebat Burm. 29 *L.* templum Martis Ultoris referunt; eam enim ultionem Iustitiae quasi nomine exactam. 53 *cogni* Sic Heins. VII, 5 *Nostraque* quid *portet*. 12 *proficiensque* cod.

Ductus ab armento taurus detrectat aratrum,
Subtrahit et duro colla novella iugo.
Nos, quibus assuevit fatum crudeliter uti,
Ad mala iam pridem non sumus ulla rudes,
Venimus in Geticos fines: moriamur in illis,
Parcaque ad extremum, qua mea coepit, eat.
Spem iuvet amplecti! quae non iuvat irrita semper;
Et fieri cupias si qua, futura putes.
Proximus huic gradus est, bene desperare salutem,
Seque semel vera scire perisse fide.
Curando fieri quaedam maiora videmus
Vulnera, quae melius non tetigisse fuit.
Mitius ille perit, subita qui mergitur unda,
Quam sua qui tumidis brachia lassat aquis.
Cur ego concepi Scythicis me posse carere
Finibus, et terra prosperiore frui?
Cur aliquid de me speravi lenius unquam?
An Fortuna mihi sic mea nota fuit?
Torqueor en gravius, repetitaque forma locorum
Exsilium renovat triste, recensque facit.
Est tamen utilius, studium cessasse meorum,
Quam, quas admorint, non valuisse preces.
Magna quidem res est, quam non audetis, amici;
Sed si quis peteret, qui dare vellet, erat.
Dummodo non vobis hoc Caesaris ira negarit,
Fortiter Euxinis immoriemur aquis.

EPISTOLA VIII.

Quae tibi, quaerebam, memorem testantia curam
Dona Tomitanus mittere posset ager.
Dignus es argento, fulvo quoque dignior auro:
Sed te, cum donas, ista iuvare solent.
Nec tamen haec loca sunt ullo pretiosa metallo:
Hostis ab agricola vix sinit illa fodi.
Purpura saepe tuos fulgens praetexit amictus:
Sed non Sarmatica tingitur illa manu.
Vellera dura ferunt pecudes, et Palladis uti
Arte Tomitanae non didicere nurus.
Femina pro lana Cerealia munera frangit,
Suppositoque gravem vertice portat aquam.
Non hic pampineis amicitur vitibus ulmus:
Nulla premunt ramos pondere poma suo.
Tristia deformes pariunt absinthia campi,
Terraque de fructu quam sit amara docet.
Nil igitur tota Ponti regione sinistri,
Quod mea sedulitas mittere posset, erat.
Clausa tamen misi Scythica tibi tela pharetra:
Hoste precor fiant illa cruenta tuo.
Hos habet haec calamos, hos haec habet ora libellos:
Haec viget in nostris, Maxime, Musa locis.
Quae quanquam misisse pudet, quia parva videntur,
Tu tamen haec, quaeso, consule missa boni.

EPISTOLA IX.

Quod sit in his eadem sententia, Brute, libellis,
Carmina nescio quem carpere nostra refers:
Nil nisi me terra fruar ut propiore rogare;
Et, quam sim denso cinctus ab hoste, queri.
O quam de multis vitium reprehenditur unum!
Hoc peccat solum si mea Musa, bene est.
Ipse ego librorum video delicta meorum,
Quum sua plus iusto carmina quisque probet.
Auctor opus laudat. Sic forsitan Agrius olim
Thersiten facie dixerit esse bona.
Iudicium tamen hic nostrum non decipit error;
Nec, quidquid genui, protinus illud amo.
Cur igitur, si me videam delinquere, peccem,
Et patiar scripto crimen inesse, rogas.
Non eadem ratio est, sentire et demere morbos:
Sensus inest cunctis; tollitur arte malum.
Saepe aliquod cupiens verbum mutare, relinquo,
Iudicium vires destituuntque meum.
Saepe piget, quid enim dubitem tibi vera fateri!
Corrigere, et longi ferre laboris onus.
Scribentem iuvat ipse favor, minuitque laborem,
Cumque suo crescens pectore fervet opus.
Corrigere at res est tanto magis ardua, quanto
Magnus Aristarcho maior Homerus erat.
Sic animum lento curarum frigore laedit,
Ut cupidi cursor frena retentat equi.
Atque ita di mites minuant mihi Caesaris iram,
Ossaque pacata nostra tegantur humo;
Ut mihi conanti nonnunquam intendere curas,
Fortunae species obstat acerba meae.
Vixque mihi videor, faciam quod carmina, canam,
Inque feris curem corrigere illa Getis.
Nil tamen e scriptis magis excusabile nostris,
Quam sensus cunctis paene quod unus inest.
Laeta fere laetus cecini, cano tristia tristis:
Conveniens operi tempus utrumque suo est.
Quid, nisi de vitio scribam regionis amarae?
Utque solo moriar commodiore, precer?
Quum toties eadem dicam, vix audior ulli,
Verbaque profectu dissimulata carent.
Et tamen haec eadem quum sint, non scribimus iisdem,
Unaque per plures vox mea tentat opem.
An, ne bis sensum lector reperiret eundem,
Unus amicorum, Brute, rogandus erat?
Non fuit hoc tanti; confesso ignoscite, docti:
Vilior est operis fama salute mea.
Denique materiam, quam quis sibi finxerit ipse,
Arbitrio variat multa poeta suo.
Musa mea est index nimium quoque vera malorum,
Atque incorrupti pondera testis habet.
Nec liber ut fieret, sed uti sua cuique daretur
Littera, propositum curaque nostra fuit.
Postmodo collectas, utcumque sine ordine, iunxi;
Hoc opus electum ne mihi forte putes.
Da veniam scriptis, quorum non gloria nobis
Causa, sed utilitas officiumque, fuit.

21 iuvet, alios; nam irrita semper spes non iuvat. 22 Et sane iuvet ea putare, quae cupias fieri. 30 *proximiore* cod. qua voce versus est Seneca Ep. 39 sq. Sunt verba spem in ipsa desperatione non deponentis: Dummodo Caesaris ira non adeo usque immitis fuerit, ut vobis petere pro me interdixerit, fortiter mortem exspectabo. VIII, 8 *Sarmatico — mari.* IX, 9 Agrius, pater Thersitae. 15 *cura* est cod. 25 laedit, videl. corrigere. Frustra haesit in loco sano Burm. 33 *in* scriptis. 47 *materiae* Heins. *materiam* Burm. 50 *incorruptae* Heins. e duob. codd.

LIBER QUARTUS.

EPISTOLA I.

Accipe, Pompei, deductum carmen ab illo,
  Debitor est vitae qui tibi, Sexte, suae.
Qui si non prohibes a me tua nomina poni,
  Accedet meritis haec quoque summa tuis.
Sive trahis vultus; equidem peccasse fatebor:
  Delicti tamen est causa probanda mei.
Non potuit mea mens, quin esset grata, teneri;
  Sit precor officio non gravis ira pio.
O quoties ego sum libris mihi visus in istis
  Impius, in nullo quod legerere loco!
O quoties, aliis vellem quum scribere, nomen
  Retulit in ceras inscia dextra tuum!
Ipse mihi placuit mendis in talibus error,
  Et vix invita facta litura manu est.
Viderit ad summum, dixi: licet ipse queratur;
  Hanc pudet offensam non meruisse prius!
Da mihi, si quid ea est, hebetantem pectora Lethen;
  Oblitus potero non tamen esse tui;
Idque sinas oro, nec fastidita repellas
  Verba, nec officio crimen inesse putes;
Et levis haec meritis referatur gratia tantis:
  Sin minus, invito te quoque gratus ero.
Nunquam pigra fuit nostris tua gratia rebus,
  Nec mihi munificas arca negavit opes.
Nunc quoque nil subitis clementia territa fatis
  Auxilium vitae fertque feretque meae.
Unde, roges forsan, fiducia tanta futuri
  Sit mihi: quod fecit, quisque tuetur opus.
Ut Venus artificis labor est et gloria Coi,
  Aequoreo madidas quae premit imbre comas;
Arcis ut Actaeae vel eburna vel aenea custos
  Bellica Phidiaca stat dea facta manu;
Vindicat ut Calamis laudem, quos fecit, equorum;
  Ut similis verae vacca Myronis opus:
Sic ego pars rerum non ultima, Sexte, tuarum,
  Tutelaeque feror munus opusque tuae.

EPISTOLA II.

Quod legis, o vates magnorum maxime regum,
  Venit ab intonsis usque, Severe, Getis;
Cuius adhuc nomen nostros tacuisse libellos,
  Si modo permittis dicere vera, pudet.
Orba tamen numeris cessavit epistola nunquam
  Ire per alternas officiosa vices.
Carmina sola tibi memorem testantia curam
  Non data sunt: quid enim, quae facis ipse, darem?
Quis mel Aristaeo, quis Baccho vina Falerno,
  Triptolemo fruges, poma det Alcinoo?
Fertile pectus habes, interque Helicona colentes
  Uberius nulli provenit ista seges.
Mittere carmen ad hunc, frondes erat addere silvis:
  Haec mihi cunctandi causa, Severe, fuit.
Nec tamen ingenium nobis respondet, ut ante,
  Sed siccum sterili vomere litus aro.
Scilicet ut limus venas excaecat in undis,
  Laesaque suppresso fonte resistit aqua:
Pectora sic mea sunt limo vitiata malorum,
  Et carmen vena pauperiore fluit.
Si quis in hac ipsum terra posuisset Homerum;
  Esset, crede mihi, factus et ille Getes.
Da veniam fasso; studiis quoque frena remisi,
  Ducitur et digitis littera rara meis.
Impetus ille sacer, qui vatum pectora nutrit,
  Qui prius in nobis esse solebat, abest.
Vix venit ad partes, vix sumptae Musa tabellae
  Imponit pigras paene coacta manus;
Parvaque, ne dicam scribendi nulla voluptas
  Est mihi: nec numeris nectere verba iuvat.
Sive quod hinc fructus adeo non cepimus ullos,
  Principium nostri res sit ut ista mali:
Sive quod in tenebris numerosos ponere gressus,
  Quodque legas nulli, scribere carmen, idem est.
Excitat auditor studium, laudataque virtus
  Crescit, et immensum gloria calcar habet.
Hic mea cui recitem, nisi flavis scripta Corallis,
  Quasque alias gentes barbarus Ister habet?
Sed quid solus agam? quaque infelicia perdam
  Otia materia, surripiamque diem?
Nam quia nec vinum, nec me tenet alea fallax,
  Per quae clam tacitum tempus abire solet;
Nec me, quod cuperem, si per fera bella liceret,
  Oblectat cultu terra novata suo;
Quid, nisi Pierides, solatia frigida, restant,
  Non bene de nobis quae meruere deae?
At tu, cui bibitur felicius Aonius fons,
  Utiliter studium quod tibi cedit, ama;
Sacraque Musarum merito cole, quodque legamus,
  Huc aliquod curae mitte recentis opus.

EPISTOLA III.

Conquerar, an taceam? ponam sine nomine crimen?
  An notum, qui sis, omnibus esse velim?
Nomine non utar, ne commendere querela,
  Quaeraturque tibi carmine fama meo.
Dum mea puppis erat valida fundata carina,
  Qui mecum velles currere, primus eras.
Nunc, quia contraxit vultum Fortuna, recedis,
  Auxilio postquam scis opus esse tuo.
Dissimulas etiam, nec me vis nosse videri,
  Quisque sit, audito nomine, Naso, rogas.
Ille ego sum, quanquam non vis audire, vetusta
  Paene puer puero iunctus amicitia.
Ille ego, qui primus tua seria nosse solebam,
  Qui tibi iucundis primus adesse iocis.
Ille ego convictor, densoque domesticus usu,
  Ille ego iudiciis unica Musa tuis.
Idem ego sum, qui nunc, an vivam, perfide, nescis;
  Cura tibi de quo quaerere nulla fuit.
Sive fui nunquam carus, simulasse fateris:
  Seu non fingebas, inveniere levis.
Aut age dic aliquam, quae te mutaverit, iram;
  Nam nisi iusta tua est, iusta querela mea est.
Quae te consimilem res nunc vetat esse priori?
  An crimen, coepi quod miser esse, vocas?
Si mihi rebus opem nullam factisque ferebas,
  Venisset verbis charta notata tribus.
Vix equidem credo, sed et insultare iacenti
  Te mihi, nec verbis parcere, Fama refert.
Quid facis, o demens? cur, si Fortuna recedat,
  Naufragio lacrimas eripis ipse tuo?
Haec dea non stabili, quam sit levis, orbe fatetur,
  Quem summum dubio sub pede semper habet.

Lib. IV, Ep. I, 3 Qui *seu.* 11 *alii* cod. *aliud* Burm. e codd. 26 fertque *refertque* codd. Em. Heins. *Fu-fuerit.* II, 14 *cunctanti.* 23 *studii* codd. plurimi. 33 *gestus.* Sic Heins. 46 *restat* Heins. e quatu[illegible] III, 14 *Et* tibi. 17 *Ille* ego sum. 19 *fereris* Heins. e. 29 *ah* demens. Sic Heins.

Quolibet est folio, quavis incertior aura:
Par illi levitas, improbe, sola tua est.
Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,
Et subito casu, quae valuere, ruunt.
Divitis audita est cui non opulentia Croesi?
Nempe tamen vitam captus ab hoste tulit.
Ille Syracosia modo formidatus in urbe,
Vix humili duram repulit arte famem.
Quid fuerat Magno maius? tamen ille rogavit
Submissa fugiens voce clientis opem;
Cuique viro totus terrarum paruit orbis,
Indigus effectus omnibus ipse magis.
Ille Iugurthino clarus Cimbroque triumpho,
Quo victrix toties consule Roma fuit,
In coeno latuit Marius, cannaque palustri,
Pertulit et tanto multa pudenda viro.
Ludit in humanis divina potentia rebus,
Et certam praesens vix habet hora fidem.
Litus ad Euxinum, si quis mihi diceret, ibis,
Et metues, arcu ne feriare Getae:
I, bibe, dixissem, purgantes pectora sucos,
Quidquid et in tota nascitur Anticyra.
Sum tamen haec passus; nec, si mortalia possem,
Et summi poteram tela cavere dei.
Tu quoque fac timeas; et, quae tibi laeta videntur,
Dum loqueris, fieri tristia posse puta.

EPISTOLA IV.

Nulla dies adeo est australibus humida nimbis,
Non intermissis ut fluat imber aquis.
Nec sterilis locus ullus ita est, ut non sit in illo
Mista fere duris utilis herba rubis.
Nil adeo Fortuna gravis miserabile fecit,
Ut minuant nulla gaudia parte malum.
Ecce domo, patriaque carens, oculisque meorum,
Naufragus in Getici litoris actus aquas;
Qua tamen inveni, vultum diffundere causam
Possem, Fortunae nec meminisse meae.
Nam mihi quum fulva tristis spatiarer arena,
Visa est a tergo penna dedisse sonum.
Respicio; nec corpus erat, quod cernere possem;
Verba tamen sunt haec aure recepta mea:
En ego laetarum venio tibi nuntia rerum,
Fama per immensas aere lapsa vias.
Consule Pompeio, quo non tibi carior alter,
Candidus et felix proximus annus erit.
Dixit, et, ut laeto Pontum rumore replevit,
Ad gentes alias hinc dea vertit iter.
At mihi, dilapsis inter nova gaudia curis,
Excidit asperitas huius iniqua loci.
Ergo ubi, Iane biceps, longum reseraveris annum,
Pulsus et a sacro mense December erit;
Purpura Pompeium summi velabit honoris,
Ne titulis quidquam debeat ille suis.
Cernere iam videor rumpi penetralia turba,
Et populum laedi deficiente loco;
Templaque Tarpeiae primum tibi sedis adiri,
Et fieri faciles in tua vota deos;
Colla boves niveos certae praebere securi,
Quos aluit campis herba Falisca suis;
Quumque deos omnes, tum, quos impensius aequos
Esse tibi cupias, cum Iove Caesar erit.
Curia te excipiet, Patresque e more vocati
Intendent aures ad tua verba suas.
Hos ubi facundo tua vox hilaraverit ore,
Utque solet, tulerit prospera verba dies;
Egeris et meritas superis cum Caesare grates,
Qui causam, facias cur ita saepe, dabit;
Inde domum repetes toto comitante senatu,
Officium populi vix capiente domo.
Me miserum, turba quod non ego cernor in illa,
Nec poterunt istis lumina nostra frui!
Quamlibet absentem, qua possum, mente videbo:
Adspiciet vultus consulis illa sui.
Di faciant, aliquo subeat tibi tempore nostrum
Nomen, et, Heu, dicas, quid miser ille facit!
Haec tua pertulerit si quis mihi verba, fatebor
Protinus exsilium mollius esse meum.

EPISTOLA V.

Ite, leves elegi, doctas ad consulis aures;
Verbaque honorato ferte legenda viro.
Longa via est, nec vos pedibus proceditis aequis,
Tectaque brumali sub nive terra latet.
Quum gelidam Thracen, et opertum nubibus Haemum,
Et maris Ionii transieritis aquas;
Luce minus decima dominam venietis in Urbem,
Ut festinatum non faciatis iter.
Protinus inde domus vobis Pompeia petatur:
Non est Augusto iunctior ulla foro.
Si quis, ut in populo, qui sitis, et unde, requiret;
Nomina decepta quaelibet aure ferat.
Ut sit enim tutum, sicut reor esse, fateri;
Verba minus certe ficta timoris habent.
Copia nec vobis ullo prohibente videndi
Consulis, ut limen contigeritis, erit.
Aut reget ille suos, dicendo iura, Quirites,
Conspicuum signis quum premet altus ebur;
Aut, populi reditus positam componet ad hastam,
Et minui magnae non sinet Urbis opes.
Aut, ut erunt Patres in Iulia templa vocati,
De tanto dignis consule rebus aget.
Aut feret Augusto solitam natoque salutem,
Deque parum noto consulet officio.
Tempus ab his vacuum Caesar Germanicus omne
Auferet: a magnis hunc colit ille deis.
Quum tamen a turba rerum requieverit harum,
Ad vos mansuetas porriget ille manus;
Quidque parens ego vester agam, fortasse requiret.
Talia vos illi reddere verba velim:
Vivit adhuc, vitamque tibi debere fatetur,
Quam prius a miti Caesare munus habet:
Te sibi, quum fugeret, memori solet ore referre,
Barbariae tutas exhibuisse vias:
Sanguine Bistonium quod non tepefecerit ensem,
Effectum cura pectoris esse tui:
Addita praeterea vitae quoque multa tuendae
Munera, ne proprias attenuaret opes.
Pro quibus ut meritis referatur gratia, iurat,
Se fore mancipium tempus in omne tuum.
Nam prius umbrosa carituros arbore montes,
Et freta velivolas non habitura rates,
Fulminaque in fontes cursu reditura supino,
Gratia quam meriti possit abire tui.
Haec ubi dixeritis, servet sua dona, rogate:
Sic fuerit vestrae causa peracta viae.

39 *Syracusa* duo codd. 42 clientis, Ptolemaei. 52 *Gete* (arcu; abl.) Heins. c. IV, 6 *pace* Burm. e cod. 9 causas. 27 penetralia, aedium, in quib. habitabat Pompeius; turba, salutantium. Frustra in loco haesit Burm. 40 *debent* codd. tres. 43 *cernar*. 44 *possunt*. V, 5 *Haemum* codd. plur. 24 *patrum toto*, altera voce e cod. desumpta, Burm. e. 25 *vacuo* Heins. e. male. 40 *mancipii — tui* Heins. 42 *veliferas* codd. plur. quod de ipsa nave, non de mari dicitur.

EPISTOLA VI.

Quam legis, ex illis tibi venit epistola, Brute,
  Nasonem nolles in quibus esse, locis.
Sed, tu quod nolles, voluit miserabile fatum.
  Hei mihi, plus illud, quam tua vota, valet!
In Scythia nobis quinquennis Olympias acta est:
  Iam tempus lustri transit in alterius.
Perstat enim Fortuna tenax, votisque malignum
  Opponit nostris insidiosa pedem.
Certus eras pro me, Fabiae lux, Maxime, gentis,
  Numen ad Augustum supplice voce loqui.
Occidis ante preces; causamque ego, Maxime, mortis,
  Nec fueram tanti, me reor esse tuae.
Iam timeo nostram cuiquam mandare salutem:
  Ipsum morte concidit auxilium.
Coeperat Augustus deceptae ignoscere culpae,
  Spem nostram terras deseruitque simul.
Quale tamen potui de coelite, Brute, recenti
  Vestra procul positus carmen in ora dedi.
Quae prosit pietas utinam mihi, sitque malorum
  Iam modus, et sacrae mitior ira domus!
Te quoque idem, liquido possum iurare, precari,
  O mihi non dubia cognite Brute nota.
Nam quum praestiteris verum mihi semper amorem,
  Hic tamen adverso tempore crevit amor.
Quique tuas pariter lacrimas nostrasque videret,
  Passuros poenam crederet esse duos.
Lenem te miseris genuit Natura, nec ulli
  Mitius ingenium, quam tibi, Brute, dedit.
Ut qui, quid valeas, ignoret, Marte forensi,
  Posse tuo peragi vix putet ore reos.
Scilicet eiusdem est, quamvis pugnare videtur,
  Supplicibus facilem, sontibus esse trucem.
Quum tibi suscepta est legis vindicta severae;
  Verba velut tinctum singula virus habent.
Hostibus eveniat, quam sis violentus in armis,
  Sentire, et linguae tela subire tuae;
Quae tibi tam tenui cura limantur, ut omnes
  Istius ingenium corporis esse negent.
At si quem laedi fortuna cernis iniqua,
  Mollior est animo femina nulla tuo.
Hoc ego praecipue sensi, quum magna meorum
  Notitiam pars est infitiata mei.
Immemor illorum, vestri non immemor unquam,
  Qui mala sollicití nostra levastis, ero.
Et prius, heu nobis nimium conterminus! Ister
  In caput Euxino de mare vertet iter;
Utque Thyesteae redeant si tempora mensae,
  Solis ad Eoas currus agetur aquas:
Quam quisquam vestrum, qui me doluistis ademptum,
  Arguat ingratum non meminisse sui.

EPISTOLA VII.

Missus es Euxinas quoniam, Vestalis, ad undas,
  Ut positis reddas iura sub axe locis;
Adspicis en, praesens, quali iaceamus in arvo,
  Nec me testis eris falsa solere queri.
Accedet voci per te non irrita nostrae,
  Alpinis iuvenis regibus orte, fides.
Ipse vides certe glacie concrescere Pontum;
  Ipse vides rigido stantia vina gelu.
Ipse vides, onerata ferox ut ducat Iazyx
  Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.
Adspicis et mitti sub adunco toxica ferro,
  Et telum causas mortis habere duas.
Atque utinam pars haec tantum spectata fuisset,
  Non etiam proprio cognita Marte tibi!
Tenditis ad primum per densa pericula pilum;
  Contigit ex merito qui tibi nuper honos.
Sit licet hic titulus plenis tibi fructibus ingens,
  Ipsa tamen virtus ordine maior erat.
Non negat hoc Ister: cuius tua dextera quondam
  Puniceam Getico sanguine fecit aquam.
Non negat Aegypsos, quae, te subeunte, recepta
  Sensit in ingenio nil opis esse loci.
Nam dubium, positu melius defensa manuve,
  Urbs erat in summo nubibus aequa iugo.
Sithonio regi ferus interceperat illam
  Hostis, et ereptas victor habebat opes;
Donec fluminea devecta Vitellius unda
  Intulit, exposito milite, signa Getis.
At tibi, progenies alti fortissima Donni,
  Venit in adversos impetus ire viros.
Nec mora: conspicuus longe fulgentibus armis,
  Fortia ne possint facta latere, caves;
Ingentique gradu contra ferrumque locumque,
  Saxaque brumali grandine plura, subis.
Nec te missa super iaculorum turba moratur,
  Nec quae vipereo tela cruore madent.
Spicula cum pictis haerent in casside pennis,
  Parsque fere scuti vulnere nulla vacat.
Nec corpus cunctos feliciter effugit ictus,
  Sed minor est acri laudis amore dolor.
Talis apud Troiam Danais pro navibus Aiax
  Dicitur Hectoreas sustinuisse faces.
Ut propius ventum est, admotaque dextera dextrae,
  Resque fero potuit comminus ense geri;
Dicere difficile est, quid Mars tuus egerit illic,
  Quotque neci dederis, quosque, quibusque modis.
Ense tuo factos calcabas victor acervos,
  Impositoque Getes sub pede multus erat.
Pugnat ad exemplum primi minor ordine pili,
  Multaque fert miles vulnera, multa facit.
Sed tantum virtus alios tua praeterit omnes,
  Ante citos quantum Pegasus ibat equos.
Vincitur Aegypsos; testataque tempus in omne
  Sunt tua, Vestalis, carmine facta meo.

EPISTOLA VIII.

Littera sera quidem, studiis exculte Suilli,
  Huc tua pervenit, sed mihi grata tamen;
Qua, pia si possit superos lenire rogando
  Gratia, laturum te mihi dicis opem.
Ut iam nil praestes, animi sum factus amici
  Debitor; at meritum, velle iuvare, voco.
Impetus iste tuus longum mihi duret in aevum,
  Neve malis pietas sit tua lassa meis.
Ius aliquod faciunt affinia vincula nobis,
  Quae semper maneant illabefacta precor.
Nam tibi quae coniux, eadem mihi filia paene est;
  Et quae te generum, me vocat illa virum.
Hei mihi, si lectis vultum tu versibus istis
  Ducis, et affinem te pudet esse meum!
At nihil hic dignum poteris reperire pudore,
  Praeter Fortunam, quae mihi caeca fuit.
Seu genus excutias: equites, ab origine prima,
  Usque per innumeros inveniemur avos.
Sive velis, qui sint, mores inquirere nostros:
  Errorem misero detrahe, labe carent.
Tu modo si quid agi sperabis posse precando,
  Quos colis, exora supplice voce deos.

VI, 47 sq. Et currus Solis agetur ad aquas Eoas, ut si (quasi) reditura sint tempora mensae Th— VII. 9 *Iacis. Iazix* codd. Em. Merula. 19 et 21 *neget* Burm. e cod. 29 *Dentai, Dasnt*; Heins. e cod. [illegible] plenus erat homo. 37 *horreat* Burm. e cod. VIII, 7 *modo duret*. 17 *Si* genus cod. [illegible]

Di tibi sunt Caesar iuvenis: tua numina placa;
  Hac certe nulla est notior ara tibi.
Non sinit illa sui vanas antistitis unquam
  Esse preces. Nostris hinc pete rebus opem.
Quamlibet exigua si nos ea iuverit aura,
  Obruta de mediis cymba resurget aquis.
Tunc ego tura feram rapidis sollemnia flammis,
  Et, valeant quantum numina, testis ero.
Nec tibi de Pario statuam, Germanice, templum
  Marmore; carpsit opes illa ruina meas.
Templa domus vobis faciant urbesque beatae:
  Naso suis opibus, carmine, gratus erit.
Parva quidem fateor pro magnis munera reddi,
  Quum pro concessa verba salute damus.
Sed qui, quam potuit, dat maxima, gratus abunde est;
  Et finem pietas contigit illa suum.
Nec, quae de parva dis pauper libat acerra,
  Tura minus, grandi quam data lance, valent;
Agnaque tam lactens, quam gramine pasta Falisco
  Victima Tarpeios inficit icta focos.
Nec tamen officio vatum per carmina facto
  Principibus res est gratior ulla viris.
Carmina vestrarum peragunt praeconia laudum,
  Neve sit actorum fama caduca cavent.
Carmine fit vivax virtus, expersque sepulcri
  Notitiam serae posteritatis habet.
Tabida consumit ferrum lapidemque vetustas,
  Nullaque res maius tempore robur habet.
Scripta ferunt annos: scriptis Agamemnona nosti,
  Et quisquis contra, vel simul arma tulit.
Quis Thebas septemque duces sine carmine nosset,
  Et quidquid post haec, quidquid et ante fuit?
Di quoque carminibus, si fas est dicere, fiunt,
  Tantaque maiestas ore canentis eget.
Sic Chaos, ex illa naturae mole prioris,
  Digestum partes scimus habere suas;
Sic affectantes coelestia regna Gigantes
  Ad Styga nimbifero vindicis igne datos.
Sic victor laudem superatis Liber ab Indis,
  Alcides capta traxit ab Oechalia.
Et modo, Caesar, avum, quem virtus addidit astris,
  Sacrarunt aliqua carmina parte tuum.
Si quid adhuc igitur vivi, Germanice, nostro
  Restat in ingenio, serviet omne tibi.
Non potes officium vatis contemnere vates;
  Iudicio pretium res habet ista tuo.
Quod nisi te numen tantum ad maiora vocasset,
  Gloria Pieridum summa futurus eras.
Sed dare materiam nobis, quam carmina, mavis;
  Nec tamen ex toto deserere illa potes.
Nam modo bella geris, numeris modo verba coerces,
  Quodque aliis opus est, hoc tibi ludus erit.
Utque nec ad citharam, nec ad arcum segnis Apollo est,
  Sed venit ad sacras nervus uterque manus;
Sic tibi nec docti, nec desunt principis artes:
  Mista sed est animo cum Iove Musa tuo.
Quae quoniam nec nos unda submovit ab illa,
  Ungula Gorgonei quam cava fecit equi;
Prosit, opemque ferat communia sacra tueri,
  Atque isdem studiis imposuisse manum:
Litora pellitis nimium subiecta Corallis
  Ut tandem saevos effugiamque Getas:
Clausaque si misero patria est, ut ponar in ullo,
  Qui minus Ausonia distet ab Urbe, loco;
Unde tuas possim laudes celebrare recentes,
  Magnaque quam minima facta referre mora.
Tangat ut hoc votum coelestia, care Suilli,
  Numina, pro socero paene precare tuo.

EPISTOLA IX.

Unde licet, non unde iuvat, Graecine, salutem
  Mittit ab Euxinis hanc tibi Naso vadis;
Missaque di faciant Auroram occurrat ad illam,
  Bis senos fasces quae tibi prima dabit.
Ut, quoniam sine me tanges Capitolia consul,
  Et fiam turbae pars ego nulla tuae,
In domini subeat partes, et praestet amici
  Officium iusso littera nostra die.
Atque ego si fatis genitus melioribus essem,
  Et mea sincero curreret axe rota:
Quo nunc nostra manus per scriptum fungitur, esset
  Lingua salutandi munere functa tui;
Gratatusque darem cum dulcibus oscula verbis,
  Nec minus ille meus, quam tuus, esset honor.
Illa, confiteor, sic essem luce superbus,
  Ut caperet fastus vix domus ulla meos.
Dumque latus sancti cingit tibi turba senatus,
  Consulis ante pedes ire viderer eques;
Et quanquam cuperem semper tibi proximus esse,
  Gauderem lateri non habuisse locum.
Nec querulus, turba quamvis eliderer essem,
  Sed foret a populo tunc mihi dulce premi.
Prospicerem gaudens, quantus foret agminis ordo,
  Densaque quam longum turba teneret iter.
Quoque magis noris, quam me vulgaria tangant,
  Spectarem, qualis purpura te tegeret.
Signa quoque in sella nossem formata curuli,
  Et totum Numidae sculptile dentis opus.
At quum Tarpeias esses deductus in arces,
  Dum caderet iussu victima sacra tuo:
Me quoque secreto grates sibi magnus agentem
  Audisset, media qui sedet aede, deus;
Turaque mente magis plena, quam lance, dedissem
  Ter quater, imperii laetus honore tui.
Hic ego praesentes inter numerarer amicos,
  Mitia ius Urbis si modo fata darent;
Quaeque mihi sola capitur nunc mente voluptas,
  Tunc oculis etiam percipienda foret.
Non ita coelitibus visum est, et forsitan aequis:
  Nam quid me poenae causa negata iuvet?
Mente tamen, quae sola loco non exsulat, utar,
  Praetextam, fasces adspiciamque tuos.
Haec modo te populo reddentem iura videbit,
  Et se secretis finget adesse locis:
Nunc longi reditus hastae supponere lustri
  Cernet, et exacta cuncta locare fide:
Nunc facere in medio facundum verba senatu,
  Publica quaerentem quid petat utilitas:
Nunc pro Caesaribus superis decernere grates,
  Albave opimorum colla ferire boum.
Atque utinam, quum iam fueris potiora precatus,
  Ut mihi placetur numinis ira, roges!
Surgat ad hanc vocem plena pius ignis ab ara,
  Detque bonum voto lucidus omen apex.
Interea, qua parte licet, ne cuncta queramur,
  Hic quoque te festum consule tempus agam.
Altera laetitiae, nec cedens causa priori,
  Successor tanti frater honoris erit.
Nam tibi finitum summo, Graecine, Decembri
  Imperium Iani suscipit ille die;
Quaeque est in vobis pietas, alterna feretis
  Gaudia, tu fratris fascibus, ille tuis.

59 *Gigantas* Heins. 88 per *minimam — moram*. IX, 18 *iuberer* codd. praeter un. 20 *lateris*. 33 post *dedissem Burm. incidit*, ut *Ter quater* 34 trahatur ad *laetus*. Aen. I, 94. 40 *culpa* Heins. e.

Sic tu bis fueris consul, bis consul et ille,
  Inque domo bimus conspicietur honor.
Qui quanquam est ingens, et nullum Martia summo
  Altius imperium consule Roma videt;
Multiplicat tamen hunc gravitas auctoris honorem,
  Et maiestatem res data dantis habet.
Iudiciis igitur liceat Flaccoque tibique
  Talibus Augusti tempus in omne frui.
Ut tamen a rerum cura propiore vacabit,
  Vota precor votis addite vestra meis;
Et, si quem dabit aura sinum, laxate rudentes,
  Exeat e Stygiis ut mea navis aquis.
Praefuit his, Graecine, locis modo Flaccus, et illo
  Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.
Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli:
  Hic arcu fisos terruit ense Getas.
Hic captam Trosmin celeri virtute recepit,
  Infecitque fero sanguine Danubium.
Quaere loci faciem, Scythicique incommoda coeli,
  Et quam vicino terrear hoste, roga:
Sintne litae tenues serpentis felle sagittae;
  Fiat an humanum victima dira caput;
Mentiar, an coeat duratus frigore pontus,
  Et teneat glacies iugera multa freti?
Haec ubi narrarit, quae sit mea fama, require,
  Quoque modo peragam tempora dura, roga.
Nec sumus hic odio, nec scilicet esse meremur,
  Nec cum Fortuna mens quoque versa mea est.
Illa quies animo, quam tu laudare solebas,
  Ille vetus solito perstat in ore pudor.
Sic ego sum longe, sic hic, ubi barbarus hostis,
  Ut fera plus valeant legibus arma, facit,
Rem queat ut nullam tot iam, Graecine, per annos
  Femina de nobis virve puerve queri.
Hoc facit, ut misero faveant adsintque Tomitae,
  Haec quoniam tellus testificanda mihi est.
Illi me, quia velle vident, discedere malunt;
  Respectu cupiunt hic tamen esse sui.
Nec mihi credideris: exstant decreta, quibus nos
  Laudat, et immunes publica cera facit.
Conveniens miseris haec quanquam gloria non est,
  Proxima dant nobis oppida munus idem.
Nec pietas ignota mea est: videt hospita tellus
  In nostra sacrum Caesaris esse domo.
Stant pariter natusque pius, coniuxque sacerdos,
  Numina iam facto non leviora deo.
Neu desit pars ulla domus; stat uterque nepotum,
  Hic aviae lateri proximus, ille patris.
His ego do toties cum ture precantia verba,
  Eoo quoties surgit ab orbe dies.
Tota, licet quaeras, hoc me non fingere dicet,
  Officii testis, Pontica terra, mei.
Pontica me tellus, quantis hac possumus ora,
  Natalem ludis scit celebrare dei.
Nec minus hospitibus pietas est cognita talis,
  Misit in has si quos longa Propontis aquas.
Is quoque, quo laevus fuerat sub praeside Pontus,
  Audierit frater forsitan ista tuus.
Fortuna est impar animo, talique libenter
  Exiguas carpo munere pauper opes.
Nec vestris damus haec oculis, procul Urbe remoti;
  Contenti tacita sed pietate sumus.
Et tamen haec tangent aliquando Caesaris aures:
  Nil illum, toto quod fit in orbe, latet.
Tu certe scis hoc, superis adscite, videsque,
  Caesar, ut est oculis subdita terra tuis.
Tu nostras audis inter convexa locatus
  Sidera, sollicito quas damus ore, preces.
Perveniant istuc et carmina forsitan illa,
  Quae de te misi coelite facta novo.
Auguror his igitur flecti tua numina; nec tu
  Immerito nomen mite Parentis habes.

EPISTOLA X.

Hic mihi Cimmerio bis tertia ducitur aestas
  Litore, pellitos inter agenda Getas.
Ecquos tu silices, ecquod, carissime, ferrum
  Duritiae confers, Albinovane, meae?
Gutta cavat lapidem, consumitur annulus usu,
  Et teritur pressa vomer aduncus humo:
Tempus edax igitur, praeter nos, omnia perdet!
  Cessat duritia mors quoque victa mea.
Exemplum est animi nimium patientis Ulixes,
  Iactatus dubio per duo lustra mari.
Tempora solliciti sed non tamen omnia fati
  Pertulit, et placidae saepe fuere morae.
An grave sex annis pulchram fovisse Calypso,
  Aequoreaeque fuit concubuisse deae?
Excipit Hippotades, qui dat pro munere ventos,
  Curvet ut impulsos utilis aura sinus.
Nec bene cantantes labor est audisse puellas,
  Nec degustanti lotos amara fuit.
Hos ego, qui patriae faciant oblivia, sucos
  Parte meae vitae, si modo dentur, emam.
Nec tu contuleris urbem Laestrygonis unquam
  Gentibus, obliqua quas obit Ister aqua.
Nec vincet saevum Cyclops feritate Phyacen,
  Qui quota terroris pars solet esse mei!
Scylla feris trunco quod latrat ab inguine monstris;
  Heniochae nautis plus nocuere rates.
Nec potes infestis conferre Charybdin Achaeis,
  Ter licet epotet, ter vomat illa fretum.
Qui quanquam dextra regione licentius errant,
  Securum latus hoc non tamen esse sinunt.
Hic agri infrondes, hic spicula tincta venenis;
  Hic freta vel pediti pervia reddit hiems:
Ut, qua remus iter pulsis modo fecerat undis,
  Siccus contempta nave viator eat.
Qui veniunt istinc, vix vos ea credere dicunt:
  Quam miser est, qui fert asperiora fide!
Crede tamen; nec te causas nescire sinemus,
  Horrida Sarmaticum cur mare duret hiems.
Proxima sunt nobis plaustri praebentia formam,
  Et quae praecipuum sidera frigus habent.
Hinc oritur Boreas, oraeque domesticus huic est,
  Et sumit vires a propiore loco.
At Notus, adverso tepidum qui spirat ab axe,
  Est procul, et rarus languidiorque venit.
Adde quod hic clauso miscentur flumina Ponto,
  Vimque fretum multo perdit ab amne suam.
Huc Lycus, huc Sagaris, Peniusque, Hypanisque, Cratesque
  Influit et crebro vortice tortus Halys;
Partheniusque rapax, et volvens saxa Cynapes
  Labitur, et nullo tardior amne Tyras;
Et tu, femineae Thermodon cognite turmae,
  Et quondam Gralis Phasi petite viris;

73 *iactate* codd. Alt. ed. princ. Sic Heins. 79 *Troezen* et al. corruptelas codd. Em. Heins. Est oppidum Moesiae. Ceterum *raptam* e plur. codd. Burm. male reduxit. 96 *Re* queat ut *nulla*. X, 7 post *perdet* interrogandi signum in exclamationem mutavi. 12 *placitae* ed. princ. 23 *Piachen*, *Pyacem*, *Pharoten*, alia codd. Secuti sumus c. aliis edition. Ald. 31 *ager infrondis*. 39 *ducentia* Burm. e cod. 40 *perpetuum* duo codd. 47 *Caleque*, *Calasque*; In. Voss. c. *Calesque*.

Cumque Borysthenio liquidissimus amne Dyraspes,
  Et tacite peragens lene Melanthus iter;
Quique duas terras, Asiam Cadmique sororem
  Separat, et cursus inter utramque facit:
Innumerique alii, quos inter maximus omnes
  Cedere Danubius se tibi, Nile, negat.
Copia tot laticum, quas auget, adulterat undas,
  Nec patitur vires aequor habere suas.
Quin etiam stagno similis, pigraeque paludi,
  Caeruleus vix est, diluiturque color.
Innatat unda freto dulcis, leviorque marina est,
  Quae proprium misto de sale pondus habet.
Si roget haec aliquis, cur sint narrata Pedoni,
  Quidve loqui certis iuverit ista modis;
Detinui, dicam, tempus, curasque fefelli,
  Hunc fructum praesens attulit hora mihi.
Abfuimus solito, dum scribimus ista, dolore,
  In mediis nec nos sensimus esse Getis.
At tu, non dubito, quum carmine Thesea laudes,
  Materiae titulos quin tueare tuae;
Quemque refers, imitere virum: vetat ille profecto
  Tranquilli comitem temporis esse fidem.
Qui quanquam est factis ingens, et conditus a te
  Vir tanto, quanto debuit ore cani;
Est tamen ex illo nobis imitabile quiddam,
  Inque fide Theseus quilibet esse potest.
Non tibi sunt hostes ferro clavaque domandi,
  Per quos vix ulli pervius Isthmos erat;
Sed praestandus amor, res non operosa volenti:
  Quis labor est puram non temerasse fidem?
Haec tibi, qui perstas indeclinatus amico,
  Non est quod lingua dicta querente putes.

EPISTOLA XI.

Gallio, crimen erit vix excusabile nobis,
  Carmine te nomen non habuisse meo.
Tu quoque enim, memini, coelesti cuspide facta
  Fovisti lacrimis vulnera nostra tuis;
Atque utinam, rapti iactura laesus amici,
  Sensisses ultra, quod quererere, nihil!
Non ita dis placuit, qui te spoliare pudica
  Coniuge crudeles non habuere nefas.
Nuntia nam luctus mihi nuper epistola venit,
  Lectaque cum lacrimis sunt tua damna meis.
Sed neque prudentem solari stultior ausim,
  Verbaque doctorum nota referre tibi;
Finitumque tuum, si non ratione, dolorem
  Ipsa iam pridem suspicor esse mora.
Dum tua pervenit, dum littera nostra recurrens
  Tot maria ac terras permeat, annus abit.
Temporis officium solatia dicere certi est,
  Dum dolor in cursu est, dum petit aeger opem.
At quum longa dies sedavit vulnera mentis,
  Intempestive qui fovet illa, novat.
Adde quod, atque utinam verum tibi venerit omen!
  Coniugio felix iam potes esse novo.

EPISTOLA XII.

Quo minus in nostris ponaris, amice, libellis,
  Nominis efficitur conditione tui.
Ast ego non alium prius hoc dignarer honore,
  Est aliquis nostrum si modo carmen honos.
Lex pedis officio naturaque nominis obstant,
  Quaque meos adeas, est via nulla, modos.
Nam pudet in geminos ita nomen findere versus,
  Desinat ut prior hoc, incipiatque minor;
Et pudeat, si te, qua syllaba parte moratur,
  Artius appellem, Tuticanumque vocem.
Nec potes in versum Tuticani more venire,
  Fiat ut e longa syllaba prima brevis;
Aut producatur, quae nunc correptius exit,
  Et sit porrecta longa secunda mora.
His ego si vitiis ausim corrumpere nomen,
  Ridear, et merito pectus habere neger.
Haec mihi causa fuit dilati muneris huius,
  Quod meus adiecto fenore reddet ager;
Teque canam quacumque nota, tibi carmina mittam,
  Paene mihi puero cognite paene puer;
Perque tot annorum seriem, quot habemus uterque,
  Non mihi, quam fratri frater, amate minus.
Tu bonus hortator, tu duxque comesque fuisti,
  Quum regerem tenera frena novella manu.
Saepe ego correxi sub te censore libellos;
  Saepe tibi admonitu facta litura meo est,
Dignam Maeoniis Phaeacida condere chartis
  Quum te Pierides perdocuere tuae.
Hic tenor, haec viridi concordia coepta iuventa
  Venit ad albentes illabefacta comas.
Quae nisi te moveant, duro tibi pectora ferro
  Esse, vel invicto clausa adamante putem.
Sed prius huic desint et bellum et frigora terrae,
  Invisus nobis quae duo Pontus habet;
Et tepidus Boreas, et sit praefrigidus Auster,
  Et possit fatum mollius esse meum:
Quum tua sint lapso praecordia dura sodali;
  Hic cumulus nostris absit, abestque, malis.
Tu modo per superos, quorum certissimus ille est,
  Quo tuus assidue principe crevit honor,
Effice, constanti profugum pietate tuendo,
  Ne sperata meam deserat aura ratem.
Quin mandem, quaeris? peream, nisi dicere vix est;
  Si modo, qui periit, ille perire potest.
Nec, quid agam, invenio, nec quid nolimve velimve,
  Nec satis utilitas est mea nota mihi.
Crede mihi; miseros prudentia prima relinquit,
  Et sensus cum re consiliumque fugit.
Ipse, precor, quaeras, qua sim tibi parte iuvandus,
  Quoque viam facias ad mea vota vado.

EPISTOLA XIII.

O mihi non dubios inter memorande sodales,
  Quique, quod es, vere, Care, vocaris; ave.
Unde saluteris, color hic tibi protinus index,
  Et structura mei carminis esse potest;
Non quia mirifica est, sed quod nec publica certe;
  Qualis enim cumque est, non latet esse meam.
Ipse quoque, ut chartae titulum de fronte revellas,
  Quod sit opus, videor dicere posse, tuum.
Quamlibet in multis positus noscere libellis,
  Perque observatas inveniere notas.
Prodent auctorem vires, quas Hercule dignas
  Novimus, atque illi, quem canis, esse pares.
Et mea Musa potest, proprio deprensa colore,
  Insignis vitiis forsitan esse suis.
Tam mala Thersiten prohibebat forma latere,
  Quam pulchra Nireus conspiciendus erat.
Nec te mirari, si sint vitiosa, decebit
  Carmina, quae faciam paene poeta Getes.

55 Tanais. Weichert Poet. Lat. p. 379. 73 sq. exemplum est Theseus fidei etiam in turbis et miseria amicor. comprobatae. XII, 5 *fortunaque* nom. codd. praeter un. 13 *correptior* cod. 18 reddet *amor.* 48 cum *spe* Heins. e. *Res est fortuna.* XIII, 1 *venerande, numerande* bini codd. 5 publica, communis notae. 8 Quod (qualecumque) opus tuum sit, videor mihi statim posse discernere.

Ah pudet! et Getico scripsi sermone libellum,
  Structaque sunt nostris barbara verba modis.
Et placui, gratare mihi, coepique poetae
  Inter inhumanos nomen habere Getas.
Materiam quaeris? laudes de Caesare dixi;
  Adiuta est novitas numine nostra dei.
Nam patris Augusti docui mortale fuisse
  Corpus; in aetherias numen abisse domos:
Esse parem virtute patri, qui frena coactus
  Saepe recusati ceperit imperii.
Esse pudicarum te Vestam, Livia, matrum,
  Ambiguum nato dignior, anne viro.
Esse duos iuvenes, firma adiumenta parentis,
  Qui dederint animi pignora certa sui.
Haec ubi non patria perlegi scripta Camena,
  Venit et ad digitos ultima charta meos;
Et caput et plenas omnes movere pharetras,
  Et longum Getico murmur in ore fuit.
Atque aliquis, Scribas haec quum de Caesare, dixit,
  Caesaris imperio restituendus eras.
Ille quidem dixit; sed me iam, Care, nivali
  Sexta relegatum bruma sub axe videt.
Carmina nil prosunt; nocuerunt carmina quondam,
  Primaque tam miserae causa fuere fugae.
At tu per studii communia foedera sacri,
  Per non vile tibi nomen amicitiae;
Sic capto Latiis Germanicus hoste catenis,
  Materiam vestris afferat ingeniis;
Sic valeant pueri, votum commune duorum,
  Quos laus formandos est tibi magna datos;
Quanta potes praebe nostrae momenta saluti:
  Quae nisi mutato nulla futura loco est.

EPISTOLA XIV.

Haec tibi mittuntur, quem sum modo carmine questus
  Non aptum numeris nomen habere meis;
In quibus, excepto quod adhuc utcumque valemus,
  Nil, te praeterea quod iuvet, invenies.
Ipsa quoque est invisa salus, suntque ultima vota,
  Quolibet ex istis scilicet ire locis.
Nulla mihi cura est, terra quam muter ut ista:
  Hac quia, quam video, gratior omnis erit.
In medias Syrtes, mediam mea vela Charybdin
  Mittite, praesenti dum careamus humo.
Styx quoque, si quid ea est, bene commutabitur Istro;
  Si quid et inferius, quam Styga, mundus habet.
Gramina cultus ager, frigus minus odit hirundo,
  Proxima Marticolis quam loca Naso Getis.
Talia succensent propter mihi verba Tomitae,
  Iraque carminibus publica mota meis.
Ergo ego cessabo nunquam per carmina laedi,
  Plectar et incauto semper ab ingenio?
Ergo ego, ne scribam, digitos incidere cunctor?
  Telaque adhuc demens, quae nocuere, sequor?
Ad veteres scopulos iterum devertor, ad illas,
  In quibus offendit naufraga puppis, aquas.
Sed nihil admisi: nulla est mea culpa, Tomitae!
  Quos ego, quum loca sim vestra perosus, amo.
Quilibet excutiat nostri monumenta laboris;
  Littera de vobis est mea questa nihil.
Frigus, et incursus omni de parte timendos,
  Et quod pulsetur murus ab hoste, queror.
In loca, non homines, verissima crimina dixi:
  Culpatis vestrum vos quoque saepe solum.
Esset perpetuo sua quam vitabilis Ascra,
  Ausa est agricolae Musa docere senis.
At fuerat terra genitus, qui scripsit, in illa;
  Intumuit vati nec tamen Ascra suo.
Quis patriam sollerte magis dilexit Ulixe?
  Hoc tamen asperitas indice nota loci est.
Non loca, sed mores scriptis vexavit amaris
  Scepsius Ausonios, actaque Roma rea est.
Falsa tamen passa est aequa convicia mente,
  Obfuit auctori nec fera lingua suo.
At malus interpres populi mihi concitat iram,
  Inque novum crimen carmina nostra vocat.
Tam felix utinam, quam pectore candidus, essem!
  Exstat adhuc nemo saucius ore meo.
Adde, quod Illyrica si iam pice nigrior essem,
  Non mordenda mihi turba fidelis erat.
Molliter a vobis mea sors excepta, Tomitae,
  Tam mites Graios indicat esse viros.
Gens mea Peligni, regioque domestica Sulmo,
  Non potuit nostris lenior esse malis.
Quem vix incolumi cuiquam salvoque daretis,
  Is datus a vobis est mihi nuper honor.
Solus adhuc ego sum vestris immunis in oris,
  Exceptis, si qui munera legis habent.
Tempora sacrata mea sunt velata corona,
  Publicus invito quam favor imposuit.
Quam grata est igitur Latonae Delia tellus,
  Erranti tutum quae dedit una locum;
Tam mihi cara Tomis: patria quae sede fugatis
  Tempus ad hoc nobis hospita fida manet.
Di modo fecissent, placidae spem posset habere
  Pacis, et a gelido longius axe foret.

EPISTOLA XV.

Si quis adhuc usquam nostri non immemor exstat,
  Quidve relegatus Naso, requirit, agam;
Caesaribus vitam, Sexto debere salutem
  Me sciat; a superis hic mihi primus erit.
Tempora nam miserae complectar ut omnia vitae,
  A meritis eius pars mihi nulla vacat;
Quae numero tot sunt, quot in horto fertilis arvi
  Punica sub lento cortice grana rubent;
Africa quot segetes, quot Tmolia terra racemos,
  Quot Sicyon baccas, quot parit Hybla favos.
Confiteor; testere licet: signate Quirites:
  Nil opus est legum viribus; ipse loquor.
Inter opes et me, rem parvam, pone paternas;
  Pars ego sim census quantulacumque tui.
Quam tua Trinacria est, regnataque terra Philippo,
  Quam domus Augusto continuata foro.
Quam tua, rus oculis domini, Campania, gratum,
  Quaeque relicta tibi, Sexte, vel empta tenes:
Tam tuus en ego sum; cuius te munere tristi
  Non potes in Ponto dicere habere nihil.
Atque utinam possis, et detur amicius arvum,
  Remque tuam ponas in meliore loco!
Quod quoniam in dis est, tenta lenire precando
  Numina, perpetua quae pietate colis.
Erroris nam tu, vix est discernere, nostri
  Sis argumentum maius, an auxilium.
Nec dubitans oro; sed flumine saepe secundo
  Augetur remis cursus euntis aquae.
Et pudet, et metuo, semperque eademque precari,
  Ne subeant animo taedia iusta tuo.

47 *deorum;* pro quo sane melius Heins. e. *suorum*. Duo sunt Carus et Ovid. XIV est ad Tuticanum. 7 *quo muter;* quam *mittar* codd. Unde Heins. nostrum confecit. 32 Hesiod. Opp. et D. 637 sq. 36 Odyss. IX, 27. 38 Metrodorum Scepsius, μισορωμαῖος. 48 *Geticos* cod. XV ad S. Pompeium. 9 *Gnosia* terra. 25 *decernere*. Sic Heins. probante etiam Gronovio. Ceterum obscurius h. l. Ovidius de consulto videtur scripsisse. 27 *flumina*.

Verum quid faciam? res immoderata cupido est:
  Da veniam vitio, mitis amice, meo.
Scribere saepe aliud cupiens delabor eodem;
  Ipsa locum per se littera nostra rogat.
Seu tamen effectus habitura est gratia, seu me
  Dura iubet gelido Parca sub axe mori:
Semper inoblita repetam tua munera mente,
  Et mea me tellus audiet esse tuum.
Audiet et coelo posita est quaecumque sub illo:
  Transit nostra feros si modo Musa Getas;
Teque meae causam servatoremque salutis,
  Meque tuum libra norit et aere minus.

EPISTOLA XVI.

Invide, quid laceras Nasonis carmina rapti?
  Non solet ingeniis summa nocere dies!
Famaque post cineres maior venit, et mihi nomen
  Tunc quoque, quum vivis annumerarer, erat:
Quum foret et Marsus, magnique Rabirius oris,
  Iliacusque Macer, sidereusque Pedo;
Et, qui Iunonem laesisset in Hercule, Carus,
  Iunonis si non iam gener ille foret;
Quique dedit Latio carmen regale Severus;
  Et cum subtili Priscus uterque Numa;
Quique vel imparibus numeris, Montane, vel aequis
  Sufficis, et gemino carmine nomen habes;
Et, qui Penelopae rescribere iussit Ulixen,
  Errantem saevo per duo lustra mari;
Quique suam Troezena, imperfectumque dierum
  Deseruit celeri morte, Sabinus, opus;
Ingeniique sui dictus cognomine Largus,
  Gallica qui Phrygium duxit in arva senem;
Quique canit domitam Camerinus ab Hercule Troiam;
  Quique sua nomen Phyllide Tuscus habet;
Velivolique maris vates, cui credere posses
  Carmina caeruleos composuisse deos,
Quique acies Libycas Romanaque proelia dixit;
  Et Marius, scripti dexter in omne genus;
Trinacriusque suae Perseidos auctor, et auctor
  Tantalidae reducis Tyndaridosque Lupus;
Et qui Maeoniam Phaeacida vertit, et una
  Pindaricae fidicen tu quoque, Rufe, lyrae:
Musaque Turrani tragicis innixa cothurnis;
  Et tua cum socco Musa, Melisse, levis.
Quum Varus Gracchusque darent fera dicta tyrannis,
  Callimachi Proculus molle teneret iter;
Tityrus antiquas et erat qui pasceret herbas,
  Aptaque venanti Gratius arma daret;
Naidas a Satyris caneret Fontanus amatas,
  Clauderet imparibus verba Capella modis.
Quumque forent alii, quorum mihi cuncta referre
  Nomina longa mora est, carmina vulgus habet:
Essent et iuvenes, quorum quod inedita cura est,
  Appellandorum nil mihi iuris adest;
Te tamen in turba non ausim, Cotta, silere,
  Pieridum lumen, praesidiumque fori.
Maternos Cottas cui Messalasque paternos
  Maxima nobilitas ingeminata dedit.
Dicere si fas est, claro mea nomine Musa,
  Atque inter tantos, quae legeretur, erat.
Ergo submotum patria proscindere, Livor,
  Desine, neu cineres sparge, cruente, meos.
Omnia perdidimus: tantummodo vita relicta est,
  Praebeat ut sensum materiamque malis.
Quid iuvat extinctos ferrum demittere in artus?
  Non habet in nobis iam nova plaga locum.

39 coelum illud est septemtrio. XVI, 15 *Troezen*, *Trezenem*, *Trisene* et innumeras corruptelas eius modi codd. 18 Antenora. 21 Varro Atacinus. Eiusd. bellum *Punic.* intelligi versu 23 probabilis opinio est. Weichert Poetar. Lat. p. 11. 24 *promptus* in. 27 Tuticanus. 30 *levi* Heins. c. De Melisso Weichert l. l. p. 167, n. 11 33 *aeternos caneret* qui *procreet* herbas; *Tityron* antiquas *recubasse referret ad umbras* singuli codd. Locus corrupt.

P. OVIDII NASONIS

IBIS.

Tempus ad hoc, lustris iam bis mihi quinque peractis,
 Omne fuit Musae carmen inerme meae;
Nullaque, quae possit, scriptis tot millibus, exstat
 Littera Nasonis, sanguinolenta legi:
Nec quenquam nostri, nisi nos, laesere libelli,
 Artificis periit quum caput Arte sua.
Unus, et hoc ipsum est iniuria magna, perennem
 Candoris titulum non sinit esse mei.
Quisquis is est, nam nomen adhuc utcumque tacebo,
 Cogit inassuetas sumere tela manus.
Ille relegatum gelidos Aquilonis ad ortus
 Non sinit exsilio delituisse suo;
Vulneraque immitis requiem quaerentia vexat,
 Iactat et in toto nomina nostra foro;
Perpetuoque mihi sociatam foedere lecti
 Non patitur miseri funera flere viri:
Quumque ego quassa meae complectar membra carinae,
 Naufragii tabulas pugnat habere mei;
Et qui debuerat subitas exstinguere flammas,
 Is praedam medio raptor ab igne tulit.
Nititur ut profugae desint alimenta senectae,
 Heu quanto nostris dignior ipse malis!
Di melius! quorum longe mihi maximus ille est,
 Qui nostras inopes noluit esse vias.
Huic igitur meritas grates, utcumque licebit,
 Pro tam mansueto pectore semper agam.
Audiet haec Pontus, faciat quoque forsitan idem,
 Terra sit ut propior testificanda mihi.
At tibi, calcasti qui me, violente, iacentem,
 Quamlibet et misero debitus hostis ero.
Desinet esse prius contrarius ignibus humor,
 Iunctaque cum Luna lumina Solis erunt;
Parsque eadem coeli Zephyros emittet et Euros,
 Et tepidus gelido flabit ab axe Notus;
Et nova fraterno veniet concordia fumo,
 Quem vetus accensa separat ira pyra;
Et ver auctumno, brumae miscebitur aestas,
 Atque eadem regio vesper et ortus erit:
Quam mihi sit tecum, positis, quae sumpsimus, armis,
 Gratia, commissis, improbe, rupta tuis;
Quam dolor hic unquam spatio evanescere possit,
 Leniat aut odium tempus et hora meum.
Pax erit haec nobis, donec mihi vita manebit,
 Cum pecore infirmo quae solet esse lupis.
Prima quidem coepto committam proelia versu,
 Non soleant quamvis hoc pede bella geri.
Utque petit primo plenum flaventis arenae
 Nondum calfacti velitis hasta solum;
Sic ego te ferro nondum iaculabor acuto,
 Protinus invisum nec petet hasta caput
Et neque nomen in hoc, nec dicam facta libello,
 Teque brevi, quis sis, dissimulare sinam.
Postmodo, si perges, in te mihi liber Iambus
 Tincta Lycambeo sanguine tela dabit.
Nunc, quo Battiades inimicum devovet Ibin,
 Hoc ego devoveo teque tuosque modo.
Utque ille, historiis involvam carmina caecis,
 Non soleam quamvis hoc genus ipse sequi.
Illius ambages imitatus in Ibide, dicar
 Oblitus moris iudiciique mei.
Et quoniam, qui sis, nondum quaerentibus edo,
 Ibidis interea tu quoque nomen habe.
Utque mei versus aliquantum noctis habebunt,
 Sic vitae series tota sit atra tuae.
Haec tibi natali faxo Ianique Kalendis
 Non mentituro quilibet ore legat.
Di maris et terrae, quique his meliora tenetis
 Inter diversos cum Iove regna polos;
Huc precor, huc vestras omnes advertite mentes,
 Et sinite optatis pondus inesse meis.
Ipsaque tu Tellus, ipsum cum fluctibus Aequor,
 Ipse meas, Aether, accipe, summe, preces:
Sideraque, et radiis circumdata Solis imago,
 Lunaque, quae nunquam, quo prius, orbe micas;
Noxque tenebrarum specie reverenda tuarum,
 Quaeque ratum triplici pollice netis opus;
Quique per infernas horrendo murmure valles
 Imperiuratae laberis, amnis, aquae;
Quasque ferunt torto vittatis angue capillis
 Carceris obscuras ante sedere fores;
Vos quoque, plebs superum, Fauni, Satyrique, Laresque,
 Fluminaque, et Nymphae, semideumque genus;
Denique ab antiquo divi veteresque novique,
 In nostrum cuncti tempus adeste, Chao:
Carmina dum capiti malefido dira canuntur,
 Et peragunt partes ira dolorque suas.
Annuite optatis omnes ex ordine nostris,
 Et pars sit voti nulla caduca mei;
Quaeque precor, fiant; ut non mea dicta, sed illa
 Pasiphaes generi verba fuisse putet.
Quasque ego transiero poenas, patiatur et istas:
 Plenius ingenio sit miser ille meo.
Neve minus valeant fictum exsecrantia nomen
 Vota, minus magnos commoveantve deos;
Illum ego devoveo, quem mens intelligit, Ibin,
 Qui se scit factis has meruisse preces.
Nulla mora est in me: peragam rata vota sacerdos;
 Quisquis ades sacris, ore favete, meis.
Quisquis ades sacris, lugubria dicite verba,
 Et fletu madidis Ibin adite genis;
Omnibusque malis, pedibusque occurrite laevis,
 Et nigrae vestes corpora vestra tegant.
Tu quoque, quid dubitas ferales sumere vittas?
 Iam stat, ut ipse vides, funeris ara tui.

Ibis 11 *gelidas* — *arctos*, *arces* codd. singuli. 27 *faciet*. 30 *Quamlicet*, *Qualibet* codd. Em. Heins. 47 sq. Ut veles primum hasta sua praeludit et in aerem eam iacit. 65 *facito*, *facto* codd. Em. Heins. 74 quae orbe semper mutabili micas. 82 semideum genit. plur. habent; sine causa. 90 Thesei, cui Neptunus pater concesserat, ut quae tria optasset, irrita ne essent. 101 *scaevis* cod.

Pompa parata tibi est: votis mora tristibus absit;
  Da iugulum cultris, hostia dira, meis.
Terra tibi fruges, amnis tibi deneget undas,
  Deneget afflatus ventus et aura suos.
Nec tibi Sol clarus, nec sit tibi lucida Phoebe:
  Destituant oculos sidera cuncta tuos.
Nec se Vulcanus, nec se tibi praebeat aer;
  Nec tibi det tellus, nec tibi pontus iter.
Exsul, inops erres, alienaque limina lustres,
  Exiguumque petas ore tremente cibum.
Nec corpus querulo, nec mens vacet aegra dolore,
  Noxque die gravior sit tibi, nocte dies.
Sisque miser semper, nec sis miserabilis ulli;
  Gaudeat adversis femina virque tuis.
Accedat lacrimis odium, dignusque putere,
  Qui, mala quum tuleris plurima, plura feras;
Sitque, quod est rarum, solito defecta favore
  Aerumnae facies invidiosa tuae.
Causaque non desit, desit tibi copia mortis;
  Optatam fugiat vita coacta necem.
Luctatusque diu cruciatos spiritus artus
  Deserat, et longa torqueat ante mora.
Evenient! dedit ipse mihi modo signa futuri
  Phoebus, et a laeva maesta volavit avis.
Certe ego, quae voveo, superos motura putabo,
  Speque tuae mortis, perfide, semper alar.
Et prius hanc animam, nimium tibi saepe petitam,
  Auferet illa dies, quae mihi sera venit;
Quam dolor hic unquam spatio evanescere possit,
  Leniat aut odium tempus et hora meum.
Pugnabunt iaculis dum Thraces, Iazyges arcu,
  Dum tepidus Ganges, frigidus Ister erit;
Robora dum montes, dum pabula mollia campi,
  Dum Tiberis flavas Tuscus habebit aquas;
Bella geram tecum: nec mors mihi finiet iras,
  Saeva sed in manes manibus arma dabit.
Tunc quoque, quum fuero vacuas dilapsus in auras,
  Exanimis manes oderit umbra tuos.
Tunc quoque factorum veniam memor umbra tuorum,
  Insequar et vultus ossea larva tuos.
Sive ego, quod nolim, longis consumptus ab annis,
  Sive manu facta morte solutus ero;
Sive per immensas iactabor naufragus undas,
  Nostraque longinquus viscera piscis edet;
Sive peregrinae carpent mea membra volucres,
  Sive meo tingent sanguine rostra lupi;
Sive aliquis dignatus erit supponere terrae,
  Aut dare plebeio corpus inane rogo:
Quidquid ero, Stygiis erumpere nitar ab oris,
  Et tendam gelidas ultor in ora manus.
Me vigilans cernes, tacitis ego noctis in umbris
  Excutiam somnos, visus adesse, tuos.
Denique quidquid ages, ante os oculosque volabo,
  Et querar, et nulla sede quietus eris.
Verbera torta dabunt sonitum, nexaeque colubris
  Conscia fumabunt semper ad ora faces.
His vivus furiis agitabere, mortuus isdem,
  Et brevior poena vita futura tua est.
Nec tibi contingent funus lacrimaeque tuorum,
  Indeploratum proiiciere caput.
Carnificisque manu, populo plaudente, traheris,
  Infixusque tuis ossibus uncus erit.
Ipsae te fugient, quae carpunt omnia, flammae,
  Respuet invisum iusta cadaver humus.
Unguibus et rostro tardus trahet ilia vultur,
  Et scindent avidi perfida corda canes.
Deque tuo fiet, licet hac sis laude superbus,
  Insatiabilibus corpore rixa lupis.
In loca ab Elysiis diversa fugabere campis,
  Quasque tenet sedes noxia turba, coles.
Sisyphus est illic saxum volvensque petensque,
  Quique agitur rapidae vinctus ab orbe rotae;
Quaeque gerunt humeris perituras Belides undas,
  Exsulis Aegypti, turba cruenta, nurus.
Poma pater Pelopis praesentia quaerit, et idem
  Semper eget, liquidis semper abundat aquis;
Iugeribusque novem qui summus distat ab imo,
  Visceraque assiduae debita praebet avi.
Hic tibi de Furiis scindet latus una flagello,
  Ut sceleris numeros confiteare tui:
Altera Tartareis sectos dabit anguibus artus:
  Tertia fumantes incoquet igne genas.
Noxia mille modis lacerabitur umbra, tuasque
  Aeacus in poenas ingeniosus erit.
In te transcribet veterum tormenta reorum;
  Manibus antiquis causa quietis eris.
Sisyphe, cui tradas revolubile pondus, habebis;
  Versabunt celeres nunc nova membra rotae.
Hic erit, et ramos frustra qui captet et undas;
  Hic inconsumpto viscere pascet avem.
Nec mortis poenas mors altera finiet huius,
  Horaque erit tantis ultima nulla malis.
Inde ego pauca canam; frondes ut si quis ab Ide,
  Aut summam Libyco de mare carpat aquam.
Nam neque, quot flores Sicula nascantur in Hybla,
  Quotve ferat, dicam, terra Cilissa crocos.
Nec quum tristis hiems Aquilonis inhorruit alis,
  Quam multa fiat grandine canus Athos.
Nec mala voce mea possint tua cuncta referri,
  Ora licet tribuas multiplicata mihi.
Tot tibi, vae misero, venient talesque ruinae,
  Ut cogi in lacrimas me quoque posse putem.
Illae me lacrimae facient sine fine beatum;
  Dulcior hic risu tunc mihi fletus erit.
Natus es infelix; ita di voluere; nec ulla
  Commoda nascenti stella levisque fuit.
Non Venus affulsit, non illa Iupiter hora,
  Lunaque non apto Solve fuere loco.
Nec satis utiliter positos tibi praebuit ignes,
  Quem peperit magno lucida Maia Iovi.
Te fera, nec quidquam placidum spondentia, Martis
  Sidera presserunt, falciferique senis.
Lux quoque natalis, ne quid, nisi triste, videres,
  Turpis et inductis nubibus atra fuit.
Haec est, in fastis cui dat gravis Allia nomen,
  Quaeque dies Ibin, publica damna, tulit.
Qui simul impurae matris prolapsus ab alvo
  Cinyphiam foedo corpore pressit humum;
Sedit in adverso nocturnus culmine bubo,
  Funereoque graves edidit ore sonos.
Protinus Eumenides lavere paludibus udis,
  Qua cava de Stygiis fluxerat unda vadis;
Pectoraque unxerunt Erebeae felle colubrae,
  Terque cruentatas increpuere manus;

110 *clara* codd. plur. 116 *stet* tibi duo codd. 128 *senevit.* 130 *pessime.* 130 Post hunc versum sequebatur dist. hoc, ab Heinsio iam damnatum: *Finiet illa dies, quae te mihi subtrahet olim; Finiet illa dies, quae mihi tarda venit.* 138 *liquidas* codd. praeter duos. 144 ossea *forma.* 146 *parta* morte. 158 Et *sequar.* 159 *saeva* dabunt. 167 *carpent* cod. probante Burm. 168 *indignum* cod. 170 *avidae* Heins. e duob. codd. 176 *vectus.* Quum in uno cod. esset *captus* Burm. c. *raptus.* 179 *captat* cod. Sed *quaerit* tanquam absentia, quum praesentia sint. 194 *aves* codd. praet. duos. 205 *tantaeque* cod.. 212 *Solque*; ita codd. plur. Sed unus etiam *Lunave.* 222 Africanum indicat fuisse, quem Ibis nomine perstrinxit. 225 *palustribus ulvis* Heins. Sed hoc is recte restituit Met. XIV, 103 faventib. codd. quum h. l. vere ridicule inferatur. Nec ferenda lectio editionum *palustrib. undis,* *quum unda statim sequatur. Paludib.* udis est pro in pal. ud. non pro ablat. instrum. (aqua paludosa). Cf. Met. I, *418.* *226 Virg. Ge. I, 236*; Lucan. II, 422. Cf. etiam Met. VI, 371.

Gutturaque imbuerunt infantia lacte canino:
  Hic primus pueri venit in ora cibus.
Perbibit inde suae rabiem nutricis alumnus,
  Latrat et in toto verba canina foro:
Membraque vinxerunt tinctis ferrugine pannis,
  A male deserto quos rapuere rogo;
Et, ne non fultum nuda tellure iaceret,
  Molle super silices imposuere caput.
Iamque recessurae viridi de stipite factas
  Admorunt oculis usque sub ora faces.
Flebat, ut est infans fumis contactus amaris,
  De tribus est quum sic una locuta soror:
Tempus in immensum lacrimas tibi vovimus istas
  Quae semper causa sufficiente cadant.
Dixerat: at Clotho iussit promissa valere,
  Nevit et infausta stamina pulla manu.
Et ne longa suae praesagia diceret horae,
  Fata canet vates qui tua, dixit, erit.
Ille ego sum vates: ex me tua vulnera disces,
  Di modo dent vires in mea verba suas;
Carminibusque meis accedant pondera rerum,
  Quae rata per luctus experiare tuos.
Neve sine exemplis aevi cruciere prioris,
  Sint tua Troianis non leviora malis.
Quantaque clavigeri Poeantius Herculis heres,
  Tanta venenato vulnera crure geras.
Nec levius doleas, quam qui bibit ubera cervae,
  Armatusque tulit vulnus, inermis opem.
Quique ab equo praeceps in Aleia decidit arva,
  Exitio facies cui sua paene fuit.
Id, quod Amyntorides, videas; trepidumque ministro
  Praetentes baculo, luminis orbus, iter.
Nec plus adspicias, quam quem sua filia rexit,
  Expertus scelus est cuius uterque parens;
Qualis erat, postquam est iudex de lite iocosa
  Sumptus, Apollinea clarus in arte senex;
Qualis et ille fuit, quo praecipiente columba
  Est data Palladiae praevia duxque rati;
Quique oculis caruit, per quos male viderat aurum,
  Inferias nato quos dedit orba parens;
Pastor ut Aetnaeus, cui casus ante futuros
  Telemus Eurymides vaticinatus erat;
Ut duo Phinidae, quibus idem lumen ademit,
  Qui dedit; ut Thamyrae, Demodocique caput.
Sic aliquis tua membra secet, Saturnus ut illas
  Subsecuit partes, unde creatus erat.
Nec tibi sit melior tumidis Neptunus in undis,
  Quam cui sunt subitae frater et uxor aves;
Sollertique viro, lacerae quem fracta tenentem
  Membra ratis Semeles est miserata soror.
Vel tua, ne poenae genus hoc cognoverit unus,
  Viscera diversis scissa ferantur equis.
Vel quae, qui redimi Romano turpe putavit,
  A duce Puniceo pertulit, ipse feras.
Nec tibi subsidio sit praesens numen, ut illi,
  Cui nihil Hercei profuit ora Iovis.
Utque dedit saltus de summo Thessalus Ossa,
  Tu quoque saxoso praecipitere iugo.
Aut velut Euryali, qui sceptrum cepit ab illo,
  Sint artus avidis anguibus esca tui.
Vel tua maturet, sicut Minoia fata,
  Per caput infusae fervidus humor aquae.
Utque parum mitis, sed non impune, Prometheus,
  Aerias volucres sanguine fixus alas;
Ac, velut Atracides, magno ter ab Hercule quintus,
  Caesus in immensum proiiciare fretum.
Aut, ut Amyntiaden, turpi dilectus amore
  Oderit, et saevo vulneret ense puer.
Nec tibi fida magis misceri pocula possint,
  Quam qui cornigero de Iove natus erat.
More vel intereas capti suspensus Achaei,
  Qui miser aurifera teste pependit aqua.
Aut ut Achillidae cognato nomine clarum
  Opprimat hostili tegula iacta manu.
Nec tua, quam Pyrrhi, felicius ossa quiescant,
  Sparsa per Ambracias quae iacuere vias.
Nataque ut Aeacidae, iaculis moriaris adactis;
  Non licet hoc Cereri dissimulare nefas.
Utque nepos dicti nostro modo carmine regis
  Cantharidum sucos dante parente bibas.
Aut pia te caeso dicatur adultera, sicut,
  Qua cecidit Leucon vindice, dicta pia est.
Inque pyram tecum carissima pignora mittas,
  Quam finem vitae Sardanapalus habet.
Utque Iovis Libyci templum violare parantis,
  Acta Noto vultus condat arena tuos.
Utque necatorum Darei fraude secundi,
  Sic tua subsidens devoret ora cinis.
Aut, ut olivifera quondam Sicyone fugato,
  Sit frigus mortis causa famesque tuae.
Aut, ut Atarnites, insutus pelle iuvenci
  Turpiter ad dominum praeda ferare tuum.
Inque tuo thalamo ritu iugulere Pheraei,
  Qui datus est leto coniugis ense suae.
Quosque putas fidos, ut Larissaeus Aleuas,
  Vulnere non fidos experiare tuo.
Utque Milon, sub quo cruciata est Pisa tyranno,
  Vivus in occultas praecipiteris aquas.
Quaeque in Adimantum, Phliasia regna tenentem,
  Ab Iove venerunt, te quoque tela petant.
Aut ut Amastriacis quondam Lenaeus ab oris
  Nudus Achillea destituaris humo.
Utque vel Eurydamas ter circum busta Thrasylli
  Est Larissaeis raptus ab hoste rotis;
Vel qui, quae fuerat tutatus moenia saepe,
  Corpore lustravit non diuturna suo;
Utque novum passa genus Hippomeneide poenae,
  Tractus in Actaea fertur adulter humo:

244 *infesta; infecta* (hoc Burm.). 245 *sue — ore.* 255 Telephus. 256 positis armis sanationem vulneris tulit i. e. accepit. 257 sq. Bellerophon, Il. VI, 155 sqq. 259 Phoenix cum Clytia pellice deprehensus a patre Amyntore visu privatus dicitur. Ap. Homer. diris tantum devovetur. 263 Met. III, 333. 267 Polymestor. 271 Polydector et Polydorus, adulterii crimine a Cleopatra noverca accusati et propterea a patre excaecati. 276 Ceyx c. Daedalione et Alcyone Met. XI. 278 Leucothea. 283 ut illi (Priamo) subsidio non fuit. 285 sqq. obscuras res continent. 289 sq. Minos Daedalum in Siciliam classe persecutus a Cocali filiab. aqua vel pice ferventi interfect. esse dicitur. 291 parum *miti* Heins. quo nihil proficimus. Un. cod. parum *fidus*; al. parum *metuens*. Locus medicinam exspectat. 293 Num *Atracides* c. Hartungo? res incerta. 295 sq. Iustin. IX, 6. 298 Alexander Magn. 299 Achaeus, Asiae praefectus, ab Antiocho Magno Sardib. contumeliose interfectus. Polyb. VIII. 300 Pactolus. 301 *Achilliden* codd. Em. Heins. Achillides est Neptolemus sive Pyrrhus. 305 Laodamia, Pyrrhi filia, ad aram Dianae (Ovid. Cereris) interfecta. Iustin. XXVIII, 3 307 sq. Salvagnius de Pyrrho nepote capit, quem ab Olympiade matre una cum Tigride, puella Leucadia, adolescentis concubina (Athen. XIII, p. 589 f.), interfectum statuit. 310 Leuconis, regis Bosporani, Strabo meminit VII, p. 310. 313 sq. Herodot. III, 26. 315 Valer. Max. IX, 2, 6; cf. Freinsh. ad Curt. VI, 8, 16. 316 *ossa*. 317 sq. Nicocles indicari censetur, Sicyonior. tyrannus, ab Arato expulsus. 319 Hermias eunuchus, Atarnae dominus, Aristotelis amicus. Iacobs ad Anthol. VI, p. 366; XII, p. [illegible] tyrann. versib. sqq. quis Aleuadar. dicatur, incert. Etiam a versu 325 res obscurae. [illegible] Em. Salvagni. 329 sq. Amastris, civitas Ponti; Achillea humus Leuce, insula ad [illegible] rydamas, Midiae fil. Thrasyllum Thessalum interfecerat, unde ab ei. fratre [illegible]

Sic, ubi vita tuos invisa reliquerit artus,
  Ultores rapiant turpe cadaver equi.
Viscera sic aliquis scopulus tua figat, ut olim
  Fixa sub Euboico Graia fuere sinu.
Utque ferox periit et fulmine et aequore raptor,
  Sic te mersuras adiuvet ignis aquas.
Mens quoque sic Furiis vecors agitetur, ut illi,
  Unum cui toto corpore vulnus erat;
Utque Dryantidae Rhodopeia regna tenenti,
  In gemino dispar cui pede cultus erat;
Ut fuit Oetaeo quondam, generoque draconum,
  Tisamenique patri, Callirhoesque viro.
Nec tibi contingat matrona pudicior illa,
  Qua potuit Tydeus erubuisse nuru;
Quaeque sui Venerem iunxit cum fratre mariti,
  Locris in ancillae dissimulata necem.
Di quoque tam faciant possis gaudere fideli
  Coniuge, quam Talai, Tyndareique, gener;
Quaeque parare suis letum patruelibus ausae
  Belides assidua colla premuntur aqua.
Byblidos et Canaces, sicut facit, ardeat igne,
  Nec, nisi per crimen, sit tibi nota soror.
Filia si fuerit, sit quod Pelopea Thyestae,
  Myrrha suo patri, Nyctimeneque suo;
Neve magis pia sit capitique parentis amica,
  Quam tibi vel, Pterela, vel tibi, Nise, fuit;
Infamemque locum sceleris quae nomine fecit,
  Pressit et inductis membra paterna rotis.
Ut iuvenes pereas, quorum fastigia vultus
  Olim Pisaeae sustinuere foris;
Ut qui perfusam miserorum saepe procorum
  Ipse suo melius sanguine tinxit humum;
Proditor ut saevi periit auriga tyranni,
  Qui nova Myrtoae nomina fecit aquae;
Ut qui velocem frustra petiere puellam,
  Dum capta est pomis tardior illa tribus;
Ut qui tecta, novi formam celantia monstri,
  Intrarunt caecae non redeunda domus;
Ut quorum Aeacides misit violentus in altos
  Corpora cum senis altera sena rogos;
Ut quos, obscuri lusos ambagibus oris,
  Legimus infandae Sphinga dedisse neci;
Ut qui Bistoniae templo cecidere Minervae,
  Propter quod facies nunc quoque tecta deae est;
Ut qui Threicii quondam praesaepia regis
  Fecerunt dapibus sanguinolenta suis;
Therodamanteos ut qui sensere leones,
  Quique Thoanteae Taurica sacra deae;
Ut quos Scylla vorax, Scyllaeque adversa Charybdis
  Dulichiae pavidos eripuere rati;
Ut quos dimisit vastam Polyphemus in alvum;
  Ut Laestrygonias qui subiere domos;
Ut quos dux Poenus mersit putealibus undis,
  Et iacto canas pulvere fecit aquas;
Sex bis ut Icaridos famulae periere, procique,
  Inque caput domini qui dabat arma procis;
Ut iacet Aonio luctator ab hospite fusus,
  Qui, mirum, victor, quum cecidisset, erat;
Ut quos Antaei fortes pressere lacerti,
  Quosque ferae morti Lemnia turba dedit;
Ut qui post longum sacri monstrator iniqui
  Elicuit pluvias victima caesus aquas;
Frater ut Antaei, quo sanguine debuit, aras
  Tinxit, et exemplis occidit ipse suis;
Ut qui terribiles pro gramen habentibus herbis
  Impius humano viscere pavit equos;
Ut duo diversis sub eodem vindice caesi
  Temporibus Nessus, Dexamenique gener;
Ut pronepos, Saturne, tuus, quem reddere vitam
  Urbe Coronides vidit ab ipse sua;
Ut Sinis, et Sciron, et cum Polypemone natus,
  Quique homo parte sui, parte iuvencus erat;
Quique trabes pressas ab humo mittebat in auras,
  Aequoris adspiciens huius et huius aquas;
Quaeque Ceres vidit laeto pereuntia vultu
  Corpora Thesea Cercyonea manu.
Haec tibi, quem meritis precibus mea devovet ira,
  Eveniant, aut his non leviora malis.
Qualis Achemenides Sicula desertus in Aetna,
  Troica quum vidit vela venire, fuit;
Qualis erat nec non fortuna binominis Iri,
  Quique tenent pontem, quae tibi peior erit;
Filius et Cereris frustra tibi semper ametur,
  Destituatque tuas usque petitus opes.
Utque per alternos unda labente recursus
  Subtrahitur presso mollis arena pedi;
Sic tua nescio quo semper fortuna liquescat,
  Lapsaque per medias effluat usque manus.
Utque pater solitae varias mutare figuras
  Plenus inexstincta deficiare fame.
Nec dapis humanae subeant fastidia, quaque
  Parte potes, Tydeus temporis huius eris.
Atque aliquid facias, a vespere rursus ad ortus
  Cur exsternati Solis agantur equi.
Foeda Lycaoniae repetes convivia mensae,
  Tentabisque cibi fallere fraude Iovem.
Teque aliquis posito tentet vim numinis opto;
  Tantalides tu sis, Tereidesque puer.
Et tua sic latos spargantur membra per agros,
  Tanquam quae patrias detinuere vias.
Aere Perilleo veros imitere iuvencos,
  Ad formam tauri conveniente sono.
Utque ferox Phalaris, lingua prius ense resecta,
  More bovis, Paphio clausus in aere gemas.
Dumque redire voles aevi melioris in annos,
  Ut vetus Admeti decipiare socer.
Atque eques in medii mergare voragine coeni,
  Dummodo sint fati nomina nulla tui.
Atque utinam pereas, veluti de dentibus orti
  Sidonia iactis Graia per arva manu.
Et quae Penthides fecit, fraterque Medusae,
  Eveniant capiti vota sinistra tuo.

337 sq. Hippomenes archon Athen. Limonen (459 sq.) filiam c. adultero deprehensam una c. equo inclusit, donec ille fame compulsus eam comedit. 343 sq. Aiax Telamon. Is in una tantum parte corporis vulnerari poterat. 345 Lycurg. 347 Oetaeo, Herculi; genero draconum, Athamanti. Nam Cadmus et Harmonia in dracones fuerant mutati. 348 Orestae et Alcmaeoni. 350 Aegialea, a Venere in furor. coniecta, ut omnib. se viris prostitueret. 351 sq. fabula obscura. 357 facis codd. Em. Constantin. Panensis. 360 Nyctimene Epopei vel Nyctei, Lesbior. regis, filia. Met. II, 590 sqq. 361 *Filia* neve magis *capiti* sit *fida* parentis codd. plur. fortasse e prima manu, quum Ovid. prius distichon nondum scripsisset. 362 Pterelaus, Taphior. rex a filia Cymaethone Amphitryoni proditus ob Cephalum, qui cum eo militabat. 365 proci Hippodamiae, quor. ora Oenomaus in forib. suis fixerat. Is ipse in versib. sqq. indicatur. 372 *facta* est. 381 Bistoniae, bellatricis. Rem habes ap. Iustin. XX, 2. 383 ad ex P. I, 2, 110. 389 Val. Max. IX, 6, 2. 393 Aonio, Thebano; respicitur Antaei c. Hercule lucta. 397 Art. Am. I, 647 sqq. 399 Busiris ipse. 404 Dexam. gener, Eurytion Centaurus, qui Deianiram (aliis Oenei fil.) per vim sibi desponsarat. 405 Periphetes, Corynetes dictus, Vulcani fil. a Theseo Epidauri occisus; *reddere vitam* est *mori*. 407 Polypemonis fil. quis dicatur, ignotum; nisi forte Procrusten intelligit poeta, quod proprie est Polypemonis cognomen. 410 *aspergens* (laceris corporib.) Heins. e. 417 Odyss. XVIII, 5 sq. 418 indicantur mendici pontes Romanos obtinentes. Quum in cod. esset *erat*, Burm. e. quae tibi peior *est*. Sed corruptela altius videtur latere. 419 Plutus. 427 sq. Stat. *Theb. VIII, 717 sqq.* 440 Cyprus aere abundabat. 447 Penthid. Menoecea interpretantur, qui pro patria se devovit; *nam Penthei fil.* Odasus, Odasi Menoeceus, hui. Creon, Creontis c. (Haemone) Menoeceus ille iunior. *Salvagnius c. Pittheides* (Theseus). De Medusae fratre res etiam incertior.

Et quibus exiguo volucris devota libello est,
Corpora proiecta quae sua purgat aqua.
Vulnera totque feras, quod dicitur ille tulisse,
Cuius ab inferiis culter abesse solet.
Attonitusque seces, ut quos Cybeleia mater
Incitat, ad Phrygios, vilia membra, modos;
Deque viro fias nec femina nec vir, ut Attis,
Et quatias molli tympana rauca manu;
Inque pecus subito magnae vertare parentis,
Victor ut est celeri victaque versa pede.
Solaque Limone poenam ne senserit illam,
Et tua dente fero viscera carpat equus.
Aut, ut Cassandreus, domino non mitior illo,
Saucius ingesta contumuleris humo.
Aut, ut Abantiades, aut ut Cycneius heros,
Clausus in aequoreas praecipiteris aquas.
Victima vel Phoebo sacras macteris ad aras,
Quam tulit a saevo Theudotus hoste necem.
Aut te devoveat certis Abdera diebus,
Saxaque devotum grandine plura petant.
Aut Iovis infesti telo feriare trisulco,
Ut satus Hipponoo, Dosithoesque pater;
Ut soror Autonoes, ut cui matertera Maia est,
Ut temere optatos qui male rexit equos;
Ut ferus Aeolides, ut nati sanguine eodem,
Quo genita est, liquidis quae caret Arctos aquis;
Ut Macedo rapidis icta est cum coniuge flammis;
Sic, precor, aetherii vindicis igne cadas.
Praedaque sis illis, quibus et Latonia Delos
Ante diem rapto non adeunda Thaso;
Quique verecundae speculantem labra Dianae,
Quique Crotopiaden diripuere Linon.
Neve venenato levius feriaris ab angue,
Quam senis Oeagri Calliopesque nurus;
Quam puer Hypsipyles; quam qui cava primus acuta
Cuspide suspecti robora fixit equi.
Neve gradus adeas Elpenore cautius altos,
Vimque feras vini, quo tulit ille modo.
Tuque cadas domitus, quam quisquis ad arma vocantem
Iuvit inhumanum Thiodamanta Dryops;
Quam ferus ipse suo periit mactatus in antro
Proditus inclusae Cacus ab ore bovis;
Quam qui dona tulit Lernaeo tincta veneno,
Euboicasque suo sanguine tinxit aquas.
Vel de praecipiti venias in Tartara saxo,
Ut qui Socraticum de nece legit opus;
Ut qui Theseae fallacia vela carinae
Vidit; ut Iliaca missus ab arce puer;
Ut teneri nutrix, eadem matertera, Bacchi;
Ut cui causa necis serra reperta fuit;
Lydia se scopulis ut virgo misit ab altis,
Dixerat invito quae mala verba deo.
Feta tibi occurrat patrio popularis in arvo,
Sitque Phayllaeae causa leaena necis.
Quique Lycurgiden letavit, et arbore natum,
Idmonaque audacem, te quoque rumpat aper.
Isque vel exanimis faciat tibi vulnus, ut illi,
Ora super fixi quem cecidere suis.
Sive idem simili pinus quem morte peremit;
Phryx et venator sis Berecyntiades.
Si tua contigerit Minoas puppis arenas,
Te Corcyraeum Cresia turba putet.
Lapsuramque domum subeas, ut sanguis Aleuae,
Stella Leoprepidae quum fuit aequa viro.
Utque vel Euenus torrenti flumine mersus
Nomina des rapidae, vel Tiberinus, aquae.
Astacidaeque modo decisa cadavere trunco
Digna feris, homini sit caput esca tuum.
Quodque ferunt Brotean fecisse cupidine mortis,
Des tua succensae membra cremanda pyrae.
Inclususque necem cavea patiaris, ut ille
Non profecturae conditor historiae.
Utque repertori nocuit pugnacis Iambi,
Sic sit in exitium lingua proterva tuum.
Utque parum stabili qui carmine laesit Athenas,
Invisus pereas deficiente cibo.
Utve lyrae vates fertur periisse severae,
Causa sit exitii dextera laesa tui.
Utque Agamemnonio vulnus dedit anguis Oresti,
Tu quoque de morsu virus habente cadas.
Sit tibi coniugii nox prima novissima vitae;
Eupolis hoc periit et nova nupta modo.
Utque cothurnatum cecidisse Lycophrona narrant,
Haereat in fibris fixa sagitta tuis.
Aut lacer in silvis manibus spargare tuorum,
Sparsus ut est Thebis angue creatus avo.
Perque feros montes tauro rapiente traharis,
Ut tracta est coniux imperiosa Lyci.
Quodque suae passa est pellex invita sorori,
Excidat ante pedes lingua resecta tuos.
Conditor ut tardae, Blaesus cognomine, Cyrrhae,
Orbis in innumeris inveniare locis.
Inque tuis opifex, vati quod fecit Achaeo,
Noxia luminibus spicula condat apis.
Fixus et in duris carparis viscera saxis,
Ut cui Pyrrha sui filia fratris erat.
Ut puer Harpagides referas exempla Thyestae,
Inque tui caesus viscera patris eas.

449 sq. Callimachi Ibis. 451 sq. ad Osirin a fratre Typhone interfectum et per campos Aegypti dispersum referunt. 461 sq. ad loc. Iustini XV, 2 referend. videntur. Sed verba poetae non valde sana sunt. Codd. nonnulli *Cassandrae*, *Cassandrus*. Al. remittunt nos ad ex P. II, 9, 43. 463 Tenes, Cycni fil. 466 Theodoti quum plures memorentur, hunc exitum quis cor. ceperit, incertum. 470 prior est Capaneus; de alt. non satis constat. 471 cui mat. Maia, est Iasion, Iovis et Electrae Atlantidos fil. Odyss. V, 125 sqq. 473 Salmoneus et filii Lycaonis. Tres codd. ut sanguine *cretus* eodem, quo de ipso Lycaone interpretantur. Sed vix ita loqui poeta poterat, ut patrem eodem sanguine cretum, quo filiam, diceret. 475 Macedo femina esse debet; nisi malis c. duob. codd. legere *ictus*, et de filio quodam Lycaonis intelligere, qui ruinae paternae domus involutus fuit c. coniuge. 477 illis, canibus. Ab his quum Thasus (ap. Hygin. Thasius), Anii regis fil. lacerat. esset, canes ab eo tempore a Delo ins. arcebantur. 479 labra, lavacra. 480 Crotopus, Argivor. rex, cui. filia Psamathe ex Apolline hunc Linum peperit. Stat Theb. I, 575 sqq. 483 puer Hyps. Opheltes, postea Archemorus dictus. Stat. Theb. V, 499 sqq. 487 sq. spectant ad historiam Herculis *Βουφάγου*. Apollon. I, 1213 sqq. Dryopes Thessaliae populus. 491 *Nesseo* tincta. Est Lichas. 493 Callim. Epigr. 24; Cic. Tuscul. I, 34, 84. 496 Met. VIII, 240 sqq. 499 *Livida*, *Lindia*. Prius Salvagnius amplectitur, qui rem ad Aglauro refert. Met. II, 789 sqq. Sed illa in rupem mutata est, non ipsa se deiecit. 500 *invicto* (quod ad Martem nonnulli referunt). 502 Aelian. Nat. Animal. XII, 40. Heins. e. *Phalaeceae* ex Antonino Liberali 4. 503 Lycurgides, Ancaeus Met. VIII, 399 sqq. 504 Idmon Argonauta. Apollon. II, 815 sqq. 506 Ora, Dianae muneri oblata. De 507 sq. hoc unum videtur veri simile, hexametrum de alia re agere, quam pentam. Hunc nonnulli referunt ad Attinem Herodoteum I, 34 sqq. 513 Euen. Aetoliae rex, quum Idam, Apharei fil. Marpissae filiae raptorem frustra insecut. esset, in Lycormam fluv. se coniecit, qui ab eo Euenus di[illegible] *tacidaeque* codd. Em. Franc. Sanctius. Ad 517 sq. De Brotea versib. sqq. nihil habemus certum. [illegible] 523 *Athenis* Alciatus c. ut Hipponax intelligatur; egregie: nam *carmen parum stabile* [illegible] ducit vicinia Archilochi. 525 ad Alcaeum referunt. 529 Brunckii Anal. III, p. 201 [illegible] Blaesus est Battus, Cyrenae conditor. Iustin. XIII, 7. Num ex eo legend. *Cyrae*? [illegible]

Trunca geras saevo mutilatis partibus ense,
  Qualia Mimnermi membra fuisse ferunt.
Utve Syracosio praestricta fauce poetae,
  Sic animae laqueo sit via clausa tuae.
Nudave derepta pateant tua viscera pelle,
  Ut Phrygium cuius nomina flumen habet.
Saxificae videas infelix ora Medusae,
  Cephenum multos quae dedit una neci.
Potniadum morsus subeas, ut Glaucus, equarum,
  Inque maris salias, Glaucus ut alter, aquas.
Utque duobus idem dictis modo nomen habenti,
  Praefocent animae Gnosia mella viam.
Sollicitoque bibas, Anyti doctissimus olim
  Imperturbato quod bibit ore reus.
Nec tibi, si quid amas, felicius Haemone cedat,
  Utque sua Macareus, sic potiare tua.
Vel videas, quod iam, quum flammae cuncta tenerent,
  Hectoreus patria vidit ab arce puer.
Sanguine probra luas, ut avo genitore creatus,
  Per facinus soror est cui sua facta parens.
Ossibus inque tuis teli genus haereat illud,
  Traditur Icarii quo cecidisse gener.
Utque loquax in equo est elisus guttur acerno,
  Sic tibi claudatur pollice vocis iter.
Aut ut Anaxarchus pila minuaris in alta,
  Iactaque pro solitis frugibus ossa sonent.
Utque patrem Psamathes, condat te Phoebus in ima
  Tartara; quod natae fecerat ille suae.
Inque tuos ea pestis eat, quam dextra Coroebi
  Vicit, opem miseris Argolicisque tulit.
Utque nepos Aethrae, Veneris periturus ob iram,
  Exsul ab attonitis excutiaris equis.
Propter opes magnas ut perdidit hospes alumnum,
  Perdat ob exiguas te tuus hospes opes.
Utque ferunt fratres sex cum Damasichthone caesos,
  Intereat tecum sic genus omne tuum.
Addidit ut fidicen miseris sua funera natis,
  Sic tibi sint vitae taedia iusta tuae.
Utque soror Pelopis saxo dureris oborto,
  Et laesus lingua Battus ab ipse sua.
Aera si misso vacuum iaculabere disco,
  Quo puer Oebalides, ictus ab orbe cadas.
Si qua per alternos pulsabitur unda lacertos,
  Omnis Abydena sit tibi peior aqua.
Comicus ut mediis periit, dum nabat, in undis,
  Et tua sic Stygius strangulet ora liquor.
Aut ubi ventosum superaris naufragus aequor,
  Contacta pereas, ut Palinurus, humo.
Utque cothurnatum vatem tutela Dianae,
  Dilanient vigilum te quoque turba canum.
Aut ut Trinacrius, salias super ora gigantis,
  Plurima qua flammas Sicanis Aetna vomit.
Diripiantque tuos insanis unguibus artus
  Strymoniae matres, Orpheos esse ratae.
Natus ut Althaeae flammis absentibus arsit,
  Sic tuus ardescat stipitis igne rogus.
Ut nova Phasiaca comprensa est nupta corona,
  Utque pater nuptae, cumque parente domus;
Ut cruor Herculeos abiit diffusus in artus,
  Corpora pestiferum sic tua virus edat.
Qua sua Penthiden proles est ulta Lycurgum,
  Haec maneat teli te quoque plaga novi.
Utque Milon, robur diducere fissile tentes,
  Nec possis captas inde referre manus.
Muneribusque tuis laedaris, ut Icarus, in quem
  Intulit armatas ebria turba manus.
Quodque dolore necis patriae pia filia fecit,
  Vincula per laquei fac tibi guttur eant.
Obstructoque famem patiaris limine tecti,
  Ut legem poenae cui dedit ipsa parens.
Illius exemplo violes simulacra Dianae,
  Aulidis a portu qui leve vertit iter.
Naupliadaeque modo ficto pro crimine poenas
  Morte luas; nec te non meruisse iuvet.
Aethalon et vita spoliavit ut Isidis hospes,
  Quem memor a sacris nunc quoque pellit Io;
Utque Melanthea tenebris a caede latentem
  Prodidit officio luminis orba parens:
Sic tua coniectis fodiantur pectora telis,
  Sic precor auxiliis impediare tuis.
Qualis equos pacto, quos fortis agebat Achilles,
  Acta Phrygi timido, nox tibi talis eat.
Nec tu, quam Rhesus, somno meliore fruaris,
  Quam comites Rheso tunc necis, ante viae;
Ut quos cum Rutulo morti Rhamnete dederunt
  Impiger Hyrtacides, Hyrtacidaeque comes.
Cliniadaeque modo circumdatus ignibus atris
  Membra feras Stygiae semicremata rati.
Utque Remo muros auso transire recentes,
  Noxia sint capiti rustica tela tuo.
Denique Sarmaticas inter Geticasque sagittas,
  His precor ut vivas, et moriare locis.
Haec tibi tantisper subito sint missa libello,
  Immemores ne nos esse querare tui.
Pauca quidem, fateor; sed di dent plura rogatis,
  Multiplicentque suo vota favore mea.
Postmodo plura leges, et nomen habentia verum,
  Et pede quo debent acria bella geri.

548 *Mamertis* membra. 549 sq. ad quem referri debeant, nescimus. 556 Glaucus, Minois fil. qui quum puer murem esset insecutus in mellis dolium delapsus periit. 564 ab *urbe*. 567 est venenosus pastinacae marinae aculeus. 569 Anticlus, Ortygis filius, secund. Tryphiodor. ab Ulixe in equo durateo suffocatus est ea occasione, de qua Odyss. IV, 271 sqq. 571 Diogen. Laert. IX, 58 sqq. 575 Pausan. I, 43, 7. 581 sunt Niobae filii. 583 Amphion. Met. VI, 271 sq. 586 Met. II, 687 sqq. 591 ad Eupolidem vix recte refertur; is enim non, dum nabat, sed consulto demersus dicitur periisse. Utrum vero Menander an Terentius iudicetur, non liquet. 597 Trinacrius, Empedocles; gigantis, Typhoei. 607 sq. historia ignota. 617 *Minervae*. 618 non ab omni labe videtur liber. Heins. e. *ad portum*. 621 Aethalon *ut* vita spoliavit *Isidius* hospes codd. Secutus sum Salvagnii em. qui etiam proponit *Aethaliden* vita. Sed tota hor. quatuor versuum historia ignota. 622 *Io* codd. Em. Heins.

GRATII FALISCI
CYNEGETICON.

Dona cano divom, laetas venantibus artes,
Auspicio, Diana, tuo. Prius omnis in armis
Spes fuit, et nuda silvas virtute movebant
Inconsulti homines, vitaque erat error in omni;
Post alia propiore via, meliusque profecti
Te sociam, Ratio, rebus sumpsere gerendis.
Hinc omne auxilium vitae, rectusque relaxit
Ordo, et contiguas didicere ex artibus artes
Proserere; huic demens cecidit violentia retro.
Sed primum auspicium deus artibus, altaque circum
Firmamenta dedit; tum partes quisque secutus
Exegere suas, tetigitque industria finem.
Tu trepidam bello vitam, Diana, ferino,
Qua primam quaerebat opem, dignata repertis
Protegere auxiliis, orbemque hac solvere noxa.
Adscivere tuo comites sub numine divae
Centum omnes nemorum, centum de fontibus omnes
Naides, et Latii cultor qui Faunus amoeni,
Maenaliusque puer, domitrixque Idaea leonum
Mater, et inculto Silvanus termite gaudens.
His ego praesidiis nostram defendere sortem
Contra mille feras, et non sine carmine, nisus:
Carmine et arma dabo venanti, et persequar artes
Armorum; cassesque, plagarumque ordiar astus.
Prima iubent tenui nascentem iungere filo
Limbum, et quadruplici tormento adstringere limbos;
Illa operum patiens, illa usus linea longi.
Tunc ipsum medio cassem qui nascitur ore,
Per senos circum usque sinus laqueabis, ut omnem
Concipiat tergo, si quisquam est plurimus, hostem.
Et bis vicenos spatium praetendere passus
Rete velim, plenisque decem consurgere nodis:
Ingrati maiora sinus impendia sument.
Optima Cinyphiae, ne quid contere, paludes
Lina dabunt; bonus Aeoliae de valle Sibyllae
Fetus, et aprico Tuscorum stupea campo
Messis, contiguum sorbens de flumine rorem,
Qua cultor Latii per opaca silentia Thybris
Labitur, inque sinus magno venit ore marinos.
At contra nostris imbellia lina Faliscis,
Hispanaeque alio spectantur Saetabis usu.
Vix operata suo sacra ad Bubastia lino
Velatur sonipes aestivi turba Canopi.
Ipse in materia damnosus candor inerti
Ostendit longe fraudem, atque exterruit hostes.
At pauper rigui custos Alabandicus horti
Cannabias nutrit silvas, quam commoda nostro
Armamenta operi: gravis est tutela sed illis,
Tu licet Haemonios includas sentibus ursos.
Tantum ne subeat vitiorum pessimus humor,
Ante cave: non est humentibus usus in armis,
Nulla fides. Ergo, seu pressa flumina valle
Inter opus, crassaeque malum fecere paludes,
Sive improvisus coelo perfuderit imber;
Illa vel ad flatus Helices oppande serenae,
Vel caligineo laxanda reponito fumo.
Idcirco et primas linorum tangere messes
Ante vetant, quam maturis accenderit annus
Ignibus, et clare Plias se prompserit orta.
Imbiberit, tanto respondet longior usus.
Magnum opus, et tangi, nisi cura vincitur, impar.
Nonne vides, veterum quos prodit fabula rerum,
Semideos, illi aggeribus tentare superbis,
Ire freta, et matres ausi tractare deorum.
Quam magna mercede meo sine munere silvas
Impulerint? Flet adhuc et porro flebit Adonim
Victa Venus, ceciditque suis Ancaeus in armis,
Ut praedexter erat geminisque securibus ingens.
Ipse deus, cultorque feri Tirynthius orbis,
Quem mare, quem tellus, quem praeceps ianua Ditis,
Omnia tentantem, qua laus erat obvia, passi,
Hinc decus et famae primum patravit honorem.
Exige, si qua meis respondet ab artibus ergo
Gratia, quae vires fallat collata ferinas.
Sunt, quibus immundo decerptae vulture plumae
Instrumentum operis fuit, et non parva facultas:
Tantum inter nivei iungantur vellera cygni;
Et satis armorum est. Haec clara luce coruscant,
Terribiles species: ab vulture dirus avaro
Turbat odor silvas, meliusque alterna valet res.
Sed quam clara tuis et pinguis pluma sub armis,
Tam mollis tactu; et non sit creberrima nexu,
Ne repressa suis properantem linea pinnis
Implicet, atque ipso mendosa coarguat usu.
Hic magis in cervos valuit metus: ast ubi lentae
Interdum Libyco fucantur sandyce pinnae,

Gratii Cynegeticon. Hunc titulum nominative sing. non gen. plur. accipe, ut sit *κυνηγετικόν*, videl. opus; non *κυνηγετικῶν* (libri) Idem valet in Astronomico Manilii et Bucolico Calpurnii. 2 armis ab *armi*, non ab *arma* deducunt Casp. Barth. et Burm. 16 *nomine*. Adscivere, se. 18 *Naiades*. Deinde scribend. videtur Faunus qui cultor. In cod. Thuaneo erat Latii Faunus, reliq. verbis deficientib. 21 *Praesidibus* Perlet. 22 sq. et non sine carmine *lusus*. *lesus* codd. Em. Vlitius, quem, nihil aliud habens, cum aliis secut. sum, mutata tamen interpunctione; nam antea sine distinctione ita continuabatur: nisus Carmine, et arma. Deinde *venandi* c. Em. Vlit. ex Ovid. ex P. IV, 16, 34. 24 *plagiique exordiar* codd. Em. Turneb. 25 Prima, tanquam principia artis. 26 *quadruplicis* cod. pro *quadruplicibus*. 29 sinus, maculas. Idem nodi 32. 41 *Hispaniq*. — *Saetabes* codd. Em. Is. Voss. 42 sqq. duplex causa, cur linum Aegyptiacum ad venatoria retia inutile (*iners materia* v. 44) sit: quod tenuissimum est (*vix* velantur sacerdotes Dianae eo lino) et quod nimis candidum. 43 sonipes, saltans. Salmas. c. *festivi*. 47 quam, perquam. 48 sed grave est, et periculosum, ad eiusmodi rete custodiam agere: nam etiam fortiores bestiae et rapaces in illis retinentur. 49 sentib. in dumetis. Sil. X, 82. 58 *annum* Vlit. Sic Burm. et Wernsd. Accenderit, terruerit (messem). 60 ad retia referendus versu 56, unde Wernsd. tres versus sqq. parenthesis loco habet, et velit legere *Imbiberint*. 61 non suo loco esse videtur. 63 *coelum* agger. Iohnson c. probante Wernsd. Certe quid tentarint, aliter non [illegible]. Unde Heins. post Grotium superbis *Aethera*, tum matr. c. 65 mercede, poena vel damna. 67 in [illegible] codd. Heins. 68 *Et* praedexter. 73 Exige, considera diligenter. 79 *est* vulture Wernsd. 81 [illegible] Wernsd. c.

Lineaque expositis lucent anconibus arma;
Rarum, si qua metus eludat bellua falsos.
Nam fuit et laqueis aliquis curracibus usus:
Cervino iussere magis contexere nervo;
Fraus teget insidias, habitu mentita ferino.
Quid, qui dentatas iligno robore clausit
Venator pedicas? quam dissimulantibus armis
Saepe habet imprudens alieni lucra laboris.
O felix, tantis quem primum industria rebus
Prodidit auctorem! deus ille, an proxima divos
Mens fuit, in caecas aciem quae magna tenebras
Egit, et ignarum perfudit lumine vulgus?
Dic, age, Pierio, fas est, Diana, ministro.
Arcadium stat fama senem, quem Maenalus altor
Et Lacedaemoniae primum vidistis Amyclae,
Per non assuetas metantem retia valles,
Dercylon: haud illo quisquam se iustior egit,
Aut fuit in terris divom observantior alter.
Ergo illum primis nemorum dea finxit in annis,
Auctoremque operi dignata inscribere magno,
Iussit adire suas et pandere gentibus artes,
Ille etiam valido primus venabula dente
Induit, et proni moderatus vulneris iram
Omne moris excepit onus; tum stricta verutis
Dentibus, et geminas subiere hastilia furcas.
Et quidam totos clauserunt ensibus orbes,
Ne cessaret iners in vulnere massa ferino.
Blandimenta vagae fugies novitatis: ibidem
Exiguo nimiove nocent. Sed lubricus errat
Mos, et ab expertis festinant usibus omnes.
Quid, Macetum immensos libeat si dicere contos,
Quam longa exigui spicant hastilia dentes?
Aut contra ut tenero destrictas cortice virgas
Praegravat ingenti pernix Lucania cultro?
Omnia tela modi melius finxere salubres.
Quocirca et iaculis habilem perpendimus usum:
Neu leve vulnus eat, neu sit brevis impetus illi.
Ipsa arcu Lyciaque suas Diana pharetra
Armavit comites: ne tela relinquite divae;
Magnum opus et volucres quondam fecere sagittae.
Disce agedum et validis delectum hastilibus omnem.
Plurima Threicii nutritur vallibus Hebri
Cornus, et umbrosae Veneris per litora myrtus,
Taxique, pinusque, Altinatesque genistae,
Et magis incomptus operae *lutoser, agrestis
Termes, ab Eois descendet virga Sabaeis,
Mater odorati multum pulcherrima turis.
Illa suos usus intractatumque decorem,
Sic nemorum iussere deae, natalibus haurit
Arbitriis: at enim multo sunt ficta labore
Cetera, quae silvis errant hastilia nostris.
Nunquam sponte sua procerus ad aera termes
Exiit, inque ipsa curvantur stirpe genistae.
Ergo age, luxuriam primo fetusque nocentes
Detrahe: frondosas gravat indulgentia silvas.
Post ubi proceris generosa stirpibus arbor
Se dederit, teretesque ferent ad sidera virgae;
Stringe notas circum, et gemmantes exige versus.
His, si quis vitium nociturus sufficit humor,
Ulceribus fluet, et venas durabit inertes.
In quinos sublata pedes hastilia plena
Caede manu, dum pomiferis advertitur annus
Frondibus, et tepidos auctumnus continet imbres.
Sed cur exiguis tantos in partibus orbes
Lustramus? prima illa canum, non ulla per artes
Cura prior, sive indomitos vehementior hostes
Nudo Marte premas, seu bellum ex arte ministres.
Mille canum patriae, ductique ab origine mores
Cuique sua: magna indocilis dat proelia Medus,
Magnaque diversos extollit gloria Celtas.
Arma negant contra, Martemque odere Geloni,
Sed natura sagax: Perses in utroque paratus.
Sunt qui Seras alant, genus intractabilis irae.
At contra faciles, magnique Lycaones armis.
Sed non Hyrcanae satis est vehementia genti
Tanta: suis petiere ultro fera semina silvis;
Dat Venus accessus, et blando foedere iungit.
Tunc et mansuetis tuto ferus errat adulter
In stabulis, ultroque gravis succedere tigrim
Ausa canis, maiore tulit de sanguine fetum.
Sed praeceps virtus ipsa venabitur aula:
Ille tibi et pecudum multo cum sanguine crescet:
Pasce tamen, quaecumque domi sibi crimina fecit,
Excutiet silva magnus pugnator adepta.
At fugit adversos idem quos reperit hostes
Umber: quanta fides, utinam, et sollertia naris,
Tanta foret virtus, et tantum vellet in armis!
Quid freta si Morinum, dubio refluentia ponto,
Veneris, atque ipsos libeat penetrare Britannos?
O quanta est merces, et quantum impendia supra!
Si non ad speciem mentiturosque decores
Protinus (haec una est catulis iactura Britannis):
At magnum quum venit opus, promendaque virtus,
Et vocat extremo praeceps discrimine Mavors;
Non tunc egregios tantum admirere Molossos.
Comparat his versuta suas Athamania fraudes,
Acyrusque, Pheraeque, et clandestinus Acarnan.
Sicut Acarnanes subierunt proelia furto,
Sic canis illa suos taciturna supervenit hostes.
At clangore citat, quos nondum conspicit, apros
Aetola quaecumque canis de stirpe, malignum
Officium, sive illa metus convicia rupit,
Seu frustra nimius properat furor. Et tamen illud
Ne vanum totas genus aspernere per artes:
Mirum quam celeres, et quantum nare merentur;
Tum non est victi cui concessere labori.
Idcirco variis miscebo gentibus usum.
Quondam inconsultis mater dabit Umbrica Gallis
Sensum agilem; traxere animos de patre Gelonae
Hyrcano, et vanae tantum Calydonia linguae
Exibit vitium, patre emendata Molosso.
Scilicet ex omni florem virtute capessunt,
Et sequitur natura favens. At te leve si qua
Tangit opus, pavidosque iuvat compellere dorcas,

87 *exstructis* Vlit. anconib. furcis. 88 curracib. qui pedi ferae inhaerentes currentem sequuntur. W. 91 habitus ferin. ad odorem spectare videtur. 93 *quum* ex emend. Quam, feram. 100 item Dercylus instrux. venabula alis quibusd. vel dentib. utrimq. exstantib. (moris), quib. onus irruentis ferae sustineatur. W. 112 orbes, moras. 114 ibidem, in eadem re, eodem modo. 116 omnes festinant, expertos usus deserere. 122 pondere experimur, quae ad usum sint habilia. 123 brevis, nimis brevis, ob gravitatem ponderis, et ita, priusq. metam attigerit, decidat. 129 umbrosae myrtus Veneris per lit. 130 Altinum Venetor. 134 *in comptus* Vlit. c. Deinde *lotos*, *sed agrestis*, Salmas. *lotaster* Iohnson c. 135 sq. natalib. arbitr. natura. 143 ferent, se. 144 notas, frondes, quae destrictae notam faciunt, sive ulcus (v. 146). W. Exige, fac ut exacte crescant; versus sunt ordines ramor. exeuntium. Id. 148 advertit se, advenit. Id. 151 *Lustramur*. 162 *Nata*: suis Iohnson c. 165 *gravem* (fortem) Vlit. c. Sed gravis per prolepsin est, ita ut gravis sive gravida fiat. 170 *Excuset* Gronov. c. sine causa. 176 quantum emolumenti supra impendia eius advehendi. 178 *catuli — Britanni* vet. ed. 179 *Ad* magn. codd. Em. Barth. 182 his, Molossis. 183 *Azorumque* Wernsd. c. Sunt regiones et oppida Epiri et Thessaliae. 196 sq. et Calydonia canis exibit (exuet, deponet) tantum vitium (vitium quod tantum, tanti momenti, est) vanae ling. 200 dorcas, damas, a δόρξ, δορκός.

Aut versuta sequi leporis vestigia parvi;
Petronios, sic fama, canes, volucresque Sygambros,
Et pictam macula vertraham delige falsa.
Ocior affectu mentis pinnaque cucurrit,
Sed premit inventas, non inventura latentes
Illa feras: quae Petroniis bene gloria constat.
Quod si maturo pressantes gaudia lusu
Dissimulare feras, tacitique accedere possent;
Illis omne decus, quod nunc, metagontes, habetis,
Constaret silvis: sed virtus irrita damno est.
At vestrum non vile genus, non patria vulgo:
Sparta suos, et Creta suos promittit alumnos.
Sed primum celsa lorum cervice ferentem,
Glympice, te silvis egit Boeotius Hagnon;
Hagnon Astylides, Hagnon, quem plurima semper
Gratia per nostros unum testabitur usus.
Hic trepidas artes et vix novitate sedentes
Vidit, qua propior patuit via; nec sibi turbam
Contraxit comitem, nec vasa tenentia longe.
Unus praesidium, atque operi spes magna petito,
Assumptus metagon lustrat per nota ferarum
Pascua, per fontes, per quas trivere latebras;
Primae lucis opus: tunc signa vapore ferino
Intemerata legens, si qua est, qua fallitur, eius
Turba loci, maiore secat spatia extera gyro.
Atque hic, egressu iam tunc sine fraude reperto,
Incubuit spatiis, qualis permissa Lechaeis
Thessalium quadriga decus, quam gloria patrum
Excitat, et primae spes ambitiosa coronae.
Sed ne qua ex nimio redeat iactura favore,
Lex dicta officiis: ne voce lacesseret hostem,
Neve levem praedam, aut propioris pignora lucri
Amplexus, primos nequidquam effunderet actus.
Iam vero impensum melior fortuna laborem
Quum sequitur, iuxtaque domus quaesita ferarum,
Ut sciat, occultos et signis arguat hostes;
Aut effecta levi testatur gaudia cauda,
Aut ipsa infodiens uncis vestigia plantis
Mandit humum, celsasve apprensat naribus auras.
Et tamen, ut ne prima faventem pignora fallant,
Circa omnem, aspretis medius qua clauditur orbis,
Ferre pedem, accessusque abitusque notasse ferarum,
Admonet, et si forte loci spes prima fefellit,
Rarum opus, incubuit spatiis ad prospera versis,
Intacto repetens prima ad vestigia gyro.
Ergo ubi plena suo rediit victoria fine,
In partem praedae veniat comes, et sua naris
Praemia: sic operi iuvet inservisse benigno.
Hoc ingens meritum est, haec ultima palma tropaei,
Hagnon magne, tibi divom concessa favore.
Ergo semper eris, dum carmina, dumque manebunt
Silvarum dotes, atque arma Diania terris.

Hic et semiferam thoum de sanguine prolem
Finxit: non alio maior sub pectore virtus,
Seu morint voces, seu muti ad pignora Martis.
Thoes commissos, clarissima fama, leones
Et subiere astu, et parvis domuere lacertis.
Nam genus exiguum, et, pudeat quam informe fateri,
Vulpina specie; tamen huic exacta voluntas.
At non est alius, quem tanta ad munia, fetus,
Exercere velis, haud te tua culpa refellat
Inter opus, quo sera cadit prudentia damno.
Iunge pares ergo, et maiorum pignore signa
Feturam, prodantque tibi metagonta parentes,
Qui genuere sua pecus hoc immane iuventa.
Et primus expertos animi, quae gratia prima est,
In Venerem iungunt: tum sortis cura secundae,
Ne renuat species, aut quae detrectet honorem.
Sint celsi vultus, sint hirtae frontibus aures,
Os magnum, et patulis agitatos morsibus ignes
Spirent, adstricti succingant ilia ventres,
Cauda brevis, longumque latus, discretaque collo
Caesaries, non pexa nimis, non frigoris illa
Impatiens: validis tum surgat pectus ab armis,
Quod magnos capiat motus, magnisque supersit.
Effuge, qui lata pandit vestigia planta:
Mollis in officio; siccis ego dura lacertis
Crura velim, et solidos haec in certamina calces.
Sed frustra longus properat labor, abdita si non
Altas in latebras, unique inclusa marito
Femina, nec patitur Veneris sub tempore magnos
Illa, neque emeritae servat fastigia laudis.
Primi complexus, dulcissima prima voluptas:
Hunc Veneri dedit impatiens natura furorem.
Si renuit cunctos, et mater adultera non est,
Da requiem gravidae, solitosque remitte labores.
Vix oneri super illa suo. Tum deinde monebo,
Ne matrem indocilis natorum turba fatiget,
Percensere notis, iamque inde excernere parvos.
Signa dabunt ipsi: teneris vix artubus haeret
Ille, tuos olim non defecturus honores;
Iamque illum impatiens aequae vehementia sortis
Extulit; affectat materna regna sub alvo;
Ubera tota tenet, a tergo liber aperto,
Dum tepida indulget terris clementia mundi.
Verum, ubi Caurino perstrinxit frigore vesper,
Ira iacet, turbaque potens operitur inerti.
Illius et manibus vires sit cura futuras
Perpensare: levis deducet pondere fratres;
Nec me pignoribus, nec te mea carmina fallent.
Protinus et cultus alios et debita fetae
Blandimenta feres, curaque sequere merentem:
Illa perinde suos ut erit *delacta minores,
Ac longam praestabit opem; tum denique, fetae

202 Petronios canes Vlit. intelligit qui ita solidos calces habeant, ut petras et rupes illaesi percurrant. Festus: Petrones rustici a petrar. asperitate et duritie dicuntur. Id. Vlitius legem Burgundionum affert, in qua *canes veltrai* et *petrunculi* memorantur. Gronov. c. *scit* fama. 203 vertraha vel vertrahus, veltrahus (unde Italor. veltro) Gallic. vocab. 204 pinnam sagittam interpretantur, Burm. volucrem. 209 *μετάγοντες, μεταδιώκοντες.* 211 vestrum, *μεταγόντων.* Codd. *vestram;* Em. Barth. 214 *Gymnice* id. c. 217 sedentes, fixas. 219 tenentia longe, continenti serie et longo ordine procedentia. W. 226 egressu, ferae; 227 spatiis, vestigiis. Exemplum est a ludis Isthmic. 230 favore, sedulitate canis. 233 *offenderet* codd. Em. Iohnson. Effundere est irritum reddere. 242 Ferre, venatorem. 244 incumbit his spatiis vel vestig. quae verti vel tendere ad locum ferae, tanq. ad felic. exitum, videntur. W. 253 thoum, *θώων*; canis aureus Linn. 255 *morit* codd. Em. Heins. Vulg. *norit;* deinde *nudi* ad, vel *nudi* simpliciter. Sequor Perletum. 259 *species* vett. edd. quod stare potest; exacta, prompta. 261 sq. si hunc fetum hybridar. exercueris, neque alium, non facile fiet, ut tua ipsa culpa refellat te, opus inceptum irritum monstret, quo damno (si quis alia expertus fuerit) sera prudentia fructus loco evenit. 265 *tenuere* codd. Em. Conr. Gesner. 265 expertos animi, spectatos animositate W. 267 *secunda* Heins. c. Sic Burm. 268 aut *qua* Barth. 273 sq. non pexa, i. e. densa et villosa nimis caesarie praeditus sit canis, nec nimis calvus. 277 siccis, tenuib. adstrictis. 279 labor, educationis. 280 in *tenebras* W. errore scribendi. 281 se subiici magnis marib. impatiens est, nec exspectat, dum magn. canib. copuletur, et generosis, sed patitur se iniri a quocumq. obvio. Titius. *mores* Gronov. c. probante Burm. 282 emer. laudis, ut uno marito contenta sit. 284 *Veneris,* e c. Heinsii, plane contra intellectum loci. 285 *tenuit* codd. Em. Pithoeus. *Iunctos* Heins. c. 289 *pravos* Burm. c. 290 *ipse* codd. Em. Vlit. Perlet. *tenuis.* 294 *tenens ac tergo* Burm. c. probante W. 297 *Ire placet* codd. Em Vlit. 298 *e manib.* codd. Em. Heins. 299 *leves* Burm. Sed cf. 290. Ad velocitatem spectant Grat. et Nemesian. 146. 300 pignorib. indiciis. 303 *uteri de lacte* Vlit. *nutrit* de lacte Iohns. c. Vulgatum ut erit *delata,* quod est Pithoei, vix potest verum esse.

Quum desunt operi, fregitque industria matres,
Transeat in catulos omnis tutela relictos.
Lacte novam pubem, facilique tuebere maza;
Nec luxus alios, avidaeque impendia vitae
Noscant: haec magno redit indulgentia damno.
Nec mirum: humanos non est magis altera sensus.
Tollit se ratio, et vitiis adeuntibus abstat.
Haec illa est, Pharios quae fregit noxia reges,
Dum servata cavis potant Mareotica gemmis,
Nardiferumque metunt Gangem, vitiisque ministrant.
Sic et Achemenio cecidisti, Lydia, Cyro:
Atqui dives eras, fluvialibus aurea venis.
Scilicet, ad summam ne quid restaret habendum,
Tu quoque luxuriae fictas dum colligis artes,
Et sequeris demens alienam, Graecia, culpam,
O quantum, et quoties decoris frustrata paterni!
At qualis nostris, quam simplex mensa Camillis!
Qui tibi cultus erat post tot, Serrane, triumphos?
Ergo illi ex habitu, virtutisque indole priscae,
Imposuere orbi Romam caput: actaque ab illis
Ad coelum virtus, summosque tetendit honores.
Scilicet exiguis magna sub imagine rebus
Prospicies, quae sit ratio, et quo fine regenda.
Idcirco imperium catulis, unusque magister
Additur: ille dapes, poenamque operamque ministrans
Temperet: hunc spectet silvas domitura iuventus.
Nec vile arbitrium est, cuicumque haec regna dicantur;
Ille tibi egregia iuvenis de pube legendus,
Utrumque, et prudens, et sumptis impiger armis.
Quod nisi et accessus, et agendi tempora belli
Noverit, et socios tutabitur hoste minores;
Aut cedent, aut illa tamen victoria damno est.
Ergo in opus vigila, factusque ades omnibus armis;
Arma acuere viam: tegat imas fascia suras.
Sit famulis vitulina tuis, aut tergore fulvo
Mantica, *curta chlamys*, canaque e mele galeri;
Ima Toletano praecingant ilia cultro;
Terribilemque manu vibrata falarica dextra
Det sonitum, et curva rumpant non pervia falce.
Haec tua militia est: quin et Mavortia bello
Vulnera, et errantes per tot divortia morbos,
Causasque, affectusque canum tua cura tueri est.
Stat fatum supra, totumque avidissimus Orcus
Pascitur, et nigris orbem circumsonat alis.
Scilicet ad magnum maior ducenda laborem
Cura, nec expertos fallet deus: hinc quoque nosse
Est aliud, quod praestet opus placabile numen.
Nec longe auxilium, licet alti vulneris ora
Abstiterint, atroque cadant cum sanguine fibrae.
Inde rape ex ipso, qui vulnus fecerit, hoste
Virosam eluviem, lacerique per ulceris ora
Sparge manu, venas dum sucus comprimat acer.
Mortis enim patuere viae! tum pura monebo
Circum labra sequi, tenuique includere filo.
At si pernicies angusto pascitur ore,
Contra pande viam, fallentesque argue causas:
Morborum in vitio facilis medicina recenti.
Sed tactu impositis mulcent pecuaria palmis,
Id satis, aut nigrae circum picis unguine signant.
Quodsi destricto levis est in vulnere noxa,
Ipse habet auxilium validae natale salivae.
Illa gravis labes, et cura est altior illis,
Quum vitium causae totis egere latentes
Corporibus, seraque aperitur noxia summa.
Inde emissa lues, et per contagia morbus
Venere in vulgum, iuxtaque exercitus ingens
Aequali sub labe ruit; nec viribus ullis,
Aut merito venia est, aut spes, exire precanti.
Quod sive a Stygia letum Proserpina nocte
Extulit, et Furiis commissam ulciscitur iram;
Seu vitium ex alto, spiratque vaporibus aether
Pestiferis, seu terra suos populatur honores:
Fontem averte mali. Trans altas ducere valles
Admoneo: latumque fuga superabitis amnem.
Hoc primum effugium leti; tunc dicta valebunt
Auxilia, et nostra quidam redit usus ab arte.
Sed varii motus, nec in omnibus una potestas:
Disce vices, et quae tutela est proxima, tenta.
Plurima per catulos rabies, invictaque tardis,
Praecipitat letale malum: sic tutius ergo
Anteire auxiliis, et primas vincere causas.
Namque subit, nodis qua lingua tenacibus haeret,
(Vermiculum dixere) mala atque incondita pestis.
Ille ubi salsa siti praecepit viscera longa,
Aestivos vibrans accensis febribus ignes,
Moliturque fugas, et sedem spernit amatam.
Scilicet hoc motu, stimulisque potentibus acti
In furias vertere canes. Ergo insita ferro
Iam teneris elementa mali causamque recidunt.
Nec longa in facto medicina est ulcere: purum
Sparge salem, et tenui permulce vulnus olivo.
Ante relata suas quam nox bene compleat umbras,
Ecce aderit, factique oblitus vulneris, ultro
Blanditur mensis, Cereremque efflagitat ore.
Quid, priscas artes inventaque simplicis aevi
Si referam? non illa metus solatia falsi,
Tam longam traxere fidem. Collaribus ergo
Sunt qui lucifugae cristas inducere melis
Iussere, aut sacris conserta monilia conchis,
Et vivum lapidem, et circa Melitensia nectunt
Coralia, et magicis adiutas cantibus herbas.
Ac sic offectus, oculique venena maligni
Vicit tutela pax impetrata deorum.
At si deformi lacerum dulcedine corpus
Persequitur scabies, longi via pessima leti;
In primo accessu tristis medicina: sed una

305 quum desinunt nutrire fetum. 310 est, edit, corrumpit. 311 *abeuntib*. Barth. Deinde *obstat* codd. Em. Iohns. Tollit se, Aufugit. 324 acta, promota. 325 virtus tetendit ad coel. summosque honores. 339 sq. quae discrepantib. litteris excusa sunt, Vlitio debentur; nam cod. primarius hic a tineis corruptus erat, nec exhibebat nisi has voces: *to inulina suis et* terg. 340 *caraque* e *macle* codd. Em. Vlit. Videl. scribebatur olim *maeles*. 343 *non* pervia codd. Quis emendaverit, ignot. 347 totum, quicquid est. 349 laborem, χάματον, morbum. 352 *orae* vet. ed. Sic Burm. et W. Ora interpretor orificia. 353 *utroque* codd. Em. Vlit. 355 Viros. eluviem exponunt de effuso lotio ferae, quae vulnus fecit W. 362 Sed h. l. copulat. W. Pecuaria non de canib. ut W. sed de pecore omnino, cui pastores facili medicina opem ferunt, accipit Perlet; recte. 365 Ipse, pastor. 366 *curas* altior codd. Em. Pithoeus; illis, ablat. comparativi. 368 et noxia, damnum, aperitur summa, consummatione, sera. 369 morbus nisi velis quartae decl. hic esse, c. Vlitio corrigas *morbi*. 373 Proserp. Hecate. 379 *ficta* cod. Em. Vlit. 381 motus, morbos. 383 invicta tardis, insanabilis iis, qui non celeriter remedia petunt. 388 Ille, vermiculus in cane vim suam exercens: itaque 390 *molitur* est facit, ut moliatur, *spernit* facit, ut spernat. 389 *vibrant* codd. Em. Gronov. *Aestivis vibrant accensi* Heins. c. 390 *amarum* codd. Em. Vlitius. 392 vertere, vertuntur. 399 simpl. *anni* codd. et edd. Barthii coniecturam admisi. 400 sq. falsi Tam sine interpunctione, quam intulit W. Non illa solatia (medicamina magica et sympathetica) sunt solatia falsi metus: tam longam fidem sibi conservavere; quod non fuisset, si vana essent. 402 cristas, setas dorsi; male W. cristam galli gallinacei intelligit. 404 vivus lapis, pyrites. 405 *Curalia*. 406 offectus, notas fascini. W. 408 *deformis* Wasse c. Sic Burm. et W. dulcedo, scabendi libido.

Pernicies redimenda anima, quae prima sequaci
Sparsa malo est, ne dira trahant contagia vulgi.
Quod si dat spatium, clemens et promovet ortu
Morbus; disce vias, et, qua sinit, artibus exi.
Tunc et odorato medicata bitumina viro,
Imponasque pices, immundaeque unguen amurcae.
Miscuit, et summam complectitur ignis in unam.
Inde lavant aegros: est ira coercita morbi,
Laxatusque rigor. Quae te ne cura timentem
Differat, et pluvias, et Cauri frigora vitent:
Sic magis, ut nudis incumbant vallibus aestus,
A vento, clarique faces ad solis; ut omne
Exsudent vitium, subeatque latentibus ultro,
Quae facta est medicina, vadis. Nec non tamen illum
Spumosi catulós mergentem litoris aestu
Respicit, et facilis Paean adiuvit in artes.
O rerum prudens quantam experientia vulgo
Materiem largita boni, si vincere curent
Desidiam, et gratos agitando prendere fines.
Est in Trinacria specus ingens rupe, cavique
Introrsum reditus: circum atrae moenia silvae
Alta premunt, ruptique ambustis faucibus amnes.
Vulcano condicta domus, quam subter eunti
Stagna sedent, venis oleoque madentia vivo.
Huc defecta mala vidi pecuaria tabe
Saepe trahi, victosque malo graviore magistros.
Te primum, Vulcane, loci, pacemque precamur,
Incola sancte, tuam, des ipsis ultima rebus
Auxilia: et, meriti si nulla est noxia tanti,
Tot miserere animas, liceatque attingere fontes,
Sancte, tuos. Ter quisque vocant, ter pinguia libant
Tura foco: struitur ramis felicibus ara.
Hic dictu mirum, atque alias ignobile monstrum
Adversis specubus, ruptoque e pectore montis
Venit, ovans Austris, et multo flumine flammae
Emicat: ipse manu ramum pallente sacerdos
Termiteum quatiens, procul hinc extorribus ire
Edico, praesente deo, praesentibus aris,
Quis scelus aut manibus sumptum, aut in pectore motum est,
Inclamat; cecidere animi et trepidantia membra.
O quisquis misero fas unquam in supplice fregit,
Qui pretio fratrum, meliorisque ausus amici
Sollicitare caput, patriosve lacessere divos;
Illum agat infandae comes hinc audacia culpae.
Discet, commissa quantum deus ultor in ira
Pone sequens valeat: sed cui bona pectore mens est,
Obsequiturque deo, deus illam molliter aram
Lambit, et ipse, suos ubi contigit ignis honores,
Defugit ab sacris, rursumque reconditur antro:
Huic fas auxilium et Vulcania tangere dona.
Nec mora; si medias exedit noxia fibras,
His lave praesidiis, affectaque corpora mulce,
Regnantem excutiens morbum. Deus auctor, et ipsa
Artem aluit natura suam: quae robore pestis
Acrior, aut leto propior via? sed tamen illi
Hinc venit auxilium valida vehementius ira.
Quod primam si fallet opem dimissa facultas,
At tu praecipitem, qua spes est proxima, labem
Aggredere: in subito subita est medicina tumultu;
Stringendae nares, scindenda ligamina ferro
Armorum, geminaque cruor ducendus ab aure.
Hinc vitium, hinc illa est avidaę vehementia pesti.
Ilicet auxiliis fessum solabere corpus:
Subsiduasque fraces, diffusaque Massica prisco
Sparge cado; Liber tenues e pectore curas
Exiget: est morbo Liber medicina furenti.
Quid dicam tussis, quid maesti damna veterni,
Aut incurvatae si qua est tutela podagrae?
Mille tenent pestes, curaque potentia maior.
Mitte age: non opibus tanta est fiducia nostris.
Mite animae ex alto ducendum numen Olympo,
Supplicibusque vocanda sacris tutela deorum.
Idcirco aeriis molimur compita lucis,
Spicatasque faces, sacrum, ad nemora alta, Dianae,
Sistimus, et solito catuli velantur honore;
Ipsaque per flores medio in discrimine luci
Stravere arma, sacris et pace vacantia festa.
Tum cadus, et viridi fumantia liba feretro
Praeveniunt, teneraque extrudens cornua fronte
Haedus, et ad ramos etiamnum haerentia poma,
Lustralis de more sacri, quo tota iuventus
Lustraturque deae, proque anno reddit honorem.
Ergo impetrato respondet multa favore
Ad partes: qua poscis opem, seu vincere silvas,
Seu tibi fatorum labes exire minasque
Cura prior; tua magna fides tutelaque, Virgo!
Restat equos finire notis, quos arma Dianae
Admittant; non omne meas genus audet in artes.
Est vitium ex animo; sunt quos imbellia fallant
Corpora: praeveniens quondam est incommoda virtus.
Consule, Penei qualis perfunditur amne
Thessalus, aut patriae quem conspexere Mycenae
Glaucum: nempe ingens, nempe ardua fundet in auras
Crura; quis Eleas potior lustravit arenas?
Ne tamen hoc attingat opus: iactantior illi
Virtus, quam silvas, durumque lacessere Martem.
Nec saevos miretur equos terrena Syene:
Scilicet et Parthis inter sua mollia rura
Mansit honor: veniat Caudini saxa Taburni,
Garganumve trucem, aut Ligurinas desuper Alpes;
Ante opus excussis cadet unguibus: et tamen illi
Est animus, fingetque meas se iussus in artes;
Sed iuxta vitium posuit deus. At tibi contra
Callaecis lustratur equis scruposa Pyrene:
Non tamen Hispano Martem tentare minacem
Ausim. Murcibii vix ora tenacia ferro
Concedunt: at tota levi Nasamon *
Fingit equos. Pisis Numidae solvere *
Audax et patiens operum genus: ille vigebit

412 *vulgum* Burm. et W. e c. Heinsii. *Trahant* est *sequantur*. 413 promovet, te, medentem. 415 *vine* Iohns. c. Sic Burm. et W. Virus Perletus interpretatur sulphur. 419 *te natura* codd. Em. Gronov. Cura. curatio. 420 vitent, canes. 421 Sic magis, habeantur; *incumbant* vallibus, *aestu* Burm. e c. Heinsii, probante W. 422 Procul a vento. 424 vadis, venar. Nec tamen ille minus secundo successu curabit, qui catulos vicino mari merget W. 427 *quantum* codd. Em. Barth. 429 agitando, multa tentando; gratos fines, fructus laborum. Id. 430 sqq. Aelian. Animal XI, 3; Aristotel. Mirabil. Auscultat. cap. 193. 433 condicta, omnium consensu dicta W. 437 sqq. sunt verba precantium: vid. 441. 439 si nulla culpa nostra tanta est, ut hoc malum meruisse videatur. 441 *vocantes*, ping. quae sincera esse lectio videtur. 443 ignobile, ignotum. 446 sq. ramus termiteus, termes decerptus. 454 *huc* codd. Em. Titius. 466 val. vehem. ira, vi istius morbi potentius. W. 467 facultas, medendi. 470 ligamina, musculi armor. 475 *tenues curas* interpretor *initia mali*. W. e. *exigit*, et explicat: ut Liber curas e pectore exigit, ita etiam morbo medicinam affert. 478 *incuratae* ed. Ald. 481 *Mitte anime* codd. Em. Heins. 484 Spicatas, incisas ad spicae et aristar. imaginem. Serv. ad Ge. I, 292. 486 discrimen luci spatium planitiemve intelligit in medio luco ad sacrificia destinatam. 507 *miratur* codd. Em. Cluver. Terrena, campestris; *turrita* Vlit. c. 516 *Marrubii* Burm. c. 517 sq. Vlit. lacunas ita explevit Nasamonis *virga* — solvere *iugales*. Certe alterum recte Burm. reiecit, nec tamen meliora ipse excogitav.

Centum actus spatiis atque eluctabitur iram.
Nec magni cultus: sterilis quodcumque remisit
Terra, satis; tenuesque sitim producere rivi.
Sic et Strymonio facilis tutela Bisaltae;
Possent Aetnaeas utinam se ferre per arces,
Qui ludus Siculis: quid tum, si turpia colla,
Aut tenuis dorso curvatur spina? per illos
Cantatas Graiis Agragas, victaeque fragosum
Nebroden liquere ferae. O quantus in armis
Ille meis, cuius dociles pecuaria fetus
Sufficient! quis Chaonias contendere contra
Ausit, vix merita quas signat Achaia palma?
Spadices vix Pellaei valuere Cerauni,
Et tibi devotae magnum pecuaria Cirrhae,
Phoebe, decus, nostras agere in sacraria tensas.
Venanti melius pugnat color: optima nigri
* illi, badiosque legunt *
Et quorum fessas imitantur terga favillas.
*ntum Italiae, sic di voluere, parentes
* et terras omni praecepimus usu!
* illustrat prata *

520 *ira*, abl. Iohns. c. Ira est impetus. 522 Terra *sui*, *fuit* codd. Unde nostrum Barth. c. quod adoptavi, quia sic structura verbor. melius procedit: tenuesque rivi satis, producere (sufficere ei) sitim. Perlet. edidit Terra, *sepit*; non male. 525 Quod equis Siculis leve negotium est; nam quid hoc habet incommodi, quod iidem equi Siculi rel. 528 Nebroden, montem Siciliae. Sil. Ital. XIV, 236 sq. 529 Ille, Agragas. 532 Ceraunus, mons Macedoniae, unde Pellaeus. 536 Vlit. suppl. *Crura* illi, badiosque legunt *in pectore crines*. Badium colorem a Βάϊον, spadix, qui est *avulsus e palma termes cum fructu* (Gell. II, 26) derivant; fortasse melius ab adi. Βαλιός, varius. 538 sq. Vlit. *O quantum Italicae* — *Praestant* et terras — *Nostraque non segnis* illustrat prata *iuventus*.

M. MANILII
ASTRONOMICON.
LIBER PRIMUS.

Carmine divinas artes, et conscia fati
Sidera diversos hominum variantia casus,
Coelestis rationis opus, deducere mundo
Aggredior, primusque novis Helicona movere
Cantibus et viridi nutantes vertice silvas,
Hospita sacra ferens nulli memorata priorum.
Hunc mihi tu, Caesar, patriae princepsque paterque,
Qui regis augustis parentem legibus orbem,
Concessumque patri mundum deus ipse mereris,
Das animum, viresque facis ad tanta canendum.
Iam propiusque favet mundus scrutantibus ipsum,
Et cupit aetherios per carmina pandere census.
Hoc sub pace vacat tantum: iuvat ire per ipsum
Aera, et immenso spatiantem vivere coelo,
Signaque et adversos stellarum noscere cursus.
Quod solum novisse parum est; impensius ipsa
Scire iuvat magni penitus praecordia mundi,
Quaque regat generetque suis animalia signis
Cernere, et in numerum Phoebo modulante referre.
Bina mihi positis lucent altaria flammis;
Ad duo templa precor, duplici circumdatus aestu,
Carminis et rerum: certa quum lege canentem
Mundus et immenso vatem circumstrepit orbe,
Vixque soluta suis immittit verba figuris;
Quem primum infernis licuit cognoscere terris
Munera coelestum! Quis enim, condentibus illis,
Clepsisset furto mundum, quo cuncta reguntur?
Quis foret humano conatus pectore tantum,
Invitis ut dis cuperet deus ipse videri;
Sublimes aperire vias, imumque sub orbem,
Et per inane suis parentia finibus astra,
Mominaque et cursus signorum pandere vires;
Maior uti facies mundi foret, et veneranda;
Non species tantum, sed et ipsa potentia rerum
Sentirentque deum gentes, quam maximus esset?
Tu princeps auctorque sacri, Cyllenie, tanti;
Per te iam coelum interius, iam sidera nota:
Et Natura dedit vires, seque ipsa reclusit,
Regales animos primum dignata movere,
Proxima tangentes rerum fastigia coelo:
Qui domuere feras gentes oriente sub ipso,
Quas secat Euphrates, in quas et Nilus inundat,
Qua Mundus redit, et nigras supervolat urbes.
Tum qui templa sacris coluerunt omne per aevum,
Delectique sacerdotes in publica vota
Officio vinxere deum; quibus ipsa potentis
Numinis accendit castam praesentia mentem,
Inque deum deus ipse tulit patuitque ministris.
Hi tantum movere decus, primique per artem
Sideribus videre vagis pendentia fata.
Singula nam proprio signarunt tempora casu,
Longa per assiduas complexi saecula curas:
Nascendi quae cuique dies, quae vita fuisset;
In quas fortunae leges quaeque hora valeret;
Quantaque quam parvi facerent discrimina motus.
Postquam omnis coeli species, redeuntibus astris,
Praecepta in proprias sedes, et reddita certis
Fatorum ordinibus sua cuique potentia formae;
Per varios usus artem experientia fecit,
Exemplo monstrante viam; speculataque longe
Deprendit tacitis dominantia legibus astra,
Et totum alterna mundum ratione moveri,
Fatorumque vices certis discurrere signis
Nam rudis ante illos nullo discrimine vita.
In speciem conversa, operum ratione carebat,
Et stupefacta novo pendebat lumine mundi:
Tum velut amissis maerens, tum laeta renatis
Sideribus; variosque dies incertaque noctis
Tempora nec similes umbras, iam Sole regresso
Iam propiore, suis poterat discernere causis.
Necdum etiam doctas sollertia fecerat artes,
Terraque sub rudibus cessabat vasta colonis.
Tuncque in desertis habitabat montibus aurum,
Immotusque novos pontus subduxerat orbes.
Nec vitam pelago, nec ventis credere vota
Audebant, se quisque satis novisse putabant.
Sed quum longa dies acuit mortalia corda,
Et labor ingenium miseris dedit, et sua quemque

Manil. Lib. I, 5 sq. Cantibus, *ad* vir. — silvas Hospita Bentl. e c. Gronovii. Aliter interpungend. esse vidit Stoeber. 6 Hospita, peregrina (graeca). 7 *Nunc* mihi, quod spectaret ad *priores* versu 6; *Tu* mihi, tu B. 10 *animos* B. Deinde reduxi vulg. pro *canenda*, quanquam id ex opt. cod. inde a Scaligero edd. obtinet. 11 *Iamque* favet mundus *propius* B. Propius est propensius, sublato in eum Iul. Caesare. 12 Et *rapit*, ex em. Deinde duo codd. *sensus*. Census sunt divitiae. 13 vacat: *iam nunc* iuvat ire per *altum* B. 18 *Quaeque* codd. Em. Scalig. Regat *terrena* B. 22 certa *tum*. Sic Scal. 24 Et vix mihi suggerit verba, quae propria sua notione solvenda sunt, ut ad hunc novum usum aptentur. 25 *interius*. Hoc amplectitur Stoeber. B. interius lic. cogn. *coelum*, deinde 26 *Munere — nolentibus*. Condentib. est, quum illi condiderint, ut eius habeant potestat. 27 *Cepisset* B. Ab 28 versuum ordo olim erat hic: 29, 36, 37, 30, 31, 32, 33, 34, 35, quem duo hi sequebantur: *Quis* (quibus) *sua disposuit per tempora, cognita ut essent Omnibus et mundi facies coelumque supernum.* Hos duos versus opt. codd. et edd. vett. non agnoscunt: itaque post Stoeberum eieci. Huius autem ordinem exhibui: Scal. adoptav. hunc: 28, 29, 30, 31, 32, signo interrogationis finitus, 36, 37, 33, 34, 35, post quem spurii illi duo, deinde 38 sqq. B. novem versus antiqui ordinis 37, 30, 31, 32, 33, 34, 35 et duos a nobis eiectos obelo notaverat. 30 *unumque*, quod de consens astror. chorea interpretantur. Imus orbis est systema planetar. oppositus inani, quo illud involvitur. Respondent inter se imusque orbis, *et* inane. 32 *Nominaque* codd. Em. Scal. signorum, *pondera*, vires id. e cod. 35 *qua* max. Stoeber c. 38 *Naturaeque* dedit vett. edd. 42 B. spurium indicat. 43 Mundus, Sol; nigras, Aethiopum. 48 deus ipse deum (iis) intulit. 51 *propria — causa* Scal. c. 53 *Nascenti* B. 57 *Percepta* codd. praeter un. Deum 62 *aeterna* Scal. c. 63 *discernere* signis codd. Em. Scal. 65 In speciem, externam rer. sine certa ra par discernere B. 76 *sed* quisq. sat. se *nosse putabat.*

Advigilare sibi iussit fortuna premendo:
Seducta in varias certarunt pectora curas,
Et quodcumque sagax tentando reperit usus,
In commune bonum commentum laeta dederunt.
Tunc et lingua suas accepit barbara leges,
Et fera: diversis exercita frugibus arva,
Et vagus in caecum penetravit navita pontum,
Fecit et ignotis iter in commercia terris.
Tunc belli pacisque artes commenta vetustas;
Semper enim ex aliis alias proseminat usus.
Ne vulgata canam: linguas didicere volucrum,
Consultare fibras, et rumpere vocibus angues,
Sollicitare umbras, imumque Acheronta movere,
In noctemque dies, in lucem vertere noctes:
Omnia conando docilis sollertia vicit:
Nec prius imposuit rebus finemque manumque,
Quam coelum ascendit ratio, cepitque profundis
Naturam rerum causis, viditque quod usquam est:
Nubila cur tanto quaterentur pulsa fragore;
Hiberna aestiva nix grandine mollior esset,
Arderent terrae, solidusque tremisceret orbis,
Cur imbres ruerent, ventos quae causa moveret,
Pervidit; solvitque animis miracula rerum:
Eripuitque Iovi fulmen viresque tonandi,
Et sonitum ventis concessit, nubibus ignem.
Quae postquam in proprias deduxit singula causas,
Vicinam ex alto mundi cognoscere molem
Intendit, totumque animo comprendere coelum:
Attribuitque suas formas, sua nomina signis;
Quasque vices agerent, certa sub sorte notavit:
Omniaque ad numen mundi faciemque moveri,
Sideribus vario mutantibus ordine fata.
Hoc mihi surgit opus, non ullis ante sacratum
Carminibus: faveat magno Fortuna labori,
Annosa et molli contingat vita senecta;
Ut possim rerum tantas emergere moles,
Magnaque cum parvis simili percurrere cura.
Ac quoniam coelo descendit carmen ab alto,
Et venit in terras fatorum conditus ordo,
Ipsa mihi primum naturae forma canenda est,
Ponendusque sua totus sub imagine mundus:
Quem sive ex nullis repetentem semina rebus
Natali quoque egere placet, semperque fuisse
Et fore, principio pariter fatoque carentem:
Seu permixta chaos rerum primordia quondam
Discrevit partu, mundumque enixa nitentem
Fugit in infernas caligo pulsa tenebras:
Sive individuis, in idem reditura soluta,
Principiis natura manet, post saecula mille;
Et paene ex nihilo sumptum est nihilumque futurum,
Caecaque materies coelum perfecit et orbem:
Sive ignis fabricavit opus, flammaeque micantes,
Quae mundi fecere oculos, habitantque per omne
Corpus, et in coelo vibrantia fulmina fingunt:
Seu liquor hoc peperit, sine quo riget arida rerum
Materies, ipsumque vorat, quo solvitur, ignem: [135
Aut neque terra patrem novit, nec flamma, nec aer,
Aut humor; faciuntque deum per quatuor artus,
Et mundi struxere globum, prohibentque requiri
Ultra se quicquam: quum per se cuncta creentur;
Frigida nec calidis desint, aut humida siccis,
Spiritus aut solidis; sitque haec discordia concors,
Quae nexus habiles et opus generabile fingit,
Atque omnis partus elementa capacia reddit.
Semper erit genus in pugna; dubiumque manebit,
Quod latet, et tantum superest hominumque deumque.
Sed facies quaecumque tamen sub origine rerum
Convenit, et certo digestum est ordine corpus.
Ignis in aetherias volucer se sustulit oras;
Summaque complexus stellantis culmina coeli,
Flammarum vallo naturae moenia fecit.
Proximus in tenues descendit spiritus auras,
Aeraque extendit medium per inania mundi:
Ignem flatus alit vicinis subditus astris.
Tertia sors undas stravit fluctusque natantes
Aequora perfudit toto nascentia ponto,
Ut liquor exhalet tenues atque evomat auras,
Aeraque ex ipso ducentem semina pascat.
Ultima subsedit glomerato pondere tellus,
Convenitque vagis permixtus limus arenis,
Paulatim ad summum tenui fugiente liquore.
Quoque magis puras humor secessit in undas,
Et siccata magis strinxerunt aequora terras,
Adiacuitque cavis fluidum convallibus aequor;
Emersere fretis montes, orbisque per undas
Exsiliit, vasto clausus tamen undique ponto,
Imaque de cunctis mediam tenet undique sedem.
Idcircoque manet stabilis, quia totus ab illa
Tantundem refugit mundus: fecitque cadendo
Undique ne caderet; medium totius et imum est.
Ictaque contractis consistunt corpora plagis,
Et concurrendo prohibent in longius ire.
Quod nisi librato penderet pondere tellus,
Non ageret cursus, mundi subeuntibus astris,
Phoebus ad occasum, et nunquam remearet ad ortus:
Lunave submersos regeret per inania currus:
Nec matutinis fulgeret Lucifer horis,
Hesperos immerso dederat qui lumen Olympo.
Nunc quia non imo tellus deiecta profundo,
Sed medio suspensa manet, sunt pervia cuncta;
Qua cadat, et subeat coelum, rursusque resurgat.
Nam neque fortuitos ortus surgentibus astris,
Nec toties possum nascentem credere mundum,
Solisve assiduos partus et fata diurna:
Quum facies eadem signis per saecula constet;

82 *norum* comm. B. 84 Et *fera* div. Alt. Stoeber e cod. 86 ignotis *itiner* comm. Alt. B. e cod. 88 *alit.* Sic B. ut producatur *a* neutrius propter sq. positionem; quod in Gratio passim observand. est. 89 *Nec* vulg. Alt. e cod. vindicav. B. 94 *modumque.* Alt. B. e codd. 95 *profundam.* 96 *claustris* B. 101 fecit, ne res amplius mirae animis viderentur. 102 *tonantis;* ita *nomen* legend. censebat B. qui alt. e codd. 110 *variis* codd. Em. Scal. 114 *evincere* B. *evolvere* Susius coni. 116 *Et* quon. In codd. erat. *At*, unde nostrum B. 126 usque ad 129 B. spurios habet. 128 paene nihilum vocat τὴν ἄτομον, qua Epicurus nihil exiguius in rerum nat. esse dicebat. 134 *creat* B. 138 *creantur* codd. Em. B. 139 *ne* calidis. Alt. B. e codd. 144 et tantum *supra est* (hoc cod.) *hominemque deumque* Scal. Sic B. Sed *genus erit in pugna* v. 143 non potest significare *genus creationis mundi in controverso erit*, sed *genus humanum de ea re inter se pugnabit*; deinde si deum Manilius intellexit summam rationem rerum, vix poterat dicere, etiam *supra deum esse cognitionem verae rerum originis.* 145 *quaecumque* Scal. Sic B. 147 *auras* codd. Em. B. 150 *secessit* B. 152 Ignem *ut* flatus *alat* id. 153 sq. natantes, *Aequoraque effudit* id. Fudit fluct. nat. per aeq. Ingeniose Stoeber c. *flatusque* natantes Aequora perf. *exhalationes aquar. summo aetheri in pastum quasi transmittendas.* Natare aequora, ut charta *natat aquas* ap. Martial. XIV, 196. 158 *Concrevitque* id. c. 160 *in auras*, 161 *terrae* B. *Strinxerunt* secund. Stoeber. idem est ac *absciderunt*. Id. tamen c. *struxerunt*, explicans *accumularunt*. 165 B. spur. habet. Post *orbem* Ima κατὰ τὸ σημαινόμενον de terra. 166 *illo* B. 169 id spur. habet. Rotunditas terrae definitur. 172 *currus* B. 173 *ab occasu* B. 174 id. spur. censet. Non Luna currus suos (ante Scal. ex al. codd. *cursus*) ex inferiorib. partib. supra horizontem per aerem ageret. 176 *immenso*, unde B. *emenso*. 179 Qua *caderet*, subeat ante B. 180 contra Epicur. 181 sq. contra Heraclit. disputatur. 182 *facta* codd. Em. Scal.

Idem Phoebus eat coeli de partibus isdem;
Lunaque per totidem luces mutetur, et orbes;
Et natura vias servet, quas fecerat ipsa,
Nec tirocinio peccet; circumque feratur
Aeterna cum luce dies, quod tempora monstrant
Nunc his, nunc illis eadem regionibus orbis
Semper; et ulterius vadentibus ortus ad ortum
Occasumque obitus coelo et cum sole perennet.
Nec vero tibi natura admiranda videri
Pendentis terrae debet, quum pendeat ipse
Mundus et in nullo ponat vestigia fundo:
Quod patet ex ipso motu, cursuque volantis:
Quum suspensus eat Phoebus, cursumque reflectat
Huc illuc, agiles et servet in aethere metas:
Quum luna et stellae volitent per inania mundi:
Terra quoque aerias leges imitata pependit.
Est igitur tellus mediam sortita cavernam
Aeris, et toto pariter suspensa profundo;
Nec patulas distenta plagas, sed condita in orbem
Undique surgentem pariter, pariterque cadentem.
Haec est naturae facies: sic mundus et ipse
In convexa volans teretes facit esse figuras
Stellarum; Solisque orbem Lunaeque rotundum
Adspicimus, tumido quaerentis corpore lumen,
Quod globus obliquos totus non accipit ignes.
Haec aeterna manet divisque simillima forma,
Cui neque principium est usquam nec finis in ipso,
Sed similis toto remanet, perque omnia par est.
Sic stellis glomerata manet mundoque figura.
Idcirco terris non omnibus omnia signa
Conspicimus: nusquam invenies fulgere Canopum,
Donec Niliacas per pontum veneris oras;
Sed quaerent Helicen, quibus ille supervenit ignis,
Quod laterum tractus habitant, mediique tumores
Eripiunt terrae coelum, visusque coercent.
Te testem dat, Luna, sui glomerabilis orbis:
Quae quum mersa nigris per noctem deficis umbris,
Non omnes pariter confundis sidere gentes,
Sed prius Eoae quaerunt tua lumina terrae.
Post, medio subiecta polo quaecumque coluntur,
Ultima ad Hesperios infectis volveris alis:
Seraque in extremis quatiuntur gentibus aera.
Quod si plana foret tellus, semel icta per omnes
Deficeret pariter toti miserabilis orbi:
Sed quia per teretem deducta est terra tumorem,
His modo, post illis apparet Delia terris
Exoriens simul atque cadens, quia fertur in orbem;
Utrimque acclivis pariter declivia iungit,
Atque alios superat gyros, aliosque relinquit.
Ex quo colligitur terrarum forma rotunda.
Hanc circum variae gentes hominum atque ferarum,
Aeriaeque colunt volucres: pars eius ad Arctos
Eminet, austrinis pars est habitabilis oris;
Sub pedibusque iacet nostris, supraque videtur
Ipsa sibi; fallente solo declivia longa,
Et pariter surgente via, pariterque cadente.
Hanc ubi ad occasus nostros sol adspicit ortus,
Illic orta dies sopitas excitat urbes,
Et cum luce refert operum vadimonia terris;
Nos in nocte sumus, somnosque in membra locamus.
Pontus utrosque suis distinguit et alligat undis.
Hoc opus, immensi constructum corpore mundi,
Membraque naturae diversa condita forma
Aeris atque ignis terrae pelagique iacentis,
Vis animae divina regit; sacroque meatu
Conspirat deus, et tacita ratione gubernat,
Et multa in cunctas dispensat foedera partes,
Altera ut alterius vires faciatque, feratque,
Summaque per varias maneat cognata figuras.
Nunc tibi signorum lucentes undique flammas
Ordinibus certis referam; primumque canentur
Quae media obliquo praecingunt ordine mundum,
Solemque alternis vicibus per tempora portant,
Atque alia adverso luctantia sidera mundo;
Omnia quae possis coelo numerare sereno.
E quibus et ratio fatorum ducitur omnis:
Ut sit idem mundi primum quod continet arcem.
Aurato princeps Aries in vellere fulgens
Respicit, admirans adversum surgere Taurum,
Submisso vultu Geminos et fronte vocantem.
Quos sequitur Cancer, cancrum Leo, Virgo leonem.
Aequato tum Libra die cum tempore noctis
Attrahit ardenti fulgentem Scorpion astro.
In cuius caudam contento dirigit arcu
Mixtus equo, volucrem missurus iamque sagittam.
Tum venit angusto Capricornus sidere flexus.
Post hunc inflexam diffundit Aquarius urnam,
Piscibus assuetas avide subeuntibus undas:
Quos Aries tangit claudentes ultima signa.
Atqui fulgentes coelum consurgit ad Arctos,
Omnia quae summo despectant sidera mundo,
Nec norunt obitus, unoque in vertice tantum
In diversa sitae, coelumque et sidera torquent;
Aera per gelidum tenuis deducitur axis,
Libratumque regit diverso cardine mundum:
Sidereus circa medium quem volvitur orbis,
Aetheriosque rotat cursus immotus: at ille
In binas Arctos magni per inania mundi
Perque ipsum terrae directus constitit orbem.
*Nec vero e solido stat robore corporis ei,
Nec grave pondus habet, quod onus ferat aetheris alti.

188 *qui — monstrat* B. e singulis codd. 189 Post orbis Scal. ut B. interpunxerunt. 190 *ulterior*, 191 *Occasumve* obit. *coelum* cum Sole *pererret* B. e codd. Ad *ortus* omnino erat in codd. Em. Scal. 195 B. obelo praefix. 196 sq. *currusque* refl. Huc illuc agiles, et servet B. 200 Medium tellus id 201 *e toto — sublata* (hoc e codd.) B. Probat Stoeber. 204 Haec *et* id. 205 teretes, rotundas. 210 sq. in *ipsa* (hoc e codd.); Sed sim. toto *ore sibi* B. 212 Sic *illis* Stoeber c. *manent mundumque figurent* codd. Em. Scal. Spur. indicat B. 214 Canop. in gubernaculo austrino navis Argus. 217 *obstant* B. Deinde *medioque tumore*. id. e codd. 219 *glomeraminis* B. e coni. Gronovii. 222 lumina *gentes* codd. Em. B. 223 sq. id. spur. censet. Post, lumina tua quaerunt. 224 *Ultima* non adverb. pro *denique*, sed ad Lunam referendum; *infecto — ore*. Scal. codd. 225 *finib*. ora B. 226 semel *orta* per *omnem* idem. 227 *Deficeres* id. 229 sq. in orbem *Ventris*, *et* acclivis. Monstrose. Nostrum Stoeber e cod. 233 B. spur. 240 *Hinc* ubi *ab occasu* Scal. Alt. vindicav. B. Hanc, terram antipodum; ad occas. nostr. quum ap. nos occidit; Sol ortus, oriens. 241 *alma* dies B. 243 somno *sic* membra Scal. Multo elegantius Stoeber c. somno *qui* membra. Spurium B. 244 *utrasque — disiungit* B. 250 *Mutuaque* id. 251 *Alter* ut codd. Em. B. *Alterum* Scal. e. 255 *medium* B. Deinde vulg. *obliquum*. 258 *variare* serena, quod Stoeber. explicat *pictorum more figurare*, vel *sub certis figuris sistere praesentes*. 260 primum mundi B. Ut idem, quod mundi arcem continet (Zodiac.) primum mihi carminis sit. Stoeberus tamen ad Arietem refert, quem eo die, quem mundi esse natalem praedicabant media putabant coeli tenuisse. 267 *contentum* dir. *arcum* B. e codd. 268 *iam mittens* iamque id. 269 sidere *frigens* id. 270 *defundit* Scal. Post 272 B. huc intulit versus septem 530—536. *Haec igitur* usque ad *Qua semel* rel. male probante St. 273 At *qua* B. Atqui, verum. Zodiaci signis subiungit ea sidera, quae obitus non norunt. Porro vulg. *coelo*. Em. B. e codd. duob. 274 *e summo* B. 275 sq. id. spur. Unoq. sed in uno Stoeb. 276 *situ*. 278 *gerit* Scal. 280 sq. cursus: immotus *ad* ille *Austrinas* Arctos B. Binae Arcti sunt polus Arctic. et Antarctic. 282 *conspicit* vulg. et B. Alt. Scal et sic un. cod. 283 asterisco notavi, quod nondum lectio pervagata est. Scal. *robur* corporis *eius*; B. *solidus* stat robore corporis *axis*. Lucretianum illud *ei* pro deteriorum codd. e[illegible] non dereliquerim; coniiciebam Nec vero e solido *stant robora* corporis ei. 284 Stoeberus quod habet [illegible]

Sed quum aer omnis semper volvatur in orbem,
Quoque semel coepit, totus volet undique in ipsum:
Quodcumque in medio est, circa quod cuncta moventur,
Usque adeo tenue, ut verti non possit in ipsum,
Nec iam inclinari, nec se convertere in orbem,
Hoc dixere axem, quia motum non habet ullum:
Ipse videt circa volitantia cuncta moveri.
Summa tenent eius miseris notissima nautis
Signa, per immensum cupidos ducentia pontum:
Maioremque Helice maior decircinat arcum.
Septem illam stellae certantes lumine signant:
Qua duce per fluctus Graiae dant vela carinae.
Angusto Cynosura brevis torquetur in orbe,
Quam spatio, tam luce minor: sed iudice vincit
Maiorem Tyrio; Poenis haec certior auctor,
Non apparentem pelago quaerentibus orbem.
Nec paribus positae sunt frontibus: utraque caudam
Vergit in alterius rostro, sequiturque sequentem.
Has inter fusus, circumque amplexus utramque
Dividit et cingit stellis ardentibus Anguis;
Ne coeant, abeantve suis a sedibus unquam.
Hunc inter, mediumque orbem, quo sidera septem
Per bis sena volant contra nitentia signa,
Mixta ex diversis consurgunt viribus astra,
Hinc vicina poli, coelique hinc proxima flammis:
Quae, quia dissimilis, qua pugnat, temperat aer,
Frugiferum sub se reddunt mortalibus orbem.
Proxima frigentes Arctos, Boreamque rigentem
Nixa venit species genibus, sibi conscia causae.
A tergo nitet Arctophylax, idemque Bootes,
Quod simul is iunctis instat de more iuvencis,
Arcturumque rapit medio sub pectore secum.
At parte ex alia claro volat orbe Corona,
Luce micans varia: nam stella vincitur una
Circulus, in medio radians quae proxima fronte;
Candidaque ardenti distinguit lumina flamma,
Gnossia desertae et fulgent monumenta puellae.
At Lyra diductis per coelum cornibus inter
Sidera conspicitur, qua quondam ceperat Orpheus
Omne quod attigerat cantu, Manesque per ipsos
Fecit iter, domuitque infernas carmine leges.
Hinc coelestis honos, similisque potentia causae.
Tunc silvas et saxa trahens, nunc sidera ducit,
Et rapit immensum mundi revolubilis orbem.
Serpentem magnis Ophiuchos nomine signis
Dividit, et toto mergentem corpore corpus
Explicat, et nodos sinuataque terga per orbes
Respicit: ille tamen molli cervice reflexus
Eminet effusis per laxa volumina palmis.
Semper erit paribus bellum, quia viribus aequant.
Proxima sors Cygni, quem coelo Iupiter ipse
Imposuit, formae pretium, qua cepit amantem:
Cum deus in niveum descendit versus olorem;
Tergaque fidenti subiecit plumea Ledae.
Nunc quoque diductas volitat stellatus in alas.
Hinc imitata nitent cursumque habitumque Sagitta
Sidera; tum magni Iovis ales fertur in altum,
Assueto volitans gestet cui fulmina mundi;
Digna Iove, et coelo quod sacris instruit armis.
Tum quoque de ponto surgit Delphinus ad astra,
Oceani coelique decus, per utrumque sacratus.
Quem rapido conatus Equus comprendere cursu
Festinat, pectus fulgenti sidere clarus;
Et finitur in Andromeda: quam Perseos armis
Excipit, et sociat sibi; cui succedit iniquo
Divisum spatio, quod terna lampade dispar
Conspicitur paribus, Deltoton nomine sidus,
Ex simili dictum: Cepheusque, et Cassiepia
In poenas signata suas, iuxtaque relictam
Andromedam, vastos metuentem Pristis hiatus,
Expositam ponto deflet, scopulisque revinctam,
Ne veterem Perseus coelo quoque servet amorem,
Auxilioque iuvet, fugiendaque Gorgonis ora
Sustineat, spoliumque sibi testemque videnti.
Tum vicina ferens nixo vestigia Tauro
Heniochus, studio mundumque et nomen adeptus;
Quem primum curru volitantem Iupiter alto
Quadriiugis conspexit equis, coeloque sacravit.
Tum subeunt Haedi claudentes sidere pontum;
Nobilis et mundi nutrito rege Capella:
Cuius ab uberibus magnum ille ascendit Olympum
Lacte fero crescens ad fulmina vimque tonandi.
Hanc ergo aeternis merito sacravit in astris
Iupiter, et coeli coelum mercede rependit.
Pleiades Hyadesque, feri pars utraque Tauri
In Boream scandunt. Haec sunt aquilonia signa.
Adspice nunc, infra solis surgentia cursus,
Quae super exustas labuntur sidera terras;
Quaeque intra gelidum Capricorni sidus et axe
Imo subnixum vertuntur lumina mundum.
Altera pars orbis sub aquis iacet invia nobis,
Ignotaeque hominum gentes, nec transita regna,
Commune ex uno lumen ducentia sole;
Diversasque umbras, laevaque cadentia signa,
Et dextros ortus coelo spectantia verso.
Nec minor est illis mundus, nec lumine peior,
Nec numerosa minus nascuntur sidera in orbem;
Cetera non cedunt: uno vincuntur in astro
Augusto, sidus nostro quod contigit orbi;
Caesar nunc terris, post coelo maximus auctor.
Cernere vicinum Geminis licet Oriona

287 *Quoddamque* cod. 288 *id* ips. Scal. In ipsum, sc. Versum sq. B. spur. 294 *arcton* codd. Em. Scal. 298 *Tum* spat. *quam*. Alt. B. e codd. 300 *oram* B. 302 *rostrum* id. 304 *iungit* (hoc e codd.) *squamis* B. 306 Draconem inter et Zodiacum; sid. sept. planetae. 308 ex divers. virib. frigore et calore. 309 *polis* Scal. *gelu* B. Zodiacum vocat *coeli flammas*, quod per eum Sol feratur. Scal. 312 *fulgentes* B. 313 Engonasi, Ingeniculus, Geniculatus, Nixus rel. Alii Herculem, alii Cetea, Lycaonis filium, alii alios interpretabantur. 315 Quod *stimulis* codd. plur. Unde Scal. *stimulo*, B. *stimulis*. Nostrum Stoeb. e cod. 319 in *media* Scal. e cod. Sic B. Id. *radiat* quae *maxima* (hoc e codd.) Proxima, ipsi fronti. 321 desertae fulgent, sine *et*; hoc Scal. e cod. desertae *quondam* mon. B. *Gnossiacae sertae* fulg. Stoeber c. ut sertae, sertar. pro serta, sertor. sint. 326 *Huic*. Alt. B. e codd. 329 *Gravis Ophiuchos* nom. dictus B. 330 *atque etiam* toto *ingens* B. e cod. Mergentem est obtegentem. 331 *ut* nodos. Post orbes vulg. punctum, et versu sq. Respicit ille coniunguntur. Mutav. Stoeber. cum mutata e cod. lectione. Vulg. *Et dedit* effus. unde Scal. *Expedit* eff. B. Et *redit* elusis. 334 B. spur. 336 *pretio* B. e cod. 338 *sidenti* B. 342 Assueto, Iovi; deinde vulg. *ceu*. Sic B. qui *mundo*. 349 sq. quam *Perseus armis Eripit* codd. Em. Scal. B. duo hemistichia spur. indicans contrahi iubet *Et finitur in Andromeda: succedit iniquo*. 350 *quoi tertia lampada* Scal. e cod. unde B. quod tertia *linea*. Restitui vulg. quod quanquam trib. stellis dispar (ut triangulari forma sit), tamen parib. conspicitur: basis enim trianguli trib. stellis linea recta conficitur (hac figura ∴). 352 sq. Cassiepea expansis brachiis figuratur, sedens in siliquastro. B. *suas*: iuxtaque *relicta Andromede* vastos *metuens* dam. Id. spur. habet 355. 356 *Ni* Scal. Sic B. 358 *pestemque* B. ex em. Launoii. 359 *flexo*, *nexo* codd. Em. Scal. Nixo, ὀκλάζοντι. 363 sidus pro tempestate, quae sidus istud comitari solet. Stoeb. 369 pars utraque Tauri; utraque signa sunt pars Tauri. Stoeb. B. hunc et sq. vers. spur. 371 *intra* B. Infra Sol. curs. extra Zodiac. versus Austrum St. 373 *axem* codd. Em. Scal. Id. 374 *sidera* e cod. Alt. vindicav. B. 375 sub *quis* B. e codd. fortasse vere. Sub aquis *tamen est infra eas aquas*, quae intercludat illor. orbem a nostro. 381 in *orbem* B. 383 *qui* contig. Id.

In magnam coeli tendentem brachia partem,
Nec minus extento surgentem ad sidera passu:
Singula fulgentes humeros cui lumina signant,
Et tribus obliquis demissus ducitur Ensis.
At caput Orion excelso immensus Olympo
Per tria subducto signatur lumina vultu:
Non quod clara minus, sed quod magis alta recedant.
Hoc duce per totum decurrunt sidera mundum.
Subsequitur rapido contenta Canicula cursu,
Qua nullum terris violentius advenit astrum,
Nec gravius cedit, nec horrens frigore surgit.
Sic in utrumque movet mundum, et contraria reddit.
Nec vacuum solis fulgentem deserit orbem.
Hanc qui surgentem, primo quum redditur ortu,
Montis ab excelso speculantur vertice Tauri,
Eventus frugum varios, et tempora dicunt;
Quaeque valetudo veniat, concordia quanta.
Bella facit, pacemque refert, varieque revertens
Sic movet, ut vidit, mundum, vultuque gubernat.
Magna fides hoc posse, color cursusque micantis
In radios: vix sole minor; nisi quod procul haerens
Frigida caeruleo contorquet lumina vultu.
Cetera vincuntur specie, nec clarius astrum
Tinguitur Oceano, coelumve revisit ab undis.
Tum Procyon, veloxque Lepus; tum nobilis Argo,
In coelum subducta mari quod prima cucurrit,
Emeritum magnis mundum tenet acta procellis,
Servando dea facta deos: cui proximus Anguis
Squamea dispositis imitatur lumina flammis;
Et Phoebo sacer ales; et una gratus Iaccho
Crater; et duplici Centaurus imagine fulget,
Pars hominis, tergo pectus commissus equino.
Ipsius hinc mundi templum est, victrixque solutis
Ara nitet sacris, vastos quum terra Gigantas
In coelum furibunda tulit: tunc di quoque magnos
Quaesivere deos; dubitavit Iupiter ipse,
Quod poterat non posse timens; quum surgere terram
Cerneret, et verti naturam crederet omnem;
Montibus atque aliis aggestos crescere montes,
Et tam vicinos fugientia sidera colles:
Arma importantes et rupta matre creatos
Discordes vultu, permixtaque corpora, partus.
Hostificum necdum sibi quenquam numina norant,
Si qua forent maiora suis: tunc Iupiter Arae
Sidera constituit, quae nunc quoque maxima fulgent.
Quam propter Cetus convolvens squamea terga
Orbibus insurgit tortis, et fluctuat alvo,
Intentans morsu, similis iam iamque tenenti,
Qualis ad expositae fatum Cepheidos undis
Expulit adveniens ultra sua litora pontum.
Tum Notius Piscis venti de nomine dictus
Exsurgit de parte Noti; cui cuncta feruntur
Flexa per ingentes stellarum flumina gyros.
Alterius capiti coniungit Aquarius undas
Amnis; et in medium coeunt, et sidera miscent.
His inter solisque vias, Arctosque latentes
Axem quae mundi stridentem pondere torquent,
Orbe peregrino coelum depingitur astris;
Quae Notia antiqui dixerunt sidera vates.
Ultima, quae mundo semper volvuntur in imo,
Quis innexa manent coeli fulgentia signa,
Nusquam in conspectum redeuntia cardine verso,
Sublimis speciem mundi, similesque figuras
Astrorum referunt, et versas frontibus Arctos.
Uno distingui medias, claudique Dracone
Credimus exemplo: quamvis fulgentia visus
Nunc orbem coeli vertentis sidera cursu
Cardine tam simili fultum, quam vertice pingit.
Haec igitur magno divisas aethere sedes
Signa tenent, mundi totum diducta per orbem.
Tu modo corporeis similes ne quaere figuras,
Omniaque aequali fulgentia membra colore,
Deficiat nihil ut, vacuumque a lumine cesset.
Non poterit mundus sufferre incendia tanta,
Omnia si plenis ardebunt sidera membris.
Quidquid subduxit flammis natura, pepercit,
Succubitura oneri; formas distinguere tantum
Contenta, et stellis ostendere sidera certis.
Linea designat species, atque ignibus ignes
Respondent, media extremis, atque ultima summis.
Creduntur: satis est, si se non omnia celant.
Praecipue, medio quum Luna implebitur orbe,
Certa nitent mundo: cum Luna conditur omne
Stellarum vulgus: fugiunt sine nomine signa.
Pura licet vacuo tunc cernere sidera coelo:
Nec fallunt numero, parvis nec mixta feruntur.
Et, quo clara magis possis cognoscere signa,
Non varios obitus norunt, variosque recursus:
Certa sed in proprias oriuntur sidera luces,
Natalesque suos occasumque ordine servant.
Nec quidquam in tanta magis est mirabile mole,
Quam ratio, et certis quod legibus omnia parent.
Nusquam turba nocet, nihil ullis partibus errat,
Laxius et levius mutatove ordine fertur.
Quid tam confusum specie, quid tam vice certum est?
Ac mihi tam praesens ratio non ulla videtur,
Qua pateat mundum divino numine verti,
Atque ipsum esse deum: nec forte coisse magistra;
Ut voluit credi, qui primus moenia mundi

386 *pandentem* B. 390 *immersus* e c. Scal. B. 391 *subductos — vultus* Scal. Alt. restituit B. Caput Orionis fingitur coelum respiciens, tergo nobis obverso. St. 393 per *Notium* B. 396 memorabilis discrepantia est codicis nec *horrida frigore saevit*, unde Salmas. *namque* horr. fr. saev. Ceterum hunc et duo sqq. B. spur. Ordinem eor. transposuit Scal. Nam in codd. 398 praecedit 397. Hunc explicat Scal. Sic Canicula mundum movet in utrumque (calorem et frigus) et reddit ei contraria. 401 *Proventus — discunt* B. 412 *Emerita, et* magnis *tandem defuncta periclis* (ult. vocem e codd.) B. 414 *tergora* flammis B. Anguis stellas ita habet dispositas, ut squamas ardentes referant. St. 415 *magno* grat. *olim* grat. cod. quod probat St. 417 Pars *iuvenis* B. 420 *tumidi* quoque codd. Em. Scal. B. *quum* di. 425 *tam vicinas — moles* id. 426 sq. B. spur. St. supplet *cerneret*. 428 Necdum *hostiferum* codd. unde Scal. *Pestiferum* necd. Nostrum c. St. Necd. *hostile* sibi *quicquam nec* num. norant B. Si qua sunt sane si qua alia numina. 430 *fulget* B. e codd. duob. 431 *Qua propter* edd. vett. ap. St. Non ita vicinus Arae Cetus est. 433 *morsum*. Cf. 267. Versum spur. B. indicat. Sed is Cetus, qui Andromedae inhiaverat, non idem dicitur; comparatur tantum. 434 Ceph. *olim* B. 437 *iuncta* Scal. *cui fusa* B. 438 flumina, Aquarii. 439 *Ulterius* B. e codd. *capitis* Scal. Alterius, i. e. minoris, Piscis capiti admovet Aquar. undas amnis sui. Sic St. 446 *innixa — templa* (hoc e codd.) B. 448 Sublimis, septemtrionalis. 450 sqq. quatuor versus B. spur. 451 *quia vis* Scal. *fugientia* B. c. *fallacia* St. c. coll. III, 311. Visum intellige imaginationem. De globis facititiis sermonem esse indicarunt B. et St. 452 *Hunc* orb. Scal. *Hinc* c. B. 453 *fingit* Scal. Sic B. 454 *Has* igitur. Alt. vind. B. 455 totum mundi B. Id. em. *deducta* in *did*. 457 sq. *Omnia ut, Omni aut* passim codd. Prius B. omissa interp. post colore; deinde Deficiat nihil, *aut* vacuum *quid*. Codd. Deficiat nihil *et* vacuum *qua*. Nostrum Scal. qui interpunct. recte constituit. 461 subduxit, *sibimet* nat. pep. B. 463 *filis* ostend. (pro finib.) id. 465 *Ignea* des. Scal. Linea dicitur imaginarius linear. ductus. 465 sq. summis *Redduntur* Scal. Sic B. 469 sine nom. *turba* B. 47 *Plura* codd. Em. B. Defendit tamen St. si *cernere* pro *discernere* capias. 470 *credere* cod. *cedere* Scal. 473 *seriosve* B. 474 *singula* id. 475 Natales suos, statas, annuas vices. 479 *aut brevius* B.

Seminibus struxit minimis, inque illa resolvit:
E quis et maria et terras et sidera coeli,
Aetheraque immensos fabricantem finibus orbes
Solventemque alios constare; et cuncta reverti
In sua principia, et rerum mutare figuras.
Quis credat tantas operum sine numine moles
Ex minimis, caecoque creatum foedere mundum?
Si fors ista dedit nobis, fors ipsa gubernet.
At cur dispositis vicibus consurgere signa,
Et velut imperio praescriptos reddere cursus,
Cernimus; ac nullis properantibus ulla relinqui?
Cur eadem aestivas exornant sidera noctes
Semper, et hibernas eadem? certamque figuram
Quisque dies reddit mundo, certamque relinquit?
Iam tunc, quum Graiae verterunt Pergama gentes,
Arctos et Orion adversis frontibus ibant:
Haec contenta suos in vertice flectere gyros;
Ille ex diverso vertentem surgere contra
Obvius, et toto semper decurrere mundo.
Temporaque obscurae noctis deprendere signis
Iam poterant: coelumque suas distinxerat horas.
Quot post excidium Troiae sunt eruta regna?
Quot capti populi? quoties Fortuna per orbem
Servitium imperiumque tulit, varieque revertit?
Troianos cineres in quantum oblita refovit
Imperium? fatis Asiae iam Graecia pressa est.
Saecula dinumerare piget, quotiesque recurrens
Lustrarit mundum vario Sol igneus orbe.
Omnia mortali mutantur lege creata,
Nec se cognoscunt terrae vertentibus annis.
Exutas variant faciem per saecula gentes,
At manet incolumis mundus, suaque omnia servat;
Quae nec longa dies auget, minuitve senectus,
Nec motus puncto currit, cursusque fatigat:
Idem semper erit, quoniam semper fuit idem.
Non alium videre patres, aliumve nepotes
Adspicient: deus est, qui non mutatur in aevo.
Nunquam transversas Solem decurrere ad Arctos,
Nec mutare vias, et in ortum vertere cursus,
Auroramque novis nascentem ostendere terris;
Nec Lunam certos excedere luminis orbes,
Sed servare modum, quo crescat, quove recedat;
Nec cadere in terram pendentia sidera coelo,
Sed dimensa suis consumere tempora signis:
Non casus opus est, magni sed numinis ordo.
Haec igitur texunt aequali sidera tractu
Ignibus in varias coelum laqueantia formas.
Altius his nihil est: haec sunt fastigia mundi.
Publica naturae domus his contenta tenetur
Finibus, amplectens pontum terrasque iacentes.
Omnia concordi tractu veniuntque caduntque,
Qua semel incubuit coelum versumque resurgit.
Ipse autem quantum convexo mundus Olympo
Obtineat spatium, quantis bis sena ferantur
Finibus astra, docet ratio; cui nulla resistunt
Claustra, nec immensae moles, ceduntque recessus;
Omnia succumbunt, ipsum est penetrabile coelum.
Nam quantum a terris atque aequore signa recedunt,
Tantum bina patent: quantumque inciditur orbis
Per medium, pars efficitur tunc tertia gyri,
Exiguo dirimens solidam discrimine summam.
Summum igitur coelum bis bina resurgit ab imo,
Altera bis senis ut sit pars tertia signis.
Sed quia per medium est tellus suspensa profundum,
Binis a summo signis discedit et imo.
Hinc igitur quodcumque supra te suspicis ipse,
Qua per inane meant oculi, quaque ire recusant,
Binis aequandum est signis: sex tanta rotundae
Efficiunt orbem zonae; qua signa feruntur
Bis sex, aequali spatio texentia coelum.
Nec mirere vagos partus eadem esse per astra,
Et mixtum ingenti generis discrimine fatum;
Singula quum tantum teneant tantoque ferantur
Tempore, sex tota surgentia sidera luce.
Restat ut aetherios fines tibi reddere coner,
Filaque dispositis vicibus comitantia coelum,
Per quae dirigitur signorum flammeus ordo.
Circulus ad Boream fulgentem sustinet Arcton,
Sexque fugit solidas a coeli vertice partes.
Alter, ad extremi decurrens sidera Cancri,
In quo consummat Phoebus lucemque moramque,
Tardaque per longos circumfert lumina flexus,
Aestivum medio nomen sibi sumit ab aestu,
Temporis et titulo potitur; metamque volantis
Solis et extremos designat fervidus actus;
Et quinque in partes Aquilonis distat ab orbe.
Tertius, in media mundi regione locatus,
Ingenti spira totum praecingit Olympum;
Parte ab utraque videns axem: quo limite Phoebus
Componit paribus numeris noctemque diemque
Veris et auctumni currens per tempora mixta.
Quum medium aequali distinguit limite coelum,

487 *immensis* id. Sed sunt orbes finibus immensi. 490 sq. idem B. spur. 492 *gubernat* Scal. Alt. vindicav. B. 495 cur cernimus nulla nec properare nimis, nec relinqui cursu. 503 *Notio* semper B. 515 *Exutae*. Deinde *variam* codd. Em. Scal. Saecula variant fac. suam per exutas gentes. 518 B. spur. Puncto *curvat* Gronov. e cod. i. e. flectit, devia facit; sed sensus est, nec motus eor. puncto, i. e. stadio vel gradu ullo, currit, citatius recto procedit, nec fatigat ea cursus. 519 Idem, mundus, non motus. 530 ad 272. 532 *his* nihil est B. Altius, a terra. 540 *cedunt* recessus B. Recedunt recessus, ita ut ratio penetrare eos non possit. 542 sqq. Hexagona est figura (cogitanda), qualis apum cellulis. Mundus est pila, terra centrum; ac nos quidem, qui in ea sumus, centri vicem obtinemus. Necesse igitur, rectas lineas ab oculo nostro in coelum iactas aequales esse omnes. Quanta erit linea in coelum ab oculis ducta, tantas debemus sex lineas per totum circuli ambitum imaginari: quae si aequidistantes assumuntur, illo spatio duo complectentur Zodiaci dodecatemoria. Sic conficient hexagonon schema. Nam latus hexagoni est aequale semidiametro. Scal. 543 *quacumque* B. 543 sqq. de diametro sermo est, tertiam fere partem peripheriae (gyri) aequanti. 546 sq. *refugit* B. e codd. Resurgit est distat. Orbis circumquaque a centro submovetur binis signis. Ergo linea a peripheria ad peripheriam per centrum ducta, quia ad illam dupla est, dupla quoque signa habebit, hoc est bis bina, ut dicit. Igitur a summo coelo ad imum signa sunt quatuor. Scal. Ab imo *Astra*, e bis sen. B. Vulg. sic explicat St. Quando Zodiacus, bis sena vel duodecim signa capiens, in duas partes dividitur, quar. una totius gyri duas partes tertias constituit, erit distantia summi ab imo altera pars eaque tertia. 550 *Hoc* igitur Scal. *quacumque* B. 552 sex lineae rectae eiusd. magnitudinis (tanta) cum radio sphaerae, duor. signor. spatium comprehendente, efficiunt orbem vel peripheriam Zonae rotundae, quam Zodiac. vocamus. St. 558 *vix toto* surg. sid. *mense*. B. 562 sqq. Voss ad Virg. Ge. I, 233 sqq. Eudoxus totam sphaeram sexaginta partib. (gradib.) diviserat. 563 *Sex e triginta* (hemisphaerii) *fugiens* a vert. part. B. e. 567 *Aestivi* Scal. Sic B. Nomen sibi sumit aestivum (mascul.). 568 potitur *metaque*. Alt. B. e codd. 569 ferv. *axes*. B. Alt. vocabulum a Circo petitum, ut metae nomen. 572 *sphaera* codd. Em. Scal. 573 *lumine* codd. unde Scal. *limine*, B. *culmine*. Nostrum St. e vett. edd. 576 sq. *Hic* medium B. *lumine* codd. Em. Scal. Quum hic circulus, aequator, totius coeli medius est (sit), quatuor gradus sibi sumit; nam tot supersunt; ab aestu, tropico Cancri. In sqq. ordinem cogitationum requiras. Nam quum dicendum esset, etiam infra lineam zonam aequinoctialem quatuor gradib. patere, poeta hic quasi transiliens spatium istud statim de circulo brumali sive tropico Capricorni exponit, illos quatuor gradus hemisphaerii meridiani versu 584 tantum expressis verbis memorans.

Quatuor et gradibus sua fila reducit ab aestu.
Proximus hunc ultra, brumalis nomine, tangens
Ultima designat fulgentis lumina Solis;
Inviaque obliqua radiorum munera flamma
Dat per iter minimum nobis: sed finibus illis,
Quos super incubuit, longa stant tempora luce;
Vixque dies transit candentem extenta per aestum:
Bisque iacet binis submotus partibus orbis.
Unus ab his superest extremo proximus axi
Circulus, Austrinas qui stringit et obsidet Arctos.
Hic quoque brumalem per partes quinque relinquit:
Et quantum a nostro sublimis cardine gyrus
Distat, ab adverso tantundem proximus illi.
Sic tibi per binas vertex a vertice partes
Divisus, duplici summa circumdat Olympum;
Et per quinque notat signantes tempora fines.
His eadem est via, quae mundo; pariterque rotantur
Inclines, sociosque ortus occasibus aequant:
Quandoquidem textu, quo totus volvitur orbis,
Fila trahunt alti cursum comitantia coeli;
Intervalla pari servantes limite semper,
Divisosque semel fines, sortemque dicatam.
Sunt duo, quos recipit ductos a vertice vertex,
Inter se adversi, qui cunctos ante relatos,
Seque secant, gemino coeuntes cardine mundi;
Transversoque polo rectum ducuntur in axem:
Tempora signantes anni, coelumque per astra
Quatuor in partes divisum mensibus aequis.
Alter ab excelso decurrens limes Olympo
Serpentis caudam siccas et dividit Arctos,
Et iuga Chelarum medio volitantia gyro:
Extremamque secans Hydram mediumque sub armis
Centaurum, adverso concurrit rursus in axe,
Et redit in Cetum; squamosaque tergora Ceti,
Lanigerique notat fines, clarumque Trigonum,
Andromedaeque sinus imos, fastigia matris,
Principiumque suum repetito cardine claudit.
Alter in hunc medium summumque incumbit in axem;
Perque pedes primos cervicem transit et Ursae,
Quam septem stellae primam, iam sole remoto,
Producunt, nigrae praebentem lumina nocti:
Et Geminis Cancrum dirimit, stringitque flagrantem
Ore Canem, clavumque ratis, quae vicerat aequor.
Inde axem occultum per gyri signa prioris
Transversa; atque illo rursus de limite tangit
Te, Capricorne, tuisque Aquilam designat ab astris;
Perque Lyram inversam currens spirasque Draconis,
Posteriora pedum Cynosurae proterit astra;
Transversamque secat vicino cardine caudam.
Hic iterum coit ipse sibi, memor unde profectus.
Atque haec aeterna fixerunt tempora sede,
Immotis per signa modis statione perenni.
Hos volucres fecere duos: namque alter ab ipsa
Consurgens Helice medium praecidit Olympum,
Discernitque diem, sextamque examinat horam,
Et paribus spatiis occasus cernit et ortus.
Hic mutat per signa vices: seu si quis Eoos,
Seu petit Hesperios, supra se circinat orbem
Verticibus superadstantem, mediumque secantem
Coelum, et diviso signantem culmine mundum:
Cumque loco terrae coelumque et tempora mutat.
Quando aliis aliud medium est; volat hora per orbem:
Atque ubi se primis extollit Phoebus ab undis,
Illis sexta manet, quos tunc premit aureus orbis.
Rursus ad Hesperios sexta est, ubi cedit in umbras:
Nos primam ac summam sextam numeramus utramque,
Et gelidum extremo lumen sentimus ab igne.
Alterius fines si vis cognoscere gyri,
Circumfer faciles oculos, vultumque per orbem.
Quidquid erit coelique imum terraeque supremum,
Qua coit ipse sibi nullo discrimine mundus,
Redditque aut recipit fulgentia sidera ponto,
Praecingit tenui transversum limite mundum.
Haec quoque per totum volitabit linea coelum,
Nunc tantum ad medium vergens mediumque repente
Orbem, nunc septem ad stellas, nunc mota sub astra.
Sed quocumque vagae tulerint vestigia plantae
Has modo terrarum, nunc has gradientis in oras,
Semper erit novus et terris mutabitur arcus
(Quippe aliud coelum ostendens aliudque relinquens,
Dimidium tegit atque refert) varioque notabit
Fine, et cum visu pariter sua fila movente.
Hic terrestris erit, quia terram amplectitur, orbis,
Et mundum plano praecingit limite gyrus,
Atque a fine trahens titulum, memoratur horizon.
His adice obliquos diversaque fila trahentes
Inter se gyros: quorum fulgentia signa
Alter habet, per quae Phoebus moderatur habenas;
Subsequiturque suo Solem vaga Delia curru;
Et quinque adverso luctantia sidera mundo

578 al. codd. *cingens*; B. *gaudens*. 579 *fugientis limina* Scal. Sic B. 580 *Invidaque* Scal. *Invida quum* B. Subiectum Sol; invia munera, viam non invenientia. 581 Dat *pariter* duae edd. vett. 584 submotus orbis, zona torrida hemisphaerii meridiani V. supra ad 570 sq. 590 Sic per *tricenas* vert. B. 594 *Inclives* codd. quod defendit St. Alt. Scal. Nolim tamen accipere inclinari nescii, sed quum de rotatione globi coelestis sermo sit, explicem potius faciles ad inclinandum. 595 *sexti*, *sexto* codd. *texto* Scal. *secti*, *qua* B. Nostr. Fayus. St. explicat ordine. 599 sqq. Coluri. 607 ante Scal. hic erat versuum ordo: sequebantur proxime post 607 qui nobis sunt 528 sqq. usque ad 561 *Per quae dirigitur signor. flammeus ordo.* Huic subiungebantur hi duo: *Circulus a summo nascentem vertice mundum Permeat*, *Arctophylaca petens per terga Draconis*, quo facto pergebatur versu 608 sqq. Contra crisim Scaligeri et eiection. duor. illor. versuum non ita gravib. argumentis disputat St. 608 sub *astris* codd. unde sub *Austris* Scal. *mediisque* sub astr. St. c. Nostrum B. 609 *adversum* — in *axem* Scal. adverso *consurgit* rurs. *ab* axe B. 610 in *coelum* B. 612 *vestigia* id. e codicis var. lect. Intelligit auctor superiores pectoris partes. St. 620 gyrus prior, Colurus Aequinoctior. 624 al. codd. *perterit*, unde B. *praeterit*. 627 haec tempora Coluros; *aeternam sedem* codd. praeter. un. ex quo abl. B. *Fixerunt*, ut *fecere* 629, astronomi. 628 *locis* B. Modis, ordinib. 629 volucres, mutabiles; Meridianum et Horizontem. 633 *mutans*. Alt. B. e codd. Id. *nam si quis*. 636 *diverso* Salmas. c. qui *culmen* punctum verticale accipit, quum sit omnino hemisphaerium superius, quod Meridianus bipartito secat. In uno cod. est *lumine* St. 637 *ac* temp. contra codd. Vid. B. Hic et sq. in codd. inverso ordine legebantur. Immutav. Scal. 638 volat, mutabilis est. 639 sqq. poeta tractum, ubi ipse degebat, velut in medio ponit, et quae utrimq. distant ab eo loco gradib. longitudinis nonaginta, sive horar. sex intervallo, e. habitatione sua confert. Eois meridies est, quum Romanis Sol oritur, Hesperiis, quum occidit. St. 642 Ordo et sensus: nos medii sextam utramque, illam Eoor. hanc Hesperior. numeramus primam et summam: primam, quum Eois sexta est; summam, quum sexta est Hesperiis. B. Prima et summa diei hora, in ortu et occasu Solis, gelidum lumen ab extremis mundi partib. Oriente et Occidente, sentimus; quum tamen utramq. horam, qua Sol gelidior nobis esse solet, alii atq. alii, pro diversa coeli inclinatione, sextam numerent, quo tempore flagrantiss. est calor. St. 646 *primum*. Imum dicit respectu culminis, quod est supremum. Id. 651 sq. B. spur. *Hunc* tantum, *Non* tantum codd. Em. Scal Medium mediumque prisca elegantia, ut candidior candidiorque. Scal. 652 mota, quia oriuntur et occidunt, ad differentiam Septemtrionum, qui semper conspicui sunt. Id. 653 *Nam quacumque* B. 657 *teget et referet* Scal. tegit et *profert* B. 658 *Fini cum* — *moventem* (hominem) hoc particip. e cod. Scal. *moventes* e cod. mallt St. Sed recte fila B. ad circulum, non ad homines referri iubet. 659 et duo sqq. B. spur. 662 *adversaque* B. 666 planetae.

Exercent varias naturae lege choreas.
Hunc tenet a summo Cancer, Capricornus ab imo:
Bis recipit, lucem qui circulus aequat et umbras,
Lanigeri et Librae signo sua fila secantem.
Sic per tres gyros inflexus ducitur orbis,
Rectaque devexo fallit vestigia clivo.
Nec visus aciemque fugit, tantumque notari
Mente potest, sicut cernuntur mente priores:
Sed nitet ingenti stellatus balteus orbe,
Insignemque facit caelato lumine mundum,
Et ter vicenas partes patet atque trecentas
In longum: bis sex latescit fascia partes,
Quae cohibet vario labentia sidera cursu.
Alter in adversum positas succedit ad Arctos,
Et paulum a Boreae gyro sua fila reducit,
Transitque inversae per sidera Cassiepiae.
Inde per obliquum descendens tangit Olorem;
Aestivosque secat fines Aquilamque supinam,
Temporaque aequantem gyrum, zonamque ferentem
Solis equos, intra caudam, qua Scorpius ardet,
Extremamque Sagittari laevam, atque sagittam.
Inde suos sinuat flexus per crura pedesque
Centauri alterius: rursusque ascendere coelum
Incipit; Argivamque ratem per aplustria summa,
Et medium mundi gyrum, Geminosque per ima
Signa secans subit Heniochum; teque inde profectus,
Cassiepia, petens super ipsum Persea transit;
Orbemque ex illa coeptum concludit in illa:
Tresque secat medios gyros, et signa ferentem,
Partibus e binis, quoties praeciditur ipse.
Nec quaerendus erit: visus incurrit in ipsos
Sponte sua, seque ipse docet cogitque notari.
Namque in caeruleo candens nitet orbita mundo,
Ceu missura diem subito, coelumque recludens.
Ac veluti virides discernit semita campos,
Quam terit assiduo renovans iter orbita tractu;
Inter divisas aequabilis est via partes.
Ut freta canescunt sulcum ducente carina,
Accipiuntque viam fluctus spumantibus undis,
Quam tortus verso movit de gurgite vortex:
Candidus in nigro lucet sic limes Olympo,
Caeruleum findens ingenti lumine mundum.
Utque suos arcus per nubila circinat Iris,
Sic super incumbit signato culmine limes
Candidus, et resupina facit mortalibus ora,
Dum nova per caecam vibrantur lumina noctem,
Inquiruntque sacras humano pectore causas;
Num se diductis conetur solvere moles
Segminibus, raraque labent compagine rimae,
Admittantque novum laxato tegmine lumen.
Quid? quasi non timeant, magni quum vulnera coeli
Conspiciant, feriatque oculos iniuria mundi.
An coeat mundus, duplicisque extrema cavernae
Conveniant, coelique oras et sidera iungant;
Perque ipsos fiat nexus manifesta cicatrix,
Fissuram faciens mundi, stipatus et orbis,
Aeriam in nebulam clara compagine versus,
In cuneos alti cogat fundamina coeli.
An melius manet illa fides, per saecula prisca
Illac Solis equos diversis cursibus isse,
Atque aliam trivisse viam: longumque per aevum
Exustas sedes, incoctaque sidera flammis
Caeruleam verso speciem mutasse colore;
Infusumque loco cinerem, mundumque sepultum.
Fama etiam antiquis ad nos descendit ab annis,
Phaethontem patrio curru per signa volantem,
Dum nova miratur propius spectacula mundi,
Et puer in coelo ludit, curruque superbus
Luxuriat mundo, cupit et maiora parente,
Monstratas liquisse vias, orbemque rigentem
Imposuisse polo: nec signa insueta tulisse
Errantes nutu flammas; currumque solutum
Deflexum solito cursu, curvisque quadrigis,
(Quod querimur) flammas totum sevisse per orbem,
Terrarumque rogum cunctas arsisse per urbes,
Quum vaga dispersi fluitarunt lumina currus,
Et coelum exustum est: luit ipse incendia mundus,
Et nova vicinis flagrarunt sidera flammis,
Nunc quoque praeteriti faciem referentia casus.
Nec mihi celanda est famae vulgata vetustas
Mollior, e niveo lactis fluxisse liquorem
Pectore reginae divum, coelumque colore
Infecisse suo: quapropter lacteus orbis
Dicitur, et nomen causa descendit ab ipsa.
An maior densa stellarum turba corona
Contexit flammas, et crasso lumine candet,
Et fulgore nitet collato clarior orbis?
An fortes animae dignataque nomina coelo,
Corporibus resoluta suis, terraeque remissa,
Huc migrant ex orbe; suumque habitantia coelum
Aetherios vivunt annos, mundoque fruuntur?
Atque hic Aeacidas, hic et veneramur Atridas,
Tydidenque ferum; terraeque marisque triumphis
Naturae victorem Ithacum; Pyliumque senecta
Insignem triplici; Danaumque ad Pergama reges,
Castra ducum et coeli, victamque sub Hectore Troiam:
Auroraeque nigrum partum, stirpemque Tonantis
Rectorem Lyciae; nec te, Mavortia virgo,
Praeteream; regesque alios, quos Graecia misit
Atque Asiae gentes et Magno maxima Pella.
Quique animi vires, et strictas pondere mentes
Prudentes habuere viri; quibus omnis in ipsis
Census erat: iustusque Solon, fortisque Lycurgus,
Aetheriusque Platon, et qui fabricaverat illum,
Damnatusque suas melius damnavit Athenas:
Persidos et victor, strarat qui classibus aequor:
Romanique viri, quorum iam maxima turba est:
Tarquinioque minus reges; et Horatia proles,
Tota acies partus: necnon et Scaevola trunco
Nobilior, maiorque viris et Cloelia virgo;
Et Romana ferens quae texit moenia Cocles:
Et commilitio volucris Corvinus adeptus

680 Alter, circulus lacteus; *positus* B. e cod. 689 Centaurus alter, Australis; Chiron. 692 teque *unde*. Sic B. 694 in *ipsa*. Sic B. 695 Tres gyros, duos Tropicos et Aequator. St. 703 B. spur. St. legend. c. *In ter divisis aequalibus* (hoc vocabul. cod.) est via partes. 706 *Qua* tortus — movit *se* gurg. B. Mox *vertex* vulg. Alt. St. e codd. 707 *trames* eleganter B. 708 *pingens* B. quum in codd. invenisset *fingens*. 712 *mirantur*. Sic B. 715 *labet compage carinae*, 716 *Admittatque*, cui lect. patrocinatur St. Alt. Scal. e cod. opt. Sic B. 717 Quid *sibi* non timeant B. e c. Gronovii. 719 cocat *potius* B. 720 *foedera* iungant Scal. *segmina* B. 722 *Fusuram faciens*; mundi B. e duob. codd. 723 *crassa* comp. id. 726 *curribus*. Alt. vind. B. 733 *rimatur* B. profecto sine sensu poetico. 735 *Lux nitido* id. 736 *aliamque recentem* id. Qua currus Solis ibant, erat flammea et ignea via; nunc diversis iisdem, illam viam rigent. poeta dicit. Scal. 738 Errant. *meta* B. spur. Curvis quadrig. equis a recta via deflectentib. Fortasse legend. *curvasq. quadrigas*. 740 sq. *Quid* querimur, fl. tot. *saevisse* per orb. urbes? B. 742 *fragmina* currus id. 744 *vicina novis* id. 745 *servantia* casus. Alt. vind. B. 746 sq. *fama* vulg. *vetusta Fabula*, *de* niveo id. Mollior, minus crudelis quam historia Phaethontis. 751 *Anne magis* densa B. 754 *numina* id. e cod. Dignata passive. 755 *terraque* B. Terrae est a terra. 762 *Assaracum atque Ilum totamque* B. Scal. versum eiiciebat. 764 Penthesilea. 767 *strictae pondera mentis* B. Strictus saepe pro gravis, severus. 772 *strarat quae* B. Themistocles. 774 minus, excepto. 775 *partis* Scal. probante St. 777 *qui* tex. Ferens moenia Scal. ad coronam mural. refert.

Et spolia et nomen, qui gestat in alite Phoebum:
Et Iove qui meruit coelum, Romamque Camillus
Servando posuit; Brutusque a rege receptae
Conditor; et Pyrrhi per bella Papirius ultor:
Fabricius, Curiusque pares: et tertia palma
Marcellus, Cossusque prior, de rege necato:
Certantes Decii votis, similesque triumphis:
Invictusque mora Fabius: victorque necati
Livius Hasdrubalis, socio per bella Nerone:
Scipiadaeque duces, fatum Carthaginis unum:
Pompeiusque orbis domitor, per tresque triumphos
Ante diem princeps: et censu Tullius oris
Emeritus coelum: et Claudi magna propago,
Aemiliaeque domus proceres, clarique Metelli:
Et Cato Fortunae victor; matrisque sub armis
Miles Agrippa suae: Venerisque ab origine proles
Iulia descendit coelo, coelumque replevit;
Quod regit Augustus socio per signa Tonante;
Cernit et in coetu divum magnumque Quirinum,
Altius aetherii qua candet circulus orbis.
Illa deum sedes: haec illis proxima divum,
Qui virtute sua similes vestigia tangunt.
Ac, prius incipiam stellis quam reddere vires,
Signorumque canam fatalia carmine iura;
Implenda est mundi facies, corpusque per omne
Quidquid ubique nitet, vigeat quandoque, notandum est.
Sunt alia adverso pugnantia sidera mundo,
Quae coelum terramque inter volitantia pendent,
Saturni, Iovis et Martis, Solisque: sub illis
Mercurius Venerem inter agit Lunamque locatus.
Sunt etiam rarae sortis natalis euntes
Protenus et raptim subitas candescere flammas,
Aera per liquidum, tractosque perire cometas
Rara per ingentes viderunt saecula motus.
Sive quod, ingenitum terra spirante vaporem,
Humidior sicca superatur spiritus aura;
Nubila quum longo cessant depulsa sereno,
Et Solis radiis arescit torridus aer,
Apta alimenta sibi demissus corripit ignis;
Materiamque sui deprendit flamma capacem:
Et quia non solidum est corpus, sed rara vagantur
Principia aurarum, volucrique simillima fumo,
In breve vivit opus; coeptoque incendia fine
Subsistunt; pariterque cadunt fulgentque cometae,
Quod nisi vicinos agerent occasibus ortus,
Et tam parva forent accensis tempora flammis;
Alter nocte dies esset, coelumque rediret
Immersum, et somno totum deprenderet orbem.
Tum quia non una specie dispergitur omnis
Aridior terrae vapor, et comprenditur igni;
Diversas quoque per facies accensa feruntur
Lumina, quae subitis exsistunt nata tenebris.
Nam modo, ceu longi fluitent de vertice crines,
Flamma comas imitata volat; tenuisque capillus
Diffusos radiis ardentibus explicat ignes.
Nunc prior haec species dispersis crinibus exit,
Et globus ardentis sequitur sub imagine barbae.
Interdum aequali laterum compagine ductus,
Quadratamve trabem fingit, teretemve columnam.
Quin etiam tumidis exaequat dolia flammis,
Procero distenta utero; parvosque capellos
Mentitur, parvos ignis glomeratus in orbes.
Hirta figuratur tremulo sub lumine messis:
Lampadas et fissas ramosos fundit in ignes.
Praecipites stellae, passimque volare videntur;
Quum vaga per liquidum scintillant lumina mundum,
Et tenues longis iaculantur crinibus ignes,
Exsiliuntque procul volucres imitata sagittas,
Arida quum gracili tenuatur semita filo.
Sunt autem cunctis permixti partibus ignes,
Qui gravidas habitant fabricantes fulmina nubes;
Et penetrant terras, Aetnamque minantur Olympo,
Et calidas reddunt ipsis in fontibus undas;
Ac silice in dura, viridique in cortice sedem
Inveniunt, quum silva sibi collisa crematur:
Ignibus usque adeo natura est omnis abundans.
Ne mirere faces subitas erumpere coelo;
Aeraque accensum flammis lucere coruscis,
Arida complexum spirantis semina terrae,
Quae volucer pascens signis sequiturque, fugitque;
Fulgura quum videas tremulum vibrantia lumen
Imbribus in mediis, et coelum fulmine ruptum.
Sive igitur ratio praebentis semina terrae
In volucres ignes, potuit generare cometas:
Sive illas natura faces ob cuncta creavit
Sidera, per tenues coelo lucentia flammas;
Sed trahit ad semet rapido Titanius aestu,
Involvitque suo flammantes igne cometas,
Ac modo dimittit: sicut Cyllenius orbis,
Et Venus, accenso quum ducit vespere noctem,
Saepe nitent, falluntque oculos, rursumque revisunt:
Seu deus, instantis fati miseratus, in orbem
Signa per affectus coelique incendia mittit.
Nunquam futilibus excanduit ignibus aether:
Squalidaque elusi deplorant arva coloni,

780 Iove, Capitolio a Gallis vindicato. 783 *Curlique*. B. 785 *Certantesque* codd. Unde fecerunt Certantesque *Deci*. Observat autem B. in nominativis illas duas *i* non coalescere; videl. excepto nomine *di*, pro quo tamen *dii* ap. poetas non magis invenitur quam *diis* pro *dis*. Quoties enim bisyllabo opus erat, semper dixerunt *dei*, *deis*. 786 *nefandi* B. 788 Scip. *duo* id. probante St. 790 Ante *deum* codd. Em. B. quem hic melius probaturus erat St. Deum Caesarem scilicet interpretantur. 791 Emer. *fasces* B. 793 sub *ulnis* id. Ita tamen vulg. iam Scal. interpretatur. Est Agrippa, miles a prima adolescentia. 796 signa *volante* St. c. ut Sol frater Augusti habeatur. 798 *quam* candet. Sic B. 799 *deis* sedes B. Post 802 ante Scal. legebantur quatuor inde ab 805. B. eos insititios omnino censet, adumbratos 257 et 666. 801 *Nunc* prius B. 803 *censusque* per id. Sq. versum id. spur. 809 Sunt *etenim raris orti natalib. ignes:* deinde 811 praeponit versui 810 B. Pro *euntes* St. *egentes*. Interpunction. huius secutus sum. 811 *natosque* perire B. 813 *Sive* istud argumentationem inchoat usque ad 860 evagantem, ita ut 861 tantum membrorum partitio continuatis particulis disiunctivis compleatur. 816 *rarescit* St. c. 817 *demissus* ed. vet. 818 *rapacem* Scal. 821 sq. *citraque* incendia *limen* Subsist. par. cadunt *surguntque* B. Vulg. *fulgente cometa*, unde Scal. c. *fugiente*. 826 *Immensum* codd. Em. Scal. Et coelum (dies) immersum (nocte) rediret. et somno presses deprehenderet mortales. 828 *terraeque* vapor comprend. Alt. B. e codd. 832 sq. *tenuesque capillos* (hoc e codd.) *Diffusus — ignis* B. 834 *facies*. 835 *glomus* B. 839 *Procera* dist. *uteros* (hoc e cod. B.); deinde *partesque* capillos duo codd. Unde Gronov. c. *sparsosque* cap. Parvasque *capellas* B. Omnino cf. Plin. H. N. II, 22, 25. Post 840 punctum c. Stoebero fixi. 841 *figurantes* codd. quod nescio quomodo tuendum sit; itaque Scaligeri emendationem sequor. B. cum antecedenti versu coniungens legit: Hirta figurantes trem. sub lum. *menta*. Messis pro spica St. 842 *Lampadias fissus* (fissuras) Scal. Alt. vind. B. *Fissus* St. retineri vult, sine idoneis argument. 843 *Praecipitant* B. 844 per *nitidum*. Sic B. 845 *tenuem — ignem*. Sic B. Idem *tractib. Iactantur* habet St. typographi errore. 846 *Exuruntq*. codd. Praeter un. *Exsurguntq*. Scal. *Excurruntque* B. 850 *imitantur* Alt. vind. B. 860 *et* mediis, unde B. *e* med. 861 igitur *raro praebentes* B. 862 *Involvens* ignes Scal. Mox *possunt* generare B. e codd. Reliqui *posuit*, quod em. Scal. 863 ob *iuncta* cod. *sub* iuncta Scal. c. *ut* cuncta (sidera) B. 864 *perpetuis* coelo luc. *flammis*. 865 *Seu* trahit Scal. e cod. Sed recte observat B. rationem reddi prioris sententiae, non addi sententiam nov. 868 sq. noctem *Serpentem:* falluntque codd. Stoeberi. Saepe *latent* B. Deinde *rursusque*. Alt. B. e cod.

Et steriles inter sulcos defessus arator
Ad iuga maerentes cogit frustrata iuvencos.
Aut gravibus morbis, et lenta corpora tabe
Corripit exustis letalis flamma medullis,
Labentesque rapit populos; totasque per urbes
Publica succensis peraguntur fata sepulchris.
Qualis Erechtheos pestis populata colonos
Extulit antiquas per funera pacis Athenas,
Alter in alterius labens quum fata ruebant.
Nec locus artis erat medicae, nec vota valebant:
Cesserat officium morbis; et funera deerant
Mortibus, et lacrimae: lassus defecerat ignis,
Et coacervatis ardebant corpora membris:
Ac tanto quondam populo vix contigit heres.
Talia significant lucentes saepe cometae;
Funera cum facibus veniunt, terrisque minantur
Ardentes sine fine rogos, quum mundus et ipsa
Aegrotet natura novum sortita sepulchrum.
Quin et bella canunt ignes, subitosque tumultus,
Et clandestinis surgentia fraudibus arma:
Externas modo per gentes; ut foedere rupto
Quum fera ductorem rapuit Germania Varum,
Infecitque trium legionum sanguine campos;
Arserunt toto passim minitantia mundo
Lumina, et ipsa tulit bellum natura per ignes,
Opposuitque suas vires, finemque minata est.
Nec mirere graves rerumque hominumque ruinas:
Saepe domi culpa est; nescimus credere coelo.
Civiles etiam motus, cognataque bella
Significant: nec plura alias incendia mundus
Sustinuit, quam quum ducibus iurata cruentis
Arma Pilippeos implerunt agmine campos.
Vixque etiam sicca miles Romanus arena
Ossa virum, lacerosque prius superadstitit artus;
Imperiumque suis conflixit viribus ipsum,
Perque patris pater Augustus vestigia vicit.
Necdum finis erat: restabant Actia bella
Dotali commissa acie, repetitaque rerum
Alea, et in ponto quaesitus rector Olympi:
Femineum sortita iugum quum pompa rependit,
Atque ipsa Isiaco certarunt fulmina sistro.
Restabant profugo servilia milite bella;
Quum patrios armis imitatus filius hostes,
Aequora Pompeius cepit defensa parenti.
Sed satis hoc fatis fuerit: iam bella quiescant,
Atque adamanteis Discordia vincta catenis
Aeternos habeat frenos in carcere clausa.
Sit pater invictus patriae; sit Roma sub illo:
Quumque deum coelo dederit, non quaerat in orbe.

LIBER SECUNDUS.

Maximus Iliacae gentis certamina vates,
Et quinquaginta regum regemque patremque;
Hectoreamque facem, tutam subque Hectore Troiam,
Erroremque ducis totidem, quot vicerat, annis
Instantem bello, geminata per agmina ponti
Ultimaque in patria captisque penatibus arma,
Ore sacro cecinit; patriae qui iura petenti,
Dum dabat, eripuit, cuiusque ex ore profusos
Omnis posteritas latices in carmina duxit,
Amnemque in tenues ausa est deducere rivos,
Unius fecunda bonis: sed proximus illi
Hesiodus memorat divos divumque parentes,
Et Chaos enixum terras, orbemque sub illo
Infantem, et primum titubantia sidera corpus;
Titanasque senes, Iovis et cunabula magni;
Et sub fratre viri nomen, sine fratre parentis,
Atque iterum patrio nascentem corpore Bacchum,
Omniaque immenso volitantia numina mundo.
Quin etiam ruris cultus legesque notavit,
Militiamque Soli; quod colles Bacchus amaret,
Quod fecunda Ceres campos, quod Bacchus utrumque;
Atque arbusta vagis essent quod adultera pomis;
Silvarumque deos, sacrataque numina Nymphas,
Pacis opus, magnos naturae condit in usus.
Astrorum quidam varias dixere figuras,
Signaque diffuso passim labentia coelo
In proprium cuiusque genus causasque tulere:
Persei et Andromedae poenas, matremque dolentem,
Solventemque patrem, raptamque Lycaone natam,
Officioque Iovis Cynosuram, lacte Capellam,
Et furto Cycnum, pietate ad sidera ductam
Erigonen, ictuque Nepam, spolioque Leonem,
Et morsu Cancrum, Pisces Cythereide versa,
Lanigerum victo ducentem sidera ponto;
Ceteraque ex variis pendentia casibus astra
Aethera per summum voluerunt fixa revolvi:
Quorum carminibus nihil est nisi fabula coelum,
Terraque composuit coelum, quae pendet ab illo.
Quin etiam pecorum ritus, et Pana sonantem

878 *Tabentesque* Scal. 879 *iusta* B. Fata, funera St. 880 *Erichthonios*. 882 *colla* rueb. B. 885 *fessus*. 886 B. spur. 888 *gaudentes clade* com. B. 894 *Extremas*. Alt. vind. B. 897 *volitantia* mundo B. 906 *Vix etiam*. Alt. vind. B. 907 lacerosque (*nefas*) sup. B. Vix campi Philippenses exsiccati erant sanguine civium Rom. per Iul. Caesarem et Pompei. olim effuso, quum iam iterum miles Rom. in iisd. campis stetit, supra ossa et membra virorum prius, i. e. ante hoc tempus lacer. St. Philippi autem et Pharsalus propter propinquitat. regionum etiam a Lucano promiscue dicuntur. 912 *Proelia:* quaesitus, precibus, Iupiter Capitolin. 913 *pependit* Scal. quum *Roma pep.* B. *Pompa* valet *victoria*, quae detrectatum Cleopatrae iugum rependit, i. e. retribuit St. 922 dederit — *quaerat*, Roma. Deus Augustus, vivus ab oppidis Italiae, deinde a Senatu deus declaratus.

Lib. II, 2 Agamemnonem. 3 Hectoreamque *facit* codd. Emendatum iam ante Scal. Deinde contra codd. *tutamque sub*. B. versum spur. I, 762. 5 gem. per *aequora* vulg. contra codd. *ponto* codd. Em. Regiomontanus. Instantem, *belli* gem. per agmina, ponto Scal. *Iactati pelago*, *geminataque Pergama* ponto B. 7 *patria quae iura petentem* codd. Scaligeri; patriae *quem* iura petentem cod. ap. St. patria *atqui* iura petentem Regiomontan. *patriam cui Graecia*, *septem* (patrias) B. *Petenti* est in codd. secund. St. Concinnavi verba ad sententiam; nam relativum de Homero, non de Ulixe dici debere, apertum est. Alludit Manil. ad Odyss. XI, 120 sqq. Quod fugisse videtur intpp. 10 *diducere* B. 14 *primos* (e codd.) — *partus* id. 16 sub fratre nomen viri, Iovem, sororis Iunonis coniugem; sine fratre (coniuge) parentis, Iunonis, quae Vulcanum sine concubitu peperit. 18 *lumina* Regiomontan. quod praefert St. *sidera* cod. 19 legesq. *novandi*, 21 quod *Pallas* utrumque B. 23 B. spur. 25 *varias quidam*. Alt. vind. B. 28 *Persea* et; unde B. Persea et *Andromedan poena*. 29 *Solantemque* B. e c. Scal. quam tamen hic ipse retractaverat. Solventem, poenas. Deinde *raptuque* B. 30 Helice sive Cynosura cunas Iovis notavit. Scal. 32 Nepa, Scorpio. 33 Venus c. Cupidine, Typhona fugientes, piscium adscivere figuras. 38 *ritus pecorum* in codd. Unde B. ritus *pastorum*.

In calamos, Sicula memorat tellure creatus:
Nec silvis silvestre canit, perque horrida motus
Rura serit dulces, Musamque inducit in auras.
Ecce alius pictas volucres, ac bella ferarum,
Ille venenatos angues, hic nata per herbas
Fata refert vitamque sua radice ferentes.
Quin etiam tenebris immersum Tartaron atrum
In lucem de nocte vocant, orbemque revolvunt
Interius versum, naturae foedere rupto.
Omne genus rerum doctae cecinere Sorores.
Omnis ad accessus Heliconis semita trita est.
Et iam confusi manant de fontibus amnes;
Nec capiunt haustum, turbamque ad nota ruentem.
Integra quaeramus rorantes prata per herbas,
Undamque occultis meditantem murmur in antris;
Quam neque durato gustarint ore volucres,
Ipse nec aetherio Phoebus libaverit igni.
Nostra loquar: nulli vatum debebimus orsa:
Nec furtum, sed opus veniet; soloque volamus
In coelum curru: priva rate pellimus undas.
Namque canam tacita natura mente potentem,
Infusumque deum coelo terrisque fretoque,
Ingentem aequali moderantem foedere molem:
Totumque alterno consensu vivere mundum,
Et rationis agi motu: quum spiritus unus
Per cunctas habitet partes, atque irriget orbem
Omnia pervolitans, corpusque animale figuret.
Quod nisi cognatis membris contexta maneret
Machina, et imposito pareret tota magistro,
Ac tantum mundi regeret prudentia censum;
Non esset statio terris, non ambitus astris,
Haereretque vagus mundus, standoque rigeret:
Nec sua dispositos servarent sidera cursus,
Noxque alterna diem fugeret, rursumque fugaret:
Non imbres alerent terras, non aethera venti,
Nec pontus gravidas nubes, nec flumina pontum,
Nec pelagus fontes: nec staret summa per omnes
Par semper partes aequo digesta parente:
Ut neque deficerent undae, nec sidera nobis,
Nec coelum iusto maiusve minusve volaret.
Motus alit, non mutat opus: sic omnia toto
Dispensata manent mundo, dominumque sequuntur.
Hic igitur deus, et ratio quae cuncta gubernat,
Ducit ab aetheriis terrena animalia signis:
Quae quanquam longo cogit submota recessu,
Sentiri tamen, ut vitas ac fata ministrent
Gentibus, ac proprios per singula corpora mores.
Nec nimis est quaerenda fides: sic temperat arva
Coelum; sic varias fruges redditque, rapitque:
Sic pontum movet, ac terris immittit et aufert
(Atque haec seditio: pelagus nunc sidera Lunae
Mota tenent, nunc diverso stimulata recessu,
Nunc anni spatio Phoebum comitata volantem):
Sic submersa fretis, concharum et carcere clausa,
Ad Lunae motum variant animalia corpus,
Et tua damna, tuas imitantur, Delia, vires:
Tu quoque fraternis sic reddis curribus ora,
Atque iterum ex isdem repetis; quantumque reliquit
Aut dedit ille, refers et sidus sidere constas:
Denique sic pecudes et muta animalia terris,
Quum maneant ignara sui legisque per aevum,
Natura tamen ad mundum revocante parentem,
Attollunt animos, coelumque et sidera servant;
Corporaque ad Lunae nascentis cornua lustrant,
Venturasque vident hiemes, reditura serena.
Quis dubitet post haec hominem coniungere coelo?
Eximiam natura dedit linguamque capaxque
Ingenium, volucremque animum; quem denique in unum
Descendit deus atque habitat, seque ipse requirit.
Mitto alias artes, quarum est permissa facultas;
Infidas adeo, nec nostri munera census.
Mitto, quod aequali nihil est sub lege tributum,
Quod patet auctoris summi, non corporis, esse.
Mitto, quod et certum est, et inevitabile fatum,
Materiaeque datum est cogi, sed cogere mundo.
Quis coelum possit, nisi coeli munera nosset,
Et reperire deum, nisi qui pars ipse deorum est;
Atque hanc convexi molem sine fine patentis,
Signorumque choros, ac mundi flammea tecta,
Aeternum et stellis adversus sidera bellum
Ac terras coeloque fretum, subiectaque utrisque
Cernere, et angusto sub pectore claudere possit:
Ni tantos animis oculos natura dedisset,
Cognatamque sui mentem vertisset ad ipsam,
Et tantum dictasset opus? coeloque veniret,
Quod vocat in coelum, sacra ad commercia rerum?
Et primas quas dant leges nascentibus astra?
Quis neget esse nefas invitum prendere mundum,
Et velut in semet captum deducere in orbem?
Sed ne circuitu longo manifesta probentur,
Ipsa fides operi faciet pondusque fidemque.
Nam neque decipitur ratio, nec decipit unquam;
Certa secanda via est, ac veris credita causis,
Eventusque datur, qualis praedicitur ante.
Quod Fortuna ratum faciat quis dicere falsum
Audeat, et tantae suffragia vincere sortis?
Haec ego divino cupiam quum ad sidera flatu
Ferre, nec in turbam, nec turbae carmina condam:
Sed, solus vacuo veluti vectatus in orbe,
Verbere agam currus; non occursantibus ullis,
Nec per iter socios commune regentibus actus:

42 Rura serit, dulces Mus. Regiomontan. distinguit. In *arva* Scal. in *antra* B. In auras, montium; velim tamen *educit*. 43 *et* bella. Ac *saecla* B. 44 hic *gramina et* herb. B. 45 *vitamve* id. 46 *immensum Tartara natum* codd. frustra defendente St. Em. Scal. Tartaron *atris* B. 52 ad *sacra* ruent. quod praefert St. 57 debebim. *ora*, quod praefert St. 59 In *campum* B. Deinde id. *propria* rate e codd. Sed id est ea interpretatione. 60 *naturam* B. 69 *sensum* codd. Em. Scal. 71 B. spur. 72 Nec *vaga* id. 73 *Noxve* id. 77 *Pars* semper *partis*. Regiom. e cod. probante St. 78 quum in cod. esset *orbis*, B. nec *sideret* orbis. 83 *aeternis*. 84 *condit* B. 85 Sentiri, sentiri potest. Gronov. Observ. II, 14, p. 253 Lips. 87 Nec *minus* est codd. Em. B. Scal. *Comminus* est. Sexies deinde a nostro versu *si* pro *sic* B. 90 sqq. uncinis inclusi, ut parenthesis loco sint. *Pelagi* vulg. Alt. Scal. e codd. Id. *sidere* et 91 *tenet*. Sic B. Seditio est vicissitudo in aestu maris conspicua. Mota sidera Lunae vocat, quum incrementis ad plenilunium movetur ab ortu suo. Diverso recessu, quum mergitur. St. 92 ad maximos aestus in aequinoctiis refert Scal. 95 Et *quum* damna, quod non recte videtur defendere St. Em. B. qui idem *tuasque*. 96 reddis sic *oribus* ora Bullialdus e. si *perdis in* orib. ora B. Vulg. *cornib.* contra codd. et rei rationem. 104 vulg. ita cum sqq. coniungunt, ut commate post *coelo* posito reliqua usque ad *requirit* 108 interrogatione efferant, versu 106 autem suppleant *Cui*. Sequor Stoeberum. 106 *Cui xenium* natura B. 109 *haud* permissa id. 112 *auctores summa* codd. Em. Bonincontrius. *Quo* patet, auctoris *summam* Scal. B. spur. 114 *sat* est cogi, quod praetulit Scal. 115 *posset* cod. Sic B. Id. nisi coeli *munere*, *nosse* e c. Gronovii. 116 *quis* codd. Em. Scal. 117 *Quisve* hanc B. 119 stellis, planetis; sidera, zodiaci. 120 Scal. et B. spur. *Atque* fretum *et* terras coelo St. c. Subi. utriusq. Australem orbis part. Id. 121 *posset* B. e cod. 122 Ni *tacitos* animis *stimulos* id. 123 *sibi*; B. *suae*. 126 *privas* Scal. c. B. spur. 128 *captam* ded. in *urbem* cod. et Regiom. probante St. 129 *nec* circ. 130 *Ipsi res* Scal. Alt. vind. B. 132 *Rite secunda*, Rite secanda; unde B. *Arte* secanda; id. *a* ver. *tradita* caus. 137 in *terram* B. 138 et duos sqq. id. spur. 139 *Verbera tam* currus, *Ubera* tam currus, *Umbrato curru* codd. Em. Scal. *Verbero tam* currus Regiom. Probante St. *Aurato* curru, ita ut praecedenti versu legatur *vectabor*, vel *Liber* agam currus B. e.

Sed coelo noscenda canam, mirantibus astris,
Et gaudente sui mundo per carmina vatis;
Vel quibus illa sacros non invidere meatus,
Notitiamque sui, minima est quae turba per orbem.
Illa fluit, quae divitias, quae diligit aurum,
Imperia, et fasces, mollemque per otia luxum,
Et blandis adversa sonis, dulcemque per aures
Affectum, ut modico noscenda ad fata labore.
Hoc quoque fatorum est legem perdiscere fati.
Et primum astrorum varia est natura notanda
Carminibus per utrumque genus; nam mascula sex sunt,
Diversi totidem generis sub principe Tauro;
Cernis, ut aversus redeundo surgat in arcum?
Alternant genus, et vicibus variantur in orbem.
Humanas etiam species in parte videbis:
Nec mores distant; pecudum pars atque ferarum
Ingenium facient: quae iam signanda sagaci
Singula sunt animo, propria quae sorte feruntur.
Nunc binis insiste: dabunt geminata potentes
Per socium effectus; multum comes addit et aufert,
Ambiguisque valent, quis sunt collegia, fatis
Ad meritum noxamque. Duos per sidera Pisces;
Et totidem Geminos nudatis adspice membris:
His coniuncta manent alterno brachia nexu;
Dissimile est illis iter in contraria versis.
Par numerus; sed enim dispar natura notanda est.
Atque haec ex paribus toto gaudentia censu
Signa meant: nihil exterius mirantur in ipsis,
Amissumve dolent. Quaedam quoque parte recisa,
Atque ex diverso commissis corpore membris;
Ut Capricornus, et hic, qui intentum dirigit arcum
Iunctus equo: pars huic hominis, sed nulla priori.
Hoc quoque servandum est alta discrimen in arte:
Distat enim, gemina duo sint, duplane figura.
Quin etiam Erigone binis numeratur in astris:
Hoc faciet ratio duplex: nam desinit aestas,
Incipit auctumnus, media sub virgine utrimque.
Idcirco tropicis praecedunt omnibus astra
Bina; ut Lanigero, Chelis, Cancroque, Caproque;
Quod duplices retinent connexo tempore vires.
Ut, quos subsequitur Cancer per sidera fratres,
E Geminis alter florentia tempora veris
Sufficit, aestatem sitientem provehit alter.
Nudus uterque tamen, sentit quia uterque calorem;
Ille senescentis veris, subeuntis et ille
Aestatis: pars est primae sors ultima parti.
Nec non Arcitenens, qui te, Capricorne, sub ipso
Promittit, duplici formatus imagine fertur.
Mitior auctumnus molles sibi vindicat artus,
Materiamque oris: fera tergo membra rigentem
Excipiunt hiemem, mittuntque in tempora signum.
Quosque Aries prae se mittit, duo tempora Pisces
Bina dicant: hiemem claudit, ver inchoat alter.
Quum Sol aequoreis revolans decurrit in astris,
Hiberni coeunt quum vernis roribus imbres:
Utraque sors humoris habet fluitantia signa.
Quod tria signa novem signis coniuncta repugnant,
Et quasi seditio coelum tenet: adspice Taurum
Clunibus, et Geminos pedibus, testudine Cancrum
Surgere, quum rectis oriantur cetera membris.
Nec mirere moras, quum Sol adversa per astra
Aestivum tardis attollat mensibus annum.
Nec te praetereat, nocturna diurnaque signa
Quae sint, perspicere; et propria deducere lege,
Non tenebris aut luce suam peragentia sortem:
Nam commune foret nullo discrimine nomen,
Omnia quod certis vicibus per tempora fulgent,
Et nunc illa dies, nunc noctes illa sequuntur:
Sed quibus illa parens mundi natura sacratae
Temporis attribuit partes statione perenni.
Namque Sagittari signum, rabidique Leonis,
Et sua respiciens aurato vellere terga,
Tum Pisces, et Cancer, et acri Scorpios ictu,
Aut vicina loco, divisa aut partibus aequis,
Omnia dicuntur simili sub sorte diurna:
Cetera nec numero consortia nec vice sedis,
Interiecta locis totidem nocturna feruntur.
Quin etiam sex continuis dixere diurnas
Esse vices castris, quae sunt a principe signo
Lanigeri; sex a Libris nocturna videri.
Sunt quibus esse diurna placet, quae mascula surgunt;
Feminea in noctem tutis gaudere tenebris.
Quod nonnulla sibi nullo monstrante loquuntur
Neptuno debere genus, scopulosus in undis
Cancer, et effuso gaudentes aequore Pisces.
Ut quae terrena censentur sidera sorte,
Princeps armenti Taurus, regnoque superbus
Lanigeri gregis est Aries, positusque duorum,
Praedatorque Leo, dumosis Scorpios arvis.
Sunt etiam mediae legis communia signa,

145 fluit, abundat, innumera est (turba). Hos quatuor versus usque ad 148 B. spur. 147 *diversa* Scal. qui cantica diversis modulis intelligit, ut sit accus. obi. Sed est turba, adversa (aurem praebens) blandis sonis, quae diligit dulc. affectum per aures, et aversatur laborem fata noscendi. Nam alius ad alia natus, et ipsa fata noscendi facultas a fatis hominib. singularib. data est. 149 *praediscere*. Aries, Gemini, Leo, Libra, Sagittar. Aquar. 152 Fem. Cancer, Virgo, Scorp. Capricorn. Pisces. 153 *aversos* — in *artus* B. Surgit in arcum, incurvatus. 154 *secus* (sexus) B. 157 *quaedam* sign. id. 161 collegia, coniunctiones duor. corporum. 164 *meant* B. 166 *positura* id. 168 in ipsis, se. 169 Quaedam *sunt* B. 171 *tentum*. Alt. vind. B. 172 pars huic *oris*, sed nulla *prioris* Scal. e cod. *Prioris* etiam reliqui Em. B. 173 sq. B. spur. 174 *duplave*. 176 *Nec facie*, faciet ratio codd. Em. Regiom. Et facie *et ratione* B. 177 *uterque*. 178 sqq. Tropica sidera sunt, in quib. anni commutationes fiunt: Aries, Libra, Cancer, Capricornus; in quib. mutata anni tempora constant, *στερεὰ* dicuntur: Taurus, Leo, Scorpio, Aquarius; *δίσωμα* denique, quae duplex anni tempus contingunt, Gemini, Virgo, Sagittar. Pisces. 186 *par* est primae sors ult. *sorti* B. in duplicib. siderib. sors ultima (altera pars sideris) semper est pars primae parti, videl. insequentis anni temporis. 187 *Quin etiam* B. Sub ipso, post se. 188 *Praemittit* Scal. 190 Mat. *hominis* B. Mat. oris *fert*; tergo Regiom. probante St. 191 *nunc iamque* in temp. *nuntiantque* codd. Unde recte nostr. B. vulg. *mittunt*. Translatio a Praetore, qui Circensib. signum mittendi currus dat. Scal. 193 Bina *ferunt* edd. duae vett. Hiemem *hic claudit* B. 195 Hiberni coeunt quum *ver tunc roboris* imbres codd. Em. Scal. *Hibernis* coeunt quum *verni* roboris imb. Regiom. probante St. 196 Utraque *sursum oris*, Utraque *quod sursum oris*, *Ultra quod* surs. oris codd. Em. Scal. *Ultra quo sursum oris* habet St. e. addens: verni imbres coeunt hibernis, quum Sol decurrit ultra Piscem boreal. Nam Aries ante caput sursum versus habet Piscem borealem; alter enim deorsum magis spectat. 197 *Quin tria* Scal. Sic B. Deinde novem *serie* B. 199 testudine, testa. 203 Nec te *poeniteat* Regiom. probante St. 205 noctem. 208 B. spur. 213 *Nunc* Pisces, Cancer et *Cancri* codd. Em. Scal. nisi quod *Nunc* retinuit, quod cum B. mutavi. 214 divisa partib. aequis, binis interiectis Scal. 216 B. spur. 217 *nec signa* feruntur. Alt. Scal. e cod. 219 *astris* B. Castra stationes appellat in Zodiaco. 220 *Chelis* B. Vulg. *Libra*. 222 *Femineam* noctem Scal. Femineam *sortem noctis* gaudere B. 223 *Quin* nonnulla Scal. et B. ut 197. Construe autem: Quod nonnulla nullo monstr. loquuntur, genus sibi, i. e. genus se suum, debere Neptuno; exemplo est, vel huiusmodi aliquid, quod supplens B. *tibi* nullo. 224 *populosus* B. Inter scopulos et saxa morantur Cancri. 228 *bestiisque* duor. Scal. *pestisque* B. Positusque nom. plur. quartae decl. signa, quae duplici positione seu forma gaudent, ut Centaurus. 229 *et dumosis* B.

Ambiguus terrae Capricornus, Aquarius undis,
Humida terrenis, atque illis terrea mixta.
Non licet a minimis animum deflectere causis;
Nec quidquam rationis eget, frustrave creatum.
Fecundum est proprie Cancri genus, acer et ictu
Scorpios, et partu complentes aequora Pisces.
Sed sterilis Virgo est, simili coniuncta Leoni:
Nec capit, aut captos effundit Aquarius ortus.
Inter utrumque manet Capricornus corpore mixto,
Et qui Cretaeo fulget Centaurus in arcu:
Communisque Aries aequantem tempora Libram,
Et Geminos, Taurumque pari sub sorte recenset.
Nec tu nulla putes in eo commenta notasse
Naturam rerum, quod sunt currentia quaedam,
Ut Leo et Arcitenens, Ariesque in cornua tortus;
Aut quae recta suis librantur stantia membris,
Ut Virgo et Gemini, fundens et Aquarius undas;
Vel quae fessa sedent, pigras referentia mentes:
Taurus depositis collo sopitus aratris,
Libra sub emerito considens orbe laborum,
Tuque tuo, Capricorne, gelu contractus in astris.
Contra iacet Cancer patulam distentus in alvum,
Scorpios incumbens plano sub pectore terrae,
In latus obliqui Pisces semperque iacentes.
Quod si sollerti circumspicis omnia cura,
Fraudata invenies amissis sidera membris.
Scorpios in Libra consumit brachia: Taurus
Succidit incurvo claudus pede: lumina Cancro
Desunt: Centauro superest, et quaeritur unum.
Sic nostros casus solatur mundus in astris,
Exemploque docet patienter damna subire:
Omnis quum coelo Fortunae pendeat ordo,
Ipsaque debilibus formentur sidera membris.
Temporibus quoque sunt propriis pollentia signa.
Aestas a Geminis, auctumnus Virgine surgit,
Bruma Sagittifero, ver Piscibus incipit esse.
Quatuor in partes scribuntur sidera terrae:
Hiberna aestivis, auctumnis verna repugnant.
Nec satis est proprias signorum noscere formas:
Consensu quoque fata movent, et foedere gaudent,
Atque aliis aliae succedunt sorte locoque.
Circulus ut dextro signorum clauditur orbe,
In tres aequales discurrit linea ductus,
Inque vicem extremis iungit se finibus ipsa:
Et quaecumque ferit, dicuntur signa trigona,
In tria partitus quod ter cadit angulus astra;
Quae divisu manent ternis distantia signis.
Laniger e paribus spatiis duo signa, Leonis
Atque Sagittari, diverso conspicit ortu.
Virginis et Tauri Capricorno consonat astrum.
Cetera sunt simili ratione triangula signa
Per totidem, toti desunt quae condita mundo.
Sed discrimen erit dextris, seu causa: sinistra
Quae subeunt: quae praecedunt, dextra esse feruntur.
Dexter erit Tauro Capricornus, Virgo sinistra.
Hoc satis exemplo est. At quae divisa quaternis
Partibus aequali laterum stant condita ductu,
Quorum designat normalis virgula sedes,
Dextra fert Libram Cancer, Capricornus et illam.
Conspicit hunc Aries, atque ipsum partibus aequis
Cancer, et hunc laeva subeuntis sidera Librae:
Semper enim dextris censentur signa priora.
Sic licet in totidem partes deducere cuncta,
Ternaque bis senis quadrata effingere signis,
Quorum proposito redduntur in ordine vires.
Sed si quis contentus erit numerasse quadrata,
Divisum ut signis mundum putet esse quaternis,
Aut tria sub quinis signis ornare trigonum,
Ut socias vires et amicos exigat ortus,
Foederaque inveniat mundi cognata per astra,
Falsus erit: nam quina licet sint undique signa,
Qui tamen ex signis, quae quinto quoque feruntur
Posta loco, fuerint nati, sentire trigoni
Non poterunt vires, licet illud nomine servent:
Amisere loco dotes, numerisque repugnant.
Nam quum sint partes orbis per signa trecentae
Et ter vicenae, quas Phoebi circuit ardor;
Tertia pars eius numeri latus efficit unum
In tres perducti partes per signa trigoni.
Hanc autem numeri non reddit linea summam,
Si signum a signo, non pars a parte notetur.
Quod quamvis duo sunt ternis dirimentibus astra,
Si tamen extremum laevi primumque prioris
Inter se conferre voles, numerumque notare;
Ter quinquagenas implebunt ordine partes.
Transibit numeros formam, finesque sequentis
Consumet ductus; licet ergo signa trigona
Dicantur, partes non servant illa trigonas.
Haec eadem species fallet per signa quadrata:

232 atque *illi degere* mixta codd. Em. Regiom. *aequali foedere* mixta Scal. Sic B. Post hunc versum ante B. hic inferebatur IV, 400, quem etiam St. hinc expellebat. Ut vero Aquarii duplicem mentionem evitaret Scal. transpositis 231 et 232 legebat Capricornus *et aequoris undis*. 233 deflectere *curis* Scal. e cod. Sic B. 234 creatum *est* B. 240 Et qui *contento*. Alt. Scal. e cod. Dicitur enim Minois regis Cretae fil. 241 *tempore* codd. Em. Scal. 243 *vocasse* codd. Bentleii; unde is *momenta locasse*. Commenta notasse, posuisse aliquas rationes in hoc rel. St. 245 *torvus* B. 250 *emenso* id. 252 *Strata iacent* B. *Contra* brevi altera in versu (Enniano) ap. Varron. L. L. VI, 2 *Quis pater aut cognatu' volet nos contra tueri*, et Auson. Praefatiuncula I, 16. 253 sub *corpore*. Alt. vind. B. 259 Desunt, non visuntur in adumbratione tabular. astronomicar. 266 incipit *ire*. B. 267 sidera *terna*. In partes terrae, anni terreni. 269 noscere *sortes* B. 271 *alias alia* (sorte) id. Aliae, formae. 272 *flexo* B. 276 *partitur* codd. Em. Scal. 282 Per totid. *sortes* Scal. *partes* ex eiusd. c. B. Is reliqua versus verba cum versibus sqq. incluso hemistichio *Hoc satis exemplo est* 286 spur. Et sane vix mihi temperavi quin eiicerem. *Toti*, numero duodecim; *condita mundo*, disposita coelo. *Discrim. seu causa* non distantiam modo et intervallum, verum etiam controversiam quand. vel contention. notat, quae dextris signis est cum sinistris, de loco superiore occupando. Haec St. 283 erit, *sint dextra an laeva* B. c. 286 *diversa*. *Haec quadrata ferunt;* deinde et *illum* B. Et illam fert dextra. 290 *hinc* B. Deinde *a* part. id. e cod. 294 *quadrate fingere* codd. Em. B. 295 *reddentur* id. 296 sqq. Si quis illa non secund. partes Circuli, sed secund. signa aequare voluerit, falsus erit: puta, si quis ita quadratum componere voluerit, ut putet quaternis signis includendum, et trigonum quinis, ita ut ζωδιακῶς (signiliter), non μοιρικῶς (partiliter) ea ratio putetur. Nam si a principio Capricorni ad finem Tauri ducatur linea, ea includet quinq. signa absoluta; sed erit latus trianguli isosceles, non isopleuri, cui. basis erit duor. signor. Scal. 297 *Divisum signis* codd. Divisum *ac* sign. Regiom. Nostrum Scal. 298 *formare* B. 303 *Astra* loco codd. quod si retinend. in superiori versu *qua* quinto legendum esse observ. St. Em. B. 312 sunt *a diri mentib.* codd. Quod *quum bis* duo *sint haec* a dirimentib. Scal. Sequor B. qui observat, dirimentia hic esse media ex quinque, non, ut Scal. angularia; deinde addit: Errabis, inquit, si in latere trigoni quinque integra signa numeraveris. Quum enim in toto aequatore sint partes sive gradus 360, pars tertia ei. numeri sive 120 latus efficit trigoni. Atqui si quinque signa numeres, efficiunt partes 150. Similiter errabis, si in latere quadrati quatuor signa integra numeres. Quum enim numeri 360 pars quarta pro quadrati latere sit 90, quatuor signa efficient 120. Ergo numerabis a principio primi signi ad princip. postremi: non a principio ad finem, nec a fine ad principium: illo enim pacto numerus iusto maior erit, hoc autem iusto minor. Sic ille. Praeiverat etiam haec Scal. 313 extremum primumque Regiom. probante St. *Primumve* codd.

Quod, quum totius numeri qui construit orbem
Ter triginta quadrum partes per sidera reddant,
Evenit ut, prima signi de parte prioris
Si partem ad summam ducatur virga sequentis,
Bis sexagenas faciat: sin summa prioris
Et pars confertur subiuncti prima, duorum
Signorum in medio numerum transitque refertque;
Triginta duplicat partes, pars tertia deerit:
Et quamvis quartum a quarto quis computet astrum,
Naufragium facient partes unius in ipsis.
Non igitur satis est signis numerasse trigona,
Quadrative fidem coeli per signa quaterna,
Quadrati si forte voles effingere formam,
Aut trinis paribus facies quum membra trigoni.
Hic poscit quintam partem centesima summa:
Illic amittit decimam; sic convenit ordo.
Et quiscumque quater iunctis favet angulus usque,
Quaeque loca in triplici signarit linea ductu,
Quum signata viae linquet dispendia rectae;
His natura dedit communi foedera lege,
Inque vicem affectus, et mutua iura favoris,
Quocirca non omnis habet genitura trigonos
Consensum signis: nec quum sint sorte quadrata,
Continuo inter se servant commercia rerum.
Distat enim, an partes consumat linea iustas;
Detractetve modum numeri, quem circulus ambit:
Nunc tres efficiat, nunc quatuor undique ductus,
Quos in plura iubet ratio procedere signa
Interdum, quam sunt numeris memorata per orbem.
Sed longe maior vis est per signa trigoni,
Quam quibus est titulus sub quarto quoque quadratus.
Altior est horum submoto linea templo:
Illa magis vicina meat, coeloque recedit,
Et propius terras accedit visus eorum,
Aeraque infectum nostras demittit ad auras.
Deviaque alternis data sunt commercia signis,
Mutua nec magno consensu foedera servant,
Invita angusto quod linea flectitur orbe.
Nam quum per tales formantur singula lineas
Sidera, et alterno divertitur angulus astro,
Sexque per anfractus curvatur virgula in orbem;
A Tauro venit in Cancrum: tum Virgine tacta
Scorpion ingreditur: quo te, Capricorne, rigentem,
Et geminos a te Pisces, aversaque Tauri
Sidera contingens finit, qua coeperat, orbem.
Alterius ductus locus est per transita signa:
Utque ea praetereas quae sunt mihi singula dicta,
Flexibus et totidem similis fit circulus illi.
Transversos igitur fugiunt subeuntia visus,
Quod nimis inclinant ac ne limisque videntur,
Vicinoque latent: ex recto certior ictus.
Tertia convexo conduntur signa recessu.
Et quae succedit connexo linea coelo,
Singula circuitu quae tantum transmeat astra;
Vis eius procul est, altoque vagatur Olympo,
Et tenuis vires ex longo mittit in orbem.
Sed tamen est illis foedus sub lege propinqua,
Quod non diversum genus est, quod euntibus astris
Mascula sed maribus respondent: cetera sexus
Feminei se coniungunt commercia mundi.
Sic quidquam alternis paret natura figuris,
Et cognata iacent generis sub legibus astra.
Iam vero nulla est haerentibus addita signis
Gratia: nam consensus hebet, quia visus ademptus.
In seducta ferunt animos, quae cernere possunt.
Sunt etiam adversi generis connexa per orbem
Mascula femineis, semperque obsessa vicissim:
Disparibus non ulla datur concordia signis.
Sexta quoque in nullas numerantur commoda vires,
Virgula per totum quod par non ducitur orbem:
Sed duo signa facit mediis submota quaternis:
Tertius absumpto ductus non sufficit orbe.
At quae diversis e partibus astra refulgent,

321 *Nongentae* quadrum B. Alpha in *triginta* exemplo Manilii corripuit Invencus, *Argenti triginta minas puere profani*. Regiom. *quadram*. 326 in *quadro* num. B. Summam graduum illor. duor. signor. quae media sunt inter primum et sequens. St. Transitque refertque, transitor. signor. refert numerum Scal. 330 *trigonas* codd. Em. Scal. *quinis* num. *trigonum* B. 331 fidem, chordam, lineam: *quaeri* per signa B. 334 Centes. summa graduum praeter se ipsam postulat adhuc quintam sui partem, ut fiat summa 120, quae summa adaequat latera quaeque trigoni. St. 336 quiscumque, quibuscumq. *cunctis* codd. Em. Scal. *iunctus* B. 337 Scal. eiecit *in*, quod restituit B. 338 *curvata* viae linq. *compendia* B. Appono Scaligeri explicationem: Quum sign. rel. h. e. ubi coit angulus. Hic enim est compendium viae, quia artatur et brevior fit superficies. Contra lineae rectae parallelae sunt dispendium viae, quia ab unius extremo ad alterius extremum longior via est, quam ἐν τῇ κλίσει (in inclinatione) duar. 341 *trigonis* B. Certe praestabat *trigoni*, quod Bullialdus em. Sed non video, cur trigonos feminino genere, more graeco, ab hoc loco exulare cogatur. Genitura trigonos est horoscopus trigono astrologico confectus. Post versum nostrum incuria librarior. duo, 317 et 318, denuo hic illati sunt, quos obelo suo notaverat B. 342 quum *sunt forte* B. e cod. 344 enim, partes, omisso *an*, et 345 *Detractetne* B. Detractet, deminuat. 349 *trigonis*. 350 *quadratis* (hoc e cod.) B. Quo propior nobis linea fuerit, eo efficacior. Quo maior ὑποτείνουσα (subtensa), eo ab arcu suo remotior et centro suo propior. Subtensa in trigono remotior est ab arcu suo, quam in tetragono; ergo nobis propior, qui centri vicem obtinemus: efficacior igitur. Scal. 351 hor. quadratorum; linea, subtensa; templo, arcu suo. St. 353 *terris* B. 354 *dimittit* codd. Em. B. 355 *At dubia* alt. B. quum in uno cod. esset *Dubiaque*. Devia, quia eor. (de hexagonis capé) ὑποτείνουσα remotior. St. 357 Invita: sic lineam appellat obliquam. Quo magis ὑποτείνουσαι a diametro recedunt, eo obliquiores. Orbem τὴν περιφέρειαν (circumferentiam) dicit Scal. 358 quum in cod. esset *limes* Scal. *limas* B. quum *pertransit formatus* singula limes. Lineas bisyll. 359 *devertitur* B. e codd. 362 *qua* te; B. *tum te*. 363 *adversaque Tauro* codd. Em. Huetius. Sic B. 365 sqq. Ductus alterius orbis est, ut incipias a signis transitis in priore orbe, scil. ut praetereas ea signa, quae ego vocavi singula (358) Scal. 367 Flexib. *hic* B. e c. Fayi; deinde *illi* codd. Em. Fayus. 368 *sexangula* B. Subeuntia, quae priora subsequuntur. 369 *aciem* limisq. B. 371 *converso* codd. Em. Scal. Tertia signa, quae in hexagoni laterib. tertium quemque obtinent locum. Convexo, concavo. St. Id. tamen defendit *converso*. 372 *At* quae — *convexo* Scal. At *quis* (quib.) *accedit* convexo B. Linea, h. e. latus hexagoni, quae succedit atque attingit sidera illa tertia. coelo proxima est et velut connexa, quod singula tantum et una astra transmeat. St. 373 *transeat* codd. Sic B. Em. Scal. 374 *Visus* (hoc e cod.) *eis* B. Eius, lineae. 375 *tenues*. Tenuis quum sit. 376 *Phoebus* sub codd. Em. Scal. Lex propinquitatis. 377 diversum est genus, *alternantib.* astris B. Nam hexagonis illud est discrimen, quod euntib. astris, i. e. secund. ordinem suum binis sumptis: masculum unum uni femineo respondet et coniunctum est, v. g. Aries et Taurus. Scal. 378 Mascula *sex*. Alt. vind. B. 379 Feminei: *sic* coniungunt Scal. Feminei *secum iungunt* B. Cetera commercia mundi, sexus feminei, coniungunt se, i. e. in altera linea hexagoni pariter ut in priore terna ternis respondent, Taurus Scorpio, Cancer Capricorno, Virgo Piscib. 380 Sic *inquam* Scal. Sic *quanquam* B. Quidquam, aliquatenus. St. 383 *habet* codd. Em. Scal. 384 In *se cuncta* codd. plur. unde Bullial. In *seiuncta*; In *se ducta* Scal. e cod. contraxit B. addens. Haerentib. i. e. contiguis signis nulla concordia est, quia visus ademptus est, nec linea ab uno in alterum duci potest: ergo animos ferunt in seducta et remota astra, in quae lineae possunt duci. 385 Sunt *et diversi* Scal. Alt. vind. B. 388 Sexta, signa; v. c. Aries et Virgo. 390 *ferit* B. Duo signa dirimentia facit quaternis interiectis. Dirimentia Aries et Virgo; interiecta Taurus, Gemini, Cancer, Leo. Scal. qui ceterum totam hanc Manilii expositionem nugatoriam esse demonstrat. 391 *assumpto*. Tertia quaeque signa non partiuntur aequabiliter circulum Scal.

Per medium adverso mundum pendentia vultu,
Et toto divisa manent contraria coelo;
. Septima quaeque, loco quamvis submota feruntur,
Ex longo tamen illa valent, viresque ministrant
Vel bello vel pace suas, ut tempora poscunt,
Nunc foedus stellis, nunc et dictantibus iras.
Quod si forte libet, quae sunt contraria, signa
Per titulos celebrare suos sedesque; memento
Solstitium brumae, Capricornum opponere Cancro,
Lanigerum Librae: par nox in utroque diesque:
Piscibus Erigonen, iuvenique urnaeque Leonem:
Scorpios e summo quum fulget, Taurus in imo est:
Et cadit Arcitenens, Geminis orientibus orbi.
Observant inter sese contraria cursus.
Sed quanquam adversis fulgent contraria signis,
Natura tamen interdum sociata feruntur,
Et generum exemplis concordia mutua surgit;
Mascula si paribus, vel si diversa suorum
Respondent generi: Pisces et Virginis astra
Adversi volitant; sed amant communia iura:
Et vincit natura locum: sed vincitur ipsa
Temporibus; Cancerque tibi, Capricorne, repugnat
Femina femineo, quia brumae dissidet aestas.
Hinc rigor et glacies, nivibusque albentia rura:
Hinc sitis et sudor, nudusque in collibus orbis;
Aestivosque dies aequat nox frigida brumae.
Sic bellum natura gerit, discordat et annus,
Nec mirere in ea pugnantia sidera parte.
At non Lanigeri signum Libraeque repugnat
In totum, quia ver auctumno tempore differt;
Fructibus hic implet maturis, floribus illud.
Sed ratione pari est aequalis nocte diebus,
Temporaque efficiunt simili concordia textu:
Permixtosque dies, mediis hiemem inter et aestum
Articulis, uno servantia tempore utrumque,
Quo minus infesto decertent sidera bello.
Talis erit ratio diversis addita signis.
His animadversis rebus, quae proxima cura.
Noscere tutelas, adiectaque numina signis,
Et quae cuique deo rerum natura dicavit,
Quum divina dedit magnis virtutibus ora,
Condidit et varias sacro sub nomine vires,
Pondus uti rebus persona imponere possit.
Lanigerum Pallas, Taurum Cytherea tuetur,
Formosos Phoebus Geminos: Cyllenie, Cancrum;
Iupiter et cum matre deum regit ipse Leonem.
Spiciferae est Virgo Cereris, fabricataque Libra
Vulcano: pugnax Mavorti Scorpios haeret;
Venantem Diana virum, sed partis equinae;
Atque angusta fovet Capricorni sidera Vesta.
E Iovis adverso Iunonis Aquarius astrum est,
Agnoscitque suos Neptunus in aethere Pisces.
Hinc quoque magna tibi venient momenta futuri.
Quum ratio tua fert stellas et sidera curat,
Argumenta petes omni de parte viasque
Artis, ut ingenio divina potentia surgat,
Exaequentque fidem coeli mortalia corda.
Accipe divisas hominis per sidera partes,
Singulaque propriis parentia membra figuris;
In quis praecipuas toto de corpore vires
Exercent. Aries caput est ante omnia princeps
Sortitus, censusque sui pulcherrima colla.
Taurus; at in Geminis aequali brachia sorte
Scribuntur connexa humeris; pectusque locatum
Sub Cancro est; laterum regnum scapulaeque Leonis;
Virginis in propriam descendunt ilia sortem;
Libra regit clunes; at Scorpios inguine gaudet;
Centauro femina accedunt; Capricornus utrisque
Imperat in genibus; crurum fundentis Aquari
Arbitrium est; Piscesque pedum sibi iura reposcunt.
Quin etiam propriis inter se legibus astra
Conveniunt, et certa gerunt commercia rerum;
Inque vicem praestant visus, atque auribus haerent,
Aut odium foedusve gerunt; conversaque quaedam
In semet proprio ducuntur plena favore.
Idcirco adversis nonnunquam gratia signis;
Et bellum sociata gerunt: alienaque sede
Inter se generant coniunctos omne per aevum,
Utrique et sorti: pugnant, fugiuntque vicissim.
Quod deus, in leges mundum quum conderet omnem,
Affectus quoque divisit variantibus astris,
Atque aliorum oculos, aliorum contulit aures;
Iunxit amicitias horum sub foedere certo,
Cernere ut inter se possent audireque; quaedam
Diligerent, alia et noxas bellumque moverent:
His etiam propriae foret indulgentia sortis,
Ut se diligerent semper, sibique ipsa placerent.
Sicut naturas hominum plerasque videmus,
Qui genus ex signis ducunt formantibus ortus.
Consilium ipse suum est Aries, ut principe dignum est,
Audit se; Libramque videt: frustratur amando
Taurum; Lanigero qui fraudem nectit, et ultra
Fulgentes videt, atque audit per sidera Pisces,
Virgine mens capitur, sic quondam vexerat ante
Europam dorso retinentem cornua laeva,
Indutusque Iovi. Geminorum ducitur auris
Ad iuvenem aeternas fundentem Piscibus undas,
Inque ipsos animus Pisces, oculique Leonem.
Cancer, et adverso Capricornus conditus astro,

393 *tendentia* B. 395 Septima *quoque* loco codd. Em. et interpunx. Scal. Deinde *ferantur*. Alt. vind. B. 398 Nunc *Phoebo*, stellis nunc codd. Em. B. ad exemplum Scaligeri versu 376 et 574. Defendit quidem vulg. St. sed audiendus B. qui de Sole et Planetis, tanquam fixor. aspectus gubernantib. nusquam in hoc opere agi recte observat. 399 *sint* B. e cod. 403 iuvenis urnaque, Aquar. 405 *orbe* (Zodiaco) codd. Em. B. Orbi, terrar. 406 B. spur. Quamvis sint opposita, servant tamen inter se certos motus. St. 409 *genera* ex codd. Em. Regiom. Et *generis vincla* B. 410 Masc. *quod Marib.* vel *quod* div. B. Suorum *est* erat in codd. quod frustra defendit St. Facessere iussit Scal. 411 Pisces *sic* Virg. *astro* B. *Astrum* vulg. 417 in *solibus* B. Herbae in collib. ustae sunt. 420 *Ne* mirere B. e codd. 421 *repugnant* id. 422 *auctumni*. Auctumno certe substantive accipiend. Tempore tantum ver ab auct. differt. 423 *hoc* implet Scal. et B. e cod. 424 *par* est *aequatis* Scal. *aequali* Regiom. Spur. B. 425 Tempora *nam* B. 426 *Par nox, parque* dies id. 427 *utrimque* Scal. *unum servans* utrimque *tenorem* B. Articuli sunt aequinoctia; tempus h. l. temperamentum, ut observat Scal. 429 B. spur. 430 animadversis, *restat*, (quae prox. cura) B. 438 *Tuque, pater*, cum — *regis* (hoc post Scal. e cod.) B. 439 *Spicifera* et 439 *Vulcani* Scal. et B. e cod. 444 in *aequore* codd. Em. Columna ad Ennium. Sic B. Vulg. defendit St. 446 Quum ratio *variet* — *curet* (hoc e codd.) Scal. Quum ratio *tibi per* stell. et sid. *curret* B. Fert, contemplatione. 447 *viasque* addito commate hic, deleto post *Artis* 448, B. 448 *divisa* (inter deos. St.) Alt. vind. B. 449 *coelo* Scal. et B. e cod. Ut astrologi praedictio eam habeat fidem, quae ipsi coelo, vel signis coelestib. debetur. 450 sqq. IV, 696 sqq. 451 *parentia signa*, quod defendit St. ut *parentia* sit pro *apparentia*. B. *in* propriis e vulg. 455 *et* (hoc e codd.) in *Geminos* B. 458 *concedunt* id. 459 *et* Scorpios B. e codd. 461 *Imperitat* gen. B. quum in quatuor codd. invenisset Imperat et gen. Deinde id. *crurumque humentis* Aq. 464 *ut* certa *gerant* Scal. e cod. Sic B. 466 *foedusque*. Alt. vind. B. 468 adversis, oppositis. *Est* gratia B. 471 *aut* sorti B. Distinxi cum St. post *sorti*. 476 *possint*. Alt. 477 *aliis* noxas B. 483 Audit *sed* codd. Em. Carrio. 484 *Taurus*. Alt. B. e codd. opt. 486 *quaque*. Verum restituit B. Deinde *generat* vulg. 488 Iovi *est* B. Gemini audiunt Aquarium. Quid illud, audire, diligere rel. exposuit Scal.

Vertitur in semet oculis; in mutua tendit
Auribus; et Canceri captatur Aquarius astro.
At Leo cum Geminis aciem coniungit, et aurem
Centauro: Geminos Capricorni diligit astrum.
Erigone Taurum spectat, sed Scorpion audit,
Atque Sagittifero conatur nectere fraudem.
Libra suos sequitur sensus, solumque videndo
Lanigerum, atque animo complexa est Scorpion infra.
Ille videt Pisces, oditque per omnia Libram.
Nec non Arcitenens magno parere Leoni
Auribus, atque oculis sinum fundentis Aquari
Conspicere assuevit, solamque ex omnibus astris
Diligit Erigonen: contra Capricornus in ipsum
Convertit visus; quid enim mirabitur ille
Maius, in Augusti felix quum fulserit ortum?
Auribus at summi captat fastigia Cancri.
At nudus Geminis intendit Aquarius aurem,
Sublimemque colit Cancrum, spectatque reducta
Tela Sagittiferi: Pisces ad Scorpion acrem
Direxere aciem, cupiuntque attendere Taurum.
Has natura vices tribuit, quum sidera fixit.
His orti similes referunt per mutua sensus,
Audire ut cupiant alios, aliosque videre:
Horum odio, nunc horum idem ducantur amore:
Illis insidias tendant, captentur ab illis.
Quin adversa meant etiamque trigona trigonis:
Alteraque in bellum diverso limite ducit
Linea; sic veri per totum consonat ordo.
Namque Aries, Leo et Arcitenens, sociata trigono
Signa, negant Chelis foedus totique trigono,
Quod Gemini excipiunt fundens et Aquarius undas.
Idque duplex ratio cogit verum esse fateri:
Quod tria signa tribus signis contraria fulgent,
Quodque aeterna manent hominum bella atque ferarum;
Humana est facies Librae, diversa Leonis.
Idcirco et cedunt pecudes; quod viribus amplis
Consilium est maius: victus Leo fulget in astris:
Aurea Lanigero concessit sidera pellis:
Ipse suae partis Centaurus tergore cedit.
Usque adeo est hominis victus, quo mirer ab illis
Nascentis Librae superari posse trigonum.
Quin etiam brevior ratio est per signa sequenda.
Nam quaecumque nitent humana condita forma
Astra, manent illis inimica et victa ferarum.
Sed tamen in proprias secedunt singula mentes,
Et privata gerunt secretis hostibus arma.
Lanigero genitis bellum est cum Virgine natis,
Et Libra, et gemini quos Piscis protulit unda.
In partus Tauri sub Cancro nata feruntur
Pectora, et in Chelis, et quae dat Scorpios acer,
Et Pisces: et quos Geminorum sidera formant,
His cum Lanigero bellum est eiusque trigono.
In Cancro genitos Capricorni semina laedunt,
Et Librae partus, et quos dat Virginis astrum,
Quique sub aversi numerantur sidere Tauri.
Lanigeri communis erit rabidique Leonis
Hostis, sed totidem bellum subscribitur astris.
Erigone Taurumque timet, geminumque sub arcu
Centaurum, et Pisces, et te, Capricorne, rigentem.
Maxima turba petit Libram, Capricornus et illi
Adversus Cancer, Chelis quod utrumque quadratum est;
Quaeque in Lanigeri numerantur signa trigonum.
Scorpios in totidem fecundus creditur hostes:
Aequoreum iuvenem, Geminos, Taurum atque Leonem,
Erigonen, Libramque fugit, metuendus et ipse.
Quique Sagittari veniunt de sidere partus,
Hos Geminis nati Libraque et Virgine et urna
Depressisse volunt: naturae et lege iubente
Haec eadem, Capricorne, tuis inimica feruntur.
At quos aeternis perfundit Aquarius undis,
Ad pugnam Nemeaeus agit, totumque trigonum;
Turba sub unius iuvenis virtute ferarum.
Piscibus exortos vicinus Aquarius urget,
Et gemini fratres, et quos dat Virginis astrum,
Quique Sagittari descendunt sidere nati.
Nec sola est ratio, quae dat nascentibus arma,
Inque odium generat partus, et mutua velle:
Sed plerumque manent inimica tertia quaeque
Lege, in transversum vultu defixa maligno;
Quoque manent quaecumque loco contraria signa,
Adversosque gerunt inter se septima visus,
Tertia quaeque illis utrisque trigona feruntur.
Ne sit mirandum si foedus non datur astris,
Quae sunt adversi signis cognata trigoni.
Per tot signorum species contraria surgunt
Corpora; totque modis, quotiens inimica creantur.
Idcirco nihil ex semet natura creavit
Pectore amicitiae maius, nec rarius unquam.
Unus erit Pylades; unus, qui mallet Orestes
Ipse mori: laus una fuit per saecula mortis;
Alter quod raperet fatum, non cederet alter.
Et duo qui potuere sequi vix noxia poenis
Optavitque reum sponsor non posse reverti,
Sponsoremque reus timuit, ne solveret ipsum.
Perque tot aetates hominum, tot tempora et annos,
Tot bella, et varios etiam sub pace labores,
Quum Fortuna Fidem quaerat, vix invenit usquam.
At quanta est scelerum moles per saecula cuncta?
Quamque onus invidiae non excusabile terris?
Venales ad fata patres, matrumque sepulchra:
Imposuit Phoebus noctem, terrasque reliquit.
Quid loquar eversas urbes, et prodita templa?
Et varias pacis clades, et mixta venena?

492 In semet *vertunt oculosque* in m. *tendunt* cod. Sic B. nisi quod *oculos*; in mut. 493 *at* Canceri. Aquarius *astu* B. 495 Centauro *gemino*, Capricorni B. 499 *intra* contra codd. Scorpius infra Libram est, ordine eam sequitur. B. c. Scorpion *acrem*. 500 *Inde* videt cod. *Auditque* codd. Em. B. 502 sinum, vas. Virgil. Ecl. VII, 33. 507 Aurib. *et* B. e codd. 511 attendere, audire. 515 idem, iid. 517 *etiam* cod. unde B. *et tota*. 522 *urnam* B. 526 *Leoni* id. 529 *Lanigeri — sidere* Scal. Alt. vind. B. 530 *ferae* partis B. 531 hominis *virtus* Scal. Deinde *quod* mirer vulg. Em. Scal. e cod. Hominis victus est pro vincitur ab homine, ut statim *victa ferarum* 535; quo mirer, quo magis mirandum. B. hunc et sq. spur. 539 et *Geminis, et si quos* protulit *urna* B. In codd. est *Pisces*. 540 In *partes*, In *partis* codd. Em. Gronov. Sic B. 546 *adversi* codd. Em. Salmas. Deinde *numeratur* Scal. commate post *Tauri* posito. Alterum B. e codd. 548 *et in* totid. — *astra* B. Leoni totidem eademq. signa obtrectant, quot et quae Arieti: Virgo, Libra et Pisces. St 549 *Cancrumque* timet B. 550 sq. *at* te vulg. Em. B. e codd. Deinde vulg. pergunt *rigentem Maxima turba* rel. Em. B. 554 *hostis* codd. Em. id. 555 *rabidumque* Leonem B. 558 et *ipsi* (Librae) St. 559 naturae lege, omisso *et*. Alt. vind. distinctione correcta, B. 562 *Nemeus, veniens* agit codd. unde fecerunt veniens *agitat* Em. B. 563 unus iuvenis, Aquar. 566 *Sagittiferi* cod. et ed. princeps, probante St. Iidem *decedunt*. 569 hexagona. 573 *illinc utriusque* (hoc alterum e codd.) B. Illis, septimis. Tertia quaeque signa a septimis duob. trigona sunt utrisq. septimis et ipsa sibi opposita St. 574 *Phoebus* codd. Em. Scal. 577 *totiens* B. 580 *erat* B. e trib. codd. 581 Ipse, solus. 581 *levis* un. codd. unde Scal. *lis* una. Sic B. Nostrum St. e. 582 *caperet* Regiom. probante St. Male. 583 sqq. Damon et Phintias. Sequi *vadimonia sponsi* Scal. Sequi *vestigia, tunc quum* B. 585 *Sponsorique* A. 589 *Ah* quanta Scal. 590 *Quantum* onus B. 591 sq. B. spur.

Insidiasque fori, caedes in moenibus ipsis,
Et sub amicitiae grassantem nomine turbam?
In populo scelus est, et abundant cuncta furore,
Et fas atque nefas mixtum; legesque per ipsas
Saevit nequities: poenas iam noxia vincit.
Scilicet in multis quoniam discordia signis
Corpora nascuntur, pax et sublata per orbem,
Et fidei rarum foedus, paucisque tributum.
Utque sibi coelum, sic tellus dissidet ipsa;
Atque hominum gentes inimica forte feruntur.
Si tamen et cognata cupis dignoscere signa,
Quae iungant animos et amica sorte ferantur;
Lanigeri partus cum toto iunge trigono.
Simplicior tamen est Aries, meliusque Leone
Prosequitur genitos, et te, Centaure, creatos,
Quam colitur: namque est natura mitius astrum,
Expositumque suae noxae; sine fraudibus ullis:
Nec minus ingenio molli, quam corpore constat.
Illis est feritas signis, praedaeque cupido,
Venalisque animus, nonnunquam excedere cogit
Commoditate fidem, nec longa est gratia facti.
At quum Lanigeri partus sub utroque trigono
Non patitur, sed rara gerit pro tempore bella,
Quod feritas utriusque magis pro tempore cogit:
Plus tamen in duplici numerandum est roboris esse,
Cui commixtus homo est, quam te, Nemeaee, sub uno.
Idcirco et pax est signis, est mixta querela.
Quin etiam Tauri Capricorno iungitur astrum;
Nec magis illorum coeunt ad foedera mentes.
Virgineos etiam partus, quicumque creantur
Tauro, complecti cupiunt: sed saepe queruntur.
Quosque dabunt Chelae, et quos praebet Aquarius ortus,
Unum pectus habent, fideique immobile vinclum:
Magnus erit Geminis amor, et concordia duplex:
Magnus et in multos veniet successus amicos.
Scorpios et Cancer fraterna in nomina ducunt
Ex semet genitos: nec non et Piscibus orti
Concordant illis: saepe est et subdolus astus;
Scorpios aspergit noxas sub nomine amico.
At quibus in lucem Pisces venientibus adsunt,
His non una manet semper sententia cordi:
Commutant animos interdum, et foedera rumpunt,
Ac repetunt: tectaeque lues sub fronte vagantur.
Sic erit e signis odium tibi paxque notanda:
In terris geniti tali sub lege creantur.
Nec satis est tantum Solis insistere signis:
Contemplare locum coeli, sedemque vagarum.
Parte genus variant, et vires linea mutat.
Nam sua quadratis veniunt, sua iura trigonis,
Et quae per senos decurrit virgula tractus,
Quaeque secat medium transverso limite coelum.
Hinc modo dat mundus vires, modo deterit idem:
Quaeque illic sumunt iras, hic acta reponunt.
Distat enim, surgatne eadem, subeatve cadatque.
Crebrius adversis odium est: cognata quadratis
Corpora censentur signis, et amica trigonis.
Nec ratio obscura est: nam quartum quodque locavit
Eiusdem generis signum natura per orbem.
Quatuor aequali coelum discrimine signant,
In quibus articulos anni deus ipse creavit:
Ver Aries, Cererem Cancer, Bacchumque ministrans
Libra, Caper brumam genitusque ad frigora Piscis.
Nec non et duplici quae sunt connexa figura,
Quartum quaeque locum retinent: duo cernere Pisces.
Et geminos iuvenes, duplicemque in Virgine formam,
Et duo Centauri licet uno corpore texti.
Sic et simplicibus signis stat forma quadrata.
Nam neque Taurus habet comitem, nec iungitur ulli
Horrendus Leo, nec metuit sine corpore quenquam
Scorpios, atque uno censentur Aquarius astro.
Sic quaecumque manent quadrato condita templo
Signa, parem referunt numeris aut tempore sortem,
Ac veluti cognata manent sub foedere tali.
Idcirco affines signant, gradibusque propinquis
Accedunt, unaque tenent sub imagine natos.
Longior in spatium porrecta est linea maius,
Quae tribus emensis signis facit astra trigona:
Haec ad amicitias, imitantes iura gradumque
Sanguinis, atque animis haerentia pectora ducunt.
Utque ipsa ex longo coeunt submota recessu,
Sic nos coniungunt maioribus intervallis.
Haec meliora putant, mentes quae iungere possunt,
Quam quae nonnunquam foedus sub sanguine fallunt.
Proxima vicinis subscribunt; tertia quaeque
Hospitibus: sic astrorum servabitur ordo;
Quotquot cardinibus, proprio variante, moventur.
Quae quanquam in partes divisi quatuor orbis
Sidera quadrata efficiunt, non lege quadrati
Censentur: minor est numeri, quam cardinis usus.
Adde suas partes signis, sua partibus astra:
Nam nihil in totum servit sibi: mixta feruntur.
Ipsis dant fines astris capiuntque vicissim:
Quae mihi mox certo digesta sub ordine surgent.
Omnibus ex istis ratio est repetenda per artem
Partitam, in sectis signa ut perdiscere possis.

595 *caedesque* B. e cod. 601 pax *est*. Sic B. 602 *paucisque* codd. Em. B. 603 *ipsi* B. 605 *cognoscere*, quod praeferebat St. 609 *creatis* Regiom. 611 *nec* fraudib. B. e codd. 612 id. quam *vellere constans*. 614 *et vendere* cogit. 616 sq. At *cum*; deinde Non *parcit* codd. Unde Scal. Non *partes* (sunt). Nostrum est Stoeberi. At quum nati sub Ariete non passive se habeant ad cetera duo eius trigoni signa, sed subinde quum illis bellis gerunt, quod feritas Leonis et Sagittarii magis, quam quaevis alia causa exigit: plus tamen negotii illis facessit robur Sagittarii, quam solius Leonis. Id. B. 616 et duos sqq. spur. 621 pax est, omisso *et*. Alt. vind. B. 623 *Et* magis Scal. Refutav. eum B. 626 Chelae et quos *dat* vulg. Alt. Regiom. B. quum 628, qui a codd. plerisq. abest, spur. haberet, Quosque dabunt *Gemini*, Chelaeque et Aq. ortus. 632 *nam* saepe est subd. *actus* Scal. e cod. Alt. B. e c. Heinsii. 633 *amici* Scal. Sic B. 640 *hoc* tant. e codd. B. 641 *Vagantum* (planetar.) B. spur. 642 Parte, situ. St. 647 *hue* acta B. e codd. 648 *surgantne — subeantne*, *cadantne* vulg. ex em. Bonincontrii, ut videtur. Supplenda autem est *linea*. B. spur. 655 Cererem *Taurus* Regiom. Deinde *ministrat* cod. 656 *genitosq.* ad frig. *menses* B. 658 *Quarum* cod. Deinde *quemque* Scal. e cod. Alt. vind. B. 660 *mixti*; Scal. *textos*; B. *corpora textu*. Duo (acc. plur. neutr. ut 658 duo Pisces, ubi hoc appositio est illius) Centauri genit. sing. 662 *pingitur*. 663 sine *compare* D'Orville ad Chariton e. Nec *meruit sibi nectere* B. Sine corpore interpretor sine complexu duplicis figurae. 664 *censetur* Scal. e duob. codd. Alt. vind. B. 667 *Haec* veluti B. 669 *unoque* tenent *ab sanguine* B. Imago, ortus, imaginib. illustratus. 670 B. quum perversum in aliis a Scal. versuum ordinem restituisset, huic tamen et sqq. praeposuit 678 sqq. usque ad 683 672 *mutantes* iura Regiom. probante St. 673 atq. *annis* haerent. *tempora* Regiom. animis haer. *foedera* B. 674 *in* longo Reg. 675 longinquos amicos coniungunt. 677 sub sanguine, sub consanguinitatis vinculo. 680 proprio *quadrante* Scal. *serie* variante B. Proprio, cardine. Sunt cardines genituras, qui cuspides appellantur. St. 682 *Altera* quadrata B. 686 *vires* astris B. Quatenus illa sidera sidera sunt quadrata, dant fines et legem quadrato, et tunc servire sibi videntur, i. e. contemplatione sui tantum effectus habere. Quatenus vero in cardinib. constituta, legem et fines a cardinib. accipiunt. St. 688 sq. per artem. *Pacatam infectis* codd. *insectis* duae edd. vett. quod disiunxit St. interpunctione mutata. Ars partita, disposita. Sectae signae. Dodecatemoria. Pacata *infestis* Scal. e cod. Sic B. Id. *dignoscere* e c. Scal.

Perspico nunc tenuem visu rem, pondere magnam,
Et tantum Graio signari nomine passam,
Dodecatemoria in titulo signantia causas.
Nam quum tricenas per partes sidera constent,
Rursus bis senis numerus diducitur omnis.
Ipsa igitur ratio binas in partibus esse
Dimidiasque docet partes: his finibus esse
Dodecatemorium constat; bis senaque cuncta
Omnibus in signis: quae mundi conditor ille
Attribuit totidem numero fulgentibus astris;
Ut sociata forent alterna sidera sorte,
Et similis sibi mundus, et omnia in omnibus astra;
Quorum mixturis regeret concordia corpus,
Et tutela foret communi mutua causa.
Idcirco quanquam signis nascantur eisdem,
Diversos referunt mores, inimicaque vota;
Et saepe in pecudes errat natura, maremque
Femina subsequitur, miscentur sidere partus,
Singula divisis variant quod partibus astra,
Dodecatemoriis proprias mutantia vires.
Nunc quid sit cuiusve canam, quove ordine constent:
Ne vagus ignotis signorum partibus erres.
Ipsa suo retinent primas in corpore partes
Sidera: vicinis subeuntes attribuuntur.
Cetera pro numero ducunt ex ordine partes:
Ultima et extremis ratio conceditur astris.
Singula sic retinent binas in sidera quaeque
Dimidiasque sui partes; et summa repletur
Sortibus exactis triginta sidere in omni.
Nec genus est unum, ratio nec prodita simplex;
Pluribus inque modis verum natura locavit,
Diduxitque vias; voluitque per omnia quaeri.
Haec quoque comperta est ratio sub nomine eodem:
Quacumque in parte nascentum tempore Luna
Constiterit, numeris hanc ter dispone quaternis,
Sublimi totidem quia fulgent sidera mundo.
Inde suas illi signo, quo Luna refulsit,
Quaeque hinc defuerint, partes numerare memento.
Proxima tricenas pariterque sequentia ducunt.
Hic ubi deficiet numerus, tunc summa relicta
In binas sortes adiecta parte locetur
Dimidia, reliquis tribuatur ut ordine signis.
In quo destituent, eius tum Luna tenebit
Dodecatemorium signi: post cetera ducet
Ordine quaeque suo, sicut stant astra locata.
Haec quoque te ratio ne fallat, perspice paucis:
Maior in effectu minor est; quod partibus ipsis
Dodecatemorii quid sit, quod dicitur esse,
Dodecatemorium: namque id per quinque notatur
Partes. Nam totidem praefulgent sidera coelo,
Quae vaga dicuntur; ducunt et singula sortes
Dimidias, viresque in eis et iura capessunt.
In quocumque igitur stellae quandoque locatae
Dodecatemorio fuerint, spectare decebit.
Cuius enim stellae fines in sidere quoque
Inciderint, dabit effectus in viribus eius.
Undique miscenda est ratio per quam omnia constant.
Verum haec posterius proprio cuncta ordine reddam:
Nunc satis est docuisse suos ignota per usus;
Ut, quum perceptis steterit fiducia membris,
Hinc totum corpus facili ratione notetur,
Et bene de summa veniat post singula carmen.
Ut rudibus pueris monstratur litera primum,
Per faciem nomenque suam: componitur usus:
Tum coniuncta suis formatur syllaba nodis:
Hinc verbi structura venit per membra legendi:
Tum rerum vires, atque artis traditur usus,
Perque pedes proprios nascentia carmina surgunt,
Singulaque in summa prodest didicisse priora.
Quae nisi constiterint propriis fundata elementis,
Versis, quae propere dederint praecepta magistri,
Effluat in vanum rerum praeposterus ordo:
Sic mihi per totum volitanti carmine mundum,
Erutaque abstrusa penitus caligine fata,
Pieridum numeris etiam modulata, canenti;
Quaque deus regnat revocanti numen ab arce:
Per partes ducenda fides, et singula rerum
Sunt gradibus tradenda suis: ut quum omnia certa
Notitia steterint, proprios revocentur ad usus.
Ac velut in nudis quum surgunt montibus urbes;
Conditor et vacuos muris circumdare colles
Destinat, ante manu quam tentet scindere fossas,
Vertit opus: ruit ecce nemus, saltusque vetusti
Procumbunt, Solemque novum, nova sidera cernunt:
Pellitur omne loco volucrum genus, atque ferarum,
Antiquasque domos et nota cubilia linquunt.
Ast alii silicem in muros, et marmora templis
Rimantur; ferrique rigor per tempora nota
Quaeritur: huc artes, huc omnis convenit usus.
Tunc demum consurgit opus, quum cuncta supersunt;
Ne medios rumpat cursus praepostera cura:
Sic mihi cunctanti tantae succedere moli
Materies primum rerum, ratione remota,
Tradenda est; ratio sit ne post irrita, neve
Argumenta novis stupeant nascentia rebus.
Ergo age noscendis animum compone sagacem
Cardinibus, qui per mundum sunt quatuor omnes
Dispositi semper, mutantque volantia signa.
Unus ab exortu coeli nascentis in orbem,
Qui primum terras aequali limite cernit.
Alter ab adversa respondens aetheris ora,

691 *Quae* tant. — *posit* edd. duae vett. probante St. *dignari* B. 694 *deducitur*. Alt. St. e cod. Est dividitur. 700 In singulis signis, ex nostri opinione, sex sunt partes masculinae, totidemque femininae. Duae primae cum dimidia sunt masculinae, duae secundae et dimidia femininae, et ita de reliquis St. 704 *nascuntur*. Alt. B. e codd. 706 sq. Id. spur. 710 *cuiasve* Scal. ut sit neutrum genus; Nunc *quae sint cuiusque* B. 713 *vicinae subeuntibus* (hoc e codd.) B. 714 *sortes* B. 716 in *sidere quoque* (hoc e codd.) B. 717 *sibi* partes id. 718 *Partibus* id. 719 genus, computandi. 721 *Deduxitque* codd. quod non feliciter tuetur St. Em. Scal. 723 *Quocumque* in *parte* codd. Em. Regiom. Ad Lucret. I, 799. Scal. *parti*. Sic B. Non minus vere; ad Lucret. I, 1095. In parte, signi; quam multiplicari iubet per duodecim. Scal. 727 *Quae et* hinc *defuerant* codd. praeter un. ex quo nostrum St. *Et quae dehinc fuerint* Scal. *Quaeque* hinc *defuerant* B. Esto Luna in 15 parte Arietis: et istas 15 ei tribue, et alias 15, quae defuerant, ut fiant 30. Id. 728 *partes sententia* ducunt codd. Em. Reg. et post eum B. sententia *ducit* Scal. 729 et duos sqq. B. spur. Ubi deficiet numerus, ubi absumptae erant et deductae omnes triacontades St. 732 destituent, *te iustum* Luna *videbit* codd. praeter un. e quo destituent te, iustum *Luna tenebit* Scal. Sequor hic B. 733 *duces* Scal. Sed subiectum Luna. 736 Quanquam minor ratio (dodecatemorion dodecatemorii) est tamen maior in effectu, quam ratio dodecatemorii signor. quippe quae per quinque partes notetur pro quinque planetis, qui suam vim ac virtutem singuli capiunt in illis quinque partib. St. 742 stellae *tunc quinque* locatae Reg. 744 stellae *in fine sint* et al. corruptelas codd. Em. Scal. *stella in* fines, deinde versu sq. *Inciderit*, et *pro* virib. B. 746 *ducenda* est B. 753 *tum ponitur* Scal. Spur. B. 754 Tunc *et vincta* B. 755 *verbis* — per *verba* codd. Prius em. B. alterum Scal. 758 in *summam* B. 759 *primis* fund. Scal. e cod. Sic B. 760 *Perdunt* quae Reg. probante St. *Vel sua praepropere* B. 761 *Et fluet* in Reg. 763 *Obrutaque* B. 765 *in arte*, teste B. libri vett. 769 Ac veluti nudis quum surg. *moenib.* Scal. Alt. vind. B. 770 Conditor, *ut* vac. B. 772 *Vereat* opus B. Sed vertit (animo) idem potest significare. 774 genus, *omne* ferarum id. 781 *tractanti*. St. e. *conanti*.

Unde fugit mundus, praecepsque in Tartara tendit.
Tertius excelsi signat fastigia coeli;
Quo defessus equis Phoebus subsistit anhelis,
Declinatque diem, mediasque examinat umbras.
Ima tenet quartus fundato nobilis orbe;
In quo principium est reditus, finisque cadendi
Sideribus; pariterque occasus cernit et ortus.
Haec loca praecipuas vires, summosque per artem
Fatorum effectus referunt: quod totus in illis
Nititur aetheriis veluti compagibus orbis.
Quae nisi perpetuis alterna sorte volantem
Cursibus excipiant, nectantque in vincula, bina
Per latera, atque imum templi summumque cacumen;
Dissociata fluat resoluto machina mundo.
Sed diversa tamen vis est in cardine quoque,
Et pro sorte loci variant, atque ordine distant.
Primus erit, summi qui regnat culmine coeli,
Et medium tenui partitur limite mundum;
Quem capit excelsa sublimem gloria sede.
Scilicet haec tutela decet fastigia summa,
Quidquid ut emineat sibi vindicet, et decus omne
Asserat, et varios tribuendo regnet honores.
Hinc favor, et species, atque omnis gratia vulgi:
Reddere iura foro, componere legibus orbem:
Foederibusque suis externas iungere gentes,
Et pro sorte sua cuiusque extollere nomen.
Proximus, est ima quanquam statione locatus,
Sustinet alterius mixtum radicibus orbem;
Effectu minor in specie, sed maior in usu:
Fundamenta tenet rerum, censusque gubernat.
Quam rata sint fossis, scrutatur, vota metallis,
Atque ex occulto quantum contingere possis.
Tertius aeque illi pollens in parte, nitentem
Qui tenet exortum, qua primum sidera surgunt,
Unde dies redit, et tempus describit in horas:
Hinc inter Graias horoscopos editur urbes,
Nec capit externum, proprio quia nomine gaudet.
Hic tenet arbitrium vitae, atque hic regula morum est:
Fortunamque dabit rebus, ducetque per artes:
Qualiaque excipiant nascentes tempora prima,
Quos capiant cultus, quali sint sede creati,
Utcumque admixtis subscribent viribus astra.
Ultimus, emenso qui condit sidera mundo,
Occasumque tenens submersum despicit orbem;
Pertinet ad rerum summas, finemque laborum,
Coniugia atque epulas, extremaque tempora vitae,
Otiaque, et coetus hominum, cultusque deorum.
Nec contentus eris percepto cardine quoquam.
Intervalla etiam memori sunt mente notanda,
Per maius dimensa, suas reddentia vires.
Quidquid ab exortu summum curvatur in orbem,
Aetatis primae nascentisque asserit annos.
Quod summo premitur devexum culmine mundi,
Donec ad occasus veniat, puerilibus annis
Succedit, teneramque regit sub sede iuventam.
Quae pars occasus infra est, imumque sub orbem
Descendit, regit haec maturae tempora vitae,
Et propria serie varioque exercita cursu.
At qua perficitur cursus redeunte sub imo,
Tarda supinatum lassatis viribus arcum
Ascendens, seros demum complectitur annos,
Labentemque diem vitae, tremulamque senectam.
Omne quidem signum sub qualicumque figura
Partibus inficitur mundi: locus imperat astris,
Et dotes noxamque facit; vertuntur in orbem
Singula, et accipiunt vires coeloque remittunt.
Vincit enim natura genus, legesque ministrat
Finibus in propriis, et praetereuntia cogit
Esse sui moris, vario nunc dives honore,
Nunc sterilis; poenamque ferentia sidera sedis.
Quae super exortum est a summo tertia coelo,
Infelix regio, rebusque inimica futuris,
Et vitio fecunda nimis: nec sola; sed illi
Par erit, adverso quae fulget sidere sedes,
Iuncta sub occasu, ne praestet cardine mundi.
Utraque praetenta fertur deiecta ruina:
Porta laboris erit; scandendum est, atque cadendum.
Nec melior super occasus, contraque sub ortu
Sors agitur mundi: praeceps haec, illa superne
Pendens, aut metuit vicino cardine finem,
Aut fraudata cadet; merito Typhonis habentur
Horrendae sedes, quem tellus saeva profudit
Quum bellum coelo peperit: nec matre minores
Exstiterunt partus; sed fulmine rursus in altum
Compulsi, montesque super rediere cadentes;
Cessit et in tumulum belli vitaeque Typhoeus.
Ipsa tremit mater flagrantem monte sub Aetnae.
At, quae fulgenti sequitur fastigia coelo,
Proxima, non ipsi cedat, cui iungitur astro;
Spe melior, palmamque petens, victrixque priorum
Altius insurgit, summae comes addita fini:
In peiusque manent cursus, nec vota supersunt.
Quocirca minime est mirum, si proxima summo
Atque eadem interior veneranda sorte dicatur,
Cui titulus felix: censum sic proxima Graiae
Nostra subit linguae, vertitque a nomine nomen.
Iupiter hac habitat: Fortunae crede regenti.
Huic in perversum similis deiecta sub orbe,

792 Mesuranium. 794 *Discernitq*. diem *mediamq*. exam. *horam*. 795 Hypogeon. 800 *aeternis* B. 814 *urbem* id. 817 Proximus *est*, ima Scal. Alt. vind. B. 818 *alternis* mixtum, *nixum* codd. Em. Reg. *aeternis* nixum B. 819 *speciem* — *usum* B. 821 sq. id. spur. Codd. *scrutantur*, quod videtur restituendum. Vota scrutantur, quam rata sint fossis metallis. Alt. Reg. 822 *possit*. 823 *atque* illi codd. quod non recte tuetur St. Em. Scal. *aequali* pollens B. 826 *Hic* Regiom. probante St. 828 *vitai*, hic B. 834 *respicit*. Alt. vind. B. 835 *Coniungitque* epulas, quod defendit St. Nostrum B. quum in uno cod. esset *eiungitque* atque ep. 838 *quoque* cod. 840 Per *quadrum* B. 842 *Aetatem primam nascentesque* B. 845 *gerit* Scal. 846 *inter*, imumque codd. Em. B. 848 *Perpetua* serie B. 849 At *quae* (pars) Reg. Deinde B. *quadrante* sub imo. Intelligit auctor spatium interceptum inter imum coeli et ortum St. 850 *Tardaque spinatum* id. 852 *Labentisque dies* cod. et vett. edd. probante St. 855 *noxamve* B. 856 *ultroque* remittunt B. 858 sq. nunc *ditia* honore, Nunc sterilis *poenam referentia* sidera sedis B. Vulg. tenet Scal. nisi quod sidera *saeclis* e cod. Ferentia, sunt; *ferent iam* St. c. 861 a summo *sidere coeli*. Alt. Scal. e cod. 865 *neu* praestet codd quod emendandum censui. B. spur. Cardo mundi horoscopus. Itaque Manilius duodecimam ait domum, quae est super ortum, infelic. esse; sextam, quae est sub occasu, opposita duodecimae, aeque esse infelicem, ne hac parte horoscopo melior sit occasus. St. 866 *Ut quae praeterita* (hoc vulg. e codd.) Scal. Alt. vind. B. Deiecta, demissa, humilis, tristis; fertur, praetenta et obversante oculis ruina: huic, ne scandendo cadat, illi, ne cadendo praeceps ruat. Id. 867 *Orta labres*, Orta *laboris*, *Ora* laboris codd. Em. Scal. Est graece πόνου πύλη. Orta *labans* erit et scand. Reg. Orta, domus. 868 *occasu*, *occasum*. Nostrum vind. B. 872 *Horrendi* B. probante St. 873 *vix* matre B. 874 *alvum* B. Altum, profundum. 876 *Typhoeo* (cessit terra in tumulum) Scal. Alt. restituit B. 877 cod. et vett. edd. *flagrantes* (partus). 878 *Atque refulgenti*, *refulgentis* codd. Em. Scal. *fulgentis* — *coeli* B. 879 *neve* ipsi; *vix* ipsi B. Nostrum cod. ap. eund. Deinde *qui fungitur* codd. Em. Huetius, quem cum B. sequor. 880 *Iam* melior Reg. *piorum* malit St. quia bona fortuna, cui. is locus est, vel pessimi vincere pios possint. 882 *Imperiisque* maneut Scal. 883 *summae* (sedi) B. Summo, cardini. 884 *fortunae* sorte B. 885 titulus *forti* id. Deinde al. codd. *sensum*, ut saepe. Sed non debebat id praeferre St. 887 *hoc* hab. codd. *hic*. Scal. Nostrum B. Deinde hic et sqq. Reg. *fortunam credere genti* Huic *atque imperium*; *simili* del. — *contingent fulmina* vel *contingent fulmina* omnino codd. Prius em. Scal. interpretabatur *fulminea*. Id. tamen e. culmina, quod ...

Imaque submersi contingens culmina mundi,
Adversa quae parte nitet; defessa peracta
Militia, rursusque novo devota labori,
Cardinis et subitura iugum sortemque potentem,
Nondum sentit onus mundi, iam sperat honorem.
Daemonien memorant Graii; Romana per ora
Quaeritur in versu titulus: sub corde sagaci
Conde locum, numenque dei nomenque potentis;
Quae tibi posterius magnos revocantur ad usus.
Hinc momenta manent nostrae plerumque salutis,
Bellaque morborum caecis pugnantia telis,
Viribus ambiguum geminis causaque diei,
Nunc huc nunc illuc sortem mutantis utramque.
Sed medium post astra diem, curvataque primum
Culmina nutantis summo de vertice mundi,
Aethera Phoebus adit: sub quo quoque corpora nostra
Decurrunt vitia, et fortunam ex viribus eius
Concipiunt; deus ille locus sub nomine Graio
Dicitur. Huic adversa nitens, quae prima resurgit
Sedibus ex imis iterumque reducit Olympum,
Pars mundi fulvumque nitet, mortesque gubernat,
Et dominam agnoscit Phoeben, fraterna videntem
Regna, per adversas coeli fulgentia partes,
Fataque damnosis imitantem finibus oris.
Huic parti dea nomen erit Romana per ora:
Graecia voce sua titulum designat eundem.
Arce sed in coeli, qua summa acclivia finem
Inveniunt, qua principium declivia sumunt,
Culminaque insurgunt occasus inter et ortus,
Suspenduntque suo libratum examine mundum;
Asserit hanc Cytherea sibi per sidera sedem,
Et veluti faciem mundi sua collocat ora,
Per quae humana regit: propria est haec reddita parti
Vis, ut connubia et thalamos taedasque gubernet.
Haec tutela decet Venerem, sua tela movere.
Nomen erit Fortuna loco; quo percipe mentem,
Ut brevia in longo compendia carmina praestent.
At qua subsidit converso cardine mundus
Fundamenta tenens, adversum et suspicit orbem,
Ac media sub nocte iacet; Saturnus in illa
Parte suas agitat vires, deiectus et ipse
Imperio quondam mundi solioque deorum;
Et pater in patrios exercet numina casus,
Fortunamque senum. Prima est tutela deorum,
Nascentum atque patrum, quae tali condita parte est.
Asper, et attentus, titulum cui Graecia fecit
Daemonium, signatque suas pro nomine vires.
Nunc age surgentem primo de cardine mundum
Respice, qua solido nascentia signa recursu
Incipiunt; udus gelidis ut Phoebus ab undis
Enatat, et fulvo paulatim accenditur igne:
Haec tua templa ferunt, Maia Cyllenie nate,
O facies signata nota; quod nomen et ipsi
Auctores tibi dant artis, quae ducit Olympum:
In qua fortunam natorum condidit omnem
Natura, eque illa suspendit vota parentum.
Unus in occasu locus est super: ille ruentem
Praecipitat mundum, terris et sidera mersat,
Terraque prospectat Phoebi, quae viderat, ora.
Ne mirere, nigri si Ditis ianua fertur,
Et finem vitae retinet, mortique locatur.
Hinc etiam ipse dies moritur, terrasque per orbem
Surripit, et noctis captum sub carcere claudit.
Nec non et fidei tutelam vindicat ipsam,
Pectoris et pondus: tanta est in sede potestas,
Quae vocat et condit Phoebum, recipitque refertque,
Consummatque diem. Tali sub lege notandae
Templorum tibi sunt vires, quas pervolat omnis
Astrorum series, ducitque et commodat illis
Ipsa suas leges; stellaeque ex ordine certa,
Ut natura sinit, lustrant, variasque locorum
Efficiunt vires, utcumque aliena capessunt
Regna, et in externis subsidunt hospita castris.
Haec mihi sub certa stellarum parte canentur.
Nunc satis est coeli partes titulosque notasse,
Effectusque loci per se cuiusque, deosque,
Cui parti nomen posuit, qui condidit artem,
Octo topos; per quos stellae diversa volantes
Quos reddant motus, proprio venit ordine rerum.

890 *Adversaque* nitet defessa parte, vel parte *et defessa*, deinde *per acta* divisim ante Scal. qui em. e cod. 893 *opus* codd. Em. Scal. Nondum ad imum cardinem pervenit, qui sustinet onus mundi. Id. 895 Quaeritur *inverso* (translato); quod contra B. defendit St. Id. tamen B. sine codd. auctoritate *in* corde. 896 *totumque potentis*, quod defendit St. Alt. Scal. e cod. 897 *revocentur* B. 898 *Hic* Scal. Sic B. 900 *causasque deique*, *diesque* codd. al. unde B. *ambigua in* geminis *casusque* deique. Hinc surgunt discrimina vitae nostrae, quod ambiguum est, an cedat duplicib. virib. et causa diei pollentis duplici vi in utramq. partem, salutis et morbi. Scal. *medii* post astra *dii* (diei) Scal. qui idem c. medium post *castra* diem; medium post *articulum* B. Comparat St. 919 *per sidera*, quod dixerit *inter reliquos planetas*. 903 *mutantis* Regiom. ut intelligatur *mundus mutans aethera*. 904 *Degere Phoebus* B. Deinde Phoebus *amat* id. e. vulg. Alt. cod. ap. St. 905 *Decernunt* vitia vulg. *Dotes et* vit. B. Nostrum St. e cod. Corpora nostra decurrunt vitia, quum male affecta perdurando senescunt, idque Phoebo suspitante. 908 *iterum* reducit, omisso *que*. Sic Scal. Alt. vind. B. 909 *furvumque* B. Idem in sqq. recte vind. *mortesq.* pro vulg. *noctemque*. 911 *Terga*, per B. Regna, domum, stationem. St. 912 B. spur. 918 librat. *ex ordine* cod. et Regiom. 920 *velut in facie* B. 922 sq. *Quocirca humanae* propria est haec *addita* parti, *Ius et* connub. et thal. taedasq. *gubernat*. Regiom. *Addita* etiam cod. In altero autem versu omnes, ut videtur, *et* connubia — *gubernat*. *Ac* thalamos vulg. contra codd. 923 *docet* cod. et Reg. probante St. 924 *quod* percipe *mente*. Alt. St. e cod et codd. vett. 925 *praestem*. Alt. St. e codd. 930 in *proprios*. Alt. Scal. e cod. 932 Prima est: nam et alia est tutela nator. ut horoscopus. Scal. 933 *pars* est, quod frustra defendit St. Alt. Scal. quum in cod. invenisset *partest*. 934 *Asperum erat tempus* codd. tres et vett. edd. probante St. 937 *solitos* — *recursus* B. Solido, continuo. St. 938 *viridis* gelidis duo codd. *viridi* gel. Reg. Prius tuetur St. 940 *Te* tua. Alt. vind. B. 941 sq. B. spur. 942 astronomia. 943 In *quis* B. et 944 eque *illis*. 946 *mersit* codd. Em. Regiom. *tenebris* et sidera *mergit* B. Terris (dat.) condit sidera Oceano. St. *Tergaque* prospectat — *qui* viderat Scal. Sic B. Prospectat est e *longinquo spectat*. Vid. St. 948 mortique *dicatur* B. Hoc hemistichium a codd. abest. 950 *Hic* etiam B. *terraeque* Scal. 951 *coelum* sub B. 953 *Consumitque*; *Continuatque* B. Nostrum cod. ap. St. Deinde sub *nocte* duo codd. unde B. sub *sorte*. 956 *quas pervolat* B. 958 *Ipse* suas. Alt. vind. B. 964 sq. *deusque* (Mercur.), *Qui* parti — *arcem* duo codd. et Reg. 966 *Octotopon*, per *quam* Salmas. e. 966 diversa *volentes* Scal. *in* diversa volantes B. 967 *reddent*. Alt. vind. B.

LIBER TERTIUS.

In nova surgentem, maioraque viribus ausum,
Nec per inaccessos metuentem vadere saltus
Ducite Pierides: vestros extendere fines
Conor, et indictos in carmina ducere cantus.
Non ego in excidium coeli nascentia bella,
Fulminis et flammas partusque in matre sepultos;
Hectora venalem cineri, Priamumque ferentem;
Colchida nec referam, vendentem regna parentis
Et lacerum fratrem stupro; segetesque virorum,
Taurorumque truces flammas, vigilemque draconem,
Et reduces annos, auroque incendia facta,
Et male conceptos partus, peiusque necatos:
Non annosa canam Messanae bella nocentis;
Septenosque duces, ereptaque fulmine flammis
Moenia Thebarum, et victam, quae vicerat, urbem:
Germanosque patris referam, matrisque nepotes:
Natorumque epulas, conversaque sidera retro,
Ereptumque diem; nec Persica bella profundo
Indicta, et magna pontum sub classe latentem,
Immissumque fretum terris, iter aequoris undis:
Non regis magni spatio maiore canenda,
Quam sint acta, loquar: Romanae gentis origo,
Totque duces orbis, tot bella, tot otia, et omnis
In populi unius leges ut cesserit orbis,
Differtur: facile est ventis dare vela secundis,
Fecundumque solum varias agitare per artes,
Auroque atque ebori decus addere, quum rudis ipsa
Materies niteat: speciosis condere rebus
Carmina vulgatum est opus, et componere simplex.
At mihi per numeros ignotaque nomina rerum,
Temporaque et varios casus, momentaque mundi,
Quorum quaeque vices, partesque in partibus ipsis,
Luctandum est: quod nosse nimis: quod dicere quantum est?
Carmine quod proprio, pedibus quod iungere certis?
Huc ades, o quicumque meis advertere coeptis
Aurem oculosque potes, veras et percipe voces:
Non ad iuratos reges, Troiaque cadentes
Impendas animum, nec dulcia carmina quaeras;
Ornari res ipsa negat, contenta doceri.
Et si qua externa referentur nomina lingua,
Hoc operis, non vatis erit: non omnia flecti
Possunt, et propria melius sub voce notantur.
Nunc age subtili rem summam perspice cura,
Quae tibi praecipuos usus monstrata ministrat,
Et certas dat in arte vias ad fata videnda,
Si bene constiterit vigilanti condita sensu.
Principium rerum et custos Natura latentum,
Quum tantas strueret moles per moenia mundi,
Et circumfusis orbem concluderet astris
Undique pendentem in medium, diversaque membra
Ordinibus certis sociaret corpus in unum,
Aeraque et terras flammamque undamque natantem
Mutua in alternum praebere alimenta iuberet;
Ut tot pugnantes regeret concordia causas,
Staretque alterno religatus foedere mundus:
Exceptum a summa ne quid ratione maneret,
Et quod erat mundi, mundo regeretur ab ipso;
Fata quoque et vitas hominum suspendit ab astris:
Quae summas operum partes, quae lucis honorem,
Quae famam assererent, quae nunquam fessa volarent:
Quae, quasi per mediam mundi praecordia partem
Disposita obtineant, Phoebum Lunamque vagasque
Evincant stellas, nec non vincantur et ipsa.
His regimen Natura dedit, propriasque sacravit
Unicuique vices, sanxitque per omnia, summam
Undique uti fati ratio traheretur in unam.
Nam quodcumque genus rerum, quodcumque laborum,
Quaeque opera atque artes, quicumque per omnia casus
Humana in vita poterant contingere, sortem
Complexa est in tot partes, quot et astra vocarant.
Res posuit, certasque vices, sua nomina cuique
Attribuit; totumque hominis per sidera censum
Ordine sub certo duxit, pars semper ut eidem
Confinis parti vicinis staret in arvis.
Horum operum sortes ad singula signa locavit,
Non ut in aeterna coeli statione manerent,
Et cunctos hominum pariter traherentur in ortus
Ex isdem repetita locis; sed tempore sedes
Nascentum acciperent proprias, signisque migrarent,
Atque aliis alio sors quaeque accederet astro,
Ut caperet genitura novam per sidera formam,
Nec tamen incerto confunderet omnia motu:
Sed quum pars operum, quae prima condita parte est,
Accepit propriam nascentis tempore sedem,
Cetera succedunt, signisque sequentibus haerent.
Ordo ducem sequitur, donec venit orbis in orbem.
Has autem facies rerum per signa locatas,
In quibus omnis erit fortunae condita summa,
Ut quum iam stellae septem laeduntve iuvantve,
Cardinibusve movet divina potentia mundi:
Sic felix aut triste venit per singula fatum,
Talis et illius sors est speranda negoti.
Haec mihi sollemni sunt ordine cuncta canenda,
Et titulis signanda suis rerumque figuris;

Lib. III, 4 *indignos* cod. unde Scal. *irriguos*; B. irriguos in *gramina* ducere *fontes*. 6 *flamma partus* in B. quum part. *que* etiam a codd. nonnullis abesset. De Gigantib. cape. Post 6 B. cum cod. huc transtulit 37 ita conceptum: *Non coniuratos reges, Troiaque cadente*. 13 Messanae, Messeniae Peloponnesi cum Spartanis. 14 *Septenosve*, 15 *quia* vicerat, 16 *Germanosve*, 17 *Natorumve* B. partim e codd. 21 sqq. Non *reges magnos* (Persarum): spatio maiore canenda, Quam *si tacta* loquar, Romanae gentis origo (Totque rel. — orbis). Differtur vulg. pro quo pugnat St. Alt. B. e cod. ut de Alexandro duob. versib. priorib. sermo sit, Idem tamen B. sine causa *Quotque* duces *Urbis*, et e codd. tot bella *atque* otia. 31 varios *cursus* cod. 32 *Signorumque* vices B. Quorum momentor. quaeque vices sint. 33 sq. *quae* nosse nimis, *quid?* dicere quantum est? Carmine *quid* proprio, pedib. *quid* iungere certis? Scal. e cod. Sic B. nisi quod 34 habet *Ordine* quid proprio? Sed nosse nimis *quid* est non significat *magnum* est, sed *parvum* est. Itaque veterem lection. post St. revocavi. Quod nosse iam nimis est: quantum autem, dicere, et quidem versibus. 37 *curatos* codd. Em. Aldus. Deinde al. codd *Troiamque cadentem*. 38 *Intendas* B. 41 non *artis* erit. Reg. 44 sq *ministret — det* B. e codd. 46 *constiterint* Reg. 55 *aeterno* B. 65 sq. sanxitq. *quod* omnia *summa* Undique *et ut fatum*, Undiq. *uti* fatum rat. trah. in *unum* codd. et Reg. unde St. c. sanxitq. *potentia* summa (Natura), Undique uti fatum et ratio traherentur in unum. Nostrum Scal. 69 *Humanae* in *vitae* B. Deinde contingere *sorte* Scal. e cod. Sic B. 70 tot *et* in partes, quot et astra *notarat* Scal. *locarat* B. 71 *Disposuit* B. sua *nomina* codd. em. Scal. sua *munia* B. 80 *alius* alio cod. unde Scal. c. *alias* alio; B. exhibuit alias *alii*. 83 *sorte* est B. 86 Ordo, duodecim athlorum, ut astrologi vocant; ducem, sortem fortunae. V. Scal. 88 *fortuna et* condita Reg. 89 Ut *sit quum* cod. unde Scal. Ut *fit*, quum; B. *Utcumque* (hoc e cod.) *aut* stellae; St. c. Ut *quenquam*. In poeta complura singularia offerente, codicum optimor. lection. restituendam censui. 90 *divisa* potentia Scal. c. *mundum* B. 92 *ullius* B.

Ut pateat positura operum nomenque genusque.
Fortunae sors prima data est; hoc illa per artem
Censetur titulo, quia proxima continet in se
Fundamenta domus, domuique haerentia cuncta:
Qui modus in servis, qui sit consensus in arvis,
Quaque datum magnas operum componere moles;
Ut vaga fulgentis concordant sidera coeli.
Posthinc militiae locus est; qua quidquid in armis,
Quodque peregrinas in versantibus urbes
Accidere assuevit, titulo comprenditur uno.
Tertia ad urbanos statio est numeranda labores.
Hoc quoque militiae genus est, civilibus actis
Compositum, fideique tenet parentia vincla:
Format amicitias, et saepe cadentia frustra
Officia; et, cultus contingant praemia quanta,
Edocet; appositis quum mundus consonat astris.
Iudiciorum opus in quarto natura locavit,
Fortunamque fori, fundentem verba patronum,
Pendentemque reum lingua, rostrisque loquentem
Impositum, et populo nudantem condita iura,
Atque expensa sua solventem iurgia fronte,
Quum iudex vero nihil amplius advocat ipso.
Quidquid propositas inter facundia leges
Efficit, hoc totum partem concessit in unam;
Atque, utcumque gerunt dominantia sidera, manat.
Quintus coniugio gradus est per signa dicatus,
Et socios tenet et comites, atque hospitis una
Iungitur, et similes coniungens foedus amicos.
In sexta dives numeratur copia sede,
Atque adiuncta salus rerum: quarum altera, quanti
Contingant usus, monet; altera, quam diuturni;
Sidera ut inclinant vires, et templa gubernant.
Septima censetur saevis horrenda periclis,
Si male subscribunt stellae per signa locatae.
Nobilitas tenet octavam; qua constat honoris
Conditio, et famae modus, et genus, et specioso
Gratia praetextu. Nonus locus occupat omnem
Fatorum sortem dubiam, patriosque timores,
Omniaque intrantum mixta nutritia turba.
Hnic vicinus erit, vitae qui continet actum:
In quo sortimur mores, et qualibus omnis
Formetur domus exemplis; quoque ordine certo
Ad sua compositi discedant munera servi.
Praecipua undecima pars est in sorte locata,
Quae summam nostri semper, viresque gubernat;
Quaque valetudo constat, nunc libera morbis,
Nunc oppressa; movent ut mundum sidera cumque.
Non alia est sedes, tempusve genusve medendi
Quae sibi deposcat, vel cuius tempore praestet
Auxilium et vitae sucos miscere salubres.
Ultimus et totam concludens ordine summam
Rebus apiscendis labor est, qui continet omnes
Votorum effectus, et quae sibi quisque suisque
Proponit studia atque artes, haec irrita ne sint:
Seu ferat officium, nutus blanditus in omnes:
Aspera sive foro per litem iurgia tentet,
Fortunamve petat pelago, ventosque sequatur:
Seu Cererem plena vincentem credita messe,
Aut repetat Bacchum per pinguia musta fluentem:
Hac in parte dies, atque haec momenta dabuntur;
Si bene convenient stellae per signa sequentes:
Quarum ego posterius vires in utrumque valentes
Ordine sub certo reddam, quum pandere rerum
Incipiam effectus; nunc ne permixta legentem
Confundant, nudis satis est insistere membris.
Et quoniam toto digestos orbe labores,
Nominaque in numerum, viresque exegimus suas
(Athla vocant Graii), quae cuncta negotia rerum
In genera et partes bis sex divisa cohaerent:
Nunc, quibus ascendant signis quandoque, canendum est.
Perpetuas neque enim sedes, eademque per omnes
Sidera nascentes retinent: sed tempore mutant,
Nunc huc nunc illuc signorum mota per orbem;
Incolumis tamen ut maneat, qui conditus ordo est.
Ergo age, ne falsa variet genitura figura,
Si sua quemque voles revocare ad signa laborem,
Fortunae perquire locum per sidera cuncta
(Quae primo pars est numero sic dicta sub athlis):
Qui tibi quum fuerit certa ratione repertus,
Cetera praedicto subeuntibus ordine signis
Coniunges, teneant proprias ut singula sedes.
Et ne forte vagus fortunae quaerere sedem
Incipias, duplicem certa ratione capesse.
Quum tibi, nascentis percepto tempore, forma
Constiterit coeli, stellis ad signa locatis,
Transverso Phoebus si cardine celsior ibit,
Qui tenet exortum, vel qui demergit in undas,
Per tempus licet affirmes natum esse diei.
At si subiectis senis fulgebit in astris
Inferior dextra laevaque tenentibus orbem
Cardinibus, noctis fuerit per tempora natus.
Haec tibi quum fuerint certo discrimine nota,
Tunc si forte dies nascentem exceperit alma,
A Sole ad Lunam numerabis in ordine partes
Signorum: ortivo totidem de cardine duces,
Quem bene partitis memorant horoscopon astris.
In quodcumque igitur numerus pervenerit astrum,
Hoc da fortunae: iunges tum cetera signis
Athla suis, certo subeuntibus ordine cunctis.
At quum obducta nigris nox orbem texerit alis,
Si quis erit, qui tunc materna excesserit alvo,
Verte vias, sicut naturae vertitur ordo.
Consule tum Phoeben imitantem lumina fratris

99 *concessus* Scal. e cod. Sic B. 100 *Quamque* codd quod fortasse reducend. I, 35. 102 *Post hanc*. Alt. vind. B. 102 *Quoque*, *Quaeque* codd. *Quaque* cdd. vett. Em. Scal. *Quodve* B. Deinde *interversantib*. uno vocabulo codd. et edd. vett. probante St. 110 *consonet* codd. Em. Scal. 111 in *quarta* B. 113 sq. rostrisq. *loquentis Imposita*, *rostrumque* loquentis Impositum codd. rostrisq. loquentem *In posita* (iura) Scal. *voltuque* loquentis *Composito* B. Sequor edd. Ald. et Rom. 116 *veri*. Sic Scal. et B. 119 utcumq. *regunt* Scal. Sic B. Deinde al. codd. *manant*, *parent* (hoc Scal.); *paret* B. 121 comites atque *hospitium* una vulg. Sic Scal. Al. codd. alia. tenet et *consortes*, *hospitiisque*, et versu sq. *Fungitur* — *coniungit foedere* amicos B. Nostram lect. e cod. et ed. Reg. protulit St. 132 *Natorum* Scal. *Gnatorum* B. 133 *infantum* Scal. Sic B. Intrantum, in mundum. Omnia nutritia, quae ad nutritionem pertinent (θρεπτήρια); IV, 140. 135 In quo *servorum series* cod. ap. St. *sororum* mores vulg. probante St. *sortium rumores* corrupte cod. un. *sortitur* mores textus Bonincontrii, unde recte Scal. videtur edidisse, quod exhibemus post B. 136 *quaque* B. 141 *monent*, praeferente St. qui ad exemplum vett. edd. interpungit et legit sidera, *quamque* Non *alias sedes* — medendi, Quae sibi deposcat (valetudo), vel — *miscere* salubres, addita explicatione contorta, more suo. Sequor Scal. 144 *in* vitae B. 149 *blanditur*. 151 *ventisque*. Sic Scal. et B. 152 *plenam*, *vincentemque horrea messem*, probante St 154 *dies*, *inque hac* mom. B. Dies, tempus. 157 pandere *earum*. Sic Scal. et B. 160 *certo* B. e codd. Orbis, Zodiac. 162 *quod* cuncta B. et sq. *coercent*. 165 *eademve* B. e codd. 166 *retinet* — *mutat*, 167 *meta*, duo codd. et Regiom. probante St. 170 ad *fata*. Alt. vind. B. 171 *conquire* id. e codd. 172 *primum* — *numerosis* — *ducta*. B. spur. 177 *duplici certam* B. Duplex sors fortunae, diurna et nocturna. Scal. 180 celsior *erit* cod. unde St. c. *exit*. 181 in *umbras* B. 183 *Phoebus* fulg. B. Is intelligendus. 190 *athlis* B. Quum signa recte divisa sunt per suos quaeque triginta gradus, vel in suas sortes, ut suas quaeque sedes occupent. St. 194 tex. *umbris* Regiom.

Semper, et in proprio regnantem tempore noctis.
Quotque ab ea Phoebus partes et signa recedit,
Tot numerare iubet fulgens horoscopos a se.
Hunc fortuna locum teneat subeuntibus athlis,
Ordine naturae sicut sunt cuncta locata.
Forsitan et quaeras agili rem corde notandam,
Qua ratione queas natali tempore nati
Exprimere immenso surgentem horoscopon orbe.
Quod nisi subtili visum ratione tenetur,
Fundamenta ruunt artis, nec consonat ordo:
Cardinibus quoniam falsis, qui cuncta gubernant,
Mentitur faciem mundus, nec constat origo,
Flexaque momento variantur sidera templi.
Sed quanta effectu res est, tam plena laboris,
Cursibus aeternis mundum per signa volantem,
Ut totum lustret curvatis arcubus orbem,
Exprimere; et vultus eius componere certos;
Ac tantae molis minimum deprendere punctum:
Quae pars exortum, vel quae fastigia mundi,
Aut ferat occasus, aut imo sederit orbe.
Nec me vulgatae rationis praeterit ordo,
Quae binas tribuit signis surgentibus horas,
Et paribus spatiis aequalia digerit astra:
Ut parte ex illa, qua Phoebi coeperit orbis,
Discedat numerus, summamque accommodet astris,
Donec perveniat nascentis tempus ad ipsum:
Atque ubi substiterit, signum dicatur oriri.
Sed iacet obliquo signorum circulus orbe,
Atque alia inflexis oriuntur sidera membris:
Ast illis magis est rectus surgentibus ordo,
Ut propius nobis aliquod, vel longius astrum est.
Vix finit luces Cancer, vix bruma reducit:
Quam brevis illa iacet, tam longus circulus hic est.
Libra Ariesque parem reddunt noctemque diemque.
Sic media extremis pugnant, extremaque summis.
Nec nocturna minus variant, quam tempora lucis:
Sed tantum adversis idem stat mensibus ordo.
In tam dissimili spatio, variisque dierum
Umbrarumque modis, quis possit credere in auras
Omnia signa pari mundi sub lege meare?
Adde quod incerta est horae mensura, neque ullam
Altera par sequitur: sed sicut summa dierum
Vertitur, et partes surgunt, rursusque recedunt:
Quum tamen in quocumque dies deducitur astro,
Sex habeat supra terras, sex signa sub illis.
Quo fit ut in binas non possint omnia nasci,
Quum spatium non sit tantum pugnantibus horis;
Si modo bis senae servantur luce sub omni,
Quem numerum debet ratio, sed non capit usus.
Nec tibi constabunt aliter vestigia veri,
Ni, lucem noctemque pares dimensus in horas,
In quantum vario pateant sub tempore noris;
Regulaque exactas primum formetur in horas,
Quae segnemque diem, sedes perpendat et umbras.
Haec erit, in Libra quum lucem vincere noctes
Incipiunt, vel quum medio concedere vere.
Tunc etenim solum bis senas tempora in horas
Aequa patent, medio quum currit Phoebus Olympo.
Is quum per gelidas hiemes submotus in Austros
Fulget in octava Capricorni parte biformis;
Tunc angusta dies vernales vertit in horas
Dimidiam atque novem: sed nox oblita diei
Bis septem, apposita, numerus ne claudicet, hora
Dimidia; sic in duodenas exit utrimque,
Et redit in solidum naturae condita summa.
Inde cadunt noctes, surguntque in tempora luces;
Donec ad ardentis pugnarunt sidera Cancri.
Atque ibi conversis vicibus mutantur in horas
Brumales; noctemque dies, lucemque tenebrae
Hibernam referunt, alternaque tempora vincunt;
Nunc huc nunc illuc gradibus per sidera certis
Impulsae: quarum ratio manifesta per artem
Collecta est, venietque suo per carmina textu.
Atque haec est illas demum mensura per oras,
Quas rigat aestivis gravidus torrentibus amnis
Nilus, et erumpens imitatur sidera mundi
Per septem fauces, atque ora fugantia pontum.
Nunc age, quod stadiis et quanto tempore surgant
Sidera, quoque cadant, animo cognosce sagaci;
Ne magna in brevibus pereant compendia dictis.
Nobile Lanigeri sidus, quod cuncta sequuntur,
Dena quater stadia exoriens, duplicataque ducit
Quum cadit: atque horam surgens eiusque trientem
Occupat; occiduus geminat: quum cetera signa
Octonis crescunt stadiis orientia in orbem,
Et totidem amittunt gelidas vergentia in umbras.
Hora novo crescit per singula signa quadrante,
Tertiaque in quartas partes educitur eius.
Haec sunt ad Librae sidus surgentibus astris
Incrementa: pari momento damna trahuntur,
Quum subeunt orbem, rursusque ad sidera Librae,
Ordine mutato, paribus per tempora versa
Momentis redeunt; nam per quot creverat astrum
Lanigeri stadia aut horas, tot Libra recedit.
Occiduusque Aries spatium tempusque cadendi
Quod tenet, in tantum Chelae consurgere perstant.
Eius in exemplum se signa sequentia vertunt.
Haec ubi constiterint vigilanti condita mente,
Iam facile est, si quod quandoque horoscopet astrum,
Noscere: quum liceat certis surgentia signa
Ducere temporibus, propriisque adscribere in horas

204 *a tali* tempore Scal. Sic B. Codd. *natalis*. Em. St. 205 *immerso* Scal. Sic B. 206 *sub stellis* codd. *substellis* un. Em. Scal. 215 *comprendere* B. e cod. 217 *Auferat* codd. Em. Reg. Aut *seros obitus*, aut *imum obsederit orbem* (ult. vocem e cod.) B. Ferre, tenere, occupare nostro sunt synonyma St. 230 *ille* B. e cod. 232 *postremaque primis* id. 236 *qui* possit cod. et Reg. In auras meare, oriri. 239 Altera *pars* codd. quod recte B. videtur emendasse. 274 non sit *statum* Salmas. c. Tantum h. l. est aequum. Deinde *brumalib.* horis B. 247 sqq. quinquaginta quatuor versus Scal. detrudit ultra 482, hic pergens a 301. 250 *exacta* — in *hora* (aequinoctiali) B. e codd. 251 *segnesque dies segnes* addito in margine *sedes* cod. praestantiss. unde nostrum Reg. Alius cod. *signemque* diem, unde Scal. *signetque* diem, sedes. B. Quae *sub lance dies aequa* perp. 255 *quod* currit Scal. e cod. Sic B. 256 *Hic* quum Alt. vind. B. 256 in *astro* codd. Regiom. in *Austrum*, probante St. Nostrum Scal. 258 *fertur* in hor. Scal. e cod. Sic B. 261 *utrumque*. Alt. B. e cod. 264 *pugnarint*. 271 haec *Niliacas* demum est B. Deinde *horas* odd. vett. 272 *gradibus* codd. quod frustra defendit St. Em. Scal. *Qua* rigat — *arva Amnis* et erump. B. 276 *quoque* cadunt Scal. Sic B. 277 *careant* comp. codd. unde Scal. expulit *in*: Ne magna brevib. *Ut* magna brev. *veniant* Reg. probante St. Sequor elegantiss. em. B. non ut veriorem, sed ut faciliorem lectione Regiomontani. 281 *tum* cetera B. 283 *gelidasque rigentia* codd. Em. Scal. 285 *quarta parte si ducitur, sic* ducitur, *quartas partes educitur* codd. unde nostrum St. in quartas partes *inducitur* Scal. in *quinas* partes *pars* ducitur B. Quadrans horae accedit reliquis quinque ascensionib. et praeter quadrantem illum tertia pars eius quadrantis inducitur (educitur, i. e. erogatur St.) in quartas partes, i. e. in quadrantes ipsos. Nam quadrans horae sunt 15 scrupula: tertia pars quadrantis 5 scrup. Ergo quum scrupula singula accedunt singulis quartis sive quadrantib. iam non quadrans erit 15 scrupulor. sed 16, excessus accrescens singulis horariis temporib. ascensionum. Scal. 298 *a sidere* Scal. Sic B. Cf. 414. Subeunt orb. occidunt. 292 *oricndi* vulg. *ruendi* Scal. Nostrum B. e duob. codd. 296 est tibi, quod B. 299 *propriaeq.* codd. Em. Scal.

Partibus; ut ratio signis ducatur ab illis,
In quae Phoebus erit; quorum mihi reddita summa est.
Sed neque per terras omnes mensura dierum
Umbrarumque eadem est, simili nec tempora summa
Mutantur: modus est varius ratione sub una.
Nunquam Phrixaei ducuntur vellera signi,
Chelarumque fides, iustaeque examina Librae,
Omnia consurgunt binas si signa per horas:
Quod medius recto praecingitur ordine mundus,
Aequalisque super transversum vertitur axem.
Illis perpetua iunguntur pace diebus
Obscurae noctes: aequo stat foedere tempus,
Nec manifesta patet falsi fallacia mundi,
Nec similis simili toto nox redditur aevo.
Omnibus auctumnus signis, ver omnibus unum,
Una quod aequali lustratur linea Phoebo.
Nec refert tunc quo Phoebus decurrat in astro;
Litoreumne coquat Cancrum, contrane feratur,
Sideribus mediis an quae sint quatuor inter.
Quod, quanquam per tres signorum circulus arcus
Obliquos iaceat, recto tamen ordine zonae
Consurgunt, supraque caput terrasque feruntur,
Et paribus spatiis per singula lustra resurgunt,
Ac bene diviso mundus latet orbe patetque.
At simul ex illa terrarum parte recedas,
Quidquid ab extremo temet praeverteris axe,
Per convexa gradum gressus fastigia terrae,
Quam tereti natura solo decircinat orbem
In tumidum, et mediam mundo suspendit ab omni:
Ergo ubi conscendes orbem, stridensque rotundum
Digrediere simul; fugiet pars altera terrae,
Altera reddetur: sed quantum inflexerit orbe,
Tantum inclinabit coeli positura volantis;
Et modo quae fuerant surgentia limite recto
Sidera, curvato ducentur in aethera tractu;
Atque erit obliquus signorum balteus orbe,
Qui transversus erat spatio: quando illius una est,
Nostrae mutantur sedes. Ergo ipsa moveri
Tempora iam ratio cogit, variosque referre
Sub tali regione dies; quum sidera flexo
Ordine conficiant cursus obliqua malignos,
Longius atque aliis aliud propiusve recumbat.
Pro spatio mora magna datur: quae proxima nobis
Consurgunt, longos coeli visuntur in orbes.
Ultima quae effulgent, caecis merguntur in umbris.
Et quanto ad gelidos propius quis venerit Arctos,
Tam magis officiunt oculis brumalia signa,
Vixque ortis occasus erit; si longius inde
Procedat, totis condentur singula membris,
Tricenasque trahent connexo tempore noctes,
Et totidem luces adiment. Sic parva dierum
Efficitur mora, et attritis consumitur horis,
Paulatimque perit spatio fulgentibus astris,
Pluraque, per partes subrepto tempore, signa
Quaerentur medio terrae celata tumore;
Abducentque simul Phoebum, texentque tenebras,
Mensibus ereptis donec sit debilis annus.
Si vero natura sinat sub vertice coeli,
Quem gelidus rigidis fulcit compagibus axis,
Aeternas super ire nives, orbemque rigentem
Prona Lycaoniae spectantem membra puellae;
Stantis erit coeli species: laterumque meatus
Turbinis in morem recta vertigine currit.
Inde tibi obliquo sex tantum signa patebunt
Circuitu, nullos unquam fugientia visus,
Sed teretem acclini mundum comitantia semper.
Hic erit una dies per senos undique menses,
Dimidiumque trahens contextis lucibus annum:
Nunquam erit occiduus quod tanto tempore Phoebus,
Dum bis terna suis perlustrat cursibus astra;
Sed circumvolitans recto versatur ab orbe.
At simul e medio praeceps descenderit orbe,
Inferiora petens deiecto sidera cursu,
Et dabit in pronum laxas effusus habenas,
Per totidem menses iunget nox una tenebras.
Vertice sub coeli nam quisquis spectat ab omni,
Dimidium et toto mundum videt, orbe rotundo:
Pars latet inferior; neque enim circumvenit illam
Recta acies, mediaque tenus distinguitur alvo.
Effugit ergo oculos summo spectantis ab orbe,
Dum sex submersis vectatur Phoebus in astris,
Abducitque simul luces, tenebrasque relinquit
Sideribus, donec, totidem quot mensibus actis,
Cesserit, inde redit, geminasque ascendit in Arctos.
Hic locus in binas annum noctesque diesque
Per duo partitae dirimit divortia terrae.
Et quoniam quanto variantur tempora motu,
Et quibus e causis, dictum est; nunc accipe, signa
Quot surgant in quoque loco, cedantque per horas:
Partibus ut prendi possint orientia certis,
Ne falsus dubia ratione horoscopos erret.
Atque hoc in totum certa sub lege sequendum;
Singula quod nequeunt, per tot distantia motus,
Temporibus numerisque suis exacta referri,
A me sumat: iter positum sibi quisque sequatur,

300 quum in cod. invenisset In *quos*, Scal. edidit In *quis*. Idem tamen vulg. ex archaismo explicav. 303 *statuor* B. 304 *Nam qua* Phrix. id. 305 fides, filamenta pedum Scorpionis. St. 306 binas *sibi* codd. Em. Scal. binas *sibi* B. 307 *Quo*. Alt. vind. B. Deinde *melius* in textu Stoeberi ex errore typothetae. 309 *Illic* B. 311 sq. B. spur. Loquitur poeta de inaequalitate ortus et cursus Solis pro diverso sphaerae et locor. situ. St. 312 *Sed* sim. Reg. Deinde id. redditur *orbe;* redditur *anno* cod. Sed similis *luci* toto nox redd. anno B. e. 314 Una *coaequali* cod. et Reg. 317 B. spur. An sit Sol in signis, quae media sunt inter haec quatuor, Cancrum, Capricornum, Arietem et Libram. St. 319 *Obliquus* Scal. Sic B. Sed ipsi circulo, qui arcus parallelos per obliquum secat, illi obliqui sunt, etsi per se recti. Cf 334. 320 supra caput, verticaliter. Scal. Deinde *subterque* feruntur B. 321 singula *puncta* B. Lustra simpliciter τὰς περιόδους. Scal. 323 *Et* simul. Alt. vind. B. 324 *praeverterit*. Sic Scal. *Ad extremos* tem. *deverteris axes* B. 325 *gradus gressum* codd. Em. Regiom. ut ad secund. personam accommodaretur; *trahens gressum* B. 326 *teretis — soli* Regiom. et Scal. Alt. vind. B. *Orbe* codd. Em. Reg. Teres est in longum rotundus. 328 *conscendes* Scal. *scandensque* rotund. ed. et B. e cod. Est axis stridens; rotundum ipse B. substantive acceperat. 329 *Degrediere*. Sic B. Digredi cum accus. Bell. African. 37. 330 *orbis* B. 334 *oblique* Scal. 335 erat: *statio* quando Scal. Sic B. 337 *referri* Regiom. 339 malignos, obliquos. 341 mora *cuique* B. 343 quae *fulgent* cod. Sic B. Deinde codd. partim *ceteris*, *celeris* unde B. *citius* merg. in *umbras* (sic nn.) 346 *effugiunt oculos* B. Officiunt oculis, fugiunt, ne oculi lumen eor. recipiant. St. 345 *ortus* codd. Em. B. 347 *Procedas* Scal. *toto* cond. sing. *mense* B. Membra, gradus signor. seu 30 dies. St. 348 *trahet* B. e cod. 349 et duo sqq. B. spur. 350 *et ternis* consum. Reg. 351 *statio* Scal. Sic B. 354 *Adducentq* codd. Em. Huetius. 358 *Boreamq.* rigent B. 359 *Prima* cod. Prona addidit poeta, ut indicaret, non puellae iam formam habere, sed ursae. B. 360 *meatu* B. e cod. 361 id *curret*. 364 *acclini* codd. praeter un. *inclini* — com. *spira* B. Acclini circuitu incumbente in horizontem, et ipsum stringente. Scal. 368 *currib.* B. 369 *visetur* ab *axe* id. 371 *devexo* sid. *curru* id. 373 sqq. tenebras Vert. sub coeli: nam quisq. sp. ab *axe*, Dimid. *e* toto *tantum* vid. orbe *rotundi* (ult. voc. e cod.) B. Ab omni et toto, circumcirca. Quicumq. sub vertice coeli constitutus sursum et circumquaque spectat, totius universi coeli dimidiam et superior. tantum partem videt, quum orbis coeli rotundus sit. St. 376 *illam* Regiom. 378 ab *axe* B. Idem versus sqq. ita transponit: 379, 381, 382, 380. 380 *Adducit* codd. Sic B. Em. Regiom. 382 *Cesserat unde*, redit vulg. Sic B. Alt. Reg. e cod. 384 divortia terrae, hemisphaeria superius et inferius.

ne suos tendat gressus: mihi debeat artem.
[ue modo hoc paret, et terrarum quasque requirat,
ıcat proprias noctemque diemque per horas;
ıma sub Cancro minimis quae cingitur umbris:
extam summae, fuerit quae forte, diurnae
10 tribuat post Cancri templa Leoni.
uae nocturnis fuerit mensura tenebris,
›tidem partes simili ratione secanda est:
|uantum una ferat, tantum tribuatur ad ortus
›oribus adverso nascentis sidere Tauri.
inter, quasque accipiet Nemeaeus in horas,
l discrimen erit, per tres id divide partes;
a ut accedat Geminis, quae tempora Tauro
lat, atque eadem Cancro, similisque Leoni:
:rit ad summam ratio perducta priorem,
modo divisis Nemeaeus duxerat horis.
pari Virgo procedat temporis auctu:
certa sub lege, prioris semper ut astri
umem servet summam, crescensque novando.
ısque ad denas horarum partibus auctis,
totidem Librae decrescent sidera partes;
ıantis in utrumque modis tollentur ad ortus,
rsam in sortem tantis mergentur ad umbras.
: erit horarum ratio ducenda per orbem,
ıe quot stadiis oriantur quaeque cadantque:
quum tercentum numeris vicenaque constent,
ıhitur summae tota pars, quota demit utriumque
ibus ex horis aestivae nomine noctis,
ıtium summo peragit dum Phoebus Olympo..
que his exsuperat demptis, id ducito in aequas
partes, sextamque ardenti trade Leoni.
ıs qui steterit numerus sub nomine noctis,
erit signo Tauri pars illa dicanda.
que hanc exsuperat partem, superatur ab illa,
ıguitque duas medio discrimine summas;
ı pars eius numero superaddita Tauri
tur et Geminis: simili tunc cetera lucro
:dunt, numeros semper tutata priores;
buntque novo vicinas munere summas,
c perveniant ad iustae sidera Librae:
la totidem per partes sic breviantur,
;eri ad fines: conversaque omnia lege
›iunt perduntque pares cedentia sortes.
via monstrabit studiorum ponere summas,
ımerare suos ortus per sidera cuncta.
bene quum propriis simul acceptaveris horis,
ılla fallet regione horoscopos unquam;

Quum poterunt certis numerari singula signa
Temporibus, parte ex illa quam Phoebus habebit.
Nunc quibus hiberni momentis surgere menses
Incipiant (neque enim paribus per sidera cuncta
Procedunt gradibus, nivei dum vellera signi
Contingant, aequum luces cogentia et umbras
Ferre iugum) magna est ratio, breviterque docenda.
Principio capienda tibi est mensura diei,
Quam minimam Capricornus agit; noctisque per horas
Quam summam: quoque ab iusto superaverit umbra,
Et trepident luces, eius pars tertia signo
Tradenda est medio semper: qua sorte retenta
Dimidio vincat primum, vincatur et ipsum
Extremo; totum in partes ita digere tempus.
His opibus tria signa valent: sed summa prioris
Accedat numeri, ut coniuncta sequentibus astris
Cesserit, et ternis fuerit si longior horis
Brumali nox forte die, Capricornus in hora
Dimidia attollat luces; et Aquarius horam
Ipse suam proprie ducat, summaeque priori
Adiungat: Pisces tantum sibi temporis ipsi
Constituant, quantum accipiant de sorte priorum,
Et tribus expletis horis, noctemque diemque
Lanigero tradant aequandam tempore veris.
Incipit a sexta tempus procedere parte
Dividuum: duplicant vires haerentia signa;
Ultimaque acceptas triplicant; ita summa diebus
Redditur aequato solvuntur fenere noctes:
Rursus et incipiunt propria de sorte diebus
Cedere diversa labentia tempora lege.
Namque Aries totidem deducit noctibus horas,
Quot prius abstulerant proprio sub nomine Pisces.
Hora datur Tauro: cumulentque ut damna priora,
Dimidiam adiungunt Gemini. Sic ultima primis
Respondent, pariterque illis quae proxima fulgent:
Et media aequatis censentur viribus astra,
Praecipuosque gerunt varianda ad tempora motus.
Hac vice discedunt noctes ad sidera brumae,
Tolluntúrque dies; annique invertitur orbis,
Solstitium tardi quum fit sub sidere Cancri:
Tuncque diem brumae nox aequat; tempora noctis
Longa dies, similisque reddit, quo creverat, auctu.
Illa etiam poterit nascens via ducere ad astrum,
Quod quandoque vadis emissum redditur orbi.
Nam quota sit lucis, si luce requiritur, hora
Adspicies; atque hunc numerum revocabis in ipsum
Multiplicans decies, adiectis insuper isdem
Quinque tamen summis: quia qualiacumque sub hora
Ter quinas mundi sex tollunt sidera partes.

4 Perque *meos tendens* gressus mihi B. 395 *Quocumque* hoc *parti* terrar. *quisque requiret* Scal. e cod. Sic i quod *parte in* terrar. Alt. St. e codd. et Reg. 397 Exemplum: Romae maxima dies horar. 15; minima 9; aequalis est minimae nocti. Propterea iubet habere max. diem, et min. noct. Scal. 402 una sexta. 403 *averso* . Huetii. Deinde *nascentia sidera* codd. Em. Scal. 404 *Nemeeius* horas Scal. Nemeaeus in *ortus* B. 406 sq. empora *Tauri Vincentur.* Vinciat, connectat St. 409 *Quomodo* div. *Nemea si* cod. unde Scal. Quomodo — a *sibi. Quam* modo B. Quot, horas. 410 *actu* codd. Em. Scal. 412 *servent* — *crescantque* B. 413 ad *Cheaucta* B. 414 *a Librae* — *sidere* Scal. a *Libra* — sidera B. 415 quantis *utrimque* B. Oblique et recte St. *la*. Alt. St. e cod. et Reg. 420 *Detrahe* tot summae *partes, quot ademit* utrimque B. quum Servio ad Aen. , de quantitate vocabuli *totus* confuse disputanti obtemperandum esse aequo calidius iudicasset. 421 *nomine* Scal. Sic id. 425; nomine *lucis* B. 423 id *didito* Scal. Sic B. Ducere idem est. 432 *novem nemeas nomine*, s nomine codd. al. novem vicinas *munera* un. Unde Scal. novem *vicenas nomina*. Nostr. B 433 ad iustae ra vulg. Alt. vind. B. 435 *nomina* lege, und. Scal. denuo *nomina*. Nostr. vind. B. Omnia, signa. St. 436 *utq*. B. 449 *horam* codd. Em. Scal. 450 *ad iustas* — *umbras* Reg. 451 *crepitent*. Alt. Scal. e cod. Qua tate aut nox superaverit, aut dies defecerit, eius pars tertia danda est signo medio. Superare et trepidare ria, ὑπερέχειν καὶ ὑστερεῖν. Scal. 452 medio: qua semper; 453 *Dimidia ut* vincat B. 455 sq. id. spur. 456 sq. *it* (coni. est Regiomontani) numeri coniuncta seq astris, Cesserit ut: ternis rel. Scal. astris. *Sic erit*, ut B. mutatione intuli *ut* ante coniuncta, assumpsique *et* ante *ternis* e cod. 458 *ut* hora. Alt. vind. B. 460 sq. Ipse suam *fortem* ducat id. Deinde *prioris* vulg. Alt. vind. B. 462 *tantum* accipiant B. Deinde *prioris* codd. cal. 463 *Ut* tribus B. 466 *triplicent*, 467 *duplicent* codd. Em. Scal. In seq. ordinem versuum, adstipulante stavit B. Sequebantur olim sic: 467, 471, 472, 473, 474, 468, 469, 470, 475. 468 *aequatae* codd. nescio an omnes. im B. 470 *conversa* B. 477 B. spur. 478 *a sidere* Scal. Sic B. Id. *descendunt*. 481 sq. B. spur. 482 *sie* — *quam* creverat, *actu*. 483 nascens astrum, horoscopus. 486 *ad* ipsum cod. 487 *deciesque* codd. Sed ne videtur Scal. Idem in fine *eidem*. Ipsum numerum horar. multiplicabis decies et quinquies. Id. [illegible] Scal. Sic B.

Hic ubi constiterit numerus, coniungere et illas,
Quae superent Phoebo partes per signa, memento.
Ex hac tricenas summa per sidera partes
Distribues; primamque vicem, quo Phoebus in astro
Fulserit: inde aliis, Solem quaecumque sequentur.
Tum quo subsistet numerus consumptus in astro,
Quave in parte suam summam numerique relinquit,
Haec erit exoriens et pars, et forma. Per ignes
Continua partes: ubi summam feceris unam,
Tricenas dabis ex illa per singula signa,
Donec deficiat numerus; quaque ille sub astri
Parte cadat, credas illam cum corpore natam
Esse hominis, pariterque orbem vidisse per ignes.
Sic erit ipse tibi rapidis quaerendus in astris
Natalis mundi, certoque horoscopos ortu:
Ut, quum ex hoc sedes steterit sub cardine primo,
Fallere non possint summi fastigia coeli,
Non seri te obitus: stent fundamenta sub imo,
Stent veri stellarum ortus, verique subortus,
Denique ut in proprias vires sortesque recedant.
Nunc sua reddentur generatim tempora signis,
Quae divisa etiam proprios ducuntur in annos,
Et menses, lucesque suas, horasque dierum,
Per quae praecipuas ostendunt singula vires.
Primus erit signi, quo Sol effulserit, annus;
Annum quod lustrans consumit tempora mundi.
Proximus atque alii subeuntia ligna sequuntur.
Luna dabit menses, peragit quod menstrua cursum.
Tutelaeque suae primas horoscopos horas
Asserit atque dies, traditque sequentibus astris.
Sic annum, mensesque suos natura diesque,
Atque ipsas voluit numerari signa per horas:
Omnia ut omne foret divisum tempus in astra,
Perque alterna suos variaret sidera motus,
Ut cuiusque vices ageret redeuntis in orbem.
Idcirco tanta est rerum discordia in aevo,
Et subtexta malis bona sunt, lacrimaeque sequuntur
Vota, nec in cunctos servat Fortuna tenorem:
Usque adeo permixta fluit, nec permanet usquam;
Amisitque fidem variando cuncta per omnes.
Non annis anni, non menses mensibus usque
Conveniunt; seque ipse dies, aliumque relinquit,
Horaque non ulli similis producitur horae.
Tempora consistunt propriis parentia signis,
Per numeros omnes aevi divisa volantis:
Talesque efficiunt menses, casusque minantur,
Qualia sunt, quorum vicibus tunc vertimur, astra.
Sunt quibus et coeli placeat nascentis ab horae
Sidere, quem memorant horoscopon, in venturis
Parte quod ex illa describitur hora, diebus,
Omne genus rationis agi per tempora et astra;
Et capite ex uno menses annosque diesque
Incipere atque horas, tradique sequentibus astris:
Et quanquam socia nascuntur origine cuncta,
Diversas tamen esse vices; quod tardius illa,
Haec citius peragunt orbem: venit omnis ad astra
Hora die bis, mense dies semel, unus in anno
Mensis, et exactis bis sex iam solibus annus:
Difficile est in idem tempus concurrere cuncta,
Unius ut signi pariter sit mensis et annus.

* * *

Asperioris agat mensem: si mensis in astrum
Laetius inciderit, signum sit triste diei
Si Fortuna diem foveat, sit durior hora.
Idcirco nihil in totum sibi credere fas est;
Non annos signis, menses vertentibus annis,
Mensibus aut luces, aut omnes lucibus horas:
Quod nunc illa nimis properabt, nunc illa moratur,
Et modo deest aliis, modo adest; vicibusque recedit
Aut redit; atque alio mutatur tempore tempus
Interpellatum variata sorte dierum.
Et quoniam dixi, per singula tempora, vitae
Quod quandoque genus veniat, cuiusque sit astri
Quisque annus, cuius mensis simul hora, diesque:
Altera nunc ratio, quae summam continet aevi,
Reddenda est, quot quaeque annos dare signa feruntur.
Quae tibi, cum finem vitae per sidera quaeris,
Respicienda manet ratio, numerisque notanda.
Bis quinos annos Aries, unumque triente
Fraudatum dabit: appositis tu, Taure, duobus
Vincis; sed totidem Geminorum vinceris astra.
Tuque bis octonos, Cancer, binosque trientes:
Bisque novem, Nemeaee, dabis, bessemque sub illis.
Erigone geminatque decem, geminatque trientem.
Nec plures fuerint Librae, quam Virginis anni.
Scorpios aequabit tribuentem dona Leonem.
Centauri fuerint eadem quae munera Cancri.
Ter quinos, Capricorne, dares, si quatuor essent
Appositi menses: triplicabit Aquarius annos
Quatuor; et menses vitam producit in octo.
Piscibus est Aries et sorte et finibus haerens;
Lustra deam tribuet Solis cum mensibus octo.
Nec satis est annos signorum noscere certos,
Ne lateat ratio finem quaerentibus aevi:
Templa quoque et partes coeli sua munera norunt,
Et proprias tribuunt certo discrimine summas,
Quum bene constiterit stellarum conditus ordo.
Sed mihi templorum tantum nunc iura canentur:
Mox veniet mixtura suis cum viribus omnis.
Quum bene materies steterit per cognita rerum,

492 *summas* codd. Em. Scal. 494 *hinc* aliis. Alt. vind. B. 496 *momenve* Scal. Sic B. Deinde al codd. reliqui 497 Per ignes, noctu. 498 *Contineat — fecerit* cod. et Reg. Iid. 499 *dabit.* 500 sub *astris* iid. 505 Ut quum *exacta fides* (substant. e cod.) steterit B. 506 sq. non *possit — Non feret obitus* codd. Non *fallent* obitus Regiom. *Signifer obliquus* Scal. In loco incerto sequor B. qui addit: Ut quum certus sis de horoscopo, qui cardo primus est, tres reliqui, in summo coelo, in occasu, et in imo coelo, non possint te fallere; quum, primo invento, certa sit ceteror. statio, orbe toto in quatuor aequales partes diviso. 508 B. spur. Dicere vult auctor, quae signa in aliqu. occidentium locum oriantur. Lucret. V, 303. St. 509 *Denaque* in proprias, *Dena quod* in codd. et vett. edd. Omnia in B. *Sena* quod in St. c. Acquievi in eo, quod Scal. exhibuerat. 515 *Annua* quod lustr. consumit temp. mundi B. *Consummat* Scal. 516 Prox. atque *illi* codd. Em. Scal. Alii, anni. 523 Perq. *aliena* B. 527 *cunctis*. Alt. vind. B. 530 *nec* menses B. e codd. 531 *requirit*. Sic Scal. *revisit* B. Relinquit, dissimilem se praebet. 533 quod ... Scal. e cod. quod *sic stant* id. c. quod *non* stant B. Deinde vero *carentia* rel. codd. praeter un. Scaligeri, quod inepte defendit St. 535 *vires casusve* B. 537 *ut* coeli *pateat*, *pateant nascentib.* horae codd. nisi quod un. nascent. ab horae. Reliqua e Scal. c. nascentis ab *ortu* B. qui versum sq. spur. 538 *inventuris*. Sequor Scal. c. Sunt ... qui putant, omnem ration. anni, mensis et diei incipere ab horoscopo. 544 sq. Nam annus tardius mense, mensis tardius die, dies tardius hora peragitur: contra hora citior die, dies citior mense, mensis citior anno volvitur. 547 *mensib.* annus B, Post 549 versum excidisse ad hanc sententiam: *Sic erit, ut mitis qui signi duxerit annum* recte statuit post Huetium B. 550 Asperiorem *enim aget* mens. Reg. Asperiorem *ut* agat mens. Scal. 557 ... Regiom. 559 *variantum*. 560 *duci* codd. Em. Reg. *duxi* Scal. *docui* B. 561 *venit* codd. Em. B. 567 *triente* codd. Em. Scal. 571 sub, praeter. 574 *dena* cod. et Reg. 578 *producet* B. 579 *ac* Aries, *est* Aries codd. Em. Sc. *Lanigero Pisces — haerent* B. 580 Lustra *duo tribuent solidis* id. 584 *toto* discr. Reg. 587 mixtura, σύγχ... stellar. inter se per varios, συσχηματισμούς. St. 588 *percognita* codd. *praecognita* Scal. Sic B. Nostrum St.

Non interpositis turbabitur undique membris.
Si bene constiterit primo sub cardine Luna,
Qua redit in terras mundus, nascensque tenebit
Exortum, octonos decies ducetur in annos,
Si duo decedant; at quum sub culmine summo
Consistet, tribus hic numerus fraudabitur annis.
Bis quadragenis occasus dives in actu
Solis erat, numero nisi deesset Olympias una.
Imaque tricenos bis fundamenta per annos
Censentur, bis sex adiectis mensibus aevo.
Quodque prius natum fuerit dextrumque trigonum,
Hoc sexagenos tribuit, duplicatque quaternos.
Quod fuerit laevum praelataque signa sequetur,
Tricenos annos duplicat, tres insuper addit.
Quaeque super signum nascens a cardine primum,
Tertia forma est, et summo iam proxima coelo,
Haec ter vicenos geminat, tres abstrahit annos.
Quaeque infra veniet spatio divisa sub aequo,
Per quinquagenas complet sua munera brumas.
Quemque locum superat nascens horoscopos, ille
Dena quater revocat vertentis tempora Solis,
Accumulatque duos cursus, iuvenumque relinquit.
At qui praecedit surgentis cardinis horam,
Vicenos ternosque dabit nascentibus annos,
Vix degustatam rapiens sub flore iuventam.
Quod super occasus templum est, hoc dena remittit
Annorum spatia, et decimam tribus applicat auctis.
Inferius puerum interimet, bis sexque peractis
Immatura trahet natalis corpora morti.
Sed tamen in primis memori sunt mente notanda,
Partibus adversis quae surgunt condita signa,
Divisumque tenent aequo discrimine coelum;
Quae tropica appellant, quod in illis quatuor anni
Tempora vertuntur signis, nodosque resolvunt;
Totumque emittunt converso cardine mundum
Inducuntque novas operum rerumque figuras.
Cancer ad aestivae fulget fastigia zonae,
Extenditque diem summum, parvoque recessu
Destruit, et, quando fraudavit tempore luces,
In tantum noctes auget: stat summa per omnes,
Quum Cererem fragili properat distinguere culmo
Campus, et in varias destringunt membra palaestras,
Et tepidum pelagus iactatis languet in undis.
Tunc et bella fero tractantur Marte cruenta;
Nec Scythiam defendit hiems: Germania sicca
Iam tellure fugit; Nilusque tumescit in auras.
Hic rerum situs est, Cancri quum sidere Phoebus
Solstitium facit, et summo versatur Olympo.
Parte ex adversa brumam Capricornus inertem
Per minimas cogit luces, et maxima noctis
Tempora; producitque diem, tenebrasque resolvit:
Inque vicem nunc damna facit, nunc tempora supplet.
Tunc riget omnis ager, clausum mare, condita castra;
Nec tolerant medias hiemes horrentia saxa,
Statque uno natura loco, paulumque quiescit.
Proxima in effectu, et similes referentia motus,
Esse ferunt luces aequantia signa diebus.
Namque Aries Phoebum repetentem sidera Cancri
Inter principium reditus finemque coercet,
Tempora diviso iungens concordia mundo:
Convertitque vices, victumque a sidere brumae
Exsuperare diem iubet, et succumbere noctes;
Aestivi donec veniant ad sidera Cancri.
Tunc primum miti pelagus consternitur unda,
Et varios audet flores emittere tellus.
Tunc pecudum volucrumque genus per pabula laeta
In Venerem partumque ruit, totumque canora
Voce nemus loquitur, frondemque virescit in omnem:
Viribus in tantum signi natura movetur.
Huic ex adverso simili quum sorte refulget
Libra, diem noctemque pari cum foedere ducit;
Tantum quod victas usque ad se vincere noctes
Ex ipsa iubet, ac brumae tum tempora vincunt.
Tunc Liber gravida descendit plenus ab ulmo,
Pinguiaque impressis despumant musta racemis.
Mandant et sulcis Cererem, dum terra tepore
Auctumni resoluta patet, dum semina ducit.
Quatuor haec et in arte valent; ut tempora vertunt,
Sic hos aut illos rerum flectentia casus,
Nec quidquam in prima patientia sede manere.
Sed non per totas aequa est versura figuras,
Omnia nec plenis flectuntur tempora signis.
Una dies sub utroque aequat sibi sidere noctem,
Dum Libra atque Aries auctumnum verque figurant.
Una dies toto Cancri longissima signo,
Cui nox aequalis Capricorni sidere fertur:
Cetera nunc urgent vicibus, nunc tempore cedunt.
Una ergo in tropicis pars est cernenda figuris,
Quae moveat mundum, quae rerum tempora mutet,
Fata ciat, consulta alios declinet in usus,
Omnia in adversum flectat, contraque revolvat.
Has quidam vires octava in parte reponunt.
Sunt quibus esse placet decimas: nec defuit auctor,
Qui primae momenta daret frenosque dierum.

591 *Quod* redit codd. *Que* Reg. et Scal. Nostrum B. 594 *superabitur* cod. 595 sq. in *actus* Solis codd. Em. Scal. ἐν περιόδῳ ἡλιακῇ. Id. in *ortus Solus* B. 596 *Olympia Luna* codd. ut videtur, plures. Sic Reg. V. St. 597 *Primaque* codd. Em. Scal. Imum coeli dat annos vitae sexaginta duos. St. 614 *tentatum est*, dena codd. Em. Fayus et B. Fortasse legend. *est templum, dena*. 615 *decimum* trib. *ampliat annis* B. Decimam, summam: dena spatia annor. applicat cum trib. adhuc superadditis annis. St. 616 *Interior* cod. et Reg. probante St. Deinde *peracti* Scal. Sic B. 617 *trahent natales* Scal. Sic B. Natalis, statio St. 626 *parilique* rec. B. 627 Destruit, *ut* Scal. *et* B. 628 noctes *augescat* summa per omnes Scal. auget: stat summa per *omne* B. Per omnes, noctes; quib. id. accrescit, quo dies minuuntur. St. 629 *Tunc Cer.* Sic Scal. et B. Deinde properat, *properant destringere*, *distringere* codd. Em. Scal. properant destringere culmo, mutata interpunct. B. Id. sq. *Graius* et in *patrias denudat* membra pal. Destringunt, oleo. 631 *siccatis* B. iactatis, remor. impulsu. 634 fugit, Romanos. 634 in *arva* Scal. Sic. B. Id. e. in *astrum* 635 Hic *iterum* situs codd. Defendit St. Nostrum Scal. coni. In textu *status est*. Sic B. 636 *vectatur* B. 637 sq. *brumae — inertis — surgit* luces B. 640 damna *legit* cod. In al. verbum lacuna habitum est, quam Reg. supplevit voce *quidem*. 642 *sudantia* Scal. e cod. Sic B. 644 effectu, similes, omisso *et*. Alt. vind. B. 645 *noctes* aeq. Scal. luces aeq. signa *tenebris* B. Signa, quae faciunt, ut tot sint diei aequinoctialis horae lucidae, quot caliginosae. St. 649 *ad sidera*. Alt. B. e cod. 652 *muta* pel. Praefert St. 655 *pastumque* B. 657 *signis*, *segnis* (hoc vulg.) codd. Em. Reg. *deses* nat. B. e. 658 *cum sorte*, 659 *ducens* Scal e cod. Sic B. 660 Tantum *quo* codd. Em. Reg. Sic B. 661 Iubet *ad brumam*, *quum* tempora vincunt. Sic Scal. et B. nisi quod hic tempora *vertit*. Nostrum St. e cod. et Reg. Nisi quod noctes victas usque ad se, scil. ad initium Librae, vice versa iubet vincere; ac tum brumae tempora vincunt, scil. ad initium Capricorni. St. 662 *lenis* ab ulmo B. 663 *e pressis exspument* B. 666 sq. *et* tempora — *atque* illos Alt. vind. B. 669 versura, τροπή, mutatio. 670 *vertuntur sidera*. Alt. vind. B. 671 *tempore* codd. Em. B. 672 *Nam Libra*. Alt. vind. B. 678 *movent* al. codd. unde Scal. *movet*. Sic B. nisi quod *Facta*. Nostrum St. e cod. et Reg. 679 *Momina* in adv. — *rursusque* Scal. Alt. vind. B. 681 *decimam* B.

LIBER QUARTUS.

Quid tam sollicitis vitam consumimus annis?
Torquemurque metu, caecaque cupidine rerum?
Aeternisque senes curis, dum quaerimus aevum,
Perdimus; et nullo votorum fine beati
Victuros agimus semper, nec vivimus unquam?
Pauperiorque bonis quisque est, quo plura requirit?
Nec quod habet, numerat: tantum quod non habet, optat?
Quumque sui parvos usus natura reposcat,
Materiam struimus magnae per vota ruinae?
Luxuriamque lucris emimus, luxuque rapinas?
Et summum sensus pretium est effundere censum?
Solvite, mortales, animos, curasque levate,
Totque supervacuis vitam deplete querelis.
Fata regunt orbem, certa stant omnia lege,
Longaque per certos signantur tempora cursus.
Nascentes morimur, finisque ab origine pendet.
Hinc et opes et regna fluunt, et saepius orta
Paupertas; artesque datae, moresque creati,
Et vitia, et clades, damna, et compendia rerum.
Nemo cavet damno, poterit nec habere negatum,
Fortunamque suis invitam prendere votis,
Aut fugere instantem: sors est sua cuique ferenda.
An, nisi fata darent leges vitaeque necisque,
Fugissent ignes Aeneam? Troia sub uno
Non eversa viro fatis vicisset in ipsis?
Aut lupa proiectos nutrisset Martia fratres,
Roma casis et nata foret? pecudumque magistri
In Capitolinos auxissent culmina montes,
Includive sua potuisset Iupiter arce,
Captus et a captis orbis foret? igne sepulto
Vulneribus victor repetisset Mucius Urbem,
Solus et oppositis clausisset Horatius armis
Pontem Urbemque simul? rupisset foedera virgo?
Tresque sub unius fratres virtute iacerent?
Nulla acies tantum vicit: pendebat ab uno
Roma viro, regnumque orbis sortita iacebat.
Quid referam Cannas, admotaque moenibus arma?
Varronemque fuga magnum, quod vivere posset,
Postque tuos Trasymene lacus, Fabiumque morantem.
Accepisse iugum victas Carthaginis arces?
Speratum Hannibalem nostris cecidisse catenis
Exitium regi furtiva morte luisse?
Adde etiam vires Italas, Romamque suismet
Pugnantem membris: adice et civilia bella; [45
Et Cimbrum in Mario, Mariamque in carcere victum:
Qui consul toties, exsulque et in exsule consul
Adiacuit Libycis compar iactura ruinis,
Eque crepidinibus cepit Carthaginis orbem:
Hoc nisi fata darent, nunquam Fortuna tulisset.
Quis te Niliaco periturum litore, Magne,
Post victas Mithridatis opes, pelagusque receptum,
Et tres emenso meritos ex orbe triumphos,
Quum iam etiam posses alium componere Magnum,
Crederet: ut corpus sepeliret naufragus ignis,
Eiectaeque rogum facerent fragmenta carinae?
Quis tantum mutare potest sine numine fati?
Ille etiam coelo genitus, coeloque receptus,
Quum bene compositis victor civilibus armis
Iura togae regeret, toties praedicta cavere
Vulnera non potuit: toto spectante senatu,
Indicium dextra retinens nomenque, cruore
Delevit proprio; possent ut vincere fata.
Quid numerem eversas urbes, regumque ruinas?
Inque rogo Croesum; Priamumque in litore truncum,
Cui nec Troia rogus? quid Xerxem, maius et ipso
Naufragium pelago? quid captos agmine reges
Romanis? positos, raptosque ex ignibus ignes,
Cedentemque viro flammam, quae templa ferebat?
Quot subitae veniunt validorum in corpora mortes,
Seque ipsae rursus fugiunt, errantque per ignes!
Ex ipsis quidam elati rediere sepulchris:
Atque his vita duplex, illis vix contigit una.
Ecce levis perimit morbus, graviorque remittit:
Succumbunt artes, rationis vincitur usus.
Cura nocet, cessare iuvat: mora saepe malorum
Dat causas; laeduntque cibi, parcuntque venena.
Degenerant nati patribus, vincuntque parentes,
Ingeniumque suum retinent; transitque per illum,
Ex illo Fortuna venit: furit alter amore,
Et pontum tranare potest, et vertere Troiam:
Alterius sors est scribendis legibus apta.
Ecce patrem nati perimunt, natosque parentes:
Mutuaque armati coeunt in vulnera fratres.
Non nostrum hoc bellum est: coguntur tanta movere,
Inque suas ferri poenas, lacerandaque membra.
Quod Decios non omne tulit, non omne Camillos
Tempus, et invictum devicta morte Catonem;
Materies in rem superat, sed lege repugnat.
Et neque paupertas breviores excipit annos,
Nec sunt immensis opibus venalia fata:

Lib. IV, 3 *senum* curis Regiom. 6 plura *pararit* B. Seneca: Pauper est non qui parum habet, sed qui plus *cupit*. St. 8 Quumq. *sibi* B. 15 *Singula* per *proprios* — *casus* (hoc e cod.) B. 17 *Tunc* et opes codd. Em. Huetius. Sic B. 18 *creatis* B. e cod. 19 comp. *vitae*. Alt. Scal. e cod. 20 *caret* damno Em. St. *carere dato poterit*, nec B. 23 *At* nisi Scal. e codd. Al. *Aut*; sed verissime interrogationib. hic omnia efferri vidit B. 26 *An* lupa id. 27 *casis enata* id. e codd. 28 *fulmina, flumina* codd. Em. Scal. *duxissent* fulmina B. e c. Huetii, de Numa et Iove Elicio: cui sententiae quodammodo favet versus sq. 30 Captus *vel caput hic* orbis foret (Iupiter) cod. et Reg. Sed de Romanis tanquam Troiae a Graecis captae propagine intelligend. esse vidit Scal. Distinctione sublata, ut versus usque ad vocem *sepulto* continuata sententia interrogandi signo claudatur, B. denuo de Iove illo Elicio cogitat. 38 Varronemque *pigrum*, *pugum* magnum *quod*, *quam* vivere posset codd. unde Scal. *Varronem profugum*, magnum quam vivere *posse*. Sequor hic B. nisi quod is *possit*. 39 *morando* id. ut Varro et Fabius componantur. Tres versus sqq. id. spur. 40 *victae* teste B. in codd. 42 *Exiliumque rei*, *regis*, *regi* codd. unde Scal. *Exsilium regi*. *Exitiumque regi* confingebat St. Sed ego accipio priorem eius emendationis partem: Hannibalem, quem Romani speraverunt suis catenis casurum esse, minans regi (ob eum apud se acceptum) exitium luisse furtiva morte. Sed versus suspectus est de vitio altius latente. 43 *Italicas* vires; un. cod. Adde etiam Italas *acies*, unde B. Adde *et utrimque* Italas acies. Possis conicere Adde etiam *Italicas acies*. 45 Et *Cinnam* in Mar. Mariumq. in *Caesare* vict. B. male eum hic probante St. 46 *Quod* cons. — *ex exsule* cons. Scal. Quod *exsul*, *quod de* exsule B. e c. Gronovii. Nostrum est cod. unius. 47 *Et* iacuit Scal. e codd. *Quod* iac. B. Nostrum duo codd. 48 *urbem*. Sic Scal. Alt. post Reg. vind. B. 53 *cognoscere*. Sic Scal. Alt. vind. B. Sed non est alium magnum facere, sed victum sepelire. 55 *Et collecta* rogum. Alt. Scal. e cod. 61 Indicium, libellum insidiar. indicem. Suet. 81. 63 *rerumque* B. 66 sq. quid *capto sanguine regem* Romanis positum Scal. e cod. Unde B. quid *Graio* sang. rel. Interpunctione locum levavit St. Positos ignes interpretor cultum Vestae institutum. 68 *qui* templa. Sic Scal. Alt. vind. B. 70 per omnes B. Errantque; per ignes Ex ipsis distingui et coniungi iubet St. 73 sqq. Solonis Eleg. ad Musas 54 sqq. 74 usus St. e Mab. 81 *frons* est cod. et Reg. 84 Non *hominum* hoc *scelus* est B. Deinde vulg. *moveri*. Nostrum St. e codd. 86 *Et* Decios. 87 quum in nonnull. codd. esset *invicta devictum*, invicta devictum *mente* B. *Incita* devictum morte Markland c. 88 *res* lege B.

Sed rapit exceptos funus, Fortuna superbos,
Indicitque rogum summis, statuitque sepulchrum.
Quantum est hoc regnum, quod regibus imperat ipsis?
Quin etiam infelix virtus, et noxia felix:
Et male consultis pretium est, prudentia fallit:
Nec Fortuna probat causas, sequiturque merentes;
Sed vaga per cunctos nullo discrimine fertur.
Scilicet est aliud, quod nos cogatque regatque,
Maius, et in proprias ducat mortalia leges,
Attribuatque suos ex se nascentibus annos,
Fortunaeque vices; permiscet saepe ferarum
Corpora cum membris hominum: non seminis ille
Partus erit; quid enim nobis commune ferisque?
Quisve in portenti noxam peccarit adulter?
Astra novant formas, coelumque interserit ora.
Denique si non est, fati cur traditur ordo
Cunctaque temporibus certis ventura canuntur?
Nec tamen haec ratio facinus defendere pergit,
Virtutemve suis fraudare in praemia donis.
Nam neque mortiferas quisquam magis oderit herbas,
Quod non arbitrio veniunt, sed semine certo:
Gratia nec levior tribuetur dulcibus escis,
Quod natura dedit fruges, non ulla voluntas.
Sic hominum meritis tanto sit gloria maior,
Quod coelo gaudente venit: rursusque nocentes
Oderimus magis, in culpam poenasque creatos.
Nec refert, scelus unde cadat: scelus esse fatendum.
Hoc quoque fatale est, sic ipsum expendere fatum.
Quod quoniam docui, superest nunc ordine certo
Coelestes fabricare gradus, qui ducere flexo
Tramite prudentem valeant ad sidera vatem.
Nunc tibi signorum mores, summumque colorem,
Et studii varias artes ex ordine reddam.
Dives fecundis Aries in vellera lanis,
Exutusque novis rursum spem semper habebit:
Naufragiumque inter subitum censusque beatos
Crescendo cadet, et votis in damna feretur:
In iugulumque dabit fructus, et mille per artes
Vellera diversos ex se parientia quaestus:
Nunc glomerare rudes, nunc rursus solvere lanas,
Nunc tenuare levi filo, nunc ducere telas:
Nunc emere, et varias in quaestum vendere vestes,
Quis sine non poterant ullae subsistere gentes:
Vel sine luxuria tantum est opus. Ipsa suismet
Asseruit Pallas manibus, dignumque putavit,
Seque in Arachnea magnum portasse triumphum.
Haec studia et similes dicet nascentibus artes,
Et dubia in trepido praecordia pectore finget,
Seque sua semper cupientia vendere laude.
Taurus simplicibus dotabit rura colonis,
Pacatisque labor veniet; nec praemia laudis,
Sed terrae tribuet partus: submittit aratris
Colla, iugumque suis poscit cervicibus ipse.
Ille, suis Phoebi portat quum cornibus orbem,
Militiam indicit terris, et segnia rura
In veteres revocat cultus, dux ipse laboris;
Nec iacet in sulcis, solvitque in pulvere pectus.
Serranos Curiosque tulit, fascesque per arva
Tradidit; eque suo dictator venit aratro.
Laudis amor tacitae: mentes et corpora tarda
Mole valent, habitatque puer sub fronte Cupido.
Mollius e Geminis studium est, et mitior aetas;
Per varios cantus, modulataque vocibus ora,
Et graciles calamos, et nervis insita verba,
Ingenitumque sonum: labor est etiam ipsa voluptas.
Arma procul, lituosque volunt, tristemque senectam:
Otia et aeternam peragunt in amore iuventam.
Inveniunt et in astra vias, numerisque modisque
Consummant orbem, postquam ipsos sidera linquunt.
Natura ingenio minor est, perque omnia servit.
In tot fecundi Gemini commenta feruntur.
Cancer ad ardentem fulgens in cardine metam,
Quam Phoebus summis revocatus curribus ambit,
Articulum mundi retinet, lucesque reflectit.
Ille tenax animi, nullosque effusus in usus,
Attribuit varios quaestus artemque lucrorum:
Merce peregrina fortunam ferre per urbes,
Et gravia annonae speculantem incendia ventis
Credere opes, orbisque orbi bona vendere posse,
Totque per ignotas commercia iungere terras,
Atque alio sub Sole novas exquirere praedas,
Et rerum pretio subitos componere census.
Navigat, et celeres optando sortibus annos,
Dulcibus usuris, aequo quoque, tempora vendit.
Ingenium sollers, suaque in compendia pugnax.
Quis dubitet vasti quae sit natura Leonis?
Quasque suo dictet signo nascentibus artes?
Ille novas semper pugnas, nova bella ferarum
Apparat, et pecorum spolio vivitque rapinis:
Hoc habet hoc studium, postes ornare superbos
Pellibus, et captas domibus praefigere praedas,
Et pacare metu silvas, et vivere rapto.
Sunt quorum similes animos nec moenia frenent,
Sed pecorum membris media grassentur in urbe,
Et laceros artus suspendant fronte tabernae,
Luxuriaeque parent caedem, mortesque lucrentur.
Ingenium ad subitas iras facilesque recessus,

91 exceptos funus rel. sine interpunct. quam adidit Reg. Scal. tamen *ex sceptro — superbo*, B. ex *tecto*. 104 ab ed. principe abest; spur. censet St. 105 *interpolat* B. Interserit, ut in Centauro homo interseritur equo. Scal. 106 sq. B. spur. Potentissimum hoc argumentum: Si non esset factum, nulla essent apoteles mata. Atqui sunt. Quod autem sint, postea probat. Scal. 110 *minus* oderit Scal. magis *ederit* B. 113 non *nostra* id. 114 *menti* tanto *fit* Scal. e codd. Nostrum vind. B. In tamen *gratia*. 119 et duos sqq. B. spur. et hic ei assentior. 123 *studia et* varias B. 125 *Exurtisque novus* rursum, spem B. Sed Aries exutus habet spem novis lanis. *Rursus* vulg. Alt. vind. B. 127 et *natis* (censib.) e cod. Alt. vind. B. Sed vota non sunt successus, sed cupiditas nimia. 128 In *vulgumque* codd. praeter un. probante St. In iugulum, ad mactandum. 131 *tela* (ablat.) B. 133 *poterunt*. 135 *magnumque* putavit Huet. c. et 136 *dignum putat esse*. Sic enim codd. Em. B. 138 *Sed* dubia B. Dubia trepido, eiecto *in* Scal. Alt. vind. B. 140 *dotarit*, *donarit* al. codd. *Donabit* Scal. *Dictabit* B. 141 *Pacatique* (soli) B. e codd. Deinde nec *pectora laudi* Reg. 142 subm. *in antris* codd. nonnulli, unde in *astris* B. 145 *dicit* B. 147 *Volvitque* id. 150 *tarda* abl. ad *Mole* versu sq. Ceterum interpunct. ad Reg. exemplum mutavi. In reliquis edd. Laudis amor, tacitae mentes, et corpora tarda. 152 *est* Geminis studium, est et mit. cod. 257 in *morte* iuvent codd. quod ad Castoris et Pollucis *ἑτερημερίαν* refert St. Sed tunc etiam corrigend. *alterna* peragunt. Em. B. coll. V, 111. 159 *postque* B. Ubi iam sidera visum fugientia persequi nequeunt, quod de austrina potissimum orbis parte valet, illi numeris modisq. i. e. calculando et figurando consummant orbem, meditando emetiuntur St. 162 *victum*, *vitam* codd. unde Scal. *vittam*, ζώνην, circulum alti solstitii, ut ille cum Lucano appellat; em. B. 164 Quia longius Sol non excurrit in Borealia. Scal. 169 *orbique orbis* B. 173 *steriles* cod. et Reg. Feneratores nil prius in votis habent, quam ut quamprimum sors aequetur fenori Scal. 174 aequo, ut pro rata exigat usuras usurar. Scal. 179 et spolio *vivit pecorumque* B. 180 *Hic labor*, hoc stud. B. e c. Marklandi. Hoc *ovet*, hoc stud. Heringa c. Hoc studium nascentium sub Leone bet hoc rel. 180 *superbis* cod. probante Marklando. 182 *victo* (feris victis) cod. 184 *pecudum* (hoc e [illegible] tes media *grassantur* (hoc e cod.) in coniunctivo supple relativ. 185 *Ut* laceros B. 186 *parent* [illegible] (hoc e cod.) B. Luxuriaeque parent, caedem mortesque interpungit St. 187 sq. receptus Aequalis; et B. In altero versu sequor Reg. Al. codd. Aequale et *puero*; Scal. *Ac* quale *est puero*.

Hic ubi constiterit numerus, coniungere et illas,
Quae superent Phoebo partes per signa, memento.
Ex hac tricenas summa per sidera partes
Distribues; primamque vicem, quo Phoebus in astro
Fulserit: inde aliis, Solem quaecumque sequentur.
Tum quo subsistet numerus consumptus in astro,
Quave in parte suam summam numerique relinquit,
Haec erit exoriens et pars, et forma. Per ignes
Continua partes: ubi summam feceris unam,
Tricenas dabis ex illa per singula signa,
Donec deficiat numerus; quaque ille sub astri
Parte cadat, credas illam cum corpore natam
Esse hominis, pariterque orbem vidisse per ignes.
Sic erit ipse tibi rapidis quaerendus in astris
Natalis mundi, certoque horoscopos ortu:
Ut, quum ex hoc sedes steterit sub cardine primo,
Fallere non possint summi fastigia coeli,
Non seri te obitus: stent fundamenta sub imo,
Stent veri stellarum ortus, verique subortus,
Denique ut in proprias vires sortesque recedant.
Nunc sua reddentur generatim tempora signis,
Quae divisa etiam proprios ducuntur in annos,
Et menses, lucesque suas, horasque dierum,
Per quae praecipuas ostendunt singula vires.
Primus erit signi, quo Sol effulserit, annus;
Annum quod lustrans consumit tempora mundi.
Proximus atque alii subeuntia ligna sequuntur.
Luna dabit menses, peragit quod menstrua cursum.
Tutelaequae suae primas horoscopos horas
Asserit atque dies, traditque sequentibus astris.
Sic annum, mensesque suos natura diesque,
Atque ipsas voluit numerari signa per horas:
Omnia ut omne foret divisum tempus in astra,
Perque alterna suos variaret sidera motus,
Ut cuiusque vices ageret redeuntis in orbem.
Idcirco tanta est rerum discordia in aevo,
Et subtexta malis bona sunt, lacrimaeque sequuntur
Vota, nec in cunctos servat Fortuna tenorem:
Usque adeo permixta fluit, nec permanet usquam;
Amisitque fidem variando cuncta per omnes.
Non annis anni, non menses mensibus usque
Conveniunt; seque ipse dies, aliumque relinquit,
Horaque non ulli similis producitur horae.
Tempora consistunt propriis parentia signis,
Per numeros omnes aevi divisa volantis:
Talesque efficiunt menses, casusque minantur,
Qualia sunt, quorum vicibus tunc vertimur, astra.
Sunt quibus et coeli placeat nascentis ab horae
Sidere, quem memorant horoscopon, in venturis
Parte quod ex illa describitur hora, diebus,
Omne genus rationis agi per tempora et astra;
Et capite ex uno menses annosque diesque
Incipere atque horas, tradique sequentibus astris:
Et quanquam socia nascuntur origine cuncta,
Diversas tamen esse vices; quod tardius illa,
Haec citius peragunt orbem: venit omnis ad astrum
Hora die bis, mense dies semel, unus in anno
Mensis, et exactis bis sex iam solibus annus:
Difficile est in idem tempus concurrere cuncta,
Unius ut signi pariter sit mensis et annus.
* * *
Asperioris agat mensem: si mensis in astrum
Laetius inciderit, signum sit triste diei
Si Fortuna diem foveat, sit durior hora.
Idcirco nihil in totum sibi credere fas est;
Non annos signis, menses vertentibus annis,
Mensibus aut luces, aut omnes lucibus horas:
Quod nunc illa nimis properabt, nunc illa morantur;
Et modo deest aliis, modo adest; vicibusque recedit
Aut redit; atque alio mutatur tempore tempus
Interpellatum variata sorte dierum.
Et quoniam dixi, per singula tempora, vitae
Quod quandoque genus veniat, cuiusque sit astri
Quisque annus, cuius mensis simul hora, diesque:
Altera nunc ratio, quae summam continet aevi,
Reddenda est, quot quaeque annos dare signa ferantur.
Quae tibi, cum finem vitae per sidera quaeris,
Respicienda manet ratio, numerisque notanda.
Bis quinos annos Aries, unumque triente
Fraudatum dabit: appositis tu, Taure, duobus
Vincis; sed totidem Geminorum vinceris astro.
Tuque bis octonos, Cancer, binosque trientes:
Bisque novem, Nemeaee, dabis, bessemque sub illis.
Erigone geminatque decem, geminatque trientem.
Nec plures fuerint Librae, quam Virginis anni.
Scorpios aequabit tribuentem dona Leonem.
Centauri fuerint eadem quae munera Cancri.
Ter quinos, Capricorne, dares, si quatuor essent
Appositi menses: triplicabit Aquarius annos
Quatuor; et menses vitam producit in octo.
Piscibus est Aries et sorte et finibus haerens;
Lustra deam tribuet Solis cum mensibus octo.
Nec satis est annos signorum noscere certos,
Ne lateat ratio finem quaerentibus aevi:
Templa quoque et partes coeli sua munera norunt,
Et proprias tribuunt certo discrimine summas,
Quum bene constiterit stellarum conditus ordo.
Sed mihi templorum tantum nunc iura canentur:
Mox veniet mixtura suis cum viribus omnis.
Quum bene materies steterit per cognita rerum,

492 *summas* codd. Em. Scal. 494 *hinc* aliis. Alt. vind. B. 496 *momenve* Scal. Sic B. Deinde al codd. *reliquit*. 497 Per ignes, noctu. 498 *Contineat — fecerit* cod. et Reg. Iid. 499 *dabit*. 500 sub *astris* iid. 505 Ut quum *exacta fides* (substant. e cod.) steterit B. 506 sq. non *possit — Non feret obitus* codd. Non *fallant obitus* Regiom. *Signifer obliquus* Scal. In loco incerto sequor B. qui addit: Ut quum certus sis de horoscopo, qui cardo primus est, tres reliqui, in summo coelo, in occasu, et in imo coelo, non possint te fallere; quum, primo invento, certa sit ceteror. statio, orbe toto in quatuor aequales partes diviso. 508 B. spur. Dicere vult auctor, quae signa in alior. occidentium locum oriantur. Lucret. V, 303. St. 509 *Denaque* in proprias, *Dena quod* in codd. et vett. edd. *Omnisque* in B. *Sena* quod in St. c. Acquievi in eo, quod Scal. exhibuerat. 515 *Annua* quod lustr. consumit temp. *mundum* B. *Consummat* Scal. 516 Prox. atque *illi* codd. Em. Scal. Alii, anni. 523 Perq. *aliena* B. 527 *cunctis*. Alt. vind. B. 530 *nec* menses B. e codd. 531 *requirit*. Sic Scal. *revisit* B. Relinquit, dissimilem se praebet. 533 *quod sistant* Scal. e cod. quod *sic stant* id. c. quod *non* stant B. Deinde vero *carentia* rel. codd. praeter un. Scaligeri, quod inepte defendit St. 535 *vires casusve* B. 537 *ut* coeli *pateat*, *pateant nascentib.* horae codd. nisi quod un. nascentis ab horae. Reliqua e Scal. c. nascentis ab *ortu* B. qui versum sq. spur. 538 *inventuris*. Sequor Scal. c. Sunt alii, qui putant, omnem ration. anni, mensis et diei incipere ab horoscopo. 544 sq. Nam annus tardius mense, mensis tardius die, dies tardius hora peragitur: contra hora citior die, dies citior mense, mensis citior anno volvitur. St. 547 *mensib.* annus B, Post 549 versum excidisse ad hanc sententiam: *Sic erit, ut mitis qui signi duxerit annum*, recte statuit post Huetium B. 550 Asperiorem *enim aget* mens. Reg. Asperiorem *ut* agat mens. Scal. 557 *aliud* Regiom. 559 *variantum*. 560 *duci* codd. Em. Reg. *duxi* Scal. *docui* B. 561 *venit* codd. Em. B. 567 *trientem* codd. Em. Scal. 571 sub, praetor. 574 *dena* cod. et Reg. 578 *producet* B. 579 *ac* Aries, *est* Aries codd. Em. Scal. *Lanigero Pisces — haerent* B. 580 Lustra *duo tribuent solidis* id. 584 *toto* discr. Reg. 587 mixtura, σύγκρασις, stellar. inter se per varios, συσχηματισμούς. St. 588 *percognita* codd. *praecognita* Scal. Sic B. Nostrum St.

Non interpositis turbabitur undique membris.
Si bene constiterit primo sub cardine Luna,
Qua redit in terras mundus, nascensque tenebit
Exortum, octonos decies ducetur in annos,
Si duo decedant; at quum sub culmine summo
Consistet, tribus hic numerus fraudabitur annis.
Bis quadragenis occasus dives in actu
Solis erat, numero nisi deesset Olympias una.
Imaque tricenos bis fundamenta per annos
Censentur, bis sex adiectis mensibus aevo.
Quodque prius natum fuerit dextrumque trigonum,
Hoc sexagenos tribuit, duplicatque quaternos.
Quod fuerit laevum praelataque signa sequetur,
Tricenos annos duplicat, tres insuper addit.
Quaeque super signum nascens a cardine primum,
Tertia forma est, et summo iam proxima coelo,
Haec ter vicenos geminat, tres abstrahit annos.
Quaeque infra veniet spatio divisa sub aequo,
Per quinquagenas complet sua munera brumas.
Quemque locum superat nascens horoscopos, ille
Dena quater revocat vertentis tempora Solis,
Accumulatque duos cursus, iuvenumque relinquit.
At qui praecedit surgentis cardinis horam,
Vicenos ternosque dabit nascentibus annos,
Vix degustatam rapiens sub flore iuventam.
Quod super occasus templum est, hoc dena remittit
Annorum spatia, et decimam tribus applicat auctis.
Inferius puerum interimet, bis sexque peractis
Immatura trahet natalis corpora morti.
Sed tamen in primis memori sunt mente notanda,
Partibus adversis quae surgunt condita signa,
Divisumque tenent aequo discrimine coelum;
Quae tropica appellant, quod in illis quatuor anni
Tempora vertuntur signis, nodosque resolvunt;
Totumque emittunt converso cardine mundum
Inducuntque novas operum rerumque figuras.
Cancer ad aestivae fulget fastigia zonae,
Extenditque diem summum, parvoque recessu
Destruit, et, quando fraudavit tempore luces,
In tantum noctes auget: stat summa per omnes,
Quum Cererem fragili properat distinguere culmo
Campus, et in varias destringunt membra palaestras,
Et tepidum pelagus iactatis languet in undis.
Tunc et bella fero tractantur Marte cruenta;
Nec Scythiam defendit hiems: Germania sicca
Iam tellure fugit; Nilusque tumescit in auras.
Hic rerum situs est, Cancri quum sidere Phoebus
Solstitium facit, et summo versatur Olympo.
Parte ex adversa brumam Capricornus inertem
Per minimas cogit luces, et maxima noctis
Tempora; producitque diem, tenebrasque resolvit:
Inque vicem nunc damna facit, nunc tempora supplet.
Tunc riget omnis ager, clausum mare, condita castra;
Nec tolerant medias hiemes horrentia saxa,
Statque uno natura loco, paulumque quiescit.
Proxima in effectu, et similes referentia motus,
Esse ferunt luces aequantia signa diebus.
Namque Aries Phoebum repetentem sidera Cancri
Inter principium reditus finemque coercet,
Tempora diviso iungens concordia mundo:
Convertitque vices, victumque a sidere brumae
Exsuperare diem iubet, et succumbere noctes;
Aestivi donec veniant ad sidera Cancri.
Tunc primum miti pelagus consternitur unda,
Et varios audet flores emittere tellus.
Tunc pecudum volucrumque genus per pabula laeta
In Venerem partumque ruit, totumque canora
Voce nemus loquitur, frondemque virescit in omnem:
Viribus in tantum signi natura movetur.
Huic ex adverso simili quum sorte refulget
Libra, diem noctemque pari cum foedere ducit;
Tantum quod victas usque ad se vincere noctes
Ex ipsa iubet, ac brumae tum tempora vincunt.
Tunc Liber gravida descendit plenus ab ulmo,
Pinguiaque impressis despumant musta racemis.
Mandant et sulcis Cererem, dum terra tepore
Auctumni resoluta patet, dum semina ducit.
Quatuor haec et in arte valent; ut tempora vertunt,
Sic hos aut illos rerum flectentia casus,
Nec quidquam in prima patientia sede manere.
Sed non per totas aequa est versura figuras,
Omnia nec plenis flectuntur tempora signis.
Una dies sub utroque aequat sibi sidere noctem,
Dum Libra atque Aries auctumnum verque figurant.
Una dies toto Cancri longissima signo,
Cui nox aequalis Capricorni sidere fertur:
Cetera nunc urgent vicibus, nunc tempore cedunt.
Una ergo in tropicis pars est cernenda figuris,
Quae moveat mundum, quae rerum tempora mutet,
Fata ciat, consulta alios declinet in usus,
Omnia in adversum flectat, contraque revolvat.
Has quidam vires octava in parte reponunt.
Sunt quibus esse placet decimas: nec defuit auctor,
Qui primae momenta daret frenosque dierum.

591 *Quod* redit codd. *Quo* Reg. et Scal. Nostrum B. 594 *superabitur* cod. 595 sq. In *actus* Solis codd. Em. Scal. *ἐν περιόδῳ ἡλιακῇ*. Id. in *ortos Solus* B. 596 *Olympia Luna* codd. ut videtur, plures. Sic Reg. V. St. 597 *Primaque* codd. Em. Scal. Imum coeli dat annos vitae sexaginta duos. St. 614 *tentatum* est, dena codd. Em. Fayus et B. Fortasse legend. *est templum, dena.* 615 *decimum* trib. *ampliat annis* B. Decimam, summam: dena spatia annor. applicat cum trib. adhuc superadditis annis. St. 616 *Interior* cod. et Reg. probante St. Deinde *peracti* Scal. Sic B. 617 *trahent natales* Scal. Sic B. Natalis, statio St. 626 *parilique* rec. B. 627 Destruit, *ut* Scal. *et* B. 628 noctes *augescat* summa per omnes Scal. auget: stat summa per *omne* B. Per omnes, noctes; quib. id. accrescit, quo dies minuuntur. St. 629 *Tunc Cer.* Sic Scal. et B. Deinde properat, *properant destringere*, *distringere* codd. Em. Scal. properant destringere culmo, mutata interpunct. B. Id. sq. *Graius* et in *patrias denudat* membra pal. Destringunt, oleo. 631 *siccatis* B. Iactatis, remor. impulsu. 634 fugit, Romanos. 634 in *arva* Scal. Sic. B. Id. c. in *astrum* 635 Hic *iterum* situs codd. Defendit St. Nostrum Scal. conf. In textu *status est.* Sic B. 636 *versatur* B. 637 sq. *brumae* — *inertis* — *surgit* luces B. 640 damna *legit* cod. In al. verbum lacuna haustum est, quam Reg. supplevit voce *quidem.* 642 *sudantia* Scal. e cod. Sic B. 644 effectu, similes, omisso *et*. Alt. vind. B. 645 *noctes* aeq. Scal. luces aeq. signa *tenebris* B. Signa, quae faciunt, ut tot sint diei aequinoctialis horae lucidae, quot caliginosae. St. 649 *ad sidera.* Alt. B. e cod. 652 *muta* pel. Praefert St. 655 *pastumque* B. 657 *signis*, *segnis* (hoc vulg.) codd. Em. Reg. *deses* nat. B. e. 658 *cum sorte*, 659 *ducens* Scal e cod. Sic B. 660 Tantum *quo* codd. Em. Reg. Sic B. 661 iubet *ad brumam, quum* tempora vincunt. Sic Scal. et B. nisi quod hic tempora *vertit*. Nostrum St. e cod. et Reg. Nisi quod noctes victas usque ad se, scil. ad initium Librae, vice versa iubet vincere; ac tum brumae tempora vincunt, scil. ad initium Capricorni. St. 662 *lenis* ab ulmo B. 663 *e pressis exspumant* id. 666 sq. *et* tempora — *atque* illos Alt. vind. B. 669 versura, *τροπή*, mutatio. 670 *vertuntur sidera.* Alt. vind. B. 671 *tempore* codd. Em. B. 672 *Nam Libra.* Alt. vind. B. 678 *movent* al. codd. unde Scal. *novet.* Sic B. nisi quod *Facta.* Nostrum St. e cod. et Reg. 679 *Momina* in adv. — *rursusque* Scal. Alt. vind. B. 681 *decimam* B.

LIBER QUARTUS.

Quid tam sollicitis vitam consumimus annis?
Torquemurque metu, caecaque cupidine rerum?
Aeternisque senes curis, dum quaerimus aevum,
Perdimus; et nullo votorum fine beati
Victuros agimus semper, nec vivimus unquam?
Pauperiorque bonis quisque est, quo plura requirit?
Nec quod habet, numerat: tantum quod non habet, optat?
Quumque sui parvos usus natura reposcat,
Materiam struimus magnae per vota ruinae?
Luxuriamque lucris emimus, luxuque rapinas?
Et summum sensus pretium est effundere censum?
Solvite, mortales, animos, curasque levate,
Totque supervacuis vitam deplete querelis.
Fata regunt orbem, certa stant omnia lege,
Longaque per certos signantur tempora cursus.
Nascentes morimur, finisque ab origine pendet.
Hinc et opes et regna fluunt, et saepius orta
Paupertas; artesque datae, moresque creati,
Et vitia, et clades, damna, et compendia rerum.
Nemo cavet damno, poterit nec habere negatum,
Fortunamque suis invitam prendere votis,
Aut fugere instantem: sors est sua cuique ferenda.
An, nisi fata darent leges vitaeque necisque,
Fugissent ignes Aeneam? Troia sub uno
Non eversa viro fatis vicisset in ipsis?
Aut lupa proiectos nutrisset Martia fratres,
Roma casis et nata foret? pecudumque magistri
In Capitolinos auxissent culmina montes,
Includive sua potuisset Iupiter arce,
Captus et a captis orbis foret? igne sepulto
Vulneribus victor repetisset Mucius Urbem,
Solus et oppositis clausisset Horatius armis
Pontem Urbemque simul? rupisset foedera virgo?
Tresque sub unius fratres virtute iacerent?
Nulla acies tantum vicit: pendebat ab uno
Roma viro, regnumque orbis sortita iacebat.
Quid referam Cannas, admotaque moenibus arma?
Varronemque fuga magnum, quod vivere posset,
Postque tuos Trasymene lacus, Fabiumque morantem.
Accepisse iugum victas Carthaginis arces?
Speratum Hannibalem nostris cecidisse catenis
Exitium regi furtiva morte luisse?
Adde etiam vires Italas, Romamque suismet
Pugnantem membris: adice et civilia bella; [45
Et Cimbrum in Mario, Mariamque in carcere victum:
Qui consul toties, exsulque et in exsule consul
Adiacuit Libycis compar iactura ruinis,
Eque crepidinibus cepit Carthaginis orbem:
Hoc nisi fata darent, nunquam Fortuna tulisset.
Quis te Niliaco periturum litore, Magne,
Post victas Mithridatis opes, pelagusque receptum,
Et tres emenso meritos ex orbe triumphos,
Quum iam etiam posses alium componere Magnum,
Crederet: ut corpus sepeliret naufragus ignis,
Eiectaeque rogum facerent fragmenta carinae?
Quis tantum mutare potest sine numine fati?
Ille etiam coelo genitus, coeloque receptus,
Quum bene compositis victor civilibus armis
Iura togae regeret, toties praedicta cavere
Vulnera non potuit: toto spectante senatu,
Indicium dextra retinens nomenque, cruore
Delevit proprio; possent ut vincere fata.
Quid numerem eversas urbes, regumque ruinas?
Inque rogo Croesum; Priamumque in litore truncum,
Cui nec Troia rogus? quid Xerxem, maius et ipso
Naufragium pelago? quid captos agmine reges
Romanis? positos, raptosque ex ignibus ignes,
Cedentemque viro flammam, quae templa ferebat?
Quot subitae veniunt validorum in corpora mortes,
Seque ipsae rursus fugiunt, errantque per ignes?
Ex ipsis quidam elati rediere sepulchris:
Atque his vita duplex, illis vix contigit una.
Ecce levis perimit morbus, graviorque remittit:
Succumbunt artes, rationis vincitur usus.
Cura nocet, cessare iuvat: mora saepe malorum
Dat causas; laeduntque cibi, parcuntque venena.
Degenerant nati patribus, vincuntque parentes,
Ingeniumque suum retinent; transitque per illum,
Ex illo Fortuna venit: furit alter amore,
Et pontum tranare potest, et vertere Troiam:
Alterius sors est scribendis legibus apta.
Ecce patrem nati perimunt, natosque parentes:
Mutuaque armati coeunt in vulnera fratres.
Non nostrum hoc bellum est: coguntur tanta movere,
Inque suas ferri poenas, lacerandaque membra.
Quod Decios non omne tulit, non omne Camillos
Tempus, et invictum devicta morte Catonem;
Materies in rem superat, sed lege repugnat.
Et neque paupertas breviores excipit annos,
Nec sunt immensis opibus venalia fata:

Lib. IV, 3 *senum* curis Regiom. 6 plura *pararit* B. Seneca: Pauper est non qui parum habet, sed qui plura *cupit*. St. 8 Quumq. *sibi* B. 15 *Singula* per *proprios* — *casus* (hoc e cod.) B. 17 *Tunc* et opes codd. Em. Huetius. Sic B. 18 *creatis* B. e cod. 19 comp. *vitae*. Alt. Scal. e cod. 20 *caret* damno Em. St. *carere date* poterit, nec B. 23 *At* nisi Scal. e codd. Al. *Aut*; sed verissime interrogationib. hic omnia efferri vidit B. 26 *An* lupa id. 27 *casis enata* id. e codd. 28 *fulmina, flumina* codd. Em. Scal. *duxissent* fulmina B. e c. Huetii, de Numa et Iove Elicio; cui sententiae quodammodo favet versus sq. 30 Captus *vel caput hic* orbis foret (Iupiter) cod. et Reg. Sed de Romanis tanquam Troiae a Graecis captae propagine intelligend. esse vidit Scal. Distinctione sublata, ut versus usque ad vocem *sepulto* continuata sententia interrogandi signo claudatur, B. denuo de Iove illo Elicio cogitat. 38 Varronemque *pigrum, pugum* magnum *quod, quam* vivere posset codd. unde Scal. *Varronem profugum*, magnum quam vivere *posse*. Sequor hic B. nisi quod is *possit*. 39 *morando* id. ut Varro et Fabius componantur. Tres versus sqq. id. spur. 40 *victae* teste B. in codd. 42 *Exiliumque rei, regis, regi* codd. unde Scal. *Exsilium regi. Exitiumque regi* confingebat St. Sed ego accipio priorem eius emendationis partem: Hannibalem, quem Romani speraverunt suis catenis casurum esse, minans regi (ob eum apud se acceptum) exitium luisse furtiva morte. Sed versus suspectus est de vitio altius latente. 43 *Italicas* vires; un. cod. Adde etiam Italas *acies*, unde B. Adde *et utrimque* Italas acies. Possis coniicere Adde etiam *Italicas acies*. 45 Et *Cinnam* in Mar. Mariumq. in *Caesare* vict. B. male eum hic probante St. 46 *Quod* cons. — *ex exsule* cons. Scal. Quod *exsul, quod de* exsule B. e c. Gronovii. Nostrum est cod. unius. 47 *Et* iacuit Scal. e codd. *Quod* iac. B. Nostrum duo codd. 48 *urbem*. Sic Scal. Alt. post Reg. vind. B. 53 *cognoscere*. Sic Scal. Alt. vind. B. Sed non est alium magnum facere, sed victum sepelire. 55 *Et collecta* rogum. Alt. Scal. e cod. 61 Indicium, libellum insidiar. indicem. Suet. 81. 63 *rerumque* B. 66 sq. quid *capto sanguine regem* Romanis positum Scal. e cod. Unde B. quid *Graio* sang. rel. Interpunctione locum levavit St. Positos ignes interpretor cultum Vestae institutum. 68 *qui* templa. Sic Scal. Alt. vind. B. 70 per *omnes* B. Errantque; per ignes Ex ipsis distingui et coniungi iubet St. 73 sqq. Solonis Eleg. ad Musas 54 sqq. 74 *usu* St. e. Mute. 81 *frons* est cod. et Reg. 84 Non *hominum* hoc *scelus* est B. Deinde vulg. *moveri*. Nostrum St. e codd. 86 *Et Decios*. 87 quum in nonnull. codd. esset *invicta devictum*, invicta devictum *mente* B. *Invita* devictum morte *Markland c.* 88 *res lege B.*

Sed rapit exceptos funus, Fortuna superbos,
Indicitque rogum summis, statuitque sepulchrum.
Quantum est hoc regnum, quod regibus imperat ipsis?
Quin etiam infelix virtus, et noxia felix:
Et male consultis pretium est, prudentia fallit:
Nec Fortuna probat causas, sequiturque merentes;
Sed vaga per cunctos nullo discrimine fertur.
Scilicet est aliud, quod nos cogatque regatque,
Maius, et in proprias ducat mortalia leges,
Attribuatque suos ex se nascentibus annos,
Fortunaeque vices; permiscet saepe ferarum
Corpora cum membris hominum: non seminis ille
Partus erit; quid enim nobis commune ferisque?
Quisve in portenti noxam peccarit adulter?
Astra novant formas, coelumque interserit ora.
Denique si non est, fati cur traditur ordo
Cunctaque temporibus certis ventura canuntur?
Nec tamen haec ratio facinus defendere pergit,
Virtutemve suis fraudare in praemia donis.
Nam neque mortiferas quisquam magis oderit herbas,
Quod non arbitrio veniunt, sed semine certo:
Gratia nec levior tribuetur dulcibus escis,
Quod natura dedit fruges, non ulla voluntas.
Sic hominum meritis tanto sit gloria maior,
Quod coelo gaudente venit: rursusque nocentes
Oderimus magis, in culpam poenasque creatos.
Nec refert, scelus unde cadat: scelus esse fatendum.
Hoc quoque fatale est, sic ipsum expendere fatum.
Quod quoniam docui, superest nunc ordine certo
Coelestes fabricare gradus, qui ducere flexo
Tramite prudentem valeant ad sidera vatem.
Nunc tibi signorum mores, summumque colorem,
Et studii varias artes ex ordine reddam.
Dives fecundis Aries in vellera lanis,
Exutusque novis rursum spem semper habebit:
Naufragiumque inter subitum censusque beatos
Crescendo cadet, et votis in damna feretur:
In iugulumque dabit fructus, et mille per artes
Vellera diversos ex se parientia quaestus:
Nunc glomerare rudes, nunc rursus solvere lanas,
Nunc tenuare levi filo, nunc ducere telas:
Nunc emere, et varias in quaestum vendere vestes,
Quis sine non poterant ullae subsistere gentes:
Vel sine luxuria tantum est opus. Ipsa suismet
Asseruit Pallas manibus, dignumque putavit,
Seque in Arachnea magnum portasse triumphum.
Haec studia et similes dicet nascentibus artes,
Et dubia in trepido praecordia pectore finget,
Seque sua semper cupientia vendere laude.
Taurus simplicibus dotabit rura colonis,
Pacatisque labor veniet; nec praemia laudis,
Sed terrae tribuet partus: submittit aratris
Colla, iugumque suis poscit cervicibus ipse.
Ille, suis Phoebi portat quum cornibus orbem,
Militiam indicit terris, et segnia rura
In veteres revocat cultus, dux ipse laboris;
Nec iacet in sulcis, solvitque in pulvere pectus.
Serranos Curiosque tulit, fascesque per arva
Tradidit; eque suo dictator venit aratro.
Laudis amor tacitae: mentes et corpora tarda
Mole valent, habitatque puer sub fronte Cupido.
Mollius e Geminis studium est, et mitior aetas;
Per varios cantus, modulataque vocibus ora,
Et graciles calamos, et nervis insita verba,
Ingenitumque sonum: labor est etiam ipsa voluptas.
Arma procul, lituosque volunt, tristemque senectam:
Otia et aeternam peragunt in amore iuventam.
Inveniunt et in astra vias, numerisque modisque
Consummant orbem, postquam ipsos sidera linquunt.
Natura ingenio minor est, perque omnia servit.
In tot fecundi Gemini commenta feruntur.
Cancer ad ardentem fulgens in cardine metam,
Quam Phoebus summis revocatus curribus ambit,
Articulum mundi retinet, lucesque reflectit.
Ille tenax animi, nullosque effusus in usus,
Attribuit varios quaestus artemque lucrorum:
Merce peregrina fortunam ferre per urbes,
Et gravia annonae speculantem incendia ventis
Credere opes, orbisque orbi bona vendere posse,
Totque per ignotas commercia iungere terras,
Atque alio sub Sole novas exquirere praedas,
Et rerum pretio subitos componere census.
Navigat, et celeres optando sortibus annos,
Dulcibus usuris, aequo quoque, tempora vendit.
Ingenium sollers, suaque in compendia pugnax.
Quis dubitet vasti quae sit natura Leonis?
Quasque suo dictet signo nascentibus artes?
Ille novas semper pugnas, nova bella ferarum
Apparat, et pecorum spolio vivitque rapinis:
Hoc habet hoc studium, postes ornare superbos
Pellibus, et captas domibus praefigere praedas,
Et pacare metu silvas, et vivere rapto.
Sunt quorum similes animos nec moenia frenent,
Sed pecorum membris media grassentur in urbe,
Et laceros artus suspendant fronte tabernae,
Luxuriaeque parent caedem, mortesque lucrentur.
Ingenium ad subitas iras facilesque recessus,

91 exceptos funus rel. sine interpunct. quam adidit Reg. Scal. tamen *ex sceptro — superbo*, B. ex *tecto*. 104 ab ed. principe abest; spur. censet St. 105 *interpolat* B. Interserit, ut in Centauro homo interseritur equo. Scal. 106 sq. B. spur. Potentissimum hoc argumentum: Si non esset factum, nulla essent apoteles mata. Atqui sunt. Quod autem sint, postea probat. Scal. 110 *minus* oderit Scal. magis *edorit* B. 113 non *nostra* id. 114 *menti* tanto *fit* Scal. e codd. Nostrum vind. B. Is tamen *gratia*. 119 et duos sqq. B. spur. et hic ei assentior. 123 *studia et* varias B. 125 *Exuviisque novus* rursum, spem B. Sed Aries exutus habet spem novis lanis. *Rursus* vulg. Alt. vind. B. 127 et *natis* (censib.) e cod. Alt. vind. B. Sed vota non sunt successus, sed cupiditas nimia. 128 In *vulgumque* codd. praeter un. probante St. In iugulum, ad mactandum. 131 *tela* (ablat.) B. 133 *poterunt*. 135 *magnumque* putavit Huet. c. et 136 *dignum putat esse*. Sic enim codd. Em. B. 138 *Sed* dubia B. Dubia trepido, eiecto *in* Scal. Alt. vind. B. 140 *dotavit*, *donavit* al. codd. *Donabit* Scal. *Dictabit* B. 141 *Pacatique* (soli) B. e codd. Deinde nec *pectora laudi* Reg. 142 subm. *in antris* codd. nonnulli, unde in *astris* B. 145 *dicit* B. 147 *Volvitque* id. 150 *tarda* abl. ad *Mole* versu sq. Ceterum interpunct. ad Reg. exemplum mutavi. In reliquis edd. Laudis amor, tacitae mentes, et corpora tarda. 152 *est* Geminis studium, est et mit. cod. 257 in *morte* invent codd. quod ad Castoris *et* Pollucis ἰσημερίαν refert St. Sed tunc etiam corrigend. *alterna* peragunt. Em. B. coll. V, 111. 159 *postque* B. Ubi iam sidera visum fugientia persequi nequeunt, quod de austrina potissimum orbis parte valet, illi numeris modisq. i. e. calculando et figurando consummant orbem, meditando emetiuntur St. 162 *victum*, *vitam* codd. unde Scal. *vittam*, ζώνην, circulum alti solstitii, ut ille cum Lucano appellat; em. B. 164 Quia longius Sol non excurrit in Borealia. Scal. 169 *orbique orbis* B. 173 *steriles* cod. et Reg. Feneratores nil prius in votis habent, quam ut quamprimum sors aequetur fenori Scal. 174 aequo, ut pro rata exigat usuras usurar. Scal. 179 et spolio *vivit pecorumque* B. 180 *Hic labor*, hoc stud. B. e c. Marklandi. Hoc *avet*, hoc stud. Heringa c. Hoc studium nascentium sub Leone habet hoc *rel*. 180 *superbis* cod. probante Marklando. 182 *victo* (feris victis) cod. 184 *pecudum* (hoc e cod.) *in mortes media grassantur* (hoc e cod.) In coniunctivo supple relativ. 185 *Ut* laceros B. 186 parent *coenam*, *moresque* (hoc e cod.) B. Luxuriaeque parent, caedem mortesque interpungit St. 187 sq. *receptus Aequale*; et *puro* sentent. B. In altero versu sequor Reg. Al. codd. Aequale et *puero*; Scal. *Ac* quale *est* puero.

Quales et puero; sententia pectore simplex.
At quibus Erigone dixit nascentibus aevum,
Ora magisterio, nudosque coercita virgo,
Ad studium ducit mores, et pectora doctis
Artibus instituit: nec tam compendia census,
Quam causas viresque dabit perquirere rerum.
Illa decus linguae faciet, regnumque loquendi;
Atque oculos mentis, qua possit cernere cuncta,
Quamvis occultis naturae condita causis.
Hic et scriptor erit velox, cui littera verbum est,
Quique notis linguam superet, cursimque loquentis
Excipiat longas nova per compendia voces.
In vitio bonus: at teneros pudor impedit annos,
Magnaque naturae cohibendo munera frenat.
Hinc fecundus erit, quod mirum in virgine, partus.
Librantes noctem Chelae cum tempore lucis,
Per nova maturi post annum munera Bacchi,
Mensurae tribuent usus, ac pondera rerum,
Et Palamedeis certantem viribus ortum;
Qui primus numeros rebus, qui nomina summis
Imposuit, certumque modum, propriasque figuras,
Hic etiam legum tabulas, et condita iura
Noverit, atque notis levibus pendentia verba;
Et licitum sciet, et vetitum quae poena sequatur,
Perpetuus populi privato in limine praetor.
Non alio potius genitus sit Servius astro,
Qui leges proprias posuit, quum iura retexit.
Denique in ambiguo fuerit quodcumque locatum,
Et rectoris egens, diriment examina Librae.
Scorpios armata violenta cuspide cauda,
Qua, sua quum Phoebi currum per sidera ducit,
Rimatur terras, et sulcis semina miscet,
In bellum ardentes animus, et Martia castra
Efficit, et multo gaudentem sanguine civem,
Nec praeda, quam caede magis; quumque ipsa sub armis
Pax agitur, capiunt saltus, silvasque pererrant.
Nunc hominum, nunc bella gerunt violenta ferarum:
Nunc caput in mortem vendunt, et funus arenae:
Atque hostem sibi quisque parat, quum bella quiescunt.
Sunt quibus et simulacra placent, et ludus in armis;
Tantus amor pugnae, discuntque per otia bellum,
Et quodcumque pari studium producitur arte.
At quibus in bifero Centauri corpore sors est
Nascendi concessa, libet subiungere currus,
Ardentes et equos ad mollia ducere frena,
Et totis armenta sequi pascentia campis,
Quadrupedum omne genus positis domitare magistris,
Exorare tigres, rabiemque auferre leoni,
Cumque elephante loqui, tantamque aptare loquendo
Artibus humanis varia ad spectacula molem.
Quippe ferae mixtum est hominis per sidera corpus,
Impositumque manet: quocirca regnat in illas.
Quodque intenta gerit curvato spicula cornu,
Et nervos tribuit membris, et acumina cordi,
Et celeres motus, nec delassabile pectus.
Festinos, Capricorne, foves penetralibus ignes:
Hinc artes studiumque trahis; nam quidquid in usu
Ignis agit, poscitque novas ad munera flammas,
Sub te censendum est: scrutari caeca metalla,
Depositas et opes terraeque exurere venas,
Materiamque manu certa duplicarier arte:
Quidquid et argento fabricetur, quidquid et auro:
Quod ferrum calidi solvant atque aera camini,
Consummentque foci Cererem, tua munera surgent.
Addis et in vestes studium, mercemque fugacem,
Frigore brumalem servans per sidera sortem,
Qua retrahis ductas summa ad fastigia noctes,
Nascentemque facis revocatis lucibus annum.
Hinc et mobilitas rerum, mutataque saepe
Mens natat: at melior iuncto sub Pisce senecta est:
Pars prior at Veneri mixto cum crimine servit.
Ille quoque, inflexa fontem qui proiicit urna,
Cognatas tribuit iuvenilis Aquarius artes.
Cernere sub terris undas, inducere terris,
Ipsaque conversis aspergere fluctibus astra,
Litoribusque novis per luxum illudere ponto,
Et varios fabricare lacus, et flumina ficta,
Et peregrinantes domibus suspendere rivos.
Mille sub hoc habitant artes, quas temperat unda.
Quae per aquas veniunt operum, pontesque sequuntur.
Quippe etiam mundi faciem, sedesque movebit
Sidereas, coelumque novum versabit in orbem.
Mite genus, dulcesque fluunt ab sidere partus:
Pectora nec sordent: faciles in damna feruntur:
Nec deest, nec superest census; sic profluit urna.
Ultima quos gemini producunt sidera Pisces,
His erit in pontum studium, vitamque profundo
Credent, et puppes, aut puppibus arma parabunt,
Quidquid et in proprios pelagus desiderat usus.
Innumerae veniunt artes: vix nomina rebus
Sufficiunt; tot sunt parvae quoque membra carinae.
Adde gubernandi studium: pervenit in astra,
Et pontum coelo coniunxit; noverit orbem
Fluminaque et portus mundi ventosque, necesse est.
Iamque huc atque illuc caligine vertere clavum,
Et frenare ratem, fluctusque effindere rectos;
Aut remos agitare, et lentas flectere tonsas:

190 *Ore* Regiom. *Apta* mag. *nodoque* coerc. 191 *Ab studio ducet*, 192 *instituet* id. 195 *menti* duo codd. qui possit un. mentis, qui *possint* B. 197 *felix* cod. et Reg. 200 *Ingenio* bonus B. 202 *Nec* (hoc e trib. codd.) fecerit (*quid* (hoc e cod.) mirum in virgine?) part. B. 204 post annum *tempora* Scal. *Quum* nova mat. *gustamus* mun. B. 205 *et* tribuent usus, *et* pond. Alt. vind. B. 207 *nomina* Scal. Verum restituit B. 210 *aeque* notis B. 213 non Servium Tull. regem, sed Serv. Sulpic. familiar. Ciceronis intelligit Scal. 214 leges *potius* posuit, *quam*, *quum* codd. Sequor B. quum certum videatur, illud potius e priori versu hic aberrasse. 217 *armatae metuendus* cusp. *caudae* B. *armatus* viol. cusp. *caudam* St. c. 218 *Qui* sua Scal. Alt. vind. B. 220 Mart. *corda*, 221 *sang. Syllam* B. 222 sq. *quin* ipsa sub arm. Pax agitur: capiunt B. particulam e codd. 225 in *Martem* — *munus* arenae Heins. c. 228 pugnae *est* cod. Sic Scal. 229 *Nepae* stud. prod. *aetre* B. 230 At *quis semifero* Cent. in corp. B 231 *coniungere*, praeferente St. Alt. Scal. e cod. Sic B. Subiungere, equis. Virg. Ecl. V, 29. 235 *Exungiare* cod. ap. Scal. *Exarmare* B. De mansuetariis capiend. 236 *docendo* B. 238 sq. num probae notae careant, dubitabat B 239 in *illos* Scal. e cod. Sic B. De ferar. domitorib. non ipsis feris sermo. 243 *Vesta tuos*, Cap. *fovet* Scal. e duob. codd. Sic B. Et favet quodammodo II, 442. 245 Ignis *eget* B. e codd. Id. *munia*, quum in codd. passim esset *flumina*, quod non improbabat St. 247 *terramque* exurere *venis* codd. unde B. *terrarum exquirere venis*. 248 Scal. et B. spur. Hic c. Materiamq. *rudem cara duplicaverit* arte; Markland. Materiamq. *manus certam duplicare per artem*. 251 *Consummentque* codd. unde Scal. *Consummentque*; nostrum B. 253 per *saecula* B. e cod. Per sidera inter sid. 255 quum in cod. esset *focis*, B. *foves*. 257 natat Horat. Sat. II, 7, 7. 257 *functa* (hoc e codd.) sub *Priste* B. Piscis iunctus pars est posterior Capricorni. St. 258 cum *carmine* (incantatione) cod. et Reg. probante St. 263 *ludere*, Alt. vind. B. 267 id. spur. Legebatur ante B. post 260. 269 sq. referendi ad horologia aquaria, quae ad Solis ration. composita sidereas sedes movebant, et coelum versabant in nov. orbem propter versationes tympanor. versatilium, quae in iis fiebant, et per aquam movebantur. St. 270 *docilesq.* vulg. Alt. vind. B Deinde *ad sidera* codd. Em. Scal. 278 tot sunt. parvae *quot* Scal. 282 *aliquem convertere* clavum cod unde inde a Scal. edd. *agilem conv.* c. c. Iacobi Susii. 284 Aut *remis agere* et lentas *inflectere*.

Et placidum ductis everrere retibus aequor,
Litoribusque suis populos exponere captos;
Aut uncos celare cibis, aut carcere fraudem:
Navales etiam pugnas, pendentia bella
Attribuunt, pelagique infectos sanguine fluctus.
Fecundum genus est natis, et amica voluptas,
Et celeres motus, mutataque cuncta per aevum.
Hos tribuunt mores, atque has nascentibus artes
Bis sex materia propria pollentia signa.
Sed nihil in semet totum valet: omnia vires
Cum certis sociant signis sub partibus aequis,
Et velut hospitio mundi commercia iungunt,
Conceduntque suas partes retinentibus astris.
* Quam partem decimae dixere Decania gentes.
A numero nomen positum est, quod partibus astra
Condita tricenis triplici sub sorte feruntur,
Et tribuunt denas in se coeuntibus astris,
Inque vicem ternis habitantur sidera signis.
Sic altis natura manet consaepta tenebris,
Et verum in caeco est, multaque ambagine rerum.
Nec brevis est usus, nec amat compendia coelum.
Verum aliis alia opposita est et fallit imago,
Mentiturque suas vires, et nomina celat:
Quae tibi non oculis, alta sed mente fuganda est
Caligo; penitusque deus, non fronte notandus.
Nunc quae sint coniuncta quibus quove ordine reddam;
Ne lateant aliae vires aliena per astra.
Astrorum princeps primam servat sibi partem:
Altera sors Tauro, Geminis pars tertia cedit.
Sic in ter denas divisum ducitur astrum,
Tot ducens vires, dominos quotquotque recepit.
Diversa in Tauro ratio est, nec parte sub illa
Censetur: Cancro primam, mediamque Leoni,
Extremam Erigonae tribuit; natura per astrum
Stat tamen, et proprias miscet per singula vires.
Libra decem partes Geminorum prima capessit;
Scorpios adiunctas: Centauri tertia sors est.
Nec quisquam numero discernitur: ordine cedit.
Cancer in adversum Capricorni dirigit astrum,
Bis quinas primum partes dignatus in illo
Temporis articulo, sub quo censetur et ipse;
Quod facit aequales luces brumalibus umbris,
Cognatamque gerit diverso in cardine legem.
Alterius partis perfundit Aquarius ignes,
Quem subeunt Pisces extremo sidere Cancri,
At Leo consortis meminit, sub lege trigoni,
Lanigerumque ducem recipit; Taurumque quadrato
Coniunctum sibi: sub Geminis pars tertia fertur:
Hos quoque contingit per senos linea flexus.
Praecipuum Erigone Cancro concedit honorem,
Cui primam tribuit partem; vicina relicta est
Vicino, Nemeaee, tibi: pars ipsius ima est,
Quae fastidito concessa est iure potiri.
Sed Libra exemplo gaudet, pariterque regentem
Noctes atque dies diverso in tempore secum
Lanigerum sequitur: veris iuga temperat ille;
Haec auctumnales componit lucibus horas.
Nulli concedit primam, traditque sequenti
Vicinam partem: Centauri tertia summa est.
Scorpios in prima Capricornum parte locavit:
Alterius dominum fecit, cui nomen ab undis:
Extremas voluit partes sub Piscibus esse.
At qui contento minitatur spicula nervo,
Lanigero primas tradit sub iure trigoni,
Et medias Tauro partes, Geminisque supremas.
Nec manet ingratus Capricornus crimine turpi,
Sed munus reddit Cancro, recipitque receptus,
Principiumque sui donat; coniuncta Leonis
Regna ferunt, summas partes at Virginis esse.
Fontibus aeternis gaudens urnaque fluenti
Iura sui Librae permittit prima regenda:
Haerentesque decem partes Nepa vindicat ipsi:
Summas Centaurus retinet iuvenile per astrum.
Iam superant gemini Pisces, qui sidera claudunt.
Lanigero primos tradunt in finibus usus.
Perque decem medias partes tu, Taure, receptus.
Quod superest, ipsi sumunt: utque orbe feruntur
Extremo, sic et sortis pars ultima cedit.
Haec ratio retegit latitantis robora mundi,
In pluresque modos repetitaque nomina coelum
Dividit, et melius sociat, quo saepius, orbem.
Nec tua sub titulis fallantur pectora notis:
Dissimulant, non ostendunt mortalibus astra.
Altius est acies animi mittenda sagacis,
Inque alio quaerenda manent, iunctisque sequendum
Viribus: et cuius signi quis parte creatur,
Eius habet mores, atque illo nascitur astro.
Talis per denas sortes natura feretur.
Testis erit varius sub eodem sidere fetus,
Quodque in tam multis animantum millibus, uno
Quae veniunt signo, tot sunt, quot corpora, mores;
Et genus externum referunt aliena per astra,
Confusique fluunt partus hominum atque ferarum.
Scilicet in partes iunguntur condita plures,
Diversasque ferunt proprio sub nomine leges.
Nec tantum lanas Aries, nec Taurus aratra,
Nec Gemini Musas, nec merces Cancer amabit,
Nec Leo venator veniet, nec Virgo magistra;
Mensuris aut Libra potens, aut Scorpios armis,
Centaurusque feris, igni Capricornus, et undis
Ipse suis iuvenis, geminique per aequora Pisces:
Mixta sed in plures sociantur sidera vires.
Multum, inquis, tenuemque iubes me ferre laborem,
Cernere quum facili lucem ratione viderer.
Quod quaeris, deus est; conaris scandere coelum,
Fataque fatali genitus cognoscere lege,
Et transire tuum pectus, mundoque potiri.
Pro pretio labor est, nec sunt immunia tanta.

285 *inductis* Scal. Sic B. Idem tamen Scal. recte em. quod in codd. est *evertere*. 290 *nautis* codd. Em. Scal. 293 *natura* propr. B. 296 sub *sortib* B. 297 *redeuntib*. St. e. 298 Sic Scal. e suis, ut videtur, codd. Correxit *decimam*. Al. codd. Quam partem *degane, decane*, dixere *de caruca* gentes. *Quapropter Graiae* dixere Decania gent. B. Demonstrav. autem Scal. *decanor*. nomen formam Romanam esse, altera syllaba longa, non graecam, ubi a media debebat esse brevis. Barbare St. e. Quam partem *decem* dixere, *decuria*, gentes. 302 *singula* signis B. 304 in *coelo* codd. probante St. Em. Scal. 307 *nomina* Scal. *munia* B. 312 *Namque Aries* primam partem *sibi vindicat ipse* Scal. e cod. In vett. edd. praeter Reg. versus non legitur. Notand. hic et 313, 316, 321, 328, 332, 335, 336, 343, 344, 370, 378 ubique vocabulo *parti* substituisse *sortem*. 314 *inter denas* codd. Em. Scal. *inter trinos* (dominos) B. 315 *Totque dabit* vires — *quotcumque* Scal. e cod. Sic B. 316 sorte sub *ulla* B. Illa, prima. 321 Scorpius *adiuncta* Centauri tertia *parte, partes* codd. Regiom. Scorp. adiuncta: *Centaurus* tertia *poscit*; Scal. *adiunctam — pars est.* Hic sequor B. 333 *coniungit* Scal. Sic B. 336 *una* est. 337 graecissat, concessa est iure potiri: *συνεχωρήθη νέμεσθαι*. Scal. 345 *qui* nomen fecit ab undis codd. passim. Nostrum vind. B. 361 *atque* orbe codd. Em. B. 364 *repetit atque omina* cod. unde B. repetitaque *munia*, ut 307. 365 sociat *quoque* saepius, quod probat St. Alt. Scal. e cod Mox orbem, *Ne* tua. Alt. vind. B. 367 non *se ostentant* B. Illi ipsi tituli, noti alias, dissimulant quandoque astra, non ostendunt, scil. ut penitus perspiciantur. St. 369 Inque *alto* Scal. Deinde *manet* codd. quod recte ille mutav. Subi. astra. Deinde *sequentum*, astror. B. Post 387 intulit 396, quem suo loco post St. restitui. 391 transire tuum pectus, exire extra te. Scal. Post hunc versum B. interrogandi sign.

Nec mirere viae flexus, rerumque catenas.
Admitti potuisse sat est, sunt cetera nostra.
At nisi perfossis fugiet te montibus aurum,
Rursus et in magna mergis caligine mentem,
Obstabitque suis opibus superaddita tellus.
Ut veniant gemmae, totus transibitur orbis,
Nec lapidum pretio pelagus cepisse pigebit.
Annua solliciti consummant vota coloni,
Et quantae mercedis erunt fallacia rura?
Quaeremus lucrum navi, Martemque sequemur
In praedas? pudeat tanto bona velle caduca:
Luxuriae quoque militia est, vigilatque ruinis
Venter, et, ut pereant, suspirant saepe nepotes.
Quid coelo dabimus? quantum est, quo veneat omne?
Impendendus homo est, deus esse ut possit in ipso.
Hac tibi nascentum mores sunt lege notandi.
Nec satis est signis dominantia discere signa
Per denos numeros, et quae sint insita cuique:
Sed proprias partes ipsas spectare memento,
Vel glacie rigidas, vel quas exusserit ignis,
Et steriles utroque tamen, quas largior humor,
Quasque minor iam sucus obit: namque omnia mixtis
Viribus, et vario consurgunt sidera textu.
Est aequale nihil; terrenos adspice tractus,
Et maris, et notis fugientia flumina ripis.
Crimen ubique frequens, et laudi noxia iuncta est,
Sic sterilis laetis terris intervenit annus,
Ac subito rumpit parvos discrimine fetus:
Et modo portus erat pelagi, iam vasta Charybdis,
Laudatique cadit post paulum gratia ponti:
Et nunc per scopulos, nunc campis labitur amnis,
Aut faciens iter, aut quaerens curritve reditve.
Sic etiam coeli partes variantur in astris.
Ut signum a signo, sic a se discrepat ipsum,
Momentoque negat vires, usumque salubrem;
Quodque per has geritur partes, sine fruge creatur,
Aut cadit, aut multis sentit bona mixta querelis.
Hae mihi signandae proprio sunt carmine partes.
Sed quis tot numeros toties sub lege referre,
Tot partes iterare queat, tot discere summas,
Per varias causas faciem mutare loquendi?
* Incidimus sic verba, piget, sed gratia deerit;
In vanumque labor cedit, quem despicit auris.
Sed mihi per carmen fatalia iura ferenti,
Et sacros coeli motus, ad iussa loquendum est:
Nec fingenda datur, tantum monstranda figura.
Ostendisse deum nimis est: dabit ipse sibimet
Pondera; nec fas est verbis suspendere mundum:
Rebus enim maior; nec parva est gratia nostri
Oris, si tantum poterit signare cauendo.
Accipe, damnandae quae sint per sidera partes.
Lanigeri pars quarta nocet, nec sexta salubris.
Septima par illi ac decima, a decimaque secunda,
Quaeque duas duplicat summas septemque novemque,
Unaque viginti numeris pars addita laedit,
Et quinta, et duram consummans septima partem.
Tauri nona mala est, similis quoque tertia pars est
Post decimam, nec non decimae pars septima iuncta est:
Bisque undena nocens, et bis duodena nocentes,
Quaeque decem tresque ingeminat, fraudatque duobus
Triginta numeros, et tum tricesima summa.
Pestifera in Geminis pars prima et tertia signis.
Septima non melior, ter quina et noxia pars est.
Unaque bis denis brevior nocet, unaque maior:
Et similis noxae veniet vicesima quinta:
Quumque duae subeunt, vel quum se quatuor addunt.
Nec Cancri prima immunis, nec tertia pars est,
Nec sexta: octava est similis: decimaque peracta
Prima rabit: nec ter quinae clementior usus.
Septima post decimam luctum, et vicesima, portat:
Et quinta accedens, et septima, nonaque summa.
Tu quoque contactu primo, Nemeaee, timendus:
Et quarta sub parte premis: bis quina salubri
Terque caret coelo: vicesima et altera laedit:
Et tribus appositis vitium est, totidemque secutis:
Ultima nec prima melior tricesima pars est.
Erigones nec pars prima est, nec sexta, nec una
Ad decimam, nec quarta, nec octava utilis unquam.
Proxima viginti numeris, et quarta timenda est;
Et quae ter decimam claudit sors ultima partem.
Et quinta in Chelis, et septima inutilis aestu.
Septimaque undecimae, decimaeque et tertia iuncta:
Quartaque bis denis actis, et septima; et ambae
Quae numerum claudunt nona et tricesima partes.
Scorpios in prima reus est, cui tertia par est,
Et sexta, et decima, et quae ter quoque quina notatur:
Undecimam geminans, et quae vicesima quinta est,
Octavoque manet numero, nonumque capessit.
Si te fata sinant, quartam ne selige partem
Centauri, fuge et octavam: bis sexque peractis,
Octo bis aut denis metuendus ducitur aer;
Quumque iterum duodena refert, aut terna decemque,
Aut septena quater, vel quum ter dena figurat.
Nec pars optanda est Capricorni septima: nona
Consentit, decimamque sequens quam tertia signat:
Et tribus, aut una quae te, vicesima, fraudat:

394 *sint* B. e codd. 398 B. spur. 400 *consumunt* cod. quod hic praetulerim. 402 *mortemque*, quod probare videtur St. 404 Luxuriae quoque; *pernix* est Reg. probante St. est *vigil*, *atque* ruinis Scal. contra codd. vigilatque *culinis* B. 413 sq. utroque *modo*, *quis* larg. — *Quisve* minor *iusto nocuit* B. Utroque, humore. Alt. versus in codd. varie corruptus. *Quasque* minor passim edd. vett. Sequor vulg. quae est Reg. 417 *pronis* fug. fl. *rivis* B. 419 *terra* cod. et *arvis* pro eam plures; unde B. laetis rubigo intervenit arvis. 420 *subitos* — *parvo*. Subito *perimit* parvos B. cuius partem emendationis amplexus sum. 421 iam *facta*. Alt. B. e cod. 423 nunc *campos*. Alt. vind. B. 424 *uritve* reditve codd. Em. Casp. Barth. Scal. spurium habet. 430 *victumque* Scal. e cod. *auramque* B. Nostrum St. e cod. 430 *ordine* B. 432 *dicere* vulg. Sic B. Alt. St. e codd. Vir doct. ap. eund. c. *ducere*. 433 per *partis* causas Scal. e cod. *Proque artis causis* B. 434 *si*, *sit* al. codd. *Incipimus* si verba, piget, *quod* B. *Insecimus sic* verba: piget: sed rel. St. e. *Insecere* autem a Maniliana Latinitate abhorret. 437 *monitus* B. 438 Nec *signanda*. 440 *splendescere* id. 441 Rebus *erit* B. e codd. 442 si *tamen haec*. Alt. ita intellige *si tantas res*. Reg. si *causam* poterit. Quum in al. codd. esset *canenda*, B. si tant. pot. sign. *cavenda*. 445 *pars* illi codd. unde Scal. *a* decima, decimaeque sec. Em. B. qui ac decima *est*, decimaeque sec. Ego in posteriori versus parte c. Stoebero c. Heringae. Pars a dec. secunda, duodecima. 447 *laudet*. *gaudet* codd. Em. Scal. *languet* Reg. 450 iuncta, omisso *est*. Sic Scal. et B. 452 sq. *fraudata* duob. Trig. *numeris*, *et tu* tric. Alt. B. e codd. 455 ter *quinae* noxia *par* est Scal. Sic B. 460 *octavae* similis *decimaeq*. peracta. Sic codd. et Scal. nisi quod is *peractae*. Sequor. B. 461 *rapit* codd. Em. idem B. 461 ter *quintae*. Alt. Scal. e cod. 464 *summo*, contra codd. Vid. B. 465 *quinta* codd. Bis quina et ter quina insalubres. 467 *iunctum est*, *vinctum* est codd. Em. Reg. et eius operam ignorans B. *iunctim*, totid. Scal. 473 *At* quinta B. e cod. Inutil. *esto* Scal. Alt. vind. B. 474 Haec lect. numerat partem 18 ante 13: repone igitur, mutato ordine, *Tertia et* undec. decimaeq. et *septima* iuncta, 14 ante 17. B. 477 *pars* est codd. Em. Scal. 478 *Quoque* a versu aberat: intulit Scal. *Ut* sexta, et decima *est*, et quae ter quina notatur B. 479 *et* geminans B. 481 *delige*. Alt. vind. B. 483 *ducitur* B. 485 quum *duodena* cod. 486 *nonae* codd. Em. B.

Quaeve auget quinta, numero vel sexta feretur.
Pars est prima nocens humentis semper Aquari:
Damnanda et decimae succedens prima peractae,
Tertiaque et quinta, et numero quae condita nono est:
Et post viginti prima, et vicesima quinta;
Cumque illa quartam accumulans vicesima nona.
Tertia per geminos et quinta et septima Pisces,
Undecima, et decimae metuenda et septima iuncta,
Et quinta in quinos numeros revocata, duasque
Accipiens ultra summas, metuenda feretur.
Hae partes sterilem ducunt et frigore et igni
Aera, vel siccum, vel quod superaverit humor:
Seu rapidos Mavors ignes iaculatur in illum,
Saturnusve suam glaciem, Phoebusve vapores.
Nec te perceptis signorum cura relinquat
Partibus: in tempus quaedam mutantur, et ortu
Accipiunt proprias vires, ultroque remittunt.
Namque ubi se summis Aries extollit ab undis,
Et cervice prior flexa, quam cornibus ibit;
Non contenta suo generabit pectora censu,
Et dabit in praedas animos, solvetque pudorem.
Tantum audere iuvat: sic ipse in cornua fertur,
Ut ruat aut vincat; non illos sedibus isdem
Mollia per placidas delectant otia curas:
Sed iuvat ignotas semper transire per urbes,
Scrutarique novum pelagus, totius et esse
Orbis in hospitio; testis tibi laniger ipse,
Quum vitreum findens aurato vellere pontum;
Orbatumque sua Phrixum per fata sorore
Phasidos ad ripas et Colchida tergore vexit.
At quos prima creant nascentis sidera Tauri,
Feminei iaceant: nec longe causa petenda est,
Si modo per causas naturam quaerere fas est.
Aversus venit in coelum, divesque puellis,
Pleiadum parvo referens glomerabile sidus.
Accedent et ruris opes; propriaque iuvencum
Dote per inversos exornat vomere campos.
Sed Geminos aequa quum profert unda tegitque
Parte, dabit studia, et doctas producet ad artes.
Nec triste ingenium, sed dulci tincta lepore
Corda creat: vocisque bonis citharaeque sonantis
Instruit, et dotes alto cum pectore iungit.
At niger obscura Cancer cum nube feretur,
Quae velut exutus Phoebeis ignibus ignis
Deficit, et multa fuscat caligine sidus;
Lumina deficient partus, geminamque creatis
Mortem fata dabunt: se quisque, et vivit, et effert.
Si cui per summas avidus produxerit undas
Ora leo, et scandat malis hiscentibus orbem;
Ille patri natisque reus, quas ceperit ipse,
Non legabit opes, censumque immerget in ipso:
Tanta fames animumque cibi tam dira cupido
Corripit, ut capiat semet, neque compleat unquam,
Inque epulas funus revocet pretiumque sepulchri.
Erigone surgens, quae rexit saecula prisca
Iustitia, rursusque eadem labentia fugit,
Alta per imperium tribuit fastigia summum,
Rectoremque dabit legum iurisque sacrati,
Sancta pudicitia divorum templa colentem.
Sed quum auctumnales coeperunt surgere Chelae,
Felix aequato genitus sub pondere Librae,
Iudex examen sistet vitaeque necisque,
Imponetque iugum terris, legesque rogabit.
Illum urbes et regna trement, nutuque regentur
Unius, et coeli post terras iura manebunt.
Scorpios extremae quum tollit lumina caudae,
Si quis erit stellis tunc suffragantibus ortus,
Urbibus augebit terras, iunctisque iuvencis
Moenia succinctus curvo describet aratro:
Aut sternet positas urbes, inque arva reducet
Oppida, et in domibus maturas reddet aristas.
Tanta erit et virtus, et cum virtute potestas.
Nec non Arcitenens prima quum veste resurgit,
Pectora clara dabit bello, magnisque triumphis
Conspicuum patrias victorem ducet ad arces,
Altaque nunc statuet, nunc idem moenia vertet.
Sed nimium indulgens rebus Fortuna secundis;
Invidet in facie, saevitque asperrima fronti.
Horrendus bello Trebiam, Cannasque, Lacumque
Ante fugam tali pensabat imagine victor.
Ultimus in caudae Capricornus acumine summo
Militiam ponto dictat, puppisque colendae
Dura ministeria, et vitae discrimen inertis.
Quod si quem sanctumque velis, castumque, probumque,
Hic tibi nascetur quum primus Aquarius exit.
Neve sit, ut primos aveas procedere Pisces:
Garrulitas odiosa datur, linguaeque venenum
Verba maligna novas mussantis semper ad aures.
Crimina per populum populi feret ore bilingui.
Nulla fides inerit natis, sed summa libido.
Ardentem medios animum lubet ire per ignes.
Scilicet in piscem sese Cytherea novavit,
Quum Babyloniacas submersa profugit in undas
Anguipedem alatos humeros Typhona ferentem,
Inseruitque suos squamosis piscibus ignes.
Nec solus fuerit geminis sub piscibus ortus:
Frater erit, dulcisve soror, materve duorum.
Nunc age diversis dominantia sidera terris
Percipe; sed summa est rerum referenda figura.
Quatuor in partes coeli describitur orbis,
Nascentem lapsumque diem mediosque calores
Teque, Helice; totidem venti de partibus isdem
Erumpunt, secumque gerunt per inania bellum.

489 vel *septima fertur* codd. praeter un. 490 huc vocatus a B. quum Scal. lacunae signum fixisset. Legebatur autem perquam incommode post II, 232, et sic quidem: *Parsque marina nitens fundentis* semper Aquari. Em. B. 491 Damnanda *est* codd. Em. B. 492 *non* est codd. Em. B. 494 *accumulat* cod. et Reg. 500 vel *sicco* Scal. e cod. Sic B. 501 sq. Scaligero Manilii esse non videbantur. Dedi eos ex em. Bentleii. Codd. *Si* rap. — Saturn. *sumet* glac. Phoebusve (nam *Phoebusque* non est in omnib.) *calores*. Un. *labores*. 505 *ultraque*. Sic Scal. et B. Is tamen ad II, 856 hic nostram lect. tuetur. 510 *Tanta* cod. Sic Scal. Deinde *audire* codd. Em. Scal. 511 *Et ruit et mutat*, non *ullis* sedib. *idem*. Sic codd. partim et Scal. Em. et maximam quidem partem e codd. B. 512 *deludunt* Scal. e cod. per *placidam* delectant otia *vitam* B. 513 *ignotum* — por *orbem*. Alt. Scal. e cod. non probante St. 515 *sibi*, B. e cod. 516 *auravit* vellere cod. *tranavit pectore* B. 518 Colchida *regna revexit*, *terga* revexit codd. Em. Scal. 520 Feminei *incedunt* B. 523 parvo, spatio. Sed B. *glomeramine*, e c. Gronovii, ut I, 219. 524 *Accedunt* B. e cod. 525 *exercent* B. 529 *et voce bonos sitharaq. souanti* cod. et Reg. 530 *dotem cantus* cum *pectine* B. 532 *exstinctis* Phoeb. unde B. *exstinctus*. De igne foci is recte interpretatur. 534 *artus* codd. *ortos* Scal. Nostrum B. 535 *ut* vivit. Alt. vind. B. Caecum hominem esse vivum funus, sibi superstitem Id. 536 *Sed* c. B. 537 *scandet*, contra codd. Vid. B. 540 B. spur. animumque *sibi* codd. Em. Scal. 541 capiat *semper* St. c. 542 *rediget* B. 550 *extremae* sistet codd. Em. B. 564 nunc *condita* moen. Alt. vind. B. 568 *talis*, pensab. *in agmine*. *Ductor* B. Hannibal suam fortunam pristinam tali imagine, nimir. invidentis et saevientis Fortunae, compensav. St. 571 *Dira* Scal. e cod. 573 *nascatur* B. 574 ut primos *animus*, unde Scal. in prim. *Ne vero sit*, *te* primos *producere* Pisc. B. Nostr. Reg. 575 *mutantis* codd. complures. 577 *fert* ore *maligno* Scal. *seret* ore bil. B. Nostr. Reg. 578 sq. libido Ard. — *iubet* B. 582 *alatis humeris* Typh. *furentem* Scal. Sic B. qui spur. habet. 585 Aut qui nascuntur, erunt gemelli, aut quae nascetur, gemellos pariet. Scal. 589 *ipsumque* diem codd. Em. Andreas Melvinus ap. Scal. 591 *saecumque* B.

Asper ab axe ruit Boreas; fugit Eurus ab ortu;
Auster amat medium Solem, Zephyrusque profectum.
Hos inter binae mediis e partibus aurae
Exspirant, similes mutato nomine flatus.
Ipsa natat tellus pelagi lustrata corona,
Cingentis medium liquidis amplexibus orbem;
Inque sinus pontum recipit, qui vespere ab atro
Admissus, dextra Numidas Libyamque calentem
Alluit, et magnae quondam Carthaginis arces;
Litoraque in Syrtes revocans sinuata vadosas,
Rursum usque ad Nilum directis fluctibus exit.
Laeva freti caedunt Hispanas aequore gentes,
Teque in vicinis haerentem, Gallia, terris;
Italiaeque urbes, dextram sinuantis in undam
Usque canes ad, Scylla, tuos, avidamque Charybdim.
Atque ubi se primum porta mare fudit ab illa
Enatat Ionio, laxasque vagatur in undas.
Et prius in laeva se effundens circuit omnem [610
Italiam, atque Hadriam comitatur nomine pontum,
Eridanique bibit fluctus: secat aequore laevum
Illyricum, Epironque lavat, claramque Corinthon,
Et Peloponnesi patulas circumvolat oras.
Rursus et in laevum refluit, vastoque recessu
Thessaliae fines, et Achaica praeterit arva.
Hinc intra iuvenisque fretum mersaeque puellae
Truditur invitum, faucesque Propontidos artae
Euxino iungit ponto, Maeotis et undis,
Quae tergo coniuncta manet, pontumque ministrat.
Inde, ubi in angustas iterum se navita fauces
Hellespontiacis revocatus fluctibus effert,
Icarium Aegaeumque secat, laevaque nitentes
Miratur populos Asiae, totidemque tropaea
Quot loca, et innumeras gentes, arcumque minantem
Fluctibus, et Cilicum populos, Syriamque perustam,
Ingentique sinu fugientes aequora terras;
Donec in Aegyptum redeunt curvata per undas
Litora, Niliacis iterum morientia ripis.
Haec medium terris circumdat linea pontum,
Atque his undarum tractum constringit habenis.
Mille iacent mediae diffusa per aequora terrae.
Sardiniam in Libyco signat vestigia plantae:
Trinacria Italia tantum praecisa recessit:
Adversa Euboicos miratur Graecia montes,
Et genetrix Crete civem sortita Tonantem:
Aegypti Cypros pulsatur fluctibus omnis.
Totque minora solo tamen emergentia ponto,
Litora et aequales Cycladas, Delonque, Rhodosque,
Aulidaque, et Tenedon, vicinaque Corsica terris,
Litora Sardiniae, primamque intrantis in orbem
Oceani victricem Ebusum, et Balearica rura.
Innumeri surgunt scopuli, montesque per altum;
Nec tantum ex una pontus sibi parte reclusit
Faucibus abruptis orbem: nam litora plura
Impulit Oceano potius; sed montibus altis
Et vetitus, totam ne vinceret aequore terram.
Namque inter Borean ortumque aestate nitentem,
In longum angusto penetrabilis aequore fluctus
Pervenit, et patulis tum demum funditur arvis,
Caspiaque exigui similis facit aequora ponti.
Altera sub medium Solem duo bella per undas
Intulit Oceanus terris: nam Persica fluctus
Arva tenet, titulum pelagi praedatus ab isdem
Quae rigat ipse locis, latoque infunditur orbe.
Nec procul in molles Arabas, terramque ferentem
Delicias variaeque novos radicis odores,
Leniter affundit gemmantia litora pontus;
Et terrae mare nomen habet: media illa duobus

* * *

Quondam Carthago regnum sortita sub armis,
Ignibus Alpinas quum contudit Hannibal arces,
Fecit et aeternam Trebiam, Cannasque sepulcris
Obruit, et Libyen Italas infudit in urbes.
Huic varias pestes diversaque monstra ferarum
Concessit bellis natura infesta futuris.
Horrendos angues, habitataque membra veneno,
Et mortis partus viventia crimina terrae,
Et vastos elephantas habet, saevosque leones
In poenas fecunda suas parit horrida tellus;
Et portentosos Cercopum ludit in ortus,
Ac sterili peior siccas infestat arenas,
Donec ad Aegypti ponat sua iura colonos.
Inde Asiae populi, divesque per omnia tellus,
Auratique fluunt amnes, gemmisque relucet
Pontus: odoratae spirant medicamina silvae.
India notitia maior, Parthique vel orbis
Alter, et in coelum surgentis moenia Tauri;
Totque illum circa divisae nomine gentes
Ac Tanaim Scythicas dirimentem fluctibus urbes:
Hic Asiae metam posuit natura potentis.
Quod superest Europa tenet, quae prima natantem
Fluctibus excepitque Iovem, taurumque resolvit.
Maxima terra viris, et fecundissima doctis

592 *furit* Eurus id. Fugit, non continet se in latibulis, sed vel leni spiramine in auras profugit St. 596 sord Scal. e cod. Alt. vind. B. 600 *Abluit*. Alt. B. e cod. 602 *Rursusque* ad codd. Em. B. 603 *aequora* B. e cod. 607 *Ac* ubi, quod emendavi. *Hac* (e cod.) ubi — fudit, *aperto*, deinde sq. *Emicat* Ion. B. 609 in *laevas effundens* codd. unde Scal. in laeva se *fundens*, B. in *laevam* se eff. 610 *comitatus* cod. et Reg. quos invitus desero. B. ex c. Gronovii: Italiam, *Hadriaco mutatum nomine ponto* (haec forma e cod.). 611 secat aequore *velum* codd. secat aequore velum Reg. quod inepte probat St. Em. Scal. *Dehinc* aequore laev. B. 616 *Hic pontus* iuvenisque codd. et edd. Sed haec verba e glossa aliqua orta esse nemo non debet videre: itaque B. sequi malui. 617 invitum, mare. B. *artas* B. 618 ponto, et *Maeotidos* undis B. 620 sq. angustas *revocatus* navita — *iterum se* fluctib. B. 622 semper Asiae id. 624 *Taurumque* minant. B. e c. Is. Vossii, quum in uno cod. esset *aurumque*. Est arcus terrae ad sinum Issicum, Pylae Syriae. 627 *redeant*. Alt. vind. B. 630 *arenis* codd. Em. Scal. 636 Pulsatur Cypros *Aegyptia*. Alt. Scal. e cod. *omnis* B. 637 minora *sola et* tamen, 638 *Praetereo*, *Aegaeas* Cyclad. B. 639 *terrae* (Sardin.) Scal. Sed de terra continenta accipe; *tristi* B. 640 *primumq*. Sic B. Ebusus maior Pityusar. 641 Balear. *regna*. Alt. vind. B. 643 *reclusus* codd. *reclusis* Scal. Nostr. B. 644 Faucib. *abreptis* codd. Alt. vulg. *abrupit* Scal. *Obstructis* B. *Nam lit. plura* Impul. Oceano id. per parenthes. deinde *potius sed* coniunx. Oceano *pontus*, sed Scal. 646 *mergeret* B. 648 In *Corum* id. 650 *Euxini* similis. Sic Scal. Caspiaque Euxini *pelage* facit *aemula* B. *Similis* male St. accipit pro *similes*. 651 *orbi* vulg. *ore* B. 654 Quae *regit* codd. Em. Scal. 657 *geminantia*. Post 658 unum alterumque versum excidisse, quib. mentio uberior vel Arabiae vel Libyae fiebat, recte vidit Scal. et frustra est, qui hoc impugnat, St. 660 *Albanas*. Alt. vind. B. 661 *aeternum* B. quod etiam gr. Τρεβίας. 663 *Hic*, *Huc* varie codd. Em. Scal. 664 *sacclis* B. 666 mortis *pastu* B. 667 id. spur. 669 *Cyclopum*, *Cecropum* codd. Em. Scal. Inepte *Cyclopum* defendit St. 670 *incestat* B. 675 *Parthisq*. (Παρθίς) B. 676 *culmina* id. 677 *diverso* id. 678 *Ad Tan.* Scal. Tot circa illum. Taurum, ac Tanaim gentes. *Scythicis* dir. fl. *orbes* (hoc e cod.) B. Ab hoc inde versu negari non potest, impuram librarior. manum in patrimonium poetae esse grassatam. Videl. post 678 inferebantur hi duo: *Maeotisque lacus*, *Euxinique aspera ponti Aequora*, *et extremum Propontidos Hellespontum*. Hor. posteriorem Scal. non esse Manilii sed alicui. cor. Cercopum, de quib. paulo ante egisset, verissime iudicabat: nam turpi delicto metrico in producta prima syllaba *Propontidis* nulla opera medicina potest afferri. Sed etiam prior. recte eiecit B. Cf. modo 618 sqq. Deinde post 681 intrudebantur spurci fetus hi: *Pondere passa suo signoque onerique invexit* (in quo, iam a Scal. funditus exturbato, infelicissime desudav. St.): *Ille puellari donavit nomine fluctus*, *Et monumenta sui titulo sacravit amoris* Deniq. post 684 legebatur *Princeps illa domus Troiani gratia belli*, quem ita mutatum, ut pro *gratia* scriberet *Graecia*, Scal. istis *monumentis amoris* adiunxerat

Urbibus: in regnum florentes oris Athenae;
Sparta manu, Thebae divis, et rege vel uno
Thessalia Epirosque potens; vicinaque ripis
Illyris, et Thrace Martem sortita colonum;
Et stupefacta suos inter Germania partus:
Gallia per census; Hispania maxima belli;
Italia in summa, quam rerum maxima Roma
Imposuit terris, coeloque adiungitur ipsa.
Hos erit in fines orbis pontusque notandus,
Quem deus in partes et singula dividit astra,
Ac sua cuique dedit tutelae regna per orbem,
Et proprias gentes atque urbes addidit altas,
In quibus efferrent praestantes sidera vires.
Ac velut humana est signis descripta figura;
Et, quanquam communis eat tutela per omne
Corpus, et in proprium divisis artubus exit:
Namque Aries capiti, Taurus cervicibus haeret;
Brachia sub Geminis censentur, pectora Cancro;
Te scapulae, Nemeaee, vocant, teque ilia, Virgo;
Libra colit clunes; et Scorpios inguine regnat;
At femur Arcitenens, genua et Capricornus amavit;
Cruraque defendit Iuvenis, vestigia Pisces:
Sic alias aliud terras sibi vindicat astrum.
Idcirco in varias leges, variasque figuras
Dispositum genus est hominum, proprioque colore
Formantur gentes; sociataque iura per artus
Materiamque parem privato foedere signant.
Flava per ingentes surgit Germania partus;
Gallia vicino minus est infecta rubore:
Asperior solidos Hispania contrahit artus.
Martia Romanis Urbis pater induit ora,
Gradivumque Venus miscens bene temperat artus.
Perque coloratas subtilis Graecia gentes
Gymnasium praefert vultu, fortesque palaestras.
Et Syriam produnt torti per tempora crines.
Aethiopes maculant orbem tenebrisque figurant
Perfusas hominum gentes: minus India tostas
Progenerat, mediumque facit moderata tenorem.
Iam propior tellusque natans Aegyptia Nilo
Lenius irriguis infuscat corpora campis.
Phoebus arenosis Afrorum pulvere terris
Exsiccat populos, et Mauritania nomen
Oris habet, titulumque suo fert ipsa colore.
Adde sonos totidem vocum, totidem insere linguas,
Et mores pro sorte pares, ritusque locorum.
Adde genus proprium simili sub semine frugum,
Et Cererem varia redeuntem messe per orbem,
Nec paribus siliquas referentem viribus omnes:
Nec te, Bacche, pari donantem munere terras,
Atque alias aliis fundentem collibus uvas:
Cinnama nec totis passim nascentia campis:
Diversas pecudum facies, propriasque ferarum,
Et duplici clausos elephantas carcere terrae.
Quot partes orbis, totidem sub partibus orbes
Et certis descripta nitent rationibus astra,
Perfunduntque suo subiectas aethere gentes.
Laniger in medio sortitus sidera mundo
Cancrum inter gelidumque Caprum per tempora veris
Asserit in vires pontum, quem vicerat ipse,
Virgine delapsa quum fratrem ad litora vexit,
Et minui deflevit onus, dorsumque levari.
Illum etiam venerata colit vicina Propontis,
Et Syriae gentes, et laxo Persis amictu,
Vestibus ipsa suis haerens, Nilusque tumescens
In Cancrum, et tellus Aegypti iussa natare.
Taurus habet Scythiae montes, Asiamque potentem,
Et molles Arabas, silvarum ditia regna.
Euxinus Scythicos pontus sinuatus in arcus
Sub Geminis te, Phoebe, colit post brachia fratris;
* Ultimus et solidos Ganges et transcolit India.
Ardent Aethiopes Cancro, cui plurimus ignis:
Hoc color ipse docet. Phrygia, Nemeaee, potiris,
Idaeae matris famulus, regnoque feroci
Cappadocum, Armeniaeque iugis: Bithynia dives
Te colit, et Macetum tellus, quae vicerat orbem.
Virgine sub casta felix terraque marique
Est Rhodos, hospitium recturi principis orbem;
Tuncque domus vere Solis, cui tota sacrata est,
Quum caperet lumen magni sub Caesare mundi:
Ioniae quoque sunt urbes, et Dorica rura,
Arcades antiqui, celebrataque Caria fama.
Quod potius colat Italiam, si selegis, astrum
Quam quod cuncta regit, quod rerum pondera novit,
Designat summas, et iniquum separat aequo,
Tempora quo pendent, coeunt quo noxque diesque?
Hesperiam sua Libra tenet, qua condita Roma
Orbis et imperium retinet, discrimina rerum
Lancibus, et positas gentes tollitque premitque,
Et propriis frenat pendentem nutibus orbem.
Inferius victae sidus Carthaginis arces,
Et Libyam, Aegyptique latus, donataque rura
Eligit; Italiaeque tamen respectat ad undas;
Sardiniamque tenet, fusasque per aequora terras:
Gnosia Centauro tellus, circumdata ponto,

685 vicinaq. *Cadmum* B. Ripis, Hadriae. 688 Gallia *practensis* vulg. unde St. *praetextis* (togis) e. Alt. Scal. e cod. 689 in *summam* codd. Alt. Scal. Utrumque dubiosum. 691 *vocandus* cod. et Reg. 692 *per* singula B. 697 *Ut tanquam* Scal. Alt. vind. B. Alterum *et* explica *etiam*. 703 *exstat* cod. unde Scal. *exstet*. Verum restituit B. 703 *Et femina* cod. *At* femina Scal. in textu. Sic B. II, 460. 711 *nimis* est cod. et Reg. Est rubor, sive calor Solis, Galliae minus vicinus quam Hispaniae. 713 *orbis* pater. Sed is foret Augustus e. g. non Iupiter, qui pater rerum vel mundi dicendus erat. Alt. vind. B. Est Mars. 714 Gradivumque *genus* codd. *suum* edd. Sic Scal. Em. B. 715 coloratos dicit (Graecos) propter cutem sole et gymnastico ceromate coctam. Scal. 718 *terrisque figuris*, unde Fayus *tetrisque* figuris, probante St. qui coniungit: tetr. fig. *Perfusos homines:* gentes rel. Sic enim Reg. Alt. Scal. e cod. 719 *Per fuscas* B. Deinde *tostis* Scal. e cod. 721 Iam *proprio tellus gaudens* B. Propior, India. 723 *Poenus* aren. codd. Em. B. 724 *Mauretania* cod. Derivat nomen poeta a μαυρός, ἀμαυρός. 729 per *urbes* B. e codd. Est orbis anni. 635 dupl. in Asia scil. et Africa. Scal. 736 sq. sub partib. *ora*, *Ut* certis B. Orbes, astror. Porro *regionib.* Scal. Sic B. 738 *aequore* codd. Em. B. 740 Cancr. inter gelidumque per tempora veris, *vexis*, *versis* codd. tres; quos rectissime supplevit B. Vulg. Cancrum inter *gelidum* (per tempora *vertitur axis*), quam lect. frustra et retinere, et variare studet St. *Caurum* inter gelidum *tepidi* per temp. veris Scal. 747 In Cancrum, sub Cancri ortum. 751 Sub Gem. inter Geminos, quor. alter Phoebus sive Apollo, alter Hercules. Sq. versum dedi, qualis est in codd. nisi quod hi in fine etiam addunt *Cancer*, quod ad marginem inseq. versus aliquis adscripsisse olim debet. Reg. Phoebo, colit: post (adv.) br. fratris Ultim. et *solidus* (totus) Ganges: *colit India Cancrum*, quod probat St. Sed num Ganges aliud sidus potest colere, quam India? Post, brachia fratris Ultimus *ex solido tetrans: colit* India Cancr. Scal. Ultimus *et colit hos* Ganges, *et decolor Indus* B. 755 *regnique ferocis* codd. Em. B. 764 sqq. *Es* Rhodos — *Tuque* domus — sacrata *es*, Quum *caperes*. Alt. B. max. part. e codd. 764 *regat*. Alt. vind. B. 769 *Urbis in imperio*, 770 *positis* — *tollitve*, *premitve* B. Post 770 satis importuno loco inferebatur versus supposititius hic: *Qua genitus cum fratre Remus hanc condidit Urbem*, quem B. eiici iubebat. Secund. Scal. non sub Libra, sed sub Virgine nati erant Romulus et Rem. Etiam 773 ab insulso homine, qui nesciebat, *inferius sidus Librae* iam designare Scorpium, illatus erat hic: *Tyrrhenas lacrimis radiatus Scorpios arces*. 774 *Eruit* codd. Em. B. 776—779 B. postposuit versib. 780—783, cum antecedentib. coniungens ita: (Inferius sidus Librae) Sardiniamque tenet, fusasque per aequora terras: *Non ita Trinacriam, quae dantem iura sororem* (orbis dominam Italiam) Subsequitur *gaudens* rel. Non videbat vir magnus, Siciliam duob. siderib. tribui, meridianam partem eidem cum Creta, Sagittario, septemtrional. et Italiam versus pertingentem eid. c. Italia, Librae.

Paret, et in geminum Minois filius astrum
Ipse venit geminus: celeres hinc Creta sagittas
Asserit, intentosque imitatur sideris arcus.
Insula Trinacriae fluitantem adiecta sororem
Subsequitur Creten, sub eodem condita signo;
Proximaque Italiae et tenui divisa profundo
Ora, pares sequitur leges, nec sidere rupta est.
Tu, Capricorne, regis, quidquid sub Sole cadente
Expositum, gelidamque Helicen quod tangit ab illo.
Hispanas gentes, et quod fert Gallia dives,
Teque feris dignam tantum, Germania, matrem,
Asserit ambiguum sidus terraeque marisque,
Aestibus assiduis pontum terrasque tenentem.
Sed Iuvenis nudos formatus mollior artus
Aegypto ad Leptimque arces Tyriasque recedit,
Et Cilicum gentes, vicina et Aquarius arva.
Piscibus Euphrates datus est, ubi pisce sub atro,
Quum fugeret Typhona, Venus subsedit in undis.
Magna iacet tellus, magnis circumdata ripis,
Parthis, et a Parthis domitae per saecula gentes,
Bactraque, et Hyrcani, Babylon, et Susa, Panosque,
Nominaque innumeris vix amplectenda figuris,
Et Tigris, et rubri radiantia litora ponti.
Sic divisa manet tellus per sidera cuncta.
E quibus in proprias partes sunt iura trahenda:
Namque eadem, quae sunt signis, commercia servant.
Utque illa inter se coeunt, odioque repugnant;
Nunc adversa polo, nunc et coniuncta trigono;
Quaeque alia in varios affectus causa gubernat:
Sic terrae terris respondent, urbibus urbes,
Litora litoribus, regnis contraria regna.
Sic erit et sedes fugienda, petendaque cuique;
Sic speranda fides, sic et metuenda pericla,
Ut genus in terram coelo descendit ab alto.
Percipe nunc etiam, quae sint ecliptica Graio
Nomine, quae certos quasi delassata per annos
Nonnunquam cessant sterili torpentia motu.
Scilicet immenso nihil est aequale sub aevo,
Perpetuosque tenet flores, unumque colorem.
Mutantur sed cuncta die, variantque per annos;
Et fecunda suis subsistunt frugibus arva,
Continuosque negant partus, effeta creando.
Rursus quae fuerant steriles ad semina terrae,
Post nova sufficiunt, nulla mandante, tributa.
Concutitur tellus variis compagibus haerens,
Subducitque solum pedibus; natat orbis in ipso,
Et vomit Oceanus pontum, sitiensque resorbet,
Nec sese ipse capit: sic quondam merserat urbes,
Humani generis quum solus constitit heres
Deucalion, scopuloque orbem possedit in uno.
Nec non quum patrias Phaethon tentavit habenas,
Arserunt gentes, timuitque incendia coelum,
Fugeruntque novas ardentia sidera flammas,
Atque uno timuit condi natura sepulchro.
In tantum longo mutantur tempora cursu,
Atque iterum in semet redeunt: sic tempore certo
Signa quoque amittunt vires, sumuntque receptas.
Causa patet, quod, Luna quibus defecit in astris,
Orba sui fratris noctisque immersa tenebris,
Quum medios Phoebi radios intercipit orbis,
Nec trahit ad se tunc, quo fulget, Delia lumen:
Haec quoque signa suo pariter cum sidere languent
Incurvata simul, solitoque exempta vigore,
Et velut elatam Phoeben in funere lugent.
Ipsa (docet titulus causaeque; ecliptica signa
Dixere antiqui) pariter sub bina laborant;
Nec vicina loco, sed quae contraria fulgent:
Sicut Luna suo tunc tantum deficit orbe,
Quum Phoebum adversis currentem non videt astris.
Nec tamen aequali languescunt tempore cuncta:
Namque modo infectus totus producitur annus,
Nunc brevius lassata manent, nunc longius astra,
Exceduntque suo Phoebeia tempora casu.
Atque ubi perfectum est spatium quod cuique datur,
Impleruntque suos certa statione labores
Bina per adversum coelum fulgentia signa;
Tunc vicina labant ipsis haerentia signis,
Quae prius in terras veniunt, terrasque relinquunt:
Sidereo non ut pugnet contrarius orbis;
Sed, qua mundus agit cursus, inclinat et ipse,
Amissasque negat vires; nec munera tanta,
Nec similes reddit noxas; locus omnia vertit.
Sed quid tam tenui prodest ratione nitentem
Scrutari mundum, si mens sua cuique repugnat,
Spemque timor tollit, prohibetque a limine coeli?
Condit enim verum vasto natura recessu,
Mortalesque fugit visus, et pectora nostra:
Nec prodesse potest, quod fatis cuncta reguntur,
Quum fatum nulla possit ratione videri.
Quid iuvat in semet sua per convicia ferri?
Et fraudare bonis, quae nec deus invidet ipse?
Quosque dedit natura, oculos deponere mentis?
Perspicimus coelum: cur non est munera coeli?
Quanta et pars superest rationem discere noctis,
Inque ipsos penitus mundi descendere census,
Seminibusque suis tantam componere molem,
Et partum coeli sua per nutritia ferre;
Extremumque sequi pontum, terraeque subire
Pendentis tractus, et toto vivere in orbe?
Iam nusquam natura latet: pervidimus omnem,
Et capto potimur mundo, nostrumque parentem
Pars sua perspicimus, genitique accedimus astris.

778 Minotaurus. *Huic* Creta Scal. Hinc, quod sub Sagittario iacet. 780 *ad fura* sororem Scal. e cod. 783 *rupta* Scal. 784 sq. B. spur. 786 *quot* fert id. 790 *Aegytum lepidam*, *a lepidam* codd. Aegyptum *ad*, Leptimque Scal. Aegyptum *tepidam* Tyriasque recedit ad arces, quum tamen ipse miretur, 747 Aegyptum Arieti subiici; nam quod 778 etiam sub Scorpio esse dicitur, non de tota terra, sed latere tantum sermo est. 792 *vicinaque Caridos* arva B. 793 ubi *piscis uruptor*, piscis *emptor* codd. piscis *arator* edd. vett. piscis *amator* Scal. Em. Is. Voss. quem sequitur B. 796 *Parthi sed* Parthis codd. Em. Scal. 797 Bactraque *aetherios* Babylonem et *Sispiniosque*, *Babylone* et *Sen primosque* alia codd. Bactraque *et Herios* rel. vulg. Bactraque et *Arii*, Babylon et Susa, *Hypanisque* Scal. e. qui tamen versum spur. habet. Sequor B. Panos, sive Panis, insula Arabici sinus. 803 *odiove* B. 805 *Quaevq* id. Deinde *effectus*. Alt. vind. B. 808 *petendave* id. 812 *Quod* certos id. e codd. 815 *tenorem* B. e codd. 816 *diu* codd. Em. Gronov. Sic B. Deinde *variantur in orbe*. Alt. Scal. e cod. 817 *absistunt* B. Alt. est quiescunt. St. 821 *validis* Scal. e cod. Sic B. 828 *luit ipsum* incendia id. 829 *Fulseruntq. novis radiantia* sidera *flammis* id. 831 tempora *cuncta* codd. Em. Scal. *tempore* cuncta B. e cod. Id. 832 *foedere* certo. 834 Luna *suis*. Alt. Scal. e cod. 836 *medius* B. 837 ad *caecum*, ad *cetum* codd. unde Scal. *in* se tum. Sed non opus erat mutare *ad*. 839 Incurvata, quasi lugentia. Deinde *excepta* al. codd. Sic Scal. *exuta* B. 841 sq. Ipsa, docet titulus *causae*, *quae* eclipt. signa Dix. ante pariter *subbina* lab. Scal. e cod. *Ipse* docet tit. *causas*: ecl. signa Dix. ant. par. *sed bina* lab. B. partim e codd. Nostrum est ex ed. Molinii, nisi quod is signum parenthesis ponit post *causaeque*, non post *antiqui*. Sub bina sunt bina quaeque. 847 *Sed* modo *in affectus* B. e codd. duob. 853 *signa* B. 862 Condit enim *quod*, *quid* vasto codd. unde vulg. Condit enim *quicquid*. Sic Scal. Condit enim *se*, *inquit*, vasto B. Nostrum Reg. 863 *hebetat* visus. Alt. B. e cod. 869 cur non *est munere* coeli B. qui sq. spur. Is ante Scal. legebatur post 875. Quanta *at* Scal. 873 Et *pretium coelo* Scal. Alt. vind. B. 874 *portum* codd. Em. B. Horizontem intelligi docent sqq. 876 *pervidimus omne B.* 878 *Stirps sua id.* Deinde *conspicimus*. Alt. vind. B.

An dubium est habitare deum sub pectore nostro?
In coelumque redire animas, coeloque venire?
Utque sit ex omni constructus corpore mundus,
Aetheris, atque ignis summi, terraeque, marisque;
Spiritus et toto rapido qui iussa gubernant:
Sic esse in nobis terrenae corpora sortis,
Sanguineasque auras animo, qui cuncta gubernat,
Dispensatque hominem? quid mirum, noscere mundum
Si possunt homines, quibus est et mundus in ipsis;
Exemplumque dei quisque est imagine parva?
An quoquam genitos, nisi coelo, credere fas est
Esse homines? proiecta iacent animalia cuncta
In terra, vel mersa vadis, vel in aere pendent:
Omnibus una quies venter, sensusque per artus,
Et, quia consilium non est, et lingua remissa;
Unus et inspectus rerum, viresque loquendi,
Ingeniumque capax, varias educit in artes.
Hic partus, qui cuncta regit, secessit in orbem,
Edomuit terram ad fruges, animalia cepit,
Imposuitque viam ponto, stetit unus in arcem
Erectus capitis, victorque ad sidera mittit
Sidereos oculos, propiusque adspectat Olympum,
Inquiritque Iovem: nec sola fronte deorum
Contentus manet, et coelum scrutatur in alvo,
Cognatumque sequens corpus se quaerit in astris:
Hinc in tanta fidem petimus, quam saepe volucres
Accipiunt, trepidaeque suo sub pectore fibrae.
An minus est sacris rationem ducere signis,
Quam pecudum mortes, aviumque attendere cantus?
Atque ideo faciem coeli non invidet orbi
Ipse deus, vultusque suos corpusque recludit
Semper volvendo, seque ipsum inculcat et offert;
Ut bene cognosci possit, doceatque videndo,
Qualis eat, cogatque suas attendere leges.
Ipse vocat nostros animos ad sidera mundus:
Nec patitur, quia non condit, sua iura latere.
Quis putet esse nefas nosci, quod cernere fas est?
Nec contemne tuas quasi parvo in corpore vires:
Quod valet, immensum est: sic auri pondera parvi
Exsuperant pretio numerosos aeris acervos.
Sic adamas, punctum lapidis, pretiosior auro est:
Parvula sic totum pervisit pupula coelum;
Quoque vident oculi, minimum est, quam maxima cernant.
Sic animi sedes tenui sub corde locata
Per totum angusto regnat de limite corpus.
Materiae ne quaere modum; sed perspice vires,
Quas ratio, non pondus habet: ratio omnia vincit.
Ne dubites homini divinos credere visus:
Iam facit ips deos, mittitque ad sidera numen
Maius, et Augusto crescit sub principe coelum.

LIBER QUINTUS.

Hic alius finisset iter; signisque relatis,
Quis adversa meant stellarum numina quinque,
Quadriiugis et Phoebe equis, et Delia bigis,
Non ultra struxisset opus, coeloque rediret;
Ac per descensum medios decurreret ignes
Saturni, Iovis, et Martis, Solisque sub illis:
Post Venerem et Maia natum, te, Luna, vagantem.
Me properare viam mundus iubet omnia circum
Sidera vectatum, et toto decurrere coelo;
Quum semel aetherios iussus conscendere currus
Summum contigerim sua per fastigia culmen.
Hinc vocat Orion magni pars maxima coeli,
Et ratis heroum quae nunc quoque navigat astris,
Fluminaque errantes late sinuantia flexus,
Ad biferum Cetum squamis, atque ore tremendo,
Hesperidumque vigil custos et divitis auri,
Et Canis in totum portans incendia mundum,
Araque divorum, cui votum solvit Olympus.
Illinc per geminas Anguis qui labitur Arctos,
Heniochusque memor currus, plaustrique Bootes,
Atque Ariadneae coelestia dona Coronae,
Victor et invisae Perseus cum falce Medusae,
Andromedamque negans genitor cum coniuge Cepheus,
Quaque volat stellatus Equus, celerique Sagittae
Delphinus certans, et Iupiter alite tectus,
Ceteraque in toto passim labentia coelo.
Quae mihi per proprias vires sunt cuncta canenda;
Quid valeant ortu, quid quum merguntur in undas,
Et quod de bis sex astris par quodque reducat.
Has stellis proprias vires et tempora rerum
Constituit magna quondam fabricator Olympi.
Vir gregis et ponti victor, cui parte relicta
Nomen onusque dedit, nec pelle immunis ab ipsa,
Colchidis et magicas artes qui vertere Iolcon
Medeam iussit, movitque venena per orbem;
Nunc quoque vicinam puppim, ceu naviget, Argo
A dextri lateris ducit regione per astra.
Sed quum prima suos puppis consurgit in ignes,
Quatuor in partus quum corniger extulit ora:
Illo quisquis erit terris oriente creatus,
Rector erit puppis, clavoque immobilis haerens

881 Utque *est* B. 882 *Aeris*. Sic B. 883 id. spur. *Spiritum* et *toto* rapido *quae* iussa *gubernant*, *gubernans* codd. Em. Fayus. 884 *et* nobis B. 885 Sang. *animas* animo codd. *Aetheriasque auras* B. cuius partem em. adoptavi. 890 animalia *muta* B. 892 *somnusque* per artus B. Id. hunc versum postposuit insequenti. Una quies venter, quod proiecta, et quod ἄχθεα γῆς. Scal. 894 Unus *in* insp. et 895 *variasque educitur* artes B. 896 Hic *artus quicumque* Scal. in *urbes* B. qui in priori versus parte verum restituit. *In orbem* num de homine ipso, μικρoκόσμῳ, ut *partus* de spiritu capiend. sit, quod vult St, non diiudico. 897 *Et domuit*. Alt. vind. B. 902 *At caeca* scrut. B. In *alto* Scal. 904 *Huic* (e cod.) in *fata* B 905 *boum* sub B. 908 *adeo*. Alt. vind. B. 910 *ipse* B. 911 *pateatque videndus* B. quod versu sq. servaverat *doceatque* suas. Alt. St. e cod. 915 *putat* codd. Em. B. 916 *Ne* cont. Alt. vind. B. 917 *Quo* valet Scal. Alt. vind. B. Deinde *parva* B. 927 sq. numen, Maius et. Altera interpunctio est Regiomontani.

Lib. V, 1 *Sic* alius, quod praefert St. Alt. Scal. e cod. Id. ex cod. *relictis*. 2 *lumina* Scal. Alt. vind. B. 5 et duo sqq. B. spur. cum specie recti indicii. 8 *superare* B. Deinde *lubet*. Sic Scal. Alt. vind. B. 9 in codd. deest *et*, quod iure addidisse videtur B. 15 *Et* Mf. Cetum; Reg. Et *biferus Cetus*. Nostrum est Vierschroti ap. St. B. spur. 16 div. *horti* B. 23 *necat*. Alt. Scal. e cod. Negans, abdicans. 24 *Inque alas* stell. B. 29 *quo — pars quemque* Scal. partim e cod. *quota* — pars. B. Nostrum e cod. et Reg. St. Quod de signis Zodiaci par quodque astrum ex illis, quae extra Zodiacum sunt, secum ducat et reducat. 30 *Ac* stellis codd. Em. Scal. B. cum sq. spurios habet. Velim *Quas* stellis. 34 sq. vertere *Colchon* codd. vertere *Iolco* Scal. *visere* Iolcon *Medeae* B. Qui iussit Medeam vertere, i. e. portare, magicas artes Colchidis Iolcon. 37 *Ac* dextri lat. *ducat* codd. Em. Scal. 38 Sed *tum* B. 40 *Illa* id.

Nec solum terrae spem credit in annua vota:
Annonae quoque vectigal, mercesque sequetur,
Praecipue quas humor alit; nec deserit undam.
Tales effinget Crater humoris amator.
Iam subit Erigone: quae quum ter quinque feretur
Partibus ereptis ponto, tollentur ab undis
Clara Ariadneae quondam monumenta coronae,
Et molles tribuent artes: hinc dona puellae
Namque nitent; illinc oriens est ipsa puella.
Ille colet nitidis gemmantem floribus hortum,
Pallentes violas, et purpureos hyacinthos,
Liliaque, et Tyrias imitata papavera luces,
Vernantisque rosae rubicundo sanguine florem.
Caeruleumque foliis viridemve in gramine collem
Conseret, et veris depinget prata figuris:
Aut varios nectet flores, sertisque locabit,
Effingetque sinu, similesque in mutua pressos
Incoquet, atque Arabum silvis mulcebit odores;
Et medicos unguenta dabit referentia flatus,
Ut sit adulterio sucorum gratia maior:
Munditiae cultusque adsunt, artesque decorae,
Et lenocinium vitae, praesensque voluptas.
Virginis hoc anni poscunt, floresque Coronae.
At quum, per decimam consurgens horrida partem,
Spica feret prae se vallantes corpus aristas,
Arvorum ingenerat studium rurisque colendi,
Seminaque in fenus sulcatis credere terris,
Usuramque sequi maiorem sorte, receptis
Frugibus innumeris; atque horrea quaerere messi
(Quod solum decuit mortales nosse metallum:
Nulla fames, non ulla forent ieiunia terris
Dives erat census saturatis gentibus orbi):
Et si forte labor ruris tardaverit artes,
Quis sine nulla Ceres, non ullus seminis usus,
Subdere fracturo silici frumenta, superque
Ducere pendentes orbes, et mergere farra,
Ac torrere focis, hominumque alimenta parare,
Atque unum genus in multas variare figuras.
Et quia dispositis aptatur Spica per artem
Frugibus, et structo similis componitur ordo,
Seminibusque suis cellas atque horrea praebet;
Sculpentem faciet sanctis laquearia templis,
Condentemque novum coelum per tecta Tonanti.
Haec fuerat quondam divis concessa figura:

Nunc iam luxuriae pars est; triclinia templis
Concertant, testique auro iam vescimur auro.
Sed parte octava surgentem cerne Sagittam
Chelarum: dabit et iaculum torquere lacertis,
Et calamum nervis, glebas et mittere virgis,
Pendentemque suo volucrem deprendere coelo,
Cuspide vel triplici securum figere piscem.
Quod potius dederim Teucro sidusve genusve?
Teve, Philoctete, cui malim credere partis?
Hectoris ille faces arcu teloque fugavit,
Mittebat qui vos, ignes, in mille carinas:
Hic sortem pharetra Troiae bellique gerebat,
Maior et armatis hostis subsederat exsul.
Quin etiam ille pater tali de sidere cretus
Esse potest, qui serpentem super ora cubantem
Infelix, nati, somnumque animamque bibentem,
Sustinuit misso petere ac prosternere telo.
Ars erat esse patrem: vicit natura periclum,
Et pariter iuvenem somnoque ac morte levavit,
Tunc iterum natum, et fato per somnia raptum.
At quum secretis improvidus Haedus in astris
Erranti similis fratrum vestigia quaerit,
Postque gregem longo producitur intervallo;
Sollertes animos, agitataque pectora in usus
Effingit, variis nec deficientia curis,
Nec contenta domo: populi sunt illa ministra,
Perque magistratus, et publica iura feruntur.
Non illo coram digitos quaesiverit hasta,
Defueritque bonis sector, poenamque lucretur
Noxius, et patriam fraudarit debitor aeris.
Cognitor est verbis; nec non lascivit amores
In varios, ponitque forum, madet atque Lyaeo,
Mobilis in saltus, et scenae mollior arte.
Nunc surgente Nepa, Testudinis enatat undis
Forma, per heredem tantum post fata sonantis,
Qua quondam mentemque feris Oeagrius Orpheus,
Et sensus scopulis, et silvis addidit aures,
Et Diti lacrimas, et morti denique finem.
Hinc venient vocis dotes citharaeque sonantis,
Garrulaque in modulos diversa tibia forma,
Et quodcumque manu loquitur, flatuque movetur.
Ille dabit cantus inter convivia dulces,
Mulcebitque sono Bacchum, noctesque tenebit.
Quin etiam curas inter secreta movebit
Carmina, furtivo modulatus murmure vocem,
Solus et ipse suos semper cantabit ad aures.

249 *unda* Scal. Sic B. 251 *quando* quinque Scal. c. *tibi* quinque B. 253 *Cara* codd. Em. Scal. 258 *Tyria — fucos* B. 260 *Caeruleumque oleis* viridemve in *palmite* id. Inepte Scal. *viridi quin* gramine. 263 *Effingetque suum* (suor. florum) *similes*; in mutua Scal. perquam inficete; subtilius quam elegantius B. e cod. *Effingetque sinu sidus*. Id. tamen cod. *similesque in mutua*, quod ille corrupit in *quin* mutua. 264 *eque* Ar. silv. *miscebit* B. e c. Reinesii. 265 *Medos* B. Medicos flatus, halitus salutiferos. Fayus. 267 cultusq. *placent* B. 269 Ariadne corona florea fuisse dicebatur. 271 *praesens valentis*, *vallantis* corpus aristas codd. praesens *nascentis* (nascentes) corpus aristas et Reg. et edd. vett. prae se *squalentis* corp. *aristae* Scal. Nostr. B. 278 *orbis*. Alt. vind. B. qui tamen sp. habet versum. 281 *facturos sulcis*, *luci*, *liti* codd. *fracturos* sulcis Scal. Nostr. B. e c. Barthii. 285 *habitatur* B. e cod. per artem, artificiose. 286 *instructas*, *instructis* codd. *Instructa simili* Scal. Nostr. B. Structo, quasi humana opera. 288 sqq. usque ad, et cum 292 Scal. post 508. 289 *Tonantis*. Alt. B. 290 Opera laqueata comparantur spicae cellulis. 291 *At iam* lux. *paret* B. 294 dabit *haec* B. 295 de glebis plumbeis, quae sagittis in aerem iactae ignem concipiebant, Scal. de glebis visci, quib. arundo in aucupio illinitur, Gronov. intelligit. 300 arcu *de classe* B. 301 *Mittebatque suos* ignes *et* mille *carinis* codd. Em. Scal. B. spur. 302 Hic *ortam pharetram* Troiae *bellumque* codd. Hic *autem* pharetram Tr bellumque Reg. *Hinc* ortam rel. Scal. Nostr. B. 304 Alcon, Cretensis; Serv. ad Ecl. V, 11. Ad Alconem Atheniensem rem transtulit Valer. Fl. I, 398 sqq. Vid. Burm. in Catalogo Argonaut. sub nomine *Phalerus*. 307 *et* prost. Alt. vind. B. 311 in *arvis* B. 315 Effingit *varios*, nec B. e codd. 318 Non ulli *curam digito quae quiverit hastam*, *qui viverit hastae*, alia codd. Non ullo *careat* digito, *quaque iverit hasta* Scal. Sequor B. St. praefert *Non ullos curant digitos*, quaque iverit hasta, nexum versuum sqq. suo more nihil requirens. Digito sublato sectores sive mancipes significabant, se auctores esse emptionis. Festus. Hasta, subhastatio. 319 sq. peculatus et repetundar. rei. 320 *aut* patr. B. 321 *urbis* Scal. Sic B. 322 *madetque*, *mandetque*, *suadetque*, *suadetque* codd. praeter un. qui nostrum habet; *se datque* Scal. *suadente* B. Fortasse audendum *madefitque*. 324 surgente *Lyra* codd. Em. B. 325 tantum *prolata Tonantis* Reg. ubi heredem Tonantis Mercurium interpretatur. Tantum *praefata* sonantis e cod. edidit Scal. et mire explicat. Nostrum B. e cod. Heredem tantum, tam magnum, Mercurium intellige, qui ex mortua testudine, primus lyram effecit. Id. 326 *sonitumque ferens* codd. *serens* Scal. Em. B. 328 *Parcis* denique *filum* B. 329 *Boreaeque* sonantis codd. Em. B. 330 *Garrula*, *quae modulis diversa* tibia *formet* Scal. Alt. vind. B. 331 *flatuve* B. 333 *noctisque tenebris*. Alt. vind. B. Deinde cod. et Reg. *tenebit Carmine*, furtivo rel. ita ut medius versus omittatur. Probat St.

Sexta parte sal certantes luce sorores
Pleiadas ducit: quibus aspirantibus, almam
In lucem eduntur Bacchi Venerisque sequaces,
Perque dapes, mensamque super petulantia corda,
Et sale mordaci dulces quaerentia risus.
Illis cura sui cultus, frontisque decorae
Semper erit: tortos in fluctum ponere crines,
Aut vinclis revocare comas, et vertice denso
Fingere, et appositis caput emutare capillis,
Pumicibusque cavis horrentia membra polire,
Atque odisse virum, sterilesque optare lacertos.
Femineae vestes; nec in usum tegmina plantis,
Sed speciem; fractique placent ad mollia gressus.
Naturae pudet, atque habitat sub pectore caeco
Ambitio, et morbum virtutis nomine iactant.
Semper amare parum est: cupient et amare videri.
Iam vero Geminis fraterna ferentibus astra
In coelum, summoque natantibus aequore ponti,
Septima pars Leporem tollit: quo sidere natis
Vix alas natura negat volucresque meatus;
Tantus erit per membra vigor referentia ventos.
Ille prius victor stadio, quam missus, abibit:
Ille cito motu rigidos eludere caestus;
Nunc exire levis missas, nunc mittere palmas:
Ille pilam celeri fugientem reddere planta,
Et pedibus pensare manus, et ludere saltu,
Mobilibusque citos ictus glomerare lacertis:
Ille potens turba perfundere membra pilarum,
Per totumque vagas corpus disponere palmas,
Ut teneat tantos orbes, sibique ipse reludat,
Et velut edoctos iubeat volitare per ipsum.
Invigilat somnis, curas industria vincit;
Otia per varios exercet dulcia lusus.
Nunc Cancro vicina canam, cui parte sinistra
Consurgunt Iugulae: quibus aspirantibus orti
Te, Meleagre, colunt flammis latitantibus ustum,
Reddentemque tuae per mortem munera matri;
Cuius et ante necem paulatim vita sepulta est:
Atque Atlanteos conatum ferre labores:
Et Calydonea bellantem rupe puellam,
Vincentemque viros; et, quam potuisse videre
Virgine maius erat, sternentem vulnere primo:
Quaque erat Actaeon silvis imitandus, et ante
Quam canibus nova praeda fuit; ducuntur et ipsi
Retibus, et claudunt campos formidine mortis,
Mendacesque parant foveas, laqueosque tenaces,
Currentesque feras pedicarum compede nectunt;
Aut canibus ferrove necant, praedasque reportant.
Sunt quibus in ponto studium est, cepisse ferarum
Diversas facies, et caeco mersa profundo
Sternere litoreis monstrorum corpora arenis,
Horrendumque fretis in bella lacessere pontum,
Et colare vagos inductis retibus amnes,
Ac per nulla sequi dubias vestigia praedas.
Luxuriae quia terra parum, fastidiet orbem
Venter, et ipse gulam Nereus ex aequore pascet.
At Procyon oriens, quum iam vicesima Cancri
Septimaque ex undis pars sese emergit in astra,
Venatus non ille quidem, verum arma creatis
Venandi tribuit: catulos nutrire sagaces,
Et genus a proavis, mores numerare per urbes;
Retiaque, et valida venabula cuspide fixa,
Lentaque contextis formare hastilia nodis;
Et quodcumque solet venandi poscere cura
In proprios fabricare dabit venalia quaestus.
Quum vero in vastos surget Nemeaeus hiatus;
Exoriturque Canis, latratque Canicula flammas,
Et rabit igne suo, geminatque incendia Solis:
Qua subdente facem terris, radiosque movente,
Dimicat in cineres orbis, fatumque supremum
Sortitur, languetque suis Neptunus in undis,
Et viridis nemori sanguis decedit, et herbis.
Cuncta peregrinos orbes animalia quaerunt,
Atque eget alterius mundus; natura suismet
Aegrotat morbis, nimios obsessa per aestus,
Inque rogo vivit: tantus per sidera fervor
Funditur, atque uno ceu sunt in flumine cuncta.
Haec ubi se ponto per pronas extulit oras,
Nascentem si quem pelagi perstrinxerit unda,
Effrenos animos, violentaque pectora finget,
Irarumque dabit fluctus, odiumque, metumque
Totius vulgi; praecurrunt verba: loquentis
Ante os est animus: nec magnis concita causis
Corda micant, et lingua rabit, latratque loquendo,
Morsibus et crebris dentes in voce relinquit.
Ardescit vitio vitium, viresque ministrat
Bacchus, et in flammam saevas exsuscitat iras.
Nec silvas rupesque timent, vastosque leones,
Aut spumantis apri dentes, atque arma ferarum,
Effunditque suas concesso in robore flammas.
Nec tales mirere artes sub sidere tali:
Cernis, ut ipsum etiam sidus venetur in astris?
Praegressum quaerit Leporem comprendere cursu.
Ultima pars magni quum tollitur ore Leonis,
Crater auratis surgit caelatus ab astris.
Inde trahit quicumque genus moresque, sequetur
Irriguos ruris campos, amnesque, lacusque,
Et te, Bacche, tuas nubentem iunget ad ulmos,
Disponetque iugis imitatus fronde choreas;
Robore vel proprio fidentem in brachia ducit,
Teque tibi credit semper, quin matre resectum
Adiungit calamis, segetemque interserit uvis:
Quaeque alia innumeri cultus est forma per orbem,
Pro regione colit; nec parce vina recepta
Hauriet, *e miseris et frugibus ipse fovetur,
Gaudebitque mero mergetque in pocula mentem.

141 lucis *ad oras* vulg. Alt. B. e cod. 144 *mensaque.* Alt. vind. B. 143 *educunt* codd. Em. Scal. 148 Aut *undis* codd. Em. Scal. 151 steriles, levigatos. 152 nec *insunt* codd. Em. B. 153 *species; fictique* codd. Em. id. 154 *caeca* id. 160 *volucrumque* id. 163 cito *monitus* codd. *monitu* Scal. Nostr. B. e cod. 166 quum in duob. codd. esset *fulto, fulco,* B. *folle.* 168 *turbam.* Alt. vind. B. 172 *Invigilant curis; somnos* B. Industria eius vigilat in somnis et curas vincit. St. 173 *exercent* B. 175 Iugulae, Orion. 176 *habitantibus* codd. Em. St. B. ex c. Gron. *absentib.* 177 *post* mort. *mutua* (alt. vocem e c. Reinesii) B. 178 Matre cunctante et ipsa suum abominante facinus Meleagri vita lente exstincta est. 179 Scal. ante 177; legebat enim *Atalanteos.* Alt. vind. B. Indicatur Hercules. 181 *videri.* Alt. vind. B. Quam, feram. 182 *stringentem* B. 183 *Quamque* codd. Em. Gronov. Sic B. Est quatenus. 185 *vastos* form. *montes* (hoc e cod.) B. 189 *pontum — natantum* B. 192 *Horrendasq. — phocas* id. 194 *dubitant* codd. unde Gron. c. *Nec* per nulla, probante St. Nostr. B. 201 per *artes.* Alt. vind. B. Per urbes, secund. patriam. 206 *surgit.* Alt. vind. B. 207 *flammans* Scal. Alt. redux. B. 208 *rapit* codd. ut 224. Em. Scal. 217 ceu *sint.* Deinde in *fulmine; in lumine* Scal.; *aque uno se accendunt* lum. cuncta B. Omnia langueat et diffluunt calore. 220 *fingit.* Alt. B. e cod. 222 praec. verba *loquentes:* sic scrips. et interpunx. B. 226 *vino* vitium id. 227 *flamma.* Alt. B. e cod. 228 *rupesve timent, unguesve leonis,* et 229 dentes, *aut cornua tauri* id. 230 *Effunduntq.* id. Post 233 B. locum esse censebat versui I, 433, quem illo loco spur. habebat. 234 *orbe* Leon. Scal. Sic B. 237 *rivis* camp. B. 239 *Disponetve* id. e codd. duob. Deinde *imitatas* Scal. Alt. restituit B. In sqq. praesentia restitui e codd. pro futuris, quae intulere Scal. et B. 240 *fundentem, findentem,* 241 Teque *sibi* codd. Em. Scal. Deinde B. credet: *Semeleve a* matre res. 242 Adiung. *culmis* Casp. Barth. c. Adi. *palis* B. 245 Dedi versum ut est in codd. In uno *fructibus.* Scal. Hauriet *emiscens* et fructib. ipse *fruetur;* B. Hauriet e *cratere,* et fructib. ipse fructur. Elisum videtur adi. in *fer* terminatum.

Illis in ponto, iucundum est quaerere pontum,
Corporaque immergunt undis, ipsumque sub antris
Nerea, et aequoreas conantur visere lymphas;
Exportantque maris praedas, et rapta profundo
Naufragia, atque imas avidi scrutantur arenas.
Par ex diverso studium sociatur utrumque
In genus, aque uno digestum semine surgit.
Adnumeres etiam illa licet cognata per artem
Corpora, quae valido saliunt excussa petauro,
Alternosque cient motus: delatus et ille
Nunc iacet, atque huius casu suspenditur ille.
Membraque, per flammas orbesque emissa flagrantes,
Molliter ut liquidis per humum ponuntur in undis.
Delphinumque suo per inane imitantia motu
Et viduata volant pennis, et in aere ludunt.
At si deficient artes, remanebit in illis
Materies tamen apta: dabit natura vigorem,
Atque alacres cursus, campoque volantia membra.
Sed regione means Cepheus humentis Aquari
Non dabit in lusum mores: facit ora severa;
Frontes ac vultus componit pondere mentis.
Pascentur curis, veterumque exempla revolvent
Semper, et antiqui laudabunt verba Catonis,
Tutorisve supercilium, patruive rigorem.
Componet teneros etiam qui nutriat annos,
Et dominum dominus praetextae lege sequatur,
Quodque agit, id credat, stupefactus imagine iuris.
Quin etiam tragico praestabunt verba cothurno,
Cuius erit quanquam in chartis stilus ipse cruentus.
Nec minus et scelerum facie, rerumque tumultu
Gaudebunt: atri luctum memorare sepulchri,
Ructantemque patrem natos, Solemque reversum,
Et caecum sine Sole diem: Thebana iuvabit
Dicere bella uteri, mixtumque in fratre parentem:
Quaerere Medeae natos, fratremque, patremque:
Hinc vestes, flammas illinc pro munere missas,
Aeriamque fugam, vectosque ex ignibus annos.
Mille alias rerum species in carmina ducent.
Forsitan ipse etiam Cepheus referetur in actus.
At si quis studio scribendi mitior ibit,
Comica componet laetis spectacula ludis.
Ardentes iuvenes, raptasque in amore puellas,
Elusosque senes, agilesque per omnia servos,
Quis in cuncta suam produxit saecula vitam
Doctor in urbe sua linguae sub flore Menander,
Qui vitae ostendit vitam, chartisque sacravit.
Et, si tanta operum vires commenta negarint,
Externis tamen aptus erit nunc voce poetis,
Nunc tacito gestu; referetque affectibus ora,
Et sua dicendo faciet; solusque per omnes
Ibit personas, et turbam reddet in uno:
Aut magnos heroas aget, scenisque togatus
Omnis fortunae vultum per membra reducet,
Aequabitque choros gestu, cogetque videre
Praesentem Troiam, Priamumque ante ora cadentem.
Nunc Aquilae sidus referam, quae parte sinistra
Rorantis iuvenis, quem terris sustulit ipse,
Fertur, et extentis praedam circumvolat alis.
Fulmina missa refert, et coelo militat ales,
Bis sextamque notat partem fluvialis Aquari.
Illius in terris orientis tempore natus
Ad spolia et partas surget vel caede rapinas,
Quumque hominum deerint strages, dabit ille ferarum.
Nec pacem a bello, civem discernet ab hoste.
Ipse sibi lex est; et, qua fert cumque voluntas,
Praecipitat vires: laus est contendere cuncta.
Et si forte bonis accesserit impetus ausis,
Improbitas fiet virtus, et condere bella,
Et patriam poterit magnis ornare triumphis.
Et quia non tractat volucris, sed suggerit, arma,
Immissosque refert ignes, et fulmina reddit;
Regis erit magnive ducis per bella minister,
Ingentesque suis praestabit viribus usus.
At quum Cassiope, bis denis partibus actis,
Aequorei iuvenis dextra de parte resurgit,
Artifices auri faciet; qui mille figuris
Vertere opus possint, tenuique acquirere dotes
Materiae, et lapidum vivos miscere colores.
Hinc augusta nitent sacratis munera templis,
Aurea Phoebeis certantia lumina flammis,
Gemmarumque iubar, radiantes lucibus ignes.
Hinc Pompeia manent veteris monimenta triumphi
Et Mithridateos vultus induta tropaea.
*Et quod erat regnum, pelagus fuit: una malorum
*Non exstincta lues, semperque recentia flammis.
Hinc lenocinium formae, cultusque repertus
Corporis, atque auro quaesita est gratia frontis,
Perque caput ducti lapides, per colla, manusque,
Et pedibus niveis fulserunt aurea vincla.
Quid potius matrona velit tractare creatos,
Quam factum revocare suos quod possit ad usus!
Ac ne materies tali sub munere desit,
Quaerere sub terris aurum, furtoque latentem
Naturam eruere omnem, orbemque invertere praedae
Imperat, et glebas inter deprendere gazam,
Invitamque novo tandem producere coelo.
Ille etiam fulvas avidus numerabit arenas,
Perfundetque novo stillantia litora ponto,
Parvaque ramentis faciet momenta minutis.
*Protulit, ut legeret census spumantis in aurum,
*Et perlucentes cuperet prensare lapillos.
Vorticibus mediis oculos immittet avaros,
Et coquet argenti glebas, venamque latentem
Eruet, et silicem rivo saliente liquabit.

432 *Corpora qui mergunt.* Alt. B. e cod. 436 *Pars* ex diverso *studet et* codd. Plur. *Par* est Scaligeri; rel. e cod. B. Sunt natatores et urinatores, quor. studia etsi diversa, idem tamen fundamentum habent. 437 *atque* e codd. Em. B. 438 *Ad numeros* codd. Em. Reines. Alt. tamen retinuit Scal. et correx. *ille* (Delphin.) *efet.* 440 *delatus* Scal. Alt. vind. B. 441 *Huc* iacet B. e cod. 442 *Membrave* id. e codd. 443 *Tollitur et,* Tollitur ut cod. et Reg. 444 *suos — motus* iid. Deinde *natantia* codd. Em. Scal. 457 *aget,* id *credes* — imag. *veri* Scal. qui versum ab hoc loco putab. esse alienum. Rectum restituit B. Paedagogus agit dominum et credit, se revera dominum et domini (minoris) esse, imagine iuris, ad tempus sibi commissi, superbiens. Sic fere Gronov. 461 *vivi bustum* ... B. 463 sine *luce* id. 465 *Quin et* Medeae id. 467 *tractosque* ex ign. Reines. c. *iunctosque in currib. angues* B. Vectos St. interpretatur provectos. 468 in *carmine* codd. Em. Huet. Sic B. 469 *cefens* un. *gestus* rel. codd. et vulg. Em. B. 476 *cursusq.* sacrav. codd. Em. Scal. 479 Nunc *saturo.* Alt. B. e cod. Et sic etiam Lipsiensis. ... in *unam.* Alt. Scal. e cod. 482 *togatus* puncto addito. Alt. St. e cod. B. spur. 483 *Omnes — vultus* Ror. inv. Aquari. 493 *Cuique* codd. Em. Scal. *dederit* strages codd. Em. Barth. B. spur. 497 *At* si B. 499 Et magnis patriam poterit orn. codd. unde B. poterit *decorare.* Alt. St. e cod. 507 *carnique* acquirere codd. unde Markl. c. *caraeque* (vitae); *caraeque* Scal. Sic B. Nostr. Reg. Post 509 ante B. legebatur 513. 510 *culmina* B. 511 Gemmarum *Iuli* vulg. In codd. vocabulum corrupt. Quum tamen unus offeret *iub*, B. recte dedisse videtur, quod etiam ipsi exhibuimus. 514 sq. Scal. pro desperatis habet, B. spur. Is tamen sic emendare tentavit: *Cui*, quod erat rel. — semperque *recentior annis.* 520 sq. Quid potius Cassiope, ipsa matrona, tractare velit suo sidere creatos, quam quod suos ad usus, ad lenocinia formae, revocare possit? B. 524 *omnem* intulit Scal. 528 *stellantia* Scal. Alt. vind. B. Novo ponto perfundet litora, adhuc vetere stillantia. Id. 529 *Magnaque* B. 530 sq. aut non suo loco leguntur, aut versus ante eos excidit. Spur c. B. habere nolim. 530 e cod. St. notat Pertulit.

Aut facti mercator erit per utrumque metalli,
Alterum et alterius semper mutabit ad usus.
Talia Cassiope nascentum pectora finget.
Andromedae sequitur sidus, quae, Piscibus ortis
Bis sex in partes, coelo venit aurea dextro.
Hanc quondam poenae dirorum culpa parentum
Prodidit, infestus totis quum finibus omnis
Incubuit pontus, timuit quum naufraga tellus.
Proposita est merces, vesano dedere ponto
Andromedan, teneros ut bellua manderet artus.
Hic Hymenaeus erat: solataque publica damna
Privatis lacrimis ornatur victima poenae,
Induiturque sinus non haec ad vota paratos,
Virginis et vivae rapitur sine funere funus.
Ac simul infesti ventum est ad litora ponti,
Mollia per duras panduntur brachia cautes;
Adstrinxere pedes scopulis, iniectaque vincla,
Et cruce virginea moritura puella pependit.
Servatur tamen in poena cultusque pudorque:
Supplicia ipsa decent: nivea cervice reclinis
Molliter ipsa, suae custos est ipsa figurae.
Defluxere sinus humeris, fugitque lacertos
Vestis, et effusi scapulis lusere capilli.
Te circum Alcyones pennis planxere volantes,
Fleveruntque tuos miserando carmine casus,
Et tibi contextas umbram fecere per alas.
Ad tua sustinuit fluctus spectacula pontus,
Assuetasque sibi desiit perfundere ripas.
Extulit et liquido Nereis ab aequore vultum,
Et casus miserata tuos roravit et undas.
Ipsa levi flatu refovens pendentia membra
Aura per extremas resonavit flebile rupes.
Tandem Gorgonei victorem Persea monstri
Felix illa dies redeuntem ad litora duxit.
Isque, ubi pendentem vidit de rupe puellam,
Diriguit, facie quem non stupefecerat hostis:
Vixque manu spolium tenuit; victorque Medusae
Victus in Andromeda est. Iam cautibus invidet ipsis,
Felicesque vocat, teneant quae membra, catenas.
At postquam poenae causam cognovit ab ipsa,
Destinat in thalamos per bellum vadere ponti,
Altera si Gorgo veniat, non territus ire.
Concitat aerios cursus, flentesque parentes
Promissu vitae recreat, pactusque maritum
Ad litus remeat. Gravidus iam surgere pontus
Coeperat, et longo fugiebant agmine fluctus
Impellentis onus monstri: caput eminet undas
Scindentis, pelagusque movet; circumsonat aequor
Dentibus, inque ipso rapidum mare navigat ore.
Hinc vasti turgent immensis torquibus orbes,
Tergaque consumunt pelagus; sonat undique Syrtis,
Atque ipsi metuunt montes, scopulique ruentem.
Infelix virgo, quamvis sub vindice tanto,
Quae tua tunc fuerat facies? quam fugit in auras
Spiritus? ut toto caruerunt sanguine membra?
Quum tua fata cavis e rupibus ipsa videres,
Adnantemque tibi poenam, pelagusque ferentem,
Quantula praeda maris? sed pennis subvolat alte
Perseus, et coelo pendens iaculatur in hostem,
Gorgoneo tinctum defigens sanguine ferrum.
Illa subit contra assurgens conversaque frontem
Erigit, et tortis innitens orbibus alte
Emicat, ac toto sublimis corpore fertur.
Sed quantum illa subit, semet iaculata profundo,
In tantum revolat, laxumque per aethera ludit
Perseus, et ceti subeuntis verberat ora.
Nec cedit tamen illa viro, sed saevit in auras
Morsibus, et vani crepitant sine vulnere dentes.
Efflat et in coelum pelagus, mergitque volantem
Sanguineis undis, pontumque extollit in astra.
Spectabat pugnam pugnandi causa puella;
Iamque oblita sui, metuit pro vindice tali
Suspirans, animoque magis quam corpore pendet.
Tandem confossis subsedit bellua membris,
Plena maris, summas iterumque renavit ad undas,
Et magnum vasto contexit corpore pontum,
Tunc quoque terribilis, nec virginis ore videnda.
Perfudit liquido Perseus in marmore corpus,
Maior et ex undis ad cautes provolat altas,
Solvitque haerentem vinclis de rupe puellam,
Desponsam pugna, nupturam dote mariti.
Hic dedit Andromedae coelum, stellisque sacravit,
Mercedem tanti belli, quo concidit ipsa
Gorgone non levius monstrum, pelagusque levavit.
Quisquis in Andromedae surgentis tempora ponto
Nascitur immitis veniet, poenaeque minister,
Carceris et duri custos, quo stante superbae
Prostratae iaceant miserorum in limine matres,
Pernoctesque patres cupiant extrema suorum
Oscula, et in proprias animam transferre medullas:
Carnificisque venit mortem vendentis imago,
Accensisque rogis, et stricta saepe securi.
Supplicium vectigal erit; qui denique possit
Pendentem e scopulis ipsam spectare puellam:
Vinctorum dominus, sociusque in parte catenae
Interdum poenis innoxia corpora servat.
Piscibus exortis, quum pars vicesima prima
Signabit terrae limen, fulgebit et orbi;
Aerius nascetur Equus coeloque volabit,
Velocesque dabit sub tali tempore partus,
Come per officium vigilantia membra ferentes.
Hic glomerabit equo gyros, dorsoque superbus
Ardua bella geret rector cum milite mixtus.

535 *Et* facti. Alt. vind. B. 536 *in* usus. Alt. B e codd. 537 *fingit*. Alt. B. e codd. 541 quum *viribus*. Alt. Scal. e cod. 542 timuit *naufragia* tell. codd. Em. Scal tim. *Maurusia* tell. B. 545 sq. *solaque in* publ. d. *Pro natis — poena*. Sic Scal. Alt. B. partim e codd. 547 *in* vota. Alt. B. e codd. 549 *At* simul. Alt. vind. B. 551 B. spur. 553 *vultusque* codd. Em. B. 555 est *sola*, quod e glossemate esse videri debet. Alt. B. e codd. 557 scapulis *haesere* codd. *scopulis* haes. Scal. Nostr. B. 562 desiit bisyll. 563 *vultus* B. e cod. 564 roravit undas, lacrimis suis. 570 *facies* B. Mutata interpunctione, quae ante ipsum erat post *facie*, non opus erat nom. Hostis, Medusa. 578 maritum, se. In al. codd. pactusq. *Hymenaeum*. 581 *unda* Reg. probante St. 582 *Scandentis*; deinde *vomit* B. Quum in cod. sit *movit*, secunda istar. em. fortasse adoptanda. 584 *vastis urgent immensi* Scal. Partim e cod. *surgunt*, quum in codd. esset *surgent*, B. 585 undique *Phorcis* Is. Voss. c. 592 *plausis hic subvolat alis*, propter discrepantes quosdam alior. codd. ductus, B. 593 *sic fertur* B. 595 contra, *versamq. a gurgite* frontem B. partim e codd. 598 subit *semper* codd. quod reliquissem, nisi audacius videretur, *iaculata* pro *iaculata se* accipere: nostr. Gronov. subit, *seque eiaculata* profundo *est* B. 599 *Is* tant. B. Sq. enim spur. habet. 609 *summasque iterum remeavit* B. e cod. 612 *Perfundit* id. e cod. 613 *pervolat* codd. Em. B. 615 dos mariti, vita servata. 617 *condidit* codd. Em. B. 019 *tempore*. Alt. vind. B. 021 *superbo* B. 025 *ducentis* (sic Scal.), *vincentis*. *vindentis* codd. Em. B. confirmante eius c. versu 627. 626 *Accensosque rogos* et *tinctas caede secures* B. Venit sub Andromedae sidere imago, i. e. spectaculum terribile, persona Carnificis, accensis rogis (abl. cons.) et saepe in poenam stricta securi. 627 venit denique, qui rel. 627 *posset* B. e codd. duob. 629 et 630 id. transposuit. Eadem catena et custodia et miles (in poenam custoditus) vincti ibant. Scal. 632 *Signatum* terrae *lumen* fulgebit et orbi cod. ap. St. *Signator* terrae lum. vulg. ut videtur. Sic quidem Scal. *signator* neutro genere accipiens. Nostr. B. e codd. concinnavit. Signab. terrae lim. stringet lineam horizontal. Id. 635 *Omne* per off. (hoc e cod.) vig. *cerda* B.

Illis in ponto, iucundum est quaerere pontum,
Corporaque immergunt undis, ipsumque sub antris
Nerea, et aequoreas conantur visere lymphas;
Exportantque maris praedas, et rapta profundo
Naufragia, atque imas avidi scrutantur arenas.
Par ex diverso studium sociatur utrumque
In genus, aque uno digestum semine surgit.
Adnumeres etiam illa licet cognata per artem
Corpora, quae valido saliunt excussa petauro,
Alternosque cient motus: delatus et ille
Nunc iacet, atque huius casu suspenditur ille.
Membraque, per flammas orbesque emissa flagrantes,
Molliter ut liquidis per humum ponuntur in undis.
Delphinumque suo per inane imitantia motu
Et viduata volant pennis, et in aere ludunt.
At si deficient artes, remanebit in illis
Materies tamen apta: dabit natura vigorem,
Atque alacres cursus, campoque volantia membra.
Sed regione means Cepheus humentis Aquari
Non dabit in lusum mores: facit ora severa;
Frontes ac vultus componit pondere mentis.
Pascentur curis, veterumque exempla revolvent
Semper, et antiqui laudabunt verba Catonis,
Tutorisve supercilium, patruive rigorem.
Componet teneros etiam qui nutriat annos,
Et dominum dominus praetextae lege sequatur,
Quodque agit, id credat, stupefactus imagine iuris.
Quin etiam tragico praestabunt verba cothurno,
Cuius erit quanquam in chartis stilus ipse cruentus.
Nec minus et scelerum facie, rerumque tumultu
Gaudebunt: atri luctum memorare sepulchri,
Ructantemque patrem natos, Solemque reversum,
Et caecum sine Sole diem: Thebana iuvabit
Dicere bella uteri, mixtumque in fratre parentem:
Quaerere Medeae natos, fratremque, patremque:
Hinc vestes, flammas illinc pro munere missas,
Aeriamque fugam, vectosque ex ignibus annos.
Mille alias rerum species in carmina ducent.
Forsitan ipse etiam Cepheus referetur in actus.
At si quis studio scribendi mitior ibit,
Comica componet laetis spectacula ludis.
Ardentes iuvenes, raptasque in amore puellas,
Elusosque senes, agilesque per omnia servos,
Quis in cuncta suam produxit saecula vitam
Doctor in urbe sua linguae sub flore Menander,
Qui vitae ostendit vitam, chartisque sacravit.
Et, si tanta operum vires commenta negarint,
Externis tamen aptus erit nunc voce poetis,
Nunc tacito gestu; referetque affectibus ora,
Et sua dicendo faciet; solusque per omnes
Ibit personas, et turbam reddet in uno:
Aut magnos heroas aget, scenisque togatus
Omnis fortunae vultum per membra reducet,
Aequabitque choros gestu, cogetque videre
Praesentem Troiam, Priamumque ante ora cadentem.
Nunc Aquilae sidus referam, quae parte sinistra
Rorantis iuvenis, quem terris sustulit ipse,
Fertur, et extentis praedam circumvolat alis.
Fulmina missa refert, et coelo militat ales,
Bis sextamque notat partem fluvialis Aquari.
Illius in terris orientis tempore natus
Ad spolia et partas surget vel caede rapinas,
Quumque hominum deerint strages, dabit ille ferarum:
Nec pacem a bello, civem discernet ab hoste.
Ipse sibi lex est; et, qua fert cumque voluntas,
Praecipitat vires: laus est contendere cuncta.
Et si forte bonis accesserit impetus ausis,
Improbitas fiet virtus, et condere bella,
Et patriam poterit magnis ornare triumphis.
Et quia non tractat volucris, sed suggerit, arma,
Immissosque refert ignes, et fulmina reddit;
Regis erit magnive ducis per bella minister,
Ingentesque suis praestabit viribus usus.
At quum Cassiope, bis denis partibus actis,
Aequorei iuvenis dextra de parte resurgit,
Artifices auri faciet; qui mille figuris
Vertere opus possint, tenuique acquirere dotem
Materiae, et lapidum vivos miscere colores.
Hinc augusta nitent sacratis munera templis,
Aurea Phoebeis certantia lumina flammis,
Gemmarumque iubar, radiantes lucibus ignes.
Hinc Pompeia manent veteris monimenta triumphi,
Et Mithridateos vultus induta tropaea.
*Et quod erat regnum, pelagus fuit: una malorum
*Non exstincta lues, semperque recentia flammis.
Hinc lenocinium formae, cultusque repertus
Corporis, atque auro quaesita est gratia frontis,
Perque caput ducti lapides, per colla, manusque,
Et pedibus niveis fulserunt aurea vincla.
Quid potius matrona velit tractare creatos,
Quam factum revocare suos quod possit ad usus?
Ac ne materies tali sub munere desit,
Quaerere sub terris aurum, furtoque latentem
Naturam eruere omnem, orbemque invertere praedae
Imperat, et glebas inter deprendere gazam,
Invitamque novo tandem producere coelo.
Ille etiam fulvas avidus numerabit arenas,
Perfundetque novo stillantia litora ponto,
Parvaque ramentis faciet momenta minutis.
*Protulit, ut legeret census spumantis in aurum,
*Et perlucentes cuperet prensare lapillos.
Vorticibus mediis oculos immittet avaros,
Et coquet argenti glebas, venamque latentem
Eruet, et silicem rivo saliente liquabit.

432 *Corpora qui mergunt*. Alt. B. e cod. 436 *Pars* ex diverso *studet et* codd. Plur. *Par* est Scaligeri; rel. a cod. B. Sunt natatores et urinatores, quor. studia etsi diversa, idem tamen fundamentum habent. 437 *atque uno* codd. Em. B. 438 *Ad numeros* codd. Em. Reines. Alt. tamen retinuit Scal. et correx. *ille* (Delphin.) *cfet*. 440 *elatus* Scal. Alt. vind. B. 441 *Huc* iacet B. e cod. 442 *Membrave* id. e codd. 443 *Tollitur et*, Tollitur *ut* cod. et Reg. 444 *suos* — *motus* iid. Deinde *natantia* codd. Em. Scal. 457 *aget*, id *credes* — imag. *veri* Scal. qui versum ab hoc loco putab. esse alienum. Rectum restituit B. Paedagogus agit dominum et credit, se revera dominum sui domini (minoris) esse, imagine iuris, ad tempus sibi commissi, superbiens. Sic fere Gronov. 461 *vivi bustum* mem. B. 463 sine *luce* id. 465 *Quin et* Medeae id. 467 *tractosque* ex ign. Reines. c. *iunctosque in currib. angues* B. Vectos St. interpretatur provectos. 468 in *carmine* codd. Em. Huet. Sic B. 469 *refens* un. *gestus* rel. codd. et vulg. Em. B. 476 *cursusq*. sacrav. codd. Em. Scal. 479 Nunc *saturo*. Alt. B. e cod. Et sic etiam Lipsiensis. 481 in *unam*. Alt. Scal. e cod. 482 *togatas* puncto addito. Alt. St. e cod. B. spur. 483 *Omnes* — *vultus* Ror. inv. Aquarii. 493 *Cuique* codd. Em. Scal. *dederit* strages codd. Em. Barth. B. spur. 497 *At* si B. 499 Et magnis patriam poterit orn. codd. unde B. poterit *decorare*. Alt. St. e cod. 507 *carnique* acquirere codd. unde Markl. c. *carnisque* (vitae); *caraeque* Scal. Sic B. Nostr. Reg. Post 509 ante B. legebatur 513. 510 *culmina* B. 511 Gemmarumq. *Iuli* vulg. In codd. vocabulum corrupt. Quum tamen unus offeret *iub*, B. recte dedisse videtur, quod etiam ipsi exhibuimus. 514 sq. Scal. pro desperatis habet, B. spur. Is tamen sic emendare tentavit: *Cui*, quod erat rel. — semperque *recentior annis*. 520 sq. Quid potius Cassiope, ipsa matrona, tractare velit suo sidere creatos, quam quod suos ad usus, ad lenocinia formae, revocare possit? B. 524 *omnem* intulit Scal. 528 *stellantia* Scal. Alt. vind. B. Novo ponto perfundet litora, adhuc vetere stillantia. Id. 529 *Magnaque* B. 530 sq. aut non suo loco leguntur, aut versus ante eos excidit. Spur c. B. habere nolim. 530 e cod. St. notat *Pertulit*.

Aut facti mercator erit per utrumque metalli,
Alterum et alterius semper mutabit ad usus.
Talia Cassiope nascentum pectora finget.
Andromedae sequitur sidus, quae, Piscibus ortis
Bis sex in partes, coelo venit aurea dextro.
Hanc quondam poenae dirorum culpa parentum
Prodidit, infestus totis quum finibus omnis
Incubuit pontus, timuit quum naufraga tellus.
Proposita est merces, vesano dedere ponto
Andromedan, teneros ut bellua manderet artus.
Hic Hymenaeus erat: solataque publica damna
Privatis lacrimis ornatur victima poenae,
Induiturque sinus non haec ad vota paratos,
Virginis et vivae rapitur sine funere funus.
Ac simul infesti ventum est ad litora ponti,
Mollia per duras panduntur brachia cautes;
Adstrinxere pedes scopulis, iniectaque vincla,
Et cruce virginea moritura puella pependit.
Servatur tamen in poena cultusque pudorque:
Supplicia ipsa decent: nivea cervice reclinis
Molliter ipsa, suae custos est ipsa figurae.
Defluxere sinus humeris, fugitque lacertos
Vestis, et effusi scapulis lusere capilli.
Te circum Alcyones pennis planxere volantes,
Fleveruntque tuos miserando carmine casus,
Et tibi contextas umbram fecere per alas.
Ad tua sustinuit fluctus spectacula pontus,
Assuetasque sibi desiit perfundere ripas.
Extulit et liquido Nereis ab aequore vultum,
Et casus miseratu tuos roravit et undas.
Ipsa levi flatu refovens pendentia membra
Aura per extremas resonavit flebile rupes.
Tandem Gorgonei victorem Persea monstri
Felix illa dies redeuntem ad litora duxit.
Isque, ubi pendentem vidit de rupe puellam,
Diriguit, facie quem non stupefecerat hostis:
Vixque manu spolium tenuit; victorque Medusae
Victus in Andromeda est. Iam cautibus invidet ipsis,
Felicesque vocat, teneant quae membra, catenas.
At postquam poenae causam cognovit ab ipsa,
Destinat in thalamos per bellum vadere ponti,
Altera si Gorgo veniat, non territus ire.
Concitat aerios cursus, flentesque parentes
Promissu vitae recreat, pactusque maritum
Ad litus remeat. Gravidus iam surgere pontus
Coeperat, et longo fugiebant agmine fluctus
Impellentis onus monstri: caput eminet undas
Scindentis, pelagusque movet; circumsonat aequor
Dentibus, inque ipso rapidum mare navigat ore.
Hinc vasti turgent immensis torquibus orbes,
Tergaque consumunt pelagus; sonat undique Syrtis,
Atque ipsi metuunt montes, scopulique ruentem.
Infelix virgo, quamvis sub vindice tanto,
Quae tua tunc fuerat facies? quam fugit in auras
Spiritus? ut toto caruerunt sanguine membra?
Quum tua fata cavis e rupibus ipsa videres,
Adnantemque tibi poenam, pelagusque ferentem,
Quantula praeda maris? sed pennis subvolat alte
Perseus, et coelo pendens iaculatur in hostem,
Gorgoneo tinctum defigens sanguine ferrum.
Illa subit contra assurgens conversaque frontem
Erigit, et tortis innitens orbibus alte
Emicat, ac toto sublimis corpore fertur.
Sed quantum illa subit, semet iaculata profundo,
In tantum revolat, laxumque per aethera ludit
Perseus, et ceti subeuntis verberat ora.
Nec cedit tamen illa viro, sed saevit in auras
Morsibus, et vani crepitant sine vulnere dentes.
Efflat et in coelum pelagus, mergitque volantem
Sanguineis undis, pontumque extollit in astra.
Spectabat pugnam pugnandi causa puella;
Iamque oblita sui, metuit pro vindice tali
Suspirans, animoque magis quam corpore pendet.
Tandem confossis subsedit bellua membris,
Plena maris, summas iterumque renavit ad undas,
Et magnum vasto contexit corpore pontum,
Tunc quoque terribilis, nec virginis ore videnda.
Perfudit liquido Perseus in marmore corpus,
Maior et ex undis ad cautes provolat altas,
Solvitque haerentem vinclis de rupe puellam,
Desponsam pugna, nupturam dote mariti.
Hic dedit Andromedae coelum, stellisque sacravit,
Mercedem tanti belli, quo concidit ipsa
Gorgone non levius monstrum, pelagusque levavit.
Quisquis in Andromedae surgentis tempora ponto
Nascitur immitis veniet, poenaeque minister,
Carceris et duri custos, quo stante superbae
Prostratae iaceant miserorum in limine matres,
Pernoctesque patres cupiant extrema suorum
Oscula, et in proprias animam transferre medullas:
Carnificisque venit mortem vendentis imago,
Accensisque rogis, et stricta saepe securi.
Supplicium vectigal erit; qui denique possit
Pendentem e scopulis ipsam spectare puellam:
Vinctorum dominus, sociusque in parte catenae
Interdum poenis innoxia corpora servat.
Piscibus exortis, quum pars vicesima prima
Signabit terrae limen, fulgebit et orbi;
Aerius nascetur Equus coeloque volabit,
Velocesque dabit sub tali tempore partus,
Come per officium vigilantia membra ferentes.
Hic glomerabit equo gyros, dorsoque superbus
Ardua bella geret rector cum milite mixtus.

535 *Et facti*. Alt. vind. B. 536 *in usus*. Alt. B e codd. 537 *fingit*. Alt. B. e codd. 541 quum *viribus*. Alt. Scal. e cod. 542 timuit *naufragia* tell. codd. Em. Scal tim. *Maurusia* tell. B. 545 sq. *solaque in* publ. d. *Pro natis — poena*. Sic Scal. Alt. B. partim e codd. 547 *in* vota. Alt. B. e codd. 549 *At* simul. Alt. vind. B. 551 B. spur. 553 *vultusque* codd. Em. B. 555 est *sola*, quod e glossemate esse videri debet. Alt. B. e codd. 557 scapulis *haesere* codd. *scopulis* haes. Scal. Nostr. B. 562 desiit bisyll. 563 *vultus* B. e cod. 564 roravit undas, lacrimis suis. 570 *facies* B. Mutata interpunctione, quae ante ipsum erat post *facie*, non opus erat nom. Hostis, Medusa. 578 maritum, se. In al. codd. pactusq. *Hymenaeum*. 581 *unda* Reg. probante St. 582 *Scandentis*; deinde *vomit* B. Quum in cod. sit *movit*, secunda istar. em. fortasse adoptanda. 584 *vastis urgent immensi* Scal. Partim e cod. *surgunt*, quum in codd. esset *surgent*, B. 585 undique *Phorcis* Is. Voss. c. 592 *plausis hic subvolat alis*, propter discrepantes quosdam allor. codd. ductus, B. 593 *sic fertur* B. 595 contra, *versamq. a gurgite* frontem B. partim e codd. 598 subit *semper* codd. quod reliquissem, nisi audacius videretur, *iaculata* pro *iaculata se* accipere: nostr. Gronov. subit, *seque eiaculata* profundo *est* B. 599 *Is* tant. B. Sq. enim spur. habet. 609 *summasque iterum remeavit* B. e cod. 612 *Perfundit* id. e cod. 613 *pervolat* codd. Em. B. 615 dos mariti, vita servata. 617 *condidit* codd. Em. B. 619 *tempore*. Alt. vind. B. 621 *superbo* B. 625 *ducentis* (sic Scal.), *vincentis*. *vindentis* codd. Em. B. confirmante eius e. versu 627. 626 *Accensosque rogos* et *tinctas caede secures* B. Venit sub Andromedae sidere imago, i. e. spectaculum terribile, persona Carnificis, accensis rogis (abl. cons.) et saepe in poenam stricta securi. 627 venit denique, qui rel. 627 *posset* B. e codd. duob. 629 et 630 id. transposuit. Eadem catena et custodia et miles (in poenam custoditus) vincti ibant. Scal. 632 *Signatum* terrae *lumen* fulgebit et orbi cod. ap. St. *Signator* terrae lum. vulg. ut videtur. Sic quidem Scal. *signator* neutro genere accipiens. Nostr. B. e codd. concinnavit. Signab. terrae lim. stringet lineam horizontal. Id. 635 *Omne* per off. (hoc e cod.) vig. *corda* B.

Hunc studio fraudare fidem poterisque videro
Mentiri passus, et campum tollere cursu.
*Quamvis extremo citius revolaverit orbe
Nuntius extremum vel bis penetraverit orbem.
Vilibus ille etiam sanabit vulnera sucis
Quadrupedum, et medicas artes in membra ferarum
Noverit, humanos et quae nascentur ad usus.
Nixa genu species, et Graio nomine dicta
Engonasi (ignota facies sub origine constat),
Dextra per extremos attollit lumina Pisces.
Hinc fuga nascentum, dolus, insidiaeque creantur,
Grassatorque venit media metuendus in urbe.
Et si forte aliquas animo consurget in artes,
In praerupta dabit studium, vincetque periclo
Ingenium, aut tenues ausus sine limite gressus
Certa per extentos ponet vestigia funes;
Et coeli meditatus iter vestigia perdet
Paene sua et pendens populum suspendet ab ipso.
Laeva sub extremis consurgunt sidera Ceti
Piscibus, Andromedam ponto coeloque sequentis.
Hoc trahit in pelagi caedes, et vulnera natos
Squamigeri gregis: extentis laqueare profundum
Retibus, et pontum vinclis artare furentem;
Et velut in laxo securas aequore phocas
Carceribus claudunt raris, et compede nectunt,
Incautosque trahunt macularum lumine thynnos.
Nec cepisse sat est: luctantur corpora nodis,
Exspectantque novas acies, ferroque necantur,
Inficiturque suo permixtus sanguine pontus
Totus quum toto lacuerunt litore praedae,
Altera fit caedis caedes: scinduntur in artus,
Corpore et ex uno varius describitur usus.
Illa datis melior sucis pars, illa retentis.
Hinc sanies pretiosa fluit, floremque cruoris
Evomit, et mixto gustum sale temperat oris.
Illa putris turba est; strages confunditur omnis,
Permiscetque suas alterna in damna figuras,
Communemque cibis usum, sucumque ministrat.
Aut quum caeruleo stetit ipsa simillima ponto
Squamigerum nubes, turbaque immobilis haeret,
Excipitur vasta circumvallata sagena,
Ingentesque lacus et Bacchi dolia complet,
Humoresque vomit socia per mutua dote,
Et fluit in liquidas tabes resoluta medullas.
Quin etiam magnas poterunt celebrare salinas,
Et pontum coquere, et ponti secernere virus,
Quum solidum certo distendunt margine campum,
Appellantque suo deductum ex aequore fluctum,
Claudendoque negant; tum demum suscipit undas
Area, tum pontus per Solem humore nitescit.
Congeritur siccum pelagus, mensisque profundi
Canities emota maris; spumaeque rigentis
Ingentes faciunt tumulos, pelagique venenum,
Quodque erat usus aquae suco corruptus amaro,
Vitali sale permutant, redduntque salubrem.
At revoluta polo quum pronis vultibus Arctos
Ad sua perpetuos revocat vestigia passus,
Nunquam tincta vadis, sed semper flexilis orbe;
Ac Cynosura minor quum prima luce resurgit,
Et pariter vastusve Leo, vel Scorpios acer
Nocte sub extrema permittunt iura diei:
Non inimica ferae tali sub tempore natis
Ora ferent, placidasque regent commercia gentes.
Ille manu vastos poterit frenare leones,
Et palpare lupos, pantheris ludere captis,
Nec fugiet validas cognati sideris ursas,
Inque artes hominum, perversaque munera ducet.
Ille elephanta premet dorso, stimulisque movebit,
Turpiter in tanto scandentem pondere funes.
Ille tigrim rabie solvet, pacique domabit;
Quaeque alia infestant silvis animalia terras,
Iunget amicitia secum, catulosque sagaces.
* * * *
Tertia Pleiadas dotavit forma sorores,
Femineum rubro vultum suffusa pyropo,
Invenitque parem sub te, Cynosura, colorem,
Et quos Delphinus iaculatur quatuor ignes,
Deltotonque tribus facibus, similique nitentem|
Luce Aquilam, et flexos per lubrica terga Dracones.
Tum quartum quintumque genus discernitur omni
E numero, summamque gradus disiungit utramque.
Maxima pars numero censu concluditur imo,
Quae neque per cunctas noctes, neque tempore in omni
Resplendent, alto coeli submota profundo:
Sed quum clara suos avertit Delia cursus,
Quumque vaga est illa et terris sua lumina condit,
Mersit et ardentes Orion aureus ignes,
Signaque transgressus mutat per tempora Phoebus;
Effulget tenebris, et nocte accenditur atra.
Tunc conferta licet coeli fulgentia templa
Cernere seminibus densis, totumque micare
Stipatum stellis mundum; nec cedere summam
Floribus, aut siccae curvum per litus arenae:

638 *Nunc* (hoc e codd.) *stadio* Scal. *Hic stadium* fraudare *fide* B. partim e codd. Deinde uterque e codd. *poteritque videri*. 639 *Mentitus* B. e cod. Deinde vulg. et *campo* tollere *cursum*. Alt. B. e codd. 640 B. spur. Duo versus, ut leguntur, difficiles sunt explicatu. 641 *velox* pen. B. 643 *herbas* in membra *feror*. B. 646 *Et comes*, *Et genus*, alia codd. Em. Scal. Deinde *inguicola vides* et alia monstra codd. Aliis coniecturis praetuli Bentleianam. 650 *animis exsurget* B. partim e codd. 651 *vendetque* id. e cod. 652 *ac* tenues id. e codd. 653 *ponit*. Alt. Reg. et B. 654 *At* coeli B. Deinde Stoeberi libri, ipso probante, *pendet*, a pendo. 655 *Et peneva et pendens porulum suspendet ab ipsa* et alia monstra codd. Em. post Scal. B. Ab ipso, se. 658 *Hic* trahit B. Hoc, sidus. 660 *armare sequentem*. Alt. B. et verbum quid. e c. Scal. participium e codd. 663 *vimine* vulg. Nonnulli codd. *numine*, *nomine*. Em. B. 664 *rumpere nodos* B. 666 sq. pontus. *Tunc quoque*, quum toto B. 669 *Corpora*, et ex. Alt. vind. B. 676 *At* quum. Alt. vind. B. 680 *Humorisque*. Sic id. Deinde *volet* codd. *vomet* Scal. *socias* per mutua *dotes* B. Is praesens *vomit* recte videtur exhibuisse. *Humoresque volet* tuetur St. et de vino interpretatur. 681 *liquidam tabem — medulla* B. *Tabes fluit resoluta in liquidas medullas* pro *medulla resoluta in liquidam tabem* non ex vulgari dictum usu, defendi tamen potest. 685 *Ad bellumq.* codd. Em. Scal. 686 *auras* B. 687 *ponto* nonnulli codd. unde B. *posita*. 688 *mensisque* B. e codd. Mersa maris mira res; sed non magis hic mirae mensae. 689 *sed nota* codd. Em Scal. *seposta* B. 690 *cumulos* B. 691 *Quod erit* cod. unde *Quo perit* B. 692 *salubre* id. 693 *primis* vultib. codd. Em. B. 696 *Aut* Cynos. B. e codd. 697 *tum* Scorpios. Alt. vind. B. 699 sq. *natus* Ora *feret*, *placidas reget in comm.* Scal. Alt. vind. B. 704 et 705 B. transposuit. In priori id. *munia*, in altero *monebit*. 706 *cedentem* pondere *cunctis* codd. *punctis* St. c. Fortasse audacius egi, quum B. palmariam profecto et elegantissimam em. admisi; sed vulgatam ineptam esse quis negabit? Post 709 magnus versuum numerus deperditus. Desunt ortus Anguis, qui medias Arctos interpositus est, ac Cynosura. Demonstrat deinde Scal. e Firmico Materno, perpetuo nostri compilatore, Manilium inter alia exposuisse de diversa magnitudine stellar. in singulis signis. De tertiae magnitudinis stellis in iis versib. agitur, qui ab 710 inde sequuntur. *Pleiades dotabit*. Sic Scal. Alt. B. e codd. 711 *Caeruleum* B. 715 flexos *artus* per lubrica terga. Flexos *Pisces* Reg. Alt. B. e cod. Est Anguis ille inter duas Ursas et alter Ophiuchi. 717 *summaque* gradus *qui iungitur Angue* codd. Em. B. 718 Max. *per minimos* censu codd. Em. B. concluditur *uno* cod. et Reg. 721 *currus* B. 722 *vagae stellae — condunt* (hoc e cod.) B. 727 *luminibus* id. e cod. Deinde vulg. *totisque*, unde Scal. 729 praeposuit versui 728. Alt. B. e cod. 728 *Nec spatium stellis mundo*, *nec cedere summa* vel *summam* codd. Em. B. quem sequor, nisi quod is *summa* (abl.) retinuit.

Sed quot eant semper nascentes aequore fluctus,
Quot delapsa cadant foliorum millia silvis,
Amplius hoc ignes numero volitare per orbem.
Utque per ingentem populus describitur urbem,
Praecipuumque patres retinent, et proximum equester
Ordo locum; populumque equiti, populoque subire
Vulgus iners videas, et iam sine nomine turbam:
Sic etiam in magno quaedam respublica mundo est,
Quam Natura facit, quae coelo condidit urbem.
Sunt stellae procerum similes, sunt proxima primis
Sidera, suntque gradus, atque omnia iura priorum.
Maximus est populus, summo qui culmine fertur,
Cui si pro numero vires Natura dedisset,
Ipse suas aether flammas sufferre nequiret,
Totus et accenso mundus flagraret Olympo.

733 *ingentes* — *orbes* codd. nonnulli, unde B. *urbes*. 736 *etiam* codd. Em. B. 737 quaedam *respondere* mundo vulg. Em. B. *resp.* per compendium scriptum fuisse veri simillime coniiciens. Insuper verbum substantivum unus cod. dativo addit. 738 *Haec* Nat. — *coeli* vulg. contra codd. Alt. B. qui *urbem* pro *orbem*. 740 *iuncta priori* vulg. Alt. B. partim e codd. 741 *minimo* qui *lumine* B.

PHAEDRI

AUGUSTI LIBERTI

FABULARUM AESOPIARUM

LIBER PRIMUS.

PROLOGUS.

Aesopus auctor quam materiam reperit,
Hanc ego polivi versibus senariis.
Duplex libelli dos est: quod risum movet,
Et quod prudenti vitam consilio monet.
Calumniari si quis autem voluerit,
Quod arbores loquantur, non tantum ferae:
Fictis iocari nos meminerit fabulis.

I.

Ad rivum eundem Lupus et Agnus venerant,
Siti compulsi: superior stabat Lupus,
Longeque inferior Agnus: tunc fauce improba
Latro incitatus iurgii causam intulit.
Cur, inquit, turbulentam mihi fecisti aquam
Istam bibenti? Laniger contra timens:
Qui possum, quaeso, facere, quod quereris, Lupe?
A te decurrit ad meos haustus liquor.
Repulsus ille veritatis viribus,
Ante hos sex menses, ait, maledixisti mihi.
Respondit Agnus: Equidem natus non eram.
Pater hercule tuus, inquit, maledixit mihi:
Atque ita correptum lacerat iniusta nece.
Haec propter illos scripta est homines fabula,
Qui fictis causis innocentes opprimunt.

II.

Athenae quum florerent aequis legibus,
Procax libertas civitatem miscuit,
Frenumque solvit pristinum licentia.
Hinc conspiratis factionum partibus,
Arcem tyrannus occupat Pisistratus.
Quum tristem servitutem flerent Attici,
Non quia crudelis ille; sed quoniam grave
Omne insuetis onus, et coepissent queri:
Aesopus talem tunc fabellam retulit.
Ranae, vagantes liberis paludibus,
Clamore magno regem petiere ab Iove,
Qui dissolutos mores vi compesceret.
Pater deorum risit, atque illis dedit
Parvum tigillum, missum quod subito vadis
Motu sonoque terruit pavidum genus.
Hoc mersum limo quum lateret diutius,
Forte una tacite profert e stagno caput,
Et explorato rege cunctas evocat.
Illae, timore posito, certatim adnatant,
Lignumque supra turba petulans insilit:
Quod quum inquinassent omni contumelia,
Alium rogantes regem misere ad Iovem;
Inutilis quoniam esset, qui fuerat datus.
Tum misit illis hydrum, qui dente aspero
Corripere coepit singulas: frustra necem
Fugitant inertes: vocem praecludit metus.
Furtim igitur dant Mercurio mandata ad Iovem,
Afflictis ut succurrat. Tunc contra deus:
Quia noluistis vestrum ferre, inquit, bonum;
Malum perferte. Vos quoque, o cives, ait,
Hoc sustinete, maius ne veniat, malum.

III.

Ne gloriari libeat alienis bonis,
Suoque potius habitu vitam degere,
Aesopus nobis hoc exemplum prodidit.
Tumens inani Graculus superbia,
Pennas, Pavoni quae deciderant, sustulit,
Seque exornavit: deinde contemnens suos
Immiscuit se formoso pavonum gregi.
Illi impudenti pennas eripiunt avi,
Fugantque rostris. Male mulcatus Graculus
Redire maerens coepit ad proprium genus:
A quo repulsus tristem sustinuit notam.
Tum quidam ex illis, quos prius despexerat:
Contentus nostris si fuisses sedibus,
Et, quod Natura dederat, voluisses pati,
Nec illam expertus esses contumeliam,
Nec hanc repulsam tua sentiret calamitas.

IV.

Amittit merito proprium, qui alienum appetit.
Canis per flumen, carnem dum ferret, natans,
Lympharum in speculo vidit simulacrum suum:
Aliamque praedam ab alio ferri putans,
Eripere voluit: verum decepta aviditas,
Et, quem tenebat ore, dimisit cibum,
Nec, quem petebat, potuit adeo attingere.

V.

Nunquam est fidelis cum potente societas:
Testatur haec fabella propositum meum.

Phaedri Fabul. Lib. I, Prol. 4 *prudentis*, quod interpretantur eius, qui sententiam fabular. assequi valet. 6 Quod et arb. Bentl. Fab. I, 3 *fame* imp. id. 5 *fecisti mihi* vulg. omisso *aquam*. 6 *Obstans* bibenti B. 7 *queris* codd. Rm. B. Vulg. *querere*. 10 *male*, ait, *dixisti* mihi ex em. Gudii, quod negabant *ait* pro una syll. esse posse. 11 *Respondet* B. 12 *hercle tum* tuus id. 13 *mactat* ini. id. II, 4 *Hic*. Sic B. 8 insuetis quadrisyll. 14 *vadi*. 16 *Immersus* limo quum *laterent* B 20 *Tignumque* Gud. et Heins. 22 *rogatum* B. III, 2 *suo quin* potius B. e c. Meursii. 7 Formoso se pavon. immiscuit gregi Gud. *Immiscet* se B. Sed Immiscuit trisyll. est. 13 *coetibus* Heins. e. IV, 4 ab alio *cane* B. ab alio *deferri* ed. Bipont. ex em. Marcilii. Certum est versum mancum esse. 7 adeo potuit codd. Transpos. Ursin.

Vacca et Capella, et patiens Ovis iniuriae,
Socii fuere cum Leone in saltibus.
Hi quum cepissent cervum vasti corporis,
Sic est locutus, partibus factis, Leo:
Ego primam tollo, nominor quia Leo;
Secundam, quia sum fortis, tribuetis mihi;
Tum, quia plus valeo, me sequetur tertia;
Malo afficietur, si quis quartam tetigerit.
Sic totam praedam sola improbitas abstulit.

VI.

Vicini furis celebres vidit nuptias
Aesopus, et continuo narrare incipit:
Uxorem quondam Sol quum vellet ducere,
Clamorem Ranae sustulere ad sidera.
Convicio permotus quaerit Iupiter
Causam querelae. Quaedam tum stagni incola:
Nunc, inquit, omnes unus exurit lacus,
Cogitque miseras arida sede emori.
Quidnam futurum est, si crearit liberos?

VII.

Personam tragicam forte Vulpis viderat:
O quanta species, inquit, cerebrum non habet!
Hoc illis dictum est, quibus honorem et gloriam
Fortuna tribuit, sensum communem abstulit.

VIII.

Qui pretium meriti ab improbis desiderat,
Bis peccat: primum, quoniam indignos adiuvat;
Impune abire deinde quia iam non potest.
Os devoratum fauce quum haereret Lupi,
Magno dolore victus, coepit singulos
Illicere pretio, ut illud extraherent malum.
Tandem persuasa est iureiurando Gruis,
Gulaeque credens colli longitudinem,
Periculosam fecit medicinam Lupo.
Pro quo quum pactum flagitaret praemium:
Ingrata es, inquit, ore quae nostro caput
Incolume abstuleris, et mercedem postules.

IX.

Sibi non cavere, et aliis consilium dare,
Stultum esse, paucis ostendamus versibus.
Oppressum ab Aquila, fletus edentem graves,
Leporem obiurgabat Passer: Ubi pernicitas
Nota, inquit, illa est? quid ita cessarunt pedes?
Dum loquitur, ipsum Accipiter necopinum rapit,
Questuque vano clamitantem interficit.
Lepus semianimus mortis in solatio:
Qui modo securus nostra irridebas mala,
Simili querela fata deploras tua.

X.

Quicumque turpi fraude semel innotuit,
Etiamsi verum dicit, amittit fidem.
Hoc attestatur brevis Aesopi fabula.
Lupus arguebat Vulpem furti crimine:
Negabat illa, se esse culpae proximam;
Tum iudex inter illos sedit Simius.
Uterque causam quum perorassent suam,
Dixisse fertur Simius sententiam:
Tu non videris perdidisse, quod petis;
Te credo surripuisse, quod pulchre negas.

XI.

Virtutis expers, verbis iactans gloriam,
Ignotos fallit, notis est derisui.
Venari Asello comite quum vellet Leo,
Contexit illum frutice, et admonuit simul,
Ut insueta voce terreret feras,
Fugientes ipse exciperet. Hic Auritulus
Clamorem subito totis tollit viribus,
Novoque turbat bestias miraculo.
Quae dum paventes exitus notos petunt,
Leonis affliguntur horrendo impetu.
Qui postquam caede fessus est, Asinum evocat,
Iubetque vocem premere. Tunc ille insolens:
Qualis videtur opera tibi vocis meae?
Insignis, inquit, sic, ut nisi nossem tuum
Animum genusque, simili fugissem metu.

XII.

Laudatis utiliora, quae contempseris,
Saepe inveniri, haec exserit narratio.
Ad fontem Cervus, quum bibisset, restitit,
Et in liquore vidit effigiem suam.
Ibi dum ramosa mirans laudat cornua,
Crurumque nimiam tenuitatem vituperat;
Venantum subito vocibus conterritus,
Per campum fugere coepit, et cursu levi
Canes elusit. Silva tum excepit ferum,
In qua retentis impeditus cornibus,
Lacerari coepit morsibus saevis canum.
Tunc moriens vocem hanc edidisse dicitur:
O me infelicem! qui nunc demum intelligo,
Utilia mihi quam fuerint, quae despexeram,
Et, quae laudaram, quantum luctus habuerint.

XIII.

Qui se laudari gaudent verbis subdolis,
Sera dant poenas turpes poenitentia.
Quum de fenestra Corvus raptum caseum
Comesse vellet, celsa residens arbore,
Hunc vidit Vulpis, deinde sic coepit loqui:
O qui tuarum, Corve, pennarum est nitor!
Quantum decoris corpore et vultu geris!
Si vocem haberes, nulla prior ales foret.
At ille stultus, dum vult vocem ostendere,
Emisit ore caseum; quem celeriter
Dolosa Vulpis avidis rapuit dentibus.
Tum demum ingemuit Corvi deceptus stupor.
* * * * *
Hac re probatur, ingenium quantum valet.
Virtute semper praevalet sapientia.

XIV.

Malus quum Sutor, inopia deperditus,
Medicinam ignoto facere coepisset loco,
Et venditaret falso antidotum nomine:
Verbosis acquisivit sibi famam strophis.
Hic quum iaceret morbo confectus gravi
Rex urbis, eius experiendi gratia
Scyphum poposcit: fusa dein simulans aqua

V, 7 *nomine hoc*, quia sum Leo B. nominor *quondam* Cuningh. Quia altera longa est ap. Auson. Professor. 8, 7. 10 *accipietur* B. VI, 1 *ut* furis B. et 2 Aesopus *sic* cont. 3 Solem *velle* ducere. VII, 1 forte *ut*, 2 *habes* B. VIII, 4 *Lupo* id. 10 *A* quo quum id. Deinde *factum*. *facto* codd. Em. Gudius. 11 quae *e* nostro B. IX, 3 *ac* fletus B. 8 solatium mortis est id, quo in ipsa morte levamur, ut non tam acerba sit. Schwabe. X, 5 culpae *huic*, ut 8 *hanc* fertur B. XI, 1 *gloria* B. XII, 2 *testis haec* narratio *est* B. e cod. 14 *Ut illa* mihi *profuerint*. XIII, 2 *Fere* dant poen. *turpi*. Sic B. 9 At ille, dum *etiam* vocem vult. B. 12 quant. ingenium valet codd. Em. Neveletus. 14 Virtute *et*. Videl. librarii duas sententias, aliunde huc illatas, coniungere, in un. praeceptum volebant. Duo versus ab hoc loco alieni, nec tamen Phaedro indigni sunt. B. uncis inclus. XIV, 1 inop. *proterritus* B.

Antidoto miscere illius se toxicum,
Combibere iussit ipsum, posito praemio.
Timore mortis ille tunc confessus est,
Non artis ulla medicae se prudentia,
Verum stupore vulgi factum nobilem.
Rex advocata concione haec edidit:
Quantae putatis esse vos dementiae,
Qui capita vestra non dubitatis credere,
Cui calceandos nemo commisit pedes?
Hoc pertinere vere ad illos dixerim,
Quorum stultitia quaestus impudentiae est.

XV.

In principatu commutando civium
Nil praeter domini nomen mutant pauperes.
Id esse verum, parva haec fabella indicat.
Asellum in prato timidus pascebat Senex.
Is, hostium clamore subito territus,
Suadebat Asino fugere, ne possent capi.
At ille lentus: Quaeso, num binas mihi
Clitellas impositurum victorem putas?
Senex negavit. Ergo quid refert mea,
Cui serviam? clitellas dum portem meas.

XVI.

Fraudator hominem quum vocat sponsum improbum,
Non rem expedire, sed malum dare expetit.
Ovem rogabat Cervus modium tritici,
Lupo sponsore: at illa praemetuens dolum:
Rapere atque abire semper assuevit Lupus;
Tu de conspectu fugere veloci impetu:
Ubi vos requiram, quum dies advenerit?

XVII.

Solent mendaces luere poenas malefici.
Calumniator ab Ove quum peteret Canis,
Quem commendasse panem se contenderet;
Lupus, citatus testis, non unum modo
Debere dixit, verum affirmavit decem.
Ovis, damnata falso testimonio,
Quod non debebat, solvit. Post paucos dies
Ridens iacentem in fovea prospexit Lupum.
Haec, inquit, merces fraudis a superis datur.

XVIII.

Nemo libenter recolit, qui laesit, locum.
Instante partu, mulier, actis mensibus,
Humi iacebat, flebiles gemitus ciens.
Vir est hortatus, corpus lecto reciperet,
Onus naturae melius quo deponeret.
Minime, inquit, illo posse confido loco
Malum finiri, quo conceptum est initio.

XIX.

Habent insidias hominis blanditiae mali:
Quas ut vitemus, versus subiecti monent.
Canis parturiens quum rogasset alteram,
Ut fetum in eius tugurio deponeret,
Facile impetravit: dein reposcenti locum
Preces admovit, tempus exorans breve,
Dum firmiores catulos posset ducere.
Hoc quoque consumpto, flagitare validius
Cubile coepit. Si mihi et turbae meae
Par, inquit, esse potueris, cedam loco.

XX.

Stultum consilium non modo effectu caret,
Sed ad perniciem quoque mortales devocat.
Corium depressum in fluvio viderunt Canes:
Id ut comesse extractum possent facilius,
Aquam coepere ebibere: sed rupti prius
Periere, quam, quod petierant, contingerent.

XXI.

Quicumque amisit dignitatem pristinam,
Ignavis etiam iocus est in casu gravi.
Defectus annis et desertus viribus
Leo quum iaceret, spiritum extremum trahens,
Aper fulmineis ad eum venit dentibus,
Et vindicavit ictu veterem iniuriam:
Infestis Taurus mox confodit cornibus
Hostile corpus. Asinus, ut vidit, ferum
Impune laedi, calcibus frontem extudit.
At ille exspirans: Fortes indigne tuli
Mihi insultare: te, naturae dedecus,
Quod ferre certe cogor, bis videor mori.

XXII.

Mustela, ab Homine prensa, quum instantem necem
Effugere vellet: Parce, quaeso, inquit, mihi,
Quae tibi molestis muribus purgo domum.
Respondit ille: Faceres si causa mea,
Gratum esset, et dedissem veniam supplici.
Nunc quia laboras, ut fruaris reliquiis,
Quas sunt rosuri, simul et ipsos devores,
Noli imputare vanum beneficium mihi.
Atque ita locutus improbam leto dedit.
Hoc in se dictum debent illi agnoscere,
Quorum privata servit utilitas sibi,
Et meritum inane iactant imprudentibus.

XXIII.

Repente liberalis, stultis gratus est;
Verum peritis irritos tendit dolos.
Nocturnus quum fur panem misisset Cani,
Obiecto tentans an cibo possit capi:
Heus, inquit, linguam vis meam praecludere,
Ne latrem pro re domini? multum falleris.
Namque ista subita me iubet benignitas
Vigilare, facias ne mea culpa lucrum.

XXIV.

Inops potentem dum vult imitari, perit.
In prato quondam Rana conspexit Bovem,
Et, tacta invidia tantae magnitudinis,
Rugosam inflavit pellem: tum natos suos
Interrogavit, an Bove esset latior.
Illi negarunt. Rursus intendit cutem
Maiore nisu; et simili quaesivit modo,
Quis maior esset. Illi dixerunt Bovem.
Novissime indignata, dum vult validius
Inflare sese, rupta iacuit corpore.

9 *Bibere* iuss. codd. *Hoc* bibere vulg. *Ebibere* B. e c. Richteri; nostrum Schwabius post Bipont. 13 *addidit* codd. Em. Gronov. 18 stult. ablat. XV, 2 domini *mores* codd. Em. Bongars. 4 in prato *quidam* pasc. B. XVI, 1 sq. Fraudator: *nomen* quum *locat sponsu improbo*, Non — sed *mala videre* exp. et al. corruptelas codd. Em. Burm. XVII, 1 malefici, maleficii. 3 *commodasse*. Sic B. 8 *Ovis* iac. *Videns* iac. codd. Em. Heins. *Forte ut* iac. B. XVIII, 5 Onus *maturum* B. e c. Heinsii. 6 inquit *illa* — confido *hoc* loco id. e cod. XIX, 8 *flagitari ut* val. id. XX, 5 coepere *bibere; coeperunt* bib. B. XXI, 3 *Confectus* ann. et *defectus* vir. B. 9 *exterit*. Sic B. XXII, 2 *Quaeso*, inquit, parce (*parcas*) mihi codd. Em. B. XXIII, 2 *Rerum* B. 4 *posset* B. e c. Rittershusii. XXIV, 2 *quodam* codd. Em. Heins. 7 propter *Quis* pro *Uter* usurpatum B. uncis inclus.

XXV.

Consilia qui dant prava cautis hominibus,
Et perdunt operam, et deridentur turpiter.
Canes currentes bibere in Nilo flumine,
A Corcodilis ne rapiantur, traditum est.
Igitur quum currens bibere coepisset Canis,
Sic Corcodilus: Quamlibet lambe otio;
Noli vereri. At ille: Facerem mehercule,
Nisi esse scirem carnis te cupidum meaè.

XXVI.

Nulli nocendum; si quis vero laeserit,
Multandum simili iure, fabella admonet.
Ad coenam Vulpis dicitur Ciconiam
Prior invitasse, et illi liquidam in patina
Posuisse sorbitionem, quam nullo modo
Gustare esuriens potuerit Ciconia.
Quae Vulpem quum revocasset, intrito cibo
Plenam lagenam posuit: huic rostrum inserens
Satiatur ipsa, et torquet convivam fame.
Quae quum lagenae collum frustra lamberet,
Peregrinam sic locutam volucrem accepimus:
Sua quisque exempla debet aequo animo pati.

XXVII.

Haec res avaris esse conveniens potest,
Et qui humiles nati, dici locupletes student.
Humana effodiens ossa, thesaurum Canis
Invenit; at violarat quia Manes deos,
Iniecta est illi divitiarum cupiditas,
Poenas ut sanctae religioni penderet.
Itaque aurum dum custodit, oblitus cibi,
Fame est consumptus. Quem stans Vulturius super
Fertur locutus: O Canis, merito iaces,
Qui concupisti subito regales opes,
Conceptus trivio, et educatus stercore.

XXVIII.

Quamvis sublimes debent humiles metuere,
Vindicta docili quia patet sollertiae.
Vulpinos catulos Aquila quondam sustulit,
Nidoque posuit pullis, escam ut carperent.
Hanc persecuta mater orare incipit,
Ne tantum miserae luctum importaret sibi.
Contempsit illa, tuta quippe ipso loco.
Ab ara Vulpis rapuit ardentem facem,
Totamque flammis arborem circumdedit,
Hosti dolorem damno miscens sanguinis
Aquila ut periclo mortis eriperet suos,
Incolumes natos supplex Vulpi tradidit.

XXIX.

Plerumque stulti risum dum captant levem,
Gravi destringunt alios contumelia,
Et sibi nocivum concitant periculum.
Asellus Apro quum fuisset obvius,
Salve, inquit, frater. Ille indignans repudiat
Officium, et quaerit, cur sic mentiri velit?
Asinus demisso pene: Similem si negas
Tibi me esse, certe simile est hoc rostro tuo.
Aper quum vellet facere generosum impetum,
Repressit iram; et: Facilis vindicta est mihi:
Sed inquinari nolo ignavo sanguine.

XXX.

Humiles laborant, ubi potentes dissident.
Rana, in palude pugnam Taurorum intuens;
Heu, quanta nobis instat pernicies! ait.
Interrogata ab alia, cur hoc diceret,
De principatu quum decertarent gregis,
Longeque ab illis degerent vitam boves:
Est statio separata, ac diversum genus;
Sed pulsus regno nemoris qui profugerit,
Paludis in secreta veniet latibula,
Et proculcatas obteret duro pede:
Caput ita ad nostrum furor illorum pertinet.

XXXI.

Qui se committit homini tutandum improbo,
Auxilia dum requirit, exitium invenit.
Columbae saepe quum fugissent Miluum,
Et celeritate pennae vitassent necem,
Consilium raptor vertit ad fallaciam,
Et genus inerme tali decepit dolo:
Quare sollicitum potius aevum ducitis,
Quam regem me creatis icto foedere,
Qui vos ab omni tutas praestem iniuria?
Illae credentes, tradunt sese Miluo:
Qui, regnum adeptus, coepit vesci singulas,
Et exercere imperium saevis unguibus.
Tunc de reliquis una: Merito plectimur.

LIBER SECUNDUS.

PROLOGUS.

Exemplis continetur Aesopi genus,
Nec aliud quidquam per fabellas quaeritur,
Quam corrigatur error ut mortalium,
Acuatque sese diligens industria.
Quicumque fuerit ergo narrantis iocus,
Dum capiat aurem, et servet propositum suum,
Re commendatur, non auctoris nomine.
Equidem omni cura morem servabo senis:
Sed si libuerit aliquid interponere,
Dictorum sensus ut delectet varietas,
Bonas in partes lector accipiat velim,
Ita, si rependet illi brevitas gratiam:

XXVI, 2 *Mactandum* simili *vice* B. 4 illi in patina liquidam vulg. e transpositone Heinsii. Sed neque sic *liquidam* desinit habere primam long. quod Lucretianum est. Et liquidam in patina *fictili* B. c. 8 *lagonam* et 10 *lagonae*. Sic Schw. XXVII, 1 sq. spur. iudicat B. 11 *et* eiicit id. XXVIII, 4 posuit, pullis *escam* ut *conderet*. 10 *Proprii* dol. d. *ulciscens* B. Legerim *Hostis* e. Praschio: dolorem hostis miscens damno (sui) sanguinis. XXIX, 3 sibi *vicissim* B. 7 Si similem. Transpos. Gud. XXX, 2 Rana, *e* pal. B. 5 quum *illi* certarent codd. Em. Heins. Sed latere videtur mendum in versu sq. ubi fortasse legend. ab *ipsis* (ranis). Desbillons contra reposuit ab *ulvis*. 7 Est *ratio* sep. *inquit* ac cod. Unde B. *Este*, inquit, *impar vita* ac. 11 Ita caput ad id. XXXI, 2 *Auxilium* B. Sic Anonym. Nilantii. 3 *effugisse*. Id. B. Miluum, Miluo trisyll. 4 *evitasse*. B. e c. Heins. 13 reliquis, relicuis quadrisyll.

Lib. II, Prolog. 1 *humanum* genus B. 5 *narrandus* id. 7 *commendetur* id. e c. Heins. 10 *Diversum*, sensus id. Ut del. var. sensus dictor. Dictor. sensus quasi per unum elatum est, ut Caesaris inimicor. iniuriae et al. 11 lector, *accipias* codd. Em. B. 12 Ita *sic*, et

Cuius verbosa ne sit commendatio,
Attende, cur negare cupidis debeas;
Modestis etiam offerre, quod non petierint.

I.

Super Iuvencum stabat deiectum Leo.
Praedator intervenit, partem postulans.
Darem, inquit, nisi soleres per te sumere:
Et improbum reiecit. Forte innoxius
Viator est deductus in eundem locum,
Feroque viso retulit retro pedem.
Cui placidus ille: Non est, quod timeas, ait,
Et, quae debetur pars tuae modestiae,
Audacter tolle. Tum diviso tergore
Silvas petivit, homini ut accessum daret.
Exemplum egregium prorsus et laudabile;
Verum est aviditas dives, et pauper pudor.

II.

A feminis utcumque spoliari viros,
Ament, amentur, nempe exemplis discimus.
Aetatis mediae quendam mulier non rudis
Tenebat, annos celans elegantia:
Animosque eiusdem pulchra iuvenis ceperat.
Ambae, videri dum volunt illi pares,
Capillos homini legere coepere invicem.
Quum se putaret fingi cura mulierum,
Calvus repente factus est: nam funditus
Canos puella, nigros anus evellerat.

III.

Laceratus quidam morsu vehementis canis,
Tinctum cruore panem misit malefico,
Audierat esse quod remedium vulneris.
Tunc sic Aesopus: Noli coram pluribus
Hoc facere canibus, ne nos vivos devorent,
Quum scierint, esse tale culpae praemium.
Successus improborum plures allicit.

IV.

Aquila in sublimi quercu nidum fecerat:
Feles cavernam nacta in media pepererat:
Sus nemoricultrix fetum ad imam posuerat.
Tum fortuitum Feles contubernium
Fraude et scelesta sic evertit malitia:
Ad nidum scandit volucris: Pernicies, ait,
Tibi paratur, forsan et miserae mihi.
Nam fodere terram quod vides quotidie
Aprum insidiosum, quercum vult evertere,
Ut nostram in plano facile progeniem opprimat.
Terrore offuso et perturbatis sensibus,
Derepit ad cubile setosae suis;
Magno, inquit, in periclo sunt nati tui.
Nam simul exieris pastum cum tenero grege,
Aquila est parata, rapere porcellos tibi.
Hunc quoque timore postquam complevit locum,
Dolosa tuto condidit sese cavo:
Inde evagata noctu suspenso pede,
Ubi esca se replevit et prolem suam,
Pavorem simulans prospicit toto die.
Ruinam metuens aquila ramis desidet:
Aper rapinam vitans non prodit foras.
Quid multa? inedia sunt consumpti cum suis,
Felique et catulis largam praebuerunt dapem.
Quantum homo bilinguis saepe concinnet mali,
Documentum habere stulta credulitas potest.

V.

Est ardelionum quaedam Romae natio,
Trepide concursans, occupata in otio,
Gratis anhelans, multa agendo nihil agens,
Sibi molesta et aliis odiosissima:
Hanc emendare, si tamen possum, volo
Vera fabella: pretium est operae attendere.
Caesar Tiberius quum, petens Neapolim,
In Misenensem villam venisset suam,
Quae monte summo posita Luculli manu,
Prospectat Siculum, et despicit Tuscum mare:
Ex alticinctis unus Atriensibus,
Cui tunica ab humeris linteo Pelusio
Erat destricta, cirris dependentibus,
Perambulante laeta domino viridia,
Alveolo coepit ligneo conspergere
Humum aestuantem, come officium iactitans:
Sed deridetur. Inde notis flexibus
Praecurrit alium in xystum, sedans pulverem.
Agnoscit hominem Caesar, remque intelligit.
Id ut putavit esse nescio quid boni:
Heus! inquit dominus. Ille enimvero assilit,
Donationis alacer certae gaudio.
Tum sic iocata est tanti maiestas ducis:
Non multum egisti, et opera nequidquam perit;
Multo maioris alapae mecum veneunt.

VI.

Contra potentes nemo est munitus satis;
Si vero accessit consiliator maleficus,
Vis et nequitia quidquid oppugnant, ruit.
Aquila in sublime sustulit Testudinem;
Quae quum abdidisset cornea corpus domo,
Nec ullo pacto laedi posset condita;
Venit per auras Cornix, et propter volans:
Opimam sane praedam rapuisti unguibus,
Sed, nisi monstraro, quid sit faciendum tibi,
Gravi nequidquam te lassabit pondere.
Promissa parte, suadet, ut scopulum super
Altis ab astris duram illidat corticem,
Qua comminuta facile vescatur cibo.
Inducta verbis Aquila monitis paruit,
Simul et magistrae large divisit dapem.
Sic tuta quae naturae fuerat munere,
Impar duabus occidit tristi nece.

VII.

Muli gravati sarcinis ibant duo:
Unus ferebat fiscos cum pecunia;
Alter tumentes multo saccos hordeo.
Ille, onere dives, celsa cervice eminet,
Clarumque collo iactat tintinnabulum;
Comes quieto sequitur et placido gradu.

13 *nescit* codd. Em. Heins. Burm. et Schw. quum vocativum versu 10 retinuiss. scripser. *illam* brevitas. Lector ea, quae interposuerim, in bon. part. accipiat ita, si illi brevitas rependet gratiam, illa in bon. part. accipiendi. I, 1 *ut* stabat B. 12 Ver. *hodie* av. dives *est* B. c. II, 2 *exemplo hoc* B. 3 sq. Mulier non rudis tenebat (amore) quendam aetatis med. III, 6 Quum tale scierint esse id. IV, 1 in *suprema* B. 3 *nemoris cultrix* codd. Em. Rittershus. 9 Aprum, *insidiosus* B. 11 *effuso* codd. Em. Rittersh. Sensib. aquilae. 17 *toto*, unde Heins. *noto*. Sic B. 23 *sic* consumpti B. c. 24 *Felisque* cat. codd. Em. anonym. Angl. *Feli atque* cat. B. c. V. 10 *perspicit* Tusc. codd. Vulg. *prospicit*. Nostrum Guyeti est, quem c. B. et Schw. sequor. 13 destricta, laevigata. 16 iactans come officium codd. Unde B. iactans off. *leve*. 20 Id, quod intelligebat Caesar; putavit, Atriensis. VI, 1 *tutus* est nemo satis alter cod. 6 Pacto nec ullo B. 13 *facili* B. 14 *verbis* B. e Gronovii, *monitu* ex Heinsii c. 15 *largam* id. e c. Burm. VII, 4 *celsa it* B. 6 *quietus* id.

Subito latrones ex insidiis advolant,
Interque caedem ferro mulum trusitant,
Diripiunt nummos, negligunt vile hordeum.
Spoliatus igitur casus quum fleret suos,
Equidem, inquit alter, me contemptum gaudeo;
Nam nihil amisi, nec sum laesus vulnere.
Hoc argumento tuta est hominum tenuitas:
Magnae periclo sunt opes obnoxiae.

VIII.

Cervus nemorosis excitatus latibulis,
Ut venatorum fugeret instantem necem,
Caeco timore proximam villam petit,
Et opportuno se bubili condidit.
Hic Bos latenti: Quidnam voluisti tibi,
Infelix, ultro quid ad necem cucurreris,
Hominumque tecto spiritum commiseris?
At ille supplex: Vos modo, inquit, parcite:
Occasione rursus erumpam data.
Spatium diei noctis excipiunt vices;
Frondem bubulcus affert, nec ideo videt.
Eunt subinde et redeunt omnes rustici,
Nemo animadvertit: transit etiam villicus,
Nec ille quidquam sentit. Tum gaudens ferus
Bubus quietis agere coepit gratias,
Hospitium adverso quod praestiterint tempore.
Respondit unus: Salvum te cupimus quidem,
Sed ille, qui oculos centum habet, si venerit,
Magno in periclo vita vertetur tua.
Haec inter ipse dominus a coena redit:
Et quia corruptos viderat nuper boves,
Accedit ad praesaepe: cur frondis parum est?
Stramenta desunt. Tollere haec aranea
Quantum est laboris? Dum scrutatur singula,
Cervi quoque alta conspicatur cornua.
Quem convocata iubet occidi familia,
Praedamque tollit. Haec significat fabula,
Dominum videre plurimum in rebus suis.

EPILOGUS.

Aesopi ingenio statuam posuere Attici,
Servumque collocarunt aeterna in basi,
Patere honoris scirent ut cunctis viam,
Nec generi tribui, sed virtuti, gloriam.
Quoniam occuparat alter, ut primus foret,
Ne solus esset, studui; quod superfuit.
Nec haec invidia, verum est aemulatio.
Quodsi labori faverit Latium meo,
Plures habebit, quos opponat Graeciae.
Si livor obtrectare curam voluerit,
Non tamen eripiet laudis conscientiam.
Si nostrum studium ad aures pervenit tuas,
Et arte fictas animus sentit fabulas,
Omnem querelam submovet felicitas.
Sin autem doctus illis occurrit labor,
Sinistra quos in lucem natura extulit,
Nec quidquam possunt, nisi meliores carpere:
Fatale exitium corde durato feram,
Donec Fortunam criminis pudeat sui.

LIBER TERTIUS.

PROLOGUS.

Phaedri libellos legere si desideras,
Vaces oportet, Eutyche, a negotiis,
Ut liber animus sentiat vim carminis.
Verum, inquis, tanti non est ingenium tuum,
Momentum ut horae pereat officiis meis.
Non ergo causa est manibus id tangi tuis,
Quod occupatis auribus non convenit.
Fortasse dices: Aliquae venient feriae,
Quae me soluto pectore ad studium vocent.
Legesne, quaeso, potius viles nenias,
Impendas curam quam rei domesticae,
Reddas amicis tempora, uxori vaces,
Animum relaxes, otium des corpori,
Ut assuetam fortius praestes vicem?
Mutandum tibi propositum est et vitae genus,
Intrare si Musarum limen cogitas.
Ego, quem Pierio mater enixa est iugo,
In quo tonanti sancta Mnemosyne Iovi,
Fecunda novies, artium peperit chorum;
Quamvis in ipsa natus sim paene schola,
Curamque habendi penitus corde eraserim,
Et laude multa vitam in hanc incubuerim,
Fastidiose tamen in coetum recipior.
Quid credis illi accidere, qui magnas opes
Exaggerare quaerit omni vigilia,
Docto labori dulce praeponens lucrum?
Sed iam, quodcumque fuerit (ut dixit Sinon,
Ad regem quum Dardaniae perductus foret)
Librum exarabo tertium Aesopi stilo,
Honori et meritis dedicans illum tuis.
Quem si leges, laetabor; sin autem minus,
Habebunt certe, quo se oblectent posteri.
Nunc, fabularum cur sit inventum genus,
Brevi docebo. Servitus obnoxia,
Quia, quae volebat, non audebat dicere,
Affectus proprios in fabellas transtulit,
Calumniamque fictis elusit iocis.
Ego illius porro semita feci viam,
Et cogitavi plura, quam reliquerat,
In calamitatem deligens quaedam meam.
Quodsi accusator alius Seiano foret,
Si testis alius, iudex alius denique,
Dignum faterer esse me tantis malis,
Nec his dolorem delenirem remediis.
Suspicione si quis errabit sua,
Et rapiet ad se, quod erit commune omnium,
Stulte nudabit animi conscientiam.
Huic excusatum me velim nihilominus:

8 *trucidant* codd. Em. Rigaltius. B. *sauciant* e c. Heins. VIII, 2 *A venatore*, ut fug. B. 15 *quietus* B. 24 *Quanti* est B. e c. Heins. Epil. 1 Aesopi *ingentem* codd. Em. Gud. Vulg. *Aesope* ingent. 3 *honori* — *cuncti* B. 5 *ne* prim. codd. Em. H. Sed vulg. e c. Rittersh. *ne* prim. *foret*. 6 *Nec* solus codd. Em. Rittersh. 10 *Sin* livor B e c. Schefferi. 13 arte, venustate. 14 felicitas, quam ego sentiam. 15 Sin autem *ab* illis doctus codd. Em. Rigalt. B. ab illis doctus *obteritur*. 17 B. uncis inclus. 18 Fatale *eventum* B. *Fatalem* corde dur. *exitum* feram Burm. coni.

Lib. III, Prol. 5 *officii mei* codd. Em. Heins. 14 assuet. quadrisyll. 20 paene sim natus B. Sed paene alteram producit propter sq. *schola*. 22 laude *invita* codd. Em. Gud. Alt. tam. retinuit B. in hanc vitam codd. Em. Pessabo. 27 Aen. II, 77. 38 *pro* semita B. et Schw. e c. Gudii. 45 sqq. Si quis falso suspicabitur, se his tangi fabulis — Gronov.

Neque enim notare singulos mens est mihi,
Verum ipsam vitam et mores hominum ostendere.
Rem me professum dicet fors aliquis gravem.
Si Phryx Aesopus potuit, si Anacharsis Scytha
Aeternam famam condere ingenio suo:
Ego, litteratae qui sum propior Graeciae,
Cur somno inerti deseram patriae decus?
Threissa quum gens numeret auctores suos,
Linoque Apollo sit parens, Musa Orpheo,
Qui saxa cantu movit, et domuit feras,
Hebrique tenuit impetus dulci mora.
Ergo hinc abesto, Livor, ne frustra gemas,
Quoniam sollemnis mihi debetur gloria.
Induxi te ad legendum: sincerum mihi
Candore noto reddas iudicium peto.

I.

Anus iacere vidit epotam amphoram,
Adhuc, Falerna faece, e testa nobili
Odorem quae iucundum late spargeret.
Hunc postquam totis avida traxit naribus:
O suavis anima! quale in te dicam bonum
Antehac fuisse, tales quum sint reliquiae!
Hoc quo pertineat, dicet, qui me noverit.

II.

Solet a despectis par referri gratia.
Panthera imprudens olim in foveam decidit.
Videre agrestes: alii fustes congerunt,
Alii onerant saxis: quidam contra miseriti,
Periturae quippe, quamvis nemo laederet,
Misere panem, ut sustineret spiritum.
Nox insecuta est: abeunt securi domum,
Quasi inventuri mortuam postridie.
At illa, vires ut refecit languidas,
Veloci saltu fovea sese liberat,
Et in cubile concito properat gradu.
Paucis diebus interpositis provolat,
Pecus trucidat, ipsos pastores necat,
Et, cuncta vastans, saevit irato impetu.
Tum sibi timentes, qui ferae pepercerant,
Damnum haud recusant, tantum pro vita rogant.
At illa: Memini, qui me saxo petierit,
Quis panem dederit: vos timere absistite:
Illis revertor hostis, qui me laeserunt.

III.

Usu peritus hariolo velocior
Vulgo esse fertur; causa sed non dicitur,
Notescet quae nunc primum fabella mea.
Habenti cuidam pecora pepererunt oves
Agnos humano capite. Monstro exterritus,
Ad consulendos currit maerens hariolos.
Hic pertinere ad domini respondet caput,
Et avertendum victima periculum.
Ille autem affirmat, coniugem esse adulteram,
Et insitivos significari libros:
Sed expiari posse maiori hostia.
Quid multa? variis dissident sententiis,
Hominisque curam cura maiore aggravant.
Aesopus ibi stans, naris emunctae senex,
Natura nunquam verba cui potuit dare,
Si procurare vis ostentum, Rustice,
Uxores, inquit, da tuis pastoribus.

IV.

Pendere ad lanium quidam vidit Simium
Inter reliquas merces atque opsonia:
Quaesivit, quidnam saperet? Tum Lanius iocans:
Quale, inquit, caput est, talis praestatur sapor.
Ridicule magis hoc dictum, quam vere, aestimo;
Quando et formosos saepe inveni pessimos,
Et turpi facie multos cognovi optimos.

V.

Successus ad perniciem multos devocat.
Aesopo quidam petulans lapidem impegerat.
Tanto, inquit, melior! assem deinde illi dedit,
Sic prosecutus: Plus non habeo mehercule,
Sed unde accipere possis, monstrabo tibi.
Venit ecce dives et potens; huic similiter
Impinge lapidem, et dignum accipies praemium.
Persuasus ille fecit, quod monitus fuit:
Sed spes fefellit impudentem audaciam:
Comprensus namque poenas persolvit cruce.

VI.

Musca in temone sedit, et mulam increpans:
Quam tarda es? inquit, non vis citius progredi?
Vide, ne dolone collum compungam tibi.
Respondit illa: Verbis non moveor tuis;
Sed istum timeo, sella qui prima sedens
Iugum flagello temperat lento meum,
Et ora frenis continet spumantibus.
Quapropter aufer frivolam insolentiam:
Namque, ubi sit tricandum, et ubi currendum, scio.
Hac derideri fabula merito potest,
Qui sine virtute vanas exercet minas.

VII.

Quam dulcis sit libertas, breviter proloquar.
Cani perpasto macie confectus Lupus
Forte occucurrit; dein salutati invicem,
Ut restiterunt: Unde sic, quaeso, nites?
Aut quo cibo fecisti tantum corporis?
Ego, qui sum longe fortior, pereo fame.
Canis simpliciter: Eadem est conditio tibi,
Praestare domino si par officium potes.
Quod? inquit ille. Custos ut sis liminis,
A furibus tuearis et noctu domum.
Ego vero sum paratus: nunc patior nives
Imbresque, in silvis asperam vitam trahens.
Quanto est facilius mihi, sub tecto vivere,
Et otiosum largo satiari cibo?
Veni ergo mecum. Dum procedunt, adspicit
Lupus a catena collum detritum canis.
Unde hoc, amice? Nihil est. Dic quaeso, tamen.
Quia videor acer, alligant me interdiu,
Luce ut quiescam, et vigilem, nox quum venerit:
Crepusculo solutus, qua visum est, vagor.
Affertur ultro panis; de mensa sua
Dat ossa dominus; frustra iactat familia,

51 *forsan* al. codd. Em. Scioppius. Verum B. e c. Heins. forsan *quis*. 52 *Phryge fuisse* Aes. *Anacharsis Scythae* codd. Unde B. *Phrygib.* si Aes. potuit, si Anach. *Scythis*. Alterum *si* Gronovii est. 58 *edomuit* B. 61 *perennis* id. I, 2 *e faece et* testa id. 5 *qualem te dic. bonam* codd. Em. Gud. B. tamen qualem te dicam, amphora II, 1 par pari referri. B. *ut* decidit, et 3 *ingerunt*. III, 3 *Menti* B. 13 *Hominique* id. 14 ibi *tum* id. IV, 1 ut vidit B. 2 reliq. quadris. 5 Rid. hoc dictum magis, quam vere codd. Transpos. Pithoeus. B. Rid. hoc dict. magis quam vere *existimo*. V, 1 *saepe* multos codd. unde Heins. *saepe*, non *multas* retinend. putat. Sed B. ex utroque fecit *stultos*. 2 *ut* quidam B. VI, 2 Quam *tarde is* B. 3 dolone *hoc* id. 7 *lora*. VII, 1 Quam *dulce* B. 3 Forte *occurrit*, dein *salutantes* invicem codd. Pithoei et Remens. Neutrum codd. Perotti; nisi quod *occucurrit* Bentleii est, qui Dein *salutans*, invicem Ut rest. 10 et noctu, etiam noctu. 13 *utilius* B. 16 *cani*. Sic B.

Et, quod fastidit quisque, pulmentarium.
Sic sine labore venter impletur meus.
Age, si quo abire est animus, est licentia?
Non plane est, inquit. Fruere, quae laudas, Canis:
Regnare nolo, liber ut non sim mihi.

VIII.

Praecepto monitus, saepe te considera.
Habebat quidam filiam turpissimam,
Idemque insignem pulchra facie filium.
Hi speculum, in cathedra matris ut positum fuit,
Pueriliter ludentes, forte inspexerant.
Hic se formosum iactat; illa irascitur,
Nec gloriantis sustinet fratris iocos,
Accipiens (quid enim?) cuncta in contumeliam.
Ergo ad patrem decurrit, laesura invicem,
Magnaque invidia criminatur filium,
Vir natus quod rem feminarum tetigerit.
Amplexus ille utrumque, et carpens oscula,
Dulcemque in ambos caritatem partiens
Quotidie, inquit, speculo vos uti volo,
Tu formam ne corrumpas nequitiae malis;
Tu faciem ut istam moribus vincas bonis.

IX.

Vulgare amici nomen, sed rara est fides.
Quum parvas aedes sibi fundasset Socrates.
(Cuius non fugio mortem, si famem assequar,
Et cedo invidiae, dummodo absolvar cinis),
E populo sic, nescio quis, ut fieri solet:
Quaeso, tam angustam, talis vir, ponis domum?
Utinam, inquit, veris hanc amicis impleam!

X.

Periculosum est credere, et non credere.
Utriusque exemplum breviter exponam rei.
Hippolytus obiit, quia novercae creditum est:
Cassandrae quia non creditum, ruit Ilium.
Ergo exploranda est veritas multum, prius
Quam stulta prave iudicet sententia.
Sed fabulosam ne vetustatem eleves,
Narrabo tibi, memoria quod factum est mea.
Maritus quidam quum diligeret coniugem,
Togamque puram iam pararet filio,
Seductus in secretum a liberto est suo,
Sperante heredem suffici se proximum.
Qui, quum de puero multa mentitus foret,
Et plura de flagitiis castae mulieris,
Adiecit, id quod sentiebat maxime
Doliturum amanti, ventitare adulterum
Stuproque turpi pollui famam domus.
Incensus ille falso uxoris crimine,
Simulavit iter ad villam, clamque in oppido
Subsedit: deinde noctu, subito, ianuam
Intravit, recta cubiculum uxoris petens,
In quo dormire mater natum iusserat,
Aetatem adultam servans diligentius.
Dum quaerunt lumen, dum concursat familia,
Irae furentis impetum non sustinens,
Ad lectum vadit, tentat in tenebris caput.
Ut sentit tonsum, gladio pectus transigit,
Nihil respiciens, dum dolorem vindicet.
Lucerna allata, simul adspexit filium,
Sanctamque uxorem dormientem cubiculo,
Sopita primo quae nil somno senserat,
Repraesentavit in se poenam facinoris,
Et ferro incubuit, quod credulitas strinxerat.
Accusatores postularunt mulierem,
Romamque pertraxerunt ad Centumviros.
Maligna insontem deprimit suspicio,
Quod bona possideat: stant patroni, fortiter
Causam tuentes innocentis feminae.
A divo Augusto tunc petiere iudices,
Ut adiuvaret iurisiurandi fidem,
Quod ipsos error implicuisset criminis.
Qui postquam tenebras dispulit calumniae,
Certumque fontem veritatis reperit,
Luat, inquit, poenas causa libertus mali.
Namque orbam nato simul et privatam viro
Miserandam potius, quam damnandam, existimo.
Quodsi delata perscrutatus crimina
Paterfamilias esset, si mendacium
Subtiliter limasset, a radicibus
Non evertisset scelere funesto domum.
Nil spernat auris, nec tamen credat statim:
Quandoquidem et illi peccant, quos minime putes,
Et qui non peccant, impugnantur fraudibus.
Hoc admonere simplices etiam potest,
Opinione alterius ne quid ponderent.
Ambitio namque dissidens mortalium
Aut gratiae subscribit, aut odio suo.
Erit ille notus, quem per te cognoveris.
Haec exsecutus sum propterea pluribus,
Brevitate nimia quoniam quosdam offendimus.

XI.

Eunuchus litigabat cum quodam Improbo,
Qui, super obscaena dicta et petulans iurgium,
Damnum insectatus est amissi corporis.
En, ait, hoc unum est, cur laborem validius,
Integritatis testes quia desunt mihi.
Sed quid Fortunae, stulte, delictum arguis?
Id demum est homini turpe, quod meruit pati.

XII.

In sterquilino Pullus gallinaceus
Dum quaerit escam, margaritam reperit.
Iaces indigno, quanta res, inquit, loco!
Hoc si quis pretii cupidus vidisset tui,
Olim redisses ad splendorem pristinum.
Ego, qui te inveni, potior cui multo est cibus,
Nec tibi prodesse, nec mihi quidquam potes.
Hoc illis narro, qui me non intelligunt.

XIII.

Apes in alta quercu fecerant favos:
Hos Fuci inertes esse dicebant suos.
Lis ad forum deducta est, Vespa iudice:
Quae genus utrumque nosset quum pulcherrime,
Legem duabus hanc proposuit partibus:
Non inconveniens corpus, et par est color,
In dubium plane res ut merito venerit.

VIII, 1 Praecepto *hoc* B. e c. Schefferi. 3 *insigni et* pulchra. B. *Itidemque ingenua* et pulchra. 4 ut pos. *suae* B. 8 Accip. *quippe* cuncta id. 9 *cucurrit* Pithoeus. 15 sq. *Te*, form. *Te*, fac. B. X, 1 Peric. *et* cr. B. 5 mult. *et diu*, 6 *Ne* stulta B. 7 *elevem* codd. Em. B. Al. *elevent;* vulg. *fabulosa* ne *vestustate* elevem. 12 *sufficisse* codd. Em. Salmas. 20 *dein de nocte* B. 27 tonsum, more adultor. Nam toga virilis parabatur adolescenti. 29 *illata* B. ex em. Heins. 40 Ut *advocarent* B. Petierunt indices, ut acciperet suum (iudicium) ius iurand. rem sibi non liquere. 47 Quodsi *damnanda* codd. Pith. et Rem. B. *cunctando.* 49 Subtil. *rimatus* a radicibus B. XI, 4 *Quin*, ait B. e c. Heins. quod proband. XII, 2 *ut* reperit B. 4 *O* si Rigalt. *Te* si B. 6 *quod* te inv. 6 *potest* B. e c. Heins. Sic cod. Per. XIII, 1 *fecerunt; ut* fecerunt B.

Sed, ne religio peccet imprudens mea,
Alvos accipite et ceris opus infundite,
Ut ex sapore mellis, et forma favi,
De quis nunc agitur, auctor horum appareat.
Fuci recusant: Apibus conditio placet.
Tunc illa talem protulit sententiam:
Apertum est, quis non possit, aut quis fecerit.
Quapropter Apibus fructum restituo suum.
Hanc praeterissem fabulam silentio,
Si pactam Fuci non recusassent fidem.

XIV.

Puerorum in turba quidam ludentem Atticus
Aesopum nucibus quum vidisset, restitit,
Et quasi delirum risit. Quod sensit simul
Derisor potius, quam deridendus senex;
Arcum retensum posuit in media via:
Heus, inquit, sapiens, expedi, quid fecerim.
Concurrit populus. Ille se torquet diu,
Nec quaestionis positae causam intelligit:
Novissime succumbit. Tum victor sophus:
Cito rumpes arcum, semper si tensum habueris;
At si laxaris, quum voles, erit utilis.
Sic ludus animo debet aliquando dari,
Ad cogitandum melior ut redeat tibi.

XV.

Inter capellas Agno balanti Canis,
Stulte, inquit, erras, non est hic mater tua:
Ovesque segregatas ostendit procul.
Non illam quaero, quae, quum libitum est, concipit,
Dein portat onus ignotum certis mensibus,
Novissime prolapsam effundit sarcinam;
Verum illam, quae me nutrit admoto ubere,
Fraudatque natos lacte, ne desit mihi.
Tamen illa est potior, quae te peperit. Non ita est.
Unde illa scivit, niger, an albus nascerer?
Age porro, scisset: quum crearer masculus,
Beneficium magnum sane natali dedit,
Ut exspectarem lanium in horas singulas.
Cuius potestas nulla in gignendo fuit,
Cur hac sit potior, quae iacentis miserita est,
Dulcemque sponte praestat benevolentiam?
Facit parentes bonitas, non necessitas.
His demonstrare voluit auctor versibus,
Obsistere homines legibus, meritis capi.

XVI.

Humanitati qui se non accommodat,
Plerumque poenas oppetit superbiae.
Cicada acerbum Noctuae convicium
Faciebat, solitae victum in tenebris quaerere,
Cavoque ramo capere somnum interdiu.
Rogata est, ut taceret. Multo validius
Clamare coepit. Rursus admota prece,
Accensa magis est. Noctua, ut vidit sibi
Nullum esse auxilium, et verba contemni sua,
Hac est aggressa garrulam fallacia:
Dormire quia me non sinunt cantus tui,
Sonare cithara quos putes Apollinis:
Potare est animus nectar, quod Pallas mihi
Nuper donavit: si non fastidis, veni;
Una bibamus. Illa, quae ardebat siti,
Simul cognovit vocem laudari suam,
Cupide advolavit. Noctua, egressa e cavo,
Crepitantem consectata est, et leto dedit.
Sic, viva quod negarat, tribuit mortua.

XVII.

Olim, quas vellent esse in tutela sua,
Divi legerunt arbores. Quercus Iovi,
Et myrtus Veneri placuit, Phoebo laurea,
Pinus Cybebae, populus celsa Herculi.
Minerva admirans, quare steriles sumerent,
Interrogavit causam. Dixit Iupiter:
Honorem fructu ne videamur vendere.
At, me Hercules, narrabit, quod quis voluerit,
Oliva nobis propter fructum est gratior.
Tunc sic deorum genitor atque hominum sator:
O nata, merito sapiens dicere omnibus!
Nisi utile est, quod facimus, stulta est gloria.
Nihil agere, quod non prosit, fabella admonet.

XVIII.

Pavo ad Iunonem venit, indigne ferens,
Cantus luscinii quod sibi non tribuerit:
Illum esse cunctis avibus admirabilem,
Se derideri, simul ac vocem miserit.
Tum consolandi gratia dixit dea:
Sed forma vincis, vincis magnitudine;
Nitor zmaragdi collo praefulget tuo,
Pictisque plumis gemmeam caudam explicas.
Quo mi, inquit, mutam speciem, si vincor sono?
Fatorum arbitrio partes sunt vobis datae:
Tibi forma, vires aquilae, luscinio melos,
Augurium corvo, laeva cornici omina,
Omnes quae propriis sunt contentae dotibus.
Noli affectare, quod tibi non est datum,
Delusa ne spes ad querelam recidat.

XIX.

Aesopus domino solus quum esset familia,
Parare coenam iussus est maturius.
Ignem ergo quaerens, aliquot lustravit domos;
Tandemque invenit, ubi lucernam accenderet.
Tum, circueunti fuerat quod iter longius,
Effecit brevius: namque recta per forum
Coepit redire. Et quidam e turba Garrulus:
Aesope, medio sole, quid cum lumine?
Hominem, inquit, quaero, et abiit festinans domum.
Hoc si molestus ille ad animum retulit,
Sensit profecto, se hominem non visum seni,
Intempestive qui occupato alluserit.

EPILOGUS.

Supersunt mihi, quae scribam, sed parco sciens:
Primum, esse ne tibi videar molestior,
Distringit quem multarum rerum varietas.

13 quum in codd. Pith. et Rem. esset *sustulit*, in altero etiam *sententia*, B. Tunc illa *hac litem* sustulit sententia. 17 Si *legem* F. n. r. *datam*. Fab. spectare videtur ad fures poeticos, qui Phaedri versus sibi arrogaverant. XIV, 9 victor *Aesopus* codd. Em. Pith. B. *sophos*. 10 *Corrumpes* arc. sem. tens. si hab. id. 13 *sibi* B. XV, 1 *palanti* B. e c. Praschii. 4 *curo* B. 5 *ingratum* id. 14 Quae in gignendo nullam poterat exercere facultatem, v. c. ut non mas, sed femina nascerer. 15 praestat sponte B. 19 Ingrata hominib. esse, quae lege quadam vel naturae, vel societatis sibi imponantur, ut benivolentiam potius requirere. XVI, 5 Cavoque *trunco* B. 6 Rogata *uti* taceret, multo id. 12 *citharam* B. *Apollinem* Burm. e c. Guyeti. 18 *Trepidantem* codd. Em. Heins. XVII, 6 Interrogavit Causam dixit ante B. interpungebatur. 7 *Honore fructum*. Honorem, quem tribuimus, fructu, quem accipim. B. 8 At, mehercule (hoc e cod. Pith.), *illa*, *narret*, quod B. XVIII, 3 *auribus* codd. Pith. et Rem. quod non debebat reponi. Alt. Pithoeus c. et cod. Per. 13 *Omnesque* B. e c. Heins. XIX, 7 *Hic* quid. id. ex eiusd. c. Epil. 2 videar ne tibi B.

Dein, si quis eadem forte conari velit,
Habere ut possit aliquid operis residui:
Quamvis materiae tanta abundet copia,
Labori faber ut desit, non fabro labor.
Brevitatis nostrae praemium ut reddas, peto,
Quod es pollicitus: exhibe vocis fidem.
Nam vita morti propior est quotidie:
Et hoc minus perveniet ad me muneris,
Quo plus consumet temporis dilatio.
Si cito rem perages, usus fiet longior:
Fruar diutius, si celerius cepero.
Languentis aevi dum sunt aliquae reliquiae,
Auxilio locus est: olim senio debilem
Frustra adiuvare bonitas nitetur tua;
Quum iam desierit esse beneficio utilis,
Et mors vicina flagitabit debitum.
Stultum admovere tibi preces existimo,
Proclivis ultro quum sit misericordia.
Saepe impetravit veniam confessus reus:
Quanto innocenti iustius debet dari?
Tuae sunt partes, fuerunt aliorum prius;
Dein simili gyro venient aliorum vices.
Decerne, quod religio, quod patitur fides,
Et gratulari me fac iudicio tuo.
Excedit animus, quem proposuit, terminum;
Sed difficulter continetur spiritus,
Integritatis qui sincerae conscius,
A noxiorum premitur insolentiis.
Qui sint, requires: apparebunt tempore.
Ego, quondam legi quam puer sententiam:
Palam mutire plebeio piaculum est,
Dum sanitas constabit, pulchre meminero.

LIBER QUARTUS.

PROLOGUS.

Quum destinassem terminum operi statuere,
In hoc, ut aliis esset materiae satis,
Consilium tacito corde damnavi * *
Nam si quis etiam talis est tituli * *
Quo pacto divinabit, quidnam omiserim,
Ut illud ipsum cupiat famae tradere:
Sua cuique quum sit animi cogitatio,
Colorque proprius? Ergo non levitas mihi,
Sed certa ratio causam scribendi dedit.
Quare, Particulo, quoniam caperis fabulis
(Quas Aesopeas, non Aesopi, nomino:
Paucas ostendit ille, ego plures dissero,
Usus vetusto genere, sed rebus novis);
Quartum libellum quum vacarit perleges.
Hunc obtrectare si volet malignitas,
Imitari dum non possit, obtrectet licet.
Mihi parta laus est, quod tu, quod similes tui,
Vestras in chartas verba transfertis mea,
Dignumque longa iudicatis memoria;
Illitteratum plausum nec desidero.

I.

Qui natus est infelix, non vitam modo
Tristem decurrit, verum post obitum quoque
Persequitur illum dura fati miseria.
Galli Cybebes circum quaestus ducere
Asinum solebant, baiulantem sarcinas.
Is quum labore et plagis esset mortuus,
Detracta pelle, sibi fecerunt tympana.
Rogati mox a quodam, delicio suo
Quidnam fecissent? hoc locuti sunt modo:
Putabat se post mortem securum fore:
Ecce aliae plagae congeruntur mortuo.

II.

Ioculare sibi videtur: et sane leve,
Dum nihil habemus maius, calamo ludimus.
Sed diligenter intuere has nenias;
Quantum sub illis utilitatem reperies?
Non semper ea sunt, quae videntur: decipit
Frons prima multos, rara mens intelligit,
Quod interiore condidit cura angulo.
Hoc ne locutus sine mercede existimer,
Fabellam adiiciam de Mustela et Muribus.
Mustela, quum, annis et senecta debilis,
Mures veloces non valeret assequi,
Involvit se farina, et obscuro loco
Abiecit negligenter. Mus, escam putans,
Assiluit, et compressus occubuit neci:
Alter similiter, deinde perit et tertius.
Aliquot secutis, venit et retorridus,
Qui saepe laqueos et muscipula effugerat:
Proculque insidias cernens hostis callidi,
Sic valeas, inquit, ut farina es, quae iaces.

III.

Fame coacta Vulpis alta in vinea
Uvam appetebat, summis saliens viribus.
Quam tangere ut non potuit, discedens ait:
Nondum matura est, nolo acerbam sumere.
Qui facere quae non possunt, verbis elevant,
Adscribere hoc debebunt exemplum sibi.

IV.

Equus sedare solitus quo fuerat sitim,
Dum sese Aper volutat, turbavit vadum.
Hinc orta lis est. Sonipes, iratus fero,
Auxilium petiit hominis; quem dorso levans,

6 *naturae* tanta. 8 *Brevitati* Heins. Sic Schw. 18 *desideret* — *utilius* codd. Unde Pith. em. desierit esse *beneficium utile*, et sic B. Nostr. Gudii est. 19 *flagitarit* B. 20 *praeceps exis*, preces exes codd. Em. Scheffer; preces *est*, *Eutyche*, et sq. *sis misericordiae* B. 24 *fuerunt* id. 26 *poscit* fides id. 27 gratulari c. ablat. gaudere. 32 *requiris* Rittersh. Sic B.

Lib. IV, Prol. 1 *operis habere* codd. Em. B. 3 lacunam vulg. explent voce *meum*, B. *statim*. 4 tituli *appetens* c. Freinshemii, *est aemulus* B. 7 sq. animi *conscientia Dolorque* propr. B. 12 in codd. sic legitur *Quasi paucas ille (tale) ostendit*, rel. Illud *Quasi* abiecerunt, tanq. ex praecedentis versus init. repetitum: vereor, ut satis recte. Magis suspecta est altera pars versus, nisi ad Latinitatem semibarbar. Phaedri oration. detrudas. B. *Quis paucas ille ostendit, ego plures fero.* 14 *dum variae* perleges codd. Vulg. ex c. Pithoei *nunc vacive* perl. Ego sequor B. Broterius *tu dum Variae* perleg. Variam explicans Particulonis villam; oppid. Varia ex Horat. notum, nunc Vicovaro. I, 4 circum *in* quaestus Heins. Sic Schw. Sed non asinum in quaestus, sed, dum circum quaestus occupantur, secum ducunt. B. circum *pagos*. 6 *Huic*, quum B. 8 delicio suo, abl. asino. 9 *fecenti* B. e c. Heins. II antecedenti sine intervallo anneeti solet. 1 Ioculare *hoc* — et sane *res* B. Leve pro leviter. 5 *res* dentur B. 7 *inferiore* codd. Em. Rittersh. *Quid* int. *condat natura* sug. id. Cura, studium [illegible] codd. Em. Rittersh. 15 similiter *periit*, deinde et tert. B. Sic Schw. Perit, periit, secunda [illegible]

Rediit ad hostem laetus. Hunc telis eques
Postquam interfecit, sic locutus traditur:
Laetor, tulisse auxilium me precibus tuis;
Nam praedam cepi, et didici, quam sis utilis.
Atque ita coegit frenos invitum pati.
Tum maestus ille: Parvae vindictam rei
Dum quaero demens, servitutem reperi.
Haec iracundos admonebit fabula,
Impune potius laedi, quam dedi alteri.

V.

Plus esse in uno saepe, quam in turba, boni,
Narratione posteris tradam brevi.
Quidam decedens tres reliquit filias;
Unam formosam et oculis venantem viros:
At alteram lanificam et frugi rusticam:
Devotam vino tertiam et turpissimam,
Harum autem matrem fecit heredem senex,
Sub conditione, totam ut fortunam tribus
Aequaliter distribuat, sed tali modo,
Ne data possideant aut fruantur; tum, simul
Habere res desierint, quas acceperint,
Centena matri conferant sestertia.
Athenas rumor implet. Mater sedula
Iuris peritos consulit; nemo expedit,
Quo pacto non possideant, quod fuerat datum,
Fructumve capiant: deinde, quae tulerint nihil,
Quanam ratione conferant pecuniam.
Postquam consumpta est temporis longi mora,
Nec testamenti potuit sensus colligi,
Fidem advocavit, iure neglecto, parens.
Seponit moechae vestem, mundum muliebrem,
Lavationem argenteam, eunuchos, glabros;
Lanificae agellos, pecora, villam, operarios,
Boves, iumenta, et instrumentum rusticum:
Potrici plenam antiquis apothecam cadis,
Domum politam, et delicatos hortulos.
Sic destinata dare quum vellet singulis,
Et approbaret populus, qui illas noverat,
Aesopus media subito in turba constitit:
O si maneret condito sensus patri,
Quam graviter ferret, quod voluntatem suam
Interpretari non potuissent Attici!
Rogatus deinde, solvit errorem omnium.
Domum et ornamenta, cum venustis hortulis,
Et vina vetera date lanificae rusticae:
Vestem, uniones, pedisequos et cetera
Illi assignate, vitam quae luxu trahit:
Agros, iumenta, et pecora cum pastoribus
Donate moechae: nulla poterit perpeti,
Ut moribus quid teneat alienum suis.
Deformis cultum vendet, ut vinum paret;
Agros abiiciet moecha, ut ornatum paret;
At illa gaudens pecore, et lanae dedita,
Quacumque summa tradet luxuriae domum.
Sic nulla possidebit, quod fuerit datum,
Et dictam matri conferent pecuniam,
Ex pretio rerum, quas vendiderint singulae.
Ita, quod multorum fugit imprudentiam,
Unius hominis reperit sollertia.

VI.

Quum victi Mures Mustelarum exercitu
(Historia quorum in tabernis pingitur)
Fugerent, et artos circum trepidarent cavos;
Aegre recepti, tamen evaserunt necem.
Duces eorum, qui capitibus cornua
Suis ligarant, ut conspicuum in proelio
Haberent signum, quod sequerentur, milites,
Haesere in portis, suntque capti ab hostibus;
Quos immolatos victor avidis dentibus
Capacis alvi mersit Tartareo specu.
Quemcumque populum tristis eventus premit,
Periclitatur magnitudo principum:
Minuta plebes facili praesidio latet.

VII.

Tu, qui, nasute, scripta destringis mea,
Et hoc iocorum legere fastidis genus,
Parva libellum sustine patientia,
Severitatem frontis dum placo tuae,
Et in cothurnis prodit Aesopus novis.
Utinam nec unquam Pelii nemoris iugo
Pinus bipenni concidisset Thessala!
Nec ad professae mortis audacem viam
Fabricasset Argus opere Palladio ratem,
Inhospitalis prima quae Ponti sinus
Patefecit, in perniciem Graium et Barbarum!
Namque et superbi luget Aeetae domus,
Et regna Peliae scelere Medeae iacent:
Quae, saevum ingenium variis involvens modis,
Illic per artus fratris explicuit fugam;
Hic caede patris Peliadum infecit manus.
Quid tibi videtur? Hoc quoque insulsum est, ais,
Falsoque dictum; longe quia vetustior
Aegea Minos classe perdomuit freta,
Iustoque vindicavit exemplo impetum.
Quid ergo possum facere tibi, lector Cato,
Si nec fabellae te iuvant, nec fabulae?
Noli molestus esse omnino litteris,
Maiorem exhibeant ne tibi molestiam.
Hoc illis dictum est, qui stultitia nauseant,
Et, ut putentur sapere, coelum vituperant.

VIII.

Mordaciorem qui improbo dente appetit,
Hoc argumento se describi sentiat.
In officinam fabri venit Vipera:
Haec, quum tentaret, si qua res esset cibi,
Limam momordit. Illa contra contumax,
Quid me, inquit, stulta, dente captas laedere,
Omne assuevi ferrum quae corrodere?

IX.

Homo in periclum simul ac venit callidus,
Reperire effugium alterius quaerit malo.
Quum decidisset Vulpis in puteum inscia,
Et altiore clauderetur margine;
Devenit Hircus sitiens in eundem locum;
Simul rogavit, esset an dulcis liquor,
Et copiosus? Illa fraudem moliens:

IV, 6 laetus. *Iactis* hunc codd. Vulg. eiiciunt *laetus*. B. *It in* host. laetus. Iactis hunc rel. V, 5 *frugi et rust.* B. e c. Heins. Rusticam subst. lanif. et frugi epitheta. 15 *fuerit* B. e c. Rigaltii. 16 quae *habuerint* B. 29 *ut* constitit id. 32 *potuerint* B. 38 Agros *utiles* codd. unde vulg. ex em. Pithoei *vites*, quod stare non potest. B. Agros *et villam*. Sequor Weisium in ed. Tauchnitz. 41 vinum *petat* Gronov. c. vin. *bibat* B. VI, 1 *exercitum* B. 2 *et* in tab. id. ex c. Heins. Vulg. elisionem neglectam statuunt. 5 Duces *at horum* B. e c. Heins. VII, 1 qui *nasutus* B. 3 *labellum* id. 15 explicuit, expedivit, sibi tutam fecit. Schw. 20 *imperium* cod. Pith. unde B. e c. Heins. *Iustique* vind. *exemplum imperi*. Impetum, impetentes (piratas). 21 Quid *ego* ergo B. 25 *et* qui, et *stultitiam* singuli codd. unde Rigalt. si qui *stulti*; B. qui *consulto*, deinde 26 *nil* non vitup. id. VIII, 4 *Hic*, quum B. e c. Scheff. et *cibo*. IX 2, effugium alterius quaerit, neglecta elisione litterae m. Sequor B.

Descende, amice; tanta bonitas est aquae,
Voluptas ut satiari non possit mea.
Immisit se barbatus. Tum Vulpecula
Evasit puteo, nixa celsis cornibus,
Hircumque clauso liquit haerentem vado.

X.

Peras imposuit Iupiter nobis duas:
Propriis repletam vitiis post tergum dedit,
Alienis ante pectus suspendit gravem.
Hac re videre nostra mala non possumus;
Alii simul delinquunt, censores sumus.

XI.

Lucernam fur accendit ex ara Iovis,
Ipsumque compilavit ad lumen suum.
Onustus qui sacrilegio quum discederet,
Repente vocem sancta misit Religio:
Malorum quamvis ista fuerint munera,
Mihique invisa, ut non offendar subripi;
Tamen, sceleste, spiritu culpam lues,
Olim quum adscriptus venerit poenae dies.
Sed ne ignis noster facinori praeluceat,
Per quem verendos excolit pietas deos,
Veto esse tale luminis commercium.
Ita hodie nec lucernam de flamma deum,
Nec de lucerna fas est accendi sacrum.
Quot res contineat hoc argumentum utiles,
Non explicabit alius, quam qui reperit.
Significat primo, saepe, quos ipse alueris,
Tibi inveniri maxime contrarios:
Secundo ostendit, scelera non ira deum,
Fatorum dicto sed puniri tempore:
Novissime interdicit, ne cum malefico
Usum bonus consociet ullius rei.

XII.

Opes invisae merito sunt forti viro,
Quia dives arca veram laudem intercipit.
Coelo receptus propter virtutem Hercules,
Quum gratulantes persalutasset deos;
Veniente Pluto, qui Fortunae est filius,
Avertit oculos: causam quaesivit pater.
Odi, inquit, illum, quia malis amicus est,
Simulque obiecto cuncta corrumpit lucro.

XIII.

Utilius homini nihil est, quam recte loqui.
Probanda cunctis est quidem sententia;
Sed ad perniciem solet agi sinceritas.
Quum se ferarum regem fecisset Leo,
Et aequitatis vellet famam consequi,
A pristina deflexit consuetudine,
Atque inter illas tenui contentus cibo,
Sancta incorrupta iura reddebat fide.
Postquam labare coepit poenitentia

* * *

XIV.

A fictione veretri linguam mulieris,
Affinitatem traxit inde obscaenitas.
Rogavit alter, tribadas et molles mares,
Quae ratio procreasset? Exposuit senex.
Idem Prometheus, auctor vulgi fictilis,
Qui, simul offendit ad fortunam, frangitur,
Naturae partes, veste quas celat pudor,
Quum separatim toto finxisset die,
Aptare mox ut posset corporibus suis,
Ad coenam est invitatus subito a Libero.
Ubi irrigatus multo venas nectare,
Sero domum est reversus titubanti pede.
Tum semisomno corde, et errore ebrio,
Applicuit virginale generi masculo,
Et masculina membra applicuit feminis.
Ita nunc libido pravo fruitur gaudio.

XV.

Barbam Capellae quum impetrassent ab Iove,
Hirci maerentes indignari coeperunt,
Quod dignitatem feminae aequassent suam.
Sinite, inquit, illas gloria vana frui,
Et usurpare vestri ornatum muneris,
Pares dum non sint vestrae fortitudinis.
Hoc argumentum monet, ut sustineas, tibi
Habitu esse similes, qui sunt virtute impares.

XVI.

Quum de fortunis quidam quereretur suis;
Aesopus finxit consolandi gratia:
Vexata saevis navis tempestatibus,
Inter vectorum lacrimas et mortis metum,
Faciem ad serenam subito ut mutatur dies,
Ferri secundis tuta coepit flatibus,
Nimiaque nautas hilaritate extollere.
Factus periclo tum Gubernator sophus:
Parce gaudere oportet, et sensim queri,
Totam quia vitam miscet dolor et gaudium.

XVII.

Canes legatos olim misere ad Iovem,
Melioris vitae tempus oratum suae,
Ut sese eriperet hominum contumeliis,
Furfuribus sibi conspersum quod panem darent,
Fimoque turpi maximam explerent famem.
Profecti sunt legati non celeri pede,
Dum naribus scrutantur escam in stercore.
Citati non respondent. Vix tandem invenit
Eos Mercurius, et turbatos attrahit.
Tum vero vultum magni ut viderunt Iovis,
Totam timentes concacarunt regiam.
Propulsi vero fustibus, vadunt foras:
Vetat dimitti magnus illos Iupiter.
Mirati, sibi legatos non revertier,
Turpe aestimantes aliquid commissum a suis,
Post aliquod tempus alios adscribi iubent.
Rumor legatos superiores prodidit:
Timentes rursus aliquid ne simile accidat,
Odore canibus anum, sed multo, replent;
Mandata dant; legati mittuntur: statim
Abeunt. Rogantes aditum, continuo impetrant.
Consedit genitor tum deorum maximus,
Quassatque fulmen: tremere coepere omnia.
Canes confusi, subitus quod fuerat fragor,
Repente odorem, mixtum cum merdis, cacant.

9 ut non possit satiari B. XI, 2 *qui* imperite in vulg. eiicitur. 7 *scelesto* spir. B. e c. Heins. 10 *celandos* (sic cod. Pith.) *censuit* B. 15 *explicarit* id. e c. Heins. XII, 6 ut quaes. id. XIII, 1 nihil esse homini B. 9 *lucere* codd. Em. Rittersh. XIV, 1 *Affictione.* Sic B. 6 *fortitudini* B. e c. Rittersh. XVI, 2 consolandi hoc B. 3 navi Rigalt. Nam 5 a codd. abest *ut.* 7 *nautae se* B. e c. Heins. XVII, 2 *Meliora vitae tempora* B. e c. Heins. 3 *abriperet* codd. Sic Burm. Em. Gud. 8 Citati, ut illis quasi senatus daretur. Schw. 15 *autumantes* B. 16 [illegible] Sic B. 17 *Venter* leg. id. 19 sed *sparso* id. 20 *Mandant, dimittuntur* statim Em. codd. Em. [illegible] Mandant, *dent operas ut dimittantur* statim. 24 *confusus* quod codd. Em. Gud. *subitus* [illegible] [illegible]) B.

Reclamant omnes, vindicandam iniuriam.
Sic est locutus ante poenam Iupiter.
Legatos non est regis non dimittere,
Nec est difficile, poenas culpae imponere.
Non veto dimitti, verum cruciari fame,
Ne ventrem continere non possint suum.
Et hoc feretis pro iudicio praemium:
Illi autem, qui miserunt vos tam futiles,
Nunquam carebunt hominis contumelia.
Ita nunc legatos exspectant et posteri:
Novum venire qui videt, culum olfacit.

XVIII.

Qui fert malis auxilium, post tempus dolet.
Gelu rigentem quidam colubram sustulit,
Sinuque fovit, contra se ipse misericors:
Namque ut refecta est, necuit hominem protinus.
Hanc alia quum rogaret causam facinoris,
Respondit: Ne quis discat prodesse improbis.

XIX.

Vulpis, cubile fodiens, dum terram eruit,
Agitque plures altius cuniculos,
Pervenit ad Draconis speluncam intimam,
Custodiebat qui thesauros abditos.
Hunc simul adspexit: Oro, ut imprudentiae
Des primum veniam; deinde, si pulchre vides,
Quam non conveniens aurum sit vitae meae,
Respondeas clementer. Quem fructum capis
Hoc ex labore, quodve tantum est praemium,
Ut careas somno, et aevum in tenebris exigas?
Nullum, inquit ille, verum hoc a summo mihi
Iovi attributum est. Ergo nec sumis tibi,
Nec ulli donas quidquam? Sic fatis placet.
Nolo irascaris, libere si dixero:
Dis est iratis natus, qui est similis tibi.
Abiturus illuc, quo priores abierunt,
Quid mente caeca miserum torques spiritum?
Tibi dico, avare, gaudium heredis tui,
Qui ture superos, ipsum te fraudas cibo:
Qui tristis audis musicum citharae sonum;
Quem tibiarum macerat iucunditas;
Opsoniorum pretia cui gemitum exprimunt;
Qui, dum quadrantes aggeras patrimonio,
Coelum fatigas sordido periurio;
Qui circumcidis omnem impensam funeri,
Libitina ne quid de tuo faciat lucri.

XX.

Quid iudicare cogitet Livor modo,
Licet dissimulet, pulchre tamen intelligo.
Quidquid putabit esse dignum memoriae,
Aesopi dicet; si quid minus arriserit,
A me contendet fictum quovis pignore.
Quem volo refelli iam nunc responso meo:
Sive hoc ineptum, sive laudandum est opus,
Invenit ille, nostra perfecit manus.
Sed exsequamur coeptum propositi ordinem.

XXI.

Homo doctus in se semper divitias habet.
Simonides, qui scripsit egregium melos,
Quo paupertatem sustineret facilius,
Circuire coepit urbes Asiae nobiles,
Mercede accepta laudem victorum canens.
Hoc genere quaestus postquam locuples factus est,
Redire in patriam voluit cursu pelagio;
Erat autem natus, ut aiunt, in Cea insula.
Adscendit navem, quam tempestas horrida
Simul et vetustas medio dissolvit mari.
Hi zonas, illi res pretiosas colligunt,
Subsidium vitae. Quidam curiosior:
Simonide, tu ex opibus nil sumis tuis?
Mecum, inquit, mea sunt cuncta. Tum pauci enatant,
Quia plures onere degravati perierant.
Praedones adsunt, rapiunt, quod quisque extulit;
Nudos relinquunt. Forte Clazomenae prope
Antiqua fuit urbs, quam petierunt naufragi.
Hic litterarum quidam studio deditus,
Simonidis qui saepe versus legerat,
Eratque absentis admirator maximus,
Sermone ab ipso cognitum cupidissime
Ad se recepit; veste, nummis, familia
Hominem exornavit. Ceteri tabulam suam
Portant, rogantes victum. Quos casu obvios
Simonides ut vidit: Dixi, inquit, mea
Mecum esse cuncta; vos quod rapuistis, perit.

XXII.

Mons parturibat, gemitus immanes ciens;
Eratque in terris maxima exspectatio.
At ille murem peperit. Hoc scriptum est tibi,
Qui, magna quum minaris, extricas nihil.

XXIII.

Formica et Musca contendebant acriter,
Quae pluris esset. Musca sic coepit prior:
Conferre nostris tu potes te laudibus?
Ubi immolatur, exta praegusto deum,
Moror inter aras, templa perlustro omnia.
In capite regis sedeo, quum visum est mihi,
Et matronarum casta delibo oscula,
Laboro nihil, atque optimis rebus fruor.
Quid horum simile tibi contingit, rustica?
Est gloriosus sane convictus deum,
Sed illi, qui invitatur, non qui invisus est.
Aras frequentas? nempe abigeris, quo venis.
Reges commemoras, et matronarum oscula?
Super etiam iactas, tegere quod debet pudor.
Nihil laboras? ideo, quum opus est, nil habes.
Ego granum in hiemem quum studiose congero,
Te circa murum pasci video stercore.
Aestate me lacessis; quum bruma est, siles:
Mori contractam tunc te cogunt frigora;
Me copiosa recipit incolumem domus.
Satis profecto retudi superbiam.
Fabella talis hominum discernit notas
Eorum, qui se falsis ornant laudibus,
Et quorum virtus exhibet solidum decus.

XXIV.

Quantum valerent inter homines litterae,
Dixi superius: quantus nunc illis honos
A superis sit tributus, tradam memoriae.
Simonides idem ille, de quo retuli,
Victori laudem cuidam pyctae ut scriberet,

26 *Ut* clam. B. 30 *Sed* hoc codd. Em. Desbillons. B. Sed hoc *ferent hi* e coni. Meursii. 31 Non solo B. 32 In tam. id. 35 *exspectantes posteros* codd. Em. Rigalt. *quisque exspectans posterum* (gen. plur.) B. 36 quum videt codd. Sic B. Nostrum Rigalt. XVIII, 4 *nocuit* codd. Em. Pith. XIX, 9 tant. praem. omisso *est* B. 28 *lucrum*, unde Scheff. emendaverat ne *quod*. Sic B. XX, 1 *praedicare* B. Deinde *cogitur* codd. Em. Pith. XXI, 8 ut aiunt, natus B. *Ceo*. 10 *ut* dissolv. B. 27 *habuistis* id. Peril. perf. XXIII, 9 *Contra infit* rustica B. 11 *insultans* id. 14 *Superbe* iactas Pith. 17 *circum rura* B. 18 *cur bruma siles*?

Certo conduxit pretio: secretum petit.
Exigua quum frenaret materia impetum,
Usus poeta moris est licentia,
Atque interposuit gemina Ledae sidera,
Auctoritatem similis referens gloriae.
Opus approbavit; sed mercedis tertiam
Accepit partem. Quum reliquum posceret,
Illi, inquit, reddent, quorum sunt laudes duae.
Verum, ut ne irate dimissum te sentiam,
Ad coenam mihi promitte: cognatos volo
Hodie invitare; quorum es in numero mihi.
Fraudatus quamvis, et dolens iniuria,
Ne male dimissus gratiam corrumperet,
Promisit. Rediit hora dicta, recubuit.
Splendebat hilare poculis convivium:
Magno apparatu laeta resonabat domus:
Duo quum repente iuvenes, sparsi pulvere,
Sudore multo diffluentes corpora,
Humanam supra formam, cuidam servulo
Mandant, ut ad se provocet Simonidem;
Illius interesse, ne faciat moram.
Homo perturbatus excitat Simonidem.
Unum promorat vix pedem triclinio,
Ruina camarae subito oppressit ceteros;
Nec ulli iuvenes sunt reperti ad ianuam.
Ut est vulgatus ordo narratae rei,
Omnes scierunt, numinum praesentiam
Vati dedisse vitam mercedis loco.

EPILOGUS.

Adhuc supersunt multa, quae possim loqui,
Et copiosa abundat rerum varietas;
Sed temperatae suaves sunt argutiae,
Immodica offendunt. Quare, vir sanctissime,
Particulo, chartis nomen victurum meis,
Latinis dum manebit pretium litteris,
Si non ingenium, certe brevitatem approba,
Quae commendari tanto debet iustius,
Quanto poetae sunt molesti validius.

LIBER QUINTUS.

PROLOGUS.

Aesopi nomen sicubi interposuero,
Cui reddidi iam pridem, quidquid debui,
Auctoritatis esse scito gratia:
Ut quidam artifices nostro faciunt saeculo,
Qui pretium operibus maius inveniunt, novo
Si marmori adscripserunt Praxitelem suo,
Trito Myronem argento. Fabulae audiunt
Adeo fucatae: plus vetustis nam favet
Invidia mordax, quam bonis praesentibus.
Sed iam ad fabellam talis exempli feror.

I.

Demetrius, qui dictus est Phalereus,
Athenas occupavit imperio improbo.
Ut mos est vulgi, passim et certatim ruunt;
Feliciter! succlamant. Ipsi principes
Illam osculantur, qua sunt oppressi, manum,
Tacite gementes tristem fortunae vicem.
Quin etiam resides, et sequentes otium,
Ne defuisse noceat, repunt ultimi:
In quis Menander, nobilis comoediis,
Quas, ipsum ignorans, legerat Demetrius,
Et admiratus fuerat ingenium viri,
Unguento delibutus, vestitu affluens,
Veniebat gressu delicato et languido.
Hunc ubi tyrannus vidit extremo agmine:
Quisnam cinaedus ille in conspectu meo
Audet venire? Responderunt proximi:
Hic est Menander scriptor. Mutatus statim

* * *

II.

Duo quum incidissent in Latronem milites,
Unus profugit; alter autem restitit,
Et vindicavit sese forti dextera.
Latrone occiso timidus accurrit comes,
Stringitque gladium, dein, reiecta paenula,
Cedo, inquit, illum, iam curabo sentiat,
Quos attentarit. Tum, qui depugnaverat:
Vellem istis verbis saltem adiuvisses modo:
Constantior fuissem, vera existimans:
Nunc conde ferrum, et linguam pariter futilem,
Ut possis alios ignorantes fallere.
Ego, qui sum expertus, quantis fugias viribus,
Scio, quam virtuti non sit credendum tuae.
Illi assignari debet haec narratio,
Qui re secunda fortis est, dubia fugax.

III.

Calvi momordit Musca nudatum caput;
Quam opprimere captans alapam sibi duxit gravem.
Tunc illa irridens: punctum volucris parvulae
Voluisti morte ulcisci; quid facies tibi,
Iniuriae qui addideris contumeliam?
Respondit: Mecum facile redeo in gratiam,
Quia non fuisse mentem laedendi scio.

XXIV, 6 *condixit* Meurs. *conductus* B. Sed conducere et illi dicuntur, qui certo pretio aliquid faciend. aut praebend. in se receperunt. Burm. Moser. ad Cic. de Div. II, 21, 47. 8 *poetae* codd. Em. B. Usus est poeta licentia moris, i. e licentia more concessa. Id. Sed vulg. Usus *poetae, ut* moris est, licentia, quum deberet esse *poetarum* licentia; al. satis scabre *Usus poetae more est et licentia*, quum in cod. Per. esset *Usus poetae more et licentia est.* 10 *Auctoritatis illa* referens *gratia* B. 11 approbav. Scopae. 12 *reliquam* codd. Em. Heins. Vocab. quadrisyll. 13 *reddant* B. Deinde cod. Per. *partes* duae (laudis; sic etiam alt. explicand.). 14 *te dimissum censeas* B. 18 *dimissam* codd. Em. Gud. 22 diffluentes, *corpore* Scheffer. Sic Schw. Epil 3 *suave* sunt B. 4 *Immodicae* vulg. e c. Rittersh. 7 *approbat* codd. Em. Pith. *approbo* Burm. e.

Lib. V, Prol. 5 inveniunt *novis* B. 6 sqq. *Praxitelen* (sic edunt), *Scopan Aeri*, Myronem argento, *tabulae Zeuxidem*. Adeo fucatae plus *vetustati* favet invidia rell. B. 7 *Detrito* codd. Em. Burm. Tritum est torno vel caelo politum, caelatum. Deinde fabulae *exaudiunt* et 8 Adeo *fugatae* codd. Sequor post alios Weisium. I, 1 *Phalerius* Heins. e. Sed Phalereus quadrisyll. ut Orpheus trisyll. 2 *quum* occupav. B. 3 *vulgus* pass. et cert. *ruit* (sic cod. Per.), 4 *succlamat* B. 8 *repetunt* codd. Pith. et Rem. unde Rittersh. *reptant*. Sic B. 12 *fluens* Heins. Sic cod. Per. *effluens* Gronov. e. 13 Scio, *quid* codd. Em. Gron. III, 7 *Cui* non B.

Sed te, contempti generis animal improbum,
Quae delectaris bibere humanum sanguinem,
Optem necare, vel maiore incommodo.
Hoc argumentum veniam mage dari docet,
Qui casu peccat, quam qui consilio est nocens.
Illum esse quavis dignum poena iudico.

IV.

Quidam immolasset verrem quum sancto Herculi,
Cui pro salute votum debebat sua,
Asello iussit reliquias poni hordei.
Quas aspernatus ille sic locutus est:
Tuum libenter prorsus appeterem cibum,
Nisi, qui nutritus illo est, iugulatus foret.
Huius respectu fabulae deterritus,
Periculosum semper reputavi lucrum.
Sed dicis: Qui rapuere divitias, habent.
Numeremus agedum, qui deprensi perierint:
Maiorem turbam punitorum reperies.
Paucis temeritas est bono, multis malo.

V.

Pravo favore labi mortales solent,
Et, pro iudicio dum stant erroris sui,
Ad poenitendum rebus manifestis agi.
Facturus ludos dives quidam et nobilis,
Proposito cunctos invitavit praemio,
Quam quisque posset, ut novitatem ostenderet.
Venere artifices laudis ad certamina:
Quos inter scurra, notus urbano sale,
Habere dixit se genus spectaculi,
Quod in theatro nunquam prolatum foret.
Dispersus rumor civitatem concitat:
Paulo ante vacua turbam deficiunt loca.
In scena vero postquam solus constitit,
Sine apparatu, nullis adiutoribus,
Silentium ipsa fecit exspectatio.
Ille in sinum repente demisit caput,
Et sic porcelli vocem est imitatus sua,
Verum ut subesse pallio contenderent,
Et excuti iuberent. Quo facto, simul
Nihil est repertum, multis onerant laudibus,
Hominemque plausu prosequuntur maximo.
Hoc vidit fieri Rusticus. Non mehercule
Me vincet, inquit: et statim professus est,
Idem facturum melius se postridie.
Fit turba maior. Iam favor mentes tenet,
Et derisuri, non spectaturi, sedent.
Uterque prodit. Scurra degrunnit prior,
Movetque plausus, et clamores suscitat.
Tum simulans sese vestimentis Rusticus
Porcellum obtegere (quod faciebat scilicet,
Sed, in priore quia nil compererant, latens)
Pervellit aurem vero, quem celaverat,
Et cum dolore vocem naturae exprimit.
Acclamat populus, Scurram multo similius
Imitatum, et cogit, Rusticum trudi foras.
At ille profert ipsum porcellum e sinu,
Turpemque aperto pignore errorem probans:
En! hic declarat, quales sitis iudices.

VI.

Invenit Calvus forte in trivio pectinem.
Accessit alter, aeque defectus pilis:
Eia, inquit, in commune, quodcumque est lucri.
Ostendit ille praedam, et adiecit simul:
Superum voluntas favit; sed, fato invido,
Carbonem, ut aiunt, pro thesauro invenimus.
Quem spes delusit, huic querela convenit.

VII.

Ubi vanus animus, aura captus frivola,
Arripuit insolentem sibi fiduciam,
Facile ad derisum stulta levitas ducitur.
Princeps tibicen notior paulo fuit,
Operam Bathyllo solitus in scena dare.
Is forte ludis (non satis memini quibus)
Dum pegma rapitur, concidit casu gravi
Nec opinans, et sinistram fregit tibiam,
Duas quum dextras maluisset perdere.
Inter manus sublatus, et multum gemens
Domum refertur. Aliquot menses transeunt,
Ad sanitatem dum venit curatio.
Ut spectatorum mos est, et lepidum genus,
Desiderari coepit, cuius flatibus
Solebat excitari saltantis vigor.
Erat facturus ludos quidam nobilis,
Et incipiebat ingredi Princeps. Eum
Adducit pretio, precibus, ut tantummodo
Ipso ludorum ostenderet sese die.
Qui simul advenit, rumor de tibicine
Fremit in theatro: quidam affirmant mortuum,
Quidam in conspectum proditurum sine mora.
Aulaeo misso, devolutis tonitrubus,
Di sunt locuti more translatitio.
Tum chorus ignotum modo reducto canticum
Imposuit, cuius haec fuit sententia:
Laetare, incolumis Roma, salvo Principe.
In plausus consurrectum est. Iactat basia
Tibicen; gratulari fautores putat.
Equester ordo stultum errorem intelligit,
Magnoque risu canticum repeti iubet.
Iteratur illud. Homo meus se in pulpito
Totum prosternit: plaudit illudens eques;
Rogare populus hunc coronam existimat.
Ut vero cuneis notuit res omnibus,
Princeps, ligato crure nivea fascia,
Niveisque tunicis, niveis etiam calceis,
Superbiens honore divinae domus,
Ab universis capite est protrusus foras.

VIII.

Cursu volucri, pendens in novacula,
Calvus, comosa fronte, nudo corpore,
Quem si occuparis, teneas; elapsum semel
Non ipse possit Iupiter reprehendere,
Occasionem rerum significat brevem.
Effectus impediret ne segnis mora,
Finxere antiqui talem effigiem Temporis.

11 *mage* adiecit Pith. Al. *illi* dari, *et* dari; B. *dandam* illi. 12 *nam* qui Rigalt. Sic vulg. etiam B. 13 *quamvis* codd. Em. Rittersh. Alt. retinuit Schw. IV, 5 quum in codd. Pith. et Rem. esset Libenter tuum, B. Libenter *istum*, et sic cod. Per. 8 *vitavi*. 9 *dices*, Qui *latuere*, div. B. 10 *perierunt* cod. Pith. V, 4 quidam dives nobilis codd. Pith. et Rem. unde B. *nobiles*. 20 *lancibus* codd. Pith. et Rem. 22 Hoc *videt ut* fieri Heins. Sic B. 26 codd. vel accus. plur. vel nom. sing. Em. Pith. 31 Sed latens propterea, quod in priore nihil (pridie, quum excussisent) comper. 37 *certo* pign. Heins. c. probante Schw. VI, 2 *Accedens* B. 7 querela *haec* id. VII, 4 Princeps, nomen tibicinis. 3 *Neconinus*. Sic B. 16 *nobiles* B. 17 sq. Et incip. Princeps *abduci rerum* ingredi *A se reduct* pretio codd. Emendar. Rigalt. Prasche et Desbillons. Et *ut* inc. *posse* Princ. ingredi, *Inducit* pret. B. 23 tonitrua *et?* more *docto* cantic. *Insonuit* B. Modo reductus est convalescens ille Princeps. 32 Iteratur. *Illic homo* B. imitabantur saxis deiectis post scenam. Schw. 25 *more ducto* codd. unde fecere *et* modo red. Sed quorsum illud VIII, 1 *Cursu ille* vol. B.

IX.

to in aditu Taurus luctans cornibus,
vix intrare posset ad praesaepia,
rabat Vitulus, quo se pacto flecteret.
inquit, ante hoc novi quam tu natus es.
ectiorem emendat, sibi dici putet.

X.

sus omnes fortis et velox feras
quum domino semper fecisset satis,
Languere coepit annis ingravantibus.
Aliquando obiectus hispidi pugnae suis,
Arripuit aurem: sed cariosis dentibus
Praedam dimisit. Hic tum venator dolens
Canem obiurgabat. Cui Latrans contra senex:
Non te destituit animus, sed vires meae.
Quod fuimus lauda, si iam damnas, quod sumus.
Hoc cur, Philete, scripserim, pulchre vides.

3 *plecteret* codd. Em. B. Alt. retinuit Schw. X, 1 *fortes* et *veloces* codd. unde fecerunt *fortis veloces*. Nos Heinsium sequimur. 3 *ut* coepit B. 5 *aure* id. e c. Heins. 7 quum in codd. esset cui sen. cont. Latrans ra *Lacon*. 8 Non *me* id. 9 Quod fuim. *laudas*, iam codd. Em. B. Schw. ex Romulo Quod fuimus *laudasti*, nnas quod sumus.

T. CALPURNII

BUCOLICON.

ECLOGA I.

Nondum Solis equos declivis mitigat aestas,
Quamvis et madidis incumbant prela racemis,
Et spument rauco ferventia musta susurro.
Cernis ut, ecce! pater quas tradidit, Ornite, vaccae
Molle sub hirsuta latus explicuere genista?
Nos quoque vicinis cur non succedimus umbris?
Torrida cur solo defendimus ora galero?
Hoc potius, frater Corydon, nemus, ista petamus
Antra patris Fauni; graciles ubi pinea densat
Silva comas, rapidoque caput levat obvia Soli;
Bullantes ubi fagus aquas radice sub ipsa
Protegit, et ramis errantibus implicat umbras.
Quo me cumque vocas, sequor, Ornite; nam mea Leuce,
Dum negat amplexus nocturnaque gaudia nobis,
Pervia cornigeri fecit sacraria Fauni.
Prome igitur calamos, et si qua recondita servas.
Nec tibi defuerit nova fistula, quam mihi nuper
Matura docilis compegit arundine Lygdon.
Et iam captatae pariter successimus umbrae.
Sed quaenam sacra descripta est pagina fago,
Quam modo nescio quis properanti falce notavit?
Adspicis, ut virides etiam nunc littera rimas
Servet, et arenti nondum se laxet hiatu?
Ornite, fer propius tua lumina: tu potes alto
Cortice descriptos citius percurrere versus.
Nam tibi longa satis pater internodia largus,
Procerumque dedit mater non invida corpus.
Non pastor, non hoc triviali more viator,
Sed deus ipse canit: nihil armentale resultat,
Nec montana sacros distinguunt iubila versus.
Mira refers; sed rumpe moras, oculoque sequaci
Quamprimum nobis divinum perlege carmen.
Qui iuga, qui silvas tueor, satus aethere, Faunus
Haec populis ventura cano: iuvat arbore sacra
Laeta patefactis incidere carmina fatis.
Vos o praecipue nemorum gaudete coloni,
Vos populi gaudete mei! licet omne vagetur,
Securo custode, pecus, nocturnaque pastor
Claudere fraxinea nolit praesaepia crate:
Non tamen insidias praedator ovilibus ullas
Afferet, aut laxis abiget iumenta capistris.
Aurea secura cum pace renascitur aetas,
Et redit ad terras tandem squalore situque
Alma Themis posito, iuvenemque beata sequuntur
Saecula, maternis causas qui lusit in ulnis.
Dum populos, deus ipse, reget, dabit impia vinc
Post tergum Bellona manus, spoliataque telis
In sua vesanos torquebit viscera morsus;
Et, modo quae toto civilia distulit orbe,
Secum, bella, geret. Nullos iam Roma Philipp
Deflebit, nullos ducet captiva triumphos.
Omnia Tartareo subigentur carcere bella,
Immergentque caput tenebris, lucemque tim
Candida Pax aderit; nec solum candida vultu,
Qualis saepe fuit, quae, libera Marte professo,
Quae, domito procul hoste, tamen grassantibus ar
Publica diffudit tacito discordia ferro.
Omne procul vitium simulatae cedere pacis
Iussit, et insanos Clementia condidit enses.
Nulla catenati feralis pompa senatus
Carnificum lassabit opus, nec carcere pleno
Infelix raros numerabit Curia patres.
Plena quies aderit, quae, stricti nescia ferri.
Altera Saturni revocet Latialia regna,
Altera regna Numae, qui primus ovantia caed
Agmina, Romuleis et adhuc ardentia castris,
Pacis opus docuit, iussitque silentibus armis
Inter sacra tubas, non inter bella, sonare.
Iam nec adumbrati faciem mercatus honoris,
Nec vacuos tacitus fasces et inane tribunal
Accipiet consul: sed legibus omne reductis
Ius aderit, moremque fori vultumque priorem
Reddet, et afflictum melior deus auferet aevum.
Exsultet quaecumque Notum gens ima iacentem
Erectumque colit Borean, quaecumque vel ortu
Vel patet occasu, mediove sub aethere fervet.
Cernitis, ut puro nox iam vicesima coelo
Fulgeat? ut placidum radianti luce cometen
Proferat? ut liquidum nutet sine vulnere sidus?
Numquid utrumque polum, sicut solet, igne cruento
Spargit, et ardenti scintillat sanguine lampas?
At quondam non talis erat, quum, Caesare rapt
Indixit miseris fatalia civibus arma.
Scilicet ipse deus Romanae pondera molis
Fortibus excipiet sic inconcussa lacertis,
Ut neque translati sonitu fragor intonet orbis,
Nec prius ex meritis defunctos Roma Penates
Sentiat, occasus nisi quum respexerit ortus.
Ornite, iam dudum velut ipso numine plenum
Me quatit, et mixtus subit inter gaudia terror.
Sed bona facundi veneremur numina Fauni.

Calp. Bucol. Ecl. I, 1 Incipit ornitus. 6 *ulmis*. 9 *denset*. 15 Pervia fecit, quia recentib. a Venere adire ad sacra non licebat. A 16 Ornitus recipit serm. 17 *mea* fist. Defuerit est pro fut. A 20 ad 27 Corydon orationem continuare putandus est. 26 internodia, crurum. 32 Recitat Orn. 35 *fagis* codd. Em. Vlitius. 45 lusit *Iulis* codd. plurimi; quam lect. argutius quam elegantius defendit Sarpe Quaest. philol. p. 17 sq. Indicari olim putabant Numerianum Caesarem, Cari fil. Post Sarpium rectius intelligetur Nero. 55 professo, manifesto. 57 Tacito ferro publicam discordiam disseminavit. Ita fere Sarpe p. 39. Sed *publica discordia* (neutr. plur. a discors, substantive) vehementer displicent; plane autem non tolerandus Wernsd. qui dicit esse a nom. *discordium*. Num: Publica *diduxit* (amovet) tacito *discrimina* ferro? 76 *servit*. 79 *mutet* cod. quod praefert Sarpe p. 19. De comete illo Seneca Nat. Quaest VII, 21; Dio Cass. LX, 35. 86 sqq. ad oraculor. speciem aenigmatice, et de consulto, ut videtur, obscurius compositi. Defuncti Penates ad Claudium Caesarem videntur spectare; cuius mors occasu, ortu Neronis initia indicantur. Cf. Sarpe p. 20 sqq. 88 *Censeat* codd. plur. 90 *plenus* codd. Em. Casp. Barth.

Carmina, quae nobis deus obtulit ipse canenda,
Dicamus, teretique sonum modulemur avena:
Forsitan Augustas feret haec Meliboeus ad aures.

ECLOGA II.

Intactam Crocalen puer Astacus et puer Idas,
Idas lanigeri dominus gregis, Astacus horti,
Dilexere diu; formosus uterque, nec impar
Voce sonans. Terras hi quum gravis ureret aestas,
Ad gelidos fontes et easdem forte sub ulmos
Conveniunt, dulcique simul contendere cantu
Pignoribusque parant. placet, hic ut vellera septem,
Ille sui victus ne messem vindicet horti:
Et magnum certamen erat sub iudice Thyrsi.
Adfuit omne genus pecudum, genus omne ferarum,
Et quaecumque vagis altum ferit aera pennis.
Convenit umbrosa quicumque sub ilice lentas
Pascit oves, Faunusque pater, Satyrique bicornes:
Adfuerunt sicco Dryades pede, Naides udo,
Et tenuere suos properantia flumina cursus.
Desistunt tremulis incurrere frondibus Euri,
Altaque per totos fecere silentia montes.
Omnia cessabant, neglectaque pascua tauri
Calcabant: illis etiam certantibus ausa est
Daedala nectareos apis intermittere flores.
Iamque sub umbrosa medius consederat ulmo
Thyrsis, et, O pueri, me iudice pignora, dixit,
Irrita sint, moneo: satis hoc mercedis habete,
Si laudem victor, si fert opprobria victus.
Et nunc alternos magis ut distinguere cantus
Possitis, ter quisque manus iactate micantes.
Nec mora; discernunt digitis; prior incipit Idas:
Me Silvanus amat, dociles mihi donat avenas,
Et mea frondenti circumdat tempora taeda.
Ille etiam parvo dixit mihi non leve carmen:
Iam levis obliqua crescit tibi fistula canna.
At mihi Flora comas pallenti gramine spargit,
Et matura mihi Pomona sub arbore ludit.
Accipe, dixerunt Nymphae, puer, accipe fontes:
Nam potes irriguis nutrire canalibus hortos.
Me docet ipsa Pales cultum gregis, ut niger albae
Terga maritus ovis nascenti mutet in agna,
Quae neque diversi speciem servare parentis
Possit, et ambiguo testetur utrumque colore.
Non minus arte mea mutabilis induit arbos
Ignotas frondes, et non gentilia poma.
Ars mea nunc malo pira temperat, et modo cogit
Insita praecocibus subrepere Persica prunis.
Me teneras salices iuvat, aut oleastra putare,
Et gregibus portare, novas ut carpere frondes
Condiscant, primoque recidere gramina morsu,
Ne depulsa vagos quaerat fetura parentes.
Et mihi, quum vulsis radicibus altera tellus
Panditur, irriguo perfunditur area fonte,
Et satiatur aqua, sucos ne forte priores
Languida mutata quaerant plantaria terra.
O si quis Crocalen deus afferat! hunc ego terris,
Hunc ego sideribus solum regnare fatebor,
Decernamque nemus, dicamque: sub arbore numen
Hac erit; ite procul, sacer est locus, ite profani.
Urimur in Crocalen: si quis mea vota deorum
Audiat, huic soli, virides qua gemmeus undas
Fons agit et tremulo percurrit lilia rivo,
Inter pampineas ponetur faginus ulmos.
Ne contemne casas et pastoralia tecta:
Rusticus est, fateor, sed non est barbarus Idas.
Saepe vaporato mihi caespite palpitat agnus,
Saepe cadit festis devota Palilibus agna.
Nos quoque pomiferi Laribus consuevimus horti
Mittere primitias et fingere liba Priapo,
Rorantesque favos damus et liquentia mella:
Nec fore grata minus, quam si caper imbuat aras.
Mille sub uberibus balantes pascimus agnas;
Totque Tarentinae praestant mihi vellera matres;
Per totum niveus premitur mihi caseus annum:
Si venies, Crocale, totus tibi serviet hornus.
Qui numerare velit, quam multa sub arbore nostra
Poma legam, citius tenues numerabit aristas;
Semper olus metimus, nec bruma nec impedit aestas.
Si venias, Crocale, totus tibi serviet hortus.
Quamvis siccus ager languentes excoquat herbas,
Sume tamen calathos nutanti lacte coactos.
Vellera tunc dabimus, quum primum tempus apricum
Surget, et a tepidis fiet tonsura Calendis.
Et nos, quos etiam praetorrida munerat aestas,
Mille renidenti dabimus tibi cortice Chias,
Castaneasque nuces totidem, cum sole Novembri
Maturis nucibus virides rumpentur echini.
Num, precor, informis videor tibi? num gravis annis,
Decipiorque miser, quoties mollissima tango
Ora manu, primique sequor vestigia floris
Nescius, et gracili digitos lanugine fallo?
Fontibus in liquidis quoties me conspicor, ipse
Admiror toties. Etenim sic flore iuventae
Induimur vultus, ut in arbore saepe notavi
Cerea sub tenui lucere Cydonia lana.
Carmina poscit amor, nec fistula cedit amori:
Sed fugit, ecce! dies, revocatque crepuscula Vesper.
Hinc tu, Daphni, greges, illinc agat Alphesiboeus.
Iam resonant frondes, iam cantibus obstrepit arbos,
I procul, o Doryla, primumque reclude canalem,
Et sine iam dudum sitientes irriget hortos.
Vix ea finierant, senior quum talia Thyrsis:
Este pares, et ab hoc concordes vivite; nam vos
Et decor et cantus et amor sociavit et aetas.

ECLOGA III.

Numquid in hac, Lycida, vidisti forte iuvencam
Valle meam? solet illa tuis occurrere tauris,
Et iam paene duas, dum quaeritur, eximit horas;
Nec tamen apparet. Duris ego perdita ruscis
Iam dudum et nullis dubitavi crura rubetis
Scindere, nec quidquam post tantum sanguinis egi.
Non satis attendi: neque enim vacat. Uror, Iola;
Uror, et immodice: Lycidan ingrata reliquit

92 sqq. Oratio Orniti. 94 augustas, littera minori. Meliboei nomine hic et Ecl. IV Senecam indicari censet Sarpe p. 34 sqq. II, 3 impar. acc. neutr. (adverbial.) ad *sonans* versu sq. 7 vellera, oves. Supple *praebeat*. 21 *annosa*. 26 ter man. iact. ad explorandum, uter incipiat. 27 *decernunt*. 32 comas, flores comantes; deinde codd. *parienti* gram. Alterum recepit Beckius e c. Antonii de Rooy. VII, 6. 33 Matura poma sub meis arborib. capiose hunc illuc cadunt. Sic Beck. Locus in codd. varie passim corrupt. 34 *fontem* edd. 36 *mutare* codd. plur. 41 *gentalia* duae vett. edd. Sed non poma genitalia sunt, sed ipsae arbores genitales. 47 *vagus* Scalig. c. Sic Beck. 48 *fulvis* rad. codd. Em. Burm. Deinde *arida* tellus codd. plur. 49 *Pungitur*. Panduntur scrobes in pomariis, ad accipiendas arbores novellas. 54 *Dicam namque nemus*; quod male defendit post Wernsd. Beckius. Alt. est Pithoei. 55 *Hoc* erit codd. Em. Vlit. 56 *Crocale* Heins. c. 59 faginus, scyphus. 63 *Parilib.* 65 Ovid. Fast. III, 670. 67 Nec *fore*, al. Cogita *speramus*. 71 serviet *annus*, ex prava interpretatione; nam caseus cogitandus est. 81 Chias, ficos. 90 *Induimus* codd. Em. Heins. Nam induimus vestes, et quae spontanea sunt, non quae veniunt induimur. 92 sq. fistula non cedit, sufficit, etiam longiori carmini. Sed videlicet tempus deficit.

Phyllis, amatque novum post tot mea munera Mopsum.
Mobilior ventis o! femina. Sic tua Phyllis,
Quae sibi (nam memini) si quando solus abesses,
Mella etiam sine te iurabat amara videri?
Altius ista querar, si forte vacabis, Iola.
Has pete nunc salices, et laevas flecte sub ulmos.
Nam quum prata calent, illic requiescere noster
Taurus amat, gelidaque iacet spatiosus in umbra,
Et matutinas revocat palearibus herbas.
Non equidem, Lycida, quamvis contemptus, abibo.
Tityre, quas dixit, salices pete laevus, et illinc,
Si tamen invenies, deprensam verbere multo
Huc age; sed fractum referas hastile memento.
Nunc age, dic Lycida, quae vos tam magna tulere
Iurgia? quis vestro deus intervenit amori?
Phyllide contentus (solus tu testis, Iola, es)
Callirhoen sprevi, quamvis cum dote rogaret.
En! sibi cum Mopso calamos intexere cera
Incipit, et puero comitata sub ilice cantat.
Hoc ego quum vidi (fateor) sic intimus arsi,
Ut nihil ulterius tulerim. Nam protinus ambas
Deduxi tunicas, et pectora nuda cecidi.
Alcippen irata petit, dixitque: relicto
Improbe, te, Lycida, Mopsum tua Phyllis amabit.
Nunc penes Alcippen manet; ac ne forte vagetur,
Ah! vereor: nec tam nobis ego Phyllida reddi
Exopto, quam quod Mopso iungetur anhelo.
A te coeperunt tua iurgia; tu prior illi
Victas tende manus; decet indulgere puellae
Vel quum prima nocet. Si quid mandare iuvabit,
Sedulus iratae contingam nuntius aures.
Iamdudum meditor, quo Phyllida carmine placem.
Forsitan audito poterit mitescere cantu;
Et solet illa meas ad sidera ferre Camenas.
Dic, age; nam cerasi tua cortice verba notabo,
Et decisa feram rutilanti carmina libro.
Has tibi, Phylli, preces iam pallidus, hos tibi cantus,
Dat Lycidas, quos nocte miser modulatur acerba,
Dum flet, et excusso dispergit lumina somno.
Non sic destricta macrescit turdus oliva,
Non lepus, extremas legulus quum sustulit uvas,
Ut Lycidas, domina sine Phyllide, tabidus erro.
Te sine, vae misero! mihi lilia nigra videntur;
Nec sapiunt fontes, et acescunt vina bibenti.
At si tu venias, et candida lilia fient,
Et sapient fontes, et dulcia vina bibentur.
Ille ego sum Lycidas, quo te cantante solebas
Dicere felicem, cui dulcia saepe dedisti
Oscula, nec medios dubitasti rumpere cantus,
Atque inter calamos errantia labra petisti.
Ah dolor! et post hoc placuit tibi torrida Mopsi
Vox, et carmen inops, et acerbae stridor avenae?
Quem sequeris? quem, Phylli, fugis? formosior illo
Dicor, et hoc ipsum mihi tu narrare solebas.
Sum quoque divitior: certaverit ille tot haedos
Pascere, quot nostri numerantur vespere tauri?
Quid tibi, quae nosti, referam? scis, optima Phylli,
Quam numerosa meis siccetur bucula mulctris,
Et quam multa suos suspendat ad ubera natos.
Sed mihi nec gracilis sine te fiscella salicto
Texitur, et nulla tremuere coagula lactis.
Quod si dura times etiam nunc verbera, Phylli;
Tradimus, ecce! manus: licet illae et vimine torto
Scilicet, et lenta post tergum vite domentur,
Ut mala nocturni religavit brachia Mopsi
Tityrus, et medio furem suspendit ovili.
Accipe (ne dubita) meruit manus utraque poenas.
His tamen, his isdem manibus tibi saepe palumbes,
Saepe etiam leporem, decepta matre, paventem
Misimus in gremium: per me tibi lilia prima
Contigerunt, primaeque rosae: vixdum bene flores
Degustabat apis, tu cingebare coronis.
Aurea sed forsan mendax tibi munera iactat,
Qui metere occidua ferales nocte lupinos
Dicitur, et cocto pensare legumine panem:
Qui sibi tunc felix, tunc fortunatus habetur,
Vilia quum subigit manualibus hordea saxis.
Quod si turpis amor precibus, quod abominor, istis
Obstiterit, laqueum miseri nectemus ab illa
Ilice, quae primum nostros violavit amores.
Hi tamen ante mala figentur in arbore versus:
Credere, pastores, levibus nolite puellis;
Phyllida Mopsus amat, Lycidas habet ultima rerum.
Nunc age, si quidquam miseris succurris, Iola,
Perfer, et exora modulato Phyllida cantu.
Ipse procul stabo, vel acuta carice tectus,
Vel propius latitans vicina, ut saepe, sub ara.
Ibimus; et veniet, nisi me praesagia fallunt.
Nam bonus a dextro fecit mihi Tityrus omen,
Qui redit inventa non irritus, ecce! iuvenca.

E C L O G A IV.

Quid tacitus, Corydon, vultuque subinde minaci,
Quidve sub hac platano, quam garrulus adstrepit humor,
Infesta statione, sedes? iuvat humida forsan
Ripa? levatque diem vicini spiritus amnis?
Carmina iam dudum, non quae nemorale resultent,
Volvimus, o Meliboee; sed haec, quibus aurea possint
Saecula cantari, quibus et deus ipse canatur,
Qui populos urbesque regit pacemque togatam.
Dulce quidem resonas, nec te diversus Apollo
Despicit, o iuvenis, sed magnae numina Romae
Non ita cantari debent, ut ovile Menalcae.
Quidquid id est, silvestre licet videatur acutis
Auribus, et nostro tantum memorabile pago:
Dum mea rusticitas, si non valet arte polita
Carminis, at certe valeat pietate probari.
Rupe sub hac eadem, quam proxima pinus obumbrat,
Haec eadem nobis frater meditatur Amyntas,
Quem vicina meis natalibus admovet aetas.
Iam puerum calamos et odorae vincula cerae
Iungere non cohibes, levibus quem saepe cicutis
Ludere conantem vetuisti fronte paterna?
Dicentem, Corydon, te non semel ista notavi:
Frange, puer, calamos, et inanes desere Musas;

III, 10 Sic est concludentis cum indignatione, siccine, igitur, videl. ita potuit agere? 18 *contemptus* corrupt. est. 19 *laetus* codd. Em. Barth. Alii *solus*. 22 tulere, abripuere. 24 contentus *sola*, tu test. Heins. c. 26 En *tibi*, cum Burm. c. 29 ambas, interiorem et exterior. 35 quam, doleo supplend. cui. generis ellipses nostro haud sunt insolitae. *Iurgetur*, quod in al. codd. est, sola aberratione scribendi e versu sq. natum, nec debebat Wernsd. obtrudere poetae, *quod* pro *ut* h. l. dici. Anhelo dat. est; v. 59 et VIII, 16. 48 dispergunt lumina, quum irrequieta rebus oberrant. 48 post olivitatem. 53 *iam* candida. 59 post *haec* vet. ed. 68 *gracili*. Virg. Ecl. X, 71. 69 nulla secundam aiunt positione producere; quod tamen durum est. Pithoeus: *nullo* — *lacte*. Sic Wernsd. 79 *Contigerant* codd. Em. Burm. 83 legumine vesci pro pane; IV, 141 est pensare Palatia coelo, habitare coelum pro Palatio. 96 vicina saepe (a saepos), omisso *ut*. IV, 3 Infesto de proclivi et humidiori capiend. videtur. 8 *urbemque*. Sed ad Romam pax togata spectat. 17 Amyntae nomine Lucanum latere censet Sarpe p. 37. Cf. v. 101. 20 nunc cohibes codd. Em. Titius.

I, potius glandes rubicundaque collige corna,
Duc ad mulctra greges, et lac venale per urbem
Non tacitus porta. Quid enim tibi fistula reddet,
Quo tutere famem? certe mea carmina nemo
Praeter ab his scopulis ventosa remurmurat Echo.
Haec ego, confiteor, dixi, Meliboee: sed olim:
Non eadem nobis sunt tempora, non deus idem;
Spes magis arridet. Certe ne fraga rubosque
Colligerem, viridique famem solarer hibisco.
Tu facis, et tua nos alit indulgentia farre.
Tu nostras miseratus opes, docilemque iuventam,
Hiberna prohibes ieiunia pellere fago.
Ecce! nihil querulum per te, Meliboee, sonamus;
Per te secura saturi recubamus in umbra,
Et fruimur silvis Amaryllidos, ultima nuper
Litora terrarum, nisi tu, Meliboee, fuisses,
Ultima visuri, trucibusque obnoxia Mauris
Pascua Geryonis, liquidis ubi cursibus ingens
Dicitur occiduas impellere Baetis arenas.
Scilicet extremo nunc vilis in orbe iacerem,
Ah dolor! et pecudes inter conductus Iberas
Irrita septena modularer sibila canna:
Nec quisquam nostras inter dumeta Camenas
Respiceret: non ipse daret mihi forsitan aurem,
Ipse deus, vacuam, longeque sonantia vota,
Scilicet extremo, non exaudiret, in orbe.
Sed, nisi forte tuas melior sonus avocat aures,
Et nostris aliena magis tibi carmina rident,
Vis, hodierna tua subigatur pagina lima?
Nam tibi non solum venturos noscere nimbos
Agricolis, qualemque ferat sol aureus ortum,
Attribuere dei; sed dulcia carmina saepe
Concinis, et modo te Baccheis Musa corymbis
Munerat, et lauro modo pulcher obumbrat Apollo.
Quod si tu faveas trepido mihi, forsitan illos
Experiar calamos, here quos mihi doctus Iolas
Donavit, dixitque: Truces haec fistula tauros
Conciliat, nostroque sonat dulcissima Fauno.
Tityrus hanc habuit, cecinit qui primus in istis
Montibus Hyblaea modulabile carmen avena.
Magna petis, Corydon, si Tityrus esse laboras.
Ille fuit vates sacer, et qui posset avena
Praesonuisse chelyn, blandae cui saepe canenti
Allusere ferae, cui substitit advena quercus,
Quem modo cantantem rutilo spargebat acantho
Nais, et implicitos comebat pectine crines.
Est, fateor, Meliboee, deus: sed nec mihi Phoebus
Forsitan abnuerit; tu tantum commodus audi:
Scimus enim, quam te non aspernetur Apollo.
Incipe; nam faveo; sed prospice, ne tibi forte
Tinnula tam fragili respiret fistula buxo,
Quam resonare solet, si quando laudat Alexin.
Hos potius calamos, magis hos sectare canales,
Per me qui dignas cecinerunt consule silvas.
Incipe; ne dubita. Venit en! et frater Amyntas:
Cantibus iste tuis alterno succinat ore.
Ducite (ne mora sit) vicibusque reducite carmen:
Tuque prior, Corydon, tu proximus ibis, Amynta.
Ab Iove principium, si quis canit aethera, sumat,
Si quis Atlantiaci molitur pondus Olympi:
At mihi, qui nostras praesenti numine terras
Perpetuamque regit iuvenili robore pacem,
Laetus, et augusto felix arrideat ore.
Me quoque facundo comitatus Apolline Caesar
Respiciat, montes neu dedignetur adire,
Quos et Phoebus amat, quos Iupiter ipse tuetur;
In quibus augustos visuraque saepe triumphos
Laurus fructificat, vicinaque nascitur arbos.
Ipse polos etiam qui temperat igne geluque,
Iupiter ille parens, cui tu iam proximus ipse,
Caesar, abes, posito paulisper fulmine saepe
Cressia rura petit, viridique reclinis in antro
Carmina Dictaeis audit Curetica silvis.
Adspicis, ut virides, audito Caesare, silvae
Conticeant? memini, quamvis urgente procella,
Sic nemus immotis subito requiescere ramis,
Et dixi: deus hinc, certe deus expulit Euros.
Nec mora; Pharsales solverunt sibila cannae.
Adspicis, ut teneros subitus vigor excitet agnos?
Utque superfuso magis ubera lacte graventur?
Et nuper tonsis exundent vellera fetis?
Hoc ego iam (memini) semel hac in valle notavi.
Et, venisse Palen, pecoris dixisse magistros.
Scilicet omnis eum tellus, gens omnis adorat,
Diligiturque deis: quem sic taciturna verentur
Arbuta, cuius iners audito nomine tellus
Incaluit, floremque dedit; cui silva vocato
Densat odore comas, stupefacta regerminat arbos.
Illius ut primum senserunt numina terrae,
Coepit et uberior, sulcis fallentibus olim,
Luxuriare seges, tandemque legumina plenis
Vix resonant siliquis: nec praefocata malignum
Messis habet lolium, nec incertibus albet avenis.
Iam neque damnatos metuit iactare ligones
Fossor, et invento, si fors dedit, utitur auro.
Nec timet, ut nuper, dum iugera versat arator,
Ne sonet offenso contraria vomere massa;
Iamque palam presso magis ac magis instat aratro.
Ille dat, ut primas Cereri dare cultor aristas
Possit, et intacto Bromium perfundere vino;
Ut nudus ruptas saliat calcator in uvas;
Ut quoque turba bono plaudat saginata magistro,
Qui facit egregios ad pervia compita ludos.
Ille meis pacem dat montibus: ecce! per illum
Seu cantare iuvat, seu ter pede laeta ferire
Carmina, non nullas licet hic cantare choreas,
Et cantus viridante licet mihi condere libro;
Turbida nec calamos exsurdant classica nostros.
Numine Caesareo securior ipse Lycaeus
Pan recolit silvas, et amoena Faunus in umbra

35 *solvere* fago. Solvitur ieiunium voluntar. pellitur non voluntar. 54 *Agricolae* (dei versu sq.) cod. Sic Burm. Sed putidum id est. 62 Tityr. Virgilius. 73 sqq. Hortatur Meliboeus Corydonem, ut altioris spiritus carmen edat, non consistat in exilib. 77 *Pro* me. Sed est *meo hortatu*. Respici putant ad Ecl. I. 79 *succinet*. 82 sqq. Quinis versib. carm. amoeb. deducetur. Alludit Corydon. ad carm. Arati. 91 vicina alia capiunt de myrto, qua coronobantur ovantes, unde ingeniose Ulit. c. *Erycinaque*; alii de quercu, Iovis arbore et corona quercea in Palatii fastigio, de qua Dio Cass. LIII, 16; coll. Ov. Met. I, 563; Fast. I, 614; IV, 953. Sed quomodo poeta Caesarem in eos montes poterat invitare, quos ipse Caesar habitabat? Itaque nec satis commode post Titium a Sarpio p. 44 sqq. huc infertur villa Caesarea ad Gallinas, quam describunt Plin. H. N. XV, 30, 40: Suet. Galba 1. 93 *ipse* parens codd. Em. Heins. 95 *reclivis, reclivus, reclusus* codd. Em. Barth. 101 *Pharsaliae*, quod trib. syllabis legend. erat. Lucanum indicari demonstrav. Sarpe p. 37 sqq. Pharsales cannae sibila solverunt, finem iis imposuerunt, ad altiora sese tollentes. Nam etiam puerilia Lucanus inserat. 102 sqq. Omnia praesentia dei infelicius augentur. 103 superfuso, redundante. 104 exundent, copiose succrescant. 115 Vix resonant, propter magnitudinem. 117 sq. Iam fossor non amplius metuit, ne, thesauro in suo agro invento, ad fiscum eum cogatur deferre, ita ut iactare, i. e. sedulo in laborando agro movere, ligones eum pigeat. Cf. Sarpe p. 42 sqq. Vet. ed. *dentatos*. 122 sqq. itidem spectant ad onera civium a novo Imperatore (Nerone) levata. 125 *saginata* in metrum peccat, unde fortasse cum Medio legend. *cantata*. Magistro, vici. Versu sq. de Compitalib. sermo est. 129 *Gramina*. Carmina ferire est [illegible]

Securus recubat, placidoque in fonte lavatur
Nais, et humanum non calcatura cruorem
Per iuga siccato velox pede currit Oreas.
Di, precor, hunc iuvenem, quem vos (non fallor) ab ipso
Aethere misistis, post longa reducite vitae
Tempora, vel potius mortale resolvite pensum,
Et date perpetuo coelestia fila metallo:
Sit deus, et nolit pensare Palatia coelo!
Tu quoque, mutata seu Iupiter ipsa figura,
Caesar, ades, seu quis superum sub imagine falsa
Mortalique lates, vivas, atque hunc, precor, orbem,
Hos, precor, aeternus populos rege! sit tibi coeli
Vilis amor, certamque, pater, ne desere terram!
Rustica credebam nemorales carmina vobis
Concessisse deos, et obesis auribus apta:
Verum, quae imparibus modo concinuistis avenis,
Tam liquidum, tam dulce sonant, ut non ego malim,
Quod Peligna solent examina, lambere nectar.
O mihi, quae tenero decurrant carmina versu,
Tunc, Meliboee, sonent, si quando in montibus istis
Dicar habere Larem, si quando nostra videre
Pascua contigerit; vellit nam saepius aurem
Invida Paupertas, et dixit: ovilia cura!
At tu, si qua tamen non aspernanda putabis,
Fer, Meliboee, deo mea carmina: nam tibi fas est,
Sacra Palatini penetralia visere Phoebi.
Tu mihi talis eris, qualis, qui dulce sonantem
Tityron e silvis dominam deduxit in urbem,
Ostenditque deis, et, spreto, dixit, ovili,
Tityre, rura prius, sed post cantabimus arma.
Respiciat nostros utinam fortuna labores
Pulchrior, et meritae faveat deus ipse iuventae!
Nos tamen interea tenerum mactabimus haedum,
Et pariter subitae peragemus fercula coenae.
Nunc ad flumen oves deducite: iam fremit aestus,
Iam sol contractas pedibus magis admovet umbras.

ECLOGA V.

Forte Mycon senior, Canthusque, Myconis alumnus,
Torrentem patula vitabant arbore solem,
Quum, iuveni senior praecepta daturus alumno,
Talia verba refert tremulis titubantia labris:
Quas errare vides inter dumeta capellas,
Canaque lascivo concidere gramina morsu,
Canthe, puer; quos ecce! greges a monte reductos
Cernis in aprico decerpere gramina campo:
Hos tibi do senior iuveni pater; ipse tuendos
Accipe: iam certe potes insudare labori;
Iam pro me gnavam potes exercere iuventam.
Adspicis, ut nobis iam dudum mille querelas
Afferat et baculum premat inclinata senectus?
Sed qua lege regas et amantes lustra capellas,
Et melius pratis errantes mollibus agnas,
Percipe. Vere novo, quum iam tinnire volucres
Incipient, nidosque reversa lutabit hirundo:
Protinus hiberno pecus omne movebis ovili.
Tunc etenim totus vernanti gramine saltus
Pullat, et aestivas reparabilis inchoat umbras:
Tunc florent silvae, viridisque renascitur annus:
Tunc Venus, et calidi scintillat fervor amoris,
Lascivumque pecus salientes accipit hircos.
Sed non ante greges in pascua mittito clausos,
Quam fuerit placata Pales. Tunc caespite vivo
Pone focum, Geniumque loci, Faunumque Laresque
Salso farre voca: tepidos tunc hostia cultros
Imbuat; hac etiam, dum vivit, ovilia lustra.
Nec mora, tunc campos ovibus, dumeta capellis,
Orto sole dabis, simul hunc transcendere montem
Coeperit et primae spatium tepefecerit horae.
At si forte vaces, dum matutina relaxat
Frigora sol, tumidis spument tibi mulctra papillis
Implebis, quod messe fluat: rursusque premetur
Mane, quod occiduae mulsura redegerit horae.
Parce tamen fetis: nec sint compendia tanti,
Destruat ut niveos venalis caseus agnos:
Nam tibi praecipuo fetura colatur amore.
Te quoque non pudeat, quum serus ovilia vises,
Si qua iacebit ovis partu resoluta recenti,
Hanc humeris portare tuis, natosque tepenti
Ferre sinu tremulos, et nondum stare paratos.
Nec tu longinquas procul a praesaepibus herbas
Nec nimis amotae sectabere pabula silvae,
Dum peragit vernum Iovis inconstantia tempus.
Veris enim dubitanda fides: modo fronte serena
Blandius arrisit, modo cum caligine nimbos
Intulit, et miseras torrentibus abstulit agnas.
At quum longa dies sitientes afferet aestus,
Nec fuerit variante deo mutabile coelum;
Iam silvis committe greges, iam longius herbas
Quaere: sed ante diem pecus exeat. Humida nam
Efficit aura cibos, quoties fugientibus Euris
Frigida nocturno tinguntur pascua rore,
Et matutinae lucent in gramine guttae.
At simul argutae nemus increpuere cicadae,
Ad fontem compelle greges, nec protinus herbis
Et campos permitte sequi: sine protegat illos
Interea veteres quae porrigit aesculus umbras.
Verum ubi declivi iam nona tepescere sole
Incipiet, seraeque videbitur hora merendae:
Rursus pasce greges et opacos desere lucos.
Nec prius aestivo pecus includatur ovil,
Quam levibus nidis somnos captare volucris
*Cogitet, et tremuli tremebunda coagula lactis.
Sucida iam tereti constringere vellera iunco,
Quum iam tempus erit maternas demere lanas,
Hircorumque iubas et olentes caedere barbas.
Ante tamen secerne pecus, gregibusque notatis
Consimiles include comis, ne longa minutis,
Mollia ne duris coeant, ne candida fuscis.

137 *ut, nisi,* fallor codd. Em. Ascensius. 139 *revolvite* Heins. c. 142 sqq. Haec verba Corydonis, si ad eundem iuvenem Caesareum referantur, qui per totum carmen inde a v. 84 tantopere extollitur languidam includunt repetitionem eorum, quae proximis versibus 137 sqq. precatus est Amyntas; si alius debeat intelligi (Wernsd. Carum Imperatorem facit), incommode is v. 143 mero nomine Caesaris compellatur. Iam quum Amyntas nihil omnino ad hos quinque versus ordine suo reponat, quod in carmine alterno exspectandum erat, suspicio nascitur, esse illos manu quidem poetae, sed curis alteris cum aliis commutatos, superesse autem duplicem nobis loci adumbrationem. Itaque neque Corydoni in edd. assignandi erant, sed tanquam quaedam variatio Amynteorum inde ab 137 notandi. 143 quis, quicumque. 146 *coeptamque, captamque* codd. Em. Hoeufftius Batav. e Stat. Silv. I, 1, 105. 147 sqq. Meliboei, 152 sqq. Corydonis verba sunt. 150 *canunt* codd. Em. Modius Burm. c. *cadunt.* 152 *quam* ten. decurrant *Quae* Beck. dedit e cod. coniunctivum ego intuli. 156 *vilia* codd. Em. Heins. 157 si qua *modo.* 160 sqq. Maecenas. 164 sqq. Amyntas. 168 sq. Melib. V, 14 amantes *saxa* Burm. c. 19 *toto — silva* codd. Em. Hoeufft. 34 Implebis, concervabis (dum calathi caseo implentur), quod messe, messis tempore (nam ipse auctor nunc in vere versatur), fluat, copia sua iuvet. Nihili est, quod Barth. corrasit ex vett. edd. *quo massa* fluat; nec attinet alia aliis tentata afferre. 37 *teneros* cod. 49 *sitientibus,* exemendat. Praetulit tamen Beck. 58 *Vel* campos. 65 ac tremuli *Unde Beck. ac tremuli dent mulctra* coagula ex emend. Wernsdorfii. 66 *constringito* Ascens. Inf. pro imp. 70 *comas codd. Em. Burm.* coeant, commisceantur. De lana sermo est.

Sed tibi quum vacuas posito velamine costas
Denudabit ovis, circumspice, ne sit acuta
Forfice laesa cutis, tacitum ne pustula virus
Texerit occulto sub vulnere: quae nisi ferro
Rumpitur, ah! miserum fragili rubigine corpus
Corrodet sanies, et putrida contrahet ossa.
Providus, haec moneo, viventia sulphura tecum,
Et scillae caput, atque intacta bitumina porta,
Ulceribus laturus opem; nec Brutia desit
Dura tibi; et liquido simul unguine terga, memento,
Si sint rasa, linas. Vivi quoque pondera melle
Argenti coquito, lentumque bitumen aheno,
Impressurus ovi tua nomina. Nam tibi lites
Auferet ingentes lectus possessor in armo.
Tunc etiam, dum siccus ager, dum fervida tellus,
Dum rimosa palus et multo torrida limo
Aestuat, et fragiles nimius sol pulverat herbas,
Lurida conveniet succendere galbana saeptis,
Et tua cervino lustrare mapalia fumo.
Obfuit iste malis odor anguibus; ipse videbis
Serpentum cecidisse minas; non stringere dentes
Ulla potest uncos, sed inani debilis ore
Marcet, et obtuso iacet exarmata veneno.
Tunc age, vicinae, circumspice, tempora brumae
Qua ratione geras. Aperit quum vinea saepes,
Et portat lectas securus vinitor uvas,
Incipe falce nemus vivasque recidere frondes.
Tunc opus est teneras summatim stringere virgas,
Tunc debes servare comas, dum permanet humor,
Dum viret, et tremulas non excutit Africus umbras.
Has tibi conveniet tepidis faenilibus olim
Promere, quum pecudes extremus clauserit annus.
Sic tibi nitendum est: labor hoc in tempore noster
Gnavaque sedulitas venit et pastoria virtus.
Nec pigeat ramos siccis miscere recentes,
Et sucos adhibere novos, ne torrida nimbis
Instet hiems, nimioque gelu nivibusque coactis
Incurvare velis nemus, et constringere frondes.
Tu tamen aut leves hederas aut molle salictum
Valle premes gelida: sitis est pensanda tuorum,
Canthe, gregum viridante cibo: nihil aridus illis,
Ingenti positus quamvis strue, prosit acervus,
Virgea si desint liquido turgentia suco,
Et quibus est aliquid plenae vitale medullae.
Praecipue gelidum stipulis et fronde caduca
Sterne solum, ne forte rigor penetrabile corpus
Urat, et interno vastet pecuaria morbo.
Plura quidem monuisse velim: nam plura supersunt.
Sed iam sera dies cadit, et iam sole fugato
Frigidus aestivas impellit Noctifer horas.

ECLOGA VI.

Serus ades, Lycida: modo Nyctilus et puer Alcon
Certavere sub his alterno carmine ramis,
Iudice me, sed non sine pignore. Nyctilus haedos
Iuncta matre dedit: catulum dedit ille, leaenae
Iuravitque genus: sed sustulit omnia victor.
Nyctilon ut cantu rudis exsuperaverit Alcon,
Astile, credibile est? ut vincat acanthida cornix?
Vocalem superet sic dirus aedona bubo.
Ne potiar Petale, qua nunc ego maceror una,
Si magis aut docili calamorum Nyctilus arte,
Aut cantu magis est, quam vultu, proximus illi.
Iam nunc decipior, te iudice: pallidus alter
Venit, et hirsuta spinosior hystrice barba;
Candidus alter erat, levique decentior ovo,
Et ridens oculis crinemque simillimus auro,
Qui posset dici, si non cantaret, Apollo.
O Lycida, si quis tibi carminis usus adesset,
Tu quoque laudatum posses Alcona probare.
Vis igitur, quoniam nec nobis, improbe, par es,
Ipse tuos iudex calamos committere nostris?
Vis conferre manus? veniat licet arbiter Alcon.
Vincere tu quenquam? vel te certamine quisquam
Dignetur, qui vix stillantes, aride, voces
Rumpis, et expellis male singultantia verba?
Fingas plura licet: nec enim potes, improbe, vera
Exprobrare mihi, sicut tibi multa Lycotas.
Sed quid opus vana consumere tempora lite?
Ecce! venit Mnasylus: erit, nisi forte recusas,
Arbiter. Insta nunc non credulus, improbe, verbis.
Malueram, fateor, vel praedam nactus abire,
Quam tibi certanti partem committere vocis:
Nec tamen hoc impune feres. En! adspicis illum,
Candida qui medius cubat inter lilia, cervum?
Quamvis hunc Petale mea diligat, accipe victor.
Scit frenos, scit ferre iugum, sequiturque vocantem
Credulus, et mensae non improba porrigit ora.
Adspicis, ut fruticat late caput? utque sub ipsis
Cornibus et tereti lucent redimicula collo?
Adspicis, ut niveo frons irretita capistro
Lucet, et, a dorso quae totam circuit alvum,
Alternat vitreas lateralis cingula bullas?
*Cornua subtiles ramosaque tempora molles
Implicuere rosae, rutiloque monilia torque
Extrema cervice natant: ubi pendulus apri
Dens sedet, et nivea distinguit pectora luna.
Hunc ego qualemcumque vides in valle, paciscor
Pendere, dum sciat hic se non sine pignore vinci.
Terreri, Mnasyle, suo me munere credit:
Adspice, quam timeam! Genus est, ut scitis, equarum
Non iugale mihi; quarum de sanguine ponam
Velocem Petason, qui gramina, matre relicta,
Nunc primum teneris libavit dentibus. Illi
Pes levis, adductum latus, excelsissima cervix,
Terga sedent, micat acre caput, sine pondere * *
Et tornata brevi substringitur ungula cornu,
Ungula, quae viridi sic exsultavit in arvo,
Tangeret ut fragiles, sed non curvaret, aristas:
Hunc dare, si vincar, silvestria numina iuro.
Et vacat, et vestros cantus audire iuvabit.
Iudice me sane contendite, si libet: istic
Protenus ecce! torum fecere sub ilice Musae.
Sed, ne vicini nobis sonus obstrepat amnis,
Gramina linquamus, ripamque volubilis undae.
Namque sub exeso raucum mihi pumice lymphae
Respondent, et obest arguti glarea rivi.
Si placet, antra magis vicinaque saxa petamus,
Saxa, quibus viridis stillanti vellere muscus
Dependet, scopulisque cavum sinuantibus arcum

76 fragili, putri. 77 contrahet, comminuet. 78 *liventia.* 80 Brutia, pix. 100 servare, reponere. 101 Dum viret coma, nec vento arida est. 110 Si aliar. arborum frondes stringere propter nives non licet rel. 111 premes, succides. VI, 7 sq. ut vincat ac. cornix, Vocal. superet *si* dir. Secut. sum Beckium. 9 *Te* potiar codd. Em. Ascens. 12 sqq. Lycidas Astilo ironice assentitur. 29 quum verbis non credas. 30 Contemptum suum indicat Astilus: etiam si in praedam certissimam inciderim, malim tamen abire rel. 42 *sutiles* cod. quod rogis magis aptum est altero; sed metrum laborat. Audacius c. Heins. Cornua *subtilibus* molles ramosa *corollis.* 46 vides, *Mnasyle,* cod. ex intp. 50 *iugale,* non *jugale* hic scribend. esse, ut quadrisyllabum sit, c. Beckio statuo. 53 spur. habebat Beck, et abest a nonnullis codd. Sed hoc fiebat, quia librarii imperiti sq. versum denuo finierant voce *cervix*, quam eieci, lacunae signis appositis. Burm. c. sine pondere *venter.* 62 Astili verba sunt, 66 sqq. Lycidae; a 70 denuo incipit Ast.

Imminet, exesa veluti testudine concha.
Venimus, et tacito sonitum tutabimur antro.
Seu residere libet, dabit ecce! sedilia tophus:
Ponere seu cubitum, melior viret herba tapetis.
Nunc mihi seposita reddantur carmina lite;
Nam vicibus teneros malim cantetis amores:
Astile, tu Petalen, Lycida, tu Phyllida lauda.
Tu modo nos illis iam nunc, Mnasyle, precamur,
Auribus excipias, quibus hunc et Acanthida nuper
Diceris in silva iudex audisse Thalea.
Non equidem possum, quum provocet iste, tacere.
Rumpor enim merito: nihil hic, nisi iurgia, quaerit.
Audiat, aut dicat, quoniam cupit; hoc mihi certe
Dulce satis fuerit, Lycidan spectare trementem,
Dum te stante palam sua crimina pallidus audit.
Me, puto, vicinus Stimicon, me proximus Aegon,
Hos inter frutices tacite risere volentem
Oscula cum tenero simulare virilia Mopso.
Fortior o utinam non nunc Mnasylus adesset!
Efficerem, ne te quisquam tibi turpior esset.
Quid furitis? quae vos insania tendere iussit?
Sic vicibus certare placet? Sed non ego vobis
Arbiter: hoc alius possit discernere iudex.
Et venit, ecce! Mycon, venit et vicinus Iolas:
Litibus hi vestris poterunt imponere finem.

ECLOGA VII.

Lentus ab urbe venis, Corydon; vigesima certe
Nox fuit, ut nostrae cupiunt te cernere silvae,
Et tua maerentes exspectant iubila tauri.
O piger et duro iam durior axe, Lycota,
Qui veteres fagos, nova quam spectacula, mavis
Cernere, quae patula iuvenis deus edit arena.
Mirabar, quae causa foret tibi tanta morandi:
Cur tua cessaret taciturnis fistula silvis,
Et solus Stimicon caneret pallente corymbo;
Quem sine te maesti tenero donavimus haedo.
Nam, dum lentus abes, lustravit ovilia Thyrsis,
Iussit et arguta iuvenes certare cicuta.
Sit licet invictus Stimicon, et praemia dives
Auferat, accepto nec solum gaudeat haedo,
Verum tota ferat, quae lustrat ovilia Thyrsis:
Non tamen aequabit mea gaudia; nec mihi, si quis
Omnia Lucanae donet pecuaria silvae,
Grata magis fuerint, quam quae spectamus in urbe.
Dic, age, dic, Corydon, nec nostras invidus aures
Despice: non aliter certe mihi dulce loquere,
Quam certare soles, quoties ad sacra vocatur
Aut fecunda Pales aut pastoralis Apollo.
Vidimus in coelum trabibus spectacula textis
Surgere, Tarpeium prope despectantia culmen,
Immensosque gradus, et clivos lene iacentes.
Venimus ad sedes, ubi pulla sordida veste
Inter femineas spectabat turba cathedras.
Nam quaecumque patent sub aperto libera caelo,
Aut eques aut nivei loca densavere tribuni.
Qualiter haec patulum contendit vallis in orbem,
Et sinuata latus, resupinis undique silvis,
Inter continuos curvatur concava montes:
Sic tibi planitiem curvae sinus ambit arenae,
Et geminis medium se molibus alligat ovum.
Quid tibi nunc referam, quae vix suffecimus ipsi
Per partes spectare suas? sic undique fulgor
Percussit. Stabam defixus, et ore patenti,
Cunctaque mirabar, necdum bene singula noram:
Tum mihi, tum senior lateri qui forte sinistro
Iunctus erat, Quid te stupefactum, rustice, dixit,
Ad tantas, miraris, opes? qui, nescius auri,
Sordida tecta, casas, et sola mapalia nosti.
En! ego tam tremulus, tam vertice canus et ista
Factus in urbe senex, stupeo tamen omnia: certe
Vilia sunt nobis, quaecumque prioribus annis
Vidimus, et sordet, quidquid spectavimus olim.
Balteus en! gemmis, en! illita porticus auro,
Certatim radiant; nec non, ubi finis arenae
Proxima marmoreo peragit spectacula muro,
Sternitur adiunctis ebur admirabile truncis,
Et coit in rotulum, tereti qui lubricus axe
Impositos subita vertigine falleret ungues,
Excuteretque feras. Auro quoque torta refulgent
Retia, quae totis in arenam dentibus exstant,
Dentibus aequatis; et erat, mihi crede, Lycota,
Si qua fides! nostro dens longior omnis aratro.
Ordine quid referam? vidi genus omne ferarum.
Hic niveos lepores, et non sine cornibus aprum,
Mantichoram, silvis etiam quibus editur, Alces
Vidimus, et tauros, quibus aut cervice levata
Deformis scapulis torus eminet, aut quibus hirtae
Iactantur per colla iubae; quis aspera mento
Barba iacet, tremulisque rigent palearia setis.
Nec solum nobis silvestria cernere monstra
Contigit: aequoreos ego cum certantibus ursis
Spectavi vitulos, et equorum nomine dignum,
Sed deforme pecus, quod in illo nascitur amni,
Qui sata riparum venientibus irrigat undis.
Ah! trepidi quoties nos descendentis arenae
Vidimus in partes, ruptaque voragine terrae
Emersisse feras; et eisdem saepe latebris
Aurea cum croceo creverunt arbuta libro.
O felix Corydon, quem non tremebunda senectus
Impedit! o felix, quod in haec tibi saecula primo,
Indulgente deo, demittere contigit annos!
Nunc tibi si propius venerandum cernere numen
Sors dedit, et praesens vultumque habitumque notasti,
Dic, age, dic, Corydon, quae sit modo forma deorum.
O utinam nobis non rustica vestis inesset!
Vidissem propius mea numina: sed mihi sedes,

69 testudine, testa conchae. 72 herba *lapillis.* 73 sqq. Mnasylus, 76 sqq. Lycid. 77 alludi ad Propertii Acanthida V, 5, 61 Wernsd. sibi persuadens veneficam hic indicari censet. 84 sqq. Ironice haec dicta sunt in Astilen, cui virilis vis defuerit. Beck. 87 *nondum* Mnas. codd. Em. Beck. 90 *Si* vicib. codd. Em. Beck. VII, 3 l. 2 4 durior *aere* Heins. c. 6 *ardet* arena codd. plur. quod defendere studet Sarpe p. 29 sq. 7 quae tanta for. tibi causa Beck. 9 pall. cor, hederae, qua ornatus erat. 13 sq. *Scilicet — non* solum codd. Illud em. Barthius, hoc Heins. 21 *solent* codd. Em Mod. 25 clivi dicuntur surgentes gradus amphitheatri. 26 sqq. Suet. Aug. 44. Pulla veste plebei homines indicantur. 34 ovum, orbis arenae. 47 Balteus est diazoma sive praecinctio, qua graduum ordines inter se distinguuntur; porticus tecta summam gradationem, e qua spectabant tenuiores, cingebat. 49 peragit, finit; spectacula sunt ipsae venationes. 50 sqq. Ante murum marmoreum trunci collocati erant inducti ebore, impositis rotulis (parvis rotis sive repagulis versatilib.), qui, propter glabritiem eboris, lubrici assilientium impetum ferar. repellebant. Vulg. *rutilum;* noverant videl librarii voc. rotula, non rotulus, quam novasse videtur Calpurn. 54 sq. Dentib elephantor. summo muro affixis retia erant suspensa. 58 sus Barbyrussa Linn. 59 *Nycticoracem.* Est bestia fabulosa; al. tigridis, al. hystricis esse genus putant. Silv. quib. editur ad Alces potius, quam ad Mantich. trahend. In suis silvis ait arbores cum feris ex genitalib. ear. regionib. vidisse advectas. Barth. 62 *quibus* asp. 69 sqq. Construend. videtur: Ah quoties nos vidimus, feras emersisse in partes descendentis (depressae) arenae cet. Itaque non opus erat, ut emendationes experirentur intpp. Calpurnium *videre in partes* ausum dicere merito incredul. *71 sq. Emersit ex eodem specu subterraneo amoenissima silva ad recreandum post horrenda ferar. spectacula visum Wernsd.*

Pullaque paupertas, et adunco fibula morsu
Obfuerunt; utcumque tamen conspeximus ipsum
Longius, ac, nisi me decepit visus, in uno
Et Martis vultus et Apollinis esse putavi.

ECLOGA VIII.

Dum fiscella tibi, fluviali, Tityre, iunco
Texitur, et raucis resonant tua rura cicadis,
Incipe, si quod habes gracili sub arundine carmen
Compositum. Nam te calamos inflare labello
Pan docuit, versuque bonus tibi favit Apollo.
Incipe, dum salices haedi, dum gramina vaccae
Detondent, viridique greges permittere campo
Et ros et primi suadet clementia solis.
Hos annos canamque meam, mihi care, senectam
Tu iuvenis carusque deis in carmina cogis?
Viximus, et calamis versus cantavimus olim,
Dum secura hilares aetas ludebat amores.
Nunc album caput, et veneres tepuere sub annis:
Iam mea ruricolae dependet fistula Fauno.
Te nunc rura sonant: nuper nam carmine victor
Risisti calamos et dissona flamina Mopsi,
Iudice me. Mecum senior Meliboeus utrumque
Audierat, laudesque tuas sublime ferebat;
Quem nunc, emeritae permensum tempora vitae,
Secreti pars orbis habet, mundusque piorum.
Quare age, si qua tibi Meliboei gratia vivit,
Dicat honoratos praedulcis tibia manes.
Et parere decet iussis, et grata iubentur.
Namque fuit dignus senior, quem carmine Phoebus,
Pan calamis, fidibusque Linus, modulatibus Orpheus,
Concinerint, atque acta viri laudesque sonarent.
Sed quia tu nostrae Musam deposcis avenae,
Accipe, quae super haec cerasus, quem cernis ad amnem,
Continet, inciso servans mea carmina libro.
Dic, age; sed nobis ne vento garrula pinus
Obstrepat, has ulmos potius fagosque petamus.
Hic cantare libet: virides nam subiicit herbas
Mollis ager, lateque tacet nemus omne; quieti,
Adspice, ut, ecce! procul decerpant gramina tauri.
Omniparens Aether, et, rerum causa, Liquores,
Corporis et genetrix, Tellus, vitalis et Aer,
Accipite hos calamos, atque haec nostro Meliboeo
Mittite, si sentire datur post fata quietis.
Nam si sublimes animae coelestia templa
Sidereasque colunt sedes, mundoque fruuntur:
Tu nostros adverte modos, quos ipse benigno
Pectore fovisti, quos tu, Meliboee, probasti.
Longa tibi, cunctisque diu spectata senectus,
Felicesque anni, nostrique novissimus aevi
Circulus, innocuae clauserunt tempora vitae.
Nec minus hinc nobis gemitus lacrimaeque fuere,
Quam si florentes mors invida pelleret annos.
Nec tenuit tales communis causa querelas:
Heu! Meliboee, iaces letali frigore segnis
Lege hominum, coelo dignus, canente senecta,
Concilioque deum. Plenum tibi ponderis aequi
Pectus erat. Tu ruricolum discernere lites
Adsueras, varias patiens mulcendo querelas.
Sub te ruris amor, sub te reverentia iusti
Floruit, ambiguos signavit terminus agros.
Blanda tibi vultu gravitas, et mite severa
Fronte supercilium, sed pectus mitius ore.
Tu calamos aptare labris, et iungere cera
Hortatus duras docuisti fallere curas.
Nec segnem nobis passus marcere iuventam,
Saepe dabas meritae non vilia praemia Musae.
Saepe etiam senior, ne nos cantare pigeret,
Laetus Phoebea dixisti carmen avena.
Felix o Meliboee, vale! tibi frondis odorae
Munera dat, lauros carpens, ruralis Apollo:
Dant Fauni, quod quisque valet, de vite racemos,
De campo culmos, omnique ex arbore fruges.
Dat grandaeva Pales spumantia cymbia lacte,
Mella ferunt Nymphae, pictas dat Flora coronas.
Manibus hic supremus honos! dant carmina Musae;
Carmina dant Musae, nos te modulamur avena.
Silvestris nunc te platanus, Meliboee, susurrat,
Te pinus; reboat te, quidquid carminis Echo
Respondet silvae; te nostra armenta loquuntur.
Namque prius siccis phocae pascentur in arvis
Hirsutusque freto vivet leo, dulcia mella
Sudabunt taxi, confusis legibus anni
Messem tristis hiems, aestas tractabit olivas,
Ante dabit flores auctumnus, ver dabit uvas,
Quam taceat, Meliboee, tuas mea fistula laudes
Perge, puer, coeptumque tibi ne desere carmen.
Nam sic dulce sonas, ut te placatus Apollo
Provehat, et felix dominam perducat ad urbem.
Namque hue e silvis praesens tibi Fama benignum
Stravit iter, rumpens livoris nubila plena.
Sed iam Sol demittit equos de culmine mundi,
Flumineos suadens gregibus praebere liquores.

ECLOGA IX.

Formosam Donacen puer Idas et puer Alcon
Ardebant, rudibusque annis incensus uterque
In Donaces Venerem furiata mente ruebant.
Hanc, quum vicini flores in vallibus horti
Carperet, et molli gremium compleret acantho,
Invasere simul, Venerisque immitis uterque
Tunc primum dulci carpebant gaudia furto.
Hinc amor, et pueris iam non puerilia vota,
Quis anni ter quinque hiemes, et cura iuventae.
Sed postquam Donacen duri clausere parentes,
Quod non tam tenui filo de voce sonaret,
Sollicitusque foret pinguis sonus, improba cervix,
Suffususque rubor crebro, venaeque tumentes:
Tunc vero ardentes flammati pectoris aestus
Carminibus dulcique parant relevare querela,
Ambo aevo cantuque pares, nec dispare forma,
Ambo genis leves, intonsi crinibus ambo:
Atque sub hac platano maesti solatia casus
Alternant, Idas calamis et versibus Alcon.
Quae colitis silvas Dryades, quaeque antra Napaeae
Et quae marmoreo pede, Naiades, uda secantes
Litora purpureos alitis per gramina flores,
Dicite, quo prato Donacen, qua forte sub umbra
Inveniam, roseis stringentem lilia palmis?
Nam mihi iam trini perierunt ordine soles,
Ex quo consueto Donacen exspecto sub antro.
Interea, tanquam nostri solamen amoris

81 fibula, qua vestes pauperum nectebantur. VIII, 28 super *hoc* (sene) Heins. c. 30 sq. Tityrus, 32 sqq. Timetas. 31 *fagosve.* 44 sq. Vitae hum. tempora circulis catenae comparantur. 48 Communis conditio moriendi non prohibuit, quominus has effunderemus, querelas, quae sequuntur. Beck. 53 *sapiens mulcere* Burm patiens *mulcere* Wakef c. Dubitare licet, num poeta noster correptionem litterae o in gerundiis sibi indulserit: sed codd emendationibus adversantur, hic et IX, 80. 75 *nascentur* codd. plur. IX, 6 *Venerique imbutus*. Immitis est immaturae. 9 cura inv. desiderium coniugii. Est non satis elegans imitatio Ovidii Fast. V, 525. 11 de voce pro simplici abl. 12 *Sollicitumque* foret *linguis onus.* Sic codd. plur. 18 *hac* non habet, quo referatur; unde suspicio est, aliter scripsisse poetam. 19 sqq. Idae verba sunt.

Hoc foret, aut posset rabidos medicare furores,
Nulla meae trinis tetigerunt gramina vaccae
Luciferis, nulloque biberunt amne liquores:
Siccaque fetarum lambentes ubera matrum
Stant vituli, et teneris mugitibus aera complent.
Ipse ego nec molli iunco, nec vimine lento,
Perfeci calathos cogendi lactis in usus.
Quid tibi, quae nosti, referam? scis, mille iuvencas
Esse mihi; nosti nunquam mea mulctra vacare.
Idas ille ego sum, Donace, cui saepe dedisti
Oscula, nec medios dubitasti rumpere cantus,
Atque inter calamos errantia labra petisti.
Heu, heu! nulla meae te tangit cura salutis?
Pallidior buxo violaeque simillimus erro.
Omnes ecce! cibos, et nostri pocula Bacchi
Horreo; nec placido memini concedere somno.
Te sine, vae misero! mihi lilia nigra videntur,
Pallentesque rosae, nec dulce rubens hyacinthus;
Nullos nec myrtus, nec laurus spirat odores.
At tu si venias, et candida lilia fient,
Purpureaeque rosae, et dulce rubens hyacinthus;
Tunc mihi cum myrto laurus spirabit odores.
Nam dum Pallas amet turgentes sanguine baccas,
Dum Bacchus vites, deus et sata poma Priapus,
Pascua laeta Pales, Idas te diliget unam.
Haec Idas calamis. Tu, quae responderit Alcon
Versu, Phoebe, refer; sunt aurea carmina Phoebo.
O montana Pales, o pastoralis Apollo,
Et nemorum Silvane potens, et nostra Dione,
Quae iuga celsa tenes Erycis, cui cura iugales
Concubitus hominum totis connectere saeclis,
Quid merui? cur me Donace formosa reliquit?
Munera namque dedi, noster quae non dedit Idas:
Vocalem, longos quae ducit, acdona, cantus;
Quae, licet interdum contexto vimine clausa,
Quum parvae patuere fores, ceu libera, ferri
Norit et agrestes inter volitare volucres,
Scit rursus remeare domum tectumque subire,
Viminis, et caveam totis praeponere silvis.
Praeterea tenerum leporem, geminasque palumbes
Nuper, quae potui, silvarum praemia, misi.
Et post haec, Donace, nostros contemnis amores?
Forsitan indignum ducis, quod rusticus Alcon
Te cupiam, qui mane boves in pascua ducam?
Di pecorum pavere greges, formosus Apollo,
Pan doctus, Fauni vates, et pulcher Adonis.
Quin etiam fontis speculo me mane notavi,
Nondum purpureos Phoebus quum tolleret ortus,
Nec tremulum liquidis splenderet lumen in undis.
Quod vidi, nulla tegimur lanugine malas;
Pascimus et crinem; nostro formosior Ida
Dicor, et hoc ipsum mihi tu narrare solebas,
Purpureas laudando genas, et lactea colla,
Atque hilares oculos et formam puberis aevi.
Nec sumus indocti calamis: cantamus avena,
Qua divi cecinere prius, qua dulce locutus
Tityrus e silvis dominam pervenit ad urbem.
Nos quoque, te propter, Donace, cantabimur urbi,
Si modo coniferas inter viburna cupressos
Atque inter pinos corylum frondescere fas est.
Sic pueri Donacen toto sub sole canebant,
Frigidus e silvis donec descendere suasit
Hesperus, et stabulis pastos inducere tauros.

ECLOGA X.

Nyctilos atque Mycon nec non et pulcher Amyn
Torrentem patula vitabant ilice solem;
Quum Pan venatu fessus recubare sub ulmo
Coeperat, et somno lassatas sumere vires:
Quem super ex tereti pendebat fistula ramo.
Hanc pueri, tanquam praedam pro carmine posi
Sumere, fasque esset calamos tractare deorum,
Invadunt furto: sed nec resonare canorem
Fistula, quem fuerat, nec vult contexere carmen;
Sed pro carminibus male dissona sibila reddit.
Tum Pan excussus sonitu stridentis avenae,
Iamque videns, Pueri, si carmina poscitis, inqui
Ipse canam; nulli fas est inflare cicutas,
Quas ego Maenaliis cera coniungo sub antris.
Iamque ortus, Lenaee, tuos et semina vitis
Ordine detexam: debemus carmina Baccho.
Haec fatus coepit calamis sic montivagus Pan:
Te cano, qui gravidis hederata fronte corymbis
Vitea serta plicas, quique udo palmite tigres
Ducis odorato perfusus colla capillo,
Vera Iovis proles; nam tunc post sidera coeli
Sola Iovem Semele vidit Iovis ora professum.
Hunc pater omnipotens, futuri providus aevi,
Pertulit, et iusto produxit tempore partus.
Vos etiam Nysae viridi nutristis in antro
Hunc, Nymphae, Faunique senes, Satyrique procac
Quin et Silenus parvum veneratus alumnum
Aut gremio fovet, aut resupinus sustinet ulnis,
Et vocat ad risum digito, motuque quietem
Allicit, aut tremulis quassat crepitacula palmis.
Cui deus arridens horrentes pectore setas
Vellicat, aut digitis aures adstringit acutas,
Applauditve manu mutilum caput, aut breve mentu
Et simas tenero collidit pollice nares.
Interea pueri florescit pube iuventa,
Flavaque maturo tumuerunt tempora cornu.
Tum primum laetas ostendit pampinus uvas;
Mirantur Satyri frondes et poma Lyaei.
Tum deus, o Satyri, maturos carpite fructus
Dixit, et ignotos, pueri, calcate racemos.
Vix haec ediderat, decerpunt vitibus uvas,
Et portant calathis, celerique illidere planta
Concava saxa super properant, vindemia fervet
Collibus in summis, crebro pede rumpitur uva,
Nudaque purpureo sparguntur pectora musto.
Tum Satyri, lasciva cohors, sibi pocula quisque
Obvia corripiunt; quod fors dedit, hoc capit usu
Cantharon hic retinet, cornu bibit alter adunco:
Concavat ille manus, palmasque in pocula vertit:
Pronus at ille lacu bibit, et crepitantibus haurit
Musta labris: alius vocalia cymbala mergit:
Atque alius latices pressis resupinus ab uvis
Excipit; at potis saliens liquor ore resultat,
Spumeus inque humeros et pectora diffluit humo
Omnia ludus habet: cantusque chorosque licente
Et Venerem iam vina movent; raptantur amas
Concubitu Satyri fugientes iungere Nymphas;
Iam iamque elapsas hic crine, hic veste retentat
Tum primum roseo Silenus cymbia musto
Plena senex avide non aequis viribus hausit.
Ex illo venas inflatus nectare dulci

35 sqq. interpolationis crebrae suspicionem dant, et sunt versus integri ex Ecl. III infeliciter huc illati. *amet*. Coniunct. est pro fut. Deinde turgentes *unguine* cod. ex emend. 64 *Novit* codd. Em. Wernsd. 75 *or* 78 *Pascimur*. 80 Facilis quidem et hic est coni. *laudare* (solebas); sed codd. refragantur. X, 4 *laxatus* Hoeuf 21 *iam* tunc codd. Em. Burm. Nam Semele tunc, quando rem cum Iove habuit, vidit sola post coelestes Iovem et propria forma conspicuum. Beck. 47 quod forte cuique obvium fuit, arripuit. Beck. 56 raptantur, huc illuc *runtur. Beck.*

Hesternoque gravis semper ridetur Iaccho.
Quin etiam deus ille, deus Iove prosatus ipso,
Et plantis uvas premit, et de vitibus hastas
Ingerit, et lynci praebet cratera bibenti.
Haec Pan Maenalia pueros in valle docebat,
Sparsas donec oves campo conducere in unum
Nox iubet, uberibus suadens siccare fluorem
Lactis, et in niveas adstrictum cogere glebas.

ECLOGA XI.

Populea Lycidas, nec non et Mopsus in umbra,
Pastores, calamis ac versu doctus uterque,
Nec triviale sonans, proprios cantabat amores.
Nam Mopso Meroe, Lycidae crinitus Iolas
Ignis erat; parilisque furor de dispare sexu
Cogebat trepidos totis discurrere silvis.
Hos puer ac Meroe multum lusere furentes,
Dum modo condictas vitant in vallibus ulmos,
Nunc fagos placitas fugiunt, promissaque fallunt
Antra, nec est animus solitos alludere fontes.
Tum tandem fessi, quos lusus adederat ignis,
Sic sua desertis nudarunt vulnera silvis,
Inque vicem dulces cantu dixere querelas.
Immitis Meroe, rapidisque fugacior Euris,
Cur nostros calamos, cur pastoralia vitas
Carmina? quemve fugis? quae me tibi gloria victo?
Quid vultu mentem premis, ac spem fronte serenans
Tandem dura negas? possum non velle negantem.
Cantet, amat quod quisque; levant et carmina curas.
Respice me tandem, puer o crudelis, Iola:
Non hoc semper eris. Perdunt et gramina flores,
Perdit spina rosas, nec semper lilia candent,
Nec longum tenet uva comas, nec populus umbras.
Donum forma breve est, nec se tibi commodat annis:
Cantet, amat quod quisque; levant et carmina curas.
Cerva marem sequitur, taurum formosa iuvenca,
Et Venerem sensere lupae, sensere leaenae,
Et genus aerium, volucres, et squamea turba,
Et montes silvaeque: suos habet arbor amores.
Tu tamen una fugis; miserum tu perdis amantem.
Cantet, amat quod quisque; levant et carmina curas.
Omnia tempus alit, tempus rapit: usus in arto est.
Ver erat, et vitulos vidi sub matribus istos,
Qui nunc pro nivea coiere in cornua vacca.
Et tibi iam tumidae nares, iam fortia colla,
Iam tibi bis denis numerantur messibus anni.
Cantet, amat quod quisque; levant et carmina curas.
Huc, Meroe formosa, veni; vocat aestus in umbram;
Iam pecudes subiere nemus; iam nulla canoro
Gutture cantat avis, torto non squamea tractu
Signat humum serpens: solus cano; me sonat omnis
Silva, nec aestivis cantu concedo cicadis.
Cantet, amat quod quisque; levant et carmina curas.
Tu quoque, saeve puer, niveum ne perde colorem
Sole sub hoc; solet hic lucentes urere malas.
Hic, age, pampinea mecum requiesce sub umbra.
Hic tibi lene fluens fons murmurat; hic et ab ulmis
Purpureae fetis dependent vitibus uvae.
Cantet, amat quod quisque; levant et carmina curas.
Qui tulerit Meroes fastidia longa superbae,
Sithonias feret ille nives Libycosque calores,
Nerinas potabit aquas, taxique nocentis
Non metuet sucos, Sardoaque gramina vincet,
Et sua Marmaricos coget iuga ferre leones.
Cantet, amat quod quisque; levant et carmina curas.
Quisquis amat pueros, ferro praecordia duret,
Nil properet, discatque diu patienter amare,
Prudentesque animos teneris non spernat in annis,
Perferat et fastus. Sic olim gaudia sumet,
Si modo sollicitos aliquis deus audit amantes.
Cantet, amat quod quisque; levant et carmina curas.
Quid prodest, quod me pagani mater Amyntae
Ter vittis, ter fronde sacra, ter ture vaporo
Lustravit, cineresque aversa effudit in amnem,
Incendens vivo crepitantes sulphure lauros,
Quum sic in Meroen totis miser ignibus arsi?
Cantet, amat quod quisque; levant et carmina curas.
Haec eadem nobis, quae versicoloria fila,
Et mille ignotas, Mycale, circumtulit herbas,
Cantavit, quod Luna timet, quo rumpitur anguis.
Quo currunt scopuli, migrant sata, vellitur arbos.
Plus tamen, ecce! meus, plus est formosus Iolas.
Cantet, amat quod quisque; levant et carmina curas.

64 de vitib. hastae, thyrsi. XI, 18 possum te relinquere. 24 nec se tibi praebet aetate provecta. Beck. 39 *non ulla* canoro. 53 vincet, ita ut notum illum risum invictus edere non cogatur. 58 Non credat facilem sibi fore victoriam in pueris, qui quanquam tenera aetate circumspecti tamen et callidi sunt. 66 *ossibus* ed. vet.

A. PERSII FLACCI

S A T I R A E.

PROLOGUS.

Nec fonte labra prolui caballino,
Nec in bicipiti somniasse Parnasso
Memini, ut repente sic poeta prodirem.
Heliconiadasque pallidamque Pirenen
Illis remitto, quorum imagines lambunt
Hederae sequaces: ipse semipaganus
Ad sacra vatum carmen affero nostrum.
Quis expedivit psittaco suum χαῖρε,
Picasque docuit verba nostra conari?
Magister artis ingenique largitor
Venter, negatas artifex sequi voces.
Quod si dolosi spes refulserit nummi,
Corvos poetas et poetrias picas
Cantare credas Pegaseium nectar.

SATIRA I.

O curas hominum! o quantum est in rebus inane!
Quis leget haec? Min' tu istud ais? Nemo hercule. *Nemo?*
Vel duo, vel nemo. *Turpe et miserabile.* Quare?
Ne mihi Polydamas et Troiades Labeonem
Praetulerint? Nugae! Non, si quid turbida Roma
Elevet, accedas, examenque improbum in illa
Castiges trutina; nec te quaesiveris extra.
Nam Romae quis non—? Ah, si fas dicere! sed fas
Tunc, quum ad canitiem et nostrum istud vivere triste
Adspexi, ac nucibus facimus quaecumque relictis,
Quum sapimus patruos: tunc, tunc, ignoscite. *Nolo.*
Quid faciam? Sed sum petulanti splene cachinno.
Scribimus inclusi numeros ille, hic pede liber,
Grande aliquid, quod pulmo animae praelargus anhelet;
Scilicet haec populo, pexusque togaque recenti,
Et natalitia tandem cum sardonyche albus,
Sede legens celsa, liquido quum plasmate guttur
Mobile collueril, patranti fractus ocello.
Hic neque more probo videas, neque voce serena
Ingentes trepidare Titos, quum carmina lumbum
Intrant, et tremulo scalpuntur ubi intima versu.
Tun', vetule, auriculis alienis colligis escas?
Auriculis, quibus et dicas cute perditus, ohe!
*Quid didicisse, nisi hoc fermentum, et quae semel intus
Innata est, rupto iecore exierit caprificus?*
En pallor, seniumque! O mores! usque adeone
Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter?
*At pulchrum est digito monstrari, et dicier, hic est!
Ten' cirratorum centum dictata fuisse
Pro nihilo pendas?* — Ecce inter pocula quaerunt
Romulidae saturi, quid dia poemata narrent.
Hic aliquis, cui circum humeros hyacinthina laena est,
Rancidulum quiddam balba de nare locutus,
Phyllidas, Hypsipylas, vatum et plorabile si quid,
Eliquat, ac tenero supplantat verba palato.
Assensere viri. Nunc non cinis ille poetae
Felix? Non levior cippus nunc imprimit ossa?
Laudant convivae. Nunc non e manibus illis,
Nunc non e tumulo, fortunataque favilla
Nascentur violae? *Rides*, ait, *et nimis uncis
Naribus indulges. An erit, qui velle recuset
Os populi meruisse, et cedro digna locutus
Linquere nec scombros metuentia carmina, nec tus?*
Quisquis es, o modo quem ex adverso dicere feci,
Non ego, quum scribo, si forte quid aptius exit—
Quando haec rara avis est — si quid tamen aptius exit,
Laudari metuam: neque enim mihi cornea fibra est,
Sed recti finemque extremumque esse recuso
Euge tuum, et belle; nam belle hoc excute totum:
Quid non intus habet? non hic est Ilias Acci
Ebria veratro? non si qua elegidia crudi
Dictarunt proceres? non quidquid denique lectis
Scribitur in citreis? Calidum scis ponere sumen:
Scis comitem horridulum trita donare lacerna,
Et, Verum, inquis, amo; verum mihi dicito de me.
Qui pote? vis dicam? nugaris, quum tibi, calve,
Pinguis aqualiculus propenso sesquipede exstet.
O Iane, a tergo quem nulla ciconia pinsit,
Nec manus auriculas imitata est mobilis albas,

Pers. Sat. Prol. 4 *Heliconidasque.* 5 *relinquo.* Post v. 8 unus cod. *Corvos quis olim concavum salutare?* 14 Pegaseium *melos.* Sat. I, 4 (Accius (v. 50) Labeo transtulit Iliada et Odyss. verbum ex verbo, ridicule satis, quod verba potius quam sensum secutus sit. Eius est ille versus: *Crudum manduces Priamum Priamique pisinnos* Schol. Notandum est, personar. nomina in Persio obvia omnia fere spectare ad aevum remotius, et maxime ad aetatem Horatianam; itaque neque hic Labeo videtur aequalis fuisse poetae nostro. Sed Nero et Romani illius seculi perverso veterum et obsoletor. poetar. laborabant amore. 5 sqq. Non si Roma, in iudicio suo corrupta et incerta, operis alicuius laudem imminuerit (ut si verbi causa mihi praetulerit Labeonem) ad corrigendum popularis illius trutinae examen accedas, quippe operam tuam perditurus rel. *Elevat* male de extollendo et laudando accipiunt, contra Latinitat. 8 Romae *est* quis non. Sed cogitat poeta: Romae quis non iudicium sibi arrogat rerum praestantissimar. *Ac* si; *At* si. 12 cachinno, cachinnonis, subst. 13 *illi* Gronov. c. 16 *tandem* coniunge c. *legens* versu sq. Vulg. Pithoeum sequentes, puncto post *anhelet* versu 14 posito, 17 legunt *leges*, et 18 *collueris*. Egregie autem Passov. codicum rem gessit. Pers. indo a versu 13 hoc dicit: Scribimus omnes Romae, nunc vincta, nunc soluta oratione, magnas scilicet res non alio consilio, nisi ut tandem populo eas recitemus. Itaque *legens* et *colluerit* referenda sunt ad *ille* et *hic* versu 13; neque exspectandum erat *lecturus*, quippe quum de iis agatur, quae quotidie fiant, nec ab uno aliquo in specie, sed a toto genere exerceantur. Sic thema suum clare et simpliciter proponit Persius. Weberus tamen (non ego) denuo locum turbavit, puncto post *anhelet* restituto, *legens* servato, et tamen scripto *collueris*, colo denique posito post *ocello.* 22 *articulis* Priscian. 24 *Quo* didic. *Quid* Persio est cur. 26 sq. et 28 sq. duplicem habes eiusdem cogitationis expositionem, quarum alteram poeta delere neglexerat. 52 Dictarunt *de versib. ex tempore fusis capiendum.* Weichert Poetar. Lat. p. 25. 55 *dicite* R. 56 sq. puerilia tractas, *quum tamen vetulus sis*, quem seria deceant. 59 altas R. Sed v. Ovid. Met. XI, 174.

Nec linguae, quantum sitiat canis Appula, tantum!
Vos, o patricius sanguis, quos vivere fas est
Occipiti caeco, posticae occurrite sannae!
Quis populi sermo est? Quis enim? nisi carmina molli
Nunc demum numero fluere, ut per leve severos
Effundat iunctura ungues: scit tendere versum
Non secus, ac si oculo rubricam dirigat uno.
Sive opus in mores, in luxum, in prandia regum
Dicere, res grandes nostro dat Musa poetae.
Ecce modo heroas sensus afferre videmus
Nugari solitos Graece, nec ponere lucum
Artifices, nec rus saturum laudare, ubi corbes,
Et focus, et porci, et fumosa Palilia faeno:
Unde Remus, sulcoque terens dentalia, Quinti,
Quum trepida ante boves dictaturam induit uxor,
Et tua aratra domum lictor tulit. Euge, poeta!
Est nunc, Briseis quem venosus liber Acci,
Sunt, quos Pacuviusque, et verrucosa moretur
Antiopa, aerumnis cor luctificabile fulta.
Hos pueris monitus patres infundere lippos
Quum videas, quaerisne, unde haec sartago loquendi
Venerit in linguas? unde istud dedecus, in quo
Trossulus exsultat tibi per subsellia levis?
Nilne pudet, capiti non posse pericula cano
Pellere, quin tepidum hoc optes audire, decenter!
Fur es, ait Pedio. Pedius quid? Crimina rasis
Librat in antithetis. Doctas posuisse figuras
Laudatur. Bellum hoc! Bellum hoc? an Romule ceves?
Men' moveat quippe, et, cantet si naufragus, assem
Protulerim? Cantas, quum fracta te in trabe pictum
Ex humero portes? Verum, nec nocte paratum
Plorabit, qui me volet incurvasse querela.
Sed numeris decor est, et iunctura addita crudis.
Claudere sic versum didicit: Berecyntius Attis,
Et: qui caeruleum dirimebat Nerea delphin.
Sic: costum longo subduximus Apennino.
Arma virum, nonne hoc spumosum, et cortice pingui,
Ut ramale vetus vegrandi subere coctum?
Quidnam igitur tenerum, et laxa cervice legendum?
Torva Mimalloneis implerunt cornua bombis,
Et raptum vitulo caput ablatura superbo
Bassaris, et lyncem Maenas flexura corymbis
Evion ingeminat: reparabilis adsonat Echo.
Haec fierent, si testiculi vena ulla paterni
Viveret in nobis? summa delumbe saliva
Hoc natat in labris; et in udo est Maenas, et Attis,
Nec pluteum caedit, nec demorsos sapit ungues.
Sed quid opus teneras mordaci radere vero
Auriculas? vide sis, ne maiorum tibi forte
Limina frigescant: sonat hic de nare canina
Littera. Per me equidem sint omnia protinus alba:
Nil moror. Euge! omnes etenim bene mirae eritis res.
Hoc iuvat. Hic, inquis, veto quisquam faxit oletum!
Pinge duos angues: pueri, sacer est locus! extra
Meiite. Discedo. Secuit Lucilius urbem,
Te Lupe, te Muci, et genuinum fregit in illis.
Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, et admissus circum praecordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.
Men' mutire nefas? nec clam, nec cum scrobe? *Nusquam.*
Hic tamen infodiam: Vidi, vidi ipse, libelle:
Auriculas asini Mida rex habet? Hoc ego opertum,
Hoc ridere meum, tam nil, nulla tibi vendo
Iliade. Audaci quicumque afflate Cratino
Iratum Eupolidem praegrandi cum sene palles,
Adspice et haec, si forte aliquid decoctius audis.
Inde vaporata lector mihi ferveat aure:
Non hic, qui in crepidas Graiorum ludere gestit
Sordidus, et lusco qui possit dicere: lusce!
Sese aliquem credens, Italo quod honore supinus
Fregerit hemmas Areti aedilis iniquas:
Nec qui abaco numeros et secto in pulvere metas
Scit risisse vafer, multum gaudere paratus,
Si Cynico barbam petulans nonaria vellat.
His mane edictum, post prandia Callirhoen do.

SATIRA II.

Hunc, Macrine, diem numera meliore lapillo,
Qui tibi labentes apponit candidus annos.
Funde merum Genio! non tu prece poscis emaci,
Quae nisi seductis nequeas committere divis.
At bona pars procerum tacita libavit acerra.
Haud cuivis promptum est, murmurque humilesque susurros
Tollere de templis, et aperto vivere voto.
Mens bona, fama, fides! haec clare, et ut audiat hospes:
Illa sibi introrsum, et sub lingua immurmurat: *O si*
Ebullit patrui praeclarum funus! et, *O si*
Sub rastro crepet argenti mihi seria, dextro
Hercule! pupillumve utinam, quem proximus heres
Impello, expungam! namque est scabiosus, et acri
Bile tumet. Nerio iam tertia ducitur uxor!
Haec sancte ut poscas, Tiberino in gurgite mergis
Mane caput bis terque, et noctem flumine purgas.
Heus age, responde (minimum est quod scire laboro):
De Iove quid sentis? estne, ut praeponere cures
Hunc — Cuinam? Cuinam — vis Staio? an scilicet haeres —
Quis potior iudex, puerisve quis aptior orbis?
Hoc igitur, quo tu Iovis aurum impellere tentas,
Dic agedum Staio: — proh Iupiter! o bone, clamet,
Iupiter! — at sese non clamet Iupiter ipse?
Ignovisse putas, quia, quum tonat, ocius ilex
Sulphure discutitur sacro, quam tuque domusque?
An quia non fibris ovium, Ergennaque iubente,
Triste iaces lucis evitandumque bidental,
Idcirco stolidam praebet tibi vellere barbam
Iupiter? aut quidnam est, qua tu mercede deorum
Emeris auriculas? pulmone, et lactibus unctis?
Ecce avia, aut metuens divum matertera, cunis

60 linguae genitiv. 67 *in* prandia Priscian. P. *an.* Sive est vel si, reges sunt divites. Genit. regum tribus accusativis subiungendus est. Versus satiram describit. 76 *Brisei* vel *Brysaei* codd. Bacchici explicant. Sed *liber* unam tantum fabulam significare potest, quae debebat nominari. *Briseis* Scoppae coni. 93 et 105 *Attin.* 96 sqq. Ironiae Pers. ex mente illius aetatis hominum masculam et non fucatam Virgilii maiestatem prae molli tumore recentioris Musae contemnit, atque apertissime rei indignitatem demonstret, ipse laudat versus aliquot, ex eorundem iudicio hominum incomparabiles, vere autem elumbes atque inanes. 119 sq. Ovid. Met. XI, 183 sqq. 121 *quis non* habet codd. V. vitam poetae. Cf. etiam Weichert Poetar. Lat. p. 417 sq. not. 22. 124 Hor. Sat. I, 4, 1. 126 Inde, a lectione illor. poetar. 127 Graior. philosophor. quos admirabatur Persius. 134 Hi mane officiis sterilibus fori operam dent, postmeridianum tempus in turpi luxuria consumant. Callirhoe meretrix. II, 5 *libabit.* Ceterum cf. Lucan. V. 104 sq. 10 Ebullit, ab ebullim, pro ebullient. *Patruus*, praecl. f. R. 13 sq. acris bilis, icterus. 14 ducitur, in matrimon. Cave ab interpretatione Servii ad Ge. IV, 256, unde natum glossema *conditur.* 19 *Hunc cuiquam?* 20 ironice accipiendus. *Quis* non spectat ad comparationem Iovis; nam tunc dicend. erat *Uter*, sed est universe, Quis mortalium. Est Ael. Stalenus, vel Steianus, ex Ciceronis Cluentiana famosus.

Exemit puerum, frontemque atque uda labella
Infami digito, et lustralibus ante salivis
Expiat, urentes oculos inhibere perita.
Tum manibus quatit, et spem macram supplice voto
Nunc Licini in campos, nunc Crassi mittit in aedes.
Hunc optent generum rex et regina! puellae
Hunc rapiant! quidquid calcaverit hic, rosa fiat!
Ast ego nutrici non mando vota, negato,
Iupiter, haec illi, quamvis te albata rogarit.
Poscis opem nervis, corpusque fidele senectae:
Esto, age; sed pingues patinae, tucetaque crassa
Annuere his superos vetuere, Iovemque morantur.
Rem struere exoptas caeso bove, Mercuriumque
Arcessis fibra: *Da fortunare penates,*
Da pecus, et gregibus fetum! — quo, pessime, pacto,
Tot tibi quum in flammas iunicum omenta liquescant?
At tamen hic extis, et opimo vincere ferto
Intendit: *Iam crescit ager, iam crescit ovile,*
Iam dabitur, iamiam! donec deceptus et exspes
Nequidquam fundo suspiret nummus in imo.
Si tibi crateras argenti, incusaque pingui
Auro dona feram, sudes, et pectore laevo
Excutiat guttas laetari praetrepidum cor:
Hinc illud subiit, auro sacras quod ovato
Perducis facies. *Nam fratres inter aenos,*
Somnia pituita qui purgatissima mittunt,
Praecipui sunto, sitque illis aurea barba.
Aurum vasa Numae, Saturniaque impulit aera
Vestalesque urnas, et Tuscum fictile mutat.
O curvae in terras animae, et coelestium inanes!
Quid iuvat, hos templis nostros immittere mores,
Et bona dis ex hac scelerata ducere pulpa?
Haec sibi corrupto casiam dissolvit olivo:
Haec Calabrum coxit vitiato murice vellus:
Haec baccam conchae rasisse, et stringere venas
Ferventis massae crudo de pulvere iussit.
Peccat et haec, peccat: vitio tamen utitur. At vos
Dicite, pontifices, in sacro quid facit aurum?
Nempe hoc, quod Veneri donatae a virgine puppae.
Quin damus id superis, de magna quod dare lance
Non possit magni Messalae lippa propago:
Compositum ius fasque animo, sanctosque recessus
Mentis, et incoctum generoso pectus honesto:
Haec cedo, ut admoveam templis, et farre litabo.

SATIRA III.

Nempe hoc assidue? Iam clarum mane fenestras
Intrat, et angustas extendit lumine rimas.
Stertimus, indomitum quod despumare Falernum
Sufficiat, quinta dum linea tangitur umbra.
En quid agis? siccas insana canicula messes
Iam dudum coquit, et patula pecus omne sub ulmo
est!
Unus ait comitum. *Verumne? itanc? ocius adsit*
Huc aliquis! Nemon'? Turgescit vitrea bilis,
Finditur: Arcadiae pecuaria rupere dicas.
Iam liber, et positis bicolor membrana capillis,
Inque manus chartae nodosaque venit arundo.
Tunc queritur, crassus calamo quod pendeat humor,
Nigra quod infusa vanescat sepia lympha,
Dilutas queritur geminet quod fistula guttas.
O miser! inque dies ultra miser! huccine rerum
Venimus? At cur non potius, teneroque palumbis
Et similis regum pueris, pappare minutum
Poscis, et iratus mammae lallare recusas?
An tali studeam calamo? Cui verba? quid istas
Succinis ambages? tibi luditur: effluis amens.
Contemnere: sonat vitium percussa, maligne
Respondet viridi non cocta fidelia limo.
Udum et molle lutum es, nunc, nunc properandus
et acri
Fingendus sine fine rota. — Sed rure paterno
Est tibi far modicum, purum et sine labe salinum,
Quid metuas? cultrixque foci secura patella.
Hoc satis? an deceat pulmonem rumpere ventis,
Stemmate quod Tusco ramum millesime ducis,
Censoremque tuum vel quod trabeate salutas?
Ad populum phaleras: ego te intus et in cute novi.
Non pudet ad morem discincti vivere Nattae?
Sed stupet hic vitio, et fibris increvit opimum
Pingue; caret culpa: nescit, quid perdat; et alto
Demersus, summa rursus non bullit in unda.
Magne pater divum, saevos punire tyrannos
Haud alia ratione velis, quum dira libido
Moverit ingenium, ferventi tincta veneno:
Virtutem videant, intabescantque relicta.
Anne magis Siculi gemuerunt aera iuvenci,
Et magis auratis pendens laquearibus ensis
Purpureas subter cervices terruit, *Imus,*
Imus praecipites, quam si sibi dicat, et intus
Palleat infelix, quod proxima nesciat uxor?
Saepe oculos, memini, tangebam parvus olivo,
Grandia si nollem morituri verba Catonis
Discere, non sano multum laudanda magistro,
Quae pater adductis sudans audiret amicis.
Iure: etenim id summum, quid dexter senio ferret,
Scire erat in voto; damnosa canicula quantum
Raderet; angustae collo non fallier orcae:
Neu quis callidior buxum torquere flagello.
Haud tibi inexpertum curvos deprendere mores,
Quaeque docet sapiens braccatis illita Medis
Porticus, insomnis quibus et detonsa iuventus
Invigilat, siliquis et grandi pasta polenta.
Et tibi quae Samios diduxit littera ramos,
Surgentem dextro monstravit limite callem.
Stertis adhuc? laxumque caput compage soluta
Oscitat hesternum, dissutis undique malis?
Est aliquid quo tendis, et in quod dirigis arcum?
An passim sequeris corvos testaque lutoque,
Securus quo pes ferat, atque ex tempore vivis?
Helleborum frustra, quum iam cutis aegra tumebit,
Poscentes videas. Venienti occurrite morbo,
Et quid opus, Cratero magnos promittere montes?
Discite, o miseri, et causas cognoscite rerum,

33 Infami, medio, quo porrecto res probrosae indicabantur. 36 Licinus, origine Gallus, Augusti procurator Galliam exspoliaverat, unde eius divitiae una cum Crassianis etiam apud Senecam quasi proverbii loco memorantur. 42 *grandes* patinae. 47 *flammis.* 54 *Excutias.* 55 illud *subito* cod. Paris. 56 In porticu Apollinis Palatini fuerunt Danaidum effigies, et contra eas sub divo totidem equestres filior. Aegypti. Ex iis autem statuis quaedam dicebantur postulantib. per somnum dare oracula. Schol. 62 iuvat *hoc.* 74 *generosum* P. III, 9 *Finder et, Finder ut.* 17 pappare subst. 18 relicis mammae lallare, nutricis καταβαυκαλισμόν. 22 *Respondens* C. e. 26 patella *est.* 27 sqq. de homine municipali, qui in oppidulo suo superbiat, ac de Censore itidem municipali, qui apud suos quinquennale lustrum agat, Niebuhr. accipit Museum Rhenan. philolog. I, p. 354 sqq. 32 sq. Hic natura stultus (e Stoicor. dicendi ratione), nec philosophia excultus est; peccat igitur inscitia melioris. 38 *ut videant* P. et duo codd. A. *Invideant* duo codd. A. 44 *tingebam* vet. ap. C. interpres. Oculi oleo tacti perturbantur ad tempus. 45 sq. *morituro — Catoni Dicere* A. 46 *ab insano* P. cum duob. codd. 50 orcae, fritilli. 56 *deduxit* codd. Turic. et A. quod praefert W. Littera Y, qua bivium virtutis et vitior. Pythagoras indicabat. V. Auson. Idyll. XII de litteris monosyll. 9. 58 *lassum* P. 65 Cratero, Hor. Sat. II, 3, 161. Weichert Poetar. Lat. p. 420. 66 Discite, *io miseri, caus. R. Discite et,* o miseri, caus. P. et O.

Quid sumus, et quidnam victuri gignimur? ordo
Quis datus, aut metae quam mollis flexus, et unde?
Quis modus argento? quid fas optare? quid asper
Utile nummus habet? patriae, carisque propinquis
Quantum elargiri deceat? quem te deus esse
Iussit, et humana qua parte locatus es in re,
Disce: neque invideas, quod multa fidelia putet
In locuplete penu, defensis pinguibus Umbris,
Et piper, et pernae, Marsi monumenta clientis,
Maenaque quod prima nondum defecerit orca.
Hic aliquis de gente hircosa centurionum
Dicat: Quod satis est, sapio mihi: non ego curo
Esse quod Arcesilas, aerumnosique Solones,
Obstipo capite, et figentes lumine terram,
Murmura quum secum, et rabiosa silentia rodunt,
Atque exporrecto trutinantur verba labello,
Aegroti veteris meditantes somnia: gigni
De nihilo nihil, in nihilum nil posse reverti.
Hoc est, quod palles? cur quis non prandeat, hoc est?
His populus ridet, multumque torosa iuventus
Ingeminat tremulos naso crispante cachinnos.
Inspice: nescio quid trepidat mihi pectus, et aegris
Faucibus exsudat gravis halitus; inspice, sodes!
Qui dicit medico, iussus requiescere, postquam
Tertia compositas vidit nox currere venas,
De maiore domo, modice sitiente lagena,
Lenia loturo sibi Surrentina rogavit.
Heus bone, tu palles. *Nihil est.* Videas tamen istud,
Quidquid id est, surgit tacite tibi lutea pellis.
At tu deterius palles: ne sis mihi tutor,
Iam pridem hunc sepeli: tu restas. Perge, tacebo.
Turgidus hic epulis, atque albo ventre lavatur,
Gutture sulphureas lente exhalante mephites:
Sed tremor inter vina subit, calidumque trientem
Excutit e manibus, dentes crepuere retecti,
Uncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris.
Hinc tuba, candelae: tandemque beatulus alto
Compositus lecto, crassisque lutatus amomis,
In portam rigidos calces extendit; at illum
Hesterni capite induto subiere Quirites.
Tange, miser, venas, et pone in pectore dextram.
Nil calet hic. Summosque pedes attinge manusque.
Non frigent. Visa est si forte pecunia, sive
Candida vicini subrisit molle puella,
Cor tibi rite salit? Positum est algente catino
Durum olus, et populi cribro decussa farina:
Tentemus fauces: tenero latet ulcus in ore
Putre, quod haud deceat plebeia radere beta.
Alges, quum excussit membris timor albus aristas:
Nunc face supposita fervescit sanguis, et ira
Scintillant oculi: dicisque, facisque, quod ipse,
Non sani esse hominis, non sanus iuret Orestes.

SATIRA IV.

Rem populi tractas? (barbatum hoc crede magistrum
Dicere, sorbitio tollit quem dira cicutae):
Quo fretus? dic, o magni pupille Pericli.
Scilicet ingenium, et rerum prudentia velox
Ante pilos venit: dicenda tacendaque calles.
Ergo ubi commota fervet plebecula bile,
Fert animus calidae fecisse silentia turbae
Maiestate manus. Quid deinde loquere? *Quirites,*
Hoc, puta, non iustum est: illud male: rectius illud.
Scis etenim iustum gemina suspendere lance
Ancipitis librae: rectum discernis, ubi inter
Curva subit, vel quum fallit pede regula varo,
Et potis es nigrum vitio praefigere theta!
Quin tu igitur summa nequidquam pelle decorus
Ante diem blando caudam iactare popello
Desinis, Anticyras melior sorbere meracas.
Quae tibi summa boni est? uncta vixisse patella
Semper, et assiduo curata cuticula sole?
Exspecta: haud aliud respondeat haec anus. I nunc!
Dinomaches ego sum. Suffla. *Sum candidus.* Esto:
Dum ne deterius sapiat pannucia Baucis,
Quum bene discincto cantaverit ocyma vernae.
Ut nemo in sese tentat descendere, nemo!
Sed praecedenti spectatur mantica tergo.
Quaesieris: Nostin' Vectidi praedia? *Cuius?*
Dives arat Curibus, quantum non milvus oberret.
Hunc ais? hunc dis iratis, genioque sinistro,
Qui quandoque iugum pertusa ad compita figit,
Seriolae veterem metuens deradere limum,
Ingemit, Hoc bene sit! tunicatum cum sale mordens
Caepe, et, farrata pueris plaudentibus olla,
Pannosam faecem morientis sorbet aceti?
At si unctus cesses, et figas in cute solem,
Est prope te ignotus, cubito qui tangat, et acre
Despuat in mores: penemque, arcanaque lumbi
Runcantem, populo marcentes pandere vulvas.
Tu, quum maxillis balanatum gausape pectas,
Inguinibus quare detonsus gurgulio exstat?
Quinque palaestritae licet haec plantaria vellant,
Elixasque nates labefactent forcipe adunca,
Non tamen ista filix ullo mansuescit aratro.
Caedimus, inque vicem praebemus crura sagittis:
Vivitur hoc pacto: sic novimus. Ilia subter
Caecum vulnus habes; sed lato balteus auro
Praetegit. Ut mavis, da verba, et decipe nervos,
Si potes. *Egregium quum me vicinia dicat,*
Non credam? Viso si palles, improbe, nummo;
Si facis, in penem quidquid tibi venit amarum;
Si puteal multa cautus vibice flagellas:
Nequidquam populo bibulas donaveris aures.
Respue, quod non es: tollat sua munera cerdo;
Tecum habita, noris, quam sit tibi curta supellex.

SATIRA V.

Vatibus hic mos est, centum sibi poscere voces,
Centum ora, et linguas optare in carmina centum:
Fabula seu maesto ponatur hianda tragoedo,
Vulnera seu Parthi ducentis ab inguine ferrum.
Quorsum haec? aut quantas robusti carminis offas
Ingeris, ut par sit centeno gutture niti?
Grande locuturi nebulas Helicone legunto,
Si quibus aut Procnes, aut si quibus olla Thyestae
Fervebit, saepe insulso coenanda Glyconi.
Tu neque anhelanti, coquitur dum massa camino,
Folle premis ventos: nec clauso murmure raucus
Nescio quid tecum grave cornicaris inepte,
Nec stloppo tumidas intendis rumpere buccas.
Verba togae sequeris, iunctura callidus acri,
Ore teres modico, pallentes radere mores
Doctus, et ingenuo culpam defigere ludo.

75 piper, Italicum, vilissimi generis. 83 sq. Sententia Democritea. 89 *exsuperat, exuberat.* Nostrum Weberus feliciter excogitav. 93 *rogabit.* 100 *triental* e cod. c. et R. 107 medicus loquitur. 111 *camino* R. 112 *dicussa* P. 115 *tremor* R. IV, 1 *haec* R. 3 dic *hoc* R. 9 *puto* R. P. *istud* P. 13 Theta (Θάνατος), littera condemnationis. 21 *pannucea* R. Baucis mulier herbaria, mercem suam venditans. 22 laudaverit ocyma sua (Venerem stimulantia) vernae. 28 pertusa compita Sat. V, 35. 34 cubito tangat, alios. 36 runcantem, te. 37 sqq. Haec cogita ignotum illum *despuere. In* maxillis P. gausape est barba hirsuta. 45 *Protegit* P. e trib. codd. 49 puteal (v. ad Hor. Sat. II, 6, 35) flagellare est fenus acerbe exercere. V, 4 ducentis, ab arcu vibrantis, 9 Glycon, tragoedus. Insulsus est serius, tristis.

Hinc trahe, quae dicas : mensasque relinque Mycenis
Cum capite et pedibus, plebeiaque prandia noris.
Non equidem hoc studeo, bullatis ut mihi nugis
Pagina turgescat, dare pondus idonea fumo.
Secreti loquimur : tibi nunc hortante Camena
Excutienda damus praecordia; quantaque nostrae
Pars tua sit, Cornute, animae, tibi, dulcis amice,
Ostendisse iuvat. Pulsa, dignoscere cautus
Quid solidum crepet, et pictae tectoria linguae.
His ego centenas ausim deposcere voces,
Ut, quantum mihi te sinuoso in pectore fixi,
Voce traham pura, totumque hoc verba resignent,
Quod latet arcana non enarrabile fibra.
Quum primum pavido custos mihi purpura cessit,
Bullaque succinctis Laribus donata pependit;
Quum blandi comites, totaque impune Suburra
Permisit sparsisse oculos iam candidus umbo:
Quumque iter ambiguum est, et vitae nescius error
Diducit trepidas ramosa in compita mentes,
Me tibi supposui: teneros tu suscipis annos
Socratico, Cornute, sinu. Tunc fallere sollers
Apposita intortos extendit regula mores,
Et premitur ratione animus, vincique laborat,
Artificemque tuo ducit sub pollice vultum.
Tecum etenim longos memini consumere soles,
Et tecum primas epulis decerpere noctes.
Unum opus, et requiem pariter disponimus ambo,
Atque verecunda laxamus seria mensa.
Non equidem hoc dubites, amborum foedere certo
Consentire dies, et ab uno sidere duci.
Nostra vel aequali suspendit tempora Libra
Parca tenax veri, seu nata fidelibus hora
Dividit in Geminos concordia fata duorum;
Saturnumque gravem nostro Iove frangimus una.
Nescio quod, certe est, quod me tibi temperat, astrum.
Mille hominum species, et rerum discolor usus:
Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.
Mercibus hic Italis mutat sub sole recenti
Rugosum piper, et pallentis grana cumini:
Hic satur irriguo mavult turgescere somno:
Hic campo indulget: hunc alea decoquit: ille
In Venerem putris: sed quum lapidosa cheragra
Fregerit articulos, veteris ramalia fagi,
Tunc crassos transisse dies, lucemque palustrem,
Et sibi iam seri vitam ingemuere relictam.
At te nocturnis iuvat impallescere chartis:
Cultor enim iuvenum purgatas inseris aures
Fruge Cleanthea. Petite hinc, iuvenesque senesque,
Finem animo certum, miserisque viatica canis.
Cras hoc fiet. Idem cras fiet. *Quid? quasi magnum?*
Nempe diem donas. Sed quum lux altera venit,
Iam cras hesternum consumpsimus. Ecce aliud cras
Egerit hos annos, et semper paulum erit ultra.
Nam quamvis prope te, quamvis temone sub uno
Vertentem sese, frustra sectabere canthum,
Quum rota posterior curras, et in axe secundo.
Libertate opus est: non hac, ut quisque Velina
Publius emeruit, scabiosum tesserula far
Possidet. Heu steriles veri, quibus una Quiritem
Vertigo facit! hic Dama est non tressis agaso,
Vappa, et lippus, et in tenui farragine mendax.
Verterit hunc dominus, momento turbinis exit
Marcus Dama. Papae! Marco spondente, recusas
Credere tu nummos? Marco sub iudice palles?
Marcus dixit. Ita est. Adsigna, Marce, tabellas.
Haec mera libertas: hoc nobis pilea donant.
An quisquam est alius liber, nisi ducere vitam
Cui licet, ut voluit? licet, ut volo, vivere: non sum
Liberior Bruto? Mendose colligis, inquit
Stoicus hic, aurem mordaci lotus aceto:
Haec roliqua accipio: licet, ut volo, vivere, tolle.
Vindicta postquam meus a praetore recessi,
Cur mihi non liceat, iussit quodcumque voluntas,
Excepto, si quid Masuri rubrica vetavit?
Disce! sed ira cadat naso, rugosaque sanna,
Dum veteres avias tibi de pulmone revello.
Non praetoris erat stultis dare tenuia rerum
Officia, atque usum rapidae permittere vitae:
Sambucam citius caloni aptaveris alto.
Stat contra ratio, et secretam garrit in aurem,
Ne liceat facere id, quod quis vitiabit agendo.
Publica lex hominum, naturaque continet hoc fas,
Ut teneat vetitos inscitia debilis actus.
Diluis helleborum certo compescere puncto
Nescius examen: vetat hoc natura medendi.
Navem si poscat sibi peronatus arator
Luciferi rudis, exclamet Melicerta perisse
Frontem de rebus. Tibi recto vivere talo
Ars dedit? et veri speciem dignoscere calles,
Ne qua subaerato mendosum tinniat auro?
Quaeque sequenda forent, quaeque evitanda vicissim,
Illa prius creta, mox haec carbone notasti?
Es modicus voti, presso lare, dulcis amicis?
Iam nunc adstringas, iam nunc granaria laxes?
Inque luto fixum possis transcendere nummum,
Nec gluto sorbere salivam Mercurialem?
Haec mea sunt, teneo: quum vere dixeris, esto
Liberque ac sapiens, praetoribus ac Iove dextro.
Sin tu, quum fueris nostrae paulo ante farinae,
Pelliculam veterem retines, et fronte politus
Astutam vapido servas sub pectore vulpem;
Quae dederam supra, repeto, funemque reduco.
Nil tibi concessit ratio: digitum exsere, peccas;
Et quid tam parvum est? Sed nullo ture litabis,
Haereat in stultis brevis ut semuncia recti.
Haec miscere nefas: nec quum sis cetera fossor,
Tres tantum ad numeros Satyri moveare Bathylli.
Liber ego. Unde datum hoc sumis, tot subdite rebus?
An dominum ignoras, nisi quem vindicta relaxat?
I puer, et strigiles Crispini ad balnea defer!
Si increpuit: cessas nugator? servitium acre
Te nihil impellit: nec quidquam extrinsecus intrat,
Quod nervos agitet. Sed si intus, et in iecore aegro
Nascuntur domini, quis tu impunitior exis,

26 *Hic* C. P. O. e nonnullis codd. 33 umbo, togae virilis, ad clypei modum sinistrorsum complicatae. 37 fallere sollers, materiem peccandi animo tacite subducens. 38 *ostendit* R. 40 *Artificisque* C. c. 51 Nescio, quid? P. ex aliquot codd. 58 *est* putris; *putret*. Hoc O. Deinde *chiragra*. 60 lucem palustr. balneor. 64 hinc, ex mente Cleantheis. 66 Id. cras fiet, ut videl. dicas: Cras hoc fiet. 69 hos annos, quib. discere potes; et semper aliquid tempus (paulum enim simpliciter positum nunquam negat) superesse tibi persuadebis. 73 non hac, quam, ut quaeque (sic etiam R. et P.); *qua*, ut quisque. Sed *quisque* est *si quis*. 82 *hanc* nobis. Sic P. 84 *sim*. Sic R. et P. 87 *Hoc* (*reliquum* accipio), licet *illud*, *et* ut volo, tolle. Sic C. et R. Hos (*reliqua* acc.) rel. Sic O. 90 Masurii Sabini, nobilis sub Tiberio ICti libb. tres de iure civili. 96 Ut inscitia debilis vetitos sibi putet eos actus, quos recte instituere nesciat. 103 sq. pudoris et impudentiae discrimen inter homines periisse. 105 *speciem*. 112 salivam Mercurial. cupiditas devorandi lucri. C. Nam saliva est sapor (VI, 24); Mercur. deus lucri subiti (VI, 62). 118 reduco, adduco. 127 Si increpuit, dominus. 130 *Nascuntur*. Sic C. R. P. Deinde *qui* (adv.) Sed hoc dicit poeta: Si, quum dominus te, servum suum, in aliquo negotio cessantem, minis vel verberibus excitaverit, aeque id animo patiar, feram, quippe servum te esse sciens. Verum quum liberum te dicas, cur non a poenis internorum dominorum magis tibi caves, quam servus ille ad officium ignavus?

Atque hic, quem ad strigiles scutica, et metus egit herilis?
Mane piger stertis: Surge, inquit Avaritia; eia
Surge! Negas; instat: Surge, inquit. *Non queo.* Surge.
En! quid agam? Rogitas? Saperdas advehe Ponto
Castoreum, stuppas, ebenum, tus, lubrica Coa:
Tolle recens primus piper e sitiente camelo.
Verte aliquid; iura. *Sed Iupiter audiet* Heu! heu!
Baro, regustatum digito terebrare salinum
Contentus perages, si vivere cum Iove tendis!
Iam pueris pellem succinctus et oenophorum aptas:
Ocius ad navim! Nihil obstat, quin trabe vasta
Aegaeum rapias, nisi sollers Luxuria ante
Seductum moneat: Quo deinde, insane, ruis? quo?
Quid tibi vis? calido sub pectore mascula bilis
Intumuit, quam non exstinxerit urna cicutae.
Tun' mare transsilias? tibi torta cannabe fulto
Coena sit in transtro? Veientanumque rubellum
Exhalet, vapida laesum pice, sessilis obba?
Quid petis? ut nummi, quos hic quincunce modesto
Nutrieras, pergant avidos sudare deunces?
Indulge Genio; carpamus dulcia: nostrum est,
Quod vivis: cinis et manes et fabula fies.
Vive memor leti, fugit hora: hoc, quod loquor, inde est.
En quid agis? duplici in diversum scinderis hamo:
Huncine, an hunc sequeris? subeas alternus oportet
Ancipiti obsequio dominos; alternus oberres.
Nec tu, quum obstiteris semel, instantique negaris
Parere imperio, *Rupi iam vincula*, dicas.
Nam et luctata canis nodum abripit: attamen illi,
Quum fugit, a collo trahitur pars longa catenae.
Dave, cito, hoc credas iubeo, finire dolores
Praeteritos meditor (crudum Chaerestratus unguem
Abrodens ait haec)! *An siccis dedecus obstem*
Cognatis? an rem patriam rumore sinistro
Limen ad obscaenum frangam, dum Chrysidis udas
Ebrius ante fores exstincta cum face canto?
Euge, puer, sapias: dis depellentibus agnam
Percute. *Sed censen' plorabit, Dave, relicta?*
Nugaris: solea, puer, obiurgabere rubra.
Ne trepidare velis, atque artos rodere casses.
Nunc ferus et violens: at si vocet, haud mora, dicas.
Quidnam igitur faciam? nec nunc, quum arcessor, et ultro
Supplicet, accedam? Si totus et integer illinc
Exieras, nec nunc.—Hic, hic, quem quaerimus, hic est:
Non in festuca, lictor quam iactat ineptus.
Ius habet ille sui palpo, quem ducit hiantem
Cretata ambitio? Vigila, et cicer ingere large
Rixanti populo, nostra ut Floralia possint
Aprici meminisse senes. Quid pulchrius? At quum
Herodis venere dies, unctaque fenestra
Dispositae pinguem nebulam vomuere lucernae
Portantes violas, rubrumque amplexa catinum
Cauda natat thynni, tumet alba fidelia vino:
Labra moves tacitus, recutitaque sabbata palles.
Tunc nigri lemures, ovoque pericula rupto:
Tunc grandes Galli, et cum sistro lusca sacerdos
Incussere deos inflantes corpora, si non
Praedictum ter mane caput gustaveris alli.
Dixeris haec inter varicosos centuriones,
Continuo crassum ridet Vulfenius ingens,
Et centum Graecos curto centusse licetur.

SATIRA VI.

Admovit iam bruma foco te, Basse, Sabino?
Iamne lyra, et tetrico vivunt tibi pectine chordae?
Mire opifex numeris veterum primordia vocum,
Atque marem strepitum fidis intendisse Latinae:
Mox iuvenes agitare iocos, et pollice honesto
Egregios lusisse senes? Mihi nunc Ligus ora
Intepet, hibernatque meum mare, qua latus ingens
Dant scopuli, et multa litus se valle receptat.
Lunai portum est operae cognoscere, cives;
Cor iubet hoc Enni, postquam destertuit esse
Maeonides, Quintus pavone ex Pythagoreo.
Hic ego securus vulgi, et quid praeparet Auster
Infelix pecori; securus et angulus ille
Vicini, nostro quia pinguior. Etsi adeo omnes
Ditescant orti peioribus, usque recusem
Curvus ob id minui senio, aut coenare sine uncto,
Et signum in pavida naso tetigisse lagena.
Discrepet his alius; geminos, horoscope, varo
Producis genio! Solis natalibus est qui
Tingat olus siccum muria vafer in calice empta,
Ipsa sacrum irrorans patinae piper: hic bona dente
Grandia magnanimus peragit puer. Utar ego, utar,
Nec rhombos ideo libertis ponere lautus,
Nec tenuem sollers turdarum nosse salivam.
Messe tenus propria vive, et granaria (fas est)
Emole. Quid metuis? Occa, et seges altera in herba est.
Ast vocat officium: trabe rupta, Bruttia saxa
Prendit amicus inops; remque omnem, surdaque vota
Condidit Ionio: iacet ipse in litore, et una
Ingentes de puppe dei, iamque obvia mergis
Costa ratis lacerae. Nunc et de caespite vivo
Frange aliquid: largire inopi, ne pictus oberret
Caerulea in tabula. Sed coenam funeris heres
Negliget iratus, quod rem curtaveris: urnae
Ossa inodora dabit, seu spirent cinnama surdum,
Seu ceraso peccent casiae, nescire paratus.
Tune bona incolumis minuas? Sed Bestius urget
Doctores Graios. *Ita fit, postquam sapere Urbi*
Cum pipere, et palmis venit nostrum hoc maris expers:

134 *Et quid agam?* Sic C. R. P. et un. cod. A. *En saperdam!* advehe codd. A. et sic Weberus; ineptissime. 137 Verte aliquid, versuram fac ad negotia tua augenda. 138 terebrare trahe ad *contentus*, non ad *perages*. 153 inde est, horae decerptum est. 179 sqq. De proselytis, i. e. Romanis superstitioni Iudaicae addictis loquitur, qui sacros dies Iudaeorum una cum veris Iudaeis λυχνοκαΐαις aliisque caerimoniis celebrabant. Herodes est pro populo Iudaeo. 185 ovo — rupto. Vet. Scholiastes: Sacerdotes, qui explorandis periculis sacra faciebant, observare solebant, utrum in capite an in latere desudaret. Si autem ruptum effluxerat, periculum ei portendebat, pro quo factum fuerat, vel rei familiari eius. VI, 3 primordia *rerum*. Vocum latinar. notationes carmine persecutus erat Caesius Bassus. 9 est operae, *cognoscite*. 10 sq. Enn. in primo Annalium narraverat, Homerum, quum per somnium sibi esset visus, ipsum quidem sibi se dixisse post fatum pavonem factum, e pavone autem suam animam in corpus Ennii migrasse. Cf. Lucret. I, 118 sq. Horat. Epist. II, 1, 52. Postq. destertuit, post narratum illud somnium. 21 sacrum piper, cui parcitur ut rei sacrae; patinae est dat. 23 *scombros*. 24 *turdorum*. 26 *metuas*. 33 sqq. Duplicem rem ex mente aliter cogitantium poeta iniicit, quae adversari consilio a se dato videatur: quid heredes de illa liberalitate dicturi sint; et quid homines antiquam sobrietatem affectantes, qui Bestii persona inducuntur. *Sed igitur* 33 et 37 per anaphoram, ex impetu quodam obiicientis capiend. 37 Tunc bona rel. non sunt verba heredis, de quo agit, sed eius, qui ex heredum sermonibus sibi regulam agendi suas res abstrahit. De Bestio Weichert. Poet. Lat. p. 420 sqq. Urget, invehitur in *eos*. 39 *vestrum* Bentl. c. Sic R. Maris expers, insulsum, sine virib. et nervis. Nam aqua marina vina condiuntur. Maris pro masculi haberi non potest.

Foenisecae crasso vitiarunt unguine pultes.
Haec cinere ulterior metuas? At tu, meus heres
Quisquis eris, paulum a turba seductior audi:
O bone, num ignoras? missa est a Caesare laurus
Insignem ob cladem Germanae pubis, et aris
Frigidus excutitur cinis: ac iam postibus arma,
Iam chlamydes regum, iam lutea gausapa captis,
Essedaque, ingentesque locat Caesonia Rhenos.
Dis igitur, genioque ducis centum paria, ob res
Egregie gestas, induco. Quis vetat? aude!
Vae, nisi connives! oleum, artocreasque popello
Largior. An prohibes? dic clare! *Non adeo*, inquis.
Exossatus ager iuxta est. Age, si mihi nulla
Iam reliqua ex amitis, patruelis nulla, proneptis
Nulla manet patrui, sterilis matertera vixit,
Deque avia nihilum superest: accedo Bovillas,
Clivumque ad Virbi: praesto est mihi Manius heres.
Progenies terrae? Quaere ex me, quis mihi quartus
Sit pater: haud prompte, dicam tamen; adde etiam unum,
Unum etiam: terrae est iam filius, et mihi ritu
Manius hic generis prope maior avunculus exit.
Qui prior es, cur me in decursu lampada poscis?
Sum tibi Mercurius: venio deus huc ego, ut ille
Pingitur. An renuis? vis' tu gaudere relictis?
Deest aliquid summae. Minui mihi: sed tibi totum est
Quidquid id est. Ubi sit, fuge quaerere, quod mihi quondam
Legarat Tadius; neu dicta repone paterna:
Fenoris accedat merces: hinc exime sumptus!
Quid reliquum est? Reliquum? nunc, nunc impensius unge,
Unge, puer, caules. Mihi festa luce coquatur
Urtica, et fissa fumosum sinciput aure,
Ut tuus iste nepos olim satur anseris extis,
Quum morosa vago singultiet inguine vena,
Patriciae immeiat vulvae? mihi trama figurae
Sit reliqua: ast illi tremat omento popa venter!
Vende animam lucro: mercare, atque excute sollers
Omne latus mundi: ne sit praestantior alter
Cappadocas rigida pingues pavisse catasta:
Rem duplica. *Feci: iam triplex, iam mihi quarto,*
Iam decies redit in rugam. Depunge, ubi sistam,
Inventus, Chrysippe, tui finitor acervi.

51 Non *audeo* codd. Em. Turneb. 52 Exossatus, bene purgatus; iuxta, in propinquo. 56 Proverbium: Multi Manii Ariciae. 59 sq. ritu generis, ex genealogorum ratione; maior avunculus est avi vel aviae. 61 pri[illegible] gnatus, Maenio videlicet. 62 sq. ut ille pingitur, cum marsupio. 66 *Stadius*. 68 *coquetur*. 77 plausisse, quod male nonnulli praeferunt. Pavisse venditoris, plausisse emptoris est. 79 redit in rugam multiplicatur. Depunge translat. a librae scapo, ubi punctis notatae sunt ponderum mensurae. Cas.

M. ANNAEI LUCANI

PHARSALIAE

LIBER PRIMUS.

Bella per Emathios plus quam civilia campos,
Iusque datum sceleri canimus, populumque potentem
In sua victrici conversum viscera dextra,
Cognatasque acies, et rupto foedere regni
Certatum totis concussi viribus orbis
In commune nefas, infestisque obvia signis
Signa, pares aquilas, et pila minantia pilis.
Quis furor, o cives, quae tanta licentia ferri,
Gentibus invisis Latium praebere cruorem?
Quumque superba foret Babylon spolianda tropaeis
Ausoniis, umbraque erraret Crassus inulta,
Bella geri placuit nullos habitura triumphos?
Heu quantum terrae potuit, pelagique parari
Hoc, quem civiles hauserunt, sanguine, dextrae!
Unde venit Titan, et Nox ubi sidera condit,
Quaque dies medius flagrantibus aestuat horis,
Et qua bruma rigens ac nescia vere remitti,
Adstringit Scythicum glaciali frigore pontum;
Sub iuga iam Seres, iam barbarus isset Araxes,
Et gens si qua iacet nascenti conscia Nilo.
Tunc, si tantus amor belli tibi, Roma, nefandi,
Totum sub Latias leges quum miseris orbem,
In te verte manus: nondum tibi defuit hostis.
At nunc semirutis pendent quod moenia tectis
Urbibus Italiae, lapsisque ingentia muris
Saxa iacent, nulloque domus custode tenentur,
Rarus et antiquis habitator in urbibus errat;
Horrida quod dumis, multosque inarata per annos
Hesperia est, desuntque manus poscentibus arvis,
Non tu, Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus auctor
Poenus erit; nulli penitus discindere ferro
Contigit; alta sedent civilis vulnera dextrae.
Quod si non aliam venturo fata Neroni
Invenere viam, magnoque aeterna parantur
Regna deis, coelumque suo servire Tonanti
Non nisi saevorum potuit post bella Gigantum:
Iam nihil, o superi, querimur; scelera ista, nefasque
Hac mercede placent; diros Pharsalia campos
Impleat, et Poeni saturentur sanguine Manes;
Ultima funesta concurrant proelia Munda.
His, Caesar, Perusina fames, Mutinaeque labores
Accedant fatis, et quas premit aspera classes
Leucas, et ardenti servilia bella sub Aetna:
Multum Roma tamen debet civilibus armis,
Quod tibi res acta est. Te, quum statione peracta
Astra petes serus, praelati regia coeli
Excipiet gaudente polo: seu sceptra tenere,
Seu te flammigeros Phoebi transcendere currus,
Tellaremque nihil mutato sole timentem
Igne vago lustrare iuvat, tibi numine ab omni
Cedetur, iurique tuo natura relinquet,
Quis deus esse velis, ubi regnum ponere mundi.
Sed neque in Arctoo sedem tibi legeris orbe,
Nec polus adversi calidus qua vergitur Austri,
Unde tuam videas obliquo sidere Romam.
Aetheris immensi partem si presseris unam,
Sentiet axis onus: librati pondera coeli
Orbe tene medio; pars aetheris illa sereni
Tota vacet, nullaeque obstent a Caesare nubes.
Tunc genus humanum positis sibi consulat armis,
Inque vicem gens omnis amet: pax missa per orbem
Ferrea belligeri compescat limina Iani.
Sed mihi iam numen; nec, si te pectore vates
Accipiam, Cirrhaea velim secreta moventem
Sollicitare deum, Bacchumque avertere Nysa:
Tu satis ad vires Romana in carmina dandas.
Fert animus causas tantarum expromere rerum,
Immensumque aperitur opus; quid in arma furentem
Impulerit populum, quid pacem excusserit orbi.
Invida fatorum series, summisque negatum
Stare diu, nimioque graves sub pondere lapsus,
Nec se Roma ferens: sic, quum compage soluta
Saecula tot mundi suprema coegerit hora,
Antiquum repetens iterum chaos, omnia mixtis
Sidera sideribus concurrent, ignea pontum
Astra petent, tellus extendere litora nolet,
Excutietque fretum, fratri contraria Phoebe
Ibit, et obliquum bigas agitare per orbem
Indignata, diem poscet sibi; totaque discors
Machina divulsi turbabit foedera mundi.
In se magna ruunt: laetis hunc numina rebus
Crescendi posuere modum; nec gentibus ullis
Commodat in populum, terrae, pelagique potentem,
Invidiam Fortuna suam. Tu causa malorum
Facta tribus dominis communis, Roma, nec unquam
In turbam missi feralia foedera regni.
O male concordes, nimiaque cupidine caeci,
Quid miscere iuvat vires, orbemque tenere
In medio? dum terra fretum, terramque levabit

Lucan. Pharsal. Lib. I, 2 Ius sceleri datum, licentiam. 4 regni, in orbem terrar. quod regnum steterat concordia principum. 5 Certatum (esse) canimus. 8 sqq. Bentl. interpunx. o cives? quae t. l. ferri? Gentib. — cruorem, Quumque rel. 15 sidera male hic Solem interpretantur. Eadem regione, qua sol, etiam stellarum pars magna occidit: Cic. de N. D. II, 19. 16 *auris*, 19 *Hydaspes* B. 31 *descendere*, probante Martyni-Laguna. 34 magno, pretio. 41 His Caesar (Iulius), Per. rel. Sed Neronem poeta alloquitur. 42 Acc. *damnis* B. Premit, submersas. Indicatur pugna Act. 43 bellum c. S. Pompeio. 44 Multum, Roma, tamen *debes*. 48 *flammiferos* B. e codd. 49 velim mutato *Sole*, ut deus intelligatur. 56 *imam*. Sic B. Unam, ut saepe, h. l. est alteram, videl. e diversis et extremis. 62 *clavigeri* B. 63 iam *es* numen, ex int. 64 *Accipio*. Sic B. Idem v. 65 *Bacchumve*. 68 *ruentem*. 75 expungebat B. 76 litora *quaeret* B. 82 sqq. non in gratiam aliar. gentium Fortuna felicitati Romanor. invidet. 85 sq. et feralia foedera regni nunquam in turbam missi, i. e. nunquam feliciter partiendi. Peiraredus c. *felicia*, B. *durantia*. 89 In *medium* codd. ut videtur, plur. Sed locutiones ad idem redeunt; est communem facere.

Aer, et longi volvent Titana labores,
Noxque diem coelo totidem per signa sequetur,
Nulla fides regni sociis, omnisque potestas
Impatiens consortis erit: nec gentibus ullis
Credite, nec longe fatorum exempla petantur:
Fraterno primi maduerunt sanguine muri.
Nec pretium tanti tellus, pontusque furoris
Tunc erat: exiguum dominos commisit asylum.
Temporis angusti mansit concordia discors,
Paxque fuit non sponte ducum: nam sola futuri
Crassus erat belli medius mora. Qualiter undas
Qui secat, et geminum gracilis mare separat Isthmos,
Nec patitur conferre fretum; si terra recedat,
Ionium Aegaeo frangat mare: sic, ubi saeva
Arma ducum dirimens, miserando funere Crassus
Assyrias Latio maculavit sanguine Carras,
Parthica Romanos solverunt damna furores.
Plus illa vobis acie, quam creditis, actum est,
Arsacidae: bellum victis civile dedistis.
Dividitur ferro regnum, populique potentis, [110
Quae mare, quae terras, quae totum possidet orbem,
Non cepit fortuna duos: nam pignora iuncti
Sanguinis, et diro ferales omine taedas
Abstulit ad Manes Parcarum Iulia saeva
Intercepta manu: quod si tibi fata dedissent
Maiores in luce moras, tu sola furentem
Inde virum poteras, atque hinc retinere parentem,
Armatasque manus excusso iungere ferro,
Ut generos soceris mediae iunxere Sabinae.
Morte tua discussa fides, bellumque movere
Permissum ducibus; stimulos dedit aemula virtus.
Tu nova ne veteres obscurent acta triumphos,
Et victis cedat piratica laurea Gallis,
Magne, times: te iam series, ususque laborum
Erigit, impatiensque loci fortuna secundi:
Nec quenquam iam ferre potest, Caesarve priorem,
Pompeiusve parem. Quis iustius induit arma,
Scire nefas; magno se iudice quisque tuetur:
Victrix causa deis placuit, sed victa Catoni.
Nec coiere pares: alter vergentibus annis
In senium, longoque togae tranquillior usu
Dedidicit iam pace ducem; famaeque petitor
Multa dare in vulgus, totus popularibus auris
Impelli, plausuque sui gaudere theatri;
Nec reparare novas vires, multumque priori
Credere fortunae: stat magni nominis umbra.
Qualis frugifero quercus sublimis in agro
Exuvias veteres populi, sacrataque gestans
Dona ducum, nec iam validis radicibus haerens,
Pondere fixa suo est; nudosque per aera ramos
Effundens, trunco, non frondibus, efficit umbram:
At, quamvis primo nutet casura sub Euro,
Tot circum silvae firmo se robore tollant,
Sola tamen colitur. Sed non in Caesare tantum
Nomen erat, nec fama ducis; sed nescia virtus
Stare loco, solusque pudor non vincere bello.
Acer, et indomitus, quo spes, quoque ira vocasset,
Ferre manum, et nunquam temerando parcere ferro;
Successus urgere suos, instare favori
Numinis, impellens quidquid sibi summa petenti
Obstaret, gaudensque viam fecisse ruina.
Qualiter expressum ventis per nubila fulmen
Aetheris impulsi sonitu, mundique fragore
Emicuit, rupitque diem, populosque paventes
Terruit, obliqua praestringens lumina flamma;
In sua templa furit, nullaque exire vetante
Materia, magnamque cadens, magnamque reversus
Dat stragem late, sparsosque recolligit ignes.
Hae ducibus causae suberant: sed publica belli
Semina, quae populos semper mersere potentes.
Namque ut opes nimias mundo fortuna subacto
Intulit, et rebus mores cessere secundis,
Praedaque, et hostiles luxum suasere rapinae,
Non auro, tectisve modus, mensasque priores
Aspernata fames: cultus, gestare decoros
Vix nuribus, rapuere mares: fecunda virorum
Paupertas fugitur, totoque arcessitur orbe,
Quo gens quaeque perit. Tunc longos iungere fines
Agrorum, et quondam duro sulcata Camilli
Vomere, et antiquos Curiorum passa ligones
Longa sub ignotis extendere rura colonis.
Non erat is populus, quem pax tranquilla iuvaret,
Quem sua libertas immotis pasceret armis.
Inde irae faciles, et, quod suasisset egestas,
Vile nefas; magnumque decus, ferroque petendum
Plus patria potuisse sua; mensuraque iuris
Vis erat: hinc leges, et plebiscita coactae,
Et cum Consulibus turbantes iura Tribuni:
Hinc rapti pretio fasces, sectorque favoris
Ipse sui populus, letalisque ambitus urbi,
Annua venali referens certamina campo.
Hinc usura vorax, avidumque in tempora foenus,
Et concussa fides, et multis utile bellum.
Iam gelidas Caesar cursu superaverat Alpes,
Ingentesque animi motus, bellumque futurum
Ceperat. Ut ventum est parvi Rubiconis ad undas,
Ingens visa duci patriae trepidantis imago,
Clara per obscuram vultu maestissima noctem,
Turrigero canos effundens vertice crines,
Caesarie lacera, nudisque adstare lacertis,
Et gemitu permixta loqui: Quo tenditis ultra?
Quo fertis mea signa, viri? si iure venitis,
Si cives, huc usque licet. Tunc perculit horror
Membra ducis, riguere comae, gressumque coercens
Languor in extrema tenuit vestigia ripa.
Mox ait: O magnae qui moenia prospicis Urbis
Tarpeia de rupe, Tonans, Phrygiique Penates
Gentis Iuleae, et rapti secreta Quirini,
Et residens celsa Latialis Iupiter Alba,
Vestalesque foci, summique o numinis instar
Roma, fave coeptis: non te furialibus armis
Persequor; en adsum victor terraque, marique
Caesar, ubique tuus, liceat modo, nunc quoque miles.
Ille erit, ille nocens, qui me tibi fecerit hostem.
Inde moras solvit belli, tumidumque per amnem
Signa tulit propere: sicut squalentibus arvis
Aestiferae Libyes viso leo comminus hoste
Subsedit dubius, totam dum colligit iram:

98 *Tempus* ad *angustum* Schrader c. 103 frangat, videl. terra. 104 *medio discrimine* Crassus B. 109 et *mundique potentis* — Non cepit *mensura* duos id. 113 *Abstrahis* ad id. 115 *furentes* id. e c. Heinsii. Oudendorp e. *furorem* Inde *viri* — *parentis*. 119 *discissa* B. probante M. L. 123 *hunc* iam series B. 127 *uterque* tuetur B. 137 *veteris*. Sic B. et Corte, quod sane blanditur. 141 *Sed*, quamv. *Et*. quamv. Hoc etiam B. 143 tantum, solus 145 non vincere *lente* B. quod accipit, esse pro pudor, ne vinceret consueta sua celeritate. 146 quoque. 147 parcere *furi* id. 153 *Ut micuit*, B. 155 templa, regiones augurum; exire, prorumpere e coelo. 155 magnum *ventus* (vel etiam *cadens*), magnamque B. 163 *tectisve* Almeloveen. *textisve* Oud. c. 167 *latos*. 168 *duri* B. 169 *Curiorum* 170 *Laxa* sub C. 172 *arvis* B. 176 *plebis scita*. Sic B. ut coactae ad plebis referretur. Alia correctio est coacta. 177 turbantes *rostra* B. 178 fasces pretio B. e codd. 181 in *tempore*. Avid. in tempora, quod mora crescit foenus. Requiritur tamen notio ad eorum, qui usura premuntur, conditionem spectans. 184 *Surgentesque* B. 196 de rupe tonans. Sequor Cortium. 198 *Latiaris*, ut etiam 536, B. e cod. Probat M. L. 205 *Sic* quum post Burmann. omnes *edd. ex uno cod. B. sic tu.* id. 207 Subsidit.

Mox ubi se saevae stimulavit verbere caudae,
Erexitque iubam, et vasto grave murmur hiatu
Infremuit, tum torta levis si lancea Mauri
Haereat, aut latum subeant venabula pectus,
Per ferrum tanti securus vulneris exit.
Fonte cadit modico, parvisque impellitur undis
Puniceus Rubicon, quum fervida canduit aestas,
Perque imas serpit valles, et Gallica certus
Limes ab Ausoniis disterminat arva colonis.
Tunc vires praebebat hiems, atque auxerat undas
Tertia iam gravido pluvialis Cynthia cornu,
Et madidis Euri resolutae flatibus Alpes.
Primus in obliquum sonipes opponitur amnem,
Excepturus aquas; molli tum cetera rumpit
Turba vado faciles iam fracti fluminis undas.
Caesar, ut adversam superato gurgite ripam
Attigit, Hesperiae vetitis et constitit arvis,
Hic, ait, hic pacem, temerataque iura relinquo:
Te, Fortuna, sequor: procul hinc iam foedera sunto.
Credidimus fatis, utendum est iudice bello.
Sic fatus, noctis tenebris rapit agmina ductor
Impiger, et torto Balearis verbere fundae
Ocior, et missa Parthi post terga sagitta,
Vicinumque minax invadit Ariminum, et ignes
Solis Lucifero fugiebant astra relicto.
Iamque dies primos belli visura tumultus
Exoritur; seu sponte deum, seu turbidus Auster
Impulerit, maestam tenuerunt nubila lucem.
Constitit ut capto iussus deponere miles
Signa foro, stridor lituum, clangorque tubarum
Non pia concinuit cum rauco classica cornu.
Rupta quies populi, stratisque excita iuventus
Deripuit sacris affixa Penatibus arma,
Quae pax longa dabat: nuda iam crate fluentes
Invadunt clypeos, curvataque cuspide pila,
Et scabros nigrae morsu rubiginis enses.
Ut notae fulsere aquilae, Romanaque signa,
Et celsus medio conspectus in agmine Caesar,
Diriguere metu; gelidus pavor alligat artus,
Et tacito mutos volvunt in pectore questus:
O male vicinis haec moenia condita Gallis!
O tristi damnata loco! pax alta per omnes,
Et tranquilla quies populos; nos praeda furentum,
Primaque castra sumus: melius, Fortuna, dedisses
Orbe sub Eoo sedem, gelidaque sub Arcto,
Errantesque domos, Latii quam claustra tueri.
Nos primi Senonum motus, Cimbrumque ruentem
Vidimus, et Martem Libyes, cursumque furoris
Teutonici: quoties Romam Fortuna lacessit,
Hac iter est bellis. Gemitu sic quisque latenti,
Non ausus timuisse palam; vox nulla dolori
Credita; sed quantum, volucres quum bruma coercet,
Rura silent, mediusque iacet sine murmure pontus,
Tanta quies. Noctis gelidas lux solverat umbras;
Ecce faces belli, dubiaeque in proelia menti
Urgentes addunt stimulos, cunctasque pudoris
Rumpunt fata moras: iustos Fortuna laborat
Esse ducis motus, et causas invenit armis.
Expulit ancipiti discordes Urbe Tribunos,
Victo iure, minax iactatis curia Gracchis.
Hos iam mota ducis, vicinaque signa petentes
Audax venali comitatur Curio lingua:
Vox quondam populi, libertatemque tueri
Ausus, et armatos plebi miscere potentes.
Utque ducem varias volventem pectore curas
Conspexit: Dum voce tuae potuere iuvari,
Caesar, ait, partes, quamvis nolente senatu,
Traximus imperium, tunc quum mihi rostra tenere
Ius erat; et dubios in te transferre Quirites.
Sed postquam leges bello siluere coactae,
Pellimur e patriis laribus, patimurque volentes
Exsilium: tua nos faciet victoria cives.
Dum trepidant nullo firmatae robore partes,
Tolle moras: semper nocuit differre paratis;
Par labor atque metus pretio maiore petuntur.
Bellantem geminis tenuit te Gallia lustris;
Pars quota terrarum: facili si proelia pauca
Gesseris eventu, tibi Roma subegerit orbem.
Nunc neque te longi remeantem pompa triumphi
Excipit, aut sacras poscunt Capitolia laurus.
Livor edax tibi cuncta negat, gentesque subactas
Vix impune feres: socerum depellere regno
Decretum est genero; partiri non potes orbem,
Solus habere potes! Sic postquam fatus, et ipsi
In bellum prono tantum tamen addidit irae,
Accenditque ducem, quantum clamore iuvatur
Eleus sonipes, quamvis iam carcere clauso
Immineat foribus, pronusque repagula laxet.
Convocat armatos extemplo ad signa maniplos,
Utque satis trepidum, turba coeunte, tumultum
Composuit vultu, dextraque silentia iussit:
Bellorum o socii, qui mille pericula Martis
Mecum, ait, experti, decimo iam vincitis anno,
Hoc cruor Arctois meruit diffusus in arvis,
Vulneraque, et mortes, hiemesque sub Alpibus actae?
Non secus ingenti bellorum Roma tumultu
Concutitur, quam si Poenus transcenderet Alpes
Hannibal: implentur valido tirone cohortes,
In classem cadit omne nemus, terraque, marique
Iussus Caesar agi. Quid, si mihi signa iacerent
Marte sub adverso, ruerentque in terga feroces
Gallorum populi? nunc, quum Fortuna secundis
Mecum rebus agat, superique ad summa vocantes,
Tentamur. Veniat longa dux pace solutus
Milite cum subito, partesque in bella togatae,
Marcellusque loquax, et nomina vana Catonis!
Scilicet extremi Pompeium, emptique clientes
Continuo per tot sociabunt tempora regno?
Ille reget currus nondum patientibus annis?
Ille semel raptos nunquam dimittet honores?

213 Fonte *fluit* modico, *parvaque ignobilis urna* B. c. offendens in eo, quod suis undis impelli dicatur Rubicon. Pro hac forma nonnulli *Rubico* praeferunt. 218 gravido, nebulis obducto. Tertia Cynthia tertia nox est, non tertius mensis. 220 sq. Equitatus ad frangendum impetum aquar. opponitur. 222 fluminis *iras* B. c. 231 *Ariminon:* ignes Grot. *Ariminon*, et *iam Cetera* Lucifero B. *ut* ignes Weberus e c. Grotii. 234 deum, deor. 237 *et* stridor, 238 *Martia* concin. B. 239 *populis.* Sic C. *populo* B. 240 *Diripiunt.* 241 Quae, qualia. 242 *truncataque* B. 246 *gelidos — occupat.* 251 melius, *Natura*, B. e cod. 254 *furentem.* 255 *rabiem* Libyes B. c. 260 *tacet.* Sic C. 261 *Nondum* gelidas B. 262 *bello* id. 263 *Urentes* id. 265 ducis *questus* id. 267 iactatis, in sermonib. patrum. 271 *atratos* (reos) B. Potentes sunt Caesar et Pompeius, quos arma deponere iusserat. Caes. B. G. VIII, 52. 279 *faciat.* 280 *firmati — patres* B. 282 maiore *merebunt* id. Iidem labores, eadem pericula (quam bello Gall.) tibi fortasse subeunda sunt, sed maius pretium, maior merces sequitur. Weber. 285 Cum Roma subacta orbem terrar. subiges. C. 292 sq. *prompto tantam* tamen codd. irae Accenditque *facem* B. 294 sq. quamvis iam ipse animosus, dum carceres clausi sunt, rel. Laudat Oud. Ovid. Met. II, 155. 298 Composuit, vultu dextraque silentia iussit. Sic male Burm. cum nonnull. codd. interpunx. ut *ait* v. 300 sine copula et pro parenthesi esset. 299 *Hoc erat*, o socii B. 302 *hiemes* sub *pellibus* id. e. 304 *transscenderit.* Sic C. 305 *validae.* Sic C. probante etiam Oud. 307 *Quod* si B. sublato interrogandi signo v. 309. 313 *Catones.* Sic C. 314 *externi*, ex inf. Sunt tamen extremi hic infimi ordinis, non ex remotis regionib. 316 *Illen' aget* B.

Quid iam rura querar totum suppressa per orbem,
Ac iussam servire famem? Quis castra timenti
Nescit mixta foro, gladii quum triste minantes
Iudicium insolita trepidum cinxere corona,
Atque auso medias irrumpere milite leges
Pompeiana reum clauserunt signa Milonem?
Nunc quoque, ne lassum teneat privata senectus,
Bella nefanda parat, suetus civilibus armis,
Et docilis Sullam scelerum vicisse magistrum.
Utque ferae tigres nunquam posuere furorem,
Quas nemore Hyrcano, matrum dum lustra sequuntur,
Altus caesorum pavit cruor armentorum;
Sic et Sullanum solito tibi lambere ferrum
Durat, Magne, sitis: nullus semel ore receptus
Pollutas patitur sanguis mansuescere fauces.
Quem tamen inveniet tam longa potentia finem?
Quis scelerum modus est? Ex hoc iam te, improbe, regno
Ille tuus saltem doceat descendere Sulla.
Post Cilicasne vagos, et lassi Pontica regis
Proelia barbarico vix consummata veneno,
Ultima Pompeio dabitur provincia Caesar?
Quod non, victrices aquilas deponere iussus,
Paruerim, mihi si merces erepta laborum est,
His saltem longi, non cum duce, praemia belli
Reddantur: miles sub quolibet iste triumphet.
Conferet exsanguis quo se post bella senectus?
Quae sedes erit emeritis? quae rura dabuntur,
Quae noster veteranus aret? quae moenia fessis?
An melius fient piratae, Magne, coloni?
Tollite iam pridem, victricia tollite signa,
Viribus utendum est, quas fecimus: arma tenenti
Omnia dat qui iusta negat; nec numina deerunt.
Nam neque praeda meis, neque regnum quaeritur armis:
Detrahimus dominos Urbi servire paratae.
Dixerat: at dubium non claro murmure vulgus
Secum incerta fremit; pietas, patriique Penates,
Quanquam caede feras mentes, animosque tumentes
Frangunt, sed diro ferri revocantur amore,
Ductorisque metu. Summi tum munera pili
Laelius, emeritique gerens insignia doni,
Servati civis referentem praemia quercum,
Si licet, exclamat, Romani maxime rector
Nominis, et ius est veras expromere voces,
Quod tam lenta tuas tenuit patientia vires,
Conquerimur: deeratne tibi fiducia nostri?
Dum movet haec calidus spirantia corpora sanguis,
Et dum pila valent fortes torquere lacerti,
Degenerem patiere togam, regnumque senatus?
Usque adeo miserum est civili vincere bello?
Duc age per Scythiae populos, per inhospita Syrtis
Litora, per calidas Libyae sitientis arenas.
Haec manus, ut victum post terga relinqueret orbem,
Oceani tumidas remo compescuit undas,
Fregit et Arctoo spumantem vertice Rhenum.
Iussa sequi tam posse mihi, quam velle necesse est:
Nec civis meus est, in quem tua classica, Caesar,
Audiero. Per signa decem felicia castris,
Perque tuos iuro quocumque ex hoste triumphos,
Pectore si fratris gladium, iuguloque parentis
Condere me iubeas, plenaeque in viscera partu
Coniugis, invita peragam tamen omnia dextra:
Si spoliare deos, ignemque immittere templis,
Numina miscebit castrensis flamma monetae:
Castra super Tusci si ponere Thybridis undas,
Hesperios audax veniam metator in agros.
Tu quoscumque voles in planum effundere muros,
His aries actus disperget saxa lacertis;
Illa licet, penitus tolli quam iusseris urbem,
Roma sit. His cunctae simul assensere cohortes,
Elatasque alte quaecumque ad bella vocaret
Promisere manus: it tantus in aethera clamor,
Quantus, piniferae Boreas quum Thracius Ossae
Rupibus incubuit, curvato robore pressae
Fit sonus, aut rursus redeuntis in aethera silvae.
Caesar, ut acceptum tam prono milite bellum,
Fataque ferre videt, ne quo languore moretur
Fortunam, sparsas per Gallica rura cohortes
Evocat, et Romam motis petit undique signis.
Deseruere cavo tentoria fixa Lemano,
Castraque, quae Vogesi curvam super ardua rupem
Pugnaces pictis cohibebant Lingonas armis.
Hi vada liquerunt Isarae, qui gurgite ductus
Per tam multa suo, famae maioris in amnem
Lapsus, ad aequoreas nomen non pertulit undas.
Solvuntur flavi longa statione Rutheni:
Mitis Atax Latias gaudet non ferre carinas,
Finis et Hesperiae promoto milite Varus:
Quaque sub Herculeo sacratus numine portus
Urget rupe cava pelagus: non Corus in illum
Ius habet, aut Zephyrus; solus sua litora turbat
Circius, et tuta prohibet statione Monoeci:
Quaque iacet litus dubium, quod terra, fretumque
Vindicat alternis vicibus, quum funditur ingens
Oceanus, vel quum refugis se fluctibus aufert.
Ventus ab extremo pelagus sic axe volutet,
Destituatque ferens, an sidere mota secundo
Tethyos unda vagae lunaribus aestuet horis,
Flammiger an Titan, ut alentes hauriat undas,
Erigat Oceanum, fluctusque ad sidera tollat,
Quaerite, quos agitat mundi labor; at mihi semper
Tu, quaecumque moves tam crebros causa meatus,
Ut superi voluere, late. Tunc rura Nemetis
Qui tenet, et ripas Aturi, qua litore curvo
Molliter admissum claudit Tarbellicus aequor,
Signa movet, gaudetque amoto Santonus hoste;
Et Biturix, longisque leves Suessones in armis,
Optimus excusso Leucus, Rhemusque lacertis,
Optima gens flexis in gyrum Sequana frenis,
Et docilis rector rostrati Belga covini.
Arvernique ausi Latio se fingere fratres,
Sanguine ab Iliaco populi, nimiumque rebellis
Nervius, et caesi pollutus sanguine Cottae;

318 Quid iam *farra*, 319 *saevire* B. probante Oud. 320 triste, tristi modo. B. et C. *micantes*. 322 *perrumpere* Alt. B. et C. e codd. 327 *Ut veterem* tigres B. 329 Altus cruor, quia ex interiorib. corporis extrahitur, et ita infra III, 572 C. 331 *nullo* semel B. e cod. *nulli* (nemini) Clercq van Jever c. 333 Quem *tandem* B. c. 334 Quis *furis* modus id. 335 *discedere*. 341 non *me* duce. Sic Grot. 346 melius. quam milites mei. 348 fecimus, comparavimus. 354 *Praestrinxere* feras mentes B. c. Deinde cod. animosque *feroces*. 356 Summi, primi. 357 insignia *coni* B. 363 *hic* calidus. Alt. B. et C. e codd. Aen. IV, 336. 367 Scythiae *campos* B. c. 369 ut *tutum* id. 371 Fregit et *frato* id. c. 374 castris, militiae annis. 380 flamma Monetae, ut Iuno Moneta, dea Capitolina intelligatur. Sed promittit Laelius, flammam castrensis monetae conflaturam esse numina, i. e. deor. signa aurea atque argentea. Vid. B. et C. 389 *piniferi*. Alt. redux. C. 391 in *aera* B. 393 ferre, favere. 395 *ut* motis Romam *petat* B. 396 *Lemanno*. 397 *Vosegi* Cluver. scribend. ostendit. 398 *Lingones*. 402 longa *obsidione*, quod *statione* v. 408 recurrat B. 404 *limite*, quod propter v. 215 sq. praetulit C. 405 *nomine*. 409 sqq. vada Sabatia Liguriae indicari observat B. 416 ad sidera *ducat* B. et C. e codd. 419 *Nemossi* (Arvernor. oppidi) vulg. ex c. Micylli; *Nemetis*, quem fluvium habet, C. e codd. Id. c. *Nemossi*. De Nemetib. Rheni non cogitandum est; in hor. nomine altera corripitur. 420 *Saturi*. 421 *Tarbellius* C. e c. Cellarii Tarbelli gens indicantur. 426 *monstrati*, quod explicant inventi a se; Heins. c. *constrati*, i. e. tecti. 428 *populos* B. c.

Et qui te laxis imitantur, Sarmata, braccis
Vangiones; Batavique truces, quos aere recurvo
Stridentes acuere tubae; qua Cinga pererrat
Gurgite, qua Rhodanus raptum velocibus undis
In mare fert Ararim, qua montibus ardua summis
Gens habitat cana pendentes rupe Gebennas.
Tu quoque, laetatus converti proelia, Trevir,
Et nunc tonse Ligur, quondam per colla decore
Crinibus effusis toti praelate comatae;
Et quibus immitis placatur sanguine diro
Teutates, horrensque feris altaribus Hesus,
Et Taranis Scythicae non mitior ara Dianae.
Vos quoque, qui fortes animas, belloque peremptas
Laudibus in longum vates dimittitis aevum,
Plurima securi fudistis carmina, Bardi:
Et vos barbaricos ritus, moremque sinistrum
Sacrorum, Druidae, positis repetistis ab armis.
Solis nosse deos, et coeli numina vobis,
Aut solis nescire datum: nemora alta remotis
Incolitis lucis: vobis auctoribus, umbrae
Non tacitas Erebi sedes, Ditisque profundi
Pallida regna petunt; regit idem spiritus artus
Orbe alio: longae, canitis si cognita, vitae
Mors media est. Certe populi, quos despicit Arctos,
Felices errore suo, quos ille timorum
Maximus haud urget, leti metus: inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animaeque capaces
Mortis, et ignavum rediturae parcere vitae.
Et vos crinigeros bellis arcere Caycos
Oppositi, petitis Romam, Rhenique feroces
Deseritis ripas, et apertum gentibus orbem.
Caesar, ut immensae collecto robore vires
Audendi maiora fidem fecere, per omnem
Spargitur Italiam, vicinaque moenia complet.
Vana quoque ad veros accessit fama timores,
Irrupitque animos populi, cladesque futuram
Intulit, et velox properantis nuntia belli
Innumeras solvit falsa in praeconia linguas.
Est qui, tauriferis ubi se Mevania campis
Explicat, audaces ruere in certamina turmas
Afferat, et, qua Nar Tiberino illabitur amni,
Barbaricas saevi discurrere Caesaris alas:
Ipsum omnes aquilas, collataque signa ferentem,
Agmine non uno, densisque incedere castris.
Nec, qualem meminere, vident, maiorque, ferusque
Mentibus occurrit, victoque immanior hoste.
Hunc inter Rhenum populos, Alpemque iacentes,
Finibus Arctois, patriaque a sede revulsos
Pone sequi, iussamque feris a gentibus Urbem,
Romano spectante, rapi. Sic quisque pavendo
Dat vires famae, nulloque auctore malorum,
Quae finxere, timent: nec solum vulgus inani
Percussum terrore pavet; sed curia, et ipsi
Sedibus exsiluere Patres, invisaque belli
Consulibus fugiens mandat decreta senatus.
Tum, quae tuta petant, et quae metuenda relinquant,
Incerti, quo quemque fugae tulit impetus, urget
Praecipitem populum, serieque haerentia longa
Agmina prorumpunt: credas aut tecta nefandas
Corripuisse faces, aut iam quatiente ruina
Nutantes pendere domos; sic turba per Urbem
Praecipiti lymphata gradu, velut unica rebus
Spes foret afflictis patrios excedere muros,
Inconsulta ruit. Qualis, quum turbidus Auster
Repulit a Libycis immensum Syrtibus aequor,
Fractaque veliferi sonuerunt pondera mali,
Desilit in fluctus deserta puppe magister,
Navitaque, et nondum sparsa compage carinae,
Naufragium sibi quisque facit: sic Urbe relicta
In bellum fugitur; nullum iam languidus aevo
Evaluit revocare parens, coniuxve maritum
Fletibus, aut patrii, dubiae dum vota saluti
Conciperent, tenuere Lares; nec limine quisquam
Haesit, et extremo tunc forsitan Urbis amatae
Plenus abit visu: ruit irrevocabile vulgus.
O faciles dare summa deos, eademque tueri
Difficiles! Urbem populis, victisque frequentem
Gentibus, et generis, coeat si turba, capacem
Humani, facilem, venturo Caesare, praedam
Ignavae liquere manus. Quum pressus ab hoste
Clauditur externis miles Romanus in oris,
Effugit exiguo nocturna pericula vallo,
Et subitus rapti munimine caespitis agger
Praebet securos intra tentoria somnos:
Tu tantum audito bellorum nomine, Roma,
Desereris; nox una tuis non credita muris.
Danda tamen venia est, tantorum danda pavorum:
Pompeio fugiente timent. Tum, ne qua futuri
Spes saltem trepidas mentes levet, addita fati
Peioris manifesta fides, superique minaces
Prodigiis terras implerunt, aethera, pontum.
Ignota obscurae viderunt sidera noctes,
Ardentemque polum flammis, coeloque volantes
Obliquas per inane faces, crinemque timendi
Sideris, et terris mutantem regna cometen.
Fulgura fallaci micuerunt crebra sereno,
Et varias ignis denso dedit aere formas:
Nunc iaculum longo, nunc sparso lumine lampas
Emicuit coelo; tacitum sine nubibus ullis
Fulmen, et Arctois rapiens de partibus ignem
Percussit Latiale caput, stellaeque minores,
Per vacuum solitae noctis decurrere tempus,
In medium venere diem; cornuque coacto
Iam Phoebe toto fratrem quum redderet orbe,
Terrarum subita percussa expalluit umbra.
Ipse caput medio Titan quum ferret Olympo,
Condidit ardentes atra caligine currus,
Involvitque orbem tenebris, gentesque coegit
Desperare diem; qualem, fugiente per ortus
Sole, Thyesteae noctem duxere Mycenae.
Ora ferox Siculae laxavit Mulciber Aetnae,
Nec tulit in coelum flammas, sed vertice prono
Ignis in Hesperium cecidit latus; atra Charybdis
Sanguineum fundo torsit mare; flebile saevi

432 *quos Sulga* (la Sorgue) pererrat B. c. Cingam esse in Batavis observ. Oud. 434 qua *nubibus* ardua B. 435 Gebennae, les Cevennes. Post hunc versum quinque olim inferebantur, quibus Marbodus, episcopus Rhedonensis, patriam suam Andes (Anjou) celebraverat. Vid. Weber Vol. II, p. 429. 437 *decora.* Alt. B. et C. e codd. 440 *Teut vates* B. ut vates intelligantur, qui deum Teut venerentur; nam etiam Strabo tres dicit, Bardos, Vates, et Druidas. Sed vide modo v. 442 sq. 441 Et ara Taranis, non mitior ara Scyth. Di. Ita construend. esse observav. iam Priscian. 447 coeli *munera* B. 448 sq. nemora alta, *remotos Vos* colitis *lucos* id. 456 *animique* B. 458 *Belgis* arcere id. Cayci sunt Cauchi. 459 sq. *ferocis* — gentibus *amnem* id. 461 sqq. *Terror* ut — *Romanaque* moenia id. 466 *ut* velox id. 468 *gramineis* ubi id. c. 472 *collectaque* ex intp. 473 incedere *carris* B. c. 474 *feroxque.* 476 *Tunc* inter, *Nunc* inter codd. meliores. 483 *iniussaque* B. 487 Praecipitem *cursum* id. c. 488 *perrumpunt* id. 491 *Ancipiti.* 494 *inversum* Syrtib. id. 498 sic *pace* B. 499 sqq. *non natum* lang. — coniuxve maritum; *Ritibus* aut *patriis* — *Conciperet* (hoc e codd.) B. 501 *salutis.* 504 ruit *irrevolubilis unda* B. c. 514 *murmure.* 524 *cometae* B. 525 *ceciderunt* id. 526 sqq. B. sic interpungit: formas, Nunc iac. — lampas. Emicuit coelo tacitum rel. Nos idem, quod ille volebat, faciliori modo assecuti sumus. 538 *talem* van Iever. c. 543 *laevi* B. c. *scaevi* Triller. Videntur sane Scyllae canes intelligendi esse; nam canum vulgarium latratui ominoso locus hic nondum erat.

Latravere canes. Vestali raptus ab ara
Ignis, et ostendens confectas flamma Latinas
Scinditur in partes, geminoque cacumine surgit,
Thebanos imitata rogos. Tum cardine tellus
Subsedit, veteremque iugis nutantibus Alpes
Discussere nivem. Tethys maioribus undis
Hesperiam Calpen, summumque implevit Atlanta.
Indigetes flevisse deos, Urbisque laborem
Testatos sudore Lares, delapsaque templis
Dona suis, dirasque diem foedasse volucres
Accipimus, silvisque feras sub nocte relictis
Audaces media posuisse cubilia Roma.
Tum pecudum faciles humana ad murmura linguae,
Monstrosique hominum partus, numeroque, modoque
Membrorum, matremque suus conterruit infans:
Diraque per populum Cumanae carmina vatis
Vulgantur: tum, quos sectis Bellona lacertis
Saeva movet, cecinere deos, crinemque rotantes
Sanguineum populis ulularunt tristia Galli.
Compositis plenae gemuerunt ossibus urnae.
Tum fragor armorum, magnaeque per avia voces
Auditae nemorum, et venientes comminus umbrae:
Quique colunt iunctos extremis moenibus agros,
Diffugiunt; ingens urbem cingebat Erinnys,
Excutiens pronam flagranti vertice pinum,
Stridentesque comas: Thebanam qualis Agaven
Impulit, aut saevi contorsit tela Lycurgi
Eumenis, aut qualem, iussu Iunonis iniquae,
Horruit Alcides, viso iam Dite, Megaeram.
Insonuere tubae, et quanto clamore cohortes
Miscentur, tantum nox atra silentibus auris
Edidit, et medio visi consurgere campo
Tristia Sullani cecinere oracula Manes;
Tollentemque caput gelidas Anienis ad undas
Agricolae fracto Marium fugere sepulchro.
Haec propter placuit Tuscos de more vetusto
Acciri vates, quorum qui maximus aevo
Aruns incoluit desertae moenia Lucae,
Fulminis edoctus motus, venasque calentes
Fibrarum, et motus errantis in aere pennae,
Monstra iubet primum, quae nullo semine discors
Protulerat Natura, rapi, sterilique nefandos
Ex utero fetus infaustis urere flammis.
Mox iubet et totam pavidis a civibus Urbem
Ambiri, et festo purgantes moenia lustro,
Longa per extremos pomoeria cingere fines
Pontifices, sacri quibus est permissa potestas.
Turba minor ritu sequitur succincta Gabino,
Vestalemque chorum ducit vittata sacerdos,
Troianam soli cui fas vidisse Minervam.
Tum qui fata deum, secretaque carmina servant,
Et lotam parvo revocant Almone Cybeben,
Et doctus volucres augur servare sinistras,
Septemvirque epulis festis, Titiique sodales,
Et Salius laeto portans ancilia collo,
Et tollens apicem generoso vertice flamen.
Dumque illi effusam longis anfractibus Urbem
Circueunt, Aruns dispersos fulminis ignes
Colligit, et terrae maesto cum murmure condit,
Datque locis nomen: sacris tunc admovet aris
Electa cervice marem. Iam fundere Bacchum
Coeperat, obliquoque molas inducere cultro,
Impatiensque diu non grati victima sacri,
Cornua succincti premerent quum torva ministri,
Deposito victum praebebat poplite collum.
Nec cruor emicuit solitus, sed vulnere laxo
Diffusum rutilo dirum pro sanguine virus.
Palluit attonitus sacris feralibus Aruns,
Atque iram superum raptis quaesivit in extis.
Terruit ipse color vatem: nam pallida taetris
Viscera tincta notis, gelidoque infecta cruore
Plurimus adsperso variabat sanguine livor.
Cernit tabe iecur madidum, venasque minaces
Hostili de parte videt: pulmonis anheli
Fibra latet, parvusque secat vitalia limes.
Cor iacet, et saniem per hiantes viscera rimas
Emittunt, produntque suas omenta latebras:
Quodque nefas nullis impune apparuit extis,
Ecce videt capiti fibrarum increscere molem
Alterius capitis: pars aegra, et marcida pendet,
Pars micat, et celeri venas movet improba pulsu.
His ubi concepit magnorum fata malorum,
Exclamat: Vix fas, superi, quaecumque movetis
Prodere me populis: neque enim tibi, summe, litavi
Iupiter, hoc sacrum; caesique in viscera tauri
Inferni venere dei! non fanda timemus;
Sed venient maiora metu. Di visa secundent,
Et fibris sit nulla fides; sed conditor artis
Finxerit ista Tages. Flexa sic omina Tuscus
Involvens, multaque tegens ambage canebat.
At Figulus, cui cura deos, secretaque coeli
Nosse fuit, quem non stellarum Aegyptia Memphis
Aequaret visu, numerisque moventibus astra,
Aut hic errat, ait, ulla sine lege per aevum
Mundus, et incerto discurrunt sidera motu;
Aut, si fata movent, Urbi, generique paratur
Humano matura lues: terraene dehiscent,
Subsidentque urbes? an tollet fervidus aer
Temperiem? segetes tellus infida negabit?
Omnis an infusis miscebitur unda venenis?
Quod cladis genus, o superi, qua peste paratis
Saevitiam? Extremi multorum tempus in unum
Convenere dies: summo si frigida coelo
Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes,
Deucalioneos fudisset Aquarius imbres,
Totaque diffuso latuisset in aequore tellus.
Si saevum radiis Nemeaeum, Phoebe, leonem
Nunc premeres, toto fluerent incendia mundo,
Succensusque tuis flagrasset curribus aether.
Hi cessant ignes. Tu, qui flagrante minacem

547 cardine, axe; ut tamen non polus, verum quaevis alia pars terrae indicetur. 549 sq. *Tethys* maior. ad Hesperiam *Calpe culmenque* implevit *Atlantis* Schrader c. 550 *Hesperium* C. e codd. *Maurumque impellit Abylam* B. Id. c. *Maurumque* implevit Atlanta, *Maurumque* implevit *Abylam*. 559 *Cumaeae*. Id. 561 sq. Saeva movet (hic e cod.) *placare* deos — *Sanguinei Cybeles* B. cecinere *luem* Oud. c. 574 silentib. *umbris* Sic C. silentib. *loci* egregie Heins. c. 582 *mentem*, venasque *loquentes* B. 583 *volitantis*. Alt. B. et C. 584 *mixto semine* Grot. *discors* Heins. c. Utrumque amplectitur B. 586 urere *lignis* B. 593 cui B. ad chorum versu prox. trahebat. 595 *revehunt* B. Alt. vett. glossae interpretantur *referunt*. Adiiciebantur videl. preces. 598 *lento* B. notat e cod. 601 *e terra*. Sic C. e duob. codd. 603 *lumen*. Sic B. 607 quum *torta* Heins. c. quum *vera* B. Sed v. Weber II, p. 61. 609 *laxo* B. e codd. 610 *nigrum*. Alt. C. e codd, 614 *foedoque* infecta *nigrore* B. 618 Parvum limitem vocat, ut ostenderet, utrasque partes primo quoque tempore concursuras C. 620 *promuntque*. Sic C. 625 *signa* malor. vel *Haec* ubi — *feta* malor. volebat B. 632 *Flexa* vulg. contra codd. 633 *multumque* B. c. 634 est P. Nigid. Figulus, Senator, Ciceroni familiaris, Romanor. a Varrone doctiss. 636 *sequentib*. B. Moventib. est motum praescribentib. M. L. 637 multi codd. et Priscian. *nulla* sine; vulg. nulla cum. B. e c. Accensii nulla *sub*. 642 quum in cod. sunt *tellusque*, B. *tellusne*. 644 *piatis* id. 646 sq. si frig. stella Sat. summo coelo accend. nigros suos ignes. 647 *Capricorni* accenderet B. 649 *Tectaque* id. 650 Si *tergum* rad. *Nemeaei*, Phoebe, *leonis* id. 652 *suis*.

Amisere notas, miserorum dextra parentum
Colligit, et pavido subducit cognita furto:
Meque ipsum memini caesi deformia fratris
Ora rogo cupidum, vetitisque imponere flammis,
Omnia Sullanae lustrasse cadavera pacis,
Perque omnes truncos, cum qua cervice recisum
Conveniat, quaesisse caput. Quid sanguine Manes
Placatos Catuli referam, quum victima tristis
Inferias Marius, forsan nolentibus umbris,
Pendit inexpleto non fanda piacula busto?
Quum laceros artus, aequataque vulnera membris
Vidimus, et toto quamvis in corpore caeso
Nil animae letale datum, moremque nefandae
Dirum saevitiae, pereuntis parcere morti.
Avulsae cecidere manus, exsectaque lingua
Palpitat, et muto vacuum ferit aera motu.
Hic aures, alius spiramina naris aduncae
Amputat, ille cavis evolvit sedibus orbes,
Ultimaque effudit spectatis lumina membris.
Vix erit ulla fides tam saevi criminis, unum
Tot poenas cepisse caput: sic mole ruinae
Fracta sub ingenti miscentur pondere membra,
Nec magis informes veniunt ad litora trunci,
Qui medio periere freto. Quid perdere fructum
Iuvit, et ut vilem Marii confundere vultum?
Ut scelus hoc Sullae, caedesque ostensa placeret,
Agnoscendus erat. Vidit Fortuna colonos
Praenestina suos cunctos simul ense recisos,
Unius populum pereuntem tempore mortis.
Tunc flos Hesperiae, Latii iam sola iuventus,
Concidit, et miserae maculavit ovilia Romae.
Tot simul infesto iuvenes occumbere leto
Saepe fames, pelagique furor, subitaeque ruinae,
Aut coeli, terraeque lues, aut bellica clades,
Nunquam poena fuit: densi vix agmina vulgi
Inter et exsangues immissa morte catervas,
Victores movere manum; vix caede peracta
Procumbunt, dubiaque labant cervice, sed illos
Magna premit strages, peraguntque cadavera partem
Caedis; viva graves elidunt corpora trunci.
Intrepidus tanti sedit securus ab alto
Spectator sceleris: miseri tot millia vulgi
Non piguit iussisse mori; congesta recepit
Omnia Tyrrhenus Sullana cadavera gurges.
In fluvium primi cecidere, in corpora summi;
Praecipites haesere rates, et strage cruenta
Interruptus aquis fluxit prior amnis in aequor,
Ad molem stetit unda sequens: dum sanguinis alti
Vis sibi fecit iter, campumque effusa per omnem,
Praecipitique ruens Tiberina ad flumina rivo
Haerentes adiuvit aquas, nec iam alveus amnem,
Nec retinent ripae, redeuntque cadavera campo.
Tandem Tyrrhenas vix eluctatus in undas
Sanguine caeruleum torrenti dividit aequor.
Hisne salus rerum, felix his Sulla vocari,
His meruit tumulum medio sibi tollere Campo?
Haec rursus patienda manent: hoc ordine belli
Ibitur: hic stabit civilibus exitus armis.
Quanquam agitant graviora metus, multumque coitur
Humani generis maiore in proelia damno.
Exsulibus Mariis bellorum maxima merces
Roma recepta fuit, nec plus victoria Sullae
Praestitit, invisas poenitus quam tollere partes.
Hos alio, Fortuna, vocas; olimque potentes
Concurrunt: neuter civilia bella moveret,
Contentus, quo Sulla fuit. Sic maesta senectus
Praeteritique memor flebat, metuensque futuri.
At non magnanimi percussit pectora Bruti
Terror, et in tanta pavidi formidine motus
Pars populi lugentis erat: sed nocte sopora,
Parrhasis obliquos Helice quum verteret axes,
Atria cognati pulsat non ampla Catonis.
Invenit insomni volventem publica cura
Fata virum, casusque Urbis, cunctisque timentem,
Securumque sui, farique his vocibus orsus:
Omnibus expulsae terris, olimque fugatae
Virtutis iam sola fides, quam turbine nullo
Excutiet Fortuna tibi, tu mente labantem
Dirige me, dubium certo tu robore firma.
Namque alii Magnum, vel Caesaris arma sequantur,
Dux Bruto Cato solus erit; pacemne tueris,
Inconcussa tenens dubio vestigia mundo?
An placuit ducibus scelerum, populique furentis
Cladibus immixtum civile absolvere bellum?
Quemque suae rapiunt scelerata in proelia causae;
Hos polluta domus, legesque in pace timendae,
Hos ferro fugienda fames, mundique ruinae
Permiscenda fides: nullum furor egit in arma.
Castra petunt magna victi mercede: tibi uni
Per se bella placent. Quid tot durasse per annos
Profuit immunem corrupti moribus aevi?
Hoc solum longae pretium virtutis habebis;
Accipient alios, facient te bella nocentem.
Ne tantum, o superi, liceat feralibus armis,
Has etiam movisse manus: ne pila lacertis
Missa tuis caeca telorum in nube ferantur,
Nec tanta in casum virtus eat: ingeret omnis
Se belli fortuna tibi; quis nolit ab isto
Ense mori, quamvis alieno vulnere labens,
Et scelus esse tuum? Melius tranquilla sine armis
Otia solus ages, sicut coelestia semper
Inconcussa suo volvuntur sidera lapsu.
Fulminibus propior terrae succenditur aer.
Imaque telluris ventos, tractusque coruscos
Flammarum accipiunt; nubes excedit Olympus
Lege deum: minimas rerum discordia turbat,

167 *cura* parentum B. e cod. 169 sqq. Fingit hoc poeta dici ab eo, quem ipse loquentem introducit, qui vix caput fratris sui dicit se agnovisse. Omnibonus. Respice v. 67 sqq. 172 *recisum*, *revulsum* singuli codd. Hoc B. 174 *cui* victima. 175 sqq. M. Mar. Gratidianus, vir praetorius, Marii maioris per adoptionem frater, de quo locos scriptorum congessit B. 176 *miseranda* piac. Inexplet. bustum, insatiabile. 178 sq. et in corpore quamvis toto caeso nil letale dat. animae. 179 moremque, vidimus. 181 *micuere* manus B. 185 *effodit*, *effundit*. Hoc B. 186 interpungebatur ante B. et C. ulla fides, tam saevi criminis unum rel. 197 ovilia, saepta campi Martii. 198 simul *illato* B. Tot simul iuvenes ut perirent, causa saepe fuit fames rel. 199 sq. *pelagive* furor *subitaeve* ruinae, Aut *terrae coelive* lues B. 201 *ducti* vix C. e. Idem versuum sensum sic explicat: Victores inter acervos occisor. et eos, quos occidere volebant, vix manum movere poterant, hosque propterea male trucidabant. 203 sqq. *Victores — hi caede perempti — dubiave — Cladis*: viva rel. B. 207 *tantique sedet* id. e cod. 212 B. spur. indicat; 213 *aquae* id. e cod. 214 *nam* sang. codd. Em. Grot. *quum* sang. B. 215 *campum quae* (sic un. cod.) *fusa* B. 216 *in fulmina* id. e codd. 218 *redditque* B. et C. e codd. 225 Quanquam *aderunt* graviora *metu* (hoc e codd.) B. Quanquam metus nostri graviora etiam agitant! Proclivis tamen sum, ut legam Quanq. ag. gr. *metu*. Sic Burm. Porro *multoque* vulg. Sic B. Lucanus autem accus. videtur praetulisse. Cf. C. ad h. l. deinde 517; VIII, 241 (ubi tamen illum non sequor) et 632. 226 *maiora* id. 229 *adversas* id. e. 232 quo Sulla, *loco* id. 234 *percellit* B. 235 formidine *mundi* id 240 *orbis* C. e cod. 242 o *pulsae* B. 245 *Erige* me *dubia*, id. 247 *cris* id. e cod. 248 *trepide* vent. id. 249 sq. *vivib.* sceler. — *cruentis Caedibus* id. 250 absolvere, sancire. Vid. C. 253 I, 181. 255 *ducti* B. 256 Per se: si tamen placuerint, pugnabis non aliqua causa, sed solo amore bellor. civilium, quod peius est. Schol. 259 *Accipe* [illegible] Sic C. 260 *Nec* tantum. 261 *ne* pila. 263 *Nec* tanta B. Ingeret se est obtrudet se, et se tibi [illegible] ut, quicquid evenerit, te auctorem mentiatur. C. 264 *in* isto. Sic C. 268 *Indeflexa* B.

Pacem summa tenent. Quam laetae Caesaris aures
Accipient tantum venisse in proelia civem!
Nam praelata suis nunquam diversa dolebit
Castra ducis Magni: nimium placet ipse, Catoni
Si bellum civile placet. Pars magna senatus,
Et duce privato gesturus proelia consul
Sollicitant, proceresque alii; quibus adde Catonem
Sub iuga Pompeii, toto iam liber in orbe
Solus Caesar erit. Quod si pro legibus arma
Ferre iuvat patriis, libertatemque tueri:
Nunc neque Pompeii Brutum, neque Caesaris hostem,
Post bellum victoris habes. Sic fatur; at illi
Arcano sacras reddit Cato pectore voces:
Summum, Brute, nefas civilia bella fatemur,
Sed quo fata trahunt virtus secura sequetur:
Crimen erit superis et me fecisse nocentem.
Sidera quis, mundumque velit spectare cadentem
Expers ipse metus? quis, quum ruat arduus aether,
Terra labet mixto coeuntis pondere mundi,
Compressas tenuisse manus? gentesne furorem
Hesperium ignotae, Romanaque bella sequentur,
Deductique fretis alio sub sidere Reges,
Otia solus agam? procul hunc arcete furorem,
O superi, motura Dahas ut clade, Getasque,
Secura me Roma cadat: ceu morte parentem
Natorum orbatum, longum producere funus
Ad tumulos iubet ipse dolor; iuvat ignibus atris
Inseruisse manus, constructoque aggere busti
Ipsum atras tenuisse faces: non ante revellar,
Exanimem quam te complectar, Roma, tuumque
Nomen, Libertas, et inanem prosequar umbram.
Sic eat; immites Romana piacula divi
Plena ferant, nullo fraudemus sanguine bellum.
O utinam, coelique deis, Erebique liberet
Hoc caput in cunctas damnatum exponere poenas!
Devotum hostiles Decium pressere catervae:
Me geminae figant acies, me barbara telis
Rheni turba petat; cunctis ego pervius hastis
Excipiam medius totius vulnera belli.
Hic redimat sanguis populos, hac caede luatur
Quidquid Romani meruerunt pendere mores.
Ad iuga cur faciles populi, cur saeva volentes
Regna pati pereunt? me solum invadite ferro,
Me frustra leges, et inania iura tuentem:
Hic dabit, hic pacem iugulus, finemque laborum
Gentibus Hesperiis; post me regnare volenti
Non opus est bello. Quin publica signa, ducemque
Pompeium sequimur? nec, si Fortuna favebit,
Hunc quoque totius sibi ius promittere mundi
Non bene compertum est: ideo me milite vincat,
Ne sibi se vicisse putet. Sic fatur, et acres
Irarum movit stimulos, iuvenisque calorem
Excitat in nimios belli civilis amores.
Interea Phoebo gelidas pellente tenebras,
Pulsatae sonuere fores, quas sancta relicto
Hortensi maerens irrumpit Marcia busto;
Quondam virgo toris melioris iuncta mariti:
Mox ubi connubii pretium, mercesque soluta est
Tertia iam soboles, alios fecunda penates
Impletura datur, geminas e sanguine matris
Permixtura domos; sed postquam condidit urna
Supremos cineres, miserando concita vultu,
Effusas laniata comas, contusaque pectus
Verberibus crebris, cineresque ingesta sepulcri,
Non aliter placitura viro, sic maesta profatur:
Dum sanguis inerat, dum vis materna, peregi
Iussa, Cato, et geminos excepi feta maritos.
Visceribus lassis, partuque exhausta revertor,
Iam nulli tradenda viro: da foedera prisci
Illibata tori; da tantum nomen inane
Connubii: liceat tumulo scripsisse, Catonis
Marcia; nec dubium longo quaeratur in aevo,
Mutarim primas expulsa, an tradita, taedas.
Non me laetorum comitem, rebusque secundis
Accipis, in curas venio, partemque laborum.
Da mihi castra sequi: cur tuta in pace relinquar,
Et sit civili propior Cornelia bello?
Hae flexere virum voces, et tempora quamquam
Sint aliena toris, iam fato in bella vocante,
Foedera sola tamen, vanaque carentia pompa
Iura placent, sacrisque deos admittere testes.
Festa coronato non pendent limine serta,
Infulaque in geminos discurrit candida postes,
Legitimaeque faces, gradibusque acclivis eburnis
Stat torus, et picto vestes discriminat auro,
Turritaque premens frontem matrona corona
Translata vetuit contingere limina planta.
Non timidum nuptae leviter tectura pudorem
Lutea demissos velarunt flammea vultus;
Balteus aut fluxos gemmis adstrinxit amictus,
Colla monile decens, humerisque haerentia primis
Suppara nudatos cingunt angusta lacertos.
Sic, ut erat, maesti servans lugubria cultus,
Quoque modo natos, hoc est complexa maritum.
Obsita funerea celatur purpura lana;
Non soliti lusere sales, nec more Sabino
Excepit tristis convicia festa maritus.
Pignora nulla domus, nulli coiere propinqui:
Iunguntur taciti, contentique auspice Bruto.
Ille nec horrificam sancto dimovit ab ore
Caesariem, duroque admisit gaudia vultu:
Ut primum tolli feralia viderat arma,
Intonsos rigidam in frontem descendere canos
Passus erat, maestamque genis increscere barbam.
Uni quippe vacat studiis, odiisque carenti,
Humanum lugere genus; nec foedera prisci
Sunt tentata tori; iusto quoque robur amori
Restitit. Hi mores, haec duri immota Catonis

273 Pacem *magna*. Sic C. Ad sqq. idem: gaudebit Caesar, quod bellum probare videaris. 276 placet, sibi. 278 *Militat*, *ac proceres* alii B. 281 sqq. Nunc, quum Caesar et Pompei. concurrant, neutri parti me adiungo; sed post bellum victorem aggrediar; eoque victo libertatem et leges patrias vindicabo. C. 284 *habe*. 291 B. spurium habet. 292 *Complosas*. Alt. B. et C. e codd. restituerunt. 292 gentesne *laborem* B. 294 *Diducti* (divisi). Sic B. et C. 296 *Dacas*. Sed Daci, non Dacae dicuntur, et hi primam habent longam. Alt. B. et C. e codd. 299 *tumulum*. Alt. B. et C. e codd. Deinde *omnib. actis* B. infeliciter. Ignib. manus inseruisse nihil notat, nisi curam de comburendo corpore suscepisse. Web. 303 *persequar*. Sic B. 304 Sic est V, 297; cf. hui. lib. 223. 306 *liceret* (sic B. e Stoico dogmate de fato explicans); *placeret*. 308 *oppressere* B. Sed vere Corte: Devotum Decium hostil. catervae presserunt, sed me geminae acies, Caesaris et Pompeii, premant. 320 sqq. et probe mihi compertum est, etiam hunc, si Fortuna faveat, imperium mundi sibi promittere. 323 sqq. Sic *fatus* (hoc e cod.) — Irarum *admovit* — *Excitit* in rel. B. 327 sqq. Marcia, Marci Philippi filia, Catoni nupserat, sed post tres liberos ab eo susceptos concessa est Q. Hortensio Oratori. Sulpicius. 328 *irrupit*. 334 *sordida cultu* B. 335 *concussaque*. Concutere pectus Stat. Silv. V, 1, 179. 336 *crinesque inspersa favilla* B. 338 sq. dum vis, materna peregi *Iusta* B. *Iusta* un. cod. et sic male etiam coniecerat I. F. Gronov. 343 *Coniugii* B. 346 *sociam*. 350 *ea tempora* B. 351 *Sunt*. 354 Illud non, quod nostro familiare est, continuandum est per versus sqq. adeo ut *que* perinde sit ac *nec* vel *aut*. B. 356 *acclivus* C. e cod. 360 *haud* fluxos. Sic B. Id. deinde *adstringit* e codd. 363 monile, cingit. 365 *servat* B. et C. e codd. 366 *natos* cod. 367 B. expungit. Stola purpurea, quam Marcia ex more matronar. gestabat (vel potius purpura praetexta), propter luctum obtecta erat lana funerea, i. e. pulla veste. Weber T. II, p. 635. 373 Illa, Cato. Nec *horrentem* B.

Amisere notas, miserorum dextra parentum
Colligit, et pavido subducit cognita furto:
Meque ipsum memini caesi deformia fratris
Ora rogo cupidum, vetitisque imponere flammis,
Omnia Sullanae lustrasse cadavera pacis,
Perque omnes truncos, cum qua cervice recisum
Conveniat, quaesisse caput. Quid sanguine Manes
Placatos Catuli referam, quum victima tristis
Inferias Marius, forsan nolentibus umbris,
Pendit inexpleto non fanda piacula busto?
Quum laceros artus, aequataque vulnera membris
Vidimus, et toto quamvis in corpore caeso
Nil animae letale datum, moremque nefandae
Dirum saevitiae, pereuntis parcere morti.
Avulsae cecidere manus, exsectaque lingua
Palpitat, et muto vacuum ferit aera motu.
Hic aures, alius spiramina naris aduncae
Amputat, ille cavis evolvit sedibus orbes,
Ultimaque effudit spectatis lumina membris.
Vix erit ulla fides tam saevi criminis, unum
Tot poenas cepisse caput: sic mole ruinae
Fracta sub ingenti miscentur pondere membra,
Nec magis informes veniunt ad litora trunci,
Qui medio periere freto. Quid perdere fructum
Iuvit, et ut vilem Marii confundere vultum?
Ut scelus hoc Sullae, caedesque ostensa placeret,
Agnoscendus erat. Vidit Fortuna colonos
Praenestina suos cunctos simul ense recisos,
Unius populum pereuntem tempore mortis.
Tunc flos Hesperiae, Latii iam sola iuventus,
Concidit, et miserae maculavit ovilia Romae.
Tot simul infesto iuvenes occumbere leto
Saepe fames, pelagique furor, subitaeque ruinae,
Aut coeli, terraeque lues, aut bellica clades,
Nunquam poena fuit: densi vix agmina vulgi
Inter et exsangues immissa morte catervas,
Victores movere manum; vix caede peracta
Procumbunt, dubiaque labant cervice, sed illos
Magna premit strages, peraguntque cadavera partem
Caedis; viva graves elidunt corpora trunci.
Intrepidus tanti sedit securus ab alto
Spectator sceleris: miseri tot millia vulgi
Non piguit iussisse mori; congesta recepit
Omnia Tyrrhenus Sullana cadavera gurges.
In fluvium primi cecidere, in corpora summi;
Praecipites haesere rates, et strage cruenta
Interruptus aquis fluxit prior amnis in aequor,
Ad molem stetit unda sequens: dum sanguinis alti
Vis sibi fecit iter, campumque effusa per omnem,
Praecipitique ruens Tiberina ad flumina rivo
Haerentes adiuvit aquas, nec iam alveus amnem,
Nec retinent ripae, redeuntque cadavera campo.
Tandem Tyrrhenas vix eluctatus in undas
Sanguine caeruleum torrenti dividit aequor.
Hisne salus rerum, felix his Sulla vocari,
His meruit tumulum medio sibi tollere Campo?
Haec rursus patienda manent: hoc ordine belli
Ibitur: hic stabit civilibus exitus armis.
Quanquam agitant graviora metus, multumque coitur
Humani generis maiore in proelia damno.
Exsulibus Mariis bellorum maxima merces
Roma recepta fuit, nec plus victoria Sullae
Praestitit, invisas poenitus quam tollere partes.
Hos alio, Fortuna, vocas; olimque potentes
Concurrunt: neuter civilia bella moveret,
Contentus, quo Sulla fuit. Sic maesta senectus
Praeteritique memor flebat, metuensque futuri.
At non magnanimi percussit pectora Bruti
Terror, et in tanta pavidi formidine motus
Pars populi lugentis erat: sed nocte sopora,
Parrhasis obliquos Helice quum verteret axes,
Atria cognati pulsat non ampla Catonis.
Invenit insomni volventem publica cura
Fata virum, casusque Urbis, cunctisque timentem,
Securumque sui, farique his vocibus orsus:
Omnibus expulsae terris, olimque fugatae
Virtutis iam sola fides, quam turbine nullo
Excutiet Fortuna tibi, tu mente labantem
Dirige me, dubium certo tu robore firma.
Namque alii Magnum, vel Caesaris arma sequantur,
Dux Bruto Cato solus erit; pacemne tueris,
Inconcussa tenens dubio vestigia mundo?
An placuit ducibus scelerum, populique furentis
Cladibus immixtum civile absolvere bellum?
Quemque suae rapiunt scelerata in proelia causae;
Hos polluta domus, legesque in pace timendae,
Hos ferro fugienda fames, mundique ruinae
Permiscenda fides: nullum furor egit in arma.
Castra petunt magna victi mercede: tibi uni
Per se bella placent. Quid tot durasse per annos
Profuit immunem corrupti moribus aevi?
Hoc solum longae pretium virtutis habebis;
Accipient alios, facient te bella nocentem.
Ne tantum, o superi, liceat feralibus armis,
Has etiam movisse manus: ne pila lacertis
Missa tuis caeca telorum in nube ferantur,
Nec tanta in casum virtus eat: ingeret omnis
Se belli fortuna tibi; quis nolit ab isto
Ense mori, quamvis alieno vulnere labens,
Et scelus esse tuum? Melius tranquilla sine armis
Otia solus ages, sicut coelestia semper
Inconcussa suo volvuntur sidera lapsu.
Fulminibus propior terrae succenditur aer.
Imaque telluris ventos, tractusque coruscos
Flammarum accipiunt; nubes excedit Olympus
Lege deum: minimas rerum discordia turbat,

167 *cura* parentum B. e cod. 169 sqq. Fingit hoc poeta dici ab eo, quem ipse loquentem introducit, qui vix caput fratris sui dicit se agnovisse. Omnibonus. Respice v. 67 sqq. 172 *recisum*, *revulsum* singuli codd. Hoc B. 174 *cui* victima. 175 sqq. M. Mar. Gratidianus, vir praetorius, Marii maioris per adoptionem frater, de quo locos scriptorum congessit B. 176 *miseranda* piac. Inexplet. bustum, insatiabile. 178 sq. et in corpore quamvis toto caeso nil letale dat, animae. 179 moremque, vidimus. 181 *micuere* manus B. 185 *effodit*, *effundit*. Hoc B. 186 interpungebatur ante B. et C. ulla fides, tam saevi criminis unum rel. 197 ovilia, saepta campi Martii. 198 simul *illato* B. Tot simul iuvenes ut perirent, causa saepe fuit fames rel. 199 sq. *pelagive* furor *subitaeve* ruinae, Aut *terrae coelive* lues B. 201 *ducti* vix C. e. Idem versuum sensum sic explicat: Victores inter acervos occisor. et eos, quos occidere volebant, vix manum movere poterant, hosque propterea male trucidabant. 203 sqq. *Lictores — hi caede perempti — dubiave — Cladis:* viva rel. B. 207 *tantique sedet* id. e cod. 212 B. spur. iudicat; 213 *aquae* id. e cod. 214 *nam* sang. codd. Em. Grot. *quum* sang. B. 215 *campum quae* (sic un. cod.) *fusa* B. 216 *in flumina* id. e codd. 218 *redditque* B. et C. e codd. 225 Quanquam *aderunt* graviora *metu* (hoc e codd.) B. Quanquam metus nostri graviora etiam agitant! Proclivis tamen sum, ut legam Quanq. ag. gr. *metu*. Sic Burm. Porro *multoque* vulg. Sic B. Lucanus autem accus. videtur praetulisse. Cf. C. ad h. l. deinde 517; VIII, 241 (ubi tamen illum non sequor) et 632. 226 *maiora* id. 229 *adversas* id. e. 232 quo Sulla, *loco* id. 234 *percellit* B. 235 formidine *mundi* id. 240 *orbis* C. e cod. 242 *o pulsae* B. 245 *Erige me dubia*, id. 247 *eris* id. e cod. 248 *trepido* vest. id. 249 sq. *vicib. sceler. — cruentis Caedibus* id. 250 absolvere, sancire. Vid. C. 253 I, 181. 255 *ducti* B. 256 Per se: si tamen placuerint, pugnabis non aliqua causa, sed solo amore bellor. civilium, quod peius est. Schol. 259 *Accipiunt*. Sic C. 260 *Nec tantum*. 261 *ne* pila. 263 *Neu* tanta B. Ingeret se est obtrudet se, et se tibi vel invito imputabit, ut, quicquid evenerit, te auctorem mentiatur. C. 264 *in isto*. Sic C. 268 *Indeflexa* B.

Devolvit rapidum nequidquam moenibus agmen.
Nam prior e campis ut conspicit amne soluto
Rumpi Caesar iter, calida prolatus ab ira:
Non satis est muris latebras quaesisse pavori,
Obstruitis campos, fluviisque arcere paratis,
Ignavi? non si tumido me gurgite Ganges
Submoveat, stabit iam flumine Caesar in ullo
Post Rubiconis aquas. Equitum properate catervae,
Ite simul pedites, ruiturum adcendite pontem.
Haec ubi dicta, levis totas accepit habenas
In campum sonipes, crebroque simillima nimbo
Trans ripam validi torserunt tela lacerti.
Ingreditur pulsa fluvium statione vacantem
Caesar, et ad tutas hostis compellitur arces:
Et iam moturas ingentia pondera turres
Erigit, et mediis surrepsit vinea muris.
Ecce, nefas belli, reseratis agmina portis
Captivum traxere ducem, civisque superbi
Constitit ante pedes; vultu tamen alta minaci
Nobilitas recta ferrum cervice poposcit.
Scit Caesar poenamque peti, veniamque timeri:
Vive, licet nolis, et nostro munere, dixit,
Cerne diem; victis iam spes bona partibus esto,
Exemplumque mei: vel, si libet, arma retenta,
Et nihil hac venia, si viceris ipse, paciscor.
Fatur, et adstrictis laxari vincula palmis
Imperat: heu, quantum melius, vel caede peracta,
Parcere Romano potuit Fortuna pudori!
Poenarum extremum civi, quod castra secutus
Sit patriae, Magnumque ducem, totumque senatum,
Ignosci. Premit ille graves interritus iras,
Et secum: Romamne petes, pacisque recessus,
Degener? In medios belli non ire furores
Iam dudum moriture paras? Rue certus, et omnes
Lucis rumpe moras, et Caesaris effuge munus.
Nescius interea capti ducis arma parabat
Magnus, ut admixto firmaret robore partes.
Iamque secuturo iussurus classica Phoebo,
Tentandasque ratus moturi militis iras,
Alloquitur tacitas veneranda voce cohortes:
O scelerum ultores, melioraque signa secuti,
O vere Romana manus, quibus arma senatus
Non privata dedit, votis deposcite pugnam.
Ardent Hesperii saevis populatibus agri;
Gallia per gelidas rabies effunditur Alpes,
Iam tetigit sanguis pollutos Caesaris enses.
Di melius, belli tulimus quod damna priores:
Coeperit inde nefas; iamiam, me praeside, Roma
Supplicium, poenamque petat: neque enim ista vocari
Proelia iusta decet, patriae sed vindicis iram.
Nec magis hoc bellum est, quam quum Catilina paravit
Arsuras in tecta faces, sociusque furoris
Lentulus, exsertique manus vesana Cethegi.
O rabies miseranda ducis! quum fata Camillis
Te, Caesar, magnisque velint miscere Metellis,
Ad Cinnas, Mariosque venis? sternere profecto,
Ut Catulo iacuit Lepidus, nostrasque secures
Passus, Sicanio tegitur qui Carbo sepulchro,
Quique feros movit Sertorius exsul Hiberos.
Quanquam, si qua fides, his te quoque iungere, Caesar,
Invideo, nostrasque manus quod Roma furenti
Opposuit: Parthorum utinam post proelia sospes
Et Scythicis Crassus victor remeasset ab oris,
Ut simili causa caderes, qua Spartacus hosti!
Te quoque si superi titulis accedere nostris
Iusserunt, valet, en! torquendo dextera pilis,
Fervidus haec iterum circum praecordia sanguis
Incaluit: disces non esse ad bella fugaces,
Qui pacem potuere pati; licet ille solutum,
Defectumque vocet, ne vos mea terreat aetas:
Dux sit in his castris senior, dum miles in illis.
Quo potuit civem populus perducere liber,
Adscendi, supraque nihil, nisi regna, reliqui.
Non privata cupit, Romana quisquis in Urbe
Pompeium transire parat: hinc consul uterque,
Hinc acies statura ducum est; Caesarne senatus
Victor erit? Non tam caeco trahis omnia cursu,
Teque nihil, Fortuna, pudet. Multisne rebellis
Gallia iam lustris, aetasque impensa labori
Dant animos? Rheni gelidis quod fugit ab undis,
Oceanumque vocans incerti stagna profundi,
Territa quaesitis ostendit terga Britannis?
An vanae tumuere minae, quod fama furoris
Expulit armatam patriis e sedibus Urbem?
Heu demens! non te fugiunt, me cuncta sequuntur.
Qui quum signa tuli toto fulgentia ponto,
Ante bis exactum quam Cynthia conderet orbem,
Omne fretum metuens pelagi pirata reliquit,
Angustaque domum terrarum in sede poposcit.
Idem per Scythici profugum divortia ponti
Indomitum regem, Romanaque fata morantem,
Ad mortem, Sulla felicior, ire coegi.
Pars mundi mihi nulla vacat; sed tota tenetur
Terra meis, quocumque iacet sub sole, tropaeis.
Hinc me victorem gelidas ad Phasidos undas
Arctos habet, calida medius mihi cognitus axis
Aegypto, atque umbras nusquam flectente Syene.
Occasus mea iura timent, Tethymque fugacem
Qui ferit Hesperius, post omnia flumina, Baetis.
Me domitus cognovit Arabs, me Marte feroces
Heniochi, notique erepto vellere Colchi.
Cappadoces mea signa timent, et dedita sacris
Incerti Iudaea dei, mollisque Sophene.
Armenios, Cilicasque feros, Taurosque subegi:
Quod socero bellum, praeter civile, reliqui?
Verba ducis nullo partes clamore sequuntur,
Nec matura petunt promissae classica pugnae.
Sensit et ipse metum Magnus, placuitque referri

493 *proclamat* ab ira B. consentiente M. L. 497 *stabo* B. 501 In *collum* id. 506 *surrepit* id. e cod. 515 si viceris, ipse paciscor B. interpunx. 517 sq. Turpe erat Romano, quod propter amor. patriae et defension. legum veniam accipiebat, quum ob hanc pietatem melius esset occidi, quam tantam iniquitatem vigere, quae bonum id fact. pro maleficio habeat C. 523 sq. Cur non festinas in bell. ruere, quum victa tua iamdud. morti debeatur? Weber. 531 *immixto*. Adm. est adiecto; partes, Domitium. Rem in gratiam Pompeii contra historiam tractare, observ. C. Pompeius enim Domitium destituerat. 529 *mature* B. 537 Di! melius C. interpungit, ut sit Profecto melius est, quod Malo. 538 *dum iam* B. 541 quam *quod* codd. complures, unde Heins. c. quam *quo*. Sic C. 543 Cethigis mos gentilis erat, ut nudis humeris dimicarent, Sil. VIII, 587; unde cinctuti dicuntur Horat. ad Pisones 50. 544 rabies *infanda* B. Camillus et Metell. Numidic. vitato bello civili, odiis inimicor. cedentes, in exsil. abierunt. 553 victor Crassus B. e codd. Id. et C. e codd. *arcis*. 556 valet *in* torq. Alt. C. e codd 557 *Frigidus* B. 558 *discet*, probante B. 562 *producere*. Sic C. Deinde ed. Weberi interpungit perducere, liber, rel. 546 sq. *cupis* — *paras* B et C. e codd. Praeterea in *orbe* B. 567 *casu* id. 568 *Geminisne* id. 570 *trepidus* quod fug. ab *arvis* id. 577 *clauderet*. 579 *Angustamque* B. e codd. et *terrestri*, (etiam *terrena*) e c. 586 medius calida C. observans poetam eo ordine epitheta collocare, quo deinde sequantur nomina. 587 *nusquam* Macrob. et nonnulli codd. Sed res ad solstitium tantum pertinet. 588 *timet*; *tremit* B. Nostr. C, e codd 590 *cognoscit* B. e cod. 591 *undique* id. 593 Sophene, regio Armeniae.

Secta fuit, servare modum, finemque tenere,
Naturamque sequi, patriaeque impendere vitam,
Nec sibi, sed toti genitum se credere mundo.
Huic epulae, vicisse famem, magnique penates,
Submovisse hiemem tecto, pretiosaque vestis,
Hirtam membra super, Romani more Quiritis,
Induxisse togam, Venerisque huic maximus usus,
Progenies. Urbi pater est, urbique maritus:
Iustitiae cultor, rigidi servator honesti:
In commune bonus; nullosque Catonis in actus
Surrepsit, partemque tulit sibi nata voluptas.
Interea trepido discedens agmine Magnus
Moenia Dardanii tenuit Campana coloni.
Haec placuit belli sedes, hinc summa moventi
Hostis in occursum sparsas extendere partes,
Umbrosis mediam qua collibus Apenninus
Erigit Italiam, nullo quo vertice tellus
Altius intumuit, propiusque accessit Olympo.
Mons inter geminas medius se porrigit undas
Inferni, superique maris, collesque coercent
Hinc Tyrrhena vado frangentes aequora Pisae,
Illinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.
Fontibus hic vastis immensos concipit amnes,
Fluminaque in gemini spargit divortia ponti.
In laevum cecidere latus veloxque Metaurus,
Crustumiumque rapax, et iunctus Sapis Isauro,
Senaque, et Hadriacas qui verberat Aufidus undas,
Quoque magis nullum tellus se solvit in amnem,
Eridanus fractas devolvit in aequora silvas, [
Hesperiamque exhaurit aquis: hunc fabula primum
Populea fluvium ripas umbrasse corona;
Quumque diem pronum transverso limite ducens
Succendit Phaethon flagrantibus aethera loris,
Gurgitibus raptis penitus tellure perusta,
Hunc habuisse pares Phoebeis ignibus undas.
Non minor hic Nilo, si non per plana iacentis
Aegypti Libycas Nilus stagnaret arenas.
Non minor hic Histro, nisi quod dum permeat orbem
Hister, casuros in quaelibet aequora fontes
Accipit, et Scythicas exit non solus in undas.
Dexteriora petens montis declivia Thybrim
Unda facit, Rutubamque cavum: delabitur inde
Vulturnusque celer, nocturnaeque editor aurae
Sarnus, et umbrosae Liris per regna Maricae
Vestinis impulsus aquis, radensque Salerni
Culta Siler, nullasque vado qui Macra moratus
Alnos, vicinae procurrit in aequora Lunae.
Longior educto qua surgit in aera dorso,
Gallica rura videt, devexasque excipit Alpes. [
Tunc Umbris, Marsisque ferax, domitusque Sabello
Vomere, piniferis amplexus rupibus omnes
Indigenas Latii populos, non deserit ante
Hesperiam, quam quum Scyllaeis clauditur undis,
Extenditque suas in templa Lacinia rupes,
Longior Italia, donec confinia pontus
Solveret incumbens, terrasque repelleret aequor.
At postquam gemino tellus elisa profundo est,
Extremi colles Siculo cessere Peloro.
Caesar in arma furens, nullas, nisi sanguine fuso,
Gaudet habere vias, quod non terat hoste vacantes
Hesperiae fines, vacuosque irrumpat in agros,
Atque ipsum non perdat iter, consertaque bellis
Bella gerat; non tam portas intrare patentes,
Quam fregisse iuvat, nec tam patiente colono
Arva premi, quam si ferro populetur, et igni:
Concessa pudet ire via, civemque videri.
Tunc urbes Latii dubiae, varioque favore
Ancipites, quanquam primo terrore ruentis
Cessurae belli, denso tamen aggere firmant
Moenia, et abrupto circumdant undique vallo,
Saxorumque orbes, et quae super eminus hostem
Tela petant, altis murorum turribus aptant.
Pronior in Magnum populus, pugnatque minaci
Cum terrore fides: ut quum mare possidet Auster
Flatibus horrisonis, hunc aequora tota sequuntur:
Si rursus tellus, pulsu laxata tridentis
Aeolii, tumidis immittat fluctibus Eurum,
Quamvis icta novo, ventum tenuere priorem
Aequora; nubiferoque polus quum cesserit Euro,
Vindicat unda Notum. Facilis sed vertere mentes
Terror erat, dubiamque fidem Fortuna ferebat.
Gens Etrusca fuga trepidi nudata Libonis,
Iusque sui pulso iam perdidit Umbria Thermo:
Nec gerit auspiciis civilia bella paternis,
Caesaris audito conversus nomine, Sulla.
Varus, ut admotae pulsarunt Auximon alae,
Per diversa ruens neglecto moenia tergo,
Qua silvae, qua saxa, fugit; depellitur arce
Lentulus Asculea: victor cedentibus instat,
Devertitque acies; solusque ex agmine tanto
Dux fugit, et nullas ducentia signa cohortes.
Tu quoque nudatam commissae deseris arcem,
Scipio, Luceriae; quanquam fortissima pubes
His sedeat castris, iam pridem Caesaris armis
Parthorum seducta metu, qua Gallica damna
Supplevit Magnus, dumque ipse ad bella vocaret,
Donavit socero Romani sanguinis usum.
At te Corfini validis circumdata muris
Tecta tenent, pugnax Domiti; tua classica servat
Oppositus quondam polluto tiro Miloni.
Ut procul immensam campo consurgere nubem,
Ardentesque acies percussis sole corusco
Conspexit telis, Socii, decurrite, dixit,
Fluminis ad ripas, undaeque immergite pontem;
Et tu montanis totus nunc fontibus exi,
Atque omnes trahe, gurges, aquas, ut spumeus alnos
Discussa compage feras: hoc limite bellum
Haereat, hac hostis lentus terat otia ripa.
Praecipitem cohibete ducem; victoria nobis
Hic primum stans Caesar erit! Nec plura locutus

383 *toto* C. e codd. bonis, archaistice. Sic id. IV, 441 *ullae*, ubi tamen un. tant. cod. non *ullae* habet, sed *ulla*; VIII, 469 *nullo* e pauc. codd. 387 *unicus* usus B. 393 Capys Capuam aedificav. ex progenie Dardani nat. Schol. 394 *bello* sedes, hinc *signa moventem* B. ult. voc. e codd. 397 *qua* vert. *nulloque a* vert. B. e codd. et 398 *propiusve* ex uno. Sic etiam C. e plur. 399 *longum* se B. 400 *costasque* coercent B. 402 *Dalmatiis* hic et saepius (V, 379) C. e singulis codd. Deinde *flatibus* B. 409 post Eridanus vulgo commate interpungunt; sed cohaeret enunciatum cum 405 sqq. In laevum cadunt Metaurus cet. Eridanusque, quo magis rel. devolvit in aequora fractas silvas. *Fractasque evolvit* est ex intp. 411 Populea *narrat* ripas B. c. 419 casuros in quael. aequora fontes, ita magnos, ut ipsi fluminum homine, nisi Ister eos exciperet, viderentur in mare esse casuri. Ita fere Burm. 424 per *stagna* B. Id. 425 post Cluver. *Vescinis*, a Vescia, oppido Campaniae. 428 *Celsior* B. 433 *antris*. 435 sq. confinia *montis* — terrasque *revelleret* B. 441 *viduosque* C. Intolerabilis esset ista geminatio vocum vacans et vacuus, nisi in plurib. Lucani locis lima desideraretur. 451 super, desuper. 453 sq. pugnat in mente populi fides in Pompei. cum terrore, quo Caesaris inter minabatur. 456 Si rursus pulsu tellus B. e cod. 457 *immittit*. Sic C. 469 *Esculea*, *Exculea*. Alt. B. et C. e codd. 470 *Divertitque*. Grot. interpretatur, a duce ad se avocat; unde B. e cod. *Avertitque*. Nostrum C. e codd. 472 commissae nudatam B. e codd. 473 *firmissima* id. e codd. 475 *subducta*, ex intp. 476 *vacaret* B. e codd. 480 polluto, ob caedem civis Lips. c. *pullato*. 481 *campis* B. e codd. Nubem, pulveris. 483 *concurrite* C. e paucis codd. Id. e codd. 484 *undisque*.

Heu pudor, exigua est fugiens victoria Magnus.
Angustus puppes mittebat in aequora limes
Artior Euboica, qua Chalcida verberat, unda.
Hic haesere rates geminae, classique paratas
Excepere manus: tractoque in litora bello,
Hic primum rubuit civili sanguine Nereus.
Cetera classis abit summis spoliata carinis:
Ut, Pagasaea ratis peteret quum Phasidos undas,
Cyaneas tellus emisit in aequora cautes,
Rapta puppe minor subducta est montibus Argo,
Vanaque percussit pontum Symplegas inanem,
Et statura redit. Iam Phoebum urgere monebat
Non idem Eoi color aetheris, albaque nondum
Lux rubet, et flammas propioribus eripit astris,
Et iam Plias hebet, flexi iam plaustra Bootae
In faciem puri redeunt languentia coeli,
Maioresque latent stellae, calidumque refugit
Lucifer ipse diem; pelagus iam, Magne, tenuis,
Non ea fata ferens, quae, quum super aequora toto
Praedonem sequerere mari: lassata triumphis
Destituit Fortuna tuos; cum coniuge pulsus,
Et natis, totosque trahens in bella penates,
Vadis adhuc ingens, populis comitantibus, exul;
Quaeritur indignae sedes longinqua ruinae.
Non quia te superi patrio privare sepulchro
Maluerint; Phariae busto damnantur arenae:
Parcitur Hesperiae, procul hoc ut in orbe remoto
Abscondat Fortuna nefas, Romanaque tellus
Immaculata sui servetur sanguine Magni.

LIBER TERTIUS.

Propulit ut classem velis cedentibus Auster
Incumbens, mediumque rates tenuere profundum,
Omnis in Ionios spectabat navita fluctus;
Solus ab Hesperia non flexit lumina terra
Magnus, dum patrios portus, dum litora nunquam
Ad visus reditura suos, tectumque cacumen
Nubibus, et dubios cernit vanescere montes.
Inde soporifero cesserunt languida somno
Membra ducis: diri quum plena horroris imago
Visa caput maestum per hiantes Iulia terras
Tollere, et accenso furialis stare sepulchro.
Sedibus Elysiis, campoque expulsa piorum
Ad Stygias, inquit, tenebras, manesque nocentes
Post bellum civile trahor: vidi ipsa tenentes
Eumenidas, quaterent quas vestris lampadas armis.
Praeparat innumeras puppes Acherontis adusti
Portitor, in multas laxantur Tartara poenas.
Vix operi iunctae, dextra properante, Sorores
Sufficiunt: lassant rumpentes stamina Parcas.
Coniuge me laetos duxisti, Magne, triumphos:
Fortuna est mutata toris; semperque potentes
Detrahere in cladem fato damnata maritos,
En nupsit tepido pellex Cornelia busto.
Haereat illa tuis per bella, per aequora signis,
Dum non securos liceat mihi rumpere somnos,
Et nullum vestro vacuum sit tempus amori,
Sed teneat Caesarque dies, et Iulia noctes.
Me non Lethaeae, coniux, oblivia ripae
Immemorem fecere tui, regesque silentum
Permisere sequi: veniam, te bella gerente,
In medias acies; nunquam tibi, Magne, per umbras,
Perque meos manes, generum non esse licebit.
Abscindis frustra ferro tua pignora: bellum
Te faciet civile meum. Sic fata, refugit
Umbra per amplexus trepidi dilapsa mariti.
Ille dei quamvis cladem, Manesque minentur,
Maior in arma ruit, certa cum mente malorum.
Et quid, ait, vani terremur imagine visus?
Aut nihil est sensus animis a morte relictum,
Aut mors ipsa nihil! Titan iam pronus in undas
Ibat, et igniferi tantum demerserat orbis,
Quantum deesse solet lunae, seu plena futura,
Seu iam plena fuit: tunc obtulit hospita tellus
Puppibus accessus faciles; legere rudentes,
Et posito remis petierunt litora malo.
Caesar, ut emissas venti rapuere carinas,
Absconditque fretum classes, et litore solus
Dux stetit Hesperio, non illum gloria pulsi
Laetificat Magni; queritur quod tuta per aequor
Terga ferant hostes; neque enim iam sufficit ulla
Praecipiti fortuna viro; nec vincere tanti,
Ut bellum differret, erat. Tunc pectore curas
Expulit armorum, pacique intentus agebat;
Quoque modo vanos populi conciret amores
Gnarus, et irarum causas, et summa favoris
Annona momenta trahi: namque asserit urbes
Sola fames, emiturque metus, quum segne potentes
Vulgus alunt; nescit plebes ieiuna timere.
Curio Sicanias transcendere iussus in urbes,
Qua mare tellurem subitis aut obruit undis,
Aut scidit, et medias fecit sibi litora terras:
Vis illic ingens pelagi, semperque laborant
Aequora, ne rupti repetant confinia montes;
Bellaque Sardoas etiam sparguntur in oras.
Utraque frugiferis est insula nobilis arvis;
Nec prius Hesperiam longinquis messibus aliae,
Nec Romana magis compleruut horrea, terrae.
Ubere vix glebae superat, cessantibus Austris,
Quum medium nubes Borea cogente sub axem
Effusis magnum Libye tulit imbribus annum.
Haec ubi sunt provisa duci, tunc agmina victor
Non armata trahens, sed pacis habentia vultus,
Tecta petit patriae. Proh! si remeasset in Urbem
Gallorum tantum populis, Arctoque subacta,
Quam seriem rerum longa praemittere pompa,
Quas potuit belli facies! ut vincula Rheno,
Oceanoque daret! celsos ut Gallia currus
Nobilis, et flavis sequeretur mixta Britannis!

711 *caedique paratae* B. 712 manus ferreas h. l. intelligunt. 715 *sociis* spol. B. Summis, extremis. 716 *emisit* B. 717 *parte* minor B. 722 *frust* B. 726 sq. *tota — maris* B. 727 sq. *triumphis — tuis*; sic C. Vulg. *Descivit*; Illycinus e cod. *Cessavit*. Adoptavi emendationem Bentleii. 734 sqq. *et* in orbe — *Abscondit* — *servetur* B. e diversis codd.

Lib. III, 1 *remis cessantib*. B. 9 diri *tum*. 11 et *effracto feralis* stare id. e. 18 *cunctae* codd. Em. Heins. 20 Ante coniugium Iuliae triumphos suos egerat Pompei. 22 Antea Crasso, qui a Parthis occidebatur, nupta erat. 23 *Innupsit*. Sic Grot. 32 *genero* B. et C. e codd. Sic iid. 33 *Abscidis*. 37 Maior, animosior. Certa *iam* B. 44 *accessum facilem* C. e cod. 54 modo populi *sibi conciliaret* amores B. 56 *Urbem* id. 56 asserit, sibi, dominatur in eas. 57 metus, obedientia. 66 Nec *plus*; Nec plus *Massiliam* B Longinquae messes, frumentum extra Ital. quaesitum. 69 medius axis, meridiana regio. 70 annum, proventum. 71 provisa *satis*; deinde *ductor* (hoc e codd.) B. 77 sq. *Gallica — Nobilitas* flavis *anteiret* id.

Signa, nec in tantae discrimina mittere pugnae
Iam victum fama non visi Caesaris agmen.
Pulsus ut armentis primo certamine taurus
Silvarum secreta petit, vacuosque per agros
Exsul in adversis explorat cornua truncis;
Nec redit in pastus, nisi quum cervice recepta
Excussi placuere tori; mox reddita victor
Quoslibet in saltus comitantibus agmina tauris
Invito pastore trahit: sic viribus impar
Tradidit Hesperiam, profugusque per Appula rura
Brundisii tutas concedit Magnus in arces.
Urbs est Dictaeis olim possessa colonis,
Quos Creta profugos vexere per aequora puppes
Cecropiae, victum mentitis Thesea velis.
Hanc latus angustum iam se cogentis in artum
Hesperiae, tenuem producit in aequora linguam,
Hadriacas flexis claudit quae cornibus undas.
Nec tamen hoc artis immissum faucibus aequor
Portus erat, si non violentos insula Coros
Exciperet saxis, lassasque retunderet undas.
Hinc illinc montes scopulosae rupis aperto
Opposuit Natura mari, flatusque removit,
Ut tremulo starent contentae fune carinae.
Hinc late patet omne fretum, seu vela ferantur
In portus, Corcyra, tuos, seu laeva petatur
Illyris Ionias vergens Epidamnus in undas.
Huc fuga nautarum, quum totas Hadria vires
Movit, et in nubes abiere Ceraunia, quumque
Spumoso Calaber perfunditur aequore Sason.
Ergo ubi nulla fides rebus post terga relictis,
Nec licet ad duros Martem convertere Hiberos,
Quum mediae iaceant immensis tractibus Alpes,
Tunc subole e tanta natum, cui firmior aetas,
Affatur: Mundi iubeo tentare recessus;
Euphratem, Nilumque move, quo nominis usque
Nostri fama venit, quas est vulgata per urbes
Per me Roma ducem: sparsos per rura colonos
Redde mari Cilicas, Pharios hinc concute reges,
Tigranemque meum: nec Pharnacis arma relinquas,
Admoneo, nec tu populos utraque vagantes
Armenia, Pontique feras per litora gentes,
Riphaeasque manus, et quas tenet aequore denso
Pigra palus Scythici patiens Maeotica plaustri.
Sed quid plura moror? totos mea, nate, per ortus
Bella feres, totoque urbes agitabis in orbe
Perdomitas; omnes redeant in castra triumphi.
Et vos, qui Latios signatis nomine fastos,
Primus in Epirum Boreas agat, inde per arva
Graiorum, Macetumque novas acquirite vires,
Dum paci dat tempus hiems. Sic fatur, et omnes
Iussa gerunt, solvuntque cavas a litore puppes.
At nunquam patiens pacis, longaeque quietis
Armorum, ne quid fatis mutare liceret,
Assequitur, generique premit vestigia Caesar.
Sufficerent aliis primo tot moenia cursu
Rapta, tot oppressae depulsis hostibus arces;
Ipsa caput mundi, bellorum maxima merces,
Roma capi facilis: sed Caesar in omnia praeceps,
Nil actum credens, quum quid superesset agendum,
Instat atrox, et adhuc, quamvis possederit omnem
Italiam, extremo sedeat quod litore Magnus,
Communem tamen esse dolet: nec rursus aperto
Vult hostes errare freto, sed molibus undas
Obstruit, et latum deiectis rupibus aequor.
Cedit in immensum cassus labor; omnia pontus
Haurit saxa vorax, montesque inmiscet arenis:
Ut maris Aegaei medias si celsus in undas
Depellatur Eryx, nullae tamen aequore rupes
Emineant, vel si convulso vertice Gaurus
Decidat in fundum penitus stagnantis Averni.
Ergo ubi nulla vado tenuit sua pondera moles,
Tunc placuit caesis innectere vincula silvis,
Roboraque immensis late religare catenis.
Tales fama canit tumidum super aequora Xerxem
Construxisse vias, multum quum pontibus ausus,
Europamque Asiae, Sestonque admovit Abydo,
Incessitque fretum rapidi super Hellesponti,
Non Eurum, Zephyrumque timens; quum vela, ratesque
In medium deferret Athon: sic ora profundi
Artantur casu nemorum: tunc aggere multo
Surgit opus, longaeque tremunt super aequora turres.
Pompeius tellure nova compressa profundi
Ora videns, curis animum mordacibus angit,
Ut reseret pelagus, spargatque per aequora bellum.
Saepe Noto plenae, tensisque rudentibus actae,
Ipsa maris per claustra rates fastigia molis
Discussere salo, spatiumque dedere carinis,
Tortaque per tenebras validis balista lacertis,
Multifidas iaculata faces. Ut tempora tandem
Furtivae placuere fugae, ne litora clamor
Nauticus exagitet, neu buccina dividat horas,
Neu tuba praemonitos perducat ad aequora nautas,
Praecepit sociis. Iam coeperat ultima Virgo
Phoebum laturas ortu praecedere Chelas,
Quum taciti solvere rates: non ancora voces
Movit, dum spissis avellitur uncus arenis;
Dum iuga curvantur mali, dumque ardua pinus
Erigitur, pavidi classis siluere magistri;
Strictaque pendentes deducunt carbasa nautae,
Nec quatiunt validos, ne sibilet aura, rudentes.
Dux etiam votis hoc te, Fortuna, precatur,
Quam retinere vetas, liceat sibi perdere saltem
Italiam. Vix fata sinunt; nam murmure vasto
Impulsum rostris sonuit mare, fluctuat unda,
Totque carinarum permixtis aequora sulcis.
Ergo hostes portis, quas omnes solverat urbis
Cum fato conversa fides, murisque recepti,
Praecipiti cursu flexi per cornua portus
Ora petunt, pelagusque dolent contingere classes.

599 mittere *causae* B. 605 Excussi tori gestum et habitum tauri meditantis pugnam sistunt C. 606 *agmina parvis* B. 609 *conscendit* C. e codd. 613 *Hinc* Burm. e nonnull. codd. *Qua* latus C. Hanc, urbem Brundis. latus august. Hesperiae producit in aequora tanq. tenuem linguam. 616 hoc *patulis* B. 618 *refunderet*. Alt. C. e cod. refunderet *auras* B. 619 illinc *moles* id. 627 Sason insula V, 650; Sil. VII, 479. 631 subole e *gemina*. Sed intelligit poeta totam iuventutem militar. qua circumdatus erat Pompei. 636 *Bactros* hinc B. 643 sq. Bella *leges* — *Praedomitas* id. 645 *Et* vos — *signastis* id. e codd. 647 *Macedumque*. Alt. est a Macetes. Sic B. et C. 648 sq. *at* omnes Iussa *parant* — *citas* a B. 650 aptiens *oti* B. c. 651 *Actorum* B. 652 *Persequitur* vel *Insequitur* id, 653 tot primo B. e codd. 654 tot *fusessae* id. 656 sed *ductor* id. 657 Nil credens *acti* C. *Dum* quid. 658 *possederat*. Sic C. 660 *terram* esse dolet B. 662 *eliditque ingestis* rupib. id. 663 *Crescit* in id. 665 *Ausonii*, *Ionii*-*Aeolii* B. c. *Ionii* etiam C. c. 666 *Athos* Sabellicus c. 670 placuit *iunctis* innectere *vincla carinis* B. c. 672 *Persen* B. 673 sq. *Construxisse* vias, *tunc* quum *dementib. ausis Europen* Asiae id. 675 Incessitque *pedes rapidum* super *Hellespontum*. 677 Athon. Sic ora rel. Cf. Weber II, p. 628. Duo hemistichia *Sic ora profundi Artantur casu nemorum* pro interpolatione habet B. 679 super *aequore* C. e cod. 690 B. obelo notav. 691 sq. Septembris mensis indicatur. Vere autem Pompeius Brundisium reliquit a. d. X. Kal. April. 693 *tacitas* B. 697 *pendentes* Grot. 703 *Torta* carinar. perm. *verbere* sulcis B. 707 *classem* vel *classi* (dat.) B. Pompeii classis est, elapsa Caesarianis.

Dispersus silvis Athamas, et nomine prisco
Encheliae, versi testantes funera Cadmi.
Colchus et Hadriacas spumans Absyrtos in undas,
Penei qui rura colunt, quorumque labore
Thessalus Haemoniam vomer proscindit Iolcon.
Inde lacessitum primo mare, quum rudis Argo
Miscuit ignotas, temerato litore, gentes,
Primaque cum ventis, pelagique furentibus undis
Composuit mortale genus, fatisque per illam
Accessit mors una ratem. Tum linquitur Haemus
Thracius, et populum Pholoe mentita biformem.
Deseritur Strymon, tepido committere Nilo
Bistonias consuetus aves, et barbara Cone
Sarmaticas ubi perdit aquas, sparsamque profundo
Multifidi Peucen unum caput alluit Istri;
Mysiaque, et gelido tellus perfusa Caico
Idalis, et nimium glebis exilis Arisbe:
Quique colunt Pitanen, et quae tua munera, Pallas,
Lugent damnatae Phoebo victore Celaenae;
Qua celer, et rectis descendens Marsya ripis
Errantem Maeandron adit, mixtusque refertur;
Passaque ab auriferis tellus exire metallis
Pactolon, qua culta secat non vilior Hermus.
Iliacae quoque signa manus, perituraque castra
Ominibus petiere suis; nec fabula Troiae
Continuit, Phrygiique ferens se Caesar Iuli.
Accedunt Syriae populi, desertus Orontes,
Et felix, sic fama, Ninos; ventosa Damascus,
Gazaque, et arbusto palmarum dives Idume,
Et Tyros instabilis, pretiosaque murice Sidon.
Has ad bella rates, non flexo limite ponti,
Certior haud ullis duxit Cynosura carinis.
Phoenices primi, famae si creditur, ausi
Mansuram rudibus vocem signare figuris.
Nondum flumineas Memphis contexere biblos
Noverat, et saxis tantum, volucresque feraeque,
Sculptaque servabant magicas animalia linguas.
Deseritur Taurique nemus, Perseaque Tarsos,
Coryciumque patens exesis rupibus antrum,
Mallos, et extremae resonant navalibus Aegae,
Itque Cilix iusta, iam non pirata, carina.
Movit et Eoos bellorum fama recessus,
Qua colitur Ganges, toto qui solus in orbe
Ostia nascenti contraria solvere Phoebo
Audet, et adversum fluctus impellit in Eurum:
Hic ubi Pellaeus post Tethyos aequora ductor
Constitit, et magno vinci se fassus ab orbe est.
Quaque ferens rapidum, diviso gurgite, fontem
Vastis Indus aquis mixtum non sentit Hydaspem;
Quique bibunt tenera dulces ab arundine sucos,
Et qui tinguentes croceo medicamine crines
Fluxa coloratis adstringunt carbasa gemmis:
Quique suas struxere pyras, vivique calentes
Conscendere rogos. Proh, quanta est gloria genti
Iniecisse manum fatis, vitaque repletos
Quod superest donasse deis! Venere feroces
Cappadoces, duri populus non cultor Amani,
Armeniusque tenens volventem saxa Niphaten;
Aethera tangentes silvas liquere Choatrae;
Ignotum vobis, Arabes, venistis in orbem,
Umbras mirati nemorum non ire sinistras.
Tunc furor extremos movit Romanus Orestas,
Carmanosque duces, quorum devexus in Austrum
Aether, non totam, mergi tamen adspicit Arcton,
Lucet et exigua velox ibi nocte Bootes.
Aethiopumque solum, quod non premeretur ab ulla
Signiferi regione poli, nisi poplite lapso
Ultima curvati procederet ungula Tauri.
Quaque caput rapido tollit cum Tigride magnus
Euphrates, quos non diversis fontibus edit
Persis, et incertum, tellus si misceat amnes,
Quod potius sit nomen aquis: sed sparsus in agros
Fertilis Euphrates Phariae vice fungitur undae;
At Tigrim subito tellus absorbet hiatu,
Occultosque tegit cursus, rursusque renatum
Fonte novo flumen pelagi non abnegat undis.
Inter Caesareas acies, diversaque signa
Pugnaces dubium Parthi tenuere favorem,
Contenti fecisse duos: tinxere sagittas
Errantes Scythiae populi, quos gurgite Bactros
Includit gelido, vastisque Hyrcania silvis.
Hinc Lacedaemonii, moto gens aspera freno,
Heniochi, saevisque affinis Sarmata Moschis;
Colchorum qua rura secat ditissima Phasis,
Qua Croeso fatalis Halys, qua vertice lapsus
Riphaeo Tanais diversi nomina mundi
Imposuit ripis, Asiaeque, et terminus idem
Europae, mediae dirimens confinia terrae,
Nunc huc, nunc illuc, qua flectitur, ampliat orbem;
Quaque fretum torquens Maeotidas egerit undas
Pontus, et Herculeis aufertur gloria metis,
Oceanumque negant solas admittere Gades.
Hinc Essedoniae gentes, auroque ligatas
Substringens, Arimaspe, comas; hinc fortis Arius,
Longaque Sarmatici solvens ieiunia belli
Massagetes quo fugit equo, volucresque Geloni.
Non, quum Memnoniis deducens agmina regnis
Cyrus, et effusis numerato milite telis
Descendit Perses, fraternique ultor amoris
Aequora quum tantis percussit classibus, unum

188 *Athaman* B. Nam ab Athaman Athamanes, ab Athamas Athamantes. Refragantur autem codd. 189 ... Cadmi B. 190 *Colchis* codd. et edd. nisi quod in uno cod. et una ed. est *Colchos*. Comma post istud gentile ... sustulit B. Deinde variatur inter *Absyrtis* et *Absyrtos*; illa insula est, hic fluvius. Verum, ut insulae et ... dicantur spumare, tamen non *in* undas spumant, sed *ipsis undis*. Itaque dubium non est, quin de fluvio cogitandum sit; is autem formam masculin. requirebat, quam exhibui. 191 *Et* Penei. 194 temerato *gurgite* B. 200 ... c. quae erat Ciconum civitas B. Conen habet fluv. in Istrum se effundentem. Peuce insula est. 204 *Aeolis* B. e ... Micylli. 205 Pitane h. l. Troadis est. 208 refertur, per ambages Maeandri, quum antea rectis ripis fluxisset. 209 sq. Tellus passa exire Pact. qua Hermus. Pactolus in Hermum confluit. B. 212 Omnib. suis, quia ipsi iam perdiderant civitatem. Schol. 216 *scit* Fama C. e coni. Gronovii. Sic fama, *nimis*, *prunoso* D. B. C. ... illud refert ad superstitiosam vanitat. 219 *Gratior* haud B. e paucis codd. 225 Persea, a Perseo aedifi... Aegae, Cilicum. 230 sqq. Gangen vett. pro ultimo in Oriente fluv. habuerunt, qui quum in Ocean. incidat, ex quo Sol oriri putabatur, vides, frustra (a reprehensorib. Lucani) Danubium opponi. C. 232 *attollit* in Eurum B. e ... 234 ab *amne* est coniici posse, nec tamen coniici debere observat Weber II, p. 557 sq. 235 quum in al. codd. esset *pontum*, B. Quaque *petens rubrum* div. gurg. pont. C. *Qua feriens rabidum* (hoc e codd.) div. gurg. ... Fons pro fluentis est. 244 *nunc* cultor. 246 *Coastrae*. Alt. B. et C. e codd. Val. Flacc. VI, 151. 248 Cf. Plin. H. N. VI, 19, 22 et 22, 24. 249 Oretae, Indiae. 252 Bootes Septemtrioni et Occidenti tardus dicitur. 254 Signif. ... lus, Zodiacus; premi est iacere sub. 255 *truncati* proc. ung. *Capri* B. 257 non diversis, parib. magnitudine. ... *Tigrin*. Sic C. 263 *Ancipites* dub. B. 266 I, 106 sqq. 267 Bactros, amnis. 275 *medio* — *tractu* B. 277 *torrens* ... *tollens*; alt. Illycin. e cod. quum iam Burm. lection. probasset; deinde *Maeotidos fretu* torrens Maeotidas C. fretum torrens Maeotidas egerit undas; et versus sqq. *Et vetus* Hercul. *Oceanusque* negat solas se admitt. B. additis ... Scent. est cor. opinion. qui Ocean. Scythic. in Maeotida palud. et inde in Euxinum et Mediterraneum influere putabant. 279 *negat*, quod contra maior. numerum codd. intpp. retinuerunt. 280 *et Sithoniae*. 282 sq. Et Massagetes, eo equo, quo fugit, mactato solvens rel. 286 *Xerxes*. Sed coniunge Cyrus Perses. Fraterni ultor amoris, Agamemnon ...

Perdidit o qualem vincendo plura triumphum!
Non illum laetis vadentem coetibus urbes,
Sed tacitae videre metu; nec constitit usquam
Obvia turba duci: gaudet tamen esse timori
Tam magno populis, et se non mallet amari.
Iamque et praecipites superaverat Anxuris arces,
Et qua Pomtinas via dividit uda paludes,
Qua sublime nemus, Scythicae qua regna Dianae,
Quaque iter est Latiis ad summam fascibus Albam;
Excelsa de rupe procul iam conspicit Urbem,
Arctoi toto non visam tempore belli;
Miratusque suae, sic fatur, moenia Romae:
Tene, deum sedes, non ullo Marte coacti
Deseruere viri? Pro qua pugnabitur urbe?
Di melius, quod non Latias Eous in oras
Nunc furor incubuit, nec iuncto Sarmata velox
Pannonio, Dacisque Getes admixtus: habenti
Tam pavidum tibi, Roma, ducem Fortuna pepercit,
Quod bellum civile fuit. Sic fatur, et Urbem
Attonitam terrore subit: namque ignibus atris
Creditur, ut captae, rapturus moenia Romae,
Sparsurusque deos; fuit haec mensura timoris:
Velle putant, quodcumque potest. Non omina festa,
Non fictas laeto voces simulare tumultu;
Vix odisse vacat. Phoebea palatia complet
Turba Patrum, nullo cogendi iure senatus,
E latebris educta suis; non consule sacrae
Fulserunt sedes, non proxima lege potestas
Praetor adest, vacuaeque loco cessere curules.
Omnia Caesar erat: privatae curia vocis
Testis adest: sedere Patres censere parati,
Si regnum, si templa sibi, iugulumque senatus,
Exsiliumque petat. Melius, quod plura iubere
Erubuit, quam Roma pati: tamen exit in iram,
Viribus an possint obsistere iura, per unum
Libertas experta virum, pugnaxque Metellus,
Ut videt ingenti Saturnia templa revelli
Mole, rapit gressus, et Caesaris agmina rumpens,
Ante fores nondum reseratae constitit aedis:
Usque adeo solus ferrum, mortemque timere
Auri nescit amor; pereunt discrimine nullo
Amissae leges, sed, pars vilissima rerum,
Certamen movistis, opes: prohibensque rapina,
Victorem clara testatur voce tribunus:
Non nisi per nostrum vobis percussa patebunt
Templa latus, nullasque feres, nisi sanguine sacro
Sparsas, raptor, opes: certe violata potestas
Invenit ista deos, Crassumque in bella secutae
Saeva tribunitiae voverunt proelia dirae.
Detege iam ferrum; neque enim tibi turba verenda est
Spectatrix scelerum; deserta stamus in Urbe.
Non feret e nostro sceleratus praemia miles:
Sunt quos prosternas populi, quae moenia dones.
Pacis ad exhaustae spolium non cogit egestas;
Bellum, Caesar, habes. His magnam victor in iram
Vocibus accensus: Vanam spem mortis honestae
Concipis; haud, inquit, iugulo se polluet isto
Nostra, Metelle, manus: dignum te Caesaris ira
Nullus honos faciet: te vindice tuta relicta est
Libertas? non usque adeo permiscuit imis
Longus summa dies, ut non, si voce Metelli
Serventur leges, malint a Caesare tolli.
Dixerat, et nondum foribus cedente tribuno,
Acrior ira subit; saevos circumspicit enses,
Oblitus simulare togam: tum Cotta Metellum
Compulit audaci nimium desistere coepto:
Libertas, inquit, populi, quem regna coercent,
Libertate perit, cuius servaveris umbram,
Si, quidquid iubeare, velis. Tot rebus iniquis
Paruimus victi; venia est haec sola pudoris,
Degenerisque metus, nil iam potuisse negari.
Ocius avertat diri mala semina belli:
Damna movent populos, si quos sua iura tuentur:
Non sibi, sed domino gravis est, quae servit, egestas.
Protinus abducto patuerunt templa Metello.
Tunc rupes Tarpeia sonat, magnoque reclusas
Testatur stridore fores: tunc conditus imo
Eruitur templo, multis non tactus ab annis,
Romani census populi, quem Punica bella,
Quem dederat Perses, quem victi praeda Philippi;
Quod tibi, Roma, fuga Pyrrhus trepidante reliquit,
Quo te Fabricius regi non vendidit auro,
Quidquid parcorum mores servastis avorum,
Quod dites Asiae populi misere tributum,
Victorique dedit Minoia Creta Metello,
Quod Cato longinqua vexit super aequora Cypro.
Tunc Orientis opes, captorumque ultima regum
Quae Pompeianis praelata est gaza triumphis,
Egeritur; tristi spoliantur templa rapina,
Pauperiorque fuit tunc primum Caesare Roma.
Interea totum Magni fortuna per orbem
Secum casuras in proelia moverat urbes.
Proxima vicino vires dat Graecia bello:
Phocaicas Amphissa manus, scopulosaque Cyrrha
Parnassusque iugo misit desertus utroque.
Boeoti coiere duces, quos impiger ambit
Fatidica Cephissos aqua, Cadmeaque Dirce,
Pisaeaeque manus, populisque per aequora mittens
Sicaniis Alpheos aquas: tunc Maenala liquit
Arcas, et Herculeam miles Trachinius Oeten.
Thesproti, Dryopesque ruunt, quercusque silentes
Chaonio veteres liquerunt vertice Selloe.
Exhausit totas quamvis delectus Athenas,
Exiguae Phoebea tenent navalia puppes,
Tresque petunt veram credi Salamina carinae.
Iam dilecta Iovi centenis venit in arma
Creta vetus populis, Gnossasque agitare pharetras
Docta, nec Eois peior Gortyna sagittis.
Tunc qui Dardaniam tenet Oricon, et vagus altis

80 *tacito* B. 88 *Et celsa* B. e cod. Sic C. 96 Getes *adiutus* B. e cod. 101 omina *fausta* B. 102 *Nec* fictas id. e codd. 106 Fulserunt *aedes* id. 111 *Exsiliumve* id. 112 exit in iram, irascitur. 115 *Saturni*. 120 *et* pars B. e codd. 121 sq. rapina Victorem, clara vulg. interpungunt. Em. B. sed sine causa id. *Ductorem*. 127 *Laeva* Heins. e. Sic C. Deinde B. *novere* (hoc e codd.) *piacula* dirae. 130 e *sancto* id. 132 *Hostis* ad *aerari* spol. id. 133 *ductor* id. 143 *quum* Cotta id. 145 sqq. Libertas eius populi, quem regium imperium (quale nunc Caesaris Romanos) coercet, tota deperit, si liberius in eo agas, quod ingratum est domino; quum contra libertatis saltem umbra servetur, si id ultro videaris facere, quod iussus et coactus facias. Tot alia iniqua victi pertulimus, ut aerarii spoliatio pro parva re censenda sit; veniam tam pudendae servitutis et ignavi obsequii apud posteros ea sola re impetrabimus, si videbimur potentia caruisse, ut aliquid negaremus. Itaque ocius Caesar hanc pecuniam, materiem atrocis contra cives belli, auferat; de damnis, quae eis patienda sint, iis tantum populis dolendum est, qui fortitudine experiuntur, ut sua iura defendant; si inertia sua et discordiis oppressi egestate et privatione facultatum laborant, non sibi sed domino molesti fiunt. 148 Paruimus: victi venia rel. B. interpung. 154 *revulsas* C. e cod. 155 *intactus*. 172 nota Phocaicum a Lucano dici pro Phocico. 177 *linquit* B. e codd. 180 *Sellae*. Alt. B. et C. e codd. opt. 182 *Piraea tamen* navalia B. Phoebea nav. alii Actium, alii Apolloniam interpretantur. 183 Et tres carinae petunt, ut credatur haec esse vera Salamis, victoria de Persis olim nobilissima. Ad Manil. V, 50. 185 Creta *potens* B. Deinde *Gnossosque aptare* id. 187 Pyrrho, Epiri rege, Delphis occiso, regnum c. Andromache vidua tenuit Helenus. M. L.

Omnisque humanis lustrata cruoribus arbor.
Si qua fidem meruit superos mirata vetustas,
Illis et volucres metuunt consistere ramis,
Et lustris recubare ferae; nec ventus in illas
Incubuit silvas, excussaque nubibus atris
Fulgura: non ullis frondem praebentibus auris,
Arboribus suus horror inest: tum plurima nigris
Fontibus unda cadit, simulacraque maesta deorum
Arte carent, caesisque exstant informia truncis.
Ipse situs, putrique facit iam robore pallor
Attonitos: non vulgatis sacrata figuris
Numina sic metuunt; tantum terroribus addit,
Quos timeant, non nosse deos. Iam fama ferebat
Saepe cavas motu terrae mugire cavernas,
Et procumbentes iterum consurgere taxos,
Et non ardentis fulgere incendia silvae,
Roboraque amplexos circumfluxisse dracones.
Non illam cultu populi propiore frequentant,
Sed cessere deis: medio quum Phoebus in axe est,
Aut coelum nox atra tenet, pavet ipse sacerdos
Accessus, dominumque timet deprendere luci.
Hanc iubet immisso silvam procumbere ferro,
Nam vicina operi, belloque intacta priori,
Inter nudatos stabat densissima montes.
Sed fortes tremuere manus, motique verenda
Maiestate loci, si robora sacra ferirent,
In sua credebant redituras membra secures.
Implicitas magno Caesar torpore cohortes
Ut vidit, primus raptam librare bipennem
Ausus, et aeriam ferro proscindere quercum,
Effatur, merso violata in robora ferro:
Iam ne quis vestrum dubitet subvertere silvam,
Credite me fecisse nefas. Tunc paruit omnis
Imperiis, non sublato secura pavore
Turba, sed expensa superorum, et Caesaris ira.
Procumbunt orni, nodosa impellitur ilex;
Silvaque Dodonis, et fluctibus aptior alnus,
Et non plebeios luctus testata cupressus,
Tunc primum posuere comas, et fronde carentes
Admisere diem, propulsaque robore denso
Sustinuit se silva cadens. Gemuere videntes
Gallorum populi; muris sed clausa iuventus
Exsultat: quis enim laesos impune putaret
Esse deos? Servat multos Fortuna nocentes,
Et tantum miseris irasci numina possunt.
Utque satis caesi nemoris, quaesita per agros
Plaustra ferunt, curvoque soli cessantis aratro
Agricolae raptis annum flevere iuvencis.
Dux tamen, impatiens haesuri ad moenia Martis,
Versus ad Hispanas acies, extremaque mundi,
Iussit bella geri: stellatis axibus agger
Erigitur, geminasque aequantes moenia turres
Accipit; hae nullo fixerunt robore terram,
Sed per iter longum causa repsere latenti.
Quum tantum nutaret onus, telluris inanes
Concussisse sinus quaerentem erumpere ventum
Credidit, et muros mirata est stare iuventus.
Illinc tela cadunt excelsas urbis in arces:
Sed maior Graio Romana in corpora ferro
Vis inerat; neque enim solis excussa lacertis
Lancea, sed tenso ballistae turbine rapta,
Haud unum contenta latus transire, quiescit:
Sed pandens perque arma viam, perque ossa, [illegible]
Morte fugit; superest telo post vulnera cursus.
At saxum quoties ingenti verberis ictu
Excutitur, qualis rupes, quam vertice montis
Abscidit impulsu ventorum adiuta vetustas,
Frangit cuncta ruens, nec tantum corpora pressa
Exanimat; totos cum sanguine dissipat artus.
Ut tamen hostiles densa testudine muros
Tecta subit virtus, armisque innexa priores
Arma ferunt, galeamque extensus protegit umbo;
Quae prius ex longo nocuerunt missa recessu,
Iam post terga cadunt; nec Graiis flectere iactum
Aut facilis labor est longinqua ad tela parati
Tormenti mutare modum: sed pondere solo
Contenti, nudis evolvunt saxa lacertis.
Dum fuit armorum series, ut grandine tecta
Innocua percussa sonant, sic omnia tela
Respuit: at postquam virtus incensa virorum
Perpetuam rupit, defesso milite, cratem,
Singula continuis cesserunt ictibus arma.
Tunc adoperta levi procedit vinea terra,
Sub cuius pluteis, et tecta fronte latentes
Moliri nunc ima parant, et vertere ferro
Moenia: nunc aries suspenso fortior ictu
Incussus densi compagem solvere muri
Tentat, et impositis unum subducere saxis.
Sed super et flammis, et magnae fragmine molis
Et sudibus crebris, et adusti roboris ictu
Percussae cedunt crates, frustraque labore
Exhausto fessus repetit tentoria miles.
Summa fuit Graiis, ut starent moenia, voti;
Ultro acies inferre parant, armisque coruscas
Nocturni texere faces, audaxque iuventus
Erupit: non hasta viris, non letifer arcus,
Telum flamma fuit, rapiensque incendia ventus
Per Romana tulit celeri munimina cursu.
Nec, quamvis viridi luctetur robore, lentas
Ignis agit vires, taeda sed raptus ab omni
Consequitur nigri spatiosa volumina fumi.
Nec solum silvas, sed saxa ingentia solvit,
Et crudae putri fluxerunt pulvere cautes.
Procubuit, maiorque iacens apparuit agger.
Spes victis telluris abit, placuitque profundo
Fortunam tentare mari: non robore picto
Ornatas decuit fulgens tutela carinas,
Sed rudis, et qualis procumbit montibus, arbor
Conseritur, stabilis navalibus area bellis.
Et iam turrigeram Bruti comitata carinam
Venerat in fluctus Rhodani cum gurgite classis,
Stoechados arva tenens: nec non et Graia iuventus
Omne suum fatis voluit committere robur,
Grandaevosque senes mixtis armavit ephebis.
Accepit non sola viros, quae stabat in undis,
Classis; et emeritas repetunt navalibus alnos.

406 *Sique* fidem B. 407 *Illic* et vol. met. *insidere* id. e codd. divers. 410 frondem *quatientib.* B. *fronde* praebentib. (videl. horrorem!) C Quum arbores nullis auris frondem praebeant. 414 *paedor* B. *squalor* C. e coni. Heinsii. 429 *sontes tenuere* B. 432 *terrore.* 433 *vibrare.* Alt. C. e codd. observans *vibrare* esse agitare ferrum in manu, ita ut splendorem emittat, oculosque videntium praestringat; *librare* autem tela, quando iusto suo pondere iustoque modo emittantur aut infligantur, aut ad certum ictum manu praeparentur (ad IV, 386). 434 aeriam properans prosternere B. 441 *Dodones.* Alt. C. e codd. ut Chaonis quercus. 450 *caesum. Sat est caesi* B. partim e ed. ant. 451 sq. sic coniungo: Et agricolae (domini) soli cessantis (a) curvo aratro, rapt. iuvencis flevere annum. 455 trabib. in stellar. similitudinem connexis et commissis. Sulpic. 469 *ponderis ictu.* Alt. B. et C. e codd. 471 *Sternit* cod. *pressa* B. 475 sq. innexa *prioris* (seriei!) Arma *haerent* B. Nonnulli codd. *innixa.* 477 recessu, spatio, intervallo B. 478 *nam* Graiis — *Haud* (hoc e codd.) facilis B. 488 *fronde*, unde B. *texta* fronde. 493 vertice fundo id. 499 *Nocturnis* C. e duob. codd 501 sq. unaquaeque taeda celeriter incendium efficit. 511 decuit, decoravit. 516 Stoechades insulae vicinae Massiliae. Unam tantum insulam, ad quam sua classis, D. Bruto praefecto, *stationem habuerit*, dicit etiam Caes. II, 56.

Tot reges habuere ducem; coiere nec unquam
Tam variae cultu gentes, tam dissona vulgi
Ora: tot immensae comites missura ruinae
Excivit populos, et dignas funere Magni
Exsequias Fortuna dedit; non corniger Hammon
Mittere Marmaricas cessavit in arma catervas;
Quidquid ab occiduis Libye patet arida Mauris,
Usque Paraetonias Eoa ad litora Syrtes;
Acciperet felix ne non semel omnia Caesar,
Vincendum pariter Pharsalia praestitit orbem.
Ille ubi deseruit trepidantis moenia Romae,
Agmine nubiferam rapto superevolat Alpem:
Quumque alii famae populi terrore paverent,
Phocais in dubiis ausa est servare iuventus,
Non Graia levitate, fidem, signataque iura,
Et causas, non fata, sequi; tamen ante furorem
Indomitum, duramque viri deflectere mentem
Pacifero sermone parant, hostemque propinquum
Orant, Cecropiae praelata fronde Minervae:
Semper in externis populo communia vestro
Massiliam bellis testatur fata tulisse,
Comprensa est Latiis quaecumque annalibus aetas:
Et nunc, ignoto si quos petis orbe triumphos,
Accipe devotas externa in proelia dextras.
At si funestas acies, si dira paratis
Proelia discordes, lacrimas civilibus armis,
Secretumque damus: tractentur vulnera nulla
Sacra manu. Si coelicolis furor arma dedisset,
Aut si terrigenae tentarent astra Gigantes,
Non tamen auderet pietas humana vel armis,
Vel votis, prodesse Iovi, sortisque deorum
Ignarum mortale genus, per fulmina tantum
Sciret adhuc coelo solum regnare Tonantem.
Adde quod innumerae concurrunt undique gentes,
Nec sic horret iners scelerum contagia mundus,
Ut gladiis egeant civilia bella coactis.
Sit mens ista quidem cunctis, ut vestra recusent
Fata, nec haec alius committat proelia miles:
Cui non conspecto languebit dextra parente?
Telaque diversi prohibebunt spargere fratres.
Finis adest rerum, si non committitis illis
Arma, quibus fas est: nobis haec summa precandi,
Terribiles aquilas, infestaque signa relinquas
Urbe procul, nostrisque velis te credere muris,
Excludique sinas, admisso Caesare, bellum.
Sit locus exceptus sceleri, Magnoque, tibique
Tutus, ut, invictae fatum si consulat Urbi,
Foedera si placeant, sit quo veniatis inermes.
Vel quum tanta vocent discrimina Martis Hiberi,
Quid rapidum deflectis iter? non pondera rerum,
Nec momenta sumus: nunquam felicibus armis
Usa manus, patriae primis a sedibus exsul,
Et post translatas exustae Phocidos arces,
Moenibus exiguis alieno in litore tuti,
Illustrat quos sola fides. Si claudere muros
Obsidione paras, et vi perfringere portas,
Excepisse faces tectis, et tela parati,
Undarum raptos aversis fontibus haustus
Quaerere, et effossam sitientes lambere terram;
Et desit si larga Ceres, tunc horrida cerni,
Foedaque contingi maculato carpere morsu:
Nec pavet hic populus pro libertate subire,
Obsessum Poeno gessit quae Marte Saguntum.
Pectoribus rapti matrum, frustraque trahentes
Ubera sicca fame, medios mittentur in ignes;
Uxor et a caro poscet sibi fata marito;
Vulnera miscebunt fratres, bellumque coacti
Hoc potius civile gerent. Sic Graia iuventus
Finierat, quum turbato iam prodita vultu
Ira ducis, tandem testata est voce dolorem:
Vana movet Graios nostri fiducia cursus;
Quamvis Hesperium mundi properemus ad axem,
Massiliam delere vacat: gaudete cohortes,
Obvia praebentur fatorum munere bella.
Ventus ut amittit vires, nisi robore densae
Occurrunt silvae, spatio diffusus inani;
Utque perit magnus, nullis obstantibus, ignis,
Sic hostes mihi deesse nocet; damnumque putamus
Armorum, nisi, qui vinci potuere, rebellant.
Sed si solus eam demissis degener armis,
Tunc mihi tecta patent: iam non excludere tantum,
Inclusisse volunt; at enim contagia belli
Dira fugant: dabitis poenam pro pace petita,
Et nihil esse meo discetis tutius aevo,
Quam duce me bellum. Sic postquam fatus, ad urbem
Haud trepidam convertit iter: tum moenia clausa
Conspicit, et densa iuvenum vallata corona.
Haud procul a muris tumulus surgentis in altum
Telluris parvum diffuso vertice campum
Explicat: haec patiens longo munimine cingi
Visa duci rupes, tutisque aptissima castris.
Proxima pars urbis celsam consurgit in arcem
Par tumulo, mediisque sedent convallibus arva.
Tunc res immenso placuit statura labore,
Aggere diversos vasto committere colles.
Sed prius, ut totam, qua terra cingitur, urbem
Clauderet, a summis produxit ad aequora castris
Longum Caesar opus, fontesque, et pabula campi
Amplexus fossa, densas tollentia pinnas
Caespitibus, crudaque exstruxit brachia terra.
Iam satis hoc Graiae memorandum contigit urbi,
Aeternumque decus; quod non impulsa, neque ipso
Strata metu, tenuit flagrantis in omnia belli
Praecipitem cursum; raptisque a Caesare cunctis,
Vincitur una mora: quantum est, quod fata tenentur,
Quodque virum toti properans imponere mundo
Hos perdit Fortuna dies! Tunc omnia late
Procumbunt nemora, et spoliantur robore silvae;
Ut, quum terra levis mediam virgultaque molem
Suspendant, structa laterum compage ligatam
Artet humum, pressus ne cedat turribus agger.
Lucus erat longo nunquam violatus ab aevo,
Obscurum cingens connexis aera ramis,
Et gelidas alte submotis solibus umbras.
Hunc non ruricolae Panes, nemorumque potentes
Silvani, Nymphaeque tenent, sed barbara ritu
Sacra deum, structae diris altaribus arae,

299 *Alpen* C. e cod. 305 *Pacifico.* 311 *concessa* in *munia* dext. B. c. 314 Secretum damus, secernimus nos ita, ut neutram partem in alterius incommodum amplectamur. Sic certatum substantive I, 5. Sacra (dira et nefanda) vulnera manu nulla (nostra) tractentur, non immisceamus nos tam diro bello. 324 sqq. Loci interpunctionem verissime mutav. B. quum antea post v. 325 puncto clauderetur. Sit non est utinam sit, sed fac esse; alius miles est non Romanus. 328 *rebus* B. illis, quib. fas est, qui putant sibi licere bellum gerere civile. Grot. 334 *invitae* B. 340 sqq. Et nunq. felicib. armis usi sunt tuti in litore alieno rel. 348 Foedaque *vel fingi* maculato *attingere* (hoc verbum plurimi codd.) B. 350 *quod* Marte. 362 *denso.* Sic C. 363 *Occurrant,* ut 366 *rebellent.* 365 sq. Nisi rebellant, quos vicimus, perdidisse putamus victoriam, siquid. victi a nobis ita imbelles sunt, ut statim iugum patiantur. C. 366 *Nostrorum* B. *Annor.* Illyc. 370 *poenas.* Sic C. 373 *quum* moenia B. 375 *patulum* id. 377 haec, patiens — cingi, Visa duci rupes *tutis* apt. id. e codd. panc. 386 sq. caespitib. et cruda terra exstrux. brachia densas pinnas tollentia. 393 Quodque *unum* B. 394 *Perdidit* hos C. e pauc. codd. 398 humum pressus, nec cedat B. Ut ex trabib. constructa in laterib. compages contineat humum. C. 400 *efficiens* B.

Vicinum involvens contorto vertice pontum.
Aequora discedunt mersa diducta carina,
Inque locum puppis cecidit mare; multaque ponto
Praebuit ille dies varii miracula fati.
Ferrea dum puppi rapidos manus inserit uncos,
Affixit Lycidam: mersus foret ille profundo,
Sed prohibent socii, suspensaque crura retentant.
Scinditur avulsus, nec, sicut vulnere, sanguis
Emicuit lentus; ruptis cadit undique venis,
Discursusque animae diversa in membra meantis
Interceptus aquis: nullius vita perempti
Est tanta dimissa via. Pars ultima trunci
Tradidit in letum vacuos vitalibus artus;
At tumidus qua pulmo iacet, qua viscera fervent,
Haeserunt ibi fata diu, luctataque multum
Hac cum parte viri vix omnia membra tulerunt.
Dum nimium pugnax unius turba carinae
Incumbit prono lateri, vacuamque relinquit,
Qua caret hoste, ratem, congesto pondere puppis
Versa, cava texit pelagus, nautasque carina;
Brachia nec licuit vasto iactare profundo,
Sed clauso periere mari: tunc unica diri
Conspecta est leti facies, quum forte natantem
Diversae rostris iuvenem fixere carinae.
Discessit medium tam vastos pectus ad ictus,
Nec prohibere valent obtritis ossibus artus,
Quo minus aera sonent: eliso ventre per ora
Eiectat saniem permixtus viscere sanguis.
Postquam inhibent remis puppes, ac rostra reducunt,
Deiectum in pelagus, perfosso pectore, corpus
Vulneribus transmisit aquas. Pars maxima turbae
Naufraga, iactatis morti obluctata lacertis,
Puppis ad auxilium sociae concurrit; at illi
Robora quum vetitis prensarent altius ulnis,
Nutaretque ratis, populo peritura recepto,
Impia turba super medios ferit ense lacertos.
Brachia linquentes Graia pendentia puppi,
A manibus cecidere suis; non amplius undae
Sustinuere graves in summo gurgite truncos.
Iamque omni fusis nudato milite telis
Invenit arma furor: remum contorsit in hostem
Alter; at hi totum validis aplustre lacertis,
Avulsasque rotant, excusso remige, sedes.
In pugnam fregere rates: sidentia pessum
Corpora caesa tenent, spoliantque cadavera ferro
Multi inopes teli, iaculum letale revulsum
Vulneribus traxere suis, et viscera laeva
Oppressere manu, validos dum praebeat ictus
Sanguis, et hostilem quum torserit, exeat, hastam.
Nulla tamen plures hoc edidit aequore clades,
Quam pelago diversa lues; nam pinguibus ignis
Affixus taedis, et tecto sulphure vivax
Spargitur: at faciles praebere alimenta carinae
Nunc pice, nunc liquida rapuere incendia cera.
Nec flammam superant undae, sparsisque per aequor
Iam ratibus, fragmenta ferus sibi vindicat ignis.
Hic repetit fluctus, exstinguat ut aequore flammas,
Hi, ne mergantur, tabulis ardentibus haerent.
Mille modos inter leti, mors una timori est,
Qua coepere mori: nec cessat naufraga virtus.
Tela legunt deiecta mari, ratibusque ministrant,
Incertasque manus, ictu languente, per undas
Exercent: nunc rara datur si copia ferri,
Utuntur pelago; saevus complectitur hostem
Hostis, et implicitis gaudent subsidere membris,
Mergentesque mori. Pugna fuit unus in illa
Eximius Phoceus animam servare sub undis,
Scrutarique fretum, si quid mersisset arenis,
Et nimis affixos unci convellere morsus,
Adductum quoties non senserat ancora fossa.
Hic ubi compressum penitus deduxerat hostem,
Victor et incolumis summas remeabat ad undas;
Sed se per vacuos credit dum surgere fluctus,
Puppibus occurrit, tandemque sub aequore mersit.
Hi super hostiles iecerunt brachia remos,
Et ratium tenuere fugam: non perdere letum
Maxima cura fuit; multus sua vulnera puppi
Affixit moriens, et rostris abstulit ictus.
Stantem sublimi Tyrrhenum culmine prorae
Lygdamus excussae Balearis tortor habenae
Glande petens, solido fregit cava tempora plumbo.
Sedibus expulsi, postquam cruor omnia rupit
Vincula, procurrunt oculi; stat lumine rapto
Attonitus, mortisque illas putat esse tenebras.
At postquam membris sensit constare vigorem:
Vos, ait, o socii, sicut tormenta soletis,
Me quoque mittendis rectum componite telis.
Egere quod superest animae, Tyrrhene, per omnes
Bellorum casus: ingentem militis usum
Hoc habet ex magna defunctum parte cadaver:
Viventis feriere loco. Sic fatus in hostem
Caeca tela manu, sed non tamen irrita, mittit.
Excipit haec iuvenis generosi sanguinis Argus,
Qua iam non medius descendit in ilia venter,
Adiuvitque suo procumbens pondere ferrum.
Stabat diversa victae iam parte carinae
Infelix Argi genitor (non ille iuventae
Tempore Phocaicis ulli cessurus in armis:
Victum aevo robur cecidit, fessusque senecta
Exemplum, non miles erat), qui funere viso,
Saepe cadens longae senior per transtra carinae
Pervenit ad puppim, spirantesque invenit artus.
Non lacrimae cecidere genis, non pectora tundit,
Distentis toto riguit sed corpore palmis.
Nox subit, atque oculos vastae obduxere tenebrae,
Et miserum cernens agnoscere desinit Argum.
Ille caput labens, et iam languentia colla,
Viso patre, levat: vox fauces nulla solutas
Prosequitur, tacito tantum petit oscula vultu,
Invitatque patris claudenda ad lumina dextras.
Ut torpore senex caruit, viresque cruentus
Coepit habere dolor, non perdam tempora, dixit,
A saevis permissa deis, iugulumque senilem
Confodiam: veniam misero concede parenti,
Arge, quod amplexus, extrema quod oscula fugi.
Nondum destituit calidus tua vulnera sanguis,
Semianimisque iaces, et adhuc potes esse superstes.
Sic fatus, quamvis capulum per viscera mersit
Polluerat gladii, tamen alta sub aequora tendit
Praecipiti saltu: letum praecedere nati
Festinantem animam morti non credidit uni.

638 sq. B. interpung. nec sicut vulnere, sanguis Emicuit: lentus rel. 643 vitalib. fibris. 646 tulerunt, abrunt. 648 *Incumbunt — relinquunt*. Sic C. 651 *vacuo* iactare B. 658 *sanie* permixtus *viscera* (hoc e codd. 659 *remi* et *recedunt* diversi codd. Sic tamen B. *remis* et *recedunt* C. 660 *Disiectum*. Alt. B. et C. e codd. *illis* C. e codd. 661 *artius* B. e duob. codd. 672 *tortum*. 673 *expulso*. Hoc praefert B. 674 sq. in profundum dentia retinent corpora mortuor. et auferunt tela, quib. confixa erant. Schol. 678 sq. dummodo sanguis (i. e. in corpore reliquae) praebeat ictus validos, et tunc denique, non prius, exeat, quum torserit hostilem (quae ab prius missa est) hastam. 681 diversa, contraria ignis videl. 682 *tecto* sulphure B. 683 rapuere, alimenta 687 *recipit* codd. Alt. B. ex uno; *fauces* complur. 691 non ratib. sed his, qui in navib. erant. 701 compre B. e codd. 706 non inultos mori. 711 *calido* C. 730 *vulnere* B. 734 *distendis*. Sic B. 748 *undas*. Alt. C. e 751 *Festinans*, animam B.

Inclinant iam fata ducum, nec iam amplius anceps
Belli casus erat: Graiae pars maxima classis
Mergitur; ast aliae, mutato remige, puppes
Victores vexere suos: navalia paucae
Praecipiti tenuere fuga. Quis in urbe parentum
Fletus erat, quanti matrum per litora planctus!
Coniux saepe sui, confusis vultibus unda,
Credidit ora viri, Romanum amplexa cadaver;
Accensisque rogis, miseri de corpore trunco
Certavere patres: at Brutus in aequore victor
Primus Caesareis pelagi decus addidit armis.

LIBER QUARTUS.

At procul extremis terrarum Caesar in oris
Martem saevus agit non multa caede nocentem,
Maxima sed fati ducibus momenta daturum.
Iure pari rector castris Afranius illis,
Ac Petreius erat: concordia duxit in aequas
Imperium commune vices, tutelaque valli
Pervigil; alterno paret custodia signo.
His, praeter Latias acies, erat impiger Astur,
Vettonesque leves, profugique a gente vetusta
Gallorum Celtae miscentes nomen Hiberis.
Colle tumet modico, lenique excrevit in altum
Pingue solum tumulo: super hunc fundata vetusta
Surgit Ilerda manu; placidis praelabitur undis
Hesperios inter Sicoris non ultimus amnes,
Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu,
Hibernas passurus aquas: at proxima rupes
Signa tenet Magni; nec Caesar colle minori
Castra levat; medius dirimit tentoria gurges.
Explicat hinc tellus campos effusa patentes,
Vix oculo prendente modum, camposque coerces
Cinga rapax, vetitus fluctus et litora cursu
Oceani pepulisse tuo: nam gurgite mixto,
Qui praestat terris, aufert tibi nomen Hiberus.
Prima dies belli cessavit Marte cruento,
Spectandasque ducum vires, numerosaque signa
Exposuit: piguit sceleris, pudor arma furentum
Continuit, patriaeque, et ruptis legibus unum
Donavere diem: prono quum Caesar Olympo
In noctem subita circumdedit agmina fossa,
Dum primae perstant acies, hostemque fefellit,
Et prope consertis obduxit castra maniplis.
Luce nova collem subito conscendere cursu,
Qui medius totam castris dirimebat Ilerdam,
Imperat: huc hostem pariter terrorque, pudorque
Impulit, et rapto tumulum prior agmine cepit.
His virtus, ferrumque locum promittit: at illis
Ipse locus; miles rupes oneratus in altas
Nititur, adversoque acies in monte supina
Haeret, et in tergum casura umbone sequentis
Erigitur: nulli telum vibrare vacabat,
Dum labat, et fixo firmat vestigia pilo,
Dum scopulos, stirpesque tenent, atque hoste relicto
Caedunt ense viam. Vidit lapsura ruina
Agmina dux, equitemque iubet succedere bello,
Munitumque latus laevo praeducere gyro.
Sic pedes ex facili, nulloque urgente, receptus,
Irritus et victor subducto Marte pependit.
Hactenus armorum discrimina, cetera bello
Fata dedit variis incertus motibus aer.
Pigro bruma gelu, siccisque Aquilonibus horrens,
Aethere constricto pluvias in nube tenebat.
Urebant montana nives, camposque iacentes
Non duraturae conspecto sole pruinae;
Atque omnis propior mergenti sidera coelo
Aruerat tellus, hiberno dura sereno.
Sed postquam calidum vernus Titana recepit,
Sidera respiciens, delapsae portitor Helles,
Atque iterum aequatis ad iustae pondera Librae
Temporibus vicere dies, tunc, Sole relicto,
Cynthia quo primum cornu dubitanda refulsit,
Exclusit Borean, flammasque accepit ab Euro.
Ille suo nubes, quascumque invenit in axe,
Torsit in occiduum Nabathaeis flatibus orbem,
Et quas sentit Arabs, et quas Gangetica tellus
Exhalat nebulas, quidquid concrescere primus
Sol patitur, quidquid coeli fuscator Eoi
Intulerat Corus, quidquid defenderat Indos.
Incendere diem nubes oriente remotae,
Nec medio potuere graves incumbere mundo,
Sed nimbos rapuere fuga: vacat imbribus Arctos,
Et Notus; in solam Calpen fluit humidus aer.
Hic, ubi iam Zephyri fines, et summus Olympi
Cardo tenet Tethyn, vetitae transcurrere, densos
Involvere globos, congestumque aeris atri
Vix recipit spatium, quod separat aethere terram.
Iamque polo pressae largos densantur in imbres,
Spissataeque ruunt; nec servant fulmina flammas,
Quamvis crebra micent: moriuntur fulgura nimbis.
Hinc imperfecto complectitur aera gyro
Arcus, vix ulla variatus luce colorem,
Oceanumque bibit, raptosque ad nubila fluctus
Pertulit, et coelo diffusum reddidit aequor.
Iamque Pyrenaeae, quas nunquam solvere Titan
Evaluit, fluxere nives, fractoque madescunt
Saxa gelu; tum, quae solitis e fontibus exit,
Non habet unda viam, tam largus alveus omnis
A ripis accepit aquas; iam naufraga campo
Caesaris arma natant, impulsaque gurgite multo
Castra labant; alto restagnant flumina vallo
Non pecorum raptus faciles, non pabula mersi
Ulla ferunt sulci, tectarum errore viarum
Fallitur occultos sparsus populator in agros.

Lib. IV, 2 *rubentem* B. e cod. 18 *locat*. Sic B. 20 *coercens*, *coercet* codd. Em. B. et C. 22 *suo* Cinga rapax, vetitus cursu tuo pepulisse fluctus et litora Oceani. 24 *cruenti* B. 28 *tum* Caesar. 29 noctem *occulta* B. e. 30 *praestant*, quod explicant antestant. 31 manipulis arte collocatis eclav. castra. C. 41 *aut* fixo C. 45 *producere*. 47 victor, Afraniani; pependit, in superiorib. partib. Weber II, p. 415. 50 *haerens* codd. Em. Heins. 57 *proditor* B. e c. Scriverii. 60 sq. Simulac prima luna refulsit, Boreas cessavit, Eurus ortus est, qui tamdiu fere duravit, quamdiu crescebant ignes lunae, isque Eurus nubes et pluvias intulit. Luna dubitanda, quae vix videtur et agnoscitur, ut prima luna esse solet. C. 61 *Excussit* Bor. flammasque *recepit in Euro* B. partim e codd. *In* Euro tamen etiam C. qui deinde 62 *ab* axe. 62 suo in axe, sua in regione, Oriente. 67 defenderat Indos, a solis ardore. 68 *Abscondere* B. e. Nubes, quum Orientis plagam denudarent, calorem graviorem reddebant. 74 congestum accus. quartae decl. 76 *densentur*. Sic C. 77 *fluunt*. Deinde C. e nonnull. codd. fulmina *cursum*, quod est tamen ab ineptis librar. qui pro fulminib. legerant *flumina*. 78 *exstinguit* fulg. *nimbus*. Oud. versum spur. indicav. 81 sq. aquas ex Oceano attractas reddidit Oceano et terrae C. 82 *Retulit*, et *rursum* de coelo redd. B. e. 90 raptus cum invidia in Caesarianos dictum non debebat movere Trillerus, qui *pastus* e.

Iamque comes semper magnorum prima malorum
Saeva fames aderat, nulloque obsessus ab hoste
Miles eget; toto censu non prodigus emit
Exiguam Cererem: proh lucri pallida tabes!
Non deest prolato ieiunus venditor auro.
Iam tumuli, collesque latent; iam flumina cuncta
Condidit una palus, vastaque voragine mersit:
Absorpsit penitus rupes, ac tecta ferarum
Detulit, atque ipsas hausit; subitisque frementes
Vorticibus contorsit equos, et repulit aestus
Fortior Oceani: nec Phoebum surgere sentit
Nox subiecta polo, rerum discrimina miscet
Deformis coeli facies, iunctaeque tenebrae.
Sic mundi pars ima iacet, quam zona nivalis,
Perpetuaeque premunt hiemes: non sidera coelo
Ulla videt, sterili non quidquam a frigore gignit,
Sed glacie medios signorum temperat ignes.
Sic, o summe parens mundi, sic sorte secunda
Aequorei rector facias, Neptune, tridentis:
Et tu perpetuis impendas aera nimbis,
Tu remeare vetes, quoscumque emiseris, aestus;
Non habeant amnes declivem ad litora cursum,
Sed pelagi referantur aquis, concussaque tellus
Laxet iter fluviis; hos campos Rhenus inundet,
Hos Rhodanus, vastos obliquent flumina fontes:
Riphaeas huc solve nives, huc stagna, lacusque,
Et pigras, ubicumque iacent, effunde paludes,
Et miseras bellis civilibus eripe terras.
Sed parvo Fortuna viri contenta pavore,
Plena redit, solitoque magis favere secundi,
Et veniam meruere dei: iam rarior aer,
Et par Phoebus aquis densas in vellera nubes
Sparserat, et noctes ventura luce rubebant,
Servatoque loco rerum, discessit ab astris
Humor, et ima petit quidquid pendebat aquarum.
Tollere silva comas, stagnis emergere colles
Incipiunt, visoque die durescere valles.
Utque habuit ripas Sicoris, camposque reliquit,
Primum cana salix madefacto vimine parvam
Texitur in puppim, caesoque inducta iuvenco
Vectoris patiens tumidum superenatat amnem.
Sic Venetus stagnante Pado, fusoque Britannus
Navigat Oceano; sic, quum tenet omnia Nilus,
Conseritur bibula Memphitis cymba papyro.
His ratibus traiecta manus festinat utrimque
Succisum curvare nemus; fluviique ferocis
Incrementa timens, non primis robora ripis
Imposuit, medios pontem distendit in agros.
Ac ne quid Sicoris repetitis audeat undis,
Spargitur in sulcos, et scisso gurgite rivus
Dat poenas maioris aquae. Postquam omnia fatis
Caesaris ire videt, celsam Petreius Ilerdam
Deserit, et noti diffisus viribus orbis,
Indomitos quaerit populos, et semper in arma
Martis amore feros, et tendit in ultima mundi.
Nudatos Caesar colles, desertaque castra
Conspiciens, capere arma iubet, nec quaerere pontem,
Nec vada, sed duris fluvium superare lacertis.
Paretur, rapuitque ruens in proelia miles,
Quod fugiens timuisset, iter: mox uda receptis
Membra fovent armis, gelidosque a gurgite cursu
Restituunt artus, donec decresceret umbra
In medium surgente die: iamque agmina summa
Carpit eques, dubiique fugae, pugnaeque tenentur.
Attollunt campo geminae iuga saxea rupes
Valle cavae media: tellus hinc ardua celsos
Continuat colles, tutae quos inter opaco
Anfractu latuere viae; quibus hoste potito
Faucibus, emitti terrarum in devia Martem,
Inque feras gentes Caesar videt: Ite sine ullo
Ordine, ait, raptumque fuga convertite bellum,
Et faciem pugnae, vultusque inferte minaces;
Nec liceat pavidis ignava occumbere morte:
Excipiant recto fugientes pectore ferrum.
Dixit, et ad montes tendentem praevenit hostem.
Illic exiguo paulum distantia vallo
Castra locant: postquam spatio languentia nullo
Mutua conspicuos habuerunt lumina vultus,
Et fratres, natosque suos videre, patresque,
Deprensum est civile nefas! tenuere parumper
Ora metu, tantum nutu, motoque salutant
Ense suos: mox ut stimulis maioribus ardens
Rupit amor leges, audet transcendere vallum
Miles, in amplexus effusas tendere palmas.
Hospitis ille ciet nomen, vocat ille propinquum,
Admonet hunc studiis consors puerilibus aetas;
Nec Romanus erat, qui non agnoverat hostem.
Arma rigant lacrimis, singultibus oscula rumpunt:
Et quamvis nullo maculatus sanguine miles,
Quae potuit fecisse, timet. Quid pectora plangis?
Quid, vesane, gemis? fletus quid fundis inanes?
Nec te sponte tua sceleri parere fateris?
Usque adeone times, quem tu facis ipse timendum?
Classica det bello, saevos tu neglige cantus:
Signa ferat, cessa: iamiam civilis Erinnys
Concidet, et Caesar generum privatus amabit.
Nunc ades, aeterno complectens omnia nexu,
O rerum, mixtique salus, Concordia, mundi,
Et sacer orbis amor: magnum nunc saecula nostra
Venturi discrimen habent; periere latebrae
Tot scelerum, populo venia est erepta nocenti;
Agnovere suos: proh numine fata sinistro
Exigua requie tantas augentia clades!
Pax erat, et miles castris permixtus utrisque
Errabat; duro concordes caespite mensas
Instituunt, et permixto libamina Baccho.
Graminei luxere foci, iunctoque cubili
Extrahit insomnes bellorum fabula noctes:
Quo primum steterint campo, qua lancea dextra
Exierit; dum, quae gesserunt fortia, iactant,
Et dum multa negant, quod solum fata petebant,
Est miseris renovata fides, atque omne futurum

95 sq. toto censu modicum panem emebat miles, nec propterea prodigus dicendus erat. 97 Ut lucrum facerent nonnulli ieiunium agebant, cibum suum aliis vendentes. 101 *Depulit* B. e codd. 106 *qua* zona C. e duob. codd. 108 quidquam frig. Alt. C. e codd. A frig. propter frigus. 110 Sic, qui sorte alteram a Iove partem mundi accepisti. 112 consumas totum aerem in nimbos C. 122 sq. nota acerbam ironiam: dii, Caesaris gratiam ambientes, veniam impetrant, quod antea ei nocuerint. 123 *clarior*. 124 *tensas* B. 125 *montes* vent. B. Sed respice 109 sq. 129 *calles* C. e codd. Durescere de terra IX, 942. 132 iuvenco caeso, corio. 143 Sicoris, parv. fluvius, dat poenas maioris aquae (maioris fluvii) quas Gyndes olim dedit Cyro. Nota res ex Herodoto, I, 202; V, 52. B. 147 Martis Sic C. 163 retrahite eos ex fuga C. Idem velit *praevertite*. 165 Hoc ita fieri potest, si fugientib. Pompeianis Caesaris milites occurrant. Schol. 169 spat. lang. nullo, quae non languesceret, propinque cernenda. Schol. 171 a bona parte codd. absunt. Videre idem subiect. habet, quod locant 169. 175 *transcurrere* C. e pauc. codd. 178 Admonet hunc par aetas, consors olim studiis puerilib. 179 Nec nisi barbari erant, qui non milites alterius castra agnoscerent. 186 plurimi codd. *dent bellum*; alt. pauciores C. e diversis *dent* (Pomp. et Caes.) *bello*. 196 castris miles B. e codd. 198 et *prima sacro* libamina Baccho, Gram. B. 199 *Gramineis* luxere *focis* C. e codd. Alii etiam *fluxere*. 203 sq. dum multa scelera a se facta negant, factum est, id quod solum petebant fata, ut amicitia servaretur; *fata* enim volebant, ut ea denuo rupta scelera eo maiora committerentur.

Crevit amore nefas: nam postquam foedera pacis
Cognita Petreio, seque, et sua tradita venum
Castra videt, famulas scelerata ad proelia dextras
Excitat, atque hostes turba stipatus inermes
Praecipitat castris, iunctosque amplexibus ense
Separat, et multo disturbat sanguine pacem.
Addidit ira ferox moturas proelia voces:
Immemor o patriae, signorum oblite tuorum,
Non potes hoc causae, miles, praestare, senatus
Assertor victo redeas ut Caesare: certe
Ut vincare potes; dum ferrum, incertaque fata,
Quique fluat multa non deerit vulnere sanguis,
Ibitis ad dominum, damnataque signa feretis?
Utque habeat famulos nullo discrimine Caesar
Exorandus erit? ducibus quoque vita petenda est?
Nunquam nostra salus pretium, mercesque nefandae
Proditionis erit; non hoc civilia bella,
Ut vivamus, agunt; trahimur sub nomine pacis.
Non chalybem gentes, penitus fugiente metallo,
Eruerent, nulli vallarent oppida muri,
Non sonipes in bella ferox, non iret in aequor
Turrigeras classis pelago sparsura carinas,
Si bene libertas unquam pro pace daretur.
Hostes nempe meos sceleri iurata nefando
Sacramenta tenent: at vobis vilior hoc est
Vestra fides, quod pro causa pugnantibus aequa
Et veniam sperare licet. Proh dira pudoris
Foedera! nunc toto fatorum ignarus in orbe,
Magne, paras acies, mundique extrema tenentes
Sollicitas reges, quum forsan foedere nostro
Iam tibi sit promissa salus. Sic fatur, et omnes
Concussit mentes, scelerumque reduxit amorem.
Sic ubi desuetae silvis in carcere clauso
Mansuevere ferae, et vultus posuere minaces,
Atque hominem didicere pati, si torrida parvus
Venit in ora cruor, redeunt rabiesque furorque
Admonitaeque tument, gustato sanguine, fauces;
Fervet, et a trepido vix abstinet ira magistro.
Itur in omne nefas, et quae Fortuna, deorum
Invidia, caeca bellorum in nocte tulisset,
Fecit nostra fides: inter mensasque, torosque,
Quae modo complexu foverunt, pectora caedunt.
Et quamvis primo ferrum strinxere gementes,
Ut dextrae iusti gladius dissuasor adhaesit,
Dum feriunt, odere suos, animosque labantes
Confirmant ictu; fervent iam castra tumultu,
Et scelerum turba: rapiuntur colla parentum;
Ac velut occultum pereat scelus, omnia monstra
In faciem posuere ducum: iuvat esse nocentes.
Tu, Caesar, quamvis spoliatus milite multo,
Agnoscis superos; neque enim tibi maior in arvis
Emathiis fortuna fuit, nec Phocidos undis
Massiliae, Phario nec tantum est aequore gestum:
Hoc siquidem solo civilis crimine belli
Dux causae melioris eris. Polluta nefanda
Agmina caede duces iunctis committere castris
Non audent, altaeque ad moenia rursus Ilerdae
Intendere fugam. Campos eques obvius omnes
Abstulit, et siccis inclusit collibus hostem.
Tunc inopes undae praerupta cingere fossa
Caesar avet, nec castra pati contingere ripas,
Aut circum largos curvari brachia fontes.
Ut leti videre viam, conversus in iram
Praecipitem timor est: miles, non utile clausis
Auxilium, mactavit equos; tandemque coactus,
Spe posita, damnare fugam, casurus in hostes
Fertur. Ut effuso Caesar decurrere passu
Vidit, et ad certam devotos tendere mortem:
Tela tene iam, miles, ait, ferrumque ruenti
Subtrahe; non ullo constet mihi sanguine bellum.
Vincitur haud gratis, iugulo qui provocat hostem.
En sibi vilis adest, invisa luce, iuventus,
Iam damno peritura meo: non sentiet ictus,
Incumbet gladiis, gaudebit sanguine fuso.
Deserat hic fervor mentes, cadat impetus amens,
Perdant velle mori. Sic deflagrare minaces
Incassum, vetito et passus languescere bello,
Substituit merso dum nox sua lumina Phoebo.
Inde ubi nulla data est miscendae copia mortis,
Paulatim cadit ira ferox, mentesque tepescunt:
Saucia maiores animos ut pectora gestant
Dum dolor est, ictusque recens, et mobile nervis
Conamen calidus praebet cruor, ossaque nondum
Adduxere cutem: si conscius ensis adacti
Stat victor, tenuitque manus; tunc frigidus artus
Alligat, atque animum subducto robore torpor,
Postquam sicca rigens adstrinxit vulnera sanguis.
Iamque inopes undae, primum tellure refossa,
Occultos latices, abstrusaque flumina quaerunt;
Nec solum rastris, durisque ligonibus arva,
Sed gladiis fodere suis, puteusque cavati
Montis ad irrigui premitur fastigia campi.
Non se tam penitus, tam longe, luce relicta,
Merserit Assyrii scrutator pallidus auri.
Non tamen aut tectis sonuerunt cursibus amnes,
Aut micuere novi, percusso pumice, fontes,
Antra nec exiguo stillant sudantia rore,
Aut impulsa levi turbatur glarea vena.
Tunc exhausta super multo sudore iuventus
Extrahitur, duris silicum lassata metallis.
Quoque minus possent siccos tolerare vapores,
Quaesitae fecistis aquae: nec languida fessi
Corpora sustentant epulis, mensasque perosi
Auxilium fecere famem. Si mollius arvum
Prodidit humorem, pingues manus utraque glebas
Exprimit ora super: nigro si turbida limo
Colluvies immota iacet, cadit omnis in haustus
Certatim obscaenos miles, moriensque recepit,
Quas nollet victurus, aquas; rituque ferarum
Distentas siccant pecudes, et lacte negato,

207 *Cuncta* videt B. 208 *turma* stip. *equestri* B. c. 212 *Lariumque* oblite B. c. 213 sq. Si non hoc potes causae nostrae praestare, ut devicto Caesare assertor, i. e. patronus senatus Romam redeas, saltem hoc praestare potes, ut pro ea causa victus occumbas. Praefero interpunct. Burmanni alteri: causae praestare senatus, Assertor rel. Nam causa non sola senatus est, sed ipsor. illor. militum, qua re totus sermo gravior et magis illis pudendus fit; et assertor vix recte h. l. sine obiecto dicatur. 218 nullo famulos B. e cod. 220 sq. Nunquam Caesar in mercedem vestrae proditionis nostrae (ducum) vitae parcet; nam exacerbatio animor. in bellis civilib. nimina est, quam ut vita victis ducib. condonetur: trahimur nos duces in perniciem sub nomine pacis. 227 bene, tute. 228 Caesarianos. 229 sq. Ideo segnes ad proelia estis, parati ad desciscend. quod in causa bona et pia etiam victi veniam ab hoste speratis; illi contra desperatione veniae obdurati sunt B. 232 *Funera* C. e codd. *Vulnera* B. 243 sqq. fides fecit ea crimina nostra esse, quae alias Fortuna crimina fuissent, in caeca bellor. nube (*nube* enim B. 244 e cod.) et conflictu, quum amicus amicum, cognatus cognatum ignari iugulavissent. B. 245 *monstra* fides. Sic C. 251 a B. et aliis damnatur. 253 *facie* B. e cod. 257 Phario tantum nec in B. e cod. 258 sq. Nam hoc solo crimine civilis belli (confusorum a Petreio foederum) dux eris melioris, i. e. victricis, causae. 259 *eras* B. 266 brachia sunt procurrentes extra lineam ordinariam munitiones. C. ad III, 387. 273 ruenti, in ferrum. C. 274 *vulnere*. Sic B. 283 *miscendi* cop. *Martis*. Sic B. 289 tenuitque (continuit) *manum*, quod praefert B. 298 *Asturii* B. et C. ex em. Dausqueii ad Sil. 304 *medullis* C. e cod. veterrimo. Videtur praeferendum. 305 minus siccos possent. Sic B. Eo intolerabiliores iis sudores erant, quo maiore inde siti premebantur. 311 *immunda* iacet. Sic B.

Sordidus exhausto sorbetur ab ubere sanguis.
Nunc herbas, frondesque terunt, et rore madentes
Destringunt ramos, et si quos palmite crudo
Arboris, aut tenera sucos pressere medulla.
O fortunati, fugiens quos barbarus hostis
Fontibus immixto stravit per rura veneno!
Hos licet in fluvios saniem, tabemque ferarum
Pallida Dictaeis, Caesar, nascentia saxis
Infundas aconita palam, Romana iuventus
Non decepta bibet: torrentur viscera flamma,
Oraque sicca rigent squamosis aspera linguis;
Iam marcent venae, nulloque humore rigatus
Aeris alternos angustat pulmo meatus,
Rescissoque nocent suspiria dura palato;
Pandunt ora tamen, nociturnumque aera captant.
Exspectant imbres, quorum modo cuncta natabant
Impulsu, et siccis vultus in nubibus haerent;
Quoque magis miseros undae ieiunia solvant,
Non super arentem Meroen, Cancrique sub axe,
Qua nudi Garamantes arant, sedere; sed inter
Stagnantem Sicorim, et rapidum deprensus Hiberum
Spectat vicinos sitiens exercitus amnes.
Iam domiti cessere duces, pacisque petendae
Auctor damnatis supplex Afranius armis,
Semianimes in castra trahens hostilia turmas,
Victoris stetit ante pedes: servata precanti
Maiestas, non fracta malis, interque priorem
Fortunam, casusque novos, gerit omnia victi,
Sed ducis, et veniam securo pectore poscit:
Si me degeneri stravissent fata sub hoste,
Non deerat fortis rapiendo dextera leto:
At nunc causa mihi est orandae sola salutis,
Dignum donanda, Caesar, te credere vita.
Non partis studiis agimur, nec sumpsimus arma
Consiliis inimica tuis: nos denique bellum
Invenit civile duces, causaeque priori,
Dum potuit, servata fides; nil fata moramur,
Tradimus Hesperias gentes, aperimus Eoas,
Securumque orbis patimur post terga relicti.
Nec cruor effusus campis tibi bella peregit,
Nec ferrum, lassaeque manus: hoc hostibus unum,
Quod vincas, ignosce tuis: nec magna petuntur.
Otia da fessis, vitam patiaris inermem
Degere, quam tribuis; campis prostrata iacere
Agmina nostra putes: nec enim felicibus armis
Misceri damnata decet, partemque triumphi
Captos ferre tui: turba haec sua fata peregit.
Hoc petimus, victos ne tecum vincere cogas.
Dixerat: at facilis Caesar, vultuque serenus
Flectitur, atque usum belli, poenamque remittit.
Ut primum iustae placuerunt foedera pacis,
Incustoditos decurrit miles ad amnes,
Incumbit ripis, permissaque flumina turbat.
Continuus multis subitarum tractus aquarum,
Aera non passus vacuis discurrere venis,
Artavit, clausitque animam: nec fervida pestis
Cedit adhuc, sed morbus egens, iam gurgite plenis
Visceribus, sibi poscit aquas: mox robora nervis,
Et vires rediere viris. O prodiga rerum
Luxuries, nunquam parvo contenta paratu,
Et quaesitorum terra, pelagoque ciborum
Ambitiosa fames, et lautae gloria mensae!
Discite, quam parvo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat: non erigit aegros
Nobilis ignoto diffusus consule Bacchus,
Non auro, murrhaque bibunt; sed gurgite puro
Vita redit: satis est populis fluviusque, Ceresque.
Heu miseri, qui bella gerunt: tunc arma relinquens
Victori miles, spoliato pectore tutus,
Innocuusque suas, curarum liber, in urbes
Spargitur. O quantum donata pace potitis
Excussis unquam ferrum lacertis
Poenituit, tolerasse sitim, frustraque negasse
Prospera bella deos! nempe usis Marte secundo
Tot dubiae restant acies, tot in orbe labores,
Ut nunquam Fortuna labet successibus anceps,
Vincendum toties; terras fundendus in omnes
Est cruor, et Caesar per tot sua fata sequendus.
Felix, qui potuit, mundi nutante ruina,
Quo iaceat, iam scire, loco: non proelia fessos
Ulla vocant, certos non rumpunt classica somnos.
Iam coniux, natique rudes, et sordida tecta,
Et non deductos recipit sua terra colonos.
Hoc quoque securis oneris Fortuna remisit,
Sollicitus menti quod abest favor: ille salutis
Est auctor, dux ille fuit; sic proelia soli
Felices nullo spectant civilia voto.
Non eadem belli totum fortuna per orbem
Constitit, in partes aliquid sed Caesaris ausa est.
Qua maris Hadriaci longas ferit unda Salonas,
Et tepidum in molles Zephyros excurrit Iader,
Illic bellaci confisus gente Curictum,
Quos alit Hadriaco tellus circumflua ponto,
Clauditur extrema residens Antonius ora,
Cautus ab incursu belli, si sola recedat,
Expugnat quae tuta, fames: non pabula tellus
Pascendis submittit equis, non proserit ullam
Flava Ceres segetem: spoliabat gramine campum
Miles, et attonsis miseris iam dentibus arvis
Castrorum siccas de caespite vulserat herbas.
Ut primum adversae socios in litore terrae
Et Basilum videre ducem, nova furta per aequor
Exquisita fugae: neque enim de more carinas
Extendunt, puppesque levant, sed firma gerendis
Molibus insolito contexunt robora ductu.
Namque ratem vacuae sustentant undique cupae,
Quarum porrectis series constricta catenis
Ordinibus geminis obliquas excipit alnos:
Nec gerit expositum telis in fronte patenti
Remigium, sed quod trabibus circumdedit aequor,
Hoc ferit, et taciti praebet miracula cursus,
Quod nec vela ferat, nec apertas verberet undas.
Tunc freta servantur, dum se declivibus undis
Aestus agat, refluoque mari nudentur arenae.
Iamque relabenti crescebant litora ponto,
Missa ratis prono defertur lapsa profundo,
Et geminae comites: cunctas super ardua turris
Eminet, et tremulis tabulata minantia pinnis

317 Destringunt. delambunt. 318 *Sambuci* aut tenera B. 319 barb. hostis qui fontib. veneno infecit [illegible] rat ante Romanor. adventum. 323 Non decepta. sciens. se venena simul potare C. 328 Rescissa, rimis [illegible] *ossi* al. codd. Deinde codd. *nocturnumque*. Em. B. 330 *Exoptant* id. 333 *ardentem*. 345 *capiendo*. Sic B. [illegible] te dignum credo, qui aliis vitam dones. 351 fata, tibi faventia. 353 securum, te. 355 nihil est, quod [illegible] tuis hostib. ignoscas, nisi quod victoriam tibi sine pugna concedimus. 357 *des fessis*. Deinde *inermem*. [illegible] ne. Sic B. 364 usus belli. Sic B. Ne pro se postmodo pugnent. Schol. 367 *Incumbunt — turbant*. Sic [illegible] Praeterea *viris* B. 371 *moris egens* id. 380 *murrhave* B. e cod. 390 Ut, utut, quamvis. C. 396 sq. Tum [illegible] nati, tecta et coniux recipiunt hos milites, revertentes in patrium solum: quum deducti coloni alienum [illegible] cupare soleant. Id. 399 *pavor*. Utercumque vicerit, forent facile, alteri parti ob sacramentum vetus, [illegible] cens beneficium benevolentes. Grot. 405 Iader, colonia haud longe distans a Salona. C. 406 Curictum [illegible] sula in illo tractu. 412 *spoliarat* B. 415 adversae, oppositae. 420 taciti, occulti. 427 declivibus C. e [illegible]

Noluit Illyricae custos Octavius undae
Confestim tentare ratem, celeresque carinas
Continuit, cursu crescat dum praeda secundo,
Et temere ingressos repetendum invitat ad aequor
Pace maris: sic dum pavidos formidine cervos
Claudat odoratae metuentes aera pennae,
Aut dum dispositis attollat retia varis
Venator, tenet ora levis clamosa Molossi,
Spartanos, Cretasque ligat, nec creditur ulli
Silva cani, nisi qui presso vestigia rostro
Colligit, et praeda nescit latrare reperta,
Contentus tremulo monstrasse cubilia loro.
Nec mora; complentur moles, avideque petitis
Insula deseritur ratibus, quo tempore primas
Impedit ad noctem iam lux extrema tenebras.
At Pompeianus fraudes innectere ponto
Antiqua parat arte Cilix, passusque vacare
Summa freti, medio suspendit vincula ponto,
Et laxas fluitare sinit, religatque catenas
Rupis ab Illyricae scopulis: nec prima, nec illa
Quae sequitur, tardata ratis; sed tertia moles
Haesit, et ad cautes adducto fune secuta est.
Impendent cava saxa mari, ruituraque semper
Stat, mirum, moles, et silvis aequor inumbrat.
Huc fractas Aquilone rates, submersaque pontus
Corpora saepe tulit, caecisque abscondit in antris.
Restituit raptus tectum mare; quumque cavernae
Evomuere fretum, contorti verticis undae
Taurominitanam vincunt fervore Charybdim.
Hic Opiterginis moles onerata colonis
Constitit; hanc omni puppes statione solutae
Circueunt, alii rupes, et litora complent.
Vulteius tacitas sensit sub gurgite fraudes:
Dux erat ille ratis, frustra qui vincula ferro
Rumpere conatus, poscit spe proelia nulla,
Incertus qua terga daret, qua pectora bello.
Hoc tamen in casu, quantum deprensa valebat,
Effecit virtus: inter tot millia captae
Circumfusa rati, et plenam vix inde cohortem,
Pugna fuit, non longa quidem: nam condidit atra
Nox lucem dubiam, pacemque habuere tenebrae.
Tunc sic attonitam, venturaque fata paventem
Rexit magnanima Vulteius voce cohortem:
Libera, non ultra parva quam nocte, iuventus,
Consulite extremis angusto in tempore rebus.
Vita brevis nulli superest, qui tempus in illa
Quaerendae sibi mortis habet; nec gloria leti
Inferior, iuvenes, admoto occurrere fato.
Omnibus incerto venturae tempore vitae
Par animi laus est, et quos speraveris annos
Perdere, et extremae momentum abrumpere lucis,
Arcessas dum fata manu; non cogitur ullus
Velle mori: fuga nulla patet, stant undique nostris
Intenti cives iugulis; decernite letum,
Et metus omnis abest: cupias, quodcumque necesse est.
Non tamen in caeca bellorum nube cadendum est,
Ut, quum permixtis acies sua tela tenebris
Involvunt, conferta iacent quum corpora campo,
In medium mors omnis abit, perit obruta virtus:
Nos in conspicua sociis, hostique carina
Constituere dei; praebebunt aequora testes,
Praebebunt terrae, summis dabit insula saxis:
Spectabunt geminae diverso e litore partes.
Nescio quod nostris magnum, et memorabile fatis
Exemplum, Fortuna, paras: quaecumque per aevum
Exhibuit monimenta fides, servataque ferro
Militiae pietas, transibit nostra iuventus.
Namque suis pro te gladiis incumbere, Caesar,
Esse parum scimus, sed non maiora supersunt
Obsessis, tanti quae pignora demus amoris.
Abscidit nostrae multum sors invida laudi,
Quod non cum senibus capti, natisque tenemur.
Indomitos sciat esse viros, timeatque furentes,
Et morti faciles animos, et gaudeat hostis
Non plures haesisse rates. Tentare parabunt
Foederibus, turpique volent corrumpere vita:
O utinam, quo plus habeat mors unica famae,
Promittant veniam, iubeant sperare salutem,
Ne nos, quum calido fodiemus viscera ferro,
Desperasse putent! magna virtute merendum est,
Caesar, ut, amissis inter tot millia paucis,
Hoc damnum, cladenque voces; dent fata recursum,
Emittantque licet, vitare instantia nolim.
Proieci vitam, comites, totusque futurae
Mortis agor stimulis; furor est: agnoscere solis
Permissum est, quos iam tangit vicinia fati,
Victurosque dei celant, ut vivere durent,
Felix esse mori. Sic cunctas sustulit ardor
Nobilium mentes iuvenum: quum sidera coeli,
Ante ducis voces, oculis humentibus omnes
Adspicerent, flexoque Ursae temone paverent;
Idem, quum fortes animos praecepta subissent,
Optavere diem: nec segnis vergere ponto
Tunc erat astra polus; nam Sol Ledaea tenebat
Sidera, vicino quum lux altissima Cancro est;
Nox tunc Thessalicas urgebat parva sagittas.
Detegit orta dies stantes in rupibus Histros,
Pugnacesque mari Graia cum classe Liburnos.
Tentavere prius suspenso vincere bello
Foederibus, fieret captis si dulcior ipsa
Mortis vita mora. Stabat devota iuventus,
Damnata iam luce ferox, securaque pugnae
Promisso sibi fine manu, nullique tumultus
Excussere viris mentes ad summa paratas;
Innumerasque simul pauci terraque, marique
Sustinuere manus: tanta est fiducia mortis.
Utque satis bello visum est fluxisse cruoris,
Versus ab hoste furor. Primus dux ipse carinae
Vulteius, iugulo poscens iam fata retecto:
Ecquis, ait, iuvenum, cuius sit dextra cruore
Digna meo, certaque fide per vulnera nostra
Testetur se velle mori? Nec plura locuto
Viscera non unus iamdudum transigit ensis.
Collaudat cunctos; sed eum, cui vulnera prima
Debebat, grato moriens interficit ictu.
Concurrunt alii, totumque in partibus unis
Bellorum fecere nefas: sic semine Cadmi

438 odoratae, vulturinae, dirum odorem per silvas spargente. 439 varis, palis in summo furcillatis. 442 presso, depresso, merso. C. 444 loro, fune. 447 *Impulit.* Alt. B. et C. e codd. Cf. Stat. Theb. IX, 592. 459 *fustum mare* B. c. Tect. mare est in cavernis et caecis antris latens. C. 462 Opitergium, oppidum Venetiae. 465 *Circumeunt.* Sic C. 467 quanquam spe nulla. 472 condidit *umbra* B. 478 Vita, quae superest, nemini brevis est, qui rel. 480 Inferior *iuveni est* B. 484 sq. fortis (et liberi) animi indictum est, in quocumque vitae termino constitutus sis, velle mori. C. 486 Intenti *Cilices* B. ex eleganti c. Rutgersii. 488 cadendum, deleto *est*, B. 489 Ut quum *commissas* B. 490 *conserta.* 503 *Abscindit.* 504 senib. qui alias ad dedition. animos impellere possent; sed nos neque illor. precib. moveremur. C. 511 *fodiamus.* Sic B. 514 *recessum.* Alt. C. e codd. 521 *Mobilium* B. 525 *mergere.* Alt. B. et C. e codd. 528 *quum* Thess. Sic B. *Thessalias* C. 531 Tentavere, Pompeiani. 533 mora mortis, quam dabant hostes, dum non statim captos aggrediebantur. C. 535 Quum certus ipsis finis esset, ut sua manu, non alieno arbitrio caderent. 538 *morti* C. 549 sq. bellor. (civil.) nefas est cives, fratres, parentes interficere. C.

Emicuit Dircaea cohors, ceciditque suorum
Vulneribus, dirum Thebanis fratribus omen;
Phasidos et campis insomni dente creati
Terrigenae, missa magicis e cantibus ira,
Cognato tantos impleruut sanguine sulcos,
Ipsaque, inexpertis quod primum fecerat herbis,
Expavit Medea nefas. Sic mutua pacti
Fata cadunt iuvenes, nimiumque in morte virorum
Mors virtutis habet: pariter sternuntque, caduntque
Vulnere letali, nec quenquam dextra fefellit,
Quum feriat moriente manu; nec vulnus adactis
Debetur gladiis, percussum est pectore ferrum,
Et iugulis pressere manum: quum sorte cruenta
Fratribus incurrant fratres, natusque parenti,
Haud trepidante tamen toto cum pondere dextra
Exegere enses; pietas ferientibus una,
Non repetisse, fuit. Iam latis viscera lapsa
Semianimes traxere foris, multumque cruoris
Infudere mari: despectam cernere lucem,
Victoresque suos vultu spectare superbo,
Et mortem sentire iuvat. Iam strage cruenta
Conspicitur cumulata ratis, bustisque remittunt
Corpora victores, ducibus mirantibus, ulli
Esse ducem tanti; nullam maiore locuta est
Ore ratem totum discurrens Fama per orbem.
Non tamen ignavae post haec exempla virorum
Percipient gentes, quam sit non ardua virtus
Servitium fugisse manu; sed regna timentur
Ob ferrum, et saevis libertas uritur armis,
Ignoratque datos, ne quisquam serviat, enses.
Mors, utinam pavidos vitae subducere nolles,
Sed virtus te sola daret! Non segnior illo
Marte fuit, qui tunc Libycis exarsit in arvis.
Namque rates audax Lilybaeo litore solvit
Curio, nec forti velis Aquilone recepto
Inter semirutas magnae Carthaginis arces,
Et Clupeam, tenuit stationis litora notae;
Primaque castra locat cano procul aequore, qua se
Bagrada lentus agit, siccae sulcator arenae.
Inde petit tumulos, exesasque undique rupes
Antaei quae regna vocat non vana vetustas.
Nominis antiqui cupientem noscere causas
Cognita per multos docuit rudis incola patres.
Nondum post genitos Tellus effeta Gigantes,
Terribilem Libycis partum concepit in antris,
Nec tam iusta fuit terrarum gloria Typhon,
Aut Tityos, Briareusque ferox; coeloque pepercit,
Quod non Phlegraeis Antaeum sustulit arvis.
Hoc quoque tam vastas cumulavit munere vires
Terra sui fetus, quod, quum tetigere parentem,
Non defecta vigent, renovato robore, membra.
Haec illic spelunca domus; latuisse sub alta
Rupe ferunt, epulas raptos habuisse leones.
Ad somnos non terga ferae praebere cubile
Assuerunt, non silva torum; viresque resumit
In nuda tellure iacens. Periere coloni
Arvorum Libyes; pereunt, quos appulit aequor;
Auxilioque diu virtus non usa cadendi
Terrae spernit opes: invictus robore cunctis,
Quamvis staret, erat. Tandem vulgata cruenti
Fama mali, terras monstris, aequorque levantem
Magnanimum Alciden Libycas excivit in oras.
Ille Cleonaei proiecit terga leonis,
Antaeus Libyci: perfudit membra liquore
Hospes, Olympiacae servato more palaestrae.
Ille parum fidens pedibus contingere matrem,
Auxilium membris calidas infudit arenas.
Conseruere manus, et multo brachia nexu:
Colla diu gravibus frustra tentata lacertis,
Immotumque caput fixa cum fronte tenetur,
Miranturque habuisse parem: nec viribus uti
Alcides primo voluit certamine totis,
Exhausitque virum; quod creber anhelitus illi
Prodidit, et fesso gelidus de corpore sudor.
Tunc cervix lassata quati, tunc pectore pectus
Urgeri, tunc obliqua percussa labare
Crura manu. Iam terga viri cedentia victor
Alligat, et medium compressis ilibus artat,
Inguinaque insertis pedibus distendit, et omnes
Explicuit per membra virum. Rapit arida Tellus
Sudorem: calido complentur sanguine venae;
Intumuere tori, totosque induruit artus,
Herculeosque novo laxavit corpore nodos.
Constitit Alcides stupefactus robore tanto,
Nec sic Inachiis, quamvis rudis esset, in undis
Desectam timuit, reparatis anguibus, hydram.
Conflixere pares, Telluris viribus ille,
Ille suis: nunquam saevae sperare novercae
Plus licuit: videt exhaustos sudoribus artus,
Cervicemque viri, siccam, quum ferret Olympum.
Utque iterum fessus iniecit brachia membris,
Non exspectatis Antaeus viribus hostis,
Sponte cadit, maiorque accepto robore surgit.
Quisquis inest terris, in fessos spiritus artus
Egeritur, tellusque, viro luctante, laborat.
Ut tandem auxilium tactae prodesse parentis
Alcides sensit: Standum est tibi, dixit, et ultra
Non credere solo, sternique vetabere terra;
Haerebis pressis intra mea pectora membris:
Huc, Antaee, cades. Sic fatus, sustulit alte
Nitentem in terras iuvenem; morientis in artus
Non potuit nati Tellus permittere vires.
Alcides medium tenuit: iam pectora pigro
Stricta gelu, terrisque diu non credidit hostem.
Hinc, aevi veteris custos, famosa vetustas,
Miratrixque sui signavit nomine terras.
Sed maiora dedit cognomina collibus istis,
Poenum qui Latiis revocavit ab arcibus hostem,
Scipio: nam sedes Libyca tellure potito
Haec fuit; en veteris cernis vestigia valli:
Romana hos primum tenuit victoria campos.
Curio laetatus, tanquam fortuna locorum
Bella gerat, servetque ducum sibi fata priorum,
Felici non fausta loco tentoria ponens,
Indulsit castris, et collibus abstulit omen,
Sollicitatque feros non aequis viribus hostes.
Omnis Romanis quae cesserat Africa signis,
Tunc Vari sub iure fuit; qui robore quanquam
Confisus Latio, regis tamen undique vires
Excivit, Libyae gentes, extremaque mundi

551 *totos*. B. c. *latos*. 556 sqq. vulneri se sponte ingesserunt, nec ferrum percussit pectus, sed pectus sponte in ferrum incurrit. Oud. 562 *iugulo*, quod praefert Weber, T. II, p. 478. Utrumque ablat. est. Quum, etiam 563 *incurrunt* codd. plurimi. Sic B. 564 pondus vocat nisum illum, qui ab ictu dependet. C. 577 sq. regum tremendam tyrannidem populi subeunt, quia mortem metuunt; libertatis autem cogitatio cruciatur et expavescit cogitatione armor. 594 *conceperat* antris B. 595 fuit *secundae* gloria id. 596 pepercit, Terra mater. 601 *Haec* puto et persona incolae loquentis ita intelligi debere, quasi is digito monstraret excelsas illas undique rupes v. 589. C. 605 adpulit *error*. 607 Virtusque, diu non usa auxilio cadendi (ad colligend. novas vires). 616 Calidae arenae vim medicam inesse ad confirmand. corpus vett. censebant. Casaub. ad Suet. Aug. 80. 629 Explicuit, totum quantum prostravit. 634 in *arvis* B. e duob. codd. Sed *in* undis, ex frequenti usu particulae, est ad undas. 644 *ingeritur* ll. e codicis variatione. 647 *terrae* B. et C. e codd. 668 Excivit, *Libycae gentis*. B. *Libycas* gentes. Illycis. Excivit; *Libycae gentes* rel. videl. comitatae sunt.

Signa, suum comitata Iubam. Non fusior ulli
Terra fuit domino: qua sunt longissima regna,
Cardine ab occiduo vicinus Gadibus Atlas
Terminat; a medio confinis Syrtibus Hammon.
At qua lata iacet, vasti plaga fervida regni
Distinet Oceanum, zonaeque exusta calentis
Sufficiunt spatio. Populi tot castra sequuntur,
Autololes, Numidaeque vagi, semperque paratus
Inculto Gaetulus equo: tum concolor Indo
Maurus, inops Nasamon, mixti Garamante perusto
Marmaridae volucres, aequaturusque sagittas
Medorum, tremulum quum torsit missile, Mazax;
Et gens, quae nudo residens Massylia dorso
Ora levi flectit frenorum nescia virga;
Et solitus vacuis errare mapalibus Afer
Venator, ferrique simul fiducia non est,
Vestibus iratos laxis operire leones.
Nec solum studiis civilibus arma parabat,
Privatae sed bella dabat Iuba concitus irae.
Hunc quoque, quo superos, humanaque polluit anno,
Lege tribunitia solio depellere avorum
Curio tentarat, Libyamque auferre tyranno,
Dum regnum te, Roma, facit: memor ille doloris
Hoc bellum sceptri fructum putat esse retenti.
Hac igitur regis trepidat iam Curio fama,
Et quod Caesareis nunquam devota iuventus
Illa nimis castris, nec Rheni miles in undis
Exploratus erat: Corfini captus in arce,
Infidusque novis ducibus, dubiusque priori,
Fas utrumque putat. Sed postquam languida segni
Cernit cuncta metu, nocturnaque munia valli
Desolata fuga, trepida sic mente profatur:
Audendo magnus tegitur timor: arma capessam
Ipse prior, campum miles descendat in aequum,
Dum meus est; variam semper dant otia mentem.
Eripe consilium pugna: quum dira voluntas
Ense subit presso, galeae texere pudorem,
Quis conferre duces meminit? quis pendere causas?
Qua stetit, inde favet; veluti fatalis arenae
Muneribus non ira vetus concurrere cogit:
Productos odere pares. Sic fatus, apertis
Instruxit campis acies; quem blanda futuris
Deceptura malis belli fortuna recepit.
Nam pepulit Varum campo, nudataque foeda
Terga fuga, donec vetuerunt castra, cecidit.
Tristia sed postquam superati proelia Vari
Sunt audita Iubae, laetus quod gloria belli
Sit rebus servata suis, rapit agmina furtim,
Obscuratque suam per iussa silentia famam,
Hoc solum metuens, incautus ab hoste timeri.
Mittitur, exigua qui proelia prima lacessat,
Eliciatque manu, Numidis a rege secundus,
Ut sibi commissi, simulator Sabbura belli;
Ipse cava regni vires in valle retentat.
Aspidas ut Pharias cauda sollertior hostis
Ludit, et iratas incerta provocat umbra;
Obliquusque caput vanas serpentis in auras
Effusae tuto comprendit guttura morsu,
Letiferam citra saniem: tunc irrita pestis
Exprimitur, faucesque fluunt, pereunte veneno.
Fraudibus eventum dederat Fortuna, feroxque
Non exploratis occulti viribus hostis,
Curio nocturnum castris erumpere cogit,
Ignotisque equitem late discurrere campis.
Ipse sub Aurorae primos excedere motus
Signa iubet castris, multum, frustraque rogatus
Ut Libycas metuat fraudes, infectaque semper
Punica bella dolis: leti fortuna propinqui
Tradiderat fatis iuvenem, bellumque trahebat
Auctorem civile suum. Super ardua ducit
Saxa, super cautes abrupto limite signa:
Quum procul e summis conspecti collibus hostes
Fraude sua cessere parum, dum colle relicto
Effusam patulis aciem committeret arvis.
Ille fugam credens, simulatae nescius artis,
Ut victor, medios aciem deiecit in agros.
Tunc primum patuere doli, Numidaeque fugaces
Undique completis clauserunt montibus agmen.
Obstupuit dux ipse simul, perituraque turba:
Non timidi petiere fugam, non proelia fortes;
Quippe ubi non sonipes motus clangore tubarum
Saxa quatit pulsu, rigidos vexantia frenos
Ora terens, spargitque iubas, et surrigit aures,
Incertoque pedum pugnat non stare tumultu.
Fessa iacet cervix, fumant sudoribus artus,
Oraque proiecta squalent arentia lingua;
Pectora rauca gemunt, quae creber anhelitus urguet,
Et defecta gravis longe trahit ilia pulsus,
Siccaque sanguineis durescit spuma lupatis.
Iamque gradum neque verberibus, stimulisque coacti,
Nec, quamvis crebris iussi calcaribus, addunt:
Vulneribus coguntur equi; nec profuit ulli
Cornipedis rupisse moras: neque enim impetus illis,
Incursusque fuit; tantum profertur ad hostes,
Et spatium iaculis, oblato vulnere, donat.
At vagus Afer equos ut primum emisit in agmen,
Tunc campi tremuere sono, terraque soluta,
Quantus Bistonio torquetur turbine pulvis,
Aera nube sua texit, traxitque tenebras.
Ut vero in pedites fatum miserabile belli
Incubuit, nullo dubii discrimine Martis
Ancipites steterunt casus, sed tempora pugnae
Mors tenuit; neque enim licuit procurrere contra,
Et miscere manus: sic undique saepta iuventus
Comminus obliquis, et rectis eminus hastis
Obruitur; non vulneribus, nec sanguine, solum
Telorum nimbo peritura, ac pondere ferri.
Ergo acies tantae parvum spissantur in orbem,
Ac, si quis metuens medium correpsit in agmen,

673 e medio, Occidentem inter et Orientem. Significantur igitur orientales, non meridiani fines. 676 Sufficiunt spatio, amplum spatium Iubae regno praebent. 685 sq. et solitus laxis vestib. leones operire, simulac non confidit, se ferro eos confecturum C. 687 sq. studiis *communib.* — sed *vela* dabat B. e. 693 Retinuisse regnum vel ob hoc gaudet, ut Curioni possit male facere. Grot. 699 Fas utrumque putat, ut sic deserant Caesarem, quemadmodum ante Pompei. Schol. 705 sq. *Praeripe* consilium; *pugnae* quum d. *voluptas* rel. B. Consilium est deliberatio. 706 *prenso*. Premere est tenere C. 710 pares, secum compositos. 719 *incauto* codd. plurimi; incauto *ex* hoste B. ex uno. Alt. est: ne ipse (Iuba) non satis cautus nec adventum suum satis occultans timeatur a Curione. Haec C. 723 retentat, retinet. 724 hostis, ichneumon. 725 et *irritans* B. quum versu sq. e cod. recepisset in *iras*. 726 *Obliquansque*. 727 *toto*. 737 leti *sors dura* B. 741 *conspexit*. Videl. quum olim post versum superiorem punctum figeretur, constructionem aliam inire librarius studebat. Deinde B. vel nostro versu *montib.* vel insequenti *monte* legend. statuit. 742 parum, paulum. 745 *acies* B. e cod. Mox vulg. *proiecit*. Alt. B. et C. e codd. 754 sudoribus *armi* vulg. e cod. uno. 759 *clamorib.* B. 762 *illi* quum esset in aliquot codd. B. *ille* vel *illud* e. 764 appropinquando efficit, ne tela spatium longius pergere debeant, sed in proximo aut propiore loco vulnus inveniant. C. 770 *duri* nonnulli codd. Quamdiu ab utraque parte certatur, adsunt *dubii* Martis discrimina; hic vero una tantum pars caedit, altera occumbit, atque adeo neque dubius Mars, neque ancipites casus regnant. C. 775 sq. B. interpung. nec sanguine solum Telor. nimbo peritura, ac.

Vix impune suos inter convertitur enses;
Densaturque globus, quantum pede prima relato
Constrinxit gyros acies. Non arma movendi
Iam locus est pressis, stipataque membra teruntur,
Frangitur armatum colliso pectore pectus.
Non tam laeta tulit victor spectacula Maurus,
Quam Fortuna dabat: fluvios non ille cruoris,
Membrorumque videt lapsum, et ferientia terram
Corpora; compressum turba stetit omne cadaver.
Excitet invisas dirae Carthaginis umbras
Inferiis Fortuna novis, ferat ista cruentus
Hannibal, et Poeni tam dira piacula manes.
Romanam, superi, Libyca tellure ruinam
Pompeio prodesse nefas, votisque senatus:
Africa nos potius vincat sibi. Curio fusas
Ut vidit campis acies, et cernere tantas
Permisit clades compressus sanguine pulvis,
Non tulit afflictis animam producere rebus,
Aut sperare fugam, ceciditque in strage suorum
Impiger ad letum, et fortis virtute coacta.
Quid nunc rostra tibi prosunt turbata, forumque,
Unde tribunitia plebeius signifer arce
Arma dabas populis? quid prodita iura senatus
Et gener, atque socer bello concurrere iussi?
Ante iaces, quam dira duces Pharsalia confert,
Spectandumque tibi bellum civile negatum est.
Has urbi miserae vestro de sanguine poenas
Ferre datis; luitis iugulo sic arma, potentes.
Felix Roma quidem, civesque habitura beatos,
Si libertatis superis tam cura placeret,
Quam vindicta placet! Libycas en nobile corpus
Pascit aves, nullo contectus Curio busto.
At tibi nos, quando non proderit ista silere,
A quibus omne aevi senium sua fama repellit,
Digna damus, iuvenis, meritae praeconia vitae.
Haud alium tanta civem tulit indole Roma,
Aut cui plus leges deberent recta sequenti.
Perdita tunc Urbi nocuerunt saecula, postquam
Ambitus, et luxus, et opum metuenda facultas
Transverso mentem dubiam torrente tulerunt:
Momentumque fuit mutatus Curio rerum,
Gallorum captus spoliis, et Caesaris auro.
Ius licet in iugulos nostros sibi fecerit ense,
Sulla potens, Mariusque ferox, et Cinna cruentus,
Caesareaeque domus series, cui tanta potestas
Concessa est? emere omnes, hic vendidit Urbem.

LIBER QUINTUS.

Sic alterna duces bellorum vulnera passos
In Macetum terras, miscens adversa secundis,
Servavit Fortuna pares. Iam sparserat Haemo
Bruma, nives, gelidoque cadens Atlantis Olympo;
Instabatque dies, qui dat nova nomina fastis,
Quique colit primus ducentem tempora Ianum.
Dum tamen emeriti remanet pars ultima iuris,
Consul uterque vagos belli per munia Patres
Elicit Epirum; peregrina, ac sordida sedes
Romanos cepit proceres, secretaque rerum
Hospes in externis audivit curia tectis.
Nam quis castra vocet tot strictas iure secures,
Tot fasces? docuit populos venerabilis ordo
Non Magni partes, sed Magnum in partibus esse.
Ut primum maestum tenuere silentia coetum,
Lentulus excelsa sublimis sede profatur:
Indole si dignum Latia, si sanguine prisco
Robur inest animis, non qua tellure coacti,
Quamque procul tectis captae sedeamus ab Urbis
Cernite; sed vestrae faciem cognoscite turbae,
Cunctaque iussuri primum hoc decernite, Patres,
Quod regnis, populisque liquet, nos esse senatum.
Nam, vel Hyperboreae plaustrum glaciale sub Ursae,
Vel plaga qua torrens, claususque vaporibus axis
Nec patitur noctes, nec iniquos crescere soles,
Si Fortuna ferat, rerum nos summa sequetur,
Imperiumque comes: Tarpeia sede perusta
Gallorum facibus, Veiosque habitante Camillo,
Illic Roma fuit; non unquam perdidit ordo
Mutato sua iura solo: maerentia tecta
Caesar habet, vacuasque domos, legesque silentes;
Clausaque iustitio tristi fora; curia solos
Illa videt Patres, plena quos Urbe fugavit;
Ordine de tanto quisquis non exsulat, hic est.
Ignaros scelerum, longaque in pace quietos
Bellorum primus sparsit furor: omnia rursus
Membra loco redeunt; en totis viribus orbis
Hesperiam pensant superi: iacet hostis in unda
Obrutus Illyricis: Libyes squalentibus arvis
Curio Caesarei cecidit pars magna senatus.
Tollite signa, duces, fatorum impellite cursus.
Spem vestram praestate deis; Fortunaque tantum
Det nobis animos, quantos fugientibus hostes
Causa dabat. Nostrum exhausto ius clauditur anno:
Vos, quorum finem non est sensura potestas,
Consulite in medium, Patres, Magnumque iubete
Esse ducem. Laeto nomen clamore senatus
Excipit, et Magno fatum patriaeque, suumque
Imposuit; tunc in reges, populosque merentes
Sparsus honos, pelagique potens Phoebeia donis
Exornata Rhodos, gelidique inculta iuventus
Taygeti; fama veteres laudantur Athenae,
Massiliaeque suae donatur libera Phocis.
Tum Sadalen, fortemque Cotyn, fidumque per arma
Deiotarum, et gelidae dominum Rhascypolin orae
Collaudant; Libyamque iubent, auctore senatu,
Sceptrifero parere Iubae. Proh tristia fata!
Et tibi, non fidae gentis dignissime regno,
Fortunae, Ptolemaee, pudor, crimenque deorum,
Cingere Pellaeo pressos diademate crines
Permissum: saevum in populos puer accipit ensem;
Atque utinam in populos! donata est regia Lagi,
Accessit Magni iugulus; regnumque sorori
Ereptum est, soceroque nefas. Iam turba soluta

783 *artatum* B. 793 sibi, suae delectationi, non nostrae. Sunt verba poetae indignantis, quod civilis belli fu… ne barbaror. quidem de civibus victoriam aspernatur. 806 *Nempe* datis. Sic C. probante Weber, II, p. 544. Fe… est frui. 812 *quib.* refer ad *fata* v. proximo. 813 *primae* praec. B. 816 *nunc* Burm. e codd.

Lib. V, 15 *sancti* ten. sil. *coetus* B. 16 *e celsa*. Sic id. 17 sq. Si robur dignum indole Latia rel. 24 claus… inaccessus propter nimios aestus. C. 25 Quia ibi nox nunquam longior est die, nec dies nocte, sed semper e… aequinoctium. Schol. 33 quos curia plena etiamtunc et integra Urbe hostes iudicav. et in exsilium misit. 37 … ex C. e cod. et 38 e c. *Hesperien*. 44 *exacto*. Sic B. 52 *famae veteris* C. e cod. quod arridet, etsi Silio ma… quam Lucano conveniens. 55 *Rhascuporin* B. et alii e lapidib. et nummis emendant. 61 Permissum est. Sic … *Deinde vulg.* contra opt. codd. populos, puer, accipis. 64 socero, Caesari, in Pompei.

Arma petit coetu, quae quum populique, ducesque
Casibus incertis, et caeca sorte pararent,
Solus in ancipites metuit descendere Martis
Appius eventus, finemque expromere rerum
Sollicitat superos, multosque obducta per annos
Delphica fatidici reserat penetralia Phoebi.
Hesperio tantum, quantum submotus Eoo
Cardine, Parnassus gemino petit aethera colle,
Mons Phoebo, Bromioque sacer, cui numine mixto
Delphica Thebanae referunt trieterica Bacchae.
Hoc solum, fluctu terras mergente, cacumen
Eminuit, pontoque fuit discrimen, et astris.
Tu quoque vix summam seductus ab aequore rupem
Extuleras, unoque iugo, Parnasse, latebas.
Ultor ibi expulsae premeret quum viscera partus
Matris, adhuc rudibus Paean Pythona sagittis
Explicuit, quum regna Themis, tripodasque teneret.
Ut vidit Paean vastos telluris hiatus
Divinam spirare fidem, ventosque loquaces
Exhalare solum, sacris se condidit antris,
Incubuitque adyto, vates ibi factus, Apollo.
Quis latet hic, superum? quod numen ab aethere pressum
Dignatur caecas inclusum habitare cavernas?
Quis terram coeli patitur deus, omnia cursus
Aeterni secreta tenens, mundique futuri
Conscius, ac populis sese proferre paratus,
Contactusque ferens hominum, magnusque, potensque,
Sive canit fatum, seu quod iubet ille canendo
Fit fatum? Forsan terris inserta regendis,
Aere libratum vacuo quae sustinet orbem,
Totius pars magna Iovis Cirrhaea per antra
Exit, et aetherio trahitur connexa Tonanti.
Hoc ubi virgineo conceptum est pectore numen,
Humanam feriens animam sonat, oraque vatis
Solvit; ceu Siculus, flammis urgentibus Aetnam,
Undat apex, Campana fremens ceu saxa vaporat
Conditus Inarimes aeterna mole Typhoeus.
Hoc tamen expositum cunctis, nullique negatum
Numen, ab humani solum se labe furoris
Vindicat: haud illic tacito mala vota susurro
Concipiunt; nam fixa canens, mutandaque nulli
Mortales optare vetat; iustisque benignus
Saepe dedit sedem notas mutantibus urbes,
Ut Tyriis: dedit ille minas impellere belli,
Ut Salaminiacum meminit mare; sustulit iras
Telluris sterilis, monstrato fine: resolvit
Aera tabificum. Non ullo saecula dono
Nostra carent maiore deum, quam Delphica sedes
Quod siluit, postquam reges timuere futura,
Et superos vetuere loqui; nec voce negata
Cirrhaeae maerent vates, templique fruuntur
Iustitio: nam si qua deus sub pectora venit,
Numinis aut poena est mors immatura recepti,
Aut pretium; quippe stimulo, fluctuque furoris
Compages humana labat, pulsusque deorum
Concutiunt fragiles animas. Sic tempore longo
Immotos tripodas, vastaeque silentia rupis
Appius Hesperii scrutator ad ultima fati
Sollicitat: iussus sedes laxare verendas
Antistes, pavidamque deis immittere vatem,
Castalios circum latices, nemorumque recessus
Phemonoen errore vagam, curisque vacantem
Corripuit, cogitque fores irrumpere templi.
Limine terrifico metuens consistere Phoebas,
Absterrere ducem noscendi ardore futura
Cassa fraude parat: Quid spes, ait, improba veri
Te, Romane, trahit? muto Parnassus hiatu
Conticuit, pressitque deum: seu spiritus istas
Destituit fauces, mundique in devia versum
Duxit iter; seu barbarica quum lampade Python
Arsit, in immensas cineres abiere cavernas,
Et Phoebi tenuere viam; seu sponte deorum
Cirrha silet, farique sat est arcana futuri
Carmina longaevae, vobis commissa, Sibyllae:
Seu Paean solitus templis arcere nocentes,
Ora quibus solvat nostro non invenit aevo.
Virginei patuere doli, fecitque, negatis
Numinibus, metus ipse fidem: tum torta priores
Stringit vitta comas, crinesque in terga solutos
Candida Phocaica complectitur infula lauro.
Haerentem, dubiamque premens in templa sacerdos
Impulit: illa pavens adyti penetrale remoti
Fatidicum, prima templorum in parte resistit;
Atque deum simulans, sub pectore ficta quieto
Verba refert, nullo confusae murmure vocis
Instinctam sacro mentem testata furore,
Haud aeque laesura ducem, cui falsa canebat,
Quam tripodas, Phoebique fidem. Non rupta trementi
Verba sono, nec vox antri complere capacis
Sufficiens spatium, nulloque horrore comarum
Excussae laurus, immotaque culmina templi,
Securumque nemus, veritam se credere Phoebo
Prodiderant. Sensit tripodas cessare, furensque
Appius: Et nobis meritas dabis, impia, poenas,
Et superis, quos fingis, ait, nisi mergeris antris,
Deque orbis trepidi tanto consulta tumultu
Desinis ipsa loqui. Tandem conterrita virgo
Confugit ad tripodas, vastisque abducta cavernis
Haesit, et insueto concepit pectore numen,
Quod non exhaustae per tot iam saecula rupis
Spiritus ingessit vati; tandemque potitus
Pectore Cirrhaeo, non unquam plenior artus
Phoebados irrupit Paean, mentemque priorem
Expulit, atque hominem toto sibi cedere iussit
Pectore: bacchatur demens aliena per antrum
Colla ferens, vittasque dei, Phoebeaque serta
Erectis discussa comis, per inania templi
Ancipiti cervice rotat, spargitque vaganti
Obstantes tripodas, magnoque exaestuat igne,
Iratum te, Phoebe, ferens: nec verbere solo
Uteris, ac stimulis, flammasque in viscera mergis:

71 *semotus.* 74 referre de instauratis vel stata vice suo tempore institutis sacris dicitur. Burm. ad Ovid. Rem. Am. 593. 77 *subductus.* 79 sq. Ibi Paean, ultor matris (Latonae), expulsae tunc, quum partus premeret eius viscera. *Premerent* probat M. L. gemellos enim fuisse; sic etiam partus plurali num. accipiendi. 92 *ipse.* Sive deus ille canit tanquam interpres, fatum, sive fatum est id, quod ille canit, ut ipse quasi faciat fatum. 96 trahitur, ab illis, qui adytis incumbant, et deo implentur, ita tamen, ut illa pars Iovis semper connexa maneat Tonanti, adeoque futura praedicere queat. C. 102 sqq. Furor hominum, qui tot impia et scelerata ab al. diis optare solent, ab hoc numine arcetur, quia tantummodo futura praedicit, quae fixa et nulli mutanda, adeoque vota non recipiunt. C. 107 *totas, tutas.* 115 sed fruuntur (libenter) rel. 122 scrutator fati usque ad ultima fata. 124 *placitamque* B. *adytis* immittere Heyne c. 130 *Quae* spes B. e codd. paucis. Non displicet Cortio. 134 quo tempore Delphi a Brenno incensi. Grot. 142 metus ipse virginis fidem fecit, eam mentiri. 147 *tectorum* B. c. 155 *limina* B. e cod. propter Aen. III, 91. 158 *improba.* Sic etiam Servius. 162 *adducta* (sic B.), *immersa,* Illycin. *immissa.* Ablegat C. ad Valer. Max. I, 8,10. 166 *Corpore* Cirrh. B. 170 *Corda gerens* (participium e codd.) B. Colla aliena sunt, quae iam non pro lubitu regere potest, sed quae Phoebus torquet. C. 175 *et stimulis: flammas — mergis.* Sic vulg. scribunt et interpungunt. Alt. B. et C. e codd.

Accipit et frenos, nec tantum prodere vati,
Quantum scire licet. Venit aetas omnis in unam
Congeriem, miserumque premunt tot saecula pectus:
Tanta patet rerum series, atque omne futurum
Nititur in lucem, vocemque petentia fata
Luctantur: non prima dies, non ultima mundi,
Non modus Oceani, numerus non deerat arenae.
Talis in Euboico vates Cumana recessu,
Indignata suum multis servire furorem
Gentibus, ex tanta fatorum strage superba
Excerpsit Romana manu: sic plena laborat
Phemonoe Phoebo, dum te, consultor operti
Castalia tellure dei, vix invenit, Appi,
Inter fata diu quaerens tam magna latentem.
Spumea tunc primum rabies vesana per ora
Effluit, et gemitus, et anhelo clara meatu
Murmura: tunc maestus vastis ululatus in antris,
Extremaeque sonant, domita iam virgine, voces:
Effugis ingentes, tanti discriminis expers,
Bellorum, Romane, minas, solusque quietem
Euboici vasta lateris convalle tenebis!
Cetera suppressit, faucesque obstruxit Apollo.
Custodes tripodes fatorum, arcanaque mundi,
Tuque potens veri, Paean, nullumque futuri
A superis celate diem: suprema ruentis
Imperii, caesosque duces, et funera regum,
Et tot in Hesperio collapsas sanguine gentes
Cur aperire times? an nondum numina tantum
Decrevere nefas, et adhuc, dubitantibus astris
Pompeii damnare caput, tot fata tenentur?
Vindicis an gladii facinus, poenasque furorum,
Regnaque ad ultores iterum redeuntia Brutos,
Ut peragat Fortuna, taces? Tum pectore vatis
Impactae cessere fores, expulsaque templis
Prosiluit: perstat rabies, nec cuncta locutae,
Quem non emisit, superest deus: ille feroces
Torquet adhuc oculos, totoque vagantia coelo
Lumina, nunc vultu pavido, nunc torva minaci:
Stat nunquam facies; rubor igneus inficit ora,
Liventesque genas; nec, qui solet esse timenti,
Terribilis sed pallor inest: nec fessa quiescunt
Corda, sed ut tumidus Boreae post flamina pontus
Rauca gemit, sic muta levant suspiria vatem.
Dumque a luce sacra, qua vidit fata, refertur
Ad vulgare iubar, mediae venere tenebrae.
Immisit Stygiam Paean in viscera Lethen,
Quae raperet secreta deum. Tum pectore verum
Fugit, et ad Phoebi tripodas rediere futura,
Vixque refecta cadit; nec te vicinia leti
Territat ambiguis frustratum sortibus, Appi:
Iure sed incerto mundi, subsidere regnum
Chalcidos Euboicae, vana spe rapte, putabas.
Heu demens, nullum belli sentire fragorem,
Tot mundi caruisse malis, praestare deorum
Excepta quis Morte potest? secreta tenebis
Litoris Euboici, memorando condite busto,
Qua maris angustat fauces saxosa Carystos,
Et tumidis infesta colit qua numina Rhamnus,
Artatus rapido fervet qua gurgite pontus,
Euripusque trahit, cursum mutantibus undis,
Chalcidicas puppes ad iniquam classibus Aulin.
Interea domitis Caesar remeabat Hiberis,
Victrices aquilas alium laturus in orbem,
Quum prope fatorum tantos per prospera cursus
Avertere dei: nullo nam Marte subactus
Intra castrorum timuit tentoria ductor
Perdere successus scelerum; quum paene fideles
Per tot bella manus, satiatae sanguine tandem,
Destituere ducem: seu maesto classica paulum
Intermissa sono, claususque, et frigidus ensis
Expulerat belli furias; seu, praemia miles
Dum maiora petit, damnat causamque, ducemque,
Et scelere imbutos etiam nunc venditat enses.
Haud magis expertus discrimine Caesar in ullo est,
Quam non e stabili, tremulo sed culmine cuncta
Despiceret, staretque super titubantia fultus.
Tot raptis truncus manibus, gladioque relictus
Paene suo, qui tot gentes in bella trahebat,
Scit non esse suos, strictos sed militis enses.
Non pavidum iam murmur erat, nec pectore tecto
Ira latens; nam quae dubias constringere mentes
Causa solet, dum quisque pavet, quibus ipse timori est,
Seque putat solum regnorum iniusta gravari,
Haud retinet: quippe ipsa metus exsolverat audax
Turba suos; quidquid multis peccatur, inultum est.
Effudere minas: Liceat discedere, Caesar,
A rabie scelerum: quaeris terraque, marique
His ferrum iugulis, animasque effundere viles
Quolibet hoste paras: partem tibi Gallia nostri
Eripuit, partem duris Hispania bellis;
Pars iacet Hesperia; totoque exercitus orbe,
Te vincente, perit. Terris fudisse cruorem
Quid iuvat Arctois, Rhodano, Rhenoque subactis?
Tot mihi pro bellis bellum civile dedisti.
Cepimus expulso patriae quum tecta senatu,
Quos hominum, vel quos licuit spoliare deorum?
Imus in omne nefas, manibus, ferroque nocentes,
Paupertate pii: finis quis quaeritur armis?
Quid satis est, si Roma parum? Iam respice canos,
Invalidasque manus, et inanes cerne lacertos.
Usus abit vitae, bellis consumpsimus aevum:
Ad mortem dimitte senes. En improba vota:
Non duro liceat morientia caespite membra
Ponere, non anima galeam fugiente ferire,
Atque oculos morti clausuram quaerere dextram,
Coniugis illabi lacrimis, unique paratum
Scire rogum: liceat morbis finire senectam;
Sit praeter gladios aliquod sub Caesare fatum.
Quid, velut ignaros ad quae portenta paremur,
Spe trahis? usque adeo soli civilibus armis
Nescimus cuius sceleris sit maxima merces?
Nil actum est bellis, si nondum comperit istas
Omnia posse manus; nec fas, nec vincula iuris
Hoc audere vetant: Rheni mihi Caesar in undis
Dux erat, hic socius: facinus quos inquinat, aequat.
Adde, quod ingrato meritorum iudice virtus
Nostra perit: quidquid gerimus, Fortuna vocatur.

185 sq. superba, manu; Romana, fata. 191 *crebra* meatu B. probante M. L. 197 *obstrinxit* B. e codd. 19[illegible] cui nullum diem futuri superi abscondiderunt. 209 *Impulsae — exclusaque;* C. *excussaque* e bon. sed pauc. codd. 210 *locuta est.* Alt. B. et C. 211 *illa.* Sic B. probante M. L. 218 *multa.* Muta susp. sunt, quae vocem adiunct. non habent. C. 219 sq. Impetu ferebatur Phoebas extra templ. qua sacra luce et a deo concessa notitia viderat futura, sed antequ. sensus eius officio satisfacerent et vulgare hoc iubar distincte perciperent, diu defecta iacuit, ut quae nec oculis nec al. sensib. competeret. Hae sunt mediae inter utramq. luc. tenebrae. C. 226 subsidere *in agro* B. Subsidere aliquid est insidiari ei. Aen. XI, 268; Sil. XIII, 221. 236 iniquam, quod morata est Graecos Troiam petentes. 254 Scit, experitur. 261 *Exercere animis* B. 268 *Rheno, Rhodanoque* C. e pauc. codd. 277 improba, quidquid nimium. C. 279 *glebam*, non improbante B. Sanguis (anima) exiens et erumpens galeam ferit. 281 sq. *Liceat nos certos esse*, quod singuli a suis rogos accepturi sint. Weber T. II, p. 416. 286 oblique Caesari *mortem minantur.* C. 287 sq. Frustra omnem ferociam et immanitatem bellis ostendimus. Caesari, nisi scit, quod omnia audere possimus. Id. 289 *in arvis* B.

Nos fatum sciat esse suum! licet omne deorum
Obsequium speres, irato milite, Caesar,
Pax erit. Haec fatus, totis discurrere castris
Coeperat, infestoque ducem deposcere vultu.
Sic eat, o superi; quando pietasque, fidesque
Destituunt, moresque malos sperare relictum est,
Finem civili faciat discordia bello.
Quem non ille ducem potuit terrere tumultus?
Fata sed in praeceps solitus dimittere Caesar,
Fortunamque suam per summa pericula gaudens
Exercere, venit; nec, dum desaeviat ira,
Exspectat; medios properat tentare furores.
Non illis urbes, spoliandaque templa negasset,
Tarpeiamque Iovis sedem, matresque senatus,
Passurasque infanda nurus: vult omnia certe
A se saeva peti, vult praemia Martis amari:
Militis indomiti tantum mens sana timetur.
Non pudet, heu! Caesar, soli tibi bella placere,
Iam manibus damnata tuis? hos ante pigebit
Sanguinis? his ferri grave ius erit? ipse per omne
Fasque, nefasque rues? Lassare, et disce sine armis
Posse pati: liceat scelerum tibi ponere finem.
Saeve quid insequeris? quid iam nolentibus iustas?
Bellum te civile fugit! Stetit aggere fulti
Caespitis intrepidus vultu, meruitque timeri
Non metuens; atque haec, ira dictante, profatur:
Qui modo in absentem vultu, dextraque furebas,
Miles, habes nudum, promptumque ad vulnera pectus.
Hinc fuge, si belli finis placet, ense relicto.
Detegit imbelles animos nil fortiter ausa
Seditio, tantumque fugam meditata iuventus,
Ac ducis invicti rebus lassata secundis.
Vadite, meque meis ad bella relinquite fatis:
Invenient haec arma manus, vobisque repulsis,
Tot reddet Fortuna viros, quot tela vacabunt.
Anne, fugam Magni tanta quum classe sequuntur
Hesperiae gentes, nobis victoria turbam
Non dabit, impulsi tantum quae praemia belli
Auferat, et vestri rapta mercede laboris,
Lauriferos nullo comitetur vulnere currus?
Vos defecta, senes, exhaustaque sanguine turba
Cernetis nostros, iam plebs Romana, triumphos.
Caesaris an cursus vestrae sentire putatis
Damnum posse fugae? veluti si cuncta minentur
Flumina, quos miscent pelago, subducere fontes,
Non magis ablatis unquam descenderet aequor,
Quam nunc crescit, aquis. An vos momenta putatis
Ulla dedisse mihi? Nunquam sic cura deorum
Se premit, ut vestrae morti, vestraeque saluti
Fata vacent: procerum motus haec cuncta sequuntur.
Humanum paucis vivit genus: orbis Hiberi
Horror, et Arctoi, nostro sub nomine, miles,
Pompeio certe fugeres duce. Fortis in armis
Caesareis Labienus erat; nunc transfuga vilis
Cum duce praelato terras, atque aequora lustrat.
Nec melior mihi vestra fides, si bella nec hoste,
Nec duce me, geritis: quisquis mea signa relinquens
Non Pompeianis tradit sua partibus arma,
Hic nunquam vult esse meus. Sunt ista profecto
Curae castra deis, qui me committere tantis,
Non nisi mutato voluerunt milite, bellis.
Heu quantum Fortuna humeris iam pondere fessis
Amolitur onus! sperantes omnia dextras
Exarmare datur, quibus hic non sufficit orbis.
Iam certe mihi bella geram: discedite castris,
Tradite nostra viris, ignavi, signa, Quirites.
At paucos, quibus haec rabies auctoribus arsit,
Non Caesar, sed poena tenet: procumbite terrae,
Infidumque caput, feriendaque tendite colla.
Et tu, quo solo stabunt iam robore castra,
Tiro rudis, specta poenas, et disce ferire,
Disce mori. Tremuit saeva sub voce minantis
Vulgus iners, unumque caput tam magna iuventus,
Privatum factura, timet; velut ensibus ipsis
Imperet, invito moturus milite ferrum.
Ipse pavet, ne tela sibi, dextraeque negentur
Ad scelus hoc Caesar: vicit patientia saevi
Spem ducis, et iugulos, non tantum praestitit enses.
Nil magis assuetas sceleri quam perdere mentes
Atque perire tenet; tam diri foederis ictu
Parta quies, poenaque redit placata iuventus.
Brundisium decimis iubet hanc attingere castris,
Et cunctas revocare rates, quas avius Hydrus,
Antiquusque Taras, secretaque litora Leucae,
Quas recipit Salpina palus, et subdita Sipus
Montibus, Ausoniam qua torquens frugifer oram,
Dalmatico Boreae, Calabroque obnoxius Austro,
Appulus Hadriacas exit Garganus in undas.
Ipse petit trepidam tutus sine milite Romam,
Iam doctam servire togae, populoque precanti
Scilicet indulgens, summo dictator honori
Contigit, et laetos fecit, se consule, fastos.
Namque omnes voces, per quas iam tempore tanto
Mentimur dominis, haec primum reperit aetas,
Qua, sibi ne ferri ius ullum Caesar abesset,
Ausonias voluit gladiis miscere secures.
Addidit et fasces aquilis, et nomen inane
Imperii rapiens, signavit tempora digna
Maesta nota: nam quo melius Pharsalicus annus
Consule notus erit? Fingit sollemnia campus,
Et non admissae dirimit suffragia plebis,
Decantatque tribus, et vana versat in urna.
Nec coelum servare licet: tonat augure surdo,
Et laetae iurantur aves, bubone sinistro.
Inde perit primum quondam veneranda potestas,
Iuris inops: careat tantum ne nomine tempus,
Menstruus in fastos distinguit saecula consul.
Nec non Iliacae numen quod praesidet Albae,
Haud meritum Latio sollemnia sacra subacto,
Vidit flammifera confectas nocte Latinas.
Inde rapit cursus, et quae piger Appulus arva
Deseruit rastris, et inerti tradidit herbae,
Ocior et coeli flammis, et tigride feta,

296 *Coepit et infesto requiem* dep. Id. 298 omnem spem in malis morib. unice ponere cogimur. 301 in praec. dimittere, summis discriminib. exponere. C. 305 *Urbem* C. e codd. nonnull. 307 omnia *Caesar*. 311 damn. *suis* B. e codd. h. e militib. quor. manib. geruntur. Sic ille. Sed milites ipsi sunt manus Caesaris. 314 *sceleri sibi* (prius e cod.) B. 315 quid *tam* nol. cod. notante B. 316 Bellum *se* id. 321 *Hic*, fuge, si. Sic etiam C. Hinc, a nudo pectore meo, si confoderitis. 328 *sequentur*. Sic B. et C. 330 impulsi, iam paene profligati. 333 *despecta*. 338 *descenderit* (sic B.); *decresceret*. 342 haec cuncta, mors et vita privator. C. 343 paucis, hominib. Est dat. 348 sq. Nec pluris vos aestimabo, si, contra me dimicare nolentes, neutram partem sequamini. 349 sq. *relinquit*, *Nec* Pomp. 350 *tradet*. Sic B. 354 *En* quant. B. probante M. L. 367 *et manco* moturus B. e cod. probante M. L. Caesar enses moturus videtur, etiam manib. militum immotis, nutu suo. 368 sq. Caes. timebat, ne forte milites commilitones suos seditios. occidere nollent. C. 372 perire *timet* codd. Em. B. Nihil magis oblectat illas mentes, quam mutuae caedes. Videlicet auctores seditionis severe punivit, in qua re tirones suam operam praestitisse credibile est. Suet. Caes. 69; Appian. Civ. II, 47. Res acta ad Placentiam. 383 summo honori, consulatui. Vulg. *summum* dict. *honorem* V. Cort. B. e. summo dict. honori *Consulit*. Deinde C. e cod. *fastus*. Sic is semper. Cf. X, 187. 393 *diribet* suff. *plebi* B. 394 *Centuriatque* trib. et *inani* id. c.

Transcurrit; curvique tenens Minoia tecta
Brundisii, clausas ventis brumalibus undas
Invenit, et pavidas biberno sidere classes.
Turpe duci visum rapiendi tempora belli
In segnes exisse moras, portuque teneri,
Dum pateat tutum vel non felicibus aequor.
Expertes animos pelagi sic robore complet:
Fortius hiberni flatus coelumque, fretumque,
Quum coepere, tenent, quam quos incumbere certos
Perfida nubiferi vetat inconstantia veris.
Nec maris anfractus, lustrandaque litora nobis,
Sed recti fluctus, soloque Aquilone secandi.
Hic utinam summi curvet carchesia mali,
Incumbatque furens, et Graia ad moenia perflet,
Ne Pompeiani Phaeacum e litore toto
Languida iactatis comprendant carbasa remis.
Rumpite, quae retinent felices vincula proras:
Iamdudum et nubes, et saevas perdimus undas.
Sidera prima poli, Phoebo labente sub undas,
Exierant, et Luna suas iam fecerat umbras,
Quum pariter solvere rates, tortosque rudentes
Laxavere sinus; et flexo navita cornu
Obliquat laevo pede carbasa, summaque pandens
Suppara velorum perituras colligit auras.
Et primum levior propellere lintea ventus
Incipit, exiguumque tumeut; mox reddita malo
In mediam cecidere ratem, terraque relicta,
Non valet ipsa sequi puppes, quae vexerat, aura.
Aequora lenta iacent: alto torpore ligatae
Pigrius immotis haesere paludibus undae.
Sic stat iners Scythicas adstringens Bosporus undas,
Quum, glacie retinente, fretum non impulit Hister,
Immensumque gelu tegitur mare: comprimit unda,
Deprendit quascumque, rates; nec pervia velis
Aequora frangit eques, fluctuque latente sonantem
Orbita migrantis scindit Maeotida Bessi.
Saeva quies pelagi, maestoque ignava profundo
Stagna iacentis aquae, veluti deserta rigente
Aequora natura cessant, pontusque, vetustas
Oblitus servare vices, non commeat aestu,
Non horrore tremit, non solis imagine vibrat.
Casibus innumeris fixae patuere carinae.
Illinc infestae classes, et inertia tonsis
Aequora moturae; gravis hinc languore profundi
Obsessis ventura fames: nova vota timori
Sunt inventa novo, fluctus, nimiasque precari
Ventorum vires, dum se torpentibus unda
Excutiat stagnis, et sit mare. Nubila nusquam,
Undarumque minae: coelo languente, fretoque,
Naufragii spes omnis abit; sed nocte fugata
Laesum nube dies iubar extulit, imaque sensim
Concussit pelagi, movitque Ceraunia nautis.
Inde rapi coepere rates, atque aequora classem
Curva sequi, quae iam vento, fluctuque secundo
Lapsa Palaestinas uncis confixit arenas.
Prima duces iunctis vidit consistere castris
Tellus, quam volucer Genusus, quam mollior Apsus
Circueunt ripis. Apso gestare carinas
Causa palus, leni quam fallens egerit unda.
At Genusum nunc sole nives, nunc imbre solutae
Praecipitant: neuter longo se gurgite lassat,
Sed minimum terrae vicino litore novit.
Hoc Fortuna loco tantae duo nomina famae
Composuit; miserique fuit spes irrita mundi,
Posse duces, parva campi statione diremptos,
Admotum damnare nefas; nam cernere vultus,
Et voces audire datur, multosque per annos
Dilectus tibi, Magne, socer, post pignora tanta,
Sanguinis infausti sobolem, mortemque nepotis,
Te nisi Niliaca propius non vidit arena.
Caesaris attonitam miscenda ad proelia mentem
Ferre moras scelerum partes iussere relictae.
Ductor erat cunctis audax Antonius armis,
Iam tunc civili meditatus Leucada bello.
Illum saepe minis Caesar, precibusque morantem
Evocat: O mundo tantorum causa laborum,
Quid superos, et fata tenes? sunt cetera cursu
Acta meo, summam rapti per prospera belli
Te poscit Fortuna manum; non rupta vadosis
Syrtibus incerto Libye nos dividit aestu:
Numquid inexperto tua credimus arma profundo,
Inque novos traheris casus? Ignave, venire
Te Caesar, non ire iubet. Prior ipse per hostes
Percussi medias alieni iuris arenas.
Tu mea castra times; pereuntia tempora fati
Conqueror: in ventos impendo vota, fretumque.
Ne retine dubium cupientes ire per aequor:
Si bene nota mihi est, ad Caesaris arma iuventus
Naufragio venisse volet: iam voce doloris
Utendum est: non ex aequo divisimus orbem:
Epirum Caesarque tenet, totusque senatus;
Ausoniam tu solus habes. His terque, quaterque
Vocibus excitum postquam cessare videbat
Dum se deesse deis, ac non sibi numina, credit,
Sponte per incautas audet tentare tenebras,
Quod iussi timuere, fretum; temeraria prono
Expertus cessisse deo, fluctusque verendos
Classibus, exigua sperat superare carina.
Solverat armorum fessas nox languida curas,
Parva quies miseris, in quorum pectora somno
Dat vires fortuna minor: iam castra silebant,
Tertia iam vigiles commoverat hora secundos;
Caesar sollicito per vasta silentia gressu
Vix famulis audenda parat, cunctisque relictis,
Sola placet Fortuna comes. Tentoria postquam
Egressus, vigilum somno cedentia membra
Transsiluit, questus tacite quod fallere posset,
Litora curva legit, primisque invenit in undis,
Rupibus excesis haerentem fune, carinam.
Rectorem, dominumque ratis secura tenebat
Haud procul inde domus, non ullo robore fulta,
Sed sterili iunco, cannaque intexta palustri,

§ 406 *Transierat* B. e cod. 411 *Quum* pateat. Sic C. et ita Pompeiani non felices erunt, quib. etiam hiems transitum concesserit. 419 *ferens* codd. tres, probante B. 426 *totosque*. Rudentes sive funes laxaverant tortos sinus, i. e. constricta vela. C. 430 *Ut* prim. 431 reddita malo, revocata ad mal. recedente vento, nec rursus inflata. Schol. 434 iacent, alto torp. *ligata*; vulg. 439 sq. et eques frangit aequora, non pervia velis. Frangere et domare. 441 Bessi populus Ov. Trist. III, 10, 5. 443 sqq. novam comparation. instituit maris, quo deprensi erant Caesariani, maestamq. ei. faciem fuisse ait, ut est Oceani exterioris, ubi nec ponti aestum, nec solis radios videre licet. C. B. deserta *regente*. 448 infestae classes, Pompeii. 450 sqq. quia constringebantur, ideo illa rogabantur, quae non solent precari nautae, scil. ut tempestas consurgat. Schol. ap. Weber II, p. 580. 453 sqq. ut sit mare, ut habeat mare natur. suam; natura maris est, ut semper moveatur. Venti et tempestas sunt spes naufragii, quae abest. Id. 456 *Laetum* nube B. 457 *admovitque* Burm. e. Nam hoc vult *movit*. 460 Palaeste, Epiri. 461 *considere* B ex cdd. vett. probante C. 474 Sanguinis, *infaustam subolis* mortemque *nepotum* (hic genit. plur. contra historiam e mult. codd.) C. 481 *mundi*. Anton. Brundisii c. exercitu erat. 487 sq. venire, ad se, qui praecessit; non ire, ut ipse praecedens viam muniat. 489 Percussi, navium rostris, arenas, ubi appellunt, secantib. C. 500 incautas, in quib. satis sibi cavere non licet. C. 501 sq. propitio deo expertus, sibi bene cessisse suam temeritat. 505 *Parva* 506 *minor, tenuior*. 512 quod sic ignaris vigilib. abscedere posset.

Et latus inversa nudum munita phaselo.
Haec Caesar bis, terque manu quassantia tectum
Limina commovit: molli consurgit Amyclas,
Quem dabat alga, toro: Quisnam mea naufragus, inquit,
Tecta petit? aut quem nostrae Fortuna coegit
Auxilium sperare casae? Sic fatus, ab alto
Aggere iam tepidae sublato fune favillae,
Scintillam tenuem commotos pavit in ignes,
Securus belli; praedam civilibus armis
Scit non esse casam. O vitae tuta facultas
Pauperis, angustique Lares! o munera nondum
Intellecta deum! quibus hoc contingere templis,
Aut potuit muris, nullo trepidare tumultu,
Caesarea pulsante manu? Tum poste recluso,
Dux ait: Exspecta votis maiora modestis,
Spesque tuas laxa, iuvenis; si iussa secutus
Me vehis Hesperiam, non ultra cuncta carinae
Debebis, manibusque inopem duxisse senectam.
Ne cessa praebere deo tua fata, volenti
Angustos opibus subitis implere penates.
Sic fatur, quanquam plebeio tectus amictu,
Indocilis privata loqui; tum pauper Amyclas:
Multa quidem prohibent nocturno credere ponto:
Nam Sol non rutilas deduxit in aequora nubes,
Concordesque tulit radios: Noton altera Phoebi,
Altera pars Borean diducta luce vocabat.
Orbe quoque exhaustus medio, languensque recessit,
Spectantes oculos infirmo lumine passus;
Lunaque non gracili surrexit lucida cornu,
Aut orbis medii puros exesa recessus;
Nec duxit recto tenuata cacumina cornu,
Ventorumque nota rubuit: tum lurida pallens
Ora tulit, vultu sub nubem tristis ituro.
Sed mihi nec motus nemorum, nec litoris ictus,
Nec placet incertus, qui provocat aequora, delphin;
Aut siccum quod mergus amat, quodque ausa volare
Ardea sublimis, pennae confisa natanti;
Quodque caput spargens undis, velut occupet imbrem,
Instabili gressu metitur litora cornix.
Sed si magnarum poscunt discrimina rerum,
Haud dubitem praebere manus: vel litora tangam
Iussa, vel hoc potius pelagus, flatusque negabunt.
Haec fatur, solvensque ratem dat carbasa ventis;
Ad quorum motus non solum lapsa per altum
Aera dispersos traxere cadentia sulcos
Sidera, sed summis etiam quae fixa tenentur
Astra polis, sunt visa quati. Niger inficit horror
Terga maris, longo per multa volumina tractu
Aestuat unda minax, flatusque incerta futuri
Turbida testantur conceptos aequora ventos.
Tunc rector trepidae fatur ratis: adspice saevum
Quanta paret pelagus: Zephyros intendat, an Euros
Incertum est; puppim dubius ferit undique pontus.
Nubibus, et coelo Notus est: si murmura ponti
Consulimus, Cori verrunt mare; gurgite tanto,
Nec ratis Hesperias tanget, nec naufragus, oras.
Desperare viam, et vetitos convertere cursus
Sola salus: liceat vexata litora puppe
Prendere, ne longe nimium sit proxima tellus.
Fisus cuncta sibi cessura pericula Caesar,
Sperne minas, inquit, pelagi, ventoque furenti
Trade sinum: Italiam si coelo auctore recusas,
Me pete; sola tibi causa est haec iusta timoris,
Vectorem non nosse tuum, quem numina nunquam
Destituunt, de quo male tunc Fortuna meretur,
Quum post vota venit: medias perrumpe procellas,
Tutela secure mea: coeli iste, fretique,
Non puppis nostrae, labor est; hanc Caesare pressam
A fluctu defendet onus; nec longa furori
Ventorum saevo dabitur mora; proderit undis
Ista ratis. Ne flecte manum, fuge proxima velis
Litora: tunc Calabro portu te crede potitum,
Quum iam non poterit puppi, nostraeque saluti
Altera terra dari. Quid tanta strage paretur
Ignoras: quaerit pelagi, coelique tumultu
Quid praestet Fortuna mihi. Non plura locuto
Avulsit laceros percussa puppe rudentes
Turbo rapax, fragilemque super volitantia malum
Vela tulit; sonuit victis compagibus alnus.
Inde ruunt toto concita pericula mundo.
Primus ab Oceano caput exseris Atlanteo,
Core, movens aestus: iam te tollente furebat
Pontus, et in scopulos totas erexerat iras.
Occurrit gelidus Boreas, pelagusque retundit,
Et dubium pendet, vento cui concidat aequor.
Sed Scythici vicit rabies Aquilonis, et undas
Torsit, et abstrusas penitus vada fecit arenas:
Nec perfert pontum Boreas ad saxa, suumque
In fluctus Cori frangit mare, motaque possunt
Aequora subductis etiam concurrere ventis.
Non Euri cessasse minas, non imbribus atrum
Aeolii iacuisse Notum sub carcere saxi
Crediderim: cunctos solita de parte ruentes
Defendisse suas violento turbine terras;
Sic pelagus mansisse loco; nec parva procellis
Aequora rapta ferunt: Aegaeas transit in undas
Tyrrhenum, sonat Ionio vagus Hadria ponto.
Ah quoties frustra pulsatos aequore montes
Obruit illa dies! quam celsa cacumina pessum
Tellus victa dedit! Non ullo litore surgunt
Tam validi fluctus, alioque ex orbe voluti
A magno venere mari, mundumque coercens
Monstriferos agit unda sinus. Sic rector Olympi
Cuspide fraterna lassatum in saecula fulmen
Adiuvit, regnoque accessit terra secundo,
Quum mare convolvit gentes, quum litora Tethys
Noluit ulla pati, coelo contenta teneri.
Tunc quoque tanta maris moles crevisset in astra,
Ni superum rector pressisset nubibus undas.
Non coeli nox illa fuit: latet obsitus aer
Infernae pallore domus, nimbisque gravatus
Deprimitur, fluctusque in nubibus accipit imbrem.
Lux etiam metuenda perit, nec fulgura currunt
Clara, sed obscurum nimbosus dissilit aer.

519 *Et* Caes. cod. al. *Hic*; B. *Ut*. 524 *torre* fav. id. 530 *Quis* (quibus) potuit id. e. 536 tua *vota* M. L. ex vett. edd. legi iubet. 543 *notabat* B. 549 *notam* C. e duob. codd. 551 *sonitus* nem. B. 552 *incurvus quod* provocat id. 556 *Instabilis* id. 559 hoc, ut tangamus litora; potius pel. quam ego. 561 quor. ventor. 569 *parat* cod. un *Austros* B. 572 *verrent* codd. plur. quod erit futurum coniecturale. Quum etiam esset *venient*, Rutgers c. Cori: *veniet* mare gurg. probantib. B. et M. L. 578 *ferenti* B. 580 Me, auctore. 587 Ventorum, *credo*, dab. B. c. 592 *Quod* praestet B. et C. e codd. sed paucis. 595 *gracilemque* B. e cod. 601 *validus* Bor. id. 602 cui *pereat*. 603 et suas B. 605 sq. Sens. est, Boreae impellenti undas occurrisse Corum, ut ille ante Coro; et Boream fregisse suum mare in fluctus Cori. Burm. 606 motaque *persiant* B. 612 mansisse loco, non inundasse terras. 612 nam parva, et 613 *furunt*. B. autem nam p. *procellae* — ferunt. 615 sq. *Quot*, quot. — *Subruit* illa B. 621 Tot erant scelera humani generis, ut fulmen Iovis lassari videretur. M. L. 625 *Nunc* quoque B. O. et Weber II, p. 623 e codd. Sed etiam Tunc de tempestate illa Iul. Caesaris sine difficultate capitur. 627 coeli noctem et noct. infernae domus opponit, et has potius, non illas, tenebras tunc temporis aerem obsedisse ait. C. 630 Lux metuenda, fulgur. 631 *rimosus* B. Obscurum dissilire, ut dulce ridere.

Tunc superum convexa tremunt, atque arduus axis
Insonuit, motaque poli compage laborant.
Extimuit Natura chaos; rupisse videntur
Concordes elementa moras, rursusque redire
Nox Manes mixtura deis: spes una salutis,
Quod tanta mundi nondum periere ruina.
Quantum Leucadio placidus de vertice pontus
Despicitur, tantum nautae videre trementes
Fluctibus e summis praeceps mare; quumque tumentes
Rursus hiant undae, vix eminet aequore malus:
Nubila tanguntur velis, et terra carina.
Nam pelagus, qua parte sedet, non celat arenas,
Exhaustum in cumulos, omnisque in fluctibus unda est.
Artis opem vicere metus; nescitque magister
Quam frangat, cui cedat aquae: discordia ponti
Succurrit miseris, fluctusque evertere puppim
Non valet in fluctum; victum latus unda repellens
Erigit, atque omni surgit ratis ardua vento.
Non humilem Sasona vadis, non litora curvae
Leucadiae saxosa pavent, oraeque malignos
Ambraciae portus: scopulosa Ceraunia nautae
Summa timent. Credit iam digna pericula Caesar
Fatis esse suis: Tantusne evertere, dixit,
Me superis labor est, parva quem puppe sedentem
Tam magno petiere mari? Si gloria leti
Est pelago donata mei, bellisque negamur,
Intrepidus, quamcumque datis mihi, numina, mortem
Accipiam: licet ingentes abruperit actus
Festinata dies fatis, sat magna peregi.
Arctoas domui gentes, inimica subegi
Arma metu, vidit Magnum mihi Roma secundum:
Iussa plebe tuli fasces per bella negatos;
Nulla meis aberit titulis Romana potestas.
Ne sciat hoc quisquam, nisi tu, quae sola meorum
Conscia votorum es, me, quamvis plenus honorum,
Et dictator eam Stygias, et consul ad umbras,
Privatum, Fortuna, mori: mihi funere nullo
Est opus; o superi, lacerum retinete cadaver
Fluctibus in mediis: desint mihi busta, rogusque,
Dum metuar semper, terraque exspecter ab omni:
Haec fatum decimus, dictu mirabile, fluctus
Invalida cum puppe levat; nec rursus ab alto
Aggere deiecit pelagi, sed pertulit unda,
Scruposisque angusta vacant ubi litora saxis,
Imposuit terrae: pariter tot regna, tot urbes,
Fortunamque suam, tacta tellure, recepit.
Sed non tam remeans Caesar iam luce propinqua,
Quam tacita sua castra fuga, comitesque fefellit.
Circumfusa duci flevit, gemituque suorum
Et non ingratis incessit turba querelis:
Quo te, dure, tulit virtus temeraria, Caesar?
Aut quae nos viles animas in fata relinquens,
Invitis spargenda dabas tua membra procellis?
Quum tot in hac anima populorum vita, salusque
Pendeat, et tantus caput hoc sibi fecerit orbis,
Saevitia est voluisse mori: nullusne tuorum
Emeruit comitum, fatis non posse superstes
Esse tuis? quum te raperet mare, corpora segnis
Nostra sopor tenuit. Pudet heu! tibi causa petendae
Haec fuit Hesperiae? visum est committere quemquam
Tam saevo crudele mari? Sors ultima rerum
In dubios casus, et prona pericula mortis
Praecipitare solet: mundi iam summa tenentem
Permisisse mari! tantum quid numina lassas?
Sufficit ad summam belli favor iste, laborque
Fortunae, quod te nostris impegit arenis?
Hinc usus placuere deum, non rector ut orbis,
Nec dominus rerum, sed felix naufragus esses!
Talia iactantes, discussa nocte, serenus
Oppressit cum sole dies, fessumque tumentes
Composuit pelagus, ventis patientibus, undas.
Nec non Hesperii lassatum fluctibus aequor
Ut videre duces, purumque insurgere coelo
Fracturum pelagus Borean, solvere carinas,
Quas ventus, doctaeque pari moderamine dextrae
Permixtas habuere diu, latumque per aequor,
Ut terrestre, coit, consertis puppibus, agmen.
Sed nox saeva modum venti, velique tenorem
Eripuit nautis, excussitque ordine puppes.
Strymona sic gelidum, bruma pellente, relinquunt
Poturae te, Nile, grues, primoque volatu
Effingunt varias, casu monstrante, figuras:
Mox ubi percussit tensas Notus altior alas,
Confusos temere immixtae glomerantur in orbes,
Et turbata perit dispersis litera pennis.
Quum primum, redeunte die, violentior aer
Puppibus incubuit, Phoebeo concitus ortu,
Praetereunt frustra tentati litora Lissi,
Nymphaeumque tenent: nudas Aquilonibus undas
Succedens Boreae iam portum fecerat Auster.
Undique collatis in robur Caesaris armis,
Summa videns duri Magnus discrimina Martis
Iam castris instare suis, seponere tutum
Coniugii decrevit onus, Lesboque remotam
Te procul a saevi strepitu, Cornelia, belli
Occulere; heu quantum mentes dominatur in aequas
Iusta Venus! dubium, trepidumque ad proelia, Magne,
Te quoque fecit amor: quod nolles stare sub ictu
Fortunae, quo mundus erat, Romanaque fata,
Coniux sola fuit. Mentem iam verba paratam
Destituunt, blandaeque iuvat ventura trahentem
Indulgere morae, et tempus subducere fatis.
Nocte sub extrema, pulso torpore quietis,
Dum fovet amplexu gravidum Cornelia curis
Pectus, et aversi petit oscula grata mariti,
Humentes mirata genas, percussaque caeco
Vulnere, non audet flentem deprendere Magnum.
Ille gemens: Vita non nunc mihi dulcior, inquit,
Quum taedet vitae, laeto sed tempore, coniux,

632 *Intonuit*. Sic B. Sonitus et sonores passim de tonitru. C. 633 *laborat*. Sed poli est nom. plur. 636 spes una, videl. diis ipsis est. Vid. B. 638 *Quantus* C. e cod. Sed quantum est quantum altitudinis. 640 *ruentes* B. 644 ne infima quidem aquae pars, ut in modicis tempestatib. quiescit immota. B. 648 in *fluctus*. Retinuit C. 651 *Thessaliae* sax. codd. Em. Web. II, p. 581. 653 Summa *tenent* B. e cod. 654 *Quantusne* nonnulli codd. Sic B. 658 *Ius a plebe* M. L. c. per *iura* negat. B. Iussa, a me coacta. 665 *Nesciet*, *Nec sciet* (sic C.), *Nec sciat*, *Nesciat* codd. plur. Em. Heins. et sic B. et cod. ap. C. Ut nemo sciat rel. 668 Privatum, latentem. 674 pertulit illum ad. 680 *fletu* gemituque B. 680 post suor. commate interpungebant; sed recte M. L. iubet coniungi suor. turba, i. e. Caesarianus miles. 686 *totus* Christius c. Sic B. 691 visum est *quod mittere*, ex int. Sic tamen C. 692 post mari signum interrogandi B. tollebat. 692 sqq. Vulgo causa desperata et pessima solet in summa pericula praecipitare; sed eum, qui tantum non orbis terrar. imperium tenet, temerarie permisisse se mari infido! cum indignatione mirabili reticent: quis ferat, vel, nimium est. M. L. 696 *fatum* belli; belli *fatum* (hoc B. e cod.). 698 *Hinc usum*. Nam sic uteris diis faventibus, ut rel. 704 sq. *puroque* (hoc e cod.) — *Straturum* pel. B. 706 *ductaeque* id. e c. Grutvii. 708 consert. *passib*. id. 717 sqq. Die veniente ventus fuit fortior, et putantes venire ad Lissum non potuerunt, sed venerunt ad Nymphaeum. Schol. Lips. ap. Weber. II, p. 385. Cum Caesare B. C. III, 26 locus componi non debet. 720 sq. *undas* expositas Aquilonib. portum fecerat Auster. 725 *remota*. Sic B. 731 *parata*. Sic C.

Venit maesta dies, et quam nimiumque, parumque
Distulimus: iam totus adest in proelia Caesar.
Cedendum est bellis; quorum tibi tuta latebra
Lesbos erit: desiste preces tentare; negavi
Iam mihi: non longos a me patiere recessus:
Praecipites aderunt casus; properante ruina
Summa cadunt. Satis est audisse pericula Magni;
Meque tuus decepit amor, civilia bella
Si spectare potes: nam me, iam Marte parato,
Securos cepisse pudet cum coniuge somnos,
Eque tuo, miserum quatiunt dum classica mundum,
Surrexisse sinu. Vereor civilibus armis
Pompeium nullo tristem committere damno.
Tutior interea populis, et tutior omni
Rege, late; positamque procul fortuna mariti
Non tota te mole premat. Sic numina nostras
Impulerint acies, maneat pars optima Magni;
Sitque mihi, si fata premunt, victorque cruentus,
Quo fugisse velim. Vix tantum infirma dolorem
Cepit, et attonito cesserunt pectore sensus.
Tandem vix maestas potuit proferre querelas:
Nil mihi de fatis thalami, superisque relictum est,
Magne, queri: nostros non rumpit funus amores,
Nec diri fax summa rogi; sed sorte frequenti,
Plebeiaque nimis careo dimissa marito.
Hostis ad adventum rumpamus foedera taedae,
Placemus socerum. Sic est tibi cognita, Magne,
Nostra fides? credisne aliquid mihi tutius esse,
Quam tibi? non olim casu pendemus ab uno?
Fulminibus me, saeve, iubes, tantaeque ruinae
Absentem praestare caput? secura videtur
Sors tibi, quum facias etiam nunc vota, perisse?
Ut nolim servire malis, sed morte parata
Te sequar ad Manes: feriat dum maesta remotas
Fama procul terras, vivam tibi nempe superstes.
Adde, quod assuescis fatis, tantumque dolorem,
Crudelis, me ferre doces; ignosce fatenti:
Posse pati timeo. Quod si sunt vota, deisque
Audior, eventus rerum sciet ultima coniux.
Sollicitam rupes, iam te victore, tenebunt,
Et puppim, quae fata feret tam laeta, timebo;
Nec solvent audita metus mihi prospera belli,
Quum vacuis proiecta locis a Caesare possim
Vel fugiente capi: notescent litora clari
Nominis exsilio, positaque ibi coniuge Magni,
Quis Mitylenaeas poterit nescire latebras?
Hoc precor extremum, si nil tibi victa relinquent
Tutius arma fuga, quum te commiseris undis,
Quolibet infaustam potius deflecte carinam:
Litoribus quaerere meis. Sic fata, relictis
Exsiluit stratis amens, tormentaque nulla
Vult differre mora; non maesti pectora Magni
Sustinet amplexu dulci, nec colla tenere,
Extremusque perit tam longi fructus amoris,
Praecipitantque suos luctus; neuterque recedens
Sustinuit dixisse Vale; vitamque per omnem
Nulla fuit tam maesta dies: nam cetera damna
Durata iam mente malis, firmaque tulerunt.
Labitur infelix, manibusque excepta suorum
Fertur ad aequoreas, ac se prosternit, arenas,
Litoraque ipsa tenet, tandemque illata carinae est.
Non sic infelix patriam, portusque reliquit
Hesperios, saevi premerent quum Caesaris arma.
Fida comes Magni vadit duce sola relicto,
Pompeiumque fugit. Quae nox sibi proxima venit,
Insomnis: viduo tunc primum frigida lecto,
Atque insueta quies uni, nudumque, marito
Non haerente, latus; somno quam saepe gravata
Deceptis vacuum manibus complexa cubile est,
Atque oblita fugae quaesivit nocte maritum!
Nam, quamvis flamma tectas urgente medullas,
Non iuvat in toto corpus iactare cubili;
Servatur pars illa tori; caruisse timebat
Pompeio: sed non superi tam laeta parabant;
Instabat, miserae Magnum quae redderet, hora.

LIBER SEXTUS.

Postquam castra duces, pugnae iam mente propinqui,
Imposuere iugis, admotaque comminus arma,
Parque suum videre dei, capere omnia Caesar
Moenia Graiorum spernit, Martemque secundum
Iam nisi de genero fatis debere recusat.
Funestam mundo votis petit omnibus horam,
In casum quae cuncta ferat; placet alea fati
Alterutrum mersura caput. Ter collibus omnes
Explicuit turmas, et signa minantia pugnam,
Testatus Latiae nunquam se deesse ruinae.
Ut videt ad nullos exciri posse tumultus
In pugnam generum, clauso sed fidere vallo,
Signa movet, tectusque via dumosa per arva
Dyrrhachii praeceps rapiendas tendit ad arces.
Hoc iter aequoreo praecepit limite Magnus,
Quemque vocat collem Taulantius incola Petram,
Incedit castris, Ephyreaque moenia servat,
Defendens tutam vel solis turribus urbem,
Non opus hanc veterum, nec moles structa tuetur,
Humanusque labor, facilis, licet ardua tollat,
Cedere vel bellis, vel cuncta moventibus annis.
Sed munimen habet nullo quassabile ferro,
Naturam sedemque loci: nam clausa profundo
Undique praecipiti, scopulisque vomentibus aequor,
Exiguo debet, quod non est insula, colli.
Terribiles ratibus sustentant moenia cautes,
Ioniumque furens, rabido quum tollitur Austro,
Templa, domosque quatit, spumatque in culmina pontus,
Huc avidam belli rapuit spes improba mentem

752 sq. ut Fortunae hominumque invidiam placem, hoc me infortunio macto, quod te caream. B. 758 *premant*, *prement*. Nostr. C. e codd. B. *sinant*. 759 *firma* B. 761 Tand. *ut vox* vulg. inde ab Aldo. *loquelas* B. e cod. 769 *nonne* olim. Alt. B. et C. e codd. 772 sq. post *perisse* commate, post *malis* colo vel interrogandi signo interpungebant. Sequor Grot. et B. Sed locum sic interpretor: Num tibi secura sors videtur, me (desiderio tui) iam perisse, quum tu etiamnunc facias vota, i. e. antequam ipsa res certamine decreta est? Utut nolim, malis (Caesari) servire, sed potius statim post te mortem oppetam, nonne vivendum est tamen, donec fama mortis tuae Lesbum perveniat? 773 *superare* malis B. 778 pati, superstitem esse tibi. 778 sq. si vota valent, diique nobis propitii sunt, ut feliciter dimices. C. 795 sq. neuterque recedens Sust. dixisse Vale. Haec verba a bonis codd. nonnullis absunt, et spuria iudicant Burm. C. et Weber II, p. 531 sq. 799 Labitur *exanimis* B. 804 *vadis*, et sq. *fugis*. Sic B. 809 cubile *es*, Atque — *quaesisti* B. 813 pars illa, in qua Pompeius iacere debebat. B. *timebas*.

Lib. VI, 1 *propinquis* pauci codd. Sic B. 13 *rectusque viae* B 18 vel *nullis* turrib. C. e. 19 hanc *superum* B. 20 ardua *surgat* (moles) id. Probat Burm. 24 Undique *et illisum scopulis frangentib*. aequor malit B. 29 *Hic* (pro tunc). Sic B. et C.

Caesaris, ut vastis diffusum collibus hostem
Cingeret ignarum, ducto procul aggere valli.
Metatur terras oculis; nec caespite tantum
Contentus fragili subitos attollere muros,
Ingentes cautes, avulsaque saxa metallis,
Graiorumque domus, direptaque moenia transfert.
Exstruitur, quod non aries impellere saevus,
Quod non ulla queat violenti machina belli.
Franguntur montes, planumque per ardua Caesar
Ducit opus: pandit fossas, turritaque summis
Disponit castella iugis, magnoque recessu
Amplexus fines, saltus, nemorosaque tesqua,
Et silvas, vastaque feras indagine claudit.
Non desunt campi, non desunt pabula Magno,
Castraque, Caesareo circumdatus aggere, mutat.
Flumina tot cursus illic exorta fatigant,
Illic mersa, suos; operumque ut summa revisat,
Defessus Caesar mediis intermanet agris.
Nunc vetus Iliacos attollat fabula muros,
Adscribatque deis: fragili circumdata testa
Moenia mirentur refugi Babylonia Parthi.
En quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes,
Assyriis quantum populis telluris Eoae
Sufficit in regnum, subitum, bellique tumultu
Raptum clausit opus: tanti periere labores!
Tot potuere manus adiungere Seston Abydo,
Ingestoque solo Phryxeum elidere pontum;
Aut Pelopis latis Ephyren abrumpere regnis,
Et ratibus longae flexus donare Maleae;
Aut aliquem mundi, quamvis natura negasset,
In melius mutare locum: coit area belli:
Hic alitur sanguis terras fluxurus in omnes,
Hic et Thessalicae clades, Libycaeque tenentur;
Aestuat angusta rabies civilis arena.
Prima quidem surgens operum structura fefellit
Pompeium: veluti mediae qui tutus in arvis
Sicaniae rabidum nescit latrare Pelorum:
Aut vaga quum Tethys, Rutupinaque litora fervent,
Unda Caledonios fallit turbata Britannos.
Ut primum vasto saeptas videt aggere terras,
Ipse quoque a tuta deducens agmina Petra
Diversis spargit tumulis, ut Caesaris arma
Laxet, et effuso claudentem milite tendat.
At tantum saepti vallo sibi vindicat agri,
Parva Mycenaeae quantum sacrata Dianae
Distat ab excelsa nemoralis Aricia Roma;
Quoque modo, Romae praelapsus moenia, Thybris
In mare descendat, si nusquam torqueat amnem.
Classica nulla sonant, iniussaque tela vagantur,
Et fit saepe nefas, iaculum tentante lacerto.
Maior cura ducis miscendis abstrahit armis
Pompeium, exhaustae praebenda ad gramina terrae,
Quae currens obtrivit eques, gradibusque citatis
Ungula frondentem discussit cornea campum.
Belliger attonsis sonipes defessus in arvis,
Advectos dum plena ferant praesaepia culmos,
Ore novas poscens moribundus labitur herbas,
Et tremulo medios abrumpit poplite gyros.
Corpora dum solvit tabes, et digerit artus,
Traxit iners coelum fluidae contagia pestis
Obscuram in nubem: tali spiramine Nesis
Emittit Stygium nebulosis aera saxis,
Antraque letiferi rabiem Typhonis anhelant.
Inde labant populi, coeloque paratior unda
Omne pati virus duravit viscera coeno.
Iam riget atra cutis, distentaque lumina rumpit,
Igneaque in vultus, et sacro fervida morbo
Pestis abit, fessumque caput se ferre recusat.
Iam magis atque magis praeceps agit omnia fatum,
Nec medii dirimunt morbi vitamque, necemque,
Sed languor cum morte venit; turbaque cadentum
Aucta lues, dum mixta iacent incondita vivis
Corpora: nam miseros ultra tentoria cives
Spargere, funus erat; tamen hos minuere labores
A tergo pelagus, pulsusque Aquilonibus aer,
Litoraque, et plenae peregrina messe carinae.
At liber terrae spatiosis collibus hostis
Aere non pigro, nec inertibus angitur undis,
Sed patitur saevam, veluti circumdatus arta
Obsidione, famem: nondum surgentibus altam
In segetem culmis, cernit miserabile vulgus
In pecudum cecidisse cibos, et carpere dumos,
Et morsu spoliare nemus, letumque minantes
Vellere ab ignotis dubias radicibus herbas:
Quae mollire queunt flamma, quae frangere morsu,
Quaeque per abrasas utero demittere fauces,
Plurimaque, humanis ante hoc incognita mensis,
Diripiens miles, saturum tamen obsidet hostem.
Ut primum libuit ruptis evadere claustris
Pompeio, cunctasque sibi permittere terras,
Non obscura petit latebrosae tempora noctis,
Et raptum furto, soceri cessantibus armis,
Dedignatur iter: latis exire ruinis
Quaerit, et impulsu turres confringere valli,
Perque omnes gladios, et qua via caede paranda est.
Opportuna tamen valli pars visa propinqui,
Qua Minuci castella vacant, et confraga densis
Arboribus dumeta tegunt: huc pulvere nullo
Proditus agmen agit, subitusque ad moenia venit.
Tot simul e campis Latiae fulsere volucres,
Tot cecinere tubae; ne quid victoria ferro
Deberet, pavor attonitos confecerat hostes:
Quod solum valuit virtus, iacuere perempti,
Debuerant quo stare, loco: qui vulnera ferrent
Iam deerant, et nimbus, agens tot tela, peribat.
Tum piceos volvunt immissae lampades ignes,
Tum quassae nutant turres, lapsumque minantur:
Roboris impacti crebros gemit agger ad ictus.
Iam Pompeianae celsi super ardua valli
Exierant aquilae, iam mundi iura patebant.

32 *Metitur.* Alt. C. e codd. 45 *illinc* exorta B. e cod. 46 mersa, in al. flumina, vel in mare. 47 intermanet, pernoctat. 54 *claudit — quanti* B. e codd. Raptum opus est raptim perfectum. 55 *aut iungere.* Sic B. 58 Isthmo perfosso non amplius navib. circa Maleam promontor. navigand. 67 Rutupiae, Britanniae portus. 69 saeptas vasto B. e duob. codd. 72 claudentem, se, Pompeium; tendat, extendat. 76 Quoque modo *terrae.* 77 *descendit.* Alt. B. et sic opt. codd. ap. C. *nusquam si* B. 79 Et priusquam ventum ad murum tentando si possent iaculari ultra murum saepe interficiebant civem ex alt. parte. Schol. ap. Web. II, p. 582. Pauci codd. *tentare.* Sic Illycin. et proband. videtur. 80 *duces*, ut deinde post armis colon ponend. sit. Sic C. 81 ad *pabula.* Exh. terrae sunt nom. appositio curae versu superiori. 84 *diffusus.* Sic C. 85 *quum* plena codd. Em. Grot. qui tamen male suam emendation. ipse retraxit. 99 *Nessus*; e cui. sepulchro ap. Calydon. odorem tetrum exhalari tradebant vett. Nesis est insula in sinu Puteolano. 95 *arta* cutis C. c. 97 se, caput ipsum. 100 Simulac languere incipiebant, moriebantur. C. 102 sq. Civib. occisis hoc pro sepultura erat, ut eos extra tentoria eiicerent. Schol. 105 *meroe* B. 122 Et [illegible] spol. Sic B. 114 *queant* cod. unde B. *queat.* 115 dem. *cautes.* Abras. fauces, rigidas, macie contritas. Oud. 12[illegible] *[illegible]xis* ex. Sic C. 123 B. transponit, ut post 134 sequatur, emendatque et *impulsi.* Vulg. *vallo.* 126 *Quam[illegible]* Mis. cod. *vorant.* Un. cod. *patent*, ex intp. 129 simul ac B. Volucres, aquilae signor. 134 *nimbusque* (telor.), *ferens tot.* 135 sq. *Tunc. Deinde lampadis.* Alt. B. et C. addiceatib. nonnull. codd. 139 remittit C. ad 118.

Quem non mille simul turmis, nec Caesare toto
Auferret Fortuna locum, victoribus unus
Eripuit, vetuitque capi, seque arma tenente,
Ac nondum strato, Magnum vicisse negavit.
Scaeva viro nomen; castrorum in plebe merebat
Ante feras Rhodani gentes: ibi sanguine multo
Promotus Latiam longo gerit ordine vitem:
Pronus ad omne nefas, et qui nesciret, in armis
Quam magnum virtus crimen civilibus esset.
Hic ubi quaerentes socios, iam Marte relicto,
Tuta fugae cernit: Quo vos pavor, inquit, adegit
Impius, et cunctis ignotus Caesaris armis?
Terga datis morti? cumulo vos deesse virorum
Non pudet, et bustis, interque cadavera quaeri?
Non ira saltem, iuvenes, pietate remota,
Stabitis? e cunctis, per quos erumperet hostis,
Nos sumus electi: non parvo sanguine Magni
Ista dies ierit. Peterem felicior umbras
Caesaris in vultu: testem hunc Fortuna negavit,
Pompeio laudante cadam. Confringite tela
Pectoris incursu, iuguloque retundite ferrum.
Iam longinqua petit pulvis, sonitusque ruinae,
Securasque fragor concussit Caesaris aures.
Vincimus, o socii; veniet, qui vindicet arces:
Dum morimur! movit tantum vox illa furorem,
Quantum non primo succendunt classica cantu;
Mirantesque virum, atque avidi spectare sequuntur
Scituri iuvenes, numero deprensa, locoque,
An plus quam mortem virtus daret. Ille ruenti
Aggere consistit, primumque cadavera plenis
Turribus evolvit, subeuntesque obruit hostes
Corporibus, totaeque viro dant tela ruinae,
Roboraque, et moles hosti seque ipse minatur.
Nunc sude, nunc duro contraria pectora conto
Detrudit muris, et valli summa tenentes
Amputat ense manus: caput obterit, ossaque saxo,
Ac male defensum fragili compage cerebrum
Dissipat: alterius flamma, crinesque, genasque
Succendit; strident oculis ardentibus ignes.
Ut primum, cumulo crescente, cadavera murum
Admovere solo, non segnior extulit illum
Saltus, et in medias iecit super arma catervas,
Quam per summa rapit celerem venabula pardum.
Tunc densos inter cuneos compressus, et omni
Vallatus bello vincit, quem respicit, hostem.
Iamque hebes, et crasso non asper sanguine mucro
Perdidit ensis opus, frangit sine vulnere membra.
Illum tota premit moles, illum omnia tela;
Nulla fuit non certa manus, non lancea felix,
Parque novum Fortuna videt concurrere, bellum,
Atque virum: fortis crebris sonat ictibus umbo,
Et galeae fragmenta cavae compressa perurunt
Tempora, nec quidquam nudis vitalibus obstat
Iam, praeter stantes in summis ossibus hastas.
Quid nunc, vesani, iaculis, levibusque sagittis
Perditis haesuros nunquam vitalibus ictus?
Hunc aut tortilibus vibrata phalarica nervis
Obruat, aut vasti muralia pondera saxi:
Hunc aries ferro, ballistaque limine portae
Promoveat: stat non fragilis pro Caesare murus,
Pompeiumque tenet. Iam pectora non tegit armis,
Ac veritus credi clypeo, laevaque vacasse,
Aut culpa vixisse sua, tot vulnera belli
Solus obit, densamque ferens in pectore silvam,
Iam gradibus fessis, in quem cadat, eligit hostem.
Sic Libycus densis elephas oppressus ab armis
Omne repercussum squalenti missile tergo
Frangit, et haerentes, mota cute, discutit hastas.
Viscera tuta latent penitus, citraque cruorem
Confixae stant tela ferae: tot facta sagittis,
Tot iaculis, unam non explent vulnera mortem.
Dictaea procul ecce manu Gortynis arundo
Tenditur in Scaevam, quae, voto certior omni,
In caput, atque oculi laevum descendit in orbem.
Ille moras ferri, nervorum et vincula rumpit,
Affixam vellens oculo pendente sagittam
Intrepidus, telumque suo cum lumine calcat.
Pannonis haud aliter, post ictum saevior, ursa,
Quum iaculum parva Libys amentavit habena,
Se rotat in vulnus, telumque irata receptum
Impetit, et secum fugientem circuit hastam.
Perdiderat vultum rabies; stetit imbre cruento
Informis facies: laetus fragor aethera pulsat
Victorum; maiora viris e sanguine parvo
Gaudia non faceret conspectum in Caesare vulnus.
Ille tegens alta suppressum mente dolorem,
Mitis, et a vultu penitus virtute remota,
Parcite, ait, cives; procul hinc avertite ferrum:
Collatura meae nil sunt iam vulnera morti;
Non eget ingestis, sed vulsis pectore telis.
Tollite, et in Magni viventem ponite castris:
Hoc vestro praestate duci: sit Scaeva relicti
Caesaris exemplum potius, quam mortis honestae.
Credidit infelix simulatis vocibus Aulus,
Nec vidit recto gladium mucrone prementem;
Membraque captivi pariter laturus, et arma,
Fulmineum mediis excepit faucibus ensem.
Incaluit virtus, atque una caede refectus,
Solvat, ait, poenas, Scaevam quicumque subactum
Speravit: pacem gladio si quaerit ab isto
Magnus, adorato submittat Caesare signa.
An similem vestri, segnemque ad fata putatis?
Pompeii vobis minor est, causaeque senatus,
Quam mihi mortis amor. Simul haec effatur, et altus
Caesareas pulvis testatur adesse cohortes.
Dedecus hic belli Magno, crimenque remisit,
Ne solum totae fugerent te, Scaeva, catervae,
Subducto qui Marte ruis; nam sanguine fuso
Vires pugna dabat: labentem turba suorum
Excipit, atque humeris defectum imponere gaudet;
Ac velut inclusum perfosso in pectore numen,
Et vivam magnae speciem virtutis adorant;
Teloque confixis certant evellere membris,
Exornantque deos, ac nudum pectore Martem
Armis, Scaeva, tuis. Felix hoc nomine famae,
Si tibi durus Hiber, aut si tibi terga dedisset

140 sqq. Innuit Lucan. Scaevam solum eripuisse Victorib. locum, quem Fort. Caesari favens iis non abstulisset (iam enim tenebant eum) licet mille turmae et ipse Caesar c. totis virib. illum eripere Pompeianis tentasset, si abfuisset tam fortis vir Scaeva, qui solus erat omnia. Oud. 145 Ante fer. Rh. gent. ante bell. Gallic. Schol. 146 *primo* gerit B. Sed octavi pili centurio erat; Caes. B. C. III, 53. 150 *abegit*. Alt. B. et C. e codd. 154 ira, quod vos inter ceteros habent viles, quum vos elegerunt, per quos exirent. Schol. Weber. II, p. 418. 163 *Vicimus* B. 165 *cornu*, probante C. 167 *depressa* B. 169 plus quam mort. eod. sensu, quo versu operis primo bella plus quam civilia. Gravius quod bellum et crudelius, quam civile; fortius quid ut generosius, quam mort. ipsam capere, ut rei modus rem ipsam superet B. 172 moles *vastas* B. e. 178 *strident*. 183 *compressus* B. e cod. 184 quem resp. i. e. quocumque se vertit, occidit inimicum. Schol. 189 sq. Et Fort. videt concurrere par novum, videl. bellum et virum. 190 virum *fortem* B. 202 tot *munia* id. Post 204 vulg. habent hunc versum: *Par pelagi monstris Libycae sic bellua terrae*, et 205 *Gaetulus* densis. Certe illa Par pel. monstr. non ad Scaevam trahenda, sed de elephante capienda erant. 210 explent, perficiunt. 218 *Cui* iaculum B. e e. Casp. Barthii. 223 *de* sang. 224 *tre-mentem; tenentem:* hoc vulg. sed est ex intp. 241 *putastis*. 243 *effatus*. 253 pectora B. et C. [illegible] uno cod. 254 hoc *munere* cod. probante B.

Cantaber exiguis, aut longis Teutonus armis!
Non tu bellorum spoliis ornare Tonantis
Templa potes, non tu laetis ululare triumphis.
Infelix, quanta dominum virtute parasti!
Nec magis hac Magnus castrorum parte repulsus
Intra claustra piger, dilato Marte, quievit,
Quam mare lassatur, quum se tollentibus Euris
Frangentem fluctus scopulum ferit, aut latus alti
Montis adest, seramque sibi parat unda ruinam.
Hinc vicina petens placido castella profundo
Incursu gemini Martis rapit, armaque late
Spargit, et effuso laxat tentoria campo,
Mutandaeque iuvat permissa licentia terrae.
Sic pleno Padus ore tumens super aggere tutas
Excurrit ripas, et totos concutit agros,
Succubuit si qua tellus, cumulumque furentem
Undarum non passa, ruit; tam flumine toto
Transit, et ignotos aperit sibi gurgite campos.
Illos terra fugit dominos, his rura colonis
Accedunt, donante Pado. Vix proelia Caesar
Senserat, elatus specula quae prodidit ignis:
Invenit impulsos, presso iam pulvere, muros,
Frigidaque ut veteris deprendit signa ruinae;
Accendit pax ipsa loci, movitque furorem
Pompeiana quies, et victo Caesare somnus:
Ire vel in clades properat, dum gaudia turbet.
Torquato ruit inde minax, qui Caesaris arma
Segnius haud vidit, quam malo nauta tremente
Omnia Circaeae subducit vela procellae,
Agminaque interius muro breviore recepit,
Densius ut parva disponeret arma corona.
Transierat primi Caesar munimina valli,
Quum super e totis immisit collibus agmen,
Effuditque acies obsaeptum Magnus in hostem.
Non sic Aetnaeis habitans in vallibus horret
Enceladum, spirante Noto, quum tota cavernas
Egerit, et torrens in campos defluit Aetna,
Caesaris ut miles glomerato pulvere victus
Ante aciem, caeci trepidus sub nube timoris
Hostibus occurrit fugiens, inque ipsa pavendo
Fata ruit. Totus mitti civilibus armis
Usque vel in pacem potuit cruor: ipse furentes
Dux tenuit gladios. Felix, ac libera regum,
Roma, fores, iurisque tui, vicisset in illo
Si tibi Sulla loco: dolet heu, semperque dolebit,
Quod scelerum, Caesar, prodest tibi summa tuorum,
Cum genero pugnasse pio. Proh tristia fata,
Non Uticae Libye clades, Hispania Mundae
Flesset, et infando pollutus sanguine Nilus
Nobilius Phario gestasset rege cadaver,
Nec Iuba Marmaricas nudus pressisset arenas,
Poenorumque umbras placasset sanguine fuso
Scipio, nec sancto caruisset vita Catone.
Ultimus esse dies potuit tibi, Roma, malorum,
Exire e mediis potuit Pharsalia fatis.
Deserit adverso possessam numine sedem
Caesar, et Emathias lacero petit agmine terras.
Arma secuturum soceri, quacumque fugasset,
Tentavere sui comites devertere Magnum,
Hortati, patrias sedes, atque hoste carentem
Ausoniam peteret. Nunquam me Caesaris, inquit,
Exemplo reddam patriae, nunquamque videbit
Me, nisi dimisso redeuntem milite, Roma.
Hesperiam potui, motu surgente, tenere,
Si vellem patriis aciem committere templis,
Ac medio pugnare foro: dum bella relegem,
Extremum Scythici transcendam frigoris orbem,
Ardentesque plagas; victor tibi, Roma, quietem
Eripiam, qui, ne premerent te proelia, fugi?
Ah potius, bello ne quid patiaris in isto,
Te Caesar putet esse suam. Sic fatus, in ortus
Phoebeos convertit iter, terraeque secutus
Devia, qua vastos aperit Candavia saltus,
Contigit Emathiam, bello quam fata parabant.
Thessaliam, qua parte diem brumalibus horis
Attollit Titan, rupes Ossaea coercet:
Quum per summa poli Phoebum trahit ultior aestas,
Pelion opponit radiis nascentibus umbras.
At medios ignes coeli, rabidique Leonis
Solstitiale caput nemorosus submovet Othrys.
Excipit adversos Zephyros, et Iapyga Pindus,
Et maturato praecidit vespere lucem.
Nec metuens imi Borean habitator Olympi
Lucentem totis ignorat noctibus Arcton.
Hos inter montes, media qui valle premuntur,
Perpetuis quondam latuere paludibus agri,
Flumina dum campi retinent, nec pervia Tempe
Dant aditus pelagi, stagnumque implentibus undis
Crescere cursus erat. Postquam discessit Olympo
Herculea gravis Ossa manu, subitaeque ruinam
Sensit aquae Nereus, melius mansura sub undis,
Emathis, aequorei regnum Pharsalos Achillis,
Eminet, et, prima Rhoeteia litora pinu
Quae tetigit, Phylace, Pteleosque, et Dorion ira
Flebile Pieridum; Trachin, pretioque nefandae
Lampados Herculeis fortis Meliboea pharetris,
Atque olim Larissa potens: ubi nobile quondam
Nunc super Argos arant; veteres ubi fabula Thebas
Monstrat Echionias; ubi quondam Pentheos exul
Colla, caputque ferens supremo tradidit igni,
Questa quod hoc solum nato rapuisset Agave.
Ergo abrupta palus multos discessit in amnes,
Purus in occasus, parvi sed gurgitis, Aeas
Ionio fluit inde mari; nec fortior undis
Labitur avectae pater Isidis, et tuus, Oeneu,
Paene gener crassis oblimat Echinadas undis;
Et Meleagream maculatus sanguine Nessi
Evenos Calydona secat, ferit amne citato
Maliacas Spercheos aquas, et flumine puro
Irrigat Amphrisos famulantis pascua Phoebi;
Quique nec humentes nebulas, nec rore madentem
Aera, nec tenues ventos suspirat Anauros,
Et quisquis pelago per se non cognitus amnis
Peneo donavit aquas: it gurgite rapto
Apidanos, nunquamque celer, nisi mixtus, Enipeus
Accipit Asopos cursus, Phoenixque, Melasque.

260 *muror*. parte B. e cod. 264 adest, ab adedere. B. tamen mendum hic putat latere. 269 sq. *intra aggere tutas Decurrit* B. 280 *invito et* Caes. B. 286 *emisit*. 290 *Enceladi* un. cod. Sic B. 291 *Enceladum* spirante, *Notum*, quum tota *ruinas* B. 296 sq. potuerunt tot occidi, ut nullus remaneret, qui resisteret, et iam pax inter civilia bella poneretur. Schol. 299 sq. Sulla non, ut Pompeius pepercisset civib. sed victoriam acerbissime et cum strage diversae partis plena exercuisset. C. 300 *laborum*. Sic B. 310 A fatis Rom. abesset, neque inter illa inveniretur proelium Pharsalic. Oud. 311 *averso*. Alt. B. et C. e codd. 322 frigoris *axem* Eutyches grammaticus. Sic B. 323 *contendit* B. e cod. 334 *rapidique*. Sic C. 336 *aversos*. Sic B. 338 sq. Nec habitator imi Olympi, metuens Borean, i. e. oppositus Boreae, ignorat Arcton lucentem totis noctib. i. e. non plane sic prospectum eius impedit Olympus, quo minus Arcton lucentem possit totis noctib. videre. 340 media *que* B. 343 *pelago*. Alt. est ad pelagus. Sic B. et C. 346 melius: ita enim sanguine Romano non fuisset polluta. C. 349 *Dotion* C. e c. Is. Vossil. Il. II, 584 sq. 351 *sagittis*. Sic B. 352—356 B. spurios indicav. Vid. Weber II, p. 584 sq. 357 *discedit*. Sic B. 360 sq. Achelous. 364 *Sperchios*. Sic vulg. Sequor Cortium. 369 mire Illyc. it. *gurgitis expers*. 371 Accipit cursus, currit.

Solus, in alterius nomen quum venerit undae,
Defendit Titaresus aquas, lapsusque superne,
Gurgite Penei pro siccis utitur arvis.
Hunc fama est Stygiis manare paludibus amnem,
Et capitis memorem, fluvii contagia vilis
Nolle pati, superumque sibi servare timorem.
Ut primum emissis patuerunt amnibus arva,
Pinguis Bebrycio discessit vomere sulcus,
Mox Lelegum dextra pressum descendit aratrum.
Aeolidae, Dolopesque solum rupere coloni,
Et Magnetes equis: Minyae gens cognita remis.
Illic semiferos Ixionidas Centauros
Feta Pelethroniis nubes effudit in antris.
Aspera te Pholoes frangentem, Monyche, saxa,
Teque sub Oetaeo torquentem vertice vulsas,
Rhoete ferox, quas vix Boreas everteret ornos:
Hospes et Alcidae magni, Phole; teque per amnem
Improbe Lernaeas vector passure sagittas;
Teque senex Chiron, gelido qui sidere fulgens
Impetis Haemonio maiorem Scorpion arcu.
Hac tellure feri micuerunt semina Martis.
Primus ab aequorea percussis cuspide saxis
Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen,
Exsiluit; primus chalybem, frenosque momordit,
Spumavitque novis Lapithae domitoris habenis.
Prima fretum scindens Pagasaeo litore pinus,
Terrenum ignotas hominem proiecit in undas.
Primus Thessalicae rector telluris Ionos
In formam calidae percussit pondera massae,
Fudit et argentum flammis, aurumque moneta
Fregit, et immensis coxit fornacibus aera.
Illic, quod populos scelerata impegit in arma,
Divitias numerare datum est. Hinc maxima serpens
Descendit Python, Cirrhaeaque fluxit in antra,
Unde et Thessalicae veniunt ad Pythia laurus.
Impius hinc prolem superis immisit Aloeus
Inseruit celsis prope se quum Pelion astris,
Sideribusque vias incurrens abstulit Ossa.
Hac ubi damnata fatis tellure locarunt
Castra duces, cunctos belli praesaga futuri
Mens agitat, summique gravem discriminis horam
Adventare palam est, propius iam fata moveri.
Degeneres trepidant animi, peioraque versant;
Ad dubios pauci, praesumpto robore, casus
Spemque, metumque ferunt: turbae sed mixtus inerti
Sextus erat, Magno proles indigna parente,
Qui mox Scyllaeis exsul grassatus in undis,
Polluit aequoreos, Siculus pirata, triumphos;
Qui stimulante metu fati praenoscere cursus
Impatiensque morae, venturisque omnibus aeger,
Non tripodas Deli, non Pythia consulit antra;
Nec quaesisse libet primis quid frugibus altrix
Aere Iovis Dodona sonet, quis noscere fibra
Fata queat, quis prodat aves, quis fulgura coeli
Servet, et Assyria scrutetur sidera cura,
Aut si quid tacitum, sed fas, erat: ille supernis
Detestanda deis saevorum arcana magorum
Noverat, et tristes sacris feralibus aras,
Umbrarum, Ditisque fidem; miseroque liquebat
Scire parum superos. Vanum, saevumque furorem
Adiuvat ipse locus, viciuaque moenia castris
Haemonidum, ficti quas nulla licentia monstri
Transierat, quarum, quidquid non creditur, ars est.
Thessala quin etiam tellus herbasque nocentes
Rupibus ingenuit, sensuraque saxa canentes
Arcanum ferale magos: ibi plurima surgunt
Vim factura deis, et terris hospita Colchis
Legit in Haemoniis, quas non advexerat, herbas.
Impia tot populis, tot surdas gentibus aures
Coelicolum dirae convertunt carmina gentis.
Una per aetherios exit vox illa recessus,
Verbaque ad invitum perfert cogentia numen,
Quod non cura poli, coelique volubilis unquam
Avocat: infandum tetigit quum sidera murmur,
Tunc Babylon Persea licet, secretaque Memphis
Omne vetustorum solvat penetrale magorum,
Abducit superos alienis Thessalis aris.
Carmine Thessalidum dura in praecordia fluxit
Non fatis adductus amor, flammisque severi
Illicitis arsere senes; nec noxia tantum
Pocula proficiunt, aut quum turgentia suco
Frontis amaturae subducunt pignora fetae:
Mens, hausti nulla sanie polluta veneni,
Excantata perit. Quos non concordia mixti
Alligat ulla tori, blandaeque potentia formae,
Traxerunt torti magica vertigine fili.
Cessavere vices rerum, dilataque longa
Haesit nocte dies; legi non paruit aether:
Torpuit et praeceps, audito carmine, mundus,
Axibus et rapidis impulsos Iupiter urgens
Miratur non ire polos: nunc omnia complent
Imbribus, et calido praeducunt nubila Phoebo,
Et tonat ignaro coelum Iove: vocibus isdem
Humentes late nebulas, nimbosque solutis
Excussere comis: ventis cessantibus, aequor
Intumuit; rursus vetitum sentire procellas
Conticuit, turbante Noto; puppimque ferentes
In ventum tumuere sinus: de rupe pependit
Abscissa fixus torrens, amnisque cucurrit
Non qua pronus erat: Nilum non extulit aestas,
Maeander direxit aquas, Rhodanumque morantem
Praecipitavit Arar; submisso vertice montes
Explicuere iugum, nubes suspexit Olympus;
Solibus et nullis Scythicae, quum bruma rigeret,
Dimaduere nives: impulsam sidere Tethyn
Repulit Haemonium, defenso litore, carmen.
Terra quoque immoti concussit ponderis axem,

379 *Bebrycio* vulg. Alt. C. e codd. 385 frangentem non est vomere praescindentem, sed confringentem, quo verbo Lucan. utitur, ut ingentes Monychi vires describat. Weber II, p. 481. 386 *Vosque — torquentes* B. 387 *inverteret.* Alt. C. e codd. 391 maior. nam e brachiis Scorpionis Libra sidus fact. est. 396 novis, quam maxime inventis. 399 *Itonus* vulg. e c. Micylli. 403 *Illinc* B. et sic cod. 406 Tempe vallem fuisse, unde laurus coronar. Pythicar. arcessebatur, docet Spanh. ad Call. h. in Del. 94. 408 Impii illi fratres Pelion Olympo imponere conati sunt, et tunc Pelion prope se astris inseruit. C. 409 *incumbens* (Pelio). Retinuit C. 413 sq. palam est: prop. iam fata moveri Degeneres rel. vulg. interp. Sequor C. moveri, palam est. 424 *Ore* Iovis. 429 *Moverat* Grot. e codd. pauc. Sed recte observat Oud. ita *Movit* dicend. fuisse. 431 *saevumque* egregie e. C. 433 nihil tam licenter fingitur, quod non illae superent. Grot. 444 unquam cod. ap. B. Epicurum sequitur, cuius nota sententia erat, deos nec coeli cursum, nec alia mundana curare, sed in intermundiis (hi fortasse nostro isti recessus) quiete agere. C. 445 *Advocat* id. e codd. Sed avocat, ab otio. 446 Babylon *praesaga* B. Persea, ubi Perseus est educatus. Schol. 447 sq. Hoc dicit, sive eod. tempore et in al. regionib. magi deos traducant, vincit tamen Thess. mulier carmine suo, ut intermissis reliquis hanc dii sequantur. Id. Solvat, aperiat. 448 *alienas — aras* B. 453 frontis pignora in amatura feta (equa) hippomanes. 455 per cantum, non per potionem pervertitur. 457 vertig. *rhombi.* 466 Excuss. *umbris* B. Solutis comis ad ritum magic. pertinet, qui soluta coma nubila vocabant, abigebantque, aliaq. sua peragebant. C. 469 In ventum, contra vent. 472 *Maeandros* B. 474 quum deberet despicere, suspexit Olympus, ut campi ita [illegible] fierent. Schol. 475 *Scythiae.* Sic C. adiective capiens. 477 *Haemonidum.* Alt. B. et sic C. e codd.

Et medium vergens titubavit nisus in orbem:
Tantae molis onus percussum voce recessit,
Prospectumque dedit circum labentis Olympi.
Omne potens animal leti, genitumque nocere,
Et pavet Haemonias, et mortibus instruit artes.
Has avidae tigres, et nobilis ira leonum
Ore fovent blando; gelidos his explicat orbes
Inque pruinoso coluber distenditur arvo:
Viperei coeunt, abrupto corpore, nodi,
Humanoque cadit serpens afflata veneno.
Quis labor hic superis cantus, herbasque sequendi,
Spernendique timor? cuius commercia pacti
Obstrictos habuere deos? Parere necesse est,
An iuvat? Ignota tantum pietate merentur,
An tacitis valuere minis? Hoc iuris in omnes
Est illis superos, an habent haec carmina certum
Imperiosa deum, qui mundum cogere, quidquid
Cogitur ipse, potest? Illic et sidera primum
Praecipiti deducta polo, Phoebeque serena
Non aliter diris verborum obsessa venenis
Palluit, et nigris, terrenisque ignibus arsit,
Quam si fraterna prohiberet imagine tellus,
Insereretque suas flammis coelestibus umbras;
Et patitur tantos cantu deprensa labores,
Donec suppositas propior despumet in herbas.
Hos scelerum ritus, haec dirae carmina gentis
Effera damnarat nimiae pietatis Erichtho,
Inque novos ritus pollutam duxerat artem.
Illi namque nefas urbis submittere tecto,
Aut laribus ferale caput; desertaque busta
Incolit, et tumulos expulsis obtinet umbris,
Grata deis Erebi. Coetus audire silentum,
Nosse domos Stygias, arcanaque Ditis operti
Non superi, non vita vetat: tenet ora profanae
Foeda situ macies, coeloque ignota sereno
Terribilis Stygio facies pallore gravatur,
Impexis onerata comis. Si nimbus, et atrae
Sidera subducunt nubes, tunc Thessala nudis
Egreditur bustis, nocturnaque flamina captat.
Semina fecundae segetis calcata perussit,
Et non letiferas spirando perdidit auras.
Nec superos orat, nec cantu supplice numen
Auxiliare vocat, nec fibras illa litantes
Novit: funereas aris imponere flammas
Gaudet, et accenso rapuit quae tura sepulchro.
Omne nefas superi prima iam voce precantis
Concedunt, carmenque timent audire secundum.
Viventes animas, et adhuc sua membra regentes,
Infodit busto: fatis debentibus annos
Mors invita subit, perversa funera pompa
Retulit a tumulis, fugere cadavera letum.
Fumantes iuvenum cineres, ardentiaque ossa
E mediis rapit ipsa rogis, ipsamque, parentes
Quam tenuere, facem; nigroque volantia fumos
Feralis fragmenta tori, vestesque fluentes
Colligit in cineres, et olentes membra favillas.
Ast ubi servantur saxis, quibus intimus humor
Ducitur, et tracta durescunt tabe medullae
Corpora, tunc omnes avide desaevit in artus,
Immergitque manus oculis, gaudetque gelatos
Effodisse orbes, et siccae pallida rodit
Excrementa manus. Laqueum, nodosque nocentes
Ore suo rupit, pendentia corpora carpsit,
Abrasitque cruces, percussaque viscera nimbis
Vulsit, et incoctas admisso sole medullas.
Insertum manibus chalybem, nigramque per artus
Stillantis tabi saniem, virusque coactum
Sustulit, et, nervo morsus retinente, pependit;
Et quodcumque iacet nuda tellure cadaver,
Ante feras, volucresque sedet; nec carpere membra
Vult ferro, manibusque suis, morsusque luporum
Exspectat, siccis raptura e faucibus artus.
Nec cessant a caede manus, si sanguine vivo
Est opus, erumpat iugulo qui primus apertis;
Nec refugit caedes, fusum si sacra cruorem,
Extaque funereae poscunt trepidantia mensae.
Vulnere sic ventris, non qua natura vocabat,
Extrahitur partus, calidis ponendus in aris:
Et quoties saevis opus est, ac fortibus umbris,
Ipsa facit manes; hominum mors omnis in usu est.
Illa genae florem primaevo corpore vulsit,
Illa comam laeva morienti abscidit ephebo.
Saepe etiam caris cognato in funere dira
Thessalis incubuit membris, atque oscula figens
Truncavitque caput, compressaque dentibus ora
Laxavit, siccoque haerentem gutture linguam
Praemordens, gelidis infudit murmura labris,
Arcanumque nefas Stygias mandavit ad umbras.
Hanc ut fama loci Pompeio prodidit, alta
Nocte poli, Titan medium quo tempore ducit
Sub nostra tellure diem, deserta per arva
Carpit iter: fidi scelerum, suetique ministri
Effractos circum tumulos, ac busta vagati,
Conspexere procul praerupta in caute sedentem,
Qua iuga devexus Pharsalica porrigit Haemus.
Illa magis, magicisque deis incognita verba
Tentabat, carmenque novos fingebat in usus.
Namque timens, ne Mars alium vagus iret in orbem,
Emathis et tellus tam multa caede careret,
Pollutos cantu dirisque venefica succis

479 *nisu* titubav. vulg. e c. Sulpicii; nisus titub. ut accus. plur. intelligeretur I. F. Gronov. et sic tres codd. ap. C. Locum, si sanus est, sic interpretor: Terra ipsa (quae ex veterum opinione medium mundani orbis locum fixa tenebat) de medio cessit, et eius nisus (aequilibrium) vergens medium in orbem (globum mundanum) titubavit: onus tantum terrae voce impulsum loco suo cedere sustinuit, et mundi circumvolventis se liberum aperuit prospectum. 481 *Perspectumque.* 483 mortib. hic est modis et mediis mortem inferendi C. artes, magar. Thessalicar. 485 *fovet.* Sic B. 486 In pruinoso, etiam si pruinosum sit. 489 nonnulli codd. *pavor*; B. *Unde* amor hic rel. sequendi, *Spernendive.* 496 *Illis* vulg. e c. Sulpicii. 502 *depressa.* Alt. C. e codd. 504 *crimina* B. e cod. 505 damnarat nim. pietatis coniunge; damnar. illos ritus tanq. nimis pios. 506 novos *actus* vel *usus* B. 509 *feriale* caput id. 512 non vita: vivi non cognoscimus domos Stygias, nedum arcana Ditis operti: vivi etiam non audimus coetus silentum. C. 514 *tetro facies squalore*, et 515 *umbrata* comis B. 517 Egreditur *pedibus* id. 517 *fulgura* (sic vulg.), *fulmina.* Alt. C. e duob. codd. Ventis et aurae nocturnae in magicis incantationib. suae partes sunt. 519 *reddidit* (videl. letiferas) B. 522 funereas flammas, ex rogis raptas faces et ligna. C. 526 Viventes an. quae adhuc veluti in corpore morabantur, licet corpus specie mortuum videretur. C. 527 quum fata adhuc annos deberent. Weber II, p. 638. 529 cadavera *lectum.* Sic Oud. Burm. et C. In uno cod. est *bustum*, glossa non lecti, sed leti. Est ἀζύμορον. Illa cadavera eripit honorib. extremis et paci sepulchrali, sine quibus vere mortuus aliquis e superstitione veterum non erat, sed ab Acheronte arcebatur. 533 Feralis torus, feretrum. 535 saxis, area lapidea. Ad seq. cf. VIII, 688 sqq. 538 *Immersitque.* Retinuit C. 540 nocentes, quia collum alicui eliserant. B. In praefert tamen *recentes* e cod. C. nocentes nodos dictos puta . quib. noxii ligati sint, ut patibulum improbum ap. Sallust. 544 chalybem, clavos. 546 ipsa Erichtho pependit, d n nervum morsu non potest amputare. Schol. 547 quaecumque Grot. *nudum* margo cod. et sic Grot. 548 *videt* B. e cod. 550 siccis, famelicis. Faucib. *offas* B. 551 sq. antiqua manu in cod. apud Cort. spurios esse adnotaverat, et 552 sq. in al. cod. omissi erant. Etiam B. manum alien. in alterutro dist. agnoscit. Vide tamen Weber II, p. 432 sq. 553 *virum* si codd. plur. 555 Vulnere *et* codd. Em. Gryphius. *B. sed; et sic cod.* 559 primaevo e corp. Sic B. 563 *fingens.* 565 Truncavitque B. 574 magis a magus.

Conspersos vetuit transmittere bella Philippos,
Tot mortes habitura suas, usuraque mundi
Sanguine: caesorum truncare cadavera regum
Sperat, et Hesperiae cineres avertere gentis,
Ossaque nobilium, tantosque acquirere Manes.
Hic ardor, solusque labor, quid corpore Magni
Proiecto rapiat, quos Caesaris involet artus.
Quam prior affatur Pompeii ignava propago:
O decus Haemonidum, populis quae pandere fata,
Quaeque suo ventura potes devertere cursu,
Te precor, ut certum liceat mihi noscere finem,
Quem belli fortuna parat: non ultima turbae
Pars ego Romanae, Magni clarissima proles,
Vel dominus rerum, vel tanti funeris heres.
Mens dubiis percussa pavet, rursusque parata est
Certos ferre metus: hoc casibus eripe iuris;
Ne subiti, caecique ruant. Vel numina torque,
Vel tu parce deis, et Manibus exprime verum.
Elysias resera sedes, ipsamque vocatam,
Quos petat e nobis, mortem tibi coge fateri.
Non humilis labor est; dignum quod quaerere cures
Vel tibi, quo tanti praeponderet alea fati.
Impia laetatur vulgatae nomine famae
Thessalis, et contra: Si fata minora moveres,
Pronum erat, o iuvenis, quos velles, inquit, in actus
Invitos praebere deos; conceditur arti,
Unam quum radiis presserunt sidera mortem,
Inseruisse moras, et, quamvis fecerit omnis
Stella senem, medios herbis abrumpimus annos.
At simul a prima descendit origine mundi
Causarum series, atque omnia fata laborant,
Si quidquam mutare velis, unoque sub ictu
Stat genus humanum, tunc (Thessala turba fatemur)
Plus Fortuna potest. Sed si praenoscere casus
Contentus, facilesque aditus, multique patebunt
Ad verum: tellus nobis, aetherque, chaosque,
Aequoraque, et campi, Rhodopeaque saxa loquentur.
Sed pronum, quum tanta novae sit copia mortis,
Emathiis unum campis attollere corpus,
Ut modo defuncti, tepidique cadaveris ora
Plena voce sonent, nec, membris sole perustis,
Auribus incertum feralis strideat umbra.
Dixerat, et noctis geminatis arte tenebris,
Maestum tecta caput squalenti nube, pererrat
Corpora caesorum tumulis proiecta negatis.
Continuo fugere lupi, fugere revulsis
Unguibus impastae volucres, dum Thessala vatem
Eligit, et gelidas late scrutata medullas
Pulmonis rigidi stantes sine vulnere fibras
Invenit, et vocem defuncto in corpore quaerit.
Fata peremptorum pendent iam multa virorum,
Quem superis revocasse velit: si tollere totas
Tentasset campis acies, et reddere bello,
Cessissent leges Erebi, monstroque potenti
Extractus Stygio populos pugnasset Averno.
Electum tandem traiecto gutture corpus
Ducit, et, inserto laqueis feralibus unco,
Per scopulos miserum trahitur, per saxa cadaver
Victurum, montisque cavi, quem tristis Erichtho
Damnarat sacris, alta sub rupe locatur.
Haud procul a Ditis caecis depressa cavernis
In praeceps subsedit humus, quam pallida pronis
Urget silva comis, et nullo vertice coelum
Suspiciens Phoebo non pervia taxus opacat.
Marcentes intus tenebrae, squalensque sub antris
Longa nocte situs, nunquam, nisi carmine factum,
Lumen habet: non Taenareis sic faucibus aer
Sedit iners: maestum mundi confine latentis,
Ac nostri, quo non metuant emittere Manes
Tartarei reges: nam quamvis Thessala vates
Vim faciat fatis, dubium est, quod traxerit illuc,
Adspiciat Stygias, an quod descenderit, umbras.
Discolor, et vario furialis cultus amictu
Induitur, vultusque aperitur crine remoto,
Et coma vipereis substringitur horrida sertis.
Ut pavidos iuvenis comites, ipsumque trementem
Conspicit, exanimi defixum lumina vultu,
Ponite, ait, trepida conceptos mente timores;
Iam nova, iam vera reddetur vita figura,
Ut quamvis pavidi possint audire loquentem.
Si vero Stygiosque lacus, ripamque sonantem
Ignibus ostendam, si me praesente videri
Eumenides possunt, villosaque colla colubris
Cerberus excutiens, et vincti terga Gigantes:
Quis timor, ignavi, metuentes cernere manes?
Pectora tunc primum ferventi sanguine supplet,
Vulneribus laxata novis, taboque medullas
Abluit, et virus large lunare ministrat.
Huc quidquid fetu genuit Natura sinistro
Miscetur: non spuma canum, quibus unda timori est,
Viscera non lyncis, non durae nodus hyaenae
Defuit, et cervi, pasti serpente, medulla:
Non puppim retinens, Euro tendente rudentes,
In mediis echeneis aquis, oculique draconum,
Quaeque sonant feta tepefacta sub alite saxa:
Non Arabum volucer serpens, innataque rubris
Aequoribus custos pretiosae vipera conchae;
Aut viventis adhuc Libyci membrana cerastae,
Aut cinis Eoa positi phoenicis in ara.
Quo postquam viles, nec habentes nomina pestes
Contulit: infando saturatas carmine frondes,
Et, quibus os dirum nascentibus inspuit, herbas
Addidit, et quidquid mundo dedit ipsa veneni.
Tum vox, Lethaeos cunctis pollentior herbis
Excantare deos, confundit murmura primum
Dissona, et humanae multum discordia linguae.
Latratus habet illa canum, gemitusque luporum;
Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queruntur,
Quod strident, ululantque ferae, quod sibilat anguis,
Exprimit, et planctus illisae cautibus undae,
Silvarumque sonum, fractaeque tonitrua nubis.
Tot rerum vox una fuit: mox cetera cantu
Explicat Haemonio, penetratque in Tartara lingua:
Eumenides, Stygiumque nefas, Poenaeque nocentum,
Et Chaos innumeros avidum confundere mundos,

593 *perculsa.* Perculsus est afflictus, prostratus, quod eor. est, qui iam sunt ultra timorem; at percussus est saucius timore, tactus et affectus. C. 600 *propendeat* B. 615 Aequoraque et *Tempe, et Rhodopeia* saxa B. 619 *ne.* 629 *tam* multa B. Iam pendent multa fata, et dubia sunt, ignorantia, quem superis Erichtho revocare velit. C. 635 sq. unco, quem laqueis, quib. cadaver alligaverat, inseruerat, trahitur. Id. 640 *pendula* Triller. c. 643 *pallensque* sub codd. Em. B. et C. 647 *metuunt.* Locus ita comparatus est, ut Tartarei reges non metuant, per eum emittere Manes. 649 sq. dubium est, an Erichtho adspiciat Styg. umbras propterea, quod traxerit eas illuc (in illum locum), an quod ipsa descenderit. 650 *descendit ad* umb. cod. unde B. *descendat* ad. 655 *deflexum* B. e cod. 660 me *praestante.* 669 nodus hyaenae, primus articulus sive prima vertebra in compage dorsi, quo articulo dorsum collo iungitur. Vid. C. Constat hyaenam collum torquere non posse. 670 cervos odora narium vi serpentes e latibulis suis protrahere atque deglutire tralatitium est. C. 673 Dicuntur quidam lapides inveniri in Armenia, qui praegnantes vocantur, eo, quod habent lapillos intra se, et prosunt partui, quos et aquilae sub se ponunt cum ovis, ne incendantur ipsius (aquilae) calore. Schol. ap. Oud. 676 membranam dicit pellem, exuvias, quum singulis annis deponunt. Oud. 678 *et* habentes codd. Em. Farnab. quem sequor c. C. 684 *nimium* disc. cod. ap. B.

Et rector terrae, quem longa in saecula torquet
Mors dilata deum, Styx, et, quos nulla meretur
Thessalis Elysios, coelum, matremque perosa
Persephone, nostraeque Hecates pars ultima, per quam
Manibus et mihi sunt tacitae commercia linguae,
Ianitor et sedis laxae, qui viscera saevo
Spargis nostra cani, repetitaque fila Sorores
Fracturae, tuque o flagrantis portitor undae,
Iam lassate, senex, ad me redeuntibus umbris,
Exaudite preces; si vos satis ore nefando,
Pollutoque voco, si nunquam haec carmina fibris
Humanis ieiuna cano, si pectora plena
Saepe dedi, et lavi calido prosecta cerebro;
Si quis, qui vestris caput, extaque lancibus infans
Imposuit, victurus erat, parete precanti.
Non in Tartareo latitantem poscimus antro,
Assuetamque diu tenebris, modo luce fugata
Descendentem animam: primo pallentis hiatu
Haeret adhuc Orci, licet has exaudiat herbas
Ad Manes ventura semel! ducis omnia nato
Pompeiana canat nostri modo militis umbra,
Si bene de vobis civilia bella merentur.
Haec ubi fata, caput, spumantiaque ora levavit,
Adspicit adstantem proiecti corporis umbram,
Exanimes artus, invisaque claustra timentem
Carceris antiqui: pavet ire in pectus apertum,
Visceraque, et ruptas letali vulnere fibras.
Ah miser, extremum cui mortis munus iniquae
Eripitur, non posse mori! miratur Erichtho,
Has fatis licuisse moras, irataque morti
Verberat immotum vivo serpente cadaver,
Perque cavas terrae, quas egit carmine, rimas
Manibus illatrat, regnique silentia rumpit:
Tisiphone, vocisque meae secura Megaera,
Non agitis saevis Erebi per inane flagellis
Infelicem animam? iam vos ego nomine vero
Eliciam, Stygiasque canes in luce superna
Destituam; per busta sequar, per funera cunctis
Expellam tumulis, abigam vos omnibus urnis.
Teque deis, ad quos alio procedere vultu
Ficta soles, Hecate, pallenti tabida forma,
Ostendam, faciemque Erebi mutare vetabo.
Eloquar, immenso terrae sub pondere quae te
Contineant, Hennaea, dapes; quo foedere maestum
Regem noctis ames, quae te contagia passam
Noluerit revocare Ceres. Tibi, pessime mundi
Arbiter, immittam ruptis Titana cavernis,
Et subito feriere die. Paretis? an ille
Compellandus erit, quo nunquam terra vocato
Non concussa tremit, qui Gorgona cernit apertam,
Verberibusque suis trepidam castigat Erinnyn,
Indespecta tenet vobis qui Tartara, cuius
Vos estis superi, Stygias qui peierat undas?
Protinus adstrictus caluit cruor, atraque fovit
Vulnera, et in venas, extremaque membra cucurrit.
Percussae gelido trepidant sub pectore fibrae,
Et nova desuetis subrepens vita medullis,
Miscetur morti; tunc omnis palpitat artus,
Tenduntur nervi, nec se tellure cadaver
Paulatim per membra levat, terraque repulsum est,
Erectumque semel. Distento lumina rictu
Nudantur; nondum facies viventis in illo,
Iam morientis erat; remanet pallorque, rigorque,
Et stupet illatus mundo: sed murmure nullo
Ora adstricta sonant; vox illi, linguaque tantum
Responsura datur. Dic, inquit Thessala, magna
Quod iubeo, mercede mihi; nam vera locutum
Immunem toto mundi praestabimus aevo
Artibus Haemoniis: tali tua membra sepulcro,
Talibus exuram Stygio cum carmine silvis,
Ut nullos cantata magos exaudiat umbra.
Sit tanti vixisse iterum; nec verba, nec herbae
Audebunt longae somnum tibi solvere Lethes
A me morte data. Tripodas, vatesque deorum
Sors obscura decet: certus discedat, ab umbris
Quisquis vera petit, duraeque oracula mortis
Fortis adit. Ne parce, precor; da nomina rebus,
Da loca, da vocem, qua mecum fata loquantur.
Addidit et carmen, quo, quidquid consulit, omnis
Scire dedit: maestum, fletu manante, cadaver,
Tristia non equidem Parcarum stamina, dixit,
Adspexi, tacitae revocatus ab aggere ripae;
Quod tamen e cunctis mihi noscere contigit umbris,
Effera Romanos agitat discordia Manes,
Impiaque infernam ruperunt arma quietem.
Elysias alii sedes, ac Tartara maesta
Diversi liquere duces; quid fata pararent,
Hi fecere palam. Tristis felicibus umbris
Vultus erat: vidi Decios, natumque, patremque
Lustrales bellis animas, flentemque Camillum
Et Curios; Sullam de te, Fortuna, querentes
Deplorat Libycis perituram Scipio terris
Infaustam sobolem: maior Carthaginis hostis
Non servituri maeret Cato fata nepotis.
Solum te, consul, depulsis prime tyrannis,
Brute, pias inter gaudentem vidimus umbras.
Abruptis Catilina minax, fractisque catenis
Exsultat, Mariique truces, nudique Cethegi.
Vidi ego laetantes, popularia nomina, Drusos,
Legibus immodicos ausosque ingentia Gracchos.
Aeternis Chalybum nodis, et carcere Ditis
Constrictae plausere manus, camposque piorum
Poscit turba nocens: regni possessor inertis
Pallentes aperit sedes, abruptaque saxa
Asperat, et durum vinclis adamanta, paratque
Poenam victori. Refer haec solatia tecum,
O iuvenis, placido Manes patremque domumque
Exspectare sinu, regnique in parte serena
Pompeiis servare locum; nec gloria parvae

695 quia, quum mori velis, mori non potes. Sic Oud. B. ad doctrinam Stoicor. refert, ex qua in deflagratione olim mundi etiam dii perituri, sed in eiusd. renovatione denuo nascituri sint. 696 Thessalis, *Elysii*. B. *Caput* supple. 697 tuque o pars ultima Hecates nostrae, i. e. Hecate infernalis, Diana infera. C. 699 sq. *saevus* Spargis nostra *canis* C. e. Vulgatum de Mercurio capiunt. 705 plena, lactis: sermo est de pectore mulieris praegnantis. 707 Si *quisquis* vestris, Si *quisquam nostris* nonnulli codd. unde B. Si *quisquis nostris*. 718 *Exanimesque*. Sul 721 *iniquae*. Sic Grot. et C. 725 quas terra egit carmine Erichthus. C. 731 per funera custos. Alt. C. e codd. 734 *timeant* Serv. Sic B. Enuntiandis dapibus, quae illam in orco retinuerent, gravis maior. Punicor. et contagia, de dubio concubitus cum rege mortuor. incontinentiam Proserpinae manifestatura erat. 741 sqq. Demiurgus, summum quoddam ac mysticum numen philosophor. et maior. intelligi videtur. Stat. Theb. IV, 516 sq. 746 sq. Indespecta vobis, quorum spatia ne vos quidem visu vestro emetiri valetis: cuius vos estis superi, qui in profundis mundi habitat, ut etiam vos non amplius inferi, sed superi sitis prae illo dicendi. 751 omnes. Sed v. Valer. Flacc. IV, 753 *terraque*. Non paulatim se levat, sed semel et repulsum est a terra, et erectum stetit. 754 admod. Rices, etc. Bersmann. e. *rictu*. 763 *lignis*, ex intp. 766 *rumpere* C. e duob. codd. 768 *tenet — discedit*. 770 In cod. sq. C. tres versus ita omittuntur, ut oratio hui. versus et 773 continuetur sic: *Fortis adit. Maestum, fletu manante, cadaver*. Probat C. 779 at Tartara B. 781 felicibus, ex Elysio venientib. 783 Lustrales, quae se devoverant pro exercitu. C. 786 maior, quam Scipio. 790 At ruptis — fractisque B. 798 plaudite C. 802 *Pompeii*, *Pompeis*.

Sollicitet vitae; veniet quae misceat omnes
Hora duces. Properate mori, magnoque superbi,
Quamvis e parvis, animo descendite, bustis,
Et Romanorum Manes calcate deorum.
Quem tumulum Nili, quem Thybridis alluat unda,
Quaeritur, et ducibus tantum de funere pugna est.
Tu fatum ne quaere tuum; cognoscere Parcae,
Me reticente, dabunt: tibi certior omnia vates
Ipse canet Siculis genitor Pompeius in oris:
Ille quoque incertus, quo te vocet, unde repellat,
Quas iubeat vitare plagas, quae sidera mundi.
Europam, miseri, Libyamque, Asiamque timete:
Distribuet tumulos vestris Fortuna triumphis.
O miseranda domus, toto nihil orbe videbis
Tutius Emathia. Sic postquam fata peregit,
Stat vultu maestus tacito, mortemque reposcit.
Carminibus magicis opus est, herbisque, cadaver
Ut cadat, et nequeunt animam sibi reddere fata,
Consumpto iam iure semel. Tum robore multo
Exstruit illa rogum; venit defunctus ad ignes:
Accensa iuvenem positum strue linquit Erichtho,
Tandem passa mori, Sextoque ad castra parentis
It comes, et coelo lucis ducente colorem,
Dum ferrent tutos intra tentoria gressus
Iussa tenere diem densas nox praestitit umbras.

LIBER SEPTIMUS.

Segnior Oceano, quam lex aeterna vocabat,
Luctificus Titan nunquam magis aethera contra
Egit equos, currumque polo rapiente retorsit,
Defectusque pati voluit, ruptaeque labores
Lucis, et attraxit nubes, non pabula flammis,
Sed ne Thessalico purus luceret in orbe.
At nox, felicis Magno pars ultima vitae,
Sollicitos vana decepit imagine somnos.
Nam Pompeiani visus sibi sede theatri
Innumeram effigiem Romanae cernere plebis,
Attollitque suum laetis ad sidera nomen
Vocibus, et plausu cuneos certare sonantes.
Qualis erat populi facies, clamorque faventis,
Olim quum iuvenis, primique aetate triumphi,
Post domitas gentes, quas torrens ambit Hiberus
Et quaecumque fuga Sertorius impulit arma,
Vespere pacato, pura venerabilis aeque,
Quam currus ornante, toga, plaudente senatu,
Sedit adhuc Romanus eques: seu fine bonorum
Anxia venturis, ad tempora laeta refugit;
Sive per ambages solitas contraria visis
Vaticinata quies, magni tulit omina planctus;
Seu vetito patrias ultra tibi cernere sedes,
Sic Romam Fortuna dedit. Ne rumpite somnos,
Castrorum vigiles, nullas tuba verberet auras:
Crastina dira quies, et imagine maesta diurna
Undique funestas acies feret, undique bellum.
Unde pares somnos populis, noctemque beatam;
O felix, si te vel sic tua Roma videret!
Donassent utinam superi, patriaeque, tibique
Unum, Magne, diem, quo fati certus uterque
Extremum tanti fructum caperetis amoris!
Tu velut Ausonia vadis moriturus in Urbe:
Illa rati semper de te sibi conscia voti
Hoc scelus haud unquam fatis debere putavit,
Sic se dilecti tumulum quoque perdere Magni.
Te mixto flesset luctu, iuvenisque senexque,
Iniussusque puer: lacerasset crine soluto
Pectora femineum, ceu Bruti funere, vulgus.
Nunc quoque, tela licet paveant victoris iniqui,
Nuntiet ipse licet Caesar tua funera, flebunt:
Sed dum tura ferunt, dum laurea serta Tonanti.
O miseri, quorum gemitus edere dolorem,
Qui te non pleno pariter planxere theatro!
Vicerat astra iubar, quum mixto murmure turba
Castrorum fremuit, fatisque trahentibus orbem,
Signa petit pugnae: miseri pars maxima vulgi
Non totum visura diem, tentoria circum
Ipsa ducis queritur, magnoque accensa tumultu
Mortis vicinae properantes admovet horas.
Dira subit rabies; sua quisque, ac publica fata
Praecipitare cupit: signis, pavidusque vocatur,
Ac nimium patiens soceri Pompeius, et orbis
Indulgens regno, qui tot simul undique gentes
Iuris habere sui vellet, pacemque timeret.
Nec non et reges, populique queruntur Eoi
Bella trahi, patriaque procul tellure teneri.
Hoc placet, o superi, quum vobis vertere cuncta
Propositum, nostris erroribus addere crimen:
Cladibus irruimus, nociturique poscimus arma.
In Pompeianis votum est Pharsalia castris.
Cunctorum voces Romani maximus auctor
Tullius eloquii, cuius sub iure, togaque
Pacificas saevus tremuit Catilina secures,
Pertulit, iratus bellis, quum rostra, forumque
Optaret, passus tam longa silentia miles.
Addidit invalidae robur facundia causae:
Hoc pro tot meritis solum te, Magne, precatur,
Uti se, Fortuna, velis, proceresque tuorum
Castrorum, regesque tui cum supplice mundo

806 Hoc propter Caesar. est dictum, qui occisus relatus est in numerum deor. Schol. 807 *abluat.* 810 *omina* B 811 in *arvis*, in *undis*. Ad Pachynum, promontor. Siciliae. Sextus pugna navali deviet. est, et ante pugnam somnio, ut solet aegris animis accidere, monitus est a patre (ex commento videl. Lucani). C. 815 *Distribuit.* Fortuna iis terris, in quib. victorias triumphales parastis, tumulos vestros distribuet.

Lib. VII. 1 sqq. Nunquam magis segnior Titan ex Oceano contra aethera equos egit. 2 *Luciferos* B. *Lucificus* cod. ap. C. 3 retorsit, i. e. contra natur. suam, qua semper contrarius polo currit, concessit quasi polo rapienti, et retorsit paululum currum suum. C. 4 Defectus acc. plur. 13 *populis* B. e codd. 16 *quacumque* B. e cod. Deinde vulg. *fugas.* 20 Anxia *mens curis* B. Aut ideo hoc nominavit, quia quies sub honor. fine de venturis malis tristis ad ea confugit tempora, quae felicia Pompeius exegit: aut consuetis ambagib. aliud ostendit quies, quum esset futur. contrarium (nam somnia vett. contraria portendere credebant): aut Fort. rel. Schol. 25 *aures.* Sic C. Paruit Bentleio et Martyni - Lagunae. 28 *populi.* Unde similes somnos et similem noct. beat. accipient populi isti in castris Pompeianis dormientes? C. 33 Tu vadis tanq. victor rediturus Romam, et tranquille ibi diem tuum exspectaturus. 35 fatis *haerere.* Futurum requirebatur. Alt. C. e cod. 42 *ferent.* In Caesaris triumpho. Flebunt quidem, sed ignavi tamen Caesaris victoriam celebrabunt. 43 edere, devoravere. 44 pariter, ut olim plauserant tibi. 47 pars *ultima* B. e cod. 58 *perdere.* Sic B. Vertere est evertere C. 59 Propositum *est.* Sic B. Crimen, ut, quod perimus, nobis imputetur, non fatis; quia ad pugnam ire properamus. Oud. 61 votum est: ibi enim habebant pugnandi votum, ubi eos manebat exitium. Hoc est, quod fieri poeta conqueritur. Schol. 68 sq. Fortuna pro tot meritis precatur te hoc solum, velis uti se.

Affusi, vinci socerum patiare rogamus.
Humani generis tam longo tempore bellum
Caesar erit? merito, Pompeium vincere lente,
Gentibus indignum est a transcurrente subactis.
Quo tibi fervor abit, aut quo fiducia fati?
De superis, ingrate, times, causamque senatus
Credere dis dubitas? ipsae tua signa revellent,
Prosilientque acies: pudeat vicisse coactum.
Si duce te iusso, si nobis bella geruntur,
Sit iuris quocumque velint concurrere campo.
Quid mundi gladios a sanguine Caesaris arces?
Vibrant tela manus, vix signa morantia quisquam
Exspectat; propera, ne te tua classica linquant.
Scire senatus avet, miles te, Magne, sequatur,
An comes. Ingemuit rector, sensitque deorum
Esse dolos, et fata suae contraria menti.
Si placet hoc, inquit, cunctis, si milite Magno,
Non duce tempus eget, nil ultra fata morabor.
Involvat populos una Fortuna ruina,
Sitque hominum magnae lux ista novissima parti.
Testor, Roma, tamen, Magnum, quo cuncta perirent,
Accepisse diem. Potuit tibi vulnere nullo
Stare labor belli; potui sine caede subactum,
Captivumque ducem violatae tradere paci.
Quis furor, o caeci, scelerum? civilia bella
Gesturi, metuunt ne non cum sanguine vincant.
Abstulimus terras, exclusimus aequore toto,
Ad praematuras segetum ieiuna rapinas
Agmina compulimus, votumque effecimus hosti,
Ut mallet sterni gladiis, mortemque suorum
Permiscere meis: belli pars magna peracta est
His, quibus effectum est, ne pugnam tiro paveret.
Si modo virtutis stimulis, iraeque calore
Signa petunt; multos in summa pericula misit
Venturi timor ipse mali: fortissimus ille est,
Qui promptus metuenda pati, si comminus instent,
Et differre potest. Placet haec tam prospera rerum
Tradere Fortunae? gladio permittere mundi
Discrimen? pugnare ducem, quam vincere, malunt.
Res mihi Romanas dederas, Fortuna, regendas:
Accipe maiores, et caeco in Marte tuere.
Pompeii nec crimen erit, nec gloria bellum.
Vincis apud superos votis me, Caesar, iniquis:
Pugnatur: Quantum scelerum, quantumque malorum
In populos lux ista feret! quot regna iacebunt!
Sanguine Romano quam turbidus ibit Enipeus!
Prima velim caput hoc funesti lancea belli,
Si sine momento rerum, partisque ruina
Casurum est, feriat; neque enim victoria Magno
Laetior: aut populis invisum, hac clade peracta,
Aut hodie Pompeius erit miserabile nomen.
Omne malum victi, quod sors feret ultima rerum,
Omne nefas victoris erit. Sic fatur, et arma
Permittit populis, frenosque furentibus ira
Laxat, et ut victus violento navita Coro,
Dat regimen ventis, ignavumque arte relicta
Puppis onus trahitur. Trepido confusa tumultu
Castra fremunt, animique truces sua pectora pulsant
Ictibus incertis: multorum pallor in ore
Et mors ventura est, faciesque simillima fato.
Advenisse diem, qui fatum rebus in aevum
Conderet humanis, et quaeri Roma quid esset,
Illo Marte palam est: sua quisque pericula nescit
Attonitus maiore metu. Quis litora ponto
Obruta, quis summis cernens in montibus aequor,
Aetheraque in terras, deiecto sole, cadentem,
Tot rerum finem, timeat sibi? non vacat ulli
Pro se ferre metus; Urbi, Magnoque timetur.
Nec gladiis habuere fidem, nisi cautibus asper
Exarsit mucro; tunc omnis lancea saxo
Erigitur, tendunt nervis melioribus arcus,
Cura fuit lectis pharetras implere sagittis,
Auget eques stimulos, frenorumque artat habenas
Si liceat superis hominum conferre labores,
Non aliter, Phlegra rabidos tollente Gigantas,
Martius incaluit Siculis incudibus ensis,
Et rubuit flammis iterum Neptunia cuspis,
Spiculaque extenso Paean Pythone recoxit,
Pallas Gorgoneos diffudit in Aegida crines,
Pallenaea Iovi mutavit fulmina Cyclops.
Non tamen abstinuit venturos prodere casus
Per varias Fortuna notas: nam Thessala rura
Quum peterent, totus venientibus obstitit aether,
Inque oculis hominum fregerunt fulmina nubes,
Adversasque faces immensoque igne columnas,
Et trabibus mixtis avidos siphonas aquarum
Detulit, atque oculos ingesto fulgure clausit;
Excussit cristas galeis, capulosque solutis
Profudit gladiis, ereptaque pila liquavit,
Aetherioque nocens fumavit sulphure ferrum;
Nec non innumero cooperta examine signa,
Vixque revulsa solo, maiori pondere pressum
Signiferi mersere caput; rorantia fletu,
Usque ad Thessaliam, Romana, et publica signa.
Admotus superis discussa fugit ab ara
Taurus, et Emathios praeceps se iecit in agros,
Nullaque funestis inventa est victima sacris.
At tu, quos scelerum superos, quas rite vocasti
Eumenidas, Caesar! Stygii quae numina regni,
Infernumque nefas, et mersos nocte furores!
Impia tam saeve gesturus bella litasti.
Iam dubium, monstrisne deum, nimione pavori
Crediderint: multis concurrere visus Olympo
Pindus, et abruptis mergi convallibus Haemus,
Edere nocturnas belli Pharsalia voces,
Ire per Ossaeam rapidus Boebeida sanguis;
Inque vicem vultus tenebris mirantur opertos,
Et pallere diem, galeisque incumbere noctem
Defunctosque patres, et cunctas sanguinis umbras
Ante oculos volitare suos: sed mentibus unum

72 *Humano generi*, probantib. B. et C. 77 *sua* signa, paucior. codd. B. *sibi* signa. 78 *vidisse* inepte nonnulli edd. 79 iusso, non iubente. Si tibi senatus, non tu senatui imperas. Grot 82 *fata* morantia B. c. 87 cunctis, i quit B. e cod. 93 *potuit*. 94 *Romanae* tradere B. 95 o caeci scelerum, sine commate id. 100 *mortemque* vulg. contra plur. et opt. codd. 102 His, his rebus, leviter pugnando, terras auferendo hosti, mari excludendo rel. Pugnam ne tiro B. e cod. 105 timor venturi mali, impatientia. 114 *Pugnetur* B. e cod. et 115 *vox* ista Quantum *sceleris* C. e cod. optimae notae; quod sequendum videtur. 125 Laxat, ut *evictus* B. 130 *Mortis* ventur sine *est* ii codd. unde vulg. Mortis venturae *est*. Alt. C. e codd. opt. Simillima *leto* B. e cod. 137 *ulli* B. e 139 *cotibus*. Inter cautem et cotem vett. non distinxisse observat C. Indicatur h. l. metum celare studens laetitia quae armis sedulo acuendis (ita ut gladior. incalescat ferrum), tentandis, vibrandis rel. fortitudinem prae se fert affectat. 143 *aptat*. 146 *fornacib*. codd. praestantiss. Cortii. 147 iterum: iam enim rubuerat, quum primum fabricata. Schol. 150 Pallene, Phlegra, Thraciae, ubi Cyclopes Iovis fulmina cudunt. 152 *Natura* cod. et edd. Sic B. 154 Lucano abiudicant post alios B. et C. Est quasi e parenthesi accipiendus; nam in sqq. aether subiectum. 156 *pythonas*, *phitonas* al. codd. plur. *Thiponas*, *Thitonas*, fortasse *typhonas* al. et hoc ult. B. Nostrum est Grotii. 159 *ferrataque* pila B. c. 162 *pressa* Weber c. II, p. 466. 163 mersere, depressere. 168 *sceleri* 169 sq. pro exclamandi signis signa interrog. erant. C. commata posuit, *quos* et *quae* interpretatus quoscumque et *quaecumque*. 171 Hoc ex historia petitum; Pompei. litare non potuit, Caesar litav. B. 174 *mergi* B. 179 unius *consanguineor*. B. *functi* sanguinis. 180 ululare.

Hoc solamen erat, quod voti turba nefandi
Conscia, quae patrum iugulos, quae pectora fratrum
Sperabat, gaudet monstris, mentisque tumultus
Atque omen scelerum subitos putat esse furores.
Quid mirum, populos, quos lux extrema vocabat,
Lymphato trepidasse metu, praesaga malorum
Si data mens homini est? Tyriis qui Gadibus hospes
Adiacet, Armeniumque bibit Romanus Araxem,
Sub quocumque die, quocumque est sidere mundi,
Maeret, et ignorat causas, animumque dolentem
Corripit, Emathiis quid perdat nescius arvis.
Euganeo, si vera fides memorantibus, augur
Colle sedens, Aponus terris ubi fumifer exit,
Atque Antenorei dispergitur unda Timavi,
Venit summa dies, geritur res maxima, dixit,
Impia concurrunt Pompeii, et Caesaris arma.
Seu tonitrus, ac tela Iovis praesaga notavit;
Seu diras vidit volucres concurrere rostris;
Aera seu totum discordi obsistere coelo,
Perspexitque polos; seu numen in aethere maestum
Solis in obscuro pugnam pallore notavit.
Dissimilem certe cunctis, quos explicat, egit
Thessalicum Natura diem: si cuncta perito
Augure mens hominum coeli nova signa notasset,
Spectari toto potuit Pharsalia mundo.
O summos hominum, quorum Fortuna per orbem
Signa dedit, quorum fatis coelum omne vacavit!
Haec et apud seras gentes, populosque nepotum,
Sive tua tantum venient in saecula fama,
Sive aliquid magnis nostri quoque cura laboris
Nominibus prodesse potest, quum bella legentur,
Spesque, metusque simul, perituraque vota movebunt,
Attonitique omnes veluti venientia fata,
Non transmissa, legent, et adhuc tibi, Magne, favebunt.
Miles ut adverso Phoebi radiatus ab ictu
Descendens totos perfudit lumine colles,
Non temere immissus campis: stetit ordine certo
Infelix acies; cornus tibi cura sinistri,
Lentule, cum prima, quae tunc fuit optima bello,
Et quarta legione, datur: tibi numine pugnax
Adverso, Domiti, dextri frons tradita Martis.
At medii robur belli fortissima densant
Agmina, quae Cilicum terris deducta tenebat
Scipio, miles in hoc, Libyco dux primus in orbe.
At iuxta fluvios, et stagna undantis Enipei,
Cappadocum montana cohors, et largus habenis
Ponticus ibat eques; sicci sed plurima campi
Tetrarchae, regesque tenent, magnique tyranni,
Atque omnis Latio quae servit purpura ferro.
Illuc et Libye Numidas, et Creta Cydonas
Misit; Ituraeis cursus fuit inde sagittis,
Inde, truces Galli, solitum prodistis in hostem,
Illic pugnaces commovit Iberia cetras.
Eripe victori gentes, et sanguine mundi
Fuso, Magne, semel totos consume triumphos.
Illo forte die Caesar, statione relicta,
Ad segetum raptus moturus signa, repente
Conspicit in planos hostem descendere campos,
Oblatumque videt votis sibi mille petitum
Tempus, in extremos quo mitteret omnia casus.
Aeger quippe morae, flagransque cupidine regni,
Coeperat exiguo tractu civilia bella
Ut lentum damnare nefas: discrimina postquam
Adventare ducum, supremaque proelia vidit,
Casuram et fati sensit nutare ruinam,
Illa quoque in ferrum rabies promptissima paulum
Languit, et casus audax spondere securos
Mens stetit in dubio, quam nec sua fata timere,
Nec Magni sperare sinunt. Formidine mersa,
Prosilit; hortando melior fiducia vulgo:
O domitor mundi, rerum fortuna mearum,
Miles, adest toties optatae copia pugnae;
Nil opus est votis, iam fatum arcessite ferro:
In manibus vestris, quantus sit Caesar, habetis.
Haec est illa dies, mihi quam Rubiconis ad undas
Promissam memini, cuius spe movimus arma,
In quam distulimus vetitos remeare triumphos.
Haec eadem est hodie, quae pignora, quaeque Penates
Reddat, et emerito faciat vos Marte colonos.
Haec, fato quae teste probet, quis iustius arma
Sumpserit, haec acies victum factura nocentem est.
Si pro me patriam ferro, flammisque petistis,
Nunc pugnate truces, gladiosque exsolvite culpa.
Nulla manus, belli mutato iudice, pura est.
Non mihi res agitur, sed vos, ut libera sitis
Turba, precor, gentes ut ius habeatis in omnes.
Ipse ego, privatae cupidus me reddere vitae,
Plebeiaque toga modicum componere civem,
Omnia dum vobis liceant, nihil esse recuso.
Invidia regnate mea: nec sanguine multo
Spem mundi petitis; Graiis delecta iuventus
Gymnasiis aderit, studioque ignava palaestrae,
Et vix arma ferens, et mixtae dissona turbae
Barbaries: non illa tubas, non agmine moto
Clamorem latura suum. Civilia paucae
Bella manus facient: pugnae pars magna levabit
His orbem populis, Romanumque obteret hostem.
Ite per ignavas gentes, famosaque regna,
Et primo ferri motu prosternite mundum;
Sitque palam, quas tot duxit Pompeius in Urbem
Curribus, unius gentes non esse triumphi.
Armeniosne movet, Romana potentia cuius
Sit ducis? aut emptum minimo vult sanguine quisquam
Barbarus Hesperiis Magnum praeponere rebus?
Romanos odere omnes, dominosque gravantur,
Quo novere magis: sed me Fortuna meorum
Commisit manibus, quarum me Gallia testem
Tot fecit bellis. Cuius non militis ensem
Agnoscam? coelumque tremens quum lancea transit,
Dicere non fallar, quo sit vibrata lacerto.
Quod si signa ducem nunquam fallentia vestrum
Conspicio, faciesque truces, oculosque minaces,
Vicistis: videor fluvios spectare cruoris,

181 Hoc unicum solabatur metus cor. quod ista monstra pro omine scelerum suor. habebant. C. 183 *Spirabat* C. e cod. Deinde vulg. monstris mentisque *tumultu*. 193 Aponus Claudian. Idyll. VI. 198 a plurim. codd. et edd. vulg. abest; quem tamen recte vindicav. Weber. II, p. 456. 200 *lumen*. Sive numen vel deus quis maestus in aethere significav. pugnam per obscurum pallor. solis. Oud. 201 a codd. aliquot abest et spurium praecipue C. indicav. Vide Weber. II, p. 408, 434 sq. 215 Non intellige *ut primum miles*, sed *utpote radiatus*. B. Id. 216 *perfundit*, 217 *Nec* temere e singulis codd. 222 *firmissima* B. 224 *Libyo* C. e cod. 233 *lunatas* B. Deinde vulg. *Celtas* 234 sq. Simul omnes gentes occidantur, ut desint, quib. imperet Caesar. C. 242 exiguo tractu abl. causal. 245 *Cessuram* et *fatis* (alt. voc. e codd.) B. Fati ruina nutans est incertum illud fati, quod pugnae discrimine haeret, et post illam cadet ac decernetur. C. 257 remeare, ut remearent. 258 sq. quum a nonnulli codd. absint, plurib. interpretum spurii videntur Cf. Weber II, p. 456 sq. 264 Adhuc nos factor. ration. nemini reddidim. ipsi indicavimus. At si ex pugna hac non victores excedim. sed iudex mutatur, i. e. adversarii victores de nob. indicare incipient, nulla manus, ut fieri solet, pura existimabitur. C. 271 *collecta* B. 275 latura, sustentatura. 281 non unius, contemptim: non plenum faciunt triumphum; nam Romani, qui in illa pugna una vincendi sunt, soli faciunt certaminis momentum. 287 *quorum*.

Calcatosque simul reges, sparsumque senatus
Corpus, et immensa populos in caede natantes.
Sed mea fata moror, qui vos in tela ruentes
Vocibus his teneo: veniam date bella trahenti,
Spe trepido: haud unquam vidi tam magna daturos,
Tam prope me superos: camporum limite parvo
Absumus a votis: ego sum, cui, Marte peracto,
Quae populi, regesque tenent, donare licebit.
Quone poli motu, quo coeli sidere verso,
Thessalicae tantum, superi, permittitis orae?
Aut merces hodie bellorum, aut poena paratur.
Caesareas spectate cruces, spectate catenas,
Et caput hoc positum rostris, effusaque membra,
Saeptorumque nefas, et clausi proelia campi:
Cum duce Sullano gerimus civilia bella.
Vestri causa movet; nam me secura manebit
Sors quaesita manu: fodientem viscera cernet
Me mea, qui nondum victo respexerit hoste.
Di, quorum curas abduxit ab aethere tellus,
Romanusque labor, vincat, quicumque necesse
Non putat in victos saevum destringere ferrum,
Quique suos cives, quod signa adversa tulerunt,
Non credit fecisse nefas: Pompeius in arto
Agmina vestra loco, vetita virtute moveri,
Quum tenuit, quanto satiavit sanguine ferrum!
Vos tamen hoc oro, iuvenes, ne caedere quisquam
Hosti terga velit: civis, qui fugerit, esto.
Sed dum tela micant, non vos pietatis imago
Ulla, nec adversa conspecti fronte parentes
Commoveant: vultus gladio turbate verendos.
Sive quis infesto cognata in pectora ferro
Ibit, seu nullum violabit vulnere pignus,
Ignoti iugulum, tanquam scelus, imputet hostis.
Sternite iam vallum, fossasque implete ruina,
Exeat ut plenis acies non sparsa maniplis.
Parcite ne castris; vallo tendetis in illo,
Unde acies peritura venit. Vix cuncta locuto
Caesare, quemque suum munus trahit, armaque raptim
Sumpta, Ceresque viris: capiunt praesagia belli,
Calcatisque ruunt castris; stant ordine nullo,
Arte ducis nulla, permittunt omnia fatis.
Si totidem Magni soceros, totidemque petentes
Urbis regna suae funesto in Marte locasset,
Non tam praecipiti ruerent in proelia cursu.
Vidit ut hostiles in rectum exire catervas
Pompeius, nullasque moras permittere bello,
Sed superis placuisse diem, stat corde gelato
Attonitus; tantoque duci sic arma timere
Omen erat. Premit inde metus, totumque per agmen
Sublimi praevectus equo: Quem flagitat, inquit,
Vestra diem virtus, finis civilibus armis,
Quem quaesistis, adest: totas effundite vires;
Extremum ferri superest opus, unaque gentes
Hora trahit. Quisquis patriam, carosque Penates,
Qui sobolem, ac thalamos, desertaque pignora quaerit,
Ense petat: medio posuit deus omnia campo.
Causa iubet melior superos sperare secundos;
Ipsi tela regent per viscera Caesaris, ipsi
Romanas sancire volent hoc sanguine leges.
Si socero dare regna meo, mundumque pararent,
Praecipitare meam fatis potuere senectam.
Non iratorum populis, Urbique deorum est
Pompeium servare ducem. Quae vincere possunt
Omnia contulimus: subiere pericula clari
Sponte viri, sacraque antiquus imagine miles.
Si Curios his fata darent, reducesque Camillos
Temporibus, Deciosque caput fatale voventes,
Hinc starent. Primo gentes oriente coactae,
Innumeraeque urbes, quantas in proelia nunquam
Excivere manus: toto simul utimur orbe.
Quidquid signiferi comprensum limite coeli
Sub Noton, et Borean hominum sumus, arma movemus.
Nonne superfusis collectum cornibus hostem
In medium dabimus? paucas victoria dextras
Exigit, at plures tantum clamore catervae
Bella gerent: Caesar nostris non sufficit armis.
Credite pendentes e summis moenibus Urbis
Crinibus effusis hortari in proelia matres:
Credite grandaevum, vetitumque aetate senatum
Arma sequi, sacros pedibus prosternere canos,
Atque ipsam domini metuentem occurrere Romam:
Credite, qui nunc est populus, populumque futurum
Permixtas afferre preces: haec libera nasci,
Haec vult turba mori. Si quis post pignora tanta
Pompeio locus est, cum prole, et coniuge supplex,
Imperii salva si maiestate liceret,
Volverer ante pedes; Magnus, nisi vincitis, exul,
Ludibrium soceri, vester pudor, ultima fata
Deprecor, ac turpes extremi cardinis annos,
Ne discam servire senex. Tam maesta locuti
Voce ducis flagrant animi, Romanaque virtus
Erigitur, placuitque mori, si vera timeret.
Ergo utrimque pari procurrunt agmina motu
Irarum: metus hos regni, spes excitat illos.
Hae facient dextrae quidquid non expleat aetas
Ulla, nec humanum reparet genus omnibus annis,
Ut vacet a ferro: gentes Mars iste futuras
Obruet, et populos aevi venientis in orbem,
Erepto natale, feret; tunc omne Latinum
Fabula nomen erit: Gabios, Veiosque, Coramque
Pulvere vix tectae poterunt monstrare ruinae,
Albanosque Lares, Laurentinosque Penates
Rus vacuum, quod non habitet, nisi nocte coacta,
Invitus, questusque Numam iussisse, senator.
Non aetas haec carpsit edax, monumentaque rerum
Putria destituit: crimen civile videmus
Tot vacuas urbes; generis quo turba redacta est
Humani? toto populi qui nascimur orbe,
Nec muros implere viris, nec possumus agros.
Urbs nos una capit: vincto fossore coluntur
Hesperiae segetes: stat tectis putris avitis
In nullos ruitura domus; nulloque frequentem
Cive suo Romam, sed mundi faece repletam
Cladis eo dedimus, ne tanto in corpore bellum
Iam possit civile geri. Pharsalia tanti
Causa mali: cedant feralia nomina Cannae,
Et damnata diu Romanis Allia fastis.
Tempora signavit leviorum Roma malorum;
Hunc voluit nescire diem: proh tristia fata!

305 sq. *Carnificis operate* — caput *impositum* B. 311 *victum* — *hostem*. Qui respexerit, quod est fugam circumspicientium, nondum victo hoste, is cernet me fodient. viscera mea. C. 314 *distringere*. *Destringere* nudare aliqua, *distr.* in partes diversas trahere notat. Drakenb. ad Sil. XVII, 164. 317 *nostra*. Sic B. 319 *Aut ego* oro. Sic id. 325 *sive ullum*, contra codd. et sententiam planam poetae. 332 Sumpta viris: *celeres* capiunt. Sic Grot. 336 *locasset* Grot. B. et C. sed contra codd. 343 *provectus*, quod contrarium est illis: totum per agmen 358 *et prisca venerandus* imagine B. mallt. 361 sqq. gentes urbesque — excivere tantas manus, quantas nunquam 364 *stelliferi* B. Deinde *cycli* nonnulli codd. 368 *ac plur*. Sic B. 373 pedib. vestris, supplicantem. 375 populumque. 383 *locuti*. Alt. C. e codd. 390 Ut, utut. 391 aevi venientis in orbem, perpetuo re renovantis. ferret, auferet. 394 vix poterunt coniunge. 395 sq. Et rus vacuum vix poterit monstrare Albanos Lares etc. nocte coacta, feriis Latin. 404 In eam usque cladem traxim. C. Deinde vulg. *tempore*. Corpus civitatis.

Aera pestiferum tractu, morbosque fluentes,
Insanamque famem, permissasque ignibus urbes,
Moeniaque in praeceps laturos plena tremores
Hi possent explere viri, quos undique traxit
In miseram Fortuna necem, dum munera longi
Explicat eripiens aevi, populosque, ducesque,
Constituit campis, per quos tibi, Roma, ruenti
Ostendat quam magna cadas: quo latius orbem
Possedit, citius per prospera fata cucurrit.
Omne tibi bellum gentes dedit omnibus annis:
Te geminum Titan procedere vidit in axem;
Haud multum terrae spatium restabat Eoae,
Ut tibi nox, tibi tota dies, tibi curreret aether,
Omniaque errantes stellae Romana viderent.
Sed retro tua fata tulit par omnibus annis
Emathiae funesta dies; hac luce cruenta
Effectum, ut Latios non horreat India fasces,
Nec vetitos errare Dahas in moenia ducat,
Sarmaticumque premat succinctus consul aratrum;
Quod semper saevas debet tibi Parthia poenas,
Quod fugiens civile nefas, redituraque nunquam
Libertas, ultra Tigrim, Rhenumque recessit,
Ac, toties nobis iugulo quaesita, vagatur
Germanum, Scythicumque bonum; nec respicit ultra
Ausoniam. Vellem, populis incognita nostris,
Vulturis ut primum laevo fundata volatu
Romulus infami complevit moenia luco,
Usque ad Thessalicas servisses, Roma, ruinas!
De Brutis, Fortuna, queror: quid tempora legum
Egimus, aut annos a consule nomen habentes?
Felices Arabes, Medique, Eoaque tellus,
Quam sub perpetuis tenuerunt fata tyrannis!
Ex populis, qui regna ferunt, sors ultima nostra est,
Quos servire pudet. Sunt nobis nulla profecto
Numina: quum caeco rapiantur saecula casu,
Mentimur regnare Iovem. Spectabit ab alto
Aethere Thessalicas, teneat quum fulmina, caedes?
Scilicet ipse petet Pholoen, petet ignibus Oeten,
Immeritaeque nemus Rhodopes, pinusque Mimantis?
Cassius hoc potius feriet caput? Astra Thyestae
Intulit, et subitis damnavit noctibus Argos:
Tot similes fratrum gladios, patrumque gerenti
Thessaliae dabit ille diem? mortalia nulli
Sunt curata deo! cladis tamen huius habemus
Vindictam, quantam terris dare numina fas est:
Bella pares superis facient civilia divos;
Fulminibus Manes, radiisque ornabit, et astris,
Inque deum templis iurabit Roma per umbras.
Ut rapido cursu fati suprema morantem
Consumpsere locum, parva tellure dirempti,
Quo sua pila cadant, aut quam sibi fata minentur,
Inde manum spectant, vultusque agnoscere quaerunt,
Facturi, quae monstra forent. Videre parentes
Frontibus adversis, fraternaque comminus arma,
Nec libuit mutare locum: tamen omnia torpor
Pectora constrinxit, gelidusque in viscera sanguis
Percussa pietate coit, totaeque cohortes
Pila parata diu tensis tenuere lacertis.
Di tibi non mortem, quae cunctis poena paratur,
Sed sensum post fata tuae dent, Crastine, morti,
Cuius torta manu commisit lancea bellum,
Primaque Thessaliam Romano sanguine tinxit.
O praeceps rabies, quum Caesar tela teneret,
Inventa est prior ulla manus! Tunc stridulus aer
Elisus lituis, conceptaque classica cornu;
Tunc ausae dare signa tubae, tunc aethera tendit,
Extremique fragor convexa irrupit Olympi,
Unde procul nubes, quo nulla tonitrua durant.
Excepit resonis clamorem vallibus Haemus,
Peliacisque dedit rursus geminare cavernis.
Pindus agit fremitus, Pangaeaque saxa resultant,
Oetaeaeque gemunt rupes; vocesque furoris
Expavere sui tota tellure relatas.
Spargitur innumerum diversis missile votis:
Vulnera pars optat, pars terrae figere tela,
Ac puras servare manus: rapit omnia casus.
Atque incerta facit, quos vult, Fortuna nocentes.
Sed quota pars cladis iaculis, ferroque volanti
Exacta est? odiis solus civilibus ensis
Sufficit, et dextras Romana in viscera ducit.
Pompeii densis acies stipata catervis,
Iunxerat in seriem nexis umbonibus arma,
Vixque habitura locum dextras, ac tela movendi,
Constiterat, gladiosque suos compressa timebat.
Praecipiti cursu vesanum Caesaris agmen
In densos agitur cuneos, perque arma, per hostem
Quaerit iter, qua torta graves lorica catenas
Opponit, tutoque latet sub tegmine pectus.
Hac quoque perventum est ad viscera, totque per arma
Extremum est, quod quisque ferit; civilia bella
Una acies patitur, gerit altera: frigidus inde
Stat gladius, calet inde nocens a Caesare ferrum.
Nec Fortuna diu rerum tot pondera vergens,
Abstulit ingentes, fato torrente, ruinas.
Ut primum toto diduxit cornua campo
Pompeianus eques, bellique per ultima fudit,
Sparsa per extremos levis armatura maniplos
Insequitur, saevasque manus immittit in hostem.
Illic quaeque suo miscet gens proelia telo;
Romanus cunctis petitur cruor: inde sagittae,
Inde faces, et saxa volant, spatioque solutae
Aeris, et calido liquefactae pondere glandes.
Tunc et Ituraei, Medique, Arabesque soluti,
Arcu turba minax, nusquam rexere sagittas,
Sed petitur solus, qui campis imminet, aer.
Inde cadunt mortes; sceleris sed crimine nullo
Externum maculant chalybem; stetit omne coactum
Circa pila nefas. Ferro subtexitur aether,
Noxque super campos telis conserta pependit,
Quum Caesar metuens, ne frons sibi prima labaret
Incursu, tenet obliquas post signa cohortes,
Inque latus belli, qua se vagus hostis agebat,
Immittit subitum, non motis cornibus, agmen.

413 fluentes, tabidos. 415 *plana* B. 416 explere, reparare iacturam hominum. 420 *cadat* B. 421 Possedit, Fortuna Romae. 430 ducat, consul Romanus. 435 *negatur*, e c. Sulpici. 437 Ausoniam: vellem, populis incogn. nostris! Sic Oud. et Burm. interpung. ut Libertas intelligatur. Pro *nostris* Burm. *e. vastis*. 451 *Immeritique* cod. ap. C. Deinde pinusque *minantes* codd. Em. Parrhasius. 453 *Impulit*. Noctem immisit Iupiter. 462 sqq. in codd. turbae sunt: 464, ut eum c. Webero II, p. 450 exhibemus, in codd. legitur post 462, 464 in vulg. habet: Inde manum spectant, *tempus quo noscere possent*. 465 Facturi ea, quae monstra dicenda essent. 480 *qua* nulla. Sic C. Quem ad locum nulla tonitrua vim suam et fragorem retinent. 488 *regit* omnia B. 492 *et recta*. Deinde nonnulli codd. *duxit*. 496 *tenebat*. Sic Grot. Timebant, ne vel se, vel suos vulnerarent. B. 507 Extremum, corporis; maxime letale. Quisque *petit*. 508 *vertens*. Sic B. et sq. *Distulit* ing. f. *torquente*. Nec Fortuna, vergens (inclinans) pondera rerum tot (tam multar.) abstulit (removit) ingentes ruinas, fato torrente (properante) *Diu*, ut poetae solent, et ad partic. et ad tempus finit. referendum est. 508 ult. belli, ultimas partes frontis in acie. C. 510 *laevasque* B. 512 sq. inde — Inde, hinc — illinc. 515 soluti, molles. Al. codd. *soluto* (arcu); B. et C. e. *sonante*. 519 Externum, non Romanum. 520 pila, arma Romanor. 522 *Tum* Caes. puncto antecedent. versum finiente.

Immemores pugnae, nulloque pudore tenendi,
Praecipites fecere palam, civilia bella
Non bene barbaricis unqeam commissa catervis.
Ut primum sonipes, transfixus pectora ferro,
In caput effusi calcavit membra regentis,
Omnis eques cessit campis, glomerataque pubes
In sua conversis praeceps ruit agmina frenis.
Perdidit inde modum caedes, ac nulla secuta est
Pugna, sed hinc iugulis, hinc ferro, bella geruntur.
Nec valet haec acies tantum prosternere, quantum
Inde perire potest: utinam, Pharsalia, campis
Sufficiat cruor iste tuis, quem barbara fundunt
Pectora; non alio mutentur sanguine fontes!
Hic numerus totos tibi vestiat ossibus agros;
Aut si Romano compleri sanguine mavis,
Istis parce, precor: vivant Galataeque, Syrique,
Cappadoces, Gallique, extremique orbis Hiberi,
Armenii, Cilices; nam post civilia bella
Hic populus Romanus erit. Semel ortus in omnes
It timor, et fatis datus est pro Caesare cursus.
Ventum erat ad robur Magni, mediasque catervas;
Quod totos errore vago perfuderat agros,
Constitit hic bellum, fortunaque Caesaris haesit.
Non illic regum auxiliis collecta iuventus
Bella gerit, ferrumque manus movere rogatae:
Ille locus fratres habuit, locus ille parentes;
Hic furor, hic rabies, hic sunt tua crimina, Caesar.
Hanc fuge, mens, partem belli, tenebrisque relinque,
Nullaque tantorum discat me vate malorum,
Quam multum bellis liceat civilibus, aetas.
Ah potius pereant lacrimae, pereantque querelae;
Quidquid in hac acie gessisti, Roma, tacebo.
Hic Caesar, rabies populi, stimulusque furorum,
Ne qua parte sui pereat scelus, agmina circum
It vagus, atque animis ignes flagrantibus addit;
Inspicit et gladios, qui toti sanguine manent,
Qui niteant, primo tantum mucrone cruenti,
Quae presso tremat ense manus, quis languida tela,
Quis contenta ferat, quis praestet bella iubenti,
Quem pugnare iuvet, quis vultum, cive perempto,
Mutet; obit latis proiecta cadavera campis.
Vulnera multorum, totum fusura cruorem,
Opposita premit ipse manu: quacumque vagatur,
Sanguineum quatiens veluti Bellona flagellum,
Bistonas aut Mavors agitans, si verbere saevo
Palladia stimulet turbatos aegide currus.
Nox ingens scelerum, et caedes oriuntur, et instar
Immensae vocis gemitus, et pondere lapsi
Pectoris arma sonant, confractique ensibus enses.
Ipse manu subicit gladios, ac tela ministrat,
Adversosque iubet ferro confundere vultus.
Promovet ipse acies, impellit terga suorum,
Verbere conversae cessantes excitat hastae;
In plebem vetat ire manus, monstratque senatum.
Scit cruor imperii qui sit, quae viscera rerum,
Unde petat Romam, libertas ultima mundi
Quo steterit ferienda loco; permixta secundo
Ordine nobilitas, venerandaque corpora ferro
Urgentur: caedunt Lepidos, caeduntque Metellos,
Corvinosque simul, Torquataque nomina, regum
Saepe duces, summosque hominum, te, Magne, remoto.
Illic plebeia contectus casside vultus,
Ignotusque hosti, quid ferrum, Brute, tenebas!
O decus imperii, spes o suprema senatus,
Extremum tanti generis per saecula nomen,
Ne rue per medios nimium temerarius hostes,
Nec tibi fatales admoveris ante Philippos,
Thessalia periture tua: nil proficis istic
Caesaris intentus iugulo: nondum attigit arcem,
Iuris et humani culmen, quo cuncta premuntur,
Egresses, meruit fatis tam nobile letum:
Vivat, et, ut Bruti procumbat victima, regnet.
Hic patriae perit omne decus; iacet aggere super
Patricium campis, commixta plebe, cadaver.
Mors tamen eminuit clarorum in strage virorum
Pugnacis Domiti, quem clades fata per omnes
Ducebant; nusquam Magni fortuna sine illo
Succubuit: victus toties a Caesare, salva
Libertate perit; tunc mille in vulnera laetus
Labitur, ac venia gaudet caruisse secunda.
Viderat in crasso versantem sanguine membra
Caesar, et increpitans: Iam Magni deseris arma
Successor Domiti: sine te iam bella geruntur.
Dixerat: ast illi suffecit pectora pulsans
Spiritus in vocem, morientiaque ora resolvit:
Non te funesta scelerum mercede potitum,
Sed dubium fati, Caesar, generoque minorem
Adspiciens, Stygias, Magno duce, liber ad umbras
Et securus eo: te saevo Marte subactum,
Pompeioque graves poenas, nobisque daturum
Quum morior sperare licet; non plura locutum
Vita fugit, densaeque oculos pressere tenebrae.
Impendisse pudet lacrimas in funere mundi
Mortibus innumeris, ac singula fata sequentem
Quaerere, letiferum per cuius viscera ferrum
Exierit, quis fusa solo vitalia calcet,
Ore quis adverso demissum faucibus ensem
Expulerit moriens anima, quis corruat ictu,
Quis steterit, dum membra cadunt, qui pectore tela
Transmittant, vel quos campis affixerit hasta;
Quis cruor emissis perruperit aera venis,
Inque hostis cadat arma sui, quis pectora fratris
Caedat, et, ut notum possit spoliare cadaver,
Abscisum longe mittat caput; ora parentis
Quis laceret, nimiaque probet spectantibus ira,
Quem iugulat, non esse patrem: mors nulla querela
Digna sua est, nullosque hominum lugere vacamus.
Non istas habuit pugnae Pharsalia partes,
Quas aliae clades: illic per fata virorum,
Per populos hic Roma perit; quod militis illic,
Mors hic gentis erat: sanguis ibi fluxit Achaeus,
Ponticus, Assyrius; cunctos haerere cruores
Romanus, campisque vetat consistere, torrens.
Maius ab hac acie, quam quod sua saecula ferrent,
Vulnus habent populi; plus est, quam vita, salusque,
Quod perit; in totum mundi prosternimur aevum.
Vincitur his gladiis omnis, quae serviet, aetas.
Proxima quid soboles, aut quid meruere nepotes
In regnum nasci? pavidi num gessimus arma?
Teximus aut iugulos? Alieni poena timoris
In nostra cervice sedet: post proelia natis
Si dominum, Fortuna, dabas, et bella dedisses.

544 *Hi* pop. Rom. *erunt* B. 554 me vate tantor. malor. 561 *Conspicit*. 561 toti qui C. 570 si suos currus, turbat Palladia aegide, stimulat. C. c. *seu* verb. s. Pallad. *stimulans*. In uno cod. erat *stimulat*. 572 scelerum *est*; B. e duob. codd. 581 petat, feriat. 585 *tot tantaque* nomina B. 594 arcem, tyrannidem. 595 sq. Nondum superavit, summ. culmen potestatis, cui omnia alia subiecta sunt. C. 606 *volventem*. 609 Successor in Gallia Caesari destinatus erat. 622 sq. *demisso — ense Exspuerit* mor. *animam*. Alt. B. et C. e codd. Ad Val. Flacc. III, 624 dum membra cad. dum pars corruit, quae vulnus accepit. 626 *emissus*. 631 *iugulet* cod. 632 sua, propria peculiari. 637 sq. Hoc dicit: illar. gentium sanguinem vetabat in campis stare sanguis amplior, qui eum impellens *faciebat in morem fluminis inundare*. Schol. 645 Teximus, subducta cervice, demisso capite. C. 557 dedisses, *debuisses*.

Iam Magnus transisse deos, Romanaque fata
Senserat infelix, tota vix clade coactus
Fortunam damnare suam: stetit aggere campi
Eminus, unde omnes, sparsas per Thessala rura,
Adspiceret clades, quae, bello obstante, látebant,
Tot telis sua fata peti, tot corpora fusa,
Ac se tam multo pereuntem sanguine vidit;
Nec, sicut mos est miseris, trahere omnia secum
Mersa iuvat, gentesque suae miscere ruinae:
Ut Latiae post se vivat pars maxima turbae,
Sustinuit dignos etiam nunc credere votis
Coelicolas, volvitque sui solatia casus.
Parcite, ait, superi, cunctas prosternere gentes:
Stante potest mundo, Romaque superstite, Magnus
Esse miser; si plura iuvant mea vulnera, coniux
Est mihi, sunt nati; dedimus tot pignora fatis.
Civiline parum bello est, si meque, meosque
Obruet? exiguae clades sumus, orbe remoto?
Omnia quid laceras? quid perdere cuncta laboras?
Iam nihil est, Fortuna, meum. Sic fatur, et arma
Signaque, et afflictas omni iam parte catervas
Circuit, et revocat matura in fata ruentes,
Seque negat tanti; nec deerat robur in enses
Ire duci, iuguloque pati, vel pectore letum:
Sed timuit strato miles ne corpore Magni
Non fugeret, supraque ducem procumberet orbis;
Caesaris aut oculis voluit subducere mortem:
Nequidquam; infelix, socero spectare volenti
Praestandum est ubicumque caput. Sed tu quoque, coniux,
Causa fugae, vultusque tui, fatisque negatum
Te praesente mori. Tum Magnum concitus aufert
A bello sonipes, non tergo tela paventem,
Ingentesque animos extrema in fata ferentem.
Non gemitus, non fletus erat, salvaque verendus
Maiestate dolor, qualem te, Magne, decebat
Romanis praestare malis; non impare vultu
Adspicis Emathiam: non te videre superbum
Prospera bellorum, nec fractum adversa videbunt:
Quamque fuit laeto per tres infida triumphos,
Tam misero Fortuna minor. Iam pondere fati
Deposito securus abis: nunc tempora laeta
Respexisse vacat; spes nunquam implenda recessit:
Quid fueris nunc scire licet. Fuge proelia dira,
Ac testare deos, nullum, qui praestet in armis,
Iam tibi, Magne, mori. Ceu flebilis Africa damnis,
Et ceu Munda nocens, Pharioque a gurgite clades,
Sic et Thessalicae post te pars maxima pugnae.
Non iam Pompeii nomen populare per orbem,
Nec studium belli: sed par, quod semper habemus,
Libertas, et Caesar erunt; teque inde fugato,
Ostendit moriens sibi se pugnasse senatus.
Nonne iuvat pulsum bellis cessisse, nec istud
Prospectasse nefas? spumantes caede catervas
Respice, turbatos incursu sanguinis amnes,
Et soceri miserere tui: quo pectore Romam
Intrabit, campis factus felicior istis?
Quidquid in ignotis solus regionibus exsul,
Quidquid sub Phario positus patiere tyranno,
Crede deis, longo fatorum crede favori,
Vincere peius erat. Prohibe lamenta sonare,
Flere veta populos, lacrimas, luctusque remitte.
Tam mala Pompeii, quam prospera mundus adoret.
Adspice securus vultu non supplice reges,
Adspice possessas urbes, donataque regna,
Aegyptum, Libyamque, et terras elige morti.
Vidit prima tuae testis Larissa ruinae
Nobile, nec victum fatis caput: omnibus illa
Civibus effudit totas per moenia vires,
Obvia, ceu laeto: promittunt munera flentes:
Pandunt templa, domos, socios se cladibus optant.
Scilicet immenso superest ex nomine multum,
Teque minor solo: cunctas impellere gentes
Rursus in arma potes, rursusque in fata redire.
Sed quid opus victo populis, aut urbibus? inquit;
Victori praestate fidem. Tu, Caesar, in alto
Caedis adhuc cumulo patriae per viscera vadis:
At tibi iam populos donat gener. Avehit inde
Pompeium sonipes, gemitus, lacrimaeque sequuntur,
Plurimaque in saevos populi convicia divos
Nunc tibi vera fides quaesiti, Magne, favoris
Contigit, ac fructus; felix se nescit amari.
Caesar, ut Hesperio vidit satis arva natare
Sanguine, parcendum ferro, manibusque suorum
Iam ratus, ut viles animas, perituraque frustra
Agmina permisit vitae: sed castra fugatos
Ne revocent, pellatque quies nocturna pavorem,
Protinus hostili statuit succedere vallo,
Dum Fortuna calet, dum conficit omnia terror,
Non veritus grave ne fessis ac Marte subactis
Hoc foret imperium. Non magno hortamine miles
In praedam ducendus erat. Victoria nobis
Plena, viri, dixit; superest pro sanguine merces,
Quam monstrare meum est: nec enim donare vocabo,
Quod sibi quisque dabit: cunctis en plena metallis
Castra patent, raptum Hesperiis e gentibus aurum
Hic iacet; Eoasque premunt tentoria gazas.
Tot regum fortuna simul, Magnique coacta
Exspectat dominos; propera praecedere miles
Quos sequeris, quascumque tuas Pharsalia fecit,
A victis rapiuntur opes. Nec plura locutus
Impulit amentes, aurique cupidine caecos
Ire super gladios, supraque cadavera patrum,
Et caesos calcare duces; quae fossa, quis agger
Sustineat pretium belli, scelerumque petentes?
Scire volant quanta fuerint mercede nocentes.
Invenere quidem spoliato plurima mundo
Bellorum in sumptus congestae pondera massae,
Sed non implevit cupientes omnia mentes
Quidquid fodit Hiber, quidquid Tagus extulit auri,
Quodque legit dives summis Arimaspus arenis.
Ut rapiant, parvo scelus hoc venisse putabunt,
Quum sibi Tarpeias victor desponderit arces;
Quum spe Romanae promiserit omnia praedae,
Decipitur quod castra rapit. Capit impia plebes
Caespite patricio somnos, vacuumque cubile
Regibus infandus miles premit, inque parentum,
Inque toris fratrum posuerunt membra nocentes.

649 sq. Eo respex. Lucanus, quod Pompei. maluit pati scelera, quam patrare. C. 652 bello, certaminis tumultu. 665 parumne est, me cum stirpe procumbere, si orbis removeatur exitium? Schol. 676 sqq. Tu quoque, coniux Cornelia, Pompeio causa fugae, et tui vultus, et quod te praesente mori vellet, quanquam id fatis negat. erat. C. 686 sq. Quam te laeto Fortuna minor fuit (licet infida illa trib. triumphis blandiretur, quib. te facile vincere potuisset), tam te misero minor est. Id. 696 par, dimicantium. 698 *Ostendet*. 700 *Perspectasse*, quod explicant ad finem spectasse. 711 possessas, a te olim; donata regna, Pharnaci, Ptolemaeo, Iubae. 716 *Omnia* ceu laeto; sequor interpunction. Cortii. Deinde *praemittunt*, quod is retinuit. Promittunt *nomina* (ad militandum) B. 736 Marte subactis explicant defatigatis; quod negantes recte habere B. *in* Marte *subactos*, C. *ut* (non minus ut) Marte subactis, ad Pompeianos referentes. 747 opes. *Sic milite iussu*, quod, e glossa sine dubio natum, retinens B. versum sq. expungit. Abest etiam a nonnull. codd. 761 Deceptum se putat miles, quod castra, non Romam diripit. 761 *improba*, contra codic. auctoritat.

Quos agitat vesana quies, somnique furentes:
Thessalicam miseri versant in pectore pugnam.
Invigilat cunctis saevum scelus, armaque tota
Mente agitant, capuloque manus absente moventur.
Ingemuisse putes campos, terramque nocentem
Inspirasse animas, infectumque aera totum
Manibus, et Stygia superam formidine noctem.
Exigit a meritis tristes victoria poenas,
Sibilaque, et flammas infert sopor: umbra perempti
Civis adest; sua quemque premit terroris imago.
Ille senum vultus, iuvenum videt ille figuras,
Hunc agitant totis fraterna cadavera somnis,
Pectore in hoc pater est; omnes in Caesare Manes.
Haud alios, nondum Scythica purgatus in ara,
Eumenidum vidit vultus Pelopeus Orestes;
Nec magis attonitos animi sensere tumultus,
Quum fureret Pentheus, aut quum desisset Agave.
Hunc omnes gladii, quos aut Pharsalia vidit,
Aut ultrix visura dies,' stringente senatu,
Illa nocte premunt: hunc infera monstra flagellant.
Et quantum misero poenae mens conscia donat,
Quod Styga, quod Manes, ingestaque Tartara somnis,
Pompeio vivente, videt: tamen omnia passo
Postquam clara dies Pharsalica damna retexit,
Nulla loci facies revocat feralibus arvis
Haerentes oculos. Cernit propulsa cruore
Flumina, et excelsos cumulis aequantia colles
Corpora, sidentes in tabem spectat acervos,
Et Magni numerat populos; epulisque paratur
Ille locus, vultus ex quo, faciesque iacentum
Agnoscat: iuvat Emathiam non cernere terram
Et lustrare oculis campos sub clade latentes.
Fortunam, superosque suos in sanguine cernit;
Ac ne laeta furens scelerum spectacula perdat,
Invidet igne rogi miseris, coeloque nocenti
Ingerit Emathiam. Non illum Poenus humator
Consulis, et Libyca succensae lampade Cannae
Compellunt, hominum ritus ut servet in hoste;
Sed meminit, nondum satiata caedibus ira,
Cives esse suos. Petimus non singula busta,
Discretosque rogos; unum da gentibus ignem:
Non interpositis urantur corpora flammis.
Aut generi si poena iuvat, nemus exstrue Pindi,
Erige congestas Oetaeo robore silvas,
Thessalicam videat Pompeius ab aequore flammam.
Nil agis hac ira: tabesne cadavera solvat,
An rogus, haud refert: placido Natura receptat
Cuncta sinu, finemque sui sibi corpora debent.
Hos, Caesar, populos, si nunc non usserit ignis,
Uret cum terris, uret cum gurgite ponti:
Communis mundo superest rogus, ossibus astra
Mixturus. Quocumque tuam Fortuna vocabit,
Hae quoque eunt animae: non altius ibis in auras,
Non meliore loco Stygia sub nocte iacebis.
Libera Fortunae mors est: capit omnia tellus
Quae genuit; coelo tegitur, qui non habet urnam.
Tu, cui dant poenas inhumato funere gentes,
Quid fugis hanc cladem? quid olentes deseris agros?
Has trahe, Caesar, aquas; hoc, si potes, utere coelo.
Sed tibi tabentes populi Pharsalica rura
Eripiunt, camposque tenent victore fugato.
Non solum Haemonii funesta ad pabula belli
Bistonii venere lupi, tabemque cruentae
Caedis odorati, Pholoen liquere leones.
Tunc ursi latebras, obscaenae tecta domosque
Deseruere canes, et quidquid nare sagaci
Aera non sanum, motumque cadavere sentit.
Iamque diu volucres civilia castra secutae
Conveniunt: vos, quae Nilo mutare soletis
Threicias hiemes, ad mollem serius Austrum
Istis, aves, nunquam se tanto vulture coelum
Induit, aut plures presserunt aera pennae.
Omne nemus misit volucres, omnisque cruenta
Alite sanguineis stillavit roribus arbor.
Saepe super vultus victoris, et impia signa
Aut cruor, aut alto defluxit ab aethere tabes,
Membraque deiecit, iam lassis unguibus, ales.
Sic quoque non omnis populus pervenit ad ossa,
Inque feras discerptus abit: non intima curant
Viscera, nec totas avidae sorbere medullas:
Degustant artus. Latiae pars maxima turbae
Fastidita iacet, quam sol, nimbique, diesque
Longior, Emathiis resolutam miscuit arvis.
Thessalia, infelix, quo tanto crimine, tellus
Laesisti superos, ut te tot mortibus unam,
Tot scelerum fatis premerent? quod sufficit aevum
Immemor ut donet belli tibi damna vetustas?
Quae seges infecta surget non decolor herba?
Quo non Romanos violabis vomere Manes?
Ante novae venient acies, scelerique secundo
Praestabis, nondum siccos hoc sanguine, campos.
Omnia maiorum vertamus busta licebit,
Et stantes tumulos, et qui radice vetusta
Effudere suas, victis compagibus, urnas,
Plus cinerum Haemoniae sulcis telluris aratur.
Pluraque ruricolis feriuntur dentibus ossa.
Nullus ab Emathio religasset litore funem
Navita, nec terram quisquam movisset arator,
Romani bustum populi, fugerentque coloni
Umbrarum campos, gregibus dumeta carerent,
Nullusque auderet pecori permittere pastor
Vellere surgentem de nostris ossibus herbam;
Ac, velut impatiens hominum vel solis iniqui
Limite, vel glacie, nuda atque ignota iaceres,
Si non prima nefas belli, sed sola tulisses.
O superi, liceat terras odisse nocentes.
Quid totum premitis, quid totum absolvitis orbem?
Hesperiae clades, et flebilis unda Pachyni,
Et Mutina, et Leucas puros fecere Philippos.

769 *putem.* Sic B. Id. *nocentes.* Sequitur Illycin. 781 *desisset.* Desisset, insanire. 785 *Heu quant.* post passo vulg. commate interpungunt. Sed recte observ. C. ita *passi* (oculos) scribend. fuisse. 799 sq. Coelum nocens intellige infectum, et tot cadaverum tabe et foetore corruptum, pestiferum; Emathiam pro caede et de cadaverib. illic iacentib. C. 802 in *hostem*, in *hostes.* 804 Cives esse suos, ut haec sit causa non donandae sepulturae, quod scit, eos cives suos fuisse, non hostes. Schol. 819 Libera a Fortunae libidine. 829 *urnae.* Sic C. non consumptus est usque ad ossa. 843 Nec plane a feris distrahitur. 848 *Thessalica* infelix vulg. contra meliores codd. 857 radice, fundamento. 871 Dum enim tot. orbem nocentem facitis, crimen eius absolvitis, quia ubique pollutus est. Schol.

LIBER OCTAVUS.

Iam super Herculeas fauces, nemorosaque Tempe,
Haemoniae deserta petens dispendia silvae,
Cornipedem exhaustum cursu, stimulisque negantem
Magnus agens, incerta fugae vestigia turbat,
Implicitasque errore vias: pavet ille fragorem
Motorum ventis nemorum, comitumque suorum,
Qui post terga redit, trepidum, laterique timentem,
Exanimat. Quamvis summo de culmine lapsus,
Nondum vile sui pretium scit sanguinis esse,
Seque, memor fati, tantae mercedis habere
Credit adhuc iugulum, quantum pro Caesaris ipse
Avulsa cervice daret; deserta sequentem
Non patitur tutis fatum celare latebris
Clara viri facies. Multi Pharsalia castra
Quum peterent, nondum fama prodente ruinas,
Occursum stupuere ducis, vertigine rerum
Attoniti; cladisque suae vix ipse fidelis
Auctor erat. Gravis est Magno quicumque malorum
Testis adest: cunctis ignotus gentibus esse
Mallet, et obscuro tutus transire per urbes
Nomine; sed poenas longi Fortuna favoris
Exigit a misero, quae tanto pondere famae
Res premit adversas, fatisque prioribus urget.
Nunc festinatos nimium sibi sentit honores,
Actaque lauriferae damnat Sullana iuventae.
Nunc et Corycias classes, et Pontica signa
Deiectum meminisse pudet: sic longius aevum
Destruit ingentes animos, et vita superstes
Imperio; nisi summa dies cum fine bonorum
Affuit, et celeri praevertit tristia leto,
Dedecori est fortuna prior: quisquamne secundis
Tradere se fatis audet, nisi morte parata?
Litora contigerat, per quae Peneius amnis,
Emathia iam clade rubens, exibat in aequor.
Inde ratis trepidum, ventis, ac fluctibus impar,
Flumineis vix tuta vadis, evexit in altum.
Cuius adhuc remis quatitur Corcyra, sinusque
Leucadii, Cilicum dominus, terraeque Liburnae,
Exiguam vector pavidus correpsit in alnum.
Conscia curarum secretae in litora Lesbi
Flectere vela iubet, qua tunc tellure latebas
Maestior, in mediis quam si, Cornelia, campis
Emathiae stares. Tristes praesagia curas
Exagitant, trepida quatitur formidine somnus;
Thessaliam nox omnis habet, tenebrisque remotis
Rupis in abruptae scopulos, extremaque curris
Litora, prospiciens fluctus, nutantia longe
Semper prima vides venientis vela carinae,
Quaerere nec quidquam de fato coniugis audes.
En ratis, ad vestros quae tendit carbasa portus,
Quid ferat ignoras; sed nunc tibi summa pavoris
Nuntius armorum tristis, rumorque sinister,
Victus adest coniux. Quid perdis tempora luctus?
Quum possis iam flere, times? tunc puppe propinqua
Prosiluit, crimenque deum crudele notavit,
Deformem pallore ducem, vultusque prementem
Canitiem, atque atro squalentes pulvere vestes.
Obvia nox miserae coelum, lucemque tenebris
Abstulit, atque animam clausit dolor; omnia nervis
Membra relicta labant, riguerunt corda, diuque
Spe mortis decepta iacet. Iam fune ligato
Litoribus, lustrat vacuas Pompeius arenas;
Quem postquam propius famulae videre fideles,
Non ultra gemitus tacitos incessere fatum
Permisere sibi, frustraque attollere terra
Semianimem conantur heram, quam pectore Magnus
Ambit, et adstrictos refovet complexibus artus.
Coeperat in summum revocato sanguine corpus
Pompeii sentire manus, maestamque mariti
Posse pati faciem: prohibet succumbere fatis
Magnus, et immodicos castigat voce dolores.
Nobile cur robur Fortunae vulnere primo,
Femina, tantorum titulis insignis avorum,
Frangis? habes aditum mansurae in saecula famae.
Laudis in hoc sexu non legum iura nec arma,
Unica materia est coniux miser: erige mentem,
Et tua cum fatis pietas decertet, et ipsum,
Quod sum victus, ama. Nunc sum tibi gloria maior,
A me quod fasces, et quod pia turba senatus,
Tantaque discessit regum manus: incipe Magnum
Sola sequi; deformis, adhuc vivente marito,
Summus, et augeri vetitus dolor: ultima debet
Esse fides, lugere virum; tu nulla tulisti
Bello damna meo: vivit post proelia Magnus,
Sed fortuna perit; quod defles, illud amasti.
Vocibus his correpta viri vix aegra levavit
Membra solo, tales gemitu rumpente querelas:
O utinam in thalamos invisi Caesaris issem
Infelix coniux, et nulli laeta marito!
Bis nocui mundo; me pronuba duxit Erinnys,
Crassorumque umbrae, devotaque manibus illis
Assyrios in castra tuli civilia casus,
Praecipitesque dedi populos, cunctosque fugavi
A causa meliore deos. O maxime coniux,
O thalamis indigne meis, hoc iuris habebit
In tantum Fortuna caput? Cur impia nupsi,
Si miserum factura fui? Nunc accipe poenas,
Sed quas sponte luam: quo sit tibi mollius aequor,
Certa fides regum, totusque paratior orbis,
Sparge mari comitem. Mallem felicibus armis
Dependisse caput: nunc clades denique lustra,
Magne, tuas. Ubicumque iaces, civilibus armis
Nostros ulta toros, ades huc, atque exige poenas,
Iulia, crudeles, placataque pellice caesa,
Magno parce tuo. Sic fata, iterumque refusa
Coniugis in gremium, cunctorum lumina solvit
In lacrimas; duri flectuntur pectora Magni,
Siccaque Thessaliae confudit lumina Lesbos.
Tunc Mitylenaeum, pleno iam litore, vulgus
Affatur Magnum: Si maxima gloria nobis
Semper erit tanti pignus servasse mariti,
Tu quoque devotos sacro tibi foedere muros,

Lib. VIII, 1 Herc. fauces, Thermopylas. 2 dispendia, via longior et per ambages circumducens. Burm. 3 negantem, se. 6 sqq. et suor. unusquisque comitum, qui paulatim post eum colliguntur (redeunt), exanimat eum. 7 *venit*, e glossa. 14 *Pharsalica.* 16 *Occursu.* Alt. C. e codd. 23 urget, angit eum. 32 *Credere* se B. 38 Cilicas et terram Liburnam propter copiam navium prae al. terris nominat. Dominus populor. nauticor. tanta inopia navium laborat, ut in alien. cymbam vector correpere necesse habeat. C. 40 *secreta.* Alt. B. et C. hic e cod. 41 *iubes*, quod retinuit C. Alt. etiam B. 46 *currens.* 49 fato de coniugis B. 51 sed *non*, tibi B. probantib. D'Orvillio et M. L. et sic cod. C. e suis *et* nunc, post *sinister* versu sq. semicolo distinguens. Ego in vulg. acquiesco: summa tibi pavoris, victus coniux, adest, una nuntius, infelicis pugnae et rumoris sinistri locum in sua persona sustinens. 54 *posses.* Sic B. 57 *Canitie.* Hanc non modo ad capillos, sed etiam ad barbam promiss. pertinere observ. C. 64 *fata.* 67 adstrictos, torpentes. 100 felicib. *actis* B. 101 Dependisse, impendisse. Scholiastes: Ut tunc periissem, quum adhuc eras felix, et in ead. felicitate nunc mansisses. Lustra, expia. 102 Ubicumq. iaces. Respexit ad diversa loca inferor. III, 12 sqq. Et de inferis *iacere* vidim. VII, 818. C.

Oramus, sociosque Lares dignare vel una
Nocte tua, fac, Magne, locum, quem cuncta revisant
Saecula, quem veniens hospes Romanus adoret.
Nulla tibi subeunda magis sunt moenia victo;
Omnia victoris possunt sperare favorem,
Haec iam crimen habent: quid, quod iacet insula ponto,
Caesar eget ratibus: procerum pars magna coibit
Certa loci; noto reparandum est litore fatum.
Accipe templorum cultus, aurumque deorum:
Accipe, si terris, si puppibus ista iuventus
Aptior est; tota, quantum valet, utere Lesbo.
Hoc solum crimen meritae bene detrahe terrae,
Ne nostram videare fidem felixque secutus,
Et damnasse miser. Tali pietate virorum
Laetus, in adversis, et mundi nomine gaudens
Esse fidem, Nullum toto mihi, dixit, in orbe
Gratius esse solum, non parvo pignore vobis
Ostendi: tenuit nostros hac obside Lesbos
Affectus; hic sacra domus, carique penates,
Hic mihi Roma fuit. Non ullo in litore puppim
Ante dedi fugiens, saevi quum Caesaris iram
Iam scirem meritam, servata coniuge, Lesbon,
Non veritus tantam veniae committere vobis
Materiem. Sed iam satis est fecisse nocentes;
Fata mihi totum mea sunt agitanda per orbem.
Heu nimium felix aeterno nomine Lesbos!
Sive doces populos, regesque admittere Magnum,
Seu praestas tu sola fidem: nam quaerere certum est
Fas quibus in terris, ubi sit scelus. Accipe, numen,
Si quod adhuc mecum es, votorum extrema meorum;
Da similes Lesbo populos, qui Marte subactum
Non intrare suos, infesto Caesare, portus,
Non exire vetent. Dixit, maestamque carinae
Imposuit comitem: cunctos mutare putares
Tellurem, patriaeque solum, sic litore toto
Plangitur, infestae tenduntur in aethera dextrae:
Pompeiumque minus, cuius fortuna dolorem
Moverat, ast illam, quam toto tempore belli
Ut civem videre suam, discedere cernens
Ingemuit populus; quam vix, si castra mariti
Victoris peteret, siccis dimittere matres
Iam poterant oculis: tanto devinxit amore
Hos pudor, hos probitas, castique modestia vultus;
Quod submissa nimis, nulli gravis hospita turbae,
Stantis adhuc fati, vixit quasi coniuge victo.
Iam pelago medios Titan demissus ad ignes,
Nec quibus abscondit, nec si quibus exerit orbem,
Totus erat, vigiles Pompeii pectore curae
Nunc socias adeunt Romani foederis urbes;
Et varias regum mentes, nunc invia mundi
Arva super nimios soles, Austrumque iacentis.
Saepe labor maestus curarum, odiumque futuri
Proiecit fessos incerti pectoris aestus,
Rectoremque ratis de cunctis consulit astris;
Unde notet terras, quae sit mensura secandi
Aequoris in coelo, Syriam quo sidere servet,
Aut quotus in plaustro Libyam bene dirigat ignis.
Doctus ad haec fatur taciti servator Olympi:
Signifero quaecumque fluunt labentia coelo,
Nunquam stante polo, miseros fallentia nautas
Sidera non sequimur; sed qui non mergitur undis
Axis inocciduus, gemina clarissimus Arcto,
Ille regit puppes. Hic quum mihi semper in altum
Surget, et instabit summis minor Ursa ceruchis,
Bosporon, et Scythiae curvantem litora pontum
Spectamus: quidquid descendet ab arbore summo
Arctophylax, propiorque mari Cynosura feretur,
In Syriae portus tendet ratis; inde Canopos
Excipit Australi coelo contenta vagari,
Stella timens Borean: illa quoque perge sinistra
Trans Pharon, in medio tanget ratis aequore Syrtim.
Sed quo vela dari, quo nunc pede carbasa tendi
Nostra iubes? Dubio contra cui pectore Magnus,
Hoc solum toto, respondit, in aequore serva,
Ut sit ab Emathiis semper tua longius oris
Puppis, et Hesperiam pelago coeloque relinquat:
Cetera da ventis! comitem, pignusque recepi
Depositum: tunc certus eram, quae litora vellem,
Nunc portum Fortuna dabit. Sic fatur; at ille
Iusto vela modo pendentia cornibus aequis
Torsit, et in laevum puppim dedit, utque secaret
Quas Samiae cautes, et quas Chios asperat undas,
Hos dedit in proram, tenet hos in puppe rudentes.
Aequora senserunt motus, aliterque secante
Iam pelagus rostro, nec idem spectante carina,
Mutavere sonum: non sic moderator equorum,
Dexteriore rota laevum quum circuit axem,
Cogit inoffensae currus accedere metae.
Ostendit terras Titan, et sidera texit.
Sparsus ab Emathia fugit quicumque procella,
Assequitur Magnum, primusque a litore Lesbi
Occurrit natus, procerum mox turba fidelis.
Nam neque deiecto fatis, acieque fugato
Abstulerat Magno reges Fortuna ministros:
Terrarum dominos, et sceptra Eoa tenentes
Exsul habet comites: iubet ire in devia mundi
Deiotarum, qui sparsa ducis vestigia legit.
Quando, ait, Emathiis amissus cladibus orbis
Qua Romanus erat, superest, fidissime regum,
Eoam tentare fidem, populosque bibentes
Euphraten, et adhuc securum a Caesare Tigrin.
Ne pigeat Magno quaerentem fata, remotas
Medorum penetrare domus, Scythicosque recessus
Et totum mutare diem, vocesque superbo
Arsacidae perferre meas: Si foedera nobis
Prisca manent, mihi per Latium iurata Tonantem,
Per vestros adstricta magos, implete pharetras,
Armeniosque arcus Geticis intendite nervis:
Si vos, o Parthi, peterem quum Caspia claustra,
Et sequerer duros aeterni Martis Alanos,
Passus Achemeniis late discurrere campis,
In tutam trepidos nunquam Babylona coegi:
Arva super Cyri, Chaldaeique ultima regni,
Qua rapidus Ganges, et qua Nysaeus Hydaspes

121 sq. deorum accipe; si. Sic vulg. interpungunt. Sequor C. 133 quum, quamvis. 148 infestae, fatis in... 153 *demittere* C. e cod. antiquiss. 156 sq. turbae stantis, sine comm. Illycin. interpunx. Offendo equidem in ... quod nulli turbae gravis fuisse dicatur: fortasse legend. *turba*. Stantis adhuc rel. nulli molesta vel invidiosa tu... comitatu, stantis, florentis, fortunae. Locum, ut nunc est, C. sic interpretatur, ut Stantis fati genitivum causal... beat, graeco more (cf. ad V, 52), et c. coniuge coniungat. Al. stantis fati accipiunt pro genit. consequentiae, ... abl. 158 Iam Sol occidens medius erat in maris fluctu rel. Schol. 160 Pompeii *in*, ex intp. 164 sqq. Ut minus sibi aegritudinem et curas invisas interpellaret, seposuit interdum sollicitudin. et cum nauta collocutus est. 169 *derigat*. Sic C. 170 *scrutator* B. e cod. 176 ceruchis, cornib. mali mei: antennae cornua sic vocantur. Sc... 180 Canopos, nomen est stellae in Austro positae. Schol. 194 *Asinae* cautes. Sic B. Vulg. *Asiae* e c. Micylli. ... C. e codd. 199 quum in sinistram currum flectit. C. Idem *circumit*. 214 quaerentem auxilia Magno, ut denuo ... experiatur. 216 mutare diem est ex alia coeli plaga in aliam ire. C. 217 *vobis*. 220 Getici nervi, ut Armeni... eus, significanter, ut VI, 211. 223 *decurrere*. Alt. C. e codd.

Accedunt pelago, Phoebi surgentis ab igne
Iam propior, quam Persis, eram: tamen omnia vincens.
Sustinui nostris vos tantum deesse triumphis,
Solusque e numero regum telluris Eoae,
Ex aequo me Parthus adit; nec munere Magni
Stant semel Arsacidae: quis enim post vulnera cladis
Assyriae, iustas Latii compescuit iras?
Tot meritis obstricta meis, nunc Parthia ruptis
Excedat claustris vetitam per saecula ripam,
Zeugmaque Pellaeum. Pompeio vincite, Parthi:
Vinci Roma volet. Regem parere iubenti
Ardua non piguit, positisque insignibus aulae
Egreditur, famuli raptos indutus amictus.
In dubiis tutum est inopem simulare tyranno:
Quanto igitur mundi dominis securius aevum
Verus pauper agit! Dimisso in litore rege,
Ipse per Icariae scopulos, Ephesumque relinquens,
Et placidi Colophona maris, spumantia parvae
Radit saxa Sami: spirat de litore Coo
Aura fluens, Gnidon inde fugit, claramque relinquit
Sole Rhodon, magnosque sinus Telmessidos undae
Compensat medio pelagi. Pamphylia puppi
Occurrit tellus; nec se committere muris
Ausus adhuc ullis, te primum, parva Phaselis,
Magnus adit: nam te metui vetat incola rarus,
Exhaustaeque domus populis; maiorque carinae,
Quam tua turba, fuit! Tendens hinc carbasa rursus
Iam Taurum, Tauroque videt Dipsanta cadentem.
Crederet hoc Magnus, pacem quum praestitit undis
Et sibi consultum? Cilicum per litora tutus
Parva puppe fugit: sequitur pars magna senatus
Ad profugum collecta ducem; parvisque Syedris,
Quo portu mittitque rates recipitque Selinus,
In procerum coetu tandem maesta ora resolvit
Vocibus his Magnus: Comites bellique, fugaeque,
Atque instar patriae, quamvis in litore nudo,
In Cilicum terra, nullis circumdatus armis,
Consultem, rebusque meis exordia quaeram;
Ingentes praestate animos: non omnis in arvis
Emathiis cecidi, nec sic mea fata premuntur,
Ut nequeam relevare caput, cladesque receptas
Excutere. An Libycae Marium potuere ruinae
Erigere in fasces, plenis et reddere fastis,
Me, pulsum leviore manu, Fortuna tenebit?
Mille meae Graio volvuntur in aequore puppes,
Mille duces: sparsit potius Pharsalia nostras,
Quam subvertit, opes; sed me vel sola tueri
Fama potest rerum, toto quas gessimus orbe,
Et nomen, quod mundus amat. Vos pendite regna
Viribus, atque fide, Libyen, Parthosque, Pharonque,
Quemnam Romanis deceat succurrere rebus.
Ast ego curarum vobis arcana mearum
Expromam, mentisque meae quo pondera vergant.
Aetas Niliaci nobis suspecta tyranni est:
Ardua quippe fides robustos exigit annos.
Hinc anceps dubii terret sollertia Mauri;
Namque memor generis, Carthaginis impia proles,
Imminet Hesperiae, multusque in pectore vano est
Hannibal, obliquo maculat qui sanguine regnum,
Et Numidas contingit avos: iam supplice Varo
Intumuit, viditque loco Romana secundo.
Quare agite, Eoum comites properemus in orbem.
Dividit Euphrates ingentem gurgite mundum;
Caspiaque immensos seducunt claustra recessus,
Et polus Assyrias alter noctesque, diesque
Vertit, et abruptum est nostro mare discolor unda,
Oceanusque suus; regnandi sola voluptas;
Celsior in campis sonipes, et fortior arcus;
Nec puer, aut senior letales tendere nervos
Segnis, et a nulla mors est incerta sagitta.
Primi Pellaeas arcu fregere sarissas,
Bactraque Medorum sedem, murisque superbam
Assyrias Babylona domos. Nec pila timentur
Nostra nimis Parthis, audentque in bella venire,
Experti Scythicas, Crasso pereunte, pharetras.
Spicula nec solo spargunt fidentia ferro,
Stridula sed multo saturantur tela veneno:
Vulnera parva nocent, fatumque in sanguine summo est.
O utinam non tanta mihi fiducia saevis
Esset in Arsacidis! fatis nimis aemula nostris
Fata movent Medos, multumque in gente deorum est.
Effundam populos alia tellure revulsos,
Excitosque suis immittam sedibus ortus.
Quod si nos Eoa fides, et barbara fallunt
Foedera, vulgati supra commercia mundi
Naufragium Fortuna ferat; non regna precabor,
Quae feci: sat magna feram solatia mortis
Orbe iacens alio, nil haec in membra cruente,
Nil socerum fecisse pie. Sed cuncta revolvens
Vitae fata meae, semper venerabilis illa
Orbis parte fui: quantus Maeotida supra,
Quantus apud Tanaim toto conspectus in ortu?
Quas magis in terras nostrum felicibus actis
Nomen abit, aut unde redit maiore triumpho?
Roma, fave coeptis: quid enim tibi laetius unquam
Praestiterint superi, quam, si civilia Partho
Milite bella geras, tantam consumere gentem,
Et nostris miscere malis? quum Caesaris arma
Concurrent Medis, aut me Fortuna necesse est
Vindicet, aut Crassos. Sic fatus, murmure sentit
Consilium damnasse viros, quos Lentulus omnes
Virtutis stimulis, et nobilitate dolendi
Praecessit, dignasque tulit modo consule voces:
Siccine Thessalicae mentem fregere ruinae?
Una dies mundi damnavit fata? secundum
Emathiam lis tanta datur? iacet omne cruenti
Vulneris auxilium? solos tibi, Magne, reliquit
Parthorum Fortuna pedes? Quid transfuga mundi
Terrarum totos tractus, coelumque perosus,
Aversosque polos, alienaque sidera quaeris,
Chaldaeos culture focos, et barbara saeva,
Parthorum famulus? quid causa obtenditur armis
Libertatis amor? miserum quid decipis orbem,
Si servire potes? Te, quem Romana regentem
Horruit auditu, quem captos ducere reges
Vidit ab Hyrcanis, Indoque a litore, silvis,
Deiectum fatis, humilem, fractumque videbit,
Extolletque animos Latium vesanus in orbem,

242 *Demisso.* Sic C. 247 Telmessus, urbs et fluvius Cariae. 254 *Dipsunta.* Sic C. 458 *Synedris.* Locus Ciliciae. 459 *Qua* portu C. 270 *pressum.* 277 *Quaenam.* Quemnam, illor, regnor. dominum. Sic C. e cod. antiquiss. 281 Ardua, in reb. adversis comprobanda. 285 maculare, hic ex invidia Romana dictum pro miscendo. 289 *ingenti.* 290 continuant recessus immensos et ab sese porrigunt. C. 291 *aliter* id. c. 291 et mare eis abruptum est a nostro, discolor unda (abl.). 294 *it* campos — et fortior *artus.* B. 304 *necant* B. 305 fiducia *rerum* id. c. 307 diis propitiis utuntur. 308 sq. C. hic alieno loco esse suspicatur. 313 *sed* magna. 314 sq. ubi Caesar nec parcendi, nec puniendi in me habebit potestat. Schol. 310 abit et redit perfecta habe. 334 pedes vulg. capiunt de pedib. Parthor. adorandis, quod sane habet aliquid ridiculi: rectius itaque C. Parthor. fiducia erat in pedib. h. e. in fuga. Itaque invidiose Pompeium culpat, quod, quum tot alia auxilia restent, a fugaci populo opem petere vellet. 336 Aversos polos, meridiem. 341 Horruit, Parthus.

Se simul et Romam, Pompeio supplice, mensus?
Nil animis, fatisque tuis effabere dignum:
Exiget ignorans Latiae commercia linguae,
Ut lacrimis se, Magne, roges; patimurne pudoris
Hoc vulnus, clades ut Parthia vindicet ante
Hesperias, quam Roma suas? Civilibus armis
Elegit te nempe ducem: quid vulnera nostra
In Scythicos spargis populos, cladesque latentes
Quid Parthos transire doces? solatia tanti
Perdit Roma mali, nullos admittere reges,
Sed civi servire suo. Iuvat ire per orbem
Ducentem saevas Romana in moenia gentes,
Signaque ab Euphrate cum Crassis capta sequentem?
Qui solus regum, fato celante favorem,
Defuit Emathiae, nunc tantas ille lacesset
Auditi victoris opes, aut iungere fata
Tecum, Magne, volet? non haec fiducia genti est.
Omnis in Arctois populos quicumque pruinis
Nascitur, indomitus bellis, et mortis amator.
Quidquid ad Eoos tractus, mundique teporem
Labitur, emollit gentes clementia coeli.
Illic et laxas vestes, et fluxa virorum
Velamenta vides: Parthus per Medica rura
Sarmaticos inter campos, effusaque plano
Tigridis arva solo, nulli superabilis hosti est
Libertate fugae: sed non, ubi terra tumebit,
Aspera conscendit montis iuga, nec per opacas
Bella gerit tenebras incerto debilis arcu,
Nec frangit nando violenti verticis amnem,
Nec tota in pugna perfusus sanguine membra
Exigit aestivum calido sub pulvere solem.
Non aries illis, non ulla est machina belli;
Haud fossas implere valent, Parthoque sequente,
Murus erit, quodcumque potest obstare sagittae.
Pugna levis, bellumque fugax, turmaeque vagantes,
Et melior cessisse loco, quam pellere, miles.
Illita tela dolis, nec Martem comminus unquam
Ausa pati virtus, sed longe tendere nervos,
Et, quo ferre velint, permittere vulnera ventis.
Ensis habet vires, et gens quaecumque virorum est
Bella gerit gladiis; nam Medos proelia prima
Exarmant, vacuaeque iubent remeare pharetrae.
Nulla manus illis, fiducia tota veneni est.
Credis, Magne, viros, quos in discrimina belli
Cum ferro misisse parum est? tentare pudendum
Auxilium tanti est, toto divisus ut orbe
A terra moriare tua, tibi barbara tellus
Incumbat, te parva tegant ac vilia busta,
Invidiosa tamen, Crasso quaerente sepulchrum?
Sed tua sors melior, quoniam mors ultima poena est,
Nec metuenda viris; at non Cornelia letum
Infando sub rege timet: num barbara nobis
Est ignota Venus, quae ritu caeca ferarum
Polluit innumeris leges et foedera taedae
Coniugibus, thalamique patent secreta nefandi
Inter mille nurus? epulis vesana, meroque
Regia, non ullos exceptos legibus horret
Concubitus; tot femineis complexibus unum
Non lassat nox tota marem: iacuere sorores
In regum thalamis, sacrataque pignora matrum.
Damnat apud gentes sceleris non sponte peracti
Oedipodionidas infelix fabula Thebas:
Parthorum dominus quoties sic sanguine mixto
Nascitur Arsacides? cui fas implere parentem,
Quid rear esse nefas? Proles tam clara Metelli
Stabit barbarico coniux millesima lecto?
Quanquam non ulli plus regia, Magne, vacabit
Saevitia stimulata Venus, titulisque virorum.
Nam quo plura iuvent Parthum portenta, fuisse
Hanc sciet et Crassi: ceu pridem debita fatis
Assyriis, trahitur cladis captiva vetustae.
Haereat Eoae vulnus miserabile sortis;
Non solum auxilium funesto a rege petisse,
Sed gessisse prius bellum civile pudebit.
Nam quod apud populos crimen: socerique tuumque
Maius erit, quam quod, vobis miscentibus arma,
Crassorum vindicta perit? incurrere cuncti
Debuerant in Bactra duces, et ne qua vacarent
Arma, vel Arctoum Dacis, Rhenique catervis
Imperii nudare latus, dum perfida Susa
In tumulos prolapsa ducum, Babylonque iaceret.
Assyriae paci finem, Fortuna, precamur;
Et, si Thessaliae bellum civile peractum est,
Ad Parthos, qui vicit, eat: gens unica mundi est
De qua Caesareis possim gaudere triumphis.
Non tibi, quum primum gelidum transibis Araxem,
Umbra senis maesti Scythicis confixa sagittis
Ingeret has voces? Tu, quem post funera nostra
Ultorum cinerum nudae speravimus umbrae,
Ad foedus, pacemque venis? Tum plurima cladis
Occurrent monumenta tibi: quae moenia trunci
Lustrarunt cervice duces, ubi nomina tanta
Obruit Euphrates, et nostra cadavera Tigris
Detulit in terras, ac reddidit: ire per ista
Si potes, in media socerum quoque, Magne, sedentem
Thessalia placere potes. Quin respicis orbem
Romanum? si regna times proiecta sub Austro
Infidumque Iubam, petimus Pharon, arvaque Lagi.
Syrtibus hinc Libycis tuta est Aegyptus; at inde
Gurgite septeno rapidus mare submovet amnis:
Terra suis contenta bonis, non indiga mercis,
Aut Iovis: in solo tanta est fiducia Nilo.
Sceptra puer Ptolemaeus habet tibi debita, Magne,
Tutelae commissa tuae: quis nominis umbram
Horreat? innocua est aetas: ne iura, fidemque,
Respectumque deum veteris speraveris aulae.
Nil pudet assuetos sceptris: mitissima sors est
Regnorum sub rege novo. Non plura locutus
Impulit huc animos: quantum spes ultima regni
Libertatis habes! victa est sententia Magni.
Tunc Cilicum liquere solum, Cyproque citatas
Immisere rates, nullas cui praetulit aras
Undae diva memor Paphiae, si numina nasci
Credimus, aut quenquam fas est coepisse deorum.
Haec ubi deseruit Pompeius litora, totos
Emensus Cypri scopulos, quibus exit in Austrum,
Inde maris vasti transverso nititur aestu,
Nec tenuit gratum nocturno lumine montem,

352 sq. et quid doces Parthos transire clades latentes, i. e. Crassis illatas, quae adhuc non satis cognitae [illegible] sed in Parthia latent. Sic recte locum exponit C. 358 quum etiam tunc Fortuna celaret, cui parti faveret. [illegible] 371 sqq. pro praesentib. vulg. futura. Sequor C. 372 *gerat* cod. 376 Exigit, transigit; solem, diem. 377 *Aut* [illegible] sae, probante C. 389 *venisse*, contra codd. 394 *levior*. Sic Grot. 396 non barbara. Sic B. 398 *Coniugiis* B. [illegible] tent, communia sunt. 406 *Oedipodionias*. 410 Stabit, more meretricum. 411 sq. ad ignominiam Corneliae [illegible] dam. plus quam aliis concubinis ei vacabit regia libido, stimulata saevitia et magnis nominib. viror. quos illa [illegible] buerit, Crassi et tuo. 413 Nam quo plurib. reb. incredibilibus vitiis, quae iam fiant et suae superbiae blandi[illegible] stimuletur barbarus. 415 Haereat cogitationi vestrae vulnus miserabile, ignominia, sortis Eoae, conditionis [illegible] rendi a Parthis auxilii. 419 Nam *neque* apud B. e cod. deleto interrogandi signo v. 421. 425 prolapsa utrum [illegible] duob. codd. 427 *Thessalia*. 431 Umbra Crassi. 441 *porrecta* B. 446 *tota* est C. e cod. 450 in vetere aula, [illegible] diu regnantium; ubi nulla sunt. 453 *sors* ult. B. e cod. 457 memor *patriae* B. 461 *transfuso* Grot. e [illegible] codd. Deinde *vertitur* codd praeter un. quem c. Gronovio et C. sequor. 462 tenuit *Casium* B. e c. Gronovii [illegible] *tam — molem*. Pharon indicari idem Gronov. demonstrav. Mons autem moles aedificii dicitur etiam [illegible]

Infimaque Aegypti pugnaci litora velo
Vix tetigit, qua dividui pars maxima Nili
In vada decurrit Pelusia septimus amnis.
Tempus erat, quo Libra pares examinat horas
Non uno plus aequa die, noctique rependit
Lux minor hibernae verni solatia damni.
Comperit ut regem Casio se monte tenere,
Flectit iter; nec Phoebus adhuc, nec carbasa languent.
Iam rapido speculator eques per litora cursu
Hospitis adventu pavidam compleverat aulam.
Consilii vix tempus erat: tamen omnia monstra
Pellaeae coiere domus; quos inter Achoreus
Iam placidus senio, fractisque modestior annis
(Hunc genuit custos Nili crescentis in arva
Memphis vana sacris: illo cultore deorum
Lustra suae Phoebes non unus vixerat Apis),
Consilii vox prima fuit, meritumque fidemque,
Sacraque defuncti iactavit pignora patris.
Sed melior suadere malis, et nosse tyrannos,
Ausus Pompeium leto damnare Pothinus:
Ius, et fas multos faciunt, Ptolemaee, nocentes;
Dat poenas laudata fides, quum sustinet, inquit,
Quos Fortuna premit: fatis accede, deisque,
Et cole felices, miseros fuge; sidera terra
Ut distant, ut flamma mari, sic utile recto.
Sceptrorum vis tota perit, si pendere iusta
Incipit, evertitque arces respectus honesti.
Libertas scelerum est, quae regna invisa tuetur,
Sublatusque modus gladiis: facere omnia saeve
Non impune licet, nisi quum facis. Exeat aula
Qui vult esse pius: virtus, et summa potestas
Non coeunt; semper metuet, quem saeva pudebunt.
Non impune tuos Magnus contempserit annos,
Qui te nec victos arcere a litore nostro
Posse putat; neu te sceptris privaverit hospes:
Pignora sunt propiora tibi: Nilumque, Pharonque,
Si regnare piget, damnatae redde sorori.
Aegyptum certe Latiis tueamur ab armis:
Quidquid non fuerit Magni, dum bella geruntur,
Nec victoris erit. Toto iam pulsus ab orbe,
Postquam nulla manet rerum fiducia, quaerit
Cum qua gente cadat: rapitur civilibus umbris.
Nec soceri tantum arma fugit: fugit ora senatus,
Cuius Thessalicas saturat pars magna volucres:
Et metuit gentes, quas uno in sanguine mixtas
Deseruit, regesque timet, quorum omnia mersit:
Thessaliaeque reus, nulla tellure receptus,
Sollicitat nostrum, quem nondum perdidit, orbem.
Iustior in Magnum nobis, Ptolemaee, querelae
Causa data est: quid sepositam, semperque quietam
Crimine bellorum maculas Pharon, arvaque nostra
Victori suspecta facis? cur sola cadenti
Haec placuit tellus, in quam Pharsalica fata
Conferres, poenasque tuas? iam crimen habemus
Purgandum gladio; quod nobis sceptra senatus,
Te suadente, dedit; votis tua fovimus arma.
Hoc ferrum, quod fata iubent proferre, paravi
Non tibi, sed victo: feriam tua viscera, Magne;
Malueram soceri: rapimur, quo cuncta feruntur.
Tene mihi dubitas an sit violare necesse,
Quum liceat? quae te nostri fiducia regni
Huc agit, infelix? populum non cernis inermem,
Arvaque vix refugo fodientem mollia Nilo?
Metiri sua regna decet, viresque fateri.
Tu, Ptolemaee, potes Magni fulcire ruinam,
Sub qua Roma iacet? bustum, cineresque movere
Thessalicos audes, bellumque in regna vocare?
Ante aciem Emathiam nullis accessimus armis;
Pompeii nunc castra placent, quae deserit orbis?
Nunc victoris opes, et cognita fata lacessis?
Adversis non deesse decet, sed laeta secutos:
Nulla fides unquam miseros elegit amicos.
Assensere omnes sceleri: laetatur honore
Rex puer insueto, quod iam sibi tanta iubere
Permittant famuli; sceleri delectus Achillas.
Perfida qua tellus Casiis excurrit arenis,
Et vada testantur iunctas Aegyptia Syrtes,
Exiguam sociis monstri, gladiisque carinam
Instruit. O superi, Nilusne, et barbara Memphis,
Et Pelusiaci tam mollis turba Canopi,
Hos animos? sic fata premunt civilia mundum?
Sic Romana iacent? ullusne in cladibus istis
Est locus Aegypto, Phariusque admittitur ensis?
Hanc certe servate fidem, civilia bella,
Cognatas praestate manus, externaque monstra
Pellite: si meruit tam claro nomine Magnus
Caesaris esse nefas, tanti, Ptolemaee, ruinam
Nominis haud metuis? coeloque tonante profanas
Inseruisse manus, impure ac semivir, audes?
Non domitor mundi, nec ter Capitolia curru
Invectus, regumque potens, vindexque senatus,
Victorisque gener; Phario satis esse tyranno
Quod poterat, Romanus erat: quid viscera nostra
Scrutaris gladio? nescis, puer improbe, nescis
Quo tua sit fortuna loco: iam iure sine ullo
Nili sceptra tenes; cecidit civilibus armis,
Qui tibi sceptra dedit. Iam vento vela negarat
Magnus, et auxilio remorum infanda petebat
Litora, quem contra, non longa vecta biremi,
Appulerat scelerata manus, Magnoque patere
Fingens regna Phari, celsae de puppe carinae
In parvam iubet ire ratem, litusque malignum
Incusat bimaremque vadis frangentibus aestum,
Qui vetet externas terris advertere classes.
Quod nisi fatorum leges, intentaque iussu
Ordinis aeterni, miserae vicinia mortis
Damnatum leto traherent ad litora Magnum,
Non ulli comitum sceleris praesagia deerant.
Quippe fides si pura foret, si regia Magno,
Sceptrorum auctori, vera pietate pateret,
Venturum tota Pharium cum classe tyrannum.
Sed cedit fatis, sociosque relinquere iussus
Obsequitur, letumque iuvat praeferre timori.
Ibat in hostilem praeceps Cornelia puppim,
Hoc magis impatiens egresso deesse marito,
Quod metuit clades. Remane, temeraria coniux,
Et tu, nate, precor, longeque e litore casus
Exspectate meos, et in hac cervice tyranni
Explorate fidem: dixit; sed dura vetanti

467 Non plus temporis aequa, quam unum diem (aequinoctii). 473 *Consiliis.* Sic C. post coni. Heinsii e duob. codd. 477 sqq. illo sacerdote complures iam Apides Isidi erant mactati, quod secund. alios post singula lustra, secund. alios post tricenos semper annos fiebat. Erat itaque grandaevus. 483 Ius et fas servatum multos facit nocentes, videl. apud contrariam partem. 486 *terrae* C. e trib. codd. 486 *Incipis* B. e cod. 490 sq. Regium imperium, natura hominib. invisum, non nisi metu defenditur, quod libere in suspectos grassari licet. 491 omnia, *quae vis* B. 492 *dum* facis B. Non, *Ptolemaee*, licet. 493 *volet.* 494 quem *iura movebant* B. 497 neu *nos* B. e codd. 510 *prodidit* C. e duob. codd. 522 *iugulare* B. e cod. 526 sua *quemque* id. 533 sed *vos*, qui *etiam* laetar. rerum antea participes fuerunt. 543 *crudelia* B. e. 548 sq. C. interpungit: Pellite, si meruit — Caesaris esse nefas. Tanti rel. 550 *Numinis* B. 553 *rerumque* pot. id. e. 562 *Approperat* id. 566 *vetat* codd. plurimi. 567 sq. intenta iussu ordinis aeterni, parata a fatis et immutabili causar. serie. 574 *classemque* relinq. 581 *surda* vetanti, ex intp.

Tendebat geminas amens Cornelia palmas:
Quo sine me, crudelis, abis? iterumne relinquor
Thessalicis submota malis? Nunquam omine laeto
Distrahimur miseri: poteras non flectere puppim,
Quum fugeres alto, latebrisque relinquere Lesbi,
Omnibus a terris si nos arcere parabas.
An tantum in fluctus placeo comes? Haec ubi frustra
Effudit, prima pendet tamen anxia puppe,
Attonitoque metu nec quoquam avertere visus,
Nec Magnum spectare potest. Stetit anxia classis
Ad ducis eventum, metuens non arma, nefasque,
Sed ne submissis precibus Pompeius adoret
Sceptra sua donata manu: transire parantem
Romanus Pharia miles de puppe salutat
Septimius, qui, proh superum pudor, arma satelles
Regia gestabat posito deformia pilo.
Immanis, violentus, atrox, nullaque ferarum
Mitior in caedes: quis non, Fortuna, putasset
Parcere te populis, quod bello haec dextra vacaret,
Thessaliaque procul tam noxia tela fugasses?
Disponis gladios, ne quo non fiat in orbe,
Heu, facinus civile tibi. Victoribus ipsis
Dedecus, et nunquam superum caritura pudore
Fabula: Romanus regi sic paruit ensis.
Pellaeusque puer gladio tibi colla recidit,
Magne, tuo. Qua posteritas in saecula mittet
Septimium fama? scelus hoc quo nomine dicent,
Qui Bruti dixere nefas? Iam venerat horae
Terminus extremae, Phariamque ablatus in alnum
Perdiderat iam iura sui, quum stringere ferrum
Regia monstra parant. Ut vidit comminus enses,
Involvit vultus, atque indignatur apertum
Fortunae praebere caput, tunc lumina pressit,
Continuitque animam, ne quas effundere voces
Posset, et aeternam fletu corrumpere famam.
At postquam mucrone latus funestus Achillas
Perfodit, nullo gemitu consensit ad ictum,
Despexitque nefas, servatque immobile corpus,
Seque probat moriens, atque haec in pectore volvit:
Saecula Romanos nunquam tacitura labores
Attendunt, aevumque sequens speculatur ab omni
Orbe ratem, Phariamque fidem; nunc consule famae.
Fata tibi longae fluxerunt prospera vitae;
Ignorant populi, si non in morte probaris,
An scieris adversa pati: ne cede pudori,
Auctoremque dole fati; quacumque feriris,
Crede manum soceri; spargant, lacerentque licebit,
Sum tamen, o superi, felix, nullique potestas
Hoc auferre deo: mutantur prospera vita,
Non fit morte miser. Videt hanc Cornelia caedem,
Pompeiusque meus: tantum patientius, oro,
Claude, dolor, gemitus: natus, coniuxque peremptum
Si mirantur, amant. Talis custodia Magno
Mentis erat, ius hoc animi morientis habebat.
At non tam patiens Cornelia cernere saevum,
Quam perferre nefas, miserandis aethera complet
Vocibus: O coniux, ego te scelerata peremi:
Letiferae tibi causa morae fuit avia Lesbos,
Et prior in Nili pervenit litora Caesar.
Nam cui ius alii sceleris? sed quisquis in istud
A superis immisse caput, vel Caesaris irae,
Vel tibi prospiciens, nescis crudelis, ubi ipsa
Viscera sint Magni: properas, atque ingeris ictus,
Qua votum est victo: poenas non morte minores
Pendat, et ante meum videat caput. Haud ego culpa
Libera bellorum, quae matrum sola per undas,
Et per castra comes, nullis absterrita fatis,
Victum, quod reges etiam timuere, recepi.
Hoc merui coniux, in tuta puppe relinqui?
Perfide, parcebas? Te fata extrema petente,
Vita digna fui? moriar, nec munere regis.
Aut mihi praecipitem, nautae, permittite saltum,
Aut laqueum collo tortosque aptate rudentes,
Aut aliquis, Magno dignus comes, exigat ensem:
Pompeio praestare potest, quod Caesaris armis
Imputet. O saevi, properantem in fata tenetis?
Vivis adhuc, coniux, et iam Cornelia non est
Iuris, Magne, sui: prohibent arcessere mortem;
Servor victori. Sic fata, interque suorum
Lapsa manus, rapitur, trepida fugiente carina.
At Magni quum terga sonent, et pectora ferro,
Permansisse decus sacrae venerabile formae,
Iratamque deis faciem, nihil ultima mortis
Ex habitu, vultuque viri mutasse, fatentur
Qui lacerum videre caput: nam saevus in ipso
Septimius sceleris maius scelus invenit actu,
Ac retegit sacros, scisso velamine, vultus
Semianimis Magni, spirantiaque occupat ora,
Collaque in obliquo ponit languentia transtro.
Tunc nervos, venasque secat, nodasaque frangit
Ossa diu: nondum artis erat caput ense rotare.
At postquam trunco cervix abscissa recessit,
Vindicat hoc Pharius dextra gestare satelles.
Degener, atque operae, miles Romane, secundae,
Pompeii sacrum diro caput ense recidis,
Ut non ipse feras? proh summi fata pudoris!
Impius ut Magnum nosset puer, illa verenda
Regibus hirta coma, et generosa fronte decora
Caesaries compressa manu est, Pharioque veruto,
Dum vivunt vultus, atque os in murmura pulsant
Singultus animae, dum lumina nuda rigescunt,
Suffixum caput est, quo nunquam bella iubente
Pax fuit: hoc leges, campumque, et rostra movebat:
Hac facie Fortuna tibi Romana placebas.
Nec satis infando fuit hoc vidisse tyranno;
Vult sceleris superesse fidem: tunc arte nefanda
Submota est capiti tabes, raptoque cerebro
Exsiccata cutis, putrisque effluxit ab alto
Humor et infuso facies solidata veneno est.
Ultima Lageae stirpis, perituraque proles,
Degener, incestae sceptris cessure sororis,
Quum tibi sacrato Macedon servetur in antro,
Et regum cineres exstructo monte quiescant,
Quum Ptolemaeorum manes seriemque pudendam
Pyramides claudant, indignaque Mausolea,
Litora Pompeium feriunt, truncusque vadosis
Huc illuc iactatur aquis: adeone molesta
Totum cura fuit socero servare cadaver?
Hac Fortuna fide Magni tam prospera fata
Pertulit; hac illum summo de culmine rerum
Morte petit, cladesque omnes exegit in uno
Saeva die, quibus immunes tot praestitit annos:

586 fugeres *alto*. Poteras omnino relinquere me Lesbi. 589 *Effundit*. Sic B. 590 *Attonitosque — visus*. Sic B. 597 *portabat*. 600 *vacasset*. 603 (Heu facinus!) civile *nefas* B. 611 *tunc*, *tum* stringere. Alt. C. e codd. 613 *indignatus*. Nostr. B. et C. hic e cod. Ille etiam c. *haud* indignatus *opertum*. 625 *Ignorent* B. 630 sq. *vitae*, Non *sum* morte. Alt. post emendat. B. C. e codd. 632 *tanto*. V. ad II, 225. 655 exigat, per mea viscera. 664 *Certantemque* deis B. 669 occupat, ad celeriter adspiciendum. 672 Caput uno ictu decollandi ars Tiberio et Caio imperatorib. exercitari coepit. 677 o summi. 680 *compressa*. Sic B. Idem *Canities*. 694 *exstructa mole* C. e. 697 feriunt, dum fluctu ad litora pellitur et repellitur. C. 701 *Protulit*. Sic C. 702 *Praecipitat* cladesque B.

Pompeiusque fuit; qui nunquam mixta videret
Laeta malis; felix nullo turbante deorum,
Et nullo parcente miser; semel impulit illum
Dilata Fortuna manu: pulsatur arenis,
Carpitur in scopulis, hausto per vulnera fluctu,
Ludibrium pelagi, nullaque manente figura,
Una nota est Magno capitis iactura revulsi.
Ante tamen Pharias victor quam tangat arenas,
Pompeio raptim tumulum Fortuna paravit,
Ne iaceat nullo, vel ne meliore sepulchro.
E latebris pavidus decurrit ad aequora Cordus,
Quaestor ab Idalio Cinyraeae litore Cypri
Infaustus Magni fuerat comes: ille per umbras
Ausus ferre gradum, victum pietate timorem
Compulit, ut mediis quaesitum corpus in undis
Duceret ad terram, traheretque ad litora Magnum.
Lucis maesta parum per densas Cynthia nubes
Praebebat; cano sed discolor aequore truncus
Conspicitur. Tenet ille ducem complexibus artis,
Eripiente mari: nunc victus pondere tanto
Exspectat fluctus, pelagoque iuvante, cadaver
Impellit. Postquam sicco iam litore sedit,
Incubuit Magno, lacrimasque effudit in omne
Vulnus, et ad superos, obscuraque sidera fatur:
Non pretiosa petit cumulato ture sepulchra
Pompeius, Fortuna, tuus: non pinguis ad astra
Ut ferat e membris Eoos fumus odores,
Ut Romana suum gestent pia colla parentem,
Praeferat ut veteres feralis pompa triumphos,
Ut resonent tristi cantu fora, totus ut ignem
Proiectis maerens exercitus ambiat armis.
Da vilem Magno plebeii funeris arcam,
Quae lacerum corpus siccos effundat in ignes;
Robora non desint misero, nec sordidus ustor.
Sit satis, o superi, quod non Cornelia fuso
Crine iacet, subicique facem complexa maritum
Imperat, extremo sed abest a funere busti
Infelix coniux, neque adhuc a litore longe est.
Sic fatus, parvos iuvenis procul adspicit ignes,
Corpus vile suis, nullo custode, cremantes.
Inde rapit flammas, semiustaque robora membris
Subducit: quaecumque es, ait, neglecta, nec ulli
Cara tuo, sed Pompeio felicior umbra,
Quod iam compositum violat manus hospita bustum,
Da veniam: si quid sensus post fata relictum est,
Cedis et ipsa rogo, paterisque haec damna sepulchri,
Teque pudet, sparsis Pompeii manibus, uri.
Sic fatur, plenusque sinus ardente favilla
Pervolat ad truncum, qui fluctu paene relatus
Litore pendebat; summas dimovit arenas,
Et collecta procul lacerae fragmenta carinae
Exigua trepidus posuit scrobe: nobile corpus
Robora nulla premunt, nulla strue membra recumbunt;
Admotus Magnum, non subditus, accipit ignis.
Ille sedens iuxta flammas; O maxime, dixit,
Ductor, et Hesperii maiestas nominis una,
Si tibi iactatu pelagi, si funere nullo
Tristior iste rogus, manes, animamque potentem
Officiis averte meis: iniuria fati
Hoc fas esse iubet, ne ponti bellua quidquam,
Ne fera, ne volucres, ne saevi Caesaris ira
Audeat: exiguam, quantum potes, accipe flammam,
Romana succense manu; Fortuna recursus
Si det in Hesperiam, non hac in sede quiescent
Tam sacri cineres; sed te Cornelia, Magne,
Accipiet, nostraque manu transfundet in urnam.
Interea parvo signemus litora saxo,
Ut nota sit busti: si quis placare peremptum
Forte volet, plenos et reddere mortis honores,
Inveniat trunci cineres, et norit arenas,
Ad quas, Magne, tuum referat caput. Haec ubi fatus,
Excitat invalidas admoto fomite flammas.
Carpitur, et lentum Magnus destillat in ignem,
Tabe fovens bustum. Sed iam percusserat astra
Aurorae promissa dies: ille, ordine rupto
Funeris, attonitus latebras in litore quaerit.
Quam metuis, demens, isto pro crimine poenam,
Quo te fama loquax omnes accepit in annos?
Condita laudabit Magni socer impius ossa:
I modo securus veniae, fassusque sepulchrum
Posce caput! Cogit pietas imponere finem
Officio, semiusta rapit, resolutaque nondum
Ossa satis nervis, et inustis plena medullis
Aequorea restinguit aqua, congestaque in unum
Parva clausit humo; tum ne levis aura retectos
Auferret cineres, saxo compressit arenam,
Nautaque ne bustum religato fune moveret,
Inscripsit sacrum semiusto stipite nomen:
Hic situs est Magnus. Placet hoc, Fortuna, sepulchrum
Dicere Pompeii, quo condi maluit illum,
Quam terra caruisse socer? Temeraria dextra,
Cur obicis Magno tumulum, manesque vagantes
Includis? Situs est, qua terra extrema refusum
Tendit in Oceanum: Romanum nomen, et omne
Imperium Magno est tumuli modus! Obrue saxa
Crimine plena deum: si tota est Herculis Oete,
Et iuga tota vacant Bromio Nyseia, quare
Unus in Aegypto est Magni lapis? omnia Lagi
Arva tenere potest. Si nullo caespite nomen
Haeserit, erremus populi, cinerumque tuorum,
Magne, metu, nullas Nili calcemus arenas.
Quod si tam sacro digneris nomine saxum,
Adde actus tantos, monumentaque maxima rerum,
Adde truces Lepidi motus, Alpinaque bella,
Armaque Sertori, revocato consule, victa,
Et currus, quos egit eques; commercia tuta
Gentibus, et pavidos Cilicas maris: adde subactam
Barbariem, gentesque vagas, et quidquid in Euro
Regnorum, Boreaque iacet: dic, semper ab armis
Civilem repetisse togam: ter curribus actis
Contentum patriae multos donasse triumphos.
Quis capit haec tumulus? surgit miserabile bustum
Non ullis plenum titulis, non ordine tanto
Fastorum, solitumque legi super alta deorum
Culmina, et exstructos spoliis hostilibus arcus.
Haud procul est ima Pompeii nomen arena,

710 nota substantiv. 712 *raptum*; *furtim*; hoc C. 713 vel *non.* 716 *Infaustusque fugae* fuerat. 743 Suis vile erat, quia propinqui et affines non multum curabant. C. 745 *nec fleta* nec ulli B. quum in cod. invenisset *nec leta.* 751 sinus, acc. plur. 752 *Evolat*, vel *Provolat* velit B. 760 *nudo* cod. Itaque B. *pulvere* nudo. 763 sq. necessitas fati, quae in has adduxit angustias, facit, ut haec sepultura non debeat despici. Schol. 764 ne *volucris* B. 765 ostendit (Cordus) exiguam valde flammam, et corpus Pompeii igne maius esse. 769 *propriaque* manu B. *castaque* manu C. e. 778 *praemissa*, quod sequitur C. quod dies apud Aegyptios et in meridian. regionib. sine diluculo oritur. Dies Aurorae prom. ab Aurora. 795 Ut maior. ap. Caesar vindicta videatur, quod sic sepultus est, quam si iaceat insepult. Schol. 796 sq. *refuso Pendet* in *Oceano.* Sic codd. plerique. Quum in antiquissimo suo accusativos invenisset, C. verbum egregie em. Refusum Ocean. dixit a fluxu et refluxu maris. Id. 802 *Rura.* 805 tam *claro* B. e cod. 806 actus *tacitos* (pacis) *momentaque* (hoc e cod). id. 811 *Barbariam.* 815 *sordet* mis. B. 816 Non *illis* id.

Depressum tumulo, quod non legat advena rectus,
Quod, nisi monstratum, Romanus transeat hospes.
Noxia civili tellus Aegyptia fato,
Haud equidem immerito Cumanae carmine vatis
Cautum, ne Nili Pelusia tangeret ora
Hesperius miles, ripasque aestate tumentes:
Quid tibi, saeva, precer pro tanto crimine, tellus?
Vertat aquas Nilus, quo nascitur orbe, retentus,
Et steriles egeant hibernis imbribus agri,
Totaque in Aethiopum putres solvaris arenas.
Nos in templa tuam Romana recepimus Isim,
Semideosque canes, et sistra iubentia luctus,
Et, quem tu plangens hominem testaris, Osirim:
Tu nostros, Aegypte, tenes in pulvere Manes.
Tu quoque, quum saevo dederis iam templa tyranno,
Nondum Pompeii cineres, o Roma, petisti:
Exsul adhuc iacet umbra ducis. Si saecula prima
Victoris timuere minas, nunc excipe saltem
Ossa tui Magni, si nondum subruta fluctu
Invisa tellure sedent; quis busta timebit?
Quis sacris dignam movisse verebitur umbram?
Imperet hoc nobis, utinam, scelus, et velit uti
Nostro Roma sinu: satis o nimiumque beatus,
Si mihi contingat manes transferre revulsos
Ausoniam, si tale ducis violare sepulchrum!
Forsitan aut sulco sterili quum poscere finem
A superis, aut Roma volet feralibus Austris,
Ignibus aut nimiis, aut terrae tecta moventi,
Consilio iussuque Deum transibis in Urbem,
Magne, tuam, summusque feret tua busta [illegible]
Nam quis ad exustam, Cancro torrente, Syenen
Ibit, et imbrifera siccas sub Pliade Thebas
Spectator Nili, quis rubri stagna profundi,
Aut Arabum portus mercis mutator Eoae,
Magne, petet, quem non tumuli venerabile [illegible]
Et cinis in summis forsan turbatus arenis
Advertet; manesque tuos placare iuvabit,
Et Casio praeferre Iovi? Nil ista nocebunt
Famae busta tuae: templis, auroque sepultus
Vilior umbra fores: nunc est pro numine [illegible]
Hoc tumulo fortuna iacens; augustius aris
Victoris Libyco pulsatur in aequore saxum:
Tarpeiis qui saepe deis sua tura negarunt,
Inclusum Tusco venerantur caespite fulmen.
Proderit hoc olim, quod non mansura futuris
Ardua marmoreo surrexit pondere moles.
Pulveris exigui sparget non longa vetustas
Congeriem, bustumque cadet, mortisque peribunt
Argumenta tuae: veniet felicior aetas,
Qua sit nulla fides saxum monstrantibus illud,
Atque erit Aegyptus populis fortasse nepotum
Tam mendax Magni tumulo, quam Creta Tonantis.

LIBER NONUS.

At non in Pharia manes iacuere favilla,
Nec cinis exiguus tantam compescuit umbram:
Prosiluit busto, semiustaque membra relinquens,
Degeneremque rogum, sequitur convexa Tonantis:
Qua niger astriferis connectitur axibus aer,
Quodque patet terras inter, Lunaeque meatus
Semidei Manes habitant, quos ignea virtus
Innocuos vita, patientes aetheris imi
Fecit, et aeternos animam collegit in orbes.
Non illuc auro positi, nec ture sepulti
Perveniunt. Illic, postquam se lumine vero
Implevit, stellasque vagas miratur, et astra
Fixa polis, vidit quanta sub nocte iaceret
Nostra dies, risitque sui ludibria trunci.
Hinc super Emathiae campos, et signa cruenti
Caesaris, ac sparsas volitavit in aequore classes,
Et scelerum vindex in sancto pectore Bruti
Sedit, et invicti posuit se mente Catonis.
Ille ubi pendebat casus, dubiumque manebat,
Quem mundi dominum facerent civilia bella,
Oderat et Magnum, quamvis comes isset in arma,
Auspiciis raptus patriae, ductuque senatus.
At post Thessalicas clades iam pectore toto
Pompeianus erat: patriam tutore carentem
Excepit, populi trepidantia membra refovit,
Ignavis manibus proiectos reddidit enses:
Nec regnum cupiens gessit civilia bella,
Nec servire timens; nil causa fecit in armis
Ipse sua: totae post Magni funera partes
Libertatis erant, quas ne per litora fusas
Colligeret rapido victoria Caesaris actu,
Corcyrae secreta petit, ac mille carinis
Abstulit Emathiae secum fragmenta ruinae.
Quis ratibus tantis fugientia crederet ire
Agmina? quis pelagus victas artasse carinas?
Dorida tunc Malean, et apertam Taenaron umbris,
Inde Cythera petit, Boreaque urgente carinas
Creta fugit: Dictaea legit, cedentibus undis,
Litora; tunc ausum classi praecludere portus
Impulit, ac saevas meritum Phycunta rapinas
Sparsit, et hinc placidis alto delabitur auris
In litus, Palinure, tuum; neque enim aequore tantum
Ausonio monumenta tenes, portusque quietos
Testatur Libye Phrygio placuisse magistro:
Quum procul ex alto tendentes vela carinae
Ancipites tenuere animos, sociosne malorum,
An veherent hostes, praeceps facit omne timendum
Victor, et in nulla non creditur esse carina.
Ast illae puppes luctus, planctusque ferebant,
Et mala vel duri lacrimas motura Catonis.
Nam postquam frustra precibus Cornelia nautas,
Privignique fugam tenuit, ne forte repulsus
Litoribus Phariis remearet in aequora truncus,
Ostenditque rogum non iusti flamma sepulchri;
Ergo indigna fui, dixit, Fortuna, marito
Accendisse rogum, gelidosque effusa per artus
Incubuisse viro, laceros exurere crines,
Membraque dispersi pelago componere Magni?
Vulneribus cunctis largos infundere fletus,
Ossibus, et tepida vestes implere favilla,

820 *Impressum* B. e cod. 822 Appian. Syr. 51; Mithridat. 114; Parth. pag. 22. 835 *Romane*, petisti B. [illegible] *urnam*. 850 *Nunc* quis C. 856 *iubebit*. *libebit*. 857 Et maiori veneratione adorare quam Iovem Casium. [illegible] aequore 862 *negarunt*. Sic B. 864 futuris, posteris. 869 *istud*.

Lib. IX, 5 *piger* B. c. 8 *vitae*. 11 *viro* Serv citat. 12 *miratus*. 28 Nec servire timens: bene posset [illegible] servitium, si necessitas incumberet. Schol. Weberi II, p. 497. 32 mille *Liburnis* B. c. 37 urgente [illegible] B. 44 *marito* post Gronov. C. ex uno cod. Sed Palinurus intelligitur. 45 denuo *Liburnae* c. B. 57 laceros [illegible] suos, rogo insperso.

Quidquid ab exstincto licuisset tollere busto
In templis sparsura deum? sine funeris ullo
Ardet honore rogus: manus hoc Aegyptia forsan
Obtulit officium grave manibus. O bene nudi
Crassorum cineres! Pompeio contigit ignis
Invidia maiore deum; similisne malorum
Sors mihi semper erit? nunquam dare busta licebit
Coniugibus? nunquam plenas plangemus ad urnas?
Quid porro tumulis opus est, aut ulla requiris
Instrumenta, dolor? non toto in pectore portas
Impia Pompeium? non imis haeret imago
Visceribus? Quaerat cineres victura superstes.
Nunc tamen hinc longe qui fulget luce maligna,
Ignis, adhuc aliquid, Phario de litore surgens
Ostendit mihi, Magne, tui: iam flamma resedit,
Pompeiumque ferens vanescit Solis ad ortus
Fumus, et invisi tendunt mihi carbasa venti.
Non mihi nunc tellus Pompeio si qua triumphos
Victa dedit, non alta terens Capitolia currus
Gratior: elapsus felix de pectore Magnus:
Hunc volumus, quem Nilus habet, terraeque nocenti
Non haerere queror: crimen commendat arenas.
Tu pete bellorum casus, et signa per orbem,
Sexte, paterna move: namque haec mandata reliquit
Pompeius vobis, in nostra condita cura.
Me quum fatalis leto damnaverit hora,
Excipite, o nati, bellum civile, nec unquam,
Dum terris aliquis nostra de stirpe manebit,
Caesaribus regnare vacet; vel sceptra, vel urbes
Libertate sua validas impellite fama
Nominis: has vobis partes, haec arma relinquo.
Inveniet classes quisquis Pompeius in undas
Venerit, et noster nullis non gentibus heres
Bella dabit: tantum indomitos, memoresque paterni
Iuris habete animos! Uni parere decebit,
Si faciet partes pro libertate, Catoni.
Exsolvi tibi, Magne, fidem, mandata peregi.
Insidiae valuere tuae, deceptaque vixi,
Ne mihi commissas auferrem perfida voces.
Iam nunc te per inane chaos, per Tartara, coniux,
Si sunt ulla, sequar: quam longo tradita leto
Incertum est: poenas animae vivacis ab ipsa
Ante feram; potuit cernens tua vulnera, Magne,
Non fugere in mortem: planctu concussa peribit,
Effluet in lacrimas: nunquam veniemus ad enses,
Aut laqueos, aut praecipites per inania iactus:
Turpe mori post te solo non posse dolore.
Sic ubi fata, caput ferali obduxit amictu,
Decrevitque pati tenebras, puppisque cavernis
Delituit, saevumque arte complexa dolorem
Perfruitur lacrimis, et amat pro coniuge luctum.
Illam non fluctus, stridensque rudentibus Eurus
Movit, et exsurgens ad summa pericula clamor;
Votaque sollicitis faciens contraria nautis,
Composita in mortem iacuit, favitque procellis.
Prima ratem Cypros spumantibus accipit undis,
Inde tenens pelagus, sed iam moderatior, Eurus
In Libycas egit sedes, et castra Catonis.
Tristis, ut in multo mens est praesaga timore,
Adspexit patrios comites a litore Magnus,
Et fratrem: medias praeceps tunc fertur in undas.
Dic ubi sit, germane, parens: stat summa caputque
Orbis, an occidimus, Romanaque Magnus ad umbras
Abstulit? Haec fatur; quem contra talia frater:
O felix, quem sors alias dispersit in oras,
Quique nefas audis: oculos, germane, nocentes
Spectato genitore fero: non Caesaris armis
Occubuit, dignoque perit auctore ruinae.
Rege sub impuro, Nilotica rura tenente,
Hospitii fretus superis, et munere tanto
In proavos, cecidit donati victima regni.
Vidi ego magnanimi lacerantes pectora patris;
Nec credens Pharium tantum potuisse tyrannum,
Litore Niliaco socerum iam stare putavi.
Sed me nec sanguis, nec tantum vulnera nostri
Affecere senis, quantum gestata per urbes
Ora ducis, quae transfixo deformia pilo
Vidimus: haec fama est oculis victoris iniqui
Servari, scelerisque fidem quaesisse tyrannum.
Nam corpus Phariaene canes, avidaeque volucres
Distulerint, an furtivus, quem vidimus, ignis
Solverit, ignoro: quaecumque iniuria fati
Abstulit hos artus, superis haec crimina dono:
Servata de parte queror. Quum talia Magnus
Audisset, non in gemitus, lacrimasque dolorem
Effudit, iustaque furens pietate profatur:
Praecipitate rates e sicco litore, nautae;
Classis in adversos erumpat remige ventos:
Ite, duces, mecum: nunquam civilibus armis
Tanta fuit merces, inhumatos condere manes,
Sanguine semiviri Magnum satiare tyranni.
Non ego Pellaeas arces, adytisque retectum
Corpus Alexandri pigra Mareotide mergam:
Non mihi pyramidum tumulis avulsus Amasis,
Atque alii reges, Nilo torrente, natabunt:
Omnia dent poenas nudo tibi, Magne, sepulchra.
Evolvam busto, iam numen gentibus, Isim,
Et tectum lino spargam per vulgus Osirim,
Et sacer in Magni cineres mactabitur Apis,
Suppositisque deis uram caput: has mihi poenas
Terra dabit: linquam vacuos cultoribus agros,
Nec, Nilus cui crescat, erit; solusque tenebis
Aegyptum, genitor, populis superisque fugatis.
Dixerat, et classem saevas rapiebat in undas:
Sed Cato laudatam iuvenis compescuit iram.
Interea totis, audito funere Magni,
Litoribus sonuit percussus planctibus aether;
Exemploque carens, et nulli cognitus aevo
Luctus erat, mortem populos deflere potentis.
Sed magis, ut visa est lacrimis exhausta, solutas
In vultus effusa comas, Cornelia puppe
Egrediens, rursus geminato verbere plangunt.
Ut primum in sociae pervenit litora terrae,
Collegit vestes, miserique insignia Magni,
Armaque, et impressas auro, quas gesserat olim,
Exuvias, pictasque togas, velamina summo
Ter conspecta Iovi, funestoque intulit igni.
Ille fuit miserae Magni cinis: accipit omnis
Exemplum pietas, et toto litore busta
Surgunt, Thessalicis reddentia manibus ignem.
Sic, ubi depastis submittere germina campis,
Et renovare parans hibernas Apulus herbas,
Igne fovet terras, simul et Garganus, et arva
Vulturis, et calidi lucent buceta Matini.

70 toto pectore, omisso *in*, contra codd. plur. 73 *Non* tamen, *Num* tamen (sic B); deinde *hic*. 85 *nobis — credita;* unde B. c. nobis *et nostrae* credita *curae*. 99 auferrem, sine effectu. 108 *obducit*, contra omn. codd. 120 a litore *Gnaeus* B. 124 contra *cui* B. 125 *Fors* id. 136 per *urbem* (Alexandriam). Sic etiam C. 138 *sublimia* pilo. 139 *scelerique* B. 146 *Effundit* B. e cod. 149 sq. hanc merced. bellor. maximam dicit, si et patrem sepeliat, et Ptolemaeum interficiat. Schol. 153 post *mergam* et 155 post *natabant* interrogandi signa, quae recte sustulit C. Non illa solum faciet, quae singula usque ad 157 enumerat, sed omnino rel. 160 caput, Pompeii. 161 *dabis* B. e cod. 164 *larvas*, B. 169 populos deflere (ut defleant) mortem potentis; nam solent potius laetari, ait Schol. Weberi II, p. 396. 184 *buxeta* vett. edd.

Non tamen ad Magni pervenit gratius umbram,
Omne quod in superos audet convicia vulgus,
Pompeiumque deis obicit, quam pauca Catonis
Verba, sed a pleno venientia pectore veri.
Civis obit, inquit, multum maioribus impar
Nosse modum iuris, sed in hoc tamen utilis aevo,
Cui non ulla fuit iusti reverentia: salva
Libertate potens, et solus plebe parata
Privatus servire sibi, rectorque senatus,
Sed regnantis, erat: nil belli iure poposcit,
Quaeque dari voluit, voluit sibi posse negari.
Immodicas possedit opes, sed plura retentis
Intulit: invasit ferrum, sed ponere norat.
Praetulit arma togae, sed pacem armatus amavit:
Iuvit sumpta ducem, iuvit dimissa potestas.
Casta domus, luxuque carens, corruptaque nunquam
Fortuna domini; clarum, et venerabile nomen
Gentibus, et multum nostrae quod proderat Urbi.
Olim vera fides Sulla, Marioque receptis
Libertatis obit; Pompeio rebus adempto,
Nunc et ficta perit: non iam regnare pudebit,
Nec color imperii, nec frons erit ulla senatus.
O felix, cui summa dies venit obvia victo,
Et cui quaerendos Pharium scelus obtulit enses!
Forsitan in soceri potuisses vivere regno.
Scire mori sors prima viris, sed proxima cogi.
Et mihi, si fatis aliena in iura venimus,
Da talem, Fortuna, Iubam: non deprecor hosti
Servari, dum me servet cervice recisa.
Vocibus his maior, quam si Romana sonarent
Rostra ducis laudes, generosam venit ad umbram
Mortis honos. Fremit interea discordia vulgi
Castrorum, bellique piget post funera Magni:
Quum Tarchondimotus linquendi signa Catonis
Sustulit; hunc rapta fugientem classe secutus
Litus in extremum tali Cato voce notavit:
O nunquam pacate Cilix, iterumne rapinas
Tendis in aequoreas? Magnum Fortuna removit,
Iam pelago pirata redis: Tum respicit omnes
In coetu, motuque viros, quorum unus, aperta
Mente fugae, tali compellat voce regentem:
Nos, Cato, da veniam, Pompeii duxit in arma,
Non belli civilis, amor, partesque favori
Fecimus; ille iacet, quem paci praetulit orbis,
Causaque nostra perit: patrios permitte Penates,
Desertamque domum, dulcesque revisere natos.
Nam quis erit finis, si nec Pharsalia, pugnae,
Nec Pompeius erit? perierunt tempora vitae,
Mors eat in tutum; iustas sibi nostra senectus
Prospiciat flammas: bellum civile sepulchra
Vix ducibus praestare potest. Non barbara victos
Regna manent, non Armenium mihi saeva minatur,
Aut Scythicum Fortuna iugum: sub iura togati
Civis eo; quisquis Magno vivente secundus,
Hic mihi primus erit: sacris praestabitur umbris
Summus honor: dominum, quem clades cogit, habebo.
Nullum, Magne, ducem; te solum in bella secutus,
Post te, fata sequor: neque enim sperare secunda
Fas mihi, nec liceat; fortuna cuncta tenentur
Caesaris: Emathium sparsit victoria ferrum.
Clausa fides miseris, et toto solus in orbe est,
Qui velit, ac possit victis praestare salutem.
Pompeio scelus est bellum civile perempto,
Quo fuerat vivente fides: si publica iura,
Si semper patrium sequeris, Cato, signa petamus,
Romanus quae consul habet. Sic ille profatus,
Insiluit puppim, iuvenum comitante tumultu.
Actum Romanis fuerat de rebus, et omnis
Indiga servitii fervebat litore plebes.
Erupere ducis sacro de pectore voces:
Ergo pari voto gessisti bella, iuventus,
Tu quoque pro dominis, et Pompeiana fuisti,
Non Romana manus? quod non in regna laboras,
Quod tibi, non ducibus, vivis, morerisque; quod orbem
Acquiris nulli, quod iam tibi vincere tutum est,
Bella fugis, quaerisque iugum cervice vacante,
Et nescis sine rege pati. Nunc causa pericli
Digna viris: potuit vestro Pompeius abuti
Sanguine; nunc patriae iugulos, ensesque negatis,
Quum prope libertas? Unum Fortuna reliquit
Iam tribus e dominis: pudeat; plus regia Nili
Contulit in leges, et Parthi militis arcus.
Ite, o degeneres, Ptolemaei munus, et arma
Spernite: quis vestras ulla putet esse nocentes
Caede manus? credet faciles sibi terga dedisse,
Credet ab Emathiis primos fugisse Philippis.
Vadite securi; meruistis iudice vitam
Caesare, non armis, non obsidione subacti.
O famuli turpes, domini post fata prioris
Itis ad heredem; cur non maiora mereri,
Quam vitam, veniamque libet? rapiatur in undas
Infelix Magni coniux, prolesque Metelli;
Ducite Pompeios, Ptolemaei vincite munus.
Nostra quoque inviso quisquis feret ora tyranno,
Non parva mercede dabit: sciet ista iuventus
Cervicis pretio bene se mea signa secutam.
Quin agite, et magna meritum cum caede parate:
Ignavum scelus est tantum fuga. Dixit, et omnes
Haud aliter medio revocavit ab aequore puppes,
Quam simul effetas linquunt examina ceras,
Atque oblita favi non miscent nexibus alas,
Sed sibi quaeque volat, nec iam degustat amarum
Desidiosa thymum: Phrygii sonus increpet aeris,
Attonitae posuere fugam, studiumque laboris
Floriferi repetunt, et sparsi mellis amorem:
Gaudet in Hyblaeo securus gramine pastor
Divitias servasse casae: sic voce Catonis
Inculcata viris iusti patientia Martis.
Iamque actu belli non doctas ferre quietem

186 Quod omne vulgus audet convicia in superos. 189 obit, obiit. Deinde vulg. *multo*. Sed coniunge multum impar. 191 *Quo* non ulla B. c. 192 sq. Ordo: solus privatus, plebe parata sibi servire. Schol. 204 sq. obit et perit perf. Sensus hic est: Quum recepti in Urbem sunt Sulla et Marius, libertas vera succubuit; iam Pompeio perempto, etiam umbra, quae remansisse videbatur, ablata: illor. ergo vita reipub. nocuit, huius interitus. Schol. 210 Prima felicitas vel sors est, ut victi sponte moriantur; proxima, ut coacti. Pompeio dat secundam sortem, qui coactus occubuit. Id. 218 Quum *Turcho in motu*. 227 *favore*. Alt. C. e codd. 240 clades quem B. et C. e codd. 241 sq. ducem, te — secutus, Post *tua* fata B. e codd. ut sit, quum te sol. in bella secut. sim, post tua fata nullum duc. sequi in animo est. Mox *sequar*. Alt. C. e codd. 245 Morte Pompeii fatum miseris nob. eripuit facultatem praestandae fidei, et iam Caesar solus rel. 251 *puppi*. Alt. B. et C. e codd. 252 *fuerit* scribi iubet Weber II, p. 492, posito semicolo post versum 253. 253 *pubes* B. 257 in regna, pro regno alicuius. 262 vestro potuit. Alt. B. et C. e codd. 266 Crassus a Parthis interfect. 267 Ptol. munus, appositio ad *degeneres*: Ptolemaeus dederat Aegyptias naves, has ipsas, quib. tunc praeerat Pompeius filius. B. 269 sq. credet, Caesar; fidem vobis habebit. Philippos Lucan. pro Pharsalo ponit. 274 maiora, quae indicantur versib. sqq. 277 Ptolemaei munus, Caesari oblatum, Pompeii caput. 279 sciet, experietur, Caesaris liberalitate. 289 *Florigeri*: B. *Florilegi*; probante C. 293 Iamque constituit agitare mentes, non doctas ferre quietem, actu (exercitatione) belli serieque labor.

Constituit mentes serieque agitare laborum.
Primum litoreis miles lassatur arenis:
Proximus in muros, et moenia Cyrenarum
Est labor: exclusus nulla se vindicat ira,
Poenaque de victis sola est, vicisse, Catoni.
Inde peti placuit Libyci contermina Mauris
Regna Iubae; sed iter mediis Natura vetabat
Syrtibus: hanc audax sperat sibi cedere virtus.
Syrtes, vel primam mundo Natura figuram
Quum daret, in dubio pelagi terraeque reliquit:
Nam neque subsedit penitus, quo stagna profundi
Acciperet, nec se defendit ab aequore tellus,
Ambigua sed lege loci iacet invia sedes:
Aequora fracta vadis, abruptaque terra profundo,
Et post multa sonant proiecti litora fluctus.
Sic male deseruit, nullosque exegit in usus
Hanc partem Natura sui: vel plenior alto
Olim Syrtis erat pelago, penitusque natabat;
Sed rapidus Titan ponto sua lumina pascens,
Aequora subduxit zonae vicina perustae,
Et nunc pontus adhuc, Phoebo siccante, repugnat.
Mox ubi damnosum radios admoverit aevum,
Tellus Syrtis erit; nam iam brevis unda superne
Innatat, et late periturum deficit aequor.
Ut primum remis actum mare propulit omne
Classis onus, densis fremuit niger imbribus Auster,
In sua regna furens: tentatum classibus aequor
Turbine defendit, longeque a Syrtibus undas
Egit, et illato confregit litore pontum.
Tum quarum recto deprendit carbasa malo
Eripuit nautis, frustraque rudentibus ausis
Vela negare Noto, spatium vicere carinae,
Atque ultra proram tumuit sinus; omnia si quis
Providus antennae suffixit lintea summae,
Vincitur, et nudis avertitur armamentis.
Sors melior classi, quae fluctibus incidit altis,
Et certo iactata mari: quaecumque levatae
Arboribus caesis flatum effudere prementem,
Abstulit has liber, ventis contraria volvens,
Aestus, et obnixum victor detrusit in Austrum.
Has vada destituunt, atque interrupta profundo
Terra ferit puppes, dubioque obnoxia fato
Pars sedet una ratis, pars altera pendet in undis.
Tunc magis impactum brevibus mare, terraque saevit
Obvia consurgens; quamvis elisus ab Austro,
Saepe tamen cumulos fluctus non vincit arenae.
Eminet in tergo pelagi, procul omnibus arvis,
Inviolatus aqua sicci iam pulveris agger;
Stant miseri nautae, terraeque haerente carina,
Litora nulla vident. Sic partem intercipit aequor,
Pars ratium maior regimen, clavumque secuta est,
Tuta fugae, nautasque loci sortita peritos,
Torpentem Tritonos adit illaesa paludem.
Hanc, ut fama, deus, quem toto litore pontus
Audit ventosa perflantem murmura concha;
Hanc et Pallas amat, patrio quae vertice nata
Terrarum primam Libyen (nam proxima coelo est,
Ut probat ipse calor) tetigit, stagnique quieta
Vultus vidit aqua, posuitque in margine plantas,
Et se dilecta Tritonida dixit ab unda;
Quam iuxta Lethon tacitus praelabitur amnis,
Infernis, ut fama, trahens oblivia venis;
Atque insopiti quondam tutela draconis,
Hesperidum pauper spoliatus frondibus hortus.
Invidus, annoso famam qui derogat aevo,
Qui vates ad vera vocat! fuit aurea silva
Divitiisque graves, et fulvo germine rami,
Virgineusque chorus, nitidi custodia luci,
Et nunquam somno damnatus lumina serpens,
Robora complexus rutilo curvata metallo.
Abstulit arboribus pretium, nemorique laborem
Alcides, passusque inopes sine pondere ramos
Retulit Argolico fulgentia poma tyranno.
His igitur depulsa locis, eiectaque classis
Syrtibus, haud ultra Garamantidas attigit undas,
Sed duce Pompeio Libyae melioris in oris
Mansit: at impatiens virtus haerere Catonis
Audet in ignotas agmen committere gentes,
Armorum fidens, et terra cingere Syrtim.
Haec eadem suadebat hiems, quae clauserat aequor,
Et spes imber erat, nimios metuentibus ignes,
Ut neque sole viam, nec duro frigore saevam,
Inde polo Libyes, hinc bruma temperet annus;
Atque ingressurus steriles, sic fatur, arenas:
O quibus una salus placuit mea castra secutis
Indomita cervice mori, componite mentes
Ad magnum virtutis opus, summosque labores.
Vadimus in campos steriles, exustaque mundi,
Qua nimius Titan, et rarae in fontibus undae,
Siccaque letiferis squalent serpentibus arva;
Durum iter ad leges, patriaeque ruentis amorem.
Per mediam Libyen veniant, atque omnia tentent,
Si quibus in nullo positum est evadere voto,
Si quibus ire sat est (neque enim mihi fallere quenquam
Est animus, tectoque metu perducere vulgus):
Hi mihi sint comites; quos ipsa pericula ducent,
Qui me teste pati vel quae tristissima, pulchrum,
Romanumque putant: at qui sponsore salutis
Miles eget, capiturque animae dulcedine, vadat
Ad dominum meliore via; dum primus arenas
Ingrediar, primusque gradus in pulvere ponam.
Me calor aetherius feriat, mihi plena veneno
Occurrat serpens; fatoque pericula vestra
Praetentate meo: sitiat, quicumque bibentem
Viderit, aut umbras nemorum quicumque petentem,
Aestuet, aut equitem peditum praecedere turmas,
Deficiat, si quo fuerit discrimine notum
Dux, an miles eam; serpens, sitis, ardor, arenae,
Dulcia virtuti; gaudet patientia duris:
Laetius est, quoties magno sibi constat, honestum.
Sola potest Libye turba praestare malorum,
Ut deceat fugisse viros. Sic ille paventes
Incendit virtute animos, et amore laborum,
Irreducemque viam deserto limite carpit;
Et sacrum parvo nomen clausura sepulchro

300 *negabat.* 301 *has.* Alt. B. et C. e codd. 308 post multa litora, dorsa stagni sive Syrtium, post quae tantum plenum fit mare, in arenar. cumulos resonans. Oud. 310 *planior* B. e cod. 318 *ictum.* Sic Grot. et B. 323 *quorum.* Sic C. Oud. locum sic explicat: Auster eripuit e manu, sive e potestate et regimine iis naut. carbasa, quor. sive quar. navium carbasa deprendit recto i. e. stanti malo pendentia; et licet nautae frustra ausi sint per attractos rudentes vela negare Noto, sive contrahere vela et deponere malum, carbasa tamen vi Austri vicere spatium carinae, eorumq. velor. sinus tumuit ultra proram, sive expansus est extra spatium navis. 331 Arborib. malis. *Effugere;* sed alt. de velis, quae caesis arborib. laxa ventum emittunt, recte dici ostendit Weber II, p. 508. 337 *brevius;* deinde cod. *saepe*, unde B. Tunc mag. *incertum* brevius mare terraque *laedit.* Weber c. *sarpit.* 346 adit; adiit. Demonstrat vel producta vocalis. 348 *proflantem* B. *marmora* Heins. c. 372 circuire per terram Syrtim. Schol. 376 ms. veterrimus *Libye*, eleganti hiatu. C. 385 veniant Libyen B. e cod. 399 *producere.* Sic C. 397 sitiat et 399 Aestuet Burm. explicat fateatur se sitire et aestuare, si me viderit bibent. rel. 404 *potes*, Libye, cod. Sic B. Dein vulg. *turbam.* 405 Ut fuga nostra (servitutis et Caesaris) decorem quendam iudiciis hominum habere debeat, quia apertum est, non ignavia et malor. evitandor. causa nos fugere. Mox *calentes* M. L. e codd.

Invasit Libye securi fata Catonis.
Tertia pars rerum Libye, si credere famae
Cuncta velis, at si ventos, coelumque sequaris,
Pars erit Europae: nec enim plus litora Nili,
Quam Scythicus Tanais primis a Gadibus absunt;
Unde Europa fugit Libyen, et litora flexu
Oceano fecere locum; sed maior in unam
Orbis abit Asiam: nam quum communiter istae
Effundant Zephyrum, Boreae latus illa sinistrum
Contingens, dextrumque Noti, descendit in ortus
Eurum sola tenens. Libycae quod fertile terrae est,
Vergit in occasus; sed et haec non fontibus ullis
Solvitur; Arctoos raris Aquilonibus imbres
Accipit, et nostris reficit sua rura serenis.
In nullas vitiatur opes, non aere, nec auro
Excoquitur, nullo glebarum crimine: pura,
Et penitus terra est; tantum Maurusia genti
Robora divitiae, quarum non noverat usum:
Sed citri contenta comis vivebat, et umbra.
In nemus ignotum nostrae venere secures,
Extremoque epulas, mensasque petivimus orbe.
At quaecumque vagam Syrtim complectitur ora
Sub nimio proiecta die, vicina perusti
Aetheris, exurit messes, et pulvere Bacchum
Enecat, et nulla putris radice tenetur.
Temperies vitalis abest, et nulla sub illa
Cura Iovis terra est: natura deside torpet
Orbis, et immotis annum non sentit arenis.
Hoc tam segne solum raras tamen exserit herbas,
Quas Nasamon, gens dura, legit, qui proxima ponto
Nudus rura tenet, quem mundi barbara damnis
Syrtis alit: nam litoreis populator arenis
Imminet, et, nulla portus tangente carina,
Novit opes; sic cum toto commercia mundo
Naufragiis Nasamones habent. Hac ire Catonem
Dura iubet virtus: illic secura iuventus
Ventorum, nullasque timens tellure procellas,
Aequoreos est passa metus. Nam litore sicco,
Quam pelago, Syrtis violentius accipit Austrum,
Et terrae magis ille nocens: non montibus ortum
Adversis frangit Libye, scopulisque repulsum
Dissipat, et liquidas e turbine solvit in auras,
Nec ruit in silvas, annosaque robora torquens
Lassatur: patet omne solum, liberque meatu
Aeoliam rabiem totis exercet habenis.
Et non imbriferam contorto pulvere nubem
In flexum violentus agit: pars plurima terrae
Tollitur, et nunquam resoluto vertice pendet.
Regna videt pauper Nasamon errantia vento,
Discussasque domos, volitantque a culmine raptae
Detecto Garamante casae: non altius ignis
Rapta vehit; quantumque licet consurgere fumo,
Et violare diem, tantus tenet aera pulvis.
Tunc quoque Romanum solito violentior agmen
Aggreditur, nullusque potest consistere miles,
Instabilis raptis etiam, quas calcat arenas.
Concuteret terras, orbemque ab sede moveret,
Si solida Libye compage, et pondere duro
Clauderet exesis Austrum scopulosa cavernis:
Sed quia mobilibus facilis turbatur arenis,
Nusquam luctando stabilis manet; imaque tellus
Stat, quia summa fugit: galeas, et scuta virorum,
Pilaque contorsit violento spiritus actu,
Intentusque tulit magni per inania coeli.
Illud in externa forsan, longeque remota
Prodigium tellure fuit, delapsaque coelo
Arma timent gentes, hominumque erepta lacertis
A superis demissa putant: sic illa profecto
Sacrifico cecidere Numae, quae lecta iuventus
Patricia cervice movet: spoliaverat Auster,
Aut Boreas populos ancilia nostra ferentes.
Sic orbem torquente Noto Romana iuventus
Procubuit, metuensque rapi constrinxit amictus,
Inseruitque manus terrae; nec pondere solo,
Sed nisu iacuit: vix sic immobilis Austro,
Qui super ingentes cumulos involvit arenae,
Atque operit tellure viros; vix tollere miles
Membra valet multo congestu pulveris haerens.
Alligat et stantes affusae magnus arenae
Agger, et immoti, terra surgente, tenentur.
Saxa tulit penitus discussis proruta muris,
Effuditque procul; miranda sorte malorum
Qui nullas videre domos, videre ruinas.
Iamque iter omne latet, nec sunt discrimina terrae
Ulla, nisi aetheriae, medio velut aequore, flammae
Sideribus novere viam; nec sidera tota
Ostendit Libycae finitor circulus orae,
Multaque devexo terrarum margine celat.
Utque calor solvit, quem torserat aera ventus,
Incensusque dies, manant sudoribus artus,
Arent ora siti: conspecta est parva maligna
Unda procul vena, quam vix e pulvere miles
Corripiens, patulum galeae confudit in orbem,
Porrexitque duci. Squalebant pulvere fauces
Cunctorum, minimumque tenens dux ipse liquoris
Invidiosus erat; Mene, inquit, degener, unum,
Miles, in hac turba vacuum virtute putasti?
Usque adeo mollis, primisque caloribus impar
Sum visus? quanto poena tu dignior ista,
Qui populo sitiente bibas. Sic concitus ira
Excussit galeam, suffecitque omnibus unda.
Ventum erat ad templum, Libycis quod gentibus unum
Inculti Garamantes habent: atat certior illic
Iupiter, ut memorant, sed non aut fulmina vibrans
Aut similis nostro, sed tortis cornibus Hammon.
Non illic Libycae posuerunt ditia gentes
Templa, nec Eois splendent donaria gemmis:
Quamvis Aethiopum populis, Arabumque beatis
Gentibus, atque Indis unus sit Iupiter Hammon,
Pauper adhuc deus est, nullis violata per aevum
Divitiis delubra tenens, morumque priorum
Numen Romano templum defendit ab auro.
Esse locis superos testatur silva per omnem
Sola virens Libyen: nam quidquid pulvere sicco
Separat ardentem tepida Berenicida Lepti,
Ignorat frondes; solus nemus abstulit Hammon.
Silvarum fons causa loco, qui putria terrae

416 abit, abiit. Maiorem partem terrarum efficit Asia, quae una est; minorem Europa cum Libye, mari disiunctae. Istae, Europa et Libye. 417 illa, Asia. 420 *hoc* B. 426 *quorum* (roborum) id. Arbores et citri Mauritaniae quar. usum non noverant, contenti umbris et frondib. illarum, Mauror. sunt divitiae. Berum. 434 sq. nulla in sub illius terrae cura Iovis (caloris et humoris iusta temperatio) sentitur. 448 *nocet*. 450 liquidas *ac*. 453 *aversis*. 454 *At* non; deinde *cum torto*. 455 pars *extima* H. 458 *ruptae* id. 461 *tantum*. 462 *truculentior* B. 464 etiam quas calcat, *arenis*. 473 *extrema* omnes fere scripti et edd. vett. C. Et sic vulg. 477 *laeta* C. e pauc. codd. I. 58? 483 nisu, ut conatu addito unusquisque gravior redderetur. Schol. 486 *multi* C. 489 et duo sqq. B. spur. habet Saxa tulit, Auster. 498 *Exarsitque dies*. Sequuntur deinde versus nonnulli scioli alicuius, diu ex oratione poetae eiecti. 500 *cum* pulvere B. c. 501 *Sustulit et* patulum, et galeae; deinde galeae conversum *infudit* in. C. *Weber II, p.* 551 sq. 511 *corniger* illic; *sortiger* codd. nonnulli, *sortifer* C. Nostrum Oud. et B. e cod. 514 Sed *illi* C. 524 *extulit*. Sic Grot.

Alligat, et domitas unda connectit arenas.
Sic quoque nil obstat Phoebo, quum cardine summo
Stat librata dies: truncum vix protegit arbor;
Tam brevis in medium radiis compellitur umbra.
Deprensum est hunc esse locum, qua circulus alti
Solstitii medium signorum percutit orbem.
Non obliqua meant, nec Tauro Scorpius exit
Rectior, aut Aries donat sua tempora Librae,
Aut Astraea iubet lentos descendere Pisces.
Par Geminis Chiron, et idem quod Carcinos ardens
Humidus Aegoceros, nec plus Leo tollitur Urna.
At tibi, quaecumque es Libyco gens igne dirempta,
In Noton umbra cadit, quae nobis exit ad Arcton.
Te segnis Cynosura subit, tu sicca profundo
Mergi plaustra putas, nullumque in vertice summo
Sidus habes immune mari, procul axis uterque est,
Et fuga signorum medio rapit omnia coelo.
Stabant ante fores populi, quos miserat Eos,
Cornigerique Iovis monitu nova fata petebant;
Sed Latio cessere duci; comitesque Catonem
Orant, exploret Libycum memorata per orbem
Numina, de fama tam longi iudicet aevi.
Maximus hortator scrutandi voce deorum
Eventus Labienus erat: sors obtulit, inquit,
Et fortuna viae tam magni numinis ora,
Consiliumque dei: tanto duce possumus uti
Per Syrtes, bellique datos cognoscere casus.
Nam cui crediderim superos arcana daturos,
Dicturosque magis, quam sancto vera Catoni?
Certe vita tibi semper directa supernas
Ad leges, sequerisque deum; datur, ecce, loquendi
Cum Iove libertas: inquire in fata nefandi
Caesaris, et patriae venturos excute mores:
Iure suo populis uti, legumque licebit,
An bellum civile perit: tua pectora sacra
Voce reple; durae saltem virtutis amator,
Quaere quid est virtus, et posce exemplar honesti.
Ille deo plenus, tacita quem mente gerebat,
Effudit dignas adytis e pectore voces:
Quid quaeri, Labiene, iubes? an liber in armis
Occubuisse velim potius, quam regna videre?
An sit vita nihil, et longa? an differat aetas?
An noceat vis ulla bono, Fortunaque perdat
Opposita virtute minas, laudandaque velle
Sit satis, et nunquam successu crescat honestum?
Scimus, et haec nobis non altius inseret Hammon.
Haeremus cuncti superis, temploque tacente,
Nil agimus non sponte dei; nec vocibus ullis
Numen eget; dixitque semel nascentibus auctor
Quidquid scire licet, steriles nec legit arenas,
Ut caneret paucis, mersitque hoc pulvere verum.
Estne dei sedes, nisi terra, et pontus, et aer,
Et coelum, et virtus? superos quid quaerimus ultra?
Iupiter est quodcumque vides, quodcumque moveris.
Sortilegis egeant dubii, semperque futuris
Casibus ancipites: me non oracula certum,
Sed mors certa facit: pavido, fortique cadendum est.
Hoc satis est dixisse Iovem. Sic ille profatur,
Servataque fide templi discedit ab aris.
Non exploratum populis Hammona relinquens.
Ipse manu sua pila gerens praecedit anheli
Militis ora pedes; monstrat tolerare labores,
Non iubet, et nulla vehitur cervice supinus,
Carpentove sedens; somni parcissimus ipse est,
Ultimus haustor aquae: quum tandem fonte reperto
Indiga conatur latices potare iuventus,
Stat, dum lixa bibat. Si veris magna paratur
Fama bonis, et si successu nuda remoto
Inspicitur virtus, quidquid laudamus in ullo
Maiorum, fortuna fuit: quis Marte secundo,
Quis tantum meruit populorum sanguine nomen?
Hunc ego per Syrtes, Libyaeque extrema triumphum
Ducere maluerim, quam ter Capitolia curru
Scandere Pompeii, quam frangere colla Iugurthae.
Ecce parens verus patriae, dignissimus aris,
Roma, tuis, per quem nunquam iurare pudebit,
Et quem, si steteris unquam cervice soluta,
Nunc, olim, factura deum. Iam spissior ignis,
Et plaga, qua nullam superi mortalibus umbram
A medio fecere die, calcatur; et unda
Rarior: iuventus mediis fons unus arenis,
Largus aquae, sed quem serpentum turba tenebat,
Vix capiente loco; stabant in margine siccae
Aspides, in mediis sitiebant dipsades undis.
Ductor, ut adspexit perituros fonte relicto,
Alloquitur: Vana specie conterrite leti,
Ne dubita, miles, tutos haurire liquores.
Noxia serpentum est admixto sanguine pestis;
Morsu virus habent, et fatum in dente minantur:
Pocula morte carent. Dixit, dubiumque venenum
Hausit, et in tota Libyae fons unus arena
Ille fuit, de quo primus sibi posceret undam.
Cur Libycus tantis exundet pestibus aer
Fertilis in mortes, aut quid secreta nocenti
Miscuerit Natura solo; non cura, laborque
Noster scire valet; nisi quod vulgata per orbem
Fabula pro vera decepit saecula causa.
Finibus extremis Libyes, ubi fervida tellus
Accipit Oceanum demisso sole calentem,
Squalebant late Phorcynidos arva Medusae,
Non nemorum protecta coma, non mollia sulco,
Sed dominae vultu conspectis aspera saxis.
Hoc primum natura nocens in corpore saevas
Eduxit pestes; illis e faucibus angues
Stridula fuderunt vibratis sibila linguis,
Femineae qui more comae per terga soluti,
Ipsa flagellabant gaudentis colla Medusae:
Surgunt adversa subrectae fronte colubrae,
Vipereumque fluit, depexo crine, venenum.
Hoc habet infelix, cunctis impune, Medusa,
Quod spectare licet: nam rictus, oraque monstri
Quis timuit? quem, qui recto se lumine vidit,
Passa Medusa mori est? Rapuit dubitantia fata,
Praevertitque metus: anima periere retenta
Membra, nec emissae riguere sub ossibus umbrae.
Eumenidum crines solos movere furores,
Cerberus Orpheo lenivit sibila cantu,
Amphitryoniades vidit, quum vinceret, Hydram:

530 *esse polum* quat. codd. ap. C. 536 Aegoceros, Capricornus. 538 *in* Arcton. 540 vertice *semper*. 541 immune *maris*. Alt. Oud. et C. e codd. 544 *monitus*, nova fata, pet. B. c. 549 *Fors* obtulit C. e pauc. codd. quod tamen proband. videtur. 552 *bellisque*, probante B. Id. in vulg. c. bellique *ratos*. 567 *sed* longa, *et* longa, sed *longam* differat. Sequor C. 571 *inserit*. Sic C. 575 licet: *sterilesne elegit*, interpunctionis signo post versum sq. posito. 591 *cogatur*. 603 *Tunc* olim Grot. Sic C. Deinde deum *es*. Sic Oud. Sive nunc, *sive* olim libera futura es, rel. Aen. IV, 627. 604 *quam* null. sup. mortalib. *ultra*. Retinuit C. *qua* — ultra B. 614 *et* fatum dente; B. *fatumque* in d. *minatur* e divers. codd. 635 impune, quia eod. ictu, eodem articul in saxum vertitur spectator, sine metu, sine dolore, sine ullo mortis sensu. B. 639 *Praevenitque*. 640 nec umbrae, anima, spiritus, ut interpretatur Schol. emissae sub ossibus, riguere, eo horrore, quo umbrae Tartarum intrant. 641 sol. furores, nam non exstinguunt, sed terrorem immittunt. Schol.

Hoc monstrum timuit genitor, numenque secundum
Phorcus aquis, Cetoque parens, ipsaeque sorores
Gorgones: hoc potuit coelo, pelagoque minari
Torporem insolitum, mundoque abducere terram.
E coelo volucres subito cum pondere lapsae;
In scopulis haesere ferae: vicina colentes
Aethiopum totae riguerunt marmore gentes.
Nullum animal visus patiens, ipsique retrorsum
Effusi faciem vitabant Gorgonos angues.
Illa sub Hesperiis stantem Titana columnis
In cautes Atlanta dedit, coeloque timente
Olim Phlegraeos, stantes serpente, Gigantas,
Erexit montes, bellumque immane deorum.
Pallados in medio confecit pectore Gorgon.
Quo postquam partu Danaes, et divite nimbo
Ortum Parrhasiae vexerunt Persea pennae
Arcados auctoris citharae, liquidaeque palaestrae,
Et subitus praepes Cyllenida sustulit harpen,
Harpen alterius monstri iam caede rubentem,
Auxilium volucri Pallas tulit innuba fratri,
Pacta caput monstri; terraeque in fine Libyssae
Persea Phoebeos converti iussit in ortus,
Gorgonos averso sulcantem regna volatu,
Et clypeum laevae fulvo dedit aere nitentem,
In quo saxificam iussit spectare Medusam;
Quam sopor aeternam tracturus morte quietem
Obruit haud totam: vigilat pars magna comarum,
Defenduntque caput praetenti crinibus hydri;
Pars iacet in medios vultus, oculique tenebras.
Ipsa regit trepidum Pallas, dextraque tremente
Perseos aversi Cyllenida dirigit harpen,
Lata colubriferi rumpens confinia colli.
Quos habuit vultus lunati vulnere ferri
Caesa caput Gorgon! quanto spirasse veneno
Ora rear! quantumque oculos effundere mortis!
Nec Pallas spectare potest; vultusque gelassent
Perseos adversi, si non Tritonia densos
Sparsisset crines, texissetque ora colubris.
Aliger in coelum sic rapta Gorgone fugit.
Ille quidem pensabat iter, propiusque secabat
Aethera, si medias Europae scinderet urbes;
Pallas frugiferas iussit non laedere terras,
Et parci populis. Quis enim non praepete tanto
Aethera respiceret? Zephyro convertitur ales,
Itque super Libyen, quae, nullo consita cultu,
Sideribus, Phoeboque vacat: premit orbita Solis
Exuritque solum, nec terra celsior ulla
Nox cadit in coelum, Lunaeque meatibus obstat,
Si flexus oblita vagi per recta cucurrit
Signa, nec in Borean, aut in Noton effugit umbram.
Illa tamen sterilis tellus, fecundaque nullo
Arva bono, virus stillantis tabe Medusae
Concipiunt dirosque fero de sanguine rores,
Quos calor adiuvit, putrique incoxit arenae,
Hic, quae prima caput movit de pulvere tabes,
Aspida somniferam tumida cervice levavit.
Plenior huic sanguis, et crassi gutta veneni
Decidit, in nulla plus est serpente coactum.
Ipsa caloris egens gelidum non transit in orbem
Sponte sua, Niloque tenus metitur arenas.
Sed quis erit lucri nobis pudor? inde petuntur
Huc Libycae mortes, et fecimus aspida mercem.
At non stare suum miseris passura cruorem,
Squamiferos ingens haemorrhois explicat orbes:
Natus et ambiguae coleret qui Syrtidos arva
Chersydros, tractique via fumante chelydri,
Et semper recto lapsurus limite cenchris:
Pluribus ille notis variatam pingitur alvum,
Quam parvis tinctus maculis Thebanus ophites:
Concolor exustis, atque indiscretus arenis
Hammodytes, spinaque vagi torquente cerastae;
Et scytale sparsis etiam nunc sola pruinis
Exuvias positura suas, et torrida dipsas,
Et gravis in geminum surgens caput amphisbaena,
Et natrix violator aquae, iaculique volucres,
Et contentus iter cauda sulcare parias,
Oraque distendens avidus spumantia prester,
Ossaque dissolvens cum corpore tabificus seps;
Sibilaque effundens cunctas terrentia pestes,
Ante venena nocens, late sibi submovet omne
Vulgus, et in vacua regnat basiliscus arena.
Vos quoque, qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis, aurato nitidi fulgore, dracones,
Pestiferos ardens facit Africa: ducitis altum
Aera cum pennis, armentaque tota secuti,
Rumpitis ingentes amplexi verbere tauros;
Nec tutus spatio est elephas: datis omnia leto;
Nec vobis opus est ad noxia fata veneno.
Has inter pestes duro Cato milite siccum
Emetitur iter, tot tristia fata suorum,
Insolitasque videns parvo cum vulnere mortes.
Signiferum iuvenem Tyrrheni sanguinis Aulum,
Torta caput retro, dipsas calcata momordit.
Vix dolor, aut sensus dentis fuit, ipsaque leti
Frons caret invidia, nec quidquam plaga minax.
Ecce subit virus tacitum, carpitque medullas
Ignis edax, calidaque incendit viscera tabe.
Ebibit humorem circum vitalia fusum
Pestis, et in sicco linguam torrere palato
Cepit; defessos iret qui sudor in artus
Non fuit, atque oculos lacrimarum vena refugit.
Non decus imperii, non maesti iura Catonis
Ardentem tenuere virum, quin spargere signa
Auderet, totisque furens exquireret agris,
Quas poscebat aquas sitiens in corde venenum.
Ille, vel in Tanain missus, Rhodanumque, Padumque,
Arderet, Nilumque bibens per rura vagantem.
Accessit morti Libye, fatique minorem
Famam dipsas habet terris adiuta perustis.
Scrutatur venas penitus squalentis arenae;
Nunc redit ad Syrtes, et fluctus accipit ore,
Aequoreusque placet, sed non et sufficit, humor.
Nec sentit fatique genus, mortemque veneni,
Sed putat esse sitim; ferroque aperire tumentes
Sustinuit venas, atque os implere cruore.
Iussit signa rapi propere Cato; discere nulli
Permissum est hoc posse sitim: sed tristior illa
Mors erat ante oculos, miserique in crure Sabelli
Seps stetit exiguus, quem flexo dente tenacem
Avulsitque manu, piloque affixit arenis.

645 *Phorcys.* 647 *obducere.* Retinet C. Hoc potuit terram, i. e. omne, quidquid terrenum et molle est, abducere et subtrahere mundo, et totum in saxum quasi unum convertere. Oud. Post 662 infertur versus glossematicus hic: *Ab Iove dilectae fuso custode iuvencae*, qui ab opt. codd. abest. 673 *trementem.* 676 *hamati* codd. ut videtur plurimi. Sic B. Ov. Met. IV, 720. 679 gelassent, intransitiv. 686 parci, ne omnes verterentur in saxa. Schol. 690 sq. quae terrae pars, secund. veterum rationes, umbram longius porrigat et in coelum extendat, illa soli propior sit necesse est. Weber II, p. 405. 692 flexus vagus, ecliptice; umbram, terrae. 694 *nulli.* Sic C. 712 ophites marmoris genus ad Thebas Aegyptias. 714 torquente, inflexa. 715 sola, nam ponunt ceterae per aestatem. Schol. 717 *vergens.* 719 παρείας. Hic pedes, in quos se erigit, iuxta caudam habet. Sulpic. 727 sq. absorbetis aerem cum volantib. per eum avib. Non ipsi dracones volant, sed serpunt, v. 726. Vid. Burm. 760 sq. tristior mors morte illa. 762 *fixo dente.* Flexo, incurvo.

Parva modo serpens, sed qua non ulla cruentae
Tantum mortis habet: nam plagae proxima circum
Fugit rapta cutis, pallentiaque ossa retexit;
Iamque sinu laxo nudum est sine corpore vulnus.
Membra natant sanie: surae fluxere, sine ullo.
Tegmine poples erat; femorum quoque musculus omnis
Liquitur, et nigra destillant inguina tabe.
Dissiluit stringens uterum membrana, fluuntque
Viscera: nec, quantum toto de corpore debet,
Effluit in terras; saevum sed membra venenum
Decoquit, in minimum mors contrahit omnia virus.
Vincula nervorum, et laterum textura, cavumque
Pectus, et abstrusum fibris vitalibus, omne
Quidquid homo est, aperit pestis: natura profana
Morte patet: manant humeri, fortesque lacerti;
Colla, caputque fluunt; calido non ocius Austro
Nix resoluta cadit, nec solem cera sequetur.
Parva loquor, corpus sanie stillasse perustum;
Hoc et flamma potest; sed quis rogus abstulit ossa?
Haec quoque discedunt; putresque secuta medullas
Nulla manere sinunt rapidi vestigia fati.
Cyniphias inter pestes tibi palma nocendi est:
Eripiunt omnes animam, tu sola cadaver.
Ecce subit facies leto diversa fluenti.
Nasidium Marsi cultorem torridus agri
Percussit prester: illi rubor igneus ora
Succendit, tenditque cutem, pereunte figura,
Miscens cuncta tumor toto iam corpore maior;
Humanumque egressa modum super omnia membra
Efflatur sanies, late pollente veneno,
Ipse latet penitus congesto corpore mersus,
Nec lorica tenet distenti corporis auctum.
Spumeus accenso non sic exsultat aheno
Undarum cumulus, nec tantos carbasa Coro
Curvavere sinus: tumidos iam non capit artus
Informis globus, et confuso pondere truncus.
Intactum volucrum rostris, epulasque daturum
Haud impune feris, non ausi tradere busto,
Nondum stante modo, crescens fugere cadaver.
Sed maiora parant Libycae spectacula pestes.
Impressit dentes haemorrhois aspera Tullo,
Magnanimo iuveni, miratorique Catonis;
Utque solet pariter totis se effundere signis
Corycii pressura croci, sic omnia membra
Emisere simul rutilum pro sanguine virus.
Sanguis erant lacrimae; quaecumque foramina novit
Humor, ab his largus manat cruor, ora redundant,
Et patulae nares, sudor rubet, omnia plenis
Membra fluunt venis; totum est pro vulnere corpus.
At tibi, Leve miser, fixus praecordia pressit
Niliaca serpente cruor, nulloque dolore
Testatus morsus, subita caligine mortem
Accipis, et Stygias somno descendis ad umbras.
Non tam veloci corrumpunt pocula leto,
Stipite quae diro virgas mentita Sabaeas
Toxica fatilegi carpunt matura Suevi.
Ecce procul saevus sterilis se robore trunci
Torsit, et immisit (iaculum vocat Africa) serpens,
Perque caput Pauli, transactaque tempora fugit.
Nil ibi virus agit: rapuit cum vulnere fatum.
Deprensum est, quae funda rotat, quam lenta volarent,
Quam segnis Scythicae strideret arundinis aer.
Quid prodest miseri basiliscus cuspide Murri
Transactus? velox currit per tela venenum,
Invaditque manum, quam protinus ille retecto
Ense ferit, totoque suo demittit ab armo;
Exemplarque sui spectans miserabile leti
Stat vivus, pereunte manu. Quis fata putaret
Scorpion, aut vires maturae mortis habere?
Ille minax nodis, et recto verbere saevus,
Teste tulit coelo victi decus Orionis.
Quis calcare tuas metuat, solpuga, latebras?
Et tibi dant Stygiae ius in sua fila sorores.
Sic nec clara dies, nec nox dabat atra quietem,
Suspecta miseris in qua tellure iacebant.
Nam neque congestae struxere cubilia frondes,
Nec culmis crevere tori; sed corpora fatis
Expositi volvuntur humo, calidoque vapore
Alliciunt gelidas nocturno frigore pestes,
Innocuosque diu rictus, torpente veneno,
Inter membra fovent; nec, quae mensura viarum,
Quisve modus, norant, coelo duce: saepe querentes,
Reddite, di, clamant, miseris, quae fugimus, arma;
Reddite Thessaliam: patimur cur segnia fata
In gladios iurata manus? pro Caesare pugnant
Dipsades, et peragunt civilia bella cerastae.
Ire libet qua zona rubens, atque axis inustus
Solis equis: iuvat aetheriis adscribere causis
Quod peream, coeloque mori! Nil, Africa, de te,
Nec de te, Natura, queror: tot monstra ferentem,
Gentibus ablatum dederas serpentibus orbem;
Impatiensque solum Cereris, cultore negato
Damnasti, atque homines voluisti deesse venenis.
In loca serpentum nos venimus: accipe poenas,
Tu quisquis superum commercia nostra perosus,
Hinc torrente plaga, dubiis hinc Syrtibus orbem
Abrumpens, medio posuisti limite mortes:
Per secreta tui bellum civile recessus
Vadit, et arcani miles tibi conscius orbis
Claustra petit mundi; forsan maiora supersunt
Ingressis: coeunt ignes stridentibus undis,
Et premitur natura poli. Sed longius isthinc
Nulla iacet tellus, quam fama cognita nobis
Tristia regna Iubae: quaeremus forsitan istas
Serpentum terras; habet hoc solatia coelum;
Vivit adhuc aliquid. Patriae non arva requiro,
Europamque, alios soles Asiamque videntem:
Qua te parte poli, qua te tellure reliqui
Africa? Cyrenis etiam nunc bruma rigebat.
Exiguane via legem convertimus anni?
Imus in adversos axes, evolvimur orbe,
Terga damus ferienda Noto: nunc forsitan ipsa est

764 sed *enim* non ulla B. 767 sinum ulceris dixit Seren. Sammon. 1089. Burm. 774 omnia *pondus* B. 775 *junctura*. Sic B. et Weber II, p. 640. 779 *fluit*. Sic B. 793 *Inflatur* B. e codd. Mox *tollente*, unde B. c. *alte*. 795 *pectoris* B. 796 *exundat*, ex intp. 798 *habet* artus B. 802 modo, mensura. Schol. 806 de croci sparsione in theatris capiendus; codd. singuli *sinis* (a sinum, vas), *tignis*, C. c. *lignis*. *Tortis* se effundere *nimbis* Triller c. 807 *pressa*, *sparsa*, *spissa aura* croci Heins. c. 812 *Rubra* fluunt *rivis* B. 813 *Laeve*, *Vele*. 818 *Sabinas* Scalig. 819 *Taxica* vel *Taxea* Triller. c. Taxi sucus intelligi sane videtur. Describitur autem taxi cum ture similitudo. Deinde *Saboei* codd. Em. B. e Senecae Med. 711; Lucanus enim patrui poesin saepius expressit. Suevi trisyll. 826 *misero* — *Murro* B. 835 *metuit*. Deinde *salpinga*. 836 *At* tibi cod. 838 *Suspectam*. Sic Oud. Tota terra ita erat illis suspecta, ut nihil omnino eius attingere auderent. 850 inustus, adustus. Colorem huius loci ironicum esse observat Schol. Lips. ap. Weber. II, p. 623. 862 *sibi* consc. Burm. e c. Heinsii. Tibi conscius rel. est arcani orbis notitiam tecum partitus. 864 rudis et caecae plebis persuasio erat, solem et reliqua astra, quae ignea credebantur, pari cum stridore sese Oceano Hesperio immergere. 865 *ista*. 867 sqq. forsitan tanta patiemur, ut dari nobis istas terras incipiamus optare, quas nunc horremus serpentib. impletas. Schol. 874 extra orbem egredimur. 875 Noto, scil. qui flat a meridie, et nunc quidem ex opposito nobis spirat. Omnibonus.

Sub pedibus iam Roma meis; solatia fati
Haec petimus, veniant hostes, Caesarque sequatur
Qua fugimus. Sic dura suos patientia questus
Exonerat. Cogit tantos tolerare labores
Summa ducis virtus, qui nuda fusus arena
Excubat, atque omni Fortunam provocat hora.
Omnibus unus adest fatis; quocumque vocatus
Advolat, atque ingens meritum maiusque salute
Contulit, in letum vires; puduitque gementem
Illo teste mori. Quod ius habuisset in ipsum
Ulla lues? casus alieno in pectore vincit,
Spectatorque docet magnos nil posse dolores.
Vix miseris serum tanto lassata periclo
Auxilium Fortuna dedit: gens unica terras
Incolit a saevo serpentum innoxia morsu,
Marmaridae Psylli: par lingua potentibus herbis;
Ipse cruor tutus, nullumque admittere virus
Vel cantu cessante, potest; natura locorum
Iussit ut immunes mixtis serpentibus essent;
Profuit in mediis sedem posuisse venenis.
Pax illis cum morte data est: fiducia tanta est
Sanguinis, in terram parvus quum decidit infans,
Ne qua sit externae Veneris mixtura timentes,
Letifica dubios explorant aspide partus.
Utque Iovis volucer, calido quum protulit ovo
Implumes natos, Solis convertit ad ortus:
Qui potuere pati radios, et lumine recto
Sustinuere diem coeli, servantur in usus;
Qui Phoebo cessere, iacent: sic pignora gentis
Psyllus habet, si quis tactos non horruit angues,
Si quis donatis lusit serpentibus infans.
Nec solum gens illa sua contenta salute;
Excubat hospitibus, contraque nocentia monstra
Psyllus adest populis; qui tunc Romana secutus
Signa, simul iussit statui tentoria ductor,
Primum, quas valli spatium comprendit, arenas
Expurgat cantu, verbisque fugantibus angues.
Ultima castrorum medicatus circuit ignis:
Hic ebulum stridit, peregrinaque galbana sudant,
Et tamarix non laeta comis, Eoaque costos,
Et panacea potens, et Thessala centaurea,
Peucedanonque sonat flammis, Erycinaque thapsos,
Et larices, fumoque gravem serpentibus urunt
Abrotonum, et longe nascentis cornua cervi.
Sic nox tuta viris: at si quis peste diurna
Fata trahit, tunc sunt magicae miracula gentis
Psyllorumque ingens, et rapti pugna veneni.
Nam primum tacta designat membra saliva,
Quae cohibet virus, retinetque in vulnere pestem.
Plurima tum volvit spumanti carmina lingua,
Murmure continuo, nec dat suspiria cursus
Vulneris, aut minimum patiuntur fata tacere.
Saepe quidem pestis nigris inserta medullis
Excantata fugit: sed si quod tardius audit
Virus, et elicitum, iussumque exire repugnat;
Tunc superincumbens pallentia vulnera lambit,
Ore venena trahens, et siccat dentibus artus;
Extractamque tenens gelido de corpore mortem
Exspuit, et cuius morsus superaverit anguis,
Iam promptum Psyllis vel gustu nosse veneni.
Hoc igitur levior tandem Romana iuventus
Auxilio, late squalentibus errat in arvis.
Bis positis Phoebe flammis, bis luce recepta,
Vidit arenivagum surgens fugiensque Catonem.
Iamque illis magis, atque magis durescere pulvis
Coepit, et in terram Libye spissata redire:
Iamque procul rarae nemorum se tollere frondes,
Surgere congesto non culta mapalia culmo.
Quanta dedit miseris melioris gaudia terrae,
Quum primum saevos contra videre leones!
Proxima Leptis erat, cuius statione quieta
Exegere hiemem, nimbis flammisque carentem.
Caesar ut Emathia satiatus clade recessit,
Cetera curarum proiecit pondera, soli
Intentus genero, cuius vestigia frustra
Terris sparsa legens, Fama duce tendit in undas,
Threiciasque legit fauces, et amore notatum
Aequor, et heroas lacrimoso litore turres,
Qua pelago nomen Nepheleias abstulit Helle.
Non Asiam brevioris aquae disterminat usquam
Fluctus ab Europa, quamvis Byzantion arto
Pontus, et ostriferam dirimat Chalcedona cursu,
Euxinumque ferens parvo ruat ore Propontis.
Sigeasque petit famae mirator arenas,
Et Simoentis aquas, et Graio nobile busto
Rhoetion, et multum debentes vatibus umbras.
Circuit exustae nomen memorabile Troiae,
Magnaque Phoebei quaerit vestigia muri.
Iam silvae steriles, et putres robore trunci
Assaraci pressere domos, et templa deorum
Iam lassa radice tenent, ac tota teguntur
Pergama dumetis: etiam periere ruinae.
Adspicit Hesiones scopulos, silvaque latentes
Anchisae thalamos; quo iudex sederit antro;
Unde puer raptus coelo; quo vertice Nais
Luserit Oenone: nullum est sine nomine saxum.
Inscius in sicco serpentem pulvere rivum
Transierat, qui Xanthus erat: securus in alto
Gramine ponebat gressus; Phryx incola manes
Hectoreos calcare vetat. Discussa iacebant
Saxa, nec ullius faciem servantia sacri;
Herceas, monstrator ait, non respicis aras?
O sacer, et magnus vatum labor, omnia fato
Eripis, et populis donas mortalibus aevum.
Invidia sacrae, Caesar, ne tangere famae:
Nam si quid Latiis fas est promittere Musis,
Quantum Smyrnaei durabunt vatis honores,
Venturi me, teque legent: Pharsalia nostra
Vivet, et a nullo tenebris damnabitur aevo.
Ut ducis implevit visus veneranda vetustas,
Erexit subitas congestu caespitis aras,
Votaque turicremos non irrita fudit in ignes:
Di cinerum, Phrygias colitis quicumque ruinas,
Aeneaeque mei, quos nunc Lavinia sedes
Servat et Alba Lares, et quorum lucet in aris
Ignis adhuc Phrygius, nullique adspecta virorum
Pallas, in abstruso pignus memorabile templo!
Gentis Iuleae vestris clarissimus aris
Dat pia tura nepos, et vos in sede priori
Rite vocat: date felices in cetera cursus;

882 adest *miseris* B. e trib. codd. 891 quor. verba et incantatio sic prosit, ut herbae potentes, vel quae … venena de herbis lecta, valeant repugnare. Schol. 901 *nidos* B. et al. e Claudian. Praefat. de tert. Consulatu … 5 sqq. 903 coeli in usus, ut Iovi fulmina reportent; B. qui recte locum distinx. quum antea esset *diem, coeli* … *ventur.* 919 longe nascentis: non enim in Africa cervi nascuntur, etsi Virgil. in Aeneidos primo aliter putavit. … 921 sq. tunc miracula mag. gentis exsistunt, et ingens pugna est Psyllor. cum veneno concepto. 923 *praesignat* … e Plinio. 926 sq. non licet, nec vacuum est, ut respirare possint, qui incantant. Tanta enim celeritate vulnus … rit in cuncta viscera, ut nisi iugi incantatione retineri non queat. *Cursus* nominativ. Schol. 933 *Extractamque* … *e Plinio.* 934 sq. gustu veneni Psyllis cognoscere in promptu est, cuius serpentis morsus ille sit, *aspidisne* … *terius. Bersm.* 935 *Psyllo* B. 944 sq. adspectus leonum dedit gaudia melioris terrae. Ascensius. 948 *caede.* … *fortasse* pro Lucani in Caesarem ira praeferend. 958 ruat, irruat ab Euxino in Aegaeum. 962 *venerabile;* … *miserabile* B. e cod. 968 *silvasque latentes.* 978 vatum furor B. 992 pignus *venerabile* B. 994 *priore.* Sic C.

Constituam sparsas arces, replebo ruinas;
Restituam populos: grata vice moenia reddent
Ausonidae Phrygibus, Romanaque Pergama surgent.
Sic fatus, repetit classes, et tota secundis
Vela dedit Coris, avidusque urgente procella
Iliacas pensare moras, Asiamque potentem
Praevehitur, pelagoque Rhodon spumante reliquit.
Septima nox, Zephyro nunquam laxante rudentes,
Ostendit Phariis Aegyptia litora flammis,
Sed prius orta dies nocturnam lampada texit,
Quam tutas intraret aquas: ibi plena tumultu
Litora, et incerto turbatas murmure voces
Accipit, ac dubiis veritus se credere regnis
Abstinuit tellure rates. Sed dira satelles
Regis dona ferens, medium provectus in aequor,
Colla gerit Magni, Phario velamine tecta,
Ac prius infanda commendat crimina voce:
Terrarum domitor, Romanae maxime gentis,
Et quod adhuc nescis, genero secure perempto,
Rex tibi Pellaeus belli pelagique labores
Donat, et, Emathiis quod solum defuit armis,
Exhibet: absenti bellum civile peractum est.
Thessalicas quaerens Magnus reparare ruinas,
Ense iacet nostro: tanto te pignore, Caesar,
Emimus: hoc tecum percussum est sanguine foedus.
Accipe regna Phari, nullo quaesita cruore:
Accipe Niliaci ius gurgitis; accipe quidquid
Pro Magni cervice dares, dignumque clientem
Castris crede tuis, cui tantum fata licere
In generum voluere tuum; nec vile putaris
Hoc meritum nobis, facili quod caede peractum est.
Hospes avitus erat; depulso sceptra parenti
Reddiderat: quid plura feram? tu nomina tanto
Invenies operi, vel famam consule mundi.
Si scelus est, plus te nobis debere fateris,
Quod scelus hoc non ipse facis. Sic fatus, opertum
Detexit, tenuitque caput. Iam languida morte
Effigies habitum noti mutaverat oris.
Non primo Caesar damnavit munera visu,
Avertitque oculos; vultus dum crederet, haesit.
Utque fidem vidit sceleris, tutumque putavit
Iam bonus esse socer, lacrimas non sponte cadentes
Effudit, gemitusque expressit pectore laeto:
Non aliter manifesta putans abscondere mentis
Gaudia, quam lacrimis; meritumque immane tyranni
Destruit, et generi mavult lugere revulsum,
Quam debere caput: qui duro membra senatus
Calcarat vultu, qui sicco lumine campos
Viderat Emathios, uni tibi, Magne, negare
Non audet gemitus. O sors durissima fati!
Huncecine tu, Caesar, scelerato Marte petisti,
Qui tibi flendus erat? Non mixti foedera tangunt
Te generis, nec nata iubet maerere, neposque:
Credis apud populos, Pompeii nomen amantes,
Hoc castris prodesse tuis. Fortasse tyranni
Tangeris invidia, captique in viscera Magni
Hoc alii licuisse doles, quererisque perisse
Vindictam belli, raptumque e iure superbi
Victoris generum: quisquis te flere coegit
Impetus, a vera longe pietate recessit.
Scilicet hoc animo terras, atque aequora lustras,
Necubi suppressus pereat gener. O bene rapta
Arbitrio mors ista tuo! quam magna remisit
Crimina Romano tristis Fortuna pudori,
Quod te non passa est misereri, perfide, Magni
Viventis! Nec non his fallere vocibus audet,
Acquiritque fidem simulati fronte doloris:
Aufer ab adspectu nostro funesta, satelles,
Regis dona tui! peius de Caesare vestrum,
Quam de Pompeio, meruit scelus; unica belli
Praemia civilis, victis donare salutem,
Perdidimus. Quod si Phario germana tyranno
Non invisa foret, potuissem reddere regi,
Quod meruit, fratrique tuum pro munere tali
Misissem, Cleopatra, caput; secreta quid arma
Movit, et inseruit nostro sua tela labori?
Ergo in Thessalicis Pellaeo fecimus arvis
Ius gladio? vestris quaesita licentia regnis?
Non tuleram Magnum mecum Romana regentem;
Te, Ptolemaee, feram? Frustra civilibus armis
Miscuimus gentes, si qua est hoc orbe potestas
Altera, quam Caesar; si tellus ulla duorum est.
Vertissem Latias a vestro litore proras:
Famae cura vetat, ne non damnasse cruentam,
Sed videar timuisse Pharon; nec fallere vosmet
Credite victorem: nobis quoque tale paratum
Litoris hospitium'; ne sic mea colla gerantur,
Thessaliae fortuna facit. Maiore profecto,
Quam metui poterat, discrimine gessimus arma:
Exsilium, generique minas, Romamque timebam;
Poena fugae Ptolemaeus erat: sed parcimus annis,
Donamusque nefas: sciat hac pro caede tyrannus
Nil venia plus posse dari. Vos condite busto
Tanti colla ducis; sed non ut crimina tantum
Vestra tegat tellus; iusto date tura sepulchro,
Et placate caput, cineresque in litore fusos
Colligite, atque unam sparsis date manibus urnam.
Sentiat adventum soceri, vocesque querentis
Audiat umbra pias: dum nobis omnia praefert,
Dum vitam Phario mavult debere clienti,
Laeta dies rapta est populis; concordia mundo
Nostra perit: caruere deis mea vota secundis,
Ut te complexus, positis civilibus armis,
Affectus a te veteres, vitamque rogarem,
Magne, tuam, dignaque satis mercede laborum
Contentus, par esse tibi, tunc pace fideli
Fecissem, ut victus posses ignoscere divis,
Fecisses, ut Roma mihi. Nec, talia fatus,
Invenit fletus comitem, nec turba querenti
Credidit: abscondunt gemitus, et pectora laeta
Fronte tegunt, hilaresque nefas spectare cruentum
(O bona libertas) quum Caesar lugeat, audent.

996 in quinque tantum codd. legitur; abesse tamen hunc versum non posse demonstrav. Weichert. diss. de versib. Virg. et Val. Flacci iniuria suspect. p. 116 sq. not. 1015 *terrae* pelagique. 1032 *tabida* B. *lurida* c. Triller. 1035 *vultu*, dum B. 1061 Nec non, et tamen. Deinde *audes* ut 1062 *Acquiris*. 1101 interpungunt *par esse tibi. Tunc* rel. sed recte C. distinxit, ut *par esse tibi* declaratio sit mercedis, qua contentus esse velit. 1103 mihi, ignosceret.

LIBER DECIMUS.

Ut primum terras Pompeii colla secutus
Attigit, et diras calcavit Caesar arenas,
Pugnavit fortuna ducis, fatumque nocentis
Aegypti, regnum Lagi Romana sub arma
Iret, an eriperet mundo Memphiticus ensis
Victoris, victique caput: tua profuit umbra,
Magne, tui socerum rapuere a sanguine manes.
Inde Paraetonium fertur securus in urbem
Pignore tam saevi sceleris, sua signa secutus.
Sed fremitu vulgi fasces, et iura querentis
Inferri Romana suis, discordia sensit
Pectora, et ancipites animos, Magnumque perisse
Non sibi; tum vultu semper celante pavores,
Intrepidus superum sedes, et templa vetusti
Numinis, antiquas Macetum testantia vires,
Circuit, et nulla captus dulcedine rerum,
Non auro, cultuque deum, non moenibus urbis,
Effossum tumulis cupide descendit in antrum.
Illic Pellaei proles vesana Philippi,
Felix praedo, iacet, terrarum vindice fato
Raptus: sacratis totum spargenda per orbem
Membra viri posuere adytis: Fortuna pepercit
Manibus, et regni duravit ad ultima fatum.
Nam sibi Libertas unquam si redderet orbem,
Ludibrio servatus erat, non utile mundo
Editus exemplum, terras tot posse sub uno
Esse viro. Macetum fines, latebrasque suorum
Deseruit, victasque patri despexit Athenas,
Perque Asiae populos, fatis urgentibus actus,
Humana cum strage ruit, gladiumque per omnes
Exegit gentes: ignotos miscuit amnes,
Persarum Euphraten, Indorum sanguine Gangen;
Terrarum fatale malum, fulmenque, quod omnes
Percuteret pariter populos, et sidus iniquum
Gentibus. Oceano classes inferre parabat
Exteriore mari: non illi flamma, nec undae,
Nec sterilis Libye, nec Syrticus obstitit Hammon.
Isset in occasum, mundi devexa secutus,
Ambissetque polos, Nilumque a fonte bibisset:
Occurrit suprema dies, Naturaque solum
Hunc potuit finem vesano ponere regi,
Qui secum invidia, qua totum ceperat orbem,
Abstulit imperium, nulloque herede relicto
Totius fati, lacerandas praebuit urbes.
Sed cecidit Babylone sua, Parthoque verendus:
Proh pudor! Eoi propius timuere sarissas,
Quam nunc pila timent populi: licet usque sub Arcto
Regnemus, Zephyrique domos, terrasque premamus
Flagrantis post terga Noti, cedemus in ortus
Arsacidum domino: non felix Parthia Crassis,
Exiguae secura fuit provincia Pellae.
Iam Pelusiaco veniens a gurgite Nili
Rex puer, imbellis populi sedaverat iras,
Obside quo pacis Pellaea tutus in aula
Caesar erat, quum se parva Cleopatra biremi,
Corrupto custode Phari laxare catenas,
Intulit Emathiis, ignaro Caesare, tectis:
Dedecus Aegypti, Latii feralis Erinnys,
Romano non casta malo; quantum impulit Argos,
Iliacasque domos facie Spartana nocenti,
Hesperios auxit tantum Cleopatra furores.
Terruit illa suo, si fas, Capitolia sistro,
Et Romana petit imbelli signa Canopo,
Caesare captivo Pharios ductura triumphos;
Leucadioque fuit dubius sub gurgite casus,
An mundum ne nostra quidem matrona teneret.
Hoc animi nox illa dedit, quae prima cubili
Miscuit incestam ducibus Ptolemaida nostris.
Quis tibi vesani veniam non donet amoris,
Antoni, durum quum Caesaris hauserit ignes
Pectus, et in media rabie medioque furore,
Et Pompeianis habitata manibus aula,
Sanguine Thessalicae cladis perfusus adulter
Admisit Venerem curis, et miscuit armis
Illicitosque toros, et non ex coniuge partus?
Proh pudor! oblitus Magni, tibi, Iulia, fratres
Obscaena de matre dedit, partesque fugatas
Passus in extremis Libyae coalescere regnis,
Tempora Niliaco turpis dependit amori,
Dum donare Pharon, dum non sibi vincere mavult.
Quem formae confisa suae Cleopatra sine allis
Tristis adit lacrimis, simulatum compta dolorem,
Qua decuit, veluti laceros dispersa capillos,
Et sic orsa loqui: Si qua est, o maxime Caesar,
Nobilitas, Pharii proles clarissima Lagi,
Exsul, in aeternum sceptris depulsa paternis,
Si tua restituat veteri me dextera fato,
Complector regina pedes; tu gentibus aequum
Sidus ades nostris: non urbes prima tenebo
Femina Niliacas: nullo discrimine sexus
Reginam scit ferre Pharos; lege summa perempti
Verba patris, qui iura mihi communia regni,
Et thalamos cum fratre dedit. Puer ipse sororem,
Sit modo liber, amat: sed habet sub iure Pothini
Affectus, ensesque suos. Nil ipsa paterni
Iuris, nil repeto: culpa, tantoque pudore
Solve domum; remove funesta satellitis arma,
Et regem regnare iube! quantosne tumores
Mente gerit famulus, Magni cervice revulsa!
Iam tibi, sed procul hoc avertant fata, minatur.
Sat fuit indignum, Caesar, mundoque tibique,
Pompeium famulus meritumque fuisse Pothini.

Lib. X, 2 sqq. Caesari similis exitus quam Pompeio ab Aegyptior. perfidia parabatur, nisi in fatis fuisset, ut illi pro tanto scelere, quantum Pompeio interficiendo admiserant, poenas luerent: itaque, ut hoc quasi providentiae divinae, cui Pompeii sors curae maximae, ex mente quidem Lucani, debebat esse, consilium ne esset irritum, Caesar servandus erat; hoc modo Pompeius etiam mortuus adversario proderat, illiusque manes e caede illum eripuerant. Post 7 librarius aliquis addiderat hunc versum: *Ne populus post te Nilum Romanus haberet* (vel *amaret*; sic B. et C.) Cf. Weber II, 591 sq. 8 Paraeton. urb. Alexandriam. Coniunge securus pignore tanti scel. 20 sq. natura mortuus fato vindice terrar. (quum fatum vindicem terrar. se fecisset). 23 regni fatum, videl. turpe servitium populor. quo non licet eis, tyrannor. cineres per auram dispergere, durav. ad ultima, ita ut intactum Alexandri cadaver maneret. 30 *Immnani* vel *Immensa* c. strage B. 37 *Syrtibus* codd. duo antiquiss. Sic C. et videtur sequendus. Non Syrtibus tutatus est sese Hammon, quominus Alexander ad ipsum penetraret. 42 sq. Alex. sicut se vivo alium quam se orbi imperare non passus est, ita moriens quoque uni non reliquit imperium, velut invidens alteri tantam magnitud. Grot. 44 Totius *furti* Triller. c. 45 sqq. Sed ille tamen Parthis verendus in suo dominio cecidit: nos, terrar. post illum victores, Parthos timere cogimur. 46 sq. sarissae Macedonum, pila Romanor. telum. 49 *ortu* C. e duob. codd. Al. *ad* ortus. 57 Emathia tecta, Alexandria, ab Alexandro Macedone (Emathio) condita. *Sic Grot. Alii* victoris Emathii, Caesaris interpretantur. 63 petit poet. 66 An mundum non vir, sed matrona, et *haec ne Romana* quidem, sed Aegyptia, teneret. 68 *Ptolemaeida* B. e codd. 70 *ignis*. 83 *disposita* cap. B. 87 Ni *tua B. e duob.* codd. Placet. 93 *thalami*. Alt. B. et C. e codd. 95 *sensusque* suos B. Deinde id. *ipse*, et 96, ubi *vulg. Iuris habere peto*, quum *iuire* in quibusd. codd. esset, Iuris iuire *petit*. Nostrum C. e codd. 100 *minatur*.

Nequidquam duras tentasset Caesaris aures;
Vultus adest precibus, faciesque incesta perorat:
Exigit infandam, corrupto iudice, noctem.
Pax ubi parta duci, donisque ingentibus empta est,
Excepere epulae tantarum gaudia rerum,
Explicuitque suos magno Cleopatra tumultu
Nondum translatos Romana in saecula luxus.
Ipse locus templi, quod vix corruptior aetas
Exstruat, instar erat, laqueataque tecta ferebant
Divitias, crassumque trabes absconderat aurum:
Nec summis crustata domus, sectisque nitebat
Marmoribus: stabatque sibi non segnis achates,
Purpureusque lapis, totaque effusus in aula
Calcabatur onyx: hebenus Meroetica vastos
Non operit postes, sed stat pro robore vili
Auxilium, non forma domus; ebur atria vestit,
Et suffixa manu foribus testudinis Indae
Terga sedent, crebro maculas distincta smaragdo.
Fulget gemma toris, et iaspide fulva supellex:
Strata micant; Tyrio quorum pars maxima fuco
Cocta diu, virus non uno duxit aheno:
Pars auro plumata nitet; pars ignea cocco,
Ut mos est Phariis miscendi licia telis.
Tum famulae numerus turbae, populusque minister;
Discolor hos sanguis, alios distinxerat aetas.
Haec Libycos, pars tam flavos gerit altera crines,
Ut nullis Caesar Rheni se dicat in arvis
Tam rutilas vidisse comas; pars sanguinis usti
Torta caput, refugosque gerens a fronte capillos.
Nec non infelix ferro mollita iuventus,
Atque exsecta virum: stat contra fortior aetas,
Vix ulla fuscante tamen lanugine malas.
Discubuere illic reges, maiorque potestas
Caesar; et immodice formam fucata nocentem,
Nec sceptris contenta suis, nec fratre marito,
Plena maris rubri spoliis, colloque, comisque
Divitias Cleopatra gerit, cultuque laborat.
Candida Sidonio perlucent pectora filo,
Quod Nilotis acus percussum pectine Serum
Solvit, et extenso laxavit stamina velo.
Dentibus hic niveis sectos Atlantide silva
Imposuere orbes, quales ad Caesaris ora
Nec capto venere Iuba. Proh caecus, et amens
Ambitione furor, civilia bella gerenti
Divitias aperire suas, incendere mentem
Hospitis armati! non sit licet ille nefando
Marte paratus opes mundi quaesisse ruina;
Pone duces priscos, et nomina pauperis aevi,
Fabricios, Curiosque graves: hic ille recumbat
Sordidus Hetruscis abductus consul aratris,
Optabit patriae talem duxisse triumphum.
Infudere epulas auro: quod terra, quod aer,
Quod pelagus, Nilusque dedit, quod luxus inani
Ambitione furens toto quaesivit in orbe,
Non mandante fame: multas volucresque ferasque
Aegypti posuere deos; manibusque ministrat
Niliacas crystallus aquas, gemmaeque capaces
Excepere merum, sed non Mareotidos uvae,
Nobile sed paucis senium cui contulit annis
Indomitum Meroe cogens spumare Falernum.
Accipiunt sertas nardo florente coronas,
Et nunquam fugiente rosa; multumque madenti
Infudere comae, quod nondum evanuit aura,
Cinnamon, externa nec perdidit aera terra,
Advectamque recens vicinae messis amomum.
Discit opes Caesar spoliati perdere mundi,
Et gessisse pudet genero cum paupere bellum,
Et causas Martis Phariis cum gentibus optat.
Postquam epulis, Bacchoque modum lassata voluptas
Imposuit, longis Caesar producere noctem
Inchoat alloquiis, summaque in sede iacentem
Linigerum placidis compellat Achorea dictis:
O sacris devote senex, quodque arguit aetas,
Non neglecte deis, Phariae primordia gentis,
Terrarumque situs, vulgique edissere mores,
Et ritus, formasque deum: quodcumque vetustis
Inscriptum est adytis, profer, noscique volentes
Prode deos: si Cecropium sua sacra Platonem
Maiores docuere tui, quis dignior unquam
Hoc fuit auditu, mundique capacior hospes?
Fama quidem generi Pharias me duxit ad urbes,
Sed tamen et vestri: media inter proelia semper
Stellarum, coelique plagis, superisque vacavi,
Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus.
Sed quum tanta meo vivat sub pectore virtus,
Tantus amor veri, nihil est quod noscere malim,
Quam fluvii causas per saecula tanta latentes,
Ignotumque caput: spes sit mihi certa videndi
Niliacos fontes, bellum civile relinquam.
Finierat, contraque sacer sic orsus Achoreus:
Fas mihi magnorum, Caesar, secreta parentum
Prodere, ad hoc aevi populis ignota profanis.
Sit pietas aliis miracula tanta silere;
Ast ego coelicolis gratum reor, ire per omnes
Hoc opus, et sacras populis notescere leges.
Sideribus, quae sola fugam moderantur Olympi,
Occurruntque polo, diversa potentia prima
Mundi lege data est: Sol tempora dividit anni,
Mutat nocte diem, radiisque potentibus astra
Ire vetat, cursusque vagos statione moratur.
Luna suis vicibus Tethyn, terrenaque miscet.
Frigida Saturno glacies, et zona nivalis
Cessit; habet ventos, incertaque fulmina Mavors:
Sub Iove temperies, et nunquam turbidus aer.
At fecunda Venus cunctarum semina rerum
Possidet; immensae Cyllenius arbiter undae est.
Hunc ubi pars coeli tenuit, qua mixta Leonis
Sidera sunt Cancro, rapidos quo Sirius ignes
Exserit, et varii mutator circulus anni
Aegoceron, Cancrumque tenet, cui subdita Nili
Ora latent: quae quum dominus percussit aquarum
Igne superiecto, tunc Nilus fonte soluto

105 Exigit, sive facies incesta, sive Cleopatra. Schol. Videlic. prius modestius: noctem enim rogantur scorta, hic res invertitur. Deinde corrupto *Caesare*, quod praefert M. L. Denique *dotem* B. nuptias c. fratre, ex more Romanor. incestus, intelligens. 106 *ducis* B. ut gratia et favor Caesaris intelligatur; probat M. L 111 *gerebant* B. c. 113 sqq. non inductos et incrustatos fuisse parietes rel. pretiosis lapidib. sed solidos ex his ipsis constructos indicatur. 114 stabat sibi non segnis, per se solidus, nec inutilis ornatus causa. 115 prophyrites. 116 *Mareotica*. Alt. C. e codd. 119 manu, arte. Plur. codd. *suffecta* (colorata ?). 120 *crebra* B. e codd. 122 *suco*. 135 reges, Ptolem. et Cleop. 126 *et* immed. B. 141 *compressum*. 142 Solvit, discrevit. Schol. 143 hic *Indis* B. 144 orbes, citreos, mensar. 152 Hetruscis. Quinctium nuncius, afferens dictaturam, nudum et arantem trans Tiberim offendit. Sulpic. 166 Hoc dicit, hic melius olere cinnamomum; nam quum defertur ad, al. terras, aeris mutatione vanescit odor (acr). Schol. 168 *spernere* cod. probante O. Sed sufficit explicatio Schol. Ut per luxuriam cuncta consumat. 180 *Platona* duo codd. Sic Oud. et C. 193 secreta *deor*. cod. 194 *Edere*. 198 sq. Physici dicunt, septem stellas, quar. nomina dies tenent, contra coelum niti; quae si non occurrerent, in immensa raperetur, et praecipitaretur tanta vertigine. Schol. 201 *dies* C. e duob. codd. Solem ceteri planetae venerari videntur ut regem, et quum propius accessere, sunt in statione, et fiunt retrogradi. Schol. 205 *flamina* B. Sic cod. et ed. vet. 209 Eo scil. tempore quo Sol in istis est signis, est et Mercur. Schol. 211 et, etiam; apodosis incipit. 212 Cancrumque *ferit* B. Colurum intelligit, qui quatuor anni tempora signat. 213 Ora, caput, fons. 214 dom. aquar. Mercur.

Exit, ut Oceanus Lunaribus incrementis
Iussus adest, auctusque suos non ante coartat,
Quam nox aestivas a Sole receperit horas.
Vana fides veterum, Nilo, quod crescat in arva,
Aethiopum prodesse nives: non Arctos in illis
Montibus, aut Boreas: testis tibi sole perusti
Ipse color populi, calidique vaporibus Austri.
Adde quod omne caput fluvii, quodcumque soluta
Praecipitat glacies, ingresso vere tumescit
Prima tabe nivis: Nilus neque suscitat undas
Ante Canis radios, nec ripis alligat amnem
Ante parem nocti, Libra sub iudice, Phoebum.
Inde etiam leges aliarum nescit aquarum;
Nec tumet hibernus, quum longe Sole remoto
Officiis caret unda suis: dare iussus iniquo
Temperiem coelo, mediis aestatibus exit,
Sub torrente plaga; neu terras dissipet ignis
Nilus adest mundo, contraque incensa Leonis
Ora tumet, Cancroque suam torrente Syenen,
Imploratus adest; nec campos liberat undis,
Donec in auctumnum declinet Phoebus, et umbras
Extendat Meroe. Quis causas reddere posset?
Sic iussit Natura parens discurrere Nilum,
Sic opus est mundo: Zephyros quoque vana vetustas
His adscripsit aquis, quorum stata tempora flatus,
Continuique dies, et in aere longa potestas:
Vel quod ab occiduo pellunt tot nubila coelo
Trans Noton, et fluvio cogunt incumbere nimbos;
Vel quod aquas toties rumpentis litora Nili
Assiduo feriunt, coguntque resistere fluctu.
Ille mora cursus, adversique obice ponti
Aestuat in campos. Sunt qui spiramina terris
Esse putent, magnosque cavae compagis hiatus.
Commeat hac penitus tacitis discursibus unda
Frigore ab Arctoo medium revocata sub axem,
Quum Phoebus pressit Meroen, tellusque perusta
Illuc ducit aquas: trahitur Gangesque, Padusque
Per tacitum mundi; tunc omnia flumina Nilus
Uno fonte vomens non uno gurgite perfert.
Rumor, ab Oceano, qui terras alligat omnes,
Exundante procul violentum erumpere Nilum,
Aequoreosque sales longo mitescere tractu.
Nec non Oceano pasci Phoebumque, polumque
Credimus: hunc, calidi tetigit quum brachia Cancri,
Sol rapit, atque undae plus, quam quod digerat aer,
Tollitur: hoc noctes referunt, Niloque refundunt.
Ast ego, si tantam fas est mihi solvere litem,
Quasdam, Caesar, aquas post mundi sera peracti
Saecula concussis terrarum erumpere venis,
Non id agente deo; quasdam compage sub ipsa
Cum toto coepisse reor, quas ille creator,
Atque opifex rerum certo sub iure coercet.
Quae tibi noscendi Nilum, Romane, cupido est,
Et Phariis, Persisque fuit, Macetumque tyrannis,
Nullaque non aetas voluit conferre futuris
Notitiam; sed vincit adhuc natura latendi.
Summus Alexander regum, quem Memphis adorat,
Invidit Nilo, misitque per ultima terrae
Aethiopum lectos: illos rubicunda perusti
Zona poli tenuit; Nilum videre calentem.
Venit ad occasus, mundique extrema Sesostris,
Et Pharios currus regum cervicibus egit:
Ante tamen vestros amnes Rhodanumque, Padumque,
Quam Nilum de fonte bibit: vesanus in ortus
Cambyses longi populos pervenit ad aevi,
Defectusque epulis, et pastus caede suorum,
Ignoto te, Nile, redit. Non fabula mendax
Ausa loqui de fonte tuo est: ubicumque videris,
Quaereris; et nulli contingit gloria genti,
Ut Nilo sit laeta suo. Tua flumina prodam,
Qua deus undarum celator, Nile, tuarum
Te mihi nosse dedit: medio consurgis ab axe,
Ausus in ardentem ripas attollere Cancrum:
In Borean is rectus aquis, mediumque Booten.
Cursus in occasus flexu torquetur, et ortus,
Nunc Arabum populis, Libycis nunc aequus arenis;
Teque vident primi, quaerunt tamen hi quoque, Seres,
Aethiopumque feris alieno gurgite campos,
Et te terrarum nescit cui debeat orbis.
Arcanum Natura caput non prodidit ulli,
Nec licuit populis parvum te, Nile, videre,
Amovitque sinus, et gentes maluit ortus
Mirari, quam nosse tuos: consurgere in ipsis
Ius tibi solstitiis, aliena crescere bruma,
Atque hiemes afferre tuas, solique vagari
Concessum per utrosque polos; hic quaeritur ortus,
Illic finis aquae. Late tibi gurgite rupto
Ambitur nigris Meroe fecunda colonis,
Laeta comis hebeni; quae, quamvis arbore multa
Frondeat, aestatem nulla sibi mitigat umbra;
Linea tam rectum mundi ferit illa Leonem.
Inde plagas Phoebi, damnum non passus aquarum,
Praeveheris, sterilesque diu metiris arenas,
Nunc omnes unum vires collectus in amnem,
Nunc vagus, et spargens facilem tibi cedere ripam.
Rursus multifidas revocat piger alveus undas,
Qua dirimunt Arabum populis Aegyptia rura
Regni claustra Philae: mox te deserta secantem,
Quae dirimunt nostrum rubro commercia ponto,
Mollis lapsus agit. Quis te tam lene fluentem
Moturum tantas violenti gurgitis iras,
Nile, putet? sed quum lapsus abrupta viarum
Excepere tuos, et praecipites cataractae,
Ac nusquam vetitis ullas obsistere cautes
Indignaris aquis, spuma tunc astra lacessis,
Cuncta fremunt undis, ac multo murmure montis
Spumeus invictis canescit fluctibus amnis.
Hinc, Abaton quam nostra vocat veneranda vetustas,
Petra patens, primos sentit percussa tumultus,
Et scopuli, placuit fluvii quos dicere Venas,
Quod manifesta novi primum dant signa tumoris.
Hinc montes Natura vagis circumdedit undis,
Qui Libyae te, Nile, negant: quos inter in alta
It convalle tacens iam moribus unda receptis.
Prima tibi campos permittit, apertaque Memphis
Rura, modumque vetat crescendi ponere ripas.

221 cal. Austri nom. plur. 229 Officium Nili est arva irrigare: hoc autem praestare non potest, nisi a Sole excitetur; ideo hieme se ripis tenet. Grot. 237 *decurrere*. Sic C. 239 *adscribit* id. e codd. duob. 241 *depellunt* nubila. 244 *fluctus*, *flatus*, *flatu*. Fluctu est abl. instrum. 248 *tectis* discurs. B. 262 Hoc dicit: post diluvium aliquas aquas passim erumpere coepisse, aliquas cum ipso orbe natas; unde fit, ut Nilus augeatur ex illis, quae passim erumpunt. Schol. 271 *rerum*, quem B. e cod. Vulg. porro *quos* Memphis, et *sic* etiam C. contra numerum codd. 284 suo, apud se orto. 286 *quum surgis*. Sic B. 289 *flexus*. B. *Rursus* in occasus flexu *torqueris*. Mox id. versus sic transponit: 295, 294, 296. 305 *fert*. Sic C. Linea est quam dicimus *Zenith*. 306 *plagam* B. 311 ab Arabum populis. 312 Regni claustra nom. Philae (insula) appos. 313 *Qua*. Deinde *rubri—ponti* codd. melior. Quae separant nostrum, i. e. nostrorum civium, commercia a commerciis rubri ponti. Conf. Seneca Quaest. Nat. IV, 2 ad totum *locum*. *Haec* Weberus II, p. 611 sq. 320 *tremunt*. Sed expressit poeta Senecam. 322 quam *sacra* vocat B. e. 323 *Terra potens* codd. Em. Salmas. quem post C. sequor. Petra dividitur, ait Seneca. Grot. 325 tumorem vocat molem *aquar*. Triller. 327 *negent*.

Sic velut in tuta securi pace trahebant
Noctis iter mediae: sed non vesana Pothini
Mens, imbuta semel tam sacra caede, vacabat
A scelerum motu: magno nihil ille perempto
Iam putat esse nefas; habitant sub pectore manes,
Ultricesque deae dant in nova monstra furorem.
Dignatur viles isto quoque sanguine dextras,
Quo Fortuna parat victos perfundere Patres;
Poenaque civilis belli, vindicta senatus
Paene data est famulo. Procul hoc avertite, fata,
Crimen, ut haec Bruto cervix absente secetur:
In scelus it Pharium Romani poena tyranni,
Exemplumque perit. Struit audax irrita fatis,
Nec parat occultae caedem committere fraudi,
Invictumque ducem detecto Marte lacessit.
Tantum animi delicta dabant, ut colla ferire
Caesaris, et socerum iungi tibi, Magne, iuberet;
Atque haec dicta monet famulos perferre fideles
Ad Pompeianae socium sibi caedis Achillam,
Quem puer imbellis cunctis praefecerat armis,
Et dederat ferrum, nullo sibi iure retento,
In cunctos, in seque simul. Tu mollibus, inquit,
Nunc incumbe toris, et pingues exige somnos:
Invasit Cleopatra domum: nec prodita tantum est,
Sed donata Pharos: cessas accurrere solus
Ad dominae thalamos? nubet soror impia fratri:
Nam Latio iam nupta duci est, interque maritos
Discurrens Aegypton habet, Romamque meretur.
Expugnare senem potuit Cleopatra venenis.
Crede, miser, puero: quem nox si iunxerit una,
Et semel amplexus incesto pectore passus
Hauserit obscaenum titulo pietatis amorem,
Meque, tuumque caput per singula forsitan illi
Oscula donabit; crucibus, flammisque luemus
Si fuerit formosa soror. Nil undique restat
Auxilii: rex hinc coniux, hinc Caesar adulter:
Et sumus, ut fatear, tam saeva iudice sontes.
Quem non e nobis credit Cleopatra nocentem,
A quo casta fuit? per te, quod fecimus una,
Perdidimusque nefas, perque ictum sanguine Magni
Foedus, ades: subito bellum molire tumultu,
Irrue: nocturnas rumpamus funere taedas,
Crudelemque toris dominam mactemus in ipsis
Cum quocumque viro; nec nos deterreat ausis
Hesperii fortuna ducis, quae sustulit illum,
Imposuitque orbi, communis gloria nobis:
Nos quoque sublimes Magnus facit! Adspice litus
Spem nostri sceleris; pollutos consule fluctus,
Quid liceat nobis; tumulumque e pulvere parvo
Adspice, Pompeii non omnia membra tegentem.
Quem metuis, par huius erat: non sanguine clari,
(Quid refert?) nec opes populorum, ac regna movemus.
Ad scelus ingentis fati sumus: attrahit illos
In nostras Fortuna manus. En altera venit
Victima nobilior: placemus caede secunda
Hesperias gentes: iugulus mihi Caesaris haustus
Hoc praestare potest, Pompeii caede nocentes
Ut populus Romanus amet. Quid nomina tanta
Horremus, viresque ducis, quibus ille relictis
Miles erit? nox haec peraget civilia bella,
Inferiasque dabit populis, et mittet ad umbras,
Quod debetur adhuc mundo, caput. Ite feroces
Caesaris in iugulum: praestet Lagea iuventus
Hoc regi, Romana sibi; tu parce morari:
Plenum epulis, madidumque mero, Venerique paratum
Invenies; aude: superos tot vota Catonum,
Brutorumque tibi tribuent. Non lentus Achillas
Suadenti parere nefas, haud clara movendis
Ut mos, signa dedit castris, nec prodidit arma
Ullius clangore tubae: temere omnia saevi
Instrumenta rapit belli. Pars maxima turbae
Plebis erat Latiae, sed tanta oblivio mentes
Cepit, in externos corrupto milite mores,
Ut duce sub famulo, iussuque satellitis irent,
Quos erat indignum Phario parere tyranno.
Nulla fides, pietasque viris, qui castra sequuntur,
Venalesque manus; ibi fas, ubi maxima merces.
Aere merent parvo, iugulumque in Caesaris ire
Non sibi dant: proh fas! ubi non civilia bella
Invenit imperii fatum miserabile nostri?
Thessaliae subducta acies in litore Nili
More furit patrio. Quid plus te, Magne, recepto
Ausa foret Lagea domus? dat scilicet omnis
Dextera, quod debet superis, nullique vacare
Fas est Romano; Latium sic scindere corpus
Dis placitum: non in generi, socerique favorem
Discedunt populi: civilia bella satelles
Movit, et in partem Romanam venit Achillas;
Et nisi fata manus a sanguine Caesaris arcent,
Hae vincunt partes. Aderat maturus uterque,
Et districta epulis ad cunctas aula patebat
Insidias, poteratque cruor per regia fundi
Pocula Caesareus, mensaeque incumbere cervix.
Sed metuunt belli trepidos in nocte tumultus,
Ne caedes confusa manu, permissaque fatis
Te, Ptolemaee, trahat. Tanta est fiducia ferri,
Non rapuere nefas; summi contempta facultas
Est operis: visum famulis reparabile damnum,
Illam mactandi dimittere Caesaris horam;
Servatur poenas in aperta luce daturus:
Donata est nox una duci, vixitque Pothini
Munere Phoebeos Caesar dilatus in ortus.
Lucifer a Casia prospexit rupe, diemque
Misit in Aegyptum primo quoque sole calentem,
Quum procul a muris acies non sparsa maniplis,
Nec vaga conspicitur, sed iustos qualis ad hostes
Recta fronte venit: passuri comminus arma,
Laturique ruunt. At Caesar moenibus urbis
Diffisus, foribus clausae se protegit aulae,
Degeneres passus latebras: nec tota vacabat
Regia compresso; minima collegerat arma
Parte domus: tangunt animos iraeque, metusque,
Et timet incursus, indignaturque timere.
Sic fremit in parvis fera nobilis abdita claustris,
Et frangit rabidos praemorso carcere dentes;
Nec secus in Siculis fureret tua flamma cavernis,
Obstrueret summam si quis tibi, Mulciber, Aetnam.
Audax Thessalici qui nuper rupe sub Haemi,
Hesperiae cunctos proceres, aciemque senatus,
Pompeiumque ducem, causa sperare vetante,
Non timuit, fatumque sibi promisit iniquum,
Expavit servile nefas, intraque penates

338 *sanctos* perf. B. c. 359 senem, Caesarem, ad comparation. Ptolemaei pueri; venenis, pulchritudine sua. Schol. 370 Perdidimus, nisi Caesarem simul interficim. 372 Irrue *nocturnus*, rump. C. e pauc. quanquam bonis codd. Sed v. 424 sqq. 383 *ingentes facti.* Si scelus nostrum fortiter et feliciter suscipimus, ingentibus fatis destinati videbimur, etiam si nobilitas sanguinis desit. 388 nomina *rena* B. 392 adhuc, *mundi* caput C. 399 Ut mos, videl. clara signa dare. 402 Plebis Latiae, Gabinii scil. milites. Schol. 408 *pravo* Oud. c. 409 Non sibi, sed Aegyptiis illis eunuchis; non libertati, sed servitio. 414 quod debet, ut civili sanguine polluatur. Schol. 420 *vincent.* 425 confusa, *manus* permissaque C. quum *manus* in duob. codd. invenias. 445 *rapidos.* Sic C.

Obruitur telis: quem non violasset Alanus,
Non Scytha, non fixo qui ludit in hospite Maurus;
Hic, cui Romani spatium non sufficit orbis,
Parvaque regna putat Tyriis cum Gadibus Indos,
Ceu puer imbellis, ceu captis femina muris,
Quaerit tuta domus; spem vitae in limine clauso
Ponit, et incerto lustrat vagus atria cursu:
Non sine rege tamen, quem duxit in omnia secum,
Sumpturus poenas, et grata piacula morti;
Missurusque tuum, si non sint tela, nec ignes,
In famulos, Ptolemaee, caput. Sic barbara Colchis
Creditur ultorem metuens regnique, fugaeque,
Ense suo, fratrisque simul cervice parata
Exspectasse patrem. Cogunt tamen ultima rerum
Spem pacis tentare ducem; missusque satelles
Regius, ut saevos absentis voce tyranni
Corriperet famulos, quo bellum auctore moverent.
Sed neque ius mundi valuit, neque foedera sancta
Gentibus: orator regis, pacisque sequester
Aestimat in numero scelerum ponenda tuorum,
Tot monstris Aegypte nocens. Non Thessala tellus,
Vastaque regna Iubae, non Pontus, et impia signa
Pharnacis, et gelido circumfluus orbis Hibero
Tantum ausus scelerum, non Syrtis barbara, quantum
Deliciae fecere tuae! premit undique bellum,
Inque domum iam tela cadunt, quassantque penates.
Non aries uno moturus limina pulsu,
Fracturusque domum, non ulla est machina belli,
Nec flammis mandatur opus; sed caeca iuventus
Consilii, vastos ambit divisa penates,
Et nusquam totis incursat viribus agmen:
Fata vetant, murique vicem Fortuna tuetur.
Nec non et ratibus tentatur regia, qua se
Protulit in medios audaci margine fluctus
Luxuriosa domus: sed adest defensor ubique
Caesar, et hos aditu gladiis, hos ignibus arcet;
Obsessusque gerit (tanta est constantia mentis)
Expugnantis opus. Piceo iubet unguine tinctas
Lampadas immitti iunctis in bella carinis:
Nec piger ignis erat per stuppea vincula, perque
Manantes cera tabulas, et tempore eodem
Transtraque nautarum, summique arsere ceruchi.
Iam prope semiustae merguntur in aequora classes,
Iamque hostes, et tela natant; nec puppibus ignis
Incubuit solis, sed quae vicina fuere
Tecta mari longis rapuere vaporibus ignem,
Et cladem fovere Noti, percussaque flamma
Turbine, non alio motu per tecta cucurrit,
Quam solet aetherio lampas decurrere sulco,
Materiaque carens, atque ardens aere solo.
Illa lues clausa paulum revocavit ab aula
Urbis in auxilium populos: nec tempora cladis
Perdidit in somnos, sed caeca nocte carinis
Insiluit Caesar, semper feliciter usus
Praecipiti cursu bellorum, et tempore rapto.
Tunc claustrum pelagi cepit Pharon: insula quondam
In medio stetit illa mari, sub tempore vatis
Proteos, at nunc est Pellaeis proxima muris.
Illa duci geminos bellorum praestitit usus;
Abstulit excursus, et fauces aequoris hosti:
Caesaris auxiliis aditus et libera ponti
Ostia permisit, nec poenas inde Pothini
Distulit ulterius: sed non, qua debuit, ira,
Non cruce, non flammis, rabido non dente ferarum,
Heu facinus! gladio cervix male caesa pependit:
Magni morte perit. Nec non subrepta paratis
A famulo Ganymede dolis pervenit ad hostes
Caesaris Arsinoe, quae castra carentia rege,
Ut proles Lagea, tenet, famulumque tyranni
Terribilem iusto transegit Achillea ferro.
Altera, Magne, tuis iam victima mittitur umbris!
Nec satis hoc Fortuna putat: procul absit, ut ista
Vindictae sit summa tuae. Non ipse tyrannus
Sufficit in poenas, non omnis regia Lagi:
Dum patrii veniant in viscera Caesaris enses,
Magnus inultus erit. Sed non auctore furoris
Sublato cecidit rabies; nam rursus in arma
Auspiciis Ganymedis eunt, ac multa secundo
Proelia Marte gerunt: potuit discrimine summo
Caesaris una dies in famam et saecula mitti.
Molis in exiguae spatio stipantibus armis,
Dum parat in vacuas Martem transferre carinas
Dux Latius, tota subiti formidine belli
Cingitur: hinc densae praetexunt litora classes,
Hinc tergo insultant pedites; via nulla salutis:
Non fuga, non virtus, vix spes quoque mortis honestae.
Non acie fusa, nec magnae stragis acervo
Vincendus tunc Caesar erat; sed sanguine nullo,
Captus sorte loci: pendet, dubiusne timeret,
Optaretve mori. Respexit in agmine denso
Scaevam perpetuae meritum iam nomina famae
Ad campos, Epidamne, tuos; ubi solus apertis
Obsedit muris calcantem moenia Magnum.

453 sq. post *telis* vulg. semicolo, post *Maurus* puncto incidunt. 454 summam immanitatem barbaricae gentis indicat. 471 sq. orator eius interfectus aestimat, aestimare dat sive facit, in numero scelerum tuor. ponenda esse iura fasque gentium violata. Sic Gronov. Cf. Weber II, 397 sq. 501 *discurrere* O. 502 aere *toto*. 512 sqq. corrupti sunt: *Caesar et*, Caesar ut auxiliis *ut vidit*, *quum* vidit; deinde Ostia, *non fatum meriti poenasque* Pothini rel. alii codd. aliter. Weber II, p. 555 totum loc. sic refingere tentav. Abstulit *ut cursus* et fauces aequoris hosti Caesar et auxiliis aditus ac libera ponti Ostia, non fatum meriti poenasque Pothini Distulit ulterius. Sed quorsum gemini illi usus v. 511 abierunt? 515 *sed qua non*. 520 Arsinoe: soror Ptolemaei fuit. Hanc Ganymedes quidem spado, puellae acceptissimus, in castra Achillae perduxit, cui. iussu Achillas occis. est, et exercitui Ganymed. praepos. Hanc postea Caesar victis Aegytiis in triumpho dux. Schol. 523 *en* victima C. 524 *putet* odd. vett. dunc; quod probaverim. 531 discr. *nullo*. 537 *saluti*. Sic C. 541 sq. *dubiusque — optaretne* C.

C. VALERII FLACCI

SETINI BALBI

ARGONAUTICON

LIBER PRIMUS.

Prima deum magnis canimus freta pervia natis,
Fatidicamque ratem, Scythici quae Phasidis oras
Ausa sequi, mediosque inter iuga concita cursus
Rumpere, flammifero tandem consedit Olympo.
Phoebe, mone, si Cymaeae mihi conscia vatis
Stat casta cortina domo; si laurea digna
Fronte viret: tuque o, pelagi cui maior aperti
Fama, Caledonius postquam tua carbasa vexit
Oceanus, Phrygios prius indignatus Iulos,
Eripe me populis et habenti nubila terrae,
Sancte Pater, veterumque fave veneranda canenti
Facta virum. Versam proles tua pandet Idumen
(Namque potest), Solymo nigrantem pulvere fratrem,
Spargentemque faces, et in omni turre furentem.
Illi tibi cultusque deum delubraque genti
Instituet, quum iam, genitor, lucebis ab omni
Parte poli; neque enim in Tyrias Cynosura carinas
Certior, aut Grails Helice servanda magistris,
Si tu signa dabis: seu, te duce, Graecia mittet,
Seu Sidon Nilusque rates. Nunc nostra serenus
Orsa iuves, haec ut Latias vox impleat urbes.
Haemoniam primis Pelias frenabat ab annis,
Iam gravis et longus populis metus: illius amnes,
Ionium quicumque petunt; ille Othryn et Haemum
Atque imum felix versabat vomere Olympum.
Sed non ulla quies animo fratrisque paventi
Progeniem divumque minas: hunc nam fore regi
Exitio vatesque canunt, pecudumque per aras
Terrifici monitus iterant: super ipsius ingens
Instat fama viri virtusque haud laeta tyranno.
Ergo anteire metus iuvenemque exstinguere quaerit
Aesonium, letique vias ac tempora versat.
Sed neque bella videt, Graias neque monstra per urbes
Ulla: Cleonaeo iam tempora clusus hiatu
Alcides; olim Lernae defensus ab angue
Arcas; et ambobus iam cornua fracta iuvencis:
Ira maris vastique placent discrimina ponti.
Tum iuvenem, tranquilla tuens nec fronte timendus,
Occupat, et fictis dat vultum et pondera verbis:
Hanc mihi militiam, veterum quae pulchrior actis,
Annue, daque animum. Nostri de sanguine Phrixus
Cretheos ut patrias, audisti, effugerit aras.
Hunc ferus Aeetes, Scythiam Phasinque rigentem
Qui colit (heu magni Solis pudor!) hospita vina
Inter et attonitae mactat sollemnia mensae,
Nil nostri divumque memor. Non nuntia tantum
Fama refert; ipsum iuvenem tam saeva gementem,
Ipsum ego, quum serus fessos sopor alligat artus,
Adspicio, meque assiduis lacera illius umbra
Questibus et magni numen maris excitat Helle.
Si mihi, quae quondam, vires, vel pendere poenas
Colchida iam, et regis caput hic atque arma videres.
Olim annis ille ardor hebet, necdum mea proles
Imperio et belli rebus matura marique.
Tu, cui iam curaeque vigent animique viriles,
I, decus! et pecoris Nephelaei vellera Graio
Redde tholo, ac tantis temet dignare periclis.
Talibus hortatur iuvenem, propiorque iubenti
Conticuit, certus Scythico concurrere ponto
Cyaneas, tantoque silet possessa dracone
Vellera, multifidas regis quem filia linguas
Vibrantem ex adytis cantu dapibusque vocabat,
Et dabat hesterno liventia mella veneno.
Mox taciti patuere doli, nec vellera curae
Esse viro, sed sese odiis immania cogi
In freta: qua iussos sic tandem quaerere Colchos
Arte queat? nunc aerii plantaria vellet
Perseos, aut currum, ut saevos frenasse dracones
Creditus, ignaras Cereris qui vomere terras
Imbuit, et flava quercum damnavit arista.
Heu quid agat? populumne levem veterique tyranno
Infensum atque olim miserantes Aesona patres
Advocet? an socia Iunone et Pallade fretus
Armisona speret magis, et freta iussa capessat,
Si qua operis tanti domito consurgere ponto
Fama queat? Tu sola animos mentemque peruris,
Gloria: te viridem videt immunemque senectae
Phasidis in ripa stantem, iuvenesque vocantem.
Tandem animi incertum confusaque pectora firmat
Religio, tendensque pias ad sidera palmas,
Omnipotens regina, inquit, quam, turbidus atro
Aethera caeruleum quateret quum Iupiter imbre,
Ipse ego praecipiti tumidum per Enipea nimbo
In campos et tuta tuli, nec credere quivi
Ante deam, quam te tonitru nutuque reposci
Coniugis et subita raptam formidine vidi,
Da Scythiam Phasinque mihi; tuque, innuba Pallas,
Eripe me: vestris egomet tum vellera templis
Illa dabo; dabit auratis et cornibus igni
Colla pater, niveique greges altaria cingent.

C. Val. Flacci Argonauticon (Ἀργοναυτικῶν, ad exemplum Apollonii) Lib. I, 7 Tu, Vespasian. 12 Domitian. carmen instituerat de Hierosolymor. expugnatione. 15 sqq. Ille, Titus, olim te inter divos referet, et genti Flaviae templa dedicabit. Vaticinatur Valer. 19 *Seu* tu codd. Em. Weichert Epist. crit. de Val. Fl. p. 14 *Quum* tu Slothouwer; *Sed* tu — *sed* te Lemaire c. 20 *Et* Sidon codd. Em. Slothouwer. 31 *pergit*. 38 sq. ponti: *Quum* iuv. 63 melle, quod, quum pridie paratum esset ex intrito veneno livorem contraxerat, sucoque pestiferos penitius imbiberat. Wagner. 66 *sectantem*. 74 *superet* codd. Em. Weich. l. l. p. 15. *fere* iussa. 81 regina, Iuno. Haec Iasonis amore capta fuisse dicebatur.

Accepere deae, celerique per aethera lapsu
Diversas petiere vias: in moenia pernix
Thespiaca ad carum Tritonia devolat Argum.
Moliri hunc puppim iubet et demittere ferro
Robora, Peliacas et iam comes exit in umbras.
At Iuno Argolicas pariter Maeotumque per urbes
Spargit, inexpertos tentare parentibus Austros
Aesoniden; iam stare ratem, remisque superbam
Poscere quos revehat, rebusque in saecula tollat.
Omnis avet, quae iam bellis spectataque fama,
Turba ducum, primae seu quos in flore iuventae
Tentamenta tenent, necdum data copia rerum.
At quibus arvorum studiumque insontis aratri,
Hos stimulant, magnaque ratem per lustra viasque
Visi laude canunt manifesto in lumine Fauni,
Silvarumque deae, atque elatis cornibus Amnes.
Protinus Inachiis ultro Tirynthius Argis
Advolat, Arcadio cuius flammata veneno
Tela puer facilesque humeris gaudentibus arcus
Gestat Hylas: velit ille quidem, sed dextera nondum
Par oneri clavaeque capax. Quos talibus amens
Insequitur solitosque novat Saturnia questus:
O utinam Graiae rueret non omne iuventae
In nova fata decus, nostrique Eurystheos haec nunc
Iussa forent! imbrem et tenebras saevumque tridentem
Iamiam ego et inviti torsissem coniugis ignem.
Nunc quoque nec socium nostrae columenve carinae
Esse velim, Herculeis nec me unquam fidere fas sit
Auxiliis, comiti et tantum debere superbo.
Dixit, et Haemonias oculos detorquet ad undas.
Fervere cuncta virum coetu, simul undique cernit
Delatum nemus, et docta resonare bipenni
Litora; iam pinus gracili dissolvere lamna
Thespiaden, iungique latus, lentoque sequaces
Molliri videt igne trabes, remisque paratis
Pallada velifero quaerentem brachia malo.
Constitit ut longo moles non pervia ponto
Puppis, et ut tenues subiere latentia cerae
Lumina, picturae varios superaddit honores.
Hic spectata vago Tyrrheni tergore piscis
Peleos in thalamos vehitur Thetis; aequora delphin
Corripit; illa sedet deiecta in lumina palla,
Nec Iove maiorem nasci suspirat Achillem.
Hanc Panope Doteque soror laetataque fluctu
Prosequitur nudis pariter Galatea lacertis,
Antra petens; Sicula revocat de litore Cyclops.
Contra ignis viridique torus de fronde dapesque
Vinaque, et aequoreos inter cum coniuge divos
Aeacides; pulsatque chelyn post pocula Chiron.
Parte alia Pholoe, multoque insanus Iaccho
Rhoetus, et Atracia subitae de virgine pugnae.
Crateres mensaeque volant araeque deorum
Poculaque, insignis veterum labor: optimus hasta
Hic Peleus, hic ense furens agnoscitur Aeson.
Fert gravis invito victorem Nestora tergo
Monychus; ardenti peragit Clanis Actora quercu;
Nigro Nessus equo fugit; acclinisque tapeti
In mediis vacuo condit caput Hippasus auro.
Haec quanquam miranda viris stupet Aesone natus,
Et secum: Heu miseros nostrum natosque patresque!
Haccine nos animae faciles rate nubila contra
Mittimus? in solum nunc saeviet Aesona pontus?
Non invenem in casus eademque pericula Acastum
Abripiam? Invisae Pelias freta tuta carinae
Optet, et exoret nostris cum matribus undas.
Talia cantanti laevum Iovis armiger aethra
Advenit, et validis fixam erigit unguibus agnam.
At procul e stabulis trepidi clamore sequuntur
Pastores fremitusque canum; citus occupat auras
Raptor, et Aegaei super effugit alta profundi.
Accipit augurium Aesonides, laetusque superbi
Tecta petit Peliae. Prior huic tum regia proles
Advolat, amplexus fraternaque pectora iungens.
Ductor ait: Non degeneres, ut reris, Acaste,
Venimus ad questus; socium te iungere coeptis
Est animus: neque enim Telamon, aut Canthus et Idas
Tyndariusque puer mihi vellere dignior Helles.
O quantum terrae, quantum cognoscere coeli
Permissum est! pelagus quantos aperimus in usus!
Nunc forsan grave reris opus: sed laeta recurret
Quum ratis, et caram quum iam mihi reddet Iolcon,
Quis pudor heu nostros tibi tunc audire labores!
Quas referam visas tua per suspiria gentes!
Nec passus rex plura virum: Sat multa parato,
In quaecumque vocas; nec nos, ait, optime, segnes
Credideris, patriisve magis confidere regnis,
Quam tibi; si primos, duce te, virtutis honores
Carpere, fraternae si des accrescere famae.
Quin ego, ne qua metu nimio me cura parentis
Impediat, fallam ignarum, subitusque paratis
Tunc adero, primas linquet quum puppis arenas.
Dixerat: ille animos promissaque talia laetus
Accipit, et gressus avidos ad litora vertit.
At ducis imperiis Minyae monituque frequentes
Puppim humeris subeunt, et tento poplite proni
Decurrunt, intrantque fretum: non clamor anhelis
Nauticus, aut blandus testudine defuit Orpheus.
Tum laeti statuunt aras: tibi, rector aquarum,
Summus honor; tibi caeruleis in litore vittis
Et Zephyris Glaucoque bovem, Thetidique iuvencam
Deiicit Ancaeus; non illo certior alter
Pinguia letifera perfringere colla bipenni.
Ipse ter aequoreo libans carchesia Patri
Sic ait Aesonides: O qui spumantia nutu
Regna quatis, terrasque salo complecteris omnes,
Da veniam! scio me cunctis e gentibus unum
Illicitas tentare vias, hiememque mereri;
Sed non sponte feror, nec nunc mihi iungere montes
Mens tumet, aut summo deposcere fulmen Olympo.
Ne Peliae te vota trahant: ille aspera iussa
Reperit et Colchos in me luctumque meorum.
Illum ego — tu tantum non indignantibus undis
Hoc caput accipias et pressam regibus alnum.
Sic fatus pingui cumulat libamine flammam.
Protulit ut crinem densis luctatus in extis
Ignis, et adscendit salientia viscera tauri;
Ecce sacer totusque dei per litora Mopsus,
Immanis visu, vittamque comamque per auras
Surgentem laurusque rotat: vox reddita tandem,
Vox horrenda viris; tum facta silentia vati:
Heu, quaenam adspicio! nostris modo concitus ausis
Aequoreos vocat ecce deos Neptunus et ingens
Concilium; fremere, et legem defendere cuncti

95 in *undas*. Peliacas, montis Pelii. 104 per lustra, nemorum. 114 *facta*. 122 *ducta* Lunem. ex elegantia e Gronovii. 129 *sperata sedens; insperato*, unde Gronov. *insperatos*. Sic Burm. Nostr. Weichert p. 18 e cod. Spectata, pulchra. Vago velocitatem indicari docet Weich. 132 *at silet haec*. Sic Weich. 139 Aeacid. Peleus. 147 *Aegro* Heins. c. 148 *Immanis* c. p. 17. In medio Lapithar. et Centauror. Heins. Vacuo auro, poculo aureo siccato. Burm. 165 Canthus, Abantis fil. Euboeensis. 174 Sat multa dixisti ei, qui ultro paratus est. 199 Mens *tamen* codd. Ed. *Pius*. 202 *Illum ego* — Me irritum eius consilium facturum spero. Waga. 211 *conscius*. 213 fremere, fremunt. Legem, iura regni marini.

Hortantur. Sic amplexu, sic pectora fratris,
Iuno, tene: tuque o puppim ne desere, Pallas:
Nunc, patrui nunc flecte minas. Cessere, ratemque
Accepere mari. Per quot discrimina rerum
Expedior! subita cur pulcher arundine crines
Velat Hylas? unde urna humeris, niveosque per artus
Caeruleae vestes? Unde haec tibi vulnera, Pollux?
Quantus, io, tumidis taurorum e naribus ignis!
Tollunt se galeae sulcisque ex omnibus hastae,
Et iam iamque humeri. Quem circum vellera Martem
Adspicio? Quaenam aligeris secat anguibus aeras
Caede madens? quos ense ferit? miser, eripe parvos,
Aesonide; cerno en thalamos ardere iugales.
Iam dudum vates Minyas ambage ducemque
Terrificat; sed enim contra Phoebeius Idmon,
Non pallore viris, non ullo horrore comarum
Terribilis, plenus fatis Phoeboque quieto
(Cui genitor tribuit monitu praenoscere divum
Omina, seu flammas, seu lubrica comminus exta,
Seu plenum certis interroget aera pennis),
Sic sociis Mopsoque canit: Quantum augur Apollo
Flammaque prima docet, praeduri plena laboris
Cerno equidem, patiens sed quae ratis omnia vincat.
Ingentes durate animae, dulcesque parentum
Tendite ad amplexus. Lacrimae cecidere canenti,
Quod sibi iam clusos invenit in ignibus Argos.
Vix ea fatus erat, iungit quum talia ductor
Aesonius: Superum quando consulta videtis,
O socii, quandoque datur spes maxima coeptis,
Vos quoque nunc vires animosque afferte paternos.
Non mihi Thessalici pietas culpanda tyranni
Suspective doli: deus haec, deus omine dextro
Imperat; ipse suo voluit commercia mundo
Iupiter et tantos hominum miscere labores.
Ite, viri, mecum, dubiisque evincite rebus,
Quae meminisse iuvet nostrisque nepotibus instent.
Hanc vero, o socii, venientem in litore laeti
Dulcibus alloquiis ludoque educite noctem.
Paretur: molli iuvenes funduntur in alga,
Conspicuusque toris Tirynthius; exta ministri
Rapta simul veribus Cereremque dedere canistris.
Iamque aderat summo decurrens vertice Chiron,
Clamantemque patri procul ostentabat Achillem.
Ut puer ad notas erectum Pelea voces
Vidit, et ingenti tendentem brachia passu,
Assiluit, caraque diu cervice pependit.
Illum nec valido spumantia pocula Baccho
Sollicitant, veteri nec conspicienda metallo
Signa tenent; stupet in ducibus, magnumque sonantes
Haurit, et Herculeo fert comminus ora leoni.
Laetus at impliciti Peleus rapit oscula nati,
Suspiciensque polum: Placito si currere fluctu
Pelea vultis, ait, ventosque optare ferentes,
Hoc, superi, servate caput. Tu cetera, Chiron,
Da mihi: te parvus lituos et bella loquentem
Miretur: sub te puerilia tela magistro
Venator ferat, et nostram festinet ad hastam.
Omnibus inde magis calor additus: ire per altum
Magna mente volunt. Phrixi promittitur absens
Vellus et auratis Argo reditura corymbis.
Sol ruit, et totum Minyis laetantibus undae
Deduxere diem: sparguntur litore curvo
Lumina, ueudum aliis terras monstrantia nautis.
Thracius hic noctem dulci testudine vates
Extrahit; ut steterit redimitus tempora vittis
Phrixus, et iniustas contectus nubibus aras
Fugerit, Inoo linquens Athamanta Learcho;
Aureus ut iuvenem miserantibus intulit undis
Vector, et adstrictis ut sedit cornibus Helle.
Septem Aurora vias totidemque peregerat umbras
Luna polo, dirimique procul non aequore visa
Coeperat a gemina discedere Sestos Abydo.
Hic soror Aeoliden, aevum mansura per omne,
Deserit, heu saevae nequidquam erepta novercae!
Illa quidem fessis longe petit humida palmis
Vellera, sed bibulas urgenti pondere vestes
Unda trahit, levique manus labuntur ab auro.
Quis tibi, Phrixe, dolor, rapido quum concitus aestu
Respiceres miserae clamantia virginis ora,
Extremasque manus, sparsosque per aequora crines!
Iamque mero ludoque modos, positique quieti
Conticuere toris; solus quibus ordine fusis
Impatiens somni ductor manet. Hunc gravis Aeson,
Et pariter vigil Alcimede spectantque tenentque
Pleni oculos: illis placidi sermonis Iason
Suggerit affatus, turbataque pectora mulcet.
Mox, ubi victa gravi ceciderant lumina somno,
Visa coronatae fulgens tutela carinae
Vocibus his instare duci: Dodonida quercum
Chaoniique vides famulam Iovis: aequora tecum
Ingredior, nec fatidicis avellere silvis
Me nisi promisso potuit Saturnia coelo.
Tempus adest: age, rumpe moras, dumque aequore toto
Currimus, incertus si nubila duxerit aether;
Iam nunc mitte metus, fidens superisque mihique
Dixerat; ille pavens, laeto quanquam omine divum,
Prosiluit stratis. Minyas simul obtulit omnes
Alma novo crispans pelagus Tithonia Phoebo.
Discurrunt transtris: hi celso cornua malo
Expediunt; alii tonsas in marmore summo
Praetentant; prora funem legit Argus ab alta.
Increscunt matrum gemitus, et fortia languent
Corda patrum, longis flentes amplexibus haerent.
Vox tamen Alcimedes planctus super eminet omnes;
Femineis tantum illa ferens ululatibus obstat,
Obruat Idaeam quantum tuba Martia buxum:
Fatur et haec: Nate, indignos aditure labores,
Dividimur; nec ad hos animum componere casus
Ante datum; sed bella tibi terrasque timebam.
Vota aliis facienda deis: si fata reducunt
Te mihi, si trepidis placabile matribus aequor,
Possum equidem lucemque pati longumque timorem;
Sin aliud Fortuna parat, miserere parentum,
Mors, bona, dum metus est, nec adhuc dolor. Hei mihi! Colchos
Unde ego et avecti timuissem vellera Phrixi?
Quos iam mente dies, quam saeva insomnia curis
Prospicio! quoties raucos ad litoris ictus
Deficiam, Scythicam metuens pontumque Cytamque,

228 Phoebeius, Apollin fil. 246 suo mundo, dativ. 249 instent, ad aemulation. excitent. Wagn. 256 ostendebat. 262 magnum son. res a se gestas iactantes. 265 sq. Si vultis Pelea currere placito (sibi; libenter currere) fluctu, et optare ventos ferentes. 271 vias calor. 276 lumina in domib. casisque ad litus habitantium nullis dum nautis terras monstrabant: Argonautae enim primi mare experti sunt, qui tunc ipsi navigationis suae tempus exspecta- 280 patris dilecti Athamantis usum atque consuetudin. concedere coactus fratri. Wagn. 282 vices Heins. c. Vias, cursus per coelum. 284 sq. et Sestos, procul, ex longinquo, visa non dirimi, i. e. non separata esse a gemina Abydo, discedere ab ea coepit mare in ariete emetientib. 305 Tritonia Wagn. e c. Nodellii. Recte observ. Lemaire, etsi verum sit, Argonautar. navigationem in praecipua esse Minervae tutela, hic tamen de coelesti tantum sede agi, qum Iuno Dodonaeae quercui promisisset. 306 sqq. et iam nunc, in antecessum, mitte metus, etiamsi aether dubius, dum toto aequore vagabimur, tempestates minetur. 314 funem ancorae colligit. 331 pontumque cretamque codd. praecipui; em. Maserius. Cyta eadem quae Cytaea. Weichert p. 22. Al. polumque e cod. uno.

Nec de te credam nostris ingrata serenis!
Da, precor, amplexus, haesuraque verba relinque
Auribus, et dulci iam nunc preme lumina dextra.
Talibus Alcimede maeret; sed fortior Aeson
Attollens dictis animos: O si mihi sanguis,
Quantus erat, quum signifero cratere minantem
Non leviore Pholum manus haec compescuit auro!
Primus in aeratis posuissem puppibus arma,
Concussoque ratem gauderem tollere remo.
Sed patriae valuere preces, auditaque magnis
Vota deis: video en nostro tot in aequore reges,
Teque ducem: tales, tales ego ducere suetus
Atque sequi: nunc ille dies (det Iupiter oro),
Ille super, quo te Scythici regisque marisque
Victorem, atque humeros ardentem vellere rapto
Accipiam, cedantque tuae mea facta iuventae.
Sic ait; ille suo collapsam pectore matrem
Sustinuit, magnaque senem cervice recepit.
Et iam finis erat: Zephyrumque ratemque morantes
Solverat amplexus tristi tuba tertia signo.
Dant remo sua quisque viri, dant nomina transtris.
Hinc laevum Telamon pelagus tenet; altior inde
Occupat Alcides aliud mare; cetera pubes
Dividitur: celer Asterion, quem matre cadentem
Cristatus gemino fovit pater amne Cometes,
Segnior Apidani vires ubi sentit Enipeus.
Nititur hinc Talaus, fratrisque Leodocus urget
Remo terga sui, quos nobile contulit Argos.
Hinc quoque missus adest, quamvis arcentibus Idmon
Alitibus; sed turpe viro timuisse futura.
Hic et Naubolides tortas consurgit in undas
Iphitus; hic patrium frangit Neptunius aequor,
Qui tenet undisonam Psamathen semperque patentem
Taenaron, Euphemus; mollique a litore Pellae
Deucalion certus iaculis, et comminus ense
Nobilis Amphion, pariter quos edidit Hypso,
Nec potuit similes, voluitve ediscere vultus.
Tum valida Clymenus percusso pectore tonsa
Frater et Iphiclus puppim trahit; et face saeva
In tua mox Danaos acturus saxa, Caphareu,
Nauplius; et tortum non ab Iove fulmen Oileus
Qui gemet, Euboicas nato stridente per undas;
Quique Erymanthei sudantem pondere monstri
Amphitryoniaden Tegeaeo limine Cepheus
Iuvit, et Amphidamas; at frater plenior annis
Maluit Ancaeo vellus contingere Phrixi.
Tectus et Eurytion servato colla capillo,
Quem pater Aonias reducem tondebit ad aras.
Te quoque Thessalicae, Nestor, rapit in freta puppis
Fama, Mycenaeis olim qui candida velis
Aequora nec stantes mirabere mille magistros.
Hic vates Phoebique fides non vana parentis
Mopsus, puniceo cui circumfusa cothurno
Palla imos ferit alba pedes, vittataque frontem
Cassis, et in summo laurus Peneia cono.
Quin etiam Herculeo consurgit ab ordine Tydeus,
Nelidesque Periclymenus, quem parva Methone
Et levis Elis equis et fluctibus obvius Aulon
Caestibus adversos viderunt frangere vultus.
Tu quoque Phrixeos remo, Poeantie, Colchos,
Bis Lemnon visure, petis, nunc cuspide patris
Inclutus, Herculeas olim moture sagittas.
Proximus hinc Butes Actaeis dives ab oris:
Innumeras nam claudit apes, longaque superbus
Fuscat nube diem, dum plenas nectare cellas
Pandit, et in dulcem reges dimittit Hymettum.
Insequeris casusque tuos expressa, Phalere,
Arma geris; vacua nam lapsus ab arbore parv
Ter quater ardenti tergo circumvenit anguis;
Stat procul intendens dubium pater anxius arc
Tum caelata metus alios gerit arma Eribotes.
Nec Peleus fretus soceris et coniuge diva
Defuit: at prora splendet tua cuspis ab alta,
Aeacide; tantum haec aliis excelsior hastis,
Quantum Peliacas in vertice vicerat ornos.
Linquit et Actorides natum Chironis in antro,
Ut socius caro pariter meditetur Achilli
Fila lyrae, pariterque leves puer incitet hasta
Discat eques placidi conscendere terga magistri.
Et, quem fama genus non est decepta Lyaei,
Phlias immissus patrios de vertice crines.
Nec timet Ancaeum genitrix committere ponto,
Plena tulit quem rege maris. Securus in aequo
Haud minus Erginus, proles Neptunia, fertur,
Qui maris insidias, clarae qui sidera noctis
Norit, et e clausis quem destinet Aeolus antris;
Non metuat cui regna ratis, cui tradere coelum
Assidua Tiphys vultum lassatus ab Arcto.
Taurea vulnifico portat caelataque plumbo
Terga Lacon, saltem in vacuos ut brachia vest
Spargat, et Oebalium Pagaseia puppis alumnum
Spectet, securo celebrantem litora ludo.
Oraque Thessalico melior contundere freno,
Vectorem pavidae Castor dum quaereret Helles,
Passus Amyclaea pinguescere Cyllaron herba.
Illis Taenario pariter tremit ignea fuco
Purpura, quod gemina mater spectabile tela
Duxit opus; bis Taygeton silvasque comantes
Struxerat, Eurotan molli bis fuderat auro;
Quemque suus sonipes niveo de stamine portat,
Et volat amborum patrius de pectore cycnus.
At tibi collectas solvit iam fibula vestes,
Ostenditque humeros fortes spatiumque superbi
Pectoris, Herculeis aequum, Meleagre, lacertis.
Hinc numerosa phalanx, proles Cyllenia; certus
Aethalides subitas nervo redeunte sagittas
Cogere; tu medios gladio bonus ire per hostes,
Euryte;[1] nec patrio Minyis ignobilis usu,
Nuntia verba ducis populis qui reddit, Echion.
Sed non, Iphi, tuis Argo reditura lacertis;
Heu celerem Scythica te maesta relinquet arena,
Cessantemque tuo lugebit in ordine remum.
Te quoque dant campi tanto pastore Pheraei
Felices, Admete; tuis nam pendit in arvis
Delius, ingrato Steropen quod fuderat arcu.

345 super, supereut, restat optandus. 349 senem, senis amplexus. 355 carentem codd. Em. Casp. Barth. Psamathe, fons Laconiae. 365 molli, leniter declivi; Pellas, proavus illor. fratrum, conditor Pellenes Achaiae quam Schol. Apollon. I, 177 in Thessalia ponit. Alii Pellam illam ipsam urb. Pellenen accipiunt. 372 Aen. I, 376 Invit, hospitio excepit. 376 frater, Lycurgus; is Ancaeum filium cum patruis misit. 378 tondebit, ex voto; ut sacerdotem faciat. 382 nec mirabere rel. rem quippe nautib. dudum expertus Wagn. 386 sq. cellas eximit favos; reges, apum. 398 sqq. ad Manil. V, 304. 399 patula Heins. c. 402 Eribotes Apollon. I, 71 Quam imagin. in armis gesserit, ignot. 407 Actorid. Menoetius, quem genus esse Lyaei, fama non decepta 412 *Pelias* codd. Em. Carrion. Burm. *Phleias* trisyll. e c. Heinsii. Male. Est enim graece Φλίας, Φλίαντος, longa. 413 mater, Astypalaea. 416 Qui, quum is. 420 cael. plumbo de globulis plumbeis prominentib. quib. essent distincti, ut eo graviora infligerent vulnera, interpretatur Wagn. assentiente Weich. p. 23 sq. Pollux. 423 celebrantem litora, attrahentem in litora vulgus. 432 de pectore, tanquam thoracis insigne. *vit, ad remum* commodius ducend. Wagn. 436 tres Mercurii filii. 436 sqq. certus sagittis feriendi; redeunte, *ducto; cogere,* adigere. 445 pendit, poenas. 446 *irato* Broukhus. c.

Ah quoties famulo notis soror obvia silvis
Flevit, ubi Ossaeae captaret frigora quercus,
Perderet et pingui miseros Boebeide crines!
Insurgit transtris et remo Nerea versat
Canthus, in Aeaeo volvet quem barbara cuspis
Pulvere; at interea clari decus adiacet orbis,
Quem genitor gestarat Abas; secat aurea flucta
Tegmina Chalcidicas fugiens Euripus arenas;
Celsaque semiferum contorquens frena luporum
Surgis ab ostrifero medius, Neptune, Geraesto.
Et tibi Palladia pinu, Polypheme, revecto
Ante urbem ardentis restat deprendere patris
Reliquias, multum famulis pia iusta moratis,
Si venias. Breviore petit iam caerula remo
Occupat et longe sua transtra novissimus Idas.
At frater magnos Lynceus servatur in usus,
Quem tulit Arene: possit qui rumpere terras,
Et Styga transmisso tacitam deprendere visu.
Fluctibus e mediis terras dabit ille magistro,
Et dabit astra rati; quumque aethera Iupiter umbra
Perdiderit, solus transibit nubila Lynceus.
Quin et Cecropiae proles vacat Orithyiae,
Temperet ut tremulos Zetes fraterque ceruchos.
Nec vero Odrysius transtris impenditur Orpheus,
Aut pontum remo subigit, sed carmine tonsas
Ire docet, summo passim ne gurgite pugnent.
Donat et Iphiclo pelagus iuvenumque labores
Aesonides, fessum Phylace quem miserat aevo,
Non iam operum in partem, monitus sed tradat ut acres,
Magnorumque viros qui laudibus urat avorum.
Arge, tuae tibi cura ratis; te moenia doctum
Thespia Palladio dant munere; sors tibi, ne qua
Parte trahat tacitum puppis mare, fissaque flucta
Vel pice vel molli conducere vulnera cera.
Pervigil Arcadio Tiphys pendebat ab astro
Hagniades, felix stellis qui segnibus usum
Et dedit aequoreos coelo duce tendere cursus.
Ecce per obliqui rapidum compendia montis
Ductor avens laetusque dolis agnoscit Acastum,
Horrentem iaculis et parmae luce coruscum.
Ille ut se mediae per scuta virosque carinae
Intulit, ardenti Aesonides retinacula ferro
Abscidit; haud aliter saltus vastataque pernix
Venator quam lustra fugit, dominoque timentem
Urget equum, teneras compressus pectore tigres,
Quas astu rapuit pavido, dum saeva relictis
Mater in adverso catulis venatur Amano.
Ut pariter propulsa ratis, stant litore matres,
Claraque vela oculis percussaque sole sequuntur
Scuta virum; donec iam celsior arbore pontus
Immensusque ratem spectantibus abstulit aer.
Siderea tunc arce pater pulcherrima Graium
Coepta tuens, tantamque operis consurgere molem,
Laetatur; patrii neque enim probat otia regni.
Una omnes gaudent superi, venturaque mundo
Tempora quaeque vias cernunt sibi crescere Parcae.
Sed non et Scythici genitor discrimine nati
Intrepidus tales fundit Sol pectore voces:
Summe sator, cui nostra dies volventibus annis
Tot peragit reficitque vices, tuane ista voluntas?
Graiaque nunc undis duce te nutuque secundo
It ratis? an meritos fas est mihi rumpere questus?
Hoc metuens, et ne qua foret manus invida nato,
Non mediae telluris opes, non improba legi
Divitis arva plagae (teneant uberrima Teucer
Et Libys et vestri Pelopis domus); horrida saevo
Quae premis arva gelu, strictosque insedimus amnes.
Cederet his etiam, et sese sine honore referret
Ulterius; sed nube rigens ac nescia rerum
Stat super et nostros iam zona reverberat ignes.
Quid regio immanis, quid barbarus amnibus ullis
Phasis et aversis proles mea gentibus obstat?
Quid Minyae meruere queri? num vellere Graio
Vi potitur? profugo quin agmina iungere Phrixo
Abnuit, Inoas ultor nec venit ad aras;
Imperii sed parte virum nataeque moratus
Coniugio, videt e Graia nunc stirpe nepotes,
Et generos vocat et iunctas sibi sanguine terras.
Flecte ratem motusque, pater, nec vulnere nostro
Aequora pande viris: veteris sat conscia luctus
Silva Padi et viso flentes genitore sorores.
Affremit his quassatque caput, qui vellera dono
Bellipotens sibi fixa videt tentataque; contra
Pallas, et amborum gemuit Saturnia questus.
Tum genitor: Vetera haec nobis et condita pergunt
Ordine cuncta suo, rerumque a principe cursu
Fixa manent: neque enim terris tunc sanguis in ullis
Noster erat, quum fata darem, instique facultas
Hic mihi, quum varios struerem per saecula reges.
Atque ego curarum repetam decreta mearum:
Iam pridem regio, quae virginis aequor ad Helles
Et Tanaim tenus immenso descendit ab Euro,
Undat equis floretque viris: nec tollere contra
Ulla pares animos nomenque capessere bellis
Ausa manus; sic fata, locos sic ipse fovebam.
Accelerat sed summa dies, Asiamque labantem
Linquimus, et poscunt iam me sua tempora Graii;
Inde meae quercus tripodesque animaeque parentum
Hanc pelago misere manum: via facta per undas
Perque hiemes, Bellona, tibi; nec vellera tantum
Indignanda: manet propior de virgine rapta
Ille dolor: sed nulla magis sententia menti
Fixa meae; veniet Phrygia nam pastor ab Ida,
Qui gemitus irasque pares et mutua Graiis
Dona ferat. Qua classe dehinc effusa procorum
Bella! quot ad Troiam flentes hiberna Mycenas!
Quot proceres natosque deum, quae robora cernes
Oppetere, et magnis Asiam concedere fatis!
Hinc Danaum de fine sedet, gentesque fovebo
Mox alias: pateant montes silvaeque lacusque,
Cunctaque claustra maris; spes et metus omnibus esto
Arbiter. Ipse locos terrenaque summa movendo
Experiar, quaenam populis longissima cunctis
Regna velim, linquamque datas ubi certus habenas.
Tunc oculos Aegaea refert ad caerula, robur
Herculeum Ledaeque tuens genus, atque ita fatur:
Tendite in astra, viri; me primum regia mundo
Iapeti post bella trucis Phlegraeque labores
Imposuit; durum vobis iter et grave coeli

447 famulo, Apollini; soror, Diana. 448 sq. Tibull. II, 3, 23 sqq. 452 orbis, clypeus. 453 *gestabat* codd. Em. Heins. 458 patris Elati Larissaei. 469 ut scanderent malum, antennas et vela curarent. Sic Pius. 477 sq. te, doctum Pall. munere, dant moen. Thesp. 482 sq. qui felix (arte sua) usum dedit stellis segnib. (dat.), non tam cito, quam aliae occidentib. et dedit tendere rel. 490 *quum* lustra. Adoptavi c. Burmanni. 491 *complexus*. 500 patrii, Saturnii. 501 sq. et Parcae, quae cernunt tempora ventura mundo, et cernunt crescere sibi, augeri, vias fator. humanor. 508 fas *et* Heins. Sic Burm. 511 *in sedib* codd. Em. Zinzerling. 515 nescia rerum, inculta. 516 reverberat, ut repercussi ad me redeant, et illa maneat frigida. 518 *adversis* codd. Em. Pius. 534 sq. hic, illo tempore, iusti facultas erat, non erat, cur partium studio tenerer, quum longam regum seriem per plura saecula ordinarem. Wagn. 547 Indignanda *manent;* propior. Virgo Helena, non Medea. 553 robora, vires fort. 563 me primum [illegible] Iupiter, se ipsum post magnos tantum labores ad imperium mundi pervenisse; *primum* igitur intellige [illegible]

Institui; sic ecce meus, sic orbe peracto
Liber et expertus terras remeavit Apollo.
Dixit, et ingenti flammantem nubila sulco
Direxit per inane facem, quae puppe propinqua
In bifidum discessit iter, fratresque petivit
Tyndarios; placida et mediis in frontibus haesit
Protinus amborum, lumenque innoxia fudit
Purpureum, miseris olim implorabile nautis.
Interea medio saevus permissa profundo
Carbasa Pangaea Boreas speculatus ab arce,
Continuo Aeoliam Tyrrhenaque tendit ad antra
Concitus: omne dei rapidis nemus ingemit alis,
Strata Ceres, motusque niger sub praepete pontus.
Aequore Trinacrio refugique a parte Pelori
Stat rupes horrenda fretis; quot in aethera surgit
Molibus, infernas toties demissa sub undas.
Nec scopulos aut antra minor iuxta altera tellus
Cernitur; illam Acamas habitat nudusque Pyracmon.
Has Nimbi Ventique domos et naufraga servat
Tempestas; hinc in terras latumque profundum
Est iter; hinc olim soliti miscere polumque
Infelixque fretum; neque enim tunc Aeolus illis
Rector erat, Libya quum rumperet advena Calpen
Oceanus, quum flens Siculos Oenotria fines
Perderet, et mediis intrarent montibus undae,
Intonuit donec pavidis ex aethere ventis
Omnipotens, regemque dedit, quem iussa vereri
Saeva cohors: in monte chalybs iterataque muris
Saxa domant Euros; quum iam prohibere frementum
Ora nequit, rex tunc aditus et claustra refringit
Ipse volens, placatque data fera murmura porta.
Nuntius hunc solio Boreas proturbat ab alto:
Pangaea quod ab arce nefas, ait, Aeole, vidi!
Graia novam ferro molem commenta iuventus
Pergit, et ingenti gaudens domat aequora velo,
Nec mihi libertas imis freta tollere arenis,
Qualis erat, nondum vinclis et carcere clauso.
Hinc animi, structaeque viris fiducia puppis,
Quod Boream sub rege vident: da mergere Graios
Insanamque ratem: nil me mea pignora tangunt,
Tantum hominum compesce minas, dum litora iuxta
Thessala, nec dum aliae viderunt carbasa terrae.
Dixerat; at cuncti fremere intus et aequora Venti
Poscere: tum valido contortam turbine portam
Impulit Hippotades: fundunt se carcere laeti
Thraces equi, Zephyrusque et nocti concolor alas
Nimborum cum prole Notus, crinemque procellis
Hispidus et multa flavus caput Eurus arena;
Induxere hiemem, raucoque ad litora tractu
Unanimi freta curva ferunt; nec sola tridentis
Regna movent: vasto pariter ruit igneus aether
Cum tonitru, piceoque premit nox omnia coelo.
Excussi manibus remi conversaque frontem
Puppis in obliquum resonos latere accipit ictus;
Vela super tremulum subitus volitantia malum
Turbo rapit. Qui tum Minyis trepidantibus horror!
Quum picei fulsere poli, pavidamque coruscae
Ante ratem cecidere faces, antennaque laevo
Prona dehiscentem cornu quum sustulit undam.
Non hiemem missosque putant consurgere Ventos
Ignari, sed tale fretum. Tum murmure maesto:
Hoc erat illicitas temerare rudentibus undas!
Quod nostri timuere patres: vix litore puppim
Solvimus, en quanto fremitu se sustulit Aegon!
Hoccine Cyaneae concurrunt aequore cautes?
Tristius an miseris superest mare? linquite, terrae,
Spem pelagi, sacrosque iterum seponite fluctus.
Haec iterant, segni flentes occumbere leto.
Magnanimus spectat pharetras et inutile robur
Amphitryoniades; miscent suprema paventes
Verba alii, iunguntque manus, atque ora fatigant
Adspectu tota in misero, quum protinus alnus
Solvitur, et vasto puppis mare sorbet hiatu.
Illam hac atque illuc nunc torquens verberat Eurus,
Nunc stridens Zephyris aufert Notus: undique fervent
Aequora, quum subitus trifida Neptunus in hasta
Caeruleum fundo caput extulit: Hanc mihi Pallas
Et Soror hanc, inquit, mulcens mea pectora fletu,
Abstulerint; veniunt Phariae Tyriaeque carinae,
Permissumque patent: quoties mox rapta videbo
Vela Notis plenasque malis clamoribus undas!
Non meus Orion, aut saevus Pliade Taurus
Mortis causa novae; miseris tu gentibus, Argo,
Fata paras; nec tam merito tibi, Tiphy, quietum
Ulla parens volet Elysium Manesque piorum.
Haec ait, et pontum pater ac turbata reponit
Litora, depellitque Notos, quos caerulus Horror
Et madido gravis Unda sinu longeque secutus
Imber ad Aeoliae tendunt simul aequora portae.
Emicuit reserata dies, coelumque resolvit
Arcus, et in summos redierunt nubila montes.
Iam placidis ratis exstat aquis, quam gurgite ab imo
Et Thetis et magnis Nereus socer erigit ulnis.
Ergo humeros ductor sacro velatur amictu,
Aesoniamque capit pateram, quam munere gaudens
Liquerat hospitio, pharetrasque rependerat ante
Salmoneus, nondum ille furens, quum fingeret ille
Quadrifida trabe tela Iovis, contraque ruentem
Aut Atho, aut Rhodopen; maestae nemora ardua Pisae
Aemulus et miseros ipse ureret Elidis agros.
Hac pelago libat latices, et talibus infit:
Di, quibus undarum tempestatisque sonorae
Imperium et magno penitus par regia coelo,
Tuque, fretum divosque, pater, sortite biformes,
Seu casus nox ista fuit; seu volvitur axis
Ut superum, sic stare et opus tollique vicissim
Pontus habet; seu te subitae nova puppis imago
Armorumque hominumque truces consurgere in iras
Impulit: haec luerim satis, et tua numina, rector,
Iam fuerint meliora mihi; da reddere terris
Has animas, patriaeque amplecti limina portae.
Tum, quocumque loco meritas tibi plurimus aras
Pascit honos, ubicumque rotis horrendus equorum
Stas, pater, atque ingens utrimque fluentia Triton
Frena tenet; tantus nostras condere per urbes.
Dixerat haec; oritur clamor dextraeque sequentum
Verba ducis. Sic, quum stabulis et messibus ingens
Ira deum et Calabri populator Sirius arvi

578 *motoque*, *motuque*. Hoc alt. Heins. 579 refugi, abscissi ab Italia. 581 *totidem* Pins. Sic Lucem. 582 et Et iuxta cernitur altera terra, non minor scopulos aut antra. 602 Qualis *eram*— *clausus*. *Clauso* est ab Heinsio. 609 tum portam, contortam valido turb. 629 Aegon, quod est et Aegeon, Aegaeum mare; IV, 715; vulg. ex em. Goth. Vossii *Aegan*, ab Aegaeon. 637 *tota* codd. Em. Beckius ap. Wagn. 646 malis, infaustis, mari maledicentib. [illegible] nec *iam* Heins. Tam merito est sic merita, quod vidit Burm. neque tamen verum loc. restituit. Haud ad Gronovii Diatrib. in Stat. I, p. 212. 652 sqq. quos secutus Horror (asperum adhuc et trepid. mare Wagn.) Pluvia et Imber simul tendunt ad aequora rel. 663 sq. et quum fingeret (se) Iovem ruentem contra. 664 *Athon*. 670 axis, Ut superum sic staret opus codd. unde Oudendorp. c. *Ut* superum, *seu sidere* opus tollique vir. [illegible] cuius. em. [illegible] vim [illegible] *expressit* Lemaire, quem sequor. 680 *concede* codd. Em. Heins. 681 dextrae, vota ducis confirmantes.

Incubuit, coit agrestum manus inscia priscum
In nemus, et miseris dictat pia vota sacerdos.
Ecce autem molli Zephyros descendere lapsu
Adspiciunt; volat immissis cava pinus habenis,
Infinditque salum et spumas vomit aere tridenti:
Tiphys agit, tacitique sedent ad iussa ministri;
Qualiter ad summi solium Iovis omnia circum
Pressa, parata deo, ventique imbresque nivesque
Fulguraque et tonitrus et adhuc in fontibus amnes.
At subitus curaque ducem metus acrior omni
Mensque mali praesaga quatit, quod regis adortus
Progeniem, raptoque dolis crudelis Acasto,
Cetera nuda neci medioque in crimine patrem
Liquerit, ac nullis inopem vallaverit armis.
Ipse procul nunc tuta tenens; ruat omnis in illos
Quippe furor: nec vana pavet trepidatque futuris.
Saevit atrox Pelias, inimicaque vertice ab alto
Vela videt, nec qua se ardens effundere possit.
Nil animi, nil regna iuvant; fremit obiice ponti
Clausa cohors, telisque salum facibusque coruscat.
Haud secus, aerisona volucer quum Daedalus ora
Prosiluit, iuxtaque comes brevioribus alis,
Nube nova linquente domos, Minoia frustra
Infremuit manus, et visu lassatur inani
Omnis eques, plenisque redit Gortyna pharetris.
Quin etiam in thalamis primoque in limine Acasti
Fusus humi, iuvenis gressus et inania signa
Ore premit, sparsisque legens vestigia canis,
Te quoque iam maesti forsan genitoris imago,
Nate, ait, et luctus subeunt suspiria nostri;
Iamque dolos circumque trucis discrimina leti
Mille vides: qua te infelix, quibus insequar oris?
Non Scythicas ferus ille domos, nec ad ostia Ponti
Tendit iter, falsae sed captum laudis amore
Te, puer, in nostrae durus tormenta senectae
Nunc lacerat. Celsis an si freta puppibus essent
Pervia, non ultro iuvenes classemque dedissem?
O domus, o freti nequidquam prole Penates!
Dixit, et extemplo furiis iraque minaci
Terribilis: Sunt hic etiam tua vulnera, praedo,
Sunt lacrimae carusque parens. Simul aedibus altis
Itque reditque fremens, rerumque asperrima versat.
Bistonas ad meritos quum cornua saeva Thyoneus
Torsit, et infelix iam mille furoribus Haemus,
Iam Rhodopes nemora alta gemunt, talem incita longis
Porticibus coniuxque fugit natique Lycurgum.
Tartareo tunc sacra Iovi Stygiisque ferebat
Manibus Alcimede, tanto super anxia nato,
Si quid ab excitis melius praenosceret umbris.
Ipsum etiam, curisque parem talesque prementem
Corde metus ducit, facilem tamen, Aesona coniux.
In scrobibus cruor et largus Phlegethontis operti
Stagnat honos, saevoque vocat grandaeva tumultu
Thessalis exanimes atavos, magnaeque nepotem
Pleiones: et iam tenues ad carmina vultus
Extulerat, maestosque tuens natumque nurumque,
Talia libato pandebat sanguine Cretheus:
Mitte metus: volat ille mari, quantumque propinquat,
Iam magis atque magis variis stupet Aea deorum
Prodigiis, quatiuntque truces oracula Colchos.
Heu quibus ingreditur fatis! qui gentibus horror
Pergit! mox Scythiae spoliis nuribusque superbus
Adveniet; caperem ipse graves tunc rumpere terras.
Sed tibi triste nefas fraternaque turbidus arma
Rex parat, et saevos irarum concipit ignes.
Quin rapis hanc animam, et famulos citus effugis artus?
I, meus es, iam te in lucos pia turba silentum
Secretisque ciet volitans pater Aeolus arvis.
Horruit interea famulum clamore supremo
Maesta domus, regemque fragor per moenia differt
Mille ciere manus, et iam dare iussa vocatis.
Flagrantes aras, vestemque nemusque sacerdos
Praecipitat, subitisque pavens circumspicit Aeson,
Quid moveat. Quam multa leo cunctatus in arta
Mole virum rictuque genas et lumina pressit;
Sic curae subiere ducem, ferrumne capessat
Imbelle, atque aevi senior gestamina primi,
An patres regnique acuat mutabile vulgus.
Contra effusa manus haerensque in pectore coniux:
Me quoque, ait, casus comitem, quicumque propinquat,
Accipies; nec fata traham, natumque videbo
Te sine, sat coeli patiens, quum prima per altum
Vela dedit, potui quae tantum ferre dolorem.
Talia per lacrimas; et iam circumspicit Aeson,
Praeveniat quo fine minas, quo fata capessat
Digna satis; magnos obitus natumque domumque
Et genus Aeolium pugnataque poscere bella.
Est etiam ante oculos aevi rudis altera proles,
Ingentes animos et fortia discere facta
Quem velit, atque olim leti meminisse paterni.
Ergo sacra novat: veteris sub nocte cupressi
Sordidus, et multa pallens ferrugine taurus
Stabat adhuc, cui caeruleae per cornua vittae
Et taxi frons hirta comis; ipse aeger, anhelans,
Impatiensque loci visaque exterritus umbra.
Hunc sibi praecipuum, gentis de more nefandae,
Thessalis in seros Ditis servaverat usus.
Tergeminam tum placat heram, Stygiasque supremo
Obsecrat igne domos, iamiam exorabile retro
Carmen agens: neque enim ante leves niger avehit umbras
Portitor, et cunctae primis stant faucibus Orci.
Illum ubi terrifici superesse in tempore sacri
Conspexit, statuit leto, supremaque fatur,
Ipse manu tangens damnati cornua tauri:
Vos, quibus imperium Iovis et non segne peractum
Lucis iter, mihi conciliis, mihi cognita bellis
Nomina, magnorum fama sacrata nepotum;
Tuque, excite parens umbris, ut nostra videres
Funera, et oblitos superum paterere dolores,
Da placidae mihi sedis iter, meque hostia vestris
Conciliet praemissa locis. Tu, nuntia sontum
Virgo Iovi, terras oculis quae prospicis aequis,
Ultricesque deae, Fasque, et grandaeva Furorum

684 manus *anxia*. 688 aere trid. rostris. 690 agit, gubernat. 696 Cetera, suos omnes. 701 se, iram suam. 702 Nil prodest, quod fortis, quod rex sit. Wagn. 704 aerisona, Curetum. 706 Nube nova, umbra, quam uterque coelum pervolans proiiciebat. Wagn. 726 sqq. qualem se Pelias furentem praebebat, talem Lycurgum coniux natique fugerunt tunc, quum rel. 737 sq. nepot. Pleion. Mercur. 742 *Acta* deor. codd. Em. Gronov. 749 *hinc* animam, non improbante Burm. Quin eripis hanc anim. corpori, et effugis artus famulos (animae subiectos). 751 *antris*. Arvis, pior. 753 sq. rumor per totam urb. vagatur, regem armatos comparare, qui Aesonem interficiant. *Lemaire*. 755 sacerdos, Alcimede. 755 nemus vel frondem indicare, qua ipsa erat coronata, vel qua operta erat ara, docet Weichert p. 24 sqq. 756 *subitusque* id. e. 758 hoc fauce aperiunda, unde *rictus* fit, *genas*, h. e. eam vultus partem, quae infra oculos est, premit h. e. sursum trahendo corrugat, ita ut simul oculi comprimantur. Id. p. 26. 765 sq. sat coeli patiens, quae satis vixi, quum potuerim ferre tantum dolor. quum ille dedit prima vela per altum. 770 poscere, ex mente Aesonis: videt, cogitat. 771 *aevum* rudis multi codd. Promachus indicatur. 782 exorabile, quod ad exorandum inferos accommodatum erat. Retro non est denuo, sed inverso modo. 784 cunctae, congregatae, condensatae. Weichert p. 30. 794 II, 362 sqq.

Poena parens, meritis regis succedite tectis,
Et saevas inferte faces; sacer effera raptet
Corda Pavor: nec sola mei gravia affore nati
Arma ratemque putet; classesque et Pontica signa
Atque indignatos temerato litore reges
Mente agitet, semperque metu decurrat ad undas
Arma ciens; mors sera viam tentataque claudat
Effugia, et nostras nequeat praecurrere diras,
Sed reduces iam iamque viros auroque coruscum
Cernat iter; stabo insultans, et ovantia contra
Ora manusque feram: tum, vobis si quod inausum
Arcanumque nefas, et adhuc incognita leti
Sors superest, date fallaci pudibunda senectae
Exitia indecoresque obitus: non Marte, nec armis,
Aut nati precor ille mei dignatus ut unquam
Ense cadat; quin fida manus, quin cara suorum
Diripiat laceretque senem, nec membra sepulchro
Contegat. Haec noster de rege piacula sanguis
Sumat, et heu cunctae, quas misit in aequora, gentes.
Adstitit, et nigro fumantia pocula tabo
Contigit ipsa gravi Furiarum maxima dextra;
Illi avide exceptum pateris hausere cruorem.
Fit fragor, irrumpunt sonitu, qui saeva ferebant
Imperia, et strictos iussis regalibus enses.
In media iam morte senes suffectaque leto
Lumina et undanti revomentes veste cruorem
Conspiciunt; primoque rudem sub limine rerum
Te, puer, et visa pallentem morte parentum
Diripiunt adduntque tuis: procul horruit Aeson
Excedens, memoremque tulit sub nubibus umbram.
Cardine sub nostro, rebusque abscisa supernis
Tartarei sedet aula patris; non illa ruenti
Accessura polo, victam si solvere molem
Iupiter, et primae velit omnia reddere massae.
Ingente iacet ore Chaos, quod pondere fessam
Materiem lapsumque queat consumere mundum.
Hic geminae aeternum portae, quarum altera, dura
Semper lege patens, populos regesque receptat;
Ast aliam tentare nefas, et tendere contra:
Rara et sponte patet, si quando pectore ductor
Vulnera nota gerens, galeis praefixa rotisque
Cui domus, aut studium mortales pellere curas,
Culta fides, longe metus, atque ignota cupido;
Seu venit in vittis castaque in veste sacerdos.
Quos omnes lenis plantis et lampada quassans
Progenies Atlantis agit: lucet via late
Igne dei, donec silvas et amoena piorum
Deveniant camposque, ubi Sol totumque per annum
Durat aprica dies, thiasique chorique virorum
Carminaque, et quorum populis iam nulla cupido.
Has pater in sedes aeternaque moenia natum
Inducitque nurum: tum porta quanta sinistra
Poena, docet, maneat Pelian, quo limine, monstrat.
Mirantur tantos strepitus turbamque ruentem
Et loca et infernos almae virtutis honores.

LIBER SECUNDUS.

Interea scelerum luctusque ignarus Iason
Alta secat; neque enim patrios cognoscere casus
Iuno sinit, mediis ardens ne flectat ab undis,
Ac temere in Pelian et adhuc obstantia regis
Fata ruat, placitosque deis ne deserat actus.
Iamque fretis summas aequatum Pelion ornos
Templaque Tisaeae mergunt obliqua Dianae.
Iam Sciathos subsedit aquis, iam longa recessit
Sepias; attollit tondentes pabula Magnes
Campus equos; vidisse putant Dolopeia busta
Intrantemque Amyron curvas quaesita per oras
Aequora, flumineo cuius redeuntia vento
Vela legunt; remis insurgitur: inde salutant
Eurymenas; recipit velumque fretumque reversus
Auster, et in nubem, Minyis repetentibus altum,
Ossa redit. Metus ecce deum damnataque bello
Pallene; circumque vident immania monstra
Terrigenum coelo quondam adversata Gigantum,
Quos scopulis trabibusque parens miserata iugisque
Induit, et versos exstruxit in aethera montes.
Quisque suas in rupe minus pugnamque metusque
Servat adhuc; quatit ipse hiemes et torquet ab alto
Fulmina crebra pater: scopulis sed maximus illis
Horror abest, Sicula pressus tellure, Typhoeus.
Hunc profugum et sacras revomentem pectore flammas,
Ut memorant, prensum ipse comis Neptunus in altum
Abstulit implicuitque vadis; totiesque cruenta
Mole resurgentem torquentemque anguibus undas,
Sicanium dedit usque fretum, cumque urbibus Aetnam
Intulit, ora premens; trux ille eiectat adesi
Fundamenta iugi; pariter tunc omnis anhelat
Trinacria, iniectam fesso dum pectore molem
Commovet experiens gemituque reponit inani.
Iamque Hyperionius metas maris urget Hiberi
Currus et evectae prono laxantur habenae
Aethere, quum palmas Tethys grandaeva sinusque
Sustulit et rupto sonuit sacer aequore Titan.
Auxerat hora metus; iam se vertentis Olympi
Ut faciem raptosque simul montesque locosque
Ex oculis circumque graves videre tenebras.
Ipsa quies rerum mundique silentia terrent,
Astraque et effusis stellatus crinibus aether.
Ac velut ignota captus regione viarum,
Noctivagum qui carpit iter, non aure quiescit,
Non oculis, noctisque metus niger auget utrimque
Campus et occurrens umbris maioribus arbor;
Haud aliter trepidare viri, sed pectora firmans
Hagniades, Non hanc, inquit, sine numine pinum
Dirigimus, nec me tantum Tritonia cursus
Erudiit; saepe ipsa manu dignata carinam est.
An non experti, subitus quum luce fugata

818 Illi, Aeson et Alcimede. 823 sub primo limine, domus; rudem rerum, ignarum eor. quae agebantur. Sic Weichert p. 32. Id. 826 c. sub *Manibus*. Nubes interpretor tenebras et nebulas Orci. 829 *volvere* codd. Em. Heins. 836 ductor, heros quidam, in vita bene meritus. 837 qui spoliis, exuviis curribusque hostium domum exornav. Wagn.

Lib. II, 4 sq. fata Peliae regis mortem nondum volebant. 6 sq. Iam Pelion tam longe post se relinquunt, ut e longinquo arbores in iugo montis stantes cand. cum mari superficiem habere videantur. Wagn. Tisaeum Magnesiae promontor. 10 monumentum Dolopis, Mercurii filii, ad urbem Magnesiam. 14 Eurymenas nonnulli hic ex mala interpretat. Apollonii I, 597, ubi εὐρυμένας adiectivum est, a nostro huc illat. putant. 19 trabib. arborib. 28 quamvis undas flagellaret serpentin. pedib. Wagn. 29 *tulit* usque Burm. c. qui recte duram locution. dicit *dare usque fretum* pro trahere usque ad fret. 42 crinib. radiis. 43 capt. deprehens.

Horruit imbre dies? quantis, proh Iupiter, austris
Restitimus! quanta quoties et Palladis arte
In cassum decimae cecidit tumor arduus undae!
Quin agite, o socii; micat immutabile coelum,
Puraque nec gravido surrexit Cynthia cornu;
Nullus in ore rubor, certusque ad talia Titan
Integer in fluctus et in uno decidit Euro.
Adde, quod in noctem venti veloque marique
Incumbunt magis, it tacitis ratis ocior horis.
Arsque adeo non illa sequi mihi sidera monstrat,
Quae delapsa polo reficit mare; tantus Orion
Iam cadit; irato iam stridet in aequore Perseus;
Sed mihi dux, vetitis qui nunquam conditus undis
Axe nitet serpens septenosque implicat ignes.
Sic ait, et certi memorat qui vultus Olympi,
Pleiones Hyadumque locos; quo sidere vibret
Ensis, et Actaeus niteat qua luce Bootes.
Haec ubi dicta dedit, Cereris tum munere fessas
Restituunt vires et parco corpora Baccho;
Mox somno cessere; regunt sua sidera puppim.
Iamque sub Eoae dubios Atlantidis ignes
Albet ager, motisque truces ab ovilibus ursi
Tuta domosque petunt, raras et litus in altum
Mittit aves; quum primus equis exegit anhelis
Phoebus Atho mediasque diem dispersit in undas.
Certatim remis agitur mare, rostraque cursu
Prima tremunt; et iam summis Vulcania surgit
Lemnos aquis, tibi per varios defleta labores,
Ignipotens; nec te furiis et crimine matrum
Terra fugat meritique piget meminisse prioris.
Tempore quo primum fremitus insurgere opertos
Coelicolum, et regni sensit novitate tumentes
Iupiter, aetheriae nec stare silentia pacis:
Iunonem volucri primam suspendit Olympo,
Horrendum chaos ostendens poenasque barathri;
Mox etiam pavidae tentantem vincula matris
Solvere, praerupti Vulcanum vertice coeli
Devolvit; ruit ille polo noctemque diemque,
Turbinis in morem, Lemni quum litore tandem
Insonuit. Vox inde repens ut perculit urbem,
Acclinem scopulo inveniunt, miserentque foventque
Alternos aegro cunctantem poplite gressus.
Hinc reduci superas postquam pater annuit arces,
Lemnos cara deo; nec fama notior Aetne
Aut Lipares domus: has epulas, haec templa, peracta
Aegide et horrifici formatis fulminis alis,
Laetus adit, contra Veneris stat frigida semper
Ara loco, meritas postquam dea coniugis iras
Horruit et tacitae Martem tenuere catenae.
Quocirca struit illa nefas, Lemnoque merenti
Exitium furiale movet; neque enim alma videri
Iam tumet, aut tereti crinem subnectitur auro,
Sidereos diffusa sinus; eadem effera et ingens
Et maculis suffecta genas, pinumque sonantem
Virginibus Stygiis, nigramque simillima pallam.
Iamque dies aderat, Thracas qui fuderat armis;
Dux Lemni, puppes tenui contexere canna
Ausus et inducto cratem defendere tergo,
Laeta mari tum signa refert, plenasque movebat
Armentis nuribusque rates; it barbara vestis
Et torques, insigne loci; sonat aequore clamor:
O patria, o variis coniux nunc anxia curis,
Has agimus longi famulas tibi praemia belli;
Quum dea se piceo per sudum turbida nimbo
Praecipitat, Famamque vagam vestigat in umbra,
Quam pater omnipotens digna atque indigna canentem
Spargentemque metus placidis regionibus arcet
Aetheris; illa fremens habitat sub nubibus imis,
Non Erebi, non diva poli, terrasque fatigat,
Qua datur; audentem primi spernuntque foventque;
Mox omnes agit, et motis quatit oppida linguis.
Talem diva sibi scelerisque dolique ministram
Quaerit avens: videt illa prior, iamque advolat ultro
Impatiens; iamque ora parat, iam suscitat aures.
Hanc superincendit Venus atque his vocibus implet:
Vade, age, et aequoream, virgo, delabere Lemnon,
Et cunctas mihi verte domos, praecurrere qualis
Bella soles, quum mille tubas armataque campis
Agmina et innumerum flatus confingis equorum.
Affore iam luxu turpique cupidine captos
Fare viros, carasque toris inducere Thressas.
Haec tibi principia, hinc rabidas dolor undique matres
Instimulet; mox ipsa adero ducamque paratas.
Illa abit et mediam gaudens defertur in urbem;
Et primam Eurynomen ad proxima limina Codri
Occupat, exesam curis castumque cubile
Servantem: manet illa virum famulasque fatigat
Velleribus, tardi repetunt quae tempora belli
Ante torum et longo mulcent insomnia penso.
Huic dea cum lacrimis et nota veste Neaerae
Icta genas: Utinam non hic tibi nuntius essem,
O soror, aut nostros, inquit, prius unda dolores
Obruat, in tali quoniam tibi tempore coniux,
Sic meritae, votis quem tu fletuque requiris,
Heu furit et captae indigno famulatur amore.
Iamque aderunt, thalamisque tuis Threissa propinquat,
Non forma, non arte colus, non laude pudoris
Par tibi, nec proles magni praeclara Dorycli;
Picta manus, ustoque placet sed barbara mento.
Attamen hos tales forsan solabere casus
Tu thalamis, fatoque leges meliore Penates;
Me tua matris egens damnataque pellice proles
Exanimat, quam iam miseros transversa tuentem
Letalesque dapes infectaque pocula cerno.
Scis simile ut flammis simus genus; adde cruentis
Quod patrium saevire Dahis; iam lacte ferino,
Iam veniet durata gelu. Sed me quoque pulsam
Fama viro, nostrosque toros virgata tenebit
Et plaustro derepta nurus. Sic fata querelas
Abscidit, et curis pavidam lacrimisque relinquit.
Transit ad Iphinoen, isdemque Amythaonis implet
Oleniique domum furiis; totam inde per urbem
Personat, ut cunctas agitent expellere Lemno,
Ipsi urbem Thressaeque regant. Dolor iraque surgit.
Obvia quaeque eadem traditque auditque, neque ulli
Vana fides: tum voce deos, tum questibus implent,
Oscula iamque toris, iamque oscula postibus ipsis
Ingeminant, lacrimisque iterum visuque morantur.
Prosiliunt, nec tecta virum thalamosque revisunt

57 certus, purus, splendid. Weichert p. 54. Id. 58 et *nullo* decidit c. 61 *Atque* adeo — *monstrant*, in quo Weichert tacitas horas subiecti loco cogitat, codd. Em. Iacobs, quum *monstrat* iam Gerh. Voss. correxisset. 62 tantus, quanquam tantus est. 63 irato, quod Andromedam olim a monstro marino defenderat. Wagn. 72 Atlantidis, Vergiliar. 75 exegit, superav. 85 volucri, qui perpetuo movetur. 109 tergo, pellib. cratem, interior. navem, viminib. textam. 112 insigne loci, Thracum nobillum. 116 in umbra; quum initia rumorum plerumq. sint obscura. Lemaire. 123 *Ilhuc* tibi princ. 146 *amori*. Sic Lemaire. 152 thalamis, altero coniugio. 164 agitent, [illegible] mariti.

Amplius; agglomerant sese, nudisque sub astris
Condensae fletus acuunt, ac dira precantur
Coniugia et Stygias infanda ad foedera taedas.
Has inter medias, Dryopes in imagine maestae,
Flet Venus, et saevis ardens dea planctibus instat;
Primaque: Sarmaticas utinam, Fortuna, dedisses
Insedisse domos tristesque habitasse pruinas;
Plaustra sequi: vel iam patriae vidisse per ignes
Culmen agi, stragemque deum! nam cetera belli
Perpetimur; mens ille novis, me destinat amens
Servitiis? urbem aut fugiens natosque relinquam?
Non prius esse manus raptoque armabimus igne?
Dumque silent ducuntque nova cum coniuge somnos,
Magnum aliquid spirabit amor? Tunc ignea torquens
Lumina praecipites excussit ab ubere natos.
Ilicet arrectae mentes, evictaque matrum
Corda sacer Veneris gemitus rapit; aequora cunctae
Prospiciunt, simulantque choros delubraque festa
Fronde tegunt, laetaeque viris venientibus adsunt.
Iamque domos mensasque petunt; discumbitur altis
Porticibus; sua cuique furens festinaque coniux
Adiacet; inferni qualis sub nocte barathri
Accubat attonitum Phlegyan et Thesea iuxta
Tisiphone, saevasque dapes et pocula libat
(Tormenti genus!), et nigris amplectitur hydris.
Ipsa Venus quassans undantem turbine pinum
Agglomerat tenebras, pugnaeque accincta trementem
Desilit in Lemnon; nimbis et luce fragosa
Prosequitur polus, et tonitru pater auget honoro.
Inde novam pavidas vocem furibunda per aures
Congeminat, qua primus Athos et pontus et ingens
Thraca palus pariterque toris exhorruit omnis
Mater, et adstricto riguerunt ubere nati.
Accelerat Pavor et Geticis Discordia demens
E stabulis hirtaeque genis pallentibus Irae,
Et Dolus et Rabies et Leti maior imago
Visa, truces exserta manus, ut prima vocatu
Intonuit signumque dedit Mavortia coniux.
Hic aliud Venus et multo magis ipsa tremendum
Orsa nefas, gemitus fingit vocesque cadentum,
Irrupitque domos, et singultantia gestans
Ora manu, taboque sinus perfusa recenti,
Arrectasque comas: Meritos en prima revertor
Ulta toros, premit ecce dies. Tum verbere victas
In thalamos agit, et cunctantibus invenit enses.
Unde ego tot scelerum facies, tot fata iacentum
Exsequar? heu vatem monstris quibus intulit ordo!
Quae se aperit series! o qui me vera canentem
Sistat, et hac nostras exsolvat imagine noctes!
Invadunt aditus et quondam cara suorum
Corpora; pars, ut erant, dapibus vinoque soporos;
Pars conferre manus etiam magnisque paratae,
Cum facibus, quosdam insomnes et cuncta tuentes.
Sed tentare fugam prohibetque capessere contra
Arma metus; adeo ingentes inimica videri
Diva dabat, notaque sonat vox coniuge maior.
Tantum oculos pressere metu, velut agmina cernant
Eumenidum, ferrumve super Bellona coruscet.
Hoc soror, hoc coniux, propiorque hoc nata parensque
Saeva valet; prensosque toris mactatque trahitque
Femineum genus, immanes quos sternere Bessi
Nec Geticae potuere manus aut aequoris irae.
It cruor in thalamis, et anhela in pectore fumant
Vulnera, seque toris misero luctamine trunci
Devolvunt; diras aliae ad fastigia taedas
Iniciunt obduntque domos; pars ignibus acti
Effugiunt propere, sed dira in limine coniux
Obsidet, et viso repetunt incendia ferro.
Ast aliae Thressas labem causamque furorum
Diripiunt, mixti gemitus clamorque precantum
Barbarus ignotaeque implebant aethera voces.
Sed tibi nunc quae digna tuis ingentibus ausis
Ora feram, decus et patriae laus una ruentis,
Hypsipyle? non ulla meo te carmine dictam
Abstulerint, durent Latiis modo saecula fastis
Iliacique Lares tantique palatia regni.
Irruerant actae pariter nataeque nurusque,
Totaque iam sparsis exarserat insula monstris;
Illa pias armata manus, Fuge protinus urbem
Meque, pater; non hostis, ait, non moenia laesi
Thraces habent, nostrum hoc facinus; ne quaere, quis auctor:
Iam fuge, iam dubiae donum rape mentis, et enses
Tu potius miserae retine. Tunc excipit artus
Obnubitque caput, tacitumque ad conscia Bacchi
Templa rapit, primoque manus a limine tendens,
Exime nos sceleri, pater, et miserere piorum
Rursus, ait: tacita pavidum tum sede locavit.
Sub pedibus dextraque dei latet ille, receptus
Veste sacra; voces tholus et trieterica reddunt
Aera sonum, fixaeque fremunt in limine tigres.
Regina ut roseis Auroram surgere bigis
Vidit, et insomni lassatas turbine tandem
Conticuisse domos; stabilem quando optima facta
Dant animum maiorque piis audacia coeptis:
Serta patri iuvenisque comam vestesque Lyaei
Induit, et medium curru locat, aeraque circum
Tympanaque et plenas tacita formidine cistas.
Ipsa sinus hederisque ligat famularibus artus,
Pampineamque quatit ventosis ictibus hastam,
Respiciens, teneat virides velatus habenas
Ut pater, et nivea tumeant ut cornua mitra,
Et sacer ut Bacchum referat scyphus. Impulit ensi
Tum validas stridore fores, rapiturque per urbem,
Talia voce canens: Linque o mihi caede madentem,
Bacche, domum; sine foedatum te funere pontus
Expiet, et referam lotos in templa dracones.
Sic medios egressa metus; facit ipse verendam
Nam deus, et flatu non inscia gliscit anhelo.
Iamque senem tacitis saeva procul urbe remotum
Occulerat silvis, ipsam sed conscius ausi
Nocte dieque Pavor fraudataque turbat Erinys.
Non similes iam ferre choros (semel Orgia fallit)
Audet, non patrios furtis accedere saltus,

172 precantur, imprecantur. 176 Fortuna *dedisset*. 179 stragem deum, caedem a diis immissam, male de disiectis deor. statuis (et templis) capit Lemaire. 181 *ut* fugiens; quod non contemnend. Est enim, ut recte Heinsius observat, interrogatio indignantis. 188 choros, laetitiae causa. 198 luce fragosa, fulgurib. e nubib. cum fragore emicantib. Wagn. 201 primus Athos, cacumina montis. Id. 202 Thraca palus, mare Thracic. 205 *atraeque*. Sic Burm. retinuit. 214 premit dies, Aurora appropinquat; verbere, furoris stimulis. 219 exsolvat, liberet; noctes lucubrationes poetae. 211 ut erant, ipsae mulieres, quib. facilis erat labor, quum mariti vino epulisque soporati iacerent. 223 Aen. IX, 344. 227 pressere *viri*. 237 *dura*, probante Burm. 239 *furoris*. 255 manus tendens, deus; Bacchus Thoantis pater esse dicebatur. 258 Sub pedib. dextraque, inter pedes rel. Weichert p. 38. 259 chorus et codd. Em. Iacobs. Triet aera, tympana. 260 fixas in lim. tigres de aeneis har. bestiar. signis capiendum esse recte vidit Wagn. sed quod fremitum edunt, non inde est explicandum, quod haec signa intus fuerint cava, sed miraculi et boni ominis loco a poeta fictum. 272 Num rite atq. decenter manib. tractet poculum, cantharum. Wagn. 282 sq. Non denuo audet fallere cives instituta sacri sollemnis imitatione. 283 patrios, ubi patrem abdiderat. Zinzerling

Et fuga diversas misero quaerenda per artes.
Visa ratis, saevae defecta laboribus undae,
Quam Thetidi longinqua dies Glaucoque repostam
Solibus et canis urebat Luna pruinis.
Huc genitorem, altae per opaca silentia noctis,
Praecipitem silvis rapit, et sic maesta profatur:
Quam, genitor, patriam, quanta modo linquis inanes
Pube domos! proh dira lues, proh noctis acerbae
Exitium! talin' possum te credere puppi,
Care parens? possum tantis retinere periclis?
Solvimus heu serum Furiis scelus? annue votis,
Diva, soporiferas quae nunc trahis aequore bigas.
Non populos, non dite solum, non ulla parenti
Regna peto, patria liceat decedere terra.
Quando ego servato mediam genitore per urbem
Laeta ferar? quando hic lacrimas planctusque videbo?
Dixerat; ille procul trunca fugit anxius alno,
Taurorumque locos delubraque saeva Dianae
Advenit; hic illum tristi, dea, praeficis arae,
Ense dato; mora nec terris tibi longa cruentis.
Iam nemus Egeriae, iam te ciet altus ab Alba
Iupiter et soli non mitis Aricia regi.
Arcem nata petit, quo iam manus horrida matrum
Congruerat: rauco fremitu sedere parentum
Natorumque locis, vacuaeque in moenibus urbis
Iura novant; donant solio sceptrisque paternis,
Ut meritam; redeuntque piae sua praemia menti.
Ecce procul validis Lemnon tendentia remis
Arma notant; rapitur subito regina tumultu
Conciliumque vocat: non illis obvia tela
Ferre nec infestos deerat furor improbus ignes,
Ni Veneris saevas fregisset Mulciber iras.
Tunc etiam vates Phoebo dilecta Polyxo
(Non patriam, non certa genus, te, maxima Tethy,
Proteaque ambiguum Phariis referebat ab antris
Huc rexisse vias, iunctis super aequora phocis:
Saepe imis se condit aquis, cunctataque paulum
Surgit, ut auditas referens in gurgite voces),
Portum demus, ait: haec hospita, credite, puppis
Adveniet; levior Lemno deus aequore flexit
Huc Minyas; Venus ipsa volens dat tempora iungi,
Dum vires utero maternaque sufficit aetas.
Dicta placent, portatque preces ad litora Graiis
Iphinoe; nec turba nocens, scelerisque recentis
Signa movent, tollitque loci Cytherea timorem.
Protinus ingentem procerum sub nomine taurum
Deiicit; insuetis et iam pia munera templis
Reddit, et hac prima Veneris calet ara iuvenca.
Ventum erat ad rupem, cuius pendentia nigris
Fumant saxa iugis, coquiturque vaporibus aer.
Substitit Aesonides, atque hic regina precari
Hortatur; causasque docens, Haec antra videtis
Vulcanique, ait, ecce domos; date vina precesque,
Forsitan hoc factum taceat iam fulmen in antro;
Nox dabit ipsa fidem, clausae quum murmura flammae,
Hospes, et incussae sonitum mirabere massae.
Moenia tum viresque loci veteresque parentum
Iactat opes. Mediis famulae convivia tectis
Expediunt; Tyrio vibrat torus igneus ostro.
Stat maerens atavos reges regesque maritos
Thressa manus, quaecumque faces timuisse iugales
Credita nec dominae sanctum tetigisse cubile.
Iam medio Aesonides, iam se regina locavit,
Post alii proceres; sacris dum vincitur extis
Prima fames, circum pateris it Bacchus, et omnis
Aula silet; dapibus coeptis mox tempora fallunt
Noctis, et in seras durant sermonibus umbras.
Praecipueque ducis casus mirata requirit
Hypsipyle, quae fata trahant, quo regis agat vis,
Aut unde Haemoniae molem ratis: unius haeret
Alloquio, et blandos paulatim colligit ignes,
Iam non dura toris, Veneri nec iniqua reversae;
Et deus ipse moras spatiumque indulget amori.
Pliada lege poli nimboso moverat astro
Iupiter, aeternum volvens opus, et simul undis
Cuncta ruunt; unoque dei Pangaea sub ictu
Gargaraque et maesti steterunt formidine luci.
Saevior haud alio mortales tempore mentes
Terror agit: tunc urget enim, tunc flagitat iras
In populos Astraea Iovem, terrisque relictis
Invocat assiduo Saturnia sidera questu.
Insequitur niger et magnis cum fratribus Eurus
Intonat Aegaeo, tenditque ad litora pontus.
Et lunam quarto densam videt imbribus ortu
Thespiades, longus coeptis et fluctibus arcet
Quem metus: usque novos divae melioris ad ignes
Urbe sedent laeti Minyae, viduisque vacantes
Indulgent thalamis, nimbosque educere luxu,
Nec iam velle vias; Zephyrosque audire vocantes
Dissimulant; donec resides Tirynthius heros
Non tulit, ipse rati invigilans atque integer urbis:
Invidisse deos tantum maris aequor adortis
Desertasque domos, fraudataque tempore segni
Vota patrum. Quid et ipse viris cunctantibus adsit?
O miseri, quicumque tuis accessimus actis!
Phasin et Aeeten Scythicique pericula ponti
Redde, ait, Aesonide; me tecum solus in aequor
Rerum traxit amor, dum spes mihi sistere montes
Cyaneos, vigilemque alium spoliare draconem.
Si sedet, Aegaei scopulos habitare profundi,
Hoc mecum Telamon peraget meus. Haec ubi dicta,
Haud secus Aesonides monitis accensus amaris,
Quam bellator equus, longa quem frigida pace
Terra iuvat, brevis in laevos piger angitur orbes:
Frena tamen dominumque velit, si Martius aures
Clamor et obliti rursus fragor impleat aeris.
Tunc Argum Tiphynque vocat, pelagoque parari
Praecipitat; petit ingenti clamore magister
Arma, viros pariter sparsosque in litore remos.
Exoritur novus urbe dolor, planctusque per omnes
It facies antiqua domos; sibi moenia linqui
En iterum; ecquando natorum tempora, gentem
Qui recolant, qui sceptra gerant? nunc triste nefandae
Noctis opus, vidui nunc illa silentia tecti

286 repostam, dedicatam. 299 lacrim. planctusq. mulierum, quas facti sui poeniteat. 301 Tauror. Scythar. Chersonesi Tauricae. 304 sq. non ad Thoantem pertinent; nam Orest. et Pylad. statuam deae in Ital. deportasse dicuntur. 305 rex Nemorensis. 317 *Tethys.* 328 movent, Argonautas. 329 *dux* nomine Pierson c. Equidem Polyxonem subiecti loco habeo: omnino autem hic ultimam poetae manum nemo non desiderabit. 339 incussae massae, ferri in incudib. 344 sq. quib. pepercerant Lemniae, quod maritos noluisse corrumpere comperissent. Wagn. 348 sq. ad libationem spectari docet Burm. 349 *captis.* 352 *quae* regis. 359 dei sub ictu, imbre. 360 *steterant* codd. Em. Iacobs. 361 *gentes* codd. Em. Heins. 364 Saturnia sidera, Capricornum. 311 educunt, transigunt. 377 Quid utilitatis id habeat, quod ipse (Hercules) intersit cor. expeditioni, quum desidia et luxurie capti cessent? 386 frigida, otiosa. 387 iuvat brevis, in laevos interpung. Heyne. Wagn. de equo capit palis alligato, ne latius in aliena pascua exspatiari possit; deinde equos, qui disciplina nondum assuefacti sint, vel id didicerint, in procedendo sinistro pede prius uti quam dextro. Hand ad Gronov. Diatr. I, p. 469 c. *brevius* laevo. 395 sq. quando ventura tempora, quib. nova proles ad restituendam gentem Lemniam gignatur?

[illegible]
Silva tremit; mediis refugit pater anxius umbris.
Pars et frondosae raptus expresserat Idae
Illustremque fugam pueri; mox aethere laetus
Adstabat mensis: quin et Iovis armiger ipse
Accipit a Phrygio iam pocula blanda ministro.
Tunc ensem notumque ferens insigne Thoantis,
Accipe, ait, bellis mediaeque ut pulvere pugnae
Sit comes, Aetnaei genitor quae flammea gessit
Dona dei, nunc digna tuis adiungier armis.
I memor, i, terrae, quae vos amplexa quieto
Prima sinu; refer et domitis a Colchidos oris
Vela, per hunc, utero quem linquis Iasona nostro.
Sic ait, Haemonii labens in colla mariti.
Nec minus Orphea tristis cervice tuaque,
Aeacide, et gemino coniux a Castore pendet.
Has inter lacrimas legitur piger uncus arenis:
Iam remi rapuere ratem, iam flamina portant;
Spumea subsequitur fugientis semita clavi.
Tunc tenuis Lemnos; transitque Electria tellus
Threiciis arcana sacris: hic numinis ingens
Horror et incautis decreta piacula linguis.
Hanc demissa Iovi non unquam laedere fluctu
Audet hiems; sponte ipse deus tunc asperat undas,
Quum vetat infidos sua litora tangere nautas.
Obvius at Minyas terris adytisque sacerdos
Excipit, hospitibus reserans secreta, Thyotes.
Hactenus in populos vati, Samothraca, diemque
Missa vale, sacrisque metum servemus opertis.
Illi sole novo laeti plenique deorum
Considunt transtris: iam, quas praeviderat urbes
Navita, condebat, proraeque accesserat Imbros,
Et Sol aetherias medius conscenderat arces.
Thessala Dardaniis tunc primum puppis arenis
Appulit, et fatis Sigeo litore sedit.
Desiliunt; pars hinc levibus candentia velis
Castra levat; tracto pars frangit adorea saxo
Farra; citum strictis alius de cautibus ignem
Ostendit foliis et sulphure pascit amico.
Alcides Telamonque comes dum litora blando
Anfractu sinuosa legunt, vox accidit aures,
Flebile succedens, ceu fracta remurmurat unda.
Attoniti pressere gradum, vacuumque sequuntur

[illegible] mas?
Illa tremens tristique oculos deiecta pudor[illegible]
Non ego digna malis, inquit; suprema par[illegible]
Dona vides, ostro scopulos auroque frequ[illegible]
Nos Ili veteris quondam genus, invida d[illegible]
Laomedonteos fugeret Fortuna Penates.
Principio morbi, coeloque exacta sereno
Temperies; arsere rogis certantibus agri;
Quum subitus fragor et fluctus Idaea mov[illegible]
Cum stabulis nemora; ecce repens consurg[illegible]
Bellua, monstrum ingens; hanc tu nec [illegible] ullis,
Nec nostro metire mari; primaeva furent[illegible]
Huic manus, amplexus inter planctusque par[illegible]
Deditur: hoc sortes, hoc corniger imperat Ham[illegible]
Virgineam damnare animam sortitaque Leth[illegible]
Corpora; crudelis scopulis me destinat urn[illegible]
Verum o iam redeunt Phrygibus si numina, [illegible]
Ille ades, auguriis promisse et sorte deorum,
Iam cui candentes votivo in gramine pascit
Cornipedes genitor, nostrae stata dona sal[illegible]
Annue, meque, precor, defectaque Pergama [illegible]
Eripe; namque potes: neque enim tam [illegible] bam
Pectora, Neptunus muros quum iungeret [illegible]
Nec tales humeros pharetramque gerebat Ap[illegible]
Auxerat haec locus et facies maestissima [illegible]
Litoris et tumuli coelumque, quod incubat [illegible]
Quale laborantis Nemees iter aut Erymanth[illegible]
Vidit et infectae miseratus flumina Lernae.
Dat procul interea signum Neptunus, et [illegible]
Monstriferi mugire sinus, Sigeaque pestis
Agglomerare fretum, cuius stellantia gl[illegible]
Lumina nube tremunt, atque ordine curva tris[illegible]
Fulmineus quatit ora fragor; pelagoque re[illegible]
Cauda redit, passosque sinus rapit ard[illegible]
Illam incumbentem per mille volumina po[illegible]
Prosequitur lateri assultans, trepidisque r[illegible]
Litoribus sua cogit hiems: non fluctibus aeq[illegible]
Nubiferi venit unda Noti, non Africus al[illegible]
Tantus ovat, patriisque manus quum plenus [illegible]
Orion bipedum flatu mare tollit equorum.

Ecce ducem placitae furiis crudescere pugnae,
Surgentemque toris stupet immanemque paratu
Aeacides, pulsentque graves ut terga pharetrae.
Ille, patrem pelagique deos suaque arma precatus,
Insiluit scopulo, motumque e sedibus aequor
Horruit et celsi spatiosa volumina monstri.
Qualis ubi a gelidi Boreas convallibus Hebri
Tollitur, et volucres Rhipaea per ardua nubes
Praecipitat, piceo necdum tenet omnia coelo.
Illa simul molem horrificam scopulosaque terga
Promovet, ingentique umbra subit; intremere Ide,
Illidique rates, pronaeque resurgere turres.
Occupat Alcides arcum totaque pharetrae
Nube premit; non illa magis, quam sede moveri
Magnus Eryx, deferre velint quem vallibus imbres.
Iam brevis et telo volucri non utilis aer.
Tum vero fremitus vanique insania coepti
Et tacitus pudor, et rursus pallescere virgo.
Proiicit arma manu, scopulos vicinaque saxa
Respicit, et quantum ventis adiuta vetustas
Impulerit pontive fragor, tantum abscidit imi
Concutiens a sede maris. Iamque agmine toto
Pistris adest, miseraeque inhiat iam proxima praedae.
Stat mediis elatus aquis, recipitque ruentem
Alcides, saxoque prior surgentia colla
Obruit; hinc vastos nodosi roboris ictus
Congeminat fluctus defertur bellua in imos,
Iam totis resoluta vadis; Idaeaque mater
Et chorus et summis ulularunt collibus amnes.
Protinus e scopulis et opaca valle resurgunt
Pastores, magnisque petunt clamoribus urbem.
Nuntius hinc socios Telamon vocat, ac simul ipsi
Horrescunt subitoque vident in sanguine puppim.
Nec minus in scopulos crudique cacumina saxi
Emicat Alcides, vinclisque tenentibus aufert
Virgineas de rupe manus, aptatque superbis
Arma humeris; regem inde petens superabat ovante
Litora tuta gradu: qualis per pascua victor
Ingreditur, tum colla tumens, tum celsior armis,
Taurus, ubi assueti pecoris stabula alta revisit
Et patrium nemus et bello quos ultus amores.
Obvia cui contra, longis emissa tenebris,
Turba Phrygum, parvumque trahens cum coniuge natum
Laomedon iam maestus equos, iam debita posci
Dona gemit; pars aerii fastigia muri
Cingit, et ignotis iuvenem mirantur in armis.
Illum torva tuens atque acri lubricus astu
Rex subit, et patrio fatur male laetus amore:
Maxime Graiugenum, quem non Sigea petentem
Litora, nec nostrae miserantem funera Troiae
Appulit his Fors ipsa locis, si vera parentem
Fama Iovem summique tibi genus esse Tonantis,
Noster ades, iunctusque veni: sator unus et idem
Stirpis honos, quanquam longis disiungimur oris.
Quot mihi post lacrimas, post quanta piacula patrum
Serus ades! quam parva tuis iam gloria factis!
Verum, age, nunc socios fraternis moenibus infer,
Ut tibi, servata statui quae munera prole,
Crastina lux biiuges stabulis ostendat apertis.
Dixerat haec; tacitusque dolos dirumque volutat
Corde nefas, clausum ut thalamis somnoque gravatum
Immolet, ereptaque luat responsa pharetra:
Namque bis Herculeis deberi Pergama telis
Audierat. Priami sed quis iam vertere regni
Fata queat? manet immotis nox Dorica lustris,
Et genus Aeneadum et Troiae melioris honores.
Nos, ait, ad Scythici, Tirynthius, ostia ponti
Raptat iter; mox huc vestras revehemur ad oras,
Donaque dicta feram. Tum vero plura vocatis
Annuit ille deis; promissa infida tyranni
Iam Phryges et miserae flebant discrimina Troiae.
Panditur hinc totis in noctem carbasus alis,
Litoraque et veteris tumulos praelabitur Ili
Dardaniumque patrem; vigili simul omnia ludo
Festa vident; hinc unda, sacris hinc ignibus Ide
Vibrat, et horrisonae respondent Gargara buxo.
Inde ubi iam medii tenuere silentia ponti
Stridentesque iuvant aurae, Phrixea subibant
Aequora et angustas quondam sine nomine fauces.
Ecce autem prima volucrem sub luce dehiscens
Terruit unda ratem, vittataque constitit Helle,
Iam Panopes Thetidisque soror, iamque aurea laeva
Sceptra tenens; tum sternit aquas, proceresque ducemque
Adspicit, et placidis compellat Iasona dictis:
Te quoque ab Haemoniis ignota per aequora terris
Regna infesta domus fatisque simillima nostris
Fata ferunt; iterum Aeolios Fortuna Penates
Spargit, et infelix Scythicum gens quaeritis amnem.
Vasta super tellus, longum, ne defice coeptis!
Aequor, et ipse procul, verum dabit ostia, Phasis.
Hic nemus arcanum geminaeque virentibus arae
Stant tumulis; hic prima pia sollemnia Phrixo
Ferte manu, cinerique, precor, mea reddite dicta:
Non ego per Stygiae, quod rere, silentia ripae,
Frater, agor; frustra vacui scrutaris Averni,
Care, vias: neque enim scopulis me et fluctibus actam
Frangit hiems; celeri extemplo subiere ruentem
Cymothoe Glaucusque manu; pater ipse profundi
Has etiam sedes, haec numine tradidit aequo
Regna, nec Inois noster sinus invidet undis.
Dixerat, et maestos tranquilla sub aequora vultus
Cum gemitu tulit, ut patrii rediere dolores.
Tum pelago vina invergens dux talibus infit:
Undarum decus et gentis, Cretheia virgo,
Pande viam, cursuque tuos age, diva, secundo.
Immittitque ratem, mediasque intervolat urbes,
Qua brevibus furit aestus aquis, Asiamque prementem
Effugit abruptis Europa immanior oris.
Has etiam terras consertaque gentibus arva
Sic, pelago pulsante, reor, Neptunia quondam
Cuspis et adversi longus labor abscidit aevi,
Ut Siculum Libycumque latus, stupuitque fragorem
Taurus et occiduis regnator montibus Atlas.
Iam iuga Percotes Pariumque infame fragosis

511 Aeacid. Telamon. 519 sq. intremere *undae* Illidique *vadis* Beck. e. Sic Weichert p. 47, qui deinde resurgere *terrae*. Nondum tamen movere ausus sum vulg. nisi quod *rates* pro *ratis* revocavi, quod e cod. Heins. intulerat, de Argo capiens. Idam defendo versu 536. Illiduntur rates vel huic, vel litori; turres pronae, inclinatae in mare, resurgunt cessante motu undar. Turres autem sunt castella Sigei et propugnacula, non vera, sed a poeta supposita; vel etiam speculae et rupes, tanquam arces in mare prominentes. 537 chorus, Idaeae matris, Nymphae montis et saltus. 543 Emicat, exsultans properat. Wagn. 561 *venis*; quod non spreverim. 564 quantopere iam factor. tuor. gloria imminuta est, quum post tot iam virgines interemptas serus demum adsis. *Iam* h. l. est *nunc*. 594 Regna inf. dom. rex familiae nostrae infestus. 595 *nepotes*; quod h. l. fortasse non ex consueta librar. commutatione ortum est. 600 *celeres* hic prima *piacula*. Sic Burm. In al. codd. unde nostrum, *pio*: em. Burm. et sic Dureau de la Malle. 610 patrii, domestici. 621 *Ianus* et codd. Em. Withof. Bentl. e. *Haemus*.

Exsuperant Pityamque vadis, transmissaque puppi
Lampsacus, Ogygii quam nec trieterica Bacchi
Sacra, neque arcanis Phrygius furor invehit antris,
Sed suus in Venerem raptat deus; illius aras
Urbe super celsique vident velamina templi.
Rarior hinc tellus, atque ingens undique coelum
Rursus, et incipiens alium prospectus in orbem.
Terra sinu medio Pontum iacet inter et Hellen,
Ceu fundo prolata maris; namque improba caecis
Intulit arva vadis, longoque sub aequora dorso
Litus agit: tenet hinc veterem confinibus oris
Pars Phrygiam, pars discreti iuga pinea montis.
Nec procul ad tenuis surgit confinia ponti
Urbs placidis demissa iugis; rex divitis agri
Cyzicus; Haemoniae qui tunc nova signa carinae
Ut videt, ipse ultro primas procurrit ad undas,
Miraturque viros dextramque amplexus et haerens
Incipit: O terris nunc primum cognita nostris
Aemathiae manus, et fama mihi maior imago.
Non tamen haec adeo semota neque ardua tellus,
Longaque iam populis impervia lucis Eoae,
Quum tales intrasse duces, tot robora cerno.
Nam licet hinc saevas tellus alat horrida gentes,
Meque fremens tumido circumfluat ore Propontis;
Vestra fides ritusque pares et mitia cultu
His etiam mihi corda locis; procul effera virtus
Bebrycis, et Scythici procul inclementia sacri.
Sic memorat laetosque rapit, simul hospita pandi
Tecta iubet, templisque sacros largitur honores.
Stant gemmis auroque tori mensaeque paratu
Regifico, centumque pares primaeva ministri
Corpora; pars epulas manibus, pars aurea gestant
Pocula, bellorum casus expressa recentum.
Atque ea prima duci porgens carchesia Graio
Cyzicus, Hic portus, inquit, mihi territat hostis;
Has acies sub nocte refert; haec versa Pelasgum
Terga vides; meus hic, ratibus qui pascitur, ignis.
Subiicit Aesonides: Utinam nunc ira Pelasgos
Efferet, et solitis tentent concurrere furtis,
Cunctaque se ratibus fundat manus: arma videbis
Hospita, nec post hanc ultra tibi proelia noctem.
Sic ait; hasque inter variis nox plurima dictis
Rapta vices, nec non simili lux postera tracta.

LIBER TERTIUS.

Tertia iam gelidas Tithonia solverat umbras
Exueratque polum; Tiphyn placida alta vocabant.
It tectis Argoa manus, simul urbe profusi
Aenidae caris socium digressibus haerent.
Dant Cererem lectumque pecus nec palmite Bacchum
Bithyno Phrygiove satum, sed quem sua noto
Colle per angustae Lesbos freta suggurit Helles.
Ipse agit Aesonidae iunctos ad litora gressus
Cyzicus, abscessu lacrimans, oneratque superbis
Muneribus, primas coniux Percosia vestes
Quas dabat et picto Clite variaverat auro.
Tum galeam et patriae telum insuperabile dextrae
Addidit; ipse ducis pateras et Thessala contra
Frena capit, manibusque dotis iunxere Penates.
Tu mihi nunc causas infandaque proelia, Clio,
Pande virum: tibi enim superum data, virgo, facultas
Nosse animos rerumque vias; cur talia passus
Arma, quid hospitiis iunctas concurrere dextras
Iupiter; unde tubae nocturnaque movit Erinnys.
Dindyma sanguineis famulum bacchata lacertis
Dum volucri quatit asper equo silvasque fatigat
Cyzicus, ingenti praedae deceptus amore,
Assuetum Phrygias dominam vectare per urbes,
Oppressit iaculo redeuntem ad frena leonem.
Et nunc ille iubas captivaque postibus ora
Imposuit, spolium infelix divaeque pudendum.
Quae postquam Haemoniam tantae non immemor irae,
Aerisono de monte ratem praefixaque regum
Scuta videt, nova monstra viro, nova funera volvit,
Ut socias in nocte manus utque impia bella
Conserat, et saevis erroribus implicet urbem.
Nox erat, et leni canebant aequora sulco,
Et iam prona leves spargebant sidera somnos.
Aura vehit; religant tonsas, veloque Procneson
Teque etiam medio flaventem, Rhundace, ponto
Spumosumque legunt fracta Scylaceion unda.
Ipse diem longe Solisque cubilia Tiphys
Consulit, ipse ratem vento stellisque ministrat;
Atque illum non ante sopor luctamine tanto
Lenit agens divum imperiis; cadit inscia clavo
Dextera, demittitque oculos; solataque puppis
Turbine flectit iter portuque refertur amico.
Ut notis allapsa vadis, dant aethere longo
Signa tubae, vox et mediis emissa tenebris:
Hostis habet portus, soliti rediere Pelasgi.
Rupta quies; deus ancipitem lymphaverat urbem,
Mygdoniae Pan iussa ferens saevissima Matris;
Pan nemorum bellique potens, quem lucis ad horas
Antra tenent: patet ad medias per devia noctes
Setigerum latus et torvae coma sibila frontis.
Vox omnes super una tubas, qua contus et enses,
Qua trepidis auriga rotis nocturnaque muris
Claustra cadunt; talesque metus non Martia cassis
Eumenidumque comae, non tristis ab aegide Gorgon
Sparserit, aut tantis aciem raptaverit umbris.
Ludus et ille deo, pavidum praesaepibus aufert
Quum pecus, et profugi sternunt dumeta iuvenci.
Ilicet ad regem clamor ruit: exsilit, altis
Somnia dira toris simulacraque pallida linquens,
Cyzicus. Ecce super foribus Bellona reclusis,
Nuda latus passuque movens orichalca sonoro,

633 sq. paeninsula Cyzicena duob. pontib. cum continenti terra cohaerebat, quos hic indicari putant; discretus montem Idam interpretantur. 643 *Nec loca* iam populis Burm. c Nam versus corruptus dicend. nisi *impervia* substantivi loco habeas. 657 hic hostis (indicat rex digito hostem vel hostil. exercitum in poculo effictum) rel. 658 refert, iterat, hostis.

Lib. III, 2 Exuerat, purgaverat nubib. 4 Aeneus Cyzici pater. 5 *Dat.* 10 primas, primum sollertiae document. Wagn. 20 famulum, famulor. 34 Proconneson. 41 solata, desolata, sibi relicta. 48 sq. *ad* non est *usque ad*, sed *sub*, *tutor*; interdiu et noctu. 50 coma sibila ad coronam pineam, qua caput redimitum habet, referenda. Ceterum hunc versum, sublato semicolo post *noctes*, antecedenti coniunxi: vix enim commode dicatur patere Pan (Wagn. explicat *late vagatur*); rectius latus eius et coma patet, i. e. exponitur auris et dive, profertur. 54 ab *aethere* codd. Em. Heins. Accepi in text. 55 *tacitis* id. Heins. c. Sed tantae umbrae sunt tanti terrores, simulacra et spectra defunctor. quib. Panicus ille metus excitatur. Sic Burm.

Adstitit, et, triplici pulsans fastigia crista,
Inde ciere virum; sequitur per moenia demens
Ille deam, et fatis extrema in proelia tendit.
Qualis in Alciden et Thesea Rhoetus, iniqui
Nube meri geminam Pholoen maioraque cernens
Astra, ruit; qualisve redit, venatibus actis,
Lustra pater Triviamque canens, humeroque Learchum
Advehit, at miserae declinant lumina Thebae.
Iamque adeo nec porta ducem, nec pone moratur
Excubias sortita manus, quae prima furenti
Advolat; hinc alii subeunt, ut proxima quaeque
Intremuit domus, et motus accepit inanes.
At Minyas anceps fixit pavor; aegra virorum
Corda labant, nec, quae regio aut discrimina, cernunt,
Cur galeae clipeique micent, num pervigil armis
Hostis et exciti dent obvia proelia Colchi:
Donec et hasta volans immani turbine transtris
Insonuit, monuitque ratem rapere obvia caeca
Arma manu. Princeps galeam constringit Iason,
Vociferans: Primam hanc nati, pater, accipe pugnam;
Vosque, viri, optatos huc affore credite Colchos.
Bistonas in medios ceu Martius exsilit astris
Currus, ubi ingentes animae clamorque tubaeque
Sanguineae iuvere deum, non segnius ille
Occupat arva furens; sequitur vis omnis Achivum.
Agglomerant latera, et densis thoracibus horrens
Stat manus, aegisono quam nec fera pectore virgo
Dispulerit, nec dextra Iovis Terrorque Pavorque,
Martis equi: sic contextis umbonibus urgent,
Caeruleo veluti quum Iupiter agmine nubem
Constituit; certant Zephyri, frustraque rigentem
Pulsat utrimque Notus: pendent mortalia longo
Corda metu, quibus illa fretis, quibus incidat arvis.
Hinc manus infelix clamore impellere magno
Saxa facesque atras et tortae pondera fundae;
Fert sonitus immota phalanx, irasque retentant,
Congeries dum prima fluat: stellantia Mopsus
Tegmina et ingentem Corythi notat Eurytus umbram.
Restitit ille gradu, seseque a lumine ferri
Sustinuit praeceps, subitum ceu pastor ad amnem,
Spumantem nimbis fluctuque arbusta ruentem.
Et Tydeus, En intentis quem viribus, inquit,
Experiar, manibusque dari quem comminus optem;
Quo steteris, moriere loco. Subit ilia cuspis
Olenii; dedit ille sonum, compressaque mandens
Aequora purpuream singultibus exspuit auram.
Ac velut in medio rupes latet horrida ponto,
Quam super ignari nunquam rexere magistri
Praecipites impune rates; sic agmine caeco
Incurrit strictis manus ensibus; occubat Iron
Et Cotys et Pirno melior genitore Bienor.
At magis interea diverso turbida motu
Urbs agitur; Genyso coniux amoverat arma:
Ast illi subitus ventis vivoque reluxit
Torre focus; telis gaudes, miserande, repertis.
Linquit et undantes mensas infectaque pernox
Sacra Medon; chlamys imbelli circumvenit ostro
Torta manum, strictoque vias praefulgurat ense.
Talis in arma ruit, nec vina dapesque remotae,
Statque loco torus, in quo (omen) mansere ministri.
Inde vagi nec tela modis nec casibus isdem
Conseruere manum, et longe iacuere perempti.
Ecce, gravem nodis pinguique bitumine quassans
Lampada, turbata Phlegyas decurrit ab arce,
Ille leves de more manus aciemque Pelasgum
Per noctem remeasse ratus; pulsumque requirens
Saepe sibi vano Thamyrum clamore petebat
Arduus et late fumanti nube coruscus;
Quantus ubi immenso prospexit ab aethere Typhon,
Igne simul ventisque rubens, quem Iupiter alte
Crine tenet, trepidant diro sub lumine puppes.
Tollitur hinc totusque ruit Tirynthius arcu,
Pectore certa regens adversa spicula flamma,
Per piceos accensa globos, et pectus arundo
Per medium contenta fugit; ruit ille comanti
Ore facem supra, maiorque apparuit ignis.
Ambrosium Peleus, ingentem Ancaeus Ethelum
Sternit, et elatae propius succedere dextrae
Telecoonta sinit, duplicataque ora securi
Disiecit cervice tenus; simul aspera victor
Cingula sublustri vibrantia detrahit umbra.
Has, precor, exuvias et prima cadavera, Nestor,
Linquite, ait; ferro potius mihi dextera, ferro
Navet opus: prensumque manu detruncat Amastrum,
Diversasque simul socios invadere turmas
Admonuit. Pergunt rupta testudine fusi,
Qua tenebrae campique ferunt: gravis invenit Ochum
Phlias, et trepido Pollux impingitur Hebro.
Ipse super vultus taboque labantia terga
Dux campi Martisque potens, ut caeca profundo
Currit hiems, Zelyn et Broten Abarimque relinquit
Semineces; Glaucum sequitur Glaucumque ruentem
Occupat, et iugulo vulnus molitur aperto.
Ille manu contra telum tenet, ultima frustra
Verba ciens, fixamque videt decrescere cornum.
Hinc Halyn, hinc rigido transcurrens demetit ense
Prothin et insignem cithara cantuque fluenti
Dorcea, qui dulci festis assistere mensis
Pectine Bistoniae magnum post ausus alumnum.
Nec pharetram aut acres ultra Tirynthius arcus
Exercet, socia sed disiicit agmina clava.
Ac veluti magna iuvenum quum densa securi
Silva labat, cuneisque gemit grave robur adactis,
Iamque abies piceaeque ruunt; sic dura sub ictu
Ossa virum malaeque sonant, sparsusque cerebro
Albet ager. Levis ante pedes subsederat Ichnon;
Occupat os barbamque viri, clavamque superne
Intonat: Occumbens i nunc, ait, Herculis armis,
Donum ingens semperque tuis mirabile fatis.
Horruit ille cadens, nomenque agnovit amicum
Primus, et ignaris dirum scelus attulit umbris.
Nec tibi Thessalicos tunc profuit, Ornyte, reges
Hospitiis, aut mente moras fovisse benigna,
Et Laribus sacrasse diem; procul advenit Idmon
Oblatumque ferit, galeam cristasque rubentes,

67 *Antra* Pompon. Laetus c. Sic Wagn. et Lunem. 85 iuvere, magis excitavere. 90 umbonib. *haerent*, quod praeferam. 92 rigent. immotam. 97 retentant, continent. 100 ille, Mopsus; ferri, genit. 105 ilia, Corythi; 106 Olenius, Tydeus, ab Oleno, Aetoliae urbe. 107 *expulit hastam.* Ovid. Met. XIII, 394; Lucan. III, 590; VII, 622 sq. 118 sq. chlamyde sinistram circumvolvit manum, ut pro scuto esset. Wagn. 119 praefulgurat, coruscare facit. 121 *insomnes* mansere Bentl. c. in quo *non* mansere, *eque domo evasere* Weichert p. 48 sqq. quae non satisfaciunt. Nisi c. Burm. cui assentitur Iacobs, omen accipias, quod servi, aufugientis heri torum occupantes, et dapes et vina involantes, mortem eius portenderint, statuend. est Val. Flaccum de omine aliquo cogitasse, quod explicare uberius neglexerit, ut saepius rem aliquam ita incheat, ut indicet modo, non absolvat. Ceterum velim certe *inque* omen mansere. 130 Typhon, turbo nautis periculosus. Wagn. 133 hinc, ex altera parte. 135 sq. quae tela quum ipsam lampada transirent, inde ignem conceperunt, et accensa per (in medio) piceos globos flammae, pectus transfoderunt Phlegyae, unde duplex vulnus, a ferro et ab igne, infligebatur. Burm. 138 *Achelum*, *Echelum*. 143 prima cadavera, primitias caedis. 156 decrescere, dum penetrat altius. 158 fluens opponitur aridae voci, raucae; est igitur liquida, sonora, suavis. Wagn. 172 umbris, cor. qui iam ceciderant, novell se ab Argonautis impugnari.

Heu tua dona! gerens. Quem te, qualemque videbit
Attonitus, Crenaee, parens! en frigidus orbes
Purpureos iam somnus obit, iam candor et anni
Deficiunt, vitaque fugit decus omne soluta.
Desere nunc nemus et Nympharum durus amores!
At diversa Sages turbantem fallere nervo
Tunc primum puer ausus Hylas, spes maxima bellis
Pulcher Hylas, si fata sinant, si prospera Iuno;
Prostravitque virum celeri per pectora telo.
Accessere (nefas) tenebris fallacibus acti
Tyndaridae in sese. Castor prius ibat in ictus
Nescius: ast illos nova lux subitusque diremit
Frontis apex: tum Castor Ityn, qua caerulus ambit
Balteus, et gemini committunt ora dracones;
Frater Hagen Thapsumque securigerumque Nealcen
Transigit et Canthi pallentem vulnere Cydrum.
Torserat hic totis connisus viribus hastam
Venatori Erymo: brevis hanc sed fata ferentem
Prodidit, et piceo comitem miserata refulsit
Luna polo; cessere iubae, raptumque per auras
Vulnus, et extrema sonnit cita casside cuspis.
Nisaeum Telamon et Ophelten vana sonantem
Per clipei cedentis opus cratemque trilicem,
Qua stomachi secreta, ferit, laetusque profatur:
Di, precor, hunc regem, aut aeque delegerit alta
Fors mihi gente satum, magnusque et flebilis urbi
Conciderit! Super addit Areu fratremque Melanthum
Phoceaque Oleniden, Lelegum qui pulsus ab oris
Regis amicitiam et famuli propioris honores
(Qua patiens non arte?) tulit; nox alta cadentum
Ingentes donec sonitus augetque ruinas.
Ut magis Inarime, magis ut mugitor anhelat
Vesvius, attonitas acer quum suscitat urbes,
Sic pugnae crudescit opus: neque enim ignea cedunt
Astra loco, lentis haeret Nox conscia bigis.
Perge, age, Tartareae mecum simul omnia noctis,
Musa, sequi: trepidam Phaethon afflavit ab alto
Tisiphonen, graviorque locos iam luce propinqua
Umbra premit; non signa virum, non funera cernunt,
Et rabie magis ora calent. Vos prodite, divae,
Eumenidum noctisque globos, vatique patescat
Armorum fragor et trepidi singultibus agri
Labentum atque acti Minyis per litora manes.
Cyzicus hic aciem vanis discursibus implet,
Fata trahens; iam pulsa sibi cessisse Pelasgum
Agmina, iam passim vacuos disiecta per agros
Credit ovans, tales abitus, ea gaudia fingit
Ira deum: fundo veluti quum Coeus in imo
Vincla Iovis fractoque trahens adamante catenas
Saturnum Tityonque vocat, spemque aetheris amens
Concipit; ast illum fluviis et nocte remensa
Eumenidum canis, et sparsae iuba repulit hydrae.
Saevit acerba fremens, tardumque a moenibus agmen
Increpitat: Nunquamne dolor virtute subibit
Nil ausas sine rege manus? at barbara buxus
Si vocet, et motis ululantia Dindyma sacris,
Tunc ensis placeatque furor; modo tela sacerdos
Porrigat, et iussa sanguis exuberet ulna.
Talibus insultans iam dudum numine divae
Deficit; infracti languescunt frigore cursus;
Corda pavent; audit fremitus irasque leonum
Cornuaque, et motas videt inter nubila turres.
Tunc gravis et certo tendens stridore per umbras
Aesonii venit hasta ducis, latumque sub imo
Pectore rumpit iter. Quam nunc incognita vellet
Lustra sibi, nullisque datos venatibus annos?
Talia magnanimi diverso turbine fundunt
Tela viri, sonituque pedum, suspectaque motu
Explorant; prensant socios, vocemque reposcunt.
Quodsi tanta lues seros durasset in ortus,
Exstinctam gentis et solas per moenia matres
Vidisset stratamque dies in litore gentem.
Tum pater omnipotens, tempus, iam rege perempto,
Flectere fata ratus miserasque abrumpere pugnas,
Supremam celeravit opem, natuque sereno
Intonuit, quem nocte satae, quem turbidus horret
Armipotens: tunc porta trucis coit infera belli;
Continuo dant terga metu, versique per agros
Diffugiunt; quae sola salus: nec terga ruentum
Mens Minyis conversa sequi; stetit anxia virtus.
Ecce, levi primos iam spargere lumine portus
Orta dies, notaeque, nefas! albescere turres.
Di maris, attonito conclamat ab agmine Tiphys,
Ut mea fatali damnastis pectora somno!
Heu socii quantis complerunt litora monstris!
Illi autem neque adhuc gemitus, neque conscia facti
Ora levant; tenet exsangues rigor horridus artus.
Ceu pavet ad crines et tristia Pentheos ora
Thyias, ubi impulsae iam se deus agmine matris
Abstulit, et caesi vanescunt cornua tauri.
Nec minus effusi grandaevum ad litora vulgus,
Ut socias videre manus, dare versa retrorsus
Terga metu; dextram tendens proclamat Iason:
Quos fugitis? vellem hac equidem me strage meosque
Procubuisse magis: deus haec, deus asper utrisque
Implicuit; sumus en Minyae, sumus hospita turba!
Cur etiam flammas miserosque moramur honores?
Tum super exsangues consertae caedis acervos
Praecipiti plangore ruunt; agnoscit in alta
Strage virum sua texta parens, sua munera coniux.
It gemitus toto sinuosa per aequora coelo.
Pars tenues flatus et adhuc stridentia pressant
Vulnera, pars sera componunt lumina dextra.
At vero, in mediis exsangui rege reperto
Aggeribus, tristi sileant ceu cetera planctu,
Sic famulum matrumque dolor, sic omnis ad unum
Versa manus; circa lacrimis ac mentibus aegri
Stant Minyae, deflentque nefas et cuspidis ictus
Aesoniae, sortemque ducis solantur acerbam.
Ille ubi concretos pingui iam sanguine crines
Pallentesque genas infractaque pectore cara
Tela, neque hesternos agnovit in hospite vultus,
Ingemit, atque artus fatur complexus amicos:
Te tamen ignarum tanti, miserande, furoris,
Nox habet et nullo testantem foedera questu;
At mihi luctificum venit iubar: en quibus adsum
Colloquiis? cui me hospitio Fortuna revexit?
Exstinguine mea (fatis hoc defuit unum)
Speravi te posse manu? talisve reliqui
Has ego, amice, domos? Quodsi iam bella manebant,

178 sq. orb. Purp. oculos vegetos et pulchros. 193 hic, Pollux. 194 sqq. Luna (Diana) brevis, nubib. tamtiper emicans, miserata comitem, Erymum venator. fecit, ut conspectam hastam capitis motu evitaret. 199 pertemque tril. codd. Sic Burm. Em. Heins. 201 sq. Di, precor, hunc reg. aut aeque alta gente satum fors mihi delegerit. Wagn. 209 quum suscitat, e somno; noctu. 210 crebrescit. 218 tepidi. 219 et manes, a Minyis per litora agitati, caedes editae in litore. 223 aditus. Sic Burm. 228 earund. Furiar. angues circum capita sibilantes. Wagn. 241 sonituque. Hoc potiorum esse codd. videtur. 257 primos vulg. ex c. Heinsii. Sed v. Weich. p. 52 sqq. qui docet, bina epitheta uni substantivo addita nihil habere offensionis, si alterum ad claram perfectamq. substantivi notion. necessario requiratur, alterum ornatui inserviat. 265 sq. ubi iam deus, Bacchus, divinus furor, deseruit agmen matris fanaticae et insanientis, et pro tauro caeso Pentheus filius apparet.

Et placitum hoc superis, nonne haec mea iustius essent
Funera, meque tuus potius nunc plangeret error;
Nec Clarii nunc antra dei quercusque Tonantis
Arguerem: talesne acies, talesne triumphos
Sorte dabant? tantumne nefas mens conscia vatum
Conticuit, patriae exitium crudele senectae
Et tot acerba canens? heu divis visa sinistris
Regna mihi! quinam reditus? quae me hospita tellus
Accipiet? quae non primis prohibebit arenis?
Invidere dei: ne, Phasidis arva remoti
Et Scythicas populatus opes, haec rursus adirem
Litora, neve tuos irem tunc ultor in hostes.
Fas tamen est conferre genas; fas iungere tecum
Pectora, et exsangues miscere amplexibus artus.
Vos, age, funereas ad litora volvite silvas,
Et socios lustrate rogos; date debita caesis
Munera, quae nostro misisset Cyzicus igni.
Parte alia Clite, laceras super ora mariti
Fusa comas, misera in planctus vocat agmina matrum,
Fatur et haec: Primis coniux ereptus in annis
Cuncta trahis; necdum suboles, nec gaudia de te
Ulla mihi, quis maesta tuos nunc, optime, casus
Perpeterer, tenui luctum solamine fallens.
Mygdonis arma patrem funestaque proelia nuper
Natales rapuere domos; Triviaeque potentis
Occidit arcana genitrix absumpta sagitta;
Tu, mihi qui coniux pariter fraterque parensque
Solus, et a prima fueras spes una inventa,
Deseris heu, totamque deus simul impulit urbem!
Ast ego non media te saltem, Cyzice, vidi
Tendentem mihi morte manus, aut ulla monentis
Verba tuli; quin et thalamis modo questa morari,
Heu talem tantique metus secura recepi?
Illam vix gemino maerens cum Castore Pollux
Erigit haerentem compressaque colla trahentem.
Interea innumeras nudatis montibus urgent
Certatim decorantque pyras, et corpora maesti
Summa locant; vadit sonipes cervice remissa,
Venatrix nec turba canum pecudumque morantur;
Funereae quae cuique manus, quae cura suorum,
Quae fortuna fuit. Medio rex aggere longe
Eminet; hunc crebris quatiens singultibus ora
Allevat Aesonides, celsoque reponit in ostro.
Dat pietas auro atque ardentes murice vestes,
Quas rapuit telis festina, vocantibus Austris,
Hypsipyle; galeam dilectaque cingula regi
Iniicit; ille, suam vultum conversus ad urbem,
Sceptra manu veterum retinet gestamen avorum.
Nam quia nec proles, alius nec denique sanguis,
Ipse decus regnique refert insigne paterni.
Inde ter armatos Minyis referentibus orbes,
Concussi tremuere rogi, ter inhorruit aether,
Luctificum clangente tuba; iecere supremo
Tum clamore faces; rerum labor omnis in auras
Solvitur, et celsis collucent aequora flammis.
Scilicet haec illo iuvenem populosque manebant
Tempore, Peliacis caderet quum montibus arbor;
Hoc volucrumque minae praesagaque fulmina longo
Acta mari tulerant: sed quis non prima refellat
Monstra deum, longosque sibi non auguret annos?
Iamque solutus honos cineri; iam passibus aegris
Dilapsae cum prole nurus; tandemque quiescunt
Dissona pervigili planctu iuga, qualiter Arctos
Ad patrias avibus medio iam vere revectis
Memphis et aprici statio silet annua Nili.
At non inde dies, neque iam magis aspera curis
Nox Minyas tanta caesorum ab imagine solvit:
Bis Zephyri iam vela vocant; fiducia maestis
Nulla viris; aegro assidue mens carpitur aestu;
Necdum omnes lacrimas atque omnia reddita caesis
Iusta putant, patria ex oculis acerque laborum
Pulsus amor, segnique iuvat frigescere luctu.
Ipse etiam Aesonides (quanquam tristissima rerum
Castiganda duci vultuque premenda sereno)
Dulcibus indulget lacrimis aperitque dolorem.
Tum secreta trahens Phoebeum ad litora Mopsum?
Quaenam, ait, ista lues, aut quae sententia divum:
Decretusne venit fato pavor? an sibi nectunt
Corda moras? cur iam immemores famaeque larisque
Angimur? aut pariet quemnam haec ignavia finem?
Dicam, ait, ac penitus causas labemque docebo,
Mopsus, et astra tuens: Non si mortalia membra
Sortitusque breves et parvi tempora fati
Perpetimur, socius superi quondam ignis Olympi:
Fas ideo miscere neces, ferroque morantes
Exigere hinc animas redituraque semina coelo.
Quippe nec in ventos, nec in ultima solvimur ossa;
Ira manet, duratque dolor; quum deinde tremendi
Ad solium venere Iovis, questuque nefandam
Edocuere necem: patet ollis ianua leti,
Atque iterum remeare licet; comes una Sororum
Additur, et pariter terras atque aequora lustrant.
Quisque suos sontes inimicaque pectora poenis
Implicat, et varia meritos formidine pulsant.
At quibus invito maduerunt sanguine dextrae,
Si fors saeva tulit miseros, si proxima culpae,
Hos variis mens ipsa modis agit, et sua carpunt
Facta viros; resides et iam nihil amplius ausi,
In lacrimas humilesque metus aegramque fatiscunt
Segnitiem; quos ecce vides. Sed nostra requiret
Cura viam, memori iam pridem cognita vati.
Est procul, ad Stygiae devexa silentia noctis,
Cimmerium domus et superis incognita tellus,
Caeruleo tenebrosa situ, quo flammea nunquam
Sol iuga, sidereos nec mittit Iupiter annos.
Stant tacitae frondes, immotaque silva comanti
Horret verna iugo; specus umbrarumque meatus
Subter et Oceani praeceps fragor. arvaque nigro
Vasta metu, et subitae post longa silentia voces.
Ensifer hic atraque sedens in veste Celaeneus
Insontes errore luit, culpamque remittens
Carmina turbatos volvit placantia Manes.
Ille mihi, quae danda forent lustramina caesis,
Prodidit; ille volens Erebum terrasque retexit.
Ergo ubi puniceas Oriens accenderit undas,
Tu socios adhibere sacris armentaque magnis
Bina deis; me iam coetus accedere vestros
Haud fas interea, donec lustralia pernox
Vota fero. Movet en gelidos Latonia currus.

328 quae paulo ante tacita mecum, quod nondum redires in urb. querebar. Wagn. 334 sq. Instruebant singuli suor. funera pro re familiari et facultate. Funereas manus interpretor comitatum servor. et clientium, qui funus sequebatur. 341 rapuit telis, celeriter ante discessum amatoris paravit 348 Concussi, sonitu pedum. Wagn. 350 *Cum clam.* Deinde *regum* labor Gronov. c. assentiente Burm. 355 refellat, fidem deneget. 359 planctu *rude.* 378 sqq. Non si nos, ignis socius quond. superi Olympi (immortales animae), patimur membra mortalia, et sortitus breves (sortem aevi brevis) et tempora parvi fati, propterea licet nobis alios interficere rel. 387 Soror. Furiar. 392 fors *lacra;* deinde *et* prox. *sed* prox. 401 anni tempestates ab siderum motu pendentes. Wagn. 402 Ipso vere, si quod ipsi contingat, nulla tamen vel levi aura arbores in montib. agitantur, sed frigore horrent ac rigent. Id. 406 *Celeneus* codd Index ante Aeacum, Minoem et Rhadam., ut quidam scribunt; ego mere fictum nomen puto. Bapt. Pius. 411 *adscenderit* codd. Em. Burm. Welch. p. 65 c. *puniceis* Oriens escenderit undis. Alii Rhum.

Flecte gradum, placitis sileant, age, litora coeptis.
Iamque sopor mediis tellurem presserat horis,
Et circum tacito volitabant Somnia mundo,
Quum vigil arcani speculatus tempora sacri
Ampycides petit adversis Aesepia silvis
Flumina, et aequoreas pariter decurrit ad undas.
Hic sale purpureo vivaque nitentia lympha
Membra novat, seque horrificis accommodat actis.
Tempora tum vittis et supplice castus oliva
Implicat, et stricto designat litora ferro;
Circum humiles aras ignotaque nomina divum
Instituit, silvaque super contristat opaca;
Utque metum numenque loco sacramque quietem
Addidit, ardenti nitidum iubar evocat alto.
Atque Argoa manus variis insignis in armis
Ibat, agens lectas aurata fronte bidentes.
Delius hic longe candenti veste sacerdos
Occurrit, ramoque vocat; iamque ipse recenti
Stat tumulo, placida transmittens agmina lauro;
Ducit et ad fluvios, ac vincula solvere monstrat
Prima pedum, glaucasque comis praetexere frondes
Imperat; hinc alte Phoebi surgentis ad orbem
Ferre manus, totisque simul procumbere campis.
Tum piceae mactantur oves, prosectaque partim
Pectora fert Mopsus, partim gerit obvius Idmon.
Ter tacitos egere gradus, ter tristia tangens
Arma simul vestesque virum, lustramina ponto
Pone iacit; rapidis adolentur cetera flammis.
Quin etiam truncas nemorum effigiesque virorum
Rite locat quercus, simulataque subligat arma.
Huc Stygias transire minas iramque severi
Sanguinis, his orat vigiles incumbere curas,
Atque ita lustrifico cantu vocat: Ite perempti,
Ac memores abolete animas; sint otia vobis,
Sit Stygiae iam sedis amor; procul agmine nostro
Et procul este mari, cunctisque absistite bellis.
Vos ego nec Graias unquam contendere ad urbes,
Nec triviis ululare velim, pecorique satisque
Nullae ideo pestes, nec luctifer ingruat annus;
Nec populi nostrive luant ea facta minores.
Dixerat, et summas frondentibus intulit aris
Libavitque dapes, placidi quas protinus angues,
Umbrarum famuli, linguis rapuere coruscis.
Continuo puppim petere et considere transtris
Imperat Ampycides, nec visum vertere terrae;
Exciderint, quae gesta manu, quae debita fatis.
Illi alacres, pars arma locant, pars ardua celsis
Insternunt tabulata foris, oriturque trementum
Remorum sonus et laetae concordia vocis.
Iupiter urgentem ceu summa Ceraunia nubem
Quum pepulit movitque iugis; fulsere repente
Et nemora et scopuli, nitidusque reducitur aether:
Sic animi rediere viris, iamque ipse magister
Nutat ab arce ratis, remisque obsistere tendit.
Instaurant primi certamina, liber amictu
Eurytus et dictis Talai non territus Idas;
Inde alii increpitant atque aequora pectore tollunt.
Par gemitu pulsuque labor, versumque vicissim
Mittitur in puppim remo mare; laetus et ipse
Alcides: Quisnam hos vocat in certamina fluctus?
Dixit, et, intortis assurgens arduus undis,
Percussit subito deceptum fragmine pectus,
Atque in terga ruens Talaum fortemque Eribotem,
Et longe tantae securum Amphiona molis
Obruit, inque tuo posuit caput, Iphite, transtro.
Iam summas coeli Phoebus candentior arces
Vicerat, et longas medius revocaverat umbras.
Tardior hinc cessante viro, quae proxima Tiphys
Litora quosque dabat densos trabe Mysia montes,
Advehitur; petit excelsas Tirynthius ornos;
Haeret Hylas lateri, passusque moratur iniquos.
Illum ubi Iuno, poli summo de vertice, puppim
Deseruisse videt, tempus rata diva nocendi,
Pallada consortem curis cursusque regentem
(Ne qua inde inceptis fieret mora) fallere prima
Molitur, caroque dolis avertere fratri.
Tunc sic alloquitur: Procerum vi pulsus iniqua
Germanique manu (repetis, quo crimine) Perses
Barbaricas iam movit opes Hyrcanaque signa;
Aeetes contra thalamis et virgine pacta
Conciliat reges Scythicos, primusque coacta
Advehit Albana Stirus gener agmina porta.
Bellum ingens, atque ipse citis Gradivus habenis
Fundit equos. Viden' Arctoo de carcere quanta
Tollat se nubes, atque aequore pendeat atro?
Corripe prima vias; finem quum Phasidis alti
Transierit Perses aciemque admoverit urbi,
Coepta refer, paulumque nefas et foedera necte
Consiliis atque arte tua; sponde, affore reges
Dis genitos, quis arma volens, quis agmina iungat.
At virgo, quanquam insidias aestusque novercae
Sentiat et blandos quaerentem fingere vultus,
Obsequitur tamen, et iussas petit ocius oras.
Ingemuit Iuno, tandemque silentia rumpit:
En labor, en odiis caput insuperabile nostris!
Quam Nemeen tot fessa minis, quae proelia Lernae
Experiar? Phrygiis ultro concurrere monstris
Nempe virum et pulchro reserantem Pergama ponto
Vidimus. En ego nunc regum soror! et mihi gentis
Ullus honos? iam tum indecores instaeque dolorum
Primitiae ab tenero superati protinus angues.
Debueram nullos inveni iam quaerere casus,
Victa nec ad tales forsan descendere pugnas.
Verum animis insiste tuis, astumque per omnem
Tende pudor; mox et Furias Ditemque movebo.
Haec ait, et pariter laevi iuga pinea montis
Respicit ac pulchro venantes agmine Nymphas,
Undarum nemorumque decus: levis omnibus arcus
Et manicae virides stricta et corytus habena;
Summo palla genu; tenui vagus innatat unda
Crinis, ad obscurae decurrens cingula mammae.
Ipsa citatarum tellus pede plausa sororum
Personat, et teneris submittit gramina plantis.
E quibus Herculeo Dryope percussa fragore,
Quum fugerent iam tela ferae, processerat ultra,
Turbatum visura nemus; fontemque petebat
Rursus, et attonitos referebat ab Hercule vultus.
Hanc delapsa polo piceaeque acclinis opacae
Iuno vocat, prensaque manu sic blanda profatur:
Quem tibi coniugio tot dedignata dicavi,

426 ad deos novensiles, i. e. ignotos sibi, sed fortasse tamen potentes, quos negligere antiqui nolleat, alluditur. 429 solem orient. provocat. Wagn. 432 Delius, Apollinis. 436 *glaucoque — fronde*. 440 fert *medios* vulg. Alt. Harles e cod. 449 memores abol. an. deponite memoriam facinoris nostri. Wagn. 456 summas, ultimas. 461 *Exciderunt*. 462 sq. vel tabulata, vel fori, plerumque synonyma, hic debent transtra significare. Al. tamen codd. *toris*. 471 dictis, dicteriis, Talai, qui sine dub. irriserat, quod c. Euryto vellet contendere. Wagn. 472 increpitant, invicem se excitant. Id. 477 remus subito nil tale timenti ad pectus fractus est. Id. 483 cessante viro, Hercule. 484 densos trabe. 497 Albana porta, Caucasi. 499 de *pulvere* cod. 503 paulumque *moras* Döring. c. 506 *astusque*. 513 pulchro, καλλιῤῥόῳ. Weichert p. 58. 515 indecores, pudori mihi erant. Wagn. 516 *et* tenero codd. Em. Wagn. et Lem. 520 Tende (pudor!) mox. Sic Lemaire. 524 et stricta *myrtus* habena codd. quod al. de hasta amentata, al. de scutica explicant. Em. Reines. 526 obscurae, tectae. 535 coniugio, tot dedignata, dic. ut compellatio sit.

Nympha, procos, en Haemonia puer appulit alno,
Clarus Hylas, saltusque tuos fontesque pererrat.
Vidisti, roseis haec per loca Bacchus habenis
Quum domitas acies et Eoi fercula regni
Duceret, ac rursus thiasos et sacra moveret:
Hunc tibi, vel posito venantem pectine Phoebum
Crede dari. Quae spes Nymphis aufertur Achaeis!
Praereptum quanto proles Boebeia questu
Audiet, et flavi quam tristis nata Lycormae!
Sic ait, et celerem frondosa per avia cervum
Suscitat, ac iuveni sublimem cornibus offert.
Ille animos tardusque fugae longumque resistens
Sollicitat, suadetque pari contendere cursu.
Credit Hylas, praedaeque ferox ardore propinquae
Insequitur; simul Alcides hortatibus urget
Prospiciens: iamque ex oculis aufertur uterque;
Quum puerum instantem quadrupes fessaque minantem
Tela manu procul ad nitidi spiracula fontis
Ducit, et intactas levis ipse superfugit undas.
Hoc pueri spes lusa modo est, nec tendere certat
Amplius; utque artus et concita pectora sudor
Diluerat, gratos avidus procumbit ad amnes.
Stagna vaga ceu luce micant, ubi Cynthia coelo
Prospicit, aut medii transit rota candida Phoebi;
Tale iubar diffundit aquis; nil umbra comaeque,
Turbavitque sonus surgentis ad oscula Nymphae.
Illa, avidas iniecta manus, heu sera cientem
Auxilia et magni referentem nomen amici
Detrahit; adiutae prono nam pondere vires.
Iam pater umbrosis Tirynthius arcibus ornos
Depulerat, magnoque iugi stridore revulsas
Terga super fulvi porrexerat horrida monstri,
Litora curva petens; alio nam calle reversum
Credit Hylan, captaque dapes auxisse ferina.
Sed neque apud socios structasque in litore mensas
Unanimum videt aeger Hylan, nec longius acrem
Intendens aciem: varios hinc excitat aestus
Nube mali percussus amor, quibus haeserit oris,
Quis tales impune moras casusve laborve
Attulerit; densam interea descendere noctem
Iam maiore metu. Tunc vero et pallor et amens
Cum piceo sudore rigor: ceu pectora nautis
Congelat hiberni vultus Iovis agricolisve,
Quum coit umbra minax; comitis sic afficit error
Alciden, saevaeque monet meminisse novercae.
Continuo, volucri ceu pectora tactus asilo
Emicuit Calabris taurus per confraga saeptis,
Obvia quaeque ruens, tali se concitat ardens
In iuga senta fuga: pavet omnis conscia late
Silva, pavent montes, luctu succensus acerbo
Quid struat Alcides, tantaque quid apparet ira.
Ille, velut, refugi quem contigit improba Mauri
Lancea, sanguineus vasto leo murmure fertur,
Frangit et absentem vacuis sub dentibus hostem:
Sic furiis accensa gerens Tirynthius ora
Fertur, et intento decurrit montibus arcu.
Heu miserae, quibus ille, ferae, quibus incidit usquam
Immeritis per lustra viris! volat ordine nullo,
Cuncta petens, nunc ad ripas deiectaque saxis
Flumina, nunc notas nemorum procurrit ad umbras.
Rursus Hylan et rursus Hylan per longa reclamat
Avia: responsant silvae, et vaga certat imago.
At sociis immota fides, Austrisque secundis
Certa morae; nec parvus Hylas, quanquam omnibus aeque
Grata rudimenta; Herculeo sub nomine pendent.
Illum omnes lacrimis maestisque reposcere votis;
Incertique metu nunc longas litore voces
Spargere, nunc seris ostendere noctibus ignes.
Ipse, vel excelsi quum densa silentia montis,
Strata vel oblatis ductor videt aequora ventis,
Stat lacrimans, magnoque viri cunctatur amore.
Illius incessus habilemque ad terga pharetram,
Illum inter proceres maestaeque silentia mensae
Quaerit inops, quondam ingenti compressa trahentem
Vina manu, et durae referentem monstra novercae.
Nec minus interea crudelis Iapyga Iuno
Assidue movet, et primis cum solibus offert.
Iamque morae impatiens cunctantes increpat ausus
Tiphys, et oblato monet otia rumpere cursu.
Ergo animum flexus dictis instantis Iason
Concedit, sociosque simul sic fatur ad omnes:
O utinam, Scythicis struerem quum funera terris,
Vox mihi mentitas tulerit Parnasia sortes:
Agmine de tanto, socius qui maximus armis
Afforet, hunc Iovis imperiis fatoque teneri,
Ante procellosum scopulis errantibus aequor.
Nec dum fama viri, nec certior exstitit auctor.
Verum agite et, dubiis variant quia pectora curis,
Consulite, et, motis seu vos via flatibus urget,
Pergite, et inceptos mecum revocate labores;
Seu plures tolerare moras rursusque propinquis
Quaesivisse iugis, pretium haud leve temporis acti.
Dixerat, et studiis iam dudum freta iuventus
Orat inire vias; unum tanto abfore coetu,
Nec minus in sese generis, dextrasque potentes
Esse ferunt. Tali mentem pars maxima flatu
Erigit, et vana gliscunt praecordia lingua:
Saltibus ut mediis tunc demum laeta reducit
Cerva gregem; tunc gestit aper, reboatque superbis
Comminus ursa lupis, quum sese Martia tigris
Abstulit, aut curvo tacitus leo condidit antro
At pius ingenti Telamon iam fluctuat ira
Cum fremitu, saevisque furens in iurgia dictis
Insequitur, magnoque implorat numina questu.
Idem orans prensatque viros, demissaque supplex
Haeret ad ora ducis: nil se super Hercule fari,
Sed socio quocumque, gemens; quanquam aspera fama
Iam loca, iamque feras per barbara litora gentes
Non alium contra Alciden, non pectora tanta
Posse dari. Rursum instimulat ducitque faventes
Magnanimus Calydone satus, potioribus ille

539 fercula, spolia. 540 *moventem* codd. Em. Pius. *Rursus* pertinere videtur ad Bacchica sacra, per expedition. in Indiam suscept. intermissa. Wagn. 541 pectine, plectro lyrae. 544 Lycormas fluv. Aetoliae. 547 longum resistens, diu stans. 553 spiracula interpretor frigus, ut frigidus fons circumscribatur: Pius cavernas ad aquam intelligit, unde Wagn. breviter explicat *antra*. 560 diffundis, Hylae facies. 560 umbra comaeque, arborum. 578 Nube mali, perturbatione mali nondum cogniti et explorati. Claudian. B. Get. 41. 579 umbra, nubes caliginosae. Heins. c. *imbre* min. 586 *appetat* Carrio. 593 ordine nullo, incertus consilii. Wagn. 594 sq. *saxi Fragmina*. 599 sq. *Causa* morae *non* parvus ed. Ald. Certa morae; nec parv. Hylas, *tanquam* omnib. aeque Gr. rud. Herculeo sub nom. *ponat* Bentl. e. Interpunctione accurate constituta Lunem. locum confirmasse videtur: nec tam parvus (parvae aetatis) Hylas, quanq. omnib. eius rudimenta in bellica virtute posita aeque grata sunt (eos commovet) sed pendent, retinentur, Herculis causa. Est anacoluthon non ita rarum. 604 Ipse, Iason. 610 de *toto*; deinde *socium* (socior.) duo codd. 621 scopul. errant. Cyaneis. 642 *gemens* male cum antecedentib. coniungebant, ut esset pro *gementem*: distinxi commate, ut coniungatur cum *Haeret* versu proximo. Sequentia ita construe: quanquam contra loca aspera fama (abl.) et contra feras gent. per barb. lit. non al. Alcid. rel. 646 sq. Meleager optimis consiliis habebat semper quae opponeret, quanq. levissima. Wagn.

Deteriora fovens semperque inversa tueri
Durus et haud ullis unquam superabilis aequis
Rectorumve memor: Non Herculis, inquit, adempti,
Sed tuus in seros haec nostra silentia questus
Traxit honor, dum iura dares, dum tempora fandi.
Septimus hic celsis descendit montibus Auster,
Iamque ratem Scythicis forsan statuisset in oris;
Nos patriae immemores, maneant ceu nulla revectos
Gaudia, sed duro saevae sub rege Mycenae,
Ad medium cunctamur iter; si finibus ullis
Has tolerare moras et inania tempora possem,
Regna hodie et dulcem sceptris Calydona tenerem,
Laetus opum pacisque meae, tutusque manerem,
Quis genitor materque, locis. Quid deside terra
Haeremus? vacuos cur lassant aequora visus?
Tun' comitem Alciden ad Phasidis amplius arva
Affore, tu socias ultra tibi rere pharetras?
Non ea fax odiis, oblitaque numine fesso
Iuno sui; nova Tartareo, fors, semine monstra,
Atque iterum Inachiis iam nuntius urget ab Argis.
Non datur haec magni proles Iovis; at tibi Pollux
Stirpe pares Castorque manent, at cetera divum
Progenies, nec parva mihi fiducia gentis.
Ast egomet, quocumque voces, sequar: agmina ferro
Plura metam: tibi dicta manus; tibi quidquid in ipso
Sanguine erit; iamque hinc, operum quae maxima, posco.
Scilicet in solis profugi stetit Herculis armis
Nostra salus? nempe ora aeque mortalia cuncti
Ecce gerunt; ibunt aequo nempe ordine remi.
Ille, vel insano iam dudum turbidus aestu,
Vel parta iam laude tumens, consortia famae
Despicit, ac nostris ferri comes abnuit actis.
Vos, quibus et virtus, et spes in limine primo,
Tendite, dum rerum patiens calor et rude membris
Robur inest; nec enim solis dare funera Colchis
Sit satis, et tota pelagus lustrasse iuventa.
Spes mihi, quae tali potuit longissima casu
Esse, fuit; quiscumque virum perquirere silvis
Egit amor; loca vociferans non ulla reliqui.
Nunc quoque, dum vario nutat sententia motu,
Cernere devexis redeuntem montibus opto.
Sat lacrimis comitique datum, quem sortibus aevi
Crede vel in mediae raptum tibi sanguine pugnae.
Talibus Oenides urget: simul incita dictis
Heroum manus: ante omnes Argoa iubebat
Vincla rapi Calais. Furias miratur ovantum
Aeacides; multusque viri cunctantia corda
Fert dolor, an sese comitem tam tristibus actis
Abneget, et celsi maerens petat ardua montis.
Non tamen et gemitus et inanes desinit iras
Fundere: Quis terris, proh Iupiter, inquit, Achaeis
Iste dies! saevi capient quae gaudia Colchi!
Non hi tunc flatus, non ista superbia dictis,
Litore quum patrio, iam vela petentibus Austris,
Cunctus ad Alciden versus favor; ipse iuvaret,
Ipse ducis curas meritosque subiret honores.
Iamne animis, iam gente pares, atque inclyta vulgi
Dextera? nulla fides, nulli super Hercule fletus?
Nunc Parthaonides, nunc dux mihi Thracia proles?
Aspera nunc pavidos contra ruit agna leones?
Hanc ego, magnanimi spolium Didymaonis, hastam,
Quae neque iam frondes, virides nec proferet umbras,
Ut semel est evulsa iugis, ac matre perempta
Fida ministeria et duras obit horrida pugnas,
Testor, et hoc omni, ductor, tibi numine firmo:
Saepe metu, saepe in tenui discrimine rerum
Herculeas iam serus opes spretique vocabis
Arma viri, nec nos tumida haec tunc dicta iuvabunt.
Talibus Aeacides socios terroribus urgens
Illacrimat, multaque comas deformat arena.
Fata trahunt, raptasque virum certamine ductor
Ibat, et obtenta mulcebat lumina palla.
Hic vero ingenti repetuntur pectora luctu,
Ut socii sedere locis, nullaeque leonis
Exuviae, tantique vacant vestigia transtri.
Flet pius Aeacides; maerent Poeantia corda,
Ingemit et dulci frater cum Castore Pollux.
Omnis adhuc vocat Alciden, fugiente carina,
Omnis Hylan, medio pereuntia nomina ponto.
Dat procul interea toto pater aequore signum
Phorcys, et immanes intorto murice phocas
Contrahit antra petens; simul et Massylus et una
Lyctius et Calabris redit armentarius arvis.
Ilicet extremi nox litore Solis Hiberas
Condidit alta domos, et sidera sustulit axis.
Flamina conticuere, iacet sine fluctibus aequor.
Amphitryoniades, nec quae nova lustra requirat,
Nec quo tentet iter, comitis nec fata perempti
Quae referat, videt, aut socios qua mente revisat.
Urit amor, solisque negat decedere silvis.
Non aliter gemitu quondam lea prolis ademptae
Terga dedit: sedet inde viis, inclusaque longo
Pervigilant castella metu; dolor attrahit orbes
Interea, et misero manat iuba sordida luctu.

LIBER QUARTUS.

Atque ea non oculis divum pater amplius aequis
Sustinuit; natique pios miseratus amores,
Iunonem ardenti trepidam gravis increpat ira:
Ut nova nunc tacito sub pectore gaudia tollunt!
Haeret inops solisque furit Tirynthius oris.
At comite immemores Minyae facilesque relicto
Alta tenent: sic Iuno ducem fovet anxia curis
Aesonium, sic arma viro sociosque ministrat.
Iam quibus incertam bellis Scythicaeque paventem
Gentis opes, quanta trepidam formidine cernam!
Tunc precibus, tunc me lacrimis et supplice dextra
Attentare veto; rerum mihi firma potestas.

655 Eurystheus. 656 sq. si ulla ratione quietis amans essem. Wagn. 666 Novum mox ab Eurystheo iussum nuntiabitur Wagn. 669 gentis, originis meae. 670 voces, *qua tegmina* ferro codd. Unus *agmine*, unde Heins. quaque *agmina* ferro Plura *metas*. Dedi locum post Wagnerum ex em. Iacobsii. Sed quam relationem habet illud *Plura?* 671 sq. Aequitas illa Argonautar. in eo, quod omnes mortales sunt; quippe Hercules deus erat. 684 quiscumq. quibuscumq. 703 sq. Num iam etiam vulgi dextera virtute clara, et par dexterae Herculis? nulla fides, optatis, quib. Herculem comitem sibi expetiverant. 705 Parthaon, avus Meleagri. 707 Aen. V, 259. 708 frondes virides, nec. Sic Lunem. interpunx. 711 Horat. Carm. I, 14, 12. 723 duplici Weich. e. p. 50. 726 Appetit vespera. 728 Massylus Mauretaniae. 729 Lyctius, Cretae. 729 *aris, arvis, alis, arcis* codd. Unde Carrio *astris*, ut vulg. Nostrum est Gerh. Vossii. Weichert p. 64 sq. aut *arcis*, i. e. coeli velit, aut *undis*. 734 *tendat iter* Heins. e 737 sq. *gemitum — Aegra* dedit Heins. *gemitus — Orba* dedit Burm. c. 739 dolor contrahit, extenuat oculos.
Lib. IV. 4 tollunt, Iunonis mentem.

I, Furias Veneremque move; dabit impia poenas
Virgo, nec Aeetae gemitus patiemur inultos.
Dixit, et arcano redolentem nectare rorem,
Quem penes alta quies liquidique potentia Somni,
Detulit, inque vagi libavit tempora nati.
Ille, graves oculos et Hylan resonantia semper
Ora ferens, ut nulla deum superare potestas,
Procumbit: tandem fessis pax reddita silvis,
Fluminaque et vacuis auditae montibus aurae.
Ecce, puer summa se tollere visus ab unda
Frondibus in croceis et iniquae munere Nymphae,
Stansque super carum tales caput edere voces:
Quid, pater, in vanos absumis tempora questus?
Hoc nemus, haec fatis mihi iam domus, improba quo me
Nympha rapit saevae monitu Iunonis; inanes
Nunc Iovis accessus, et iam mihi limina coeli
Conciliat, iungitque preces et fontis honores.
O dolor! o dulces, quas gessimus ante, pharetras!
Iam socii laetis rapuerunt vincula ventis,
Hortator postquam furiis et voce nefanda
Impulit Oenides: verum cum gente domoque
Ista luet, saevaeque aderunt tua numina matri.
Surge, age, et in duris haud unquam defice, coelo
Mox aderis, teque astra ferent; tu semper amoris
Sis memor, et cari comitis ne abscedat imago.
Talibus orantem dictis visuque fruentem
Ille ultro petit, et vacuis amplexibus instat,
Languentisque movet frustra conamina dextrae.
Corpus hebet somno, refugaque eluditur umbra;
Tum lacrimis, tum voce sequi, tum rumpere questus,
Quum sopor et vano spes maesta resolvitur actu.
Fluctus ab undisoni ceu forte crepidine saxi
Quum rapit Halcyones miserae fetumque laremque,
It super aegra parens, queriturque, tumentibus undis,
Certa sequi, quocumque ferant, audetque pavetque,
Icta fatiscit aquis donec domus, haustaque fluctu est;
Illa dolens vocem dedit, et se sustulit alis:
Haud aliter somni maestus labor: exsilit amens,
Effusisque genas lacrimis rigat: Ibimus, inquit;
Solus et hos montes desertaque lustra tenebis,
Care puer, nec res ultra mirabere nostras?
Haec fatus relegitque vias et vallibus exit,
Incertus, quid Iuno ferat, quas apparet iras.
Nec minus et socios cernit procul aequore ferri
Praecipites, tacitumque pudet potuisse relinqui.
Iamque iter ad Teucros atque hospita moenia Troiae
Flexerat, Iliaci repetens promissa tyranni,
Quum maesto Latona simul Dianaque vultu
Ante Iovem stetit, et supplex sic fatur Apollo:
In quem alium Alciden, in quae iam tempora differs
Caucasium, rex magne, senem? nullumne malorum
Finem adeo poenaeque dabis? te cuncta precatur
Gens hominum, atque ipsi iam te, pater optime, montes
Fessaque cum silvis orant iuga; sat tibi furtum
Ignis et aetheriae defensa silentia mensae.
Dixit: at e scopulis, media inter pabula diri
Vulturis, ipse etiam gemitu maestaque fatigat
Voce Iovem, saevis relevans ambusta pruinis
Lumina; congeminant amnes rupesque fragorem
Caucasiae; stupet ipse dei clamoribus ales.
Tunc etiam superas Acheronte auditur ad arces
Iapetus; gravis orantem procul arcet Erinnys,
Respiciens celsi legem Iovis. Ille, dearum
Fletibus et magno Phoebi commotus honore,
Velocem roseis demittit nubibus Irim:
I, Phrygas Alcides et Troiae differat arma!
Nunc, ait, eripiat dirae Titana volucri.
Diva volat, defertque viro celeranda parentis
Imperia, atque alacrem laetis hortatibus implet.
Iam Minyae mediis clarae per sidera noctis
Fluctibus intulerant placido cava lintea cursu,
Multaque deserto memores super Hercule volvunt.
Thracius at summa sociis e puppe sacerdos,
Fata deum et miserae solans incommoda vitae,
Securum numeris agit et medicabile carmen;
Quo simul assumpta pulsus fide luctus et irae
Et labor, et dulces cedunt e pectore nati.
Interea, magni iamiam subeuntibus astris
Oceani genitale caput, Titania frenis
Antra sonant; Sol auricomus, cingentibus Horis,
Multifidum iubar et bisseno sidere textam
Loricam induitur; ligat hanc, qui nubila contra
Balteus undantem variat mortalibus arcum.
Inde super terras et Eoi cornua montis
Emicuit, traxitque diem candentibus undis,
Et Minyas viso liquerunt flamina Phoebo.
Proxima Bebrycii panduntur litora regni,
Pingue solum et duris regio non invida tauris.
Rex Amycus; regis fatis et numine freti
Non muris cinxere domos, non foedera legum
Ulla colunt, placidas aut iura tenentia mentes.
Quales Aetnaeis rabidi Cyclopes in antris
Nocte sub hiberna servant freta, sicubi saevis
Advectet ratis acta Notis tibi pabula dira
Et miseras, Polypheme, dapes; sic undique in omnes
Prospiciunt cursantque vias, qui corpora regi
Capta trahant: ea Neptuno trux ipse parenti
Sacrifici pro rupe iugi, media aequora supra
Torquet agens; sin forma viris praestantior adsit,
Tunc legere arma iubet, sumptisque occurrere contra
Caestibus; haec miseri sors est aequissima leti.
Huc ubi devectam Neptunus gurgite puppim
Sensit, et extremum nati prospexit in oras
Et quondam laetos domini certamine campos;
Ingemit, ac tales evolvit pectore questus:
Infelix, imas quondam mihi rapta sub undas,
Nec potius magno, Melie, tunc mixta Tonanti!
Usque adeone meam, quacumque ab origine, prolem
Tristia fata manent? sic te olim pergere sensi,
Iupiter, iniustae quando mihi virginis armis
Concidit infelix et nunc chaos implet Orion.
Nec tibi nunc virtus aut det fiducia nostri,
Nate, animos, opibusque ultra ne crede paternis.
Iamiam aliae vires maioraque sanguine nostro
Vincunt fata Iovis, potior cui cura suorum est.
Atque adeo neque ego hanc motis avertere ventis
Tentavi tenuive ratem; nec iam mora morti

18 graves, fessos. 19 deum, Somnum. 23 I, 219 sq. 27 sq. Iunonis, *in amnes*. Nunc rel. quod revocare suadet Lemaire. Alt. Carrio e suo cod. Iunonis; in *arces* Nunc rel. Iacobs c. Equidem inanes intelligam *mihi non utiles*, quum te caream. 30 *pharetrae* vulg. e cod. Carrion. 34 *tria* numina (Parcae) Burm. c. 56 cernit *simul*. 63 Prometheus. 64 *precantur* vulg. e cod. Carrion. 67 Promethea cum Tantalo commiscet poeta. 68 *Exit ubi*, Dixit *ubi* codd. Em. Burm. 69 *ipsum*. 74 Iapetus gravis; or. ante Lunem. interpung. 86 *socios*. Itaque Weich. p. [illegible] versu sq. c. Fata *docet* mis. post *vitae* puncto distinguens. Aen. XII, 110 sq. 90 sq. Astra occidunt, et surgit [illegible] Oceanum omnium rer. fontem esse credebant. 93 bissenum sidus, Zodiac. 96 Eous mons, Taurus. 99 Bebry[illegible] quae postmodum Bithynia. 105 servant freta, naufragis insidiantur. Wagn. 110 med. atq. supra, [illegible] aequor imminente. 111 Torquet agens, magna vi rotat, et proiicit in mare. Wagn. 113 [illegible] saepius ap. nostrum pro inferis sumitur. Wagn.

Hinc erit ulla tuae; reges preme, dure, secundos.
Abstulit inde oculos, natumque et tristia linquens
Proelia, sanguineo terras pater alluit aestu.
Principio fluvios gentemque et litora ductor
Explorare iubet; paulumque egressus Echion
Invenit obscura gemitus in valle trahentem
Clam iuvenem et caesi maerentem nomen amici.
Ille, virum ut contra venientem umbrataque vidit
Tempora Parrhasio patris de more galero
Paciferaeque manu nequidquam insignia virgae,
Heu fuge, ait, certo, quicumque es, perdite passu,
Dum datur. Obstupuit visu Nonacria proles,
Quid ferat admirans. Postquam remeare monentem
Ocius et dictis perstantem cernit in isdem,
Abripit, et sociis, quae sint ea, promere cogit.
Ille manum tendens: Non haec, ait, hospita vobis
Terra, viri; non hic ullos reverentia ritus
Pectora; mors habitat saevaeque hoc litore pugnae.
Iam veniet diros Amycus qui tollere caestus
Imperet, et vasto qui vertice nubila pulset.
Talis in advectos Neptuni credita proles
Aeternum furit, atque aequae virtutis egentes,
Ceu superum segnes ad iniqua altaria tauros,
Constituit, tandem ut misero lavet arma cerebro.
Consulite, atque fugae medium ne temnite tempus.
Namque isti frustra quisnam concurrere monstro
Audeat? et quaenam talem vidisse voluptas?
Ductor ad haec: Bebryxne venis diversaque regi
Corda gerens (melior vulgi nam saepe voluntas),
Hostis an externis fato delatus ab oris?
Et tua cur Amycus caestu nondum obruit ora?
Nomen, ait, praedulce mihi, numenque secutus
Otreos unanimi; decus ille et laeta suorum
Gloria, nec vestros comes aspernandus in actus.
Hesionam et Phrygiae peteret quum gaudia nuptae,
Hic Amycum contra iussus stetit, atque ego palmas
Implicui; sed prima procul vix dum ora levantis
Fulminea frontem dextra disiectaque fudit
Lumina, me nunquam leto dignatus et armis,
Sed lacrimis potius luctuque absumor inerti.
Spes tamen, his fando si nuntius exstitit oris,
Et Mariandynum patrias penetravit ad urbes,
Unde genus fraterque viro: sed et ille quierit
Oro, nec a vanis cladem Lycus augeat armis.
Haec ubi non ulla iuvenes formidine moti
Accipiunt, dolor et duras insurgere mentes,
Terga sequi, properosque iubet coniungere gressus.
Litore in extremo spelunca apparuit ingens,
Arboribus super et dorso contecta minanti,
Non quae dona deum, non quae trahat aetheris ignem;
Infelix domus et sonitu tremebunda profundi;
Et varii pro rupe metus; hinc trunca rotatis
Brachia rapta viris strictoque immortua caestu
Ossaque tetra situ, et capitum maestissimus ordo.
Respicias, quibus adverso sub vulnere nulla
Iam facies, nec nomen erat; media ipsius arma
Sacra metu magnique aris imposta parentis.
Hospitis hic primum monitus rediere Timantis,
Et pavor et monstri subiit absentis imago,
Atque oculos cuncti inter se tenuere silentes;
Donec sidereo Pollux interritus ore:
Te tamen hac, quicumque es, ait, formidine faxo
Iam tua silva ferat, modo sint tibi sanguis et artus.
Omnibus idem animus forti decernere pugna,
Exoptantque virum, contraque occurrere poscunt:
Qualiter ignotis spumantem funditus amnem
Taurus aquis qui primus init spernitque tumentem,
Pandit iter, mox omne pecus formidine pulsa
Pone subit, iamque et mediis praecedit ab undis.
At procul e silvis sese gregibusque ferebat
Saevus in antra gigas, quem nec sua turba tuendo
It tanti secura metus; mortalia nusquam
Signa manent, instar scopuli, qui montibus altis
Summus abit, longeque iugo stat solus ab omni.
Devolat inde furens, nec, quo via, curve profecti,
Nec genus ante rogat, sed tali protonat ira:
Incipite, o iuvenes; etenim fiducia, credo,
Huc tulit, auditas et sponte lacessitis oras.
Sin errore viae, necdum mens gnara locorum,
Hic mihi lex, caestus adversaque tollere contra
Brachia; sic ingens Asiae plaga, quique per Arctos
Dexter et in laevum Pontus iacet, haec mea visit
Hospitia; hoc cuncti remeent certamine reges.
Neptuni domus, atque egomet Neptunia proles.
Iam pridem caestus resides, et frigida raris
Dentibus aret humus: qui mecum foedera iunget
Prima manu? cui dona fero? mox omnibus idem
Ibit honos; fuga sub terras, fuga nulla per auras.
Nec lacrimae, nec forte preces superive vocati
Pectora nostra movent; aliis rex Iupiter oris.
Faxo, Bebrycium nequeat transcendere puppis
Ulla fretum, et ponto volitet Symplegas inani.
Talia dicta dabat, quum protinus asper Iason
Et simul Aeacidae simul et Calydonis alumni
Nelidesque Idasque prior, quae maxima surgunt
Nomina; sed nudo steterat iam pectore Pollux,
Quum pavor et gelidus defixit Castora sanguis.
Nam nec ad Elei pugnam videt ora parentis,
Nec sonat Oebalius caveae favor aut iuga nota
Taygeti, lavitur patrios ubi victor ad amnes,
Nec pretium sonipes, aut sacrae taurus arenae;
Praemia sed Manes reclusaque ianua leti.
Illum Amycus, nec fronte trucem, nec mole tremendum,
Vixdum etiam primae spargentem signa iuventae,
Ore renidenti lustrans obit, et fremit ausum,
Sanguineosque rotat furiis ardentibus orbes.
Non aliter iam regna poli, iam capta Typhoeus
Astra ferens, Bacchum ante acies primamque deorum
Pallada et oppositos doluit sibi virginis angues.
Sic adeo insequitur, rabidoque ita murmure terret:
Quisquis es, infelix celera puer; haud tibi pulchrae
Manserit hoc ultra frontis decus, orave matri
Nota feres. Tune e sociis electus iniquis?
Tune Amyci moriere manu? Nec plura moratus,
Ingentes humeros spatiosaque pectoris ossa
Protulit horrendosque toris informibus artus.
Deficiunt visu Minyae, miratur et ipse
Tyndarides; redit Alcidae iam sera cupido,
Et vacuos maesto lustrarunt lumine montes.
At satus aequoreo fatur tunc talia rege:
Adspice et haec crudis durata volumina tauris,
Nec pete sortis opem, sed, quos potes, indue caestus.
Dixit, et urgentis post sera piacula fati

130 acerba apostrophe ad Iov. ipsum: age, perge, ut soles, iniquus esse in al. deos, a te secundos. 133 cf. c. Iliad. XVI, 459 sq. 138 patris, Mercurii. Cuperus c. *patriae*. 139 olivae. 161 *nomenque* secutus codd. Alt. vulg. Heins. c. *ductumque*. Numen, fatum. 166 Implicui, loris. 168 nunquam, inde ab eo tempore. 178 dorso, rupis. 180 profundi, maris. 184 Respic. videre possis. Wagn. 185 Aen. II, 558. 191 sq. faxo, ut silva tua te similiter truncatum, ac peregrinor. hic corpora, adspectui offerat, et appropinquantes eadem, qua nos, formidine impleantur. 203 abit, in nubes. 250 tauris, tauror. coriis vel loris.

Nescius, extremum hoc, armis innectere palmas
Dat famulis; dat et inde Lacon; odia aspera surgunt
Ignotis prius, atque incensa mente feruntur
In medium sanguis Iovis et Neptunia proles.
Hinc illinc dubiis intenta silentia votis;
Et pater orantes caesorum Tartarus umbras
Nube cava tandem ad meritae spectacula pugnae
Emittit, summi nigrescunt culmina montis.
Continuo Bebryx, Maleae velut arce fragosa
Turbo rapax, vix ora virum, vix tollere passus
Brachia, torrenti praeceps agit undique nimbo,
Cursibus involvens, totaque immanis arena
Insequitur: vigil ille metu, cum pectore et armis
Huc alternus et huc, semper cervice reducta,
Semper et in digitis, et summi pulvere campi
Proiectusque redit. Spumanti qualis in alto
Pliade capta ratis, trepidi quam sola magistri
Cura tenet, rapidum ventis certantibus aequor
Intemerata secat: Pollux sic providus ictus
Servat, et Oebalia dubium caput eripit arte.
Ut deinde urgentes effudit nubibus iras
Ardoremque viri, paulatim insurgere fesso
Integer, et summos manibus deducere caestus.
Ille dies aegros Amyci sudoribus artus
Primus et arenti cunctantem vidit hiatu.
Nec sua defessum noscunt loca, nec sua regem
Agmina; respirant ambo, paulumque reponunt
Brachia, ceu Lapithas aut Paeonas aequore in ipso
Dum refovet fixaque silet Gradivus in hasta.
Vix steterant, et iam ecce ruunt, inflictaque late
Terga sonant; nova vis iterum, nova corpora surgunt.
Hunc pudor, hunc noto iam spes audentior hoste
Instimulat; fumant crebro praecordia pulsu.
Avia responsant gemitu iuga, pervigil ut quum
Artificum rotat arma manus et fulmina Cyclops
Prosubigit, pulsis strepitant incudibus urbes.
Emicat hic dextramque parat, dextramque minatur
Tyndarides; redit huc oculis et pondere Bebryx
Sic ratus: ille autem celeri rapit ora sinistra:
Conclamant socii, et subitas dant gaudia voces.
Illum insperata turbatum fraude furentemque
Oebalides prima refugit, dum detonet, ira,
Territus ipse etiam atque ingentis conscius ausi.
Saevit inops Amycus, nullo discrimine sese
Praecipitans, avidusque viri (respectat ovantes
Quippe procul Minyas) caestu velatus utroque
Irruit: hos inter Pollux subit, et trucis ultro
Advolat ora viri; nec spes effeta, sed ambae
In pectus cecidere manus. Hoc saevior ille
Ecce iterum vacuas agit inconsulta per auras
Brachia; sentit enim Pollux rationis egentem,
Dat genibus iunctis latus, effusumque secutus
Haud revocare gradus patitur, turbatque premitque
Ancipitem, crebros et liber congerit ictus
Desuper averso; sonat omni vulnere vertex
Inclinis, ceditque malis: iam tempora manant,
Sanguineaeque latent aures, vitalia donec
Vincula, qua primo cervix committitur artu,
Solvit dextra gravis. Labentem propulit heros,
Ac super insistens: Pollux ego missus Amyclis
Et Iove natus, ait; nomen mirantibus umbris
Hoc referes, sic et memori noscere sepulchro.
Bebrycas extemplo spargit fuga; nullus adempti
Regis amor, montem celeres silvamque capessunt.
Haec sors, haec Amycum tandem manus arguit ausi
Effera servantem Ponti loca, vimque iuventae
Continuam et magni sperantem tempora patris.
Tenditur ille ingens hominum pavor, arvaque late
Occupat, annosi veluti si decidat olim
Pars Erycis, vel totus Athos; qua mole iacentis
Ipse etiam expleri victor nequit, oraque longo
Comminus obtutu mirans tenet. At manus omnis
Heroum densis certatim amplexibus urgent,
Armaque ferre iuvat fessasque attollere palmas.
Salve, vera Iovis, vera o Iovis, undique, proles,
Ingeminant, o magnanimis memoranda palaestris
Taygeta, et primi felix labor ille magistri!
Dumque ea dicta ferunt, tenues tamen ire cruores
Siderea de fronte vident; nec sanguine Pollux
Territus averso siccabat vulnera caestu.
Illius excelsum ramis caput armaque Castor
Implicat, et viridi connectit tempora lauro,
Respiciensque ratem, Patriis, ait, has precor oris,
Diva, refer frondes, cumque hac freta curre corona.
Dixerat; hinc valida caedunt armenta bipenni,
Perfusique sacro placati gurgitis amne
Graminea sternuntur humo: tum liba dapesque
Frondibus accumulant; exsortia terga Laconi
Praecipiunt pecudum: toto mox tempore mensae
Laetus ovat nunc laude virum, nunc vatis honoro
Carmine, victori geminans cratera parenti.
Iamque dies auraeque vocant, rursusque capessunt
Aequora, qua rigidos eructat Bosporos amnes.
Illos, Nile, tuis nondum dea gentibus Io
Transierat fluctus, unde haec data nomina ponto.
Tunc pius Oeagri claro de sanguine vates,
Admonita genitrice, refert casusque locorum
Inachidosque vias pelagusque emensa iuvencae
Exsilia, intentisque canit: Videre priores
Saepe Iovem terras Argivaque regna Pelasgum
Virginis Iasiae blandos descendere ad ignes.
Sentit Iuno dolos, curaque accensa iugali
Aethere desiluit; dominam Lyrceia tellus
Antraque deprensae tremuerunt conscia culpae:
Quum trepida Inachiae pellex subit ora iuvencae,
Sponte dei; plausu fovet hanc, et pectora mulcet
Iuno, renidenti cohibens suspiria vultu.
Mox ita adorta Iovem: Da, quam modo ditibus Argis
Campus alit, primae referentem cornua Phoebes
Indomitamque bovem, da carae munera nuptae.
Ipsa ego dilectae pecudi iam pascua digna
Praecipuosque legam fontes. Qua fraude negaret,
Aut quos inventos timuisset Iupiter astus?
Muneris illa potens custodem protinus Argum
Adiungit; custos Argus placet, inscia somni
Lumina non aliter lucent cui vertice, quam si
Lyda nurus sparso telas maculaverit ostro.

259 meritae, illos testes. 266 alternus, alternatim se versans. 267 in digitis, pedum. 268 Proiectus, cursu prolatus. 272 *Oebalio — astu.* 273 effudit nubib. ita evitav. ut in nubes et aerem caderent. 277 sicco gutture lentum. Wagn. 287 *Artificumque notata (rotata)* man. Artificum *notat ipse* man. codd. Em. Weichert p. 71 sqq. 291 *Irritus*, ille. Sic Heins. 299 utroque caestu caput et os praemuniens. 300 *effecta, affecta.* Withof. c. *expleta.* Effectam interpretor sine fructu; est tamen mira sane locutio. Confert Wagn. Vestrit. Spurinnam. ap. Wernsd. Poet. lat. min. III, p. 354 Ambitio tegmine candida Illudat *gravidae* spei. 310 primo artu; primam vertebram cervicalem indicari dicit Lemaire. 317 *ausis*; unde *arcuit* ausit Heins. et Gronov. c. 326 Arma ferre, caestus exuere. 327 vera Iovis, *veri* Iovis. 329 Taygeta neutr. plur. ut Maenala, Gargara rel. 338 placati gurg. ob Neptun. Caes. 340 exsortia, sine sorte, praecipua. 349 Admonita, invocata. 351 *Vidisse.* 352 Pelasgum, Pelasgiceum, mons Argolidis. 362 carae nuptae, mihi. 365 *iuventus.*

Argus et in scopulos et monstris horrida lustra
Ignotas iubet ire vias, heu multa morantem,
Conantemque preces inclusaque pectore verba.
Ultima tunc patriae cedens dedit oscula ripae:
Flevit Amymone, flerunt Messeides undae,
Flevit et effusis revocans Hyperia lacertis.
Illa, ubi vel fessi tremerent erroribus artus,
Vel rueret summo iam frigidus aethere vesper,
Heu quoties saxo posuit latus! aut ubi longa
Aegra siti, quos ore lacus, quae pabula carpsit!
Verbere candentes quoties exhorruit armos!
Quin et ab excelso meditantem vertice saltus
Audentemque mori valles citus egit in imas
Argus, et arbitrio durus servavit herili;
Quum subito Arcadio sonuit cava fistula ritu,
Imperiumque patris celerans Cyllenius ales
Advenit, et leni modulatur carmen avena,
Quoque, ait, hinc diversus abis? heu respice cantus.
Haud procul insectans Argum languentia claudi
Lumina cuncta notat dulcesque sequentia somnos,
Et celerem mediis in cantibus exigit harpen.
Iamque refecta Iovi paulatim in imagine prisca
Ibat agris Io victrix Iunonis, et ecce
Cum facibus hydrisque et Tartareo ululatu
Tisiphonen videt, ac primo vestigia visu
Figit, et in miserae rursus bovis ora recurrit,
Nec qua valle memor, nec quo se vertice sistat.
Inachias errore etiam defertur ad undas,
Qualis, et a prima quantum mutata iuvenca!
Nec pater aut trepidae tentant accedere Nymphae.
Ergo iterum silvas, iterum petit invia retro,
Ceu Styga, dilectum fugiens caput; inde per urbes
Raptatur Graias atque ardua flumina ripis;
Oblato donec paulum cunctata profundo
Incidit; absistunt fluctus, et gnara futuri
Dant pavidae alta viam; celsis procul ipsa refulget
Cornibus, ac summa palearia sustinet unda.
Ast Erebi virgo ditem volat aethere Memphim
Praecipere, et Pharia venientem pellere terra.
Contra Nilus adest, et toto gurgite torrens
Tisiphonen agit, atque imis illidit arenis,
Ditis opem ac saevi clamantem numina regni.
Apparent sparsaeque faces disiectaque longe
Verbera et abruptis excussi crinibus hydri.
Nec Iovis interea cessat manus; intonat alto
Insurgens coelo genitor curamque fatetur,
Atque ipsa imperium Iuno pavet. Haec procul Io
Spectat ab arce poli, iam divis addita, iamque
Aspide cincta comas et ovanti persona sistro.
Bosporon hinc veteres errantis nomine divae
Vulgavere: iuvet nostros nunc ipsa labores,
Immissisque ratem sua per freta provehat Euris.
Dixerat, et placidi tendebant carbasa venti.
Postera non cassae Minyis Aurora retexit
Noctis iter; nova cuncta vident Thynaeaque iuxta
Litora, fatidici poenis horrentia Phinei.
Dira deum summoque lues urgebat in aevo:
Quippe neque extorrem tantum, nec lucis egentem
Insuper Harpyiae Typhonides, ira Tonantis,
Depopulant, ipsoque dapes praedantur ab ore.
Talia prodigia et tales pro crimine poenas
Perpetitur: spes una seni, quod pellere saevam
Quondam fata luem dederunt Aquilone creatis.
Ergo ubi iam Minyas certamque accedere Phineus
Sentit opem, primas baculo defertur ad undas,
Vestigatque ratem, atque oculos attollit inanes.
Tum tenuem spirans animam: Salve, o mihi longum
Exspectata manus nostrisque, ait, agnita votis.
Novimus, et divis geniti quibus, et via invisos
Qua ferat, ac vestri rebar sic tempora cursus,
Proxima quaeque legens: quantum Vulcania Lemnos
Traxerit, infelix tulerit quae Cyzicus arma.
Sensi et Bebrycio supremam in litore pugnam
Iam propior, iamque hoc animam solamine mulcens.
Non ego nunc, magno quod cretus Agenore Phineus,
Aut memorem, mea quod vates insedit Apollo
Pectora, praesentis potius miserescite fati.
Nec mihi diversis erratum casibus orbem,
Amissas aut flere domos, aut dulcia tempus
Lumina; consuetis serum est ex ordine fatis
Ingemere. Harpyiae semper mea pabula servant,
Fallere quas nusquam misero locus: ilicet omnes
Deveniunt, niger intorto ceu turbine nimbus,
Iamque alis procul et sonitu mihi nota Celaeno.
Diripiunt verruntque dapes, foedataque turbant
Pocula; saevit odor surgitque miserrima pugna;
Parque mihi monstrisque fames: aprevere quod omnes
Pollueruntque manus, quodque unguibus excidit atris,
Has mihi fert in luce moras: nec rumpere fata
Morte licet; trahitur victu crudelis egestas.
Sed vos o servate precor (praedicta deorum
Si non falsa mihi), vos finem imponite poenis.
Nempe adsunt, qui monstra fugent, Aquilonia proles,
Non externa mihi; nam rex ego divitis Hebri
Iunctaque vestra meo quondam Cleopatra cubili.
Nomen ad Actaeae Calais Zetesque sororis
Prosiliunt, Zetesque prior: Quem cernimus, inquit,
Tune ille Odrysiae Phineus, rex inclutus orae?
Tu Phoebi comes et nostro dilecte parenti?
O ubi nunc regni, generisque ubi gloria? quem te
Exedit labor et miseris festina senectus!
Quin age, mitte preces, namque est tibi nostra voluntas,
Si non ira deum, vel si placabilis urget.
Sustulit hic geminas Phineus ad sidera palmas,
Teque, ait, iniusti, quae nunc premis, ira Tonantis
Ante precor, nostrae tandem iam parce senectae;
Sit modus: et fore credo equidem; nam vestra voluntas
Quo, iuvenes, sine pace deum? nec credite culpas
Saevitiae scelerumve mihi nunc crimina pendi;
Fata loquax mentemque Iovis, quaeque abdita solus
Consilia et terris subito ventura parabat,
Prodideram, miserans hominum genus; hinc mihi tanta
Pestis et offusae media inter dicta tenebrae.
Iam tandem cessere irae; nec casus, ab alto
Ipse volens nostris sed vos deus appulit oris.
Sic ait, et, fatis ita iam cedentibus, omnes
Impulit, et durae commovit imagine poenae.
Instituere toros, mediisque tapetibus ipsum
Accipiunt circumque iacent; simul aequora servant,
Astra simul, vescique iubent ac mittere curas.
Quum subitus misero tremor, et pallentia primae
Ora senis fugere manus; nec prodita pestis
Ante, sed in mediis dapibus videre volucres.
Fragrat acerbus odor, patriique exspirat Averni
Halitus; unum omnes incessere planctibus, unum
Infestare manus; inhiat Cocytia nubes

382 *Ardentemq.* Heins. e. 388 languent. *somno*. Alt. Delamalle e cod. 393 *spirisque*. Vid. Weich. p. 25 et 408 Aen. X, 277. 432 *dederant*. 440 legens, animo reputans. 457 *manu*. 470 miseri ante tempus fiunt deformes Wagn. 477 *Quod* iuven. codd. *Haud* iuv. Plur. Nostr. est Gerh. Vossii. Quo, quorsum. 482 *effusae* codd. Em. id Gerh. Vossius.

Luxurians ipsoque ferens fastidia visu.
Tum sola colluvie atque illisis stramina mensis
Foeda rigant; stridunt alae, praedaque retenta
Saevit utrimque fames; nec solum horrenda Celaeno
Phinea, sed miseras etiam prohibere sorores.
Emicat hic subito seseque Aquilonia proles
Cum clamore levat, genitor simul impulit alas.
Hoste novo turbata lues lapsaeque rapinae
Faucibus; et primum pavidae Phineia tecta
Pervolitant, mox alta petunt; stant litore fixi
Haemonidae, atque oculis palantia monstra sequuntur.
Sic ubi prorupti tonuit quum forte Vesevi
Hesperiae laetalis apex, vix dum ignea montem
Torsit hiems, iamque Eoas cinis induit urbes;
Turbine sic rapido populos atque aequora longe
Transabeunt, nullaque datur considere terra.
Iamque et ad Ionii metas atque intima tendunt
Saxa: vocat magni Strophadas nunc incola Ponti.
Hic fessae letique metu propioris anhelae
Dum trepidant, humilique graves timidoque volatu
Implorant clamore patrem Typhona nefando,
Extulit assurgens noctem pater, imaque summis
Miscuit, et mediis vox exaudita tenebris:
Iam satis huc pepulisse deas: cur tenditis ultra
In famulas saevire Iovis? quas, fulmina quanquam
Aegidaque ille gerens, magnas sibi legit in iras.
Nunc quoque Agenoreis idem decedere tectis
Imperat; agnoscunt monitus iussaeque recedunt.
Mox tamen et vobis similis fuga, quum premet arcus
Letifer. Harpyiae nunquam nova pabula quaerent,
Donec erunt divum meritae mortalibus irae.
Haesit uterque polo, dubiisque elanguit alis;
Mox abit, et sociae victor petit agmina puppis.
Interea Minyae pulsa lue prima Tonanti
Sacra novant; tum vina toris epulasque reponunt.
Ipse inter medios, ceu dulcis imagine somni
Laetus, ad oblitae Cereris suspirat honores;
Agnoscit Bacchi latices, agnoscit et undam,
Et nova non pavidae miratur gaudia mensae.
Hunc ubi reclinem stratis et pace fruentem
Adspicit ac longae ducentem oblivia poenae;
Talibus appellat, supplexque ita fatur Iason:
Vota, senex, perfecta tibi; nunc me quoque curis
Eripe, et ad nostros animum converte labores.
Omnis adhuc sors laeta quidem, nec numine vano
(Si qua fides curae superum) tantum aequor adorti
Tendimus; ipsa mihi puppim Iovis optima proles
Instituit, sociosque dedit Saturnia reges.
Fidere mens sed caeca nequit, quantumque propinquat
Phasis et ille operum summus labor, hoc magis angunt
Proxima, nec vates sat iam mihi Mopsus et Idmon.
Ille ducem nec ferre preces, nec dicere passus
Amplius, hic demum vittas laurumque capessit,
Numina nota ciens. Stupet Aesonis incluta proles
Phinea, ceu nunquam poenis nullaque gravatum
Peste Iovis: tam largus honos, tam mira senectae
Maiestas infusa; vigor novus auxerat artus.
Tum canit: O terras fama venture per omnes,
Quem sociis ducibusque deis atque arte benigna
Pallados ipse ultro Pelias ad sidera tollit,
Demens, dum profugi non sperat vellera Phrixi,
Fata locosque tibi (possum quas reddere grates)
Expediam, rerumque vias finemque docebo.
Ipse etiam, qui me prohibet sua pandere terris
Saecula, te propter fandi mihi Iupiter auctor.
Hinc iter ad Ponti caput errantesque per altum
Cyaneas; furor his medio concurrere ponto;
Necdum ullas videre rates; sua comminus actae
Saxa premunt cautesque suas; quum vincula mundi
Ima labant, tremere ecce solum, tremere ipsa repente
Tecta vides; illae redeunt, illae aequore certant.
Di tibi progresso propius, di forsitan ipsi
Auxilium mentemque dabunt: ast ipse iuvare
Ausa quibus monitis possim tua? quippe per altum
Tenditis, unde procul venti, procul unde volucres,
Et pater ipse maris pavidas detorquet habenas.
Si qua brevis scopulis fuerit mora, si semel orsis
Ulla quies, fuga tunc medio properanda recursu.
Vix repetunt primae celeres confinia terrae,
Iamque alio clamore ruunt, omnisque tenetur
Pontus, et infestis anceps cum montibus errat.
Verum animo redit illa meo sors cognita divum
(Fabor enim, nec spe dubios solabor inani):
Quum mihi Tartareas saevo clangore volucres
Protulit ira Iovis, vox haec simul accidit aures:
Ne vanas impende preces, finemque malorum
Expete, Agenoride; pontum penetraverit ulla
Quum ratis, et rapidi steterint in gurgite montes,
Tunc sperare modum poenae veniamque licebit.
Sic deus. Aut vobis ergo fera saxa patescunt,
Aut mea iam saevae redeunt ad pabula Dirae.
Verum inter medias dabitur si currere cautes,
Certe digna manus, vacuumque exibis in aequor.
Proxima regna Lyci, remeat qui victor ab oris
Bebryciis; toto non ullus litore Ponti
Mitior: hic lecto comitum de robore si quem
Perculerit vicina lues, ne defice, casus
Praedicti memor, atque animos accinge futuris.
Illic pestiferas subter iuga concava torquet
Alter aquas Acheron, vastoque exundat hiatu
Fumeus, et saeva sequitur caligine campos;
Linque gravem fluvium et miseris sua fata colonis:
Sic quoque non uno dabitur transcurrere luctu.
Quid tibi nubifera surgentem rupe Carambin,
Quid memorem, quas Iris aquas, quas torqueat Ancon?
Proxima Thermodon hic iam secat arva, memento;
Incluta Amazonidum magnoque exorta Gradivo
Gens ubi; femineas nec tu nunc crede catervas,
Sed qualis, sed quanta viris insultat Enyo
Divaque Gorgonei gestatrix innuba monstri.
Ne tibi tunc horrenda rapax ad litora puppim
Ventus agat, ludo volitans quum turma superbo
Pulvereis exsultat equis, ululataque tellus
Intremit, et pugnas mota pater incitat hasta.
Non ita sit metuenda tibi, saevissima quanquam,
Gens Chalybum, duris patiens cui cultus in arvis,
Et tonat afflicta semper domus ignea massa.
Inde omnem innumeri reges per litoris oram,
Hospitii quis nulla fides; sed limite recto
Puppis et aequali transcurrat carbasus aura:
Sic demum rapidi venies ad Phasidis amnem.
Castra ibi iam Scythiae fraternaque surgit Erinnys;

603 *ruinae* codd. Em. Pius. 524 sq. arc. letifer, Herculis, cui. sagittis in insula Teno perierunt. Wagn. 526 Donec, quamdiu. Wagn. Sed male id. nunquam *non* pab. 543 dedit *et socios* duo codd. 563 Necd. ullas videre rates, nond. ausa est navis transitum. Wagn. 575 sq. omnis tenetur Pont. vim sentit. Wagn. 587 *sic* curr. 591 sq. V, init. 595 *Ater.* 599 Caramb. promontor. Paphlagoniae. 600 Anconem non fluvium esse, sed portum, quem collis in mare procurrens faciat, observ. Wagn. Apollon. II, 369.

Ipse truces illic Colchos hostemque iuvabis
Auxiliis: nec plura equidem discrimina cerno.
Fors etiam optatam dabitur contingere pellem:
Sed te non animis nec solis viribus aequum
Credere; saepe acri potior prudentia dextra.
Quam tulerit deus, arripe opem. Iamque ultima nobis
Promere fata nefas; sileo et precor. Atque ita facto
Fine dedit tacitis iterum responsa tenebris.
Tum subita resides socios formidine Iason
Praecipitat, rumpitque moras tempusque timendi.
Ipse viros gradiens ad primi litoris undam
Prosequitur Phineus: Quaenam tibi praemia, dixit,
Quas, decus o Boreae, possim persolvere grates?
Me Pangaea super rursus iuga meque paterna
Stare Tyro, dulcesque iterum mihi surgere soles
Nunc reor; exactae nam vere abiere volucres,
Nec metuam, tutaeque dapes. Date tangere vultus,
Dem, sinite, amplexus, propiusque accedite dextrae.
Dixerat; abscedunt terris, et litora condunt.
Omnibus extemplo saeva sub imagine rupes
Cyaneae propiorque labor; quando adfore quaque
Parte putent; stant ora metu, nec fessa recedunt
Lumina diversas circum servantibus undas:
Quum procul audiri sonitus insanaque saxa;
Saxa neque illa viris, sed praecipitata profundo
Siderei pars visa poli; dumque ocius instant
Ferre fugam, maria ante ratem, maria ipsa repente
Diffugere, adversosque vident discedere montes;
Omnibus et gelida rapti formidine remi.
Ipse per arma volans, et per iuga summa carinae,
Hortatur supplexque manus intendit Iason,
Nomine quemque premens: Ubi nunc promissa superba
Ingentesque minae, mecum quibus ista secuti?
Idem animos Amyci viso timor omnibus antro
Perculerat; stetimus tamen, et deus adfuit ausis.
Quin iterum idem aderit, credo, deus. Haec ubi fatus,
Corripit abiecti remumque locumque Phaleri,
Et trahit; insequitur flammata pudore iuventus.
Unda laborantes praeceps rotat ac fuga ponti
Obvia; miscentur rupes, iamque aequore toto
Cyaneae iuga praecipites illisa remittunt.
Bis fragor infestas cautes adversaque sexis
Saxa dedit, flamma expresso bis fulsit in imbri.
Sic ubi multifidus ruptis e nubibus horror
Effugit, et tenebras nimbosque intermicat ignis,
Terrificique ruunt tonitrus, elisaque noctem
Lux dirimit, pavor ora virum, pavor occupat aures:
Haud secus implevit pontum fragor; effluit imber
Spumeus, et magno puppim procul aequore vestit.
Advertere dei defixaque numina ponto,
Quid scopulis praeclusa ratis, quid dura iuventus
Expediat: pendet magnis favor ortus ab ausis.
Prima coruscanti signum dedit aegide virgo,
Fulmineam iaculata facem: vixdum ardua cautes
Cesserat; illa volans tenui per concita saxa
Luce fugit: rediere viris animique manusque,
Ut videre viam. Sequor, o quicumque deorum,
Aesonides, vel fallor, ait, praecepsque fragores
Per medios ruit, et fumo se condidit atro.
Coeperat hinc cedens abductis montibus unda
Ferre ratem, pelagoque dies occurrere aperto;
Sed neque permissis iam fundere rector habenis
Vela, nec eniti remis pote, quum super adsunt
Cyaneae; premit umbra ratem, scopulique feruntur
Comminus. Hic Iuno praecepsque ex aethere Pallas
Insiliunt pariter scopulos; hunc nata coercet,
Hunc coniux Iovis; ut valido qui robore tauros
Sub iuga et invito detorquet in ilia cornu.
Inde, velut mixtis Vulcanius ardor arenis
Verset aquas, sic ima fremunt, fluctuque coacto
Angitur et clausum scopulos super effluit aequor.
Contra omnes validis tenui discrimine remis
Pergere iter, mediosque ratem transferre per ictus;
Saxa sed extremis tamen increpuere corymbis,
Parsque (nefas) deprensa iugis; nam cetera coelo
Debita. Conclamant Minyae; latera utraque quippe
Dissiluisse putant: fugit ipse novissimus ictus
Tiphys, et e mediis sequitur freta rapta ruinis;
Nec prius obsessum scopulis respexit ad aequor,
Aut sociis tentata quies, nigrantia quam iam
Litora longinquique exirent flumina Rhebae.
Tunc fessas posuere manus, tunc arida anheli
Pectora; discussa quales formidine Averni
Alcides Theseusque comes pallentia iungunt
Oscula, vix primas amplexi luminis oras.
Nec vero ipse metus curasque resolvere ductor,
Sed maria adspectans: Heu quis datus iste deorum
Sorte labor nobis? serum ut veniamus ad amnem
Phasidis, et mites, inquit, dent vellera Colchi,
Unde per hos iterum montes fuga? Talia fundit,
Imperio fixos Iovis aeternumque revinctos
Nescius: id fati certa nam lege manebat,
Si qua per hos undis unquam ratis isset apertis.
Tum freta, quae longis fuerant impervia saeclis,
Ad subitam stupuere ratem, Pontique iacentis
Omne solum regesque patent gentesque repostae.
Non alibi effusis cesserunt longius undis
Litora, nec tantas quamvis Tyrrhenus et Aegon
Volvat aquas, geminis et desint Syrtibus undae.
Nam super huc vastos tellus quoque congerit amnes.
Non septem gemini memorem quas exitus Histri,
Quas Tanais flavusque Lyces Hypanisque Melasque
Addat opes, quantosque sinus Maeotia laxent
Aequora. Flumineo sic agmine frangit amari
Vim salis hinc Boreae cedens glaciantibus auris
Pontus et exorta facilis concrescere bruma.
Utque vel immotos Ursae rigor invenit amnes,
Vel freta versa vadis; hiemem sic unda per omnes
Aut campo iacet, aut tumido riget ardua fluctu,
Atque hac Europam curvis anfractibus angit,
Hac Asiam, Scythicum specie sinuatus in arcum.
Illic umbrosae semper stant aequore nubes
Et non certa dies; primo nec sole profundum
Solvitur, aut vernis quum lux aequata tenebris,
Sed redit extremo tandem in sua litora Tauro.
Iam Mariandynis advertit puppis arenis,

621 sq. Sed non aequum, te credere animis tuis, nec solis virib. 641 *auditi.* 645 adversos, quos ante oculis habebant. Wagn. 656 sq. Unda praeceps ac fuga obvia ponti rotat labor. 672 illa, fulminea fax. 685 cornu detorq. in ilia, vi detrabit in terram, ut caput ventrem spectet. Wagn. 686 mons ignivom. 687 *Versat.* 689 tenui discr. non multum aberat, quin ipsi comprimerentur. 695 e med. ruin. decidentib. saxor. fragmentis. Wagn. 698 Rhebas fluv. 702 *primis — oris*, ut amplexi sit pro amplexi se. Hoc redux. Lemaire. 714 Amplitudo Ponti describitur. Wagn. 715 sq. Nullum mare tam lato ambitu est, quam Pontus: nec Tyrrhenum et Aegaeum, quamvis volvant tantas aquas, nec Syrticum, quamvis Syrtes adeo latae sint, ut nequeant ab omni parte aquis superfundi. Verum h. l. vidit Lemaire; neque opus coniecturis viror. doct. Beckii *Volvit — desunt*, Iacobsii nec [illegible] quanquam elegantissima; alior. 721 sqq. exponitur, cur aqua Ponti minus sit salsa, et cur hieme congelescat. 723 *glacialibus.* 725 versa vadis, fluctib. agitata. 732 Tauro, sidere.

Atque celer terras regemque exquirit Echion,
Dicta ferens: lectos fama est si nominis unquam
Haemonii subiisse viros, det litora fessis.
Approperat Lycus auditis laetatus Achivis,
Ac simul Aesoniden omnemque in regia turbam
Tecta trahit, modo Bebryciis praefixa tropaeis;
Mitis et in mediis effatur talia Graiis:
Haud temere est: fato divum reor ad mea vectos
Litora vos, odium quibus atque eadem ira furentis
Bebryciae, saevaque pares de gente triumphi.
Certa fides animis, idem quibus incidit hostis.
Nos quoque, nos Amycum, tanto procul orbe remoti,
Sensimus, et saevis frater mihi fusus arenis.
Ultor ego atque illuc cunctis accensus in armis
Tunc aderam, quum vos mediis contenta ferebant
Vela fretis: illum in sanie taboque recenti
Vidimus, aequoreo similem per litora monstro.
Nec vero praerepta mihi suprema tyranni
Fata queror, bellove magis laetarer et armis.
Procubuisse meis, quam lege quod occidit ultus
Ipse sua, meritoque madent quod sanguine caestus.
Excipit Aesonides: Tuus ergo in montibus ignis
Ille? tuas acies medio de gurgite vidi?
Fatur, et ostentans prolem Iovis, Hic tibi Pollux
En, ait, inviso solvit cui pectore poenas.
Ille virum circa mirantia lumina volvit.
Festa dehinc mediis ineunt convivia tectis,
Communesque vocant superos, quorum eruta nutu
Bebrycia, et votis pariter praedaque fruuntur.

LIBER QUINTUS.

Altera lux haud laeta viris emersit Olympo:
Argolicus morbis fatisque rapacibus Idmon
Labitur, extremi sibi tunc non inscius aevi.
At memor Aesonides nimium iam vera locuti
Phineos, hinc alios rapto pavet Idmone luctus.
Tum comiti pia iusta tulit, caelataque multa
Arte Dolionii donat velamina regis;
Hospes humum sedemque Lycus: flens arma revellit
Idmonis e celsa Mopsus rate; robora caedunt
Pars silvis, portantque arae; pars auguris alba
Fronde caput vittisque ligant, positumque feretro
Congemuere; dies simul et suus admonet omnes.
Ecce inter lacrimas interque extrema virorum
Munera, quem cursus penes imperiumque carinae,
Tiphyn agit violenta lues, cunctique pavore
Attoniti fundunt maestas ad sidera voces:
Arcipotens adverte, precor, nunc denique Apollo,
Hoc pater, hoc nobis refove caput, ulla laboris
Si nostri te cura movet, qui cardine summo
Vertitur, atque omnis manibus nunc pendet ab unis.
Dicta dabant ventis, nec debita fata movebant.
Qualem praecipiti gravidum iam sorte parentem
Natorum flet parva manus, trepidique precantur,
Duret ut invalidis et adhuc genitoris egenis:
Haud aliter socii supremo in tempore Tiphyn
Ante alios superesse volunt; mors frigida contra
Urget, et ille recens oculis intervolat Idmon.
Exanimum frustra Minyae clamore morantur,
Avellique negant; vix membra rigentia tandem
Imposuere rogo, lacrimasque et munera flammis
Vana ferunt; crescit donis feralis acervus.
Ut vero amplexus fessi rupere supremos,
Et rapidae sonuere faces, tunc ipsa cremari
Visa ratis medioque viros deponere ponto.
Non tulit Aesonides, geminis flagrantia cernens
Corpora cara rogis, sed pectore ductor ab imo
Talia voce gemit: Quid tantum infensa repente
Numina? quas nostri poenas meruere labores?
Bina (nefas) tuto pariter mihi funera surgunt
Litore; magna adeo comitum numerosaque pubes?
Aut socios rapit atra dies, aut ipse relinquo
Sontibus impulsus Furiis. Ubi Tiphys? ubi Idmon
Fata canens? ubi monstriferae par ille novercae?
Te sine, Thespiade, nos ulla movebimus ultra
Aequora? nec summa speculantem puppe videbo
Pleiadumque globos et agentes noctibus Arctos?
Cui Minyas caramque ratem, cui sidera tradis?
Carpere securas quis iam iubet Aesona noctes?
Hoc labor, hoc dulci toties fraudata sopore
Lumina et admotis nimium mens anxia Colchis
Profuit? heu quantum Phasis, quantum Aea recessit!
Nunc quoque, si tenui superant in imagine curae,
Adsis umbra, precor, venturi praescia coeli,
Rectoremque tuae moneas ratis. Haec ubi fatus,
Sola virum flammis vidit labentibus ossa.
Quod tamen externis unum solamen in oris
Restat, ait, caras humus haec non dividet umbras,
Ossaque nec tumulo, nec separe conteget urna,
Sed simul, ut iunctis venistis in aequora fatis.
Haud mora, reliquias socii defletaque miscent
Nomina; tum vivo frondens e caespite tellus
Aggeritur, cineremque Lyco commendat Iason.
Maesti omnes dubiique, ratem fidissima cuius
Dextra regat; simul Ancaeus sollersque petebat
Nauplius: Erginum fato vocat ipsa monenti
Quercus, et ad tonsas victi rediere magistri.
Ac velut ille, gregis cessit cui regia, taurus
Fertur ovans, hunc omnis honos, hunc omnis in unum
Transit amor: primo laetus sic tempore rector
Ingreditur cursus; etenim dat candida certam
Nox Helicen: iam prora fretum commoverat, et iam
Puppe sedens placidas dimiserat ancora terras.
Inde, premente Noto, tristes Acherusidos oras
Praeterit, et festa vulgatum nocte Lyaei
Callichoron; nec vana fides: hic Bacchus in undis
Abluit Eoo rorantes sanguine thyrsos.
Illum, post acies rubrique novissima claustra
Aequoris, hic resides thiasos, hic aera moventem
Udaque pampinea nectentem cornua vitta,
Nunc etiam meministis, aquae, Boeotia qualem
Thyias et infelix cuperet vidisse Cithaeron.
Fama per extremos quin iam volat improba Manes
Interea, et magnis natorum laudibus implet,
Addita iamque fretis repetens freta, iamque ferentes
Cyaneas: ardent avidos attollere vultus,
Quos pietas, vel tangit adhuc quos aemula virtus.

Lib. V, 6 caelata, seu picta. 7 Dolionius rex, Cyzicus. 10 arae, rogo construendo. [illegible]
neglecti. Wagn. 46 agentes, quae nautas ducunt. 56 Sola, diversis rogis cremata. [illegible]
sebant. 65 sq. ipsa quercus, Argo fatidica. 74 sq. Callich. fluvium Paphlagoniae [illegible]
quievit. 81 infelix, propter Penthea discerptum. 82 improba, laboriosa, [illegible]
suspecto vulg. addunt: *Venturam coelo fatis molitur.* Argo. 84 repetens, [illegible]

Fata immota manent; unum, qui litore in illo
Conditus, ad carae mittunt spectacula turbae.
It Sthenelus: qualem Mavortia vidit Amazon,
Cumque suis comitem Alcides ut condidit armis,
Talis ab aequorei consurgens aggere busti
Emicuit; fulsere undae, Sol magnus ut orbem
Tolleret, aut nubem quateret polus. Atque ea vix dum
Visa viris atra nox protinus abstulit umbra;
Ille dolens altum repetit chaos. Omina Mopsus
Dum stupet, in prima tumulum procul adspicit acta,
Obnubensque caput cineri dat vina vocato.
Carmina quin etiam visos placantia Manes
Odrysius dum rite movet, mixtoque sonantem
Percutit ore lyram, nomenque reliquit arenis,
Altius hinc ventos recipit ratis, ac fugit omne
Crobiali latus, et fatis tibi, Tiphy, negatum
Parthenium, ante alios Triviae qui creditur amnes
Fidus, et Inopi materna gratior unda.
Mox etiam Cromnae iuga pallentemque Cytoron
Teque cita penitus condunt, Erythia, carina.
Iamque reducebat noctem polus: alta Carambis
Raditur, et magnae pelago tremit umbra Sinopes.
Assyrios complexa sinus stat optima Sinope,
Nympha prius, blandosque Iovis quae luserat ignes,
Coelicolis immota procis: deceptus amatae
Fraude deae nec solus Halys, nec solus Apollo.
Addidit hic casu comites Fortuna benigno
Autolycum Phlogiumque et Deileonta, secutos
Herculis arma viros; vagus hos ibi fixerat error.
Ut Graiam videre manum puppimque Pelasgam,
Prima ruunt celeres ad litora, seque precantur
Accipiant socios: nova dux accedere gaudet
Nomina, desertos et iam sibi currere remos.
Transit Halys longisque fluens anfractibus Iris,
Saevaque Thermodon medio sale murmura volvens,
Gradivo sacer et spoliis ditissimus amnis,
Donat equos, donat votas cui virgo secures,
Quum redit ingenti per Caspia claustra triumpho,
Massageten Medumque trahens: est vera propago
Sanguinis, est ollis genitor deus. Hinc magis alta
Haemonidae petere, et monitus non temnere Phinei.
Ipse autem comitum conversus ad ora novorum,
Vos mihi nunc pugnas, ait, et victricia, ductor,
Herculis arma mei vestrasque in litore Martis
Interea memorate manus. Sic fatus, et aegro
Corde silens audit currus bellique labores
Virginei: exciderit frenis quae prima remissis;
Semianimem patrius quam vexerit amnis in aequor;
Quae pelta latus atque humeros nudata pharetris
Fugerit, Herculeae mox vulnere prensa sagittae;
Utque securigeras stimulaverit ira catervas
Fleturusque pater; quantus duce terror in ipsa,
Qui furor; insignis quo balteus arserit auro.
Nocte sub extrema clausis telluris ab antris
Pervigil auditur Chalybum labor; arma fatigant
Ruricolae, Gradive, tui; sonat illa creatrix
Prima manus belli terras crudelis in omnes.
Nam prius ignoti quam dura cubilia ferri
Eruerent ensesque darent, odia aegra sine armis
Errabant iraeque inopes et segnis Erinnys.
Inde Genetaei rupem Iovis, hinc Tibarenum
Dant virides post terga lacus, ubi deside mitra
Feta ligat partuque virum fovet ipsa soluto.
Vos quoque non notae mirati vela carinae
Mossyni, vos et stabulis Macrones ab altis,
Byzeresque vagi, Philyraeque a nomine dicta
Litora, quae cornu pepulit Saturnus equino.
Ultimus inde sinus saevumque cubile Promethei
Cernitur, in gelidas consurgens Caucasus Arctos.
Ille etiam Alciden Titania fata morantem
Attulerat tunc forte dies; iamque aspera nisu
Undique convellens, veteris cum strage pruinae,
Vincula prensa manu saxis adduxerat imis
Arduus et laevo gravior pede; consonat ingens
Caucasus, et summo pariter cum monte secutae
Incubuere trabes abductaque flumina ponto.
Fit fragor, aetherias ceu Iupiter arduus arces
Impulerit, imas manus aut Neptunia terras.
Horruit immensum Ponti latus, horruit omnis
Armeniae praetentus Hiber, penitusque recusso
Aequore Cyaneas Minyae timuere relictas.
Tum gemitu propiore chalybs densusque revulsis
Rupibus audiri montis labor et grave Titan
Vociferans, fixos scopulis dum vellitur artus.
Contra autem ignari (quis enim nunc credat in illis
Montibus Alciden, dimissave vota retentet?)
Pergere iter socii; tantum mirantur ab alto
Litora discussa sterni nive ruptaque saxa,
Et simul ingentem moribundae desuper umbram
Alitis atque atris rorantes imbribus auras.
Sol propius flammabat aquas, extremaque fessis
Coeperat optatos iam lux ostendere Colchos,
Magnus ubi adversum spumanti Phasis in aequor
Ore ruit. Cuncti pariter loca debita noscunt,
Signaque commemorant emensasque ordine gentes,
Dantque ratem fluvio: simul aethere plena curru
Pallas et alipedum Iuno iuga sistit equorum.
Ac dum prima gravi ductor subit ostia pulsu,
Populeos flexus tumulumque virentia supra
Flumina cognati medio videt aggere Phrixi,
Quem comes infelix Pario de marmore iuxta
Stat soror, hinc saevae formidine maesta novercae,
Inde maris, pecudique timens imponere palmas.
Sistere tum socios iubet atque hic prima ligari
Vincula, ceu Pagasas patriumque intraverit amnem.
Ipse, gravi patera sacri libamina Bacchi
Rite ferens, umbram vocat, et sic fatur ad aras:
Per genus atque pares tecum mihi, Phrixe, labores
Tu, precor, orsa regas, meque his tuteris in oris.
Tot freta, tot dure properantia sidera passis,
Phrixe, fave, et patrias placidus reminiscere terras.
Tu quoque nunc, tumulo nequidquam condita inani,
Annue, diva maris, numeroque accede tuorum.
Quando egomet rursus per te vehar? aurea quando
Seston et infaustos agnoscent vellera fluctus?

92 ut, haud secus ac si. Wagn. 93 sq. ea visa, neutr. plur. accus. 96 acta, litore. E tumulo colligit, manes aliquos apparuisse. Wagn. 100 nomenque reliquit arenis: Lyra locus dicebatur, quod Orpheus lyram ibi suo Apollini consecratam reliquerat. Apollon. II, 928 sq. 101 *in* ventos vulg. ubi recipit accipiunt recipit se. Nostrum dederat Pius, et sic cod. De la Mallii. 102 Crobialus urbs Paphlag. 105 pallentem, buxo. 106 Erythia, scopuli ubi postmodum Amastris urbs. 109 Assyrios: Leucosyror. enim, qui postea Cappadoces, ad hoc mare olim pat-erant fines. 131 sq. aegro corde, ob desiderium Herculis. Wagn. 134 quam *sanguine* vexerit amnis. 137 *Irs*, littera unciali, Bellonam interpretantes. 140 furor insignis; qui; furor *in signis*. 137 promontor. ad fluv. Genetum ubi templ. erat Iovis Xenii. Wagn. 148 sq. maritum in lecto otiose decumbentem mitra ornat et favet cibis convivantib. quasi aegrotum recreet. Id. 158 ita ut, quae montem diu incrustaverant, nives devolverentur. Wagn. 163 rbd. fl. p. ita ut effluxus in mare impediretur. Id. 166 tota Iberia ante Armeniam sita. Id. 168 chalybs, ferra-[illegible]cula. Deinde cod. *propiorque* revulsis. 187 Pario, candido. 196 tot dure prop. sid. inclementer et subito ingruentes tempestates.

Vos etiam silvae; vos Colchidos hospitis orae,
Pandite, dives ubi pellis micet arbore sacra.
Tunc tibi, fecundi proles Iovis, orte nivali
Arcados axe deae (fluvio modo, Phasi, quieto
Palladiam patiare ratem), nec dona, nec arae
Defuerint tellure mea; veneranda fluentis
Effigies te, Phasi, manet, quam magnus Enipeus,
Et pater aurato quantus iacet Inachus antro.
Dixerat, atque illi dextra sine versa magistri
Protinus in proram rediit ratis, omine certo
Fluminis os pontumque tuens. Promittis ut, ecce,
Utque vocas, revehemur, ait. Sic deinde precatus
Arma iubet celsa socios depromere puppi;
Dona dehinc Bacchi, casus qui firmet in omnes;
Rapta Ceres, viridesque premunt longo ordine ripas.
Incipe nunc alios cantus, dea, visaque vobis
Thessalici da bella ducis. Non mens mihi, non haec
Ora satis; ventum ad furias infandaque natae
Foedera et horrenda trepidam sub virgine puppim;
Impia monstriferis surgunt iam proelia campis.
Ante dolos, ante infidi tamen exsequar astus
Soligenae, falli meriti meritique relinqui.
Inde canens: Scythica senior iam Solis in urbe
Fata laborati Phrixus compleverat aevi;
Illius extremo sub funere mira repente
Flamma poli magnoque aries apparuit astro,
Aequora cuncta movens; at vellera Martis in umbra
Ipse sui Phrixus monumentum insigne pericli
Liquerat, ardenti quercum complexa metallo.
Quondam etiam tacitae visus per tempora noctis
Effigie vasta, socerumque exterruit ingens
Prodita vox: O qui patria tellure fugatum
Quaerentemque domos, his me considere passus
Sedibus, oblata generum mox prole petisti,
Tunc tibi regnorum labes luctusque supersunt,
Rapta soporato fuerint quum vellera luco.
Praeterea infernae quae nunc sacrata Dianae
Fert castos Medea choros, quemcumque procorum
Pacta petat, maneat regnis ne virgo paternis.
Dixit, et admota pariter fatalia visus
Tradere terga manu; tum falso fusus ab auro
Currere per summi fulgor laquearia tecti.
Membra toris rapit ille tremens, patriumque precatur
Numen et Eoo surgentes litore currus.
Haec tibi, fatorum genitor tutela meorum
Omnituens; tua nunc terris, tua lumina toto
Sparge mari; seu nostra dolos molitur opertos,
Sive externa manus, primus mihi nuntius esto.
Tu quoque, sacrata rutilant cui vellera quercu,
Excubias, Gradive, tene; praesentia luco
Arma tubaeque sonent, vox et tua noctibus exstet.
Vix ea, Caucaseis quum lapsus montibus anguis,
Haud sine mente dei, spiris nemus omne refusis
Implicuit Graiumque procul respexit ad orbem.
Ergo omnes prohibere minas, praeditaque Phrixi
Invigilat, plena necdum Medea iuventa
Annuitur thalamis Albani virgo tyranni.
Interea auguriis monstrisque minacibus urbem
Territat ante monens semper deus, et data seri
Signa mali; reddi iubet exitiale sacerdos
Vellus, et Haemoniis infaustum mittere terris.
Contra Sole satus, Phrixi praecepta volutans
Aegro corde, negat; nec vulgi cura tyranno,
Dum sua sit modo tuta salus. Tunc ordine regi
Proximus et frater materno sanguine Perses
Increpitare virum; sequitur duce turba reperto.
Ille furens ira solio se proripit alto,
Praecipitatque patres, ipsum quoque talibus ausis
Spem sibi iam rerum vulgi levitate serentem
Ense petit. Rapit inde fugam crudelia Perses
Signa gerens, omnemque quatit rumoribus Arcton.
Iamque aderat magnis regum cum millibus urbi,
Primaque in adversos frustratus proelia muros
Constiterat; datus et sociis utrimque cremandis
Ille dies alterque dies, quum, Marte remisso,
Debitus Aeaeis dux Thessalus appulit oris.
Nox hominum genus et duros miserata labores
Rettulerat fessis optata silentia terris;
At Iuno et summi virgo Iovis intima secum
Consilia et varias sociabant pectore curas.
Virgo prior: Magna pariter quos mole petamus,
Cernis, ait, Colchos habeant quae proelia, quique
Nunc status; hinc Perses, illinc non viribus aequis
Apparat Aeetes aciem: quibus reddimur armis?
Cui Iuno: Dimitte metus, ne proelia forte
Hinc tibi grata negem; manet ingens aegida sudor,
Et nostros iam sudor equos: stat pectore fixum,
Aeetae sociare manus: scio perfida regis:
Corda quidem: nullos Minyis exsolvet honores;
Verum alios tunc ipsa dolos, alia orsa movebo.
Sint, precor, haec; tua namque mihi comitanda potestas,
Pallas ait; liceat Graiis ut reddere terris
Aesonium caput, et puppim, quam struximus ipsae,
Iactatam tandem nostro componere coelo.
Talia tunc hominum superi pro laude movebant.
Tristior at nunquam tantove paventibus ulla
Nox Minyis egesta metu; nil quippe reperto
Phaside, nil domitis actum Symplegados undis;
Cunctaque adhuc, magni veniant dum regis ad urbem,
Ambigua et dubia rerum pendentia summa.
Praecipue Aesoniden varios incerta per aestus
Mens rapit undantem curis ac multa novantem.
Qualiter ex alta quum Iupiter arce coruscat,
Pliadas ille movens mixtumque sonoribus imbrem
Horriferamve nivem, canis ubi tollitur omnis
Campus aquis, aut sanguinei magna ostia belli,
Aut altos duris fatorum gentibus ortus;
Sic tunc diversis hinc atque hinc molibus anceps
Pectora dux crebro gemitu quatit, optat et almum
Iam iubar et certi tandem discriminis horas.
Tunc defixa solo coetuque intenta silenti
Versus ad ora virum: Quod primum ingentibus ausis
Optavistis, ait, veterumque quod horruit aetas,
Adsumus en, tantumque fretis enavimus orbem.
Nec pelagi nos mille viae, nec fama fefellit,
Soligenam Aeeten media regnare sub Arcto.
Ergo ubi lux altum spargit mare, tecta petenda
Urbis, et ignoti mens experienda tyranni.
Annuet ipse, reor, neque inexorabile certe,
Quod petimus; sin vero preces et dicta superbus
Respuerit, iam nunc animos firmate repulsae;
Quaque via est, patriis referamus vellera terris.
Stet procul et rebus semper pudor absit in artis.

204 Iovis Pluvii fil. 217 Rapta Ceres. cibos cito parant. Wagn. 224 Solis *ab* urbe. Alt. videtur esse a Pio 246 *Hei mihi*, fator. Ald. *Lucide* fator. Iacobs c. Fortasse cogitand. Haec tibi mando, vel Haec tibi curae sint. 260 deus, deor. providentia. Deinde *rata* Heins. Seri, futuri. 287 Male Ald *Nunc* tibi *Hinc* est posthac; antea enim c. Amazonib. et barbaris noluerat bella committi. Burm. 298 egesta, exacta; VIII, 470. 303 novant. inconstant. vix consilium ceperat, quum aliud in ment. veniret. Wagn. 318 *sparget.* Alt. reduxi e bon. codd. 322 post repulsae Lun. comma, ut sq. versu Quaque via (sine *est;* sic edd. post Heins.) sit, et qua via referamus (firmate animos) Ego reduxi lect. vett. edd. propter sententiam 324.

Dixerat et, Scythicam qui se comitentur ad urbem,
Sorte petit, numeroque novem ducuntur ab omni.
Inde viam, qua Circaei plaga proxima campi,
Corripiunt, regemque petunt iam luce reducta.
Forte deum variis per noctem exterrita monstris,
Senserat ut pulsas tandem Medea tenebras,
Rapta toris primi iubar ad placabile Phoebi
Ibat et horrendas lustrantia flumina noctes.
Namque, soporatos tacitis in sedibus artus
Dum premit alta quies nullaeque in virgine curae,
Visa pavens castis Hecates excedere lucis;
Dumque pii petit ora patris, stetit arduus inter
Pontus, et ingenti circum stupefacta profundo,
Fratre tamen conante sequi; mox stare paventes
Viderat intenta pueros nece, seque trementum
Spargere caede manus, et lumina rumpere fletu.
His turbata minis fluvios ripamque petebat
Phasidis, aequali Scythidum comitante caterva.
Florea per verni qualis iuga duxit Hymetti,
Aut Sicula sub rupe choros, hinc gressibus haerens
Pallados, hinc carae Proserpina iuncta Dianae,
Altior, ac nulla comitum certante prius quam
Palluit, et viso pulsus decor omnis Averno:
Talis et in vittis geminae cum lumine taedae
Colchis erat, nondum miseros exosa parentes.
Ut procul extremi gelidis a fluminis undis
Prima viros tacito vidit procedere passu,
Substitit, et maesto nutricem affata timore est:
Quae manus haec, certo ceu me petat agmine, mater,
Advenit haud armis, haud unquam cognita cultu?
Quaere fugam, precor, et tutos circumspice saltus.
Audit virginei custos grandaeva pudoris
Henioche, cultus primi cui creditus aevi;
Tum trepidam dictis firmans hortatur alumnam.
Non tibi ab hoste minae, nec vis, ait, ulla propinquat,
Nec metus; externo iam flammea murice cerno
Tegmina, iam vittas frondemque imbellis olivae.
Graius adest, Graio sic cuncta simillima Phrixo.
Sic ait; at Iuno pulchrum longissima quando
Robur cura ducis magnique edere labores,
Mole nova et roseae perfudit luce iuventae.
Iam Talaum iamque Ampyciden astroque comantes
Tyndaridas ipse egregio supereminet ore.
Non secus, auctumno quam quum magis asperat ignes
Sirius, et saevo quum nox accenditur auro,
Luciferas crinita faces, hebet Arcas et ingens
Iupiter; ast illum tanto non gliscere coelo
Vellet ager, vellent calidis iam fontibus amnes.
Regina, attonito quanquam pavor ore silentem
Exanimet, mirata tamen, paulumque reductis
Passibus, insolito stupuit duce; nec minus inter
Ille tot ignoti socias gregis haeret in una
Defixus, sentitque ducem dominamque catervae.
Si dea, si magni decus huc ades, inquit, Olympi,
Has ego credo faces, haec virginis ora Dianae,
Teque renodatam pharetris ac pace fruentem
Ad sua Caucaseae producunt flumina Nymphae.
Si domus in terris atque hinc tibi gentis origo,
Felix prole parens, olimque beatior ille,
Qui tulerit longis et te sibi iunxerit annis.
Sed fer opem, regina, viris; nos hospita pubes
Advehimur, Graium proceres, tua tecta petentes.
Duc, precor, ad vestri, quicumque est, ora tyranni,
Ac tu prima doce fandi tempusque modumque.
Nam mihi sollicito deus ignaroque locorum
Te dedit; in te animos atque omnia nostra repono.
Dixit, et opperiens trepidam stetit; illa, parumper
Virgineo cunctata metu, sic orsa vicissim:
Quem petis Aeeten, genitor meus, ipsaque iuxta
Moenia, si bivios possis discernere calles.
Hac adeo duce ferte gradus; ingentia namque
Castra alios aditus atque impius obsidet hostis.
Dixerat haec, patriumque viam detorquet ad amnem,
Sacraque terrificae supplex movet irrita Nocti.
Ille autem inceptum famula duce protinus urget
Aere saeptus iter, patitur nec regia cerni
Iuno virum, prior Aeetae ne nuntius adsit.
Iamque inerat populo mediaeque incognitus urbi,
Quum comes orsa loqui: Phoebi genitoris ad aras
Ventum, ait; huc adytis iam se de more paternis
Rex feret; hic proceres audit populosque precantes,
Alloquii facilis; praesens pater admonet aequi.
Dixerat; ast illi propere monstrata capessunt
Limina, non aliter, quam si radiantis adirent
Ora dei verasque aeterni luminis arces.
Tale iubar per tecta micat; stat ferreus Atlas
Oceano, genibusque tumens infringitur unda;
At medii per terga senis rapit ipse nitentes
Altus equos, curvoque diem subtexit Olympo;
Pone rota breviore soror densaeque sequuntur
Pliades, et madidis rorant e crinibus imbres.
Nec minus hic varia dux laetus imagine templi
Ad geminas fert ora fores, cunabula gentis
Colchidos hic ortusque tuens: ut prima Sesostris
Intulerit rex bella Getis; ut clade suorum
Territus hos Thebas patriumque reducat ad amnes,
Phasidis hos imponat agris, Colchosque vocari
Imperet: Arsinoen illi tepidaeque requirunt
Otia laeta Phari pinguemque sine imbribus arva,
Et iam Sarmaticis permutant carbasa bracis.
Barbarus in patriis sectatur montibus Aean
Phasis, amore furens; pavidas iacit illa pharetras
Virgineo turbata metu, discursibus et iam
Deficit, ac volucri victam deus alligat unda.
Flebant populeae iuvenem Phaethonta sorores,
Ater et Eridani trepidum globus ibat in amnem;
At iuga vix Tethys sparsumque recolligit axem
Et formidantem patrios Pyroenta dolores.
Aurea quin etiam praesaga Mulciber arte
Vellera venturosque olim caelarat Achivos;
Texitur Argoa pinus Pagasaea securi;
Iamque eadem remos, eadem dea flectit habenas;
Ipsa subit nudaque vocat dux agmina dextra.
Exoritur Notus, et toto ratis una profundo
Cernitur; Odrysio gaudebant carmine phocae;
Apparent trepidi per Phasidis ostia Colchi
Clamantemque procul linquens regina parentem.
Urbs erat hic contra, gemino circumflua ponto,
Ludus ubi et cantus taedaeque in nocte iugales
Regalique toro laetus gener; ille priorem
Deserit; ultrices spectant a culmine Dirae;
Deficit in thalamis turbataque pellice coniux
Pallam et gemmiferae donum exitiale coronae

335 Hecates sacerdotium ponere, coq. virginitati renuntiare. Wagn. 347 Palluit, a Plutone rapta. 362 sunt cuncta Ald. 364 *sedere*, *dedere* codd. Rm. Gronov. 365 mole, gravitate, dignitate. 369 sqq. non de cometa, sed de uno Sirio sermon. esse vidit Lemaire; saevum aurum Sirii est; nox crinita lucif. faces, stellis ornata, quae ei quasi pro crinib. sunt. Cf. II, 42. 370 Arcas, Bootes. 371 tanto spatio coeli. 380 dissoluta ab humeris pharetra. Wagn. 386 tua *regna* Weich. e. p. 78. 390 *sed et* omnia. Fortasse fuit animos. *in te* omnia. 406 *Alloquiis* codd. Rm. Heins. 413 subtexit, expandit. 415 *ignes* codd. Rm. Heins. quem sequor cum Lun. 422 Arsinoen anachronismum huc inferri viderunt intpp. Sed emendatione non opus. 424 sq. *permutat* carb. bracis Barbarus; in Mazor. et Pis. Sic Lun. 430 Et ater glob. (corporis ambusti) ibat in trop. amn. Erid. 432 patr. dol. iram ob amissum filium. Wagn.

Apparat, ante omnes secum dequesta labores:
Munere quo patrias pellex ornetur ad aras
Infelix; et iam rutilis correpta venenis
Implicat igne domos. Haec tunc miracula Colchis
Struxerat Ignipotens, nondum noscentibus, ille
Quis labor, aligeris aut quae secet anguibus auras
Caede madens; odere tamen, visusque reflectunt.
Quin idem Minyas operum defixerat error,
Quum se Sole satus patriis penetralibus infert.
Filius hunc iuxta primis Absyrtus in annis,
Dignus avo, quemque insontem meliora manerent;
Tum gener Albanis Stirus qui advenerat oris;
Distulerant sed bella toros; tum Phrontis et Argus
Aeolidae fraterque Melas, quos advena Phrixus
Progenuit; pariterque levi Cytisorus in hasta.
Post alii, quos praecipuo Titania tellus
Legit honore patres motique ad proelia reges.
Admonet hic socios nebulamque erumpit Iason,
Sideris ora ferens; nova lux offusa Cytaeis.
Conveniunt rogitantque viros, rogitantque, quid ausi,
Quidve ferant. Postquam primis inhiantia dictis
Agmina suppressumque videt iam murmur Iason,
Talia miranti propius tulit orsa tyranno:
Rex Hyperionide, quem per freta tanta petundum
Coelicolae et prima dignum statuere carina,
Si quando hic aliquam nostro satus orbe solebat
Thessaliam, si quos Phrixus memorare Pelasgos;
Hi tibi, tot casus, horrenda tot avia mensi,
Cernimur; ipse egomet proprio de sanguine Phrixi:
Namque idem Cretheus ambobus et Aeolus auctor
Cum Iove Neptunoque et cum Salmonide Nympha.
Meque nec huc enses araeque egere paternae,
Nec tua, Thessalicis quanquam incluta nomina terris,
Sponte sequor: cui non iusso tot adire voluptas
Monstra maris? cui Cyaneos intrare fragores?
Sceptra tui toto Pelias sub nomine Phoebi
Maxima sorte tenens, totque illa creantia divos
Oppida, tot vigili pulcherrima flumina cornu:
Ille meum imperiis urget caput, ille labores
Dat varios; suus ut magnum rex spargit ab Argis
Alciden, Sthenelo ipse satus; tamen aspera regum
Perpetimur iuga, nec melior parere recuso.
Hic sibi me auratae pecudis quicumque periclis
Exuvias perferre iubet: tibi gratia nostri
Sit precor haec meritique locus, quod iussa recepi,
Teque alium, quam quem Pelias speratque cupitque,
Promisi, et meliora tuae mihi foedera dextrae.
Si petere hoc saevi statuissem sanguine belli,
Ossa dabat Pindusque rates, quotque ante secuti
Inde nec audacem Bacchum, nec Persea reges.
Sed me nuda fides sanctique potentia iusti
Huc tulit, et medii sociatrix gratia Phrixi,
Iamque tibi nostra geniti de stirpe nepotes.
Nec tamen aut Phrygios reges, aut arva furentis
Bebryciae spernendus adi; seu fraude petivit,
Seu quis honore meos, sua reddita dona; deumque
Nos genus, atque ratem magnae sensere Minervae.
Vix tandem longis quaesitam Colchida votis
Contigimus, qualemque dabat te fama, videmus;
Tu modo ne claros Minyis invideris actus.
Non aliena peto terrisve indebita nostris
(Si quis et in precibus vero locus), atque ea Phrixo
Crede dari, Phrixum ad patrios ea ferre Penates.
Munera tu contra victum mihi vecta per aequor
Accipe, Taenarii chlamydem de sanguine aeni
Frenaque et accinctum gemmis fulgentibus ensem:
Hoc patrium decus, haec materni texta laboris,
His Lapithes assuerat eques. Da iungere dextram,
Da Scythicas sociare domos; sciat effera regis
Ira mei, quem te horrifero sortitus in axe
Caucasus, atque tuis quantum mitescat habenis.
Talibus orantem vultu gravis ille minaci
Iam dudum fremit, et furiis ignescit opertis.
Ceu tumet atque imo sub gurgite concipit Austros
Unda silens, trahit ex alto sic barbarus iras,
Et nunc ausa viri, nunc heu! sua prodita Graiis
Regna fremit, quin et facili sibi mente receptum
Iam Phrixum dolet, et Scythiae periisse timores.
Nunc quassat caput, ac iuvenis spes ridet inanes,
Quid vesanus agat, quod vellera poscat ab angue.
Urit et antiquae memorem vox praescia sortis,
Cur simul aut Persen illinc sibi moverit, aut hinc
Thessalicam Fortuna iatem; num debitus ista
Finis agat, saevaeque petant iam vellera Parcae.
Interea quoniam belli pugnaeque propinquae
Cura prior, fingit placidis fera pectora dictis,
Redditet haec: Cuperem haud tali vos tempore tectis
Advenisse meis, quo me gravis assidet hostis.
Frater enim (sceptri sic omnibus una cupido)
Excidium parat, et castris me ingentibus urget.
Quare, age, cognatas primum defendite sedes,
Nec decus oblati dimiseris advena belli,
Namque virum trahit ipse chalybs; tunc vellera victor,
Tunc meritis, nec sola dabo. Contra inscius astus,
Ergo nec hic nostris deerat labor arduus actis,
Excipit Aesonides, et ceu nihil aequore passis
Additus iste dies? veniant super haec quoque fato
Bella meo? non hunc parva mihi caede dolorem,
Quasque dedit, luet ille moras. Tum Castora mittit,
Qui ferat Aeaei sociis responsa tyranni.
Acribus ast illos curis mora saeva trahebat;
Ac simul ut medio viderunt Castora campo,
Crebrior incussit mentem pavor: O Iovis alma
Progenies, fare, an patriam spes ulla videndi,
Fare, omnes. Ille in mediis sic orsus Achivis:
Nec ferus Aeetes, ut fama, nec aurea nobis
Terga negat; bello interea sed pressus iniquo
Auxilium petit; armatos dux protinus omnes
Accelerare iubet: longo nam tuta recessu
Puppis et opposita fluvius defenditur urbe.
Haud mora, prosiliunt, quos nec Rhipaea iuventus,
Quos nec Hiber, aut tota suis Aurora pharetris
Sustineat; stetit explicito prius agmine pubes,
Expertique simul, si tela artusque sequantur.
Nec quisquam freta, nec patrias iam respicit urbes,
Sed magis ad praesens itur decus. Incita cristas
Aura quatit, variis floret via discolor armis,
Qualis ab Oceano nitidum chorus aethera vestit;
Qualibus assurgens nox aurea cingitur astris.
Illos Sole satus tacita maestissimus ira
Miratur temere assumptos, nec talia mallet
Robora, quam medios hostem subiisse penates.
Interea laeto patitur convivia vultu,
Et iuxta Aesoniden magno cratere lacessit,

455 operum error, obscuritas argumenti. Phaedr. III, 10, 41; IV, 5, 22. Burm. 479 *Me neque nunc.* 483 *sub numine* Heins. post Maserium c. 484 *forte* codd. Em. Gerk. Voss. *Macrimantis* codd. Em. Gevarer. [illegible] Heins. c. 487 *ferus* ut Weich. c. pag. 79. 490 *tantum aspera.* 502 adi, adii. 515 His, fronis[illegible] ficiant, te imperante, in animor. cultura cives. Wagn. 520 *premit* Heins. c. sine dubio [illegible] inscite. 535 *obsidet.* 541 *Tum meritis* e c. Burmanni praefert. Haud ad Distribam [illegible] codd. et edd. vett. Fortasse verius. 561 si tela artusq. seq. num quas remis [illegible] sequaces adhuc habeant. Wagn. 565 chorus, stellar. 570 cultu.

Nunc sibi monstrantem natos Iovis oraque iuxta
Aeacidum, nunc ingentes Calydonis alumnos;
Audit et Alciden infando errore relictum
Defletosque duces terraeque marisque labores.
Ipse autem tantis concita furoribus arma
Expetit Aesonides et amicos ordine reges:
Quis procul ille virum nobis, quem balteus asper
Subligat, et stricto stat proximus armiger arcu,
Ceu pugnam paret et positas confundere mensas?
Contra flammigeri proles Perseia Solis,
Quem rogitas, Carmeius, ait; mos comminus arma
Semper habere viro, semper meminisse pharetrae.
Quid Latagum, quid si amnigenam mirere Choaspem?
Bellatoris equi potantem cerne cruores;
Nec tamen immissis hic segnior ibit habenis.
Illum, ait Aesonides, pariter refer, horrida signis
Cui chlamys, et multa spirat coma flexilis aura.
Respicit Aeetes, atque hunc quoque nomine reddit:
Dives Aron; croceos sic illius omnis odores
Iactat eques, unctis sic est coma culta maniplis;
Sed nec sperne virum, et comptis diffide capillis.
Campesus hic spoliis in tigridis; ille profundo
Incumbens Odrussa mero; viden' alta comantem
Pectora, et ingenti turbantem pocula barba?
Hic et Iaxarten dictis stupet hospes acerbis
Immodicum linguaque gravem, cui nulla minanti
Non superum, non praesentis reverentia belli.
Contra autem Aeetes: Non frustra magna superbo
Dicta volant, ait, et vocem paria arma sequuntur;
Nec requies, quin Marte diem noctemque fatiget;
Atque ubi Rhipaea stupuerunt flumina bruma,
Iam pavidi cum prole Getae, iam pervigil illum
Medus et oppositis exspectat Hiberia claustris.
Hos autem quae quemque manus, quae signa sequantur,
Si memorem, prius humentem lux solverit umbram.
Cras acies atque illa ducum cras regna videbis
Dissona, saxiferae surgat quibus imber habenae;
Quae iaculo gens apta levi, quae picta pharetris
Venerit. Ingentes animo iam prospice campos,
Atque hanc alipedi pulsantem corpora curru
Euryalen, quibus exsultet Mavortia turmis,
Et quantum elata valeat peltata securi,
Cara mihi et veras inter non ultima natas.
Fatur, et occiduo libat cratera parenti.
Quisque suis tum vota deis et pocula fundit,
Dent aciem, dent belligeros superare labores.
Ecce autem Geticis veniens Gradivus ab antris
Ingentemque trahens Arctoa per aequora nubem
Adspicit Aeaea Minyas stupefactus in urbe
Ambitumque senem promissaque vellera puppi
Thessalicae; citus ad summi stellantia patris
Tecta ruit, questuque Iovem testatur acerbo:
Quae studiis, rex magne, quies? iam mutua divi
Exitia in solos hominum molimur honores.
Teque ea cuncta iuvant, rabidam qui Pallada coelo
Non abigis, neque femineis ius obiicis ausis.
Non querar, exstructa quod vexerit ipsa carina
Vellera sacra meis sperantem avertere lucis,
Quodque palam tutata viros; sic cetera pergat,
Si valet, insidiis quae nunc fallacibus ambit,
Nostra ut Phrixeo spolientur templa metallo.
Non opus auxilio Colchis, nec foedere vestro,
Et Persen simul et Minyas deposcimus hostes.
Quin age, quid tantae coeunt in proelia gentes?
Quid tuus Aesonides? imus nos, protinus imus
In nemus auriferum, et sumptis decernimus armis!
Vel tu sola polo tacitis inopina tenebris
Labere; quantus ibi deus, experiere, nec illas
Adstiteris impune trabes: an Martia templa
Intemeranda minus, tacitus mihi lucus, et agger
Quod rudis, et sola colimur si gentibus umbra?
Est amor et rerum cunctis tutela suarum;
Et tibi, magne pater, terris donaria certant;
Est honor his etiam suus. Anne ego clara Mycenes
Culmina, virgineas praeder si Cecropis arces,
Iam coniux, iam te gemitu lacrimisque tenebit
Nata querens; metuant ergo, nec talia poscant.
Non tulit haec animis, quin longa silentia Pallas
Rumperet, irridens strepitumque minasque Gradivi:
Non tibi Bistonidae, quibus haec fera murmura iactes,
Non Lapithae, sed Pallas, ait; neque ego aegide digna,
Nec vocer ulterius proles Iovis, excidat iste
Ni tibi corde tumor; lituos mox armaque faxo
Oderis, et primis adimam tua nomina bellis.
Quin simili matrem demens gravitate secutus,
Digna quidem monstrum superis quae tale creavit.
Quod tamen aggressae scelus, aut quo crimine sontes,
Si iuvenem, qui iussa sui tam dira tyranni
Impavidus maria et nondum qui nota subibat,
Iuvimus, et magnis aliquam spem movimus ausis!
An nullas praeferre preces, nec foedera regis
Ulla sequi, caeca sed cuncta impellere pugna
Debuimus? Sic Thraces agunt, sic turbidus iste,
Si qua petit. Cuperem haec etiam nunc bella remitti,
Nec socias armare manus: da vellera rector,
Et medio nos cerne mari. Quod sin ea Mavors
Abnegat, et solus nostris sudoribus obstat,
Ibimus indecores frustraque tot aequora vectae,
Passaque quae nequeam. Sic femina. Coeperat ardens
Hic iterum alternis Mavors insurgere dictis.
Excipit hinc contra pater, et sic voce coercet:
Quid vesane fremis? quum vos iam poenitet acti
Peccatumque satis, tunc ad mea iura venitis.
Quolibet ista modo, quacumque impellite pugna,
Quae coepistis, habent quoniam sua fata furores.
Te tamen hoc, coniux, et te, mea nata, moneo:
Sit Persen pepulisse satis, nec vana retentet
Spes Minyas, finemve velint imponere bello.
Illum etenim talis rerum manet (accipite) ordo:
Victa retro nunc castra dabit, bellumque remittet,
Territus adventu ducis et virtute Pelasgi;
Mox ubi Thessalicis referent hos flamina terris,
Tunc aderit, victorque domos et sceptra tenebit,
Donec et Aeeten inopis post longa senectae
Exsilia, heu magnis, quantumlibet impia, factis
Nata iuvet, Graiusque nepos in regna reponat.
Hic labor amborumque haec sunt discrimina fratrum.
Vadite, et adversis, ut quis volet, irruat armis.

578 asper, distinctus bullis aureis; 579 stricto, adducto, ad sagittas mittend. parato. Wagn. 607 regna, populos. 608 habenae, fundae. 611 puls. *cornua*. 617 *acies* edd. priscae. 620 *Aeetae* cod. Carrion. 624 mutua nili codd. Em. Gronov. 633 sqq. convertit se ad Palladem. 642 umbra, silvae, sine templo. 645 sq. Mycenes culmina, Iunonis templ. 651 Non tibi *Aloidae*. 654 lituos *miser*. 666 rector, Iupiter. 670 in edd. ante Carrion. *Pas aliquem* (*aliquid*) nequeam. Equid. nec lect. codicis Carr. sanam habeo propter subitam transition. e plur. in sing. Nec unquam persuadebit mihi aliquis, poetam epic. de Minerva digne dicere: Sic femina. Quod Wagn. excogitav. nequeam. *sim* femina (sic Lunem.), ut ille intelligit, quia debilis sim, non cohaeret c. linguae legib. Si debeat esse pro *num feminae modo me geram*. futurum requiri videtur. 686 *quantum licet* al. codd. Deinde omnes *fatis*, inde Burm. et Wagn. ex c. Gronovii quantum licet *in pia* fatis. Nostrum est ipsius Burmanni. Sic de la Malle et Lem.

Dixerat; instaurat mensas, pacemque reducit,
Et iam sideream noctem demittit Olympo.
Tunc assuetus adest Phlegraeas reddere pugnas
Musarum chorus et citharae pulsator Apollo;
Fertque gravem Phrygius circum cratera minister.
Surgitur in somnos, seque ad sua limina flectunt.

LIBER SEXTUS.

At vigil isdem ardet furiis Gradivus, et acri
Corde tumet, nec quas acies, quae castra sequatur,
Invenit; ire placet tandem praesensque tueri,
Sternere si Minyas magnoque rependere luctu
Regis pacta queat, Graiamque absumere pubem.
Impulit hinc currus, monstrum irrevocabile belli
Concutiens, Scythiaeque super tentoria sistit.
Protinus e castris fugit sopor, excita tela,
Turbati coiere duces: hos insuper ingens
Fama movet, rate quae sacra vulgabat Achivos
Advenisse, sui repetentes vellera Phrixi,
Quos malus hospitio iunctaque ad foedera dextra
Luserit Aeetes, atque in sua traxerit arma.
Ergo, consiliis dum nox vacat alta movendis,
Legatos placet ire duces mandataque Perses
Edocet affari Minyas, fraudemque tyranni
Ut moneant; quinam hinc animos averterit error;
Se primum Haemoniis hortatum ea vellera terris
Reddere, et exuvias pecudis dimittere sacrae;
Hinc odium et tanti venisse exordia belli.
Quin potius dextramque suam suaque arma sequantur,
Aut remeent; neque enim Aeetae promissa fidemque
Esse loco, abstineant alienae a sanguine pugnae.
Non illos ideo tanti venisse labores
Per maris; ignotis quid opus concurrere, nec quos
Oderis? Haec medio Perses dum tempore mandat,
Aureus effulsit campis rubor, armaque et acres
Sponte sua strepuere tubae: Mars saevus ab altis,
Hostis io, conclamat, equis, agite, ite, propinquat;
Ac simul hinc Colchos, hinc fundit in aequora Persen;
Tunc et quaeque suis commisit proelia terris,
Voxque dei pariter pugnas audita per omnes.
Hinc, age, Rhipaeo quos videris orbe furores,
Musa, mone; quanto Scythiam molimine Perses
Concierit, quis fretus equis per bella virisque.
Verum ego nec numero memorem, nec nomine cunctos,
Mille vel ora movens; neque enim plaga gentibus ulla
Ditior, aeterno quanquam Maeotia pubes
Marte cadat; pingui nunquam tamen ubere defit,
Quod geminas Arctos magnumque quod impleat angnem.
Ergo duces solasque, deae, mihi promite gentes.
Miserat ardentes, mox ipse secutus, Alanos
Heniochosque truces iam pridem infensus Anausis,
Pacta quod Albano coniux Medea tyranno;
Nescius, heu, quanti thalamos adscendere monstri
Arserit, atque urbes maneat qui terror Achaeas,
Gratior ipse deis orbaque beatior aula.
Proxima Bisaltae regio ductorque Colaxes,
Sanguis et ipse deum, Scythicis quem Iupiter oris
Progenuit, viridem Myracen Tibisenaque iuxta
Ostia, semifero (dignum si credere) captus
Corpore, nec Nymphae geminos exhorruit angues.
Cuncta phalanx insigne Iovis caelataque gestat
Tegmina dispersos trifidis ardoribus ignes;
Nec primus radios, miles Romane, corusci
Fulminis et rutilas scutis diffunderis alas.
Insuper auratos collegerat ipse dracones,
Matris Horae specimen, linguisque adversus utrimque
Congruit, et tereti serpens dat vulnera gemmae.
Tertius unanimis veniens cum millibus Auchus
Cimmerias ostentat opes, cui candidus olim
Crinis inest, natale decus; dat longior aetas
Iam spatium, triplici percurrens tempora nodo;
Demittit sacro geminas a vertice vittas.
Dathin Achemeniae gravior de vulnere pugnae
Misit in arma Daraps, acies quem Martia circum
Dandaridum, potaque Gerys quos efferat unda,
Quique lacum cinxere Bicen. Non defuit Auxur,
Non Rhodalo cum fratre Sydon; Acesinaque laevo
Omine fatidicae Phrixus movet agmina cervae;
Ipsa comes, setis fulgens et cornibus aureis,
Ante aciem celsi vehitur gestamine conti,
Maesta nec in saevae lucos reditura Dianae.
Movit et Hylaea supplex cum gente Syenen
Impia germani praetentans vulnera Perses.
Densior haud usquam, nec celsior extulit ullas
Silva trabes; fessaeque prius rediere sagittae,
Arboris ad summum quam pervenere cacumen.
Quin et ab Hyrcanis Titanius expulit antris
Cyris in arma viros, plaustrisque ad proelia cunctas
Coraletae traxere manus; ibi sutilis illis
Et domus, et crudo residens sub vellere coniux,
Et puer e primo torquens temone cateias.
Linquitur abruptus pelago Tyra, linquitur et mons
Ambenus et gelidis pollens Ophiusa venenis.
Degeneresque ruunt Sindi, glomerantque, paterno
Crimine nunc etiam metuentes verbera, turmas.
Hos super aeratam Phalces agit aequore nubem
Cum fremitu, densique levant vexilla Coralli,
Barbaricae quis signa rotae ferrataque dorso
Forma suum truncaeque Iovis simulacra columnae;
Proelia nec rauco curant incendere cornu,
Indigenas sed rite duces et prisca suorum
Facta canunt veterumque viris hortamina laudes.
Hinc Issedonias mixtus pedes aequat habenas,

Lib. VI, 6 monstr. irrevoc. lanceam ingent. quae semel emissa revocari non potest. 23 Esse loco ἐν χώρᾳ εἶναι, recte se habere, bona probaque esse. 31 *committit* proelia *telis*, unde Burm *quisque* suis committ. proel. tel. Quaeque proelia, gentium quarumcumq. quae illuc convenerant ipse deus incendit, suis terris, iis locis, in quib. constiterant. 35 quis. quib. 40 geminas Arct. magnumq. anguem, septemtrionales region. Wagn. 50 *Myracen* (Marosch); Tibisum sive Tibiscum interpretantur Theiss. 52 Herodot. IV, 9. 51 collegerat, iunxerat in fibula. Wagn. 63 capillos longiores habebat propter aetatem. 66 Daraps, fortasse e Darapso urbe. 67 *Gangaridum*, qui populus sunt Indiae, non Scythiae. Alt. de la Malle. 70 *Chrixus* Heins. e. Populus indicatur. Acesinam illam sine dubio cervae, quae currum eius trahebant, propinquae mortis admonuerant, ut Achillem Homeric. equi. 74 Hylaea regio altis silvis fecunda: Syenes dux. Cyrim. v. 80 al. urbem, al. fluvium, Wagn. ducem interpr. 84 *abreptus* Lun. abruptus pelago, praeceps defluens in mare. 87 Herodot IV, 3. 88 *pubem* Burm. e. aequore, per campum. 90 sq. hystrices. Nam sues Scythae adversabantur. 95 *Ast ubi Sidonicas* codd. Em. Burm. Pedes equiti mixtus.

Illinc iuratos in se trahit Aea Baternas,
Quos, duce Teutagono, crudi mora corticis armat
Aequaque nec ferro brevior nec rumpia ligno.
Nec procul albentes gemina ferit aclyde parmas,
Hiberni qui terga Noae gelidumque securi
Eruit, et tota non audit Alazona ripa;
Quosque Taras niveumque ferax Evarchus olorum.
Te quoque venturis, ingens Ariasmene, saeclis
Tradiderim, molem belli lateque ferentem
Undique falcatos deserta per aequora currus.
Insequitur Drancaea phalanx claustrisque profusi
Caspiadae, quis turba canum non segnius acres
Exsilit ad lituos pugnasque capessit heriles;
Inde etiam par mortis honos, tumulisque recepti
Inter avos positusque virum: nam pectora ferro
Terribilesque innexa iubas ruit agmine nigro
Latratuque cohors, quanto sonat horrida Ditis
Ianua, vel superas Hecates comitatus ad auras.
Ducit ab Hyrcanis vates sacer agmina lucis
Varus; eum Scythiae iam tertia viderat aetas
Magnanimos Minyas Argoaque vela canentem.
Illius et dites monitis spondentibus Indi
Et centumgeminae Lagea novalia Thebes
Totaque Rhipaeo Panchaia rapta triumpho.
Discolor hastatas effudit Hiberia turmas,
Quas Otaces, quas Latris agunt et raptor amorum
Neurus, et expertes canentis Iazyges aevi.
Namque, ubi iam viresque aliae, notosque refutat
Arcus, et inceptus iam lancea temnit heriles,
Magnanimis mos ductus avis, haud segnia mortis
Iura pati, dextra sed carae occumbere prolis,
Ense dato; rumpuntque moras natusque parensque,
Ambo animis, ambo miseri tam fortibus actis.
Hic et odorato spirantes crine Micelae
Cessaeaeque manus, et qui tua iugera nondum
Eruis, ignotis insons, Arimaspe, metallis.
Doctus et Auchates patulo vaga vincula gyro
Spargere, et extremas laqueis adducere turmas.
Non ego sanguineis gestantem tympana bellis
Thyrsageten cinctumque vagis post terga silebo
Pellibus et nexas viridantem floribus hastas.
Fama, ducem, Iovis et Cadmi de sanguine, Bacchum
Hac quoque turiferos, felicia regna, Sabaeos,
Hac Arabas fudisse manu; mox rumperet Hebri
Quum vada, Thyrsagetas gelida liquisse sub Arcto.
Illis omnis adhuc veterum tenor et sacer aeris
Pulsus et Eoae memoratrix tibia pugnae.
Iungit opes Eumeda suas, sua signa secuti
Exomatae Torinique et flavi crine Satarchae;
Mellis honos Torinis; ditant sua mulctra Satarchen;
Exomatas venatus alit, nec clarior ullis
Arctos equis; abeunt Hypanim fragilemque per undam,
Tigridis aut saevae profugi cum prole leaenae,
Maestaque suspectae mater stupet aggere ripae.
Impulit et dubios Phrixei velleris ardor
Centoras et diros magico terrore Choatras.
Omnibus in superos saevus honor, omnibus artes
Monstrificae: nunc vere novo compescere frondes,
Nunc subitam trepidis Maeotim solvere plaustris.
Maximus hos inter Stygia venit arte Coastes;
Sollicitat nec Martis amor, sed fama Cytaeae
Virginis et paribus spirans Medea venenis.
Gaudet Averna palus, gaudet iam nocte quieta
Portitor et tuto veniens Latonia coelo.
Ibant et geminis aequantes cornibus alas
Ballonoti, comitumque celer mutator equorum
Moesus, et ingentis frenator Sarmata conti.
Nec tot ab extremo fluctus agit aequore, nec sic
Fratribus adversa Boreas respondet ab unda,
Aut is apud fluvios volucrum sonus, aethera quantus
Tunc lituum concentus adit, lymphatuque miscet
Millia, quot foliis, quot floribus incipit annus.
Ipse rotis gemit intus ager, tremebundaque pulsu
Nutat humus; quatit ut saevo quum fulmine Phlegram
Iupiter, atque imis Typhona reverberat arvis.
Prima tenent illinc patriis Absyrtus in armis
Et gener ingentesque inter sua millia reges.
At circa Aesoniden Danaum manus ipsaque Pallas
Aegide terrifica, quam nec dea lassat habendo,
Nec pater horrentem colubris vultuque tremendam
Gorgoneo; nec semineces ostendere crines
Tempus adhuc, primasque sinit concurrere pugnas.
Impulit hos contra Mavors pater et mala leti
Gaudia Tisiphoneque caput per nubila tollens
Ad sonitus litui mediaque altissima pugna,
Necdum clara, quibus sese Fuga mentibus addat.
Illi ubi consertis iunxere frementia telis
Agmina, virque virum galeis afflavit adactis:
Continuo hinc obitus perfractaque caedibus arma
Corporaque, alternus cruor alternaeque ruinae;
Volvit ager galeas, et thorax egerit imbres
Sanguineos; hinc barbarici glomerantur ovatus,
Hinc gemitus mixtaeque virum cum pulvere vitae.
Caspius Aeaeum correpto crine Monesen
Abstulit; hunc pariter Colchi Graiique sequuntur
Missilibus; rapit ille necem praedamque relinquit,
Nec sociis iam cura viri. Dypsanta Caresus
Strymonaque obscura spargentem vulnera funda
Deiicit; Albani cadit ipse Cremedonis hasta,
Iamque latet, currusque super turmaeque feruntur.
Processere Melas et Hidasmenus; incipit hasta
Ante Melas, levis ast abies elusit utrumque,
Ensibus inde ruunt; prior occupat aere citato
Cassidis ima Melas; infracta est vulnere cervix.
Mixta perit virtus: nescit cui debeat Oebreus,
Aut cui fata Tyres. Dum sibila respicit Iron
Cuspidis Argivae, Pyliam latere accipit hastam.
Viderat Hyrcanos paribus discurrere fratres
Castor equis, pater armento quos dives ab omni
Nutrierat, fatisque viam monstrarat iniquis.
Tum magis atque magis peditem candore notato
Tyndariden incendit amor, simul obvius hastam
Pectus in adversum Gelae iacit, alipedemque
Constitit excusso victor duce; risit ab alta
Nube pater, prensisque equitem cognovit habenis.
At pariter luctuque furens visuque Medores
Tyndariden petit, et superos sic voce precatur:
Hunc, age, vel caeso comitem me reddite fratri,
Primus et hic nostra sonipes cadat impius hasta,

97 scutum e cortice, quod moretur tela. Wagn. 98 rumpia Gell. X, 25. 99 feriunt iaculis parmas ad sonum bellic. efficiendum. 100 sq. congelatos amnes effodit. 102 verbum deest, mittit vel armat. 119 triumpho, ad triumph. 123 *notusque*. Notos, expertos et peritos heros. 143 *Emoda*. 147 fragilem, glacie tenui vix adstrictam. Wagn. 153 compesc. frond. folior. proventum impedire. 154 trepid. plaustr. dat. ita ut subito, resoluta glacie, submergantur. 158 sq. ad amorem incumbens magicas ille artes intermiserat. 166 *agit*. 170 reverberat, surgere conantem iterum iterumq. reprimit. Wagn. Al. tamen codd. *Typhoea verberat*. 176 *saxifico* Friesemann. c. Semineces crines indicant vitales reliquias superesse anguib. Medusae caput cingentib. Lemaire. 180 *sonitum* edd. post Carrion. 183 afflavit, ita sibi propinqui erant, ut halitus halitum impelleret. 191 rapit necem, celeriter hostem conficit. 209 Constitit transitive; Heins. c. *Insilit*, Wagn. *Corripit*.

Credita qui misero non retulit arma parenti,
Meque venit contra captivaque terga ministrat.
Dixerat, Actaei sed eum prior hasta Phaleri
Deiicit; ad socias sonipes citus effugit alas.
Quis tibi fatales unquam metuisset Amyclas
Oebaliamque manum, tot, Rhyndace, montibus inter
Diviso, totidemque fretis? cadit impiger una
Inguine transfosso clari Taulantis alumnus
Semidea genetrice Tages, cui plurima silvis
Pervigilat materna soror, cultusque laborat.
Tenuia non illum candentis carbasa lini,
Non auro depicta chlamys, non flava galeri
Caesaries pictoque iuvant subtemine bracae.
Iamque novus mediae stupefacta per agmina pugnae
Vadit eques, densa spargens hastilia dextra,
Fulmineumque viris proturbans ingerit ensem
Huc alternus et huc, quum saevior, ecce, iuventus
Sarmaticae coiere manus fremitusque virorum
Semiferi; riget his molli lorica catena;
Id quoque tegmen equis; at equi porrecta per armos
Et caput ingentem campis hostilibus umbram
Fert abies obnixa genu, vaditque virum vi,
Vadit equum, docilis relegi docilisque relinqui,
Atque iterum medios non altior ire per hostes.
Orbibus hos rapidis mollique per aequora Castor
Anfractu levioris equi deludit anhelos
Immemoresque mori; sed non isdem artibus aeque
Concurrunt, ultroque ruunt in funera Colchi.
Campesus impacta latus inter et ilia quercu
Tollitur, ac mediam moriens descendit in hastam.
Oebasus, infestum submisso poplite Phalcen
Evasisse ratus, laevum per luminis orbem
Transigitur; tenerae liquuntur vulnere malae.
Contra autem, geminis fidens thoracibus, ictum
Sustulit et gladio Sibotes ferit ultima teli,
Nequidquam: iam cuspis inest, nec fragmina curat
Ambenus, et trunco medium subit Otrea ligno.
Seminecem Taxes Hypanim vehit, atque remissum
Pone trahit fugiens, et cursibus exuit hastam;
Dumque recollectam rursus locat, irruit ultro
Turbatumque Lacon et adhuc invadit inermem.
Impulit adverso praeceps equus Onchea conto,
Nequidquam totis revocantem viribus armos.
In latus accedit sonipes, accedit et ipse
Frigidus; arma cadunt, rorat procul ultima cuspis.
Qualem populeae fidentem nexibus umbrae
Si quis avem summi deducat ab aere rami,
Ante manu tacita cui plurima crevit arundo;
Illa dolis viscoque super correpta sequaci
Implorat ramos, atque irrita concitat alas.
Parte alia infestis (nam fors ita iunxit) in armis
Stirus adest, laetusque virum cognoscit Anausis,
Et prior: En cuius thalamis Aeetia virgo
Dicta manet, nostrosque feret qui victor amores.
Non, ait, invitoque gener mutabere patri.
Tum simul adversas collatis cursibus hastas
Coniiciunt; fugit adductis Albanus habenis
Saucius, atque datum leto non sperat Anausim,
Nec videt; ille autem telo moribundus adacto,
Ad soceros pactaeque sinus eu coniugis, inquit,
Stire, fugis, vulnus referens, quod carmine nullo
Sustineat nullisque levet Medea venenis.
Dixerat, extremus quum lumina corripit error,
Voxque repressa gelu percussaque vertice tellus.
Hinc animos acies auget magnoque doloris
Turbine Gesandrum Mavors rapit; ille morantes
Increpat, et stricto sic urget Iazygas ense:
Nempe omnes cecidere senes, nempe omnis ademptus
Ante pater; quae vos subito tam foeda senectus
Corripuit fregitque animos atque abstulit iras?
Aut mecum mediam, iuvenes, agite, ite per urbem
Argolicamque manum, aut caris occumbite natis.
Irruit, et patrias coeptis ferus advocat umbras:
Sancte mihi Vorapte pater, tua pectora nato
Suggere nunc animumque parem, si fata peroso
Tarda tibi turpesque moras non segnius ipsi
Paruimus, parvique viam didicere nepotes.
Haec ait, auditurque Erebo; tum corripit ensem
Turbidus, et Furiis ardens quatit arma paternis.
Indigenis sacratus aquis magnique sacerdos
Phasidis Arctois Aquites errabat in armis
(Populeus cui frontis honor conspectaque glauco
Tempora nectuntur ramo), te, Cyrne, parentis
Immemorem durae cupiens abducere pugnae;
Iamque omnes impune globos diversaque lustrans
Agmina, quem quaerit, nusquam videt, atque iterum instat
Vociferans, iterum belli diversa peragrat;
Lancea caeruleas circum strepit incita vittas.
Opprimit admissis ferus hunc Gesander habenis.
Ille manum trepidans atque irrita sacra tetendit:
Teque per hanc, inquit, genitor tibi si manet, oro
Canitiem, compesce minas, et sicubi nato
Parce meo. Dixit; contra sic victor adacto
Ense refert: Genitor, turpi durare senecta
Quem mihi reris adhuc, ipse hac occumbere dextra
Maluit, atque ultro segnes abrumpere metas.
Et tibi si pietas nati, si dextra fuisset,
Haud medii precibus tereres nunc tempora belli,
Praeda future canum. Iuveni sors pulchrior omnis:
Et certare manu decet, et caruisse sepulchro.
Dixerat; ille deos moriens coelumque precatur,
Dextera ne misero talis foret obvia nato.
Te quoque, Canthe, tui non inscia funeris Argo
Flevit, ab invita rapientem tela carina.
Iam Scythicos miserande sinus, iam Phasidis amnem
Contigeras, nec longa dies, ut capta videres
Vellera et Euboicis patrios de montibus ignes.
Illum, ubi congressu subiit Gesander iniquo,
Territat his: Tu, qui faciles hominumque putasti
Has, Argive, domos, alium hic miser adspicis annum
Altricemque nivem festinaque taedia vitae.
Non nos aut levibus componere brachia remis
Novimus, aut ventos opus exspectare ferentes;
Imus equis, qua vel medio riget aequore pontus,
Vel tumida fremit Hister aqua; nec moenia nobis
Vestra placent: feror Arctois nunc liber in arvis
Cuncta tenens mecum; omnis amor iacturaque plaustri
Sola, nec hac longum victor potiere rapina;
Ast epulae quodcumque pecus, quaecumque ferarum.

222 plur. *telis* (a texendo) Heins. *filis* Mûllerus Cizensis ap. Wagner. c. Wagn. Dryadem intelligit, silvis, in silv. 226 sq. galeri caes. crista. 228 sq. Castor. 236 sq. viris equisq. c. impetu irruentib. robur ei accedit. Wagn. 241 iisd. artib. quib. Castor. 247 liquuntur, dissolvuntur. 252 vehit, proripit; remiss. virib. defectum. 257 armos, equi. 258 In lat. accedit, hastam porrectam excipit latere. 259 rorat, sanguine; arma etiam procul procidentia sanguine adsperguntur. 261 Virg. Ge. II, 123 sq. Omnino cf. Sil. VII, 673 sqq. 266 *Anausis* codd. unde Heins. [illegible] laetusque *viri*. Nostr. de la Malle. 269 Non, videl. feres. 277 *horror*. 279 Hinc, hac morte [illegible] Ante, quam vos filii ensem eis praeberetis; supra 123 sqq. 286 *claris* — *fatis*. 309 utque [illegible] Eleganter: sed ita poeta, non librarius emendatur. 313 omni codd. quod emendavi e Tu[illegible] πάντ' ἐπίουκον, cui totum locum hic a Valerio adumbratum esse fugit [illegible]

Mitte Asiae, mitte Argolicis mandata colonis,
Ne trepident; nunquam has hiemes, haec saxa relinquam,
Martis agros, ubi iam saevo duravimus amne
Progeniem natosque rudes: ubi copia leti
Tanta viris? Sic in patriis bellare pruinis
Praedarique iuvat, talemque hanc accipe dextram.
Dixit, et Edonis nutritum missile ventis
Concitat; it medium per pectus et horrida nexu
Letifer aera chalybs. Trepidus super advolat Idas
Ac simul Oenides pariterque Menoetius, et qui
Bebrycio propius remeavit ab hospite victor.
At vero ingentem Telamon procul extulit orbem,
Exanimem te, Canthe, tegens: ceu saeptus in arto
Dat catulos post terga leo, sic comminus hastam
Aeacides gressumque tenet, contraque ruentem
Septeno validam circumfert tegmine molem.
Nec minus hinc urget Scythiae manus armaque Canthi
Quisque sibi et Graio poenam de corpore poscens.
Arduus inde labos, medioque in corpore pugna
Conseritur: magno veluti quum turbine sese
Ipsius Aeoliae frangunt in limine venti,
Quem pelagi rabies, quem nubila, quemque sequatur
Illa dies; obnixa virum sic comminus haeret
Pugna, nec arrepto velli de corpore possunt.
Ut bovis exuvias multo qui frangere olivo
Dat famulis: tendunt illi tractuque vicissim
Taurea terga domant, pingui fluit unguine tellus;
Talis utrimque labos, raptataque limite in arto
Membra viri miseranda meant: hi tendere contra,
Hi contra, alternaeque virum non cedere dextrae.
Hinc medium Telamon Canthum rapit; hinc tenet ardens
Colla viri et molles galeae Gesander habenas,
Insonuit quae lapsa solo dextramque fefellit.
Ille iterum in clipei septemplicis improbus orbem
Arietat, et Canthum sequitur Canthumque reposcit,
Quem manus a tergo socium rapit, atque receptum
Virginis Euryales curru locat. Advolat ipsa
Ac simul Haemonidae, Gesandrumque omnis in unum
It manus. Ille novas acies et virginis arma
Ut videt, Has etiam contra bellabimus? inquit;
Heu pudor! inde Lycen ferit ad confine papillae,
Inde Thoen, qua pelta vacat; iamque ibat in Harpen,
Vixdum prima levi ducentem cornua nervo,
Illabentis equi tendentem frena et Henippen;
Quum regina, gravem nodis auroque securim
Congeminans, partem capitis galeaeque ferinae
Dissipat. Hic pariter telorum immanis in unum
It globus: ille diu coniectis sufficit hastis,
Quis gravior nutuque cadens exterruit Idam.
Tum ruit, ut montis latus, aut ut machina muri,
Quae scopulis trabibusque diu confectaque flammis
Procubuit tamen, atque ingentem propulit urbem.
Ecce locum tempusque ratus, iamque et sua posci
Proelia, falcatos infert Ariasmenus axes,
Saevaque diffundit socium iuga, protinus omnes
Graiugenas, omnes rapturus ab agmine Colchos.
Qualiter, exosus Pyrrhae genus, aequora rursus
Iupiter atque omnes fluvium si fundat habenas,
Ardua Parnassi lateant iuga, cesserit Othrys
Piniger, et mersis decrescant rupibus Alpes;
Diluvio tali paribusque Ariasmenus urget
Excidiis, nullo rapiens discrimine currus.
Aegida tunc primum virgo spiramque Medusae
Tercentum saevis squalentem sustulit hydris,
Quam soli vidistis equi: Pavor occupat ingens
Excussis in terga viris, diramque retorquet
In socios non sponte luem; tunc ensibus uncis
Implicat et trepidos lacerat Discordia currus.
Romanas veluti saevissima quum legiones
Tisiphone regesque movet, quorum agmina pilis,
Quorum aquilis utrimque micant, eademque P rentis
Rura colunt, idem lectos ex omnibus agris
Miserat infelix non haec ad proelia Thybris:
Sic modo concordes externaque fata petentes
Palladii rapuere metus; sic in sua versi
Funera concurrunt dominis revocantibus axes.
Non tam foeda virum Laurentibus agmina terris
Eiecere Noti, Libyco nec talis imago
Litore, quum fractas involvunt aequora puppes.
Hinc biiuges, illinc artus tenduntur heriles,
Quos radii, quos frena secant; trahiturque trahit
Currus caede madens, atroque in pulvere regum
Viscera nunc aliis, aliis nunc curribus haerent.
Haud usquam Colchorum animi, neque cura ca
Tela, sed implicitos miseraque in peste revinctos
Confodiunt, ac forma necis non altera surgit,
Quam cervos ubi non Umbro venator edaci,
Non penna petit, haerentes sed cornibus altis
Invenit, et caeca constrictos excipit ira.
Ipse recollectis audax Ariasmenus armis
Desilit, illum acies curvae secat undique falcis,
Partiturque rotis, atque inde furentia raptus
In iuga, Circaeos tetigit non amplius agros.
Talia certatim Minyae sparsique Cytaei
Funera miscebant campis, Scythiamque pre
Quum Iuno Aesonidae, non hanc ad vellera
Esse viam, nec sic reditus regina parandos,
Extremam molitur opem, funesta prius qua
Consilia ac seras aperit rex perfidus iras.
Increpat et saevis Vulcanum maesta querelis,
Cuius flammiferos videt inter regia tauros
Pascua Tartaream proflantes pectore noctem.
Haec etenim Minyas ne iungere Marte peracto
Monstra satis iubeat Cadmei dentibus hydri
Ante diem, timet, et varias circumspicit artes.
Sola animo Medea subit, mens omnis in una
Virgine, nocturnis qua nulla potentior aris.
Illius ad fremitus sparsosque per avia sucos
Sidera fixa pavent, et avi stupet orbita Solis.
Mutat agros fluviumque vias, suus alligat igni
Cuncta sopor, recoquit fessos aetate parentes,
Datque alias sine lege colus. Hanc maxima Circe
Terrificis mirata modis, hanc advena Phrixus,
Quamvis Atracio Lunam spumare veneno
Sciret, et Haemoniis agitari cantibus umbras.
Ergo opibus magicis et virginitate tremendam
Iuno duci sociam coniungere quaerit Achivo.
Non aliam tauris videt et nascentibus armis
Quippe parem; medio nec si stet in agmine flamm

340 *Edonis.* Vid. Weich. Poetar. latinor. p. 424 not. 354 *Euboeae.* 377 tendentem, adducentem. muri, turris. 385 velim *tandem.* 426 In iuga, currus. 437 iubeat, rex. 438 Ante diem, citius quam Iuno vel 441 ad *flatus.* 443 alligat *imis, ignis ingens.* 444 *recolit* codd. Em. Gronov. 445 Fata hominum libere 452 sq. medio *quae* stet in *imagine*, quae stet in agmine. quae *staret* in agmine, *neque* quae medio stet agmine *Nullum* mente nefas, *nullos* codd. *quam* si stet rel. vulg. ex em. nescio cuius, qua nihil proficitur. scio an viris doct. se probaturum sit; infinit. horrescere pendet ab adi. parem: nec aliam parem videt, stet in medio agmine flammae, ne tunc quidem ullum nefas (ullum damnum) ullos visus horrescere. medio quae *posset* in agm. fl. Nullum — nullos, fortasse facilius.

Ullum mente nefas, ullos horrescere visus.
Quid? si caecus amor saevusque accesserit ignis?
Hinc Veneris thalamos semperque recentia sertis
Tecta petit. Visa iam dudum prosilit altis
Diva toris volucrumque exercitus omnis Amorum,
Ac prior hanc placidis supplex Saturnia dictis
Aggreditur, veros metuens aperire timores:
In manibus spes nostra tuis omnisque potestas
Nunc, ait; hoc etiam magis annue vera fatenti.
Durus ut Argolicis Tirynthius exsulat oris,
Mens mihi non eadem Iovis atque aversa voluntas,
Nullus honor thalamis, flammaeve in nocte priores.
Da, precor, artificis blanda aspiramina formae
Ornatusque tuos, terra coeloque potentes.
Sensit diva dolos, iam pridem sponte requirens
Colchida et invisi genus omne exscindere Phoebi;
Tunc vero optatis potitur: nec passa precari
Ulterius, dedit acre decus fecundaque monstris
Cingula, non pietas quibus aut custodia famae,
Non pudor, at contra levis et festina cupido
Affatusque mali dulcisque labantibus error,
Et metus et demens alieni cura pericli.
Omne, ait, imperium natorumque arma meorum
Cuncta dedi; quascumque libet nunc concute mentes.
Cingitur arcanis Saturnia laeta venenis,
Atque hinc virgineae venit ad penetralia sedis,
Chalciopen imitata sono formaque sororem.
Fulsit ab invita numen procul, et pavor artus
Protinus atque ingens Aeetida perculit horror.
Ergo nec ignotis Minyas huc fluctibus, inquit,
Advenisse, soror, nec nostro sola parenti
Scis socias iunxisse manus? At cetera muros
Turba tenet, fruiturque virum coelestibus armis;
Tu thalamis ignava sedes, tu sola paterna
Fixa domo? tales quando tibi cernere reges?
Illa nihil contra; nec enim dea passa, manumque
Implicat, et rapidis mirantem passibus aufert.
Ducitur infelix ad moenia summa futuri
Nescia virgo mali et falsae commissa sorori;
Lilia per vernos lucent velut alba colores
Praecipue, quis vita brevis, totusque parumper
Floret honor, fuscis et iam Notus imminet alis.
Hanc residens altis Hecate Perseia lucis
Flebat, et has imo referebat pectore voces:
Deseris, heu, nostrum nemus aequalesque catervas,
Ah misera, ut Graias haud sponte vageris ad urbes!
Non invisa tamen; neque te, mea cura, relinquam.
Magna fugae monumenta dabis, spernere nec usquam
Mendaci captiva viro, meque ille magistram
Sentiet, et raptu famulae doluisse pudendo.
Dixerat; ast illae murorum extrema capessunt,
Defixaeque virum lituumque fragoribus horrent;
Quales instanti nimborum frigore maestae
Succedunt ramis haerentque pavore volucres.
Iamque Getae, iamque omnis Hiber Drancaeaque densa
Strage cadit legio, et latis prosternitur arvis.
Semineces duplicesque inter sua tela suosque
Inter equos saevam misero luctamine versant
Congeriem, et longis campos singultibus implent.
Victores contra patrium Paeana Geloni
Congeminant; eadem redeunt mox gaudia victis,
Qua deus et melior belli respexit imago.
Quis tales obitus dederit, quis talia facta,
Dic age, tuque feri reminiscere, Musa, furoris.
Absyrtus clipei radiis curruque coruscus
Solis avi, cuius vibrantem comminus hastam
Cernere nec galeam gentes potuere minantem,
Sed trepidae redeunt, et verso vulnera tergo
Accipiunt, magnisque fugam clamoribus augent;
Proterit impulsu gravis agmina, corporaque atris
Sternit equis, gemitusque premit spirantis acervi.
Nec levior comitatur Aron, horrentia cuius
Discolor arma super squalentesque aere lacertos
Barbarica chlamys ardet acu, tremefactaque vento
Implet equum; qualis roseis it Lucifer alis,
Quem Venus illustri gaudet producere coelo.
At non inde procul Rhamelus et acer Otaxes
Dispulerant Colchos pariterque inglorius Armes,
Fraude nova stabula et furtis assuetus inultis
Depopulare greges, frontem quum cornibus auxit
Hispidus, inque dei latuit terrore Lycaei.
Hac tunc attonitos facie defixerat hostes.
Quem simul ignota formidine bella moventem
Vidit Aron, Pavidos te, inquit, nunc rere magistros
Et stolidum petiisse pecus; non pascua, nec saeps
Hic tibi: nocturnis mitte haec simulacra rapinis,
Neve deum mihi finge, deus quoque consere dextram.
Sic ait, intentaque adiutum missile planta
Dirigit, et lapsis patuerunt vulnera villis.
Nec minus Aeolii proles Aeetia Phrixi
Fertur et ipsa furens, ac se modo laeta Cytaeis
Agminibus, modo cognatis ostentat Achivis.
Atque hos in medio duri discrimine belli
Laudibus inque ipsis gaudens ubi vidit Iason,
Macte, ait, o nostrum genus et iam certa propago
Aeoliae, nec opina, domus; sat magna laborum
Dona fero, satis hoc visu quaecumque rependo.
Dixit; et in Sueten magnique in fata Ceramni
Emicuit, clipeumque rotans hunc poplite caeso
Deiicit, illum aperit lato per pectus hiatu
Argus: utrumque ab equis ingenti porrigit arvo
Et Zacorum et Phalcen; peditem pedes haurit Amastrum.
Sanguinis ille globos effusaque viscera gestat
Barbarus, et cassa frendens sublabitur ira.
Dat Calais Barisanta neci semperque propinquas
Rhipea venali comitantem sanguine pugnas.
Centum lecta boum bellator corpora, centum
Pactus equos; his ille animam lucemque rependit
Crudelis; tandem dulces iam cassus in auras
Respicit ac nulla coelum reparabile gaza.
Labitur intortos per tempora caerula crines
Tunc quoque materna velatus arundine Peucron.
At genitrix imis pariter Maeotis ab antris
Implevit plangore lacus, natumque vocavit,
Iam non per ripas, iam non per curva volantem
Stagna, nec in medio truncantem marmore cervos.
Eurytus Exomatas agit aequore; Nestoris hastae
Immoritur primaevus Helix (nec reddita caro
Nutrimenta patri) brevibus praereptus in annis.
At Latagum Zatenque Daraps; illum exigit hasta,
Hunc fugat, ingentem subiti quum sanguinis undam
Vidit et extremo lucentia pectora ferro.
Ecce autem muris residens Medea paternis,

463 *adversa* codd. Em. Gron. 464 in nocte, in amplexib. nocturnis. 473 *labentib* codd. Em. Sabellicus. Malim tamen c. Maserio *dulcis* labentib. 474 alieni, non proprii. 480 *lumen* Pius et Heins. Sic Burm. Vid. Weich. p. 63. 484 sq. cetera turba, matronar. et virginum. 486 *ignara*. 499 *inlussa*. Sic Burm. 509 *Seminecesque duces* ante Burm. vulg. ex c. Pii. Sed duplices sunt divisi, dilaniati. 514 imago, adspectus. Heins. c. *Enyo*. 526 ardet, splendet, acu, figuris acu pictis; 527 Implet, totum tegit a tergo. Wagn. 550 His dictis emicat Argus rel. Wagn. In *Seuthen* Schraderus c. 560 rependit, aequiparat. 572 cf. v. 65 sq. 574 pectora, Latagi.

Singula dum magni lustrat certamina belli,
Atque hos ipsa procul densa in caligine reges
Agnoscit, quaeritque alios Iunone magistra,
Conspicit Aesonium longe caput, ac simul acres
Huc oculos sensusque refert animumque faventem;
Nunc, quo se raperet, nunc, quo diversus abiret,
Ante videns; quotque unus equos, quot funderet arma,
Orantesque viros quam densis sterneret hastis.
Quaque iterum tacito sparsit vaga lumina vultu,
Aut fratris quaerens, aut pacti coniugis arma,
Saevus ibi miserae solusque occurrit Iason.
Tunc his germanam aggreditur, ceu nescia, dictis:
Quis, precor, hic, toto iam dudum fervere campo
Quem tueor, quemque ipsa vides? nam te quoque tali
Attonitam virtute reor. Contra aspera Iuno
Reddit agens stimulis, ac diris fraudibus urget:
Ipsum, ait, Aesoniden cernis, soror, aequore tanto
Debita cognati repetit qui vellera Phrixi,
Nec nunc laude prior generis, nec sanguine quisquam.
Adspicis, ut Minyas inter proceresque Cytaeos
Emicet effulgens, quantisque insultet acervis;
Et iam vela dabit, iam litora nostra relinquet,
Thessaliae felicis opes dilectaque Phrixo
Rura petens; eat atque utinam superetque labores!
Tantum effata, magis campis intendere suadet,
Dum datur, ardentesque viri percurrere pugnas.
At simul hanc dictis, illum dea Marte secundo
Impulit, atque novas egit sub pectora vires.
Ora sub excelso iam dudum vertice coni
Saeva micant, cursuque ardescit, nec tibi, Perse,
Nec tibi, virgo, iubae laetabile sidus Achivae;
Acer ut auctumni canis iratoque vocati
Ab Iove fatales ad regna iniusta cometae.
Nec sua Crethiden latuit dea, vimque recentem
Sentit agi membris, ac se super agmina tollit;
Quantus ubi ipse gelu magnoque incanuit imbre
Caucasus, et summas abiit hibernus in Arctos.
Tunc vero, stabulis qualis leo saevit opimis
Luxurians, spargitque famem mutatque cruores;
Sic neque parte ferox, nec caede moratur in una
Turbidus, inque omnes pariter furit, ac modo saevo
Ense, modo infesta rarescunt cuspide pugnae.
Tunc et terrificis undantem crinibus Hebrum
Et Geticum Priona ferit; caput eripit Auchi
Brachiaque, et vastis volvendum mittit arenis.
At genitus Iove complerat sua fata Colaxes;
Iamque pater maesto contristat sidera vultu,
Talibus aegra movens nequidquam pectora curis:
Hei mihi, si durae natum subducere sorti
Moliar, atque meis ausim confidere regnis!
Frater adhuc Amyci maeret nece, cunctaque divum
Turba fremunt, quorum nati cecidere cadentque.
Quin habeat sua quemque dies, cunctisque negabo,
Quae mihi. Supremos misero sic fatus honores
Congerit, atque animis moriturum ingentibus implet.
Ille volat campis, immensaque funera miscet
Per cuneos. Velut hiberno proruptus ab arcu
Imber agens scopulos nemorumque operumque ruinas,
Donec ab ingenti bacchatus vertice montis
Frangitur, inque novum paulatim deficit amnem:
Talis in extremo proles Iovis emicat aevo,
Et nunc magnanimos Hypetaona Gesithoumque,
Nunc Arinen Olbumque necat; iam saucius Apr[illegible]
Et desertus equo Tydrum pedes excipit hasta
Phasiaden, pecoris custos de more paterni
Caucasus ad primas genuit quem Phasidis undas;
Hinc puero cognomen erat, famulumque ferebant
Phasidis intonso nequidquam crine parentes.
Iamque aliis instabat atrox, quum diva supremas
Rumpit iniqua colus, victorque advenit Iason.
Excipit hunc saeva sic fatus voce Colaxes:
Vos Scythiae saturare canes Scythiaeque volucres
Huc miseri venistis? ait, saxumque prehensum,
Illius et dextrae gestamen et illius aevi,
Concussa molitur humo, quod regia Iuno
Flexit ad ignotum caput infletumque Monesi.
Praeceps ille ruit; nato non depulit ictus
Iupiter, Haemonia vulnus fatale sed hasta
Per clipeum, per pectus agit, lapsoque cruentus
Advolat Aesonides, mortemque cadentis acerbat.
Spargitur hinc, miserisque venit iam notus Alans.
At regina virum (neque enim deus amovet ignes)
Persequitur lustrans, oculisque ardentibus haeret;
Et iam, laeta minus praesentis imagine pugnae,
Castigatque metus et, quas alit inscia, curas,
Respiciens, an vera soror; nec credere falsa
Audet atrox vultus, eademque in gaudia rursus
Labitur, et saevae trahitur dulcedine flammae.
Ac velut ante comas ac summa cacumina silvae
Lenibus alludit flabris levis Auster, at illum
Protinus immanem miserae sensere carinae;
Talis ad extremos agitur Medea furores.
Interdum blandae derepta monilia divae
Contrectat miseroque aptat flagrantia collo,
Quaque dedit teneros aurum furiale per artus.
Deficit, ac sua virgo deae gestamina reddit,
Non gemmis, non illa levi turbata metallo,
Sed facibus, sed mole dei, quem pectore toto
Iam tenet; extremus roseo pudor errat in ore.
Ac prior his: Credisne patrem promissa daturum,
O soror, Argolicus cui dis melioribus hospes
Contigit? aut belli quantum iam restat acerbi!
Heu quibus ignota sese pro gente periclis
Obiicit! Haec fantem medio in sermone reliquit
Incepti iam Iuno potens securaque fraudis.
Imminet e celsis audentius improba muris
Virgo, nec ablatam sequitur quaeritve sororem.
At quoties vis dira ducum densique repente
Aesoniden pressere viri, quumque omnis in unum
Imber iit, toties saxis pulsatur et hastis.
Primaque ad infesti Lexanoris horruit arcus;
Alta sed Aesonium supra caput exit arundo,
Teque, Caice, petit: coniux miseranda Caico
Linquitur et primo domus imperfecta cubili.
Regius Eois Myraces interpres ab oris
Venerat, ut Colchos procul atque Aeetia Parthis
Foedera donato non irrita iungeret auro.
Tum iuvenem terris Parcae tenuere Cytaeis
Ac subiti Mavortis amor: simul armiger ibat
Semivir, impubemque gerens sterilemque iuventam.
Ipse, pharetratis residens ad frena tapetis,
Nunc levis infesto procurrit in agmina curru,

594 sanguinis *usquam*. 608 ad regna iniusta punienda. Wagn. 612 nivium mole ad sidera usque procrevit. 614 spargit famem, dividit, non in uno explet. Id. 622 Sidera, Solem. p. 66 sq. Cf. Ovid. Met. XIV, 172. 635 *[illegible]lior*. 632 Postq. in coelo Iris apparuit. Wagn. 640 sq quem Caucasus, de more (v. c. ut Paris Priami) paterni pecoris custos, rel. 653 sq. *Aesoniae — hastae — abit*. Sic vulg. Em. Weichert p. 60; *agit* est e vett. edd. [illegible] deus, Cupido. 696 Ipse Myraces currum regens, cui. sedes pretiosis stragulis vestita, multisq. sagittis circumdata erat; melius fortasse *pharetratus*. Wagn.

Nunc fuga conversas spargit mentita sagittas.
At viridem gemmis et Eoae stamine silvae
Subligat extrema patrium cervice tiaram,
Insignis manicis, insignis acinace dextro;
Improba barbaricae procurrunt tegmina plantae.
Nec latuere diu saevum spolia illa Syenen,
Perque levem et multo maculatam murice tigrim
Concita cuspis abit; subitos ex ore cruores
Saucia tigris hiat, vitamque effundit herilem;
Ipse puer fracto pronum caput implicat arcu.
Sanguine tunc atro chlamys ignea, sanguine vultus
Et gravidae maduere comae, quas flore Sabaeo
Nutrierat liquidoque parens signaverat auro.
Qualem si quis aquis et fertilis ubere terrae
Educat, ac ventis oleam felicibus implet,
Nec labor assiduus, nec spes sua fallit alentem,
Iamque videt primam tenero de vertice frondem,
Quum subito immissis praeceps aquilonia nimbis
Venit hiems, magnaque evulsam tendit arena;
Haud secus ante urbem Myraces atque ipsius ante
Virginis ora cadit; sed non magis illa movetur
Unius aegra metu, quam te, Meleagre, furentem,
Quam Talaum videt, aut pugnas miratur Acasti
(At satis hos ipsae gentes campique videbant)
Tempestate pari versis incumbere turmis.
Ante oculos fuga foeda ducum largusque cadentum
It cruor et currus dominis ingentibus orbi.
Non tulit hos Perses gemitus, clademque suorum
Tergaque versa tuens his coelum questibus implet:
Quid me iam patriis eiectum sedibus, istas
Ut struerem pugnas Scythiamque in bella moverem,
Vos superi, vos augurio lusistis inani?
Quid fratris meritas tua, Iupiter, omina poenas
Promisere mihi? nobis Argoa parabas
Scilicet auxilia et tantas coniungere vires.
Saeva quidem lucis miseris mora; dent tamen, oro,
Unum illum mihi fata diem, quo fallat Achivos
Sic meritos, quoque hunc videam virtute superbum
Aesoniden, tantos flentem sine honore labores.
Dixerat haec, pectusque suis everberat armis,
Et galeam fletu, galeam singultibus implet;
Ibat et in medii praeceps incendia belli,
Ni prior adversis Pallas vidisset ab armis,
Et secum: Ruit ecce ferox in funera Perses,
Quem genitor Colchis solioque reponere fratris
Iam statuit. Nostra vereor ne fraude peremptum
Increpet, et culpam hanc magno terrore rependat.
Haec dicens atro nebulam diffundit amictu,
Stridentesque viri circum caput amovet hastas.
Ille super socias clementi turbine gentes
Erigitur, paulumque levi raptatus in aethra
Iam tandem extremas pugnae defertur in oras,
Forte ubi serus Hiber Essedoniaeque phalanges
Marte carent, solisque iuvant clamoribus agmen.
Nox simul astriferas profert mortalibus umbras,
Et cadit extemplo belli fragor, aegraque muris
Digreditur longum virgo perpessa timorem.
Ut fera Nyctelii paulum per sacra resistunt,
Mox rapuere deum iamiam in quodcumque paratae
Thyiades: haud alio remeat Medea tumultu,
Atque inter Graiumque acies patriasque phalanges
Semper inexpletis agnoscit Iasona curis
Armaque, quique cava superest de casside vultus.

LIBER SEPTIMUS.

Te quoque Thessalico iam serus ab hospite vesper
Dividit, et te iam tua gaudia, virgo, relinquunt,
Noxque ruit, soli veniens non mitis amanti.
Ergo ubi, cunctatis extremo in limine plantis,
Contigit aegra toros, et mens incensa tenebris,
Vertere tunc varios per longa insomnia questus,
Nec pereat quo scire malo; tandemque fateri
Ausa sibi, paulum medio sic fata dolore est:
Nunc ego quo casu, vel quo sic pervigil usque
Ipsa volens errore trahor? non haec mihi certe
Nox erat ante tuos, iuvenis fortissime, vultus.
Quos ego cur iterum demens iterumque recordor,
Tam magno discreta mari? quid in hospite solo
Mens mihi? cognati potius iam vellera Phrixi
Accipiat, quae sola petit, quaeque una laborum
Causa viro. Nam quando domos has ille reviset?
Aut meus Aesonias quando pater ibit ad urbes?
Felices, mediis qui se dare fluctibus ausi,
Nec tantas timuere vias, talemque secuti
Hunc qui deinde virum; sed sic quoque talis abito.
Tum iactata toro nimiumque experta cubile
Ecce videt tenui candescere limen Eoo;
Nec minus insomnem lux orta refecit amantem,
Quam quum languentes levis erigit imber aristas,
Grataque iam fessis descendunt flamina remis.
At sua longarum Minyas iam cura viarum
Admonet, inque ipso nequidquam tempore regem
Laetitiae meritique petunt; quem passus Iason
Vota prius captasque deis accendere praedas,
Prominet, atque oculos longe tenet, aurea si iam
Pellis et oblatis clarescant atria villis.
Ille autem iamiam vultus vocesque paratas
Ante aperit, rumpitque moras, inque ipsa morantis
Prosilit ora viri, talique effunditur ira:
Orbe satos alio, sua litora regnaque habentes,
Quis furor has mediis tot fluctibus egit in oras,
Quisve mei vos tantus amor? Tu prima malorum
Causa mihi, tu, Phrixe gener; non te aequore mersum,
Quo soror, ut felix nullos nunc nomine Graios
Nossem ego! Quis regum Pelias, quis Thessalus, aut quae
Graecia? Quodnam hominum cerno genus? aut ubi cautes
Cyaneae? venit Scythicas en hospes in oras.
Quinquaginta Asiam (pudet heu!) penetrarit Iason
Exsulibus? meque ante alios sic spreverit una,
Una ratis, spolium ut vivo de rege reportet?
Ipsum efferre, meos ipsum me pandere lucos
Imperet, et nullo dignetur vincere bello?
Cur, age, non templis sacrata avellere dona
Omnibus, atque ipsas gremiis abducere natas,
Praedo, libet? vobisne domos, vobisne parentes
Esse putem, ratis infandis quos sola rapinis
Saevaque pascit hiems? et quos, credamus ut ipsis,
Rex suus illisit pelago vetuitque reverti?

699 Eoae silvae, byssi vel bombycis. 700 *patriam*. Est nomen utriusq. generis. 702 Improba, modum excedentia. 710 liq. auro, in fila ducto, vel in tenues laminas tracto. Wagn. 716 *nigraque*. 734 fallat, Aeetes. 740 adversis ab armis, ex opposita acie. Wagn. 745 ex atro amictu. 755 Nyctelius, Bacchus.

Scilicet Aeoliae pecudis poteretur ut auro:
Ante meus caesa descendet Caucasus umbra,
Ac prior Haemonias rapiet super aequora praedas.
Haud ego cum vittis statui feralibus Hellen.
Si tamen his aliter perstas non cedere terris,
Teque pudor cassi reditus movet, ac latet una
Nescio quid plus puppe viris; haud ipse morabor,
Quae petitis; modo nostra prior tu perfice iussa.
Martius ante urbem longis iacet horridus annis
Campus, et ardentes ac me quoque, vomere presso,
Me quoque cunctantes interdum agnoscere tauri.
His magis atque magis rabiem nunc nostra senectus
Luxuriemque dedit, solitoque superbior ignis
Ore fremit. Succede meae, fortissime, laudi,
Et nostros recole, hospes, agros: nec semina deerunt,
Quae prius ipse dabam, et messes, quas solus obibam.
Consiliis nox una satis, tecumque retracta
Cumque tuis haec iussa deis; ac si quid in isto est
Robore, praedicti venies in rura laboris.
Ipse incertus adhuc, tenebris te protinus illis
Involvi flammisque velim, durare parumper
An magis, everso iacias dum semina campo,
Ac tibi Cadmei dum seminis exeat hydri
Miles, et armata florescant pube novales.
Filia prima trucis vocem mirata tyranni
Haesit, et ad iuvenem pallentia retulit ora,
Contremuitque metu, ne nescius audeat hospes,
Seque miser ne posse putet: perstrinxerat horror
Ipsum etiam, et maesta stabat defixus in ira.
Non ita Tyrrhenus stupet Ioniusve magister,
Qui te iam, Tiberine, tuens claramque serena
Arce Pharon, praeceps subito nusquam ostia, nusquam
Ausoniam videt, at saevas accedere Syrtes.
Tum tamen, infando quae det responsa tyranno,
Colligit, et tandem obtutu consurgit ab alto:
Non, ait, hos reditus, non hanc, Aeeta, dedisti
Spem Minyis, quum prima tuis pro moenibus arma
Induimus: quo versa fides? quos vestra volutant
Iussa dolos? alium hic Pelian, alia aequora cerno.
Quin agite, hoc omnes odiisque urgete tyranni
Imperiisque caput; quanquam mihi dextera, nec spes
Defuerit mox iussa pati, nec cedere duris.
Unum oro, seu me illa suis seges obruet hastis,
Hauriet adverso seu crastinus ignis hiatu,
Nuntius hinc saevas Peliae mittatur ad aures,
Hic periisse viros, et me, si vestra fuisset
Ulla fides, reducem patriae potuisse referri.
Talibus attonitos dictis natamque patremque
Linquit, et infida praeceps prorumpit ab aula.
At trepida et medios inter deserta parentes
Virgo silet, nec fixa solo servare parumper
Lumina, nec potuit maestos non flectere vultus;
Respexitque fores, et adhuc invenit euntem.
Visus et heu miserae tunc pulchrior hospes amanti
Discedens, tales humeros, ea terga relinquit.
Illa domum atque ipsos paulum procedere postes
Optat, et ardentes tenet intra limina gressus.
Qualis, ubi extremas Io vaga sentit arenas,
Fertque refertque pedem, tumido quam cogit Erinnys
Ire mari, Phariaeque vocant trans aequora matres;
Circuit haud aliter, foribusque impendet apertis,
An melior Minyas revocet pater; oraque quaerens
Hospitis, aut solo maeret defecta cubili,
Aut venit in carae gremium refugitque sororis,
Atque loqui conata silet; rursusque recedens
Quaerit, ut Aeacis hospes consederit oris
Phrixus, ut aligeri Circen rapuere dracones.
Tum comitum visu fruitur miseranda suarum,
Implerique nequit; subitoque parentibus haeret
Blandior, et patriae circumfert oscula dextrae.
Sic assueta toris et mensae dulcis herili,
Aegra nova iam peste canis rabieque futura,
Ante fugam totos lustrat queribunda penates.
Tandem etiam molli sese semel increpat ira:
Pergis, ait, demens, teque illius angit imago
Curaque, qui profuga forsan tenet alta carina,
Quique meum patrias referet nec nomen ad urbes?
Quid me autem sic ille movet, superetne labores,
An cadat, et tanto turbetur Graecia luctu?
Saltem, fata virum si iam suprema ferebant,
Iussus ad ignotos potius foret ire tyrannos!
O utinam, et tandem non hac moreretur in urbe!
Namque et sidereo nostri de sanguine Phrixi
Dicitur, et caram vidi indoluisse sororem;
Seque ait has iussis actum miser ire per undas.
At redeat quocumque modo, meque ista precari
Nesciat, atque meum non oderit ille parentem.
Dixerat haec, stratoque graves proiecerat artus,
Si veniat miserata quies, quum saevior ipsa
Turbat agitque sopor; supplex hinc sternitur hospes,
Hinc pater: illa nova rumpit formidine somnos,
Erigiturque toro; famulas carosque Penates
Agnoscit, modo Thessalicas raptata per urbes.
Turbidus ut Poenis caecisque pavoribus ensem
Corripit, et saevae ferit agmina matris Orestes;
Ipsum angues, ipsum horrisoni quatit ira flagelli.
Atque iterum infestae se fervere caede Lacaenae
Credit agens, falsaque redit de strage dearum
Fessus, et in miserae collabitur ora sororis.
His ubi nequidquam nutantem Colchida curis
Iuno videt, necdum extremo parere furori;
Non iam mentitae vultum vocemque resumit
Chalciopes; quando ardor hebet, leviorque pudori
Mensque obnixa malo: tenues sublimis in auras
Tollitur, et fulvo Venerem vestigat Olympo:
Sum memor, ut tantum mecum partita labores;
Illa nimis sed dura manet, conversaque in iram
Et furias dolet, ac me nunc decepta reliquit.
I, precor, atque istum, quo me frustratur, amorem
Vince, precor, patriis ut tandem evadere tectis
Audeat, atque meum casu defendere ab omni
Aesoniden: quin illa sacro, quo freta, veneno
Illum etiam totis adstantem noctibus anguem,
Qui nemus omne suum, quique aurea (respice parva)
Vellera tot spiris circum, tot ductibus implet,
Solvat, et in somnos ingenti solvat ab orno.
Haec tibi nunc, Furiis atque ipsi cetera mando.
Tum Venus aligerum mater sic fatur Amorum:
Nec tibi, quum primos aggressa es flectere sensus
Virginis ignotaque animum contingere cura,
Defuimus, data continuo sed cingula soli

Lib. VII. 54 sqq. ut auro, Ante — *descendit* — *rapuit* — praedas? *Aut* ego — Hellen? Alteram lect. melioi auctoritate firmatam recta interpunct. vindicav. Burm. 59 sq. V, 503 sq. 71 in isto robore, in te. 75 *inverso* Heins. 83 *Ioniusque* codd. Em. Burm. Nam hic perquam videbatur ingrata illa aequalitas: Tyrrhenus Ioniusque — te claramque. Id. Burm. e vestigiis sui cod. restituit sqq. quum vulgatum esset Qui *portus*, Tiberine, *tuos*, claramque serena Arce Pharon praeceps *subiit*: nusq. ostia, nusq. Ausoniam videt, *et* saevas rel. 94 nunquam mihi dext. Columbus c. 124 dulcis, adulans. 139 *Aut* redeat. 150 *incestae* Dominic. Marius ad Ovid. c. 167 respice parva, videl. ipsum draconem; monstrat dea deae vigilans illud monstrum. Porro hortantis est (nostrum sich sure). Serv. ad Aen. IX, 188. 169 alterum *solvat* haud dubie tollendum: sed assentior Burmanno, non alterum, sed prius. Cogitabam *Vincat* vel *Fallat*. Pro altero Bulaeus c. *volvat*, Heins. *evellat*, Herelius *sternat*.

Nostra tibi, quis mota loco labefactaque cessit.
Haud satis est, sed me ipsa opus, et cunctantia poscunt
Pectora me dubiusque pudor; iam foedera faxo
Aesonii petat ipsa viri, metuatque morari.
Tu face luciferae citus ad delubra Dianae
Deveniat, sacros solita est ubi fundere taedas
Colchis, et aequali dominam lustrare caterva.
Nec te nunc Hecates subeat metus, aut mea forte
Impediat ne coepta time; quin audeat opto:
Continuo transibit amor, cantuque trilingui
Ipsam flammiferos cogam compescere tauros,
Amplexumque pati. Volucrem tunc adspicit Irim,
Festinamque iubet monitis parere Diones,
Et iuvenem Aesonium praedicto sistere luco.
Protinus hinc Iris Minyas, Cytherea petivit
Colchida; Caucasiis speculatrix Iuno resedit
Rupibus, attonitos Aeaea in moenia vultus
Speque metuque tenens et adhuc ignara futuri.
Vix primas occulta Venus prospexerat arces,
Virginis ecce novus mentem perstringere languor
Incipit; ingeminant commotis questibus aestus.
Ergo iterum sensus varios super hospite volvens
Maeret, et absenti nequidquam talia fatur:
Si tibi Thessalicis nunc, si tua forte venenis
Mater, et heu, si qua est, posset succurrere coniux!
Nam quid virgo tuos possim nisi flere labores?
Nec satis; ipsa etiam casus spectare supremos,
Atque iterum durae cogar comes esse sorori.
Et nunc ille sua non quenquam sorte moveri,
Non ullum meminisse putat, cumque omnibus odit
Me quoque: si quando fuerit tamen ulla potestas,
Illum ego, qui diris cinis ultimus haeserit arvis,
Ossaque, quis tauri saevusque pepercerit ignis,
Componam, sedemque dabo; fas tunc mihi manes
Dilexisse viri, tumuloque has reddere curas.
Dixerat; ecce toro Venus improvisa resedit,
Sicut erat, mutata deam mentitaque pictis
Vestibus et magica Circen Titanida virga.
Ipsa, velut lenti fallatur imagine somni,
Hic oculos incerta tenet, magnique sororem
Paulatim putat esse patris; tum flebile gaudens
Prosiluit, saevaeque ultro tulit oscula divae.
Ac prior: O tandem, vix tandem reddita, Circe,
Dura tuis, quae te biiugis serpentibus egit
Hinc fuga? quaeve fuit patriis mora gratior oris?
Ante et Thessalicae Phasim petiere carinae,
Perque tot infelix frustra vada venit Iason,
Quam patriae te movit amor. Tum cetera rumpit
Occurritque Venus: Tu nunc mihi causa viarum
Sola; tuae venio (iam pridem ignava) iuventae;
Cetera parce queri, neu me meliora secutam
Argue; quippe ut iam reputentur munera divum,
Omnibus hunc potius communem animantibus orbem,
Communes et crede deos: patriam inde vocato,
Qua redit itque dies; nec nos, o nata, malignus
Cluserit hoc uno semper sub frigore Phasis.
Fas mihi non habiles, fas et tibi linquere Colchos.
Et nunc Ausonii coniux ego regia Pici,
Nec mihi flammiferis horrent ibi pascua tauris,
Meque vides Tusci dominam maris: at tibi quinam
Sauromatae, miseranda, proci? cui vadis Hibero
(Hei mihi!) vel saevo coniux non una Gelono?
Illa deae contra iam dudum spernere voces:
Non ita me immemorem magnae Perseidos, inquit,
Cernis, ut infelix thalamos ego cogar in illos.
I, precor, atque unum pro me dimitte timorem.
Sed magis his miseram, quando potes, eripe curis,
Unde metus aestusque mihi, quaeque aspera, mater,
Perpetior durae iam dudum incendia mentis.
Nulla quies animo, nullus sopor ardua amanti.
Quaere malis nostris requiem, mentemque repone,
Redde diem noctemque mihi, da prendere vestes
Somniferas ipsaque oculos componere virga.
Tu quoque nil, mater, prodes mihi: fortior ante
Sola fui: tristes thalamos infestaque cerno
Omnia, vipereos ipsi tibi surgere crines.
Talia verba dabat, collapsaque flebat iniquae
In Veneris Medea sinus, pestemque latentem
Ossibus atque imi monstrabat pectoris ignem.
Occupat amplexu Venus, et furialia figit
Oscula, permixtumque odiis inspirat amorem.
Dumque illam variis maerentem vocibus ambit
Inde alio sermone tenet: Quin hoc, ait, audi,
Atque attolle genas, lacrimisque haec infit obortis:
Quum levis a superis ad te modo laberer auris,
Forte ratem primo fugientem litore cerno,
Qualem nostra suo nunquam dimittere portu
Vellet, adhuc omnes quae detinet insula nautas.
Unus ibi, ante alios qui tunc mihi pulchrior omnes
Visus erat (longeque ducem mirabar et ipsa),
Advolat, atque unam comitum ratus esse tuarum:
Per, tibi si quis, ait, morituri protinus horror,
Et quem non meritis videas occurrere monstris,
Haec precor, haec dominae referas ad virginis aurem;
Tu fletus ostende meos; illi has ego voces,
Qua datur, hasque manus, ut possum, a litore tendo.
Ipsae, ego quas mecum per mille pericula traxi,
Defecere deae; spes et via sola salutis,
Quam dederit, si forte dabit; ne vota repellat,
Ne mea; totque animas, quales nec viderit ultra,
Dic, precor, auxilio iuvet, atque haec nomina servet.
Si Pelopis duros prior Hippodamia labores
Expediit, totque ora simul iugulata procorum
Respiciens, tandem patrios exhorruit axes,
Si dedit ipsa neci fratrem Minoia virgo;
Cur non hospitibus fas sit succurrere dignis
Te quoque, et Aeaeos iubeas mitescere campos?
Occidat aeterna tandem Cadmeia morte
Iam seges et viso fumantes hospite tauri.
Hei mihi, quod nullas hic possum exsolvere grates!
Ut tamen hoc saeva corpus de morte receptum,
Hanc animam sciat esse suam: miserebitur ergo?
Dic, ait, an potius — ? strictumque ruebat in ensem.
Promisi; ne falle, precor; quumque ipsa moverer
Alloquio casuque viri, te passa rogari
Sum potius; tu laude nova, tu supplice digno
Dignior es; sat fama meis iam parta venenis.
Torserat illa gravi iam dudum lumina vultu
Vix animos dextramque tenens, quin ipsa loquentis
Iret in ora deae: tanta pudor aestuat ira
Verba cavens; horror molles invaserat annos.
Iamque toro trepidas infelix obstruit aures,
Nec quo ferre fugam, nec quo se vertere posset

175 mota loco labefactaque, a gladiatorib. sumpta translatione, turbata animo. Wagn. 180 taedar. [illegible] sacris nocturnis Medea adhibere solet, comitantib. aliis eiusd. aetatis virginib. Wagn. 184 transibit, in ipsam [illegible] caten. Trilinguis cantus Aen. IV, 511. 186 Volucrem *Iuno* adspicit Burm. e. Sed adspicit Venus. 200 Qu[illegible] virgo. Sic Burm. 201 *Hoc* satis, *Haec* satis codd. Em. Heins. 202 sorori, Chalciopae. [illegible] pridem ignava, sane diu negligens et minus vos curans. Burm. e. iam pridem *gnara*. [illegible] elentib melioribus. In codd. quippe *etiam repetentur*, *repetuntur*. 244 al. codd. *arida*, [illegible] *amanti* hic stare non posse, nec probo Weicherti c. *ardor* amanti (p. 80). 255 odiis, taedio patriae. [illegible] *vulgata* procur. codd. Em. Sabellic. 288 moverer, at ei artib. meis auxilium [illegible]

Premsa videt; rupta condi tellure premique
Iam dudum cupit ac diras evadere voces.
Illa sequi iubet, et portis exspectat in ipsis.
Saevus Echionia ceu Penthea Bacchus in aula
Deserit, iniectis per roscida cornua vinclis,
Quum tenet ille deum, pudibundaque tegmina matris
Tympanaque et mollem subito miser accipit hastam:
Haud aliter deserta pavet, perque omnia circum
Fert oculos, tectisque negat procedere virgo.
Contra saevus amor, contra periturus Iason
Urget, et auditae crescunt in pectore voces.
Heu quid agat? videt externo se prodere patrem
Dura viro, famam scelerum iamque ipsa suorum
Prospicit, et questu superos questuque fatigat
Tartara; pulsat humum, manibusque immurmurat uncis,
Noctis heram Ditemque ciens, succurrere tandem
Morte velint, ipsumque simul demittere leto,
Quem propter furit; absentem saevissima poscit
Nunc Pelian, tanta iuvenem qui perderet ira.
Saepe suas misero promittere destinat artes,
Denegat, atque una potius decernit in ira,
Ac neque tam turpi cessuram semper amori
Proclamat, neque opem ignoto viresque daturam;
Atque toro proiecta manet: quum visa vocari
Rursus, et impulso sonuerunt cardine postes.
Ergo ubi nescio quo penitus se numine vinci
Sentit, et abscisum, quidquid pudor ante monebat,
Tunc thalami penetrale petit, quae maxima norat
Auxilia Haemoniae quaerens pro rege carinae.
Utque procul magicis spirantia tecta venenis
Et saevae patuere fores, oblataque contra
Omnia, quae Ponto, quae Manibus eruit imis,
Et quae sanguinea Lunae destrinxit ab ira:
Tune sequeris, ait, quidquam, aut patiere pudendum,
Quum tibi tot mortes scelerisque brevissima tanti
Effugia? Haec dicens, qua non velocior ulla
Pestis erat, toto nequidquam lumine lustrat,
Cunctaturque super, morituraque colligit iras.
O nimium iucunda dies, quam cara sub ipsa
Morte magis! Stetit, et sese mirata furentem est.
Occidis, heu! primo potes hoc durare sub aevo?
Nec tu lucis, ait, nec videris ulla iuventae
Gaudia, non dulces fratris pubescere malas?
Hunc quoque, qui nunc est primaevus, Iasona nescis
Morte perire tua, qui te nunc invocat unam,
Qui rogat, et nostro quem primum in litore vidi?
Cur tibi fallaces placuit coniungere dextras
Tunc, pater, atque istis iuvenem non perdere monstris
Protinus? ipsa etiam, fateor, tunc ipsa volebam.
Testor cara tuas, Circe Titania, voces,
Te ducente sequor, tua me grandaeva fatigant
Consilia, et monitis cedo minor. Haec ubi fata,
Rursus ad Haemonii iuvenis curamque metumque
Vertitur, hunc solum propter seu vivere gaudens,
Sive mori, quodcumque velit; moiora precatur
Carmina, maiores Hecaten immittere vires
Nunc sibi nec notis stabat contenta venenis.
Cingitur inde sinus, et, qua sibi fida magis vis
Nulla, Prometheae florem de sanguine fibrae
Caucasium, tonitru nutritaque gramina promit,
Quae sacer ille nives inter tristesque pruinas
Durat editque cruor, quum viscere vultur adeso
Tollitur e scopulis, et rostro irrorat aperto.
Idem nec longi languescit finibus aevi
Immortale virens; idem stat fulmina contra
Sanguis, et in mediis florescunt ignibus herbae.
Prima Hecate Stygiis duratam fontibus harpen
Intulit, et validas scopulis effodit aristas;
Mox famulae monstrata seges, quae lampade Phoebes
Sub decima iuga feta metit, saevitque per omnes
Reliquias saniemque dei; gemit irritus ille
Colchidos ora tuens: totos tunc contrahit artus,
Monte dolor, cunctaeque tremunt sub falce catenae.
Talibus infelix contra sua regna venenis
Induitur, noctique tremens infertur opacae.
Dat dextram vocemque Venus, blandisque paventem
Alloquiis iunctoque trahit per moenia passu.
Qualis adhuc teneros supremam pallida fetus
Mater ab excelso produxit in aera nido,
Hortaturque sequi brevibusque insurgere pennis;
Illos caerulei primus ferit horror Olympi,
Iamque redire rogant, assuetaque quaeritur arbor:
Haud aliter caecae per moenia deficit urbis
Incedens, horretque domos Medea silentes.
Hic iterum extremae nequidquam in limine portae
Substitit, atque iterum fletus animique soluti;
Respexitque deam, paulumque his vocibus haesit:
Ipse rogat certe, meque ipse implorat Iason?
Nullane culpa subest? labes non ulla pudoris,
Nullus amor? nec turpe viro servire precanti?
Illa nihil contra, vocesque abrumpit inanes.
Et iamiam magico per opaca silentia Colchis
Coeperat ire sono, monstrataque condere vultus
Numina, cumque suis averti collibus amnes;
Iam stabulis gregibusque pavor strepitusque sepulchris
Inciderat; stupet ipsa gravi nox tardior umbra.
Iamque tremens longo sequitur Venus; utque sub altas
Pervenere trabes divaeque triformis in umbram,
Hic subito ante oculos nondum speratus Iason
Emicuit, viditque prior conterrita virgo.
Atque hinc se profugam volucri Thaumantias ala
Sustulit; inde Venus dextrae dilapsa tenenti.
Obvius ut sera quum se sub nocte magistris
Impingit pecorique pavor, qualesve profundum
Per Chaos occurrunt caecae sine vocibus umbrae:
Haud secus in mediis noctis nemorisque tenebris
Inciderant ambo attoniti iuxtaque subibant,
Abietibus tacitis aut immotis cyparissis
Assimiles, rapidus nondum quas miscuit Auster.
Ergo ut erat vultu defixus uterque silenti,
Noxque suum peragebat iter, iamiam ora levare
Aesoniden farique cupit Medea priorem.

302 *infectis* (*insertis*) — *vittis* codd. Em. Heins. 303 tenet deum, coniicitur in furorem; tegm. matris, habitum Bacchantium. 318 *Dein negat* D'Orville c. Deinde coniunge decernit ac proclamat. 333 *velocius*, et 334 *Pestiferam* codd. Em. D'Orville. 336 sq. dies, vita; quam magis cara sub ipsa morte! Sunt verba poetae, non Medeae. Wagn. 338 hoc durare, sustinere, a te obtinere, potes. 340 *nec* dulces e cod. Carrion. Revocavi lect. antiq. 341 qui nunc est *crudelis*, Iasona; quod praeferebat Burm. distinguens sic: qui nunc est (vivit), crudelis (tu vide!); satis languide. 356 Wagn. Colchicum auctumnale indicari putat; equid. c. Heins. et Burm. aconitum intelligam. 359 Durat editq. indurat et marcida facit. Wagn. 361 longi finib. aevi, diuturnitate temporis. Id. 365 validas, noxias, aristas. caules cum florib. Id. 366 sq. decimo post novilunium die, ubi luna pernox. Id. 367 sq. ut quum Medea radicem resecabat, per sympathiam, quam vocant, Prom. in exiguis exulcerati iecinoris reliquiis sensit dolorem. 375 pallida, ipsa metuens. 387 Nullus amor, pudoris. 390 monstrata, manu magae, VIII, 68; Ov. Met. VII, 1[illegible]; 391 Numina, sidera. Haec Weichert p. 60 sqq. 393 gravi tardior umbra, ultra solitum umbrosa. 395 sq. Iris, peractis Iunonis mandatis, relicto Iasone, in Olympum redit. 400 terror Panicus obiectus. Wagn. 404 iuxta subibant, prope ex adverso stabant. Id.

Quam simul effusis pavitantem fletibus heros
Flagrantesque genas vidit miserumque pudorem,
Has tandem voces dedit, et solatus amantem est:
Fersne aliquam spem lucis? ait, miserata laborem
Nempe venis? an et ipsa mea laetabere morte?
Ne, precor, infando similem te, virgo, parenti
Gesseris; haud tales decet inclementia vultus.
Hascine nunc grates, haec exspectata laborum
Dona dari decuit? sic te sub teste remitti
Fas me, virgo, tuum? iustas da vocibus aures.
Nec pater ante tuus tantis me opponere monstris
(Quid meritum?), aut tales voluit me pendere poenas.
An iacet externa quod nunc mihi cuspide Canthus?
Quodque meus vestris cecidit pro moenibus Iphis?
Aut Scythiae tanta inde manus? iussisset abire
Perfidus atque suis extemplo cedere regnis.
Spem mihi promissam per quae discrimina rursus,
Et reddat qua lege, vides: occumbere tandem
Possumus, idque sedet, quam non quaecumque subire
Patris iussa tui: nunquam sine vellere abibo
Hinc ego, degenerem nec me tu prima videbis.
Haec ait; illa tremens, ut supplicis adspicit ora
Conticuisse viri, iamque et sua verba reposci,
Nec quibus incipiat demens videt, ordine nec quo,
Quove tenus, prima cupiens effundere voce
Omnia: sed nec prima pudor dat verba timenti.
Haeret, et attollens vix tandem lumina fatur:
Quid, precor, in nostras venisti, Thessale, terras?
Unde mei spes ulla tibi? tantosque petisti
Cur non ipse tua fretus virtute labores?
Nempe, ego si patriis timuissem excedere tectis,
Occideras! nempe hanc animam sors saeva manebat
Funeris! en ubi Iuno, ubi nunc Tritonia virgo?
Sola tibi quoniam tantis in casibus adsum
Externae regina domus: miraris et ipse,
Credo, nec agnoscunt hae nunc Aeetida silvae.
Sed fatis sum victa suis: cape munera supplex
Non mea; teque iterum Pelias si perdere quaeret,
Inque alios casus aliasque immittet ad urbes,
Heu formae ne crede tuae. Titania iamque
Gramina Persaeasque sinu depromere vires
Coeperat; his iterum compellat Iasona dictis:
Si tamen aut superis aliquam spem ponis in ipsis,
Aut tua praesenti virtus educere leto
Si te forte potest; et iam nunc deprecor, hospes,
Me sine, et insontem misero dimitte parenti.
Dixerat; extemplo (neque enim matura ruebant
Sidera, et extremum suffixerat axe Booten)
Cum gemitu et multo iuveni medicamina fletu
Non secus ac patriam pariter famamque decusque
Obiicit: ille manu subit, et vim corripit omnem.
Inde ubi facta nocens, et non revocabilis unquam
Cessit ab ore pudor, propiorque implevit Erinnys;
Carmina nunc totos volvit figitque per artus
Aesonidae, et totum septeno murmure fertur [465
Per clipeum, atque viro graviorem reddidit hastam;
Iamque sui tauris languent absentibus ignes.
Nunc age, et has, inquit, cristas galeamque resume,
Quam modo funerea tenuit Discordia dextra.
Hanc iace per medias, quum verteris aequora, messes;
Protinus in sese conversa furoribus ibit
Cuncta phalanx, atque ipse fremens mirabitur et me
Respiciet fortasse pater. Sic deinde locuta
Iam magis atque magis mentem super alta ferebat
Aequora, pandentes Minyas iam vela videbat
Se sine: tunc vero extremo percussa dolore
Arripit Aesoniden dextra, ac submissa profatur:
Sis memor, oro, mei, contra memor ipsa manebo,
Crede, tui: quando hinc aberis, dic quaeso, profundi
Quod coeli spectabo latus? sed te quoque tangat
Cura mei quocumque loco, quoscumque per annos;
Atque hunc te meminisse velis, et nostra fateri
Munera; servatum pudeat nec virginis arte.
Hei mihi, cur nullo stringuntur lumina fletu?
An me mox merita morituram patris ab ira
Dissimulas? te regna tuae felicia gentis,
Te coniux nataeque manent; ego prodita obibo.
Nec queror, et pro te lucem quoque laeta relinquam.
Protinus hospes ad haec (tacitis nam cantibus illum
Flexerat, et simili iam dudum afflarat amore):
Tune, ait, Aesoniden quidquam te velle relicta
Credis, et ulla pati sine te loca? redde tyranno
Me potius, recipe ingratos atque exue cantus.
Quis mihi lucis amor? patriam cur amplius optem,
Si non et genitor te primam amplectitur Aeson,
Teque tuo longe fulgentem vellere gaudens
Spectat et ad primos procumbit Graecia fluctus?
Respice ad has voces, et iam, precor, annue, coniux.
Per te, quae superis divisque potentior imis,
Perque haec, virgo, tuo redeuntia sidera nutu,
Atque per has nostri iuro discriminis horas:
Unquam ego si meriti sim noctis et immemor huius,
Si te sceptra, domum, si te liquisse parentes
Senseris, et mea tunc non haec promissa videntem;
Tunc me non tauros iuvet evasisse ferosque
Terrigenas; tunc me tectis tua turbet in ipsis
Flamma tuaeque artes; nullus succurrere contra
Ingrato queat, et, si quid tu saevius, ipsis
Adiicias, meque in medio terrore relinquas.
Audiit, atque simul meritis periuria poenis
Despondet, questus semper Furor ultus amantis.
Haec ubi dicta, tamen perstant defixus uterque,
Et nunc ora levant audaci laeta iuventa,
Ora simul toties dulces rapientia visus.
Deiicit hinc vultus aeger pudor, et mora dictis
Redditur, ac rursus conterret Iasona virgo:
Accipe, perdomitis quae deinde pericula tauris,
Et quis in Aeolio maneat te vellere custos;
Nondum cuncta tibi, fateor, promissa peregi.
Saevior ingenti Mavortis in arbore restat,
Crede, labor; quem — tanta utinam fiducia nostri
Sit mihi nocturnaeque Hecates vestrique vigoris!
Dixerat, utque virum doceat, quae monstra supersint,
Protinus immensis recubantem anfractibus anguem
Turbat, et Haemonii subito ducis obiicit umbram.
Ille, quod haud alias, stetit, et trepidantia torsit
Sibila, seque metu postquam sua vellera circum
Sustulit, atque omnis spiris exhorruit arbor,
Incipit inde sequi, et vacuo furit ore per auras.
Quis fragor hic? quaenam tantae, dic virgo, ruinae?
Exclamat stricto Aesonides stans frigidus ense.
Illa trahit ridens, tandemque ait angue represso:
Hunc tibi postremum nostri parat ira parentis,
Heu miser, heu tantis iterum carpende periclis!
O utinam, ut nullo te sim visura labore

424 inde, ex alt. parte; manus, cecidit. 441 *pars* saeva codd. Em. Bulaeus. 447 Non mea, sed formae tuae. 468 Medea sine dubio galeam aliquantisper ponere Iasonem iusserat; cui quum vim discordiae indidisset, reddit. 483 cur *nullos stringunt tua* lumina *fletus?* codd. Em. Heins. Alt. retinuit Burm. 496 *procurrit* Heins. c. 510 velim *amantum*. 514 sq. mora dictis redditur, silentes iterum astant. Wagn. 526 sq. postq. timidus circum vellus se rursum provolvit, ita ut tota arbor cohorreret. tunc rel. Id. 531 trahit, retrahit. 534 sqq. O utinam ea lege (sic 537, ubi male vulg. *vix* deinde; nostrum un. cod.), ut te videam nullo labore, facili negotio, calcantem rel. contingat mori!

Ipsam caeruleis squalentem nexibus ornum
Ipsaque pervigilis calcantem lumina monstri,
Contingat sic deinde mori! Sic fata profugit,
Seque sub extremis in moenia retulit umbris.
Et iam puniceo regem spes vana sub ortu
Extulerat, quantis nox una diremerit undis
Aesoniden; liberne freto iam vultus aperto,
Utque prius totum sileat mare: dumque ea longe
Explorare queat, contra venit Arcas Echion
Dicta ferens: iam Circaeis Mavortis in agris
Stare virum, daret aeripedes in proelia tauros.
En vocor, en ultro, dixit, spesque addidit ausa!
Vos mihi nunc primum in glebas invertite tauri
Aequora, nunc totas aperite et volvite flammas;
Exeat Haemonio messis memoranda colono,
Tuque tuum parti Graium da, nata, draconem:
Ipsius adspectu pereant in vellera, et ipsa
Terga mihi diros servent infecta cruores.
Fatur, et effusis pandi iubet aequora tauris.
Pars et Echinoii subeunt immania dentis
Semina, pars diri portant grave robur aratri.
At sua magnanimum contra Pagasea iuventus
Prosequitur stipatque ducem; tum maxima quisque
Dicta dedit, saevisque procul discessit ab agris.
Fixerat ille gradus, totoque ex agmine solus
Stabat, ut extremis desertus ab orbibus axis,
Quem iam lassa dies Austrique ardentis arenae,
Aut quem Rhipaeas exstantem rursus ad arces
Nix et caerulei Boreae ferus abstulit horror;
Quum subito attoniti longissima Phasidis unda
Caucasiaeque trabes omnisque Aeetia tellus
Fulsit, et ardentes stabula effudere tenebras.
Ac velut ex una si quando nube corusci
Ira Iovis torsit geminos mortalibus ignes,
Aut duo quum pariter ruperunt vincula venti
Dantque fugam: sic tunc claustris evasit uterque
Taurus, et immani proflavit turbine flammas
Arduus atque atro volvens incendia fluctu.
Horruit Argoae legio ratis, horruit audax,
Qui modo virgineis servari cantibus Idas
Flebat, et invito prospexit Colchida vultu.
Non tulit ipse moras seseque immisit Iason,
Diversos postquam ire videt, galeamque minantem
Quassat, et errantem dextra ciet obvius ignem.
Ut tandem stetit, et torvo se lumine flexit,
Qui prior adversi respexit Iasonis arma;
Cunctatus paulum subito furit; aequora non sic
In scopulos irata ruunt, eademque recedunt
Fracta retro: bis fulmineis se flatibus infert
Obnubitque virum, sed non incendia Colchis
Adspirare sinit, clipeoque illiditur ignis
Frigidus, et viso pallescit flamma veneno.
Incidat Aesonides dextram inque ardentia mittit
Cornua, dein totis propendens viribus haeret.
Ille, virum atque ipsam tunc te, Medea, recusans,
Concutit, et tota nitentem cornibus ira
Portat iners; tandem gravius mugire residens
Incipit, et fesso victus descendere cornu.
Respicit hinc socios, immania vincula poscens,
Aesonides, iamque ora premit trahiturque trahitque,
Obnixusque genu superat, cogitque trementes
Sub iuga aena toros: alium dehinc turbida Colchis
Exarmat, lentumque offert timideque minantem;
Iamque propinquanti noctem implicat; ille fatiscens
In caput inque humeros ipsa vi molis et irae
Proruit; invadit totusque incumbit Iason
Desuper, atque suis defixum flatibus urget.
Utque dedit vinclis validoque obstrinxit aratro,
Suscitat ipse genu, saevaque agit insuper hasta.
Non aliter, medio quam si telluris hiatu
Terga recentis equi primumque invasit habenis
Murmur, et in summa Lapithes apparuit Ossa.
Ille, velut campos Libyes ac pinguia Nili
Fertilis arva secet, plena sic semina dextra
Spargere gaudet agris, oneratque novalia bello.
Martius hic primum ter vomere fusus ab ipso
Clangor, et ex omni sonuerunt cornua sulco;
Bellatrix tum gleba quati, pariterque creari
Armaque phalanx totisque insurgere campis.
Cessit et ad socios paulum se retulit heros
Opperiens, ubi prima sibi daret agmina tellus
Adverso. Ut summis iam rura recedere cristis
Vidit et infesta vibrantes casside terras,
Advolat: atque imo tellus qua proxima collo,
Necdum humeri videre diem, prior ense sequaci
Aequat humo truncos: rutilum thoraca sequenti
Aut primus a matre manus premit obvius ante.
Nec magis aut illis aut illis millibus ultra
Sufficit, ad dirae quam quum Tirynthius hydrae
Agmina Palladios defessus respicit ignes.
Ergo iterum ad socias convertere Colchidos artes,
Et galeae nexus ac vincula dissipat imae,
Cunctaturque tamen totique occurrere bello
Ipse cupit; spes nulla datur, sic undique densant
Terrigenae iam signa duces, clamorque tubaeque
Iamque omnes odere virum, iamque omnia contra se
Tela volant: tunc vero amens discrimine tanto,
Quam modo Tartareo galeam Medea veneno
Infectam dederat usuque armarat in illos,
In medios torsit; conversae protinus hastae.
Qualis ubi attonitos maestae Phrygas annua Ma-
tris
Ira, vel exsectos lacerat Bellona comatos;
Haud secus accensas subito Medea cohortes
Implicat, et miseros agit in sua proelia fratres.
Omnis ibi Aesoniden sterni putat; omnibus ira
Talis erat. Stupet Aeetes ultroque furentes
Ipse viros revocare cupit; sed cuncta iacebant
Agmina, nec quisquam primus ruit, aut super illos
Linquitur, atque hausit subito sua funera tellus.
Protinus in fluvium fumantibus evolat armis
Aesonides: qualis Getico de pulvere Mavors
Intrat equis uritque gravem sudoribus Hebrum,
Aut niger ex antris rutilique a fulminis aestu
Quum furit et Siculo respirat in aequore Cyclops.
Redditus hic tandem, sociosque amplexus ovantes.
Haud iam mendacem promissa reposcere regem
Dignatur; nec, si ipse sibi terga ingerat ultro,
Qui pepigit, velit in pacem dextramque reverti
Amplius: ambo truces, ambo abscessere minantes.

541 vultus II, 493 sq. 543 num Explorare *parat?* Sic etiam Pius c. 546 spes ad temeraria audendum instigavit. 547 edd. praeter Ald. in *flammas* invertite. 548 Aequora, planum solidumq. campum. Wagn. 550 da, oppone, ut possint duci auxilium ferre. 551 pereant, *quin* vellera et ipsa Heins. Sic Burm. asterisco versui praefixo. Moricntes procumbant in vellus, quod auferendum susceperunt, et id ipsum, ipsor. cruore aspersum, diri conaminis monumenta servet. 554 subeunt, sinu vestium excipiunt. Wagn. 560 sqq. ut plaustrum, quod ceteri currus post se reliquerunt, quod sol occidens, vel (in Africa) arenar. tumuli subito excitati, aut contra (in Scythia) Rhip. ad arces exstantem, conspicuum, nix et Boreae horror conspectu abstulit. Sic fere Lemaire. 591 *recedens* codd. Em. Gronov. 592 descendere, procidere. 605 recentis, recens a Neptuno creati: Virg. Ge. I, 12 sqq. Primum invasit murmur habenis, frena iniecit, quidquid frenderet et recusaret equus. Wagn. 620 *sequentis.* 624 *angues.* Sed igne exussit colla truncata. 646 urit, facit ut tabescat; gravem Hebrum intelligo tardum, quiete defluentem. 648 *ruit* Heins. c.

LIBER OCTAVUS.

pidam in thalamis et iam sua facta paventem
da circa omnes pariter furiaeque minaeque
habent; nec caerulei timor aequoris ultra,
iserae terra ulla procul; quascumque per undas
fugam, quamcumque cupit iam scandere puppim.
virgineis tunc flens dedit oscula vittis,
ue fugit, complexa toros, crinemque genasque
per antiqui carpsit vestigia somni,
haec impresso gemuit miseranda cubili:
i si profugae genitor nunc ille supremos
xus, Aeeta, dares, fletusque videres
neos! Ne crede, pater, non carior ille est,
sequimur; tumidis utinam simul obruar undis!
ecor, haec longa placidus mox sceptra senecta
eras, meliorque tibi sit cetera proles.
et Haemonio nunquam spernenda marito
a letiferis prodit medicamina cistis,
eosque sinus ipsumque monile veneuis
at, ac saevum super omnibus addidit ensem.
velut torto Furiarum eiecta flagello
t; attonito qualis pede prosilit Ino
ta, nec parvi meminit conterrita nati,
tenet; extremum coniux ferit irritus Isthmon.
rior in lucos curis urgentibus heros
at, et nemoris sacra se nocte tegebat,
quoque siderea clarus procul ora iuventa.
adhuc sparsis comitum per lustra catervis
as aestiva residet venator in umbra,
s amore deae, velatis cornibus et iam
venit: roseo talis per nubila ductor
t honore nemus, talemque exspectat amantem.
autem pavidae virgo de more columbae,
super ingenti circumdata praepetis umbra
mcumque tremens hominem cadit: haud secus illa
imore gravi mediam se immisit; at ille
it, blandoque prior sic ore locutus:
us in nostros magnum ventura penates,
e tantarum virgo haud indigna viarum
reperta mihi, iamiam non ulla requiro
a, teque meae satis est vexisse carinae.
age, et hoc etiam, quando potes, adiice tantis
ibus meritisque tuis; namque aurea iussi
referre sumus; socios ea gloria tangit.
, et primis supplex dedit oscula palmis.
virgo novis iterum singultibus orsa est:
domos patrias te propter opesque meorum;
m nunc regina loquor: sceptrisque relictis,
equor; serva hanc profugae, prior ipse dedisti
(scis nempe) fidem. Di nostris vocibus adsunt,
et haec te meque vident; tecum aequora, tecum
iar quascumque vias; mode ne quis abactam
eferat me forte dies oculisque parentis
r; hoc superos, hoc te quoque deprecor, hospes.
ait, atque furens rapido per devia passu
r: ille haeret comes, et miseratur euntem,
Quum subito ingentem media inter nubila flammam
Conspicit et saeva vibrantes luce tenebras.
Quis rubor iste poli? quod tam lugubre refulsit
Sidus? ait; reddit trepido cui talia virgo:
Ipsius en oculos et lumina torva draconis
Adspicis, ille suis haec vibrat fulgura cristis,
Meque pavens contra solam videt, ac vocat ultro,
Ceu solet, et blanda poscit me pabula lingua.
Dic age nunc, utrum vigilanti hostemque videnti
Exuvias auferre velis, an lumina somno
Mergimus, et domitum potius tibi tradimus anguem?
Ille silet, tantus subiit ut virginis horror.
Iamque manus Colchis crinemque intenderat astris,
Carmina barbarico fundens pede, teque ciebat, [70
Somne pater: Somne omnipotens, te Colchis ab omni
Orbe voco, inque unum iubeo nunc ire draconem.
Quae freta saepe tuo domui, quae nubila cornu
Fulminaque et toto quidquid micat aethere; sed nunc
Nunc, age, maior ades fratrique simillime Leto.
Te quoque, Phrixeae pecudis fidissime custos,
Tempus ab hac oculos tandem deflectere cura.
Quem metuis me hic stante dolum? servabo parumper
Ipsa nemus: longum interea tu pone laborem.
Ille haud Aeolio discedere fessus ab auro,
Nec dare permissae (quamvis iuvet) ora quieti
Sustinet; at primi percussus nube soporis
Horruit, et dulces excussit ab arbore somnos.
Contra Tartareis Colchis spumare venenis,
Cunctaque Lethaei quassare silentia rami
Perstat, et adverso luctantia lumina cantu
Obruit, atque omnem linguaque manuque fatigat
Vim Stygiam, ardentes donec sopor occupat iras.
Iamque altae cecidere iubae, nutatque coactum
Iam caput, atque ingens extra sua vellera cervix,
Ceu refluens Padus, aut septem proiectus in amnes
Nilus et Hesperium veniens Alpheos in orbem.
Ipsa caput cari postquam Medea draconis
Vidit humi, fusis circum proiecta lacertis,
Seque suumque simul flevit crudelis alumnum:
Non ego te sera talem sub nocte videbam,
Sacra ferens epulasque tibi; nec talis hianti
Mella dabam, ac nostris nutribam fida venenis.
Quam gravida nunc mole iaces! quam segnis inertem
Flatus habet! nec te saltem, miserande, peremi,
Heu saevum passure diem! iam nulla videbis
Vellera, nulla tua fulgentia dona sub umbra.
Cede deo, inque aliis senium nunc digere lucis
Immemor, oro, mei; nec me tua sibila toto
Exagitent infesta mari. Sed tu quoque cunctas,
Aesonide, dimitte moras, atque effuge raptis
Velleribus: patrios exstinxi noxia tauros;
Terrigenas in fata dedi; fusum ecce draconis
Corpus habes; iamque omne nefas, iam, spero, peregi.
Quaerenti tunc deinde viam, qua se arduus heros
Ferret ad aurigerae caput arboris: Eia, per ipsum
Scande age, et adverso gressus, ait, imprime dorso.

. VIII, 1 *fata* e codd. praefert Weichert *Val. Flacci Argon. Liber octav.* Misnae 1818. 8 *Ante* per codd. rm. V, 335 sqq. 10 post *ille* exspectand. esse *daret*, sed per affectum animi eleganter mutari sermonis ram observ. Weich. 14 *longae — senectae* (genit. causae a placidus). Sic Weich. 16 nunq. sper[illegible] pernatur. 17 *profert* cod. ex intp. 20 *erecta*. 35 *Ieta*, e cod. Carrion. 44 primis palmis intellig[illegible] κτύλων. Weich. 53 *Ingerat*; deinde Burm. c. hoc *socios*, non improbante Weich. 62 adv[illegible]
67 ut ipsam virginem horrore perfusam (propter se, Iasonem) videt; 59. 80 iubet codd. [illegible] verat Scheelius, amicus Heinsii. 81 *ac* primi. 82 ab arbore, cui videl. incubabat. Vid. Weich. [illegible] m. Pius. 94 *Se saevumque* codd. Em. Pius. 100 *Nec saevum patiere* diem Weich. c. 107 [illegible]
Em. Pius.

Nec mora fit: dictis fidens Cretheia proles
Calcat, et, aeriam squamis perfertur ad ornum,
Cuius adhuc rutilam servabant brachia pellem,
Nubibus accensis similem, aut quum veste recincta
Labitur ardenti Thaumantias obvia Phoebo.
Corripit optatum decus extremumque laborem
Aesonides, longosque sibi gestata per annos
Phrixeae monumenta fugae vix reddidit arbor
Cum gemitu, tristesque super coiere tenebrae.
Egressi relegunt campos, et fluminis ora
Summa petunt; micat omnis ager, villisque comantem
Sidereis totos pellem nunc fundit in artus,
Nunc in colla refert, nunc implicat ille sinistrae.
Talis ab Inachiis Nemeae Tirynthius antris
Ibat, adhuc aptans humeris capitique leonem.
Ut vero sociis, qui tunc praedicta tenebant
Ostia, per longas apparuit aureus umbras,
Clamor ab Haemonio surgit grege; se quoque gaudens
Promovet ad primas iuveni ratis obvia ripas.
Praecipites agit ille gradus, atque aurea misit
Terga prius; mox attonita cum virgine puppim
Insilit, ac rapta victor consistit in hasta.
Interea patrias saevus venit horror ad aures,
Fata domus luctumque ferens fraudemque fugamque
Virginis. Hinc subitis inflexit frater in armis,
Urbs etiam mox tota coit; volat ipse senectae
Immemor Aeetes; complentur litora bello
Nequidquam: fugit immissis nam puppis habenis.
Mater adhuc ambas tendebat in aequora palmas
Et soror atque omnes aliae matresque nurusque
Colchides aequalesque tibi, Medea, puellae.
Exstat sola parens, impletque ululatibus auras:
Siste fugam, medio refer huc ex aequore puppim,
Nata, potes: quo, clamat, abis? hic turba tuorum
Omnis et iratus nondum pater; haec tua tellus
Sceptraque: quid terris solam te credis Achaeis?
Quis locus Inachias inter tibi, barbara, natas?
Istane vota domus exspectatique Hymenaei?
Hunc petii grandaeva diem? Vellem unguibus uncis,
Ut volucris, possem praedonis in ipsius ora
Ire ratemque supra, claroque reposcere cantu,
Quam genui: Albano fuit haec promissa tyranno,
Non tibi; nil tecum miseri pepigere parentes,
Aesonide; non hoc Pelias evadere furto
Te iubet, aut ullas Colchis abducere natas.
Vellus habe, et nostris, si quid super, accipe templis.
Sed quid ego quenquam immeritis incuso querelis?
Ipsa fugit, tantoque (nefas) ipsa ardet amore.
Hoc erat, infelix (redeunt nam singula menti),
Ex quo Thessalici subierunt aequora remi,
Quod nullae te, nata, dapes, non ulla iuvabant
Tegmina? non ullus tibi tunc color, aegraque verba
Errantesque genae atque alieno gaudia vultu
Semper erant? Cur tanta mihi non prodita pestis,
Ut gener Aesonides nostra consideret aula,
Nec talem paterere fugam? commune fuisset
Aut certe tunc omne nefas, iremus et ambae
In quascumque vias; pariter petiisse iuvaret
Thessaliam et saevi, quaecumque est, hospitis urbem.
Sic genitrix, similique implet soror omnia questu
Exululans; famuiae pariter clamore supremo
In vacuos dant verba Notos, dominamque reclamant
Nomine; te venti procul et tua fata ferebant.
Inde diem noctemque volant: redeuntibus aura
Gratior, et notae Minyis transcurrere terrae,
Quum subito Erginus puppi sic fatur ab alta:
Vos, ait, Aesonide, contenti vellere capto,
Nec via quae superet, nec quae fortuna, videtis.
Crastina namque dies tracis ad confinia ponti
Cynaeasque vocat, meminique, o Tiphy, tuorum
Saxa per illa, pater, memini, venerande, laborum.
Mutandum, e socii, nobis iter; altera ponti
Eluctanda via, et cursu, quem fabor, eundum est.
Haud procul hinc ingens Scythici ruit exitus Histri,
Fundere non uno tantum quem flumina cornu
Accipimus: septem exit aquis, septem ostia pandit.
Illius adversi nunc ora petamus et undam,
Quae latus in laevum ponti cadit; inde sequemur
Ipsius amnis iter, donec nos flumine certo
Proferat inque aliud reddat mare. Sint age tanti,
Aesonide, quaecumque morae, quam saeva subire
Saxa iterum. quam Cyaneos perrumpere montes.
Sat mihi; non totis Argo redit ecce corymbis.
Haec ait, ignarus fixas iam numine rupes
Stare, neque adversis ultra concurrere saxis.
Reddidit Aesonides; Et te, fidissime rector,
Haud vani tetigere metus, nec me ire recuso
Longius, et cunctis redeuntem ostendere terris.
Protinus inde alios flectunt regesque locosque,
Assuetumque petunt plaustris migrantibus aequor.
Puppe procul summa vigilis post terga magistri
Haeserat auratae genibus Medea Minervae;
Atque ibi deiecta residens in lumina palla
Flebat adhuc, quanquam Haemoniis cum regibus
Sola tamen, nec coniugii secura futuri.
Illam Sarmatici miserantur litora ponti;
Illa Thoanteae transit defleta Dianae.
Nulla palus, nullus Scythiae non maeret euntem
Amnis; Hyperboreas movit conspecta pruinas,
Tot modo regna tenens; ipsi quoque murmura ponunt
Iam Minyae, iam ferre volunt. Vix allevat ora
Ad seras, si quando, dapes, quas carus Iason
Ipse dabat, iam nubiferam transire Carambin
Significans, iam regna Lyci; totiesque gementem
Fallit, ad Haemonios hortatus surgere montes.
Insula Sarmaticae Peuce stat nomine Nymphae,
Torvus ubi et ripa semper metuendus utraque
In freta per saevos Hister descendit alumnos.
Solvere in hoc tandem resides dux litore curas,
Ac primum socios ausus sua pacta docere
Promissamque fidem thalami foedusque iugale.
Ultro omnes laeti instigant meritamque fatentur;
Ipse autem invictae iam Pallados erigit aras,
Incipit Idaliae numen nec spernere divae.

113 et, aeriam *quamvis*, perf. Sic Burm. Alt. Ald. 131 *atque* aur. mis. Terga prius, mox Burm. e c. Barthii. 136 inflexit, flexit se. Vid. Weich. Post 139 in codd. nonnullis iisque recentiorib. leguntur sedecim versus, quos inde a Pio intpp. tanquam poeta indignos ex verbis eius eiecerunt. Vindicare eos studuit Weichert *de Versib. Virgilii et Val. Fl. iniuria suspectis* p. 139 sqq. non assentiente Orellio in praefat. Eclogar p. XIV sqq. Neque ego sustinui postliminium illis concedere. Sunt autem hi: *Occidit Aeetes, casu perculsus acerbo: Stratus humi, caras relegens vestigia natae, Dat gemitus, lacrimasque simul vocesque resorbet. Heu miser! attollens foedatam pulvere tandem Canitiem, poterasne tuo nocuisse parenti, Filia, sola meae spes non indigna senectae? Duceris a Minyis furtim, dulcique carebis Coniugio, laeta et nunquam praedone marite! Hic labor est, Absyrte, tuus, revocare sororem: Undique selectam pubem, iam classe parata* (al. *iamque arbore caesa* cf. 269 sq.), *Et nostro da vela mari. Tum ille impiger omen Accipit, et magni subiit mandata parentis. Interea velo remisque feruntur in altum Certatim Minyae: sollers Neptunia proles Consulit, ut dubio caveant contendere cursu: Et securus, ait, nobis, et tutior Hister.* 140 Mater *Idyia* Wagn. 163 *Tempora?* non codd. Em. Orelli. 164 Errantes genae, oculi. 168 *nunc* omne codd, Em. Delamalle. 191 *Perferat*. 208 Dianae, dat cuius sacerdos fuerat. 211 sq. VII, 573 sqq. 219 descendit *Alanos* Maserii codd. Sed ii ad Maeotim sunt. V. Weich. 224 *invitae* codd. Sic Weich. qui interpretatur ita, ut aegre Minerva has nuptias tulerit ob ingentia Iasoni inde oritura mala. Alt. censor litterarius ap. Lun.

Praecipueque sui, si quando, in tempore pulcher
Coniugii Minyas nunquam magis eminet inter;
Qualis sanguineo victor Gradivus ab Hebro
Idalium furto subit aut dilecta Cythera;
Seu quum coelestes Alcidae invisere mensas.
Iam vacat, et fessum Iunonia sustinet Hebe.
Adsunt unanimes Venus; hortatorque Cupido
Suscitat affixam maestis Aeetida curis;
Ipsa suas illi croceo subtemine vestes
Induit; ipsa suam duplicem Cytherea coronam
Donat, et arsuras alia cum virgine gemmas.
Tum novus implevit vultus honor, ac sua flavis
Reddita cura comis, graditurque oblita malorum.
Sic ubi Mygdonios planctus sacer abluit Almo,
Laetaque iam Cybele festaeque per oppida taedae;
Quis modo tam saevos adytis fluxisse cruores
Cogitet? aut ipsi qui iam meminere ministri?
Inde, ubi sacrificas cum coniuge venit ad aras
Aesonides, unaque adeunt pariterque precari
Incipiunt, ignem Pollux undamque iugalem
Praetulit, et dextrum pariter vertuntur in orbem.
Sed neque se pingues tunc candida flamma per auras
Explicuit, nec tura videt concordia Mopsus,
Promissam nec stare fidem, breve tempus amorum.
Odit utrumque simul, simul et miseratur utrumque,
Et tibi iam nullos optavit, barbara, natos.
Mox epulas et sacra parant; silvestria laetis
Praemia, venatu facili quaesita, supersunt;
Pars verubus, pars undanti despumat aeno.
Gramineis ast inde toris discumbitur, olim
Hister anhelantem Peucen quo presserat antro.
Ipsi inter medios rosea radiante iuventa
Altius inque sui sternuntur velleris auro.
Quis novus inceptos timor impediit Hymenaeos,
Turbavitque toros, et sacra calentia rupit?
Absyrtus subita praeceps cum classe parentis
Advehitur, profugis infestam lampada Graiis
Concutiens diramque premens clamore sororem:
Atque, Hanc, o si quis vobis dolor iraque, Colchi,
Accelerate viam, neque enim fugit aequore raptor
Iupiter, aut falsi sequimur vestigia tauri.
Puppe (nefas) una praedo Phrixea reportat
Vellera; qua libuit, remeat cum virgine; nobis
(O pudor!) et muros et stantia tecta reliquit.
Quid mihi deinde satis? nec quaero vellera, nec te
Accipio, germana, datam; nec foederis ulla
Spes erit, aut irae quisquam modus. Inde reverti
Patris ad ora mei tam parvo in tempore fas sit?
Quinquaginta animae me scilicet unaque mersa
Sufficiet placare ratis? te, Graecia fallax,
Persequar atque tuis hunc quasso moenibus ignem;
Nec tibi digna, soror, desum ad connubia frater;
Primus et ecce fero quatioque hanc lampada vestro
Coniugio; primus celebro dotalia sacra,
Qui potui; patriae veniam da, quaeso, senectae.
Quin omnes alii pariter populique patresque
Mecum adsunt: magni virgo ne regia Solis
Haemonii thalamos adeas despecta mariti,
Tot decuit coiisse rates, tot fulgere taedas.
Dixerat, itque orans iterum ventosque virosque
Perque rates supplex remeat vox illa magistris.
Illi autem intorquent truncis frondentibus undam;
Quaeque die fuerat raptim formata sub uno,
Et tantum deiecta suis a montibus arbor
(Quid dolor et veterum potuit non ira virorum?)
Haud, longis iam distat aquis, sequiturque volantem
Barbara Palladiam puppim ratis, ostia donec
Danubii viridemque vident ante ostia Peucen,
Ultimaque agnoscunt Argoi cornua mali.
Tunc vero clamorem omnes inimicaque tollunt
Gaudia; tunc gravior remis fragor, ut procul Argo
Visa viris, unamque petunt rostra omnia puppim.
Princeps navalem nodosi roboris uncum
Arripit et longa Stirus prospectat ab unda,
Coniugio atque iterum sponsae flammatus amore.
Iamque alii clipeos et tela trabalia dextris
Expediunt, armant alii picis unguine flammas.
Impatiens tremit hasta morae, nec longius inter,
Quam quod tela vetet, superest mare: vocibus urgent
Interea, et pedibus pulsant tabulata frementes.
Quum subitas videre rates vibrataque flammis
Aequora, non una Minyae formidine surgunt,
Primus et in puppim deserta virgine ductor
Prosilit, et summa galeam rapit altus ab hasta,
Ense simul clipeoque micat; nec cetera pubes
Segnius arreptis in litore constitit armis.
At tibi, quae scelerum facies, Medea, tuorum?
Quisve pudor Colchos iterum fratemque videnti,
Quidquid et abscisum vasto iam tuta profundo
Credideras? Ergo infausto sese occulit antro,
Non aliud quam certa mori, seu carus Iason,
Seu frater Graia victus cecidisset ab hasta.
Haud ita sed summo segnis sedet aethere Iuno;
Haud sinit extrema Minyas decernere pugna,
Nec numero quoniam Colchis, nec puppibus, aequos.
Ergo ubi diva rates hostemque accedere cernit,
Ipsa subit terras, tempestatumque refringit
Ventorumque domos: volucrum gens turbida fratrum
Erumpit, classem dextra Saturnia monstrat.
Videre, inque unum pariter mare protinus omnes
Infesto clamore ruunt, inimicaque Colchis
Aequora et adversos statuunt a litore fluctus.
Tollitur atque intra Minyas Argoaque vela
Stirus abit; vasto rursus desidit hiatu
Abrupta revolutus aqua; iamque omnis in astra
Itque reditque ratis, lapsoque reciproca fluctu
Descendit. Vorat hos vertex, hos agmine toto
Gurges agit, simul in vultus micat undique terror;
Crebra ruina poli coelestia limina laxat.
Non tamen ardentis Stiri violentia cedit;
Hortatur socios media inter proelia divum;
Transferet ergo meas, in quae volet oppida, dotes
Colchis? et Haemonius nobis succedet adulter?
Nec mihi tot magnos inter regesque procosque
Profuerit prona haud dubii sententia patris?
An virtus praelata viri est, et fortior ille,
Quem sequitur? iungam igniferos sine carmine tauros,
Saevaque Echionii ferro sata persequar hydri.
Has adeo interea spectans de litore pugnas
Amborum, victoris eris; iam digna videbis
Proelia, iamque illud carum caput ire cruenta
Sub freta; semiviri nec murrha corpus Achivi,
Sed pice, sed flammis et olentes sulfure crines.
Vos modo vel solum hoc fluctus expellite corpus,
Non te, Aeeta pater, generi, aut, Sol magne, pudebit.
Fallor? an hos nobis magico nunc carmine ventos
Ipsa movet, diraque levat maria ardua lingua?
Atque iterum Aesonides, iterum defenditur arte.

226 sq. si quando pulcher inter Minyas (eminuit). praecipue eminet in temp. coniugii sui: nunquam m[illegible] 265 Acce[illegible]
242 qui, qua ratione? 246 *ut — vertantur*, sine codd. auctoritate. 270 pars aratur, pars elinatur. [illegible] et (ac)
fugam, quod restituere malit Weich. Alt. Pius indux. 285 *atque* orans. 286 Perque ratis supplex [illegible] veri
vexilla magistris (*magistros*) codd. Em. Weichert (cf. Ep. crit. p. 90 sqq.), etiamsi non vere, ita tamen [illegible] Sed haud
291 parvo temporis intervallo inde a Colchide haud procul abest ab Danubii ostiis. Wagn. 319 Sed [illegible]
rel. 319 *Aut* sinit Pius c. 332 *vortex* Heins. Id. deinde e codd. torto. H. l. vox toto vehementiam [illegible]
344 *Hoc* adeo. Debebat esse *Ille*.

Qua solet? haud illi cantus et futile murmur
Proderit: ite, rates, et frangite virginis undam.
Dixit, et intortis socio cum milite remis
Prosilit; at fluctu puppis labefacta reverso
Solvitur, effunditque viros ipsumque minantem
Tunc quoque et elata quaerentem litora dextra.
Ibat et arma ferens et strictum naufragus ensem;
Incipit et remos et quaerere transtra solutae
Sparsa ratis, maestas aliis intendere voces
Puppibus; ast inter tantos succurrere fluctus
Nulla potest, aut ulla valet; quotiesque propinquat,
Tunc aliud rursus dirimit mare. Iam tamen errat,
Iamque abiit, fundoque iterum violentus ab imo
Erigitur; sed fluctus adest, magnoque sub altis
Turbine figit aquis, et tandem virgine cessit.
Absyrtus visu maeret defixus acerbo,
Nec quid agat, qua vi portus et prima capessat
Ostia, qua possit Minyas invadere, clausos
Quos videt agnoscitque fremens; maria obvia contra
Saevaque pugnat hiems totusque in vertice pontus.
Abscessit tandem vanaque recedit ab ira
Et tanta de clade ratis: latus inde sinistrum
Adversamque procul Peuces defertur in oram
Cum sociis; gemino nam scinditur insula flexu
Danubii. Hac dudum Minyae Pagaseaque puppis
In statione manent; illinc Aeetius heros
Obsidet adversa tentoria Thessala classe
Impatiens, pugnaeque datur non ulla potestas.
Noctes atque dies vastis mare fluctibus inter
Perfurit, expediant donec Iunonia sese
Consilia, atque aliquem bello ferat anxia finem.
At Minyae tanti reputantes ultima belli
Urgent, et precibus cuncti fremituque fatigant
Aesoniden: Quid se externa pro virgine clausos
Obiiciat, quidve illa pati discrimina cogat?
Respiceret pluresque animas maioraque fata
Tot comitum, qui non furtis, nec amore nefando
Per freta, sed sola sese virtute sequantur.
An vero, ut thalamis raptisque indulgeat unus
Coniugiis? id tempus enim! sat vellera Graiis,
Et posse oblata componere virgine bellum.
Quemque suas sinat ire domos, nec Marte cruento
Europam atque Asiam prima haec committat Erinnys.
Namque datum hoc fatis, trepidus supplexque canebat
Mopsus, ut in seros irent magis ista nepotes,
Atque alius lueret tam dira incendia raptor.
Ille trahens gemitum tantis ac vocibus impar
(Quanquam iura deum et sacri tibi conscia pacti
Religio dulcisque movent primordia taedae)
Cunctatur, mortemque cupit, sociamque pericli
Cogitat, haud ultra sociis obsistere pergit.
Haec ubi fixa viris, tempus fluctusque quietos
Exspectant; ipsam interea, quid restet, amantem
Ignorare sinunt, decretaque tristia servant.
Sed miser ut vanos, veros ita saepe timores
Versat amor, fallique sinit nec virginis annos.
Ac prior ipsa dolos et quamlibet intima sensit
Non fidi iam signa viri nimiumque silentes
Una omnes: haud illa sui tamen immemor unquam,
Nec subitis turbata minis, prior occupat unum
Aesoniden, longeque trahit, mox talibus infit:
Me quoque, vir, tecum Minyae, fortissima pubes,
Nocte dieque movent; liceat cognoscere tandem,
Si modo Peliacae non sum captiva carinae,
Nec dominos decepta sequor, consultaque vestra
Fas audire mihi. Vereor, fidissime coniux,
Nil equidem; miserere tamen, promissaque serva
Usque ad Thessalicos saltem connubia portus,
Inque tua me sperne domo. Scis te mihi certe,
Non socios iurasse tuos; hi reddere forsan
Fas habeant, tibi non eadem permissa potestas.
Teque simul mecum ipsa traham; non sola reposcor
Virgo nocens, atque hac pariter rate fugimus omnes.
An fratris te bella mei patriaeque biremes
Terrificant, magnoque impar urgeris ab hoste?
Finge rates alias et adhuc maiora coire
Agmina; nulla fides? nullis ego digna periclis?
Non merui mortemque tuam comitumque tuorum?
Vellem equidem nostri tetigissent litora patris
Te sine, duxque illis alius quicumque fuisset.
Nunc remeant, meque ecce (nefas) et reddere possunt,
Nec spes ulla super: quin tu mea respice saltem
Consilia, et nimio comitum ne cede timori.
Credidit ardentes quis se tunc iungere tauros
Posse? quis ad saevi venturum templa draconis?
O utinam ergo meus pro te non omnia posset,
Atque aliquid dubitaret amor! Quin nunc quoque quaerit,
Nescio quid, tuus iste pudor. Mene, optime quondam
Aesonide, me ferre preces et supplicis ora
Fas erat? haud hoc nunc genitor putat, haud dare poenas
Iam sceleris, dominumque pati. Sic fata parantem
Reddere dicta virum furiata mente refugit
Vociferans. Qualem Ogygias quum tollit in arces
Bacchus, et Aoniis illidit Thyiada truncis;
Talis erat, talemque iugis se virgo ferebat,
Cuncta pavens; fugit infestos vibrantibus hastis
Terrigenas, fugit ardentes exterrita tauros.
Si Pagasas vel Peliacas hinc denique nubes
Cerneret et Tempe viridi lucentia fumo;
Hoc visu contenta mori. Tunc tota querelis
Egeritur questuque dies, eademque sub astris
Sola movet; maestis veluti nox illa sonaret
Plena lupis, quaterentque truces ieiuna leones
Ora, vel orbatae traherent suspiria vaccae.
Procedit: non gentis honos, non gloria magni
Solis avi, non barbaricae decor ille iuventae;
Qualis erat, quum Chaonio radiantia trunco
Vellera vexit ovans, interque ingentia Graium
Nomina Palladia virgo stetit altera prora.
Quid dubitas? heu, dure, siles? magnumque minatur.
Maestus at ille minis et nota Colchidos ira
Haeret, et hinc praesens pudor, hinc decreta suorum
Dura premunt: utcumque tamen mulcere gementem
Tentat et ipse gemens, et dictis temperat iras:
Mene aliquid metuisse putas? me talia velle?

357 *ac* fluctu. 362 *altis* codd. Em. Heins. Sic Weich. 364 nulla *velit* codd. Em. Weich. 365 *exstat* Ald. Alt. vindicav. Weich. 372 *tremens*. 374 *Abscedit*. cum Pio velit Weich. 387 *clausa*, probante Weich. Vid. 315. 390 more nefando, quod non prorsus displicet Weicherto. 398 *ipsa* nepot. 401 *est acris ubi* conscia codd Em. Pius. 414 sq. Me quoque, *quid* tecum — movent, liceat cognoscere Heins. c. 423 *his* reddere codd. Unde Weich. his reddere forsan Fas: habeant (scil. fas), tibi; non venuste. 427 *At* fratris Ald. probante Burm. et Weich. 431 *Martemq*. Heins. c. Mors h. l. significat mortis periculum, vitae discrimen. Weich. 434 *poscunt*, sine codd. auctoritate. 437 quis te *nunc* Heins. c. Sic Burm. 436 sq. Quin nunc quoque *quaere* — Nescio quid tuus iste pudor — Mene Weich. c. ut oratione abrupta suum ipsa novum scelus in fratrem leniter tangat; quod tamen vereor, ut epicae poesis ingenio conveniat. 447 illidit *tympana* codd. Em. Heins. Sic Weich. quem cf. Epist. crit. p. 93 sqq. Truncis, thyrsis. 451 Si, utinam; fumos, vapores Penei. V. Weich. 454 ad V, 298. 455 movet, reputat. 462 virgo stetit altera, post primam tutelam navis, Minervam. 467 et *tempora currere* dictis ante Duravium de la Malle, qui em. e cod. 468 *meruisse* codd. Em. Casp. Barth.